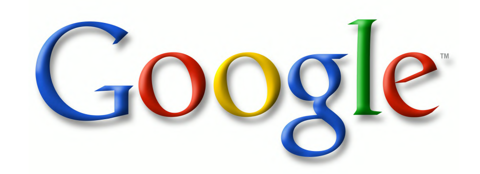
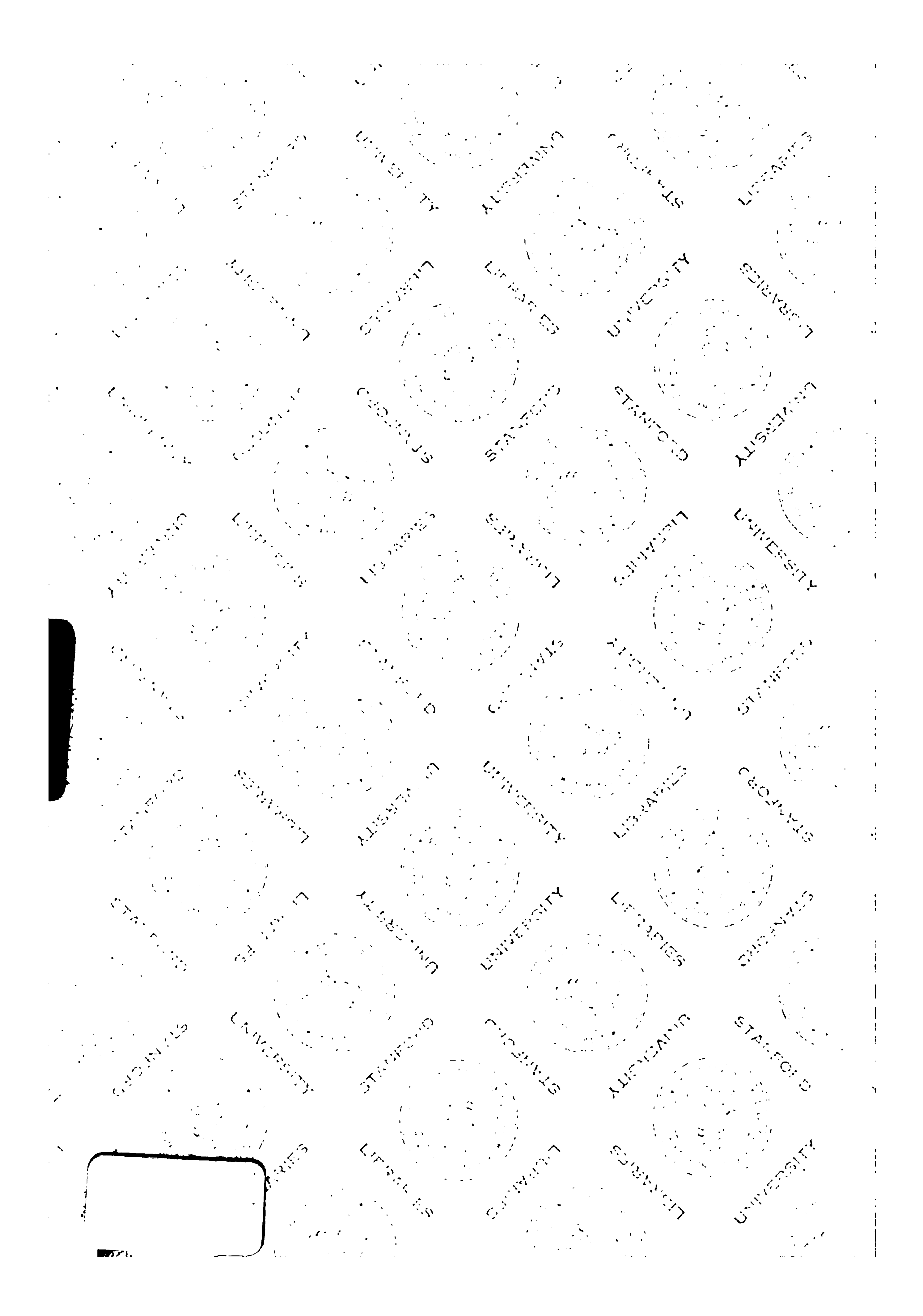

JOANNIS BUXTORFII P.

LEXICON

CHALDAICUM, TALMUDICUM ET RABBINICUM.

DENUO EDIDIT ET ANNOTATIS AUXIT

BERNARDUS FISCHERUS
DR. PHILOSOPHIAE ET THEOLOGUS HEBRAEUS.

VOLUMEN PRIMUM.

LONDINI,
ASHER & Co.
13. Bedford Str. W.C.

LIPSIAE,
IMPENSIS MAURITII SCHAEFER.

PHILADELPHIAE,
F. SCHAEFER & KORADI.
S. W. cor. 4 th. & Wood Str.

MDCCCLXXV.

JOANNIS BUXTORFII P.

LEXICON

CHALDAICUM, TALMUDICUM ET RABBINICUM

IN QUO

OMNES VOCES CHALDAICAE TALMUDICAE ET RABBINICAE,

QUOTQUOT IN UNIVERSIS VET. TEST. PARAPHRASIBUS CHALDAICIS, IN UTROQUE TALMUDE, BABYLONICO ET HIEROSOLYMITANO, IN VULGARIBUS ET SECRETIORIBUS HEBRAEORUM SCRIPTORIBUS COMMENTATORIBUS PHILOSOPHIS THEOLOGIS CABBALISTIS ET JURECONSULTIS EXTANT, FIDELITER EXPLICANTUR,

ET COPIA AC DELECTU EXEMPLORUM TARGUMICORUM TALMUDICORUM ET RABBINICORUM ELEGANTER DECLARANTUR;

PASSIM ETIAM SUIS LOCIS HEBRAEORUM ET CHALDAEORUM PROVERBIA, APOPHTHEGMATA SENTENTIAE RITUS ALIAQUE AD SACRAM HANC PHILOLOGIAM PERTINENTIA EX PROPRIIS IPSORUM LIBRIS PRODUCUNTUR ET EXPLANANTUR;

QUAM PLURIMA DENIQUE VET. ET NOV. TEST. LOCA EX ANTIQUITATE ET HISTORIA HEBRAICA NOVE EXPONUNTUR ET ILLUSTRANTUR,

UT NON SOLUM VULGARIS LEXICI, SED AMPLISSIMI ET INSTRUCTISSIMI THESAURI PHILOLOGICI LOCO ESSE POSSIT;

OPUS XXX. ANNORUM,

NUNC DEMUM POST PATRIS OBITUM EX IPSIUS AUTOGRAPHO FIDELITER DESCRIPTUM IN ORDINEM AEQUABILEM DIGESTUM, ET MULTIS PROPRIIS OBSERVATIONIBUS PASSIM LOCUPLETATUM REIPUBLICAEQUE CHRISTIANAE BONO IN LUCEM EDITUM

A

JOANNE BUXTORFIO FILIO

LING. HEBR. IN ACAD. BAS. PROF. ORD.

DENUO EDIDIT ET ANNOTATIS AUXIT

BERNARDUS FISCHERUS

DR. PHILOSOPHIAE ET THEOLOGUS HEBRAEUS.

VOLUMEN PRIMUM.

LIPSIAE.

IMPENSIS MAURITII SCHAEFERI.

MDCCCLXXV.

JOS. SCALIGER.

Si quem dura manet sententia judicis olim,
Damnatum aerumnis suppliciisque caput:
Hunc neque fabrili lassent ergastula massa,
Nec rigidas vexent fossa metalla manus:
Lexica contexat: nam caetera quid moror? Omnes
Poenarum facies hic labor unus habet.

TYPIS C. W. VOLLRATHII, LIPSIENSIS.

JOANNIS BUXTORFII

LEXICON

CHALDAICUM, TALMUDICUM ET RABBINICUM.

EDIDIT

BERNARDUS FISCHERUS.

VIRO

DOCTRINAE COPIA AC MORUM HONESTATE PRAESIGNI

JACOBO MAUTNERO

BELFASTINO IRO

HOC OPUS

UT PIETATIS ET GRATI ANIMI

MONUMENTUM ESSET

DEDICAVIT

EDITOR.

JACOBO MAUTNERO

S. D.

BERNARDUS FISCHERUS.

Noli succensere, Vir amicissime, amico Te hac salutatione ab arvis Britaniae laetis artiumque insignibus florentibus vocanti ad ripas Euphratis lugubres ruinasque temporum praeteritorum. Nec vero refugies ab illis monumentis nostros animos mire permoventibus. Quid quod necessitudo quaedam est et similitudo hujus ruinis oppletae regionis orientalis et patriae Tuae Britaniae? Nam illic sunt incunabula, illic primordia earum artium, per quas excultus est animus humanus, et in quarum favore triumphat nunc vestra Britania. Contemplare igitur mecum aedificium illud vetustum „regali situ Pyramidum altius", quod tristium quidem fatorum nobis memoriam revocat, quod multae nunc obumbrant tenebrae, quod profanorum hominum oculi formidant atque fugiunt. At Tuae acies mentis, revulsis nebulis, perspicit illas tenebras probeque agnoscit splendorem antiquitatis per ipsas saeculorum sordes tamquam fulgor adamantis perlucentis. Pateris Tu detergere me situm monumenta illa obsidentem, gaudes ostendi Tibi imaginem restauratam ingeniorum redivivorum et quasi revocatorum ex sepulcris.

Quid quod Tu Ipse in urbe Tua patria Germanica sepulcris defunctorum honestum locum consecravisti Tuis sumptibus idque sepulcretum tanto apparatu dotasti et exornasti, ut haec, quae Tu ob hoc sepulcretum expendisti, divitem reddere possent hominem, qui erat egenus? Monumentum hac pietate Tibi illic erexisti, ubi regnat silentium, unde reformidant homines de plebe, cujus nomen ipsum audire mors est mortalibus voluptati et corpori deditis. At tale monumentum loquitur voce clariore quam tubae et buccinae illorum, qui vulgo placere cupiunt captantque auram popularem vagam et inconstantem. Illic, in illo agro, Tu sparsisti semina virtutum Tuarum: et quemadmodum animi ipsi occulto adscendunt ad immortalitatem, ita factorum Tuorum semina ap eandem immortalitatem efflorescunt, flores nulli perniciei obnoxii.

Tu pro Tuo amore litterarum accede nobiscum ad veterem illam fabricam litterarum sacrarum. Nec vero nunc quidem aegre feras, quod iterum — ut feci in monumento illo in Tuum honorem exstructo — appello Te virum generosum atque cordatum. Nam es mihi fautor generosus, fautor cordatus. Beneficiis autem Tuis cumulum hac re adde, ut pro beneficiis Tuis publice sinas me Tibi agere gratias.

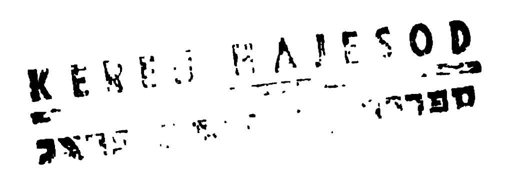
Opus, quod Tibi offero, ejusmodi est, ut sumptu magno paretur a Schaefero bibliopola, sed a paucis tantummodo hominibus ematur. At tantum est studium litterarum in bibliopola honestissimo ut nihilo minus tradi prelis opus velit. Ego vero non potuissem huic operi absolvendo invigilare, nisi animus Tuus generosus ita meis rebus domesticis providisset, ut esset meus animus solutus a cura mordaci alendae familiae meae. Tu quum hac tua plane singulari liberalitate me juveris, gratiam inisti ab litteris, si ego ope Tua aliquid profeci, quod utile esset litteris.

O utinam essem pictor, qui arte Apellea describere possem animum Tuum ingenuum, pectus Tuum amabile, mores Tuos sinceros! Haec mea imago referret virtutis solidae speculum! Vocis una mihi data dos est. Hac utar ut agam Tibi gratias, ut publice illud profitear, quod ait Horatius

> *„Totum muneris hoc Tui est*
> *Quod spiro et — scribo.“*

Vale et me, ut amas, ama.

Scripsi Lipsiae a. d. XVIII. Cal. Oct. anni MDCCCLXVIII.

PRAEFATIO EDITORIS.

Libri, qui Talmudis nomine comprehenduntur, quomodo orti sint et quo tempore compositi, in ipso lexico p. 68. not. 169. exposuimus. Jam reliquum est, ut nonnulla dicamus de argumento Talmudis atque mentionem faciamus eorum virorum, qui imprimis de eo meriti sunt, quibusque solis fere omnem ejus debemus intelligentiam. Sed cum Talmud ipse maxima e parte in litteris sacris nitatur, consentaneum videtur esse demonstrare, quae ratio intercedat inter illum et libros sacros. Atque quod attinet ad hanc utrorumque librorum inter se rationem, confitendum primum est Talmude explicari et illustrari libros sacros illiusque auctores id maxime egisse, ut ipsorum disciplinam congruentem esse divinis litteris demonstrarent, praeterea autem, ut unius Dei cultum per illas traditum philosophorum disciplinis comprobarent ac communirent. Temporibus vero vitaeque generibus immutatis fieri non potuit, quin litteris sacris novae sensim sententiae subjicirentur, quae a nativa simplicique illarum natura atque indole abhorrerent. Ita factum est, ut singula verba integrarum sententiarum loco haberentur et unumquodque enuntiatum pro graviter acuteque dicto praedicaretur. Quid? quod etiam nova praecepta, quae reliquos fugissent, in libris illis divinis repperisse sibi visi sunt Talmudis auctores. Non est igitur, quod miremur non pauca hoc modo prolata esse veritati et simplicitati repugnantia. Sed utcumque hoc est, concedere sane debemus multo plura recte et subtiliter ab iis tractata esse, quae ad libros sacros melius intelligendos valeant satis multum. Quod quidem etiam nostrae aetatis viris doctis concedendum est, modo dignum sua opera laboreque censeant Talmudem cognoscere, antequam illum dent quasi mortis saltum, quo his libris prorsus neglectis vix e scholis academicis profecti accinguntur ad interpretandas litteras sacras, quas nisi vocalibus interjectis saepe ne legere quidem possunt. Namque ut omittam, quae ad Judaeorum leges et instituta pertinent, continentur Talmude permultae res ad historiam maxime et antiquitates eorum spectantes, quae ad litteras divinas ipsas recte intelligendas et interpretandas vel plurimum faciant. Etenim cave putes Talmudicos in illis explicandis non adhibuisse judicium, immo vero critica demum ratione subducta illorum librorum divinam originem agnoscebant. Quid? Talmudicorum de vita atque humanitate sententiae hauquaquam inferiores sunt quam eorum, qui nostra memoria litteras sacras ne dicam explicarunt, sed degustarunt. Nam cum hi plerumque suae quisque fidei soli aeternam felicitatem vindicent, Talmudici discrimine omni hominum sublato unumquemque illam assequi posse perhibent, dummodo sincere, caste, integre, denique pie vitam transierit, nec dicere dubitant librorum divinorum leges ac praecepta eo dumtaxat consilio data esse, ut ad veram illam humanitatem mortales perducantur. Quin etiam longius procedit Ben Asai, cum dicat litteras divinas nihil aliud velle nisi ut in hominibus naturae ipsorum conscientiam excitent eosque sic instituant, ut se ipsi agnoscant a Deo procreatos divinaeque naturae consimiles.

Sed ne quis credat hoc de ratione inter litteras sacras et Talmudem intercedente judicium ex opinione quadam praesumpta pravaque proficisci, haud ab re duxi hoc loco paulo copiosius persequi meam de litteris sacris sententiam maxima ex parte in Talmude nitentem, quo hujus ipsius natura atque indoles in clariore collocetur lumine, praesertim cum ita apparere confidam, quam vanae sint quaedam recentiorum criticorum his de rebus quaestiones.

Tantum abest, ut Moses universum mundum vix tria millia annorum exstitisse omnesque homines ab uno homine procreatos esse nobis persuadere voluerit, ut ne originem quidem et historiam omnium populorum esset compositurus. Hoc unum Genesis auctor sibi proposuerat, ut historiam antiquissimam earum terrarum adumbraret, quae circum Euphratem fluvium sitae sunt, idque sic, ut simul morum praecepta gravissima insereret, quibus potissimum sui populi indolem et vivendi rationem contra reliquos Asiae populos, maxime Indos, tueretur. Haud incredibile est in diversis Asiae regionibus aut iisdem aut diversis temporibus circum aequinoctialem circulum animalia atque homines procreatos esse, sed illi quidem homines, qui primi auctore Mose fuerunt, in India exstitisse videntur; namque

hortus ille Eden nomine, quem eorum domicilium fuisse narrat, in montanis Indiae regionibus[1]) fuisse putandus est, haud scio an in monte Mero, ex quo Ganges, Brahmaputra aliaque illius terrae flumina initium capiunt, quem etiamnunc Indi domicilium deorum sedemque animorum defunctorum esse arbitrantur. Illic maxime videntur homines memores fuisse se pari ortu esse atque pecora, scilicet e terra ipsa natos, quare factum est, ut in illis regionibus carnem animantium comedere adhuc verecundentur propterea quod vita privare ea, quae pari essent origine atque ipsi, nefas ducant. Hanc de pari hominum bestiarumque origine opinionem cum Moses, quod quidem ad corpus hominis attinet, omnino evellere non posset, in suam ipse disciplinam recepit, sic tamen, ut adjiceret hominem ab ipso primordio iccirco creatum esse, ut imperium teneret in in pisces maris, in aves coeli, denique in omnia pecora superiorque esset ceteris animalibus. Atque hac ipsa de causa etiamsi ex humo hominem a Deo confectum esse concedit, tamen non verbo hoc factum, ut in ceteris animalibus dicit, sed ipsius Dei manu honem formatum animaque divina inspirata animatum tradit. Ac praeterea sexto, i, e. ultimo die eum creatum esse docet, ut tamquam culmen et summum gradum rerum omnium comprobet. Nec vero dubitat hominem aeque ac bestias vocare נפש חיה, i. e. animal spiritu animatum (voce enim נפש, quae inter animi nomina infimum locum tenet, modo intelligenda est vita animalis, quae de antiquorum sententia sanguine constat). Animaduertas autem, quomodo Moses hac voce utatur, prout de homine aut de bestiis loquitur. Atque de bestiis quidem dicit תוצא הארץ נפש חיה, i. e. procreet terra naturam, quae per illam נפש, per vitam animalem videlicet חיה reddatur, i. e. sibi conscia, patibilis. Verum de homine: Deus, inquit, in ejus nasum spiritum inhalavit itaque factus est homo נפש חיה, i. e. posteaquam natura divina jam inerat in eo, factus est natura animalis, animali praedita sensu. Quorum verborum vis ac voluntas haec fere est: Bestiae vita animali ad conscientiam excitatae sunt nec aliud quidquam est illa vita nisi vox quaedam sensuum, quibus morte exstinctis ipsa quoque vita exstinguitur, ideoque mortales sunt bestiae. Contra homo ad vitam animalem excitatur per illam, quae jam in eo inest, vitam divinam (נשמת חיים), quae etiam privata sensibus post mortem exstare et permanere potest.[2]) Primum autem omnium Moses ait hominem bestias spectasse discrevisseque in species et genera. Quod dum facit, opus erat cogitatione rationeque adhibenda, qua ipsa ratione, cum in mulieris societatem venisset, cognovit se esse איש[3]), i. e. omnium rerum quasi naturam, οὐσίαν, quamobrem se ipse איש vocat feminamque ex ipso natam אישה.

[1]) Hoc, ut puto, arcanum est, quod aetatem suam celare equum censuit Aben Ezra, cujus verba ad illlud ויטע ד' אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר (Gen. 2, 8) haec sunt: וה"א יש לו סוד גם נמצא ושבט המנשה הארונה i. e. *et He* (demonstrativum ante nomen proprium) *obtinet arcanum. Etiam invenitur* שבט המנשה הארונה, h. e. He demonstr. ante nom. propr. stirpis est ad orientem habitantis (מקדם). Ex quibus perobscuris verbis Aben Ezrae facile videre potes, nomen Adami ab eo minime nom. propr. unius viri, sed totius stirpis haberi, quam sententiam indicare magis quam pronuntiare voluit, timens ne a sua aetate haereticus haberetur. Exstant etiam aliae explicationes hujus loci Aben Ezrae: ex iis vero, quod verba sua non ad versum praecedentem (ubi bis nomen אדם cum articulo demonstr. legitur) sed, ad versum sequentem refert, facile videndum, ab eo non solum articuli demonstr., sed potius vocis מקדם rationem haberi.

[2]) Tali modo Moses: *vos*, inquit, *filii estis domini Dei vestri* בנים אתם לה' אלהיכם (Deut. 14, 1.) i. e. vobis, veluti filiis indoles paterna, natura inest divina indeque immortalis; quare לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת opus non est, *ut vos incidatis aut calvitum faciatis super mortuo.* Spes enim immortalitatis haud recentior est, quam quaepiam alia in corde humana agitata spes, et haec tam vetus, quam ipse homo; minimeque credi potest eam ab optatis humanis unquam alienam fuisse aut omnino Mosem latuisse. Vide etiam notam sequentem.

[3]) Hinc איש איש (non גבר גבר, אנוש אנוש etc.) οὐσία quaelibet, quidquid per se *exstans*, individuum quodvis, sive est animal (Joel. 2, 7.) sive angelus, qui, ut s. v. אופן arguimus, οὐσία naturae est; aeque ac אישי המין, quo philosophi uti solent pro *speciebus, inviduis* cujusdam generis, quae sc. *essentia* generis sunt. Item: איש חסד איש מדון, איש מלחמה וכו', inviduum, cujus essentia bellum, lis, pietas est i. e. bellator, contentiosus, pius etc.; cave autem dicas אדם מדון, אנוש חסד, גבר מלחמה. Cf. praeter haec illa, quae ad vocem אית, אנוש et הל scripsimus, ex quibus videre potes voci איש significationem inesse *exstandi per se* contrariam atque illam a recentioribus lexicographis huic voci subditae significationem. Etenim, si ita dicere licet, furore quodam arabico capti recentiores lexicocraphi ullam pertimescunt apponere significationem vocabulo cuipiam hebraicae, quam ad etymon quoddam arabicum referre non possunt. Itaque ad ar. verbum أنس *societatem inivit, familiariter vixit* respicientes recentiores lexicographi vocem איש (quae primum obtinet locum inter voces איש, אנוש, גבר, אדם) *hominem* denotare dicunt *societatem ineuntem, familiariter viventem*, ζῷον πολιτικόν. Nugae! Nam ut ipsum usum hebraicum negligamus, qui huic etymologiae magnopere obstat, illa ar. significatio verbi أنس valde est suspecta. Itaque negari nequit radici أنس cui in ar. lingua notio inest *familiariter vivendi, societatis ineundae*, eandem esse radicem atque אנש, quae in Hebr. Chald. et Syriaco *debilem, fragilem esse* (gr. νοσ-έω) *malis obnoxium* denotat, neque restat, nisi ut, utra significatio primitiva atque utra earum derivata sit, deliberemus. Fieri autem poterat, ut prisci propter *debilitatem fragileque corpus*, quo tutiores essent adversus impetus ferarum, se in urbes congregarent i. e. *societatem inirent familiariterque viverent*, quod nihil aliud est quam si significationem arabicam

Posteaquam ita quantum praestaret homo ceteris animalibus exposuit Moses, virtutes ejus exemplis ex vita ipsa repetitis comprobare vulgaremque illam Indicam de homine opinionem imagine quadam horribili impugnare studet. Jam terra ortum αὐτόχθονα Adamum — ita enim vocat illum primum hominem in India natum – duos habuisse filios scriptum videmus in Genesi, Cainum et Abelium, quorum uterque Deo esset sacrificaturus. Tum majorem natu, qui de opinionibus ipsi innatis victimam immolare nefas haberet, fruge Deum coluisse; contra minorem, qui ab illa opinione de animalibus non caedendis jam abalienatus esset, nefas non duxisse victimam immolare ad placandum Deum. Sacrificio autem non litante desperatione adductum Cainum erraticam vitam degisse (נָע וְנָד) adeoque a pristina animi sententia discessisse, ut etiam fratri manum inferret. Quo facto ad orientem versus eum profugisse, cujus incolae ab hoc potissimum originem ducant, cum incolae earum terrarum, quae ad occidentem vergant, a Setho, minimo Adami filio, i. e. a populis posthac in India habitantibus, procreati sint. Recte igitur ait Ben Asai ad Genesis c. V. v. 1., ubi sermo est de similitudine hominis cum Deo Sethusque solus Adami progenies commemoratur, hoc uno loco summam litterarum divinarum voluntatem et consilium contineri; namque illis id unum agi, ut hominis praeter cetera animalia praestantia ac dignitas probetur. Praeterea vero scriptor historiam terrarum circum Euphratem sitarum conscribere voluit, quarum incolae Sethi progenies esse dicuntur.[1])

Ut Genesi Indica vivendi cogitandique ratio, ita Exodo et Levitico Aegyptiaca, Numeris et Deuteronomio, cum Hebrae jam terram Canaan ingressuri fuerint, Canaitica impugnatur. — Jam cum Moses ejusque successores sibi proposuissent, ut Indorum, Aegyptiorum, Canaiticorum rationem ac religionem impugnarent, Prophetarum fuit oppugnare religionem finitimorum Phoenicum, denique Talmudici id egerunt, ut contra Bactrianos, quorum religionem et mores intra captivitatem Judaei cognoverant, ipsorum religionem ac doctrinam a majoribus traditam defenderent. Cumque praeterea Legi Prophetisque interpretandis operam darent, Talmud quidam quasi thesaurus est paene inexhaustus Hebraeorum linguae, cultus, antiquitatum. Sed ut populi Judaici tempestates causa fuerunt Talmudis conscribendi et colligendi, ita omnes illius vicissitudines fortunae ipse quoque subiit. Summum florem in ipsa patria terra, Babylonia, assecutus est aetate eorum rectorum, qui Gaonim vo-

---

societatem inivit notione ductam esse a propria significatione hebr. verbi אנש *debilem*, *fragilem esse* dicas; minimeque contendi queat vocem hebr. איש neglecta propria significatione a voce ar. originem trahere. Plura de ea re agemus in synonymia hebraica, quam Deo juvante brevi edituri sumus.

[1]) Copiosius de ea re s. v. נבט agemus. Hic interea notare licet: Maimonides in describendo libro *de agricultura* (עבודה הנבטית, עבודת האכרים, الفلاحة النبطية apud Arabes) multa refert de vi vitali, quam ethnicae gentes arboribus adscripserunt. Ita quidem in eo libro narrari tradit de arbore quadam, quae in India proveniat, cujus radicibus forma sit humana voxque humana, ramis vero tantam inesse vim vitalem, ut, in terram eos si quis jaciat, serpentes ex iis evadant atque reptilia. Itidem teste Maimonide in eo libro de arbore quadam narratur mirifica, quam Adamus primus (cui, ut dicunt, fuerunt parentes) e regione solari prope Indiam sita (מאקלים אלשמס הקרוב להודו) in Babyloniam migrans secum tulit. Pergit idem auctor scribere gentem religioni in illo libro traditae deditam maximam aliquando fuisse omnium his temporibus gentium. Hanc igitur theologiam ethnicam ab Indis maxime traditam atque cultam ut ex animis hominum suae aetatis evelleret, jam pridem unicum fuisse dicit Abrahami nixum, et post eum Mosis, qui omnes institutiones ad evellendas tantum doctrinas illas noxias constituerit. (Vide eum in libro More, pars III. c. 29. 30. et 37.) Haec Maimonides, cujus verba non solum sententiam nostram hic expositam confirmant, sed etiam scrupulum nobis eximunt, cur in S. s. mentio non fiat de animi immortalitate. Quin etiam omnia fere a Mose proposita virtutis pretia ad hujus tantum vitae beatitudinem spectant. Nimirum maxime necessaria ab antiquissimis hominibus illa tantum remedia quaesita sunt, quae ad confirmandam augendamque bonam conditionem terrenam, uti sunt ubertas frumenti, conferrent. Fuerunt vero illa in libro de agricultura hominibus commendata remedia nil nisi superstitio, stultitia et idololatria, in quarum locum Moses intelligentiam, claram humanam mentem atque cultum unius tantum Dei supposuit; quasi dicere vellet Israelitis: vos praesidia si quaeritis ad suppeditandas res nessarias, minime in illis vanis, sed in colenda veritate ea reperietis. Praeter haec apud Maimonidem inventa argumento mihi sunt, quae de Janne et Jambre (Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς II. ad Thimoth. 3, 8. et Plin 30, 1.) in Talmude, Midraschim et Jonathane (Menach. 85a, Zohar et Jon. ad Num. 22, 22. Midr. Tanchuma s. כי תשא, et multis aliis locis quos vide in lexico, s. v. יוחנא) leguntur. Quarum narrationum vim potestatemque si recte intelligere vis, nihil est nisi Jannem et Jambrem auctores cujusdam libri magici fuisse dicas, id quod jam pridem recte observaverunt Hilarius (Ambros. 2 Timoth. 3, 8.) et Origenes (Tract. 35 in Matth.). His adde illam apud Nabbataeos (qui cultui in libro de agricultura maxime sunt dediti) vigentem fabulam de ינבושאר praeceptore Adami primi (Cusari l. 1. p. 60.). Quibus omnibus comparatis non improbabile videtur nomen ינבושאר idem esse per metathesin ac ינברוס, ita ut idem magus, cujus disciplinae theologicae Judaei in Aegypto et deserto maxime indulgebant, idem sit atque ינבושאר, qui a Nabbataeis magister Adami habetur, i. e. auctor libri de agricultura, confirmarique possit sententia mea, secundum quam temporibus Mosis Indicam apud Hebraeos praevaluisse theologiam, quam eradicare unicum fuisse studium S. s.

cantur. Postea quoque, ubi in Africam, Hispaniam, Italiam Judaei transmigraverunt, Talmudica studia admodum viguerunt. Sed ex quo Aristotelis imprimis philosophia apud Arabes tractari coepta est atque grammaticae studia ad summum floris fastigium pervenerunt, magis magisque a Talmude tractando viri docti abhorruerunt. Nec minus Judaeorum doctorum in Italia viventium ingenia animique tenebantur nova illa et Platonica et Pythagorica philosophia, qua adducti Cabbalam composuerunt, qua illas philosophiae disciplinas partim, quoad quidem fieri posset, cum ipsorum doctrina ac religione consociarent, partim easdem refutarent; Talmud autem in utramque partem auxilio advocatus est. Verum tali modo multo plus detrimenti quam incrementi ortum est studiis Talmudicis, si quidem ad cujusvis generis somnia praestigiasque, quibus tum dediti erant Judaei, Talmudis quoque auctoritas adhibebatur. Maximum vero detrimentum cepit, ubi ex Hispania et Italia in Galliam, Germaniam ceterasque Europae partes translatus est. Atque hic quidem jam inde a saeculo duodecimo p. Chr. n. usque ad nostram aetatem propter Judaeorum illiberalitatem et inscientiam haec studia neglecta jacuerunt. Etenim alii somnia sua opinionumque commenta in illis libris reperire sibi videbantur, etiamsi a propria nativaque verborum vi ac potestate essent alienissima, eaque tantum ex iis arripuerunt, quae ad aeternam beatitatem adipiscendam opus esse censerent; alii ignoratione moti nihil nisi hujuscemodi somnia in Talmude inesse existimabant. Quae cum ita essent, in meridionali Gallia saeculo duodecimo homines quidam religionis et litterarum studiosi conspiraverunt, qui nomine בעלי תוספות, i. e. glossatores Talmudici appellati sunt, iidemque praeclare de Talmude meriti.[5]) Quoniam autem Judaei illis temporibus ab omni vitae societate exclusi essent vehementerque vexarentur, glossatores illi lingua, philosophia, antiquitatibus omnino neglectis et fere pro nihilo habitis eas potissimum Talmudis partes respiciebant, quibus Dei auxilium impetrare se posse confiderent, ad caerimonias nimirum ritumque spectantes. Ea horum studiorum condicio ad nostrum usque saeculum permansit, quo novum paradisum in terris adepti coelestem illum paradisum Judaei jam non desiderant nec est iccirco, quod libris sacris Talmudeve studiose tractandis meliorem a deo statum supplices efflagitent. Quae cum ita sint, hodie quidem haec studia plane neglecta jacent paucique Rabbini Talmudem etiamnunc intelligunt cognitumque habent, longe plurimi legere vix possunt. Quid? quod etiam probro habent ab alio edocti locum aliquem Talmudis in templis explicare, scilicet quod tale quid non usu venire vident in templis Christianorum. Ac pro dei fidem! vix me contineo, quin maximo opere conquerar de hodierno Judaeorum statu et conditione, quippe qui jam ad eam rerum divinarum contemptionem et negligentiam progressi sint vel potius degenerarint, ut ridiculum iis videatur, si quis Rabbinum quempiam ob librorum sacrorum Talmudisque intelligentiam commendare velit, nisi forte corpore est obeso, urbano habitu, voce sonora. Ex his nimirum rebus solis idoneus censetur ad munus administrandum, quo impetrato magis ejus interest, ut lamentabilibus orationibus lacrimas moveat mulieribus quam literis divinis Talmudeque recte et rite interpretandis probetur viris. Nihilo tamen secius ut omnibus temporibus sic hodie quoque non omnino desunt, qui nimio sui amore avaritiaque remotis quique abhorrentes ab ridicula illa alios imitandi cupiditate solius Dei veritatisque ducti amore Talmudi probe intelligendo ingenioseque interpretando operam suam studiumque navent, neque indignum esse videtur referre eorum nomina, praesertim cum hoc quoque nostrum sit, ut optimos horum studiorum fontes, e quibus etiam haec nostra maximam partem emanarunt, aperiamus.

Paulo post Talmudem confectum vocabula, quae in eo inveniuntur, litterarum ordine (ערוך) primus disposuit in ipsa urbe Babylone

Zemachus ben Paltai (צמח בן פלטאי) rector (גאון) scholae Pumbeditensis a. 872—891. Idem conatus est aliquando post

Rabbi Machirus (רבי מכיר), Mediomatricensis, frater Rabenu Gersonis (גרשון בן יהודה הזקן), cognomine מאור הגולה i. e. lumen exilii (mortuus dicitur a 1040) lexicon rabbinico-francogallicum conscribens. Qualia fuerint utriusque lexica, hodie judicare non possumus, cum perierint. Ceterum liber Zemachi, qui Aruch inscriptus fuit, nonnisi in Abrahami Zachi libro Jochsin (s. v. אבא בר חם et באדן) commemoratur. Alterius libri mentio fit a R. Salomone sub nomine אלפא ביתא דר' מכיר ad Gen. 43, 11. et in tractatu talmudico Cholin 206a. Verus igitur artis lexicographicae talmudicae parens jure haberi potest

Rabbi Natanus ben Jechiel (רבינו נתן בר רבינו יחיאל seu בעל ערוך κατ' ἐξοχήν, mort. a. 1105), qui composuit librum adhuc superstitem Aruch nomine. Natus ex familia nobili nomine עכו (nescio an appellata sit ex urbe עכו Phoeniciae?) institutione usus est illius Rabenu Gersonis, quem supra commemoravimus, tum archisynagogi munere Romae functus est. Ex ipso opere apparet, eum accuratissime instructum fuisse cognitione tum regionum orientalium tum illius aetatis morum rituumque, qua ex parte magni momenti est ad Talmudem intelligendum, neque interest, id quod ambigitur, utrum, ut Abrahamus Zachus (in libro Jochsim s. v. רבי ר׳מי׳ מנהרדעה.) ait, Babylonem sit profectus an ex interpretationibus illorum rectorum Babylonicorum, qui Geonim vocantur, an ex magistri institutione hauserit. Utcumque hoc est, non sine magno ipsorum detrimento ejus opus a lexicographis neglectum erit Sed cum tam multae ac tam diversae res comprehendendae essent, fieri non potuit, quin subinde non sa-

[5]) De colligendis describendisque Glossatoribus summum sibi comparavit meritum Vir doctissimus *Zunzius*, cujus opera vide.

tisfaciat Vir ille doctissimus nostrae exspectationi. Neque vero mirandum est inveniri in Talmude vocabula, quae in lexico Rabbi Natanis aut omnino non reperiuntur aut certe non satis accurate enucleata. Quo factum est, ut fere 50 annis post supplementum illius operis conficeretur ab

R. Samuelo Aben Gamia (ר' שמואל אבן גמיא, אגור nomine), cujus tamen mentio non fit nisi apud De Rossium (num. 140 et 180); haud scio an asservetur manuscriptum in bibliotheca Parmensi. Aliud supplementum, quod, ut suspicari licet, circiter Damascum urbem etiamnunc exstat, confecit

Abrahamus Zachus auctor libri Juchsim (c. a. 1500). Laudat hoc opus manuscriptum R. Samuelus Schulam in praefatione editioni libri Juchsim, quae Constantinopoli a. 1542 in lucem prodita est, praefixa. Praeterea nominibus memoranda sunt opera

Eliae Levitae (אליהו לעוויטא s. אשכנזי i. e. Germanus. Mort. a. 1509), qui nomine Meturgeman (מתורגמן) et Tischbi (תשבי) duo conscripsit lexica chaldaico-talmudica. Utrumque vero opus minime comparari potest cum opere R. Natanis. Quamquam non de arte lexicographica ipsa, attamen de explicandis enucleandisque vocabulis talmudicis ac rabbinicis optime meritus est Vir illustris

R. Salomo Isakius seu **ben Isak** (רבי שלמה ירחי compos. רש"י) Trecis (mort. anno 1105 peracto aetatis a. 65). Inter plurimos, quos conscripserat, libros excellit commentarius (קונטרס) in Talmudem, in quo nullum fere desideratur vocabulum in Talmude Babylonico obvium. Quare insigniter ejus ratio habetur a Buxtorfio ceterisque lexicographis. Eo tamen vitio opera ejus laborant, quod in interpretando lingua utitur francogallica hebraicis literis descripta, qua quidem re admodum frequentes admissi sunt errores. Non minus de arte lexicographica talmudico-rabbinica quam de arte medica, logica, ethica, metaphysica meritus est

Moses Maimonides seu **Moses ben Maimon** (רבי משה בן מיימון comp. רמב"ם) natus Cordobae a. d III. Cal. April. a. 1204. Ab aequalibus ob ingenii magnitudinem alter Moses appellatus est. Hujus Jad hachasaka i. e. *manus fortis* s. Mischna Thora i. e. *explicatio legis* maximi aestimanda est non solum iccirco, quod tamquam compendium est Talmudis ipsius, verum etiam propter vocum sagacem accuratamque interpretationem et explicationem. Etiam magis arti lexicographicae profuit nominibus plantarum in Talmude et Mischna obviarum diligenter enarratis ejusdemque commentario in Mischnam haud dubie optimo duce utentur, qui amplum illum litterarum talmudicarum campum sunt perlustraturi. Sed ut ille R. Salomo francogallica, ita Maimonides arabica lingua usus est ad interpretanda Talmudis vocabula idque sic, ut etiam harum rerum peritissimis difficile sit eruere nomina herbarum, quae praeterea vix in paucis lexicis arabicis inveniuntur. Quo factum est, ut paulo post

R. Tanchumus bar R. Joseph Hierosolymitanus (רבי תנחום ירושלמי) opera immortalis Maimonidis interpretatione adornaret, cui nomen est אלמרשד אלכאפי i. e. *dux sufficiens*. Hujus operi item arabice confecti quattuor exempla asservantur in bibliotheca Oxoniensi. Munkius (in praefatione interpretationis francogallicae ejusdem scriptionis, Parisiis 1843 editae) esse opus ait praestantissimum, quod ut edatur, vehementer sit optandum. Hi, quos supra commemoravimus, viri artem lexicographicam talmudicam ad quendam perfectionis gradum perduxerunt, quatenus voces talmudicae rabbinicaeque ad prosapiam linguarum semiticam pertinent; non aeque valuerunt in enucleandis vocibus graecis latinisque et in moribus, sententiis, doctrinis ex occidentalium populorum ingenio explicandis. R. quidem Natanus multarum videtur instructus fuisse linguarum scientia praeditusque earum sensu quodam, quem dicunt, nativo, ut plerumque suum cuique voci locum tribueret, prout ad semiticam aut indogermanicam linguarum prosapiam pertineret; ille tamen naturalis quidam sensus dumtaxat eo usque valuit, quatenus vox quaepiam non majorem aliquam mutationem subierat. Multo minus praestitit in iis vocabulis eruendis, quae ex graeca latinave lingua repetita ita mutilata sunt, ut nisi mutationis legibus perspectis agnosci nequeant. Ceterum antiquarum litterarum studia illis temporibus vixdum colebantur nec nisi intra monasteriorum claustra, ut Judaeis praesertim perdifficile esset aliquid ex iis sibi arripere. Temporum demum decursu contigit, ut saeculo XVI. existeret summus ille Buxtorfius, qui omnibus, quae arti lexicographicae talmudicae obstabant, impedimentis feliciter superatis ad summum illam perfectionis fastigium perduxit. Quemadmodum autem in rebus naturalibus aeque atque in historia magna portenta antegredi solent exiguae quaedam res et quasi antecessores, sic in hoc quoque litterarum genere Buxtorfii ingenio viam complanaverunt viri nonnulli haud contemnendi. Quorum primum locum tenet

Reuchlinus (1455—1521) restaurator ille praeclarissimus apud Germanos litterarum et graecarum et hebraicarum. Multum quoque valuit ad propaganda haec studia ars typographica paulo ante inventa, qua multi libri hebraici in bibliothecis Italicis a Mediceis una cum graecis latinisque collecti celeriter multiplicati sunt et a saeculo illo discendi studiodissimo quasi uno haustu devorati. Imprimis ad scholas ab Elia Levita, quem supra commemoravimus, Romae, Venetiis, Paduae habitas multi undique confluxerunt adolescentes Christiani, ut novum litterarum genus degustarent, iidemque posthac magni fuerunt momenti ad universalem eruditionem proferendam. In quibus est

Sebastianus Munsterus (1489—1552). Is non modo Reuchlini lexicon hebraicum emendatius edidit, sed etiam ipse novum lexicon hebraico-talmudicum atque insuper lexicon trilingue condidit, quorum uterque liber cum laude nominandus est. Ex his temporibus, de litteris hebraicis propagandis bene meriti sunt: *Capito* (mort. 1541), *Pellicanus* (mort. 1556), *Pagninus* (mort. 1541) denique *Vitablius* (mort. 1547), qui e com-

mentariis R. Salomonis multum fructus percepit. Nec omittendi sunt hoc loco *Lutherus* ipse *Melanchthonque*, qui, cum in verbis litterarum sacrarum ipsis quam accuratissime intelligendis insignem operam industriamque collorarent, ad vulgandum studium linguae hebraicae vel plurimum valuerunt. Totum se litteris talmudicis tradidit

Guido Faber Boderianus (Fevre de la Boderie, natus Bodoriae Normanniae a. 1541) a conciliis intimis ducis Alenconensis. Cujus lexicon syro-chaldaicum Buxtorfius quoque diligenter adhibuit et, quamvis multa in eo vituperanda inveniret, tamen de laudibus ejus nihil detraxit. Longius etiam progressi sunt

Valent. Schindlerus, Guil. Alabastrus et **Jo. Ernestus Gerhardus**, qui, cum ad universum talmudicorum et rabbinicorum thesaurum eruendum etiam finitimarum linguarum cognitionem necessariam esse intellexissent, in *lexicis pentaglottis* jam comparativa linguarum tractandarum ratione usi sunt. In ipsis rabbinicis litteris subtilius cognoscendis operam posuere

Postellus (mort. 1581), cum Cabbalam potissimum tractaret, et

Drusius, cum Rabbinorum scripta ad morum disciplinam spectantia colligeret. Ad hoc scripsit nonnulla de Talmudicorum arte arithmetica et calendaria. Porro cum laude ex illo saeculo nominandi sunt:

Christmannus (mort. 1613), qui recensionem fecit librorum talmudicorum, **Conradus Gesnerus** (mort. 1565), **Genebrandus** archiepiscopus (1597), **Andreas Masius** (1573), qui libros bibliothecae Vaticanae manuscriptos magno cum fructu usi sunt. In Italia ad litteras talmudicas tractandas viri docti se contulerunt impulsu potissimum

Davidis ben Isak de Pomis medici Venetici (natus est Spoleti a. 1525). Is Italica lingua scripsit lexicon talmudicum *Zemach David* nomine, quo etiamsi non multum novi attulerit, ejus tamen in artem lexicographicam talmudicam merita non plane sunt praetermittenda. Item in Gallia ad propagandam illam haud parum contulit

Philippus Aquinas. Ejus liber מעריך מערכות a Wolfio (in Biblioth. jud. Pars II. p. 540) magnopere laudatur. Judicat vero Wolfius, ut suspicor, secundum titulum, qui multa pollicetur, summa vero libri paulum novi, quod non jam pridem in Arucho legatur, praebet. Verum horum omnium lumina suo lumine obscuravit Vir admirabili quadam scientia saeculorumque memoria dignus

Joannes Buxtorfius. Natus est Comeni in oppidulo Guestphaliae a. d. VIII. Cal. Jan. a. 1564. Cum theologiae studio se dedicasset, prae ceteris adamare coepit litteras talmudicas, in quibus brevi tantos progressus fecit, ut aliquot opera rabbinica in latinum sermonem converteret et multis libris de Talmude litterisque rabbinicis compositis non solum Christianis, verum etiam Judaeis harum rerum peritis viam ad litteras talmudicas patefaceret. Quae in arte bibliographica praestitit, multum valuerunt ad tractandos scriptores etiamtum ignotos; quae ejus antecessores in grammaticorum praeceptis et antiquitatibus investigandis invenerant, unus, quo erat ingenio, non modo complexus est, verum etiam ad eum perfectionis gradum adduxit, ut etiamnunc ejus opera fundamenti instar habendi sint iis, qui aditum sibi ad interiores harum litterarum recessus aperiri volunt. Opus ejus praestantissimum, quod nunc auctius et emendatius Viris doctis proponimus, sit licet retractatus Aruch, tamen in rebus maxime grammaticis vocibusque ex lingua graeca latinave repetitis tantum novi praebet, ut pro novo opere existimari debeat. Quod si solum esset a Buxtorfio profectum, satis esset ad nomen auctoris posterorum memoriae prodendum. Quamquam Buxtorfius non protulit leges, secundum quas vocabula graeca et latina in hebraica lingua immutata sunt, tamen exemplis ab illo multis allatis non admodum difficile fuit eas investigare. His legibus nixus

Benjaminus Mussafia seu **Mussafia ben Immanuel** (philosophiae et medicinae doctor, mort. 1675) *addita-menta* scripsit *ad librum Aruch* (מוסף הערוך), quibus imprimis vocabula graeca et latina in illo omissa explicanda et illustranda sibi proposuit. Idem consilium secutus est

Menachemus de Lonsano (מנחם די לאנזאנו) supplementis ad librum Aruch nomine ספר המעריך editis. At hic iis, quae in praefatione promisit, non stat, cum multo plura ex lingua turcica quam ex graeca latinaque interpretetur. Ad hoc tam pauca ab eo vocabula explicata sunt, ut non cum Mussafia, nedum cum auctore libri Aruch aut Buxtorfio comparare eum liceat. Multo magis operae pretium fecit

Davides de Lara ben Isac Cohen Amstelodamensis (mort. Hamburgi anno 1674). Scripsit enim vocabularium rabbinico-graecum nomine עיר דוד i. e. *urbs Davidis*, quo in libro licet aeque atque in Mussafiae מוסף הערוך multa ex Buxtorfio deprompta deprehendantur, tamen non pauca invenimus nova ac bene animadversa. Sed neque operis ambitu neque iis, quae pro sua litterarum antiquarum scientia in vocabulis graecis latinisque illustrandis praestare poterat, nostris expectationibus respondet Davides de Lara. Quibus magis videtur responsurus fuisse libro כתר כהונה i. e. *corona sacerdotis*, „opere quadraginta annorum", ut in fronte voluminis inscriptum videmus, sed inchoatum et imperfectum hoc opus reliquit, cum usque ad litteram Jod dumtaxat pertineat. Nomina sola satis erit nominasse

Christiani Stockii, cujus „*breve* Dictionarium chaldaeo-rabbinicum" ne iis quidem, quae in fronte libri inscripta videmus, respondet et

Joannis Henr. Othonis, qui in „*lexico* suo *Rabbinico-Philolog.*" dogmatum, rituum et statutorum Hebraeorum magis rationem habet, quam artis lexicographicae ac philologiae. Multo plus praestitit ille multarum linguarum peritissimus

Edmundus Castellus. Qui etiamsi multa ex Buxtorfio et Mussafia hauserit atque librum Aruch θεόπνευστον (quo nomine ipse Kimchium et R. Natanem in

praefatione appellat) secutus sit, ratione tamen, qua ceteras linguas orientales ad vocabula talmudica illustranda adhibuit, optime de hisce studiis meritus est. Praeter hujus opus, quod nomine *Lexici Heptaglotti* ubique notum ac celebratum est, alia scripserunt *lexica heptaglotta* linguam rabbinico-talmudicam eruentia:

Vitalis et post eum **Jo. Henr. Hottingerus.** Ille vero paulum novi praebet, hic, etiamsi in enucleandis nonnullis vocabulis talmudicis prosperum fecerit progressum, tamen ob exiguum numerum vocabulorum ab ipso tractatorum ejus opus exigui pretii nobis est. Quamquam nullius fere momenti est, tamen omnino praeteriri non debet

Lorsbachius, qui in *archivo* suo *hebraico* tam pauca vocabula talmudica tractat, ut, nisi in annotatis nostris eum citavissemus, in numero lexicographorum talmudicorum numquam enumeravissimus. Tali modo compluribus ex illis temporibus occurrimus lexicographis, qui in eruendis vocabulis hebraicis passim vocabulum talmudicum eruunt, quorum vero profectus minores sunt, quam ut locum tenere possint inter lexicographos talmudicos. Etenim jam opere Clarissimi Castelli eo perfectionis pervenerat ars lexicographica ad Talmudem pertinens, ut supra addi nihil posse videretur. Quare factum est, ut posthac potius in convertendos Talmudis Mischnaeque tractatus integros incumberent viri docti. Quorum in numero habendi sunt: *Sennertus* (mort. 1666), *Cellarius* (mort. 1684), *Buxtorfius minor* (1664), *Coccejus* (1669), *L'Emperius* (1648), *Pococcius* (1691), *Lingfootius* (1675), *Carpzovius* (1699), *Buddeus* multique alii. Quamquam per se apparet his Talmudis, Mischnae et Cabbalae studiis multum utilitatis etiam ad ipsam linguarum scientiam artemque lexicographicam redundavisse. Quo in genere commemorandus est

Hadrianus Relandus (mort 1719), qui voces persicas in Talmude obvias eruendas sibi suscepit dolendumque est ei non contigisse, ut, quod ipse ait, „majus otium nactus plura Deo volente colligeret." Ejus vestigia magna cum laude secutus est

Sam. Bochartus, qui etiamsi ex parte dumtaxat in arte lexicographica talmudica elaboraverit, tanta tamen diligentia ac sagacitate in ea versatus est, ut hodieque de laudibus ejus detrahere nefas sit; licet enim contendant quidam „Bochartum nihil fere nisi etymologias compilasse" (Act. Erud. T. V. p. 449), non vereor dicere nomen ejus aetatem esse laturum.

Jam inde ab eo tempore Christiani paulum tantum studii in his artibus posuerunt (memoratu digni sunt: *Bashugsenus* propter *Clavem talmudicam*, *Vitringa* propter librum de *synagoga vetere*, *Millius* propter *catalecta rabbinica* ab ipso edita, pauci alii), Judaei omnino nihil. Nam nova illa aetas Hebraeorum, quae condita est superiore saeculo maxime per *Mosem Mendelsohnium*, tametsi ad populi ipsius conditionem et statum reformandum et corrigendum multum valuit, talmudicis tamen studiis non modo nihil incrementi attulit, verum etiam magnum illa ceperunt detrimentum, cum ex illo praecipue tempore repetendae sint causae potissimae, cur hodieque theologiae apud Judaeos studia neglecta prorsus jaceant atque inculta. Nimirum post illam aetatem Rabbini bene dicendo magis quam bene sentiendo cogitandoque excellere praeoptare et histrionum potius quam magistrorum partes agere coeperunt. Nostro domum saeculo renovare conatus est pristina studia talmudica

Mos. J. Landauus. Hic miro quodam usus est artificio in discernendis iis, quae falsa apud Buxtorfium inveniuntur, et quae recta, haec ut removéat ex libro suo מערכי לשון, illa ut in eum recipiat. De eo severum quidem, sed justum tulit judicium

Sal. Jeh. L. Rappoportus in libro Bickure haittim anni 1830. Verum is quoque ostendit, quanto sit facilius alios reprehendere, quam ipsum meliora proferre. Namque illa rudimenta lexicographica, quae fecit libro Erech Millin (ערך מלין) ab se edito prorsus nihili sunt aestimanda. Attamen dolendum est eum opus suum modo ad litteram Aleph usque perduxisse, cum multa in eo insint ad antiquitates et historiam Talmudicorum spectantia, quae haud parvi sunt pretii. Bonus liber est

J. B. Schoenbakii (Sobolskensis) *Aruch novus* (ערוך החדש) sive *Ha-maschbir*, ut eum alio nomine appellant. Huic idem contigit, quod multis hominibus modestioribus, ut despiceretur; ego ipse valde doleo, quod ejus opus ante absolutum hoc primum volumen mihi non copia facta est inspiciendi et cognoscendi. Prorsus alia indole est

Lewius: hic enim opus chald. Wörterbuch für die Targumim (cum appendice Fleischeri) conscripsit, in quo difficile est dignoscere, utrum arrogantia praestet an stupiditate. Nempe sagacitatem et acumen eo probare voluit, quod Buxtorfium recte judicantem vituperavit, ubi vero ipse novi quid ex Buxtorfio non desumtum attulit, turget ingenio levi, obtuso, inepto. Ita accidit, ut ejus lexicon nihil aliud sit nisi epitome ex Buxtorfii opere contorta vitiisque refertissima. Nostra denique memoria complures viri docti, sed vario illi quidem eventu arti lexicographicae talmudicae operam dederunt. Atque haud contemnendum opus est

Mich. Sachsii (Beiträge zur Sprach- und Alterthumsforschung) qui linguam graecam cum talmudica non inepte comparavit, itemque

A. Jellinekii, qui in libello שפת חכמים licet conjecturas multas fecerit vehementer addubitandas, tamen ad agnoscendas voces arabicas atque persicas bona subsidia attulit. Longe diversum est genus quoddam hominum non doctorum illorum, sed fucatae cujusdam doctrinae specie se jactantium, ad quos cum nonnulli alii pertinent tum *Lagardus*, qui eo ineptiae progressus est, ut hoc illudve vocabulum ex lexico repetitum contexta, in qua legitur, oratione aut omnino non inspecta, aut, quod verisimilius est, non intellecta cum hoc illove vocabulo alius linguae non plane dissono conferret atque cognatum esse utrumque cum altero contenderet. Hac scilicet ingeniosa linguarum comparandarum ratione

evenit, ut ex praesepi faceret stabuli magistrum (cf. ann. nostram 262 p. 112), vel ut mendum quodpiam typographicum copiam ei praeberet veriloquii eruendi speciosi certe illius, sed ridiculi (cf. notam 187m. p. 82). Quo magis laetamur inter multos lexicographos hujus saeculi paucos quidem inveniri, qui istorum hominum praestigiis revelatis vero lumine viam collustrarent. Inter eos principem haud dubie locum obtinet

Julius Fuerstius. Natus a. 1805 in oppidulo Posnaniae, cui nomen est Zerkowo, posteaquam a prima juventute multum operae in hisce studiis collocavit, gymnasio quodam Berolinensi transcurso Herbartioque philosopho audito Halam se contulit, ut Gesenio potissimum duce totum se antiquitatis et linguarum orientalium studiis dedicaret. Cum ad munus Rabbini fungendum destinatus esset a parentibus, posthac in seminarium Posnaniae rabbinicum receptus illa tamen studia semper revocavit atque in dies magis amplexatus est. Anno 1835 rudimenta fecit grammatica dialectorum aramaicarum edita. Id opus secuti sunt libri admodum copiosi tot, quot in hoc quidem litterarum genere post Buxtorfium nemo ediderat iidemque non minus exquisita sinceraque doctrina praestabiles. Sed cum non in certam quandam sectarum illarum se insinuaret, qui, proh dolor! etiam nunc principatum tenent litterarum, diu gloriam meritam non adeptus est, dum operibus ejus in complures linguas conversis fieri non potuit, quin omnium quidem, penes quos est harum rerum judicium, ferret comprobationem. In operibus ejus nullum quidem totum ad artem lexicographicam talmudicam pertinet, verum continentur fere omnibus res permultae, quae lexicographum fugere minime debeant, maxime illae ad comparationem linguarum semiticarum et indogermanicarum spectantes. Nunc professoris in academia Lipsiensi munere fungitur ita, ut dubium sit, utrum doctrina magis an modestia sua illam exornet.

Habes nunc, Lector benevole, quae in hisce studiis adhuc praestiterunt viri docti. Num justum ubique et aequum de iis judicium tulerimus, Tuum erit videre. Hoc unum licet addere judicasse me „sine ira et studio, quorum causas procul habeo.“ Jam vero quispiam sibi persuaserit hanc artem ita esse tritam omnibusque numeris absolutam, ut melius proferri fere nihil possit. Hoc si quis animum induxerit, vehementer falletur. Est enim fons ille, ex quo emanarunt haec studia et ad quem recidunt, perennis, innumerabilesque sunt rami ex arbore librorum sacrorum erumpentes. Non est igitur, quod metuamus, ne oleum et operam perdiderimus; immo speramus nos quoque aliquid attulisse allaturosque esse ad haece studia in honorem Dei Optimi Maximi, cujus causa suscepta sunt, promovenda atque exornanda. Haud pauca a nobis peccata esse, non nescimus et ipsi, quibus tamen, quaesumus, veniam des, Lector candide, aequa eorum, quae ad memoriam summi Buxtorfii recolendam bene retractasse visi erimus, compensatione.

Minime credideris, me nunc primo volumine absoluto nescire, quantum peccaverim; immo multa, si etiamnunc possem, emendarem, quod, quantum fieri poterit, in fine totius operis partim peculiari mendorum recensione fiet, partim spicilegio adjecto.[6]) Nimirum cum ad opus Buxtorfii denuo edendum aggrederer, collaboratore usus sum, cujus erat plagulas typis exscriptas corrigere et annotationes latinas in justam formam redigere. Is vero brevi post promissis non satisfecit, sed ad me omnia relegavit. Quo labore suscepto accidit, ut vicesima plagula confecta officina ipsa, in qua typis opus describitur, incendio absumeretur atque una cum illa magna pars eorum, quae manuscripta illic asservabantur. Quo factum est, ut ea, quae per multos menses elaboraveram, totidem mensium lucubrationibus reficere cogerer. Praeterea multum temporis oculis laboravi, ut scribere omnino non possem, atque postea etiam quam convalui, tamen corrigere opus non sustinui, sed alii cuidam, qui officio suo parum diligenter functus esse videtur, corrigendum tradidi. Quibus rebus adductus opus porro edere desiissem, nisi viri docti iidemque amicissimi ad persequendum laborem me cohortati essent.[7])

Postremo nonnulla liceat addere de operis in tria volumina distributione. Confitendum nobis est salvis summi auctoris manibus Buxtorfium parum rationem habuisse Talmudis Hierosolymitani ejusdemque dialecti. Quibus vitiis ut remedium pararem, multa collegi, quae appendicis sive supplementi loco novae editioni adjecturus sum. Jam is appendix copiosior fiet, quam ut opere bipartito edendo alterum volumen non nimis accrescat. Quare praetuli edere tripartitum primumque volumen littera Thet conclusi. Vale!

Scripsi Lipsiae a. d. XIII. Cal. Jan. a. MDCCCLXVIII.

Bernardus Fischerus.

---

[6]) Interea supplere lubet: אסקנדרי (lex. p. 96) pers. سکندر, *ludi genus* fortasse idem, atque gr. κυνδαλισμός lusus, qui fit paxillis, ad quem R. Salom. his verbis respicere videtur תתיכות עץ קטנים שמשחקים בהם; דרדא *fundamentum* (Lex. p. 297). Rectius vocem per *damnum, detrimentum* explices, ut sit ar. ضرر, quae sententia esse videtur glossatoris talm. Bm. 2b. Chag. 21b; הבאי *hyperbole, superlatio sermonis* (Lex. p. 302). Est vocabulum mere gr. ἠβαιόν *tantillum, res nihili*, τὸ διὰ σμικρότητα βάσιν μὴ ἔχων, ut haec vox a gramm. gr. explicatur. זכה (pag. 329) ipsissima vox latina usus esse videtur — זוין (lex. p. 339 in notis) rectius vocem ad pers. vertas (زون) *pondus* item *maneta* et generaliter *pecunia*. — טיטראות (Lex. p. 447) gr. esse videtur ἡδητήριον, quod idem.

[7]) Absoluto fasciculo nono hanc mihi scripsit epistolam Vir Cl. Fuerstius:

„Magna cum voluptate lexicon Buxtorfii abs Te novis curis editum, quantum adhuc in lucem prodiit, pervolutavi, cum viderem Te non satis habuisse opus novis litteris describendum curare, sed emendati

iis, quae Buxtorfius pro suae aetatis scientia peccaverat, totum lexicon retractasse itaque propemodum novum opus protulisse. Vere dici potest magnos hoc opere, in arte lexicographica talmudica et rabbinica factos esse progressus. Praeter ceteros, qui his studiis operam dant, Tu videris is esse, qui hanc quoque litterarum orientalium partem, quae tam diu paene neglecta jacuit, ita promoveas, ut ad eum, quem par est, perfectionis gradum nostro demum saeculo adducatur. Quam ob rem vehementer opto, ut Tibi liceat etiam in posterum his litteris operam Tuam et laborem dedicare. In iis quae melius quam ceteri tractavisti, haecce potissimum putanda sunt: nota 18 pagina 21, 70 p. 27, 213 p. 93, 262´p. 112 et 81ª p. 333. Verum magis etiam arbitror Te meritum esse his de litteris iis locis, quibus Buxtorfius per librum Aruch in errorem inductum esse demonstrasti, propterera quod multis locis et illius auctor Rabbi Natanus et reliqui omnes lexicographi locum Talmudis ipsum non intellexerant, Nota 168 pagina 67, 187 p. 82, 285 p, 123, 77 p. 188, 78 p. 189, 119 p. 244, 2 p. 332, 9 p. 333 denique nota 10 p. 334.

Quibusdam vocibus annotationes addidisti, quae ad cultum et philosophiam Talmudicorum recte intelligendam permagni mihi videntur esse momenti, ut: nota 51 pag. 121, 246 p. 102, 297 p. 126, 67 p. 324, 28 p. 341.

Noli igitur concidere animo, sed quod coepisti, ad finem quaeso perducas. Licet enim hic labor Tuus in varias imperitorum atque invidorum reprehensiones incurrat, eruditorum quidem et harum rerum studiosorum hominum haud dubie feres approbationem." etc. etc.

Quanti sit litterarum momenti iterata atque renovata Buxtorfiani lexici editio, ex hisce fere verbis Viri doctissimi Delitzschii intelligere licet. Scribit enim:

„*Dignum profecto propter praestantiam atque raritatem erat ingens illud et singulare Joannis Buxtorfii Lexicon, quod rursus in usum eorum, qui litteris Judaicis operam navant, in lucem prodiret: qua de causa grate agnoscimus magnum* Bernardi Fischeri *meritum, qui perdifficile hoc et perdiuturnum negotium suscepit. Diu exspectandum erit, donec existat qui immensam judaicorum idiomatum materiam denuo pertractet. Interea magnopere laetamur Lexico illo targumico, quod* J. Levy, *Rabbinus Vratislaviensis, feliciter ad finem perduxit, atque etiam variae istae fructuosaeque annotationes, quibus* Fischerus *novam suam Buxtorfiani Lexici editionem locupletavit, judaicarum litterarum studiosis multum utilitatis afferent, quod quidem memet ipsum expertum esse libelli quem* „Handwerkerleben zur Zeit Jesu" *inscripsi, pagina tricesima septima testificatur. Quum vero dolendum sit, in Lexico Buxtorfiano paene omnes eas formulas, quae ad artem codicis talmudici dialecticam pertinent desiderari, certo speramus* Fischerum *hac potissimum in re suppleturum quae operi Buxtorfii desunt. At sunt et alia innumera quibus perfici queat. Itaque sincere optamus, ut erudito huic praeclari operis editori contingat, ut ad exitum prosperum perducat id quod superatis magnis difficultatibus tam confidenter aggressus est.*

Accipe nunc **Catalogum alphabeticum capitum omnium et singulorum,** quae in Talmude exstant, ex quo intelliges, quod singulorum initium (hoc enim Talmudici citare solent, omisso codice et numero capitis), cujus codicis et cujus numeri.

א		
אין עומדין	ברכות	פרק ה'
אלו דברים	שם	פ"ח
אלו דברי' שאין להם שעור	פאה	פ"א
אלו מפסיקין	שם	פ"ב
איזהו ערים	כלאים	פ"ז
אין אסור	שם	פ"ט
אין תורמין	תרומה	פ"ט
אין נתנין	שם	פ"יא
אוכלין עראי	חלה	פ"ג
אנדרוגינוס	בכורים	פ"ד
מועד		
אמר ר' עקיבה	שבת	פ"ט
אלו קשרין	שם	פ"טו
אור לארבעה עשר	פסחים	פ"א
אלו עוברין	שם	פ"ג
אלו דברים בפסח	שם	פ"ו
אמר להם הממונה	יומא	פ"ג
אין צדין	ביצה	פ"ב
ארבעה ראשי שנים	ראש השנה	פ"א
אם אינן מכירין	שם	פ"ב
אין דורשין	חגיגה	פ"ב
אלו הן הממונין	שקלים	פ"ה
נשים		
ארבעה אחין	יבמות	פ"ג
אלמנה לכהן גדול	שם	פ"ו
אלו נערות	כתובות	פ"ג
אף על פי שאמרו	שם	פ"ה
אלמנה נזונת	שם	פ"יא
ארבעה נדרים	נדרים	פ"ג
אין בין המודר	שם	פ"ד
אלו נדרים	שם	פ"י
ארוסה	סוטה	פ"ד
אלו נאמרין	שם	פ"ז
נזיקין		
ארבע אבות	בבא קמא	פ"א
אלו מציאות	בבא מציע'	פ"ב
איזהו נשך	שם	פ"ה
אחד דיני ממונות	סנהדרין	פ"ד
ארבע מיתות	שם	פ"ז
אלו הן הנשרפין	שם	פ"ט

	מועד	
שמנה שרצים	שבת	פ"יד
שואל אדם	שם	פ"כג
שלשה עשר שופרות	שקלים	פ"ו
שבעת ימים	יומא	פ"א
שני שעירים	שם	פ"ו
	נשים	
שני דייני גזירות	כתובות	פ"יג
שלשה מינים	נזיר	פ"ו
שני נזירים	שם	פ"ח
	נזיקין	
שור שנגח	בבא קמא	פ"ד
שנים אוחזין	בבא מציע'	פ"א
שור שנגח את הפרה	שם	פ"ה
שבועות שתים	שבועות	פ"א
שבועות שתים	שם	פ"ג
שבועות העדות	שם	פ"ד
שבועות הפקדון	שם	פ"ח
שבועות הדיינין	שם	פ"ו
שמאי אומר כל הנשים	עדיות	פ"א
	קדשים	
שלוח הקן	חולין	פ"יב
שתי מדות	מנחות	פ"י
שתי הלחם	שם	פ"א
שום היתומים	ערכין	פ"ו
שלשה ושש	כריתות	פ"א
	טהרות	
שיעור כלי חרס	כלים	פ"ג
שלשה תרוסין	שם	פ"כד
שלש על שלש	שם	פ"כח
שני טמאים במת	אהלות	פ"א
שבעת ימים קודם שריפת	פרה	פ"ג
שנים שהיו	שם	פ"ח
שלשם עשר דברים בנבילה	טהרות	פ"א
שש מעלות	מקואות	פ"א
שמאי אומר	נדה	פ"א
שק שהוא מלא	משקין	פ"ג
	ת	
תפלה השחר	ברכות	פ"ד
תמיד נשחט	פסחים	פ"ה
תנור תחלתו	כלים	פ"ה
תנור שהוא	אהלות	פ"ה
תינוקת	נדה	פ"י
תולין	שבת	פ"כ

Quingenta viginti quatuor haec capita (פרקים) comprehenduntur sexaginta tribus libris praeter quos quatuor adhuc sunt tractatus a posterioribus una cum Pirke Avot corpori talmudico adjecti. Sunt autem sequentes:

I. מסכת סופרים *tractatus Scribarum*. Agitur in eo de modo scribendi librum Legis in pergamento, et quali pergamento utendum: an maculam atramenti vel litteram aliquam eradere licitum sit: de vocibus diversae lectionis et scriptionis: quando et quot personis liber Legis in synagoga legendus: de utilitate et praestantia studii Legis et similia quaedam. Capita ejus XXI.

II. אבל רבתי *luctatus magnus* vel מסכת שמחות *tractatus laetitiarum* scil. prohibitarum. Ubi agitur de luctu, quibus cerimoniis mortui lugendi, quomodo lugentes consolandi, quomodo polluantur ob cadaver. Cap. ejus XIV.

III. כלה *sponsa;* de acquisitione sponsae, ornamentis ejus et concubitu, aliisque ad sponsam pertinentibus. Capite *uno* constat.

IV. מסכת דרך ארץ *tractatus viae terrae* i. e. *tract. de moribus*, quos vocant *viam terrae*. Distinguitur in tractatum majorem et minorem: ille continet capita *decem*, hic *sex*. Subjicitur ad finem caput peculiare, quod vocatur פרק שלום *caput de pace*.

Praeter usitatissimas in plerisque fere lexicis obvias (quarum explicatio exinde omittere licet), haec in nostra editione occurront abbreviaturae:

Ar., Aruch.
ar., arabice.
As., Avoda sara.
ap. Tos. apud Talmudicos.
ap. Ros., apud Rabbinos.
B. Ar., Baal Aruch.
Ber., Berachot.
Bez., Betza.
Bech., Bechorot.
Bic., Biccurim.
Bk, Baba kama.
Bm., Baba metzia.
Bb., Baba bathra.
Br., Bereschit rabba.
Chag., Chagiga.
Chal., Challa.
Chol., Cholin s. Chullin.
c. aff., cum affixo.
Cast., Castelli (lexicis heptaglorton, Londini 1669).
Dem., Demai.
Dr. vel Deb. rab., Debarim rabba.
Er., Echa rabba.
Erach., Erachin.
Erub., Erubin.
Edj., Edaejot.
Esth., Esther.
Fr., Freytagii (Lex. arab.).
Frs., Feurstii (Lex. chald.).
Gem., Gemara.
Git., Gittin.
gl., glossa.
gl. talm., glossa talmudica.
glt., glossator v. glossatores.
Gu., Guido.
Hor., Horajot.
Jalk., Jalkut.
Jed., Jedaim.
Jeb., Jebamot.
Jelam., Jelammedenu.
Jom., Joma.
Jon. Jonatan.
Ket., Ketubbot.
Kel., Kelim.
Kid, Kidduschin.
Kil., Kilaim.
Kin., Kinnin.
Krit, Kritot.
Koh., Kohelet.
Mas., Maaserot.
Meg., Megilla.
Men., Menachot.
Mac., Maccot.
Mid., Middot.
Mk., Moed katon.

Ms., Maaser scheni.
Mikv., Mikvaot.
Machs., Machschirin.
Midr., Midrasch.
Mr., Midrasch rabba.
MT., Mierasch Tillim.
ME., Midrasch Echa.
M. Esth., Midrasch Esther.
MK., Midrasch Kohelet.
Midr. Tanch., Midrasch Tanchuma.
Maim., Maimonides.
Munst., Munsterus.
M. d. L., Menachem di Lonsano.
Mus., Mussafia.
Nas., Nasir.
Ned., Nedarim.
Neg., Cegaim.
Nid., Nidda.

Oh., Oholot.
Okz., Oketzin.
Onk., Onkelos.
pp., proprie.
pec., peculiariter.
pers. persice.
Pes., Pessachim.
Rh., Rosch haschana.
R. Rabbini.
Sab., Schabbat.
Sanh., Sanhedrin.
Seb., Sebachim.
Schvi., Scheviit.
Schvu. Schevuot.
Schek. Schekalim.
Sav. Savim.
Sot. Sota.
Suc., Succa.

Sr., Schemot rabba.
syr., syriace.
T., Talmud.
TH., Talmud Hierosolymitanum.
Ti., Talmudici.
Tis., Talmudicis.
tr., tractatus.
tr. talm., tractatus talmudicus.
Tan., Taanit.
Tem., Temura.
Tah., Tahhrot.
Tj., Tibbul jom.
Tr., Truma.
Tg., Targum.
TgH., Targum Hierosolymitanum.
TJ., Targum Jonatis.
Wr., Wajikra rabba.
Willm., Willmetti (Lex arab.

*) Voces novae quae in hac editione accesserunt. IR., 1 Reg.; IIR., 2 Reg.; IS., 1 Sam.; IIS., 2 Sam.

Abbreviaturas in Talmude librisque rabbinicis obvias sub fine singularum litterarum in ipso lexico addidimus, et quae ad intelligendum utrumque Talmudem Babylonicum et Hierosolymitanum requiruntur auxilia sub calce libri Deo juvante addituri sumus.

מזמור שיר.

הבו כבוד בני אלים הבו לאדוני יושבי חלד: קדו לאלהים מאורי שחק והשתחוו ברעדה: נגהות חרם האירו תבל גלו נתיבות שדי הליכות אלי כיום האירו: הבו ליי חדרי תימן שחו השפילו אלוני קומה הבו ליי בהדרת קדש: עולמות אין מספר ברכו את־יי חוללו וחוגגו על חוג הרקיע וברכו את יי: יפיפי יצורים שאו זמרה ספרו עוז יחד אחים ירננו: חול הים לגבולות עולמים לעצור ימים לברית משבר ידי אלהים כוננו יחד יי שמו: חרס אל חרסה קרא רום שחקים הרחיב יריעה הליל בקר חוה דעת כוכבי נשפה הדו את יי ובאור פניו תנהרו: ספרו נפלאתיו שכני חמר בשרו טובו חבור יצורים הנה מלך הכבוד: אן אביט ויי לא ילין אשא עין ואיתו אפק שחקים עבים רכובו אחת שאול עורר שבטו נגדי: על חוג מזרות אשים קני לארץ ימגרני אשכון בין כוכבים בתהומות ירמני עולם ועד: אחור וקדם שדי נפלאות הליכותיו בקדש: הארץ הדומו הרקיע מקומו תהום מרומו סלה: בדי צבאות מרום אביטנו בתחתית שאול אשורנו שמה בין שיחים הנהו בכנפי רננים הנחו: אוחות אבי עד מסביב עיני תחוינה תוצר מיוצרו יחוה דעת במבנה תבל אראה מראהו מקול תחלות את קולך אשמעה יי: בכפל חסדים עטרת אדם הראית בנפלאות חלד בקרב כליותיו תוית דעת נגלית ברוח לתמימי דרך: הביטה שדי רננת שפתי בחון כליותי חדרי בטני בכל מאודי עדיך אתפלל אתה מחסי יי אלהי: דעת רצונך תטיב נגהה עשות חפצך שמחת לבב התודע אלהי אל־נפשי סוד דרכיך הבינני: נגלית זה רב לחוזי ישרון ברוחך הארת את עיניהם תעלמות חכמה מצאו חקרי בינה באו סלה: שישו יושבי ארץ עלזו בני דבר רצונו קדש גלה כרה אזנים לנו: חזות נורא שמעו עתידות ידעו שמחו באלהים כל נפלאותיו זמרו עליון בשמו רננו: אל מתי תמותה יביטו עפעפיו מגבהי שמיו ארצה תחת כל מפעלם ישגיח סלה: את שבועי פשע חקו הודיע פקודת חיים רוחם כי תשמור מעון יתקו נצח: הללוהו כל חי רחם כל מעשיו הללוהו באורים חיתור טרף יצורי בינה בבתי חמר הללו את יי סלה:

ILLURTRIBUS ET POTENTIBUS

GRONINGAE ET OMLANDIAE

ORDINIBUS,

DOMINIS SUIS CLEMENTISSIMIS, GRATIAM

ET PACEM A DEO OPT. MAX.

PRECATUR

JOHANNES BUXTORFIUS FIL.

Cum magna semper fuerit omnium eorum laus, Viri Illustres et Magnifici, qui humanioribus et politioribus literis ac linguis propagandis operam suam contulerunt; maxima certe jure meritoque debebatur iis, qui sacratioribus linguis, quibus verbum Dei est comprehensum, illustrandis, omnes suas curas et cogitationes impendunt. Quanto enim sanctissimum Dei verbum scriptis humanis praestat et praecellit, tanto praestantius quoque et nobilius est omne illud studium, quod circa ejus illustrationem versatur, quantumvis in speciem vile saepe et perexiguum. *Ego ut vero fatear,* inquit alicubi D. Bernhardus, *jam olim mihi persuasi, in sacri pretiosique eloquii textu ne modicam quidem vacare particulam.* Nec otiosa proin vel supervacanea censenda est illorum opera, qui in minimarum etiam eloquii Divini particularum explicatione solidiore occupantur. Quales inter alios sunt illi, qui vel per Scholia et Commentarios, vel per Lexica et Grammaticos libellos literalem et genuinum Sacrae Scripturae sensum, ex linguarum ipsarum Originalium natura et fundamentis, solerter eruunt et scrutantur. Cum vero hanc ad rem, ex omnibus in hoc universo linguis, nullae majorem praestare possint usum, quam Hebraea et Chaldaea, optime certe omnes illi et suis et aliorum studiis consulere videntur, qui linguis his solidius, seu discendis seu docendis, omnes ingenii sui nervos intendunt. His duabus etenim linguis Sacrae Veteris Instrumenti Tabulae sunt consignatae, his duabus maxime linguis, quicquid uspiam est scriptorum vel librorum Judaicorum, est comprehensum, Et tamen nescio quo iniquo fato nunquam eam felicitatem aut dignitatem linguae istae hactenus assequi potuerunt, ut vel tam necessariae et utiles ac caeterae haberentur, vel pari studio excolerentur. Ad unum vel alterum melioris notae authorem Latinum vel Graecum enarrandum aut recensendum non piget multos, quantum est Latinorum et Graecorum authorum, evolvere, et quicquid ad ejus illustrationem momentum aliquod afferre potest, incomparabili studio et diligentia conquirere et colligere: quotusquisque autem est, qui ad Sacrorum librorum illustrationem idem sibi faciendum putet et priscos etiam Hebraeos consulendos ducat? Et cum foedus iste neglectus atque contemptus universum hoc studium hodie fere occupet et comitetur, tum vero vel maxime Talmudicorum et Rabbinicorum librorum lectionem adeo acriter invasit, ut perpauci reperiantur ex omni Hebraizantium Christianorum numero, qui eos audire et adire, vel velint vel valeant. Nolo nunc amplissimum illum campum ingredi, ut vel de contemptus hujus causis vel e contrario de Rabbinici studii usu et utilitate in genere prolixe disseram; unum tamen de Talmudico studio in hoc praelopuio non plane intactum a me relinqui, et

ad Patris mei τοῦ νῦν μακαρίτου, et ad meam quoque famam asserendam, pernecessarium esse duco. Nam cum tantum apud multos Talmudis Judaici vigeat odium, ut vel ad solam ejus mentionem perhorrescant, vel omnia promiscue, quae ex eo proferuntur, propter solum ejus nomen condemnent et contemnant, valde vereor, ne vel ipsum statim hujus libri frontispicium, dum LEXICON TALMUDICUM inscriptum vident, vel ejus argumentum, quod post Chaldaicas in Sacra Biblia Paraphrases, magna ex partem Talmudicarum vocum et rerum explicatione versatur, superstitiose eos offendat, Inutilem arbitrabuntur, imo Christiano homini vix dignam operam, Talmudis Judaici non duntaxat lectorem, sed et interpretem agere, atque ad ejus lectionem nostram juventutem tam operose invitare et adjuvare, quod illi potius modis omnibus supprimendum et exterminandum, atque adeo flammis devovendum, vel undis submergendum censent. In promptu hic sunt ipsis gravia praejudicia, quibus illud praegravant; quod nempe plurima contineat absurda, fatua, fabulosa, falsa; multa aperte impia et blasphema contra Jesum Christum et sanctissimam ejus matrem, contra Apostolos et Evangelistas; multa denique haeretica et Christianorum religioni e diametro contraria et repugnantia. Non est instituti mei, Talmudis Judaici patrocinium suscipere, vel per omnia illud excusare: sed hoc duntaxat asserere, non etiam ex omni parte esse damnandum et abjiciendum, multaque utilia ex eo quoque, ut et caeteris Hebraeorum scriptis, in Christianorum usum depromi posse. Et accusationes quidem prolatas quod attinet, nequaquam negamus, multa in eo contineri *absurda, fatua, et fabulosa,* quod ipsimet in hoc et aliis libris passim ostendimus; sed hoc interim etiam sciendum et dicendum, non omnia, quae imperitis talia videntur, esse talia. Prisca enim gens Judaica, pro more omnium Orientalium, arcana mysteria, per figuras et aenigmata, perjucundas et ingeniosas lepidas et graves enarrationes, sigmento et fabulis saepe similes explicabant, ut illis rudiores et simpliciorem plebeculam ad lectionem suaviter allicerent, et istis quasi illecebris artificiose caperent; ingeniosum autem lectorem ad scrutenda et explicanda profunda mysteria, sub specioso cortice latentia, pressius exercerent. Haec apud imperitos, tam Judaeos recentiores, quam Christianos, antiquorum theologizandi et philosophandi modum ignorantes in ludibria et blasphemias convertuntur, quae non intellecta sine judicio potius condemnantur, quam ut cum judicio legantur et considerentur. Quis ignorat Poetas gentiles, etiam gustum Christianismi habentes, Theologiam, Ethicam, Politicam, simili modo tradidisse, quorum tamen libri, ob eloquii venustatem, aliasque virtutes, a Christianis leguntur, imo tanquam pretiosa κειμήλια asservantur, et in Scholis publice praeleguntur? *Impia et blasphema* quod attinet contra Christum et sanctissimam ejus matrem; vel contra Evangelistas et Apostolos; unus est duntaxat liber Talmudicus, De Idololatria inscriptus, qui talia nonnulla continet, qui proinde totus ex editione Talmudis Basileensis, per ejus censores, Marcum Marinum, Italum Brixiensem, et Petrum Cevallerium, Professorem Hebraeae linguae Genevensem, viros quibus inter Christianos tum in his literis doctiores nulli exsiterunt, est exemtus. Deinde verum etiam est, in uno et altero adhuc loco Jesu Nazareni fieri mentionem; sed Judaei eum alium a nostro Christo ejusdem nominis esse volunt, qui centum et decem circiter annis, secundum illorum Chronologiam, ante ipsum vixerit, quod tamen nos contra ipsos ex aliis circumstantiis, alicubi in hoc opere in dubitum vocamus. Proinde ne fraus Judaica imperitiae Christianorum in libris Talmudicis fucum faceret, omnis ista quoque historia ex editione Basileensi est deleta. Loca illa alicubi a nobis sunt annotata non ad stabiliendas et confirmandas Judaeorum blasphemias, sed ad eas detegendas et deplorandam ipsorum malitiam, fraudes et imposturas in lucem producendas. Omnino enim Christianorum interesse videtur et haec ab illis non ignorari. *Haeretica et Christianorum religioni contraria* multa in Talmud reperiri, negari non potest. Constat enim, illos in praecipuis fidei articulis a nobis dissentire. Negant in Deo Personarum Trinitatem; sed de eo nulla peculiaris in toto Talmud contra Christianos est assertio vel dissertatio, simpliciter docentes illud Mosis; *Audi Israel, Jehovah Deus noster Deus unus est,* Deut. 6, 4. In Articulo de Messia similiter errant, quem ipsi credunt venturum, Christiani, venisse. At vero hic et in aliis a Christianis erudiendi sunt et docendi, ut dum eadem loca de Messia accipienda esse simul cum Christianis fatentur, etiam discant et convincantur ab iisdem Messiam istum jam venisse et eum ipsum esse, quem Christiani agnoscunt et colunt. Idem de Traditionibus humanis esto judicium: exemplo Jesaiae et exemplo Christi doceantur, religionem ipsorum esse praecepta hominum, unde Deus sapientiam sapientum inter ipsos perdidit. Quod si itaque Graecorum et Latinorum gentilium libri hactenus non sunt aboliti, quod fidei et moribus Christianis contraria multa continent, sed inter nos conservantur, ut linguis istis per-

fectius discendis et docendis inserviant, quis jure vitio vertet, eodem modo et fine libros Talmudicos et Judaicos inter nos retineri et ad illorum lectionem juventutem dicendi cupidam, mediis autem et subsidiis hactenus destitutam, omnis generis adminiculis allici? maxime cum ex his turbidissimis licet fontbius subinde aliquid etiam puri ad uberiorem Verbi Dei illustrationem hauriri et proferri queat. Nequaquam enim, quod multi somniant, ita jam a Christianis interpretibus exhausti sunt illi fontes, ut nil sit posterorum diligentiae et solertiae relictum. Plura certe adhuc restant, quam prostant. Sint modo, qui eos adire velint et possint. Utut ergo multae sint inutiles quasi paleae, multi furfures, in Talmud et aliis Judaeorum libris: at omnia, quae in iis traduntur, talia esse credere, praecipitatae mentis est insania. Habent et illi utilia quandoque grana et puram similam: sunt in illis quoque infinita e contrario bona et Christianis utilia comprehensa. Cujus rei testes sunt, Johannes Picus Mirandulae Comes, Johannes Reuchlinus, Sebastianus Munsterus, Martinus Raymundus (cujus compilator fuit Petrus Galatinus) Santes Pagninus, Johannes Mercerus, Emmanuel Tremellius, Angelus Caninius, Joh. Drusius et alii, qui omnes magna harum literarum lumina fuerunt et passim in suis scriptis multa egregia in Christianorum usum ex illis deprompserunt. Sunt enim in Talmud adhuc multa quoque Theologica sana quamvis plurimis inutilibus corticibus, ut Majemon alicubi loquitur, involuta: sunt in eo multa fida Antiquitatis Judaicae collapsae veluti rudera et vestigia, ad convincendam posterorum Judaeorum perfidiam, ad illustrandam utriusque Testamenti historiam, ad recte explicandos ritus, leges, consuetudines populi Hebraei prisci, plurimum conducentia. Sunt in eo multa Juridica, Medica, Physica, Ethica, Politica, Astronomica, et aliarum scientiarum praeclara documenta, quae istius gentis et temporis historiam mirifice commendant. Sunt in eo illustria ex antiquitate proverbia, insignes sententiae, acuta apophthegmata, scite prudenterque dicta innumera, quae lectorem vel meliorem, vel sapientiorem, vel doctiorem reddere possunt et ceu rutilantes gemmae non minus Hebraeam linguam exornant, quam omnes Latii et Graeciae flosculi suas linguas condecorant. Sunt in eo multae vocum myriades, quae vel voces in Scripturae Sacrae usu raras, illustrant et native explicant, vel totius linguae Hebraeae et Chaldaeae usum insigniter complent et perficiunt, qui alioqui in defectu maximo mutilus et mancus jaceret. Sunt denique in eo quamplurima ad infinita Novi Test. loca quoad voces, phrases et historiam insigniter illustranda, maximum momentum habentia. Possent haec singula, quae extremis tantum digitis attigimus, fuse deduci et amplificari, nisi id viris in hac lingua peritis et exercitatis aliunde notum, et passim in hoc quoque opere vivis exemplis jam demonstratum esset.

Quocirca nequaquam vel inutilem, vel non necessariam operam insumpsisse censeri debemus, si nos in Hebraicis et Chaldaicis literis idem, quod ante nos alii in caeteris linguis, Latina praesertim et Graeca, praestitimus; ut videlicet jam nostro labore Juventus Hebraica discendi avida, sine suo labore, non minus ad perfectam illarum linguarum intelligentiam pervenire queat et Hebraeos atque Chaldaeos codices, qui hactenus plerisque Christianis ignoti et occlusi erant, evolvere: praesertim cum tantus hactenus hujusmodi subsidiorum fuerit defectus. Quamvis enim alii ante nos hoc argumentum tractare inceperint, ut Sebastianus Munsterus, Guido Fabricius Boderianus in Opere Regio Hispanico, David de Pomis Judaeus in Italia et Valentinus Schindlerus; tantum tamen abest, ut publico desiderio satisfecerint, sitimque φιλεβραίων restinxerint, ut eam potius vehementius accenderint et adauxerint. Nam praeter infinitos vocabulorum defectus et pravissimas illorum scriptiones et interpretationes, aliosque innumeros errores, hoc in illis desiderabatur, quod in nudis vocum interpretationibus substiterunt, neque illarum usum, vel in diversis phrasibus (qui pro earum varietate insigniter etiam quandoque variat) vel in rebus ipsis, ad vocum et phrasium intelligentiam scitu saepe pernecessariis, ostenderunt. Unum enim idemque vocabulum aliam apud Grammaticos, aliam apud Philosophos, aliam apud Theologos, aliam apud Jurisconsultos significationem nonnunquam obtinet, quae differentia sine exemplorum praxi et rerum quarundam explicatione, dextre nullo modo expediri potest. Qui Rabbinorum libros et loquendi modos recte vult intelligere, eum oportet non solum linguae et vocabulorum sed et multarum rerum consuetudinum, jurium, historiarum, atque adeo etiam nugarum Judaicarum, peritum esse. Quod itaque in aliis hactenus desiderari animadvertimus, id ut in hoc opere suppleretur, strenua a nobis navata est opera. Ita enim in hac materia tractanda versati sumus, ut una cum vocum interpretatione et explicatione, simul in totius linguae elegantiam, in rerum Hebraicarum cognitionem, librorumque Rabbinicorum usum universum studiosus Lector veluti manu ducatur et intromittatur.

Nam *Primo* plenissimum et perfectissimum exhibemus *Lexicon*, seu *Vocabularium*, omnes dictiones continens, quotcunque uspiam in Hebraeorum libris utraque lingua exaratis extant, una cum natavis et genuinis illarum expositionibus et significatis Latinis. In utroque quid supra caeteros Lexicographos praestiterimus, malo Lectorem in usu ipso experiri, quam jactanter hic amplificare. Qui collationem instituere volet, deprehendet innumeras voces a nobis primum, longo usu et assidua Hebraeorum scriptorum lectione,collectas et observatas, quae in caeteris Dictionariis nullibi comparent; infinitas ex iis, quae apud alios quidem extant, sed depravatae et corruptae, restitutas; deprehendet etiam tantam in expositionibus quamplurimis differentiam, ut aliam linguam nos interdum tractare videri queamus. Has enim non ex caeteris vel Judaeorum vel Christianorum Lexicis sine judicio exscripsimus, sed vel ex Hebraeorum Commentariis excerpsimus, vel ex ipsorum locorum consideratione et collatione eruimus, vel denique ex ipsarum vocum origine et etymologia venati sumus, quod cum maxima sua non solum utilitate, sed et voluptate, Lector experietur. *Secundo Etymologici* quoque vicem praestat hoc Lexicon, singulas voces, quantum fieri potest ad primas et veras suas origines referens, de quo ante nos nulli, vel certe parcissime et rarissime, cogitarunt. In Talmud et Medraschim praesertim, plurimae occurrunt voces peregrinae, ex aliis linguis, Graeca potissimum, petitae, sed ita insigniter non raro deformatae, ut vix indicium aliquod nativae ipsarum formae appareat. Has plerasque ad suos fontes revocavimus et orthographiae suae restituimus. Vocum Chaldaicarum ex Hebraeis originem et derivationis rationem, ubique etiam ostendimus et docemus. *Tertio* continetur hic *Phraseologia* copiosissima et selectissima. Vocibus enim singulis ex Targumim sive Paraphrasibus Bibliorum Chaldaicis, ex Talmud et vulgaribus Rabbinorum libris, exempla usum indicantia statim subjiciuntur, sine quibus imperfecta et insufficentia sunt Lexica. Officium namque illorum non tantum hoc est, ut nudas et simplices voces duntaxat Lectori sistant et exhibeant; sed praecipue, ut usum et structuram illarum, pro diversitate phrasium, locutionum, aut materiarum, ostendant et ad aliquid novi scribendum, inveniendum et excogitandum, materiam suppeditent, quod in his linguis a nullo hactenus tentatum, nedum praestitum. Atque in Targumicis quidem exemplis ea methodus est observata, ut secundum vocum accidentia, eorumque ordinem, ut in Lexigis Biblicis, illa sint disposita; in Talmudicis vero et Rabbinicis ea ratio tam accurate observari non potuit; attamen singularis in illis habitus est delectus, ut singula fere exempla aliquid peculiaris vel usus, vel elegantiae, vel doctrinae habeant. *Quarto* enim studuimus, ut simul παροιμιολογίαν et γνωμολόγιαν seu ἀνθολογίαν studioso Lectori exhiberemus. Hinc, quotiescunque fere observare potuimus, vocis aut phraseos alicujus usum, vel in eleganti aliquo adagio, vel gravi et illustri quapiam sententia occurrere, illas prae ceteris, veluti pretiosissimas gemmas et suavissimos flosculos, inseruimus, puae Opus hoc no solum ornarent et illustrarent, sed et Lectori tanto magis commendarent. Quantum ista res momentum habeat ad Orationis alicujus γένεσιν ejusdemque decentem ornatum, ex lingua Graeca et Latina judicium fiat. Sine harum certe cognitione de linguarum ipsarum usu nemo gloriari, de illarum elegantia nemo rite judicare potest. Hic autem si quis adverterit, inveniet in unico hoc libro majorem multo sententiarum et proverbiorum Hebraicorum et Chaldaicorum numerum, quam in universis hactenus editis, et mihi quidem visis, Christianorum libris. *Quinto* denique φιλολογίας hujus sacrae praxis ostenditur, qua ratione hoc genus studii vel ad Hebraeorum authorum utilem lectionem, vel ad Historiae sacrae et prophanae usum, vel ad alia, accomodari queat. Hinc ex occasione unius vel alterius vocabuli aut loci breves saepe sunt institutae digressiones et dissertationes de certis quibusdam consuetudinibus, ritibus, vel de locorum quorundam peculiaribus interpretationibus, vel de aliis variis rebus, ex quibus, qua ratione in Hebraeorum scriptis versari, quidque potissimum in illis observare debeant, studiosi addiscant. Atque haec omnia ita sunt pertractata, ut nullum vocabulum nullumque exemplum sit adductum; nulla sententia producta; summa nihil quicquam dictum, quod non continuo Hebraeorum authoritate et testimonio sit confirmatum: Exempla ex Targumim, quibus in capitibus et versiculis contineantur, indicatur: Talmudica, suos adscriptos habent libros, folia et columnas. Idem observatum in Rabbinicis, quod in nullo alio ante nos visum. Hujus autem rei usus non solum hic est, ut exempla authoritatibus suis confirmentur et ex iis fidelitas interpretationis dijudicetur; sed etiam, ut studiosius lector erudiatur, in quibus libris, et apud quos authores, de hac vel illa materia aliquid reperire queat. Verba enim sunt notae rerum: ubi frequens vocabuli alicujus usus, illic et de reipsa communiter solet agi. Haec autem cuncta et singula ex Hebraeis authoribus eruere, colligere, disponere, describere, ad sua quaeque loca

referre, quanti laboris, taedii, temporis et patientiae fuerit, soli ii aliquo modo novisse possunt, qui similes labores subierunt et experti sunt, satis autem vix quisquam recte expendere. Nullus enim Christianorum hactenus istam viam hac ratione nobis praeivit, vel materiam aliquam suppeditavit, nisi forte in maculis eluendis et erroribus corrigendis, quo ipso plus saepe cursum nostrum retardarunt, quam promoverunt. Hinc factum, ut in tot annos Opus hoc praeter spem et opinionem nostram fuerit protractum. Trigesimus enim nunc annus vertitur, ex quo Pater meus b. m. maximorum virorum suasu et rogatu, primitus hanc telam est orsus, Anno videlicet infelicissimi et literis funestissimi hujus saeculi MDCIX. quam per viginti annos, (quamdiu sc. per fata licuit) immensis laboribus et sudoribus continuavit; ita tamen, ut aliquoties alia interspersorit, sed talia, ex quibus huic quoque nascenti operi subinde aliquid incrementi et augmenti accessit. Et quamvis nihil magis in votis haberet, quam ut huic monumento, in quo magnam melioris suae aetatis partem insumpsit, ipsemet ultimam manum, atque ita huic studio supremum quasi culmen imponere posset, ad quod hoc unicum adhuc subsidium desiderari videbatur; aliter tamen visum est ei, qui de nostris votis et conatibus pro suo arbitrio disponit, DEO OPT. MAX. Eousque quidem ab eo vivente fuit perductum, ut totam Alphabethi seriem perfecerit et absolverit, atque ita sceleton totius operis reliquerit, sed multis partibus mutilum et imperfectum. Nam cum initio hos labores aggrederetur, nequaquam tam completum et diffusum opus, sed brevem tantum Epitomen ad formam Lexici sui Hebraici proponere cogitavit: unde factum, ut ultra dimidium literarum ordinem eam rationem tenuerit et observarit. Cum vero ulterius progrederetur et quid in caeteris Lexicis desideraretur, quaque ratione defectus isti suppleri possent, quotidiano usu et experientia edoctus, magis magisque videret, animus ipsi cum laboribus crevit, perfectum et absolutum systema concinnandi, quod ad omnes authores, omnesque in hoc studio usus posset sufficere. Tum demum exempla copiosius caepit conquirere, Targumicum, Talmudicum et Rabbinicum usum accuratius distinguere, Aruch, quod Lexicon est Talmudicum Judaeorum, sed Christianis hactenus aeque ac Talmud ipsum inaccessum et impervium, diligentius excutere, in loca authorum ipsa inquirere, eademque cum librorum nominibus et paginis adscribere et quaecunque ex assidua lectione nova et notatu digna occurrerent, suis locis addere. Cum autem absolutis ultimis literis, cogitaret praecedentes quoque in eandem formam redigere et caeteris aequales reddere, inevitabili Fati lege, in secunda litera Beth calamum deponere et cursum sistere jussus fuit Anno MDCXXIX. Unde factum, ut et in inextricabili fere confusione et maxima inaequabilitate Opus post se reliquerit. Itaque ne tot annorum immensi labores inutiliter perirent, praecipue vero, ut et supremo Parentis voto, et publico virorum doctorum desiderio satisfacerem, divina fretus gratia, sepositis omnibus aliis studiis et cogitationibus huic uni per aliquot annos totum me consecravi et operi huic perficiendo et perpoliendo omnibus viribus incubui; antecedentes Parentis labores adhuc confusos in ordinem redegi, quae restabant, adhibitis, quae ad manus erant, subsidiis, ad eundem modum et methodum pro virili sum prosecutus. nihilque adeo, quod quidem in me erat, reliqui feci, ut quam absolutissime in lucem prodiret. Fuerunt, qui mihi authores essent, ut ea quae de meo addidi, peculiari charactere vel signo distinguerem: sed in ejusmodi Opere quod infinitis pene additionibus, detractionibus, mutationibus, efformandum et perficiendum fuit, id vix fieri posse videbam, neque etiam multis de causis id consultum fore duxi. Maneat Parenti sarta tecta gloria Authoris: sufficiet mihi, si Editoris haud incommodi laudem promeruero. Fidei certe et diligentiae a me adhibitae testes habeo Deum et conscientiam meam.

Sub Vestro autem patrocinio, Viri Illustres, Opus hoc lucem adspicere et in publicum prodire, non sine gravibus et ponderosis rationibus volui. Prisci mortales, quod aeternum cunctisque venerandum esse voluerunt, numini cuipiam dedicarunt, ut vel religio hominum petulantiam deterreret ab injuria. Exemplum hoc a lucis, a templis paulatim demigravit ad studia, ut si quid novi operis pararetur editioni, celebri cuipiam gratiosoque nomini dedicaretur. Hinc illud Aristidis Adrianei dictum; τους μεν νέως τοῖς ϑεοῖς καϑιεροῦν, τους δ' ἄνδρας τοὺς ἐλλογίμους τῇ τῶν βιβλίων αναϑέσει τιμᾶν. Aequissime sane et rectissime! Quid enim aequius, quam literis eorum virtutem celebrare, quorum gratia et authoritate suus honor, suumque decus illibatum illis constat? quid justius, quam eorum memoriam literarum monumentis aeternitati consecrare, quorum munificentia vivunt vigentque literae? quid denique convenientius, quam literarum illorum nomini Templum dicare, qui literis, ut sancte et intemerate colerentur, tumplum magnificum erexerunt? Quo nomine Vos, Viri Magnifici et Amplissimi, summo praeconio, quinimo aeterna laude concelebrandi estis. Nam

cum Martiis his temporibus Musae ubique profligentur, Pietas in exilium relegetur Bonae literae opprimantur et intereant; vos contra, ut Pietas constabiliatur, Musae floreant, et Bonae literae conserventur, sapientissime et laudatissime providetis. Hoc quippe fine, ante non ita multos annos, novam ACADEMIAM in urbe vestra GRONINGA munifice fundastis, magnificum aedificium et Musarum Templum in ea exstruxistis, Viris doctissimis et literatissimis, longe etiam lautissimis stipendiis evocatis, eam ornastis et, ne uspiam vestra liberalitas claudicaret, publico etiam hospitio Academico auxistis, in quo, qui tenuioris fortunae essent, vestra benignitate gratiose sublevarentur. Quis hanc Vestram Pietatem satis venerari, vestram hanc Prudentiam satis admirari, Vestram hanc Benignitatem satis deosculari, Vestram denique hanc Munificentiam satis depraedicare possit? Tanta certe haec sunt singula, ut ad ea digne describenda, nedum juste amplificanda, dissertissimorum quoque hominum vis et facultas deficiat, omneque eloquentiae flumen exarescat. Itaque cum et mihi hic verba desint, major laus erit, ut in omnibus rebus magnis, silere quam infra rei dignitatem dicere. Interim ut testatum facerem et me inter illos esse, quos Vestra haec insignis Pietas, Virtus et Prudentia, in amorem et admirationem Vestri rapuit, Illustrissimo Vestro Nomini, Opus praesens, viginti annorum decursu a Patre meo b. m. adfectum, decennali opera a me confectum et in lucem editum humiliter inscribere et dedicare volui, ut vel in eo, quamdiu illud vivet, ILLUSTRISSIMI ORDINES GRONINGENSES inter non postremos ACADEMIARUM CONDITORES ET CONSERVATORES immortali encomio legerentur. Animum mihi ad hanc rem addidit, quod compertum haberem, haec linguarum Orientalium studia inprimis apud Vos, ut in toto Belgio, in honore esset et pretio. Nam ad caeptos hos labores paternos prosequendos et perficiendos, insigne mihi calcar est additum ex vestra quoque Academia, a praecipuis ejus luminibus et columinibus, Viris Venerandis et Dignissimis, D. FRANCISCO GOMARO et D. HENRICO ALTINGO, Theologis celeberrimis, meorumque studiorum olim Heidelbergae et Dordraci directoribus, nunc Fautoribus et Amicis honorandis, qui, ut complures alii, suis quoque literis ad id me serio cohortari voluerunt. Tantorum virorum monita vel ideo non contemnenda mihi esse duxi, quia et ipsi sunt harum literarum et linguarum peritissimi, quod praeter alia profundae eruditionis suae documenta, Venerandus senex D. D. GOMARUS vel nuper satis superque declaravit in LYRA sua DAVIDICA, in qua a temporibus Prophetarum colapsam et per tot saecula sepultam Prosodiae sacrae rationem et artificium, primus ingeniosissime et sagacissime detexit et aperuit. Horum itaque Virorum Clarissimorum in me favore, meoque mutuo erga illos amore, etiam factum, ut tanto magis animo et affectu ad vos ire gestiverim. Quae ergo hactenus Vestra fuit erga literas et literatos percelebris Virtus, erga Deum ejusque Verbum, cujus illustrationi hic noster labor ancillatur, pietas, gratioso quaeso vultu libri hujus Dedicationem, quam veluti Tabulam sacram, pii Parentis manes, humiles, Filii manus, ad excelsam Vestrae Virtutis, Vestrae Pietatis aram, devote appendunt, accipite, atque in tutelarem Vestram protectionem benigne suscipite. Hoc ut a vobis debita observantia et submissione contendo: ita Deum supplex veneror, ut Rempublicam Vestram in pace, Academiam in Flore, Ecclesiam sancta unitate et concordia, Vosque omnes et singulos in laeta tranquilitate et prosperitate quamdiutissime ad suam gloriam et publicum bonum, clementer conservare velit.

Basileae mense Febr. ANNO MDCXXXIX.

IN THESAURUM SACRUM PHILOLOGICUM

REVER. ET CLARISS. VIRI

D. JOHANNIS BUXTORFI,

HEBRAEARUM LITERARUM DOCTORIS SOLERITISS. AFFINIS ET COLLEGAE HONORATISS.

M. LUDOVICI LUCII

ELEGIDON.

Noscere qui cupiat sacri mysteria Verbi,
Nec velit a sensu devius esse sacro:
In vim verborum prius hic inquirat, oportet,
Et phrasin assuescat condidicisse Jovae.
Sunt voces sacrae sacrarum symbola rerum:
Absque his illarum cognitio esse nequit.
Cognitio veri munus est venerabile valde;
Per quod se vere prodit imago Dei:
Nemo sed assequitur facile, nam, quo magis est res
Sacra, magis gravis est, dificilisque nimis.
Ingenii haec celata latet caligine crassa:
Falsorum moles hanc quasi nocte premit.
Quam quia Mortales malunt praeponere luci;
Ignares tot habet Mundus ubique viros.
Ast sapiens ex his tenebris, in lucis apricum,
Philologus verum ducit, et arte probat:
Philologus, cui res curae, pia grammata cordi;
Aurum, qui, puantum distet ab aere, docet.
Qualis, Buxtorfi, *vir es admirandus in aevum;*
Qui Linguae sanctae cognitione vales,
Adque hanc Discipulis dux es: quos voce fideli
Instituens, veri pellis inire viam:
Ac res diversas recta ratione coaptas,
Verbaque cum rebus consona cuncta facis.
Dum Paraphrastarum sacrorum sensa recludis;
Et Rabbinorum dogmata versa notas.
Naturae bona dona tuae quis dicere possit?
Indefessa canat quis meditata tibi?
Quae tibi si soli tantum retinere placeret:
Utilitas tenuis, gloria parva foret.
At nunc non defossa tenes tibi credita dona;
Omnibus expendis, qui modocunque petunt.
Nil equidem puerile doces: aperire laborans,
Sensa quibus pateant, mystica verba Dei.
Sic, quae nunc stolidis spreta est sacra Lingua diebus,
Incipiet, duce te, rursus amore coli.
Sic tibi devinctos reddes Pietatis alumnos:
Gloria sic constans stabit ubique tibi.
Sic te, qui tua committis bona semina multis,
Ceu Solem, faciet lumen habere Deus.
Hic-idem, precor, hunc vertat feliciter annum;
Atque a Te clemens arceat omne malum!
Augeat ille tuas vires, ac dona docondi;
Viventem placide servet et ille diu!

Postrid. Natalis Domini, inchoantis annum 1639.

אליהו עלה שמים לא חדל
היות בארץ באלישע רוחו גדל:
ורבינו יוחן בוקש״דורף יה שלקחו
בקרב בן יחיד הן עתה חי רוחו
אשר מורה בלשון קדש בעיר בז״אל
מלמד דברי תורה לבני ישראל:
והנה זה ספר בוקש״דורף האב חברו
בימינו הוציא בן נחמד ויקרו
מפרש בו תרגום כתוב בלשון כשדים
וחכמת רבנן גם חכמת תלמודיים.
ועתה פה קרבי שתורה חפציכם
קנו נא הספר המאיר עיניכם:
ואתה איש גדול מורה סוד בחורים
אחובי עמלת תאכל מעבורים
ראה בשלום ציון גם בבני בניך
תהי ברכת שדי לעד את פניך:

JOH. JACOBUS WOLPHIUS,

LING. HEBR. ET GR. IN SCHOLA TIGURINA PROFESSOR.

LEXICON

CHALDAICUM, TALMUDICUM ET RABBINICUM.

א[1])

אאורך Haec vox in lexico talmudico Aruch prima est propter duo א, a quibus incipit. Adducitur autem non tanquam vox significativa, aut cujus significatum explicare sibi autor lexici proposuerit, sed propter controversiam, quae de ejus scriptione in Gemara a doctoribus talmudicis movetur. Disputant enim, an qui duas literas in sabbatho scribat, peccet propter violatum sabbathum. Traditio proponitur talis: הכותב שתי אותיות בין בימינו בין בשמאלו בין משם אחד בין משתי שמות בין משתי סימניות בכל לשון חייב, i. e. „scribens (in sab.) duas literas sive dextera sive sinistra, sive ex uno vocabulo, sive ex duobus, sive ex duabus signaturis in quacunque lingua, reus est", sc. violati sabbathi. Schab. f. 103, 1. De sensu huius traditionis doctores in Gemara disputant. Rabbi Jehuda statuit, si quis scribat duas literas, quae aliquod separatum nomen aut vocabulum constituant, veluti שש, תת, דד, aut similes, is reus est violati sabbathi. At si quis scribat duo Aleph vocis אאורך, quidam opinatur, eum non fieri reum, quia duo Aleph nihil per se significant. At R. Schimeon distinguit ac dicit, si scribat duo Aleph בגלמורי „in amuletis ac schedis magicis" tunc peccat. In amuletis enim duae istae literae aliquid certi significant, veluti אמן אמן, amen, amen, vel possunt denotare duo nomina angelorum, aut nomina divina אדני אלהים, aut simile aliquid, prout voces multae in talibus pergamentis nudis initialibus literis scribi solent, ad tegendas magicas aut superstitiosas artes. Glossa talmudica vocem talmudicam גלמורין explicat per vulgatam rabbinicam קמעין. Et sic in Ar. Est autem קמע „amuletum", scheda membranacea, magicis literis et characteribus, ac superstitiosis vocibus conscripta, ac de collo suspensa ad abigendos morbos aut alia mala. Aut. Ar. ergo non explicat vocem אאורך, sed vocem גלמורין. Quid autem אאורך sit, adhuc quaerendum, In Talmud etiam non explicatur, et praeterea non per ו, sed per ר in medio scribitur, אארדך. Falsi ergo sunt, qui hanc vocem idem volunt esse, quod גלמורין sive קמעין, amuleta, chartas experimentales, brevia, schedas

[1]) א Hebraeis et Chaldaeis, ܐ Syris, ا Arabibus prima litera Alphabeti est et arithmetica nota *unitatis*. Id ad opus nostrum quoad pertinet de ea litera notandum: I. Chaldaei eam pro ה servili usurpant sive ad indicandam formam „hiphil" et „hithpael", sive ad declarandum genus, sive ad designandam personam vel rem gnotam pro ה articulo emphatico v. g. a בדל hebr. fit הִבְדִּיל et הִתְבַּדֵּל chal. אַבְדֵּל et אִתְבַּדַּל; a מלך *rex* hebr. מַלְכָּה chald. מַלְכָּא *regina*, הַבֹּקֶר chald. צַפְרָא *dilucuculum illud*. In fine item pluralem numerum generis masculini format interdum: ut a מלכא fit מַלְכַיָּא reges. In medio verborum quiescentium in Ainpoal constituit participium praesens: ut דָּאִין *judicans* a דָּן, תָּאִיב *revertens* a תָּב reversus est. II. Nominibus praefixa litera א apud Talmudicos reperitur loco אל *ad, super*, על *praeter, prope, secundum*, עד *contra, usque, donec* v. g. אלבא „ad cor", אבב „ad ostium",ארישא „super caput"; אמאי „cur, quare", pro על מאי „secundum quam rem", אגב, איידי (vocabula, quibus talmudici utuntur ad indicandum aliquam rem nullius momenti per se, sed ea de causa doceri, quoniam de alia re simili sermo est) pro על גב „super tergum" i. e. quasi „in tergo ejus fertur" על יד „per id"; ארזוטר pro עד דזוטר „quod pertinet ad Dzuter"; אדתני pro עד דתני „dum docet". III. Vocabulis peregrinis a duabus consonantibus incipientibus „alpha prostheticon" praefigitur ad elevandam pronuntiationem: ita a σχολή vel a voce „braccae' fit אסכולא, אברקין. Interdum vocabulo peregrino aspiratae literae inchoanti ס praefigitur et tum demum א: ut a φάρμακον fit אספרמקין. Invenitur vero et ante voces una consonante inchoantes; ita a nomine „Magus" dicitur אמגושי. IV. Caret saepe ubi etymologia eam postularet, quod praec. in Talm. hier. reperire potes v. g. דמר, נן per aphaeresin pro אנן „nos", דאמר „dixit enim". Id longe plurimum apud nom. propr. fieri solet: ר' לעזר, ר' בון, pro ר' אלעזר, ר' אבון. In Talm. bab. autem tum demum א abjicitur, si ב ei antecedat et litera labialis ב, ו פ, מ eam sequatur: sic pro רב אמי, רב פרס per syncopen dicunt רמי, רפרס. V. Ponitur litera א pro h lat. vel spirito asp. graec. אספניא *Hispania*, אדריאנוס Hadrianus.

membranaceas, aut quo alio nomine vocari possint[2]. Puto ego non esse vocem peregrinam, sed vocem biblicam exempli loco adductam, nempe אאזרך Jes. 45, 5.

אארא[3] Haec vox est secunda in ordine literae א in Ar. posita, itidem propter duo א, a quibus incipit. Apud tal. autem scribitur אוירא. V. in אור.

אב „*Abh* sive *Af*", nomen mensis quinti, qui a novilunio Julii nostri incipit, ipsique in ordine respondet, a Martio incipiendo, qui primus mensis ratione sacrorum Hebraeis a Mose institutus est, Ex. 12. Hinc in Targ.: על די פסקו למפק בחמשא עסר יום באב „eo quod cessarunt exire (ad festa) decimo quinto die in Af", Thr. 1, 4. Item באב לא „in Julio non", quia in eo cessarunt mortui deserti, Esth. 3, 7 in sec. Targ.; והויא ליליא תשע יומין באב הוה „ista autem nox nono die mensis Julii fuit", Thr. 1. 2.

אֲבַב *fructum producere.* Part. די באול מאבבא quae in principio fructus producit Hos. 9, 10.

אִבְּבָא *fructus, proventus:* Pl. emph. אִבְּבַיָּא בְּיַרַח מֵיסַף „in mense collectionis fructuum", Hebr. בירח בול „in mense Bul", qui est mensis VIII. I. Reg. 6, 38. Bul hic mensis nomen est, alias etiam est „fructus, proventus".

אִבָּא[4] et dagesch resoluto in נ, אנבא *idem*: וְאַחְזִיאוּנוּן יַת אִבָּא דְאַרְעָא „et ostenderunt ipsis fructum terrae", Hebr. את פרי הארץ, Num. 13, 27. Sic פרי, quando cum ארץ vel אדמה jungitur, plerumque transferri solet, ועבדו פרי אבא „et fecerunt fructum proventus". Hebr. תבואה Ps. 107, 37. ואבא דארעך „et fructum terrae tuae", Deut. 7, 13. 28, 18; ובאבא דארעך „et in fructu terrae tuae", Deut. 28. 11; וְאַיְתִי קַיִן מֵאִבָּא דְאַרְעָא „et attulit Kain de fructu terrae" Gen. 4. 3; ובכל אבי תלשא „et omnem proventum meum evelleret"; Hebr. תבואתי Job. 31, 12; אבכן תצלחון „fructum vestrum prospere feretis", Ez. 36, 8; יהי כל אביה קדש „erit omnis fructus eius sanctus (Jonathan אנביה) Lev. 19, 24; et sic ובדרו אנבה „et dispergite fructus eius", Dan. 4, 11; ואנבה שגיא, et fructus eius plurimus est", Dan. 4, 9; ותתן ארעא אבה „et dabit terra fructum suum" Lev. 25, 19; וְיֵיכְלוּן אִבְּהוֹן „et comedent fructum earum", Jes. 65, 21. Amos 9, 14; ואכלו אבהן „et comedite fructus ipsarum", Jes. 37, 30. — Apud Talmud: מן אבו של אילן „a fructu arboris", Bab: K. f. 81, 1. Sic Gl. מפריו כלומר מענפין הדקין „ex fructu eius", hoc est, ex ramis tenuioribus. B. Ar. in secundo legit מחובו et explicat מענפין בצדדין שמחבין חב האילן „a ramis qui sunt in lateribus, qui tegunt arborem". Huic lectioni favet, quod apud Syros חבובא Act. 28, 3. et חבתא 1. ad Cor. 3, 12 in simili significatione reperitur.

אָבִיב, אֲבִיב *arista spica;* meton. „grana aristae", ut ארי סעריא אביב „nam hordeum erat spica", i. e. spicatum, excreverat in spicam, Ex. 9, 31; אביב קלי בנור „spica tosta igne", Lev. 2, 14. Hinc est mensis Martii nomen, qui alias ניסן dicitur, quod tunc hordeum legitur fuisse spicatum, quasi „mensis spicarum", Exod. 9, 31; Chald. dicitur אביבא ut אתון נפקין בירחא דאביבא (hodie) „vos exitis in mense spicarum" (sive Martio), Ex. 13, 4; לזמן ירחא דאביבא „ad tempus mensis Abbiva", ארי בירחא דאביבא וגו' „nam in mense Abbiva"[5] etc, Ex. 34, 18; טַר יַת יַרְחָא דְאַבִּיבָא „observa mensem Martium", ut facias Pascha; nam בירחא דאביבא „in mense Avif" eduxit te Deus ex Aegypto, Deut. 16, 1.

אַבָּא *saltus, silva,* talmudice in illo proverbiali, מניה וביה אבא ניזיל ביה נרגא „ex ipsa est, et in ipsam silvam redit securis", Synh. c. 4 in fine. In eos usurpatum, qui suis unde orti, damno et exitio sunt. Sic David ex Rutha Moabitide ortus, Moabitas perdidit, Obadias Edomaeus, Edomaeis exitium denunciavit. Vide apologum in fab. Aesopi de silva et rustico. Sic רב אשי הוה ליה אבא בשלניה R. Assi erat silva in Salania; Gl. אבא i. e. יער, Moëd K. f. 12, 2. Quod Ar. etiam pro „salice" explicat, id hodie in Gemara l. c. non legitur: אבא דודתא „silva sorbo arbore consita."

אֲבוּבָא, אַבּוּב[6] *organum, instrumentum musicum ecclesiae sacris potissimum destinatum.* Sic respondet Hebr. עוגב. It. *fistula, tibia,* pro Hebr. חליל ut ויחדון לקל אבובא „et laetabuntur ad sonum organi", Job. 21, 12. Cum servilibus ab initio זמר כנורא ואבובא „pulsationem citharae et organi", Gen. 4, 21; בתודתא באבובא „cum carmine laudatorio in organo", Jes. 30, 29. Cum affixo pronom.: וַאֲבוּבִי אִמְתִּיל לְקָל בָּכְיָן „et organum meum assimilatur voci lacrimantium", Job. 30, 31. Pl. nu-

---

2) אא Arab. أأ producto spiritu elatum, est particula vocantis eminus et vociferantis. „Heus, O". II. increpantis III. deridentis „hui, vah". Ad sententiam Mussafiae et Judaei hac voce utebantur ad imponendum silentium multitudini, qua de causa R. Schimon reum esse opinatur, qui duo א scribit. V. גלשורין.

3) Persice dici scribit Ar. quidquid juxta vel supra aliud ordine ponitur, peculariter lateres. Convenit nonnihil Persicum أجل „tegula, imbrex."

4) Syr. ܐܒܐ fructus, impr. quibus nulli sunt cortices, ὀπώρα, germ. Obst. Dicitur autem, ut heb. אב atque arab. أنبوب et de gramine et quidquid viroris terra producit, ut „pabulum et calamus".

5) Ita et Arabibus hic mensis شهر الفريك est i. e. *mensis granescentis segetis* Syrisque ܝܪܚܐ ܕܗܒܒܐ *mensis florum*. Nomen ניסן vocali longo loco dagesch in נִסָּן (quae lectioni νίσσαν per duplex σ in Ant. Josephi Lib. III c. 10 magis favet) huic mensi a Chaldaeis impositum (Thalm. hier. Rosch hasch. c. I.) ad etymon נס *bellica signa s. vexilla* referendum est, uti Martius mensis apud Romanos ad Martem, quoniam illo mense militaria signa solebant primum emittere (II. Sam. 10, 1).

6) Autor noster ab ܐܒܐ „calamus" trahit originem. Est igitur significatio primativa „instrumentum musicum e. frugum calamo confectum." Mich. vero vocem ad ܝܒܒ „vociferatus est" referendam esse putat. Aliis veluti Kimcho radix est ביב. Satis bene autem arguit Gesen. radicem esse נבב *excavare* ut Hebraeorum חליל a חלל „vacuum." Itaque ejusdem radicis est ut arab. أنبوب in quo ن servatum est, cui consonat „ambubaja" lat. mutato n ante labialem b in m.

merus: כזמר אבובין „sicut musica organorum, vel cantus tibiarum“, Hebr. כחללים, Jer. 48, 36, Ez. 33, 32, Hebr. כשיר עגבים. Cum servili: בחלילין ואבובין „cum tibiis et organis“, Ps. 150, 4. Hinc Horatii interpretes deducunt illud Sat. 2. Lib. 1 „ambubajarum collegia“, quod ambubajae fuerint αὐλητρίδες tibicinae, mulieres vagae et viles, tibiarum cantu se alentes. Ab hoc Chaldaeo vel Syro Abbubha, interposita litera m, ut in „ambire, ambages, ambarvales“, et simil, fit „ambubaja“, tibicina. Apud Rabbinos: פתח בחליל וסיים באבוב „incepit a tibia et finivit in fistula“. Differunt enim tibia et fistula, unde apud Plinium: „hic calamus tibiis utilior, ille fistulis“. אבוב לחרי זמר לגרדאי לא מקבלות מיניה „Tibia vel organum apud homines nobiles est musica vel melodia (suavis scil. et jucunda) apud textores (id est, homines plebejos et ignobiles) ingrata“, Joma f. 20, 2. Afferebat nempe Rabbi quidam expositionem aliquam pro concione; reprehensus super ea ab alio, respondit ei: 'אבוב לחרי זמר וכו q. d. „Hanc ipsam expositionem multoties coram magnis et principibus viris in medium protuli, nec unquam a quoquam rejecta aut sugillata fuit; nunc, cum eam coram te, qui illis neutiquam es comparandus, profero, a te reprehendor“. In hunc sensum exponitur a Glossatore talmudico. Item אבוב של נחשת „*fistula aerea*“ אבוב של ברזל „ferrea“ אבוב של קנה „ex calamo“. Vide de hoc vocabulo Maimonem in Com. Misn. Erch. c. 2, s. 3.

אָבוּב *vas aereum* vel *fictile hinc inde perforatum, ut perspirabile esset,* quo אביב „aristae recentes sive grana aristarum recentia, sole non satis cocta et exsiccata, torrebantur“. Apud Talm. נתנוהו לאבוב ואבוב היה מנוקב כדי שיהא האור שליט בכולהו „posuerunt eas (aristas vel fruges) in sartaginem, fuitque sartago ista perforata, ut ignis (vel calor) penetraret undique“, Menach. c. 6, f. 66, 1. Gl. addit, fuisse vas illud ex aere. Alibi legitur, fuisse etiam fictile, טהורים שבכלי חרס „munda vasorum fictilium sunt“ etc., ואבוב של קלאים „et sartago tostarum spicarum“, Kelim c. 2.

אָבוּ [7] *avis* nomen, pro Hebr. אנפה, quod „milvum“ reddunt, Lev. 11, 19; Deut. 14, 13. In Jonathane et Targ. Hier. ponitur pro Hebr. איה quod „picam“ interpretantur.

אבוב רועה *fistula pastoris.* Herba est, quae alias vocatur apud Talmudicos חוטרא דרעיא „*virga pastoris*“. Scribitur et per א in medio אבוב רואה. In libro de sabbatho, ושותין אבוב רואה[8] „et bibunt fistulam pastoris“, i. e. potum de ista herba confectum, Schab. c. 14, f. 109, 2. Maimon. notat Arabice vocari עצאלרעי.

אֲבָבִית *horror, horripilatio* (juxta Munsterum) *In Ar. videtur omnino pro frigore accipi.* Citatur ex Ber. Rab., s. 19, ubi hodie in ejus sectionis principio pro eo legitur, חככים באה עליו „omnis generis scabies invasit eum“, a חכך „scabere“. Et hoc pravum videtur pro חככית, cum qua lectione recte convenit sequens באה. Pro hoc alibi legitur, ונכנסה בו חמה ואכאכית „et invasit eum calor et frigus“[9] sive „scabies pruriens“, Ber. Rabba 9 s. 53. Hunc locum adducens Ar., scribit עבעבית. Aliam insuper lectionem adducit, עועית. Haec sine dubio ea est, quae extat in Midr. Koh. c. 1, 8. חמור עוית עליו גמל עוית עליו „an vidisti unquam asinum epilepticum aut camelum epilepticum“. עוית morbus est, quo pervertitur et contorquetur corpus, ut in epilepticis, שנתעוות שנתעקם ידו ut habet Glossa. In Jalk. p. 1, f. 27, col. 2, scribitur ועבעבית.

אבגגוסטו אבגינוס vide infra in אוג.

אֲבַד *perire, interire,* Praeter. ובליליא אוחרניא אבד „et nocte altera perit“ Jon. 4, 10. ארי אבדת מצרים „nam periit Aegyptus, Ex. 10, 7 איך אבדת „quomodo periisti“, Ez. 26, 17. אבדו עממי מארעיה „perierunt populi ex terra sua“, Ps. 10, 16. ואבדו מתוך קהלה „et perierunt ex medio coetu“, Num. 16, 33. וְיָת דְּאֲבַדוּ לָא בְעֵיתוּן „et eas quae perierunt, non requisivistis“, Ez. 34, 4. ואבדא אתניא „et perierunt asinae“, 1. Sam. 9, 3. אתניא דאבדא „asinae quae perierunt“, 1. Sam. 9, 20, וי לכון מואב אבדתון „vae vobis Moab, periistis“, Num. 21, 30. אבדנא לנא „periimus“, Ez. 39, 11. Part. praes. אבד בצדקותיה „periens in justitia sua“, Eccl. 7, 17. טלטול דאבדן „migratione eorum qui pereunt“, pereuntium, perditorum, Jer. 12, 17. vel est tertia pluralis cum Nun parag. Infin. ארי מיבד תיבדון בפריע „nam pereundo peribitis cito“, Deut. 4, 26. למיבד נכסיא ut pereant facultates Eccl. 3, 6. Cum א parag. עתידא למיבדא „futurum est ut pereat“, peritura est, Ex. 10, 7 in Jonath. Fut. עד דתיבד בפריע „donec pereas cito“, Deut. 28, 20. סהדא דכדבותא יאבד „testis falsitatis peribit“, Prov. 21, 28. וְסִבְרָא דְרַשִׁיעֵי נֵאבַד „et spes improborum peribit“, Prov. 10, 28 quod est cum נ ab initio loco י more Syro. Sic cap. 19, 9. וייבד כל בית אחאב „et peribit universa domus Achabi“, 2. Reg. 9, 8. רגוג רשיעי תיביד „desiderium improborum peribit“, Ps. 112, 10. ותיבד חוכמתא מחכימיהון „et peribit sapientia de sapientibus ipsorum“, Jes. 29, 14, לא כען ניבד „ne jam pereamus“, Jon. 1, 14, כן תיבדון „sic peribitis“, Deut 8, 20. ותיבדון בפריע מעל ארעא „et peribitis cito de terra“, Deut. 11, 17. וְאַף אִנּוּן לְעָלְמָא יֵיבְדוּן „etiam ipsi in aeternum peribunt“, Num. 24, 24. עד דייבדון „donec pereant“, Deut. 7, 20. ויבדון אנשי דינך „et peribunt viri litis tuae“, i. e adversarii tui, Jes. 14, 11. Pahel: אַבֵּד „*perdere.*“ Praet וְאַבֵּד מִנַּהּ מַשְׁרְיָן סַגִּיאִין „et perdet ex ea exercitus multos“, Jer. 51, 55. דאבד חזקיה אבוהי „quas perdidit Chiskia pater eius“, 2. Reg. 21, 3. ואבדת ית כל זרעא „et perdidit universum semen regium“, 2. Reg. 11, 1. ארי אבדנון „nam perdidit eos rex Syriae, 2. Reg. 13, 7. ואבדנון יי' „et perdidit eos Deus“ juxta diem hunc, Deut. 11, 4. אבדית ית עמי

7) ἶβις ιος v. ἴβεως ἡ, *ibis*, avis ad familiam grallarum pertinens. Vide annotata nost. ad דייתא in דיה.

8) Aliis „calamus aromaticus aliis vero, qui propter lit. א אבוכראה legunt, est asarum“. Maimonidi est arab. عصا الراعي

9) Nomen ab ἐκκαίω „exardesco“ formatum, ita enim קור וחום „frigus et calor“ imitandorum vocabulorum causa in Ber. rab. 34 per חמא חכאכית χεῖμα, ἐκκαίω redduntur. Potest quoque esse חכאכית per metathesin pro כחאכית *καχεξία debilitas corporis.* אבבית nonnullis est grace ἄω spiro.

perdidi populum meum", Jer. 15, 7. ואובדונון „at perdiderunt eos", 2. Reg. 19, 18. מובדא גרמין „perdit ossa", Prov. 12, 4 per commutationem א in י. Part. וּמְאַבְדִין et perdit eos", Job. 12, 23. Pl. דִּמְאַבְדִין וּמְבַדְּרִין „qui perdunt et dispergunt", Jer. 23, 1. ארי עם מאבדי עֵצה „nam gens perdita consiliis" tu es, Deut. 32, 28 Infin. אַבָּדָא תאבדון „perdendo perdetis", Deut, 12, 2. לאובדא פלחי בעלא „ad perdendum cultores Baal", 2. Reg. 10, 19. ולאובדא „et ad perdendum", Jer. 1, 10 et c. 18, 7. Fut. וְאַבְדִנָּךְ מן מדינתא „et perdam te ex terris", Jer. 25, 7. תאבד ממללי כדבותא „perdes loquentes mendacium", Ps. 5, 7; תבאדון, ut paulo ante ad Infin. Aphel הוֹבֵד, אוֹבֵד „perire et perdere". Praet. ושיזבותא הובד מנהון „et liberatio periit ab illis" Hebr. אבד Job. 11, 20, Ps. 142, 5. Job 4, 7 et 18, 17. הובדתא רשיעא „perdidisti improbum", Ps. 9, 6. הידין הובדית בסגופי „tunc perii in afflictione mea", Ps. 119, 92. דהובדית מן בית נשי „sicut perii ex gynaeceo meo", Esth. 4, 16. והובידו חמש מאה גוברין „et perdiderunt quingentos viros", Esth. 9, 6. הא כבר הובדון „jam perierunt ex mundo", Eccl. 9, 6. הובדו זמיותי „perierunt cogitationes eius", Ps. 146, 4. Part. דיי מוֹבִיד מן קדמיכון „quos Dominus perdit e conspectu vestro", Deut. 8, 20. מוביד מוליה „perdit facultates suas", Pr. 29, 3. Infin. ולהוֹבָדָא ית כל יהודאי „et perdere omnes Judaeos", Esth. 3, 13. בעא לאובדא „quaesivit perdere", Deut. 26, 5. Cum affixis. לאובדותנא „ad perdendum nos", Jos. 7, 7. להובדותהון „ad perdendum eos", Esth. 4, 7. לאובדיהון idem, Deut. 7, 10. 2. Reg. 24, 2. ולהובדיהון „et ad perdendum eos", Esth. 9, 24 Fut. כדין אוביד „sic peribo" ex vita mundi huius, Esth. 4, 16. אוביד קרויא „perdam civitates", in quibus habitant, Jer. 46, 8. ואובד מנהון קל ביע „et perdam ab illis vocem laetitiae", Jer. 25, 10. ואוביד ית אנשא „tunc perdam hominem istum" e medio populi sui, Lev. 23, 30. בניהון מארעא תהובד „filios ipsorum de terra perdes", Ps. 21, 11. ותוביד ית שמהון „et perdes nomen ipsorum", Deut. 7, 24. ותהובד מעיקי נפשי „et perdes omnes hostes animae meae", Ps. 143, 12. ותובדנון בפריע „et perdes eos cito", Deut. 9, 3. יוביד סבריה „peribit spes eius", Pr. 11, 7. היכמה דאריא יהובד „sicut leo perit", Job. 4, 11. ויובד שמיה „peribit nomen ejus Ps. 41, 6. ויוביד שארא דבית יהודה „peribit residuum domus Jehudae", Jer. 40, 15. ויובד משזיב „et perdet evasorem" ex urbe populorum, Num. 24, 19. עד דיוביד יתך donec perdat te, Deut. 28, 51. וסבר מדילטור תהובד „et spes delatoris peribit", Job. 8, 13. וארחתהון דרשיעי תהובד „via autem improborum peribit", Ps. 1, 6. ורטוּעֵי דְסַכְלֵי תוֹבְדִנּוּן „error autem stultorum perdet ipsos", Pr. 1, 32. ולא נוביד „et non pereamus", Jon. 1, 6. וית כל צלמי מתכתהון תובדון „et omnes imagines fusiles ipsorum perdetis", Num. 33, 52. ותהובדון „et perdetis", ib. ותובדון ארחא „et pereatis in via", Ps. 2, 12. לעלמא יהובדון „in aeternum peribunt", Job. 4, 20. ויהובדון מן קדמך „peribunt a facie tua", Ps. 9, 4. דיהובדון גניסת ילדותי „ut pereant qui sunt de cognatione mea", Est. 8, 6. Itphehal, Part. תְּעֵית הֵיךְ עָאן דְּמִתְאַבַּד „erravi sicut ovis perdita", pro דמתאבד Ps. 119, 176. Ex hac forma possit et illud legi, יִתְאַבַּד לבא דמלכא „peribit cor regis", Jer. 4, 9. Nam in Hebraeo est יאבד, sed libri habent יתבר „frangetur".

הוֹבַד, אוֹבַד *perditio:* ובאובדהון נסגון צדיקי „et in perditione ipsorum multiplicantur justi", Pr. 28, 28. והובד נפשתא „et perditione animarum", Esth. 9, 5.

אֲבַדָּנָא, אוּבְדָנָא, יוּבְדָנָא *idem* ולית חופאה לבית אבדנא „et non est operimentum domui perditionis", Hebr. לאבדון Job. 26, 6. בי אבדנא ומלאך מותא „domus perditionis et angelus mortis", Job. 28, 22. עד אבדנא תגמיר „usque ad perditionem consumet" Job. 31, 11. עם נחתי גוב בית אבדנא „cum descendentibus in foveam domus perditionis" Ez. 31, 16. שיול ואבדנא „sepulcrum et perditio" Prov. 27, 20. Haec melius scriberentur per ֻ vel ֻ ab initio, quia forma primaria est אוּבְדָנָא vel אוֹבְדנא unde קושטך בבית אובדנא: אבדנא „veritas tua in domo perditionis", Ps. 88, 12. שיול ואובדנא sepulchrum et perditio", Pr. 15, 11. באובדנא דמעיקי „in perditionem hostium meorum", Ps. 92, 12. וביובדנא דרשיעי חדותא „et in perditione improborum est laetitia, Pr. 11, 10. ויהון עד עלמא לאובדנא „eruntque in perpetuum in perditionem", Num. 24, 24 in Jon.

אֲבֵדְתָא, אֲבֵדָא *perditio, res perdita vel amissa.* על כל אבדתא „super omnem rem perditam", Ex. 22, 8. או אשכח אבדתא „aut invenerit rem amissam", Lev. 5, 22. 23. De rebus perditis vide Maim. p. 4. in הלכות גזלה ואבדה. Notandum hic, quod scribunt expresse, prohibitum esse Christiano reddere rem amissam, B. Kama f. 9, 2. 113, 2. R. Bechai f. 112, 1. Chosen hammischpat f. 127, Ammude golah num. 25, 11 Kolbo p. 93 Maim. d. l. c. II. In Tzeror hammor autem docetur ex Talm. Hier. restituendam esse propter sanctificationem nominis divini, et ut pax conservetur inter Christianos.

אבוּד *perditio.* הלך לאבוד „ivit ad perditionem" i. e. periit, interiit, Rab.

בֵּי אֲבִידָן [10] *domus perditionis, domus perdita,* vel *quae pereat.* Sic vocarunt olim „scholas haereticorum i. e. „Christianorum", in quibus docebant et explicabant Evangelia et libros fidei Christianorum, disputabantque contra Judaeos. Id apparet ex Talm. Schab. f. 116, 1 ubi legitur: רב לא אזיל לבי אבידן כ"ש לבי נצרפי „Raf non ivit in domum Abhedān, multo minus in domum nitzrephe. Glossa בי אבידן vocarunt locum, in quo disputabant cum Judaeis, ex libris suis; בי נצרפי domum conflatilium imaginum, id est, templum, in quo idolis serviebant. בי est pro בית per apocopam tal-

---

10) Apud Arabes verbum אבד أبد significationem habet hebraicae contrariam *substitit, perennavit* et in II. forma *perennem fecit* s. „aeternitate donavit" unde أبود contrar. heb. (و arab. hebr. in י mutato, ut quiescere possit post chirek) *perditio.* Ob hanc ambiguitatem significationum illum locum, quo in fide perseverantes aeternitatem sibi comparavere, ut arab. significatio vocabuli est, alii autem, ut heb. significat vox, ad perditionem ivere בי أبود בי אבידן appelabant. Quod apud nonnullos lexicographos sub nomine Castelli invenitur אבידן esse pers. אבאדן „locus congregationis" in Castelli operibus reperire non potui.

mudicis frequentissimam. V. in Avoda sara f. 17, 1 in glossa marg. Per libros ex quibus disputabant intelligitur liber Evangelii ut apparet ex sequenti textu ibidem: ר׳ מאיר קרי ליה און גליון ר׳ יוחנן קרי עון גליון „R. Meir vocavit istos (libros) Avengiljon et R. Jochanan vocavit eos Havongiljon". Haec verba habentur in Talm. Veneto, sed in Basileensi expuncta. Apparet id etiam in Aruch Veneto, et Compendio talmudico עין ישראל denique etiam ex Aruch Basileensi, in quo principium duntaxat adducitur און גליון, mutile et sine explicatione. Ut vero malitiam suam tegant, ajunt אבידן esse nom. propr. viri, quod extat Num. 1, 11, a quo appellatio petita sit, a judicando scil. et disputando, quasi a דין. Alibi: מ״ט לא אתית לבי אבידן „quare non venisti in domum Avidan?" Schab. f. 152, 1. Glossa: Locus fuit, in quo disputabant Tzaducaei et Bajotosi cum Israëlitis de Sacris Scripturis.

אֲבִידְלִי[11] *vox est peregrina et nomen proprium*, ut videtur, Num 34, 6 in Jonathane.

אֲבְרוּמְה *piscis parvi genus.* In Gemara, unde citatur, scribitur אברומה, Suc. f. 81, 1. Aruch addit in lingua Graeca vocari אברומין. Quid hoc sit, non liquet. Notant vero lexica Graeca, *Ἄβραμις* esse piscis nilotici genus. Cum hoc ergo magis convenit lectio אברומה. Disputatur autem a Talmudicis ibi, an hic piscis sit mundus vel immundus, aut ad esum vel usum licitus, unde R. Elai dixit, אברומא שריא piscis hic licitus est.

אברתא Vide infra אברתא in אבר.

אֲבָה *velle;* ut Hebr. Cum negatione semper usurpatur. Tertia radicalis ex usu communi commutatur vel in א vel in י. Praet. ולא אבא לשלחותהון „et non voluit dimittere eos", Ex. 10, 27. לא אבי יבמותי „non voluit affinitatem contrahere mecum", Deut. 25, 7 ולא אביתי לקבלא „et nolui recipere", Jos. 24, 10. ולא אבו גבריא „et noluerunt viri", Jud. 19, 25. ולא אביתון למסק „et noluistis ascendere", Deut. 1, 26. Fut. לא תשמע ולא תֵיבֵי „non audiet, neque volet", 1. Reg. 20, 2. לא ייבי יי למשבק ליה „non velit Dominus condonare ipsi", Deut. 29, 20. מאם לא תיבי „fortasse non volet" (mulier ista), Gen. 24, 5. ולא תיבון לקבלא „et nolueritis recipere", Lev. 26, 21. לא ייבון לקבלא „non volent recipere", Ez. 3, 7.

אַב, אָב Emph. **אַבָּא** *pater*, quasi *volens bene suis*, aut *benevolus* dictus. *Late sumitur, ut hebraice, unde et avum significat*, ut Ex. 2, 18. Rehul dicitur pater filiarum Jethronis filii sui, qui et Chobab dictus, et filius Rehuelis, Mosis socer, Num. 10, 29. Sic et pluraliter majores comprehendit. At Gen. 4, 20 ubi Jabal hebr. vocatur *pater pastorum* et v. 21. Jubal pater musicorum, ibi Chald. dicit רבהון „magister eorum" (qui caet.).[12] Forma absoluta nonnisi cum literis servilibus invenitur ut שְׁמַעוּ בְנַיָא מַרְדּוּתָא דְאַב „audite filii castigationem patris", Pr. 4, 1. הות מימרי לישראל כאב „fuit verbum meum Israëli sicut pater", Jer. 31, 9. אנא אהי ליה כאב „ego ero ipsi sicut pater", 2. Sam. 7, 14. תיב עמי והוי לי לאב „sede juxta me, vel habita mecum, estoque mihi in patrem", Jud. 17, 10. Emph.: האית לכון אבא „estne vobis pater?" Gen. 44, 19. אית לנא אבא סבא „est nobis pater senex", v. seq. ברא לא לקי בחובי אבא ואבא לא לקי בחובי ברא „filius non vapulabit propter peccata patris et pater non vapulabit pro peccatis filii", Ez. 18, 20. בר חכימא מקבל מרדותא דאבא „filius sapiens recipit castigationem patris", Pr. 13, 1. ושויני לאבא לפרעה „et posuit me in patrem Pharaoni", Gen. 45, 8. אַסְגִּיעַנִי הֵיךְ כְּאַבָּא „educavit me sicut pater", Job. 31, 18. Constructe duo reperiuntur, ut hebraice cum Pathach: ותהי לְאַב סגי עממין „et eris in patrem multarum gentium", Gen. 17, 4. Sic. v. 5. Alias semper dicitur cum pronomine pleonastico, pro more linguae, sequente litera servili ד in proxima voce ut הוא אבוהי דכנען „ipse est pater (ejus) Chanaanis", Gen. 9, 18. et cum pronomine femin. ויתנון לאבוהא דעולמתא „et dabunt patri puellae", Deut. 22, 19. Cum affixis pron.; affixum primae personae hic inusitatum est, pro quo semper dicitur *κατ᾽ ἐξοχὴν* sub forma emphatica אבא pater ואמר אבא „et dixit pater", Gen. 22, 7 pro „et dixit pater meus", ואבא דוד „et pater David", 1. Reg. 2, 32. ואהי חטי לאבא „eroque peccans in patrem", Gen. 44, 32 pro „in patrem meum"; בבית אבונא „In domo patris nostri", Gen. 31, 14. ית כל די לאבונא „omne quod fuit patris nostri", Gen. 31, 1. ונקיים מאבונא בנין „et excitabimus de patre nostro filios", Gen. 19, 32. ומבית אבוך „et ex domo patris tui", Gen. 12, 1. וְאָבוּךְ „et pater tuus", 2. Sam. 17, 8. ותיתי דִי אַתְרְעֵי לאבוך „et afferes patri tuo", Gen. 27, 10. דִי אִתְרְעֵי בִי מֵאָבוּךְ „qui elegit me prae patre tuo", 2. Sam. 6, 21. סקו לשלם לות אבוכון „ascendite in pace ad patrem vestrum", Gen. 44, 17, אָבוּכֹן „patris vestri", Gen. 31, 5. אבוּהִי „patris sui", Gen. 2, 25. ואבוהי „et pater eius", Gen. 35, 18. Sic reliqua. *Pl.:* מסער חובי אבהן „visitans peccata patrum", Ex. 20, 5. Emph.: רישי אבהתא „capita patrum", Num. 36, 1. ואבהתא מדליקין „et patres succendunt ignem", Jer. 7, 18. *Construct.:* רֵישֵׁי אֲבָהָת לֵוָאֵי „capita patrum Levitarum", Exod. 6, 25. ואבהת אבהתך „et patres patrum tuorum", Ex. 10, 6. שבעת אבהת עלמא „septem patres mundi", Esth 1, 2 in Targ. sec. i. e., pàtriarchae, qui ibi nominantur, Adamus primus, Noa, Schem principes, Abraham, Isaac, Jacob, Job fuit in medio eorum, תלת אבהת עלמא „tres patriarchae saeculi", Ex. 14, 21. Jon. Cum Aff. שני חיי אבהתי „annos vitae patrum meorum", Gen. 47, 9. אנחנא גם אבהתנא „nos, etiam patres nostri", Gen. 46, 47. תִתְכְּנֵשׁ לְוַת אֲבָהָתָךְ „colligeris ad patres tuos", Gen. 15, 15. לארעא דאבהתכון „in terram patrum vestrorum", Gen. 48, 21. אלהא דאבהתיהון „Deus patrum ipsorum",

---

11) Scholiastes ibi monet quosdam putare legendum esse אברזי, quae talmudica est כל השייך לו „omnia ad illum pertinentia, appendices ejus" V. אבזר in בזר.

12) Hinc et Graeci Vulcanum (תובל קין Gen. VI.) *Ἥφαιστος* Dorice *Ἅφαιςτος* אב־אשתא i. e. *pater s. inventor ignis* appellabant.

*) אבדוקים *εὔτοκος* bene educatus. Talm. hier. Meg. c. III.

Ex. 4, 5. ומבור אבהתיהון „et spes patrum ipsorum" (Dominus fuit), Jer. 50, 7. לאבהתהון „patribus ipsorum", 1. Reg. 14, 15. Talm. אבא קיים „pater meus vivit, valet, bene habet".

אִיבָא *Idem,* ex dialecto Hieros.: לביתיה דאיבא „in domum patris", Gen. 28, 21. Jon. ולא בטל איבה „et non irritam reddiderit pater eius", Num 30, 7. Jon. Sic. ib. v. 12 ubi tamen prave legitur איבהא, et v. 16, 17.

Apud Talmudicos: **אַבָּא** *abba, pater, etiam honoris nomen olim fuit.* Hinc, אבא שאול „abba, pater Saul", אבא יוסי „pater Jose"; אבא אריכא „pater Longus", a longitudine et proceritate corporis sic appellatus In Juchasin f. 31, 2. אבא הוא לשון כבוד כמו רבי „Abba, i. e. *pater* nomen est honoris sicut Rabbi". Idem scribitur f. 61, 2. Et Rambam in praef. Misch. sub fin, ubi indicat quomodo Rabbini in Talmud secundum qualitates suas distinguantur, scribit: „Primus gradus est eorum, qui nudo suo nomine appellantur, sine praefixo honoris titulo: secundus eorum, qui „Rabbanim" vocantur: tertius eorum, qui „Rabbi" vocantur. Atque אנשי זאת המעלה יכנה כמו כן אבא „viri huius gradus cognominantur quoque אבא pater etc." Hinc Christus Matth. 23, 9. *Καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ἐπὶ τῆς γῆς.* Deinde apud talmudicos est etiam *principale, generale,* alias species sub se comprehendens ut ארבעה אבות נזיקין „quatuor patres damnorum" sunt, i. e. principalia, sub quibus sunt תולדות species aliae, B. Kama init. Item, אבות מלאכות ארבעים חסר אחת „patres operum quadraginta sunt minus uno", Schab. f, 73, 1. Sub his, ut omnium operum summis generibus, comprehenduntur omnia etiam minutissima opera, quae in sabbatho prohibita sunt. Primum genus est „*serere*". Sub eo etiam comprehenduntur, „*putare vites, collucare arbores, plantare, propagare vites vel ramos arborum, inserere surculos*" et quicquid sationem juvet, aut sationi simile est. Secundum est „*metere*". Sub hoc genere comprehenditur הבוצר „vindemians", הגודר „dactylos colligens" המוסק „stringens olivas", האורה „ficus decerpens", etc. De his prolixa sunt Hebraeorum commentaria. Sic אבות הטומאות „*patres pollutionum* sive rerum pollutarum", quae contactu polluunt, Kel. c. 1. init: אבוהון דכולהון דם „pater omnium est sanguis' (de quo Lev. 17, 13) h. e. argumentum generale, unde caetera quoque addiscuntur, vel ad alia similia argumentari possumus, Schab. f. 52, 1. בנין אב v. in בנה. Citat Aruch etiam אב קישות ex Chol. f. 58, 1 sed ibi in nostris libris simpliciter legitur קישות: אב זייני quod hic habet Aruch, vide in אפר.

אַבוּרְנְקָא V. אבנרוקא in כור.

אבו אבויין *ligones vel vomeres.* Adducit Aruch ex Tal. Hier. M. Schab. c 6 tamquam Targum vocis לאתים, Jes. 2, 4. Sed ibi hodie neque in Targum, neque in Talmud sic legitur. In meo exemplari Talm. Hier. est לאמין.

אבז אבזקת v. in בזק.

אבזרא v. in בזר Quae autem in Aruch hic adducuntur, ea in Talmud hodie aliter leguntur et adducuntur infra in אברז.

אבחמס *Asinus*[13]. Legitur in Talm. Hier. Kil. c. 8.

אבט אבטא *uter ex corio:* אבטא דטייעי „uter viatorum Arabum", in quo sc. deferebant vinum, ע"ז f. 34, 2. Glossa: חמת עור עב uter ex corio crasso, quem vulgo vocant בוטין. Aruch legit אבטא et aliter exponit. Quidam volunt אבטא esse ex significatione אבטיח cucurbitarum vel peponum, ex quibus excavatis fiunt lagenae.

אבטאות Sic in Aruch scribitur, sed in Gemara legitur אמבטאות. V. in אמב.

אבטיונא[14] *praefectus,* Tal. Hier. Schab. c. 6.

אַבְטִילָאוֹת[15] *regiones provinciae vel villae, pagi* Vox peregrina. Legitur in Bechoroth, f. 55, 1.

אַבְטִינַס[16] *N. propr. viri celebris, ex cujus familia orti fuerunt artifices periti conficiendi suffitus aromatici, qui vocatur* קטורת. Inde in templo Hier. fuit tabulatum altius, his artificibus destinatum, in quo perpetuas custodias agebant, ut semper praesto adessent ad parandum suffitum. De eo in Talm.: Tamid c. 1 legitur: Tribus locis sacerdotes custodiunt in domo sanctuarii, בבית אבטינס in domo Aftinas, etc. Et in Joma cap. 1. Duo conclavia erant sacerdoti summo, nempe conclave *Parhedrin,* et בית אבטינס unum ad septentrionem, alterum ad meridiem. Et in Aboth R. Nathan circa finem, אבל מכתשת של אבטינס ושלחן ומנורה ופרוכת עדין מונחין ברומי „sed mortarium Aftinae (in quo sc. contundebat aromata) et mensa et lucerna et propitiatorium adhuc habentur Romae": בית אבטינס על מעשה הקטרת „domus Aftinae praefecta erat conficiendo suffitui", Schek. c. 5. Bartenora scribit: Nomen erat familiae, qui exercitati erant in praeparando suffitu, et noverant facere fumum, qui

---

13) Imprimis „asinus qui paulo ante a pascuis ad laborem ablatus est", vel *qui adhuc pascitur* i. e. *asinus non mansuetus* ut ibi interpretatur חמר סלק *asinus a domo remotus s. a domo absens.* Derivatum est vocabulum ab arab. باح X استباح „depavit„ s. „absumsit" pecus pabulum, praec. ut heb. לחך et syr. ܠܚܟ „linxit lambendo absumsit" i. e. *extirpavit* (unde arab. اباحة „exterminium". Eadem vero significatio, quae verbo باح in decima, verbo لحجد est in prima forma, quam ob similitudinem talmudici has radices permutant et loco אבחמס in Talm. hier. Sabb. V. habent לגרקום, quam vocem ut in Kilaim per חמר סלק et אמבטום *ά-άμβατος ἄβατος* „qui ascendi non patitur", explicant B. Ar. loco אבחמס vero habet אבהונוס ab אבא „silva" et *ὄνος* „asinus" i. e. „asinus silvaticus" V. ניברקום et ברקא in ברק.

14) Optiones, subcenturiones apud Romanos Uragi dicti. * אבטומטום *αὐτόματος automatos* השוטים האומרים אבטומטום הוא העולם stulti, qui mundum automatum esse (i. e. fortuitum sine ullo auctore ortum) dicunt. Alii טומטום legunt q v.

15) *αὐτότελος = αὐτόνομος* (sic Schol. *τέλος ἔχοντες* per *αὐτοκράτορες ὄντες* explicant, item significat vectigal v. Steph. Lex.) „duae urbes suis legibus et suo jure utentes i. e. municipia". ב heb. cum *υ* graec. saepe permutari satis gnotum.

16) *βοτάνη herba,* quia periti erant herbae מעלה עשן.

appellatur מעלה עשן. Et cum illum miscebant cum aromatis suffitus fuit עשן הקטרת מתמר fumus ascendens instar columnae vel baculi.

אבי אביי *cognomen R. Nachmanis*, qui a celebritate familiae sic cognominatus fuit, quasi „patritius".

אֲבִיוֹנוֹת[17] *baccae, minuti arborum fructus, ut lauri, olivae, corni, myrti et similium*, german. *Beere:* זורק האביונות „objicit baccas": דאביונות פירא „quia baccae fructus sunt": על האביונות ועל הקפריסין אומר בורא פרי העץ „super baccas et cappares dicit": (Benedictus Deus) „creans fructum arboris", Talm. Berach. f. 36, 1.*

אבל *lugere*, ut Hebr. *Praet.* וְאַבִּיל מַקְפְּנָא וְשׁוּרָא „et lugebit antemurale cum muro ipso", Thr. 2, 8. Itphahel praet.: ארי אתאבל שמואל „nam luxerat Samuel propter Saulem", 1. Sam. 15, 35. ואתאבל על בריה „et luxit propter filium suum", Gen. 37, 34. אתאבלת חרובת ארעא „luget, vastata est terra", Jes. 33, 9. ארי אתאבלו עלוהי עמיה „nam lugent de ipso populi ejus", Hos. 10, 5. ואתאבלו „et luxerunt", Ex. 33, 4. *Part.:* עד אימתי את מִתְאַבַּל „quousque tu luges", 1. Sam. 16, 1. דמתאבל על אמיה „qui luget de matre sua", Ps. 35, 14. דהוו מתאבלין עלה „qui fuerunt lugentes de ea", Jes. 66, 10. ולמתאבלין עליהון „et lugentibus de ipsis", Jes. 57, 18. *Faem.* מתאבלא על מיתא „lugens de mortuo", 2. Sam. 14, 2. מתאבלא בבית קבורתא „lugens in coemeterio", Job. 14, 22. *Imper.* אִתְאַבְּלִי כְעַן „luge nunc", 2. Sam. 14, 2. *Fut.* מלכא יתאבל „rex lugebit", Ez. 7, 27. ויתאבלון כל „et lugebunt omnes", Jes. 19, 8.

אֲבִילָא *lugens, in luctu existens:* אֵחוֹת לִבְרִי כַּד אֲבִילָא „descendam ad filium meum sicut lugens", Gen 37, 35. *Pl.:* ואתעבידו שבילי ציון אבלין „et factae sunt viae Zionis lugentes", Thr. 1, 4. היכמא דאבילין מנחם „sicut lugentes consolatur", Job. 29, 25. לנחמא כל אבליא „ad consolandum omnes lugentes", Jes. 61, 2. *Constr.* לאבלי ציון „lugentibus Zionis", Jes. 61, 3.

אֲבַל *luctus:* אבל תקיף דין למצראי „luctus gravis hic est Aegyptiis", Gen. 50, 10. כאבל יחיד „sicut luctum unigeniti", Am. 8, 10, *Emph.:* יקרבן יומי אבלא דאבא „appropinquant dies luctus patris", Gen. 27, 41. לבושי אבלא „vestimenta luctus", 2. Sam. 14, 2. אבלא רבא „luctus magnus", Esth. 4, 3. ואבלא כבנת נעמין „et luctus sicut pullorum struthionum", Am. 1, 8. ואהפיך חגיכון לאבלא „et convertam festa vestra in luctum", Am. 8, 10. *Aff.:* וישלמון יומי אבליך „et perficientur dies luctus tui", Jes. 60, 20. Huc revocari potest etymologia nominis *Abolla*, quae tragica vestis est, ut scribit Athen. Deipnosoph. XII.

אֲבֵלוּת *luctus*, unde per apoc. ומאבלו ליומא טבא „et de luctu in diem hilarem", Esth. 9, 22. Scribitur tamen hoc in libris מאבלו, sed prior forma Rabbinis usitatissima est, unde dicunt, עטיפת השפם והראש הוא סימן לאבילות „obtectio barbae et capitis est signum luctus", Ez. 24, 17 in R. Davide. הלכות אבילות „ritus, statuta de luctu", de quibus prolixe agunt in libris ritualibus suis.

אוּבְלָא *luctus* דִּשְׁלִים אוּבְלֵהּ דִּמְתוּשְׁלַח „cum absolutus esset luctus de Matusalem", Gen. 7, 10. Targ. Hier. Quod in Ar. hic adducitur, pravum est pro אבלא, de quo in אבל.

אֲבָל *certe, vere, profecto*, Hebr. et sic quoque Talmud.

אָבוּל *horreum, granarium. Pl.:* פְּתַחוּ אְבוּלָּהָא „aperite granaria ejus", Hebr. מאבסיה, Jer. 50, 26. Forte est a יבול „proventus", ut sit „locus proventuum", commutatis literis quiescentibus א et י ut alias saepe.

אֲבוּלָא[18] *porta:* דִּי יַחְתּוּן אֲבוּלֵיכוֹן רָמַיָא תְּלִילַיָא „donec descendant portae vestrae excelsae et munitae",

---

17) Bene Cast. hoc vocabulum sub rad. אבה scribit, ita enim LXX. אבינה Eccl. 12, 5 per ἡ κάππαρις reddunt, quasi legissent אבונה pl. אביונות baccae caparis, quae cibi appetitum irritant et instigant Venerem. * אביתאי *apud me penes me.* Zohar.

*) אַבְכָּא (ab אבך ἀβιάχομαι αὔχομαι, *gloriari, superbire, jactare*) quodvis animal, sive est quadrupes sive avis „alte vel superbe ingrediens". זרזיר מתנים Prov. 30, 31 chald. versio per אבכא דמודרכל בינת תרנגלין reddit teste Bocharto (Hierz. Lib. I. XVI.), qui ita legendum esse putat pro אבכא דמודרן illam cum versione syr. conferens, quae habet [Syriac] quam lectionem illius incomparabilis in paraphrasis et talmudicis luminis etsi in eo probare non possumus, quod vocem peregrinam דמודרכל (ab arabico ترقل superbe incedere) in versione Chal. plus valere mavult quam ipsam chaldaicam vocem דמודרן (a דרן excitare, *incitare, urgere*), attamen in eo probamus, quod אבכא pro אבכא scribit ad evitandas voces supervacuas, quarum origo ut B. Ar ipse profitetur, nos latet. Lectio igitur medium inter has duas versiones tenens optima, minimeque errabimus scribentes: אבכא דמודרן בינת תרנגולין „superbe ingrediens, quum sollicitus inter gallinas sc. ingreditur" i. e. *gallus*. Ex his elucet gallum in utraque versione (ita et apud LXX., qui in hac versione reliquis praeiverunt (ἀλέκτωρ ἐμπεριπατῶν θηλείαις εὐψύχως) substitutionem Hebraei tantum esse ad repraesentandum animal quoddam superbe ingrediens. Ad hanc substitutionem vero gallo idcirco usi sunt sive propter superbiam ejus gnotam, ut testat Plin. lib. X. cap. 11, sive propter libidinem, qua affectus gallus tantopere alas premit, ut lumbi מתנים plausu vibrentur, quam alteram opinionem Aquila et Theodotion, qui ἀλεκτρυὼν νώτῳ „gallus gallinaceus dorso" habent (ita et Castalio qui „gallus non elumbis" h. e. non castratus habet) sequi videntur. Vide fragmenta Drusii ad Iob. XL. 11. Mira autem esset libertas si quis dicere conetur avem זרזיר gallum esse, dum multis in locis talmudici indicant (Bav. k. 92, Cholin 63) eam avem speciem corvi esse. V. זרזיר in זרז.

18) Ar. vocem per graec. אבבי לי et arab. אלד׳׳ רוב (fortasse אל תראב „thurab i. e. *terra* (unde Jathrib Ἰαθριππα in Arabia, quia moenia et aggeres ex humo habet v. Gogr. s. Bocharti) interpretatur, quam interpretationem Aut. nost. idcirco sequi spernit, quoniam illa vocabula usurpari non licet nisi de moenibus et aggeribus terra ejectis, quod ibi sensui non respondet. Itaque in βηλός „limen domus" originem vocis per synecdochen quaerit, Mussafia vero in ἔμβολον τὸ s. ἔμβολος ὁ „columna vel stabilimentum", quibus aliquid stabilitur et confirmatur", item *vectis* eam respicit. Inde sequentes

Deut. 28, 52. Targ. Jonath., ubi tamen prave legitur אכוליכן per כ loco ב. Talmudicis enim satis usitatum est. מאבולא ועד סכרא „a porta domus luctus usque ad sepulchrum[19]", Keth. f. 1. אבולי דמחוזא „portae urbis", Erub. f. 6, 2.

אֲבוּלָאֵר *janitor:* מִשׁוּם אֲבוּלָאֵי *propter janitores;* Gl. שערי העיר. Nid. f. 67, 2.

אֲבוּלִין Tal. *duces, magnates, divites ac potentes:* אבולי ואאסטרוגי „magnatibus et strategis" Bava bathra f. 143, 1. Gl. ibi notat, אבולין majoris fuisse autoritatis et potentiae quam strategos, et potuisse nomine regis pleno jure aliquid scripto mandare, ut haec et illa fierent. Quidam putant א servile, et simplex esse בולי unde alibi legitur, בולי ובושי בולי אלו עשירים ובושי אלו עניים i. e.: בולי „sunt divites et בושי sunt pauperes", Git. f. 37, 1. בולאות דביהודה „divites in Judaea" ib.

אבלוסמוס[20] *saccus coriaceus durus.* Sic scribitur in Ar. et adducitur ex Tal. Sebach. f. 94, 1, ubi pro ea hodie legitur או כלי מוסות, quae veniunt ex urbibus maritimis. Hoc ergo aliud est.

אבולאי *janitor* et metaphorice אבולין ii quibus civitas sicuti columnis domus, stabilitur atque confirmatur. Aliis אבולין est *βουλευτής*.

19) Ante vocem „luctus" in Aut. nost. supple „scilicet", haec enim non in voce אבולא intellecta est, sed Glossar. ita interpretatur מבית האבל ועד הקבר שסוכרין בו המת „ex domo luctus et ad sepulchrum, cui cadaver includitur".

20) Plerisque lexicographis est graec. *ἐμβολισμός*. *) אַבְלְתִית Nomen loci.

*) אָבֵל (Psach. 53 a) *Ἄβιλη Abile*, urbs in terra Ammon ad Jordanem fluvium a planitie vinearum אבל כרמים, in qua sita est, nominata. Apud Josephum haec urbs *Ἄβελλα* appellatur (v. Berkelerium ad Steph. Byz.) *Ἄβιλη* vero, vel ut versio latina legit, *Abila*, ei est urbs terrae Moabiticae in planitie acaciarum אבל השטים. Ipse igitur maxime errans Auctor Erech Millin (i. e. „*aestimatio vocabulorum*" lexicon s. encyclopaedia continens literam א ed. Pragae 1857) Josephum erroris accusat, quod in Ant. lib. IV. cap. 8 scribat Moysen anno quadragesimo concionem apud Jordanem advocasse, ubi nunc urbs est Abilà (*Μωϋσῆς ἐκκλησίαν ἐπὶ τῷ Ἰορδάνῃ συναγαγὼν, ὅπου νῦν πόλις ἐστὶν Ἄβιλη, φοινικόφυτον δ' ἐστὶ τὸ χωρίον*), quum in Num. 33, 19 perspicue legamus אבל שטים locum illius congregationis fuisse? Nam si cum versione lat. *Abila* pro *Ἄβιλη* graec. legamus, duplex etiam discrimen inter *Abila* אבל שטים et *Abella* אבל כרמים resistit. Tali modo Josepho immerito erroris accusato auctor Er. Mil. argumentari pergit Abilam, ubicumque „absolute v simpliciter" אבל בסתם, in Gemara et Mischna reperiatur, hanc urbem in planitie vinearum (אבל כרמים) sitam designari, quae ut censet et אבל מים Abila „ad aquam s. aquarum" dicitur, quoniam ad flumen sita est, ut in Erub. c. VIII. 5 fol. 87 (in Er. Mil. mendose פ"ז א' במשנה citatum est) de rivulo narratur ab Abila in Sipporim fluente (אמת המים שהית׳) באה מאבל לצפורי). Ita enim Er. Mil. pag. III. in אבל (sensum explicationis fortasse si non intellexi) ועיר אבל כרמים נזכרת במקרא שופטים יא לג) ובקדמוניות ליוסף (כ"ד רפ"ח) .... אולם הוא החליף אבל כרמים באבל שטים .... ועכ"ם יקרא אבל בשם אבילא והירונימוס ג"כ קרא לאבל כרמים בשם אבילא ובימיו עמדה עוד עיר זאת וסביבה כרמים רבים ולכן נקראת בשם ג"כ אבל בסתם ובעירובין (פ"ז מ"א) אר"י מעשה באמה של אבל "פירש"י שם העיר,, ושם בגמרא מעשה באמת המים שהיתה באה מאבל לצפורי ע"כ. ואפשר בעבור אמת המים ההיא היתה נקראת ג"כ העיר הזאת בשם אבל מים (דה"ב טז). Quam sententiam vero quum auctor Er Mil. R. Salomoni adscribere velit, monendum mihi censeo talem opinionem in mentem hujus praeclari Viri numquam venisse. Contendere enim ut liceat urbem, imo totamregi onem a rivulo vix decem palmos alto, quatuor lato nomen trahere (ita enim hic rivulus ibi describitur), descriptioni orbis terrarum tamen magnopere obstat sententia, quae rivulum in terra sacra in septentrionem cursum tenere obtinet auctorique adsentire nequimus quin flumina a profundo in locum arduum fluere sive, ut ait Poëta „arduis montibus pronos relabi rivos" contendamus. Ita sane dicere necesse esset si, Abilam urbem, cuius Gemara in Erub. meminit, in planitie vinearum אבל כרמים i. e. ad interiorem partem Jordanis fluvii non procul ab ostio sitam cogitemus, quum ibi tradatur illum rivulum, de quo ad sententiam Er. Mil. urbs Ab. nomen trahit, ab Abila in Sipuriam s. Ziporin fluisse, quae urbs Galilaeae est ad superiorem partem fluvii supra Tiberiam in radicibus Antilibani, sub quo Jordanes oritur. Quo absurdior nobis apparet sententia, quae omnes Abilas, Abellam Josephi nempe, una cum Abila aquarum Abelaque cujus Gemara meminit, in unam Abilam Hieronymi scilicet, quae procul dubio A. vinearum est, cogit, conferentibus duos locos in s. Scriptura. Habet enim I. Reg. 15, 19 וישמע בן הדד אל המלך אסא וישלח את שרי החילים אשר לו על ערי ישראל ויך את עיון ואת דן ואת אבל בית מעכה ואת כל כנרות על כל ארץ נפתלי parvaque varietate in II. Chron. 16, 4. וישמע בן הדד אל המלך אסא וישלח את שרי החילים אשר לו על ערי ישראל ויכו את עיון ואת דן ואת אבל מים ואת כל מסכנות ערי נפתלי qua substitutione אבל בית מעכה eandem urbem seu planitiem esse ac אבל מים liquet. Addamus igitur illam sententiam, quae אבל מים eandem habet atque אבל כרמים: et אבל בית מעכה unam eandem quoque esse cum אבל כרמים sequitur, ita quidem ut, duabus Abilis adlatis אבל מצרים nempe (i. e. luctus Aegypti Gen. 50, 11) et עיבל (mons Ebal, in quo maledictio promulgebatur, Deut. 11, 29) omnes Abilas ad unam Abilam congregatas intensoque ingenio et omnia in ב et ל sonantia vocabula forsitan ad unum etymon collata videre possimus.

Ad requirendam Abilam vero in Gemara et Mischna „absolute seu simpliciter" dictam nobis in sacris Scripturis diligenter legentibus tantis studiis opus non est. Est quidem ut ex illis liquet, אבל absolute dictum in Gem. et Misch. idem quod est in sacris scripturis, nempe *Ἄβελα* (cum ε loco ι), urbs in radicibus Antilibani, „supra Tiberiam et Zopirim" quam Euseb. inter Panean et Damascum apud Caesaream sitam esse tradit, i. e. אבל בית מעכה *Ἀβελμαχέα* apud Joseph (Ant. VIII. 10). Argumento mihi sit: Quocunque in s. scripturis vocis אבל mentio fit, determinatam eam reperimus alia voce (sic. אבל כרמים *Ἄβελλα* vinearum Jud. 11, 33, אבל השטים *Ἄβιλη* acaciarum s. palmarum ut habet Jos. Num. 33, 49 אבל מחולה *Ἄβελ Μεουλὰ* Jud. 7, 22 et אבל בית מעכה *Ἀβελμαχέα*, II. Sam. 20, 14) praeter

אֶבֶן אבן *lapis*, ut hebr. עובד אומן אבן טבא „opus artificis lapidis preciosi", Ex. 28, 11. אבן משקלתא „lapidem perpendiculi", Zach. 4, 10. ואבן סגידא „et lapidem adorationis", Lev. 26, 1. דאבן טבא „lapidis pretiosi", Ex. 28, 17. כאבן תקלא „sicut lapis offensionis", Jes. 62, 10. ולאבן מחי „et in lapidem percutientem", Jes. 8, 14. Emph. קמת אבנא „statuam lapidis", id est, „lapideam", Gen. 35, 14. Cum serv. אעא ואבנא „ligno et lapidi", Deut. 4, 28. באבנא או בכורמיזא „lapide aut fuste", Ex. 21, 18. בקלעא ובאבנא „funda et lapide", 1. Sam. 17, 51. לעומקיא כאבנא „in profunditates sicut lapis", Ex. 15, 5. לבנתא לאבנא „later pro lapide", Gen. 11, 3. C. affixo: רמו גבר אבניה „projecerunt quisque lapidem suum", 2. Reg. 3, 25. *Pl.*: לקוטו אבנין „colligite lapides", Gen. 31, 46. מדבח אבנין „altare lapidum", Ex. 20, 25. אבנין שלמין „lapidibus integris", Deut. 27, 6. אבנין רברבן „lapides magni" אבנין יקרן „lapides pretiosi", אבנין פסילן „lapides dolati", 1. Reg. 5. 17. C. serv.: אעין ואבנין „ligna et lapides", 2. Reg. 12, 13. באבנין טבין „lapidibus pretiosis", Jes. 54, 11. Emph. תרין לוחי אַבְנַיָא „duas tabulas lapideas", Ex. 34, 1. ואבניא יהוין „et lapides isti erunt", Ex. 28, 21. למרגם יתהון באבניא „lapidare eos lapidibus", Num. 14, 10. כאבניא „instar lapidum", 2. Reg. 10, 27. Constr. אַבְנֵי דָכְרָנָא „lapides monimenti", Ex. 28, 12. אבני בורלא ואבני אשלמותא „lapides berylli et lapides perfectionis", Ex. 28, 21. באבני ברדא „lapidibus grandinis", Jos. 10, 11. כאבני גיר „sicut lapides calcis", Jes. 27, 9. לאבני גמר „in lapides perfectionis", Jes. 54, 12. ונסיב מאבני אתרא „et accepit de lapidibus loci istius", Gen. 28, 11. C. aff. אבניך ואעיך „et lapides tui et ligna tua", Ez. 26, 12. ית ביתא וית אבנוהי „domum et lapides ejus", Lev. 14, 45. די אבנהא ברזלא „cujus lapides ferrum sunt", Deut. 8, 9.

In Ar. hic variorum lapidum fit mentio.

אֶבֶן טוֹעֲין *lapis errantium*. Hujus mentio in Gemara, Bava met. f. 28, 2. Lapis fuit permagnus Hierosolymis erectus, ad quem accurrebat, qui aliquid perdiderat, et qui invenerat. Hic rem inventam proclamabat, ille rem amissam signis et notis describebat, ut eam recuperare posset.

אַבְנֵי כתף *lapides humeri*, id est, graves et praegrandes, qui manibus gestari non possunt, sed humeris portare necesse est, Scheviith c. 3.

אבן הַמְנוּגַּעַת *lapis plaga affectus*. De hoc disputatur, quomodo contactu hominem polluat vel non polluat. Extat Savim c. ult. Quod alii explicant „grandinem, vel lapidem grandinis", ex male intellecto Aruch est, in quo statim sequitur, אבן הברד כמים, quae verba illi pro explicatione praeced. vocis sumpserunt, cum sit novum exemplum ex Mikv. c. 7. „lapis grandinis est sicut aqua, i. e. habetur instar aquae", in juribus sc. praesentis materiae.

אבן מְסמא *lapis positionis*, i. e. lapis magnus et gravis alicubi positus, ut ei quis insideat, aut ei aliquid imponatur, aut quo aliquid tectum est. Appellatio desumpta inde, ubi dicitur והיתית אבן חדה ושמת על פם גבא „et attuli lapidem quendam, qui impositus fuit ori foveae", Dan. 6, 18. Hinc disputant talmudici, quomodo contactu polluatur et polluat.

אַבְנֵי בֵית קוֹלִיס *lapides templi Kolis*, i. e. idoli Mercurii. V. suo loco מרקולים.

אֶבֶן שׁוֹאֶבֶת *lapis hauriens sive attrahens* id est *magnes, attrahens ferrum sine contactu*. Hujus artificio vitulus Jeroboami constitit in aëre, ut est in Gem. ubi legitur, אבן שואבת תלה לחטאת ירבעם והעמידה בין שמים ולארץ i. e. „lapis attrahens suspendit peccatum Jeroboami constituitque ipsum inter coelum et terram", Sanh. f. 107. 2.

אבן שָׁעוֹת *lapis horarum*, i. e. *index horologii vel lapis horas luce solis indicans: compassum.* Hic in Targ. vocatur אבן שעיא „lapis horarum", 2. Reg. 20, 11, ubi etiam מעלות „gradus". Chald. vocantur שעין „horae". Extat in Talm. עדיות c. 3.

אֶבֶן תְקוּמָה *lapis stationis* vel *resurrectionis*. Lapis erat, quem mulieres gravidae de collo gestabant, ne abortirent. Hinc privilegio mulieres donatae, ut et sabbatho eum gestare licitum. Unde in Gem. יוצאין באבן תקומה בשבת „egrediuntur cum lapide tekuma in sabbatho", Schab. f. 66, 2.[19]

אַבוּנְגָרֵי *praefecti mensae regiae*, Talm. Moëd k.

Ἀβελμαχέαν in II. Sam. 20, 18, quod solum sine ulla determinatione reperitur. Ea de causa diligentissime paraphrasae omnia אבל (exceptis אבל מצרים quod per אבל, quasi nom. proprium [quoniam ipsa s. script. antea originem vocis ab אבל *luctus* trahit, dum paulo post אבל habet] et אבל מחולה Jud. 7, 23, quod per מישר „planities" una cum אבל (מישר אבל מחולה;) reddunt, quae lectio mihi idcirco suspecta, praec. quum in I. Reg. 4, 12 eadem vox per מישר solum reddatur) per מישר „planities" interpretantur, praeter Ἀβελμαχέαν אבל בית מעכה I. Reg. 15, 20, quod per אבל quasi nom. propr. reddunt; item R. Salom. uti Tharg. omnia אבל per מישור interpretatur praeter אבל in II. Sam. 20, 19, ubi plane עיר ששמה אבל inquit, i. e. „urbs cujus nomen prop. אבל est;" eadem quidem scribit verba ut in Gem. Erub. 87 a שם העיר (non שם עיר seu שם מקום „nomen urbis s. nomen loci" ut scribere solet, sed שם העיר) „nom. urbis in s. sripturis hoc nomine notae" i. e. Ἀβελμαχέα.

*) אבלינא (Bam. rab.) nonnullis est βάλανος „quercus", aliis ἀβέλινον „avellana", satis bene vero Cast. vocem in graec. ἔβενος s. ἔβελος „ebenus" respicit, quam sententiam praeclari viri sibi vindicatam auctor opusculi (Beiträge zur Sprach- und Alterthumsforschung Berlin 1852) eo emendat quod dicit esse adj. ἐβέλινος a nomine ἔβενος formatum. Hanc emendationem vero corruptam esse ex statu constr. (מטות של אבלינא „baculi s. scipiones ebeni" quo liquet vocem אבלינא esse nomen) intelligere potes. אבלינא (ג loco נ) Pesikta 62 est „abilacea" arbor, quae habet lignum grave cariem non sentiens.

*) אבלם Talm. hier. Sab. I. 3, et Beza II, 4, nom. prop. astronomi persici. Er. Mil. *) אבלם n. pr. loci v. אולם.

*) אבמוסים „εὔμουσος" bene eruditus. Thal. hier. Megil. c. III. [19a]) מפולם 'א et שתיא 'א v. in שתת.

f. 12, 1. Volunt esse Persicum ex אבן „mensa“ et גאר „rex“. In Ar. scribitur אכונגרי.

אֲבַנִּיתָא[20] *milvus, avis immunda,* Deut. 14, 18. Ponitur pro Hebraeo אנפה, quod communius milvum interpretantur, et sic Judaei, der zornige Weie ab אנף „iratum esse“.

אבם *saginare, pinguefacere*[20a], Hebr. *Talmudici diversa saginandi verba habent pro diversis saginationis modis,* unde legitur in Schab. c. 24 in Misch.: אין אובסין את הגמל ולא דורסין אבל מלעיטין ואין מאמירין את העגלים אבל מלעיטין אין מהלקטין לתרנגולין וכו׳ i. e. „non saginant“ (in sabbatho) „camelum neque infigunt“ (cibum gutturi) „sed manu gustandum offerunt; neque infundunt lac vitulis, sed sponte gustandum offerunt; non ingerunt etiam bolos gallinis“ caet. Sunt hic אבס, דרס, הלעיט, הלקיט, de quibus singulis suo loco. Quod autem hic dicitur מאמירין. id omnino videtur esse pro ממריאין a radice מרא, unde Hebr. מריא „pingue.“ V. ibi. Est autem אבס „copioso pabulo alere“ ut venter distendatur, fiatque כאבוס „ut praesepe vel saginarium.“

אֲבִיסָה *saginatio.*

אֵבוּס *praesepe, praesepium;* item *vas excavatum magnum, unde multi operatores simul comedunt, linter, paropsis magna,* ut ibi לא יאכל עמו מן האבוס „non comedit cum ipso ex paropside“, quae est coram operatoribus, Ned. f. 41, 2. Germ. ein Napf.

אביסְנָא[20b] *pondus, gravitas:* כאביסנא דגרדאי „sicut pondus textorum“, Schab. f. 151, 2.

אבץ אֲבָצָא[21] *stannum.* ית אבצא וית אברא „et stannum et plumbum“, Hebr. בדיל Num. 31, 22.

אִיבְּצָן „labor, molestia, defatigatio“. דלא אמרחא באובצן עבידתא „quae non fuerit molestata labore alicujus operis“, Num. 19, 2 in Jonath. Sic apud talmud. אובצנא דטור קטליה „defatigatio montis occidit eum“, B. metz. f. 36, 2. מחמת אובצנא רבא „propter molestiam (defatigationem) magnam“, B. M. f. 78, 1. Haec scribuntur in Ar. per כ post א, אכצן, sed in Talm. ubique per ב.

אבק אֲבָקָא *pulvis, pulvisculus.* אבק ועפרא „pulvisculus et pulvis“, Deut. 28, 24. כאבקא דפרח „sicut pulvisculus qui pervolat“, Jes. 5, 24. ויהי לאבקא „eritque in pulverem“, Ex. 9, 9. C. affixo: יחפנך אבקהן „operiet te pulvis eorum“, Ez. 26, 10, Apud Rabb. et Talm.: אבק סופרים „pulvis scribarum[22]“, Schab. cap. 12 in Misna. אבק דרכים „pulvis viarum“, Schab. c. 3. אבק רגלים של „pulvis pedum“, Mikv. c. 9. אבק רבית „pulvis foenoris“. Est foenus sive usura non mera et pro-

---

*) אֶבֶן أبن *filius* ut hebr. בן Rabbinis Hispaniae prout *descendens s. proles* inservit. Sic Aben Esra, cujus pater רבי שלמה מאיר appellatus est, רבי אברהם אבן עזרא nominatur sc. *proles s. descendens* Esrae, ita et S. Gabirel filius Jehudae רבי שלמה אבן גבירול R. S. proles Gabireli appellatur. Neglectis א et ב, נ finale solum scribitur interdum v. g. יצחק בן יהודה ן אברבנאל. Isaac filius Jehudae proles Abarbeneli.

*) אבנתא Meg. 24 b idem quod הבנה scribit Er. Mil. *intelligentia, mens, ratio.*

20) אבניתא tamquam plur. nominis أبنة „nodus, nodus in ligno“ et ob simil. quand. „larynx cameli, asperae arteriae caput“. Metaph. vero (ut Hebraeorum פתלתל a verbo פתל „torquere“ de homine tortuoso et perverso) et de odio seu inimicitia vel ira (heb. אף ab אנף) usurpatur. Conservato igitur sensu etiam literas radicales א, נ et ב (pro פ vocis אנפה) reddit Tharg. hier. explicans eam per אבניתא. Inserit autem י signum pluralis in Hebr. loco ة signi plur. arab. propter vocem למינה „ad speciem suam“, quae voci אנפה adjuncta est ad indicandam multitudinem ejus generis (Chol. 63 a) adjuncto א ـَ, finali chaldaico et syriaco more. Est igitur aquilae genus, quod Arabes, propter naturam ad iracundiam pronam زمج vocant nomine a زمج „iratus sum“ sumpto, ut Hebraeorum אנפה ab אנף „irasci“, (Chol. 63 a. Aben Ezra Lev. XI. 19), et quidem eadem avis, quam Bochar. (Hierz. Lib. II. cap. XXX.) pro אנפה habet, etiamsi eruditissimus ille Vir de versione hier. „obscurum per obscurius“ dicit. Maxime autem illi errant, qui interpretationem hier. eandem putant ac versionem graecam, quae vocem אנפה per χαραδριός reddit: χαραδριός enim a χαράδραις „hiatus amnium“, in quibus degit, nomen trahit, ac bene monente Bocharto LXX. fortasse אנפה ab אנף „ripa“ legerunt, dum de voce אנפה nemo dubitabit, quin nomen ab אנף „irasci“ deducat. V. דייתא in דיה. 20a) Huc referendum est אֲנְבִיסוֹס (1. Chr. 1 pro heb. יון) Euboea insula a boum pascuis ut Gr. Εὔ-βοια (nomen a bobus sumptum, a poetis Ἀργιβόειος tamquam a bobus albis) dicta. Ita et Βωμω haec insula apud Hesych. appellatur ab arab. בהם *bohmo,* quod ut hebr. בהמה pecora vel pecudes notat. Boch. Phil. l. I. c. XIII. 20b) Pers. et arab. وزن *pondus* dicit Relandus. B. Ar. autem אכסן ἄξον legit.

*) אֲבַסְקַנְטִיה ἀβασκάντως adverbialiter idem quod ἀ-βάσκανος „liber ab invidia“ Thal. hier. Avod. sar. c. I. Mus. vero, qui explicat דברים המורים על חלוק כבוד „res quae observantiam in aliquem indicant“ vocabulum pro lat. obsequentia habet.

*) אֲבְעַד أبعد imper. simpl. IV. formae verbi بعد „destitit, recessit, longius abfuit“. Ita quidem vocem מבעד Cant. IV. R. Abuha in Mid. sect. הנך יפה ab עדה (radix יעד congregavit) „concio populi, Synedrium“ derivat, at vero R. Levi particulam separabilem esse putat originem etymologice ex arab. بعد trahentem, „taliter enim“ inquit „arabice si alter alteri dicere vult: fac mihi spatium i. e. sine me solum, cede de me“ dicit, (sc. imperativo) أبعد אבעד לי, quo liquet radici بعد cum ל dativo significationem esse intervalli seu distantiae, unde particula בעד hebr. Ita enim teste Menachemine di Lonsano (auctore supplementi Hamarich) legendum ורבי לוי אמר לשון ערבי אין בעי ליה מימר הרוח לי הוא אומר אבעד לי שערך, ubi in Midrasch nostro mendose est ארוח לי הוא אומר תבעד לי. In ipsa lectione Menacheminis vero vox שערך (שער *capillus*) sejungenda a praecedentibus vocabulis conjungendaque sequentibus est; nullo modo autem ut Er. Mil. legit אבער לי שערך quasi a שַׁעַר porta, quod nullum habet sensum.

21) Vide annotata nostra ad קסטירא.

22) Ad sententiam Mussafiae *abacus* ἄβαξ ἄβακ-ος, tabula, in qua arithmetici numeros ducunt, subinde delendos et geometrae figuras designant. Sic Apol. in Apol.: „Si non modo campo et glebis, verum etiam abaco et pulvisculo te

prie sic dicta, sed impropria, q. d. usura subtilis, instar pulveris, ut usura esse vix animadvertatur. Ejus frequens apud talmudicos mentio, et multae recensentur species. Ut cum quis proximo suo vendit fructus, vel aliud quid, cariori pretio, quam ipse emit. Sic, si quis velit proximo vendere fundum et dicat: si hodie emeris, vendam tibi centum florenis; sin tardaveris vendam pro 120; quia sic videtur, ac si 20 hos superadderet pro usura 100 florenorum, quos citius accepisset, si hic citius fundum emisset. Sic si quis mutuo accipiens pecuniam ab aliquo, antequam eam accipiat dona mittat, vocatur hoc רבית מוקדמת „usura anticipata"; si post restitutam pecuniam det, est אבק רבית, etc. כל אבק רבית עם הכותים מותר לכל „Omnis pulvis foenoris cum gentilibus (Christianis) licitus est cuivis", v. Maim. in הלכות מלוה ולוה c. 5 et 6. Sic אבק שביעית „pulvis anni septimi". Sic vocatur lucrum illicitum, quod quis capit ex mercatura fructuum anni septimi. Vocatur et hoc pulvis, quia directe non vetitum est a Deo. Dicitur enim „Agrum tuum non seres, et vineam tuam non putabis", Lev. 25, 4, unde videri possit, non esse illicitum; sed tamen dependet ab eo praecepto. Hinc scribitur in Tal. כמה קשה אבקה של שביעית אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר את מטלטליו „quam detrimentosus est pulvis (id est quaestus ex fructibus) anni septimi. Nam qui cum illis negotiatur, ei tandem evenit, ut omnia sua bona vendere cogatur". Suc. f. 40, 2. Kid. 20, 1. Simile huic אבק לשון הרע „pulvis linguae malae", Bav. B. f. 164. Apud Maim. הלכות דעות c. VII. ויש דברים שהן אבק לשון הרע „sunt quaedam, quae sunt pulvis linguae malae (calumniae indirectae, subtilissimae) כיצד „quomodo? e. g. si quis dicat ad proximum suum, quod futurus sit talis, qualis ipse nunc est. Aut, si quis dicat ad alios: Tacete de hoc viro, nolo nunc dicere, quidnam ipsi aliquando contigerit aut quid fecerit etc. Item, cum quis socium suum laudat in praesentia inimicorum ejus. Hoc ipso enim causatur, ut illi id recitent et convertant in ipsius vituperium. Item cum quis per risum vel jocum calumniatur socium suum, ac protestatur, se id non ex odio vel malo animo facere. Sic, cum quis dolose calumniam aliquam recitat, simulans se bono animo illud dicere et nescire, id quod profert esse calumniam, et cum ejus rei causa reprehenditur, dicit, se ignorasse, hanc esse calumniam etc. Haec et similia sunt אבק לשון הרע „pulvis linguae malae, sive calumniae". R. Salom. scribit in Suc. f. 40, 2 „pulvis linguae malae" non est lingua mala simpliciter, sed modus linguae malae, sicut pulvis, qui ascendit ex contusione rei alicujus in mortario.

אַבֵּק *pulverem vel terram adjicere, terra obtegere*: מאבקין מעשנין עד ראש השנה „perpulverant, perfumant arbores usque ad principium anni", Scheviith c. 2. „Perpulverant", i. e. terram bonam ad radices adjiciunt, ut felicius crescat arbor; „perfumant", i. e. fumum sub arbore faciunt ad necandos vermes. Aut quando radices arboris denudantur, tum מאבקין terra adjecta eas tegunt. Ar. contrarium ponit: „terram a radicibus auferre", quod sententiae locorum non convenit.

הִבְאַבֵּק *pulverizare se.* הוי מתאבק בעפר רגליהם „pulverisa te in pulvere pedum eorum", sc. sapientum, Pirk. av. c. 1. i. e. discipulus esto sapientum; nam discipuli ad pedes doctorum sedebant.

אֲתְקוּת *luctatio in pulvere.* Rab.

אֲבִיק[23] *canalis.* אביק שבמרחץ „canalis balnei" Mikv. cap. 6. אֲבוּקָה[24] *fax, taeda, ex pluribus candelis cereis colligata, quae simul incensae, magnam flammam efficiunt*, Berach. f. 45, 2. Pl.: ואבוקות דולקין לפניו „et faces ardebant coram ipso", Midd. c. 1.

אֲבַר *Volare*, Itphal, fut.: מִבִּינְתָךְ יִתְאֲבַר בַּר נִצָּא *estne de tua intelligentia, quomodo volare possit pullus aquilae.* Job. 39, 26. In Hebr. est יאבר ex Aphel.

אֶבְרָא *ala, penna ad volatum*: אִין אֶבְרָא דְחַוָּרִיתָא „num alam ciconiae", Job. 39, 16. Sic Hebr. אברה. Pl. אריך אברין „longa pennis", Ez. 17, 3. Aff. מטלתן על תקוף אברוהי „portat eos in fortitudine pennarum suarum", Deut. 32, 11. אברני *ales, avis*: לאברני שקינן על שפת הים משל „simile hoc est avi, qui nidificavit ad litus maris", Jalk. proph. f. 171, col. 4.

אַבֵּר *roborare, firmare, obfirmare.* Hinc de אבירם Abiram Num. 16, scribunt in Gem., eum sic dictum fuisse שאיבר עצמו מעשות תשובה „quod obfirmavit se ipsum, ne ageret poenitentiam", Sanh. fol. 109, 2. כצד מאברין את העיר „quomodo fortificant urbem?" Erubhin f. 53, 1, nempe adjectis variis propugnaculis tanquam novis membris. Alii dixerunt מעברין „gravidam faciunt", sensu eodem. Propugnacula enim sunt ut venter mulieris gravidae.

אֵבְרָא *membrum, os (ossis).* Respondet hebr. נתח et quandoque in Jobo et Psalmis hebr. עצם. Nam quod Elias scribit, omnia עצם in Jobo, Psalmis et Proverbiis transferri per אבר, id falsum est. In Proverbiis nullum extat, ac in reliquis duobus saepe גרם pro eo ponitur. Diversimode scribitur, sed Kametz saepius occurrit sub ב ut אֵבְרָא אַמְטוּל אֵבְרָא „membrum pro membro", Hebr. עור תחת עור, Job. 2, 4, Plur. לִתְרֵי עֲשַׂר אֵבְרִין „in duodecim membra", Lev. 19, 29. Emph. יַת אֵבְרַיָּא „membra", Lev. 1, 8. אבריא דשפיתא „ossa quae contrivisti", Ps. 51, 10. Cum Affixis אֵבָרַי „omnia ossa mea", Ps. 35, 10. וסגעי אברי דליח „pleraque ossa mea effecit pavida", Job. 4, 14. חילי ואברי „robur meum et ossa mea", Ps. 31, 11. לית שלם באברי „non est pax in ossibus meis", Ps. 38, 4. איכדין אתבדרו אברנא „sic dispersa sunt ossa nostra", Ps. 141, 7. וְתִתֵּן עַל אֵבְרוֹהִי „et dabis super membra ejus", Ex. 29, 17. וסגעי אברוי

dedisses" i. e. geometriae studio, addit autem „pulvisculo", quia geometrae hujusmodi abacum pulvere (אבק *αβαx*) conspergebant, quo facilius figuras notarent delerentque si opus esset.

23) Hebr. אפיק „torrens, alveus" a verbo נפק „egressus est". Huc referendum * אפקתא-אבקתא (Ned. f. 56 b) „apertura, hiatus". Maimonidi est arab. لنبيق cucurbita chemica. 24) בעבור היותם מעצים דקים חגורים וקשורים יחד dicit R. M. bar Nachman, i. e. „quia ex sarmentis in unum fasciculum contortis atque alligatis consistunt". אבק igitur ei origo est, quod ut arab. أبك per *ligavit, colligavit, complicavit* vertit (Genes. 32, 25).

תקיפין „et pleraque ossa ejus sunt fortia“, Job. 33, 59. וְהֵיךְ מִשְׁחָא בְּאֶבָרוֹי „et sicut oleum in ossa ejus“, Ps. 109, 18. תְּפַלֵּג לְאֵבָרוֹהִי „divides in membra sua“, Ex. 29, 17. וִיפַלֵּיג יָתֵהּ לְאֵבְרָהָא „et divides eum in membra sua“, Lev. 1, 6.

Apud Rab. אֵבֶר מְדוּלְדָל *membrum languidum.* אֵבֶר הַמְשַׁמֵּשׁ „membrum coitus“. De hoc intelligendum illud, אבר קטן יש באדם משביעו רעב ומרעיבו שבע „membrum exiguum est in homine, si saturat illud famescit, si famere patitur, saturatur“, Synh. f. 107, 1. רמ״ח איברים יש בו באדם מהן רבעין מהן זקופין „248 membra sunt in homine, et eorum quaedam sunt jacentia, quaedam erecta“, etc. Vajik. R. s. 16.

אבר אֲבָרָא *plumbum.* Respondet hebraeo עֹפֶרֶת ut וּבַרְזֶל וַאֲבָר „et ferrum et plumbum“, Ez. 22, 18. 20 et 27, 12. ית אבצא וית אברא „et stannum et plumbum“, Num. 31, 22. אשתקעו כאברא „submersi sunt sicut plumbum“, Ex. 15, 10. Apud Rab. כתבו באבר si scribant plumbo, Schab. f. 104, 2. פתילה של אבר fascia plumbea, Synh. f. 52.

איברא *vere, certe, profecto, verumtamen*, Talm. איברא חזינא ליה profecto video ipsum, i. e. videre ipsum cupio et volo, Chol. f. 59, 2. Glossa איברא id est אמת. Ib. f. seq. אמר ליה איברא „respondit ipsi, certe“. איברא את הוית certe fuisti, Ba. bathra f. 168, 1. איברא מלכא את „verumtamen rex es tu“, Git. f. 56, 2.

אַבְרוּרִין *turres, arces, munitiones, muri.* Talm. אבל בקשקשי ואברורי sed in arcibus et turribus, Schab. 11, 1. Glossa בירניות ומגדלים. In Ar. scribitur אברואָרי, quod legi possit אַבְרוּאָרֵי vel אַבְרְוָארֵי et exponitur חומת העיר „muri urbis“, turcice אל גוסק aut אל גאסק, hebr. מגדל. Addit Ar. hebraice מגדל עז, in Targ. verti קרשקא קושטא Ps. 61, 4. ibi hodie legitur קושטא „veritas“. Lectionem Ar. confirmat lectio talmudica.

אברורין *utres parvi.*[24a] Talm. באברורי הוה מנחי cum utribus parvis apponunt, Bav. B. f. 24, 2. Gl. „quando uter vini unus major est altero, tunc minori apponunt נוד קטן „utrem parvum“, ad aequandam sarcinam asini, ne inaequale pondus asinum gravet.“ Alii explicant „pondera“. In Ar. scribitur in medio per duplex Vau אברווּרי, quod legendum אַבְרְוָרֵי. Persicum est.

אברונגין. Sic adducitur in Ar. et exponitur, lingua persica significare שלוחים legatos, nuncios.[24b] Citatur ex Gem. Erub. f. 62, 1, ubi scribitur באורונגי, in Gl. אבורנגי, et exponitur קתידראות „cathedrae“.

אברו. In „Synh.“ f. 74, 2. איהו וכל אברייהו „illa et appendices eorum“, quae dependent ab eis, vel, quae conveniunt cum eis. Sic in Gl. gallice לור אפרטנמנט „leur appartenement“. Citatur illic etiam ex Menach. f. 73, 2. Sed ibi nunc legitur וכל חבירתה. Baal Ar. haec adducit in אבור et legit אבוריירו[25] transpositis literis.

אַבְרֵיזָא *pellis, corium, operculum coriaceum.* In Gem. מעקרא קרו ליה משכא והשתא אבריזין „ab initio vocabant illud Mischa (i. e. pellem), nunc vocant Afresin“, Bav. K. f. 66, 2.[25a] Persicum est. Alias Talmudicis dicitur עֻצְבָּא, de quo suo loco.

אוֹבְרִיזָא אַבְרִיזִין *Obryzum, ὄβρυζον*, auri optimi species, teste Plinio lib. 33, 3. quasi *Ophirizum*, ab insula Ophir, in qua auri praestantissimi copia: ut מדהבא ומן אובריזא prae auro et auro obryzo, Ps. 119, 127. ומכתבא דהבא אבריזין et prae auro obryzo, Prov. 8, 19. באבריזין דמן אופיר et scriptus est auro optimo ex Ophir, Ps. 45, 10. ומן אבריזין סגי et prae auro obryzo multo, Ps. 19, 11. ופירוגה מאני אבריזין et permutatio ejus cum vase ex auro obryzo, Job. 28, 17. Respondet Hebraeo פָּז.

אַבְרוֹטְנִי[26] *Olivae pinguis species*, Berach. f. 39, 1. In Ar. scribitur אברושי.

אַבְרָנִים *caro cruda, non satis assata vel cocta.* In Gemara: היכי דמי נא כדאמרי פרסאי אברנים cui simile est נא[27] crudum? ei quod Persae dicunt אברנים. Vide Jalk. f. 60, 1.

אַבְרוֹשֶׁךְ *pulmentum ex melle, farina et oleo*, juxta Ar. persicum est.

אַבְרְתָא *Hyssopi quaedam species*, Talm. Schab. f. 128, 1. In Avoda sar. scribitur cum Daleth, אבדתא.

אבש אוּבְשָׁא *labrusca*: Est a באש faetuit per literarum transpositionem, הענבים והאובשין uvae et labruscae, Hebr. באשים *uvae faetentes.* Legitur in Talm. libro מעשרות cap. 1. De his decimae dabantur ab eo tempore, quo incipiebant putrescere.

אַבְשׁוּנָא *frumentum in fornace exsiccatum*: חצבא דבאשונא olla frumento illita, Pesach. f. 40, 1. Solebant ex farina istius frumenti ollas defricare et mundare.

אגא v. עגא in עג.[28]

אגב אַגָּב v. in גבב. אוֹגְבִין vide in גבן.

---

*) אברויי (אילני, א Moed. k.) „stercorare, laetificare arbores“ ad heb. ברא „pinguesco“ referendum est, item אברייתא *coena* in Talm. hier. Berach c. VI. [24a]) Ex pers. آب *ab* aqua et آوردن *awerden* portare. [24b]) Bene Relandus אברונגי legendum putat a pers פרונק nuncius.

[25]) Arab. أبزار (בזר פזר) sec. Freitag. lex. ar. *quidquid aromatum sive olerum cibo inter coquendum addi solet*, inde צרור דביזרי (Beza f. 15) *fasciculus seminum*. [25a]) Sachs suspicatur hanc vocem o^x ש m esse e „bursa“ apposito א prosth.

*) אברנקי s. אבוורנקי *οὐρανίσκος tentorium orbiculari rotunditate, ut coelum* (*οὐρανός*) in Erub. 26, 6.

*) אברקסין v. אוּרְקְסִין. [26]) *ἀβρότανον τὸ* s. *ἀβρότανος ἡ artemisia* ב *rotanum* germ. Staubwurz. [27]) Ac utissime Talmudici in voce hebr. נא semicoctus literas initiales נ et א pers. vocum אָבָר assatus atque נים non omnino respexere vocemque, quasi abbreviaturum persicam אבר־נים appellavant. *) אַבָּתַר pro בָּתַר *post.*

[28]) אגא *ἀγή* (a verb. *ἄγνυμι* frango) *fractura*, seu *vocabulum in literas fractum* i. e. *separatim per literas pronuntiatum*, ita enim sententia Aba Sauli אבא שאול אומר אף ההוגה את ה׳ באותיותיו „et pronuncians nomen Dei Tetragrammaton per literas suas quatuor, quibus scribitur“ (supple: reus est violati nominis Dei) in Gem. Synh. 101 b per אגא explicatur. Variae praeter hanc meam sententiam opiniones sunt de hac voce, ipseque B. Ar. duarum meminit, quarum prior, quam Aut. nost. sequitur, vocem hebraicam habet a verbo לעג *irrisit*, et altera, quae in graec. *ἄγη* (ab *ἄγαμαι*

אֲגַבְסְטֵס *praefectus provinciae, princeps.* Citatur ex. Ber. rab., sed ibi legitur אגוסטוס *Augustus*, sec. 12 quod melius, vel אגוסטוס.

אגג אגגיא genus vestis, Ber. rab. sec. 20. Sic quidam ibi explicat כתנות עור[29]. Gen. 3, 22.

אֲגַד *colligere, ligare, colligare, constringere*: לאגוד את הירק „ad colligendum olus". אוגדין אגודות גדולות ligant fasciculos magnos, נאגדין באגודה אחת collecti in fasciculum unum. שערה אוגדת בה constringit ea capillos suos, Schab. f. 60, 1. Sic legit Ar. et recte. In Talmud legitur per ר.

אִיגּוּד *colligatio, constrictio, vinculum, funiculus*: כשאינו נוטל באיגודו quando non tollit (vestem) cum funiculo suo, Erub. f. 102, 1 plur. אִגּוּדִין.

אֲגַד Idem: אבל יוצא באגד שעל גבי המכה „sed exit (asinus vel bestia in sabbatho) cum vinculo, quod est super plaga", Schab. f. 53 a.

אֲגֻדָּה[30] *fasciculus, fascis, manipulus.* Pl. אֲגֻדִּין et אֲגֻדּוֹת. Hinc apud R. Salom. Exod. 12, 21. שלשה קלחין קרויין אגודה tres caules vocantur fasciculus. Maim. scribit c. 3 in Pirke ab.: אגודה est מה שאוגד אדם בידו אחת „quantum comprehendit homo manu una sive quinque digitis, i. e. manipulus": אגודות השום manipuli allii, Peah c. 6.

אֲגַד *scipio, sustentaculum brachiorum,* germ. Krücken juxta Eliam in Methurgeman; ut מתקיף באגד se sustentans scipione, 2. Sam. 3, 29. Veneta legunt באגר, et sic אֲגָרָא apud Talm. ut infra videbitur.

אֲגַדְנָא *Absynthium,* pro hebraeo לענה: ut וסופיה מְרִיר כְּאַגַדְנָא דְמוֹתָא „finis ejus erit amarus sicut absynthium mortis", Deut. 29, 17 in Jonathane. Haec forma potest esse a גִּידָא Absynthium, sed Veneta legunt אַגְרְנָא per ר in medio, cujus radici de isto significato nihil simile. Legitur etiam in Talm. Av. sar. f. 29, 1.

אוֹגְדָא Vide infra in אגר. אֲגָדָה vide in נגד.

II. אגר *claudere,* Talm. אוגדות פתחיהן לבעליהן claudunt januas suas maritis suis, Pesach. f. 87 a.

אגה אֲגָיָא[31] *area in hortis,* hebr. עֲרוּגָה, Talmud הדין אוגיא להוי פיאה „Haec area erit angulus", Ned. f. 6 b et alibi, ככסלי לאוגיא sicut sulcus est areae sive circa aream, אין עושין אגיות לגפנים non faciunt areas in vineis.

איגיא *vestes pretiosae cuti proximae, interulae,* ut communiter explicant, Ber. rab. sec. 20. Sic explicat R. Elieser כתנות עור „vestes pelliceas", Gen. 3, 22. Ego putarim esse ex Graeco *αἴγειος*, unde *αἴγεια* caprina: vel *αἰγὶς* pellis caprina. Vide lex. Henr. Stephani.

אגז אֱגוֹז *nux,* hebr. אגוז הבושם nux odorata, nux myristica: גל של אגוזין „cumulus nucum". Sic vocatus fuit R. Tarphon, quod sicut una nuce ex cumulo composito ablata reliquae convolvuntur omnes, sic R. ille, cum proponeret ei discipulus quaestionem aliquam, afferebat ei responsionem ex scriptura, quam cum discipulus acciperet, adjungebat statim et simul alias ex Medrasch., ex Mischna, ex halacha et agada, Git. f. 67a.

אגט[32] אגיטין *codicilli, literae quibus uni legatur pars aliqua haereditatis, ac simul prohibetur, ne praeterea quid petat vel capiat quod alterius est.* Sic Abraham dedit Ismaëli suum et Isaaco suum, nec poterat Ismael quicquam capere, quod erat Isaaci. Sanh. f. 91 a. In Jalk. in Leg. f. 31 b, legitur, שכתב לגיטין qui scripsit legata. Glossa, ל׳ לועזי לגטי. Et sic citat Baal Ar. in גט secundo.

אגל אֲגָל Hebr. *gutta.* Apud Talm. עליית אגלים, Chag. f. 12 b, coenaculum sive conclave guttarum. Vide ibi glossam.

אַגְלָא *Agla.* Nomen Dei Cabalistis usitatum, quod compositum est ex primis literis harum vocum אתה גבור לעולם אדני „tu potens es in seculum Domine."

אגליגין *chirographum debiti,* Rab. עד שהוא קורא אגליגין שלהן donec legat chirographum ipsorum, Ber. rab. s. 28 in princ. glossa שטר חוב.

אגם *tristari, contristari.* Idem cum Hebraeo עגם commutatis gutturalibus. Praeter. foem. עָגְמַת נַפְשִׁי מִדְּבוֹנָא „Tristis est anima mea prae moerore", hebraice דלפה stillat, Ps. 119, 28. עגמת נפשי לחשיכא tristis est anima mea propter pauperem, hebr. עגמה Job. 30, 25. Unde apparet א et ע hic permutari.

אגום *tristitia, anxietas.*

II. אֲגַם *ire, abire.* In Ber. rab. s. 78. in illud „et sustulit Jacob oculos suos et vidit Esavum venientem", et caet. Gen. 33, 1. „Ecce iratus erat Esau super bestias et jumenta. Dicebat Jacob: Quis ibit et placabit ipsum? respondebat iste vulpes: Venite mecum eo, novi enim trecentas parabolas, quibus placabo ipsum, אמרין ליה אגומין dicebant ipsi, *agomen.* Glossa

---

admiror) *admiratio* (i. e. in lingua peregrina, quam audiens saepe admiratur) eam respicit. At Muss. per *ἄγος εος τό* (ab *ἅζω* observantiam declarare) vocem explicat, quae graec. et de reverentia in Deos et de culpa usurpatur, cui sacrificium piaculare propter violatam reverentiam opus est.

29) In Midr. nostro R. Eleser כתנות עור per איגיא *αἰγέη* sc. *δορά pellis caperina* explicat, de quo Aut. nost. in אגה, R. Ibo vero per אגביה aut, ut habet Ar אגבינה *agnina* sc. pellis, pro quo Aut. nost. verisimile אגגיא habebat. Nec similitudine non carens est praeter אגביה et איגיא secundum lectionem R. Meir בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב כתנות אור (ubi erat אור *lux* loco עור *pellis*) et tertium אגגיא fuisse ab arab. أجّ *luceo ardeo.*

30) *ἀγαθίς cuneus, agmen militum.* Metaphorice et de tribus elementis, igne nimirum aqua et aëre super terra quasi in unum fasciculum colligatis. Sic Tharg. ואגודתו Amos 9 per וכנישתיה reddit. Vide annotata nost. ad מטמרין

*) אגותא (אג דמיא Tharg. Thr.) *ἀγωγή aquae ductus.* Cast.

31) *ἀγυιά ἡ*, via impr. via profunda, seu profunditas, ut vult Cast. V. כסלא. *) אגוותא vide in גוה.

32) *Actum,* generale nomen literarum fidem rei testantium. Apud Talm. vero plerumque demisso א גט invenitur q. v.

*) אגמרגמיא (Talm. hier. Moed. k. c. I.) *καταῤῥάκτης cataractae* cum א prosth. *) אגלפורתא vide in גלף.

vult esse graecum: unde apparet esse Graecum Ἄγωμεν *Eamus*, ut Matth. 26, 46.

III. אֲגַם *Stägnum*, ut hebr. Plur. וַאֲגַמִין אֲיַבֵּשׁ „et stagna exsiccabo", Jes. 42, 15. לאגמין דמיין in stagna aquarum, Jes. 35, 7 et 41, 18. על אריתיא ועל אגמיא super rivos et super stagna, Exod. 8, 5. וית אגמיא אוקידו בנורא et stagna exusserunt igne, Jerem. 51, 32.

Apud Talmudicos etiam idem est quod אגמון *juncus*. Inde illud: Dixerat Raf, אם יהיו כל הימים דיו ואגמים קולמוסין ושמים יריעות וכל בני אדם לבלרין אין מספיקין חללה של לב רשות id est, „si essent omnia maria atramentum et omnes junci calami et coelum pelles et omnes homines scribae, non essent sufficientes describere profunditatem cordis potestatis regiae", id est, regis, Schab. f. 2a. Alibi opponuntur שחת et אגם tritici primum gramen et juncus, Kid. f. 62b.

אַגְמוֹן *juncus*, sic dictus, quod in stagnis crescat: ut, רֵישֵׁיהּ כְּאַגְמוֹן כָּפֵיף caput suum sicut juncus curvat, Jes. 58, 5.

אַגַן *crater, phiala, scyphus, pelvis*, Plurale וּמְמַזְגִין לְדַחֲלָתְהוֹן אַגְנִין et infundunt idolis suis scyphos vel phialas, Jes. 65, 11. Femin. אגנתא רבתא[די דהבא crater magnus aureus, Esth. 1, 2 in secundo Targum. Rabbini, אגנה, plurale, אגנות. Talm. אגנא אסומא דחביתא שריקא pelvis ad os vasis oblita, cum litura arcte apposita, ע"ז f. 31a.

אוֹגְנָא *circulis, orbis*. כְּאוֹגְנָא דְסִיהֲרָא „sicut circulus lunae", Cant. 7, 3. Plur. alterius formae וְאַגְנֵי קְרוּנְתָּן et orbes capitellorum, I. Reg. 7, 41.

אֲגָנַיָא *fossae, lacus in agris, ad recipiendas aquas superfluas:* עד מישר אגניא usque ad planitiem fossarum, Judic. 4, 11. Sic apud Talm. באגני דארעא de fossis terrae, Bav. k. f. 61b. Fossae proprie rotundae, quae sunt quasi אגנות crateres rotundi, scribit R. David.

אוֹגַן *cupa, labrum, vas majus: lacus vas.* רבי זירא הוה יתיב באגנא דמיא R. Sira sedebat in cupa aquae sc. ad se lavandum, Berach. f. 22a. Id Ar. scribit אודנא. Et aliter alibi, דיתיב באוונא דמיא קא משחה ליה qui sedebat in cupa aquae et lavabat se, Schab. 157b, Glossa גיגית. Ar. אמבטי.

אוֹגַן *ansa, ora, qua vas apprehenditur, manubrium*, item *labrum et extremitas vasis*. Dualiter דְאִית לֵיהּ אוּגְנַיִים cui sunt duae ansae, Erub. 77a. מאוגני הכלים או מאזני „ex labris vasorum, aut ex ansis vasorum", Kelim c. 11. Quidam hic volunt, אזן aurem esse de corpore et substantia vasis, אוגן ansam arte ei adjunctam.

אֲגָנָא *mactra: vas, vasculum capax:* אגנא מלא לישא mactra plena massa farinacea, Taanith f. 25a. גַּבָּא דְאַגְנָא dorsum, id est, exterius mactrae, שִׂפְתָא דְאַגְנָא labium mactrae, id est, interius, ubi depsitur, Pesach. f. 45b. אגנא דתחלי vasculum cum ficubus immaturis sive grossis, Schab. f. 110a, vel scyphum, ex superiori significatione: nam sequitur ibidem, וחמרא ריחתנא et vinum odoratum, quod ficubus erat superinfundendum, quod scypho bene convenit.

אגם[33] *pirum*: plur. עוּקְצֵי הָאֲגָסִים pediculi pirorum.

אֲגִסְטוֹן[34] *decimator*, qui decimas aut quoscunque proventus agro alicui impositos recipit, *fructuarius*: Talm. אגיסטן אני בתוכו fructuarius ego sum in eo, Synh. f. 26b, glossa שכיר, fructus ab isto agro percipio.

אֲגוּסְטָלָא, אגוּסְטוּס *Augustus, Caesar, Imperator, Augustulus*. In Ber. rab. sec. 1. Caro et sanguis (i. e. homo carnalis) primo ponit nomen suum, postea honoris titulum, veluti פלן אגוסטלי, פלן פראטמא N. Augustus, N. Imperator; non sic Deus benedictus, etc.

אֲגִסְטְרוֹן[35] *privilegium*. In Medr. Ps. 84, 1. אגיסטרין זה נתן משה ליהודה „privilegium hoc dedit Moses Jehudae", quo tempore ex haec vita discessurus erat.

אֲגַף *ala*. Plur. אוּכְמִין כְּאַגְפֵי עוּרְבָא nigri ut alae corvi, Cant. 5, 11. Item *brachium*, apud Rabbinos: ut משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה a tempore quo sociae ejus portant eam brachiis suis, Schab. f. 129a. דלוסקמא הניטלת באגפיים feretrum, quod portatur brachiis, sc. non ab uno, sed a duobus viris, Moëd k. f. 24b. Item *ripa, litus*: ואמה מכאן ואמה מכאן · אגפיה et fossam aquarum ex utroque litore ejus, Bava b. f. 99b. Ulterius אגף est *locus clausus*, Pesach c. 7 in Misna. Bartenora scribit אגף vocatur omnis locus qui januis claudi potest. In eundem sensum Rambam. Significatio est ex גפף.

אֲגַר *mercede conducere*. Praeteritum, וְדִי אֲגַר עֲלָךְ יַת בִּלְעָם qui mercede conduxit contra te Bilhamum, Deut. 23, 4. ואגר בהון אבימלך „et conduxit pro eis Abimelech" viros inanes, Jud. 9, 4. ואגרני et conduxit me, Jud. 18, 4. אֲרֵי מֵיגַר אֲגַרְתִּיךְ nam conducendo conduxi te, Gen. 30, 16. ואגרו ית ארם et conduxerunt Aramum, 2. Sam. 10, 6. Part. אָגְרִין קִינָאָה

---

*) אגמא (Sanh. 39·) nomen loci. *) אגון - ἀγών (ἄγω duco) coetus, conventus, congregatio, item locus congrediendi, in quem vel judiciorum (Mid. Ps. 17) vel committendorum ludorum causa (Waj. rab. f. XXX.) homines congregantur.

33) Et B. Ar. qui hanc vocem per אגץ reddit, et Muss. qui in אגם eam respicit, ad arab. أجاص spectant, nec interest nisi, quod hic arab. vocem per prunum, ille autem per pirum vertit, quam varietatem in versione mirari non possumus considerantes vocem أجاص in ipsa arab. lingua peregrinam esse monente Kamuso, quia ج et ص in dictione non conveniunt.

34) Castellus per ἀγγαρεία *angaria*, unde *angarus* ein Frohndienstmann, vocem explicat, quod loco citato autem non convenit. Bene igitur Sachs in opusculo, Beiträge zur Sprach- und Alterthumsforschung p. 141, vocem per *agisto* vertit, nomen a verbo „agistare" derivatum: de quo Voss (de vitiis p. 331) „agistare dicuntur, qui aliena animalia pretio de quo convenerit in sua recipiunt pascua — nec de solis animantibus — sed etiam terris." Nec desiderantur, qui in graec. ἡγεῖσθαι imo alii qui in ἀγιστεύων vocem אגסטן respicere velint.

35) אגיסטרין et איסטרין Gr. ἐξιτήριον, salutatio in discessu; oratio quae habetur in digressu alicujus. Midras Till. Ps, 84 et Ps. 102. Item privilegium sc. a „Caesare concessum". Mid. Till. Ps. 86. Castellus.

conducunt aurificem, Jes. 46, 6. Infin. מֵיגַר ut paulo ante. Itph. Part., וּדְמִתְּגַר מִתְּגַר לִמְאֵירְתָא „et qui mercede conducitur, conducitur ad diminutionem", Hag. 1, 6. Ith. Infin. תבו לאתגרא reversi sunt, ut mercede conducerentur, 1. Sam. 2, 5, in quibus א elisum est. Apud Rabb. sententia proverbialis legitur: אתגרת ליה פרץ עמריה mercede conductus es (ad laborem, etiam vilem) excute lanam ejus, Joma f. 20, 2. Voluerunt eo, a caeptis non esse desistendum, etiamsi labor vilis sit et merces videatur exilis. Linum vel lanam excutere, opus muliebre est et pro viro vile: hoc tamen cum exiguo lucro faciendum potius, quam otio famem pascere. V. Ar. in פרץ primo.

אֲגִיר, אֲגִירָא *mercenarius, mercede conductus*: וכאגיר שנא בשנא „sicut mercenarius de anno in annum", Lev. 25, 53. לא תעשוק אגירא עניא non opprimes mercenarium afflictum et pauperem, Deut. 24, 14. תותבא ואגירא indigena et mercenarius, Ex. 12, 45. אַגְרָא דַאֲגִירָא merces mercenarii, Lev. 19. 13. כאגירא כתותבא sicut mercenarius, sic indigena, Lev. 25. 40. Aff. ולאגירך et mercenario tuo, Lev. 25, 6.

אֲגַר, אַגְרָא *merces*: אֲגַר עֹבָדִין טָבִין merces bonorum operum, Ps. 127, 3 די אית להון אגר טב quibus est merces bona, Eccl. 4, 9. כאגר אגירא juxta mercedem mercenarii, Deut. 15, 18. ארי אגרא הוא לכון nam ea est merces vobis, Num. 18. 31. אגרא דאנשא merces hominis, ואגרא דבעירא et merces bestiae, Zach. 8, 10. Cum Aff. Pronom. יְהַב יְיָ אַגְרִי dedit Dominus mercedem meam Gen. 30. 18. ואשני ית אגרי et mutavit mercedem meam, Gen. 31, 7. אגרך סגי לחדא merces tua multa valde, Gen. 15, 1. ואנא אתן ית אגרך ego autem dabo mercedem tuam, Ex. 2, 9. ויהי אגריך שלימא sitque merces tua perfecta in seculo futuro, Ruth. 2, 12. ביומיה תתן אגריה in die suo dabis mercedem ejus, Deut. 24, 15. על באגריה venit pro mercede sua, Ex. 22, 15. ויהב אגרה et dedit mercedem pro ea, Jon. 1, 3.

Apud Rabbinos non tantum mercedem significat, sed latius etiam *lucrum, optimum et praecipuum alicujus rei*: אי פלגא באגר תרי תלתי בהפסד si dimidium in lucro capit, debet capere duas tertias in damno, sc. locator, Bava m. f. 68, 2 et contra, אי פלגא בהפסד תרי תלתי באגר si dimidium in damno, duas tertias in lucro, f. seq. אגרא דפרקא ריהטא optimum concionis accursus est, i. e., praecipuum concionum est concursus hominum, qui vel non attendunt ad doctrinam, vel non intelligunt, cum ipsemet Rabbi docens non intelligat id, quod docet. פרק, פירקא est caput aut textus Scripturae, qui pro concione explicatur. אגרא דשמעתא סברא „Praecipuum auditae lectionis est propria opinio." Nam auditor inter varias sententias, quae in lectione proponuntur, dubius plerunque manet, nisi sibi aliquid firmi ipsemet statuat. אגרא דבי טמיא שתיקותא „optimum domus luctus est silentium"; h. e. ut patienter feramus. אגרא דבי הלולי מלי „praecipuum domus nuptialis sunt verba", i. e. amica colloquia: אגרא דתעניתא צדקתא „praecipuum jejunii est eleemosyna." Jejunant plerique divites, non ut pietatem Deo exhibeant, sed ut videantur et colantur ab hominibus, liberaliter dando eleemosynas pauperibus, ut et isti habeant, quo post jejunium sese recreent. Haec et similia plura leguntur in Berach. f. 6. סָהֲדֵי שִׁקְרֵי אַגְרֵיהוֹן זִילֵי „testium falsorum merces vilis est". Proverbialis sententia est, quam adducit R. David Malach. 2, 9. אַגְרָא „vectis, pertica". Apud Talm. דדרו באגרא qui portant onus in pertica Betza f. 30a Bab. m. f. 83a, glossa מוט B. Ar. haec adducit cum ד sed in Gem. est ר.

אֲגַר[36] *tectum*. Respondet Hebraeo גג: ut וּסְלִיקוּ עַל אֲגַר מַגְדְלָא „et ascenderunt in tectum turris", Jud. 9, 51. מאגר תוא „a tecto thalami", Ezech. 40, 13. על אגרא super tecto, Ps. 102, 8. על פנת דאגרא in cornu, id est, extremitate tecti, Prov. 21, 9 et 25, 24. היא אסקתנון לאגרא ipsa autem fecerat ut ascenderent in tectum, Jos. 2, 6. Cum affixis pronom. ותעביד תיקא לאגרך et facies loricam tecto tuo, Deut. 22, 8. ית אגריה tectum ejus, Exod. 30, 3. מאגר תוא לאגריה a tecto thalami ad tectum ejus, Ezech. 40, 13. Plur. כעשב אגריא sicut herba tectorum, 2. Reg. 19, 26. דסגדין לאגריא qui procumbunt super tectis, Soph. 1, 5. על כל אגריהון דמואבאי in omnibus tectis Moabitarum, Jer. 48, 38.

אוֹגַר אוֹגְרָא[37] *cumulus, tumulus*: אוֹגַר סָהִיד cumulus testimonii, Gen. 31, 4 in Jonath., ubi Onc. habet יגר, hebr. גל, et vers. 46. ועבדו אוגר ואכלו תמן על אוגרא et fecerunt tumulum et cibum ceperunt illic super tumulo isto, et vers. 51. הא אוגר הדין ecce tumulum hunc, et vers. 52. סהיד אוגר הדין testis est tumulus hic: דלא טמיע באוגרא qui non fuerit occultatus in tumulo, Deut. 21, 1 in Jon. Veneta legunt per ד in medio.

אֱגוֹרָא *altare, ara*. Dicitur tantum de altari, quod idolis servit: וְאַסֵּק עַל אֱגוֹרָא et obtulit super altari, 1. Reg. 12, 33. ארי תרע ית אגוריה nam destruxit altare ejus, Jud. 6, 31. Plur. ואקים אגורין לבעלא et erexit altaria Baali, 2. Reg. 21, 3. שויתון אגורין לבהתא statuistis altaria pudori, id est, idolo pudendo, Jer. 11. 13. וית אגוריא et altaria, 2. Reg. 23, 12. Constructum, אגורי טעותהון altaria idolorum ipsorum, Hos. 8, 11. Cum affixis pronom. וּלְקַרְנַת אֱגוֹרֵיכוֹן „et ad cornua altarium vestrorum", Jer. 17, 1. ויצדון אגוריכון et vastabuntur altaria vestra, Ezech. 6, 4. וית אגורוהי et altaria ejus, 2. Reg. 11, 18. באדכרא בניהון אגוריהון cum recordantur filii ipsorum altarium suorum, Jer. 17, 2. קדלהון דאגוריהון cervicem altarium ipsorum, Hos. 10, 2. אסגיאו פלחן לאגורהון multiplicarunt cultum altaribus suis, Hos. 10, 1.

אִגֶּרֶת אִגַּרְתָּא[38] *epistola, literae*: אידא היא אגרת פטורין „quaenam est epistola demissionis", hebr. ספר

36) א-גַר syr. ܐܓܪܐ γυρ-ός gyr-atus, curvus obliquus, krumm. Sic apud Graec. (Apollod. VII. 180) γυρὰ κόνις pulvis gyratus seu terra obliquà quasi tectum sepulcris pro „tumulo."

37) Lapides collecti (ἀγείρω אגר arab. أجر syr. ܐܓܪ collegit) seu terra cumulata.

38) אגרת ܐܓܪܬܐ persice esse dicit Lorsbach (Stäudlin's Beiträge V. p. 20) انگاريدن pingere, scribere unde انگاره „engera" scriptum; aliter Bernstein.

כריתות Jes. 50. 1. אגרת גט פטורין epistolam libelli dimissionis, Jer. 3, 8. Emphat. וָאֶשְׁדַּר אִגַּרְתָּא et mittam epistolam, 2. Reg. 5, 5. וכתב להון אגרתא et scribit ipsis epistolam, 2. Reg. 10, 6. וכתבת באגרתא et scripsit in epistola, 1. Reg. 21, 9. Plur. אגרין וקורבנין epistolas et munera, Jes. 39, 1. ונסיב חזקיה ית אגרתא et accepit Chiskia literas. 2. Reg. 19, 14. Jes. 37, 14. Apud Rabbinos et Talmudicos: אגרת בקורת vocantur literae, quae publice affiguntur, vel promulgantur de venditione domus vel agri alicujus per auctionem, (ein Gantbrief) in hunc sensum: שדה או בית פלוני עומד לימכר בכך וכך ממון וכל מי שירצה להוסיף יבוא ויתן ager vel domus ista venum it pro tali et tali summa pecuniae. Qui aliquid cupit superaddere, veniat et det. אגרות שום vid. in rad. שום.

אגוריאות [39] *collegia, conventus, coetus*: אגוריאות של גוים collegia gentilium, Git. f. 88, 2 glossa, אסיפות.

אגור *Agur*, nomen propr., Prov. 30, 1. In Jelammedenu, למה נקרא שמו אגור quare vocatur nomen ejus Agur? שאגר quia collegit sapientiam et legem [40].

אֱגוּרִי *olivae mediocris et pinguis species*, sic dicta, ששמנו אגור בתוכו quod oleum suum non perdat, sed intra se collectum retineat[41], Talm. Berach. f. 39, 1. Kelim c. 17.[42]

אגורה *numus, numulus, obolus ex argento*.

אוגרת *acies cultri utrinque scindens, cultur duplicis aciei*, Chol. f. 17, 2.

אֲגַרְדְּמִין, אַגַּרְטְמִין *praefectus mensuris, officialis mensurarius, qui mensuras ex publica autoritate justificat, et signo publico notat, falsariosque punit.* Ba. b. f. 89, 1. In Ba. k. f. 89, 1 scribitur אגרדמים et explicatur סוחר ישמעאל mercator Ismaëlita.

אַגְרָטִין[43] *potus dulces*: ושתה יין ישן ומיני אגרטין et bibit vinum vetus et alia dulcia, Medr. Kohel. c. 1 v. 8.

אַגַּרוּמִי *licentia, facultas, privilegium.* Alibi scribitur אגרמי, alibi הלך ונטל אגרומי ממצרים ivit et accepit licentiam ab Aegyptiis[44], Ber. rab. s. 75 sc. licentiam, ut esset telonarius.

אַגְרָנָא *absynthium.* כְּאַגְרָנָא דְמוֹתָא sicut absynthium mortis, Deut. 29, 17 in Jon. Targ. Hier. pro eo habet לַעֲנְתָּא, quod est ex Hebraeo לַעֲנָה v. אגר.

אַגְרִיוֹן *ἄγριος, agrestis, sylvester vel sylvestris, ferus*: כלב אגריון canis ferus, sylvaticus, Ber. r. s. 77.

אַגְרוֹנִימוֹן *agoranomus, praefectus super victualia vel foro rerum venalium*; ἀγορανόμος, cujus officium dicebatur ἀγορανομία. Hinc לא עם אגרונימון של מדינה non cum agrorum sive proventuum curatore urbis, quia ipse est occupatus בחייה של מדינה cum victualibus urbis, Vajik. r. s. 1. In Jalkut f. 279, 1 legitur אגרונימוס.

אגריפין *agrestes, sylvestres*: סוּסָן אֲגְרִיסִין equi sylvestres, Jer. 5, 8. Rectius diceretur אַגְרִיסִין.

אגריסטוס. In Jalkut Proph. fol. 50, colum. 3. רוח אגרסטוס et explicatur; שלח מיקו ב"לעז hoc est, *sylvaticus Agrestis.* V. ארג, ארגסטוס.

אַגְרִיפַּס Agrippa rex[45].

---

39) אגוריאות [illegible] *αἱ ἀγοραί* (*ἀγείρω*).

*) אַגִירִיסִילוֹן „Nomen cacodaemonis" Sohar col. 446 in Exod. Item אגרת Tract. Pesach. 112 v. בלסיא.

40) Sic apud Syr. [illegible] qui studio sapientiae se applicat.

41) Dicitur et de triticis farina selecta plenis. Bamid rab. IV. חטים אגורי הם teste Menachemine di Lonsano, qui ita legendum esse putat pro חטים אגוריהם, quod omni sensu caret. Ad locum Gen. XLIII, 11, ubi Jacob filios suos ad Josephum ferre jubet מזמרת הארץ „de laude terrae", R. Josue habet in Ber. rab. s. 91 דברים שהן מזמרין בעולם חלזון חמר קטף ומור איגורי vertitque latine Bochartus (Hierz. Lib. V. c. II.) *Ea quae in orbe maxime sunt decantata Chilzon seu purpura, vinum, balsamum, myrrha, oliva.* Vox מור vero (cum in Judaea non proveniat myrrha) ei suspecta, quare pro מור myrrha תומר *dactylus* legendum esse putat. Ipse vero illustris Vir primum in eo erravit, quod vocem קטף per *balsamum* reddit, cum in eodem loco balsami (בלסם קטף) mentio jam fiat, iterumque quod vocem מור a ceteris sejungit, cum ו copulativum huic praefixum satis indicet eam aut ad antecedentem vocem קטף (et quidem קטף ומור *resina myrrhae*) aut ad sequentem איגור (myrrha odoris plena vel, secundum lectionem Bocharti תומר איגורי dactylus in cujus medio dulcitudo collecta) trahendam esse. Ad conservandam autem lectionem tollendasque ceteras difficultates interpretandum mihi videtur: דברים (כלומר יש דברים) שהן מזמרין בעולם *Res*·(sc. sunt s. existunt) *quae efficiunt ut laudent homines Deum*, quibus ad celebrandam Dei laudem utuntur (lego enim מְזַמִּירִת efficiunt ut cantent i. e. laudent pro מְזִמְּרת), hae sunt חלזון *Chilzon* s. *purpura*, quae peniculamento (ציצית) additur, חמר *vinum*, quod libamen effunditur (נסכים), קטף ומור *resina myrrhae* s. *myrrha et balsamum* in suffimento (קטורת) et איגור *oliva* ad lucendum. Quae in Er. Mil. inveniuntur איגור nomen propr. loci esse ab Egra, urbe Arabiae ad Aelanitem sinum, itaque prout de malogranata ex loco באדן, in quo bona atque multa crescebant, item חצירי גבע porra ex loco גבע, taliter et de myrrha, triticis olivaque איגורי dici, sc. quae ex Egra, imo etiam ex Aegypto et India trans Egram deportata sunt, nova quidem vel acuta, sed vera non videntur.

42) אגורה I. Sam. 2, 36 i. q. גרה D. Kim. cum א prothetic. Hinc Graec. *ἀγορὰ-νόμισμα*.

43) *ἄ-κρατον* „vinum merum" יין שאינו מזוג ut ibi explicatur.

44) Tunc temporis quum Aegyptii in illas terras, de quibus sermo est, non dominarentur, bene nonnulli commentatores מִמְּצָרִים „a finibus s. castellis" pro מִמִּצְרַיִם legendum esse monent. Vox אגרומי ipsa a graec. *γρυμέα-γρυμαία* „turba violentium hominum" cum א prosth. formata videtur.

45) In Thalm. hier. Rosch hasch. c. I. hoc nomen ad designandum potentium arbitrium prout *ἄ-γραφος in-scriptum* vertitur diciturque פרא בסיליאוס נומוס אגרפוס *πρὸ βασιλέως(-βασιλεῖ) νόμος ἄγραφος Potenti lex non scripta* ut *ἀδικήματα ἄγραφα* apud Hesy ch.

אגריקוס *praefectus provinciae.* Sic citatur in Ar. ex Ber. rab. s. 12, sed ibi hodie legitur אבריקס ἔνδικος.

אגש Hinc citat Baal Ar. hoc loco, ex Medrasch Echa c. 1, 21. אגשתן אפיכן obdurastis facies vestras. Sed pro eo hodie in nostris libris legitur אקשיתן.

אד אדין באדין *tunc*, hebr. אז: ut, אדין דניאל לביתיה אזל tunc Daniel domum suam se recepit, Dan. 2, 17, ubi Masora notat, tredecim locis in principio versus inveniri, nempe in textu Biblico Chaldaico, non in Targum: באדין דקו כחדא tunc comminuta sunt pariter, Dan. 2, 35.

אדב אדבעא *digitus*: כתיבין באדבעא דיי׳ Scriptae digito Dei, Ex. 31, 18 in Jonat. א ab initio servile est, ut notum. Alias in Targum dicitur אצבע ut hebraice. Est ergo commutatio literarum צ et ד, quae et alias saepe fit.

אדד אודדא *pluma, pennae quibus lecti et cervicalia implentur.* Sic scribitur in Aruch, sed in Gem. legitur אודרא. V. in אדר.

אדדא V. in אדר.

אדדיתא Et hoc vide in אדר.

אדה B. Ar. adducit hinc ואדייה אדויי, q. v. in ידה.

אדהכי *interea*: אדהכי אתא ההוא רביא Interea advenit puer iste. Et aliter, אדהכי והכי interea. Compositum ex עד et הכי.

אדך *exstinguere*, juxta Ar., unde adducit לאדוכי ad exstinguendum, ut idem sit quod דעך. At in Gem. legitur אוכא q. v. in תכא.

אידך *illa, ipsa: alius, alia:* תניא אידך Doctrina vel Traditio alia, in Talmud frequens.

אדכי *adhuc, amplius, praeterea.* Et hic אד pro עד ut paulo ante.

אדכי V. אדכי in ארב.

אדל אדילי Sic adducit hic Ar., pro quo in Gem. legitur אדילו de quo infra in אזל.

אדם *rubere, rubrum, rufum, rubicundum esse.* Hithp. התאדם *Rubrum fieri.* Apud Rabb. in illud, אל תרא יין כי יתאדם ne aspicias vinum, quia rubrum est, Prov. 23, 31; alius dixit: כי אחריתו דם „Quia finis ejus sanguis“, i. e. excitat lites et pugnas cum sanguinis effusione; alius dixit: כי יתאוה לדם נדה quia expetit sanguinem menstruatae mulieris, id est excitat libidines, ut ne menstruatae mulieri parcat, sed ad impurissimam scortationem furens feratur homo. Allusio ad דם. Alius dixit כי מסמיק ליה quia rubram facit faciem hominis. Tanchuma.

Deinde אדם idem quod הדם *Discindere, in frusta secare*: אדומי אדמה in frusta secant eam, Avoda sar. f. 38, 2. Ar. legit per He.

אדמתא *terra,* a rufo colore sic dicta, qui ei in Oriente naturalis. Hebraeum האדמה et אדמה sic quandoque redditur, reliqua autem per ארעא explicantur vel עפרא ut למפלח ית ארמתא ad colendum terram, Gen. 2, 5. מדבח אדמתא תעביד altare ex terra facies, Ex. 20, 24. מעפר אדמתא ex pulvere terrae, 2. Reg. 5, 17. דעבדין מעפר אדמתא quod faciunt ex pulvere terrae, Jes. 45, 9. V. in ארקא.

אדם *Adam,* nomen proprium primi hominis, quem Deus in paradiso creavit, et ab Hebraeis communiter vocatur אדם הראשון „Adamus primus“ et a Chaldaeis אדם קדמאה quod idem. Inde Targ. שבחא ושירא די אמר אדם קדמאה על יומא דשבתא „Laus et canticum, quod dixit Adam primus super diem sabbathi“, Ps. 92, 1. Volunt Hebraei, Adamum primum istius Psalmi autorem esse. De hujus creatione Talmudici doctores inter se disceptant. Alii voluerunt eum creatum fuisse ירא יצירא una formatione, alii שני יצירות duabus formationibus, id est una forma, virili scilicet; vel duplici forma, virili et foeminea simul; ante scilicet habuit frontem et corporis virilis formam, retro sive a tergo frontem et corporis muliebris formam. Posteriorem hanc sententiam probant eo quod dicitur, „et creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit eum,“ et mox „marem et foeminam creavit eos“, Gen. 1, 27. Huc etiam respicit Jonath. translatio, Gen. 1, 27. Item „Retro et ante formasti me“, Ps. 139, 2. Ad quem versum scribunt, דיו פרצופין היו לאדם הראשון duo vultus fuerunt Adamo primo etc. Postea vero Deus divulsit hoc corpus et creavit viro et foeminae proprium corpus cuique. V. Talm. Keth. f. 8, 1. Erub. f. 18, 1. Jalkut Ber. rab. et communes commentatores in haec loca. Qui subtilius corporis humani creationem examinarunt, observarunt id constare ducentis quadraginta octo membris, unde ista Jonathanis paraphasis: וברא יי׳ ית אדם בדיוקניה בצלמא דיי׳ ברא יתיה במאתן וארבעין ותמני אברין בשית מאה ושיתין וחמשא גידין וקרם עלוי „et creavit Dominus Adamum ad similitudinem suam, ad imaginem Dei creavit eum, cum ducentis quadraginta octo membris, et sexcentis sexaginta quinque nervis et obduxit eum cute, implevitque eam carne et sanguine, masculum et foeminam intra ea creavit eos.“ Kabalistae, qui literarum mysteria sectantur, scribunt, אדם esse, quasi א״פר ד״ם מ״רה „Cinis, sanguis, fel“, quae prolixioris sunt explicationis. Habetur hoc in Talm. Sota f. 5, 1. De sepultura Adami v. Zohar col. 183 in Gen.

אדים *rubrum*: בירי דאדימי pisces qui sunt vel fiunt rubri. Pisces sunt, qui dum capiuntur, sunt albi, capti fiunt rubri.

אדם *rubedo*: *semen muliebre, quod est rubrum.* Savim c. II.

מאדים *Mars planeta,* a rubore sic dictus.

אדום *Edom, Edomaea, Edomaeus populus*: מלכות אדום Regnum Edom. Eo Hebraei Regnum Christianorum et Imperium Romanum intelligunt. Apparet hoc ex infinitis testimoniis: Num. 24, 19. Et perdet superstitem ex urbe, Glossa R. Salomonis: החשובה של אדום והיא רומי praestantissima scil. Edomaeae quae est Roma. Roma autem est praestantissima urbs regni Romani. Nota, verba ista ex Basileensi editione esse omissa. Threnor. 4, 22 in Targ. post ברתא דאדום filia Edom, in quibusdam editionibus Venetis spatium relictum, cui inserunt, רומי רשיעא Roma impia. Tale exemplar penes me est, cui manu Judaei haec verba sunt inserta. Hinc quicquid Prophetae de Edom destructione in ultimis temporibus dicunt, id ipsi de Roma intelligunt et exponunt. Ita enim diserte scribit Kimchi in Obadiam

מה שאמרו הנביאים בחרבן אדום באחרית הימים על רומי אמרו quicquid Prophetae dixerunt de vastatione Edom in ultimis diebus id de Roma intellexerunt. Nota hic iterum, ultima ista verba על רומי אמרו in ultimis editionibus Veneti et editione Basileensi tamquam odiosa omissa esse. Sic pro eo quod dicunt, עם חרבן אדום תהיה תשועת ישראל cum vastabitur Edom, erit salus Israëli; alibi legitur: Quando vastabitur Roma etc. Vide Tzeror hammor in parascha Schophetim et in parascha Pinchas sub fin., Kimchium Obad. 1 ab initio, Jes. 34, 1 et 35, 1 in prima editione Veneta. Rabbi Bechai in libro Cad hakkemach f. 20, 1 explicans locum Jes. 66, 17 המתקדשים והמטהרים אל הגנות אחר אחד בתוך אכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר יחדו יספו נאם יהוה qui sanctificant se, et qui mundant se in hortis, post unam in medio, comedentes carnem porci et abominationem atque murem, simul consumentur, dixit Dominus; scribit: *Qui sanctificant se,* אלו אדום isti sunt Edomaei, שרגילין לנענע אצבעותיהם לכאן ולכאן qui solent movere digitos suos hinc et hinc (id est crucis signum facere et eo se sanctificare, ut Kimchius hoc loco habet. Hi sunt qui sanctificant se manibus suis signo crucis quod faciunt). *Qui mundant se,* isti sunt Ismaëlitae, quorum consuetudo est frequenter lavare manus et pedes totumque corpus, non vero cor suum, quod principale est: *Post unam in medio,* his verbis respicit לשתי וערב של אדום ad stamen et subtegmen (id est crucem) Edomaeorum, qua se solent sanctificare: vel certe respicit ad diem festum ipsorum etc. *Comedentes carnem porcinam,* אלו אדום isti iterum sunt Edomaei (R. D. Kimchi אלו הנוצרים isti sunt Christiani: nam Ismaëlitae non comedunt carnem porcinam. Sic est in prima editione Veneta: sed in posteribus et Basileensi haec iterum omissa). *Abominationem et murem, simul consumentur omnes.* Res manifesta est, quod licet dispersi simus et subjecti potestati illorum, scil. Ismaëlitarum; tamen principalis captivitas nostra sit sub Edom, quia ipse deportavit nos et vastavit sanctuarium nostrum. Et quamvis Israëlitae nunc inter 70 populos dispersi essent, tamen non vocaretur haec nostra captivitas, nisi a regno Edom impio etc. Qui vult, videat ibi plura, ubi manifeste sub nomine Edom Regnum Romanum et in genere Christiani traducuntur. De causa propter quam Regnum Romanum ita appellant, varie nugantur. R. Abr. Aben Esra Gen. 27, 40 scribit: Et Roma, quae captivos tenet nos, est ex semine Citthaeorum: Sic enim Paraph. Chald. Num. 24, 24 verba haec וצים מיד כתים et naves de littore Citthim exponit. „Et turmae emittentur a Romanis:“ Estque ipsum regnum Graecum (nam Regnum Graecum et regnum Romanum vult esse idem Gen. 10 ad vocem כתים), quemadmodum exposui in libro Danielis (c. 2, 39): et fuerunt homines pauci, qui crediderunt in Virum illum, quem pro Deo coluerunt. Quum autem Roma credidisset in diebus Constantini, qui totam Legem sive Religionem innovavit et in vexillo suo posuit imaginem crucifixi in manu sacerdotis Edomei, neque in mundo essent qui novam illam religionem reciperent, nisi pauci quidam Edomei, idcirco vocatur Roma Regnum Edom. Alii volunt, Romanos vocari Edomaeos propter Titum Vespasianum, qui sanctuarium ipsorum desolavit. Nam scribunt, Titum Vespasianum ab Esavo ortum esse. Unde est quod in Mass. Gittin c. 5 legitur (quod in Bes Jacob etiam habetur f. 31 col. 4) רשע בן רשע בן בנו של עשו הרשע בריה קלה יש לי בעולמי וכו' impius ille, filius impii, nepos Esavi (hoc est Titus, de quo ibi sermo) etc. Quoniam itaque Vespasianus Imperator Romanus fuit et primus Judaeos Romanis subjecit ac Roma Christianorum caput est, hinc omnes Romanos ac Christianos nunc appellant Edom et Edomaeos. R. D. Kimchi Joël. 3, 19 ad haec verba *et Edom in desertum desolationis erit,* scribit: Meminit Edom hoc loco propter Regnum Romanum. Sic fecit Jesaias c. 34, quod de vastatione Romae agit, prout illic exposuimus. Ita autem nuncupatur, quia major pars Regni Romani constat ex Edomaeis. Ac licet alii etiam populi illis sint commixti ut in regno Ismaëlitarum, tamen denominantur a principaliori. Praeterea rex Caesar (Julius Caesar) Edomaeus fuit. Sic omnes alii reges Romani ipsum consequuti etc. Et mox: Et Edom id est Regnum Romanum est illud quod vastavit templum secundum per Titum illum improbum. Rabbi Moses ben Nachman in Genesin, sub fin. f. 42 scribit: Invenimus in Chronico Josephi Gorionidis et aliis antiquis libris, quod venerit Tzepho filius Eliphas, filius Esavi et contenderit cum ipsis (filiis, nempe Jacobi, patrem sepelire volentibus) propterea; (h. e. propter sepulchrum: quia existimabant potiori jure sepulchrum Esavo, tamquam primogenito, deberi quam Jacobo) donec bellum inter ipsos ortum fuit, in quo praevaluit manus Josephi, ita ut Tzepho, cum selectiori suo milite, caesus et in Aegyptum deductus fuerit, ubi in carcere detentus fuit omnibus diebus Josephi. Mortuo autem Josepho fugit ex Aegypto et venit in Campaniam, regnavitque illic super provinciam Citthaeorum in Roma. Tandem vero regnavit super Italiam fuitque primus, qui templum primum maximumque, quod Romae est, exstruxit etc. In secretioribus quibusdam Hebraeorum libris alia ratio reperitur: Scribunt, animam Esavi in Christum migrasse unde Christus Esau et Christiani Esavitae merito appellentur. Sed haec profundioris et prolixioris sunt disquisitionis et in alium locum a nobis reservantur.

אַרְמִימוּת *Rubedo, rubor, rufus color.*

ארמוני[46] *uvae immaturae*: In Ber. rab. s. 34 in fine: כד ינוקא מתיליד אנא גבלין ליה ארמוני ומשין מחיה דלא יכלוניה יתושיא „quando infans nascitur, subigimus ei massam ex uvis immaturis et inungimus ei cerebrum, ne mordeant eum muscae.“ Sic explicatur in Glossa. Quidam putant esse „Colores rubros“ veluti Minium, aut tale quid. V. דמם.

*) ארמא *Midr.* Till. 94 pro דם sanguis.

46) ﺛﻤﻼﻡ pabulum siccum vel uvae siccae cum א prost. Scribitur etiam cum ב loco ם דברבניות d. q. infra in רבב.

רְמְדוּמָא *rubedo, rubor*, per aphaeresin literae א. In Gem. מצוה להתפלל עם דמדומי חמה praeceptum est orare cum rubedine solis, Schab. 118 b solis scil. orientis juxta illud: Timebunt te cum sole, nempe oriente, quando sol rubere incipit Ps. 72, 5. Et alibi כל שאין מתפלל עם דמדומי חמה quicunque non orat cum rubedine solis, Berach. 29 b.

אדן אוּדְן אוּדְנָא[47] *auris*, ex hebraeo אֹזֶן literis ז et ד permutatis, ut saepe: לשמע אדן ad auditum auris Ps. 18, 45. הלא אדנא מלין תבחן nonne auris verba explorat, Job. 12. 11. ואדנא דחכימי et auris sapientum Prov. 18, 15. Cum Affixis Pron. ואליפת אדני et didicit auris mea. Job. 4, 12. צלי אדנך inclina aurem tuam Ps. 17, 6. ואדנך למימרי דידיעתא et aurem tuam ad verba scientiae Prov. 23, 12. אצלן אודנכון inclinate aurem vestram, Ps. 78, 1. Respondet Hebraeo אזנכם, quod singulare דמטמטם ארניה quae obturat aurem suam Ps. 58, 5. ותתן באודניה et infiges in aurem ejus Deut. 15, 17. אטפשת אודנהון incrassata est auris ipsorum Jerem. 6, 10. Plur. אודנין להון ולא שמעין aures sunt ipsis et nihil audiunt Ps. 115, 6. ואודנין למשמע et aures ad audiendum Deut. 29, 3. ואודנין מקבלי אולפן et aures accipientium doctrinam Jes. 33, 3. Con באדני דסכלא in auribus stulti Prov. 23, 9. Cum Affix. Pron. שמעָן אדני audiverunt aures meae Ps. 92, 12. קל עָאנא הדין באדני vox gregis hujus in auribus meis 1. Sam. 15, 13. באודנָנא שמענא auribus nostris audivimus, Ps. 44, 2. ותצלי אדנך לחכמתא et inclinabis aurem tuam ad sapientiam Prov. 2, 2. ואודנך ישמען פתגמא et aures tuae audient verbum Jes. 30, 21. ובאודנך שמע et auribus tuis audi Ezech. 40, 4. ותנויי באודניכון et enarrationem meam auribus vestris Job, 13, 17. תרתין אודנוהי ambas aures suas 1. Sam. 3, 11. ואודנוי et aures ejus, Ps. 34, 16. ואודניהון מתקבלא באודנוי accipitur auribus ejus Ps. 18, 7. ואודניהון יקירו et aures suas aggravarunt Zach. 7, 11. קדשיא די באודניהון monilia quae sunt in auribus ipsorum Gen 35, 4. ובאודניהון ישמעון et auribus suis audiant Jes. 6, 10. Apud Talmudicos idem et contracte אונא. Hinc illud proverbiale de contemnendis injuriis et convitiis אם אמר לך חד אוניך דחמר לא תיחוש תריין עתיד לך פרומבי si dicat tibi quispiam, una auris tua est auris asini, ne cures: ambae[48] (aures tuae sunt aures asini) parato tibi frenum Ber. rab. s. 45. Proverbium, quo monent patienter ferendas esse injurias et maledicta. Simile vide in אכף. In Ar. citantur in radice עָתר, sed prave, nam legendum עָתיד. In Jalk. 21 d pro פרומבי legitur פרומי hoc est מסוה „velamen". כי אותבוה באונאי quia reposuerunt illud in aures meas, Chol 105 b. Metaph. *manubrium, ansa:* אונא דזיקא „ansa utris vel lagenae", Gittin 69.

אִידְנָא *cupa*. Sic adducit Ar., sed in Gem., unde citatur, legitur אגנא, de quo supra in אגן.

אִירָן[49] *salix*, aut *species salicis, cui lanugo adnascitur*, Talm. ולא בפתילת האידן neque cum ellychnio salicis, id est materiae laneae salicum, Schab. c. II. in initio. Nasci tradunt hanc inter corticem et lignum, quae mollitie sua lanam refert, ac propterea ellychnio sit apta. Hac materia lychnos sabbathinos incendere prohibitum.

אדון *Dominus*.

אַדְנוּת *dominatus, dominium*, vocabulum quod dominum et dominium significat. Unde dicunt Rabbini, כל לשון אדנות קרוי בלשון רבים אפילו יחיד omne vocabulum dominii vel nomen אדן effertur numero plurali. etiam de unico. Meminit R. Salomon Jes. 19, 4. Vide et eundem Gen. 35, 7. Sic dicunt, nomen. tetragrammaton יהוה vocatur שם המפורש quia המפורש בלשון אדנות exponitur et profertur per nomen אדן.

אַדְנֵי[50] *heliotropium*, „herba, inquit R. Salomon, cujus folia mane inclinant se versus solem, meridie erecta sunt, vesperi rursus incurvant se versus occidentem solem". Herba est, quae vocatur מ״לווא Malva, scribit idem. At huic istam naturam herbarii non ascribunt. In Gem. חזי תרנגולי בדברא או עורבי אי נמי ארני vidit gallinas in trabe (sedentes) etiam corvos (in arboribus) aut etiam heliotropia (versus solem inclinata) Schab. 35 b, nempe lucente adhuc die vidit gallinas jam conscendisse trabes quietis nocturnae causa etc. In glossa scribitur אדאני, unde apparet, in medio esse per Kametz legendum.

אדייני[51] *tentorium, tabernaculum:* vel juxta alios *specula alta custodum agrorum*, legitur in Moëd kat.

---

47) Syris: ܐܕܢܐ arab. أُذُن hebr. אזן graec. οὖς ὠτ-ός auris Ohr. Ita et graec. ἐνωτίζω pro ἐν-ωτιδ-ι-ω ut Hebraeorum אִזֵּן et Arabum أَذِنَ aurem accommodavit i. e. obsecutus est.

48) Aliter Matnath Kehuna hoc proverbium ad lat. „vox populi etc." vertit explicans: unus sociorum si tibi dicat auris tua est auris asini, ne crede, duo (sociorum) autem etc., cui expositioni sensus loci magis favet.

49) „Ada apud Tyrios dicit Bochartus inserto י, quomodo ביר pro בר". Inde graec. ἰτέα ἡ.

50) Status const. num. plur. propter numerosam copiam specierum ad familiam heliotropiorum pertinentium. Vocabulum ipsum referendum puto ad linguam institutosque Phoenicum, qui hanc plantam de affinitate soli Adonidi idolo consecrasse videntur. Hoc enim clarum, Phoenices Adonim pro sole sumsisse, et finxisse illum ab „Apro hirsuta et aspera fera", ictum, quod „aspera" fit et „hirsuta hiems", per quam solis vires paulatim deficiunt. Hinc festum Adonidis mense Junio ܬܡܘܙ apud Syros Hebraeorumque תמוז, de quo Ezech. VIII. 14, circa solstitium videlicet aestivum, quo sol Boreales partes relinquendo ad Australes commeat, celebrabant, plantamque solis accessum et recessum denotantem (unde nomen helio-tropium [ἥλιος et τρέπω] Sonnenwende) numini, ut jam diximus, consecravere vel de nomine Adonidis אדן appellavere. (Vide Macrob. Lib. I. Saturn. cap. XXI.) Ex dictis rationem concludere possumus ad speciem heliotropii. Unica enim species „H. myosotoides" est, quae inter tam numerosam copiam hujus speciei in Phoenicia provenit proinde etiam ea, quae hoc nomine designata est. V. Ersch et Gruber.

51) Aut. nost. mendose lectionem ut S. Ar., interpretationem vero secundum illam lectionem habet, quam Mussafia

f. 21 a et in B. batra f. 144 a, ubi in glossa monetur, in quibusdam libris legi אידוני, quasi a דְּרא *respicere, circumspicere.* Sunt etiam qui exponunt *cisternam aquarum tectam.* Sed ea expositio locis adductis non quadrat.

ארני שרה *adne agri,* Kilaim c. 8. bestia est in agris vivens sub terra, forma et specie humana, voce etiam et sermone utens, sed qui non intelligitur. Sine periculo mortis nemo ad eam accedere potest. Agnoscitur autem ex herba quadam crassa et magna, cujus radix ejus umbilico implicata est. Venatores ergo istam herbam telis et sagittis tamdiu petunt, donec ab umbilico ejus divellatur, et tunc statim moritur. R. Majemon scribit Arabice vocari אל נאנס *Alnanas* quasi sit Nanus[52], ho-

---

nobis conservabat. Hic enim qui per „tentorium vel tabernaculum" vocem explicat, אפרניה legit, rursus ille, qui ut Aut. nost. אודייני habet, eam per מכתשת „mortarium" reddit.

[52]) Similitudine vocabulorum in errorem inductus Aut. nostr. homunculum, imo potius hominem exiguorum membrorum (ננוס *νανος* nanus) a Talmudicis feram haberi docet. Aperte tamen Maim. נאנס vocem arabicam esse dicit ad للنسناس ut videtur spectans, fabulosum quoddam animal, cui dimiati hominis forma apud Arabes tribuitur veluti *μονοσχελεῖ* spectro apud Graecos. Ipse quoque Maim. de hoc animali non aliter quam de animali fabuloso narrat. Ita enim ille: ארני השדה הם חיות הדומות לבני אדם ואומרים המספרים חדושי העולם שהיא מדבר דברים רבים שאינם מובנים ודבורו דומה לדבור בני אדם שמו אל נאנס בלשון ערב. Adene hasade ferae sunt hominibus similes, „quin iis auctoribus, qui res novas in orbe referunt" profert hoc animal verba, quae non intelliguntur, quamvis sermo illius ad humanam accedat. Nomen arabicum est אל נאנס (verisimile אל נסנאס). Hactenus Maim.

Res vero satis clara; dubitari nequit quin *simia* sit de qua disputetur. Nec cognitio speciei obscurior conferenti ea, quae de animali ארני השדה Talmudici tradunt, cum descriptione, quam apud Aristotelem de *cercopitheco* simia invenimus. Hic enim (Lib. II. Historiae c. IX.) *οἱ δὲ κῆβοι* inquit *ὅμοια ἔχουσιν ἀνθρώπῳ πάντα τὰ τοιαῦτα*; et illi (Bar Klonimus scilicet, Abarbenel in Jes. VIII., R. Salomo ben Melech in Michlal Jophi ad Lev. XX. et R. Obadia de Bartenora ad Cod. Sanhedrin VII.) parva variatione ארני השדה ajunt חיא חיה שיש לה פרצוף וגוף כבני אדם. *κῆβος* vero juxta Aristotelem cercopithecum (speciem simiae caudatae in montibus Aethiopiae, quam nos Meerkatze aut, ut nomen lat. et graec. sonat, geschwänzter Affe appellamus, *κερκο-πίθηκος* cerco-pithecus) significare ex capite octavo ejusdem Libr. elucet, ubi *ἔστι δὲ ὁ μὲν κῆβος πίθηκος ἔχων οὐράν* cet. Accedit quod ארני חשרה in Talm. hier. c. VIII. ברנש דטור i. e. *homo montanus* appellatur, montem Aethiopiae autem praecipue esse, de quo Talmudici multa miraculosaque narravere, ex Tract. Tamis f. 32 intelligere potes, sicuti secundum Plinium (Lib. I. c. 21) eundem montem designatum invenis, in quo cercopithecus nascitur Ita et Romani quam maximam similitudinem cercopitheco cum homini tribuerunt. Hinc Var. apud Nom. III.: quid dubitatis utrum nunc sitis cercopitheci an colubrae an belluae? ct Martial Lib. XIV. epigr. 202 „Callidus inquit emissas eludere simius hastas. Si mihi cauda foret, cercopithecus eram". Haec similitudo causa mihi videtur quare historici Romani, quotiescunque in mentionem hujus animalis cadant, nomine *cephus, cepus v. cefus* de eo utantur neque cercopithecum eum appellent aut feram esse dicant. Ita enim Plinius (l. VIII. c. 28.): „Pompeii Magni primum ludi ostenderunt chama cet. Idem ex Aethiopia, quas vocant *κήπους*, quarum pedes posteriores cet." Solinus, ubi de Aethiopia „iisdem ferme temporibus (quibus Circenses exhibuit Caesar Dictator) illinc exhibita monstra sunt. *Cephos* (al. cefos) appellant, quorum posteriores pedes etc." scribit. Tali modo et Graeci et prisci Hebraei, (i. e. Israelitae temporibus Salomonis, quo regnante cephus ad Israelitas ex iis oris, quas Salomonis classis adnavigabat, nempe ex Troglodytis in ora Aethiopiae translatus est I. Reg. 10. II. Chron. 9), nomen Aethiopicum *cephus* in suis linguis קוף et *κῆβος κῆβον* s. *κεῖπον* uti nomen gentile incolume conservabant, quum uti Talmudici de ארני שרה Arabesque de النسناس utrum homo an fera esset, dubitarent. Imo etiam soluto dubio et feram esse cognito descriptio de hac fera tam varia, tam multiplex tamque diversis narrationibus mixta, ut mirari non possimus, quod veteribus spectrum fabulosumque animal visa sit. Parum nempe semihomo a narratione abest, quae animanti cuidam similitudinem cum homine ac simul cum fera tribuit. Hunc quidem semihominem fabula arabica atque graeca, si ita dicere licet, a dextra in sinistram, talmudica vero a superna in infimam partem corporis divisit ita quidem, ut huic spectrum evaderet, quod fera est ab umbilico, sed parte, quae super umbilicum est, non est fera; iliis vero النسناس et *μονοςκελεῖς*, cui dimidiati hominis forma est, caput scilicet et collum et pectus dimidia, venter quoque dimidius, oculus unus etc. Ad cercopithecum igitur simiam fabula spectare videtur, si apud Graecos de *μονοςκελεῖ*, apud Arabes de النسناس et apud Talmudicos de ארני השדה tam multa atque miraculosa narrantur. Obscurior sensu etymologia vocis plurimos lexicographos latet. Solus Bochartus, qui vocem ad etymon אדם *homo* reducere conatur et ארני השדה ut ארמי השדה (plur. nominis. אדם? mutato מ in נ ut נוף pro מוף *Memphis*) *homines agresti* vertit. Mihi quidem ut verum fatear, probabilis non videtur etymologia, quae in hebr. lingua ab אדם plur. formare tentat, animosum me autem fecit ut et ego pro corollario sententiam meam adderem. Illo enim clarissimo doctissimoque Viro etymologiam usui linguae quam maxime oppugnantem docente et mihi fore indulgentiam Lectoris spero dicenti sententiam, quam tacuisse fortasse praestitisset. Prout quidem supra diximus, ארני השדה simia est, cui in Aethiopia, ubi nascitur *cephus* nomen est. Consonat vero hoc nomen cum illo regis Aethiopiae cui etiam nomen Cephus erat. In vulgus igitur attributum regale ארון *dominus s. princeps* ad simiam „cephum" translatum est, quod eo magis fieri necesse erat, quod Judaei Aethiopiam terram inhabitalem haberent (Tamis f. 32) et in hac terra de principe dici non licere, nisi de principe ferarum putarent. Translato itaque illo Cepheo rege in coelum idoloque facto, Judaei, sicuti de idolis generatim אליל dicunt i. e. *debilitas s. nihilum,* aut עצב *dolor s. moeror*; ita per ironiam voci אָרוֹן abjecto ו interpunctationem vocis אבן *lapis* subscripsere

muncio brevissimae staturae, ein Zwergle. Quidam putant esse animal ירוע, unde nomen habet ידעוני *hariolus*, de quo in lege Mosis.

הְאִידָּנָא אִידָּנָא[53] *nunc, hodie, hoc tempore*, Talm. ortum est ex Chaldaeo עִדָּן tempus, per commutationem gutturalium, זיל האידנא ותא למחר abi nunc et veni cras. עד האידנא usque nunc, usque ad illud tempus.

אֲדוֹנְקֵי אידונריקי[54] *magnates, proceres, satrapae*: חֲשׁוּבִים interpretantur, id est *honorati, aestimati, dignitate praestantes*. Talmudici eo utuntur de quinque Satrapis Philistaeorum, qui Jos. 13, 3 vocantur סרני. Dicunt enim de iisdem ארונקי שלהן חמשה satrapae ipsorum sunt quinque, Chol. 60 b. In R. David Jos. 13 pro ארונקי legitur אידונריקי et sic in R. Salomone, qui textum istum talmudicum citant. In Jalkut ארנרקי.

אֲדַק *adhaerere, cohaerere, inhaerere, conjunctum, compactum* esse. Praet. ארק משכתון על גרמיהון adhaeret cutis ipsorum ossibus ipsorum; hebr. צפד Thr. 4. Itph. Part. חד עם חבריה מתארקין quilibet socio suo adhaerent, hebr. ידבקו Job. 41, 8. שלדי בסריה מתארקין tori carnis ejus cohaerent; hebr. דבקו Job. 41, 14. Fut. ויתארקון בכון ne adhaererent vobis; hebr. דבקו Deut. 28, 60 in Jonath. Pahel, Futur. יאריק מימרא דיי בכון faciet verbum Domini, ut adhaereat vobis pestis, Deut. 28, 21 in Jon. Apud Rabbinos כל ימי הייתי ארוק בפסוק ובדקדוק omnibus diebus meis adhaesi (addictus et deditus fui) sacrae Scripturae et Grammaticae: Elias in Praefatione in lexicon Tisbi. ארוק במצות adhaerens praeceptis, observationi legis et pietati totus addictus. Talm. אחד ארוק בטופס ואחד ארוק בתורף unus adhaeret scripturae contractus et alter adhaeret inscriptioni nominum; כששניהם ארוקים בטופס ושניהם בתורף quando autem duo inhaerent scripto exemplari et duo inscriptioni nominum, Bav. m. f. 7 b. תורף est spacium, quod relinquitur in literis contractuum pro inscriptione personarum, loci et temporis: טופס est scripta forma literarum contractuum. Vide in istis radicibus. שנים ארוקין בשטר duo adhaerent uni contractui, nempe creditor et debitor. Creditor dicit: mea est obligatio et hactenus insoluta: debitor dicit, mea est, solvi debitum, ac restitueras mihi obligationem, sed excidit mihi, amisi eam et tu reperisti, Metzia 7 a.

אֲדָק *aqualis, vas hortense irrigatorium*. Hic scribitur in Ar., sed in Gem., unde citatur, scribitur ארק V. in ריק.

אדיק v. in דוק.

אדר *assilire*. Sub hac forma adducitur in Ar., sed vide de eo in דרר.

אֲדָר אדר[55] *Adar, Februarius mensis, qui hebraeis duodecimus est, facto initio a Nisan sive Martio ex institutione Mosis*. Hic quarto quoque anno duplex, et secundus vocatur וַאֲדָר; is embolismicus sive intercalaris. Prior vocatur Adar primus, alter Adar secundus sive posterior: לחדש שנים עשר הוא חדש אדר usque ad mensem duodecimum, iste est mensis Adar, Esth. 3 in hebraeo. Sic Targ. לירחא תרי עסר דהוא ירח אדר. In secundo Targum pro eo legitur, כד מטא לסוף תריסר ירחי שתא דאיהו ירחא דאדר חדא quum pervenisset ad finem mensis duodecimi in anno, qui est mensis Adar primi. Et c. 9, 31. באדר בתראה בזמן עבורא (ad confirmandum dies sortium istos) in Adar secundo sive posteriore tempore embolismi.

אִדַּר *area, horreum*. Respondet hebraeo גֹּרֶן[56] ut מְבַדֵּר יַת אִדַּר סְעוֹרִין ventilat aream hordeorum Ruth. 3, 2. Emph. כמא דמפרשין מן אדרא sicut separant ab area, Num. 15, 20. למידש ית אדרא ad triturandum horreum Jes. 21, 10. דמיא לאדרא similis est areae Jer. 51, 33. מאדרא ומטעצרתא de area et de praelo Hos. 9, 2. Cum Affix. ואדרך יכנוש et horreum tuum colligat Job. 39, 15. מאדרך ex horreo tuo, Deut. 16, 13. מענך ומאדרך de gregibus tuis et de horreo tuo Deut. 15, 14. Plur. בָזְזִין יַת אִדְּרַיָּא, spoliant horrea, 1 Sam. 23, 1. עד בית אדרי דאטד usque ad locum horrei Atad Gen. 50, 10. 11. מן אדרי קיט ex areis aestatis Dan. 2, 35.

אֲדָרָא[57] *velum navis*. Sic babylonice dictum fuit, quod in Mischna vocatur נֵס. Id hebraice *vexillum* significat, unde ad vexillum navis translatum, quod vocatur velum, carbasus. Scribitur in Gem. אדארא, unde media vocalis apparet A., Bav. b. c. 5 in principio.

אדרא *cedri vel alterius cujusdam praestansissimae arboris species*, Rosch hasch. f. 23 a. Sic etiam citat Aruch ex Sanh. f, 108 b, ubi nunc pro eo legitur ארא. In Gitt. f. 69 b. טרף אדרא folia hujus arboris dicuntur contra febrem conducere. Alibi הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדרא qui cupit ut stabiliantur et firma sint bona

---

et pro אֲדֹנֵי הַשָּׂדֶה, *principes agri* i. e. ii, qui in deserto dominantur אַבְנֵי הַשָּׂדֶה *lapides agri* (ut est in Job. VII.) dixerunt. Vide annotata nostra ad נבחן (Anabis latrans apud Aegyptos) in נבח, atque ad איש כלבי (*Ἀσ-κλήπιος* apud Phoenices) in כלב.

53) הַ־אידנא cum ה articulo emphatico ut Hebraeorum היום *ἡμέρα, τῇ ἡμέρᾳ* ho-die „hoc" tempore.

54) *ἐθν-άρχης* gubernator populi.

55) אדר آذار Arabibus (sextus mensis quando initium fit a Tisrin priore i. e. Octobri) et Syris ܐܕܪ dictus ab איר ariete, in quem sol Martio mense ingreditur, ut dicit Michaelis. Castellus vero ad persic. *ator* i. e. „fulmen, ignis" vocem refert. Cf. etiam Movers. Phoen. I. 340. sqq. et Benfey: über die Monatsnamen einiger alter Völker, p. 61, 62.

56) Hinc Talmudici de Synedrio magno, quod ad judicia in semiorbiculo, sicut dimidia area, sedebat, mox hebr. גרן (Chol. 5a) mox chald. voce אדרא (Midr. Cant. ad verba שרך אגן הסהר, ubi pro שָׁרְרֵךְ, שְׂרָרֵךְ *principatus* legerunt in literisque ג et נ vocis אגן literas vocis גרן respexerunt) utuntur. Itaque Aut. nost. vocabulum אדרא de Synedrio dictum non citat, quoniam de eo in גרן. At Muss., qui vocem graec. esse dicit, ad *ἕδρα* sedes (impr. sedes honoris ut *τιμίαν ἕδραν ἔχειν* apud Aesch.) spectat.

57) אדרא cedrus, seu pertica cedrea, cui velum vel carbasus affinguntur (Ezech. 27. 5), per Synecdochen pro toto i. e. pro vexillo s. velo navis. א in medio ad indicandum numer. plur. more Arabico loco י Hebraeorum.

sua, plantet in eis arborem Adra, juxta illud אדיר במרום יי' fortis est in excelso Dominus Ps. 93, 4. Betza 15b. Hinc videtur dicta esse haec arbor, quasi אדיר magnifica, robusta. In Ar. parvo hoc ita enarratur. *Faciat ex eis eleemosynam* et Adra est species arboris infrugiferae et magnae, ramosae et frondosae, ex qua si sepes agro circumducatur, nulla bestia in eum potest ingredi et conservatur perpetuo[57a]. Schindlerus ponit: אדרא cedri species, arbor ferens lanam.

אדרא *spina, os piscis,* עצם של דג Schab. 67a. Cui spina piscis in palato haeret, dicat נננעצת כמחט ננעלה כתרים שיישא שיישא; remedium magicum et superstitiosum. Baal Aruch legit cum duplici Daleth אדדא.

אִדְּרָא *lana, pluma, muscus, molle quodvis, quo pulvinaria replentur, aut aliquid obturatur.* אודרא בפומא דאשישא lana in orificio lagenae, Schab. 40a. אודרא מבי סדיא pluma ex cervicali, Ber. 56a. Ar. et haec adducit per geminum Daleth.

אֲדוֹרָה[58] adducitur hic in Ar. sub אדר pro „morticino". V. in עדר.

אדרייתא. Adducit Ar. et hoc in אדר pro *pellibus, sive saccis pelliceis*, sed in Gem. scribitur אורוותא, quod significat, *praesepia*, de quo infra in ארה, ubi vide.

אַדְרִיבָא *Lethech, mensura aridorum dimidii cori seu quindecim searum*, Tal. Erub. 102a. Bava met. 80b, Munsterus in אדרא exponit *Dimidium Lethech*, contra Glossatorem Talmudicum.

אדרבא, אַדְרַבֵּי *contra, e contrario*, Talm. R. Joseph dixit: Quam insignis es vir hic, cui factum est tale miraculum. R. Abhai dixit: אדרבה כמה גרוע e contrario, quam vilis est vir hic, propter quem opus naturae mutatum est. Schab. 53b.

אֲדַרְגָּזְרַיָּא *senatores, proceres regni*, Dan. 3, 2. Nomen persicum. R. Sal. putat esse nomen nationis vel gentis alicujus. Ab. Esra scribit, se ejus et sequentium interpretationem nescire. R. Saadias existimat esse *magnates, proceres,* quasi באדר גזרין cum magnificentia et autoritata decernentes et statuta ponentes.

אַדְרַזְדָּא *diligenter, festinanter,* יִתְעֲבֵד אַדְרַזְדָּא fiat festinanter, Esth. 7, 3.

אַדְרִיוֹנְטוֹס *summitas, cacumen.* In Med. Tanchuma s. אלה פקודי Ex. 38. מתוך שאני מפיל את הכסים האדריונטוס נופל dum ego diruo basin, cacumen concidit. Aut est *effiges, statua viri.* ἀνδριάς. Bildnis, In Ar. adducitur אדריונטים ex Ber. r. s. 8. sed ibi hodie legitur איקונין effigies. De eo in ordine אנר.

הַדְרִיכַל, אַדְרִיכַל *architectus;* talm. idem quod in Targ. אַדְרִכְלָא, de quo in ordine ארד. In Jalkut f. 4. c. 3. משל למלך שבנה פלטין על ידי אדריכל simile est regi, qui aedificat palatium per manus architecti. Explicatio, חכם חרשים *sapiens artificum.*

אַדְרַכְתָּא v. in דרך.

אַדְרַמֶּלֶךְ[59] *idoli nomen* 2. Reg. 17, 31. R. David et sic Talmudici scribunt, esse idem quod פרד mulum portantem onera regis, a דור portare, unde דָּרֵי טוֹעֲנָא portantes onus, bajuli. V. R. Davidem citato loco. Apud Talmudicos de Adrammelech et Anammelech, de quibus in libro Regum ומאי ניניהו הפרד והסוס quidnam sunt ista? mulus et equus (i. e. Adrammelech est cognomentum muli: Anammelech cognomentum equi) אדרמלך דאדר ליה למריה במטונה Adrammelech sic dicitur, quia portat domini sui onera, Sanh. 63b.

אַדְרִימוֹן *n. proprium loci*: In Vaj. rab. s. 35. משל למקום אדימון שהוא משובש בגייסות simili hoc est loco Adrimon, qui pertubatus est ab exercitibus, turmis. Puto esse corruptum ex Graeco ἔρημος, ἔρημον „desertum, locus non inhabitatus," ut sensus sit: *loco qui plenus est latronibus.* Sic in Glossa dicitur significari מקום שמם ומצויים שם לסטים. Hinc melior est lectio Ar. אריטון, sine Daleth.

אִדְרוֹן[60] *cubiculum, conclave, caenaculum:* מן אדרון עילא de conclavi superiori venit tempestas, hebr. מן החדר Job. 37, 9. לבית אדרון בית מלכותיה in conclave domus regiae, Esth. 2, 16. באדרון בית מדרשא in conclavi scholae Mosis praeceptoris ipsorum, Cant. 3, 4. באדרון בית משכבא in conclavi cubiculi, Jud. 16, 9. 12. ועל לאדרון בית משכבא et ingressus est in conclave cubiculi, Gen. 43, 29. Sam. 13, 10. לאדרון בית מלכא in conclave regis, 1. Reg. 16, 18 מאדרון בית משכביה e conclavi cubiculi, Joël. 2, 16. Plur. וְאִדְרוֹנֵי שִׁטְרֵי מַזְּלַיָּא et conclavia dominii pla-

---

57a) Mussafia vocem pro δρύς quercus cum א prost. habet, at Jarchi, qui explicat esse arborem, cujus odor s. exhalatio blattis tineisque intolerabilis, ad cedrum κ-έδρος, imo potius ad resinam cedri, quam cedrium κέδριον vocant, spectat; suos enim resina antiqui mortuos et quodvis longum tempus conservare volebant, linebant, ne putrescerent, inde Horatius carmina conservandi digna „carmina linenda cedro" dicit.

58) δέρας „pellis, cutis" cum א prost. ad sententiam Mussafiae. Castellus autem pro אדורה legit אֲדוּר vocemque per c-adaver explicat.

59) אדרמלך, quocum conjungendum nomen ענמלך. His, diis Sefarvajim, Sipporaei comburebant filios suos, 2. Reg. 17,31. uti Judaei deo Molekh, 1. Reg. 12, 7. 2. Reg. 23, 10. Posterior pars utriusque vocis eadem est, derivanda a verbo מלך, ut הַמֶּלֶךְ; uterque igitur rex deorum hominumque. Priorem vocis אדרמלך partem nonnulli voluerunt esse hebraicam a radice אדר (= clarus, illustris f.), ut sit rex clarus. At fuit deus *Sipparaeorum*; rectius igitur derivatur a persico آذر s. اذر, ut sit „rex ignis, rex igneus" (nam Sipporaei Persae fuerunt, Jos. ant. 9, 14, 3). Neque modo dei sed etiam hominum nomen est; ita filius Sanheribi vocatur Adrammelekh, Jes. 37, 38. Apud Plutarchum (de Iside 13) per metathesin legitur *Μαλκα ν δρος* = מלכאדר. Alterum nomen ענמלך difficilius videtur, nisi priorem partem cum Moversio habere velis עין, ita ut sit oculus regis (i. e. Jupiter-Sol). Rectius fortasse respicitur pers. غنم „pecus" ut sit „rex pecoris" (cf. Hyde de rel. veter. Pers). Utrumque nomen in unum coniunctum legitur Tob. 1, 2 saepius: Ἐνεμασσάρ = ענמאור.

60) A pers. اندر *intra* intus, in. i. e. interiora aedium conclavia. B. Ar. vero, qui vocem graecam habet ad gr. ἀνδρών spectat.

netarum, Job. 9, 9. Apud Rabb. אדרונא דאית ליה ארבעה באבי conclave, cui sunt quatuor januae: על לאדרונא ingressus est conclave. Dicitur et אַנְדְרוֹנָא.

אַדְרוֹפִּיקוֹס *hydropicus*, Rab. אם המים רבים על הדם נעשה אדרופיקוס si aqua copiosior sit sanguine, fit hydropicus.

אֲדַרְנְתָא. honor, gloria, ab Hebraeo הדר Talm.

אהב „amavit", hebr. Rabbini usurpant etiam in Hiphil, הֶאֱהִיב amare facere, amabilem reddere. להאהיבם ולהאהיב תורתם ad amabiles, charos reddendos eos et legem ipsorum.

אהל אֲהַלָא *smegma, sapo*[61]: וְדַכְּאִית בְּאַהֲלָא ידי et mundavi smegmate manus meas, hebr. בְּבֹר Job. 9, 9. Apud talmudicos, ולא בנתר ולא באהל neque nitro neque sapone. Scribitur et אוהלא in Ar. at in Gemara sine ו. Unde מאי בורית אהלא quid est בורית? idem quod אהלא. At alibi traditur, בורית ואהלא, ergo diversa sunt, תרי גווני אהלא duae species smegmatis, Schab. 90a. Item saponaria, herba, Schab. 50b.

אַהֲלוֹיֵי „saponarii, vendentes saponem, aloën, myrrham", et similia, Nedar. in fine.

אֹהֶל אֲהֳלָא *tabernaculum*. אהל זרוק Tentorium disjectum, id est, מטולטל vagum, pendulum inter terram et aërem, Chagiga f. 25, 1.

הֶאֱהִיל „tabernaculum fecit, pro tabernaculo habuit vel instituit aut posuit: tabernaculum fixit sive expandit", vide in Oholoth c. 15 in fine.

אהן אַהֵן is, ille, hierosolymitane: אהן דזבן הות מר קיקילתא זבנית סימא לא זבנית ille qui vendidit agrum, dicebat agrum vendidi, thesaurum non vendidi; אהן דזבן ille qui emit, dicebat etc. Talm. hieros. Metzia c. 2 et alibi. Aliquando etiam התן: ut והתן דמקבל כתבייא et ille qui accipit literas, Talm. hier. Schab. c. 12, f. 13, col. 4.

אָהִינָא[62] *dactylus immaturus, grossulus dactylorum:* מאן דאכיל, אהינא כדירא אליבא ריקנא qui comedit grossulum dactyli acerbum stomacho vacuo sive jejuno, Bab. m. f. 113b. Ejus scil. nulla est medicina, ut ibi proponitur: אהינא סומקא dactylus immaturus rufus, Chol. f. 46 b. אהיני דטובינא dactyli Tufjanaei, qui Tubhianae crescunt. Locus fuit, ubi palmarum fructus vix ad maturitatem perveniebant: קיבורא דאהיני ramus dactylorum immaturorum, Sanh. f. 26 b.

אהר אוֹהֲרֵי[63] „nassae vimineae ad capien dos pisces" למיגדל אוהרי ad conficiendum nassas, Moëd cat. f. 11 a. באחלי ואוהרי de retibus avium et nassis piscium nemo dissentit, Gitt. f. 60 b. Male in Munstero scriptum singulariter אוהרי. Litera autem ו ab initio indicat cholem vel schurek.

אֲהוּרְיָרָא „praefectus stabili equorum", Stallmeister. אהורייריה דר'[64] הוה עתיר משבור מלכא praefectus stabuli ipsius Raf ditior fuit quam Schavur rex Persiae, Schab. f. 113 b. Bab. m. f. 55 a. Glossa ממונה על הסוסים praefectus equorum. [אֲהֲרוֹנֵא n. pr. loci, 1. Chron. 1, 30.]

אוב „Python", genius ex ventre ceu utre loquens, Lev. 19 et 20 et alibi. Vide Aruch in princ. in אוב. Plur. אובות Pythones: utres, testae, lagenae. Vide Ab. Esram Job. 32, 19. Majem. in Hilch. עכום c. 6. Selden, de Diis Syris p. 39. אובא טמיא v. in טמא.

אוג *arbusti cujusdam ruber fructus*, qui et editur et ad aptanda ac tingenda coria Cordubapa adhibetur": arabice אלסומאק: vulgo, scribit quidam, קורניילי: Talm. Peah. cap. 1 et 3. Demai c. 1. Maaseroth c. 1.

אֶוְגִינוֹס *generosus*, clara prosapia et familia natus. Graecum est εὐγενής, unde pro ultimo ו rectius scriberetur י. Scribitur et אבגינוס, quia ב raphatum et ו valde affinem habent pronunciationem. In Medraschim ejus usus est, unde et Aruch citat אוגנסטטו εὐγενέστατος. id est, מיוחס הרבה prosapiatus valde. V. Vajik. rab. s. 2, Mdr. Rut. c. 1, 2. Medr. Schem. s. 1, ubi scribitur איגנסטאטי.

אוד *torris, titio*: אוּד מֻשָּׁב מֵאֵשׁ מִיקִידָא titio ereptus ex igne, Zach. 3, 2. והויתן כאוד eritisque sicut titio ereptus ex igne, Amos 4, 11. אודא דבסיר titio contemptus, Job. 12, 5. Plur. כאודיא מתנניא sicut titiones fumigantes, Jes. 7, 4. Apud Talmudicos per metonymiam est, *rutabulum*, ein Ofenkrück, lignum quo ligna in fornace promovent, et prunas eximunt: Betza f. 33 a.

אדיותא v. in נדה.

אוה *desiderare, concupiscere*, hebr.

תַּאֲוָה *desiderium, concupiscentia*: לשון תאוה locutio, sermo desiderii, i. e. modus optativus, grammaticis. מאמר המתאוה oratio optativa.

און אֲוָזָא *anser*. Plur. אֲוָזִין *anseres*, Esth. 3, 8 in

---

*) אדרוקי generosulus. Sanh. 38 a Infundite חמר א' vinum paulo generosius et meracius, Cast.

61) E cinere aloes אהל confecta. **) אידורוסטון, ܐܝܕܪܘܣܛܘܢ ὑδροῤόσατον aqua rosacea Talm. hier. Schev.

62) أهلن apud Arabes, scapus racemi dactylorum.

63) A fimbriis (أهار *ahar* persice) e quibus confectae sunt, appellatae. B. Ar. mutatis gutturalibus ה et ח אחורי legit (ut hebr. סלי חורי Gen. XI., 12 quod Symmachus τρία κανᾶ βαΐνα per tria canistra e frondibus explicat), cui vero verbum למיגדל (a nomine גדילים fimbria formatum) non convenit.

64) אידהוריא pro על ח' (cf. annotata nostra ad lit. א) is, qui praefectus est rebus pretiosis, quae in stabulis reperiuntur, quae sunt *globi aurei et argentei, quibus apparatus equi ornatur*, persice فرّ *harra* dicti (v. Cast. lex.). Duplex litera ר posita est propter pers. teschdid (= hebr. dag. f.) quum ר dagesch non patiatur. Relandus vero per ח, אחוריא legit a pers. آخور stabulum. In interpretatione istius loci talm. 'ר, q. e. רבי, perverse per Raf redditur. Ille enim רבי יהוד' הנשיא appellatus et a Palaestinensibus Judaeis propterea, quod optime de colligenda Misna meritus erat, רבי κατ' ἐξοχὴν vocatus, maximas divitias congesserat et hanc ob rem in omnium ore erat. אבא vero, illius discipulus, cognomen אריכא accepit a patria sua Areka, quae sita est inter Susianam et Babyloniam (cf. Fürst Cult.- et L. p. 33); et hic אבא אריכא, qui proprie scholas Babylonicas instituit, a Babylonicis Judaeis רב κατ' ἐξοχὴν vocatus est; neque tamen usquam legimus eum divitem fuisse. Praeterea ex loco in tract. Sab. clarissime apparet, de רבי, non de אבא אריכא sermonem esse. Fortasse locus, qui legitur in Megil. 12 b. (ubi אבא scriptum est) illius erroris causa fuit. At verisimile est, ibi non de אבא אריכא sed de principe exulum, אבא מרי sermonem esse.

secundo Targum. Apud Talm. אוז חבר anser sylvestris [videtur esse lat. *avis*].[64a]

בַּר אַוְזָא *anas*, Talmud. טוי לי בר אווא ושדי מעיה לשונרא assa mihi anatem, et projice intestina ejus feli, Betza f. 33 a. Est etiam plurale terminationis foem. אַוְזוֹת. Elias frustra plurale vult dici אַוְזָאוֹת. Nam א, sive emphaticum sive femininum, pluraliter abjicitur: שפיל ואזיל בר אווא ועיניה מטייפי humilis est et circumcirca deambulat anas, oculisque suis hinc inde speculatur, scil. ad quaerendum cibum, Rava k. f. 92 b. proverbiale est, quo monuerunt, neminem propter tenuitatem suam debere erubescere necessaria vitae sedulo quaerere.

אוּזְיָא *quarta pars animalis mactati*, appellatione Pombeditana Babyloniae, ut est in Beza f. 29 a. Soriani vocabant eam תרמא *tertiam*, alii, חלקא *dimidiam*: alii רבעא *quartam*. In quibusdam etiam locis dividi solitum in sex partes. Ar. in אוז putat אוזיא esse quintam partem.

און אוֹחִין *dracones*: Eliae *martes*, Marder. R. Sal. scribit se nescire quale animal sit. Aben Esra vult esse animal, de quo quilibet videns obstupescit, heb. אוחים Jes. 21, 13.

אוי *Vae*: אוי לרשע ואוי לשכנו vae improbo et vae vicino ejus, in fine Succa. V. Ralbag Prov. 29, 6. Efferunt id etiam chaldaice ווי לחייבא ווי לשבביה. Aliquid mali propter vicinum malum.

אול אַוַּל[64b], אוּלָא *Initium, principium*. Est usitatum quoque in lingua Arabica et Persica. מן אולא ברא יי. In principio creavit Deus coelum et terram, hebr. בראשית Gen. 1, 1 in Jonath. די באול מאבבא quae in principio fructum fert, id est, antequam aliae arbores incipiant fructum producere, hebr. בראשיתה, Hos. 9, 10. באול צמח in principio germinationis foeni serotini, hebr. בתחלת עלות הלקש, Amos 7, 1. הלא אתחוא מן אולא nonne annunciatum est a principio, hebr. מראש, Jes. 40, 21. מן חוי מן אולא quis annunciavit a principio, Jes. 41, 26. ודמן ואולא et quae fuerunt a principio, hebr. וְקַדְמוֹנִיּוֹת Jes. 43, 18. מְחַוֵּי מִן אוּלָא annuncians a principio ad finem, Hebr. מראשית Jes. 46, 10. מן אולא inde a principio, Hebr. מראשון Jerem. 17, 12.

אֱוִילָא idem. Videtur potius sub forma praecedenti esse legendum, ut alterum י corruptum sit ex ו: nam scribi solet אוולא ad indicandum ו consonam mobilem: כד מן אוילא sicut a principio, hebr. כבתחלה Jes. 1, 26. תְּתוּבוּן לְאוּילְכֵן Revertimini ad principium, i. e., pristinum statum vestrum, hebr. לקדמתכן Ezech. 16, 55. יתובן לאוילהן Revertentur ad principium suum, hebr. לְקַדְמָתָן Ezech. 16, 55.

אולון *totum*. Graecum est: אולון כרוסון *ὅλον χρύσεον* totum aureum. In Medraschim talia usurpant.

אַוְלַס n. propr. loci in Targ. Hier. Num. 34, 8. [videtur esse Aulon Ciliciae. Scribitur etiam אבלס s. אולס.]

אוֹלוֹסְרִיקָא *holosericum*: וזה לוקח אולוסירקא et iste accipit holosericum, Jalkut Prov. 4, 2

אום *radix, fundum, imum rei*: Talm. או שהלכה לה האום aut si dilataverit se fundum plagae, Negaim c. 1. והלך מן האום et dilataverit se a radice sive fundo, Negaim c. 4. אם היה נוגע באום si tetigerit fundum, Taharos c. 9. Ar. haec legit per ס Samech in fine. V. ibi.

אוֹמְנִי v. in ימא.

און אוּנָא, אוּנֵי *pellis, membrana*: כשנדבקה אונא לאונא cum adhaeret membrana membranae, Elias in rad. סרך in Tisbi: הוו סריכי אוני בדופן adhaerebant membranae (pulmonis) lateri: תרתי אוני duae membranae. חמשה אונות יש לריאה quinque membranulae sunt pulmoni. סמוכות האונות זו לזו cohaerentes membranulae invicem.

אוּנָא *n. propr. loci*: Talm. Kidd. f. 116 a.

אוּנְּנָא contracte pro אוּדְנָא vide supra in אדן.

אוֹנִי *emptio, literae contractus emptionis aut venditionis*. Juxta Ar. est Graecum *ὠνή* emptio. Quidam Hebraeorum volunt esse ex significatione ראשית אוני principium roboris mei, Gen. 49, 3, ut literae istae sint robur et firmitas contractus. Sic R. Sal. ad illud מצאתי און לי Hos. 12, 8 i. e. דיני שטר juxta istam locutionem, כותבין עליו אונו scribunt super eo literas contractus. Item באוני אחד ובטימי אחת emptione una et pretio uno. הוציא זה את אונו produxit iste literas emptionis suae. In Ber. r. s. 2 ab in.: משל למלך שקנה לו שני עבדים שניהם באוני אחת ובטימי אחת simile est regi, qui comparavit sibi duos servos, ambosque scripto uno et pretio uno. Gloss. אוני est שטר מכירה contractus venditionis. Alibi: היו אונות ושטרות יוצאין על שמו literae emptionis et literae mutui prodibant sub nomine ejus, Bav. bas. f. 52 a. gloss. אונות id est שטרי מכירות. In Tanchuma, in sect. ראה Deut. 2. משל למלך שלקח עבד באוני וכתב באוני simile est regi, qui accepit servum per emptionem et scribit in emptionis contractu etc.

אוֹנִיתָא *ὤνησις emptio, literae contractus emptionis sive venditionis*: ואזל למצרים ואייתי אוניתא דחקיל כפילתא ivitque (Naphtali) in Aegyptum, et attulit inde contractum emptionis agri duplicis speluncae, Gen. 49, 21 in Jonath. Targum hier. habet: ipse descendit in Aegyptum tempore celerrimo, ואייתי אוניתא דחקל כפילא et attulit contractum emptionis agri duplicis ex palatio sive cancellaria Josephi. Et c. 50, 13 in Jonath.: Portarunt eum filii ejus in terram Canaan. Ea res cum Esavo improbo innotuisset, profectus de monte Gabhla, cum legionibus multis, venit Hebronem et non permisit Josepho sepelire patrem suum in spelunca duplici. Tunc e vestigio Naphtali, cursu celeri abiit in Aegyptum, ואייתי אוניתא et attulit literas emptionis, quas scripserat Esau Jacobo fratri suo pro dimidia parte speluncae istius. Tunc Chuschi filius Dan, repente arrepto gladio abscidit caput Esavi improbi, quod ab isto ictu devolutum est in speluncam istam, et quievit in gremio Isaaci patris sui, corpus autem ejus filii Esau sepelierunt in spelunca ista duplici, et corpus Jacobi, filii ejus in eadem spelunca etc. Fabula. והוו משלחין אוניתא לרב ביתיה miserunt literas emptionis ad praefectum aulae. At שריא ראשיתא, quod habet R. David Amos 7, 7 aliud est, de quo vide in ראש. Addit hic

---

[64a]) Vox arab. est أوز quae et وز, abjecto א pronunciatur. Talmudicis est symbolum sapientiae.

[64b]) أول arab. sed et Persis frequentissime in usu: unde quidam nomen Dei אל ducunt.

Munsterus מאון contractum faciens. Probatione id eget, quae quaerenda adhuc.

ארנאה Vide in ינה.

אורנא, אֻרְנָא[65] *hospitium nocturnum*, i. e. מלון לילה ut exponunt, in quod divertitur, itinere diei confecto, Talm. דקאזיל מאונא לאונא qui divertit de hospitio uno in aliud, pernoctandi sc. causa, Taanis f. 11 a. Metz. f. 79 a. At אונא דמיא vide supra in אגן. Targum, ועבר תלת אונין et transiit tria hospitia, Jes. 10, 32.

אונין *fasciculi*: אין נותנין אונין של פשתן לתוך התנור non ponunt fasciculos lini in fornacem, Schab. f. 17 b. in Misna. Fiebat hoc albificandi causa, unde alibi: אונין של פשתן משיתלבנו fasciculi lini ex quo, donec albicent, ibid. f. 27 b. Intelligitur linum excussum et pectinatum, Reisten: אונין של חוטין fasciculi filorum, Strangen Faden oder Garn.

אֶוַנְגִּלְיוֹן *Evangelium, doctrina Christi libris N. T. comprehensa*, sive תורה חדשה lex nova Christianorum sic vocatur, et idem valet quod בשורה טובה nuncium bonum, scribit Elias in Tisbi in voce גליון. Addit autem, Rabbini nostri converterunt eam vocem in און גליון, (divisa sc. voce, q. d. iniquitatis revelatio) Aruch autem pro lubitu interpretatur. Haec Elias. Quod significet „nuncium bonum", id Elias a Christianis didicerat: interea affert etiam suorum Rabbinorum scriptionem, cujus quidem interpretationem non affert, sed facile ea patet ex antiquis libris, et ipso Aruch Venetae vel Constantinopolitanae editionis. Scribunt autem vel און גליון vel עון גליון q. d. Vanitatis vel Iniquitatis Christi revelatio. Scriptio patet ex Talmud Veneto, in quo legitur in libro Schabbath fol. 116 a. ספרי המינין „libri haereticorum": Rabbi Meir eos vocat און גליון, propterea quod Christiani vocant eos אונגיליא. R. Jochanan autem eos vocavit עון גליון. Haec ex Talmud Basileensi omissa sunt. Explicatio legitur in parvo Aruch Cracoviae impresso, און נכתב על הגליון vanitas sive iniquitas scripta in libro. גליון idem est quod הנייר „charta", addit idem. In manuscripto quodam Aruch legi, שקר נכתב על גליון mendacium scriptum in libro. Idem notavit Sebastianus Munsterus in Notis ad Matthaeum Hebraicum ad c. 1.

אונטי *populorum nomen:* מע' אומות איונטיאות ex septuaginta populis איונטיאות, qui sunt in mundo etc. Jalkut f. 103 a. Puto legendum איותנטיאות Ex 70 populis principalibus in mundo. V, infra אות.

אֻנְגְּבָרָא *negotiator, procurator regius negotiorum*. Ar. vult esse vocabulum persicum: לתגרא אונגברי istis negotiatioribus, Succa 30 a,[66] glossa תגרי כל דבר negotiatores omnium rerum ut aliquid lucrentur. Ar. scribit esse עושה מלאכת הנשיא procuratorem principis.

אוס אוסיא *nares*, Talm. ידא אאוסיא דרגא לפחדא manus ad nares posita, gradus est ad pavorem, Berach. f. 112 a. Alibi, כאוסייה in naribus vel nares ejus: אאוסי דגורייתא in naribus leaenae, Schab. f. 67 a.

אוסיא *ager:* דאת בעי מזבנא אוסיא דילך quod tu cupis vendere agros vel agrum tuum, Talm. hier. Taanis 69 a זבנת אזיל זבין לן הדא אוסיא ito, emito nobis istum agrum: לך להדוא אוסיא emisti nobis istum agrum, Vajik. r. s. 34. Glos. שדה. In Ar. adducitur hoc ex forma plurali אסוון. Videtur pertinere ad sequentem vocem, quae „substantiam" significat, veluti agros et alia immobilia bona.

אוסיא *οὐσία essentia, substantia*: וכל אוסיא שלי בתוכה et omnis substantia mea est in ea, sc. navi, Tanch. s. Bereschis: משל למלך שנתן אוסיא לאוהבו simile est regi, qui dederat substantiam amico suo, id est, amplas facultates, uti moris est regum et principum, Ber. rab, s. 49 מתקרי מרי אוסיאס vocatur dominus substantiae, Eccl. 4, 2 in Medr. Pro eo legitur in Vajik. r. s. 3 מתקרי אסיאן. In Medraschim saepe occurrit. Huc forte referri possint ista, quae supra adducta sunt in אוס. Nam Aruch ista omnia legit per ס Samech in fine, ut אוס sit pro אוסיא „substantia", et sic interpretes exponunt illud per עיקר principale, substantiale. Ar. inquit, אוס הסכה i. e. עיקר הסכה ושרשה.[66a]

אוף *etiam*. Hierosolymitane sic saepissime dicitur pro hebr. אף et גם. אוף לפתגמא הדין etiam in hac re, heb. גם. Gen. 19, 21. אוף בליליא דין etiam nocte hac, hebr. גם Gen. 19, 34. ואוף בחובי אבהתכון etiamque propter iniquitates patrum vestrorum, hebr. ואף Levit. 26, 39. Sic ואוף על כל דא et etiam proter omnia haec, Lev. 26, 44. In eadem sententia repetitum, est: tam, quam; cum, tum: אוף בני אדם קדמאה אוף בנוי דיעקב tam filii Adami primi, quam filii Jacobi, Ps. 49, 3. Triplicatum: אוף אנן אוף אנת אוף טפלנא et nos, et tu, et parvuli nostri, Gen. 43, 7.

---

65) In spicilegio hujus lexici notam addit A. n. „Videtur, inquit, esse gr. εὐνή 'cubile, lustrum et generaliter omnis locus, quo quis' commorari potest et cubare". Aliter Bernstein vocem syr. ܐܘܢܐ ad ܐܘܢ vertit. Nec similitudine non carens est, esse arab. أون (q. pro هون) „quies, tranquillitas, lenitas, incessus placidus", ad quod et nom. propr. loci אונא s. אונא (d. q. supra) referre potes, quoniam ad superiorem partem Tigridis fluminis situs est, ubi hoc flumen, teste Plinio (lib. VI. c. 26) *tranquille ac placide* fluit. Vide annot. nost. ad בגורא.

66) Ex أوان *avan* princeps et كردن *kerden* facere ut putat Relandus. Neque tamen intelligi potest, cur l. c. „procurator principis" prohibeatur, quominus myrtum (אסא) ipse disecet ne furto abacta (גזולה) sit, quum nulli Judaeo licitum fuerit myrto furo abacta uti. Quadere verisimilius videtur vocem 'א derivatam esse a pers. آونك كردن *avang-kerden* suspendere, quod verbum potissimum de pomis usurpatur (ut diutius siccentur, v. Cast. lex.); significat igitur pomarium, qui poma, quae, ut melius siccarentur, suspensae sunt, ab agricolis emit. Syllaba ultima vocis كردن reddita est per י ut in מרדכי pro מרדכדא (ex pers. مرد خدا *merdi-choda*-vir dei;) cf. etiam אברודי (not. 24a).

*) אונייקי vide in אני. 66a) Fortasse lat. os ossis.

*) אוסיא (in Jonat. Gen. X., 2 pro hebr. משך) Ausonia urbs ad sententiam Er. Millin, ita enim in Ber. rab. (ibid.) per נ (אוסניא) legitur. Alii vero מוסיא Mysia legendum esse putant.

אוף[67] *ratio, via, modus*: אין אנו יכולין לעמוד על אופו של דוד nos non possumus nisi super ratione Davidis: nunc enim appellat se regem, nunc pauperem etc. אופו id est, עיקרו fundamentum ejus: איזו אומה כאומה זו שיודעת אופיו של אלוה quae est gens sicut gens ista, quae novit rationes Dei? אופו id est, מנהג consuetudinem: רבון דעלמא אי ענית לי ואי לא אמינא הא כל אפייא שוין domine mundi, sive exaudias sive non, dico omnes rationes Dei esse aequales. Ar. adducit ex Sanh. c. 2 ex Pesikta, et Medr. Echa. In Medraschim ejus usus est.

אופין *segmenta ligni, ligna fissa, baculi:* שדי אופיי וקא נתרן תמרי projecit baculos, et deciderunt dactyli. glos. מקלות, Git. f. 61 a. הוה דרי פתכא דאופי portabat fasciculum fissorum vel ramorum, glos. משאוי של עצים onus vel sarcinam lignorum, Metz. f. 30 b. פגע באריסיה דדרי פתכא דאופי incidit in hortulanum ejus, qui portabat sarcinam lignorum, Chol. f. 105 a.

אוּפָּא, אוּפְתָא *segmentum, frustum, assula ligni:* Talm. ריאה דדמיא לאופתא pulmo similis segmento ligni, id est, qui fissus est quasi segmenta ligni, Chol. f. 47 b.

אוּן *revirescere*, Talm. לא צריכא דהדר אכן non est necesse, quia rursus virescunt, Taanis f. 19 a. Gitt. f. 60 a. glos. עלו בקנה vel נתקנו ascendunt rursus in calamum, restaurantur. Est tertia pluralis praeteriti, unde male quidam faciunt ejus thema אכן. Nam litera ן in fine est paragogica.

אוּנְקִיָא *uncia*: alias rectius scribitur אונקיא.

אַקְנָא אַקְנְתָא *viror, revirescentia, vigor, robur viroris*, quomodo scil. planta ex aestu solis aut siccitate languida, per pluviam recipit robur et virorem suum. In explicatione hujus vocis in Ar., חזקה „robur et vigorem" significat, non possessionem, ut quidam putavit: Taan. f. 19 a.

אור *lucere, illucere, lucidum esse* vel *fieri, illuminari*, hebr. In Targum transferri solet per verbum נהר. Unum tamen hinc legitur, modo lectio genuina sit. Futurum, עֵינָךְ בִּתְרִיצוּתָא נְאוֹרָן oculi tui in aequitatem lucidi sint, id est, respiciant quae recta sunt, quae directe ante oculos sunt, non in obliquum et devia, Prov. 4, 25. Litera נ ab initio formativa est tertiae personae, more Syro, ut saepe hoc libro, et sic mox in altero versus membro. Regia reddunt, Videant.

אוֹרוֹת *olera, herbae*, 2. Reg. 4, 39. hebr. Sic et apud Rabbinos. Vide R. Davidem ad antecedentem locum, et Talm. Joma f. 18 b.

אוריתא vide suo loco in ירה.

אוֹרָה אוֹרְתָא *lux, lumen:* לְאוֹרְתָא יְקוּם קָטוֹלָא ad lucem (matutinam) surgit latro, Job. 24, 4. Elias observavit pro hebr. אור vel אורה in Targum alias semper dici נְהוֹרָא. Apud Rabbinos, לכאורה ad lucem quasi, id est, clarissime, manifestissime, palam, Kidd. 54 a. Apud Talmudicos אורתא lumen, pro lumine stellarum sive stellis, hoc est, vespera: ודוד בפלגא דלילא הוה קאי מאורתא הוה קאי David autem, num media nocte surrexit? a vespera surrexit. ומנאי דהאי נשף אורתא הוא unde autem est, quod vocabulam נשף crepusculum, hic vesperam significat? inde ubi scriptum est: In crepusculo, vespera diei, Prov. 7, 9. Berach. 3 b. Et paulo post.: ונשף אורתא הוא נשף צפרא הוא vox Nescheph significatne vesperam? immo Nescheph mane est, sicut scriptum est: Et David percussit eos a crepusculo usque ad vesperam, 1. Sam. 30, 17. לְבַר מֵאוֹרְתָא excepta vespera, id est, coena vespertina sabbathi, Talm. Glos. R. Salomonis, מאורתא id est, משחשיכה ושקיעת החמה ex quo tenebrae fiunt, et occubuit sol. Alibi אורתא הוא צאת הכוכבים, id est, „urta est ortus stellarum."

אוּרִים, אוּרַיָא *Urim*. Urim et Tummim signa erant sacra in pectorali ornamento Aharonis, ex quibus oracula divina cognoscebantur. Forma eorum, cum usus ipsorum esse desiit, simul ex notitia elapsa est. Urim a luce habuerunt nomen, quod ad quaesita iudicanda extraordinariam lucem acciperent, et quasi miraculose fulgerent. Judicantur enim fuisse lapides pretiosi. ית אוּרַיָא וְיָת תוּמַיָא Urim et Tummim, Ex. 28, 30 בדין אוריא per judicium Urim, Num. 27, 21 תומיא ואוריא Tummim et Urim, Deut. 33, 8 אף באוריא etiam per Urim, 1. Sam. 28, 6. הוה שאל באוריא ותומיא fuit consulens Urim et Tummim, Num. 3, 32. Apud Talmudicos, משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים a quo mortui fuerunt Prophetae priores, cessarunt Urim et Tummim, Sota 48 a in Mischna: vide ibi Gemaram, et R. Sal.[68]

---

67) ἔπος ut putat Muss. אפיא vero, quod A. n. ad אפין vertit, ei est lat. *opis*, potentia, potestas. Recte autem alii utrumque, אפין et אפיא, ad אַפָּא (- אנפא syr. ܐܦܐ plur. ܐܦ̈ܐ facies, vultus) vertunt, qua voce Talmudici et de „ratione et modo" et de „providentia divina atque potestate dei" uti hebr. פנים utuntur.

*) אוקי (Midr. Cant. VII. 7) lux, splendor, fulgor ut habet B. Ar. vocemque Cast. in gr αὐγή respicit.

68) חשן, quod pontifex maximus supra pectus gestabat, a Talmudicis (Sabb. 139 b, ut videtur propter varias gemmas, quae ut homo ortae ex pulvere terrae tamen apud omnes maximi aestimantur) pro symbolo amoris mutui atque humanitatis habetur. Inde sequitur, ut, quum (ib. 31 b) humanitatem et pietatem erga homines principium (רגל regulam) omnium legum esse dicant, חשן, pectorale gravissimum maximumque sacerdotii insigne habere debeant, quam ob rem (Joma 73 b) vim huius pectoralis (sc. ut symbolum sit humanitatis) explicant de vi illustrandi et conciliandi, qua fiat, ut *lux*, אור, et *integritas concordiaque*, תמים, omnes leges (מצוות) superet et penetret (אורים שמאירין דבריהן תמים שמשלימין דבריהן). — Interitum spiritualis doctrinae (h. e. si doctrinam sequuntur homines, qui dignitatem atque excellentiam eius neque intellegere neque aestimare possunt) vocant „interitum dignitatis." Inde fit, ut quum de ceteris templi instrumentis verbum גנז adhibeant de Urim et Tummim (Sota c. IX. Misna 12) בטל (quod significat rem ipsam interire manentibus exterioribus, corporeis partibus) usurpent. Apparet igitur, Talmudicos Urim et Tummim idem habuisse quod pectorale, ita ut Urim et Tummim quasi dignitatem pectoralis denotent; quae Talm. sententia vera esse videtur. Praeterea cf. de his Urim et Tummim Spenceri dissertationem de Urim et Tummim; Bellermann: die Urim und Tummim; Wiener: Bibl. Realwb. Ewald: Altert. 338 sq. Gesch. d. V. Isr. 4, 194. De אור הראשון vide in ראש.

מָאוֹר *lumen, luminare:* Item *fenestra, foramen per quod lux illabitur in locum aliquem.* העושה מאור qui facit fenestram, Ohol. c. 13. פוקקין את המאור obstruunt fenestram (in sabbatho), Schab. c. ult.

אֲוִיר, אֲוִיר[69] *Aër, ἀήρ:* עַל אֲוִיר רְקִיעַ שְׁמַיָּא in aërem expansi coelorum, Gen. 1, 20. Jon. דפרח באויר רקיע שמיא quae volat in aëre expansi coelorum, Deut. 4, 17 דבאויר שמיא quae sunt in aëre coelorum, Gen. 1, 26 Jon. Emphat. דְמַדִּיקָן בַּאֲוִירָא qui inspiciunt vel considerant aërem, Ps. 19, 2 איך ענגא באוירא פרים sicut nubes in coelo expansa est, Esth. 3, 3 in sec. Targum. Apud Rabbinos, אוירא דארץ ישראל מחכים aër terrae Israëlis sapientem reddit hominem, Ba. bas. f. 158 b.

אֲוִיר *vacuum, spacium, locus in quo nil nisi aër est:* אויר בין שיטה לשיטה spacium inter lineam unam et alteram. שיטה בלא אוירה linea absque spacio. שני שיטין וארבעה אוירין duae lineae et quatuor spacia, B. bas. 163 a אויר כלי חרס טמא תבו טהור vacuum interius vasis fictilis pollutum est: superficies ejus exterior, munda, Chol. 24 b.

אֲוִירִי *aëreum, aëre plenum*; ut lignum, quod propterea in superficie aquae natat.

אוּרְיָא *ordo, series, strues lapidum ordinata:* אוריא דלבני strues laterum, nempe lateres vel lapides absque caemento ordine conjuncti et dispositi, ut maceriam constituant, ut circa hortos, agros aut vineas rusticorum fieri solet, Talm. Erub. f. 34 b. Est id quod Ar. in princ. libri ponit אצרא.

אֲוִירְיָהּ *aër domini, divinus,* i. e., *vehementissimus.*

אֲוְרִי, אוורי[70] *piger, desidiosus,* Talm. זה אורי אמברי יזפתיא יזיף hic est piger iste, qui etiam in vado (mortis) mutuum accipit. Proverbiale dicterium, quo plangebant hominem mortuum, qui cum vivens pigerrimus et bonae frugi non fuisset, moriens ne linteum quidem reliquit, cui mortui involvi solent, ut etiam mortuus id mutuo accipere cogeretur. Locus in Ar. citatus, falsus est. In Moëd k. autem 28 b legitur: רהיט ונפל אמעברא ויוזפתא יזיף quod hoc loco etiam adducitur in Ar.

אוּרִיָּה vide infra in ארח. Item *Occidens, plaga occidentalis mundi,* sic dicta ab ortu et luce stellarum pro illustranda nocte. Alius vult esse orientem a luce matutina. Alius dixit אוריה dici quasi אויר יה aër Dei sive coelestis,[71] scribit R. Salomon in B. bas. 25 a.

אוּרִיאֵל *Uriel,* angeli nomen. Unus est quatuor angelorum, qui circumstant solium majestatis divinae, ad ministeria ejus semper parati. Sunt autem hi: מיכאל גבריאל אוריאל רפאל. Michaël stat ad dexteram ejus ad vexillum tribus Ruben, versus meridiem. Quare vocatur nomen ejus Michaël? quando transivit populus Israëliticus mare rubrum, Moses aperuit os suum, et dixit: מי כמוכה באלים יי' Ex. 15, 11. Et alibi: אין כאל ישרון non est sicut Deus Jeschurun, Deut. 33, 26. (Ecce dicitur מי et dicitur כאל, unde מיכאל). Uriel stat ad sinistram ejus, ad vexillum tribus Dan, versus septentrionem. Quare vocatur nomen ejus אוריאל? propter legem, Prophetas et Hagiographa. Unde contigit Israëlitis, ut ad eos dictum sit: קומי אורי כי בא אורך surge, luce, quia venit lux tua, Jes. 60, 1. Et David dixit: אל יי' ויאר לנו benedictus sit Deus Dominus, qui lucem praebuit nobis, Ps. 118, 27. Ecce hinc est nomen אוריאל. Ulterius scriptura dicit: כי אשב בחשך יי' אור לי quando sedeo in tenebris, Dominus lumen mihi est, Mich. 6, 7 (Testimonium ex lege omissum est). Gabriel stat ante conspectum ejus ad vexillum tribus Jehudae, juxta Mosen et Aharonem versus orientem. Quare dictum est nomen ejus גבריאל? De Jehuda scriptum est: Nam Jehuda גבר praevaluit fratribus suis, 1. Paral. 5, 2. Et de Mose scriptum est: ויקרא אל משה et vocavit ad Mosen, Lev. 1, 1. Ulterius scriptum est, et vocavit nomen ejus פלא יועץ אל גבור Jes. 9, 6. Ecce hinc est nomen גבריאל. Raphael (stat a tergo ejus) pro vexillo Ephrajim. Quare vocatur nomen ejus רפאל Raphael? כדי לרפאות ad sanandum fracturas Jeroboam, qui ortus fuit ex tribu Ephraim, quae habitavit versus occidentem. Dictum etiam est, אל נא רפא נא לה o Deus, sana quaeso eam, Num. 12, 13. Hinc

---

69) Nonnullis est gr. *αὔρα*, quod quidem de אויר secundo (q. v.) contendere licet, at hoc 'א ex gr. *ἀήρ* ortum esse ex syr. ܐܐܪ s. ܐܐܪ facillime intelligis.

70) אורי B. Ar. (et Buxt.) videtur hanc vocem pro graeco: „*ἁβρός = ἁπαλός*, luxoriosus, deses" habuisse et fabulam de Acheronte respexisse; neque necesse est ut haec vox, ut nonnulli lexicographi voluerunt, a pers. اور (quod proprie nihil est nisi „deformis, turpis aspectu") derivetur. Cogitatio vero de Acheronte in causa fuit, cur B. Ar. pro אמברא, quod non intellexit, scriberet אמעברא (= trajectus), et interpretes posterioris temporis, qui ne in hac quidem lectione, quid valerent verba et quomodo conjungenda essent, intellexerunt, vocem אורי deleverunt. Neque tamen hoc neque illud necessarium esse videtur. — Conservata prima lectione רהיט ונפל באורי אמברי יוזפתיה יזיף sententia aptissima oritur, dummodo אוּרִי ex graeco „*εὐρώεις = σκωληκώδες*" (v. Lex. Steph. et cf. hebr. רמה, qua voce et tinea et putredo notatur) et אמברא ex lat. „umbra (= simulacrum, imago, *εἴδωλον*, manes)" repetamus. — Porro יזיף videtur non a rad. זוף (= mutuum sumere) sed a rad. נזף (minari, terrere) formatum esse, cuius radicis conj. hiphil ad efficiendam allitterationem (ut in אורי ואמברא) adhibita est. Sententia igitur esse videtur: רהיט ונפל בְּאורי „currebat (h. e. consectabatur quamdiu vivebat) donec caderet in putredinem" (secundum sententiam rabbin. מרבה בשר מרבה רמה, quo plus carnis, eo plus putredinis); ואמברי יוזפתיה יזיף „umbram tamen eius (h. e. manes eius, oppos. corpori, quod putrescit) terrebit culpa (quam hic commisit; propr.: debitum s. aes alienum, quod hic contraxit)." Memoratu dignum videtur, quod in his verbis allitteratio inest; neque abest suspicio, Judaeos, in quos mores et indoles Graecorum maximam vim exercebant, prosodiam graecam cognovisse eique imitandae studuisse, ita ut modus componendorum versuum qui adhibetur ab Judaeis Hispaniensibus, jam ab eo tempore, quo libri talmudici orti sunt, coepisse videatur. Atque versus oritur, si legimus:

רְהִיט וְנָפַל בְּאוּרֵי אַמְבְּרָא יַזִּיף יְזִיפְתָּא

71) B. Ar. qui pers. esse dicit ad terram Ariam in occidente Persiae sitam, spectat: *ARYA* vero, quoniam in lingua

est nomen Raphael. Leguntur haec in Bemid. r. s. 2. Vide et R. Bechai in s. Bemid: Zohar ibid.

אורויירין Vide infra in ordine אלי, in אוליירין.

אַוּרְקְסִין Vide in ברק.

אַוּרְשְׂנָא Nomen proprium loci, Talm.

אוּשׁ *personare, perstrepere, sonum aut strepitum edere, crepare*: אושו כולי עלמא personabant omnes, exclamarunt omnes: כולי עלמא totus mundus, i. e., omnes praesentes, quotquot ibi aderant: משום דאושי ברכות quia perstrepunt vel cum strepitu dicunt benedictiones aut consecrationes: aut nominaliter, quia sunt strepitus benedictionum, i. e., quia multae sunt preces et benedictiones, ideo cum festinatione et strepitu eas recitant et nil nisi strepitus inanis sunt: R. hasch. 35 a. ריאה דאושא pulmo crepans, Chol. 47 a.

אוּשׁ, אוּשׁ אוּשׁ *clamor, sonus, strepitus, vociferatio plurium.*

אוּשָׁא *paries: fundamentum, pavimentum, solum*: כְּאוּשָׁא בֵּינֵי עַמְמַיָּא sicut paries aut murus inter populos, Cant. 8, 9. Plur. אוּשִׁין, et emphat. אוּשַׁיָּא et feminine אוּשְׁיָת vel אֻשְׁיָת, et אֻשִּׁין emph. אֻשְׁיָת pro quibus rectius diceretur אֻשְׁיָת, et אֻשְׁוָת. In Dan. accipiunt Dagesch, אֻשַּׁיָּא. Istud Dagesch quandoque est pro defectu literae, ut in defectivis secunda radicali fieri solet; vel ex resolutione vocalis longae, ut hic est Schureck: מֵאוּשַׁיָּא עַד כָּתְלַיָּא a fundamentis ad parietes, hebr. מן הקרקע עד הקירות a solo ad parietes, 1. Reg. 6, 16. Non erat unum pavimentum duntaxat, sed diversa, ideoque paraphrastes plurali numero utitur: וְאֻשַּׁיָּא יַחִיטוּ et fundamenta componunt, jaciunt, Esr. 4, 12. מאושיא עד אושיא a pavimentis usque ad pavimenta, a pavimento uno usque ad alterum, tam pavimentum unum quam alterum, hebr. מהקרקע עד הקרקע 1. Reg. 7, 7. Const. יַת אוּשֵׁי בֵּיתָא pavimenta domus, hebr. את קרקע 1. Reg. 6, 15. 30. דאין אשיתא יתרען quod si fundamenta diffringantur vel destruantur, hebr. השתות, Ps. 11, 3. ואשית טוריא זעו et fundamenta montium commoventur, hebr. ומוסדי הרים Ps. 18, 8. עם אשות ידוהי, cum fundamentis manuum ejus, i. e., omni robore et viribus, heb. עם ארבות ידיו in quo interpretando variant, Jes. 25. 11. C. Aff. וְאִתְעֲתַּר בָּתַר אֻשְׁוָתְנָא et stat post parietes nostros, hebr. אחר כתלנו Cant. 2, 9. ויתפגרן אושהא et destruentur fundamenta ejus, hebr. יסודותיה Ez. 30, 4. וְאוּשְׁהָא אֲגַלֵּי et fundamenta ejus retegam, melius וְאוּשָׁהָא hebr. ויסודיה Mich. 1, 6. ואכלת אשותהא et consumet fundamenta ejus, hebr. יסודותיה Thren. 4, 11 נְפַלָא אֻשְׁיָתְהָא ceciderunt fundamenta ejus, hebraice אשויתיה Jer. 50, 15. ואשותי מטבלין et fundamenta ejus extolluntur, Esrae 6, 3. ביני אושותהון intra muros ipsorum, hebr. בין שורותם Job. 24, 11.

אושא nom. prop. loci: מחצלות אושא storeae Usianae, Succa f. 20 a.

אַוְשַׁר, אֻוְשַׁר idem quod אֻשְׁשַׁר. vide illic.

אוּת *signum*, hebr. apud grammaticos *litera*, quia est signum et character vocis legendae et proferendae. Apud Physicos *meteoron*. Plur. אותות *signa*: Talm. אותות הרדין והכובסין signa vel tesserae textorum et fullonum, אותות הצבעין tesserae tinctorum: אותיות *literae*. Chaldaei pro more mutant Cholem in Kametz, ut קל, קָל *vox*. Dicunt ergo hic אָת litera, plural. אָתִין literae. בעשרין ותרתין אתין in viginti duabus literis, Cant. 1, 4. Et cum Vau, in Zohar in princ. גּוּפָא אָתְוָון וְרוּחָא נְקוּדֵי corpus sunt literae, et spiritus sive anima, puncta vocalia.

אָת *signum, aliquid significans et portendens*: דא את קים hoc est signum foederis, Gen. 9, 12, 17. ותהי לאת קים et sit in signum foederis, Gen. 9, 13. ויהי לך לאת על ידך et erit tibi pro signo in manu tua. Ex. 13, 9 Emph. וְשַׁוִּי יְיָ לְקַיִן אָתָא et posuit dominus in Kaino signum, Gen. 4, 15. Plur. masc. אָתִין וּמוֹפְתִין signa et portenta, Deut. 6, 24. לאתין ולמופתין in signa et in portenta, Gen. 1, 14. באתין ובמופתין cum signis et portentis, Jer. 32, 21. אָתְוָהִי signa sua. Ps 74, 43. Emph. אתיא ut mox infra. Plur. foem אָתְוָן אָתְוָן signa, שדר אתין misit signa, Ps. 135, 9. באתין cum signis, Num. 2, 2. מבטל אתות בידין irrita reddens signa astrologorum, Jes. 44, 25. C. Aff. וְאַסְגֵּי יַת אָתְוָתִי et multiplicabo signa mea, Exod. 7, 3. ואתותך טביא et signa tua bona sive excellentia, Cant. 1, 3. מאתותך a signis tuis, Ps. 65, 9. אָתְוָתָנָא signa nostra, Ps. 74, 9. אָתְוָתֵיהּ et signa ejus Deut. 11, 3. שוו אתותהון אתיא ponunt signa sua, signa, Ps. 74, 4.

אתו אותו *is, ipse*: vide infra in את.

אוּתְיָא [72] *vespertilio*, siquidem idem significat quod hebr. תנשמת, pro quo in Jonath. legitur Lev. 11, 18.

אוּתְיָאוּס *confestim, celeriter, mox, statim*, Talm. Factum est ex Graeco εὐθύς. Apud Talmudicos legitur corrupte per Mem in fine, quod profectum a scribis vocis originem nescientibus: נמצא על שלה אותיום si inveniatur (macula sanguinis) in ipsa statim, scil. post coitum, polluti sunt ambo, ipse et ipsa, et opus habent oblatione, Nidda 14 a. Posset hoc scribi אותיוס. Glossa מיד „statim". Pro eodem scribitur אותיום mendose, Kerith. 18 a. In Ar. אותיאוס, quod ad originem propius accedit.

אוּתְנְטִיאָה *αὐθεντία dominatio, autoritas, potestas in alium, dominatus proprii arbitrii*. Usus ejus est in Medraschim: ut, אותנטיאה שלו לא היה ראוי להיות בימי דוד אלא בימי שאול dominatus ejus non erat conveniens ut esset diebus Davidis, sed diebus Saulis, Ber. r. s. 25. Ejus scil. famis, quae sub Davide accidit: ea potius debebat sub Saule evenisse, sed quia Saul fuit גרופית של שקמה ramus sicomori (id est, sterilis et sine fructu) devoluta est fames ista ad tempora Davidis. V. s. 40 et 64. Gl. ממשלה וחוק. V. et in seq. voce.

---

sanscr. excellentes s. divini significat, idcirco Talmudici vocem ad etymon. hebr. referre conati compositam ex אור et ית esse volunt. *) אוריין Ber. rab. 50 ὅριον limes, terminus. Cast. Hanc talm. vocem eandem habere ac syr. ܐܘܪܝܘܢ ut nonnulli lexigraphi voluerunt, non licet; ו enim insertum satis indicat vocem ad gr. Ὠρίων i. e. ad sidus orion, spectare. *) אורנישא transpositio vocis אורגישא ὄρνις v. in ארש.

72) ὠτός otus avis nocturna ut putat Bochartus. Alii vocem pro lat. asio habet, quod idem est.

אַנְתְּנַסְיָין *dominator*, *dominus*, *qui libere pro sua autoritate dominatur et agit*. Graecum est *αὐθέντης*, unde forte aliquando per ז vel ס in fine scriptum fuit, quod a Judaeis graecae originis imperitis postea mutatum in ן fuit. Sic dicunt קוזמיקן a graeco *κοσμικὸς*, *mundanus*. In Medraschim usurpatur: פרת אותנטין של נהרות Perath sive Euphrates dominus est reliquorum fluminum, Ber. rab. s. 16. glos. עיקר ומובחר שבכל הנהרות praecipuum et selectissimum omnium fluminum. Alibi: Septem nomina habuit Schelomo, עיקר אותנטייה שלהם principalia autem, seu praecipua ex eis sunt Jedidjah, Koheleth, Schelomoh. Midr. Kohel. c. 1, 5.

אַוְתְּנַיָא[73] legitur Job. 9, 13. Regia אַוְתְּנַיָא, Elias אַוְתְּנַיָא. Omnia nihil sunt. Lego גֵּיוְתְּנַיָא *elati*, *superbi*. In Hebraeo est עוזרי רהב „adjutores superbiae". Qui superbiae patroni sunt, sunt ipsi superbissimi. Est autem גֵּיוְתָן superbus, a גָּאָה elatum esse, efferre se, superbire.

אֱזַן *tunc*, hebr. Illud in Ps. et Prov. plerumque transfertur per הידין. Hinc sine dubio corrupte in Regiis legitur אִידַן pro הֵידֵין *tunc*, Ps. 19, 14.

אֲזָא, **אֲזֵי**[74] *accendere*, *succendere*, אַף אָזֵא וְאָפֵא לְחֶם etiam accendit (furnum) et coquit panem, hebr. אף ישיק Jes. 44, 15. Posset et legi ex forma Partic. אָזֵא accendit: כְּתַנּוּרָא דְּאָזֵי לֵיהּ נַחְתּוֹמָא sicut furnus, quem accendit sibi pistor, hebr. כתנור בוערה מאפא Hos. 7, 4 Partic. pehil, וְאַתּוּנָא אֲזֵה יַתִּירָא et fornax erat accensa valde, Dan. 3, 22. Forma est irregularis pro אֲזִי vel אֲזֵי. Infin. וַאֲמַר לְמֵזֵא לְאַתּוּנָא jussitque accendere fornacem, Dan. 3, 19 pro לְמִזְיָא vel לְמֵאזָא. C. Aff., עַל דִּי חֲזֵה לְמֵזְיֵהּ magis quam par erat accendere eam, Dan. 3, 19. Huc referendum ex Ber. rab. s. 63. דיתזון בי בני תלתא יומי ut accendant, i. e. calefaciant balneum per triduum: et paulo post, ואתזון et accenderunt, calefecerunt. Ar. adducit in lit. Sajin.

אֲזָנְיָא[75] *avis immundae nomen*, pro hebr. עזניה. Sub hac forma adducitur in Elia et in Ar. ex Lev. 11, 13 et Deut. 12, 14. Onk. habet עזיא et עזיא. Jonath. בר גזא ubi verisimile est ג respondere hebr. ע, ut alias, veluti עזא Gaza, עמורה Gomorrha.

אזוב **אֵזוֹבָא** *hyssopus* vel *hyssopum*, herba unde fasciculus fiebat, quibus utebantur sacerdotes in aspersionibus sacris: אסרת אזובא fasciculum hyssopi, Ex. 12, 22. אעא דארזא ואזובא lignum cedri et hyssopum, Num. 19, 6. דמדי באזובא qui aspergit cum hyssopo, Ps. 51, 9. ובאזובא et hyssopo, Lev. 14, 52. Fasciculus hyssopi fiebat ex tribus stipitibus sive caulibus, quorum quisque habebat alios ramusculos, minimum tres, unde Talm. מצות אזוב שלשה קלחים ובהם שלשה גבעולים praeceptum hyssopi erat, (i. e. fasciculi hyssopi) ut constaret tribus caulibus, in quibus essent tres culmi sive ramusculi. Para c. 11. Hyssopus brevior ligabatur filo ad bacillum Para c. 12.

אֵזוֹבְיוֹן *idem*, apud Talmudicos: אין אוכלין איזובין בשבת לפי שאינו מאכל בריאים non comedunt hyssopum in sabbatho, quia non est cibus hominum sanorum, id est cibus communis, sed medicinalis, Schab. 109 b in Misna. Gemara hic distinguit inter אזוב hyssopum legis, et inter איזובין Talmudicorum. Maim. ad hunc locum respiciens in statutis de sabbatho, c. XXI. s. 22 scribit: Homo comedens et bibens (in sabbatho) ea, quae homines sani comedere et bibere solent, etiamsi medicamentosa sint, veluti sunt coriandrum, lupulus, ואזוב et hyssopus, כדי להתרפאות בהם ut sanetur iis, id licitum est ei. Huic ergo אזוב et אזובין idem valent. Quidam libri divisim legunt אזוב יון quasi *hyssopus graeca*. Plures enim hyssopi species alibi numerantur, veluti אזוב ולא אזוב יון ולא אזוב כוחלין[76] ולא אזוב רומי ולא מדברי Chol. 62 b. Neg. c. ult. Para c. 11.

אִזְגַּד[77] *legatus*, *nuncius* Ponitur pro hebr. ציר et מלאך in hoc sensu. א videtur omnio esse servile: sed videatur hic: ואזגד בעממיא שליח et legatus ad gentes missus est, hebr. וציר, Obad. v. 1. ואזגד אֲתָא לות איוב et nuncius venit ad Jobum, hebr. ומלאך, Job. 1, 14. ושלחת איזבל אזגדא et misit Isabel nuncium, 1. Reg. 19, 2. Possit et legi אִזְגַּדָּא ex forma analoga אִזְגַּד, ut et in aliis locis: אִזְגַּדָּא מְהֵימְנָא nuncius fidelis mittentibus ipsum, hebr. ציר נאמן Prov. 25, 13. ואזגדא מהימנא at servus fidelis, Prov. 13, 17. Plur. דִּמְשַׁלַּח בְּיַמָּא אִזְגַּדִּין qui mittit per mare legatos; אזילו אזגדין קלילין ite nuncii leves, Jes. 18, 2. ותבו אזגדיא et reversi fuerunt nuncii, Gen. 32, 6. לאזגדי יפתח ad nuncios Jiphtachi, hebr. אל מלאכי Jud. 11, 13. ביד אזגדך per nuncios tuos hebr. ביד מלאכיך 2. Reg. 19, 23. ושלחת אזגדיך et misisti legatos tuos, Jes. 57, 9. ואזגדוהי et legati ejus, Jes. 30, 4.

אִזְגְּדִין *glebae*, *tumuli terrae*: usus ejus in proverbio: מתלא אמר בחקלא דאית ביה אזגדין לא תימר מילה דמסטירין proverbium dicit, „in agro in quo sunt glebae, ne dicas verbum mysteriorum" i. e. „arcanum," Ber. r. s. 74. ne scil. ibi aliquis lateat, qui consilium tuum audiat. Nam ibidem legitur, אין נוטלין עצה אלא במקום רווח non capiunt consilium, nisi in loco spacioso, ubi scil. nemo latere possit, qui audiat et revelet. Dicitur hoc de Orientalibus populis.

---

73) εὐθενης = εὐθηνης felix inde superbus.

74) Ad etymon אז (ead. אזד d. q. supra) referendum veluti gr. αὐ, αὐ-ι-ω, ἄζω uro ussi.

75) = עזיא vide in עזז. Lectio ע prout ג d. q. A. n. ex arab. lingua oriri videtur, in qua ע apposito puncto fere ut G nostrum sonat.

76) א' כוחלי Plerique hys. fuscam reddunt, Bochartus autem (cum nulla sit hys. fusca et reliquae tres a locis denominentur) mutatis literis ה et ח, ut sunt figura similes (ut אח גלית II. Sam. XXI, 19 pro את גלית) א' כוחלי legit a כותל paries, in qua provenit.

*) אזגא (Ketub. 77 b) quod in Ar. in לרנא interpretatur sectionem vitri: idem ac זוגא esse putavit. R. Salom. autem ibi legit גירדא דאגוזא et exponit קליפי עץ האגוז decorticationes coryli.

77) syr. ܐܙܓ seduxit, abduxit, B. Ar. autem cum איזגר legit et Bochartus (Hieroz. p. 537) pers. ἀσγάνδης et ἀσκάνδης esse putat.

אזד *abire, recedere, egredi:* מִלְּתָה מִנִּי אַזְדָּא verbum a me egressum est, Dan. 2, 5. די אזדא מני מלתא quod egressum est a me verbum, Dan. 2, 8.

אִזְדַּרְבּוּרֵי ponitur hic in Aruch et aliis: V. in דרב. Est enim ejus verbi Itphael.

אזדקור ponitur et illud hic in Aruch, et male ab aliis explicatur. V. in זקר.

אזל *ire, abire, degredi.* Praet. לְבַיְתֵהּ אֲזַל domum suam ivit, Dan. 2, 17. ויעקב אזל לאורחיה Jacobus autem abiit viam suam, Gen. 32, 1. ואזלת אמתא et abiit ancilla, 2. Sam. 17, 17. למא לא אזלת quare non ivisti (cum socio tuo), 2. Sam. 16, 17. אוכם אזלית niger, ater ivi, (sed non a sole) Job. 30, 28. ופלחיהון בשביא אזלו et cultores eorum in exilium iverunt, Jes. 46, 2. לאן אזלתון quo abivistis, 1. Sam. 10, 14. Part. וְאַבְרָהָם אָזִיל עִמְּהוֹן et Abraham ibat cum ipsis, Gen. 18, 16. דאזל עם אברם qui ibat cum Abramo, Gen. 13, 5. אזלין לאחתא למצרים ibant descensum in Aegyptum, Gen. 37, 25. תמן אלפיא אזלן ibi naves ibant, Ps. 104, 26. Infin. וּכְעַן מֵיזַל אֲזַלְתָּ nunc autem eundo ivisti, Gen. 31, 30. למיזל עמכון ire vobiscum, Num. 22, 13. בתר מיזלהון post ire ipsorum, postquam abiissent illi, 2. Sam. 17, 21. Imper. אֵזֶל אֱחֵת הִמּוֹ ito, deportato ista, Esr. 5, 15. ואזיל בענותנותא et ito in humilitate, Eccl. 11,9. Saepe in Venetis haec forma אֵיזֵל vel אֵיזֵל pro אֱזֵל: sic enim analogia postulat. אֱזִילוּ לְאַרְעֲכוֹן abite in terram vestram, Num. 22, 13. Fut. ואסרטא דלא אתוב איזיל et viam per quam non reversurus sum, ibo, Job. 17,1. מה מני ייזיל quid a me abibit? Job. 16, 6. ואנון יזלון ipsique abibunt, 2. Sam. 17, 17.

Talmudici in Imperativo frequenter etiam dicunt זיל.

Deinde אֲזַל *texere*: אַזְלָאָה, אַזְלוֹאָה *textor*. Talm. אשכח קיבורא דאזלי ביה אזלי invenit glomum neti, quem contexuerant textores, Mezia 24b. Glos. קיבורי id est, פקעיות glomi. אזלי i. e., ציידים העושים מכמורות venatores conficientes retia. Qui ex hoc loco אזלי pro glomo fili accipiunt, errant. Quod Ar. hic ponit, Hebraeum מטוה in Targum reddi per אזלא, id hodie legitur עזלא. Patet tamen hinc, אזל hoc sensu esse pro עזל: v. Ex. 35, 25.

אֲזָלָא, אוּזְלָא *rete ex filis contextum*, quasi netum dicas, pro עֲזָלָא, commutatis gutturalibus ab initio: באזלי ואוהרי de retibus et fiscellis junceis nemo controversiam movet, Git. 60b. Item למגדל אוהרי conficere fiscellas sive sportulas junceas (ad capiendos pisces) diebus profanis intermediis festi, licitum est: אבל איזלי אסור sed retia (ad capiendas aves) prohibitum est, quia est opus artificiale sive artificis, מעשה אומן ut loquuntur: at illud, מעשה הדיוט opus vulgare et rude.

אזילתא, איזלתא *fasciculus, manipulus olerum, herbarum, et similium rerum, quas rustici ad forum deferunt, ut vendant.* Hinc, אוּזִילְתָּא דְאִכָּרֵי manipulus agricolarum, Erub. 28b vel pluraliter אוּזְלְיָתָא id est אגודות, אסוריתא ligamina, fasciculi filo vel fune colligati.

איזלי *insula.* Sic Munsterus ponit: dubito.

אֲזָלַיָּא *fluenta*, Exod. 15, 8. Hoc a נזל est, ut et Jonathan pro eo habet נזליא v. נזל.

אזם אַזְמָאָה *scelus, piaculum.* Guido ex libro Zohar citat illud. Videtur esse ab אשם, vel a זמה.

אִזְמֵל *novacula, culter, scalprum.* Est a Graeco σμίλη, unde potius, immo proprie ad literam ז referendum esset: היך אזמל חריף sicut novacula acuta, hebr. כתער Ps. 52, 4. בזע באזמל ספרא discidit cultro scriptorio, hebr. בתער Jerem. 36, 23. מגזי ליה באזמליא discindit illud cultris, Jes. 44, 13. אזמלין חריפין cultros, novaculas acutas, hebr. חרבות צרים Jos. 5, 2. Apud Rab. אזמל של רהיטני culter dolabrae vel planulae, Schab. 58.

אִזְמַרְגַּד Vide in litera ז.

אזן *armari, armatum esse:* וְאָזֵן במאני זינא et armatus est instrumentis armorum, כמא דְאָזֵן בזרקתא sicut quis armatus est lorica, Jes. 33, 4.

אֶזְנִין *arma.* Forma haec est hebraica, ut אֲזֵנֶךָ arma tua, Deut. 23, 13. In Targ. אַזְנִין, unde די בבית אזנין מסתר quae (sagitta) in domo armorum abscondita est, i. e., in pharetra, Jes. 49, 2, Zach. 9, 13. בית אזיניה domus armorum ejus, hebr. אשפתו pharetra ejus, Jer. 5, 16. Derivatum ab hebr. זַיִן.

אזן *audire, exaudire, auscultare.* Frequens apud Rabbinos in libris precum: אנא אזון חין quaeso exaudi supplicationem.

אָזַן *idem.* Item apud Rabbinos, *aures abscindere.* Sic זנב est *cauda,* זִנֵּב *caudam abscindere:* ומאזניו et aures abscindebat ipsi. אִזֵּן *trutinari, probari,* apud arithmeticos: יְאוּזַן זה תמין probabitur haec species.

אָזְנַיִם *aures:* metaphorice *ansae:* קופה שאין לה אזנים capsa sine ansis.

מֹאזְנַיִם, מוֹזְנַיִם *bilances, trutina, statera,* hebr. מוֹזְנְוָן דְקוֹשְׁט staterae, bilances justae, Lev. 19, 36. כְּעֵיּוּל מוֹאזְנַיָּא sicut momentum bilancis, Jes. 40, 15. ותלית כספא במוזניא et appendi argentum in bilance, Jer. 32, 10. Legitur et cum ר loco ז, ut saepe in aliis fit: unde מורנין דקשוט bilances justae, Eccl. 2, 8. מאזנים של זהבים libra aureorum, ein Goldwaag, Kelim c. 29. Apud Rabbinos, מאזנים *trutina,* i. e., *probatio,* ut arithmetici suarum numerationum certas probationes habent. מאזנים *libra,* signum coeleste.

אזינקא Vide in זנק.

אזר ארנוקא Vide infra in ordine ארן.

אֵזוֹר *cingulum, cinctura,* hebr. איזורו מוכיח עליו cingulum ejus arguit de ipso, quod sc. pauper sit, Chol. 108a. Moëd. k. 14a. Videtur proverbiale esse. Hinc apud astronomos, אזור המזלות *cingulum signorum coelestium,* i. e., *Zodiacus,* quem etiam vocant אופן המזלות vel גלגל המזלות.

אזת hinc עַל אַרְבַּע אִזְתַּרְדּוֹי in quatuor angulis ejus, Exod. 25, 12 in Jonath. Videtur legendum esse אִסְתַּוְרוֹי. Est pro hebr. פַּעֲמֹתָיו.

אזח *euge:*[78] ואמר אח שחנית dicitque euge, concalui, hebr. האח, Jes. 44, 16.

---

*) אזי chald. איזייא T. H. Maaser scheni (f. 55b). Interpres ibi reddit קוצים spinas B. M. videtur esse מדורת אש pyra rogus ab אזא accendit. * אוזפי s. אוזפי vide in זוף.

78) Item לשון מרה vox doloris seu dolentis adeoque increpantis, *vae.* אח לראשו vae capiti ejus. B. Ar. אחאב Vide Sanh. 102b. et ibi glossam.

אחא quae hinc esse possint, v. in אחת.

אחב hinc fit vox contracta ex אח *frater* et אב *pater*,[79] sed cum affixis pronominibus tantum: *frater patris*, i. e., *patruus*. Sic pro hebr. דוד legitur: ut, חֲנַמְאֵל בַּר אַחֲבִי חנמאל בר Hanamel filius patrui mei, Jer. 32, 8. שלום ארכיך Hanamel filius Schallum patrui tui, Jer. 32, 7. בְּנֵי עֻזִּיאֵל אַחֲבוּהִי דְּאַהֲרֹן filii Uzielis patrui Aharonis, Lev. 10, 4. Pro eo divisim legitur, או אח אבוהי בר אח אבוהי aut patruus ejus, aut filius patrui ejus (vendicabit eum), Lev. 26, 49. Sic, ואמר אח אבוהי et dixit frater patris ejus, 1. Sam. 10, 14. ואמר שאול לאח אבוהי et dixit Saul ad patruum suum, 1. Sam. 10, 16. Item Hierosolymitane, אביחיל אחבוי דמרדכי Abichail patruus Mordechaei, pro אח אבוהי Esth. 2, 15.

אַחְאָב n. p. regis Israëlis. In perek Chelek 102 b. Achab dicitur, quasi אח לשמים, et אב לע"ז.

אחד *capere, tenere, apprehendere, comprehendere.* Ortum est ex hebr. אחז, per usitatam commutationem ז et ד. Pro eodem etiam in Targ. ponitur, ut et pro לְכַד et תָּפַשׂ. Praeteritum: וּמְחַד לָא אֲחַד et capiendo nihil ceperit, hebr. ולכד לא ילכד, Amos 3, 5. אעא דלא אחיד ביה רקבא lignum quod nulla comprehendit putredo, eligit, Jes. 40, 20. ואחד בסרי רתיתא et comprehendit carnem meam terror, hebr. ואחז, Job. 21, 6. ואחדית בלחינתי et comprehendi concubinam meam, Jud. 20, 6. Part. praes. אָחֲדֵי נִבְלַיָּא tenentes nablia, Jes. 22, 24. Part. pehil. אֲחִיד בְּאִילָנָא captus, detentus erat ad arborem cornibus suis, hebr. נאחז Gen. 22, 13. אמא אחידא לגבר ancilla capta viro, ducta a viro, pro quo Jonathan habet מתארסא desponsata, Lev. 19, 20. Infin. וּמֵיחַד, v. antea ad Praet. לְמֵחֲדְהוֹן ad capiendum eos, hebr. לתפשם 1. Sam. 23, 26. Imper. ואחדו עליהון ית מגיחתא et capite ante eos, praeoccupate vada, hebr. ולכדו Jud. 7, 24 רְדוּפוּ וַאֲחִידוּ יָתֵיהּ persequimini et capite eum, hebr. ותפשוהו Ps. 71, 11. אחדוהי capite eum, 1. Reg. 13, 4. Futur. יֵחוֹד גְּבַר בְּאָחוּהִי si prehendat vir fratrem suum, hebr. כי יתפש Jes. 3, 6. וניחודנון כד חיין et capiemus eos sic vivos, 2. Reg. 7, 12. Pahel אַחֵד *continere*: *unire, conjungere, componere, consuere.* Partic. מְאַחֵד בְּאַמִּיטְתָא continens in caligine, hebr. מאחז Job. 26, 9. Aphel sive Ophal, אוֹחֵד, idem quod אַחֵד. Praeter. אוֹחַדְתְּ בְּיַד יְמִינִי prehendisti manum dexteram meam, hebr. אחזת Ps. 73, 23. Imperat. אוֹחוּדוּ יַת נְבִיֵּי בַעְלָא capite Prophetas Baalis, 1. Reg. 18, 40. Ithpehal et Ithpahel אִתְאַחַד vel אִתְּאַחַד vel אִתְאֲחַד *capi, teneri, contineri, comprehendi, deprehendi: uniri, conjungi.* Praeter. בְּסְרֵיגַתְהוֹן אִתְאֲחַד in sagena ipsorum captus est, Ezech. 19, 4. Contracte, אתחד בכמד חבליהון דמצראי captus vel interceptus fuit reti perditionum Aegyptiorum, Thren. 4, 20. Sic, וְהִיא לָא אִתְּחֲדַת ipsaque non fuerit deprehensa, hebr. נתפשה Num. 5, 13. ואתאחד שבטא et deprehensa fuit tribus domus Jehuda, Jos. 7, 16. ואתאחד רישיה בבוטמא et comprehensum fuit caput ejus in quercu, hebr. ויחזק, 2. Sam. 18, 9. Part. דְּמִן קוֹרָא מִתְאַחֲדִין quae a frigore uniuntur, i. e. concrescunt, hebr. יתלכדו Job. 38, 30. דמתאחדין בתקלא quae capiuntur reti, Eccl. 9, 12. מתאחדין ולא מתפרדין conjunguntur et non separantur, Job. 41, 8. Futur. דְּיִתְאַחַד בְּחֶרְמָא qui deprehendetur in anathemate, Jos. 6, 15. יתאחדון בנכלותא comprehendentur in astutia, Ps. 10, 2. Apud Rabbinos התאחד *unum, unicum esse* vel *fieri.* Et grammatice, *in singularem numerum deduci* vel *formari*: sicut et התרבה est *in pluralem numerum deduci.*

II. **אֲחַד** *claudere.* Praeter. וְדַשָּׁא אֲחַד בַּתְרוּהִי et januam clausit post eos, hebr. סגר, Gen. 19, 6. אחד עליהון מדברא clausit, conclusit eos desertum, Ex. 14, 3. ויח דשא אחדו et januam clauserunt, Gen. 19. 10. ותרעא אחדו et portam clauserunt, Jes. 2, 7. Part. הָא אָחֵד בְּמַיָּא וּמְיַבֵּשׁ en claudit aquas et exsiccat eas, hebr. יעצר *cohibet*, Job. 12, 15. ויפתח ולית דאחיד et aperit nemoque est qui claudit, Jes. 22, 22. Part. pehil, וְהוּא אֲחִיד et ipsa (porta) erat clausa, Ez. 44, 1. ויריחו אחידא הות ברשין Jericho erat clausa januis, Jos. 6, 1. Hinc legendum, הֵיךְ קַרְיְתָא עֲשִׁינְתָּא וַאֲחִידָא sicut urbs fortis et clausa, Prov. 18, 19. Inf. אֲרֵי מֵיחַד אֲחַד יְיָ nam claudendo clausit Dominus, Gen. 20, 18. עִידָּן לְמֵיחַד תַּרְעָא tempus claudendi portas, Josua 2, 5. Futur. לָא תֵיחוֹד פּוּם תּוֹרָא בְּדִישֵׁיהּ non claudes os bovis in tritura sua, hebr. לא תחסם Deut. 25, 4. וייחוד ולית דפתח et claudet, nemoque erit qui aperiat, Jes. 22, 22. Huc referri potest et illud ex Pahel, מְאַחֵד בַּאֲמִיטְתָא conclusus in caligine sive umbra solii sui, ne conspiciant eum angeli sui, Job. 26, 9. Ithpehal vel Itpahel. Praeter. אִתְאֲחִידוּ אֶל בָּתַיָּא מִלְמֵיעַל occlusae sunt omnes domus ab ingressu, Jes. 24, 10. Sic legendum ex collatione loci Jer. 13, 19. Fut. וְתַרְעָא לָא יִתְאֲחִיד עַד רַמְשָׁא et janua non claudetur usque ad vesperam, Ez. 46, 2. ותרעין לא יתאחדו et portae non claudentur, Jes. 45, 1. Apud Talmudicos, ואתחיד דשא באפיה et clausa fuit janua ante faciem ejus.

אַחְדָא *clausura, occlusio*: וַאֲחָדַת רַחְמֵי et occlusio uteri, hebr. ועצר רחם, Prov. 30, 16.

אֲחִידָה ,אחודה *prehensio, apprehensio, possessio, occupatio.* Sic ponitur pro hebr. אחזה, quando cum נַחֲלָה conjunctum est: תתן לחון אחודת אחסנא dabis eis occupationem possessionis haereditariae, hebr. אחזת נחלה Num. 27, 7. אחודת אחסנתנא occupationem haereditatis nostrae, hebr. אחזת נחלתנו Num. 32, 32. מֵאַחְסָנַת אֲחוּדַתְהוֹן de haereditate possessionis ipsorum, h. מנחלת אחזתם Num. 35, 2. אחודתהון היא באחסנא possessio ipsorum ea est, per haereditatem, hebr. אחזתם היא בנחלה Ez. 46, 6.

אֲחִידָה ,אוּחֲדָה Vide in חוד.

אַחְדָנָא *Idem*: דלא לעלם תוא אחדנא non enim in perpetuum durat possessio, durant opes et divitiae, Prov. 27, 24 in Regiis. In Hebraeo est חסן, quod interpretes hic communiter accipiunt ex Chaldaica significatione pro *opibus, divitiis, thesauro*, ut Ab. Esra explicat. Sic forte melius in Targ. legetur אחסנא, quod nomen tritissimum est: sed אחדנא inusitatum. Veneta mendose habent אודנא.

אֲחַד ,אַחַד *unus* hebr. אחת *una.* Apud Rabbinos

---

79) Ita et syr. ܐܚܒܐ ex ܐܚܐ et ܐܒܐ. De nomine אחאב vide supra in אח * אחא (Vide 22 b.) nomen loci.

in continuato sensu repetitum אחד, valet *sive; cum, tum*; *tam, quam:* אחד עני אחד עשיר unus pauper et unus dives, vel, unus pauper et alter dives; sive pauper, sive dives: cum pauper tum dives: מכשפה אחד האיש אחד האשה malefica, (de qua Ex. 22, 17. maleficam non sines vivere") intelligitur, sive vir fuerit, sive mulier, Sanh. f. 67a כָּל אֶחָד *unusquisque.* תיבות אחדות voces eaedem, unius generis, simplices.

חַד *unus, primus.* Per aphaeresin primae radicalis sic in Targ. et apud Talmud. usurpatur: והוה צפר יום חד et fuit mane dies unus, i. e. primus, Gen. 1, 5. עמא חד ולישן חד populus unus et lingua una, Gen. 11, 6. בחד לירחא in uno mensis, i e. primo die mensis, Gen. 8, 5. Foem. ונסיב חדא מעלעוהי et accepit unam de costis ejus, Gen. 2, 21. בחדא מקרוך in una sive aliqua urbium tuarum, Deut. 15, 7. ויהי לחדא מאלין et reus sit unius ex istis, Lev. 5, 4. והבו פלגא לחדא et date dimidium uni, ופלגא לחדא et dimidium alteri, 1. Reg. 3, 25. מחדא מקרוך ex aliqua urbium tuarum, Deut. 18, 6. Aliquando est *semel*, ut hebraice אחת, per ellipticam loquendi rationem. „Et faciet expiationem Aharon super cornua ejus חֲדָא בְּשַׁתָּא „semel in anno", sive „quotannis", Ex. 30, 10. Jonathan pro eo plene dicit, חדא זמנא בשתא uno tempore quotannis. Sic et alibi plene, זמנא חדא לכא וזמנא חדא לכא vice una hac, vice altera illac, 2. Reg. 4, 35.

כַּחֲדָא *una, simul, pariter* Respondet hebr. יחד, quod affinitatem habet cum אחד, unde huc reduci potest, etsi videri possit esse originale, ut לְחֲדָא. Sine א non invenitur: nam quod Ps. 139, 16 legitur, mendosum est: למיתב כחדא habitare una, Gen. 13, 6. וכחדא תלמיהא בכין et pariter porcae ejus flent, Job. 31, 38.

לַחֲדָא Vide in לחד.

אַחְדוּת *unitas, unitio.* Apud Rabb.: Deus dicitur אחד *unus*, et homo dicitur אחד *unus:* homo tamen non est simpliciter unus, quia compositus est ex elementis et alium habet similem sibi. At אחדות השי״ת אין סוף לאחדותו unitas Dei benedicti, nullus est finis unitatis ejus. V. librum Ikkarim Orat. 2 c. 9 et 10.

הִתְאַחֲדוּת *unitio*, qua quid unitur.

אֲחָדִים *unitates, numeri unitatis arithmeticae*: Sic מספר עֲשָׂרוֹת sive עֲשִׂירִיוֹת denarii, הַמֵּאוֹת centenarii מחוברים מאחדים numeri compositi ex unitatibus. Sunt autem ט׳ אחדים „novem unitates". In additionis specie debent scribi האחדים תחת האחדים unitates sub unitatibus, denarii sub denariis, et sic deinceps.

אֲחָה *consuere, resuere, resarcire, recte et arcte secundum artem.* Infin. וְעִדָּן בְּחִיר לְאַחָאָה בְזִיעָה et tempus selectum est resuendi rupturam, hebr. לתפר, Eccl. 3, 7. Alias in Targ. pro eo dicitur חַטִּים et חטט, ut suis locis videre est. Apud Rabb. in Ber. rab. s. 39. ad illud, „soror nobis est parva", Cant. 8, 8. זה אברהם שאיחה את כל באי עולם hic est Abraham, qui consuit (conjunxit, consociavit) omnes homines: Bar Kaphra dixit, כזה שהוא מאחה את הקרע קטנה sicut is qui consuit rupturam vestis parvam: אלו קרעין שאין מתאחין hae sunt rupturae, quae non debent resui, Moed c. 26a, rupturae scil. magnae vestium, quales in magno luctu fiebant super patrem, matrem, praeceptorem, principem, etc.

Ibid p. praec. על כולן שולל לאחר שבעה ומאחה לאחר שלשים omnes istas rupturas crasse consuit post septem dies, recte autem resuit post triginta dies. Majemon par. 4. statutis de luctu, c. 8. על אביו ואמו שולל לאחר שלשים ואינו מאחה לעולם super patrem et matrem (lugens) crasse consuit (lacerationem vestis) post triginta dies, recte autem resuit nunquam. Rabb. David 2. Reg. 18, 17. Quia audiverant (Eljakim et Sobna) blasphemiam in Deum (a Rafsake) ideo lacerarunt vestimenta sua. Hinc probarunt Rabbini nostri, quod quicunque audit blasphemiam aliquam, tenetur lacerare vestimenta sua, ואותו קרע אינו מתאחה לעולם et ista laceratio nunquam recte resuitur.

אִיחוּי *sutura, resarcitio, refectio*: לא אסרו אלא איחוי אלכסנדרי בלבד non prohibuerunt nisi suturam Alexandrinam tantum. Haec artificiosa fuit: quidam dixerunt, extrinsecus fuisse planam, intrinsecus autem nonnihil prominuisse: alii dixerunt, supra et infra fuisse aequalem, instar texturae. V. Majem. et Talmud dictis locis.

אַח *frater*; הלא אח עשו ליעקב nunquid Esau fuit frater Jacobi, Mal. 1, 2. איתא תהי עמנא לאח veni, erisque nobiscum tanquam frater, Cant. 8, 1. טב שכינא קריב מאח רחיק melior est vicinus propinquus, quam frater longinquus, Prov. 27, 10. Emph. וּלְרִבְקָא אַחָא וּשְׁמֵיהּ לָבָן Rebeccae erat frater, nomine Laban, Gen. 24, 29. ואחא לעקתא מתיליד et frater in angustia nascitur, Prov. 17, 17. Affix. הֲנָטַר אֲחִי אֲנָא num custos fratris mei ego sum, Gen. 4, 9. והות לאחי fuitque fratri meo, 1. Reg. 2, 15. אן הבל אחוך ubi est Abel frater tuus, Gen. 4, 9. להבל אחוהי ad Abel fratrem suum, Gen. 4, 8. Plur. גּוּבְרִין אַחִין אֲנַחְנָא viri fratres sumus, Gen. 13, 8. אַחַי fratres mei, אַחָךְ fratres tui, אַחוֹהִי fratres ejus. Id per Cholem differt a singulari, in quo est Schurek. אֲחֵיכוֹן fratres vestri, אֲחֵיהוֹן fratres ipsorum, etc.

אֲחָת *soror*, hebr. אחות: ut, הוי על אחי הוי על אחת ah frater mi, ah soror, Jer. 22, 18. לאח ולאחת de fratre et de sorore, Ez. 44, 25. Emphat. אַחְתָּא שַׁפִּירְתָּא soror pulchra, 2. Sam. 13, 1. C. Aff. אַחְתַנָא אַתְּ soror nostra tu es, Gen. 24, 60. אחתי את soror mea es, te sororem meam esse, Gen. 12, 13. אחתך היא soror tua ipsa est, Lev. 18, 11. על ידי אחתיה in manibus sororibus suae, Gen. 24, 30. Plur. לִתְלָת אַחְוָתְהוֹן tribus sororibus suis, Job. 1, 4. וְכָל אַחְוָתֵיהּ et omnes sorores ejus, Job. 42, 11. Et aliter, וכל אחתי et omnes sorores meas, Job. 2, 13, quod melius esset אַחְוָתִי vel אֲחָיָתִי. Sed est ibi in hebr. diversa lectio. Scribitur ut singulare, legitur ut plurale. Apud Talmudicos invenitur etiam de *irrationalibus*: ut, אחותו גדולה soror ejus major natu (de pecudibus) Chol. 114 a. Apud Rabbinos אח *frater*, et אחות *soror* usurpatur quoque de dictionibus vel synonymis, vel iisdem saepius aut non saepius recurrentibus in scriptura: ut, אין לו אח במקרא haec vox non habet fratrem in scriptura, hoc est, nullibi amplius reperitur: ושאית אחות שמה vox שְׁאִיָּה, est soror, hoc est, Synonymum τοῦ שַׁמָּה, Kimchi Jes. 24, 12.

אַחֲוָה *fraternitas, fraterna societas*, hebr. legitur Zach. 11, 14. Sic apud Rabb. At in Targ. redditur כְּאַחֵיהוֹן sicut fratres ipsorum domus Israelis: Ab. Esra

scribit esse nomen derivatum ab אח sive אחה, sicut dicitur שלחו a שלח, tertia scil. radicali ה commutata in literam ו. למפלג על אחוית חבריא ad dissentiendum super fraternitate sociorum, Job. 17, 5. Hinc Rabbini formarunt verbum:

נִתְאַחֲוָה *fraternitatem colere, ut fratres conjungi.* Hinc apud R. Sal. in Zach. שנתאחו יהודה ובנימן quod fraternitatem coluerunt inter se Jehuda et Binjamin.

אֲחִיָּה n. pr. Hinc in Talmud, אחיה יבנה חמובח וחנניה ינגן בכנור Ahijas aedificabit altare, (i. e. erit sacerdos) et Hananias pulsabit citharam, (i. e erit Levita) Ber. 63b.

אַחֲוָא *ulva, herba palustris: carectum:* ורעין באחוא quae pascebant in ulva, Gen. 41, 2. hebr. אחו. Legitur illud etiam Job. 8, 11, sed ibi in Targ. redditur ערקא.

אחוונא idem: הב אחוונא לתורייא dato ulvam bobus, Talm. hier. Berach. c. 6, 10a.

אחוונא *salix.* Talmudici ad illud: ואת האח לפניו מבוערת „focus coram eo erat accensus", Jer. 36, 22. מאי אח „quid est אח? Raf dixit, אחוונא. Samuel dixit, עצים שנדלקים באחוונא ligna quae accenduntur sive ardent in fraternitate": Schab. 20a. Glos. אחוונא i. e. ערבה *salix,* cujus ligna facile et placide ardent: In fraternitate,[80] i. e. quando duo, tria, quatuorve, ut fratres, conjuncta sunt." Pag. seq. ibidem scribitur אחוין et אחויצא pro eodem. Interdicitur ibi ellychnium fieri ex materia levi et rara et quasi lanea, quae est inter corticem et lignum salicis, ut sabbatho accendatur. Ea materia nimis vilis est, quam ut honori sabbathi conveniat.

אחז hebr. *cepit, prehendit, apprehendit, tenuit,* etc. hinc:

אֲחִיזָה, אֲחוּזָה *retentio:* אחוזת הדם *retentio sanguinis,* Chol. 58b in Mischna. Inde abundantia sanguinis, quam sequitur vel suffocatio, vel morbus gravis. אחוית עינים *retentio oculorum, magica* scil. Sanh. f. 67b. Reliqua ut hebr.

אחל אַחִילוּ *febris acuta et ardens.* Apud Talmud. המשמש מטתו מעומד אחותו אחילו administrans lectum suum (coiens) stans, eum corripit febris ardens, Talm. in tractatu כלה Calla. הממלא כריסו מכל דבר אחותו אחילו qui (sine discrimine) replet ventrem suum ex omnibus rebus (quae sc. ipsi sapiunt, et palato ejus grata sunt), eum corripit febris, Git. 70a. Item ad illud, ויחל משה את פני יי „et deprecatus est Moses dominum," Ex. 32, 11. docet quod steterit Moses coram Deo in precibus עד דאחזתו אחילו donec corripuit eum febris ardens. „Quid est אחילו? respondit R. Elieser: אש של עצמות ignis ossium. Quid est ignis ossium? dixit R. Avai, "אשתא דגרמי" quod R. Salomon exponit מולי״ר vernacule: Berach. 32a. Hinc colligitur, ad חלה hoc nomen pertinere. In Munstero legitur *febris ethica,* pro *hectica,* quae medullam et ossa consumit.

אחם אֲחִימַן Nom. pr. viri strenui, 1, Par. 9, 17 et Num. 13, 23. Illud nomen Talm. explicant, sic dictum ipsum fuisse quasi מיומן שבאחיו dexteratum,[81] i. e. potenti dextera et robore insigni donatum prae fratribus suis, Sota 34b. Munsterus scribit esse idoli nomen.

אֲחִימֹר[82] *gemmae nomen, in qua Rubenis nomen inscriptum fuit,* Cant. 5, 14. Quidam sardium interpretantur.

אַחְמְתָא[83] *arca, scrinium pro recondendis actis scriptis regum et principum:* ואשתכח באחמתא et inventum est in arca palatii, Esra 6, 2. ואשכח תמן שית מאה

80) Ita etiam Alb. Schultens ad Jobum atque Celsius (II. 340) vocem heb. אחו ad etymon arab. أخى conjunxit vertunt, sicut *juncus* lat. ab *jungendo* dictus atque σχοῖνος gr. quod juncum simulque funem significat, quia juncus vicem obtinet funium. (Ath. 3, 122a quidem dicit, vocem σχοῖνος esse persicam, at verisimilius est, eam cohaerere cum radice *ΣΧ* seu *ΕΧ*, tenere, ut significet rem contentam, inter se coniunctam.) Aliter Bochartus (Hieroz. I, p. 404) et Michaelis (suppl. 55) vocem Aegyptiacae linguae vindicant, teste Hieronymo (lib. VI. ad Jes. 19, 7) qui se ab Aegyptio audisse scribit, hoc nomine (scil. אחו) lingua eorum omne quod in palude nascitur appellari. Vid. Ges. Thes. pag. 67. Atque haec sententia eo potissimum fulcitur, quod LXX interpretes neque Gen. 41, 2. 18 neque Jes. 19, 7 hanc vocem vertunt, sed vocem ἄχει s. ἄχι retinent. Cf. Jablonskii opuscula I. p. 45 et Jes. Sir. 40, 16.

81) Et cognomen primi regum Persiae, quem Graeci Achemenem vocant, compositum habet Bochartus (Phaleg lib. I. c. 1) ex אחי et מן (quis frater meus?), quam conjecturam praeclari Viri si probas, de hac etymologia talmudica mirari non potes.

82) أحمر IV. forma verbi arab. حمر res valde rubra fuit, inde, ut videtur, Cast. (Heptag. p. 84) vocem אחמר per rubinum interpretatur.

83) חמת cum א prost. scribit B. Ar. Spectat autem ille ad heb. חֵמָה, quod significat urbem moenibus circumdatam et fortiter defensam, qua alios prohibemus a regione i. e. arx, propugnaculum vel munimentum syr. ܡܚܡܬܐ seu ܡܚܡܬܐ ab arab. حمى tuitus est, custodivit, prohibuit alios; cf. etiam hebr. חומה, quod *murum* significat. Consentit igitur B. Ar. plurimis eruditis, qui אחמתא Ecbatanam urbem esse statuerunt, quae urbs ad conjecturam B. Ar. hoc nomine designata est quoniam propugnaculum et munimentum regni erat. Hanc derivationem ex voce חמת ceteris praeferendam esse ex eo intelligere potes, quod teste Colio (ad Alferg. pag. 220) Ecbatana ibi sita erat, ubi postea Hamath s. Hamadam, ita ut omisso א prost. vocis אחמתא nomen Hamath חמת cognoscere possis. Itaque significatio primativa vocis אחמתא arx seu munimentum est (cf. lat. arx arc-is arc-a et verb. arc-e-o) et omne vas, quo ad conservandas res pretiosas prout arca et scrinio, utimur; et mirari satis non possumus Gesenium, qui (Thes. p. 70). Rabbinos in etymologia hujus vocabuli ignorantiae accusat, quum ipse eruditissimus Vir Ilgenium prae ceteris lexicographis laudet nomen אחמתא ad arab. حماة „arx" vertentem, quam sententiam Ilgenii (ad Tob. pag. 159) si perscrutabimur eandem ac illam *rabbinicam* sententiam auctore B. Ar. reperiemus. De situ urbis et de ruderibus antiquae urbis אחמתא v. Hoeck (veteris Mediae et Persiae monumenta p. 144 sqq.)

אחמיתין דנחשא מלין דהב טב et invenit illic sexcentas arcas aereas plenas auro bono, Esth. 1, 4.

אחר *morari, tardare, differre.* Praeteritum, וְלָא אִיחַר עוּלֵימָא et non distulit adolescens facere, Gen. 34, 19. Part. מְאַחֲרִין לְמִפְטַר tardantes discedere, Jes. 5, 11. Fut. וְדִמְעָךְ לָא תְאַחַר et liquorem tuum ne differas dare, Ex. 22, 28. לא תאחר לשלמותיה ne differas persolvere, Deut. 23, 21. Aphel, Praet. וְאוֹחַר מִן זִמְנָא et tardavit ultra tempus constitutum, 2. Sam. 20, 5. ואוחרית עד כען et moratus sum hucusque, Gen. 32, 4. אוחרו רתיכוהי tardarunt currus ejus, Jud. 5, 28. Part. דִמְוָחֲרִין עַל חַמְרָא qui morantur apud vinum, Prov. 23, 30. Forma syriaca est, ut saepe in hoc libro, pro דְמוֹחֲרִין juxta praecedentia. לאוחרותהון במדברא retardare eos in deserto, Num. 32, 15. Futur. אלהי אל תוחר Deus mi ne differas, Ps. 40, 18 et 70, 6.

אָחֳרָן, אוּחֲרָן, אוחרן *alius, alter*, respondet hebr. אַחֵר, etsi formam potius habeat ab אַחֲרוֹן, pro quo rarius usurpatur: ut, יהב לי יי' בר אוחרן dedit mihi dominus filium alium, Gen. 4, 25. Sed quid est וקרא שמיה אוחרן בכיותא „et vocavit nomen ejus Ocharan fletus," Gen. 35, 8 in Jonathane? In hebraeo est אלון בכות quercus fletus, vel „planities fletus." *Allon* est a circumstantia loci, sive hoc sive illud significet. *A fletu* locus dictus fuit propter mortem Deborae. Jonathan iste „allon" accepit, quasi Graecum ἄλλον aliud, unde reddit אוחרן, quasi *alius* vel *secundus fletus.* Vult enim autor, Jacobum illic accepisse nuncium de obitu Rebeccae, unde primus fletus, alter propter Deboram. Paraphrasis haec desumpta est ex Medraschim. V. Ber. rab. s. 81 in fine, et R. Salom. Gen. 35, 8. ואחרן לא איתי et alius non est, Dan. 2, 11 ואחרן יקום et aliud surget postea Dan. 7, 24. Emph. חֶלְמָא אוֹחֲרָנָא somnium aliud, Gen. 37, 9. Plur. שַׁבְעָא יוֹמִין אָחֳרָנִין septem dies alios, Gen. 8, 10. לא יבנון ואחרנין יתבון non aedificabunt, ut alii inhabitent; לא יצבון ואחרנין ייכלון neque plantabunt ut alii id comedant, Jes. 65, 22. לאוחרנין aliis, Jerem. 6, 12. Foemin. אִם אוֹחֲרָנְתָא יִסַּב לֵיהּ si aliam acceperit sibi, Ex. 21, 10. בשתא אוחרנתא in anno alio, Gen. 17, 21. ותרתין דשין לאוחרנתא et duae valvae alteri, Ez. 21, 24. מֵאוֹחֲרַנְתָּא prae altero, 2. Sam. 13, 16. Plur. שְׁבַע שְׁנִין אוֹחֲרָנְיָן adhuc septem annos alios, Gen. 29, 30. שבע תורן אוחרנין septem vaccae aliae, Gen. 41, 3. Emph. אוֹחֲרָנְיָתָא.

חוֹרָן idem. Per aphaeresin primae literae sic dicitur ex dialecto Hierosolymitana: תשמש עם חורן אנתתי ministrabit cum alio uxor mea, Job. 31, 10. או מן גבר חורן aut a viro alio, Lev. 18, 9. Jon. עד רמשא חורן usque ad vesperam aliam, Lev. 23, 32. Jon. וְחוֹרָן יֵיכוּל et alius comedet, Job. 31, 8. Emphat. מְתִיב לֵיאוּת חוֹרָנָא restituet laborem alienum, Job. 20, 18. In Talmud hier. saepe occurrit, חד חורן unus alius, i. e. quidam alius. Plur. וַעֲלָהּ יֶחְמְטוּן חוֹרָנִין et super eam incurvent se alii, Job. 31, 10. Foemin. אִין חוֹרַנְתָּא si aliam, (quae tamen sit filia Israëlis), duxerit sibi, Ex. 21, 10. Jon. Plur. חוֹרָנְיָן et חוֹרָנְיָתָא. Alia forma singularis, בֵּין דְהִיא אִמֵּיהּ בֵּין דְהִיא חוֹרַנְיָתָא sive sit mater (noverca) ejus, sive alia, Lev. 20, 11. in Jon. In libris ibi vulgo scriptum est חוֹרָנְיָיתָא quae est forma pluralis, hoc loco inconveniens.

אוֹחֲרִי idem: וחפרו ביר־אוחרי et foderunt puteum alium, Gen. 26, 21. דהות רוח אוחרי עמיה quod fuit spiritus alius cum ipso, Num. 14, 24. לארע אוחרי in terram aliam, Deut. 29, 27.

חוֹרִי idem. Per aphaeresin literae א, מסירין לעם חורי traduntur populo alii, Deut. 28, 32. Jon.

אֲחֵרִים *alii.* Sic vocant aliquando Christianos et alias gentes: ut אשת אחרים uxor aliorum, scil. populorum, Sanh. 52 b. Sic in glossa „אחרים, i. e., גוים." Sic פרט לאחרים excipit alios, i. e. gentes, Christianos, B. metz. f. 111 b. Deinde אחרים *alii*, cognomen est R. Meir, in Talm., sicut יש אומרים sunt dicentes, cognomen est Rabbi Nathanis. Imposita eis fuerunt haec cognomina poenae loco, quia studuerunt detrahere honori R. Simeonis ben Gamalielis, principis Israëlis, ne inposterum nominis ipsorum fieret ultra mentio. Historia est in Talmud Horajoth 13 b.

אוֹחֲרַיָא *extremitates, angulus, pars extrema* sive *posterior agri*: מן אוחריא דאית בחקלכון de extremitatibus, quae sunt in agro vestro, Lev. 19, 9 in Targ. hier. Hebr. פאת.

אִיחוּר *mora, tarditas, tardatio*: די חסידו איחור רושמת רגלי משיחך quoniam probro afficiunt tarditatem designationis pedum Mesiae tui, i. e. moram adventus Mesiae, Ps. 89, 52. Sic et apud Rabb. ולאיחור תנועת השועלים היה בוער האש et propter tarditatem motus vulpium exarsit ignis (antequam discederent ab ipsis), Rabbi Levi Jud. 15 ab initio.

אֲחוֹר, אֲחוֹרָא *post, posterius, postremum, posterior pars*, tergum. וימגר רכביהון לאחורא et deturbavit sessores ipsorum ad posteriora, i. e., retrorsum, Gen. 49, 17. יורדנא תחזור לאחורא Jordan fluvius redibit retrorsum, Ps. 114, 5 pro quo v. 3 ibidem legitur לְאָחוֹר juxta Hebraeum, quod minus in Targ. usitatum est. תסרח על אחורי משכנא redundabit ad posteriora tabernaculi, Ex. 26, 12. C. Affix. מְאַחוֹרַאי וּמְאַפַּי a posterioribus meis et ab anterioribus meis, Ps. 139, 5. ונפל מעל כורסא לאחורוהי et cecidit de solio post se retrorsum, in tergum seu posteriorem partem corporis, 1. Sam. 14, 18. מאפוהי ומאחורוהי a fronte sua et a tergo suo, ab anteriori et posteriori parte, 2. Sam. 10, 9. מאפהא ומאחורהא a fronte sua et a tergo suo, Ez. 2, 10. אחוריהון posteriora ipsorum, Ez. 8, 16. Talmud. dicunt etiam אחורים: ut כל שאין לו תוך בכלי חרס אין לו אחורים quodcunque vas non habet medium, id quoque non habet tergum, Kel. c. 2. כל הכלים יש להם אחורים ותוך omnia instrumenta domestica, (supellectilia) habent medium et tergum, Kel. c. 24.

אֲחֲרִין *postremum*: ועד אחרין et ad postremum, postremo, tandem, Dan. 4, 5.

אַחֲרִית *postremum, extremum, extremitas*: באחרית יומיא in extremitate dierum, Dan. 2, 28. Hoc in Targum communiter dicitur בסוף יומיא.

אַחֲרִיתָא idem: דלא תדון באחריתא ne litiges in fine, tandem, aut serius, hebr. בְּאַחֲרִיתָהּ in fine ejus, Prov. 25, 8. Sic v. 9 etsi in hebraeo nihil ipsi respondeat.

Alias Hebraeum אחרית in hoc libro redditur per סוף, ut Prov. 5, 11 et 19, 20.

מְאוּחָר *postpositum*, quasi *posterioratum dicas*. Ejus oppositum est מוּקְדָּם *praemissum, antepositum, anticipatum*. Illud Graeci dicunt ὕστερον, hoc πρότερον. Inde illud tritum, אין מוקדם ומאוחר בתורה non est praemissum et postpositum in lege. Sensus ejus est: Ordinis in historiae sacrae recensione non habetur semper constans ratio: aliquando enim dignitate praecedit, quod ordine debebat sequi et contra. Ab. Esra Gen. 11 in fine. In Medr. Koh. c. 1, 12. „Ego Ecclesiastes fui rex super Jerusalem." Dixit Samuel, filius Rabbi Isaac: „Hoc debuisset scribi et esse in principio libri. Quare itaque scriptum est hoc loco? Ideo שאין מוקדם ומאוחר בתורה." Sic tradidit R. Ismaël: „dixit inimicus: persequar, comprehendam, Ex. 15, 9. debuisset esse principium cantici. Quare itaque hoc loco scriptum est? אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה." Sic, „et fuit in die octavo, Lev. 9, 1; hoc debuisset esse initium libri. Quare ergo scriptum est hic? אלא שאין וכו'." Ita, „vos statis hodie" Deut. 29, 10 scribi debuisset in initio libri, אלא שאין וכו' ut antea. Jos. 3, 7, „Et dixit dominus ad Josuam, hodie incipiam magnificare te." Hoc scribi debebat in principio libri, אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה. Judic. 5, 3. Audite reges, auribus percipite dominatores. Hoc debuisset principium cantici esse, אלא שאין וכו'. Jes. 6, 1. Anno quo mortuus est rex Usias. Hoc principium libri esse debuit, אלא שאין וכו'. Jer. 2, 2. Vade et clama in auribus Jerusalem. Hoc debuit esse principium libri, אלא שאין וכו'. Ez. 17, 2. Fili hominis propone aenigma. Hoc debuit esse principium libri אלא שאין וכו'. Ps. 73, 22. Ego autem insipiens eram, nec cognoscebam, ut jumenta eram apud te. Hoc debuit esse principium libri, אלא שאין וכו'. Atque hujus generis est quoque istud, ego ecclesiastes fui rex super Jerusalem etc.

II. אַחְרָאִין *oppignerationes, oppignerata, pro cautione et securitate futuri commodi, solutionis aut damni data*. Apud Talmudicos, אין אנו אחראין לרמאין „non habemus nos oppignerationes deceptorum", non sumus securi „non habemus cautionem vel obligationem contra deceptores et fraudulentos", Demai c. 3. In instrumentis dotalibus hujus vocis solennis est usus; ut quando sponsus sponsam de dote securam reddit, inseritur instrumento. נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כולהון יהון אחראין וערבאין לכתובתא דא „facultates quarum est oppigneratio, et quarum non est oppigneratio, omnes istae erunt oppignerata vel oppignerationes et fidejussiones pro dote vel scripto instrumento dotali hoc."

אַחְרָיוּת[83a] *obligatio, cautio de futuro damno*, Versprechung für Schaden, ut Elias germanice interpretatur: „ut quando venditor cavet, ne emptor propter rem emptam damnum aliquod in posterum sentiat. Sic in aliis contractibus. Rambam scribit esse idem quod חזרה reditum, jus redeundi ad pignus, illud apprehendi et occupandi. Sic in bonis immobilibus semper est אחריות reditus et apprehensio. Manent enim semper oppignerata priori creditori, qui semper habet חזרה ותפסה reditum ad illa, et jus occupationis vel apprehensionis." Veluti, Ruben vendidit agrum Schimeoni: Ruben autem jam ante debuit aliquid alii cuipiam R. Levi, cui ager iste fuit oppigneratus. Reddit ergo Levi ad pignus suum, illudque repetit et apprehendit usque ad debiti solutionem, posthabita ista venditione. Ergo נכסים שיש להם אחריות facultates ad quas datur reditus, sunt tantum קרקעות fundi et bona immobilia: illis enim creditor et venditor et similes tuto inniti possunt semper, quia sunt pignus immobile, quod loco suo non movetur, etiamsi alii vendatur. Prior enim ad illud pignus redit, et illud occupat vel distrahit, donec sit ipsi satisfactum. Et נכסים שאין להם אחריות facultates ad quas non est reditus, sunt מטלטלים bona mobilia, quae transferuntur de manu hujus in manum illius, ideoque in his non est certa cautio et אחריות. V. Talm. Kidd. c. 1 in Mischna, et ibi Rambam. Quod autem aut. Ar. exponit אחריות per נכסי קרקע bona fundi, i. e. immobilia, id fit, non quod vox ista id proprie significat, sed quod jus אחריות duntaxat consistit et locum habet in bonis immobilibus, ut et ante dictum est.

III. אחר verbum est proprium de *coitu camelorum*, quod iste fiat posterioribus obversis, quasi dicas *posteriorare*, sive *posterioribus conjunctis coire*. Talm. גמל אחר בין הגמלים si camelus coëat inter camelos alios, et reperiatur camelus mortuus juxta eum, certissimum est, ipsum esse ab eo coëunte occisum, B. basra 93a. Sanh. f. 37b. Schev. f. 34. Cameli enim masculi tunc inter se vehementissime pugnant, saepe ad mortem. Deinde quia sunt צנועים בתשמיש verecundi in coitu, non ferunt alios juxta se. Sic scribit Plin. lib. 10. Hist. nat. cap. 63. „Cameli (coëuntes) etiam solitudines, aut secreta certe petunt, neque intervenire datur sine pernicie." Arist. lib. 6 de hist. anim. c. 18. „Camelus etiam mas, saevit tempore coitus, sive homo, sive camelus accedat: nam equis quidem odio naturali adversantur." Quod vero hac ratione cameli coëant, id extat in codice talmudico Bechor. 8a. הכל משמשין פנים כנגד עורף חוץ משלשה שמשמשין פנים כנגד פנים ואלו הן דג ואדם ונחש ומאי שנא הני תלתי כי אתא רב דימי אמרי במערבא האיל ודברה עמהם שכינה תנא גמל אחור כנגד אחור „omnia (animalia) coëunt facie obversa cervici, exceptis tribus, quae coëunt faciebus obversis. Ista autem sunt: Piscis, homo et serpens. Quare autem haec tria diversum habent coëundi modum? Quia, ut in occidente dicunt, Majestas Divina locuta est cum eis (cum pisce nempe in historia Jonae c. 2, 2. Et praecepit dominus pisci. Cum serpente in historia lapsus.) Sed de Camelo traditur, quod coëat posterioribus obversis." Sic scribit iterum Plin. l. c.: „Coitus aversus elephantis, camelis, tigribus, lyncibus, rhinoceroti, leoni, dasypodi, cuniculis, quibus aversa genitalia." V. et Arist. lib. 2 de hist. anim. c. 1.

אחש אֲחַשְׁדַּרְפְּנִים,[84] vel emph. אֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא *satrapae* Dan. 3, 2. Esth. 9, 3. Nom. Persicum.

83a) gr. χρέος. 84) אחשדרפנים hanc vocem persicam esse nemo erit qui neget. Orta est ex pers. Kshatra (= terra, regnum,

אֲחַשְׁתְּרָנִים[85] *cursores regii*: *veredarii*, Esth. 8, 10. R. Salom. *camelos veloces* exponit: Ab. Esra, *mulos*. V. hic notas Drusii.

אטב **אַטְבָּא**[86] *lignum teres, quod voluminibus librorum a lateribus affixum est, quo comprehenduntur et tenentur, ne volumen se inter legendum convolvat.* Item *palanga, lignum in supremo curru onusto, quo foenum, stramen, fruges et similia, comprimuntur et ligantur* אַטְבִין *crates currus*, Wagenleiter: כמלא אטבא דספרי quantum est plenitudo (i. e. latitudo) ligni librorum Menach. 32a. In Ar. parvo germanice exponitur, Tentholz, Zwengerlin, Zwengelchen.

אַטְבַּח vox fictitia Cabalistarum est, qua species scribendi arcana significatur, una alphabethi litera pro altera posita. Nempe מ pro א, ח pro ב, ז pro ג, ו pro ד. Dividitur autem alphabetum, sub hac specie, in quatuor classes, quarum prima continet literas, numerum denarium comprehendentes: altera, quae centum: tertia, quae mille: ut

אם, בח, גז, דו 10.
יצ, כפ, לע, מס 100.
קץ, רף, שן, תם 1000.

Relinquuntur literae residuae ה, נ, ך, quae non habent par conjugatum, ad aliquem juxta superiores constituendum. Singulae enim geminandae essent, nempe הה 10, נג 100, דך 1000. Combinata tamen quandoque inveniuntur הנ, ita ut solum ך solitarium remaneat. Commutatio fit juxta tres classes, una pro altera sumpta. Exempli causa: In proverbiis Salomonis legitur, „qui delicate educat a pueritia sua servum suum, finis ejus erit ut sit מנון“, Prov. 29, 21. Hic מנון per atbach est idem quod סהדה testimonium. Delicata scil. educatio contumaciae ejus erit testimonium. Nempe ס est pro מ ex combinatione literarum מס: ה pro נ ex combinatione הנ: ד pro ו ex combinatione דו: ה rursus pro נ ex combinatione הנ. Probant hoc Talmudici in Succa 52 b.

אָטָד[87] *rhamnus, sentis, cynosbatus, sentis canis*, Hagedorn: עד בית אדרי דאטד usque ad horreum cynosbati, ubi scil. ejus sentis erat copia, Gen. 50, 10. 11. ואמר אטדא לאילניא dixitque rhamnus ad arbores, Jud. 9, 15. היך אטדא sicut rhamnus, Ps. 58, 10. ואמרו כל אילניא לאטדא et dixerunt omnes arbores ad cynosbatum, Jud. 9, 14. Plur. וְכוּבִין וְאַטְדִין et spinas et sentes hebr., וְקוֹץ וְדַרְדַּר Gen. 3, 18 *Fagius, tribulos.* Apud Talmudicos הכמנה והאטדין, Schev. c. 7 ubi R. Salom. scribit esse *spinae genus, in quo crescant grana nigra.*

אָטוּ *idciro, ergo, propterea.* Gerson reddit Germ. von deßwegen, um des willen: אטו שמע propterea audis vel percipis: אטו ביאה שנייה propter concubitum secundum: אטו כולי עלמא ergone totus mundus (hominum mortuorum filii sunt?) גזרינן הא אטו הא decernimus unum propter aliud[88]: ut, prohibemus aliquando id quod est licitum propter vetitum, ne videlicet etiam vetitum pro licito habeatur. V. Halich. olam c. 1.

אַטְטִ *carduus*: וְכוּבִין וְאַטְטִין et spinas et carduos, Gen. 3, 18 in Jonath. Sic et Hos. 10, 8. pro hebr. דַּרְדַּר.

אֲטַל *lapidare.* In Jonath. legitur pro hebr. סקל. Infin. לְאַטָּלָא יָתְהוֹן בְּאַבְנִין lapidare eos lapidibus Ex. 8, 22. Futur. וְתַאַטְלוּן יָתֵיהּ בְּאַבְנִין et lapidabitis eum lapidibus, Deut. 13, 10 ותאטלונה באבניא et lapidabitis eos lapidibus, Deut. 17, 5 ויאטלונה אנשי קרתא et lapidabunt eam viri urbis istius lapidibus, Deut. 22, 21. Omnia in Jonathane.

אַטִיל Vide in נטל.

אִטְלִיז *macellum, forum carnarium, forum, officina, locus ubi carnes aliaque venduntur.* Scribitur etiam

---

imperium) et pawan (= tutor); sunt igitur tutores regni s. provinciae. Persicum Ksh Hebraei praemisso א reddunt per אחש, quod apparet ex nomine regis Kshershve s. Kshjarsha s. Kushwershe, quem Hebraei vocant אחשורש, Graeci Xerxem. Castellus vero vocem ad pers. أخش dignitas, majestas, honor: pretium vertit.

85) אחשתרנים, quod legitur Esth. 8, 10. 14 et ipsum persicum est. Verisimile est, etiam hanc vocem formatam esse ex Kshatra (q. e. regnum, vel ut Benfey: über die Monatsnamen einiger alter Völker p. 52 vult, rex) cum formativo ana; ita ut sint equi regii (— nam appositum est vocabulum הרכש et adjecta vocabula בני רמכים). Fuerunt qui hanc vocem interpretarentur per mulos, qui quid sibi illis locis velint intelligi vix potest. Ita Gesenius in Thesaur. et Nork (vollst. hebr.-chald.-rabbin. Wörterbuch), qui etiam Benfeii sententiam adfert. Hic vir doctissimus (in libro modo laudato p. 188 sqq) habet pro pers. أسكدار uskuddr (q. e. legatus), quam vocem per metathesin putat ortam esse ex sanscr. *Kshattri* (q. e. auriga); conjectura deinde auguratur, hanc vocem apud Persas significasse cursorem s. equitem citatum. Inde fit ut בני רמכים explicet „pueros e pellice natos“, ita ut ex ejus sententia Esth. 8, 10 verti debeat: „Et misit litteras per manum cursorum, qui vehuntur equis nuncii volucres, filii servarum.“ — In eo autem vir doctissimus errare videtur, quod alias אחשדר s. אחשתר habet pro pers. *Kshatra* (= rex); hoc vero loco ex lingua sanscr. derivat, et nomen רמך ex sanscr. *râmâ* vel *ramanî* (= pellex) ortum esse dicit, non satis spectata voce arab. رمكة. Nos igitur ita interpretamur: Et misit litteras per manum cursorum, qui vehuntur equis iisque regiis, filiis equarum (sc. regiarum). — V. praeterea de אחשדרפנים et אחשתרנים Ewald: bibl. Jahrb. V. p. 153 sqq.

86) אטבא = אטמא mutatis labialibus ב et מ, arab. أطوم (arcus, cujus manubrio cohaeret nervus); tum omnis res arcui similis, qua utebantur in tenendo volumine, ne se inter legendum convolveret, ut Aut. n. explicat, vel etiam in curru arcuato arcus, ad tectum currus tendendum (nos: Reifen der Planwagendecke).

*) אטא, אימא (pro quo A. n. תימא) vide in ימא.

*) אטיגמא διάταγμα dispositio, ordinatio. Jalkut cf. 115.

*) אטיגמטין ἀτακτικός inordinatus. Jalkut in prior. Proph. f. 7. A. n. cum ק loco ג legit q. v.

87) De hac specie rhamni quam arab. أطد syr. ܐܛܕܐ vocant, plura apud Dodonaeum legere potes.

88) Proprie: „propter similitudinem aliquam“ ab arab. أوطا simile, quam vocem Avic. ad graec. ἅτε vertit.

אטליס[89] cum Samech in fine antecedente Jod, unde indicium, non cum Pathach in fine efferendum, ut alii notant. Talm. כל הקדשים נמכרים באיטלז ונשחטין באיטליז ונשקלין בליטרא „omnes res sanctae (oblationes cibariae et aliae Deo sacrae) venduntur in macello, et mactantur in macello et appenduntur libra", Temura 21a. נמכרים באיטליז ונשקלין בליטרא. Bechor. c. 5 in init. באיטליס של עימעם in foro urbis Immum, Kerith. 15a in Mischna. Gl. בשוק „in foro". Scribitur in gl. per ז in fine. Plur. מעמיד איטליסין ומוכר בזול „erigebat officinas et vendebat vili pretio": שהיו עושין איטליסין ומוכרין בזול qui fecerunt officinas, et vendiderunt vili pretio, Ber. r. s. 79. Gl. חנויות officinas. Medr. est super, ויחן et castra posuit in conspectu urbis, Gen. 33, 18. In eundem sensum Talm. super hunc locum commentantur, sed pro איטליסין scribunt שְׁוָוקִים *fora, loca in quibus, ceu in foro, res suas vendebant,* Schab. 33b. שוק non significat hic *plateam,* ut alii hic scribunt, sed *forum, in quo res venundantur;* nec איטליס significat *lignum illud, in quo carnes ad clavos suspenduntur venales,* ut alii scripserunt, sed *locum in quo quid venditur,* ut forum macellum.

אַטְלֵיטִין *athletae.* Graecum est ἀθλητής. Ber. r. s. 22. משל לשני אטליטין שהיו עומרין ומתגוששין „simile est duobus athletis, qui stant et luctantur coram rege." Scribitur et אתליטין.

אִיטַלְיָא *Italia:* וּבְנוֹי דְיָוָן אֱלִישָׁה אַפַּרְכִיוּתְהוֹן אִיטַלְיָא אַלַסְטְרָסוֹס וְדַרְדַּנְיָא filii Javan Elisa, et praefecturae ipsorum Alasterasom, Italia, et Dodania Gen. 10, 6 in Targ. hier. ממדינת איטליא הות כסותך ex regione Italiae fuit vestitus tuus, hebr. מֵאִיֵּי אֱלִישָׁה Ezech. 27, 7. דמתבניא באיטליא quae extructa est in Italia, Thren. 4, 22. וּמֵאֲרַע אִיטַלְיָא et ex terra Italiae, Num. 24, 24. in Jonath. In Ar. additur, היינו רומי „quae est Roma". In Medr. legitur etiam איטליא של יון „Italia Graeciae." Elias scribit, se a quodam Cardinale didicisse, id de Calabria intelligendum. Et apud Ciceronem in 2. de Orat. legitur: magnam Graeciam olim in Italia fuisse." Isidor. Lib. 14, c. 4. Italia olim a Graecia populis occupata, magna Graecia appellata est. Seneca: Totum Italiae latus, quod infero mari alluitur, magna Graecia fuit etc. Apud Talm. איטליא של יון זה כרך גדול של רומי „Italia Graeciae est urbs maxima Roma", Meg. c. 1, 6 in Veneta editione. Sequitur ibi fabulosa ejus descriptio, quae idcirco ex editione Basileensi emissa est. Legitur autem in Compendio talmudico עין ישראל, libro Meg. c. 1. R. Sal. Gen. 27, 39 ad haec verba, ומשמני ארץ יהיה „in pinguedinibus terrae erit habitatio tua", scribit: זו איטליא של יון haec est Italia Graeciae. V. Rabbi Mosen ben Nachman in legem, i. f. Paraschae בלק.

אִיטַלְקִי *Italicus:* איסר איטלקי isar (numulus) Italicus, Talm. Kidd. in princ. Sic, מנה איטלקי libra Italica.

אטלס Vide paulo ante in איטליס.

אָטַם[90] *obstruere, obthurare,* hebr. et sic apud Rabb. et Talm. אטימי ליבא „obthurati corde."

אֲטִימוּת, אוֹטֶם *obstructio, obthuratio:* אוטם של ריאה obstructio pulmonis. Eo vitio si animalia laborent, immunda sunt et vetita ad esum, Chol. 47b.

אַטְמָא *latus, femur, pes:* בוקא דאטמא דשף מדוכתיה acetabulum femoris quod exiliit de loco suo, Chol. 54a מכתפא ועד אטמא a scapula ad femur, ib. מעמרא דבין אטמי de lana quae est inter femora, Schab. 49b.

איטם *linea, series, ordo, classis:* דאיטם קמייתא „ex classe vel serie prima", Echa rab. e. 1, 1. Gl. שורה. Sic mox באיטם תליתאי et דאיטם תנייתא. Vox est peregrina et corrupta, et forte ד est radicale.

אַטִימִיטוֹן *inaestimabile, magnae aestimationis seu pretii.* A gr. ἀτίμητος, quod etiam significat *inaestimabilis, qui satis magno pretio aestimari nequit; ut,* ἀτίμητος φίλος. In Talm. hier. Peah c. 1, 15 d. ארטבן שלח לרבינו הקדוש חד מרגלי טבא אטימיטון „Artabanus misit Rabbino Hakkadosch margaritam pretiosam inaestimabilem, dicens ei, Remitte mihi pro ea aliquid aliud aeque pretiosum. Misit ei mesusam schedam. Dixit Artabanus: Quid hoc? אנא שלחי לך מילה דלית לה טימי את שלחת לי מילא דשבא חד פולר ego misi tibi rem quae nullo pretio aestimari potest, et tu mittis mihi rem, quae vix teruncium valet etc. V. et Jalkut Prophet. 7d. Ber. rab. s. 35.

אֵיטִימוֹס *paratus, promptus, expeditus, dispositus.* Gr. est ἕτοιμος, qui in promptu et ad manum est: אִין אֲטִימוֹס בֵּיתָא si parata (disposita) fuerit domus, ut percutiatur denuo lepra, Lev. 14, 53 in Jon. ואטימוס הוא לקטלין בחרבא et paratus sive dispositus est occidentibus, Job. 15, 22. דאטימוס לגלגתרק qui paratus vel dispositus est ad scabellum, Job. 15, 24. Reges victi et capti, saepe tyrannorum fiunt scabellum, cum equum conscendere volunt. Quomodo autem haec similitudo conveniat cum praecedenti sententia, non satis liquet. In Regiis etiam alia est lectio: דְאֲטִימוֹס לְאִתְּחֲדָא „qui dispositus est ut capiatur", Job, 7, 12. Pl. דַאֲטִימוֹסִין בְּנוֹהִי cujus filii parati sunt, Gen. 24, 22 in Jon. אטימוסין ליומא הדין parati ad diem hunc, Esth. 8, 13. דאטימוסין למדכר qui parati sunt ad recordandum, Job. 3, 8. דאטימוסי מרדכי ואסתר quod parati essent Mardochaeus et Esther, Esth. 2, 5.

אֲטִימוֹס *prompte, parate, alacriter,* gr. ἑτοίμως: דִּי יְהוֹן אֲטִימוֹס עֲבִידִין ut sint prompte facta ad diem istum, Esth. 3, 14 in Targum.

אֵיטִימַסִיאָה ἑτοιμασία, *promptitudo, alacritas, prae-*

---

89) אטליז s. אטליס Muss. habet pro gr. ἀτελής q. a. immunis. Quum neque haec neque Buxtorfii explicatio aptam sententiam reddat, haec vox potius habenda videtur pro graeca. Potest enim abjecto *K* orta esse ex gr. „*Katálysis*" = diversorium. *K* graecorum et *C* latinorum nominum nonnunquam abjici vidimus jam in nomine „C-adaver" et mox videbimus in אטרונג, quod τὸ *Κίτρον* significat. Neque mirari debemus, *K* interdum abjici. Uti enim Arabes in nomine Alexandri primam syllabam Al habuerunt pro articulo et hac de causa oppresserunt, ita Judaei illud *K* videntur habuisse pro כְּ similitudinis, quod abjiciendum esse putaverunt.

90) Ad hanc vocem ejusque derivata אטמא, אוטם et vocem supra notatam אטמא jure fortasse contuleris arab. أطم quod significat „arctavit, angustum ore fecit"; fortasse huc referendum etiam אטמא arcula.

paratio, locus praeparatus. In Bemid. r. s. 16 in fine: „Homo emit sive servum, ut, si iter faciat aut peregre eat, servus ejus praecedat, ומתקן לו אשפטייה et praeparet ipsi *ἑτοιμασίαν*, locum commodum, hospitium: Ego autem non sic feci, sed vos estis servi mei, et ego הייתי מתקן לכם אשפטייה fui praeparans vobis *ἑτοιμασίαν*, sicut dicitur, et arca foederis Domini etc., ad explorandum illis requiem", Num. 10, 33.

אטון[91] אַטוּן *funis*. Emph. וְשַׁלְשְׁלִנּוּן בְּאַטוּנָא et demisit eos cum fune (ex fenestra), Jos. 2, 15. Pl. וְאַטוּנִין בְּרֵאשֵׁיהוֹן et funes in capitibus suis, hebr. וחבלים 1. Reg. 20, 32. אטונין מצירין et funes colorati, Esth. 1, 6, Emph. בְּאַטוּנַיָּא „cum funibus", Jer. 38, 6. Const. בְּאַטוּנֵי cum funibus, Ps. 21, 13. Cum Affix. וְכָל אַטוּנוֹהִי לָא יִתְפַּסְקוּן et omnes funes ejus non discindentur, Jes. 33, 20. וְאַטוּנֵיהוֹן et funes ipsorum, hebr. ומיתריהם Num. 4, 32. Munsterus addit, etiam significare *institam, fasciam.* Id probari possit ex 1. Reg. 6, 18 ubi ponitur pro Hebraeo מְטוּרֵי, quod sic explicant. Sed R. Salom. pro *funibus* accipit, ut apud Talm. sumitur, et sic Chald. eodem respicit. Non tamen proprie ibi *funes* significat, sed *orbes caelatos, cingentes instar funium.* Idem addit, אַטוּנַיָּא *granaria, thesauri*, ex Joël. 1, 17; sed ibi hodie legitur אוצריא, de quo v. in אצר.

אַטְמָא *arcula, cistula*: ומניחין אותו באיטמי של אבר et ponunt eam in arculam plumbeam (plenam furfure), Sota 48 b.

אטונס[92] nomen piscis. Chol. 66 b. Alias טונס *thynnus*.

אטמיא[93] nomen proprium regis.

אטף אַטְפָּא *fossula*: איכא דְקָאֵי בֵּינֵי אַטְפֵּי est (lac) quod consistit in fossulis casei, quod reddit caseum immundum et vetitum, ע"ז 37 b.

אַטְפַּת. Sic adducit h. l. Ar. V. רפת.

אטקט אַטַקְטַקְיָא *inordinati, male-morati, qui sunt* בלי תרבות *sine disciplina et moribus.* Corruptum est a gr. *ἄτακτοι*. In Ar. ex Pesikta adducitur in illud: שריך סוררים „principes tui contumaces sunt", Jes. 1, 23. Bar Kaphra dixit: ארכי בריותיה הוו אינון אטקטקיא principes scelesti fuerunt et inordinati: explicatio, principes commessantes בלא תרבות sine modo et ordine. Munsterus: Equi edaces, qui tamen non pinguescunt. Forte pro סוררים legit סוסים, et בלא תרבות sine pinguedine. Nihil. V. תרבות in רבה. Adducitur hoc Medr. etiam in Jalk. in princ. Jesaiae, sed haec verba ibi non leguntur.

אטר אַטְרוֹן *praefectus, satrapa*: שַׁלְטוֹן וְאַיטְרוֹן „dominatorem et praefectum" die uno, Jes. 9, 14 et 19, 15.

אתרוגא[94] *malus citria*: יאי המשבח אתרוגא „Pulcherrima et laudatissima est malus citria" inter arbores infrugiferas, Cant. 2, 3. Communius scribitur אתרוגא.

אַטְרוּתָא *indignatio.* Guido ex Zohar.

אַטוּרְכְּנָא *mareschallus, praefectus provinciae*: אזיל אטורכנא דמלכא ivit mareschallus regis, Talm. Keth. 61 a. Persic. est. Vernacule שיניש"לקוש scribit R. Sal. *seneschaulx.*

אי vocula est in interrogationibus usum suum habens, nunc ut pronomen, nunc ut adverbium, et alii voci interrogativae additur ad majorem emphasin, ut nam apud Latinos in ubinam, quaenam, quanam et similibus: ut אֵידֵין בֵּית חָזְיָא quaenam (vel ubinam) est domus videntis, i. e., Prophetae? 1. Sam. 9, 18 hebr. אֵי־זֶה, ubi pro זֶה in Targ. est דֵין pronomen, de quo s. l. אֵידֵין מִנְּהוֹן „quodnam vel qualenam istorum" sit bonum hominibus, Eccl. 2, 3. אידא ארחא דתקנא quaenam via sit recta, Jer. 6, 16. אידא שעה אסתלק quanam hora transivit spiritus prophetiae, 1. Reg. 22, 24. אימדין עמא את ex quanam gente tu es, Jonae 1, 8. אֵימְדֵין אַתְּ אָתֵי undenam, ex quonam loco tu venis? 2. Sam. 1, 3. 13. אֵי דִלְפָנָא V. in אֵיךְ .אֵלוּ. אֵי כְּדֵין quaenam istae? aut forte? num forte? אֵי מִנָּן undenam? אֵי מָתַי ecquando? etc.

אי *non*, per apocopam pro אֵין, ut ibi, וְאִין יֵשׁ פֹּה et nonne est hic, 1. Sam. 21, 18. Talia sunt etiam, juxta R. Davidem, נִיר et נִר, בֵּין et בֵּן, רִישׁ et רִשׁ, דִּין et דִּן. Hinc apud Rabb. אי אפשר *non possibile, impossibile*, אֵי הֶכְרֵחַ *non-necessarium, contingens.* ואי אתה יכול לכפר בהם et non potes expiare pro illis. Ap. Hebr. אי כבוד non gloria, inglorius, 1. Sam. 4, 21. אֵי נָקִי non innocens, noxius; non justus, injustus, Job. 22, 30, quod tamen multi accipiunt pro איש נקי vir innocens; sed id longe petitum est, inquit Ab. Esra. Paraph. reddit, גְּבַר דְלֵיתוֹהִי זַכַּאי vir qui non est justus.

אי *si, num, an.* Per apocopam pro אִין, de quo infra. אי מטא זמן פורקנא num advenerit tempus redemptionis populi, Cant. 7, 13. Ap. Talm. אִי בָּעֵי si quaeras, si velis, vel בָּעֵי petat aliquis. Sic apud eosdem, אִי לֵימָא si dicendum. אי מטא אי לא מטא si invenerit, vel si non invenerit, sive invenerit, sive non. אי הכי num sic? Num, an? אי הכי אכיל דגים num comedet pisces? Nedar. f. 54 b.

אי *vae*, Eccl. 4, 10 et 10, 16. hebr. et sic aliquando apud Rabb., sequente ל nota dativi casus. In Schem. r. s. 46 ab in.: אי להם לבני אדם שהם מעידין מה שאינן רואים vae hominibus illis, qui testantur quod non viderunt. אי לי vae mihi.

---

91) אטון, quod plerique pro graec. *ὀθόνη* habent, fortasse est = *τόνος*, funis.

92) R. Salomon, qui persice esse dicit, ad pers. تُن *Ton* spectare videtur, affinius vero videtur graeco *Θύννος*.

93) Legitur hoc nomen in Bechoroth f. 78 b et in Temura f. 21 a, in editionibus nostris vero in Bechor. **Antoninus** legitur, pro quo in Tem. Antigonos.

*) אטריבולים (Thal. hier. Schab. f. 6) *Τρίπολις* Tripolis urbs Phoenices, quae ut putat Menachem di Lonsano arab. per ב in medio loco *π* gr. pronunciatur; orta est haec urbs ut tradit St. Byz. ex tribus urbibus *Ἀράδου, Τύρου καὶ Σίδωνος* unde fit, ut in Talm. babyl. Schab. 45 b. צידון Sidonis pro אטריבולים scribatur.

94) Si B. Ar. dicit, hane vocem etiam scribi אתרוגא, respicit vocem أترجّ *malum aurantium*, arab. أترج Vide in אתרג.

איב איבו *milvus:* vide supra in אבב,

איג אֵיגַר *fons.* Sic Munsterus hic ponit ex Job. 8, 17. V. in יגר.

איד[95] *vapor, exhalatio,* Gen. 2, 6. Job. 36, 27. Sic ap. Rabb.: שעשה מהם איד לח אשר הוא מוכן להיות ממנו מטר faciet ex illis vaporem humidum, ex quo postea fiet pluvia, R. Levi h. l.; האידים העולים בסבת חמימות היום exhalationes ascendentes propter calorem diei, idem Job. 3, 5. מצד רוב האידים העולים אל המוח propter multas exhalationes, ascendentes in cerebrum, idem Prov. 23, 33,

אֵידָא *festum solenne, dies festus et feriatus.* Heb. sic vocarunt festa gentium et aliorum populorum, et hodie adhuc sic vocant festa Christianorum. Quidam putant, gentium festa sic vocata fuisse, vel quod gentes cultu idololatrico interitum et perditionem (nam איד interitus, perditio, infortunium, calamitas) in illis asciscerent: vel quod Judaei ipsis tunc genialiter festum agentibus, interitum imprecarentur. A gentilium festis ad Christianorum festa locutio ista translata est, quibus tamen non volunt dici mala imprecari. Esse tamen locutionem nec fausti ominis, nec honorificam, docet nota quaedam ipsorum, quae legitur in parvis Mischnajoth ad cap. 1. עבודה זרה de idololatria, ubi Mischna sic loquitur: לפני אידיהן ante festa idolorum cultorum tribus diebus prohibitum est aliquid commercii cum ipsis habere, mutuare aut mutuo dare, commodare aut commodato accipere, solvere aut solvi etc. Gl. ad אידיהן festa ipsorum: כנוי גנאי לימי חגם epitheton sive descriptio ignominiosa est dierum festorum ipsorum. Quae et quorum festa intelligant, statim indicant, cum Christianorum festa nominant. Deinde in Gemara mox Romae et regni Romani expressa mentio fit, quod in Veneta editione vocatur רומי חייבת Roma impia. Nam pro hebr. רשעה in Targ. ponitur חייבת. In Targ. יוֹמָא דְאֵידָא הֲוָה לֵיהּ dies festus est ipsi, Esth. 1, 3. Ap. Rabb. יום אידם dies festus ipsorum. רוב אידיהם מן קדושים הם pleraque festa ipsorum a sanctis sunt. R. Bechai in lib. כד הקמח c. quod incipit גאולה, in illud Jes. 66, 17. אחד בתוך, scribit: אחת ירמוז לשתי וערב של אדום שהם מתקדשים בו או ירמוז ליום אידם שקבוע להם i. e. „indicat crucem Edomaeorum (i. e., crucem Christi sive Christum crucifixum) in quo sanctificant se (signando se cruce:) aut indicat diem festum ipsorum, qui fixus est ipsis, scil. Dies Dominicus.

אֵידָא אידא Vide in יד.

אֵידָא Vide in דא.

אֵידֵי *iste.* אידי ואידי iste et iste, uterque, Talm.

אֵידָךְ *alia, aliud, alterum:* תניא אידך traditio alia: פתח אידך incepit aliud, aliam materiam, ואידך פירושה et alterum est explicatio ejus: מיבעי ליה לאידך haec requiruntur ad aliam rem. Compositum omnino videtur ex syllaba adjectitia אֵי et pronomine דָךְ. Sic אידי *ipsa:* Sic אידך *istud, aliud, alterum,* pro ratione loci et sensus. Sic ante, אֵידֵי pro אֵידֵיךְ.

אֵידִיתָא *ager sativus et optimus:* וכל אידיתא עד נחלא דקדרון et omnis ager sativus usque ad torrentem Kedronis, Jer. 31, 40. Haec interpretatio possit conferri cum ista, qua עידית ap. Rabbinos significat *optimum agrorum, agros pinguissimos et fertilissimos.* In Elia est אדיתא, et exponit Kornfeld, ager sativus In Regiis, *Aquaeductus:* id esset אֲרִיתָא.

אֵידִי אידי[95a] *quia, quandoquidem, postquam,* Talm. אידיין Gen. 6, 6 in Jon. v. in דן.

איה אִידְהוּ *ipse.* Compositum ex syllaba adjectitia אִי et pronomine הוא. Ap. Talmud. frequentissimum est, ut et in lingua hierosolymitana. Plur. אִנּוּן, הִנּוּן *ipsi, isti, illi:* חנון צדין שבילנא ipsi venantur semitas nostras Thren, 4, 18. דאנון עמא דלא יפרוק quod ipsi sunt populus, qui liberare non potest, Threu. 4, 17. וְאִנּוּן יְבַעוּ לְמִשְׁכַּח ipsi autem quaesiverunt invenire rationes multas, Ecc. 7, 30. Apud Talm. אינהו עדיפי מניה ואיהו עדיף מינייהו ipsi praestantiores sunt ipso, et ipse praestantior est ipsis: אינהו עדיפי מניה דאינהו נביאי ipsi praestantiores sunt ipso, quod ipsi sint prophetae, ipse autem non est propheta: ואיהו עדיף מינייהו דאיהו חזא ואינהו לא חזו ipse est praestantior ipsis, quod ipse viderit, ipsi autem non viderunt, Sanh. 94a. ניתנו סתרי בית מקדש ואנן בנינן ipsi destruunt sanctuarium, nos autem exstruimus illud.

אִיהִי אִיהָא *ipsa.* Prioris foemininum est, ejusdem quoque originis: אף איהי מרידת לבא לחדא etiam ipsa (Jerusalem) amaro est animo admodum, Thren. 1, 4. Libri hic prave habent מְ.ריר. Legendum feminine, ut positum, et ut alibi est מרירת נפשא, Ruth 1, 20. מה דנטרין עמיך איהא נטרא אנא quod observant populares tui, idem illud observatura sum et ego, Ruth. 1, 16.

---

95) Castellus vocem איד cum arab. عيد festum, solenne confert, et Joh. Lightfootius eam in syr. ܥܐܕܐ respicit, quod lectioni עידיהן cum ע loco א magis quadrat. Numerantur in Aboda s. fol. 8 in Misna complures dies festi Romanorum anno revertentes, additque in Gemara Rabbi Samuel ibid. f. 11 b festum semel septuagesimo quoque anno revertens quod ut videtur ad ludos saeculares spectat et quidem ad illos, quos Philippus anno milesimo a. u. c., anno CCXLVIII. p. Chr. celebravit, quod Saeculares ipsos voluit ad annum quendam insignem redigere, unde fit ut Rabbi Samuel de illis ludis dicat, eos septuagesimo quoque anno reverti. Descriptionem horum ludorum prout Talmudici eos tradunt vide in Er. Millin et cf. annotata nostra in קירין. 95a) Vide annot. nost. ad lit. א

*) איהי (Berach. 596. Kid. 72 a) urbs Is (v. Herod. I, 179), hodie Hit vel Hella appellata, quae sita est a Babylone septentriones versus (ὀκτὼ ἡμερέων ὁδὸν ἀπὸ Βαβυλῶνος) in utraque Euphratis fluvii ripa (V. Bischof s. v. Aejopolis et Is). Eodem nomine fluvius haud procul ab urbe appellatur (Ἴς καὶ τῷ ποταμῷ τὸ οὔνομα, Her. l. l.). In Talm. et urbs et fluvius cognominantur דקירא propter bitumen (s. naphtha, pissasphaltum) ibi uberrime repertum. Solebant קירא explicare per *ceram*, significat autem quamlibet rem ad exardescendum vel etiam ad extendendum facilem, imprimis *bitumen*, quod apparet ex Gen. 14, 10, ubi vox hebr. חמר in vers. Syr. redditur per קירא. — B. Ar. in דקר habet האי pro איהי, quae tamen lectio neque sensui neque optimis codicibus plane respondet.

אִירְתַּנְיָא Vide supra in אות.

אין אִיזְיָא *spinae*: דאת מייתי איזייא quia affers spinas, sic gl. איזייא, i. e. קוצים, Talm. hier. Maaser scheni c. 4.

אֵיךְ *quomodo, qualiter, sicut, quemadmodum*: דאיך דמא בנפשיה sicut cogitat vel imaginatur sibi in animo suo, sic est, Prov. 23, 7. In Targ. communius dicitur היך.

אֵיכָא *ubi, ubinam?* Compositum est ex interrogandi particula אי et כא, ubi vide.

אֵיכָן *idem* Gen. 37, 16. Jon. frequens est in Talm. Hierosolymitano.

אֵיכְדֵין *quomodo*: ex אֵיךְ et דֵין compositum: איכדין איכול quomodo potero? Esth. 8, 6. איכדין קלקלת ית אורחתיך quomodo vastasti vias tuas, Jer. 6, 2.

אֵיכוּת, אֵיכוּתָא *qualitas*: ספר מעט חכמות ורב האיכות liber exiguus quantitate, et magnus qualitate: בעל האיכות *qualitates habens, quale*. Apud logicos est qualitatis praedicamentum. Plur. אֵיכֻיוֹת vel אֵיכוּיוֹת qualitates. Aben Tibbon in Physica sua de calore et siccitate ignis scribit הם האיכויות הנמשכות בטבע אחר צורתו sunt qualitates, quae trahuntur natura post formam suam, i. e. comitantur eam: איכות המשפט qualitas propositionis, num affirmativa vel negativa ea sit, aut etc. apud logicos.

אֵיכוּךְ idem.

הִתְאַיֵּךְ *qualificari, qualitates habere*: ואין ענין אמרם לא יתאיך אלא שאינו בעל איכות neque est alius ejus sensus cum dicunt, non qualificatur, quam, non habet qualitates, More 32 b.

איכא Vide infra אכא.

איל אִילָא *cervus*. Haec forma hebraea est: Targum etiam אִילָא: ut אִילָא וְטַבְיָא cervus et caprea, Deut. 14, 5. Sic טַבְיָא וְאַיְלָא Deut. 15, 22. איך אילא וכאורזילא ראילא sicut cervus glocitans, Ps. 42, 2. aut hinnulo cervi, Cant. 2, 9. Plur. הֵיכְמָה דִמְסַחֲרִין אַיְלַיָא sicut circumeunt cervi in deserto, Thren. 1, 6. מֵאַיְלִין וְטַבְיָן praeter cervos et capreas, 1. Reg. 4, 23. Foem. אַיַּלְתָא *cerva*: אף אילתא במדברא etiam cerva in deserto parit, Jer. 14, 5. אילתא רחמותא cerva amoris Prov. 5, 19. Plur. הֵיךְ אַיְלָתָא sicut cervorum, Ps. 18, 34. כד מצטערין אילתא quando dolore partus afficiuntur cervi, Job. 39, 4.

אַיִל hebr. *aries*:[96] Talm. איל בן יומו קרוי איל aries unius diei vocatur quoque aries, Bava k. 65 b.

אילא קמצא *species locustae magnae*, quae alias שושמא et סוסבול, quasi dicas *cervus-locusta*. Videtur esse *scarabeus lucanicus, cervus volans*, Graece *Κάραβος*. Av. sar. 37 a. Pes. 16 a. Edajoth c. 8 ubi Rambam scribit, esse speciem locustae, cervo similem. Erat autem ex locustis mundis, et ad esum licitis.

אילא דספינתא *cervus navis*. Certum quoddam instrumentum vel scrinium erat in navibus, in quo nautae pecunias asservabant. V. Talm. Ned. 50 a. Ex ejusmodi cervo invento scribunt ibi divitem factum esse R. Akivam.

אִיְלָא *vermiculus uvas laedens*: ואילא דעינבי et vermiculus uvarum, Schab. 90 b. prave in Munstero notatur אלה.

אִיְלָא *superliminare, postis januae superior*. Scribitur quandoque sine י in medio: על אלא דדרתא et versus superliminare atrii portae, Ez. 40, 14. Pl. אֶלַיָא שִׁתִּין postes superliminares sexaginta cubitorum, Ez. 40, 14.

*) איוב. Inserendum hoc loco videtur nonnihil de Jobo. De nominis origine disceptatio est inter viros doctos. Plerique enim איוב derivandum putant a rad. איב, unde אוֹיֵב hostis dicitur; ita ut nomen significet *virum hostiliter* (sc. a deo) *tractatum*, quod aptissimum est, si totam Jobi historiam respicimus. Ewald contra (Die Dichter des alten Bundes, ed. II. p. 19) derivat hoc nomen a radice quadam אוב, quam ortam esse ex חוב, שוב dicit, ita ut Jobus sit *is, qui se convertit*. — Variae de Jobo sententiae reperiuntur Bab. bathr. f. 14—16. Fuerunt enim, qui Jobum vixisse negarent, et qui dicerent. Quid, quod etiam dicebant, amicos Jobi daemonas fuisse (v. Midr. Koh. f. 100.) — Si similem fabulam (ut Nork in Lexico memorat) apud Indos reperimus, inde non sequitur (ut iste vult), ut haec de Jobi fatis ac verbis historia ex India venerit. — Rectissime plerique viri docti persuasum sibi habent poetam vitam Jobi cujusdam, qui antiquissimis temporibus vixit, respexisse. Lectori, qui accuratiorem hujus poematis expositionem legere cupit, commendamus librum Ewaldii supra laudatum.

*) איזגר מלכה (Kethub. 61 a. Sebach. 19 a) est Isdegerd (Yesdedshird) I., qui 400—420 p. Chr. rex Persarum erat. Is ab judaicis et christianis scriptoribus summis laudibus effertur propter indulgentiam, quam dissentientibus in rebus divinis exhibebat, a persicis vero scriptoribus maximopere vituperatur, quod nequaquam mirum est, quia Magi potissimum rerum a regibus persicis gestarum scriptores fuerunt, qui putabant, illa regis indulgentia suam religionem laedi suamque auctoritatem comminui. (V. historiam Persiae a John Malcolm conscriptam et Baumgarten: Allgemeine Welthistorie, tom. 9 §. 651.) Persecutiones Judaeorum, quarum Rabbini posteriorum temporum mentionem faciunt, et oppressio omnium alienarum re ligionum (imprimis etiam christianae, cf. Richter: Geschichte p. 208) non huic sed nepoti ejus Isdegerdo II., qui 442—460 rex erat, crimini danda.

*) איזין ortum ex gr. *ἴσως* abjecto ς, significat „per occasionem, strictim, obiter." Bab. Metsia 70 a: אימא לי איזין נימא דעובדא היכי הוה „dic mihi occasione data, quomodo res se contulerit."

[96]) איל significat etiam crepidinem portae. Aquila vertit per *κρίωμα*; Graeci *κριόν* vocant. Aliud est אילם, quod *κυμάτιον* significat. איל etiam vocabatur machina bellica, qua utebantur in oppugnandis oppidis, quae a Romanis dicitur *aries*.

*) אילון, Talm. hieros. Megilla ab init., *Ajalon*, locus Palaestinae in finibus tribus Naphtali, qui Jos. 19, 33 vocatur אלון.

*) אילים locus ubi Israelitae, ex Aegypto egressi, quieverunt, cf. Ex. 16, 1. Num. 33, 9., Arabibus etiam nunc عاليم vocatus. Nomen accepit inde, quod Israelitae ibi 70 palmas (et 12 fontes) invenerunt.

ומשחתא חדא לאיליא et mensura una erit postibus istis, Ez. 40, 10. עַל אֱלוֹהִי super postes ejus, Ez. 4, 26. ואלוהי תרתין אמין et postes ejus duorum cubitorum, Ez. 40, 9. ולאליהן et postibus ipsorum, Ez. 40, 16. Plur. foem. constr. וְזָעוּ אֱלָוַת סִפֵּי הֵיכְלָא et commoti fuerunt postes liminum templi, Jes. 6, 4. V. infra in אלא.

אילא nom. propr. viri sancti in urbe Jafne, cujus probitas in proverbium abierat, ut dicerent, מומחה כאילא ביבנה probatus erat ut *Ela Jafnensis*, Ber. 29.

אילת[97] nomen loci, Maaser scheni cap. ult.

אִילוֹ vide mox in אלו.

אילך vide infra in אלך.

אַיְלוֹנִית[98] *sterilis mulier vel puella.* Definitur haec a Talmudicis, quando viginti annos nata, nondum pubertatis signa produxit, vel ut ipsi ajunt, quando nondum tunc duos pilos produxit in loco isto. Scribunt enim: ואיזו היא אילונית כל שהיתה בת עשרים ולא הביאה ב׳ שערות וכו׳ Jevam. 80 b. Item בת עשרים שנה ולא הביאה שתי שערות היא אילונית Schab. 47 b. Nidda 47 b in Misna. Puella usque ad annum duodecimum completum, vocatur קטנה *minorennis*, vel תינוקת *puellula.* Anno decimotertio vocatur נערה *puella.* Si producat duos pilos in loco noto, tunc illud vocatur סימן התחתון signum pubertatis inferius Producto hoc signo, post menses sex completos, vocatur בגרת *pubes, matura viro, nubilis.* Inter נַעֲרוּת et בַּגְרוּת non est distantia nisi sex mensium. Ad vigesimum annum si nondum produxit signum inferius, tunc vocatur אילונית *sterilis, impubes.* Signa אילונית sunt: quae nondum habet mammas: quae difficultatem sentit in coitu: quae non habet declivitatem in pube juxta modum mulierum: cujus vox gracilis est etc. סימן העליון signum superius pubertatis sunt mammae, quando papilla digito depressa, sponte non redit etc. Vide Majem. par. 2 in statutis אישות, c. 2.

אים *terrere, terrorem incutere*, Talm. מאיימין עליה terrent eam. Talmudici de muliere a fide conjugali declinante Num. 5 sic scribunt: היו מעלין אותה לבית דין הגדול שבירושלם ומאיימין עליה כדרך שמאיימין על עידי נפשות producebant eam in domum judicii magni Hierosolymae, et terrorem incutiebant ipsi, sicut solebant terrorem incutere testibus rerum criminalium etc. Sota 7 in Misna: כצד מאיימין את העדים quomodo terrent testificantes, scil. in criminalibus, Sanh. 37 a in Misna. Terror fiebat, ut veritatem dicerent.

אֵימִים *Emaei*, gigantes, qui in posteris terrae Canaan fuerunt, Gen. 14, 5. Deut. 2, 11. 12. Sic dicti, quod videntibus terrorem incuterent. Septem autem nominibus gigantes sunt appellati. Secundum, גבורים *potentes*, quod magni corporis magnae essent vires, R. Abba dixit: medulla ossis femoris erat octodecim cubitorum 3. זַמְזוּמִים *scelesti*, a זִמָּה scelus: vel cogitabundi, quomodo Onkelos eos vocat חשבני i. e. astuti, vafri ad laedendum, a זמם, Deut. 2, 21. 4. נְפִילִים a נָפַל *cadere*, quod videntes eos, prae metu conciderent exanimes, Gen. 6, 4. Num. 13, 34 vel שהפילו את העולם ושנפלו מן העולם quod ruinam induxerunt mundo et deciderunt a mundo et repleverunt mundum נפלים abortivis, scortatione sua. 5 עַוִּים *perversi*, ab עוה, quod perverterent et vastarent mundum, juxta illud, עוה עוה אשימנם Ez. 21, 27. Fuerunt et ipsi vastati e mundo, ut est Deut. 2, 24. Ex posteris terrae Canaan et ipsi, ut Jon. hic transfert. V. et Jos. 13, 3. 6. עֲנָקִים quasi *strangulatores*, Num 13, 34, quod prae terrore suffocarent homines. Vide et Deut. 1, 28. 9, 2 et 2, 11. 7. רְפָאִים a רפה, quod languidas et emortuas redderent vires hominum, שכל מי שראה אותם היה לבו רפה כשעוה quod quicunque videbat eos, ejus cor liquescebat instar cerae; aut שכל הרואה אותם ידיו מרפות quod quicunque videret eos, ejus manus languidas facerent, ut loquitur Rabbi Salomon Deut. 2. Vide Beres. rab. s. 26.

אֵימְתָא, אֵימָה *terror*: אימה חשכה גדולה terror et tenebrae magnae (cadebant super eum), Gen. 15, 12 in Jon.: תַּפִּיל עֲלֵיהוֹן אֵימְתָא fac ut cadat super eos terror, Ex. 15, 16. אימתא דמלכא terror regis, Prov. 20, 2. ית אימתי terrorem meum (mittam ante te), Ex. 23, 27. אימתי לא תבעתנך terror meus non perterebit te, Job. 33, 2. ואימתך על כל עממיא et terror tuus est super omnes populos, Cant. 6, 3. נפלת אימתכן עלנא cecidit terror vester super nos, Jos. 2, 9. Apud Talm. ת״ר חמשה אימות הן אימת חלש על גבור אימת מפגיע על ארי אימת יתוש על הפיל אימת סממית על העקרב אימת סנונית על הנשר אימת כילבית על לויתן quinque terrores sunt, in quibus infirmius terrori est fortiori *Maphgiah* (nomen animalis parvi, vocem habentis maximam) terrori est leoni: *musca* terrori est

*) אילן chaldaice dicitur pro hebr. אלון, Dan. 4, 7 sq. Quum vero vox hebr. tantummodo quercum robur vel terebinthum significet, vox chald. de qualibet arbore adhibetur v. אלן.

97) אילת urbs ad mare rubrum eumque sinum sita, qui ab ipsa Aelaniticus vocatur. Graecis enim est *Αἴλανα*, cf. Strab. 16, 759, prioribus temporibus *Αἴλα* nominata, Arabibus أيلة. Nomen accepit a palmis (palma Hebraeis vocatur איל s. אילה), quae et antiquissimis et nostris temporibus haud procul ab urbe inveniuntur, v. Strab. 16, 776 et Robinson Palaest. I, 282. Haec tamen valent tantum de ea urbe, quae in S. Scr. et inde in Targ. memoratur. Elat urbs, quae Maas. scheni memoratur, diei itinere Hierosolymis abesse fertur et in septentriones spectare. Neque tamen certi quidquam de hac urbe compertum habemus. Nam de Elusa s. Eulatia, de qua cf. Ptolem. V, 16, 10 et Robins. I, 333 sqq., cogitari nequit. Ex utriusque enim sententia haec Elusa (ab Arabibus الخلصة dicta) ab urbe Beersaba ad meridiem spectat.

98) אילונית. B. Ar., qui hanc vocem talmud. explicat per דוּכְרְנִיתָא (= femina), docet nos, unde haec vox derivanda sit. Etymon esse ostendit איל (= aries masculus), ita ut אילונית ab איל eodem modo formatum sit, quo דוכרניתא a דכר = זכר, q. e. *masculus.* Atquae haec sententia eo firmatur, quod Lev. 5, 18 pro hebr. איל (aries) in Targum ponitur דכר.

*) אילתא stella diurna, stella Veneris; saepius occurrit in libro Zohar.

elephanto: *aranea* terrori est scorpioni: *hirundo* terrori est aquilae: *kilbis* (nomen vermis aquatilis) terrori est balaenae, Schab. 77 b.

אֵימְתָן *terribilis, terrificus, formidabilis*: גבר ואימתן potentem et formidabilem, Jes. 28, 16. Plur. אֵימְתָנִין וּדְחִילִין אִנּוּן formidabiles et terrifici sunt, Hab. 1, 7. וית אימתני et terribiles gigantes, hebr. ואת האימים Gen. 14, 5. Sic Deut. 2, 11. 12. Foem. דְחִילָה וְאֵימְתָנִי terribilis et formidabilis, Dan. 7, 7 per apocopam usitatam pro אֵימְתָנִית.

אִימָא *colus*: הנוגע בצמר שעל האימא tangens lanam quae est in colo, Kelim c. 21. הכוש והאימה fusus et colus, Kel. c. 11.

אִימָא vide infra in אמר ad Futurum.

אֵימָת, אֵימָתַי vide in lit. ם in מתי.

אין quod Aruch ex hac forma citat pro *considerare, videre*, id vide in עין.

אִין *si*, idem quod hebraice אִם, unde et sine י in medio in Regiis scribitur. Sed in Targ. et apud Rabb. est cum י semper, ad differentiam אִן. In continuata sententia repetitum, valet *sive*: אין בעירא אין אנשא sive jumentum sive homo fuerit, Ex. 19, 13 in Jon. Et interrogative pro *num, an*, ut et *si* apud Latinos sumitur: אין אית טעם num est gustus in albumine ovi? Job. 6, 6. אין חילא היך אבניא חלי num robur veluti lapidum est robur meum? Job. 6, 11. אין בשרי קרים כנחשא num caro mea obducta est quasi chalibe? Job. 6, 11.

אַיִן *ubi?* sed in compositione tantum usurpatur. מֵאַיִן *unde?* inde Talmudici dicunt מִנַּיִן *unde?*

אִין *sic, ita*, responsio affirmativa. Pro eo dicitur etiam הֵן ut ibi videre est. Apud Talm.: אמר ליה אתינא לעלמא דאתי אמר ליה אין dixit ipsi: perveniamne in seculum venturum (i. e. vitam aeternam)? respondit „sic“. Opponitur ei negativum לא vel לאו: ut בסכנה אין שלא בסכנה לא in periculo, ita: quando non est periculum, non: מצוה מגולה אין מכוסה לא si sit praeceptum publicum, sic: si privatum vel occultum, non, Schab. 130 a. Vide notas Drusii ad Matth. 5, 37 et 2. ad Cor. 1, 17 et infra in הן.

אִינִי *itane?* admirantis, sequi solet וְהָא *sed ecce*, quod contrariae est objectionis. In libro הליכות עולם f. 7. איני שהוא ענין כן בלשון תגמרא vox איני est significationis כֵּן („sic, ita“) in lingua Gemarae.

איך אִיקוּן vide infra in אקן.

איר אִייָר[99] mensis nomen, Aprili nostro respondentis: עד חמיסר יומין לירחא דאייר ad decimum-quartum diem mensis Ijar, Ex. 12, 39. Is fuit mensis secundus ab egressu ex Aegypto: egressi autem fuerunt mense ניסן Martio. בְּאִייָר לָא in mense Aprili non (scil. debebat fieri excidium Judaeorum) quod in eo descenderat Manna, Esth. 3, 7 in secundo Targ. Item „et locutus est dominus cum Mose in deserto Sinai in tabernaculo conventus, בחד לירחא דאייר הוא ירחא תניינא primo die mensis Ijar sive Aprilis, qui est mensis secundus,“ anni secundi ab egressu de terra Aegypti, Num. 1, 1 in Jon.

אִירוֹנִי *urbanus*, cui opponitur paganus: foemin. אִירוֹנִית *urbana* לפסין אירוניות sartagines urbanae, quales in urbibus apud cives, non in pagis apud rusticos usitatae sunt, Talm. Edaj. 5. Est ab עיר *civitas*, gutturalibus א et ע inter se commutatis.

אייר[100] *docere, doctrinam proponere*. Verbum est Talmudicorum proprium, קַמְיָירִי docent. איירינן docemus. מדקאיירינן postquam docuimus. B. Ar. in אר quinto pro איירינן legit ארינן et dicit, denotare objectionem.

---

*) איננס, Talm. hieros. Demai 26b, ubi R. Jochanan narratur in locum quendam venisse, atque praeceptorem vidisse, qui erat 'א. (ר"י אזל לחד אתר אשכח ספרא איננס), quod a Menachemine di Lonsano explicatur per gr. εἰανόν, verisimilius tamen lat. *jejunus* est.

*) איגנר, quod B. Ar. exponit per מעט, pers. videtur, per metathesin ortum ex اندك quod est parum. V. in נגר.

*) אִיסוֹרְיָא v. in יסר.

*) אִיסְדָּר syr. [syr.] hebr. מראשתיו, locus, ubi caput est.

*) אִיסּוּרָא castigatio, v. in יסר.

*) איסר assarium, v. in אסר.

*) איסטריוט vel איסרטיוט (Bamidb. rab. s. 7) est graecum, στρατιώτης, miles. V. in 'אסט.

*) איפטייה, quod abjecta litera א legitur Talm. hieros. Sanh. p. Chelek. I, ortum est ex gr. ὑπατεία.

*) איפרכוס v. in 'אפר.

*) איקנוס (Jalk. Job. 319) = ἱκανός.

99) אייר. Ne quid videamur omisisse vel nimis neglexisse, pauca hoc loco addamus de mensibus. R. Mosche ben Nachman in Comm. ad Pentat. (ad Ex. 12, 1) dicit, nomina mensium esse persica neque reperiri nisi in scriptis prophetarum Babylone vel post exilium Babylonicum viventium. Conferendus est Tract. Rosch hashana I. hal. 2, ubi Rabbi Chanina obtinet, nomina mensium ex Babylonia in Palaestinam venisse; prioribus enim temporibus menses enumeratos, non cognominatos fuisse. Neque tamen, etsi hoc constat nomina mensium non hebraea esse, satis perspicuum est in singulis, quid significent. Si quis accuratiorem hujus rei explicationem desiderat, eum ablegamus interim ad libros hosce: F. D. Michaelis: de mensibus Hebraeorum; Ideler: Lehrbuch der Chronologie; Benfey et Stern: Ueber die Monatsnamen einiger alter Völker. Vix quidem inveniet, quae sufficere videantur. Nostrum autem esse censebimus accuratius totam hanc rem disquirere et quaecunque de mensium nominibus consecuti erimus summa cum diligentia in חמח exponere. — De nomine אייר interim hoc monendum, fuisse nonnullos, qui conferre vellent gr. ἔαρ, εἶαρ, quasi sit „mensis vernus,“ atque alios, qui vocem ad syr. [syr.] „splendor solis“ referrent

100) De hac voce, eius etymo omnibusque iis verbis, quae inde derivanda sunt, deo juvante exponemus in excursu, quem operi perfecto adjungemus, quia longum est hoc loco omnia enumerare.

אוריא idem. מאי אוריא נכרי quare docet de alienigena? quid docetur hic voce alienigenae? מאי אוריא הכא quid docet hic, quid docetur hic, quod scriptura dicit nomen ejus esse Naema? Postellus in Zohar reddidit: quid visum est hic? quasi a ראה, col. 222 in Gen. et alibi.

אוירינן[101]. In Midr. Esther 1, 6. חור כרפס ותכלת תרגם עקילם אויריינן קרפסינן ורב ביבי אמר מיינן. Vox graeca est: sed quid significet non liquet. Glossa dicit esse speciem vestimentorum pretiosorum.

איש *vir, maritus: quisque, aliquis, quidam, quispiam.*

Apud Rabbinos est *singulare, individuum logicum*: אִישֵׁי הַמִּין individua specifica. אִישֵׁיהֶם individua ipsorum: שאין השם ית' משגיח באישי האדם quod deus non providet (i. e. providentia sua curat et regit) individua hominis, R. Levi Jobi 19. Vide eundem Jobi 3 et Jobi 6. Apud Talm. additur et *patriae alicujus*; ut איש ירושלים vir Hierosolymitanus: איש צרדה vir Tzardaeus: איש סוכו vir Sochaeus. Sic intercedente כְּפר: ut יעקב איש כפר סכניא Jacobus vir de pago Scanja: איש כפר חנניה vir de pago Hananjah; איש כפר עכו vir de pago Acco יששכר איש כפר ברקאי Isachar vir de pago Barke. Sic possit esse quoque nomen Ἰςκαριώτης. Vide Caninium de locis N. T. Hebraicis c. 13 et Drus. ad voces hebr. N. T. Porro apud Rabbinos אותו האיש *ille vir*. Sic synecdochice saepe vocant Christum, quem ne nominare quidem dignantur, in Ab. Esra Gen 27, 39. In commentario quodam libri precum, in Jotzeroth 36 a. ad haec verba: דורש אל המת *consulens mortuum*, notatur: אותו האיש שמת כשאר כל אדם illum nempe virum, qui mortuus est ut caeteri homines. Sic invidiose dicit Pontifex maximus Act. 5, 28. *οὐ παραγγελίᾳ παρηγγείλαμεν ὑμῖν, μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ: καὶ ἰδοὺ πεπληρώκατε τὴν Ἰερουσαλὴμ τῆς διδαχῆς ὑμῶν καὶ βούλεσθε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου* „nonne etiam atque etiam denuntiavimus vobis, ne doceretis *in nomine isto* etc. et vultis super nos inducere sanguinem *hominis istius*.

אִישִׁי *domine*. Vocabulum honoris: אישי כהן גדול domine pontifex, summe sacerdos, Talm. Joma 1 in Misna. Verba sunt seniorum ecclesiae ad summum sacerdotem. Sic in Tamid c. V. et alibi saepe summus sacerdos hoc titulo compellatur. Glossa אדוני.

אִישִׁיי *virilis*.

אִשָּׁה *mulier, uxor, conjunx*. De nomibus אִישׁ et אִשָּׁה legitur in Pirke sive capitulis R. Eliesaris, c. 12. Quamdiu homo primus fuit solus, vocatum fuit nomen ejus Adam אדם. R. Josua Karchaeus dixit: propter carnem et sanguinem vocatum fuit nomen ejus אדם (alludit ad nomen דם *sanguinis*). Quamprimum autem creavit ipsi adjutorium (אשה) mulierem, vocatum fuit nomen ejus איש et ipsa אשה. Quid fecit Deus? Posuit nomen suum (יה) in medio nominum ipsorum. Si ambulaverint in viis meis, et observaverint praecepta mea, tunc nomen meum erit in medio ipsorum, liberabitque eos ex omnibus angustiis: quod si non, ablaturus sum nomen meum e medio ipsorum, ipsique fient אש (ignis) et אש ignis unus consumet alterum, sicut dictum est: האש „et ignis iste ad perditionem usque consumet," Job. 31, 11. Haec ibi. Nempe literam י interposuit nomini viri: et literam ה addidit nomini uxoris sive mulieris. Hae duae literae conjunctim constituunt nomen divinum. Ubi dei nomen sive deus viro et uxori in conjugio praesens est, ibi quoque gratia et benedictio: ubi abest, ibi remanet ex nominibus ipsorum אש ignis litium et purgatorium ignitum consumens. Haec passim in variis Hebraeorum scriptis laudantur. De uxore ducenda Hebraeorum est traditio: אע"פי שיש לו לאדם כמה בנים לא יעמוד בלא אשה etiamsi homini sint plurimi liberi, tamen non manebit absque uxore, Talm. Jebh. 61 b. Ibid. 63 b. כל יהודי שאין לו אשה אינו אדם שנאמר זכר ונקבה בראם quicunque Judaeus non habet uxorem, non est homo dicendus, sicut scriptum est: „Marem et foeminam crevit eos", Gen. 1, 27. In Medr. Tillim, Ps. 69. מצא אשה מצא טוב inveniens uxorem, invenit bonum, Prov. 18, 22. Contra alibi dicitur: invenio amariorem morte, foeminam, Ecc. 7, 27. Intellige: si mulier mala sit, non est finis malitiae ejus: si bona, non est finis bonitatis ejus. Et hoc est illud: „inveniens uxorem, invenit bonum." Antequam creata esset mulier, dictum est: non est bonum hominem esse solum. Quando creata fuit, scriptum est: et vidit deus omnia, quae fecerat, esse bona valde, Gen. 1, 31. Illud est, inveniens uxorem, invenit bonum. Dixerunt Rabbini nostri: quicunque non habet uxorem, in eo deficiunt quinque res: 1. Caret benedictione, sicut dictum est: „Et benedixit ipsis Deus", Gen. 1, 22. Non dixit אותו *ei*, sed אותם *eis*. 2. Caret vita, (est quasi non viveret) sicut dictum est: „et fruitor vita cum uxore cara", Eccl. 9, 9. 3. Caret laetitia, sicut dictum est: „Laetare de uxore adolescentiae tuae", Prov. 5, 18. 4. Caret adjutorio sive auxilio, sicut dictum est: Faciam ei adjutorium, Gen. 2, 18. 5. Caret bono, sicut dictum est: Inveniens uxorem, invenit bonum, Cum autem uxor mala fuerit, expellit omne bonum e domo, facitque virum pauperem. At si bona fuerit, tunc de ea scriptum est, אשת חיל foeminam strenuam quis inveniet? Prov. 31, 10. Item uxor strenua est corona mariti sui, Prov. 12, 4. Item: a domino est אשה משכלת uxor prudens, Prov. 19, 14. Vide et Talm. Jev. 62 b et Ber. r. s. 17. De honore uxori exhibendo traditio est: לעולם יהי אדם זהיר בכבוד אשתו שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו semper sit homo cautus ad honorandam uxorem suam, quia nulla est benedictio in domo ejus, nisi propter uxorem, sicut dicitur; et iterum: אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו honorate uxores vestras, ut divites fiatis, Talm. B. Metz. 59 a. Convenit cum illo Petri 1. Epist. 3, 7. *ὡς ἀσθενεστέρῳ σκεύει τῷ γυναικείῳ ἀπονέμοντες τιμήν* etc. De amore uxorum: האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו וכו' qui diligit uxorem suam ut suum corpus, et honorat eam magis quam suum corpus etc. de eo scriptura dicit, „et scies quod pax erit in tabernaculo tuo, visitabisque habitaculum

101) אוירינן *ἀέριvος* colore aëris.

tuum, et non peccabis," Jobi 5, 24. Talm. Sanh. 76a. Sic Apost. ad Ephes. 5, 28. *οὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα* etc. Item: quaesitum aliquando fuit a R. Jehosua: מפני מה האיש יוצא למטה quare vir (masculus) egrediens (ex utero matris) habet vultum deorsum versum? והאשה יוצאת פניה למעלה mulier (filia foemella) egrediens habet vultum sursum? Respondit: masculus respicit locum creationis suae (terram scil. ex qua creatus est): והאשה מבטת למקום ברייתה mulier autem sive foemella respicit quoque locum creationis suae (virum scil. ex cujus costa creata est). Praeterea, quare mulier opus habet, ut aromatibus condiatur, vir autem non? respondit: Adam אדם (homo mas) creatus fuit ex אדמה terra: terra autem non putrescit unquam: חוה Eva (mulier) creata fuit מעצם ex osse (quod putrescit et corrumpitur). Adhuc: מפני מה האשה קולה הולך ולא האיש quare mulieris vox ambulat (sonora et strepera est) non autem viri? responsum fuit per simile. Si impleveris ollam carne, sonus ejus non ambulat sive personat: si autem impleveris osse, mox sonum edit (sicuti vas vini plenum et vacuum). Insuper: quare vir facile potest persuaderi et emolliri, ואין האשה נוחה להתפתות mulier autem non facile potest persuaderi? responsum fuit: Adamus vir creatus fuit ex terra, cui si affuderis guttam aquae מיד היא נשרית statim illa maceratur et mollescit: at Eva mulier נבראת מעצם creata fuit ex osse, quod si per multos etiam dies maceres in aqua, tamen non mollescit etc. plura, Ber. rab. s. 17.

אֵשֶׁת אִישׁ *uxor viri*, scil. *alieni*, i. e. *adultera*. Ex quo aliqua desponsata est, נחשבת כאשת איש censetur ut adultera, si alius quis cum ea rem habeat: הנחשדת על אשת איש quae suspecta est quasi sit adultera, adulterii nomine: חשדוהו מאשת איש suspectum ipsum habuerunt propter adulteram, quod cum alterius uxore rem habuerit: כל הבא על אשת איש לא ינקה מדינה של גיהנם quicunque rem habet cum uxore viri (alieni, i. e. qui committit adulterium) non evadet e judicio gehennae Sota 4b.

אִישׁוּת *conjugium, matrimonium:* אישות לבהמה מי איכא conjugium bestiis ubi ergo est? פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות עשאה זונה viduus coiens cum vidua, si non sit nomine conjugii, facit eam scortum, Talm. Jev. f. 61b. Sanh. 51a. האישות לא ישלם למי שאינו בן י"ג שנה ויום אחד conjugium non absolvitur alicui, nisi habeat tredecim annos et diem unum, i. e. non licet alicui ante decimum tertium annum conjugium contrahere. Nam ad generandum est inidoneus. De ritibus et statutis conjugii vide Majem. in הלכות אישות.

אִישׁוּת *talpae*, Talm. צדין את האישות ואת העכברים venantur talpas et mures, Moed c. 6b. In Gemara ibid. mox: מאי אישות quid est אישות? בריה שאין לה עינים creatura quae non habet oculos. Addit R. Salomon, וחופר בקרקע et fodit in terra. Esse plurale apparet ex ejusdem glossa ad praecedentem locum, ubi rationem reddit, quare liceat eas venari; nempe inquit, שמפסידין בו quia vastant eum, sc. agrum. Quidam legunt singulariter אִישׁוּת, cui formae modus significandi repugnat. Vide et in אשה.

אִית[102] *est, sunt*. In Daniele dicitur אִיתַי, et apud Talm. אִיתָא. Est pro Hebraeo יֵשׁ. Sed in Targ. est longe frequentissimum pro exprimendo verbo sustantivo, (ut loquuntur Grammatici), cujus ellipsis saepe est in Hebraeo: מאם אית חמשין fortasse sunt quinquaginta, Gen. 18, 24. האית לבך כשר num animus tuus est rectus, 2. Reg. 19, 15. איתי גבר במלכותך est vir in regno tuo, Dan. 5, 11. איתי גברין יהודאין sunt viri Judaei, Dan. 3, 12. Cum Affix. לָא אִיתוֹהִי non est ille, Dan. 2, 11. אִיתֵיכוֹן estis vos, Dan. 3, 4. וְלָא אִיתַי et non amplius sim ego, Ps. 39, 14. בְּעוֹד אִיתַי quamdiu ego supersum, Ps. 104, 33. מִדְאִיתַנִי ex quo die sum ego, Gen. 48, 15. Talm. איתנהו sunt ipsi. Pro דאית in Talmud Hierosolymitano, eliso א, legitur aliquando דית, ut in Sota c. V. מה דית לי אנא מנכה ואנא עביד מצוה de omnibus quae mihi sunt detraho, et facio eleemosynam.

כִּדְאִיתָא *sicut est*, et sine א, כִּדְאִית et per apocopam כִּדְאִי, apud Talm. et Rabb. Chaldaisantes.

לֵית *non est*. Compositum ex לא et אִית hebr. לא יש. Dicitur et לַיִת, quae scriptio ad compositionis originem accedit: ואינש לית et homo nullus erat, qui coleret terram, Gen. 2, 5. ורוחא דמטרא לית et ventus pluviae nullus est, Prov. 25, 14. Suscipit affixa ut ipsum אית simplex: לֵיתוֹהִי non est ipse, Ex. 3, 2. vel לֵיתוֹי, Ps. 37, 10. לֵיתְנּוּן non sunt ipsi, לֵיתָךְ non tu. Talmudicis לֵיתִינְהוּ non sunt ipsi.

אִיתַי vide infra in אתא.

אִיתָא vide infra in אתת.

אִיַּית legitur in Venetis Proverb. 25, 8. 11. mendosum est, et legendum מְסַרְהֲבָאִית, de quo in סרהב in ordine סרה, et פסיאית, de quo in פסא.

אַךְ *tantum, tantummodo, duntaxat: veruntamen, sed: profecto, certe sane*: τεχνικῶς deducitur in formam numeri pluralis, unde illud Rabbinorum: כל אכין ורקין שבתורה מיעוטין omnia אך et רק quae in lege sunt, dimi-

---

102) אית, Syr. ܐܝܬ (negat. ܠܝܬ) proprie est *res constans, corpus individuum*, arab. إِيسَ pro أَيْسَ ab أَوِى quocum verbo etiam hebr. אות (signum rei individuae) et אֵת (quod et ipsum est signum rei destinatae, quamobrem haec nota accusativi poni non potest nisi prae nominibus determinatis) cohaerere videntur. Eodem modo Kimchius hebr. יש (cf. gr. *ΕΣ*, *ἔσμι*, *εἰμί*, lat. *ESUMI*, sum) per: „consistens, subsistens, solidus" interpretatur vocemque pro substantivo habet et ita vertit, quum s. r. ישה (commemoratis nonnullis locis), ubi יש legitur, dicat כלם ענין דבר הנמצא „haec omnia notionem *entis* habent."

*) איתן (ex lingua hebr. proprie *fluvius perennis*) fluvius Persiae, qui et Gosan vocatur, qui influit in fluvium Bab. אמר אביי האי צחנתא דבב נהרא שריא · · · אמר רבינא והאידנא דשפכי נהר איתן ונהר גמדא להתם אסירא Ebai dixit: Pisces fluvii Bab mundi sunt ad esum. Rabbina contra dixit: Hoc tempore, quo fluvii Ethan et Gamda se in eum effundunt, (pisces) immundi sunt; Succa 18a. Pro איתן Aboda sara גמא legitur.

nationem et exclusionem denotant. V. R. Salom. Lev. 23, 27. et R. Dav. Jos. 1, 18.

אַךְ[103] *plaga, calamitas*. Deductum est ex נכה. Talm. אך גדול היה באותו היום plaga magna fuit eo die, Metzia f. 59 b. Glos. מַכָּה.

אכא ,אָכָא ,איכא *est sunt*. Compositum videtur ex אית *est*, et כָּא *hic*. אכא דשרך במלוי est qui insectatur verbis suis, non manebit firmus, Prov. 19, 7. Talmudicis frequentissimum est: איכא כל היכא דאיכא ubicunque est: איכא דאמרי sunt qui dicunt, hebr. יש אומרים. Frequenter aliis particulis junctum, pleonasticum est: מי איכא איהו גופיה כמה הוי quantum ergo fuit corpus ejus ipsum? Chol. f. 58 b. Hinc compositum ליכא *non est, non sunt*, quod indicio est, esse ab אית compositum. Non recipit affixa pronomina.

אכב אֲכְבָּא[104] *gallus gallinaceus*. Legitur in Proverb. Salomonis: וְאַכְבָּא דְמְזָדְרֵז בֵּינַת תַּרְנְגוֹלֵי et gallus qui accinctus est inter gallos sive gallinas, hbr. זַרְזִיר מָתְנַיִם, Prov. 30, 31. Elias scribit, se ignorare quid significet. Hebraeum varie exponitur, זרזיר מתנים accinctus lumbis. Ab. Esra in genere scribit, esse nomen bestiae. Potest esse gallus gallinaceus, alte incedens, quasi lumbis accinctus. R. Levi scribit, esse canem venaticum tenerorum lumborum, (vertagus dicitur, ein Windb); alii putant esse equum generosum, optimi incessus, cujus cinctura est indicium.

אַכְדֵּין vide supra in אֵיךְ.

אכר ;אֲכְוֹרְנְקֵי vide in ordine כור. Munsterus notavit ut singulare: sed plurale est, et א addititium.

אכונגרי.[105] Sic ponit hoc loco Ar. et alii. Vide supra in אבן.

אכז ,אֲכוּז ,אָכוּז *nates*: אכוז תנן או עכוז discimusne, pronunciandum אכוז (cum א) vel עכוז cum ע ab initio, Erub. 53 b. Vide עכז. Est qui *caudam* explicat. Munsterus addit אכוז esse speciem vasis quo hauritur aqua. Illud vas Guido *situlam* vocat. In Ar. de eo nihil. Error est. In Talmud hac forma est nomen כז cum praefixa praepositione talmudica א.

אַכְזוֹרֵי vide in כזר. Nam א volunt esse addititium.

אכם ;אַכְמָא sic adducitur hoc loco in Ar., sed in Gemara, unde citatur, scribitur אכמא. Vide אכם. Munsterus addit, esse quoque *tabulatum juxta piscinas, in quo fit lotura*, de quo Ar. nihil monet.

אַכְאטִים *achates* lapis pretiosus, Schem. rab. s. 38.

אכס .אַכְסְמָה Extat in Targ. Prov. 7, 10. באכסמה דזניתא. Lego: בְּאַסְכֵּמָא דְזָנְיָתָא in habitu meretricis. Graec. est σχῆμα, unde Syri dicunt אֶסְכֵּימָא. Syra phrasis in hoc Targum frequens est.

אכל *edere, comedere, absumere, consumere*. Praeter. וְלָא אֲכַל עִמְּהוֹן לַחְמָא et non comedit cum eis cibum, hebr. בָּרָה, 1. Sam. 12, 17. אֲכָלַנִי שָׁרְבָא consumpsit me aestus, Gen. 31, 40 etc. Part. אָכְלִין לַחְמָא דִּי הוּא אָכִיל excepto cibo quem ipse comedebat, Gen. 39, 6. אתון אכלין vos comeditis, Jos. 24, 13. Infinit. מֵיכַל תֵּיכוּל comedendo comedes, Gen. 2, 16. המיכל אכלנא num comedendo comedimus, II. Sam. 19, 42. ושויאו קדמוהי למיכל et posuerunt coram eo ad comedendum, Gen. 24, 33. Talmudice cum ל ab initio, לוכל. Imper. אֱכוֹל וְאִשְׁתְּ ede et bibe, 1. Reg. 18, 41. אכלו מה דמשתאר comedite quod residuum est, Cant 5, 1. אכלי בשר שגיא comede carnem multam, Dan. 7, 5. Fut. לָא אֵיכוֹל בְּלַחְמָךְ non comedam de pane tuo, Jud. 13, 16. ועפרא תיכול et pulverem comedes (omnibus diebus vitae tuae) Gen. 3, 14. יכלנה comedet illud, Lev. 6, 26. תיכלניה et comedemus eum, 2. Reg. 6, 29. דמה על לא תיכלון sanguinem ejus non comedetis, Gen. 9, 4. ממרין ייכלוניה cum amaris herbis comedetis eum, Ex. 12, 8. Ithpehal vel ithpahel, Praet. וְאִתְאַכָּלוּ מִן חֵיוַת בָּרָא et consumpti sunt a bestiis, Ps. 68, 23. Part לֵיתוֹהִי מִתְאֲכִיל non fuit consumptus, Ex. 3, 2. ובין חיותא דמתאכלא atque inter animal quod comeditur, Lev. 11, 47. דלא מתאכלן מבישו qui non possunt comedi prae malitia, Jer. 24, 2. Infin. וְאִם אִתְאַכָּלָא יִתְאֲכֵיל et si comedendo comedetur, Lev. 7, 18 (al. 8). Futur. בַּאֲתַר קַדִּישׁ יִתְאֲכֵל in loco sancto comedetur, Lev. 6, 26 (al. 29). לא תתאכל non comedetur, Lev. 6, 30 (al. 23). Aphel אוֹכֵל *comedendum dare, cibare*. Praet. אוֹכַלְתָּא לְהוֹן cibasti eos, Ps. 80, 6. דאוכלית יתכון במדברא quo cibavi eos in deserto, Exod. 16, 32. ודבש אוכלתיך et melle cibavi te, Ez. 16, 19. Imper. אוֹכְלֵיהּ לַחְמָא cibato eum pane, Prov. 25, 21. ואוכילוהי לחמא et cibate eum pane angustiae, 1. Reg. 22, 27. Futur. מַן יוֹכְלִנָּנָא בִּסְרָא quis comedendum nobis dabit carnem, Num. 11, 4. Sic legendum, non ex pehal, ut libri habent: ויאכלניה מן טוב לחם et cibabit vel alet eum optimo pane, Ps. 81, 17. In lingua Hierosolymitana reperitur aliquando כל pro אֲכַל, sicut dicitur מַר, pro אֲמַר: ut, ולא שמע להן וכל et non obedivit eis, et comedit, Talm. hier. B. bathra c. 9, 17 a. Apud Rabbinos, אֲכַל *absumere* pro capere comprehendere, occupare, ut quod majus est, *capit et comprehendit intra se id quod minus est*. Sic in structuris, conclave inferius majus intra se comprehendit et quasi absumit conclave superius contractius. Sic vitis arbor se late ramis et foliis circumquaque extendens, intra se absumit arbusta et minores herbas. Sic verbum אכל explicatur in textu sacro apud Ezechielem c. 42, 5. יוֹכְלוּ absumebant, comprehendebant, superabant, occupabant ipsas cellas, vel ipsa coenacula, aut passive

---

103) אך Castellus confert cum gr. ἄχος.

104) Vide annotata ad אכבא.

*) אכזיב, N. pr. loci, quod apud Talm. legi solet כזיב abjecta litera א, v. in כזב.

*) אכוריאל nomen angeli pro אכוריאל a כרז, q. v.

104a). Ad hanc vocem Relandus ex Aruch dicit, significare praepositum mensae regiae; mensam enim Persice *Acoun* appellari et regem *Gar*. Ipse autem haecce addit: Mensa persice خوان Chouân, unde א praeposito factum אכון, uti ex אתון تنور etc. factum credimus. گر Gar additum huic et aliis nominibus *munus* vel negotium eo pertinens notat, uti vox non multum absimilis خوالبكر coquus, praesector etc.

יְכַלְ׳ absumebantur, superabantur, excedebantur ab ipsis, inferioribus sc. conclavibus, quibus superiora contractiora et minora erant. R. David in commentariis in hunc locum scribit, יוכלו esse cum ו loco א: nam literae quiescentes אהוי inter se permutantur. Est autem ענין תפישה significationis *comprehensionis*, i. e. significat *comprehendere*: et יוכלו, i. e. יתפשו. Hanc locutionem etiam invenimus (inquit idem) apud Rabbinos nostros, quando dicunt כמה לוחות אוכלות בארון quot tabulae comprehenduntur in arca? sex. Haec ibi. Meminit et Ar. hujus significationis, sed in nomine tantum: ut אכילת הגפן *comprehensio vitis*, i. e. spatium terrae, quod vitis extensione palmitum suorum occupat. Glos. אכילת הגפן, i. e. מה שהגפן תופס, Kilaim c. 2. Quidam legunt אוּכְלַת vel אָכְלַת, quae forma sequitur mox.

Praeterea apud Rabb. est etiam הִתְאַכֵּל *consumi, concoqui, ut cibus consumitur in stomacho*: שיתאכל המזון ut concoquatur cibus in stomacho. Item כח המאכל vis sive facultas concoctrix. Et, נתאכלו המעות consumptae sunt pecuniae.

אוּכְלָא *cibus*: למשאל אוכלא petere cibum pro lubitu suo, hebr. אכל Ps. 78, 18.

אוּכְלָא *fimus, stercus*: וית אוכליה תוקיד בנורא et fimum ejus combures igni, hbr. ואת פרשו Ex. 29, 14. Sic Lev. 8, 17. וגויה ואוכליה et exta ejus et fimum ejus, Lev. 4, 11. על אוכלה יוקד cum fimo ejus comburet, Num. 19, 5. וית אוכלהון et fimum eorum, Lev. 16, 27. Haec Hebraeo פרש respondent. Aliam significationem rabbinicam vide paulo ante et mox infra.

אֲכִילָה *cibus, comestio, consumptio*: *esca, commeatus.* Emphat. וּבְחֵילָא דַאֲכִילְתָא הַהִיא et vi cibi istius, 1. Reg. 19, 8. Apud Rabb. אכילה בלא שתיה cibus absque potione est sicut vulnus sine curatione. Vide integrum in רפה: מותר באכילה licitum est comedere, אסור באכילה prohibitum comedere.

אוּכְלָא, אוּכְלָא *corbis colatorius*: אוכלא דקצרי סחף ארישיה corbem colatorium fullonum invertit vel inversum imposuit capiti suo, Sanh. 104 a. Gerson vertit, ein Laugenkorb. *Corbis colatorius est*, per quem colant aquam, lixivium aut alium liquorem. In Schab. 123 b. Rabb. Salom. scribit, fuisse vas aereum perforatum instar cribri, ad usum fullonum. Ar. legit אובלא per ב.

אכלא *operculum vasis vinarii, quod inferiori parte tenuius, superius latius est, aut contra, quod supra in acumen exit, infra latum*: דדמי רישיה לאכלא cujus caput simile est operculo, Talm. Bech. 43 b de primogenito, in quo talis forma capitis vitiosa censetur: כאכלא לדנא ut operculum vasi convenit: sic illi inter se, Sanh. 28 b. forte est a כלא *claudere*, quasi clausuram dicas. B. Ar. et hic legit אובלא per ב.

אוֹכֶל *cibus*. Rabbinis etiam sic vocatur *medulla fructuum*. qui grana et nucleos habent, ut malogranata, poma citrea, mala aurantia, cydonia, et similes alii fructus.

אכול, אוכלא *tabes, morbus consumens membra et totum corpus*: Item *morbus, in genere*: ותחלת אוכלא et principium tabis, ע״ז 28 b. נונא סמא לעינים בסוף אוכלא pisces conducunt oculis in fine morbi, Nedar. 54 b. Glossa, בסוף החולי.

מֵיכַל. מֵיכְלָא *cibus, esca, dapes, commeatus*: סב לך מכל מיכל accipe tibi de omni cibo, Gen. 6, 21. Emph מִכֹּל מֵיכְלָא דְפַרְעֹה de omni cibo Pharaonis, Gen. 40, 17. כל מיכלא תרחיק נפשהון omnem cibum fastidit animus ipsorum, Ps. 107, 18. Aff. לָא תִתֵּן מֵיכְלָךְ non dabis cibum tuum, Lev. 25, 37. ולמיכלכון et ad cibum vestrum, Gen. 47, 24. גבר לפום מיכליה quisque juxta cibum suum, Ex. 12, 4. תכנשא בחצדא מיכלה et colligit in messe cibum suum, Prov. 6, 8. וכל מיכלהון et omnem commeatum ipsorum, Gen. 14, 11.

מַאֲכַל idem: בשול מצד אחד כמאכל בן דרוסאי coctum ex latere duntaxat uno, ut cibus Ben Darusei, Menach. f. 57 a. Plur. dicunt foem. מַאֲכָלוֹת *cibi*, מאכלות אסורות cibi vetiti, prohibiti. De his videatur Maj. in הלכות מאכלות אסורות.

מֵיכְלָא, מֵיכַלְתָּא idem: דמיכלתהון מיכלתא דרשיעי quia cibus ipsorum est cibus hominum improborum, Prov. 4, 17.

מֵיכְלוּתָא idem: מיתיא מיכלותה adducit cibum suum. Prov. 31, 14.

מֵיכוּלְתָא idem: מיכולתא דכדבותא cibus mendacii, mendax et falsus, Prov. 23, 3.

מַאֲכוֹלֶת *pediculus*: vel *pulex*; דם מאכולת sanguis pulicis, Nidda 14, 1. Sic Gl. כינה.

מַאֲכוֹלוֹת *vermes erodentes ligna, teredines, cossi vel cosses*: Talm. כל עצים שהן ניקצצין בו אינן עושין מאכולות omnia ligna, quae secta sunt in eo (15. Jul.) ea non generant vermes.

II. אֲכַל[105] *rugire, tonare, clamare*, hebr. רַעַם שָׁאַג saepius tamen hoc sensu ex forma quiescentium tertia radicali in aphel usurpatur אַכְלֵי ut est in כלה. Item *proclamare, promulgare, divulgare*: *proferre in publicum.* Hoc sensu adjunctum habet nomen קרצא vel קורצא *detractio, calumnia, crimen*, pro *accusare, criminari, calumniari.*[106] Duplex traditur hujus locutionis ratio: prima, ut sit ab „edendi" significato, quia calumnia-

---

105) אכל rugire videtur cohaerere cum radice *ΚΑΛ* (καλῶ).

106) Proprie frustum, frustum carnis, caruncula (ab hebr. קרץ = כרת secuit, abscidit). Aben Esra, qui sola voce בשר (= caro) utitur, hoc facit ex consuetudine sua hebr. linguam ejusque locutiones conferendi cum lingua arabica. Respexit autem locutionem (Sura 49) أكل لحم فلان „carnem alicujus comedere = calumniari; arab. autem لحم hebr. בשר dicitur. Castelli (Heptagl. p. 3462) expositio: „quia delatorum est nutu (קרץ „vellicavit aliquid compressis digitis, Prov. 19, 10") crimina prolata confirmare iis, quibus ea divulgantur, recta esse propterea non videtur, quod pronomina primae et secundae personae nomini קרצא saepe adjuncta clarissime ostendunt vocem קרצא de iis, qui injuriis et calumniis afficiuntur dici, non de calumniatoribus. Ceterum ne Prov. 19, 10 quidem huic voci alia sententia est quam frangendi, dividendi, proscindendi, id quod Kimchius (Lex. s. V. קרץ) suo jure affirmat, quia per „nutum oculorum" quasi fractura obtutus denotatur; (ita etiam aptissime illo loco respondet verbum מלל). Consuetudo sermonis omnino

tores solebant cibi quid capere apud eos, apud quos traducebant alios: secunda, ut אכל idem sit quod אכלי „divulgare, proclamare, proferre in publicum.“ Sic apud latinos „edere“ est cibum sumere, et „edere“, proferre in publicum, divulgare, quomodo praeteritis „edidi“ tantum differt a primo significato. Inde R. Salom. in illud לא תלך רכיל „non ibis detractor, non eris detractor honoris et famae alterius“, Lev. 19, 16 scribit: Targum reddit illud: לא תיכול קורצין, quod est ut illud, ואכלו קרציהון דיהודאי Dan. 3, 8. Item in Gemara: אכל ביה קורצי בי מלכא edidit in eum criminationes in domo regis, Ber. 58a. Videtur mihi, inquit, quod fuerit moris ipsorum, cibi quid capere in domo ejus, qui aures praebebat verbis ipsorum, eratque id certo argumento, criminationes ipsorum acceptari ut ratas et veras. Ista cibatio vel iste esus vocabatur אכילת קורצין, ex significatione קורץ בעיניו „annuit oculis suis“, Prov. 6, 13. Ita enim solent criminatores לקרוץ בעיניהם annuere oculis suis, et nutu significare רכילותן criminationem suam, ne intelligant eam alii auditores. Haec ibi. Ab. Esra ad ואכלו קרציהון Dan. 3, 8. Qui clanculum loquitur malum de altero, כאלו אוכל בשרו est quasi absumeret carnem ejus. His praefero explicationem Ar. אכל ביה קורצי i. e. קרא עליו מלשינות divulgavit de eo calumniam. Nam pro hebr. קרא in Targum aliquando ponitur אכלי, ut in כלה videre est. Sunt ergo אכל et אכלי idem, pro „edere“ (ab E et Do) *emittere, extra dare et vulgare.* Targ. ex forma hac: Praet. לָא אֲכַל קוּרְצִין בְּלִישָּׁנֵיהּ non evulgat criminationes lingua sua, hebr. לא רגל Ps. 15, 3. די אכלו קרצוהי qui ediderunt criminationes suas in Danielem, Dan. 6, 25. ואכלו קרציהון et ediderunt criminationes suas in Judaeos, (accusarunt eos) Dan. 3, 8. Part. אָכִיל קוּרְצִין גָּלֵי רָזָא edens criminationes, detegit arcanum, hebr. הולך רכיל Prov. 11, 13. Et inversim, דגלי רזא אכיל קורצא Prov. 20, 19. לית מותר לגבר אכיל קורצין nullum est emolumentum homini calumniatori, Ecc. 10, 11. Plur. גֻּבְרֵי אָכְלֵי קַרְצָא הֲווֹ בִיךְ viri criminatores fuerunt in te, hebr. אנשי רכיל Ez. 22, 9. Futur. לָא תֵיכוּל קוּרְצִין בְּעַמָּךְ non ages criminatorem in populo tuo, hebr. לא תלך רכיל Lev 19, 16. Ex altero significato, אָכְלִין מְעִיקָךְ edunt vocem, vociferantur inimici tui, hebr. שאגו rugiunt, Ps. 74, 4. אָכְלִין לְמִשְׁכְּחָא מְזוֹנָא rugiunt ut inveniant praedam, Ps. 104, 21. hebr. שואגים rugiunt. דאכלין קדמוי tonant coram me, Ps. 81, 8. Caetera vide in כלה.

אוֹכְלוֹסָא *coetus, congregatio, turba, turma, exercitus.* Graecum est ὄχλος. Plur. לְמִקְטַל אוֹכְלוֹסִין ad occidendum turmas, Ps. 45, 6. ומתכנסין אוכלוסין et congregantur turmae, Ecc. 10, 10. אית לי חיל ואוכלוסין sunt mihi copiae et exercitus, Gen. 31, 29 in T. H. קל אדמהון דאוכלוסין vox sanguinis turmarum hominum justorum, Gen. 4, 10 in T. H. ושזב יתי מאוכלוסין et libera me de turbis exercituum, Ps. 144, 7. Constr. בְּאוֹכְלוֹסֵי מַלְאֲכַיָּא in coetu angelorum, Ps. 89, 7. Aff. יֵיתוּן אוֹכְלוֹסוֹהִי venient turbae ejus, hebr. גרודיו, Job. 19, 12. האית סכום לאוכלוסוי estne numerus turmarum ejus, Job. 25, 3. שוו לבכון לאוכלוסהא apponite animum vestrum ad turmas ejus, Ps. 48, 13. Talm. אי נפקי באוכלוסא רבנן non exeunt cum populo (terrae sc. i. e. *hominibus plebejis*) Rabbini. Sic citat B. Ar. ex B. metz. 108a et B. bathra 8a. Sed pro אוכלוסא illic nunc legitur כלותא. Vide in ירוד.

אַכְלוֹשִׁין[107] *bajuli, geruli, onera vel sarcinas portantes*: Talm. קאמר באכלושי דמחוזא דאי לא עבדי חלשי locutus est de bajulis urbis suae, qui si non laborent, male se habent, B. metz. 77a. Ar. monet, in quibusdam libris legi אבלושין.

אכם, הִתְאַכֵּם, נִתְאַכֵּם[108] *nigrescere, atrari, atrorem vel a sole vel ab igne contrahere.*

אֻכָּם, אוּכָּם *niger, ater*: ושער אוכם לית ביה et pilus niger non fuerit in ea, Lev. 13, 31. אוכם אזלית ater ambulo, (sed non a sole), hebr. קדר, Job. 30, 28. וּמְזֹגָא לְהוֹן חַמְרָא אוּכָּמָא et infundebat ipsis vinum nigrum i. e. impense rubrum, nigro simile, Esth. 1, 9 in secundo Targum. Plur. סוּסְוָן אוּכָּמִין equi nigri, Zach. 6, 2. 6. אוכמין כאגפי עורבא nigri sunt, ut alae corvi, hbr. שחורות Cant. 5, 11. אוכמין כקדרא nigrae instar ollae, Jer 8, 21 et 14, 2 et Joël 2, 6. ואוכמי מסכנותא תקפו et atrati sive pullati in paupertate obfirmantur hebr., וְקֹדְרִים Job 5, 11. Foemin דַּיְתָא חִוַּרְתָּא וְאֻכַּמְתָּא milvus albus et ater, Lev. 11, 19 in Jonath. Sic Deut. 14, 13 in Jonath. Legi potest etiam אוּכַּמְתָּא.

אוּכְמְתָא *nigredo, atror*: מן אוכמתא דגלותא prae nigredine exilii, Thren. 4, 8. Item: *lanugo, excrementum aquae in paludibus aut aquis putridis. crescens, aut ad naves in aquis diu morantes adnascens, quod ex-*

---

ostendit, hanc locutionem nihil significare nisi notionem rodendi, absumendi, imminuendi, quae notio transfertur ad calumniatorem, qui quasi bonam famam et laudem alicujus rodat et imminuendo absumat. Cf. praeterea syr. ܐܟܠ ܩܪܨܐ pro gr. διαβάλλω, Luc. XIII, unde partic. ܐܟܠ ܩܪܨܐ diabolus; cf. etiam gr. δάκνω, ἐνδατοῦμαι, ap. Sophocl. Trach. v. 801, quod secundum Scholiasten proprie significat σφοδρῶς ἐσθίω. metaphorice adhibetur pro σφόδρα κακῶς λέγω, δυσφημῶ, et lat. mordere, proscindere, dente rodere, unde Martialis in obtrectatorem:

Quid dente juvabit
Rodere? carne opus est, si satur esse velis.

*) אכלבאי vide in כלב.

*) אכלסין vide in כלס.

107) אכלשין. Muss., qui intelligit de iis, qui in portando onere baculo utuntur tamquam vecte, confudisse videtur gr. ὄχλος, turba, plebs, et μοχλός vectis.

108) אכם, syr. ܐܘܟܡ (quod Kimchium cum כמר Job. 3, 5 conferre notasse satis erit) cohaeret cum gr. αὐχμός, q. e. siccitas, ariditas, quae vox etiam significat superficiem terrae ardore solis rimosam factam; tum omnino sordes, squalorem.

siccatum facile incenditur, sed ad ellychnia ineptum, quia oleum non attrahit, unde ejus usus Judaeis fuit prohibitus: אוכמתא דארבא lanugo navis, אוכמתא דהיזי lanugo paludium, Schab. 20b. Prave in Ar. scribitur אכמותא.

אוּכָמוּת *nigredo*: עולימות ואוכמות שער הבלו pueritia et nigredo capillorum vanitas est, hebr. והשחרות et nigredo, Ecc. 11, 10. *nigredo capillorum,* i. e. *juventus.* Sic contra, canities sive albedo capillorum est senectus, per metonymiam. R. Sal. שחרות i. e. נערות juventus: nam capilli in juventute communiter nigri sunt, i. e. non albi vel cani. Munsterus *tristitiam* reddit; male.

אַכְמַר *sputum*: יהבי ליה כסא אכמר שדא ביה dederunt ipsi poculum: sputum projecit in illud, exspuit in illud Talm. Kidd. 81b. Vocabulum peregrinum est.

אכן *sic, ita*[109] Idem quod הכן. In Talm. hieros. aliquando reperitur.

אכם *arguendi, corripiendi* significato, quae hinc esse possint, vide in כום et כסם.

אַכְסָא *stultus,* Talm. אסא כלבא אכסא תרנגולא vetulus canis, stultus gallus, Gitt. 69a. Verba magica sunt.

אַכְסִיגְרוֹן[110] *decoctum variarum herbarum,* Talm. Schevuoth 23a Alibi scribitur אכסיגרון, Ber. 35b. Munsterus scribit אכסגנרון.

אַכְסְדְרָא *exedra, atrium, porticus atrii, προχαιτών, procaeton,* locus ubi regem vel principem allocuturi, morantur et exspectant, ein Saal, ein Sommerhaus. Graecum est ἐξέδρα. In Targ. rarum est: frequentius apud Rabb. ut, ונפק אהוד לאכסדרא et egressus est Ehud per procaetonem, vel ambulacrum aut vestibulum, hebr. המסדרונה, Jud. 3, 23. R. David scribit hoc loco: מסדרונה est locus ubi manet populus accedens regem, dispositus סדרים סדרים per ordines meros consessuum, ut quilibet exspectans sedere possit. Hinc quoque lego אכסדרוי porticus suas, atria sua, Ps 104, 3. Veneta אַכְדְּרוֹי Regia דְּרוֹי: Nebiense אִיכְדְּרוֹ prava omnia. Ar. scribit hoc vocabulum esse idem, quod in lingua talmudica est אִסְפְּלִידָא. Id Munsterus *speluncam* interpretatus. Male; nam Ar. prolixe se ipsum explicat. Significat quidem אספלידא aliquando *speluncam,* sed et *exedram.* Vide אסף in isto vocabulo.

אכסיטורין. Vide in סקב, in סקבטורין.

אַכְסְלֻגְס *ligneum, xylinon.* Origine videtur Graecum, a ξ litera incipiens, qualia sunt ξύλινος, ξυλικός. Quidam putant speciale fuisse lignum leve, unde vasa mensaria fuerunt facta, ac per mare allatum. Unde legitur, בכלי אכסלגים הבאים ממדינות הים de vasis xylinis, quae veniunt e locis maritimis, Talm. Chagi. 26b. Scribitur ibi per ם „mem finale". Aruch scribit per Samech. Alibi etiam legitur אכסלגים sine Samech, ex absoluto plurali אכסלגים vel אכסלגין, in R. Sal. Sevach. 94a. Quidam etiam putant esse nomen urbis vel loci, unde talia ligna afferrentur.

אַכְסִיוֹמָא videtur esse Graecum *ἀξίωμα, dignitas, autoritas*: Item, *sententia, pronunciatum, propositio*: In Medr. Tehill. Ps. 102. (יי׳ שמעה תפלתי). אל תתן אכסיומא שלי בתוכה domine audi precationem meam, i. e. ne des axioma meum (propositionem meam) in medium ejus. Medr. hoc adducitur a R. D. Kimchio ab initio Ps. 102 hoc pacto: אל תתן אכסיומא שלי בתיבה ne des (i. e. reponas) axioma meum (i e. propositionem meam) in arcam. Unde liquet, in Medr. בתוכה esse pro בתיבה, Explicatio autem ejus est haec: פירוש אכסיומא ריב כלומר ריבי יהיה לפניך ושמעה אותו וריבה ריבי h. e. expositio vocis אכסיומא est ריב *lis, causa,* q. d. causa mea sit in conspectu tuo, eamque audi, et litiga litem meam. Legitur etiam in Medr. Tehil. Ps. 6, ubi tamen pro כ est נ in medio: audi domine supplicationem meam, dominus precationem meam accipiet; dixit David coram Deo Benedicto, domine mundi מלך בשר ודם אחרים מקבלין אכסיומא שמושיטין לו אני איני מבקש אלא אכסיומין שלי reges carnales accipiunt axioma (propositionem) quam porrigunt eis, ego nihil peto, nisi axiomata mea (propositiones meas, sententias, decisiones causarum mearum, quas tibi proposui). Munsterus et Guido ponunt, אַכְסוֹמְיָא *diplomata et supplicationes quae principibus porriguntur.*

אַכְסַן[111] *jugum textorium sive liciatorium, lignum circa quod telam textores volvunt.* א servile et additium videtur, ut in seq. vocabulo, quod originis est graec., sed idem de hoc dici nequit, quantum scio. Nec cum radice כסן in significatione quicquam commune vel affine habet. Sit ergo hujus loci: ונטל ית אכסן דנרדאין et abstulit jugum textorum et licium, hebr. המסכת Jud. 16, 14. עִם אַכְסְנָא בְּמַשְׁתִּיתָא. Cum jugo et cum licio, Jud. 16, 13. כאכסן דנרדאין sicut jugum textorum, hebr. כמנור ארגים 1. Sam. 17, 7 et 2. Sam. 21, 19. Est et אכסן verbum tertiae conjugationis aphel, de quo in כסן.

אַכְסַן *hospes, viator, peregrinans et hospitio utens.* Corruptum est a gr. ξένος. Plur. יי׳ פָּקַח אַכְסְנָיִן dominus aperit oculos hospitibus, Ps. 146, 8. דָּשַׁי לְאַכְסְנָיָא פַּתְחִית fores meas viatoribus aperui, Job. 31, 32. In Hebraeo est singulare לארח, unde quidam legunt לְאַכְסְנָיָא cujus absoluta forma esset אַכְסְנַי. Prior forma Talmudicis usitata est: אמרין להון אכסני גלילאי dixerunt ad ipsos hospites Galilaei (fratres Josephi) Gen. 47, 21 in Targ. Hier. Apud Rabb. מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי cibant pauperes ex frugibus incertae decimationis, itemque viatores hospites, Talm. Demai c. 3.

אַכְסְנַאי Idem: אכסנאי פתח תגבה hospes rumpit et rumpitur, laedit et laeditur, fallit et fallitur: Talm.

109) אכן derivandum est a כן. Intelligi plane nequit, quomodo (ut nonnulli voluerunt) ex אם כן ortum esse possit.

*) אכסוריא Waj. rab. s. 18 est ἐξορία, exilium. V. in כסר.

110) אכסיגרון ὀξύγαρον, puls quaedam ex aceto (= ὄξος) et piscibus marinis muria conditis (= γάρον) cocta In Talm. hieros. legitur אוקסיגרון.

*) אכסין = ὀξύς, celer, subitus. Cast.

111) אכסן ἄξων Cast. Alii putant esse ἀξίνην, q. e. securis, ascia.

*) אכסלגוס videtur esse gr. ἀξιόλογος.

Erach. 16 b. נפשא עליבתא לאו אכסניי היא בגו גופא anima afflicta est sicut hospes in corpore, Vajik. rab. s 34.

אַכְסַנְיָא *hospita*: פעם אחת נתארחתי אצל אכסניא אחת עשתה לי פולין vice quadam hospitio exceptus sum apud hospitam quandam, quae parabat sive coquebat mihi fabas, Erub. 53 b.

אַכְסַנְיָא[112] ξενία gr. *hospitium*. Apud Talmudicos in Erch. 16 b. מניין שלא ישנה אדם אכסניא שלו unde probatur, quod non mutabit homo hospitium suum antiquum? ex lege, sicut dictum est: „et ivit (Abram) itineribus suis a meridiano tractu, (i. e. ex Aegypto) versus Bethel, usque ad locum istum, ubi fuerat tentorium ipsius a principio“, i. e. ubi antea cum ingrederetur Aegyptum, habuerat hospitium, Gen. 13, 3. Vide hic R. Salom., qui hujus loci Talmudici meminit. Antiquum hospitium, ut et hospes amicusque antiquus, non sunt temere mutanda. Novitas cum periculo conjuncta plerumque est: אכסניא קבועה *hospitium fixum*, scil quo quis ordinarie utitur: אכסניא דאקראי *hospitium fortuitum*, in quod quis forte fortuna incidit, pro ratione loci, temporis, diei, noctis, sociorum, et similium accendentium

הִתְאַכְסֵן, נִתְאַכְסֵן *hospitio excipi, hospitari, hospitio uti.* נתאכסן בבית הרשבא hospitio exceptus fuit in domo Rasbae. מתאכסן אצל בעל הבית אחד hospitabatur apud civem quendam. מתאכסנין אצלה hospitantes apud eam.

אכספטיאס[113] nomen *piscis* cujusdam apud Talmud., et Persicum vocabulum putatur esse, Chol. 66.

אַכְסָרָה[114] *aestimatio rei ex aequo, non juxta pondus et mensuram, ut cum cophini ficuum, uvarum, olerum et similium rerum, ad oculi judicium libera aestimatione venduntur.* Tales res liberae fuerunt a decimis: כל זמן שהוא מוכרן אכסרה פטור quandocunque ea (olera) vendit libera aestimatione, libera sunt; Talm. Pea c. 2. Glos. אכסרה i. e. בלא שיעור ומדה sine mensura et pondere, sed prout aequum videtur: אין פודין מעשר שני אכסרה non redimunt decimas secundas per aestimationem, Maaser scheni c. 4. In Jalk. Levit. 199 a legitur אכסארה, cum א in medio, unde punctandum אַכְסָרָה.

אכף אוּכָף[115] *ephippium, sella equi, ad insidendum ipsi imposita*: שלא תרד האוכף ne descendat, delabatur ephippium: ideo equo vel asino non debet in sabbatho solvi lorum ephippii, ne dum exit equus, ephippium decidat. Vide Schab. 53 a. Emph חברך קרייך חמרה אוכפא לגביך מרש socius tuus si vocet te asinum, etiam sellam asini super te admove, Bava k. 92 b. Jalk. 21 d. Proverbiale est, quo monebant, patienter ferendas esse injurias aut calumnias, et quasi confessione in se suscipienda, ne amplioribus litibus, pugnis aut caedibus aperiatur janua. In eundem sensum dixit Christus Matth. 5, 39. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ, ἀλλ ὅστις σὲ ῥαπίσει ἐπὶ τὴν δεξιάν σου σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην: Ego vero dico vobis, ne resistatis malo, sed qui te caedet in maxillam tuam dexteram, obverte ei et alteram. תפוס דאוכף tenaculum, sustentaculum ephippii, i. e. lignum prominens, quo homo equum conscensurus, se sustinere solet, der Sattelknopf, gallice *arson*, quasi arcum ephippii dicas.

מְכַּף *ephippio, sella stratus.* הא דמכף הא דלא מכף sive sit sella stratus (mulus) sive non sit stratus, Nid. f. 14 b.

אַכְפָּא Vide infra in כפה.

אִיכְפַּת Vide infra in כפת.

אכץ אכצנא quod Ar. et alii in hoc ordine ponunt, vide supra in אבץ.

אכר[116] agricola, ut hebr. sic chald. ואכדר בך אכר et dispergam in te agricolam cum jugo suo, Jer. 51, 23. ויערעון אכר לאבל et convocabunt agricolam ad luctum, Amos 5, 16. Emph. הָא כְאַכָּרָא ecce sicut agricola peritus ad triturandum, Jes. 21, 10. Plur. אִכָּרִין *agricolae*, Jer. 31, 24. בְּהִיתוּ אִכָּרַיָּא erubescunt agricolae Joël 1, 11. ואכריא למנר נירוה et agricolas ad arandum arationem suam, 1. Sam. 8, 12. אִכָּרֵיהוֹן agricolae ipsorum, Jes. 61, 5. Apud Talmud. idem, et ex plur. foem. תרתי רפאתא איכרייתא duo orbiculati panes rusticani, i. e. quales agricolae rustici solent secum in agros ferre prandendi et jentandi causa, Erub. 82 b. In Ar. legitur רפאתא, in Gemara ריפתא. Requiritur forma pluralis, unde legerim רְפִיָּתָא, a singulari רִפְתָּא *panis et panis orbiculatus*, ein Leib Brod, quo usu admittit pluralem numerum absolutum רְפִין, constructe רְפִית, Emphat. רְפִיָּתָא. Munsterus addit, אכרא significare etiam *fasciculum*. Quaerat qui volet: mihi fasciculus hic nullus est. Invenitur etiam, inquit idem, pro *placenta vel torta*. Hoc falsum: est enim ista significatio vocabuli רפתא in praecedenti exemplo. Guido alteram vocem scribit אִכְּרִיתָא, male; nam et sensus obstat, et scriptio per duplex י in medio, quo consona indicatur.

אַכְרוּב Vide in כרב.

אַכְרוּם Vide in כרם.

---

112) אכסניא פרכי Talm. hier. Kama 3 c adhibetur de antecessoribus agminis. V. in פרך.

113) אכספתיאס. Jam Relandus rectissime intellexit hanc vocem ortam esse e gr. ξιφίας, interposita litera ת (vel ut Buxt. vult ט); est Xiphias gladius (Linné)

114) Nonnulli habent pro „noxa, jactura“; neque origo hujus vocis clara est, nisi eam habere velis pro arab. كسر = frango; tum enim de divendendo et decumam partem singularum rerum dando adhibetur. Qui per noxam explicant, respexisse videntur arab. خسر jacturam fecit, unde أخسر jactura, damnum. Buxtorfii explicatio fluxisse videtur ex chald. סכר q. e. *aspexit* et esse potest: intuentem aestimare (solo oculorum obtutu).

115) אוכף arab. إكاف ab أكف II. constrinxit, ligavit clitellas, IV. clitellas imposuit (asino). Convenit syr. ܐܟܦ sedulus fuit, sollicitavit, et ad sententiam Schultensii hebr. אָכַף (Job. 33, 7) quod per *onus* metaph. „auctoritas, gravitas,“ reddit.

116) אכר (syr. ܐܟܪܐ arab. أكّار) ad arab. etymon. أكر *fodit*, maxime terram (unde أكر أكرة fossa, fovea) referenda. Confert Gesen. hanc radicem cum כרה, כור, נכר.

אַכְרְמוֹנְיָא[117] nomen proprium urbis.

אכת אַכְתֵּי *adhuc*, i. e. עוד, Talm. אכתי לא adhuc non, nondum: והא בימי אברהם אכתי לא היה חולה בעולם etenim in diebus Abrahami nondum fuerat aegrotus in mundo. משום דאכתי לא מלא סאתהן quod adhuc non impleta fuit mensura ipsorum.

אַכְתְּרִיאֵל *nomen dei cabalisticum, pro primo et principali nomine, in arbore cabalistica decem* ספירות, *quod vocatur* כתר *corona, unde* אכתריאל *corona Dei.* Talm. וראיתי אכתריאל יה ה׳ צבאות יושב על כסא רם ונשא et vidi Achtarielem dominum, dominum exercituum, sedentem super throno excelso et elevato, Berach. f. 7a. Caphtor upherach 13b. B. Akeda, schaar, sive c. 74. qui scribit: נראה שכנה זה חשם המופלא אכתריאל על פי הקבלה שאומרים אל הספירה הראשונה ראש כל הספירות כתר עליון videtur quod nominat nomen hoc excellentissimum Achtariel, juxta Kabalam, in qua numerationem primam sive praedicamentum primum, caput omnium praedicamentorum cabalisticorum, vocant כתר עליון coronam supremam.

אל אֶל *ad*: notae significationis est in Hebraeo. In Targ. per inseparabile ל, vel separatum לְוָת reddi solet. Apud Rabb. cum praefixa praepositione מ et affixis pronominibus tertiae personae, exponitur reciproce: מאליו a se ipso, מאליה a seipsa, מאליהם a semetipsis. Non sic cum pronom. primae et secundae personae, ut monet Elias.

אֵל *deus.* Hebr. dicitur ab איל fortitudine, unde a quibusdam redditur *deus fortis.* In Targ. rarum est: קדם אל עלאה coram deo excelso, Gen. 14, 18. ובריך אל עלאה et benedictus sit deus excelsus, Gen. 14, 20. אנא אל שדי ego sum deus omnipotens, Gen. 17, 1. אֵלִי אֵלִי deus meus, Ps. 22, 2. אלי את deus meus es tu, Ps. 22, 11.

אלא אֶלָּא *sed, nisi, praeterquam.* Elias vult esse dictionem graecam ἀλλά. Possit tamen etiam videri compositum ex אִם vel אִן et לָא, maxime quando pro „nisi" ponitur. ופריק לית אלא אנא et redemptor nullus est, praeterquam ego, hebr. זולתי „praeter me", Jes. 45, 21. Sic Hos, 13, 4 pro hebraeo בלתי. Item לית אלהא אלא יי׳ non est deus, praeterquam ego, hebr. מבלעדי 2. Sam. 22, 32. לית דתקיף אלא אלהנא non est fortis, nisi deus noster, ibid. Apud Talmud. כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח omnes prophetae in universum non prophetarunt nisi de diebus Messiae: dixit Samuel: אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות non est (discrimen) inter mundum hunc et dies Messiae, nisi servitus sub regnis duntaxat. Dixit R. Jochanan כל הנביאים לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה omnes prophetae non prophetarunt nisi de iis qui poenitentiam egerunt, Sanh. 99a. Item הקים לא נאמר אלא אקים quem erexit, non dicitur, sed quem erecturus sum ipsis, Jer. 30, 9. אלא משום דכתיב sed propterea quia scriptum est. ולא עוד אלא et non hoc tantum, sed etiam.

אֶלָּא *idcirco, ideo:* apud Talmud., quando praecedentibus aliud quid conclusive opponitur: אלא שש סאין idcirco sex sata, sex modii hordeorum fuerunt, non sex grana hordei, ad Ruth. 3 in Sanh. 93b. Sic Targ. Contra sentit R. Sal. in Com. אלא לומר ideoque dicendum, idcirco vult te dicere, ut dicas, quod etc. אלא מעין idcirco partem tantum, sc. dicit vel proponit. אלא לאו שמע מנה idcirco nihil aliud est, quam quod auditum est, quod audivisti, quod audivimus. אלא לקרובי פיתחא idcirco (scil. existimat, sententia ejus est) admovendas esse portas. Quando diversae sententiae afferuntur, valet etiam *vel, aut.* Item *attamen*, nach gleichwohl.

אַלָא *funda.* Sic videtur significare juxta locum suum: היכמה דרמי גבר אבנא באלא sicut quis projicit lapidem cum funda, vel ex funda, Cant. 8, 5. Unus interpretum vertit *in cervam*, respiciens ad איל. Regia legunt בארעא in terram.

אלב אוּלְבָּנִין *Libanus:* vide in לבן.

אלג אלוגין,[118] אלוגלותין et אלוגלותום *chirographum, obligatio de debito*: הניח המלך אלוגלותום שלו ודנו מפיו remisit rex obligationem ejus, judicavitque ipsum ex ore suo: Pesikta. Item in Ber. r. s. 28 ad illud „delebo hominem", Gen. 6. Deus benedictus non sumit ultionem ab aliquo populo, nisi donec legerit אלוגלותין שלה obligationem ejus, quantum scil. debeat, et postea punit ipsum. Hodie ibi in textu legitur אנאליגין, in glossa אגליגין; explicatio ut in Ar. Munsterus, אֶלְגוֹן *processus condemnationis in judicio.* Sic in Jalk. Proph. 77 col. 4. Simile hoc est latroni, qui condemnatur coram quaestionario: בתחלה קורא אליגין שלו primo legit obligationem ejus. Glossa זכיותיו וחובותיו merita seu virtutes, et delicta ipsius. Est corruptum ex gr. quopiam, ut ἀλογία vel ὁμολογία confessio. In glos. etiam explicatur gallice פורציש *proces.* In Jalk. Ps. 100, 4 explicatur שטר חוב. Sic in Jalk. Job. 152d. In Jelammedenu 73b legitur אלוגין, et explicatur גזר דין, *process* in lingua vernacula.

אֶלְגָּבִישׁ[119] *grando major*, ut hebr. וית אבני אלגביש et lapides grandinis majoris, Ez. 13, 11. R. David monet, in quibusdam libris scribi ut una dictio, in quibusdam ut duae, et esse lapides grandinis דומות אל גביש. Sic v. 13 et 38, 22. Quidam גביש Job. 28, 18 exponunt *crystallum*, unde אלגביש quasi „potens crystallus", i e. grando instar magni crystalli.[120]

אלה אֱלָא *ejulare, lamentari, plangere.* Ex hac forma hebr. est אֱלִי plange, Joël. 1, 8. Idem est quod

---

117) Alii אברנניא *Acarnania* legunt atque Jalkut Till. ibid. ברטניא *Brittania* legitur.

*) אכרוע (Thalm. hier. Maaser. scheni f. 48) species herbae, ait Ar., cujus fructus una cum radice eduntur, כרוע in lingua arab. quod ut videtur ad arab. كروع spectat.

118) Conferenda est vox lat. elogium, Protocoll. Haec significatio maximopere quadrat in locum supra laudatum Jalk. Proph. 77d.

119) Fortasse rectius אל habebis pro articulo arab. Plerique etiam lexicographi habent hanc vocem eandem quam apud Kamusum p. 742 reperis, arab. sc. الجبس q. e. „congelatum."

120) Itaque scribendum esset אֵל גָּבִישׁ אל enim est potentia, cf. הררי אל.

יללֿ, quod usitatius est. Praeter. וַאֲלָא דָוִד יַת אֲלִיָא הָדֵין et lamentatus est David lamentatione hac, hebr. ויקונן 2. Sam. 1, 17. Pahel, Infinit. לְאַלָּאָה לְבַת יִפְתַּח ad lamentandum filiam Jephtae, Jud. 11. 40. In Hebraeo est לתנות, quod etiam exponunt ad confabulandum, ut et sumitur Jud. 5, 11. R. David exponit, לתנות i. e. לקונן ולבכות על בתוליה ad plangendum et flendum super virginitate ejus, juxta Targ. לאלאה. Alteram expositionem etiam adducit, לתנות i. e. להשיחה confabulari cum ea et consolari eam.

אליהו[121] *Elias*: עד שיבוא אליהו donec veniat Elias, i. e. *nunquam*. Usurpant de quaestione dubia, quae decidi non potest: דא תהא מונח עד שיבוא אליהו hoc relinquetur in medio, donec veniat Elias, B. Metz. c. 3 in Misna.

אֲלִיָה[122] *lamentans, lamentatrix, praefica, mulier ad planctum pro mortuo conducta*. Plur. אֲלִיָן et emph. וּקְרוֹ לַאֲלִיָתָא et convocate lamentatrices, hebr. לַמְקוֹנְנוֹת Jer. 9, 17. In Venetis prave punctata vox est.

אֲלִיָא *lamentum, planctus, ejulatio*. In Venetis prava punctatio est; וְעַל דִירְוָת מַדְבְּרָא אֲלִיָא et super caulas deserti lamentum, hebr. קינה, Jer. 9, 10. וְיִטְלַן עֲלָנָא אֲלִיָא et edant super nos planctum, hebr. נהי, Jer. 9, 18. ואליפנא קל אליא אשתמע vox planctus audita est, Jer. 9, 19. לבנתיכון אליא et docete filias vestras planctum, Jer. 9, 20. יסוף מנהון אליא consummabitur ab ipsis planctus, hebr. קינים, Ezech. 2, 10. V. et Ezech. 27, 32 et 32, 16. ותהי לאליא et sit in lamentum, sitque in lamentum, Ezech. 19, 14 et 32, 16. Cum Pron. אַסְכַּתָּא אֲלִיִי convertisti luctum meum in tripudium. hebr. מִסְפְּדִי Ps. 30, 12.

אַלְיוּתָא idem. Possit et Chirek ab initio esse. בְּאִתְעָרוּתְהוֹן אַלְיוּתְהוֹן excitantibus ipsis lamentum suum, Job. 3, 8. Veneta hic mendosa sunt.

בְּרַת אֲלִיתָא *fici species, quam comedit Adam primus et de cujus foliis tegumenta sibi fecit*: ברת אליתא דאמטיית אליתא לעלמא ficus lugubris fuit (dicta): quod induxit luctum in mundum, Ber. r. s. 15 de fico in paradiso, causa lapsus primorum parentum.

אליית *lamentatrix femina*, Talm. רביעית של אליית sistrum lamentantis feminae, Kelim c. 16. Sistra hebraice dicuntur מנענים, pro quo in Targ. est רביעין. Hujus instrumenti in luctu et sepultura mortuorum aliquando erat usus, ut et tympanorum: unde האירוס טמא מושב מפני שהאליית יושבת עליו tympanum est pollutum sessione, quia lamentatrix femina sedere solet super eo, Kelim c. 15 in fine. Forma singulari melius diceretur אֲלִיָא, aut pl. אֲלִיָיתָא, ut supra.

אַלָּה[123] *baculus, fustis, clava*, i. e. *fustis extrema parte capitatus, instar clavi, cum infixis saepe clavis ferreis*: Arab. דבוס, ut notat B. Ar. לא באלה ולא ברומח non cum fuste, neque cum hasta, sc. egredietur homo in die sabbathi, Talm. Schab. c. 6, f. 63a in Misna. Gemara interpretatur per aliud synonymon usitatius קוּלְפָּא, de quo in קלף. Et alibi, האלה הקשת והרומח fustis, arcus et haats, Kelim c. 15 in fine. אוי לי מאלתן vae mihi a baculo ipsorum, Pes. 57a. Nomina feminina in ה, mutant ה in ת cum pronominibus. Male ergo Munsterus ponit absolutum אַלַּת. Plur. ex forma chaldaica אַלָּן et emphatice אַלָּנוּתָא unde, ומחינן ליה באלוותא

---

121) Talmudici (v. Berach. 58a) negant Eliae parentes fuisse. Judaeis maximus propheta erat et pluris eum faciebant quam ipsum Mosen (v.S. Ikkar. 84b); etiam pro Messia vel certe pro typo et praecursore Messiae habebant (Tanch. 54d). Si Buxt. illam locutionem per „nunquam" reddit, nota Buxt. fuisse Christianum, qui propterea quod Christus jamdudum venerit, Eliam venturum esse neget, quae tamen non est Talmudicorum sententia. Quamquam enim etiam inter Judaeos fuerunt, qui Messiam venturum esse negarent (de quo v. in משיח), tamen plerique adventum Messiae exspectant (cf. Pesach. 13, Idajoth 8. Mishna 2, Rambam hilch. Melach c. 2, B. Metzia f. 85. multosque alios locos in Talm. et Medr.) et credunt ante Messiae adventum Eliam reversurum esse. Si igitur res, de qua dubitatio et rixa orta est, decidi dicitur tempore, quo Elias veniet, hoc volunt dicere rem dubiam fore donec dubitatio tollatur, id quod per Eliam vel Eliae tempore fiat necesse est. Vaticinia de Messia (de quibus accuratius in v. משיח) clariora et certiora sunt inde a tempore exilii Babylonici, quum religio Persarum a Zoroastre revelata maximam vim exerceret in Judaeorum de rebus divinis sententias (v. Kleucker I, p. 112). Sicuti Zoroastres docet post ingentem annorum numerum Ahrimanum eiusque tenebras victum iri ab Ormuzdo et regno lucis, sic Judaei hanc vitam, quae plena est omnibus maculis et erroribus (quae vel debilitate humana oriuntur) imperfectam esse statuerunt et speraverunt cum Messiae adventu tempus et absolutionis et perfectae virtutis adventurum esse. Hinc fortasse fluxit illud, quod Persae multa, quae de Elia narrantur, in suas fabulas transtulerint (v. Kleucker 3, 15. 2, 30). Quid? quod Elias etiam Zoroastrae praeceptor habebatur (Herbelot 491). Talem fortasse etiam Talmudici Eliam sibi finxerunt, quod intelleges, si accuratius Talm. et Medr. inspexeris. V. Ber. r. 33, ubi חייא vocatur, quasi „vivificans", Vaj. r. ubi Pinehas, quasi „medicus", fortasse ratione habita loci qui Num. 17, 12 legitur. Idajoth 8, Misna 2, ubi typus justitiae et veritatis est. Omnibus his locis apparet Eliam esse principem et quasi principium boni, oppositum מלאך המות, principi ac principio mali. Vides igitur hanc oppositionem simillimam esse Orumzdi et Ahrimani. Uberius de hac re s. v. מטטרון, ubi diligenter inquiremus, quam vim religio et philosophia Persarum Babyloniorum Graecorum exercuerint in sententias Judaeorum religiosas.

*) אילִיאס ἥλιος. סנדריאוס אים אליאס συνέδριον εἰς ἥλιον. Athenarum Ἡλιαία. Schem. rab. Castellus.

122) B. Ar. explicat per gr. ἐλεέω; et Castellus interpretatur per „elegia". Non opus est; vox hebr. est et cohaeret cum rad. ילל.

123) Per metonymiam clava videtur dicta esse ab hebr. אֵלָה (= quercus), quia ex ligno querno facta erat, ut Nah. 2, 4. ברושים lanceae dicuntur, quae ex ligno cypressino confectae sunt. Similiter Graecis μελέα (proprie fraxinus) Il. 22, 225 saepius, et ἐλάτη (pinus), Hes. sc. Herc. 188, Latinis abies, Verg. Aen. 11, 667 pro hasta in usu erant. V. Gesen. Thes.

et percutiebamus eum fustibus; glos. במקלות, B. bas. c. 5 in princ. יהיב לן אלותא dedit nobis fustes, Talm. Beza f. 33 b. glos. מקלות גדולים. Addit Munsterus אֶלָּה *racemus:* Guido, *vermiculus uvae et racemus.* De racemo errat uterque. Vermiculus uvae vocatur a Talmudicis איילא, non אלה, ut est supra in איל.

אַלְתָא *quercus:* תחות אלתא sub quercu, Jos. 24, 26. Sic est in Regiis, pro hebraeo אָלָה, ex qua forma potius scripserim אַלְתָא, quae est forma emphatica ab אַלָה. Ista autem forma cum duplici Kametz, est emphatica pluralis, quae hic non convenit. Erat enim tantum una quercus, de qua Gen. 35, 4 et Jud. 9, 6. Vide interpretes. In Venetis legitur תְּחוֹת אִילָנָא sub arbore ista, quae est in sanctuario domini. At R. Salom. et R. David citant תחת אלתא. Sunt ex Hebraeis, qui putant, fuisse quercum istam, sub qua Jacob abscondit deos suos, Gen. 35, 4 ut annotat R. David in loco Josuae.

אַלָּה[124] *frumentum, fruges in granarium collectae et excussae:* משיתהפך הגורן אלה ex quo subversum fuerit horreum frugibus, i. e. fruges in horreo fuerint subversae et purificatae, tunc ab iis separatio facienda legalis, quam vocant תרומה *truma.*

אלה (אֱלָהּ) *deus.* Nomen divinum a judicio, quasi deus judex: איתי אלה בשמיא est deus in coelis, Dan. 2, 28. בשם אלה ישראל in nomine dei Israëlis, Esrae 5, 1. Emph. ולאלהא עֲבִידַת בֵּית אֱלָהָא opus domus dei, Esrae 4, 24. די נשמתך בידיה deus autem in cujus manu est anima tua, Den. 5, 23. Pro hac forma Judaei etiam ex superstitione scribunt אֱלָקָא ut si libro quid profani accidat, id non redundet ad nomen divinum: קדם אלקא עלאה coram Deo excelso, Gen. 14, 19 in Jonath. Sic Rabbini pro hebraeo אלהים scribunt אלקים vel אלודים. Similis corruptio accidit nomini יהוה et אהיה, in quibus pro ה scribi solet ד. Saepe etiam nomen אלהים in Targ. retinetur, vel pro eo ponitur יהוה, ut Gen. 1 per totum. C. Affix. בְּדָת אֱלָהֵהּ in lege dei sui, Dan. 6, 5· אֱלָהָךְ deus tuus, quem tu colis jugiter, Dan. 6, 16. כְּשֻׁם אֱלָהִי juxta nomen dei mei, Dan. 4, 5. וְעֵין אֱלָהֲהֹם et oculus dei ipsorum, Esrae 5, 5. Plur. דִּי אֱלָהֲכוֹן הוּא אֱלָהּ אֱלָהִין nam deus vester est deus deorum, Dan. 2, 47. Emph. אֱלָהַיָּא dii, qui coelum et terram non fecerunt, Jer. 10, 11. Const. וְלֵאלָהֵי כַסְפָּא et deos argenteos et aureos, Dan. 5, 23.

אֱלָהִים *deus.* Plur. pro singul. Rabbini de diis falsis et fictis gentilium, dicunt et forma foeminina אלהות per contemtum R. Salom. Gen. 4, 26 ad verba: „Tunc caeptum est invocari nomen Domini.“ caeptum est, i. e. inceperunt vocare nomina hominum et nomina idolorum nomine dei benedicti, לעשותן ע״ז ולקרותן אלוהות ut facerent ex illis idola, et vocarent ea deos. Apud Talm. כמה אלוהות בראו את העולם quot dii crearunt mundum?

אֱלָהִי, אֱלֹהִי *divinus,* Rab. אִישׁ הָאֱלֹהִי vir divinus, *theologus, rerum divinarum peritus.* Femin. תורה אלהית lex divina, ההשגחה האלהית providentia divina, פילוסופיא אלהית philosophia divina. Plur דתות האלהיות leges, constitutiones divinae: הפילוסופים האלהיים philosophi divini, theologi, metaphysici.

אֱלָהוּת *divinitas, deitas seu divina majestas:* ומסירא נפשנא על אלהותיה et tradita est anima nostra propter divinam majestatem ejus, Cant. 8, 1. ארבת אלהותך amor divinae majestatis ejus, Cant. 8, 6. Apud Rabb. שיחשב בו אלהות in quo reputatur esse divinitas. חכמת האלהות sapientia divinitatis, i. e. de rebus divinis, theologia, metaphysica.

אֱלָהֵן *nisi, sed, praeterquam.* Exclusionis particula, pro variis Hebraicis usurpata. Idem est cum superiori אֶלָּא, unde et originem traxisse videtur. Nam in Targ. hier. legitur, אֶלָּא הֵן בָּרְכָא יָתִי nisi benedixeris mihi, hebr. כי אם Gen. 32, 26. אֱלָהֵן חִוָּאֵי nisi Chivvaei, hebr. בלתי Jos. 11, 19. Sic Gen. 21, 26 et 43, 3 et alibi pro eodem: אלהן לבית אבא תהך nisi ad domum patris proficiscaris, hebr. אם לא Gen. 24, 38. אלהן בר דתוליד nisi filius quem genueris, hebr. כי אם Gen. 15, 4. אלהן ברחובא נבית sed in platea pernoctabimus, hebr. כי Gen. 19, 2. Sequitur quandoque ד servile, pro, *eo quod, quandoquidem, quia, propterea quod:* אֱלָהֵן דְּבַר מַלְכָּא מִית eo quod filius regis mortuus est, II. Sam. 18, 20. Praecedente אף est *quanto magis,* vel *quanto minus:* אַף אֱלָהֵן בֵּיתָא הָדֵין quanto minus domus haec quam aedificavi, 1. Reg. 8, 27. ואף אלהן דאמר לך quanto magis cum edicit tibi, hebr. ואף כי II. Reg. 5, 13. אף אלהן דאשתא quanto igitur minus, quum ignis consumpsit ipsum Ezech. 15, 5.

אלו (אֲלוּ) *ecce:* ואלו צלם חד שגיא et ecce imago quaedam magna, Dan. 2, 31. alias pro eo dicitur אֲרוּ commutatis inter se literis ל et ר. Item ואלו קרן אחרי et ecce cornu aliud parvum, Dan. 7, 8.

אִלּוּ *si:* אלו רעוא קדם יי׳ si voluntas esset domini (morte afficere me), hebr. לו, Jud. 13, 23. Hinc א ab initio videtur esse additium. אלו אית כא si est hic sub manu tua, hebr. ואין 1. Sam. 21, 8. Hinc videtur אלו esse quasi ex אין et לו. Item אלו *si* pro *utinam,* ut et Latinis quandoque sic sumitur: אלו חכימו utinam saperent, hebr. לו, Deut. 32, 29. כְּאִלּוּ *ac si, quasi, perinde ac si,* Rab In Talm. Hieros., elisa, pro more illius dialecti, gutturali, dicitur etiam כילו, pro כאלו ut in Kilaim c. 5 i. f. Sanh. c. 1 etc.

אִלּוּלֵי *nisi, si non: si.* Originem habet ex Hebraeo לוּלֵי, unde rursus א videatur additium: Hoc autem ex לו et לא, pro quo chaldaice dicitur לֵית, et per apocopam לֵי: ut ואלולי הוו יומי חייוהי et si fuerint dies vitae ejus, hebr. ואלו, Eccl. 6, 6. ואלולי לעבדין et si in servos et ancillas venditi fuissemus, Esth. 7, 4. אלולי מימרא דיי׳ nisi verbum domini fuisset nobis auxilio, hebr. לוּלֵי. Ps. 124, 4. Frequenter cum vocabulo adjectitio מן componitur in fine: ut אִלּוּלֵא־מִן אֱלָהָא דְאַבָּא nisi deus patris mei, Gen. 31, 42 vel אִלּוּלֵימוֹן, ut est hic in Jonath. Sic saepe: vel sine א: ut אִלּוּלְמוֹן nisi indignatio inimici, Deut. 32, 27 pro quo in Targ. Hieros. est אִלּוּלֵי. Aequipollent ergo.

אִלּוּ *illi, isti, illae, istae, illa, ista,* Rab. כמה נשתנו

---

[124]) V. annot. in אללא.

אלו מאלו quantopere variant ista ab istis. In Targum dicitur אֲלֵין, de quo infra.

אֲלְוָא, אַלְוַי Vide in לוא.

אַלְוַי *ah, utinam*: vide לו.

אִילְוָא *aloë*. Corruptum ex graec. *ἀλοή*: לייתי אקיקלא ואילווא afferat olus et aloën, Talm. Git. 69 b.[125]

אֲלוֹאִין *idem*: ואקסיל אלואין et lignum aloës, Ps. 45, 9. In Venetis scribitur אַלוּאוֹן, prave. Idem Cant. 4, 14, sed ibi est אַלוּאָרוֹן magis corrupte.

אַלְוַרְס[126] *arboris species*, quae alias dicitur אלמוגים, quod vocabulum *corallium* multi interpretantur: Ber. r. s. 15 ubi inter cedrorum genera numeratur.

אלט אַלְטִין[127] *arbor, quae hebraice dicitur* ברוש, et ab Hebraeis numeratur inter cedri species. Sic legitur in Medr. Tanchuma, s. Truma.

אליטין[128] *fructus arborei species, comedi solita.* Inde quidam R. Jochanan, כד הוה אכיל אליטין quanda comedisset alitin, dicere solebat, לא אכלית מזון יומא דין non comedi cibum hodie. Sic adducit Ar. ex Ber. rabba, sed ibi hodie legitur חלוטין. s. 9, 4. In glossa ibidem scribitur, etiam sic legi in Talm. Hier.

אלטינן Vide in טין, in טיינן.

אַלְטִיכְסִיָּה *insignia*, vel singulariter, *insigne, symbolum, sigillum.* Sic Munsterus, Guido et alii[129]. Legitur in Ber. rab. s. 8 hoc sensu: quando venit Deus Opt. Max. ad creandum hominem primum, diviserunt se angeli in sectas. Quidam dixerunt, ne creetur. Alii dixerunt, creetur. Hoc est quod dicitur Ps. 85, 11. „Misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax se invicem osculatae sunt." Misericordia dixit, creetur quia fiet misericors: Veritas dixit, ne creetur, quia fiet mendacissimus. Justitia dixit, creetur, quia faciet justitiam: Pax dicebat, ne creetur, quia contentiosus fiet. Quid fecit Deus? Sumpsit veritatem et projecit eam in terram, juxta id quod dictum est Dan. 8, 12. „Et projiciet veritatem in terram." Dixerunt angeli ad deum: רבון העולמים מה אתה מבזה טכסים אלטיכסייה שלך domine saeculorum, quare ita contemnis ornamentum sigilli tui? nempe, veritatem, quae est sigillum Dei, ut videre est infra in אמן, in אמת. Ego putarim esse corruptum ex Graeco *ἀλήθεια veritas*, ut sensus sit; quare ita contemnis veritatem tuam, projiciendo sc. eam in terram. Legitur idem Medr. in Jalkut Ps. 85, sed corruptius ibi pro אלטיכסייה legitur אלתמסין.

אַלְמִים *vicus, platea.* In Ber. rab. s. 34 in fine: R. Schimeon ben Lakisch sedebat et studebat in lege, בחדא אלטים דטבריה in quadam platea Tiberiadis. Sic explicatur in glossa per רחוב, ubi cum inserto ס scribitur אילסטים. Puto esse idem quod infra אילוסים, אילוסום in אלס.

אלי ordo tantum ex hac forma denotatur; non quod litera י semper sit radicalis.

אַלְיָה *auricula, tenerum auris, pars auris infima mollis ac tenera*: Talm. מפני מה אזן כולה קשה ואליה רכה quare auris tota dura est, auricula autem mollis? nempe שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכוף אליה לתוכה quod si audiat homo aliquid minus honestum, auriculam incurvet in eam, opplendo sc. aurem, ne audiat, Keth. 5 b. hebr. est *cauda*, Lev. 7, 3 al. 6, 26, hinc *auricula* quasi *cauda auris.* Referunt hoc ad אלה et י est loco tertiae radicalis. Sic chaldaice hoc loco, וְיַת אַלְיְתָא et caudam: quae est forma emphatica. תרבא ואליתא adipem et caudam, Exod. 29, 21 in Jonathane.

אַלִּיתָא[130] *segmenta lignorum tenuia, quibus majora ligna accenduntur*: שהיו מציתין את האליתא accendebant segmenta, Tamid c. 2. להצתה אליתא ad incendendum segmenta, Späne, Joma 45 a. הצית את האש באליתות et accendit ignem segmentis, Para c. 3. In Maamodos punctatis notatur הָאַלִּיתָא. Aliter vide in עלה, in עליתה.

אַלְיוֹן *pollex, tam manus quam pedis*: ועל אליון ידהון דימינא ועל אליון רגלהון דימינא super pollicem manus dexterae ipsorum, et super pollicem pedis dexteri ipsorum, hebr. בֹּהֶן, Exod. 29, 20. Lev. 8, 23. 24 et cap. 14. R. David explicat, בהן est אצבע הגס שבאצבעות „digitus crassior inter digitos." Alias dicitur גודל, quasi major digitorum. At בהנות Jud. 1, 6. 7 redditur in Targum קַרְסוּלִין „tali." Plurale legitur cum Pathach in initio: מִן יַד קַטְעוּ לֵיוָאֵי אַלְיוֹנֵיהוֹן בְּכַפֵּיהוֹן statim absciderunt Levitae pollices suos dentibus suis, Ps. 137, 5 in Venetis. Cum peterent Babylonii a Levitis carmen in testudine, praemorderunt sibi pollicem manus dexterae, dicentes איך נשיר „quomodo canemus aut psallemus?" fabula est, quae prolixius extat in Pesikta, ut adducitur in Jalkut in hunc Ps. אטופרא דאליונא in unguem pollicis, Talm. Gitt. 69 a. Ex hoc exemplo in Ar. adducto, Munsterus putavit אליון esse etiam idem quod *unguis*; male.

אַלִּינְדְּרָא[131] *coriandrum*, cujus semen sacharo obductum, inter bellaria habetur.

---

125) Rectius putaveris Talmudicos hanc vocem ex lingua pers., ubi الوا vocatur, assumpsisse.

126) Ad hanc vocem Buxt. in Spicilegio addit: אלוס videtur esse Aloe arbor. Nam in Talm. hier. Ketub. 31 d pro eo scribitur expresse אלואים.

127) אלטין Buxt. in Spicil. addit: videtur esse *ἐλάτη*, elate, de qua Plin. l. 12 c. ult.: est praeterea arbor ad eadem unguenta pertinens, quam alii Elatem vocant, quod nos abietem, alii Palmam, alii Spathen. Laudatur Ammoniaca maxime, mox Aegyptia; dein Syriaca, duntaxat in locis sitientibus odorata, pingui lacrima, quae in unguenta additur ad domandum oleum. — Castellus: elate, tenerum palmae germen.

128) אליטין fortasse idem quod gr. *ὄλυνθος* = ficus.

129) Mussaf. hanc vocem habet pro duabus, vel pro voce composita, quasi dicas *ἀληθάξιον* „pretium veritatis." Nota, appositam esse vocem טכסים, quae est gr. *τάξις*, quae notionem pretii jam continet, quare Muss. opinio rejicienda videtur.

130) אליתא fortasse etiam haec vox cohaeret c. gr. *ἐλάτη* et proprie significat assulas ligni pinei.

131) אלינדרא Coriandrum, abjecto C, ut explicuimus N. 89 p. 37, et R, ut saepe fit, mutato in L.

אֲלֵיְסִין *fragmenta, rudera.* Vide infra in אלס.

אֱלֵיְסְטוֹן Sic adducitur in Ar. vide in ordine הלי.

אֱלִיוֹפוֹלִיס[132] Heliopolis, *ἡλιόπολις*, solis civitas.

אֱלֵיוּטְרוֹפוֹלִיס[133] Eleutropolis, q. d. *civitas libertatis.* Sic adducit Ar. ex Ber. rab. ad ואת החורי Gen. 14, 5. Quare autem vocarunt eam urbem Eleutropolis? quia elegerunt eam sibi, et ingressi sunt eam in libertatem tempore divisionis linguarum. Graece *ἐλεύθερος* liber, immunis, et *πόλις* civitas. Sic est in Aruch. At hodie in Ber. rab. s. 41 pro eo legitur מטרופולים Metropolis.

אֱלֵיְרִין, אולײרין[134] *vestium genus.* Apud Talm. Ne sepelite me vestibus albis, neque vestibus nigris, sed בכלים האולײרים vestibus uljarimis, quae asportantur per mare, Nidda 20a. Schab. 114a. Hinc Munsterus putavit esse idem quod *subrufus, color medius inter album et nigrum.* Quale autem vestimenti genus hic significetur, inter Talmudicos non convenit. Quidam nomen proprium loci esse existimarunt, unde certa indumenta pro mortuis afferebantur. Alii explicant, *vestibus balneatorum*, ex sequenti usu.

Deinde אולײרין *balneatores, ministri et calefactores balnearum*, unde legitur in Gemara: מסתפג אדם באלונטית ומניחה בחלון ולא ימסרנה לאולײרין abstergit se homo (in sabbatho) linteo balneatorio, deponitque illud in fenestram proximam, non autem tradit illud balneatoribus, quia suspecti sunt de re ista, nempe de expressione aquae, quod esset in sabbatho peccatum: Item, האולײרין מביאין בלנרי נשיל בי בנאי balneatores afferunt (in sabbatho) lintea mulierum in balneum, Schab. 147b המניח כליו בחלון של אולײרין collocat vestimenta sua in fenestram balneatorum, Tahor. c. 7. Quidam libri hic legunt אוּרְיָארִין *calefactores balnearum.* Sic legitur cum Resch loco ל in Talm. Hier. Bav. bath. c. 4. אלא למסרן לאולײרין nisi ut tradantur balneatoribus, Betza f. 32a. אין מחללין אותו על המעות הנתונות לאוליור non prophanant eam (decimam secundam) pro nummis qui dantur ministro balnei, Tal. Hier. Maaser scheni c. 1. vide ibi glossam. Munsterus scribit אֲלֵיְרִין additque אֲלֵירִירִין *fenestrae contra se positae*; nugae. Erant חלונים fenestrae variae ante balneas, quasi capsae certae, in quibus homines balneum intrantes, vestes suas deponebant, quarum cura erat commissa לאוליארין calefactoribus et ministris balnearum.

אֲלִיְתָא *cauda*: vide paulo ante in אליה.

אֱלִיְתָא Vide ibidem in אליה.

אלך (אִלֵּךְ) *illi, isti.* Pron. pl., idem quod אֵלֶּה et אִלֵּין ut גבריא אלך viri illi, Dan. 3, 22. וגבריא אלך תלתהון et viri illi tres, Dan. 3, 23. חָזַיִן לְגֻבְרַיָּא אִלֵּךְ videbant viros istos, Dan. 3, 27. לְשָׂבַיָּא אִלֵּךְ senes istos, Esr. 5, 9.

אֵילָךְ *ultra, ulterius:* מכאן ואלך hinc et ulterius non ingredietur amplius ad regem, Esth. 2, 14. אֵילָךְ וְאֵילָךְ *huc illuc: hac illac: hinc inde.* מֵאֵילָךְ *abhinc, deinceps.*

אֱלַךְ Prov. 9, 7 mendose in Venetis legitur pro אֱלֵף „doce."

אֲלַכְסוֹן Vide in לכס.

אֲלַכְסַנְדְּרוֹס[135] *Alexander, rex Graecorum*: ומניאו

---

132) *Ἡλίου πόλις* nomen est duarum urbium; altera sita erat in Aegypto (nunc diruta, cujus rudera etiam nunc عين شمس vocantur), altera in Coelesyria, nunc Baalbek dicta. Hebr. est בית שמש, pro quo Ez. 30, 17 ponit און, alludens ad און (sic dicta fuit Heliopolis Aegypti, cf. Gen. 41, 50; nam Aegyptiis *OYEIN* lux solis appellabatur) et ad vocem hebr. אָוֶן, q. e. inane, stultitia et saepissime adhibetur de cultu deorum alienorum (ut Hos. 4, 15 בית־און pro בית־אל dicit ad notandum cultum alienum). Secundum Josephum (b. Jud. 7, 10 arch. 13, 3) חוניו (Onias) templum exstruxit in urbe Leontopoli, quae ad Heliopolin pertinebat. Tract. Menachoth 110a. חוניו dicitur Alexandriam ivisse templum conditurus, quod Josepho non repugnat.

133) אליוטרופולים Eleutheropolis. Ita urbs vocatur ap. Eusebium et Talm., Ptolemaeo est *Βητογαβρα*, etiam nunc Arabibus Ḃeit-Djebrîn; aetate media ab equitibus cruciferis, qui hanc urbem pro Bersaba habebant, Gibelim vocabatur. Haec urbs suo jure *Metropolis* dici poterat. Etiamsi nunc parvulus vicus ibi est, in quo rudera antiquae urbis (praecipue ejus castelli, quod Fulco, rex Hierosolymorum a. 1134 p. Chr. restaurandum curavit) reperiuntur, tempore Romanorum maxima urbs erat eius partis Judaeae, quae inter meridiem et occidentem solem spectat (sita erat inter Nicopolin q. e. Emmaus, et Aeliam Capitolinam, de qua v. in ירושלים), ab imperatoribus Romanis maximis beneficiis singularibus donata.

*) אליעזר N. pr. in S. Scr. frequentissimum. Apud Talm. clarissimus est R. Elieser, qui simul cum Akiba Lyddae vivebat. (Schola, quae Lyddae florebat, maxime insignis fuit propterea quod R. Akiba ipsi praeerat. V. לוד) Mortuus est Caesareae, sepultus Lyddae. V. Talm. hieros. Succ. 53a, Sanh. 68a.

134) Suspicari licet hanc vocem ortam esse ex gr. *ὅλον* et *εἴριον* et significare vestimenta ex mera lana texta.

135) Quae de hujus historia haec pertinere videntur, haec fere sunt: Quum Alexander Palaestinam dicioni suae subjiceret, Samaritani eum adjuvisse dicuntur, quam ob rem eis permisit templum in monte Gerizim aedificare (v. Jos. arch. 11, 8. 4). Rogantibus Samaritanis, ut templum Hierosolymitanum destrueret, abnegavit, Joma 69a, ut Judaei dicunt permotus auctoritate Simeonis Justi. Imo, Hierosolyma adiisse dicitur ibique in templo sacrificia vero deo obtulisse, Jos. arch. 11, 8. 5, tum templum et Judaeos multis privilegiis donasse atque septimi cujusque anni vectigalia iis largitus esse propter legem et propter vaticinium Danielis, quod sacerdotes de ipso dictum esse obtinebant. Haec si revera facta sunt, quum Perdicca et Craterus Tyrum oppugnarent et Alexander ipse in Arabiam profectus Tyrum reverteret (v. Curt. Ruf. 4, 2), facta sint necesse est. At verendum est, ne haec tota res fictitia sit. Ex Josephi enim sententia Jaddaeus Alexandro obviam ivit eumque Saphae salutavit; Talmudici vero (Meg. Taanit, Joma 69a) dicunt, Simonem Justum obviam ivisse usque ad urbem Antipatrida. Vides igitur, Talmudicos hoc loco confudisse *Σαφα* vel *Σαφιν* (ut nonnulli libri praebent), q. e. צפה vel צופים, et Antipatrida, quae prioribus temporibus dicta fuit Kaphar Saba. Pro

אלכסנדרוס מלכא עליהון et constituerunt Alexandrum regem super se in caput, Cant. 6, 7. אתא אלכסנדרוס מוקדון venit Alexander Macedonius et abduxit solium Salomonis regis, traduxitque in Aegytum, Esth. 1, 2 in secundo Targ. Ejus quaestiones, quas 70 senibus proposuit, vide in Talmud Tamid 31 b et 32.

אֲלֶכְּסַנְדְּרִיָא[136] *Alexandria*, urbs Aegypti ab Alexandro condita, olim נא *No* dicta: אתרגושת אלכסנדריא tumultum Alexandriae, hebr. המון נא Ez. 30, 15. דינין באלכסנדריא judicia in Alexandriam, Ezech. 30, 14. Sic et alibi pro נא ponitur. De magnificentia Alexandriae et scholarum hujus urbis, ejus item vastatione, et magna Judaeorum strage illic edita, vide Talm. Hier. in libro Succa c. 5 et Tal. Babyl. 51 b. Gitt. 57 b et R. Asariam in מאור עינים f. 65. 66 etc.[137]

אֲלֶכְּסַנְדְּרִי *Alexandrinus*. Fem. סְפִינָה אֲלֶכְּסַנְדְּרִית navis Alexandrina, quae sc. ex terra Israelis Alexandriam ibat, eratque insignis magnitudinis[137].

אֲלֶכְּסִין *cedri species*, Tal. ע״ז f. 14 a.

אולוכרוסון *totum aureum* graec., ὁλόχρυσον: In Vaj. r. s. 33. ע״ז שלי אינה אלא אולוכרסון idolum meum est totum aureum, ex mero auro puro. Sic in Medr. Schir c. 4, 7. אנא חמיתה אלכרוסין ego vidi eum totum-aureum. Sic in Medr. Eccl. VI, 1 ubi corruptius legitur pro eo אילו כרסין.

אֲלַל[138] *explorare*. Respondet hebraeo תור. Praeter. אַלְלֵית בְּלִבִּי exploravi in corde meo, Eccl. 2, 3. וְאַלִּילוּ יַת אַרְעָא et explorarunt terram, Num. 13, 22. דאלילו יתה quam explorarunt, Num. 13, 32. דאלילתון ית ארעא quibus explorastis terram, Num. 14, 32. Partic. sive nomen participiale וְשַׁלַּחוּ מְאַלְּלִין et miserunt exploratores, Jud. 1, 23. אורח מאלליא per viam exploratorum, Num. 21, 2. מן מאללי ית ארעא ex exploratoribus terrae, Num. 14, 6. Infin. לְאַלָּלָא יָתַהּ ad explorandum eam, Num. 13, 7. מִלְּאַלָּלָא יַת אַרְעָא ab explorando terram, Num. 13, 26. Futurum. יְאַלֵּל טוּרַיָּא explorabit montes, Job. 39, 11. ויאללון ית ארעא et explorent terram, Num. 13.

אַלִּילִין *exploratores*; אלילי אתון exploratores vos estis, hebr. מרגלים Gen. 42, 9.

אֲלַל *caro mortua in corpore animalis, particula carnis inter mactandum abscissa, aut in cute detracta, relicta*, de qua disputatio apud Talm. in Chol. 121. Scribitur interdum אליל[139], quasi cum Chirek legendum. Quidam explicant *arteriam magnam*, quae vulnerata, curari nequit, Taharos c. 1.

אֱלִיל *vanitas, vanum*: כמאסי אליל sicut medici vanitatis, Job. 13, 4. In hebraeo etiam est אליל, quod R. Levi explicat הבל: R. Salom. ex Talmudicorum sententia גיד הצואר *arteriam magnam, quae discissa, nunquam coalescit*. Tales erant amici Jobi, qui incurabile volebant curare, unde vocantur „medici vani.“ Plur. אֱלִילִים idola: Fem. אֱלִילִית *idolum femina, diva*.

Jaddaeo memorant Talm. Simeonem. Aut hic non erat sacerdos, sed clarissimus ille legis doctor, de quo plus semel sermo in Talm.; tum vero intellegi nequit, qui potuerit vestes pontificias induere; aut erat sacerdos; tum vero confuderunt Jaddaeum, qui Alexandri temporibus vixit, et Simeonem Justum, qui aliquot annis post summus sacerdos factus est. Vide hac de re Chronic. Syncelli p. 456 sq. 472, 484, 512 sqq. Illud sane negari nequit, Alexandrum Judaeis privilegia donasse, Samaritanis abnegasse, quamvis Samaritani dixerint, sibi quoque ejusmodi privilegia data esse. V. appendicem ad Chron. Abulfatach ap. *Paulus* „Neues Repertorium tom. 1 p. 120. 122“. — De quaestionibus, quas proposuit doctis Judaeis (v. Tamid 14), conferas ea, quae Plut. v. Alex. 137 (v. etiam Clem. Alex. stromm. 6) narrat de quaestionibus, quas doctis Indis proposuisse dicitur. — Fabula denique, quam Judaei finxerunt de nomine Alexandri (derivant enim a gr. *ἄλλος* et *ἀνήρ*), vix notanda, quum apud omnes viros doctos jamdudum constet, hoc nomen compositum esse ex *ἀλέξω* (= defendo) et *ἀνήρ* (vir).

136) Alexandria ab Alexandro a. 332 p. Chr. condita, maxima et clarissima Aegypti urbs, qua de re *ἡ μεγάλη Ἀλεξάνδρεια* vocabatur. Hierosolymitani invidiosi eam interdum *parvam* dicunt; v. hier. Talm. Sanh. 6, 6. In hac urbe plurimi Judaei (et Samaritani) habitabant. Jam Alexander et post eum Ptolemaeus Lagi multos Judaeos, ut illuc venirent, permoverunt; v. Jos. bell. Jud. 2, 18. 7. arch. 13, 2, 1; 3, 4. Curt. Ruf. 4, 8. Quid? quod temporibus Philonis in Aegypto millies mille Judaei vixisse traduntur. Reges Aegypti maxima erga Judaeos benignitate erant iisque eadem jura quae indigenis concedebant. Inde factum est, ut et divites evaderent et litteris atque artibus operam navare possent. Alexandriae, ut omnibus notum, versio LXX. interpretum graeca facta est; v. Sefer Thora 1, 8 sq. Sopherim 1, 7 Atque in omnium ore est Philo, Judaeorum philosophorum longe clarissimus. — B. Ar. dicit hanc urbem olim נא dictam fuisse. Error est. נא enim, proprie נא אמון vocatur a Graecis Thebae s. Diospolis. Haec sita erat in media Aegypti. parte; Alexandria contra in litore maris. Rectissime tamen locis a B. Ar. laudatis in Targ. pro נא scribitur Alexandria. Nam non de Diospoli per se sermo erat, sed de urbe Aegypti capitali, quae posteriore tempore erat Alexandria.

137) Synagoga Alexandrinorum, quae Hierosolymis erat, memoratur hier. Talm. Megilla 73 d, Juchas. 26 b. Pro eo tamen bab. Megilla 26 a legitur טורסיים synagoga aerariorum, ubi glossa צורפי נחושת (= artifices aerarii). Hoc ita explicandum et conciliandum: Alexandrini, imprimis Judaei Alexandriae commorantes, ut maximam philosophiae laudem consecuti erant, ita etiam artificiosis operibus insignes erant. V. quae narrantur Erach. 10, 6.

138) Haec vox orta esse videtur ex arab. [illegible] (Cast. p. 116) *cito ivit, properavit*. Sententia igitur eadem fere quae hebraeo רכל (cf. רגל). Hoc verbum (cf. [illegible] רֶגֶל pes) proprie est *ambulavit, perlustravit, ambulando exploravit narravitque* alteri, quae exploravit; inde מרגל explorator.

139) In ipso Talmud haec vox (Sot. 18, 4) refertur ad hebr. אֱלִיל. Verisimile est, Talm. hanc vocem compositam putavisse ex אַל־אֵל, hebr. אין־איל = sine robore, sine vigore. Significat igitur אֲלַל eas corporis particulas, quarum vigor minimus est.

· אֱלוּל[140] *Elul*, nomen mensis Augusti, Neh. 6, 15 in Hebr. Sic in Targ. באלול לא in mense Elul non, propterea quod in eo ascendit Moses in montem Sinai, Est. 3, 7 in secundo Targum.

אלולי *Augustum, in Augusto mense natum*: Plur. אלוליין fructus in mense Augusto crescentes, vel maturescentes, Bechor. c. ult. in Misna.

אוּלְלָא, אֱלָלָא[141] *pressura una uvarum vel olivarum, pars quantum uni pressurae subjicitur*, de qua disputant Talm. in B. metzia 105 a. באתרא דמעיילן כורא באוללא in loco ubi inferunt corum unum pro pressura. R. Sal. scribit, vulgo vocari partem istam שק *saccum*. Alibi inferunt coros tres, pro magnitudine praeli.

אִלּוּלֵי Vide supra in אלו.

אִלֵּין, הָאִלֵּין *illi, isti, istae, ista.* Litera ultima pertinet ad formationem numeri pluralis. Singulare esset אל, sed non est usitatum: אלין תולדת שמיא istae sunt generationes coelorum, Gen. 2, 4. אלין ברתיכין illi in curribus, ואלין בסוסן et illi in equis, Ps. 20, 8. כל אלין מלכותא omnia ista regna, Dan. 2, 44. אלין בני חם isti sunt filii Cham, Gen. 10, 20. אלין לאלין illi ad illos, Cant. 7, 13. כל ארעתא האלין omnes terras istas. Gen 26, 3. לגבריא האלין viris istis, Gen. 19, 8. עובדיהון דעמיא האלין Opera populorum istorum, Deut. 32, 32 in Jon. Zach. 3, 7. In Dialecto Hierosolymitana היילין quaenam (sunt) illa? Compositum ex הָאִי et אִלֵּין ut והיילין אינון ראשי פרקים et quaenam sunt ista principia capitum? Talm. hier. Succa c. 3 glos. וְאֵיזֶהוּ.

אלם *fortem, robustum esse.* Dicitur et עלם commutatis inter se gutturalibus. Imper. תְּקַף וֶאֱלַם confirmator et esto fortis, hebr. חזק ואמץ Deut. 31, 7. 23. תקיפו ואלימו roboramini et estote fortes, Deut. 31, 6. Pahel אַלֵּם roborare, corroborare. Partic. אֲרוּם מְאַלְּמָא הִיא quod fortificaret, i. e. fortiter urgeret et instaret ipsa, ut iret secum, Ruth. 1, 18. Imper. וְתַקְּפֵהִי וְאַלְּמֵהִי et confirma ac corrobora ipsum, Deut. 3, 28 in Jon. Itphahel, Partic. מִתְאַלְּמִין quando roborantur, quando ad summum robur perveniunt, Ps. 90, 10. וכל דמתאלמין et omnes qui se roborare cupiunt, inveniunt robur, Job. 36, 19.

אַלִּים *fortis, robustus*: ומלכו ממלכו יהי אלים et regnum unum altero erit fortius, Gen. 25, 23 in Jonath. ואלים חילא et fortis robore, Job. 9, 4. ואלים לבהון et forte est cor ipsorum, i. e. durum et obfirmatum, hebr. וּבָרִיא *pingue, obesum*, Ps. 73, 4. Plur. אַלִּימִין מִנְּכוֹן fortiores sunt vobis, Deut. 20, 1 in Jon. דרבנין אלימין doctorum fortissimorum, i. e. doctrina excellentissimorum, Ps. 80, 16. Ap. Rabb. proverbiale: כל דאלים גבר qui fortior est, vincit Gitt. 60 b. R. Sal. Ez. 22, 6. מחטא אלימתא acus fortis.

אלם *idem*, ap. Talmud. מקטנא לאלמא a parte tenuiori ad fortiorem, i. e. latiorem, Schab. 134 a.

אַלִּימוּת *fortitudo, robur*: באלימות אידך fortitudine manuum tuarum, Job. 30, 21.

אִתְאַלַּם *obmutescere*: אתאלמית שתקית obmutui, silui Ps. 39, 3. 10. Fut. דִּי לָא יִתְאַלַּם לִישָׁנָךְ dum nondum obmutescit lingua tua, Eccl. 12, 6.[142]

אִלֵּם *mutus*. Emph. מַן שַׁוִּי אִלְּמָא quis constituit mutum, Ex 4, 11.

אִלְּמָנָא *idem*. והיך אלמנא et sicut mutus, qui non aperit os suum, Ps. 38, 14.

אִלְּמוּת *infantia, privatio loquelae, cum quis fari aut loqui non potest, q. d. mutitas*: סבת האלמות היא חרשות causa mutitatis est surditas. Qui natura surdi sunt, etiam muti sunt. Loquela enim acquiritur ab infantibus ex auditu, si organum linguae sit recte dispositum.

אַלִּימָא *idem*: Targ. מן שוי אלימא או חרשא quis posuit mutitatem (defectum sermonis) aut surditatem (defectum auditus) vel mutum aut surdum. Ex. 4, 11 in Jonathane.

אלום *leguminis genus, quod non comeditur, nisi bene salitum.* Annumeratur hordeo, speltae, et aliis similibus: החיאה התלתית ואלום Talm. Tibbul Jom c. 1. Species seminum sunt. Ar. vult esse speciem aromatis; Guido alumen.

אֲלוּמַיָּא *manipuli, fasciculi segetis*: אף ביני אלומיא etiam inter manipulos colliget spicas, Ruth. 2, 15. Rabbini dicunt אלומים et אלומות.

אוּלָמָא *porticus, vestibulum ante aedes*: ית אולמא דתרעא vestibulum portae, Ez. 40, 8. ואולמא על אפי היכלא et porticus erat ante templum, 1. Reg. 6, 3. באולמא in porticu, 1. Reg. 7, 19. מגיו לאולמא ab interiori parte porticus, 1. Reg. 7, 8. Plur. וְאוּלַמַיָּא סְחוֹר סְחוֹר et vestibula erant circumquaque, Ex. 40, 30. וכן לאולמיא et sic ipsis vestibulis, Ez. 40, 16. וְאוּלַמֵּי דַרְתָּא et vestibulis atrii, Ez. 41, 15. וְאוּלַמּוֹהִי et vestibula ejus, Ezech. 40, 21.

אַלְמָא *ergo, igitur, itaque, quare*, Talm. Sic ponitur absolute et admirative, inferendo aliquid ex superioribus: אַלְמָא שָׁמַע מִנַּהּ itaque audio, colligo inde, ſo höre ich ja wol. אלמא ידעי ergo audio, quod sciunt.

אַלְמָא *quare, quamobrem.* Sic pronunciatur interrogative et refertur ad verbum sequens, idem quod לָמָּה: ut אַלְמָא אָמַר quare ergo dicit? אי הכי אלמא תנן si ita est, quare ergo discimus in loco alio aliter?

אַלְמוּגִין[143] *ligna thyina, cedrina praestantissima*, quorum etiam mentio Apocal. 18, 12. Ea rex Chiram navibus transmisit ad regem Salomonem ex Ophir: איתיאת מאופיר אעי אלמגין afferebat ex Ophir ligna almugin,

140) V. in תמה; cf. etiam amotata ad איר.

141) Haec vox, gutturalibus ut saepe fit, commutatis = עֲלָלָא *proventus, fructus*, ab עלה *provenit*. Ex B. Ar. sententia sunt fructus, qui uni pressurae subjiciuntur. Ab eadem radice עלה derivanda videtur vox אלה *frumentum*, proprie *id, quod provenit*, ut hebr. עוֹלֶה pro *planta* adhibetur.

142) Videtur haec significatio orta ex notione *ligandi*, quae voci hebr. אלם est Gen. 37, 7. אתאלם igitur proprie est: *ligatus* vel *obligatus est* (lingua).

143) אלמגין, quod etiam per metathesim scribitur אלגומין, assumtum videtur ex lingua Indica; *mocha* enim in lingua

1. Reg. 10. 11. 12. Emph. וַעֲבַד מַלְכָּא יָת אָעֵי אַלְמוּגַיָּא et fecit rex ex lignis istis thyinis fulcra domus Domini et regis et citharas et nablia, 1. Reg 10, 12. Hebraei plerique *corallium* exponunt, quod non est verisimile, ad tot et tantas operas adhiberi potuisse. Ejus enim ex mari mediterraneo et rubro magna erat copia. R Levi ad id, quod dicitur v. 12 „nunquam advecta nec visa antea fuisse ista ligna almugin," refert ad magnitudinem, nunquam scil. tam magna visa fuisse. Rabbini etiam singulariter dicunt אלמוג. ut: חותמה של אלמוג sigillum ejus ex corallio, Schab. 59 b. טבעת של אלמוג annulus ex corallio, Kelim c. 13. R. Salom. scribit: אלמוג est lignum crescens in fundo maris, flexile instar herbae: at eductum et in aëre exsiccatum indurescit et lapidescit.

אַלְמָלֵי, אִלְמָלֵא *si, nisi, si non*: אלמלי משה בחיריה nisi fuisset Moses electus ejus, hebr. לולי, Ps. 106, 23. ואלמלי דיהוא חתים בשמא רבא וקדישא et nisi fuisset obsignatus nomine isto magno et sancto (tetragrammato יהוה scil.) Cant. 4, 12. Elias compositum judicat ex אם et לא. Ap. Rabb. frequens ejus usus est, ac juxta Eliam in Tisbi et autorem libri Halichoth olam c. 1 differentia est inter אלמלי et אלמלא: nempe cum א in fine, est *nisi, si non*, germ. wer nicht; cum י in fine idem quod לולי vel אלו *si*: sed differentia haec non est perpetua: אלמלי נגרו לחנניה si flagellassent (per torturam examinassent) Chananiam, Misaelem et Asariam, utique coluissent idola. אלמלי הייתי באותו הדור si fuissem in isto seculo. In capitulis patrum, (פרקי אבות liber vocatur) c. 3. Ora pro pace regni, שאלמלא מורא nisi enim metus esset (reverentia regis et magistratus) alter alterum vivum devoraret. אלמלי דוד לא עשה יואב מלחמה ואלמלי יואב לא עסק דוד בתורה nisi fuisset David, non fecisset Joab bellum: et nisi fuisset Joab, non dedisset David operam legi, Sanh. 49 a.

אַלְמוּגְלָא[144] legitur in Venetis Job. 12, 6. An arabicum sit, judicent alii. Ego lego tum ex sensu textus Hebraei, tum ex altero hujus versus Targ. אֱלָהָא: Deus.

אַלְמָן[145] *viduus*: אַלְמָנָה *vidua*: אַלְמְנוּת *viduitas*, hebr. et sic apud Rabbinos. Inde Verbum:

נִתְאַלְמַן *viduari, viduum fieri.* Fem. מִשֶּׁנִּתְאַלְמְנָה ex quo vidua facta fuerit: Ex Pahel מאלמן את אשתו viduat, viduam constituit uxorem suam.

אִילָן אלן *arbor*: אילן פירין arbor fructuum, proferens fructus, Gen 1, 11. תחות כל אילן עבוף sub omni arbore frondosa, 1. Reg. 14, 23. אילן בגוא ארעא arbor in medio terrae, Dan. 4, 7. ואילן עביד פירין et arbor faciens fructus, Gen. 1, 12. וית כל אילנא דביה פירי אילנא et omnem arborem, in qua erunt fructus arboris, Gen. 1, 29. גדו אילנא succidite arborem, Dan. 4, 11. 20. רְבָה אִילָנָא crevit arbor ista, Dan. 4, 8 Plur. וְכָל אִילָנֵי חַקְלָא et omnes arbores agri, Gen. 2, 5. אזלו אילניא iverunt arbores, Jud. 9, 8. כל אילני חורשא omnes arbores sylvae Ps. 96, 12. ביני אילני סרק inter arbores infrugiferas, Cant. 2, 3. Ap. Rabb. אילן הקבלה *arbor cabbalae, cabbalistica.* Sic vocant decem Sephiroth, quas forma arboris solent disponere, ad illorum ex se invicem derivationem ostendendam. Vide in ספר.

אַלּוֹן *alius*. Graec. *ἄλλος*.

אולק *totum*, graec. *ὅλον*: אולק כרוסין *ὅλον χρύσειον* totum aureum, ex auro. In Medraschim.

אַלוּנְכִין[146] *astutiae, fraudes, calliditates*: באלונכי דפרסאין per astutias Persarum: Glossa בנוכלות, Git. 70 a. Praecedit ibi, דמחו ליה quem percusserunt. Unde videri possit esse a Graeco *λόγχη lancea, cuspis lanceae.*

אֶלֵינִסְתִּין *ἑλληνιστὶ graece, lingua graeca*. R. Levi ivit Caesaream, ושמע לון קריין שמע אלינסתין audiensque eos legentes (lectionem „audi Israël," ex Deut. 6) hellenistice, voluit impedire ipsos: Sota c. 7 in Talm. hier. R. Jose id animadvertens, irascebatur, dicens: qui non potest legere hebraice, num omnino non leget? immo leget quacunque lingua quam intelligit ac novit et sic officio suo satisfecerit. Haec ibi. Ergo etiam graece sacra legere in synagogis fuit permissum, quod a multis negatur.

אַלוּנְקִי[147] *clitella, pulvini bajulorum, qui oneri supponuntur*: למפיק באלונקי efferre cum pulvinis, Betza 25 b.

אַלוּנְתִּית[148] *confectura ex vino veteri, aqua limpida et balsamo, qua utebantur post balneum ad se recreandum et refrigerandum*, ע"ז 30 a. Chol. 6 a.

אֲלַס *masticare, comminuere dentibus*, Talm. תורא דאלס ידיה דינוקא bos masticans manum pueri, Bava k. f. 84 a. אלס בלע ליה comminuit dentibus, et deglutit illud, Gitt. 70. Idem quod לעס et כסס.

אַלַּס[149] N. propr. loci, Gen. 10, 4 in Jonathane, pro Hebraeo אֱלִישָׁה unde rectius scriberetur, אֱלִיס vel אֱלִיסָה. Ibidem in Targ. Hier. אַלַסְטַרְסוּס corrupte pro אֱלַס וְטַרְסָס i. e. אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ.

Sanscr. est lignum santalinum, quod maximi aestimabatur; אל videtur esse artic. arab. Hoc lignum, quod (v. supra) navibus traducebatur in Palaestinam (quamvis 2. Chron. 2, 7 etiam in Libano monte crevisse dicatur), propter colorem rufum comparari poterat cum coralliis. Paulo aliter vocem explicat Winer: Bibl. Realwb. s. v. Sandelholz.

144) Arab. est المولى (a verbo ولى cf. et r. مال dives fuit); *dominus*. Apud Mauretanos maximae dignitatis nomen et regum titulus. V. Castell. Lex. heptag. p. 2013.

145) Pro אלמן in Targum legitur ארמלא, commutatis litteris ל"ר et נ"ל; etiam Arabes ita dicunt.

146) Buxt. in Spicilegio: „Vide emendationem hujus explicationis in לנך in לוֹנְכֵי;" q. v.

147) „Bajulandi modus, quo duorum manibus in scapulas *ἐναλλὰξ* positis tertius gestatur."

148) Videtur ortum esse ex gr. *ἔλαιον*.

*) אלנטית Schab. 41, 147 linteum, pannum linteum, vestis lintea.

149) Schulthess (parad. 264) putat significari hac voce Carthaginem; versio Chald. explicat per איטליא (Italia), Jonathan per *Hellas*, Bochart (Phaleg 3, 4) per *Elis*. Atquae haec sententia maxime vera esse videtur, ita tamen, ut

אֲלִיסוֹת, אֲלִיסִין *masticata, comminuta, diffracta, vel concisa minutatim*: in Vaj. rab. s. 19 „nam ecce Dominus praecipiet, et percutiet domum majorem רְסִיסִים et domum minorem בְּקִיעִים.“ Amos 6, 11. מה הדין רסיסה אית מינה אליסים והדין בקיעה לית מינה אליסין לא דמו להדדי quid est רְסִיסָה? quae in minutas partes sunt contusa et comminuta, sed בקיעה non relinquit frusta ejusmodi contusa. Eadem leguntur in Medr. Schir c. 4, 14 et Medr. Kohel. c. 10 versu qui incipit בעצלתים, ubi pro אליסים legitur אילסים.

אילוסום[150] *oratorium*: בית התפלה ומדרש, *ecclesia vel schola*. Sic ponunt vulgo. Alii, *specus, spelunca*. Videamus loca. In Medr. Ruth. c. 1, 17. נפק וצלי בהדה אילוסים דטבריא egressus est et oravit in quadam ecclesia vel schola Tiberiadis. Glossator scribit, מצאתי פי' מערה inveni quod significet *speluncam*. Sic possit forte esse ex graeco ἴλεος. In Medr. Kohel. c. 3, 9. רשב"ל הוה לעי באוריתא כל צרכיה בהדא אילוסם דטבריא R. Simeon ben Levi operam dabat legi in quadam schola Tiberiadis. Glossator hic iterum exponit מערה *speluncam*. In Talmud Hier. Schev. cap. 4, 35c. רבי חייה בר בא מתעגל בהדא אליסים דטבריא R. Chijah bar Ba volutabat se in pulvere Tiberiadis. Sic glossator בעפרה, qui legendum putat חליסים per ח, ex significato חולסית, de quo in חלס.

אֲלַף *discere, assuescere*. Prave saepe hoc verbum in Venetis punctatum est, conjugationibus inter se confusis. Praet. אֲרֵי לָא אֲלִיף non enim didicerat, hebr. לא נסה non tentaverat, 1. Sam. 17, 39. ואליף למקטל et didicerat occidere, hebr. וַיִּלְמַד Ez. 19, 3. Particip. אָלְפִין בְּאוֹרָיְתָא וְלָא אָלְפָא et non discit, Hos. 10, 11. discunt legem, studebunt in lege, Jes. 54, 13. In Hebraeo est forma passiva לִמּוּדֵי יי' *docti a domino*, unde et in Targum ex Partic. Pehil legi possit אֲלִיפִין docti erunt in lege. Partic. pehil passivum, אֲלִיף, Plural אֲלִיפִין edoctus, assuetus, assuefactus etc. Inf. הֲמֵילַף אֲלִיפְנָא num assuescendo assueta sum ego sic facere tibi, Num. 22, 30. במילפי דיני זכותך in discendo me judicia justitiae tuae, Ps. 119, 71. Imperativus אֲלִיפוּ לְאוֹטָבָא discite benefacere, Jes. 1, 17. Fut. analogum, וְאֵאֲלִיף פִּקּוּדָךְ et discam praecepta tua, Ps. 119, 73. Et forma quiescentium דְּאֵילַף גְּזֵירָתָךְ ut discam statuta tua, Ps. 119, 71. לא תילף למעבד non disces facere, Deut. 18, 9. בדיל דתילף למדחל ut discas timere a domino deo tuo, Deut. 14, 23. ותילפון יתהון et discetis ea, Deut. 5, 1. אם מילף יילפון si discendo discent. Jer. 12, 16. Pahel אַלֵּף *docere:* יי' אליף לאדם dominus docet hominem scientiam, Ps. 94, 10. ואלפני et docuit me (ne irem in viis populi hujus), Jes. 8, 11. ואלפיה יי' אעא et docuit eum dominus lignum quoddam, Ex 15, 25. אלפתני בנסיא docuisti me miracula, exercuisti me in miraculis a pueritia mea, Ps. 71, 17. דאלפית יתכון quod docui vos, Deut. 4, 5. כמא דאליפו ית עמי sicut docuerunt populum meum, Jer. 12, 16. Part. הֲוָה מְאַלֵּף מַנְדְּעָא fuit docens sapientiam, Eccl. 12, 9. Accidit hic contractio, ut in Futuro: דַאֲנָא מַלֵּיף יָתְכוֹן quae ego doceo vos. Deut. 4, 1. pro מְאַלֵּף, quam formam quidam ad Aphel revocant sine ratione: non enim est usitatum in ea forma: מַלֵּיף יְדַי docens manus meas facere bellum, 2. Sam, 22, 35. Plur. וַאֲקִימִית עֲלֵיכוֹן מַלְּפִין et excitabo vobis docentes, doctores, Jer. 6, 17. מכל מאלפי אסכלית ab omnibus doctoribus meis intelligentior factus sum, Ps. 119, 99. בהיתו מלפיהון erubuerunt doctores ipsorum, Hos. 2, 5. Partic. pass. כְּעֵגֶל לָא מַלַּף sicut vitulus non assuetus, Jer. 31, 18. Sic legendum: nam in Hebraeo est לֻמַּד edoctus. Plurale דהויתון מלפין qui fuistis edocti malefacere, hebr. למדי Jer. 13, 23. כתפקידת גברין מלפין sicut praeceptum hominum eruditorum, Jes. 29, 13. כגברין מאלפי קרבא לשן דמלפין linguam doctorum, Jes. 50, 4. sicut viri assueti bellis, Cant. 3, 8. Infin. לְאַלָּפָא יָתְהוֹן ad docendum eos, Deut. 4, 14. לאלפותך ad docendum te, Jer. 30, 11. לאלפותהון קרבא ad docendum eos proelia, Jud. 3, 2. Imper. אַלֵּיף יָתִי גְּזֵירָתָךְ doce me statuta tua, Ps. 119, 13. ואלפני et doce me, Ps. 25, 5. Futur. אֲאַלֵּיף לְמָרוֹדַיָּא docebo defectores vias tuas Ps. 51, 15. Sic etiam legendum Ps. 34, 12. ואאלפנך חוכמתא et docebo te sapientiam, Job. 33, 33. דתלפנון quae docebis eos, Deut. 5, 31. Contractio, ut in Participio. Sic in reliquis personis, תלף pro תאלף etc. Ithpahel קְהִבְשׁוּטָא יִתְאַלְּפוּן veritatem docebuntur, Jes. 26, 9.

אוּלְפָן *doctrina, instructio, institutio*: ותקבלון אולפן חדת et accipietis doctrinam novam, Jes. 12, 3. אולפן דדין doctrina juris, Jes. 28, 26. אולפן אוריתא doctrinam legis, Jes. 30, 9. בבית אולפנא in domo doctrinae, i. e. schola, gymnasio, 2. Reg. 22, 14. דמחמדין לאולפנא qui expetunt doctrinam, Jes. 32, 6. תבעית אולפנך expetivi doctrinam tuam, Ps. 119, 10. יתבעון אולפניה requirunt doctrinam ejus, Ps. 119, 2. Ap. Rabb. בר אולפן *peritus juris, doctor juris divini*, qui etiam vocatur בן הלכות vel בעל הלכות *jurium peritus.*

מַלֵּף *doctor*, ut ante ad Partic. Pahel: Ap. Talm. דנפיק מינך טעמא מלפך qui egreditur de te, evadit doctor tuus. Legitur ut proverbiale in Jevam 63a; filius aliquando sapientior est patre, discipulus doctore.

מַלְפְנָא, מַלְפָן *idem*, Jevam. 21b.

אֲלַף, אֲלַף *mille*. Emph. אַלְפָא: ut לרברבנוהי אלף principibus suis mille, ולקבל אלפא et contra mille vinum bibebat, Dan. 5, 1. תרין אלפין duo millia, Num. 35, 5. אלף אלפים millies mille (ministrabant ipsi) Dan. 7, 10. לאלפי דרין in mille generationes, Deut. 5, 10. באלפיא דבית יהודה inter chiliadas domus Judae, Mich. 5, 2. ולי יהבו אלפיא et mihi dederunt mille, 1. Sam. 8, 8.

אַלְפָא בֵּיתָא, אָלֶף בֵּית *alphabethum*. Hinc אלפא *primum, primarium*, sicut alpha est prima litera alphabethi. Talmudici, de optima farina ad מנחה oblationem frumentaceam vespertinam disputantes, scribunt: ואיזהו מובחר מכמס וזוניחא אלפא לסלת שנייה שלהן עפריים quodnam

---

putes Elida per metonymiam etiam de tota Graecia intelligi posse. Gen. 10, 4 attribuitur filiis *Javan* (Jonum s. Graecorum). Cf. praeterea Knobel, Völkertafel.

150) Muss. hanc vocem habet pro gr. ἄλσος, q. e. nemus, lucus. Rectius quam Muss. et Buxt. nonnulli videntur habere pro gr. ἤλυσις, quod explicatur per „*introitus*, introitus in urbem.“

est selectissimum (frumentum ad Mincha)? E Michmas et Sunicha (duo loca terrae Israëlis fuerunt) est primarium ad similam: secundarium ipsorum est ex Aphrajim: Menach. c., quod incipit כל קרבנות, in princ. In editione Basileensi duo ista nomina propria aliter leguntur: sed in Mischnajoth parvis et editione Bartenorae, sic ut positum. Sic תקוע אלפא ליין Tekoa (nomen loci) est primarius locus vini, nempe optimi et generosi, Ber. rab. sect. 28.

Deinde אַלְפָא בֵיתָא *alphabethum, psalmus alphabethicus.* Sic vocant in Masora Psalmum 119. אלפא ביתא et אלפא ביתא רבתא alphabethum magnum, quia scriptus est juxta ordinem literarum alphabethi. Sic

אַלְפָבֵיתִין, אַלְפָבֵיטָאִין *alphabetha, alphabethariae cantiones, vel rhythmi alphabethici:* הדין פייטנא כד הוה עביד אלפביטאין Poëta iste cum facit alphabetha, quandoque imperfectum relinquit (alphabethum): sic Salomon cum fecisset אלפביטין alphabetha, residuas reliquit quinque literas, sicut dicitur וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וָאָלֶף 1. Reg. 4, 32 quod perinde est, ac si diceretur, ויהי שירו חמשה ואלף. Glossa, תרוות על דרך אלפא ביתות Medr. Kohel. c. 1, 13.

אַלְפָבֵטְרִין *idem.* In Medr. Ruth. c. 1, 13. וכשאכלו ושתו שרון אילין אמרין מזמורין ואילין אמרין אלפבטרין cum comederent et biberent, inceperunt hi dicere Psalmos, illi rhythmos alphabethicos, i. e. תרוות לפי אלפאביתא rhythmos alphabethi scriptos. Tales cantiones et rhythmi dicebantur ad exhilarandos hospites convivii. Sic in Medr. Kohel. c 7 v. טוב אחרית דבר. Munsterus, Guido, et alii ponunt, אלפבטרין *confabulatio.* Frustra. Sic legitur et intelligitur ut nos posuimus,

אַלְפָא[151] *navis:* ואשכח אלפא et invenit navem euntem in mare, hebr. אניה, Jon 1, 3. היך מלחא דדמך באלפא sicut nauclerus dormiens in navi, Prov. 23, 34. Veneta hic mendosa sunt. Plur. אַלְפַיָּא דַתַרְשִׁישׁ naves Tarsis, Ps. 48, 8. תמן אלפיא אזלן ibi naves eunt, Ps. 104, 26. למצרים באלפיא in Aegyptum navibus, Deut. 28, 68 in Jonath. Ap. Rabb. כאלפא דאזלא בימא sicut navis quae it in mari, Erub. 53 b. כאלפא דמיטרפא בפילגוס sicut navis diffracta in pelago: Et proverbiale וי ליה לאלפא דאזיל בלא מיכסא vae navi, quae transit sine vectigali. Vae homini, qui transit ex hac vita sine ullis tribulationibus, aut calamitatibus.

אִילְפָּס *sartago:* מצה העשויה באילפס placenta facta in sartagine, לא בתנור non in fornace, Pes. 37 a. Legendum juxta hanc scriptionem cum Chirek ab initio, non cum Pathach, ut scribit Munsterus. Item *scutella, patina:* אלפסין עירניות vel חירניות *scutellae urbanae,* Betza 32 a. Commodiores scil. et honestiores, quales in urbibus usitatae sunt. א est addititium: vide לפס.

אלץ אוּלְצָן[152] *fames:* ולאולצן מדברא et in fame deserti, hebr. ולכפן Job. 5, 22. Emphat. מְפִיכֵי אוּלְצָנָא oppressos fame, Jobi 5, 11. וביומי אולצנא et in diebus famis saturabuntur, hebr. ובימי רעבון Ps. 37, 19. ולקיימותהון באולצנא et conservare eos in fame, hebr. ברעב Ps. 33, 19. בחוסרנא ובאולצנא in egestate et in fame. Job. 30, 3.

אַלְצְרִין *fructuum arboreorum species cum cortice duro, qui perfecto cortice decimantur:* Tal. Hier. Demai c. 1. Maaseroth c. 1.

אלק אַלְקְטִיּוֹת *domus aestivales, instar tuguriorum refrigerii et umbrae captandae causa.* Tectum fuit duntaxat quatuor columnis incumbens, aër ubique ut penetraret et superne umbra esset. Talm. Ohal. c. ult. Maaseroth c. 3. Est a קַיִץ *aestas,* quasi אלקיטות aestivalia.

אַלְקַפְטָא *dux, praefectus secundarius a rege, vicerex, prorex, vicecomes:* אנא פרעה מלכא ואנת אלקפתא ego Pharao sum rex, tu vero vicerex, Gen. 41, 44 in Jon. Pro Hebraeo משנה. Ap. Talm. מלכא ואלקפטא rex et prorex, Schevu. 6 b. אלקפתא נקטן dominus praefectus prehendit me manu, Zevach. 97 b. In Ar. scribitur ארקפטא. Citatur etiam ex Talmud Hier. Ber. c. 2 in Gemara, sed illic hodie legitur קדמי ארקבסא אי רוש גלותא. Sic in Schevuoth c. 1.

אלר אוּלָר *gladiolus, scalpellum, quo calamus scriptorius aptatur:* האולר והקולמוס scalpellum et calamus, Talm. Kelim c. 12. Sic scribitur cum ו: non ergo legendum אֵלָר, ut Munsterus notavit.

אלריא *oscitatio.* Sic scribitur in Ar., sed in Gemara legitur דלריא, de quo in דלר.

אוּלְרַיָּא *tiarae, cidares,* idem quod hebr. צניפות, Jes. 3, 23. In Talm. Hier. Schab. c. 6.

אילריא *hilaria, hilaritas:* עד שהמלך עסוק באילריא שלו dum rex occupatus est in hilariis suis; nempe festi et conviviorum gaudiis. Ar. adducit ex libro Pesikta. In Jalkut tamen, s. Pinchas, ubi illud Medr. affertur, sic non legitur. Sed in Medr. Schir c. 4, 4 legitur: עדר שעמדו על הר סיני לא היו עומדים באלירא qui steterunt in monte Sinai, non steterunt in hilaritate, אלא ביראה ורתת וזיע sed in timore et tremore. Glossa בשמחה וקלות ראש. A Graeco ἱλαρὸς, q. d. ἱλαρία.

אלש אֱלוּשׁ nom. propr. urbis, Joma 10 a. Inde forte desertum quoddam vocatum fuit מדבר אלוש. Vide Ber. rab. s. 48.

אֲלוּשִׁין *copiae, turmae hominum:* משדר ליה באלושי אבתריה misit turmam hominum post eum, Tal. Berach, f. 44 a. glossa אוכלוסי בני אדם.

---

151) Aut haec vox est = אלפתא abjecta litera ת a לפת *inclinavit,* arab. لفت inflexit, torsit; navis igitur ita vocata quia inflectitur, torquetur in vehendo (Eodem modo Kimchius hebr. אניה derivat ab אנה, cujus Piel est *obvenire*); aut cohaeret cum אלף assuescere, pah. assuefecit, instituit, instruxit; et ita dicta est, quia a nautis, inprimis a gubernatore *gubernatur* et quasi instituitur ad vehendum.

152) Haec vox derivata est ab hebr. אלץ anxit, cruciavit; itaque אולצן proprie est *necessitas, molestia,* tum *fames molesta.*

*) אליקי (Pesikta בא; seu אלעיקי Medr. Cant. in versu, qui incipit משכבי) ut Muss. suspicatur, est ἀλκή. Rectius alii habent pro compositione ἀ privativi et vocis ἀλλαγή, ut sit „sine permutatione, sine remuneratione."

אלתא Vide supra in אלה.

אלת לְאַלְתַּר[152a] *statim, illico, mox, confestim, subito,* Talm. לאכסני דנין לאלתר hospiti peregrino jus dicunt subito. Nam sumptuum causa diu in urbe morari nequit.

אַלְתִּית *piscis nomen,* apud Talm.

אם *si.* Apud Rabbinos in continuata sententia repetitum, valet *sive, tam, quam*: אם בגופו אם בנפשו sive in corpore sive in animo.

אמא אִמָּא Vide infra אמם.

אַמַּאי[153] Vide in מא.

אמאום[154] *Emmaus.* Nom. propr. loci, cujus frequens mentio in Talmud et Medraschim. In Medr. Kohel. c. 7, 6. Quinquaginta discipulos habuit R. Jochanan ben Saccaj. Quamdiu vivebat, sedebant semper coram eo. Cum vero moreretur, profecti sunt Jabhnem: R. Elieser autem filius Erech הלך אצל אשתו לאמאום מקום מים יפים ונוה יפה ivit ad uxorum ejus Emmauntem, locum aquarum amoenarum et habitationis jucundae etc. Aliquando scribitur cum ם in fine אמאום. Forte est is ipse locus, cujus mentio Lucae 24, 13.

אמב אַמְבוּהָא[155] *comitatus, qualis solet esse principum et hominum honoratorum,* Talm. כי הוה חזי אמבוהא בתריה cum videret comitatum hominum post ipsum, Joma 87 a.

אַמְבַטִי[156] *labrum, cupa balnei,* ein Badbütten. רוחץ עמו באמבטי גדולה Lavans cum illo in labro magno, Talm. Nedar. 41. Mikv. c. 6. אמבטי קטנה cupa parva: אמבטי מלאה מים cupa plena aquis: שמא עברה באמבטי forte concepit ipsa in cupa: אמבטיות של כרכין cupae urbium, urbanae, Schab. 40 a.

אַמְבּוֹל[157] *plectrum campanae, ropalum, baculus interior ferreus, campanam utrinque feriens,* Talm. **idem** quod עִנְבָּל, commutatis gutturalibus: כשעשה להן אמבולי quando facit illis (scil. זגין tintinabulis) ropala, **Schab.** c. 6 in Talm. Hieros.

אמבתייא.[158] Sic citat B. Ar. ex Vaj. rabb. s. 5, **sed in** nostris libris pro eo legitur אילנייא.

אַמְבַּרְיָא[159] *cella*: הוה תהי באמברא דחמרא fuit odorans sive gustans in cella vinaria, Tal. Keth. 105 a. vide et עבר.

אמג אַמְגוּזָא *nux, avellana,* idem quod hebr. אֱגוֹז. Item *particula, quantitas nucis, quantum est nux,* Talm. מקרקשא ליה אמגוזא בלקנא pulsabat ipsi filia Raf Chasdae cum nuce in lagena, Ber. 62 a. עבידא כי אמגוזא facta erat (rotunda) ut nux, Megil. 24 b. אמגוזא דגלבניתא דובשניתא nux galbani melliti, i. e. quantitas nucis, Git. f. 69 a.

אַמְגוּשָׁא Vide מגש.

אמד אֲמַד[160] *metiri, dimetiri, mensurare: aestimare, conjectare, pretium vel mensuram alicujus rei secundum aequum et bonum dijudicare,* ut hebr שָׁעַר sumitur Prov. 23, 7. Talmudicis et Rabbinis usitatissimum est, quando res aliqua non habet definitum pretium, mensuram aut numerum. שוקלים ואומדים ponderant et mensurant. Istud dicitur de rebus quae pondus habent: illud de mensura in longum. אָמְדִינַן aestimamus, dijudicamus. בדיני ממונות אמדינן judicia pecuniaria aestimamus, ולא בדיני נפשות non autem judicia animae sive criminalia, Sanh. 37 b. לעולם אומדין דעת הנותן semper aestimant animum dantis, non munus ipsum.

אָמִיד *aestimabilis, reputabilis, magnae existimationis.*

אוּמֶד *aestimatio, conjectatio, conjectura*: באומד או

152a) אל אתר in hoc loco i. e. statim, germ. auf der Stelle. In Talm. hier. Gitt. c. III. apperte pro eo legitur על אתר.

153) אמאי = על מאי, v. annot. nost. ad litt. א.

154) Nota in Mishna (Erach. 2, cf. 4) reperiri עימאום, quod etiam Talm. Bab. Erach. 10, 1 legitur. Mirum est, hoc nomen propr. ita scribi in Talmud. Constat enim Josephum aliosque Hellenistas gr. dicere Ἀμμαοῦς v. Ἐμμαοῦς, vel etiam, ut jam Buxt. supra notat Ἐμμαοῦμ (cf. 1. Macc. 3, 40) pro hebr. חַמַּת, quo nomine significatur locus aquis iisque calidis insignis cf. gr. Θερμαί. Talis locus Jos. 19, 35 memoratur haud procul ab eo loco, ubi posteriore tempore Tiberias sita erat. Ex Josepho (cf. arch. 18, 3. 3. vit. 12) discimus quatuor stadia remotum fuisse a Tiberiade. Cf. etiam Robins. Palaest. II, 623. III, 240 saep. Praeterea autem dua loca hoc nomine dicuntur: 1. Ἀμμαοῦς haud procul ab Hierosolymis (sc. 60 stad. = $1^1/_4$ mill. germ.), v. Jos. b. Jud. 7, 6, 6; nunc el-Kubeibeh vocatur; v. Pococke „Morgenl." II, 72. Robins. Palaest. II, 581 sqq. saep. — 2. Haec in N. T. memoratur. Ἐμμαοῦς s. Ἐμμαοῦμ in planitie Judaeae inter Beth-horon et Lyddam sita, XXII. millia passuum ab Hierosolymis remota. De hujus urbis situ, historia, magnitudine v. 1. Macc. 3, 40. 57; 9, 50. Jos. arch. 14, 2. 11; 17, 6. 7. 10 Jud. 2, 3. 5, Ptol. 5, 16. Sozomen. hist. tripart. 7, 20. Guil. Tyr. 7, 24. Robins. II, 348 sqq. 623 sqq. III, 225 sqq. saepius. Haec urbs est, quae Medr. Koh. 101, 2 memoratur, quod jam inde apparet, quod cum *Jamnia* simul memoratur. Etiam hanc urbem aquis suis insignem fuisse sequitur jam ex historia a Buxt. narrata, confirmatur etiam a Sozomen. Guil. Tyr., Robins. locis laudatis.

155) Recte, ut videtur, respexeris latin. *ambio, ambitus,* nisi cohaerere putas cum gr. ἀμφί.

156) Conferendum est gr. ἐμβάτης, ut jam Castell. recte monuit, vel potius ἔμβασις, quae vox et ipsa cupam balnei significat.

*) אמבטוס „onager, quasi, ἄβατος, *sessoris expers*; scribitur etiam אבחטוס et אבהונוס." Cast. Vide annot. nostr. ad אבחטוס.

157) Videtur esse ἔμβολον (v. Cast.). Si Buxt. putat hanc vocem eandem esse quam עִנְבָּל, quam referre videtur ad arab. عنبل (lignum, quo contunditur pistillo) errare videtur. Cf. annot. ad ענבל.

158) Ar. explicat per: ἄμβων, umbo, cacumen.

159) Ad hanc vocem Menachem di Lonsano memorat, tantum de granario s. cella penaria adhiberi.

160) Hoc verbum idem est quod מדד, ubi v.

*) אמברא *umbra.* V. annota nost. ad אוורי.

במחשבה per aestimationem aut per cogitationem: כפי אומד דעתם juxta aestimationem judicii ipsorum, prout ipsi aestimant, existimant vel conjiciunt. אַל תַּרְבֶּה לְעַשֵּׂר אוֹמָדוֹת ne multiplices dare decimas per conjecturas, dictum Gamalielis in Pirke avos c. 1. Ne dato saepius decimas ex conjectura, vel minus dando, vel plus. Si minus dederis, avarus judicaberis et peccabis: plus dando, vel prodigus habeberis et poteris aliquando egere, vel ficte pius etc. לא יהא אדם דן אומדות nunquam judicabit homo ex conjecturis: מאומד ומשמיעה ex conjectura vel ex auditu.

אוּמְדָּנָא *existimatio*: בעלי אומדנא viri magnae existimationis et gravitatis: ואזלינן בתר אומדנא imus post existimationem, conjecturam et opinionem meliorem, Bava bas. 146 b.

אַמְדְּלָא *scala*. Sic adducit Munsterus. In Ar. legitur דרגא דאמדלא, ubi דרגא significat *scalam*. Altera autem vox hodie aliter in Gemara legitur, de qua vide in דלה.

אמה אַמְּא *ancilla*, hebr. אמה. Litera ultima ה quandoque se habet ut radicalis, maxime in numero plurali, ideoque in hoc ordine ponitur; quandoque et saepius, ut servilis feminina. Ponitur quoque pro hebraeo שִׁפְחָה. Forma absoluta rara est: לא יסב גבר מבני ישראל אתתא אמא non ducet quisquam Israëlitarum uxorem ancillam, Deut. 23, 17 al. 18. Emphat. תָּרֵךְ אַמְתָא הָדָא ejice ancillam hanc et filium ejus: non enim haeres erit בַּר אַמְתָא הָדָא filius ancillae hujus cum filio meo Isaac. Gen. 21, 10. או אמתא כנעניתא aut ancillam Cananaeam, Ex. 21, 32 in Jonath. In pausa sive membro sententiae majori dicitur אַמְהוּ, litera ה manente et terminatione Schurek, ut fit et in אַבְתּוּ: ut לְלֵאָה בְרַתֵּיהּ לְאַמְהוּ Leae filiae suae in ancillam, Gen. 29, 24. ית ברתיה לאמהו filiam suam in ancillam, Exod. 21, 7. Constr. אַמְתָא דְשָׂרַי ancilla Sarae, Gen. 16, 8. Aff. עוּל כְּעַן לְוַת אַמְתִי ingredere nunc ad ancillam meam, Gen. 16, 2. ופרוק לבר אמתך et redime filium ancillae tuae, Ps. 86, 16. זלפה אמתיה Silpa ancilla ejus, Gen. 29, 24. ית הגר מצריתא אמתה Hagaram Aegyptiam ancillam suam, Gen. 16, 3. In Jobo legitur et cum ה manente ante Affixum: דין עבדי ואמהתי judicium servi mei vel ancillae meae, Job. 31, 13. Plur. ועבדין ואמהן et servi et ancillae, Gen. 12, 16. Constr. לְעֵינֵי אַמְהָת עַבְדוֹהִי in oculis ancillarum servorum ejus, 2. Sam. 6, 20. Emph. וְעִם אַמְהָתָא et cum ancillis istis, 2. Sam. 6, 22. וְאַמְהָתֵיהּ et ancillas suas, Gen. 20, 17. מן אמהתך ex ancillis tuis, Ruth. 2, 13. וית אמהתכון et ancillas vestras 1. Sam. 8, 16.

אֻמָּה, אַמָּה Vide mox אמם.

אמט אַמִּיטְתָא *caligo, obscuritas*: hebr. ערפל: ut ועגן עננא אמיטתא et nubes caliginis, 1. Reg. 8, 10. ואמיטתא cum nube et caligine, Deut. 4, 11. Joël 2, 2. ענני יקרא ואמיטתא nubes gloriae et caliginis, Ps. 97, 2. מאחד באמיטתא prehendit caliginem, quae venit a solio suo, Job. 26, 9. Prave in Venetis legitur במיטתא exclusa litera Aleph.[160a]

אַמְטוּל Vide in מטל.

אמל Plurale אַמְלִין[161] *chlamydes, togae honoratiores:* באמלין דזהוריתא cum chlamydibus coccineis, hebr. וּבִגְנָזֵי Ez. 27, 24. R. David scribit, se non invenisse fratrem vel socium hujus vocis.

אומולוגים Videtur esse graec. ὁμολογία, *consensus: pactum, pactio, literae pactionis, contractus*, Talm. Hier. M. katon c. 3. אומולגיאה Talm. hier. Keth. c. 9.

אַמַלְתְּרָא Vide infra in מלת.

אמם אמום[162] *mustricola, forma lignea calcei*: מנעל שעל גבי האימום calceus qui est super forma, Schab. f. 14 a. שומטין הנעל מעל גבי אימום detrahunt calceum de forma. Dicitur et de aliis aliarum rerum formis: אמום של גודלי מצנפות forma aptantium pileos: אמום של עושי כסותות forma parantium vestes: אמום של עושי טבעות forma conficientium annulos, Kelim c. 16.

אוּמָם *obscuratum*, pro עוּמָם per commutationem gutturalium, גחלים אוממות prunae obscuratae, i. e. extinctae, Berach. 53 a.

אֵם אִמָּא *mater: bivium, diversarum viarum mater: metropolis*: על אם פרשות אורח super matre et divisione viae, i. e. in bivio, Ez. 21, 21. אם videtur redundare: אמא דכל בני אנשא mater omnium hominum, Gen. 3, 20. בעובדי אמא כן ברתא juxta opera matris est filia, qualis mater, talis filia, Ez. 16, 44. לית לה אבא ואמא non est ei pater, neque mater, Esth. 2, 7. כרך רב ואמא בישראל urbs magna et mater in Israël, i. e. *metropolis*, 2. Sam. 20, 19. לאמא דמלכא matri regis, 1. Reg. 2, 19. לא בת אמי non est filia matris meae, Gen. 20, 12. בני אמך filii matris tuae, Gen. 27, 29. אבוך וית אמך patrem tuum et matrem tuam, Jos. 2, 18 etc. Plurale ex forma masculina וְאִמֵּיהוֹן סָפְדָן matres ipsorum plangunt. Thr. 4, 3. Forma fem. אִמְהָן unde cum pron. וְעַל אִמְּהָתְהוֹן et de matribus ipsorum, Jer. 16, 3. Ap. Rab. etiam est *matrix*: ut ניטלה האם ablata, excisa est matrix ipsorum, Chol. 55. Plur. אמות et אמהות: unde האמהות של בצלים matres ceparum, i. e. majores, quae ponuntur ad semen proferendum. Hae etiam decimari solebant, Peah c. 3. אמות הקריאה matres lectionis. Sic appellantur a Grammaticis tres literae אוי, quia vocalium locum subeunt, quando sine punctis scribuntur hebraea.

אֻמָּה אוּמָּא *natio, populus, ab una quasi matre descendens:* כל עם אמה ולשן omnis populus, natio et lingua, Dan. 3, 28. ריש אומא דמואב caput populi Moab. Num. 25, 15 in Jon. Plur. אֻמַּיָּא וְלִשָּׁנַיָּא nationes et linguae, Dan. 3, 4. ושאר אמיא et reliquae nationes, Esr. 4, 10. שבחו ליה כל אומיא laudate eum omnes nationes, Ps. 117, 1. ורישי אומין et capita nationum sive famili-

160a) Syr. ܥܡܛܢܘܬܐ *obscuritas* a verbo ܥܡܛ caliginosus fuit, cui arab. عمط reprehendendo dignitatem deminuit (q. splendorem dignitatis obscuravit) atque inusit. radix עלט vocis עלטא (commutatis ל et מ) respondent.

*) אמיינטן Amiantus, lapis quidam, ut videtur asbestus.

161) Cf. syr. ܐܡܠܐ tapetum, toga; videtur ortum esse ex gr. ἔμμαλλον, lanosus, lanuginosus.

162) arab. أم quod in quavis re praecipuum est et principale, item causa, unde quid dependet, aut id, quo quid continetur.

arum, Gen. 25, 3 in Targ. hier. et Jonath. ריש אומי בית אבא caput nationum domus paternae, Num. 25, 15. רברבין לאומיהון principes per familias suas, Gen. 25, 16, ubi Jonath. ex forma feminina habet לְאוּמָּתְהוֹן.

אַמְּתָא, אַמָּה *cubitus, mensura cubitalis:* דהיא אמא ופשך nempe cubitus et palmus, Ez. 40, 5. אמתא ופלגות אמתא cubitus et dimidius cubitus, i. e. *sesquicubitale*, 1. Reg. 7, 31. אמתא אורכיה ואמתא פותיה cubitus erit longitudo ejus, et cubitus latititudo ejus, Ex. 30, 2. באמת מלך cubito regis, i. e. majori, Deut. 3, 11. Plur. שית אמין באמיא sex cubitorum in cubitis vulgaribus. Ez. 40, 5. תרתין אמין duo cubiti, hebr. אמתים Gen. 25, 10. Apud Rabb. אמת הבנין cubitus aedificii, i. e. *virga mensoria decempeda*, ein Maaßstab, Schab. 31a. Philippus Aquinas scribit in Lexico, in voce תבקין, ex libro Jephe toar: tres אמות i. e. cubiti fuerunt in sanctuario: primus fuit quinqué palmarum: secundus sex: tertius decem. Ille qui sex continet, vocatur בינוני medius.

אַמָּה *membrum quo vir dicitur:* Item, *digitus medius in manu*; יד לעין תיקצץ qui (mane ante lotionem) manum admovet oculo, auri etc. abscindatur, Schab. f. 108b. כל אוחז באמה ומשתין כאלו מביא מבול לעולם qui prehendit membrum virile manu et mingit, perinde est ac si induceret diluvium in mundum, Nidda 13a. ר' טרפון אומר יד לאמה תקצץ ידו על טבורו dixit R. Tarphon: qui manum ad membrum (virile scil.) adhibet, abscindatur manus ejus ad umbilicum ejus: dixit quidam: „quid si spina infixa sit ventri ejus, annon tollet eam?" Respondetur, „non." Instat alter: „at venter ipsius finditur;" respondetur; מוטב תבקע כריסו ואל ירד לבאר שחת satius est, ut findatur venter ejus, quam ut descendat in puteum corruptionis, Nidda 13b. Praeceptum, quo voluerunt absterrere a non necessaria contrectatione istius membri, ne libidinis causa detur. Simile plane est, quod Christus Matth. 5, 29 et 30 dicit, de oculo et manu offendente: *Εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν, καὶ βάλε ἀπό σου; συμφέρει γάρ σοὶ ἵνα ἀπόληται ἓν τῶν μελῶν σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν. Καὶ εἰ ἡ δεξιά σου χεὶρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτήν, καὶ βάλε ἀπό σου. συμφέρει γάρ σοι* etc. חמטיל טפין עבות מתוך האמה טמא projiciens (mingens) guttas crassas ex membro, pollutus habetur Mikv. c. 8 פי האמה os membri, Nid. 22a.

אַמָּה *fossa ad recipiendas aquas, unde rivi fiunt ad agros irrigandos*, sic dicta, quod sit עמוקה אמה profunda cubitum, ורחבה אמה et lata cubitum, scribit R. Salom. in B. kama 50b. אמה בבית השלחים אני מוכר לך fossam in agro siticuloso ego vendo tibi: אמה בית הקילן fossam canalium ego do tibi, B. bas 99b. Sic est in textu; in glossa אמת, quomodo communiter usurpatur cum alio nomine substantivo; בהמה שנפלה לאמת המים bestia quae cecidit in fossam aquarum, Schab. 128b. Dicitur et de *molis*; שקלינהו באמתא דריחיא accipe eas in arca molarum, i e. molinaria, Berach. 18b. glossa: tota structura sedis molarum, i. e. basis lapidum molarium, vocatur אמת הריחיים. Alibi: למבני אמת ריחיא ad construendum basin lapidum molarium, M. caton 10b, Glossa: Lignum super quo lapides molares positi sunt. sic vocatur.

אמן Hinc verbum in Aphel הֵימִין pro הֶאֱמִין *credere, fidere.* Literae quiescentes inter se permutabiles sunt. Jod saepe in scriptura omittitur. Praet. אֲרֵי לָא הֵימִין לְהוֹן non enim credebat eis, Gen. 45, 26. והימין במימרא דיי et credidit verbo domini, Gen. 15, 6. ולא הימנית לפתגמיא et non credidi verbis istis, 1. Reg. 10, 7 דלא הימינו qui non crediderunt verbo domini dei sui, 2. Reg. 17, 14. חלף דלא הימנתון במימרי eo quod non credidistis verbo meo, Num. 20, 12. Part. לֵיתְכוֹן מְהֵימְנִין vos non creditis verbo domini dei vestri, Deut. 1, 32. Futur. לָא אֵימִין non credam, Job. 9, 16, contr. pro אֲאָמִין. Sic et in aliis personis quandoque: בעבדוי נביאיא לא יימין servis suis prophetis non credet, Job. 4, 18. Et plene בקדישי עלאי לא יהמין sanctis excelsis non credet, Job. 15, 15. לא יהימין בחיוי non credet in vita sua, Job. 15, 22. אם לא תהימנון si non credideritis verbis prophetarum, Jes. 7, 9. הא לא יהימנון לי sed ecce non credent mihi, Ex. 4, 1. Ithp. Futur. וְיִתְהֵימְנוּן פִּתְגָמֵיכוֹן et credentur verba vestra, vera habebuntur, confirmabuntur, Gen. 42, 20. Ap. Rabb. אל תאמן בעצמך עד יום מותך ne confidas tibi-ipsi usque ad diem mortis tuae, dictum Hillelis in Pirke avoth c. 2. Item: אל תאמן עצמך בשלות גופך ne confidas in incolumitate corporis tui: כמה שכבו על משכבן ולא קמו כמה שכבו על מטותם שמחים וטובי לב וקמו בחלאים רעים כמה שכבו על מטותם בריאים והקיצו במכאובים רעים quot enim contulerunt se in lectum, qui non surrexerunt? quot cubitum iverunt sani, et surrexerunt aegri? In Orchoth chajim.

אָמֵן *verificare, vere praestare et exhibere.* Inde in R. Salomone, אלהי אמן Jes. 65, 16, i. e. אלהי אמת deum veritatis, שאימן ושמר הבטחתו qui verificat et servat promissionem suam.

אמן *amen* Vox vulgo nota, Hebraeis, Chaldaeis, Syris, aliisque plurimis linguis usitata. Hebraice bis reperitur ut substantivum, *veritas, fides*: יתברך באלהי אמן benedicat sibi per deum veritatis, vel fidei; ישבע באלהי אמן juret in deo vel per deum veritatis, Jes. 65, 16. i. e. באלהי אמת per deum veritatis, h. e. verum, qui vere et fide servat promissiones suas. Hinc transit in vocem credentis, asseverantis, assentientis, confirmantis, quod dictum est, sive bonum illud sit sive malum. Sic mulier ob adulterium suspecta, confirmabat maledictionem praecedentem per repetitam vocem, אמן אמן, vere, vere fiat ac ratum esto, quod dictum est, Num. 5, 22. Sic Deut. 27 ad omnes maledictiones respondere debebat populus, אמן amen. Sic ecclesia Esrae benedicenti respondebat amen, amen, Nehem. 8, 7. Duplicatio vocis duplicabat affectum animi, majoris certitudinis causa. Jeremias optime interpretatus est, inquiens: Et dixit Jeremias propheta: אמן כן יעשה יי' amen, sic faciat dominus; chald. אמן כן יהא רעוא מן קדם יי' amen, sic sit voluntas domini, Jer. 28, 6. Solita sic fuit ecclesia ad benedictiones sacerdotis, vel maledictiones respondere amen: qui mos in primitiva ecclesia Apostolorum quoque adhuc videtur fuisse usitatus, ex 1 ad Cor. 14, 16. *Ἐπεὶ, ἐὰν εὐλογήσῃς τῷ πνεύματι, ὁ*

ἀναπληρῶν τὸν τόπον τοῦ ἰδιώτου, πῶς ἐρεῖ τὸ Ἀμὴν ἐπὶ τῇ σῇ εὐχαριστίᾳ? etc. In Talm. hier. Taan. c. 2, f. 65 d. תני לא היו עונין אמן בבית המקדש traditio est: non respondebant amen in domo sanctuarii. Quid igitur dicebant? ברוך כבוד מלכותו לעולם ועד benedictus sit deus gloriae, regnum ejus in saeculum et sempiternum. Unde autem habemus, quod non responderint amen in sanctuario? ת"ל ex eo quod dictum est: Benedicite domino deo vestro a saeculo usque in saeculum Nehem. 9, 5 etc. Alibi: In domo sanctuarii non respondebant amen; quia pronunciabant nomen dei secundum scripturam suam etc. Porro multa Hebraei scribunt de necessitate et virtute hujus responsi. Scriptum est: אמונים נוצר י' Ps. 31, 24. אמונים illi sunt שאומרים אמן באמונה qui dicunt amen cum vera fide: Jalkut in hunc Psalm: Medraschim Tillim hic: liber Musar cap. 4, 42. Ibidem: כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן quicunque dicit amen omnibus viribus suis, ei aperiuntur portae paradisi, sicut dictum est: et ingredietur gens justa שומר אמונים, Jes. 26, 2. i. e. qui dicunt אמן amen; „omnibus viribus suis;" i. e. omni intentione et devotione. Item, גדול העונה אמן יותר מן המברך major est respondens amen, quam qui benedicit sive orat. Triplex autem amen Hebraei constituerunt, de quo haec leguntur ap. Talm.: אין עונין לא אמן חטופה ולא אמן קטופה ולא אמן יתומה non respondent amen acceleratum, neque amen amputatum, neque amen pupillare sive orbum: Ber. 47 a. Amen acceleratum est, quod accelerate et festinanter effertur, quasi cum א brevissimo et accentu in ultima, veluti אֲמֵן, vel quod ante absolutam orationem praemature respondetur. Amen amputatum dicitur, a quo ultima litera Nun in pronunciatione quasi succisa et amputata est, ac si diceretur ame. Amen pupillare vocatur, quod praecedente benedictione, ceu *patre* caret, quando scil. quis inconsiderate et animo aberrante respondet amen, non ad praeviam sacerdotis benedictionem vel orationem, sed ad murmura populi. Haec diversa amen fructu et effectu carent, immo poenam secum trahunt neglectae attentionis et bonae intentionis sive zeli. Id veteres Hebraei in loco praedicto indicarunt hisce verbis: כל העונה אמן יתומה יהיו לו בנים יתומים חטופה יתחטפו ימיו קטופה יתקטפו ימיו כל המאריך באמן יאריכן לו ימיו ושנותיו i. e. quicunque respondet amen pupillare, ejus liberi erunt pupilli: acceleratum, accelerabuntur vel celeriter transibunt dies ejus: qui vero prolongat sive diu moratur in pronunciatione amen, prolongabuntur dies ejus et anni ejus. In Templis majoribus, ut Hierosolymis et Alexandriae, ubi populus sacerdotem aegre audiebat, minister ecclesiae publicus, moto linteo dabat signum, quando respondendum esset amen. Non nimium tamen morari debebat populus in productione amen: id enim pro superstitioso errore reputatum fuit. Unde illud: כל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה quicunque respondet amen magis quam satis est, id nil nisi error est. Ber. 57 a. Vide plura in libro Musar f. 42 edit. Cracovianae.

אֱמֶת[163] *veritas:* ap. Talm.: מהו חותמו של הקב"ה רבי ביבי בשם ר' ראובן אמת מהו אמת א"ר בון שהוא אלהים חיים ומלך עולם אמר ריש לקיש אל"ף רישיה דאלפא ביתא: מ"ם באמצעיתיה: תיו בסופה. לומר אני ה' ראשון שלא קבלתי מאחר ומבלעדי אין אלהים שאין לי שותף. ואת אחרונים אני הוא שאיני עתיד למוסרה לאחר h. e.: Quodnam est sigillum dei benedicti? R. Bibhaj nomine R. Rubenis dixit אמת veritas. Quid est אמת? dixit R. Bon, est ipse Deus vivus, et Rex saeculi. Resch Lakisch dixit: א est prima alphabethi litera: מ est media: ת est ultima, quasi diceret: ego sum primus, qui non accepi ab alio: et praeter me non est deus (nullum enim agnosco socium): et ego quoque sum ultimus, qui non traditurus sum id alteri, Talm. hier. Sanh. c. 1. De hoc sigillo dei multa scribunt quoque Cabalistae. Aliter ap. Rabb.: אמת יש לו רגלים שקר כל אות אחרא כרעא קאי veritas habet pedes (duos): sed mendacii quaevis litera super uno pede stat (unde consistere nequit.) Sic dicunt etiam, שקר אין לו רגלים mendacium non habet pedes. Lügen mag nicht bestehen: et אמת מלבן לבינה. Vide Talm. Schab. 104 a. Vocis שקר literae singulae unum tantum pedem habent, cui insistunt: sed vocis אמת literae duobus pedibus insistunt et basin quasi firmam habent instar pavimenti lateritii: Hinc proverbiales illas exstruxerunt sententias. Aliud: לקבל האמת ממי שאמרו accipienda est veritas a quovis qui eam dicit. Vide in Meor enajim 30 b.

נִתְאַמֵּת, הִתְאַמֵּת *verificari, stabiliri, confirmari:* וזה יתאמת ממש יתאמת לך הדבר verificabitur tibi res ista. idque verificabitur simpliciter: כשנתאמת אליו quando verificatum fuit ipsi: ולא יתאמת מקומו et non verificatur, vere scitur locus ejus.

מְאַמְּתִים *veritatis asseriores, orthodoxi,* in More saepe.

אֲמוּת *verificatio, assertio:* אמות הדבר verificatio, assertio rei.

אֲמִתָּה, אֲמִתּוּת *verificatio, veritas,* Rab. לפי אמתת מציאותו propter veritatem existentiae ejus.

אֲמִתִּי *verus, fidus:* דברים אמתיים verba vera. Fem. פילוסופיא האמתית philosophia vera.

אֱמוּנָה *fides, religio, qua quis deum colit, complectitur et reveretur:* אמונה שלימה fides plena et perfecta: אני מאמין באמונה שלימה ego credo fide perfecta. Plur. אמונות res creditae, quae creduntur, articuli, principia fidei.

אֲמָנָה *idem.* Sed magis est *fides in contractibus;* unde מחוסר אמנה carens fide, est qui promissa aut fidem datam in contractibus non servat; veluti מי שאומר לחבירו ליתן לו מתנה ולא נתן לו הרי זה ממחוסרי אמנה qui promittit socio vel amico suo munus aliquod et non dat ipsi, iste est ex carentibus fide: Schulchan Aruch in Chosen hammischpat num. 204, s. 8. קטני אמנה parvi fide, ὀλιγόπιστοι vide in קטן. Est liber quidam a Judaeo-Christiano conscriptus, qui vocatur ספר אמנה liber fidei, continens defensionem fidei Christianae et refutationem fidei Judaicae. Est et alius liber ראש אמנה caput fidei continens שרשי התורה וראשי האמנה radices sive fundamenta

[163]) Ortum ex אמנת, quare hoc loco memoratur.

legis et capita fidei Judaicae, autore Don Isaac Abarbinele.

אֲמָנָה *fides in contractibus, literae fidei, literae debiti, chirographum, quo debitum ratum habetur et securum redditur vel confirmatur*: באמנה *fide, credito*, auf Borg oder Credit: מוכר חפץ לחבירו באמנה vendens pretiosum aliquid amico suo fide vel credito: אנחנו כורתים אמנה וכותבים nos inivimus contractum fidei et scripto comprehendimus: שטר אמנה contractus sive literae fidei aut crediti: מכר באמנה ואשראי vendidit credito et ratificatione, auf Borg und Versicherung, non pro numerata pecunia.

אֲמָנָה[164] *Amana, nomen fluvii*: אמנה ופרפר נהרי דמשק Amana et Parpar, fluvii Damasci, II. Reg. 5, 12. Pro hoc in textu hebraeo legitur אבנה, sed in margine legendum traditur אמנה, ut est in Targ. R. David scribit utroque nomine fuisse appellatum, pro diversitate tractus. דיתבין על נהר אמנה qui habitant ad fluvium Amana, Cant. 4, 8. hebr. מראש אמנה. Utrumque Targum contra eos est, qui Amana montem fuisse scribunt, inter quos est Plinius lib. 5. c. 22.

אוּמָנִיס אוּמָנוֹס *Umanus, montis nomen, qui hebr. dicitur* הר *Hor, in quo mortuus est Aharon frater Mosis*: היכמא דשכב אהרן אחוך בטוורוס אומנוס sicut decubuit Aharon frater tuus in monte Umanos, hebr. בהר ההר Deut. 32, 50 in Jonath.: מִטַּוְרוֹס אוּמָנִיס de monte Umanos, hebr. מהר ההר Num. 34, 8 in Jonath., ubi in Targ. hier. legitur מָנוֹס. Communiter scribitur et vocatur אומנוס. Sic et alias pluries, ut Num. 34 saepius, B. Ar. in טר secundo legit יסמנים. Citat idem alium locum ex Gitt. 8a. טורי יסמנים, sed in nostris exemplaribus legitur טורי אמנן et ibi in glos. locus Targum ex Num. 34 quoque citatur per נ in fine אמנן.

אוּמָנָא *latus, angulus*: לא תסיפון אומנא חדא non absolvetis metere, i. e. non prorsus demetetis angulum unum, hebr. פאת, Lev. 19, 9 in Jonath. Sic Lev. 23, 22. ואומנא דדקנהון et latus barbae ipsorum, hebr. ופאת זקנם Lev. 21, 5 in Jonath.

אומן[164a] *linea, series, ordo, qualis esse solet in agris et vineis, vel demetendo segetem, vel plantando vites*, Talm. ונותנין פאה מכל אומן ואומן et relinquunt angulum in unaquaque serie, Pea c. 4 gloss.. מכל שורה ושורה ab unaquaque linea: פועלין אוכלין בהליכתן מאומן לאומן operatores comedunt quandocunque eunt de una linea ad alteram, Metzia f. 91 b. Vindemiatores seriatim legunt uvas: quotiescunque unam seriem vel lineam, i. e. שורה, absolverunt, licitum est ipsis comedere de uvis: פועלין אוכלין בראשי אומניות שלהם vindemiatores comedunt in capitibus novorum ordinum, B. metz. 89 b. In novis ordinibus vel extremitatibus uvae sunt meliores et magis sole coctae et maturatae. Capita linearum sunt latus, angulus, qui ante sic ex Targ. hier. dictus אומנא. Munsterus ponit אומא *ordo, linea*. Existimavit literam Nun esse ex plurali forma.

אָמוֹן hebraea vox est, quam Aruch dicit in Ber. rabba quadrupliciter explicari: primo אמון פדגוג *amon* idem est quod *paedagogus, nutritius*: ut ibi וָאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אָמוֹן et fui apud ipsum amon, Prov. 8, 30. Secundo אמון מוצנע amon idem est quod מוצנע *verecundus*. Hoc dicunt de Amon Manassis filio, 2. Reg. 21, 19. Amon praefecto urbis, 1, Reg. 22, 26. Tertio אמון מכוסה amon idem quod *tectus, latens*: ut ואת יתר האמון reliquum multitudinis obscurae populi, Jer. 52, 15. Quarto אמון רבתי amon idem quod *magnum*: ut מנא אמון quod Targ. reddit מאלכסנדריא רבתא prae Alexandria magna, Nah. 3, 8. Sic pro נא etiam est Alexandria, Jer. 26 25.

אוּמָן *artifex, opifex, sic dictus, quod in sua arte debet esse fidus*[165]: עובד אומן opere artificis, hebr. חושב *excogitatoris*, Exod. 28, 6. אומן בעובדא דנחשא artifex in opere aeris, hebr. חרש, 1. Reg. 7, 14. עבידת נגר ואומן opus fabri et artificis, hebr. וחרש Ex. 35, 35. ואומן עביד זין et artifex factor armorum, 1. Sam. 13, 19. כאכרא דאומן למידש sicut agricola qui artifex est ad triturandum, Jes. 21, 10. Plur. עוֹבַד אוּמָנִין כֻּלְּהוֹן opus artificum omnia sunt, Hos. 13, 2. דאומנין למיקץ עאין qui artifices sunt ad caedendum ligna, hebr. וְחָרָשֵׁי עֵץ 1. Sam. 5, 12. דאומנין לאגחא קרבא qui artifices sunt ad gerendum bella, committenda praelia, Jes. 21, 10. Emph. כָּל אוּמָנַיָּא וְתָרְעַיָּא omnes artifices et janitores, 2. Reg. 24, 14. Et ex forma feminina אוּמָנָן וּלְאַלָּפָא et ad docendum artifices ad operandum in auro et in argento, Ex. 35, 32. בְּכָל עֲבִידַת אוּמַנְוָן in omni opere artificum Ex. 35, 33, in Jonath. Sed haec possint ad sequens substantivum abstractum referri. Apud Rabb. שב שני הוה כפנא ואבבא דאומנא לא חליף septem annis si sit fames, ad ostium artificis non pertingit; i. e. non sentit eam artifex sedulus et industrius; quia arte et industria sua semper aliquid acquirit, unde famem pellat et se suosque sustentet, Sanh. 29 a. In gloss. dicitur esse משל הדיוט proverbium vulgare. Citatur a R. Levi ben Gerson ad Prov. 22, 29. „Vidisti virum velocem in opere suo? coram regibus stabit, non stabit coram obscuris“: sed pro שב שני dicit ille, שית שנין sex annis etc. Adducitur quoque a Drusio in adagiis Hebraicis p. 104. sed mutile, truncatis primis

---

164) Cant. 4, 8 ראש אמנה de monte accipiendum esse liquet, cf. etiam R. Salom. ad hunc locum ita disserentem: Amanah est mons in terra Israelitica aquilonari, qui lingua talmudica nuncupatur טורי אמנין. Idem est cum monte Hor. (Lightf. hor. talm. 120). V. etiam Sheviith 36 d. Callah 60 a. Vides igitur etiam אמנה ut אומנוס, quae vox in B. Ar. sequitur promiscue de monte adhibitum esse. Si vero B. dicit: Hor, in quo mortuus est Aharon, eum fugit, duo montes Hor esse, alterum in Idumea, ubi סלע s. Petra sita est. Hic Aharon mortuus est, unde etiamnunc Djebel Nebi Harun, mons prophetae Aharonis vocatur, cf. potiss. Robins. Palaest. III, 43 sqq. Alter est mons Libanonis, Num. 34, 7. 8. Uterque אמנה s. אומנוס appellatur.

164a) Fortasse gr· ὄγμος linea recta scribitur etiam cum ו (אומן) ut est in Nadar. 41 b.

165) Sine dubio cohaeret haec vox cum rad. ימן et significat *hominem dextrum*. h. e. opificii peritissimum. Eodem modo Syri artificem vocant ܐܘܡܢܐ. Huc referendae etiam voces אומנות, אומן.

duabus vocibus שב שני; quae verba, ait, quid sibi velint nescio. Sed facilis est sensus illorum: שַׁב per apocopam Talmudicis familiarissimam pro שְׁבַע septem, שְׁנֵי pro שנין annis. Sensus quoque totius paroemiae satis perspicuus, congruens cum illo Germanorum ein Handwerk hat einen goldenen Boden. Alibi: מורייס אומן מותר muria artificis (Christiani) licita est, Av. sara 34 b. Deinde etiam apud Rabbinos per Synecdochen est *venaesector*, aut, si de circumcisione sermo sit, *circumcisor, magister circumcisionis*, B. basra 21 b. אומנא דלא מייץ סכנה הוא circumcisor quando non exsugit sanguinem (abscissi praeputii), id periculosum est, Schab. 133 b קרנא דאומנא cornu, i e. cucurbitula venaesectoris, balneatoris, qui scarificare solet, Makkos 16 b. Venaesectorem vulgo vocant מקיז דם. Cucurbitula Latinis a cucurbita dicitur, quod ex cucurbitae ortice fieret: Babyloniis קרנא, quod corneae tunc ibi essent, et ut hodie adhuc in quibusdam locis. Sic Germanis Schröpfhorn, cornu scarificationis. Postea etiam aeneis usi sunt, et ultimo vitreis, quae potissimum adhuc cum aeneis sunt in usu.

אוּמָנוּת *ars manuaria, artificium, opificium*. Targ. ובאומנות אבן טבא et in artificio lapidis pretiosi, hebr. ובחרשת, Exod. 31, 5 et 35, 33 כל אומנא סני בר אומנותיה omnis artifex odit filium, i. e. discipulum artificii sui, Gen. 3, 4 in Jonath. Proverbiale est, ut illud, „figulus figulo invidet.“ Hoc in Ber. rab. s. 19 ita exprimitur, כל אינש סני בר אומנותיה: hebr. כל איש שונא בן אומנותו. Plur. לְאַלָּפָא אוּמָנְוָן ad docendum artificia (operandi in auro et argento), hebr. לחשב מחשבות ad excogitandum cogitationes, i. e. res artificiosas, Exod. 31, 4 et 35, 32. Quidam interpretantur, *artificum*. Emph. וּלְמַלָּף אוּמָנְוָתָא לְמִשְׁאַר אוּמָנַיָא et ad docendum artificia reliquos artifices, Ex. 35, 34 in Jonath. Vulgo legitur למילף ad discendum: sed in Hebraeo est ולהורות ad docendum, quod chaldaice est לְמַלָּף contracte pro לְמַאֲלָף, cum מ formativo, ex usu Hierosolymitano. Pro eo v. 32 dicitur לְאַלָּפָא ex forma analoga. Ap. Rabb. לא ילמד אדם את בנו אומנות בין הנשים non docebit homo filium suum artificium aliquod inter mulieres, vel praesentibus mulieribus: nam conversatio ista prava est et corrumpit artificium. לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקייה semper doceat homo filium suum artificium mundum, i. e. honestum: (alibi additur, וקלה et facile, Ber. 63 a et Kidd. in fine.) כל שאינו מלמד את בנו אומנות כאילו מלמדו ליסטות quicunque non docet filium suum aliquod opificium, perinde est, ac si doceret eum latrocinium, Kidd. c. 1. אין אומנות שאין בה עניות ועשירות non est artificium, in quo non sit paupertas et divitiae, sive opulentia: שלא עניות מן האומנות ולא עשירות מן האומנות אלא הכל לפי זכותו quia non est paupertas ex artificio, neque opulentia ex artificio, sed omnia juxta meritum et justitiam ejus, scil. artificis: R. Schimeon Eleasaris filius dixit: Vidistine unquam tota vita tua bestiam aut avem, שיש להם אומנות quibus sit aut fuerit opificium aliquod, et tamen sustentantur שלא בצער absque molestia, suntque creata ad serviendum mihi: ego autem creatus sum ad serviendum creatori meo, et non esset justum, ut et ego alar absque molestia? Abba Gurja dixit: Nunquam doceat homo filium suum, ut sit חַמָּר mulio, גַּמָּל camelio, curator camelorum, סַפָּר tonsor, סַפָּן nauta, רוֹעֶה pastor, וְחֶנְוָנִי et hospes, praefectus hospitii, שאומנותם אומנות ליסטים quod opificium ipsorum sit opificium latronum, i. e. plerique isti sint improbi, fraudulenti, malitiosi, magnis periculis expositi, furandi, latrocinandi ac defraudandi occasiones habentes. Adduntur his medici et laniones, de quibus dicitur, טוב שברופאים לגהינם optimus medicorum ad gehennam pertinet, (hinc mirandum, quare Judaei tam libenter medicinam exerceant?): הכשר שבטבחים שותפו של עמלק rectissimus sive probissimus lanionum, socius est Amaleki (hinc fuit filius Esavi; ab eo Amalekitae dicti et orti, quorum memoria obliteranda erat, Exod. 17, 14 penitus exstirpandi et occidendi, Num. 25). Rabb. Nehora dixit: Dimitto ego כל אומנות שבעולם omnia opificia mundi, ac non docebo filium meum, nisi legem, (id est studio verbi divini dedam) cujus mercede et lucro fruitur in mundo hoc et capitalis summa permanet ei in mundo futuro, וכל שאר אומנות omnia autem alia opificia non sunt ita. Cum enim homo in morbum incidit, aut ad senectutem pervenit, aut aliis calamitatibus affligitur, ut non possit amplius exercere opificium, destituitur lucro et moritur fame: at studium legis divinae etc. Omnia haec leguntur in Talmud, libro Kidd. 82 a, quibus verbi divini studium omnibus aliis mundi artibus praeferre et commendare voluerunt. V. et Talm. hier. in Kidd. c. 4 in fine 66 b. אומנות מעולה opificium honestum, et laudabile, פגומה ruptum, i. e. inhonestum, inutile: נקייה mundum, כאוסה sordidum, reprobum, inhonestum. Hinc: אשרי מי שראה את הוריו באומנות מעולה אוי לו שרואה את הוריו באומנות פגומה beatus ille qui videt progenitores suos (vel natos suos) in opificio honesto et laudabili: infelix ille, qui eos videt in opificio sordido et inhonesto. Talm. hier. dicto loco. In Maccoth 24 ad verba illa Ps. 15, 3. לא עשה לרעהו רעה „qui non facit proximo suo malum,“ scribitur: שלא ירד לאומנות חבירו qui non descendit in opificium proximi sui. Vide simile in radice חיה.

אַמֵּן *artificiose, secundum artem agere, ad artem regere et assuefacere, docere artem*: מפני שמאמן את ידו propterea quia artificiose regit manus suas, i. e. מרגילם ומכוונם assuefacit et dirigit eas recte et commode juxta artis suae rationem et proprietatem, Talm. Schab. 103 a. In Ar. explicatur, מלמד ידו אומנות docet manum suam artem vel opificium.

אָמַן *educare, nutrire*, ex significatione אוֹמֵן *nutriens*, Esth. 2, 7 in Hebraeo. Hinc apud Talmudicos, האגוזין שאמנן nuces quas educavit, Oketzim c. 2. Glossa גידלם.

הֵימָנוּת *fides, fidelitas, veritas*: Emph. וַהֲוָת לֵיהּ הֵימָנוּתָא eratque ipsi fides in verbo domini. Gen. 15, 6. in Jonath.: אורח הימנותא בחרית viam veritatis elegi, Ps. 119, 30. והימנותא לחדא et veritatem praecipue, Ps. 119, 138. אנחנא שלמין בהימנותא nos pacati sumus in fide i. e. fideliter cum Israël. II. Sam. 20, 19. וְלָא לְהֵימָנוּתָא et non ad fidem, i. e. fideliter, Jerem. 9, 3. Per apocopam, דְּלֵית בְּהוֹן הֵימָנוּ in quibus nulla est fides, Deut. 32, 20.

Cum Pronom. הֵימָנוּתָךְ עַד שְׁחָקֵי fides tua usque ad coelos, Ps. 36, 6. טִיבוּתָךְ הֵימָנוּתָךְ bonitatem tuam et veritatem tuam, Ps. 40, 11. ועד דר ודר הימנותיה et usque in omnem generationem fides ejus durat, Ps. 100, 5.

מְהֵימָן *fidus, fidelis, verax:* בכל ביתי מהימן הוא in tota domo mea fidelis ipse est, hebr. נאמן Num. 12, 7. כהן מהימן sacerdotem fidum, 1. Sam. 2, 35. Emph. וּקְיָמִי מְהֵימְנָא לֵיהּ et foedus meum fidum ipsi, Ps. 86, 29. Pl. סָהֲדִין מְהֵימְנִין testes fideles, Jes. 8, 2. וימני מהימנין על ארעא et constituat fidos scil. ministros vel praefectos, super terram, Gen. 41, 34. ממהימנין a fidelibus, Job. 20, 20. Femin. סַהֲדוּתָא דַיְיָ מְהֵימְנָא testimonium domini fidele est, Ps. 19, 8. קרתא מהימנתא urbs fidelis, Jes. 1, 21. Sic et usurpatur pro Hebraeo אמון Prov. 8, 30. Plur. מְחָן רַבְרְבָן וּמְהֵימְנָן plagas maximas et fideles, Deut. 28, 59. דמהימנן quae fidae sunt, Jes. 55, 3.

אומנויאת vide in המן, in הומניה.

אַמְפְּלֵי אַמְפְּלַיָא, Vide infra in אנף. Saepius enim per נ in medio scribuntur.

אַמְפּוּמִיוֹת[166] *utrinque patens vel apertum.* B. Ar. adducit ex capitulis R. Eliesaris c. 42. וחלונות אמפומיות בין שביל לשביל והיו רואין אלו את אלו et fenestrae apertae erant ab utroque latere inter semitam unam et alteram, ut se mutuo videre possent. Sermo ibi est de Israëlitis ex Aegypto proficiscentibus ac per mare transeuntibus; quod, cum aquae maris congregarentur, et instar muri ipsis fierent, in duodecim semitas, juxta numerum duodecim tribuum, divisae fuerint. In unaquaque autem semita, sive in muro uniuscujusque semitae tamquam in pariete intergerino, ex utroque latere fuisse patentes fenestras et apertas, ut unaquaeque tribus alteram proficiscentem conspicere potuerit. Haec in adducto loco quidem habentur, sed vox ista אמפומיות in meo exemplari abest. In Jalkut autem Par. 2, 23 d, ubi similiter quaeritur, qua ratione aquae maris murus factae fuerint? dicit unus, factas fuisse כהדין קנקיליא instar cancellorum: alius dixit, כאילין אמפומטא; quod in Glossa marginali exponitur, חלונות פתוחות מעבר לעבר „fenestrae apertae ab utroque latere." Est vox corrupta ex Graeco quopiam, cum ἀμφὶ vel ἀμφὼ composito.

אַמְפּוּרִין videtur esse Graec. ἔμποροι *mercatores, negotiatores magni,* qui mare transeunt et terras longinquas adeunt negotiationis causa. Legitur in Targ. Jonath. Gen. 25, 3. ובני דדן הוון תגרין ואמפורין ורישי אומין et filii Dedan fuerunt mercatores et negotiatores et principes populorum, hebr. אשורים ולטושים ולאמים, quae communiter habentur pro nominibus propriis. Targ. hier. habet תַּגָּרִין וְאוּמָּנִין mercatores et artifices. Alia lectio hujus Targ. habetur in Ber. rab. s. 61 f. 68 a. Rabbi Schemuel bar Nachman dicit: אע"ג דאינון מתרגמין ואמרין תגרין לופרין וראשי אומין כולהון ראשי אומות הן h. e. etiamsi Targumistae exponant, scil. haec hebraea nomina, tamquam appellativa ac dicant תַּגָּרִין „mercatores", לופרין et רָאשֵׁי אוּמִּין capita populorum; nihilominus omnia sunt nomina propria capitum certorum populorum. Quid לופרין hic sit, non satis liquet. Rabbi Moses ben Nachman in Commentariis suis, f. 22 c. 4 locum hunc ex Ber. rab. adducens, legit pro eo וְלַפִּדִין cum ד in medio, et ו ac ל transpositis et exponit אנשי רשע פניהם פני להבים בוערים כלפידים h. e. homines nequam, quorum facies sunt facies flammarum, ardentes instar lampadum. Prior lectio ולפרין per Resch, possit deduci ex Graeco λαμπρός, λαμπροὶ, *splendidi, clari, nobiles.* Sic לטושים, cui respondet, significat tersos, politos, splendidos.

אַמְפֶּרָטוֹר *imperator.*[167] Quandoque legitur אנפלטור, et corruptius אפלטור.

אמפליו, אמפולי Vide infra in אנף, in אונפלי.

אָמֵץ *claudere, obfirmare.* Ex hac forma adducitur in Aruch: sed in Gemara, unde citatur, legitur ex forma עמץ, quod idem quod עצם. Vide ibi.

אוּמְצָא *crudum, caro non satis cocta vel assata, adhuc sanguineum humorem exsudans.*[167a] Quandoque simpliciter assatura: אומצא דאסמיק frustum carnis prae cruditate rubens: אומצא דבישרא frustum carnis crudae afferant mihi, Sanh. 39 a. בר אווזא דחזי לאומצא anas videns frustum carnis crudum, Schab. 128 a.

אמר *dicere.* Verbum quod frequenti suo usu facile innotescit lectori. Praet. אֲמַר dixit. Haec forma cum partic. praesenti non est confundenda, ut in Venetis factum. Femin. אֲמַרַת, ut aliquando recte punctatum est. אֲמַרְתְּ, אֲמַרְתָּ dixisti. אֲמָרִית, אֲמַרִית dixi etc. Talmudici, resecto ת in fine, dicunt etiam אמרי. Part. praes. אָמַר dicens, dicit, pro אָמֵר. Plur. אָמְרִין dicentes, dicunt: Fem אָמְרָא dicens, dicit illa: אָמְרָן dicentes, dicunt illae. Partic. pehil sive passivum, אָמִיר dictus etc. Infinit. מֵימַר dicere; cum servilibus praepositivis, לְמֵימַר dicens, dicendo, ad dicendum, pro לְמֵאמַר, quod etiam aliquando invenitur, ut Dan. 2, 9. et contracte, לְמֵמַר Esr. 5, 11. מִלְּמֵימַר a dicendo, ne dicat vel diceret. Imp. אֱמַר dic, dicito, אֱמַרוּ dicite etc. Fut. אֵימַר dicam, תֵּימַר dices, יֵימַר dicet et יֵאמַר Dan. 2, 7. תֵּאמְרוּן dicetis, Jer. 10, 11. נֵאמַר dicemus Dan. 2, 36 etc. Itph. אִתְּמַר dictus vel dictum est Job. 34, 31. contracte hoc dicitur pro אִתְאֲמַר. Itph. אִתְאֲמַר

---

166) Videtur esse vox graeca, fortasse ἀμφίδυμος, utrinque facilis accessu, vel ἀμφιφανής ex omnibus partibus visibilis.

167) B. Ar. citat ex Midr. Echa 1, 5 hanc locutionem: ביבי דומיני אמפרטור, quae mera latina vocabula: vive, domine imperator!

*) אמקנטרין (Midr. Kohel in versu, qui incipit ושנאתי) n. p. viri, qui litteras misisse ad Hadrianum narratur Quum vero hoc nomen ignotum sit, nonnulli lexiographi malunt legi אמקנרמין quod ex lat.: „homo ignoratus" corruptum esse arbitrantur.

167a) Cast. putat hanc vocem a gr. ὠμός derivari posse.

Jos. 2, 2. וְאִתְאֲמַרְתּוּן et dicti, nominati, appellati estis, Ezech. 36, 3. על כן יתאמר idcirco dicetur, dicitur, Gen. 10, 9 etc.

Rabbini communes in hujus verbi conjugatione recedunt a communi forma in Infinitivo, dicentes לומר, pro לאמר dicere. כלומר secundum dicere, quasi diceres vel diceret, aut etiam dicerem.

Talmudici a communi forma chald. resecant communiter literam ר a fine, in Infin. Imper. et Futuro praecipue, quandoque etiam in Partic., maxime cum Pronom.: ut אֲנָא לָא קָאָמֵינָא ego, non dico ego, pleonastice, pro אנא ego, i. e. quoad me, לא קאמינא non dico ego, pro קאמיר אנא, ubi ק servilis est Participii litera, ex speciali dialecto talmudica: אִי אָמֵינָא si dicens ego sim, si dixero: הוית אמינא fui dicens ego, dixi, existimavi, opinatus sum. Infin לֵימָא pro לֵאמֹר dicere: אי לימא aut dicendumne? aut est dicendum? aut vis ut dicam? לֵימָא כְּתַנָּאֵי an dicendum sicut doctores Tannaim? Quandoque לְמֵימְרָא dicere, cum א paragogico. Imper. וְאֵימָא לָהּ לְאִימָּא et dic matri: זִיל אֵימָא לֵיהּ abi, dic ei. Futur. אֵימָא dicam: תֵּימָא dices: מָהוּ דְתֵימָא quod autem dicis, dicere, vel objicere possis. Usurpatur in eludendo aut rejiciendo objectionem. Interdum etiam est concedentis דאי לא תימא הכי quod si non dixeris sic: יֵימָא dicet: לֵימָא dicere deberet, vel debuisset: וְלֵימָא אִיהוּ atqui potuisset dicere ipse: דְלָא לֵימְרוּ ut non dicant. Sic ל Talmudice etiam Futuro servit. Ithpehal אִיתְמַר pro אִתְאֲמַר dictum est: אִיתֵימָא i. e. אִית אָמַר, vel יש אומר est dicens, vel יֵשׁ אוֹמְרִים dicunt quidam. Usus ejus est, quando sub alicujus nomine sententia proponitur, quem alii dicunt fuisse alium ut: „dixit Ruben וְאִיתֵימָא et est qui dicit, R. Schimeonem id dixisse: אמר רבא איתימא ר' יצחק dixit Rabha: quidam dicunt, R. Isaac. Sic legitur aliquando cum inserto א, אִיתְאֵימָא etc.

אֲמִירָה *dictum, edictum, eloquium, sermo, sententia*, Rab.

אֵמוּרִים, אימורים[168] *oblationes, sacrificia:* vel potius

---

*) אמצע v. in מצע.

*) אמקסירום Medr. Cant., gr. est *ἡμίξηρος*.

168) Haec vox derivanda est a verbo ימר, quod idem significat quod מור, sc. *mutavit*. (Simili modo טוב et יטב, קוץ et יקץ, בוש et יבש et similia permutantur, praecipue in conjug. hifil.) Formatio eadem est quae vocis איקרא a יקר et איסורא a יסר. Significat igitur ut et nomen תמורה (Lev. 27, 10. 33 a מור derivatum) nihil nisi *permutationem, commutationem, compensationem, retributionem* (cf. gr. *ἀντάλλαγμα*). Hoc tamen discrimen est inter תמורה et אימורים, quod illa vox non adhibetur nisi de vivis animalibus commutandis, si animalia non sacra (חולין) mutantur sacris (קדשים); haec vere de ea commutatione, quae fit, quando pro hominis vita vita animalis deo offertur. Tum enim praestantissimae animalis partes (v. Philonis tractatum *περὶ ζώων τῶν εἰς θυσίας*, ed. Philon. Francof. 1691 p. 835 sqq.) deo sacrificantur pro corpore humano. Victima igitur vice hominis peccatoris fungitur. Victimam autem quasi vicarium esse hominis etiam gentiles agnoscebant, cf. Ovid. Fast. VI, 161, 162:

Cor pro corde, precor, pro fibris sumite fibras.
Hanc animam vobis pro meliore damus.

Eadem Hebraeorum est sententia. Sacrificium igitur est quasi commutatio hominis et pecoris, et hominis *λύτρον*. Ergo cum pro hominis vita vita animalis deo exhibeatur et pro cruciatu corporis humani, in quo adeps evanescit, adeps et praestantissima victimae dentur, victima hominis vice fungitur, unde apparet, cur hoc significari potuerit verbo ימר. Cum hac sacrificii explicatione consentit notum illud praeceptum legis divinae, quo Judaei vetantur sanguine animalis frui, quippe quod sanguis animalis sit anima et vita ipsius, Lev. 17, 11. Deut. 12, 39, et vita animalis destinata sit, ut pro homine detur. Hoc praeceptum apud Judaeos semper vigebat; et hanc ob causam adeps et ceterae victimae partes, quae tamquam *ποινη* et *λυτρον* in altari ponebantur, אימורים dicebantur, quia pro hominis vita offerebantur. — Errat igitur vehementer B. Ar. et cum ipso Buxt., si etymologiam vocis אמורים a Talm. in Mishna, Succa l. l., datam referunt ad vocem אימורים. — Atque hoc potissimum mirum est, qui B. Aruch hoc fugere potuerit, quod in tract. Sebachim, ubi vox אימורים tam saepe occurit, ut vix numerari possit, etymologia hujus vocis non proponatur, etiamsi h i c locus aptissimus erat, quo de ejus origine disputaretur. Propterea enim nulla etymologia proponitur, quia nemo dubitare poterat, quin a verbo ימר originem duceret. Etymologiam a verbo אמר depromtam non reperimus nisi in Mishna, tract. Succa l. l., ubi אמורים atque sine litt. י non plus semel legitur. Jam inde apparet, sine ullo dubio vocem אמורים in Succa prorsus aliam esse atque אימורים in Sebachim; quod etiam eo probatur ac firmatur, quod in Mishna scriptum est, sacerdotes omnis generis et ordinis eandem potestatem eademque jura habere, quod attinet ad אמורי הרגל (legitur: כל המשמורות שוין באמורי הרגל), quod dicit: omnibus sacerdotibus eandem partem esse in אמורים sacrificiorum sollemnium; ex quo apparet sermonem non esse de partibus adipis, quae alias vocantur אימורים, quia hae in altari adolebantur, neque quisquam sacerdotum earum particeps fieri poterat. Illud igitur necessario etiam de חזה ושוק (pectore et humero) adhibebatur atque ita intelliges, cur Talmudici rectissime quaesiverint, cur etiam hae particulae אמורים vocentur, et responderint, quia ita promissum sit (respiciunt אמר, *dixit, promisit*, unde etiam אמורים sine י scriptum, quum in Sebach. plerumque cum י a rad. ימר); hoc valet tantummodo de sacrificiis trium summorum festorum. — Vides igitur, אמורים et אימורים nequaquam confundi debere. — Neque rectior est altera etymologia a B. Ar. et Buxt. proposita a מורים deducta. — Alii etiam aliter hanc vocem explicare studuerunt, quid? quod fuerunt, qui ex lingua gr. *ἵμειρον* hanc vocem ortam esse putarent, ita ut vox mere hebraica ex Palaestina in Graeciam migrasse et ex Graecia in Palaestinam reversa esse videri

partes sacrificiorum, quae super altari comburuntur: באימורי הרגלים in sacrificiis majorum festorum, Succa c. ult. in Misch. 55 b. Sic in Medr. Esth. 1, 9. אימורי קדשים קלים et אימורי קדשי קדשים. Rabbi Moses ben Majemon illa sic describit in הלכות מעשה הקרבנות cap. 1. האיברין ששורפין אותן על גבי המזבח מן החטאות הנאכלות ומן האשמות ומן השלמים הם הנקראים אימורין h. e. Membra quae comburunt super altari, de sacrificiis pro peccato quae comeduntur, de oblationibus pro reatu, et de pacificis, illa sunt quae vocantur אימורין. Et de bove quidem et capra sunt אימורים adeps, qui operit intestina, sub quo etiam comprehenditur adeps qui est super ventriculo, duo renes et adeps eorum; adeps item iliorum et reticuli hepatis etc. Et mox: כל האימורין נשרפין על מזבח החיצון: omnia אימורין comburuntur super altari exteriori. In Gemara scribitur ita vocari, quasi קרבנות האמורים ברגל oblationes dictae, i. e. praeceptae ad offerendum in festo. Sed B. Ar. in מר secundo scribit; למה נקראו חלבים אימורים quare vocantur adipes אימורים? שהם מורים ואדונים על כל האברים ועולים על גבי המזבח לחלק אדון העולם Ideo quia sunt מורים domini (h. e. praecipua, principalia) super omnia membra et ascendunt super altari in partem Domini mundi, h. e. Dei.

אֲמוֹרָאָה *sermocinator, doctor sermonem habens*: לא שמעו קל אמוראה non auscultant voci doctoris, Job 3, 18.

אֲמוֹרָא *Amora*: *plur.* אֲמוֹרָאִים *Amoraei.*[169] Doctores sive autores sunt partis illius Talmud, quae גמרא

---

posset. Sapienti sat. Quicunque lingua hebraea imbutus est, facile cognoscet, hanc vocem originem a nulla alia radice ducere posse quam a ימר. De singulis sacrificiorum generibus v. in קרבן.

*) אומרי, אימוריי *obses*. Esth. rab. 1, 1. בני אימוריי citat Ar. in Targ. pro בני אשפתו Thren. 3, 13 et exponit תמורות של אבותיהן filios patrum *ἀνταλλάγματα* vel obsides, gr. *ὅμηροι*, patrum fidei apud victorem principem pignora et arrhabones. — Castellus.

[169]) Ut etiam iis, qui historiam litterarum Judaicarum minus cognoverunt, satis fecisse videamur, haecce addenda esse videntur:

Quum post exilium Babylonicum *res publica* Judaeorum debilitata, imo vero paene deleta esset, *religionis* studia etiam atque etiam efflorescebant. Judaei, qui exceptis temporibus Maccabaeorum et Bar Kosiba (Bar Kokhba) auctoritatem politicam non recuperabant, novas vias ante Cyri tempora non notas iniverunt; omnes vires convertebantur ad vitam spiritualem, religiosam; neque tamen amplius *prophetae* exstiterunt — Maleakhi prophetarum novissimus paullo post reditum Judaeorum in Palaestinam vixit — sed *doctores*, quibus non revelatio sed disciplina eruditioque curae erat. Inde ab Esrae et Nehemiae temporibus operam dabant conservandae legi revelatae; id efficere studebant, ut hanc omnes recte intellegerent et sequerentur. Loco prophetarum *interpretes* scripturae exstiterunt. — Munus *scribarum* (סופרים), qui jam in libris canonicis memorantur, quorum dux ac princeps Esra habetur, in eo potissimum positum erat, ut verbis scripturae scr. vim suam atque auctoritatem vindicarent, ut leges, quae vel jam valebant vel mutatis rebus politicis ortae erant, scriptura sc. fulcirent et sancirent; ut litteras sacras pervulgarent, praecepta dei tuerentur, ad vitae cotidianae usum interpretarentur. Hoc munus *scribarum* (סופרים) susceperunt *viri magnae Synagogae* (אנשי כנסת הגדולה), quae ex 120 sociis constitisse, cujus novissimus socius Simon Justus fuisse fertur. Qualis fuerit horum virorum sententia, apparet ex P. Aboth 1: „Cauti estote in judicando; multos discipulos paratote; septo legem circumdatote!" Idem docet illud Simonis Justi: „In tribus rebus mundus nititur: in tuenda doctrina, in cultu dei, in peragendis operibus caritatis" (p. Aboth 1, 2). De tempore, quo synagoga magna, quo Simon Justus floruerit, viri docti dissentiunt; alii enim viros magnae synagogae inter a 400 et 200, alii inter 400 et 300 a. Chr. n. fuisse existimant.

Eo tempore, quo victoriis per Maccabaeos reportatis etiam res publica Judaeorum efflorescere coepit, novum quoddam institutum ad religionem pertinens ortum est: *magnum synedrium* (סנהדרין הגדולה), quod, si viros qui ipsi praeerant, quorum alter נשיא vocatus *praeses*, alter אב בית דין (summus judex) dictus *vicarius praesidis* erat, annumeramus, constabat ex LXXI. sociis. Conveniebant autem hujus synedrii assessores in pronao templi לשכת הגזית vocato quoque die, excepto sabbato. Praeter hoc synedrium, quod Hierosolymis erat, in quavis alia urbe majore, etiam Hierosolymis, minora erant XXIII. sociorum, *parva synedria* dicta.

Duo illi praesides magni synedrii, qui summam vim in interpretandam legem exercebant, ita enumerantur (nomine Sugoth q. e. paria):

1. Iose ben Joëser et Jose ben Jochanan. 2. Josua ben Perachia et Nitai Arbela natus. 3. Juda ben Tabai et Simon ben Schetach. 4. Schemajah et Abtalion. 5. Hillel (major) et Schammai. — Praeter hos memorantur *praesides* (omisso vicario praesidis) hi: 1. Gamaliel I. s. major (הזקן) nepos Hillelis, maxime clarus ob instituta ad vitam socialem pertinentia (תקון העולם), qui primus Raban (רבן) dictus est. 2. Simon ben Gamaliel, filius hujus Gamalielis, cujus vices per aliquod tempus R. Jochanan ben Saccai, clarissimus legis doctor, obtinebat.

Orationes a viris magni synedrii in domibus precum quae simul scholae erant habitae pertinebant aut ad praecepta legalia (Halachot, הלכות) aut ad scripturam interpretandam vel doctrinam proponendam, qua in re suam quisque sententiam proferret licebat. Praecepta illa legalia omnibus, nullo excepto, dabantur atque hanc ob caussam summa auctoritate confirmata, ab omnibus recepta, tradita essent necesse erat, qua de re hae *halachot* s. *regulae* שמעתא *audita* dicebantur; illae vero expositiones *hagada* (הגדה = sermo) vocantur.

Collectio praeceptorum legalium in scholis בית מדרש propositorum nominatur Misna, משנה „quae discendo percipiuntur"

Gemara dicitur. Fuerunt hi plures, quorum unus dicitur Amora, quasi *sermocinator, dictator*. Doctrina horum fuit expositio primae partis Talmud, quae משנה Mischna, δευτέρωσις, traditio iterata, lex iterata vel secunda, quae repetit id quod Moses docuit et de novo tradit et proponit illud, quod Moses vel obscure proposuit, vel plane non docuit. Primi harum traditionum professores et interpretes dicebantur אמוראים. Horum doctrina dici-

(a. am. מתניתא), vel, ut alii malunt „iteratum", quasi altera, per ora tradita doctrina (opp מקרא, q. e. doctrina litteris mandata). Doctores vero, qui singula ista Misnae praecepta collegerunt vocantur *Tanaim*, תנאים. Horum sedes primaria erat Jabne v. Jamnia (quae urbs ad maris litus Joppen inter et Asdodum sita erat. V. etiam יבנה). Schola hujus urbis condita est a R. Jochanan ben Saccai eo tempore, quo circa Hierosolymorum moenia acerbissima pugna pugnabatur. Huic scholae nomen erat בית דין (q. e. summum judicium); praeses ejus vocatus est ראש בית דין et inde a Gamalielis I. tempore honorifica appellatione רבן. Assessores posteriore tempore *Rabbi* appellati, quae appellatio ante templi destructionem Judaeis in usu non erat.

Doctores Misnae s. Tanaim ex tempore a templo destructo usque ad a. 80 p. Chr. n. enumerantur: 1. Rabbi Chaninah, qui memoriae tradidit, quae de templo memoratu digna videbantur. 2. R. Zadok, discipulus Schammai. 3. Rabbi Nachum, Medus, qui antea in synedrio Hierosolymitano fuerat. 4. R. Dossa ben Harchinas, discipulus Hillelis. 5 Abba Saul ben Botnit. 6. Nachum, e Gimso oppido ortus. 7. R. Nechuniah ben Hakanah. — Post mortem Jochannis ben Saccai, qui et morum integritate et scientiae copia insignis erat, Gamaliel II., qui etiam Gam. Jabnensis dicitur, filius R. Simonis, nepos R. Gamalielis I., Rosch bet din Jamniae factus est. Mox singuli illius scholae doctores etiam in aliis urbibus haud procul a Jamnia remotis scholas condiderunt; *R. Elieser*, virtute sua et divitiis clarus, Lyddae, *R. Josua ben Chananjah*, homo mitis et pauper, in vico quodam בקיעין, *R. Akiba ben Joseph*, et morum castitate et ingenii acumine insignis, qui eas Halachot, quae cohaerebant, ad artem et rationem redegit (quod corpus praeceptorum legalium, ut a Misna proprie sic dicta distingueretur, Misna R. Akibae vocatum est) in Bne-Brak scholas condiderunt. — Hi tres viri modo memorati Gamalielem II., qui propter immodestiam multorum odium subiit, imo etiam a munere aliquamdiu remotus est, restituerunt, ita quidem, ut addito vicario R. *Eleasare ben Asaria* potestas ejus paullulum imminueretur. Attamen bene inter Gamalielem et Eleasarem convenit et institutum est, ut locum Gamalielis, binis septimanis munere praesidis functi, Eleasar singulis septimanis teneret et disputationes moderaretur.

Praeter viros jam dictos ex tempore ab a. 80 usque ad a. 138 p. Chr. doctores Misnae s. Tanaim memorantur hice: *R. Ismael, R. Tarphon* s. *Tryphon, R. Jochanan* ben Nuri, R. *Jose* Galilaeus, R. *Elasar* ha-Modai, multi alii. Inter hos R. Ismael ben Elisa, qui in Kephar-Assiz habitavit, cujus schola Be- R. Ismail nomine dicta satis nota est, insignis est propter 13 canones hermeneuticos ab ipso propositos et ex ejus nomine cognominatos (י"ג מדות).

Horum Tanaim plerique in persecutionibus Hadriano imperatore propter seditionem a B. Kochba (q. v.) concitatam ortis, pro fide sua mortui sunt, inter quos clarissimi sunt R. Ismael b. Elisa, R. Akiba, princeps istius seditionis, R. Chanina b. Teradion, R. Chuzpit, R. Isebab, R. Juda b. Baba. Hic deprehensus et interfectus est, quum modo septem discipulos sollemni ritu (Semicha) consecraret. Discipuli ejus jussu salutem fuga petiverunt et partim Nisibin, partim Nahardeam Babyloniae se receperunt. —

Postquam Hadriano (a. 138) mortuo T. Aurelius Antoninus Pius imperator factus est, multi exules Antonini benignitati confidentes reverterunt; in his etiam septem illi discipuli, ex quibus memorandi: 1. *R. Meir*, praestantissimus R. Akibae discipulus, vir insigni pietate (quam ipse et uxor ejus, filia R. Chanina b. Teradion in morte duorum filiorum declarabant), maxima scientia et ingenii acumine, quare מאיר *illustrans* cognominabatur (proprie מאישא ei nomen erat). Scientiae cupiditate adductus etiam Achero apostata familiariter utebatur, et humanitas eius tanta erat, ut diceret paganum legi divinae operam navantem summo Judaeorum sacerdoti parem habendum esse neque Israelitas tantum sed etiam paganos destinatos esse ad aeternam beatitudinem. 2. *R. Simon b. Jochai*, cujus schola Tekoae erat. Hic Misnam collegit *Midot* seu *Mechilta* vocatam, quae epitome est Misnae a R. Akiba collectae, cujus rationem interpretandi (qua non tam memoriae vis quam ingenii acumen contenditur, quae a doctoribus Talm. posteriore tempore adhiberi solebat, de quo v. in *Talmud*) imitatus est. — Omnium longe clarissimus erat *R. Juda, princeps*, הנשיא appellatus, qui et רבי κατ᾽ἐξοχήν vocatur. Hic *praeses* synedrii neque *vicarium* (ab-bet-din) neque *oratorem publicum* (Chacham) habebat. Clarissimi hujus doctoris discipuli memoratu digni sunt *Levi b. Sissi, Abba Areka*, vulgo *Rab* dictus (v. not. 64 p. 23), *R. Chija*, Babylonius, *Simon b. Kappara, Samuel, R. Chanina*. — *R. Juda ha-nassi* multa instituit, e quibus vir strenuus ac fortis fuisse apparet, ita praecepta de noviluniis et diebus festis; statuta de annis remissionis et de decumis laxavit, qua in re ne ulterius progrederetur prohibitus est a *R. Pinchas b. Jair*, quo consiliario utebatur. Maxime autem eo inclaruit quod *Misnam collegit et absolvit*. Ea, quae jam a R. Akiba et R. Meir collecta erant, diligenter examinavit et omnes halachot perpetuis praeceptis ordinatas componere studuit. Haec collectio, qua in suis scholis utebatur, mox summam auctoritatem consecuta a doctoribus per ora discipulis tradebatur. Singulae tantummodo halachot litteris mandabantur contra doctorum legis consuetudinem et hanc ob causam tam occulte, ut ejusmodi volumnia מגילות סתרים *volumina arcana* dicerentur.

Dialectus Misnae eadem est quam reperimus in recentioribus V. Ti libris eo tempore scriptis, quo antiqua lingua hebraica populo jam non in usu erat; sed aucta est vocibus potissimum *aramaeis, graecis, latinis;* oratio concisa est. R. *Juda* Misnam absolvit et sanxit et *Babyloniis* unica norma credendi mansit. In *Palaestina* contra Simon, R. Judae

tur מימרא *sermo* et titulus horum doctrinae est, איתמר *dictum est*. Non semper haec nota adhibetur, sed ubi dicitur sic, ibi Amora loquitur. Scaliger in de Emend. temporum f. 614 vocat eos *sophistas Talmud*, γνωμολόγους, a chriis et sententiis quas pronunciabant, quae אמירות latine *scita* dicuntur. In Halichoth olam f. 5a vocantur מוראים et doctrina ipsorum תוראה.

בַּר אֲמוֹרָאֵי *remes, peritus remigandi*: M. katon

---

filius minor, nonnulla ipsi adjecit. Ex eo tempore praeter Scripturam S. Misna primarius fons est doctrinae, qua Israelitae dissipati uniuntur.

R. Juda summam senectutem adeptus cum filiis et discipulis moribundus ultimam voluntatem communicavit: *Gamalielem III.* filium majorem *patriarcham, Simonem*, minorem, *oratorem publicum* (Chacham) instituit. Quum mortuus esset, Bar Kappara velato capite et scissis vestibus populo nunciavit: „Angeli et mortales luctati sunt de arca foederis. Angeli victoriam reportarunt. Evanuit arca foederis!“ Populus sentiens his verbis mortem dilecti doctoris significari maximo luctu affectus est. Omni apparatu et honore funus Judae celebrarunt, quamvis ipse hoc fieri vetuisset. Posteritas ipsius virtutes pio animo colens et summis laudibus efferens *Sanctum* (הקדוש) eum cognominavit. Filius ejus, *Gamaliel III.* (210—225) mandata patris diligenter exsequi studuit neque tamen famam collegit. Ceteri doctores a Juda eruditi post istius mortem eas halachot, quas iste omisisset, conferebant; ex his memorandi: *R. Jannai, R. Chija, Bar Kappara. Levi b. Sissi, Rab. Ushaja* major „pater Misnae“ cognominatus. Horum vero collectiones numquam eam auctoritatem sunt consecutae quam R. Judae; appellantur *Misna externa*, מ' חצונה, chald. מתניתא ברייתא, vulgo *Boraita*.

Gamaliele mortuo egregii traditionis doctores erant filius ipsius, *R. Juda II.* patriarcha, qui sedem patriarchae a Sepphori Tiberiada traduxit et auctoritate ita floruit, ut et ipse *Rabbi* v. *Rabbanu* κατ' ἐξοχήν diceretur; *R. Jochanan*, omnium longe gravissimus, *R. Simon* b. Lakish. *Hillel*, patriarchae frater, non tam in Halachot quam in Agada valuisse videtur; hic propter accuratam Scripturae S. cognitionem ab *Origene* memoratur, qui eo in interpretandis difficilioribus S. S. locis utebatur eumque summis laudibus effert. *R. Semlai* denique, in Agada insignis doctor, omnes Judaeorum leges ad certa principia revocare molitus est.

Ex quo Misna absoluta est, Rabbini in *ea explicanda* non minorem operam, quam *Tanaim* in Scr. S. interpretanda, collocabant, quare *Amoraim*, q. e. *interpretes* dicebantur. Quorum primus est *R. Chanina b. Chama*, Sepphori natus, c. 180—260, ab Judaeis non minus quam a Romanis summa laude celebratus; *R Jochanan b. Napcha*, feracissimus Amora, magno discipulorum numero stipatus; *R Juda II.* forma eximia corporis praeditus, qui graecis litteris imbutus erat. — Clarissimae scholae, quae in Judaea florebant, inde ab Judae II. tempore superatae sunt a Babylonicis.

In Babylonia, ubi inde ab exilii temporibus plurimi Judaei vivebant, studia litterarum vehementer efflorescebant, quae etiamnunc admirationem efficiunt. Sedes literarum praestantissimae erant *Nahardea* (ad Euphratem sita, ab Judaeis tantum habitata), *Firuz-Schabur, Pumbadita, Mata-Mechassia* s. *Sura, Machuza*. — Ingens multitudo Judaeorum in Babylonia viventium effecit, ut ipsi quodam modo sui juris essent; suum principem habebant, qui *Exiliarcha* (Reschgaluta) vocatus quartum a rege locum obtinebat. Exiliarchae, e gente Davidica orti, regio apparatu ornati, summam apud populum auctoritatem habebant, usque ad saec. XI. — In *rebus* tamen *divinis* Babylonici Judaeis se inferiores esse passi erant. Multi juvenes discendi avidi e Babylonia in Judaeam migrabant litteras sacras tractaturi, plurimi, quum *R. Juda I.* patriarcha esset. Praestantissimi erant *R. Chija, Abba Areka* (vulgo *Rab* dictus), *Rabba b. Chana, Abba* ejusque filius *Samuel*. Maximam auctoritatem apud Babylonicos consecuti sunt *Abba Areka* et *Samuel*.

Abba Areka jam juvenis maximi aestimabatur; ex Palaestina in Babyloniam reversus et in locum R. Schilae mortui, qui scholae praefuerat, subrogatus, Samueli amico suo, qui Nahardeae natus erat, cessit Ipse, qui etiam apud Artabanem multum valebat, qui primus omnium Amoraeorum Babyl. habendus est, scholam *Surae* (= Mata-Mechassia) condidit, quae per octo secula primaria litterarum sedes erat. Ibi ab ingenti discipulorum multitudine circumdatus docuit et vixit 219—247. — Secundus ab eo est *Mar Samuel*, qui non modo legis, sed et artis medicae, astronomiae, juris scientiae peritissimus, inde etiam regi (Shabur I.) familiaris erat et Abba Areka mortuo omnium princeps agnoscebatur. Insignis summa ejus sententia est, leges publicas eorum regnorum, in quibus Judaei essent, in Judaeos eandem vim habere quam Judaicas.

Quum vero paulo post regnum Babyl. ab hostibus Odenatho (conjuge Zenobiae clarissimae reginae) duce vastaretur, Amoraei (R. Nachman, R. Scheschet, Rabba b. Abuha, R. Joseph b. Chama) fugere coacti *Machuzae* et *Pumbaditae* scholas condiderunt. — Quo majorem hae scholae auctoritatem colligebant, eo magis scholae Palaestinenses labebantur, ita ut praeter R. Abbahu vix quisquam ibi memoria dignus esset. (Nam R. Ami, R. Assi, R. Chija b. Abba, R. Seïra, etiam patriarchae R. Gamaliel IV. et R. Juda III. nullam famam habent.) Quum *Hillel II.* patriarcha esset, omnis patriarchae Palaestinensis potestas evanuit; hic de jure festos dies edicendi cessit et rationem promulgavit, secundum quam in efficiendis fastis (סדרי מועדות) dies festi definiti erant, quae etiamnunc apud Judaeos valet. — Babylonicarum scholarum auctoritas in dies cresbat; quid? quod etiam exiliarchae, qui *civili* munere fungebantur, litteris se dabant et propterea „Rabbana“ cognomine ornabantur.

Excellentissimi Amoraei Babyl. praeter A. Arekam et Samuelem erant *R. Hunna*, qui scholae Suranae, *R. Juda ben Jecheskel*, qui scholae Pumbaditanae praeerat; *R. Nachman b. Jacob, R. Chasda, R. Scheschet, Rabba ben Abbahu*. Tempore R. Hunnae doctores in ordinem venerunt. Quotannis binis certis mensibus doctores congregabantur (is consessus est מתיבתא); magister hujus congregationis ריש מתיבתא „caput consessus“ vocabatur; ab eo secundi erant רישי

f. 23a. B. basra f. 74b. B. Ar. legit אמודאי, per ד in medio.

מֵימְרָא ,מֵימַר ,מֵאמַר *sermo, verbum*: אשלימתא מימר perfecisti verbum, Ps. 18, 27. לית מימר non est verbum aliquod murmuris scil. coelorum, i. e. tonitrui Ps. 19, 4. כמאמר secundum edictum, Esr. 6, 9, ובמאמר et in sermone, Dan. 4, 14. אצית למימר פומי ausculta sermoni oris mei, i. e. orationi, precationi, Ps. 54, 4. Emphat. ושמעו ית קל מימרא דיי' et audiverunt vocem verbi Domini, Gen. 3, ·8. In Hebraeo simpliciter est קול יהוה vocem domini. Sic paraphrastes saepissime hoc nomen divinum efferre solet, per מימרא דיי, ut Johannes Evangelista dicit ὁ λόγος, Joh. 1. Cum Affixis, תריצות לבבי מימרי rectitudo cordis mei est sermo meus, Job. 33, 3. במימרך per verbum tuum, 2. Sam. 22, 30. ואחסנת מימריה et possessio sermonis ejus, Job. 20, 29. ובמימריה סברית et in verbo ejus confido, hebr. ובו חסיתי et in eum, Ps. 144, 2. Pl. ושמעין מימרי et audiunt verba mea, Ps. 141, 6. ובמימריכון et per sermones vestros, Job. 32, 14. ושוי מימרוי בלבבך et pone verba ejus in corde tuo, Job. 22, 22. Usurpatur et reciproce: בין מימריה ובין מיכל inter verbum suum, (i. e. inter seipsum) et inter Michalem, Ruth. 3, 8. Sic de Deo saepissime.

מַאֲמָר *sermo, oratio*: כבריתא דדובשא מאמרא ut favus mellis est oratio, Prov. 16, 24. מן מאמריה דפומיה ab oratione oris ejus, Prov. 4, 5. Affixum abesse possit: nam in Hebraeo est plurale אִמְרֵי verba; וּלְמַאֲמָרַי צְלֵי אוּדְנָךְ et ad sermones meos inclina aurem tuam, hebr. לדברי, Prov. 4. 20. Ap. Rabb. מַאֲמָרוֹת *orationes; praedicamenta, categoriae*: ואלו הם סוגים עליונים אשר יקראו מאמרות et ista sunt genera suprema, quae vocantur praedicamenta; ידיעת המאמרות notitia istorum praedicamentorum, in logica R. Simeonis c. 10.

כלה, qui ternis prioribus septimanis illorum mensium sententiam, de qua Resh metibta verba facturus erat, explicabant. Ab his doctoribus differunt דיני דבבא „judices portae“, ita dicti, quia porta Hebraeis loco fori erat.

Qui disserendi subtilitatem, qualis in Talm. est, maxime excoluerunt, hi sunt: *Rabba b. Nachman*, discipulus R. Judae b. Jescheskel, ab a. 309 princeps scholae Pumbaditanae, quae eo principe maxime effloruit, et *Abaji* et *Raba*. Quum horum trium virorum antecessores *Amoraei, interpretes*, essent, hi auctores Talmudi proprie sic dicti sunt, i. e. ejus methodi, quae ingenii acumine, sagacibus comparationibus antithesibusque, magnifica oratione, firma disserendi ratione inclaruit.

Rabbae successit R. *Joseph b. Chija*, qui prophetas in linguam chald. translulit; huic *Abaja*; huic *Rabba ben Joseph b. Chama* (338), cujus notissima sententia: Trium votorum, quae faciebam, duo impetravi: cupiebam R. Hunnae doctrinam, R. Chasdai divitias et voti damnatus sum: desidero Rabba b. Hunna modestiam. — Mortuo Rabba b. Joseph schola Machuzana deterior fit. Pumbaditana schola, quae jam principem locum obtinuit, tamen veterem Machuzae gloriam magistris *R. Nachman b. Isaak, R Papa, R. Chama* (356—377) aequare non potuit. Deteriores etiam erant R. Zebid, R. Dimi, Rafrem b. Papa, R. Kahana, Mar Sutra, R. Acha b. Rabba, R. Gebiha. Neque schola Nahardeana auctoritatem assecuta est. — At *schola Surana*, cui princeps omnium Aramaeorum Babyl., Rab (v. supra) praefuerat, maxime excelluit artibus ac litteris, praesertim quum *R. Aschi b. R. Semai* ipsi praeesset. Hic vir ingenii acumine non minus quam divitiis inclytus, aedes scholarum restauravit et scholam Suranam ita instruxit, ut summam auctoritatem consequeretur; hanc ob rem honorifico nomine *Rabbana* appellatus est. Eadem auctoritate, qua R. Juda ha-nassi, fruebatur et exiliarchae quoque Mar Kahana et Mar Sutra I. ei obsequebantur. Ea, quae CC annis ante R. Juda ha-nassi de Misna meruerat, qui omnes halachot composuit, R. Aschi meruit de *Talmud*. Nam plus L annos in eo consumsit, ut omnes expositiones, traditiones, incrementa ad Misnam pertinentia colligeret certis principiis adhibitis, ita ut etiam spiritualem ut ita dicamus explicationem et progressionem explanaret et res gravissimas ab oblivione defenderet. Hic vir, omni honore cultus, vita discessit a. 427. — In locum ejus *Mar Jemar* (s. Maremar) subrogatus est; huic successit a. 432. *Idi b. Abin*; huic a. 452 *Nachman b. Hunna*, huic 455 *R. Acha*, qui tamen filio R. Aschi, Mar vocato, qui quum R. Nachman moreretur, non aderat, cessit. *Mar b. Aschi* collectionem Talmudicam a patre inceptam continuavit. Ei 468 Rabba Tafsah successit. — Jam vero Pheroze (Firuz) regnante (458—485) Judaei in Persia habitantes crudelissime vexati sunt; multi pro fide sua mortui sunt; multi fugerunt et ita in Indiam et Arabiam disjecti illuc legis cognitionem tulerunt. — Pheroze a. 485 mortuo Judaei Babylonici restituti, scholae apertae, principes scholarum creati sunt *Rabina* Surae, *Jose* Pumbaditae. Hi extremi doctores Amoraeorum Babylonicorum cum assessoribus et discipulis suis nihil gravius neque sanctius habebant, quam ut opus a R. Aschi LX fere annis ante susceptum perficerent, h. e. ut collectionem Halachot absolverent. Haec collectio vocatur *Talmud Babylonicum* ת' בבלי, neque quidquam ei posterioribus temporibus addi licitum erat. Sanctio Talmud Babylonici s. Gemarae incidit in annum 499, quo anno Rabina mortuus est.

Scholae denique Palaestinenses jam dudum labefactatae erant; sed etiam ibi novissimi Amoraei, ut videtur, Babylonicorum exemplum secuti traditiones ad Halachot pertinentes collegerunt. Haec collectio est *Talmud hierosolymitanum*, תלמוד ירושלמי, rectius ת' של ארץ ישראל vel גמרא דבני מערבא vocatum. Qui collegerint nescimus. (Postremi patriarchae Pal. erant R. Gamaliel V., ejus filius R. Juda IV., Gamaliel VI., post quem nullus patriarcha exstitit).

De *Saboraim* et *Gaonim*, qui posteriore tempore rebus Judaicis operam dederunt, vide suo loco.

Cf. praeterea *Fuerst* (Kultur- und Literaturgeschichte der Juden in Asien), *Frankel* (Hodegetica in Mishnam), *Graetz* (Geschichte der Juden, tom. 3. 4.), *Zunz* (Gottesdienstliche Vorträge).

Dr. Goldschmidt, Rabb. Lips.

אִמְּרָא, אִמַּר *agnus, pecus, ovis.*[170] In Targum scribitur communiter sine Dagesch, et cum litera Jod, אִימַר, sed Esrae libri autoritas docet, esse cum Dages scribendum: כל אימר נמור omnem agnum colore varium, hebr. שה נקד Gen. 30, 32. וכל אימר שחום et omne pecus fuscum, ibid. ואימר ותור וחמר vel agnum vel bovem aut asinum, Jud. 6, 4. באמרא in pecude, Ex. 13, 13. לאימרא חדא pro agno uno, Cant. 1, 14. Plur. אִמְּרִין בְּנֵי שַׁתָּא agnos anniculos, hebr. כבשים Ex. 29, 38. אמרין ארבע מאה agnos quadringentos, Esra 6, 17. ואמרין לעלוָן et agnos pro holocaustis, Esrae 6, 9. מן אמריא de agnis, Lev. 1, 10. לדכרי ולאמרי in arietes et in agnos, Num. 29, 18. Femin. אִמַּרְתָּא *agna,* מִן עָנָא אִמַּרְתָּא de ovibus agnam, Lev. 5, 6. ואמרתא חדא et agnam unam, Num. 6, 14. Plur. כְּבָשׂוֹת redditur in Targ. חוּרְפָן, Ex. 21.

אמרנא idem, Rosch hasch 18 a.

אִמְרָא, אֶמְרָא *ora, fimbria:* על אמרא דלבושוהי super oram vestimentorum ejus, hebr. על פי מדותיו Ps. 133, 2. Munsterus etiam exponit *pharetram* ex Thren 3, 13. sed ibi hodie aliter legitur. Rab. חלוק לבן שאין בו אימרא indusium in quo non est fimbria. Sic R. Jona fertur dixisse, מעולם לא ראו קורות ביתי אמרי חלוקי trabes domus meae nunquam viderunt fimbrias indusii mei. Tam verecundus scil. fuit: להוציא את אומריות ad auferendum fimbrias ejus.

אֲמִיר *mutare.* Sic ponit Munsterus ex Jes. 34, 4. error est: nam דַּאֲמִיר quod ibi legitur est ab אֲמַר *dicere.*

אימירא ἡμέρα *dies:* מילני אימירא dies niger, Talm. hier. ע״ז c. 1 in Gemara.

אִימֵירוֹן, אֲמֵרוֹן *domesticus, cicur, mitis.* Graecum est ἥμερος: oppositum ejus est ἄγριος *silvestris, agrestis.* היה לו כלב אגריון ואריה אימרון fuit ipsi canis agrestis et leo cicur sive domesticus, Ber. rab. s. 77 ad finem, ubi hodie legitur נמירון et sic in Jalkut, s. וישלח. In Ar. in hac radice per א ab initio scribitur: sed in אגר per נ, נמירון, quae lectio non omnino improbanda: nam ארי נמירון potest exponi *leopardus, leopardalis,* a נמר pardus. In eodem Jalkut 99 a Antequam peccaret Adam primus, היה שומע את הקול אימירון audivit vocem domesticam, i. e. mitem ac mansuetam; quamprimum autem peccasset, audivit את הקול אגריון vocem agrestem, i. e. duram et immitem.

אֲמַרְכָּל[171] *praefectus, praepositus pecuniae fisci publici sacri.* R. David II. Reg. 12, 10 et 22, 4 scribit, esse הַגִּזְבָּרִים *thesaurarios, quaestores pecuniis publicis praefectos.* Talmudici inter eos distinguunt. Scribitur et sine א ab initio. Quidam volunt dici, quasi מר על הכל dominus super omnia, ut Aruch ponit, vel אומר כל edicens et praescribens omnia, ut Eliae placet. Conjectura est et allusio, non vera etymologia. Primo ejus usus legitur in Targum: vocales diversimodo adhibentur: ואמנניה אמרכל מהימן et constituam eum praefectum fidum, hebr. ותקעתיו יתד Jes. 22, 23. Sermo est illic de Eljakim, quem constituturus erat dominus principem fidum populo suo. Plur. וִיהָבוּן תַּמָּן כָּהֲנַיָּא אֲמַרְכְּלַיָּא et constituerunt ibi sacerdotes thesaurarios, i. e. quosdam ex Levitis, qui essent thesaurarii, praefecti pecuniis rerum sacrarum, ex quibus diruta et ruinae Templi reparabantur, et vasa sacra comparabantur II. Reg. 12, 10. דִּכְנַשׁוּ אֲמַרְכְּלַיָּא מִן עַמָּא quam collegerant thesaurarii a populo, II Reg. 22, 4. In Hebraeo utrobique est שמרי הסף Custodes liminis. Limen synecdochice est janua et janua pro cubiculo, camera, conclavi, in quo servantur res publicae et communes. Ibi autem sermo est de conclavibus Templi sive atrii templi, in quo septem fuerunt conclavia, in quibus vestes sacerdotum et alia conservabantur. His septem fuerunt praefecti, quorum quisque habuit clavem, ita ut ad ingrediendum omnes istos convenire necesse esset. Hi septem ergo fuerunt quasi cubicularii, camerarii, curam clavium habentes. Sed fuerunt et ejusdem nominis, qui pecunias rerum sacrarum a populo colligebant et ad usus publicos servabant, aut in arcam sive aerarium sacrum inferebant, quod Jehoas ordinavit, 2. Reg. 12. בר מן אמרכליא וארכונין praeter praefectos et principes, Cant. 4, 3. Habuerunt hi alios Levitas officiarios sub se: ואמרכלא דממנא על רברבי לואי et praefectus constitutus super magnates Levitarum, Num. 3, 32. In Hebraeo est נשיא נשיאי principes principum. Principes dicebantur etiam primi, primates, proceres, super alios eminentes. In Jon. hic scribitur אֲמַרְכּוֹל. Sic saepius pro Hebraeo נשיא in Jonath. legitur, ut Num. 7, 11 et 13, 3 et 34, 18 etc. Ap. Talmud. אין פוחתין משלשה גזברין ומשבעה אמרכלין non constituunt pauciores quam tres thesaurarios et septem camerarios: Schekalim c. V. in Mischna. Bartenora hic notat: גזברים ministri erant rerum sacrarum, praefecti exigendis pecuniis capitationis sive tributi in

---

170) אמרא syr. إمرا aries Zodiaci. Item arab. أمرة أمر *agnus, agna.* Ad hanc vocem Bochartus (Hier. 1, 422) „Chaldaeis, inquit, quibus solemne est צ et ע permutare, *lana* est עמר et צמר. Et ab עמר fit אמר, quae licet scriptura diversa, tamen sono tam vicina erant, ut Galilaei inter loquendum confunderent, quod Talmudici testantur in tract. ערובין f. 33 b. Chaldaeum igitur *agni* nomen a *lana* ductum est, quae in matribus quidem villosior est.“ — Jam vero Gesenius recte monet nullam vocem a voce צמר, syr. ܥܡܪܐ derivatam reperiri, quae ab א incipiat; quare verisimilius videtur אמרא deductum esse ab arab. أمر (conj. I. et VI. *multum fecit*), ita ut huic voci אמרא eadem notio insit, quae similibus nominibus עשתר et צאן, quae ex *summa fecunditate* dicta sunt; עשתר enim ab עשר, *dives fuit, abundavit,* syr. et chald. עתר (similiter apud Latinos cohaerent vocabula *pecus* et *pecunia*) et צאן, ut ipse Bochartus memorat, per metathesin ab arab. ضنا et ضنى, *fecundus fuit, multam sobolem habuit.*

171) Relandus (diss. de persicis Talmudicis p. 268): „Ita appellatur, inquit, qui curam clavium habebat, cubicularius. Nomen dignitatis satis notae ex Talmude. Videtur esse persicum أمير كليد *emir calid, praefectus clavi.* Ultima littera tollitur, ut alias saepe fit, et prima א a voce אמר nonnunquam ablata est quae cum أمير idem sonat.“ —

singula capita, item rebus per anathema devotis et aliis sacratis, quae singula in suos fiscos intulerunt. His praestituti erant septem אמרכולין camerarii, qui claves septem januarum habebant, sine quibus priores tres nihil conservare aut in loca sua referre aut inde depromere poterant. His rursus duo alii praefecti fuerunt, קתילוקין catholici, generales dicti: his praeerat vicesacerdos: huic sacerdos: huic rex. Vox אמרכל est q. d. אמר על כל, et arabice vocant magnatem אמיר. Qui fuerunt autem septem isti אמרכלין? faciebant septem claves atrii, quae erant in manibus ipsorum; volens unus aperire, non poterat id nisi praesentibus omnibus. Apertis omnibus januis, ingrediebantur post eos הַגִּזְבָּרִים thesaurarii et eximebant, quae necessaria ipsis erant ad usus publicos. Haec ibi. In Talmud Hierosolymitano legitur sine Aleph, מרכול et מרכל. In Plur. מרכולין.

אֲמַרְלָאֵי *angeli sic nominati, qui ex terra Sodoma emissi fuerunt*, Schab. 67 a.

אַמְרָפֶל *Amraphel*, nomen regis Sinhar, Gen 14, 1. Tria leguntur ipsi fuisse nomina, כוש ונמרוד ואמרפל, Cusch, Nimrod et Amraphel. כוש quia fuit כושי Aethiops niger, נמרוד, quia induxit מרד rebellionem in mundum. אמרפל, quia אמירתו אפלה sermo ejus erat caliginosus, Ber. rab. s. 41.

אמת Diversa hujus formae vide supra in אמה et אמן, pro ratione significationis diversa.[172]

אַמִּיתָא[173] *menta*. Hanc licet in sabbato digitis leviter confricare, odoris excitandi causa, Schab. 128 a. וממשיך אמיתא לתוכן et trahit mentam per ista, Schab. 140 a, glossa מינט"א vulgo. Alias etiam vocatur ניניא et מינתא et אמינתא, unde contractum, אמיתא, Oketzin c. 1.

אֵימָתַי Vide in מתי.

אַמְתַּלְאָה, אַמְתַּלָּא Vide in מתל.

אַתְּקְנַטִּין vox mendosa, ut et אפתנטין, pro אמתנטין de quo vide supra in אות. Ar. sic adducit ex Jelammedenu s. אספה לי שבעים איש Num. 11, 16. sed in nostris libris hodie non reperitur.

אָן *ubi? quo?* Interrogandi vocula: אן הבל אחיך ubi est Habel frater tuus? hebr. אי, Gen. 4, 9. אן מורניתא דמלכא ubi est hasta regis, hebr. אי, I. Sam. 22, 16. וְאָן אֵיזֵיל quo ibo ab indignatione tua, וְאָן et quo me a te vertam? Ps. 139, 7. ואן הוא et ubinam est? hebr. וְאַיּוֹ, Ex. 2, 20 לאן את אזיל ad ubi, i. e. ad quem locum, quo tu abis? Jud. 19, 17. ולאן אתר et quonam loci se recepit amicus tuus, Cant. 5, 17. Quo loci, ut, quo gentium fugiam, apud Plautum. Dicitur et הָאן de quo vide suo loco. Hinc compositum est מְנָּן *unde? ex quo loco?* ומנן את אתי et unde venis, hebr. ומאין Jud. 19, 17. Est ex מִן et אָן, unde punctandum מְנָּן, non מְנָן ut in Venetis legitur. מנן אתון unde estis, Gen. 29, 4. Talmudici manifestius etiam scribunt מְנָאן. Dicitur et מְנַּיִן *unde?* Talmudicis id familiare est, ex מן et אין, unde Hebraei dicunt מֵאַיִן. Est et aliud compositum ap. Talmud. מְנָאלָן *unde nobis*, scil. *constat? unde habemus?* pro מִן אָן לָן, hebr. מאין לנו.

אִין אָן *si*; v. supra אִין.

אנא, אֲנָה, אֲנִי *ego*: ידע אנא scio ego, Dan. 2, 8. ומשבח אנא et laudo ego, Dan. 2, 23. ואני רביית מלכי et ego unxi regem meum, Ps. 2, 6. Plur. דִּי אֲנַחְנָא פָלְחִין quem nos colimus, Dan. 3, 16. Per aphaeresin primae literae, בְּנֵי גַּבְרָא חַד נַחְנָא filii viri unius sumus nos, Gen. 42, 11. Rabbini frequenter etiam dicunt אָנוּ *nos*. אנו אומרים nos dicimus. Talmudici אֲנַן nos.

In lingua hierosolymitana frequentissime aufertur א ab initio, maxime cum servilibus ab initio: ut נָא et ego, pro וַאֲנָא: sic דְנָא, דְּאֲנָא. In plurali נַן pro אֲנַן *nos*: ut מה נן קיימין quid nos stabilimus? de quonam agimus vel disceptamus? Sic cum servili: דְנַן quod nos pro דַאֲנַן, ut כן מה דנן חמיין ההן פולא מצרייא quando nos videmus fabam illam Aegyptiacam, Tal. hier. Schab. c. 5 ab initio.

אִינָא, אִנָּא *is, ille, ipse*: ואינא דשני טולמיא is autem qui odit oppressiones, Prov. 28, 16. וברכתא תהוי לאינא et benedictio erit illi, Prov, 11, 26. Plur. דִּי מַלְכַיָּא אִנּוּן regum istorum, Dan. 2, 44. אנון גרמו להון כל דא ipsi fuerunt sibi ipsis causa totius hujus rei, Eccl. 10, 8. מָה אִנּוּן אִלֵּין quid ista illa, quid sunt illa, Zach. 4, 5. דְאִנּוּן quae ipsa, quae sunt, Zach. 6, 5. In Talmud

---

Extitit nuperrime vir doctus, qui aliam de Amrakel sententiam magis argutam quam veram proposuit. Putat enim hanc vocem metathesi facta et litera ב in מ mutata ortam esse ex voc. ἀλαβάρχης; hanc vero eandem esse quam אברך, quae vox legitur in Josephi historia, Gen. 41, 43. et ab isto habetur pro honorifica Josephi exaltati appellatione. Neglexit autem vir ille doctus, honorificam appellationem subsequi v. 45 צפנת פענח, quae a LXX. rectissime scribitur Ψονθομφανήχ; Aegyptiaca enim est *P. ΣΩΝΤ. P. ΩΝΕΧ.* (= servator vitae). Porro non satis respexit etiam אברך necessario vocem Aegyptiacam esse. Est autem, ut satis notum est, *A* nota imperat., *K* nota II. pers., *BOR* significat *se projicere.* Unde apparet huic voci nihil commune esse posse cum dignitatis nomine Ἀλαβάρχης vel Amrakel.

[172]) Hoc loco notandum est, recentiores lexicographos vocabulum אמת (באמת), quod saepissime in Misna legitur, habere pro gr. ὅμως, *nihilominus, tamen, atqui*, qua particula enuntiatio adversativa introducitur. Ita באמת revera in Misna adhibetur, (cf. Schab. 11a. B. metzia 60a. Kilaim c. 2 saepius.) Jam vero praepositio ב, quae omnibus locis ejus generis cum voce אמת conjuncta est, docet אמת rectius pro nomine haberi. Neque ullo loco באמת aliud quid significat quam *exceptionem* (quae semper per באמת notatur) non posteriore tempore mutatis rebus ortam esse, non seram legis (הלכה, quae אמת cognominatur) mutationem esse, sed istam exceptionem in ipsa lege probatam itaque non minus אמת (veritatem) esse quam ipsam legem. Hac de re etiam Talmudici dicunt כל באמת הלכה הוא, q. e. „ubicunque in Misna באמת reperitur, significat exceptionem ipsa lege (הלכה) contineri;" lex igitur non posteriore tempore mutata est, sed simulatque data est, exceptionem proposuit et probavit. Vides igitur etiam hoc sensu nullam aliam vocem esse quam אמת, de qua in אמן sermo est.

[173]) Haec vox orta videtur ex gr. μίνθη vel lat. menta.

hier. ex proprietate illius dialecti, hic quoque cum servilibus eliditur א: ut דִּינוּן מָרִין quia illi dicunt, pro דאינון אמרין, Talm. hier. Biccur. c. II in fine: דינון יכלין למימר quia ipsi possunt dicere, Schab. 4a. Sic וינון et illi, pro ואינון. Assumit et articulum ab initio, האנון ut alia quaedam pronomina, הָאִלֵּין, הַהוּא et alia. והוה ביומיא האנון fuitque in diebus istis, Ex. 2, 11. Cum aspiratione ה ab initio, הנון הוון isti fuerunt inter rebelles legis, Job. 24, 13. הנון מרגלין דאשלמותא istae sunt margaritae impletionis, Ex. 25, 7 in Jon. Plur. femin. אִנִּין vel הִנִּין, ut ארי חכימן אינין nam prudentes, astutae sunt ipsae, Ex. 1, 19. וחכימן ברעתהן הינין et astutae sunt in animo suo ipsae, Ex. 1, 19 in Jon. הינין תלין עיניהן ipsae suspendunt oculos suos in preces; ומיד הינין מתעניין statim ipsae exaudiuntur, ibid. In Targum hier. ibi est אנון, quasi illud Hierosolymitanis fuerit generis communis. Sic אנון et הנון illae, Gen. 6, 2.

אנב אִנְבָּא vide supra in אבב, pro fructu.

אִינְבָא *lens lendis, excrementa vel ova pediculorum unde pediculi alii nascuntur*: אנבא מתה ברישא בינתא lens mortua in summitate capilli, Nazir 31a. מתחזי אינבא visus fuit istar lendis, Taanis 22b.

אַנְבַּג *quartarius, poculum quartale mensurae communis*, B. basra 58b. לישתי מר אנבג bibat dominus quartale vini asparagini, Kidd. 70a. Dicebatur et אנפק.

אנבול Sic adducitur in Ar: in Gemara legitur ענבל.

אַנְבּוּרְקְרָאוֹת *sarcinae*: אנבורקראות של כלים על כתפיהם sarcinae vestium erant in humeris ipsorum, Talm. B. kama 114b. glossa חבילות. In quibusdam libris legitur אנברקלאות vel etiam אמבורקלין. Ar. vult esse originis Graecae.

אִנְבְּטָאוֹת *cumuli, acervi*. Sic ponunt Munsterus et Guido. In Schemoth rab. s. 12 legitur: ירד הברד והיה עשוי אנבטאות אנבטאות descendit grando et factus fuit cumuli. Glossator scribit, se ex Jalkut didicisse, esse idem quod כותל, גדר *maceria, paries*. Nam grando instar parietis circumdederat castra Israëlitarum, ut nec ipsi exire, nec hostes accedere possent.

אנג אִינְגַּר *parum*, Talm. כמה מרחיקנא מדוכתא פלן אמר ליה אינגר quantum absum a loco isto? dixit ipsi, parum: glossa מעט, Gittin 58a.[174a]

אַנְגְּלָא *angelus*. Graecum est ἄγγελος, unde angelus, Engel. Plurale in Targ. saepius legitur. Absoluta forma esset אַנְגְּלִין. Emph. תְּרֵין אַלְפִין דְּאַנְגְּלַיָּא duo millia angelorum, Ps. 68, 18. Elias legit דאנגלי מרומא angelorum excelsi. Const. וְיִתְנוּן אַנְגְּלֵי מְרוֹמָא et annunciabunt angeli excelsorum coelorum justitiam ejus, hebr. וַיַּגִּידוּ שָׁמַיִם Ps. 50, 5. Sic Ps. 97, 6 et 148, 1. ואנגלי מרומא et angeli coelestes excelsi non sunt mundi coram ipso, hebr. ושמים, Job. 15, 15. ואנגלי מרומא inter angelos coelestes, Ps. 86, 8. לאנגלי מרומא angelos coelestes, Ps. 50, 4.

אַנְגְּלִין Vide infra in אנל.

אַנִיגְרָא[174] *monetae parvae species, quae pro majori commutabatur*: Talm. בדינר אנקא ואניגרא pro denariis anka et anigra, B. metzia 46b.

אַנִיגְרוֹן[175] *cibi vel decocti genus cum herbis et vino aquae immixto*: אניגרון ואכסיגרון. Frequens hoc apud Talm. לול שפן אנגרון אנרדפק Pesach. 112a; glossa, לחש הוא est incantatio. Alibi, אניגרון ואבנגר ותירייקי Schab. 109b. ubi secundum אבנגר significat *colocynthidas*, quam significationem Munsterus male attribuit voci אניגרון. Tertia vox est *theriaca*.

אַנְגַּרְיָא, אַנְגְּרִיאָה *angaria, adactio, coactio ad currendum, ferendum onus, aut faciendum opus publicum principis aut magistratus*. Tale opus facientes dicuntur Graecis ἄγγαροι *angari*: et ἀγγαρεύω *adigo, cogo ad ministerium angarorum praestandum*. Id Hebraei dicunt עשות אנגריא *facere, praestare angariam*; et cum intercedente praepositione, עשה בו אנגריא fecit in vel cum eo angariam, i. e. ejus ministerio vel opere ad angariam usus fuit. De graeco ἄγγαρος vide appendicem Henrici Stephani in Thesaurum suum linguae graecae. Inde ἀγγαρεία officii servilis publici praestatio, quod fere inviti et coacti faciunt, qui faciunt. Nomen ἄγγαρος dicuntur Graeci, Suida teste, a Persis accepisse, unde postea alias efformarunt. A Graecis Hebraei a tempore Christi mutuarunt nomen אַנְגַּרְיָא, cujus frequens apud Talmudicos et communes Rabbinos usus est, qui ex sequentibus patebit. Legitur de quodam R. Eliesare, cui cum magnae divitiae a patre relictae essent, tamen accepto vasculo farinae mundae in humeros suos, longe lateque peregrinatus est ad scholas varias, ut legem disceret, i. e. studium verbi divini prosequeretur: פעם אחת מצאוהו עבדיו ועשו בו אנגריא quadam vice inciderunt in ipsum (in itinere) servi ipsius (non agnoscentes scil. ipsum) feceruntque cum ipso angariam, i. e. adegerunt ad opus diurnum principis praestandum. Glossa: אנגריאה i. e. עבודת שר העיר opus principis urbis, Joma 35b. Item או שנעשית אנגריא aut qui factus fuerit angaria: B. metzia 78a in Mischna. Sermo est de asino ad iter simpliciter conducto et factus fuerit angaria, i. e. eo ad opus servile publicum usus fuerit conductor, tunc tenetur abusum domino suo compensare. Distinguit ibi Gemara בין אנגריא חוזרת inter angariam redeuntem, i. e. ordinariam, quae saepe solet

---

[174a]) V. notam p. 42.

[174]) Haec vox derivanda videtur a נגר „fluere factus, fusus, effusus, ad fluendum compulsus est." (Similis locutio apud Germ.: ein Kapital flüssig machen). Omnino radici נגר inesse videtur notio dissecandi, in particulas dissolvendi (ita Graeci ejus modi numulos κερμάτια a verbo κείρειν, nos Scheidemünze vocamus). Hac de re in Talm. et Targ. נַגָּר de eo, qui opus aliquod in particulos dissolvere potest, i. e. *artifex, opifex*, vel de eo, qui quaestionem aliquam accuratissime, in minimas particulas dissecat et explicat (ut Graeci λύειν, Latini *solvere*, nos *lösen*), i. e. de *viro docto*. Cf. Aboda s. 50, 6. לית נגר בר נגר דיפרקיניה, ubi de tali artifice verbum פרק adhibetur, quod ex nostra sententia verbo נגר similem notionem praebet.

[175]) Videtur esse gr. οἰνόγαρον, h. e. puls quaedam (γάρον), ad quam conficiendam vinum adhibebatur. V. quae de simili voce ὀξύγαρον scripsimus.

praestari, ובין אנגריא שאינה חוזרת et inter angariam non redeuntem, i. e. extraordinariam operam. Item: מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים ר״י שנים מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו i. e. Quare punitus fuit Abraham pater noster, ut in servitutem redacti fuerint liberi ejus in Aegypto ducentos decem annos? Propterea quod exercuit angariam cum discipulis sapientum, sicut dictum est:. et armavit tyrones suos, natos domi suae, Gen. 14, 14. Nedar. f. 32a. Per Tyrones intelligunt institutos et imbutos a se in lege domini, quibus serviliter abusus fuit ad militiam. Item: מפני מה נענש אסא מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים שנ׳ והמלך אסא השמיע וגו׳ quamobrem punitus fuit Asa? propterea quod fecit angariam cum discipulis sapientum, sicut dictum est: et promulgavit rex Asa in toto Jehuda etc. 1. Reg. 15, 22. Glossa, אנגריא i. e. עבודת המלך opus regis: Sota 10a. R. David in Comm. 1. Reg. 15, 22. אין נקיא שעשה אנגריא לתלמידי חכמים ומפני זה נענש וחלה וכו׳ nemo erat immunis. Fecit enim angariam omnibus sapientibus et propterea punitus fuit rex Asa et aegrotavit ex pedibus suis, eo quod ad serviles operas hasce abusus fuerit discipulis sapientum. Item: דוד אביך פרץ פרצות בחומה כדי שיעלו ישראל לרגל ואתה גדרת אותם כדי לעשות אנגריא לבת פרעה David pater tuus rupit rupturas in muro, ut ascenderent Israëlitae ad festum magnum: tu vero (rex Salomon) obsepivisti eas, ad faciendum angariam filiae Pharaonis, Sanh. 101b. David fecerat rupturas in muro, i e. complures aditus fecit populo, ut magno numero commodius possent intrare urbem et ad tria magna festa, juxta legem, in templo comparere: tu vero rex Salomon, obstruis istos aditus, ne populus accedat, abuterisque filia Pharaonis quasi ad servile opus, ut sedeat in porta et omnes transeuntes ei honorem exhibeant, operas suas offerant et tributum singuli pendant. Hinc quidam אנגריא hoc loco explicarunt *tributum*, et sic Gerson in sua versione germanica. His possunt illustrari loca Evangelistarum, ubi verbo hoc utuntur: ut Matth. 5, 41. Quisquis te ἀγγαρεύσει ad miliare unum etc. Matth. 27, 32. Hunc ἠγγάρευσαν angariaverunt ut portaret crucem. Marc. 15, 21. Praeterea ἀγγαρεύουσι angariaverunt praetereuntem.

בְּאַנְגַרְיָא *coacte, invitus*: לא עשה את המצות באנגריא אלא בשמחה non fecit praecepta coacte, vel invitus, sed hilariter et lubens: Item לא עשה באנגריא אלא מיד non fecit coacte, sed subito, Medr. Till. Ps. 112.

אנגרוטינא *species tributi, idem quod* הֲלָךְ: In Ber. rab. s. 64. In textu scribitur אברוטינה, quod corruptius. In glossa priori modo. In Jalkut 33a אנגרוטנא.

אַנְגַרְבָטִים *bajulus, gerulus*. Videtur esse Graecum ἀγγαρευτής. Adducit B. Ar. ex Pesikta.

אנגרמוס *praefectus mensuris*, glossa ממונה על תיקן המדות ויש בידו להלקות ולהעניש מעוותי המידות qui praefectus est inspectioni mensurarum et potestatem habet puniendi falsantes eas, Μετρονόμος. Talm. hier. B. bathra f. 15a. b c. V.

אנד אַנְדוּכְתָרִין *folia, tabulae, lintea aut similes res, in quibus scriptura pingi, aut penicillis figurari potest*: אבל לא בכתב שעל גבי כיפא ואנדוכתרי sed non cum scriptura, quae sit in saxo aut peplo muliebri, Talm. Gitt. 20a Sermo de libello repudii, qui tali modo aut forma confici non debet. Hinc Munsterus *penicillum* interpretatus est.

אַנְדְסְקִין *notarii caesarii*: vide דסק.

אַנְדְיפָא, אַנְדִיפֵי[176] *frons: tempora, latera capitis ab utraque frontis parte*: Talm. המוציא סיד כדי לסוד אנדיפי afferens calcem, ad illinendum eam temporibus, ad inungendum tempora, ut scil. pili defluant, Schab. 78 in Misna. In Gemara postea subjicitur: מאי אנדיפא אפותא quid est andipha? frons, f. 80b. *Significat tempora inferiora*, (quam partem alias vocant בֵּית צִדְעָא) ubi minutiores pili prodeunt, quos solent puellae linimento erodere. Hoc in sabbatho facere, prohibitum est. Hinc Munsterus explicavit: Ornamentum quod adhibetur temporibus faciei.

אנדיקוס Vide supra in אגר, in אגריקוס.

אנדיתיקום Vide in ordine אנט.

אַנְדְרוֹגִינוֹס *androgynus*, ἀνδρόγυνος, q. d. *masmulier, marifemina, mas pariter et femina, utriusque sexus signum habens, Hermaphroditus*. De horum juribus multa passim in Talmud traduntur et summatim in fine Seder Serahim. De Adamo primo scribunt: בשעה שברא הקב״ה את האדם הראשן אנדרוגינוס בראו הה״ד זכר ונקבה בראם i. e. qua hora creavit Deus benedictus Adamum primum, androgynum creavit ipsum, sicut dictum est: „Marem et feminam creavit eos," Gen. 1, 27. Ber. rab. s. 8 in princ.: Vaj. rab. s. 14 in princ. תיבה אנדרוגינוס „dictio androgynos, quae est masculinae et femininae formae," I. Sam. 6, 12 in R. Salom. Vide et clavem nostram Masorethicam.

אַנְדְרַטָא, אַנְדַרְטָא *statua, simulacrum virile*. Dicunt et אַנְדְרָטִין forma singulari: גחנין לאנדרטא incurvant se statuae. Esth. 3, 2. והוה גחין לאנדרטא fuitque procumbens coram statua, ibid. ולאנדרטא די הקים et coram statua quam erexit, non procubuit, v. 4. Plural. אָרוּם אֵין מָרְדְכַי גָחִין לְאַנְדְרַטַיָא quod Mardochaeus non procumberet coram statuis, v. 5. Melius legitur singulariter לְאַנְדְרַטָא, ut in praecedentibus. Apud Rabb. frequens ejus usus est: et ex altera forma. אמר המלך אנדרטין אני עושה אותה dixit rex: statuam ego facturus ex eo, Ber. rab. s. 8. Postellus hic reddit ἀνδρώτιον, h. e. statiunculam humanam.

אַנְדְרִיאַנְטוֹס *idem*. In Schem. rab. s. 51. „Similis est haec res homini, qui odio prosequebatur regem et quaerebat dominari super ipsum: sed non poterat. Quid fecit? הלך אצל אנדריאנטוס להפילו ivit ad statuam regis et voluit dejicere eam, sed timebat ne occideretur a rege. Quid ergo fecit? Accepit stylum ferreum et suffodit parietem, dicens, מתוך שאני מפיל את הכסים אנדריאנטוס נופל dum ego corruo fundamentum, concidet quoque statua vel effigies (super illud scil. posita). Hoc idem est cum אדריאנטוס, de quo supra. In Schem.

[176] Videtur ortum esse ex gr. ἀντωπός; τὰ ἀντωπὰ enim sunt pars antica faciei, (frons).

rab. s. 27. Simile hoc est avi, qui fugit ab aucupe, ונפל לתוך ידו של אנדרואנטיס et incidit in manum statuae. Id videns auceps, incepit ei illudere, et dicere: quam egregia est fuga, quam arripuisti? Guido hic exponit *falconerius*. Glossa איקונין של מלך statua, simulacarum regis. Est ex Graeco *ἀνδριάς, ἀνδριάντος* unde *ἀνδριάντα χρυσοῦν ἔκτισεν* statuam auream erexit.

אַנְדְּרִיאָנוּס *Adrianus*. Tanchuma in Gen. 6, 1. Idem quod אדריאנוס.[177] Sic dicitur **אַנְדְּרוֹנָא** et **אִדְּרוֹנָא**.

אַנְדַּרְלוֹמוּסִיאָה *pestis, pestilentia*. Corruptum graecum est ex *ἀνδρὸς* et *λοιμὸς*. Apud Rabbinos, בכל מקום שאתה מוצא זנות אנדרלומוסיאה באה והורג הטובים והרעים in quocunque loco invenis scortationem, ibi pestis venit et occidit bonos et malos, Ber. rab. s. 26. Rab Salom Gen. 6, 13.

אַנְדְּרוֹנָא[178] *coenaculum, conclave, camera,* idem quod אדרונא de quo supra: כאינדרונא מעליתא sicut camera superior, Menach. 33 b. Graece *ἀνδρὼν* andron, conclave virorum.

אַנְדְּרְפְּטָא *avis nomen*, Talm. Pro ט etiam est ת, ut saepe hae literae commutantur. Scribitur אנדריפטא, quod docet esse cum Chirek in medio, non Pathach, ut Munsterus notavit. Duplicis generis fuit, שבור אנדריפטא quae ad esum licita: פירח אנדרפטא quae vetita fuit: Cholin 62 b.

אַנְדְּרוֹפִּיקוֹס *hydropicus*. In Jalkut in Jobum, in illud: „et appendit aquas in mensura", Job. 28, 25. Homo constat ex dimidia aqua et dimidio sanguine. Quamdiu juste vivit, non plus est aquae in homine, quam sanguinis. Quando peccat, tunc vel aqua exuberat, ונעשה אנדרופיקוס et fit hydropicus, vel sanguis superat aquam, ונעשה מצורע et fit leprosus, quomodo dicitur אדם quasi אודם.

אנה

אֲנָה *ego:* vide supra in אנא.

אָנָה *ubi*. Apud logicos, *Praedicamentum ubi*, ut in More et alibi.

אָנָה *decipere, defraudare:* **נִתְאַנָּה** *decipi, defraudari*, Talm. et Rabb. בין שנתאנה שוכר בין שנתאנה משכיר sive deceptus sit conductor, sive deceptus sit locator: המתאנה יכול להחזיר החפץ ולא יקנה כלל deceptus (a venditore) potest restituere rem emptam et non emerit quicquam, i. e. et emptio habetur pro nulla re, ac si plane non emisset.

אוֹנָאָה *deceptio, defraudatio, maxime in emendo*

---

177) Adrianus. Nisi tempus, quo hic imperator vixit, recte perspexerimus, plures locos in Talmud et Midr. intellegere non poterimus; quare necesse videtur de eo pauca exponantur. Hadrianus qui Trajano (טוריינוס q. v.) successit a. 117 p. Chr., a. 47 post Hierosolyma a Tito diruta, ab initio Judaeis favere videbatur; quid? quod R. Josua b. Chananja, archisynagogus (ארכלומטקים) et Pappus et Lulianus fratres Trajano imperante capitis damnati sed a morte liberati (Tanith 18b) templum Hierosolymitanum restituere coeperunt (Ber. rab. 64). Mox vero, mutato imperatoris animo opus inceptum turbatum est, id quod Judaeorum animos vehementissimo offendit. In planitie Bet (s. Hadad) — Rimmon (הדד רמון בבקעת מגידון, quae et בקעת ידים, (Elia rabba 30) propter duo flumina diversa [ידים] vocabatur, quae sec. Hieron. in Zach. 12, 16 posteriore tempore Maxianopolis dicta est; v. רמון) populus congregatus paene tumultum fecisset, nisi R. Josua b. Chananja, vir mitissimus animos placasset. Seditio vero per R Akibam, qui R. Josuam secutus est, ejusque sectatores (ad numerum XII. vel ut alii dicunt XXIV. mill.) commota duce Bar Kochba (proprie ב' כוזיבה q. v., a patria Kosiba dicto) exarduit, postquam conjuratorum numerus 400,000 (Dio Cassius narrat 580,000) factus est. Incepit seditio in oppido Tur Malka, טור מלכה (a Maccabaeis in monte Ephraim condito), quum Tinnius Rufus (a Rabb. טורנוס רופוס „Tyrannus Rufus" appellatus) in Palaestina esset, sec. Chron. Euseb. a. XVI. imperatoris Hadriani = 132 p. Chr. Per tres annos et sex menses Judaei seditiosi secundo Marte pugnabant (Medr. Thren., Hieron. ad Dan. 9); a. 136 finitum est bellum Betar oppido capto, postquam Hadrianus Julium Severum, qui antea Brittaniae praefuerat, in Palaestinam misit. Quomodo B. Kochba mortuus sit nescimus (alii narrant a Romanis eum interfectum, alii a serpente ictum esse). R. Akiba ejusque sectatores a Romanis occisi sunt. Praeter eos qui vel fame vel igni interierunt, Dio Cassius narrat plus 500,000 hoc bello interfectos esse; et Romani paene totidem milites amiserunt. — Illo tempore Judaei libertatem politicam prorsus perdiderunt et metropolis ipsorum, Hierosolyma mutato nomine (Aelia Capitolina appellata sunt) Jovi Capitolino consecrata et a Phoenicibus Syrisque colonis habitata sunt. Sed et religio Judaeorum delenda videbatur, ut haec gens plane exstingueretur. Hac de re Hadrianus Judaeos circumcidi, Sabbata celebrari, legem recitari, alia id genus fieri vetuit sub mortis poena; ne mortuos quidem humari licitum erat; atque hoc videtur causa fuisse libri apocryphi *Tobit* conscribendi, quem hebraice (h. e. ea dialectu, quae Rabbinis in usu erat) scriptum esse eo consilio ut Judaeos ad sepeliendos mortuos neglecta etiam vitae cura cohortaretur, nonnulli viri docti obtinent. Etiam liber *Judit* (מגלת שושן) hoc tempore scriptus esse videtur, qui Judaeos ad seditionem concitaret. Dubitari nequit, quin *Aquila* (v. עקילוס), discipulus R. Akibae (ut multi libri Rabb. et Hieron. in Jes. 3, 14 probant) eo tempore Scr. S. in linguam graecam transtulerit.

178) Vide annot. ad אדרון.

*) אנטיגנוס, Antigonos Sochaeus (h. e. Sokho ortus) successor Simonis Justi (Mass. Aboth. 1, 3). Sententiam ejus primariam vide l. l.; magister erat Zadoki et Boethusi (v. Avoth R. Nathan 5), a quibus Sadducaei et Boethusaei originem duxerunt.

*) אנהרותא et אנהורי v. in נהר.

*) אנטובין vel אינטובין Buxt. in Spicilegio hanc vocem addidit scribens: „species herbae amarae, lactucae, Talm. hier. Kilaim c. 1. אנטובין autem corruptum puto pro אנטובין cum ב et esse latinum *intubus* v. *intubum*. Nam sic explicatur vox nota חזרת."

et vendendo: ומחזיר אונאה et reddit (emptor) deceptionem, i. e. rem qua deceptus fuit: vel venditor reddit tantum pretii, quanto defraudatus fuit emptor: יש לו אונאה habet defraudationem, potest jus defraudationis praetendere, et retractare vel rescindere contractum: אונאה אין להם ביטול מקח יש להם defraudationis jus non habent: cassationem emptionis bene habent, i. e. non possunt praetendere se defraudatos esse, possunt tamen rescindere contractum: לעולם יהי אדם זהיר באונאת אשתו שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה semper sit homo cautus de fraude uxoris suae: quando enim lacrymae ejus prodeunt, tunc fraus ejus proxima est, B. metzia 59a. שלשה אין הפרגוד ננעל בפניהם אונאה וגזל וע"א tria sunt ante quae non clauditur cortina (i. e. quae obducta cortina celari non possunt coram Deo) nempe „defraudatio, rapina et idololatria", ibid. Ad ea nunquam convivet Deus, sed perpetuo istorum ultor existit. Raf Chasda dixit: כל השערים ננעלים חוץ משער אונאה omnes portae claudi possunt (coram Deo) excepta porta defraudationis, ibid. Deus convivere potest ad omnia peccata, sed defraudatio nunquam celari potest, semper in conspectu Dei exposita est, ut eam puniat. Talibus prisci voluerunt dehortari suos ab hoc vitio.

אוּנְיְתָא, אוּנָיוּת *Idem.* De his vide quoque in ינה.

אִנּוּן ,אִנְהוּ *ille, ipse et* pluraliter, *illi, ipsi*: אִנְהוּ אַטְעִיוּ ipsum seduxerunt, Eccl. 7, 30. In Targ. rarum est, sed Talmudicis frequentissimum: אמר אנהו נמי dixit ipse quoque. אנהו לא חזו illi non viderunt. שקלי אינהו עפרא accipiebant ipsi terram. Plur. femin. אִנִּין pro אִנְּהֵין. Pro eodem dicunt et נִנְהֵי pro נִנְהֵין, per usitatam apocopam. Videtur autem אינהו esse compositum ex אי et הוא, ut Nun sit epentheticum. Vide et supra in איה.

אנח אִתְאַנַּח *gemere, ingemiscere, suspirare.* Praeter. אִתְאַנַּחוּ כָּל חָדֵי לִבָּא ingemiscant omnes, qui fuerunt laeto animo, Jes. 24, 7. Contracte וְאִתְּנַחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל et ingemuerunt filii Israël, pro וְאִתְאַנַּחוּ, ut habet Jon., Ex. 3, 23. Partic. עַל מָה אַתְּ מִתְאַנַּח quare tu ingemiscis, Ezech. 21, 7. דַּהֲווֹ מִתְאַנְּחִין qui fuerunt gementes, Jes. 21, 2. Fem. בְּרַם הִיא מִתְאַנְּחָא idcirco ipsa gemit, Thren. 1, 8. Imper. וְאַתְּ בַּר אָדָם אִתְאַנַּח tu autem fili hominis, ingemisce, Ez. 21, 6. Fut. תִּתְאַנַּח בְּעֵינֵיהוֹן gemes in conspectu ipsorum, Ez. 21, 6. נתאנח עמא gemit populus, Prov. 29, 2 cum litera נ formativa, more Syro.

אַנְחָא *gemitus, suspirium:* Plur. אֲרוּם סַגִּיאוּ אַנְחָתִי propterea multa sunt suspiria mea, Thren. 1, 22.

תְּנַחְתָא *idem.* Absoluta forma feminina fuit תִּינְחָא quod potuit magis regulariter esse תִּינָחָא; literis א et י commutatis, ut communiter in hac forma. Inde forma emphatica תִּינַחְתָא unde factum תְּנַחְתָא per faciliorem pronunciationem: דְּוָנָא וְתִינַחְתָא moeror et gemitus, Jes. 35, 10. Sic Jes. 51, 11. Ez. 2, 10. מן קל תנחתי prae voce gemitus mei, Ps. 102, 6. תינחתי תעול gemitus meus accedit, Job. 3, 24. ותינחתי et gemitus meus a te non est absconditus, Ps. 38, 10. אשתלהת בתינחתי defessus sum in gemitu meo, Ps. 6, 7. לאיתי בתינחתי idem Jerem. 45, 3.

תּוּנְחָא *idem:* על תונחתי propter gemitum meum, Job. 23, 2.

אֲנַחְנָא *nos:* vide supra in אנא.

אַנְחוּתָא Vide in נחת.

אנט אַנְטִיגְרְפָא *exemplar, scriptura descripta, copia literarum: chirographum.* A Graeco ἀντιγραφή vel ἀντίγραφον. Munsterus interpretatur „scripturam scriptam calamo Gripheo." Error. Item scribit idem, „Contradictio". Non sic, sed *rescriptio, contrascriptio, descriptio.* In Ar. est „scriptura descripta calamo, qui vulgo vocatur גרפיא"ו." Vox est Gallica, *greffe* calamus, unde *greffier* scriba, non Gryphus avis. הב לי אנטיגרפא da mihi scripturam, chirographum, Ber. rab. s. 67. דין הן אנטיגרפא haec est scriptura, hoc chirographum tuum, ibid. In Aruch legitur אנטיגרפין quod puto legendum אנטיגרפון.

אַנְטִידִיקוֹס ἀντίδικος *adversarius, actor, accusator.* Scribitur et אנטידיכוס corrupte. In Ber. rab. sect. 82. Quando Deus judicat populos mundi, sedens judicat, et accurate considerat judicium, ac producit judicium, ואחר כך הוא נעשה אנטידיקוס כנגדן et postea fit adversarius vel actor contra eos. In Deut. rab. s. שופטים (non sunt hic sectiones numeris distinctae): audivi, quod si judex velit jubere, להושיב האנטידיקן ut sedeat adversarius, יושיב jubet sedere. In Medr. Esth. c. 1, 12. corrupte legitur אפילו אנדיתיקוס של בית אבא לא נידונו ערומים ut: etiam adversarii domus patris mei, non judicantur nudi.

אנטיטיה. Vide mox in אנטוכיא.

אַנְטְיוֹכְיָא ,אַנְטוֹכְיָא[179] *Antiochia:* מעלך לאנטוכיא dum ascendis vel is Antiochiam, Num. 13, 22 in Jonath., pro hebr. חֲמָת. Sic וית אנטוכיא et Antiochiam, Gen. 10. 18 in Targ. hier. pro hebr. ואת החמתי. Ap. Talm. עבדי מכרתיהו לפלוני אנטוכי לא יצא לאנטוכי שבאנטוכיא יצא servum meum vendidi Simoni Antiocheno, non valet: Simoni Antiocheno qui Antiochiae habitat, valet, Gitt. f. 44 b.

אַנְטוֹכִי *Antiochenus,* qui natus est Antiochiae et potest alibi habitare.

אַנְטִיוֹכוֹס *Antiochus,*[180] אנטיוכוס הרשע Antiochus impius. Sic vocant eum qui Graecis Antiochus ἐπιφανής illustris.

---

[179]) Antiochia non est Hamat; haec enim urbs posteriore tempore Epiphania, nunc Hama vocatur. V. suo loco. Jonathan vero pro hebr. חמת scribit 'א, quia Antiochia (Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ Δάφνης s. ad Orontem) a Seleuco Nicatore condita maxima Syriae urbs erat, ut antea Hamat. (V. quae scripsimus ad אלכסנדריא).

[180]) Antiochus Epiphanes etiam קיסר *Caesar* appellatus. V. Gitt. 57 b. Echa rabb. 67 d. 68 a. ubi historia matris et septem filiorum ex II. Macc. satis nota refertur. Fortassis M. Taanit 4, 6. Antiochus dictus est אפוסטמוס (Ewald, Gesch. d. V. Israel, tom. 4 p. 381 ed. III.)

*) Buxt. in spicil. addit אַנְטִיכְרֵיסִיס ἀντίχρησις, Graece *mutuus usus.* In Talm. hier. B. metzia c. 5. הרא אנטיכריסים רבית הוא haec ἀντίχρησις species usurae est. Antichresis apud Jureconsultos est, quando creditori debitor

אַנְטִיכִי *lebes ex aere*: אנטיכי אפעפ"י שגרופה לא שותין ממנה lebes etsi extersus sit, non tamen bibunt ex eo, sc. in sabbatho, Schab. c. 3 in Mischna. Munsterus scribit אנטיכי prave.

אַנְטַל *quartarius, mensurae nomen*: איזהו אנטל זו רביעית תורה quid est antal? quartarius legis, Tal. B bas. f. 58 b. Originis graecae esse videtur: nam *ἀντλέω*, *ἐξαντλέω* haurio, exhaurio: *ἄντλημα* haustorium, vas hauriendi. In glossa scribitur אינטל.

אַנְטְלְיָא *ἀντλία, situla, haustrum, antlia,* ut apud Martialem, „Curta laboratas antlia tollit aquas.“ Alibi est „Gutturnium, unde lavantur manus“ et sic possit esse a נטל lavare manus. Utrumque hoc legitur in Comment. R. Sal. in Machschirin c. 6. עלמא מדמי לגלגלא דאנטליא דמילי מתרוקן ודמרוקן מתמלא mundus hic similis est rotae sitularum (h. e. multas situlas vel haustra multa habenti:), quod plenum est evacuatur (dum sc. rota circumagitur) et quod vacuum est, impletur, Vaj. rab. s. 34. Sic in hoc mundo unus ascendit, alter descendit, qui nunc in honore versatur, mox deturbatur, qui hodie dives est, cras fit pauper et contra. Plur. אנטלין *haustra.*

אַנְטְלָר *praefectus, praepositus, curator, procurator.* In Talmud hier. lib. Sanh. c 2. ואנטלר בשבועה et curator per juramentum? glossa אפיטרופוס. Graecis *ἐντέλλω* faciendum injungo, mando, praecipio. *ἐντελεῖς* i. e. *οἱ ἄρχοντες.*

אַנְטִימִיסִיוֹן *dignitas, honor, honoratio; ἀντιτιμάω vicissim honoro. ἀντιτίμησις mutua honoratio vel aestimatio. Τίμησις* honor, honoris delatio.

אנטיגייא. In Talm. hier. M. Katon c. 3. מהו בלנרי נשים quid sunt balneateria mulierum? Rabbini Caesarienses dixerunt אנטיגייא.[181] Glossa non explicat. Ibidem in Kilaim c. ultimo legitur pro eo אנטיטיה.

אַנְטוֹנִינוֹס *Antoninus,*[182] imperator Romanus sic dictus.

אוֹנְטוֹס *sic, ita, ad hunc modum, vere, omnino.* Aruch scribit אנטוס sine Vav. In Vaj. rab. s. 33 in illud הַצְדָא שַׁדְרַךְ omnino, vere Sedrach Meschach et Abednego etc. Dan. 3, 14. מהו הצדא אנטוס quid est הצדא? Rabbi Abba dixit, אנטוס. Graecum est *ὄντως vere, revera.* Sic et Aben Esra exponit הצדא, i. e. האמת הוא כבא *vere* ita se res habet. Munsterus omisit.

אַנְטִיפַּטְרוֹס[183] *Antipatris, Ἀντιπατρίς;* nomen urbis in Palaestina, ab Antipatro, Herodis patre, nomen sortita. Unde in N. T. milites dicuntur Apostolum Paulum duxisse *ἀντιπατρίδα*, Antipatridem, Actor. 23, 31.

אַנְטִיפָּטֵר *Antipater,* cujus nominis plures fuerunt Dicunt etiam אַנְטִיפַּטְרַס pro eodem.

אַנְטִיפַּטְרִי *Antipatriensis.* Fem. נתר אלכסנדרית ולא אנטיפטרית nitrum Alexandrinum et non nitrum Antipatriense, Tal. Nidda 62 a. Pro eo prave legitur אנפנטרין in Schab. 90 a transpositis literis פ et ט.

אַנְטִיפָרִיס *Antipatris,* urbis ejusdem nomen, ut ante: מעכו עד אנטיפרים ab urbe Acco usque ad Antipatrida, Ber. rab. s. 61.

אַנְטִיפַּטָא, אַנְטִיפָתוֹס, אנטפיתא *praefectus,* alium tamen superiorem habens. Ar. eum facit tertium a rege. אנטיפתא דקיסרין praefectus Caesareae. Legitur in Talm. hier. Berach. c. 5 et Medr. Kohel. c. 3, 6 et 11, 1. Est Graecum *Ἀνθύπατος Proconsul,* qui consulis vicem gerit, ut Act. 3, 7. 12.

---

praedium aliquod pignori dat cumque eo paciscitur, ut donec pecunia solvatur, creditori re uti et inde fructus suos facere liceat, in vicem usurarum. Haec et inter Christianos in Jure Canonico tamquam usurae species est prohibita.

181) Buxtorfius B. Aruch secutus locum Talmudicum supra laudatum intellexisse non videtur. Cogitari nequit vocem בלנרי, in Misna et Talm. usitatissimam, voce אנטיגיא, quae multo rarius legitur, cujus radix non facile perspicitur, explicari. Neque dubium est, quin מהו *pron. relat.*, non inter. sit, ita ut accuratior vestium illarum descriptio adponatur: vestes, quae אנטיגייא, h. e. *ἀνθινὰ* (*ἱμάτια*) sunt, vestes, in quibus flores picti sunt, quales meretrices Veneri sacrae gestabant (cf. Hermann, Lehrb. d. Antiqu. 3, 29). Etiam Veneri balneas sacras fuisse compertum habemus ex Aboda sara 44 a. — Ex hac sententia אנטיגיא est forma plur. emph. (respondens plurali בלנרי); forma sing. esse debet אנטינא v. אנטינה, quam revera reperimus, quando in *Sifri* (sect. ראה) pro אבטינא (vel etiam אבטינה, ut in nonnullis libris est), quod explicari nequit, legimus אנטינא. Satis enim notum est, litteras ב et נ a librariis haud raro confundi. Hanc emendationem rectam esse, eo verisimilius est, quod lexicographi antiquiores vocem אבטינה in lexica non receperunt.

Dr. M. Landsberg.

182) In Talm. et Midr. plures viri hujus nominis memorantur: 1. א' רבה Antoninus major (Midr. Koh. 10, 5) = Antoninus Pius; 2. א' זעירא Antoninus minor (ibid. in versu qui incipit כשגגה) = Antoninus Commodus, prioris nepos; 3. saepissime occurrit אנטונינוס nullo alio nomine apposito. Hic apparet fautor Rabbi, qui propter Misnae collectionem insignis est. Viri docti dubitant, quis imperatorum Romanorum intellegendus sit. Notissima sententia et argumentis multis fulsa est, quae legitur in: Ersch und Gruber, Encyclopaedie (Sect. II. vol. 27 s. v. Juden), ex qua Heliogabalus intelligendus est. *Rapaport* tamen subtiliter et docte (in appendice ad Erech Millin) demonstravit, istam sententiam prorsus falsam esse. Quicunque opinione praesumpta non ducitur, concedet Rapaport recte de hac re judicasse, illumque Antoninum necessario M. Aurelium Antoninum esse.

183) Haec urbs ab Herode M. condita in memoriam patris Antipatri in planitie haud procul a mari inter Hierosolyma et Caesaream eo loco sita erat, quo antea *Καφαρζαβᾶ*. Ibi R. Akiba (Midr. prov. 9, 1) a discipulis suis sepultus est, quamvis Hadrianus vetuisset Judaeos sepeliri (v. s. אנדריאנוס).

*) אַנְטִיקִירוֹס n. pr. gentis; ita ponitur pro n. gent. מעכתי Deut. 14, 14. Nonnulli volunt graecum esse (*ἀντικύριος = ἀντίθεος, impius*) conferuntque sententiam rabb. (Ber. r. s. 57), quae nomen מעכתי a verbo מעך *fricuit, contrivit* ducit, ut sit *gens conterenda.*

אַנְטִיקֵיסָר *Vice-Caesar, Caesaris locum tenens, vicarius, gubernator aut praefectus:* הוא ואנטיקיסר שלו ipse et vicarius ejus, Ber. rab. s. 53. ומלך בבל אנטיקיסר שלו היה יושב בירידו et regis Babyloniae gubernator residebat in Jericho, Ber. rab. s. 35. in fine. Glossa, פקיד *Praefectus,* משנה *secundarius, vicarius*

אַנְטְרִידָנָאֵי *nomen gentis,* Gen. 10, 18 in Targ hier. pro hebr. הָאַרְוָדִי.[184]

אבי אוּנְיָיקִי *nomen proprium regionis, quae a Tubal originem coepit:* inde apud Talmudicos, חובל זה בית אונייקי „Tubhal" Gen. 10 „est Beth Unjaki," Joma f. 10a. גבינות בית אונייקי casei Unjakini, sc. prohibiti sunt.

אֲנִיצִין Vide infra אנץ.

אנך אוּנְכָא *onyx, lapis pretiosus:* כנשין אונכין ומרגלין colligentes onychas et margaritas, Num. 33, 8 in Tar. Jonath. In Gemara scribitur איגך et a R. Salom. explicatur נופך *carbunculus:* ע"ץ f. 8b.

אנל אַנְלִיגִין *pulpita, quibus libri imponuntur:* Aliis *theca, sacculus ex corio, cui liber includitur:* Tal. Kelim c. 16. Quidam libri habent אַנְגְּלִין, alii legunt אַנְלִיכְגִין.[185]

אנם אִינוֹמְלִין οἰνόμελι *vinum melle conditum, vinum mulsum: potus ex vino, melle et pipere, secundum Hebraeos:* איזהו אינומלין אינומלין יין ודבש ופלפלין quid est Inomelin? Inomelin est vinum, mel et piper, ע"ץ f. 30a. ועושין אינומלין בשבת faciuntque vinum mulsum in sabbatho, Schab. 39b in Mischna. Aruch notat, in quibusdam libris legi ייגומלין, quod esset compositum ex Hebraeo et Graeco, inusitate. R. Salomo barbare exponit פושן *infusum.*

אנן (אֲנַן) *maestum, tristem esse, lugere, maerere, plangere ob mortuum:* לִבְּהוֹן דְחַכִּימַיָא אָנִין cor sapientum maeret (propter vastationem domus Sanctuarii,) Eccl. 7, 4. Rabbinis verbum usitatissimum est. עד מתי מתאונן עליו quamdiu plangit super eo? alius dixit: toto die quo mortuus est: alius dixit, toto die ac nocte: alius dixit, quamdiu non est sepultus, Zevach. 100 et 101.

אוֹנֵן *plangens, maerens, lugens ob mortuum.* Distinguitur ab אבל „lugens", quod generalius est, et ad externum luctum, vestitum sc. lugubrem potius refertur: אונן vero ad internum luctum et maerorem animi. R. Sal. Lev. 10, 19. אין אונן אלא ליום קבורה non est plangens, nisi die sepulturae. Alibi idem, אונן כל זמן שלא נקבר המת maerens dicitur, quamdiu non est sepultus mortuus.

אֲנִין *maestus, tristis:* אניני הדעת maesti animo, tristes, melancholici. Vide רתחן in רתח.

אֲנִינָה *planctus, moestitia, lamentum, tristitia, maeror:* אם אכלו באנינה si comederit illud (aliquid de decimis secundis) in maerore, M. scheni c. 2.

אֲנִינוּת, אֲנִינוּתָא *idem:* אבילותא ואנינותא luctum et maerorem, hebr. ואניה, Thren. 2, 5. יהי כפין באנינותיה sit esuriens in maerore suo, Job. 18, 12. Talmudici, לא חיו מתאבלין אלא אוננין שאין אנינות אלא בלב non fuerunt lugentes, sed maerentes: non enim est maeror nisi in corde, Sanh. 47b, אנינות לילה דרבנן planctus noctis a Rabbinis est, statutum Rabbinicum est, Berach. 16b. אנינות לילה אינה מדאוריתא אלא מדברי סופרים maeror noctis non est ex lege (Mosis), sed ex statutis scribarum, Zevach. 101a. Scriptum enim est: הן היום „ecce hodie etc." Lev. 10, 19 ad quod scribit Gemara, היום אסור ולילה מותר de die vetitum est, noctu licitum est, Zevach. ibid. Agnus paschalis noctu licitus est maerenti sive lugenti, interdiu non. Lugens enim de eo non debet comedere. At noctu non censetur אנינות maeror vel luctus esse, sed tantum de die.

אֲנַן vide in אֲנָא. **אִנּוּן** vide in אֲנָא: et ibid. אִנּוּן nam ultimum Nun pertinet ad numerum pluralem.

אַנּוֹנָה, אַנּוֹנָס *annona, cibus, victus, comeatus, frumentum: tributum annuum in annonam conservandam:* המלך היה לו מעלה אנונה rex suppeditabat ipsi victum; אני מבקש לכפול אנונה לך ego cupio duplicare tibi frumentum, Ber. rab. s. 47. אע"פ שהן נגבין אנוניות ואנגריון etiamsi sint onerati tributis annonae et angariis, Vaj. rab. s. 23. חותכת אני אנונא שלך אמר לה נותן לחם לרעיבים i. e. praecido ego tibi annonam: dicebat ipsa: „deus dat panem famelicis", Ps. 146, 7. Ber. rab. s. 87 in fine. Sic adducitur in Aruch et in Jalkut in s. וישב. At in Ber. rab. hodie pro eo legitur פרנסה *alimentum.* Huc pertinet quoque ex Vaj. rab. s. 10. עשרים וארבעה אנונים את נסיב viginti quatuor annonas sive cibos accipies, quod ibidem in textu exponitur de 24 מתנות כהונה donis sacerdotii. B. Ar. exponit פרנס. In Jalkut 108a exponitur כל הצומח מן הארץ.

אִינִינְיָה *Ananias,* nom. propr.: Rabban Gamaliel בן איניניא filius Ananiae, Tal hier. Peah c. 1.

אַנְנְקִי *necessitas, calamitas, afflictio, angustia.* Graecum ἀνάγκη: כד עללין לשעת אננקי quando incidunt in tempus necessitatis, Gen. 22, 14 in Tar. hier. ubi in Jonath. legitur אֲנִיקִי prave. בהדא שעתא דאננקי in hac hora necessitatis, Gen. 38, 25. in Jon. לאננקי in necessitate, Esth. 5, 1 in secundo Targ. ad finem versus. שַׁעַת אַנַנְקִי hora necessitatis, i. e. שעת הדחק tempus pressionis, afflictionis, calamitatis: non autem significat „horam vel tempus simpliciter", ut Munsterus perperam notavit, multo minus „pulchrum et decorum", ut idem voluit. Videtur et adverbialiter sumi, ἀνάγκῃ, i. e. ἐξ ἀνάγκης *necessario, coacte.* In Ber. rab. s. 12. בשר ודם מותח אוהל אננקי על ידי שהות הוא רפה cum caro et sanguis extendit tentorium, ἀνάγκῃ necessario per moram (i. e. successu temporis, quum diu extensum relinquitur) fit remissius. Mirum ni hic Munsterus legit אהל אננקי tentorium pulchrum.

אנס (אֲנַס) *cogere, adigere vi, vim aut violentiam in-*

---

184) ארוד nomine significatur Aradus, urbs et insula Phoenicum haud procul a litore remota, condita a Sidoniis (cf. Gen. 10, 18 et Strab. 16, 2, 13). Posteriore tempore in terra continenti exadversum hanc insulam urbs Antaradus condita est, a cujus nomine vocem אנטרידנאי deductam esse sponte apparet. Mirum igitur videtur quod nonnulli hanc vocem putant compositam esse ex voc. gr. ἀντὶ et Ῥόδος, quasi significet „incolas e regione insulae Rhodi".

185) Haec vox corrupta est ex gr. ἀναλογεῖον, quod vel thecam librorum vel pulpitum (ἀναγνωστήριον) significat

ferre. vi comprimere, diripere, depopulari, opprimere. Praeteritum אין מסתא אנס לחבריה si facultates diripuit a socio suo, Num. 5, 7 in Jon. בלמא אנסיה pro nihilo oppressit eum, Jes. 52, 4. וית מן אנסית et quem oppressi, hebr. רצותי contrivi, 1. Sam. 12, 3. דלא אנסית quae non rapui, hebr. אשר לא גזלתי, Ps. 69, 5. ולא אנסתנא neque vim intulisti nobis, hebr. רצותנו 1. Sam. 12, 4. אֲנִיסוּ אוּנְסָא בְגַוִּיךְ diripuerunt direptionem, vel violentiam exercuerunt intra te, hebr. עשו בעשק egerunt violenter, Ez. 22, 7. Partic. וְכָל רָז לָא אָנֵס לָךְ et nullum arcanum opprimit te, Dan. 4, 6 q. d. molestum tibi est, ut non illico et ex tempore illud solvas et explices. וַי דְאָנֵיס מָמוֹן דִרְשַׁע לְבֵיתֵיהּ vae illi qui per vim infert divitias in domum suam, i. e. per vim et oppressionem aliorum comparatas, Hab. 2, 9. Plurale דַהֲווֹ אָנְסִין לְהוֹן quo fuerunt opprimentes eos, vel diripientes, Jud. 5, 11. ואנסין חשיכיא et vim infertis inopibus, Amos 4, 1. ואנסין ועשקין et vim inferunt oppriduntque virum et domum ejus, Mich. 2, 2. ובאנסי אגרא דאגירא et in eos qui vim inferunt mercedi mercenarii, i. e. violenter detinent, Mal. 3, 5. דין חולק לאנסנא haec est pars direptorum nostrorum, Jes. 17, 14. Part. Pehil sive passivum praeteritum, חֲמָרָךְ יְהֵי אֲנִיס asinus tuus erit direptus e conspectu tuo, hebr. גזול, Deut 28, 31. עמא אניסא ובזיזא populus violenter oppressus et direptus, Jes. 18, 2. Plur. אֲנִיסִין דְבֵית אֶפְרַיִם direpti, oppressi erunt Ephraimitae, hebr. עשוק oppressus, Hos. 5, 11. Infin. דַהֲווֹ מְשַׁחֲרִין לְמֵינַס qui mane surrexerunt ad diripiendum, heb. כל שקדי און, Jes. 29, 20. דמחשבין למינס qui cogitant vim exercere, hebr. החשבים און Ez. 11, 2. Cum affix. לְמֵינַסהוֹן מֵאַחְסַנְתְּהוֹן ut vi expellat eos de possessionibus suis, Ez, 46, 18. Fut. וְלָא תֵינַס neque diripies, heb. תגזל, Lev. 19, 13 in Jon. לָא נֵאנַס אֲרִיסָן non inferemus vim desponsatis, Num. 21, 23 in Jon. וְלָא יֵינְסוּן עוֹד neque opprimient amplius, hebr ולא יונו, Ez. 45, 8. Ex Aphel וְאַרְמְלָא לָא תוֹנִיסוּן et viduam non opprimetis, hebr. לא תעשקו, Jer. 7, 6. Posset forma Pehal תִינְסוּן retineri, quia Aphel inusitatum est. Ap. Rabb. de נערה vel בתולה virgine usurpatum, significat, *vi comprimere, violare, vi pudicitiam eripere.* האונס את הבוגרת qui vim infert puberi, האונס שוטה או חרשת violans stultam aut surdam etc. נֶאנַס *cogi, adigi:* אנוס הייתי coactus fui, Gitt. 34. Ap. Talm., אנסיה ליה עידניה ursit, pressit eum tempus suum, i. e. temporis necessitas, vel naturae necessitas, quo alia habuit ordinaria negotia, vel naturae ipsi erat consulendum. אנסיה ליה משתיא pressit eum potus, male se habuit ex nimio potu.

אֲנוֹסָא, אָנוֹס, אוֹנֵס *violentus, vim inferens, praedo, raptor.* Forma in concreto usitata, ut קָטוֹל occisor, latro. כָּרוֹז praeco, פָּרוֹק liberator et similia. Plur. וְהָא אִנּוּן אָנוֹסִין et ècce illi sunt raptores, vim et injuriam exercentes, contra quam dixi, ut quae justa sunt facerent, Jes. 5, 7. Veneta habent אֲנוּסִין inconvenienter: כלהון אנוסין בגוה omnes sunt raptores in ea, vel אנסין rapiunt, diripiunt, vim publicam exercent. Jer. 6, 6 אב בגלעד הוו אנוסין nonne in Gilhad fuerunt raptores? Hos. 12, 11. Rab. Sal intelligit passive, אב בא להם שבר ואונס quando obvenit ipsis contritio et direptio, quando contriti et oppressi fuerunt, illud ipsimet sibi sua idololatria procurarunt: למא אנא חזי אנוסין quare ego vim inferentes vel oppressores video, Hab. 1, 3. Active, ut mox sequuntur, עבדי ליאות facientes, creantes molestiam. בוזין praedones, חטופין raptores. Sic legendum, ולמא את מסתכל באנוסין ut quid tu intueris oppressores, hebr. בגדים praevaricantes, Hab. 1, 13. Ap. Rabb. אונס *vi comprimens vel stuprans virginem:* Rambam in הלכות נערה בתולה scribit: אי זה הוא אונס שבא עליה בעל כרחה quisnam vocatur אונס? qui per coactionem congreditur cum puella: אנוסה *vi compressa, stuprata per vim:* כל הנבעלת בשדה הרי זו בחזקת אנוסה ודנין אותה בדין אנוסה omnis virgo quae vitiatur in agro, habetur pro stuprata per vim et judicant eam quoque judicio per vim stupratae, ibidem ubi plura vide de utrisque.

אוֹנֵיס *praefectus, dominator, qui subditos premit:* אוֹנֵיס[186] מִדְיָן praefectus Midianitarum, Exod. 18, 1 in Jonath. Onkelos רבא *princeps*. Heb. כהן, quod sic saepe pro principe sumitur. Scribitur tamen hic אונוס, quod Ar vult esse Graecum *ὄνος asinus*, quasi ignominiae causa sic praefectum Midian vocarit. Sic ולאונס דמדין et praefecto Midianitarum, hebr. ולכהן, Ex 2, 16 Jon.

אוֹנְסָא, אוֹנֵס *direptio, oppressio, vis injusta, coactio:* מלין דאונס verba oppressionis, verba vim spirantia, Jes. 59, 4. וחמר אונסא שתן et vinum violentiae bibunt, i. e. ex bonis violenter raptis comparatum, Amos 2, 8. מאונסא דעניי propter violentiam in pauperes, Ps. 12, 6. מכל אונסא וגזילא ab omni oppressione et rapina, Cant. 4, 2, בשקרא בעלובא ובאונסא in falsitate et violentia, Jes. 30, 12. ובאונסא in oppressione et rapina Ps. 62, 11. Plur. חֲמַר אוּנְסִין מַדְלִיק לְהוֹן vinum rapinarum incendit eos, Jes. 5, 11. מרחיק נפשיה מן אונסין elongans seipsum a rapinis vel direptionibus, Jes. 33, 15. Rab. האונס רחמנא פטריה necessitatem Deus misericors remittit. Eum qui vim patitur, Deus quoque excusatum habet. באונס *per coactionem, coacte:* כאן באונס כאן ברצון sive coacte sive voluntarie, Rabbini.

אֲנִיסָא idem: דלא הות בהון אניסא וגזילה in quibus nulla fuit violentia vel rapina, Cant. 6, 5. אניסא יהתל בחכימא injuria dementat sapientem, i. e. donum quod sapienti offertur, ut vim et injuriam faciat egeno, Eccl. 7, 8.

אֲנִיסוּת idem: אין אניסות מסכנין si oppressionem pauperum, Eccl. 5, 7. דכין מכל אניסות וגזילות puri ab omni oppressione et rapina, Cant. 6, 5.

מֵינַס *violentia:* רשמין דמינס signaturas violentiae vel injuriae, Jes. 10, 1.

אֲנַסְיָא *nomen provinciae vel regionis*, Gen. 10, 2 in Targ. hier. pro quo in Onkelo est אוסיא.[187]

אנף אַנְפָּא *facies, vultus, conspectus, superficies:* metaphorice *ora, fimbria externa, quasi sui corporis*

---

186) De hac voce dissentiunt viri docti; Landau pro graeca (sc. *ἄναξ*), Muss. pro latina (honos) habent; Sachs opinatur ita mendose scriptum esse pro אוגינוס (*εὐγενής*). 187) Cf. annot. nost. supra p. 25.

vultus et species. Priori modo pluraliter tantum usurpatur, ut Hebraeorum פנים. Altero modo, על אנפא גוליתהון in ora pallii sui, על ארבעת אנפי גוליתהון in quatuor oris pallii sui, Num. 15, 38 in Jonathane. Alias pro hoc dicitur כנפין. quomodo hic forte legendum est. Plural. אַנְפִּין et constructe. וְאִסְתַּכַּל אַנְפֵּי מְשִׁיחָךְ et intuere vultum Uncti sive Messiae tui, Ps. 84, 10. וסגיד אנפוי על ארעא et procubuit vultu suo in terram, Gen. 19, 1 in Jon. Sic באנפוהי in faciem ejus, et fem. בְּאַנְפָּהּ hebr. בְּפָנֶיהָ Num. 12, 14 in Jon. Saepius in Targum dicitur contracte:

אַפָּא, אַף et hier. אוף *idem*, ut hebraice. Synecdochice *nasus, nares*: לכל אפא ואפא unicuique faciei, Ez. 1, 6. על אפה in faciem vel nasum ejus, Gen. 24, 47. באפוהי in nares ejus. Gen. 2, 7. מאפוהי ומאחורוהי a vultu suo et a tergo suo, II. Sam. 10, 9. Plural. אַפִּין *vultus, facies*: *modi certi, rerum quasi facies et species*. אפין באפין de facie in faciem, Gen. 32, 30. Sic Deut. 34, 10. לא תשתמודעון אפין non agnoscetis vultus in judicio, i. e. non habebitis personarum discrimen in judicio, Deut. 1, 17. ארבעין ותשע־אפין quadraginta et novem modi, Cant. 1, 11. Constr. יַת כַּל אַפֵּי אַרְעָתָא omnem faciem, i. e. superficiem terrae, Gen. 2, 6. ונפלת לאפי דוד על אפהא et cecidit, i. e. procubuit in conspectu Davidis in faciem suam, I. Sam. 25, 23. ואשתטחית על אפי et procubui, vel expandi me in faciem meam, Ez. 1, 28. כנשמת רוח חיין דבאפנא sicut spiritus vitae, qui est in naribus nostris, Thren. 4, 20. ודמות אפיהון אפי אנשא et similitudo, vel species vultus ipsorum erat vultus hominis, Ez. 1, 10. ואפיהן תפיהן et vultus ipsarum et alae ipsarum, Ez. 1, 11. לארבע אפוהי ad quatuor facies illius, Ez. 1, 15. לקבל אפהא e regione faciei suae, Ez. 1, 12. Apud Talmud. כל אפייא שוין vide supra in אוף.

אַפּוּת *facies, vultus, frons*: *nares*. מאפותיה יפוק קטרא ex naribus ejus egreditur fumus, hebr מנחיריו Job. 41, 9. Munst. et Ar. ponunt in ordine אפת: sed ת servile est, ut in aliis in ות finitis et idem est quod אף hebraeum. Ar. simpliciter *frontem* exponit. Ap Talm. ידא אאפותא דרגא לשינתא manus ad frontem apposita, gradus est ad somnum, Pes. 112a. עד דהוה שריק ליה דודבא מאפותיה donec dilaberetur ipsi musca de fronte ejus Pes. 44a. In Jalkut scribitur אאופתא et explicatur על המצח f. 106b.

אַנְפַּט *occursus*: הוא יוצא לאנפטי שלך, ipse egreditur in occursum tuum, obviam tibi: in Medr. Tanchuma et Jalkut 54b. Videtur corruptum ex Graeco *ἀπαντάω, ἀπαντῶ, ἀπάντησις*, per transpositionem literarum. Melius scribitur alibi אפנטי. Vide infra.

אַנְפַּךְ Sic scribit Munst. Judico esse idem quod אַנְפַּק de quo infra.

אונְפְּלֵי *loculi*: *sacculus pecuniarius*, Talm. תן לי הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באונפלי da mihi numum istum. Dicebat: dedi eum tibi, tu autem posuisti eum in loculos tuos, Schev 45a. glos תיק *theca pro numis*. Ar scribit אמפולי David de Pomis, אמפוליר.

אַנְפִּילְיָא, אַמְפִּילְיָא et fem. אַנְפִּילָאוֹת *impilia, empilia, inpilia*: *socci, calcei ex corio tenui, quibus, tanquam soccis, alii crassiores superinduuntur*. Horum usus prohibitus est in solenni ista discalceatione, quae fit in divortiis. Graecae originis vocabulum est. *Πῖλος* in genere est indumentum e lana compactum, sive soccus, sive aliud aliis usibus conveniens. *Πιλέω, πιλόω, ἐμπιλέω* compingo, condenso lanam; *ἐμπίλια* coactilia, indumenta ex lana coacta et compacta, facta. Hinc Latini dixerunt *inpilia et impilia*, de quibus vide lexica latina. Talm. קטן ואנפיליא פסולות minorennis et socci, illegitimi sunt, scil. ad discalceationem solennem istam, de qua Deut. 25. Gitt. 25a. Nam de persona in lege scriptum est אִישׁ *vir* et de re נַעַל *calceus*. Soccus autem ex lana non est calceus. שני מנעלים ושני אנפילאות duo calcei, par calceorum et par soccorum, Schab. 120a, glossa קלצ"ונש של צמר socci ex lana Sunt inter octodecim vestium genera, quae in die sabbatho ex incendio eruere licet. ובאינפליא של בגד et cum soccis laneis, Jevam 103a. באינפליא חליצתה פסולה cum soccis, discalceatio illegitima est, Jevam. c. 12 in princ. Ratio in Gemara redditur, דאינפיליא לא מנעל הוא quia soccus non est calceus, qui sc. debet esse ex corio. הלך ועשה לו שתי אנפלאות ivit et fecit ipsi duos soccos, Ber. rab. s. 61. שלוף מנעלך ונעול לך שתי אנפלאות exue calceos tuos et indue tibi duos soccos, ibid. Ex Hesychio afferunt lexica, *νάκτα* dici etiam *τοὺς πίλους καὶ τὰ ἐμπίλια*. Latinam vocem adducunt ex Digestis juris civilis, lib. 34. Tit. 2. L. Argumento sunt; „fasciae crurales, pedulesque et impilia vestis loco sunt." Glossa ibi addit: „Impilia ad tegendum eaput", unde pileati. Haec interpretatio relinquitur scholae juridicae disceptanda. In libris autem antiquis hic legitur „Impilia": posteriores pro eo substituerunt „item pilea". Defendat, qui sic mutavit. Et sic legendum apud Plin. lib. 19 c. 2. Theophrastus autor est, esse bulbi genus, circa ripas amnium nascens, cujus inter summum corticem, eamque partem qua vescuntur, esse laneam naturam, ex qua impilia (non mapalia, ut vulgo libri habent) vestesque quaedam conficiantur. Vide et Drusium ib. Quaest. 3 quaest. 64. In Ar. scribuntur haec cum מ in medio. אמפליא.

אַנְפִּילוֹן *conclave, penetrale, quod est ante triclinium magnum, atrium minus*. נכנס לאנפילון ingressus est in atrium vel conclave anterius, aulam anteriorem vel minorem, in den vorderen oder kleinen Saal, Berach f. 16b. Sequitur ibi mox, נכנס לטרקלין ingressus fuit in triclinium, aulam majorem, in den großen Saal. Hinc pl. legitur in Targ. וּבְתוּלָתַיִךְ טְמִירָן וּגְנִיזָן בְּאַנְפְּלַיָּן et virgines tuae absconduntur et reconduntur in penetralibus, Cant. 4, 12. Videtur esse ex Graeco *πυλὼν* *atrium*.

אַנְפַּנְטְרִין nomen proprium loci, apud Talmudicos.

אַנְפַּק *quartarius, quartale*, mensurae nomen, idem quod אנטל et אנבג, de quibus supra. Munst. scribit etiam אנפך. Pro diversis locis, diversimode pronunciabatur. אנפקא דחמרא quartale vini, Gitt. 69. עד דקיימי אאנפקא donec consistant ad quartale, vel ad quartam partem, nempe, elixanda sunt et bulliendo coquenda

*) אנפילוגוס gr. *ἀμφίλογος res in dubium vocata*. Midr. Cohel. X. 16.

ad quartam usque partem, Schab. 109 b. Glossa hic notat esse *quartale logi*. De לת s. loco לאשקויי אנפקא חייא potare ipsum, bibendum dare ipsi quartale vini vivi, i. e. meri, Chol. 94 a.[187a]

אַנְפִּיקִינוֹן[188] *oleum olivarum crudum et amarum, ex olivis vel immaturis aut deciduis pressum, oleum omphacinum*: אין מביאין אנפיקינן non offerunt oleum omphacinum et si offerant (pro decimis), rejicitur, Menach, c. 8 in Mischna, Pesach. 43a. Hujusmodi oleum erat tertiae pressurae. Primum et optimum erat ex olivis

---

[187a]) אנפק vox peregrina (verisimile persica) idem quod אספרגוס ἀσπάραγος, *radix sparganii officinalis*, remedium, quod veteres (plerumque in vino, eoque mero, solutum Cholin 94a) propter salubritatem in morbis ex anomalo sanguinis cursu ortis, permagni habebant. Unde fit, quod in tract. B. bathra 58 b. causis morborum in anomalo sanguinis cursu perspectis (בראש כל מרעין אנא דם) remedium אנפק commemoratur, convenienter ad illam sententiam talmudicam (Berach 51a). quae asparagum quasi medicamentum panchrestum omnium morborum habet. Ita et in tract. Kidd. 70a homo, qui אנבג enuntiaverat, admonetur, ut aut אספרגוס dicat, ut nobiles ennutient, (gr. enim sermone utebantur) aut אנפק, ut vulgus (i. e. persice); qua re אנפק et אספרגוס idem esse exponitur, illo tantum discrimine interposito, quod „asparagus" graecum, „anfek" vero gentis proprium ejusdem rei sit nomen. Praeter illos citatos permultos in Talm. et Midr. invenimus locos (Gitt. 96 b. Midr. Esther in versu, qui incipit והשתיה), ex quibus veritas sententiae expositae, jam pridem a glossatore (B. bathra l. c.) memoratae, elucet, ita ut de autore B. Ar. vocem 'א pro mensura habente satis mirari non possimus, quemadmodum omnes, quos memoravi locos interpretetur (cf. glossatorem l. c.). Quem primum lexicographum excusare si velimus, quoniam errare humanum est, eo magis de posteris lexicographis, ut de A. nostro reliquisque eum in interpretatione vocis sequentibus, mirari debemus, qui, quamquam et de vitiis sententiae ex explicatione R. Salomonis in illis citatis locis, et de recta sententia a glossatore supra laudato moniti, attamen in errore perseverant vocemque per „quartale" seu „nomen mensurae" explicant; sive quoniam operae pretium non putaverunt, ut omnibus ad hanc vocem pertinentibus locis comparatis de sententiae veritate se convincerent, sive quoniam, etsi de veritate persuasi, sententiam illam maxime inveteratam renuntiare non ausi sunt. Nihil aliud igitur, ut puto, in errorem induxit et A. n. et reliquos lexicographos — qua una atque sola excusatione possunt uti — nisi locus ille difficillimus quem in iis, quae sequuntur, diligentius explanemus:

*) אנפאק arab. أنفاق plur. fractus a nomine actionis verbi نفق (v. Cast. heptagl. p. 2369), cujus origo auctore Willemitio (Lex. arab. p. 742) in *bulliendo* est. Hanc principalem atque primitivam sententiam Talmudici ad omnem rationem modumve scaturiendi transtulerunt, sine discrimine, utrum ex terra propter pressum et impetum subterraneum, an sit propter aestum ignisque calorem, ut generaliter eam pro *elixare* et *fervere* usurpent haudaliter ac nos v. sprudeln Latini v. aestuare et Hebraei v. נבע (Cf annot. nost. ad r. רפס). Ita enim in tract. Schabb. f. 109 b legitur: Qui medicamento חומבריא caret restituere potest hoc modo: Quinque flores in suo quisque vase, diluuntur in liquore vinolento et tamdiu in igni ponuntur עד דקיימא אאנפאק *quoad in bulliendo perseveret mixtura seu quoad per aliquot temporis bulliat liquor*, i. e. *donec in statu bulliendi conservati flores satis percoquantur*. (nam rad. קום ap. Talm. — id quod plur. a nomine actionis — *perseverationem in quovis statu* indicat. V. קום IV.). Haec vera ejus loci lectio verusque sensus mihi videtur. Nostro vero Talm. loco אנפאק, אנפקא (posito ק ante א) legitur, quod ab omnibus interpretoribus — relatione facta ad B. bathra (58 b), ubi false אנפק nomen habetur mensurae — hoc modo intelligitur שיעמדו על מדה מחזקת אנפק i. e. „mixtus liquor coquitur, donec אנפק mensura remaneat". Quam interpretationem neque esse probabilem neque exploratam ex eo intelligere potes, quod singulorum vasorum, in quibus flores diluendi fuerunt, certa mensura non praescripta est; certa igitur decocti liquoris mensura cogitari nequit, quum pro diversa singulorum liquorum commiscendorum quantitate, pari caloris gradu parique temporis spatio, decocti extracti semper diversa erit quantitas; nam si pauca commiscimus, paucam etiam habebimus mixturae quantitatem, si contra multa, magna erit ejus, quod miscuimus mensura, quae in hac re minime potest cogitari certa. Minime igitur dubium esse potest, quin interpretes hunc locum corruperint, quia emendare voluerint; occulta enim illis fuit principalis significatio arab. vocis نفق qua de causa, ut et consonet et idem significet, quod vox אנפק, א litera post ק posita אנפקא scripserunt, unde venit, quod et in tract. Sabb. l. c. et aliis locis nomen mensurae habetur, quamquam nullo omnium illorum locorum hoc significare potest. Ceterum fortasse אנפק vox, quae asparagum significat (d. q. supra) eandem habet originem, quam אנפאק in tract. Sabb., ita ut significet *infusum* s. decoctum (praecipue asparagi) *quod in igni bullivit* (ut Germani „ein Absud") a rad. نفق apposuit א loco articuli arabici. — Conceptis duabus his notationibus primaque descriptione earum typis facta, in manum mihi venit opus nuperrime in lucem prolatum Pauli de Legarde Gesammelte Abhandlungen, in quo אנבג fructus plantae indicae habetur, quae sententia eorum, quos memorat doctorum virorum (ipse enim autor vocem pro syr. אנאב [?] habet) cum mea de voce אנפק paene congruit secundum locum illum talmudicum (B. bathra 58), ubi אנבג idem esse ac אנפק docetur. At mirum mihi videtur, quod doctissimi illi viri neglecta voce usitatissima אנפק vocem אנבג, quae testibus Talmudicis ipsis (Kidd. 70b) inusitatissima atque nihil nisi corruptio vocis אנפק est, perscrutantur. Sapienti sat. Notandum praeterea locum ex Midb. rabba a Castello sub r. אנבג mendose citatum esse, ibi enim non אנבגין ut habet ille, quasi plur. vocis אנבג, (id, quod ut videtur doctos illos in errorem induxit) sed אנבונין legendum est significatque, ut glossatores exponunt *uvae parvae* a sing. אינב, אינבנא.

[188]) Pers. est أنفاق *oleum recens uvae*. -Vullers. *) In spicilegio hujus operis A. n.: „Posset forte esse, inquit, haec vox quoque deduci a gr. οἰνόφορος *venophorum*, quod Latini usurpant pro vase apto ad ferendum vinum. Martialis: „Reddidit venophori pondera parvasui." Cicero II. de Finib. Quintus vinum diffusum e pleno sit venophero.

maturis, sponte fluentibus: alterum ex illarum granis sive residuo, leviter expressum: tertium ex immaturioribus et deciduis, idque omnium erat vilissimum. Sequitur ibidem, ולמה סכין בו שמשיר את השער ומעדן את הבשר quare autem ungunt se eo? quia effluere facit pilos et delicatam reddit carnem, sic in Vaj. rab. s. 5. וראשית שמנים ימשחו „et praestantissimo unguento ungunt se," Amos 6, 6. R Jehuda dixit; hoc est oleum stactinum. R. Jannai dixit, שמן אנפיקינן oleum omphacinum, שהוא משיר את השער ומצהיר את הגוף quod defluere facit pilos et nitidum reddit corpus. Vide et Bem. rab. s. 10. Ber. rab. s. 98 f. 3c, ubi scribitur אנפקיטן. Et in Targ. ואנפיקינן דמנתר ית סערא et oleo omphacino, quod defluere facit pilos, ומפנק ית בשרא et delicatam facit carnem, Esth. 2, 12. Pigmentis erodebant extremos pilos versus frontem, ut frontem latam ostentarent puellae istae aulicae. Est vox peregrina. Ego non dubito, quin sit Graeca: *ὀμφάκινον omphacinum*, ex uvis acerbis et immaturis confectum: et *ὀμφάκινον ἔλαιον oleum ex olivis immaturis*, quod et *ὠμοτριβὲς* dicitur, quia olivae illae acerbae, unde exprimitur, crudae adhuc sunt. Vide de eo apud Dioscor. lib. 1 c. 29. Olei omphacini quoque meminit Plinius lib. 23 c. 4 et lib. 12 c. 27. Oleum et omphacium est. Fit duobus generibus et totidem modis, ex olea et vite. Olea adhuc alba expressa, deterius ex druppa etc. An autem hanc virtutem habeat quam Talmudici ei adscribunt, videant medici. B. Ar. scribit, se didicisse a quodam, quod משחיר nigros reddat capillos, non מַשִּׁיר effluere faciat.

אנפוריא אנפריא *vasa nova et in vulgus ignota.* Talia si quis inveniat, non opus habet ea proclamare, ut restitui possint, Talm. כל כלי אנפוריא אין חייב להכריז nulla vasa vel utensilia nova, tenetur quis proclamare, nempe si quis ea ab alio perdita invenerit, B. metz. 21 sive c. 2 in Misna prima. In Gemara מאי אנפוריא כלים חדשים שלא שבעתן העין „quid sunt אנפוריא? utensilia nova, quibus nondum satiatus est oculus", 23b. Glossa est i. e. שאין בהם ראיה in quibus nulla adhuc fuit visio, quae nondum omnibus visa sunt: adeoque incognita, ut proclamatione non indigeant. Allusio est ad nomen, quam vocant *notarikon*, allusio etymologica, אנפוריא quasi אין בה ראיה. Sed videtur esse Graecae originis. *ἔμπυρος Igni coctum, quod ad ignem adhibetur, in quo aliquid ad ignem coquitur, ut sunt ollae et similia.* Haec etiam vocantur *ἔμπυρα σκεύη*. Possit etiam esse ex graec. *ἀμφορεὺς* amphora. q. d. *ἀμφορεῖα*. Fem. שתי אנפוראות עשה duo vasa, vel duas ollas fecit, unam parvam, alteram magnam, R. Sal. 2. Sam. 24, 9 ex libro Pefikta: Jalkut scribit אנפוראות.

אנפרית, אנפריות[189] *vis, violentia: damnum, perditio*: אם באנפריות si cum damno, sc. accepit, i. e. בהפסד, Gitt. 44a. Alibi אם לקח באנפרות si accepit per vim, sive violenter, i. e. בחזק per vim, coacte, invita parte adversa. אין אנפרות בבבל non est violentiae jus in Babylonia, nemo alium potest cogere, aut per vim aliquid a debitore rapere, Gitt. 58b. עושה מעותיו אנפרות facit pecunias suas perditionem, i. e. perdit inutiliter pecunias suas, Schab. 80b.

אנפריות *merces*. Est a graec. *ἐμπορία mercatura.* שכותב אנפריות qui conscribit merces, Tanch. in fine s. שלח לך Num. 15.

אנץ אניצין *manipuli.* ואניצי פשתן et manipulos lini, Reisten Flachs, Talm. B. metzia c. 2 initio. מותר להתכסות באניצי פשתן licitum est operire manipulis lini, Nedar. 55b.

אנץ[190] *stimulari, acuere stimuli instar.* Targ. דאנצין לאלפא חוכמתא quae stimulant ad docendum sapientiam eos, qui destituuntur sapientia, Eccl. 12, 12. Ex hac forma legitur etiam in Ar. in זקת. Infin. Pahel, ולאנצא זקת et ad stimulandum stimulum, vel ad acuendum, 1. Sam. 13, 21. Id hodie legitur לאנצבא, quod est a יצב et נ est loco Dagesch, ut saepe.

אניץ, vel אניץ Vide in נוץ.

אנק[191] *suspirare, gemere, ingemiscere*, hebr. Hinc videtur esse דנק, unde in Ithpehal אדנק pro אתאנק unde per euphoniam contracte dicitur אדנק, pro אתנק ut plura sunt ejus generis ab א, de quibus in gramatica.

אניק *gemitus*: מן אניק prae gemitu, hebr. מעצר, prae angustia, Ps. 107, 39.

אניקי *gemitus, angustia, anxietas*: בשעת אניקי tempore gemitus vel angustiae, Lev. 21, 10 in Jon. ית כל אניקי דאשכחתנא omnem gemitum qui invenit nos, hebr. את כל התלאה, „omnem molestiam", Num. 20, 14. דחמינא אניקי דנפשיה quia vidimus angustiam animi eius, Gen. 42, 21 in Jon. ויהדון בשעת אניקהון et confitebuntur tempore gemitus vel anxietatis suae peccata sua, Lev. 26, 40.

אנקתא *idem*: אנקתא דאסירי gemitus vinctorum, Ps. 79, 11.

אניקותא *idem*: למשמע אניקותא דאסירי ad audiendum gemitum vinctorum, Ps. 102, 21.

אינקא *avis nomen*,[192] Esth. 1, 2 in secundo Targ. ubi describuntur animalia et aves, quibus ornati fuerunt sex gradus solii regii Salomonis, et in gradu tertio aquilae ab altera parte apposita fuit אינקא דדהבא. V mox.

אנקין inter animalia numeratur, quae vocem naturalem ediderunt coram rege Salomone, et dicitur ואנקין בכיין Esth. 1, 2 in secundo Targ. haud longe a fine istius versus.

אנקא *camelus femina.* Haec arabice vocatur נָקָה vide ibi. Hinc volunt hoc nomen deductum apposito ab initio א. Hujus significationis quidam glossator vult esse praecedens nomen in Targum Esther. Hinc in Echa rab. c. 1, v. 1 legitur: ואית קומינן אנקא חדא עוירא בחדא מעיניה estque ante nos camelus-femina quaedam caeca uno oculo suo. Glossa אנקא i. e. גמל. In Ar.

---

189) Gr. *ἄνφορος portorium*, item *tributum, foenus, usura.*

190) Vide in נוץ.

191) Proprie ut syr. ܐܢܩ gr. *ὀγκάομαι*, exclamavit, suspiravit ex augustia.

192) عنقا *Gryps* avis ingens et fabulosa, quae imperium avium exercet (cf. Eben Esra Lev. XI. 13 et Deut. XIV. 12); item *infortunium*, inde אנקין בוכיין

in נקה pro אנקא legitur נקא sine א ab initio, in quibusdam libris גמלא.

אונקא *collum*. Affine est gr. αὐχὴν *cervix, collum* [193] Talm אונקא דאית ביה תלתא מיני בישרא in collo sunt tres species carnis, nempe pinguis, macrae et nervosae Schab. f. 140b.

אֲנִיקָא, אֲנִיקוֹן *monetae reprobae species*: כיס מלא בדינר אניקא loculus plenus numis anika, Tal. B metz. 46b. Scribitur et אנקא, ut בדינר אנקא ואניגרא Metzia 46b. Putarim legendum אניקא. In gl. legitur אניקון.

אַנְקַטְמִין *larvae, porsonae, quibus fingitur alia hominis facies, vel ad terrendos pueros, vel lusus causa.* Alii dixerunt esse קשרי *ligamenta lignea oblonga, quae pedibus alligantur ad incessum, grallae, cantherioli,* Germ. Stelzen. Alius dixit esse חמרא דאכפא *asinum ligneum,*[194] cui quis insidens. portari eo videtur, cum tamen sessor ipsum portet, risus vel lusus causa. Larvae significationem R Salomon maxime probat. His (vel etiam grallis) sabbatho exire, prohibitum, ut traditur in Misna de Sabbatho cap. 6, f. 66a, ubi postea Gemara triplicem istam interpretationem Rabbinorum adducit. In editione Talmud Basileensi legitur hodie לוקטמין, sed in Ar. et aliis Mischnajoth, אנקטמין.

אוּנְקְיָא, אוּנְקִי *uncia*. Graecum est οὐγκία. Accipitur etiam indefinite pro *exiguo pondere*: Hinc illud passim in Rabbinorum scriptis celebratum: אין לך ישראל פורענות שאין בה אונקיא מעון העגל non accidit tibi, o Israël, ultio aliqua divina, in qua non sit vel uncia aliqua de peccato propter fusum vitulum, (de quo Ex. 32). Eo significari voluerunt sapientes ipsorum, tantum fuisse peccatum istius idololatriae, ut nunquam satis expiatum sit. In eam sententiam quoque legitur in Talm. hier. libro תענית „de jejuniis“, c. 4. אין כל דור ודור שאין בו אונקי אחת מחטיו של עגל nulla est generatio, in qua non sit uncia una peccati propter vitulum. Glossa: „pondus exiguum vocatur אונקי“. Sic drachma et germ. ein Quintlein, pro minimo pondere ponitur. אם הפקיד אדם אונקיא של כסף בידך si deposuerit homo aliquis unciam argenti in manus tuas, Ber r. s. 17. Item אונקיא אחת היתה ביד נח uncia una (justitiae) erat in manibus Noae, Ber. rab. s. 29. Item *moneta uncialis*: במאה אונקיות centum uncialibus, Ber. r. s. 79 in fine.

אוּנְקִיאוֹת, אוּנְקִיּוֹת[195] *lances, bilances, staterae, vel quadratae vel rotundae, de plano lente excavatae, quibus res ponderandae imponuntur,* germ. Waagschüssel. Alias כף של מאזנים scutella librarum. אם יש בו אונקיות si sint in ea lances, Kelim c. 12.

אוּנְקְלָא *uncus, uncinus,* ὄγκινος: אפשר דתשוי אונקלא בנחיריה estne possibile, ut imponas uncum naribus ejus, Job. 40, 21 hebr. אגמן „Juncum piscatorum“ sc. more, qui juncum aut funem junceum aut vimineum cum unco solent imponere naribus majorum piscium, ut detinantur, ut sbricit Ab. Esra. Plur. formae mascul. וְאַנְקְלִין Ez. 40, 43. Sic citat Ar.: hodie legitur cum ע ab initio. Vide ענק. Formae femininae: אוּנְקְלָן דִכְסַף unci argentei, Esth. 1, 6. אוּנְקְלָן דְפַרְזְלָא unci ferrei. Cum affixo pron. וְאַנְקְלָתְהוֹן דִדְהַב et unci earum erunt aurei, hebr. וויהם *clavi*, Ex. 26, 36 in Targ. hier. Praestat ab initio scribi cum Kametz chatuph, quod cum Schureck vel Cholem commutari solet. Rabbini dicunt etiam pluraliter אוּנְקְלִיוֹת et masculine אוּנְקְלִין שֶׁל כַּתָּפִין unci bajulorum, qui sc. humeris imponuntur, ac utrinque vel a posteriori parte lagenae vini, aut situlae aquae iis portantur, Talm. Tahor cap. 12. אונקלי שבכותלים unci parietum, de quibus aliquid suspenditur, Kelim c. 12. אונקליאות של ברזל uncini ferrei. על בית אונקלי שלו super domum uncorum suorum, i. e. super chirothecam suam. Uncos vocant digitos, quia ad comprehendendum aliquid, incurvantur ut ungues avium, Megil. 24b in Misna. אונקליות כפופין uncini duplicati, in duplum curvi.

אוּנְקְלִי *vestis lata, ut pellicea vel pellita mulierum, toga pellicea, vel pallium quodvis virorum.*[196] Talmudici numerant inter octodecim vestimenta, quae in sabbatho induere et exuere licitum est Schab. 120a. והניחה באונקלו et deposuit illud in vestimento suo, recondidit illud sub vestimento suo, gl. מלבושו, Sanh. 82a. והלבישו באונקלי et induit eum pelliceo, gl. מלבוש של עור Menach. 1092.

אַנְקְלִיטוֹן, אַנְקְלִימוֹן *appellatio, provocatio ad superiorem judicem*. Videtur esse ex gr. ἀνάκλησις. Alius exponit פסק דין *decisionem sententiae*. Autor Ar. adducit, sed non exponit. In Ber. r. s. 49. בשר ודם תולין לו אנקליטון מדוכס לאפרכוס ומאפרכוס לאסטרטליטוס homo-caro et sanguis suspendit ipsi appellationem (vel decisionem sententiae) a duce ad Eparchum, ab Eparcho ad summum strategum.

אַנְקוֹלְמוֹס *cancellarius, protoscriba: scriba, qui agrorum, aedium, hominum summam notat, ut inde tributum regi aut magisstratui recte conferatur.* Apud Talm. הסנטר מכור אנקולמוס אינו מכור custos (urbis una cum urbe) venditur: scriba non venditur, B. bas. 68b. Disputatur, an qui urbem vendit, tales officiarios simul cum urbe vendat?

אַנְקְלִימוֹן *carcer, vincula* [197] Sic ponunt Munst. et Guido. Legitur in Deut. r. in סדר ואתחנן f. 290 c. 4. Sed in gl per ט, in Jalk. 20 c. 4. In Medr. Kohel. אנקלוסה.

אנקלווסים *tempus, terminus temporis*:[198] עד ימלא אנקלווסי דידיה donec impleatur tempus ejus, Talm. hier. Bava metzia 11d. cap. 8. Glossa זמן.

אוֹנְקוֹס *moles*. Graecum est ὄγκος. כל האונקוס הזה בשביל מה totam molem hanc propter quid? sc. creasti. Ber. r. s. 12.

193) Consonat magis arab. عنق *collum* mutatis gutturalibus ע (arab. ع) et א.

194) Inserenda igitur esset lit. ס et legendum אנסקטמין *ονοκτίμενος, asinus fabricatus,* ut haec vox revera in Talm. hier. scribitur. 195) Plur. vocis ὄγκη.

196) Aliis est pars brachii a cubito ad axillas: brachiale gr. ἀγκύλη.

197) Nonnulli habent pro gr. *ἔγκλημα, criminatio, accusatio, insimulatio.* 198) Gr. est *ἐγκέλευσις.*

אנש (אֱנָשׁ)[199] *Homo*, hebr. אנוש, unde Cholem Chaldaeis mutatur in Kametz, ut ex טוב dicunt טָב, et ex קול vox קָל et similia plurima. Emph. אֱנָשָׁא. Scribitur et אֱנַשׁ etiam in Daniele In Targ. hier. et libris אמ״ת, i. e. Jobo, Proverbiis et Psalmis plerumque per aphaeresin primae literae dicitur נְשׁ et בַּר נָשׁ vel בַּר נָשָׁא *filius hominis*, ut hebraice בֶּן אָדָם. Vulgo punctatur נַשׁ, et emphatice בַּר נְשָׁא. Hoc contra analogiam est, sed usus forte sic assumpsit et probavit. Talmudici etiam dicunt איניש, quod est אֱנִישׁ. Ex Targ. ויתיב לאנש כצדקתיה et reddit homini secundum justitiam suam, Job. 33, 26. מה בר נש quid est filius hominis, i. e. homo, vel בַּר נַשׁ, Job. 7, 17. Pro eo alibi בַּר נְשָׁא vel נְשָׁא Ps. 8, 5 et 9, 20. לא חשבו בני אנשא non cogitant homines, Jes. 33, 8. Quandoque etiam qro איש et אדם dicitur אֱנָשׁ vel אֱנָשָׁא. Exempla obvia sunt. In Daniele, ולבב אנש יהיב לה et cor hominis datum erat ei; ועל רגלין כאנש et super pedes sicut homo, Dan. 7, 4. כעיני אנשא sicut oculi hominis, Dan. 7, 8. Plur. וּשְׁפַל אֲנָשִׁים et humillimum hominum, Dan. 4, 14. אנשין דשמן homines nominum, i. e. celebres, Gen. 6, 4. וכל אנשי ביתיה et omnes viri domus ejus, Gen. 7, 27. Pro eo hierosolymitane dicitur etiam אִינְשֵׁי, ut et talmudice, ex forma אֱנַשׁ et אַנְשִׁין, et אִנְשִׁין. Cum Aphaeresi נָשִׁין בְּנֵי נָשִׁין filii hominum, homines et simpliciter Ps. 62, 10. Sumitur quoque distributive, אינש מעל אחוי quisque a fratre suo, hebr. איש מעל אחיו Gen. 12, 11. לא איתי אנש על יבשתא non est aliquis in terra, Dan. 2, 10. גבר ואינש ביתיה virum et hominem domus suae, i. e. quemque de familia sua, 2. Sam. 2, 3. Ap. Talm. היינו דאמרי אינשי illud est quod dicunt homines: כדאמרי אינשי sicut dicunt homines. Cum adducunt proverbium vel adagium aliquod vulgare, sic praemittere solent. אֱנָשִׁים geminatum, valet, *quidam*. Exemplum vide in מורה נבוכים p. 32 col. 1 in fine.

אֱנוּשִׁי *humanus, a, um, quod hominis est, aut ab homine fit vel factum est:* שכל אנושי intellectus humanus. פֹּעַל אֱנוּשִׁי actio, operatio humana, opus humanum. Fem. צורה אנושית forma humana.

אֱנָשׁוּת, אֱנוּשׁוּת *humanitas*: מתים שם לאנושות vocabulum מתים est nomen humanitatis, i. e. nomen generaliter de hominibus dictum, complectens viros, mulieres et parvulos, R. David Jud. 20, 48.

אנת (אַנְתְּ), אַתְּ *tu*. Pronomen utriusque generis. Si est ab אֲנָא *ego*, tunc נ est radicale: si אַתְּ est primitivum, tunc נ est expletivum τοῦ Dagesch, quod Chaldaeis familiare est. Masculinum הֵיךְ אַנְתְּ סָבַר בְּלִבָּךְ quomodo tu opinaris in corde tuo, Gen. 3, 11. in Jon. ubi Onk. אַתְּ. Sic חֲבִיב כְּבַר לְאַבָּא לִי אַנְתְּ dilectus ut filius patri suo, tu mihi es, Ps. 2, 7. ואנת יי׳ tu autem domine, Ps. 3, 4. Sic plerumque est in Hagiographis: in reliquis libris contracta forma saepius usurpatur; ואם לית את צבי et si non velis tu exire, Jer. 38, 21. לִיט אַתְּ maledictus es tu, Gen. 4, 11. Cum Kametz, propter pausam. וְאַתְּ תְּהֵא נָטֵר לֵיהּ tu autem eris servans ei Gen. 3, 15. Fem. מַן אַנְתְּ בְּרַתִּי quae es tu filia mea? Ruth. 3, 16. Contr. שַׁפִּירַת חֵיזוּ אַתְּ pulchra aspectu tu es, Gen 12, 11. אחתי את sororem meam esse te, Gen, 12, 13 ubi Jonathan habet אַנְתְּ. Plural. masc. אַתּוּן vel אַנְתּוּן, Femin. אַנְתֵּין vel אַתֵּין Exempla passim occurrunt.

אַנְתָּא *massa panis: pasta* vulgo, Tal. אנתא דמשחא massa panis frixa in oleo, Menach. 78a gl. חתיכה עיסה עבה שטיגנה בשמן frustum massae paniceae crassae frixae in oleo. Vel שמן קרוש oleum, pinguedo, butyrum coagulatum vel condensatum, rotundum instar panis, panis in oleo vel butyro frixus vel coctus.

אַנְתְּתָא, אַנְתְּתָא, אַנְתּוּ *uxor, mulier*. Vide infra אתא in ordine את.

אַנְתּוּסָאֵי *Anthusaei*, populorum nomen, Gen. 10, 17. Pro hebraeo הַסִּינִי. Jonathan habet Antosaei.[200]

אַנְתִּיקִין[201] *merces, res venales, aut venum expositae.* Ap. Talmud., המוכר את הספינה vendens navim, vendit etiam malum, carbasa etc. sed non vendit cum ea servos, ולא את המרצופין neque saccos (mercium) ולא את האנתיקין neque merces ipsas. B. basra 73a sive c. 5 in prima Mischna. Hinc Munsteri interpretatio, *merces, quae est in medio navis.* Merces pro „merx", Latinis mala merx est.

אַנְתְּרוֹפּוֹס, ἄνθρωπος, *homo*. In Aruch scribitur אִינְתְּרוֹפִּי. In Ber. r. s. 18 et 31: Audivistine unquam dici גיני גיניא, vel אנתרופי אנתרופיא sicut dicitur in lingua sacra hebraea איש, אשה. A γύνη Graeci non dicunt, גיניא neque ab ἄνθρωπος, fem. אנתרופיא, sicut Hebraei ab אִישׁ dicunt אִשָּׁה. Hoc primaevitatis linguae hebraeae volunt esse argumentum.

אסא אָסָה, אָסֵי *curare, sanare, mederi.* Sic possint quaedam esse, ut hebraice. Sed communius habent formam ex Pael. Praet. וְאַסֵּי יְיָ׳ אֶת אֲבִימֶלֶךְ et sanavit dominus Abimelecum, Gen. 20, 17. צליתי קדמך ואסיתני invocavi te et sanasti me, Ps. 30, 3. אסיתי למיא האלין sanavi, sano aquas has, 2. Reg. 2, 21. ואסיאו ית תבר et curarunt fracturam, Jer. 6, 14. ולמריעיא לא אסיתון et morbos vel aegrotos non sanastis, Ez 34, 4. אסינא ית בבל si sanaremus Babel, Jer. 51, 9. Partic. מְאַסֵּי, quae forma semel in plur. invenitur: communiter forma contr.

---

[199]) Consentiunt plurimi lexicographi inter se hanc vocem ad radicem אנש (syr. ܢܫ νοσέω) *aegrotavit*, *morbo laboravit* referre, ut significet *mortalem*, *qui debilis atque morbis obnoxius est*; quam etymologiam, ni fallor, in ipsa s. Scr., qua Enosi aequales, sive homines, qui primum hominem אנש nominaverant, etiam dei nomen primum vocasse traduntur (אז הוחל לקרא בשם ה׳ Gen. IV. 26) indicatam reperimus, considerantes notionem primamque dei comprehensionem — id quod ex cultu deorum liberisque illis mactatis intelligi potest — ortas esse ex metu et timore, qui eo vehementius hominem incedunt, quo magis hic debilitatem suam atque infirmitatem agnoscit.

[200]) Huc et Targ. hier spectat interpretans כפרוסאי *Cyprio*, quasi Sinaei navigantes in Cyprum Amathuntem condiderint; a quo Cyprum *Amathusiane* appellavit Xenagoras.

[201]) Gr. ἐνθήκη entheca.

usurpatur, די במימרי מסי לך qui per verbum meum sano te, pro מאסי, Ex 15, 26 in Targ. hier. הא אנא מסי לך ecce ego curo te, 2. Reg. 20, 5. מחינא ואף מסינא percutio ego, ego etiam sano, Deut. 32, 39. Pl. כמאסי אליל sicut medicantes, medici nihili, Job. 13, 4. ימחי וידוי מסין percutit et manus ejus sanant, Job. 5, 18. Infin. ועדן בחיר לאסאה et tempus electum est ad sanandum, Eccl. 3, 3. Imper. בבעו אסי כען יתה obsecro sana eam, Num. 12, 13. אסי יתי יי' sana me domine, Ps. 6, 3. אסי נפשי sana animam meam, Ps. 41, 5. Futurum וממחתיך אסיניך et a plagis tuis sanabo te, Jerem. 30, 17. ואסנון et curabo eos, Jerem. 33, 6. ותסיניה מסגירותיה et curabis eum a lepra sua, 2. Reg. 5, 6. בכן יסי יתיה tunc curabit eum a lepra sua, 2. Reg. 5, 3. די יסי יתיך qui curaturus sit te, Thren. 2, 13. ויסי יתהון et sanabit eos, Ps. 107, 20. ויסנון et curabit eos, Jes. 19, 22. מחנא ויסגנא percussit nos et sanabit nos, Hos. 6, 1. Ithpehal vel Ithpael, Praeter. ואתסי et sanata fuerit, Lev. 13, 18 in Jonath Onkelos habet ואתסיא minus recte. Nam א redundat. v. 37 ואתסי, ubi Kametz pravum est. Posset esse ואתסי: et integre עד דאתאסיאו donec sanati essent, convaluissent, hebr. עד חיותם Jos. 5, 8. ואתסיאו מיא et curatae sunt aquae, 2. Reg. 2, 22. Partic. עד דמתסי donec curetur vel convalescat. Ex. 21, 19 in Jon. Sic plurale ומתסן. מיא curantur aquae Ez. 47, 8. Part fem. ולא מתסיא tamen non esset curata, non pateretur se curari. Jer. 51, 9. Infin. לאתסאה ut curaretur, 2. Reg. 8, 29. לא יכלין למתסיא non poterant curari, Deut. 28, 27 in Targ. hier. מ ab initio est ex dialecto hieros. et syra. Imper. טבול ואתסי lava et senator, hebr. רחץ וטהר, 2. Reg. 5. 13 Fut. מאים תתסי si forte posset curari, Jer. 51, 8. בכן תתסון tunc curabimini, 1. Sam. 6, 3. לא יתסון non curabuntur, Ez. 47, 11.

אסי *medicus*: Emphat. אסיא vel אסיא: ut ואגר אסיא ישלם et mercedem medici persolvet, Ex. 21, 9, ומן הוא אסיא et quis est medicus, qui curet te, Threm. 2, 13. ארי אני יי' אסך nam ego dominus sum medicus tuus, Jon. אסאך. hebr. רפאך, Ex. 15, 26. Plur. ex alia forma, יח עבדוהי יח אסותא ministros suos medicos; וחנטו אסותא et aromatibus condiverunt medici Israelem sive Jacobum, Gen. 50, 2. Puto formam plane esse alienam. Si forma feminina tolerari debeat, melius legeretur אסיתא. Ita multa masculina singulariter, pluraliter flectuntur terminatione femininorum. Ap. Rabb. אסיא אסי חגרתך medice cura claudicationem tuam: Tanchuma in Gen s. 1. Adamus primus volebant docere nepotes suos de statu conjugii: respondebant ipsi: Medice cura claudicationem tuam. Tu fuisti separatus ab uxore tua centum et triginta annos et vis docere nos. Curato prius morbum tuum. Quadrat cum illo: אסיא אסי נפשך medice cura teipsum, *ἰατρὲ θεράπευσον σεαυτόν*, Luc. 4, 23. עלובה מדינתא שאסיה פודגרים id est afflicta est civitas, cujus medicus est podagricus, Vaj. rab. s. 5 sc. cujus rector et gubernator ipsemet vitiis scatet Item ap. Talmud. אסיא רחיקא עינא עויר medicus longinquus, oculum excaecat, Bava k. 85a. Aut enim tardius advenit, ut morbus invalescat: aut citius discedit, ut aegrotus ope destituatur et morbus ingravescat. Quidam libri, דחיקא *pressus*,. qui ipsemet cum morbis conflictatur: אסיא דמגן מגן שוה medicus nihili, (qui gratis sive pro nihilo curat) nihilo penditur, ibid. אל תדור בעיר דריש מתא אסיא ne habites in urbe, cujus caput medicus est, Pesach. 113a. Est enim occupatus civilibus negotiis. neque aegrotorum curam habet. Aliam enarrationem vide hoc loco in B. Aruch In sententiis Ben Sirac legitur, אוקיר לאסיא עד דלא תצטריך ליה honora medicum, ante quam eo opus habeas Sic Deus est honorandus rebus prosperis, ut benignum eum habeamus in rebus adversis.

אסיא *medicina, cura, curatio*: אזגדא מהימנא אסיא הוא nuncius fidelis, medicina est, hebr, מרפא, Prov 13, 17 Vel, est quasi medicus ipse, curans, sc. fideliter res eorum, qui eum ablegant, non secus ac medicus curat morbos. אסיא הוא דבסריה medicina (vel medicus) est carnis suae, hebr. מרפא, Prov. 14, 30.

אסא *idem*: ולית לנא אסא neque est nobis curatio, Jer. 14, 19. Forte legendum אסו: ut habent Regia. Veneta אסא formae שטא

אסו, אסותא, אסות *medicina, medela, curatio, sanitas:* ואסות מחתך בפריע תסק et curatio plagae tuae cito fiet, hebr. וארכתך Jes. 58, 8. דפתגמוהי אנון אסותא cujus verba sunt medicina, Jer. 8, 22. ואסותא לגרמי et medicina ossibus, i. e. corpori, hebr. ומרפא Prov. 16, 24. ואסותא בכנפתא et curatio est in alis ipsius, hebr. ומרפא. Mal. 4, 2. Per apocopam: ולא תהוי ליה אסו et non erit ei curatio, Prov. 29, 1. ארי איתי אסו ליך nam adducam sanitatem tibi, Jer. 30, 17. לא סליקת אסו non ascendit curatio, hebr. ארכת, Jer. 8, 22. אסו לא סליקת לך curatio nulla ascendit tibi, hebr. רפאות Jer. 30. 13. ארום אסו הוא לנהורא דעינין quod medicina esset lumini oculorum. Gen. 3, 6 in Jonathane. In Onkelo est איסו inusitate. Legi posset אסו: nam י saepissime est index τοῦ Scheva. Cum Aff. פתגם אסותיה verbum curationis suae, Ps. 107, 20. Ap. Rabb. legitur. מן דעטיש בגו מיכליה אסיר למימר ליה אסותא מפני סכנא qui sternutat inter edendum. vetitum est dicere ipsi אסותא salus, propter periculum etc. Sic hoc nomine אסותא sternutanti respondere solent Judaei, pro eo quod Latini dicunt *salus, sit saluti.* Dicunt et hebraice רפואה pro eodem In Talmud. hier. Ber. 10d haec ita leguntur: אהן דעטיש בגו מיכליא אסיר למימר ייס בגין סכנת דנפשא. Qui etc. prohibitum est ei dicere ייס, quod possit esse vel imperat. יס per apoc. pro יסי sanus esto: vel Fut. 3 pers. ייס sanationi, saluti sit. Ar. legit זס et exponit יחי.[202]

אסיותא *idem*: אסיותא תהוי לכונשרך sanitas erit umbilico tuo, hebr. רפאות, Prov. 3, 8.

מאסי *idem:* ולכולא בשריה מאסי et toti carni ejus. medicina, hebr. מרפא, Prov. 4, 22. ולישנא דחכימי מאסי lingua autem sapientum medicina est, Prov. 12, 18. Sic legendum: nam libri aliter habent. Chaldaeum nomen est, ut Hebraeum מרפא.

---

202) Vox pro imperat. verbi ζάω (ζῆ) habetur. Aliis est gr. ἴασις.

אָסָא *myrtus, arbor*, idem quod hebr. הֲדַס. Hinc de regina Esth. legitur: והוו קרין לה הדסה על די הות צדקתא וצדיקיא דמתילו לאסא וגו׳ et nominabant eam Hadassam, eo quod esset justa: justi autem, qui assimilantur myrto, vocarunt eam Estheram, Esth. 2, 7. In secundo Targum ibid. הדסה הוה שמה כמה דאסא et Hadassa erat nomen ejus, quasi dicas *myrtus*. Et mox, וחלוף אורבינא יסק אסא et pro urtica, ascendet myrtus, (juxta id quod legitur Jes. 55, 13) sic pro regina Vasti regnabat Esther. Et mox, ואסתר יתקרי שמה הדסה בשם אסא ואיך דלא אסא יבש קיטא וסתוא וכו׳ et Estherae nomen vocatum fuit Hadassa, nomine myrti: nam sicut myrtus non arescit aestate vel hieme, (sic justis est pars in saeculo hoc et in saeculo venturo,) q. d. semper florent. Plur. שׁוּקַיָּא בְּאָסַיָּא מְכַבְּשִׁין plateae erant myrtis stratae, Esth. 8, 15 Ap. Talmud. אסא דקאי ביני חליפי אסא שמיה ואסא קרו ליה myrtus stans inter urticas, myrtus est nomen ejus et myrtum vocant eum, Sanh. 44a. Sententia proverbialis est, qua usi olim fuerunt in Israëlitas peccatores, qui etsi peccatores essent, manebant tamen Israëlitae et retinebant nomen sanctum, juxta illud: „Peccavit Israël," Jos. 7, 11. Sic viri boni, malorum invidia gravati, manent tamen et vocantur viri boni.

אסא *senex*. Vox peregrina et in magicis usurpata: אסא כלבא אכסא תרנגולא senex est canis, et stulta gallina, Gitt. 69a. Voces magicae, אסא i. e. זקן, et אכסא i. e. שוטה.

אָסְיָא *fundanentum*: vide שתס.

אסב (אֲסַב) *complanare, rectificare, dirigere*, Talm. אסובי ינוקא complanare infantem, scil. in sabbatho, R. Nachman prohibuit, Raf Scheschet permisit, Schab. f. 123 a, gl. להחליק סדר אבריו aequare ordinem membrorum ejus, componere artus et membra, quae in partu aliquando distorqueri solent. Autor Ar. exponit de uvula gutturis, (quam vocat ערלת הגרון praeputium gutturis) quae cum decidit tunc obstetrix inserto in os digito dirigit eam, unde sequitur aliquando vomitus. Hinc Munst. scripsit, significare *lingulam in gutture sive uvulam*.

אֵסוֹבָא *hissopus*. Sic Munst. adducit. Nec in Ar nec in Targ. sic occurrit, sed אֵזוֹבָא de quo vide in אזב.

אסג אִיסְגְּנִיטְרִין quidam libri איסגניסטרין. Corruptum gr. est ab *εὐγενέτης* vel *εὐγενής*, *generosus, praeclaro genere ortus vel natus*. Plur. est, q. d. *εὐγενέστεροι* nobilis prosapiae viri. Legitur in Medr. Esth. c. 3, 4.

אסד (אֲסַד) אִיסָד *cervical, pulvinar cervici subjectum*:[203] ושוי איסדוהי et posuit eos in cervicalia sibi, hebr. מראשותיו Gen. 28, 11. Sic v. 18. שויאת איסדוהי posuit cervicalia ejus, 1. Sam. 19, 13 vide et v. 16 et c. 26, 7 et 1. Reg. 19, 6. וית מנא דמיא דאיסדוהי et vasculum aquae cervicalium ejus, i. e. quod erat ad cervicalia ejus, 1. Sam. 26, 16. מאיסדי שאול a cervicalibus Saulis, 1. Sam. 26, 12.

אַסְדָּה *compages trabium, quae per aquam ducuntur et praebent usum navis, rates*, Talm. שישבו בספינה או באסדה qui sedent una in navi aut ratibus, Zavim c. 3 Vide R. Davidem 2. Paral. 2, 15. היה מהלך בספינה או באסדא יכוין לבו כנגד בית קדשי הקדשים qui proficiscitur in navi vel ratibus, diriget cor suum versus sanctum sanctorum, i. e. templum sanctum Hierosolymitanum, Ber. 28a, gl. אסדא hebr. dicuntur רפסודות[204]. Quidam volunt esse idem quod סד *cippus*, ex illo, ותשם בסד רגלי, Job. 13, 27.

אסט (אֲסַט) *comessari, epulari*: דאסיטן בבשרא qui comessantur carnem, Prov. 23, 20. hebr. ne sis בְּזֹלֲלֵי בָשָׂר inter comessatores carnis, i. e. inter luxuriosos. Graece *ἀσωτεύομαι luxuriose vivo*.

אָסִיט *comessator, epulo:* רוי ואסיט מתמסכן ebriosus et comessator pauperascunt, Prov. 23, 21. Graecis *ἄσωτος luxuriosus*. Hinc et Syrum באסוטותא *ἐν ἀσωτίᾳ*, 1. Pet. 4, 3.

אִסְטְבָא vide mox infra in אִסְטְוָא. Sic enim saepius scribitur.

אִסְטַבְלָאוֹת *stabula:* vide ordinem אצט.

אִסְטְגִיּוֹת *taeniae, vincula, fasciae*: פורנה אם יש לה אסטגיות furnus si fuerint ipsi fasciae, pollutus est, Talm. Kelim c. 8. Glossator unus, ליזבו, אסטגיות, שפיות (quae ibi conjunguntur) idem sunt, sed tenuitate vel crassitie differunt: alter interpretum explicat נקבים *foramina*. Furni intelliguntur majores, ut ferri, figulorum et similes. In quibusdam libris legitur אסטגניות, (ut in Mischnajoth minoribus, in glossa, videre est) unde apparet esse corruptum Graecum a *στεγανὸς* vel *στεγανώματα* i. e. *nexus, vincula*, quae rem continent, ne dissolvatur aut collabatur. Ar. scribit esse כמו גג quasi *tectum*, nec tectum simpliciter, sed quasi כיפה etc. Haec interpretatio similiter prodit originem graecam. Nam *στεγανὸς tectum*. Forte ergo legendum אסטגנן a *στεγανός*: nam sigma graecum saepissime ap. Rab. in Nun finale mutatum est. Sed quid Munst vidit scribens אִסְטַגִּירוֹת *figura?*

אִסְטַגְנִינִין *astrologi: genethliaci, magi, qui et Chaldaei per synecdochen aliquando fuerunt dicti*. Dicitur et אסטגנין forma feminea. Est etiam pro ס aliquando צ, ut hae duae literae in peregrinis vocibus promiscue scribuntur. Usurpatur pro hebr. חרטמים, quod plerumque *magos* reddunt[205]. Ab. Esra, Dan. 2. חכמי התולדות genethliacos explicat: et Ex. 7, 11 scribit, החרטומים sunt היודעים סוד התולדות scientes secreta nativitatis. Targum ועבדו היכדין אסטגנינן et fecerunt sic magi carminibus, sive incantationibus suis, Ex. 8, 7. אִסְטַגְנִינַיָּא magi, Ex. 8, 18. ולא יכלו אסטגניניא et non potuerunt magi consistere coram Mose, Ex. 9, 11. מחת שיחנא באסטגניניא plaga ulcerum in magis, et in omnibus Aegyptiis, Ex. 9, 11. ואמרו אסטגיני פרעה et dixerunt magi Pharaonis, Ex. 8, 19. Et aliter אִצְטַגְנִינֵי מִצְרַיִם magi Aegypti, Ex. 7. 22.

---

[203]) Syr. ܐܣܘܕܐ arab. اسادة (pro وسادة) accubitum lectuli formam habens (gr. *ἀνακλιντήριον*), super quo interdiu quietis ergo incumbitur. (cf. Cast. Hepta. p. 174). Aliis est arab. مسند quod idem est ab eademque radice, سند *nixus fuit*.

[204]) Ita quidem haec vox in Talm. h. per אסכריא *σχέδια* explicatur. Mussafia vero *asseda* exponit, a quo et ducit.

[205]) Nonnullis est gr. *ὁ στεγανὸς homo tectus*, alludit vero ut videtur, gr. *Ὀσταναι*, de quo Suidas: *Ὀσταναι οὗτοι πρώην παρὰ Πέρσαις Μάγοι ἐλέγοντο*. Cf. Laërtii praefatione locum ex Xantho Lydo.

Omnia haec sunt in Targ. Jon. ומלכת אסטגנינהי et consilium magorum ipsius perversorum, Job. 5, 13 Magi Aegypti principales nominantur in Jonathane, יניס וימבריס Janes et Jambres, Ex. 7. 11 quorum mentio fit in N. T. 2. ad Timoth. 3, 8, Vide infra in litera Jod: Ap. Talm. שמא יטעו אצטגניני פרעה forte errabunt astrologi (vel astronomi, inspectores astrorum) Pharaonis, dicentque: משה בדאי הוא Moses mendax est. Ber. 4a. שראו אצטגניני פרעה טעו quod viderant astronomi Pharaonis, in eo errarunt, Sota 12b. Hoc exemplum in Ar. adducitur per Samech scriptum, ut et alia plur. אין התורה מצויה לא באיסטרולגין ולא באסטגנינין lex non invenitur in astrologis, neque in magis, Sepher hammusar c. 19 f. 98a. edit. Cracov.

אִצְטַגְנִינוּת, אִסְטַגְנִינוּת *astronomia* vel *astrologia*, i. e. חכמת המזלות *scientia astrorum:* נסתכלתי באצטגנינות שלי ואיני ראוי להוליד בן ואמר לו צא מאיצטגנינות שלך conspexi in astronomia mea, me non fore idoneum ad generandum filium: dixit ipsi: egredere de astronomia tua, שאין מזל לישראל non enim est astrum Israëlitis, i. e. Israëlitarum fortuna non dependet ex astris, Talm. Schab. f. 156a. אצטגנינות היתה בלבו של אברהם astronomia erat in animo Abrahami, i. e. excellens erat חוזה בכוכבים inspector astrorum, Bava basra 16b. Sic דאיצטגנינות גדולה היתה בלבו quod astronomia, i. e. astronomiae scientia maxima erat in eo, scilicet Abrahamo, Joma 28b. R. Salomon hic scribit, „reges orientis et occidentis convenisse eum, ad discendam astronomiam.“ Aruch scribit etiam אסטגניניות, quomodo hodie in Gemara non legitur.

אִיצְטַדְיָא, אִסְטַדְיָא *stadium*, *στάδιον*, *locus spaciosus, certum spacium viae continens, curriculum, locus in quo cursu certatur, theatrum, in quo ludi et spectacula et luctae animalium agitantur*. Vide lexica latina et graeca. Cic. 2. Tuscul. „Ut in stadio cursores exclamant, quam maxime possunt.“ Apud Talmud. אין בונין עמהם בסיליקי גרדום איצטדייא ובימה non exstruunt (Israëlitae) cum ipsis (gentilibus) basilicam, tribunal judiciale, stadium spectaculorum et suggestum, Av. sara 16 in Mischna, gl מקום שחוק *locus publicus ludi*, veluti ubi boves vel alia animalia luctantur. Forte est plurale אִצְטְדַיָּיא. Nam singularis forma alia etiam est, ut sequitur.

אִצְטְדִין *idem.* Hinc שור האצטדין *bos stadii*, i. e. qui edoctus et assuefactus est ad feriendum et in theatris luctandum, B. kama c. 4 in Misna. Plurale הַהוֹלֵךְ לְאִיצְטְדִינִין qui ingreditur stadia vel theatra, ad spectandum lusus vel luctationes, ע"ז 18b, sic ibi saepius. Glossa, *locus est, ubi producunt bovem ad cornupetendum.* Forte legendum אִצְטַדְיוֹן, quod propius accederet ad Graecum: certe in Syro legitur, דְבְאִסְטַדְיוֹן רָהְטִין qui in stadio currunt, 1 ad Cor. 9, 24.

איסטדכין vide infra in אסטכין.

אִיצְטַבָּא, אִיצְטְוָא, איסטבא, אִיסְטְוָא *porticus, locus consessus advenientium prope portam, ubi exspectant, donec sit tempus ingrediendi domum vel conclave principale.* Variae porticus fuerunt, pro diversitate structurarum, quibus adjunctae fuerunt porticus, ut erat aula regia, templum, praetorium et similia. Joh. 5, 2 mentio fit quinque porticuum. Item *scamnum, sedile, cathedra.* Item *scamna librorum, mercium et aliarum rerum*, Schafft. Corruptum videtur ex gr. *στοά*, ut magis patet ex usu Syro. Nam *ἐπὶ τῇ στοᾷ*, syre est, לאסטוא, Act. 3, 11 et 5, 11. Quin et talmudice dicitur סטיו i e. *στοά, porticus.*[206] Vide id in סכה. Hinc porticus Salomonis, Joh. 10, 23. Quia autem porticus prope portam est vocatur comunius ab Hebraeis בית שער, ut notat Rab. Salomon 1. Reg. 6, 3 et 7, 6 ubi vide eum. Vers. 7 ibidem describitur porticus praetorii sive tribunalis etc. Rectius scribitur cum ס quam cum צ, sed hae duae literae in vocabulis barbaris promiscue usurpari solent, magis tamen צ in usu est ap. Talm: מונחות ע"ג האיצטבא Pesach. 11b et 13b. ישבו על ספסל של אבן או על האיצטבא של מרחץ si sedeant super sella aut scamno lapideo aut super scamno balnei, Nidda f. 59b in Misna. דמסגי איצטבי qui plurimi erant in scamnis, Pesach. c. 5 in fine. איצטבא שלפני העמודים porticus quae est ante colomnas, Schab. 7a. Porticus non erat absque scamnis et sedilibus, unde et hic *sedile* explicari potest. Plur. אצטבאין et איצטבאות: unde מקום מוקף האיצטבאות locus circumdatus sedilibus. Et aliter. בנה איצטבא exstruens cathedram in die festo; nempe ex lateribus et caemento, Betza 32b. איצטבא של עץ cathedra lignea. מעשה איצטבא opus scamni i. e. forma recta et ordine, ut in scamnis sedent homines.

אִיסְטְוָנִית *idem:* האיסטוונית רשות היחיד לשבת porticus est locus in potestate unius, i. e. locus privatus, quoad consessum: est autem רשות הרבים licentiae plurium (i. e. locus publicus) quoad pollutionem, Talm. Tahor. c. 6. Scribitur et per Tzade loco Samech: ים ובקעה והאיסטונית והכרמלית mare, vallis, porticus et locus publicus inaccessus, non sunt ut locus privatus, neque ut locus publicus, Schab. 6b. איסטוונית היתה נקראת, porticus vocabatur איסטוונית, quae antea vocata fuit סטיו *στοά*, Pesach. 13, 2.

אִסְטְוָנָא *idem:* והא מלכא קאים על איסטוונא כהלכתא et ecce rex stabat in porticu, pro more, 2. Reg. 11, 14 hebr. על עמוד juxta columnas, i. e. in intercolumnio, in porticu columnis septo, ubi solium erat pro consessu regis. Vide hic R Davidem. Sic 2. Reg. 23, 3. In more Nevoch. par. 1 cap. 36 sumitur pro *cylindro*, quia formam columnae habet.

אִיסְטַטְיוֹנָא *statio: basis, statumen:* משלמת איסטטיונו perficiens stationem suam, Ber. r. s. 75. אסטטיונו של עולם basis mundi, Ber. r. s, 66.

אִיסְטַטְיבָא *stativa, statio; cessatio, quies.* Ap. Rabb. בשר ודם בשעה שהוא עושה איסטטיבא אינו נותן דונטיבא ובשעה שהוא נותן דונטיבא אינו עושה איסטטיבה אבל הקב"ה עשה איסטטיבא ונתן דונטיבה שנ' וישבות i. e. caro et sanguis, (i. e. homo) quando facit stativam, (i. e. quietem et cessationem ab opere) non dat donativam (mercedem aut donum) quo autem tempore dat mercedem, non facit stativam. Sed deus sanctus et facit stativam et dat donum, sic

206) Aliter Michaelis vocem ad pers. أستون arab. أسطوانة *columna* et *porticus* vertit.

dictum est: Et quievit (fecit stativam) Gen. 2, 2. Et benedixit, v. 3 i. e., bonis et donis cumulavit diem septimum, sicut alibi ברכה benedictio, vocatur donum, Gen. 33, 11.

אִיסְטַטְנִית *vaga, vagabunda, instabilis,* epitheton mulieris. Puto esse a gr. *ἀστατέω vagor, inconstans sum, ἄστατος instabilis, inconstans.* Plur. אסטטניות Ber. r. s. 45. Sic recte in Jalkut, s. לך לך exponitur per יוצאנית. Guido aliter et aliene explicavit. In Elle habdebharim rabba s. כי תצא pro eo legitur אסטטניות.

אִסְטִיָּט *sagittare, sagittis impetere et ferire.* Munst. ad antecedens nomen אסטטין ponit: et verbaliter, *sagittare.* Respexit, ut puto, ad formam אסטט. Sed Guido ponit אסטים. Vide סים.

אִיסְטַכְיוֹן Sic adducitur in Ar. in litera א. In גל sexto, אסטריון. In Ber. rab. s. 19 in explicatione ejus, ויעשו להם חגורות „et fecerunt sibi subligacula vel cinctoria,“ Gen. 3, 7. R. Abba sacerdos dixit: חגורה cinctorium unum, non est scriptum hic, sed חגורות cinctoria, nempe חגורי חגורות varia cinctoria, veluti אסטכויא גליונים סריקים quibus intelliguntur מיני מלבושים varia vestimenta, quibus tegebant se Adam et Eva. Non igitur est cingulum, zona, ut Munst. posuit. Similiter legitur in Talm. hier. B. basra c. ultim. in fine: והוה עביד ליה חדא אסטדכין מן חד עמר pro tunicae vel vestis cujusdam specie. In gl. scribitur per ר, אסטרכין. Voces sunt corruptae, sed ad unam originem procul dubio referendae. Explicatur autem per פְּתִגִּיל.

אִיסְטוֹלִי *epistola.* Corruptum est ex Graeco *ἐπιστολή* quod Rabbini scribunt אפסטולי, de quo infra in ordine אפס.

אִסְטְלָא, אִסְטוֹלִי, אִסְטְלִי *stola, chlamys, amictus, vestimentum,* gr. *στολή* et *στολίς*, *indumentum honoratius et longius.* Scribitur promiscue אִצְטְלָא. commutatis hisce literis, ut in praecedentibus: נסב שם ויפת ית אסטלא et accepit Schem et Japhet pallium, hebr. השמלה, Gen 9, 23 in Jonath. ית אסטלא דמלכותא vestimentum regium, Esth. 7, 6. וית אצטלא et pallium, hebr. ואת אדרת Jos. 7, 24. Et propius ad formam graecam אִסְטוֹלִי וּלְבוּשׁ stolam et vestimentum, Gen. 45, 22 in Jon. אצטלי בבלי stolam babylonicam, hebr. אדרת שנער Jos. 7, 21. לאצטולי כתן ad indumentum lineum, Deut. 22, 12 in Jon. מזון ואסטולא alimentum et indumentum, hebr. לחם ושמלה Deut 10, 18. וחמש אסטולי דלבושים et quinque stolas vestimentorum, Gen. 45, 22.

אִצְטְלִית *idem*: וכן תעביד לאצטליתיה sic etiam facies vestimento ejus, hebr. לשמלתו, Deut. 22, 3 in T. H. וידמוך באסטליתיה et cubet in vestimento suo, hebr. בשלמתו Deut. 24, 13. Plur. ועבדו להון אצטלן et fecerunt sibi indumenta, hebr. חגורות subligacula, cinctoria, Gen. 3, 7 in T. hier. ותלתין אצטלן et triginta pallia, Jud. 14, 13. Forma mascul. וִיהַב אִצְטַלְיָיא et dedit pallia honorata. hebr. ויתן החליפות, Jud. 14, 19.

אִסְטַבְלָאוֹת, אִצְטַבְלָאוֹת *stabula, praesepia.* Corruptum est, et alias rectius pro eo dicitur אִצְטַבְּלָאוֹת.

אִסְטְמָא *chalybs.* Ap. Talm. יציאה בעמוד השחר כאסטמא לפרזלא egressio ad lucem aurorae, est (corpori) sicut chalybs ferro, Berach. 62 b. Glossator id non de egressione ad iter, sed להפנות „ad exonerandum alvum,“ interpretatur. Item, שינה בעמוד השחר כאסטמא לפרזלא somnus cum columna (i. e. radiis) aurorae, est (senibus) sicut chalybs ferro, ibid. Aliquando scribitur אצטמא. Corruptum est a gr. *στόμωμα*, ut notat Ar. quod scribit איצטומא.

אִסְטְבְמָא *ornamentum capitis muliebre ex diversis coloribus, gemmis et margarittis, ad sustentandos capillos, ne dilabantur aut diffluant, ligamentum ornatum puellarum ad continendos capillos frontis et temporum,* Talmud. יוצאה אשה בכבול ובאיסטמא לחצר egreditur mulier (in sabbatho) cum etc. in conclave (non autem foras) Schab. 57 b. שלשה נאמרו באיסטמא tria dicuntur de ligamento capillorum: non judicatur esse ex heterogeneis: non polluit tactu: non egrediuntur cum eo foras, seu extra domum, nempe in sabbatho, ibid. Item מאי איסטמא כליא פרוחי quid est istema? cohibens capillos volatiles, nempe tenuiores ad tempora, quae communi ligamento non constringuntur, ibid. In Talm. hier. c. 6 exponitur מצנפת קטנה המונע שערה מלצאת.

אִסְטוֹמְכָא *stomachus, στόμαχος, ventriculus, cibi et potus receptaculum*: אסטומכא דכרסא stomachus ventris, Chol. 50 b. אסטומכא דליבא stomachus cordis, ע"ז 29 a. quod diversimode explicatur. R. David ad illud, בכח האכילה ההיא „virtute cibi istius“, 1. Reg. 19, 8 scribit; כלומר שנשתהא המאכל באסטומכא ולא בשלה אותו הכח המבשלת ולא משכה אותו כח המושך i. e, quasi diceret, quod commoratus esset cibus in stomacho, neque concoxisset eum facultas concoctrix, neque attraxisset eum facultas attractris. In Talm. hier. Schab cap. במה אשה scribitur: בתי הנפש תרגם עקילס אסטמכיאה, hoc est, בתי הנפש (Ez. 3, 20). Aquilas transtulit אסטמכיאה (q. d. *στομαχεῖα*), quod B. Ar. explicat דבר שניתן על בית הנפש.

אִסְטְמָמִיתָה Sic adducitur in Ar. ex Schab. 67 a. et explicatur, quod videatur esse עניין חותם significationis *sigilli*, ut alibi sumitur סיטומתא pro *obsignatione*, per commutationem ט et ת Sed haec interpretatio loco Gemarae non convenit. Referuntur ibi formulae incantationum, verba magica et nomina angelorum sive daemonum, quae in incantationibus usurpari solent. Deinde scribitur aliter hodie, כשמגז מריגז ואיסטמאה quae nomina angelorum esse videntur. Alia etiam est lectio in Aruch.

אִיסְטַנְדִּירָא[207] *praefectus, praetor.* Talm. באיסטנדירא דמישן sicut praefectus in Misan, Schab. 72 b gl. שילטון „dominator.“ לשום אסטנדירא דבשכר nomine praefecti Biscaris, Gittin 80 b.

אִסְטְנִיס *infirmus, debilis, valètudinarius, languidus, nauseabundus.* Graecum est *ἀσθενής*. Quandoque scribitur cum ת in medio. הנך עבדין יתי איסטנים ista faciunt me debilem, Job. 6, 7 in secundo ejus versus Targum. Sic legit Elias: hodie legitur in Bibliis איסתנים Ap. Talm. frequens est: איסטנים אני debilis, infirmus sum ego: כלום איסטנים אתה יותר מפרעה an forte debilior tu es Pharaone? Sota fol. 11 a.

---

207) Vox composita ex gr. *ἄστυ urbs* et *ἀνήρ (ἀνδρος)* vir, quasi ille, qui rei praeest.

אִיסְטְנִיסוּת *infirmitas, debilitas, languor*, Rab. אשר מאנה לנגוע נפשי מרוב האיסטניסות והמיאוס quae respuit attingere anima mea prae magnitudine infirmitatis et nauseae. Rabbi Levi Jobi 6, 7.

אִסְטִיס, et sine א, סטיס *herba unde fit color similis purpuraceo, indicum: crocus*: Sic explicat B. Ar. אנדיקו „*indico* vernacule", arabice, ניל, et aramice מוריקא. Videamus loca; וסמיני צובעין ספיחי אסטיס et' ex specie colorantium vel tingentium herbarum, sunt sponte-renata אסטיס croci vel indici, Scheviith c. VII, ubi disputant de jure recrescentium anno septimo. R. Salom. exponit מוריקא, קרו"ג *crocus*. Bartenora scribit, est herba, colorem dans similem לתכלת „hyacinthino", quae cum demetitur, recrescit; et hinc inter sponte-renata refertur. Sine aleph: סטיס ופואה כדי לצבוע בהן crocus, vel indicum et rubia ad tingendum iis, Schab. f. 89b. סטיס וקוצה B. kama fol. 101b. Legitur etiam in More Nevochim par. 1 c. 73 ubi R. Samuel Aben Tybbon in explicatione vocum peregrinarum scribit: אסטיס vocabulum talmudicum, posui pro eo quod arabice vocatur ניל, et in lingua vernacula אינדי *indicum*, propterea quod inveni B. Ar. hanc vocem ita exponere, quamvis sapientes Hispaniae aliter explicent. Haec ille. Quod scribunt arabice vocari ניל, observa errorem in lexico Schindleri in radice נול. Ponitur ibi, ניל *procus* legendum *crocus*. Et sic exponunt Hebraei hanc vocem. Ego omnino puto esse graecum ἰσάτις, *isatis*, quam Latini alias *glastum* appellant. Dioscorides lib. 2. cap. 215. Ἰσάτις ἥμερος, ᾗ οἱ βαφεῖς χρῶνται, quae latinus interpres ita reddit: „Sativum glastum quo infectores lanarum utuntur, folium habet plantagini simile etc." Plin. lib. 20 c. 7 inter genera lactucae refert; Tertium, ait, genus est in sylvis nascens, isatin vocant. Quarto infectores lanarum utuntur, quod glastum vocant" etc. Caesar lib. 5 de bello Gallico: „Britanni glasto se inficiunt, quod caeruleum efficit colorem etc. Ex hac etymologia apparet, rectius scribi cum א, quam sine eo.

אִיסְטְסִית *statio, resistentia, rebellio, factio*, Talm. איסטסיס היא זו factio est illud, conspiratio est, Makkos f. 5a. in Mischna. Idem in sequentibus scribitur איסטטית a סטה declinare q. d. *declinatio est, declinant illi et conspirant invicem ad male faciendum*. Videtur esse graecum στάσις seditio, rebellio et στασιάζειν factiosum, seditiosum esse.

אִסְטַסְיָאנִית sic adducitur in Aruch. Legitur hodie in Ber. rabba unde citatur, sect. 45 et sic in Jalkut אִסְטְטְנִית, quod paulo ante explicatum est. Male Munst. hanc vocem notavit אִסְטַסְיָאנוּת *vagabunda*. Ea forma esset vagatio. Vide supra.

איסטופיטא. Vox peregrina et corrupta. In Medr. Ruth. c. 1, 17. מילא דאיסטופיטא i. e. דבר חשוב *res pretiosa*, ut in glossa explicatur.[208]

[209]אִסְטְפְנִינִין *oleris vel fructus hortensis species, de qua disputatur, an decimae dandae sint*, Demaj c. 2 in Talm. hier. Non est porrum, ut Munst. posuit, quod alio nomine ibi vocatur: forte peculiaris quaedam ejus est species.

אִסְטַקְטוֹן *balsamum, stacte*, στακτή. Vide אטה.

אִסְטוֹר *privilegium*. Dicitur et אסטורין singulariter: איסטורין זה נתן משה ליהודה בשעת וכו' privilegium hoc dedit Moses Jehudae, tempore exitus ejus ex Aegypto, Medr. Till. Ps. 102.

אִיסְטְרוֹבִיל. Videtur esse a graeco στρόβιλος, quod est *vortex, turbo, trochus; aliquid rotundum, quod in gyrum rapitur vel agitatur*. Hinc est *basis molae, cui lapides incumbunt, aut arca lignea rotunda, circa molas*. Scribitur et saepe אצטרובלין pars inferior lapidum molarium. In Gem. מכר את הבית מכר את האיסטרוביל אבל לא את הקלת vendens domum, vendit etiam arcammolae, sed non infundibulum molae, B. basra 65a in Mischna, gloss. עגול של עץ שסביב הריחים „orbis ligneus circa molam, vulgo צר"קיא. Illud vas immobile: hoc mobile, illud idcirca cum mola venditur, hoc vero non." Alibi explicatur סיבוב של עץ שהוא תחת הרחיים orbis ligni sub molis, Zavim IV. In Ber. rab. s. 28. אמחה את האדם ר' לוי א' אפילו אסטרובילין של רחיים נמחה „delebo hominem" (Genes. 6. 7) R. Levi dixit: etiam basis molae deleta fuit. Gl. רחים התחתונה mola inferior, quae est fundamentum molae superioris. Sic s. 30 ubi explicatur אביה „כושב הריחים „basis molae pavimento incumbens:" עישור נכסי מאצטרובלא accipiebat decimam facultatum de molae arca, Kethubh 69a. gl. אצטרובלא מושב אמת הטים. Item *pinus*, et *nux pinea*, sic dicta, quod trochi figuram habet. Sic στρόβιλος etiam Graecis, et strobilus Latinis significat, unde apparet esse a Graecis mutuatam hanc vocem. Ap. Talm. אלו דברים אסורים למכור לגוים אצטרובלין ובנות שוח וכו' hae res vetitae sunt, ut vendantur gentibus; nempe nuces pineae, ficus albae etc. quia suspendunt eas ante idola sua, ע"ז 14a. Subjicit Gemara, מאי אצטרובלין תורניתא quid est strobelin? Pinus, (cedri species sic vocata, ut legitur in R. haschana 23, 1). Sed Raf Saphra dixit, פירי דארזא „fructus cedri est," i. e. nux pinea. Sic quoque accipitur in Medr. Till. Ps. 2 circa finem et Schir haschirim rabba c. 7, 2. Quod Gem. strobelin hic explicat „pinum arborem", non omnino de nihilo est. Nam apud Graecos etiam στρόβιλος sumitur tam pro nuce pinea, quam pro arbore ferente τοὺς στροβίλους, ut ostendit Henr. Stephanus in Thesauro gr. linguae, in hac voce. Et hinc emendandus mihi videtur locus apud Plin. l. 16 c. 10, ubi de pino et pinastro agens, ita subdit: Easdem arbores alio nomine esse per Italiam, quos tibulos vocant, plerique arbitrantur. Putarim hic pro „tibulos", legendum „strobilos". Nam tibulorum mentio vix apud ullum autorem reperietur. De strobilo autem vide quoque Dioscoridem l. 1 c. 87.

אִסְטְרוֹגִי אסטרוגי. Vide infra in אסטרוגי.

*) אסטיס ἑστία *habitatio, sedes*. Schem rab. פ' החודש הזה.

208) Er Millin pro lat. *stupiditas* habet, ut significet *rem, quam animus stupet, res stupenda*.

209) σταφυλῖνος pastinaca. Cast.

אִסְטְרֵידָא *annulus, orbis ex ferro, fune aut vimine in capite navis, ad quem ligatur navis et sistitur.* Talm. קטרא דקטרי באסטרידא. Schab. 111b, in princ. capitis. In gl. et in Ar. legitur אסטדירא: sed prior lectio ter in textu isto repetitur.

אִסְטְרָט *strata, platea, via publica omnibus strata et patens*, ital. *Strada*, Germ. Straße: *via, semita.* Quandoque scribitur אִסְרָט corrupte: אִסְרָט חֲדָא, via una, Deut. 1, 1 in Jon. היכדין אסרט sic est via omnium eorum, qui obliviscuntur Dei, Job. 8, 13. בְּאִסְטְרָטָא דְמַלְכָּא in via regis, Num. 20, 17 in Targ. hier. ואסרטא דלא אתוב et viam, qua non sum reversurus, abeo, hebr. וארח, Job. 16, 22. Plur. תְּרֵי עֲשַׂר אִסְרָטִין duodecim viae vel semitae, Deut. 1, 1 in T. Jon. דַּחֲלִיף אִסְרָטֵי יַמָּא qui transit vias maris, Ps. 8, 9. אסרטי ארחיהון semitae viarum ipsorum, Job. 6, 18. אסרטי תימא vias Tema, Job. 6, 19. Et femin. ap. Rabb. אִסְטְרָ אִטוֹת מְקוּלְקָלוֹת platcae vastatae.

אִסְטְרַטְיָא *expeditio, militia: exercitus, agmen, catalogus sive index militum.* Est a gr. *στρατεία* vel *στρατιά*: מי שהיה מכתב באסטרטיא של מלך quicunque fuit scriptus in militia regis, i. e. in catalogo, indice militum, Kidd. 76a in Mischna, gl. פנקס הגייסות „index militum," Kriegsrobel. Item באסטרטין של רוצחנין in catalogo latronum, של נואפין moechorum, Rab. Ber. rab. s. 87, sed scribitur אסרטין

אִסְטְרַטְיג, אִסְטְרַטְיגָא *dux exercitus, praefectus bello, capitaneus, strategus*: Est a gr. *στρατηγός*. וּנְפַק אִסְטְרַטְיג פְּלִשְׁתָּאֵי et egressus est strategus Philistaeorum, hebr. מצב „statio", 1. Sam. 13, 23. לְאִסְטְרַטְיג ad strategum, 1. Sam. 14, 1. ואסטרטיגא חד et praefectus unus, hebr. ונציב 1. Reg. 4, 19. Intelligitur ibi praefectus annonae. Plur. וּמַנֵּי בֶאֱדוֹם אִסְטְרַטְיגִין et constituit in Edom praefectos, hebr. נצבים, 2. Sam. 8, 14. תְּרֵי עֲסַר אִסְטְרַטִיגַיָּא duodecim praefecti constituti super universum Israëlem, 1. Reg. 4, 5. ית אסטרטיגי פלשתאי praefectos Philistaeorum, hebr. נציב 1. Sam. 13, 3. Pro hac forma ap. Talm. aliquando corruptissime legitur אסטרוגי, pro אסטרטיגי: B. basra 143a.

אִסְטְרָטְיוֹט *στρατιώτης, stratiota, stratiotes, miles.*

אִסְטְרַטְלִיטִין *strategi, capitanei*: Ber. rab. s. 44. איפרכין ואסטרטליטין eparchae et strategi, Vajik. rab. s. 1. Graecum est *στρατηλάτης*. Alibi, אסטרטליוטין prave.

אסטרטולוס *strategus, capitaneus.* Sic citat Ar. ex Vajik. rab. s. 16. Sed ibi nunc legitur אסטרטליטוס, ex praecedenti forma. Plural. אִסְטְרָטִילוּסִין capitanei: לות אסטרטילוסי מלכא ad duces militares regis Esth. 3, 12 et 8, 9 et 9, 3.

אִסְטְרָטִינוֹס prave pro אִסְטְרָטִיגוֹס

אִסְטְרַלְטִין *capitanei.* Corruptum graecum est.

אַסְטְרוֹלוֹגוֹס *astrologus, ἀστρόλογος.* In Medrasch. saepe occurrit. Glossa חוזה בכוכבים *inspector astrorum.* Mendose saepe scribitur, ut pleraque graecae originis. In Debharim rabba parascha נצבים scribitur: אין התורה מצויה באסטרולוגין שאומנותן בשמים lex non reperitur apud astrologos, quorum studium occupatur in coelis, in coeli contemplatione.

אַסְטְרוֹלוֹגִיאָה *astrologia, scientia astrorum:* וצפה אותו השלטון באסטרולוגיאה et observaverat iste dominator in astrologia, Ber. rab. s. 63 gl. חכמת החוזים בכוכבים „scientia eorum qui inspiciunt astra."

אִסְטְרוֹפוֹמִיטָא *vertibile, flexibile, plicabile.* Corruptum graecum est a *στρεπτὸς* vel *στρεφόμενος*. Legitur in Talm Middoth c. IV. ad quem locum vide Annotationes Viri Clariss. D. Constantini l'Empereur; Ber. rab. s. 66 ubi consule commentarium hebraeum. In Jalkut est איסטרומוטה, f. 34b.

אִסְטְרַקְלִילָא *lamina aerea:* בְּאִסְטְרַקְלִילֵיהּ in lamina aerea, quae erat ante genua ejus, Esth. 5, 9. Videtur omnino esse quod טַרְקְלִילִין 1. Sam. 17, 6.

אסי **אַסְיָא** *Asia, una ex tribus mundi partibus principalibus*, Gen. 10, 3 in Targ. hieros.

אַסֵּי *mederi, curare.* Vide supra in אסא.

אָסְיָא, אַסְיוּתָא vide supra in אסא.

אוּסְיָא, vide supra in אום.

אַסְיָא *fundamentum*, vide in שתם.

אָסִימוֹן *non signatum, insignatum, sine signo.* Graecum est *ἄσημον*, scilicet *ἀργύριον non-signatum argentum, pecunia rudis et non signata*: אסימון קונה את המטבע והמטבע אינו קונה אסימון moneta non signata acquirit sive redimit monetam signatam, sed moneta signata non redimit monetam non signatam, Metzia c. IV. initio. Item, מאי אסימון פולסא quid est asimon? idem quod פולסא, Metzia 47b. Vide de eo in פלס. Hebraei explicant, כסף שאין עליו צורה „argentum sive pecunia, in qua nulla est figura." אין מחללין מעשר שני על אסימון non profanant (ex sancto profanum faciunt) decimas secundas pro moneta rudi, M. scheni c. 1 initio. Probant hoc ex eo, ubi scriptum est, וצרת הכסף בידך Deut. 14, 25. וצרת כסף i. e. הכסף שיש בה צורה moneta argentea signata distrahendae sunt decimae istae. Hic locus adducitur in Jalkut, in Levit. 182 c. 4 ubi joculare etymon, ex Ar. petitum, affertur, אסימון, i. e. כסף שאין עליו צורה מלשון סומא „moneta argentea, in qua nulla est figura, ex locutione סומא *coecus*, quasi *coecam monetam* dicas. Ar. tamen praefert originem graecam.

אֲסִיתָא *mortarium, vas in quo aliquid tunditur*, Talm. Erub. 102a. Pistillum ejus in praecedentibus dicitur בוכנא.

אסך **אִיסְקָלָא** *scala.* Talm. המוכר את הספינה מכר את איסכלה vendens navim, vendit etiam scalam navis, B. basra 73a. Vide et mox infra aliter.

אִסְכוֹלָא, אִסְכוֹלִי *σχολή, schola, gymnasium*, Rab. הולך לאיסכולי frequentans scholam: והיה אותו הפדגוג מוליכו לאסכולי fuit iste paedagogus ducens ipsum ad scholam: ילך לו לאסכולא eat in scholam: ללמוד באסכולי ad discendum in schola. Frequens in Medraschim. Sic Syr. ממלל הוא עמהון באסכולא loquens cum ipsis in schola, Actor. 18, 19.

אִסְכוֹלַסְטִקְיָא *scholasticus*: אסכולסטקיא דאוריתא scholasticus, studiosus legis, i. e. theologiae Br. rab. s. 64.

---

*) אסטרונגילון *στρογγύλος rotundus.* Pesikta כי תשא in initio.

אֶסְכָּלָא *cratis ferrea, craticula, vas culinarium.* Corruptum ex gr. ἐσχάρα, quod inter alia etiam *craticula* exponitur. L. et R. naturalem inter se habent permutationem. Dicunt et ἐσχαρὶς pro craticula. Ap. Talm. אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא non assant agnum Paschalem vel in veru ferreo, vel in craticula ferrea, Pesach, c. VII. in Mischna prima: צולין דגים על אסכלא assant pisces super craticula. Ar. scribit, sic dici Rabbinis *craticulam*, quod similitudinem habeat graduum scalae. Et alibi ap. Talm. השפוד והאסכלא מגעילין בחמין veru et craticulam eluunt in aquis ferventibus Zevach. 107a Plur. שְׁפוּדַיָּא וְאֶסְכָּלָתָא verua et craticulae, Num. 31, 23 in Jonath.

אֶסְכִּילִין *satellites.* Sic ponunt Munsterus et Guido. Legitur in Deb. rabba s. ואתחנן, f. 290 c. 4. Dixit R. Jehosua: En miracula quae fecit Deus Mosi כל אסכילי פרעה מהן נעשו אלמים מהן נעשו חרשים ומהן נעשו סומין omnes satellites Pharaonis, quidam illorum facti sunt muti, quidam surdi, quidam coeci. Glossator aliter explicat, nempe תלמידים יודעי דת ודין *homines eruditos et peritos juris, judiciis regiis prefectos;* quia nimirum בית תלמוד „domus studii" sive „doctrinae' vocatur אסכולי schola, in lingua graeca. Sic mox iterum: זכור מה שעשיתי לאסכילי פרעה memento quid fecerim satellitibus Pharaonis.

אֶסְכֵּמָא *schema, figura, habitus species.* Graecum est σχῆμα. Hinc legendum illud, באסכימא דזניתא habitu meretricis sive meretricio, Prov. 7, 10. Syrum est magis, qualia plura sunt in Targ. Proverbiorum. Vide 1. ad Cor, 7 v. 31. 37. 2. ad Thessal. 2. 1. ad Cor. 2 et alibi.

אִסְכַּמְלָא vide in סכם.

אִסְקוּפָא, אִסְכּוּפָא vide in סקף. Nam scribitur etiam sine א ab initio.

אִסְכַּרְלָא vide in סכר.

אסל **אַסְלָא (אֲסַל)** *axis, baculus. palanga, pertica, vectis, quibus aliquid portatur:* וסוברוהי באסלא בכתיף et portarunt eum palanga in humeris, hebr. במוט, Num. 13, 24. יסוברין באסלא portabunt palanga, Ex. 29, 3. ויתנון על אסלא et imponent eum palangae, Num. 4, 10. Plur. יִתַּפְּקוּן בַּאֲסָלִין educentur palangis, Lev. 16, 27. Omnia in Targ. Jonathanis. Ap. Talm. והאסל על כתיפו et palanga est in humero ejus Ohol. c. VI, והאסל שיש בו בית קיבול et vectis, in quo est receptaculum, Kel. c. XVII. Vectes minores quibus ollae, urnae aquae, lagenae vini a tergo portantur. Ista cavitas vocatur בית קיבול.

אַסְלָא, עַסְלָא[210] *sella, sedes familiaris, cujus usus est in cubiculis ad opus naturae:* עור העסלא pellis sellae, scil. qua tegebatur. Erub. 10. Videtur esse ex lat. sella.

אסלטין[211] In Talm. hier. Berach. c. V. Rabbi Jannai et Rabbi Jonathan ambulabant באסלטין: gl. explicat, בשדה ובבקעה „in agro et in valle". Alii volunt, esse nomen proprium.

אסם **אֲסִימוֹן** vide paulo ante.

אוּסְמָנָא. Sic legitur in Venetis Ps. 68, 32 et sic adducit idem Elias in Rad, אסם et explicat כסף *argentum,* quod in lingua gr. לכסף ולכלי כסף argentum et vasa argentea vocent אסימי. In hebraeo est, יאתיו חשמנים מני מצרים „venient Chasmannim de Aegypto", Targ. יֵיתוּן בְּנוֹי דְחָם אוּסְמָנָא מִמִּצְרָיִם venient filii Cham Usmana de Aegypto. Regia legunt אוּכְמָיָא *nigri.* Nebiense Psalterium אוּכְמָנָא. Forte legendum ex hebraeo חוּסְמָנָא vel חוּסְמָנַיָּא *principes, magnates.* Scaliger in Notis ad Eusebium vult esse depravatum pro אֲסִימוֹנָא ex praecedenti אסימון. Venient ergo filii cum argento לאתגיירא ut convertantur ad Judaismum. Hoc sensu pro יֵיתוּן posset legi יַיְתוּן „afferent". Eo respicit R. Salom. in Commentariis scribens: Tunc cum vastaveris Esavum, et surrexerit rex Messias, יביאו לך דורונות adducent tibi munera ex Aegypto et Aethiopia.

אסימטא[212] *caligo,* idem quod אֲפֵילָה ut in glossa explicatur, in Talm. hier. Berach. c. III.

אסן **אֲסַנֵּי אֲסָנָא** *rubus.* Scribitur vulgo אֲסָנָא in Targum: מְגוֹ אֲסָנָא de medio rubi; הא אסנא בעיר ואסנא ליתוהי מתאכיל באשתא et ecce rubus ardebat igne, et rubus non consumebatur, hebr. סנה Ex. 3, 3. לא מתוקד אסנא non comburitur rubus, Ex. 3, 2. Ap. Talm ליתי קשייתא ותורדא דאסנא et corticem rubi, ע"ז f. 28a. אסנא afferat ossa, vel nucleos baccarum rubi, ע"ז f. 28b. Aruch vult esse speciem palmae, quae אסני, vocatur.

אַסְנַיָּא *granaria, horrea,* Joel 1, 17. Ar. legit חסניא et recte. Vide חסן. Alii libri אוּסְנַיָּא.

אֲסִינְתָּא *mortarium: vas vel poculum, in quo miscebatur potus dulcis nuptialis: vas vel cupa, in quam projiciebatur hordeum, ut germinaret, quod deinde virens sponso proponebatur, in signum, ut sic quoque ejus posteritas progerminaret et viresceret,* Talm. מכי רמו שערי באסינתא ex quo projecerunt hordeum in cupam, Kethub. 8a, ע"ז f. 8b. glossa: Propter sponsum et sponsam seminabant hordeum, indicantes: Crescite et multiplicamini, et germinate sicut hordeum hocce. Alii aliter exposuerunt, ut ante positum.

אסס. Hinc legitur in Gemara, נשתין אסיסנא יבישתא mingat super rubum aridam, Gitt. 69b inter medicinalia ejus loci. Glos. על סנה יבש. Hinc apparet, א esse servile pro אל vel על: et sic reliqua vox videatur quoque prava pro אסנא, i. e. אל סנא, vel ואסנא, quae forma paulo ante posita est. Posset etiam ad סיס, vel סנן referri.

אסף **אֲסַף** *colligere, recipere,* ut hebraice: ap. Rabb. כל דמוסיף יוסיף ודלא מוסיף יאסף quicunque addit, addet: qui autem non addit, colligetur, Talm. Taanis in fine. „Addit", sc. noctem studiis, tunc quando dies incipiunt minui et breviores fieri. „Addet", sc. ad dies vitae suae, juxta illud: „Nam illud est vita tua, et longitudo dierum tuorum", Deut. 30, 20. „Collegitur", sc. in sepulchrum, morietur ante tempus, et diminuet dies vitae suae. Vide in Echa rab. 57 c. 3. Sic in Avoth c. I. ודלא מוסיף יסיף qui non addit vel auget (sc. doctrinam et

210) ἄσιλλα *feretrum.* Aliis est lat. *assula.*

211) Lat. *saltus.*

212) Aliis est lat. *semita.*

eruditionem) consumit (i. e. amittit quoque id, quod jam didicit) vel, consumetur, ex sensu dicti praecedentis.

אֲסוּפִי *collectitius, expositiitus puer, qui incerto patre matrevenatus, ex platea recipitur*: אסופי שנמצא בעיר collectitius qui inventus in urbe: אסופי שנאסף מהשוק הוי ממזר expositiitus collectus de foro vel platea, dubius spurius est: Kidd. c. IV. Fem. אֲסוּפִית *expositiitia:* אסופי אסופית לא ישא שמא ישא אחותו collectitius collectitiam non ducat, ne ducat forte sororem suam, Kidd. f. 73 a.

אֲסִיפָה *collectio, congregatio, collegium.*

אִסְפּוּג vide in ספג.

אספריכא.[213] Sic adducitur in Ar.: v. mox in ord. אספר

אִסְפְּטִי אספתי *spatha, σπάθη, gladius*: באיספטי שהכו את ישראל בו לקו cum gladio, quo percusserunt (Aegyptii) Israëlitas, eodem ipsi percussi sunt, Jalkut in Exod. 66 c. 2. Pro eo legitur Jes. 27, 7 in eodem Jalcut, באספקטי, corrupte.

אִסְפַּטְיָה[214] *nomen urbis.* Sic ponit Ar. et ex eo Guido et alii. Legitur in Ber. rab, s. 44. hoc sensu; כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם „quia peregrinum erit semen tuum in terra non sua, et servient illis, affligentque eos quadringentis annis“ Gen. 15, 13. Rab. Judan dixit גרות peregrinitas in terra aliena, עבדות servitus, et ענוי afflictio per quadringentos annos durabunt לאספטיה שלהם. B. Ar. exponit nomen urbis, q. d. In urbe ipsorum, h. e. in Aegypto. In Jalk. f. 21 c. 1 explicatur in margine, להשלמת חשבונם „ad complendum supputationem suam,“ sive „numerum annorum definitum et decretum.“ Glossator in Ber. rab. hanc expositionem praefert priori, ac putat אספטיה hic idem esse, quod infra אספטיא. Vera significatio et etymologia ulterius adhuc mihi investiganda videtur.

אִסְפַּטְלַיָּא *hospitalia*, in Medraschim. Guido citat ex Medr. Cant. c. II.

אִסְפְּלֵידָא *spelunca, caverna, antrum, specus.* Affine est gr. *σπιλάδιον*: במערקיה מן קדם שאול באספלידא cum fugeret a facie Saulis in speluncam, Ps. 57, 1. די גמר אספלידא qui perfecit, destinavit speluncam, Ps. 57, 3 במהוי באספלידא cum esset in spelunca, Ps. 142, 1. באספלידא דטינרא in caverna rupis, Ex. 33, 22 in Jon.

אִסְפְּלֵידָא *atrium, exedra, porticus*, Tal. אפומא דאספלידא in fronte atrii, B. basra 7 a. gl. טרקלין „triclinium.“ Munstr. *coenaculum, conclave* dicit. Hoc potius dicitur אידרונא, ut ibidem mox: מעיקרא איספלידא פלגת לי השתא משוית לי אידרונא a principio pro atrio erat attributum mihi, nunc autem factum est mihi conclave pulchrum: חזינא להו לאספלידי דבי מר videbam ipsum in exedris domus domini, Menach. 33 b. gl. אכסדראות.

אִסְפְּלַיָּא *anticubicula*, Munst. Alius interpretatur, *cortinas lecti.* Non est in Aruch. Guido citat ex Medr. Thren. c. 1.

אִסְפְּלִיּוֹת *nuclei: sensus, intelligentia loci alicujus.* Sic David de Pomis et Guido. Legitur in Deb. rab. s. כי תבוא ab initio: א״ר יהודה בר סימי אמן הזה יש בו ג׳ אספליאות שבועה וקבלה ואמנה dixit R. Jehuda; in hac voce „amen“ sunt tres nuclei, h. e. tres sensus vel significationes juramenti sc. acceptionis, vel acceptionis rei alicujus, et fidei vel fiduciae. Reduci posset forte ad graecum *ἀσφάλεια*. Triplicem illum usum vocis amen probant ibi sigillatim ex tribus locis scripturae, quae apertius extant in Talm. Schev. c. IV. f. 36 a ubi vide.

---

213) Nonnulli persicam putant vocem سفيد تناك s. سپيد تناك i. e. planta *vitis alba* dicta, cujus fructus uvae similis rubri est coloris et in pellibus subigendis adhibetur. Bar Bahlul syr. vocem ܐܣܦܝܕܘܓ eandem habet ac pers. أسفيداج i. e. *cerussa*, gypsi genus, luti s. terrae, quae pingues maculas e vestibus tollit. Idem ab iis, qui nunc sunt lexicographis (cf. Paul de Lagarde Gesammelte Abhandlungen p. 14) significare, quod in germanico sermone Bleiweiß putatur. Mussafia etiam, qui vocem per עופרת ניתך בחומץ i. e „plumbum in aceto solutum“ (*saccharum saturninum* apud medicos, germ. Bleizucker) exponit, eandem sequi sententiam mihi videtur; nam et cerussa et saccharum saturninum, id quod nomine medicis usitato arguitur (hoc enim plumbum aceticum [Pl O + $C^4 H^3 O^3$ + 3H O], illam vero plumbum hydro-carbonicum [3 Pl O + 2 CO^2 + H O] appellant), plumbi sunt conjugationes. Illa Mussafiae sententia rem quam miremur maxime dignam nobis offert. Invenitur enim in tract. Gitt. 69 b locus, quo laboranti רושחתא s. (ut habet Ar.) שירתא morbo commendatur hoc medicamentum: אקיקא *ἀκακία acacea* (arbor spinosa in Aegypto, cujus ligno tannin ($\overline{T}$) germ. Gerbsäure inest) אילוא *ἀλόη, aloe* (cujus sucus resinaceus brevi resina nominatur), אספריכא (de quo paulo ante diximus) מרתכא arab. مرتك *lithargyrum* (plumbum oxydatum apud medicos), חומרתא דפילן *ligamen* s. *globus odoratus* (quod odoris causa admixtum videtur), שיאפא דחמימרא denique *fimus gallinaceus* (in quo magna est ammoniaci quantitas). Quae species, sic pergit Talm., miscendae, et cataplasmata ex iis facta corpori admovenda sunt. Comparantibus nobis hanc annis circiter 1500 ante nos in Talm. praescriptam formulam medicam cum ea, quam nunc medici, si quis morbo venereo laborat, praescribunt, ex iisdem speciebus compositam esse facile intelligendum est. Lithargyro enim et plumbo acetico in aqua dissolutis decoctio corticis quercus (cui ut acaceae tannin inest) admiscetur, quod praecipitatum cataplasma adhibetur. Nihil igitur interest nisi quod Talmudici sucum resinaceum et ammoniacum medicamento addunt, quae utrum prosint an obsint peritorum est judicare. Ita et morbi venerei, cui hoc medicamentum adhibendum sit, in Talm. indicium est; nam et lectio שירתא (a. v. שרת *radit, derasit, rupit vellendo*, proprie ut arab. سلخ *avulsit* uti adipem a carne) ut habet Ar. et illa, quam in nostro Talm. conservatam invenimus lectio per רושחתא (a. v. رسح *corrupta, laxa fuerunt membra* viri) ad morbum spectant, quem nos morbum venereum vocamus. Hinc ut videtur fit, quod B. Ar. carente omni etymologia vocem 'א *argentum vivum* s. *mercurium* significare scribit, quoniam Aruchi temporibus morbo venero mercurium adhibitum est, (cf. Meyers Univers.-Lex. v. Syphilis) et ille magis experientia quam etymologia vocem explicavit.

214) *Hospitium* ad sententiam Mussaffiae. Aliis est lat. *spatium*, a quo et ducunt.

אִסְפְּלָנִית *cataplasma, emplastrum.* Est a gr. *σπλήνιον splenium*, quo vocabulo et Plinius usus legitur ubi de oculis scribit: Superimponi oportet splenium e melle decoctum. Et Martialis: Et numerosa linunt stellantem splenia frontem. Ap. Rabb. לפי שהמכה גדולה תן אספלנית גדולה quia plaga magna est, impone ei emplastrum magnum, Ps. 51 in Medr. Apud Talm. נותנין עליה אספלנית imponunt ei emplastrum, Schab. 133 a.

אִסְפַּלְעִיתָא *idem.* Forte mendosum est pro אִסְפַּלְנִיתָא. Legitur in Targ. ישוי להון אספלעיתא parabit ipsis, vel, imponet ipsis emplastrum, Job. 30, 24. Munst *clamorem* interpretatur.

אִסְפַּמְיָא *Hispania.* In Targ. Obadiae v. 20 pro hebraeo בִּסְפָרַד legitur דְּבִסְפַּמְיָא, sed in R. Sal. et Ab. Esra pro eo legitur אִסְפַּמְיָא. In Ber rab. s 44. ואסיא ואספמיא et Asia et Hispania. כן מצאתי בספר אספמיא Sic inveni in exemplari hispanico, Gen. 34, 25 in Masora parva. Sic etiam legendum in Masora infra textum, Prov. 15, 11.

אִסְפַּנְיָא *idem.* שבמקומות האספניא qui est in locis Hispaniae.

אִסְפָּנִין *hispanicus,* Talm. קוליס האספנין Kulis hispanicus. „Kulis" est piscis nomen, qui saliri in vasculis solet, de cujus munditie et pollutione Talmudici disputant. Arabice אלשבוט.[0] Rabbinis שבוטא. Quidam *thunnum* esse putant, quidam אספנין insulae vel loci certi putant esse nomen, unde piscis Kulis nomen acceperit, quod ibi frequenter caperetur.

אִסְפַּנְיָא *stipendia militaria annua* Tal. וזהב לא ירבה לו מאד אלא כדי ליתן אספניא aurum non multiplicabit sibi nimium, nisi ut det stipendia militaria annua, nempe pro satellitio aulico, Sanh, 21 b gl. שכר חיילות „merces militum." Vox corrupta est pro אפסוניא, ut recte hic legitur in Com. Bartenorae. Nam graecum est, ab *ὀψώνιον annona*, quae militibus per menses dabatur: Item *stipendium, salarium, autoramentum, meritum militiae.* Unde in N. Test. *Καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν* et contenti estote stipendiis vestris, Luc. 3, 14. Sic syre אַפְסָנְיָתְכוֹן Item, *τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας, θάνατος* nam stipendia peccati mors est, Rom. 6, 23.

אִסְפַּנְקִי *cingulum, zona.* ואספנקי חרא et cingulum unum, hebr. וחגורה אחת, 2. Sam. 18, 11.

אִסְפַּנִיקִי[215] *idem:* והוא אסיר אספניקי חדתא ipse autem accinctus erat cingulo novo 2. Sam. 21, 16. ועלוהי אספניקי חרב et super eo erat cingulum gladii, 2. Sam. 20, 8. באספניקי די בחרציה in cingulo, quod erat circa lumbos ejus, 1. Reg. 2, 5.

אִסְפּוֹנְרְמוֹז *cedri species,* idem quod תִּדְהָר. In Medr. Tanch. s. תרומה. Vox corrupta et peregrina.[216]

אַסְפַּסְיָאנוּס *Vespasianus.* Mutatio nominis, ut in Asti et Vasti, in historia Ester: בפולמוס של אספסיאנוס in bello Vespasiani.

איספיסריאן in Vaj. rabba s. 5. קומיס איספיסריאן. In Jalk. Proph. f. 45 c. 3 pro eo legitur, קומיס ואיפרכוס comes et praefectus.[217]

אַסְפַּסְתָּא[218] *pabulum, migma.* אוף אספסתא סגי עמנא etiam pabulum multum est apud nos, hebr מספוא Gen. 24, 25 in Jon וִיהַב אַסְפַּסְתָּא לַחֲמָרֵיהוֹן deditque pabulum asinis ipsorum, Gen. 43, 23. Jon. תבנא ואספסתא לגמליא foenum et pabulum camelis, Gen. 24, 32. על אספסתיה ad pabulum suum, Job. 6, 5 ubi Veneta mendosa sunt Ap. Talm. frequentissimum est.

אִסְפְּקָא[219] *vasis genus,* ut est *paropsis, patina aut simile.* Ar. citat Targ. hier. Ex. 16, 33 sed hodie ibi non legitur. אספקא דכספא patina argentea, Gitt. 14 a.

אספיקולא Vide in litera Samech.

אִסְפַּקְלָטוֹר *spiculator, speculator, satelles, carnifex.* Scribitur et absque א in princ. de quo vide ספק. In Targ. אִסְפַּקְלָטוֹרֵי דְמַלְכָּא spiculatores regis, Esth. 5, 2 in secundo Targ. Ap. Rabb. frequens est, שלא שמעו עליך ולאספקלטורין ההורגים quod non auscultarunt tibi et spiculatoribus occidentibus, R. Sal. Ex. 4, 11. אחד הרגו ואחד הרגו אספקלטור unum interfecit rex, alterum interfecit spiculator, Schab. 108 a.

אִסְפֶּקְלָרִי, אִסְפַּקְלַרְיָא *speculum, speculare, specularium:* דהבא ואספקלריא aurum aut speculum, i. e gemma nitens instar speculi, Job. 28, 17. Vulgo legitur אִסְפַּקְלָרְיָא inconvenienter: מַפְּקִין אִסְפַּקְלָרְיָן proferunt specula, Deut. 33, 19 in Jon. כאספקלריא סגינא sicut speculum fusile sive fusum, hebr. כראי מוצק, Job. 37, 18. Ap. Rabb. אספקלריא דאורייתא specularium legis. Sic eximios legis doctores vocant. אספקלריא מצוחצחת speculum nitidum. אספקלריא שאינה מצוחצחת speculum non-nitidum, obscurum. In Vaj. rab. s. 1: R. Jehuda dixit מתוך תשע איספקלריות היו הנביאים רואים per decem specula viderunt prophetae, ומשה ראה מתוך אספקלריא אחת Moses autem vidit tantum per speculum unum. Rabbini dixerunt, כל הנביאים ראו מתוך איספקלריא מלוכלכת omnes prophetae viderunt per speculum maculatum, ומשה ראה מתוך אספקלריא מצוחצחת sed Moses vidit per speculum nitidum. R. Bechai in sect. וארא scribit: אספקלריא dicitur, quasi ספק־קלריא q. d. שבע אורה *sufficientia, abundantia claritatis vel lucis.* Scribitur et sine א ab initio, quod vide in ספק.

אִסְפַּקְסִיטִירָן *spectatissimus, praestantissimus,* Munstr. *suspectum est.* Forte est איספיסריאן, quod paulo ante adductum.

איספקסיטון, Epitheton est septimi principis Medorum et Persarum, Memuchan, Esth. 1, 14 de quo in Medr. ibidem legitur: זה היה האיספקסיטון שבכולם iste fuit infimus, (infimae dignitatis) inter omnes illos, et uxor ejus apparavit aliis omnia quibus opus habebant. In glos.

---

0) „Vide in קלס, in קוליים, ubi accurate, qualis hic sit piscis, explicatur." A. A. n. in spicilegio.

215) De *colore punicea, φοῖνιξ* dicta. Cf. annot. nost. ad literam א.

216) Ar. אספינדמון legit gr. *σπένδαμον acer.*

217) Sunt, qui inserto ט, איספסטריאן legant, ut sit gr. *ἀσπιστὴρ clipeatus.*

218) Pers. أسفست arab. فصفص *trifolium* ut putat Bochartus.

219) Gr. *σκύφος scuphus.*

scribitur: Accepit omnia mandata ab aliis sex, et parabat omnes cibos regis, oeconomus, praefectus culinae, quasi ex significatione סיפוק. Corruptum omnino est et peregrinum, idemque videtur esse, quod Munst. adduxit.

איספקרפסטי. Legitur in Medr. Kohel. c. 1 v. 1 בן שנה דומה למלך נתון באיספקרפסטי. Glossator non explicat.

אִסְפִּיר *cohors, turma, legio*, Talm. graecum est: *ὅλην τὴν σπεῖραν* universam cohortem, Syr. כֻּלָּהּ אַסְפִּיר Matth. 27, 27.

אַסְפִּיר *monetae parvae nomen.* Plur. ארבע אספרי כסף quatuor asperi argentei, M. scheni c. II. R. Salmo. hic scribit, quinque asperos constituisse דינר. Ergo Sela continuit viginti asperos. Turcae et Galli habent similis nominis numulos.

אַסְפַּרְגְּלִין[220] *asparagi*, Talm.

אַסְפַּרְגּוֹס *ἀσπάραγος asparagus.* Vino indebatur, unde fiebat potus medicinalis, de quo multa ap. Talm. scribuntur. Vinum asparaginum jejuno stomacho bibebatur לרפואה „sanitatis causa“: אספרגוס יפה ללב וטוב לעינים vinum asparaginum pulchre conducit cordi, et optimum est oculis, Berach 51a. Qui modice bibit de eo, prodest toti corpori: המשתכר בו qui se inebriat eo, קשה לכל גופו grave est toti corpori, ibid R. Sal. hic notat, fuisse solitum bibi poculum unum אליבא ריקנא לרפואה stomacho jejuno, medicinae causa.[221]

אַסְפַּרְוָא *cohors, turma*: לכנוס אספרווא דידיה ad congregandum cohortem ejus sc. ministrorum, Kethub 3b Idem est quod אספיר paulo ante.

אִסְפְּרִימִין Sic adducitur in Ar. ex Vaj. rabba, sed non explicatur. Legitur autem in Vaj. rabba s. 17 et in Medr. Tillim, Ps. 73 et ibidem in Jalk, pro eo אספלימין. Munst. explicat *saccos magnos.* מעה in Ar. hoc loco idem est quod מטוה *netum, filum*[222], ut legitur in Medr. Tillim.

אִסְפִּירְכָא *argentum vivum*, i. e. כסף חי, Tal. Gitt. f. 69b. Munst. ponit אַסְפִּרִי. In Ar. אספריכא.[223]

אִסְפַּרְמְקִין *aromata.* A gr. *φάρμακον*. In Targ. ואספרמקי ומגדי וירקי et pharmaca sive aromata, et fructus eximios, et olera, Deut. 28, 23 in Jon. Ap. Talm. ההוא עכברתא דמשתכח בי אספרמקי דרב אשי iste mus qui repertus fuit inter aromata R. Assaei, Betza 36b. gl בשמים. Item, וממלי להו באספרמקי et implevit ea aromatibus: בי איספרמקי domus aromatum, pixis aromatica, pharmacopolium, aromatopolium, apotheca; בֵּי talmudice pro בֵּית.

אספרין *albus, um.* Legitur in Ber. rabba s. 7 ubi quaeritur, num inter pisces quoque dentur כלאים diversa genera, ita ut vetitum sit diversos pisces conjungere et copulare? et respondetur inter caetera, מביא שני דגים חד מיירון וחד אספרון si quis assumat duos pisces, unum nigrum, alterum album, et junco vel fune eos colliget, ac in fluvium deducat, id vetitum esse משום כלאים propter legem heterogeneorum. B. Ar. has voces ita explicat, פירוש לבן בלשון יון[224] אספרין מורין בלשון יון חשוך h. e. album in lingua gr. exponitur אספרין, et מורין in lingua graeca est obscurum, nigrum. In compendio Ar. enim pro חשוך est שחור nigrum. מיירון videtur esse *μαῦρον*, per aphaeresin pro *ἀμαυρόν*: sed quomodo אספרין in lingua gr. album significet, nondum video. In Jalk 4 c. 2 alia est lectio, מביא שני דגים חד אוכם וחד חיור, quae plana sunt. Alia iterum lectio in Talm. hier. Massecheth Kilaim c. 1 ubi eadem habentur; מייתי חום וקטר באודניה דלכיסא ובאודניה דיריקא. Guilelmus Postellus in interpretatione latina hujus sectionis in Ber. rab. voces hebraeas retinet, et sic latinis literis exprimit; adduxit duos pisces, unum Miaron, et alterum Asporon etc.

אָסְפַּרְנָא *celeriter, confistim, festinanter* אספרנא מתעביד celeriter fit, Esrae 5, 8. אספרנא נפקתא תהוא מתיהבא illico impensa detur, Esr. 6, 8.

אִסְפְּרִיסָא. In Echa rab. Threu. 3, 12 ad illud ויציבני כמטרה לחץ „et disposuit me sicut scopum ad sagittam“, legitur: Duo Amoraei disputabant de illo: חד אמר בורמא לאיספריסא וחד אמר כקורת חצים שהכל מורים בה[225] Ar. vocem non explicat: Munst. interpretatur *sagittam.* Tu judica. Vocem בורמא Ar. non habet.

איספירס. In Bemid. rab. s. 4 f. 219 c. 2. הופך אספירס ומשוויר לפניו invertebat (David) vestimenta sua, et saltabat coram ea (sc. arca). Sic in gl. explicatur, מין בגדים ארוכים. Sic ibi aliquoties.

אִסְפָּתִי *spathd, spathula*: *ensis, gladius*, idem quod supra אספטי. Alibi est etiam *instrumentum quoddam textorum*, a forma sic dictum, ut et gr. *σπάθη* id aliquando significat, Oholoth c 13.

אסק Vide נסק.

איסקבטרין Vide in סקב.

אִסְקוֹטְלָא *scutella, παροψίδιον, vas in quo exhibetur cibus in mensam*, Moëd kat. c. 3 in Misna.

אִסְקוֹטְלָא *talitrum.* R. Sal. describit: צרדה מדביקה בגודלו ושומטה ומכה בציפורניה index digitus junctus est pollici: dimittitur et percutit ungue, nempe frontem alterius, Talm. למחייה שיתין איסקוטלי ut impingeret ipsi sexaginta talitra, ע״ז 28a.

---

*) אספור (citat Cast. ex Can. 5, 14) *saphirus*, aliis agates.

220) Arab. سفرجل *malus cydonia*, germ. Quittenbaum. Plurale est propter plura genera huc pertinentia observante Maimonide (Okezin c. I. p. 6), qui קרוסטומלים (chrysomeliana) et פרישין (mustea) arabice אספרגל dici admonet. Cf. O. Celsii Hierobotanicon p. 258 et annot. nost. ad פרישין.

221) Vide annot. nost. ad אנפק.

222) Et quidem gr. est *σπάρτον spartum.*

223) Cf. annot. ad hanc vocem.

224) Relandus vocem אספרין pers habet أصفر, quae *flavum* aliquando notat aliquando *pallidum*, et oppositum ejus est *nigrum*. Omnino igitur in Ar. בל״ע (i. e. in lingua arab.) loco בל״י (i. e. in lingua gr.) legendum mihi videtur quae lectio usui linguae hebr. magis convenit, quam si voces בל״י bis diceres.

225) Sensus est: unus dixit *parmam* (בורמא sc. disposuit me) ut in eam jacularentur homines *sparum* (אספריסא) alius dixit, sicut scopum ad sagittam.

אֶסְקוֹלַסְטִיקָא *scholasticus* Pro ק scribunt etiam כ. In Medraschim legitur: Ingrediatur R. Jehosua ben Chanina, דהוא אסכולסטיקא דאורייתא qui est scholasticus legis. Ingressus est, et explicavit locum, „leo rapuit" etc. Ps. 22. Ber. rab. s 64 in fine, glossa ארון של בית המדרש „dominus, praefectus, caput, rector scholae."

אֶסְקִינְדְרִין[226] *calculi, scrupi,* quibus luditur a pueris vel adolescentibus, Talm. Nedar. f. 25a.

אֶסְקוּפָּא *limen, scamnum.* עלוי אסקופא עלאה super limen superius, Ex. 12, 6. Jon. ותדון לאסקופא עלאה et spargetis ad limen superius, Ex. 12, 22. ויחמי ית אדמא על אסקופא et videbit sanguinem, qui super limine fuerit, Ex. 12, 13. ונשקוד על אסקופתי et vigilat ad limina mea, Prov. 8, 34. Vide R. Sal. 1. Sam. 5, 4 et 2. Reg. 18, 16. Ap. Rab. קורא בספר על האסקופה legit in libro super scamno. Scribitur et sine א ab initio, ut est in סקף.

אֶסְקַפְּטִיּוֹת[227] *socci, calceamenta ex lana.* מהלכים באסקפטיות שלהם eunt in soccis suis, Medr. Thren. 1, 3. Ar. scribit sine א

אֶסְקְרָא[228] *locustae species,* Talm. Chol. 65a heb. זחל.

אִיסְקְרִיטִין אֶסְקְרִיטִין[229] *lagana, crustula, crustulata placentae ex simila et oleo.* In Targ. כאסקריטון בדבש sicut placentae cum melle, i. e. mellitae, Ex. 16, 31. Talmudici dicunt איסקריטין Pesach 37a et 119b.

אֶסְקְרִיטִין *tubi, fistulae.* תרין אסקריטון דדהב duae fistulae aureae, heb. צנתרות Zach. 4, 11. In Ar. est איסקריטאין.

אִיסְקַרְיָא[230] *malus navis.* תלא נפשיה באסקרייא דספנתא suspendit seipsum in malo navis, hebr. תרן Tal. Taanis f. 21a. B. basra 73a. נפילנא מאסקריא דספנתא וטבענא cecidi de malo navis et submersus fui, Taan. 21a.

אסר (אֲסַר) *vincire, ligare, obligare:* et ap Rabb. *prohibere, vetare.* Praeter וַאֲסַר יָתֵיהּ לְעֵינֵיהוֹן hebr. וַיֶּאֱסֹר Gen 42, 24. וַאֲסְרֵיהּ בְּבֵית אֲסִירֵי et ligavit eum in domum vinctorum, i. e. inclusit eum in carcerem, 2. Reg. 17, 4. Fem. דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ qua obligavit seipsam, Num. 30, 8 Plur. וַאֲסַרוּ יָתֵיהּ בְּבֵית מַטְּרָא et ligarunt eum in domo custodiae, i. e. vinctum conjecerunt in carcerem, Num. 15, 34. וַאֲסְרוּהִי et vinxerunt eum, Lev. 24, 12. Partic. אָסַר חַרְצוֹי ligans, i. e. accingens, lumbos suos, Gen. 49, 11 in T. Jon. et hier. דְּאָסְרִין בְּהֵין quibus ligant aliquem, Ez. 3, 25. Partic. Pehil, וְהוּא אֲסִיר בְּעִזְקַיָּא et ipse vinctus erat compedibus, Jer. 40, 1. סוסון אסירין וחמרין אסירין equi ligati sunt, et asini ligati sunt, i. e accincti et instructi ad iter, 2. Reg. 7, 10. דאנון דמן לאסירין qui similes sunt vinctis, Jes. 42, 7. בֵּית אֲסִירַיָּא domus vinctorum, Jer. 32, 2, i. e. *carcer.* בבית אסירי in domo vinctorum, i. e. carcere, Gen. 40 v. 3. Fem. יְדָךְ לָא אֲסִירָן manus tuae non fuerunt ligatae, 2. Sam. 3, 34. Infin. אֲרֵי מֵיסַר נֵיסְרִנָּךְ nam ligando ligabimus te, Jud. 15, 13. לְמֵיסַר אֱסָר לְנַפְשֵׁיהּ ad ligandum ligationem aliquam super seipso, i. e. ad obligandum vel obstringendum se voto aliquo, Num. 30, 3. למיסרך נחתנא ad ligandum te venimus, Jud. 15, 12. Imperat. רַבּוֹנִי מֹשֶׁה אֱסָרִנּוּן domine Moses, ligato eos, i e. cohibeto Num. 11, 28. Futur. וְנֵיסְרִנֵּיהּ et ligabimus eum, Jud. 16, 5. וְתֵיסְרוּן יַת תּוֹרָתָא et ligabitis vaccas istas ad currum, 1. Sam. 6, 7. אם ייסרונני si ligent me, Jud. 16, 7. Pahel, Partic. וַאֲנַחְנָא מְאַסְּרִין אֱסָרִין בְּגוֹ חַקְלָא et nos ligabamus manipulos segetum in agro, Gen. 37, 7. Ithpehal vel Itpahel, Imper. וְאַתּוּן הִתְאַסַּרוּן vos autem vincti (captivi) estote, Gen. 42, 16. Fut. אֲחוּכוֹן חַד יִתְאַסַּר frater vester unus vinctus erit (in domo custodiae vestrae) Gen. 42, 19. וּבְמָה תִתְאַסַּר et quonam ligari possis, Jud. 16, 6. 10. Talmudici א absorbent, אִיתְּסַר prohiberi, vetari: מִיתְּסַר vetitum, prohibitum.

אֱסָרָא *vinculum, ligamen, fasciculus, manipulus segetum, aut aliarum rerum:* וְתִסְּבוּן אֱסָרַת אֵזוֹבָא et accipietis fasciculum hyssopi, Ex. 12, 22. והא קמת אסרת et ecce surgebat manipulus meus, Gen. 37, 7. וסגדין לאסרתי et incurvabant se ad manipulum meum, Gen 37, 7. Plur. fem. אֱסָרָן ut paulo ante in Pahel. מסתחרן אסרתכון vertebant se manipuli vestri, Gen. 37, 7. נתרע ית אסרתיהון rumpamus vincula ipsorum Ps. 2, 3. כד יסובר אסרתוי quando reportabit manipulos suos, Ps. 126, 6. Et forma masc. וְאִתְמְסִיאוּ אֱסָרוֹהִי et dissoluta fuerunt vincula ejus, Jud. 16, 14.

אֱסָר *interdictum:* ולתקפא אסר et ad roborandum interdictum, Dan. 6, 8. Emph. תְּקִים אֱסָרָא statue interdictum, Dan. 6, 9. רשם כתבא ואסרא consignato scriptum et interdictum, Dan. 6, 10.

אֱסָר *obligatio:* נִדְרָהָא וֶאֱסָרָהָא vota ejus et obligationes ejus, Num. 30, 6. למיסר אסר על נפשיה ad ligandum obligationem super animam suam, Num. 30, 3. וְתֵיסַר אֱסָר et obligaverit se obligatione aliqua in domo patris sui, Num 30, 4. Jon. habet אֶסְרָא, a forma אֱסַר cum pathach. Alias etiam אֵיסָר: sed forma cum chatephsaegol potior est.

אֱסַר *cingulum, zona,* Rab.

אֱסוּר *vinculum.* ובאסור די פרזל et cum vinculo ferreo, Dan. 4, 12. Plur. וְלֶאֱסוּרִין et ad vincula, sc. condemnator, Esrae 7, 26.

אֱסוּרִין *vimina,* emphat. אֱסוּרַיָּתָא, Rab.

אָסִיר *vinctus,* ut sup. in Partic. Pehil.

אָסוּר *vetitum, prohibitum, illicitum,* Rab.

אִיסּוּר *idem.* Oppositum ejus הֶיתֵּר licitum, Rab. איסורי לאוין, vide in לא, לאו infra. דברים שאיסורן איסור עולם

---

[226]) Vox corrupta videtur ex gr. *ὀστρακισμὸς ostracismus.* Alii transpositis literis ק et נ אסקונדרי legunt, ut vocabulum compositum sit e pers. סֶנְק (= סנך) i. e. *lapis* et verbo כרדן *facere* d. q. supra p. 25.

*) איסקפא et איסקיפה *scapha* Talm. hier. B. bathra 15a.

*) איסקיפי *currus cameratus,* gr. *σκέπη* Mdr. Till. Ps. 3.

[227]) gr. *σκέπαστρα.* [228]) gr. *ἀσκαρίς.* [229]) gr. *ἐσχαρίτης.* [230]) gr. *κεραία.*

*) איסקריטורי (citat Cast. ex Talm. hier. Chetub 35b) lat. *secretarii.*

*) אסקרנדה citat Er. Millin ex Talm. hier. Ab. sara c I. p. 4 vocemque habet gr. *ἐσχαραιον* i. e. *focus.* Alii אסטנדרא legunt, d. q. supra in אסטנדירא.

res quarum prohibitio est perpetua (non ad certum duntaxat tempus). איסור כולל prohibitio universalis.

אִיסּוּר *fasciculus*: כל העושה איסור לחג quicunque facit fasciculum ad festum, scil. tabernaculorum, ut mandatum est Lev. 23. Succa 45b.

אִיסָּר, אַסִּיר, אַסַּר *assar, assarium, ἀσσάριον, numulus monetae vulgaris minimus*. De hujus valore scribit Maiem. in הלכות שקלים c. 1. סלע valet quatuor פונדיונין „denarios": דינר sex מעין „obolos": מעה duo פונדיונין „pondiola": פונדיון duo איסרין „assaria": פרוטה unam octavam assarii. Pondus autem unius מעה est sedecim hordeorum: pondus איסר assarii hordeorum quatuor: פרוטה dimidii hordei. Haec ille. Vide quoque Talm. Kidd. in princ., B. metzia 44b. Waserum de numis Hebraeor. lib. 2 c. 23. Notas Tremellii ad Mar. 12, 42. Porro a minimo valore hujus numuli proverbialiter apud Hebraeos usurpatum fuisse videtur olim באיסר „assario", de re minimi pretii, et quasi nihili, ut apud Latinos „assis facere, asse si vendatur, carum est, quo non indigeas", etc. In Massechet Chol. c. ultimo, in Misna, ubi agitur de praecepto illo Deut. 22, 6: „quum occurrerit nidus avis coram te in via, in quavis arbore, aut super terram, in quo sint pulli vel ova, et mater cubet super pullos, aut super ova, non accipies matrem cum filiis: Dimittendo dimittes matrem, et pullos capies tibi, ut bene sit tibi, et prolonges dies;" ad haec verba subjicitur; ומה אם מצוה קלה שהיא באיסר אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים קל וחמר על מצות חמורות שבתורה h. e. quid igitur? Si in praecepto levissimo, quod vix assarii est (h. e. si in praecepto illo, quod de re minima ac vilissimi pretii agit, quae asse vel assario comparari potest) adjicit scriptura hanc promissionem, „ut bene sit tibi, et prolonges dies;" quanto magis valebit hoc de praeceptis gravioribus, quae sunt in lege? Hanc locutionem, in simili argumento, imitatus videtur Christus Matth. 10, 29 cum ait; Ὀυχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται etc. nonne duo passerculi assario vaeneunt, et unus ex eis non cadit in terram sine patre vestro? etc. Quemadmodum enim illic mater avium cum pullis „assario" באיסר aestimatur: ita aestimantur apud Matthaeum δύο στρουθία pro assario: et quemadmodum illic de minori ad majus argumentantur a pullis avium ad res graviores: ita quoque argumentatur Christus per minus ad majus a providentia dei circa aves, ad providentiam circa homines. In quem sensum scribit Maj. in More Nevochim par. 3 c. 48 ad citatum locum Deuteronomii; si Deus bestiarum et avium curam gerit, ne dolore afficiantur, כל שכן בבני אדם quanto magis rationem habebit hominum? Aliter המתפלל צריך שיכרע עד שיתפקקו כל חליות עולא אמר עד כדי שיראה איסר כנגד לבו qui orat, incurvare se debet usque dum conspiciantur omnes vertebrae, quae sunt in spina dorsi: Ula dicit, donec videat assarium e regione cordis sui, Berach. 28b h. e. tam profunde se incurvare debet, ut videre possit assarium, vel numulum exiguum in terra, e regione cordis sui jacentem, quem erectus non videret. Alii aliter explicant, ut est in Aruch.[§]

מַסֹּרֶת *vinculum* במסרת קימא in vinculum foederis, hebr. בְּמָסֹרֶת, quod contractum volunt Hebraei esse, pro מַאֲסֹרֶת Ez. 20, 37. Posset esse מְסֹרֶת a מֵיסַר, vel מַסֹּרֶת.

מֵיסַרְתָּא *ligamen, fasciculus:* מיסרתא דאזובא fasciculus hyssopi, Talm.

אִסְטְרַט vide supra in אִסְטְרַט.

אִסְרְטִין Idem quod supra אסטרטיא. Vide illic.

אִסְרַטִיקוֹלִין *praefecti, duces militiae*, Munst. In Medr. Tillim, Ps. 80 ad illud וזיז שדי ירענה, legitur, וז אסרטיקולין. Pro eo Jalk. h. l. legitur האיסטרולוטין, quod puto esse debere האיסטרטילוטין „strategi."

אסת

אֲסִיתָא *mortarium*. אסיתא חסירתא בוכנא mortarium carens pistillo, Tal. Schab. 77b אסיתא דנחשא mortarium aeneum, Nidda 36. כפו ליה אסיתא בציבורא וליקום עליה וליטא invertunt mortarium in ecclesia et stat (praeco) super illud, ac dicit etc. Ketub. 49b. Ut sc. omnes eum audiant. Sic כפי אסיתא וקום עלה inverte mortarium et sta super illud, ac lacera; ut sc. omnes te videant, M. Katon 22b. Locutio proverbialis.

אֲסִיתָא *irritatrix, contumax, rebellis femina*: *asota*: שבק הדא אסיתא מנך dimitte hanc rebellem uxorem a te. Sic aducit Ar. ex Ber. rab. sed ibi, s. 17 hodie legitur להדא אנתתא בישא „hanc mulierem pessimam." Idem locus legitur quoque in Vaj. rab. s. 34. Sed nec illic vox haec invenitur. Est autem a סות vel הסית, si alicubi usitata sit, vel idem quod supra אסוט, ex graeco ἄσωτος.

אִסְתְּדִירָא Sic adducitur in Ar.: V. supra in אסט.

אִסְתְּוָרָא *gressus, incessus, pes, talus pedis*. Formam habet a סור, quasi „recessus dicas." Cum aff. pron. אִין תִּצְלֵי אִסְתְּוָרַי si declinet gressus meus a via, hebr. אשרי Job. 31, 7. בְּאִסְתְּוָרֵיהּ אֲחַדַת רַגְלִי gressum ejus apprehendit pes meus, Job 23, 11. Plur. סְעִיד אִסְתְּוָרַי contine gressus meos, Ps. 17, 5. דאזדעזעו אסתורי quod dimoti sunt gressus vel pedes mei, Ps. 73, 2. מצדתא אתקינו לאסתורי rete pararunt pedibus meis, hebr. לפעמי, Ps. 57, 7. אסטיתא אסתורנא inclinasti gressus nostros, hebr. אשרנו, Ps. 17, 11. 44, 19. לא מזדעזעין אסתורוי non dimoventur gressus ejus, Ps. 37, 31. אסתורי רגלך tali pedum tuorum, Eccl 12, 5.

איסתווירא *poples*, aut *coxa, locus ubi pes cum coxa vel crure conjungitur*, Tal Menach. 33a. Jev. 103a.

אִסְתְּהַר *sol:* אין אחמי אסתהר si inspicio solem, cum splendet, et lunam etc. hebr. אור lucem. Job. 31, 26. V. mox in אסתר.

אִסְתַּלְגָּנִית[231] *societas, caterva, caetus*. אסתלגנית של מלאכי חבלה caetus angelorum perditionis, Tal. Ber. 51a.

אִסְתְּנָא, אִסְתַּן *aquilo, boreas, ventus aquilonaris*

---

§) איסרא *princeps*. Ap. Talm. א' דמזוני princeps alimentorum, victualium: א' דעניותא princeps sive angelus paupertatis, Pesach. 111b. Pro א' דעניותא legitur in Chol. 105b. שרא דשיותא, unde liquet שרא vel שר et איסרא esse synonima" A. n. in spicilegio hujus operis.

231) Fortasse ad gr. ἀσέλγεια referri potest, ut sit *lascivia, protervitas* et generaliter *proclivitas malorum* (cf. a. n. p. 98)

רוח צפונית et mane venit boreas, i. e. ובצפרא אתי אסתנא „ventus aquilonaris", Berach. 59 a. צלותא כיומא דאסתנא serenitas ut die venti aquilonaris, Erub. 65 a. Megil. f. 28 a. Kidd. 12b. Dicitur et אסתן, ut in Ketub. 23 a in R. Bechai in par. ואתחנן, ubi de ejus etymologia quaedam, (ut et de reliquis plagarum mundi nominibus), affert, sed inania. Vide eum quando vacat. In Ar. afferuntur et hic alia ventorum nomina, et inter ea שותא „ventus orientalis." Hoc vocabulum Talm. de austro accipiunt: Vide שות. In Targ. מִן צִפּוּנָא אִסְתְּנָא יֵיתֵי ab aquilone venit boreas, Job. 37, 22. Ar. legit איסתנא.

אִסְתְּנִיס, אִיסְתְּנִיס *aegrotus, infirmus, valetudinarius, tener.* Graecum est ἀσθενής. Scribitur et cum מ in medio, ut supra positum est. הנון עבדין יתי איסתניס ipsi faciunt me aegrotum vel infirmum, Job. 6, 7 in secundo istius versus Targum. Frequens est ap. Talm. איני כשאר כל אדם אסתניס אני non sum ut reliqui homines, sum valetudinarius, Berach. 16. אסתניס היה aegrotus fuit. Plur. מפני האסתניסים propter infirmos.

אִסְתְּנִיסִית *infirmitas, debilitas, aegritudo, ἀσθένεια.*

אסתניר in Ar. scribitur mendose אסתניר: adducitur ex Tal. B. kama, 40 a ubi legitur אסתגר „inclusus fuit," a סגר, cujus lectionis etiam Ar. meminit.

אסתגדרא vide supra in אסט. איסתגנסין[232] *species monetae,* in Talm. hier. Maaser scheni c. 5.

אִסְתְּקְטוֹן *stactinum, olei praestantis vel balsami species.* In Vaj. rabba s. 5 ad locum illum Amos 6, 6. וראשית שמנים ימשחו „et optimo unguento ungunt sese," scribitur; Rabbi Jehuda bar Jecheskel dicit, זה שמן אסטקטון hoc est oleum stactinum. Sic scribit Plin. lib. 12 c. 15 de arboribus myrrhae: Sudant autem prius quam incidantur, stacten dictam, cui nulla praefertur. Vide in littera ס, in סטכתי.

אִסְתְּקַר Sic adducit Ar. ex Jev. 62, 6. Sed ibi altera lectio est, cujus et Ar. meminit, nempe סוי לבה „exultavit cor ejus."

אֶסְתֵּר *Ester, nomen reginae, quam, repudiata vasti, in uxorem duxit rex Achasverus.* De nominis etymologia legitur in secundo ejus historiae Targ. c. 2, 7: איתקרי שמה אסתר על שם כוכב נוגהא יונית אסתירא vocatum fuit nomen ejus אסתר „Ester", a nomine stellae Veneris, quae gr. dicitur ἀστήρ. In Medr. Jalk. in hanc historiam, 171 c. 1. למא נקרא שמה אסתר שמסתרת את דבריה וכן הוא אומר אין אסתר מגדת מולדתה i. e. quare vocatur nomen ejus אסתר „Ester?" quia מסתרת occultabat verba sua, ut dicit scriptura: Esther autem non indicaverat cognationem vel natalia sua, (Est 2, 20) et mox: נקרא שמה אסתר שהיו אומות העולם קורין אותה כוכב הנוגה על שם אסתהר vocatum fuit nomen ejus Ester, quia populi mundi vocabant eam stellam Veneris, nomine אסתהר i. e. ἀστήρ. Hinc apparet אסתירא in Targ. praecedenti et אסתהר esse idem, ut ה in ista voce sit adjectitium, et אסתהר de quo etiam paulo ante, esse idem quod ἀστήρ *stella lucens, stella Veneris, et latius sol.*

אֶסְתִּיר ἀστήρ, *aster, stella*: vel אסתירא ut in voce praecedente.

אִסְתְּ־ אִיסְתּ־ *privilegium.* Scribitur et אִסְתִּירִין vel אסטורין ut hae duae literae in vocibus peregrinis promiscue fere scribi solent. Vide אסט.

אִסְתִּירָא *stater, numi species, cujus valor fuit* פלגא זוזא „dimidium drachmae," i. e. octava pars sicli sacri sive tetradrachmi. Graecum est στατήρ. כמה אסתירא פלגיה זוזא quantum valet stater? dimidium drachmae, Ket. 64 b. R. Sal. Drachmae Tyriae argenteae, quae in Tyriorum tractu valebat. דקרו לפלגא זוזא איסתירא qui vocant dimidiam drachmam stater, Kidd. 11 b. Usus ejus est in communi proverbio, איסתירא בלגינא קיש קיש קריא stater in lagena kiskis clamat; B. metz. 85 b. Stater in vacuam lagenam injectus, lagena commota, magnum edit strepitum: sic sapientia in hominibus vanis. In hominibus modestis quieta est, ut numus in lagena plena, nec profertur, nisi cum opus est, juxta illud: „Sapientia in anima prudentis quiescit, at in stultis cognoscendam se exhibet," Pro. 14, 33. Porro זוזא vel דינר erat quarta pars sicli, i. e. drachma. Siclus erat duplex, politicus sive provincialis, sive vulgaris, et ecclesiasticus. Politicus sive civilis erat duarum drachmarum, i. e. didrachma: Ecclesiasticus sive sanctuarii aut templi, erat drachmarum quatuor, i. e tetradrachmum. Stater erat dimidia drachma, sive octava sicli sanctuarii et quarta sicli civilis. Vide notas tremelii, Matth. 17, 24. Stateris mentio ibidem v. 27.

אִסְתְּרָס *postremum,* hebr. אחרון. Est gr. ὕστερος. Guido citat ex Zohar.

אִסְתְּרוֹק *nomen loci, ubi salinae fuerunt celeberrimae, quibus et Sodoma celebrata fuit.* Horum salium crebra ap. Talm. est mentio; מלח סדומית sal sodomiticum: מלח אסתרוקנית sal istarokinum, B. basra f. 20 b. Scribitur et אסתרונקית in Jalk. 121 b quod forte mendosum est.

אִסְתְּרַטְּגִין *strategi*: Vide supra in forma אסט.

אע (אָע) *arbor, lignum,* hebr. עץ commutatis literis. כָּל מָאן דְּאָע omne vas ligni sive ligneum, Num. 31, 20. Emph. אָעָא דְמוּרְנִיתֵיהּ lignum hastae ejus, 2. Sam. 21, 19 בְּצַלַם אָעֵיהּ imaginem ligni sui, Hos. 4, 12. Plur. לְקָטֵי אָעִין colligentes ligna, Jos. 9, 21. וִיסַדְּרוּן אָעַיָּא et disponent ligna, Lev. 1, 6. Constr. אָעֵי דַעֲלָתָא ligna holocausti, Gen. 22, 3. מִלְּקֵט אָעָךְ a colligente ligna tua, Deut. 29, 10. וית אעוהי et ligna ejus, Lev. 14, 45.

אַעְיָתָא *cancelli: fenestella, transenna,* heb. אֶשְׁנָב, Jud. 5, 28.

אף (אַף) *etiam, quinetiam,* ut hebr. hierosolymitane dicitur אַף, ut ibi dictum: אף אלהין ביתא הדין דבניתי quanto minus domus haec, quam aedificavi, hebr. אף כי 1. Reg. 8, 27. Potest et *quanto magis* significari, pro ratione sensus: אף כל דכן quanto minus, Job. 9, 14. ואף קדמך etiamque coram te, rex, Dan. 6, 22. ואף על גבריהון quod etiam super fortes ipsorum, Gen. 15, 1. Jon. ואף על גב *etsi, etiamsi, quamvis, licet.* Post se habet servile ד „quod?" ואף על גב דאנון etiamsi ipsi ca-

[232]) Rectius Mussafia איסתנומוסין legit gr. quidem ἀστυνόμος *urbem tutans, regens.*

*) אסתוניא (Jev. 51 b) urbs Persiae, *Vestonia* quidem ut putat Er. Millin.

dant coram te, Gen. 15, 1. Jon. et Targ. hier. Sic Num 13, 1. Ap. Talm. frequentissimum est. Rabbinis pro eo tritissimum אף על פי, quod nunc ut unam dictionem, nunc abbreviate scribunt אעפ״י. In hac forma sequi solet servile שֶׁ, cum quo idem est chaldaicum דְ.

אֲפִילוּ *etiam, etiamsi*. Compositum ex אַף et אִלּוּ: Ap. Rabb. frequentissime decurtate scribitur אפי׳. In Targum non ita saepe usurpatur: אפילו יפשון אפילו יסגון אפילו יתרבון etiam abundaverint, etiam multiplicati fuerint, etiam magnificati fuerint, hebr. אף, Jes. 40, 24. ואפי׳ הכי בריך יהי etiam sic benedictus erit, Gen. 27, 33. in Jonathane.

אַף *facies, vultus*. Vide supra in אנף.

אֶפְאָ, אֶפֶה *draco, basiliscus*. Est ex hebraeo אֶפַע vel אֶפְעֶה ortum Ap. Talm. נייתי משכא דאפא דכרא afferat pellem draconis masculi, Jom. 84 a. R. David 1. Sam. 13, 18 ad על גי צבעים scribit ex Talmudicis, (B. kama f. 16 a) צבוע זה אפה[233] ופי׳ אפה אפעה tzevoa idem est quod אפה, et אפה idem quod אפעה. Sic enim solent occultare literas gutturales. אפעה autem vocatur צבוע quasi coloratus, diversis coloribus notatus. Haec ibi.

אפד אֵפוֹדָא *Ephod*, vestis sacra sacerdotalis, quae passim in Mose memoratur. Vide Lex. Hebr.

אַפַּדְנָא *tentorium, palatium*: ויגנד ית אפדניה עליהון et extendet tentorium suum super eos, hebr. שפרירו, quod explicant אהלו, Jer. 43, 10.[234] B. Ar. legit יַת אוּדְנַיָּה, in ארן secundo. ויטע אהלי אפדנו et figet tentoria palatii sui, Dan. 11, 45. Adagium apud priscos fuit, אקלקי דמתא מחסיא ולא אפדני דפומבדיתא in fimo potius urbis Sorae, quam in palatiis Pombeditae, Kerith. 6 a, quod vide in פומבדיתא, in ord. פמב.

אַפְדִּינֵי *frontale aureum*. Tal. Schab. 57 b. אפזיני est in Munstero et Ar. Sed in אב primo scribitur אב זיני in Aruch. Explicatur ibi sic טוטפת hebraicum.

אפה (אֲפָה) *coquere, pinsere*. Praeter. וּפַטִּיר אֲפָה לְהוֹן et placentas infermentatas coxit illis, Gen. 19, 3. ואפא לחם et coxit panem, Jes. 44, 15. Tertia fem. וַאֲפִיתֵיהּ פַּטִּיר et coxit ex ea placentas infermentatas, 1. Sam. 28, 24. אפיתי על גומרוהי לחם etiam coxi super prunis ejus panem, Jes. 44, 19. ואפו ית לישא et coxerunt sive pinsuerunt massam farinae, Ex. 12, 39. Infinit. דְּאַתּוּן עֲתִידִין לְמֵפָא quod vos futuri estis coquere, i. e. quod cocturi estis, Ex. 16, 23. Imper. אֱפוֹ coquite Ex. 16, 23. Fut. וְתֵיפֵי יָתַהּ et coques eam, Lev. 24, 5. די ייפון ית מנחתא ubi coquunt oblationem, Ezech. 46, 11. וייפון עשר נשין et coquent decem mulieres panem vestrum, Lev. 26, 26. Ithp., Part. דְמִתְאֲפֵי בְתַנּוּרָא quod coquitur in furno, Lev. 2, 4. Jon. Futur. לא תִתְאֲפֵי חֲמִיעַ non coquetur fermentatum, Lev. 6, 10. חמיע יתאפין fermentati coquuntor, Lev. 23, 17.

אָפֵה, אופה *pistor, coquus*. Fem. plur. לְטַבָּחָן וּלְאָפְיָן in coquas in pistrices, 1. Sam. 8, 13.

תּוּפִינִין *coctura*e: תופיני מנחת בצועין cocturas oblationis frustorum, Lev. 6, 21. al. 14.

מַאֲפֵה *coctum*: מאפה תנור coctum furni, Lev. 2, 4.

אוּפְיָא *spuma*: האי דלא שתי אופיא משום מאיסותא qui non bibit spumam propter nauseam, Chol. 105 b. Idem quod Rab. רתיחה et in Bibliis קצף. Sic כי אופיא דנהרא sicut spumae fluvii: Av. sara 26 a.

תַּפְיָא *chytropus, χυτρόπους, sustentaculum pedatum ollae, focus mensarius, cui coctum vel coctile superponitur*. היך תפיא חרין sicut focus exarescunt, hebr. כמוקד, Ps. 102, 4. Regia habent pluraliter תַּפַיִן. Item תַּנּוּרִין וְתַפַיִן furni et chytropodes frangentur, Lev. 11, 35 Jon. Est ab אפה et א radicis prima extrita est, ut saepe in hoc ordine, estque instrumentum coquis et cocturis serviens.

אַפְיָן[235] *piscium nomen*, Tal. Chol. 66. Scribitur ibi per ע ab initio.

אפז (אֲפַז) *exsilire, subsilire prae gaudio*,[236] Rab. מעלין בו מורידין בו אפזין בו קפזין בו ascendunt per eam et descendunt per eam: saltant et exsiliunt, Ber. rab. s. 68. Glossator utrumque postremum explicat לשון שמחה וריקוד. Perperam ergo Munst. exponit *fulgentes*.

אפט אִיפְּטַיָא *tempora, dies, momenta temporis*. Sic exponunt communiter. Ar. ex Pesikta adducit, in illud Ex. 19. ובחדש השלישי: Simile est regi, cujus filius captivus abductus fuit, dixitque היו מונין איפטיא לפריון בני estote numerantes tempora a redemptione filii mei. Sic deus dixit Israelitis: היו מונין איפטיא ליציאת

---

233) Voces sequentes in Talm. nostro non sunt, neque glossatorem inveni eas habentem. Quam conjecturam non professam esse ex eo intelligendum, quod versio syr. pro voce אפעה (Jes. 30, 6. 59, 9) ܐܣܦܣ i. e. ἀσπὶς *vipera* et ܚܡܛܐ i. e. *reptile, serpens, unguiculus* habet chaldaea vero utrumque per חורמנא reddit et non est, quod Talm. neglectis vocibus, quibus paraphrastes utuntur, vocem hebr. corrumpere maluerint. Ipse etiam Muss. qui vocem pro gr. ἄφις habet, se illum locum (Nidda 16) intelligere non posse fatetur, ubi א׳ idem atque ברדלס habetur, quum de ברדלס dubium non est, quin ferra sit. Praeterea multa, quae in Talm. de א׳ narrantur, cum farra minime vero cum „dracone" s. „basilico" conveniunt, imprimis illud, ubi א׳ idem esse atque צבוע (Nidda l. c.) dicitur; צבוע vero vetustioribus *hyaenam* fuisse (id, quod Bochartus Hierz. p. 830 sqq. satis argumentavit; item Maim. qui צ׳ per arab. ضبع hyaena, reddit) tam certum est, quam certissimum. Dubitari igitur nequit, quin et א׳ *hyaenam* significare, et quidem ut videtur Syorum est ܐܦܥܐ i. e. *hyaena*, cujus origo, ni fallor, in chald. פוא v. פוע i. e. *rubia tinctorum* (Schab. f. 89 b.) arab فو *Phu, valeriana, Πόα* herba virens apud LXX. Jer. 2, 22 (ita enim Cast. in Heptag. p. 2967 has voces confert), *variorum colorum* eandemque etymologiam sequatur, quam vox צבוע ab hebr. צבע i. e. color.

234) Aperte B. Ar. vocem אודייני (v. supra p. 19) per מכתשת, i. e. *mortarium* exponit, quod in hunc locum minime quadrat. Quadere legendum mihi videtur אורייני (cum ר loco ד id, quod saepissime fieri solet,) et hoc pro איריני (d. q. supra p. 43) ut respondeat contra vocem hebr. שפריר a שפר, quod (Job. 26, 13) de coeli pulchritudine usurpatur.

*) אפובלסמון v. אפופליסמון. *) אפודרומיא hippodromia. 235) ἀφύη *apua*. *) אפחז v. in פחז.

236) Convenit arab. نفز et syr. ܦܙ *) אפיון v. אופי (Talm. h. Av. sara c. II.) ὄπιον.

מצרים estote numerantes tempora ab exitu ex Aegypto. Simile item regi, qui desponderat filiam suam in conjugium, dicens: numerate איפטיא tempora a nuptiis filiae meae. Sic dixit deus ad Israelitas: numerate tempora a datione legis, quae vobis desponsata est. Adducitur in Jalk. 78 c. 3. Videtur mihi corruptum esse ex gr. ἑπτὰ ἑπτὰς, et significare *septimanas, hebdomadas*, q. d. ἑπτία. Sic certe explicatur in Tanchuma in lib. Num. ab initio: Quando deus venit ad magnificandum Israelem, indicat באיזה יום quonam die id faciat? באיזה מקום in quo loco? באיזה חדש in quo mense? באיזו שנה in quo anno? באי זו אפטיא פי' שבוע כי בלשון יון ר"ל שבעה et in quanam אפטיא i. e. שבוע septimana? (nam in lingua gr. significat septem). Haec eadem leguntur in Bem. rabba ab initio, in Jalk. sed sine hoc interpretamento. Aliter videtur significare in Jalk. 58 c. 2. Simile hoc est regi, qui duxit uxores multas, ולא כתב להן לא גמיקן ולא איפטיה et sic ibi aliquoties. Interpretes hic scribunt איפטיה בלשון יון מתן h. e. איפטית in lingua gr. significat *donum, munus*.

אַפּוֹתְנָיוּתָא[237] *apothecae, penuaria, cellae*. Vox corrupta est et varie in libris legitur. Pluraliter וַחֲמֵשׁ אַפּוֹתְנִיָּתָא בִימִינָא et quinque cellas e dextra, et totidem a sinistra, Gen. 6, 14 in Jon. V. etiam in litera פ, in פטן.

אפותיקין *apothecae, repositoria, penuaria*, Schem. rab. s. 24.

אַפְּטָרָא[238] *argumentum a fortiori*: Munst. Guido adducit ex Ber. rab. s. 62 et Bem. rab. s. 4. In priori loco non reperio: sed in posteriori f. 219 c. 1. Sed aliter ibi exponitur in glossa. Conferatur cum illo loco in Talm. Berach. 63 b.

אַפּוֹטַרְכָא *praefectus, dominator*. Sic adducit Ar. ex Ber. rab. sed ibi s, 94 hodie legitur אפטוריקא, et exponitur נשיא *princeps*. Videtur corruptum esse ex „patriarcha", qui est princeps et caput Graecorum. Iste liber corruptis graecis vocabulis abundat.

אַפְּטִירִיקָא In praecedenti voce explicatum est.

אַפִּיטְרוֹפּוֹס, אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, אַפּוֹטְרוֹפָא *tutor, curator, procurator, praefectus, administrator*. Graecum est ἐπίτροπος. In. Targ. דממנא אפיטרופוס על ביתיה qui constitutus erat administrator domus ejus Gen. 43, 15 Jon. De Menasse Josephi filio. ומנייה אפיטרופוס על ביתיה et constituit eum praefectum domus suae, Gen. 39, 4 Jon. De Josepho aulae regis Pharaonis praefecto. דאתמנא אפיטרופוס על ביתיה quicunque esset constitutus praefectus super domum ejus, Est. 1, 8. Plur. וִימַנֵּי אַפִּיטְרוֹפִּין עַל אַרְעָא et constituat praefectos in terra, heb. פקידים Gen. 41, 34. Jon. תחות יד אפיטרופין sub manu praefectorum, vel curatorum annonae, Gen. 41, 35. וִימַנֵּי מַלְכָּא אַפִּיטְרוֹפִּין et constituit rex praefectos, administratores in omnibus provinciis regni sui, Est. 2, 3. Ap. Rab. et Talm. usitatissimum est: אפוטרופא לדיקנני לא מוקמינן tutorem vel curatorem barbato non damus, B. mezia 39 a. Adulti non habent opus tutore: ipsimet debent administrare res suas. ליתמי מעמידין אפיטרופוס pupillis constituunt tutorem, ibid. יתום ששוחטין עליו אפטרופסין pupillus pro quo mactant tutores, sc. agnum paschalem, comedit eum in quovis loco, Pesach 87 in Misna. אין אפוטרופוס לעריות nemo est tutor libidinis, vel pudicitiae muliebris, Ketub. 13 b. V. de eo etiam in עָרָה.

אַפִּיטְרוֹפְּיָא *curatrix, administratrix*, Talm או שמינה אפיטרופיא aut constituit eam curatricem rerum omnium agendarum, emendarum, vendendarum etc. Pesach. 68 b. או נעשית אפיטרופיא aut facta sit curatrix, ibid. in Gem.

אפיטרופסות *curatio, administratio*, ibid in Com. שבועת אפיטרופסות juramentum curationis, quo jurabant, se fideliter administraturos, ibid. in glossa.

אַפִּיָטְרוֹס *medicus equarius*, ut Valerius eum appellat, *curator equorum, veterinarius*. Graecum est ἱππίατρος. חמורה חולה הוליכה אצל האפייטרוס asina aegrotabat ac deducebat eam ad hippiatrum, Bemid. rab. s. 9. Hoc est quod Guido et alii ponunt אַפִּיטְרוֹס *solcas ferreas efficiens*.

אַפִּילוּ vide supra in ord. אַף.

אַפִּיקוֹרוֹס, אֲפִיקוֹמֶן et alia plura originis graecae, vide infra in ord. אפק, etsi ad hunc ordinem magis pertinerent.

אפיוטות *parvi, minorennes* idem quod פעוטות, Talm. hier. Git. c. V, 47 b.[239]

אפך (אֲפַךְ) *vertere, convertere, conjicere se in fugam, vertere terga, fugere*. Idem est cum hebr. הָפַךְ per literarum gutturalium commutationem. Praet. אֲפַךְ יִשְׂרָאֵל vertit terga Israel coram Philistaeis, hebr. נס „fugit", 1. Sam. 4, 17. ימא אסתכל ואפך mare vidit, et fugit, hebr. וינס Ps. 114, 3. ועמא דאפך למדברא et populus, qui fugit versus desertum, hebr. הַנָּס, Jos. 8, 20. ואפכת et fugit, 2. Sam. 4, 4. אפכת אילי convertisti ejulatus meos in tripudia, hebr. הפכת, Ps. 30, 12. מִן סִדְרָא דִקְרָבָא אַפְכֵית ex ordine praelii fugi, 1. Sam. 4, 16. וַאֲפַכוּ et fugerunt, heb. וינוסו, Jud. 7, 21. ואפיכו מן קדמוהי et fugerunt ante eum, 1. Sam. 19, 8. Infinit. לְמֵיפַךְ קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן ad fugiendum coram hostibus suis, Jos. 7, 12. במיפכהון in fugiendo ipsos, cum fugerent coram hostibus suis, Jos. 10, 11. Fut. וְאָן אֵיפּוֹךְ מִן קֳדָמָךְ et quonam a te fugiam, heb. אברח, Ps. 139, 7. מה לך ימא ארום תאפוך quid tibi o mare accidit, ut fugeres, Ps. 114, 5. וניפוך קדמיהון ut fugiamus ante eos, Jos. 8, 5. Quaedam cum Dagesch notantur quasi ex Pahel, sed praestat esse omnia ex una conjugatione.

אַפְכָא *praeterea, etiam*, Guido ex Zohar. Credat qui volet.

אִפְכָא *contrarium, quasi inversum dicas*. Legitur in proverbiali quodam ap. Talm.: עבדא אסוסא רכיב ומריה אזיל ואיפכא מסתברא cum servus equo vehitur, et dominus ejus pedes incedit, contrarium fieri debere existimatur, aut, res inversa esse judicatur. Ubi servi dominos agunt, et famulae heras, ordo inversus est, et pessime res administrantur.

אִיפְכֵי, אַפְכֵי, אֲפוֹכֵי *remissio, condonatio*. In Ber. r. s. 41. שבו ביום נטלו ישראל אופכי על עונותיהם דא"ד שמואל

---

*) אפטונאות ὑπεύθυνος *obnoxius, reus, sons*. Cast. d. q. A. n. in פטן.

237) ἀφθονία *abundantia, uberitas*.

238) *Oratio ante obitum*. V. in פטר.

239) Redditur etiam per פדייא, quod gr. est παιδία.

בר נחמן אפכי גדולה נטלו ישראל על עונותיהם שחרב בית המקדש eo ipso die acceperunt Israelitae remissionem peccatorum suorum. Nam R. Samuel filius Nachmanis dixerat: Remissionem maximam acceperunt Israelitae super peccata sua eo die, quo vastata fuit domus sanctuarii, sicut dictum est: „Completa est iniquitas tua, filia Tzionis", Thr. 3, 22. In Medr. rab. super hunc locum, legitur איפוכי. Ar. אפכי. Rursus in Vaj. rab. s. 34: R. Levi dixit: Viginti duabus vicibus scriptum est אשרי, et ex omnibus illis לא נטל אפוכי אלא זה non accepit compensationem nisi hanc: ומאי אפוכי נטל et quam compensationem accepit? ביום רעה ימלטהו „in die mali eripiet eum", Ps. 41, 2. gl. הנחה ושכר טוב *respirationem*, vel *dimissionem et mercedem bonam.* Si est ab hac radice, est quasi contraria compensatio et retributio. Ar. scribit, in lingua gr. vocant להנחה dimissionem, remissionem אפכי, q. d. מוחל להם לעונותיהם. Haec interpretatio suspicionem injicit, vel conjecturam movet, quasi אפכי sit corruptum ex *ἄφεσις dimissio, remissio*, pro אפסי, resecta ultima litera. Et *ἀφίημι remitto, condono.* Facilis corruptela in ס et כ: vel est *ἀποχή* „apocha."[240]

אפכיות. Sic ponit Aruch. Munst. explicat, *liber historiarum*, i. e. ספר זכרונות, pro quo in Ar. est ספרי זכרונות. Nam אפכיות est plurale. Ar. adducit ex Tanchuma, ibi hodie legitur aliter. Verba autoris sunt, דומה לבעל הבית שהיה שוקל ארנתיות וכותב אנפוריות simile est patrifamilias, qui accipiens arcas, et conscribit merces; in fine sectionis שלח לך Num. 15. ארנק *arca, capsa*, quae hic intelligitur, in quibus merces repositae, et ex locis longinquis fuerant transmissae. אנפוריות *merces*, quod est ab *ἐμπορία* mercatura, et rectius cum Mem post Aleph scriberetur, quomodo dicunt אֶמְפוֹרִין *ἔμποροι* mercatores. Pro eo Ar. scribit אפכיות, quod sine dubio vitiosum est.

אפל אֲפִילָא *serotinum, quod serius provenit.* Tg. אין חרפי נצחן אי אפילי num praecocia praevalebunt, an vero serotina? Ecl. 11, 2 ארי אפילתא אנון nam serotina sunt, heb. אפילות Ex. 9, 32. Ap. Talm. frequenter sibi opponuntur אפילי et חרפי. Sic sunt אפילי nubes serotinae, quae post pluviam oriuntur; חרפי nubes primores, quae pluviam praecedunt Taan. 3 b אַפְלִיָתָא oves serotinae, quae in Martio proveniunt, et imbecilliores sunt: חַרְפִיָתָא oves primores, quae mense Februario nascuntur: et validiores sunt, Rh. 8 Fruges serotinae, quae Februario sive initio aestatis feruntur primores, quae Octobri sive initio hyemis, B. mezia 106 b.

אַפְלַטוֹן *Plato philosophus.* צורות האפלטוניות ideae platonicae, More 32 a. in שם טוב.

אַפִּילְיוֹן *pallium, toga, vestis exterior longior, qua homo tegitur*, ut R. Salom. scribit in lib. Schab. 120 a. Ubi inter octodecim vestimentorum genera numeratur, quae in sabbatho induere et deponere licitum est.

אַפּוּלְיָא *Appulia, regni vel provinciae nomen*, Ez. 27, 6. B. Ar. pro eo legit אִיטַלְיָא, ut v. 7.

אפלין *atrium.* Sic adducit Aruch: hodie legitur pro eo אנפלין de quo supra in אנף. Munst. perperam interpretatur.

אפלין *tentorium.* נסתכל אפלין של עולם aspicit tentorium mundi. Ar. adducit ex Tanch.[241] Puto ibi hodie aliter legi et esse פאפלין *papilio*, de quo suo loco vide. Munst. *tentorium vel nomen habitus.* Cujus habitus? In Jalk. 99 c. 4 legi: עשו לי אפולין שאדבר עמה facite mihi tentorium, ut loquar cum ea gl. מקום מתנע בלשון יון. Si gr. est, possit deduci a *πυλὼν, πυλεών.* Sed alibi pro eo legitur פפלין. Vide illic. Est ergo *papilio, pavillon.*

אפליות[242] sic ponit Ar. in hoc ordine, quasi Aleph sit radicale, et exponit ענין שחוק וליצנות significare *risum* vel *subsannationem.* Inde Munst. fecit אַפְלַיְית delusio, irrisio. Male. Est verbum ex Aphel, q. v. in פלה vel פלח, sig. 4.

אֶפְלִיקְתָא *varium, variegatum, versicolor.* In Mdr. c. 4 v. 11. ואלבישך רקמה ר' סימי אמר ופורפרא תרגם עקילס איפליקתא „et vestivi te versicoloribus," Ez. 16, 10. R. Simei dixit: et purpura. Aquila (graecus interpres) interpretatus est איפליקתא. Haec ibi. Hinc Munst. putavit, significare *purpuram.* At vero id h. l. non dicitur sed deum populo suo dedisse vestimenta ex רקמה et פורפירא. Sequens autem interpretatio ex Aquila innuit, vocem istam איפליקתא esse corruptam et mendosam. An ita in Aquila legatur, videant quibus ista versio ad manum est. Communis hodierna gr. habet *ποικίλα.* Est autem *ποικίλος varium, versicolor, ex variis coloribus mixtum.* Sic Chaldaeus vocem רקמה exponit לְבוּשֵׁי צִיּוּרִין vestimenta colorum.[243] B. Ar. in litera פ legit פוקרטון פולקטון. Voces sunt corruptae.

אפם אִיפּוּמָא *fenestra tecti*, Talm. Est a פום, quod idem cum heb. פה *os oris*: הוה סליק באיפומא qui ascendit in fenestram tecti, in os summum domus, Erub. f. 100 a gl. דרך פי ארובה למעלה מן הגג. Sic נפל נהורה באיפומא incidit lux per fenestram tecti, Kidd. 81 a. חזא חושלא באיפומא vidit hordeum decorticatum per fenestram, Chol. 51 a.

אַפַּמְיָא *Apamia, Apamea, nomen urbis, quae in Coelesyria metropolis fuit.* Inde ista regio Apamia et Apamena dicta fuit. Conditor ejus traditur fuisse Seleucus, ut autor est Plin. lib. V. cap. 24 et cap. 30. Vide et eos, qui terram sanctam descripserunt. Sed et in Targ. ejus est mentio לְאַפַּמְיָא Num. 34, 10, in Jon. ubi in Tg. hier. לְאַפַּמְיָס pro hebr. לשפם. Sic ibid.

---

240) Sed בני אפוכי, quod ut ex Midr. Thren. III. 13 videndum, idem est ac בני אימוריי (v. annot. nost. supra p. 68) ad gr. *ἀπεχις* referendum, ut sit *carcere inclusi* i. e. *obsides.*

241) B. Ar. quatuor אפולין citat, quorum primum ad *πυλέων tentorium* quidem, secundum (Kelim 25) ad gr. *πίλιον, πίλεον galerus, pileum*, tertium (Schab. 120 a) ad lat. *palium*, spectare videntur; quartum vero, illud nempe ex Midr. Tanchuma, minime cum A. nostro pro *πυλέων* sed, sano ut gaudeat hic locus sensu, pro gr. *ἀπόλεια* haberi debet, ut sit, *pravitas, pernicies, interitus.*

242) pr. *φλύος jocus, nugae, ineptiae.*

243) Vocem verisimile pro gr. *πλεκτός* habet, ut sit *plicatus, tectus, variegatus*, quasi *acu pingendo factus*, idem quod hebr. רקמה pro quo ponitur.

v. 11. Ap. Talm. עד היכא עד אפמיא תתאה. תרתי אפמיא הויין חדא עליתא וחדא תתייתא quousque? usque ad Apamiam inferiorem. Duae Apamiae fuerunt: una superior, altera inferior, Kidd. 71 b. מביא בכורים מאפמיא adducebat primitas ex Apamia, Challa c. 4 in fine.

אפומטא.[244] InAr. legitur ex Pesikta: Quomodo fuerunt aquae (maris) factae Israëlitis instar muri, Ex. 14, 22 etc. ולא הוו אלא כאילין אפומטא פי' מראות sed non fuerunt nisi ut ista *specularia*, i. e. מראות, q. d. muri fuerunt pellucidi instar vitri. Non est ergo singul. num. ut Munst. notavit.

איפומנימא, איפומנימא *processus criminalis*, Munst. In Deut. rab. in סדר ואתחנן f. 290 c. 4. איפומנימא שלו נקרין processum ipsius praelegebant, vel confessionem, acta ipsius. Est gr. *ex* *ὑπόμνημα*. Mox per ט legitur ibid. איפומניטא, eodem sensu.

אופימטאטא *lex, edictum, mandatum*: In Schem. rab. s. 28 legitur משל למלך שביקש לעשות אופימטאטא חוץ מדעתו של אפרכות simile hoc est regi, qui voluit facere legem praeter sententiam consiliariorum suorum. In gl. scribitur, juxta sensum esse נימוס וסדר תורה. In Medr. עקדת יצחק scribitur אפי ממיטא. Est vox gr. corrupta, cujus origo inquirenda.[245]

אפן אוֹפָן *rota*, hebr. Ap. Rabb. *modus*, *forma circulus*. אופן המזלות circulus signorum coelestium, *Zodiacus*. אופן המישור circulus rectitudinis vel aequalitatis, *aequator*. אופן המבדיל circulus distinguens, *horizon*, apud astronomos. Sic אוֹפָן הַיָּשָׁר circulus rectus, aequidistans, *parallelus*. אוֹפַן חֲצִי הַיּוֹם circulus dimidii diei, i. e. *meridianus* etc. Apud grammaticos: Scheva in media dictione non venit sub gutturalibus, רק באחד משלשה אופנים nisi in aliquo trium modorum, nempe propter accentum, dages et chirek. Vide etiam in capit. Cantici 10. Pro eo etiam dicunt פנים. Ap. Talm. in illud, „non facietis mecum deos extraneos," Ex. 20, 23. לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני במרום כגון אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת i. e. Non facietis juxta similitudinem ministrorum meorum, ministrantium coram me in excelso, ut sunt rotae, Seraphim, animalia sancta et angeli ministrantes, R. hasch. 24 b „rotae" de quibus Ez. 1. Iis enim solium majestatis divinae regi et moveri volunt. „Seraphim" sunt angeli, de quibus Jes. 6. „Animalia sancta" sunt, de quibus Ez. 1. Haec enim solio itidem serviunt. „Angeli ministrantes" sunt omnes alii, quorum ministerio Deus utitur erga homines pios. Hinc Munst. אופנים explicavit angelos.[246]

---

244) *φανότης lucerna.* Cf. annot. n. supra p. 66.

*) אפומלייא et אפימיליה Talm. h. Nedar. 40 b *ἐπιμηλίς* quoddam *ἀπίου* genus. Cast.

*) אפומיות (in Pirke R. Elieser) i. q. אמפומיות d. q. supra.

245) Nonnulli אפיטגמאטא gr. *ἐπιτάγματα*, *lex*, legendum esse putant; rectius vero si corrigere lubet אפומנומאטא legeres, ut sit gr. *ὑπομνήματις*.

246) Quod attinet ad etymologiam sanumque vocis sensum, nota, quae his adjecta est, maxime necessaria mihi videtur: Theologia Judaica, etiamsi unum credens deum, tamen ab iis, cum quibus versati sunt Judaei, vel quibus fuerunt vicini, populis corrupta est. Indicae philosophiae principia in S. sacrae cosmogonia, omnino illis, qui ante Mosem fuerunt temporibus, saepius inveniuntur, ita ut facile indicam philosophiam in judaïcam esse receptam cognoscamus. (Cf. annot. nost. ad קדמוני). Ita et post Mosem ex aegyptio cultu nonnullas accepit partes, quod, ubi congregent ambo, negari nequit; haud aliter denique prophetarum temporibus, quibus Judaei cum Asiae propriae populis saepe convenerunt, et ab illis populis sententiae quaedam judaicis adjectae sunt. Coluerunt vero asiaticae gentes nihil nisi naturam i. e. adoraverunt vires terrae s. naturae et omnia ea, in quibus dei cujusdam potestas cerni potuit (cf. Moveri Phoen.), quae religio Judaeis etiam aliqua auctoritate fuit; nam vires illae naturae angelorum nomine in religionem Judaeorum receptae sunt; sed eo discrimine ut ethnicis populis deus nihil aliud fuisset nisi vis *intra* ipsius naturae fines efficax eique conjuncta, certis legibus tum devastans et disturbens, tum procreans et excitans invita ut valeret; Judaeis vero vis fuit *supra* naturam et ab ea soluta, ut potestate sua in omnibus praestaret naturae viribus ei subjectis, i. e. *angelis*. Uti vero quaevis alia ratio et haec, sc. angelorum, originis tempore exiguis fuit finibus singulasque naturae vires non distinxit, nisi illas, quae maxime oculis expositae sunt: vim devastandi nempe et disturbandi, quam שרפים (a. v. שרף *combussit exussit*) atque illam procreandi et excitandi, quam חיות (a. v. חיה *convaluit, recreatus est*) appellavit. Inde apud Jesaiam, primum hujusce aetatis prophetam prae ceteris angelis שרפים tantum et חיות mentio fit, quos (Is. 6) fulminibus fumoque (quibus sc. processus disturbandi et procreandi efficitur) coopertos solium Dei (i. e. coelum et terram universamque naturam) portantes affingit. Diligentius cognoscentibus Judaeis naturam penetrantibusque dein in ejus secreta ambae vires conjunctae videbantur, ita, ut recreandi vis ab illa delendi penderet, ambae tamen *rotae* (אופן) similes in se vertentes, ut in putredinem et vastationem descenderent et inde in vigorem rursus atque essentiam surgerent i. e., ut essent vel non essent res efficerent vi vitali quadam inter Seraphim et Chajoth versante, quam vim circuitumve ii, qui deinde fuerunt prophetae, nomine אופן s. גלגל (i. e. rota) notaverunt. Primum igitur Ezechielem, ilius temporis prophetam invenis sermonem imaginibus naturae plurime pingentem voceque אופן utentem. In consideranda enim natura omnipotentia dei in illam dominantis afflatus ad sermonem quam maxime splendidam se tollit unitatem mundi ut doceret sicuti deus unus est. Ea sola atque unica ratione caput illum primum difficillimumque intelligere potes, ubi de „rota (אופן) oculis plena", i. e. de vi vitali non fortuiter sed voluntate efficace loquitur; pariter atque sententia illa aristotelea (de coelo I, 4) *ὁ δὲ θεὸς καὶ ἡ φῦσις οὐδὲν μάτην ποιοῦσιν*; item de „rota intra rotam" (אופן בתוך אופ) narratur, quo nihil aliud significatur, nisi singula naturae portenta rotae instar per se vertentia in tra magnam illam rotam coelo enus surgentem, quae est natura universa, circumagi, unitatem mundi ut efficiant. Sic illud „et similitudo, vel species

אָפוּן *cicer*, *pisum*, Talm. hier. Nasir 56b c. 7. Plur. אָפוּנִים cicera, pisa, Talm. ואפונים השופין מין זרעים אפונים הגמלונים מין ירק cicera minuta sunt species seminum: cicera majora se habent ut species olerum, Kil. c. 3. השופין i. e. החלקים minutiora, ex locutione Targ., ושפית יתיה בשופינא et comminues illud in mortario Deut. 9, 21. הגמלונים i. e. הגסים crassa, vel הגדולים majora, unde quaelibet res magna vocatur גמלאה, vide גמל.

---

vultus ipsorum (sc. Chajoth) erat vultus hominis" (ibid. v. 10), ubi viribus procreandi et excitandi similitudidem esse cum homini docetur convenienter ad illam apud Platonem iteratam sententiam (Tim. p. 41), quae hominem rerum omnium protypum habet. Ita et omnino compluribus in Platonis operibus impr. in Timaeo occurris, quae cum visionibus Ezechielis in rationem nostram expositis quam accuratissime congruunt, ita ut et de nostra sententia et de illa Numenii, qui Platonem ex Judaeorum scriptis permulta sumsisse confirmat (Clem. Alex. Strom. I, 842; Euseb. pr. ev. XI, 10), persuasum Tibi habiturus sis. Quae ratio de mundi unitate renovata quidem at vero prorsus nova apud Judaeos non fuit. Jam pridem enim (Gen. 3, 25) narratur, „morte in genus humanum decreta expulsoque e paradiso Adamo deus ad portam paradisi Cherubim collocasse flammeumque gladium in gyro vertentem." Quam narrationem perscrutantes eandem, quam in אופן expositam intelligentiam invenimus. Est quidem „Cherub" nihil aliud nisi *vis vitalis* atque *geniturae* (id quod jam pridem Talmudici falsa quidem etymologia, sana vero ratione praesagiverunt. Cf. Chagiga 13b et annot. n. s. v. כרוב) inter vitam, paradisum scil. in quo arbor vitae sita erat, atque mortem, seu illam terram, ad quam mortis damnatum genus humanum se contulit. Ad hanc intelligentiam et nomen illius terrae Naid spectat (Gen. 4, 16. Cf. et Philonis Lit. Judaei in initio). Inest quidem radici נוד notio *vagandi, hinc inde movendi atque agitandi*, porro ut dicere liceat, terrae illi ad quam se Adamus contulit collocatusque ubi erat Cherub, Naid nomen fuisse, propter instabilitatem, in qua homo mortalis resque omnes dissipationi obnoxiae versantur, materiamque vice peractam, in qua vis vitalis illa, sc. Cherub, efficacem se praestat. Relatione facta cur in capite decimo (Ez.) eodem sensu quo caput primum habito loco Ofan Cherub invenitur; quoniam, ut ex dictis elucet, utrisque eadem ratio inest (cf. More p. III. c. II. et III.). Hoc modo ratio angelorum apud Judaeos e commercio cum Asiae populis orta quidem esse mihi videtur (nam si in scriptis, quae ante Jesaiam inveniuntur ut in psalmis et biblia sacra de מלאך mentio fit translate tantum ponitur pro „nuntio dei" minime vero primativa sententia eadem est, quae מלאך vocis, quo prophetae utuntur et Talmudici), culta vero atque amplificata eo tempore est, quo Judaeis commercium fuit cum Persis. Proinde apud Danielem ceterosque illius temporis prophetas Persarum more complures angelos singulasque naturae vires nomine angelorum disignatas invenis. Imo etiam attributa sancta (קדישין) angelis i. e. viribus naturae imposuerunt ipsumque deum „vitam naturae": (חי עולמים cujus sc. voluntas spiritus vitalis instar membra naturae permanat) nominaverunt, quadere convalescentibus apud Judaeos philosophiae atque theologiae studiis docti Judaeorum ad evitandam rationem ethnicam deum eundem habentem atque naturam interposito ממטרון deum a natura quam accuratissime discreverunt. Et revera ut omnes, quas memoravi, gentes Indici nempe, Aegyptii, Assyrii atque Persae, ita et Graeci, eorum scil. philosophia, multum atque multum ad theologiam Judaeorum pertinebat; tunc quidem temporis quum, s. S. in linguam gr. translata Judaeorumque scholis Alexandriae florentibus, Aristobulus atque Philo Judaeus et, qui post illos fuerunt, philosophi Alexandriani collationem fecerunt inter philosophiam Graecorum atque, illas rationes, quae antea in theologiam Judaeorum valebant. Primum igitur Aristobulum (181—145 a. Ch. n.) invenis qui (et contra pristinam illam Judaeorum rationem, quae deum „vitam mundi (חי עולמים), nominavit et contra poëtas philosophosque Graecorum, qui deum attributis determinare conabantur) non deum ipsum, sed divinam ejus facultatem (*θεῖα δύναμις*) ex operibus ejus, quae est natura universa, agnosci posse admonet. Imo ne in hac quidem facultate et quae ceterae sunt virtutibus deum ipsum (*τὸ ὄν*) exercere negat Philo Judaeus nisi intercessore alia supremaque facultate *τοῦ λόγου*. Est vero *ὁ λόγος* Philoni locus (*τόπος*) mundi idearum (*ὁ ἐκ τῶν ἰδεῶν κόσμος*), ea quidem vis universalis, quae architecti instar, in quo conjuntae sunt species seu formae (*ἰδέα*) simul cum virtute actuosa facultateve in materiam valendi (*ἐνέργεια*. Cf. de mundi opif. I, 4 Mang.), oculis oppositum mundum ex nihilo in existentiam profert, quae ratio cum iis, quae de „Ofan oculis pleno vultuque hominis praedita" supra diximus, non parum convenit. Illam gitur supremam dei facultatem, *τὸν λόγον* quam Philo, Judaei vero Serafim, Ofanim et Chajoth nominaverunt, Talmudici nomine ממטרון designaverunt. Supervenit quod illi, qui post Philonem fuerunt philosophi Alexandrini ad amplificandam hanc Philonis rationem loco *τοῦ λόγου* nominibus *„δεύτερος θεὸς, δημιουργὸς θεὸς* et *γενέσεως ἀρχὴ*" (Euseb. pr. ev. XI, 22) usi sunt ad vim illam spectantes, quae vis est universalis eaque dei summa potestas, in qua conjunctae sunt vires naturae omnes, vis disturbandi scil. (שרפים) atque illa procreandi (חיות) una cum vi vitali (אופן); unde fit, quod apud Talmudicos, qui voce ממטרון in hunc sensum utuntur, angelorum Serafim, Ofanim et Chajoth rarissime mentio fit, (continentur enim omnes in nomine ממטרון); id quod sententiam nostram in initio disputationis de his angelis expositam quam certissime confirmat. Ceterum ad explanandam omnem hanc sententiam quae sequuntur silentio praeterire non licet:

Priscis quidem Judaeorum doctis, qui ut plerique hujusce aetatis philosophi Alexandrini, a deo optimo maximo nil inisi bona oriri posse putabant (Midr. rab. s. 9), omnes naturae facultates angeli, i. e. vires, quae cremento sunt generi humano et saluti, erant, nec vim quidem disturbandi, quoad conditio procreandi est, nocivam habebant. Posterioribus autem et rudioribus seculis more Persarum, qui bonum atque malum principium credebant, amissa genuina ratione, ad distinguendas naturae vires discessum est, salubres nomine מלאך *κατ' ἐξοχήν*, nocivas vero nominibus מלאכי חבלא, מזיקים et שדים ut disignarent. Hinc origo daemonum apud Judaeos, quorum ratio eo culta atque amplificata est, quod, vires

Hinc Munsteri prava interpretatio nata est. Pisa majora intelliguntur hortensia: minora, agrestia.[247]

אֲפוּנְדָה.[248] Sic adducitur hic ab Ar., sed ap. Talm. legitur sine א ab initio, unde vide illud in פנד. לא יכנס אדם להר הבית במקלו במנעלו ובאפונדתו non ingredietur homo in montem domus (templi hierosolymitani in sabbatho) cum baculo suo, cum calceo suo, aut cum tunica sua, Berach. 62 b. Explicatio Ar. ובאפונדתו פי' כלי לבוש שהוא חלוק קטן ויש בו הרבה מקומות תפורים ונותנין שם דבר המאורע להם i. e. „est species indumenti, indusium scil. parvum cui multa loca (multi loculi) sunt assuta, quibus imponunt quicquid obvenit ipsis.“ Non fuit ergo simpliciter indusium lineum, quod cuti proxime junctum, sed species quaedam alia interioris indumenti, in quo pecunia aut alia necessaria abscondi et circumferri poterant. Talm. Basil. habet בפונדתו, quod R. Salom. exponit, חלול שנותנין בו מעות *cingulum cavum, cui imponunt nummos.* Tale cingulum poterat prohibitum esse sabbatho gestare, sed non indusium aut interula linea. Adducit et Ar. alium locum, בין אפונדתו לחלוקו inter cingulum et indusium suum, Schab. 92 a. Et hic legitur in Talm. Basil. פונדתו et distinguitur a חלוק *indusio.* Volunt esse a gr. ἐπενδύτης, de quo Joh. 21, 7.

אֲפַנְטִי *occursus, obviam itio.* יוצאין לאפנטי של מלך exiverunt in occursum regis, Tanch. in אמר. Pro ט scribitur etiam ת, ut hae literae in barbaris vocabulis permutari solent. B. Ar. exponit מחנה. Male. Sic Guido, *castra, turma.* Est a gr. ἀπάντησις et idem cum אנפטי supra.

אַפַנְטוֹר *pantherius, lapis pretiosus,* Cant. 5, 14. V. פנט et פנת.

אֲפוּנָס *piscis nomen,* Talm. Chol. 66 b. R. Sal. ibi scribit esse nomen persicum. Plura enim illic piscium nomina persica ponuntur. Aleph servile est.

אַפִינְקְרִיסִין *fructus species,* Talm. Sic adducit Ar. ex Talm. hier. sed ibi hodie legitur פנקריסין sine א ab initio, de quo vide in פנק.

אַפַנְתָּא *obstragulum, superior pars calcei.* Sic Ar. adducit, sed in Gemara legitur פנתא sine א ab initio, Berach. 43 b. Sic ante fuit פונדה et אפונדה, synedochice *calceus,* כי מסיימי אפנתא cum essent induti calceis, Taan. f. 12 b.

אפס (אֲפֵס) *deesse, deficere,* hebr. Sic ap. Rab. אפס זכריה deficit Zacharias, i. e. sententia ejus cessat et abrogata est, B. bathra 3 a. In Pahel, *impidere, irritium et cessans reddere:* בַּעֲלָהּ אַפֵּס יַתְהוֹן maritus ejus irrita fecit ista, Num. 30, 13 in Targ. hier. Sic et v. 14. Onk. בַּטְלִנּוּן, hebr. הֵפֵרָם: ושריאו עמא לאפסא קדושתהון et coeperunt populus irritam reddere sanctitatem suam, Num. 25, 1 in Jonath. Vel est *prophanare, polluere,* a פסס in Aphel.

אֲפִיסָה אִיפּוּס *defectus:* אפיסת הכוחות defectus virium, Rab. אין מתקינין להן איפוסיהן non parant ipsis defectus ipsorum, Medr. Ps. 78.

אִיסְפַּסְטְלִין *pastilli:* juxta Munst. Medr. Cant. 1, 2.

אִיפִּסְטוֹלִי *epistola:* והוציאו לו אפסטולי שלהם produxerunt ipsi epistolam suam, Ber. rab. s. 74.

אֲפוֹסְטוֹמוֹס *apostomus, princeps fuit Graecorum tempore templi secundi.* Is comburi jussit legem Judaeorum, et erexit imaginem in templo, decimo septimo die mensis Tammus, i. e. Junii, Schab. 26 b. Jalk. p. 2 f. 39; Maim. in Hilchos Taanijoth c. 5; Talm. hier. Mass. Taanith c. 4.

אַפְסַנְיָא *stipendia militaria, sumptus, commeatus militares, qui per menses aut in annum in milites impenduntur:* משום אפסניא propter stipendia annua, Sanh. 18 b. Item in Misna, וזהב לא ירבה לו מאד אלא כדי ליתן אפסניא „et aurum non multiplicabit sibi (rex) nimium“, nisi ut det stipendia, sc. scalaria annua suis militibus aulicis, latronibus, custodiis, spiculatoribus, et similibus, qui regem stipant, comitantur et defundunt, Sanh. c. 2 f. 21 b. Scribitur ibi אפסניא, sed vitiose. Nam et syre invenitur, וְיִסְפְּקוּן לְכוֹן אַפְסַנְיָתְכוֹן sed sufficiant vobis stipendia vestra, Luc. 3, 14. Corruptum gr. est ab ὀψώνιον, *stipendum, salarium militare, authoramentum, meritum militiae.* Sic in praecedenti loco, καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν sed contenti estote stipendiis vestris. Item ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος stipendia peccati mors est, ad Rom. 6. ὀψωνιάζω stipendia seu annonam praebeo. Munst. צדה *expensas* interpretatur. Est autem צֵדָה viaticum.

אַפְסִינְתִּין *absynthium,* ἀψίνθιον, Tal. ע"ז f. 30 a. In gl. scribitur אפסינתא.

אַפַסְקִימָא *virgultum* sive *arbustum viminale, tenue et flexuosum, quod olim palmae sinuoso complexu gaudebat, et longissimis viminibus serviebat.* Plin. L. 16 c. 24 scribit; in oriente funes validos ex palmae foliis factos. Et L. 13 c. 4. Alexandri milites palmis viridibus fuisse strangulatos. Usus talium viminum sive funium etiam fuit in dimetiendis terminis; unde ap. Talm. אין מודדין אלא בחבל של אפסקימא non metiuntur nisi fune Aphaskima, Erub. 58 a. Funis hic decebat esse quinquaginta cubitorum, ut ibidem legitur. Plura ibidem de hac voce.

אֲפַסְקְטִין[249] *fructus arborei certi cum cortice,* Talm. hier. Demai c. 2 et Maaseroth c. 1.

---

animi in pectore humano versantes cum illis in mundo efficacibus viribus naturae comparantes indoles bonas, uti sunt sanctitas omnesque virtutes misericordiam dei nobis conciliantes, מלאכי רחמים vel מלאכים κατ᾽ ἐξοχὴν nominaverunt, nominibus vero מלאכי חבלא, שדים et מזיקים pro iis flagitiis usurpabant, quae ad interitum hominem redigunt, ut sunt: luxuria, invidia, ira omniaque in corde humano irritamento malorum.

247) Arab. فرن, ف in פ mutata et proposito א ut putat Relandus.

248) Lat. *funda* cum א proposito. Relandus vocem pers. habet بند *cingulum.*

*) אופנא (Talm. h. Demai c. VI.) *manifestum* a gr. φαίνω.

*) אפס gr. ἄφες *omitte,* demitte, Ber. r. p. 40. B. baar. 111 a. *) אפיסטיליות ἐπιστύλια d. q. A. n. in פסס.

249) Rectius transpositis פ et ק אפסקטין legeres ut sit gr. πιστάκια pistacia.

אֶפְסָר, אִיפְסָר[250] *capistrum, habena, lorum froeni,* germ. Halfter. יוצא הגמל באפסר egreditur camelus cum capistro, sc. in sabbatho, Schab. c. 5 in princ. Bestiis etiam quies in sabbatho mandata est, unde nihil oneris ferre debent, quod quieti adversum sit: ארבע בהמות יוצאות באפסר הסוס והפרד הגמל והחמור quatuor bestiae egrediuntur cum capistro (in sabbatho) equus, mulus, camelus et asinus, ibid. in Gem. Et forma fem. מתיב לה אפסירה על כתפה ponit ipsi lorum (quo duci solebat) in dorsum ejus, sc. in sabbatho. Nam ducere loro equum, in sabbatho prohibitum, Kidd. 81a; מולאות יוצאות באפסריהן כרוכין mulae illius egrediebantur cum habenis sive loris complicatis, Schab. 82a.

אַסְפְּתְקִיתָא *hippopera, bulga, saccus coriaceus, in quo feruntur necessaria ad viam.* Sic interpretatur Munst. Legitur. in B. rab. s. 70. וכיון דלא חמי אפסתקיתה R. Salom. interpretatur פרגמטייא. Aruch vernacule אסליג"ציקיו, quod non intelligo. In Jalk. 36 c. 3. אפסתיקה quod videri possit compositum esse ex אפס, i. e. ἵππος, et תיקה theca.

אפע אַפְעַיָּא *serpentes, dracones.* Hinc illud גי הצבועים 1. Sam. 13, 18 in Targ. transfertur לְחֵילַת אַפְעַיָּא in vallem draconum.[251] Respexit autor iste ad צֶפַע regulus, basiliscus, Jes. 14, 29 et 59, 5.

אֶפְעֶה *vipera, aut certa earum species.* Talmudici scribunt, אפעה septuagesimo anno parere. Bechor 8a.

אַפְעַלְפִּי *etsi, etiamsi, quamvis,* Rab. Post se habet servile שֶׁ *quod,*

אפף איפוף, איפופי, איפופי in T. hier. Nedar. c. ult. ab initio; votum fecit quidam, איפופי ישראל לא עללה לביתי. In. gl. explicatur, עיקרי ישראל לא יכנסו לביתי et confertur cum אוף, de quo supra, ac si idem esset cum eo.

אִיפוֹפְדִין *scabellum, suppedaneum.* Corruptum est ex gr. ὑποπόδιον. Hinc in Targ. אִיפוֹפְדִין דְּרִגְלוֹי scabellum pedum ejus, Ex. 24, 10 in T. hier.

אִיפוֹפוֹרִין *idem.* Hic ר est pro ד, ex non itellecta voce barbara sive graeca: ותחות אפיפורין דרגלוי et sub scabello, vel pro scabello pedum ejus, quod substratum erat solio ejus, erat opus quasi ex lapide sapphiro, Ex. 24, 10 in Targ. Jon. Et mox ibidem: ואתקניה גלוגדק תחות אפיפורין דמרי עלמא et aptavit illum (laterem) in scamillum pro scabello domini hujus mundi. Scamillum est parvum scamnum, ein Schämelin. Scabellum lignum, ein Blöchlin. In Ber. rab. s. 1 disputant, utrum coelum prius conditum, an vero terra? concluditur de coelo, et postea terram esse creatam. Id illustratur simili: Simile est regi, qui curavit sibi fieri solium regale. ומשעשאו עשה איפופרין שלו quum fecisset illud, fecit deinde scabellum ejus. Sic coelum est thronus Dei, terra autem scabellum pedum ejus. Glossator hic agnoscit, originem hujus vocis esse ex lingua graeca. In Medr. Schemuel 52b legitur אפופוריא, quod idem. האפיפורין של בעלי בתין et scabella herorum domesticorum, Kelim c. 16. R. Salom. hic exponit *pulpita, scamna librorum.* Maim. כסא של פרקים *sella articulorum,* i. e. plicatilis, quae plicari et extendi potest, sive libris sive aliis rebus serviat, quae ei imponantur.

אַפִּיפְיוֹר[252] *papa, pontifex romanus.* Quandoque etiam dicunt פיפיור sine א ab initio. De etymologia nihil certi Hebraei afferre possunt. Forte est a praecedenti איפופרין deductum, quod se summae humilitatis causa vocat scabellum, quomodo se servum servorum vocat. In Chronico Tzemach David scribitur, Carolum magnum fuisse primum Caesarem Germaniae sive occidentis factum, anno Christi 801. התקסר ברומי מאפיפיור ליאון השלישי et Caesar factus est Romae a papa Leone tertio, fuitque Caesar primus, שקבל כתר מלכות מהאפיפיור qui accepit coronam regni a papa, quod postea in statutum perpetuum tractum fuit. Ibidem: anno Chr. 811. קמו הרומיים על האפיפיור ליאון ונקרו לו את עיניו ויחתכו אל לשונו insurrexerunt Romani contra papam Leonem, et effoderunt ipsi oculos, exsciderunt que linguam ejus.

אַפִּיפְיָרוֹת *crates ex viminibus factae, quibus fructus arborum reponuntur et asservantur:* אפיפירות עשה להם קנים Kel. c. 17. gl. כלי ארוג מקנים „vas textum ex calamis", in quo reponunt palmites vinearum. Item *jugamenta in vitibus, vites jugatae:* המדלה את הגפן על מקצת אפיפיירות[252a] attollens vitem super quaedam jugamenta, Kilaim c. 6. Hujusmodi juga sunt laxe texta instar cratium. Scribitur et absque Aleph ab initio. Forte est a gr. πάπυρος papyros seu papyrum, nascens in palustribus Aegypti, unde texta fuerunt vela tegetesque funes et alia, teste Theophrasto et aliis. Inde ad alia fortiora translatum vocabulum. V. quoque in פפיר.

אפופלסמון *opobalsamum,* Ber. rab. s. 27. Plin. l. 12 c. 25. „Succus e plaga (arboris balsami) manat, quem opobalsamum vocant, suavitatis eximiae, sed tenui gutta, ploratu lanis parva colligitur in cornua."

אִיפוֹפְסִין, אֲפוֹפְסִין *sententia judicialis.* Gr. est ἀπόφασις, quod et ἀπόφανσις, pronunciatio de re aliqua, sententia de re judicata. ἀπόφασις dicitur ἡ ψῆφος δικαστική: נטלו הן נותנין האופסין ipsi dant sententiam: אופוסין accipiunt sententiam: התניא עליו אפופסין של מות protulit contra eum sententiam mortis, Ps. 52 in Midr. עד שתוציא איפופסין שלו donec pronunciet sententiam judicialem de eo, Ps. 27 in Midr. quod Ar. notat ex forma fem. אפופסיות. Frequens in Medraschim.

אֲפִיפוֹרִין *scabellum.* Vide paulo ante.

אפץ אַפְצָא *galla, fructus quercuum, cujus usus in conficiendo atramento:* כתבו במי טריא ואפצא si scripserit illum cum aquis pluvialibus et galla, Schab. f. 104b. Gitt. 19a. Scribitur et cum ע ab initio[253], עפצא

---

250) Pers. أفسار. Opus igitur non est, vocem ad gr. ψάλιον v. ψέλλιον referre, ut nonnulli lexicographi putant.

251) Bochartus vocem אפע s. אפא per hyaenam explicans vertendum contendit „ad vallem hyaenarum" ita enim et Aquila גי הצבועים φάραγγα τῶν ὑαινῶν exponit.

252) Qs. פיף רומי *papa Romae.* Cast. 252a ἐπίφορος (ἐπιφέρω) ferens.

*) אפופן (Midr. Til. 18, 5) ἐφυφῶν *inter texendum ingerens.*

253) Ita enim et arab. per ע (عفص) scribitur. *) אפיסטלין v. אפיצטלין.

ut in Maim. in הלכות גירושין c. 4 s. 2; קלף אפיץ pellis galla macerata, et praeparata: בדאפיצן eo quod galla maceratae sunt, Gitt. 11 a.

אָפַץ *occludere, obthurare.* כורת אפוצה alveus apum obthuratus vel oppletus, Ohol. c. 9.

אפק אוֹפֶק *horizon*, ex lingua arab.[254] R. Levi in Comment. ad illud, כעפעפי שחר „sicut palpebrae aurorae", Job. 41, 9. הוא המקום מהאופק est locus ab horizonte, unde oritur sol., et lucidus est ante ortum solis, quasi hora una et paulo amplius: עגולת האופק *circulus horizontis*, More p. 2 c. 4. V. et p. 1 c. 73 propos. 10.

לְאַפּוֹקֵי Vide in נפק.

אפיקטויזין *vomitoria, medicamenta vomitum provocantia*, Talm. אין עושין אפיקטויזין בשבת non faciunt vomitoria in sabbatho, Schab. 123b et 147 in Mischna; nempe vel medicinae causa, vel ut stomachum vacuent et praeparent ad delicias sabbathinas avidius recipiendas. Hoc prohibitum est: est enim res turpis, et sabbatho indecorum. Digitum tamen faucibus ingerere ad vomitum movendum, ut nausea vel morbus tollatur, et corpus ad sabbathum recreetur, id licitum esse tradunt. לאכלה ולא לעשות ממנו אפיקטויזין ad cibum (licitum est) et non ut fiat inde vomitorium, Succa 40 b. Vox est peregrina et corrupta. Hebraeorum quidam in etymologia ejus ludunt, ut alias. Ar. et R Sal. volunt esse quasi compositam ex אַפֵּיק טְפֵי זוּן „ejecit multum cibi." Sic melius scriberetur אפיקטפויזין, literis ו et פ in medio invicem permutatis, prout legitur in Tal. hier. Sab. 17 c. 4. In Jalkut Levit. 191 b. legitur אפיקטויזין. Ar etiam confert cum loco quodam in Targ. quem citat תּוֹרֵיהּ מַבְטֵין וְלָא יַפְקֵט bos ejus ventrem facit (ingravidat) et non evomit, (frustra semen projicit) Job. 21, 10. Pro eo vulgo libri habent יַפְקְטֵן. Ex mendoso mendosum vix corrigitur.

אפקלטורין *indumenti species*, Echa rab. 1 in princ.

אַפִּיקְלִיטִין, אַפִּיקְלִין *judices, arbitri, commissarii.* Vox corrupta gr. ut videtur ex ἐπιχριτής, ρ et λ, R et L commutatis, ut saepe. In Medraschim legitur.

אפקימא Sic Ar. hic adducit, sed pro eo legitur אפסקימא, d. q supra.

אֲפִיקוֹמָן *bellaria, tragemata, deliciae mensarum secundarum, ut sunt poma, pira, nuces, ficus, amygdalae, mellita, saccharata et similia.* Vox est Hebraeis peregrina, unde qui ejus originem ignorarunt, in ea explicanda varie luserunt. Quidam enim notant, eam sic dictam, quasi אפיקו מיני מזונות „educite varietatem ciborum": alii, אפיקו מן „educite cibum": alii אפיקו מנייכו „educite a vobis", sc. „cibos alios, nullos amplius cibos alios expectate; dimittite a vobis delicias alias": alii denique, אפיקו מיני מתיקות „educite omnia dulcia." Volunt dicere, post usum et esum hujus Aphicomen, nihil amplius cibi aut bellariorum comedendum esse. Elias Levita, propius ad explicationem ejus accedens, post alios omnes scribens in suo Tisbi: Miror, inquit, quod non sciverunt esse gr. dictionem simpliciter. Nam אפיקומוס ipsis est *convivium magnum*, et quod edunt post convivium, (i. e. *bellaria*) vocatur אפיקומן, quod verbis Rabbinorum vocatur קינוח סעודה *abstersio prandii.* Haec ille. Est ergo אפיקומן id quod posui. At vero אפיקומוס quod Elias adducit, i. e. ἐπίκωμος Graecis, non est convivium magnum, sed comessator, genio liberaliter indulgens, ad comessandum ventitans. Inde dici potest, (quod tamen lexica non ponunt) τὸ ἐπίκωμον, quod ad comessationes venit aut pertinet, ut sunt bellaria et deliciae mensarum secundarum. Et hoc sit Rabbinorum אפיקומן. Hinc iste canon Talmudicorum: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן „non dimittunt (coetum comedentium) post pascha," i. e. post esum agni paschalis cum bellariis, Pes. 119 b in Misna. Valde se in hoc explicando torquent interpretes Talmudici. Sensus simpliciter est: non esse permissum post esum agni paschalis bellaria adhibere, et cum bellariis, contubernium convivale dimittere. Nihil enim ulterius post esum agni vel comedere vel bibere licitum unquam fuit, aut licitum est. Agnum autem, sive carnem aliquam hoedi, loco agni, in quibusdam locis comederunt et comedunt, in plerisque autem locis, non. In his locis pro agno usurpatur placenta Aphicomen appellata. Res autem ita se habet, ut in Minhagim et aliis ritualibus libris describitur: Vespera Paschatis, i. e. decima quarta die mensis Nisan, sive martii, peractis precibus vespertinis, ex synagoga domum redeunt. A domesticis interea mensa instruitur magnifice, ita ut quisque suas divitias in ea ostentet, non superbiae causa, sed sancti gaudii ob partam ea nocte ipsis libertatem in Aegypto. Apportantur certi et ad hanc coenam principaliter parati cibi. Juxta hos etiam affertur paropsis cooperta, in qua tres placentae azymae jacent, respectu „sacerdotis, Levitae et populi", quasi omnibus imperatum sit, panem azymum in hoc festo comedere. Funduntur etiam singulis, etiam infantibus, singula pocula eaque quaterna sacra, quae cum precibus et certis solennitatibus bibuntur. Post primum poculum exhaustum, accipitur ex paropside media placenta, et frangitur in duas partes. Altera reponitur inter duas integras: altera reconditur sub mantili aut mappa mensae, in memoriale, quod majores ipsorum massam farinaceam linteis involutam, ex Aegypto exportarint. Haec pars dicitur Aphicomen et servatur ad finem coenae, et comeditur loco agni paschalis, qui omnium ultimo comedi solebat. Absoluta solenniter coena (quod ante mediam noctem fieri debet) requiritur ista abscondita placenta Aphicomen, consecratur, frangitur, distribuitur, ita ut singuli particulam comedant, qua coena tota clauditur, nec quicquam amplius vel cibi vel potus sumitur. Posterioribus ergo Aphicomen dicitur placenta ista fracta et occultata: priscis Talm. pro bellariis usurpatum fuit, quorum diversae species supra dicto loco in Gemara nominantur. Hinc ista: ויקח מצה האמצעית ויבצענה לשנים ויתן חציה לאחד מהמסובין לשומרה לאפיקומן

---

254) Et quidem أفق et أفاق tractus terrae, *plaga mundi* a verbo أفق heb. אפק *conglobavit in convexum.*

*) אפקילוס φάκελλος, φάκελλον *fascis, fasciculus* Chol. 104. *) פקסינוס v. אפקסינון.

ונותנה תחת המפה וכו׳ accipitque placentam mediam, ac frangit eam in duas partes. Dimidiam ejus dat alicui accumbentium, ut servet eam pro Aphicomen, ponitque eam sub mappa etc. Item: לאחר גמר כל הסעודה אוכלין המצה השמורה תחת המפה כל אחד כזית זכר לפסח הנאכל על השבע ויאכלנה בהסיבה i. e. post absolutum totum convivium comedunt placentam conservatam sub mappa, unusquisque tantum quantum, est oliva, in memoriale agni paschalis, qui comedi solebat post satietatem, comedetque eam cum inclinatione corporis, anlehnend, ut securi et liberi etc. Item: אחר אפיקומן אין לאכול שום דבר post Aphicomen non est amplius quicquam comedendum etc. V. Orach Chajim num. 471 et seqq. Maim. p. 1 in stat. de חמץ ומצה c. 6. J. Scaliger in De emendat. Temp. f. 535 edit 2.

אֲפִּיקוֹרְן *libertas, libere, indifferenter.* Ap. Talm. עוף תבינה נאכלין באפיקורן avicula et caseus comeduntur cum libertate, i. e. libere, indifferenter, Chol. 104 b. gl. דרך הפקר „modo libero et communi“, cum alias inter carnes et lacteos cibos soleat fieri differentia, in apponendo, in manibus abluendis et ore extergendo. Forte est corruptum ex gr. *ἐπικοινῆς* promiscue, communiter.

אֲפִיקוּרוֹס *epicurus, ἐπίκουρος* vel *ἐπικούρειες epicureus, homo levis, atheus, deum et homines maxime probos et sapientes, secure et procaciter contemnens.* Hunc Talm. numerant inter eos, qui non sunt habituri partem in futuro seculo, Sanh. c. 11 in princ. Quis epicurus sit, postea in Gem. explicatur f. 99 b, ubi scribitur: epicurus est זה המבזה תלמיד חכם qui contemnit sapientem. Alii dixerunt, זה המבזה חברו בפני ת״ח qui contemnit socium suum coram sapiente etc. Rambam in Mischn. in Sanh. c. 10. ומלת אפיקורוס היא ארמית vox אפיקורוס est aramea, ac significat eum שמפקר qui arroganter despicit et contemnit legem, aut discentes eam. Proinde vocant hoc nomine omnem eum, qui non credit fundamenta legis, qui contemnit sapientes, vel discipulum aliquem sapientum, aut praeceptorem suum.“ Abarbenel c. 2 in P. avoth scribit: אפיקורוס הכופר בפינות התוריות ומבזה את דברי חכמים i. e. epicurus est, qui negat pinnas legales (i. e. articulos fidei) et contemnit verba sapientum. Pl. אֲפִיקוּרוֹסִין et contr. אפיקורין, ut multa alia gr. in *ος*, plur. sigma abjiciunt. Saepe etiam epicurus idem est quod haereticus: nam qui negat articulos fidei, merito dicitur haereticus. Hinc המינין haeretici et אפיקורוסין inter se permutantur. Sic ubi in Talm. veneto est המינין, ibi Talmud. basiliense habet אפיקורוסין: ut לתשובת האפיקורוסין ad responsionem contra haereticos, B. basra 91 a pro eo communiter dicitur לתשובת המינין. Vocem autem המינין usurpare recentiores renuunt, quia innotuit abunde, ea christianos intelligi. Alteram autem putant generaliorem esse. Hinc et illa Rabbinorum: הוי שקוד ללמוד תורה מה שתשיב לאפיקורוס „esto vigil ad discendam legem, ut possis respondere haeretico“, Sanh. 38 b. שלא יטה לבו לדעות האפיקורוס ne inclinet cor suum ad opiniones haereticas. אפיקורוס נכרי haereticus extraneus i. e. Christianus: אפיקורוס ישראל haereticus Israëlita, qui magis est haereticus quam christianus, quia scit, aut scire debet legem: christianis autem nulla est lex data, ut ipsi dicunt.

אַפְקֵירוּסוּת *epicureitas, epicureismus: insolentia, arrogantia: haeresis, dissidium, dissensio, varietas opinionum.* Varie scribitur. Quo quisque de vocis origine ignorantior, eo pravius scripsit. Ap. Talm. מיד נזרקה בו אפיקורוסות protinus conjecta fuit in ipsum haeresis i. e. suspectus fuit de haeresi, Kid. 66 a. וגורמים לאפקירוסות et occasionem praebent dissidio, i. e. חילוק הדעות varietati sententiarum, diversis aut haereticis opinionibus, Cosri 180 a. Item פן תפול לספקות יביאוך לאפיקורוסות ולא תסכים דעתך עם חבריך ne incidas in dubia, quae adducant te in diversitatem opinionum, ut non conveniat sententia tua cum sociis tuis, Cosri 181 a, וסבת אפקירוסותם et causa haereseos ipsorum, sive dissidii.

אַפְקֵירוּתָא *epicureitas, insolentia, arrogantia in contemnendis aliis, ἐπικουρία, ἐπικούρησις.* Talm. כי האי גונא נמי מיחזי כי אפקירותא id generis etiam habet speciem epicureitatis sive insolentiae, Sanh. 100a, nempe quod aliquis alium sapientem irrisisset. Item כי האי גוונא מי כתחזא כאפקרותא id generis videturne esse protervia aut insolentia? Erub. 63 a, nempe alligaverat quis asinum in die sabbatho ad arborem, vidente id Rabbi quodam, sed tacente. Tum ille, qui hoc fecerat: Quid, inquit, ad hoc taces? anne peccavi aut insolenter egi? Alibi אבל אפקרותא מנדין לאלתר בלא התראה sed epicureitatem (i. e. hominem epicurum vel haereticum) excommunicant statim, sine praemonitione Rab.

אַפְקֵירוֹס *nomen proprium gentis,* Jos. 12, 5 et 13, 11. hebr. הַמַּעֲכָתִי Maachataeus. Vicinos habuerunt גשורי Geschuraeos. Scribitur et אֲפִיקֵירוֹס forte sic dicti, scribit Masius Jos. 12 a fluvio Epicaero, cujus apud Ptolomaeum fit mentio. Geschuraeorum et Maachataeorum etiam mentio fit Deut. 13, 14 ubi pro Maachataeis in Jonathane legitur אַנְטִיקֵירוֹס et in Targ. hier. עד תחום קריית אפיקרס usque ad terminum urbis Aphicaeres. Anticyra et insulae et urbis nomen est. Meminerunt ejus complures autores. An eo Jon. respexerit, indagandum aliis relinquitur.

אֲפִיקְרֵיסִין *indusium, interula:* אפיקריסין היה לובש מבפנים indusium induit intrinsecus, Talm. hier. Ber. c. 1 gl. לבוש התחתון „vestimentum subterius.“ שש אצבעות של אפקרסין sex digiti de indusio, Kel. c. 29 initio, gl. לבוש תחתון „vestimentum interius“, estque apertum ad humeros; cum autem induitur, colligatur ligulis. Legitur et sine א ab initio, ut est s. l. in פקר.

אַפִּקְרֵסוּת [255] *velum, velamen capitis* ואפיקרסותו אינה מעכבת אחד האיש ואחד האשה velamen capitis non impedit (sc. lacerationem vestis) sive sit vir sive mulier, Moed cat. 22b ואם טלית נאה הוא מבליעו באפקרסותו et si pallium sacrum pulchrum est, absorbet illud velamine capitis, Ber. 24 b. De sputo est sermo: quod si inter orandum obveniat sputum exspuendum, tunc excipit illud palliolo „tallis“: quod si illud pulchrius aut pretiosius

255) Gr. *ἐπικόρσιος* tegumentum capitis.

sit, excipit illud aut abstergit velo capitis, quod alias etiam סודר dicitur; gl. סודר שבראשו. Legitur autem hic literis transpositis, באפרקסותו. Sed Ar. legit priori modo.

אַפְקַרְסוּת *labor, molestia.* למסבול טרחות אפקרסותכון ad ferendum molestiam laborum vestrorum, vel laborem molestiarum vestrarum, Deut. 1, 12 in Jon. א est servile, ut saepe in ordine hujus literae.

אַפְקוּתָא. Ar. id hoc loco ponit: vide id in נפק.

אפר אֶפְרָא *cinis, pulvis.* ארום אפרא היך מזונא סעדית nam cinerem sicut panem comedi, Ps. 102, 10. hebr. אפר, quod alias per קטמא transfertur. Ap. Talm. נותנין אפר מקלה על גבי התיבה ponunt cinerem combustionis super arcam, Taan. c. 2 in Misna. Vocatur „cinis adustionis, cinis verus": nam עפר *pulvis, terra,* etiam aliquando vocatur אֵפֶר *cinis.* Unde in gl. אפר מקלה, i. e. אפר ממש. V. et in B. basra 60. Macc. 21. אפר שרופים cinis combustorum, (sc. hominum) Oholoth c. 2.

אָפְרָא *alga, juncus, juncetum:* ושויתיה באפרה על גב נהרא et reposuit eum in alga in superficie fluminis, hebr. בסוף, Ex. 2, 3. Ar. citat etiam v. 5. וחמת ית תיבותא בגו אפרא et vidit arcam in medio algae. Istud Targ. hodie in nostris libris non legitur.

אָפָר *pratum.* Sic explicat Ar. voce vernacula. Vult tamen etiam esse ex locutione praecedentis Targ. In genere notat locum pascui, in quo diu noctuque versantur et cubant animalia fera, sylvestria aut agrestia, quae domum non redeunt sub noctem, quae vocantur idcirco מדבריות. Ap. Talm. בייתות הלנות בעיר מדבריות הלנות באפר domestica animalia sunt, quae pernoctant in urbe; sylvestria quae pernoctant in pratis sive pascuis, Betza c. 5 in Misna. Alibi ואלו הן מדבריות כל שיוצאות באפר ואינן נכנסות לישובות i. e. ista dicuntur sylvestria, quae egrediuntur in pascuum, sed non revertuntur in locum habitabilem, i. e. in urbem vel domum, ubi habitant homines, Schab. 45 b. Alibi: non concupiscet quisquam terram tuam, Exod. 34, 24. מלמד שתהא פרתך רועה באפר docet id nos, quod vacca tua pastum itura sit in pascuo libero, nemine eam infestante Pes. 8b.

אַפְרַגְיָאה *vile pretium, vilitas rerum vel mercium.* Ap. Rabb. in L. Pesikta, citante Ar.: Simile est duobus mercatoribus ingredientibus urbem, unus dicit: si aperiamus nos merces nostras simul, אנו עושין אפרגייא nos inducemus vilitatem pretii. Quidam libri habent אפרגינה, scribit idem Aruch. Gr. corruptum est *εὐωνία vilis mercatus,* vilitas mercium; *ἄφαυρος vilis pretii,* juxta quosdam.[256]

אפרד quod Ar. hoc loco adducit est passivum אִיפְּרֵד a פרד, unde significatum ejus inde petendum fuerit.

אַפְרוֹדִיטִי *Venus, statua, idolum, sidnum Veneris* gr. est *Ἀφροδίτη*, quomodo Venerem Graeci vocant ab *ἀφρὸς* spuma, quod e spuma maris generata credatur. Male Munst. *hermaphroditum* interpretatatur. Ap. Talm. מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי quamobrem tu lavas in balneo Veneris? De idolatoria c. 3 in Misna. 44 b. Maim. annotat; אפרודיטי est nomen stellae, quae alias vocatur נגה. Sic enim scriptum est alicubi: nomen נגה stellae Veneris, quae arabice vocatur אל זהרה, vocatur in libris imaginum, quae arabice טלאסים vocantur, אפרודיטי Aphrodite. In illo autem balneo erat figura Veneris; unde balneum fuit appellatum. V. et Jalk. f. 278 c. 1.

אַפְרְדוּכְסִים *archidux.* Sic ponit Munst. et ex eo Guido. Ar. non habet. Legitur in Bemid. rab. s. 10. V. in פרדוכוס.

אפרנתג. Sic Ar. hic ponit: vide illud in פרה. Nam sine Aleph ab initio in Gemara legitur.

אַפְרִיזָא *lignum longum et crassum in longitudine muri, cui trabium extremitates vel capita imponuntur.* Talm. Bava basra 6 a.

אַפְרַזְתָא[257] *herbae nomen, quae bestiis venenata est:* B. metz. 42 b. B. kama 20 b. R. Sal. notat, errare eos, qui pro hac voce legunt ארזפתא quomodo in Ar. adducitur.

אַפִּירָטִין. *piratae, praedones marini:* מתירא אני בדרך מפני הלסטים ובים מפני אפירטין timeo ego in via propter latrones et in mari propter piratas. Vaj. rabba s. 25. Jalkut קדושים, f. 274.

אפיריטוס *imperitus,* gr. *ἀπείρητος:* in Medr. Schem. s. 5 אפיריטוס משלו היה imperitus rerum suarum fuit, ut Postellus reddidit.

אפוּרְיָא, אַפִּרְיָא, אַפִּרְיוֹן Vide in פרה.

אֶפַּרְכוֹס *ἔπαρχος praefectus, praeses, praesidens, gubernator:* ששלח אפרכוס qui misit praefectum, Rab. Scribitur et היפרכוס *ὕπαρχος* significato eodem: דִמְרְדִין עֲלוֹהִי אִיפַּרְכַיָא quod rebellarent contra eum praefecti provinciarum, Esth. 1, 3. קדמוהי יגחנון איפרכיא coram ipso incurvabunt se praesides provinciarum, Ps. 72, 9. ואסטרטילוסין והיפרכין et strategi et praefecti provinciarum, Esth. 9, 3. Sic c. 8. 9 sed ibi scribitur וְהַפַּרְכִין prave: על ארעא ועל הפרכי ימא super terram et super praefectos maris, Esth. 10, 1. Frequens est in Talmud et Medr.

הִיפַּרְכַיָא אִיפַּרְכַיָא *ἐπαρχία praefectura,* Rab. װ איפרכיא שלך haec est praefectura tua: באיזו אפרכיא in qua praefectura: מהיפרכיא להיפרכיא ab una praefectura ad alteram. Cum Af. וְשׁוּם אִיפַּרְכְיָתְהוֹם et nomen praefecturarum ipsorum, Gen. 10, 2 in Targ. hier. Huc etiam referri potest, בְּאֵפַּרְכְוָן דִבְנֵי עַמּוֹן in praefecturis (aliqua praefecturarum) filiorum Ammon, Deut. 1, 11 in Targ. Jon.

אַפַּרְכִיוּת *idem,* Gen. 10, 2 in Targ. Jon. et hier.

אַפְרְפַּס *aqualiculus hortensis, vas irrigatorium inferne plenum foraminibus, supra unum angustum foramen habens, quod si digito oppleatur, aqua perstat: remoto digito, aqua guttatim instar pluviae effluit.* In Ber. rab. s. 4. Estne possibile, ut aquae superiores verbo dei suspensae sint, ne descendant? Dixit ipsi: הן „ita". Dixit: הביא לי אפרכס affer mihi aqualiculum perforatum. הביא לו אפרכס attulit ipsi aqualiculum. Imposuit ipsi laminam auri, et non substiterunt aquae. Quamprimum autem digitum orificio imposuit, substiterunt.

---

256) Aliis gr. est *εὐπραγία, prosperitas, felicitas, ubertas.*

257) Idem quod הרזפה.

Dixit ipsi: digitumne tuum imponis? dixit ipsi: quid sum ego? ego sum caro et sanguis et digitus meus subsistere facit aquas: quanto magis hoc facit digitus dei? B. Ar. legit ארפכם.

אֲפַרְסְמָא, אֲפַרְסְמוֹן *balsamum, βάλσαμον, arbuscula odoratissima, cujus fructus dicitur opobalsamum.* R. David ad illud, ואת שמן הטוב „et oleum illud optimum", 2. Reg. 20, 13. זה שמן אפרסמון istud est oleum balsaminum, quod non fuit in toto mundo, nisi in Jericho, unde etiam יריחו nomen habet, nempe ab odore illius balsami. R. Sal. h. l.: Quidam exponunt illud de oleo unctionis: quidam, שמן אפרסמון oleum balsaminum, quod inventum fuit in terra Israëlis, juxta id, quod dicitur in Ez.: „Juda et Israël negotiatores tui cum triticis Minnith" פנג et i. e. balsamo, Ez. 27, 17. Vidi autem in libro Josippon, quod פנג est אפרסמון balsamum crescens in Jericho, ועל שם ריחו נקרא יריחו et propter odorem vocatur Jericho. Haec ille. במשחא דאפסרמון cum oleo balsamino. מלקטי אפרסמון colligentes balsamum. In Gem. ad illud והדס ועץ שמן Jes. 41, 19, הדס אסא hadas, i. e. asa, myrtus: ועץ שמן et arbor oleosa, i. e. אפרסמא balsamum, Taan. 23a.

אֲפַרְסֵק *persicum malum*: plur. אֲפַרְסְקִין *persica.* Ap. Talm. ותלה בה אגוזין ושקדים אפרסקין ורמונין et suspendit in ea nuces, amygdalas, persica et malogranata, Succa 10a.

אַפְרִיקָא, אַפְרִיקִי *Africa*: אפריקי ורמניא Africa et Germania, Gen. 10, 2 in Targ. Jon. et hieros. ספינת אפריקא naves Africae, hebr. אני תרשיש, 1. Reg. 10, 22. ספינתא דאפריקא idem, 1. Reg. 22, 49. מאפריקא ex Africa, hebr. מִתַּרְשִׁישׁ Jer. 10, 9.

אֲפַרְקְסוּתָא Vide פרקס in ordine פרק.

אֲפַרְקְסָתָא *pera*: באפרקסתא דעניא in pera pauperis, alias תרמיל, Zahor in Num. c. 299,

אֶפְרוּרְדִין *arietes, machinae bellicae: duces, praefecti militiae.* Ut aries dux gregis: sic dux in militia: ומני עלה איפרורין et pone contra eam arietes, hebr. כרים Ez. 4, 2. R. Sal. exponit שרים *principes, duces.* לכנאה אפרורין ad ponendum arietes ad portas, sive duces, Ez. 21, 22. Diversimode scribitur, sed hanc scriptionem confirmat R. Salomon.[258]

אפש (אֲפַשׁ) *voluntas, beneplacitum,* hebr. רצון, חפץ.

Hinc Talm. cum Af. tantum, dicunt: אי אפשי בהן non est voluntas mea in illis, non delector illis, Chol. f. 39b gl. רצוני voluntas mea. אי אפשי לא באברהם ולא באלהו non est voluntas mea, neque Abrahamo, neque in deo ejus, Ber. rab. s. 40. אי אפשי לזוז מבית בעלי non est voluntas mea migrare ex domo mariti mei, Kethub. 103a. R. Sal. Lev. 20, 26. „Unde est, quod homo dicere non debet, נפשי קצה בבשר חזיר anima mea fastidium habet in carne suilla, אי אפשי ללבוש כלאים non est voluntas mea vestiri heterogeneis, אבל אפשי sed (dicet): voluntas mea est etc. Ad hunc locum respicit Elias in suo Tisbi. אי אפשנו עוד ללכת יחד non est voluntas nostra amplius conversari una, Rab.

אפשח quod Aruch hic adducit, pertinet ad פשח.

אֶפְשַׁר. אִיפְשַׁר *possibile est, fieri potest, forte, forsitan, fortassis.* Saepissime interrogative sumitur, tam simpliciter, quam cum ה interrogandi. Usus ejus est, et in Targ. et ap. Rabb. In Targ. post se sabet ד servile, et ap. Rabb. ש *quod* vel *ut,* nisi quando verbum Infin. modi sequitur, quod cum servili ל efferri solet: אפשר דמכסן estne possibile ut disceptet, Job. 16, 21. האפשר דיחי numquid fieri potest, ut vivat? Job. 14, 14. האפשר די נציב אדנא num possibile est, ut qui plantavit aurem, non audiat? Ps. 94, 9. אפשר די ברא עינא estne possibile, ut qui creavit oculum non videat? לא אפשר לאסתכלא ביה non est possibile intueri eam, Ez. 1, 27. Ap. Rabb. לית איפשר, אי איפשר non est possibile: לפי מה שאפשר juxta quod possibile est, quantum fieri potest In Targ. hier. quandoque invenitur אַוְשַׁר per commutationem literarum ejusdem organi: לית אושר למירות non est possibile, ut haeres sit, Gen. 21, 10 in Jon. לית אושר לי למכסיא non est possibile mihi occultare ab Abrahamo, Gen. 18, 17 in Jon.

אֶפְשָׁרִי *possibilis, possibile: contingens, quod fieri potest.* המקרים אפשריים לא מחויבים accidentia possibilia sive contingentia, non sunt necessaria, R. Levi in praefat. in Job.

אֶפְשָׁרוּת *possibilitas.*

אפת אַפְתָּא *thalamus, tabulatum, substructio, structura, quae ad latus vel tergum aedificii appenditur,* idem quod hebr. יציע. Ap. Talm. מאי יציע הכא תרגימו אפתא quid est יציע? explicatio ejus est אפתא appendix aedium, B. basra 4 in princ. Quod Ar. hoc vocabulum etiam pro *buccella* adducit, id mendosum est. Nam pro דהאי אפתא legitur דהאי פתא hujus buccellae, Ber. 40b i. e. a פת, quod vide in פתת.

אַפְתֵּי *tempus*:[559] In Talm. hier. B bathra 2 in fine: באפתי רמשא tempore vespertino misit Rabbi Jonath. etc. Sic et ע״ז hier. c. 1 ab initio: Eodem sensu legitur in Ber. rab. s. 78 בפתי רמשא.

אַפּוּתָא *frons*: Vide id in אנף.

אוּפְתָא Vide in אוף.

אַפְּתוֹם *thesaurus, aerarium*: ואפתם מלכין תהנזק et thesauro regio damnum inferes, Esr. 4, 13. Ab. Esra תוצאות *impensis.* R. Sal. מס *tributum.*

אַפּוֹתֵיקִי *ἀποθήκη, apotheca, thesaurus*: דשליט בכל אפותיקי דיליה qui dominatur in universum thesaurum ejus,

---

[258]) B. Ar. אפראורין legit, quod a nonnullis pro gr. *προείδω provideo* habetur, ut sint *duces, qui populo providant.*

*) אפרייא (B. metz. 119a) pers. esse dicit B. Ar. *robur.* Legit quidem, ut Jellinek recte observat, אפרויא quod pers. פַּרְהִי *honos, dignatas,* respondet; ita enim et hebr. חיל tam honorem atque dignatem, quam robur atque vim significat. Nonnulis est, *benedictio, fructificatio*; item *gratia, favor* et aliis gr. est *φρουρὰ, φρούριον* vel *φρουροὶ.*

*) אפרטוסות et אפרטוטות *apparatus,* imper. *bellici.* Talm. hier Kethub. 82.

*) אפריש *ἄπειρος infinitus, exitu carens* II S. in Targ. Observante Mussafia voci semper ל praefigitur (לאפריש), ut voci אלתר, (לאלתר).

[259]) Aliis est *ante.*

*) אפתיסים (Midr. Cant. in v. qui incipit לסוסתי) *ἐπίθεσις impetus.* Al. *ἀβοηθησία, inopia auxilii, carens omni auxilio.*

Gen. 24, 2. Jon. כל שפר אפותיקי דרבוניה omne pulchrum thesauri domini sui est in manu ejus, Gen. 24, 10. Jon. יהבנן באפותיקי תהומיא dat sive ponit in thesauris abyssos, Ps. 33, 7. ואפותיקי דברדא תחמי et thesauros grandinis videbis, Job. 38, 22. מהפך באפותיקוהי vertit in thesauris suis, Job. 37, 12 in secundo Targum.

אִיפּוֹתֵיקִי *ὑποθήκη, hypotheca, pignus rei immobilis, ut domus, agri* etc. עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים servus quem fecit dominus suus hypothecam aliis, Git. f. 40 b in Misna, העושה שדהו אפותיקי לאחרים faciens agrum suum hypothecam aliis, Gitt. 40 a. עשה שורו אפותיקי faciens bovum suum hypothecam. עשה מטלטלין אפותיקי faciens bona mobilia hypothecam. Chosen hamischpat 117.

אצא **אִיצָא** *herbae nomen, quae quando virens est, valet ad obthurandas aquas,*[260] unde איצא רטיבא דסכר נהרא Gitt. 69 b.

אצו **אַצְוָא**, **אַצְוְתָא**[261] *muscus, lanugo in corticibus arborum ac aliis locis*: אצותא דדקלא muscus palmae, Pes. 39 a. אצוותא חורייתא muscus palmarum. Erub. 26b. Ar. scribit arabice vocari אמן.

אֲצָר **אַצְרָא** *mactra, panarium.* Respondet in Targ. hebraeo משארה. Plur. וּבְתַנּוּרָךְ וּבְאַצְוָתָךְ etiam in furnos tuos et in mactras tuas, Ex. 8, 3. מותר אצוותהן residuum mactrarum suarum, Ex. 12, 34. בריך סלך ואצותך benedictus sit corbis tuus et mactra tua, Deut. 28, 5. ריש אצותכן primitias mactrarum vestrarum, i. e. massae farinaceae, hebr. עריסותיכם Num. 15, 20. Sic mox, מריש אצותכן de primitiis mactrarum, Num. 15, 21. וית ריש אצותכן et primitias mactrarum vestrarum, hebr. משאותיכם munerum vestrorum, Ez. 20, 40. Perperam id Munstero est, *clamor, vociferatio*. Forte in mente habuit nomen **אַצְוָחָא**, quod id significat.

אצט **אִצְטְבָא**, **אִצְטְבָה**. Vide supra in ord. אסט. Utroque enim modo, ut alia plura hujus ordinis, scribitur.

אִצְטַבְלָא *stabulum, equile*: אם ארבעים אלף אצטבלאות היו si quadraginta millia stabulorum fuerunt, tum in unoquoque fuerunt quatuor millia praesepiorum, Sanh. f. 21 b. Vide 1. Reg. 4, 26 et 2. Par. 9, 25. Vide et אסט. Aliter: שעשוין אצטבלאות quae erant factae stabula, Erub. 24 a i. e. quae arbores fuerunt certo ordine certaque serie plantatae ad formam stabulorum equilium ut sc. equi in stabulis sunt dispositi.

אִצְטַגְנִינִין *astrologi:* Vide in ord. אסט.

אִצְטַגְנִינוּת Ibidem.

אִצְטְדִין, **אִצְטַדְיָא**. Vide ibid. Quae Munsterus et Guido hic notant de scalis, nugae sunt.

אִצְטְדָא et quae plura sunt istius formae, v. in צדה.

אִצְטְרָא, **אִצְטְלָא**, **אִצְטְמָא**. Vide in ord. אסט.

אִצְטַמֵּט quod Munsterus hic ponit, vide in צמט.

אִצְטוֹמְכוֹס *stomachus*, idem quod אסטומכוס, quomodo frequentius scribitur.

אצי **אוּצְיָתָא** *ordines, lineae, series in vineis*, Tal. B. bas. 12 et 41. Scribitur in Gemara אוציאתא: unde prave Munsterus **אֲצַיְתָא**.

אצל *separare, separatim reponere,* **נֶאֱצַל** *separari, separare se ab alio, emanare*: נפש נאצלת anima separata, nempe coelitus in hominem infusa, vel separatim, singulariter homini data: כוח הנאצל virtus infusa. Ap. Cabalistas, תדע לך כי נפש השכלית הנאצלת באדם ומציירת בו צורה העליונה scito quod anima intellectiva infusa est in hominem et repraesentat in eo formam supremam: Vide Reuchl. lib. I. cabalae.

אֲצִילוּת *emanatio.*

אֲצִילוֹת *separata, individua.*

אָצֵל. *nom. propr. viri ex tribu Benjamin, cujus familia bis recensetur*, nempe I. Par. 8, 38 et 9, 44. Libri genealogiarum istarum perierunt, unde magna est historiae antiquae orta confusio et ignorantia. Inde Talmudici in Pes. 62 b. מיום שנגנז ספר יוחסין תשש כחו של חכמים וכהה מאור עיניהם i. e.: a quo tempore periit liber genealogiarum sive familiarum, debilitata est virtus sapientum, et caligavit lumen oculorum ipsorum. Mar Sutra dixit: בין אצל לאצל טעיני ארבעה מאה גמל דדרשה inter Atzel et Atzel opus est quadringentis camelis onustis commentariis, i. e. rationem reddere, quare bis Atzelis familia repetatur, et magnus aliarum familiarum catalogus inseratur, opus esset commentariorum libris, quos quadringenti cameli vix ferre possent.

אצף *angi, anxium, solicitum esse*: בכל מן דאצפה לך in omni, quod solicitum te habet, quod te angit, hebr. בכל עצב Prov. 14, 23. Convenit cum יצף.

אִיצְפָּא *caro immatura dactyli, idem quod* ציפא *de quo in* צפה. In Gem. איצפא דתוחלא Gitt. 89 a. R. Sal. scribit: Residua caro, quae manet ad ossa dactylorum immaturorum, vocatur אמצא, unde et affini voce alibi vocatur ציפא.

אצץ **אֲצַץ** *arctare, urgere, premere, comprimere,* Talm.

אִצְצָא *arctatio, pressio, pressura, compressio,* Talm. דאגב איצצא מזקי quod propter compressionem laedunt eos, Berach. 33 a. i. e. דחיקה *compressio, quia comprimuntur*: משום איצצא propter pressionem, quia premunt pedem. Item *perditio* הפסד Keth. 100 b.

אציצא Vide in עצץ.

אצין *arcta, compressa*: oppositum ejus est **רָפִין** *laxa, remissa.*

אצר **אֲצַר** *recondere, reponere in thesaurum.* Itph., Fut. **לָא יִתְאֲצַר וְלָא יִתְגְּנִיז** non reponetur in thesaurum, neque abscondetur, hebr. יאצר, Jes. 23, 18.

אוֹצַר, **אוֹצְרָא** *thesaurus: repositorium, horreum, penus, cella:* אוצר טוביה thesaurus boni ejus, Jes. 33, 6. לאוצר בית מקדשא דיי in thesaurum domus sanctuarii domini, Jos. 6, 19. לתחות אוצרא sub thesauro, i. e. aerario, Jer. 38, 11. איתו כל מעסריא לבית אוצרא adducite omnes decimas in domum thesauri, Mal. 3, 10. Cum pron. **יִפְתַּח יְיָ לָךְ יַת אוֹצְרֵיהּ** aperiet tibi dominus thesaurum suum bonum, hebr. אוצרו, Deut. 28, 12. Plur. **וּפְתַח יוֹסֵף יַת כָּל אוֹצְרִין** et aperuit Joseph omnes

---

*) Quin locum, ubi leguntur indicet Cast. vocem אבתגמין citat, quod per *nobiles, antiqui* item אמתר, quod per pingues interpretatur.

[260]) *Monoecia triandri* germ. Riedgras ut nonnuli putant.

[261]) Rectius cum Relando אצנא legeres, ut pers. sit اُشنه quod idem est.

thesauros, i. e. granaria, thesauros frugum et annonae, Gen. 41, 56. Jon. צְדִיאוּ אוֹצְרַיָּא vastati sunt thesauri sc. frugum, i. e. horrea, hebr. אוצרות Joel. 1, 17. ית כל אוצרי בית מקדשא דיי omnes thesauros domus sanctuarii domini, 2. Reg. 24, 13. באוצרי בית מקדשא דיי in thesauris domus sanctuarii, 2. Reg. 12, 19. ליום דינא באוצרי ad diem judicii in thesauris meis, Deut. 32, 34. ומתמלין אוצרך et implebuntur thesauri tui, i. e. horrea tua, heb. אסמיך, Prov. 3, 10. דהבא וכספא באוצרך aurum et argentum in thesauros tuos, Ez. 28, 4. באוצריכון in thesauris vestris, Deut. 28, 8 in Jon. מלן אוצריהון repléti sunt thesauri ipsorum, Amos 3, 10. Talm. אוצרות של עצים repositoria lignorum, B. kam. c. 4 in Misna. אוצר בלום Vide in בלם.

אֻצְרָא Vide in Rad. עצר.

אצרבסמא Sic adducitur hic in Ar.: V. in ord. אסט.

אקא Hujus formae ab Ar. adducitur, sed in Gemara legitur עיקרא, de quo in עקר.

אקב אֲקוּבִיסוֹן קוּבִיטִין *cubitum, accubitum, accubita, stragula, lectus, in quo olim accumbebant*: משל למלך שהיה מיסב באקוביסון שלו simile hoc est regi accumbenti in accubito suo: attulerunt ei ferculum primum, quod comedit et gratum fuit ipsi etc. In Vaj. rab. s. 7 B. Ar. scribit קוביטון sine א, et sic in Jalkut f. 132. Sed prave illic est קנביטון, cum נ loco ו. Est ex latino. Nam lectos stratos, in quibus olim accumbebant, vocabant accubita, vel accubitas, ut apud Lampridium in Heliogabalo: Item *accubitalia*, in epistola Valeriani ad Losymionem Syriae procuratorem. Item *cubitum*, ut apud Apul. l. 10. Terrestre nobis cubitum praesternunt B. Ar. etymologiae hujus ignarus, exponit כסא *sellam augustam, sustentacula ad latera et in tergo habentem.*

אקד אֲקְדוֹאִי *haesitatio*. Guido sic citat ex Medr. Ps. 78. Sed ibi lego pro eo לאקדוחי, quod aliud est.

אקה אֲקְהִיוּת Vide in קהא.

אֲקְהִלִים *climata*. Munsterus.

אקט Nom. prop. urbis non procul a Nineve. Talm. Vide קטיספון.

אוֹקְטוֹרִין *octuriones, praefecti militares:* אוקטורין שלח עמהם octuriones misit cum eis, Rab. Sal. Ex. 14, 5. האוקטורין שלו הגידו, לו octuriones ejus indicarunt ipsi, Jalkut f. 67. וְחַוִּיוּ אוֹקְטְרַיָּא et nunciarunt octuriones, Ex. 14, 5 in Jon.

אקי Ar. adducit ex Jelammedenu sive Tanchuma: „sed si observando observaveritis, Deut. 11, 22. Angeli quos tradidit deus homini, eunt coram eo sicut stipatores, juxta ordine, quo coram rege ire solent, clamantque coram eo אקי, nempe ut quisque eum honoret nec quisquam laedat. Videtur esse quasi *apage, apagete.*

· אֲקִיוּם *nonaginta novem*, Munst.: אקיום ואקנום nonaginta et novem, Guido. Nugae. Neuter Ar. intellexit. Ar. adducit ex Ber. rab. s. 46. Et fuit Abraham filius nonaginta novem annorum, apparuitque dominus Abrahamo et dixit ei: אני אל שדי „ego sum deus omnipotens" Targ. Aquilae אקיום ואקנום (sc. reddit hebraeum אל שדי) quomodo loquuntur in lingua gr. Sic Ar. In Ber. rab. nunc legitur אכסיום ואנקום, quod possit esse ἄξιος et ἀναγκαῖος. R. Asarias in Meor enajim f. 146. legit אכיום אנקום et explicat; מלות יוניות המורות נצחי ובלתי נכון להפסד h. e. sunt voces graecae, et significant *aeternum et incorruptibilem*. Postea scribit, in Interpretatione Graecorum Pentateuchi Constantinopoli impressi, אני אל שדי reddi איגו תיאוס יקנוס h. e. ἐγὼ θεὸς ἱκανός. D. Hier. Ezech. 1 scribit; „Saddai" aquila, Sym. Theod ἱκανὸν transtulerunt. Sic אנקום, vel אקנום, ut Ar. legit, possit esse איקנוס ἱκανός. Et in Epist. 136. Saddai Aquila interpretatur ἄλκιμον, quod nos robustum et sufficientem ad omnia perpetranda possumus dicere.

אוֹקְיָנוֹס, אוֹקְיָנוּס *oceanus, mare magnum, ὠκεανός*. ומלי מיא מן אוקינוס et plena erat aquis ex oceano, Gen. 2, 6 in Jon. ותחום ימא רבא הוא אוקינוס et terminus (occidentalis) erit mare magnum, quod dicitur oceanus, Num. 34, 7. Jon. אולין ונגרין למי אוקינוס eunt et fluunt ad aquas oceani, Ecc. 1, 7. ביני סטרי שמיא למי דאוקינוס Inter latera coeli et aquas oceani, Gen. 1, 7. Jon. ונגוי ימא דאוקינוס et insulae maris oceani, Ps. 72, 10. Ab. Esra Ps. 72, 8. A mari meridionali, quod vocatur הים האדום mare rubrum, usque ad mare septentrionale, שהוא ים אוקינוס quod est mare oceani. Alibi: מימי אוקיינוס מלוחין הן aquae oceani salsae sunt.

אקל (אֲקָל) Vide in קלל. אקליבוסתא vide קליבוסת in ord. קלב. Scribitur enim sine א ab initio in Gemara, contra quam Ar. adducit.

אֲקְלִידָא Vide in קלד: nam א hic servile est.

אֲקְלִידָס *Euclides, nomen mathematici noti, qui in More nevochim saepe citatur.*

אִיקְלִיטָא ἐκκλησία *ecclesia, coetus*. Ar. adducit ex Jelammedenu s. Tanchuma, ex princip. sectionis ואתחנן Deut. 6. Nec invenio, nec genuinum puto. Forte debet esse אקליסיא. Nam ט et ס facillime commutantur.

אֲקְלִים אֲקְלִימָה *clima, κλίμα. Nomen astronomicum*: plur. אקלימין *climata*. R. Abr. Hispanus in Sphaera sua hebraica, terram habitabilem distinguit in septem climata. R. Levi Job. 38, 32 ad vocem ועיש scribit: est signum quoddam ex signis septentrionalibus, neque absconditur unquam באקלים אשר אנחנו בו in climate in quo nos sumus, i. e. in nostro hemisphaerio.

אקם איקונומוס *oeconomus:* שאל מן האיקונומוס petit ab oeconomo, Tal. hier. B. metz. 11, 4. Bathra c. 4 Rectius scriberetur איקונומוס. Glossator, linguae gr. imperitus, male exponit.

אקן *revirescere*, Guido. Error est. In Gemara legitur, ראקן, ubi Nun non pertinet ad radicem sed est paragogicum. Vide אוק.

אקן *corbis piscatoria, quam si piscis ingrediantur, non possunt amplius exire*, scribit Maim. in Kelim c. 12. Ibid. c. 24 in fine, est instrumentum venatorum.

אִיקוֹנִין et אִיקוֹן, אִיקוֹן *imago, vultus, aspectus, species, effigies*. Graecum est εἰκών, εἰκόνιον. Plur. וְאִתְכְּבִישׁוּ אִיקוֹנִין דְּאַפּוֹהִי et dimissae fuerunt effigies vultus ejus, Gen. 4, 5. ולמה אתכבישו איקונין דאנפך quare demissae sunt effigies vultus tui? Gen. 4, 6. Jon. וטרד מן קיטון בית דמכיה ית איקונין דושתי ואוקים תמן ית איקונין דאסתר et ejecit ex conclavi dormitionis effigiem reginae Vasti et statuit ibi effigiem Esterae, Est. 2, 17. איקונין דיצחק מדמין לאיקונין דאברהם vultus Isaaci similis fuit vultui

Abrahami, Gen. 25, 19 in Jon., דמתילין איקניתון לדהב טב assimilati fuerunt vultus ipsorum auro bono, sc. splendenti et coruscanti, tunc autem penitus obscurati sunt, Thren. 4, 2. Ap. Rabb. dicitur etiam איקנין singulariter ut; איקונין של חוה forma, species Evae, Ber. rab. s. 40. ubi ad id, quod de Sara dicitur Gen. 12, 14. Et viderunt Aegyptii mulierem istam, כי יפה היא מאד „quod pulchra esset admodum.“ מאד i. e. מאיקונין של חוה prae forma Evae, Sara fuit pulchrior Eva. Gl. איקונין i. e. תואר *forma, species.* Abrahamus quando ingrediebatur Aegyptum, occultaverat uxorem suam Saram in arca, ne pulchritudo ejus periculum subiret. Telonarii illico tributum exegerunt. Abrahamus sponte id offert. Vestimentane in arca fers? dabo inquit tributum pro vestimentis. Aurumne fers? Dabo, inquit, tributum de auro. Forte pretiosa serica fers? Dabo, inquit, tributum de serico. Forte margaritas fers? dabo inquit, pro margaritis. At illi: Fieri, ajunt, id non potest. Quin aperito, et ostendito, quid sit in arca. Quam primum aperuit eam, הבהיקה כל ארץ מצרים מזיוה splenduit tota terra Aegypti a splendore ejus. Unde dixerunt, איקונין של חוה forma Evae etc.

איקונומוס *οἰκονόμος, oeconomus,* TH. B. m. 12.

אקונס *piscis nomen, de quo disputant Talmudici, an ad esum sit licitus,* Chol. 66 b.

אוקינוס *uncius, uncus,* חכה, Jalkut Prophet. 52 d.

אקס אֲקְסֵל *lignum:* ואקסיל אלואין et lignum aloes, heb. ואהלות, quod „aloen“ interpretantur, Cant. 4, 14. Ps. 45, 9, ubi in Venetis altera vox scribitur אַלְוָאִין. B. Aruch in אהל primo scribit tanquam unam vocem וְאַקְסִילָאלְוָאִין, haud inepte. Est enim Graec. *ξυλαλόη.*

אקף אקופין *filamenta extrema in tela, cortinis et similibus,* Tal. Schab. 75 b.

אקק אֲקִיקָא, אֲקִיקְיָא *herbae nomen,* Talm. Gitt. 69 a. Munst. vult esse speciem aromatis. In gl. scribitur, esse herbam, quae vocatur קקולי.

אקר אַקְרָא Nom. propr. loci. Scribitur et cum ע ab initio. Multiplex autem Akra legitur fuisse אקרא דהגרוניא Akra Hagroniae, B. basr. 73 b. אקרא דתולבנקי A. Tulbanke, Megill. 6 a. אקרא דאגמא A. Agmae, quae in Babel fuit, Sanh. 38 b. אקרא דשונייתא A. Schunjathae etc. Glossae notant, Akra esse locum transitus fluminis, italice Porto, i. e. *portus.*

אַקֻרְפִּיטָא [262] *praesepe, mactra equilis, in qua pabulum frumentarium equis datur:* ולמבני אקורפיטא et aedi-

262) B. Ar. et illum locum talmudicum (Kidd. 70), de quo A. n. in ordine קרף, hic citat, quasi ejusdem esset significationis quod אקורפיטא *praesepe, mactra equilis.* Error est; nam in אקורפיטא, cui significatio inest praesepis, א radicale est observante Relando vocem ad pers. أخور referente, at vero א vocis אקרפיטא in Kidduschin servile est, radici קרפיטא (gr. *χράβατος* lat. *grabatus*) loco praepos. על *in* praefixum (cf. annot. nost. ad lit. א), ita ut ליתיב מר אקרפיטא idem valeret, quod ליתיב מר על קרפיטא *sedeat dominus in grabato,* quae interpretatio A. nostri quin recta sit, dubitari nequit. Nihilo minus de hac sententia ad evitandum errorem diligentissime enucleata ludibrio habetur Buxtorfius ignorantiaeque vehementissime accusatur. Imo etiam plane supervacue nec nisi obiter ex ordine קרף ille locus in Kidd. sententiaque Buxtorfii citatur documento ut sit literarum studiis occumbentibus, ne in talem errorem inciderent comparationeque facta inter illam veteratam et inde pravam atque recentem clarissimamque sententiam verba oratoris romani „quae est in hominibus tanta perversitas, ut inventis frugibus glande vescantur?“ ex opere nuper in lucem prolato nobis acclamantur. Ita enim Paul de Lagarde (verba mea fortasse si non creduntur) ad vituperandam ignorantiam Buxtorfii castigandamque hebetudinem saeculorum illorum rudiorum in p. 70 operis sui supra p. 82 citati scribit: Einer anderen Meinung erwähne ich hier, so lächerlich sie ist, um des mithar ahur willen, den ihr Urheber daneben nennt und der Veranlassung giebt das sichere, satte, kluge Geschlecht dieser Zeit darauf aufmerksam zu machen mit was für Hilfsmitteln es sich begnügt. Buxtorf hat 2147 קרפיטא sella herausgefunden und citirt zum Belag aus den Talm. מר אקרפיטא „dominus in sella“, das heißt aber „der Herr Stallmeister“. Quanta firmatas sententiae quantaque eruditionis victoria! At ego eloqui audeo Paulum d. L. ex lexicis tantum hoc vocabulum explicasse, nullo autem modo ex probando sensu comparandoque ipso loco talmudico: id enim si fecisset Virum amplissimum Buxtorfium ludibrio non habuisset. Argumento mihi sit: Istis verbis ליתיב מר אקרפיטא R. Jehuda ibi alloquitur, cui an unquam in mentem venisset, ut evaderet magister rei equariae non puto, et ea, quae in Talm. de eo traduntur, nil nisi eum studiis occubuisse magnamque gloriam in iis sibi comparasse testantur; an praeterea et rebus equitariis occubuerit negotiationemve equariam egerit, maxime dubitandum. Quae ratio ad persuadendum de falsitate sententiae si non sufficiat, omnem illum locum citaturi sumus. Amicum suum R. Jehuda istis verbis ליתיב מר אקרפיטא sedere jubet R. Nachman, cui ille respondet: Num odiosa tibi est vox ספסל, qua docti, odiosaque vox איצטבא qua vulgus uti solent? i. e. cur aut ליתיב מר אספסל non dicis ut docti, aut ליתיב מר אאיצטבא ut vulgus, quo apparet קרפיטא idem esse atque ספסל vel איצטבא; fieri igitur ut queat איצטבא pro magistro rei equariae haberi (nam persicae est originis ut supra diximus et viro persicae, indicae et bactricae linguae perito fortasse et hoc argumentare possibile) de voce ספסל tamen, quae in Talm. usitatissima est pro „sella“, imo vir doctissimus Paul de L. nobis non persuadebit, eam magistrum rei equariae (Stallmeister) significare. Ceterum. B. Ar. quidem et ipse primus et maximus lexicographorum, ut supra diximus, illum locum in Kidd. hoc loco sub ord. אקר ponit, quasi et מר אקרפיטא, quod ibi legitur, praesepem significaret; at ille in eo tantum peccavit, quod אקרפיטא contractum putavit ex אאקרפיטא = על קרפיטא sensus illius loci ut hic esset: Dixit R. Nachman amico suo R. Jehuda ליתיב מר אקרפיטא *sedeat dominus* (honoris causa pro sede) *in praesepe,* et ille scil. R. Jehuda, ei respondet, num odiosae tibi sunt voces ספסל et איצטבא i. e. cur non dixisti, ut sederem in scamno (איצטבא) aut in sella ספסל, quae responsio ad ea, quae R. Nachman dixerat, idcirco quadrat, quoniam inter praesepem et scamnum s. sellam ea versatur similitudo, quod utrisque pro sede uti possunt homines, ita ut carentes scamno vel sella in praesepe sedere non spernant, inter scamnum vero seu sellam atque magistrum rei equariae nullam

ficare praesepe, M. kat. 10b. R. Sal. vernacule exponit מנייטורדה q. d. *mangoire, manducatorium,* unde equi comedunt התבואה fruges sive avenam. Aliam significationem vide in קרף.

אַקְרוּקָא *rana mascula,* et אַקְרוּקְתָא *rana femella.* Talm. חזיא לי אקרוקתא vidi mihi ranam quandam, quae erat magna ut Akra Hagroniae. Akra ista quam magna erat? ut sexaginta domus. Venit serpens, deglutivit eum, avolavitque, ac sedit in arbore quadam. Considera quaeso, quam magna quamque fortis fuerit arbor ista. Dixit R. Basra: Ego nisi ibi fuissem, non credidissem: B. basr. 73b.

אקש אוקשא quod hic adducit B. Ar. vide in קשה.

ארא אירא[263] *lana, aut similis materia mollis, qua aliquid obstruitur.* Hanc in sabbatho in aure circumferre, prohibitum est, Schab. 11 b. Verba Gemarae; ולא גרדי באירא שבאזנו neque textor cum lana, quae est in aure ejus, gl. אירא i. e. צמר *lana,* או צמר גפן *aut lanugo vitis,* שסותם בו quo obstruit radium auris etc. Quid ergo faciemus Munstero, qui explicat אָרָא lana vel linum ingrediens sacculum, ad abstergendum factum? Et quid Guido vidit, quando, vertit, *arguere, miscere?* Vide et Ar. in lit. א in ארא ultimo.

אַרְאֶל *valens, praevalidus:* Sumitur et pro *angelis:* ut אראלים ומצוקים אחזו בארון angeli et homines justi, (qui vocantur מְצֻקֵי אֶרֶץ 1. Sam. 2, 8) tenuerunt arcam ejus, Ketub. 104a.

ארב ארבא *navis, cimba, scapha:* ארבא דכספא navicula argentea. עד ארבא תנייגא דגשרא usque ad secundam cimbam pontis, Tal. Gitt. 6a. gl. ערבה. ההוא ארבא דקא מינצו עלה ista navis, de qua litigabant, B. basr. f. 34b. B. Ar. explicat hic, כלי קטן של כסף דומה לעריבה „vas argenteum parvum, simile mactrae": חטי דאכלבי וארבי triticum horreorum et navium, quod sc. in navibus venum advehitur, Metzia 72 b. Alibi: טולא דארבא umbra navis, Pes. 111 b. Quinque ibi traduntur esse umbrae malignae, sub quibus spiritus malus habitat: טולא דארבאתא umbra salicum, vide mox infra. דיתיב בארבא qui sedet in navi. אוכמתא דארבא lanugo navis, Schab. c. 2 in initio.

אֲרוּבָה אֲרִיבָה *mactra, magis, in qua massa farinae pinsitur et subigitur:* אריבות נחתומין mactra pistorum, Kelim cap. 15. מנקטא ליה אמיה בארבי accepit ipsi (triticum) mater ejus in mactris, Pes. 40b. Vel *tabulae, in quibus panes formati disponuntur* juxta quosdam. Quidam libri habent עריבות.

אָרַב *insidiari,* hebr. Sic כאריא ארבא quasi leo insidians, B. kam. 85a. Quidam, sicut leo vesperarum, sicut dicitur, ursus vesperae, Soph. 3, 3 pro ערבא.

ארבה, אֲרִיבָה *fenestra, tam parietum, quam tectorum:* ארובה שהיא בתוך הבית fenestra, quae est in medio domus, sc. in medio tecti, ut lux deorsum per eam illabatur, Talm. Ohol c. 10 in princ.

אוּרְבֵי *ordines, strues, structurae lapidum ad amussim in muro:* סכינא דביני אורבי רצה ושלפה cultum inter strues lapidum, figit et extrahit, nempe in sabbatho, Schab. 50b. Sic in Bm. f. 42a. B. Ar. adducit in ארך, et legit אורכי.

אַרְבוֹנָא *obscuritas, tenebrae:* יהיב ארבונא לנהורא ponit obscuritatem sive tenebras in lucem, gl. עורון *caecitatem,* Pes. 111b. א ab initio est loco ע ab ערב.[264]

אַרְבָא *salix,* pro ערבה. Plur. טולא ארבאתא umbra salicum, Pes. 111b. חזינהו להני ארבתא videbant illi istas salices, Schab. 20b.

אַרְבֵּל vide in רבל. In Targum Amos 9, 9 legitur ערבל. Sic hoc loco potest esse א pro ע.

אַרְבַּל *Arbal, Arbella,* nom. propr. loci: כלי פשתן הגסין הבאים מארבל vestimenta linea crassa, quae veniunt ex Arbella, MK. 1 v. 17 et Ber. rab. 19, ubi pro מארבל legitur ארבליין Arbelitana. B. Ar. legit per כ, ארכליין.

אַרְבְּלָיִין *Arbelitae, qui sunt de domo Arbel.* Ejus mentio fit Hos. 10, 14.

אוּרְבִינָא *paliurus, spinae genus:* חלוף אורבינא יסק אסא pro paliuro ascendet myrtus, Est. 2, 7 in secundo Targum, ubi sic explicatur illud, תחת הסרפד יעלה הדס Jes. 55, 33.

אוּרְבְּנֵי *salices,* Tal. אותבינהו בצריפא דאורבני collocavit eos in tuguriolum salicum, Metzia 42a B. basr. 6a.

אוּרְבְּנִין *oleris species,* מין ירק ut ponunt Hebraei, Erubh. 34b.

אַרְבֵּיסַר *quatuordecim.* Vox composita ex ארבע et עסר. Scribitur et cum י in fine: תהי מסאבא ארביסרי יומין erit immunda quatuordecim diebus, Lev. 12, 5 in Jon. ארביסר יומין quatuordecim diebus, Num. 12, 14. Jon. ארבסר אלפין דעאן quatuordecim millia ovium, Job. 42, 12. ארבסר בנין quatuordecim filii, Job, 42, 13. Sic reddidit hebraeum שבענה, quod est a שבע septem. Forma nominis in fine aucta, duplum significare voluit paraphrastes. Adhuc contractius, וּבְאַרְבֵּיסְרֵי שְׁנִין et decimoquarto anno, Gen. 14, 5. Jon. ad verba. In quatuordecim annis. Scribitur וּבְיבֵּיסְרֵי, minus recte.

ארג אֲרִיגָא *area, areola in hortis,* idem quod ערוגה ap. Hebr., literis gutturalibus inter se commutatis.

אַרְגוּבְלַיָא *caementarii, fabri murarii, latomi, lapicidae:* ארדכלי חירום וארגובליא architecti Chirami et latomi, 1. Reg 5, 18 pro hebr. גבלים, quod alii nomen propr. certi populi esse volunt, qui caedendis et dolandis lapidibus fuerunt exercitati, et idcirco ad structuram templi fuerunt a rege Salomone adhibiti. Graeci

---

invenire possumus similitudinem versantem alterum pro altero poni ut liceat, carentes enim scamno, sella et praesepe in magistro rei equariae sedere si conaremur res ut puto paulo melius nobis cederet, quam recens haec sententia autori Paulo de Lagarde Buxtorfium ludibrio habenti. Sano igitur sensu ut gaudeat illa R. Jehudae responsio, vocem אקרפיטא in Kidd. omnino aliter non possumus reddere, nisi ut A. n. per sellam, imprimis quum קרפיטא similior est gr. κράβατος, quod pro sella poni potest, quam pers. vox ahur talmudico voci אקרפיטא. Praeterea locutio אקרפיטא pro מר דארקפיטא seu מר ארקפיטאי usui linguae chaldaicae, syriacae, imprimis talmudicae tantopere oppugnat, ut verbis opus non sit ad eam refutandam. Sapienti sat.

263) Gr. εἶρος.

*) ארא (fortasse a gr. ἀρύω haurio) culumba illix. Sanhdr. 25a.

264) Gr. Ἔρεβος vel νὺξ ἐρεβέννη.

γίβλιοι, giblii, giblaei. Alibi, ולארגובליא ולפסלי אבניא et in caementarios et lapicidas, 2. Reg. 15, 13. heb. ולגודרים *ordinatoribus*, quod R. Sal. exponit בוני חומות structores murorum: R. David, תבונים קירות האבנים construentes parietes lapidum.

אַרְגְּוָנָא, אַרְגְּוָן *purpura:* ארגונא ילבש purpura vestietur, Dan. 5, 7. ותכלא וארגונא hyacinthus et purpura. hebr. וארגמן Ex. 25, 4. Sic hebr. ובארגן, 2. Par. 2, 7. et syre, de divite, qui bysso et purpura vestiebatur, Luc. 16, 19.

אַרְגַּז *arca, capsa*, heb. תשימו בארגז ponetis in arca, 1. Sam. 6, 8. Est et nom. propr. magi, apud Talmud.

אַרְגָּטִים *bajulus, gerulus*. Est graecum *ἐργάτης*, operarius: עשה אותו ארגטים fecit ipsum bajulum, Medr. Tanchuma.

אַרְגַּלְיָא *instrumenta*. Citat B. Ar. ex Jelammedenu, quem locum non inveni. Sed in Schem. r. s. 40 legi: כל נגר שאין בידו ארגליא שלו אינו נגר omnis faber, qui non habet in manu sua instrumenta sua, non est faber. Est ex gr. *ἐργαλεῖον* instrumentum. Plur. *ἐργαλεῖα*: ut *ἐργαλεῖα γεωργικὰ* instrumenta rustica.

אַרְגְּמָן *purpura*, heb. idem quod ארגן.

ארגנטין *angelus, genius sic dictus, qui praefectus est balneis*. Diversimode scribitur. Alibi ארגניטון, alibi אנגיסטרים, alibi אנגיטורים. In Ber. r. s. 63. ואתא התוא ארגניטון מגחך ומרקד קדמיהון venit iste angelus Argeniton,[265] ludens et saltans coram eis. Est alibi vas pretiosum, quod rex dabat filiae tempore nuptiarum ejus. Hoc sensu exponitur in Jalk. f. 78 et in Talm. hier. in fine Peah, ubi legitur ארגטורין et אנגטין. Hoc sensu legitur in Medr. Esth. c. 1, 4. ארגנטריא et ארגאמאריא.

אַרְגַּסְטוּס *turbo, ventus procellosus*. Gr. est *ἀργέστης*, quod procellosi et velocis venti epitheton est. Male quidam legunt אגרסטוס quasi *agrestis, sylvestris*, i. e. asper ventus. Legitur in Medr. Megil. in fine s. 1.

ארגסטירין[266] *species ciborum*. In Medr. Kohel. c. 11. תן לי בשר ושמן ויין ישן ומיני ארגסטירין. Glossator scribit: Juxta sensum הוא מיני מאכלים שונים.

ארד אַרְדָּא *fungus, boletus, certa species fungorum est*: דגים קטנים וארדי pisces parvi et fungi, Tal. ע״ז 38a. אייתו ליה תבשילא דארדי afferebant ipsi edulium fungorum, Kethub. 61a.

אָרוֹד *onager*, idem quod ערוד, quomodo saepius scribitur. Sic Ar. per א ab initio adducit, sed in Gemara legitur, טחני ריחיא בערודי molunt in molis cum onagris, ע״ז 16b. Sic דערודי onagrorum est, B. bas. 36a.

ארדב.[267] Sic adducitur hic in Ar., sed in Gemara legitur אדריב, quod vide in ord. אדר.

אַרְדַּךְ *pistillum*: ובארדך et cum pistillo, heb. בעלי Prov. 27, 22. Elias scribit, se nescire quid sit. Guido ex complutensi adducit aliam lectionem אחרי אורך. Forte debet esse וּבְאוּרְדָּךְ et vel aut in area tua. Sic et antecedens vox in Targ. ibidem suspecta est.

אַרְדִּכְלָא *architectus, ἀρχιτέκτων, structor*. Plur. וְאַיְתֵי אַרְדִּכְלִין מִן אֲלֶכְסַנְדְּרִיָא et adduxit architectos ex Alexandria, Est. 1, 2. וארדכלין et structores. 2. Sam. 5, 11. טליא שביקו ארדכליא puerum deseruerunt structores, Ps. 118, 22. ארדכלי שלמה וארדכלי חירום structores Salomonis et structores Chiromi, 1. Reg. 5, 18. Sic frequenter ap. Talmudicos. In Ber. rab. s. 23 est species quaedam instrumenti musici, cujus inventio ascribitur Tubalcaino. Ar. in voce הדרולים ex Talm. hier. vult idem esse quod עגב organum, ubi tamen in Ar. legitur ארדבלם. Sic s. 50. Vox corrupta.

ארדיליא, אוּרְדִּילָאֵי *fungi, aut fungorum certa species*, T. Ber. 47a. Pes. 119b. B. Ar. legit ארדיא, ex superiori forma.

אַרְדְּפוּר *ligni species*, pro heb. ערמון, Gen. 30, 37.

אַרְדְּפְנֵי[268] *ligni amari nomen, quo Moses dulces reddidit aquas, inscripto ei nomine sanctissimo et magno illo dei tetragrammato* sc. ואחוי ליה יי׳ אילן מריר דארדפני Ex. 15, 25, ubi pro אילן in Targ. hier. mendose legitur אִילָּן.

אוּרְדְּעָן[269] *ranae*. Sic scribit Munsterus. Si reperitur sic cum א ab initio, legendum אוּרְדְּעָנִין. Est autem idem cum עוּרְדְּעָנִין, de quo suo loco in litera ע.

ארה אָרָה *carpere, decerpere*, hebr. Hinc per synecdochen, אורה decerpens-ficos, Schev. c. 1. Bath. f. 82b. Sic גודר dicitur de dactylis: בוצר de uvis, et alia id generis.

אַרְיָא, אֲרִי[270] *leo*, a carpenda praeda sic dictus. Ap. Talm. אֲרִי סַבָּל leo bajulus. Vide de eo in קין. In Targ. אריא אית לברא leo foris est, Prov. 22, 13. כאריא וכליתא sicut leo et sicut vetus leo, Num. 24, 9. ומסר יי׳ ליה לאריא et tradidit eum dominus leoni, 1. Reg. 13, 26. ומה תקיף מאריא et quid fortius est leone? Jud. 14, 18. Plur. וְהָא אַרְיָא בַּר אַרְיָוָן נָהֵים et ecce leo catulus leonum rugit, Jud. 14, 5. דן תקיף כגור אריון Dan fortis est sicut catulus leonum, Deut. 33, 22. בני אריון אתמסכנו catuli leonum depauperantur, Ps. 34, 11. Veneta hic mendosa sunt. לאריון ולתורין leonibus et bobus, 1. Reg. 7, 29. Emph. וְגָרֵי יְיָ בְּהוֹן יַת אַרְיָוָתָא et excitavit dominus in eos leones, 2. Reg. 17, 25. כאריותא גברין

265) *Ἀργοναύτης (δαίμων)*.

266) Hoc vocabulum ad gr. *γαστήρ γαστέρος* referendum mihi videtur, ut idem significet, quod gr. *γαστριμαργία heluatio*. Aliis gr. est *ἄκρατος, vinum merum* et alii אגרטיסמין legunt, ut sit *ἀκράτισμα prandium*.

*) ארגירא et ארגירון *ἄργυρος, argentum* Talm. hier. B. kama c. 3.

267) Syr. ܠܬܟ ܕܦܠܓܐ *dimidium Lethech* gr. *ἀρτάβη* est mensura persica.

268) Lat. *Rododaphne* vide הרדפני. Castellus. Pergit ille doctissimus vir scribere: Item (sc. vox ארדפני significat etiam) *morbus βάτραχος* Talm. hier. Schab. c. 14. Menda in typis librorum est; nam haec significatio de voce sequente אורדען minime de voce ארדפני valet.

269) Vide notam praecedentem.

270) Dicitur pro ראי, ait Bochartus, a visu, quia leonis tota vis est in visu. Ita gr. *λέων* a *λάω*, video et arabice leo vocatur مبصر quasi videns.

leonibus fortiores, 2. Sam. 1, 23; Talm. אין משיבין לארי אחרי מותו non respondent leoni post mortem ejus, Gitt. 83, 2.

אַרְיָוָתָא, אַרְיָא, אַרְיָוְתָא *leaena*. Hinc in Regiis Job. 4, 11 **prave** legitur לְאַרְיוּתָא pro לְאַרְיָוָתָא leaenae. Sed le**gerim** pro eo לְאַרְיָא, ut paulo ante ibi legitur. Sic כְּאַרְיָא וּכְאַרְיוּתָא sicut leo et leaena, Deut. 33, 20 in **Targ**. hier. quod rectius legetur וּכְאַרְיָוָתָא. Nam ter**minatio** ות substantivis in concreto, non convenit. Sic **legi** possit הֵיךְ אַרְיָא וְהֵיךְ אַרְיָוָתָא sicut leo et si**cut** leaena, ubi posterius vulgo legitur אַרְיָוָתָא male; **in Tar.** hier. Gen. 49, 9.

אוּרְיָא *arca, capsula, arcula*: שמצא אוריא דדינרי qui **invenit** arculam numorum, liber Juchasin 82a. Expli**catur** ibi סל זהובים corbis aureorum. Fortasse legendum ארונא *arcula*.

אַרְיָא, אוּרְיָא *praesepe* et synecdochice *stabulum*: וחמרא אוריא דמרוהי et asinus praesepe domini sui hebr. אבוס Jes. 1, 3. ועל לאוריא דמלכא et ingressus est stabulum vel equile regis et accepit inde equum, qui stabat בריש אוריא in principio stabuli, Est. 6, 11 in secundo Targ. Sic ibid v. 10. ופוק לאוריא et ingredere stabulum regis, accipitoque inde equum regium, qui stat ברישיה דאוריתא in principio stabuli. Plur. אֻרְוָת סוּסְוָן stabula equorum, 1. Reg, 4, 26. דכין אורותא munda sunt praesepia, i. e. vacua, Prov. 14, 4. In hebraeo est singulare, אבוס בר praesepe mundum est, pro quo legi possit דכיא אוריתא vel אריתא, ut ante ex Esther: אין יבית על אורותך si pernoctet ad praesepia tua, Job. 39, 9. Talm. ולמבני אוריא et ad aedificandum stabula, M. kat. 10b. אוריות והאוצרות שבשדות stabula, vel praesepia et granaria, quae sunt in agris, Erub. 55b.[270a]

אֲרוֹנָא, אֲרוֹן vide infra in ארן.

אֲרִיתָא, אֲרִית *stagnum, fons, piscina, aquaeductus, rivus*. Forte ת in fine est radicale. Alias terminatio ית a verbis in ה finitis, familiaris et frequens est: היך אריתא דמיא sicut stagnum aquarum, Ps. 107, 35; לאריתא דמיא in stagnum aquarum, Ps. 114, 8. Pl. עַל אֲרִיתַיָא וְעַל אַגְמַיָא super rivos et super stagna, heb. על היאורים, Ex. 8, 5. על אריתיהון super rivos ipsorum, Ex. 7, 19. Ps. 78, 44. Ap. Rabb. Talm. תורא דנפל לאריתא bos, qui cecidit in rivum, B. kama 50b. אריתא דדלאי rivulus aut fossa haustorum, unde sc. hauriebant aquas ad irrigandum agros.

אוּרְוָתָא *fluctus*. Talm. אורותא דימא fluctus maris, B. basra 4a. gl. אורוותא i. e. גלי fluctus. B. Ar. legit per Daleth אדוותא.

אֲרוּ *en, ecce*: וארו ארבע רוחי שמיא et ecce quatuor venti coelorum, Dan. 7, 2. וארו עם ענני שמיא et ecce cum nubibus coeli, Dan. 7, 13. Supra fuit אלו pro eodem.

ארז אַרְזָא *cedrus*: ואעא דארזא et lignum cedrinum, Lev. 14, 4. ונסרין דארזא et asseres cedri, 1. Reg. 6, 18. כפיף דונביה היך כארזא curvat caudam suam instar cedri, Job. 40, 12. דמיא לארזא similis est cedro, Ez. 31, 3. Pl. אֶתֵּן בְּמַדְבְּרָא אַרְזִין dabo in deserto cedros, Jes. 41, 19. כארזין דנציבין על מיא sicut cedri plantatae juxta aquas, Num. 24, 6. בכיורי ארזיא tabulis cedrinis, Jer. 22, 14. Prima vox forte legenda בנסרי, quae vox *tabulas, asseres* significat et cum ארזא jungi solet: כארזיא דמין sicut cedri aquarum, i. e. juxta aquas: ותיכול ית ארזי לבנן et consumet cedros Libani, Jud. 9, 15. Rabbini numerant viginti quatuor cedrorum species, in B. rab. s. 15. Talmudici autem decem duntaxat in Rosch haschana 23a. R. Bechai in Leg. f. 173 numerat tantum septem.

אַרְזָא *secretum*: vide רז.

אוֹרֶז *oryza, ὄρυζα, leguminis vel frumenti species*, Talm. Germ. Reis: אורז מין דגן הוא oryza species frumenti est, Pes. 114b. ר׳ יוחנן בן נורי אוסר אורז R. Jochanan ben Nuri prohibebat oryzam, (sc. in paschatis festo) propterea quod cito fermentescit, Pes. 35a.

אַרוּזָא *idem*. Tal. סילקא וארוזא beta et oryza, Pes. 114b. A praecedenti forma regulariter esset ארזא, quam fortasse euphonia mutavit.

אַרְזְנָאֵי Sic Ar. hic adducit et ארבי דארזנאי exponit „naves plenae oryza.“ Sed in Gemara pro eo legitur, אתיין ארבי חיטי דפרזינא venerunt naves tritici parsinaei, Taanis 24b, ubi פרזינא exponitur nomen loci.

אַרְזַנְיָתָא *nomen loci*: שב חיטי ארזניתא septem tritica i. e. grana tritici orsanaei, Pes. 70a. Triticum istius loci habebat grana crassa et magna, unde Ar. exponit חטים גדולים et glossator talmudicus חטים גסים.

אַרְזְלָא *tuguriolum vagum, lectus portatilis*, idem quod ערסל, de quo suo loco. Literae enim gutturales crebro inter se permutantur: ותהי אזלא ואתיא כארזלא sitque ambulans et rediens instar tugurioli, Jes. 24, 20. Ap. Talm. scribitur אורזילא: ut דעבידא כאורזילא quae facta erat instar lecti, gl. מטה et idem quod alias ערסלא Erub. 25b.

אוּרְזִילָא[271] *hinnulus*: כטביא וכאורזילא sicut capreolus et sicut hinnulus, Cant. 2, 9. Plurale דְּאִמְתִּילוּ לִתְרֵין אוּרְזִילִין qui similes sunt duobus hinnulis, Cant. 4, 5 et 7, 3. Singulare est, quod legitur Cant. 8 v. ultimo, in hunc sensum: Esto similis capreae (vel damae) quae cum dormit, habet alterum oculum apertum et alterum clausum, או כאורזילא דאילא aut sicut hinnulus, qui cum fugit, respicit post se.

אוּרְזִילָא *balaena*, vel juxta quosdem, *unicornis marinus* Tal. חזאי לי אורזילא בת יומא דהוה כהר תבור vidi mihi hinnulum unius diei (eodem die natum) qui erat tam magnus ut mons Tabor, gl. ראם *unicornem*, B. bas. 73b. Item et creavit deus את התנינים הגדולים cetos magnos, Gen. 1, 21. הכא תרגימו sic chaldaice transfertur, ארזילי דימא balaenas vel unicornes maris, B. basr. 74b. R. Sal. ראמים explicat. B. Ar. legit ארילי דימא per Daleth.

ארזן vide paulo ante in ארז.

אַרְזַפְתָּא *malleus*: ושויאת ית ארזפתא בידה et posuit malleum in manu sua, heb. את המקבת. Jud. 4, 21. Alias etiam affini voce dicitur ארזוב, quod positum est in רזב. Commutatio est literarum ב et פ. Ar. etiam exponit pro herba quadam, quae etiam dicitur אפרזתא, de quo in ord. אפר. Est et cornu quoddam, quo inflatur et sonat: unde שמע קל ארזפתא audivit vocem cornu, Gitt. 56b.

ארח (אֲרַח) *ambulare, deambulare, iter facere*. Praet.

270a) أرى

271) الغزال gazella.

דַּאֲרַח בֵּיהּ נוּרָא quam invasit ignis, Jud. 16, 9. דארח ברחוב קרתא qui deambulabat in platea urbis, hebraeo הארח, Jud. 19, 17. ואתא ארחא לגבר׳ עתירא et venit ambulans, i. e. viator ad virum divitem, 2. Sam. 12, 4. In libris vulgo est ארחא. Sed Cholem est ex forma hebraica, pro quo in lingua chaldaica Kametz in hoc tempore usurpari solet. Sic mox, לְמֶעְבַּד לְאָרְחָא ut pararet eum viatori isti, 2. Sam. 12, 4. Ap. Rabb. ארח et נתארח *hospitari, hospitem esse, hospitio uti: prandere, prandio excipi vel frui:* נתארחתי אצל פונדקיתא אחת prandio exceptus fui apud hospitam quandam: פעם אחת נתראחתי אצלה vice quadam hospitio usus sum apud eam, Schab. 13b. ומתארחין אצלה et hospitantur apud ipsam: מתארח אצל עם הארץ prandens apud plebejum quendam: ולא נתארחו אצלו neque prandent vel comedunt apud ipsum. Hinc heb. אֲרֻחָה *prandium, cibarium itineris.* Pahel אָרַח *hospiti, prandio excipere:* המארח תלמיד חכם בביתו qui discipulum sapientem hospitio excipit, Ber. 63b.

אוֹרֵחַ *viator, hospes:* אורח טוב hospes bonus, אורח רע hospes malus, ingratus, vide Ber. 58a. Parabolice ibi dicitur de menstruo, quod instar hospitis, certo tempore venire solet. Judaei, qui frequenter peregrinantes hospites solent habere, communiter haec inscribunt suis conclavibus: ביום ראשון אורח primo die hospes ביום שני טורח die secundo molestia: ביום שלישי סרח die tertio superfluus: ביום רביעי הוא בורח quarto fugitivus (debet esse): ביום חמישי עלה קרח quinto die, „abi calvaster," du kaler Hund, (ex 2. Reg. 9, 24) ביום ששי מר צרח sexto die amare clamat, sc. hospes. Olim tria priora tantum erant usitata: sed his postremis temporibus aucta sunt. Vide in hunc sensum quaedam in MTl. Ps. 23. הכנסת אורחים introductio viatorum, *hospitalitas.*

אָרֵחַ vel contracte אָרַח idem: Pl. אָרְחִין ut supra, ארחי ופורחי vide in פרח.

אָרְחָא, אֹרַח *iter, vita, semita:* metaph. *consuetudo:* אורח כנשיא consuetudo juxta mulieres, i. e. mulierum, Gen. 18, 11. בארח מגנבן in via furum, Jud. 5, 6. Emph. תְּהוֹדַע לִי אָרְחָא דְחַיֵּי notam facies mihi viam vitae, Ps. 16, 11. וארחא דצדיקי et via justorum, Prov. 4, 18. בהליכותין בארחא dum eo in via mea, Ps. 139, 3. וכארחא דגברא et juxta viam viri, Job. 34, 11. Ex forma feminina אַלְפֵנִי יְיָ אָרְחָתָךְ doce me domine viam tuam, Ps. 27, 11. טוביהון דשלימי ארחיה beati, qui perfecti sunt via sua, Ps. 119, 1. Ex forma feminina יַת אָרְחָתֵיהּ viam suam, Ps. 119, 9. Pl. עָדֵי אָרְחָן transeuntes per vias, i. e. viatores, Jer. 9, 2. Idem Jud. 5, 6. Id alibi dicitur, עברי ארחא Prov. 9, 15. Emphat. בְּאָרְחָתָא דְטָבֵי in viis bonorum, Prov. 2, 20. Constr.. אָרְחָת חֲצִיפָא viae hominis praefracti, Ps. 17, 4. Cum Aff. אָרְחָתָךְ יְיָ אוֹדַע יָתִי vias tuas domine doce me, Ps. 25, 4. וְכָל אֹרְחָתָךְ et omnes viae tuae, Dan. 5, 23. וְאֹרְחָתֵיהּ דִּין et viae ejus justae sunt, Dan. 4, 34. דלא תילף ארחתיה ne addiscas vias ejus, Prov. 22, 25. Veneta ex forma hebr. habent ארחותיו, quod in chaldaismo pravum: דתריצי ארחתהון quorum rectae sunt viae ipsorum, Prov. 19, 15. דארחתהון מעקמן quorum viae contortae sunt, Prov. 2, 15. Ex forma masculina ית ארחיהון vias suas 1. Reg. 2, 4. אסרטי ארחיהון semitae viarum ipsorum, Job. 6, 19. Talm. אגב אורחא *juxta viam, in transitu, obiter:* לאשמעינן מילתא אגב אורחיה ad docendum nos aliquid obiter. Vide Halichoth olam c. 1 sub finem.

אֲרִיחָא *vectis, pertica, palanga:* וטלוהי באריחא׳ et portarunt eum palanga, hebr. במוט Num. 13, 24. Sic etiam ex forma singulari legendum Num. 4, 10. Plur. וְתַעְבֵּיד אֲרִיחַיָּא et facies vectes altari isti, Ex. 27, 6. לאריחיא pro vectibus, Ex. 25, 27. Const. אֲרִיחֵי דְאָעֵי שִׁטִּין vectes ex lignis Sittin, hebr. בדי, Ex. 25, 13. ויעיל ית אריחוהי et introducet vectis ejus, heb. בדיו Ex. 27, 7. וישון אריחוהי et ponent vectes ejus, Num. 4, 6.

אֲרִיחָא, אֲרִיחַ *later dimidius* sive *dimidiae quantitatis communis, quae constabat tribus palmis.* Dimidius ergo later est unius palmi cum dimidio. Ap. Talm כדי לקבל אריח והאריח חצי לבינה של שלשה טפחים ut recipiat (trabs) quantitatem ariach: ariach autem est dimidius later: later est trium palmorum, B. bas. 3b. דשב לבני ואריחא quae constabat septem lateribus et dimidio, i. e. cujus crassitudo erat viginti trium palmorum cum dimidio, Keth. 77b.

ארט

אֲרִיטַיָּא[272] *rivi*, Est. 8, 5 in Venetis. Alias scribitur per ת in medio, ab אריח, de quo supra in ארח.

אַרְטַבְלָאֵי Sic adducit hoc loco Elias ex Est. 8, 10. Sed ibi in utroque Targ. hodie legitur עַרטילאי, de quo in ord. ערט. Ar. adducit ארטלאי.

אַרְטְבוֹן *Artebonita*, nomen viri a patria sic dicti. Sic A. Ar. gl. talmudica notat ab opificio suo ita eum vocari, Joma 11a.[273]

אַרְטְלָאֵי vide paulo ante.

אַרְטְסִים[274] *duritia.* Munst. et Guido adducunt. Legitur in SR. s. 13 hoc sensu: מהו הכבדתי quid est הכבדתי Ex. 10, 1? שעשה הק״בה את לבו ככבד הזה שהוא מתלבשת שניה וארטסים נכנס בתוכה.

ארטקא. Adducitur in Ar. hakkazur, et exponitur. אליל שבעורף שקורין הורוואקש „caro mortua in cervice, quam vocant Haarwachs." In T. Chol. 121. legitur cum מ ab initio, מרטקא, quod vide suo loco.

ארי

(אֲרֵי) *quod, quia, quoniam, quum: si.* Ponitur pro hebr. כי: ut ארי טב quod bonum esset, hebr. כי טוב Gen. 1. Jon. pro eo habet ארום, et sic TrH. plerumque. Item *nam, enim, etenim, eo quod:* ארי גלי קדם יי׳ nam manifestum est coram domino ארי ביומא דתיכלון

---

[272]) Nonnullis gr. est ῥεῖθρον amisso ר.

[273]) Vocem verisimile ad gr. ὀρθόω *corrigo, restituo* referunt, ut *curatorem* significet, *qui munere fungit restituendarum domuum in pristinum locum.* Considerantibus nobis, ב apud Talm. pro gr. ο et υ poni solere, ארטבון quasi ὀρθοῦν apparet.

[274]) Cast. vocem gr. habet οἴδησις, quod idem est. Menachem di Lusanos ארסיסים *venenatus, saevus, improbus* legit ab ארס *venenum.*

quod quo die comederitis de ea, heb. כי, Jon. ארום, Gen. 3, 5. ארי היא הות אמא eo quod ipsa fuit mater omnis viventis, heb. כי: Jon. ארום, Gen. 3, 20.

אַרְיָא Vide supra in ארה.

ארך (**אֲרַךְ**) *prolongari, prorogari: prolongare, extendere, protendere.* Praet. וַאֲרִיכוּן אֲרִיחַיָּא et protenderunt vectes, hebr. ויאריכו 1R. 8, 8. Fut. לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ ut prolongent dies tuos, i. e. ut prolongentur, Deut. 5, 16 in Jon. Aphel אוֹרֵיךְ *prolongare: differre, exspectare, morari.* Praet. וְאוֹרֵיךְ עוֹד שַׁבְעָא יוֹמִין et exspectavit adhuc per septem dies, hebr. ויחל Gen. 8, 10. ואוריך שמשא et substitit sol et luna, hebr. וידם, Jos. 10, 13. ואוריכית et exspectavi, Ps. 50, 21. אשר אוריכו יומין qui prolongarunt sive protraxerunt dies post Jehosuam, Jos. 24, 31. Part. דְמַאֲרִיךְ יוֹמִין בְּחוֹבוֹהִי qui producit dies (diu vivit) in peccatis suis, Eccl. 7, 17. Altera forma frequentior est: די לא מוריך לאנשא quae non moratur homines, Mich. 5, 7. לא מוריך לעלמין רוגזיה non prolongat in perpetuum iram suam, Mich. 7, 18. ומוריך בלחיאתהון et prolongat (frenum) in maxillis ipsorum, Hos. 11, 4. Altera vox in Venetis mendose scripta est. Plur. ומוֹרְכִין עַד נְהוֹר צַפְרָא et exspectemus usque ad lucem matutinam, 2R. 7, 9. Infin בְּאוֹרָכוּת עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא in protrahendo, dum protrahit, moratur nubes super tabernaculo, heb. בהאריך Num. 9, 22. Sic ובאורכות v. 19. Imp. שִׁמְשָׁא בְּגִבְעוֹן אוֹרֵיךְ sol in Gibhone subsiste, heb. דום, Jos. 10, 12. Fut. מָה חֵילִי אֲרוּם אוֹרִיךְ quod est robur meum, ut exspectem, heb. איחל, Job. 6, 11. ואוריך ית יומך et prolongabo dies tuos, 1R. 3, 14. ותוריך יומין et prolonges dies, Deut. 22, 7. ובדיל דתוריך יומין et ut prolonges dies super terra, Deut. 4, 40. ובדיל דיוריך יומין et ut prolonget dies in regno suo, Deut. 17, 20. לא תורכון יומין עלה non prolongabitis dies super ea Deut. 4, 26. דתורכון Deut. 11, 9. יורכן יומיא protrahent dies illos, i. e protrahentur, producentur dies illi, heb. יארכו, Ez. 12, 22. בדיל דיורכון יומך ut protrahantur dies tui, Ex. 20, 12. Rabb. האריך prolixus esse, prolixe de re aliqua agere: וכבר הארכתי בזה sed jam satis prolixe hac de re egi: לא להאריך בזה non diu immorandum est huic rei.

אָרֵךְ *longus, tardus:* ארך רוח longus spiritu vel animo, i. e. longanimis, heb. ארך אפים Ex. 34, 6 Jon.

אֲרִיךְ *idem:* אריך רוח longus spiritu, heb. ארך אפים Num. 14, 18. אריך רחמין longus misericordiarum, i. e. diu misericordiam servans vel exhibens, ibid. in TgH. אריך אברין longa pennis, longas pennas ad volatum habens, heb. ארך האבר Ez. 17, 3.

אֲרִיךְ *aptum, decens, conveniens.* Vide mox infra.

אֹרֶךְ *longitudo:* בארך יריעתא in longitudinem aulaeorum, Ex. 26, 13.

אוּרְכָא *idem.* Potest et dici אָרְכָא vel אֻרְכָא estque praecedentis vocis forma emphatica: תלת מאה אמין אורכא trecentorum cubitorum erit longitudo, Gen. 6, 15. באורכא דיריעתא in longitudinem aulaeorum, Ex. 26, 13. אורכיה longitudo ejus, Ex. 25, 10. באורכהן juxta longitudinem ipsarum, Ex. 42, 11.

אַרְכָא *protractio, prorogatio, terminus prorogatus:* יהבת להון ארכא dedisti ipsis prorogationem, sc. improbis, ut convertant se, Jes. 26, 10. תהוה ארכה לשלותך erit prorogatio tranquillitati tuae Dan. 4, 24 cum ה more hebraeo. אתיהיבת ליה ארכא data fuit ipsi prorogatio, Ecc. 8, 12. לא תתן ארכא ne des prorogationem, Jer. 15, 15.

אֲרוּכָה *idem:* בארוכה *prolixe:* et פעמים שבא בארוכה ופעמים שבא בקצרה R. hasch. 28a. quandoque occidit brevi temporis spatio, quandoque longiori: שביעית לארוכה septima benedictio est ad prolixitatem, h. e. diu est ei immorandum, tarde recitanda, Taan. 16b.

אֲרוּכָה *cicatrix, sanitas:* מעלה ארוכה accipit, obducit cicatricem vulnus, ap. Rab. Sic in Targ. ומסיק ארוכין et obducit cicatricem doloribus nostris, i. e. sanat, curat dolores nostros, Ps. 147, 3.

אוֹרִיכוּת *exspectatio, longitudo:* לאריכות יומין in longitudinem dierum, hebr. לארך ימים Ps. 93, 5. Thr. 5, 20. אוריכותי לותך היא exspectatio mea in te est, heb. תוחלתי, Ps. 93, 8. הא אוריכותיה מכדבא ecce exspectatio ejus fallax est, hebr. תוחלתו, Job. 40, 28.

אוֹרְכוּת *longitudo:* ואורכות יומך et longitudo dierum tuorum, Deut. 30, 20.

אֲרִיכוּת *idem:* ארי אריכות יומיא nam est longitudo dierum, Jer. 31, 6. די בה אריכות חיה in qua est longitudo vitae, Jes. 38, 11.

הַאֲרָכָה *prolongatio.*

אֲרַךְ *aptare, parare, praeparare, conveniens reddere:* ואריכנא מגילתא ממשכי טבי et apto ego membranas volubiles de pellibus cervorum, gl. מתקן, Keth. 103b. דהוה קא אריך ליה לבשריה quae aptabat, curabat ipsi carnem, i. e. cutem vel corpus ejus, in quo sc. erant fissurae cutis et vulnera, Schab 33b.

אֲרִיךְ *aptum, decens, conveniens:* לא אריך לנא למחזא non est conveniens nobis videre ignominiam regis, Esr. 4, 14, gl. הגון „honestum, decens.“ Sic ap. Talm. אריך או לא אריך א״ל לא אריך estne conveniens vel non conveniens? dixit ipsi: non est conveniens, Suc. 44b. הלויני מאה פלפלין במאה ועשרין פלפלין ואריך mutuato mihi centum libras piperis, pro centum et viginti libris piperis. Id decet, aequum et justum est. Nam viginti librae redundantes, quae ultra acceptum restituuntur, non sunt fenus vel usura, sed gratitudinis donum, et beneficium pro praestito commodo, Metzia 75a.

אַרְכֵי *princeps, praefectus primus et summus.* Graecum est ἀρχὴ: לוט היה ארכי הדיינין Lot fuit princeps judicum, primus et summus praetor, B. rab. s. 50. Varie cum aliis nominibus compositum invenitur. קרית ארכין civitas principum, heb. קרית ספר Jos. 15, 15. Jud. 1, 11. Vide de eo librum Schickardi Tarich 21a, ubi vult ארכי esse persicum, pro heb. ספר *liber, recensio:* et civitas librorum est civitas studiorum, ubi schola fuit celebris. Inde et R. David eandem vult pers. dictam דביר, quasi civitatem eloquentiae: Item substantive *principatus:* Hinc ארכיות ארכיות הן ואין אחד מהן נכנס לתוך ארכי של חבירו principatus multi sunt, sed nullus ingreditur principatum alterius, Medr. Ruth c. 1 v. 3. Videtur hic ארכי ἀρχαὶ sumi eo sensu, quo ab apostolo ad Rom. 8, 38.

ארכיאטוס[275] *idem*, Schem. rab. s. 46.

אַרְכִיטוֹקְטוֹס *architectus, magister fabrorum lignariorum, qui domos et conclavia exstruunt*: משל לארכיטקטוס שבנה המדינה simile est architecto, qui aedificat urbem, B. rab s. 24 in princ. Graecum est *ἀρχιτέκτων*. Corrumptissime autem gr. plerunque ap. Rab scribuntur. In TH. Mass. Berach. c. 9. ארכיטקטנן pro ארכיטקטון..

אַרְכִיטְיקוֹן *idem*, Bemidbar rab. s. 9.

ארכליין[276] vide supra in ordine ארב, in ארבל.

אַרְכִילִיסְטוֹס *sicarius, primarius vel maximus latro, princeps latronum*. Gr. est *ἀρχιληστής*: משל לארכליסטוס simile est archilatroni vel praedoni, B. rab. s. 75 et 77.

אַרְכִילוֹסְטוֹסִין *consiliarii bellici*, Jalk. in Ex 73 c. 1. ex Tanchuma. Videtur esse idem cum praecedenti.

אַרְכוֹלִיפוֹרִין *primarii* vel *primi spiculatorum aut satellitum, qui sontes capiunt et secundum jus e vivis tollunt*. Gr. est *ἀρχολίπαρος*.

אַרְכוֹן *princeps, principatum gerens, dominator*: האן בית ארכונא ubi est domus principis, hebr. בית נדיב Job. 21, 28. דכמת ארכונא sicut principem accederem ipsum, hebr. כמו נגיד, Job. 31, 37. Pl. קָל אַרְכוֹנִין vox principum, Job. 29, 10. דמתמנין ארכונין qui constituti fuerunt principes, Est. 3, 12. וארכונין et principes, Cant. 4, 3. ורכבין על סוסון כארכונין vehuntur equis sicut principes, Ecc. 10, 7. לארכונין principibus, hebr. אל נדיבים, Job. 34, 18.

אַרְכְיוֹן *ἀρχεῖον, curia magistratuum, archivum, ubi actorum publicorum scripta asservantur*: היא יהיבא בבית ארכיון iste (lectus) positus est in loco archivorum, vel in armario aut simili loco publico, Deut. 3, 11 in Jon. Pro hoc legitur in TgH. באפרכיון, quod forte debet esse בארכיון, vel באפרכיא in archejo, vel eparchia.

אַרְכוֹנְטוֹס *princeps*, Ber. rab. s. 76. Medr. Echa c. v. 2 בלע ה'.

אוּרְכָנִיס *idem*. Gr. *ἀρχώνης*: אפילו כבנו של אורכניס sicut filius principis, Talm. hier. Javam. c. 8.

ארכיסטים *idem* quod ארכיליסטים supra, uti volunt. In TH. Sanh. c. 2 ad illa verba IIS. 6, 20. „Sicut se discoperit אחד הריקים unus vanissimorum: מהו אחד הריקים quid est unus הריקים? Abba bar cahana dixit ריקים ארכיסטים *rekim* sunt *archistim* praedones, latrones. In Medr. Schemuel, s. 25 legitur pro eo cum ר in medio ארכסטירים, quod possit esse a gr. *ὀρχηστῆρες*, quod sensui illius loci satis bene quadrat: vel archisatyrorum, hoc est, sicut unus hominum lascivissimorum, fallacissimorum etc.

ארכיסטרטיגוס *archistrategus, summus imperator, qui inter alios duces principem obtinet locum*, Ber. r. s. 58.

ארל אורולוגין *horologium, ὡρολόγιον*. In Medr. ejus usus est.

אֲרְלִין *praeputiati, incircumcisi*, Gen. 34, 30 in TgH. pro hebr. ערלין, per commutationem gutturalium

ארם אֲרִים et quae plura ab hac forma derivantur, v. in רום.

אֲרָם *Aram, nom. propr. viri, filii Sem*, Gen. 10, 22, a quo deinceps Aram vel Aramia regio, i. e. Syria, dicta fuit. Fuit et alter Aram, filius Kemuelis, filii Nachoris fratris Abrahami, Gen. 22, 21. Hujus posteri in Mesopotamia habitarunt, unde ab eo potius Syriae et Syrorum nomen descendit. Fuit et alius Aram, 1. Par. 7, 34. מן ארם דברני ex Aram duxit me Balak rex Moabitarum, i. e. Mesopotamia Syriae parte, Num. 23, 7. Vide Num. 23, 7 et Deut. 23, 4. Aram sive Syria aut Syri trans flumen, Euphratem sc. IIS. 10, 16. ארם בית רחוב Aram Rechobaea; ארם צובא Tzobaea, IIS. 10, 6. ארם דמשק aram Damesek sive Damascena, Syri Damasceni, IIS. 8, 5. Ea etiam vocata fuit ארם ודמשק, 1. Par. 18, 5. ארם מעכה Aram Maachae, 1. Par. 19, 6. ארם נהרים Aram duorum fluminum, Syria interamnis, nempe inter Euphratem et Tigrim, Mesopotamia, Gen. 24, 10. פדן ארם Paddan Syriae, Gen. 28, 2, מלכא דארם rex Syriae etc.

אֲרַמָּאי *Aramaeus, Aramites, Syrus*. Emphat. בַּת בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה filiam Batuelis Syri, Gen. 25, 20. לות לבן בר בתואל ארמאה ad Labanem filium Batuelis Syri, Gen. 28, 5. לבן ארמאה Laban Syrus, Deut. 26, 5. ית נעמן ארמאה Namanem Syrum, IIR. 5, 20.

אֲרָמִית *syriace, aramice*: מלל כען עם עבדך ארמית loquere nunc cum servis tuis syriace, IIR. 18, 26. כתוב ארמית ומתרגם ארמית scriptum syriace et explicatum syriace, Esrae 4, 7.

אֲרָמִי *Syrus*: לשן ארמי vel לשן ארמית lingua syriaca Hinc ap. Talm. R. Jochanan dixit, כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי quicunque petit necessitates suas (a deo) lingua syriaca, angeli ministeriales non adjunguntur ipsi (ut preces ad deum deferant): nam angeli ministeriales non intelligunt linguam syriacam, Schab. 12b. In Postilla hoc loco, excipitur Gabriel cancellarius coelestis, qui septuaginta linguarum fuit peritus, quas etiam legitur docuisse Josephum, Sota f. 33a. Fem. אֲרָמִית Syra, gentilis, hinc legitur; ד' דברים צוה רבינו הקדוש את בנו quatuor res praecepit Rabbenu haccadosch (moriturus) filio suo, quorum una est; אל תשב במטה ארמית משום מעשה דרב פפא ne sedeas super lectum mulieris aramaeae, gentilis, propter historiam Raf Papae, in Pes. 112b. Historia illa Raf Papae habetur in gl. marginali.

אֲרוּם *quod, eo quod, quia, quoniam, quum*. Sic in Jon. in legem, TgH. Ps. item Prov. et Jobo, quasi perpetuo usurpatur pro heb. כי. Exempla ubique obvia sunt. ארום אלהין *verumtamen*, Ruth. 1, 10; *sed si*, Thr. 3, 32.

---

[275]) *Ἀρχίατρος* archiatrus. Cast.

[276]) B. Ar. qui hanc lectionem conservat, ad urbem spectare videtur a rege Archelao ita dictam.

*) ארכייודקי et ארכידקי (Ber. rab. s. 52) *ἀρχίδικος primarius judex*. *) ארכבתא item ארכובה vide in רכב. *) ארכילא *corbis*. Sanhd. 12a. *) ארכתא *licentia, potestas, facultas* (B. kama 70a). Pro eo in plerisque Talm. est הרשאה vel אורכתא, de quibus A. n. in ord. רשא et דרך. *) ארכי בריוניא *ἀρχὴ ὕβρεων* idem quod ריש בריוני (Gitt. 56b) *princeps s. dux insolentium*, seu *arrogantium*.

אֵירֵימִיאָה *solitudo, locus desertus, ἐρημία.* In MK. ירמיה ולמה נקרא שמו ירמיה שבימיו נעשת ירושלם אירימיה Jeremias; et quare vocatum est nomen ejus, Jeremias: quia in diebus ejus facta est Jerusalem *ἐρημία*, h. e. solitaria; fol. 1a.

אַרְמְלָא *vidua*: תבי ארמלא mane vidua in domo patris tui, Gen. 38, 11. ארמלא ומתרכא viduam et expulsam, Lev. 21, 14. יתם וארמלא pupilli et viduae, Deut. 10, 18. דמיא לארמלא similis viduae, Thr. 1, 1. Emph. אִתְּתָא אַרְמַלְתָּא mulier vidua, IIS. 14, 5. וקבילת ארמלתא et vociferatio viduae, Jes. 1, 23. וארמלתא לא יוטיב et viduae non benefacit, Job. 24, 21. כסו דארמלתא vestimentum viduae, Deut. 24, 17. Jon. תחומא דארמלתא terminum viduae, Prov. 15, 25. ולארמלתא et viduae, Deut. 24, 19. Pl. נְשֵׁיכוֹן אַרְמְלָן uxores vestrae viduae, Ex. 22, 23. נשיכון תכלן וארמלן uxores vestrae orbae et viduae, Jer. 18, 21. ודיניהן וארמלן et judex viduarum, Ps. 68, 6. אמהתנא כארמלן matres nostrae sunt quasi viduae, Thr. 5, 3. ארמלתא שדרתא viduas dimisisti vacuas, heb. אלמנות, Job. 22, 9. In hebraeo est plurale, unde et in Targ. recte sic legitur, pro quo in Venetis est forma singularis: וארמלתכון et viduae vestrae in verbum meum sperant, Jer. 49, 11. ועל ארמלתוהי et viduarum ejus non miserebitur, Jes. 9, 17. ארמלתהא יסגיאו viduas ejus auxerunt in ea, Ez. 22, 25,

אַרְמְלוּת *viduitas.* Per apocopam תְּכַל וְאַרְמְלוּ orbitas et viduitas, Jes. 47, 9. Cum aff. לְבוּשֵׁי אַרְמְלוּתָהּ vestes viduitatis suae, Gen. 38, 14. 19. וחסודי ארמלותיך et opprobria viduitatis tuae, Jes. 54, 4. בעדן ארמלותיך tempore viduitatis tuae, Ruth. 4, 15.

נִתְאַרְמֵל *viduari, viduus* vel *vidua fieri*, Rabb. האשה שנתארמלה mulier qui vidua facta fuerit.

אַרְמַלְגּוֹס *Armalgus*, idem quod ארמילוס, quod sequitur. ופורענות ארמלגוס רשיעא et calamitas Armalgi improbi, Deut. 34, 3 in Jon.

אַרְמִילוֹס *Armillus, immanis ac ultimus Judaeorum hostis et adversarius sic* vocatur, qui post Gog et Magog venturus, gravia bella gessurus, et in iis etiam Messiam ben Ephrajim ipsum, quem Judaei adhuc exspectant, occisurus est: sed tandem a Messia ben David flatu, seu nutu occidendus, juxta illud: „Et spiritu oris ejus occidet impium“, ubi sic habetur in Tg. ובממלל ספותיה יהי מאית ארמילוס רשיעא et verbo oris ejus morietur Armillus improbus, Jes. 11, 4 in Venetis. Idem cum Armalgus praecedenti, quae appellatio forte vitiosa est. Multa ap. Rabb. prodigiosa de hoc Armillo leguntur, quae licet fabulosa sint; quia tamen rara sunt, et inter signa Messiae adventum praecessura ab illis recensentur, quaedam testimonia producemus. In libro Zorobabelis (hebr. ספר זרבבל), qui Constantinopoli est impressus, et colloquium continet inter Zorobabelem et archangelum Michaelem: Urbs haec (verba sunt Michaelis) est Nineve urbs sanguinaria, Roma, inquam, illa magna. Et dixi (verba Zorobabelis) ei: domine mi, quando erit finis? Tunc accedens ad me, et manibus me prehendens, duxit me בית חלצות in quandam domum irrisionis (ecclesiam, quae ignominiose sic appellatur), ostenditque mihi illic lapidem marmoreum, vel statuam marmoream, quae similis erat virgini illibatae, quae virum nondum cognovit, dicens: quid vides? Cui respondi: video lapidem quendam mulieris formosissimae similitudinem habentem. Ille vero, qui loquebatur mecum, dixit, lapis iste, vel statua ista lapidea uxor est Belialis, quae cum eam cognoscet, concipiet, et pariet את ארמילאוס Armilaum. Hic erit caput omnis idololatriae. Atque verbum hoc prophetia domini est ad Zorobabelem etc. Et mox: die autem vicesimoprimo mensis primi, postquam impleti erunt vastationis Hierosolymae 990 anni, erit salus domini, et veniet Menachem filius Ammiel in diebus Armilai, quem pariet imago illa etc. Et mox, sub finem libelli: anno autem septimo florebit radix Isai, Menachem sc. filius Ammielis, ante cujus faciem surgent decem reges ex gentibus: Primus erit סליקוס Seleucus et nomen urbis ejus ספרד Sepharad etc. Rex decimus est, ארמילוס בן אבן השיש שבבית התורף של לצים Armillus filius lapidis marmorei, qui est in domo turpitudinis irrisorum (ecclesia christianorum). Et venient omnes gentes ex omnibus locis, ac stabunt coram illo lapide, adolebuntque ei: sed non poterunt aspicere faciem ejus prae nimia pulchritudine ipsius. Hoc autem est signum Armilai filii lapidis: Capillus capitis ejus erit fulvus; et manus ejus usque ad gressus pedum ejus: longitudo faciei ejus spithama: statura ejus duodecim cubitorum, oculi profundi, vertex duplex. Et ascendet, וימלוך באומים מדינת השטן אב בליעל אביו et regnabit in אומים, (videtur mihi legendum esse ברומי in Roma) urbe Satanae. Pater Beliaal est pater ejus et omnes videntes eum, contremiscent ab eo. Sed postea veniet Menachem ben Ammiel, a torrente Schittim, ac flabit in faciem ejus, occidetque eum, sicut dicitur, et spiritu labiorum suorum occidet impium, Jes. 11, 4. Et postea erit domini regnum etc. Clausula hujus libelli est; haec sunt verba, quae indicavit Metatron sive Michaël princeps exercitus, Zarobabeli duci Jehudae, in medio captivitatis, in diebus regis Paras. In alio quodam libello Constantinop. impresso, ubi אותות המשיח *signa Messiae* proponuntur: Signum septimum: Prodibit Armillus, ex imagine illa feminae lapideae, quae Romae est. Dicunt enim, lapidem parituram illum. Longitudo ejus erit duodecim cubitorum, latitudo duorum, inter ambos oculos ejus spithamae distantia: et est Messias filiorum Esau etc. Fusius et magis circumstantialiter hujus monstri historia describitur in libello אבקת רוכל *abbcas rochel*, in princ., ubi decem signa prodigiosa commemorantur, quae adventum Messiae praecessura sunt: Ibi signo septimo talis describitur historia. Dicunt, Romae esse lapidem quendam e marmore, sub forma puellae elegantissimae, non arte manus humanae, sed virtute divina sic fabrefactum. Ad istam puellam homines improbi et nequam accedent, libidinem cum ea exercentes, donec arcana quadam et stupenda virtute in ea concipiatur fetus humanus, qui tandem suo tempore sub specie infantis humani ex ea erumpet, et nominabitur Armillus adversarius, quem christiani vocant אנטיכ'ריסטו Antichristum. Longitudo ejus erit duodecim cubitorum, latitudo totidem. Intermedium oculorum ejus

spithama: oculi profundi et rutilantes. Capillus capitis coloris aurei: plantae pedum virescentes: vertex duplex. Adultus veniet ad improbiores e populo, dicens, משיח אני אני אלהיכם *MESSIAS* ego sum, ego sum *DEUS VESTER.* Ipsi statim fidem ei adhibebunt, credent in eum et regem ipsi suum constituent, eique adhaerebunt omnes de posteritate Esau. Ipse autem omnes provincias subigens, sibique subjiciens, homines hoc modo allocuturus est: Afferte mihi legem meam, quam vobis dedi. Ipsi autem afferent ei תפלותם precatoria sua alligamenta. Verum est, inquiet, me haec vobis dedisse. Credite ergo in me, nam ego sum Messias vester. Credent in eum. Eadem ipsa hora mittet ad Nehemiam filium Husielis, et ad universum populum Israël, dicens: Afferte mihi legem vestram, meque, deum vestrum esse, publice profitemini. Ipsi vero adhuc obstupescent, tunc Nehemias iste Husielis filius cum triginta millibus fortissimis viris Ephaimitis prodiens, accipiet librum legis (Mosis) ac leget coram ipso! *EGO* sum dominus, deus tuus non erit tibi deus alius coram me. Respondebit ipse: Nequaquam hoc in vestra lege exstat: quinimo vos accedite, et me deum esse profiteamini, ut aliae omnes nationes fecerunt. Nehemias ipsi se opponens, dicet ad populum: Capite et ligate eum. Sic cum triginta millibus suis eum bellicose aggrediens, trucidabit ab ejus parte ducenta millia hominum. Armillus impius ingenti ob id ira inflammatus, colliget omnium gentium vires לעמק החרוץ „in vallem concisionis sive exitii“ (de qua Joel 4, 14) infinitamque stragem Israëlitae in ejus exercitu dabunt, paucissimis ex Israëlitis caesis, in quibus cum ipsemet Messias *DOMINI* futurus sit, protinus venient sancti angeli, ac corpus ejus cum patribus mundi sepelient, Israëlitis mirum in modum inde consternatis. Armillus autem ejus rei plane ignarus, clementior erit: quod si enim id sciturus esset, ne unum ex iis superstitem relicturus esset. At gentiles mox omnes Israëlitas persequentur, eos ex omnibus suis provinciis expellentes, nec quemquam ultra apud se commorari patientur. Vide plura ibidem. Paulo aliter forma ejus describitur in מדרש ויושע (est homelia super historiam liberationis ex Aegypto, Constantinopoli impressa): Post eum (sc. Gog et Magog) surget rex impudentissimus, et bella geret cum Israëlitis tribus mensibus. Nomen ejus est Armillus: haec autem signa ipsius: Erit calvus: oculus ejus unus parvus, alter major: brachium dexterum instar palmae, alterum duorum cubitorum cum dimidio: in fronte ejus erit lepra: auris dextera clausa, altera aperta. Cum quis ad eum bona locuturus veniet, porriget ei aurem occlusam: sed si quis velit mala ipsi dicere, obvertet ei aurem apertam. Ascendet autem Hierosolymam, et occidet Massiam Ben Joseph, sicut dicitur, „aspicient ad me, quem transfixerunt, plangentque super eum“, Zach. 12, 10. Sed postea veniet Messias Ben David in nube, sicut dicitur „et ecce cum nubibus coeli tamquam filius hominis“, Dan. 7, 12. Et mox: Et ejus erit potentia, et gloria, et regnum: et occidet Armillum impium, sicut dicitur; et spiritu oris sui interficiet impium“, Jes. 11, 4 etc. Don **Isaac Abarbenel** in מעיני הישועה scribit: **Tradiderunt Rabbini nostri**: Primo revelabitur Messias ben Ephrajim, **et bella** gessurus est cum gentibus venientibus **contra Hierosolymam**, sed in bello occumbet. Post ipsum **autem** surget Messias ben David et caedet inimicos et ארמילוס principem sive ducem copiarum christianarum, **sicut** Gog dux erit exercituum Ismaëlitarum. Philippus **Aquinas** exponit מחריב העם *vastatorem populi,* q. d. *ἐρημόλαος*, ab *ἐρημόω desolo, vasto*, et *λαὸς populus.*

אריםון. Adducitur hoc loco ab Aruch. In **nostris** libris legitur אדרימון V. supra in ord. אדר, in אדרימון.

אַרְמִנְיָה *nomen montis, in quo arca Noe, mense martio, decimoseptimo ejusdem, coepit quiescere:* ושום טורא חד ארמניא et nomen montis **alterius erat Arminia** ubi aedificata est קרתא דארמניא urbs **Arminia in terra** orientis, Gen, 8, 4 in Jon. Hinc in **Vulgata latina** versione: Requievitque arca mense septimo (i. e. **martio**) vicesimoseptimo die mensis (contra Targ. **antecedens**, quod habet בְּשֶׁבְעְסְרֵי decimoseptimo, et contra **hebraeum** בְּשִׁבְעָה עָשָׂר) super montes Armeniae. V. **Fullerum** cap. 4 et Notas Junii, Drus. in Gen. c. 22.

אַרְמִנָאָה, אַרְמִינְיָה *Armenia.* בארעא ארמינאה in terra Armeniae, Thren. 4, 21.

ארן אֲרוֹן *arca.* למיטל ית ארונא בהון ad portandum arcam ipsis, Ex. 25, 14. בעזקת ארונא in annulis **arcae**, Ex 25, 15 וארונא דיי' et arca domini capta fuit, I S. 4, 11. ותתן בארונא et imponas arcae, Ex. 25, 16. ושמוהי בארונא et posuerunt eum in arca, i. e. feretro, loculo, **Gen.** 50, 26. לארונא ad arcam, Jos. 8, 33. וארון קימא דיי' et **arca** foederis domini, Num. 10. 33. ארון קימא דיי **arca foederis** domini, Jer. 3, 16.

אוֹרְנָא, אֻרְנָא *ornus arbor.* נצב אורנא **plantavit** ornum, hebr. ארן, Jes. 44, 14. ארנים וברושים orni **et fraxini**, Rab. Par. c. 7.

אֲרוֹנִים *lauri,* Talmud. Schab. 23 a.

אַרְנְבָא *lepus*, hebr. ארנבת Lev. 11, 6. **Ap. Rabb.** צמר ארנבים lana leporum, i. e. leporina, **pili leporini**, qui usum praebent lanae mollissimae.

אַרְנוֹן *arca*: ארנון של זכוכית **arca vitri**, i. e. **vasorum** vitreorum. **Sic adducitur in Ar. ex l. Tanch. sive Jelammedenu.** At ibi in princ. libri Num. 1 vox ארנון **non** legitur. Alibi **autem in eodem lib. s.** שלח לך **legitur**: דומה לבעל הבית שהיה שוקל ארנוניות וכותב אנפריות **simile est** patrifamilias, qui accipiens **arcas, conscripsit merces.**

אַרְנוֹנָא *decimatio, decimae, reditus annui, tributum frumentarium et agrorum,* Ti. פוקו חרעו בשביעית משום ארנונא egredimini et seminate propter reditus, Sanh. 26a gl. R. Sal. מס שגובה המלך מן התבואות „tributum quod levat rex ex reditibus frumentariis, tot et tot modios de agro quotannis.“ Item *vectigal transeuntium, quod in Esra dicitur* הלך Esr. 4, 13. Hinc in Gem. הלך, והלך זו ארנונא idem est quod ארנונא, Bb. 8a. **Glossator tamen** hic ארנונא exponit עשורי תבואות והבהמות i. e. decimae proventum et bestiarum de anno in annum Pl. ארנוניות MTl. 24. Munst. addit, significare etiam *fabam venalem.* Cave credas. Ap. T. est ארון של גרוסות *arca molarum*, i. e. farris moliti, fabarum contusarum in farinam,

Kel. c. 12. גרוסות פולים טחונים fabae molitae ut Hebraei loquuntur et מוכרי פולים vendentes fabas, quod fiebat parvis arculis. Hinc Munstr. interpretatio deprompta.[277]

אַרְנוֹנָא, אַרְנוֹן *fluvii nomen*, Ex. 15, 16. ית נחלא דארנון flumen Arnon, Deut. 2, 25.

אַרְנָסָא *colus, instrumentum muliebre, de quo pensa trahunt, lanam scilicet vel linum*, Rab. V. Ar.[278] Non sic in Gemara. Ibi disputatio de קופת הרוכלים arcula sive pixide aromatariorum, si quis eam in sabbatho portet aut ponat in limine januae, ac repleta sit diversis aromatibus contusis, aut aromatibus longiusculis, veluti radicibus aut ligno cinamomi. De tali pixide Gem. dicit הכא במאי עסיקינן באורנסי hic (in diversa repletione istius pixidis) quid agimus? באורנסי de aromatibus oblongis, i. e. si talibus arcula ista repleta sit, non licet eam portare ad limen vel extra limen aedium Gl באורנסי i. e. אגדות שרשים ארוכין fasciculi radicum longarum, או קנה וקליפה של קנמון aut calamus vel cortix cinamomi Schab. 91 b.

אַרְנְקָא, אַרְנְקִי[279] *crumena, loculus, marsupium sacculus*, T. שדרא ארנקא דדינרי mittebat loculos numorum, repletos numis, Bb. 8a. אלא נותנן לתוך ארנקי של צדקה sed infert eas (pecunias inventas) in sacculum eleemosynarium, Bb. 8b. ליתיב לארנקי של צדקה inferenda est in sacculum eleemosynarium, Bb. 10b. ובזעא ארנקא דמוחיה et diffidit sacculum cerebri ejus, i. e. cutem, in qua cerebrum quiescit, Ber. 19a. בארנקי שחורה in marsupio nigro, maculato vel trito; alter ait בארנקי לבנה in marsupio albo, i. e. novo vel nondum trito, Sanh. 30b. מארנקי חדשה ex sacculo vel marsupio novo dedi eam tibi: alter ait, מארנקי ישנה ex marsupio veteri dedisti mihi, Bm. 45b.

ארם אָרַס *desponsare*.[280] Semel cum ש ut hebr. Praet. דְּאִירֵשׂ אִתְּתָא qui desponsaverit uxorem, Deut. 20, 7. דארסית לי quam desponsavi mihi II S. 3, 14. Part. דְּלָא מְאָרְסָא quae non est desponsata, Deut. 22, 28. דמארסא לגבר quae desponsata fuerit viro, Deut. 22. 23. 25. Fut. אִתְּתָא תֵּירוֹס uxorem desponsabis, Deut. 28, 30. Pass. דְּהִתְאָרַס, נִתְאָרַס desponsari, כשנתארסה ex quo desponsata fuit, Rab.

אֵירוּס *desponsatio, sponsalia*: סעודת אירוסין convivium sponsaliorum, Rab.

אֶרְסָא *venenum*: אירסא להון כגון אירסא דחויא venenum ipsis est sicut venenum serpentis, hebr. חמת, Ps. 58, 5. אירסא דעכוביתא venenum aspidis, Ps. 140, 4. וקטלן דמלין אירסין באירסהון et interficiunt veneno suo, Cant. 2, 14. כחיוין qui repleti sunt veneno, instar serpentum, Deut. 32, 24 in Jon. Ap. Rab. ארס של נחש venenum serpentis: כארס בכעוס sicut venenum in serpentem iratum, Schab. 62b.

אַרְסִיִּי *venenatum, veneficum, ex veneno confectum*: נחש ארסיי serpens venenatus: Concord. heb. in rad. אפע.

אֲרִיסָא, אָרִיס[281] *hortulanus*: היכמה דאריסא נטיר לכרמא sicut hortulanus custodit vineam, i. e. vinitor, Cant. 8, 11. כאריס sicut hortulanus. Hoc adducit Elias ex Deut. 23. 25 26, sed hodie in libris nostris non exstat. Pl. וְהֵיךְ אֲרִיסַיָּא et sicut hortulani, Job. 29, 23. והאריסין et hortulani, qui hortos curant et colunt, pro aliqua parte fructuum, Bb 42a. Item *hospites, convivae*, in Vr. s. 28. בגין מה את לא תשבוק אריסא דיגסון quare non sinis hospites, ut comedere possint?

אֲרִיסוּת *hortorum et agrorum cultura*: Item *comessatio, compotatio, exhilaratio convivalis*: הא באריסותא הא בפורענותא illud in laetitia convivali, istud in tristitia calamitosa, Mk. 22 b,

אִירוּס, אָרוּס[282] *herba latis foliis*, arab. ששנבר et נענע scribit Majemon, vulgo *menta*. Ar. vult esse *zinziber*. Alius vult esse *herbam, cujus semen quando maturuit, sonum edit ut tintinnabulum*. Hebraica verba sunt, הוא עשב כשמזריע מקיש הזרע כמין זוג i. e., est herba, quae cum semen facit, strepitum edit semen ipsum quasi quoddam tintinnabulum." Nempe quando semen bene maturum, in siliqua sua concutitur. Haec Guido male interpretatus est.

אֵירוּס *tympanum, aut aliud instrumentum musicum, tympano simile*, vel *tintinnabulum*, T. מאי אירוס אמר ר' אליעזר טבלא דחד פומא quid est erus? dixit R. Elieser, tabula unius oris, Sot. 49 b. R. Sal. „Tabula vel instrumentnm unius oris, i. e. זוג tintinnabulum, cujus usus est in tabernis vini et locis conviviorum." Alius dixit esse, quod vernacule dicitur sive gallice טנבור tambour, tympanum, quod duobus bacillis pulsatum fortem edit sonum. Alibi; in bello Vespasiani decretum ediderunt, על עטרות חתנים ועל האירוס super coronis sponsorum et super tympanis, quae sc. pulsari solebant in nuptiis, et tempore belli istius ista fuerunt prohibita Nidd. 61b. R Sal. hic rursus explicat זוג המקשקש tintinnabulum sonum edens. Legitur et in Kel. c. 15 in fine.

אֵירוּס *desponsatio*, ut paulo ante.

אֲרוּסָא *capistrum, catena*: רמו ליה ארוסא בצואריה injecerunt ipsi catenam in collum ejus, Talm. Jev. 46 a. Alius explicat קביסטרו *capistrum*. Scribitur et ארויסא, quod forte debet esse ארוסיא. Ita legitur quoque אריסין, pro ornamenti cujusdam specie, in DR. s. עקב. Cui rei simile est hoc? Regi, qui duxit matronam quandam, והכניסה לו שני אריסין אף המלך זקף לה שני אריסין quae cum afferret ipsi duo *κλινόδια* etc. Gloss. dicit, autorem libri Akeda exponere חפצים *clinodia*, vel תכשיטין *ornamenta*:[283] alios *catenas*.

ארסטון N. pr. proxenetae cujusdam ap. Ts.: ארסטון הביא בכורים מאפמיא Ariston adduxit primitivos fructus ex Apamea, Chal. cap. ult. Videtur etiam esse nomen appellativum, חד ארסטון בעי קומי ר' quidam Ariston, sive proxeneta quaesivit coram Rabbi, TH. Jev. cap ult. in fine. Gloss. שם איש סרסור.

אַרְסְטוֹן *prandium*. Gr. est *ἄριστον*, ab *ἀριστάω* *prandeo*. Hebraei scribunt plerumque cum duplici ו,

277) Cast. ad gr. *ἔρανος, collatio, collecta* vocem refert.

278) Vocem quidem pro arab. عرنس habet, q. e. *locus, ubi gossipium obvolutum est, ut in fila duceret mulier.*

279) Gr. *ἀρνακίς* pellis ovilla. 280) Proprie, *dono dare sibi obstringere sponsam* ab arab. أرش *donum*.

281) *οὖρος* custos. 282) *Ἴρις, lilium purpuraceum.* 283) *Ἴρις gemmae nomen.*

quod efferunt אַרִסְטִיוֹן. Sumunt pro convivio, sive sit prandium, sive coena, quae gr. est *δεῖπνον*, quod in Ar. scribitur דיפנן. In Medr. frequenter usurpatur: אריסטון גדול עתיד הקב׳ה לעשות לצדיקי׳ לעתיד לבוא convivium magnum instructurus est deus justis in saeculo futuro, VR. 13. לרמשא עבד לן ארסטון vesperi fecit ipsis convivium, ME. c. 1 שאריסטון גדול מתוקן לכם לעולם הבא quoniam prandium magnum paratum est vobis in saeculo futuro, MT. 18. In Ar. manuscripto notatur in margine, Gen. 43, 25, עד בא יוסף בצהרים, transferri in TgH. באריסטונא ad prandium.

ארסקונס *dominator, praefectus, praeses*: ר׳ יונה ור׳ יוסי עלן קומי ארסקונס באנטוכיא R. Jona et R Jose transiverunt coram praefecto in Antiochia, TH. Ber. c. 5. הרא ארסקונס אוקיד אוריתא דצנבראי praefectus ille combussit legem Cimbrorum, TH. Megil. c. 3. Legitur et in Jom tobh. c. 1. Gl. ubique exponit שלטן *dominator*. Videtur esse corruptum ex ארכנים, d. q. supra.

ארע אֲרַע *incidere, occurrere, evenire, contingere, accidere, obvenire*. Idem quod ערע, quomodo communis scribitur, א ab initio hierosolymitane praecipue usurpatur. Praet. וַאֲרַע מַלְאֲכָא דַיְיָ et incidit in eam, occurrit ei angelus domini, hebr. ויפגשהו Ex. 4, 24 in Jon. et sic sequentia in eodem. וַאַרְעֵיהּ בְּטוּרָא et obvenit ipsi in monte, Ex. 4, 27. דארעית in quem incidi, Gen. 33, 8. וארעו ית משה et obvenerunt Mosi, Ex. 5, 20 hebr. ויפגעו, cui verbo rarius respondet. Partic. טַבְוָן וְקֻשּׁוֹט אָרְעִין benignitates et veritates sibi obveniunt, hebr נפגשו Ps. 85, 11. Futur. לָא תֶאֱרַע לָךְ בִּישְׁתָא non obvenient tibi malum, Ps. 91, 10. דלמא יארע יתן ne forte obveniat eis, Ex. 5, 3. יארע ית כולהון obveniat, eveniet omnibus illis, Eccl. 2, 14. Veneta hic mendosa sunt. ויארעניה מותא et eveniat ei mors, heb. וקראהו, Gen 42, 38. Ithp. אִתְאֲרַע obviam fieri. Fut. וַאֲנָא אִתְאֲרַע עַד הָכָא ego autem hujusque obviam veniam, Num. 23, 15 pro hebr. אקרה.

אוּרְעָא *occursus*: נפקית לאורעך egressa sum in occursum tuum, Prov. 7, 15 hebr. לקראתך, cui nomini alias raro respondet.

אוּרְעוּת *casus, eventus, accidens, occursus*: לאורעות רדפי in occursum persecutorum meorum Ps. 35, 2.

אִרְעוֹן *idem*: ארעון חד יארע ית כלהון eventus unus accidet omnibus illis, Eccl. 2, 14. ארום ארעון אנשא חיבא וארעון בעירא מסאבא ארעון חד לכולהון nam casus hominis impii, et casus bestiae immundae, casus unus erit omnibus illis, Eccl. 3, 19. כארעון שאול בר קיש sicut eventus Saulis filii Kis, Eccl. 2, 15.

אִרְעָא *idem*: וארע אירעהא et evenit eventus ejus possessio agri, i. e. forte contigit ei portio agri, hebr. ויקר מקרה, Ruth. 2, 3.

מְאוּרַע *eventus, casus*: R. Sal. Num. 14, 45. „Hachorma“ est nomen loci נקרא על שם המאורע dicti sic ab eventu, ab excidio scilicet et internecione populi.

מְאָרַע *occursus*: שויתני למארע posuisti me in occursum tibi, hebr. למפגע, Job. 7, 20.

אֲרַע *convocare*. Communiter id dicitur עֲרַע. ut ibi explicabitur: דתארעון יתהון quo convocabitis eos, Lev. 23, 2 in Jon.

מְאָרַע *convocatio, coetus convocatus*: מארעי קדיש convocationes sanctae, Lev. 23, 2 in Jon.

אַרְעָא. אֲרַע. *terra, regio*, hebr. ארץ, litera צ in ע commutata. ית שמיא וית ארעא coelum et terram, Gen. 1, 1. שמיא וארעא coelum et terra, Gen. 14, 19. עמא דארעא populus terrae, Gen. 47, 13. ית כל ארע חוילה omnem terram Chavilae, Gen. 2, 11. הא ארעי קדמך ecce terra mea ante te est, Gen. 20, 15. Sic ארענא terra nostra, ארעך, terra tua, ארעיה terra ejus, ארעם terra ipsorum etc. Pl. אַרְעָן, et emphat. יַת כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין omnes terras has, Gen. 26, 3. בארעתא in terras, מארעתא ex terris, בארעתהון in terras ipsorum, Gen. 10, 5. ארעת עממיא terras populorum, Ps. 105, 44.

אֲרַע *infra*; ארע מנך inferius te, infra te, Dan. 2, 39.

אַרְעַאי *imum, inferius, infimum*. Plurale מְדוֹרִין אַרְעָאִין mansiones, habitacula infima, hebr. תחתיים Gen. 6, 16. ובין מיא ארעאי et inter aquas inferiores Gen 1, 6 in Targ. Hieros.

אַרְעִית *idem*: לארעית גבא ad imum foveae, Dan. 6, 24. מארעית ביתא ab imo, i. e. solo domus hebr. מקרקע הבית IR. 6, 15. בארעית ארעא in imum terrae, Ps. 63, 10. In hebraeo est pl. בְּתַחְתִּיּוֹת unde et pluraliter pro eo legi possit בארעית. Sic et mox משיול ארעיתא ex sepulchro infimo, hebr. משאול תחתיה Ps. 86, 13. Sic עד שיול ארעיתא Deut. 32, 22. לגבא ארעיתא fossae inferiori Ps. 88, 7. Sic מן גוב ארעיתא Thr. 3, 55. בארעא ארעיתא in terra infima, Ez. 26, 20. רצפתא ארעיתא pavimentum inferius, hebr. הרצפה התחתונה Ez. 40, 18. מן ארעיתא לעליתא ab infimo ad superius, Ez. 41, 7. Plurale מֵאַרְעָיָתָא וּמִמְּצִיעָתָא ex imis et medianis, hebr. מהתחתנות Ez. 42, 5 6. In Venetis est forma singularis. Vide et mox.

אַרְעָאָה *idem*: בית חורן ארעאה Bethchoronis inferioris, Jos. 16, 3 et 18, 13.

בַּת אַרְעָא *pustula sub pede ex incessu super terram nata*, unde vocatur a Talmudistis *filia terrae*, i. e. *a terra generata*. In Misna יוצאה בסלע שעל הצינית egreditur cum moneta sc. super pustula: id in Gem. explicatur, מאי צינית בת ארעא Schab. 65a. Pustulam sub pede habens, ligabat super ea monetam peculiarem signatam, qua curari credebatur. Cum tali numo alligato, in sabbatho exire licet, in quo alias quicquam oneris ferre prohibitum est.

אוּרְעִיתָא *apis, crabro*. Alias communius scribitur cum ע ab initio, ut est suo loco. Pl. יַת מַחַת אוּרְעָיָתָא מְרַקְּיָא et plagam crabronum pungentium, hebr. צרעה, Deut. 7, 20 in Jon. היכמה דחרדן וחיישן אורעייתא sicut pungunt et dolore afficiunt crabrones, Deut. 1, 44 in Jon. pro hebr. דבורים *apes*. R. David scribit Jos. 24, 12: translatio chaldaea nominis hebraei צרעה est ארעיתא (hoc loco tamen in Targ. scribitur cum ע ab initio.) Quare autem vocatur nomen ejus ארעיתא? שעומדת לקראת אדם quia stat contra hominem, et pungit eum in faciem

*) איריוסטן. Citat Cast. ex TH. Schev. 37b. vocemque compositam habet ex gr. *ἱερός* et Justus, qui hujus medicinae (*genus sc. medicamenti purgantis*) autor. Al. אידרוסטן legunt, d. q. supra p. 23.

ejus. Nam hebr. קרה transfertur in Targ. per ארע. Ergo ארעיתא sic dicitur ab occurrendo, resistendo et opponendo se.

ארעיתא *cranium*, Tal. עד דרפיא ארעיתא דמוחיה donec mollesceret (i. e. comprimeretur ex onere, quasi molle esset) cranium cerebri ejus, Keth. 77b. Gl. גלגלתו.

ארף אַרְפְּכַס[284] *infundibulum molae, superne latum, inferne in angustum descendens*: והארפכס של מתכת טמאה infundibulum si sit ex materia fusili, pollutum censetur, Kel. c. 14. Talm.

אַרְפְּכֶסֶת *idem*, Talm. עשה אזנך כארפכסת וקנה לך לב מבין לשמוע fac aurem tuam instar infundibuli et compara tibi cor intelligens ad audiendum, Chag. 3b. R. Salom. vernacule, i. e. gallice exponit טרימויא „la tremue“. Quidam, vas irrigatorium hortense exponunt, superne oris angusti, infra foraminosum. Vide etiam supra in ordine אפר, in אפרכס.

אֲרִיפְתָא[285] *porta*. Guido ex MTl. Ps. 68. *Nugae*. Locutio ibi de quodam praestigiatore, qui arte magica quaerebat effodere thesaurum pecuniae. Videns hoc Asmedaeus risit, inquiens: iste stultus obambulat quaerens thesaurum praestigiis, et nescit, thesaurum regis Salomonis infra se, eodem loco ubi stat, reconditum esse. Hinc verba istius loci sunt, חזא ההוא קיסמא דקסים אריפתא חייך videbat istum praestigiatorem, qui praestigiis utebatur propter thesaurum, ridebat sc. Asmodaeus. Aleph initiale in אריפתא servile esse puto. ריפתא alias *panem* significat: quid hic sit, non satis liquet. Esse autem hic de thesauro locutionem, manifestum est ex Talm. Gitt 68, ubi eadem historia prolixe describitur, et ex lib. Maase, historia 105 ubi germ. explicata est.

אַרְפֵּס. Sic adducit hic illud autor Aruch: vide id in רפס. Guido pro eo posuit אפרק, exponens, *aperire multum oculos*. Male

מַאֲרִיפוֹת *ligones, palae ad fodiendum*: עוקרין אותן במארופות eradicant, radicitus evellunt ea ligonibus, Talm. Schev. c. 5.

ארץ (אֶרֶץ) *terra*. אַרְצִיִּי *terrestris, terrestre* החומר הארציי *corpus terrestre*, Rab.

ארק אַרְקָא *terra*: די שמיא וארקא לא עבדו qui coelum et terram non fecerunt, Jer. 10, 11. In B. rab. s. 13. Quatuor nomina terrae indita sunt, nempe ארץ, תבל, ארמה, ארקא, eaque juxta quatuor revolutiones solis, duo sc. solstitia, et duo aequinoctia. ארץ juxta Tekupham Nisan, i, e. aequinoctium mensis martii, שהיא מריצה את פירותיה quod facit currere fructus ejus. תבל juxta solstitium aestivum, שהיא מתבלת את פירותיה quod percoquit fructus ejus et quasi conditos reddit. ארמה juxta acquinoctium septembris mensis, שהארץ עשויה בולין בולין של אדמה quod tunc in meras glebas resolvitur terra. ארקא juxta solstitium hibernum, שהיא מורקת את פירותיה quod flavos reddit fructus ejus. Frigus enim depellit eos a virore suo. In Medr. Mischle 67. Decem nomina habet terra, ארץ, אדמה, חרבה, יבשה, ארקא, תבל, חלד, ראשית, גיא, שדה: vocatur ארץ שבני אדם רצין בה quia filii hominum currunt in ea: אדמה, quia ex illa creatus est אדם Adam primus etc. In libro celebri cabalistico Hortus-nucis (גנת אגוז) parte 2. De septem mansionibus sive conclavibus aut habitaculis Gehennae, legitur: dicunt Rabbini nostr: Poenae peccatorum Gehenna est, cujus septem sunt conclavia. Quodque conclave juxta peccatum cujusque peccatoris, unum infra aliud. Haec vocantur, Gehenna, portaé mortis, portae umbrae mortis, puteus corruptionis, lutum caeni, perditio Infimum est שאול infernus. Locus universa haec complectens, vocatur ארקא. R. Moses Bar Nachman dixit, ארקא infime omnium esse etc. Meminit horum Reuchlinus libro primo Cabalae.

אַרְקְלִין[286] legitur Esth. 1, 3 in aenigmate tertio, quod regina Sabae regi Salomoni proposuit. Quid sit, non satis liquet. Videtur esse *cannabis, aut linum*, ut ex sequentibus colligi potest. Totum aenigma a rege de lino explicatur, quod dum crescit, incurvat caput, instar כפה ואגמון rami et junci. Leguntur ista duo Jes. 9, 14 ubi R Sal. כפה vernacula gallica lingua exponit ארקולור. Nec hoc mihi liquet.

אַרְקְתָא, אַרְקָא *corrigia, lorum, communius*. Scribitur cum ע ab initio: ארקתא דמסנא corrigia calcei, T. פנתא מעל וארקתא מעל דמעל obstragulum est supra (i. e. superior pars calcei) et corrigia est supra, supra i. e. supra obstragulum, Jev. 102a. Hic locus aliter citatur in Ar.

אַרוּקְתָא *idem, sed ornatior*, T. Sab. 59b. B. Ar. in קמר tertio, locum hunc citans, scribit, ופירוש רוקתא מטלית שעושין מעשה אורג וקובעין עליה חתיכות של כסף ושל זהב ומרכין אותה לטלת מוזהבת ומותרת בשבת hoc est: et explicatio vocis רוקתא est, pallium vel velum quod conficiunt opere textili et inserunt ei frusta auri et argenti, aequiparantque illud pallio deaurato et licito in sabbatho. Videtur B. Ar. א ab initio fecisse servile.

אַרְקְתָא[287] *vermes hepatis, qui hepar infestant et vi-*

---

284) Gr. ἅρπαξ *harpagium*.

285) Error ut mihi videtur et explicatione quadam margine allata ortus. Ibi enim ad verba illa דקסים אריפתא scriptum erat שהיה מחזיר על הפתחים, *qui cursum tenebat ad portas aliorum* scil. mendicandi causa), pro *mendicare* quidem hac uti solent Rabbini locutione) i. e. praestigias fecit ut acciperet panem (ריפתא). Ita enim usque ad diem hodiernum apud nos Cingaros vides, qui praestigia facientes stipem colligunt, sive numus sive panis iis donetur. Et hoc est quod Asmodaeus risit quasi dicere velit, si illi praestigiatori tanta inest vis, talia ut perficiat miracula, thesaurum sub pedibus reconditum incantatione in potestatem suam cur non cogit, quin panem praestigiis mendicare ei opus esset. (Ludibrio enim Asmodaeus voluptarius genus humanum habet, quod deliciis vitae uti nesciat. Cf. an. nost. ad v. אשמדי). Qua locutione rabbinica non satis intellecta vox פתחים a Guidone interpretatio vocis אריפתא habita est, quo uno explicatur, quomodo in mentem venire potuerit Guidoni vocem אריפתא per *portam* reddere.

286) Lat. *oraculum*. Cast. Scribitur et אורקולאון, quod mendose in Midr. Cant. per ל, אולקואון legitur.

287) *Morbus arquatus*, a quo et nomen ducit.

tiant: למאי אכלי לה לארקתא ad quid comedunt eam (i. e. istam herbam)? ad vermes hepatis, contra vermes hepatis, Sab. 109 b gl, תולעים שבכבד.

אַרְקַפְטָא[288] Sic adducitur in Aruch. T. hodie habet אלקפטא, quod vide supra in ordine אלק.

ארר (אֲרַר) hebr. *maledicere, exsecrari.* Hinc citat B. Ar. אֲרוּרָה, pro *cadavere, morticino,* q. d. animal maledictum et mortuum sine benedictione. Sed in nostris libris legitur עדורה. Vide in עדר

Deinde ארורה exponit *idolum,* ex Ab. sara 51a. לבני נח חזיא לגבוה בבמה דידהו לארורה זו filiis Noae visum est altum facere altare suum idolo isti.[288a]

אֲרִירָן, *armorum genus, quo homo occidi potest.* In Gem. Hic dicit, בסייף gladio occidit ipsum, וזה אומר באריין הרגו et iste dicit, hasta occidit ipsum; horum testimonium rejicitur Snh. 30 b et 41a. Utrobique R. Sal. vernacule exponit יש"דמא quod non intelligo. *Securis, bipennis, aut simile.*

מְאֵירְתָא *maledictio,* ab hebr. ארר *maledicere.* Estque a nomine hebr. מארה *maledictio*: מתגר למאירתא mercedem accipit in maledictionem, Hag. 1, 6. יגרי יי׳ בך ית מאירתא excitabit dominus in te maledictionem, hebr. מארה, Deut. 28, 20. R. Salom. hebraeum מארה exponit חסרון *defectus, penuria.* Sic Ab. Esra Mal. 3, 9. V. מאר.

ארש Hinc videri possit אריש, Prov. 4, 15. Sed Aleph est ex Aphel, a רוש vel רשש. Vide ibi.

אוּרְשִׁינָא *avis nomen, quae nunquam moritur,* Snh. f. 108b, *phoenix,*[289] quam volunt חול vocari Job. 29, 18.

ארישתא *convivium.* Sic adducit Ar., sed in Gem. legitur אריסותא, de quo supra in ארס.

אֲרִישׁוּתָא *possessio* T. Bb. 55a. Significatio est a ירש.[290]

אָרַשׂ *desponsare,* hebr. Hic Nomen אֲרִישׂוּת *desponsatio.*

ארת אַרְתּוֹקוֹפִיוֹן *pistrinum, ἀρτοκοπεῖον.* Sic explicatur בית לחם in Medr. Schem. 19.

אֲרִיתָא, vide supra in ארה. *

אשא (אֶשָּׁא) *ignis*: היך אשא דבערא sicut ignis ardens in silva, Ps. 83, 15. וביעור דאשא et ardor sive incendium ignis, Gen 15, 17. Emph. בְּשַׁלְהוֹבִית אֶשָּׁתָא in flamma ignis, Ex. 3, 2. ואשתא משתלהבא et ignis in flammam succensus erat, Ex. 9, 24. Const. אֶשַּׁת רוּגְזִי ignis irae meae, Ez. 38, 19. באשת פורענותי in igne vindictae meae, Ez. 21, 31. Cum Aff. יַת אֶשָּׁתֵיהּ רַבְּתָא ignem ejus magnum, Deut. 4, 36. ואשתהון לא תטפי et ignis ipsorum non extinguetur, Jes. 66, 24. Ap. Rabb. שש אשות הן sex ignes sunt: ignis comedens et non bibens et contra, bibens et non comedens etc. Jom. 39b

אֶשַּׁי, *igneus.*

אֶשָּׁתָא *febris, a calore vel ardore sic dicta*: אשתא בת יומא febris quotidiana, continua, singulis diebus obveniens, ephemera, T. Sab. 66b. אשתא תלתא febris tertiana, Sab. 67a. אשתא צמירתא febris ardens, ibid. אשתא דסתוא קשה מדקיטא febris hyemalis gravior est febri aestivali, Jom 29a. Ut enim fornax in hyemali frigore plus lignorum postulat, ut calefiat, quam in aestate: sic febris in hyeme majorem calorem concipit, corpusque magis incendit.

אֶשָּׁא Sic adducit hoc loco Ar., sed in Gem. scribitur אסא: vide id suo loco. Munst. hic ponit, אשא alias אכסא senex, stultus, perperam: nam אשא et אכסא non sunt idem, sed diversa et אשא est senex, אכסא stultus. Illud autem hodie scriptum legitur אסא, ubi vide exemplum.

אשב אֲשְׁבּוֹרָן *fovea, fossa, fissura, quasi fractura dicta,* a שבר: Vide illic.

אשד *fundere, effundere,* idem quod affine verbum שדא de quo suo loco. Respondet plerumque heb. שפך. Praet. אֲשַׁד דְּמָא sanguinem effudit Lev. 17, 4. ואשדו דם זכאי quia effuderunt sanguinem innoxium publice, Ez. 24, 8. Joel. 3, 19. Pl. foem. יְדָנָא לָא אֲשַׁדָּא manus nostrae non fuderunt sanguinem, Deut. 21, 7. Part. אָשֵׁיד דַּם fundens sanguinem, hebr. שפך, Ez. 18, 10. אשיד דמא היך מיא fundens sanguinem, tanquam aquam, Prov. 17, 14. Plur. אָשְׁדִין דַּם זַכַּאי fundunt sanguinem innoxium, Hos. 6, 8. גיפן ואשדן דם scortantes et fundentes sanguinem, Ez. 16, 38. Libri habent ואשדת. Sed haec forma est constructorum in genere feminino plurali. Deinde praecedit recte גיפן, ad quam formam in ן etiam hoc legi debet. Imper. אֲשִׁידוּ דִמְהוֹן fundite sanguinem ipsorum, Joel 3, 13. Fut. אֵישׁוֹד קֳדָמוֹי שׂוּתִי effundam coram eo eloquium meum, Ps. 142, 3. וית כל דמא תשוד omnem autem sanguinem fundes ad imum altaris Ex. 29, 12. ותישד ליבשתה et fundes in terram, Ex. 4, 9. על ארעא תשדניה super terram fundes eum, Deut. 12, 16. ישוד ליסודא דמדבחא fundet ad fundamentum altaris, Lev. 4, 7. לא תישדון דמא non fundetis sanguinem, Gen. 37, 22. Ithp. Praet. דְּאִתְאֲשִׁיד בַּהּ qui effusus est in ea, Num. 35, 33. דאתאשד בגוה qui effusus est in medio ejus, Ez. 24, 7. Exemplaria habent patach sub א, quasi ex Ithpahel. Part. דְּמִתְאַשְׁדִין לְאַרְעָא quae effunduntur in terra, II S. 14, 14. Et cont. דְּמְהוֹן דִּבְתוּלְתְהוֹן מִתְּאַשַׁד sanguis virginum ipsarum funditur, Thr. 1, 15. Infin. לְאִתְּשַׁד בְּגַוַּהּ ut effunderetur in ea sanguis innocentum, Thr. 4, 13. Fut. לָא יִתְּשַׁד דְּמִי ne effundatur sanguis

288) Gr. ἀρχύπατος. Conf. an. nost. supra p. 28.

*) ארקוליס. Citat B. Ar. ex TH. Aboda sara c. I. p. 4 vocemque per nom. propr. Ἡρακλῆς exponit Mussafia. Recte vero Er. Millin p. 230 hoc nomen ad *Heraclium Maximianum* vertit, *socium et amicum Diocletiani Imperatoris.* Ita enim teste Talmudine descriptio Tyri inventa sonat: אנא דיקלטיאנוס מלכא שכנית אהן ירידה דצור לגדיא דאיקליס אחי תמניא יומין i. e. Ego Diocletianus rex has constitui nundinas in honorem patronis socii mei Heraclii, ut habeantur per octo dies. *) ארתקדימא ἀρτο-κηδεμών *tutor panis,* qui curam gerit, ne careat populus pane. TH. Demai c. I.

288a) In Talm. nostro pro ארורה, לע"ז legitur, quod idem est. Vide illum locum talmudicum, quo diligentius comparato hanc a Buxtorfio datam interpretationem perperam esse facile intelliges.

289) Vide annot. nost. supra p. 28. 290) B. Ar. qui אריש legit, vocem a chald. verbo רשה *mutavit, mutuo dedit* (Deut. 24, 10) derivatum habet, ut sit *debitum, aes alienum.*

meus in terram, IS. 26, 20. כד יתשד נפשהון quando effunditur anima ipsorum in fame, Thr. 2, 12.

מֵישַׁד *effusio*: לאתר בית מישד קיטמא in locum effusionis cineris, Lev. 4, 12 heb. שפך.

אֲשֵׁדָא *fulcrum, sustentaculum: axis*. Pl. וְאַשְׁדָת גַלְגַלַיָא et axes rotorum, heb. וידות et manus, manubria. Quidam *radii*. אשדתהון axes ipsarum, IR. 7, 33. אשדתהא axes ejus, IR. 7, 35. ואשדתא מכא ומכא et fulcra hinc et inde, hebr. וידות et manus, manualia fulcra, 1. Reg. 10, 19. בכסר אשדתא in latere fulcrorum, ibid.

אשה אֲשָׁיָא, אֲשַׁיָא, אוּשְׁיָא, et quae plura ab his formis descendunt, vide supra in אוש.

אֲשָׁוְיָה *fusus, instrumentum muliebre, cui fila neta circumvolvuntur*, Ti. tangens lanam, שעל האימה באשויה quae est in colo aut in fuso, Kel. c. 21.

אשותא *talpa*, Lev. 11, 30 pro heb. התנשמת quod R. Sal. vernacule interpretatur טלפ"א *talpa*: היך נפולא ואשותא sicut abortivum et talpa, quae caeca sunt et non vident solem, hebr. נפל אשת, quod paraphrastes vult esse pro נפל ואשת Ps. 58, 9. Alibi talpa vocatur אישות, in Misna Mc. 6b et in Gem. Quid est אישות? est creatura, quae non habet oculos, ibid. Quod autem אישות talpa sit probant ex אשת praedicti psalmi.

אשיות Sic adducitur hic in Ar., sed in Gem., unde citatur, scribitur עששיות de quo vide in עשש.

אשח אֲשׁוּחִין *cedri feminae*, Talm. בארזי ואשוחי cum cedris masculis et femellis, Sab. 157a.

אַשְׁחוּר *nom. propr. viri*, 1. Paral. 4, 5 sic dicti, שהשחירו פניו בתעניות quod frequentissimis jejuniis faciem suam tetram atramque reddiderit, a שחור *ater, teter*, Sota 12a cf. Matth. 6, 16.

אשם אֻשִׁים vide in שום. אוּשִׁים vide in ישם.

אִסְטְמְיוֹנָה *statio, consistentia*: אסטמיונה של עולם הם statio mundi sunt, Ber. rab. 66.

אִסְטוֹמְכָה *stomachus*: שנשתהא המאכל באסטומכה quod moratus sit cibus in stomacho, R. Dav. IR. 19, 8. Saepius pro ש scribitur ס.

אשך אֶשֶׁךְ *testis, testiculus*, hebr. Sic ap. Talm. כל שנמרחו אשכיו omnis cujus testiculi fuerint contusi, Bechor. 44b.

מְאוּשְׁכָן *testiculosus, magnos aut majores, quam par est, testiculos habens*, T. Bechor, 44b. Scriptio illic vitiosa est, quae in parvis Mischnajoth correcta.

אַשְׁכְּבָא, אִשְׁכַּבְתָּא *macellum*: סכינא דאשכבא culter macelli, culter lanionum, quo carnes dissecant: gl. סכין של בית המקלין, Sab. 123b. V. שכב.

אֶשְׁכּוֹל *botrus*, hebr. Hinc ap. Rabb. אשכול של ביצים botrus ovorum, i. e. faetura ovorum, ova prima, sive ovorum primordia conglobata quasi in formam botri, in utero gallinae. Vide שכל. Ap. Talm.: Ex quo mortuus est Jose filius Joesaris et Jose filius Jochananis בטלו אשכולות cessarunt botri, i. e. non erat spes reliqua perfectorum fructuum, virorum sc. in quibus virtutum divinarum, cognitionis legis divinae, ac solidioris doctrinae esset maturitas et quaedam perfectio,[291] Sota f. 47a. Tem 15b. Jose idem quod Joseph per apocopam: nam in Sota scribitur Jose et in Tem. Joseph. Quid est אשכול? (i. e quare sic dicitur?) איש שהכל בו vir in quo omnia sunt, nempe תורה ויראה וענוה et similia.

אַשְׁכְּנַז *nom. propr. viri, filii Gomer*, Gen. 10, 3. Hic pater fuit inhabitantium Asiam, Pontum et Bythiniam. De Asia, comprobat hic TgH.

אַשְׁכְּנַז *Germania*, juxta Rabb. superiores et hodiernos. אַשְׁכְּנָזִי *Germanus* Vide Eliam in Tisbi in fine literae א et Ab. Esr. in fine Obadiae. TgH. filiis Gomer attribuit גרמניא Germaniam.

אוּשְׁכְּפָא[292] *sutor*. Vide שכף.

אֶשְׁכַּר *jugerum*. Pl. אֶשְׁכְּרִין דִּכְרַם jugera vineae, Jes. 5, 10. heb. צִמְדֵּי כֶרֶם.

אֶשְׁכָּרִין *donaria, dona peregrina et praestantissima;* ex significatione אשכרך, Ez. 27, 15 in heb. Sic juxta quosdam ואמטינת אשכרין ומרגלין et apportabat donaria peregrina et margaritas, Esth. 1, 3 In secundo Tg. Quidam volunt esse *nomen lapidis pretiosi*: Alii *ligni praestantissimi*, quasi pro אשכרעין.

אֶשְׁכְּרַע *cedri species*. Legitur pro hebr. תדהר, quod alii *ulmum, fagum, pinum*: Alii *arborem oleosam*, interpretantur, Jes. 41, 19. T. est שאגה *abies*.

אֶשְׁכְּרָעִין *idem*:[293] דפין דאשכרעין tabulis abiegnis vel buxinis, Ez. 27, 6. Item ואשכרעין Jes. 60, 13.

אשל אַשְׁלָא *funis funiculus*: ובאשלא תקדח לישניה et fune perforabis linguam ejus, hebr. ובחבל, Job. 40, 20. טמיע בארעא אשליה absconditus est in terra funis ejus, Job. 18, 10. בתלמא באשליה in porca-agri fune suo, heb. בתלם עבתו, Job. 39, 13. Pl. וְאַשְׁלַיָא et funes heb וחבלים, Ps. 140, 6. באשלי סגופא funibus afflictionis, Job. 36, 8. באשלי מטכסין funibus byssinis, Est. 1, 6. Ap. Rab. leguntur funes facti non tantum ex lino vel cannabe, sed et ex virgultis palmae, quibus trahuntur naves. Item אשלי רברבי funes maximi, i. e. חכמים גדולים sapientes magni, Bz. 27a. A. sara 7b. Sic in TH. Bm. c. 1 in Gem. אשלי דיינין שבגליות sapientissimi judices qui sunt in captivitate, gl. אשלי sunt חכמים גדולים sapientes magni.

אַשְׁלָא[294] *arboretum, arbor*: יתיב תחות אשלא sedebat sub arboreto, vel sub nemore, heb. תחת האשל IS. 22, 6.

אַשְׁלָג[295] vocabulum volunt esse arabicum, significans

---

[291]) Aliter Muss. vocem אשכול ad gr. σχολή vertit, sensus hujusce loci talmudici ut sit: mortuis illis (doctis) scholae (praefectis carentes) finem habebant.

[292]) A plerisque pers. habetur. Invenis autem vocem arab. أسكف pro sutore in Schol. ad Tarafam v. 17.

[293]) B. Ar. quem Maim (C omm. ad tract. Jema c. 3 p. 9) et Kimchius (in Rad.) sequuntur, vocem arab. بقس i. e. *buxus* interpretantur.

[294]) ,*Arborem in genere palam* denotat a שרה *tranquillitate*, quemadmodum אשרה *lucum* a *felicitate*, quod nemora salubria sunt, et suavis in illis quies. Cf. R. Dav. Kimch. IS. 31, 13.

[295]) Persicum est, ait Bochartus (Phal. I. p. 455), *aslengi*. Arabes vocant כנדס *candus*, Graec. στρούθιον, Romani *radiculum* et *herbam lanariam*.

materiam ad eluendas sordes aptam. Ap. T. in Misna; נתר ובורית קימוליא ואשלג לכבס בגד קטן nitrum, saponaria, kimulja et aschleg, et eluendum pannum parvum, Sab. 89b et 90a. קימוליא in Gem. explicatur שלוף דוץ, quod R. Sal. scribit se ignorare quid sit. Alii scribunt esse herbam, cum cujus pulvere emundant manus. Munstr. hanc significationem male ascribit alteri nomini אשלג. De hoc vocabulo in Gem. subjicitur: Interrogavi omnes descendentes in mare, quid sit אשלג? responderunt mihi שונאגא שמיה sonaga est nomen ejus. et invenitur בנוקבא דמרגניתא in foraminibus sive fissuris margaritarum et educitur inde ברימצא דפרזלא stylo ferreo.

אשם (אָשַׁם) *delinquere, reum, culpabilem fieri.* Hiphil הַאְשִׁים reum peragere, reatus vel culpae convincere, heb.

אַשְׁמָא hebr. אָשָׁם *reatus, oblatio pro reatu.* בדכרא דאשמא ariete reatus, i. e. pro reatu, Lev. 5, 16 דכרא לאשמא arietem pro reatu, Lev. 19, 21. כחטאתא וכאשמא sicut peccatum et sicut reatus, Lev. 6, 10. וייתי ית אשמיה et afferet reatum suum, i. e. קורבן אשמיה oblationem pro reatu suo, ut habet Jon. Lev. 19, 21. ולכל אשמתהון et ex omni reatu suo, Num. 18, 19. Ex forma femin. ית חובי אַשְׁמָתְהוֹן, Lev. 22, 16. Jon. Ap. T. אשם תלוי oblatio dubia, h. e. oblatio ejus, qui dubitat, num reatum commiserit nec ne? Menach. 102a. Kerith c. 6 in Misna. ab initio et alibi: contrarium est, אשם ודאי oblatio certa.

אַשְׁמַאי[296] *reus, culpabilis, sceleratus; insipiens* Ti. אפילו כפני זקן אשמאי etiam coram sene insipiente, Kid. f. 32b. Ex illo „coram canitie assurges", Lev. 19, 32. Vide Tisbi Eliae. In Ar. parvo explicatur בור *stultus, stolidus, rudis, incivilis, incultus.*

אַשִׁימָא *hircus absque lana, quasi hircus vastatus aut desolatus, quod verbo* אשם *etiam significatur.* Sic vocatur idolum quoddam Chamataeorum, II R. 17, 30. Et viri Chamat fecerunt את אשימא. Ti. ad hoc: ומאי ניהו quidnam illud est? ברחא קרחא hircus calvus, Sanh. 63b. „Calvum" vocarunt, non quod plane calvus esset, sed quod pauciorem et rariorem ferret lanam, quam ovis. In TH. אשימא explicatur אימרא ovis. Vide R. Sal. et R. Dav. in lib. Regum. Elias in voce אשמאי scribit: אשימא (II R. 17.) simiam significat, sicut et italice simia vocatur. Senex autem qui non pollet sapientia, similis est simiae,

אַשְׁמְדַי *Asmedaeus*: Scribitur et אשמדיי, et אשמדאי. *Nomen est spiritus cujusdam maligni, sive daemonis* Quidam volunt dictum a שמד perdere, vastare, quod hominum perditionem quaerat. Talis aliquis dicitur אבדון *ἀπολλύων*, perdens, Apoc. 9, 11. Targ. quoddam. ex sententia Talmudicorum, tradit fuisse regem daemonum; unde illud ושדר לותיה אשמדיי מלכא דשידי et misit ad eum (sc. regem Salomonem in solio suo nimis se extollentem et superbientem) Asmedaeum, regem daemonum, Eccl. 1, 12. Et ap. Talm.: אנן לא ידעינן דילמא אשמדאי מלכא דשידי ידע nos non scimus: forte Asmedaeus rex daemonum scit, Gitt. 68a. Hic prolixius commemoratur fabula ista, ad quam Targ. illud in Ecclisiastem respicit. R. Salomon ad illa, ובנגעי בני אדם et plagis filiorum Adam, (II S. 22, 14.) Iste est Asmedaeus, qui expulit eum (regem Salomonem) ex regno suo, והשדים et spiritus isti maligni fuerunt filii Adami primi. Nam omnibus istis centum triginta annis, quibus separavit se Adam primus ab uxore sua propter mortem Abelis coibant cum eo spiritus, et pariebant ex ipse liberos Haec ibi. R. David similiter ad hunc locum: Et plagis filiorum Adam: זה המזיקים illi sunt spiritus nocentes, qui ejecerunt eum ex regno suo, sicut dixerunt Rabbini nostri, בא אשמדי venit Asmedaeus et expulit eum ex regno suo. Explicant autem illud, filiorum Adam: quod השדים נולדו כאדם הראשון spiritus maligni nati sunt ab Adamo primo centum et triginta istis annis, quibus separatus fuit ab uxore sua. Hujus daemonis memoria etiam exstat in historia Tobiae, quod Sarae filiae Raguelis septem desponsatos maritos occiderit, antequam sociati fuerunt cum ea, Tobiae 3, 8. Hinc a christiano Gerson germanice vocatur der Eheteufel. Elias in hac voce tradit, ex Rabbinorum sententia, quod נעמה Nahema soror Thubalcaini hujus Asmedaei fuerit mater et ex ea natos fuisse plures daemones. Sed in Ber. rab. s. 23 scribitur, Nahemam istam fuisse uxorem Noae. Fuerit ergo alia, ex qua daemones isti prognati. Putat etiam Elias, eundem esse Asmedaeum, qui alio nomine Rabbinis dicitur Sammael.[297]

---

296) *ἄ-σημος obscurus.* Alii aliter q. v. in voce sequente.

297) Differentibus nobis hujus rei confirmationem argumentis alio loco (s. v. קדמן), quae de enucleanda voce אשמדי dicenda sunt, haec obiter iis, quae jam supra (p. 104) memoravimus, esse addenda videntur:

Quantopere veteres vitia atque morbos mortalium spectaverint ex אנוש nomine, quod homini dederunt, colligi potest. (Conf. annot. nost. p. 85.) Minime vero deum supremum ac benignum creaturis suis tot et tanta imposuisse mala credere potuerunt, neque restabat prorsusque nihil reliquum iis erat, nisi ut ipsum hominem fortunae suae esse fabrum suaque culpa in illa mala incidisse opinarentur. Quae mala quum naturalia sint et in eo tantum hominem attingant quoad corporeus est vivens in statu naturae, idciro eo aptius arbitratum est, ipsam accusare naturam sollicitationis, sollicitator simulque ut ultor esset. Naturam vero imagine serpentis sibi fingere id, quod nomadibus illis gentibus quam facillimum videbatur. Fluctus quidem naturae dierum noctiumque motus nudati, item serpentis instar semper in se revertens circulus anni et exterior splendor naturae ingens obscurans periculum; imprimis deinde, quod natura ex se renascitur, quasi ut serpens quotannis senectam exuens atque illud, quod serpenti similis, qui membratim caesus non moritur sed vivit, et natura tum unitate, complexu scil. virium omnium portentorumque universorum, quam divisa singulis sc. portentis dispersisque viribus viget: haec omnia causae mihi videntur, quod naturam serpentis forma sibi finxerint veteres. Habes itaque et Indorum gentes, quae universum mundum e serpente in lacteo mari dormiente i. e. ex viribus naturae cum materia conjunctis (materiam enim seu *τὴν ὕλην* propter facultatem transeundi in firmum e statu liquido cum lacte

אשן, אַשִׁין, אָשׁוּן *durum, forte.* Contrarium ejus est רכיך molle. Alias scribitur cum ע ab initio: מהאי דרכיך ומהאי דאשון de eo, quod est molle, et de eo, quod est durum, Chol. 136b. הא ברכיכי הא באשוני sive mollibus sive duris, T. Ned. 49a. דלועין דאשוני cucurbitae durae, אף נבלה דאשונא etiam deciduum fructuum durum est, Sab. 155b. Munst. perperam *duritiem* interpretatur substantive.

אִישׁוּן, אִ־שׁוּן *terminus loci vel temporis, tempus:* טמע שמשא דלא באישוניה occubuerat sol in non tempore suo, Gen 28, 10 in TgH. et Jon. לא אישון למכנשא non est tempus colligendi pecoris, Gen, 29, 7 in TgH. ubi Jon. pro eo habet עדן et hebr. עת. Sunt ergo haec synonima. והוה אישון כרוב ארעא eratque terminus, stadium vel jugerum terrae, Gen. 35, 17. (ולפום אסתלקות ענני יקרא et juxta tempus ascensus aurorae. Num. 9, 17.) בלא אשוני ריחוקא extra tempus separationis, vel menstrui heb. בלא עת, Lev. 15, 25 in Jon. באשוני שתא דשמטתא tempore anni intermissionis, Deut. 31, 10 in Targ. Jon. hebr. במועד. באישון שרותא דטיהרא tempore convivii meridionalis, i. e. prandii, Gen. 43, 16. כאישון למסק עמודא דשחרא et secundum tempus, quo ascendit aurora, Gen 19, 15 in TH. et Jon. ויהי באישוניה eratque in tempore ejus, Gen. 47, 24 in Jon.

אַשׁוּרן *idem,* in Tg. Jon וַהֲוָה סוּגְעֵי אֲשׁוּרן eratque adhuc multum temporis, Gen. 35, 16. Corrigendum id videtur ex Tg. hier. אישן.

אֱשׁוּן, אֲשׁוּנָה *nigrum, nigredo, obscuritas, tenebrae:* והון עיילין עמיה לאשונה et ingressi sunt cum eo in tenebras, in locum tenebrosum, ne sc. Rabbi solus esset in tenebris et terrore corriperetur, B. rab. s. 33. Sic hebr. Prov, 20, 20. Huc videtur etiam pertinere, quod adducit Ar. ex Gen. 19, 8 pro בצל קורתי in umbram tigni mei, ex TgH. באישן שירותי: Sed hodie in nostris libris non exstat.

אשף אַשָּׁף *astrologus:* לכל חרטם ואשף ullum magum aut astrologum, Dan. 2, 10. Pl. רב חרטמין אשפין princeps magorum, astrologorum etc. Dan. 5, 11. עלין חרטמיא אשפיא ingressi sunt magi, astrologi chaldaei etc. Dan. 4, 4. Et in forma hebr. האשפים, Dan. 1, 20.

אשפא *corium, pellis:* Ti. גירדא דאשפא ramentum corii vel pellis, quod de pelle aptando raditur vel detrahitur, Keth. 77b. Ar. in rad. דרג legit דאשכפא i. e. *sutoris,* quod sutor de corio abradit vel abscindit. Ea lectio proba est.

אוּשְׁפִּיז, אוּשְׁפִּיזָא *hospes, qui hospitio excipit vel excipitur: hospitium:* בעלי אושפיזין hospites, qui peregrinantes hospitio excipiunt. כד הוה שאיל מאושפיזא quando interrogabat de hospitio, Erub. 53b. R. Salom. Num. 20, 17 scribit: מכאן לאכסנאי שיש בידו לאכול יקנה מן החנוני כדי ליהנות אושפיזו i. e. hinc (doctrina est) hospiti viatori, quod etiamsi penes se habeat, quod comedat, tamen emet ab hospite, ut fructus aliquis inferatur hospitio: למישבק איניש גולפא לאושפיזיא relinquere, ut relinquat homo urceum testaceum hospiti suo, T. Joma 12a.

אושפיזנא *hospita, cauponaria, hospitium et esculenta praebens.*

אוּשְׁפִּיזְכְּתָא *idem,* Ti. מפקיד זוזי גבי אושפיזכתיה deposuit pecuniam apud hospitam suam, Ber. 18b.

אוּשְׁפִּיזְכָּן *hospes, qui hospitio excipitur, et qui hospitium praebet:* לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזכן לגבורה idcirco dignus habitus fuit Binjamin justus ille, ut fieret hospes dei, i. e. arcae foederis, quae in ipsius parte hospitium habuit, Joma 12a. Pro לגבורה alibi scriptum est לשכינה divinae majestatis, Meg 26a. Nempe in ejus parte fuit et urbs Hierosolyma et templum, in quo deus habitavit. בעלי אושפיזכנין hospites Jom. 12a. Et aliter אושפיזכניה דרב אתא לקמיה לדינא אמר ליה לאו אושפיזכני את hospes Raf venit ad ipsum ad judicium (i. e. ut jus sibi diceret in causa quadam) dixit ei: numquid hospes meus aliquando fuisti? Sanh. 7b. gl.

---

comparabant) ortum esse tradunt, omnino ut dicere possimus serpentem de quo antiquae gentes tot et tanta fabulabantur, nil nisi figurate de mundo universaque natura adhiberi. Quae ratio de primo lapsu hominis atque causis, quae mortalem eum fecerunt et malis obnoxium, autore Philone Judaeo a Talmudicis eo aucta atque amplificata est, quod Asmodaeum interseruerunt, vinculum, (δεσμός apud Philonem Lib. III. Leg. all.) ut sit, quo intellectus s. mens (νοῦς) conjungatur cum rebus sensibilibus et oculis exposita natura. Est igitur Asmod. nil nisi vis illa mentis, quam Philo τὴν ἡδονήν vocat (cf. Phil. de Cherub. p. 44 Leg. alleg. II. p. 1100): *vis quidem illa in mente hominis, quae opus est ad intelligibilium et sensibilium apprehensionem* i. e. *perceptio subjectorum,* qua carente ne intellectus quidem circa sensum operabitur et occupabitur. Huc et nomen אשמדי spectat, quod teste Relando a pers. آزمودن *tentare* derivatum est, ut illam animi indolem indicet, qua intellectus s. mens ad apprehensionem subjectorum contingit. Hinc Talmudici Asmodaeum *antistidinem omnium conjugium* (ממונא על הזוגות Psch. 111a), illum nempe indolem animi vocant, qua *intelligibilia* et *sensibilia conjunguntur.* In eodem sensu docent Asmodaeum quotidie in coelum ascendere ad discendas literas coelestas, tum in terram rursus descendere ad discendas res naturales (Git. 68a); similiter iis, quae de voluptate apud Diog. Lib. X. c. 40 οὐκ ἔστιν ἡδέως, ζῆν ἄνευ τοῦ φρονίμως καὶ καλῶς καὶ δικαίως. Et revera Talmudicis Asmodaeus minime tam infamatus fuit ut Rabbinis, qui postea fuerunt, et nobis; id enim si fuisset templum Salomonis eo duce exstructum esse non docuissent. Nec laetus de damno aliorum more Satanae est lacrimas fundens aspectu coenae nuptialis, quia pulchrum illum conjugium mox morte direptum iri scit. (Git. ibid.) Ita et hominem caecum cum manu sua ducit, quia in coelo dicere audivit illum piorum sedem ac locum consecuturum, qui caecum hunc hominem ducat. Gaudium igitur amat et quidquid amoeni praebet natura sive in coeli sive in puellae gremio (Git. ibio) ea attingat, minime vero diaboli more ea tantum gaudia quaerit, quae hominem ad interitum et perniciem ducunt. Quod vero mala cupiditas et quae in corde humano sunt irritamenta malorum, (daemones cf. supra p. 105) amore gaudii et voluptatis oriri solent, idcirco princeps daemonum vocatur. In Br. et Jalk. Job. 21 etiam שמרון vocatur, d. q. in שמר. Cf. praeterea an. nost. ad מזיקים in נזק.

אין את זכור שעשיתי עמך חסד an non recordaris, quod aliquando tecum beneficentiam exercuerim?

אושפיזינך *hospitio excipere:* אושפזינייכיה hospitio excepit eum, T. Kidd. 76b.

אשפר *frustum, portio ampla*, heb. II S. 6, 19. Ti. ad hunc locum scribunt: אשפר אחד מששה בפר i. e. אשפר dicitur, quasi una ex sexta bovis, sexta pars bovis, Pes. 36b. Postea in quartas animalia mactata divisa fuerunt, ut et hodie fit, quae vel venduntur, aut donantur, aut dividuntur in mensa inter convivas, ein Viertel.

אשפורין *sartores:* לאשפורי היכא יהבינן sartoribus quomodo damus? T. ע"ץ 20b gl. כובס *fullo*,[298] *aptans pannos novos.* Ar. אומנין *opifices aptantes vestes.*

אשק האשקלונים *Ascalonii, apud Ascaloyitas inventi vel usitati:* הכרומין האשקלונין harpagones Ascalonii Tal. Kelim c. 13.

אשקלתא *acceptatio*, a rad. שקל, i. e. *literae contractus emptionis, quibus quis fatetur, se emisse aut acquisivisse domum, agrum vel rem istam ab isto.* Ar. exponit שטר המקנה. Ap. Tos. אי מודעא אשקלתא ואי אשקלתא לא מודעא. Et iterum מאן דחתים אמודעא שפיר חתים ומאן דחתים אאשקלתא שפיר חתים Bb. 48b.

אשקיקא, אשקק vide in שקק.

אשר אשר *firmare, confirmare, corroborare, confortare*: Hanc significationem R. Sal. vult esse ex illo אשרו חמוץ corroborate oppressum, Jes. 3, 17. Item *verificare, certificare.* Ap. Ts. תמרי משבען ומשלשלן ומשחנן ומאשרן ולא מפנקן dactyli satiant, laxant, calefaciunt, corroborant, sed non oblectant, i. e. dulcedine nocent, Gitt. 70a. Keth. 10. אשרנוהו וקיימנוהו confirmamus et stabilimus illud. Sic testes aut judices in literis contractuum subscribere solent. חבריך מית אשר איתעתר לא תאשר amicus tuus si mortuus sit, firmato (sc. debitum tuum, quod ipse tibi debet) si vero ditatus fuerit, non opus est confirmatione, Gitt 30b. יאשר כחך firmum, stabile sit opus tuum. Sic peracto aliquo opere, bene precantur ei, qui opus perfecit. Ad peragentem vel peracturum dicunt ה' יאשר כחך, deus confirmet opus tuum vel, Beet, prosperet, ex signif. heb.

אשרתא *confirmatio, ratificatio, firmitas,* ut cum literae contractus subscribuntur et obsignantur. Idem appellatur קיום ap. Rabb. Hac voce praetereuntes alloqui et salutare solebant operarios, אשרתא firmitas, firmum ac felix sit opus vestrum: quandoque dicebant איחזקו firmi, validi, prosperi estote in opere vestro, Gitt. 62a. בין עדים לאשרתא inter testes et confirmationem, Bb. 163a Ar. habet in forma absoluta לאשרא. Sic vocatur קיום השטר subscriptio et confirmatio contractuum per judices, quando subscribebant אישרנוהו וקימנוהו ut ante dictum.

אשרתא *arca, arcula:* הוה ליה אשרתא דסרבלי במחוזא erat ipsi arca vestium in urbe, T. Gitt. 14a vel arcula gossipii aut floccorum lanae, ut quidam interpretantur. Vel, ut in Ar. est, חבילה של בגדים sarcina, fasciculus vestium aut pannorum.

אשראי *firmitas, fides, seu fide et credito datum aut venditum, non pro parata pecunia, vel accepto chirographo*, auf Borg und guten Glauben. כל אשראי ספק אתי ספק לא אתי ודאתי נינהו מעות רעות omne creditum dubium est: forte venit, forte non venit (sc. ejus solutio): et quod, sive quae solutio venit, pecuniae malae sunt i. e. pecuniis malis solvitur, Pes. 113a. דאית ליה אשראי במתא quia est ipsi fides in urbe, creditur ipsi, man borgt ihm, Bm. 63 b.

אשור *ratum, firmum, stabile*, Ti. אשור הבו לה הייא firmum, ratum esto: date ei: propere Gitt. 34a. gl התחזקו fortes estote: agite, eja. אשור הייא אשור הייא fortiter, eja, agite, ea, Sab. 119a. Ar. exponit, מהרו מהרו *properate, properate, propere, propere.* Utraque vox est hortantis. Prima tamen proprie est, *fortiter, alacriter, bono animo.* Altera est εἶα, eja, quod Hebraei exponunt מהר *propere.* Hinc Munst. ponit אשור celeriter, festinanter. Est vero, quod dixi.

אשר *beare, beatum, felicem, prosperum praedicare vel reddere.*

אשר *beatitudo, beatitas, prosperitas*: באשרי in felicitate mea est, felicitas ista mea est, Gen. 30, 13 heb.

אשרי *beatitates*: *beatus, felix*: אשריך beatitates illae tuae sunt, beatus es, Ps. 128, 2. אשריכם o vos beatos Jes. 32, 20 etc in Lex. hebr. Rabbini dicunt et in prima persona, אשראי beatitates meae, o me beatissimum אשראי שאני למעלה o me beatum, quod ego supra sum. in supernis, in coelo habito, MT. Ps. 84.

אשור *beatitudo, beatitas: firmitas, confirmatio, ratificatio; robur.* אשר נקרא שמו על שם אישורו Ascher vocatum est nomen ejus ob potentiam et robur ejus, Ber. rab. s. 14.

אשור *Assur*, nom. propr. filii Sem, Gen. 10, 22 a quo Assyrii nomen habent et terra Assyria.

אשורי *Assyrius, Syrus*: כתב אשורי scriptura assyriaca, syriaca.

אשורית *assyriaca, syriaca: syriace*: כתיבה אשורית scriptura assyriaca. Hinc scribit R. Obadias de Bartenora, in praefatione in commentarium suum in Mischnajoth: „Proposuimus edere in lucem Mischnajos cum commentariis, כולם בכתיבה אשורית omnia in scriptura assyriaca,“ i. e. quadrata, quomodo vocant eam, qua textus biblicus hodie descriptus est. Quippe sic et textum Mischnajoth et commentarium suum, eadem scriptura excudi curavit. R. Abraham de Balmis in initio grammaticae suae, ubi de literis agit, hunc in modum scribit: „sciendum, scripturam literarum apud Hebraeos esse diversam, pro varietate regionum. Communis autem omnibus est figura literarum, שקוראין אשורית quam vocant assyriacam, quae commodissima est literis suis. exivitque nobiscum מאשור ex Assyria.“ Haec ille. Haec est ea figura, qua liber legis sanctus, manuscriptus in synagogis asservatur et in sacris tantum conventibus cum singulari pompa et solennitatibus legitur. A forma literarum volgo vocatur כתב מרובע scriptura quadrata. Ti. disputant de eo, an scriptura ista ex Assyria sive

---

298) Vocem quidem ut videtur ad heb. שפר, arab. سفر *nituit, pulcher, elegans fuit* vertunt, ut illum significet, qui efficit, ut vestes pulchrae sint, i. e. כובס.

Babylonia a Judaeis in Judaeam exportata et per Esram publicata, ut deinceps ea Judaei uterentur, tanquam longe commodiori, quam ea, qua antea fuerunt usi, quae literae apud Samaritanos dicuntur remansisse? Rursus ap. Tos.: „Non est differentia scriptionis inter tephillim sive schedas precatorias et mesusos, i. e. schedas liminares, nisi quod libri biblici scribuntur quavis lingua, schedae autem precatoriae et liminares non scribuntur אלא אשורית nisi assyriace,“ Meg. 8b gl. אשורית i. e. לשון הקודש „lingua sancta.“ Mox ibidem in Gem.: עד שיכתבנו בכתב אשורית donec scripserit eum scriptura assyriaca gl. כתב אשורית הוא כתב שלנו scriptura assyriaca est ea, quam nos hodie habemus, sc. in textu biblico. Item ונתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית et data fuit ipsis (sc. lex Mosis) temporibus Esrae in scriptura assyriaca, Sanh. 21 b. Et mox: בירו להם לישראל כתב אשורית elegerunt pro Israëlitis scripturam assyriacam. Mox ibid. למה נקרא שמה אשורית שעלה עמהם. מאשור quare vocatur nomen ejus, „scriptura assyriaca?“ quia ascendit cum ipsis ex Assyria. Item juxta alterius sententiam ibidem: למה נקראת אשורית שמאושרת בכתב quare vocatur assyriaca? quia est מאושרת beatificata in scriptura i. e. quia scriptura ista est sanctificata, quod lex dei digito dei scripta est literis ejus. Haec ibi. Disputant illic doctores, an literae hodiernae quadratae sint eaedem, quibus lex dei a Mose primitus in tabulis descripta sit, vel an aliae tunc fuerint, quae tempore Esrae post reditum ex Babylonia sint permutatae et assumptae eae, quas ipse secum ex babylonica captivitate ex Assyria attulit? Respondetur et concluditur, non fuisse mutatas literas Hebraeorum priores ullo modo. Vide ibi plura et in TH. Meg. c. 1 f. 71b in Sev. 62a. Amplius הלועז ששמע אשורית יצא et gentilis homo audiens legi assyriace, excusatur, Meg. c. 2 initio. Item: ותפלין והמזוזות אינן נכתבות אלא אשורית tephillin, i. e. schedae precum et schedae postium non scribuntur, nisi assyriace, i. e. literis hebraicis hodiernis. Ap. Rab. דומות למ"ם וס"מך כמו שהם בכתב אשורית שבידינו היום similes sunt literis Mem et Samech, sicut illae sunt in scriptura assyriaca, quae hodie est in manibus nostris, liber Ikkarim, orat. 3 c. 16 ubi disputatur, hodiernas literas non esse eas, quibus usi Hebraei trans Euphratem. Vide ibi. Contraria sententia asseritur in lib. עין ישראל in comment. in Meg. cap. 1 ubi inter cetera autor iste dicit: זה הכתב אשר אנחנו כותבים בו היום ספר תורה וכל דבר שבקדושה הנקרא כתב אשורי הוא עצמו היה הכתב שבלוחות העדות i. e. haec scriptura, qua nos scribimus hodie librum legis, et omnem rem sacram, vocatur scriptura „aschuri“, estque ea ipsa scriptura, quae fuit in tabulis testimonii et libro legis, qui repositus fuit in latere arcae foederis domini. Rursus in Gem.: Inveni virum quendam, habentem in manu sua epistolam, כתובה אשורית ולשון הקודש scriptura assyriaca et lingua sancta, Sanh. 97b, gl. R. Salomonis: Assyriaca, i. e, scriptura, quam nos hodie habemus, est assyriaca, quae venit ex Assyria, ut dicitur aliis locis etc. Sic in utramque sententiam apud Hebraeos sunt graves autores. De his alibi latius.

אֲשֵׁרָא, אֲשֵׁירְתָא *lucus*: ונביאי אשירתא et prophetas luci I R. 18, 19. ואשרתא די עלוהי et lucus qui erat super eo, Jud. 6, 28. לאשרתא pro luco II R. 23, 7. Constr. אֲשֵׁרַת כָּל אִילָן lucum ullius arboris Deut. 16, 21. Pl. קָמָן וַאֲשֵׁירִין statuas et lucos II R. 17, 10. Emphat. וְקַץ יַת אֲשֵׁירָתָא et succidit lucos II R. 23, 14 quae est forma feminina. Masculine אֲשֵׁרַיָּא et lucos, Jes. 17, 8. דעבדו ית אשריהון quod fecerunt lucos suos I Rg. 14, 15. וית אשריהון תקצצון et lucos ipsorum succidetis Ex. 34, 13.

אֻשַּׁרְנָא *murus*. Referunt ad primam significationem et volunt ita dici, quod sit *robur* et *firmamentum* sui loci: ואשרנא דנה לשכללה et murum hunc perficiendi Esr. 5, 3.

אַשְׁרְשִׁיפָא *sedile, sella, scamnum*, Ti. רב פפא אשרשיפא Raf Papa afferebat ipsi sellam, Keth. 61a. מנח להו אשרשיפא ponebat ipsis sellam vel sedilia, Ber. 24a, gl. ספסל. Aleph videtur esse servile et sic pertinet ad literam ש.

אשש Ithpahel נִתְאַשַּׁשׁ vel נִתְאוֹשֵׁשׁ *corroborari, confirmari*: והיכן נתאוששו לו כאן et unde confirmatae sunt ipsi hic? BR. s. 78. Tale est in hebraeo התאוששו Jes. 46, 8.

אֻשַּׁיָּא *fundamenta*, sic dicta, quod sunt robur aedificii: ואשיא יחיטו ac fundamenta ipsa attolluntur, Esr. 6, 13. V. amplius in אש.

אֲשִׁישָׁה *lagena*, hebr. Item *lecythus, lenticula*, Ti. אשישא דמשחא lagenula vel lecythus olei, Bb. 144a. R. David ad illud, ואשישה אחת II S. 6, 19. ואשישה אחת מלאה יין et lagenam unam plenam vino. Ab. Esra ad illud אשישי ענבים Hos. 3, 1 sicut; סמכוני באשישות corroborate me lagenis, Cant. 2, 5 i. e. באשישות היין lagenis vini. Tale est אשישי יין ענבים lagenis vini uvarum, i. e. ex uvis expressi. Ti. de voce אשישה dissentiunt. Unde ad illud ואשישה אחת II S. 6 Raf Chanan dixit אשישא אחת משׁשה באיפא aschischa est una de sexta parte mensurae Ephae: R. Samuel dixit אשישא גרבא דחמרא aschischa dolium sive vas vini est, Pes. 36a.

אֲשִׁישִׁים, אֲשִׁישׁוֹת *lenticulae, lentis species minor et vilior* aut *rejectamentum* sive פסולת *furfures farinae lenteae*, Ned. 53b. דכו במדוכא אשישות tundite in mortario lenticulas et facite ex illis placentas, MT. Ps. 23.

אֲשִׁישִׁין *placentae frixae*: ומעמיה כאשישין בדבש et sapor ejus erat sicut placentarum frixarum cum melle hebr. כצפיחית, Ex. 16, 31 in Jon.

אשת אֻשּׁוּתָא *talpa*: vide supra in אשה.

אִישׁוּת vide supra in איש.

אֻשִּׁיתָא *paries*. Ti. חזאי אשיתא דנפל vidi parietem cadentem, Ber. 56a. Somnium est, quod quis recitavit somniorum interpreti, qui dixit: Bona tua caduca erunt et mox corruent. Possit forte etiam ad אשה referri. Nam a tali forma, terminationes ות et ית frequentes sunt.

אֶשְׁתַּדּוּר vide in שדר.

אִישְׁתְּיָמָא *cancellarius, secretarius*, Ti. מעיקרא סבור אישתיימא a principio existimatus fuit esse secretarius, ע"ז 41a. שליח נושא חותם המשלחו legatus portans sigillum ejus, qui ablegavit ipsum. Videtur pertinere ad שתם claudere.

אִישְׁתָּדְרָא *anno hoc*. Compositum ex שתא et הדא,

ut: אישתקד הוה דידך אישתרא דידי praeterito anno fuit tuum: hoc anno est meum, TH. M. scheni c. 4.

אִישְׁתְּקַד vel אֶשְׁתְּקַד *anno praeterito*, quasi, שתא קדמיתא. In Tg. די מזמן מן אשתקד qui ordinatus est ab anno superiore, Lev. 16, 21 Jon. vel, tempore superiori, מיום אתמול, ut loquitur R. Sal. Idem R. Sal. in comment. Lev. 26, 10. שיהא ישן הנושן כן שלש שנים יפה לאכול משל אשתקד quod erit vetus inveteratum i. e. a tribus annis, melius est ad comedendum, quam anni praecedentis. Ap. Tos. מי שלא שקל אשתקד ישקול לשנה הבאה is qui non dedit siclum anno praeterito, det eum anno sequenti, Skal. c. 6. מפני מה אשתקד של עולם כולו לקה ושלך לא לקה quare anno praeterito seges totius mundi erat percussa, tua vero non fuit grandine percussa, Ber. 18b. אשתקד היתה מליאה פירות ante annum erat plenum fructibus, Mas. scheni c. 4. ישן משל אשתקד vetus est anni praecedentis, מיושן של שלש שנים inveteratum est annorum trium. Aliter vide in Betza 5b. Legitur et syr. 2. ad Cor. 8, 10.

אַשְׁתִּיפָא nomen proprium viri.

את. Apud Cabalistas saepe mystice ponitur, *pro principio et fine*, ut *A* et *Ω* in apocalypsi.[299]

אֵת. Ap. Rabb. quandoque *τεχνικῶς* sumitur, pro certa voce et pluraliter formatur אתים. Inde R. Ismaël scribitur mysteria quaesivisse in שלשה אתים tribus את in lege. Vide R. Sal. Num. 6, 13. Hinc est Rabbinorum אותו, quod quandoque est nominativus. *is, ipse, ül* quandoque accusativus, ut hebraice.

אַת Guido hic ponit, pro *utile esse*: Vide יאת.

אַתְּ *tu*. ארי ערטלאי את quod nudus tu esses, Gen. 3, 11. ואת תהא נטר ליה tu vero observabis ei, Gen. 3, 15. Sic haec vox generis communis est. Fem. שַׁפִּירַת חֵיזוּ אָתְּ pulchra aspectu tu es, Gen. 2, 11 ubi kametz propter accentum est. Sic אחתי את soror mea tu es, ibid. v. 13. Saepissime etiam dicitur אַנְתְּ ubi נ vel est loco dagesch, ut saepe alias, vel est forma אֲנָא: ut, אנת ובנך tu et filii tui, Gen. 6, 18 in Jon. אַנְתְּה מַלְכָּא tu rex, Dan. 2, 29. 31 ubi ה in fine juxta Masoram redundat. Plur. אַתּוּן חֲזֵיתוּן vos vidistis, Ex. 20, 22. Ex altera forma עִדָּנָא אַתּוּן זָבְנִין tempus vos redimitis, Dan. 2, 8. In lingua hierosolymitana, cum servilibus ab initio, א nonnunquam eliditur, ut וַתְּ מַר et tu dicis, pro וְאַתְּ אָמַר, TH. Sanh. c. 11. Sic הדא דת מר hoc quod tu dicis, pro דְאַתְּ, Schev. c. 7.

אתא אֲתָא *venire*. Dicitur et אֲתָה et אֲתֵי, pro more aliorum hujus classis verborum. heb. בא. Praet. חַד אֲתָא לְאִתוֹתָבָא unus venit ut permaneat vel hospitio excipiatur, Gen. 19, 9. אתה עליהון venit ad eos, Esr. 5, 3. ושמועתא אתת et fama pervenit ad Davidem, II S. 19, 30. ארי אתיתא לותי quod venisti ad me, Jud. 11, 12. כען אתיתי nunc veni, Jos. 5, 14. אנא אתית מן סדרא ego veni ex acie, II S. 4, 16. אתו לירושלם venerunt Hierosolymam, Esr. 4, 12. אתו למזבן עבורא venerunt ad emendum frumentum, Gen. 42, 10. דאתו לותיך qui venerunt ad te, Jos. 2, 3. ואתו לות רעואל et venerunt ad Reguelem, Ex. 2, 18 quod fem. est. אתינא לות אחוך venimus ad fratrem tuum, Gen. 32, 6. Part. וְהָא עֵשָׂו אָתֵי Et ecce Esau veniebat Gen. 33, 1. כל דאתי לאתרא quicunque veniebat ad locum istum, II S. 2, 23. Plural. וְהָא גַמְלַיָּא אָתַן et ecce cameli veniebant, Gen, 24, 63. Sic passim haec forma masculine legitur. In Jon. hoc loco est אָתְיָן, quae mox quoque fem. est. Et aliter, וְאָתְיָן קֳדָמוֹהִי et venerunt ante eum, Esth. 1, 3. In libris id legitur וְאָיְתִין quod forte debet esse ex aphel וּמַיְתִין et adducebant. In dialecto hierosolymitana frequenter, cum ו ab initio, amittit א, ut וָתְיָא et venit, pro וְאָתְיָא; sic ותיא כיי דמר et venit secundum eum qui dicit, hoc est, et res se habet juxta illum etc. Sic crebro. Fem. רָחֵל בְּרַתֵּיהּ אָתְיָא Rachel filia ejus veniebat, Gen. 29, 6. שבע שניא אתין septem anni veniebant, Gen. 41, 20. עבור שניא טבתא דאתין frumentum annorum bonorum, qui adveniunt, Gen. 41, 35. Infinit. בְּמֵיתֵי אֲחוּכוֹן, cum venerit frater vester, Gen. 42, 15. למיתא לחנוכת צלמא ad veniendum ad dedicationem imaginis, Dan. 3, 2. למיתי יומא דין ad veniendum die hoc. Ex. 2, 18. מלמיתי מארעא דכתאי a veniendo ex terra Chittaeorum, Jes. 23, 1. C. aff. עַד מֵיתֵי לְוָתָךְ usque ad venire me ad te, Gen. 48, 5. במיתי מפדן in veniendo me de Paddan, Gen. 48, 6. עד מיתנא לתמן usque ad venire nos eo, Exod. 10, 26. עד מיתך לתמן usque ad venire te eo Genes. 19, 22. עד מיתיכון usque ad venire vos, Deut. 1, 31. עד מיתוהי usque ad venire ipsum, 1. Sam. 9, 13. במיתוהי in veniendo ipsum, Gen. 33, 18. עד מיתיהון usque ad venire ipsos, Gen. 34, 5. במיתיהן למשתי in veniendo ipsas bibitum, Gen. 30, 38. Imper. אִיתָא הַלְכָא veni huc, II S. 14, 32. איתא איזל veni, ito II R. 5, 5. איתו קדמוי בתושבחתא נסגוד venite procumbamus, Ps. 95, 6. איתו קדמוי בתושבחתא venite coram eo cum laude, Ps. 100. 2. ואיתו לותי et venite ad me, Gen. 45, 18. Pl. per aphaeresin, תִּיוּ אֲכוּלוּ venite, comedite (panem meum,) hebr. לכו, Prov. 9, 5. Sic saepe in dialecto hiorosolymitana: ut אולין ותון בצפרא abite et venite cras mane, TH. Bb. c. 2. Fut. דְאֵיתֵי לְוָת רִיבּוֹנִי quo veniam ad dominum meum, Gen. 33, 14. Sic deinceps תֵּיתֵי venies יֵיתֵי veniet נֵיתֵי veniemus, יֵיתוּן venient, Jes. 47, 9. וייתיין et venient, ותבאנה Jes. 47, 9. וייתין לך תרתין אלין et obvenient tibi duo ista, Jes. 47, 9. Veneta in punctatione hujus verbi, saepe prava sunt. Aphel. Praet. וְהֶבֶל אַיְתִי אַף הוּא et Abel attulit etiam ipse de primogenitis pecorum suorum, Gen. 4, 4. מן איתיך הלכא quis adduxit te huc, Jud. 18, 3. In Venetis prave vox scripta est. לָא אַיְתְיֵהּ non adduxerit illam, Lev. 17, 4. Veneta prave habent אָתְיֵיהּ omissa prima radicali. ארי איתיתא עלי quod adduxisti super me, Gen. 20, 9. לא איתיתי לותך non adduxi ad te, Gen. 31, 39. איתיאו ית אפרשותא attulerunt separationem, Ex. 35, 21. דאיתיאו ממצרים quod adduxerunt ex Aegypto, Gen. 43, 1 ubi Jon. habet דְהַיְתִיוּ. cui simile, quod sequitur. היתיו מאני דהבא adduxerunt vasa aurea, Dan. 5, 3. היתיו לדניאל et adduxerunt Danielem, Dan. 6, 17. היתיו אלך adduxerunt viros illos, Dan. 6, 25 in quibus ה est charac-

[299]) Spectat quidem A. n. ad c. XII. v. 12 Christus ubi eo sensu dicit, *ἐγώ A καὶ Ω, ἀρχὴ καὶ τέλος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος.*

teristica litera ex usu Hebraeorum: למה איתיתון יתיה quare adduxistis eum ad me, I S. 21, 15 etc. Partic. הָא אֲנָא מַיְתֵי en ego adduco diluvium, Gen. 6, 17. Pl. וְאִנּוּן מַיְתָן ipsi adducebant quisque oblationem suam, I R. 10, 25. Infinit. לְהַיְתָיָה ad adducendum, Dan. 5, 2 vel לאיתאה יתנא ad adducendum nos, Num. 20, 5. מלאיתאה ab adducendo, ne adducerent, Ex. 36, 6. באיתיותי עלך in adducendo me contra te, Ez. 32, 10. קדם איתיותך ante adducere te, II S. 3, 13. באיתאותכון בני עממיא in adducendo vos populos alienos, Ez. 44, 7. עד איתאיכון usque adducere vos, Lev. 23, 14. 15. Utrumque Targ. post ת habet cholem, quod in aphel nullum prorsus habet locum. Commodius autem ex forma praecedenti legeretur. Imper. אַיְתֵי לִי צֵידָה affer mihi venationem, i. e. ferinam, Gen. 27, 7. אימר לצפונא איתא dicam septentrioni, affer, Jes. 43, 6. Pl. אַיְתוּ בְּנַי מְרָחִיק adducite filios meos de longinquo, Jes. 46, 3 איתו ית כל מעשריא adducite omnes decimas, Mal. 3, 10. ואיתו ית אחוכון et adducite fratrem vestrum minimum, Gen. 42, 34. ואיתו אלי et afferte ad me Ex. 32, 2. Fut. אַיְתֵי בִּשְׁתָּא adducam malum super domum ejus, I R. 21, 29. עד דאיתי עלוהי donec adducam super eum Ez. 21, 27. אם לא איתניה si non adduxero eum, vel reduxero Gen. 44, 32. ואיתנך et adduxero te, Ez. 38, 16. Sic porro תַּיְתֵי adduces, יַיְתֵי adducet, נַיְתֵי adducemus etc. Ithpehal Praet. דְּאִתּוֹתִיאַת לָךְ quod adducitur tibi Gen. 33, 11. Cholem hic plane insolens est. Sed est loco א. Analogia postularet דְּאִתְאַתְיַת. Hinc euphonia priorem formam extrusit. Apparet id ex Jon. in quo legitur דְּאִתַּתְיָא, quod legendum vel דְּאִתַּתְיַת vel דְּמִתַּתְיָא ex participio, ubi א radicale extrusum. Fut. יִתֵּיתֵי לְוָת אַהֲרֹן tunc adducatur ad Aharonem, Lev. 13, 2. Sic plura ab incipientibus ab א habent vocalem longam sub litera ת characteristica in hac conjugatione. Possit tamen etiam analogice ex forma Ithpehal, quae ex Pehal deducitur, dici יִתְּתֵי pro יִתְאֲתֵי. Quia autem ab אֲתֵי in futuro dicitur אֵיתֵי, inde elisa א fit יִתֵּיתֵי. Sic etiam legi debet ibid. vers. 9 et Lev. 14, 2. יִתֵּיתְיָן בְּחֶדְוָא לְוָתִיךְ adducentur cum gaudio ad te, hebr. מובאות לך Ps. 45, 15. In Venetis prava punctatio est, ut alias saepe in hoc verbo. Ophal, forma passiva, respondens hebraeae conjugationi hophal: unde duo exempla hic occurrunt in Daniele, cum alias in Targ. sit ignota ista conjugatio passiva. Praeter. בֵּאדַיִן גֻּבְרַיָּא אִלֵּךְ הֵיתָיוּ tunc viri illi adducti sunt, Dan. 3, 13. א primam radicalem in י commutari, non est insolitum. ה characteristica est ex usu hebraeo. tzere est propter sequens י. Regulariter esset הָאֳתִיוּ Et fem. וְהֵיתָיִת אֶבֶן חֲדָה et adductus fuit lapis quidam, Dan. 6, 18. Terminatio feminina in chirek, omnino insolens est. Ap Tos. ייתי דלא ידעית eveniat (mihi hoc et illud) ego nescivi, formula jurandi, in TH. Schev. c. 6 f. 36. Eodem lib. c. 9. f. 38 pro eodem hebraice dicitur יבוא עלי אם לא שמעתי וכו'. Sic in Joma c. 1 f. 38.

אֵיתָאָה, *adductio.*

Porro Ti. in infin. pehal dicunt etiam אֱתוֹיֵי *venire* et מֵיתֵי, unde illud בריך מתייך לשלם benedictum sit venire tuum ad pacem, sit felix adventus tuus Sanh. 14a. Keth. 17a. In imper. per aphaeresin primae radicalis, תָּא *veni*, unde illud tantopere frequens, תא שמע veni, audi et in libro Zohar, תא חזי veni, vidi, quibus utuntur, quandq evidentem aliquam explicationem aut responsionem ad praecedentia afferunt. Sic dicit Philippus ad Nathanaelem, ἔρχου καὶ ἴδε, hoc est תא חזי Johan. 1, 47. In TH. pro eo dicitur איתא חמי et in gl. notatur esse לשון קושיא *formulam objectionis.*

אִתְּתָא, אִתְּתָא *uxor, mulier, vira.* Aleph ultimum est formativum generis feminini. Est autem ab hebraeo אשה, literis ש et ת pro more commutatis. Forma cum gemino ת est emphatica et tam in sermone continuato, quam sententiae membris usurpatur. Absoluta et simplex forma rarior est: emphatica frequentior. גבר או אתא aut vir aut mulier, Ex. 13, 29. משכבי אתא concubitu mulieris Lev. 18, 22. בר נש דאתיליד מן אתא filius hominis, qui natus est ex muliere, Job. 14, 1. Emph. לְדָא יִתְקְרֵי אִתְּתָא huic i. e. haec vocabitur vira, quia de viro suo sumpta est, Gen. 2, 23. לאתתא in uxorem Gen. 2, 22. Constr. שׁוּם אִתַּת אַבְרָהָם nomen uxoris Abrahami erat Sara, Gen. 2, 29. Cum Aff. עַל עֵסַק אִתְּתִי propter causam uxoris meae, Gen. 20, 11. ארי אתתך היא quod uxor tua ea sit, Gen. 12, 18. וקרא אדם שום אתתיה et vocavit Adam nomen uxoris suae, Gen. 3, 20. לאדם ולאתתיה Adamo et uxori ejus, Gen. 3, 21.

אִנְתְּתָא *idem quod* אִתְּתָא et נ est loco dagesch, ut saepe. יליד אנתתא natus mulieris Job. 25, 4. מרי אנתתא dominus, maritus mulieris Ex 21, 3. Jon. מרי אנתתיה maritus ejus, ibid. למימר אנתתך sermoni uxoris tuae Gen. 3, 17. Jon. רחימנא ית אנתתי amo ego uxorem meam Ex. 21, 5. Jon. על עיסק אנתתי propter causam uxoris meae, Gen. 20, 11. Jon.

אִתּוּ, אִנְתּוּ *idem.* Invenio tantum hanc formam in pausis sententiarum et quidem cum litera ל ab initio: ודברית יתה לי לאתו et duxissem eam mihi in uxorem Gen. 12, 19, ubi Jon. לאנתו cum נ loco dagesch: Sic Ex. 6, 20 et alibi saepius.

אתו *tres.* In Gem. ואשכחנהו אתו מלאכי et invenit tres angelos, Sanh. 96a. Gl. nihil hic dicit. Elias interpretatur tres. Cujus id linguae sit ignoro.

אתב אַתְבַּשׁ. Non est vox significativa, sed cabalistica, secretam literarum permutationem indicans, ad mysterium aliquod indicandum. Est autem mysterium illud, ut ת ponatur pro א et ש pro ב et sic deinceps, hoc modo:

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת
ת ש ר ק צ פ ע ס נ מ ל כ י ט ח ז ו ה ד ג ב א

Hinc ששך Jer. 25, 26 et 51, 41 idem est quod בבל, quomodo et Jon. ibi transfert. R. David: ששך idem est quod בבל, באלפא ביתא דאתבש per alphabethum Athbasch. Sic et R. Sal. Item מצפץ idem quod nomen tetragrammaton יהוה. Item בקם literae ultimae trium nominum propriorum, אברהם, יצחק, יעקב, idem quod nomen divinum שדי, juxta illud: Et apparui Abrahamo, Isaaco et Jacobo nomine אל שדי, Ex. 6, 3.

אִתְיָטְרוֹן *theatrum*: vide in תאט.

אתך. Quae hujus formae sunt, velut אתיך et אתכותא et alia similia, vide in נתך.

אַתְכְּלָא vide in תכל..

אתל אַתְלִיטָא *athleta*, *ἀθλητής*, *pugil*, *luctator*, dicitur et forma gr. משל לאתליטים שהוא עומד ומתגושש simile est athletae, qui stat et luctatur cum filio regis BR. s. 77. Pl. ב׳ אתליטין שהיו עומדים ומתגוששים duo athletae, qui stant et luctantur coram rege, BR. s. 22.

אתמל אֶתְמָלֵי *heri*. Vide תמל. Sed אתמלי *impleri*, vide in מלא.

אתמהא vide in תמה.

אתן אַתָּנָא *asina*: וחזת אתנא et videns asina ista angelos, Num. 22, 23 hebr. est אתון unde cholem proprie mutatur in kametz. Jon. tamen habet אתנא Sic mox וסטת אתנא et recessit asina de via: ומחא בלעם ית אתנא et percussit Bilham asinam, ibid. et plura ibid. וַאֲמַר בִּלְעָם לַאֲתָנָא dixitque Bilham asinae, Num. 22, 29. הלא אנא אתנך numquid ego sum asina tua? Num. 22, 30. וזריז ית אתניה et accinxit asinam suam, Num. 22, 21. Pl. אֲתָנָן עַסְרִין asinas viginti, Gen. 32, 15. רכבין על אתנן equitantes asinas Jud. 5, 10. ואתנן et asinae et cameli Gen. 12, 16. Emph. וַאֲבַדָא אֲתָנַיָא et amissae fuerunt asinae IS. 9, 3. וחדא מן אתניא et unam asinarum, II R. 4, 22. Veneta communiter habent ex forma אֲתָן unde emph. אֲתָנָא et plur. אֲתָנָן vel אֲתָנַיָא. Sed analogia requirit terminationem kametz, quae succedit in locum cholem hebraici.

אַתּוּנָא ,אַתּוּן *fornax*: תשוינון היך אתון נורא pones eos tanquam fornacem ignis, hebr. תנור Ps. 21, 10. לגו אתון נורא יקדתא in medium fornacis ardentis Dan. 3, 15. באתון נורא דעבדו כשדאי in fornace ignis, quam fecerunt Chaldaei, Gen. 11, 28 in Jon. Emph. כְּתְנָנָא דְאַתּוּנָא sicut fumus fornacis, hebr. כקיטור הכבשן, Gen. 19, 28. Ex. 19, 18 idem לאתונא דנורא in fornacem ignis, Gen. 11, 28 in Jon. למזא לאתונא ad succendum fornacem, Dan. 3, 19.

אַתִּינָא *Athenae*, urbs Graeciae celeberrima: אתו לאתינא venerunt Athenas, Medr. Echa c. 1.

אַתּוּנָא *caligo*, *obscuritas*. Sic praestat scribi, quam אתונא, ut est in Venetis. Nam hebraeum אשון talem formam in chaldaeo postulat, commutatis duntaxat literis ש et ת, ut fieri solet. היך אתונא דחשוכא sicut caligo obscuritatis sive tenebrarum, Prov. 20, 20.

אותניתא *vestes lugubres*:[300] In TH. Sanh. c. 2 sub finem נפק לגביה לבוש אותניתיה egressus est ad ipsum vestibus lugubribus suis indutus. Sic exponit gl. בגדי אבל.

איתנים urbis nomen non procul ab Hierosolymis, cujus frequens mentio in ME. c. 1.

אַתְנַסְיָאָה *immortalitas*, i. e. *ἀθανασία*. In Ar. adducitur ex Aquila graeco interprete, pro hebr. עַל מוּת, Ps. 48 v. ult. Exstat in TH. Mk. 83a. תרגם עקילס אתנסיאה עלם שאין בו מות Aquilas interpretatur *ἀθανασία*, hoc est mundus, in quo non est mors; nempe vocem hebraeam עלמות Ps. 48, 15. Sic in MB. s. 11 scribitur, transferri ab ipso עלמות Ps. 68, 26 et in Mdr. Schir c. 13 eadem vox עלמות. In T. prave scribitur אתנא סירא.

אתר אֲתַר[301] *locus*: אתר כשר לנא למבת locus commodus nobis ad pernoctandum, Gen. 24, 23. 25. ואתר כשר לגמליא et locum commodum pro camelis, Gen. 24, 31. באתר קדיש in loco sancto, Ex. 29, 31. מאתר קדיש de loco sancto, Eccl. 8, 10. Emph. וַאֲשַׁוִּי לָךְ אַתְרָא et disponam tibi locum, Ex. 21, 13. באתרא הדין in loco hoc, Gen, 20, 11. ולא תשבוק לאתרא neque remittes loco isti, Gen. 18, 14. לאתרא חד in locum unum, Gen, 1, 9. Cum aff. וְאֵהָךְ לְאַתְרִי et ibo in locum meum, באתרנא in loco nostro, Gen. 29, 26. איזל לך לאתרך ito tibi in locum tuum, Num. 24, 11. תטלון מאתרכון proficiscemini e loco vestro, Jos. 3, 3. על אתריה in locum suum ibit, Exod. 18, 23. לאתרהון in locum suum, Num. 32, 17. Plur. ית כל אַתְרַיָא omnia loca ista, Deut. 12, 2. בכל אתריכון in omnibus locis vestris, Amos 4, 6. לאתריהון secundum loca ipsorum, Gen. 36, 40. Ap. Rab. באתר דלית גבר תמן הוי גבר in loco ubi non est vir, tu esto illic vir, T. Ber. 63a. Contra: באתר דאית גבר תמן לא תהוי גבר in loco, ubi est vir, tu ne esto vir, ibid. Nempe ubi quis officium suum recte facit, tu ne efferes te supra illum, ut illum vel contemnas, vel loco movere cogites.

אַתּוּר *Assyria*: ומלך באתור et regnavit in Assyria, Gen. 10, 11 in Jon. מלכא דאתור rex Assyriae, Num. 24, 22 in Jon. מעלך לאתור a quo ingrederis in Assyriam, Gen. 25, 18 Jon. Praestat scribere ת cum dagesch, ad differentiam אֲתוּר *gressus*, ut et hebraice.

אַתּוּרָאָה *Assyrius*: מֵאַתְרָא הַהוּא נְפַק אַתּוּרָאָה ex loco isto prodiit Assyrius, Gen. 10, 11.

אַתּוּרַיָא *idem*, Gen. 10, 11 in TgH. Gen. 25, 18 et alibi saepe.

אַתְרוֹג vide in תרג. אֲתַר vide in נתר.

אַתְּתָא ,אִתְּתָא vide supra in את. אֲתוֹי vide ibid.

---

300) *ὀθόνιον*.

301) Nonnullis compositum est vocabulum ex תרע *porta* et א seu על ut idem valeat, quod א־תרעה *ad portam situs locus* i. e. urbs s. oppidum. Dicitur autem et de oppido s. urbe et de quoque alio loco habitato sive urbs sive vicus vel pagus sit. Quamobrem ego ad arab. أَثَّرَ *vestigia sui relinquit*, *notam impressit* (cf. J. Willmetii Lex. arab. s. v. item Cast. Heptag. p. 258) vocem vertere malim, ut quemque locum denotet, in quo morandi et incolendi vestigia homines reliquerunt.

Abbreviaturae literae א.

א 1) Servile quandoque ab initio est. (cf. annot. nost. ad lit. א). 2) אל vel אדני *deus*, *dominus*, pro nomine tetragrammato apud Cabalistas. Unde et Reuchlinus lib. 3. Cabalae scribit: א, nota summarum et altissimarum rerum, quae primo effluxu divinae bonitatis subsistunt: vide locum. 3) אחד vel אחת *unus*, *unum*: *primus*, *primum*, i. e. ראשון ut: אין גם א' שיכחיש את זה non est vel unus, qui id neget. Item, א' בפה וא' בלב unum in ore, aliud in corde. Item יהוה א' ושמו א' dominus unus est et nomen ejus unum est. Apud Masorethas etiam frequens est. 4) אמר *dicit*, *inquit*. In exordio orationis alicujus usurpari solet; in continuato sermone copula ו praefigitur, וא' et dicit, vel potius ואמ', resecta tantum ultima litera et sic ad improprias abbreviaturas pertinet. Sequi autem sic fere solet nomen ejus, qui dicit, aut cujus verba proferuntur. Aut pluraliter וא' i. e. ואמרו et dicunt. 5) אלף *mille*, sed rarissime: nam hunc numerum integra voce eloqui solent: ut שנת אלף ליציאת מצרים anno millesimo ab exitu Aegypti: משנת ג' אלפים תמ"ח ab anno ter millesimo 448. 6) אויר *aer*, *aura*, secundum elementum, apud physicos interdum. 7) אדם *homo*, sed id saepius in abbreviatura conjuncta, veluti אב"ו, i. e. אדם בשר ודם homo caro et sanguis.

א"א 1) אני אומר *ego dico*. Utuntur Rabbini, quando autoris alicujus sententiam corrigunt vel refutant, aut notam vel animadversionem in eam ponunt. Cum praefixa copula, וא"א at ego dico. 2) אדני אבי *dominus parens meus*. Frequens est in Kimchii commentariis, ubi patris sui R. Joseph Kimchii expositionem ad locum aliquem scripturae affert. Subsequi solet ז"ל, quod vide suo loco. 3) אמר אליהו *inquit Elias*. Interdum אליהו אשכנזי Elias Germanus. Obvium passim est in Eliae Levitae scriptis et in animadversionibus ejus ad Michlol R. Davidis Kimchi. 4) אחד אמר *unus dicit*: vel אחר אמר *postea dicit*: vel אחרים אומרים *alii dicunt*, vel אי אמרית *si dixissem*, *si dixero*: vel אי אמרת *si dixeris*, quae duo apud Talmudicos saepe occurrunt. 5) אופן אחד vel אופן אחר *modus unus*, vel *modus alius*. In commentariis R. Levi obvium. 6) אי אפשר *non est possibile*. Cum praefixis servilibus, וא"א et impossibile est; שא"א quod impossibile sit. אי non, per apocopam, ut in illis אי כבוד non gloria, inglorius; 1. Sam. 4, 21 אינקי innocens, Job. 22, 30 et integre, ואין et nonne, numquid? 1. Sam. 21, 9. 7) אי בעית *si volueris*, *si mavis*, *si cupias*. Sequi solet אימא *dicam*, quod idem valet atque אמר hebr. בעא sive בעי idem quod hebr. רצה, בקש. Quandoque occurrit sub forma א"א quandoque א"בא. Praeponitur ו copula. Talm. 8) אמן, אמן *amen*, *amen*. In fine precum. 9) אשת איש *uxor viri*. Sic vocatur adultera, quae uxor unius propria, alterius quoque fit per scortationem aut adulterium. Usus ejus frequens est in materia divortii aut scortationis, ap. Rabb. vulgares et Talm. Cum servili בא"א cum uxore adultera. 10) אי אמרת *si dixeris*, *si dicis*, sc. sic, tunc bene est. 11) אברהם אבינו *Abraham pater noster*.

אא"א: אלא אי אמרת *sed si dicis*, sc. ita tunc objectio mea stat in loco suo, nec dum dissoluta est. Sic proxime praecedenti formae subjici solet, Talm. Item אמן *amen repetitum ter*, apud Rabbinos.

אא"ב: אי אמרת בשלמא *si ita dicas*, *in pace*, *sc. quiescit objectio*, *consentis mecum*, *nihil contrarii*, *est*, vel *continet tua sententia*, *recte est*, *bene dicis*, Talm.

אא"ל: Vide paulo ante in א"א.

אא"כ: אלא אם כן *nisi quod sic*, *nisi alioqui*, *sed cum ita sit*, *tantummodo si ita sit*. Prior vox saepe integre scribitur אלא א"כ.

אא"ס: אמן אמן סלה *amen*, *amen sela*. In fine precum aut piorum votorum poni solet.

אא"ע: אברהם אבן עזרא Abraham Aben-Esra: Fuit theologus et astronomus insignis, de quo infra plura dicentur.

אא"עה: אברהם אבינו עליו השלום *Abraham pater vel patriarcha noster*, *super quo sit pax*, i. e. *qui in pace quiescat*. Perperam, ut puto, quidam exponunt duas primas literas אמר אברהם dicit Abraham. Nam si hic fuit doctus aliquis insignis, extra patriarcham et prophetas, non tribuerent ipsi sequentem euphemiam, quam tantum Mosi, patriarchis et prophetis tribuere solent: si patriarcham intelligant, tum repugnat consuetudini Hebraeorum, qui de Abrahamo patriarcha non solent loqui sine cognomento אבינו. Pro primo א integre legitur nomen אברהם in libris precum.

א"ב: אלפא ביתא *alphabetum*. Masorethae utuntur, quando dicunt א"ב מאותיות גדולות Alphabetum ex literis majusculis vide in principio Geneseos et libri primi Paralip. Item א"ב מן חד חד משמש א"ב ב"ג ג"ד Alphabetum vocum singularum, quibus servit, hoc est quae incipiunt ab אב, בג, גד etc. Cum litera servili ab initio, ב"אב ח' octo sunt in alphabeto. Sic notatum ad vocem עדיות testimonia, Ps. 119, 36. Octies sc. istam sic in isto psalmo reperiri, nempe in literis פרץ ב"ן דמ"ה quae ob id signi loco ponuntur.

א"ב א"ב א"ב: אחד בתורה, אחד בנביאים, אחד בכתובים *unum in lege*, *unum in prophetis*, *unum in hagiographis*. Sic loquuntur Masorethae de voce quapiam, quae hac vel ista forma ter tantum in Scriptura occurrit, semel in lege Mosis, semel in prophetis et semel in hagiographis.

אב"א: vide supra in א"א, num. 7.

א"בבי: אתרוג, בצים, בשר שמן, יין ישן *malum citreum*, *ova*, *caro pinguis*, *vinum vetus*. His non vescuntur pridie festi propitiationis, quod vocant יום הכיפור Talmud. Jom. 18a.

א"בד: אב בית דין *pater domus judicii*. Ut intelligatur, qualis hic fuerit, paucis consistorii antiqui formam explicabo. Erat olim consistorium judiciale triplex: ex tribus, ex viginti tribus, ex septuaginta et uno judice. Consistorium trium, a sapientibus institutum fuit in locis, ubi pauciores quam centum viginti בעלי בתים patres familias erant. Unde illud Rabbinorum: אין בית דין פחות משלשה כדי שיהא בו רוב ומיעוט אם יחלוק אחד מהם i. e. consistorium non constat paucioribus quam ex tribus, ut sit in eo plus et minus, si unus illorum dissentiat, i. e. duo semper sint consentientes. Item

שנים שדנים אין דיניהם די' duo qui judicant, ipsorum judicium non est judicium, i. e. legitimum. Item אל תהי דן יחידי ne judicato solus. Hoc consistorium judicabat tantum דיני ממונות lites pecuniarias. Consistorium viginti trium judicum erat in locis, ubi centum viginti et plures patres familias Israelitae habitabant, judicabatque דיני נפשות judicia animarum, i. e. criminalia, vitam concernentia. Vocatum fuit סנהדרי קטנה synedrium minus et exercuit judicium in portis urbis, juxta illud: „Constituite in porta jus", Amos. 5, 15. Consistorium septuaginta et unius erat tantum Hierosolymae, et vocabatur סנהדרי גדולה synedrium magnum, item בית דין הגדול שבירושלים domus judicii magni hierosolymitani. Hinc in Talmud: סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד וקטנה של עשרים ושלשה sanhedrin magnum erat ex septuaginta et uno, parvum autem ex viginti tribus. Sanh. c. 1 in initio. Synedrium magnum ex lege fuit, juxta illud: „Congrega mihi septuaginta viros e senioribus Israelis, quos nosti esse seniores populi ,et moderatores eius: assume eos ad tentorium conventus, ut sistant se ibi TECUM", Num. 11, 16. En septuaginta, qui debebant se Mosi adjungere, unde facti septuaginta et unus. Moses autem fuit ipsorum caput, dux, praeses, praefectus, praetor summus. Sic deinceps post Mosen sapientissimus omnium electus fuit in caput, qui dicebatur ראש הישיבה. Caput Scholae vel Academiae, caput curiae item נשיא princeps, fuitque loco Mosis. Qui autem inter LXX reliquos sapientia et autoritate praecellebat, is adjungebatur משנה Secundarius principi, sedebatque ipsi ad dexteram, ac dicebatur אב בית דין pater consistorii vel ordinis senatorii. Hi duo soli sedebant, nonnihil a reliquis senatoribus sejuncti, qui deinceps quasi semicirculum constituebant, ut duo ista capita omnes possent conspicere. De hac re textus Juris: סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה, ושני סופרי הדיינין עומדין לפניהם אחד מימין ואחד משמאל וכותבין דברי מחייבין ומזכין i. e. Sanhedrin erat instar dimidiatae areae circularis, ut se invicem possent conspicere. Duo scribae erant ante ipsos. Unus ad dextram, alter ad sinistram, et scribebant verba condemnantium et absolventium, Sanh. 36b in Misna. Hinc Rambam scribit: והם יושבים בכמו חצי גורן בעיגול כדי שיהיה הנשיא עם אב בית דין רואין כולן ipsi (senatores) sedebant quasi forma semicirculari, ut princeps cum praetore videre possent omnes. V. Rambam sive Maiemonem parte quarta et Rabbi Bechai Num. 11 et Talm. hier. c. 1 fol. 19.

א"בה: אמר ברוך הוא *dicit benedictus ille*, scil. *deus*. Saepius Rabbini dicunt קב"ה vel הקב"ה aut אהב"ה אמר הקדוש ברוך הוא dicit sanctus benedictus ille.

א"בו: אדם בשר ודם *homo caro et sanguis*, homo carnalis et mortalis. Pro אדם quandoque dicunt אנוש.

א"בי: אתרוג, בצים, יין ישן *malum citreum, ova, vinum vetus;* v. paulo ante אב"י.

א"ביה: אליעזר בר יוסי הגלילי *Elieser filius Rabbi Jose Galilaei.*

א"ביי: אשר בך ירחם יתום *quia in te benedictionem consequetur pupillus.* Versus biblicus est ex Hos. 14, 14. Ap. Talm. est nomen celebris doctoris Abbai, qui ex eventu hoc nomen accepit. Antequam nasceretur, moriebatur pater ejus: ubi natus esset, illico moriebatur mater ejus. Nomen ipsi proprium fuit נחמני Nachmani, q. d. „consolabitur me deus ob amissos parentes." At eum Rabba, alterius Nachmanis filius, eum educandum susciperet, imposuit ei nomen אביי Abbai, (ב leniter sive aspirate pronunciato) desumptum ex capitalibus literis superioris versiculi, boni ominis causa, tum etiam ne putaretur esse filius aut nepos istius Nachmanis, cujus filius Rabba eum educaverat. Legitur in commentario ad libellum מעמדות officiorum, in libro הליכות עולם f. 5b. (Hoc nomen originem cepisse videtur ex voce arabica أبي, quae est deminutiva vocis أب. *Dr. M. Landsberger.*

א"ביע: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה *emanatio, creatio. formatio, factio sive ποίησις.* Cabal.

א"בר: אב בן רוח הקדש *pater, filius, spiritus sanctus.*

א"ג: אית גרסין *sunt legentes vel docentes*, i. e. quidam legunt vel docent, Rab. 2) אגב גררא per occasionem.

אג"לא: אתה גבור לעולם אדני *tu potens es in aeternum domine.* Est nomen divinum cabalisticum, ipsis AGLA dictum quo deum ab omnipotentia denominant. Meminit Galatinus de arcanis lib. 2 c. 15. Sunt qui putant, per primum א indicari אחדות unitatem, scilicet essentiae divinae per ג שלש trinitatem personarum, per reliquas duas literas nomen אל i. e., deus, q. d. deus unus essentia et trinus personis.

אג"ס: אית גרסת ספרים *est lectio librorum*, in quibusdam libris legitur. Usurpatur, quando diversa vocis alicujus lectio adducitur.

אג"ר: אית גסות רוח *est elatio spiritus*, ap. Rabb , quando stoliditatem hominis reprehendunt.

אג"ש: אית גזרה שוה *et decisio aequalis, par ratio.* Sic loquuntur, quando a paribus sive comparatis argumentantur.

א"ד: איכא דאמרי *sunt qui dicunt, quidam dicunt.* Talmudicis in usu est, quibus pluralis constructus pro absoluto familiaris. איכא talmudicum est, idem quod chaldaice אית et hebraice יש. Inde ליכא non est, non sunt ex לא et איכא contractum.

אד"ו: Apud chronologos sunt literae numerum significantes, א est dies primus: ד quartus: ו sextus. Hi dies sunt פסולים rejectitii et reprobi, ut primus dies anni in eos incidat, propter computationem festi Paschatis. Vide Scaliger. in de Emend. Temp. f. 603 edit. 1.

אד"ם: Non est abbreviatura propria, sed nomen אדם homo, cujus literae cabalistice designant tres has אדם דוד משיח i. e., Adam, David, Messias, dicentes, animam Adami per סוד הגלגול secretum revolutionis sive metempsychosin, migrasse in Davidem, Davidis in Messiam, qui adhuc lateat propter peccata Judaeorum. Talmudici in tractatu Sota f. 5 scribunt, אדם dici, quod fit אפר דם מרה cinis, a corruptibilitate; sanguis, a vitalitate; fel, a calamitate. Sic S. Cyprianus graecam scripturam (hebraice enim ignarus fuit) explicans in libro de montibus Sina, adversus Judaeos scribit, primum hominem a quatuor cardinibus orbis nomen adeptum, ut *Ἀδάμ* diceretur. Nam A est *ἀνατολή* oriens: D, *δύσις* occidens: A *ἄρκτος* septentrio: M *μεσημβρία* meridies. 2) אמונה דבור מעשה fides, sermo, opus.

אד"המ: אמר דוד המלך עליו השלום *dicit David, super quo sit pax*, i. e. *qui in pace quiescat.* David, sc. rex et propheta: vide infra עה.

א"ה: 1) אמר הפסוק *dicit versus*, sc. *biblicus.* Pasuk vocant proprie versiculum capitis biblici, sed per synecdochen ad totam Scripturam sacram seu universum textum biblicum

extendunt. Inde בעל המסוק dicitur, qui in lectione textus biblici optime versatus et exercitatus est, ejus quasi dominus existens, eumque ad usum producens quandocunque vult et libet. 2) אפילו הכי *etiam sic, etiamnum, attamen, adhuc, quanto vel multo magis.* Sic cum servili, וא"ה: quandoque plenius scribunt וא"פה. Talmud. 3) אי הכי vel אי היך *si sic, num sic, num ita sit.* Talmud. 4) אליהו הנביא *Elias propheta.* 5) אומות העולם *nationes mundi.* Sic vocantur omnes populi, quicunque non sunt Judaei sive Israelitae.

אח"בה: vide supra in אבה.

א"ו: איסור והיתר *vetitum et licitum.* Usurpant, ubi de cibis vetitis aut licitis agunt.

א"ויר. אוכ"יר vide paulo infra in אכ"יר.

א"ז: אור זרוע *lux sata vel orta.* Nomen libri est ex Ps. 97, 11. Inde הגהות animadversiones petitae sunt in compendiis tractatuum talmudicorum Rabbi Ascher. Cum servilibus ab initio מא"ז ex Or saruah, בא"ז in libro Or saruah etc. Autor ejus est רבי יצחק מוויאן Rabbi Isaac de Vienna, qui floruit circa annum Christi 1240. Item 2) אמר זה *dicit iste.* 3) אם זה *si hoc vel illud est.*

א"ל: אמרו זכרונם לברכה *dicunt, quorum memoria sit in benedictione.* Subaudi, חכמים sapientes, vel רבותינו Rabbini nostri: haec enim vocabula, tanquam nota, compendii causa omittunt. Cum literis servilibus, וא"ל, et dicunt, שא"ל quod dicunt. Interdum etiam א valet אבותינו patres, majores nostri.

א"ח: אחד חסר *unum est deficiens.* Masorethae sic loquuntur de voce, quae defective, i. e. sine ו vel י scribitur. De illis enim literis tantum dicunt חסר ומלא defective et plene, quando sc. in media voce vel exprimuntur vel omittuntur. Pro א quamlibet literam numeri loco ponunt. Invenio in Masora parva cum reliquis literis semper scribi חס', pro plurali חסרים defectivae. Sic ad vocem בְּרִיָּא notant, י"ג חס' i. e. tredecim חסרים defectivae sunt, sc. sine ו in medio. 2) ארח חיים semita vitae. Liber magnus est ejus nominis, quem composuit יוסף קארו Joseph Karo, magnae autoritatis. Inde alius compositus in formam aphorismorum aut thesium, cui titulus שלחן ערוך mensa disposita. Ejus sunt quatuor partes, prima אורח חיים *semita vitae,* in quo describuntur omnes ritus sacri: altera יורה דעה *docens scientiam,* in quo agitur de ritibus, juribus et differentiis circa cibos et potum: circa idololatriam, usuram et alia: tertia חשן המשפט *pectorale judicii,* in quo tractatur jus civile. Quarta אבן העזר *lapis auxilii,* quae agit de matrimonialibus. Hae partes abbreviate saepe citari solent, ut singulis locis indicabitur. Cum servili, בא"ח in Orach chajim.

אח"ל: Vide paulo ante in א"ל.

אח"כ: אחר כך. אח"כא *postea, deinde.* א in fine valet אמר dicit. Notant alii, ח aliquando omitti. Dubito: nam א"כ aliud valet, ut mox videbitur.

אט"בח: *Atbach.* Non est abbreviatura, sed vox fictitia cabalistica, qua ratio scribendi arcana comprehenditur. Atbach vocatur ratio alphabethi, qua ט sumitur pro א, et ח pro ב, et sic deinceps, ac contra א pro ט etc. Dividitur hoc modo alphabetum in tres classes: prima continet literas, quarum binae semper constituunt in numero 10, altera, quae centum: tertia, quae mille, hoc modo:

10	10	10	10
דו	גז	בח	אט
100	100	100	100
יצ	כפ	לע	מס
1000	1000	1000	1000
קץ	רף	שן	תם

En omnes alphabethi literas, praeter ך נ ה, cum quibus nulla alia litera potest combinari, ut superior aliquis numerus exprimatur. Bene quidem in se geminatae id faciunt ut duo ה valent 10, duo נ 100, duo ך 1000. Ac sic nulla ipsarum fieret permutatio, sed sumeretur ה pro ה etc. quod esset inconveniens. Ergo pro pari literarum sumuntur נה, quae invicem permutantur, et remanet ך viduatum. Exemplum: גה iste, Ez. 47, 13 sumitur pro זה. Nam ג et ז per modum אט"בח inter se commutantur, ut vult Kimchi in commentariis. Inde Chaldaeus reddit quoque per דין iste. Sic לגב in praedam, Ez. 25, 7 pro לבז et אבחת חרב mucronem gladii, Ez. 21, 15 al. 20 quidam explicant per Atbach pro טבחת mactationem. Meminit Rabbi Sal. et Kimchi in commentariis. In Salomone legitur: „Qui delicate enutrit servum suum, finis ejus erit, ut sit מנון, Prov. 29, 21. Quid מנון? Per Atbach idem est, quod סהדה, testimonium, h. e. finis ejus testabitur de ipso, q. d. tandem videbit dominus ejus, se delicata et remissa educatione; servum protervum et contumacem educasse. Nempe מ convertitur in ס, ex combinatione מס: utrumque נ in ה et ו in ד. Exstat hoc exemplum in Tr. Succa 52b. Vide et infra in את"בש.

א"י: ארץ ישראל *terra Israelis, terra Canaan.* Cum literis servilibus, ב"אי in, ל"אי ad, מ"אי ex, ו"אי etc.

א"יג: אמר יהודה גדליה *inquit Jehuda Gedalia.* Scripsit animadversiones quasdam in Zohar.

א"יה: אם יעזור השם *si juverit dominus, deo juvante:* vel אם יגזור *si decreverit, permiserit deus:* vel אם ירצה *si voluerit, volente deo.* השם nomen illud, sc. divinum et ineffabile יהוה, quod sic cognominare solent. 2. אם יש השלום *si pax est.* In epistolis uti solent, pro eo quod nos dicimus, si vales, an recte valeas.

א"ית: אדני יתברך שמו *dominus deus, cujus benedictum sit nomen.* י etiam valet יתעלה *exaltetur.*

א"כ: אם כן *si sic, quod si ita est.* Illationis nota est. In Talm. saepe praefigitur ד, ut דא"כ quod si ita se res habet. Quidam putant, denotare etiam אחר כך *postea.* At ego illud nunquam aliter legi, quam cum inserto ח, hoc modo אח"כ et cum servili וא"חכ *et postea.* Diligentissimus Mercerus existimat in initio commentariorum Kimchi in Joëlem, olim scriptum fuisse ואכ, quod imperitia describentium postea plene scriptum sit ואם כן, quod sic istae literae accipi soleant. Sensus tamen omnino postulat, ut ibi dicatur ואחר כן et postea, quod scribendum fuerat וא"חכ.

אכ"יר: אמן כן יהיה רצון *amen, sic esto voluntas* sc. *dei: sic fiat, sic ratum esto.* Quandoque interponitur ו, ut א"וכיר pro וכן et sic: quandoque omittitur כ, ut אי"ר, ubi ו valet וכן. In fine precum et cujuscunque pii voti usurpari solet.

אכ"מ: אין כאן מקומו *non est hic locus ejus.* Usurpant, quando doctrinam aliquam in alium locum tractandam rejiciunt. כאן in Targ. usurpatur pro hebr. (מן, unde et מכאן *hinc,* pro מפה.

אכ"מה: אם כן מה הגיד *si ita est, quid indicavit.*

א"כע: vide infra in כ"ע.

א"ל: אמר לו *dixit, respondit ipsi*, talmudice אמר ליה vel pluraliter אמרו להם dixerunt, responderunt ipsis, talmudice אמרו להו ubi להו per apocopam pro לחון, quod chaldaice usurpatur pro heb. להם. וא"ל i. e. ואין לומר et non est dicendum.

א"לבם: *Albam*. Non est abbreviatura, sed species cabalistica, qua una litera sumitur pro altera, et quidem, א pro ל, ב pro מ et sic deinceps, et contra, quarum integra constitutio sic est:

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ
ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת

Meminerunt hujus speciei Rabbi Sal. et Aben-Esra Jes. 7, 6 ubi dicunt, quosdam interpretes nomen proprium טבאל, quod ibi legitur, interpretari per רמלא per speciem commutationis אלבם albam. Ramla autem iste fuit filius Remaljahu. Sed Aben-Esra addit וזה הבל fumum esse eam expositionem. Vide et infra in ת"בש.

א"לכ: אם לא כן *si non sic*, alioqui. Cum servili, וא"לכ quod si non ita est: שא"לכ idem.

א"מ: 1) ארץ מצרים terra Aegypti: Rab. 2. אחד מלא *unum plenum*. Apud Masorethas, quando significant vocem plene cum ו vel י in medio scriptam esse. Unde א"מ וא"ח unum plenum, alterum חסר deficiens est. Pluraliter מלאים. Observo et hic in Masora parva semper scribi מ"ל pro מלא vel מלאים, ut et supra in א"ח dixi, sic Gen. 2, 12 ad vocem ותוצא notant, ג' ב' מל וא' חסר i. e.. tria (sic reperiuntur) duo plena et unum defectivum. 3. אבינו מלכנו *pater noster, rex noster*. In libris precum, et alias ubi formae precum exprimuntur. 4) Apud chronologos א est unum, מ est מחצית, nempe hora prima et dimidia est initium Tekuphae sive solstitii aestivi in mense Tammus sive Junio.

אמ"ה: אמר השם *dicit DOMINUS* et tunc aliquando adjicitur י in fine, pro יתברך *benedictus sit*. Quandoque valet אמר הכתוב *dicit scriptura sacra*.

אמ"ן: אדני מלך נאמן *dominus-deus rex fidelis*. Apud Cabalistas sic exponitur vox אמן. Unde benedicent sibi באלהי אמן, Jes. 65, 14 i. e., in deo domino rege fideli. Hinc et ap. Talm. legitur, מאי אמן quid est אמן? Respondit Rabbi Chanina, אל מלך נאמן deus rex fidelis: Sanh. 111 a.

אמ"ש: אש, מים, שמים *ignis, aqua, coelum* sive aer, quae tria in libro Jetzira statuuntur rerum in hoc mundo principia.

אמ"ת: איוב משלי תהלים Job, Proverbia, Psalmi. Apud Masorethas in usu est, quando vocem aliquam ex tribus hisce libris adducunt. Pro תהלים dicunt etiam contracte תלים. 2. אלה הדברים, מלכים, תרי עשר Deuteronomion, Regum-liber, duodecim prophetae minores. Sic sumitur in Masora ad vocem עשה, Ex. 15, 11 ubi observandum, Tsere illic vocari Kametz parvum.

א"נ: אם נאמר quod Talmudici efferunt, אי נימא *si dixerimus*. 2) אי נמי *si etiam, sic etiam*. Talm.

אנ"ך: אוריתא, נביאים, כתובים lex, prophetae, Hagiographa. Apud Masorethas in usu est, quando significare volunt, vocem aliquam ter reperiri, semel in lege (quae chaldaice dicitur אורייתא, hebr. תורה) semel in prophetis, semel in Hagiographis. Sic ad והבל Gen. 4, 4 notatum ג' אנ"ך tria sunt etc. Idem significant per א"ב א"ב א"ב ut supra positum.

אנ"סו: אמן נצח סלה ועד *amen in saecula sempiterna saeculorum*. Clausulis librorum, quae in pium votum exeunt, adjici solet.

א"ס: אמן סלה *amen, selah*, i. e., *sempiternum*: preces sic claudi solent. Quandoque triplicari solent, אא"א סס"ס. 2. אין סוף *non finis, sine fine, infinitus et aeternus*. Periphrasis dei infiniti et aeterni, apud Cabalistas. Unde saepe adjungitur ipsi ב"ה pro ברוך הוא benedictum illud ens infinitum. Sic in libro שפע טל saepe occurrit.

א"סף: אתנח, סוף פסוק *Athnach, Sophpasuk*. Apud Masorethas in usu est, quando notant dictionem aliquam ob accentum minorem pausantem, veluti sakeph katon, rebbia, tipcha aut alium, scribi cum Kametz, aeque ac in athnach et sophpasuk pausis majoribus, quarum proprium sic voces afficere. Exempli causa, ad הפסח Num. 9, 2 notatum: ל' קמץ וכל אס"ף דכו' i. e. non reperitur sic amplius et est cum kametz, et omne athnach et sophpasuk ipsi simile est: hoc est פסח scribitur hoc tantum loco cum kametz loco saegol, propter accentum tiphcha, at cum majoribus pausis athnach et sophpasuk semper habet kametz. Porro sophpasuk ipsis est, qui alias dicitur silluk, virgula scilicet recta, ultimae cujusque versus voci apposita. Sic et grammatici dicunt, voces indeclinabiles nunquam venire באס"ף, cum pausis athnach et sophpasuk: sunt enim מלות הדבק dictiones adhaesionis, quae aliis semper adjunguntur.

א"ע: אבן עזרא Aben-Esra. Insignis fuit theologus, astronomus et philosophus, qui commentaria praeclara in tota Biblia scripsit. Proprium ejus nomen est Rabbi Abraham bar Rabbi Meir ben Esra, ut ipsemet se appellat in fine commentarii sui in prophetas minores. Patrem habuit Rabbi Meir, avum Esra. Interea tamen nomine עזרא Esra respicit ad nomen proprium lapidis, cujus mentio 1. Sam. 7, 12 qui dictus fuit אבן העזר lapis auxilii. Sic ipse fuit lapis auxiliaris ad firmandam theologiam et philosophiam in populo suo. Has enim duas scientias maxime suae genti illustravit. Commentarium suum in duodecim prophetas minores absolvit in urbe Rhodo, anno Christi 1145 et anno praecedente commentarium in Danielem. Commentarii in Jeremiam meminit Jes. 49, 1. Mortuus anno aetatis suae septuagesimo quinto. Ob insignem doctrinam et sapientiam fuit κατ' ἐξοχὴν dictus החכם ὁ σοφός sapiens. Abben arabica appellatio est, qua plures Arabes appellantur. 2) אמר עולא *dixit Ula*: apud Talmud. (V. annot. nost. supra p. 10.)

א"ע ג: אף על גב *etiamsi, tametsi*. Additur interdum ב in fine, אע"גב: ab initio serviles דא"ע, ואע"ג quod etsi.

אע"צ: Duae abbreviaturae sunt: א"ע jam vidisti: de צ"ע vide suo loco.

אע"פ: אף על פי *quamvis, etsi, etiamsi, licet*. A fine quandoque additur י ut אע"פי: additur et כ pro כן sic, ut אע"פכ licet ita sit: tamen, nihilominus tamen. Cum servilibus, וא"עפ, שא"עפ quod etsi.

אפ"ה: Vide supra in א"ה.

אפ"ס: אחד פסוק סימן *unus versus signum est*. Masorethae utuntur, quando versum aliquem biblicum pro memoriali signo certarum vocum adducunt, quae aliter in hoc et aliter in illo loco reperiuntur. Exempli causa: in uno loco legitur, אשר אנכי יושב בקרבו „in cujus medio ego habito Gen. 24, 3 et alio in loco, אשר אנכי יושב בארצו „in cujus

terra ego habito," ibid. v. 37. Ad priorem locum notarunt, קדמאה אנכי יושב בקרבו תנינא אנכי יושב בארצו וא"פס כי אני יהוה בקרב הארץ i. e. „prius, ego habito in medio ejus: alterum, ego habito in terra ejus", unus autem versus signum est: quia ego *DOMINUS* in medio terrae. Sensus: in hoc versu memoriali, qui legitur Ex. 8, 18 voces symbolicae sunt בקרב הארץ quae in memoriam revocant, priori loco Geneseos legi בקרבו in altero, בארצו, quia in versu isto memoriali praecedit בקרב, sequitur הארץ.

א"צ: אין צריך *non est necesse.* Sic fere sequi solet ל, vel infinit., ut mox. 2) ארץ צבי *terra decoris* i. e. *Judaea, terra israelitica*, quae sic passim in sacris literis vocatur, ut Ex. 20, 6. Dan. 11, 16.

א"צל: אין צריך לומר *non est necesse dicere.* Rabbinis passim usitatum, qui in infinitivo dicunt לומר pro לאמור. Sic אין צריך לברך non est necesse benedicere.

א"ק: איכתיב קשה *scriptum durum vel difficile est.* Ap. Talm. in usu est, quando locus aliquis scripturae difficilis objicitur, qui in utramque partem disputari potest, קשה durum, difficile vocant id, quod in contrariam sententiam objicitur: קשיא *objectio, quaestio contraria:* מקשן *opponens, objectionem difficilem proponens.* אכתיב per syncopam ex forma passiva Ithpehal dicitur pro אתכתיב idem etiam per apocopam frequenter dicitur איכתי. 2) אמר קרא *dicit scriptura.* Cum servili, דא"ק quod dicit scriptura vel קרא מקרא vocatur S. s. a legendo, quasi lecturam dicas, quia ab omnibus legi debet. קראים lectores scripturae sacrae. Secta olim fuit, quae nudo textui Biblico addicta erat, ac traditiones omnes rejiciebat.

א"קבו: אשר קדשנו במצותיו וצונו *qui sanctificavit nos praeceptis suis et praecepit nobis.* Formula communis est, quae in exordio precum usurpari solet, unde compendii causa eam in libris precum saepe sic signant.

ארא"ריתא: אחד ראש אחדותו, ראש יחודו, תמורתו אחד i. e. *unum, principium unitatis suae, principium singularitatis suae, vicissitudo ejus unum.* Apud cabalistas discriptio est dei aeterni, immutabilis, unici et semper sibi similis. Meminit Reuchlinus lib. 3. Cabalae.

א"ר: אמר רבי *inquit rabbi*, vel רב Raf. Pluraliter אמרו רבותינו dicunt Rabbini nostri et tunc sequi solet ז"ל, de quo suo loco.

אר"גמן: אוריאל, רפאל, גבריאל, מיכאל, נוריאל *Uriel, Raphael, Gabriel, Michael, Nuriel.* Nomina propria angelorum sunt, quos tradunt ferre currum Majestatis divinae, qui etiam deum comitati sunt, cum descenderet in montem Sinai, tanquam signiferi quatuor, ut Israelitae quatuor vexillis profecti sunt. Michael dextram occupabat, Gabriel sinistram, praecedebat Nuriel, sequebatur Raphael. Meminit autor libri Zeror hammor, i. e. fasciculi myrrhae, in principio libri Numerorum. Vide etiam Reuchlinum lib. 3. Cabalae.

א"רזל: Vide paulo ante in א"ר.

אר"יבל: אמר רבי יהושע בן לוי *inquit rabbi Josua filius Levi.* Talm.

א"רל: אמר ריש לקיש *dicit Resch Lakis.* Nomen proprium insignis doctoris Talmudici.

א"רמע: אש, רוח, מים, עפר *ignis, aer, aqua, terra.* Nomina quatuor elementorum apud physicos Hebraeorum.

א"רש: אמר רבי שמעון *dicit rabbi Schimeon*, Talm.

ארש"בג: אמר רבי שמעון בן גמליאל *R. Schimeon inquit filius Gamalielis.* Talm.

א"ש: אלהינו שבשמים vel אבינו *deus noster*, vel *pater noster, qui in coelis est.* Formula exordii in precibus. 2. אלה שמות *elle schemoth.* Nomen secundi libri Mosis, ex primis ejus verbis desumptum. Cum servili, בא"ש in Exodo, וא"ש et Exodus. 3. אתי שפיר *venit pulchre, bene, recte.* Quando sententia aliqua approbatur, tamquam recta, Talm. et maxime in Tosephos.

אש"ט: אמר שם טוב *inquit Schem tof.*

אש"י: אדני שיתברך *dominus deus, qui sit benedictus.*

א"של: Non est abbreviatura, sed notaricon trium vocum separatarum, אכילה שתיה לויה i. e. *cibus, potus, comitatus.* Haec tria instituisse perhibetur Abraham patriarcha, quando plantavit אשל, in Beerscheba, Gen. 22, 33. Ibi quidam per אשל intelligunt פרדס hortum, ex quo desumpserit fructus pro viatoribus; alii dicunt, cum aedificasse פונדק hospitium pro hospitibus, et inde factum notaricon istud illius vocis, ut ista tria hospitibus et viatoribus sint humanitatis ergo exhibenda.

אש"עה: אמר שלמה עליו השלום *inquit Salomon, super quo sit pax.* Salomon sc. rex. Vide ע"ה.

אש"ש: אמר שמואל שולם *inquit Samuel Schullam.* Saepe in libro Juchasin occurrit, ubi sententiam suam autor iste aliorum verbis adjicit. Hic autem est, cujus studio liber Juchasin, cujus autor est R. Abraham Sachuth, primo editus est Constantinopoli.

א"ת: אם תאמר vel talmudice אי תימא *si dixeris* vel pluraliter אם תאמרו *si dicatis* vel *dixeritis.* Cum servili וא"ת et si dixeritis. 2. אמרי תורה *verba legis.* 3. *Principium et finis*, apud Cabalistas, ut *A* et *Ω* apud Graecos.

את"בש: Athbasch et cum servili באת"בש per Athbasch. Sic vocatur apud Cabalistas ratio scribendi arcana, qua ת, cum א et ש cum ב et contra, permutantur, et sic deinceps totum alphabethum, hoc modo:

את בש גר דק הצ וף זע חס טן ים כל

לך מי נט סח עז פו צה קד רג שב תא

Exempla: „Jer. 25, 26 legitur, ומלך ששך ישתה אחריהם et rex ששך Schesach bibet post eos. Id per commutationem alphabethicam Athbasch, volunt Rabbini ex arte hac cabalistica idem esse quod בבל rex Babel sive Babyloniae. Nam ש cum ב et כ cum ל permutatur. Hoc putant ex consilio Prophetae factum (de quo ego dubito), cui ars haec cabalistica fuerit nota et ea usum occulte, ne regem Babyloniae offenderet. Certe et Chaldaeus transtulit ומלכא דבבל et rex Babyloniae. Item שרה per Athbasch scribitur בגצ, quae literae in numero faciunt nonaginta quinque. Totidem continet nomen aliud proprium יסכה, quod exstat Gen. 11, 29. Unde colligunt שרה et יסכה idem nomen esse et Saram alio nomine Jiscam dictam fuisse. Item apud eundem 51, 1. „Ecce ego excitaturus sum contra Babyloniam et contra habitatores לב קמי Lefkamai ventum disperdentem." Hic interpretes R. Sal. et Aben-Esra has duas voces explicant per אתבש Athbasch, כשדים Chaldaei ut propheta contra Babyloniam et Chaldaeos prophetiam instituat. Sic Chaldaeus ארעא דכסדאי contra habitatores terrae Chaldaeorum. LXX. καὶ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας Χαλδαίους. Vide Reuchlinum l. 3. Cabalae. Aliquando literae vicariae pro numeralibus duntaxat su-

muntur. Sic פרץ Gen. 38, 29 per Athbasch est צ"ח quae valent י"ד i. e. quatuordecim. Totidem דוד David. Occulte ergo per Perets significatur David, qui ex ejus familia descendit, notatum hoc in collectaneis ex Baal Turim ad hunc locum in bibliis magnis.

את"ל: אם תמצי לומר *si repereris dicere, si possis dicere*. Talmud. מצי vel מצא potuit: היך מצי משבע להו quomodo potuit jurare ipsis? Usurpatur, quando una quaestio ex altera elicitur: ut, mensa haec est lapidea an stannea? את"ל etiamsi posses dicere, etiamsi tibi concederem, esse lapideam, tamen etc. Vide Halich olam, f. 13 b. 2. אם תאמר לי talmudice אי תימא לי. *Si dixeris mihi.*

ב[1]

באג באג Quae hujus formae sunt in medio cum א, vide ea infra in בגה. Medium א hic et in plerisque sequentibus, non est radicale, sed vocalis index.

באד בָּאדָן nom. propr. loci, in quo malogranatorum bonorum crescebat copia, unde רמוני באדן malogranata badania, T. Kel. c. 17. Orla in fine. In Av. sar. 74a. scribitur בדן, unde apparet, א et hinc tantum esse vocalis indicem.

באט בִּיאַט *gradus, locus mansionis*. Munst. sic ponit. Ar. non habet: mihi suspecta est interpretatio.

באל בָּאלָא[2] *nomen silvae cujusdam in Babylonia* aut est simpliciter *silva*. Hinc תאו bubalus, bos silvestris, Deut. 14, 5 in Onkelo transfertur תורבלא bos silvae i. e. silvestris. Nam תור chaldaice est pro hebraeo שור bos et בלא idem quod יער silva. Rabbini istum bovem vocant שור הבר, ubi בר est *foris, extra, silva, desertum*; quia ista loca sunt extra habitationem hominum. Ap. Tos. הני עזי דבלא כשרות על המזבח istae caprae silvestres rectae sive legitimae sunt super altari, Chol. 80a gl. באלא i. e. יער silva. Et ibidem mox: תורבלא מינא דבהמה תוא bos silvestris species bestiae est. Junctim legitur, ut vox composita.

באץ. Hinc formam videtur habere, דבאצי, quod legitur Prov. 25, 1. V. de eo in בצא.

באר בֵּאֵר[3] *explicare, explanare, exponere, declarare*, hebr. Sic ap. Rab. usitatissimum est: מבואר *explicatum, declaratum.*

בֵּיאוּר *expositio, declaratio*: ביאור על התורה expositio super legem: בביאור cum expositione, clare, diserte. בביאורו על התורה in expositione sua super legem. Plur. בֵּיאוּרִים expositiones, declarationes. Item תוספת הביאור additio expositionis, epexegesis, expositio antecedentis.

בֵּאֵרָא *fons, puteus*, a clara et limpida aqua dictus. Haec forma rara est in Targ., communis autem in textu hebraeo: בזמן דאתיהיבת להון בארא דמיא in tempore, quo datus fuit ipsis puteus aquae, Cant. 1, 1 in cantico tertio ejus versus. Alias א medium commutatur in Jod: vide ביר.

בַּארַג *laudatum, optimum*: vide infra in ברג.

באש בְּאֵשׁ *malum esse vel videri, displicere, aegre, moleste ferre: aegrotare, male habere*. Scribitur et באיש pro בְּאִישׁ vel בְּאִישׁ. Respondet hebr. ירע vel רוע. Praet. שַׂגִּיא בְּאֵשׁ עֲלוֹהִי valde malum fuit ipsi, i. e. vehementer displicuit, Dan. 6, 14. ובאיש פתגמא לחדא et mala fuit haec res valde i. e. displicuit, Gen. 21, 11. Part. ולמה באיש ליך לבך et quare se male habet cor tuum? I S. 1, 8. Pl. נְבִיאֵי שִׁקְרָא דִי בְגַוָּהּ בָּאֲשִׁין prophetae falsi, qui in ea sunt, mali sunt, vel male agunt, hebr. אנשי בגדות Soph. 3, 4. Fut. אַל יִבְאַשׁ בְּעֵינָךְ ne malum sit in oculis tuis de puero hoc, Gen. 21, 12. תבאש עינה malus, malignus sit oculus ejus, Deut. 28, 54. ותבאש עינך et malignus sit oculus tuus in fratrem tuum, Deut. 15, 9. Veneta formam pehal et aphel confundunt. Ithpehal, Praet. אִתְבְּאֵשׁ לְעַמָּא הָדֵין male fuit populo huic Ex. 5, 23. In TH. אִיבְּאַשׁ frequens est pro *male habuit, aegrotavit.* Aphel אַבְאִישׁ male agere, malefacere malo afficere. Praet. אַבְאִישׁ מִכֹּל pejus egit, quam omnia, quae fecerunt Emoraei, II R. 21, 11. ושדי הבאיש לי et omnipotens malo affecit me, hebr. הרע, Ruth 1, 21. Forma est hebraica, quam etiam Daniel in chaldaismo aliquando usurpavit: למה אבאשתא לעבדך quare malo affecisti servum tuum? Num. 11, 11. ולא אבאשית יח חד neque malo affeci quemquam ex vobis, Num. 16, 15. אבאישו מאבהתהון pejus egerunt, quam patres ipsorum. Jer. 7, 26. ואבאישו et male egerunt, Jes. 1, 4. למא אבאשתון quare malum fecistis mihi? Gen. 43, 6. דאבאשתון ית ריחנא quod malum reddidistis odorem nostrum, heb. הבאשתם foetere fecistis, foetidum reddidistis, Ex. 5, 21. Alias hoc verbum redditur per סְרִי quod eam significationem proprie habet. Part. מַבְאֲשִׁין בִּידֵיהוֹן male

---

1) ב Hebraeis et Chaldaeis, ܒ Syris, ب Arabibus secunda est litera alphabeti, proinde et notam arithmethicam *binarii* denotat. Item litera servilis est constituens praepositionem *in*. In vocabulis peregrinis restituit literam *υ*, pro gr. εὐγενής אבגינוס ut scribatur. Inde et pro lat. V poni solet, prout בסטיה pro lat. *vestis*. Deinque et ceteras literas vocabulas o *αι*, *οι* et *ει* restituit ut s. l. exposituri sumus.

2) Nonnulis gr. est ὕλη *silva, ligna, arbores*. At ego vocem ad pers. بالا altitudo, mons, fastigium vertere malim ut *saltum* denotet *montemque silvosum*, ita enim et Libanum montem voce באלא designant Talmudici. Cf. Lighfootii hor. talm. p. 957.

3) Origo in *findendo* ut videtur, arab. بأر, *fidit*, veluti lat. ex-ponere et germ. auseinandersetzen.

*) באזהר. arab. بازهر *lapis bezoardicus*. Citatur in sefer Hagdarim inter medicamenta.

faciunt manibus suis, Mich. 7, 3. ביד מבאשין manum male-agentium, maleficorum, hebr. מרעים, Job. 8, 20. כנשת מבאישין coetus malificorum, Ps. 22, 17. Infin. וְאִם אַבְאָשָׁא תַבְאֲשׁוּן si malefaciendo malefeceritis, 1. Sam. 12, 25. לאבאשא ad malefaciendum, Ps. 37, 8. למבאשא idem et מ est loco א, ex dialecto hierosolymitana, Ex. 23, 2. in Jon. למבאישא או למיטבא ad malefaciendum vel ad benefaciendum, Lev. 5, 4 in TgH. מלאבאשא ליך a malefaciendo tibi, IS. 25, 34. Fut. לא אבאש לך עוד non malefaciam tibi amplius, IS. 26, 21. נבאש לך מדילהון malefaciemus tibi magis, quam illis, Gen. 19, 9. לא תבאישון ne malefaciatis, Gen. 19, 7.

בְּאִישׁ. בְּאִישָׁא *male affectus, dispositus, vel male habens, aegrotans*, Talm.

בְּאוּשְׁתָּא *maligna, pessima*, קריתא מרדתא ובאושתא civitas rebellis et pessima, Esr. 4, 12.

בִּישׁ, בִּישָׁא *malus, malignus*: *malitia, malum*, substantive ut hebraice רע, cui respondet: לחוד ביש כל יומיא tantummodo est malum omnibus diebus Gen. 6, 5. דיעביד ית דביש qui fecerit, quod malum fuerit, Deut. 17, 2. בין טב לביש inter bonum et malum, IR. 3, 9 etc. Plur. וַאֲנָשִׁין דִסְדוֹם בִּישִׁין viri autem Sodomae mali erant, Gen. 13, 13. זעירין ובישין pauci et mali, Gen. 47, 9. Emph כָּל מַכְתָּשֵׁי מִצְרָאֵי בִּישַׁיָא et omnes plagas Aegypti malas, Deut. 7, 15. ארי בישן בנת כנען quod malae essent filiae Canaan, Gen. 28, 8. די חשילו בישן בלבא qui cogitant mala in corde, Ps. 140, 3. Vide et infra in ביש.

בִּישָׁא. בִּישְׁתָא *malum, malitia*: אם תעביד עמנא בישא si feceris nobiscum malum, Gen. 26, 29. חיתא בישתא bestia mala, Gen. 37, 20. ולמעדי מן בישתא et recedere a malo, Job. 28, 28. ובישתא לא אשתכחת בך et malum non fuit inventum in te, IS. 25, 28. בבישתא לשאול in malo in sepulchrum, Gen. 44, 29. מבישתא לבישתא נפקו de malo uno progrediuntur in aliud, Jer. 9, 2. Constr. אֲרֵי סְגִיאַת בִּישַׁת אֱנָשָׁא quod multa esset, vel multiplicaretur malitia hominis, Gen. 6, 5. וְיַת בִּישַׁת נָבָל et malitiam Nabalis reddit dominus in caput ejus, IS. 25, 39. C. aff. דְצָבְיָן בִּישְׁתִי qui cupiunt malum meum, Ps. 40, 15. דוד כמין בישתך David occulte quaerit malum tuum, IS. 24, 10. ארי בישתכון סגיאה quia malitia vestra multa est, IS. 12, 17. ולא תבע בישתיה neque cupit malum ejus, Num. 35, 23. דתבעין בישתהון qui cupiunt malum ipsorum, Esth. 9, 2. Pl. סַגִּיאָן בִּישָׁן multa sunt mala, quae accidunt justo, Ps. 34, 20. ארי בישן בנת כנען quod malae essent filiae Canaan, Gen. 28, 8. וכתיניא בישתא et sicut ficus malae, Jer. 24, 8. Constr. ובישת שמרין et malitiae Samariae, Hos. 7, 1. מכל בישתיכון ex omnibus malis vestris, I S. 10, 19. בבישתיהון in malis ipsorum, Ps. 141, 5.

בְּאִישׁוּת *foetor, putor*, Rab. ab hebr. באש *foetere, putere*.

בִּישׁוּת *malum, malitia*: מן קדם בישות עובדך propter malitiam operum tuorum, Deut. 28, 20. וכבישות עובדיהון et juxta malitiam operum ipsorum, Ps. 28, 4. ומבישות עובדיהון et propter malitiam operum ipsorum, Jer. 23, 22.

Per apocopam, לבישו in malum, hebr. לרעה Gen. 31, 52. לבישו propter malitiam, malam constitutionem, veluti macilentiam et deformitatem, Gen. 41, 19. דלא מתאכלן מבישו quae non comeduntur prae malitia, Jer. 24, 2. 8. חשלי בישותי cogitantes malum meum, Ps. 35, 4. דחדין על בישותי qui laetantur malo meo, Ps. 35, 26. תבעי בישותי quaerentes malum meum, Ps. 71, 31. Ap. Tos. חזיה לרבי אליעזר בבישות aspexit R. Eliesarem cum malitia, h. e. vultu malo, torvo, irato, Ketub. 25b.

מַבְאֲשִׁין *malefactores, maligni, male agentes*: ואיתי מבאשי עממיא et adducam pessimos gentium, qui scil. pessime acturi sunt, Ez. 7, 24.

אַבְאָשׁוּת *malus status, mala dispositio vel affectio*: באבאשות אפי cum mala dispositione vultus venit divina majestas, nempe cum vultu iracundo, tristi vel perturbato, Eccl. 7, 4.

בבב בָּבָא, בָּב[4] *janua, ostium, porta*: ועל בבא דביתיה et ad ostium domus ejus sanguis ejus effundetur, Esth. 5, 14 circa medium. Ap. Tos. ejus usus frequens est: פתחו לי בבא aperite mihi ostium: אבבא, אבב ad portam, ad ostium. Hinc adagium priscum, אבב חוטרא מילי ואבי דרי חושבנא ad fores caulae verba, intra septa ratio, sc. exigitur, Schab. 32a. Oves fugitivas pastor blande ad ostium caulae revocat: ab ingressis intra septa; severius poenas exigit. Sic magistratus cum sceleratis fugitivis, praeceptor cum discipulis, paterfamilias cum servis, deus cum improbis agit. Vide R. Sal. Eccl. 3, 17. Ibid. in Gem. אבב חנואתא נפישי אחי ומרחמי אבב בזיוני לא אחי ולא מרחמי ad ostium tabernarum, multi sunt fratres et amici: ad ostium locorum despectorum, neque fratres, neque amici. Nempe taberna, in qua dives et liberalis hospes multos allicit amicos: domus autem hospitis pauperis et despecti, deserta est. Donec eris felix, multos numerabis amicos, tempora si fuerint nubila, solus eris. Alibi: וליתלייה בסיפא דבבא et ad suspendendum eum in limine portae vel ostii, Git. 68b. אידרונא דאית ביה ארבעה באבי cubiculum in quo sunt quatuor januae, Men. 34a. Sunt et in opere talmudico tres libri, quorum quisque vocatur בבא „porta", unde בבא קמא porta prima בבא מציעא porta media, בבא בתרא bava sive porta posterior. In his tractantur politica, juridica, forensia.

בָּבָא Bava, nom. propr viri, et tunc nomen familiae ejus semper adjunctum habet, ut בבא בן בוטא Bava filius Butae, Talm.

בבו *odium, inimicitia*: ונטרו ליה בבו et servabant ei odium, hebr. וישנאו אותו et odio habebant eum, Gen. 37, 4 in Jon. Sic למנטר ליה בבו et perrexerunt amplius servare ipsi odium, ibid. v. 5. 8. או נטר ליה בבו aut servaverit ipsi inimicitiam, Num. 35, 21 Jon. Si lectio bona est, erit idem quod דבבו, per aphaeresin primae literae.

בָּבָא[5], בַּבְתָּא *pupilla oculi*: היך בבתא דעינא sicut pupillam oculi, hebr. כאישון „sicut nigrum oculi", Prov. 7, 2. Veneta hic mendosa sunt. Constr. נַטְרִינוּן כְּבָבַת עֵינֵיהוֹן

4) Arab. باب. Vide infra s. v. ביב.

5) Proprie: *porta oculi* i. e. pupilla. Contracte in hebr. בת עין invenitur. Cf. Fuerstii lex. hebr. chald. s. v. בבא.

custodiet eos sicut pupillam oculi ipsorum, heb. כאישן עינו, Deut. 32, 10. Ap. Tos. בביתא idem, Git. 69a.

בָּבוּאָה[6] *umbra figuram alicujus referens, imago, figura umbratilis*, germ. Wiederschein. Ti. אילימא לבבואה קא סגיד an dicam quod umbram suam (imaginem in aqua relucentem) adoret? ע״ז 47a. הלכתי לשאוב מים ונסתכלתי בבואה שלי ivi ad hauriendum aquas ex cisterna et inspexi imaginem meam, sc. in aqua, Nedar. 9b. Et alibi: Si quis iter facturus scire cupiat, an domum prospere reversurus sit, inspiciat noctu umbram suam, אם חזי בבואה לבבואה si viderit umbram umbrae, indicium est, ipsum reversurum esse, sin minus, tunc periculum vitae ipsi imminet, Kerit. 6a. ראה בבואה שלך בהן intuere umbram, imaginem tuam in illis, sc. speculis, BR. s. 4. Eodem sensu legitur nonnunquam בוביא, ut in Jalk. Proph. 65 et in Talm. hier.

בּוּבְיָא[6a] *catinus, frixorium fictile*, germ. ein Tiegel, *catillus*: האי בוביא היסיקו מבחוץ istum catillum calefecerit extrinsecus, Pes. 30b ein Tartenpfannen, in quo placentae coquuntur: אכל תמרי ושדא קשייתא לבוביא comedit dactylos et projecit ossa vel grana in catinum, Schab. 29a gl. כירה של רעפים שקורין טירלש.

בּוּבְיְתָא *maceratio*: על בוביתא דמיא super maceratione aquarum, i. e. aquas macerationis, in quibus linum macerari solet, Chol 85b gl. משרא.

בבל בָּבֶל *Babylonia, nomen urbis, in qua confusio linguarum ortum habuit;* in Targ. ריש מלכותיה בבל principium regni ejus fuit Babel, Gen. 10, 10. Nomen a בלל et בלבל *confundere*, derivatum, quia deus ibi בלל vel בלבל confudit linguam totius terrae, Gen. 11, 9. Postea regnum factum est ejusdem nominis. ויתוב לבבל et revertetur Babylonem II R. 20, 17. מתותבין מבבל reducentur ex Babylonia, Jer. 27, 16. מלכא דבבל rex Babyloniae; passim. Ap. Tos. מאי בבל quid est Babel? (i. e. quare ita dicitur?) Dixit R. Jochanan, בלולה במקרא בלולה במשנה[6b] בלולה בתלמוד quia est confusa in Scriptura, confusa in Mischna, confusa in Talmud. „In tenebris habitare fecit me“. Thr 3, 6. זה תלמודה של בבל hoc est in doctrina Babyloniae, vel in Talmud babylonico, Sanh. f. 24a. Verissime utique; nam Talmud illud Aegyptiis vel Cimmeriis tenebris est tenebrosius.

בָּבְלִי *babylonius, babylonicus*: תלמוד בבלי Talmud babylonicum, quod in Babylonia factum.

בַּבְלַאי *idem*. Emph. בַּבְלָאָה: Fem. לְאוּמָּה בַּבְלֵיתָא ad gentem babylonicam, Ps. 137, 8. Plur. masc. תַּמָּן שַׁיְּילוּ יָתָנָא בַּבְלָאֵי illic rogaverunt nos Babylonii. Ps. 137, 3. Fem. נְשֵׁי בַּבְלְיָתָא mulieres babylonicae, Esth. 2, 10 in 2. Targ.

בַּבְלָיֵא *Babylonii*, Esth. 4, 9.

בבר בִּיבָר *vivarium, ζωοτροφεῖον, locus in quo ferae, bestiae, pisces, aves, conservantur.*[7] Talm. אין צדים דגים מן הביברים ביום טוב non venantur sive capiunt pisces ex vivariis in die festo, Betz. 23b. לחצר ולביברין in conclave vel vivaria, Sab. 106b. ביברי של חיות של עופות ושל דגים אין צדין מהן ביום טוב ex vivariis animalium, avium aut piscium non venantur aliquid in die festo, Ibid. ביבר גדול, ביבר קטן vivarium magnum, vivarium parvum, ibid. ביברי דנרש vivaria urbis Neresch, Chol. 127a. Sed alii hic sumunt pro nomine proprio urbis, Vivare et Neresch. Sic ורדוניא וביבארי ושוקא דנרש Vardonia, Vivara et Neresch: trium oppidorum nomina sunt. Sota 10a.

בַּבְתָּא vide paulo ante.

בגא Hinc מְבַגַּאי *Mifgaeus*, nom. propr. ut adducitur ab autore Aruch in principio literae מ; sed ap. Tos. et alios legitur מְגַבַּאי literis duabus transpositis. Ejus usus est apud Hebraeos in proverbio quodam, quod vide in שכם.

בגד בָּגַד *praevaricari, perfide, falso agere.*

בֶּגֶד, בְּגִידָה *perfidia, falsitas, praevaricatio*: בגידה ישודם perfidia vastabit eos, Rab.

בָּגוֹד *perfidus*: בָּגוֹדָה *perfida.*

בֶּגֶד *vestis, vestimentum*: metonymice *pannus, unde fit vestimentum*: Ap. Rab. אל תלבש בגדיך בלא ברכה ne induas vestes tuas sine benedictione, i. e. sine precibus et celebratione dei. Quemadmodum enim homo tenetur benedictionem dicere, quando cibum capit: ita quoque benedicere debet, quoties vestimenta sua induit et quicunque hoc non facit, is induetur vermibus, qui molestiores sunt, quam acus in carne viva, in Orchoth Chajim. Monitum non contemnendum. Aliud: כל המבזה בגדים אינו נהנה מהם לסוף quicunque contemnit vestes, tandem nullum illarum usum habebit, vel, nullum ab illis usum sentiet, R. Sal, I R. 1, 1 et Jalk. in lib. Reg. ab initio ad haec verba, „et cooperiebant eum vestibus et non calefiebat“, (David sc.) dicunt enim, hoc ideo Davidi accidisse, quod antea dilacerarit pallium Saulis, I S. 24, 5. בגדים נאים vestimenta pulchra. בגדי כהונה vestes sacerdotii, i. e. sacerdotum sive sacerdotales. De his vide VR. s. 21.

בגה בָּגָא, בָּגִין, בָּגֵי *ager, campus, rus, vallis* T. בני בגא villici, qui in agris aut ruri degunt, Bez. 21a. דאכלי נהמא בבאגא qui comedunt panem vel cibum ruri. in agro, Erub. 73a. זילו וקטלי מכל באגי ite et interficite ex omnibus vallibus, ואינהו אזלו קטלו מחד באגא isti abiverunt et interfecerunt ex una valle, Bk. 113b gl. באגא i. e. בקעה *vallis*. באגי מיטמרי הוו agri occulti fuerunt, de

6) Arab. بوبو *imago in oculis refulgens*; item *pupilla*. 6a) Fortasse a concava s. cava forma (ביב arab. باب cavus est) formatum. 6b) בלולה mixta Lev. 2, 5. 7) Item *fiber, canis porticus* ut est in Chol. 127a.

*) בגרא nom. propr. loci. Ti. לעיל בדגלת עד היכא quid babylonici regni facit finem in superiore Tigridis parte? רב אמר בגרא ואונא Raf dixit בגרא et אונא, Kidd. 71a. B. Ar. אכברה legit, qua lectione nonnulli in errorem inducti sunt, quod hunc locum pro urbe Ecbatana habuerunt. Hanc vero urbem B. Ar. nomine אחמתא reddit. (Cf. an. nost. supra p. 33.) Haud aliter errant, qui בגראואונא legunt, quasi unius provinciae Bagdaona nomen, cujus mentionem facit Steph. Byz., quam conjecturam perperam esse, ex eo intelligere potes, quod בגרא urbs secundum l. c. ad Tigridem flumen sita fuit, Bagdaona vero provincia in Cappadocia septentrionali invenitur. (Cf. an. nost. sup. p. 25.)

quibus sc. possessores ipsorum tributum occultabant, Bb. 54b. בגי לא מזדבני rura non venduntur, Bb. 68a. Scribitur hic promiscue בגי et באגי unde apparet, aleph duntaxat esse vocalis indicem. Gl. באגי i. e שדות שסביב המדינה agri circa urbem.[8] Ar. scribit, באגא idem est quod בקעה *vallis, in qua sunt agri multi.* Munst. addit, significare etiam ramos arboris. De hoc in Ar. nihil.

בגל בִּגְלַאי V. in גלה. בְּגְלַל V. in גלל: nam littera ב in his servilis est.

בגן בְּגִין vide illud in גין. Eo enim illud Ar. refert, ut litera ב ab initio sit servilis, ut in aliis similibus. Deinde adducit Ar. הבגין pro *clamavit.* Sed exempla adducta hodie leguntur in Gem. per פ. V. ergo in פגן.

בגר בְּגַר[9] *pubescere, puberem fieri, pubertatis annos ingredi.* Videtur proprie esse *pilosum fieri*: nam pubertas pilositate באותו מקום in isto loco definitur, ut ex sequentibus constabit. Ap. Tos. ובגר לה קלא et pubuit ei vox, i. e. ob adultiorem aetatem fortior et crassior facta fuit, Bb. 167b. Sic pubera folia, pubentes herbae, apud latinos scriptores: rosae pubentes, apud Statium. Proverbium בתך בגרה שחרר עבדך ותן לה si fuerit filia tua pubes facta, manumitte servum tuum, et dato eum ipsi, sc. in maritum, Pes. 113a. Monere voluerunt eo, filias non esse diutius a parentibus, extra conjugium detinendas, vel justo longius retardandas, ne vagae libidinis occasiones quaerant et scortatione se suamque familiam dehonestent: כיון שבגרה שוב אין לאביה רשות בה quando pubuit filia, non amplius patri est potestas in eam, Nid. 47a. הבת מיום לידתה וכו' filia a die nativitatis suae, usque ad duodecim annos completos, vocatur קטנה „parva, minorennis", vel תינוקת „puellula", a duodecimo anno et die uno, si pubem in loco noto produxerit, vocatur נערה „puella." Pubes hujus aetatis vocatur סימן התחתון signum inferius. Post completos sex menses, a quo coepit dici נערה puella, deinceps vocatur בוגרת pubescens. Ex forma passiva, עד שתתבגר donec pubescat, puber facta fuerit, Rab. Vide Maim. p. 2 de אישות c. 2.

בַּגְרוּת *pubertas.* Haec in puellis incipit a duodecimo anno et sex mensibus: in masculis a decimo tertio anno et sex mensibus. Inde אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד non est (distantia) inter pueritam et pubertatem, nisi sex menses duntaxat, Maim. p 2 de Statutis אישות, c. 2. Talm. Ketub. 39a. Nid. 65a. Kid. 79a. הביאה סימני בגרות produxit signa pubertatis, nempe duos pilos in loco isto, בגרות מוציאה מרשות האב pubertas eximit ex potestate parentis, Ketub. 39a. Autor Ar. tempus pubertatis pulchre definit, inquiens: לא בזמן תליא מילתא non in articulo isto temporis sita est res haec (nempe, in articulo sex mensium post duodecimum annum): אלא בהבאת שתי שערות sed in productione duorum pilorum, i. e. post sex menses a producta pube, quoto tandem anno hoc sit, vocatur בוגרת pubescens, adeoque matura conjugio: קמי הכין antea tantum vocatur קטנה parva, i. e. puella minorennis et immatura.

בַּגָּר *puber:* יש בגר בקבר estne puber in sepulchro, num anni pubertatis etiam in sepulchro finiuntur? Talm.

בַּגִּיר *pilosus.* Est idem quod hebr. שעיר, ad quam vocem Chaskuni, TgH. adducit, גבר בגיר „vir pilosus", Gen. 27, 11. Illud Targ. hodie in nostris libris non exstat. Onk. et Jon. habent שערן, a שער pilus.

בגרונדי, quod Ar. hic adducit vide in litera ג, in ordine גנד, in גונדרי.

ברא (בְּרָא) בדה *fingere, effingere, comminisci, mentiri,* hebr. I R. 12, 33. R. David illud explicat simpliciter per הוציא producere proferre et pariter Chaldaeus per עדא, quod idem. Sed R. Sal. et Ab. Esra volunt idem esse, quod כזב mentiri, fingere aliquid et fictum proferre loco veri. בודאים מלבם comminiscuntur ea ex animo suo. Ap. Tos. למד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדא ותאחז doce linguam tuam dicere: Ego nescio, ne forte mendacii arguaris et capiaris, Ber. 4a. Ex significatione *producendi, proferendi:* שאור בודה להן מתוכן fermentum profert, producit ea ex illis, gl. מוציא, Men. c. 5 ab initio, in Misna

בַּדַּאי *mendax.* Hinc illud rabbinicum עונש של בדאי אם אומר ודאי אינו כדאי poena mendacis est, ut si quando dicat verum, illud non sit sufficiens, id est, ut ei non credatur. Aliter idem vulgari sermone dicunt, כך עונש של בדאי שאפילו אומר אמת אין שומעין לו talis est poena mendacis, ut etiamsi dicat verum, tamen non auscultent ei, i. e. fidem ei non adhibeant, Sanh. 89b. כל המתרגם פסוק בצורתו הרי זה בדאי quicunque interpretatur textum secundum formam suam, (i. e. ad literam, de verbo ad verbum) is est mendax. Adducitur a R. Asaria in מאור עינים f. 145 b ex Kidd. c. 2. Nam qui ita ad amussim literam interpretatur, fieri non potest, ut non aliquando sensum corrumpat: משה אמת ותורתו אמת והם בדאים Moses est verax, et lex ejus est verax, sed illi sunt mendaces, Sanh. 110.

בַּיְדָא *idem*: אפסקיה למוחיה אמר ליה ההוא ביידא הוה divisit ipsi cerebrum: dixit ipsi, iste fuit mendax ille, Chol. 63a i. e. בדאי vel בדאה hoc est שקרן mendax.

בְּדוּי *mendacium,* Rab.

ברב בדובר. Sic adducit hoc loco Ar. et exponit tergum *posterius, posteriora*: vel *petrorsum, tergo obverso*, idque ex usu linguae arabicae, in qua מותדבר idem sit, quod אחורנית.[10] Verba Ar. sunt, בדובר קיימת קמי מריך tergum tuum obvertis domino tuo? Ber. 6b vel; retrorsum tu stas coram domino tuo, i. e. tergo obverso, vultu averso, quod nequaquam decet. Sermo de quodam, qui post templum oravit, tergo obverso, contra morem Judaeorum, qui orantes semper vultum versus templum hierosolymitanum dirigunt. Id Elias videns,

*) בגדתא (Sebach. 92b, Ber. 54a) *Bagadanum* urbs.

8) Ita enim horti et loca amoena vineis aliisque arboribus consita pers. باغ vocantur.

9) Arab. بَجَر syr. ܒܓܪ tumuit, protuberavit; hinc *umbilico prominente* et *uterosus fuit.* Cf. Willmetii. Lex. arab. s. v.

10) Arab. دَبَرَ tergum vertit, inde دُبْر *podex, tergum.* ב servile est.

extracto gladio hominem transfodit et occidit, tanquam manifeste impium. כדובר i e., אחורך „posteriora tua, praepostere" Sic Ar. In lexico Schindleri, דבור *tergum, posterius*: מסתרבר *retro*: בדבור *in tergo, post.* Unde robur interpretationi Aruch. Hodie in Talmud legitur כדו בר, ubi כדו compositum ex כ et דו et בר i. e. quasi duas potestates tu facis stans coram domino tuo, q. d. duplex tu agnoscis dominium, duos tu deos colis, alterum quem colis, faciem ad ipsum dirigendo, alterum in templo, cui posteriora obvertis etc. Prior lectio autoris Ar. et expositio ejus melior et convenientior videtur: sed hac ratione pertinet ad radicem דבר.

בדד בָּדַד [11] *solitarium agere, solitarium esse*, hebraice. Ap. Rabb. etiam in hithpahel usurpatur, התבודד, eodem sensu. המתבודדין solitarii, solitariam vitam agentes, Kafvenaki, proverb. 8, 20. התבודדות solitudo, solitaria vita: חיי התתבודדות vita solitudinis, vita solitaria: בעלי התבודדות vitam solitariam agentes.

בּוֹדֵד *solitarius, solitarie agens.* Ap. grammaticos, פועל בודד *verbum* (pars orationis) *solitarium*, i. e. *verbum intransitivum, neutrum vulgo*, cujus actio vel passio in ipso subjecto manet et sic quasi solitarium verbum habetur, non habens socium, in quem vel actio vel passio dirigatur. Contra, פועל יוצא *verbum egrediens, activum.*

בְּדִידָה, בְּדִידוּת *solitudo*: מפני בדידות הלילה propter solitudinem noctis, R. David Ps. 91, 5.

בְּדִיד *liga, pala, batillus ferreus, instrumentum fodiendi*: יד הבדיד manus, manubrium palae, T. Kel. 29.

בּוֹדִידָה *lacus, vas instar mactrae, in quod oleum expressum influit*, Ti. אבל כותש הוא ומכנים לבודידה Schev. c. 8. In Ar. legitur לבודה.

בְּדִידִין *porcae, sulci agrorum, fossae parvae derivandae aquae causa factae*, Ti. בדידין שבעיקרי זיתים fossulae circa radices olearum, gl. גומות Mc. 4b. Fem. בדידות קטנות fossae parvae.

בְּדוּדִין *veteramenta, veterata*: בגדים בדודים vestimenta vetustate detrita, hebr. בלוים, T. Vide in ME. c. 1 ab initio.

בַּדָּדִין *torcularii, operarii in torcularibus*, Ti. הנועל בית הבד בפני הבדדין claudens domum torcularis coram torculariis, Tahor. cap. 10. הבדדין והבוצרים torcularii et vindemiatores, ibid הבדדין הנכנסים והיוצאים torcularii ingredientes et egredientes, ibid.

בַּד *torcular, praelum torcularis, locus ubi exprimuntur uvae*: item *trapes vel trapetum, mola olearia*, T. טוחן הוא בבית הבד molit in loco torcularis, in trapeto, sc. olivas, Schev. c. 8. אין עושין זיתים בבד non faciunt olivas in torculari, ibid. Plur. וִיטוּפוּן נַעֲוַיָּא חַמְרָא וּבַדַּיָּא מִשְׁחָא et redundabunt torcularia vino et trapetes oleo, Joel. 2, 24. Veneta hic habent וּבִרְיָא: rectius in Ar. adducitur in בד primo, וּבַדַּיָּא.

בַּד *ramus*: *pertica, vectis, palanga, baculus, bacillus, quo aliquid portatur, vel de quo aliquid in officinis suspenditur*: בד של הדס ramus myrthi. Pl. בדי מחטין bacilli, in quibus acus suspendunt vendendi causa, Bav. metz. 24a.

בַּד *linum, lineum*, hebr. בד המובחר linum praestantissimum: מכנסי הבד femoralia linea. Chaldaeus id transfert בוץ byssus, linum praestantissimum, Ez pro מכנסי בד, ut in Mose legitur, dixit מכנסי פשתים, quod idem, c. 44, 18.

בדה בָּדָה vide supra in בדא.

בּוּדְיָא *teges, matta, storea*, Ti. הבו ליה מתמרי דעל בודיא date ipsi de dactylis, qui sunt super storea, Ketub. f. 50b. Substernebant eas arboribus ad excipiendos fructus, ne laederentur. מסככין בבודיא tegunt (tugurium) storea, Suc. 20b.[12]

ברח בְּדַח *laetari, exsultare, gestire gaudio, hilarem esse.* Praet. בְּדַחוּ אֲרוּם אַתְּ הוּא יְיָ laetantur, quod tu domine is es, hebr. ששו Thren. 1, 21. Part. בָּדְחָא וְחָדְיָא exsultabat et laetabatur, Esth. 8, 15 in Targ. Imper. חֲדִיאִי וּבְדִיחִי gaude et laetare, hebr. שישי ושמחי Thren. 4, 21 Fut. אֶחֱדֵי וְאֶבְדַּח בְּמֵימְרָךְ gaudebo et exsultabo in verbo tuo, hebr. אשמחה ואעלצה Ps. 9, 3. ויבדחון בך רחמי שמך et laetabuntur in te amatores nominis tui, hebr. וְיַעְלְצוּ בְךָ Ps. 5, 12. Apud Tos. חזייה דהוה ברח טובא vidit eum exsultantem nimium: בדוחי אנן hilares, laeti sumus: ומבדחינן עציבי et exhilaramus tristes, Tan. 22a. יומא בדיחא הוה ליה dies laetus vel laetitiae erat ipsi, Erub. 29a. Si illud sit nomen, tunc potius dicendum, יומא דבדיחא. Nam post nomen emphaticum solet sequi ד in constructione cum altero substantivo.

בְּדִיחָה *laetitia, exsultatio*: Const. וּבְדִיחַת לִבָּא et exsultatio cordis, Est. 8, 17.

בְּדִיחוּתָא *idem*, Rab.

בדל בָּדַל *separare, distinguere, discernere.* Hebraice in hiphil usitatissimum est: Rabbini etiam in Kal eo utuntur. הבודל בתמרים separans dactylos, sc. cohaerentes, Bm. 89a. Ex Niphal, ענינים נבדלים res distinctae, separatae, diversae. Ex Hophal, יובדל בין העדר והקנין differentia constituetur inter privationem et habitum.

הֶבְדֵּל *differentia, discrimen.* Sic etiam vocatur *tertium praedicabile in logica.* Unde in logica R. Simeonis: הענין אשר בו יוכר המין לזולתו נקראהו הבדל i. e. rem istam, qua una species discernitur ab altera, vocamus eam differentiam, c. 10. ויקרא דבור הבדל לאדם et vocatur sermo differentia hominis, כי הוא יבדיל quia ipse distinguit speciem humanam, ויכירנו et discernit eam a reli-

---

11) Origo in *separando* et *secando* arab. بَدَّ secuit, separavit. Inde sequentia: בדיד *liga*, qua glebae contenduntur, ut particulae humi separentur, בדידין *sulci agrorum*, quibus arbores separantur, בד (arab. بَدّ) traps, cujus gravitate efficitur, ut vinum a vinaceo separetur; item בדודין de vestibus, quae minutatim discerptae separantur: deinde בד de illa parte arboris, quae de tota arbore separata est.

12) Rectius per ר, בוריא legeres, ut pers. sit بوريا storea ex arundinibus confecta, unde observante Relando autor Ar. interpretationem suam מחצלת של קנים hausit.

quis, ibid. עד שנעמיד הבדלו תמיד **donec constituamus differentiam ejus perpetuam, ibid.** החי סוגו והמדבר הבדלו **vivens sive animal vivum est genus ejus, loquens autem differentia ejus, ibid.** המות היא ההבדל האחרון **mors est differentia ultima, quae ipsum distinguit ab angelis, ibid.**

הַבְדָּלָה *distinctio, separatio*: נר ההבדלה lucerna separationis. Sic vocatur lucerna vel lumen, quod accenditur a Judaeis ad vesperam exitus sabbathi, ad separandum diem a nocte, et septimanae dies profanos a sabbatho sancto. Fit haec separatio cum multis ceremoniis, de quibus in libris ipsorum ritualibus prolixe agitur. סדר הבדלה ordo separationis istius est; primo precibus certis consecratur vinum: deinde aromata: tertio lumen separationis. Inspiciuntur manus et ungues digitorum etc. ut est in libris מנהגים „rituum."

בְּדִיל *stannum*, hebr. Hinc כלים מבודלים vasa stanno obducta.

בְּדִיל *ob propter*. Sequente ד est, *propterea ut* vel *quod, eo ut* vel *quod*: בדיל דלא למיכל מניה eo ut non comederes ex ea, Gen. 3, 11. בדיל דאנן בשרא eo quod caro sunt, Gen. 6, 3. Ante verbum infin. בדיל לאוספא propter addere, ad addendum, ut adderent, Hos. 4, 8. Cum pron. בְּדִילִי propter me בְּדִילָךְ propter te בְּדִילֵיהּ propter eum בְּדִילְהוֹן propter eos etc. Litera ב videtur esse servilis, ut in aliis similibus particulis, בעבור ,בגלל et similibus.

בְּדֻלְחָא ,בְּדוֹלְחָא *bdellium*: תמן בדולחא ibi erat bdellium, hebr. הבדלח, Gen. 2, 12. Vide ibi interpretes. כחיזו בדולחא sicut aspectus bdellii, Num. 11, 7. R. Sal. scribit hic, esse nomen lapidis pretiosi, aut *crystallum*: alii *margaritae speciem* esse asserunt, cui similis fuerit manna sub forma granorum albicantium.

ברולקי in MS. 58d explicari videtur vox תרפים[13] per ניקורים של ברולקי. In Jalk. p. 2, 18 pro eo legitur ברוקלי.

בדן בְּאדָן. בְּדַן Vide supra in באד.

בדם. Hinc ברסין, quod adducitur hoc loco in Ar.: sed in Gem. hodie legitur ברסין, de quo in ברס.

בדק בְּדַק *rimari, scrutari, perscrutari, quaerere, inquirere, investigare, pervestigare, explorare, probare, experiri*. Praet. אִילוּלְפוֹן בְּדַקְתּוּן בְּאִתְּתִי nisi quaesivissetis ex uxore mea, hebr. לולא חרשתם, Jud. 14, 18. Part. praes. וֵאלָהָא בָּדֵיק לִבֵּיהּ et deus probat cor ejus, hebr. בוחן Prov. 17, 3. Partic. pehil. מִמַּיָּא מְרִירַיָּא בְּדִיקַיָּא הָאִלֵּין ab aquis amaris probatis istis, Num. 5, 19 in Jon. et TgH., ubi tamen prava est lectio in media voce cum schurek, quod ex hebraismo petitum, chaldaismo non convenit. Infin. לְמִבְדַּק יְסוֹדֵי אַרְעָא pervestigare fundamenta terrae, Jer. 31, 37. ישרון למבדק incipient inquirere, Ez. 39, 14. ולמבדקה et pervestigandam eam, Jud. 18, 2. Imper. בְּדוֹקוּ יָת אַרְעָא pervestigate terram, Jud. 18, 2. Fut. אֶבְדּוֹק יָת אַבָּא explorabo patrem, 1. Sam. 20, 12. ותתבע ותבדוק ותשאל et inquires et pervestigabis et interrogabis, Deuter. 13, 14. ויבדקנה בתמניסרי טריפן et pervestigabit eam juxta octodecim species discerptorum, Num. 19, 3 in Jonath. Ti. tradunt, quot modis judicetur caro mactata esse discerpta, adeoque ad esum prohibita, Chol. c. 3 in prima Misna, unde postea Gem. tradit, octodecim tales esse species, quae Mosi traditae et declaratae sint in monte Sinai. Ad illud Targ. ibi alludit. Pahel Part. cum infin. וְהוּא בַּדָּקָא מְבַדֵּק בֵּיהּ et ipse experiendo experietur in eo, hebr. נחש ינחש בו Gen. 44, 5. Hinc Munst. *augurandi* significationem huic verbo attribuit. ולבדקה et ad pervestigandum eam, II S. 10, 3. Ap. Rab. הנוה היפה בודק habitaculum pulchrum pervestigat, sc. corpus et aegrotare facit, cum quis subito, ex squalido gurgustio in augustum palatium transfertur, propter subitam mutationem, Ketub. c. ult. in Misna. In materia de testibus: בודקין את העדין explorant, probant testes, Sanh. Ap. medicos: בדוק ומנוסה probatum et tentatum, expertum et probatum, quando de medicamentis probatis loquuntur.

בִּדְקָא ,בֶּדֶק *rima, scissura, fissura, ruptura, ruina, labes, sic dicta, quia eam homo inquirit et perquirit ad restaurandum eam*: מתקפין ית בדקא דביתא restaurant, reficiunt labem domus, II R. 12, 8. למחזי ית בדקא דארעא ad pervidendum labem terrae, hebr. ערות הארץ Gen. 42, 9 i. e. loca ruinosa et infirmiora, a praesidio et defensione nuda. Hinc Munst. scribit, בדקא *infirmum, turpe*.

בִּדְקָא *stagnum*: **בבבל לא שכיחי בדקי דמיא in Babylonia non inveniuntur stagna aquarum, Erub. 21a. Item** ***flumen, fluminis eruptio et effractio, inundatio, exundatio***: אתא בדקא ושקיל עידי עידית venit exundatio et abstulit optimum agrorum, Bm. 66b. שקל בדקא בארעיה abstulit inundatio aquarum terram ejus, Bb. 41a. gl. in utroque loco, שטף מים „inundatio aquarum". Item האי תיגרא דמיא לצינורא דבידקא דמיא haec contentio similis est canali exundationis aquarum, Sanh. 7a. Exundatio fluminis hinc inde multos facit exitus et canales, ac nisi obstruatur, universam terram vicinam obtegit et inundat, quod ibi dicitur, כיון דרווח רווח cum se dilatat (nempe sine obstructione) dilatat se; nempe in immensum se diffundit: ואשקיל עליה בדקא דמיא et accepit super eum, i. e., emisit, diffudit super eum inundationem, impetum aquae, Sanh. f. 77b. Chol. 16a. חזא צינורא דבדקא בארעיה vidit canalem effusionis aquae in agro suo, Chol. 105a.

בִּדְקָא *tabulatum, substructio*. In Gem. מאי יציע quid est יציע? alter dixit, idem quod babylonice אפתא: alter dixit, בדקא חלולא tabulatum perforatum, i. e., tabulatum cum clathris sive parietibus cancellatis aut reticulatis, amoenitatis causa factum: Bb. 61a in principio capitis. Gl. בניין עשוי חלונות חלונות לנוי aedificium sive structura meris fenestris constans pulchritudinis et amoenitatis causa.

בְּדִיקוּתָא ,בְּדִיקָה *inquisitio, pervestigatio, scrutatio, probatio, exploratio*: בדיקת החמץ inquisitio fermenti.

בדר בַּדַּר *dispergere, dissipare, ventilare*. Variis verbis hebraicis respondet, ut videbitur. Est autem proprie ex hebr. בזר vel פזר formatum, per usitatam

---

13) Fortasse ad gr. εἴδωλον verti potest. Lectio ברולקי a Mussafia per דוברי אמת explicatur, ut sint imagines veriloquorum. Vocem enim, ut videtur, compositam habet e lat. verum et loquor. Cf. an. nost. ad תרפים in תרף.

commutationem ז in ד. Literae vero ב et פ, ut ejusdem organi in pronunciando, perfacile commutantur. Praet. בַּדַּר עַמְמַיָּא dispersit populos, hebr. בזר, Ps. 68, 31. בדר ממוניה dispersit facultates ejus, hebr. פזר, Ps. 112, 9. ובדר יי׳ יתהון et dispersit dominus ipsos inde, hebr. ויפץ Gen. 11, 8. ומתמן בדרנון et inde dispersit eos, heb. הפיצם Gen. 11, 9. בדרתא יתנא dispersisti nos, hebr. זריתנו Ps. 44, 12. בדרתא בעלי דבבך dispersisti inimicos tuos, hebr. פזרת Ps. 89, 11. דבדרו ביני עממיא quos disperserunt inter populos, hebr. פזרו Joel. 3, 2. Part. praes. אֱלָהָא מְבַדַּר deus dispergit robur improborum, hebr. פזר, Ps. 53, 6. מבדר את קדמי dispergens sive dispersor tu es coram me, hebr. מפץ malleus dispersorius, cestrum, veruculum, Jer. 51, 20. הוא מבדר ית אידר סעורין ipse ventilat aream hordeorum, hebr. זורה Ruth. 3, 2. Partic. pehil, עָאן מְבַדְּרָא grex dispersus, hebr. צאן אבדות, Jer. 50, 6. Pl. וְיִכְנֵישׁ מְבַדְּרֵי יִשְׂרָאֵל et recolliget dispersos Israëlis, hebr. נפצות Jes. 11, 12. Infin. וּלְבַדְּרָא יָתְהוֹן בִּמְדִינָתָא et dispergere eos inter nationes, hebr. ולזרות Ez. 20, 23. Imper. ובדרנון et disperge eos, hebr. ותפיצם Ps. 144, 6. ובדרו אביה et dispergite fructus ejus, Dan. 4, 11. Fut. וְיָתְכוֹן אֲבַדַּר et vos dispergam inter gentes, heb. אזרה Lev. 26, 33. ואבדר בך סוסן et dispergam in te equos, hebr. ונפצתי Jer. 51, 21. כן אבדרנון sic dispergam eos, heb. אפיצם Jer. 18, 17. ותלתא תבדר et tertiam partem disperges, hebr. תזרה, Ez. 5, 2. היך קטם יבדר sicut cinerem dispergit, hebr. יפזר Ps. 147, 16. Ithp., Praet. אֲרֵי אִתְבַּדַּר עַמָּא quod dispersus esset populus a me, hebr. נפץ, I S. 13, 11. ומאלין אתבדרו et ab illis dispersi sunt ad habitandum in omni terra, Gen. 9, 19. אתבדרו מלכותא dispersa sunt regna, hebr. נפצו Jes. 33, 3. אתבדרו אברנא disperguntur ossa nostra, hebr. נפזרו Ps. 141, 7. על דאתבדרו כעאנא propterea quod dispersus est instar gregis populus meus: על כן אתבדרו idcirco dispersi sunt, ut est dispersio gregis, heb. על כן נסעו, Zach. 10, 2. ואתבדרו במדינתא et dispersi sunt inter provincias, hebr. ויזרו, Ez. 39, 16. Infin. באתבדרותכון במדינתא in dispergendo vos, cum dispersi fueritis in regiones, heb. בהזרותיכם Ez. 6, 8. Fut. דלמא נתבדר ne dispergamur in superficiem totius terrae, Gen. 11, 4. Ap. Rab.: Hillel senex dicebat בשעה דמכנשין בדר ובשעה דמבדרין כנוש tempore quo colligunt disperge: et eo tempore quo dispergunt collige, TH. Ber. c. ult. in fine. V. infra in פזר.

בְּדוּר *dispersio*: בידור וזרמית dispersione et inundatione, hebr. נפץ, Jes. 30, 30. קבל ובדור tenebrae et dispersio, hebr. ואפלה מנדח Jes. 8, 22. כבידור ענא juxta dispersionem gregis, Zach. 10, 2.

בַּדְרָנִית *dissipatrix femina bonorum suorum*, Rab. Femina prodiga, decoctrix.

בהד בְּהָדֵי בְּהָדְיָא et alia hujus formae, vide in הדי. Nam ב est servile.

בהה בֹּהוּ *inanitas, inanis res, inane, vacuum*. R. Sal. explicat per רקות ותדו, i. e. inanitas et vastitas.

בּוֹהָא *idem*, per commutationem gutturalium: כך ישבה הארץ תהא ובהא sic residebat terra vasta et inanis, BR. s. 2. Et mox ibidem: ישבה לה אותה שפחה תהא ובהא sedebat sibi ista ancilla vasta et inanis [13]

בְּהָיָא *idem*: וארעא הות תהיא ובהיא et terra erat vasta et vacua, Gen. 1, 2 in T. Jon. et hier. Onkelos צַדְיָא וְרֵיקָנְיָא quod idem,

בהל בְּהַל *conturbare, perturbare, terrere*, ut hebr. Praet. וְשַׁדַּי בַּהֲלַנֵּי et omnipotens perturbavit me, Job. 23, 16. Fut. ובזעפך תבהלנון et in ira tua conturbabis eos, Ps. 83, 16. וברוגזיה יבהל אנון et in furore suo perturbabit eos, Ps. 2, 5. ופשרה אל יבהלך et interpretatio ejus ne perturbet te, Dan. 4, 16 יבהלנך דלוחא et perturbabit te terror, Job. 22, 10. וחזוי ראשי יבהלנני et visiones capitis mei perturbabant me, Dan. 4, 2. ורעיונוהי יבהלנה et cogitationes ejus perturbassent eum, Dan. 4, 16. Ithpahel vel Ithpehal. Praet. אֲרֵי אִתְבַּהַל לַחֲדָא quod perturbatus esset valde, I S. 28, 21. ונפשי אתבהילת לחדא et anima mea conturbata est valde, Ps. 6, 4. ואתבהילית et perturbatus essem, Job. 21, 6. בכן אתבהילו tunc conturbati fuerunt, Ex. 15, 15. דאתבהילו גרמי quia perturbata sunt ossa mea, Ps. 6, 3. ואתבהלתון et conturbati fuistis, Job. 6, 21. ומן רגזך אתבהלנא et prae ira tua perturbati fuimus, Ps. 90, 7. Part. הֲוֵיתִי מִתְבַּהֵל fui perturbatus, Ps. 30, 8. Plur. מִתְבַּהֲלִין conturbantur, Ps. 104, 30. Imper. אִתְבְּהֵיל קֳדָמוֹהִי perturbatus esto, i. e, metuas coram eo, Eccl. 8, 3. Fut. קֳדָמוֹהִי אֶתְבְּהֵיל coram eo perturbatur, Job. 23, 15. ויתבהלון לחדא et conturbantur valde, Ps. 6, 11. וידי עמא דארעא יתבהלן et manus populi terrae conturbabuntur, Ez. 7, 27.

בְּהוּלְתָא, בְּהוֹלְתָא *conturbatio, perturbatio, terror*: ואסער עליכון ביהולתא et praeficiam super vos terrorem, hebr. בהלה Lev. 26, 16, ושנתהון בבהולתא et annos ipsorum in terrore, Ps. 78, 33.

II. בְּהַל *accelerare, festinare*: אל תבהיל על מימרך ne acceleres sermone tuo, sive verbis tuis, heb. אל תבהל Eccl. 8, 1. Synonymon ejus hoc sensu mox ibidem sequitur לא תבהל בנפשך למרתח ne acceleres in animo tuo irasci, Eccl. 7, 11. Ithpehal וּפַקִּיד לְאִתְבְּהָלָא et jussit accelerare. i. e. celeriter adduci unguentum unctionis, Esth. 2, 9. Ap. Tos. וזמנו בהול tempus ejus est acceleratum, urgens, quod non patitur dilationem Jev. f. 34 a.

בְּהִילוּ *celeritas, festinatio*, pro בְּהִילוּת cum praepositione ב est, *celeriter, cito, festinanter, propere:* אזלו בבהילו iverunt propere, profecti sunt celeriter, Esr. 4, 23. ותיכלון יתיה בבהילו et comedetis eum cum festinatione hebr. בחפזון Ex. 12, 11. ארי בבהילו נפקתא nam cum festinatione exivisti, hebr. בחפזון, Deut. 16, 3. הוה פתגם מלכא בבהילו erat verbum regis cum festinatione i. e. urgens, hebr. נחוץ acceleratum, I S. 21, 9. לא בבהילו תפקון non cum festinatione exibitis, hebr. בחפזון Jes. 52, 12. דלא בבהילו אתנתק quod non cito rumpitur, hebr. במהרה, Eccl. 4, 12.

הִתְבְּהָלָה *idem*: בהתבהלה cum festinatione, i. e festinantissime ad foveam leonum abiit, Dan. 6, 20. Sic 2, 25.

---

[13]) B. Ar. vocem ad gr. βοή clamor querulus vertit. Vide an. nost. ad תוהה.

בהם בְּהֵמָה, בְּהֶמַת *bestia, pecus, jumentum*, hebr. Ti. distinguunt inter בהמה et חיה, unde disputant de animali כוי, utrum sit מין בהמה species jumenti, an vero מין חיה species ferae, Chol. 80a. Ibidem in gl אין חיה מתעברת מבהמה ולא בהמה מחיה fera non fit gravida a jumento et jumentum non fit gravidum a fera. בהמה ergo est animal cicur et domesticum: חיה autem ferum, et in agris aut silvis vivens. Inde etiam dicitur חיית הארץ bestia terrae, vel חיית השדה bestia agri. Non tamen hoc est perpetuum.

בְּהֵמִי *bestialis, brutalis*. Femin. נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית anima bestialis sive brutalis, i. e. sensitiva, sentiens, bestiis et hominibus communis. Pl. תאות הבהמיות cupiditates brutales.

בְּהֵמִי ,בְּהָם *armentarius, pecuarius*: לבהמי שהיה לפניו שתים עשרה בהמות simile hoc est armentario, ante quem incedunt duodecim jumenta etc. BR. s. 86. gl. מוליך בהמות ducens, minans jumenta V. et in DR. 292c.

בהן בֹּהֶן *pollex, tam manus, quam pedis*. Pl. בְּהוֹנוֹת.

בהק אבְהִיק[14] *splendere, lucere, lucidum, clarum esse: illustrare, lucidum efficere*: מזיו יקריה מבהיקין שמי שמיא prae splendore gloriae ejus lucidi sunt coeli coelorum, II S. 22, 13. Ap. Rab. כל המשחיר פניו על דברי תורה בעולם הזה הק'בה בהיק זיוו לעולם הבא quicunque nigredine afficit vultum suum propter legem in mundo hoc, deus lucere facit splendorem ejus in saeculo venturo, Sanh. f. 100a. באור פניך תבהיקם luce vultus tui illustrabis eos, הבהיקה כל ארץ מצרים מזיוה lucebat tota terra Aegypti ex splendore ejus, BR. s. 40. שמים יבהיקו coeli clarescunt.

מוּבְהָק *clarus, splendidus, illustris*: סימן מובהק signum clarum et evidens: רב גדול ומובהק magister, doctor insignis et praeclarus.

בְּהִיק, בָּהִיק *clarus, splendidus, illustris*: בהיק באוריתא splendidus in lege, Cant. 7, 3. ובהיקין כשבזיזין et clari vel pellucidi sicut sapphiri, ibid. 5, 14. בהיקין כדהב טב splendentes sicut aurum optimum, ibid. 1, 11.

בּוֹהֲקָא *pustula alba: papula, vitiligo, impetigo*: בוהקא הוא vitiligo est, hebr. בהק, Lev. 13, 39. בהקי עמיין maculae obscurae, ibid. in T. Jon. או בהקי aut maculae lucidae, papulae, hebr. בהרת Lev. 13, 2 in TgH. et Jon. ולבהקי et de papulis, Lev. 14, 56 Jon.

בּוֹהַק *lentigo*, Rab. Neg. c. 1. In Nid 2, 19a. כלו הפך לבן טהור הוא tota versa est in candorem: munda est, Lev. 13, 13. ההוא בוהק מקרי ista est species, quae בוהק vocatur.

בּוֹהְקָן *lentiginosus, impetiginosus*. Apud Tos. הרואה את הבוהקנין אומר ברוך משנה את הבריות videns lentiginosos, dicit: Benedictus sit deus, qui varias producit creaturas, Ber. 58b. ידיו בוהקניות manus ejus lentiginosae, Meg. 24 b.

בַּהֲקִיתָא *papula*, hebr. בהרת Lev. 14, 56. in TgH.

בהר בְּהִיר *illustris, splendidus, splendens*: אתעבידו בהירי שמיא facti sunt coeli splendentes, Job. 37, 21 in Targ. ejus versus secundo. Hinc est liber quidam inter Judaeos celebris, ספר הבהיר liber illustris dictus cujus autor R. Nechonia Hakkanae filius, ante Christum conscriptus, qui plurima de Messia et aliis rebus mysteria continet. Manuscriptus tantum inter Judaeos conservatur, ex quo tamen multa hinc inde in libris cabalisticis citantur.

בְּהִירוּת *splendor, lux*, Rab. הירח אין לה אורה ולא בהירות אלא מחשמש luna non habet lucem neque splendorem, nisi a sole.

בַּהֲרָא *papula, macula albicans*: או בהרא aut papula, hebr. בהרת, Lev. 13, 2. ואם בהרא חורא היא et si papula alba fuerit, v. 4. 19. 24. Emph. וְאִם בְּאַתְרָא קָמַת בַּהַרְתָּא et si in loco suo perstiterit papula, Lev. 13, 23. בבהרתא in papula, Lev 13, 25 26. ולבהרא et de papula, Lev. 14, 56. Plur. בַּהֲרָן חִוָּרָן papulae, papulae albae, Lev. 13, 38. בהרן עמין papulae subobscurae, Lev. 13, 39.

בַּהֶרֶת *papula alba*, hebr. et Rab.

בְּהוֹרִין *nubes, quasi maculae coeli nigrae*, Talm. אפילו בשעה שהרקיע נעשה בהורין בהורין etiam eo tempore, quando firmamentum factum est nubes nubes, i. e., plenum vel obductum undique nubibus, Tan. 7b. Hoc Munst. dicit *exercitum nubium*.

בהת בְּהַת[15] *pudefieri, pudore suffundi, confundi, erubescere: pudere*. Respondet hebr. בוש. Praeter. בְּהֵת כָּל קֵינַי pudefit omnis aurifex, Jer. 10, 14. בהיתת כנשתכן erubescit congregatio vestra, Jer. 50, 12. כמה דבהתת מאתוראה sicut erubuisti ab Assyrio, Jer. 2, 36. כן בהיתו בית ישראל sic pudet domum Israelis, Jer. 2, 26. חלף דבהתתון pro eo quod puduit vos, Jes. 61. 7. בהיתנא לחדא erubescimus vehementer, Jer. 9, 19. Participium מִגְבוּרַתְהוֹן בָּהֲתִין a potentia ipsorum erubescunt, Ez. 32, 30. אף מבהת לית אנון בהתין etiam erubescendo non erubescunt, Jer. 6, 15. Infin. מִבְהַת ut in praecedenti exemplo: עֲלֵיהוֹן לְמִבְהַת debebant erubescere, pro eo quod abominationem fecerunt, ibid. Imperat. אַף אַתְּ בְּהִיתִי etiam tu erubesce, Ez. 16, 52. בהיתו ואתכניעו erubescite et rubore afficiamini, Ez. 36, 32. Fut. אַל אֶבְהַת non pudefiam, Ps. 25, 20. אף ממצרים תבהתין etiam ab Aegypto erubesces, Jer. 2, 36. לא תבהתון non erubescitis, Job. 19, 3. לא מכען יבהתון non deinceps erubescent, qui sunt de domo Jacob, Jes. 29, 22. ויבהתון מואבאי et erubescent Moabitae, Jer. 48, 13. Pahel. Etsi confuse hoc verbum in libris punctatum sit, quaedam tamen diserte ex hac conjugatione legi possunt, ad significationem transitivam ab intransitiva discernendam. Veluti בהיתתא pudefecisti, quoniam deus sprevit eos hebr. הבישתה, Ps. 53, 6. Fut. וְאַל תְּבַהֲתִינָנִי et ne pudefacias me, hebr. תבישני, Ps. 119, 116. Hoc tamen etiam legi possit תבהית, ex aphel: אל תבהתנני ne pudefacias me, vel, ne sinas me erubescere, Ps. 119, 31, מלכת עניא תבהתון consilium pauperis pudefacitis, hebr. תבישו, Ps. 14, 6 Aphel, Praet אַבְהֵיתְתָּא pudore affecisti hodie faciem omnium servorum tuorum, II S. 19, 5. Partic.

---

[14]) Arab. بهج *nituit*, unde tam ad animi, quam ad nitorem vultus translatum.

[15]) Arab. بهت syr. ܒܗܬ i. q. hebr. בוש, ו hoc verbo intrans., ut alibi, in ת mutato.

מְבַהֲיִת אִמֵּיהּ pudore afficit matrem suam, Prov. 29, 15. Fut. ולא תבהית יתי nec pudore afficias me, Ps. 119, 116 quod et ex pahel legi possit. Ap. Tos. דמלפי תכלי לא בהתא quae édoctae sunt orbitates, non erubescunt, Ketub. 62a. Sic legitur Gem. contra grammaticae convenientiam. Nam דמלפי de mulieribus forma masculina dici non potest. Dicendum enim fuisset דמלפן. Hinc in gl. ex forma sing. scriptum, דמלפא תכלי לא בהתה quae edocta est orbitates, non erubescit, i. e., quae assuefacta est perdere semen conceptum, non erubescit vel contristatur aut consternatur, si proles viva e vita discedat. Sic meretrix impudens et publica non erubescit, etiam insolito cuivis se prostituere.

בְּהִיתָא, בַּהֲתָא *pudor, rubor, erubescentia, confusio*. Quandoque usurpatur ut masculinum, saepius ut femininum: איתיתא עליהון בהתא adduxisti super eos pudorem, Ps. 44, 8. סנאך ילבשון בהתא osores tui induentur pudore, Job. 8, 22. ארי לבהתא sed ad confusionem, Jes. 30, 5. וספו בבהתא יומי et consumuntur in pudore dies mei, Jer. 20, 18. Emphat. שְׁטוּתָא לֵיהּ וּבַהֲתְתָא stultitia est ipsi et pudor, Prov. 18, 13. ולא הוו ידעין מה היא בהתתא neque sciebant, quid esset pudor, Gen. 2, 25 in TgH. Constr. וְאַגְלֵי בַּהֲתַת חוֹבֵיכוֹן et revelabo pudorem peccatorum vestrorum in faciem vestram, Mal. 2, 3. ובהתת אפי חפתני et pudor vultus mei operit me, Ps. 44, 16. בבהתת חובנא in pudore peccatorum nostrorum, Jer. 3, 25. כבהתת גנב secundum pudorem furis, Jer. 2, 26. Cum aff. pronom. וּבַהֲתִי et pudor meus, Ps. 69. 20. Hoc ex forma masculina est. Nam litera ת hic radicalis est et litera feminina abest: לבהתתך ולבהתת קלן אמך ad pudorem tuum et pudorem matris tuae, IS. 20, 30. מטול בהתתהון propter pudorem suum, Ps. 40, 16. Si legas בהתתהון, est ex forma et terminatione masculina.

בְּהִית *idem*: היך בהיתתהון juxta pudorem suum, Ps. 70, 4.

בֵּית בַּהֲתְתָא *locus pudoris*, i. e. *pudendum, pars corporis pudenda, cui natura pudorem adjunxit*: ותתקיף בבית בהתתיה et apprehendat locum pudoris ejus, i. e. pudenda ejus, Deut. 25, 11. עד אתר בית בהתתהון usque ad locum domus pudoris eorum, i. e. usque ad nates ipsorum, II S. 10, 4. בבית בהתת תורפיה in locum pudoris turpitudinis ejus, Num. 25, 8 in Jon.

מְבַהֲתָן *pudefaciens, pudendus*: ברא הוא מבהתנא filius pudendus est, hebr. בן מביש Prov. 10, 5. בברא מבהתנא in filium pudendum, Prov. 17, 2. ברא הוא מבהתנא ומחפרנא filius est pudendus et ignominiosus, Prov. 19, 26.

בוא בּוֹא *venire, advenire, pervenire: ingredi, congredi, quod verecunde de concubitu maritali dicitur: ire, abire aliquo: occumbere, de sole*. Hiph. הֵבִיא *venire fecit; adduxit, intulit, attulit, obtulit: occumbere fecit*. Hophal הוּבָא *afferri, inferri, adduci*, heb. בָּא, הַבָּא *veniens, venturus*. עולם הבא saeculum venturum, saeculum futurum post hanc vitam: לעלם הבא in saeculum vel saeculo futuro. מכאן ולהבא hinc et in venturum, i. e. hinc et deinceps, ulterius sive in posterum. באי עולם venientes in mundum, i. e. homines: אספר נוי ושבחו לבאי עולם enarrabo decus et laudem ejus hominibus, R. Sal. Ex. 15, 5. אלהים אנכי לכל באי עולם ego sum deus omnium venientium in mundum, Ruth rab c. 1 v. 1. Hinc est Joh. 1, 9.

בּוֹא *ingressus, introitus*.

בִּיאָה *idem*, Ez. 8, 5 hebr. *Item congressus, concubitus conjugalis, coitus*, Rab. כיום שחרב בית המקדש ניטלה טעם ביאה וניתנה לעוברי עבירה a tempore quo vastatum est templum hierosolymitanum, ablatus est gustus (i e. ablata est voluptas) coitus, (sc. honesti et conjugalis) et datus transgredientibus transgressionem, i. e. scortatoribus et adulteris, Sanh. 75 in fine capitis. Vulgatum est ap. Rabb.: אין האשה מתעברת מביאה ראשונה mulier non fit gravida ex coitu primo. Hoc Elias de coitu primo simpliciter intelligit, non de quolibet. Plurali caret, quo usu plures coitus vocantur בעילות ut est in בעל. Item aliud, בשלשה דברים האשה נקנית בכסף בשטר ובביאה i. e. tribus rebus uxor acquiritur, pecunia, coitu et literis contractus sive scripto, Kidd. c. 1 initio.

מָבוֹא, מְבוֹי *aditus, ingressus, introitus, ambulacrum*. Femin. מְבוֹאָה *idem*. Pl. מבואות גדולות ingressus magni sive patentes. מבוי שהוא גבוה introitus altus.

הֲבָאָה *reductio*. Nomen ex hiphil formatum. הלכה והבאה itio et reductio. Sunt duo actus in mactationibus. quando culter ad scindendum procedit et scindendo reducitur. Scribunt communiter הולכה והובאה. Vide Maim. in הלכות שחיטה c. 3. Sic et mactator dicitur מוליך ומביא promovens et reducens cultrum in scindendo. Item הבאת שלום בין אדם לחבירו reductio pacis inter hominem et socium ejus, i. e. reconciliatio, compositio dissidentium.

תְּבוּאָה *proventus, nempe anni praesentis*, hebr. Sic תבואה מחוברת לקרקע proventus conjunctus adhuc cum terra sive fundo, seges vel alius terrae fructus adhuc fundo adhaerens

בוב בּוּבָאָה, בּוּבִיָא, בּוּבִיתָא vide supra in בב.

בּיב vide suo loco.

בוד בּוּדְיָא *storea juncea, juncus unde fit storea*. T. וכריך בודיא, gl. מחצלת, Erub. 8a. מסככין בבודיא obtegunt storeis, Suc. c. 1 in fine.[16]

בוה בּוּהְתָא[16a] vespertilio: idem quod hebr. תנשמת. Litera ת est ex forma feminina emphatica. Diversimode legitur. Quidam libri habent בותא Lev. 11, 14. Sed alibi ובותא. In Aruch legitur בואת. Ap. Ts. בואת Chol 63a. Jon. Lev. 11 pro eo habet אותיא.

בזז בְּזַז *praedari, diripere, spoliare, idem quod hebraice* בזז Praet וּבְזוּ יַת קַרְתָּא et spoliarunt urbem, hebr. ויבזו Gen 34, 27. דבזו עמא quam diripuerunt populus, Num. 31, 32. בזו גבר לנפשיה praedati sunt quisque sibi Num. 31, 53 בזנא לנא diripuimus nobis, Deut.

*) באסיר morbus nasium, quem *polypum* vocant, hinc Menachem Bonafos vocem per מרבי רגלים πολύ-πους explicat. Ar. est بلسير pl. nominis بلسور quod i. e.

16) Vide supra p. 142.

16a) Arab. البومة βύας *bubo*, avis nocturnae genus.

3, 7. Confunditur quandoque forma cum בוז. Vide ibi.

בּוּזָא, בּוּזְתָא vide mox in בזא.

בוט בוטיתא vide infra in בטש.

בול בּוֹל *portio, portiuncula, frustum, massa: gleba,* Gr. originis videtur esse, a *βῶλος, βώλιον gleba:* Item *massa.* Ap. Ts. מביא בול מאותו המין afferebat portionem de ista specie et appendit ipsi ad os in canistro, Mez. 90a. מביא בול של מלח afferebat portiunculam salis, Sab. 128b. R. Sal. in Gem. passim explicat per מלא אגרוף plenum pugillum, qui etiam vocatur בונא. R. David IR. 6, 38 ad ista verba „in mense בול," scribit: Vocatur iste mensis sic propter pluvias, quae incipiunt in illo, ex significatione מבול. At ap. Rab. nostros dicitur, in mense בול; in quo העלה נובל folium arboris flaccescit et terra facta est בולות בולות glebae glebae: aut mensis iste est, שבו בוללין לבהמה in quo miscent pabulum jumento domi et deficit pabulum in agris. Haec ille. Desumpta autem sunt ex TH. Tan. c. 1. נותנין בול של מלח לתוך הנר בשביל שתאיר ותדליק dant portiunculam salis in lucernam, ut melius luceat et ardeat, Schab. 67b in fine capitis. Aruch explicat חתיכה *frustulum.*

בולי *divites,*[17] Ti. בולי ובוטי בולי אלו עשירים bole ubote. Bole i. e. divites. Alius dixit, אלו בולאות שביהודה isti sunt divites in Jehuda, Gitt. 37a.

בולין[18] *copiae, exercitus,* Rab. בשעה שהוא יוצא בולי והימוס יוצאין עמו quandocunque egreditur, exercitus et turbae egredientur cum eo, ובשעה שהוא נכנס תהא בולי והימוס נכנסין עמו et quando ingreditur, erunt exercitus et turbae ingredientes cum eo, i. e. comitabuntur eum, Jalk. 4 c. 1. Petitum hoc ex BR. s. 6 sed ibi hodie pro primo בולי legitur אוכלוסא i. e. *ὄχλος* turba. Ar. explicat חיילות exercitus. Sic luna, quae se humiliavit, ut assumeret tantum dominium noctis, ut noctu luceret, in ortu et occasu suo habet comitatum infinitum stellarum. Rursus in Jalk. 6, 3. Terra vocatur אדמה respectu solstitii autumnalis, שהארץ עשויה בולין בולין של אדמה quod terra tunc est facta exercitus exercitus terrae. Gl. in margine חיילות. Desumptum et hoc est ex BR. s. 13. sed gl. hic est; בולין i. e. התיכות *frusta, glebae:* tunc enim est tempus collectionis fructuum et descendit pluvia super sulcos agrorum et conjungit eos in acervos i. e. multa frusta. Pro בולין, ante adductum ex R. Davide בולות forma feminina, significatione eadem. Per exercitus significatum, intelligitur fructuum copia et varietas, quae tunc a terra colliguntur.

בולוטים, בּוּלְוָטִים, בּוּלְיוֹטוֹס *buleuta, consiliarius, senator.* Est ex gr. *βουλευτής:* T. ראת בעי מתעברא ארכונטוס ובולוטס quod tu petis fieri princeps et senator, TH. in Tan. 69. אמר אותו בלוטים dixit ille consiliarius, Kohel. rab. 1a. Pl. ארבעה בוליוטין quatuor consiliarii, Echa rab. c. 1. בולוטי ירושלם senatores urbis Jerusalem: לשכת בולוטי cubiculum, camera senatorum, Jom. 8b. Qui scribunt בוליוטין, prave scribunt.

בולוס vide infra in בלס.

בון בּוּן[19] *intelligere, considerare.* In Targ. ejus usus praecipue est in Ithpehal vel Ithpahel אִתְבַּיַּן vel אִתְבַּיַּן pro hebr. תבין, quando intransitive sumitur. Quandoque invenitur אתבונן. Sed in libris א״מת i. e. Jobo, Proverbiis et Psalmis praecipue legitur: rarissime in aliis, aut forte nunquam. In punctatione Veneta biblia valde prava sunt. Malim omnia ex Ithpehal notare, pro *intelligere, intelligentem esse:* at אתבין proprie est, *intelligens factus est.* Praet. אֱלָהָא אִתְבַּיַּן אָרְחָהּ deus intelligit viam ejus, sc. sapientiae, Job. 28, 23. Et media radicali ejecta, ועולם מסרבן דאתבן et adolescens refractarius, sed intelligentia imbutus, Job. 11, 12. ואתבינת לה et intellexit sibi, Job. 13, 1. אתבינת intellexisti, considerasti, Ps. 38, 18. אתבינת לחברותי intelligis societatem meam. Ps. 139, 2. Particip. דְּכָלֵי שִׂפְוָתֵיהּ מִתְבַּיַּן qui cohibet labia sua, intelligens est, Prov. 17, 28. גברא דמתבין vir intelligens est, Prov. 17, 27, בלבא דמתבין in corde intelligentis, hebr. בלב נבון, Prov. 14, 33. Et ex alia forma ומתבונן לכל עובדיהון et intelligit omnia opera ipsorum, Ps. 33, 15. Veneta hic mendosa sunt. Plural. לָא מִתְבַּיְינִין דִּינָא non intelligunt judicium, Prov. 28, 5. לא מתבינין ידיעתא non intelligunt scientiam, Prov. 29, 7. ובני נשא דמתבינין et homines intelligentes, Prov. 28, 2. Inf. לְאִתְבְּיָן אֶמְרֵי בִּינְתָא ad intelligendum verba prudentiae, Prov. 1, 2. למתבינא מתלא ad intelligendum parabolam, Prov. 1, 6. Imper. אִתְבַּיַּן בְּמוֹ דְשִׂים קֳדָמָךְ considera quid positum sit coram te, Prov. 23, 1. קום ואתבין surge et considera mirabilia dei, Job. 37, 14. Ex alia forma, אִתְבּוֹנְנוּ כְדוּן דָּא intelligite nunc illud. Ps. 50, 22. אתבוננו דשטין בעמא intelligite vos stulti populorum, Ps. 94, 8. Fut. וְלָא אֶתְבַּיַּן לֵיהּ et non considero, animadverto ipsum, Job. 9, 11. אתבין לסופהון considero finem ipsorum, Ps. 73, 17. ואתבין מה יימר לי et considerabo, quid dicturus sit ad me, Job. 23, 5. מה תתבין quid intelligis, quod non sit penes nos? Job. 15, 9. הידין תתבין tunc intelliges timorem ejus, Prov. 2, 5. ותתבין במימרי et (non) consideras sermonem meum, Job. 30, 20. תתבינון considerabitis, advertetis, Job. 18, 2. ויתבוננון et considerent benignitates domini, Ps. 107, 43,

בִּינָא *intelligentia.* ורננת לבא בינא et meditatio animi mei intelligentiam, Ps. 49, 4. Emph. וְכוּגְרֵי יוֹמִין בִּינְתָא et protractio dierum intelligentia est, hebr. תבונה. Prov. 12, 12. דיליה מלפא ובינתא ipsius est consilium et intelligentia. Job. 12, 13. Rarior haec forma est.

בִּיוּנָא, בִּיוּנְתָא *idem.* Quandoque scribitur ה in fine. למדע ביונא ad cognoscendum scientiam, Prov. 4, 1. דלית להון ביונא quibus non est intelligentia Ps. 32, 9.

---

17) Vide annot. nost. ad פרוזבל in פרז.

18) Mussafia ad gr. *βουλή senatus* vocem refert.

19) Proprie بان *secuit* q. d. *acie secante ingenii discrevit*; ita quidem pleraque verba investigandi et intelligendi (ut באר, d. q. supra, ad نار, בקר ad بقر fidit) ad rationem secandi atque findendi vertere potes. Hinc Talmudici hominem excellentis ingenii i. e. qui rei interiora penetrat, *acutum* חריף vocant.

ובינא וגבורתא et intelligentia et potentia, Prov. 8, 14. ובבינא תקין in via intelligentiae, Prov. 9, 6. באורחא דבינא et per prudentiam firma subsistit, Prov. 24, 3. ותמנה לבא לבינא et diriges cor tuum ad intelligentiam Prov. 2, 2. ולבינה תתן קולך et ad intelligentiam dabis vocem tuam, Prov. 2, 3. ולבינה תרמי קלה et ad intelligentiam elevat vocem suam, Prov. 8, 1. Emphat. אִמְרֵי בִינְתָא verba prudentiae, Prov. 1, 2. והאן דין אתר בינתא et ubinam est locus intelligentiae! Job. 28, 20. ולא פליג לה בבינתא neque impertitus est ei intelligentiam Job. 39. 20. ומנדעא קרי לבינתא et scientiam vocato intelligentiam, Prov. 7, 4. Cum aff. לְבִינְתִי צַלֵּי אֻדְנָךְ prudentiae meae accommoda aurem tuam, Prov. 5, 1. Hoc ex forma masculina est, qui simile, סגיעא בינתיה „multa est prudentia ejus“, Prov. 14. 29. מן בינתי יתיבנני ex intelligentia mea facit me respondere, Job. 20, 3. בבינתך per intelligentiam tuam, Prov. 23, 4. מבינתך ex intelligentia tua, Job. 39, 29. אצית עד בינתיכון attendi usque ad intelligentias vestras, i. e. intima animi sensa, Job. 32, 11. In hebraeo est plurale תבונתיכם, unde et recte nomen chaldaeum in forma plurali proponitur. possit tamen et singulariter legi בינתכון, cum forma pluralis alias vix reperiatur.

בִּינְנוּתָא *idem:* ואמא לבינונתא et mater intelligentia vocabitur, Prov. 2, 3.

הַוְנָא *idem:* שליטא חסיר הונא dominator carens intelligentia, Prov. 28, 16.

הַוְנָא *idem.* הונא אלף prudentiam disce quovis tempore, Prov. 5, 19. Veneta habent הונא. Praetulerim kametz loco cholem, ex natura chaldaismi, tum etiam quod sic alibi legatur, וְתַטְעֵי הַוְנָךְ et errare facias intelligentiam tuam, Prov. 31, 4. Sunt haec per commutationem ב et ו, literarum ejusdem organi. Est autem proprie forma syra, qualia multa sunt in hujus libri Targum. Nam הַוְנָא mens, intelligentia, Mrc. 3, 21. מְהַוְנִין intelligentes, II. Thessal. 5, 6.

הֲבָנָה *mens, intellectus, intelligentia,* Rab. הגדר או הרושם נותן הבנה ציורית definitio aut descriptio suppeditat intellectum formalem, lib. Ikkarim orat. 2 c. 6.

הִתְבּוֹנְנוּת *intelligentia,* Rb. כמו שיתבאר עם ההתבוננות sicut explicabitur cum intelligentia, i. e. intelligenter.

II. בּוּנָא *pugillus, manipulus,* Ti. שבעה בוני כמונא septem pugilli cymini, Sab. 67a, ובונא דכימונא et pugillum cymini, חמשה בוני פרידא quinque pugillos amaraci, Git. 6a. gl. מלא אגרוף.

בוס *calcavit, conculcavit.* Hebr.

תְּבוּסָה *calcatio, conculcatio, mixtio:* Ap. Ts. דם תבוסה sanguis conculcationis, vel mixtionis, i. e. mixtus cum aliis humoribus, non purus, qui e vulneribus, vel vena secta effluit: sed qualis ex corporibus mortuis adhuc exstillare et exsudare solet. V. Ohol. c. 2 et 3. Vel *sanguis effusus et in terra conculcatus.*

בוע בּוּעַ *exsultare, gestire gaudio.* Praet. וּבְעוֹ תוּשְׁבַּחְתָּא et exsultarunt laude sive cantu hebr. פצחו רנה Jes. 14, 7. Imper. בּוּעִי וְשַׁבַּחִי exsulta et laudes canito, heb. צהלי Jes. 12, 6. בועי וחדי exsulta et laetator, hebr. גילי Joel. 2, 21. בועי לחדא exsulta valde, heb. גילי מאד, Zach. 9, 9. בועו ושבחו exsultate et laudes canite, hebr. פצחו, Ps. 98, 4. בועו טוריא exsultate montes, hebr. פצחו, Jes 44, 23. בועו וחדו exsultate et laetamini, Joel. 2, 23. Fut. אֲבוּעַ וְאֶחְדֵי exsultabo et laetabor, heb. אגילה Ps, 31, 8. בועון exsultent, Ps. 48, 13. יבועון בתושבחן exsultent laudibus. Ps. 48, 12. יחדון ויבועון laetentur et exsultent, heb. תגלנה Jes. 65, 18. Sic etiam legendum Jes. 35, 1. תבוען ספותי exsultent labia mea, hebr. תרננה, Ps. 71, 23.

בְּיָע, בְּיַע, בְּיָעָא *exsultatio:* אף ביע וחדוא et exsultatione et gaudio, Jes. 35, 2. ביע וחדוא exsultatio et laetitia, Jer. 48, 33. ביע Jes. 16, 10. חדוא וביע laetitia et exsultatio, heb. שמחה וגיל, Joel. 1, 16. ית ירושלם ביעא et Jerusalem exsultationem, hebr. גילה, Jes. 65, 18.

בּוּעָא *idem.* Emph. בְּקָל בּוּעֲתָא cum voce exsultationis, hebr. בקול רנה Es. 42, 5. In Venetis est בעותא, quod alterius est originis et significationis. Construct. בּוּעַת רַשִׁיעֵי exsultatio improborum, hebr. רננת רשעים Job. 20, 5. Hinc etiam legendum, חֶדְוַת בּוּעֲתִי laetitia exsultationis meae, heb. שמחת גילי, Ps. 43, 4. V. etiam infra in בעא.

בוץ בּוּצָא *byssus, linum candidissimum et subtilissimum aegyptium,* et metonymice *byssinum.* לבושין דבוץ vestimentis byssi, i. e. byssinis, hebr. בגדי שש, Gen. 41, 42. קובעין דבוץ tiarae lini, i. e. lineae, hebr. פארי פשתים, Ez. 44, 18. יריען דבוץ vela byssi, byssina, hebr. בוץ, Esth. 1, 6. ובוץ et byssus, hebr. ושש, Ex. 25, 4. כסות מילא ובוץ vestimentum melinum et byssinum, heb. ופשתי, Hos. 2, 9. ורקם ובוץ et phrygiano opere et bysso Ez. 27, 16. Emph. לְבוּשֵׁי בוּצָא vestimenta linea, heb. בגדי פשתים Ez. 44, 17. מכריך בוצא stola byssina, hebr. ותכריך בוץ Est. 8, 15. ובבוצא et byssino, hebr. ושש Ex. 35, 35. כבוצא טפו ut linum exstinguentur, hebr. כפשתה Jes. 43, 17. Veneta habent כְבוּצִין, ut et mox דִכְבוּצִין עמי ut linum obscuratum, i. e. fumigans, hebr. ופשתה כהה Jes. 42, 3 quod etiam rectius legatur, דִכְבוּצָא ex forma sing. nam sequens עָמֵי est quoque singulare.

בְּצִבּוּץ *cannabis:* ושל בצבוץ et de cannabe, gl. קנבס Talm. Gitt. 65b.

בוק בּוּקָא *vacuum, inane vas, lagena oris angusti, vas, vasculum inane:* לא תיתלו ביה בוקי סריקי ne adscribatis ei vasa vacua, nempe Rabbi Nachmani, h. e. דברים שאינו מעם, As. 37b. Chol. 50b. Bb. 151b.

בוקא *os coxendicis,* Ti. בוקא דאטמא os femoris, quod recessit de loco suo, Chol. 42b.

בית בוקיא nomen loci, Jevammoth 84a.

בּוּקְיוֹן *nomen fictitium lusus ludicri in scholis praestigiatorum, qui ad risum commovendum instituuntur:* unde ap. Tos.: qui intrat stadia ac videt ibi praestigiatores aut incantatores exercentes בוקיון, מוקיון, מוליון, לוליון, etc. ecce illic est sedes irrisorum, a quibus scriptura nos avocat, dum inquit: „Et in sede irrisorum non sedet,“ Ps. 1. As. 18.

בּוּקִינוֹס *buccina.* Corruptum est ex gr. *βυκάνη.* יש להם כמה בוקינוס habent multas buccinas. בוקינוס ושופרים buccinae et tubae, Jalkut in Mosen 186 col. 2 ex libro Pesikta et 250 col 3. Zohar Deut. 132 col. 4.

בור בּוּר, *desolari, silvestre, incultum esse vel fieri.* Tg. Fut. וְאַרְעָא לָא תְבוּר et terra non desolabitur, inculta manebit, hebr. תשם, Gen. 47, 19. Alias fere per

צְדָה in Tg. exprimi solet Ithpahel Fut. יִתְבַּיְרוּן עַל בַּהֲתְהוֹן desolentur propter pudorem suum, hebr. שמו Ps. 40, 16.

Ap. Tos. in Aph. אוֹבִיר vel הוֹבִיר (ex forma אוקים) *incultum fecit* vel *reliquit:* המקבל שדה מחבירו והובירה accipiens agrum a socio vel amico suo, et incultum relinquit eum, id est non arat vel conserit eum; item אם אוביר ולא אעבד אשלם במיטבא si incultum relinquero, et non fecero (culturam necessariam in eo), persolvam optimum, i. e. tantum, quantum de bene culto darem, Bm. 104a in Misn. באתרא דמובירי באגי in loco in quo incultos relinquunt agros, Bb. 29a. איכא דמובר est qui incultum relinquit, ואיכא דלא מובר et est qui non relinquit ibid. Ithp, מאן דניחא ליה דתתביר ארעיה is cui placet ut inculta maneat terra sua usque ad sementem aliam Bava metzia 107a.

בּוּר *claritas*: Vide in ברר.

בּוֹר *cisterna aquarum collectarum*: בור הגולה vide in גלל: et בור זינקא in זנק infra: בור ספינה *cisterna navis, aquarium, ubi aqua dulcis ad potum asservatur*, Kel. c. 15. Ohol. c. 8.

בּוּרָא, בּוּר[20] *incultus, silvestris ager*: *bardus, brutus, fatuus, stolidus, stupidus, rudis, incivilis homo*: Rab. שדה בור ager incultus: Plur. אילנות בורות arbores silvestres, infructuosae, Bb. 95a. Tg. מטול דבורא דבני נשא אנא propterea quod stupidissimus hominum ego sum, Prov. 30, 2. וסני ממסנותא בורא הוא odio habens increpationem, brutus est, Prov. 12, 1. Ap. Tos. אין בור ירא חטא nullus bardus metuit peccare, i. e. peccare erubescit, vel metuit deum, nam qui metuit deum, metuit etiam peccatum sive peccare, Av. c. 2. Abarbinel in hunc locum scribit: Homo vanus sapientia destitutus et moribus civilibus carens, vocatur בור, eo quod similis est לשדה בור agro silvestri, in quo nullum est semen: Maim. בור הוא שאין בו לא חכמה ולא מדות *bur* est, qui neque sapientia, neque moribus praeditus est. R. Sal. בור גרוע מעם הארץ *bur* minor sive vilior est plebejo. Sunt qui deducant a בער exclusa gutturali, ut saepe, quasi contractum sit a בְּעוֹר. Certe pro בער in Tg. est בורא, Prov. 30, 2.

בורות *stoliditas, stultitia*: דברי בורות verba stolida, Nid. 69b gl. שטות.

בּוּר *vepres, vepretum, dumetum*: Vepres enim in incultis locis crescunt: דהובאי ובור חסיך quae sentes et vepres profert, hebr. קוץ ושמיר, Jes. 32, 13. הובאי ובור כחדא sentes et vepres pariter, Jes. 27, 4. ארי הובאי ובור תהי nam sentes et vepres erit tota terra, Jes. 7, 24. דחלת הובאי ובור metus sentium et veprium, Jes. 7, 25. לחובאי ובור יהי in sentes et vepres erit, Jes. 7, 24.

בּוּרְיָא *baculus, scipio*: Tg. ויתהלך כברא על בוריה et ambulabit foras (innixus) super scipione suo, heb. על משענתו Ex 21, 19. R. Salomonis glossa hic est: על משענתו, i. e. על בוריו וכחו super scipione suo et viribus suis. Idem R. Sal. Ps. 119, 87. ואני עמדתי על בוריי ego vero perstiti in scipione meo et viribus meis. V. etiam in בור.

בּוּרְיָתָא *stoliditas, stupiditas, rusticitas, fatuitas*, Tg. סנוא דבוריתא invidia, zelus fatuitatis, Job. 5, 2 in Regiis. Veneta בָּרְיָתָא, quod est a בר, quod v. suo loco.

בּוּרְיוּתָא *idem*, Proverb. 25, 20. Forte debet esse כַּרְיוּתָא *dolor, infirmitas*, ex usu syro, qui in hoc Tg. non infrequens est: Sic in Novo Test. דְּכַרְיוּתָא דִּי לִי רַבְּתָא quod dolor vel tristitia mihi est magna, ad Rom. 9, 2 Aut בּוּרְיוּתָא ad form. praeced.

בָּיִר *desolatus, vastatus, vastus, incultus*, Tg. לנחל ביר ad vallem desolatam, incultam, Deut. 21, 4 in Onk. ubi Jon. לַחֲקִיל בָּיִר ad agrum incultum: כזרעי חטין על ביר sicut seminantes triticum super agro inculto; Jes 28, 25. דמין לזרעו חטין על ביר similes sunt iis, qui seminant triticum in agrum incultum, Jer. 12, 13. Vide et ביר.

בּוּשׁ *erubescere, pudere, pudore suffundi*, hebr. In Ithpahel ap. Ros., התביישׁ *idem*: לא כל אדם המתבייש לא במהרה הוא חוטא omnis homo erubescens, verecundus, non facile aut cito peccat. T. Ned. 20a. Pihel, בַּיֵּישׁ pudefacere: כדי לביישו ad pudefaciendum eum, Rab. etc.

בּוֹיְשָׁן *verecundus*, Ri. לא הביישן למד ולא הקפדן מלמד neque verecundus bene discit, neque iracundus bene docet, Av. c. 2. Verecundia nimia servilis ingenii index est et abjectae alacritatis: iracundus praeceptor impatienter fert defectus puerorum Docentes autem tolerantia, mansuetudo et modestia commendat.

בַּיְישָׁן *idem*, Ri. סימן יפה הוא באדם שהוא ביישן signum bonum est in homine, quando verecundus est, quem sc. dicti vel facti turpis facile pudet, Ned. 20a. Ter. Erubuit salva res est. Fem. בַּיְישָׁנִית verecunda.

בּוֹשֶׁת *pudor, verecundia*: בבית הבושת in loco pudoris, i. e. pudendorum membrorum. הבושת מביאה ליד יראת חטא pudor adducit in manus, (i. e. potestatem) metus peccati, h. e. facit, ut quis metuat peccare et timeat Deum, Ned. 20a.

מְבוּשׁ *pudor, pudendum*, Ri. מקום המבושים locus pudendorum.

בית, בות[21] *pernoctare*. In Tg. pro hebr. לין ponitur. Praet. וְהוּא בָּת בְּלֵילְיָא הַהוּא et ipse pernoctabat nocte ista in castris, Gen 32, 21. ובת טות et pernoctavit incoenatus, Dan. 6, 18. ועל ובת et ingressus est et pernoctavit, II S. 16, 18. בגבע בתו להון in Geba pernoctarunt sibi, Jes 10, 29. וביתו et pernoctarunt, Gen. 24, 54. Partic. praes. וְעַל סַקָּא וְקִטְמָא בָּאֵת et in sacco et in cinere pernoctans, Jes 58, 5 in Venet. Infin. אֲתַר כָּשֵׁר לָנָא לְמֵבַת locus commodus nobis est ad pernoctandum, Gen. 24, 23. 25. ולא אבא גברא למבת et noluit vir ille pernoctare, Jud. 19, 10. למבת ad pernoctandum, Jud. 19, 15. Imper. בִּית הָכָא pernocta hic Jud. 19, 9. שרי כען ובית mane hic et pernocta, Jud. 19, 6. ביתו כען הכא pernoctate nunc hic, Jud. 19, 9. וביתו et pernoctate, Gen. 19, 2. ביתי בליליא pernocta hac nocte,

[20]) Arabum est بور (a verbo بار periit, interiit), quod et pro *solitudine terraque inculta* et pro *homine perdito* usurpant. V. Cast. Hept. p. 309 et Willmetii lex arab. p. 92.

[21]) Syr. ܒܬ arab. بات pernoctavit, habitavit, unde nomen בית.

Rut. 3, 13. Fut. לְכֹל אֲתַר דִּי תְבִיתִי אֲבִית in quocunque loco pernoctaveris, pernoctabo, Ruth 1, 16. לחוד ברחובא לא תבית tantummodo in platea non pernoctabis, Jud. 19, 20. תביתי ut paulo ante. ולא יבית מן בסרא et non pernoctabit de carne, Deut. 16, 4. ויבית על כרך טינר et pernoctabit in latere petrae, Job. 39, 31. נפשיה בטיבותא תבית anima ejus in bono pernoctabit, Ps. 25, 13. אלהן ברחובא נבית sed in platea pernoctabimus, Gen. 19, 2. ונבית בגבעתא et pernoctabimus in Gifatha, Jud. 19. 13. ולא יביתון et non pernoctabunt, Ex. 23, 18. ערטלאי יביתו nudi pernoctabunt, Job. 24, 7. ויביתון et pernoctent, Ps. 59, 16. Ap. Tos. proverbiale est, בת דינא בטל דינא quando pernoctat judicium, cessat judicium. V. illud in דן.

מְבָתָא *pernoctatorium, diversorium, hospitium, in quo pernoctamus:* בבית מבתא in domo hospitii, Gen. 42, 27. Haec forma conveniens est derivationi nominum, ex quiescentibus secunda. Alias notatur מַבָּתָא, quae forma convenit defectivis prima radicali propter dagesch. Ex hac forma judicarim et alia esse notanda; veluti: כד אתינא לבית מבתא quando venimus in domum hospitii, Gen. 43, 21. באורחא בבית מבתא in via in domo hospitii, Ex. 4, 24. לבית מבתא in domum hospitii, Jos. 1, 8. דסטא למבתא qui divertit in diversorium, Jer. 14, 8. Constr. בֵּית מְבָתַת עָדֵי אֳרְחָן domum hospitii transeuntium per vias, viatorum, Jer. 9, 2.

מַבָּתוּתָא *idem.* Forma haec non est genuina in hac nominum classe. Veneta מְכָּתוֹתָא mendose: alii libri, מִבְּתוּתָא Regia מַבָּתוּתָא. Elias מְבָתוּתָא. Praetulerim מְבָתוּתָא sicut dicitur אֲרָמוּתָא a רוּם. Targ. כְּעַרְסַל בְּמִקְשְׁיָא sicut cubile diversorii (i. e. tugurii) in cucumerario, Jes. 1, 8.

בַּיְתָא *noctua*, Tg. Lev. 11, 18. Deut. 14, 16 pro hebr. תנשמת, quod sic interpretantur, quando pro ave accipitur. Vel *vespertilio.*

בזא בְּזָא Vide infra in בז.

בזב בְּזְבִז Vide infra in בז,

בַּזְבִּיכָא *publicanus, telonarius, exactor vectigalium,* Ti ההוא בזבינא דאתא לקמיה דאבאיי iste telonarius, qui venit ante R. Avai, Bb. 167a. Munst. scribit בַּזְבְּנָא, sed insertum medium י isti scriptioni obstat.[22]

בזג בִּזְגָא *fasciculus, funis,* Ti. נפלה מן הגג תיבנא ועביד בזגא decidit de tecto stramen, et fecit fasciculum, gl. חבילה, Chol 52a.[23]

בזה בְּזָה *contemnere, despicere, spernere,* hebraice. Sic in Tg Praet. אֲרוּם פִּתְגָמָא דַיְיָ בְּזִי quia verbum domini sprevit, Num. 15, 31 in TgH. ובזי עשו ית בכורותא et sprevit Esau primogenituram, Gen. 25, 34. TgH. דבזו יתיך qui spreverunt te, Ez. 16, 57. Part. דְבָאזֵי עַל מִלְּתָא qui spernit verbum, Prov. 13, 13. In Venetis scriptio prava est: Aleph autem adjectis vocalibus, in scriptione redundat. Fut. לָא תִבְזוֹן יָתִי ne spernatis me, Cant. 1, 6. Pahel, Part. לָא הֲווֹ מְבַזִּין לִי non fuerunt spernentes me, Cant. 8, 1. מבזן לי contemnunt me Ps. 22, 18. Ti. ביזיתו ביישתו קללתו contempsisti eum, pudore et ignominia affecisti eum; dum sc. haec de parente ejus dixisti, quod in gehenna torqueatur; ac si nimirum ipse quoque talis futurus esset, Sanh. 65b. Quae ex hujus verbi forma diripiendi significatum habent, referenda sunt ad verbum בז.

Deinde idem quod בְּזַע *findere*, Talm. vide in Bav. bath. 37a.

מבזותים *contemptores*, Medr. Echa in praef. 51b.

בִּזְיוֹן *contemptus, ignominia:* ביזיונא דידיה עדיף טפי מצערא דגופא ignominia ejus (feminae declinantis ad adulterium, cum nuda lapidatur) major est, quam dolor corporis, Sota 8a.

בִּזְיוֹנִין *foramina:* בבזיוני דרגש in foramina lecti sive spondae, gl. נקבים, T. Ned. 56b. Item אבב בזיוני ad ostium foraminum, i. e. carcerum sive locorum despectorum, pauperum et vilium hominum, Talm. Sab. 32a V. de hoc dicto in בב.

בז בְּזַז *diripere, depraedari, depopulari, spoliare.* Praet. בַּזּוּ עַמְמַיָּא נִכְסֵיהוֹן diripuerunt populi facultates ipsorum, hebr. אכלו זרים כחו, Hos. 7, 9 ובזו יתיך et spoliarunt te Ez. 27, 26. דבזו יתיך qui spoliarunt, depopulati sunt te, Ez. 16, 27. Illud et in praeced. radice adductum fuit. Part. quod et in nom. transit ואִשְׁתֵּיצִי בָזוֹזָא et consumptus est depopulator, depraedator, heb. וכלה לץ Ez. 29, 20. דבזזין יתהון qui depopulentur eos, heb. השאטים, pro quo verbo et in praecedentibus usurpatum est, Ez. 28, 24 et depopulatores nostri, hebr. ותוללינו Ps. 137, 3. ועדב לבזזנא et sors diripientium nos, hebr. לבוזינו Jes. 17, 14. וכל בזזיך et omnes diripientes te, heb. בוזיך, Jer. 30, 16. ויבזון ית בזזיהון et praedabuntur praedatores suos, hebr. ובזזו את בוזזיהם Ez. 39, 10. Partic Pehil sive Praet. וְהוּא עַם בְּזִיז et ipse est populus direptus, hebr. בזוז Jes. 42, 22. עמא אניסא ובזיזא populus oppressus et direptus, Jes. 18, 2. Infin. לְמִבַּז בִּזָּא ad praedandum praedam, Jes. 8, 1. הלמבז בזא את אתי an ad diripiendum praedam tu venis, hebr. הלשלל שלל Ez 38, 13. Imper. בֹּזּוּ כַסְפָּא בֹּזּוּ דַהֲבָא diripite argentum, diripite aurum, Nah. 2, 9. Fut. כָּל עֲדָאָה תִּבּוֹז לָךְ omnem praedam ejus diripies tibi, Deut. 20, 14. ויבז בזה et spoliabit spolium ejus, hebr. ושלל שללה, Ez. 29, 19. ויבזון נכסך et diripient facultates tuas, Ez. 26, 12. יבזונון et spoliabunt eos, Jer. 20, 5. Aphel Part. הָא יְיָ מַבֵּיז אַרְעָא ecce dominus spoliaturus est terram, hebr. בוקק „evacuaturus", Jes. 24, 1. Ithpehal vel Ithpahel Praet. אִתְבְּזִיז יִשְׂרָאֵל spoliatus est Israël, hebr. נבלע „absorptus", Hos. 8, 8. Partic. defectivum, דְהָא מִתְבַּזִּין

---

22) Vox composita ex pers. باز *bâz* (= باژ i. q. باج. V. Vullers lex. pers. s. v. باز 16 et Cast. dictionarium pers. lat. p. 82) *tributum, vectigal,* et بان *bân, dominus, possessor,* qua voce et pro custode uti solent Persae in fine compositorum nonnullorum. Proprie igitur vocabulum talmudicum *custodem vectigalium* denotat legendumque בזבנא sine י ut habent Ar. et Munst. Alii cum ו loco ז בובנא legunt, quod Arabum est بواب *janitor.*

23) Locus talmudicus a Buxtofio mendose citatus est, ut ex illo comperato videre potes. Etymologia vocis בזגא perobscura, nisi ad arab. بزغ pabulum densum, eam vertas. Ar. غ vero a Talmudicis num per ג reddi soleat adhuc quaerendum.

nam ecce direpti vel spoliati sunt, Jes. 14, 17. Infin. אִתְבְּזָזָא תִּתְבְּזֵיז אַרְעָא spoliando spoliabitur terra, heb. הבוק תבוק Jes. 24, 3. Fut. תִּתְבְּזֵיז ut praecedit. ויתבזון בירניתיך et diripientur palatia tua, Amos 3, 11. Venet. וְיִבְּזוּן et diripient, sed in hebraeo est locutio passiva. ויתבזיזון et diripientur, hebr. ובזו Jer. 50, 37.

בָּזוֹזָא *spoliator, praedator, praedo*: סבריה דבזוזא spes praedonis, Prov. 25, 19. Pl. בָּזוֹזִין אַיְתֵי עֲלֵיהוֹן praedatores adducam super eos, hebr. שד לחם, Hos. 7, 13. וישראל לבזוזין et Israëlem praedonibus, Jes. 42, 24. יבהתון בזוזין erubescent praedatores, Ps. 25, 3. heb. בוגדים „praevaricantes“. Ti. בזוזי ובזוזי דבזוזי praedones, et depraedatores praedonum, Sanh. 94.

בִּזָּא *praeda, spolium:* בזא מליא spolio plena est, hebr. פרק lacerato, Nah. 3, 1. למבז בזא ad praedandum praedam, Jes. 8, 1. ויבוז בזה et diripiet praedam ejus, Ez. 29, 19. Constr. פַּלִּיגוּ בִּזַּת בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן dividite praedam inimicorum vestrorum, Jos. 22, 8. Emphat. אפלג בִּזְּתָא dividam praedam, Ex. 15, 18.

בְּזֵר Vide infra in בזע.

בְּזוּתָא. בְּזִיזוּתָא *depraedatio:* בזיזותא יתגיה depraedatio obveniet ei, Job. 15, 21. Regia legunt בִּזּוּתָא. Utroque modo lectio incongrua est. Genere enim verbum et nomen discrepant. Juxta sensum hebraeum legendum esset בָּזוֹזָא praedator.

בָּזוֹזִיתָא *praedatrix*: לאומא בבליתא בזוזיתא nationi babylonicae praedatrici, Ps. 137, 8.

בִּיזַאי *praeda*, Ti. יומא חד נפק לשכר ביזאי quodam die egressus fuit (David) ad venandum praedam, Sanh. f. 95a. Sic exponit Gerson. R. Sal. putat לשכר בזאי esse voces persicas, quasi „in pagum Bissai.“ Ar. in litera ש scribit, שכר hic idem esse quod רשת „rete“, juxta illud, כל עשי שכר „omnes facientes retia“, Jes. 19, 10. בזאי autem idem quod נץ accipiter, et sic in lingua ismaëlitica נץ dici בזא. David ergo dicitur exiisse ad capiendum aves et feras.

בְּזִיז *erubescere, pudere*, Ti. לא בזיז מנה non erubescit ab illa, Pes. 72b. בזיז מניה erubescit ab illo, vel propter ipsum, Jvm. c. 2 in fine. ולא בזיז אביו מניה quod non puduit patrem ejus propter ipsum, ibid. gl. בוש. Alibi ילדה דבזיזא למטבל juvencula, quam pudet publice lavare se. Nid. 15b.

ביזא *mamma*, vide infra in ביז.

בְּזִיזוּי *cochleare*: perperam; vide mox in בזך.

בַּזְבֵּז *expendere, erogare, dispergere, dissipare, prodigere, dilapidare*, Tg. לְמָא דֵין אֲנָא מְבַזְבֵּז מָמוֹנָא quorsum ego prodigo bona mea? Eccl. 3, 22. Ap. Tos. המבזבז אל יבזבז יותר מחומש שמא יצטרך לבריות qui erogat (in pauperes aliquid bonorum suorum) ne eroget ultra quintam-partem, ne forte ipse aliquando indigeat ope hominum, Keth. 50a. In TH. id explicatur, ut prima vice eroget quintam bonorum suorum, deinceps quotannis quintam lucri. Ibid. מעשה באחד שבקש לבזבז accidit cum quodam, qui cupivit erogare aliquid pauperibus, et non permiserunt ei etc.

בִּזְבְּזָה *largitio, erogatio amplior, honorarium*, Tg. Pl. מַתְּנָן וּבִזְבְּזָן dona et honoraria, Jer. 40, 5. וּבִזְבְּזָתָךְ et honoraria tua, Dan. 2, 6. Item *expensae*: ובזבזית בית מוקדשא et expensas domus sanctuarii dabitis, Deut. 33, 24 in Jon.

בַּזְבְּזִיָּה nomen angeli cujusdam, qui una cum aliis emissus fuit ex terra Sodomae ad curanda ulcera, T. Sab. 67a.

בזך, בָּזִיךְ *acerra, phiala thuraria, thuribulum*: Tg. בזיך חדא acerra una, hebr. כף Num. 7, 14. Onk. בִּזִיכָא, et sic Jon. Regia scribunt בָּזִכָא. Plural. ין.ות בְּזִיכַיָּא et acerras, hebr. הכפת Num. 4, 7 Sic Num. 7, 86. Jer. 52, 18, Cum affixo, מְגִיסוֹהִי וּבְזִיכוֹהִי scutellas ejus et acerras ejus hebr. וכפתיו Ex 25, 29. Jon. בזיכוי. Hoc mendose in Munstero scriptum est בזיזוי et exponitur *cochleare*. Similiter male id allegatur in Ar. בזיזי. R. Sal. hic scribit: וכפותיו i. e. בזיכין שנותנין בהן לבונה acerrae, arculae, in quibus ponunt thus. Sic Ex. 37, 16. Constr. בְּזִיכֵי דַהֲבָא acerrae aureae, Num. 7, 48. 46.

בָּזִיךְ *scutella*, T. קרביים ונתונים בבזך intestina posita in scutella, Tam. c. 4 in fine. Maim. scribit, בזך idem hic esse, quod hebr. כף: et hebraeum קְעָרוֹתָיו in Tg. transferri בְּזִיכוֹהִי Hoc memoriae erratum est: Vide Ex. 25, 28 et 37, 16.

בזל, בִּזְלֵי, בִּזְלִין *confinia, fines, termini*, T. In Gem. מאי בזלי אמר ר' אבא פיסקי באגי quid est *bisle*? dixit R. Abba: Fines agrorum, i. e. confinia, ab agro ipso distincta, Bb. 68b. Munst. scribit בַּזָּלֵי prave: exponit, *limitator agrorum*. Id similiter falsum. Nam ibi disputatio de aliquo, qui urbem vel agrum vendit, quid simul cum iis vendat? Excipiuntur inde officiarii et cultores agrorum. Idem de Guidone intelligendum, qui explicat *mensorem agrorum*. Vendens urbem simul vendit agros vicinos ad urbem pertinentes, sed non confinia agrorum aliquo spatio ab iis divulsa et distincta.

בזע, בְּזַע *scindere, discindere, findere, diffindere, dilacerare, transfigere*. hebr. בקע. Praet. בְּזַע יַמָּא fidit mare virga Mosis, Ps. 78, 13. ובזע ית תרויהון et transfixit ambos istos, hebr. וידקר Num. 25, 8. אנת בזעתא מעינא tu fidisti fontem, Ps. 74, 15. ובזעו תלתא גבריא et disciderunt (perruperunt) tres isti heroes castra Philistaeorum, II S. 23, 16. Part. Pehil, הֵיכְדֵין אֲנָה נְעִיצָא וּבְזִיעָא sic ego transfigor et dilaceror, Cant. 2, 2. Pl. דִנְעִיצָן עַפְיָהָא וּבְזִיעָן cujus transfiguntur et dilacerantur frondes, ibid. Infin. עִדָּן בְּחִיר לְמִבְזַע לְבוּשָׁא tempus selectum est dilacerandi vestem, hebr. לקרוע Ecc. 3, 7. Imper. וּבְזַעוֹהִי et finde illud, Ex. 14, 16. In Venetis prave legitur, וּבְזַעוֹדִי. Affixum hoc cum verbis perfectis rarissimum et improprium est, unde melius in Jon. est וּבְזָעֵיהּ. Regia בְּזַעְהִי, cum aff. ad formam hebraicam, quod in chaldaismo alienum est. Fut. וְיִבְזְעִינֵּיהּ et perforabit eum, hebr. ונקבה 2. Reg. 18, 21. ויבזעונך בסיפיהון et perforabunt te gladiis suis, hebr. ובתקוך Ez. 16, 40. Ithpehal vel Ithpahel, Praet. וְלָא אִתְבְּזַע עֲנָנָא et non finditur nubes sub eis, hebr. נבקע Job. 26, 8. ואתבזעת ארעא et fissa fuit terra sub eis, Num. 16, 31. אתבזעו כל מבועי תהומא diffiderunt se omnes fontes abyssi, Gen. 7, 11. והא אתבזעו et ecce rupti, fissi sunt, Jos. 9, 13. ואתבזעו מיא et diffiderunt se aquae, Ex. 14, 21. Fut. לְגִינִין יוֹדְתִין יִתְבַּזְעוּ sicut lagenae

(utres) novae, findetur, Job. 32, 19. ויתבזע טור זיתיא et findetur mons olivarum, Zach. 14, 4. ומעדיתיהון יתבזעו et gravidae eorum discindentur, Hos. 14, 1. ומישריא יתבזען et planities diffindentur, Mich. 1, 4. Pahel, Praet. בַּזַּע כָּל מְעַדְּיָתְהָא בַּזַּע et omnes gravidas earum diffidit, II R. 15, 16. Veneta habent בְּזַע, sed praestat esse ex Pahel, juxta hebraeum. Sic Job. 28, 10. על דבזעו propterea quod diffiderunt gravidas terrae, Am. 1, 4. ובזעא מנהון et diffiderunt ex eis, II R. 2, 24. Veneta habent ex forma Pehal, sed in hebraeo est ex Pihel. Partic. כְּמָא גְבַר דְּפָלַח וּמְבַזַּע sicut vir scindens et findens, Ps. 141, 7. כחית שנא דמבזעא sicut bestia dentium, quae dilacerat. Hos. 13, 8. Part. pehil passiv. בְּלַן וּמְבַזְּעִין vetustate consumpti et rupti hebr. מבקעים Jos. 9, 4. Fut. וּמְעַדְּיָתְהוֹן תְּבַזַּע et gravidas eorum diffindes, hebr. תבקע II R. 8, 12. רוח עלעולין תבזע et ventus procellarum diffindet eum, Ez. 13, 11. Haec omnia satius est ex pahel legi propter emphasin significandi, juxta hebr.

בְּזִיעָא *fissum, ruptum, lacerum*. Pl. וּבִזְעָתָא תִּלְבַּשׁ נְיוּמָא et laceris induet se dormitatio, i. e. vir dormitans et otiosus, hebr, וקרעים, Prov. 23, 21.

בְּזִיעָא *idem*: Tg. ולאחאה בזיעא et resarcire lacerum, Eccl. 3, 7.

בְּזוּעָא, בְּזִיעָא *scissio, fissura, sectio*: ואתבזעו מיא לתריסר בזיען et fissae fuerunt aquae in duodecim fissuras Ex. 14, 21 in Jon.

בֵּזַע *foramen, rima, fissura*: T. חזאי תרי ביזעי vidi duas fissuras, Bb. 74a. Sanh. 110a. In Ar. haec citantur et scribuntur בזי, per elisionem mediae gutturalis. Sic citat idem ex VR. 19. לא דמי הדין ריסא להדין ביזא non est רסיסא sicut ביזא fissura: Sed in nostris libris non legitur. In MSh. autem c. 4, 14 ubi ista verba quoque habentur, legitur ביזעא.

בזק בְּזַק, בְּזַק *spargere, dispergere, dissipare*, Rab. Ap. Tos. בזק בהן עפרא והוו חרבי בזק בהן גילי והוו גירי sparsit in eos terram et conversa fuit ea in gladios, sparsit in ipsos stipulas et factae fuerunt spicula, Sanh. 109a. Sic adducit Ar.: in Gem. pro בזק hodie legitur שדי projecit. Item בוזקין מלח על גבי כבש כדי שלא יחליק spargunt salem super gradus, ut nemo vacillet (Gleite) Erub. 104 in Misna. gl. בוזקין, i. e. זורקים vel מפזרים. Alibi הויא כי מיבזיק et fuit cum sparsum esset, Bb. c. 5 in principio Gem. Sic adducit Ar. in Gem. hodie legitur מבזר, quod idem. In Br. s. 26. בעולם הזה הרוח הזו נבזקת בא' מאיבריו אבל לעתיד לבוא היא נבזקת בכל הגוף in mundo hoc spiritus (meus) est dispersus in unum aliquod membrum (hominis): sed in futurum erit sparsus per totum corpus, gl. נפזרת. Hinc בזק Ez. 1, 14. Rabbini exponunt לשון פיזור significationis dispersionis: Vide ibi interpretes et IS. 11, 8 ad ויפקדם בבזק. Item in Br. s. 50 ab initio.

בִּזְקָא *fragmentum, frustum*, Tg. היך בזקא דכיפא בקלעא sicut frustum lapidis in funda, hebr. בצרור האבן sicut ligamen lapidis, Prov. 26, 8. Sic Tg. hoc citant R. Sal. et R. David IS. 11, 8, hodie autem aliter in Tg. Prov. legitur. In Ar. similiter est בזקא. Guido vult etiam בזק *agnum* significare. Error est natus ex voce טלאים, quam ipse putavit esse apellativum nomen agni: cum sit nomen proprium loci. Conf. IS. 11, 8. et IS. 15, 4. Ap. Ros. דאינון מסכנין באלין בזקיא cum ipsi periclitarentur in istis fragmentis lapidum, sive ruderibus, Medr. in Samuelis libros.

בַּזִּיקִין. Hinc legitur וּבָזִיקוֹהִי et acerras ejus Ex. 25, 29 in Venetis magnis. Legendum בְּזִיכוֹהִי, ut est supra in בזך.

II. אַבְזֵק *vermes producere, vermiculosum fieri*. Ap. Tos.; conducens asinum (ad iter vel operas) והבריקה et vermiculosus fiat, Bm. c. 6 in Misna. Ad quod in Gem. 78b ibid. legitur: מאי הבריקה quid est הבריקה? alter dixit, נהוריתא suffusio oculorum et visus: alter dixit, אבזקת, gl. אבזקת i. e. התליעו vermes, q. d. התליעו רגליה vermiculosi fiunt pedes ejus. Sic אבזקת est tertia feminina praeteriti aphel, ut הבריקה hebraice. Inde et R. Sal. illud per verbum explicat התליעו vermes producant vel generent pedes ejus. Est autem ברק *fulgur*: הבריק *fulgur emittere, fulgurare*. Equus vel asinus dicitur „fulgurare“, quando oculi repetitas flammas, quasi candelae ardentis, emittunt, unde risus confunditur. Inde vitium, quod dicitur suffusio. Sed et suffusio fit ex nimio et perpetuo humore affuso, unde fit pellicula oculo obducta. Jam vero etiam ברק et בזק ante pro eodem usurpata leguntur. Sic הבריק et chaldaice אבזיק. Alii tamen אבזק de vitio pedum, quod a vermibus fit, interpretati sunt. Communiter etiam אבזקת pro nomine accipiunt, *vermis pedum*. In Munst. mendum est literae ף finalis loco ת. Deinde scribit אבזקת quasi ex forma constructa. Si nomen sit, scribendum potius אַבְזָקָת *vermiculatio, productio vermium*, ut sit formae aphel, significationis activae. Autor Ar. exponit עש *tineam*, quae vestes consumit.

בזר בְּזַר *spargere, disperpere*, hebr. et est idem quod פזר, quod usitatius est. Ap. Tos. בימות החמה בוזרת שלא תתעפש diebus serenis dispersam, ne putrescat, Ker. 6b.

בִּזְרָא *semen, granum*. Tg. דבזריה מזדרע cujus semen seminat se, Gen 1, 11. 12. 29 in Jon., pro quo Onk habet בר זרעיה. Ap. Tos. לאיתויי בזרא דאספסתא ad adducendum semen migmatis, i. e. herbae, unde fit migma sive pabulum, Sanh. 93a. חזי לבזרא דקרא prodest ad semen cucurbitae, Sab. 103a. בזרא דחרדלא semen, granum sinapi. Primum exemplum in Ar., quod citatur ex Sab f. 101 legitur f. 140b et pro בזרא hodie ibi scriptum בדרא. Addit in fine idem autor, semen arabice dici בזר. Alibi בזרא דגלגילא semen erucae herbae, Git. 69b.

בִּזְרָנִין *semina*, T. מערב בזרנין וזרע miscebat semina et seminabat ea, Kid. 39a. מייתי בזרני מאילני adducebat semina ex arboribus, Git. 68b. שדי ביה בזרני ולא צמחו projecit in eum (hortum) semina, sed non germinarunt Chol. 60b.

בזת בִּיזְתָא nom. propr. loci, T. תהא שביתתי ביזתא erit quies sabbathina mea Bista. Sic adducitur in Ar. In Gem., unde citatur, legitur בצינתא, Eruv. 52a. Locus fuit intra terminum itineris sabbathini situs, in quo quiescere licebat.

בחל בְּחַל *maturescere, coqui ad maturitatem*, T. Pihel ביחלו כנס לתוך ביתו ubi maturuerint, colligit eas

in domum, Schev. c. 4. מאימתי הפירות חייבות במעשרות התאנים משיבחילו quando fructus debent dare decimas? ficus ex quo maturuerint, Maser. c. 1 i. e maturescere incipiunt Nam initium maturitatis proprie hoc verbo significatur. Unde Ar. explicat, *quando maturescunt*, ולא נתבשלו כטוב *sed nondum maturuerunt bene*.

בּוֹחַל *fructus maturescens, et res quaevis nondum plene matura*. Sic parabolice de puella tribus nominibus dicitur, quod sit פגה בחל וצמל grossulus, ficus maturescens, et ficus matura, Nid 47a. *Grossulo* assimilatur puella, antequam ubera et pubes oriantur, ceu immatura viro: *fructui maturescenti et plenius intumescenti*, quando ubera extuberare incipiunt et pubes oritur: *ficui maturae*, quando matura viro est, et duo ista maturitatis signa produxit, ubera et pubem. Tunc etiam dicitur בוגרת, ut dictum est in בגר. Vide R. Davidem Zach. 11, 14.

בחן בְּחַן *probare, examinare, explorare, scrutari*, in Targ. ut hebraice. Apud Rabb. etiam est *intelligere, cognoscere*. In Tg. ejus praecipuus usus est in Psalmis et Jobo. In Prophetis fere per בחר redditur. Praet. בְּחַן יָתִי probet me, Job. 23, 10. בחנת לבבי examinasti cor meum, Ps. 17, 3. בחנתנא אלהא probasti nos o deus, Ps. 66, 10. בחנתך probavi te, Ps. 81, 8. בחנו יתי probarunt me Ps. 95, 9. Partic. צַדִּיקַיָא בָּחֵין justos probat, Ps. 11, 5. ובחין לבבי et explorans corda, Ps. 7, 10. אודנא מליא בחנא auris verba probat, Job. 34, 3. Infin. ex forma talmudica לְבְחוֹנֵי ad probandum, Gen. 22, 5. Imper. בְּחוֹן יָתִי proba me, Ps. 26, 2. Futur. לְשַׁעְתָא תִבְחֲנִנֵּיהּ ad momenta exploras eum, Job. 7, 18. הלא אודנא מלין תבחן nonne auris sermones probat, Job. 12, 11. Pahel Partic. מְבַחֲנָן בְּנֵי נָשָׁא explorant filios hominum Ps. 11, 4. Ithpehal, Fut. דְיִתְבְּחַן אִיּוֹב ut probetur Job. 34, 36. Sic legi potest per Nun in fine, quia hoc verbum in Jobo, ut hebraice, usitatum est בדא תתבחנון in hoc probabimini, Gen. 42, 15 ubi in Jon. est תִתְבַּחֲרוּן quod verbum alias in hoc libro usitatius est.

בְּחִינָה *probatio, exploratio, examinatio, consideratio*: *intelligentia, notio*, ap. Rs.: אנשי הבחינה viri intelligentiae, judicii i. e. intelligentes et prudentes, qui norunt rem exacte expendere et examinare.

בחר בְּחַר *eligere, seligere*, hebr. et chald. Item *probare, examinare*, ut antecedens verbum. Praet. דִי בְחַר לְאַחְסָנָא לֵיהּ quem elegit in haereditatem sibi, Ps. 33, 12. על דא בחרתא מסגופא hoc delegisti prae afflictione, Job. 36, 21. בחרית לאדבקא elegi haerere, adjunctus esse in domo sanctuarii dei, Ps. 84, 11. ארי אתון בחרתון לכון nam vos elegistis vobis, Jos. 24, 22. Part. דְאַתְּ בָחַר qui probans es, probas corda, hebr. בחנת, Jer. 12, 3. בחר כוליתא probans sum, probo renes, hebr. בחן, Jer. 17, 10. ובחר להון et probo eos, Jer. 9, 7. כמא דבחרין ית דהבא sicut probant aurum hebr. כבחן, Zach. 13, 9. Imp. בְּחַר לנא גברין elige nobis viros, Ex. 17, 9. בחר לך חד מנהון elige tibi unum ex illis, II S. 24, 12. בחרו לכון יומא דין eligite vobis hodie, Jos. 24, 15. Fut. אֶבְחַר אוֹרְחָתְהוֹן eligam viam ipsorum, Job. 29, 25. ואבחרנון לך תמן et explorabo, expurgabo eos tibi illic, hebr. ואצרפנו et expurgabo, defaecabo, Jud. 7, 4. ואבחרנון כמא דבחרין ית דהבא et probabo eos sicut probant aurum hebr. כבחנים, Zach. 13, 9. טובי דתבחר beatus est, quem eligis, Ps. 65, 5. ויבחרון להון et eligent sibi juvencum unum, I R. 18, 23. Ithpehal Praet. אִתְבְּחַר שְׁמָא טָבָא selectius, praestantius est nomen bonum, quam divitiae, Prov. 22, 1. Hoc verbum in Venetis omissum est: debet autem addi juxta hebraeum: ואתבחרו et electi fuerunt, Num. 31, 5. Fut. בְּדָא תִתְבַּחֲרוּן in hoc probabimini, hebr. תבחנו Gen. 42, 12 in Jon. ויבחרון פתגמיכון et probabuntur verba vestra, Gen. 42, 16 quod est cum defectu literae characteristicae ת, pro וְיִתְבַּחֲרוּן, ut habet Jonathan.

בְּחִירָא, בְּחִיר *electus, selectus, praestans, optimum*: כגיר בחיר sicut sagittam electam, Jes. 49, 2. בחיר יהבתך selectum, probatum dedite, Jer. 6, 27. בחירא דיי electe domini, 2. Sam. 21, 6. כמירא בחירא sicut myrrha selecta, Cant. 5, 13. אוריתא דיי בחירא lex domini probata est, hebr. צרופה expurgata ut aurum, Ps. 18, 31 quod est femininum. Cum Affix. בְּחִירִי electus meus, Jes 42. 1. משה בחיריה Moses electus ejus, Ps. 106, 23. Plur. רְתִיכִין בְּחִירִין currus electos, Exod. 14, 7. יבלון בחירי consument electi mei, Jes. 65, 22. למחמי בטובת בחיריך ad videndum bonum electorum tuorum, Ps. 106, 5. בני יעקב בחיריה filii Jacobi, electi ejus, Ps. 105, 6.

בָּחוּר *juvenis*, hebr. Ap. Rs deinceps per synecdochen speciei est, *juvenis studiosus literarum et doctrinae, qui simpliciter et absolute nobis vocatur studiosus*: בַּחוּרִים studiosi, juvenes: Femin. בחורות juvenculae.

בַּחֲרוּת *juventus*, Rab. Ab. Esra ad illud: „Et respondit Josua filius Nun, minister Mosis מִבְּחֻרָיו.“ Quidam dicunt, inquit, quod explicatio ejus est מבחרותו „a juventute ejus“, quod fuit minister ejus ab eo tempore, quo adhuc fuit בחור juvenis. Sed hoc inconveniens est: haec enim historia contigit anno ejus ministerii secundo etc Est autem juventus aetatis pars ad quaelibet peragenda selectissima.

בְּחִירָה *electio, delectus*, Rab. בית הבחירה domus electionis. Sic vocant templum sanctum hierosolymitanum, quod deus sibi in peculiare habitaculum elegerat. De hoc integrum tractatum habet Maim., in libro Jad p. 3. Ap. Rs. theologos est etiam *arbitrium liberum electivum, quo quis libere hoc vel illud agendum eligit*. Hinc R. Levi scribit 1 R. 17, 1. ה"שי לא יכריח את האדם שיחטא ושמהו בעל בחירה כדי שימלט מהרעות הנפשיות והגופיות וכו' i. e., deus non cogit hominem, ut peccet, sed posuit eum dominum electionis (liberi arbitrii). ut liberaretur a poenis spiritualibus et corporalibus, sicut explicavimus in tertia orat. libri Bellorum domini. Et ecce si non potuisset liberari ab istis, non fuisset aequum, ut punitus fuisset propterea, cum fuisset coactus peccare. Haec ibi. R. David 1. R. 18, 37. ואין ראוי לסמוך על זה הפירוש כי הבחירה נתונה לבני אדם sed non convenit, ut innitamur huic expositioni, nam liberum arbitrium datum est hominibus, sicut dicitur, „ecce dedi coram te hodie vitam“ etc. Deut. 30, 15. Vide autem de hac materia subtiliter disputantem librum עקדת יצחק c. 8 in init.

בְּחִירְתָא *electum, liber electus*. Sic vocatur ap. Ts.

liber quidam talmudicus, proprie עדיות dictus, quasi testificationum liber, quod meras testificationes doctorum contineat de plerisque controversiis decisis aut decidendis. Istae autem testificationes selectae, probatae et communiter receptae fuerunt. Hinc הואיל ותנן בבחירתא כותיה posteaquam etiam discimus in libro electo similiter, Ber. 27a gl.: Liber עדיות sic vocatur.

מוּבְחַר־ *selectum, optimum, praestantissimum*: אינו מן המובחר illud non est de optimo. R. Sal. Deut. 12, 11. Praeceptum hinc habemus, quod omne votum debet esse מן המובחר de optimo, i. e. qui vovet se daturum hoc vel illud et consecraturum usibus sacris, debet dare de optimo. Hebraice dicitur מִבְחָר.

בחש בְּחַשׁ *inquirere, scrutari*. Affine est verbis בקש et חפש. T. עד דבחשנא ומשכחנא ליה donec inquiram et inveniam illud, Bm. 5b. אדלא אבידנא בחישנא quod non perdidi, quaero, Sab. 152a. Dictum proverbiale de senibus, qui incurvati incedunt ac si aliquid quaererent, cum nihil perdiderint.

II. בְּחַשׁ[24] *miscere, circumagitare, ut coctilia in ollis cochleari aut tudicula agitari solent* Targ. וְרוּבֵי כָהֲנַיָּא מָרְסַן וּבָחְשַׁן יַת דְּמָא et juvenes socerdotum agitabant et miscebant sanguinem, nempe sacrificiorum, Est. 1, 14 in primo Tg. וְעַל לְבֵיתָא לְמִבְחַשׁ בְּפִינְקְסֵי חוּשְׁבָּנֵיהּ et ivit domum ad quaerendum in tabulis rationum suarum, Gen. 39, 11 in Jon. Talm. ונבחשיה בנודא et misceat illud tudicula vel frusto ligni, T. Git. 69b. בוחשת בקדירה miscet in olla, ut sc. cochleari fieri solet: בוחשין בכף miscent cochleari: בחשן קדירא בידייהו agitabant ollam manibus suis: ובחיש באילני et agitabat arbores: et similia apud Talmudicos.

בַּחְשָׁא *cinis ignitus*. T. אחתה תותיה בחשא posuit eam (carnem) sub cinere ignito, scil. ad assandum, Sanh. 39a gl. בחשא i. e. תחת הרמץ sub cineribus aut carbonibus ignitis. Ar. *axillam* exponit, sed locus citatus falsus est.

בַּחְשָׁא *cochlear longum, tudicula, qua coctile in olla agitatur*, T. הדר ביה בחשא et agitat in eo cochleare, cochleari illud miscet, Pes. 3b.

בְּחוּשִׁין[25] vide suo loco in litera י, quae tamen possit esse formativa, et sic pertineret ad hanc rad.

בטה בטא בְּטָא בְּטָה *pronunciare, proferre verba; enunciare, effari, effutire*, hebr. Rab.

בִּטּוּי *futilitas, temeritas in loquendo*, Rab. חייבין על בטוי שפתיים rei sunt propter futilitatem labiorum, verborum. Vide Hor. c. 2. Ker. c. 2. שבועת בטוי *juramentum futilitatis*, i. e. temerarium, quod praeter necessitatem effertur, ut cum quis jurat, se malefacturum alicui, aut benefacturum, aut aliud quidvis, quod est in potestate sua, et peccat in committendo vel omittendo, id dicitur juramentum futile et temerarie prolatum, Schevu. c. 1 et 3. Majemon p. 1 lib. Schevu. cap. 1.

בְּטִי *piscis immundi nomen*, Talm. ע"ז fol. 39a.

בְּטִיתָא vide infra in בטט.

מִבְטָא *pronunciatio, prolatio, prolatum, sermo prolatus*; Rab. האות יתרה במבטא litera redundans in pronunciatione. מתחלפי המבטא והמובן diversa in pronunciatione et sensu. Id in Concordantiis hebraicis frequenter occurrit.

בטר בְּטְרָא *digitus*, T. כמלא בטרא quantum est plenitudo digiti, latum digitum, Chol. 50b. ארבעה בטרי quatuor digiti, ibid. 76a gl. אצבעות. In Ar. citatur per ר in fine.[26]

בטח בְּטַח *fidere, confidere, sperare*, hebr. In hiphil, הַבְטַח *sperare facere, spem facere, promittere*. Sic in T. דאבטחתני למחסן עלמא דאתי qui fiduciam attulisti mihi ad possidendum mundum venturum, i. e. vitam aeternam, Rut. 2, 13. Ithp. וּבְאַרְעָא דִשְׁלָמָא אַתְּ מִתְבְּטַח et in terra pacata tu confidis, Jer. 12, 5.

מוּבְטָח *confisus, securus, certus*, Rab. מובטח לו שהוא בן העולם הבא certum ipsi erat, se futurum filium mundi venturi, i. e. vitae aeternae, Ber. 57a.

אֲבַטִּיחַ *pepo, πέπων, μῆλον, melo, melopepon*, pro quo communius dicitur, מלפפון. Rabbini utuntur singulari: אבטיח ונמצא סרוח pepo et fit putridus, Trum. c. 3. In eodem libro c. 8. Rambam scribit: אבטיח arabice dicitur בטיך, et vernacule מלוני melone. In Bartenora legitur, arabice dici אלבטיך, ubi אל est articulus arabicus. Inde apparet א ab initio esse adventitium et servile sive formativum. Pl. אֲבַטִּיחִים pepones, melones. In Tg. וְיַת אֲבַטִּיחַיָּא et melones, Num. 11, 5.

בֶּטַח *appendix structurae, structura ante fenestram adjectitia, cui quid imponi, aut cui quis insistere potest*: הבטח אינו מביא את הטומאה appendix structurae non adducit pollutionem, Ohol. c. 12 gl. הוא בנין יוצא מן הכותל est structura egrediens ex pariete ante fenestram, cui si quis insistat, potest esse בטוח securus, ideo vocatur בטח.

בטט בְּטַט[27] *lucere, splendere, emicare, scintillare*. Part. בָּטֵט הוּא בִּשְׁחָקֵי lucens, splendens est ipse in superioribus nubibus, in coelis, hebr. בהיר, Job. 37, 21. In libris legitur בוטט, quae forma est hebraica, in chaldaismo aliena; chaldaismus inde commutat cholem in kametz. Posset et legi בטיט, ut sit nomen, *lucidus, splendidus*, juxta hebraeum בהיר.

בַּטְבֵּט *ardorem excitare, tumorem ardentem efficere*, Rab. Ex. 22, 24 in R. Sal. נשך fenus est כנשיכת הנחש sicut morsus serpentis, qui mordet vulnus parvum in pede alicujus, quod principio non sentitur, mox autem

---

*) בחרון. Citat Men. Bonafos in libro Hagedarim. Arab. est بحران *morbi crisis*, dies septimus morbi.

24) Arab. بحث, فحث i. q. فحص *sulcavit, sulcando eruit*.

25) Genus culicum pusillorum, qui reperiuntur in vini faecibus, κώνωπες apud Graecos. Videntur sic appelari, ait Bochartus, quia vino immixti (בחש miscere) sunt.

26) Ita quidem legendum ab arab. بطر *fidit, diffidit* ut ungulas animalium mundorum, quae fissae sunt, significet.

27) Affine esse videtur arab. بطّ *fidit*; res enim micans s. splendens tenebras findit.

ותפח מכמכם tumorem ardentem efficit et inflatur usque ad verticem: sic fenus a principio non sentitur neque cognoscitur, nisi cum ascendit et crescit et imminuit facultates amplas.

בּוּטִיטָא *scintilla lucens et ardens.* T. ונפקו בוטיטי דנורא et exiverunt scintillae ignis: תרי בוטיטי דנורא duae scintillae ignis, Bm. 85b. In Ar. scribitur בטיתא

בּוּבְטִיטָא[28] *spelunca.* בהדי בוטיטא דטיבריא in speluncam Tiberiadis, sc. fugimus metu exercitus, Br. s. 31. Ar. exponit מערה. In TH. Pes. c. I. scribitur בוטיתא.

בְּבִיתָא[29] *bacca,* T. ושקלוה לפירא דביטיתא ואיקיים ביטיתא et decerpserunt florem baccae, et salva perstitit bacca, Ber. 36b gl. אביונה. Haec scriptio possit etiam legi בְּטִיתָא Pl. שַׁב בְּטִיתָא דְפַרְחֵי septem baccas florum capparis, Chol 59a.

בטל בְּטַל *cessare, intermittere, intermitti, desinere, vacare, otiosum esse, otiari, impediri, aboleri.* Prt. בְּטֵילַת חֶדְוַת לִבָּנָא cessat gaudium cordis nostri, hebr. שבת Thr. 5, 15. Veneta בטיל et sic est discrepantia generis a seq. nomine feminino. באדין בטלת עבידת בית אלהא tunc cessabat, impeditum fuit opus domus dei, Esrae 4, 24. בטלת חדות תופין cessat gaudium tympanorum, heb. שבת, Jes. 24, 8. איכדין בטילת quomodo cessavit dominatus hostium nostrorum, Jes. 14, 4. Part. וַהֲוָת בָּטְלָא et mansit cessans, impeditum, Esr. 4, 24. Fut. וְיֵמָם וְלֵילְיָא לָא יִבְטְלוּן et dies et nox non cessabunt, hebr. לא ישבתו, Gen 8, 22. בדחגין יבטלן quando solennitates cessabunt; vel יבטלן ex Pahel. abrogabunt, hebr. חגים ינקפו, Jes. 29, 1. Pahel בַּטֵּל *cessare facere, impedire, abrogare, abolere, irritum reddere.* Praet. וְיָת תַּפְקֵידַת מַהוּלְתָא בַּטֵּל et praeceptum circumcisionis irritum fecit, heb. הפר Num. 5, 31 in Jon. ובטל ית נדרהא et irrita fecerit vota ejus, hebr. והפר Num. 30, 9. ארי בטלנן אהרן quod impedivisset eos Aharon, hebraice פרעה nudasset eum, fecisset, ut daret omnia sua aurea et cessare jam necesse haberet a dando, Ex. 32, 25. ובטילו המו et impediverunt eos, Esr. 4, 23. Part. מְבַטַּל קְרָבָא faciens, ut cesset bellum, hebr. משבית, Ps. 46, 10. מבטל מן אתרא הדין facturus sum, ut cesset ex hoc loco, Jer. 16, 9. Infin. לְבַטָּלָא בְּעֵל דְבָבָא ad cessare faciendum, compescendum hostem, hebr. לחשבית Ps. 8, 3. לבטלא גבריא אלך ad impediendum viros illos, Esr. 4, 21. ואם בטלא יבטל et si dissolvendo dissolverit, omnino irrita fecerit, Num. 30, 13. Sic v. 16. למבטלא ית קימי ad irritum reddendum, dissolvendum foedus meum, hebr. להפרכם, Lev. 26, 15 cum מ formativo, more hierosolymitano: למבטלותהון dissolvere ea, Num. 30, 10 in Jon. Imper. וּבַטֵּל רוּגְזָךְ עִמָּנָא et irritam fac indignationem tuam contra nos, hebr. והפר, Ps. 85, 5. Fut. וּטְבֵי לָא אֲבַטֵּל מִנֵּיהּ et benignitatem meam non faciam irritam ab eo, hebr. אפר, Ps. 89, 34. ולא תבטל neque sinito cessare salem foederis, hebr. תשבית, Lev. 2, 13. יבטל ut ante ad infinitivum, ובעלה יבטלנך aut maritus ejus irritam faciat eam, Num. 30, 14. ויבטלון בניכון ית בננא et impedient, cessare facient filii vestri filios nostros, heb. והשביתו Jos. 22, 25. Aphel אַבְטַל *idem.* Praet. אַבְטִילוּ מוֹעֲדַיָּא cessare faciunt, abolent solennia festa, hebr. חלפו חק Jes. 24, 5. עצור אבטילית calcationem uvarum cessare feci, Jes. 16, 10. וחמר ממעצרתא אבטלית et vinum de torculari cessare feci, Jer. 48, 33. Imper. אבטלו נא ממסרתא facite, ut cessent a semita, Jes. 30, 11. Futur. אַבְטֵיל אֱנָשָׁא faciam, ut cesset homo, abolebo hominem e facie terrae hebr. אמחה delebo, Gen. 6, 7 Jon. Ithpehal vel Ithpahel, Praet. אִתְבְּטִילוּ לוּחֵי לִבְבִי cessaverunt tabulae cordis mei, Job. 17, 11. סביא מתרע סנהדרין אתבטילו senes ex porta synedrii cessarunt, Thr. 5, 15. Fut. וְיִתְבַּטֵּיל קְיָמְכוֹן et dissolvetur foedus vestrum, hebr. וכפר et abolebitur, Jes. 28, 18. Veneta hic prava sunt. יתבטלן ממלכתהון fiet, ut cessent a consiliis suis, hebr. יפלו decident, dejicientur, Ps. 5, 11. ויתבטלן כפי פומך et fiet ut cessent dentes oris tui, Eccl. 12, 3. Ap. Ros. נבטל ראיותיו refutabimus rationes ejus: להבטיל את העם ממלאכת שבשדות ad cessare faciendum populum ab opere agrorum.

בָּטֵיל *cessator, otiosus, vacans:* דברים בטלים verba otiosa, inania. Sic in Tg. ולא יתעסקון בפתגמין בטילין et non occupentur rebus otiosis hebr. בדברי שקר. Exod. 5, 9. בסגיאות פתגמין בטילין in multitudine verborum inanium, Eccl. 5, 2.

בְּטוּל *otium, cessatio, vacatio:* Rab. R. Sal. Ex. 21, 19 ad illud, רק שבתו i. e. ביטול מלאכתו cessationem operae ejus: Item *abolitio, abrogatio*; unde in Targ. בטולא דמחשבתא abolitio cogitationum est, ubi nullum est consilium, Prov. 15, 22. Item *refutatio, confutatio, rejectio,* Rab. ביטול הטענה השלישית refutatio argumentationis tertiae.

בּוּטְלָא *lectus otii, in quo decumbitur otii causa, maxime interdiu, grabatus, accubitum,* ein Faul- oder Lotterbett.

לְבַטָּלָא *inaniter, otiose, in nihilum:* מטול מה לבטלא quamobrem inaniter creasses homines, hebr. על מה שוא Ps. 89, 48.

בַּטְלָן *otiosus.* Pl. in Targ. אֲרֵי בַטְלָנִין אִנּוּן nam otiosi sunt, hebr. כי נרפים הם lassi, remissi sunt, Ex. 5, 8. בטלנין אתון בטלנין otiosi vos estis, otiosi, heb. נרפים Ex. 5, 17. Ap. Ros. de decem בטלנין crebra fit mentio. Sunt autem decem viri otiosi, synagogae judaicae quasi stipendiarii, qui stipendium accipiunt, ut in precibus

---

28) A praecedente בטט lucere derivatum mihi videtur, ut omne foramen significet, per quod lux illabitur, uti sunt: speluncae et cavernae. Ita enim et hebr. vox מאורה, quae foramen significat, a אור *illuminare, lucere* formata. Aliis gr. *βάθος altitudo, profunditas.*

29) *Putamen* seu *cortex* [illegible] *baccae* ut B. Ar. vocem sub rad. אביונה explicat. Rectius igitur בְּטִיתָא legeres, ut in interpunctatione cum voce بطنة congruat, de qua formata est. Est autem بطنة Arabibus vas ampliore ventere, in quo vinum conditur Persisque patera est ampla et profundior, in qua vinum apponitur mensae, ut ex ea impleantur scyphi, et hinc a Talmudicis hoc nomen ad corticem et putamen translatum est, in quibus sc. baccae conditae sunt tali modo, ut ipsa bacca desumpta (שקלוה לפרחי) sana praestat cortex.

et aliis conventibus sacris, in synagoga semper frequentes adsint, et ab initio ad finem cum sacerdote aut sacrorum praefecto perdurent, ne synagoga unquam in sacris sit vacua aut sacerdos solus. Ap. Tos. in libro Meg. c. 1 in Misna: Quaenam vocatur urbs magna? כל שיש בה עשרה בטלנים in quacunque sunt decem otiosi, nempe בבית הכנסת in synagoga, ut Gem. addit. In Bb. 82a. ועשרה פסוקים כנגד עשרה בטלנין et decem versus biblicos respectu decem otiosorum. Gl.: Decem otiosi: בני אדם כשירים homines integri et probi, vacantes ab opere suo, ut vacent rebus necessariis synagogae, et primi in synagogam veniant, ut decem semper inveniantur in domo precum, ומתפרנסין משל ציבור et sustentantur sumptibus synagogae. Haec ibi. Item ועשרה בטלנין של בית הכנסת et decem otiosi synagogae, Sanh. 17b. De hisce decem otiosis intelligendum, quod alibi in Gem. legitur: Dixit R. Jochanan: Quando deus sanctus ac benedictus venit in synagogam, et non invenit in ea decem, statim irascitur, sicut dictum: „Quare veni et nemo adest? quare vocavi et nemo respondet?" Jes. 50, 2 etc.

בּוּטְלָן *cessatio, vocatio*, Tg. ויפול לבוטלן et ceciderit in cessationem, hebr. למשכב „in lectum" in quo scil. membris suis laesus cubare et ab opere cessare cogitur, Ex. 21, 18. לחוד בוטלן עבדתיה duntaxat cessationem operae suae, dolorem, damnum, mercedem chirurgi vel medici dabit, Exod. 21, 19 Jon. Pro eo Onk. habet בוטלניה cessationem ejus, i. e. damnum cessationis.

הַבְטָלָה *otium*. R. Sal. Ex. 5, 8 ad illud: כי נרפים „quia remissi sunt", sc. ab opere, לכך לבם פונה אל התבטלה idcirco cor ipsorum respicit ad otium.

בטם בּוּטְמָא *quercus*. Tg. ויתיב תחות בוטמא et consedit sub quercu, hebr. תחת האלה. Jud. 6, 11. וטמר יתהון תחות בוטמא et abscondit ea sub quercu, Gen. 35, 4. תחות סובך דבוטמא sub implexitatem quercus, II S. 18, 10. ואתאחד רישיה בבוטמא et detentum fuit caput ejus in quercu, et suspensus fuit, ibid. כבוטמא דמנתר טרפוהי sicut quercus abjiciens folia sua, Jes. 1, 30. Alii aliter interpretantur. In Rh. 23a explicatur in gl. vern.. אולמי *ulmus*.

בטן בִּטְנָה *pistacium*, πιστάκιον, T. Schevi. cap. 7. Nucis species, quam Maim. arabice vocat פסתק, quod videtur *pistacium*, Welsch-Pimpernuß.

בּוּטְנִין *nuces avellanae, aut laudatissima aliqua nucum species*. Fuit inter dona, quae Jacob patriarcha misit per filios in Aegyptum: בוטנין ושגדין nuces et amygdalas, hebr. בטנים ושקדים Gen. 43, 11. Jon. ibi habet ומשח דבוטנין et oleum nucum. Judaei Germaniae interpretantur Haselnüssen.

בְּטַן בִּטְנָא *venter, uterus*. In Tg. rarum est: יהי רביא מן בטנא מבטנא erit puer a ventre matris, Jud. 13, 5. מבטנא דאמי ab utero matris meae, Jud. 16, 17.

בוטנא *tumor, inflatio*, Vijikra rabba s. 18. f. 185.

בְּטַן *gignere, parturire, in ventrem concipere, vel e ventre producere*. Tg. רוחא גרביתא בטנא מטרא ventus aquilonis gignit pluviam, Prov. 25, 22. Aphel קל יְיָ מַבְטִין אַיְלָתָא vox domini parturire facit cervos, hebr. יחולל Ps. 29, 9. תוריה מבטין bos ejus gravidat, concipere facit, hebr. עבר, Job. 21, 10. Hinc etiam in complutensi editione, אתבטנית „genita sum", Prov. 8, 25. Pro eo mendose est in Venetis אתבנינת, quod forte fuit אתבנית „procreata fui."

בִּטְנֵי *aves*, sic dictae, Talm. Chol. f 63a.

בִּטְנוּן *cithara ventriculata*, ap. Tos., Kel. c. 15. In Ar. scribitur בטנים. Gl. dicit, arabice vocari אלקיתרא, quod in Daniele est קיתרום, Dan. 3, 5.

בטר Hinc in Ar. scribitur בטרי: Vide בטר.

בטש בְּטַשׁ[30] *calcare, conculcare*, Tg. Part. וַהֲווֹ נְשַׁיָּא בָּטְשָׁן יָת טִינָא erantque mulieres calcantes lutum, Ex. 24, 10 in Jon. Ithpahel, Praet. וְאִתְבַּטַּשׁ עִם טִינָא er conculcatus fuit (fetus) cum luto, Ex. 24, 10. in Tg. Jon.

בַּטֵּשׁ *recalcitrare*, Tg. ומבטשין ברגליהון et recalcitrabant pedibus suis, Est. 3, 8 in secundo Tg., non procul ab initio: בפקודיא דיי לא תבטשון contra praecepta domini non recalcitrabitis, hebr. תמרדו, Num. 14, 9 in Jon. Sic ap. Tos. בטשא ביה recalcitrabat contra eum, contemnebat eum, Erub. 54a. Hinc etiam est *calcitrando percutere, dejicere, evertere, ut vacca calcitrans, mulctrale evertit*, T. אתא חמרא ובטשא שרגא venit asinus et percussit, dejecit lucernam, Sab. 116b. בטש בכספתא percussit arcam argenti, Bk. 62a. בעין לבטשא לון בארעא cupiunt percutere eos in terram, Zohar in Lev. 14. Hoc sensu frequentissimum est in Zohar, pro הכה.

בִּטְשׁוּתָא *calcatio, conculcatio, percussio*.

בוטיתא quod Ar. hic ponit, vide supra in בטם.

בי בֵּי *in*. Sic separatim usurpatur in Targ et Talm. pro inseparabili praepositione: ב: ut בי היא שעתא in ipsa hora, Cant. 1, 9. בי היא זמנא in illo tempore, ibid. v. 13, 14. בי ההיא שעתא in ipsa hora, Cant. 2, 15. Hoc sensu citat B. Ar. ex T. Sab. 50b. בי גודתא דקני. Sed illic nunc legitur in nostris libris בגודיתא דקני. Per apocopam etiam sumitur pro בית *domus*, et pro בין *inter*: vide istis locis.

בייא בִּייָא[31] *vae: ah, heu*: vox dolentis et exclamantis prae dolore, ut hebraice אהה. Tis. usitata est, et geminatur aliquando: בייא בייא היינו האי דאחריביה למקדשא ah, ah, illud est, quod vastavit sanctuarium, Jom. 69b. Sanh. 64a. Jev. 97b. Sic citat Ar. ex Jelam. s. Ber.: אמרו החיה והעופות והבהמה ביאה[32] עוברת עלינו שאלו חוטאין ואנו מתין dixerunt animalia, aves et jumenta: vae transit super nos: quia illi peccarunt et nos morimur. Item ex sect. ויגש אליו יהודה ejusdem libri: ביאה אתה מעביר עלינו tu vae transire facis (i. e. adducis) super nos: quare accipis Binjaminem pro servo etc. Sic ex s. כי תזריע: dixit deus benedictus ad Jeremiam: En, quid fecerunt filii mei, adduxerunt mihi leprosum et caecum in medium domus meae, צווח אני ביאה עליה super quo ego exclamo heu, vel vae. Sed in meo exemplari loca

30) Arab. est بطش, quod idem significat.

31) Gr. φεῦ vae.

32) Haec vox ad gr. βία, vis, violentia referenda est.

ista non reperio. Exstat autem secundus locus in Br. sect. 93.

ביב *fossa, cloaca ad recipiendum sordes: canalis ad educendum aquas et eluvies domesticas.* Proprie est *locus excavatus vel effossus,* unde hebr. נבוב[33] *cavum, concavum.* ביבא *idem.* עאל ליה מן ביבא דמדינתא ingressus est per fossam urbis, Ti. ביב שהוא קמור fossa quae est obtecta superne, Erub. 85 b. שיהא גורף ביבין ut everreret cloacas, Schem. rab. s. 6. במקום הביבין in loco cloacarum, Br s. 1. מלך ב"ו בונה פלטין ואם נתן ביב' על פתחה אינה נאה מלך מלכי המלכים ברא האדם הזה ונתן ביבו על פתחו והוא נאה והוא שבחו rex carnalis aedificans palatium, si ponat canalem, vel cloacam supra portam ejus, non est pulchrum: deus benedictus creavit hominem, et posuit canalem (nasum vel nares) ejus super portam (os) ejus, et pulchrum ac decorum est, Br. s. 12. פורקין ביבותיהן impellunt, promovent canales suos, Bk. 30a. הביבין וביבין ומערות et fossae et speluncae Ber. rab. s. 24. העמוקים cloacae profundae.

בִּיְבָא *pepli vel ornamenti muliebris genus circa caput:* בייבא וסיבבתא peplum aut vitta, Bb. 146a.

ביבר vide supra in בבר.

ביד בַּיָּד vel בַּיְּדָא *mendax, fallax, falsus,* T. ההוא ביידא היה iste mendax fuit, i. e, בדאי vel שקרן, Chol. f. 63 a.

בִּידִין *pythones:* Tg. pro hebr. אבות: ut לא תתפנון בתר בידין non respicietis post pythones, Lev. 19, 31. Pro eo Jon. habet בתר שאלי בידין post interrogantes pythones. דידעא לאסקא בידין quae novit producere pythones, 1. Sam. 28, 7.

בין בִּיזָה[34] *uber, mamma,* Tg. יאנסון מביזא יתם rapiunt ab ubere pupillum, hebr. משד, Job. 24, 9. Libri habent מביזת, quae est forma constructa, quae hic non convenit. ביזוי אתמליאו חלבא ubera vel mulctralia ejus plena sunt lacte, hebr. עטיניו Job. 21, 24. כמעם ביזא דמסרבלא בשומנא juxta saporem uberis operti adipe, Num. 11, 18 in Jon. ותשבעון מביזת תנחומתה et saturabimini ab ubere consolationum ejus, Jes. 66, 11. ובביזת מלכיהון et in ubere regum ipsorum, hebr ומשד מלכים, Jes. 66, 16. T. ליט ביזא דכן אינק maledicta sint ubera, quae hunc lactarunt, TH. circa finem Kil. c. 1. Pro eo in Br. s. 5 in fine legitur, יתון לייטין ביזיא דהדין מניק. Formula maledictionis in homines improbos, ut contra benedictionis formula, *μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε καὶ μαστοὶ, οὓς ἐθήλασας,* Luc. 11, 27. Sic citat etiam Ar. ex Pesikta de Esavo. Adducit et aliud hujus vocis exemplum ex Br. s. 34, sèd ibi nunc aliter legitur in nostris libris.

ביך בִּיְכָה *loquax, garrula,* juxta Guidonem. Ar. adducit ex Br., sed ibi hodie pro eo legitur שגשיא *turbulenta, amens.* R. Sal. et Jalk. legunt בוכה *perplexa, furibunda,* pro נבוכה a בוך. Vide Br. s. 87 ab initio.

בים. Hinc nomen femin. בִּימָה *suggestus, suggestum, pulpitum, locus editior, unde oratio haberi, vel peragi aliquid solenne coram populo solet.* Vox Graecorum est *βῆμα.* T. אין בונין עמהם אצטדיא ובימה non construunt cum ipsis stadium vel theatrum spectaculorum et suggestum As. 16a in Misna. עושין לו בימה של עץ בעזרה והוא יושב עליה faciunt ei suggestum ex ligno in atrio, ipseque sedet in eo, Sot. 41a in Misna. Vide quoque infra in במה. Sic syriace כַּד יָתֵב עַל בִּים cum sederet super suggesto, *ἐπὶ τοῦ βήματος,* Matth. 27, 19.

בִּימוֹס *altare:* vide infra in במס.

בין בִּין *intelligere:* vide supra in בן.

בֵּין *inter, locus interior et medius, medium medietas:* T. בין מיא למיא inter aquas et aquas, sc. superiores et inferiores, ut habet Tg. Gen. 1, 6. בין נהורא ובין חשוכא inter lucem et inter tenebras, ibid. v. 4. Quando בין non repetitur, adhibetur ל pro eo, ad sequens nomen: בין דם לדם בין דין לדין inter sanguinem et sanguinem, inter judicium et judicium, Deut. 17, 8. בין אולמא ולמדבחא inter vestibulum et altare, Joel. 2, 17. Cum Pronom. בֵּינַי inter me בֵּינָךְ inter te בֵּינֵיכוֹן inter vos בֵּינָנָא inter nos בֵּינוֹהִי inter eum בֵּינֵיהוֹן inter eos etc. Ap. Rs. quando geminatur in sententia continuata, tum est *sive, partim, tam quam.* בשר בין תפל בין מליח carnem sive insulsam, sive salitam. בין בימינו בין בשמאלו sive dextra, sive sinistra sua. מומין בין קבועין בין עוברין vitia sive fixa sive transeuntia i. e. vaga, evanescentia. בינו לבין עצמו inter ipsum et seipsum, i. e. *solus, privatim:* מאי בינייהו איכא בינייהו quid est inter ipsos differentiae? Vide Halichos olam c. 1.[35]

בֵּי *idem,* pro בֵּין Tis. frequens. Additur et א ab initio, ut hebraice ל: אבי דרי תושבנא intra septa ratio, sc. exigitur. V. de eo supra in בב.

בֵּין כַּךְ *inter sic, interea, interim,* Rab.

בֵּינֵי *inter.* Est quasi forma pluralis masculina constructa, ut apud Hebraeos אלי, עלי et similia: ביני מוי עלאי לביני מוי תתאי inter aquas superiores et aquas inferiores, Gen, 1, 6 in Jon. ביני אדם סאוב inter sanguinem pollutum, וביני דיני נפשתא et inter judicia animarum, i. e. criminalia, Deut. 17, 8 in eodem Jon.

בֵּינָת *idem,* pro hebr. בינות, estque in Tg. Prov. frequens: בינת חכימי תבות inter sapientes commorabitur, Prov. 15, 31. ובינת תריצי רעותא et inter rectos est be-

---

33) Niphal sc. verbi בוב arab. بلب syr. ܒܘܒ *tumuit, cum tumore dilatotus,* dein *cavus fuit;* hinc ביב arab. بيب syr. ܒܘܒܐ canalis.

34) Arab. البز.

*) ביביה *bubo, tumor circa inguina* Gitt. 60.

*) ביה *βίος bona, facultates* Br. s. 12 Jalk. Ps. 68.

*) ביחה. Citat Cast. qs. vocabulum a Rabbinis pro *raucedine* v. tussi usurpatum. B, Ar. autem, ut in plerisque libris est, כיחה cum כ legit, quam vocem ipse Cast. sub. rad. כוח ponit.

35) Vide in בין supra p. 147.

nevolentia, Prov. 14, 9. ובינת שבילי קימא et inter vias consistit, Prov. 8, 2. Cum Pron. וּפִיסָךְ אַרְמִי בֵּינָתָנָא et sortem tuam projice inter nos, Prov. 1, 14. Rabbini utuntur etiam hebr. בינות: ut מחלוקת גדולה יש בינות המפרשים controversia magna est inter interpretes.

בֵּינָתַיִם *intermedie, interim.*

בֵּינוֹנִי *intermedius, mediator, medianum.* Sic etiam vocant grammatici participium praesens, quod significet intermedium tempus inter praeteritum et futurum. Femininum אמה בינונית cubitus intermedius, mediocris, non maximus neque minimus. עיר בינונית urbs media, mediocris, Gen. 44, 18 in Raschi. Plur. בֵּינוֹנִיּוֹת.

בִּינָא, בִּינְתָא *pilus, capillus, crinis.* Pro chirek in Tg. Veneto etiam est tzere: דעד חוטי בינתא מדקדק עמי qui ad fila pilorum subtiliter agit mecum, i. e. exactissime propter minima affligit et conterit me, Job. 9, 17. In hebraeo est ובשערה, quod explicant, „et in turbine.“ Paraphrastes accepit significatione שער *pilus, capillus.* Regia ex forma sing. בִּינְתָא. Item, תקפו מן בינת רישי numerosiores sunt capillis capitis mei, hebr. משערות, Ps. 40, 13. Veneta בִּינָתֵי Regia בִּינָתֵי et sic Psalterium Nebiense. Inde Elias literam ת facit radicalem, et ponit radicem בנת. Possit recte etiam legi, מִן בִּינָתָא דְרֵישִׁי. Litera ת ex forma feminina, et non radicalis. ומרמן בבינת שערא et jaciunt in pilum capilli, vel in medium pili, hebr. אל השערה Jud. 20, 16. Apud Rs. שבעת ביני מדקנא דכלבא סבא septem pili ex barba canis senis, Sab. 67a. כמשחל בניתא מחלבא sicut extrahitur pilus ex lacte, Ber. 8a. Mk. 28a. מן ביני דראשי ועד טופרא דכרעיים a pilis capitis mei usque ad ungues pedum, Sab. 140a.

בִּינָא, בִּינְתָא *granum*, T. בינתא דחרדלא granum sinapis: שבע ביני כימוניא septem grana cumini, Sab. 67a. Lectio alia בוני *pugilli*: נזדהר מבינתא caveat sibi a grano ne sc. grana seminis inter bibendum absorbeat, Gitt. 69b. דבורים לחרדל לא מזקא אי בבינתא לא משכחת ליה אי בטרפא הדר פארי apes non laedunt sinapi: si in granis (sc. vellent damnum inferre) non inveniunt ea (sc. ob exiguitatem) si in foliis iterum crescunt Bb. 18b.

ביניתא *piscis magni nomen, qui libra venditur,* Bet. 28a. Bk. 19a. ביניתא אכריסה תקלא pondus piscis Binitae est secundum proportionem ventris ejus, Bm. 79b quod proverbialiter illic dicitur de muliere gravida, quae gravior est, quam ריקנית non gravida: ליתי ביניתא adferant piscem Binitam, et assent eum, Gitt. 69b. Est et *vermis nomen,* in Macc. 16b quamvis et hic quidam pro pisce accipiant.

ביניתא *pilus*, T. מביניתא דרישי ועד טופרא דכרעיי a pilo capitis usque ad unguem pedum meorum.

בִּינָא *salix*, T, שורבינא ובינא ואסא דרא sorbus, salix et myrtus virens, Git. 69b gl. ערבא.

בינא *sanguisuga*, T. שב ביני דמיא septem sanguisugae aquae, Gitt, 69b gl. עלוקות.

ביין[36] *hasta, lancea, scutum, clypeus, genus armorum aliquod,* ut Ar. explicat. Citatur ex Pesikta et Tanchuma Legitur in Jalkut 187 et explicatur in margine כידן.

ביע בֵּיעַ, בֵּיעָא *ovum:* Emph. בֵּיעָתָא. Ortum ex hebraeo ביצה, unde צ mutatum in ע ut alias: Tg. אין אית טעם בחלבן ביעתא num est sapor in albumine ovi? Job. 6, 6. Pl. אֶפְרוֹחִין אוֹ בֵּיעִין pulli avium aut ova: על אפרוחין או על ביעין super pullos aut super ova, Deut. 22, 6. וצורת ביעין et forma ovorum, I R. 7, 24. כביעי חיון חורמנין sicut ova serpentum regulorum, Jes. 59, 5. Cum Pron. מַן דְאָכֵיל מִבֵּיעֵיהוֹן is qui comederit de ovis ipsorum, Jes. 59, 5. תשבוק לארעא ביעתא relinquit in terra ova sua, Job. 30, 17. Punctatio בַּעִין in Jon. vitiosa est. Apud Talm. sententia proverbialis est, טבא ביעתא מגלגלתא משיתא קייסי סולתא melius est ovum assatum, quam sex modii farinae, sc. non subactae in panes, Ber. 44b. Juxta illud „modicum et hoc bonum.“ ביעתא בת יומא ovum filia diei, i. e. recens, eodem die natum, Jom. 69b. דאכלה ביעי הוו לה בני עינני quae (mulier gravida) comederit multa ova, erunt ei liberi oculosi, i. e. magnos oculos, instar ovorum habentes, Kethub. 61a Item בֵּיעִין *testiculi,* a forma ovorum sic dicti. Hoc nomine ceu minus, mulieribus inprimis, noto, Judaei plerunque verecundiae causa uti solent. Nam ביצה hoc sensu ex usu communi notum omnibus est.

ביץ בֵּיצָה[37] *ovum; testiculus masculi.* Ap. Ros.: בדק בקינה ולא מצא בה ביצה quaesivit in nido, sed non invenit in eo ovum. אין מוכרין ביצה טריפה לנכרי non vendunt ovum pollutum homini alienigeno (i. e. Christano) Chol. 64a. ביצי הדגים ova piscium. ביצת נעמית ovum struthionis, Kel. c. 17. יושב וזן את כל העולם מקרני ראמים ועד ביצי כנים sedet et alit totum mundum a cornibus monocerotum, usque ad ova pediculorum, As. 3b. De signis ovorum an munda sint, necne, vide As. 40a. Chol. 64a ab initio. Ex altera significatione, כל המוליד מניק וכל המטיל ביצים מלקט quodcunque (animal) parit (vivum foetum) lactat foetum: quod autem projicit sive ponit ova, colligit, i. e. hinc inde conquisito cibo alit pullos, sive pullus ejus sibi conquirit cibum, Bech. 7b. Item כל שביציו מבחוץ מוליד וכל שבפנים מטיל ביצים quodcunque testes suos habet extrinsecus, ponit ova, i. e. facit ut femella ponat ova, et ex eis pullos vivos excludat, Bech. 8a. אין לו ביצים או אין לו ביצה אחת si ipsi (primogenito) non sint testes, aut nonnisi testis unus, scil. vitiosum est: אם יש לו שני כיסין יש לו שני ביצין si fuerint ipsi duo sacculi, (i. e. bifidum et quasi duplex scrotum) sunt ipsi duo testes, Bech. 40a. V. porro alias formas in בצץ.

ביר בִּיר *filius.* Sic hierosolymitane in usu fuit pro quod communiter dicebatur בַּר et hebraice בן. Inde ביר חד עתיד למהוי מתיליד futurum est, ut filius quidam nascatur inter Israëlitas, per quem vastabitur tota terra Aegypti, Ex. 1, 15 in Jon. Et v. seq. אין ביר דכר הוא ותקטלון יתיה si filius masculus fuerit, occidetis eum. Item כל ביר דכר דאתיליד omnis filius masculus, qui na-

---

[36]) Gr. *βαΐον ramus palmae* ut ex Vr. s. 30 videndum.

[37]) Arab. بيضة ab albidine, ut putat Bochartus (Hierz. lit. II. p. 252). Arabibus enim باض verbum *album esse* sonat.

tus fuerit Judaeis, in aqua occidetis eum, ibid. v. 22. ואתעברת איתתא וילידת ביר et gravida facta fuit mulier ista, et peperit filium, Ex. 2, 2 in eodem Jon. והוה חביב לה הי כביר et fuit carus ipsi ceu filius, Ex. 2, 10 Jon. יהי כפן ביר בוכריה sit famelicus filius primogenitus ejus, Job. 18, 12. על אפי ביר סניתא in conspectu filii exosae uxoris, Deut. 21, 16 Jon.

בֵּיר ,בְּיַר vide supra in בור.

בֵּיר ,בֵּירָא *puteus, cisterna, fovea.* Est ab hebr. באר literis quiescentibus א et י inter se permutatis, Tg. בירא דמיין נבעין fons aquarum scaturientium, Gen. 26, 19. וחפר בירא אוחרי et fodit puteum alium, Gen. 26, 22 ubi Jon. ביר simpliciter: וחזת בירא דמיא et vidit puteum aquarum, Gen. 21, 19. על פומא דבירא super os putei, Gen. 29, 2. ובירא דעקא et puteus angustiae, i. e. angustus, Prov. 23, 27. על כן קרא לברא idcirco vocavit puteum istum, Gen. 16, 14. ודיא מן בירך et fluenta de puteo tuo, Prov. 5, 15. Pl. בֵּירִין בֵּירִין מְלַיָן חֵימָרָא putei, putei pleni bitumine, Gen 14, 10 Jon. TgH. habet feminine בֵּירָן. Constr. וַחֲפַר יָת בֵּירֵי דְמַיָא et fodit puteos aquarum. Gen. 26, 18. Ap. Rs. בירא דשתית מניה מיא אל תשדי ביה קלא in puteum, unde bibisti aquam, ne projicias glebam; vide de eo in קלא. Item שב בירי לשלמנא וחדא לעביד בישא septem foveae (fodiuntur viro) integro, una autem facienti malum, Sanh. 7a. Virum integrum et probum, liberat dominus, at improbus in unicam foveam incidens, in ea perit, sicut dicitur: „septies cadit justus et resurgit: improbi autem corruunt in malo uno," Prov. 24, 12. Item „multa sunt mala justi, sed ex omnibus liberat eum dominus," Ps. 34, 20. Rabbini dicunt etiam pluraliter בֵּירָאוֹת.

בַּיָּר *fossor puteorum; haustor aquae ex puteis.* Hic olim mercede publica conducebatur, qui singulis aquas hauriret et pro necessitate distribueret, ne advenientium turba inter se litigarent, T. Schevi. 43a.

בִּירָה ,בִּירְתָא *regia, palatium, basilica,* Tg. בשושן בירתא in Susan regia urbe, Est. 9, 12. בריש בירתא in summitate palatii, Prov. 1, 21. בבירתא די במדי in regia quae in Media; Esr. 6, 2. Ap. Ts. צפרים שקננו במפיחין בבירות aves, quae nidificant in ollis palatiorum, quae scil. in muris turrium vel palatiorum collocantur, ut aves illis nidificent, Bet. 24a.

בִּירָנָא ,בִּירָנִיתָא *idem*: vide infra in בִּרְן.

בִּירָה ,הַבִּירָה *idem.* Rabbini etiam sic vocant sanctuarium sive templum hierosolymitanum; unde ap. Ts.: Si cuipiam evenerit fluxus nocturnus pollutus, egreditur per ambitum, qui procedit תחת הבירה sub templo, Tam. c. 1.

בֵּירִית *periscelis, ornamentum pedum circa crura, tum ornatus, tum necessitatis causa alligatum,* Talm. Sab. 63b. Legitur et בירית Amos 7, 1 in Venetis, quod vide in ברא.

בִּישׁ בִּישׁ *malus, malum*: unde illud Ben Sirae, טב לביש לא תעביד ובישא לא מטי לך bonum malo ne facias, et malum non obveniet tibi. Sententia vulgaris et proverbialis est apud Hebraeos, petita a medico quodam, qui herba singulari poterat vivificare animalia mortua. Cum forte incidisset in corpus mortui leonis herba ad os leonis apposita, leo vivus surrexit, et hominem laceravit. Alia hujus significationis et formae, vide supra in באש. Ap. Rs. etiam est *aegrotus, male se habens*: הוה מבקר בישיא fuit visitans aegrotos, i. e. חולים Br. s. 13. Et in Tg. למבקרא ית בישיא visitandum aegrotos, Gen. 35, 9 in TgH. אפרכיא ביש praefectus aegrotat, Mdr. Ruth. 1, 17.

בִּית בֵּית *pernoctare*: plura quae hinc formam et significationem habent, vide supra in בות.

בַּיִת ,בֵּיתָא ,בֵּיתָא *domus, sedes et locus cujusque rei, quae in loco aliquo residet, eo capitur vel continetur.* Tg. זבני ביתא וקרוי empti domus et civitatis, Lev. 25, 33. דבנא ביתא חדתא qui aedificaverit domum novam, Deut. 20, 5. יונתא אשכחת ביתא columba invenit domum, Ps. 84, 4. בגו ביתא intra domum, Ecc. 10, 18. וביתא מלא גבריא et domus plena erat viris, Jud. 16, 27. בביתא חדא in domo una, II R. 3, 17. אמרא לביתא pecudem unam pro domo, Ex. 12, 3. Constr. בְּאֶנָשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם inter viros domus Abraham, Gen. 17, 23. בית מקדש לשמיה דיי domus sanctuarii nomini domini, Gen. 28, 17. לבית משתיא דחמרא in domum convivii vini; בבית אבליא in domo lugentium, Ecc. 7, 2. לבית קבוחתיה in domum consessus studii, i. e. in scholam, Cant, 2, 4. כבית מאתן זרען sicut locus duorum satorum seminum, 2. Reg. 18, 32. מבית עבדותא ex domo servitutis, Ex. 20, 2. Cum Affix. בְּכָל בֵּיתִי מְהֵימַן הוּא in tota domo mea fidelis ipse est, Num. 12, 7. ית כל די בביתי חזו omnia quae sunt in domo mea, viderunt, II R. 20, 15. וכל אנש ביתך et omnes homines domus tuae, Gen. 7, 1. את ואנש ביתך tu et homines domus tuae, II R. 8, 1. ילידי ביתיה natos domus suae, Gen. 14, 14. וקרת לאנשי ביתה et vocavit homines domus suae, Gen. 39, 14. ואתו לביתהון et pervenerunt domum suam, I S. 1, 19. Pl. וַעֲבַד לְהוֹן בָּתִּין et fecit ipsis domos, Ex. 8, 21. מן בתיא e domibus, Ex. 8, 9. ויתמלאן בתי מצראי et implebuntur domus Aegyptiorum, Ex. 8, 21. וית בתנא שזיב et domus nostras liberavit, Ex. 12, 27. ויתמלן בתך et implebuntur domus tuae. Ex. 10, 6. אתון ואנש בתיכון vos et homines domuum vestrarum, Deut. 12, 7. ואנש בתיהון et homines domum ipsorum, Num. 16, 31. V. quoque infra in בת Ap. Tos sumitur etiam pro אשה *uxor*, sed semper cum praefixo ד, et affixo: ut דביתאי uxor mea: דביתהו uxor ejus: דביתך uxor tua. Et sic passim. Huc spectare videtur, quod legitur in Masseches Schab. 118b. אמר ר׳ יוסי מימי לא קריתי לאשתי אשתי ולשורי שורי אלא לאשתי ביתי ולשורי שדי dixit R. Jose, a diebus meis non vocavi uxorem meam, „uxorem meam", neque bovem meum. „bovem meum": sed uxorem meam appellavi „domum meam", et meum bovem vocavi „agrum meum": ratio, quia etiam colloquia nostra familiaria et quotidiana debent institui, ut aliquid ex illis possit addisci. Uxorem autem vocavit domum, quia est עיקר הבית fundamentum domus, ut in glossa scribitur. Idem legitur in Gitt. 52a ubi gl.: uxor vocatur domus, quia omnia negotia domus per eam expediuntur, et est עיקר הבית.

בֵּי Per apocopam pro בית apud posteriores paraphrastas aliquando invenitur; בקיטון בי דמכך in cubiculum locum dormitionis tuae, Ex. 7, 28. לבי שכינתך תוב

in domum majestatis tuae revertere, Ps. 7, 8. לבי קבורתא לא יסק in locum sculpturae non descendet, Job. 7, 9. Ap. Ts. autem hoc usitatissimum est: דכאיב ליה כיבא איזל לבי אסיא qui dolet vel aegrotat, adit domum medici. Sani medico non egent. Auxilium petitur, ubi commode haberi potest.

בֵּית אֲבַדְנָא *domus, locus perditionis*, i. e. *sepulchrum, fovea, in qua corpus perit et corrumpitur*, Jes. 14, 15. Ez. 26, 20.

בֵּית אִדְרֵי *domus horreorum, horreum, area*. Jud. 6, 37.

בֵּית אוּלְפַן *domus doctrinae, schola, gymnasium*. Ex. 33, 7. Cant. 7, 1.

בֵּית אֲסִירֵי *domus vinctorum, carcer*. Ex. 12, 29.

בֵּית אַפֵּי *domus vultus, velamen faciei*. Ex. 34, 33.

בֵּית בַּהְתְּתָא *locus pudoris, pudendum*, Deut. 25, 11. II S. 10, 4. Num. 25, 8.

בֵּית מְבָתָא *domus, locus diversorii, diversorium, hospitium*, Gen. 42, 27.

בֵּית גְּדוּדִין *locus incisionum*, i. e. *salebrosus, salebrae*, Jes. 40, 4.

בֵּית גִּנְזֵי *domus thesaurorum, gazophylacium*, Est. 3, 9. Jer. 17, 3. Esr. 5, 17.

בֵּית גִּנְּא *domus horti*, 2. Reg. 9, 27.

בֵּית מַדְבְּחַיָּא *domus mactationum, macellum.*

בֵּית דִּין *domus judicii, curia, consistorium judiciale*, Cant. 1. 7, 4.

בֵּית מְתִיבַת מְדְרָשָׁא, בֵּית הַמִּדְרָשׁ *domus studii, domus consessus studii*, Cant. 2, 4.

בֵּית מְזוּגָא *domus mixtionis* sive *infusionis vini, oenopolium*, Prov. 23, 30.

בֵּית מַטְרָא *domus custodiae, carcer, custodia*, 2. Sam. 20, 3.

בֵּית עֲנָנָא *domus detentionis, carcer*, Jes. 24, 22.

בֵּית סִפְרַיָּא *domus librorum, bibliotheca, archivi* Esr. 6, 1.

בֵּית מֵישְׁרֵי עֶדְרִין *domus mansionis gregum, caula*, Jes. 65, 10.

בֵּית מִשְׁכְּבָא *domus cubationis, cubiculum*, Jud. 15, 1.

בֵּית שַׁקְיָא *locus adaquationis, aqualiculum*, Gen. 24, 20.

בֵּית קְבוּרְתָּא *domus sepulturae, sepulchrum*, Ecc. 12, 4. Apud Rs. tales loquendi formae infinitae sunt, quae sunt observationis cujusque.

בֵּית אֲחִיזָה *locus apprehensionis, ansa, manubrium.*

בֵּית אוּנְקְלֵי *domus digitorum, chirotheca.*

בֵּית אֶצְבָּעִים *idem.*

בֵּית הַבְּלִיעָה *locus absorbitionis, oesophagus, guttur.*

בֵּית בְּעִיר *locus jumentarum, stabulum.*

בֵּית הַבֹּשֶׁת *locus pudoris, pudendum muliebre.*

בֵּית גִּלְגּוּל *locus devolutionis, declivitas viae.*

בֵּית הַחִצִּים *domus sagittarum, pharetra.*

בֵּית יָד *domus manus, chirotheca.*

בֵּית הַמּוֹקֵד *domus incensionis, focus in quo ignis accenditur.*

בֵּית הַכְּנֶסֶת *domus congregationis populi, ecclesia, synagoga.*

בֵּית הַכִּסֵּא *domus absconsionis, locus secretus exonerando ventri destinatus, in quo homo cupit latere*

בֵּית לָגִנִּין *domus lagenarum, cellula portatilis lagenis repleta.*

בֵּית הַנֶּפֶשׁ *domus animae sive pectoris, thorax.*

בֵּית עֲלִיָּה *locus ascensus, conclave superius, in quod ascenditur.*

בֵּית עָלְמָא, vel בֵּית עוֹלָם *domus seculi*, i. e. *sepulchrum*, vel *spelunca destinata ad sepulchra mortuorum*. In Wr. s. 12 et alibi.

בֵּית פַּטְמָא *domus saginationis, saginarium.*

בֵּית קִבּוּל *locus receptionis, concavitas qua aliquid capitur et continetur.*

בֵּית הָרֶחֶם *locus uteri muliebris, vulva ventris.*

בֵּית הָרַגְלַיִם *domus pedum*, i. e. *calceus*.[38]

בַּיְתִי *domesticus, cicur*. Opponitur ei אבריך agreste, aut מדברי sylvestre: שוחטין את הביתות mactant sylvestria; vel ביתיות domestica, quae domi vivunt, aluntur et pernoctant: ut מדבריות quae in silvis vivunt et pernoctant: Betza 40a.

בַּיְתוּתָא *domesticatio, dispensatio domestica, oeconomia*. רבת ביתותא magistra domestica.

בַּיְתוֹס *Bajethus*, nom. propr, viri, cujus condiscipulus fuit צדוק Tzadok. Hi duo defecerunt a praeceptore suo Antigono, et negarunt legem oralem, sive traditiones et crediderunt soli legi scriptae. Ab illis ortae duae sectae, quae Karaei et Tzaducaei dictae. Nam קרא vocatur „textus scriptus legis et totius sacrae scripturae“ unde קָרָאִי Karaeus, textualis, soli textui scripto inhaerens: קָרָאִים Karaei: vide suo loco in Rad. קרא. ביתוס בן זונין Bajetos filius spurius, Pes. 37a. בַּיְתוֹסִי Bajethosaeus, Karaeus. A צָדוֹק vel צָדוּק dicti fuerunt צדוקים Tzaducaei. Vide Rad. צדק.

בְּכָה בכה *flere, deflere, plorare*, Praeter. וּבְכָא עַל צַוְּארֵיהּ flevit super collo ejus, Gen. 45, 14. ובכא תמן et flevit illic, Gen. 43, 30. ובכיתא קדמי et flevisti coram me, II R. 22, 19. אין לא בכית si non flevi, Job. 30, 25. וארימו קלהון ובכו et elevarunt vocem suam et fleverunt, II S. 13, 36. ארי בכיתון quia flevistis. Num. 11, 18. לחוד בכינא solum flevimus, Ps. 137, 1. Partic. praes. וְהָא עוּלֵימָא בָּכֵי et ecce puer flebat, Ex. 2, 6. סליק ובכי ascendebat et flebat, II S. 15, 30. Pl. ואנון בכן et ipsi flebant, Num. 25, 6. לקל בכיין voci flentium, Job. 30, 31. Fem. אֲנָא בָּכְיָא ego fleo, Thr. 1, 16. Infinit. מִבְכָּא לָא תִבְכֵּי flendo non flebis, Jes. 30, 19. בכו בכבא flete flendo, Jer. 22, 10. מנעי קליך מלמבכי cohibe vocem tuam a flendo, Jer. 31, 16. ולמבכה et deflere eam, Gen. 23, 2. Imper. בְּכוֹ flete, ut paulo ante ובכו et flete, Joel. 1, 5. Futur. וְאֶבְכֵּה עַל בְּתוּלַי et deflebo virginitatem meam, Jud. 11, 37. מבכא לא תבכי plorando non plorabis, Jes. 30, 19. ותבכי ית אבוהא et deflebit patrem suum, Deut. 21, 13. לא תבכון על מית ne defleatis mortuum, Jer. 22, 10. ויבכון עלך et flebunt super te, Ez. 27, 31. וארמלתוי לא תבכין et viduae ejus non

38) Plura praeter citata alia sunt vocabula cum voce בית composita, de quibus s. l.

flebunt, Job. 27, 15. Pahel Partic. מְבַכְּיָא על בנהא plorat super liberos suos, Jer. 31, 15. מבכין ית תמוזא plorant super idolum Tammus, Ez. 8, 14.

בְּכִי *fletus, ploratus*. בכו בכי סגיאה לחדא fleverunt fletu maximo valde II S. 13, 36. Sic ibi libri habent, sed est discrepantia generis inter hoc et nomen sequens adjectivum, unde legendum potius בכיא, ut in sequenti proximo.

בְּכְיָא, בִּכְיָא *idem*: ובכא חזקיה בכיא סגיאה et flevit Chiskia fletu maximo, Jes. 38, 3.

J בְּכִיתָא *idem*: ושליםו יומי בכיתא et absoluti fuerunt dies fletus, Deut. 34, 8. ובצומא ובבכיתא et in jejunio et in fletu, Joël 2, 12. יומי בכיתיה dies fletus ejus, Gen. 50, 4.

בְּכוּתָא *idem*: מישר בכותא planicies fletus, Gen. 35, 8. מן בכותא a fletu, Job. 16, 16. מבית בבכותא pernoctat in fletu, Ps. 30, 6. ושקיותי בבכותא מזגית et potum meum fletu miscui, Ps. 102, 10. יהלך בבכותא it cum fletu, Ps. 126, 6. קל בכותי vocem fletus mei, Ps. 6, 9.

שְׂדֵה בּוֹכִים *ager flentium, plorantium*. Ap. Tos. שדה בוכים לא נטעת ולא נזרעת ager flentium non plantatur nec seminatur, Ohol. c. 18. Erat locus peculiaris destinatus planctui mortuorum. Bartenora scribit: locus erat longe distans a domo sepulchrorum, ubi collocabant lectum mortui et congregabantur ac plorabant. In similem sensum scribit Maim. Iterum שלשה בית הפרס הן שדה שנאבד בה קבר ושדה שנחרש בה קבר ושדה בוכין מאי שדה בוכין רב יהושע בר אבא משמיה דר׳ עולא אמר שדה שמפטירין בה מתים tres sunt agri immundi: ager, in quo periit sepulchrum: ager in quo aratum est sepulchrum et ager flentium. Quid est ager flentium? Ager, in quo dimittunt mortuum, vel ubi discedunt a mortuo etc. Gl. R. Sal. Quando deferunt mortuos ex uno loco in alium ad sepeliendum, tum, cum veniunt in agrum urbi illi vicinum, discedunt hi, qui attulerunt mortuum ex loco suo et abeunt: veniuntque viri loci istius et accipiunt mortuos, lavantes et sepelientes eos, Mk. 5b.

בּוּכְיָא *aranea*,[39] T. יצר הרע דומה בתחלה לחוט של בוכיא ולבסוף דומה כעבותות העגלה concupiscentia mala similis est in principio filo araneae, in fine (ubi assenseris) similis est denso funi plaustri, Suc. 52a, gl. עכביש. In Ar. scribitur כוכיא et exponitur *radius textoris*. In Sanh. 52b scribitur כוביא. In Br. s. 22 pro בוכיא legitur עכביש: reliqua autem verba sic, בתחלה הוא נעשה אורח ואח״כ הוא ולבסוף נעשה כקלע של ספינה et tandem fit sicut velum navis. Alius dixit: נעשה בעל הבית a principio venit ut viator, postea fit herus domesticus.

בּוּכְיָאר *idem*, aut *panus, glomus textoris*, T. אורגי הירעה זורקין בוכיאר ביריעה textores cortinarum emittunt radium in cortinam, Schab. 96b.

בְּכַךְ vide in כך.

בכן בּוּכְנָא *pistillum, instrumentum tundendi in mortario*, T. אנא בוכנא דפרזלא דמתבר אסיתא דנחשא ego sum pistillum ferreum, quod confringit mortarium aeneum, Chol. 36b. רב ששת שמע קל בוכנא Raf Schescheth audivit sonum pistilli, Bez. 14a. אסיתא חסרתא בוכנא mortarium absque pistillo: בוכנא בלא אסיתא pistillum absque mortario, Chol. 52a. Proverbiale de re praepostera. כלים בוכנאי vasa, instrumenta tusoria, quibus res tunduntur. Item, *os femoris, cujus caput rotundum est instar pistilli*.[40]

בְּכֵן, בְּכֵין vide in כן.

---

[39]) *Araneae tela*, a perplexitate filorum dicta, ait Bochartus, quia בוך hebraeum in niphal *perplexum esse* sonat.

[40]) De *comprimendo* ab arab. مكن dictum. Vocem igitur intermediam, in qua sc. pronuntiatio talmudica una cum significatione arabica invenitur, Syrorum ܡܟܝܢܐ habes, cujus plur. ܡܟܝ̈ܢܐ autore Bar Bahl. *magnos et primos terrarum dominos* denotat; neque interest, nisi quod Syri derivatam atque frequentissimam significationem verbi مكن, quae est *dignitate, auctoritate polluit*, Talmudici vero notionem *comprimendi*, in qua teste Willmetio origo hujusce verbi est, nominibus בוכנא et ܡܟܝܢܐ apposuerunt. Illa autem significatio *extraneus*, *peregrinus* et generatim *incola*, quam syr. voci ܡܟܝܢܐ addunt Castellus et Bernstein, mihi suspecta. Nomen אזרח enim i. e. *indigena*, *dominus terrae*, ubicunque in S. s. legitur per ܡܟܝܢܐ, nomen גר autem, quod *peregrinum*, *extraneum* denotat, diversissime in versione syriaca redditum invenis. Ita quidem in Gen. 15, 13. Exod. 12, 49. Lev. 19, 33. Num. 15, 26. Deut. 10, 8 et multis aliis locis, ubi LXX habent προσήλυτος προσελθὼν s. προσκειμένος πρός τινα, paraphrastes syr. vocem גר aut per ܐܢܫܐ ܕܡܬܩܪܒ ܠܘܬ aut per ܓܝܘܪܐ (hebr. תושב *incola, inquilinus*) reddit; in plerisque vero locis, ut est in Gen. 15, 13. Exod. 12, 49 et Deut. 14, 21, nomen ܬܘܬܒܐ i. e. *peregrinus, advena* (ab arab. عمر domicilium, sedem habuit) pro eo legitur. Hanc rationem ubique in versione syr. habitam observare potes, nec nisi duos locos, eos quidem qui soli atque uni argumento sunt Castello autorique Bernstein, invenis, ubi contrarie אזרח per ܬܘܬܒܐ, גר vero per ܡܟܝܢܐ Syrus interpretatur, et quidem בגר ובאזרח Ex. 12, 19, pro quo ܥܠ ܡܟܝܢܐ ܘܥܠ ܬܘܬܒܐ et כגר כאזרח (Jos. 8, 33), pro quo ille habet ܐܝܟ ܡܟܝܢܐ ܘܐܝܟ ܬܘܬܒܐ. Ambobus illis locis vero ordinem perturbatum esse primo aspectu facillime intelligendum. Alium enim ordinem, quam in textu hebr. est per גר quidem et tum demum אזרח, postulat sensus; et is est, quem paraphrastes syr. juxta sensum explicans in versione syriaca observavit. Itaque tanquam in Exod. באזרח ובגר et in Jos. כאזרח וכגר scriptum esset, illud per ܥܠ ܡܟܝܢܐ ܘܥܠ ܬܘܬܒܐ et hoc ܐܝܟ ܡܟܝܢܐ etc. reddit; tali modo, ut ܬܘܬܒܐ pro גר, ܡܟܝܢܐ vero, ut alibi, pro אזרח i. e. indigena, *dominus terrae*, ut explicat Bar Bahl., positum sit. De talmudica voce בוכנא praeterea notandum eam a nonnullis gr. haberi βυκάνη. Nugae; gr. κ a Tis. in voce בוקינוס per ק redditur et buccinam non esse pistillum satis notum.

בכר בּוּכְרָא *primogenitus, primogenitum*, Tg. דמשריא למילד בכור quae incipit parere primogenitum, Jer. 4, 31. ובכורי חורכון et primogenita jumenti vestri, Deut. 12, 6. Altera forma usitatior est. וימות כל בוכרא et morietur omnis primogenitus, מבוכרא דפרעה a primogenito Pharaonis, עד בוכרא דאמתא usque ad primogenitum ancillae, Ex. 15, 5. בוכרא דענך primogenitum gregis tui, Deut. 15, 19. בבוכרא דתורך in primogenito bovis tui, Deut. 15, 19. מבוכרא a primogenito, ut ante. ברי בוכרי ישראל filius primogenitus meus est Israël, Ex. 4, 22. ית ברך בוכרך filium primogenitum tuum, Ex. 4, 23. ית צידון בוכריה Tzidon primogenitum suum, Gen. 10, 15. בוכריא דמצראי qui occidit primogenita Aegyptiorum, Ps. 135, 8. ובוכרי תורך et primogenita jumenti vestri, Deut. 14, 23. Femin. Ap. Rs. בוכרתא בת בוכרתא primogenita filia primogenitae.

בְּכֵרוּתָא *primogenitura, jus primogeniturae*, Tg. ושט עשו ית בכרותא et vilipendit Esau primogenituram suam, Gen. 25, 34. ולמה דנן לי בכרותא quorsum mihi primogenitura, Gen. 25, 32. ליה חזיא דינא דבכירותא ipsi convenit jus primogeniturae, Deut. 21, 17. Cum affix. ית בְּכֵרוּתִי נסיב primogenituram meam accepit, Gen. 27, 36. זבן כיום ית בכרותך לי vende hodie primogenituram tuam mihi, Gen. 25, 31. חבן ית בכרותיה et vendidit primogenituram suam Jacobo, Gen. 25, 33.

בַּכֵּר *primogenitum efficere vel instituere*, aut *fieri*, Pahel, Infin. לית ליה רשו לְבַכָּרָא ית בר רחומתא non est ipsi potestas instituere primogenitum filium dilectae uxoris, Deut. 21, 16. מבכרת *primipara, primogenitum producens, pariens*, ap. Rab. Ithpahel Futur. בּוּכְרָא דְיִתְבַּכַּר primogenitum, quod primo gignitur domino, hebraice יבכר, Lev. 27, 26.

בְּכוּרָא, בַּכּוּר *primitivum, primitiae, praecox, primus, primitivus fructus*: כבכורא עד לא קיטא sicut praecox fructus ante aestatem, Jes. 28, 4. כבכורה בתינתא sicut primum fructum in ficu, Hos. 9, 10. מנחת בכורך munus primitiarum tuarum, Lev. 2, 14. בכורין קדם יי׳ primitiae sunt domino, Lev. 23, 17. בכורי עובדך primitiarum laborum tuorum, Ex. 23, 16. על לחם בכוריא cum pane primitiarum, Lev. 23, 20. T. בכורות primitivi fructus, סיפות extremi, Terum. c. 4.

בַּכִּיר *praecox, primitivum*: כתינין בכירין sicut ficus praecoces, Jer. 24, 2. מבכירי עניה de primitivis sive primogenitis gregis sui, Gen. 4, 4.

בּוּכְרָא *agger, aggesta terra circa agrum*: si subsidat, secundo accumulatur, et tunc vocatur טפחא ab augendo. Si et tunc deprimitur, aggeratur denuo et vocatur ארכבתא superadditio, Bm. 103b.

בּוּכְרַיָּא [41] *herbae fuerunt*, de quibus quaeritur ap. Tos., an de iis anno septimo, qui remissionis erat, dari deberent decimae, Schev. c. 7. Ar. scribit arabice vocari בנגר.

בלב בלבטין idem quod בולווטין *consiliarii*, Debharim rab. s. עקב. Sic in TH. Sanh. c. 1. בלבוטין.

בלג בִּלְגָּה *nomen sacerdotis cujusdam, qui ex captivitate babylonica Hierosolyma rediit*, Neh. 12, 5. Hinc traductum est ad certam quandam observationem sive custodiam aut ordinem sacerdotalem, quae ab isto Bilga nomen obtinuerat, cujus sectatores dicti fuerunt Bilgitae. Videtur et ordo virginum sacrarum ab eo fuisse, de quo ordine quaedam מ־ים בת בלגה Mirjam filia Bilgae, (i. e. de ordine sive observantia Bilgae) dicta, apostatavit et ingressa templum, sandalio detracto, percussit eo altare templi inquiens: לוקוס לוקוס עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל i. e. λύκος, λύκος, lupe, lupe, quamdiu consumes pecunias aut facultates Israëlitarum? Ob hoc facinus graviter postea a sacerdotibus punita fuit, ut legitur in T. Suc. in fine. Fuit et alius Bilga decimaequintae sortis sacerdotum, 1. Paral. 24, 14 et alius בלגי Neh. 10, 8.

מְבַלִּיגָה *cedri species*, ap. T. Rh. 23a. Snh. 108b. Dicitur illam speciem esse, quae hebr. vocatur גֹּפֶר, Gen. 6, 14. B. Ar. legit זבליגה, in אדר primo.

בלד בלדר, בולדר, בולדרים *veredarius, cursor: tabellarius, nuntius*: B. Ar. legit בלדד, et explicat שר *princeps, dominator*. Sed in nostris libris hodie legitur cum ר in fine, et ex circumstantiis locorum apparet significare, quod nos posuimus. In M. Est. 1, 8. וכיון שיצאו הכתבים והבולדרין נתישבה דעתו et posteaquam exivissent literae et tabellarii, acquievit animus ipsius, gl. שלוחי המלך *legati regis*. In TH. Tan. 68. „Primo die Augusti, spatio unius diei et noctis נפק בלדרה מן ירושלים egressus est cursor vel tabellarius Hierosolymis, ואתי לצור et venit Tyrum.“ Glossa iterum per שליח explicat. Insigne et notabile celeris cursoris exemplum ex Hebraeis. De cursoribus autem, et memorabilibus illorum exemplis e graecis et latinis autoribus vide Just. Lipsium in Epistol. Cent. 3. ep. 59 ad Nicolaum Micaultium. In MK. 9, 9 אמרו לאשתו של בולדרים שהיתה מקשטת עצמה בעליך אינו כאן בפני מי את מקשטת עצמך dixerunt ad uxorem cursoris vel tabellarii cujusdam, quae se ornabat: „maritus tuus non est hic, in cujus ergo gratiam ornas te?“ Iterum in MK. 5, 8. Post dies aliquot עבר חד בולדר מן מלכותא transiit, i. e. digressus est cursor quidam a rege et revolvit se os illud per medios pedes ejus, ונכשל ונפל ומת unde impegit, corruit et mortuus fuit ipse. Sic in Br. s. 10 et 78. אתא חד בלדר מן מלכותא וחמא יתה וחמדה ונסבה venit nuntius quidam a rege, qui vidit et desideravit eam et accepit. Possit forte vocabulum hoc derivari a latino *veredarius*, commutato R primo in L, quomodo et alias hae literae permutari solent.

בלה בְּלָה *veterare, inveterare, vetustate teri, atteri*, Tg. Praet. כלבושא דְבָלֵי sicut vestimentum, quod inveteratum est, Jes. 50, 9. כסותך לא בליאת מנך vestimentum tuum non fuit detritum a te, Deut. 8, 4. בליאת מרוגזיה עיני inveteravit prae indignatione ejus oculus meus, Ps. 31, 10. דבליאת עמה בחובין cujus populus inveteravit in peccatis, Ez. 23, 43. ומסננא בליאו et calcei nostri detriti sunt, Jos. 9, 13. Partic. ככסותא דְבָלְיָא sicut vestimentum, quod veterascit, Jes. 51, 6. Pl. בָּלְיָן גרמי inveterascunt ossa mea, Ps.

[41] ...χχαρις.

32, 3. נפיהון יהון בלין corpora ipsorum inveterascent in gehenna, Ps. 49, 15. Ithpahel Fut. והוא היך רקבוביה יִתְבְּלֵי ipse autem velut putredo veterascet, Job. 13. 28. היך לבושא יתבלין sicut vestimentum veterascent, Ps. 102, 27. Pahel Part. אפי חשיכיא מְבַלְּן facies pauperum atterentes estis, Jes. 3, 15. Fut. ולקדישי עליונין יְבַלֵּא et sanctos excelsorum atteret, Dan. 7, 25. ועובד ידיהון יבלון et opus manuum suarum deterent, Jes. 65, 22.

בָּלֵי *attritus, vetus*: ונסיבו שקין בָּלְן et acceperunt saccos tritos, וזיקין דחמר בלן et utres vini novos, Jos. 9, 4. ומסנין בלן et calceos tritos, Jos. 9, 5.

בְּלָאִין *veteramenta, vestes tritae et lacerae*, Targ. בלאי טפסן veteramenta lacera. Jer. 38, 11. Vide et mox infra in טופס. Ap. Ts. כי סליק רבי זירא אשכחינהו לרבי אמי ורבי אסי דקאכלי בבלאי חמתות cum ascendisset R. Sira, invenit R. Immi et Rabbi Asse comedentes in veteribus vel attritis utribus, h. e. manus suas in veteribus utribus involutas habentes, ac sine lotione manuum comedentes, Chol. 107b.

תְּבַלָּא vide mox infra in בלל.

בְּלֵיתָא *veteramentum, vestis trita*, Talm.

בְּלָאוּת *attritio, consumptio*: בלאות בשר contritio carnis, Eccl. 12, 13. Vel cum defatigatione carnis, ut sit לאות a rad. לאה.

בלז בְּלוּזְמָא *gaudium, laetitia*: והיו שם שתי בלחמאות et fuerunt ibi duo gaudia, unum propter consummatum sanctuarium sive templum, alterum ob conjugio ductam filiam Pharaonis, nempe a rege Salomone: Vr. s. 12. Refertur ibi regem Salomonem totis septem annis, quibus aedificavit templum, non bibisse vinum: absoluto autem eo duxit filiam Pharaonis in Aegyptum et eadem nocte convivii bibit primum vinum, duplici gaudio affectus tum ob absolutum templum, tum propter conjugium. Philippus Aquinas explicat משתאות ושמחה גסות *convivia et gaudium fastuosum*: et addit ושם של גנאי הוא estque nomen ignominiosum [42]: nam quia deo non placebat, idcirco sic vocatur, והמפרשו בלשון אחר טועה et qui aliter explicat errat. In Ar. manuscripto scribitur בלומיאום. Deinde ponunt etiam pro *lectica*. David de Pomis, Guido et Aquinas.

בְּלְחוֹר vide suo loco in לחר.

בלט בְּלוּטָא, בְּלוּט *robur, quercus*, hebraice אַלּוֹן. Pro schurek etiam cholem est. Quidam explicant פרי של ערמונים *fructum castaneae*, german. קע"סטין Käftenen. Alii, *ulmum*. Tg. תחות בלוטא וקרא שמיה בלוט בכותא sub quercu et vocavit nomen ejus quercum fletus, Gen. 35, 8 in TgH. Onk. reddit מישר planiciem. תחות בלוט ולבנה ובוטמא sub ulmo, populo et quercu, Hos. 4, 13. ונסיב תרז ובלוט et accepit ilicem et quercum, Jes. 44, 14. כבוטמא וכבלוטא sicut quercus aut robur, Jes. 6, 13. בלוטין ממתנן quercus de monte Matnan sive Basan, Ez. 27, 6. Ap. Tos. explicatur arbor, cujus fructus vocantur glandes, Rh. 23a. Item בלוטי יונים *castaneae Graecorum*, Men. 63a. Notant interpretes, arabice etiam dici בלוט quercus et שך בלוט castanea, quasi rex quercuum.

II. בְּלַט [43] *eminere*, *prominere*, Rab. T. פניה מוריקות ועיניה בולטות facies ejus flavescunt, oculi prominent, extuberant, Sot. c. 2 in Misna: לחי הבולטת asser, qui prominet, Erub. 5a. חותמו בולט הוה sigillum ejus prominens, elevatum fuit, Rh. 24b. לא היה כתבו שוקע אלא בולט כדינרי זהב scriptura ejus non fuit profunda, sed prominens, ut in denariis aureis, Git. 20a. בולטין ויוצאין בפרוכת ונראין כשני דדי אשה prominebant et exibant in velo, apparebantque sicut duae mammae mulieris, Jom. 54a. בולטות prominebant, Jom. 73b. ציורים בולטים figurae prominentes, supra fundum elatae: צורות בולטות idem, cujus contrarium צורות משוקעות figurae submersae, in fundum incisae et depressae.

בְּלִיטָה *prominentia, eminentia, res elevata et eminens*. Hinc R. Sal. Jes. 30, 13 ad illud נבעה „inflatus, tumidus," scribit, quosdam interpretari בליטה *prominentiam*, ut cum murus ruinosus tumorem instar gravidi ventris facit.

בּוּלְטִיתָא *putredo*, Job. 41, 19. Vide סלט.

בלווטים vide supra in בול.

בליוסטום idem quod בולווטים *consiliarius*, ראש העצה, Jalkut in Leg. f. 306 c. 3.

בלל בְּלַל בָּלַל בַּלְבֵּל *confundere*, *miscere*, *permiscere*, *perturbare*, *conturbare*. Praet. „Et vocavit nomen ejus (civitatis) בבל Babel", ארי תמן בלבל יי׳ לישן כל ארעא nam ibi confudit dominus linguam universae terrae, Gen. 11, 9. בעדן דבלבלתא שוויי in tempore, quo confudisti lectum vel stratum meum, Gen. 49, 4 in Jon. בלבלתנן במחשבתהון confudisti, perturbasti eos in cogitationibus suis, Ps. 18, 27. Part. וּמְבַלְבֵּל בגלגלי עגלתיה et permiscebit omnia rotis plaustri sui, Jes. 28, 28. Fut. וּנְבַלְבֵּל תמן לישנהון et confundemus illic linguam ipsorum, Gen. 11, 7.

מְבוּלְבָּל *confusus, confusum, perturbatum.*

בַּלְבּוּל *confusio, perturbatio*, Rab.

בְּלִילְתָא *mixtio*, *mixtura*, Rab. בלילתה עבה mixtio crassa, בלילתה רכה mixtura tenuis, Men. c. 3.

בִּילָה *idem*: כל הראוי לבילה quodcunque opus habet mixtione, quod miscere convenit, Nid. 66b. Chol. 83b.

בַּלְבְּלִיתָה *suffusio, vitium oculi, quo visus confunditur*, T. Bech. 44a. In Ar. legitur ברבלתא, quia ר et ל inter se saepe permutari solent, aut est mendum. Idem est quod hebr. תבלול, de quo Lev. 21, 20. Munst. scribit esse album tam ovi, quam oculi.

בְּלוּלִין *cataractae, fenestrae*. Sic adducitur et ex-

[12]) Vocem בלחמא, quae est gr. βαλλισμός, ut in Marich videndum, compositam habuerunt ex βοῦς bos et λιμός fames, quae sententia est Aruchi in בולמוס.

[43]) Proprie ut arab. بلط *haesit*, *adhaesit*, affine τῷ לבד arab. لبد syr. ܠܒܫ, cujus usus ap. Tos. frequentissimus pro adhaerere et cohaerere; res enim adhaerens, ex re, cui adhaeret, prominet. Huc fortasse et vocem referre potes בלטיתא. quae chald. et syr. *tineam* denotat; ita enim et lat. tinea a tenacitate dicta, ut Isidorus et alii volunt.

ponitur in Aruch. In Gem. scribitur et legitur לולין, q. q. vide in לול.

חַבְלָא *confusio turpis et flagitiosa;* Tg. חבלא הוא confusio est, hebr. תבל Lev. 18, 23. חבלא עבדו confusionem fecerunt, Lev. 20, 12. עבדי חבלא facientes confusionem, Jes. 10, 25.

בלם בָּלַם *claudere, obthurare, constringere, restringere.* Part. ולישנהון דהוה בְּלִים et lingua ipsorum, quae erat constricta, i. e. impedita, balba, balbutiens, Jes. 32, 4 pro hebr. לשון עלגים „lingua balbutientium." Idem Jes. 35, 6 pro hebr. לשון אלם „lingua muti". Sic ap. Rs. בולם עצמו בשעת מריבה constringit, coercet seipsum tempore rixationis, Chol. 89a. אוצר בלום thesaurus clausus, horreum clausum, in quo copia omnis generis frugum reperitur. Sic fuit appellatus R. Akiva a multiplici et recondita doctrina, quam cuilibet petenti expromebat, Git. 67a. Alia lectio, אוצר בלום thesaurus mixtus, varius. Vide בלם. שמא חוטמה נאה בלום הוא fortasse nasus ejus pulcher est? immo obthuratus est, Ned. 66b. Autor Ar. adducit etiam pro בעט *recalcitrare,* ex Medr. Pesikta. Idem locus citatur in Jalk. et Tanch. in Ps. 32; sed ibi legitur pro eo בולט, quae radix tamen istam significationem non habet.

בַּלְמָא *obstructio, sepes, sepimentum, quo hortus clausus et custoditus est,* Ti. כל עיקר בלמא דבעל הבית נטירותא יתירתא דאריסא fundamentum obstructionis hori domestici est custodia abundans hortulani, i. e. sepimentum horti est loco hortulani custodis horti, Bm. f. 103a.

בְּלִימָה *constrictio, coercitio, dominium, quo subditi constringuntur et coercentur, ut sint obedientes.*

בְּלִימָה *nihilum, inane.* Vox hebraea juxta quosdam composita ex בלי *non* et מה *aliquid* et non aliquid est *nihilum.* Inde dictum, תלה ארץ על בלימה suspendens terram super nihilo, Job. 26, 7. R. Levi id explicat, על בלימה i. e. super eo, cui non est existentia ex seipso, estque centrum terrae, super quo terra suspensa est. יהוה עושה את כל בלימה deus facit omnia ex nihilo, q. d. sine aliqua re vel materia. Cabalistae accipiunt hanc vocem ut simplicem, ut sit idem quod *constrictio,* a בלם. Suspendit terram super constrictionem, i. e. super imperium superiorum dominantium, quorum dominio quasi froene terra constricta est, ut firmiter subsistat et ipsorum imperio pareat, ut equi os froeno constrictum, paret regimini equitis. Triplex autem constrictio terrae est, sive triplex dominium, quo regitur: בלימה ראשונה constrictio prima est dominium dominatoris universi: בלימה שנית constrictio secunda dominium intelligentiarum coelestium, quae movent sphaeras: בלימה שלישית constrictio tertia est dominium sphaerarum per motum suum. Haec tria dominia pluraliter dicuntur בלימות. V. librum cabalisticum גנת אגוז „hortum nucis", f. 53a.

בּוּלְמוֹס, בּוּלְמוּס *fames, esuries continua sine satietate, appetitus insatiabilis.* Morbus est, quo qui laborant, non satiantur, etiamsi multum comedant. Graecorum vox est βούλιμος, unde et βουλιμία. Ap. Tos. crebro in usu vox est. מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו אפילו דברים טמאים עד שיאורו עיניו quem apprehendit bolmos, eum cibant etiam rebus pollutis, donec illustrentur oculi ejus, Joma 83a. Gl. tradit, oculos isto morbo laborantium caligare, lumen autem redire esse indicium sanitatis. Item כל מי שהוא להוט אחר בולמוס של עריות סופו שמאכילין אותו מבשרו quicunque ardet post appetitum sive concupiscentiam libidinum, ejus finis est, ut vescatur propria carne sua, Br. s. 51. Lotum talem fuisse, ibi asserunt, ideoque filiarum suarum scortatione se tandem explevisse. Filiae autem appellantur caro parentum. Sic Davidem laborasse hoc morbo scribunt, quando comedit panes sacros, I S. 21, 7. V. R. Davidem hoc loco et Jalk. p. 2. f. 18.

בלן בַּלָּן *balneator, dominus, praefectus, curator balnei.* Est a gr. βαλανεύς, unde et βαλανεῖον balneum. Tis. usitata vox est: לא לבלן ולא לספר neque balneatori, neque tonsori, Schev. c. 8. על קורת הבלנים super trabe aut scamno balneatorum, sc. si reperiatur reptile immundum, balneum pollutum censetur, Sav. c. 4.

בַּלָּנָאֵי *balneatores.* אזל בדיל בלנאי ivit propter balneatores, Vr. s. 28. sub finem.

בַּלָּנִיּוֹת *balneatoria, vestes, lintea ad balneum necessaria,* Ti. המוכר את המרחץ לא מכר את הנסרים ואת הספלים ואת הבלניות vendens balneum, non vendit asseres, neque pelves neque balneatoria vestimenta, Bb. 67b in Misna.

בַּלָּנָרִין *idem:*[44] בלנרי נשים balneatoria (lintea) mulierum, בלנרי אנשים balneatoria virorum, TH. Mk. c. 3. Vide et infra בלר.

בֵּילָן *velum, pallium:* כבילן דשער sicut pallium pilosum, hebr. כאדרת שער, Gen. 25, 25 in Jon. ubi in TgH. כבלן, quod mendosum est. Est autem idem quod וילן, de quo in litera ו. Literae enim ו et ב inter se, ut homogeneae, commutantur. Huc pertinet בלן tertium in Aruch, pro quo tamen in Talmud scribitur וילן.

בַּלְיוּנָא *figura, forma, sculptura,* Ti. עד דאיתחזי בליונא דגושפנקא donec appareret figura vel sculptura annuli, Git. 57a. הוו נקטי בליונא דגושפנקא acceperunt figuram sigilli, ibid. fol. seq.

בִּילָן. Sic adducit Ar. hic secundo loco. In Gem. scribitur per כ ab initio; vide כיל.

בִּילְנִי *herbae species,* דשתי חמר בתר בילני qui bibit vinum post herbam istam בילני, TH. Ber. c. 6. f. 10.

בְּלוּנְיָא *fila margaritarum,* Munst. penes quem sit fides ejus.

בלם בָּלַם *miscere, commiscere, permiscere,* Rab. Tal. העני אוכל פתו בעיסה בלוסה pauper comedit panem suum cum massa mixta, Sab. c. 7 in fine, i. e. panem coctum ex farina impura, cui furfures adhuc immixti sunt. Item משל למלך שהיו לו אוצרות בלוסים simile est regi, cui fuerunt thesauri mixti, Br. s. 28, i. e. מעורבים mixti ex variis rebus pretiosis: Sic in

[44]) Vide supra p. 71 not. 181.

Bb. 58a. ועל הבלוסים על הנקיים et super mundis, et super mixtis, i. e. maculatis, maculis respersis, Mikv. c. 9. Hoc modo tantum significat *maculatum*, *contaminatum*, quando sc. puro et mundo, quod sine omni macula est, opponitur. Non autem in genere significat contaminare, ut Munsterus scripsit.

בולסא, בָּלְסָא, בַּלְסְא[44a] *massa vitri*, *ex cujus partibus fiunt fenestrae.* Sic adducit Ar.: hodie in Gem. unde citatur, legitur מלסא. V. כלס.

בולוס *speculum*: ותעשה כמין בולוס של זכוכית et factum est instar speculi vitrei, Ps. 136, 55 in Medr. Th. Idem adducitur in Jalk. ex Medr. Mechilta in Ex. c. 14. f. 68c et in Habacuk, sub finem, ubi agitur de decem miraculis, quae deus in mari praestitit in liberatione Israëlitarum ex Aegypto. Quae autem in Ar. adducuntur ex Br. s. 12, ea hodie aliter leguntur.

בַּלִסְטְרָא *balista*, Ri. השליך עליהם אבני בלסטרא projecit in eos lapides balistae. Pl. ולקבל חצים ובלסטראות של מצרים ad excipiendum tela et balistas sive jacula balistarum Aegyptiorum, R. Sal. Ex. 14, 19. והיו מורקין בהן חצים ואבני בלסטראות et fuerunt projicientes in eos tela et jacula balistarum, Jalk. Ex. 14.

בליסטריא, בַּלִסְטְרִי *balistarius*, *jaciens balista*, *jaculator*, Ti. קניי ובליסטאי היה venator aut balistarius sive jaculator fuit, Chol. 60b. Jalk. 168d.

בַּלְסְמוֹן *balsamum*, Targ. אתכסם קדמי כריח בלסמון suave est coram me, sicut odor balsami, Cant. 7, 14.

בולסוף nom. propr. loci in Babylonia, ubi confusus et impurus fuit sermo. Cuidam interroganti, ex quanam terra es? respondit מבורסוף de Borsoph. Ne dicas mihi sic, sed de בולסוף Bolsoph. כי שם בלל ה׳ שפת כל הארץ nam ibi confudit deus labium universae terrae, Br. s. 38.

בלוספין *ficus praematura*, *sed difficilis concoctionis*. Ned. 49b. Diversimode legitur: vide לבס, לפס.

בַּלְסְפִימְיָא *blasphemia*: βλασφημία, vox a Graecis mutuata.

בַּלְסְפִימִיסוֹן *blasphemus*, *contumeliosus*, *maledicus*.

בלע בְּלַע *absorbere*, *deglutire*. Praet. ובלע חוטרא דאהרון et deglutivit virga Aharonis, Ex. 7, 12. בלעני כתנינא deglutit me ut draco, Jer. 51, 34. ובלעת יתהון et absorpsit eos, Num. 16, 32 et 26, 10. ובלעת דתן et absorpsit Dathanem, Ps. 106, 17. ובלעתנון et absorpsit eos, Deut. 11, 6. בלעתנון ארעא absorpsit eos terra, Ex. 15, 12. ובלעא שבליא et deglutiverunt istae spicae tenues, Gen. 41, 7. Infin. לְמִבְלַע ad deglutiendum Jonam, Jon. 2, 1. Fut. עד דאֶבְלַע רקי donec absorbeam salivam meam, Job. 7, 19. ותבלע יתהון et absorbeat eos, Num. 16, 30. דלמא תבלעננא ארעא ne forte absorbeat nos terra, Num. 16, 34. נבלענון כשיול absorbebimus eos veluti sepulchrum, Prov. 1, 12. Pahel, יְבַלְעִנָּהּ deglutit eam Jes. 24, 4. Ithpehal, Fut. וְיִתְבְּלַע תחותה et absorbebitur sub ea, Jos. 6, 5.

II. בְּלִיעַ *percussus*, *caesus*, ex usu syro in proverbiis: Unde ידע גיר דלא בליע scit enim, quod non erit percussus, Prov. 29, 19. Sensus: verbis non castigatur servus, cum sciat indulgentem se habere dominum, a quo non sit suscepturus propterea verbera. Verba non curat, qui nulla metuit verbera.

בְּלָעָא, בְּלַע *absorptio*, *deglutitio*, בריה דר׳ יהושע בן לוי הוה ליה חד בלעא filius R. Jehosuae ben Levi habebat aliquid absorptum, i. e. deglutiverat aliquid, quod ipsum strangulavit in gutture vel suffocare voluit, Mk. 110. TH. Sab. 14d. Sic syriace בָּלוּעָא *hamus*, dictus, quod piscis eum deglutiat.

בְּלִיעָה *absorptio*, Ri. בית הבליעה locus absorptionis, *gula*, *oesophagus*.

מבלעתא *idem*, Chol. f. 43b.

בַּלְעָן *vorax*, *varator*, Rabbini. Hinc illud ipsorum ethicum, האוכל על שלחנו צריך שלא יהא גרגרן ובלען אלא כאוכל לפני המלך qui comedit ad mensam suam, opus est, ut non sit gulosus neque vorax, sed ut comedens coram rege, ut legitur in libro ראשית חכמה c. 15. Item לא יבוא להיות בשולחנו בלען non veniet, ut sit in mensa sua vorax.

בִּלְעָם *Bilham*, *Balaam*, *nom. propr. viri noti*, Num. 22. Ri. ludunt de ejus nomine, quod sic dictus fuerit, quasi בלע עם. Dedit enim consilia ad absorbendum et perdendum populum. Vel quasi בלא עם „absque populo", quod non fuerit de populo israëlitico, aut quod populum suum reliquit et contulit se ad populum alium. Sanh. f. 105a.

בלף. Quae hinc formam habent, vide in לבם et לפם. Nam ב ab initio servile est.

בלר בְּלָר *linteum balnei*, *quo mulieres in balneis utuntur ad se tegendum et abstergendum*: vel juxta alios, *peplum*, *quod capiti circumvolvunt*, Ti. מביאין בלרי נשי afferunt lintea in balneum, Sab. 147b.

בּוּלְרָא *tributum*, *reditus*, *proventus terrae*, *qui in tributum datur*. Sic adducit Ar.: in Gem. legitur hodie literis transpositis, הני מילי דבורלא וכרגא, Bk. 113b.

בלורית, בְּלוֹרִיתָא, בְּלוֹרִית *coma*, *caesaries*, Ri. T. מגדלי בלוריות alentes comas, Sanh. 21a et 49a. Vr. s. 23. אסור לגדל בלורית prohibitum est alere caesariem. מספרים מלפניהם ומשירין בלורית מאחריהן tondent ante se (i. e. anteriorem partem capitis, sinciput) et relinquunt caesariem post se, i. e. in occipite. תפשא בבלוריתא apprehendit comam, Sanh. 82a. Sic in Tg. ואחד בבלוריתא דמדיניתא et comprehendit comam Midianitidis istius, Num. 25, 6. Jon.

בלורין[44b] *lapis caesus et ad structuram paratus*, Ri. וראה בלורין אחד מושלכת et vidit lapidem quendam caesum, inquiens, quid faciemus eo? unus respondit: balnea, alter aliud, Br. s. 8. Sic exponit glossator. Ar. scribit בולרין, ut paulo ante in simili voce. Videtur esse graecum βωλάριον. Guilelmus Postellus exponit, „et vidit beryllum unum projectum." Unde literis transpositis videtur legisse בירולין.

בילרין in MC. f. 3b. אדם אם מאבד סלע או בילרין בתוך ביתו הוא מדליק כמה נרות וכמה פתילות עד שיעמוד עליהם homo si perdat siclum aut בילרין in domo sua, plurimas accendit candelas, donec illa iterum recuperet etc. Glossa dicit esse מין תכשיט speciem orna-

[44a]) Gr. ὕαλος. Vide ann. nost. ad lit. ב.

[44b]) Persicum est بلور, *crystallus*.

menti, et idem quod בוליאור. Istud vide in litera kaph, in כלר. Forte est et hic per transpositionem literarum pro בירולין *beryllus*.

בלש בְּלַשׁ *scrutari, perscrutari, quaerere, perquirere, inquirere, investigare.* Respondet in Tg. frequenter hebraeo חפש. Praet. וּבְלַשׁ ולא אשכח et quaesivit et non invenit, Gen. 31, 35. ובלש ברבא et quaesivit a maximo, Gen. 44, 12. ובלש בספרי חוכמתא et quaesivit in libris sapientiae, Eccl. 12, 9. Part. כמא דְבָלְשִׁין בנברשתא sicut perscrutantur cum lucerna, Soph. 1, 12. Infinit. וּלְמִבְלַשׁ ית כל דין et scrutari totum hoc, Eccl. 9, 1. Imper. בְּלוּשׁוּ וחזו perquirite et videte, II R. 10, 23. Fut. וְאֶבְלַשׁ יתיה et quaeram illum, I R. 23, 23. ויבלש נסיא et perquiret signa miraculosa, Ps. 77, 7. נבלוש ארחנא perscrutemur vias nostras, Thr. 3, 40. יבלשון למשכח עילין perscrutantur ad inveniendas iniquitates, Ps. 64, 7. ויבלשון ית ביתך et perscrutabuntur domum tuam, I R. 20, 6. ויבלשותנון et perscrutabuntur eos, Am. 9, 3. Ithpehal, Praet. איכדין אִתְבְּלַשׁ עשו quomodo perquisitus est Esau, Obad. 6. Partic. דְמִתְבְּלִישׁ בגוף quae perquiritur in corpore, Ps. 64, 7. Fut. יִתְבְּלַשׁ לבושי perquiritur vestimentum meum, Job. 30, 18. Pahel juxta Veneta, מְבַלְּשִׁין בתיא perscrutantur domus, Jes. 22, 5. Regia habent ex aphel מַבְלְשִׁין, quod melius. Futur. יְבַלְּשׁוּן quod paulo ante adductum et rectius legitur ex forma Pehal.

בַּלָּשׁ *scrutator, explorator*, Talm. מקל הבלשים virga exploratorum, Kel. c. 15.

בַּלּוֹשִׁין *exploratores, scrutatores, pervestigatores:* איתיתי בלושין adduxi exploratores contra Esau, Jer. 49, 10. מתמן אפקיד בלושין inde praecipiam exploratoribus, Am. 9, 3. Soph. 1. 12.

בלוֹשָׁא *cohors, exercitus, turma*, Ti. משדר באלושי אבתריה mittit exercitum post illum, Ber. 44a i. e. milites exploratorios.

בַּלָּשׁת בולשת *idem*, Ti. בלשת שנכנסה בעיר בשעת שלום exercitus ingrediens urbem tempore pacis: As. c. 5. in Misna, ubi in gl. quadam exponitur: חיל שמחפשים הבתים exercitus, qui perscrutantur domos: אין לך כל רגל ורגל שלא באחה בולשת לציפורי nullum fuit unquam festum, in quo non venerit turma hostilis in Tzipporiam, Sab. 145b. בלשת באה לעירנו ובקשה לחטוף את כל העיר exercitus venit ad urbem nostram et voluit spoliare totam urbem, Bez. f. 21a. Keth. 27a.

בְּלוֹשָׁה *perscrutatio*, Tg. בבלושא דמתבלש perscrutatione quae perquiritur, Ps. 64, 7.

בליתא vide supra in בלה.

במה , במא , במא בְּמָא, בָּמָה *excelsum, locus editior vel ara excelsa pro idolis et ipsorum cultu*, ut hebr. Emph. בְּמְתָא, pro quo in Venetis scribitur בָּמְתָא, quae est forma pluralis emphatica: כי היא במתא רבתא nam illud est excelsum magnum, I R. 3, 2. בכן בנא שלמה במתא לכמוש tunc exstruxit Salomon excelsum Kamoscha, I R. 11, 7. Pl. בָּמָן, et constr. ויצדון בָּמַת ביתאל et destruentur excelsa Bethelis, Hos. 10, 8. מדבחין על במתא sacrificabant super excelsis, I R. 3, 2, ubi Veneta habent בְּמוֹתָא prave cum cholem et terminatione hebraica. Sic ibid. v. sequenti כומרי במתא sacerdotes excelsorum, I R. 12, 32. ובמתא לא עטרא sed excelsa non recesserunt, I R. 15, 14. Cum aff. ית בָּמְתוֹהִי excelsa ejus, Jes. 36, 7. כל במתהון תשיצון omnia excelsa ipsorum disperdetis, Num. 33, 52. ואשיצי ית במתכון et perdam excelsa vestra, Lev. 26, 30. Ap. Ts. במה גדולה altare magnum, במה קטנה altare parvum: בית במיא domus excelsi, h. e. ara, altare. Sic vocant altaria Christianorum. In Meg. 6a ad verba illa Zach. 9, 6 „et removebo sanguines ejus ex ore ejus", scribunt, זה בית במיא שלהן haec est domus altaris ipsorum. R. Sal. in comment. suis ad eum locum legit בימה.

בִּימָה vide supra in בים.

בָּמוֹת *ligna rotunda duo, quibus volumen legis* (prout Judaei eo in synagogis suis utuntur) *annexum et circumvolutum est.* Sic in Ar. adducitur: at in Gem., unde citatur, hodie legitur בימות, ea significatione, quae supra in בים posita est.

בְּמָטוֹ vide suo loco in מטא.

במס בָּמָס *altare, ara idolis consecrata, vel cui idola imponuntur.* Corruptum est a gr. βωμὸς, unde ω recte convertitur Chaldaeis in kametz, non pathach, ut in libris scribitur: וית במסי בית סגדיהון et altaria domus adorationis ipsorum, Num. 31, 10 in Jon. וית כל במסיהון locum altarium, Num. 32, 38 Jon. ית כל במסיא תשיצון et omnia altaria ipsorum destruetis, Num. 32, 52 in Jon. et Tg. hieros.

בִּימוֹס *idem*, Ti. אבן שחצבה בתחילה לבימוס הרי זה אסורה lapis, qui primitus excisus est (e monte) ad altare, postea prohibitus est, sc. ad usum alium communem, As. 47b in Misna. Hinc Munst. scribit, esse *lapidem incisum:* בתין עמהם בימוסיאות aedificant cum ipsis altaria, ibid. 16a. רואה ישמעאל בונה בימוסיות videns Ismaelem aedificantem altaria, Br. s. 53. בימוסיות של גויב altaria gentilium, Christianorum, As. 54a.

בנג בַּנְגְרֵי *nomen herbae, unde fit decoctum contra serpentum et scorpionum ictus*, Talm. Sab. 109b.

בנה בְּנָה *aedificare, reaedificare, restaurare, exstruere.* Praet. מן גברא דִבְנָא ביתא quis est vir ille, qui aedificat domum, Deut. 20, 5. ובנא עלוהי אתר et aedificat contra illud locum, Ecc. 9, 14. חכמתא די בנת ביתא sapientia aedificat domum, Prov. 9, 1. ובנית ליך לא בניתא quas non aedificasti, Deut. 6, 10. בניתי בית אגורין et aedificasti tibi altaria, Ez. 16, 25. דבנו מקדשא aedificavi domum sanctuarii, I R. 8, 13. דבנו בני אינשא quam aedificarunt filii Adam sive hominum, Gen. 11, 5. וקרוין די לא בניתון et urbes, quas non aedificastis, Jos. 24, 13. Partic. והוה בָּנֵי קרתא et fuit aedificans urbem, Gen. 4, 17. Pl. וּבָנַיִן ביתא et reaedificamus domum, Esr. 5, 11. Partic. Pehil, די הות בְּנֵה קדמת דנה quae fuerat aedificata antea, Esr. 5, 11. Infin. מִבְנָא בניתי בית מקדשא aedificando aedificavi domum sanctuarii, I R. 8, 13. ומבני כרקום et aedificando turrim, Ez. 17, 17. ביתא דנה למבניה domum hanc aedificare, Esr. 5, 9 quod est cum ה paragogico a praecedenti forma. ואתמנעו מלמבני קרתא et cohibiti, impediti fuerunt ab aedificando urbem, Gen. 11, 8. I R. 15, 21. במבנך אגורך in aedificare te altaria tua, Ez. 16, 31. במבנכון in aedificare vos, Jos. 22, 16. Im-

per. בְּנֵה לִי הכא exstrue mihi hic septem altaria, Num. 23, 1. בנו לכון קרוין exstruite vobis civitates Num. 32, 24. ובנו ביתא et exstruite domum, Hag. 1, 8. Fut. אֶבְנֵי לִי בתין aedificabo mihi domos, Jer. 22, 14. לא תבני יתהון non aedificabis ea, Ex. 20, 25. די לא יבני qui non vult exstruere, Deut. 25, 9. ולא יבננון et non aedificabit eas, Ps. 28, 5. נבני לנא קרתא exstruamus nobis urbem, Gen. 11, 4. ונבני חרבתא et reaedificabimus vastata, Mal. 1, 4. אידין ביתא דתבנון קדמי quaenam est domus, quam aedificabitis mihi, Jes. 66, 1. לא יבנון ואחרנין יתבון non aedificabunt et alii inhabitabunt, Jes. 65, 22. Ithpehal אִתְבְּנִי *aedificari, exstrui: gigni, propagari.* Praet. ארי לא אִתְבְּנִי ביתא quia non erat aedificata domus nomini dei, I R. 3, 2. שבע שנין אתבניאת septem annis aedificata fuit, Num. 13, 23. וקדם רמתא אתבניח et ante colles genita sum, Prov. 8, 22. Part. מִתְבְּנֵי עלמא restauratus est mundus, Cant. 4, 4. Infin. בית מקדשא דיי לְאִתְבְּנָאָה domum sanctuarii domini aedificari, Hag. 1, 2. וביתא באתבניותיה et domus ipsa cum aedificaretur, I R. 6, 7. Fut. מאים אֶתְבְּנֵי מנה fortasse aedificabor ex ea, Gen. 16, 2. ואתבני אף אנא מנה et aedificabor etiam ego ex ea, Gen. 30, 3. תתבני aedificaberis, Job. 22. 23. יצדי ולא יתבני vastabitur et non reaedificabitur, Job. 12, 14. תתבני aedificabitur, Num. 21, 27. די הן קריתא דך תתבנא quod si haec urbs aedificabitur, Esr. 4, 16. יתבנון כנישתא דישראל aedificabuntur synagogae Israëlis. Mich. 7, 11. ויתבנון חורבתא et reaedificabuntur vastationes, Ez. 36, 33. Rabbini etiam utuntur in conjugatione pihal. In Sot. f. 4b dicitur, quod Goliathus vocetur איש הבנים I S. 17, 4. propterea quod fuerit מבונה מכל מום aedificatus, compositus ex omnibus vitiis.

בַּנָּאי *aedificator, structor, architectus, faber lignarius,* Ti. הבנאי שקיבל עליו לסתור architectus, qui recepit in se destruere parietem lapideum, et frangit lapides, tenetur praestare damnum, Bk. c. 9 in Misna. לפי עניין הבנאין juxta rationem architectorum: Ap. Ts. metaphorice vocantur etiam בנאים architecti תלמידי חכמים discipuli sapientum, sapientes, rabbini; לפי שעוסקין בבניין העולם כל ימיהן eo quod laborant in aedificando mundo, omnibus diebus suis, ut scribitur in Sab. 114. V. et Mikv. c. 9. Sic in TH. Git. c. 7. f. 48. רבי זעירא מקלס ליה וצווח ליה בנייה דאורייתא Rabbi Seira laudavit eum et vocavit eum architectum legis. Sic Apostolus Paulus 1. ad Corinth. 3, 10. ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικα.

בַּנְיָין *idem.* Talm. Hieros. Berach. cap. 9.

בִּנְיָן *aedificium, structura:* כבנין קרתא sicut structura urbis, Ez. 40, 2. Item *habitus* apud logicos: מאמר הבנין *praedicamentum habitus,* in More: בנין אב *structura principalis ex versiculo uno, et structura principalis ex duobus versiculis.* Ita vocant certum modum explicandae legis. Structura principalis, i. e. locutio generalis unius versus accipienda etiam de speciebus aliis. Veluti de Azymorum festi cibo dicitur, cibus cujusque animae solum parabitur vobis, Ex. 12, 16. Id etiam de aliis festis, de quibus scriptura nihil definit, intelligendum. Locutio generalis ex duobus versiculis est, cum unus versus loquitur in genere, alter illud genus per species explicat, E. G. In quocunque etc. fuerit corporis vitium, ne etc. Lev. 21, 7, venit mox sequens versus et vitium illud specificat, coecus, claudus etc. Sic Lev. 15, 2 seminifluus dicitur esse immundus. Versus alius mox explicat in specie: Ipse et omne cui incubuerit etc. vide Halich. olam f. 26b. Item conjugatio apud grammaticos per metaphoram quod sicut lapides, ligna ac reliquae partes rite dispositae aedificium constituunt; sic verbum per temporum et personarum ordinem flexum et dispositum, conjugationem efficit. בנין כבד conjugatio gravis, puncto, sc. dages gravata, quae vulgo Pihel vocatur. בנין שלא נזכר פעלו conjugatio cujus non commemoratur agens, i. e. conjugatio Pihal, quae saepe usurpatur passive, ut non commemoratur, a quo agente passio sit illata. בנין הנוסף conjugatio aucta, i. e. Hiphil litera characteristica ה ab initio. V. R. Sal. Jes. 12, 5 et R. David. II R. 2, 10.

בנין שנים *aedificium duorum.* Sumitur in Aben Esra pro *numero duali,* Gen. 1, 2.

בִּנְיָנָא *structura, constructio, aedificium,* Tg. לסתרא בנינא ad diruendum aedificium, Eccl. 3, 3, ut est in Regiis: Veneta לפרכא בנינא eodem sensu. וממציעתא דבנינא et e medio aedificii, Ez. 42, 5. ובנינא דקדם בצורתא et aedificium, quod erat ante contracturam, Ez. 41, 12. ובנינא וכתליא et aedificium et parietes, Ez. 41, 13. ומשח ית פותיא דבנינא et mensus est latitudinem aedificii, Ez. 40, 5. Constructum, ut in praecedenti forma: ארדכליך שכלילו בִּנְיָנַיִךְ architecti tui perfecerunt structuram tuam, Ez. 27, 4.

בֵּן *filius,* sic dictus, quod in eo consistat structura, conservatio et propagatio domus paternae et familiae, vel, quasi *genitus, genitura, procreatus,* ex ea significatione, qua verbum בָּנָה aedificare, dicitur pro gignere, liberorum procreatione exstruere domum et familiam. Ap. Rs. late usurpatur, ut hebraice, nec tantum de animatis dicitur, sed et ad inanimata accommodatur: ut יַד בֶּן הַפַּטִּישׁ manus filii mallei, i. e. *malleoli,* T. Kel. c. 29. Singulare in Tg. inusitatum est, et pro eo Chaldaei dicunt בר. At pluraliter in Tg. dicitur בְּנִין, emphat. בְּנַיָּא, constr. בְּנֵי filii, liberi: בצער תלדין בנין in dolore paries liberos, Gen. 3, 16. ואוליד בנין ובנן et genuit filios et filias, Gen. 11, 11. וחזו בני רברביא et viderunt filii magnatum, Gen. 6, 2. ולא תסב אמא על בניא et non accipies matrem cum pullis, Deut. 22, 6. Sic cum aff. וּבְנַיָּא בְּנַיי et filii filii mei sunt, Gen. 31, 43. בננא filii nostri, בניכון filii vestri, Jos. 22, 25 etc. בני גויה filii medii ejus, Lev. 4, 11 i. e. exta, intestina ejus: Rabbini dicunt בנים ut hebraice, unde illud: אשרי מי שבניו זכרים אוי לו שבניו נקבות bene illi, cujus liberi sunt masculi: vae illi, cujus liberi sunt femellae, Pes. 65a. Kid. 82b. Sanh. 100b. בן פניו למטה בת פניה למעלה filius faciem suam habet deorsum, (cum sc. nascitur) filia vero faciem suam habet sursum, Sot. 11b. Rationem vide in Nid. 31b, ubi non de nativitate, sed de דרך התשמיש explicatur. V. etiam supra in אשה וכו'. בן חמש שנים למקרא filius quinque annorum ad biblia etc. Vide Pirke avoth c. 5 in fine:

רוב בנים דומין לאחי האם pleramque liberi similes sunt fratribus matris, TH. Kid. in fine.

ן idem est quod בן *filius*. Hinc in titulo magnorum bibliorum Venetrorum, פירוש רשי ון עזרה et commentario R. Sal. et ben (vel Aben) Esra. Et in titulo praefationis primae ibidem: בן יצחק ן ארניהו filius Isaaci, filii Aden-jahu.

אֲבְנָא *idem*, cum prothesi literae א, ut in אידא ארמא et aliis. Hinc in Plur. emph. ad formam syram, אבנא שב־א filios insipientes, Prov. 23, 28.

אֲבֶן *idem*. Hujus usus in nominibus propriis est, et ex lingua arabica originem suam habet. Hinc אבן סינא Avicenna, אבן רשד Averroes, in Ikkarim Orat. 2. c. 11. Sic R. Abraham Aben Esra, R. Schmuel abben Tybbon, R. Schlomoh abben Gabhirol. Sic vere ad familiam potius, quam ad patrem rationem habet. Nam R. Abrahami pater Mëir dictus fuit, Esra autem familiae nomen fuit. Tybbon, Gabhirol, nomina familiae gentilitia fuerunt. Pater autem utriusque Jehuda nominatus. Abben Senae pater Eli fuit.

בַּת *filia*, ut hebraice. Cum nominibus femininis ejus varius usus est per appositionem, ut masculini בן. Chaldaice non suscipit pronomina affixa, sed ea junguntur ejus synonimo ברתא, ut Elias observavit. In Plurali nun radicale redit, ut hebraice: ותלת בנן et tres filias, Jobi 1, 2. ואוליד בנין ובנן et genuit filios et filias, Gen. 5, 4. Emph. וּבְנָתָא אתילידא להון et filiae natae sunt ipsis, Gen. 6, 1. סגיען בנתא multae filiae, Prov. 31, 29. Constr. לִבְנָת אנשא filias hominum, Gen. 6, 4. At in Jobo, היך בנתא דאיוב sicut filiae Jobi, Job. 42, 15. Cum affix. ודברת ית בְּנָתַי et accepisti filias meas, Gen. 31, 26. בנתיכון filias vestras, Gen. 34, 9. וית תרתין בנתך et duas filias tuas, Gen. 19, 15.

בת ארעא filia terrae. In Gem. מאי ציניה quid est ציניה? בת ארעא filia terrae, Sab. 65a. Ar. explicat, מכה שתחת הרגל *plaga, pustula sub pede*. Forte *clavus*. ציניה in TH. in Gem. explicatur פודגרא podagra.

בַּת בֵּירָתָא filia putei, fossula, aquaeductus parvus ex fonte derivatus, Chol. 106a.

תיבה בת שתי אותיות dictio filia duarum litterarum, i. e. duabus litteris constans.

ביעתא בת יומא ovum filia diei, i. e. eodem die positum.

בַּת עוֹנָשִׁין filia mulctarum, i. e. plagis, sive flagris digna. Opponitur ipsi בת חורין *filia liberorum*, *libera*, *impunis*.

בַּת קוֹל hebr. בת קל, בת קלא, ברת קלא chald. *filia vocis, repercussio vocis, echo:* השמן אין לו בת קול oleo non est filia vocis, i. e. resonantia, non edit sonum, quando effunditur in vas aliud. Alias vocant קול הברה, MC. 1. Deinde vocabant ita Talm. et prisci Rabbini, *vocem quandam coelestem*, *divinitus emissum, ut voluntatem dei hominibus patefaceret*, *oraculum coeleste* seu *divinum*. Filia i. e. secundaria vox, coelestis vocis quasi partus. Volunt autem fuisse gradum aliquem spiritus sancti et prophetiae. Usus ejus maxime fuit tempore templi secundi, quando spiritus sancti praesentia et prophetia deficiebat, i. e. non ita efficax et continua erat, ut in templo primo. Istius coelestis vocis usus debebat praeparare homines, ut intelligerent ejus usum sub adventum Messiae veri Christi. Sub eo enim statim audita fuit: Matth. 3, 17 Καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν, λέγουσα et ecce vox e coelo, dicens etc. Consule hic notas Drusii in Praeteritis, Matth. 17, 5. Καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα, et ecce vox e nube, dicens. Joh. 12, 28. Ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, venit igitur vox e coelo etc. Actor. 12, 22. Ὁ δὲ δῆμος ἐπεφώνει, Θεοῦ φωνὴ καὶ οὐκ ἀνθρώπου: id Syrus ita reddit, בנת קלא filiae vocum etc. Vide ad istum locum notas Tremellii. Sic legitur in eodem syro interprete ad Hebr. 3, 15. אן ברת קלה חשמעון si filiam vocis ejus audiveritis. Vide eundem ad Rom. 10, 16 etc.

Ap. Ts. תנו רבנן משמתו חגי זכרי׳ ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל ואף על פי כן היו משתמשין בבת קול וכו׳ tradiderunt Rabbini nostri; ex quo mortui sunt Haggaeus, Zacharias et Malachias, ablatus est spiritus sanctus ab Israële. Nihilominus tamen utebantur filia vocis. Nam quadam vice ministrantibus ipsis in coenaculo domus Gorijae, edita fuit ipsis filia vocis e coelo, quae dicebat: homo quidam inter vos est, qui dignus est, ut majestas divina super ipso requiescat. sed saeculum ejus est indignum. Proinde convertebant oculos suos ad Hillelem senem, quem, cum moriebatur, plangebant, sanctum illum, sc. et humilem discipulum Esrae. Iterum alia vice, cum discumberent in urbe Jafne, edita fuit ipsis filia vocis e coelo dicens: est homo quidam inter vos dignus, ut majestas divina super ipso requiescat, sed homines saeculi ejus sunt indigni. Proinde conjecerunt oculos suos in Samuelem parvum etc. Sot. 48b. Eadem leguntur in Suhdr. 11a, ubi gl. ad בת קול filia vocis: „sunt qui dicant, illos nequaquam audivisse vocem, quae e coelo egrediebatur, sed e medio illius vocis egredientem vocem aliam, quemadmodum accidere solet quandoque, ut cum homo valide aliquid percutit, vocem aliquam inde exeuntem de longe percipiat. Et hanc vocem audiebant, ideo vocabant eam filiam vocis. In Ber. hier. 3 c. 2 et 3. א"ר ביבי משם ר׳ יוחנן ביבנה יצאה בת קול R. Bebhai dixit nomine R. Jochanan: In Jabhne exivit filia vocis. Vide et praecedentia. Rabbi Levi Ben Gerson scribit II S. 1, 27. ואחשוב שהיא חלק מה מהקסם השלם וכו׳, h. e. existimo ego filiam vocis esse speciem quandam perfectioris et excellentioris divinationis. Videatur etiam R. Bechai in Deut. s. וזאת הברכה f. 227d, ubi rationes reddit, cur vocetur בת קול et non בן קול. R. Moses in libro מורה נבוכים par. 2 c. 42 scribit: הגר המצרית אינה נביאה ולא מנוח ואשתו נביאים כי זה הדבר אשר שמעוהו או שעלה בדעתם הות כדמות בת קול אשר זכרוה החכמים תמיד והוא עניין אחר ילוה לאיש שאינו מזומן h. e. Hagar aegyptia non fuit prophetissa, neque Manoah et uxor ejus prophetae, quia sermo iste, quem audiverunt, vel qui ascendit in mentem ipsorum, fuit instar filiae vocis, cujus frequentem mentionem faciunt sapientes nostri, et quae talis res est, quae eum quoque comitari potest, qui non est praeparatus. Schem tobh ad hunc locum scribit: לפי דעת הרב בת קול הוא שיהיה

אדם חוק הדמיון באופן שחושב שישמע קול חוץ לנפש h. e. juxta mentem Rabbi Mosis filia vocis est, cum homo ita fortis est in imaginatione, ut existimet se audire vocem extra animam. Elias Levita in Thisbi scribit ובעלי הקבלה אומרים שהוא קול של מדה אחת הנקראת קול ואולי כן הוא, h. e. cabalistae dicunt, quod sit vox proprietatis cujusdam divinae, quae vocatur kol. Et fortassis ita est. Hujus בת קול, sive filiae vocis mentio quoque occurrit in Targumim, sed praecipue in posterioribus et recentioribus; ut ברת קלא נפקת מן שמיא filia vocis egrediebatur e coelo, Gen. 38, 26 in Jon. et hier. ברת קלא נפלת מן שמי מרומא filia vocis egrediebatur e coelo excelsi Num. 21, 7 in Tg. Jon. ברת קלא נפקת מגו ארעא ואשתמע קלא במרומיא filia vocis egrediebatur e terra et audita fuit vox illa in coelis. Ibid. in TgH. V. et Deut. 28, 15. 34, 5 in Jon. Cant. 2, 14. 4, 1. 5, 14. Thr. 3, 38.

בָּנְיָה *balneum*, עיילה לבי בניה introduxit ipsum in domum *balnei*, Sab. 33b. Hinc in plurali apud Targumistas, בֵּי בָנְיָן domus balnearum, Eccl. 2, 8. Guido propter pravam punctationem putavit *filias*, *puellas* significare, sed id loco isti non quadrat: די תמן דימוסן ובנין ubi thermae et balneae, Est. 2, 3. Ex alia forma מבי בָנֵי ותמרוקא a domo balnei et mundationum, Num. 29, 7. Lev. 23, 27 et 16, 29.

בָּאנָיָא *balneator*, Esth. 6, 12 in Tg, secundo, quod prave ibi punctatum.

בִּינִיתָא *nomen piscis*, Gitt. 69b. V. supra in בין.

בָּנְיָתָא, בִּנְיָתָא *structura, aedificium: pilus, capillus, capillus plicatus, plicatura capillorum, plicae capillorum muliebrium*, Zöpfe flechten: כמשחל בניתא מחלבא secundum extrahere, i. e. sicut qui extrahit pilum ex lacte, Ber. 8a. בכרכי הים קורין לקלעיתא בנאיתא in urbibus maritimis vocant plicas capillorum בנאיתא, MK. 7, 3. Id petitum ex Tal. Erub. 18a. V. et supra in בין.

בנך בַּנְכֵי [45] *porcae, fossae:* למעבד בנכי לכרמיהון ad faciendum fossas vineis suis, Mk. 4b.

בנס בְּנַס *irasci, indignari, effervescere*. Praet. ובנס פרעה et efferbuit Pharao, Gen. 40, 2 in Tg. Jon. hebr. ויקצוף. ובנס מרדכי et efferbuit Mordechai, Esth. 4, 17. Pl. בְּנַסוּ וקצפו indignati sunt et efferbuerunt, Esth. 2, 21.

בְּנִיס *iratus, indignabundus*. Pl. והא אינון בניסים et ecce erant indignabundi, turbati, tristes, Gen. 40, 6, in Jon. Fem. היכנא אפי בְנִיסְתָא sicut facies indignabundae, Prov. 25, 23.

בִּנְסָא *ira, indignatio:* עלי בנסא יתמלאון contra me ira repleti sunt, Job. 16, 10.

בנר בנריות [46] *vasa* vel *vestimenta, lintea balneatoria.* דליין ובנריות הוליכה לה למרחץ situlas et linteamina vel sudariola portavit ei in balneum, Br. s. 45. In Jalk. f. 21d pro eo legitur דליין וסנדלריאות. B. Ar. legit per kaph ab initio, sed non explicat. Similis locus est in Jalk. 194d. לא יוליך אחריו כלים למרחץ. Habebatur hoc olim servile et ignominiosum.

בנרסיי. Ponitur pro genere quodam vestimenti, in Talm. hieros. Kilaim cap. ult. [47]

בינתא et ביניתא בנת vide supra in בין.

בסא בִּיסָא, בִּסָּא *vas, mensura, in qua miscebant mincha sive sacrificium vespertinum:* ביסא גדושה mensura accumulata: ביסא טפופה mensura plena, aequa, Men. 7a. Bissa, vas, adducitur a Matthia Martinio in lexico. Henricus Stephanus in appendice lexici ex Eusthatio adducit, βῖσα dictum fuisse quoddam poculum, superius latum, inferius angustum. Citatur etiam in Ar. ביסי pro *spinis*, seu *pabulo camelorum spinoso*, sed in Gem. legitur כיסי per kaph. Vide כסא.

בּוּסְיָא, בִּסְיָא *passus, gradus, gressus*, idem quod hebraice פְּסִיעָה. Vide TH. Bava metzia 10b.[48]

בסט בּוּסִיטָא *velum faciei*, Guido.

---

*) בת ראש. Legitur in tractatu Erub. 16a, Succa 14b et Joma 38b, explicaturque a R. Salomone sine omni etymologia per בהריא i. e. *clare, perspicue, manifeste*, quae explicatio in sensum locorum illorum minime quadrat. Qua de re una vox בתראש mihi esse videtur, graecum quidem ἀθρόως *confertim, universe, summatim, universumque*, mutato α initiali in ב ut saepius. Cf. ann. nost. ad lit. ב.

[45]) B. Ar. citato loco talmudico (Mk. c. III.), ubi בנכי idem esse ac עוגיות docetur, כבר פירשנו בערך בוד i. e. jam explicavimus, sc. vocem בנכי, s. r. בוד scribit. Ibi vero frustra illam vocem quaereres, nisi sub voce בנגא, quae, ut dicit, vernacula est, eam intelligere velis. (Corrigendus igitur Aruch s. r. בוד vocesque ובלעז קורין בנגא ante ואותו הבדול ponendae.) Est igitur בנכי talmudicum idem quod germ. Binge seu Pinge, *fossa* nempe praecipue *lapsu terrae orta*. Etymon vocis sine dubio pers. quoddam verbum est, cujus prima radicalis litera ڤ, quae germ. et per B et per P reddi potest, secunda ن et tertia گ est, quae et hebr. כ et germ. G respondet. Et revera compluribus in pers. lingua occurris vocabulis hujus radicis, quibus notio inest *cavum* vel *profundum esse*, uti sunt: ڤنكان cyathus, pelvis, ڤنكاه habitaculum et plura alia, de quibus et germ. Pinke (pro گ, ut in talmudico est, f), quod vas profundum denotat, in quod pecuniam pro hospite publico collocare solent hospites in pecuniam ludentes, nomen trahere videtur.

[46]) Elisa lit. ל idem est, quod בלנריות d. q. supra.

[47]) Pro eo in Midr. rab. s. דעו כי ה', ורדסאי legitur, q. v.

*) בנפיקן. (Bem. rab. s. 18) *beneficium*. B. Ar., quem A. n. sequitur, vocem s. r. נפק ponit, quasi ב servile sit. Error est.

[48]) Altera lectio per בסיא sine ו praeferenda mihi videtur. Formatum enim est hoc nomen a syr. verbo ܒܣܐ (ܒܣܐ) *despectum habuit, neglexit aliquem*, uti talm. nomen abstr. אסיא sanitas a verbo ܐܣܐ sanare. *Negligentiam* igitur denotat et *securitatem*, *quibus bona sua vel aliena bona observandi causa tradita quis tractat*. Talem ne-

בסטיא [48a] *genus vestimenti*, Bemid. rab. s. 7.

בסל בסיליאוס, בסילייוס βασιλεὺς, *rex*, *dominator:* בסילייוס קיסר אגוסתוס rex Caesar Augustus, TH. Ber. c. 9. Hoc corrupte in Br. s. 8 legitur בסילוגוס.

בָּסִילְיוֹן βασίλειον, *regius: regalis*, *regia domus vel sedes*, *regius thronus*, TH. Peah 20b. In Br. s. 93. „Et posuit me לאב in patrem", Gen. 45, 8 exponitur לפטרון בסיליון in patronum regium.

בָּסִילְקִי βασιλικὴ, *basilica*, *regia*, *palatium:* כמין בסילקי גדולה היתה tanquam basilica magna erat, Suc. 51a. דומה לשני שרים שהם בבסילקי אחת simile hoc est duobus principibus in basilica una, MT. Ps. 105. Pl. בסילקאות basilicae.

בסם בְּסַם *suave, dulce, jucundum esse vel fieri*. Part. בְּסִימַת דמיכת גברא suavis est somnus viri istius, Eccl. 5, 11. Futur. יִבְסַם dulcis erit, Deut. 32, 2. ותבסם שנתך et dulcis erit somnus tuus, Prov. 3, 24. Pahel בַּסֵּם, בַּסִּים idem: item, *dulce, jucundum, suave reddere:* ut ובסימו מיא et dulces redditae sunt aquae istae, Ex. 15, 25. Partic. דִּמְבַסִּים לחבריה qui exhilarat socium suum, Prov. 27, 9. Fut. או מה יְבַסְּמִנָּךְ ארום תתוב aut quid oblectat te, vel suave tibi est, cum respondes? hebr. מה ימריצך, Job. 16, 3, quod sine dubio paraphrastes hic voluit idem esse quod ימליצך. Sic Job. 6, 25 pro ימרצו habet בסימין suavia. יבסימון דיהנא dulcem stillant pinguedinem, Ps. 65, 12. ויבסמון פתגמי אוריתא et dulcia erunt verba legis, Jes. 50, 20. Ithpahel praet. די עלויהון אִתְבַּסַּם עלמא super quibus fundatus est mundus, Cant. 2, 5 videtur legendum אתבסס per samech in fine: אתבסימו לרחשא dulces erunt vermibus, Job. 24, 20. אן מִתְבַּסְּמָא בפומה בישתא si dulce futurum est in ore ejus malum, Job. 20, 12.

II. *Condimentum aromaticum conficere*, *aromatibus condire*. Pahel praet. וּבַסִּימוּ אסוותא ית ישראל et condiverunt medici aromatibus Israëlem, Gen. 50, 2 in Tg. Jon. Infin. לְבַסָּמָא ית אבוי ad condiendum aromatibus patrem suum, ibid. Fut. גְּבַר דִּיבַסֵּם vir, qui condimentum aromaticum conficit, Ex. 30, 33. Ithpehal מִן דְּאִתְבַּסַּם ex quo conditus erat, Gen. 50, 3 in Jon.

III. Talmudicis est *exhilarare*, *oblectare se*, *inebriari*, *exhilarare se vino ad ebrietatem*. Hinc legitur in jure talmudico: מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי h. e. tenetur homo in festo Purim se exhilarare vel inebriare, donec nesciat distinguere inter „maledictus sit Haman" et „benedictus sit Mordechai", in Megil. 7b. בתר דאיבסים posteaquam inebriatus esset, ibid. הוו כמאן דמיבסמי וגנו אפרקיד et fuerunt similes ebriis et jacuerunt illic supini, hoc est, jacuerunt illic supini instar ebriorum Bb. 73b in fine.

IV. In ithpahel significat *conjungi*, *copulari:* המן אתבסים ואתקשר עלמא עלאה [49] ibi conjunctus et copulatus est mundus superior cum inferiore, Zohar 93. ואתבסמת בנוקבא et incorporabitur feminae.

בְּסִים, בַּסִּים *dulcis*, *suavis;* להמא דטימורא בסימא panis absconditus dulcis est, Prov. 9, 17. Plur. בַּסִּימִין יתיר מדובשא dulcia magis, quam mel, Ps. 19, 11. Ps. 119, 103, מה בסימין הגון מלין תריצין quam suavia sunt verba recta, Job. 6, 25, hebr. מה נמרצו. Pl. בְּסִימָן ליה dulcia sunt ei, Job. 21, 33. Emph. עַדְבַן נפלו לי בְּבַסִּימָתָא sortes ceciderunt mihi in locis jucundis, Ps. 16, 6. Regia בבסימותא, Ti. רוחא לבסימא שכיח respiratio post dulcia invenitur. Proverbialiter in T. adducitur libro Meg. 7b. Erub. f. 82b, ubi duae diversae sententiae afferuntur, quarum una probabilis, altera dubia et dura. Cui adstipulandum quaerebat unus: probabili respondebat Rabbi, juxta illud proverbiale etc.

בַּסִּימַיָא *aromatibus conditi*, Gen. 50, 3 in Jon.

בּוּסְמָא *jucundum*, *suave:* מאמרא דבוסמא oratio, quae suavis est, Prov. 16, 24.

בּוּסְמָא, בּוּסָם *aroma*, *unguentum*, *pigmentum a suaveolentia sic dictum:* בוסם מבסם עובד בוסמנו aroma aromatizatum sive confectum opere artis aromaticae vel apothecariae, Ex. 30, 25. Sic v. 35. Emphat. קְנֵה בּוּסְמָא calamus aromatis, i. e. aromaticus, Cant. 4, 14. ורחם חמרא ובסמא לא נעתר amans vinum et unguenta

gligentiam, quae cuidam detrimento alicui est, Talmudici, ut Ar. et R. Salom. recte explicant, פְּשִׁיעָה *praevaricationem* (a. v. usitatissimo פְּשַׁע praevaricari, minime vero, ut A. n vult, a verbo פְּשַׂע incedere, quod in ipsa S. s. nonnisi ter, in rab. lingua autem nunquam in usu est) vocant eumque, qui negligentiam commisit, detrimentum ex ea ortum importare obligatum esse judicant. Hinc Talmudici in tract. Bk. 116b (in Bm., ex quo A. n. citat, non est) רשאין החמרין להתנות שכל מי שיאבד לו חמור יעמוד לו אחר i. e. potestas est juxta asinarios faciendae pactionis (i. e. pactio ab iis facta potestate valet vimque judicialem habet), ut cuique eorum, qui asinum suum amiserit, alius restituatur ex sumptibus omnium. Item רשאין הספנים וכו', facultas est navigatoribus etc. Et tunc: אבדה לו בבסיא si eam sc. navim (vel, ut est in prima causa, asinum) negligentia amisit, אין מעמידין societas obligata non est ei aliam navim (alium asinum) restituere, (nam si observandi causa ei traditi essent, damnum propter commissam praevaricationem [פשיעה] jure talmudico suis sumptibus solvere deberet); שלא בבסיא מעמידין לו sin vero procul negligentia i. e. absque ipsius culpa amisit, obligata est societas restituere. Vides igitur בסיא idem atque פְּשִׁיעָה significare, neque interesse, nisi quod Talmudici voce ab hebr. פשע, asinarii vero atque navigatores alia a syr. verbo בסא formata utuntur. Ita quidem invenis vocabula, quae ap. Tos. aliter aliterque apud vulgus pronuntiantur (vide Kidd. 70a et cf. ann. nost. p. 82 et 112), uti hodierno die apud nos navigatores aliis vocabulis uti audis, quam nos. Quod praeterea notandum in Talm. nostris pro בסיא cum כ, כוסיא legi. Menda in typis apud R. Salomonem erat, quam quum corrigere voluissent, editores ex commentariis illius in textum talmudicum transtulerunt. [48a]) Lat. *vestis*.

[49]) Proprie ut ethpa. Syr. ܐܬܒܣܡ, laetatus, delectatus est, felicitate fructus est; hinc metonymice pro *convivio nuptiali* et *nuptiis ipsis* sumitur. Vide praeterea in בסם.

non ditabitur, hebr. יין ושמן vinum et oleum, Prov. 21, 17. Huc refert Elias in Meturgeman, וּבְשְׂמָא דִימִינָא מִתְקְרְיָא et unguentum dexterae vocatur, Prov. 27, 16, hebr. ושמן ימינו יקרא, quod tamen communiter in libris omnibus legitur וּבְשְׂמָא דִימִינָא et de nomine dexterae vocatur, quemadmodum et Graeci habent ὀνόματι δὲ ἐπιδέξιος καλεῖται; quos secutus illic videtur paraphrastes chaldaeus. Verba sunt obscura, quorum sententiam decem Sybillae investigabunt, cum ipsis otium erit, scribit Drus. in Observat. lib. 10, 6. משחא ובוסמא oleum et aromata, hebr. וקטרת Prov. 27, 9. Pl. דאסיקו קטורת בּוּסְמִין qui obtulerunt suffitum aromatum, Thr. 4, 13. סב לך בוסמין cape tibi aromata, Ex. 30, 34. Emph. מדבחא דקטורת בּוּסְמַיָא altare suffitus aromatici, Exod. 30, 27. Cum aff. ית קטורת בּוּסְמַיִךְ suffitum aromatum tuorum, Cant. 5, 1. Quandoque per שׂ scribuntur, ut hebraice בשׂם.

בּוּסְמָן *odoriferum, suaveolens condimentum, aroma* vel *oleum*. Plur. masc. וּתְסוּכִי בּוּסְמָנִין et unges te odoriferis, Ruth 3, 3. תמן מוקדין רישי בוסמנין illic incendebant praestantissima aromatum odoriferorum, Gen. 50, 1 in Tg. Jon. et Hier. כבוסמנין טבין sicut aromata optima horti Eden, Cant. 4, 13. Emph. הלא ית בּוּסְמָנַיָא annon aromata odorifera, Jer. 44, 21. Ex forma fem. ית קְטֹרֶת בּוּסְמָנָן suffitum odoriferorum, Exod. 30, 35 in Jon.

בּוּסְמָנוּ *ars*, vel *opera unguentaria, conditura, pigmentum*, Ex. 30, 25.

בְּסִימוּתָא *dulcedo, jucunditas, suavitas:* בבסימותא דיי in jucunditate domini, Ps. 27, 4. בסימותא דגן עדן jucunditas horti Edenis, Ps. 90, 17.

בִּיסוּם Rab. *idem*.

בְּסִים Talm. *acetum, quasi minime dulce:* וטעינה תרין זיקין חד דחמר וחד דבסים et gestabat duos utres, unum vini, alterum aceti; מנין אתה ידע דטעינה תרין זיקין חד דחמר וחד דבסים unde scis, quod portet duos utres, unum vini, alterum aceti? א"ל מטפייתא דחמרא ספוג ובסימא תוסס respodebat ipsi: ex guttis (in via per stillationem delapsis): vinum enim spongiatum est, i. e. a terra quasi spongia absumptum: acetum autem bullit, i. e. in superficie terrae natat et non est absumptum, Echa rab. 1, 1 Gl. חומץ. Pro בסים in Jalk. Echa 166b legitur חומץ. Et in libro מעשה, historia 154 germanice pro eo legitur אויל, i. e. *oleum*. Forte scriptum in libro, quo ipse usus, שמן. Aut quia Prov. 21, 17 hebraeo שמן in Tg. respondet בוסמא, ut supra visum. In TH. Pes. 3 ab initio, חומץ האדומי acetum Edomaeum, explicatur in Gem. בסימא דרומיא acetum Romanorum. Unde liquet clare, בסים in hac lingua idem esse quod חומץ. Iterum in TH. M. sch. c. 4 prope finem: חמריה דההוא גברא מיפוק בסים vinum istius viri factum est acetum: מיפוק בסים i. e. יצא לחומץ, ut in gl. notatur.

בסן בּוּסִינָא *lucerna, candelabrum.* In Zohar pro chaldaeo בוצינא.

בסס בְּסִיסָא, בְּסִים, βάσις, *basis: sedes:* בסים דידה ובסיסיה דנחשא basis ejus, Ex. 37, 17 in Tg. Jon. et basin ejus aeream, Ex. 30, 18. Sic 30, 28. עלוי בְּסִיסֵי ארעא super basin suam, Ps. 104, 5. Pl. בסיסה bases terrae, Ps. 82, 5. Emph. ועבד ית בְּסִיסַיָא עסרא fecitque bases decem, I R. 7, 27. Ap. Tos. פרח והבסים טמאין flos (candelabri, h. e. suprema candelabri pars lumen continens) et basis (h. e. pedes ejus) sunt immunda, Kel. c. II. שלש בסיסאות tres sedes Kel. c. 24. In parvis Misnajoth legitur hic כמסיות. Hinc fit verbum

אִתְבַּסַּס *fundari positis basibus.* Quo forte revocandum illud די עליהון אתבסס עלמא super quibus fundatus est mundus, bases mundi positae sunt, Cant. 2, 5, quod tamen in fine legitur cum mem. Ex pehil, בְּסִיסָן על סמכין דדהב טב positae super fulcimentis auri boni, Cant. 5, 15.

II. בְּסַס Ti. *calcare, conculcare, triturare:* שבססן בגורן quae triturant in horreo, Suc. 14a et Okez. c. 1. Sic hebr. בססו conculcant, Jes. 63, 6 et יען בושסכם propter conculcare vos, Am. 5, 11, ubi שׂ loco samech.

בסיסטיאות *mensura expansorum brachiorum*, germ. eine Klafter: hinc המים העליונים יתירים על התחתונים כשלשים בסיסטיאות aquae superiores (coelorum) abundabant super inferiores quasi triginta cubitos, Jalk. 3c ex Br. s. 4, sed ibi legitur per kaph ab initio [50]. Postellus reddit *intervalla*.

בסר בְּסַר [51] *despicere, contemnere, spernere.* In Tg. frequenter ponitur pro hebr. בזה: Praeter. על פתגמא דיי' בסר eo quod verbum domini contempsit, Num. 15, 31. ואסירוי לא בסר et vinctos suos non sprevit, Ps. 69, 34. ובסר על מומי et sprevit juramentum, Ez. 17, 18. Fem. וּבְסָרַת עלוהי et sprevit eum, II S. 6, 16. מא דין בסרת על פתגמא דיי quare sprevisti verbum domini, II S. 12, 9. דבסרת על מומי quae sprevisti juramentum, Ez. 16, 59. Fut. לָא תְבְסוֹר non contemnes, Ps. 51, 19. דמותהון תבסר imaginem eorum contemnes, Ps. 73, 20. Pahel praet. מטול דלא בַּסַּר propterea quod non sprevit, Ps. 22, 25. דבסר יומא qui contemnit diem, Zach. 4, 10. במא בסרנא על שמך in quo sprevimus nomen tuum, Mal. 1, 6. Part. מְבַסְּרָא לָךְ contemnens fuit te, II R. 19, 21. דמבסרין על שמי qui contemnitis nomen meum, Malach. 1, 6. Sic I S. 2, 30. Hinc legitur in proverbialibus sententiis Ben Syrae, מוקיר מבסרוהי דמי לחמרא honorans contemnentes se similis est asino. Asinus enim et amore et officiis prosequitur eum, a quo vapulat et contemptim habetur. Vide Drusium.

בְּסִיר, בַּסִּיר, בְּסִירָא *spretus, contemptus,* בסיר בבני אנשא contemptum inter homines, Jer. 49, 16. בסיר את לחדא contemptus es valde, Obad. 1, 2. Emph. בְּסִירָא contemptus, Jer. 22, 28. דשיט ודבסיר quod spretum

[50]) Vocem gr. habet ξέστης, *sextarius*, quod ipse B. Ar. per הין explicat. In Matthenath kehuna in nomine Aruchi כססטאות idem esse atque גזוזטראות legitur. Error eo ortus est, quod autor Mathn. keh. vocem כססטר, quam B. Ar. per גזוזטר explicat, eandem habebat atque כסוסטא.

[51]) ܒܣܪ i. q. ܒܣܐ, d. q. supra in בסיא.

et contemptum, I S. 15, 9. זוטר אנא ובסיר parvus ego sum et contemptus, Ps. 119, 141. Pl. יהבת יתכון בְּסִירִין dedi vos contemptos, Mal. 2, 9. גברין סריקין ובסירין viros leves et contemptos, Jud. 9, 4. לדבסירין ביני עממיא iis, qui contempti sunt inter gentes, Jes. 49, 7.

בּוּסְרָן *contemptus, despectio,* בכן יהי לבוסרן idcirco erit in contemptum, Jes. 53, 3.

בְּסִירוּתָא *idem*, ארי סגי שבענא בסירותא quia multum saturati sumus contemptu, Ps. 123, 3.

בַּסְרָנוּתָא *idem*, בגיותנותא ובסרנותא cum superbia et despectione, Ps. 31, 19. שדי בסרנותא effundens contemptum, Ps. 107, 40.

מְבַסְּרָנָא *contemptor*. Plur. emphat. מְבַסְּרָנַיָּא contemptores, Ps. 123 v. ult. על טוריא גותניא מבסרניא super montibus altis et contemptoribus, Ps. 68, 17. Forte melius legeretur מְבַסְּרַיָּא contemptis.

II. בַּסַּר *nuntiare, annuntiare, praedicare, euangelizare*, ut hebr. בשר, unde etiam non raro per שׂ scribitur. Praet. ליט גברא דבסר ית אבא maledictus vir, qui nuntiavit patri meo, Jer. 20, 15. בשרית צדקא praedico justitiam, Ps. 40, 10. Part. מְבַסַּר et מְבַסֵּר nuntians, nuntius: אף דין מבסר etiam hic nuntius, II S. 18, 26. ולירושלם מבסר אתן et Hierosolymis euangelizantem dabo Jes. 41, 27. רגלי מבסר pedes euangelizantis, Jes. 52, 7. ואתיב דמבשר et respondit, qui nuntium adferebat, I S. 4, 17. כמבסר quasi euangelizans, II Sam. 4, 10. Plur. מְבַסְּרִין לִירוּשְׁלֵם euangelizantia Hierosolyma, Josua 40, 9. Fem. מְבַשְּׂרָן Ps. 68, 12. Infin. לא גבר כשר את לְבַסָּרָא non vir idoneus es ad nuntiandum, II S. 18, 20. Imper. בַּסַּרוּ עלה annuntiate contra illam, Jer. 51, 27. בסרון מיומא ליומא annuntiate de die in diem, Ps. 96, 2. Fut. ויומא הדין לא תְבַסַּר et die hoc non annuntiabis, II S. 18, 20. ואבסר ית מלכא et nuntiabo regi, II S. 18, 19. לא תבשרון ne praedicetis, II S. 1, 20. Ithpahel praet. אִתְבַּשְּׂרַת בַּחֲקַל מוֹאָב euangelizata fuit in agro Moab, h. e. nuntium acceperat, nuntiatum fuerat ei, Ruth 1, 6. Sic Fut. יִתְבַּסַּר רִבּוֹנִי מַלְכָּא euangelizetur dominus meus rex, h. e. nuntietur domino meo regi, II S. 18, 31. Simili constructione ait Apostolus ad Hebr. 4, 2. Καὶ γάρ ἐσμεν εὐηγγελισμένοι, καθάπερ κἀκεῖνοι.

מְבַסַּר *nuntius*, ut supra.

בְּשׂוֹרְתָא בְּשׂוֹרָא et בְּסוֹרְת, בְּסוֹרָא *nuntium: praemium nuntii:* בסורא טבא ייתי nuntium bonum adferet, II S. 18, 27, יומא הדין יום בסורא הוא dies iste dies boni nuntii est, II R. 7, 9. בְּסוֹרָא שמענא nuntium, rumorem audivimus, Obad. 1, 1, hebr. שמועה. Emphat. בְּסוֹרְתָא בפומיה nuntium est in ore ejus, II S. 18, 20. Cum שׂ; בשורתא דא nuntium hoc, Jud. 5, 16. Cum aff. למתן ליה מתנת בְּסוֹרְתֵיה ad dandum ipsi praemium nuntii ejus, II S. 4, 10. Ap. Ts. ולית לך בסורתא מתיהבא et tibi non est datum praemium laeti nuntii. Item כוס של בשורא poculum laeti nuntii, Ketub. 16b in Gemara.

בְּסַר, בִּשְׂרָא, בְּסְרָא *caro*, ut hebr. ומלי בסרא תחותיה et implevit carnem in locum ejus, Gen. 2, 20. כל בשרא omnis caro, Gen. 9, 11. בשילו ית בשרא coquite carnem, Lev. 8, 31. ית בשרא דערלתכון carnem praeputii vestri, Gen. 17, 11. ויהון לבסרא חד eruntque in carnem unam, Gen. 2, 24. Constr. ודישתאר מִבְּשַׂר נכסתא et quod superfuerit de carne sacrificii, Lev. 7, 17. Cum affix. בִּסְרִי ישרי לרוחצן caro mea habitabit secure, Ps. 16, 9. קריבי ובסרי את propinquus meus et caro mea es tu, Gen. 29, 8. אדבק גרמי לבסרי adhaeret os meum carni meae, Ps. 102, 6. בסרנא הוא caro nostra est, Gen. 37, 27. בסרך לעופא דשמיא carnem tuam volucri coelorum, I S. 17, 44. ואדוש ית בסרכון et triturabo carnem vestram, Jud. 8, 7. ותהי קימי בבסריכון et erit foedus meum in carne vestra, Gen. 17, 13. ולא יתאכל ית בסריה neque comedetur caro ejus, Ex. 21, 28. כבשריה sicut caro ejus, Ex. 4, 7. וית בסרה et carnem ejus, Num. 19, 5. במשך בסרהון in cute carnis ipsorum, Lev. 13, 38. Rab. בשר תאוה *caro desiderii*, h. e. *caro communis, prophana*, quae voluptatis et deliciarum causa tantum comparatur et comeditur, Ms. c. 1. Sic appellant eam ex Deut. 12, 20. כי תאוה נפשך וגו׳: opponitur carni sacrificiorum, quae est בשר הקדש caro sancta. בעל בשר *dominus carnis, carnosus, obesus, pinguis, crassus:* בשר ודם caro et sanguis, i. e. homo ex his constans: מלך בשר ודם rex caro et sanguis, carnalis: בשר מליח caro salita. Kabalistae scribunt hominem vocari בש"ר, q. d. בושה סרוחה רימה pudor, foetor, vermis, Sot. 5a. Pro סרוחה alii dicunt שאול, quia בשר per שׂ scribitur.

בּוּסַר, בּוּסְרָא בסרא[52] *omphax, uva immatura*, Jes. 18, 5. Cum aff. יתר היך גופנא בּוּסְרֵיה decutiet sicut vitis omphacem suum, Job. 15, 33. Sic saepe ap. Ts., ut in Schev. c. 4. Git. c. 3.

בְּסִירָא *spica mutica:* quod enim omphax est in vitibus, id spica mutica est in frumento. Sic usurpatum legitur a Jon. סרתא הות בסירא hordeum erat spica mutica sive spicatum, hebr. אביב Ex. 9, 31. In exemplari veneto legitur corrupte בְּסִידָא.

בְּסַת בּוּסְתְּנָא[53] *hortus magnificus, quales solent habere reges et principes in aulis suis*. In Targ. נפקין לבוסתננא egrediuntur in hortos nostros, Esth. 3, 8. in Targ. secundo. Ap. Ts. הוה ליה בוסתנא אחורי ביתא erat ipsi hortus post domum, Sab. 30b. לבר בוסתנא ופרדיסי praeter hortos et paradisos, Bb. 6b. ההוא בוסתנא דהוה סמך לאפדנא hortus ille, qui erat adjunctus ipsi palatio, Eruv. 25b.

בְּסַתְּקָא *vas:* אגלי ליה בסתקא דדובשא ostensum ipsi vas mellis; gl. כד של דבש cadus mellis, Chol. 49b. Hinc Munst. et Guido, *alvearium, apiarium* exponunt.

---

52) Talmudici: הוא בוסר הוא גירוע ושיעורו כפול הלבן i. e. Bosser idem est atque Girua (i. e. *imminutio*), magnitudoque ejus est ad mensuram fabae albae. Pesach. 53. Vides igitur vocem a Talmudicis ad rad. בצר syr. ܒܨܪ *minuit, deminuit*, referri, quae etymologia ceteris (ar. بسر austerus fuit, intempestive aliquid fecit, vel a syr. ܒܣܪ contempsit, despexit ut sit res vilis atque inutilis) an praeferenda non sit expendendum.

53) بستان, quod Persis et Arabibus *hortum* denotat.

בְּסַתְרְקִי[54] ***supellex, inprimis linea et lanea, quae ad vestitum et lectos pertinet***, ap. Tos. Quandoque *tapetes* per synecdochen significat. In Gem. אית לכו ביסתרקי suntne vobis vestimenta ex mollibus, lana sc. lino, xylino et similibus, Bb.'58. ביסתרקי אבל גלימא לא tapetes (vende) sed pallium minime; eo enim ad vestitum opus habes honestatis causa, Jevam. 63b. ומך להו בסתרקי בליליא et duplicavit ipsis tapeta noctu. i. e. duplis tegumentis ornatis eos in lecto texit, Taan. 21b. In Tg. semel occurrit, מתקנא בביסתרקי מילת ornatum vel instructum tapetibus melotae, Deut. 34, 6 in Jon.

בעא בְּעָא[55] *quaerere, requirere, petere, postulare, rogare, implorare, deprecari.* Usurpatur in Tg. pro hebr. בקש, saepe etiam pro התחנן: Praet. אֲרֵי בְּעָא לאטעיותך quia quaesivit seducere te, Deut. 13, 10. דבעא יונתן למעבר per quos quaesivit Jonathan transire, I S. 14, 14. דבעא למקטלך qui quaesivit occidere te, II S. 4, 8. ובעית יתיה et quaesivi eum, Ps. 37, 36. דבעיתא מן קדמי quam deprecatus es a me, 1. Reg. 9, 3. Plurale וּבְעוֹ ית כלילא et quaesiverunt coronam, Cant. 3, 1. דבעו למקטלך qui quaesiverunt occidere te, Ex. 4, 19. וית דאבדו לא בעיתון et quae perierunt, non quaesivistis, Ez. 34, 4. Part. יח אחי אנא בָּעֵי fratres meos ego quaero, Gen. 37, 16. בעי ממיקנא חכמתא quaerit derisor sapientiam, Prov. 34, 16. Plur. ארי יתה אתון בָּעַן quia istud vos quaeritis, Ex. 10, 11. בען דבעין סבר אפוי למחזי quaerunt videre, I R. 10, 24. qui quaerunt faciem ejus, Ps. 24, 6. Infin. דאולת למבעי לְמִבְעֵי qui ivisti ad quaerendum, I S. 10, 2. למבעי רחמין על עמה ut requireret misericordiam pro populo suo, Esth. 4, 8. Cum affix. לְמִבְעֲנִי ad quaerendum me, I S. 27, 1. למבעך ad quaerendum te, I R. 18, 10. למבעותי ad quaerendum eum, I S. 27, 4. Imper. בְּעֵי שלמא ורדף בתרוהי quaere pacem et sectare eam, Ps. 34, 15. Pl. בְּעוֹ לי אתתא quaerite mihi mulierem, I S. 28, 7. ובעו ברחובהא et quaerite in plateis ejus, Jer. 5, 1. Fut. וְאֶבְעֲנֵיהּ et quaeram eum, Prov. 23, 35. ארום תבעי לעויתי quia requires iniquitatem meam, Job. 10, 6. את תבעין סעיד tu quaeres auxilium, Nah. 3, 11. על חובנא הוא יבעי pro iniquitatibus nostris ipse rogabit, Jes. 3, 4. לית ליה דשחר ויבעניה non erit, qui quaerat et requirat eum, Jes. 8, 20. B. Ar. in בע tertio legit, דשחר ומבעהי, ex participio aphel. ותבעי סעיד et quaeret auxilium, Hos. 2, 7. תבענון ולא תשכחנון quaeres ea, sed non invenies ea, Jes. 41, 12. יבעון גברא quaeret virum, I S. 16, 16. ויצלון ויבעון מן קדמך et oraverint ac deprecati fuerint coram te, I R. 8, 33. ויבעון שלמא וליח et quaerent pacem, sed non, Ez. 7, 25. Aphel בחר דְאַבְעִיוּהִי posteaquam perquisiverunt illud, sc. cucumerarium, h. e. fructus ejus collegerunt et conquisiverunt, ut R. Salomon et Kimchi explicant, Jes. 1, 8. Ithpehal, praet. אִתְבְּעִיאוּ חובך אשתכחו quaesitae sunt iniquitates tuae, inventae sunt, Jer. 50, 24. והוה דוד מתבעי et fuit David accelerans, I S. 23, 26. ותתבעין et quaereris, Ez, 26, 21. Plur. יִתְבְּעוּן quaerentur peccata Israël, Jer. 50, 20.

Ti. dicunt בעי et בעיא pro eodem: ithpahel, איבעיא להו interrogavit illos, vel interrogatum fuit ab ipsis, quaestio proposita fuit ipsis, quaesitum fuit a doctoribus scholasticis: קמיבעיא ליה interrogat illum. אין איבעי לסלוקא si quaerit ascendere, דהות קא בעיא quod ea esset petens, דאי בעי לסלוקא quod si cupit ascendere, Ketub. 79a. כיההוא מעשה דבעיא מיכסא sicut in illa historia de quod…n exigente vectigal, Sanh. 44b. ובעא רחמי ואתי מטרא ut imploraret gratiam, ut oraret, ut preces diceret, ut veniret pluvia, Taan. 23a. לא איבעי ליה למימר הכי non cupit de his loqui hic, de quibus hic nihil loqui constituit. Sanh. 105b. ונבעי רחמי et petamus misericordiam, oremus. כמא דבעינן למימר לקמן sicuti volumus dicere ante nos, i. e. paulo post.

בָּעוּ, בָּעוּת, בָּעוּתָא ***rogatio, petitio, imploratio, precatio, deprecatio***: כל צלותא וכל בעותא omnem orationem et omnem deprecationem, I R. 8, 38. Constr. תקבל בָּעוּת עבדך suscipies deprecationem servi tui, ibid. v. 30. Cum aff. ותתפני לצלותא דעבדך וּלְבָעוּתֵיהּ et respicies ad orationem servi tui et ad deprecationem ejus, ibid. v. 28. וכען בעותנא קדמך et nunc oratio nostra coram te est, Jer. 42, 2. Cum apocopa, כל די יבעי בָּעוּ quisquis petierit petitionem, Dan. 6, 8. האפשר דמסתדר בעותך num recte disponetur petitio vel confabulatio tua, Job. 36, 19 in secundo Tg. Plur. בָּעוּתִין petitiones, Job. 41, 23.

בְּבָעוּ ***cum petitione.*** Sumitur sic adverbialiter pro ***obsecro, quaeso, quaesumus***, ac saepissime post se habet praepositionem מן: ut בבעו כען רבתי quaeso nunc domine mi, Gen. 19, 18; hebr. אל נא ארני, Jon. בבעו מנך obsecro te, q. d. cum petitione a te: בבעו יהוה obsecro domine, Ex. 4, 13, ubi Jon. בבעו ברחמין מן קדם יהוה obsecro per misericordiam coram domino. Sic Gen. 3, 18 in TgH. בבעו מנך יהוה quaeso a te domine, hebr. אנא יהוה Ps. 118, 25. בבעו רבתי obsecro domine mi, hebr. בי ארני.

מִבְעְיָא ***quaestio, interrogatio***: ובעו לה מבעיא et interrogarunt eum quaestionem, Ber. 2b.

אַבְעְיָא ***inquisitio, conquisitio, collectio fructuum***: שלש אבעיות tres sunt inquisitiones, colligendarum sc. reliquiarum in agris: Peah c. 4.

מבעה ***perquirens.*** Ap. Ts. in Bk. c. 1 recensetur inter quatuor patres (i. e. principales species) damnorum. Glossatores explicant השן dentem, sc. bestiae, h. e. damnum, quod infert bestia in agro proximi dentibus suis, depascendo sc. Dens autem ita vocatur, quia quaerit, quod comedat.

---

54) Persicum est بستر pister, *lectum*, *stratum*.

*) בסתייר βεστιάριος, vestiarius. Pesikta s. X.

55) Proprie, ut arab. بغا, باغ *tumore ferbuit*, *fervore quodam erupit*, sc. mare, fluvius, quam significationem A. n. (propter derivatam vocem בעבוע) tertiam ponit, unde II. *festinavit*, *acceleravit* et dein, ut quarta forma arab.: fecit, ut alicujus sententia erumperet i. e. III. quaesivit.

II. *festinare*, *accelerare*. Quae hujus significationis sunt, vide infra in בעע.

III. בְּעָה *bullare*, vel *bullire*, *ebullire*, *eructare*. Part. בָּעֵי לִבִּי ebullit cor meum verbum bonum, Ps. 45, 2, hebr. רחש. Hinc geminatum

בַּעְבַּע *bullas excitare*, *bullare*, quomodo hebraeum בעה sumitur, Jes. 64, 2. Fut. עַד שֶׁיְּבַעְבְּעוּ donec bullas excitent, Mikv. c. ult.

בַּעְבּוּעַ *bulla in superficie aquae excitata*, Tibbul jom. c. 2. Plur. בַּעְבּוּעִין.

אֲבַעְבּוּעִין *pustulae*, Ex. 9, 10 hebr. אבעבעות.

בּוּעָה *tumor*, *pustula*: למן בועה : מנן cui sunt tumores immerito? hebr. פצעים Prov. 23, 29 in Venet. Ita citat B. Ar. שיחני ובועתחא ulcera et pustulae, ex Prov. 20, 30. hebr. חבורות פצע. In Venetis nunc est פּוּעֲתָתָא. In basil. פּוּרְעָתָא. In Talmud לא שביק ליה לבריה למפתח בועתא non permisit filio suo, ut aperiret pustulam, Macc. c. 3. אין מקיפין בבועי Chol. 48b.

בְּעֵי *tumor*, בעי לבא tumor cordis, Prov. 21, 4. hebr. רחב לב latitudo vel amplitudo cordis.

בעד בּוּעֲרָא *malus navis*; כבועדא על ריש טורא sicut malus in vertice montis, hebr. כתרן, Jes. 30, 17. Sic adducunt etiam Ar. et Elias, qui addit se nescire, quid sit. Veneta et basil. habent בּוּעֲרָא.

בעט בְּעַט [56] *calcitrare*, *recalcitrare*, *calcibus petere*: *calcare*, *conculcare*. Praet. ועתר ישראל ובעט et dives factus est Israël et recalcitravit, Deut. 32, 15. בעטת הנון conculcavi illos, Ps. 18, 43. בעטית מואבאי conculcavi Moabitas, Ps. 60, 10. Sic enim legendum pro כְּבַעְטַיַּת. Partic. כתורא ראתפטם וּבָעֵט sicut bos, qui saginatur et recalcitrat, Hos. 4, 16. Pahel part. מְבַעֵט יח ענבין calcat uvas, Thr. 1, 15. Ithp. כְּבִעוּט דְּמִתְבַּעַט במעצרתא sicut calcatio, quae calcatur in torculari, Joel 3, 13. Sic enim melius legitur, quam בָּעוּט. Vide et Jes. 10, 33.

Talmudice גת בעוטה torcular calcatum, As. c. 4. וכלונסות של ארז היו קבועים מכתלו של היכל לכתלו של אולם כדי שלא יבעט et transtra cedrina fuerunt infixa a pariete templi usque ad parietem propylaei, ne inclinaret, panderetur, Midd. c. 3 gl. כדי שלא יטה.

בִּעוּט, בְּעוֹט *calcatio*, *res quae calcatur*, ut in praecedenti exemplo.

בְּעִיטָה *recalcitratio*: *calcatio*, Menach. c. 7.

בַּעְטָן recalcitrans: פרה בעטניח vacca recalcitrans, Metzia 80a.

בעל בְּעַל chaldaice et hebraice, est *dominari*, *dominium possidere*, vel *obtinere in aliquem*: et synecdochice significat *dominium maritale*, i. e. *maritum fieri*, *ducere uxorem*. Fut. חעול לוחה וְתִבְעֲלִנַּהּ ingredieris ad eam et duces, maritabis eam, Deut. 21, 13. ויבעלנה et duxerit eam, Deut. 24, 1. Hinc transfertur etiam ad officium mariti erga uxorem in thoro conjugali, et in bibliis tantum de legitimo mariti cum uxore congressu usurpatur: at ap. Rs. late de quolibet, etiam meretricio et illicito. Sic volunt quidam compositum esse ex verbo בא *venit*, *ivit* et praepos. על *ad*, ut apud Latinos coco, congredior. Inde legitur, שבע בעילות בעל אותה septem congressibus congressus est cum ipsa, h. e. septies rem cum ipsa habuit: הרוצה לעשות כל בניו זכרים יבעול וישנה quicunque vult facere omnes suos liberos masculos, coeat et repetat coitum, Erub. 100b. Ex Pahel partic. ב־ם הויתי מְבַעֲלָא בלילא לגבר si hac nocte viro jungerer, nupta essem, Ruth 1, 12.

בְּעֵל, בַּעַל *dominus*, *maritus*, *herus*, *patronus*: אם בעל אתתא הוא si dominus uxoris sit ipse, Ex. 21, 3. בעל עולימתהא propter maritum adolescentiae suae, Joel 1, 8. Deinde est *nomen idoli*, *Baal*; ut אגורא דבעלא altare Baalis, Jud. 6, 25. יתפרע לה בעלא vindicet se Baal, ibid. v. 32. Cum aff. לְבַעְלַהּ קדמאה marito ejus priori, Deut. 24, 4. וספדת על בעלה et planxit propter maritum suum, II S. 11, 26. Pl. בַּעֲלִין, בַּעֲלַיָּא *domini*: *Baalim*: ופלחו יח בעליא et coluerunt Baalim, Jud. 2, 11. Fem. בַּעֲלָה *domina*, *uxor*, *conjux*, Ruth 1, 12. Porro a בְּעֵל est contractum בֵּל Bel, gutturali elisa, quod Chaldaeis usitatum. Fuit autem Bel nomen idoli, quod Assyrii, Persae et Babylonii colebant, unde et apud Plin. lib. 6 c. 26 Jupiter appellatur Belus: חמיט בל incurvat se Bel, Jes. 46, 1. דפלחין לבל qui colunt Belum, Jer. 50, 21. ואסער על דפלחין לבל בבבל et visitabo eos, qui colunt Belum in Babel, hebr. ופקדתי על בל בבבל, Jer. 51, 44. Ap. Ts.: בית הבעל in Mk. 2a. In gl. dicitur, est ager in valle, qui non opus habet irrigatione neque detrimentum accipit, licet non irrigetur.

Ceterum nomen hoc late usurpatur et aliis vocibus junctum varias periphrases efficit, ut et apud Hebraeos:

בַּעַל בְּרִית *dominus foederis*, *confoederatus*. Sic appellant etiam Judaei senecdochice susceptorem pueri, qui circumciditur, quem etiam alio nomine סנדק vocant. Latinis compater dicitur. בעלי ברית confoederati. [57]

בַּעַל הַבַּיִת *dominus domus*, *herus domesticus*, *paterfamilias*. Pl. בַּעֲלֵי בָתִּים patresfamilias: כלי בעלי בתים vide in כלי.

בַּעַל גֶּבֶר *dominus virilitatis*. In Bech. c. 7, 44b in Misna sumitur pro eo, qui, quo vir est, valet, שגידו

---

[56]) Syr. ܒܥܛ hebr. בָּעַט.

[57]) Est quoque בעל בריח *nom. propr. idoli Sichemitarum*. Jud. 8, 33 et 9, 4. De eo scribit Clariss. Joh. Seldenus de Diis Syris Syntag. I c. 5. „Baal Berith autem idolum putamus fuisse, vel potius scimus, et hoc tantum de eo scimus.“ Placet itaque hic reddere locum quendam, qui nobis de eo occurrit in Talm. hier. Sab. c. 9 f. 11. הבעל ראש גויה היה ונאפון היה וישימו להם בעל ברית לאלהים i. e. Baal fuit caput membri virilis, sicut dicitur: Et posuerunt sibi Baal Brith in deum. Videntur hic innuere velle, Baalem habuisse speciem membri virilis et ideo dictum fuisse Baal Brith, hoc est foederis, quod in membro virili exstabat signum foederis, circumcisio nempe, q. d. dominus membri foederis. Vide autem, quae a pluribus ad hunc locum notantur in glossa talmudica. Exstat locus in TH. As. c. 3 f. 43a. Verba sunt Buxtorfii in spiciligio hujus operis.

גדול cujus nervus virilis magnus est, ut honeste loquuntur.

בַּעַל דְּבָבָא *fovens inimicitiam, inimicus*, Ex. 15, 9. in Jon.

בְּעַל דְּבָבוֹ *inimicitia*, Jes. 14, 21.

בַּעַל דִּין *adversarius*.

בַּעַל זְבוּב[58] *Baal sebhubh, deus musca*, vel *deus muscae, deus muscarius, idolum Ekronitarum*, II R. 1, 2. Sic autem dictum fuit illud idolum, quod muscae formam haberet, vel quod muscarum illic esset copia, ob multitudinem sacrificiorum, vel quod subsidium ab eo peterent ad abigendas muscas. Apud Plinium lib. 10 hist. c. 28 legitur: Cyreniaci Achorem deum invocant, muscarum multitudine pestilentiam afferente, quae protinus intereunt, cum litatum est illi deo. Mentio hujus idoli quoque fit in N.T. verum sub principis daemoniorum nomine, Matth. 12, 24, ubi tamen pro Beelzebub, in plerisque exemplaribus est Βεελζεβοὺλ, quod sonat dominus stercoreus, quod vocabulum sine dubio in contumeliam ipsius idoli et cultorum ejus est inventum, ut et alia hujus generis habentur.

בַּעֲלֵי חַיִּים *animalia viva, vita praedita*. Sing. בעל חיים animal vivens: בעלי חיים הבלתי בעלי שכל animalia irrationalia, non praedita ratione vel intellectu.

בְּעַל טְעֵם *praeses consilii, consiliarius summus, cancellarius*.

בַּעֲלֵי כִיסִין *domini loculorum*, i. e. *divites*, habentes amplos et multos loculos, in Menach. 67a.

בַּעַל הַמֶּרְחָץ *dominus balnei, magister, curator*, vel *praefectus balnei*, ein Bader.

בַּעַל נֶפֶשׁ *dominus animae, animosus*: ושמת סכין בלועיך אם בעל נפש אתה pones cultrum in fauces tuas, si animosus es, Chol. 6a. In gl. explicatur, אדם כשר homo rectus, cordatus, pius. B. Ar. explicat גרגרן *gulosus*.

בַּעַל עָרוּךְ *Baal Aruch, dominus* vel *autor ordinationis*, sive *ordinati operis vocum, juxta ordinem alphabethicum*. Sic vocatur autor lexici talmudici et rabbinici, quod Aruch communiter vocatur.

בַּעַל הַקּוֹרָה *dominus trabis*. Sic dicitur, qui arduum negotium prae aliis expedivit et qui in firmiorem et crassiorem partem trabis vel duri ligni penetravit, dum findere cupit.

בְּעִילָה *coitus, concubitus, tam cum propria uxore, quam quavis alia muliere*, ap. Rs. Pl. בְּעִילוֹת dicitur de multiplici actu. At ביאה non admittit pluralem, ut in בוא dictum. Hinc ap. Rs. כל בעילותיו בעילות זנות omnes coitus ejus fuerunt coitus scortationis.

בעע ithpehal vel ithpahel אִתְבַּע vel אִתְבַּע *festinare, properare, accelerare*. Diversis hebraicis respondet et diversimode in exemplaribus producitur; huc tamen pleraque melius reducuntur. Partic. והוה דוד מִתְבַּע למיזל fuitque David festinans vel accelerans abire, i. e. abitum, discessum acceleravit, hebr. נחפז ללכת, I S. 23, 26. Scribitur in libris מִתְבְּעֵי a בְּעָה quod in ithpehal significat *requiri*. Regia מִתְבְּעַת a בְּעַת, quod *terrere* significat. Infin. בְּאִתְבָּעוּתִי לְמֶעְרוֹק, in festinando me fugere, hebr. בחפזי Ps. 31, 23. Sic באתבעותהון in accelerando ipsos, accelerantibus ipsis fugere, hebr. בחפזם II R. 7, 15, ubi Regia בְּאִתְבְּעָתוּתְהוֹן a בעת ut ante: Sic באתבעותה accelerante ipsa fugere, hebr. בחפזה II S. 4, 4. Sic et Regia, nisi quod ת primum sit lene. Veneta בְּאִתְבְּעֲיוּתָה a בעה, cui significatio non convenit. Futur. לא תִתְבְּעוּן לנחמותי ne festinetis consolari me, hebr. תאיצו, Jes. 22, 4, ubi libri omnes et B. Ar. in בע secundo legunt תתבעיתו a בעת, quae omnia mendosa judicantur ex forma sequentis conjugationis aphel, quae neque בעה, neque בעת admittit. Aphel אַבַּע *acceleravit, properavit, properare fecit*. Partic. וּמַבַּע דעתיד להון et festinat, vel festinare fecit, quod eventurum est ipsis hebr. חש, Deut. 32, 35. Part. pehil s. passivum, מְבִעִין קדם בני ישראל festini, properi coram filiis Israël, hebr. חשים Num. 32, 17. Imperat. אַבַּע זמנה accelera, festinare fac tempus ejus, Ez. 24, 5. Fut. אוחי תַבַּע מיכיהו festina, approperato Michaeam, fac, ut festinet, propere adducito, hebr. מהרה I R. 22, 9. Regia per imperativum אַבַּע et sic B. Ar. in בע secundo.

בעץ בְּעַץ *calcare*, unde על פתנא תבעוץ super basiliscum calcabis, juxta Veneta. Elias et Regia תִּבְעַט Ps. 91, 13. צ et ט inter se permutantur, ut saepe.

בְּעָץ *stannum*, hebr. בְּדִיל Ez. 22, 18, 20 et ibid. 27, 12 legitur עֲבִיץ et Num. 31, 22. אבצא. Ap. Tos. וחיפום בבעץ et obduxerunt ea stanno, Rh. 24b ע"ז 43a. Men. 28b. אין עושין משקלות לא של בעץ ולא של אבר ולא של שאר מיני מתכות non faciunt pondera ex stanno neque ex plumbo neque ex orichalco neque ex ceteris metallis, Bb. 89b. פתילה של בעץ funiculus stanneus. Stannum liquefactum per guttur in viscera fundebatur, quae fuit hominis combustio. V. Sanh. 52a.

בער בְּעַר *ardere, flagrare, accendi, comburi, exuri*. Partic. והא אסנא בָּעַר et ecce rubus ardebat, Ex. 3, 2. וטורא בער באשתא et mons ardebat igne, Deut. 4, 11. כאשא בערא sicut ignem ardentem, Ps. 18, 9. Fut. כבעור יִבְעַר sicut lampas ardeat, Jes. 62, 1.

---

[58]) *Deus muscae* ab abigendis muscis appellatus, uti Apollo, qui Athenis *Parnopius* et Hercules, qui Oeta monte *Cornopion*, propter pulsas locustas (κόρνοπας s. πάρνοπας) dicti sunt. Vide Seldeni Syntagm. c. 5 et Bocharti Hieroz. II p. 500. Scaliger dicit: Id quod dicebatur בעל זבחים, i. e. deus victimarum immolationum sacrificiorum, joculari vocabulo scriptura vocavit deum muscae, quod in templo hierosolymitano muscae carnes victimarum non liguriebant, quum tamen gentium fana a muscis infestarentur propter nidorem victimarum. Sic ille et alii aliter in eo sensu. At Baalzebub ab ipsis Accoranitis hoc nomine dictum esse bene observat Seldenus, minimeque gens credi potest illud quod colat numen inhonesto et joculari vocabulo compellasse. De oculorum multitudine, quibus praedita creditur musca, theologi judaei malam cupiditatem omnem occasionem peccandi spectantem (cf. ann. nost. p. 103 sub fine), Baal-zebub vocant principemque daemonum esse (cf. an. nost. ad אשמדי) dicunt.

Pahel, בַּעַר *exurere, comburere, accendere:* היך אשא דבערא בחורשא sicut ignis, qui exurit silvam, Ps. 83, 15. Futur. לא תְּבַעֲרוּן אשתא non accendetis ignem, Ex. 35, 3. Aphel partic. מַבְעִיר *incendens*, Ex. 15, 17 in Jon.

בְּעוֹרָא, בְּעוֹר, בִּיעוֹר, בְּעוּר *fax, lampas, taeda;* hebr. לפיד: ut ובעור דאשא et lampas ignis, Gen. 15, 17. כביעור דאשא בעמירא sicut lampas ignis inter manipulos, Zach. 12, 6. כביעור אשא רתגיה sicut lampas ignis ira ejus, Thr. 2, 4. ותיכלנון ביעור גהנם et consumet eos ignis gehennae, Ps. 21, 10. Plur. חזויהון כִּבְעוּרִין vultus eorum sicut lampades, Nah. 2, 4. ונסב בעוריא et accepit faces, Jud. 15, 4. ויח בעוריא et faces, Ex. 20, 15. בבעוריא faces, Jud. 7, 20.

בּוֹעֲרָא *idem*, Jes. 30, 14 et Job. 12, 5 in ח"א.

בְּעִיר, בְּעִירָא *bestia, brutum, jumentum:* היך בעירא אתחשבת ut jumentum reputatus sum, Ps. 73, 22. Cum aff. וישלח ית בְּעִירֵהּ et mittet jumentum suum, Ex. 22, 5. בעירהון jumentum eorum, Ps. 78, 48. Plur. כדון בְּעִירַיָּא sicut bestiae, Job. 40, 10.

בִּיעוּר *remotio, excussio, strictio, strictura olivarum:* כביעור זיתא sicut strictura olivae, Jes. 17, 6 et 24, 13 ex significatione hujus verbi hebraica, quae in pihel significat *removere*. Hinc ap. Ts. שלש ארצות לבעור tres terrae obligantur ad remotionem, Schev. c. 7 s. 2 in Misna: Quod si quis anno septimo ex fructibus terrae vel leguminibus aliquid collegerit et in domum suam deportaverit, poterat de illa specie comedere tamdiu, quamdiu in arboribus vel in terra reperiebantur de illa specie: quando vero defecit in terra vel in arboribus, tum cogebatur illa, quae habebat, e domo sua removere; verbi gratia: si quis collegisset ficus et ex illis quasdam exsiccasset, non poterat de illis comedere, nisi quamdiu ficus reperiebantur in arboribus, quod si vero nullae amplius in illis reperiebantur, cogebatur לבער removere illas, quas domi habebat, aut statim (siquidem poterat) comedere, vel publice exponere. Fundamentum hujus traditionis ponunt in verbis illis, Lev. 25, 7. „Jumenti etiam tui et cujusque bestiae, quae est in terra tua, esto totus proventus illius ad comedendum.“ Sic explicant citatum locum talmudicum Bartenora et Rambam, quos, si vis, ulterius consule.

הַבְעָרָה *incendium*, השולח את הבערה emittens, immittens incendium, Bk. c. 6 in Misna.

הֶבְעֵר *idem*, Kama c. 1.

מַבְעוּר *idem*, Jes. 30, 14.

בעש בְּעַשׁ idem quod באש *malum esse* vel *videri, displicere*. Fut. לא יִבְעַשׁ באפיכון non malum erit coram vobis, Deut. 15, 10 in TgH. Ex aphel תַּבְעֵשׁ עינוי malos faciet oculos suos in fratrem suum Deut. 28, 54 in TgH. Sic et v. 56. Ex pahel part. מְבַעֲשִׁין male facientes, indecore agentes, se gerentes, Ex. 32, 15 in Tg. hier.

בעת בְּעַת *terrere, perterrere, perterrefacere, conturbare, perturbare*, chald. et hebr. Praet. סיעת חיבין בְּעָתַת יתי coetus malorum perterrefecit me, II S. 22, 5. Part. מְבַעֲתָא לך terrorem incutit tibi, I S. 16, 15. Fut. תְּבַעֵת יתי perturbas me, Job. 7, 14. רתותה תבעת יתכון terror ejus conturbabit vos, Job. 13, 11. יבעתון יתיה perturbassent eum, Job. 3, 3. יבעתתיה perturbant eum, 15, 24. Ithpeh. וְאִתְבְּעִית et trepidavit, trepide accurrit, I S. 21, 2. Fut. לא תִתְבְּעִיתוּ לנחמותי ne solliciti, anxii sitis ad consolandum me, Jes. 22, 4. Regia vertunt, ne quaeratis, ac si esset a בעא.

בִּיעוּתָא *terror, pavor:* Pl. וּבִיעוּתִין אחדונון terrores apprehenderunt eos, Jes. 21, 4.

בַּעֲתָא *terror: increpatio, objurgatio:* לא מקבל בעתא non accipit objurgationem. Prov. 13, 1; hebr. גערה, sic v. 8. וטליא דלא מקבל בעתא et puer, qui non accipit reprehensionem, Prov. 29, 15, hebr. תער משלח. Sic עלא בעתא intrat, penetrat increpatio, Prov. 17, 10. Pl. cum aff. בַּעֲתָךְ terrores tui consumunt me, Ps. 88, 17.

בצא בְּצָא *scrutari, investigare, explorare.* Partic. מן דְּבָצֵי מלתא qui scrutatur verbum, Prov. 25, 2. Veneta דבאצי, ubi א tantum est index vocalis kametz: אלהא בצי deus scrutatur, Prov. 24, 12. ובציא כולהון גויא דכריסא et scrutatur omnia interiora ventris, Prov. 20, 27. Infin. ולא לְמִבְצְיָא מלי מיקרתא etiam non scrutari verba gloriosa, Prov. 25, 27. והיך סימתא תבציה et sicut thesauros scruteris eam, Prov. 2, 4. Ithpehal partic. ולא מִתְבְּצֵי neque investigatur, investigabile est, Prov. 25, 3 et ת eliso, מבצי בר נשא pervestigatur homo, Prov. 28, 12.

מְבַצְיָנוּתָא *scrutatio, inquisitio, investigatio.*

בִּצָּא vide infra in בצץ.

בצל בְּצַלְיָא, בְּצַלְיָא, בּוּצְלֵי *cepae:* ובוּצְלֵי et ceparum, Num. 11, 5 in Onk. ויח בְּצַלְיָא in Jonath. ויח בְּצַלְיָא in Targ. hieros. Ap. Talm. בְּצָלִים הסריסים cepae castratae, i. e. steriles, quae non producunt semen similes eunuchis, Schev. c. 2. Rh. 14a. In TH. Schev. c. 2. מהו בצלים הסריסים אילין בוצלייא כופרייא דלא עבדין זרע quid sunt cepae castratae? sunt cepae cypriae, quae non ferunt semen. Meminit ceparum cypriarum Plin. lib. 19, c. 5. „Omnibus (cepis) etiam odor lacrimosus, maxime cypriis“: בצלים הקיצונים cepae aestivae, quae in aestate seruntur vel habentur et mox exarescunt, Schev. c. 4. בצל של רכפה cepa richpensis, quae acris admodum erat, Maaseroth in fine.

בְּצַלְצוּל *cepula, cepa silvestris, quae minor est*, quam ceterae, Kilaim c. 1.

בצן בּוּצִין בּוּצִנָא[59] *lucerna:* בנהור בוצין ad lumen lucernae, Jer. 25, 10. ובוצין בית מקדשא et lucerna domus sanctuarii, I S. 3, 3. לבוצינא דמנרתא lucernae candelabri, Esth. 1, 2 in Tg. sec. Pl. emph. יַת בּוֹצִינַיָּא lucernas, Ex. 30, 7. ובוציניא et lucernas, I R. 7, 49. לבוציניא lucernis, Zach. 4, 2. Constr. בּוֹצִינֵי סִדְרָא lucernas ordinis, Exod. 39, 37. לבוציני דהבא in lucernas

---

59) Cucurbitam a parvulis ludentibus quasi candelabrum adhiberi hodierno die saepissime videre potes, et dubium non est, quin olim antiquissimisque temporibus hoc modo usi sint homines cucurbitis atque cucumeribus, unde בוצינא et pro cucumere et pro lucerna poni solet.

aureas, Zach. 4, 12. Cum aff. שבעא בּוֹצִינָהָא septem lucernae ejus, Zach. 4, 2. יח בוצינהא lucernas ejus, Ex. 39, 37.

Ap. Rs. בוצינא דאוריתא lucerna legis. Sic appellatur summus legis doctor, lucem sua doctrina et interpretatione verbo dei inferens. בוצינא דנהורא lucerna lucis. Epitheton Rabbi Abhu, clarissimi et celeberrimi doctoris: Keth. 17a. Vide illic. בוצינא קדישא lucerna sancta. Sic vocatur saepe R. Schimeon ben Jochai, autor libri Zohar.

In Zohar: *radiatio, coruscatio, splendor*, in princ. col. 1. מגו בוצינא e medio radiationis, i. e. ניצוץ.

II. בּוֹצִינָא [60] *cucumis*. Pl. דכירין אנחנא יח בּוֹצִינַיָא recordamur nos cucumerum, Num. 11, 5 pro hebr. קשאים quod cucurbitas interpretantur. Ap. Ts. בוצין מקטפה ידיע cucumis ex caliculo suo cognoscitur, Ber. 48a. Cucumis ex flore in ventrem excrescere incipiens, cognoscendum exhibet signum bonitatis suae. Simile illi, „ex unguibus cognoscitur leo". Et „urit mature, quod vult urtica manere". In Ar. pro מקטפיה legitur מקיניה. Item בוצינא טבא מקרא cucumis praestat cucurbitae, Succ. in fine. Glossa „modicum, quo frui datur praestat copiae, quae speratur." Satius est praesentia occupare cum fructu tenui, quam sine fructu inhiare futuris amplioribus, quorum interea te possit taedium capere, aut quibus fortasse aliquando non indigeas. Officiolum administrare cum aliquo fructu utilius est, quam otiosum et famelicum exspectare, donec offeratur lautius etc. Item איהו בקרי ואתתיה בבוציני ipse cucurbitis et uxor ejus cucumeribus delectatur. Proverbium in conjuges idem vitiorum jugum trahentes. Saepe maritus scortatur, uxore idem vitium imitante. Unde eodem loco legitur: כל המזנה אשתו מזנה עליו quicunque scortatur, uxor ejus quoque scortatur in ipsum. Sic vir ebriosus uxorem ebriosam efficit. Viro dimidiam mensuram bibente, uxor integram exhaurit. Quod vir agit, eodem uxor occupata est, quod Hebraei dicunt, במה שהוא עוסק היא עסוקה. Legitur in Sota 10a et in Meg. 12a. אייתי לי תרי בוציני adfer mihi duas cucumeres, Ned. 66b.

III. בּוֹצֶן ,בּוֹצִינָא *cardo, vectis:* Pl. ייכול בּוֹצְנַין comedit vectes, qui operiunt cutem ejus, Job. 18, 13. hebr. בדי עורו vectes cutis ejus, i. e. membra, artus. Ap. Tos. דלמא כבוצינא דרחיא אינמי כצינורא דדשא forte est sicut cardo lapidis molaris, aut etiam sicut cardo januae, Pes. 94b. Hic בוצינא vocatur *ferrum illud, circa quod alter lapis circumagitur, quod simile est cardini januae, circa quem janua vertitur.* Sic coelum habet suos cardines et polos, circa quos vertitur. Disputatur illic, an sphaerae coelestes fixae sint et sphaerae circumagantur? etc.

בצע בָּצַע *scindere, conscindere, discindere, concidere, dividere.* Imper. בְּצַע יתהּ בצוען concides eam in scissiones, Lev. 2, 6 i. e. franges in frusta, minutatim divides.

Ap. Ros. in specie dicitur de *prima scissione integri panis in prandio ejusque distributione, quae fit cum speciali benedictione et certis ceremoniis;* בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה paterfamilias primus scindit panem, ut scindat oculo bono, Ber. 46a. הבוצע הוא פושט ידו בתחלה qui scindit panem, extendit manum suam primus, sc. in patinam, Gitt. 59b. Ber. 47a. בוצע הפת במקום שנאפה היטב scindit panem eo loco, quo optime est coctus, vide Schulchan Aruch parte 1 Synagogam nostram Jud. 7.

Deinde est ap. Ros. et Tos. *arbitrari, arbitraria et aequa sententia partes litigantes divellere;* נגמר הדין אין אתה רשאי לבצוע cum judicium absolutum est, non tibi licitum est arbitrari, i. e. cum sententia utrinque judici est comissa, frustra expetitur arbitrium: subest enim dolus, Sanh. 6b.

בְּצוּעַ *frustum, fragmentum:* Pl. בְּצוּעִין frusta, Lev. 2, 6. חופיני מנחת בצועין cocturas minchae frustorum Lev. 6, 14. Ap. Rs. *arbitrium, sententiae dijudicatio arbitraria, amica partium conciliatio, transactio:* כשם שהדין בשלשה כך הביצוע בשלשה quemadmodum judicium exercetur a tribus: sic quoque amica transactio, Sanh. f. 6b; vide ibi plura.

בְּצִיעָה *scissio, discissio:* בציעת הפת בשבת discissio panis in sabbatho. Fit ea in integro pane cum certa benedictione, ut ante dictum.

בְּצָעִים ,בְּצָעִין *frusta, partes sectae:* metaphorice *foveae, fossae, lacunae, stagna, paludes,* Moraſt, sic dictae, quasi *fracturae terrae:* unde בצעי המים fossae, lacunae aquarum, apud Kimchium Jud. 4, 11. מי בצעים aquae lacunarum, in Sanh. 5b. מה ביבשה כך בין בצעי המים עא"כ et quid? in arida terra (contigit) sic: quanto magis in paludibus aquarum? Sanh. 96a. שני ביצעין היו בהר המשחה תחתונה ועליונה duae lacunae vel paludes fuerunt in monte oliveti, superior et inferior, Schev. f. 16a.

בצץ בִּצָּא *coenum, lutum: palus, lutosus, coenosus et palustris locus,* idem quod hebr. בוץ et בצה: ut האפשר ראתגאה גומא בלא בצא an fieri potest, ut se attolat juncus sine luto? Job. 8, 11. Pl. בִּצִּין דְמַיִן paludes aquarum, Jes. 14, 23. בצוהי coenosa ejus, Ez. 47, 11. Ap. Ts. est massa luti rudis et informis: מפני שצריך ביצת הגיר quia opus habet luto calcis, i. e. massa calcis, qua denigretur, Bez. 15a. R. Sal. scribit hic כל דבר הנלוש ונעשה עב קרוי ביצה quicquid subigitur et densum fit, vocatur ביצה vernacule מטתש. In Schab. 80b pro ביצת הגיר est ביצת הסיד, unde liquet, סיד et גיר esse synonima. Alibi בצים של יוצר massae luteae figulorem, Bm. c. 5 in Misna. Sic בִּיצַת היוצרים lutum, vel massa lutea figulorum, Parah c. 5. B. Ar. et alii haec exempla referunt ad ביצה *ovum* et explicant; ביצת הגיר ovum luti, calcis, ביצת היוצרים ovum figulorum, h. e. *massa luti subacta et indurata in formam ovi:* nam cum figuli incipiunt conficere vas testaceum, faciunt primo massam rotundam כצורת ביצה figurae ovalis etc. scribit B. Ar. מי ביצים aquae lutosae, coenosae, palustres, Parah c. 8. Sanh. 5b.

בִּצְבֵּץ *prodire, provenire, ebullire, prorumpere, foras se proripere:* מבצבץ ויוצא prorumpit et egredi-

[60]) Commutatis literis צ et ט, ut saepe, quasi בוטינא i. e. *venterosus*, ab hebr. בטן venter.

tur: מבצבצין ויוצאין כעשבי השדה prodeunt et egrediuntur sicut herbae agri, Sot. 11b. אי מבצבצא si ebullit, sc. sputum, Chol. 46b. עתידין צדיקים שמצבצין ועולין בירושלם שנ׳ ויציצו מעיר כעשב הארץ futurum est, ut justi prodeant (e terra in resurrectione) et ascendant in Hierosolyma, sicut dicitur „et florebunt de civitate, sicut herba terrae", Ps. 72, 16. Keth. 111b. החחיל לבצבץ incipit prodire, seu progerminare, sc. granum seminis.

בְּצִבּוּץ *cannabis*, Av. sarah 75a. Nid. 65b.

בִּיצִית *navicula, sic dicta a stagnis, paludibus et aliis aquis non profundis, in quibus pene per lutum, h. e. fundum vehitur.* Talis est navicula levis, quae juxta majorem circumducitur, ut ea ad terram devehantur homines ac merces exportentur. Olim ea dicta fuit דוגית, quasi piscatoria, quae et parva esse solet. Postea Babylonii eam vocarunt בּוּצִית vel בּוּצִית et pluraliter בּוּצְיָתָא quod scribunt בוציאתא. Affinis ipsi est belgica appellatio navis, ein Boot, unde Bootsgesellen, nautae: המוכר את הספינה מוכר את הביצית vendens navim majorem, vendit simul naviculam sive cymbam, h. e. הדוגית lembum, navem piscatoriam. R. Nathan Babylonius vocavit eam בוצית, unde vulgo dicunt בוציאתא דמישן cymbae misanicae, fluvii Misan, Bb. 73a. Sab. 101a.

בצק בָּצֵק hebr. *massa farinacea, pasta.* Ap. Ts. בצק חרש pasta surda, Pes. 3 in Misna. V. interpretes. Aliter בצק שתחת הצפורן excrementum, quod est sub ungue, in Mikv. c. 9.

בצר בְּצַר[61] *praecidere: detrahere, subtrahere, imminuere*, et sic pro hebr. גרע usurpatur. Futur. וְתִבְצוֹר מִלְּתָא et subtrahes sermonem, Job. 15, 4 לא תבצרון מניה non diminuetis ab eo, Deut. 13, 1 in Jon. et 4, 2, ubi ex pahel תְּבַצְּרוּן. Pahel infinit. ליח רשו לגבר לְבַצָּרָא non est potestas ulli ad subtrahendum Eccl. 3, 14. hebr. לגרוע. Ap. Ts. דבצריה לגלימיה qui praecidit pallium suum. Men. 37b. בוצר בצור qui scindit lapide.

Deinde in pihel בִּצֵּר *munire*, hebr. Huc referunt ex Tis.: שער מבוצר ושלא מבוצר pilus munitus, h. e. pilus, qui est in medio porriginis, sive leprae a porrigine undique cinctus, sicut munitio, quae est in medio civitatis, scribit Bartenora. „Aut non munitus"; qui nempe est in latere leprae, Neg. c. 10. Sic מבוצרת si (plaga fuerit) munita, h. e. si invaluerit, accreverit circuitus plagae, כעיר בצורה sicut civitas munita, Neg. c. 1.

בְּצִיר *parum, minimum:* oppositum ipsi טפי multum: לא בציר משיתא ולא טפי מתריסר non minus quam sex et non plus quam duodecim alit ignis, Sanh. 108b.

בְּצוֹרְתָא et בְּצוֹרֶת, בַּצוֹרְתָא, בְּצוֹרֶת *cohibitio, subtractio, penuria, annonae caritas, siccitas, quando sc. ob cohibitam pluviam oritur siccitas et ex siccitate defectus proventuum terrae:* ובשנת בצורתא et in anno siccitatis, Jer. 17, 8. ובצורתא et siccitas, annonae caritas, Deut. 5, 20 in Jon. בבצורתא in siccitate, Ps. 126, 4. ואקטלנה בבצורתא et occidam eam siccitate, hebr. בצמא, siti, Hos. 2, 3. בבצורתא ובצחותא in siccitate et siti, Jes. 5, 13.

בְּצוֹרְתָא *septum, conclave*, separatum scil. et ab aliis quasi subtractum, Ez. 41, 12. 13.

בקא בְּקָא *probare, explorare, scrutari, considerare, experiri, quod fit probando et explorando.* Haec significatio syra est, in NT. familiaris. Hinc est part. in Tg. צרפא בָּקֵי לכסא aurifaber probat argentum, Prov. 17, 3, pro quo prave est in libris נקי. Ap. Ts. ואי לא ליבקא שכבא דשכיב בשבתא si non; consideranda est mors ejus, qui occubuit in sabbatho, Git. 69b. Gl. explicat יטרח עד שידע היכן מת שמת בשבת laborabit, donec sciat, ubi mortuus sit ille, qui mortuus est sabbatho: זיל בקי מאי דיניה ito et vide, quodnam sit judicium ejus, i. e. quid agat, quomodo valeat, Pes. 3b secundum B. Ar. Pro בקי nunc legitur ברק.

בָּקִי, בָּקִיא *expertus, exercitatus*, ap. Ros. usitatissimum: מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי propterea quod domus judicii illo tempore non fuit probata, h. e. senatus, judices illius temporis non erant exercitati, periti statutorum etc. Sanh. 7 in Misna. Plur. בְּקִיאִים exercitati, בקיאין באומנותם exercitati in arte vel artificio suo. In TgH. בְּקִיִין בהלכה exercitati in juribus, Gen. 49, 12.

בְּקִיאוּת exercitatio, Rab.

בָּקָא[62] *muscae parvae species, culex: Alii, cimex:* ליח בקא בר יומא וליח דידבא בת שתא non est culex unius diei, neque musca unius anni, Chol. 58b. R. Sal. scribit vernacule vocari צינצלא, quod puto esse *chenille*, Plin. lib. 30, 16. „In culicum genere muliones non amplius quam uno die vivere." שיתין מני פרולא תלו ליה לבקא בקורנסיה sexaginta librae ferri suspensae sunt in malleo, i. e. aculeo culicis, q. d. gravissime pungit, ac si aculeum ferro gravatum haberet: unde ab iis sibi cavendum, ibid. Adducitur ut locutio proverbialis. Pl. לכרכושי בָּקֵי ad abigendum culices, Sab. 77b. משום בקי propter muscas vel culices, Suc. 26a. In NT. syr. Matth. 23, 24. Qui percolatis בקא culicem κώνωπα. Fem. בָּקְתָא culex femina, Chol. 58b. Vide in מרא.

בקל בּוּקְלְסָא *baculus:* alias etiam בַּקְלָם et בַּקְלְטָא ut: קם ונסיב בוקלסא בידה surrexit et accepit

---

[61]) Arab. بصر syr. ܒܨܪ secuit, abscidit.

[62]) Arab. بَقّ syr. ܒܩܐ. Illi, qui cimicem significare arabicamque esse vocem dicunt, ad بَقَّ *compressus fuit*, fortasse spectant, (nam ar. ق hebraice non raro et per ק reddi solet), ut cimicem denotet בקא dictam propter angustas fissulas, in quibus compressae degunt cimices. Vide Bocharti Hierz. II. p. 571 et cf. annot. nost. ad כסס. Praeterea notandum vocem צנצלא, qua glossator talmud. בקא explicat, minime ut A. n. putat, ad Gallorum *chenille*, quae est lat. eruca, sed ad Italorum *zanzala*, quod culicem denotat, spectare.

*) בקיא. Citat B. Ar. ex tract. Tanith. c. I. vocemque per *siphunculo* explicat. Fortasse gr. est βῖκος, urceus.

*) בקיא, βήχιον tussilago. TH. Maaseroth.

baculum in manu sua, Br. s. 38. ויהב בוקלסא בידא דרבה et dedit baculum in manum praeceptoris sui, ibid. Explicatur in Br. פטיש *malleus*.

בקע בְּקַע *scindere, discindere, findere.* Hinc est ובקע ליה בכידא et scidit eo in lebete, I S. 2, 14. At rectius forte legitur וּקְבַע et fixit eum in lebetem, quemadmodum legit R. David in Commentariis. Ex ithpehal דְּאִתְבְּקַעוּ כרסיהון quorum ventres discissi sunt, Thr. 1, 16.

בִּקְעָא, בִּקְעֲתָא *vallis: planities, pratum, quod in convallibus esse solet*, hebr. בקעה: ut ואשכחו בקעתא et invenerunt vallem, Gen. 11, 2. בגו בקעתא in medio vallis, Ez. 37, 1. בבקעתא בית שקיא in valle irrigua, Jud. 4, 5. קום פוק לבקעתא surge, exi in vallem, Ez. 3, 23. בקעתא דירחו vallis Jericho, Deut. 34, 3. Pl. ארע טורין ובִקְעָן terram montium et vallium, Deut. 11, 11. Ap. Tos. הנכנס לבקעה בימות הגשמים qui ingreditur in vallem in diebus pluviarum, Tah. c. 6. Pes. 10a. המוכר שדה לחבירו בבקעה גדולה qui vendit agrum socio suo in convalle magna, Bb. 61b. ובקעה אינה כרשות הרבים ולא כרשות היחיד vallis neque est sicut locus publicus, nec sicut privatus, Sab. 14. Gl. הרבה שדות הסמוכין יחד קרי בקעה multi agri conjuncti simul vocantur בקעה. Item *frustum ligni*, Num. 19, 6 in Jon.

בְּקִיעַ *scissio, fissio, fissura, ruptura:* Item *fossa, cisterna*, Mk. 8b.

בְּקוּעַ *idem:* קורדום של בקוע securis fissionis, i. e. qua finduntur ligna, Kel. c. 29. בית בקוע locus fissionis, i. e. acies, Kel. c. 13.

בְּקִיעָה *idem:* בקיעת הים fissio maris.

בְּקִיעוֹת, בְּקָעִיּוֹת *fissa ligna*, Chol. 37b.

בקק בְּקַק hebr. *exhausit, evacuavit*, Jer. 19, 7. Ap. Tos. etiam significat *conjungere*, idem quod heb. דְּבַק ut B. Ar. explicat, ע"ז f. 14b.

בְּקִיקִין *frusta, segmenta*, מתעברין בקיקין redigebantur in frusta, segmenta, Num. 33, 4 in Jon. forte pro בקיעין.

בוקא vide in בוק.

אַבְקְתָא *vacuum, inane, foramen excavatum:* אבקתא אית ליה foramen est ipsi, Mac. 23a. In Men. 33a explicatur in gl. אותו חור שבאיסקופה שציר הדלת סובב בו foramen illud, quod est in poste, in quo cardo circumvertitur: *laqueoli*, לולאת, Ned. 56.

בקר בַּקַּר *quaerere, inquirere, requirere, visitare*, chald. ut hebr. Praet. ולא בַּקַּרוּ et non inquisiverunt, Jer. 14, 18. Partic. כמא דִמְבַקַּר רעיא עדריה sicut requirit pastor gregem suum, Ez. 34, 12. Infin. יהי לי לְבַקָּרָא erit mihi ad inquirendum, II R. 16, 15 et alia forma אליף יתן לִמְבַקָּרָא מרעין docuit nos visitare aegrotos, Deut. 34, 6 in Jon. Fut. כן אֲבַקַּר ית עמי sic visitabo populum meum, Ez. 34, 12. Cum aff. וַאֲבַקְּרִנּוּן et visitabo eos, Ez. 34, 11. לא יבקר בין טב לביש non inquiret inter bonum et malum, Lev. 27, 33. לא יבקר non inquiret, Lev. 13, 36. ונבקר et perscrutemur, Thr. 3, 40 hebr. ונחקרה. Ithpahel fut. יִתְבַּקַּר perquiratur, Esr. 5, 17.

Talmudici dicunt כל המבקר את החולה ניצול מדינה של גיהנם quicunque visitat aegrotum, liberatur a judicio gehennae.

בִּקּוּר *visitatio, inquisitio:* בקור החולים visitatio aegrotorum. De hac vide Schulchan Aruch parte 2, 103. In T. quoque usurpatur de *probatione cultri mactatorii*, Chol. 9a.

בַּקְרָא *grex, armentum* et latius usurpatur quam hebr. בקר, quod boum tantum est. Plur. masc. constr. בַּקְרֵי תורך ועדרי ענך armentis boum tuorum et gregi ovium tuarum, Deut. 7, 13. Fem. ויהי לבית ארבעה בַּקְרָן דתורין ולבית משרי עדרין דען eritque in locum cubationis gregum armentorum et in locum mansionis gregum ovium, Jes. 7, 25 et 65, 10. Sic armenta boum, apud Virgil. 2. Georg. Armenti greges, Varro dixit lib. 2 c. 5 de re rustica et Cic. Phil. 3. greges mugientium etc. Ap. Tos. בקרא דתורי grex boum, i. e. par boum, in Bm. 44a, ubi fabula de duobus Rabbinis, qui ventres ita crassos habuerunt, ut cum sibi oppositi essent, par boum potuerit transire per medium ipsorum, ne eos tangerent. Meminit illius Neander in suis Grammaticis.

בקורת *idem:* בקורת של אנטונינוס armenta, greges Antonini, Ber. rab. s. 20.

בַּקְרוּתָא *bubile, stabulum:* ולבקרותא רהט et in bubile cucurrit Abraham, Gen. 18, 7 in Tg. Jon. hebr. אל הבקר ad armentum, i. e. locum boum. Ap. Tos. כל הבהמות מכניסין אותן לבקרות omnes bestias introducunt in stabulum, in Mk. 12a.

בָּקָר vel בַּקָּר, בַּקָּרָא *armentarius, bubulcus, custos boum:* ההוא בקרא דיתמי bubulcus ille pupillorum, Ketub. 84b. gl. שומר בהמותיהם. Alibi: Vendidit vaccam ומסרה לבקרא et tradidit eam armentario, Bm. 42a. זמרא דבקרי musica bubulcorum, Sot. 48a. In Ar. exponitur pro eo, *qui onera armentis trahit vel vehit.*

בִּקּוּרְתָּא *flagellatio*, quae fiebat loro taurino, Lev. 19, 20. Vide Talm. Kerith. 11a.

II. חַבְקִיר idem quod הפקיר *commune, liberum reddere*, התקינו שיהו מבקירין את כל השדה ordinarunt, ut liberum, communem facerent omnem agrum, TH. in Schekalim c. 1. Sic citat B. Ar. ex Ex. 23, 11. תשמטון יתה ותבקרון יתה dimittetis et liberum facietis eum, scil. agrum, ex TgH. Sed illud hodie non exstat in libris nostris.

בַּקְרוּת *levitas, temeritas, arrogantia:* בשקרידהון

*) בקרקסין, nomen loci. Citat Castel. ex Midr. Thren. I.

*) בר ארא plantae nomen, cujus memoria fit in tract. Sab. 50b. Sunt qui בררא dici existiment, quod a nonnullis ad rad. ברד (glandis) relatum pro flore habetur, quem *mesembryanthemum cristallinum*, germ. beeiste Mittagsblume vocant. Alii ברודיא s. בראדיא legunt. Item בר ארא pro *avis immundae nomine* legitur in tract. Chol. 62b. Commutatis literis ד et ז orta esse vox eademque esse mihi videtur, quae אזא, quae in Lev. 11, 13. Deut. 12, 14 pro hebr. עזניה ponitur. בר המרזי *calefaciens olla*, Joma 87b. Praeterea multa sunt vocabula cum voce בר composita, d. q. suis locis, neque commemorandum, nisi quod ea vox pro *pretio rei* saepe poni soleat, ut בר זוזא res, cujus pretium assis est.

ובבקרותהון mendaciis suis et levitate sua, Jer. 23, 32 hebr. בפחזותם. Est quasi diceres פקרות: nam ב et פ hic quandoque permutari, notat R. David, I S. 17, 28.

בַּקְרָנוּת *idem;* ידענא ית בקרנותך novi ego arrogantiam tuam, I S. 17, 28. Hebr. זדונך, cum ב loco פ pro פקרנות.

בַּקְרִין *leves, temerarii,* quasi פקרין, ut גברין סריקין ובקרין viros inanes et temerarios, Jud. 9, 4. heb. פוחזים. Sic legit R. David I S. 17, 28. Veneta ובסירין et contempti.

הֶבְקֵר *liberum, commune, omnibus expositum,* idem quod הפקר: unde הבקר עניים liberum pauperibus est. Meminit Kimchi I S. 17 et Joël 1, 17.

בקש בְּקַשׁ *quaesivit, petivit, postulavit* etc. Hebr. בְּבַקָּשָׁה cum petitione. Sumitur sic ap. Ros. adverbialiter (ut בְּבָעוּ chald. supra in בעא) pro *quaeso, obsecro, quaesumus.* Sequi solet מ vel מן: ut בבקשה ממך יחיו cum petitione a te, i. e. quaeso vel quaesumus te, vivant qui etc. Raschi Jes. 26, 19. בבקשה מכם quaeso vos etc.

בקת בַּקְתָּא *domuncula, aedicula: casa, tuguriolum.* Contractum est, pro בי עקתא, domus angustiae sive angusta בֵּי pro בֵּית, Sab. 77b. בני ביקתא filii domus angustae, simul in domuncula habitantes, Men. 24b. בביתי ולא בבקתי in domo mea, sed non in domo (aliena) angusta, Kethub. 103a et 54a, ubi scribitur cum inserto jod בביקתי. In gl. explicatur, צריף צר וקטן. Aliter: בת בוקתא *vicina, propinqua,* Jev. 84a. Aruch explicat, הסמוכה לה et dicit vocem hanc habere significationem שכינות *viciniae,* et בית *domus.*

Deinde בקתא talmudice contracte dicitur pro בִּקְעֲתָא *vallis:* מצלי בבקתא orabat in valle, Ber. 34b.

בר בַּר *filius:* וילדת בר et peperit filium, Gen. 4, 25. אתיליד בר natus est filius, v. 26. תתיב בר נש reducis filium hominis, Ps. 90, 3. בר דכיר ילידת filium masculum peperisti, I S. 4, 20. בר ובר בר filium et filium filii, i. e. nepotem, Mal. 1, 4. אם בר חייב לאלקאה si sit reus vapulationis, Deut. 25, 9. בר סטי ומרוד filius declinans et rebellis, Deut. 21, 18. בר חכימא filius sapiens, Prov. 10, 1. Emph. בְּרָא תהי מחבקא eris amplexans filium, II R. 4, 16. ברא זעירא filius parvus, II S. 9, 12. מטול דברא הוית לאבא quia filius fui patri meo, Prov. 4, 3. ברא סוכלתנא filius intelligens, Prov. 10, 5. ברא הוא מבהתנא filius ille est pudefaciens, ibid. ברא סכלא filius stultus, Prov. 17, 25. Cum praef. הַכְבַר חביב קדמי ישראל an sicut filius dilectus est coram me Israël, Jes. 31, 20. ובר לית ליה et filius non est ipsi, Deut. 25, 5. ישתלט בברא מבהתנא dominabitur in filium pudefacientem, Prov. 17, 2. והוה לה לברא et fuit ipsi in filium, Ex. 2, 10. Constr. בַּר חמש מאה שנין filius quingentorum annorum, Gen. 5, 32. בר בריה filium filii sui, Gen. 11, 31. הלבר מאה שנין an filio centum annorum nascetur filius, Gen. 17, 17. Cum aff. וּכְעַן בְּרִי et nunc fili mi, Gen. 27, 8. ברי את filius meus es tu, Ps. 2, 7. וברי חיא et filius meus vivus est, I R. 3, 23. הב ית ברתך לברי da filiam tuam filio meo, II R. 14, 9. ברנא דין סטי filius iste noster declinans, Deut. 21, 20. דבר כען ית ברך sume nunc filium tuum, Gen. 22, 2. עבדך וברך אנא servus tuus et filius tuus ego, II R. 16, 7. ותחוי לברך et indicabis filio tuo, Ex. 13, 8. מיברוחי דבריך de mandragoris filii tui, Gen. 30, 14. אם יפול מסער ריש בריך לארעא si cadat de pilis capitis filii tui in terram, II S. 14, 11. וליך ולבריך et tibi et filio tuo, I R. 17, 13. בריה זעירא filius suus parvus, Gen. 9, 24. וקרא לבריה et vocavit filium suum, Gen. 47, 29. אמתא הדא וית ברה ancillam hanc et filium ejus, Gen. 21, 10. In plurali numero non reperitur: nam pluraliter dicunt בנין filii. Ceterum vocabulum hoc ad varias loquendi formas accommodatur, ut hebr. בן, ut בר שורא filius muri i. e. antemurale, murus depressus, altiori subjectus et ex eo quasi natus, Pes. 86a. צרדא בר זוזא cannabis filius assis, i. e. peplum ex cannabe comparatum uno asse, in Mk. 27b. גדיא בר זוזא hoedus filius assis, i. e. hoedus assem valens, Bb. 44b. בר אבין et בר קיפוף vide in rad. ספר, in סופרן: בר אושפרתי filius Uschpartae, i. e. Raf Papa, a matre sua sic denominatus, Tan. 24b. In nostra Gem. est אושפזתי. Femin. בְּרַתָּא ,בְּרַת filia; ובתר כן ילידת ברתא et postea peperit filiam, Gen. 30, 21. ואם ברתא היא si autem filia sit, Ex. 1, 16. וכל ברתא תקימון omnem filiam sinetis vivere, ibid. v. ult. Constr. בְּרַת אֲחָבוּי filia patrui sui, Esth. 2, 7. Sumitur ibidem hac forma absolute: והוה קרי לה ברת et vocabat eam filiam: ברת קלא filia vocis. Vide supra in בן, in בת: לברא או לברתא aut filiae, Lev. 12, 6. והות ליה כברתא et fuit ipsi sicut filia, II S. 12, 3. ולבר ולברת et propter filium et propter filiam, Ez. 44, 25. ית ברתי יהבית לגברא הדין filiam meam dedi viro isti, Deut. 22, 16. ונדבר ית ברתנא et accipiemus filiam nostram, Gen. 34, 17. ברחל ברתך זעירתא pro Rachele filia tua minore, Gen. 29, 18. אתרעיאת או בת ברתה aut filiae filiae suae, Lev. 28, 10. נפשיה בברתכון delectatur anima ejus filia vestra, Gen. 34, 8. רחל ברתיה אתיא Rachel filia ejus venit, Gen. 29, 6. וברתיה לא תסב לברך et filiam ejus non accipies filio tuo, Deut. 7, 3. עריח אתא וברתה nuditatem mulieris et filiae ejus, Lev. 18, 17.

בַּר Talm. *venia, licentia:* דעיילי בבר qui ingrediuntur cum licentia, בלא בר absque venia, Suc. 45b. Communiter רשות id dicunt.

בְּרָא ,בַּר primo significat *extra, foris, foras.* hebr. חוץ et ita fere semper habet praefixam aliquam praepositionem: ut ואתר מתקן יהי לך מברא et locus praeparatus erit tibi foris, ויהי במיתבך לברא et erit, cum sedebis foris, Deut. 23, 13. באורח די לברא in via exteriori, Ez. 47, 12. ותלתין בנן שלח לברא et tres filias misit foras, אעל לבנוהי מן ברא introduxit filios suos de foris, Jud. 12, 9. שאילי לך מנין מן ברא pete tibi vasa de foris, II R. 4, 3. מלברא extrinsecus, Ez. 41, 25. למה את קאים בברא quare stas foris, hebr. בחוץ, Gen. 24, 31. ויתהלך בברא et iverit foris, Ex. 21, 19. וכתלא דלברא et paries, qui est extrinsecus, Ez. 42, 7. ואשרוהי מברא לקרתא et habitare fecerunt eum extra civitatem, Gen. 19, 16. למברא לקרתא idem, Lev. 14, 40. מברא לפרוכתא extra velum, Ex. 26, 35. מגיו ומברא ab intra et ab extra, i. e. intrinsecus et extrinsecus, I R. 6, 29. Hinc נפקת ברא egrediens foras, Gen. 34, 31. Jer. 5, 7 i. e. scortum, quod vagari et discursitare so-

let et cujus pedes domi non manent, ut Salomon loquitur, Prov. 17, 11. Vide de eo amplius in נפק. Ti. תלמיד חכם שאין תוכו כברו אינו תלמיד חכם sapiens, cujus intimum non est sicut exterius, non est sapiens. Non meretur nomen sapientis, cujus dicta et facta sibi non conveniunt, Jom. f. 72b. Deinde significat, *praeter, praeterquam, excepto:* Sic post se semper habet praepositionem מן, et usurpatur pro hebr. בלתי, זולת, חוץ, לבד מן, et aliis exclusionis particulis, ac per pleonasmum varie construitur: בר מני praeter me, hebr. חוץ ממני Eccl. 2, 25. Alibi est pro זולתי Hos. 13, 4. ליח בר מנך non est praeter te, Jes. 64, 3. hebr. זולתך. Sic II S. 2, 2. בר מניה praeter ipsum, hebr. מלבדו Deut. 4, 35. בר מעלת צפרא praeter holocaustum matutinum, Num. 28, 23. בר מטפלא praeter parvulos, Ex. 12, 37. בר מנשי בני יעקוב praeter uxores filiorum Jacobi, Gen. 46, 26. ובר מכל נדריכון et praeter omnia vota vestra, Lev. 23, 38. Tertio est *ager*, sive *silva*, i. e. *locus incultus et silvestris, feris pascendis destinatus, dictus quasi exterior, extra usum hominum et agrorum cultorum situs, unde et per agrestis, silvestris, explicatur;* ut חית ברא, vel חוית ברא bestia, fera agri, quae in locis exterioribus et silvestribus vivit, Dan. 2, 38. איתא וניפוק בדתאא די ברא herba agri, Dan. 4, 12. תרוינן לברא veni, exeamus nos duo in agrum, Gen. 4, 8 in Tg. Jon. hebr. ויהי בהיותם בשדה in TgH. est לאפי ברא in superficiem agri: שור הבר bos silvestris, Peah c. 8. תרנגול ברא gallus silvestris, cujus pedes in terra, caput ad coelum usque pertingit, hebr. זיז שדי fera agrorum Ps. 50, 11. Huc et illud pertinet, quod in Venetis legitur et ap. Tos. celebre, ותור בר דרעי בכל יומא טורין אלפא et bos sylvestris, qui depascit singulis diebus montes mille, Ps. 50, 10 ubi בר e Regiis abest, et merito. Nam insigni fabulae occasionem Rabbinis dedit, aut hic paraphrastes antiquam Rabbinorum fabulam describit. Confinxerunt enim hinc, bovem admirandae magnitudinis esse, qui singulis noctibus depascat mille montes et quod interdiu depascit, id noctu recrescat (ut R. Salom. notat Ps. 50) ne unquam pabulo destituatur. Hic mactabitur ad convivium, quod Messiae, quem exspectant, instituetur, una cum Levijathan pisce, de quo apud Jobum c. 3 et 40. Bibetur illic vinum, quod in paradiso crevit etc. Putant hunc bovem esse eum, qui Jobi 40, 10 dicitur בהמות. Misbeach hassahaf c. 4 in princ. Bb. 74b. Ri. forma hebr. appellant hunc bovem שור הבר et multa de eo nugantur, quae tamen tantam fidem apud plerosque meruere, ut in juramentis dicant: ne comedam de schor habbar, nisi id fiat, nisi id faciam etc. i. e. ne fruar gaudio Messiae, ne fruar laetitia vitae beatae venturae. Qui de his plura volet, adeat synagogam nostram judaicam et commentarium chaldaicum ad Ps. 50.

בָּרָיָא *extraneus, exterior:* אשא בריא ignis extraneus, Lev. 6, 1 in Tg. Jon. et hier. Onk. אשא נוכריתא ignis alienus. Sic c. 10, 1 in TgH. Fem. בארחא די לברא לתרעא בָּרָאָה in viam exteriorem portae exterioris, Ez. 47, 2. תרע מקדשא בראה porta sanctuarii exterioris, Ez. 44, 1. מעלנא דמלכא בראה introitus regis exterior, II R. 17, 18. Haec forma esset a masculino בָּרָאִי. Et aliter, לדרתא בָּרִיתָא ad atrium exterius, Ez. 42, 3. לדרתא די בית מלכא בריתא in atrium domus regis exterius, Esth. 6, 4. Et in Gem. חיוי ברייתי קוצי אכלן ferae silvestres spinis vescuntur, Chol. 43b. B. Ar. pro חיוי legit עיזי. Sic in Chol. 17a.

בריתא *platea*, ut hebr. חוצה ap. Tos. לא אמר להו תיתבו בשוקא ובבריתא ותיכתבו non dixit ipsis, sedete in vicum et plateam et scribite, Bb. 40b.

בָּרַיְתָא. Ap. Tos. sic vocatur *doctrina, traditio talmudica constans et indisputabilis, a doctoribus Tannaim, qui primi fuerunt interpretes τῶν Mischnajoth, tradita.* Omnis ergo doctrina in Gem., quae incipit a מתניתין, תנן, תניא, תנא, ea est Barajetha, quasi extranea, extra Jerusalem scripta. Pl. בָּרַיְיתוֹת.

בָּרְיָתָא *fines, termini*, Prov. 30, 4.

בָּרוּתָא *extraneum, alienum.* Legitur haec vox in Gem., quando aliquid a sapientibus decisum, quod postea vel abrogatum, aut quod esset consuetudini et juri publico contrarium. Tunc ad sententiam ipsorum notatum est, ברותא היא, i. e. דעת חיצונית היא sententia extranea ea est, peregrina et aliena, non autem, טעות הוא error est. Ea enim modestia Hebraeorum semper fuit, ut alter alterius sententiam non condemnaret, cum singuli suas opiniones vel ex verbo dei scripto, aut oretenus tradito, probarent. Vide Bm. 9a et 71b. Bb. f. 101b. Menach. 68a.

בריותא vide in בור.

בָּרְיוֹנִים[63] vel בריונים quod scribunt ביריונים *homines nihili, nebulones, leves et inanes, bello apti, quasi feri et silvestres dicti*, in Git. 56a. Hinc etiam, נשים ברנוית mulieres extraneae. In Sanh. 37a scribitur, הנהו ביריוני isti nebulones, gl. פריצים לשון בורים. Sic משל לבריון שהיה שכור simile est nebuloni cuidam ebrio, Vr. s. 30. ריש בריוני caput nebulonum, i. e. פריצים. In Jalk. 34a explicatur ממונות רקים.

ברא בְּרָא בְּרִי I. *creare*, ut hebraice. Praet. בקדמין בְּרָא יי׳ in principio creavit dominus, Gen. 1, 1. קדם מן דברא אלין coram eo, qui creavit ista, Jes. 40, 26. אלהא חד ברא יתנא deus unus creavit nos, Mal. 2, 10. ויבשתא אידוי בריאו et aridam manus ejus crearunt, Ps. 95, 5. בריח עלמא creasti mundum, Hab. 1, 12. Cum aff. בְּרָאַנִי creavit me, Prov. 8, 22. יי׳ דבראך dominus, qui creavit te, Jes. 43, 1. Part. הא יי׳ בָּרֵי חדתא בארעא ecce dominus creat novum in terra, Jer. 31, 22. Cum aff. ותהי דכיר ית בָּרְיָךְ esto memor creatoris tui, Ecc. 12, 1. פתגמי בריה verba creatoris sui, Jes. 45, 9. Futur. ואם בריאה יִבְרֵי יי׳ et si creaturam creaverit dominus, Num. 16, 30. Ithpehal praet. אִתְבְּרָא, אִתְבְּרֵי et talmudice אִיבְּרֵי, creatus est, Num. 16, 30 in Jonath. et femin. אִתְבְּרִיאַת מיתותא להון creata est mors

[63]) Βαλλίων, nom. propr. hominis improbi, unde cognomen inditum nebuloni apud Axionicum Athenaei 4. p. 166c. Est etiam nomen leonis apud Plautum in Pseudolo et ap. Ciceronem Rosc. 7, unde ut videtur illos, qui bellandi cupiditate contra Romanos flagrabant (Gitt. 78) joculari vocabulo בריונים vocabant.

illis, ibid. ביומא די אתברי עלמא in die, quo creatus est mundus, אתבריאו כולהון בריתא creatae sunt omnes creaturae, Ps. 139, 16. לאדם דאתברא מן טינא homini, qui creatus est e luto, Job. 30, 19. על עסק מזליא דאתבריאו בהון בני אנשא propter planetas vel sidera, in quibus creati sunt homines, Ecc. 7, 17. כען אתבריאה nunc creata sunt, Jesa. 48, 7, quod est femininum: ביומא דאתבריתא in die, quo creatus es, Ez. 28, 15. אדכר די אנא אתבריתי מן עפרא recordare, quod ego creatus sim ex pulvere, Ps. 89, 48. באתרא דאתבריתון in loco, in quo creati estis, Ez. 21, 30. Part. וּמִתְבָּרְיָן et creantur, Ps. 104, 31. Fut. יִתְבָּרְיָן recreabuntur, regenerantur, Job. 26, 5. Infin. דעתיד לְאִתְבְּרָאָה qui in futurum creabitur, Ps. 102, 19.

II. Significat aliquando *incidere*, *succidere*, quomodo בֵּרֵא in pihel apud Hebraeos significat: Hinc est ברי אעא exscindit lignum, Jes. 40, 20. ויברוניה אומתא et excident eam nationes, Prov. 24, 24. Apud Talm. שמא הבריא si forte incidat, Chol. 43b. Infin. לְאַבְרוּיֵי ad incidendum, i. e. terram leviter fodiendum circa radices arboris, ut pluviam et calorem transmittat: sic melius crescunt, Suc. 44b.

בָּרֵי *creator*, vide supra in verbo, in partic. Talm. ברייכון יסעודינכון creator vester confirmet vos, in TH. Tan. 69a. Formula salutandi.

בְּרִיאָה *creatura, res creata,* Num. 16, 30.

בְּרִיָּה. Rab. *creatura*, *creatio:* מבריתו של עולם a creatione mundi: כל שהוא מבריית המים טהור quicquid est ex creaturis aquarum, mundum est, Mikv. c. 7. בראם בריאה חדשה creat eos creaturam novam, Ps. 102 in Midr. in fine.

בִּרְיָא, בִּרְיְתָא *creatura:* לבריתא חדא Ez. 1, 6. ובריא לקבל אפהא אולא et creatura quaeque coram facie sua ambulabat, ibid. v. 12. והא בִּרְיַת גובי et ecce creatura locustarum, Amos 7, 1. Item *creatio:* ושרויי בריח עלמא et principium creationis mundi, Ps. 50, 2. Plur. ארבע בִּרְיָן quatuor creaturae, Ez. 1, 5. ודמות בריתא et similitudo creaturarum, v. 13.

בָּרִיא *sanus, pinguis, fortis, robustus:* למהוי בריא במזליה ut sit sanus in sidere suo, Eccl. 10, 6. Hinc dicunt, הבריא אינו מאמין בצער החלה sanus non credit dolori aegrotantis. Ap. Tos. כלי חרס הבריא vas fictile incolume, i. e. integrum, Kel. c. 3. מהוהה שטליה על בריה vestimentum vetus, assutum vestimento novo, integro, Kel. c. 24. טענה בריאה ratio firma, valida, apud Rab. Plur. defectum דאכלה בשרא ושתיא חמרא הוו לה בני בְּרִיֵי quae comedit carnem et bibit vinum, ei erunt libri sani, Keth. 60b. Hinc est verbum

הִבְרִיא *pinguem reddere*, cujus oppositum הכחיש *macrum reddere.* In T. אבריה pinguem reddite eum, Nid. 47b. Et alia sign. ישב לו קוץ בושט אין חוששין שמא הבריא si sedeat ipsi sc. bestiae spina (i. e. si reperiatur spina) in ventriculo, non curant; forte iterum convaluit, concrevit, carni obductum est, i. e. forte foramen illud, per quod introivit, iterum coaluit et carne, quod pinguedine obductum est, Chol. 43 c. 2. B. Ar. explicat ex significatione בר, per יצא לחוץ exivit foras.

בְּרִיאוּת, בְּרִיאוּתָא *sanitas;* ut אין היוצא מקו הבריאות nemo egreditur limitem sanitatis, i. e. omnes recte valent. Quandoque est *pinguedo*, cujus oppositum כחישותא macies: ut זמנין דאתו מחמת בריאותא quandoque veniunt propter pinguedinem, זמנין דאתו מחמת כחישותא quandoque veniunt propter maciem, Nid. 47b. Item *creatio*, ut בריאות המים creatio aquae.

ברב ברבלחא· vide supra in בלל.

בַּרְבַּר פַּרְבְּרִיָּאה vide infra in ברר.

ברג בָּאֲרַג *splendidum, optimum ac laudatissimum:* מי בארג aquae optimae, dulces et salubres, T. ע"ז f. 30a. Gl. מי בארג, i. e. משקה משובח et בארג persice idem est quod משובח laudatum, optimum. Eadem gl. adducit hic alium locum ex Gem. סוסיא בארג equus splendidus, generosus, optimus, qualis regem decet. Hodie pro eo legitur סוסיא ברקא, quod est a ברק fulgor, splendor, Snh. c. 11 f. 98a.[64] Ergo ברקא babylonice et ברג persice, idem sunt, commutatis ג et ק.

בּוּרְגַּר adducitur hic a Munstero et Guidone, sed in Ar. legitur per ר in fine. Vide mox.

בּוּרְגָּן[65] *tugurium, umbraculum, scena, tabernaculum, in quibus cubare solent, qui custodiunt fructus arborum, hortorum et agrorum vel qui aucupantur aut observant transeuntes.* Sic passim in Gem. a R. Sal. per סוכה aut שובך exponitur: סוכות הבורגנין tabernacula custodum fructuum aestivorum in agris. T. Ohol. c. ult. אין בורגנין בבבל non sunt tuguria in Babel, Erub. f. 21a. Gl. ומה הן בורגנין et quid sunt בורגנין? סוכות שעושין שומרי העיר ואינו דבר קבוע tuguria vel tabernacula, quae faciunt custodes urbis: et non sunt res fixa, quae sc. semper et constanter permanent. In Ar. etiam scribitur בורגנין posse exponi pro domibus extra urbem exstructis, in quibus venduntur victualia viatoribus. Inde explicatur *hospitium, diversorium, popina.* In Vr. s. 7. משל למלך שהיה מהלך במדבר הגיע לבורגנין הראשון ואכל שם ושתה שם simile hoc est regi iter facienti per desertum. Cum pervenisset ad diversorium primum, comedit et bibit illic etc. In Sab. 150b. שאם יש בורגנין הולך quod si sint illic hospites, vel hospitia, abit illuc. Vide et in sequenti voce.

בּוּרְגְּנִי *custos, qui in ejusmodi turgurio habitare*

---

[64]) Verba sunt in tract. Sanh. 100b. אמר לו שבור מלכא לשמואל אמריתו משיח על חמרא אתי אשדר ליה אנא סוסיא בארג דאית לי i. e.: Dixit Saporis rex Rabbino Samueli: dicitis Messiam insidentem asino venturum. Mittam ego ei asinum praestantem (pers. بارج *praestans*, فرخ *nobilis*, *generosus*, quae aff. esse videntur arab. برج *splenduit*, *nituit*), qui mihi est. Et ille (sc. Rab. Samuelis) אית לך כאר הזר גונא: Estne tibi asinus (כאר pers. خر) mille (הזר pers. هزار) virtutum (גונא pers. چون *virtus*, *qualitas*)? Haec lectio est recta, quam B. Ar. sub radici כאר conservavit explicavitque vir praestantissimus Relandus. At vero in nostris Talmudibus pro eo אית לך בר חיור גונא legitur explicaturque „equus centuplici colore varius". Prave.

[65]) Pers. بارخانه *tentorium*, quod affine videtur arab. برج, gr. πύργος, lat. burgus et germ. Burg.

solet; ut סוכת בורגנין tugurium custodum urbis, Suc. 8b. מבלי בורגנין ומבלי בולייטין sine custodibus vel rusticis in tuguriis habitantibus et sine viris consiliariis, ME. c. 1 v. 4. Item *hospes recipiens viatores hospitio:* כיון שהחשיך בא הבורגני אמר לו הכנס עצמך לבורגן מפני חיה רעה ומפני הלסטין cum advesperasceret, accessit hospes dicens ipsi: recipe te in hospitium propter bestias malas et latrones. Respondebat ipsi: non solet comitatus se recipere in hospitium. Cum sic perrexisset coetus iste, obruit eum nox et tenebrae nocturna et caligo. Revertebatur coetus et accessit אצל הבורגני ad hospitem, petens aperiri sibi: אמר הבורגני dicebat hospes: non solet hospitium aperiri noctu nec recipi aliquis noctu et hora tam sera; cum volui, noluisti: nunc, cum vis tu, ego nolo; MT. Ps. 10.

בּוּרְגָּר[66] *agricola:* בורגר לשם בורגרות agricola propter agriculturam, Br. par. 36. Jalk. ad Gen. 9, 20.

בּוּרְגְּרוּת *agricultura*, ibid.

ברד בְּרַד, בַּרְדָּא *grando*, ut hebr. ברדא תקיף לחדא grandinem vehementem valde; Ex. 9, 18. קלין וברדא tonitrua et grando, v. 23. ואבנין דברד et lapides grandinis, Jes. 30, 30. יהב מטרהון ברדא dedit pluviam ipsorum grandinem, Ps. 105, 32. גאפותיקי דברדא תחמי et thesauros grandinis videbis, Job. 38, 22. וקלף בברדא גפינהון et decorticavit grandine vites eorum, Ps. 78, 47. ומסר לברדא בעירהון et tradidit grandini jumenta eorum, v. 48.

בּוּרְדֵּל *lupanar*, gal. *bordel*, ital. bordelo. Sic Ar. Munst. Guido. Scriptura prava, interpretatio inepta. Vide mox infra in ברל.

בַּרְדְּלָס[67] *basiliscus*, vel *serpens coloratus instar pardi.* Ar. ad ברדלס: septem primis annis, quibus est masculus, vocatur צבוע et quando convertitur in feminam, vocatur נפרזא: Talmud. הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש lupus, leo, ursus, pardus, basiliscus et serpens, Bm. 15b in Misna, ubi fol. seq. in Gemara, מאי ברדלס נפרזא מאי נפרזא אפא quid est bardeles? niphresa: quid est niphresa? ephe. Ephe, idem quod אפע vel אפעה, exclusa gutturali. Ephe est masculus; niphresa est femina ejusdem sexus. Eadem verba leguntur in Bech. f. 8a. Sed pro ברדלס legitur ברדלם cum mem finali: gl. habet: ברדלש אפא.

ברדניקוס[68] *vir oblongus: procerus.* Sic adducitur in Ar. et ab aliis. Sed in Gem. legitur הדרניקוס. Vide in דרן. Alii legunt ברדקנוס et deducunt a ברדק, quod *prominere* significat, ut autor Perusch super Targum Jonathanis et hierosolymitanum, Ex. 36, 33.

בּוּרְדָּם *dysenteria, dysentericus:* Ita communiter efferunt Ri. per samech, sed in textu Gemarae scribitur per mem in fine בורדם,[69] quod sit quasi בור נובע דם fons eructans sanguinem, ut scribit R. Sal.: אמר ר׳ יוחנן בורדם אין מבקרין ואין מזכירין שמו מאי טעמא אמר ר׳ אלעזר מפני שהוא כמעיין הנובע ואמר ר׳ אלעזר למה נקרא שמו בורדם שהוא כמעין הנובע dixit R. Jochanan: dysenterium non visitant (sc. consolandi causa, cum singulis momentis naturae consulere necesse habeat, quod praesentibus aliis facere pudet), neque etiam recordantur nominis ejus (dicendo sc. N. laborat dysenteria; est enim morbus impurus): quaenam vero ejus est ratio? Dixit Rab. Elieser, propterea quod est fons indesinenter scaturiens; praeterea dixit R. Elieser, quare vocatur nomen ejus בורדם? Ideo, quia est veluti fons scaturiens, Ned. 41b. R. Nissim scribit esse morbum, qui instar fontis emittit sanguinem מלמטה infra, i. e. haemorrhagia, quae et haemorrhois. In Bes Jacob f. 24d scribitur in glossa: est dictio una, sed composita ex duabus, בור et דם.

בַּרְדִּיסִין[69a] *vestimenti genus est ex lana, quod ut alia induere non licet, nisi prius accurata fiat inquisitio, an filis lineis consutum sit:* sic enim prohibitum est, at cum cannabinis licitum, Kil. c. ultimo. Ar. vult esse *stragulas lectorum crassas.*

בַּרְדַּק *prominere*, לברדוק ad prominendum: quidam, in longitudinem, Ex. 36, 33 in TgH.

בַּרְדְּקָנוּס vide supra in ברדניקוס.

ברדייקט *monetae species*, Menach. 29a.

בּוּרְדְּקָאֵי, בּוּרְדְּקִי *pistores*, i. e. נחתומין, ut in Targum vocantur, Pesach. 40b.

ברה בְּרָה hebr. *comedere, prandere, reficere se pastu.* Sic chaldaice. Infin. הות לי דמעתי לְמִבְרֵי fuit mihi lacrima mea in comedere, i. e. in cibum, Ps. 42, 4. Infinitum loco nominis. Aphel part. מַבְרֵי סעודתי comedit cibum meum, Ps. 41, 10. Infin. לְאוֹבְרָא ית דוד לחמא ut reficerent Davidem cibo, II S. 3, 35 in Venetis pro לְאַבְרָאָה: Regia legunt לְאוֹכָלָה. Ab hoc verbo etiam quidam deducunt illud וְיִבְרוּנֵיה et devorabunt eum, Prov. 24, 24, pro quo in heb. est יזעמוהו detestabuntur, abominabuntur eum. Quidam a בר extra, foras, deducunt, quasi, foras ejicient eum. Ap. Tos.: אין מברין non cibant, sc. lugentes, Mk. c. 3 in Misna. Hinc etiam juxta B. Ar. est infinitivus talmudicus, לאברויי אילני ad cibandum arbores, i. e. stercorandum juxta radices, ut melius crescant. V. etiam supra in ברא.

בְּרִית *foedus, pactio.* Pluraliter Ap. Ros. בְּרִיתוֹת, unde על שלשים ושש בריתות שבתורה qui transgressi sunt triginta sex foedera, quae sunt in lege, Sanh. 104a.

בְּרָזָן vide infra in ברת.

ברז בְּרַז[70] *figere, infigere, configere, transfigere, perfodere, perforare, terebrare:* Praet. cum aff. וּבְרַזְנוּן כחדא et transfixit eos pariter, Num. 25, 8 in

---

[66]) Persicum esse, ait Relandus, suadet terminatio גר, Persis كر; qui agricolam ברזגר, برزگر dicunt.

[67]) πάρδαλις, pardalis. Vide infra sub נמר vocem נפרזא et cf. an. nost. ad אפה. Ipse etiam A. n. in spicilegio: videtur, inquit, esse pardalis. Nam Ar. in litera פ quoque adducit פרדלס.

[68]) *Britanicus*, ut nonnulli volunt.

[69]) Fortasse permutatio literarum est vocis زحير, quae pers. dysenteriam denotat, adjuncto mem, de quo infra in ברקס. Peregrina vocabula a Talmudicis saepissime hebraeis vocabulis explicari satis notum.

[69a]) Pro eo in TH. בורדיקיא, *bardaici cuculi*, legitur.

[70]) Arab. برز egressus est. Cf. an. nost. ad ברז,

Jon. Fut. וְאֶבְרְזִנֵּהּ בארעא et affigam eum terrae, I S. 26, 8. אברזנה בארעא affigam eum ad parietem, 1. Sam. 18, 11. Infin. וּלְמִבְרְזֵיהּ בכותלא et affigere eum parieti, I S. 19, 10.

Ap. Tos. et Ros. ברזיה מיברז vulnus ejus punctim inflictum est, gestochen, in Snh. 76b. למברז חביתא בבורטיה ad terebrandum vas spiculo, suo, Sab. 146a. Gl. ברומח spiculo aut lancea, ut sc. obstruat et obthuret, ne vinum effluat: מברז נפשיה בסלואתא ולא נאים pungit seipsum spinis, ut non dormiat, Git. 84a.

בְּרֵיז *foramen:* בריז דובשא foramen mellis, I S. 14, 25. hebr. הלך [70a] itio, ambulatio, i. e. fluxus mellis, mel ex foramine fluens.

בַּרְזָא, בִּרְזָא *foramen: vulnus punctim non caesim inflictum:* ברזיה vulnus ejus, ut paulo ante: לא שני בברזיה non mutavit foramen ejus Bb. 98a. ומנה בברזא דדנא et imponit foramini dolii, orficio, labio, Sab. 139b ut sc. obstruat et obthuret, ne vinum effluat. כל חמרא דלהדי ברזא vinum, quod est prope foramen, dolii sc., As. 59b. Plur. באתר בִּרְזָוָן in loco foraminum, i. e. pudendorum, Num. 25, 8 in Jon. Legitur in libris בִּרְזָוָא, quod pravum: legendum בִּרְזָוָן pudendorum, viri sc. et mulieris, quod rectum. Nam ן est terminatio femininorum: ודמי ברזנייתיה et pretium perforationis, sc. doliorum, Bm. 40b.

Secundo ברזא *lorum*, ut in illo proverbiali tantopere celebri apud Judaeos: יאה עניותא ליהודאי כברזא סומקא לסוסיא חורא pulchra est afflictio Judaeo, sicut lorum rubrum equo albo, Chag. 9b. In Br. paulo aliter sensu eodem, יש עניותא לברתיה דיעקוב כערקתא סומקתא לסוסיא חיוורא. In Jalk. p. 1. דעל לביה דסוסיא חיוורא. Sic ibid. Jes. 1. ubi in gl. explicatur, נאה העניות ליהודי כמו כתם אדום על לב סום לבן pulchra est afflictio Judaeo, sicut macula rubra in pectore equi albi. Alibi legi ap. Tos. כורדא sicut rosa rubea equo candido. Significatio haec generalis etiam ad *corrigiam*, ut Munst. reddidit, extendi potest.

Tertio ברזא *grando*, pro ברדא, per commutationem ז et ד, ut fieri solet: מתבר גוזי דברזא confringens lapides grandinis, Ber. 59a.

בַּרְזִינָא [71] *nomen mensurae parvae:* מי רגלים בני ארבעים יום ברזינא לזיבורא de aquis pedum filiis quadraginta dierum (i. e. de urina per 40 dies asservata) Barsena prodest contra ictum crabronis vel vespae, gl. כוס קטן מאד ושמו ברזינא Sab. 109b. Arias Montanus scribit de hac voce in Ezechiele suo, sive de Batho: „In Haruch praeterea nomen Barzina legimus, indicta mensurae, incertae tamen, significatione. Nobis autem hispani agrorum cultores et nomen et rem ipsam ab Arabibus, quorum haec vox est, accepisse videntur. Est autem Barzina apud Hispanos saccus ex funibus sparteis in crasses retis modo connexus, qui ad fruges, paleas, culmosque transferendos commodus est. Capit autem tantum, quantum vel manipulorum, vel palearum, vel culmi jumentum dorso portare potest. Interdum una magna jumento transversa imponitur. Nonnunquam ad deportationis commoditatem duae breviores utrinque in onus aptantur.“ Haec Arias. Sed nihil facere videntur ad illustrationem loci talmudici, quem producit Aruch. Aliud enim ibi mensurae genus intelligi docent circumstantiae.

בַּרְזֶל בַּרְזְלָא *ferrum*, ex hebr. ברזל. Alias etiam per פ ab initio scribitur. Elias observat, in Lege et Prophetis per ב scribi, in Hagiographis per פ: verum in Lege etiam per פ scriptum reperitur: ut Gen. 4, 22. Lev. 26, 19 etc. עסא דברזלא sponda ferrea, Deut. 3, 11. ארעא דאבנהא ברזלא terra, cujus lapides sunt ferrum, Deut. 8, 9. כל מאן דברזל omne instrumentum ferreum, I R. 6, 7. קרנין דברזל cornua ferrea, I R. 22, 11. ומני נחשא וברזלא et vasa aerea et ferrea, Jos. 6, 19. ובברזלא et in ferro, Jos. 22, 8.

בַּרְזֵל *commovere:* Hinc ליברזוליה ad commovendum eum, i. e. ינענעו movebit eum: sic R. Sal. exponit in Schab. 66b.

בַּרְזְלָא *subbubulcus, subpastor: discipulus:* Apud Tos.: אורחיה לרועה לממסר לברזיליה mos pastoris est tradere discipulo suo, i. e. לתלמידו, ut glossator exponit, Bk. 56b et sic in Ar. parvo. In Ar. scribitur כורזליה per kaph ab initio et dicitur כרזלא pastori esse id quod est ריש דוכנא (de quo in דוכן) praeceptoribus, sive paedagogis.

בַּרְזִילִין *duces, praefecti, gubernatores:* על פום ברזילהא juxta sententiam gubernatorum suorum, Cant. 1, 8. וממנן בַּרְזְלֵיהון et constituunt gubernatores suos, Ecc. 10, 10.

בִּרְזְלִין *topazii.* Nomen plurale lapidis pretiosi, in TgH., Ex. 28, 19 pro hebr. שְׁבוֹ, quod Judaei plerique *topazium* significare existimant. Guido putavit, ibi forte legendum בירולין, ut in Tg. Onk. legitur בורלא. Sed deceptus est prava collatione versuum: illud enim nomen est versu 20, eoque alius lapis significatur.

ברח בְּרַח hebr. *fugere, fugari.* Hinc ithpeh. femin. וחוכמתא אִתְבַּרְחַת מני et sapientia fugata est a me, Job. 6, 13 hebr. נדחה propulsa est.

בַּרְחָא [72] *hircus, caper:* ברחא קרחא hircus, caper calvus, ap. Tos., Sab. 152a sic dictus, quod non ferat tantum lanae, ut ovis. אתא ברחא דמרי ביתא אכלה לישא venit hircus domini domestici et comedit pastam, Bk. f. 48a. Hinc: „Et viri Chamath fecerunt sibi אֲשִׁימָא Aschimam“, pro idolo sc. II R. 17, 30. ומאי ניהו אשימא ברחא קרחא et quid est אשימא aschima? hircus calvus, Sanh. 63b, quod et adducitur a Kimchio in Comment. et explicatur. Plur. והא בַּרְחַיָּא et ecce hirci, hebr. עתודים, Gen. 31, 10. 11 in Jon. עם ברחיא cum hircis, Ps. 66, 15. Constr. בַּרְחֵי חמשא hircos quinque, Num. 7, 17 in Jon. מן עדרך ברחי e grege tuo hircos, 50, 9. ודמא דברחי et sanguinem hircorum, Ps. 50, 13.

בְּרִיח *axis, circa quem volvitur sphaera mundi,* apud Astronomos.

[70a]) Vide infra in ברץ. [71]) برزين, vas potatorium ex cortice spatae palmae confectum.
[72]) βάριχοι Hesychio qu. ἄρνες, agni.

יַבְרוּחָה *mandragora.* Hinc plur. יַבְרוּחִין mandragorae, Gen. 30, 14 pro hebr. דודאים. Quidam *violas* explicant. Gerson explicat Alraunen: et סיגלי violas, Sanh. f. 99b.

ברט בּוּרְטָא, בּוּרְטְיָא *spiculum, lancea: terebra, terecellum:* קמאי דידי גנב קתא דבורטיא in conspectu meo furatus est manubrium lanceae; gl. ביח יד של רומח, Sanh. 27b. לטיברה ביחא בבורטיה בשבתא ad terebrandum vas in sabbatho cum terebello, Sab. 146a.

בריתים, ברי vide supra in בר.

ברך בְּרֵיךְ, בְּרַךְ et ex pahel בָּרֵיךְ, בָּרֵיךְ *benedicere,* ut hebraice: in accessu ad aliquem est *salutare,* in discessu *valedicere;* praet. בָּרֵיךְ בניכי benedixit filiis tuis, Ps. 147, 13. Frequentior est forma pahel; ויי בָּרֵיךְ יח אברהם et deus benedixit Abrahamo, Gen. 24, 1. ויי בריך יח רבוני et deus benedixit domino meo, v. 35. ומימרא דיי בריך יח סופא דאיוב et verbum domini benedixit fini Jobi, Job. 42, 12. ובריך יחהון et benedixit illis, Gen. 49, 28. ובריך ברכא et benedixit benedicendo, Jos. 24, 10. כדבריך יחיה cum benedixisset ei, Gen. 28, 6. Cum aff. בָּרְכַנִי יי׳ benedixit mihi dominus, Jos. 17, 14. יי׳ אלהך ברכך dominus deus tuus benedixit tibi, Deut. 2, 7. ברכך benedixit tibi, Deut. 15, 6. Sic Deut. 12, 7. די ברכיה אבוהי qua benedixerat ei dominus, Gen. 27, 41. וברכיה et benedixit ei, ibid. v. 27. עובדי ידוי ברכחא operibus manuum ejus benedixisti, Job. 1, 10. Cum aff. אלהן בָּרַכְתַּנִי nisi benedixeris mihi, Gen. 32, 26. הא ברכית יחיה en benedixi ei, Gen. 17, 20. וברכתיה et benedixi ei, Jes. 50, 2. בריכו יחי benedixerunt mihi, Job. 31, 20. ברכנא יחכון בשמא דיי benedicimus vobis in nomine domini. Pehil בְּרִיךְ יי׳ אלהיה דשם benedictus dominus deus Schemi, Gen. 9, 26. אף בריך יהי etiam benedictus erit, Gen. 27, 32. בריך חהי מכל עממיא benedictus eris prae omnibus populis, Deut. 7, 14. בריך יקרא דיי׳ benedicta gloria domini, Ez. 3, 12. Pl. בריכין אחון מן יהון בְּרִיכִין erunt benedicti, Num. 24, 9. קדם יי׳ benedicti estis vos a domino, Ps. 115, 15. Fem. בְּרִיכָה אנת benedicta tu, Ruth 3, 10. ובריכא אח et benedicta tu, I S. 25, 32. Part. pahel מְבָרֵךְ benedictus, Num. 22, 6. דמברך לחבריה qui benedicit sodali suo, Prov. 27, 24. Cum aff. והא בָּרְכָא מְבָרְכַתְּ להון et ecce benedicendo benedixisti eis, Num. 23, 11 et 24, 11. Pl. cum affix. וַאֲבָרֵךְ מְבָרְכָךְ et benedicam benedicentibus tibi, Gen. 12, 3. Fem. מְבָרְכָא מן קדם יי׳ ארעיה benedicta a domino terra ejus, Deut. 33, 19. Infin. וּבָרֵיךְ בָּרְכָא יחכון et benedixit benedicendo vobis, Jos. 24, 10. Et alia forma זודה מְבָרְכָא אֲבָרֵךְ viatico ejus benedicendo benedicam, Ps. 132, 15. לברכא יח יעקוב benedicere Jacobo, Gen. 27, 30. לברכא יח עמא benedicere populo, Deut. 27, 12. Imperat. בָּרֵיךְ יי׳ נכסוהי benedic domine facultatibus ejus, Deut. 33, 11. בריך מימרא דיי ומיח benedic verbo domini et morere, Job. 2, 9. Sic fem. בְּרִיכִי נפשי יח שמא דיי benedic anima mea nomini domini, Ps. 103, 1. 2. Et ex forma pahel, וּבָרֵךְ יח עמך et benedic populo tuo, Deut. 26, 15. וברך יח אחסנתך benedic hereditati tuae, Ps. 28, 9. Cum aff. בָּרְכַנִי אף לי אבא benedic etiam mihi mi pater, Gen. 27, 33. 38. Fem. בְּרִיכִי נפשי benedic anima mea, Ps. 104, 1. Pl. בְּרִיכוּ שמא דיי benedicite nomini domini, Ps. 103, 21. 22. ובריכו יח יי׳ et benedicite domino, Ps. 134, 2. Fut. אֲבָרֵיךְ יי׳ benedicam domino, Ps. 16, 2. ואברך יחה et benedicam ei, Gen. 17, 16. Cum aff. וַאֲבָרְכִנָּךְ et benedicam tibi, Gen. 26, 24. ואברכנה et benedicam ei, Gen. 17, 16. ואנא אברכנון et ego benedicam eis, Num. 6, 27. וחברך יח יי׳ et benedices domino, Deut. 8, 10. ואל שדי יברך יחך et deus omnipotens benedicet tibi, Gen. 28, 3. יברך יחן אלהא benedicet nobis dominus, Ps. 67, 7. 8. בדיל דִיבָרְכִנָּךְ ut benedicat tibi, Gen. 27, 10. כל יומא יברכניה quotidie benedicet ei, Ps. 72, 15. ויברכננא et benedicat nobis, Ps. 67, 2. די חברכנני נפשך ut benedicat mihi anima tua, Gen. 27, 19. ואנחנא נברך יה et nos benedicemus domino, Ps. 115, 18. כדין חברכון יח בני ישראל sic benedicetis filiis Israël, Num. 6, 23. יברכון יחכון benedicent vobis, Ps. 118, 26. וחסידך יברכונך et sancti tui benedicent tibi, Ps. 145, 10. Ithpahel, part. היכנא מְתְבָּרֵךְ גברא sic erit benedictus vir ille, Ps. 128, 4. Pl. דְמִתְבָּרְכִין במימריה qui benedicuntur per verbum ejus, Ps. 37, 22. Fut. ובסופא לא תִתְבָּרֵיךְ et in fine non benedicetur, Prov. 20, 21. ויתברכון בדילך et benedicentur propter te, Gen. 12, 3. ויתברכון בזכותיה כל עממיא et benedicentur propter justitiam ejus omnes populi, Ps. 72, 17.

Rab. חייב האדם לברך על הרעה כמו שמברך על הטובה tenetur homo benedicere pro malo, sicut benedicit pro bono, Meg. 25a. Kimchi I R. 8, 33.

Deinde significat quoque *genua flectere,* quod hoc in salutationibus communibus fieri soleret: ut, וברך על ברכוהי et ingeniculans sive procumbens in genua, Dan. 6, 11.

בְּרַךְ *genu,* ut hebr., a benedicendo, quod benedictionibus genuum flexio adhibeatur: קדמי חברע כל ברך coram me flectet se omne genu, Jes. 45, 23. Pl. cum aff. כרעו על בִּרְכֵיהוֹן incurvarunt se in genua sua, Jud. 7, 6. כריע על בִּרְכּוֹהִי incurvatus super genua sua, I R. 8, 54. ושוי אפוהי בין ברכוהי et posuit faciem suam inter genua sua, I R. 18, 42. ואשכבתה על ברכהא et cubare fecit eum super genua sua, Jud. 16, 19.

בִּרְכְתָא, בִּרְכָא *benedictio:* הלא שבקת לי ברכתא annon reliquisti mihi benedictionem? Gen. 27, 35. על ברכתא propter benedictionem, Gen. 27, 41. ודא ברכתא et haec est benedictio, Deut. 33, 1. ברכתא דאלהא היא מעתרה benedictio domini ipsa ditat, Prov. 10, 22. הברכתא חדה היא לך an adhuc benedictio superest tibi, Gen. 27, 38. וזרעיה לברכתא et semen ejus est in benedictione, Ps. 37, 26. Cum aff. כען קביל בִּרְכָתִי nunc accepit benedictionem meam, Gen. 27, 35. וקבל ברכתך et accepit benedictionem tuam, v. 34. כברכתיה juxta benedictionem suam, Gen. 49, 28. Pl. הא בִּרְכָן קבלית ecce benedictiones accepi, Num. 23, 20. Emph. בִּרְכָתָא יהוין על רישי דצדיקיא benedictiones erunt super capita justorum, Prov. 10, 6. Et ex forma masculina, וייתון עלך כל בִּרְכַיָא האלין et venient super te omnes benedictiones istae, Deut. 28, 2. Cum aff. סגיען בִּרְכָתֵיה multae sunt benedictiones ejus, Prov. 28, 20. ואלוט יח ברכתכון et maledicam benedictioni-

bus vestris, Mal. 2, 2. Contrario sensu euphemiae causa est etiam *maledictio*, ut hebr. verbum sumitur Jobi 1. R. David II R. 18, 17. Quia audiverant (Eliakim et Sobhna) ברכת ה' maledictionem sive blasphemiam (Rabsakis) ideo lacerarunt vestimenta sua.

Ap. Ros.: ברכת המזון benedictio cibi: ברכת היין benedictio vini: ברכת הלחם benedictio panis: ברכת הפירות benedictio fructuum. De variis benedictionum formis, videantur libri Precum et Rituales.

בְּרִיכָה, בְּרִיכְתָא *piscina*, II R. 20, 20. בריכתא עליתא piscina superior, II R. 18, 17. למי בריכתא עתיקתא ad aquas piscinae veteris, Jes. 22, 11. ברכתא ארעיתא piscina inferior, Jes. 22, 9. Ap. Tos. et Ros. in hiphil הִבְרִיךְ est *propagare vitem, vitem vetulam in terram abscondere, ut in plures propagines diducatur:* המבריך את הגפן בארץ qui propagat vitem in terra, Kilaim cap. 7 in princ. id est, מטמין abscondit.

הַבְרָכָה *propagatio vitis, absconsio ejus in terram.*

בְּרִיכָה *propago, non tantum vitis, sed et arboris, cum scil. ramus arboris vivae inflexus in terram deprimitur et tegitur, ut radices agat,* Orla c. 1. Et secundum aliam significationem: היו מורידים ממנו ארבעים סאה גוזלות משלש בריכות בחדש faciebant descendere ex eo quadraginta sata pullorum columbinorum tribus vicibus in mense, Ber. 44a. Ita explicatur in gl. שלש פעמים. Aliter etiam significat *pullitiem, pullos, foetus recentes avium:* בריכה ראשונה pullities prima, שנייה secunda, in Bm. 10a. מפריח בריכה ראשונה volare dimittit pullitiem primam, sc. columbarum: ea enim eodem anno potest producere pullos alios, Bb. 80a. Forte praecedens exemplum ex Berach. quoque huc potest reduci. Schindlerus pro his ponit, בריכות nidi: ברך nidificavit. Abusive etiam transfertur ad fructus quarundam arborum, ut olearum, ficuum et similium, quae שתי בריכות duos foetus sive fructus uno anno videntur producere, etsi id revera non sit, si initium pullulationis singulorum spectetur. Hinc disputatio, an bis uno anno oporteat decimas de illis dare? in Rh. 15b.

בּוֹרֶךְ *dentale, lignum, cui vomer includitur.* Scribitur et absque ו: כמלא ברך המחרישה quasi plenitudo dentalis vomeris, Taan. 25a. Juxta profunditatem sulci, qui dentali perficitur: sic, על בורך המחרישה super dentale vomeris, Ohol. c. 17. Kel. c. 21.

בּוּרְכָא *stoliditas, stultitia, fatuitas, insulsitas, incivilitas:* מאי האי בורכתא hoc est stultitia, stoliditas: בורכתא אנא אמריתה quamnam insulsitatem, stoliditatem ego dixi? Ketub. 63b. Gl. דבר שאינו הגון verbum indecens, inconveniens. Sic in Schev. 12b, ubi gl. דבר הבדוי מן הלב. Item in Chol. 88b. Autor Ar., דבר בורות verbum rusticum, stolidum. Munst. *ignaviam* interpretatur. Gl. Ar. respicit ad בור, unde videtur esse pro בוריתא. Nam בוריתא id significat, ut est in בור.

נִבְרֶכֶת *piscina, locus ubi lavatur,* Mk. 8b. Bb. c. 2.

מִבְרַכְתָּא *nomen loci*, ap. Tos., Erub. 47b. Item *turma mercatorum:* מברכתא היתה עוברת בבאר שבע turma mercatorum transibat Beersabam, ac relinquebat negotia ecclesiae, occupabanturque in negotiis suis privatis, Br. s. 85. Gl. שיירא סוחרים.

בְּרְכִּיר quod scribitur בורכייר *corium, ventrale opificum, sive gremio, sive genubus serviens,* Kel. c. 26.

ברל בְּרְלָא, בּוּרְלָא aliis *beryllus, lapis pallidus, transparens:* aliis est *onyx; lapis unguis humani colorem referens.* Beryllus, gr. βήρυλλος, unde et forma בירולין. Pro hebr. שהם; quod communiter *onychem* interpretantur, ponitur Ex. 28, 25 et Ez. 28, 13. דן גליף על ברלא Dan sculptus fuit in beryllo vel onyche, Cant. 5, 14. Pl. בּוּרְלִין Esth. 1, 4. Et ex alia forma בְּבִירוּלִין יקר cum beryllo pretioso, Job. 28, 16. V. etiam supra in בלר, in בולרא.

בְּרְלוֹד *fustiarium, fustigatio, caesio cum fustibus:* Pl. בורלודין, quod legitur in Jalk. Ex. 13 in parascha ויהי בשלח ex libro Pesikta adductum: Rex quidam dixit servo suo: ito allatum mihi piscem ex foro: Ivit, attulit piscem foetentem. Tum rex, quam vivis, inquit, unum ex his tribus non evades: Aut foetentia comedes, או מאה [13] בורלודין אתה לוקה aut centum ictibus cum fuste vapulabis, aut facultates tuas dabis. Comedam ait servus, foetentia. At cum taederet animam ejus, dixit; fustigationem subibo. Cum neque hanc ferre posset, subjecit: bona mea dabo etc. Sic Pharaoni et Aegyptiis contigit cum decem plagis. Hinc patet, quam bene alii בּוּרְדֵל scripserint, et *lupanar* interpretati sint, ut supra positum.

בַּרְלוֹעָם. Sic adducitur in Guidone: Munst. divisim scribit בר לועם. Recte id; sed utraque tamen scriptio falsa in fine. In Aruch enim scribitur בַּר לוֹעָא. quod est, *filius gulae* vel *faucium.* In Gemara, unde citatur, legitur בֵּי לוֹעָא domus colli. Eo intelligitur *asser,* vel *lignum, maxillis alligatum, aut capiti vel collo jumenti inditum, ne id flectere possit, et obligatam plagam lingere.* Cum eo in die sabbathi exire vetitum est, Sab. 54b.

ברם בְּרַם *certe, profecto, utique, sane. Sed, verum: verum enim vero, verum-tamen; tantum, tantummodo, duntaxat.* Usurpatur in Tg. pro hebr. אך et אולם: quandoque pro אף *etiam:* ברם עמי אתון utique populus meus estis vos, Hos. 2, 23. ואשתאר ברם נח et remansit tantummodo Noach, hebr. אך, Gen. 7, 23. ברם זמנא הדא duntaxat hac vice, Gen. 18, 32. Sic Ex. 10, 17. הברם בקושטא an certe, utique in veritate, hebr. האף אמנם, Gen. 18, 13. Ps. 58, 2. ברם בקושטא ידעית profecto in veritate novi, hebr. אמנם Job. 9, 2. ברם רשיעי verum impii, Ps. 58, 3. וברם שמע כדון verumtamen audi nunc, heb. ואולם Job. 33, 1. ברם לדא יתהו לבי verum propter hoc obstupescit cor meum, Job. 37, 1. hebr. אף.

בַּר מְיַחֵם, בַּרְמְיַחֵם *filius calefacientis,* i. e. *gulosus.* Sic Munst. et Guido, sed errant. In Gem. legitur, quod תלמיד חכם philosophus, doctor, aut sapiens commessationibus deditus, multis malis se, uxorem et liberos involvat. Quid ergo liberis ejus propterea accidit? Vocant filium ejus בר מחים תנורי filium calefacientis furnos, quod est partic. hiphil a חמם: alii

---

[13]) Rectius per כ, כורדלין legeres. ut sit gr. χορδυλη.

a יחם ex pihel dicunt בר מיחם: Item, בר מרקד בי כובי *filium saltantis inter pocula*, ut sc. mos est ebriosorum; item בר מלחיך פינכי *filium lingentis patinas, parasiti filium:* Item בר סך רבע *filium sternentis accubitum*, i. e. ebriosi istius, qui pallio et vestibus sibi substratis, in scamno vel pavimento cubare solitus, non in lecto etc. Leguntur in Pes. 49a et est dehortatio a commessationibus.

בורטא.[74] Legitur in ME. c. 3, 10. Gl. ערוך הביאו ולא פירשו Ar. adducit, sed non explicat. At in Ar. neque adducitur, neque explicatur.

ברן בִּירָן, בִּרְנְיָא, בִּירַנְתָּא *palatium:* בשושן בירנתא in Susan palatio, Esth. 1, 2. 5. Pl. constr. בִּרְנְיַת וחשיצי ברנית בר הדד palatia ben Hadad, Jer. 47, 25. ירושלם et vastabit palatia Jerusalem, Jer. 17, 27 pro hebr. ארמנות, cui saepe respondet. Emphat. דשרן בְּבִירָנְיָתָא שפירן qui habitant in palatiis pulcherrimis, Jes. 2, 15. Cum aff. על בִּרְנְיָתָנָא in palatiis nostris, hebr. בארמנותינו, Jer. 9, 21. Sic ידרוך בברניתנא calcabit palatia nostra, Mich. 5, 5. ויבוזון ברניתיך et spoliabunt palatia tua, Am. 3, 11. שלותא בברניתיך tranquillitas in palatiis tuis, Ps. 122, 7. ובברניתיה רחקית et palatia ejus abjeci, Am. 6, 8. וחשיצי ברניתהא et perdet palatia ejus, Am. 1, 7. ויזועון מברניתהון et commoti sunt de palatiis suis, II S. 22, 46.

בּוּרְנִי vel בּוּרְנִי *liburna, liburnica, quae Romanis erat navis levitate et celeritate praestans:* ובורני רבתא לא תנחתיה et liburnica ampla non transfretabit, Jes. 33, 21. Arias, *triremis;* sed praecedit, navis piscatoria, quas parva et levis est, unde melius et hoc per *liburnica* exponetur. Sic ap. Tos., בבורני גדולה יעבירנו traducet eum in liburnica magna, בבורני קטנה in liburnica parva, Jom. 77b. Esse vocem latinam, patet ex TgH. in quo legitur בלברניא in liburnis, Deut. 28, 68 et Num. 24, 24 in Jon., ubi ל exprimitur.

בּוּרְנְיָתָא. Respondet hebraeo ימים, Gen. 36, 24 in Targ. Jon. Legendum כודנייתא. V. in כדן.

בִּרְנְיוֹת vide supra in בר, in בריתים.

בִּרְנְטִין *coculum, vas aeneum ad calefaciendum aquam, cucuma.* Sic citat Ar. ex ME. Sed ibi aliter legitur nunc. Vide לרט. In Jalk. autem prophetarum, f. 71. c. 1. נטלה לברנטין של מלך accepit cucumam regis, gl. קומקום. Et iterum: ex omnibus vasis meis nullum fuit, in quo calefaceres aquas, אלא בברנטין שלי nisi in coculo meo?

בִּרְנְקְיָא, sic citatur hic in Ar.: at in Tg. aliter legitur. Vide לבר.

ברם בְּרַם *rudere.* Part. aphel, דְמַבְרִים מרודא ut rudat onager, Job. 6, 5. Regia, מַבְרִיז exclamat, vociferatur. Respondet hebr. ינהק, quod verbum etiam legitur Job. 30, 7 et in Tg. retinetur.

בּוּרְסִי, בּוּרְסְיָא *coriarius*, gr. βυρσεύς: בורסי גדול coriarius magnus, בורסי קטן coriarius parvus, Ketub. 77a. והיה לו אח בורסי et fuit ipsi frater coriarius, Ket. c. 7 in Misna.

בּוּרְסְקִי *idem:* ut אוי לו מי שאומנותו בורסקי vae ei, cujus opificium est coriarium, vel coriarii, Kid. 82b. Idem in Bb. 16b, sed ibi בורסי scribitur: הרוכלים והגרדיים והספרים והכובסין והגרע והבלן והבורסקי אין מעמידין מהם לא מלך ולא כהן גדול, i. e. ex aromatariis, textoribus, tonsoribus, fullonibus, venae sectoribus, balneariis, coriariis non constituunt regem, vel sacerdotem magnum, Kid. 82a. Deinde est *officina coriariorum, ubi coria et pelles praeparantur, vel venduntur:* ut, מרחיקין את הנבלות ואת הקברות ואת בורסקי מן העיר חמשים אמה אין עושין בורסקי אלא למזרח העיר ר' עקיבא אומר לכל רוח הוא עושה חוץ ממערבה cadavera et sepulchra et officinas coriariorum quinquaginta cubitos procul ab urbe removent: neque faciunt officinam coriariorum, nisi versus orientem urbis. R. Akibha dicit, imo versus omnem mundi plagam, excepto occidente, Bb. 25a in Misna. לא יכנס אדם למרחץ ולא לבורסקי non ingredietur homo in balneum, neque in officinam coriariorum, tempore sc. Minchae, seu precationis, Sab. c. 1 in Misna.

בְּרְסַן *aptare, praeparare corium:* עור מבורסנין corium aptatum, TH. gl. מעובד.

בַּרְסִין *genus vestimenti lanei pedum;* vel *tegumentum lecti tenue*, Kil. cap. ult. vide supra ברדיסין.

בִּרְסָם. Sic adducitur hic in Ar. et Munst., sed in Gem. scribitur כרסם per Caph. Vide ergo כרם. At in gl. est per ב, et exponitur *catarrhus.*[75]

בּוֹרְסִיף *nom. propr. loci in Babele, circa turrim babylonicam:* In T. בבל ובורסיף סימן רע לתורה Babel et Borsiph signum malum sunt legi: מאי בורסיף אמר רב אסי בור שאפי quid est Borsiph? Bor schaphe, i. e. cisterna sicca, cujus aquae exsiccatae sunt, Snh. 109a. Gl. Babel et Borsiph signum malum sunt legi, quia faciunt oblivisci doctrinae; sunt enim in aëre turris (sc. babylonicae). Praecedit autem in Gem.: אויר המגדל משכח aër turris reddit obliviosum. Pergit gl.; quare autem vocatur nomen ejus בורסיף? quasi בור שאפי, h. e. בור cisterna, cujus aquae evacuatae sunt, quasi dicas, facit oblivisci hominem omnium eorum, quae didicit: in Sab. c. 2 in fine et Suc. 34a. אף אנו נאמר בבל בורסיף ובורסיף בבל etiam nos vocamus Babel Borsiph, et Borsiph Babel: in Br. s. 38. מן בורסיף ex Borsiph: א"ל לא תאמר לי כן אלא מן בולסוף dixit ei, ne dicas mihi sic, sed ex Bolsoph: nam ibi בלל confudit dominus linguam totius terrae.[75a] Gl. ad hunc locum: Borsiph est nomen loci sic appellati in terra Babel, cujus aër obliviosum reddit. Τὰ Βόρσιππα Strabo scribit Apollinis et Dianae tutelam fuisse, et λιτουργεῖον μέγα. In eo munimento se tutatus est

[74]) Gr. πάρμη, *parma.* Vide supra p. 95 not. 225.

[75]) B. Aruch, qui vocem per פלוריטש explicat, ad gr. πλευρῖτις spectare videtur. Nonnulli persicam vocem esse volunt. At ego nec pro catarrho nec pro pleuritide morbo in lexicis persicis vocem inveni. Curatio ejus quantitas glandis de amoniaco. Git. 69a.

בורסנויה. Citat. Cast. ex Midr. Schir 1. 14 vocemque pro *genere tributi s. exactionis* habet.

[75a]) Ibidem Chaldaeorum secta quaedam multi nominis fuit, in cujus odium Ti. haec de turri comminiscuntur.

Nabonidus Medas, quem Cyrus tandem expugnavit. V. Strab. lib. 15 et Scalig. Canon. Isag. p. 315.

אֲבְרַסְקִין vide in ברק.

ברץ בְּרַץ[76] *accumulare mensuram, implere ad exuberantiam:* מְבוֹרָץ accumulatum, Jom. 47a. Men. c. 1 in Misna. Aliter: ובירצוה עד דשייפה et inclinant illud (dolium), donec effundatur (vinum), As. f. 59b. Sic gl. כפו החבית לצד אחד עד שישפך.

בֵּירוּצִין *cumuli exuberantes, ea quae supra labrum mensurae exuberant,* ὑπέρμετρα, Men. 90a in Misna.

Deinde בירוץ *fundum, imum vasis:* וחתים להו. אבירוצייהו et obsignabat illa ad fundum ipsorum, As. 74b. Gl. כלפי שוליהן.

ברק בַּרְקָא *fulgur:* ומן אשתא יצא ברקא et ex igne egrediebatur fulgur, Ez. 1, 13. וברקא ממררתיה et fulgur ex felle ejus, Job. 20, 25. אם שנינא היך ברק si acutus est, ut fulgur gladius meus, Deut. 32; 41 in Jon. כברקא in TgH. Plur. והוו קלין וּבַרְקִין et fuerunt tonitrua et fulgura, Ex. 19, 16. ובדרנון ברקין et disperserunt eos fulgura, II S. 22, 15. ויהון נפקין כְּבַרְקִין פתגמוהי et exibunt sicut fulgura verba ejus, Zach. 9, 14. Cum aff. מנהרין בַּרְקוֹי חבל illuminant fulgura ejus orbem, Ps. 97, 4. Hinc verbum in aphel,

אַבְרֵיק *fulgurare, fulgur emittere.* Imper. אַבְרַק ברקין fulgura fulgura, Ps. 144, 6. Part. מַבְרִיקִין עיניהון fulgurant oculis suis, Esth. 3, 8 in Targ. sec.

Ap. Tos. ברק ברקאי coruscat coruscatio, i. e. splendet lux aurorae, dies illucescit, lux diei affulget. Sic proclamabat vigil, quamprimum videbat radios aurorae, ut excitaret mactatores ad mactandum sacrificium juge, quod noctu mactare illicitum, juxta illud, Lev. 19, 6. Men. 100a et Jom. c. 3 ab initio. Tamid c. 3.

בּוֹרֶק *subalbidum:* unde illud, יין כושי יין בורק vinum aethiopicum, vinum subalbidum, i. e. coloris non plane albi, sed ad rubedinem quandam inclinantis, Bb. 97a.

בְּרוּקְתִּי, בְּרוּקְתָא, בַּרְקִית, בּוּרְקָא, בַּרְקָא *suffusio, oculorum vitium,* der Staar, das Staarfell: לברוקתי ליתי עקרבא דשב חומרי ad suffusionem curandam afferat scorpionem septem colorum, Gitt. 69a. שכן כוחלין לברקית sic enim fucant sive inungunt suffusionem, Sab. 78a. מן דשתי מיא בצעא. קשי לברוקתי qui bibit aquam ex scutella, grave id est suffusioni oculorum, Pes. 111b. V. et Bech. 38b. Hinc verbum: השוכר את החמור והבריקה conducens mulam et laboret suffusione, Bm. 78b in Misna. Morbus est ocularis equi vel asini, quando oculus unus vel alter statis vicibus coecutit. Quidam volunt, significare *morbum pedum, quando vermibus pedes infestantur.* R. Sal. gallice מולייא vocat, alibi מיילא.

בַּרְקָא *pilus:* שרדא ברקא funis e pilis caudae, equi sc. vel vaccae,[77] Gitt. 69a. נירא ברקא *licium e pilis,* As. 28b. Item *substructio, thalamus,. conclave laterale exterius.* In Gem., unde citatur, legitur ברקא, de quo vide in ברק. Attamen alio loco in Gem. legitur eo sensu ברקא, Erub. 15a. Prius videtur a ברק, quod inde prospectus et quasi inquisitio fiat in ea, quae foris sunt et aguntur. Similis discrepantia occurrit in Sanh. 98a, ubi de Messia agitur, et quidam ex Propheta Zacharia c. 9 diceret, Messiam venturum insidentem asino. Tum rex Persarum ridens, dixit: Si veniet Messias in asino, אשדר ליה סוסיא בדקא mittam illi equum exquisitissimum, qui est mihi. Sic legitur in textu, et aliis quibusdam scriptoribus Hebraeorum, quasi a בדק, et intelligatur equus exquisiti incessus et cursus, qualis reges decet. Communiter vero id inter Judaeos effertur סוסיא ברקא per Resch in medio, quasi equus splendidus, coruscans gemmis et aliis ornamentis regiis, a ברק fulgur. Persice בארג, commutatis Gimel et Kaph, literis homogeneis. Supra in באר.

בְּרַק *nom. propr. loci, ubi habitarunt proselyti multi ex posteritate Hamanis.* In libro precum, in precibus vesperae paschatis.

ברקאי *coruscatio.* Vide supra in princ. rad.

בַּרְקָן *carbunculus, lapis pretiosus a fulgore sic dictus,* Ex. 28, 17 et 39, 10 ubi in Jon. est ברקתא, Ez. 28, 13. hebr. בָּרֶקֶת vel בָּרְקַת, quod postremum in Ezechiele est.

בָּרוֹקָא *idem,* Num. 2, 3 in Jon.

---

[76]) Syr. ܦܪܙ *foravit* et aphel ܐܦܪܙ *oriri fecit, manifestavit,* chald. ברח, arab. برز *exivit* et hebr. פרץ (arab. فرص) *rupit, perrupit,* quibus omnibus notio inest *ex-* vel *prodeundi,* praecipue si *res pressu* (רצץ) *aliquo* ex suo loco depulsa alio loco manifestatur, ad quod etymon et gr. βρύσις, quod, ut habet Suida, *fontem* significat, et verbum βρυω *scateo, pullulo,* item *abundo, circumfluo* referri possunt.

[77]) Ita quidem R. Salom. vocem explicat. At mihi mirum videtur, quomodo haec vox, quae pers. باج ut adjectivum ad סוסיא, quod equum denotat, additur, pilum, tam parvulam exiguamque equi partem significare, quin etiam de vaccarum pellibus in usu esse affirmetur. Ipsa vero lectio num sana sit valde dubito. Verisimile, ut mihi quidem persuasissimum est, ברוקא cum ו scriptum est, quod בַּרְוָקָא, cum ו pathachato legendum fuit. Librarii vero significationis hujus vocis ignari, ו quasi quiescens habuerunt, quod postea omnino omiserunt, ut hanc vocem cum ברקא, de quo agitur in tract. Sanh. et quod equum significat, adaequarent. Est autem ברוקא Arabum بَرْوَق seu بَرْوَاق *planta asphodelo simillima* et quidem, ut ex Talm., ubi ex ea funes confici docetur, videndum, ea est planta asphodelo simillima atque affinissima, quam nos *phormium tenax* vocamus. Ea planta veteres in retibus funibusque conficiendis usi esse videntur, haud aliter atque etiam nunc foliis ejusdem plantae in quibusdam Australiae insulis funes et retinacula conficiuntur. Quanti ad medicamina fuerit usus haec planta apud veteres Plin. l. 21 c. 17 et l. 22 c. 22 nobis satis exponit, quin etiam sacra habita est a veteribus, nam in Homeri Odyssea saepius prati asphodeli in mortuorum terra, qua ex causa in sancta, fit mentio, neque, quin Judaei etiam asphodelo sub retis forma ad expellendos morbos quasi veneno quodam sint usi, dubitari potest.

בּוּרְקְמָא vide in litera kaph, in ordine ברק.

בַּרְקוּם.[78] In Ber. r. s. 98 ad haec verba Gen. 49. אוסרי לגפן עירה „ligans ad vitem pullum suum"; ר׳ יהודה אמר גפן שכוחה רע אוסרין לה ברקום אחד gl.; juxta sensum videtur significare *pullum asini:* et in libro אות אמת inveni, corrigendum esse et legendum אוסרין לברקום ligant Lybianum asinum. Vox est prava et corrupta.

בַּרְקָנַיָא , בַּרְקָנִין *tribuli, spinae genus*, Jud. 8, 7. מן הקוצים והברקנים a spinis et tribulis, Ez. 21, 19 in R. Salom.

אַבְרַקְסִין *braccae*, *femoralia*. Hebr. מכנסים. Diversimodo scribitur. Ex. 28, 42 אַבְרַסְקִין דבוץ femoralia byssina, in TgH., quod in Tg. Jon. ibidem scribitur אוורקסין. In priori ד pro ר, in altero ו pro ב: item אברסקין in TgH. et אַוּרְקְסִין in Jon. Lev. 6, 3. Item Lev. 16, 4 אורקסין in Jon. Videtur esse corruptum ex braccae.

---

[78]) Βρίχος. Hesychius: Βριχὸν ὄνον Κυρηναῖοι βάρβαρον supp. ὄνομα. Africana igitur vox est, quam a Libybus acceperunt Cyrenaei, ex quo ipso fonte observante Bocharto et Hyspanorum *borricon*, quod asinum silvestrem denotat, haustum est. Originem vocis Talmudici in arab. verbo ورق *frondes avulsit*, *foliis spoliavit* arbores (cf. Castelli Heptag. p. 993 et Willmetii lex. arab. s. v.) spectasse videntur, unde fit, ut vocabula עיר et אתון, de quibus in versu illo sacrae Scripturae (Gen. 48, 12), ubi fertilitas terrae a stirpe Jehudae occupatae describitur, per ברקום interpretentur, quasi dicere velint, illam terram vino atque nobilibus arboribus tantopere abundare, ut ne *asinum* quidem *foliis vescantem arboresque frondibus spoliantem* ad vitem optimam ligare vereantur. Ceterum minari non debes de mutatione و in ב. Nam و ipsius verbi ورق, etiamsi apud Hebraeos in voce ירק per י redditam et apud Syros in voce ܘܪܩܐ, quod iis *columnam libri*, proprie *folium* denotat, imo ipsam literam و conservatam reperimus; attamen apud Libyes, de quibus vox ברקום (βρίχος, barricon) desumpta, و verbi arabici in ב, β, b transisse ex nomine urbis Libyae Tabraca (Θαβράκα apud Ptolemaeum) quasi *umbrosam* diceres (vide Bocharti Phal. p. 519) ab arab. ورق mutato و in β videndum. Habes praeterea persicam vocem برگ vel برک mutatis و in ب et ق in گ vel ک pro *folio*, quam arabico ورق affinem esse ex eo videre potes, quod pro برگ, برک et ورق observatis omnibus literis verbi arabici scribunt. (Cf P. Angeli Gazophylacium linguae Persarum p. 124). Quam etymologiam vocis ברקום eo magis rectam judicabimus si respicimus ad locum perobscurum talmudicum explicatu difficillimum, quem citare et explicare liceat.

Citata quidem voce לובדקום, de qua in Misna, in Talmud legitur: אית תניי תני הניברקום מאן דאמר לובדקום על שם לובים וכשים במצעדיו מ"ד ניברקום אבחטום מאי אבחטום חמר כלק (Arach אבהונס. Vide supra p. 6.) i. e.: est, qui *nibercum* legere existimet (asinum nempe, qui in Misna lubdicus vocatur, nivercum vocat). Is, qui „lubdicus" legit propter nomen (quod legitur in Dan. 11, 43). „Libyes et Aethiopes sunt gressu ejus (i. e. vocem lubdicus ad nomen terrae Libyae [לוב] refert, ut asinum Libyum s. Aegypticum denotet. — Aliter in Talm. babyl. vox lubdicus ad nomen Lydiae terrae refertur. His igitur, Talmudicis Babyloniae videlicet ב, illis Hierosolymorum quidem ד vocis לובדקום supervacuum, quod et me animosum fecit ut נ vocis nivercum praefixum habeam); at is, qui nivercum dicit, abachatum (i. e. vocem nivercum eandem habet atque abachatum, vel, voci nivercum eandem inesse significationem quam voci abachatum), et quid ipsum abachatum? Asinus absens (qui sc. a domo remotus est i. e. asinus silvaticus)."

Exstat hic locus in TH. Kilaim c. 8, ex quo videre potest ניברקום seu, ut vox nostra sonat, ברקום asinum silvaticum, et quidem libycum esse, id quod in sententiam Hesychii, qui βριχὸν originis libycae esse dicit, aptissime quadrat.

Loco citato simillimus alius legitur locus talmudicus in TH. Sab. c. V.: אית תניי הלבדקום (vox est in Misna) תני לגדקום מ"ד לובדקום ע"ש לובים וכשים במצעדיו מ"ד לגדקום אמבטוס מהו אמבטוס חמר כלק. Quibus locis comparatis nivercum (ניברקום) idem esse atque legadcum (לגדקום) videmus. Significat autem לגדקום, ab arab. لجد, *exstirpavit*, ut supra (p. 6, not. 13) diximus, idem quod אבחטום, a verbo باح, *asinum* videlicet *silvaticum*, *qui pabulum depascitur*, unde et voci ניברקום eandem inesse significationem atque vocibus לגדקום atque אבחטום videndum, id quod etymologiam a nobis datam vocem ניברקום ad arab. ورق referentem confirmat. Neque reliquum est nisi ניברקום idem esse atque ברקום relicta syllaba ני ut argumentemur, quod eo facilius apparebit considerantibus nobis Talmudicos ad conservandam pronuntiationem literae و, quae prout ב non-dagissatum V Latinorum vel W Germanorum pronunciatur, literam נ cum י quiescenti voci ברקום praefixisse, indicandi causa voces ברקום et ניברקום minime per ב dagissatum barcum quidem et nibarcum, sed per ב non dagissatum varcum et nivarcum, prout cum و, ו hebr. scriptae essent, pronuntiandas.

Praeterea notandum est lexicographos de vocabulis peregrinis in duabus illis locis inventis, utrum per Samech, an per Mem in fine legenda sint, dubitare. Ita et de voce in hac disputatione tractata utrum ברקום per Mem *barcum*, seu ut nos habemus *varcum*, an ברקוס per Samech *varcus* legenda sit, propter similitudinem literarum Samech et Mem finalis nec ex lexicis nec ex comparatis editionibus satis liquet. Apud me vero dubium non est, quin voces לובדקוס, אמבטוס et, ut habet B. Aruch, אבהונס per Samech *lubdicus* quidem, *ambatus* et *abhonos* legendae sint; graecae enim sunt originis (vide supra p. 12), in quibus ος graecum, more Latinorum, qui pro eo *us* habent, in lingua talmudica per וס cum Samech reddi solet. Aliter vocabula ברקום seu ניברקום, לגדקום et אבחטום, quae ut diximus, arabicae sunt originis ad conservandam nunationem ً ٍ ٌ *an*, *in* et *un*, in quae nomina Arabum exire solent, lingua talmudica ום cum Mem habet, prout Latinorum *um*, quod ον graeco respondet.

ברר בְּרַר *purum, mundum esse.* Part. pehil, בְּרִיר הויתי purus fui, Job. 11, 4. בריר מללו purum loquuntur, Job. 33, 3. בריר רעיונא mundus voluntate, Ps. 24, 4. עם יעקוב דהוה בריר קדמך cum Jacobo, qui purus fuit coram te, Ps. 18, 27. Pl. בְּרִירִין הנון שבטא דאשר היך פרזלא puri sunt illi, qui sunt de tribu Ascher, sicut ferrum, Deut. 33, 25 in T. Jon. et hier. Constr. לִבְרִירֵי לבא puris corde, Ps. 73, 1. Fem. פקדנא דיהוה בְּרִירְתָא praeceptum domini purum est, Ps. 19, 9. Pl. הוו בְּרִירָן נזירהא יתיר מתלגא fuerunt puriores nasiraei ejus prae nive, Thren. 4, 7. וברירן זכוהא et purae sunt justitiae ejus sicut sol, Cant. 6, 10. Fut. תְּבָרוֹר יתי purifices me, Ps. 51, 6. Pahel בָּרֵר purgare, expurgare, purificare, mundare, declarare: item eligere, deligere, seligere. Fut. וַאֲבָרֵר כבוריתא et purificabo sicut smegmate, Jes. 1, 25. Ex pihal ap. Rs. מְבוֹרָר הוא clarum, planum, perspicuum hoc est: item אינם מבוררות אצלנו non sunt nota, i. e. declarata nobis. Ithp. וכוכביא לא אִתְבְּרִירוּ קדמוהי et stellae non purae sunt coram eo, Job. 25, 5. Ithp. הִתְבָּרֵר clarum fieri, patere ap. Rs. Part. מִתְבָּרֵר clarum, perspicuum est. Hophal הוברר expurgari, emundari. לא הוברדה התרומה non est expurgata oblatio primitiarum.

Ap. Ts. specialiter usurpatur de purgatione frumentia paleis, pro ventilare; ut: אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ נפה וכברה ובוררת וטוחנת ומרקדת עמה uxor sapientis Rabbini commodato dans uxori alterius cujusdam viri de plebe (mulieri plebejae) vannum et cribrum, ventilare, molere et vanuere potest cum ipsa etc. Item אבל לא תבור ולא תטחון עמה verum non ventilabit neque molet cum ipsa, Gitt. 5 in Misna. Sic usurpatur gr. διακαθαίρω Matth. 3, 12.

בָּרוּר *selectum, optimum,* Nidd. f. 19. Item *clarum, perspectum, perspicuum.* אם ברור לך הדבר כבקר אמרהו si clara tibi res sit sicut lux matutina, dic eam, Sanh. f. 7b. יום צח וברור dies clarus et serenus. V. Bb. f. 147. Pl. ראיות ברורות rationes clarae.

בֵּירוּר *declaratio.* בבירור cum declaratione, clare, perspicue, aperte, manifeste. Ap. Ts. שטרי בירורין literae declarationum, Bm. c. 1 et basra c. ult. in Misna. Sic in Babylonia vocabant librum, cui acta et probata partium litigantium scribae judicum inscribebant, ut juxta ea sententiam ferrent judices, et partes semel acta non repeterent vel revocarent. Protocollum hodie vocamus. Alias שטרי טענתא literae vel libri actorum judicialium.

בְּרִירָה *purificatio, declaratio.*

בְּרִירוּת, בְּרִירוּתָא, בְּרִירוּ *puritas, claritas, serenitas:* היך ענגא בִבְרִירוּתָא sicut nubes in serenitate, Prov. 16, 15 et Job. 37, 11. ושנת בברירו ידי et lavi in munditia manus meus, Ps. 73, 13. וכמחזי שמיא לברירו et sicut aspectus coelorum in puritate, claritate, Ex. 24, 10. בברירות ידך puritate manuum tuarum, Job. 22, 30. כברירות ידי יתיב לי secundum puritatem manuum mearum rependet mihi, Ps. 18, 20. 25. Cum aff. כְּבְרִירוּתִי secundum puritatem meam, II S. 22, 25.

בּוֹר, בּוֹרִי, בּוֹרְיָא *puritas, claritas, perspicuitas:* דעתו של אדם אין יכולה להשיג דבר על בוריו non potest mens humana assequi rem hanc in claritate sua, i. e. clare et perspicue: עמדי על בורייך insiste puritati tuae, Sot. f. 7b. Gl. על נקיותך super innocentia, munditie tua, על בוריו *clare, perspicue.* להשיג כל הדברים על בוריין ad apprehendendum omnes res in puritate sua, clare. רואה על בוריו videt rem perspicue. ואני עמדתי על בוריו et ego steti in puritate mea, R. Sal. Ps. 119, 87. לא ידע הרבה על בוריו non scit multa clare et bene. והעמידו דבר על בוריו constituerunt rem in claritate sua, rem clarissime proposuerunt.

בּוֹרִית, בּוֹרִיתָא *smegma, sapo:* ומחורין בבוריתא et mundantur smegmate, Jer. 2, 22. וכבוריתא דמחורין בה et sicut smegma, quo se mundant homines, Mal. 3, 2. Quidam pro herba accipiunt, quam *saponariam* vocant. Sic Ti. ונתרא ובורית et alumen et saponariam, Nidd. c. 9 in Misna.

בַּרְבַּר *barbarus, qui lingua alii ignota loquitur, ac idcirco intelligi ab eo nequit.* Pl. בַּרְבְּרִין barbari. Talis Ovidius fuit Getis, cum scriberet: Barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli. Sic Graeci Aegyptiis et aliis et contra. V. Praet. Drusii f. 235.

בַּרְבְּרָאִי *idem.* בית יעקב מעמא ברבראי domus Jacob ex populo barbaro, nempe Aegyptiis, qui Hebraeis erant barbari et contra, Ps. 114, 1. Hebr. מעם לעז, quod idem. Fuerunt et certi quidam populi Barbari dicti. אלו אנשי ברבראי שמהלכין ערומים בשוק isti Barbari, qui ambulant nudi per plateas, Jebam. f. 63b. הביא עליהן הברברים adduxit contra eos Barbaros, Jelam. f. 26a.

בַּרְבַּרְיָאה *Barbaria, regio a barbaris inhabitata.* Sic pro hebr. תוגרמה in TgH. ponitur, וברבריאה et Barbaria, Gen. 10, 3. Hinc R. David I R. 4, 23 ad vocem ברבורים notat; עוף הבא מברבריאה נקראים ברבורים על שם מקומם avas venientes ex Barbaria vocantur ברבורים barburim, a nomine loci sui.

ברש בְּרוֹשׁ *abies, arbor trabibus aedificiorum idonea,* scribit Ar. in ארן.

ברשן *nudus.* ונפל ברשן et cecidit nudus, I S. 19, 24 pro hebr. ערום. Kimchi scribit se id nullibi alias legisse. R. Sal. annotat, quod R. Menachem ab Arabe quodam intellexerit, ברשן arab. significare משגע *insanum, furiosum.*[19] Kimchi reperit in quibusdam exemplaribus בישן, et sic habent Regia. Certe nudum pudor comitatur. B. Ar. scribit בר שאן.

בְּרוֹשְׁיָאתָא *placentae, collyrae.* תלת ברושיאתא דחיטי tres collyrae triticeae, gl. חלות, Gitt. f. 69b. B. Ar. adducit in litera kaph.

ברת בְּרָת *abies,* vel *fraxinus,* ex hebr. ברוש literis ש et ת inter se permutatis. יסק ברותא ascendet abies, Esth. 2, 7 in Tg. sec., ubi explicatur locus Jes. 55, 13, in quo ברוש in hebr. Pl. בְּרָתִין et בְּרָוָן: ut,

[19]) Vocem quidem compositam habet ex chald. בר *filius* et שאן (ut Ar. legit) arab. شان, cui notio inest *insaniendi* et furiendi. Vide Cast. heptag. sub rad. שן.

בראתי בית מדורה abietes domus habitationis ejus, Ps. 104, 17. יהון מן ברתי erunt ex abietibus, Cant. 1, 17. במחיצת ברין tabulatio abietum, I R. 6, 15. דאעי בירן ex lignis abietum, v. 34. אירבי במישרא ברון multiplicabo in planicie abietes, Jes. 41, 19. כבירון שפירן sicut abietes pulchras, Hos. 14, 9. Ap. Ts. in Rh. 23a inter decem genera cedrorum numeratur, ubi tamen in gl. explicatur *buxus*.

בּוֹרִיתָא vide in ברר.

בְּרִית *foedus*. V. in ברה.

בֵּירִית vide in ביר.

בורתירא *species currus vel vehiculi levis et leniter instar lecticae incedentis*, Medr. Schir. c. 4h.

בשל בְּשַׁל *coquere, coqui, maturescere, maturare, maturum producere:* ובשילת ענבין et maturas produxit uvas, Gen. 9, 20 in Jon. Part. pl. אתר מתקן לְבַשָּׁלַיָא locus praeparatus pro coquis, Ez. 46, 24. Pihel, כבשרא דְבַשִׁיל בגו דורא sicut caro, quae coquitur in olla, Ez. 11, 3. 10. Fem. ית דרעה בְּשִׁילָא brachium coctum, Num. 6, 19. Inf. כְּמְבַשָּׁל בסרא dum coqueret carnem, I S. 2, 13. Sic legendum enim pro כִּמְבַשֵּׁל, juxta hebr. כְּבַשֵּׁל. Pahel בַּשֵּׁל idem. Praet. בַּשִּׁיל להון בסרא coxit eis carnem, I R. 19, 21. בשילו אתכלהא maturuerunt botri ipsarum, Gen. 4, 10. ובשלנא עולמיהון coxerunt parvulos suos, Thren. 4, 10. ית ברי et coximus filium meum, II R. 6, 29. Part. מְבַשַּׁל במיא coctum in aqua, Ex. 12, 9. די ענבי מבשל בעידניה quae fructus suos coquit, maturat, producit in tempore suo, Ps. 1, 3. בשר מְבַשֵּׁל carnem coctam I S. 2, 15. Pl. וּמְבַשְּׁלִין ליה בקדירא et coquebant illud in olla, Num. 11, 8. Inf. בַּשָּׁלָא מבשל coquendo coctum, Ex. 12, 9. די אתון עתידין לְבַשָּׁלָא quod vos coturi estis, Ex. 16, 23. לְמַבְשָׁלָא פירי ad maturandum fructus, Job. 37, 6. Imper. וּבַשִּׁיל תבשל et coque pulmentum, II R. 4, 38. בַּשִּׁילוּ coquite, Ex. 16, 23. Fut. דִיבַשְּׁלוּן תמן ut coquant illic, Ez. 46, 24. וּתְבַשֵּׁיל ית בסריה et coques carnem ejus, Ex. 29, 31. Ithp. fut. וּמָן דַּחֲסַף דְּתִתְבַּשַּׁל ביה et vas testaceum, in quo coctum fuerit, Lev. 6, 28. Ap. Rs. est etiam *concoquere, digerere:* לא בשלה אותו כוח הַמְבַשֶּׁלֶת non concoxit eum facultas concoquens sive concoctrix, I R. 19, 8 in R. Dav. In ithp. dicunt נִתְבַּשֵּׁל.

בְּשִׁיל *coctum*, v. supra in verbo.

בְּשׁוּל *coctum, coctus cibus, decoctum, obsonium elixum*. Pl. cum aff. אל תתרגג לְבְשׁוּלוֹי ne desideres obsonia ejus, Prov. 23, 3. Item maturatio, זמן הבשול tempus maturationis, quando fructus maturescunt. בשול התבואה maturatio frugum. Item *concoctio, digestio*.

בושלא *pellis recens, detracta, rudis et inclaborata*. Schab. f. 79a.

תַּבְשִׁילָא, תַּבְשִׁיל *decoctum, jus, in quo aliquid coquitur aut coctum est, pulmentum*. וית תבשילא שפוך et decoctum jus effunde, hebr. מרק jus, Jud. 6, 20. ובשל תבשילא et coque pulmentum, hebr. נזיד, II R. 4, 38. דמתאכל תבשילא ut comedatur cibis insipidus. Job. 6, 6. Hebr. תפל insulsum. Pl. תַּבְשִׁילִין. Cum aff. לחמנא וְתַבְשִׁילָנָא panem nostrum et cocta nostra, Esth. 3, 8.

בשם בְּשַׂם idem quod בסם, ut בושם מתבשם עובד מתבשם בשמא aroma confectum opere artis aromaticae, Ex. 30, 25 in Tg. J. בְּשָׂם aromatibus condire, Ri.

בוּשְׂמָא, בּוּשָׂם *aroma, unguendum*. V. supra בסם.

בְּשָׂמִים *aromata*, ap. Tos. הקול יפה לבשמים sonus pulcher est aromatibus; nempe cum tunduntur. Dicitur enim de illis in Lege הדק היטב tundendo bene. Cum sic tunditur, pistillo ingens sonus edi solet. E contrario de vino dicunt הדבור רע ליין locutio mala est vino, nempe cum dolium vini fere vacuum est, tunc sonum edit et quasi loquitur, si pulsetur, qui sonus malum est indicium, quod doceat vinum esse exhaustum. Ti. tamen aliter interpretantur. V. Menach. f. 87a.

בשן בישני *Besschaneus, qui est de Beth schean:* חיפנא ובישנא לא ישא את כפיו Chiphneus et Bethschaneus (excendos) non elevabunt manus suas, Meg. f. 24b. Sic etiam quidam sumunt in Peah, c. 7 pro olivis illius loci.

בשק בְּשַׁקֵר *inquirere cognoscendi causa, cognoscere, agnoscere*. הלא אלהא יְבַשְׁקַר דא annon deus investigabit hoc? Ps. 44, 22. וּלְבַשְׁקָרָא בהיכליה et ad inquirendum in templo ejus, Ps. 27, 4. Sic Ar. et Psaltarium Nebiens. T. ולא מְבַשְׁקַר ליה et non innotuit ipsi, Erub. f. 19a. חלף קמיהו ולא בשקרוה transivit coram ipsis et non cognoverunt eum, Jev. f. 122.

מְבַשְׁקְרָן *inquisitio, disquisitio, investigatio*. Pl. מְבַשְׁקְרָנֵי עיבא investigationis nubis, Job. 37, 16.

בשר בִּשְׂרָא *caro*. V. in בסר.

בַּשַּׂר *nuntiare, annuntiare:* בְּשׂוֹרָא *nuntium*. V. in בסר.

בַּשְׂרָן *carnosus*. דאכלה כוסברתא הוו לה בני בשרני quae comedit multum coriandri, ei erunt liberi carnosi, Ket. f. 61a.

בשש בְּשַׁשׁ *tardare, cunctari*, ut hebr.

בְּשַׁשׁ *pulmentum, decoctum quodvis, quod cum buccellis panis editur*,[80] juxta Eliam in Methurgeman et B. Ar. Legitur Job. 6, 6 in altero ejus versus Targum, estque idem quod תבשילא. Ap. Ts. alias dicitur לפתן, ut suo loco dicetur. Praeterea, scribit B. Ar., in terra Israelis sumunt butyrum, ova et piper ac simul coquunt illa in olla et hoc vocant תבשיל בשש.

בת *vice*, hebr. פעם. In Gem. היה כותבה בבת אחת scribebat eam vice una, Jom. f. 38b. Rab. השותה כוסו בבת אחת נקרא גרגרן qui ebibit poculum suum vice una vocatur gulosus.

בַּת *bathus*, mensura liquidorum. Pl. בַּתִּין bathi. Esr. 7, 22. In Targ. Jes. 5, 10; I R. 7, 26; Ez. 45, 10 dicitur בֵּיתָא, pl. בֵּיתִין. בַּת vide supra in בנא.

בתל בְּתוּלָא, בְּתוּלְתָא *virgo*. Hebr. בתולה, Gen. 24, 16. בְּתוּלְתָא שַׁפִּירַת חֵיזוּ virgo formosa aspectu, Esth. 2, 3. עולמתא בתולתא puella virgo, Deut. 22, 28.

---

80) Syriaca vox est teste Henrico Steph., quo ipso fonte et gr. βήσασα s. βίσσασα, quod *sutam agrestem* denotat, haustum.

Constr. בְּתוּלַת בת ישראל virgo filia Israelis, Deut. 22, 19. Pl. דמין לִבְתוּלָן שפירן similes sunt virginibus formosis, Am. 8, 13. Emph. בְּתוּלָתָא דבית יהודה virgines domus Jehudae, Thr. 1, 15. עלמן בתולתן שפירן puellae virgines pulchrae, Esth. 2, 2. Cum aff. בְּתוּלָתַי virgines meae, Thr. 2, 21. ובתולתיה לא אשתבחן et virgines ejus non fuerunt epithalamiis celebratae, Ps. 78, 63. בְּתוּלָתָהּ ספדן virgines ejus plangunt, Thr. 1, 4.

Ap. Tos. legitur איזה היא בתולה כל שלא ראתה דם מימיה אף על פי שנשואה quaenam est virgo? quaecunque non vidit sanguinem a diebus suis etiamsi sit desponsata vel nupta, Nidd. c. 1 in Misna. בנותן של גוים משמרות עצמן ממקום ערותן ומפקירות עצמן ממקום אחר filiae Christianorum custodiunt seipsas in loco virginitatis suae et prostituunt seipsas ex loco alio Br. s. 60. Vide quam honeste sentiant et scribant de nostris virginibus. Duo sunt signa virginitatis, דם ודוחק. V. Maim. p. 2, f. 22. Extenditur etiam latius ad alia: ut וחופר בבתולה שלש אצבעות et fodiens in virgine (terra) tres digitos, Naz. 65a i. e. בקרקע בתולה in terra virgine, vel בבתולת קרקע in virginitate terrae, h. e. terra pura et impolluta, a cadavere non inquinata. Hinc legitur alibi תנא שלש בתולות הן בתולת קרקע בתולת שקמה בתולת אדם tres sunt virginitates: virginitas terrae, virginitas sycomori et virginitas hominis. Virginitas hominis est, quamdiu non contrahit matrimonium; virginitas terrae, quamdiu non colitur; virginitas sycomori, quamdiu non putatur, Nidd. f. 8b. ובתולת הוורד אחת et virginitatem rosae unam, Sab. f. 90a. Gl.: עלה של וורד בחור אחת folium rosae virginis unum. Alii: rosa clausa. בתולה צליינית virgo devota, assidue orans.

Ap. astronomos בתולה est *virgo, signum coeleste.*

בְּתוּלִין *virginitas, virginea*, hebr. בתולים, Deut. 22, 14. Constr. ית בְּתוּלֵי עוּלֵימְתָא virginitatem puellae, v. 15. Cum aff. ואבכה על בְּתוּלַי et flebo propter virginitatem meam, Jud. 11, 37.

בְּתוּלוֹת Tis. idem ut in exemplo paulo ante adducto; deinde vocantur sic duo statumina, quibus firmatur lignum, quod trabem torcularis fert. Alii: gemellos, alii sorores vocant, Bb. f. 67b.

בתן בּוּתְנָן nomen *regionis montosae ultra Jordanem*, quae hebr. בשן dicitur. מבותנן אַתִיב אַתִיב צדיקיא ex Butnan reducendo reducam justos, Ps. 68, 23. Alias communiter legunt מתנן, ubi מ ab initio videtur esse ex confluxu literarum בו, lapsu facillimo. Est autem בותנן ex hebr. בשן, commutato ש in ת. Deut. 33, 22 conjunctim leguntur haec duo in Tg. Jon., מן מתנן ותחומיה יהי מטי עד בּוּתְנַיי a Matnan et terminus ejus pertingit usque ad Batnaeam. Sic Deut. 32, 14 legitur in TgH. דכרין בני בתנייא arietes ex Botnaea.

בתר בָּתַר[81] *post*, hebr. אחר: וחיא נח בתר טופנא et vixit Noach post diluvium, Gen. 9, 28. בתר פסגמיא האלין post resistas, Gen. 15, 1. בתר ד׳ vel בתר די posteaquam: בתר דאולד posteaquam genuit, Gen. 5, 4. Sic בתר כן דעללין posteaquam ingressi essent, hebr. אחרי כן אשר, Gen. 6, 4. בתר די קטל ית גדליה posteaquam interfecit Gedaliam, Jer. 41, 16. בתר כן vel מבתר כן: בתר כן ישלח ,et בתר כדן vel כדין post sic, i. e. postea. בתר כן ישלח יתכון postea dimittet vos, Ex. 11, 1. ושמע דוד מבתר כן et audivit David postea, II S. 3, 28. והוה מבתר כן et fuit postea, II S. 15, 1. ומן בתר כדין et postea, Job. 19, 25 et simpliciter מן בתר v. seq. Et מבתר כדין Ex. 34, 32 in Jon. מבתר פולחני de post cultum meum, Deut. 7, 4. Hebr. מאחרי. Cum aff. למיתי בַּתְרַי venire post me, Gen. 24, 5. זור לך מבתרי recede a me, II S. 2, 22. אתי בתרנא venit post nos, Gen. 32, 19. ולבנך בתרך et filiis tuis post te, Gen. 17, 7. ובתרך לא יקום למהב כותך et post te non surget similis tui, I R. 3, 13. מן בתרך reverti de post te, Ruth 1, 16. ובתרך et post te, Ez. 16, 34. בתריכון post vos, Gen. 9, 9. מבתריכון de post vos, Deut. 29, 21. לבנוהי בתרוהי filiis ejus post eum, Gen. 17, 19. מבתרוהי de post eum, Gen. 19, 26. בתרהא post ipsum, Ex. 15, 20. בתריהון post eos, Gen. 48, 6. ושרא מבתריהון de post eos, Ex. 14, 19. Tipraefigunt א, אבתרא.

בַּתְרָאָה בַּתְרֵי *posterior, postremus.* לדר בתרי generationi posteriori, Ps. 78, 4. גברא בתראה vir posterior, Deut. 24, 3. לקל אתא בתראה voci signi posterioris, Ex. 4, 8. דביתא הדין בתראה domus hujus posterioris, Hag. 2, 10. Pl. ובנהא בַּתְרָאִין et liberi ejus posteriores, Gen. 33, 8. למא תהון בתראין quare eritis postremi, II S. 19, 12. ואף לבתראין etiamque posterioribus, Eccl. 1, 11.

בַּתְרֵיתָא *idem.* וידא דכל עמא בבתריתא et manus totius populi in posteriori, i. e. postea, posterius, postremo, Deut. 13, 9; 17, 7; Num. 2, 31.

בַּתְרָאֵי *retrorsum*, Cant. 2, 5 forte legendum ex forma syra בתראית.

בַּתְרָא *botrus:* יתיר היך גפנא בתרה dejiciet sicut vitis botrum suum, Job. 15, 33 in R. Ven. בוסרה. In hebr. בסרו, quod possit esse a forma בסר. Alias בסר omphax, uva immatura.

בֵּיתֵר, בִּתֵּר *Bither, Bithera, Bethera*, urbs munitissima, non procul ab urbe Hierosolymis in tribu Benjamin, in qua fuit Bar Cosba, falsus Messias, de quo vide infra in כזב.

De magnificentia scholarum et collegiorum ejus, ut et de magnitudine stragis Judaeorum, cum ab Adriano imperatore caperetur, incredibilia scribunt Hebraei passim:

In Gitt. f. 58a: quadringenta collegia fuerunt in urbe Bither et in unoquoque fuerunt quadringenti praeceptores, quorum unusquisque habebat quadringentos discipulos de domo Rabban. Cum hostis ingrederetur, confodiebant eum scalpellis suis; at vero illo praevalente et urbem capiente, absconditos in suis libris igne combusserunt.

De strage illic edita v. f. 57a et 58a ab initio:

[81]) Syr. ܒܳܬܰܪ pro בְּאָתַר באתר compos. et contr. ex אתר, أثر arab. أثر (vide supra p. 132) et ב praef. more Arabum, qui في أثر et على أثر *in vestigio, post* (Sur. 57. 27) dicunt. Sic Chaldaeus: מבתר ענא (II S. 7, 8) in vestigio ovium.

dixit R. Jochanan: hae sunt octoginta acies bellicae, **quae** ingressae sunt in urbem Bither eo tempore, quo **coeperunt** eam, et in ea ex viris, mulieribus et par**vulis** promiscue tantum numerum occiderunt, ut san**guis** illorum usque ad mare magnum fluxerit. Quod **si dicas**: forte non procul ab ea distabat mare, dico: **integri** miliaris spatio abfuisse. R. Elieser magnus **tradidit**: duo flumina fuerunt in vallo Jadajim, quo**rum** unum hac, alterum illac fluebat; unum illorum **sanguine** interfectorum plane infectum fuit; et f. 58a **dixit** R. Jochanan, quadraginta modii Tephillin am**putatorum** reperti fuerunt inter occisos Bither; et **f. 57b**: hic est Vespasianus imperator (nomen Vespa**siani** hic ponitur pro Adriano), qui interemit in urbe **Bither** quadringentas myriadas. Dixerunt ei: imo quater mille myriadas. In TH., in codice Taan. f. 68 et 69a prolixe haec omnia describuntur, ubi inter alia et haec: Adrianus imperator occidit in urbe Bither octoginta mille myriadas. R. Jochanan dixit, octoginta mille paria tibicinum cingebant Bither et unusquisque illorum praefectus erat pluribus copiis. Fuit ibi Ben Cosba etc. Et mox: Tribus annis cum dimidio obsedit Adrianus urbem Bither; paulo post: et deus tradidit eos et occidebant eos, et progrediebantur, donec equus usque ad nares in sanguine immergeretur. Quinimo sanguis rapiebat secum petras magnitudinis quadraginta modiorum, donec ad quadraginta miliaria usque in Oceanum flueret. Dixerunt quidam trecenta crania puerorum inventa fuisse super unico lapide et tres arcas thephillin praecisorum, qui novies novem sata sive modios continebant. Quidam dixerunt plures. R. Schimeon ben Gamaliel dixit: quingentae domus scribarum fuerunt in Bither, in quarum minima non pauciores erant, quam quingenti parvuli. Hi dixerunt: si hostes nostri contra nos venirent, his solum scalpellis contra ipsos egressuri essemus et oculis illis effossuri. Posteaquam autem propter iniquitates ipsorum urbs esset capta, involvebat quisque scalpellum suum in librum suum et comburebat. Ex illis omnibus ego solus sum relictus. Iterum, vineam amplissimam habebat Adrianus imperator impius, octodecim milliaria tam in longitudine, quam in latitudine continentem (quantum Tiberias distat a Tzipporia). Vineam illam sepe cinxit ex interfectis Bitheris, altitudinis staturae viri integrae, ejusdemque latitudinis: neque voluit permittere, ut sepelirentur, donec surrexit rex alius. Rursus: R. Jose dixit, quinquaginta duobus annis post vastationem domus sanctuarii, vastata est Bitter. Vide et Br. parascha 65. Medrasch Schir haschirim ad Cantic. 2, 17. Echa rabbeti Thren. 2, 2.

בלע ה'.

Abbreviaturae literae ב.

ב: litera abbreviaturis saepissime loco praepositionis ab initio servit, unde multae hic omittentur, quae quaerendae in litera proxima, ut supra dictum.

ב"א: בית אב *domus patris*, *familia paterna*, vel בית אבי *familia paterna mea*. 2) בן אשר *filius Ascher*. Hic voces quasdam biblicas aliter legit, quam alii, et ejus lectionem imitantur Judaei occidentales, i. e. qui in terra Israelis habitarunt. Alium secuti sunt orientales, de quo vide in ב"נ. 3) בר אורין *filius Urjan*. Sic quidam inter abbreviaturas adducit. Ego abbreviate non legi. Reperi autem ap. Tos. plene scriptum, א"ל חד לחבריה ליקו לקמיה דבר אוריין הוא dixit alter ad alterum; surgendum esse coram ipso (honoris causa), quia Bar Urjan sit; gl. בן תורה *filius legis*, i. e. *studio legis divinae deditus*, *studiosus theologiae*, *theologus legis dei observantissimus:* Gitt. 62a. Et alibi: ניקו מקמיה דגבר בר אוריין הוא surgamus coram ipso, quia doctor legalis est: Schab. 31a. In Salomone legitur, ותורה אור et lex lux est, Prov. 6, 23 inde אורייתא lex, quasi lux dicta, et inde אוריין legis observans.

ב"אד: באותו דבור *in eodem sermone vel textu*. Criticis usitatum. Cum Vau copula ובא"ד. Quandoque additur ה in fine, בא"דה, ubi ה valet המתחיל qui incipit, vel, incipientis. Interdum interponitur ה, ut בא"הד, pro הדבור.

בא"י אמ"ה: ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם *benedictus sis tu domine deus noster, rex hujus mundi.* Commune exordium precum est, et in libris precum, aut ubi de precibus agitur, usitatum.

בא"י ש"ת: ברוך אתה יהוה שמע תפלה *benedictus sis, o domine, exaudiens preces.* In fine precum id dicere solent.

ב"ב: 1) בבא בתרא *Bava posterior.* Tres libri talmudici sunt, qui inscribuntur Bava; nempe Bava prima, Bava media, Bava posterior sive ultima. Vide ב"ם et ב"ק. בבא i. e. *janua*, *porta*. Cum servili בב"ב in Bava posteriore. 2) תרין תרין i. e. *duo duo, bina*, apud Masorethas, ut cum dicunt, א"ב מן ב"ב alphabetum est ex binis vocibus, quarum sc. una talem, altera talem habet formam. Litera numeri ponitur pro ipso nomine, quo numerus iste denominatur. Sic supra fuit א pro אחד. 3) בר בר *filius fuit.* Ap. Tos. אמר רבה ב"ב חנה dicit Rabba bar bar Channa. 4) בעלי בתים *domini domus*, *heri domestici*, *patres familias.* Singulariter, בעל בית paterfamilias. 5) במהרה בימינו *cito in diebus nostris:* cum servili, שב"ב יפרח כשושנה ut cito in diebus nostris floreat instar lilii. De urbe Jerusalem votum.

ב"בה: vide infra in כ"ה.

ב"בת: vide infra in כ"ת.

ב"ג: 1) בישול גוים *coctilia gentikum*, i. e. *Christianorum.* Cum servili, בב"ג cum etc. Utuntur in libris vel materia ciborum licitorum et vetitorum. 2) בן גמליאל *filius Gamalielis.* 3) בשלשה vel chaldaice בתלת *cum tribus.* Li-

tera numeri pro ipso nomine numerali, ut supra in ב. Sic deinceps etiam aliae literae sumuntur.

בג"ב: בן גר בן גיורת *filius gentilis viri*, et *filius gentilis foeminae*. Nomen sapientis cujusdam, parentibus gentilibus, sed ad fidem judaicam conversis, nati. Ejus mentio in Pirke abhoth c. 5 in fine, ubi dictum ejus celebratur de indefesso studio legis divinae. Ante Christum natum vixit tempore Jonathanis paraphrastae, proprio nomine dictus R. Jochanan ben Bagbag. Tzemach David fol. 35.

בג"ד: בגין דהא *propterea quod ecce*, *nam ecce* vel בגין דא *propterea*. בגין דאיתמר *propterea quod dicitur*. Frequens in Zohar. Saepe cum servili, ובג"ד.

בג"ה: בגבורת השם *per potentiam*, *potentia domini*, *ope et auxilio dei:* vel בגזרת השם *decreto*, *voluntate dei*.

בג"כ: בגין כן *propterea*, *idcirco sit*. Sequitur fere כתיב *scriptum*, vel simile. Cum servili, ובג"כ et propterea. Frequens in Zohar, quando praecedens sententia dicto scripturae confirmatur. Pro כן etiam legitur כך, quod idem.

ב"ד: בית דין *domus judicii*, *curia*, *porta judicialis* (ut olim in portis exercuerunt judicia), *consistorium*, et metonymice *judices*, *senatus*, *magistratus*. Cum servili, שב"ד quod vel quem senatus. בב"ד in curia, in consistorio. 2) בסעדה דשמיא *ope*, *auxilio divino*. שמיא ut ap. Ros. שמים coelum pro coeli inhabitatore deo. Sic autem fere interponitur ס, ut infra in בס"ד.

בד"א: במה דברים אמורים *quibus verbis dicta sunt*, aut *dicuntur*. In Talmud et Rambam frequens, quando praecedens sententia melius explicatur.

בד"ה: בדבור המתחיל *in sermone vel textu*, *qui incipit*. Saepe occurrit in libris, in quibus aliorum librorum diversa lectio vel correctio adducitur. Talis est liber יריעות שלמה cortinae Salomonis, qui continet enucleationem locorum difficilium, quae in commentariis R. Salomonis in legem occurrunt. Item liber חכמת מנוח Chochmas Manoach, qui continet correctiones et elucidationes in plerosque libros talmudicos. Item liber יוסף דעת *Joseph daas*, qui etiam est elucidarius in Raschi. Vide etiam infra in ד"ה.

ב"ה: 1) בדברי הימים *in verbis dierum*, i. e. in libro Chronicorum sive Paralipomenon, qui sic appellatur. 2) בית המקדש *domus sanctuarii*, *templum hierosolymitanum*. Cum servili, שב"ה quod etc. 3) בית הכנסת *domus congregationis*, *synagoga Judaeorum:* מחוץ לב"ה extra synagogam, 4) בעל הבית *dominus domus*, *paterfamilias*. 5) ברוך המקום *benedictus sit deus*, *gratia sit deo*. המקום locus, est nomen dei rabbinicum, sic dicti, quia in omnibus locis praesens est. Possit et pro eo legi השם. 6) ביאור המלה *declaratio vocis*. 7) בדק הבית *fissura*, *labes domus:* ap. Tos. ubi de templi restauratione agitur. 8) ברוך הוא *benedictus ipse*. Sic fere praecedit קדוש vel הקדוש sanctus, et sanctus benedictus ille, periphrasis dei est. De א"ס ב"ה vide in א"ס. Ap. Tos. מפי אדון כל המעשים ב"ה ex ore domini omnium operum benedicti illius, i. e. dei. Chald. בריך. 9) בית הילל *domus Hillelis*. Domus, i. e. schola, secta, discipuli Hillelis doctrinam sequentes. Fuit ראש הישיבה caput, rector academiae, et non longe ante Christum floruit. Aliquot millia discipulorum habuit, sed ~~~ogints longe lateque celeberrimos, inter quos Jonathan Uzielis filius, qui prophetarum paraphrasin chaldaicam dedit. In doctrina opiniones peculiares tenebat: quarum habuit sectatores plurimos. Opposuit se illi alius non minus doctus et celebris, שמאי Schammai dictus, qui contrarias plane opiniones sequebatur, qui ipse quoque non pauciociores asseclas habuit. Hinc, בית הילל et בית שמאי, schola Hillelis, schola Schammaei, pro sectariis ipsorum doctrinae. Horum opiniones ap. Tos. perpetuo recenseri solent. Hillel vixit annis centum quinquaginta, sicut Moses, et quadraginta annos fuit natus, quando exivit ex Babylonia: quadraginta annos docuit in academia: quadraginta annos fuit נשיא summus praetor et gubernator, caput curiae, princeps senatorum. Alibi plura de hoc dicemus: vide et infra in ב"ש.

בה"א: בית הילל אומרים *senatores Hillelis dicunt*. Talm.

ב"הג: בעל הלכות גדולות *autor constitutionum magnarum*. Liber est sic vocatus.

בהנ"וא: בעזרת השם נתחיל ונגמר אמן *auxilio dei incipiemus et finiemus*, *Amen*. Principio librorum aut privatorum scriptorum sic solent aliquando praemittere. Extat in titulo Haphtaroth quae ad librum Haskuni adjectae sunt.

בה"קר: בר הקדוש רבי *filius sancti Rabbi N*. Sic sequi debet nomen ejus, cujus filius dicitur.

ב"ו: בשר ודם *caro et sanguis*, *homo carnalis*, *terrenus et mortalis*. Cum servilibus, לב"ו, מב"ו. Praecedere fere solet מלך rex, ut quando dicunt, משל למלך ב"ו simile est regi carnali.

ב"ז: בן זכאי *filius Zachaei*, vide ריב"ז.

ב"ח: 1) בן חורין *filius nobilium*, *nobilis*, *ingenuus*, *liber*. 2) בעלי חיים *vita praedita animantia*, *vitam habentia*, *animantia*. Interjicitur interdum ע ut בע"ח. Cum praefixis servilibus, הב"ח, מב"ח, מהב"ח, unde in R. Levi Prov. 6, 6 legitur: נמלה שהיא בריה קטנה מה בח הבלתי בעלי שכל i. e. formica est minima creatura ex animantibus irrationalibus. Est et liber, qui inscribitur בעלי חיים, quem abbreviate saepe citat R. Levi, vide Prov. 30, 4. 28. Cum servili בב"ח, i. e. בספר in libro animalium. Sic libri Aristotelis de historia animalium citantur. 3) בעל חוב *dominus debiti*, *debitor*, *creditor*, *diverso respectu*. Cum servilibus, לב"ח, מב"ח.

בח"רג: בחרם רבנו גרשם *per anathema doctoris nostri Gersom*. In inscriptionibus literarum perpetuo hac uti solent: nam Rabbi iste sub anathemate vetuit epistolas obsignatas resignari. Vide Epistolas nostras hebraicas cap. 6.

ב"י: בית ישראל *domus Israelis*.

ב"ילאו et יילא"ו: ברוך יהוה לעולם אמן ואמן *benedictus sit deus in aeternum*, *Amen et Amen*, ex Psal. 89 vers. ult. Tertius liber Psalmorum hoc versu clauditur, ideoque etiam Rabbini eo uti solent in librorum suorum vel cujuscunque materiae exitu. Altera particula valet, ימלוך יהוה לעולם אמן ואמן regnabit dominus in seculum, Amen et Amen. In Zohar in fine singularum Parascharum reperitur.

ב"ית: בשר, יין, תכלת *caro*, *vinum*, *hyacinthinum*, Talm.

ב"כ: ברכת כהנים *benedictio sacerdotum*.

בכ"ים: ברוך כבוד יהוה ממקומו *benedicta sit gloria DOMINI e loco suo*, ex Ez. 3, 12. In fine librorum usurpant.

בכ"מר, בכ"ר: בן כבוד מעלת רבי *filius honorati et excellentis Rabbi N.* Nomen sequi solet integre scriptum, aut si per literam indicetur, tum oportet valde notum esse, aut expressum in praecedentibus. Aliquando omittitur מ et simpliciter scribitur בכ"ר.

ב"ל: בן לוי *filius Levi.* Sic praecedit רבי יהושע qui sic dictus fuit, et abbreviate ר"יבל.

ב"לא: vide infra in ל"א.

בלא"א: בן לאדני אבי *filius domini parentis mei.* Literam ל legi alicubi explicatam לגאון clari doctoris.

ב"לב: ברוך לעולם בוראו *benedictus sit in seculum creator ejus*, vel בוראנו *ereator noster.*

ב"מ: 1) בבא מציעא *Bava metzia:* vide supra in ב"ב. Cum literis servilibus, בב"ם in, דב"ם, ubi ד nota genitivi casus. 2) בר מנן *extra nos, longe a nobis absit.* Utuntur quando malum aliquod fausto omine a se amovere volunt, ut cum Latini dicunt. Quod absit, absit omen. Simile vide in ח"ו.

במ"א, במ"ב: בר מן אחד *praeter unum*, בר מן תרין *praeter duo, excepto uno, exceptis duobus, tribus, quatuor, et sic deinceps.* Apud Masorethas occurrit, quando vocem aliquam vel aliquot a data regula vel numero excipiunt. Sic ad אנכי Gen. 3, 12 notarunt; ח' בטעם מלעיל וכל אתנחתא וכ"פ חקף דכות' ב"מא מלרע i. e. octo sunt cum accentu milhel, (in penultima) et sic quoque in omni athnach, soph pasuk et sakeph, excepto uno milra, i. e. cum accentu in ultima.

במ"מ: בורא מיני מזונות *creans varias species alimentorum.* Pars est consecrationis, qua cibos consecrant.

במ"רזל: במאמר רבותינו זכרונם לברכה *in oratione doctorum nostrorum, faustae memoriae.*

במ"ש: 1) במלות שונות *vocibus diversis.* Kimchio valde familiare est, quando dicit, idem diversis vocabulis exprimi: ut, וכפל העניין במ"ש et duplicat sententiam verbis diversis, Jer. 2, 32. העניין כפל במ"ש sensus duplicatus est verbis diversis. 2) במה שאמר *in eo, eo quod dicit*, vel שנאמר *quod dicitur*, sc. in scriptura: alias enim isto שנאמר non utuntur, nisi quando aliquid ex scriptura adducunt: vel במה שכתב eo quod scribit.

ב"נ: בן נפתלי *filius Naphtali.* Criticus insignis fuit, cujus lectionem in certis vocabulis biblicis secuti sunt Judaei orientales, i. e. qui in Babylonia versus orientem magis habitabant. Dictus fuit יעקב ב"נ Jacob filius Naphtali. Occidentales Judaei sequebantur filium Ascher, ut supra dictum in ב"א. Voces omnes, in quibus differunt, ad finem magnorum Venetorum impressae sunt, et nuper separatim excusae in opusculis grammaticis Joh. Drusi, quae vide.

בנח"ש: בנדוי, חרם, שמתא *per niddui, cherem et schammatha.* Tres sunt anathematis species, sub quibus R. Gersom vetuit resignari literas, unde in dorso literarum haec abbreviatura semper usurpari solet. Vide nostram institutionem epistolarum hebraicam.

בנ"לך: ברוך נותן ליעף כח *benedictus sit, qui dat lasso robur*, Jes. 40, 29., in fine librorum usurpari solet. Adjiciunt interdum et alterum ejusdem versus membrum, ולא"ע, i. e. ולאין אונים עצמה ירבה et cui non sunt vires, ei robur multiplicat.

ב"נר: בורא נפשות רבות *creans animas multas.* Talm. in libro ברכות de benedictionibus saepe. Pars est precationis in ciborum usu.

ב"סא, וב"סא: בספרים אחרים *in libris aliis.* Sic ובספרים.

ב"ע: 1) בן עזרא *filius, Nepos Esrae.* Praecedere solet אברהם Abraham, quod ejus nomen proprium. Vide supra א"ע. 2) בן עזיאל *filius Usielis.* Praecedere solet יונתן quod ejus nomen proprium. Hic prophetas in linguam chaldaicam transtulit. 3) בריאת עולם *creatio mundi;* ut, שנת ד' אלפים לב"ע anno quater millesimo creationis mundi. ל nota genitivi casus. 4) ברית עולם *foedus perpetuum.* In libris precum.

בע"ה: בעזרת השם *auxilio domini, deo juvante.* Interdum adjicitur י in fine, pro יתברך benedictus sit: aliquande ו, pro וישועתו et salute ejus.

בע"הב: בעולם הבא *in seculo vel mundo futuro.*

בע"הז: בעולם הזה *in seculo vel mundo hoc.* 2) בענין הזה *in negotio vel materia hac.*

בע"וה: בעונה הרבה *propter iniquitatem multam.* Sic loquuntur, quando infortunia ac calamitates suas commemoriant, earum causas peccatis suis tribuendo. Cum ש saepe, שבע"ה quod etc. Inseritur semper ו, ut differat a בע"ה de qua ante.

בע"כ: בעל כרחו *per coactionem ejus, invito, nolente ipso.* Aut, בעל כרחך *invito te.*

ב"פ: 1) בורא פרי *creans fructum.* Formula est in exordiis precum, quam sic abbreviate signant: ut, מברכין עליו ב"פ הגפן orant super eo; creans fructum vitis. Judaei non gustant vinum, nisi dicta prius solenni hac consecratione: ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן benedictus sis tu o domine deus rex mundi, creans fructum vitis. Hinc illa abbreviatura sumitur. Quandoque pro הגפן ponitur sola litera בפ"ה. Sic quoque non gustant panem, nisi solenni praemissa hac consecratione, ברוך אתה יהוה אלהינו מוציא לחם מן הארץ benedictus sis o domine deus noster, producens panem ex terra. 2) ב' פעמים *duabus vicibus.* In concordantiis Hebraicis.

ב"ק: בת קול *filia vocis:* oraculum divinum ac coeleste sic vocant Talmudici, quo post prophetarum tempora dicunt fuisse ipsis futura revelata. Filiam vocant, quia erat vocis cujusdam ex aëre reduplicatio, et alterius vocis quasi partus.

ב"ר: 1) בר רבי vel בר רב *filius Rabbi:* ut, א"ר יודה ב"ר סימון inquit R. Judah filius Rabbi Simonis. 2) בראשית רבא *Bereschith rabba, Geuesis magua*, i. e. *glossa magna in Genesin*, librum primum Mosis, qui a prima voce vocatur בראשית. Talis glossa scripta est in singulos libros Mosis, unde et singuli nominantur, ואלה שמות רבא glossa in Exodum magna: ויקרא רבא glossa magna in Leviticum: במדבר רבא glossa magna in Numerorum librum: ואלה הדברים רבא glossa magna in Deuteronomion, et in genere omnes vocantur רבות. Author ejus fertur Rabba bar Nachmoni, qui anno aetatis suae decimo octavo factus est rector academiae et caput reipublicae Pombeditanae, quae urbs celeberrima in confiniis Babyloniae sita fuit, circa annum Christi trecentesimum. Lingua autem hujus commentarii admodum confuta est, permixtis infinitis vocabulis graecis et aliis barbaris, unde patet, eo tempore linguam fuisse impurissimam.

ב"ש: 1) בית שני *domus secunda, templum Hierosolymitanum secundum.* 2) בית שמאי *domus Schammai* vel *Schammaei:* domus, i e. schola secta. Fuit hic Schammaeus collega Hillelis, ut dictum. Quidam putant, hunc dictum a שמים, quasi coelestem dicas, Hillelem vero ab הילל quasi Luciferum. Floruerunt hi duo centum annis ante destructionem templi secundi, ut manifesta de Hillele traditio talmudica est, quae legitur in tractatu de Sabbatho cap. 1. fol. 15a his verbis: הילל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה, i. e. Hillel et Schimeon, Gamaliel et Schimeon gesserunt principatum suum ante templum centum annis. Templum, sc. secundum, hoc est, ante templi secundi destructionem, ut in glossa ibidem explicatur. Schimeon primus, fuit Hillelis filius: Gamaliel Schimeonis filius, Hillelis nepos: Schimeon secundus, Gamalielis filius, abnepos Hillelis, qui in excidio urbis et templi fuit interfectus. Primus ille Schimeon patri Hilleli in principatu summo successerat, et tempore nativitatis Christi adhuc in officio erat. An autem de illo evangelista Lucas dicat, fuisse hominem justum et pium, et Christum brachiis amplexum, incersum est. Si fuit, mirum, quare non etiam filium suum Gamalielem in fide Christi instituerit. Permansit enim Gamaliel iste severus legis Mosaicae cultor et doctor, ac Christianorum osor. Nam apostolus Paulus ad ejus pedes legem Mosaicam didicit, et simul spirare minas et caedem contra discipulos Christi. Vide Actor. 9 et 22.

בש"א: בית שמאי אומרים *qui de schola Schammai, dicunt.* Talmudici utuntur, quando horum sententiam referunt.

בשכ"מלו: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד benedictum sit nomen gloriosum regni ejus in seculum et sempiternum. In libris precum ejus usus est: quandoque etiam in fine librorum, aut absoluti alicujus tractatus, usurpant, ex Ps. 72, 19.

בש"ר: בשם רבי *in nomine Rabbi.* Nomen sequi solet, ut, בש"ר מאיר nomine Rabbi Meir. Talm.

ב"ת: בעל תכלית *finitum, res finita,* cui opponitur בב"ת. i. e. בלתי בעל תכלית infinitum, res infinita. Cum servilibus, ואם היו נבראים מהש"י הב"בת et si fuissent creata a deo benedicto infinita, nullo fine praedita: item, הב"ת לא יוכל ספר ולהאר בב"ת quod finitum est, non potest enumerare et circumscribere infinitum. Capthor fol. 56. 2. מהב"בת ab infinito. כבוד הב"מת honor infinitus. In Ikkarim Orat. 2. cap. 25 multa de infinitis in deo. 2) בעל תשובה *poenitentiam agens.* Sic dicitur apud Judaeos, cui poena aliqua temporalis poenitentiae loco imposita est, aut qui sponte sua poenam aliquam aut afflictionem perferendam suscipit, quod pro poenitentia, tanquam magnum meritum et opus operatum, computat.

בת"כ: vide ת"כ. Quinquarboreus vult, esse etiam quandoque idem quod בתלמוד כן in Talmud sic, sc. כתיב scriptum est.

ג.[1]

גאה. Ithpahel אִתְגָּאָה *efferre, attollere se, excellere.* In hac tantum conjugatione chaldaice usurpatur. Praet. ארי אִתְגָּאָה על גיותניא quia extulit se super superbos, Ex. 15, 1. Jonathan utitur participio מתגאה. Fut. האפשר דְיִתְגָּאֵה num fieri potest, ut attollat se, Job. 8, 11. i. e. in altum crescat; nam de junco sermo. Partic. plur. דְמִתְגָּאָן לחדא qui efferunt se nimis, Jes. 16, 6.

גֵּיוְתָנָא, גֵּיוְתָן *excelsus, elatus, superbus, fastuosus:* וחמי כל גיותן et aspice omne superbum, excellens, Job. 40, 6. 7. יתעבד גיותן fiet excelsa, Job. 22, 29. ישמעאל גותנא Jischmael superbus, Jes. 49, 25. רגלא דגותנא pes superbi, Ps. 36, 12. Pl. וקטל מלכין גֵּיוְתָנִין et occidit reges superbos, Ps. 136, 18. כמנו גיותנין פחא לי absconderunt superbi laqueum mihi, Ps. 140, 6. Et cum א, גֵּאוְתָנִין Ez. 16, 49. Emphat. גֵּיוְתָנַיָא *elati, superbi,* Ps. 94, 2. יתברון גיותניא confringentur superbi, Job. 9, 13.

גֵּיוָה *superbia, elatio, fastus:* ודי מהלכין בגוה et eos, qui ambulant in superbia, Dan. 4, 34 cum ה loco א, ut et hebraice sumitur, Jes. 13, 17.

גֵּאוּתָא *idem:* גאותא ורמותא superbiam et elationem, Prov. 8, 13. Item *celsitudo, excellentia:* תגאותא דילה הוא et excellentia ejus est, Ex. 15, 1.

גֵּיוְתָא *idem:* גיותא ויקרא excellentiam et honorem, Ez. 28, 13.

גֵּיוְתָנוּתָא, גֵּיוְתָנוּת *superbia, elatio, celsitudo;* Job. 33, 17. בגיותנותא cum superbia, Ps. 31, 19. קדם תברא גותנותא ante contritionem praecedit superbia, Prov. 16, 18. בגותנות גלליך in superbia fluctuum tuorum, Job. 38, 11. Cum aff. גֵּיוְתָנוּתֵהּ ועשנה בשמיא celsitudo ejus et robur ejus in coelis, Ps. 68, 35. בגיותנותך

[1]) ג Hebraeis et Chaldaeis, ܓ Syris et ج Arabibus. In pronuntiatione respondet gr. γ poniturque et pro ceteris literis gutturalibus κ et χ. Item in persicis vocabulis et literam ک seu گ et literam چ restituit (vide גן et גשקרא). Non raro cum ד permutatur, ut est in שגר et שדר, אתגא et אדגא. ج Arabum, quod prout Italorum g per *dsch* Germanorum pronuntiatur, in causa permutationis est, ut غ Arabum, quod talmudice per ר reditur, item litera ذ, quae hebr. et per ז et per ד reddi solet. Propter similitudinem formae persaepe pro נ invenitur. Menda in typis sunt, quae, ut supra (cf. annot. nost. p. 82) arguimus imo Virum doctissimum S. Castellum in summos errores induxerunt. Cave igitur credere. Antiquis in numeris valet 3.

propter excellentiam tuam, Ps. 46, 4. תיותנותהון et superbiam eorum, Jer. 48, 29.

גַּאְוֹת vide infra in גי.

גָּאוֹן *excellens.* Sic usurpatur ap. Ros. tamquam epitheton virorum doctrina et virtutibus praecellentium. Inde רב שרירא גאון Raf Scherirah Gaon, רבי סעדיה גאון Rabbi Saadia Gaon. In specie autem et κατ' ἐξοχὴν sic vocati sunt *sapientes illi talmudici, qui post Amorajim et Sebburajim venerunt*, quasi excellentes, quod singulari doctrina excellerent. Hinc scribit Rambam in praefat. in lib. יד החז ק': כל החכמים שעמדו אחר חבור הגמרא ובנו בו ויצא להם שם בחכמתם הם הנקראים גאונים וכו' omnes sapientes, qui floruerunt post compositionem Gemarae, et in ea exstruenda laborarunt, ac nomen inde per sapientiam suam acquisiverunt, illi vocantur Geonim. Quidam volunt esse vocem symbolicam, quae denotet sexaginta libros, in quos divisum totum Talmud. Nam literae גאון eum numerum exprimunt. Dictus ergo fuit Gaon, qui totius Talmud doctor aut magister esset. Sic pluraliter גאונים Geonim.

גאל גָּאַל, hebr. *redemit, vindicavit.* Hinc part. גָּאֵל *redemptor, vindex*, Num. 35, 12. Alias pro eo usurpatur פרק, ut et pro hebraeo verbo גאל, chaldaice פְּרַק.

תְּגְאָלָה *pollutio, sordes.* Constructum, תגאלת בנת ציון sordes filiarum Tzijonis, Jes. 4, 4.

גוּאַלְקָא [1] *saccus, mantica, sarcina.* Ap. Tos. etiam scribitur גוּלְקֵי, quod legi potest גְּוָלְקֵי vel גוּוֹאַלְקֵי inserto א ad indicandum pathach: הבו לי גואלקי date mihi saccum, Taan. 23b. גולקי דהוו להו צדדין sarcinae, quibus sunt latera, Sab. 154b. Gl. saccus est duplex, loris conjunctus, ut dorso equi vel asini impositus utrimque dependeat. Pl. in Tg. למעבד מנהון גּוּאַלְקָאן ut facerent ex eis saccos, Thr. 5, 5.

גאם גְּאַם *sorbere, haurire:* ex pahel, גאמו לשבא cibavit eum invitum, Chol. 111a, gl. הגמיאהו והלעיטהו sorbendum et deglutiendum dedit ipsi. Verbum factum ex גמא per transpositionem literarum. B. Ar. legit גמו.

גבא גֶּבָא *lacuna, palus, fossa:* plur. מי גבאים aquae palustres, Mikv. c. 1 ab initio.

גְּבָא ,גְּבִי *levare, tollere: colligere, exigere, petere debitum: eligere*, ex usu syriaco. Imper. וּגְבוּ לכון ידיעתא et eligite vobis scientiam, Prov. 8, 10. גבו סולאנא colligite scoriam, Prov. 25, 4. Fut. ויגבון מנה מאה סלעין et exigent ab eo centum argenteos, Deut. 22, 19. Pahel, גַּבֵּי *idem*, part. דִּמְגַבְּן מן אונס quae colligunt ex rapina, Hos. 8, 13 Fut. ולא יְגַבּוּן קסוּמא מירושלם et non colligent tributum de Hierusalem, Hab. 3, 17. Ex Aphel, לא מַגְבֵּי אגר non colliget mercedem, Eccl. 11, 4. In Ithpah. et Ithpeh. est *exactioni subjici, ad exactionem trahi*, i. e. *mulctari.* Infin. cum fut. אִתְגַּבְּאָה יתגבי mulctando mulctetur, Ex. 21, 22.

Ap. Ros. גּוֹבֶה את החוב repetit, exigit debitum: גבוי collectum: Niph. נִגְבֵּית בית דין exigitur in judicio, jure: אין נגבין בבית דין non exiguntur jure. Pahel; לְגַבּוֹת מסך ממון ut levet a te pecunias, i. e. mulctet te pecunia.

גְּבִי ,גְּבִיא *electus, selectus:* מן סניא גביא prae argento lectissimo, Prov. 8, 19. Pl. מחשבתא דְגַבְיָן cogitationes selectissimorum, i. e. strenuorum, Prov. 21, 5.

גַּבָּאי *exactor, collector, qui census, tributa, eleemosynas ac similia colligit:* Ap. Tos. הרועים והגבאין והמוכסין תשובתן קשה pastorum, exactorum et telonariorum poenitentia difficilis est, Bk. 94a. Omnes enim raptores sunt et fures: Pastor, quod pascit gregem in alieno agro: alii, quod multa de tributis et teloniis supprimunt et furantur. גבאי צדקה collectores eleemosynarum, Bm. 38a. Tales constituendi erant olim in singulis urbibus, qui essent אנשים ידועים ונאמנים viri noti et fideles. Per totam hebdomadem circumibant in civitate, et ab uno quoque pro personae qualitate et facultatibus colligebant. Singulis deinde sabbathis sub vesperam nummos collectos dividebant, et unicuique tantum erogabant, quantum ipsi ad se et familiam suam sustentandam necesse foret septimana proxima. Sic habebant alios collectores, qui ostiatim quotidie circumibant, et panem, cibos, fructus colligebant. Hi singulis diebus sub vesperam suam collectam inter pauperes aequaliter pro uniuscujusque necessitate distribuebant, et vocabantur גבאי תמחוי *exactores scutellarum*, i. e. *cibi pauperum.* Eleemosyna pecuniaria non colligebatur ab uno solo, sed a duobus conjunctim: unde non licitum erat collectoribus eleemosynarum in platea ab invicem discedere. Arca tamen, in qua pecunia asservabatur, poterat uni soli concredi. Sed a tribus distribuebatur. Qui plura volet, consulat Majemonidem in הלכות מתנות עניים c. 9 et Schulchan Aruch in Jore dea sect. 256. כיס של גבאין loculus exactorum publicorum, Bk. 113a. In Bb. 8b ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד et eleemosynantes multos (h. e. distribuentes multis eleemosynam; sic enim juxta mentem Talmudicorum hic verbum מצדיקי exponendum) sicut stellae in saeculum et sempiternum, Dan. 12. אלו גבאי צדקה hi sunt collectores eleemosynae: in Targ. על ידיהון דגבאין per manus exactorum, qui praefecti erant thesauris regis, Esth. 4, 7.

גִּבּוּי *exactio, collecta, collectio:* קודם שיבוא לידי גיבוי antequam veniat in manum exactionis, antequam mulcta exigenda ipsi imponatur, Ketb. 68a.

גְּבִיָּה *idem:* גביית החוב exactio debiti. Vide Chosen hammischpat s. 98.

מַגְבָּה *idem:* על עסק מגבת חכמים propter collectam sapientum, Medr. Esth. 1, 4.

מַגְבִּיתָא *mulcta, taxa, tributum, exactio:* ורמא מגביתא על עמא דארעא et imposuit mulctam populo illius terrae, II R 23, 33. ומגביתא הדא תהי תחות ידך et exactio haec sit sub manu tua, Jes. 3, 6. Vide Kimchium.

גַּבְיָא citatur in Ar., ex TgH. Lev. 22, 22 pro

---

[1]) Persicum est جوالق, quod saccum notat, et quidem majorem, in quo frumentum et similia conduntur.

hebr. יבלת, sed in nostris exemplaribus non reperitur. At ap. Tos. גביא גילא: alumen, Sab. 110a.

גבב גְּבַב *levare, tollere*, proprie: metaphorice, *conquirere, colligere, et colligendo tollere*, quomodo hebr. קשש in Tg. respondet: item *exigere*. Part. גבר כד מְגַבֵּב אעין virum colligentem ligna, Num. 15, 32. אתתא ארמלתא מְגַבְּבָא אעין mulier vidua colligens ligna, I R. 17, 10. וכגבר דמגבב ורדין et sicut vir, qui colligit rosas, Cant. 6, 1. Infin. לְגַבָּבָא גילי ad colligendum stipulas, Ex. 5, 12. Fut. יְגַבֵּב מופא conquirat exactor, Ps. 109, 11. ויגבבון לרון תבנא et conquirant sibi paleam, Ex. 5, 7, ubi regia ויגבן ex kal, a verbo praecedenti גבא. Ex aphel part. וּמְגַבְּבָן מן אונס תודתא et colligunt ex rapina sacrificium eucharisticum, Am. 4, 5. Ap. Tos. המגבב ביבש qui colligit aridum, herbas aridas, Schev. c. 9. המגבב מן החצר ומדליק qui colligit in atrio (festucam) accendit vel comburit eam, Bez. c. 4. עד מתי את מגבב דברים ומביא עלינו quousque, quamdiu conquiris verba contra nos, Jom. 76a.

גְּבָבָא vel גִּבְבָא *stipula, a colligendo sic dicta.* Ap. Tos. כירה שהסיקוה בקש או בגבבא olla, quam incendunt (ad fervendum) palea aut stipula, Sab. c. 3 ab initio, Parah c. 4.

Deinde גבבא *vellus, detonsum lanae, lana secta; floccus, particula lanae detonsae:* אסכרה דמיא כחיורא אגבבא דעמרא angina est similis spinae implicatae in vellere lanae, Ber. 8a. בין גבבא דעמרא חיורא לגבבא דעמרא דתכלתא ex quo quis potest discernere inter vellus lanae albae, et inter vellus lanae rubrae, ibid. 9a. וסתמינהו בגבבי דעמרא et obstruxit ea floccis lanae, Gitt. 68a. שקיל גבבא דעמרא accipiebat particulam lanae, Bb. 74a. Sanh. 110a. Gerson reddit germ. ein Bündel Wolle.

גבבא *gibbus, collis:* אתעבד לחון גבבא factus est ipsis collis, Ps. 68, 16. Hinc etiam videtur esse, אילין גובבתא דצפורין hi sunt colles Tzipporiae, Br. s. 98.

גַּב *tergum, dorsum: superficies, eminentia, exterior alicujus rei:* על גבה in dorso ejus, Dan. 7, 6. לגב טנא גביכון exminentiae luti (similes sunt) eminentiae vestrae, Job. 13, 12. Plur. cum aff. וְגַבֵּיהוֹן et dorsis earum, i. e. absidibus, Ez. 1, 18. וגביהון חיורין et terga illarum alba, Gen. 31, 12 in Jon. Ap. Tos. מי שיש לו שני גבין qui habet duo dorsa, Nidd. 24b. אינן מיטמאין מגביהן non immunda fiunt a tergo suo, i. e. exteriori parte, Kel. c. 2. Praeterea ap. Tos. significat in specie *eminentiam, extuberantiam pudendi muliebris, in qua sunt pili, quam monticulos veneris vocant*, Nidd. 52b. Bk. 70, 2. Sanh. 30. Bb. 52, 2. Vide Ar. in גב tertio.

גַּב, גַּבֵּי praepositio est, quae varie sumitur. *Apud, juxta, penes, secundum: cum: ad: super, supra: a, ab, abs, de.* In Tg. cum aff. גַּבַּי apud me, hebr. עמי, Job. 10, 17. גַּבִּי תבית שלותי mecum morabitur error meus, hebr. אתי, Job. 19, 4. דיהבת גבי quam dedisti mecum, hebr. עמדי, Gen. 3, 12 in Jon. מנין ירחוי גבך numerus mensium ejus apud te, hebr. אתך, Job. 14, 5. ופוקדני תטמי׳ גביך et praeceptum meum abscondes apud te, hebr. אתך, Prov. 2, 1. למהוי גבך esse tecum, hebr. עמך, Job. 15, 11. Sic Ps. 130, 4. ולא גבנא הוא et non nobiscum est, hebr. עמנו, Job. 15, 9. תמטי גבך quum pertingit ad te, hebr. עדיך, Job. 4, 5. ואנחת לבשה גַּבַּה et reliquit vestem apud ipsam, hebr. אצלה, Gen. 39, 16 in Jon. למשכוב גבה ad concumbendum cum ipsa, ibid. v. 10. Ap. Ros. שער גב החזה pilus super pectore: גב הערוה super pudendum: גבי האילן super arborem, supra arborem: גבי נזירים super nasireis, de nasireis: גבי מיתת משה de morte Mosis: שלח לגבי רבינו misit ad Rabbinum nostrum: ושקלו כל דהוה גביה et accipiebant, quicquid erat apud ipsum: ובא לשלפו מגבי הקוץ venitque, ut educeret eum ex vel de spinis. Porro suscipit גב frequenter ab initio literam א, unde אַגַּב *juxta, secundum:* גבר אגב אחסנתיה quisque secundum haereditatem suam, Num. 35, 8 in Jon. hebr. כפי, Onk. כפום, quod idem cum hebraeo: אגב כתוני יזרזנני secundum tunicam meam accingit me, Job. 30, 18. Ap. Tos. אגבא דפתורא, et אגבא דמהולתא, Bez. 29b. In gl. explicatur אחורי post mensam, post cribrum. Conjunguntur etiam saepe pleonastice על גב vel על גבי pro *super, supra:* ut, על גבי מדבחא super altari, Lev. 1, 17 in Jon. נפשי מסתכנא על גב ידי תדירא anima mea periclitatur quasi super manus meas semper, Ps. 119, 109. Nebien. נפשי כִּיד עַל גַּב יְדַי, hebr. בכפי תמיד. Sic conjunguntur alibi כד על גב in simili locutione: ונפשי אשוי כד על גב ידי et animam meam ponam quasi super manus meas, Job. 13, 14. Vel, quasi in superficie manuum mearum: ut גב significatum suum retineat, hebr. ונפשי אשים בכפי et animam meam ponerem in manu mea. Sic videtur juxta haec loca legendum ומסרית נפשי כְּעַל גַּב יְדַי לאתקטלא et tradidi animam meam quasi super manum meam ad occidendum, Jud. 12, 3 et I S. 28, 21. hebr. ואשימה נפשי בכפי et posui animam meam in manum meam. Veneta simpliciter, כעל גב לאתקטלא, quod Guido in lexico suo interpretatur: quasi in eminenti vel excelso loco etc. Regia, בעל גב לאתקטלא et tradidi animam meam propter ad occidendum. Sed omnino manca videtur locutio, quia in superioribus locis nomen כפי expressum legitur. Si tamen lectio illa proba est, simpliciter verti possit: et posui animam meam super dorsum, vel, quasi super dorsum, h. e. extremo periculo vitam meam exposui. Praeterea אף על גב est *etsi, etiamsi, quamvis:* ut, אף על גב דאינון מתכנשין ואתין עלך etiamsi illi congregent se, et veniant contra te, Gen. 15, 1 in TgH. Sic saepe ap. Tos. Aliter, על גב נהרא ad litus fluminis, hebr. על שפת היאר, Ex. 2, 3 in TgH.

גִּיב *altitudo, eminentia;* על גיב רמתא in altitudine collium vel locorum excelsorum, Prov. 9, 3. hebr. על גפי מרמי.

גוב, גוב, גובא, גִּבָּא[*] *fossa, fovea, cisterna:* עם

---

*) Ab arab. جَبَا, quod affine est verbo جَبَّ *secuit, resecuit;* ut arab. جُبّ, quod puteum denotat, a verbo جَبَّ.

נחתי גוב בית קבורתא cum descendentibus in foveam sepulchri, Ps. 143, 7. לְגֹב אריותא in foveam leonum, Dan. 6, 8. על פם גֻבָּא super os foveae, Dan. 6, 17. לגבא in foveam, Dan. 6, 16. Cum aff. אשתי מיא מן גוּבָּךְ bibe aquam e cisterna tua, Prov. 5, 15. Pl. כְּגוּבִּין בחד חבירין sicut cisternae fractae, Jer. 2, 13. Emph. בחד מן גֻּבַּיָּא in unam ex his foveis, Gen. 27, 30. Ap. Tos. עד גובא דדיקנא usque ad fossulam barbae, hoc est usque ad lacunam, quae infra os conspicitur in mento, Mk. 24a. Sic alibi, מצח והגבינים והעינים והלסתות וגבות הזקן frons, palpebrae, oculi, maxillae et fossula barbae, Nid. 23b. Gl. explicat סנטר *mentum*.

גַּבּוּת *altitudo, proceritas:* In Bechor. 45b ad vocem קיפח, legitur in Gem. תני רב זביד גבות Raf Sebhid docuit, significare proceritatem.

גַּבָּן *procerus:* איש גבן vir procerus, Rab.

גבה גָּבַהּ *altum, elatum esse, exaltari.* Praet. לא גבה לבי non est exaltatum cor meum, Ps. 131, 1. Ithpehal, praet. אִתְגְּבַהּ ליביה לחדא elatum erat cor ejus valde, Eccl. 1, 12. דאתגבהו מנך qui altiores sunt prae te, Job. 35, 5. Part. plur. וּמִתְגַּבְהִין et efferunt se, Job. 5, 7 in Targ. secundo. Sic Job. 36, 7. Huc referunt quidam, גבי erexit, Hos. 8, 6. Ap. Tos. אבוה דההוא גברא גבה עיניה pater illius viri efferebat oculos, et conjiciebat eos in illam expulsam, et gl. הלך אחר עיניו ivit post oculos suos, Sanh. 5b.

גְּבִיהַּ *altus, celsus, procerus:* דְגָבִיהַּ מותביה cujus celsa est sedes, Ps. 113, 5. Regia, דְגַבִּיהַּ qui exaltavit. Pl. היך גְּבִיהִין שמיא sicut alti sunt coeli, Ps. 103, 11.

גּוֹבְהָא *altitudo, altum,* Job. 5, 7. בגובהא דשמאלך in altitudine, h. e. in superiore parte sinistrae tuae, Ex. 13, 9.

מְגַבְּיָתָא *excellentia, dignitas,* juxta quosdam. Vide supra in גבא.

גָּבוֹהַּ et praeposito articulo הַגָּבוֹהַּ *excelsus ille,* sc. *deus,* apud Cabalistas et Talmudicos, quod ille unus et solus vere excelsus dicatur: בשר ודם גבוה רואה את הגבוה ואין גבוה רואה את השפל inter homines excelsus respicit excelsum, neque excellens respicit humilem: sed deus longe aliter, ipse est excelsus et respicit humiles, sicut dicitur Ps. 138, 6. Sot. 5a. Femininum ap. Ros. גבוהית *procera.*

גּוֹבַהּ *altitudo:* גובה הרום altitudo excelsi, i. e. *aux,* apud astronomos.

גַּבְהוּת *altitudo, celsitudo, excellentia:* סמך הגבהות לעינים tribuit exaltationem oculis, Ps. 18, 28 in Kimchi. ואז חשפל גבהותם tunc humiliabitur celsitudo ipsorum, R. Dan. Jes. 2, 9.

הַגְבָּהָה *exaltatio, elevatio.*

גבח גִּבֵּחַ *procerus, procerae nimium staturae homo,* cui opponitur nanus vel pumilio, Lev. 21, 20 in TgH. Est qui legendum scribit per ה in fine. Autor Aruch sic citat etiam ex Gem. Bechor. 45b sed ibi legitur קיפח, idem quod גבוה, altus, excelsus, et similiter opponitur nano. Hinc citatur in Ar. לא ישא גבחת שמא יצא מהן תורן procerus ne ducat proceram, ne forte egrediatur ex illis malus, h. e. ne procreent liberos altitudine malum navis aequantes. Sed in Gem. dicto loco pro eo legitur גבוה לא ישא גבוהית excelsus ne ducat excelsam etc. Similis lex de nano. Vide ננס.

גַּבַּחַת *recalvatio, calvitium,* ut hebraice. Differentiam inter גבחת et קרחת, vide in Negaim c. 10 et infra in שפע. Item *gibbus* sive *gibbositas,* in Chol. 65b.

גַּבְחוּת *gibbositas* apud Rabbinos.

גבי גַּבֵּי גביא vide in superioribus.

גַּבְיָטִימוֹן *exactor,* census et tributa exigens, citat Guido ex Beresch. rab. sect. 42 sed non reperio illic. Si alicubi exstat, idem est, quod גבא טמיון, quod sic divisim legitur in Vajikra rab. sect. 11.

גבל ¹ גְּבַל *terminare, determinare,* hebr. בעת מוגבל tempore determinato.

גְּבוּל *terminus:* item *areola, quae circa majores areas fieri solet in extremitate hortorum,* sic dictae, quasi *termini hortorum:* באמצע היה לה גבול גבוה טפח quae in medio habet aream altam palmi, Kil. c. 3 in Misna, ab initio. Hebraei explicant, דריסת האדם סביב הערוגה, unde Guido dicit, esse *calcationem hominis circum lineam.* Pl. גְּבוּלִין גבולין termini. Deinde ap. Tos. vocatur *tota terra Israëlis, tam proxima, quam remota, extra urbem Hierusalem, quam alias etiam vocant* מדינה *provinciam:* אין אומר שם המפורש בגבולין non pronunciatur nomen tetragrammaton in gebhulin, Jom. 69b. Gl. כל חוץ לעזרה קרי גבולין quicquid extra atrium est, vocatur גבולין. Sic, כאן במקדש כאן בגבולין tam in sanctuario, quam in gebhulin, h. e. extra sanctuarium, Succ. fol. 44, 1. Apud logicos גבול est *terminus propositionis, extremum:* גבול אמצעי terminus medius. Schindlerus ponit etiam, גבל *crisis.* Pl. גבולים crises.

גְּבָלָה *categoria, praedicamentum:* גבלת איכות praedicamentum qualitatis.

הַגְבָּלָה *determinatio, limitatio, limitis descriptio:* הגבלת הזמן determinatio temporis.

Secundo גְּבַל, גָּבַל *pinsere, subigere, calcare, miscere, commiscere,* ut pabulum, lutum, calcem, massam farinaceam, kneten, treten: Ap. Tos. proverbium: אמרי אינשי dicunt homines, גביל לתורא גביל לתורי cibum miscens bovi uni eadem opera potest miscere duobus, Bm. 69a. Gl. eodem labore et molestia, qua pabulum misces uni bovi, potes miscere pro duobus: אמר ריש לקיש לגבל ולתפילה ולנטילת ידים ד׳ מילין dixit Resch Lakisch, ad (recte) subigendam massam farinae, et ad precandum, et ad lavandas manus quatuor milliaria quis eat, Pes. 46 et Chol. 122b. Vide Aruch. כל השמנים יפין לדיו ושמן זית מן המובחר בין לגבל בין לעשן omnia olea pulchra sunt ad atramentum, sed oleum olivarum est praestantissimum sive ad miscendum, sive ad fumandum, Sab. 23a. החומר שמגבל אותו ברגליו lutum, quod calcat pedibus suis, Kimchi Jes. 41. sub finem, גביל חיורא miscebat furfur.

גַּבָּל *pistor, coquens et vendens panem.*

גִּבּוּל *subactio massae:* קמח דבר גבול הוא farina

¹) Arab. جبل syr. ܓܒܠ, *finxit, formavit.*

est res mixtionis, subactionis, Sab. 155a. עפר בר גיבול lutum commixtile, Sab. 18a.

גַּבְלָא Gabhla, nom. propr. pro שעיר Seir, Gen. 14, 6 in Jon. et Hieros. Gen. 32, 3.

גַּבְלוּת, גַּבְלִית *granarium*, Ohol. c. 14. Hoc in Ar. אוצר significat, quod alii *thesaurum* reddunt: sed male. Intelligitur *conclave*, vel *repositorium, aut aedificium aliquod principali domui extrinsecus adhaerens, ut intra ejus terminos quoque pertinere censeatur.*

גַּבִּילוֹן *nomen portae in medio coelorum.* Guido ex Zohar.

גבן [5] גְּבִין גְּבִינָא *supercilium, palpebrae*, Lev. 21, 20. pro hebr. גבן, quod *gibbosum* Aben Esra interpretatur. At R. Salom. *supercilium, nempe vitiosum, quod faciem deformat.* In eum sensum Jon. transfert, או דגְבִינוֹי שְׁבבן חפין עינוי או לית שער בּגְבִינוֹי aut cujus supercilia depressa sunt, tegentia oculos ipsius, aut in cujus superciliis non sunt pili. Sic etiam TgH. Nec aliter Ti. in Bech. 43b ubi de vitiis corporis agitur, quae primogenitum a functione sacerdotii prohibent: Verba sunt; אין לו גבינין או אין לו אלא גבן אחד זהוא גבן האמור בתורה רבי דוסא אומר שגבינין שוכבין cui non sunt supercilia, aut cui non est nisi unum supercilium, is est, qui in lege גבן appellatur. Rabbi Dousa dixit, cui supercilia decumbunt, i. e. prae magnitudine dependent, ut oculos tegant. Alibi, ר' יוחנן גברא סבא הוה והוו מסרחי גביניה R. Jochanan senex fuit, et redundabant supercilia ejus, i. e. erant justo majora, ut oculos tegerent, erat superciliosus, Bk. 117a. Amplius in Tg., ית גביני עינוי supercilia oculorum suorum, hebr. גבות עיניו, Lev. 14, 9. ונימנא לגבינך neque dormitationem palpebris tuis, Prov. 6, 6. וגביני מנטלין et cujus palpebrae elatae sunt, Prov. 30, 13. Et femininum ולא תשדגנך בּגְבִינָתְהָא ne alliciat te palpebris suis, Prov. 6, 25.

גְּבִינָא *gibbosus:* ית גבינא וחגירא gibbosum et claudum, Eccl. 7, 14.

גביני *nom. propr. viri, Gabinius:* גביני כרוז Gebhini praeco, Jom. 20b.

גַּבְנוּן *superciliosus, tumidus:* דברים גבנונים verba superciliosa, tumida.

גַּבְנוּת, גַּבְנוּנִית *gibbositas, vertex, eminentissima rei pars:* גבנונית ההר vertex montis: גבנונית הראש vertex capitis.

גבנוני *Gabhnunaeus:* In As. 27a ערבי מהול וגבנוני מהול. In Jev. 71a pro גבנוני legitur גבעוני. Gl. est nomen populorum, qui seipsos circumcidunt. B. Ar. explicat *filios Kethurae inhabitantes montes gibberosos.*

גּוּבְנָא *caseus*, hebr. גבינה[6]. Pl. עשר גּוּבְנִין דחלבא decem caseos lactis, I S. 17, 18. והיך גובנין קרשת יתי et sicut caseos coagulasti me, Job. 10, 10. שמן דגובנין pinguedo caseorum, Jud. 5, 25. שעיען יתיר מן שמן דגובנין molliora sunt prae pinguedine casei verba oris ejus, Ps. 55, 22.

גְּבַן *coagulare lactem, caseum facere:* המגבן qui caseum facit, Sab. 95a. Ithpahel הִתְגַּבֵּן *coagulari, condensari.* Hinc in Psalterio syr. Ps. 119, 70. אִתְגַּבַּן לבהון איך חלבא condensatum est cor eorum sicut lac, hebr. טפש, chald. אִטְפַּשׁ.

אוֹגְבִּין *scyphus, calix*, elisa gutturali, ex hebraeo גביע. Hinc ויח אוֹגְבִּינִי אגבין דכספא et scyphum meum, scyphum argenteum, Gen. 44, 2 in Jon. ואשתכח אגבין et repertus est scyphus, ibid. v. 12.

גבס גְּבָסִים גבס *gypsus, gypsum*, γύψος. Vide et גבס.

גבע גִּבְעָה *collis*, ut hebr. עד גִּבְעַת אמתא ad collem Amta, I S. 2, 24. בְּגִבְעֲתָא דפנחס in colle Pinchas, Jos. 24, v. ult. מגבעתא דמסתכיא למישרא de colle, qui respicit planiciem, Jud. 7, 1.

גְּבִיעַ. Citat Ar. pro hebr. גבן Lev. 21, 20 ex TgH., sed nunc aliter legitur.

גִּבְעוֹל *culmus.* Pl. גבעולין Ex. 9, 31. Sic quoque apud Tos., Parah c. 11.

גבר גְּבַר *praevalere, validum, robustum esse:* Praet. הכדין גְּבַר טוביה על דחלוי sic praevalet bonitas ejus supra timentes eum, Ps. 103, 11. Pahel גַּבַּר *virum*, vel, *virilem efficere, roborare, viribus instruere, vires augere alicui*, ut hebraice. Part. דִּמְגַבַּר חלשין qui roborat infirmos, Am. 5, 9. כנחל מגבר sicut torrens invalescens, Jes. 8, 8 quod etiam ex Aphel legitur, Am. 5, 24. Fut. וַאֲגַבַּר יח דבית יהודה et roborabo eos, qui de domo Juda, Zach. 10, 6. ואגברנון במימרא דיי et corroborabo eos per verbum domini, v. 12. Aphel אַגְבַּר *idem:* אגבר עלנא טוביה praevalet super nos bonitas ejus, Ps. 117, 2. Fut. cum aff. אַגְבְּרִנֵּיה roborabo eum, Jes. 41, 26. Ithpahel, אִתְגַּבַּר *invalescere, viriliter, potenter se gerere, roborari.* Praet. אִתְגַּבָּרִית roboratus sum in lege, Ps. 131, 2. ארום אתגברו quia invalescunt, Job. 36, 9. אתגברו אנון praevaluerunt illi, Jud. 5, 2. Part. וּמִתְגַּבַּר למסק עלך et invaluerit, ut ascendat in te, Eccl. 10, 4. Pl. וּמִתְגַּבְּרִין דבית ישראל et praevalebant Israëlitae, Ex. 17, 11. Infin. לְאִתְגַּבָּרָא ut roborer, i. e. robore superem inimicos meos, II S. 22, 3. בלישננא נתגבר lingua nostra praevalebimus, Ps. 12, 5. ולות שדי יתגבר et contra omnipotentem roborat sese, Job. 15, 25.

גְּבַר, גְּבָרָא, גּוּבְרָא, גַּבְרָא, *vir*, ex hebraeo גֶּבֶר: לא יהי תקון זין דגבר על אתא ולא יתקן גבר בתקוני אתא ne sit apparatus armorum virilium super muliere: neque ornet se vir ornatu muliebri, Deut. 22, 5. היכנ' מתברך גברא דחל מן קדם יי sic benedicitur vir, qui timet dominum, Ps. 128, 4. גבר חכימא מן עשינא melior est vir sapiens, quam robustus, Prov. 24, 5. גברא מסכינא vir pauper, Prov. 28, 3. כגבר רוי וכגברא דמשתטי sicut vir ebrius, et sicut vir, qui infatuatus est a vino suo, Jer. 23, 9. לגבר די אורחיה מטמרא viro, cujus via abscondita est, Job, 3, 22. מגברא a viro, Job. 33, 17. Sumitur etiam ut hebraeum איש distributive; ut גבר מבית ישראל quisque de domo Israëlis, Lev. 17, 3. גבר בכבישיה אזלין quisque in via sua ibunt, Joël 2, 8. Pl. גֻּבְרִין גַּבְרֵי עבדי קרבא viros, viros inquam bellicosos,

---

[5]) Arab. جبن syr. ܓܒܢ, cujus origo teste Willmetii in *pangendo*, et *compangendo*.

[6]) Arab. جُبْنَة et syr. eliso נ ܓܒܬܐ.

Jer. 41, 16. Emph. יח גַּבְרַיָּא ויח נשיא viros et mulieres, Jer. 43, 6. יתקרב לגבריא appropinquabit ad viros, Jos. 7, 14. איתי גברין sunt viri, Dan. 3, 12. גבריא אלך viri isti, ibid. Cum aff. גַּבְרָהָא viri ejus, Jos. 10, 2.

Ap. Tos. באתר דלית גבר תמן הוי גבר in loco, ubi non est vir, illic tu vir esto: et contra: באתר דאית גבר תמן לא תהי גבר in loco, ubi est vir, tu ne esto vir, Ber. f. 63a. Hoc ab Hillele in Avoth cap. 2. hebraice sic exprimitur: במקום שאין אנשים השתדל להיות איש in loco, ubi non sunt viri, ibi tu virum te praesta: גברא דנשי קטלוה vir, quem mulieres occidunt, Bm. 97a. Dicitur de homine libidinoso, qui a mulieribus immodica venere interimitur: vel de homine effeminato, qui etiam a muliere timet et fugit etc.

Deinde גַּבַר ap. Ros. etiam est, *virilitas*, sive *virilitatis membrum:* unde, בעל גבר dominus virilitatis, membro praelongo praeditus, Bech. 44b. Sic in Tg. גַּבְרֵיהּ virilia ejus, Job. 40, 12 in Regiis: בר ישראל בבית גוברידה Israëlitam in loco virilitatis suae, Num. 25, 8 in Jon. וקטע בית גִּיבְרֵיהוֹן et abscidit locum virilitatis ipsorum, Deut. 25, 18 in Jon.

גִּבָּר *potens, praepotens, validus, valens, robustus:* גבר תקיף vir validus, vel validus, gigas robustus, Gen. 10, 9. גבר חילא potens in bello, Jud. 6, 12. גְּבַר גִּבָּר תקיף vir robustissimus, fortissimus, Ruth 2, 1. יי עשין וגבר dominus est robustus et potens, Ps. 24, 8. גִּבָּרָא לא מתפצי בסגעי חיליה fortis non liberatur multitudine potentiae suae, Ps. 33, 16. היך גברא sicut fortis, Ps. 19, 6. Pl. וכל גברהא גִּבָּרִין et omnes viri ejus potentes, Jos. 10, 2. Emph. אכדין אתקטלו גִּבָּרַיָּא quomodo interfecti sunt potentes, II S. 1, 19. דאשכח יח גבריא במדברא qui invenit gigantes in deserto, Gen. 36, 24. hebr. את הימים. De hoc interpretamento Onkeli consule Rabbi Mosen bar Nachman in hunc locum. Constr. קשתח דְגִבָּרֵי יתברון arcus robustorum confringentur, I S. 2, 4. Cum aff. ערעת גִּבָּרַי convocavi fortes meos, Jes. 13, 3. בסגי גברך in multitudine robustorum tuorum, Hos. 10, 13. וכל גִּבָּרוֹהִי et omnes potentes ejus, Jer. 26, 21. ואתאחידו גִּבָּרָהָא et capti sunt potentes ejus, Jer. 51, 56. וְגִבָּרֵיהוֹן תבירין et robusti eorum confracti, Jer. 46, 5. Rabb. איזהו גבור הכובש את יצרו quisnam est fortis? qui subigit concupiscentiam suam, Avoth cap. 4. Dicunt hanc fuisse unam ex quaestionibus a rege Alexandro 70 senioribus propositis. Vide Meor enajim f. 54. Convenit cum illo: fortior est qui se, quam qui fortissima vincit moenia.

גִּנְבָּרַיָּא[1] *fortes, gigantes:* כגנבריא sicut gigantes, Deut. 2, 11. 12. in Jon. hebr. כענקים. V. in ordine גנסרי, in גנס.

גִּבָּרָאֵי *idem:* ויח גבראי et gigantes, Gen. 15, 20. hebr. ואת הרפאים.

גַּבְרָן virilis, ap. Ros. Fem. גַּבְרָנִית *virilis, strenua.* Utitur eo Kabhvenaki, Prov. 12, 4, ubi in hebraeo legitur: אשת חיל uxor strenuitatis, i. e. גברניח ודעתניח virilis et scientifica, h. e. strenua et perita rei familiaris, est corona marito suo.

גַּבְרְתָּנִית *valida, robusta,* quasi *virilis dicta.* Utitur R. Salom. Jes. 15, 5.

גֶּבֶר *gallus gallinaceus*, ap. Tos., sed non in communi significatione. Nam gallus vulgo ipsis dicitur תרנגול. Hinc nomen illud proprium loci, מעציון גבר ex Etzion gebher, Deut. 2, 8. Num. 33, 36. Jon. transtulit מכרך תרנגולא ex urbe galli, i. e. quae gallus, vel a gallo denominata est: קריאת הגבר cantus galli, gallicinium: בקריאת הגבר או סמוך לו ad cantum galli, aut proxime ipsi, i. e. paullo ante, vel mox post gallicinium, Jom. 20a. היוצא לדרך קודם קריאת הגבר דמו בראשו qui ingreditur viam ante gallicinium, sanguis ejus esto in capite ejus, ibid. 21a. להוציאן למלאכתן לקריאת הגבר ut educeret eos ad operas suas ad gallicinium, Midr. rab. in Exod. s. 1. לשעת לקריאת הגבר tempore gallicinii, ibid. קרא תרנגולא et קרא גברא idem sunt, in TH. in Schek. c. 5 in Gemara. Ex hac significatione explicat Baal hatturim illud Num. 24, 3. ונאם הגבר „et dictum galli", et lepide Bileamum comparat cum gallo. Sicut gallus adulteratur, sic Bileam incesto concubitu subegit suam asinam: sicut gallus novit tempora, sic Bileamus novit explorare tempus, quo deus irascitur: sicut gallus super uno pede saepe stare solet, sic Bileamus uno pede claudicavit. Fem. גַּבְרִית *gallina*, Sab. c. 6 in fine.

גְּבוּרְתָּא גְּבוּרָא *virtus, potentia, fortitudo:* די לך אדרעא עם גבורתא quia tibi est brachium cum potentia, Ps. 89, 14. רוח מלך וגבורא spiritus consilii et potentiae, Jes. 11, 2. מן ייכול למללא גבורתא דיי quis potest eloqui fortitudinem domini, Ps. 106, 2. ואין בגבורתא et si in fortitudine, Ps. 90, 10. מרי גבורתא dominus potentiae, Ps. 24, 8. Cum aff. ויח מחח גְּבוּרְתִּי et plagam potentiae meae, Jer. 16, 21. שבחו יתיה בִּגְבוּרְתֵּיהּ laudate ipsum in potentia ejus, Ps. 150, 2. מתגלי בגבורתיה revelat se in potentia sua, Jes. 42, 13. Pl. נסין וּגְבוּרָן signa et virtutes, I S. 2, 4. בִּגְבוּרָן in fortitudinibus, Ps. 20, 7. Cum aff. גבוּרָתוֹי potentias suas, Ps. 145, 12.

Ap. Ros. et Cabbalistas refertur inter *epitheta dei, ad significandum ipsum deum praepotentem:* ut cum dicunt, מפי הגבורה שמענום ex ore potentiae audivimus ista; potentiae sc. divinae, h. e. dei omnipotentis: שכך נאמר לו מפי הגבורה quia sic dictum est ipsi ex ore potentiae, Kimchi Jos. 7 in fin. מה השיב משה לפני הגבורה quid respondit Moses coram potentia? Sab. 87a. Elias in suo Thisbi monet, hoc sensu tantum usurpari, et usurpandum cum praefixo articulo ה, ut Graeci dicunt ἡ δύναμις. Ex ea consuetudine

[1]) More Syrorum, qui cum נ, ܓܢܒܪܐ scribunt, attamen propter lineam occultantem non legunt. נ insertum praecipue in radicibus geminatis, imo etiam in vocabulis graecis ex hebr. vel chald. sumptis saepissime invenitur. Ita quidem ex chald. גונדא hebr. גדוד *cohors* fit γοῦνδα, ex סדין, *sindon*, gr. σίνδων, ex דרוקא *globus militum*, gr. δροῦγγος, lat. *drungus* et plura alia. Arab. est جَبَّار ut hebr. גִּבּוֹר sine נ geminata vero secunda radicali.

quidam putant Evangelistam Marcum locutum esse: Videbitis filium hominis sedentem ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως a dextris potentiae, c. 14, v. 62 quod Hebraei dicerent ליטין הגבורה. Sed elliptica potius videtur locutio, quam plene protulit Lucas: ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ c. 22, 69.

גְּבוּרְתָא, גְּבוּרוּת *fortitudo, potentia:* וגבורתא et potentia, Prov. 8, 14. ורב שמך בגבורתא et magnum est nomen tuum in potentia, Jer. 10, 6. Cum aff. ריש גְּבוּרְתְהוֹן principium potentiae ipsorum, Jer. 49, 35. Pl. וְגַבְרְוָתָךְ et virtutes tuae, Jes. 63, 15. Sic lege וּכְגַבְרְוָתָךְ et secundum potentias tuas, Deut. 3, 24.

גַּבְרִיאֵל [8] *Gabriel, angeli nomen, ex quatuor illis, qui circumstant solium majestatis divinae.* V. in אור in אוריאל. In Tg. נחת גבריאל ועבד מניה לבינתא descendit Gabriel, et fecit ex eo lateres, Ex. 24, 10 in Jon. אמר גבריאל רבא דציון dixit Gabriel princeps Tzijonis, Ps. 137, 8. מיכאל וגבריאל מלאכיא Michael et Gabriel angeli, Esth. 4, 12.

תִּגְבּוֹרֶת *potentia, fortitudo,* in Urim vethummim f. 14b.

הִתְגַּבְּרוּת *temeritas, audacia.* In More f. 52a.

גבש גְּבַשׁ [9] *congregare, comportare.* Partic. וְגָבְשָׁא בחצדא מיכלה et comportat in messe cibum suum, hebr. אגרה, Prov. 6, 8. Guido putat mendosum esse pro גדשא. Possit etiam esse pro כנשא, prout hoc verbum hebraeo אגר respondet Deut. 28, 39.

גַּבְשׁוּשִׁית *eminentia, collis, colliculus, tumulus exiguus*, Eccl. 12, 5. Regia habent גְּלְשׁוּשִׁיתָא. Sic Cantic. 4, 1 et 6, 4 per Lamed, tam in Venetis, quam in Regiis legitur. Ar., utramque lectionem agnoscit. Ti. magis per ב scribunt: אפילו גבשושית קטנה דומה עליו כהרי הרים etiam colliculus exiguus videtur ipsi mons maximus, Sab. 152a. היתה לו גבשושית si fuerit ipsi tumulus exiguus, i. e. חל קטן, Sab. 73b. Plur. ב׳ גבשושיות עשו לאחד קראו הר גריזים ולאחד קראו הר עיבל duos colles fecerunt, unum vocarunt montem Gerizim, alterum, montem Hebal, R. David Jos. 8, 33. גבשושית הרגל eminentia pedis.

גּוּבְשָׁא, גּוּבְשְׁתָא *idem.* Sic quidam libri habuerunt pro eo, quod hodie legitur גבעתא, teste R. Davide in comment.

גובת גּוּבְתָּא [10] *calamus, canalis, per quem e poculo hauritur potus, aut qui in vas vini superne immittitur, ut educatur vinum, quales victores et aurigae habere solent:* בגובתא דנחשא in calamo aeneo, Sab. 66b. לא לישתי אלא בגובתא דנחשא ne bibat, nisi per calamum aeneum: עבדה ליה אימיה גובתא דדהבא fecit ipsi mater ejus calamum aureum, Jom. 84a. אסתתים גובתא דשכבת זרע obstructus fuit canalis seminis ejus (per quem scilicet solet semen ejici et emitti), ואפיק במקום קטנים et emisit illud per locum parvorum, sc. excrementorum, i. e. urinae, Jev. 75b. Nam in Bech. scribunt, duo esse foramina in homine, unum per quod emittit urinam, alterum per quod emittit semen. Sic, גובתא דהוה נפקא מבי כסי canalis, meatus, qui egreditur ex stomacho ad intestina, Chol. 58b. אין נוקבין גובתא non perforant calamum, sc. in sabbatho, Sab. 146. וגובתאי דכוהלא et calamum meum stibii, Ber. 18b. V. et Esth. 1, 3 in Targ. secundo.

גגם גַּגְמִין vel per apocopam גַּגְמֵי׳ *grana immatura inter legumina, quae idcirco ita dura sunt, ut dentibus hominum frangi non possint, neque ab avibus concoqui. Unde negliguntur. Haec tamen arrodit mus, etsi nullam inde utilitatem percipiat.* Sic exponit autor Ar., qui textum talmudicum aliter adducit, quam hodie legitur. Basileensis editio habet: מפני מה הכל מושלים בעכברים מפני שסורן רע מאי היא רבא אמר אפילו גלימי נייצי רב פפא אמר אפילו שותפא מרא נייצי quamobrem omnes dominantur muribus? propterea quod natura ipsorum pessima est. Quid ita? Rabba dixit, quia etiam vestes arrodunt. Rabh Papa dixit, quia etiam clavum trabis arrodunt, h. e. quia ea laedunt, ex quibus nullam utilitatem percipiunt. Sic legitur in Horaj. 13a. Pro הכל autor Ar. legit חתול *catus, felis:* pro סורן natura, mores ipsorum, legit סיאורו: pro גלימי pallia, vestes, legit גגמי.

גגת גְּגִית *tina, dolium.* Alias scribitur גוגית.

גד גַּד, גַּדָּא [11] *sidus faustum, cujus virtute prospera homini eveniunt, fortuna bona, dea fortunae et prosperitatis.* Sic accipiunt illud Gen. 30, 11. בגד, quasi בא גד venit fortuna bona, בא מזל טוב venit sidus faustum. Vide R. Sal. Hinc antiquitus lectum splendidum singuli in aedibus suis stratum habebant, nec ulli serviebat, nisi לשר הבית principi vel angelo domus, sive למזל sideri, constellationi, fortunae, ut ea benignior esset. Hic ערסא דגדא lectus bonae fortunae vocabatur, ut videre est in Ned. 56a et Sanh. 20a. Unde et iste euphemismus, גד גדי וסינק לא pro-

---

8) Syr. ܓܒܪ = גבר *praevaluit* et איל s. אל *robur*, ut *robur praevalens* et illam quidem vim significet, quae res naturales ad finem integramque perfectionem perducit; i. e. summa facultas procreandi et convalescendi primaque in ordine חיה (vide supra p. 102 not. 246), cui opposita est summa vis perturbandi et exstinguendi primaque in ordini שרפים, quam Judaei persici nomine מיכאל (seu ut, habent Syri מיכאיל a verbo מך *deminuit*, *consumsit* et איל *robur*) intelligunt. Hinc Talmudici ad describendam universam naturam גבריאל et מיכאל conjungere solent, ut omnem rerum naturalium statum inde a plena integritate usque ad totam vastationem exprimerent. Vide annot. nost. ad כרוב.

9) Aff. est τοῖς in Kal usitatissimis חבש et כבש, quibus notio inest *constringendi* et *contrahendi* oppositaque verba in Piel usitatissima חִפֵּשׁ *liberum demisit*, *libertate donavit*, et חִפֵּשׂ *pervestigavit*, *perscrutatus est*, quibus notio inest *solvendi* et *liberandi*.

10) Vide supra in גבב.

11) جاد Arabibus est *bonus* seu *beneficus*, Phoenicibusque teste Bocharto (Phal. I. p. 646) גד *fortunam* denotat; inde LXX. pro hebr. בגד, ἐν Τύχῃ habent, quasi ב servile sit. Cf. praeterea J. Seldeni de dis Syris p. 75.

speram largitor fortunam meam et lassitudo non sit, i. e. lassa non esto, Sab. 67b et in R. Sal. Gen. 30, 11. Porro interpretatio ea vocis בָּגָד de fortuna peranti-qua est. Nam Jonathan reddit, אתא מזלא טבא advenit fortuna bona. Et in Br. s. 71. אתא גדא דביתא אתא גדא דעלמא venit fortuna domus, venit fortuna saeculi. Et sect. 65 ad haec verba Gen. 27, 31. יקום אבי scribitur; גדא דע"ו דאת קאים חייך בו nempe dea fortuna, in qua salutem tuam collocas. Sensus est, cum Esau dixit יקום אבי „surgat pater meus", illum per אבי fortunam invocasse; quia idololatrae idola sua vocant אבי „pater meus", Jer. 2, 26. Praeterea in Chol. 40a. Traditio est; sacrificans montibus, collibus etc. Sacrificium profanum offert. An ergo mons deus vel idolum? Responsio, monti, i. e. לגדא דהר deae montis, angelo montis. In genere significat *fortunam*, unde etiam, ביש גדא fortuna mala, Sanh. 105. מה ביש גדא דהיא אתתא דארבקת לך quam mala est fortuna mulieris istius, quae adhaeret tibi, MK. c. 7, 27. i. e. quam infelix, quam infortunata est mulier illa! צייר עלה גדא depicta erat in eo fortuna, Esth. 8, 15 in Venetis.

חַגְדָא vide in litera ח. Ea enim litera est radicalis.

גדב גְּדָבְרִין *dispensatores, oeconomi:* וגדברין דממנן על מזונא דביתי et dispensatores, qui praefecti sunt victualibus domus meae, Eccl. 2, 7. Alias etiam dicuntur גזברין: nam ד et ז hic facile permutantur.[12]

גְּדָבְרַיָּא *thesaurarii*, Dan. 3, 2.

גדג גְּדִיגוּד *cavea, cui includuntur ferae.* In Ar. citatur ex Tanchuma, Num. 31. ad ver. 2 sed non inveni, unde suspectum est. Eadem ap. Tos. dicitur גְּדוּרְקָא, ut vult idem autor. Sed pro eo nunc legitur in nostris גורזקי, quod est suo loco.

גְּדְגְּדָנִיּוֹת *cerasa:* שלשה נכנסין לגוף ואין הגוף נהנה מהן גדגדניות וכפניות ופגי תמרה tria ingrediuntur corpus, a quibus corpus nullam utilitatem percipit, cerasa, dactyli immaturi, et grossi ficuum, Ber. 57b. In Gem. Erub. 28a exponitur אלינדרא *coriandrum:* Sic quoque in Gitt. 70a. Autor Ar. scribit, esse herbam, cujus esu delectantur cameli.

גדד גְּדַד *exscindere, discindere, succidere, incidere,* idem quod Hebraeis גזז,[13] unde efformatum videtur per commutationem duplicis Sajin in duplex Daleth, quae commutatio frequens est: גֹּדוּ אילנא succidite arborem, Dan. 4, 11. Et in Br. s. 71. בא מי שעתיד לגדד משתיתן של אומות venit is, qui succidet fundamenta gentium. Caetera quae in Ar. hic citantur, leguntur per Sajin hodie in Gemara.

גְּדִירָא *incisio, caesura, quae fit in cute ob mortuum vel aliam aliquam superstitionem.*

גְּדוּד nomen urbis, Erach. f. 32a.

גְּדוּדִין *salebrae: vel colles, elationes, eminentiae, loca elevata:* ובית גדודין לבקעה et locus salebrarum vel collium in vallem, sc. convertetur, Jes. 40, 4. hebr. והרכסים לבקעה. Sic, תטמרנון בטומרא בעדן רוגז מגדודי גבריא abscondes eos in occulto tempore irae tuae a salebris virorum, i. e. ab elationibus, a superbiis, hebr. מרכסי איש, Ps. 31, 21. Alii, *ab exercitibus vel turmis potentum.* Psalt. Nebi. מִגַּבְרֵי גְדוּדֵי ab hominibus contentiosis. Ap. Tos. גִּידוּד in simili significatione reperitur, in Erub. 93b et Gitt. 15b, ubi tamen in nostris libris nunc legitur גידור per Resch, et sic in Maim. in הלכות שבת c. 16 ubi in Maggid Mischna explicatur, קרקע עולם גבוה מהסמוך לו fundus vel solum altius quam vicinum ipsius, et in Ar. גבשושית collis, colliculus. Hinc etiam sumitur pro *ruderibus* sive *fragmentis muri collapsi vel parietis, remanentibus;* Erub. 6a; ad quem locum scribit B. Ar.: Quando rumpitur paries in fragmenta, relinquuntur de pariete parva quaedam fragmenta instar clavorum viarum, i. e. glebarum, per quae difficulter incedi potest. In glossa scribitur, גדוד esse לשון שפה, i. e. significare *labium, oram, extremitatem.* Sic in Erub. 5 in Misna: היו שם גדודיות גבוהות י׳ טפחים si fuerint illic rudera muri collapsi, alta decem palmos; gl. שברי חומה. In Gem. ad hunc locum; מאי גדודיות quid sunt גדודיות? Dixit Raf Jehuda; מחיצות שאין עליהן תקרה parietes, super quibus nulla est contignatio. Iterum: הא דאית ליה גדודי הא דלית ליה גדודי, in Sab. 41a. Gl. שאין שפתה גבוהה cujus ripa vel litus non est altum. In his גדוד videtur convenire cum גד, גדא.

גּוּדִידָא *linteum, mappa.* Munst. Guido. Non placet.

גדודקא vide supra in גדג.

גדה גְּדִי, גַּדְיָא *haedus*, Gen. 38, 20. תמרא עם גדיא ישרי et pardus cum haedo habitabit, Jes. 11, 6. הא שדרית גדיא הדין ecce misi haedum istum, Gen. 38, 23. Pl. וְגַדְיָן דעזין et haedos caprarum, Deut. 14, 4. תלתא גדין tres haedos, I.S. 10, 3. וְגַדְאִין et haedos, Deut. 32, 14 in Jon. גַּדְיָן, in TgH. דמתילין לְגַדְיֵי עזין qui similes sunt hircis caprarum, Cant. 1, 8. תרין גדיי עזין duos hircos caprarum, Gen. 27, 9.

Apud astronomos גדי est capricornus, signum coeleste.

גדיון *nom. propr. loci ab idolo, qui dedicatus erat, sic cognominati*, Savim. c. 1. מן גדיון לשילוח a Gadjon usque ad Siloah (fluvium) B. Ar. divisim legit גדי יון, in גד 11. et scribit: Locus fuit in sanctuario, in quo Hasmonaei absconderunt lapides altaris, postea autem a regibus Graecorum idololatriae consecratus et non longe distat a Siloah. Hinc vult גדיון esse quasi idolum (ex signif. גד, גדא) Graecorum. Vide et in Sanh. 63b, ubi gl. scribit esse nomen idoli sic appellati. Bartenora notat ad priorem locum: locus fuit Hierosolymis, in quo reges Graecorum idolum collocarunt.

גַּדְיָאן *species locustae*, Chol. f. 65a.

גדל גְּדַל *magnum esse vel fieri, magnificari*, hebr. inde in ithpahel, אִתְגַּדַּלְתָּ לחדא magnificatus es valde, Ps. 104, 1.

Ap. Ros. et Tos. quoque significat, *implicare, in-*

[12] Causa permutationis in Arabum ذ quaerenda, quod *dsal* per ד simulque per ז pronuntiatur.

[13] Ita quidem arabice et per ذ, جَذَّ et per د = ד خَدَّ scribitur. Vide paulo ante in גדברין. Syr. est

tera numeri pro ipso nomine numerali, ut supra in ב. Sic deinceps etiam aliae literae sumuntur.

בג״בג: בן גר בן גיורית *filius gentilis viri*, et *filius gentilis foeminae*. Nomen sapientis cujusdam, parentibus gentilibus, sed ad fidem judaicam conversis, nati. Ejus mentio in Pirke abhoth c. 5 in fine, ubi dictum ejus celebratur de indefesso studio legis divinae. Ante Christum natum vixit tempore Jonathanis paraphrastae, proprio nomine dictus R. Jochanan ben Bagbag. Tzemach David fol. 35.

בג״ד: בגין דהא *propterea quod ecce*, *nam ecce* vel בגין דא *propterea*. בגין דאיתמר *propterea quod dicitur*. Frequens in Zohar. Saepe cum servili, ובג״ד.

בג״ה: בגבורת השם *per potentiam*, *potentia domini*, *ope et auxilio dei*: vel בגזרת השם *decreto*, *voluntate dei*.

בג״כ: בגין כן *propterea*, *idcirco sit*. Sequitur fere כתיב *scriptum*, vel simile. Cum servili, ובג״כ et propterea. Frequens in Zohar, quando praecedens sententia dicto scripturae confirmatur. Pro כן etiam legitur כך, quod idem.

ב״ד: בית דין *domus judicii*, *curia*, *porta judicialis* (ut olim in portis exercuerunt judicia), *consistorium*, et metonymice *judices*, *senatus*, *magistratus*. Cum servili, ש״בד quod vel quem senatus. בב״ד in curia, in consistorio. 2) בסעדה דשמיא *ope*, *auxilio divino*. שמיא ut ap. Ros. שמים coelum pro coeli inhabitatore deo. Sic autem fere interponitur ס, ut infra in בס״ד.

בד״א: במה דברים אמורים *quibus verbis dicta sunt*, aut *dicuntur*. In Talmud et Rambam frequens, quando praecedens sententia melius explicatur.

בד״ה: בדבור המתחיל *in sermone vel textu*, *qui incipit*. Saepe occurrit in libris, in quibus aliorum librorum diversa lectio vel correctio adducitur. Talis est liber יריעות שלמה cortinae Salomonis, qui continet enucleationem locorum difficilium, quae in commentariis R. Salomonis in legem occurrunt. Item liber חכמת מנוח Chochmas Manoach, qui continet correctiones et elucidationes in plerosque libros talmudicos. Item liber יוסף דעת *Joseph daas*, qui etiam est elucidarius in Raschi. Vide etiam infra in ד״ה.

ב״ה: 1) בדברי הימים *in verbis dierum*, i. e. in libro Chronicorum sive Paralipomenon, qui sic appellatur. 2) בית המקדש *domus sanctuarii*, *templum hierosolymitanum*. Cum servili, ש״בה quod etc. 3) בית הכנסת *domus congregationis*, *synagoga Judaeorum*: מחוץ לב״ה extra synagogam, 4) בעל הבית *dominus domus*, *paterfamilias*. 5) ברוך המקום *benedictus sit deus*, *gratia sit deo*. המקום locus, est nomen dei rabbinicum, sic dicti, quia in omnibus locis praesens est. Possit et pro eo legi השם. 6) ביאור המלה *declaratio vocis*. 7) בדק הבית *fissura*, *labes domus*: ap. Tos. ubi de templi restauratione agitur. 8) ברוך הוא *benedictus ipse*. Sic fere praecedit קדוש vel הקדוש sanctus, et sanctus benedictus ille, periphrasis dei est. De א״ס ב״ה vide in א״ס. Ap. Tos. מפי אדון כל המעשים ב״ה ex ore domini omnium operum benedicti illius, i. e. dei. Chald. בריך. 9) בית הלל *domus Hillelis*. Domus, i. e. schola, secta, discipuli Hillelis doctrinam sequentes. Fuit ראש הישיבה caput, rector academiae, et non longe ante Christum floruit. Aliquot millia discipulorum habuit, sed octoginta longe lateque celeberrimos, inter quos Jonathan Uzielis filius, qui prophetarum paraphrasin chaldaicam dedit. In doctrina opiniones peculiares tenebat: quarum habuit sectatores plurimos. Opposuit se illi alias non minus doctus et celebris, שמאי Schammai dictus, qui contrarias plane opiniones sequebatur, qui ipse quoque non paucociores asseclas habuit. Hinc, בית הלל et בית שמאי, schola Hillelis, schola Schammaei, pro sectariis ipsorum doctrinae. Horum opiniones ap. Tos. perpetuo recenseri solent. Hillel vixit annis centum quinquaginta, sicut Moses, et quadraginta annos fuit natus, quando exivit ex Babylonia: quadraginta annos docuit in academia: quadraginta annos fuit נשיא summus praetor et gubernator, caput curiae, princeps senatorum. Alibi plura de hoc dicemus: vide et infra in ב״ש.

בה״א: בית הלל אומרים *senatores Hillelis dicunt*. Talm.

בה״ג: בעל הלכות גדולות *autor constitutionum magnarum*. Liber est sic vocatus.

בהנ״וא: בעזרת השם נתחיל ונגמר אמן *auxilio dei incipiemus et finiemus*, *Amen*. Principio librorum aut privatorum scriptorum sic solent aliquando praemittere. Extat in titulo Haphtaroth quae ad librum Haskuni adjectae sunt.

בה״קר: בר הקדוש רבי *filius sancti Rabbi N.* Sic sequi debet nomen ejus, cujus filius dicitur.

ב״ו: בשר ודם *caro et sanguis*, *homo carnalis*, *terrenus et mortalis*. Cum servilibus, לב״ו, מב״ו. Praecedere fere solet מלך rex, ut quando dicunt, משל למלך ב״ו simile est regi carnali.

ב״ז: בן זכאי *filius Zachaei*, vide ריב״ז.

ב״ח: 1) בן חורין *filius nobilium*, *nobilis*, *ingenuus*, *liber*. 2) בעלי חיים *vita praedita animantia*, *vitam habentia*, *animantia*. Interjicitur interdum ע ut בע״ח. Cum praefixis servilibus, מהב״ח, מב״ח, הב״ח, unde in R. Levi Prov. 6, 6 legitur: נמלה שהיא בריה קטנה מה׳ בה׳ הבלתי בעלי שכל i. e. formica est minima creatura ex animantibus irrationalibus. Est et liber, qui inscribitur בעלי חיים, quem abbreviate saepe citat R. Levi, vide Prov. 30, 4. 28. Cum servili בב״ח, i. e. בספר in libro animalium. Sic libri Aristotelis de historia animalium citantur. 3) בעל חוב *dominus debiti*, *debitor*, *creditor*, *diverso respectu*. Cum servilibus, לב״ח, מב״ח.

בח״רג: בחרם רבנו גרשם *per anathema doctoris nostri Gersom*. In inscriptionibus literarum perpetuo hac uti solent: nam Rabbi iste sub anathemate vetuit epistolas obsignatas resignari. Vide Epistolas nostras hebraicas cap. 6.

ב״י: בית ישראל *domus Israelis*.

בי״לאו et יילא״ו: ברוך יהוה לעולם אמן ואמן *benedictus sit deus in aeternum*, *Amen et Amen*, ex Psal. 89 vers. ult. Tertius liber Psalmorum hoc versu clauditur, ideoque etiam Rabbini eo uti solent in librorum suorum vel cujuscunque materiae exitu. Altera particula valet, ימלך יהוה לעולם אמן ואמן regnabit dominus in seculum, Amen et Amen. In Zohar in fine singularum Paraschaum reperitur.

בי״ת: בשר, יין, תכלת, *caro*, *vinum*, *hyacinthinum*, Talm.

ב״כ: ברכת כהנים *benedictio sacerdotum*.

בכי״ם: ברוך כבוד יהוה ממקומו *benedicta sit gloria DOMINI e loco suo*, ex Ez. 3, 12. In fine librorum usurpant.

בכ"מר, בכ"ר: בן כבוד מעלת רבי *filius honorati et excellentis Rabbi N.* Nomen sequi solet integre scriptum, aut si per literam indicetur, tum oportet valde notum esse, aut expressum in praecedentibus. Aliquando omittitur מ et simpliciter scribitur בכ"ר.

ב"ל: בן לוי *filius Levi.* Sic praecedit רבי יהושע qui sic dictus fuit, et abbreviate ריב"ל.

ב"לא: vide infra in ל"א.

בלא"א: בן לאדוני אבי *filius domini parentis mei.* Literam ל legi alicubi explicatam לגאון clari doctoris.

ב"לב: ברוך לעולם בוראו *benedictus sit in seculum creator ejus*, vel בוראנו *creator noster.*

ב"מ: 1) בבא מציעא *Bava metzia:* vide supra in ב"ב. Cum literis servilibus, בב"מ in, דב"מ, ubi ד nota genitivi casus. 2) בר מנן *extra nos, longe a nobis absit.* Utuntur quando malum aliquod fausto omine a se amovere volunt, ut cum Latini dicunt. Quod absit, absit omen. Simile vide in ח"ו.

במ"א, במ"ב: בר מן אחד *praeter unum*, בר מן תרין *praeter duo, excepto uno, exceptis duobus, tribus, quatuor, et sic deinceps.* Apud Masorethas occurrit, quando vocem aliquam vel aliquot a data regula vel numero excipiunt. Sic ad אנכי Gen. 3, 12 notarunt; ח' בטעם מלעיל וכל אתנחתא וס"פ וזקף דכוותה' ב"מא מלרע i. e. octo sunt cum accentu milhel, (in penultima) et sic quoque in omni athnach, soph pasuk et sakeph, excepto uno milra, i. e. cum accentu in ultima.

במ"מ: בורא מיני מזונות *creans varias species alimentorum.* Pars est consecrationis, qua cibos consecrant.

במרז"ל: במאמר רבותינו זכרונם לברכה *in oratione doctorum nostrorum, faustae memoriae.*

במ"ש: 1) במלות שונות *vocibus diversis.* Kimchio valde familiare est, quando dicit, idem diversis vocabulis exprimi: ut, וכפל הענין במ"ש et duplicat sententiam verbis diversis, Jer. 2, 32. הענין כפול במ"ש sensus duplicatus est verbis diversis. 2) במה שאמר *in eo, eo quod dicit*, vel שנאמר *quod dicitur*, sc. in scriptura: alias enim isto שנאמר non utuntur, nisi quando aliquid ex scriptura adducunt: vel במה שכתב eo quod scribit.

ב"נ: בן נפתלי *filius Naphtali.* Criticus insignis fuit, cujus lectionem in certis vocabulis biblicis secuti sunt Judaei orientales, i. e. qui in Babylonia versus orientem magis habitabant. Dictus fuit יעקב ב"נ Jacob filius Naphtali. Occidentales Judaei sequebantur filium Ascher, ut supra dictum in ב"א. Voces omnes, in quibus differunt, ad finem magnorum Venetorum impressae sunt, et nuper separatim excusae in opusculis grammaticis Joh. Drusi, quae vide.

בנח"ש: בנדוי, חרם, שמתא *per niddui, cherem et schammatha.* Tres sunt anathematis species, sub quibus R. Gersom vetuit resignari literas, unde in dorso literarum haec abbreviatura semper usurpari solet. Vide nostram institutionem epistolarum hebraicam.

בנ"לך: ברוך נותן ליעף כח *benedictus sit, qui dat lasso robur*, Jes. 40, 29., in fine librorum usurpari solet. Adjiciunt interdum et alterum ejusdem versus membrum, ולא"ע, i. e. ולאין אונים עצמה ירבה et cui non sunt vires, ei robur multiplicat.

ב"נר: בורא נפשות רבות *creans animas multas.* Talm. in libro ברכות de benedictionibus saepe. Pars est precationis in ciborum usu.

ב"סא, וב"סא: בספרים אחרים *in libris aliis.* Sic ובספרים.

ב"ע: 1) בן עזרא *filius, Nepos Esrae.* Praecedere solet אברהם Abraham, quod ejus nomen proprium. Vide supra א"ע. 2) בן עזיאל *filius Usielis.* Praecedere solet יונתן quod ejus nomen proprium. Hic prophetas in linguam chaldaicam transtulit. 3) בריאת עולם *creatio mundi;* ut, שנת ד' אלפים לב"ע anno quater millesimo creationis mundi. ל nota genitivi casus. 4) ברית עולם *foedus perpetuum.* In libris precum.

בע"ה: בעזרת השם *auxilio domini, deo juvante.* Interdum adjicitur י in fine, pro יתברך benedictus sit: aliquando ו, pro וישועתו et salute ejus.

בעה"ב: בעולם הבא *in seculo vel mundo futuro.*

בעה"ז: בעולם הזה *in seculo vel mundo hoc.* 2) בענין הזה *in negotio vel materia hac.*

בעו"ה: בעונה הרבה *propter iniquitatem multam.* Sic loquuntur, quando infortunia ac calamitates suas commemoriant, earum causas peccatis suis tribuendo. Cum ש saepe, שבע"ה quod etc. Inseritur semper ו, ut differat a בע"ה de qua ante.

בע"כ: בעל כרחו *per coactionem ejus, invito, nolente ipso.* Aut, בעל כרחך *invito te.*

ב"פ: 1) בורא פרי *creans fructum.* Formula est in exordiis precum, quam sic abbreviate signant: ut, מברכין עליו ב"פ הגפן orant super eo; creans fructum vitis. Judaei non gustant vinum, nisi dicta prius solenni hac consecratione: ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן benedictus sis tu o domine deus rex mundi, creans fructum vitis. Hinc illa abbreviatura sumitur. Quandoque pro הגפן ponitur sola litera בפ"ה. Sic quoque non gustant panem, nisi solenni praemissa hac consecratione, ברוך אתה יהוה אלהינו מוציא לחם מן הארץ benedictus sis o domine deus noster, producens panem ex terra. 2) ב' פעמים *duabus vicibus.* In concordantiis Hebraicis.

ב"ק: בת קול *filia vocis:* oraculum divinum ac coeleste sic vocant Talmudici, quo post prophetarum tempora dicunt fuisse ipsis futura revelata. Filiam vocant, quia erat vocis cujusdam ex aëre reduplicatio, et alterius vocis quasi partus.

ב"ר: 1) בר רבי vel בר רב *filius Rabbi:* ut, א"ר יהודה ב"ר סימון inquit R. Judah filius Rabbi Simonis. 2) בראשית רבא *Bereschith rabba, Geuesis magua*, i. e. *glossa magna in Genesin*, librum primum Mosis, qui a prima voce vocatur בראשית. Talis glossa scripta est in singulos libros Mosis, unde et singuli nominantur, ואלה שמות רבא glossa in Exodum magna: ויקרא רבא glossa magna in Leviticum: במדבר רבא glossa magna in Numerorum librum: ואלה הדברים רבא glossa magna in Deuteronomion, et in genere omnes vocantur רבות. Author ejus fertur Rabba bar Nachmoni, qui anno aetatis suae decimo octavo factus est rector academiae et caput reipublicae Pombeditanae, quae urbs celeberrima in confiniis Babyloniae sita fuit, circa annum Christi trecentesimum. Lingua autem hujus commentarii admodum confuta est, permixtis infinitis vocabulis graecis et aliis barbaris, unde patet, eo tempore linguam fuisse impurissimam.

ב"ש: 1) בית שני *domus secunda, templum Hierosolymitanum secundum.* 2) בית שמאי *domus Schammai* vel *Schammaei:* domus, i e. schola secta. Fuit hic Schammaeus collega Hillelis, ut dictum. Quidam putant, hunc dictum a שמים, quasi coelestem dicas, Hillelem vero ab הילל quasi Luciferum. Floruerunt hi duo centum annis ante destructionem templi secundi, ut manifesta de Hillele traditio talmudica est, quae legitur in tractatu de Sabbatho cap. 1. fol. 15a his verbis: הילל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה, i. e. Hillel et Schimeon, Gamaliel et Schimeon gesserunt principatum suum ante templum centum annis. Templum, sc. secundum, hoc est, ante templi secundi destructionem, ut in glossa ibidem explicatur. Schimeon primus, fuit Hillelis filius: Gamaliel Schimeonis filius, Hillelis nepos: Schimeon secundus, Gamalielis filius, abnepos Hillelis, qui in excidio urbis et templi fuit interfectus. Primus ille Schimeon patri Hilleli in principatu summo successerat, et tempore nativitatis Christi adhuc in officio erat. An autem de illo evangelista Lucas dicat, fuisse hominem justum et pium, et Christum brachiis amplexum, incersum est. Si fuit, mirum, quare non etiam filium suum Gamalielem in fide Christi instituerit. Permansit enim Gamaliel iste severus legis Mosaicae cultor et doctor, ac Christianorum osor. Nam apostolus Paulus ad ejus pedes legem Mosaicam didicit, et simul spirare minas et caedem contra discipulos Christi. Vide Actor. 9 et 22.

בש"א: בית שמאי אומרים *qui de schola Schammai. dicunt.* Talmudici utuntur, quando horum sententiam referunt.

בשכ"מלו: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד **benedictum sit** nomen gloriosum regni ejus in seculum et sempiternum. In libris precum ejus usus est: quandoque etiam in fine librorum, aut absoluti alicujus tractatus, usurpant, ex Ps. 72, 19.

בש"ר: בשם רבי *in nomine Rabbi.* Nomen sequi solet, ut, בש"ר מאיר nomine Rabbi Meir. Talm.

ב"ת: בעל תכלית *finitum, res finita,* cui opponitur בב"ת i. e. בלתי בעל תכלית infinitum, res infinita. Cum servilibus, ואם היו נבראים מהש"י הב"בת et si fuissent creata a deo benedicto infinita, nullo fine praedita: item, הב"ת לא יוכל ספר ולתאר בב"ת quod finitum est, non potest enumerare et circumscribere infinitum. Capthor fol. 56. 2. מהב"בת ab infinito. כבוד הב"בת honor infinitus. In Ikkarim Orat. 2. cap. 25 multa de infinitis in deo. 2) בעל תשובה *poenitentiam agens.* Sic dicitur apud Judaeos, cui poena aliqua temporalis poenitentiae loco imposita est, aut qui sponte sua poenam aliquam aut afflictionem perferendam suscipit, quod pro poenitentia, tanquam magnum meritum et opus operatum, computat.

בת"כ: vide ת"כ. Quinquarboreus vult, esse etiam quandoque idem quod בתלמוד כן in Talmud sic, sc. כתיב scriptum est.

ג.[1]

גאה. Ithpahel אִתְגָּאֵה *efferre, attollere se, excellere.* In hac tantum conjugatione chaldaice usurpatur. Praet. ארי אִתְגָּאֵה על גיותניא quia extulit se super superbos, Ex. 15, 1. Jonathan utitur participio מתגאה. Fut. האפשר דְּיִתְגָּאֵה num fieri potest, ut attollat se, Job. 8, 11. i. e. in altum crescat; nam de junco sermo. Partic. plur. דְּמִתְגָּאַן לחדא qui efferunt se nimis, Jes. 16, 6.

גִּיוְתָן, גִּיוְתְנָא *excelsus, elatus, superbus, fastuosus:* וחמי כל גיותן et aspice omne superbum, excellens, Job. 40, 6. 7. יתעבד גיותן fiet excelsa, Job. 22, 29. ישמעאל גותנא Jischmael superbus, Jes. 49, 25. רגלא דגותנא pes superbi, Ps. 36, 12. Pl. וקטל מלכין גִּיוְתְנִין et occidit reges superbos, Ps. 136, 18. כמנו גיותנין פחא לי absconderunt superbi laqueum mihi, Ps. 140, 6. Et cum א, גֵּאוְתָנִין Ez. 16, 49. Emphat. גִּיוְתָנַיָּא *elati, superbi*, Ps. 94, 2. יתברון גיותניא confringentur superbi, Job. 9, 13.

גֵּיוָה *superbia, elatio, fastus:* ודי מהלכין בגוה et eos, qui ambulant in superbia, Dan. 4, 34 cum ה loco א, ut et hebraice sumitur, Jes. 13, 17.

גַּאוּתָא *idem:* גאותא ורמותא superbiam et elationem, Prov. 8, 13. Item *celsitudo, excellentia:* תאותא דילה הוא et excellentia ejus est, Ex. 15, 1.

גֵּיוְתָא *idem:* גיותא ויקרא excellentiam et honorem, Ez. 28, 13.

גֵּיוְתָנוּתָא, גֵּיוְתָנוּת *superbia, elatio, celsitudo;* Job. 33, 17. בגיותנותא cum superbia, Ps. 31, 19. קדם תברא גותנותא ante contritionem praecedit superbia, Prov. 16, 18. בגותנות גלליך in superbia fluctuum tuorum, Job. 38, 11. Cum aff. גֵּיוְתָנוּתֵהּ ועשנה בשמיא celsitudo ejus et robur ejus in coelis, Ps. 68, 35. בגיותנותך

[1]) ג Hebraeis et Chaldaeis, ܓ Syris et ج Arabibus. In pronuntiatione respondet gr. γ ponitur que et pro ceteris literis gutturalibus κ et χ. Item in persicis vocabulis et literam ك seu گ et literam ژ restituit (vide נן et עשקרא). Non raro cum ר permutatur, ut est in שגר et שדר, אתגא et אדגא. ج Arabum, quod prout Italorum g per dsch Germanorum pronuntiatur, in causa permutationis est, ut غ Arabum, quod talmudice per ר reditur, item litera ذ, quae hebr. et per ז et per ד reddi solet. Propter similitudinem formae persaepe pro נ invenitur. Menda in typis sunt, quae, ut supra (cf. annot. nost. p. 82) arguimus imo Virum doctissimum S. Castellum in summos errores induxerunt. Cave igitur credere. Antiquis in numeris valet 3.

propter excellentiam tuam, Ps. 46, 4. תיותנותהון et superbiam eorum, Jer. 48, 29.

גְּאִיּוֹת vide infra in גי.

גָּאוֹן *excellens*. Sic usurpatur ap. Ros. tamquam epitheton virorum doctrina et virtutibus praecellentium. Inde רב שרירא גאון Raf Scherirah Gaon, רבי סעדיה גאון Rabbi Saadia Gaon. In specie autem et κατ' ἐξοχήν sic vocati sunt *sapientes illi talmudici, qui post Amorajim et Sebburajim venerunt*, quasi excellentes, quod singulari doctrina excellerent. Hinc scribit Rambam in praefat. in lib. יד החזק: כל החכמים שעמדו אחר חבור הגמרא ובנו בו ויצא להם שם בחכמתם הם הנקראים גאונים וכו' omnes sapientes, qui floruerunt post compositionem Gemarae, et in ea exstruenda laborarunt, ac nomen inde per sapientiam suam acquisiverunt, illi vocantur Geonim. Quidam volunt esse vocem symbolicam, quae denotet sexaginta libros, in quos divisum totum Talmud. Nam literae גאון eum numerum exprimunt. Dictus ergo fuit Gaon, qui totius Talmud doctor aut magister esset. Sic pluraliter גאונים Geonim.

גאל גָּאַל, hebr. *redemit, vindicavit*. Hinc part. גָּאֵל *redemptor, vindex*, Num. 35, 12. Alias pro eo usurpatur פרק, ut et pro hebraeo verbo גאל, chaldaice פְּרַק.

תְּגְאָלָה *pollutio, sordes*. Constructum, תגאלת בנת ציון sordes filiarum Tzijonis, Jes. 4, 4.

גּוּאַלְקָא[1] *saccus, mantica, sarcina*. Ap. Tos. etiam scribitur גולקי, quod legi potest גֻּלְקֵי vel גוּאַלְקֵי inserto א ad indicandum pathach: הבו לי גואלקי date mihi saccum, Taan. 23b. גולקי דהוו להו צדדין sarcinae, quibus sunt latera, Sab. 154b. Gl. saccus est duplex, loris conjunctus, ut dorso equi vel asini impositus utrimque dependeat. Pl. in Tg. למעבד מנהון גוּאַלְקָאן ut facerent ex eis saccos, Thr. 5, 5.

גאם גְּאַם *sorbere, haurire:* ex pahel, גאמו לשבא cibavit eum invitum, Chol. 111a, gl. הגמיאהו והלעיטהו sorbendum et deglutiendum dedit ipsi. Verbum factum ex גמא per transpositionem literarum. B. Ar. legit גמו.

גבא גֶּבָא *lacuna, palus, fossa:* plur. מי גבאים aquae palustres, Mikv. c. 1 ab initio.

גְּבָא גְּבִי *levare, tollere: colligere, exigere, petere debitum: eligere*, ex usu syriaco. Imper. וּגְבוֹ לכון ידיעתא et eligite vobis scientiam, Prov. 8, 10. גבו סולאנא colligite scoriam, Prov. 25, 4. Fut. ויגבון מנה מאה סלעין et exigent ab eo centum argenteos, Deut. 22, 19. Pahel, גַּבִּי *idem*, part. דִּמְגַבַּן מן אונס quae colligunt ex rapina, Hos. 8, 13. Fut. ולא יְגַבּוּן קסוטא מירושלם et non colligent tributum de Hierusalem, Hab. 3, 17. Ex Aphel, לא מַגְבֵּי אגר non colliget mercedem, Eccl. 11, 4. In Ithpah. et Ithpeh. est *exactioni subjici, ad exactionem trahi*, i. e. *mulctari*. Infin. cum fut. אִתְגַּבָּאָה יתגבי mulctando mulctetur, Ex. 21, 22.

Ap. Ros. גּוֹבֶה את החוב repetit, exigit debitum: גבוי collectum: Niph. נִגְבֵּית בית דין exigitur in judicio, jure: אין נגבין בבית דין non exiguntur jure. Pahel, לְגַבּוֹת ממך ממון ut levet a te pecunias, i. e. mulctet te pecunia.

גַּבְיָא, גְּבִי *electus, selectus:* מן סניא גביא prae argento lectissimo, Prov. 8, 19. Pl. מחשבתא דְגַבְיָן cogitationes selectissimorum, i. e. strenuorum, Prov. 21, 5.

גַּבַּאי *exactor, collector, qui census, tributa, eleemosynas ac similia colligit:* Ap. Tos. הרועים והגבאין והמוכסין תשובתן קשה pastorum, exactorum et telonariorum poenitentia difficilis est, Bk. 94a. Omnes enim raptores sunt et fures: Pastor, quod pascit gregem in alieno agro: alii, quod multa de tributis et teloniis supprimunt et furantur. גבאי צדקה collectores eleemosynarum, Bm. 38a. Tales constituendi erant olim in singulis urbibus, qui essent אנשים ידועים ונאמנים viri noti et fideles. Per totam hebdomadem circumibant in civitate, et ab uno quoque pro personae qualitate et facultatibus colligebant. Singulis deinde sabbathis sub vesperam nummos collectos dividebant, et unicuique tantum erogabant, quantum ipsi ad se et familiam suam sustentandam necesse foret septimana proxima. Sic habebant alios collectores, qui ostiatim quotidie circumibant, et panem, cibos, fructus colligebant. Hi singulis diebus sub vesperam suam collectam inter pauperes aequaliter pro uniuscujusque necessitate distribuebant, et vocabantur גבאי תמחוי *exactores scutellarum*, i. e. *cibi pauperum*. Eleemosyna pecuniaria non colligebatur ab uno solo, sed a duobus conjunctim: unde non licitum erat collectoribus eleemosynarum in platea ab invicem discedere. Arca tamen, in qua pecunia asservabatur, poterat uni soli concredi. Sed a tribus distribuebatur. Qui plura volet, consulat Majemonidem in הלכות מתנות עניים c. 9 et Schulchan Aruch in Jore dea sect. 256. כיס של גבאין loculus exactorum publicorum, Bk. 113a. In Bb. 8b ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד et eleemosynantes multos (h. e. distribuentes multis eleemosynam; sic enim juxta mentem Talmudicorum hic verbum מצדיקי exponendum) sicut stellae in saeculum et sempiternum, Dan. 12. אלו גבאי צדקה hi sunt collectores eleemosynae: in Targ. על ידיהון דגבאין per manus exactorum, qui praefecti erant thesauris regis, Esth. 4, 7.

גִּבּוּי *exactio, collecta, collectio:* קודם שיבוא לידי גיבוי antequam veniat in manum exactionis, antequam mulcta exigenda ipsi imponatur, Ketb. 68a.

גְּבִיָּה *idem:* גביית החוב exactio debiti. Vide Choschen hammischpat s. 98.

מַגְבָּה *idem:* על עסק מגבת חכמים propter collectam sapientum, Medr. Esth. 1, 4.

מַגְבִּיתָא *mulcta, taxa, tributum, exactio:* ורמא מגביתא על עמא דארעא et imposuit mulctam populo illius terrae, II R 23, 33. ומגביתא הדא תהי תחות ידך et exactio haec sit sub manu tua, Jes. 3, 6. Vide Kimchium.

גְּבִיָּא citatur in Ar., ex TgH. Lev. 22, 22 pro

[1]) Persicum est جوالق, quod saccum notat, et quidem majorem, in quo frumentum et similia conduntur.

נוי זה non attribues illis gratiam (h. e. nihil in ipsorum laudem dices); prohibitum est homini dicere, quam pulcher est iste *goi*, hoc est, Christianus iste. Pro hoc in aliquibus editionibus legitur כותי Cutheus. Eadem et plura leguntur in hunc sensum in R. Bechai ad hunc locum, f. 196 col. 4. Fem. גּוֹיָה *gentilis mulier, femina christiana.* Pl. גויות *mulieres christianae:* ולא תתגאל בדברי הגויות et non pollues te rebus mulierum christianarum, Deut. 7, 5 in Aben Esra in editione Veneta. Quaedam editiones et hic habent הכותיות.

גּוֹיוּת *gentilismus, paganismus:* אל יעלה על דעתך ששמשון המושיע את ישראל או שלמה מלך ישראל שנקרא ידיד יי׳ נשאו נשים נכריות בגיותן noli existimare vel Samsonem liberatorem Israëlitarum vel Salomonem regem, qui vocatur dilectus domini, uxores alienigenas duxisse in gentilismo ipsarum, Maim. in Hilch. Issure Biah c. 13.

גול · גוּל *tela.* Corruptum est in Venetis pro נול, Jes. 38, 12. Vide illic.

גְוִיל *lapis rudis et impolitus, cujus oppositum* גזית *lapis caesus et ferro politus*, Bb. 3.

גְוִיל *pergamenum, pellis,* Orach chajim, Num. 32, 7. על גוילא super pergameno, Deut. 31, 24 in Tg. Jon. V. infra in דוכסוסטוס.

גּוֹלָא *pallium, stola,* vide infra in גלל.

גּוֹלְקִי. Vide in גאל.

גום גּוּמָא *fovea, fossa:* יעבד גוּמְתָא בארעא facit foveam in terra, Job. 39, 27. Item *incisura, ruptura aciei in cultro,* eine Schꝛarte, ap. Ros. Vide etiam infra in גמא.

גון גְּוָן [30] *color:* ירועין דבוץ גון חור cortinae byssi coloris candidi, Esth. 1, 6. Lev. 15, 3. הי כגון זעפרנא instar coloris crocei, v. 19 in Tg. Jon. Sic ap. Ros. et Tos. מאי גון טליתך cujusnam coloris est pallium tuum? Erub. 53b. Plur. גְּוָונִין ושקפיה הוה ממילה תלת גְוָונִין et signum ejus erat de melota trium colorum, Num. 2, 3. Hinc formatur verbum

גַּוֵּן *colorare, colore tingere:* ut לפי שאין עושין אותן אלא לגון non faciunt ea, nisi ad colorandum, Sab. 102b.

גַּוָּן *modus, ratio, forma, similitudo:* כגון ארסא דחויא sicut similitudo veneni serpentis, Ps. 85, 5. כדא גונא לית אנא יכיל למפרוק secundum hunc modum non possum ego redimere, Ruth 4, 6. Hinc Rabbinis petita frequentissima locutio, כְּהַאי גַּוְנָא, quod etiam aliquando scribunt, כי האי גונא, pro eo, quod Latini dicunt: *Et his similia, et id genus alia, sic, hoc modo.* In Ecclesiaste usurpatur pro hebr. ענין *occupatio, negotium, res, qua homo occupatus est et se affligit:* *modum, rationem* etiam interpretari potes: גון ביש ratio, res pessima, modus malus, Eccl. 1, 13., hebr. ענין רע. Sic c. 2, 26 et alibi: חזית ית גון אסורין vidi rationem castigationum, c. 3, 10. על דיקנא לה בגון ביש eo quod comparaverit eas ratione pessima, Eccl. 5, 13. Cum aff. גַּוְנֵיה ratio ejus, qua sc. homo occupatus est, Eccl. 2, 23. Pl. בסגיאות גַּוְנִין in multitudine rerum sive negotiorum, Eccl. 5, 3. Pravum est גוברין גְּוָונִין, pro גִּיוְתָנִין viri fortes vel excellentes, Eccl. 5, 7.

גּוֹן unde, כְּגוֹן *quasi, sicut,* idem quod hebr. כמו, Caph servile est, et absque eo nunquam hoc sensu legitur גון. Sic ב multis particulis inseparabiliter praepositum est. Nunquam accipit pronomina. Est autem ex superiori ortum, quasi dicas *secundum modum.*

גום גּוּם [31] *incidere, amputare, succidere:* עד שיגום donec amputet, Schev. c. 4.

מְגוּם *frustum, segmentum:* בִּמְגוּמִין דלחם frustis panis, Ez. 13, 19. Vide et in גמם.

גּוּס ,גִּיס *gaza, thesaurus,* Esth. 1, 4 in Midr., ו׳ ניסין היה פותח ומראה להן sex thesauros aperiebat et ostendebat eis. Legitur quidem ניסין, sed per Gimel legendum docet glossator, quomodo scribitur in Schem. rab. s. 9. Jalkut pro hac voce habet תסכוריות thesauros. Et in Tg. secundo Esther: שיתא בי גנזי הוה מחוי להון sex domos thesaurorum ostendit eis. Unde apparet haec esse synonima.

Secundo גּוּס *incidere in aliquem, occurrere:* נס ביה ההוא טייע incidit in ipsum iste arabs mercator, h. e. פגע, Pes. 110b. מינס גיים ביה ויהב ליה גיטא occurrendo occurrit ipsi et dedit ipsi libellum divortii, Gitt. 65b, ubi gl. פגע בו.

Tertio *miscere:* מגיסה בקדירה miscens in olla sc. coctile, germ. umrühren, quod fieri solet cochleari, As. 38b. Machschirim c. 5. Aliter: רותחת וגוסה fervens et bulliens. Alius *singultans et ructans,* Nid. 63b.

גִּיסָה *genus morbi.* Legitur in ME. c. 3, v. 39. In Jalk. f. 250 pro eo legitur גוטה. Est vox corrupta. B. Ar. exponit *inflatio ventris, hydrops vel tympanitis,* ex significatione נפס.

נוע גוע unde verbum geminatis literis גַּעְגַּע *oblectationem capere, oblectare se.* Fut. וַאֲגַעְגַּע באור יתא et oblectabo me in lege jugiter, Ps. 119, 117., hebr. אשעה, quod Aben Esra exponit, idem esse, quod שעשע oblectare se, delicias capere. Convenit gr. γαίω *laetor, oblecto me:* לבו מגעגעת cor ejus oblectat se, R. Sal. Cant. 7, 3. Aliter: quidam mercator vendidit vasa מגעגעין בדמא conspurcata sanguine, gl. מלוכלכין, MK. c. 11. 1.

גַּעְגּוּעִים *deliciae, oblectationes:* דאב עשה לו געגועים pater fecit ipsi delicias, sc. filio delicatulo, Kafvenaki, Prov. 4, 3. In Gem. inseritur ipsi Joth ab initio, בן שיש גיעגועין על אביו filius, qui est summo oblectamento patri suo, Sab. 66b.

גַּעְגְּעָא *rivus aquae rapidus et fremens* [32]: כהדין

[30]) Vox pers. گون *color.* Persice vero *gun* pronuntiatur quasi ו sit quiescens.

[31]) Arab. جاس, syr. ܓܫ *summo studio, diligenter quaesivit, scrutatus est,* quam significationem A. n. secundam ponit.

[32]) In Marche-laschon haec vox per *magnetem* explicatur. Nugae. Alii quasi divinatione conjecturam assequuntur, ex qua haec vox ranam significet. Vide Bickure haïttim anni תקי״ב p. 61. Caret vero haec sententia omni etymologia, nisi in pers. غوك, quod ranam denotat, vocem respicere velis.

נחתי גוב בית קבורתא cum descendentibus in foveam sepulchri, Ps. 143, 7. לְגֹב ארוותא in foveam leonum, Dan. 6, 8. על פם גֻּבָּא super os foveae, Dan. 6, 17. לגבא in foveam, Dan. 6, 16. Cum aff. אשתי מיא מן גובך bibe aquam e cisterna tua, Prov. 5, 15. Pl. כְּגוּבִּין חבירין sicut cisternae fractae, Jer. 2, 13. Emph. בחד מן גֻּבַּיָּא in unam ex his foveis, Gen. 27, 30. Ap. Tos. עד גובא דדיקנא usque ad fossulam barbae, hoc est usque ad lacunam, quae infra os conspicitur in mento, Mk. 24a. Sic alibi, מצח והגבינים והעינים והלסתות וגבות הזקן frons, palpebrae, oculi, maxillae et fossula barbae, Nid. 23b. Gl. explicat סנטר *mentum*.

גַּבּוּת *altitudo, proceritas:* In Bechor. 45b ad vocem קיפח, legitur in Gem. תני רב זביד גבות Raf Sebhid docuit, significare proceritatem.

גַּבָּן *procerus:* איש גבן vir procerus, Rab.

גְּבַהּ גבה *altum, elatum esse, exaltari.* Praet. לא גבה לבי non est exaltatum cor meum, Ps. 131, 1. Ithpehal, praet. אִתְגְּבַהּ לביה לחדא elatum erat cor ejus valde, Eccl. 1, 12. דאתגבהו מנך qui altiores sunt prae te, Job. 35, 5. Part. plur. וּמִתְגַּבְהִין et efferunt se, Job. 5, 7 in Targ. secundo. Sic Job. 36, 7. Huc referunt quidam, גבי erexit, Hos. 8, 6. Ap. Tos. אבוה דההוא גברא גבה עינים pater illius viri efferebat oculos, et conjiciebat eos in illam expulsam, et gl. הלך אחר עיניו ivit post oculos suos, Sanh. 5b.

גְּבִיהַּ *altus, celsus, procerus:* דִּגְבִיהַּ מותביה cujus celsa est sedes, Ps. 113, 5. Regia, דִּגְבִיהַּ qui exaltavit. Pl. היך גְּבִיהִין שמיא sicut alti sunt coeli, Ps. 103, 11.

גּוֹבְהָא *altitudo, altum,* Job. 5, 7. בגובהא דשמאלך in altitudine, h. e. in superiore parte sinistrae tuae, Ex. 13, 9.

מַגְבִּיתָא *excellentia, dignitas,* juxta quosdam. Vide supra in גבא.

גָּבוֹהַּ et praeposito articulo הַגָּבוֹהַּ *excelsus ille,* sc. *deus,* apud Cabalistas et Talmudicos, quod ille unus et solus vere excelsus dicatur: בשר ודם גבוה רואה את הגבוה ואין גבוה רואה את השפל inter homines excelsus respicit excelsum, neque excellens respicit humilem: sed deus longe aliter, ipse est excelsus et respicit humiles, sicut dicitur Ps. 138, 6. Sot. 5a. Femininum ap. Ros. גבוהית *procera.*

גּוֹבַהּ *altitudo:* גובה הרום altitudo excelsi, i. e. *aux,* apud astronomos.

גַּבְהוּת *altitudo, celsitudo, excellentia:* סמך הגבהות לעינים tribuit exaltationem oculis, Ps. 18, 28 in Kimchi. ואז תשפל גבהותם tunc humiliabitur celsitudo ipsorum, R. Dan. Jes. 2, 9.

הַגְבָּהָה *exaltatio, elevatio.*

גְּבִיהַּ גבח *procerus, procerae nimium staturae homo,* cui opponitur nanus vel pumilio, Lev. 21, 20 in TgH. Est qui legendum scribit per ה in fine. Autor Aruch sic citat etiam ex Gem. Bechor. 45b sed ibi legitur קיפח, idem quod גבוה, altus, excelsus, et similiter opponitur nano. Hinc citatur in Ar. לא ישא גבחת שמא יצא מהן תורן procerus ne ducat proceram, ne forte egrediatur ex illis malus, h. e. ne procreent liberos altitudine malum navis aequantes. Sed in Gem. dicto loco pro eo legitur גבוה לא ישא גבוהית excelsus ne ducat excelsam etc. Similis lex de nano. Vide ננס.

גַּבַּחַת *recalvatio, calvitium,* ut hebraice. Differentiam inter גבחת et קרחת, vide in Negaim c. 10 et infra in שפע. Item *gibbus* sive *gibbositas,* in Chol. 65b.

גַּבְהוּת *gibbositas* apud Rabbinos.

גבי גְּבֵי גביא vide in superioribus.

גַּבְיָטִימוֹן *exactor,* census et tributa exigens, citat Guido ex Beresch. rab. sect. 42 sed non reperio illic. Si alicubi exstat, idem est, quod גבא טמיון, quod sic divisim legitur in Vajikra rab. sect. 11.

גבל גְּבַל [1] *terminare, determinare,* hebr. בעת מוגבל tempore determinato.

גְּבוּל *terminus:* item *areola, quae circa majores areas fieri solet in extremitate hortorum,* sic dictae, quasi *termini hortorum:* באמצע היה לה גבול גבוה טפח quae in medio habet aream altam palmi, Kil. c. 3 in Misna, ab initio. Hebraei explicant, דריסת האדם סביב הערוגה, unde Guido dicit, esse *calcationem hominis circum lineam.* Pl. גְּבוּלִין termini. Deinde גבולין ap. Tos. vocatur *tota terra Israëlis, tam proxima, quam remota, extra urbem Hierusalem, quam alias etiam vocant* מדינה *provinciam:* אין אומר שם המפורש בגבולין non pronunciatur nomen tetragrammaton in gebhulin, Jom. 69b. Gl. כל חוץ לעזרה קרי גבולין quicquid extra atrium est, vocatur גבולין. Sic, כאן במקדש כאן בגבולין tam in sanctuario, quam in gebhulin, h. e. extra sanctuarium, Succ. fol. 44, 1. Apud logicos גבול est *terminus propositionis, extremum:* גבול אמצעי terminus medius. Schindlerus ponit etiam, גבל *crisis.* Pl. גבולים crises.

גְּבָלָה *categoria, praedicamentum:* גבלת איכות praedicamentum qualitatis.

הַגְבָּלָה *determinatio, limitatio, limitis descriptio:* הגבלת הזמן determinatio temporis.

Secundo גְּבַל, גָּבַל *pinsere, subigere, calcare, miscere, commiscere,* ut pabulum, lutum, calcem, massam farinaceam, *kneten, treten:* Ap. Tos. proverbium: אמרי אינשי dicunt homines, גביל לתורא גביל לתורי cibum miscens bovi uni eadem opera potest miscere duobus, Bm. 69a. Gl. eodem labore et molestia, qua pabulum misces uni bovi, potes miscere pro duobus: אמר ריש לקיש לגבל ולתפלה ולנטילת ידים ד' מילין dixit Resch Lakisch, ad (recte) subigendam massam farinae, et ad precandum, et ad lavandas manus quatuor milliaria quis eat, Pes. 46 et Chol. 122b. Vide Aruch. כל השמנים יפין לדיו ושמן זית מן המובחר בין לגבל בין לעשן omnia olea pulchra sunt ad atramentum, sed oleum olivarum est praestantissimum sive ad miscendum, sive ad fumandum, Sab. 23a. החומר שמגבל אותו ברגליו lutum, quod calcat pedibus suis, Kimchi Jes. 41. sub finem, גביל חיורא miscebat furfur.

גַּבָּל *pistor, coquens et vendens panem.*

גִּבּוּל *subactio massae:* קמח דבר גבול הוא farina

[1] Arab. جبل syr. ܓܒܠ, *finxit, formavit.*

nem judaicam amplectatur; מִתְגַּיֵּר proselytus, qui se judaismo addicit: היא בעיא לאתגיורי ipsa cupiebat proselyta fieri, Sanh. 9, 9. Pahel גַּיֵּר proselytum fecit, in judaismum suscepit: מְגַיֵּר proselytum efficiens. Haec scribuntur communiter per duplex Jod מגייר: In Tg. praet. cum aff. וְגַיְּרָהּ et fecit eam proselytam, Gen. 38, 2 in Jon.

Secundo גור est *adulterare, moechari:* unde part. מאן דְגָיֵר באתתא is, qui moechatur cum uxore, Prov. 6, 32. Infin. לְמֵגוּר עמה ad fornicandum cum ipsa, Prov. 6, 29. Ex pahel, לא תְגַיֵּר non adulterabis, Job. 36, 20.

גֵּר *peregrinus, advena, adventitius:* כל המטה דינו של גר כאילו מטה דינו של מעלה quicunque pervertit judicium peregrini est ac si perverteret judicium dei, Chag. 5a. Proselytus, qui ex gentilismo vel christianismo ad judaismum accedit. Hoc certis ceremoniis et ritibus fiebat: Quemadmodum Israëlitae tribus rebus in foedus dei ingrediuntur, במילה וטבילה וקרבן circumcisione videlicet, baptismo, et sacrificio: ita omnes illi qui extra rempublicam israëlis nati, ejus cives olim fieri desiderabant, opus habebant his tribus symbolis: feminis tamen, a primo, circumcisione sc. naturae privilegio exemptis. Sacrificium proselyti olim erat holocaustum jumenti, aut duo turtures, aut duo pulli columbarum in holocaustum. Hodie vero, cum sacrificia omnia cessarunt, requiritur tantum baptismus et circumcisio, donec (ut Judaei somniant) sanctuarium iterum reaedificetur. Atque haec duo ita necessaria sunt, ut is, qui alterutrum negligeret, non haberetur pro proselyto. Baptismus perficitur in praesentia trium testium: et cum ad id requiratur domus judicii, neque sabbatho, neque die festo, neque noctu quis baptizari solet. Proselyto minorenni conferunt baptismum ex decreto domus judicii, hoc est senatus. Mulier gravida proselyta facta, non necesse habet filium suum baptizare. Nemo privatim hoc in negotio potest baptizari sine testibus. Antequam vero alicui circumcisio vel baptismus conferatur, examinandus probe est, et explorandus, utrum spe lucri, aut honoris, vel metu compulsus id faciat. Et siquidem vir fuerit, an amore virginis alicujus israëlitidis forte illectus: si femina, num amore juvenis israëlitici capta, religionem judaicam amplecti velit? Si hic tale quid animadvertant, neminem recipiunt; שכל החוזר מן הכותים בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגירי צדק quicunque enim ob vanitatem aliquam mundanam se convertit, is non est ex proselytis justitiae. Quod si vero nulla talis causa subesse deprehendatur, ulterius pergunt, et ei ob oculos ponunt gravitatem praeceptorum legis, et molestiam quae in illorum observatione inest; quin etiam in memoriam ipsi revocant persecutiones et tribulationes quibus hoc tempore Judaei sunt expositi. Quod si hisce quoque non absterreatur, recipiunt ipsum, et instruunt eum de praecipuis articulis religionis judaicae, ut de unitate dei, et de prohibitione idololatriae, idque prolixe et multis verbis. Posthaec exponunt illi praecepta tam levia quam gravia, sed non ita prolixe: poenas item quae transgressoribus, et praemia, quae praecepta illa observantibus sunt proposita. Caussas etiam, ob quas Judaei affliguntur, et similia. Post haec omnia si constans maneat in proposito, sine longiori mora eum recipiunt, et e vestigio circumcidunt. Circumcisione peracta, sanguine circumcisionis eum conspergunt, et exspectare jubent, donec plane sit curatus. Ubi curatus est, baptizatur et ipso stante in aqua, tres a latere denuo ipsi recensent praecepta legis tam gravia quam levia. Si mulier sit, mulieres eam in aquam demergunt usque ad collum, judices vero foris stant, et proponunt ipsi praecepta singula, dum in aqua commoratur. Postea in conspectu mulierum illarum se immergit: illae autem aversa facie egrediuntur, ne eam ex aqua egredientem conspiciant. His ceremoniis hodierno tempore recipi proselytos justitiae scribit Maim., de quo dubitat Drusius de sectis fol. 102. Porro proselyti sunt duplices: Alii enim vocantur גרי צדק proselyti justitiae: Alii, גרי תושב proselyti inquilini. Proselyti justitiae sunt, qui non rerum externarum, sed solius religionis causa et gloriae dei studio, religionem judaicam amplectuntur et totam legem Mosis dicto modo recipiunt. Hi natis Judaei habentur aequales. R. Levi Ex. 24. vocat talem quoque גר בן ברית proselytum filium foederis, confoederatum. Et Lev. 16, 29 scribit: non recipimus aliquem pro proselyto justitiae, nisi recipiat totam legem. In As. c. 4 vocantur etiam גרים גרורים proselyti tracti, i. e. a seipsis moti ad judaismum suscipiendum גר תושב proselytus inquilinus, vel incola est, qui neque circumciditur neque baptizatur, sed certas tantum quasdam leges, de non colenda sc. idololatria, et septem praecepta filiis Noae data observat, ut a Maim. describitur. Talem recipiebant quoque Judaei ac dicebant esse מחסידי אומות העולם ex piis gentilibus mundi. Vocatur גר תושב quia permissum nobis est להושיבו בינינו, h. e. habitationem in terra Israëlis ei inter nos concedere, scribit Majemon. Et olim quidem recipiebantur tales tempore anni jubilaei. Hodie vero neminem recipiunt, qui non totam legem ad minimum usque apicem admittit. De his disputant in libro Siphre, an potuerint olim in urbe ipsa cum Judaeis habitare? Ac sunt qui negant, eo quod Deut. 23, 16 dicitur, עמך ישב. Tecum habitabit, non, in urbe ipsa. Porro septem praecepta data filiis Noae sunt: 1) דינין de judiciis, 2) ברכת השם de benedictione dei, 3) עבודה זרה de idololatria fugienda, 4) גלוי עריות de scortatione, 5) שפיכות דמים de effusione sanguinis, 6) גזל de rapina, 7) אבר מן החי de membro de animali vivo, sc. non tollendo. Leguntur in tract. talmudico Sanh. 56a in Maim. in Hilchos Melachim c. 9 et apud R. Bechai fol. 12b ubi subtiliter singula probat ex Gen. 2, 16. 17. Obiter hic notetur error in lexico Schindleri, in radice צוה, qui scribit, haec praecepta imposita fuisse proselytis, qui legem recipere, et circumcidi v o l e b a n t. Contrarium verum est, de iis, qui n o l e b a n t circumcidi. In Hilchoth Sanh. scribit Maim. c. 2, s. 9. Proselytum, cujus mater non sit judaea, non posse adoptari

in numerum senatorum. R. D. Kimchi in libro שרשים in rad. גור scribit: Omnis גר *ger*, de quo meminit scriptura, quod גר commoratus fuerint in terra Israëlis est is, qui recipit in se, quod non velit colere idola (h. e. גר תושב): Est autem alius, qui plane et perfecte fit Judaeus, ille sc., cujus lex in praeceptis meminit, quando ea לגרים quoque observanda praecipit. Hicque est גר צדק proselytus justitiae In Massechet As. 64b legitur, quisnam est גר תושב? Quicunque coram tribus Rabbinis recipit, se nolle idololatriam colere, ex sententia R. Meïr. At sapientes nostri ajunt, quicunque recipit septem praecepta filiorum Noae. Alii dicunt, *ger toschabh* proselytus inquilinus est, qui comedit de cadavere (quod prohibitum Lev. 22, 8) qui suscepit omnia praecepta mosaica observanda, isto excepto etc. Hinc scribit R. Sal. Deut. 24, 14. מגרך de advena duo: זה גר צדק hoc dicitur de proselyto justitiae: זה גר תושב אוכל בשעריך in portis tuis, נבלות iste est proselytus inquilinus, qui comedit morticinia. R. Bechai in Cad hakkemach f. 18. גוי שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז ועדיין אוכל נבלות ובא וגר בשערי עירנו הוא הנקרא גר תושב ונקרא גר שער וכו' Christianus qui recepit in se, quod non velit amplius exercere idololatriam, sed adhuc comedit morticinia, ac venit ut commoretur in portis urbium nostrarum, is est qui vocatur *ger toschabh*, h. e. proselytus inquilinus, et *ger schaar* proselytus portae, cui jubemur ea dare Deut. 14, 21. לגר „peregrino qui est in portis tuis dabis illud" etc. Huc respexit Onkelos, qui ita transfert; לתותב ערל inquilino praeputiato, qui est in medio tui dabis illud etc. et Jon. לְגִיוֹר עָרֵל peregrino, proselyto incircumciso etc. Iterum in As. 65. Dicit R. Bar bar Channa, dicit R. Jochanan: *ger toschabh* proselytus inquilinus, super quem transiverunt duodecim menses (hoc est, qui per duodecim menses talis est), et non circumciditur, הרי הוא כמין שבאומות, ecce is est sicut haereticus inter gentiles. In Sanh. 96b. נעמן גר תושב היה נבוזר אדן גר צדק tradiderunt Rabbini nostri, Naaman fuit proselytus inquilinus, Nebusaradan proselytus justitiae. Gl. גר תושב proselytus inquilinus est, qui non recipit in se caetera praecepta, sed duntaxat praeceptum de non colenda idololatria. Porro de proselytis communi proverbio dicunt, קשים להם גרים לישראל כנגע צרעת h. e. duri sunt proselyti Israëlitis sicut plaga leprae, vel כספחת sicut abscessus, apostema, in Jeb. c. 4 et alibi: Ratio, שרובן חוזרין בשביל דבר קל ומטעין את ישראל quia plerique ipsorum resiliunt propter levem aliquam causam, et seducunt Israëlem. Difficile quoque est se ab ipsis separare, posteaquam proselyti facti sunt. Causa fuerunt confecti vituli aurei, plagae item illius, quae ob desiderium, carnium Israëlitis inflicta fuit, Num. 11. Maim. p. 2. f. 136. 2. Praeterea, ut in Cad hakkemach additur f. 18. c. 4. Quicunque Israëlitis se associant, valde damnosi sunt illis, propterea quod sunt מטפה פסולה ex gutta (feminis) sordida et prophana, radix proferens fel et absynthium, Deut. 29, 18. Nam nihil quicquam boni ab illis redit, quin et liberi ab illis prodeuntes plerumque sunt pessimi. Nam ex Maacha, quam Judaeam fecit David, prodiit Absalom, qui studuit interficere patrem suum, et publice cum uxoribus ejus fornicatus est. Ideoque qui venit ut fiat proselytus examinetur etc. Et paulo post f. 19a scribit: Quod vero dicunt, קשים גרים duri sunt proselyti etc. id non dicitur לגנאי הגרים in vituperium proselytorum, sed לגנאי ישראל in vituperium Israëlitarum, q. d. posteaquam deus sanctus et benedictus videt cogitationes eorum, quod familiam et patriam suam reliquerint, ac venerint ut divinae majestati se adjungant, ecce hoc ipso condemnant Israëlitas, quando ipsi deum negligunt. Et in Medr. legitur: Dixit Resch Lakisch: Majores sunt proselyti hoc tempore, quam Israëlitae cum starent in monte Sinai: quia ipsi viderunt tonitrua, faces, et sonum buccinae: illi autem nihil horum viderunt etc. Satis de proselytis hoc loco. Vide Maim. in Hilchos Issure biah c. 13 et 14. R. Bechai in Cad hakkemach in litera ג, in גר.

גִּיוֹרָא גִּיוֹר *idem:* וגיור et peregrinum, Jer. 22, 3. וגיורא לא תונון et peregrinum non opprimetis, Ex. 22, 20. בגיורא וביציבא de peregrino, et de indigena, Ex. 12, 19. כגיורא כיציבא sicut peregrinus, sic indigena, Lev. 24, 22. Cum aff. או מִגִּיוֹרָךְ aut de peregrino tuo, Deut. 24, 14. ובין גִּיוֹרֵיהּ et inter peregrinum ejus, Deut. 1, 16. Plur. emph. ומן גִּיוֹרַיָּא די יתגיירון בינֵיכון et de peregrinis, qui commorantur inter vos, Lev. 17, 13. Ap. Tos. גיורא עד עשרה דרי לא תבזה ארמאי קמיה prae peregrino ne contemnas Syrum, in decimam usque generationem, Sanh. 94a. Proverbium priscum a Jethronis, soceri Mosis, pietate traductum, Ex. 18, 9. 10. Jethro vocatur Syrus, quia Midjan, in qua terra habitabat, Syriae vicina, aut sub ea comprehensa fuit. Is peregrinus generum in deserto salutavit, et ab eo beneficia dei intelligens, deum laudavit, et ut quidam volunt, Judaeus factus fuit, assumta circumcisione. Citat R. Salom. Ex. 18, 9. Fem. גִּיוֹרְתָּא ,גִּיוֹרֶת peregrina, proselyta. Deinde גיור est *adulter*, ex altera hujus verbi significatione: גִּיוֹרָא וְגִיוֹרְתָּא adulter et adultera, Lev. 20, 10 in Jon. Pl. לא תהוון גִּיוֹרִין non eritis adulteri, Ex. 20, 14 in T. Jon.

גִּיָּר גִּיָּרָא *adulter.* Femin. גִּיָּרְתָּא *adultera*, Prov. 30, 20.

מְגִירָא , מְגִיר *cohabitator, vicinus, habitans juxta aliquem.* Sic respondet hebr. שכן, ut מגיר וקריביה vicinus et proximus ejus, Jer. 6, 21. Cum aff. פלן מְגִירַן iste vicinus noster. Plur. emph. על כל מְגִירַיָּא בישיא contra omnes vicinos malos, Jer. 12, 14., ubi Regia perperam habent מְגִירַיָּא, quae forma in hac derivatione aliena est. Cum aff. ולכל מְגִירוֹהִי et ad omnes vicinos ejus, Deut. 1, 7., ubi Regia מְגִירוֹהִי quasi a נגר, sed huc pertinet. Ap. Ros. משל הדיוט proverbium vulgare: לא כמא דאמרת אמך אלא כמא דאמרין מגרייא non quemadmodum dicit mater tua, sed quemadmodum dicunt vicini tui, in MT. Ps. 48 vel, ut in Jalkut legitur, לא כשאת אמרת כו' non quemadmodum tu dicis etc. Significat, laudem vel propriam, vel ab amicis parentibusve profectam sordere et inanem esse. Eam autem veram esse, quae a vicinis et ex-

traneis proficiscitur. Salom. Prov. 27, 2. Laudet te alienas, non os tuum: extraneus, non tua labia. Vide et Kimchium Ps. 48. Fem. אילו ידעת ראמרן מְגִירָתָךְ על ברתך si scires, quidnam vicinae tuae dicant de filia tua, Ned. 21b.

מְגוּרָה *granarium, horreum:* מי שהיו פירותיו במגורה cujus fructus sunt in horreo: Item *receptaculum:* מגורת מים receptaculum aquarum, aquarium, in Bb. c. 4 in Misna: Plur. מגורות של תיבה cellulae, receptacula arcae, gl. אוצרות loca occulta, heimlich gehalten, germ. Kel. c. 19. האגוזים משיעשו מגורה nuces (decimantur scilicet), ex quo faciunt habitaculum, in Maasr. c. 1 h. e. ex quo incipit cortex exterior ab ipsa nuce cum interiori cortice separari, ita ut nux in exteriori cortice, veluti in habitaculo vel conclavi sit collocata.

Tertio, גור גּוּרְיָא *catulus*, ut hebr. לגור בר אריון catulo filio leonum, Gen. 49, 9. Fem. גּוּרִיְתָא catula femina, de cane femina. Ap. Tos. נבח בך כלבא עול נבך בך גורייתא פוק si te allatrat canis masculus, ingredere; si femella, exi. Proverbialiter dictum, in Erub. 86a. דמיטללא בגורייתא קיסנייתא qui ludit cum catulis parvis, teneris, Ket. 61b. In Vr. s. 19. Posteaquam occidisset Nebucadnezar Jehojakimum, regem constituit Jechonjam filium ipsius in ejus locum. Et cum descendisset in Babyloniam, egressi sunt Babylonii ad gratulandum ei, dicentes, quid expedivisti? Dixit, Jehojakim rebellavit contra me, proinde interfeci eum, et in locum ipsius suffeci Jechonjam filium ejus. Dixerunt ei: מתלא אמר גור טוב מכלב ביש לא חרבי גור ביש מכלב ביש על אחת כמה וכמה proverbium dicit, catulum bonum ex cane malo nunquam educato, multo minus catulum malum ex cane malo. Simile illi, מכלבא בישא גורא טבא לא נפיק ex cane malo catulus bonus non nascitur, in Seder olam c. 25.

גושׁ גּוּשָׁא *strigmentum, ramentum, pulvis, gleba, massa instar glebae:* גוש עפר ramentum pulveris, Job. 7, 5 in hebr. גוש של זתים massa olearum contusarum, Tahor. c. 3. גוש מארץ טהורה gleba terrae mundae, ibid. c. 5. גזור אגושא decretus ad pulverem, i. e. condemnatus ad ignem, ut comburatur in pulverem, Sab. 15b. Sic ibidem dicunt, גזור אאוירא adjudicatus aëri, hoc est suspendio. Pl. עשאן גושין גושין redegit nos in glebas, pulverem.

גוש חלב nom. propr. regionis: חקרא דגוש חלב Akra Gusch-chalabh, Erchin c. ult. in Misna.

הִתְגּוֹשֵׁשׁ *luctari in pulvere*, juxta illud Virgilii, „fulva luctantur arena": אתליטים היו עומדים ומתגוששים לפני המלך athletae stabant et luctabantur coram rege, Br. s. 22. עומד ומתגושש עם בנו stabat et luctabatur cum filio ejus, ibid. s. 77. נתגוששת עם העליונין ויכולת להם luctatus cum superis et praevaluisti illis, Br. s. 78.

גז גַּז *avis nomen*, in Chol. 42a, ubi scribitur per Samech in fine, sed in comment. notatur, per ז scribendum, quomodo et in quadam precatione usurpatum legitur. Autor Ar. *noctuam*, alii *falconem* explicant.

גַּז *apis, vespa, aut alia species ex apum genere, quae mel facit.* Pl. דבש הַגַּזִּין וצרעין mel vesparum et crabronum, Bech. 7b, ubi praecedit דבש דבורים mel apum. Glossator illic notat esse speciem locustae. Unde alibi legitur: הצד חגבי דגזין צירעין ויתושין בשבת חייב qui venatur locustas, vestas, crabrones aut muscas in sabbatho, reus est, Sab. 106b.

בַּר גַּזָּא *avis immundae nomen*, Lev. 11, 13 et Deut. 14, 12 in Tg. Jon. Respondet hebr. עזניה haliaeetus.

גזא גְּזָא *abstrahere se, abripere vel proripere se ab aliquo, aufugere:* unde et Syris est *deficere ab aliquo.* Item *amputare, abscindere, dolare*, quomodo cum גזז convenit: Praet. וּגְזֵי לה et fugit ab ea, gl. ברח מפניה. Infin. לְגַזּוֹיֵי לה ad aufugiendum propter eam, ut proriperet se ab illa, Pes. 111b. לְמִגְזֵי דקלא ad amputandum dactylum, i. e. ramum dactyli, Bb. 36a. למגזא ליה אסא abscindere ei (sponsae) myrtum, למיגזא ליה גלימא potest abscindere pro eo (sc. mortuo) involucrum (sc. in sabbatho), Sab. 150b. B. Ar. hoc citat in גד quarto cum Daleth, למיגד. In Targ. part. מְגַזֵּי dolat, Jes. 44, 13.

Secundo *retribuere, compensare:* למגזי טבא טבתיה ad retribuendum bonum bonitati ejus: למגזי בישא בישתיה ad rependendum malum malitiae ejus, Ar. ex libro Pesikta. Significatio haec est ex lingua arabica, in qua verbum hoc sic significat.

גְּזָא[35] *gaza, thesaurus:* בי גזא vel בית גזא *domus thesauri, gazophylacium*, ap. Tos. frequentissimum: עולו לבי גזא ושקולו כל מאי דבעיתו ingredimini in gazophylacium et accipite quicquid vultis, Meila 17. בי גזי דרחמנא gazophylacium dei misericordis, Ned. 50a in R. Nissim.

גזה vide supra in גז, in גזוא.

גָּזִית *caesio*, hebr. et *dicitur de lapidibus magnis et quadratis, caesis et politis ad aedificium.* Inde, לשכת הגזית aula ex caesis lapidibus exstructa, in qua habitabant judices Sanhedrin sive consistorii magni: לשכת הגזית בה היתה סנהדרין גדולה של ישראל יושבת in conclavi lapidis caesi sedebat synedrium magnum Israëlis, T. Midd. c. 5. חכמי גזית sapientes gazith, i. e. judices Sanhedrin, quorum domus erat ex lapidibus caesis, i. e. splendida, augusta, magnifica: לשכת הגזית חציה בקודש וחציה בחול ושמע מניה שני פתחים היו לה אחד פתוח בקודש ואחד פתוח בחול conclavis ex lapidibus caesis pars media erat in loco sancto, et media in prophano: unde quoque disces, duas habuisse portas, unam apertam in loco sancto, alteram in loco prophano, Jom. 25.

גְּזִיְיתָא *anfractus, angusti vel obliqui recessus:* ולאפוקי גזייתא et ad excipiendos anfractus, Pes. 19b. Gl. מבואות קטנים aditus, ingressus parvi, qui erant ad viam ascensus et descensus, et quandoque descendebant per illos aditus, quandoque ascendebant. Autor Ar. exponit שבילים עקומים semitas obliquas, quae neque recta tendunt ad ascensum, neque ad descensum: דאיכא גזייתא quia sunt anfractus, angusti recessus,

[35]) Syr. ܓܙܐ, ܓܐܙܐ, contr. ex ܓܢܙܐ, chald. גזא גנזא de verbo גנז, pers. گنج *abscondere.*

anguli per quos locus datur fugiendi vel se abscondendi, Bm. 99a. Ar. דרך עקלתון. Vide et Pes. 113a.

מגזיא *falx putatoria*, vel *forfex*, *qua aliquid praeciditur vel detondetur.* In TH. Sab. c. 6. וחניתותיהם למזמרות „et hastas suas (convertent) in falces putatorias", Jes. 2, 4. h. e. כלי שגוזזין בו צמר gl. למגזיין instrumentum quo tondent lanam. Sic posset etiam ad גזז referri.

גזב גְּזִיב. Sic adducitur in Aruch. In Gem. scribitur כזיב, Schebiit 40a. Estque *proprium nomen loci.*

גִּזְבְּרָא [36] *quaestor*, *praefectus aerario*, Esr. 1, 8. Esth. 10, 3. Pl. emph. גִּזְבְּרַיָּא quaestores, Esr. 7, 21. In T. Schek. c. 5 sumitur pro *thesaurariis ecclesiasticis*, *qui pecuniis publicis ecclesiae praefecti sunt*, אין פוחתין משלשה גזברין non sunt pauciores quam tres thesaurarii. Vide ibi Bartenoram et Rambam.

גזז גְּזַז *tondere*, *succidere*, *excidere*, *abscindere*, *discindere*, *divellere*. Part. הרי גזיז נבל ית ענה ecce tondebat Nabal oves suas, I S. 25, 4. Pl. גָּזְזִין *tondentes*, *tonsores*, II S. 13, 23. Cum aff. לְגָזְזַי tonsoribus meis, I S. 25, 11. גָּזְזָהָא שתקא quae coram tonsoribus suis obmutescit, Jes. 53, 7. Part. pehil דִּגְזִיז מן גובאי quae incisa est a locustis, Ps. 72, 6. Pl. בעדן דהוו גְּזִיזִין tempore, quo tondebantur, Cant. 4, 2. Infin. בְּמִגַּז ית ענה cum tonderet oves suas, I S. 25, 2. למיגז ad tondendum, Gen. 31, 19. Fut. ולא תֵגוז בכרא דענך non tondebis primogenitum ovium tuarum, Deut. 15, 19. Ithpeh. praet. בתר דְאִתְגְּזִזַת שחתא דמלכא posteaquam detonsa esset herba regis, Am. 7, 1.

Ap. Tos.: זבין להו מאני גזיזי דפחרא vendidit ipsis vasa fracta figulina, gl. סדוקין *fissa*. In Ar. legitur גסיסי, vide גסס. Item אייתי לי מספרא ואיגזייך adfer mihi forcipem et radam te, tondebo te, Sanh. 96a. כל העומד לגזוז כגזוז דמי quicquid stat ad abscindendum pro abscisso habetur, Ketub. 51a, h. e. quicquid in procinctu est ut abscindatur, pro abscisso habetur: Sic alibi dicitur: uvae, quae stant ad praecidendum, i. e. quae jam-jam praecidendae sunt, habentur pro abscissis, juxta quosdam. Sic apud Latinos cingendus pro cincto haberi dicitur. B. Ar. legit לִגְדוֹר, in גד quarto. Vide et supra in גז.

גַּזְזִין *tonsores*, in Jon. quod alias dicitur גָּזְזִין, ut antea positum. Et secundum aliam significationem, בגנזין דתכלא cum involucris hyacinthinis, Ez. 27, 24. pro hebraeo גְלוֹמֵי, quod significat *vestes*, *pallia*, quae complicantur et involvuntur. Kimchi exponit *gazas*, *thesauros ex hyacintho*, juxta significationem vocis גזא, quae supra posita. B. Ar. legit גזזיין דתכלתא.

גִּזּוּז *rasio*, *detonsio*, Jes. 3, 24 et 22, 12.

גזזא *pugnus* vel *teli quoddam genus:* גברא דרחיצנה עליה אדייה לגזיזיה וקם vir, in quo confidebam, elevavit pugnum suum, et surrexit contra me, Sanh. 7a. Gl. הרים אגרופו. Sic quoque in Kama 5a. Ar. explicat כלי זיין.

גְּזִיזֵי גְּזִיזִין *frusta*, *fragmenta*, *segmenta:* גזיזי דברדא frusta grandinis, Ber. 59a. גזיזי דפחרא frusta figuli, Jom. 78b.

גֵּז *faenisecium*, *secunda faeni sectio.*

גִּזָּא, גִּזְּתָא *vellus.* constr. וריש גֵּזַת ענך primitias velleris ovium tuarum, Deut. 18, 4. Emphat. וּמִגִּזְּתָא דאמרי et de vellere ovium mearum, Job. 31, 20. גִּזְּתָא דעמרא vellus lanae, Jud. 6, 37. Sic forte legendum על גִּזֵּי מלתא super vellere melotae, Esth. 1, 3. pro גנזי.

גְּזוּזְטְרָא [37] *tabula*, *tabulatum*, *trabs major e muro in publicum prominens*, Erub. 78b. idem quod גזרה heb. Aedificium extrinsecus adjectum muro, de quo Ez. 41. Pl. גְּזוּזְטְרוֹת vel גְּזוּזְטְרָאוֹת. Hinc vult R. Sal. גזריות in Ohol. c. 8. idem esse, quod גזוזטראות. Interdum scribitur cum Caph ab initio, interdum cum ס vel צ in medio. Interdum est mensura extensi utriusque brachii, eine Klafter; זיזין וגזוזטראות tigna et trabes majores, Bb. c. 3. in Misna. In Ar. parvo redditur germ. Umgang.

גזל *rapere*, *abripere*, *diripere*, *vi surripere*, ut hebr. Praeter. ויתיב גזלא די גְזַל et restituet rapinam, quam rapuit, Lev. 5, 23. גזלא גזל rapinam rapuit, Ez. 18, 12. Pl. וגזלו גְּזֵילָא et rapuerunt rapinam, Ez. 22, 29. Part. דְּגָזֵיל לאבוי qui diripit patrem suum, Prov. 28, 24. Alias hebraeum גזל per אנס transferri solet.

גְּזֵלָה, גְּזֵילָא *rapina raptum* Lev. 5, 23. Pl. וּגְזֵלָתָא et rapinae, Eccl. 5, 7.

גְּזֵילוּת *idem*, Cant. 6, 5.

גּוֹזֵל *idem*. Pl. חוטפין גוזלין violentiis et rapinis, Gen. 6, 11. in TaH.

גַּזְלָנוּת *idem*, Talm.

גַּזְלָן *raptor*, *praedo*. Pl. גַּזְלָנִין, apud Ros. frequens. In Br. s. 54. איזהו גזלן quisnam est גזלן? Bar Kappara dixit, זה שהוא גוזל בפרהסיא is, qui publice rapinam exercet, etc.

גּוֹזָלָא *pullus avium*. Pl. cum aff. על גּוֹזָלוֹי super pullos suos, Deuter. 32, 11. in TgH. די כשרין גוזליה quod legitimi sint pulli ejus, Ps. 84, 4. Ap. Tos. דאכל הרבה גוזלות בקינוח סעודה qui comedebat multos pullos columbinos loco confectorum prandii, Sanh. 94, 2.

גזם *minari*, *comminari:* Partic. גָּזֵים בשפוותיה minans labiis suis, Prov. 16, 30. Fut. cum aff. באלימות אידך תִּגְזְמִנַּנִי in fortitudine manus tuae comminaris mihi, Job. 30, 21. pro hebr. תשטמני odio prosequeris me. Sic ap. Tos., אניש דגזים ולא עביד homo, qui minatur et nihil facit, Scheb. 46a. Rabbini nonnisi in Pihel eo utuntur.

גַּזּוּמָא *minax*, *comminator*, *ultor*, *ultionem minans vel tentans:* לבטלא בעל דבבא וגזומא ut cessare facias inimicum et comminatorem, Ps. 8, v. 3. Veneta legunt גְזוּמָא. Hebr. מתנקם ultor, ulciscens.

גִּזּוּם *comminatio:* Hinc scribit R. D. Kimchi

---

[36]) Pers. گنجور vel گنجوار arab. خزندار *praefectus gazae* d. q. paulo antea.

[37]) Fieri potest, addit A. n. in spicilegio hujus operis, ut haec vox sit ex gr. ζώστα, ἐζώστρα, de quo vide exica graeca.

Ps. 60, 10. ad haec verba, עלי פלשת התרועעי „super me Pelescheth jubila"; דרך גיזום או דרך לעג h. e., dicit hoc per modum comminationis aut sarcasmi: דרך גזום per comminationem, sicut illic, „letare juvenis in adolescentia tua", Eccl. 11, 9. subintellige; et videbis, experieris, quid eventurum sit tibi tandem: או דרך לעג כיון שהכניעם aut per sarcasmum; postquam videlicet depresserat eos. Hinc, ni fallor, scripserunt alii גִּזּוּם etiam significare *sarcasmum, ironiam*, quasi nempe apud Kimchium דרך גזום et דרך לעג essent synonima. Sed mens Kimchii est, verba illa dupliciter posse sumi, vel per comminationem, q. d. jubila superme, et videbis, quidnam facturus sim tibi: vel ironice jubilare jubens eum, qui extreme depressus et afflictus erat.

גּוּזְמָא *res insolens, stupenda aut mirabilis: hyperbole, hyperbolica locutio*, quam vocant שפת יתר *locutionem abundantem* sive *excedentem:* דרך גוזמא per modum hyperboles, hyperbolice. Elias vult graecum esse, in voce הֲבָאי. Plura exempla vide in Aruch. Videatur etiam Maim. in More lib. 2, c. 47, ubi de hyperbolis Prophetarum agit.

הִגְזִים *hyperbolice vel ironice loqui:* להפליג הענין ולהגזים בו exaggerare rem et hyperbolice eam describere.

II. Est *praecidere, amputare ramos in arboribus,*[38] in As. 50. Et inde nomen

גִּזּוּם *amputatio, locus, ubi ramus est abscissus.* Ibid. סכין שמן לגזום ungunt oleum in locum amputationis.

גזע גֶּזַע *truncus arboris, pars ea, quae est supra terram;* quae infra vocatur שרש radix: העולה מן הגזע שלו quod provenit ex trunco, est ipsius, Bb. c. 5. in Misna.

גזף *indignari, irasci:* דכי מגזף בעלמא eo quod iratus est mundo. Citat Ar. ex Gemara As. 55a. Sed ibi nunc aliter legitur.

גזר[39] Primo *secare, scindere, abscindere, exscindere: praecidere, amputare:* כסוסיא דְגָזַר בקרבא sicut equus exscindens in bello, i. e., in conflictu discurrens, et scissuram aciei faciens, Jer. 8, 6. B. Ar. in גז quarto legit דגויא a גוז transire. Fut. תִּגְזְרוּן כרמיכון putabitis vites vestras, Lev. 25, 3. in Jon. Ithpehal, אִתְגְּזֶרֶת אבן excisus est lapis, Dan. 2, 45. Et cum ה ab initio, more hebraico, ibid. v. 34. אתגזרית מן עלמא excisus sum e mundo, Thren. 3, 54. Fut. יִתְגְּזַר ממשכניה Exscindatur ex habitaculo ejus fiducia ejus, hebr. ינתק Job. 18, 14.

Secundo, *circumcidere:* גזר יהושע כל עמא circumcidit Josua omnem populum, Jos. 5, 4. לא גזרו יתהון non circumciderunt eos, ibid. v. 7. Part. Pehil, ארי גְזִירִין הוו quia circumcise fuerunt, v. 5. Imperat. גְּזַר ית בני ישראל circumcide filios Israel, v. 2. Fut. וְתִגְזַר יתיה et circumcidet eum, Exod. 12, 44. Inf. cum Fut. תִּגְזַר יִגְזַר יליד ביתך circumcidendo circumcidetur natus domi tuae, Gen. 17, 13. לְמִגְזַר לכון כל דכורא ut circumcidatur vobis omnis masculus, Gen. 34, 15. vide et ver. 17.

Ap. Tos. proverbiale est: שכם נסיב ומגבאי גזיר Sichem duxit (Dinam) et Mifgaeus fuit circumcisus, i. e. multatus, Macc. 11a. Sic „quando delirant reges, saepe plectuntur Achivi". Simile vide in נגר et שלם. Pro גזיר Br. sectione 8. et inde in Ar., legitur קטע, quod idem, et pro מגבאי legitur in Br. מנבאי.

גּוֹזֵר *circumcisor, qui circumcidit infantem:* שאילית את רבי יהודה הגוזר interrogavi Rabbi Jehudam circumcisorem, Sab. 130b. Glossa, מוהל.

Tertio est metaphorice *decidere, decernere, praecise aliquid statuere, ordinare, definire.* Futur. וְתִגְזַר מימרא et decernes verbum, Jobi 22, 28. Imper. גְּזַרוּ תעני decernite jejunium, Joël. 1, 14. Ithpehal, וכד אִתְגְּזַר קדם יהוה et quando decernitur coram domino, Eccl. 8, 4. אִתְגְּזַרוּ מן שמיא decretae sunt e coelis, Ruth. 1, 1. אכדין יתגזר מן שמיא quomodo decernatur e coelis, Ruth. 3, 18. Hoc sensu ap. Ros. est frequentissimum.

Quarto est *pangere, inire foedus*, ut כרת hebraice, cum nomine foederis junctum: Praeterit. גְּזַר יי עם אברם קים pepigit dominus cum Abrahamo foedus, Gen. 15, 18. די גזר עמך pepigit tecum, Deut. 29, 12. גזרו קימי qui pepigerunt foedus meum, Ps. 50, 5. וגזרתון קים קדמי et pepegistis foedus coram me, Jer. 34, 15. Part. אנא גָּזַר ית קימא ego pango foedus, Deut. 29, 14. גָּזְרִין קים pangunt foedus, Hos. 10, 4. Imperat. גְּזַר לנא קים pange nobiscum foedus, 1. S. 11, 1. Pl. גְּזַרוּ לנא קים pangite nobiscum pactum, Jos. 9, 6. Fut. בהדא אֶגְזַר לכון in hoc pangam vobiscum foedus, 1. S. 11, 2. דיגזור קים עמך ut pangat foedus tecum, Job. 40, 23. לא תגזור להון ולטעוותהון קים non panges cum ipsis et cum idolis ipsorum foedus, Ex. 23, 32. נגזור קים pangamus foedus, Gen. 31, 44. ויגזרון עמך קים et pangent tecum foedus, 2. S. 3, 21.

Quinto est apud grammaticos, *derivare:* ut apud Aben Esram, הגוזרים אותו מהשליך qui derivant eam a verbo השליך Jes. 6, 13.

גְּזַר *decretum, sententia:* גזר דין decretum judicii, sententia-judicialis.

גְּזֵירָה, גְּזֵירְתָא *pactum, decretum, statutum, constitutio, sententia:* והות לגזירא et fuit in statutum, Jud. 11, 39. Constr. בִּגְזֵרַת עיר ex decreto vigilum, Dan. 4, 14. גזרת שנא statutum uniuscujusque anni, 1. R. 10, 26. בגזירת מימר מלכא ad decretum verbi regis, Esth. 1, 13. Emph. בתר דתחתם גְּזֵירְתָא posteaquam obsignatum est decretum, Jes. 8, 21. Pl. עבדו גְּזֵירָן דלא תקנן fecerunt decreta, quae non sunt recta, Ez. 20, 25. Constr. בִּגְזֵירַת אבהתכון in decretis patrum vestrorum, ibid. v. 18. Cum Aff. דקשין גְּזֵירָתְהוֹן quorum decreta dura sunt, Cant. 1, 7. Et forma masculina, ויתכתב בִּגְזֵירִין דפרסאי et scribatur inter decreta Persarum, Esth. 1, 19. Ap. Ros. et Tos. saepe sumitur synecdochice pro *decreto persecutionis, persecutione.* Unde

---

[38]) I. q. arab جلم, quod et per ز, جزم, legitur *secuit, resecuit, amputavit.*

[39]) Hebr. גזר syr. ܓܙܪ et arab. جزر.

שמר et גזירה frequenter pro synonimis ponuntur. Vide שמר. Deinde est *circumcisio*, Ex. 4, 26. 27 in Jon. *abscissio:* גזירת Abscissionem circumcisionis, h. e. abscissam particulam praeputii, Ex. 4, 26 in Jon. Item *propositio logica*, More in praef. Praeterea usurpant Hebraei etiam de *ordinatione*, *praedestinatione*, *fato*, *decreto divino*, *quod homini aut rebus humanis tamquam inevitabile impositum est:* item de *influentia ex astris indeclinabili*. Legitur etiam ap. Ros.: גזרה מקל וחמר constitutio a levi ad grave, i. e. argumentum, argumentatio a minori ad majus: גזרה שוה constitutio par vel aequalis, h. e. argumentum a pari. Unus est ex tredecim modis explicandae legis. Ex. gr. De Israelitis dicitur „ne inducite calvitium inter oculos vestros propter mortuum", Deut. 14, 1. De sacerdotibus: „ne calvitium capiti inducunto", Lev. 21, 5. Per modum a paribus haec duo loca explicantur: hic de toto capite: ergo et ille de toto capite intelligitur, Bb. 36a.

גְּזִרְתָא *circumcisio:* אדם גזרתא הדין sanguis circumcisionis istius, Ex. 4, v. 26. 27 in Jon. Cum aff. מִן כיב גְּזִרְתְּהוֹן ex dolore circumcisionis ipsorum, Gen. 34, 25 in Jon.

גְּזָרִים *segmenta*, *sectiones:* metaphorice *syllabae*, *quasi vocis segmenta*, apud Grammaticos hebraeos.

גְּזָרִין *partes a toto dissectae:* לתרין גזרין in duas partes 1 R. 3, 26. Hinc dicitur de grege minuto et exiguo, i. e. de parte quadam gregis universi, ejus quasi segmento: כתרין גזרי עזין sicut duo minuti greges caprarum, 1 R. 20, 27.

גִּזְרָא *securis a secando dicta:* בגזירא דפרזלא securi ferrea, in Bk. 81b. Metaphorice eo intelligitur *decretum durissimum et severissimum*, *quale est* נדוי *excommunicationis species*. Pl. מפצעין את מוחו בגזירין contundunt cerebrum ejus securibus, Sanh. 81b.

גְּזִרָה *sectio:* In Sab. 54b. Asinus non egredietur (in sabbatho) cum loro, דעבדי לה לגזרא quod faciunt ei ad sectionem. Sensus est: quando asinus in incessu pedes collidit atque se laedit, loro cingunt pedes ejus, ubi se invicem collidunt, et quasi secant vel scindunt. Grammaticis sic dicitur *ordo ac classis quaeque verborum:* ut, גזרת שלמים classis perfectorum: גזרת נחות classis quiescentium. Usurpant etiam, *quando derivationem alicujus vocis ostendere volunt:* מגזרת ex sectione istius vel istius vocabuli, aut loci, i. e. ab ista voce vel ex isto loco derivatur. Pl. גְּזֵירוֹת, vide supra in נח.

גְּזָרִין *frusta*, *segmenta ligni*, *ligna fissa*, Scheiterholz: לא פחות משני גזרי עצים non dabit minus, quam duo frusta ligni, Schek. c. 6. Jom. c. 2. In Tam. c. 2. explicantur in glossa, עצים ארוכים ligna oblonga. B. Ar., חתיכות העצים. In Seb. 82. גזירים שעשה משה ligna fissa, quae fecit Moses (ad conservandum ignem sacrum) longitudo eorum erat cubitus, latitudo cubitus, etc.

גָּזְרִין *haruspices*, quasi *sectores dicti*, *quia exsecabant victimas*, *ut ex partibus possent futura praedicere*, Dan. 2, 27. וְגָזְרַיָּא et haruspices, Dan. 4, 4.

גְּזֵירוֹת *impressiones meteoricae*, ut est generatio nivis, grandinis, pluviae et similium, Guido.

גְּזָרִין *stellae nomen*, *quae exit per sextam fenestram firmamenti*, Guido ex zohare col. 305.

גְּזַרְדִּיָא *angeli nomen ad orientalem partem praefecti*, Guido ex zoh. col. 353.

מְגִזְרָא *serra*, juxta Hebraeos: Aliis *securis:*[40] Pl. וּבְמְגִזְרֵי ברזלא et serris vel securibus ferreis, 2 S. 12, 31.

גְּזִירְפְטִין *exactores*, Rothbringer reddit Christianus Gerson germanice: אי בטלי דייני בטלי גזירפטי si cessant judices, cessant quoque exactores, Sanh. 98a. glos.: גזירפטי sunt judices populorum mundi, qui percutiunt Israelitas baculis. Idem legitur in Sab. 139a. לא קיימי מינן לא רישי נהרי ולא גזירפטי non constituunt e nobis neque principes fluminum (h. e. publicanos מוכסין, ut in glos. explicantur) neque; exactores vel lictores, Taan. 20a. Gl., סרדיוטין lictores, carnifices, justitiae executores. In Ar. citatur haec vox גאזי דפאטי[41] in גז septimo: sed nec in veneto nec basiliensi Talmud ita legitur.

גחה גָּחָה *inclinare:* כותל הַגּוֹחֶה לרשות הרבים paries inclinans in publicum, h. e. plateam communem, Mk. 7a. נחות על המזבח inclinantes super altare, Suc. 45a. נחט vide supra in נחט.

גחך[42] גְּחַךְ *ridere*, *irridere*, *deridere*, *illudere:* כד גָּחֵךְ סכלא quando ridet stultus, Prov. 10, 23. וְגָחְכָא ביומא אחריתא et ridet in die novissimo, Prov. 31, 25. Infin. cum praet. מִגְחַךְ גחכת ridendo risi vel ludendo lusi, Prov. 26, 19. למגחוך בי ad illudendum mihi, Gen. 39, 17. Fut. בתברכון אֶגְחַךְ in contritione vestra ridebo, Prov. 1, 26. דיתיב בשמיא יגחך qui sedet in coelis ridebit, Ps. 2, 4. יי יגחך עלוי dominus irridebit illum, Ps. 37, 13. אגחך אמטולהון ridebo propter eos, Job. 29, 24. תגחך להון irridebis eos, Ps. 59, 9. ואמטולתיה יגחכון et propter eum ridebunt, i. e., eum deridebunt, Ps. 52, 8. Ex Pahel part. ועתה מְגַחֲכִין עלי דעדקין et nunc derident me parvuli, Job. 30, 1.

גּוּחְכָא *risus*, *derisio*, *irrisio:* אף בגוחכא נכאב לבא etiam in risu dolet cor, Pro. 14, 13. חולעבא וגוחכא sanna et irrisio, Ps. 79, 4.

גִּיחוּךְ *idem:* מביא לידי גיחוך exponit risui.

גַּחְכָן *irrisor*, *illusor:* אלהכון גחכן הוא deus vester illusor est, Sanh. 39, 1.

נחל נחילנא. Sic citat Ar. ex. Chol. 63, 2 sed ibi legitur כוחילנא. Sumitur pro *ave quadam*, *de qua dubitatur*, *utrum munda sit*, *an immunda*.

---

[40]) Omnino instrumentum, quo aliqua res *secatur* et *scinditur*.

[41]) Rectius transpositis literis גאזי דאפטי legeres, ut sit גאז, quod, ut habet B. Ar., *eunuchum* denotat et אפטי, quod gr. est ὑπατεία *consulatus*. Cf. an. nost. supra p. 42.

[42]) Legitur et sine ג, חך heb. צ-חק et ש-חק, syr. ܓܚܟ et arab. ضحك.

גחן[43] *inclinare, incurvare se, procidere, procumbere, pronum abjicere se:* Praet. וְגָחַן גברא et incurvavit se vir ille, Gen. 24, 26 in Jon. וּגְחִין לְארעא et pronus procubuit in terram, 1.R. 28, 42. וּגְחָנִית וסגידית et incurvavi me et adoravi Gen. 24, v. 48. גְּחַנוּ וסגידו prociderunt et adorarunt, Ex. 12, 27, pro גְּחַנוּ, sic Gen. 43, 27. in Jon. הנון גְּחַנוּ ונפלו ipsi incurvant se et cadunt, Ps. 20, 4. Part. לא הוה גָּחַן לאנדרטא non incurvabat se ad imaginem, Esth. 3, 2. Pl. גָּחֲנִין לאנדרטא prosternebant se ad imaginem, ibidem. גָּחֲנָן לי incurvabant se mihi, Gen. 37, 9. וּגְחִינָן et incurvabant se, Gen. 33, 6. Jon. Infinit. לְמִגְחַן לך ad incurvandum tibi, Gen. 37, v. 10 in Jon. Fut. נסגוד וְנִגְחַן adorabimus et incurvabimus nos, Ps. 95, 6. Pahel גַּחַן *idem:* Fut. קדמוהי יְגַחֲנוּן coram eo procumbent, Ps. 22, 30. ויגחנון קומך et prosternent se coram te, Gen. 27, 29 in Jon. Part. מְגַחֲנִין קדמוי et procumbebant coram eo, scil. vitulo, Ex. 32, 19 in Jon. Sic verbis hebr. כרע et השתחוה respondet. Usus ejus est in proverbio quodam talmudico, quod vide in גרץ. Syr. dicitur אתגהן per ה, Mar. 1. 7.

גחץ[44] גַּחַץ *polire, laevigare, ut linteum laevigari solet:* glätten. מְגוּחָץ *laevigatum.*

גִּיחוּץ *laevigatio*, Keth. 10b. Haec fit באבן זכוכית lapide vitreo, sc. in linteis: גיחוץ שלנו כיבוס שלהם laevigatio nostra est sicut candefactio ipsorum, Jev. 10b.

גחר גֵּיחוֹר vel גִּיחוֹר *rufus, rubicundus:* ראה את הכושי ואת הגיחור[45] ואת הלוקן somnians se videre Aethiopem et rubrum et impense album, dicet: benedictus sit, qui variavit creaturas, Ber. 58, 2 gl., אדום הרבה rufus valde. Alibi, הכושי והגיחור Aethiops-niger et candidus, Bech. 45b., ubi in Gem. גיחור primo quidem חיוורא exponitur, sed postea mox סומקא. Iterum, ולא צחור ולא גיחור neque candidum neque rufum, Ber. 31b. gl. גיחור h. e. qui nimis candidus est.

גְּחִירִים vide supra in גהר.

גט *generale nomen est literarum contractus et instrumentorum, ut vocantur:* ut, גט חוב literae debiti vel crediti: Bk. 95a. Per synecdochen speciei sic communiter vocatur *libellus repudii, literae divortii,* ein Scheidebrief: הזורק גט לאשתו qui projicit, i. e. porrigit, dat libellum repudii uxori suae, Gitt. 8 in Misna. Exemplar libelli divortii vide apud Majem. in הלכות גירושין c. 4. גט כשר libellus rectus, legitimus, פסול contra: גט קרח libellus repudii calvus, nempe, שקשריו מרובין מעדיו cujus ligamenta plura sunt, quam testes; qui calvus est in quibusdam ligamentis, nullis testibus subsignatus, Gittin c. 8 in Misna. Quid autem hoc sit, vide in Bartenora et Maim. Sic etiam dicitur גט מקושר libellus ligatus. Vide Bb. c. ult. ויכתוב לה גט פטורין et scribet ipsi libellum dimissionum, Deut. 24, 1 i. e. literas divortii, quibus uxorem a se liberam dimittat, hebr. ספר כריתות libellum excidii, quo conjugale foedus rescindit et uxorem dimittit. Pro hoc scribitur Jes. 50, 1. אגרת פטורין, Jer. 3, 8. Pl. [illegible]ין. De hoc integer tractatus est talmudicus, qui *Gittin* vocatur et de divortiis agit.

גטר, נטורין vide in דגם.

גטש גִּטְשָׁא *sordities, sordes*, Lev. 1, 16 in Tg. H. heb. בנצתה.

גיא גֵּי *vallis.* Pl. גֵּאָיוֹת Ez. 31, 12. Sic ap. Tos. in Schev. c. 3. As. 54b. ubi sumitur pro *fossis aquarum*, ut et B. Ar. explicat. Porro hinc compositum est גי הנם vel גי בן הנם, Jos. 15, 8. Vallis Hinnom. ubi liberi in honorem Molech comburebantur. Inde גהנם Gehenna, pro loco inferni et aeternorum suppliciorum. Vide supra in ordine גהן, et lexicon nostrum hebr., Drus. in Commentar. ad voces hebraicas Nov. Test.

גיג גִּיגִית *cupa, labrum, tina, dolium:* גיגית כדוקה cupa fissa, Sab. 157b. Vide et in Br. s. 33. Sab. 18a. et 109a. כלום כפיתה עלינו את ההר כגיגית an obtexisti nos monte tamquam cupa? In As. ab initio, כפה עלידם הר כגיגית operuit super eos montem tamquam cupam. Nempe cum daretur lex, evulsit deus montem Sinai, et elevavit eum in aërem, splendebatque instar speculi, unde populus dicitur stetisse *sub eo*, Ex. 19, 17. Vide illic Jonathanem, et Sab. 88a. super hunc locum, et Bes. Jacob f. 168b.

גיד[46] גִּידָא *nervus:* גידא דנשיא nervus femoris, Gen. 32, 32. Pl. ואתן עליכון גִּידִין et dabo vobis nervos, Ez. 37, 6. Ap. Tos. האפרסקין משיטילו גידים persica antequam gestent nervos, i. e. fibras instar nervorum, Maaser. c. 1. Deinde sumitur etiam pro *membro virili*, ut *nervus* apud Latinos: הקפת גיד ולא הקפת ביצים circumdatio nervi, sed non circumdatio ovorum, i. e. testiculorum, Sanh. 68. סירוס הגיד castratio nervi, (non testiculorum), Kidd. 25a.

גַּיֵּד *enervare, nervos incidere et amputare.* Unde partic. praet. pass., מְגוּיָּד nervis succisus, Ohol. c. 1.

II. גִּידָא *absynthium.* Ponitur in Tg. pro hebr. לענה. In Ar. scribitur, Daleth esse dagessandum.[47]

---

[43]) Syrice per ה, ܓܗܢ scribitur convenitque heb. גהר.

[44]) Idem est quod chald. גהץ, d. q. supra.

[45]) Prosapia humana esse videtur, quae de formitate vultus *oculisque profundius in cavum demersis* (arab. جاحر) nomen trahit. Falsa igitur significatio *rufus, rubicundus*, quam A. n. voci attribuit. Nam si haec vox per אדם vel סומקא, quod *rufum* est explicatur, id tantum descriptio hujusce humanae prosapiae est diciturque ei vultus esse rufus אדום vel סומקא, minime vero ipsi voci גחר haec inesse significatio docetur.

[46]) Syr. ܓܝܕܐ arab. قَيْد, قِيَاد *vinculum, lorum.*

[47]) Vocem quidem ad rad. גנד, cui, ut s. l. dicemus, notio inest *contrahendi* et *colligendi*, vertit, ut absynthium denotet, quod *contrahendis* intestinis mortem homini affert. Ea sola atque una ratione intelligere potes verba autoris Aruch, quae sunt: בשבת דף פו ויגד דברים שדה קשים בגידין פירוש הדלה דגש i. e. „In tractatu Sab. 86b. ad verba sacrae

ארוני גירא inebriavit me absynthio, Thren. 3, 15. ואחריתה מרירא היך גידא et novissimum ejus amarum est sicut absynthium, Prov. 5, 4. דהפכין דינא לגידא qui convertunt jus in absynthium, Amos 5, 7. Pl. אשקיו יתי גִידִין potarunt me absynthio, Thren. 3, 19. מרר כגידין amarum, ut absynthium, Jer. 9, 15. Hinc legitur ap. Tos.: דברים שקשים לאדם כגידין verba, quae dura sunt (i. e. amara) homini, ut absynthium, Sab. 86, 1. Dicitur de Mose post benedictiones legis poenas et maledictionem ejusdem neglectae proponente. Illae mel, hae absynthium Judaeis erant. Sic communiter exponunt. Quid si interpreteris „dura ut nervi". Quid enim nervis fortius?

אֲגִדְנָא *idem:* מריר כאגדנא דמותא amarum, ut absynthium mortiferum, Deut. 29, 18 in Jon.

III. גִידָא *coriandrum,* hebr. גד: ut, והוא כבר זרע גידא חור et erat (scil. manna) tamquam semen coriandri album, Ex. 16, 31. Ap. Tos., ad hunc locum: עגול כגידא rotundum sicut coriandrum, ולבן כמרגלית et album sicut margarita, Jom. 75a.

IV. גִידָא, גִיד *ripa, littus.* V. supra in גור.

גִיהָ גיהיא *maculosum ex albo et rubro,* Bech. 45b.

גִיז בַּר גִיזָא *nomen avis vetitae,* pro hebr. עזניה, Deut. 12, 14. in Jon.

גִיל גִילָא, גְלָא *stipula:* ויח גלא יבש et stipulam aridam persequeris, Job. 13, 25. Pl. לגבבא גִילֵי לחבנא ad colligendum stipulas pro stramine, Ex. 5, 12. לגלי אתחשיבו ליה pro stipulis reputati sunt, Job. 41, 19. 20.

II. גִיל *similitudo, similis, aequalis natura, conditio et status:* אשר כגילכם qui sunt secundum similitudinem vestram, Dan. 1, 10 i. e. ejusdem conditionis. Ap. Tos., בן גילו filius similitudinis ipsius, i. e. qui eadem hora, et sub eodem planeta natus est, Bm. 27b gl. בן מולו. Forte est a גלל, puod significat *revolutionem coeli aequalem.*

III. גיל *malleus campanae:* דומה לפעמון זהב והגיל שלו מן מרגליה similis est tintinabulo aureo, cujus malleus est margarita, Vr. 27. In Jelamm. 60b. legitur per ו, והגול.

גין בְּגִין *propter*[48]: בגין לנסאיהון ובגין למבהתיהון ut tentaret et ut pudefaceret eos, Eccl. 3, 18. בגין חמשא דחסדין propter quinque sanctos, Gen. 18, 28. שבוק לה בגין רחמך remitte ei propter misericordiam tuam, v. 29. בגין זכוות ארבעין propter justitiam quadraginta, ibid in Tg. Jon. בגין אנתתך propter uxorem tuam, Ex. 18, 6. in Jon. בגין דתברכנך נפשי ut benedicat tibi anima mea, Gen. 27, 4. Jon. בגין כך, בגין כן *propter sic* i. e. *propterea, quapropter, idcirco, igitur, ideo,* heb. על כן. Nam בגין idem quod על: ut, בגין כן אתת לנא עקתא הדא idcirco obvenit nobis angustia haec, Gen. 42, 21 in Jon. בגין כן אתמסר ביד מלכא דאתור idcirco traditus est in manum regis Assur, Eccl. 10, 9. בגין כן אמרית idcirco dixi, Job. 9, 22. בְּגִין דְ vel בְּגִין דִי *eo quod, eo ut, propterea quod* vel *ut:* בגין די אושיט ידיה eo quod extendit manum suam, Esth. 8, 7. ובגין כן תהי יתבה et idcirco sedebit, Thren. 1, 1. Cum aff. ואין לא תקבל יתי בְּגִינִי et si non recipias me propter me, Ex. 18, 6 in Jon. דפלחית יתך בְּגִינְהוֹן propter quas tibi servivi, Gen. 30, 26 in Jon. ואוכח בגינהון מלכיא et redarguit ipsorum causa reges Ps. 105, 14.

גִים גְיָם, גְיָסָא[49] *exercitus, turma, cohors.* Pl. cum aff. חשרך גְיָסָהָא compescas cohortes ejus, Ps. 65, 11. Ap. Tos., המדינה משובשת בגייסות urbs conturbata exercitibus, Jeb. 122a. R. Sal. scribit, 185 millia ab angelo occisa, 2.R. 19, 35 fuisse omnes ראשי גייסות capita, duces exercituum. Hinc verbum

גַיֵים *exercitum, turmam colligere, congregare:* מגיים חיילותיו congregabat cohortes suas: כמה גייסות אני יכול לגיים quot cohortes ego possum congregare, Medr. Ruth. c. 1, v. 5.

גִים *affinis.* Elias vult cum pronomine tantum usurpari: גִיסִי affinis meus, veluti sororis maritus, sororius, *levir.* Fem. גִיסָה femina affinitate conjuncta, germ. Geschwey, ut, fratria, fratris uxor, glos, mariti soror: גִיסְתִי cognata mea. V. etiam supra in גוס.

גיסא vide in גסס.

גִיף *ripa, littus,* idem quod כיף: ut, על גיף נהרא ad ripam fluminis, Ex. 2, 3 in Jon. דעל גיף נחלי ארנון qui est ad littus fluvii Arnon, Deut. 4, 48 in Jon.

גְיָף vide supra in גוף.

גִיץ Pl. גִיצִין *fossae, foveae:* בגיצין דמחמרין in foveas lutosas, coenosas, Ps. 140, 11. Forte melius legeretur בְּגוּמָצִין.

גִיר גִירָא *jaculum, sagitta:* ולא יקשית תמן גיר neque jaculabitur illic sagittam, 2.R. 19, 32. כגיר מחריף sicut sagitta acuta, Jer. 9, 8. על אתר גירא ad locum jaculi, 1.S. 20, 37. Cum aff. ביח גִירָךְ domum sagittae tuae, pharetram tuam, Gen. 27, 3 in Jon. Pl. ושלח מחתיה כְגִירִין et misit plagas suas, ut sagittas, 2.S. 22, 15. Cum aff. די גִירוֹהִי מחרפין cujus sagittae acutae sunt, Jes. 5, 28. Vide praeterea in גרר. Ap. Tos. שדי גירי jaculabatur sagittas, Ned. 76b.

Deinde גירא גיר[50] *calx, tectorium ex calce:* על גירא in calce, vel, super calcem, i. e. in tectorio ex

---

Scripturae ויגד docetur; dicit verba, quae dura sunt absynthii instar": explicatio est (h. e. quem locum talmudicum recte si intelligere vis) legenda tibi est vox גדין per dagessato ד. Explicare enim vult, quomodo vocem ויגד, cujus rad. נגד est, vertere possint Talmudici ad vocem גידין? Hinc גִדִין per dagessatum ד legendum esse dicit dages in ד literam נ radicis נגד ut suppleat, quomodo dages in voce וַיַּגֵד literam נ radicis transpositis literis נגד supplet.

[48]) Proprie *ad modum, instar* ex ב praep. et גן, quod *colorem, speciem* et *modum* denotat. Conservato ד vocem chald. invenimus בגין, ubi loco ב praep. ב est, item syr. vocem ܡܛܠ praepositis ב et ד.

[49]) Ar. جيش syr. ܓܝܣܐ q. i.

[50]) Arab. جبار et جير *calx viva* a rad. جار *aestuavit,* ut putat Schultens (Clav. dialect p. 342), quia calx, dum igne coquitur et aqua extinguitur, summopere aestuare solet.

calce, Dan. 5, 5. כאבני גיר sicut lapides calcis, Jes. 27, 9. וסדון כגירא בביתא et obduxerunt eis quasi calce parietes domus, Amos 2, 1. R. Sal. scribit in Bez. 15a. גיר מין קרקע המשחיר h. e. גיר est species terrae denigrantis.

גִּירָאָה[51] *sagittarius, conficiens sagittas.* Exstat in proverbio vulgato: גיראה בגיריה מקטיל מדויל ידיה משתלם sagittarius sagitta sua occiditur, quae opera manu ipsius perfecta fuit, Pes. 28a. Dicitur in eos, quibus proprium opus, artes consilia, exitio sunt. Simile vide in חרד in voce חרדלא et in סרן.

Tertio, גירי דרוביא in Sab. 109b. sumitur pro *foliis vel frondibus vitium*, vel juxta alios, pro *semine lini*, ut notatur in Aruch.

גית גַּת *grex, pecus, possessio:* גיתי ענא וגיתי תורי greges ovium et greges boum, Gen. 26, 14. מרי גִּתִּין domini gregum, i. e. pecuarii, Amos 1, 1. Sic, מרי גִּיתֵי הוו pecuarii fuerunt, Gen. 46, 34. Cum aff. והוה גִּיתֵיהּ et fuit pecus ejus, Jobi 1, 3. הוו עם גִּיתוֹהִי בחקלא fuerunt cum gregibus suis in agro, Gen. 34, 5. Respondet hebraeo מקנה. Veneta interdum cum chirek ab initio scribunt, quandoque etiam cum dagesch in ת.

גיית Adducit Ar. ex Br. s. 33, sed non reperio. Aquinas exponit עמק *vallis*.

גלא גְּלָא גְּלָה, גְּלֵי *migrare, demigrare, emigrare, remigrare, deportari, abduci in captivitatem:* Item, *revelare*[52], *detegere, manifestare* vel *detegi, revelari*. Praet. גְּלָה יקרא מישראל migravit gloria ab Israële, 1.S. 4, 21. אלהן אם גלה רזיה לעבדוהי נביאיא nisi revelaverit secretum suum servis suis Prophetis, Amos 3, 7. עריתא דאבוהי גלי nuditatem patris sui revelavit, Lev. 20, 11. ארי בחוביהון גלו quia propter peccata sua deportati sunt, Ez. 39, 23. Part., דְּגָלֵי רזא qui revelat secretum, Prov. 20, 19. ואף אם גלי את quinetiam si migraturus es, 2.S. 15, 19. מטלטל וגלי בארעא vagus et exulans in terra, Gen. 4, 14. Pl. בריש גָּלָן in capite eorum, qui captivi ducuntur, in captivitatem euntium, Amos 6, 7. Fem. גָּלְיָא ומטלטלא exulans et vaga, Jes. 49, 21. לית נבואה גליא non erat prophetia revelata, 1.S. 3, 1. גלין קדמוהי כלין detecti sunt coram ipso renes, Jer. 12, 20. Infin. מִגְלָא יִגְלוֹן deportando deportabuntur, Amos 5, 5. Imper. וּגְלָה ביממא לעיניהון et emigra in die in oculis ipsorum, Ez. 12, 3. Fut. בכן כען יִגְלָן idcirco nunc emigrabunt, captivi ducentur, Amos 6, 7. Pahel praet. גַּלִּי צדקתיה revelavit justitiam suam, Ps. 98, 2. גליתי ית מטמרוהי revelavi abscondita ejus, Jer. 49, 10. אנון גליאו קלנה ipsi discooperuerunt turpitudinem ejus, Ez. 23, 10. Fut. וַאֲגַלֵּי להון תרע תיובא et revelabo ipsis portam resipiscentiae, Jer. 33, 6. וּתְגַלֵּי ארעא et revelabit terra, Jes. 26, 21. אגלי אודנך revelabo aurem tuam, Ruth 4, 4. הידין יגלי אודנא בני נשא tunc revelabit aurem filiorum hominum, Job. 33, 16. Ithp. praeter. ארי אִתְגְּלִי יי לשמואל quia revelavit se dominus Samueli, 1.S. 3, 21. דאתגלי יומא דין qui revelavit, retexit se hodie, 2.S. 6, 20. דאתגליאו לבבל qui abducti sunt in Babel, Jerem. 40, 1. Infinit. cum praeter. אִתְגְּלִיתִי אִתְגְּלָאָה לבית אבוך apparendo apparui domui patris tui, 1.S. 2, 27. Part. מכסנותא דְמִגַּלְיָא correptio manifesta, Proverb. 27, 5. Ex Ithpahel, אִתְגַּלֵּיתָ revelastite, ביום אִתְגַּלִּיתָךְ in die quo revelastite, Judic. 5, 4. Infinit. אוסיף יי לְאִתְגַּלָּאָה perrexit dominus revelare se, 1.S. 3, 21. Talmudice, איגלאי מלתא innotuit res, Sanh. 109b. Aphel, דְּאַגְלֵי נבוכדנצר quem deportavit Nebucadnezar, Jer. 29, 1. דאגליתי מירושלם quam deportavi ex Hierusalem, v. 5. Infinit. cum aff. לְאַגְלוּתָךְ deportare te, Thr. 4, 22.

Ap. Ros. jungitur huic verbo saepe nomen פנים, et tum significat, *impudenter, proterve, audacter agere:* מגלה פנים בתורה revelat faciem contra legem, i. e. proterve, impudenter agit vel insurgit contra eam.

גַּלְוָא, גָּלוּתָא et גָּלוּ, גָּלוּת, גָּלוּתָא *deportatio, abductio, migratio in captivitatem, exsilium, deportata multitudo:* גלו שלמא deportatio perfecta, Amos 1, 9. וכל גָּלוּתָא et omnem deportationem, Jer. 28, 6. לות שאר סבי גָּלוּתָא ad reliquos seniores captivitatis, Jer. 29, 1 vide et v. 4. Constr. וְגָלוּת עמי ישלח et captivitatem populi mei dimittet, Jes. 45, 13. לכל גָּלוּת יהודה omni deportationi Jehudae, Jer. 29, 22. Cum aff. לְגָלוּתָנָא deportationis nostrae, Ez. 40, 1. מביני גָּלְוָתְהוֹן et medio captivitatis suae, Jes 51, 11. Pl. שלש גָּלִיוֹת tres captivitates, ap. Ros. De exsilio et ejus causis vide in Macc. c. 2.

גְּלַאי, גְּלִי unde tantum cum praeposito ב dicitur בגלאי, et adverbiascit ut alia nomina; *publice, aperte, manifeste, palam:* מן איתי בִּגְלַאי quis adduxit palam, Jes. 41, 2. אנא איתניה בגלי בקשוט ego adducam ipsam palam et vere, Jes. 45, 13. Item Joel 3, 7. יתון בגלי veniant aperte, Joel 3, 9. Palam, i. e. libere, intrepide, nemine obstante. Sic fiunt, quae publice fiunt. Elias scribit in Methurgeman se nescire quid sit; videri sibi *festinationem* significare, ut sit *festinanter, celeriter*, quasi a גלל. Deinde inepte ponit in litera ב, quasi ea de themate sit, cum eadem ratione ipsi addita sit, qua voci בקשוט, et aliis infinitis. In Venetis punctatum est בִּגְלָאֵי cum abundante Tzere.

גָּלוּי *manifestum, apertum:* גלוי וידוע לפניך manifestum et notum est tibi: בגלוי in manifesto, cum manifestum sit. Legitur etiam בְּגִלּוּיָא, quod scribitur בגילוייא, Pes. 13, 1. Bl. Aruch id adducit בגלוהי.

גִּלּוּי, גִּילוּי *retectio, revelatio, manifestatio:* בגלוי הפנים cum retectione vultus, i. e. *audacter, impudenter, proterve*, Sota 42b. בגלוי בשר *idem*, Gen. 6, 2 in Jon. Id alias dicitur בחפצה. Sumitur etiam pro *spatia vacua in scriptura*, Bm. 7b in gl.

---

[51]) Pro גראה cum ר dagessato, ubi י, ut saepius ad supplendum dagesch ponitur. Referenda igitur vox ad rad. גרר, quod prout ar. جَرَّ Talmudicis usitatissimum est pro *trahere, trahendo ducere*.

[52]) Haec primativa verbi significatio est, uti arab. جَلَا et syr. ܓܠܐ.

גְּגְלָה *apertum, manifestum:* דוחים יראת שמים בנגלה impugnant timorem dei manifesto, Kabhvenaki Prov. 25, 1.

גִּלָּיוֹן *margo, spatium chartae in librorum lateribus relectum et scriptura vacuum:* גליון שבספר margo in libro, tam qui superne, quam infra, qui in principio libri et fine ejusdem etc. Jadajim c. 3. Pl. גִּלְיוֹנִים *margines,* Sab. 116.

גִּלְהָא *corruscatio:* גלהא דליליא corruscationes noctis, Ta. 3b.

גַּלְיָא *Gallia:* אפילו ספינות באות מגליא לספמיא אינן מתברכות אלא ישראל etiam naves, quae veniunt ex Gallia in Hispaniam non sunt benedictae, sed tantum Israëlitarum, Jeb. 63a.

מוּגְלָא *pus, sanies* vel *pustula saniosa:* אי מליא מוגלא si repletus fuerit pulmo sanie, Chol. 48a.

גלא, גלי *janua, ostium:* טרק גלא clausit ostium, Bk. 112a. Citat R. Sal. Cant. 4, 12. טרוקו גלי claudite portas. Legitur etiam praeposito Aleph cum Chirek: לאיגלי גפא ad portas murorum, Bm. 108, 1. Bb. 8a. Sic dicta janua, quia revelat inclusa, quando aperitur. Forte est a גלל, quod volvitur in cardine. Id melius.

בֵּית גַּלְיָיא. Sic vocant templa Christian. V. in כרה.

גלב *tonsor, barbam et capillos tondens et abradens:* Pl. מספר גַּלָּבַיָּא חסב לך novaculam tonsorum tolles tibi, Ez. 5, 1.

גְּלָב *novacula,* Num. 6, 5 et 8, 7 in Tg. Jon. hebr. תע׳. Sic explicatur in Br. s. 31. חרבות צורים gladios acutos vel cultros acutos, Jos. 5, 2 per גְּלָבִין דטינור novaculas lapideas.

גְּלָבָא *squama:* ושרין גְּלָבִין et lorica squamarum, 1.S. 17, 5. In Ar. citatur per Kaph in medio. Sic legit quoque Kimchi. Vide infra.

גּוּלְבָא *spelta,* Pesach. 35a.

מַגְלְבָא *lorum, corrigia,* ut vult Elias. Respondet hebraeo מתג frenum: מגלבא לחמרא frenum asino, Prov. 26, 3. Sic legunt Elias, B. Ar. et Regia. In Venetis est מַגְלְכָא per Kaph. At גלך aliud est, nec id huic loco convenit. In Midr. Jelamm. 55a. מדה ב״ו כשסרח עליו עבדו מביא את הכבלים ומביא את המגליבין ומכהו homo carnalis, cum delinquit contra ipsum servus ejus, accipit compedes et constringit ipsum, lora item vel flagella et caedit ipsum. In Br. s. 40. Angelus stabat tota nocte ומגלב בידו flagellum tenens in manu sua: vel *gladium,* ut in Jalk. explicatur 18, 3 ex significato גלב.

גלבטינון. Videtur sumi pro *specie lanae pretiosae.*[53] In MK. c. 1, v. 9. ישב ר׳ מאיר ודרש עתיד זאב להיות גוזז מילתן והכלב גלבטינון sedit R. Meir et docuit; futurum est, ut de lupo tondeatur melota et de cane galbatinon. Vide infra in גלק.

גְּלַאבְּסִינִן *tunica* vel *interula,* Guido ex Br. s. 20. sed ibi legitur nunc גלקסינן. V. infra in גלק.

גלבקיא *herbae nomen, quae vocatur herba lucis vel luciae,* ut Aruch scribit.

גלג[54] *narrare, referre aliquid cum gaudio et exsultatione:* איזיל גלוג לאמך ואמור לה ito et referto matri tuae, et dic ei etc. Vr. s. 5 et 25. Sic in Br. s. 36. MK. c. 1, v. 8 et alibi. Glossa, ספר והשתבח.

Deinde ponit Guido גְּלוֹג pro *glocitare, vocem gallinae emittere,* ex Zohar.

גלוניקא *lectica* vel *rheda:* אביך מוליכך בקרון ואני מוליכך בגלוניקא pater tuus duxit te in curru, ego veham te in rheda, gl, מרכבה eine Kutsche, Jalkut Proph. f. 37b. Puto esse idem quod גלקטיקא, de quo infra.

גּוּלְנִיקִן[55] *chirotheca:* לא זכינן לאורייתא אלא בגין דחמינן אצבעתיה דר׳ מן גולניקון דידיה non digni facti sumus lege, nisi quia vidimus digitos Raf ex chirotheca ipsius, TH. Bez. cap. ult. Glossa, מין מלבוש והוא בית יד.

גְּלוּגְרְקָא ,גְּלוּגְרְק[56] *scabellum, scamillum:* דהות גלוגרקא דרגלוהי quae erat scabellum pedum ejus, hebr. הדום, Thren. 2, 1. דאטימוס לגלוגרק paratus ad scabellum, Jobi 15, 24 quo capto hostes utuntur loco scabelli, quando equum conscendunt: ואתקניה גלודרק תחות אפיפורין et aptavit illum suppedaneum loco scabelli domini mundi, Ex. 24, 10 in Jon.

גלונטקא *scipio vel contus, crus ligneum:* לא תכנס בגלונטקא non ingredietur cum crure ligneo, glossa, רגל עשוי מעץ, Jalkut Lev. 151d. Idem quod גלורקא infra.

גְּלָגְסַיִּים. Sic citat Ar. ex Echa rab.[57] c. 2, 7, sed pro eo nunc legitur גְּלִיאַסִין.

גלד unde in Ithpehal, אתגליד *decorticari, pelle exui et nudari:* אתרוגא דאיגליד citrum decorticatam, gl. נקלף, Suc. 35b. ריאה דאיגליד pulmo demembranatus, cujus membrana ablata est, Chol. 46a. Item, *congelari, condensari.* Hiphil, הִגְלִיד *congelare, condensare:* המים מגלידים aquae congelantur, R. Sal. Ps.

[53]) Notio *pretiosi* in literis גל, quod Persarum est گل et *rosam,* metaphorice *omnem rem amoenam praestantemque* denotat, posita esse mihi videtur. Id, ut puto, et de ceteris sub hac rad. inventis notionemque pretiosi habentibus vocabulis (גל-ודרק, גל-וניקא, גל-ונקון, גל-בקיא) valet.

[54]) Verbum onomatopoëticum vocem gallinae imitans, glociare, ut habet Guido, germ. gluckeu. Inde etiam ad parvulum matri aliquid communicantem translatum est. Aliis gr. est ἐκλέγειν.

[55]) Vox corrupta videtur e pers. فرجى, quod *genus vestimenti* denotat, *quo seniores aut doctiores* utuntur. Vide Vullers Lex. pers. s. v. Scribenda igitur haec vox est גל-וניקן ubi גל quidem Persarum est گل, altera vero vox וניקן voci supra laudatae respondet. Labiales enim literae ف et ו propter similitudinem pronuntiationis facillime inter se permutantur. Ita quidem et Arabum ורד vrad s. vard a Graecis per F (quasi Fρόδον, ῥόδον) pronuntiatum est.

[56]) Mussafia pro lat. *lectica* vocem habet, quae sententia num recta sit maxime dubito. Vide an. nost. paulo ante in גלבטינון.

[57]) Verba ibi sunt: ועושין רושם במשמרות הגלגסים בקרקע ביה״מק׳ i. e.: et faciunt signum (vestigium sc., quod pedum et gressus signum est) in solum sanctuarii clavibus *caligarum.*

147, 17. Idem *crustam obducere vel contrahere:* העלידה המכה crustam obduxit plaga, Job. 16, 15 in R. Levi. Hophal הוּגְלַד *crustatum fieri:* הוגלד פי המכה si crustam vel cutem contraxit os plagae, si crustata est, in Ketub. 76b. Sic, גְלוּדָה *excoriatum, cujus cutis detracta aut avulsa*, Chol. 45a.

גְלִיד, גְלִידָא [58] *gelu, pruina, glacies:* metaphorice *crystallum:* אלהן עדי וגליד sed privatio et congelatio, sive concretio, scil. luminis, Zach. 14, 6. וגלידא הוה נחת עלי בליליא et gelu descendebat super me noctu, Gen. 31, 40. כעין גליד חסין quasi color glaciei fortissimae, i. e. crystalli, Ez. 1, 22. גליד היך קטים יבדר pruinam veluti cinerem dispergit, Ps. 147, 16.

גְלַד, גַלְדָא [59] *pellis, cutis, corium, cortex, crusta, res ex humore vel excremento concreta, et alii corpori tamquam pellis adhaerescens:* גליד שחוץ למכה crusta quae est extra plagam, Mikv. c. 9 ex pure scil. concreta. Pl. גלדי צואה crustae excrementi: גלדי טיט crustae luti, quales iter facientibus in vestibus haerent, Mikv. c. 9. חפן גְלָדִין obductae pellibus, Ez. 27, 24. כגלדי הבצלים שמקיפין זה את זה בעיגול sicut pelles caeparum, quae cingunt una alteram circulatim: גלידין דאגוזא cortices nucis, Zohar in Gen. Hinc per metonymiam est *solea, pars inferior calcei*, in Ber. 43b, cui oppositum פנתא pars superior, de quo vide in פנה. Item *bulga, saccus coriaceus, qui in equis aut mulis vehitur*, Pes. 119a.

גַלְדָאי *coriarius*, synecdochice *sutor:* בשוקא דגלדאי in forum surorum, Chol. 48a et Bm. 24b i. e. רצענין sutorum.

גוֹלֶד *glomus, tunica orbiculata, corpus sphaericum, quale fere est cepa.* Unde secundum Hebraeos, unum coelum ambit et includit aliud, sicut גוֹלָדִים tunicae in cepa. Munsterus.

גִלְדְנָא *nomen pisciculorum, qui nunquam majores fiunt.* Nascuntur in luto maris: unde, גִלְדְנָא דבי גילי pisciculi, qui in luto, sc. nascuntur, pisciculi lutosi: גולדנא דמלחא pisciculi saliti, Tamid c. 3 in fine. Per ironiam hyperbolicam dicitur de pisciculo quodam marino, qui tres habuit pinnas, ac tantae tamen fuit magnitudinis, ut navis inter unam pennam et alteram tres dies et tres noctes procederet, et quidem tanta velocitate, ut sagittam volantem superaret. Si sic fuit Gildena, quantae ergo magnitudinis maximus piscis in mari est? In Bava bathro fol. 73, 2. טב גלדנא סריא למיכל מכותחא דרמי כיפי Melior est pisciculus putridus ad comedendum, quam intinctum acerrimum, quod diffringit lapides, in Keritut 6a. לא תנטוש גלדנא מאורניה ne excariato pisciculum Gildena ab auribus suis, in Sanh. 100a i. e. ne cutem ipsi per aurem detrahas, sic enim ea corrumpitur, quin cutem cum eo assato etc. Porro quandoque; scribitur גולדנא, unde apparet Jod in גילדנא re[p]raesentare Kibbutz, ut et alias non raro. In Jalkut Ex. f. 96c exponitur דגים גדולים.

גְלוּדְקָא *scipio, contus.* Ap. Tos in Bez. 25a. זקן אחד היה בשכונתינו והיה יוצא בגלודקי שלו senex quidam erat in vicinia nostra, qui egrediebatur cum pedali, scipione suo. Glossator gallice exponit פלדייסטול. Autor Ar. vult idem esse cum גלוגדקא, quod *scabellum* significat, *pedum fulcrum vel adminiculum.*

גלה גְלוֹהִי, גִילְהֵי *splendor:* גילהי דליליא *splendor noctis*, Taan. 3a. In glossa עין משפט explicatur וזריחת הלילה, et vernacule, לנישור: in altera glossa exponitur vernacule אילושטרא. B. Ar. explicat נוגה, Adducit idem aliud exemplum ex Pes. 13a. Sed ibi nunc legitur בגלוייא: unde גילהי vel גלוהי idem videtur esse quod גלוי.

גְלִז *hyosciamus*, Schindlerus.

גלח *radere, abradere:* Part. מְגַלְחִין דקניהון rasi barbis suis; Jer. 41, 5. Fut. בתר דִיגַלַח postquam abraserit, Num. 6, 19. ויגלח ית כל שעריה et abradet omnes crines suos, Lev. 14, 8. ותגלח ית רישה et tondebis caput ejus, Deut. 21, 12. לא יגַלְחוּן non radent, Lev. 21, 5. Ithp. בתר דְאִתְגַלַח postquam rasus esset, Judic. 16, 19.

גַלָח *rasus.* Sic Judaei vocant sacerdotes ac sacrificulos papisticos: et latius, quosvis verbi divini et ecclesiae ministros Christianorum, eo quod abradunt angulos capitis sui, ac barbas. Qui ritus sine dubio est ex ritu Levitarum. Pl. גַלָחִים.

גִלּוּחַ *rasura, rasio*, Jes. 15, 2.

תִגְלַחַת *idem:* תִגְלַחְתָּן מצוה et rasio ipsorum praeceptum est, Nasir 40a. הרואה תגלחת בחלום ישכים יאמר ויגלח ויחלף שמלותיו קודם שיקדמנו פסוק אחר כי אם גולחתי וסר ממני כחי qui videt rasuram in somnio, surget mane et dicet: „et rasit se et mutavit vestimenta sua", Gen. 41, 14 antequam praeveniat eum versus alius; „si raderer, recederes a me vis mea", Jud. 16, 17. Ber. 56b.

גלט גלטקא *platea, vicus, forum:* לא ימייל אחריך בגלטקא non ambulabit post te in platea neque feret post te vestes vel vasa in balneum, glossa בשוק. Jalkut in Leg. f. 194d.

גְלַטִינוּ. Vide infra in גלק.

גַלְטוֹרִין [60] *schedae membranaceae, quae de collo suspenduntur, cum scriptura superstitiosa aut characteribus ac vocibus fictis et vulgo incognitis*, Sab. 103b. vulgata lingua Judaeorum dicuntur קמעין.

גלי גַלְיָא *Gallia.* Vide supra in גלא.

גליינוס *Galenus medicus*, R. Levi, Prov. 19, 28.

גְלְיָסִין vel גְלְיָאסִין *galeae.* Munsterus. In Echa rab. c. 2, v. 7. עשו מסגר של גליאסין שלהן וראשם בארץ. Glossator exponit ex Ar. רמחים, et interpretatur,

---

[58]) Ar. جَلِيد, syr. ܓܠܝܕܐ. [59]) Ar. جِلْد, syr. ܓܠܕܐ.

[60]) Mussafia hanc vocem per ק קלטורין scribit et idem quod gr. καλήτωρ et lat. *calator* esse dicit explicatque: *homo, qui jussu judicum vel magistratus homines in jus vocat aut qui multitudini silentium imponit*, ad quod efficiendum voce אא utitur. Quae si ita sunt, locus ille talmudicus reddendus est: כיון דאיתיה בגלטורין quia invenitur apud calatores h. e. utuntur eo calatores.

„fecerunt (gentes) claustrum ex spiculis suis, ponentes caput ipsorum in terram." Bl. Ar. legit גולנסיים.

גַּלְיָיר vel גּוּלְיָיר, et in plurali גַּלְיָירִין vel גּוּלְיָירִין *pedites militares, velites, levis armaturae milites, qui primi in acie confligunt, sequentibus potentioribus armaturae duplicis:* vel, *lixae, colones, galenarii:* גוליירין מתגרין במלחמה והגבורים נוצחין galenarii, vel, velites confligunt in bello, et potentiores victoriam obtinent. Sic in precibus leviores sunt, qui preces incipiunt: potentiores, qui per amen eas concludunt, juxta illud, גדול העונה אמן יותר מן המברך „major est, qui respondet amen, quam is, qui orando praeit", in Ber. 53b. Nasir in fine. Glossator exponit per חלשים *debiles.* לא תבוזן ברומי ולא בגוליור non contemnetis vel altum vel humilem, Br. s. 63. Glossa, אדם חלש ושפל. Pro *equisone* videtur sumi in Targ. secundo Esther: גולייר דהוה נגיד לסוסיא equiso, qui ducebat equum, Esth. 6, 12 quamvis et hic possit prior significatio locum habere. Iterum in Bamid. rab. s. 9. לא זזו משם ולא ספנוהו מפני שהוא גוליי׳ non recesserunt illinc, neque respectabant aut honorabant ipsum, quia lixa fuit, gl. הדיוט plebejus, vilis. Puto ortum esse ex latino *galearius**. Vegetius de re militari lib. 1, c. 10. Non solum autem pedites sed et equites, ipsosque equos vel lixas (quos galearios vocant) ad natandum exercere per commodum est, ne quid imperitis, cum necessitas imminebit, eveniat. Et lib. 3, c. 9. Denique ex ipsis calonibus (quos galearios vocant) idoneos ac peritos usu legebant, quos non amplius, quam ducentis sagisarciariis puerisque praeficerent.

גַּלְךְ[61] *squama.* Sic citatur in Ar. et in commentariis Kimchi per Kaph, שִׁרְיַן גַּלְכִּין 1.S. 17, 5 pro hebr. שריון קשקשים lorica squamarum. An squamam, ut vox hebraea, significet, autor Ar. non explicat. In nostris exemplaribus legitur per Beth גַּלְבִּין.

מַגְלְבָא vide supra in גלב.

גְּלַל *volvere, convolvere, devolvere, involvere,* ut Hebraice. Part. passivum, גְּלִילָן involutae erant, Cant. 5, 14. In Pahel per geminationem primae radicalis, ut hebraice: וְגַלְגֵּל יָת אַבְנָא et devolvit lapidem, Gen. 29, 10 in Tg. Jon. Sic Part. מְגַלְגְּלִין devolvebant, ibid. v. 3. יְגַלְגֵּל עֲלַי מחתיה devolvit super me plagam suam, Thren. 3, 3. Ithpahel ex forma quadrata, partic. חחות רגושא מִתְגַּלְגְּלִין sub tumultu devolvuntur, Job. 30, 14. Ex forma Pohal praet. ארי אִתְגּוֹלָלוּ רחמוהי quia convolvebantur miseriationes ejus, Gen. 43, 20. Sic Jer. 31, 20 et Hos. 11, 8.

Ap. Tos. latius extenditur: Usurpant enim pro *assare,* quod res assanda rotetur et circumvolvatur: ut, אין נותנין ביצה בצד הטיחם בשביל שתתגלגל non ponunt (in sabbatho) ovum in cucumam, ut assetur, שתצלה קצת ut in glossa explicatur, Sab. 38b. in Misna: et 39a in Gem., מגלגלין ביצה על גבי גג רותח assant ovum super tecto fervente, sc. ex aestu folis: Sic, ביצה מגולגלת ovum assatum ex parto, gl. צלויה קצת, Oketzin c. 2. Extat et in proverbio quodam, quod vide in ביע. Item *rotare, convolvere: miscere, condire, subigere,* quia haec omnia fiunt volvendo, convolvendo. Hinc, חבית של זיתים מגולגלים vas olivarum convolutarum, Idaj. c. 4. Sic vocantur olivae in vas rotundum collectae et convolutae, in quo macerantur, ut esui sint aptae. In glossa dicitur, זיתים כבושים במלח למתקן olivae subactae in sale, ut dulces fiant. Hinc Guido explicat per *dulce fieri, conterere.* Vide et As. c. 2 in Misna: אוכלין עראי מן העסה עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים comedunt accidentaliter et quasi fortuito (non in prandio ordinario) aliquid de massa donec rotetur, siquidem fuerit ex tritico, vel aliquo faltem modo obthuretur, ut cohaereat, siquidem fuerit ex hordeo (quia hordeum non ita bene rotari potest:) sed massa ex eo facta מתפרדת separat se, non ita firmiter cohaeret, Challa c. 3 ab initio. In hunc sensum exponit Raschi. Et sic in Gem. T. H., עד שתעשה גבלולין גבלולין. Rambam, עד שתתערב donec mista fuerit. Vide et in Menach. 67a. עיסה מגולגלת massa convoluta, subacta et subigendo absoluta, gl. שלא החמיצה, quam nondum fermentavit, Pes. 7a. vide et in Nid. 6b. ubi in gl. dicitur, גלגול בחולין והו גמר מלאכה לחלה h. e. גלגול in rebus communibus est absolutio operis ad challam. Sic dicit B. Ar.; Massa, quae plane est subacta, vocatur מגולגלת.

גַּל *cumulus, acervus: fluctus maris instar maximi cumuli convolutus:* כל גל וגל שבא עלי unusquisque fluctus qui me obruit, Jeb. 121a. טמון בגל absconditus in acervo: נמצא בגל inventus in acervo, Sota c. 9 in principio. Pl. שוית קרוי פצחיא לְגַלִּין disposuisti urbes munitas in acervos, Jes. 25, 2. בגלי ימא in fluctibus maris, Zach. 10, 11. והמן גַּלּוֹהִי et perstrepunt fluctus ejus, Jes. 51, 15. Et integre scriptum, וְגַלְלָךְ עלי עברו et fluctus tui super me transiverunt, Ps. 42, 8. לְגַלְלֵי ימא fluctibus maris, Ps. 104, 9.

גְּלָא *janua,* vide supra in גלא.

גְּלַל *devolutio:* אבן גלל lapis devolutionis, Esr. 5, 8 i. e. maximus, qui portari nequit, sed devolvi necesse habet. Quidam *marmoreum lapidem* explicant. Sic absque אבן significat *lapidem* ap. Tos.: שקל גללא פדיוהי accepit lapidem, vulneravit ipsum, Sanh. 109b. אתא גלל ואפסקיה למוחיה venit lapis ingens, et divisit ipsi cerebrum, Chol. 63. כלי גללין vasa marmorea, alii ex seq. significatu, *vasa stercorea, ex stercore bovino facta,* quod in Arabia usitatum, vel ad sordes et inhonestos usus destinata, vide Kel. c. 2 et 10 ab initio, ubi consule Maim. Parah. c. 5.

Deinde, גְּלָל, גְּלָלָא, et contracte גְּלָא *stercus, excrementum:* ut גְּלֵי תוריא excrementa boum, גלי אנשא excrementa humana, Ez. 4, 15. Et alia forma, כמא דמנגדרין בְּגְלִילִין sicut removent stercora, 1. R. 14, 10. Ap. Tos. ההופך את הגלל qui vertit stercus bovinum. Sic gl. צואת הבקר Bk. c. 3 in Misna.

גללין *convolutiones:* תלתי גללי מלחא tres convolutiones salis, i. e. grana convoluta salis, h. e. perparum salis, Chol. 112a.

גְּלִין vide mox.

גְּלָתָא, גּוּלְיָא, גּוּלָא, יוּלָא *toga, pallium, vestimen-*

[61]) Gr. γλωχίον *cuspis, acumen*

*) Nam lixas et calones vocabant olim geleariоs.

tum exterius, sic dictum, quod convolvatur, et complicetur; עַל צִיצִי דְגוּלְתְהוֹן peniculamento vestimentorum suorum, Num. 15, 38 in TgH. hebr. בגדיהם: Jon. ibidem, גּוּלֵיהוֹן et גוּלְיָתְהוֹן. Sic, וּנְסִיב גוּלְיָתֵהּ et accepit pallium suum, Num. 16, 1 Jon. Sic Deut. 22, 5. 12. Ap. Tos., גולתיה יאי pallium ejus pulchrum est, in Bb. 101a. גולתייכו שקלי vestimenta eorum cape: בגוליהון cum stolis suis, Br. s. 35.

Deinde גֻּלָּה *lecythus*, *lenticula*, Zach. 4, 3. Aff. וְגוּלָּתָהּ et lenticula ipsius, ibid. v. 2. Item, *scaturigo, fons*: Huc pertinere videtur, לשכת הגולה conclave scaturiginis בור הגולה puteus scaturiginis, unde sc. aqua derivabatur in totum atrium, Midd. c. 5. V. et Erub. c. 10 in Misna.

גְּלִילָא *tractus*, *circuitus*, *confinium*: נפקין בגלילא מדנחא egrediuntur in tractum Orientalem, Ez. 47, 8.

גְּלִי *species salicum*, Num. 21, 13 in TgH.

גְּלִי, גְּלִין *stipulae*. Vide supra in גיל.

גְּלִיל, גְּלִילָא *Galilaea*, 1. R. 9, 11. 2. R. 15, 29. גְּלִילִי, גְּלִילָאָה galilaeus, רבי יוסי הגלילי Rabbi Jose Galilaeus, celebris ap. Tos. in historia evangelica passionis Christi „locutionis Galilaeorum" mentio fit, qua Petrus in aula Cajaphae pontificis maximi fuit proditus. Ad ejus loci illustrationem in veteri historia hebraica quaedam etiam reperiuntur. Unde non extra oleas erit, ea hic producere ad lucem locis Euangelistarum inferendam. Matth. 26, 73. Paulo post accesserunt, qui astabant et dixerunt Petro: Et tu ex ipsis es: nam et locutio tua te manifestum facit. Marci 14, 70. Et rursus paulo post qui astabant dixerunt Petro: Vere ex ipsis es. Etenim Galilaeus es et locutio tua similis est. Cum itaque Petrum prodiderit locutio, quod natione Galilaeus esset, quaeritur, an alium sermonem locutus sit, quam ancilla, quae ipsum allocuta fuit? Videri id possit ex primo primae ancillae alloquio, quae ipsum foris in atrio sedentem accedens et alloquens, dicebat: „Et tu cum Jesu Galilaeo eras". Ad quod respondit: „Nescio quid dicas" i. e. non intelligo, quid loquaris. An vero eandem linguam aliter prolocutus sit, ut dialectis certis una lingua, toti nationi communis, differre et discriminari solet? Hoc voluit pater Hieronymus in Matth. c. 26 ad verba: „Nam et locutio tua te manifestum facit", ubi scribit: Non quod alterius sermonis esset Petrus, aut gentis et terrae: (omnes quippe Hebraei erant, et qui arguebant et qui arguebatur) sed quod una quaeque provincia et regio, habebat proprietates suas, et vernaculum loquendi sonum vitare non possit. Hanc sententiam et fere eadem verba postea repetiit venerabilis Beda in eundem locum notans: Non quod alia lingua Galilaei loquerentur, sed quod unaquaeque provincia et regio, suas habendo proprietates, vernaculum loquendi sermonem vitare non possit. Nicolaus de Lyra hacc paulo explicavit plenius, in glossa sua ad Matthaeum scribens: Licet enim lingua hebraea sit una, tamen aliquo modo variabatur secundum diversitatem provinciarum et idcirco illi de Galilaea aliter loquebantur aliquo modo, quam illi, qui erant de Jerusalem. Sic lingua gallica una est, et tamen aliter loquuntur illi, qui sunt de Picardia, quam illi qui habitant Parisiis; et per talem varietatem potest percipi, unde aliquis sit oriundus. Galilaea ergo etiam utebatur lingua hebraica, sed quae dialecto a puriori hebraica disserebat, aut potius ab ea, quae tempore Christi Hierosolymis in usu erat. Pura enim hebraica erat duntaxat in sacris inter doctos, Pharisaeos, scribas, Rabbinos, doctores, magistros et eos, qui in cathedra Mosis sedentes populum docebant, et legem ac prophetas explicabant, tum eos, qui ad pedes ipsorum discendi causa sedebant. Etsi autem ex istorum numero ancillae duae, quae diversis vicibus Petrum allocutae fuerunt, aliique ex turba homines, Petrum verbis adorientes, et ternae negationi occasionem praebentes, non fuerunt, tamen Petrum ex sermone Galilaeum fuisse cognoverunt. Differentia ergo locutionis inter Galilaeos et Hierosolymitanos fuit, unde Petrus fuit agnitus. An ergo Galilaei purius aut elegantius, vel crassius hebraice locuti sunt? Posterius hoc historia prisca comprobat Talmudistarum, apud quos legitur in libro עירובין 53a. בני יהודה שהקפידו על לשונם נתקיימה תורתם בידם בני גליל שלא הקפידו על לשונם לא נתקיימה תורתם בידם homines Judaeae, quia accurati fuerunt in lingua sua, confirmata est lex illorum in manibus ipsorum. Homines Galilaeae, qui non accurati fuerunt in lingua sua, non est stabilita lex ipsorum in manibus illorum. Gl., שהקפידו בלשונם i. e. studebant loqui בלשון צח lingua pura et eleganti. Et mox: בני יהודה דייקי לישנא ומתנהי להו סימנא נתקיימה להו תורתן בידם בני גליל דלא דייקי לישנא וכו' homines Judaeae fuerunt accurati in lingua sua, et fecerunt sibi certa signa sive capita; propterea confirmata fuit in ipsis lex ipsorum: Galilaei non erant accurati in lingua etc. Et mox p. 2 אי איכא דמשאיל להן לבני יהודה דדייקי לישנא מאברין תנן או מעברין תנן, אכחו תנן או עכחו תנן ידעי i. e. si quis est, qui interroget homines Judaeae, qui polita lingua utuntur: מאברין docent (pronunciandum) an vero מעברין docent pronunciandum? (distincte scil. literis א et ע pronunciatis) sciunt illud. Et mox: בני גליל דלא דייקי לישנא מאי היא דתניא ההוא בר גליל דאמר להו אמר למאן אמר למאן אמרו ליה גלילאה שוטה חמר למירכב או חמר למישתי עמר למילבש או אימר לאיתכסאה i. e. homines Galilaeae, qui impolita lingua utuntur, quid de illis traditum est? quod Galilaeus quidam diceret cuidam, Judaeo scil. אמר למאן אמר למאן. Respondebatur ipsi: Galilaeae stulte, חמר ad equitandum, aut חמר ad bibendum: עמר ad vestiendum, aut אימר ad abscondendum ad mactationem? Sensus est: Galilaeum distinctas quasdam literas et voces in pronunciatione confudisse, vel pro una, et eodem sono protulisse, veluti אמר immar est *agnus*: עמר hamar, *lana*: חמר chamor, *asinus*: חמר chamar, *vinum*. Barbare haec Galilaei confundebant. Item ibidem: ההיא איתתא דבעיא למימר לחברתה תאי דאוכליך חלבא אמר' לה שלוכתי תוכליך לבא Quaedam mulier Galilaea cupiens dicere sociae (vicinae, aut amicae) suae, תאי דאוכליך חלבא thëi (vel sëi) deochelich chalovo, *veni et comedendum dabo tibi lac*, (invito te ad pingue lac comedendum) dicebat ad eam: שלוכתי תוכליך לבא schelochti, tochelich lovo,

prave sc. pronunciavit, et voces distinctas conjunxit, שלוכתי pro שלובתי, permutatis literis ב et כ. שלובא vox galilaea, idem quod judaice חברתה chavirta *socia, amica.* תוכליך tochelich, pro תאי אוכליך tei *veni*, אוכליך comedendum dabo tibi לבא lovo, pro חלבא chalovo, *lac.* Sic alia mulier Galilaea accedens judicem, dicebat בירי Biri, (Ar. legit per Kaph, כירי chiri) pro קירי kiri i. e. κύριε *domine*, תפלא דהות לי וגנבוך מנאי tiphla quae erat mihi, genavuch furati sunt a me; nempe טבלא tabula, גנבוך pro גנבוה furati sunt eam. Plura similia ibidem habentur; unde cum homines de terra Judaea בלשון חכמה scite et docte cum Galilaeis loquerentur, Galilaei eos non intelligebant. Judaeus interrogans viatores מאושפיזנא de hospitio, Galilaeus dicebat גבר פום דין חי Hospes salve. Nempe vocem אושפיזנא dividebant, אוש pro איש isch i. e. גבר *vir:* פי i. e. פום pum, *os:* זא i. e. דין den *iste* vel *istud*, חי *vive, salvus, sis.* Galilaeorum ergo lingua crassa fuit, barbara, impolita et rudis, literas distinctas confundens, voces diversas inconcienne jungens, vocibus peculiaribus in Judaea inusitatis utens, sicque dialecto ab Hierosolymitanis discrepabat, ut non mirum fuerit, Petrum fuisse sermone suo proditum, et pro Galilaeo agnitum. Verisimile autem est, studio hic fuisse Galilaeo idiomate usum, ut sic quasi idiota aliquis et rudis plebejus e praesenti periculo evaderet, nec pro discipulo Christi agnosceretur. Nunquam enim alias ob impolitum sermonem reprehensus legitur, immo unus ex praestantioribus discipulis Christi et cordatioribus habitus fuit. Accedit, quod plerique alii discipuli Christi, Galilaei fuerint, Actor. 2, 7 et 1, 11. Christus etiam ipse, cujus conceptu, educatione, doctrina et miraculis, Galilaea, qraecipue nobilitata fuit, Galilaeus inde vocatus, juxta illud ad Petrum: Et tu cum Jesu Galilaeo eras, Matth. 26, 69. nunquam tamen talem sermonis objurgationem incurrerunt. Caeterum Galilaea duplex fuit, superior et inferior; illa olim dicta fuit גליל העליון, haec גליל התחתון, ut docent traditiones talmudices in lib. שביעית c. 9. Superior in tribu Naphtali et Ascher fuit sita, intra Jordanis decursum, Tyro, Caesareae Philippi, Capernao aliisque vicina. Haec erat illa Galilaea gentium, de qua Matth. 4, 15 quae gentibus contermina et magna parte cincta fuit, unde sine dubia propter frequentia cum gentibus commercia, linguam impuriorem habuerunt. Inferior Galilaea circa Tiberiadem et lacum Genassereth in tribubus Zabulon et Isaschar sita fuit. Haec longe major, fertilior, cultior et populosior fuit, unde et sermo in ea purior et politior, minusque a peregrinis impuratus. Vide Josephum de bello Jud. l. 3, c. 2.

גִּלּוּלִין *idola, stercorei dii:* לית פלחי גלולין non sunt cultores idolorum, Num. 23, 21.

גּוֹלָל, גּוֹלָלָא *operimentum, operculum sepulchri, lapis sepulchralis:* עד לא יסתמם גוללא עלוהי antequam claudatur operculum super eo, Job. 14, 22 in Targ. secundo. Sic ap. Tos. עד שיסתום הגולל donec obthuretur operculum sepulchri, Ketub. 4b Sab. 152b. אבילות מאימתי מתחלא מסתימת הגולל luctus (cordis) quando incipit? a clausura operculi, Sanh. 47b. Rabbi Moses ben Maim. scribit in comment. Oholoth c. 2. גולל הוא הכסוי אשר יכסו בו המתים h. e. גולל est operimentum, operculum, quo tegunt mortuos sive sit ex ligno, sive ex lapide, aut alia materia etc. Et mox: כסוי הקבר operculum autem sepulchri vocatur גולל, quod juxta illud sit lapis מתגלגלת advolutus super os sepulchri. Obadias de Bartenora, הגולל אבן גדולה ורחבה שסותמים בה פי הקבר מלמעלה מלשון וגללו את האבן h. e. גולל est lapis magnus et latus, quo obthurant vel claudunt os sepulchri superne, (lapis sepulchralis) ex significatione וגללו את האבן, Gen. 29, 3. Hinc illustrantur verba Euangelistarum, Matth. 28, 2: Ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας et Lucae 24, 2: Αἶρον τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου. Intelligenda enim haec sunt de isto lapide, quem Hebraei גולל vocant. Amplius ap. Tos., אסור לפתוח הקבר אחר שנסתם הגולל vetitum est aperire sepulchrum posteaquam lapide sepulchri clausum est.

בְּגְלַל *propter, occasione, causa:* מִן בִּגְלַל דְ *eo ut, propterea ut*, Ex. 19, 18. מן בגלל דיהימנון ut credant, Ex. 4, 5. מן בגלל למצערא יתהון ut affligerent ipsos, Ex. 1, 11. מן בגלל דמעכבין נדריהון propterea quod differunt vota sua, Eccl. 5, 3. ומן בגלל דאתני חלמא et propterea quod iteratum esset somnium, Gen. 41, 32.

גְלִלְנִיתָא nomen propr. loci. Forte est *Galilaea:* מלחא גללניתא sal galilaeum i. e. crassum. Tale enim ibi fiebat, Kidd. 62a. B. Ar. exponit: חזק כאבן durum instar lapidis, ex significatione גלל supra. Sic, מטה גללניתא lectus galilaeus, i. e. plicatilis et versatilis, qui per partes complicari et ab uno loco in alterum deferri solebat, Sab. 47b. R. Salom. Gallice exponit טור"נדין. B. Ar. citat גיליתא. Et alicubi eodem sensu est כסא גלין sella plicatilis, qui corio obductus circumferebatur, Sab. 138.

גַּלְגַּל *granum*, vide גרגר in גרר.

גַּלְגַּל; גִּלְגַּל *rota, orbis, sphaera, globus, circulus: rotatio, stipula, gluma, quae in orbem agitur:* כגלגלא קדם עלעולא sicut rotatio coram turbine, Jes. 17, 13. Sic Ps. 83, 14. קל אכליותך בגלגלא vox tonitrui tui in orbe coelesti, Ps. 77, 19. Hinc apud Astronomos, *septem orbes planetarum appellantur* גלגלים *galgallim:* גלגל קטון orbis parvus, epicyclus. Ap. Tos.: Sapientes Israëlitarum dicunt: גלגל קבוע ומזלות חוזרין orbes fixi sunt, sed signa sunt mobilia. At sapientes populorum dicunt contrarium, Pes. 94b. Item *pupilla, orbiculus oculi:* דור המבול לא נתגאו אלא בשביל גלגל העין generatio diluvii non superbierunt nisi propter orbem sive rotationem oculi, Sanh. 108a. Secuti enim sint motum oculi sui ad libidinem. Aliter: in Nasir 51a. Duo mortui, qui una sepulti sunt, sc. nudi, נעשו גלגלים זה לזה fiunt convolutiones sibi invicem, i. e. perinde habetur, ac si quilibet eorum cum involucris sive vestimentis sepultus esset. Similem locum citat B. Ar. ex Nidd. 27b. Sed ibi legitur nunc גנגילון. דהוה גלגל בגו גלגל ac si esset rota intra rotam, Ez. 1, 16. Pl., חזו גַלְגַלַיָא aspectus rotarum, Ibid. בְּגַלְגְלֵי עגלתיה rotis plaustri sui, Jes. 28, 27. אתרגושת גַלְגְלוֹהִי strepitus rotarum ejus, Jer. 47, 3. Praeterea ap. Tos. etiam

est *trochlea* vel *cochlea*, *instrumentum spirulatim et capreolatim ascendens, quo levatur et demittitur trabs torcularis,* eine Schraub- oder Trottspindel. Unde in jure Hebraeorum: vendens torcular non vendit simul asseres pressorios, את הגלגל cochleam et trabem, Bb. 67b. Vide et in Midd. c. 5 et de eo loco B. Ar. in בייר. Vide et infra in rad. גרר in גרגיר, גרגר granum, גַּלְגַּלִּי *orbiculare, sphaericum:* תנועה סבוביח גלגלית motus circularis sphaericus, More p. 2, c. 24.

גַּלְגָּלָה *rotatio, convolutio: commixtio,* quando de massa farinacea vel challa dicitur, ut in Challa c. 3.

גַּלְגּוּל[62] *revolutio, devolutio: orbiculus oculi, pupilla:* כגלגול די במציעות עינא sicut pupillam, quae est in medio oculi, Ps. 17, 8. לִמקרב בגלגלי עינוהי ut tangat pupillam oculi sui, Zach. 2, 8. ועל חיזו גַלְגַלֵי עֵינֵי חִוֵי חורמן et super aspectu pupillae oculi serpentis, Jes. 11, 8. עינוהי יתמסין בְּגַלְגַלֵיהוֹן oculi ipsius contabescant in orbibus suis, Zach. 14, 12. Ap. Tos. etiam idem quod praecedens גלגלה, ut in Menach. 57a.

Ap. Ros., גלגול המתים *revolutio mortuorum* vel גלגול המחלות *revolutio cavernarum,* i. e. per cavernas, de qua mira Rabbinorum sententia. Nam credunt eos, qui extra terram Canaan in polluta gentium terra moriuntur et sepeliuntur, non resurrecturos in die judicii magni, nisi beneficio revolutionis, ut sc. per terrae penitissimos meatus revolvantur in terram Canaan. Ibi enim tantum resurgent. Unde reperiuntur, qui hoc nomine ante mortem eo proficiscuntur, ne post mortem hanc molestiam revolutionis experiantur. Vide tract. Talm. Ketub. 111a, ubi inter caetera: גלגול לצדיקים צער הוא אמר אביי מחילות נעשות להם בקרקע וכו׳ revolutio justis est dolor: dixit Abaj, cavernae factae sunt ipsis in terra etc. In Zohar col. 206. Non dat deus ipsis (mortuis sc.) animas, nisi in terra Israëlis, sicut scriptum est, „cum aperuero sepulchra vestra et educam vos ex sepulchris vestris, et introducam vos in terram vestram“, Ez. 37, 13. דיתגלגלון תחות ארעא devolventur enim illuc sub terra etc. R. Sal. Gen. 47, 29. scribit ad haec verba Jacobi: „Ne sepelias me in Aegypto“: quia post haec pulvis ejus convertetur in pediculos et quia extra terram mortui non reviviscunt, nisi per dolorem revolutionis per cavernas. R. D. Kimchi scribit Ez. 37, 12: dissensio est in verbis Rabbinorum nostrorum de iis, qui extra terram Israëlis moriuntur. Quidam dicunt, quod extra terram ascensuri sint ex sepulchris suis. Alii vero dicunt, quod ex sepulchris suis ascensuri sint in terram Israëlis per revolutionem et viam cavernarum. Huc respicit paraphrastes chaldaeus Cantic. 8, 5 his verbis: ואפילו צדיקיא דמיתו בגלותא עתידין למיתי אורח כוביא מלרע לארעא ונפקין מן תחות טור משחא quin etiam justi, qui mortui sunt in captivitate, venturi sunt per cavernas sub terra et egredientur sub monte olearum. In Midr. Tanchumah in princ. sectionis ויחי יעקב: Dicit R. Simon, si ita est, ergone pereunt justi, qui sepeliuntur extra terram? Nequaquam. Quid facit ergo deus benedictus? Facit ipsis cavernas in terra facitque illas instar speluncarum, per quas devolvuntur, donec perveniunt in terram Israëlis. Posteaquam in terram Israëlis pervenerunt, deus opt. max. indit ipsis spiritum vitalem et surgunt, sicut dicitur, „et ascendere faciam vos e sepulchris vestris“ etc. Ez. 37, 13. In Th. Kil. c. ultimo in fine: An ergo abhinc Rabbini, qui moriuntur in captivitate, pereunt? Dixit Rabbi Simaj, deus perforat ipsis terram, et illi devolvuntur instar doliorum vini. Postquam in terram perveniunt, spiritus ipsorum redit ad ipsos. Quae est hujus rei ratio? „et collocabo vos in terra Israëlis et ponam in vobis spiritum meum et vivetis“, Ez. 37. גלגול נשמות *revolutio animarum.* Scribunt Hebraei, animas ex uno homine in alium, ex homine in bestiam, etiam avem transmigrare. Vide R. Bechai par. ראה חברכה Caphtor f. 51b in Comment. De hac re Philippus Aquinas scribit in suo lexico: Sed ego non possum ferre, ut ista credantur juxta sensum literalem. Nam qui ea dixit, non ascendit sic in cogitationem ejus. Verum allegorica sunt haec ad terrendum peccatorem vel ad demulcendum corda, ut stabiliatur id quod scriptum est, „quia delectantur servi tui lapidibus ejus et pulveri ejus gratiam faciunt“, Ps. 102, 8. Sic didici a praeceptoribus meis. Hactenus Aquinas. Exploditur etiam ab Abarbinele in Danielem, f. 50. גלגול שבועה *devolutio juramenti, cum juramentum alicui imponitur,* Kidd. 27b et 28a. Vide et Maim. in par. 4 הלכות טוען c. 1.

בֵּית גַּלְגּוּל *locus erat in terra Israëlis notus, cujus ascensus admodum erectus et acclivis, descensus volubilis.* Unde, איזהו שבילי בית גלגול quae sunt semitae domus Gilgul? in Erub. 22b. Hoc est quod Guido *limitem loci tortuosi* explicat. Vide et Tahar. 6.

גַּלְגֹּלֶת, גֻּלְגַּלְתָּא *calvaria, cranium,* II R. 9, 35. Synecdochice *caput et caput pro homine, persona quoque:* עומרא לגולגלתא homer in caput, Exod. 16, 16 i. e. in singula capita, pro unoquoque homine: לְגֻלְגְּלֹתָהוֹן per capita sua, Num. 1, 2. Item *capitatio,* כסף הגלגולת pecunia capitationis, i. e. census singulorum capitum, tributum capitatim impositum. Unde plur. גלגלאות capitationes, Midr. Echa c. 3, 7. Hinc quoque locus, in quo Christus fuit crucifixus, dictus fuit Golgotha, Γολγοθᾶ, ut in graeco scribitur, syrohebraice גגולתא Gagulto, i. e. locus calvariae, Johan. 19, 17, ubi ל unum elisum. Inter Magiae species erat olim quoque haec, quod per cranium ascendere fecerint mortuos eosque de rebus dubiis consulebant. Vide Sanh. 65b. Maim. in Hilchos עכ״ום 32a. Qui accipit cranium mortui et ei adolet, ac per illud divinat vel auguratur, donec audiat, ac si vox prodiret sub axillis suis submissa admodum, quae responderet ipsi.

גִּלְגִּילוֹן *cingulum involutum et implexum ex diversis filis,* Seder tahar. 87a. Edaj. 6b. In Ar. scribitur גלגליון, et explicatur ציצית.

גַּלְגִּילָא *eruca* herba: לכירצא חיורא ליתי ביורא גלגילא

[62]) Item metaphorice pro ambiguitate fortunae adhibetur, quo sensu usitatissimum est apud philosophos pro περιπέτεια, d. q. Arist. in Poet.

pro lumbricis albis afferat semen erucae, Gitt. 69b. In Ar. legitur גרגילא. Alibi גרגירא. R. Sal. passim explicat vernacule אורוגא i. e. *oruga*, quomodo hispanice vocatur eruca.

מְגִלָּה ,מְגִלְּתָא *volumen, scheda, scriptum, literae, epistola, liber in membranam longam et latam scriptus, ut convolvi possit, quod olim erat usitatum:* וחקרי במגלתא et leges in volumine, Jer. 36, 6. Constr. סב לָךְ מְגִלַּת ספרא tolle tibi volumen libri, v. 2. Ap. Ros., חמש מגלות quinque volumina. Sic vocantur quinque libelli, Cantic. Ruth, Threni, Ecclesiastes, Esther. Sumitur etiam synecdochice pro volumine Esther, et sic apud Masorethas, ut Ps. 99, 2 ad על כל העמים notatur: Bis reperitur, וכל מגלה et tota Megilla ipsi similis est, i. e. in toto libro Esther etiam bis reperitur. Sumitur etiam pro *tota sacra scriptura:* unde Ti. scribunt, כל התורה כולה איקרי מגילה דכתיב tota omnino lex, i. e. sacra scriptura vocatur Megilla, sicut scriptum est, במגילת ספר in volumine libri scriptum est de me, Ps. 40, 8. Gitt. 60a.

גלם[63] *convolvere, involvere*, hebraice. Ap. Tos., יכול יגלום עליו forte errabit in calculo cum eo vel decipiet eum in calculo, Bk. 113b. Sic explicant Hebraei.

גְּלִימָא[64] ,גּוּלְמָא ,גְּלָם, *involucrum pallium, toga, stola, amictus exterior, cui homo involvitur et qui convolvitur et complicatur:* כִּגְלָם דשער sicut pallium villosum, Gen. 25, 25. וּגְלִימָא דבוץ וארגון et stola byssi et purpurae, Esth. 8, 15. Vulgo קפא kappa, inquit Kimchi in libro radicum: נקטי ליה בשפולי גלימיה prehendebant ipsum in fimbria pallii sui, Tan. 23b.

גְּלִימוּ per apocopam, pro גְּלִימוּת *involutio.*

גְּלִימָא *collis.* At Jobi 39, 21 ponitur pro hebraea voce, quae *vallem* significat, quod Elias miratur. In eodem capite v. 10 גְּלִימָתָא colles. Sic, דמתילן לגליםתא quae assimilantur collibus, Num. 23, 9 in Jonath. et Deut. 33, 15. למככא טוריא וגלימתא ad deprimendum montes et colles, Num. 14, v. 14 in Jon. Pro *valle*[65] etiam videtur usurpari Num. 21, 20 in Jon., ubi legitur, ומטוריא רמיא נחתן עמהון לגלימתא et ex montibus altis descendebant cum ipsis in valles; nam in TgH. pro hac voce est לְנַחֲלַיָּא.

גַּלְמָתָא *colles*, hebr. גבעות Ps. 148, 9 et 114, 4. דמתילן לגלמתא quatuor matres, quae similes sunt collibus, Cant. 2, 8 vide et Gen. 49, 26 in TgH. Et ab alia forma, וְגוּלְמָתוֹי יחורן et colles ejus albescent frugibus, Gen. 49, v. 12 in Jon. et TgH. מחור גוּלְמָתֵיהּ dealbat colles suos ex adipe robustorum, v. 11 in TgH.

גְּלַם ,גּוֹלֶם *massa, materia rudis et informis quaelibet, nondum elaborata, et ad formam recipiendum apta:* Item *embryo:* Item *homo rudis et stupidus, quasi forma rationis et intellectus elegantiori destitutus.* R. David Ps. 139, 16. העץ נקרא גולם ט־ם שיעשה הכלי lignum vocatur *golem*, antequam efficiatur vas אשה גולם היא mulier massa rudis est, sc. antequam viro jungatur, qui elaborat eam, ut sit vas commodum, Sanh. 22b. גולמי כלי עץ טמאין massae vasorum ligneorum immundae sunt. גולמי כלי מתכות massae vasorum fusilium, Chol. 25a. בגלמי de (acubus) rudibus, inelaboratis, nondum perforatis, Sab. 52b. Item in Avoth c. 5. שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם septem res sunt in homine rudi et totidem in sapiente etc., ubi Maim. scribit, גולם est homo, gradus quidem intellectus et morum habens, sed imperfectos et inordinatos, mixtos et confusos, et deficientes etc.

גּוּלְמִין *genus armorum fuit ad occidendum hominem*, idem forte quod גולפין, Esth. 9, 5.

גולמו הרג, in Gem. Sanh. 75a quod in Ar. scribitur ut una vox גלמהרג in glossa Gemarae גלמי הרג. R. Sal. interpretatur *lapidem muri*, ex sermone persico, quasi גולם lapis quadratus, הרג murus. In Ar. scribitur גולם *sigillum*, הרג *calx muri*[66], quasi dicere voluerit: cras mihi quisque vestrum afferat tantum calcis, quantum annulo capitur: nam murus ruptus est. Verba Gemarae, למחר אייתי לי כל חד וחד גולמו הרג.

גַּלְמוּדָה *solitaria, rejecta*, ex hebraeo גלמוד, Job. 3, 7. In Gem. scribitur, in maritimis urbibus vocatam fuisse menstruatam mulierem גלמודה *solitariam*, quasi dicas, גמולה דא avulsam a viro suo, Sota c. 7 in fine. In Br. s. 79. Quaedam mulier araba dicebat alteri, אחון סחיא veni lavatum. Illa respondebat, אני גלמודה ego sum solitaria, ac proinde non possum lavare; volens dicere, אנא נדה menstruo laboro. Unde didicerunt גלמוד in scriptura, idem esse quod נדה.

גּוּלְמִישׁ ,גַּלְמִישׁ *cedri species;* בקעתא דקיסא דגולמיש frustum ligni Golmisch, Num. 19, 6 in Jon. מן קיסי גולמיש ex lignis cedrinis, Cant. 1, 17. Sic ap. Tos. in Rh. 23a. Pl. כעולם גבר וחסין כְּגַלְמִישִׁין sicut juvenis fortis et robustus instar cedrorum, Cant. 5, 15.

גלן גָּלִינֵי γαλήνη, *tranquillitas maris*, in Jev. c. ult. TH.

גלם גּוֹלֶם *forma, figura, typus.* Citat Guido ex Medr. Ps. 92, sed prave. Legitur enim ibi נולם, eo sensu, ut supra positum.

מוּגְלְסַיָּא *cardines aut ferramenta januarum cava*, hebr. פתות, 1. Reg. 7, 50. Kimchi explicat illic צירי הדלתות.

---

[63]) Origo, ni fallor, in cumulando et confluendo (cf. arab. جلم), ut rem *inarticulatam carentemque iis organis, quibus crescit et augetur* denotet. Hinc 'גלים toga, quae sc. homini adhaeret, quin cum eo conjuncta sit, גלמתא terra cumulata nec inter se cohaerens et גלם materia rudis.

[64]) Nonnullis est Persarum كليم, q. i. est.

[65]) Ita quidem permulta invenis vocabula, quae prout locum, quem loquentes tenemus, rem et contrarium hujusce rei denotant. Talem vocem grammatici arabici ضدّ vocant.

[66]) Vox גלם ap. Tos. usitatissima in causa fuisse videtur, quod descriptores ea ratione vocem separaverunt. Rectius enim compositam ex גל et מהרג esse diceres, ut *gil-muhrah*, ut habet Lagarde, conveniret; quam sententiam autoris Ar. merito si existimasset, ille de sententia sua recenti haud tantopere gloriatus esset.

גְּלוּסְטְרָא *crassities rotunda, ut est caput clavi aut pes pistilli:* נגר שיש בראשו גלוסטרא pessulus in cujus capite est globus crassus, Erub. 101b in Misna. Glossa, cujus caput crassum est, ut pistilli usum praebere possit. Scribitur etiam per ק ab initio, קלוסטרא. *Claustrum* Munst. exponit, quasi sit vox latina. Sed נגר hoc in textu pessulum, claustri speciem significat. Vide et in TH. Schekal. 47a.

גְּלוּסְקִין, גְּלוּסְקָן, גְּלוּסְקָא *placenta, torta panis, massa farinae ad placentas conficiendas.* Pl גְּלוּסְקָאוֹת, ap. Ros. et Tos. frequens. Forte est a gr. γλυκὺς per metathesin. Scribitur aliquando etiam cum ק ab initio, ut in As. c. 2 in TH.

גְּלוּסְקְמָא *arca, capsa, scrinium: loculus, marsupium;* ושוו יתיה בגלוסקמא et posuerunt ipsum in feretrum, hebr. בארון, Gen. 50, 26 in Targ. Jon. Melius in TgH. per Cholem, גְּלוֹסְקְמָא. Est enim gr. γλωσσόκομον, quod in NT. legitur, Johan. 12, 6 et 13, 29. Ap. Tos. frequenti in usu est, et dicunt etiam per Daleth דְּלוּסְקְמָא. Pl. התחיל פותח גלוסקמות incepit aperire arcas et sedebat, ut venderet merces, Vr. s. 30. Scriptum illic גלוסקאות, quod mendosum videtur.

גלע *humectare*, juxta R. Salomonem: אם יש בה מכה והיא יכולה לְהִגָּלַע ולהוציא דם si est in ea plaga, quae possit humectari ad educendum sanguinem, Nidd. 58b. Glossa, si sit in ea plaga sicca, והיא ראויה להתלחלח, quam conveniat humectari. Aliter in Ar. explicatur. Puto לְהִגָּלַע idem esse quod לְהִתְקַלַּע *incidi, aperiri*, ut sanguis laesus, corruptus, et in tumorem collectus educatur, et plaga tanto citius curetur.

גַּלְעִינִין *grana, ossa vel lapides fructuum*, idem quod גרעינין per commutationem ר et ל. Ap. Tos. frequens est: קליפי אגוזים והגלעינין testae nucum et nuclei, Schev. c. 7. כל הגלעינין מיטמאות omnes nuclei sunt polluti, Okez. c. 2.

גלף *sculpere, exsculpere, insculpere, caelare.* Unde Graecis γλύφω. Praet. וּגְלַף על לוחיא et insculpsit tabulis, 1. R. 7, 36. Part. Pahul, גְּלִיפָן כתב מפרש exsculptos scriptura explicata, Ex. 39, v. 6 hebr. מפתחות. Fut. כִּגְלַף דְּעִזְקָא תִּגְלוֹף secundum sculpturam annuli exsculpes, Ex. 28, 11. ותגלוף עליהן שמהת et insculpes eis nomina, v. 9.

גְּלִיף, גְּלִיפָא, גְּלַף *sculptura*, Ex. 28, 11. גליפא חריצתא sculptura recta, Psal. 16, v. 1. גליף דבריך sculptura verborum tuorum, i. e. expressio, manifestatio, Ps. 119, 130. גְּלִיפְיָה גררין sculpturas ejus excindunt, Ps. 74, 6.

גְּלוּף *idem:* כגלוף דעזקתא sicut sculptura annuli Hag. 2, 24.

אַגְלְפוּת *idem:* Exod. 31, 5 et 35, 33. in Jon.

גּוּלְפָא *cantharus, urceus, vas testaceum:* אביי דייר גולפי Abbai ordinabat, disponebat vasa, cantharos, Kidd. 81a. Glossator exponit atrium, in quo conveniunt homines, sive concionis, sive nuptiarum causa. Illud ordinavit dispositione omnium vasorum: שקל גולפא על כתפיה accepit cantharum in humeros suos, Ned. 49b. אמר אביי שמא מכאן אורח ארעא למשבק איניש גולפא ומשכא באושפיזיה dixit Abai: forte hinc est consuetudo, ut relinquat homo urceum, cantharum et pellem (si nempe jumentum mactavit) in hospitio suo, Meg. 26a. בגולפי חדתי in vasis novis, Sab. 42b.

גּוּלְפָא *fustis capitatus, clava, teli genus, quo Hercules utebatur.* In Gem., שקיל גולפא מחייה ארישיה accepit baculum, percussit ipsi caput, Sot. 13a. Gl. גולפא i. e. מקל. Idem quod קולפא, commutatis ג et ק. Pl. גּוּלְפִין, Esth. 9, v. 5.

גְּלוּפְקְרָא *stragula, stramentum crassum, laneum, et villosum:* ויתני בִגְלוּפְקְרֵיהּ et dormiet in veste sua, Deut 24, 13 in Jon. Talm. גלופקרי וסדיני stragulae et sindones, Gitt. 70b. נוטל את הגלופקרין ומניח את הסדינין sumit stragulas et relinquit sindones, Sab. 151a. Gl. גלופקרין קוטא בלעז.

גלקסינון גלק *pellis melina vel taxea.* In Br. s. 20, ubi disputatur de vestibus pelliceis, quas deus Adamo et Evae dicitur fecisse; inter varias sententias dicit R. Schimeon ben Lakisch, גלאקסינון היו ex pellibus melinis fuerunt, quibus primogeniti utebantur. Vox est peregrina et incognita. Quod autem id significet, quod nos posuimus, videtur colligi ex R. Bechai f. 14 qui scribit ad vocem עור pellis: ואולי היה העור הזה עור תחש fortasis fuit pellis ista pellis melina, quae in usu erat tempore Mosis, qua arca tegebatur etc. Et in TH. Sab. c. 2, f. 4 ubi agitur de pellibus melium, ex quibus tabernaculum confici debebat, ut videre est Ex. 25, 5, ibi R. Juda dicit, illas vocatas fuisse טיינין a colore suo; R. Nehemia autem, גלקטינון. Pro hoc in MK. c. 1, v. 9 legitur, עורות החשים מה הן quidam sunt עורות תחשים? R. Jehuda dicit אלטינון. Sed R. Nehemia dicit גלטינון. In praecedentibus verbis legitur etiam גלבטינון, in simili significato. Voces sunt corruptae et peregrinae.

גלקטיקא *lectica:* ואפילו בגלקטיקא לא היה יכול להיטען etiam in lectica non potuit portari, MK. c. 9, v. 11. Pro hac voce corruptissime in Medr. Schir. c. 4, v. 8 scribitur בכל קריקה. Vide et ibid. c. 5, v. 4. Videtur esse ex lat. *lectica*? unde et sine ג ab initio reperitur, ut videre est in ordine לקט.

גלש *fervere:* מוּגְלָשִׁין *fervere facta, ferventia*, Pes. 37b. In Ar. legitur מי גלשין aquae serventes.

גְּלוֹשׁ *recalvaster*, Lev. 13, 41 pro hebr. גבח: עורות גלושין pelles calvae, pilis vel lana detracta.

גְּלַשְׁלְשַׁן *idem*, ibid. in Jonath.

גְּלוֹשְׁתָּא vel גְּלְשׁוּתָא *recalvatio, locus recalvus*, ibid. v. 42. Hebr. גבחת.

גְּלַשְׁלְשְׁתָא *idem*, Levit. 13, 42 in Jon.

גְּלַשְׁלְשׁוּתָא *idem*, in Tg. Jon. v. 43.

גְּלִישׁוּשִׁיתָא, גְּלְשׁוּשִׁיתָא, vide גבש.

גולתא גלת vide in גלל.

גם גַּמָּא *Gamma, litera Graecorum Γ, quae est ד Hebraeorum in versum:* כמין גם vel, כמין גמא juxta figurum Gamma. Frequens id ap. Tos. Et cum inserto Aleph, כמין גאם, Bb. 62a. Elias ex Rabbinis: מושחין כהן הגדול כמין גם יוונית ungunt sacerdotem summum instar literae Gamma Graecorum: מדת גַּמָּיו mensura Gamma ejus, i. e. latitudinis et longitudinis: utramque enim designat figura literae Γ, Bm. 28a. מפתח של גם clavis (figurae literae) Gamma Graecorum, Kel. c. 14.

גמא גְּמָא *absorpsit, exsorpsit, exhausit,* hebr. גומא *juncus, scirpus, alga:* Talmudice גְּמִי׳: דיתגאה גומא ut attollat se juncus, Job. 8, 11. קני וגומא calamus et juncus, Jes. 19, 6. תיבותא דגומא arca scirpea, Ex. 2, 3. Pl. ושויתיה בגו גוּמַיָּא et posuit eum in medio juncorum, ibid. in Jon. Sic. Gen. 41, 2 pro hebr. אחו carectum. Ap. Tos., והפקעת של גמי et involucrum ex junco Kel. c. 10. Guido notat גְּמִי׳. Sab. 78a. Biccur. 85b.

גּוּמָא vide sup. in גום.

גְּמִיאָה *haustus, potus, sorptio,* Sab. 77a. Ex significatione verbi hebraici, הגמיאני pota me, bibendum, sorbendum da mihi, Gen. 24, 17.

מְגַמָּה *anhelitus, desiderium,* Ps. 27, v. 8 in Kimchi.

גּוּמָא, גוּמִי *gummi, cujus usus ad conficiendum atramentum.* Alias prave scribitur קומוס, Sab. 104b. Gitt. 19a.

גמן גמנם vide infra in גמם.

גמד *constringi, arctari, corrugari, contrahi:* גָּמוּד מסאניה strictus est calceus ejus, Pes. 111a. ארץ ישראל בזמן שיושבין עליה רווחא ובזמן שאין יושבין עליה גמדא terra Israel eo tempore, quo inhabitabant eam, erat lata, cum vero non inhabitant eam, est angusta, Gitt. 57a. גמדא ליה ומתחא ליה contrahit eam et diducit eam, Chol. 43. גבר גְּמִיד בידיה דימינא vir constrictus manu dextra suo, Jud. 3, 15. Hebr. אטר conclusus. Sic vocatur Scaeva, qui sinistra pro dextera utitur, Jom. 69a. אמה גדומא cubitus contractus, brevis, קצרה, TH. Joma c. 4.

גֹּמֶד *mensura cubiti, cubitus:* שני גמדים ומחצה duos cubitos et dimidium. Citat Ar. etiam אמה וגמדא ex Erch. 11a, sed ibi nunc legitur וגבוהה.

גוּמָדִין *vela, velamenta faciei, quibus Arabes faciem contra frigus obtegere et munire solent:* הגומדין של ערבין velamenta Arabum, Kel. c. 29. Dicuntur ita, quod mensuram cubiti haberent in longitudine et latitudine, ut scribit B. Aruch.

גמז גִּמְזוֹ *nom. propr. urbis,* 2. Paral. 28, 18. Hinc quidam Nachum dictus fuit Gimso vel Gamsu, ut quidam volunt: Ti. scribunt de eo: אמאי קרו ליה נחום איש גם זו דכל מילתא דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה, Id est, quare vocarunt ipsum Nachum, virum Gamso? propterea quod ad omnia, quae ipsi acciderant, diceret, גם זו „Etiam hoc cedet in bonum", Tan. 21a. Sanh. 108b.

גמזוז, גַּמְזוּזִין *fructus similis ficubus:* In ME. c. 1, v. 5. אכיל חד גמזוז comedit ficum unicam. In TH in Ms. legitur eodem sensu, גַּמְזוּזַיְיָא, et in Schevuoth c. 3 corrupte גמריה. B. Ar., גמזין. Aliter etiam vocantur בנות שקמה *filiae sycomororum,* in Dem. ab initio. Arabice גומיזה est sycomorus.

גְּמָזִיּוֹת *rami, virgulta succisarum arborum,* (ut fiebat anno septimo), *quae ex trunco succrescunt.* Sic dicitur de siliqua graeca et amygdalis, in Pes. 55 et Men. 71.

גמט גִּמַטְרִיָּא Rabbinis est *kabbalae species, qua ex diversarum vocum aequali numero, eundem sensum colligunt.* Ortum videtur esse ex gr. γεωμετρία; vel potius συμμετρία, *proportio, dimensio aequalis.* Sic ex illis verbis; „Ecce ego adducturus sum servum meum צמח germen", Zach. 3, 8 colligunt, per צמח intelligendum esse Messiam, qui debebat appellari מנחם Menachem, consolator, juxta illud, „Et longe recessit a me מנחם consolator", i. e. Messias, Thr. 1, 16 ut id in Talm. explicatur, tractatu Sanh. 98. Jam literae vocis צמח in numero valent 138 totidem etiam vox מנחם. Cum itaque propheta dixit, adducam servum meum צמח, perinde est ac si dixisset, servum meum מנחם, qui erit Messias. Meminerunt Aben Esra et Kimchi in Commentariis in Zachariam. In eundem sensum Jon. transfert: et servus meus Messias manifestabitur. Gen. 25, 21. ותהר רבקה אשתו et concepit Rebecca uxor ejus. Hic אשתו continet 707 totidem בית יעקב אש ובית עשו לקש. Nempe אש וקש, Obad. v. 18. Reuchlinus kabalae l. 3. Veneta cum triplici Targum. Gen. 11, 1. ויהי כל הארץ שפה אחת fuitque universa terra labii unius. Hic שפה אחת valet 794. Totidem לשון הקדש. Veneta cum triplici Targ. Gen. 49, v. 10. יבא שילה veniet Schilo; valet 358 ideoque per gematriam artem idem est quod משיח, quae vox eundem numerum continet. Dum itaque dixit Patriarcha, donec ובא שילה venerit Schilo, perinde est ac si dixisset, donec venerit משיח Messias. Eundem sensum confirmat triplex Targ. in eum locum. Pl. legitur in Pirke abhos, in fine c. 3. הלכת תקופות וגימטריאות פרפראות לחכמה i. e. rationem tekupharum (solstitiorum et aequinoctiorum) et gematriarum nosse, res minutulae sunt ad sapientiam, at rationem rituum legis nosse, corpus est sapientiae.

גמי vide paulo ante in גמא.

גמל *retribuere, rependere, referre bonum aut malum:* Praet. גְּמַל טובא עליכי retribuit bonum tibi, Ps. 116, 7. Cum aff. דִּגְמַלְנָא יי quod retribuit nobis dominus, Jes. 63, 7. דגמלנון כרחמוהי qui retribuit ipsis secundum misericordiam suam, ibid. די גמלת לנא quam retribuisti nobis, Ps. 137, 8. ארי גמלתני טבתא ואנא גמלתך בישתא ecce tu retribuisti mihi bonum, et ego retribui tibi malum, I S. 24, 18. ארי בישתא גמלוך quia malum retulerunt tibi, Gen. 50, v. 17. Part. ואם גָּמְלִין אתון קדמי et num retribuitis vos mihi, Joël. 3, 4. גברי גָּמְלֵי חסדא אנון viri exhibentes misericordiam isti sunt, I Reg. 20, 31. Fut. יִגְמְלִנַנִי יי retribuet mihi dominus, Ps. 18, 21.

גִּמְלָא, גַּמְלָא, גוּמְלָא, גְּמָלָא *compensatio, retributio, remuneratio, beneficium, benefactum:* גמלא רידיהון יתחב להון retributio manuum ipsorum reddetur ipsis, Jes. 3, 11. דמשלם גמלא qui retribuit compensationem, Jes. 66, 6. הגמלא אתון משלמין קדמי an retributionem vos rependitis mihi, Joël. 3, 4. Cum aff. דישלם לך ית גּוּמְלִיךְ qui reddat tibi retributionem tuam, Ps. 37, 8. Pl. מרי גֻּמְלַיָּא dominus retributionum, Jes. 35, 4. Cum aff. אתיב גִּמְלֵכוֹן reddam retributiones vestras, Joël. 3, 4. Fem. כל גְּמוּלָן טבן omnes retributiones bonae, Psalm 116, 12.

גְּמִילוּת *idem:* ולמרחם גמילות חסדא ut diligas retributionem benignitatis, Mich. 6, v. 9. ועבד גמילות חסדא et exercuit beneficentiam, Esth. 1, 2 in Targ. secundo. Ap. Ros. גמילות חסדים *beneficentia, beneficium, ultro et liberaliter praestitum.* Hoc consistit

vel in facultatibus vel in corpore. In facultatibus, ut in eleemosyna, in lytro gratuito captivorum, vestitu nudorum et similibus officiis, quae pecuniis et facultatibus praestantur. In corpore, ut visitatione et consolatione aegrotorum, conductione mortuorum ad sepulturam, frequentatione nuptiarum. Hinc in lege nec modus nec mensura est, ut dicitur in lib. talmudico פאה Peah c. 1. At beneficentiae pecuniariae a Rabbinis statutus est modus, ut nemo teneatur ultra חמישית מן הריוח quintam partem lucri suarum facultatum conferre. Si quis amplius faciat, tanto censetur beatior. Est autem גמילות חסדים tale officium et beneficium, pro quo nulla exspectatur retributio ab eo, cui exhibetur.

גַּמְלָא *camelus*, heb. גמל Gen. 24, 64. Pl. עשרה גַּמְלִין מִגַּמְלֵי רבוניה decem camelos de camelis domini sui, ibid. v. 10. Ap. Tos.: גמלא פרחא camelus volans, Macc. 5a. Gl., est species quaedam camelorum, qui cursu veloces sunt instar avium volantium. Notandae hic quaedam sententiae proverbiales. גמלא במדי אקבא רקדא camelus in Media in parvo cabo saltat, Jeb. 45a. Proverbium in eos, qui hyperbolica et incredibilia dicunt: D. Hier. adv. Helvidium: risimus in te proverbium, camelum vidimus saltitantem. Aliud: גמלא אזלא למיבעי קרני אודני דהוו ליה גזיין מניה camelus abiens quaesitum cornua aures quas habebat, abscindebant ipsi, Sanh. 106a. Jelammedenu f. 83b. Usurpant de Bileamo, qui mercede conductus, cum prophetaret adversus populum dei, amisit donum prophetiae, quo praeditus erat: Aliud: לפום גמלא שיחנא pro camelo sarcina, Sot. 13b. Ketub. 67a. Br. s. 19 ab initio. Vide Adag. Drusii Decur. 5. נפישי גמלי סבי דטעוני משכא דהתני multi cameli senes portant pelles juniorum, sc. ad forum, ut vendantur, Sanh. f. 52a. Die Alten begraben oft ihre Jungen.

גַּמְלָא, גַּמְלָן *magnum*, *crassum*: אפונים הגמלנים pisa crassa, Kil. c. 3, ubi gl. בלשון ארמית אומר לכל דבר גדול גמלאה in lingua aramaea res quaecunque magna גמלאה dicitur. שומשמנא גמלא formica magna, Sab. 66b. Fem. חיפושתא גמלניתא scarabaeus magnus, As. 28b.

גַּמָּל *camelarius*, *qui custodit vel ducit camelos*. Vide in חמר.

גַּמְלָא *pons*, *ponticulus ex uno assere factus*. Scribunt post ג cum י, unde per Chirek efferendum Mk. 6b. Vide מצרא: In Sab. 100b. אגורא דגמלא super asserem pontis.

גַּמָּל *pontifex*: הַגַּמָּלִים והספנים pontifices et navicularii, i. e. pontium et navium factores et magistri, מ"ק f. 11b.

גַּמְלָא *par*, *jugum boum*: גמלא דתורא jugum boum. Mk. 11b. Est et גמלא *nomen urbis*.

גמם גָּמַם *incidere*, *succidere*, *amputare*[67]. אם רצה גּוֹמֵם si vult, succidit eam, Kil. c. 2. Imperat. גום succide. Infin. דאיגום איגומי cum succidendo succisa est, Chol. 44a. עד שיגום את האוכל donec abscindat cibum, Terum c. 9. Niphal אילן שֶׁנִּגְמַם arbor. quae succisa est: Schev. c. 1. הדרוטון החיצונות שנפגמו ושנגממו gingivae exteriores, quae ruptae sunt et incisae, Bech. 35a. הגיע זמנה של ושתי ליגמם advenit tempus Vasthi, ut exscindatur, Medr. Esth. c. 1, v. 9. Pihel הכרם בשעה שאינו עושה פירא מה בעליו עושין לו מגממין אותו vinea quando non fert fructus, quid domini ejus faciunt ipsi? succidunt ipsam, Br. s. 38.

גְּמָמִיּוֹת *fossae*, *foveae*, idem quod גומות, Chag. 10a.

גמגם גִּמְגֵּם *balbutire*, *sibilare*, *haesitare lingua*: מגמגם בלשונו balbutiens lingua sua, שאם ישאלך אדם לא תצטרך לגמגם אלא שתוכל לומר מיד ut si interrogaverit te quispiam, non necesse sit te haesitare. sed possis respondere subito, R. Sal.

מְגַמְגֵּם *balbus*.

גִּמְגּוּם *balbuties*. בלא גמגום sine balbutie.

אִתְגַּמְגֵּם *insistere*: *disceptare*: *versari*. Guido ex Zohare.

גַּמְגִּימָא *nomen spiritus impuri*: Idem.

גַּמְמְטִיּוֹת *instrumenta dotalia*, *literae dotis et conjugii*. Sic legitur in Jalkut, in parascha Bereschit f. 12b. In Ar. scribitur גומסיות, monetque esse graecum. Erit ergo a γαμέω vel γαμίζω, γάμος, quo alia vox גמיסקון alludit.

גמן גִּימּוֹן *jugum vitulinum*[68] Sab. 4b. Parvum jugum est, quod capiti vitulorum imponitur, ut mature assuescant demittere caput et majori jugo, ubi adulti fuerint, submittere. In Ar. etiam exponitur de *ligno, quod ori vituli alligatur, ablactandi ejus causa, ne lac possit amplius sugere.* Cum hoc jugo vitulum die Sabbathi exire vetitum fuit. R. Sal. deducit ab אגמון, juxta illud: „an incurvare, כאגמון ut juncum, caput suum?“ Jes. 58, 5.

גִּימוֹנִיּוֹת[69] *fila*, *vincula proprie juncea*. Vicinum est גומא et אגמון juncus: שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב qui fuerunt ligantes sportulas suas filis aureis; nempe in festo tabernaculorum, Succa f. 36, 2 et 37, 1.

גמם גְּמִיסְקוֹן, quod possit esse a γαμίσκω vel גמיקום, i. e. γαμικος, *nuptialis*: *instrumentum dotale*, *literae dotis*. In Jalkut f. 58, 3 scribitur, כתב לה גמיקון

[67]) *Velociter* scil. *propereque*. Ita quidem notio volvendi atque glomerandi, quae radici גמם, arab. جم, inest ad omnia, quae cum velocitate festinationeque peraguntur, translata est. Habes nempe: גממית, ar. جم de fossa aquis abundante, in quam, sc. si exhaustae sunt, celeriter aquae influunt, item גמגם, arab. جمجم pro balbutire, verba quidem si tam celeriter inter se volvuntur, ut vix enumerari indeque intelligi possint.

[68]) Ita et Hesych. vocem κημός per εἶδος χαλινοῦ explicat. Nec et altera explicatio, quam autor Ar. habet apud Scholiastes deest. Vocem nempe per *fiscilla* explicant, quae imposito in eam hordeo, avena foenove equis et mulis circumponitur, ne in itinere quaerendi pabuli gratia tardentur.

[69]) جمان cingulum ex corio contextum diversi generis bullis sphaerulisve vitreis aut similibus ornatum rebus.

scripsit illi instrumentum dotale, literas conjugii, gl. גמיקון בלשון יון מהר.

גוּמְסִיוֹת *idem:* כתבו גומסיות לזכר ולנקבה scripserunt literas conjugii masculo et feminae, Vr. s. 23.

גמע גְּמַע [70] *absorbere, exsorbere,* ex significatione verbi hebr. הגמיאני sorbendum da mihi, Gen. 24, 17. Aleph et Ajin commutatis: אפרוחיהי גמען דמא pulli ejus absorbent sanguinem, Job. 39, v. 30 al. 33. Ti. החושש בשניו לא יגמע בהן את החומץ qui laborat dolore dentium, non sorbebit illis acetum, Sab. c. 14 in Misna. B. Ar. legit ינמא.

גְּמִיעָה *absorbitio.*

גמץ גְּמַץ *fodere, effodere:* שוח חפר וגמציה foveam fodit et effodit eam, Ps. 7, 16.

גוּמְצָא *fovea, fossa:* Eccl. 10, 8, ubi in hebr. גומץ [71]. In Regiis corrupte כוּמְצָא. Veneta habent שוחא, quod etiam foveam significat: גֻּמְצָא עמיקתא fovea profunda, Prov. 22, 14. Veneta גוּמְאצָא, sed adjectis vocalibus, א in medio redundat. V. et supra in גיץ.

גמיקון, גמיקום גמק vide supra in גמם.

גמר גְּמַר [72] primo, *perficere, absolvere, consummare, consumere: consummari, absolvi, finiri, deficere: absolute statuere, concludere:* Praet. וּגְמַרְתִּנּוּן et consumpsit eos, Job. 1, 16. מטול דְגְמִירוּ טביא propterea quod defecerunt boni, Ps. 12, 2. Part. עַד דְגָמְרִין donec decernant, concludant, Cant. 5, v. 12. ארי גְמִירָא הוא quod conclusum esset, I S. 20, 33. Fut. דְיִגְמַר ut perficeret, Ps. 57, 3. ושבטא דחרינה נִגְמוֹר et virga aestus irae ejus consumetur, Prov. 22, 8 ex forma syriaca cum נ loco י. Sic, וסכויך לא נִגְמַר et exspectatio tua non consumetur, Prov. 24, 14. ותגמר גדיש et consumptus fuerit acervus, Ex. 22, 5. Jon. ותגמרין et absolves, perficies, hoc est, perfecte exhauries, Ez. 23, 34. Pahel וְגַמַּר יתהון et consumpsit eos, hebr. ויחרם, Num. 21, 3. ומותרהון גַמְּרַת אשתא et reliquum ipsorum consumpsit ignis, hebr. אכלה Job. 22, 20. וְגַמְּרוּ דְגַמְּרֵיהּ זחיל quod consumpsit tinea, Job. 13, 28. יתה et consumpserunt eam, hebr. ויחרימו, Jud. 1, 17. Sic יתה גמירו I Sam. 15, v. 9. Infin. לְגַמָּרוּתְהוֹן anathemati devovere, consumere eos, I S. 15, 9. גַמָּרָא תְּגַמְּרִנּוּן consumendo consumes eos, Deut. 20, 17. Fut. וַאֲגַמַּר יח קרויהון et consumam civitates ipsorum, hebr. והחרמתי, Num. 21, 2. ושארהון יגמר et reliquum ipsorum absumet, Zach. 11, 16. יְגַמְּרִנּוּן יי consumet eos dominus, Ps. 94, 23. יגמרון בטבא יומיהון consument in bono dies, Job. 21, 13. ושארהון יגמרון et reliquias eorum consument, Zach. 9, 15. Ithp. Praet. אִתְגַּמְּרִית consumor, absumor, Ps. 109, 23. ארום לא אתגמרת quia non consumptus sum, Job. 23, 17. Part. ובגין כן כולי עלמא מִתְגַּמְּרִין et propterea totus mundus consumuntur, Eccl. 10, 12. Ap. Ros. *in materia matrimoniali:* גמר הביאה absolvere, plene, perfecte exercere venerem: הסכנים כל האבר הוא הנקרא גומר scribit Maim. in הלכות אסורי ביאה c. 1 בעל נפש לא יגמור ביאתו vir sanctus non perfecte exercet coitum suum. De fructibus usurpatum, est *maturescere,* ut: Est in arbore fructus, שיגמר היום qui maturescit hodie et est מה שיגמר, quod maturescit post aliquot dies.

Secundo in Ithp. est *suffumigari.* Part. מִתְגַּמְּרִין suffumigantur, Ps. 45, 9. מתגמרא מן קטרת בוסמין suffumigata ex suffitu aromatum, Cant. c. 3, 6.

Tertio, *discere, docere:* גמר כדון מפומיה אוריתא disce nunc ex ore ejus legem, Job. 22, v. 22. ותגמרנון לבנך et docebis ea filios tuos, Deut. 6, 7. in Jon. In hoc usu frequens est ap. Tos.: גמרינן discimus: גְּמִירְי edoctus sum ego, sc. per cabalam. Id dicunt alias etiam מקובלני ita accepi: ולגמר מנה discendum est inde: תא אגמרך מילי דעלמא veni, docebo te sermones mundi, i. e. vulgata proverbia, Pes. 113a. שכח מה שגמר מרבו oblitus est ejus, quod didicerat a preceptore suo. אגמריה לי doce me illud; ex Aphel: מִגְמַר בעתיקתא קשי מחדתא discere antiquum difficilius est quam novum, Joma 29a. Antiquum, i. e. a quo percepto quis destitit, quod per oblivionem transmisit. Nova oblectant et facilius capiuntur. Diligentia ergo in studiis continuanda, non intermittenda est: דלא גמירי מחד רבא לא נתקיימה תורה בידם qui non discunt ab uno praeceptore, in illorum manibus lex non est stabilis, Erubhin cap. 5. Hinc dixit R. Sira דרך לעג per jocum: יוסף בר חייא מכוליה עלמא גמיר Joseph bar Chaija a toto mundo discit, in Cholin cap. 1.

גָּמוּר *absolutum, perfectum:* סוד גמור secretum absolutissimum: צדיק גמור justus absolutus, i. e. שהיה רחוק מעבירה כל ימיו qui longe remotus fuit a transgressione omnibus diebus suis, ut scribit R. Sal. in Sanh. 99a.

גְּמִירָא, גְּמִיר *idem:* item, *totum, integrum: totaliter, universaliter, penitus, absolute:* item *holocaustum, sacrificium integrum comburendum:* Sic ponitur in Tg. pro hebr. כליל: ut גמיר תחסק totum cremabitur, Lev. 6, 22. וטעותא גמירא יסופן et idola penitus consumentur, Jes. 2, 18. גמיר הוא יקרי perfecta erat gloria mea, Ez. 16, 14. וגמיר לרעוא et holocaustum ad voluntatem, i. e. voluntarium, Deut. 33, 10. גמירא תגמר יתהון penitus consumes eos, Deut. 7, 2. Item גמירא, גמיר substantive, *consummatio, perfectio, absolutio: consumptio, perditio:* hebr. כלה: ut גמירא ושיצאה consumptionem et perditionem, Jes. 10, 23. Sic Jes. 28, 22. Tzeph. 1, 18. אעביד עמכון גמירא faciam vobiscum consummationem, Jer. 5, 18. גמירא את עביד consummationem tu facis, Ez. 11, v. 13. אעבד עמהון גמירא faciam cum ipsis consummationem, Gen. 18, 21. ואנטרנה עד גמירא et custodiam eam usque ad perfectionem, Ps. 119, 33. לבישי גמיר induti perfectione, i. e. perfectissime splendidis vestibus, Ez. 23, 6. Aut גְּמִיר est *hyacinthinum,* sic dictum a flammae aut prunarum candore. Nam in hebr. est תכלת, quod hyacinthum significat. Sic postea גְּמַר dicitur de *carbunculo.*

---

[70]) Vide supra in גמם.

[71]) Vocem ad ar. غمص *depressior fuit terra* vertit Schultensius in Cl. Dial. p. 199. Syr. est ܓܘܡܨܐ.

[72]) Arab. جمر, cujus origo teste Willmetio in *secandò* vel *praesecando.*

גּוּמְרָא [73] *pruna, carbo:* גומרא דאשא pruna ignis, Ex. 27, 5 in Jon. Pl. גּוּמְרִין דאשא prunae ignis, Lev. 22, 16. Sic Gen. 3, 24 in TgH. גומרין דנור idem, Ps. 18, v. 9 vel גּוּמְרֵי דנורא, Prov. 25, 22.

גומרתא *morbi cujusdam ardentis species*, TH. As. c. 2.

גְּמַר *carbunculus*, a luce prunarum sic dictus: לאבני גמר lapidibus prunae, Jes, 54, 12 hebr. אקדח, quomodo etiam carbunculus a luce carbonum sic dicitur: Item *perfectio*, לבושי גמר indutos perfectione, i. e. perfectissime, absolutissime, hebr. מכלול eodem sensu, Ez. 23, 12. בגמר מיני כל חשבחתא cum perfectione omnis generis rerum laudatissimarum, Ez. 27, 24.

גְּמָרָא *studium, doctrina, quae discitur:* unde *proverbium vulgare:* גמרא גמור זמורתא תהא Bez. 24a et Sab: 106b. Verto: doctrina absoluta et perfecta canticum est, h. e. famam longe lateque spargit.

גְּמָרָא *Gemara.* Sic vocatur altera pars juris talmudici, quasi dicas *supplementum*, *complementum*. Prima pars dicitur Mischnah משנה, et brevibus thesibus continet universum jus Hebraeorum, tam canonicum, quam civile. Gemara continet latiorem explicationem et decisiones Rabbinorum super Mischnajoth: לשון גמרא lingua Gemarae, vocabulum Gemarae, i. e. talmudicum, in Talmud usitatum.

וְגוֹמֵר scribunt id plerumque decurtate 'וגו, *cum virgula in fine, quae notat, ultimam syllabam esse resectam.* Elias vult esse participium activum וְגוֹמֵר, *et complens*, sc. *est.* Alii dicunt per Pathach וְגוֹמַר. Usurpant autem hanc vocem Rabbini, quando versum aut sententiam biblicam dimidiate citant, tum adjiciunt וגו, quod idem est atque, *et caetera*, *et caet.* Passis etiam legi nominaliter וְגוֹמֶר et reliquum, et caetera. At cum verba aut sententiam alicujus doctoris aut Rabbini citant et abrumpunt, tum dicunt וְכוּלֵּי, vel abbreviate 'וכו, quod valet, *et omnia*, i. e. *et caetera.*

לְגַמְרֵי *absolute, prorsus, omnino, in universum, totaliter*, ganz und gar, inquit Elias.

מוּגְמָר, מֻגְמָר *suffitus, suffimentum aromaticum et odoratum:* מניחין המגמר תחת הכלים ומתגמרין deponunt suffimentum odoratum sub vase, ut suffumigentur: Sab. 18. אין מביאין המגמר אלא לאחר סעודה. non adducunt suffimentum, nisi post pactum, Ber. c. 6 in Misna. Solebant olim convivis absoluto prandio suffitum adferre, ut Hebraei hoc loco scribunt: אין מביאין את המוגמר ואת הבשמים לבית האבל non fuerunt suffitum neque aromata in domum luctus, Mk. 27a. Quidam putant significare etiam ipsum *vasculum, in quo suffitus carbonibus imponitur*, *thuribulum*, quod et arabice secundum Aruch dicitur מגמרה [74] a carbonibus, quae vocantur אלגמר et Chaldaice גמרא. Sic exponitur in glossa marginali in parvis Mischnajoth.

גמש גְּמַשׁ [75] *incurvare, reflectere:* יְגַמֵּישׁ ליה לרישיה incurvabat sibi caput suum, Jom. 67a.

גנא גְּנָא, גְּנָה, גְּנֵי [76] *cubare, decumbere, accubare, dormire:* Fut. חחות טלליא יְגְנֵי sub umbrosis cubat, Job. 40, 16 in Venetis. Regia habent ישכוב, ut et in hebraeo est: דגנין קדמוי qui decumbunt coram ipso: Esth 1, 1 in Targ. sec. וְאַגְנֵי יתהון בגו טרכונא et decumbere feci, i. e. collocavi eos intra palatium. Elias citat ex Targum. Ap. Tos. frequens, קום גני אפוריא veni et decumbe in lecto isto, Sanh. 109b. אישתי רוא וגנא bibit, inebriatus est et obdormivit, Gitt. 68a. In Bb. 58a. Rabbi Bannaah, cum venisset ad speluncam (sepulchri) Abrahami, invenit illic Eleasarem servum Abrahami, ex quo cum quaereret, מאי קא עביד אברהם quid facit Abraham? respondit ei גאני בכנפה דשרה cubat in ulnis Sarae, gl. בין זרועותיה inter brachia ejus. Affinis phrasis ei, qua utitur Christus Lucae 16, 33, cui similem aliam vide in חיק. Ex Aphel, דהוו מגני עלה אורחיה in quo cubare faciebant hospites suos, Sanh. 109b. וְאַגְנְיָתֵיהּ et dormire faciebat ipsum: ואגני גבך et deposuit eum apud te, i. e. in lectum tuum, Gitt. 56a.

Deinde in Pahel גַּנֵּה, גַּנֵּי, גַּנָּה [77] *turpitudine afficere, deturpare, dehonestare, vituperare*, verschmähen vertunt Judaei germani: ישבחנו בעינן או יְגַנֵּנּוּ בעיניו laudabit aut vituberabit illud in conspectu ejus, Ketub. 17a. In Pyhal, *turpitudine, ignominia affici, vituperari:* מדות מְגֻנּוֹת mores turpes: מאמר מגנה oratio turpis, sormo inconveniens vel in honestatus: מעשים מגנים opera turpia. Sic in Ithpahel, יש בנים שֶׁנִּתְגַּנּוּ באביהם sunt liberi, qui turpitudine afficiuntur in parentibus suis, ut Josias in Amnone, Hiskias in Achas: Sunt rursus parentes, qui turpitudine afficiuntur in liberis suis: עלי נִתְגַּנָּה בבניו Eli turpitudine affectus fuit in liberis suis: ע״י הרשעים מתגנין הכשרים per improbos ignominia afficiuntur probi, R. Sal. Ex. 16, 28.

גְּנָאי [78] *turpitudo, ignominia, res turpis et inhonesta:* גנאי הוא לו turpe hoc est ipsi: בִּגְנַאי turpiter, ignominose: לִגְנַאי ad turpitudinem, turpiter, ignominiose, per ignominiam vel contumeliam. Ejus oppositum לשבח ad laudem, ad honorem, honorifice. Inde Aben Esra Num. 11, 18 scribit, התקדשו sumi לשבח ולגנאי in laudem et vituperium, in bonum et malum: זה לגנאי וזה לשבח hoc in malam, illud in bonam partem sumitur.

גְּנוּתָא, גְּנוּת *idem:* דאתאמר בגנותא quod dictum est ad turpitudinem, Eccl. 5, 5 i. e. inconvenienter.

[73]) Proprie *fomes, seu assula frustumve ligni ex arbore excissum.* Cf. Willm. lex. ar. s. v.

[74]) Arab. جمرة, syr. ܓܡܘܪܬܐ.

[75]) Affine esse videtur arab. غمس *demersit, submersit* rem in aquam.

[76]) Syr. ܓܢܐ.

[77]) Convenit arab. جنا in I et IV forma.

[78]) Syr. ܓܘܢܝܐ transpositis literis ܝ et ܐ.

Scribitur vulgo בגנותא. Sed significatio haec tantum est in forma gravi, id est dagessata Pahel: ארום גנותא היא לנא quia ignominia id est nobis, Gen. 34, 14 in Tg. Jon. סגתה בתכלית הגנות turpe in summo gradu turpitudinis, ignominiosum extreme, Rabbini.

גנב גְּנַב [79] *furari:* Praet. לְמא גְּנַבְתְּ quare furatus es, Gen. 31, 30 in Jon. רחל גְּנָבַתְּנוּן Rachel furata est eos, v. 32. Part. גָּנֵב נפשא furans animam, i. e. hominem, Deut. 24, 7. כל דגנב omnis, qui furatur, Zach. 5, 3. וגנבין et furantur, Hos. 4, 2. Part. praet Pehil, מְגַנַּב גְּנִיבְנָא furto ablatus sum, Gen. 40, 15. מיא גְּנוּבַיָא aquae furto ablatae, Prov. 9, 17. Fut. לא תִגְנוֹב non furaberis, Ex. 20, 15. ארי יגנוב quum furatus fuerit, Ex. 21, 37. ודיגנוב נפשא et qui faratus fuerit animam, Ex. 21, 16. Ex. Pahel part. praes. מְגַנְּבִין פתגמי qui furantur verba mea, Jer. 23, 30. Pahul אזלין באורחן מְגַנְּבָן euntes per vias furtivas, hebr. עקלקלות tortuosas, Jud. 5, v. 6. Ithpehal et Ithpahel אִתְגְּנַב furto auferri. Part. מה דמִתְגְּניב ביממא quod furto ablatum est interdiu, Gen. 31, 39. ומתגנבין העם et furtim subtraxerunt se populus, II S. 19, 3. Fut. אם אִתְגְּנָבָא יִתְגְּנִיב מעמיה si furto ablatum fuerit ab ipso, Ex. 22, 12. דלא יתגנבון ne furtu auferantur, Deut. 29, 16 in Jon. Ap. Tos. איגניב לן כסא דכספא furto ablatum est nobis poculum argenteum, Gitt. f. 68, 1 pro אתגניב.

גוֹנְבֵי עֱלִי *nomen certae cujusdam familiae,* Taan. c. 1 in Misna. Ratio ejus appellationis redditur ibidem in Gemara.

גַּנָּב, גַּנָּבָא *fur,* Ex. 22, 7. Pl. שתפין לְגַנָּבִין socii furum sunt, Jes. 1, 23. Ap. Tos. בתר גנבא גנוב וטעמא טעים qui post furem furatur vel qui a fure furtum accipit et ipse gustum furti percipit, hoc est et ipse fur est, Ber. 5b. גנבא אפומא דמחתרתא רחמנא קריא fur etiam in ipsa effossione deum invocet, Ber. c. 1. Wenn der Dieb schon die Hand im Sack hat, bedarf er noch Glück dazu. אתרתי ותלת גנבא לא מיקטל propter duo triave (furta) fur non occiditur, Sanh. 7a. Femininum legitur in Br. 50, ubi Rabbi Levi dicit, mulieres etiam esse גנביות furatrices, furaces, quod probat exemplo Rochelis, Gen. 31.

גְּנוּבָא, גְּנוּבְתָּא *furtum,* Ex. 22, 3. ויזדבן בגנובתיה et vendetur pro furto suo, ver. 2.

גְּנֵיבוּתָא *idem:* מן גנבותיה de furto suo, Ex. 22, 3 in Jon.

גְּנוּבְתָּא Talmud. *cauda:* אגנובתא דכלבא in caudam canis, Mk. 17a. מאי טעמא גמלא זוטרא גנובתיה משום דאכל כיסי quae est ratio, quod camelus parvam habeat caudam? propterea quod vescitur spinis: ut sc. in spinetis ambulanti spinae non adhaereant caudae, Sab. 77b. Sic ibidem de tauro, מ"ט תורא אריכא גנובתיה משום דדייר באגמי ובעי לכרכושי בקי quae ratio est, quod tauri cauda sit longa? quia habitat in stagnis et cupit abigere muscas. Vide et in Chol. 79a et 60a. B. Ar. citat etiam ex Tg. כאיף גְּנוּבְתֵּיהּ incurvat caudam suam, pro hebr. יחפץ זנבו Job. 40, 12. Sed exemplaria nostra hodie habent דוּנְבֵיהּ.

גּוּנְבָא vide in גנף.

גִּינְבְּרָיָא, גִּינְבְּרִין vide supra in גבר.

גִּנְבְּרָא [79a] *gingiber, zinziber,* Gittin 86a.

גנג גְּנִיגִי ab autore Aruch hic adducitur, sed in Gem scribitur קניגי. Vide ergo קנג.

גַּנְגִּילוֹן *contrarium, cujus natura, ut tollat alterum sibi oppositum,* Nid. 27b. ἐναντίον. B. Ar. in גלגל ultimo legit גלגלין, et in gl. hoc loco scribitur גלגילון. Confer Nasir 51a, quem locum vide supra in גלגל.

גנגלין *fila longa serica,* Jalkut Levit. 150, 1.

גְּנוֹגְנִית *pera, saccus:* גנוגנית העני saccus pauperis, juxta Ar., Kel. c. 16. Alter interpres exponit אהל *tabernaculum, umbraculum, quod sibi pauperes opifices faciunt, ne laborantes a solis aestu laedantur,* a גנן protegere.

גנד גּוּנְדָּא [80] T. *vestis nigra ac sordida, qualis coquorum,* unde de quodam coquo dicitur: לביש גונדא vestitus nigra veste, Sab. 119. דחפו גונדי qui tecti sunt nigris vestibus: Item *exercitus, cohors:* גונדא דפרשי cohors equitum: Bm. 86a. שדר קיסר גונדא דרומאי אבתריה misit Caesar exercitum Romanorum post ipsum, As. 11a. Videtur esse ex lingua arabica: עריקין הוינן מן קומי גונדא fugimus coram exercitu, Br. s. 31. B. Ar. legit גנותא, in גנת, et in בטט aliter גוניתיה.

גּוּנְדְּלִית *sinistre:* דלמא גונדלית חתים ne sinistre subscriptum sit, i. e. scriptura versus sinistram, ut mos est Graecorum et Latinorum, Gitt. 77b, ubi disputatur, si libellum repudii testes subscripserint, alter Hebraeus ad dexteram, more hebraeo, alter Graecus ad sinistram, more graeco, an libellus iste sit legitimus? In responsis Geonim legitur: אדם המשתמש ביד השמאלית קורין לו במקומנו גונדליא i. e. homo, qui operatur vel utitur manu sinistra, is appellatur in locis nostris *gundaljah.* In gl. talmudica: כל שלא כמנהגו קרי גונדלית [81a] i. e. quicquid non fit juxta ritum suum, vocatur *gundelith, sinistrum, pravum: sinistre, prave, perperam.* Ergo גונדלי et גונדליא dicitur, qui sinistre aliquid facit.

[79]) Proprie vertit, avertit, declinavit, deflexit ad *latus* (arab. جنب) furtim abstulit, opp. גזל, quod est publica vi aliquid rapere. [79a]) Κιννάβαρις *cinnabaris.*

[80]) Arab. جند coll. جنود. Nomen formatum est, ut putat Schult. (ad Ispah. p. 15) a גדוד *turma,* pars a reliquo excercitu resecta (a גדד secuit) inserto נ ex more aramaeo. (Cf. an. nost supra p. 201). Significat igitur *cohortem* s. *exercitum;* itidem ap. Tos. pro angelis malis ac daemonibus (Talm. Nedar. 32a.) adhibetur, ut saepius in Corano hoc sensu legitur. Significatio, *vestis nigra ac sordida,* quam primam ponit A. n. metonimice a cohorte, quae talibus usa est vestibus, sumpta mihi videtur et ponenda igitur secunda.

[81a]) Composita enim est haec vox ex גן, d. q. supra et לית *non est,* insertoque ד pron. refl., ut significet *modum, qui non est* sc. in usu i. e. contra usum, *inusitabilis* שלא כמנהג. Legendum igitur גּוּנְדְּלֵית cum Zere. Pronuntiationem גּוֹן praestantiorem esse quam גַּן jam supra diximus.

גַּנְדַּר [81b] *volvere, obvolvere, devolvere, revolvere:* וגנדר יח אבנא מעל פומא דבירא et devolvit lapidem ab ore putei, hebr. ויגל, Gen. 29, 10. ויגנדרון et devolvant, hebr. וגללו, ibid. v. 8. ומגנדרין et devolvant, hebr. וגללו ibid. v. 3. כמא דמגנדרין sicut convolvunt stercora, I R. 14, v. 10. Ithpahel ap. Tos. אִיגַּנְדַּר בקטמא involutus fuit cineri: קבא רבא וקבא זוטא מִיגַּנְדַּר ואזיל לשאול cabus magnus et cabus parvus volvitur et abit in sepulchrum, Jebam. in fine c. 1. Proverbium in communem hominum mortalium statum, qui ob adhaerens peccatum aequo descensu ad mortem feruntur omnes, nemine excepto: איגנדר לבור devolutus est in cisternam, Bk. 51a. ונינגדר עליה et volvatur super eo.

גנתדרי [82] *terra lapidosa, saxosa,* אי ארעא מחזקת בגנתדרי si terra illa habeatur pro lapidosa, saxosa, Bm. 80a. Bal. Ar. adducit in litera ב, et legit בגרונדי, quomodo etiam scribitur in altera gl. talmudica.

גוּנְדְּרִיתָא [83] *lorica, loricatio, peribolus,* hebr. מעקה, Kidd. 70a. In Aruch scribitur גונדריונא.

גַּנְדְּרִיפָּס *melancholiae species,* κυνάνϑρωπος: היוצא יחידי בלילה אמור גנדריפס אחריה si quis exeat solitarius noctu, dic, κυνανϑρωπία occupavit eum, Chag. 3b. ubi glossator: היא חולי אוחז מתוך דאגה est morbus occupans (hominem) per curas. Munst. *phreneticum, fatuum* exponit. In gl. legitur גנסררופס. In TH. scribitur ab initio per Koph קניטרופים, ut videre est in ordine קנט. Unde videtur ortum esse ex gr. κυνανϑρωπία, quomodo veteres appellabant etiam eam *melancholiae speciem, quae communius vocatur* λυκανϑρωπία.

גנה vide supra in גנא.

גנז גְּנַז [84] *abscondere, recondere, reponere, reservare, asservare, thesaurizare:* Praet. די גְּנַזוּ אבהתך quod thesaurizaverunt majores tui, II R. 20, 17. Part. Pahul, גניזא בְּגִנְזָ דחיי עלמא reposita in repositorio vitae aeternae, I S. 25, 29. Pl. גְּנִיזִין חובי בית אפרים reposita sunt peccata domus Ephrajim, Hos. 13, 12. גניזין ליום דינא recondita sunt ad diem judicii, Deut. 32, 34. Fem. חלת אנון דְּגְנִיזָן מני tria sunt abscondita a me, Prov. 30, 18. טמירן וגניזן absconditae et reconditae, Cant. 4, 12. Ex Ithpehal Fut. ולא יִתְגְּנַז et non recondetur, vel reponetur in thesaurum, Jes. 23, 18. Ap. Tos. ספר תורה שיש בו שתי טעיות בכל דף ודף יתקן שלש יגנז liber legis, in quo sunt duo errata in unaquaque pagina, emendabitur: si tria, reponetur vel occultabitur. Men. 29b. Rabbin. יש לי דברים גנוזים אליך sunt mihi res reconditae tecum, i. e. secreta tecum loqui habeo: נגנז מהן absconditum ab eis, per oblivionem recessit, ablatum et alibi asservatum, ubi latet.

גְּנַז, גִּנְזָא *thesaurus, repositorium, fiscus, aerarium, gaza:* בבית גִּנְזַיָּא in domo thesaurorum, Esrae 5, 17. יחרב בית גִּנְזוֹהִי vastabit aerarium ipsorum, Hos. 13. v. ult.

גְּנִיזוּ, גְּנִיזוּת *absconsio, repositio.*

גְּנוּזְבָא *sculptum:* חותם גנחבא sigillum exsculptum, glos. חפורה effossum: in Jalk. 31 ex Br. s. 61, ubi in gl. explicatur אוצר גנוז וחתום [85] thesaurus absconditus et obsignatus.

גִּינְזַק *nomen proprium loci,* Jalk. fol. 104, 4.

גנח גְּנַח [86] *tussire, excreare, cum vi ac tussi acri ejicere:* Item *suspirare, ejulare, ululare, lamentari cum gemitu vel singultu:* שאף הוא גונח דם מפני הצנה quia etiam ipse excreabat sanguinem propter frigus, Br. s. 32 in fine. In T. Rh. 33b. ותיבב אם סוסרא „et vociferata est mater Sisarae", Judic. 5, 28. מר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי יליל Mar putat, illam suspirando suspirasse vel ululando ululasse: alius, eam ejulando ejulasse. R. D. Kimchi in libro Schoraschim in יבב. existimat ילולי et גנוחי unum esse: Alibi גונח יונק חלב בשבת qui tussit, potest lac (caprinum scil.) fugere in sabbatho, Ketub. 60a. Gl. המילל מכאב לבו qui ejulat prae dolore cordis sui: iterum, מעשה בחסיד אחד שהיה גונח מלבו ושאלו לרופאים ואמרו אין תקנה לו עד שיינק חלבא רותח שחרית vir pius quidam tussiebat e pectore suo, et consulebant medicos, qui dixerunt, non potest pristinae sanitati restitui, nisi bibat lac (caprinum) calidum mane; adducebant itaque capram etc. Tem. 15b. Bk. 80a. gl. צועק vociferabatur prae dolore cordis sui.

Secundo, *commoveri, compungi:* גנח גוהא commotus est commotione; gl. ותגעש ותרעש, Ber. 59a. Sic usurpatur syre, Act. 2, 37.

Tertio, *exscindere, castrare:* שלחו ליה תורי ומגנחין יתהון miserunt ipsi boves, et castrabant eos, Bm. 90b. Hujus significationis est, quod Ár. citat ex Tg., Ps. 8, 9. דגנח אסרטי ימא qui secat semitas maris, hebr.

[81b] Propria significatio verbi in *tangenda terra* posita atque, ut ex tract. Gitt. 77a. videndum, ei conditioni adstricta est, ut res voluta inter volvendum terram adtingat, unde apparet esse Arabum جندل *humi stravit* commutatis liquidis ל et ר.

[82]) Persarum est كندروش *terra rupibus et petris abundans,* ut putat Relandus. Cf. et Bocharti Phal. p. 451.

[83]) Vocem corruptam esse ex eo suspicari potes, quod inter illa vocabula numeratur, de quibus R. Nachman socium et amicum suum R. Jehuda verbis castigat, cur vulgari pravaque lingua uteretur, quin nisus sit iis vocabulis, quae doctis usitatissima sint. Cf. an. nost ad v. אקרפיטא et אנפק. Praeterea ex eo loco videndum hanc vocem eandem fuisse apud vulgus, atque מחיצא i. e. paries ap. Tos. et מעקה, quod pro peribole in s. S. legitur. Convenit autem מעקה et מחיצא juxta sensum hebr. גדר, et talmudico גדירא, quod *septum* et *maceriam* denotat; unde suspicari licet literam נ a vulgo insertam esse voci גדירא more aramaeo. (Vide paulo antea in גנדרא).

[84]) Syr. ܓܢܙ arab. جنز.

[85]) Huc et illa in Jalkut data explicatio per חפורה spectare videtur, quin opus nobis sit, ut alteram significationem voci addamus, quae omni etymologia caret. Nam voce חפורה (a. v. חפר *fodere* in terram) uti solent Judaei metonimice pro גנוזה, quia fodere solent homines fossam, in qua rem abscondendam ponant. חותם גנחבא sigillam absconditam igitur denotat, quod ad sensum illius loci magis quadrat.

[86]) Syr. ܓܢܚ *commotus, perculsus fuit animo, tremuit, gemuit.*

עובר transit. Legitur id in Psalterio octaplo Augustini Justiniani. In Venetis דְחָלִיף.

גְּנִיהוּת, גְּנוּהָ, גְּנִיהָה *tussis, excreatio:* asthma: Item *lamentatio, ejulatus, suspirium:* ואשתמע קל גניחותיה et audita fuit vox ejulatus ejus, Chol. 51b. Sic dicit R. Salom. Joël 1, 15 vocem אהה significare גניחת יללה gemitum vel suspirium ejulationis.

גנך גּוּנְכָא *stragula, gaunace* vel *gaunacum:* וכסיתיה בגונכא et operuit eum stragula, Jud. 4, 18. Kimchi hic scribit, esse *operimentum crassum et villosum.* Id Graecis dicitur ἀμφίταπος, quod Latini retinuerunt, *amphitapa, stragula utrinque villos habens:* Sic, ונסיב גונכא et accepit stragulam intinxitque in aquam, et operuit super faciem ejus, II R. 8, 15, ubi scribitur per ב. Priorem lectionem in libro Jud. probant R. David et R. Sal. Item Ar.: Hinc forte derivatur *gaunacum*[87], quod Varro lib. 4 de lingua latina interpretatur *majus sagum,* et gr. esse putat. Turnebus scribit: gaunacae sunt stragula aut operimenta altera parte villosa. Conveniunt haec cum interpretatione Hebraeorum hujus vocis chaldaeae.

גנן גְּנַן *protegere, obtegere.* Ex Aphel, Praet. וְאַגְנִית במימרי עליכון et protexi verbo meo vos, Ez. 16, 8. Part. מֵגִין עלי protegit me, II S. 22, 3 quasi a גון. Sic מגין להון protegit eos, Jes. 27, 3. Fem. מְגִנָּא עלוהי בגנון protegens eam protectione, Jes. 4, 5 melius legeretur מְגִנָּא. Infin. לְאַגָּנָא מורמיח ad protegendum a turbine, Jes. 4, 6. Fut. וְאָגֵין על קרתא הדא et protegam civitatem hanc, II R. 20, 6. יָגֵין וישיזיב proteget et liberabit, Jes. 31, 5. Ithp. Fut. מאים יִתְגַּין עליכון fortassis obteget, proteget vos, Soph. 2, 3.

גְּנוּנָא, גִּנּוּן *protectio, obtectio,* ut ante Jes. 4, 5.

גְּנוּן *thalamus, tabernaculum,* q. d. *obtectorium, protectorium:* יטללוניה טלליא גנוניה obtegunt umbrae tabernaculum ejus, Job. 40, 17. Interpres latinus, *operimentum ejus;* Regia גְּנוּבֵהּ corrupte: כחתנא מגנוניה sicut sponsus ex thalamo suo, Ps. 19, 6. וכלתא מבית גנונהא et sponsa e loco thalami sui, Joël 2, 16. Sic Esth. 4, 16 in Targ. sec.

גְּנוּנָא *fuscina:* ובגנונא דנוניא aut fuscina piscium, i. e. piscatoria, Job. 40, 26. Aliis, *sagena:* al. *nassa.*

גְּנָנָא *thalamus:* קטרין ליה גננא ligarunt ipsi thalamum nuptialem, i. e. vinculum matrimoniale: Ber. 16a.

גְּנוּנִים, גְּנָנִים *frusta carnis, corpus deformantia:* vel juxta alios, *colores varii,* idem quod גוונים, Nidd. 24b. Kerit. 7b q. d. genera, species, figurae diversarum rerum. גנוני מלכות colores regni, h. e. qualitates, virtutes regias video in eo, Sot. 36, 2. Ar. legit גניסי.

Deinde גניתין *furfures crassissimi:* Seah מורסן facit seam גנינין, TH. Peah c. 7 in Gemara. Ar. explicat מורסן עבה.

גַּן, אַגַּן, גִּינָא, גִּנְתָא *hortus,* Gen. 2. כְּגִנַּת שקיא sicut hortus irrigationis, i. e. irriguus, Num. 24, 6. Sic Jes. 1, 30 et 61, 11. בגנתא דעדן in horto Edenis, Ps. 57, 3. כגנת ירקא sicut hortus olerum, Deut. 11, 10. Pl. גַּנִּין, et fem. ודמדכן לְגִנָּן et qui purificant se in hortis, Jes. 66, 17. דבחין בגנן sacrificant in hortis, Jes. 65, 3. עברית לי גִּנָּן שקין feci mihi hortos irriguos, Eccl. 2, 5. מגני טעותא ab hortis idolorum, Jes. 1, 29. Cum aff. סגיות גַּנֵּיכון multitudinem hortorum vestrorum, Amos 4, 9 T. דאגר גינה אכל ציפרין דאגר גינין ציפרין אכלין ליה qui conducit hortum, comedet aves: qui conducit hortos, aves comedent ipsum, Vr. s. 3 in princip. MK. c. 4, 6. Adagium de eo, qui fruitur modico et bono. Ex horto uno bene culto proveniunt fructus: ex pluribus non cultis, damnum.

גְּנוּנִיתָא *idem,* frequens in Targ. Jonathanis.

Sic ap. Tos. גְּנוּנִיְּתָא *horti,* Erub. 28b. Bb. 68, 1. As. 7b.

גִּינַי, גַּנָּאָה *hortulanus, olitor:* הנהו גינאי דעביד חושבנא בהדי הדדי ii hortulani, qui inierunt rationes invicem, Gitt. 14a. gl. בעלי גנה מוכרי ירק domini horti, vendentes olus. דאסר גינאה quae colligavit hortulanus, Chol. f. 105b.

גַּנָּן *idem:* הולך אצל הגנן ivit ad hortulanum, Vr. s. 5. לפום גנתא גַּנָּנָא qualis hortus, talis hortulanus. Legitur in Br. s. 80. Proverbiale Babyloniorum, unde ei praefigitur הכא אמרי hic dicunt.

גִּנְנָא *ambulacrum hortense:* Guido ex Zohar.

מְגִנָּא, מגן *clypeus:* Pl. ותלת מאה מְגִנִּין et trecentos clypeos, I R. 10, 17. Constr. ית כל מְגִינֵּי דהבא omnes clypeos aureos, I R. 14, 26. מגני נחשא clypeos aereos, v. 27. מגן דוד clypeus Davidis. Vide Wilhel. Schickhardi Historiam persicam f. 54.

מְגִנְּנוּתָא *protectio.* Guido.

גנס גְּנִיס γενὰς, *generosus, illustris, nobilis genere:* ובת גניסין et filiam stemmatis, sc. regiae, nempe, מיחוסי המלכות, Jalk. f. 78.

גִּינוּסָא, גְּנוּסָא, גְּנִיסָא γένεσις, γέννησις, *generatio, nativitas: familia, stemma, genus:* יום גנוסא דפרעה dies nativitatis Pharaonis, Gen. 40, 20 in Jon. In Br. s. 88 scribitur יום גניסיא ut gr. γενέσια. מן גניסת אברהם de genere Abrahami, Job. 32, 2. וגניסת בית אבהתך et familia domus patrum tuorum, Esth. 4, 14. וּבִגְנִיסְתֵּיהּ et in familiam ejus, Lev. 20, 5 in Jon. Pl. ושוי היך עאנא גְּנִיסַיָּא et posuit sicut gregem, familias, Ps. 107, 41. יומי גנוסיא די לנא ליתהון נטרין dies natalitios nostros ipsi non observant, γενέσια, Esth. 3, 8. גניסת עממיא familiae populorum, Ps. 22, 28. גניסי נגוות עממיא familiae insularum populorum, Gen. 10, 5 in Jon. Ap. Tos. יום גנוסיא של מלכים dies natalitius regum, As. c. 1. Recensetur inter festa gentilium, in quibus prohibitum est cum illis negotiari. In Pesikta הודעתם גנוסיא שלי notam fecistis familiam meam, genus meum.

הוּגְנִיסִים εὐγένεια *nobilitas:* הודעתי הוגניסים שלי indicavi stemmata mea, Br. s. 100.

גִּנְסְטְרָא *forfex:* בגנסטרא אסיר forfice abscindam, sc. ungues, Mk. 18a. דשקל בגנוסטרי qui aufert (ungues) forficibus, Nid. 17a. In Ar. adducitur in litera Nun, גנוסטר. Vide illic.

גְּנֵיסַר, גְּנוֹסַר, גִּינֵּסַר *Genesar, nom. propr. terrae et*

[87]) Vocem esse persicam docent haec Aristophanis in Vespis: οἱ μυλαλοῦσι Περσίδ' οἱ δὲ Καυνάκην. Vide Bocharti Phal. p. 748.

maris, sive terra a mari, sive mare a terra nomen acceperit. Deductum videtur ex hebr. voce כנרת resecto ת, et facili ג in כ commutatione, etsi Hebraei propriam etymologiam afferant, ut mox dicetur: על כיף ים גִינֵיסַר ad litus maris Ginesar, hebr. ים כנרת, Num. 34, 11. Jon. גִנֵיסַר. Alias גִינּוֹסַר, ut Deut. 33, 23. Jos. 11, 2 et 12, 3. I R. 15, 20 quomodo et Hebraei scriptores illud passim nominant. Nomine ים maris, Hebraei etiam lacus intelligunt, unde et lacus Genesar dicitur a Plinio lib. 5, c. 15 et in NT., Lucae 15, 1. Et Hebraei illud passim vocant ים טבריא mare Tiberiadis, sic Θάλασσα τῆς Τιβεριάδος, Joh. 21, 1 propterea quod, ut Plinius notat, ab occidente habuit Tiberiadem. Sic alibi mare Galilaeae, Joh. 6, 1. Uni ergo mari diversa nomina dederunt loci vicini. Porro terram Genesar non procul Tiberiade abfuisse, testatur Ar. ex interpretibus hebraeis, qui scribunt, quod sit מקום קרוב לטבריא ויש בו גנות ופרדסים locus vicinus Tiberiadi, in quo sunt horti et paradisi multi. Et apud Matthaeum dicitur: Et venerunt in terram Genezareth, c. 14, 34. Iidem Hebraei dictum volunt hunc tractum גִּנּוֹסַר, quod fuerint in eo גני סרים *horti regum et principum* vel גנות סרים, ab amoenitate et cultura. Tributa autem fuit haec terra vel pars ejus tribui Naphtali, ut patet ex Tg. Deut. 33, 23 et ex Jos. 19, 34. Ex Naphtali autem egressi dicuntur principes mille, I Par. 12, 34 qui in his locis suas delicias quaesivere. De fructibus terrae Cinereth legitur ap. Tos. in Meg. 6a. כנרת זו גינוסר ולמה נקרא שמה כנרת דמתיקי פיראה כקלא כינרי i. e. Kinnereth, ea est, Ginnesar. Quare vocatur nomen ejus כנרת Kinnereth? quia dulces sunt fructus ejus, ut dulcis sonus כנור citharae. Et in Pes. 8b. מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים quamobrem non sunt fructus ginnosar in Jerusalem? Ne ascendentes ad festa dicerent: Forte non ascendimus, nisi ad comedendos fructus terrae Genosar etc. R. Sal. ad hunc locum scribit: פירות גינוסר מתוקים מאוד כד אמרינן בברכות fructus Genosar dulcissimi sunt, ut dicitur in Ber.: פירות גינוסר fructus Ginnosar, Ber. 44, 1. In Tg. Jon. ומלי ברכן מן פירי דבקעת גינוסר et plenus est (Naphtali) benedictionibus a fructibus vallis Ginosar, qui dati sunt ei a domino, Deut. 33, 23. Kimchi Jos. 11, v. 2 scribit, esse terram pinguem et fructuosam admodum. Sic I R. 15, 20. R. Sal. scribit Jes. 28, 1 ad גיא שמנים *vallis pinguium*, הוא כנרת שפירותיה מתוקים haec est terra Cinnereth, cujus fructus sunt dulces.

גִנְסְרִין *gigantes.* Vox prava. Ponitur pro hebr. voce רפאים, Prov. 9, 18 in Venetis. Guido monet in complutensi editione esse גוברי *viri*: ipse mallet גִבוּרֵי, quomodo certe pro hebr. רפאים, Jes. 26, 14 ponitur in Tg. גִבָּרִין, et Job. 26, 5. Gen. 15, 20. Deut. 3, 11. Ego repono unius literae immutatione גִנְבְּרֵי vel גִנְבָּרֵי, dagesch forti in Nun resoluto, ex usu dialecti Hierosolymitanae. Sic legitur Deut. 2, 11 et 9, 2 in Jon. הי כְגִינְבְּרַיָא sicut gigantes; et c. 2, v. 12 במישר גִינְבְרֵי in valle gigantum. Et apud Syros איך גִנְבָּרָא sicut gigas, Ps. 19, 6 hebr. כגבור. Item, וגִנְבָּרֵא נקומון et gigantes surgent, pro hebr. ורפאים, Ps. 88, 11. Sic substantivum גִנְבָרוּתָא potentia, Ps. 89, 13.

גסט גִסְטְרָא *sectio, fragmentum, frustum, res in partes rupta, fracta vel dissecta.* Hinc in compendio Ar. scribitur: עיקר גיסטרא הוא כל דבר שנחלק לשנים principalis significatio vocis גיסטרא est *res omnis, quae in duas partes divisa est,* vocatur גסטרא, quasi dicas גסי תרי *duae partes:* עשאה גיסטרא si fecerit eam sectionem, h. e. si eam in duas partes secuerit, Chol. 21a. Vide et ibid. 52a et 124a. Sic in libello שחיטה, (in quo de arte mactandi): שלא יעשה גסטרא ne faciat sectionem, sc. in duas partes: In As. 13b. לישויה גיסטרא ut ponat eam sectionem, i. e. in duas partes dividat: In Sanh. 52b. דעבי׳ ליה גיסטרא quod fecit ex eo sectionem, i. e. in duas partes dissecuit, gl. הולקו לאורכו לשנים divisit eum secundum longitudinem in duas partes.

Deinde גִסְטְרָא est *vas testaceum ruptum ac fissum, testa; vasculum, quod alii vasi supponitur ad recipiendum stillas,* Kel. c. 2, ubi gl. Maimonis est: גסטרא est vas neque ansam neque manubrium habens; verum est basis veluti vasorum: nam superimponuntur ei vasa magna aquis plena, ut destillationes eorum recipiat. Et c. 4, s. 2 גסטרא est החושבה basis, quam faciunt sub vase aquae ad recipiendas stillas. Bartenora: גסטרא est fragmentum vasis testacei vel vas testaceum in duas partes ruptum. Hoc sensu legitur etiam in Nid. 49a. Sab. 96a et 108b, ubi gl. גיסטרא est vas testaceum fractum, quod non ad omnes usus est idoneum sicut vas integrum. B. Ar. explicat חצי כדה שזורעין שם עשבים dimidius cadus, in quo serunt herbas, germ. eine Garten-Kachel. Praeterea scribit gr. vocari גסטרא, vernacule גרשתא, arabice קצ־יה, talmudice גצרה, hebraice עציץ. Vult ergo hanc vocem esse graecam. Idem scribitur in Nid. in Tosephos, loco citato Apud Graecos reperitur γαστήρ et γαστέριον pro *vase quodam,* ut notat Henr. Steph. in Thes. Γαστήρ etiam et γάστρα est *fundum vasis.* Martinius in lexico: Gastrum vas aeneum cum fundo angusto: et apud Athaeneum γάστρα pro *cratere praegrandi* inveniri scribit, quae omnia cum Hebraeorum expositione allata conveniunt. Huc etiam pertinere videtur, quod Bal. Ar. adducit ex Vr. s. 15. Nulla gutta est quae descendit ex firmamento, cui non creaverit deus גסטרא בפני עצמה formam propriam. Sed nunc aliter ibi legitur. Idem autem habetur in Gem. Bb. 16a, ubi pro גסטרא ponitur דפוס forma, typus.

Tertio גִסְטְרָא *praefectus, dominator:* באו אנשי גסטרא[88] של צפורי לבכות venerunt homines praefecti Tzipporiae ad plangendum, Sab. 121a. gl. גסטרא i. e. שלטון dominatur: שלחה אצל גסטרא misit ad praefectum, Sota capite 1 in fine. Gl. מושל. Vide et in Ber. 32a.

[88]) *Castrum* (mutato K in G) ut putat Mussafia, ad illa castra spectans, quae Romani ad Ziporim posuerunt. At vero Ar., cui prae ceteris lexicographis fides danda, ut A. n. per ענין שלטנות vocem explicat, ut Persarum sit کستراک *praefectus.*

Quarto גִּיסְטְרוֹן *frustum:* מצא כלי כסף וכלי נחשת גסטרון של אבר וכל כלי מתכות id est, inveniens vas argenteum aut vas aereum, frustum plumbi, aut ullius vasis fusilis Bm. 23b. Gl. גסטרון i. e. שברי החיכות fragmenta frustorum plumbi, ex significatione prima. Bal. Ar. ad sequens significatum refert, inveniens vas aureum, argenteum, orichalcum, plumbeum vel e caeteris metallis confectum etc.

Quinto גסטרון[89] *orichalcum:* מנורה של בעץ של אבר ושל גסטרון candelabrum ex stanno, ex plumbo, aut ex orichalco, Men. 28a. Sic R. Sal. vernacule exponit לייטון *laiton*, h. e. orichalcum. Vide et in Bb. 89b.

Sexto גסטרון *cochlear despumatorium, spatha*, ein Schaum-Löffel: גיסטרון של קדרה spatha ollae, Sab. 123b, gl. כף גדולה שמסלקין בו זוהמא של קדרה cochlear magnum, quo auferunt sordes ollae.

גסם גְּסַם גַּם *inflari, intumescere, crassum fieri.* Aphel אַגֵּים *inflare, efferre:* Fut. דלא יַגֵּים לביה ne inflet cor suum, Deut. 17, 20 in Tg. Jon. Hinc puto esse ap. Tos. המגים דעתו כלפי מעלה* et fuit efferens se inter ipsum et regem solum verbis duris. Et mox: והגים לפני הלגיונות et efferebat se coram legionibus, Jalkut, par 1, f. 239. Sic explicatur in Bem. rab. s. 19.

Secundo גְּסַס *lethaliter aegrotare, agonem mortis agere:* ואפילו גוסס etiamsi sit in agone, in articulo mortis, Ohol. c. 1. מה בין חולין לגוססין רוב חולין לחיים רוב גוססין למיתה quid interest inter חולין et גוססין? Major pars חולין aegrotorum ad vitam, i. e. convalescunt: major autem pars גוססין ad mortem, moriuntur, Kidd. 71b. Glossator גוסס הוא אשר הוא בפרק המות goses vocatur, qui est constitutus in articulo mortis, agonem extremum vitae agens. Vide et supra in גוס.

גִּיסָא, גִּפָּא, גִּסְפָא *telum, jaculum:* Item *latus*[90] להא גיסא דפרת עד היכא ab isto latere Euphratis usque huc Kidd. 72a. דהאי גיסא ודהאי גיסא ab hoc latere et ab isto. Chol. 51b. Pl. ונסיב חלתא גִּסְּפִין בידיה et accepit tria tela in manum suam, II S. 18, 14. Et secundam alteram significationem: עַל גסטן יתנכבון ad latera portabimini, Jes. 60, 4. Sic c. 66, v. 12 עַל גססין.

גִּסְסַיָּא *ilia*, hebr. כסלים, Levit. 3, 4.

גַּס *elatus, fastuosus:* גס רוח elatus spiritu, quod in bibliis dicitur גבה לב elatus corde vel animo: אזהרה לגסי הרוח admonitio ad elatos animo: השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגרן שנים דרך ארץ שלשה מגסי הרוח qui ebibit poculum suum vice una, helluo est: duabus vicibus, civilis: tribus, fastuosus, Bz. 25b. His opponuntur נמוכי הרוח depressi, submissi animo. Et secundum aliam significationem, *crassus:* גס השכל crassi vel rudis ingenii: מפני שלבה גס בהן eo quod cor ejus crassum sit propter eas, Sot. 7b. כדי שלא יהא לבה גס בחברתא ut non fiat cor ejus crassum propter sociam f. 6a. אם היה לבו גס בו si fuerit cor ejus crassum propter eum, מ"ק 26b. Cor crassum, pro eo, quod ob conspectum alicujus, dolore, pudore aut alio affectu intumescit, ut et Germani dicunt, das Herz ward ihm groß: Item *crassum, magnum, copiosum:* חול גס arena crassa: עוף הגס avis crassa, i. e. magna: בין דקין בין גסין sive tenuia, sive crassa. Fem. בהמה גסה pecus crassum, magnum: מדה גסה mensura crassa, i. e. magna, rudis, non rasa: גיסא גיסא si fuerit crassa crassa, i. e. nimis crassa, Chol. 18, 2. Alibi, דילמא הגס הגס חזיתיה forte crassum crassum vidit eum, hoc est valde copiosum, sc. sanguinem, Nid. 2b.

גַּסּוּת *elatio, tumor, inflatio:* בגסות רשיעא ידלק עניא in elatione improbi persecutionem patitur afflictus, Ps. 10, 2. בגסות רוחיה in elatione spiritus sui, Ibid. v. 4. יתער גסות רוחיהון diminuet elationem spiritus ipsorum, Ps. 76, 13. דאזיל בגסות עינין qui ambulat in elationem oculorum, Ps. 101, 5. דאזיל בגסות רוחיה qui ambulat in elatione spiritus sui, Eccl. 7, 9. Cum aff. דעד כען לא שבקין גַּסּוּתְהוֹן quia necdum relinquunt elationem suam, Esth. 3, 8 in Targ. sec. Ap. Ros. כל אדם שיש בו גסות רוח לסוף מתמעט omnis homo, in quo est inflatio spiritus, tandem diminuetur, juxta illud רמו מעט, Job. 24, 24 cujus sensus, quantum sese efferunt, tantum deprimentur tandem. Alius pro מתמעט, ibidem dixit נפחת, quod idem significat. Vide ibi plura in hanc sententiam, Sot. 4b et 5a. Sic ait Christus, Lucae 14, 11 πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται. Alibi: כל etc. כאלו עובד ע"ז in quocunque est elatio spiritus, perinde est, ac si exerceret idololatrium.

מְגִיסָתָא *crassi, imperiti, rudes, rustici homines* ut, אלא בדינא דמגיסתא nisi in judicio crassorum, gl. בני כפר hominum rusticorum, qui judicant בגסות הרוח crasso animo, Bk. 114a.

גסף גּוּסְפָּן *sella, sedile:* Et duxit secum quatuor mille גּוּסְפְּנִין דדהב sellas aureas, in quibus filii regum vincti diademate sedebant Jes. 10, 32 in Venetis. Elias scribit se nescire, quid significet. Guido putat esse *rhedae* vel currus genus. Judaei *sedile* communiter explicant.

גסר גוסרדליא *morbi genus*, Jalkut in Deut. in principio. At in Bem. rab. s. חקת, f. 240, 3 pro eo legitur, גוטה ודליא, ne apprehendat eos gutte (podagra) et dolor. Vocabula sunt peregrina et corrupta.

גסת גסתרא. Vide גסט.

געא גְּעָא[91] *mugire, boare, vociferari*, ut hebraice. Part. אזלו מיזל וְגָעַן ibant eundo et mugiebant, I S. 6, 12. וגעין בעותרא et mugientes in divitiis, I S. 2, 5.

Ap. Tos.: גועה בשעת שחיטה si mugit tempore mactationis, Chol. 37.

גְּעִיָּא *mugitus.*

גִּיעֲתָא *ovum turturis.* Citat Guido ex MT. Ps. 87. sed prave. Legitur ibi ביעתא דצוצילתא ovum turturis.

---

89) Κασσίτερος, *cassiteros.* In Jonathane et TgH. Num. 31, 24 per ק, קיסטרא et קסטירא pro hebr. בדיל ponitur.

90) Unde graecum γεῖσον vel γεῖσσον et ipsa chald. vox גיסא, de qua supra, quasi *latus*, *partem quandam familiae* diceres, ut πρόβολοι pro magistratu metaphorice sumitur de altiori parte aedificii.

91) Syr. ܓܥܐ, arab. عج.

*) Qui efferet mentem suam contra deum Ber. 91a. והיה מגים בינו לבין מלך בדברים קשים.

גְּעְגַע, גְּעַג vide supra in נעג [92].

געל גְּעַל [93] *fastidire, respuere, abominari*, hebraice: Chaldaice, *inquinari, pollui:* אִתְגְּעַלוּ בְחוֹבִין coinquinati sunt in peccatis suis, sicut plaga ulcerosa, Jes. 1, 6. Part. עַמָּא דִמְגָעַל בְּחוֹבִין populus qui pollutus est labiis, Jes. 6, 5. מֵיכַל מְגָעַל וּמְשַׁקַּץ cibus inquinatus et sordidus, Jes. 28, 8. Perperam *abominationem* explicarunt.

Ap. Ros. הגעיל *abluere, eluere, expurgare in aqua vel igne.* Dicitur autem sic de supellectili culinaria et mensaria, ex ligno, stanno, aere, ferro, ut ollis, scutellis, cochlearibus, veru, cultris et similibus, quae recipiunt fermentum ex coctura vel cibis. Haec bene defricata vel eluuntur in aqua servente in aheno magno, aut in igne candefaciendo, si ferrata fuerint, quod vocant ausglühen. Id fit biduo ante Pascha, et prolixe describitur in Orach chajim, in ritibus festi Paschatis.

גְּעָלָה *expurgatio*, ut verbum antea expositum.

גפה גַּפָּה *nomen idoli romani, quod in juramentis nominabant,* Jalkut in fine parascha שלח לך Num. 15. In Talmud scribitur per א in fine, גפא דרומאי [94], Pes. 87b in editione Veneta. Nam verba illa cum tribus aut quatuor lineis in basileensi editione sunt expuncta. Vide et in Jalkut Prophet. f. 9, 4.

גִּיפְיוֹן *fons, flumen:* Vide in נסף, in נספיון.

גפט גִּיפְטִית nomen linguae a populo sic denominatae, ut dicitur עברית heb. יונית graece Meg. 18a. In Ar. scribitur גפתית. Forsan intelligitur *lingua Cophtitarum*, quorum consonantes proponit Theseus Ambrosius in sua Introductione in varias linguas.

גּוּפְטְרָא *adhaesio, junctura* i. e. דבוק, Zohar in Gen. c. 459 alias קופטרא. Vide illic.

גפן גֶּפֶן, גּוּפַן, גּוּפְנָא *vitis, vinea:* והא גופנא קדמי et ecce vitis coram me, Gen. 40, 9. גפן בזוזא vitis vastata, Hos. 10, 1. כגופן דשתיל על פלגי מיא sicut vitis quae plantata est ad rivos aquarum, Hos. 9, 10. אדכר ברחמי גופנא הדא momento cum miserationibus vitis hujus, Ps. 80, 15. ואשכח גופנא et invenit vitem, II R. 4, 39. גופנא דחמרא vitis vini, Num. 6, 4. כמסף ענבין מגפן sicut colliguntur uvae ex vite, Jer. 8, 13. אתתך היך גופנא uxor tua sicut vitis, Ps. 128, 3. Cum aff. פרי גוּפְנָךְ fructus vineae tuae, Jer. 5, 17. ואצדי פרי גופנה et desolabo fructus vitis ejus, Hos. 2, 12. Pl. גּוּפְנִין. Constr. שוי פרי גּוּפְנֵי עמי לצדו posuit fructus vitium populi mei in desolationem, Joël. 1, 7.

גּוּפְנִין, גַּפְנִין *labruscae, uvae immaturae:* מגופנין מקלופין ועד זגין נואין דענבא a labruscis decorticatis usque ad acinos uvarum, Num. 6, 4 in Jon. i. e. a corticé labruscarum. Ap. Tos. בנות שקמה וגופנין ונצפה Demai c. 1. Ber. 40b, ubi in Gem. explicatur שילהי גופני vitos serotinae. Bal. Ar. *labruscas.* In eum sensum exponit quoque Bartenora. Sed Rambam vult esse *speciem oleris.*

גִּיפָּן [95] *character, typus, figura literarum.* Ar. citat ex Massechet Jadajim: sed loco allegato non reperio.

גופנית *nomen urbis cujusdam in terra Israëlis,* Berach. 44a.

גפס גִּפְסִים גופסים *gypsus,* γύψος, *species calcis:* גופסים רותח gypsum servens, Pes. 57a. Seder Tahar. f. 18a. Quandoque scribitur per ם in fine, ut in Chol. 8a. In quibusdam etiam libris reperitur ב in medio loco פ.

גַּפֵּס *gypso obducere:* קיבותין שגיפסן urcei quos gypso obduxerint, Kel. c. 10. Sic legit ibi R. Sal. Alii שגפתן, ut est in גפת.

גפף נְּפַף [96] *claudere, occludere, concludere.* Aphel אַגִּיף vel אֲגִיף *idem:* ואגף דשא et clausit januam, II R. 4, 33. Sic Jud. 3, 23 ואגיף דשא בתרהא et claudet fores post se, II S. 13, 18. וְאַגִּיף בדשיא ימא et conclusit portis mare, Job. 38, 8. Melius forte legeretur וְאַגִּיף, ut in loco praeced. Fem. וְאַגִּיפַת דשא et clausit portam, II R. 4, 5. 21. Fut. תְּגִיפִין דשא באפיך et claude januam ante te, II R. 4, 4.

Ap. Tos.: שהיתה גפה חביות של יין quae claudebat dolia vini, Nid. 6b, gl. סותמת בטיט obstruebat luto. Cum aff. עד שלא גפן quamdiu non occluserit illos: כדי שיפתח את החבית ויגוף ut aperiat dolium et iterum claudat illud, novo scil. מגופה operculo, As. c. ult. in Misna. Ex Aphel מגיפין concludunt, Sav. c. 3.

Deinde גַּפֵּף *peribolo, taenia, clausura cingere:* גיפפו מארבע רוחותיו si taenia circumdederit illud in quatuor plagis ejus, Kel. c. 15. Ex Pyhal: גג מגופף tectum peribolo, lorica cinctum, Erub. 93a. Hinc:

גפוף *peribolus, lorica, clausura, taenia:* ותעביד ליה גפוף et facies ei taeniam, hebr. מסגרת clausuram, Ex. 25, 25 in Jon. Sic Ex. 37, 12. Pro *lorica tecti* legitur Deut. 22, 8 in Tg. Jon. et Hieros. Vide mox iterum.

גַּפָּא *sepes, maceria, claustrum,* Peah c. 6 ubi gl. Bartenorae est: גפא est גדר maceria lapidea sine caemento. Sic in Kil. c. 2. Maim. explicat שער העגולה portam rotundam.

Tertio גַּפֵּף in Pahel est *amplecti, amplexari, complecti* sic hebr. חבק respondet in Targ. Praet. גַּפִּפוּ: גַּפִּיפוּ קקלאתן טינרא amplexati sunt lapidem, Job. 24, 8. amplexati sunt stercora, Thren. 4, 5. Infin. לְגַפָּפָא

[92]) Ibi in notis supplendum vocem נגעץ a nonnullis pro gr. ἄγωγος *aquae ductus* haberi.

[93]) Proprie *volvit, devolvit; posuit, deposuit,* arab. جعل, syr. ܓܥܠ et in Hiph. הגעיל *fecit, ut alqs. rem olqm. deponat s devolvat*; hinc *expurgavit,* i. e. fecit, ut vas alqd. sucum absorbitum deponat, exspuat. Vide in גלע.

[94]) Graecorum (הומאי) est formula humanitatis ἡ ἀγάπη ὑμῶν, *tua charitas,* ut habent Latini, elisa prima litera α, ut saepius.

[95]) Nonnulli גרפן legunt ut, sit gr. γραφή.

[96]) Commutatis gutturalibus affine videtur כפף, arab. كفّ *curvavit, incurvavit, clausit* adstrictis vinculis. Alii vocem ad rad. גגף arab. جيف *convexus fuit* referre volunt.

אתתא ad amplexandum uxorem, Eccl. 3, 5. T. המגפף והמנשק qui amplexatur et osculatur, Sanh. 60.

גִּפּוּף *amplexus:* גיפוף ונישוק amplexus et osculum, Sanh. 59b.

גַּף, גַּפָּא *ala*, quomodo hebr. כנף in Tg. respondet: פרחתא דגפא volucris alae, i. e. alata, Prov. 1, 17. Pl. גַּפִּין כנשרא מרי sicut aquila domina alarum, i. e. alis potens, Eccl. 10, 20. רב גפין magna alis, Ez. 17, 3. Cum aff. וְגַפֵּיהוֹן שוין et alae eorum aequales erant, Ez. 1, 8. דנתרו גַּנְפּוֹהִי cujus alae decidunt, Mich. 1, 16. Dagesch forti in Nun resoluto. Ex forma fem. מעבד עביד ליה גַּפְּתָא faciendo facit sibi alas, Prov. 23, 5. Vide quoque supra in גנפה, et paulo ante.

Ap. Tos. העוף שיבש גפה volucris, cujus alae vel pennae exaruerunt (sc. prae senio) Seb. 68. Deinde גַּף est idem quod supra גיף *rippa, littus:* quasi *ora, extremitas fluvii:* על גף הנהר ad ripam fluminis. Sumitur etiam pro *alis hominis*, h. e. *ulnis* vel *brachiis:* ut, בזמן שהיא ניטלת בגפיים quum ipsa (mulier) apprehenditur alis suis, Ohol. c. 7. Bartenora, quando sociae ejus apprehendunt eam בזרועותיה in brachiis ejus. Alii tamen hic pro *oris vestimentorum* accipiunt. Praeterea dicitur etiam de *ora vasorum*, pro *ansa, manubrium:* ut, ואין להן גפיים si non habeant ansas, Kel. c 8. שאינה עשה לה גפיים faciunt ei ansas, Kel. c. 16. שאינה יכולה להנטל בגפיים quod non potest teneri ansis, ibid. c. 26. Ar. haec explicat אזנים של כלי, ut germ. Ohren. Legitur etiam pro *scala*, vel *alio quopiam instrumento aut vase ad fructus colligendos et decerpendos necessario* Ned. 89b. V. in חבל.

מְגַפַּיִים *tibialia ferrea*, Sab. f. 60b.

גפר גּוּפְרִיתָא, גָּפְרִיתָא *sulphur*, Gen. 19, 24. אשתא וגופריתא ignem et sulphur, Ez. 38, 22. ועפרה לגופריתא et pulvis ejus in sulphur, Jes. 34, 9.

גִּיפְרִי *Cypria*. Tzemach f. 41a. Juchasin f. 142b.

גפת גָּפַת *pice obducere:* קבוחין שגפתן urcei quo pice obduxerint, Kel. c. 10.

גֶּפֶת *faeces, reliquiae* sive *faeces olearum expressarum*, Chol. 8a. גפת חדשה faeces recentes, Kel. 17a. Dicitur et de *faecibus torcularis*, in Sab. c. 4 ab initio.

גפתית vide supra in גפט.

גַּפְתָּנוּתָא *magnificentia, excellentia*, Ex. 15, 7 in Jon. pro גוותנותא.

גּוּפְתָּא *canna*. Vide גבת.

גץ גֵּץ *scintilla*. Vide supra in גוץ. Item *gleba:* גץ יוני gleba luti, quae tempore pluviae mollis est et facile teritur. Aestivo tempore arefactae vocantur יתדות דרכים clavi viarum, Mikv. c. 9.

גצר גִּצְרָא *vas fractum*, idem quod גסטרא, de quo supra, quomodo frequentius scribi solet, TH. Sab. c. 3 ab initio.

גרב גְּרַב *vastare, praedari, spoliare:* אתי גורבא בליליא וגרב למתא venit vastator in nocte ac vastavit urbem, Ber. 62. זיל גרביה ito, spoliato ipsum, Sab. 128a. Vel adduc eum, coge eum, sc. venire. דלא ליגרבן ולייתו טפי ne spolient et adducant plures, Gitt. 45a. וקא גרבי להו et spoliabunt eos, ibid. 46b. לאו בדינא גרבתיך nonne jure spoliavi te? Ibidem. וגרבוה et spoliarunt ipsum, Chag. 5b gl. שללוהו.

גורבא *vastator*, ut in exemplo modo adducto.

גָּרֵב *nomen proprium loci*, Jerem. 31, 39.

גָּרָב, גַּרְבָּא *psora, scabies sicca*, Deut. 28, 27.

גַּרְבָּן *scabiosus*, Lev. 21, 20.

גְּרַב, גַּרְבָּא, גְּרִיב [97] *uter, lagena, vas, dolium, mensura:* כל גרב יתמלי חמר omnis uter implebitur vino, Jer. 13, 12. וחד נטל גרב דחמר unus portabat utrem vini, I S. 10, 3. Talm. כל גרב שהיא מחזיק סאתים omne vas quod continet duo fata, Truma c. 10. Pl. ותרין גַּרְבִּין דחמר et duos utres vini, I S. 25, 18. אחמסיו גַּרְבֵי גרבי חמר computruerunt dolia vini, Joël. 1, 17. חייף רישיה בד׳ גרבי דשמן lagenae, vasa olei, Sab. 13b. חייף רישיה בד׳ גרבי דמיא lavabat caput suum in quatuor mensuris aquae, Sanh. 95a.

גּוּרְבָּא *pedule*, quod et arabice dicitur גורב, juxta Aruch. Schindlerus, גורב *pedule, laneus calceus, qui plantis substernitur.*

גַּרְבֵּל *volutare, volvere:* נגרבל בקטמא volutavit se in cinere, Gitt. 69a.

גַּרְבֵּל *instrumentum aliquod rotundum musicum, quod pulsatur veluti tympanum.*

גַּרְבִּית, גַּרְבִּיתָא, גַּרְבְּיָא, גַּרְבִּיתָא [98] *aquilo, boreas, caecias* רוחא גרביתא ventus aquilonis, Prov. 25, 23. רוחא גרביתא קשיא ventus aquilonaris gravis est, Prov. 27, 16. Volunt et a nautis hunc ventum dici *garbin*.

גַּרְבְּתָן *praelongum scrotum habens*. Legitur in Gem. Bech. 44b. Deductum a superiore גרב uter. Alius dixit ex Tis., esse *mentulatum*, i. e. בעל גבר. Potest esse transpositio pro גברתן virilis.

גרג גְּרַג [99] *suscitare, excitare, incitare, movere:* In malum sumitur, et refertur ad lites ac discordias: *contendere*. Imper. גְּרַג הביל חברך exsuscita velociter amicum tuum, Prov. 6, 3. Pah. Part. גברא רחב נפשא מְגָרֵג תגרי vir arrogans suscitat jurgia, Prov. 28, 25. אנא מגרג ego contendo, Ps. 139, 21. מְגָרְגִין קרביא excitant bella, Ps. 140, 3. Fut. לא תְגָרֵג ne contendas, ne suscites litem cum malignis, Ps. 37, 1. Sic v. 7. Regia habent לא תְגָרֵג ne aemuleris: יגרג מחתיה suscitabit plagam suam, Prov. 30, 24. סנואתא תגרג תגרי odium excitat lites, Prov. 10, 12.

גּוּרְגְּבָסִין [100] *furfures:* דחשר גורגבסין qui cribrat furfures, TH. Sab. c. 7. Glossa סובין.

גְּרוֹגֶרֶת *carica, ficus, arida:* להביא ליה גרוגרת אחת ut afferant ei ficum unam. Pl. שאמדוהו לשתי גרוגרות

---

[97]) Arab. جراب *marsupium*. [98]) Arab. جربيا syr ܓܪܒܝܐ.

[99]) Syr. ܓܪܓ, cujus usus in Pael tantum.

[100]) B. Ar. suspicatur compositam esse hanc vocem ex גיר i. e. *calx* et גבסן=גפסן=גפסים *gypsus*, ut calcem gypso mixtam denotet.

cui adjudicarunt, cui jusserunt afferri duas ficos aridas, Men. 64a. Vide et Betza 26b. Trum. 59a. Deinde גרגרות est *cognomen cujusdam Rabbini:* ut, תני יהודה בר גרגרות Jehuda bar Gerugroth, Joma 78a. In Ar. citatur etiam ex Sab. 108b, sed illic nunc non exstat.

גַּרְגְּלָא [101] *eruca herba:* vide supra in גלל et infra in גרגר.

גַּרְגְּלִיד [102] *caput rapae et similium rotundorum terrae fructuum:* אייתו ליה גרגלידי דליפתא attulerunt ad ipsum capita raparum, Ket. 61a. תני גרגלידי דלפתא פרמינהו פרימא רבא haec capita raparum incidito scissione magna, i. e. minutissime, Ber. 39a.

גּוּרְגֵי *funes,* vel *aliud quid, quo uvarum massae sub praelo torcularis constringuntur, ne a mole dissipentur.* ע"ז 75a.

גַּרְגִּינָא *torcular,* Guido ex Beres. rab. s. 79. Videtur idem esse cum praecedenti.

גַּרְגִּישְׁתָּא, גַּרְגִּישְׁתָּא, גַּרְגְּשְׁתָּא [103] *gleba, argilla, strigmentum, ramentum:* בעובי גרגשתא in densitate argillae, i. e. densa argilla, terra argillosa, hebr. במעבה האדמה in denso argillae, I R. 7, 46. לבש בסרי מורני וגרגשתא דעפרא induta est caro mea vermibus et gleba terrae, hebr. וגוש עפר, Job. 7, 5. ויסתפג בגרגשתא et abstergetur gleba, Lev. 6, 21 in Jon. Pl. וְגַרְגְּשָׁתָא גרגשתא אדבקו et glebae compactae sunt, Job. 38, 38. גרגשתא דנחלא glebae torrentis, Job. 21, 33 hebr. רגבים. Ap. Tos. פלי קורטא דגרגשתא discindebat granum, i. e. frustulum terrae, Nid. 20a. דאכלא גרגשתא הוו לה בני מכוערי quae comedit argillam, ipsi erunt liberi deformes, Keth. 60b. Sic in Jev. 106b et Sab. 113b explicatur vernacule ארזי"לא h. e. *argilla.* In Ar. MS. Germ. Leim. ותרו בהו גרגשתא et macerarunt in eo argillam, ע"ז 38b.

גַּרְגִּיתָא, גַּרְגּוּתָא *fossa, cisterna, fons, locus collectionis aquarum, unde hauriebantur aquae ad irrigandum agros et potandos greges.* His praepositus erat certus, qui decernebat, qui, quo die, quantum haurire deberent ac contra facientes mulctabat. Sic cuidam centum ictus dati, ut legitur in Bk. 27b. Vide Bm. in fine c. 2, f. 103. Alibi legitur, אפילו ריש גרגותא משמיא מוקמי ליה etiam praefectus cisternis coelitus constituitur Bb. 91b. Quo volunt, nullum tam exiguum munus ac officium esse, quod non a deo homini commendetur. Legitur et in Ber. 58a. Citatur a R. Sal. 1, Paral. 29, 11. In Jalkut Chronic. f. 161, 3, legitur ריש גרגורתא. Vide et Kid. 76b.

גַּרְגּוּתְנִי [104] *corbis, per quem colatur mustum sub praelo torcularis:* Chag. 22a. In Ar. parvo explicatur *fistula, canalis, per quem colatur vinum ex uno vase in aliud:* יעלה מכתו גרגותני וכו' מאי גרגותני אמר אביי נאתה כריכתא si produxerit plaga ejus gargutni. Quid gargutni? inquit Abhai: caro mortua, בשר המת. Bk. 85a. ועשאן כמין גרגותני et fecit eas quasi corbem, i. e. סל, vel sarcinam mercatoriam, ein Kaufmannsballen, quibus merces includuntur, Git. 26b. Br. s. 10 החזיר גרגותני לגת restituit corbem colatorium torculari, As. 56b, ubi gl. גרגותני הוא סל גדול שקשור בצינור היין יורד מן הצינור לתוכו ומתוכו לבור כדי לסנן היין מזגין וחרצנין: Garguteni est corbis magnus, qui alligatur canali, in quem vinum ex canali descendit et ex eo in fossam, ad colandum vinum a vinaceis et acinis.

גרד [105] גְּרַד גְּרַד *rodere, arrodere: scalpere, scabere, strigulare, radere, decorticare, corticem detrahere:* וגרד עליהון et rasit eis viros Succ. Jud. 8, 16 in Venetis. Regia וּגְרִיד exstat in illo vulgato Hebraeorum e Ben Syra: גרמא דנפל בחלקך גרדיה os, quod cecidit in sorte tua, rode illud. Scholiastes hebraeus Ben Syrae accipit de uxore legitima nunquam deserenda. Extendi potest ad cujusque officium et vocationem, ut ei fide praesit, eamque excolat, juxta illud Σπάρταν ἔλαχες ταί ταν κόσμει Spartam nactus es, hanc orna: Ap. Tos. נודות גרודים חדשים utres abrasi novi, a quibus sc. omnes sordes sunt abrasae, ut novi videantur, ע"ז 33a. כודא דאסינתא דגרידא מעילאי לתתאי cortex rubi decorticatus superne deorsum versus, in Sab. 109b. גורד מה שכתב eradit quod scripsit. Ithpeh. Talmud. אִתְגְרִיד et אִיגְּרִיד decorticari. Hebraice in Hithpahel להתגרד ad scalpendum se, Job. 2, 8. Rabbini dicunt etiam קרד, ut est suo loco.

Secundo, גְּרַד *texere:* בגדים שגורדין אותן vestimenta, quae texunt, Joma 72b.

גַּרְדָּא, גַּרְדִּי, γερδής, γερδός *textor:* עובד גַּרְדָּאֵי opere textorum, in Jon. Hier. גַּרְדִּי, quod melius esset גַּרְדִּי textoris, Ex. 28, 32, ut legitur Ex. 39, 22. עובד גַּרְדִּי in Jon. כנול גַּרְדָּאִין sicut tela textorum, Jes. 38, 12. אכסן דגרדאין jugum textorum, Jud. 16, 14, pro quo mendose in Venetis est גַּרְדָּן.

גַּרְדָּן, גַּרְדְּנָא *idem,* Ap. Tos.: גירדנא דלא טייון שתא בציר משניה textor, qui non est humilis, annus diminuitur ab annis ejus. Nam quidam textor excommunicatus, nolens veniam deprecari, devoratus fuit postea a leonibus. Legitur ut proverbium vulgare, in As. 26a. Sic in Beth Jacob f. 177a. In Jalkut in Gen. f. 40. pro שתא legitur שמתא *schammata* diminuit ab annis ejus. In gl. explicatur חרם. In Ar. etiam est alia lectio: גירדנא דלטיה textor, qui execratur fortem vel conditionem suam, annus diminuitur de annis ejus.

---

[101]) Syriace commutatis liquidis per ר, ܓܪܓܝܪܐ scribitur.

[102]) Γόγγυλις, ιδος, ut nonnulli volunt. Vox verisimile ex sermone aramaeo in graecmu traducta.

[103]) Syr. ܓܪܓܫܬܐ vocemque eandem habet Michaelis quam Arabum جرجشت.

[104]) Gr. γύργαθος corbis e salicibus plexus ut nonnulli volunt. Vide infra in גרגיין.

[105]) „Proprie strinxit, destrinxit, et quidem vehementius *avulsit, detraxit:* ut folia de ramis aut velut decorticando rem". Verba sunt Willmetii ad rad. جرد, qua significatione primativa data quae sequuntur nomina etymologice explicari possunt. Vocem e linguis aramaeis in sermonem graecum traductam esse ipsa multiplicatio ...ificationum, quae huic radici in sermone chald. est, testatur, et superest, quod ars texendi, ut complures aliae Alii ab oriente in Graeciam adlata est simulque cum arte nomen artis migratum esse suspicandum.

גַּרְדִּינֵי נִימוּסִין *nomophylaces, custodes legum,* Guido ex Zohar c. 440. כמה גרדיני טהירין אודמנו לחברא רישיה legitur in Zohar f. 139, c. 3.

גַּרְדִּית *radius textorius:* מגרדית מחי prae radio textorius, Job. 7, 6.

גַּרְדָּן *scabiosus.* Hinc legitur, הוו לה בני גירדני erunt ei liberi scabiosi, Kethub. 60b. Glossa non explicat. B. Ar. in גרגרן legit גרגרני gulosi, voraces.

גַּרְדָּא *ruminatio.* Mendose legitur sic in Targ. hieros. Deut. 18, 6 pro גררא.

גִּירְדָּא, גּוּרְדָּא, גַּרְדָּא *cortex:* אגירדא דדיקלא ad corticem palmae, Pes. 111b. Lectio alia אגירדא ad succisionem, i. e. succidi caeptam, ut periculum sit de casu. Vide locum. גירדא דאגוזא cortex nucis arboris, Ketub. 77b. גורדא דאסנא cortex rubi, As. 28a.

גרדון[107] *ramus, palmes:* תלאן בגרדון suspendit eos in ramo arboris, MK. c. 3, v. 16, gl. זמורה של אילן.

גִּירְדָּא, גְּרִידָה, גְּרוּדָה *ramentum, scalptura.* גירדא דיבלא ramentum radicis יבלא, vel cortex, ex significatione praeced. As. 28a. Qui facit vasa מן הגרודות ex ramentis, scalpturis, Kel. c. 13.

גָּרִיד *siccum, siccus:* במקום הגריד in loco sicco, Pes. 55a. שדה גריד ager siccus: יבשה הארץ ונעשה גריד exsiccata est terra et facta siccum, in historia diluvii ap. Ros.: עת הגריד היה שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה tempus siccum erat et terra hians ac perforata instar cribri, Aben Esra Gen. 48, 7. והיו אוכלין חרובין של גרודא et comedebant siliquas siccas, Br. s. 79. Sic Ar. Sed in Jalk. f. 40 scribitur in gl. marginali, esse hic nomen loci. חרוש עמי בגריד arato mecum in sicco, i. e. tempore siccitatis, Bm. 75b.

גְּרִידָא, גרידי *duntaxat, solummodo:* בשמא גרידא nomine duntaxat, simpliciter, h. e. nudo, sine titulo[108], quomodo loquitur autor Ar. in voce אביי. Reperitur frequenter in Halichoth olam, ut f. 7b. הני בתר נשים וקטנים גרידי illi post mulieres et parvulos duntaxat: הני בתר נפשייהו גרידי hi post animos suos duntaxat iverunt, Sanh. 112a.

גְּרִידָא *rasio:* גרידא דיבלא rasio, abrasio, ramentum radicis Jafla, As. 28a. Item *corbis, canistrum.* Usurpatur in adagio, quod legitur in Sota 10a. קמי דשתי חמרא חמרא קמי רפוקא גרידיא דובלא coram bibentibus vinum, vinum (ponitur:) coram fossore (agricola, hortulano) corbis olerum. Ut homo, ita ejus educatio. Delicate enutritis deliciae placent: olitores olera amant: asinus carduis vescitur: equus generosus foeno optimo. Ut labra, ita lactuca conveniens danda. In gl. pro דובלא legitur דִּיבְלֵי, quod rectius videtur. Nam יבלא est nomen herbae vel oleris certi. Et sic quoque legitur in Bem. rab. s. 8. Item in gl. R. Sal. in As. 29, 1, ad explicationem vocis יבלא: ubi et pro גרידא legitur גריוא, quod etiam melius videtur. Nam ita quoque scribitur in Beth Jacob f. 40 et explicatur in glossa סל מלא ירק.

גַּרְדִּין *peniculamenta, segmenta,* Germ. Fransen, *fila extrema longa telae.* Hebraei scribunt גִּירְדִּין, unde vel גַּרְדִּין vel גֻּרְדִּין pronuntiandum, non גַּרְדִּין, ut alii notant. Legitur in Suc. 9a. כרוכו לי מניה גרדי componite mihi inde fila et resarciam illud, Ber. 8b. In Tg. ולא מן גַּרְדַיָּא et non ex peniculamentis, Num. 15, 38. in Jon.

מְגָרֵד *pecten, strigilis:* מגרדת של עץ pecten ligneus.

מְגֶרֶדֶת *idem:* מגרדת של ברזל strigilis ferrea.

מְגָרְדוֹת *scalpra:* In Kel. c. 12 sumitur pro *pumice balneatorum, quo radunt et defricant pedes,* ein Reibstein. Sed olim habuerunt massas ferreas aut aeneas asperas.

גורדלי *gordelinum:* unde: ביין גורדלי או ביין חרדלי vinum gordelinum (quod album) aut vinum chardelinum (quod nigrum) Sab. 62b in fine. Leguntur eadem verba in Br. s. 98, quem locum citat Guido, et explicat pessime, *lupanaria,* putans legendum בורדלין. Locum talmudicum integrum vide in שחץ.

גַּרְדּוֹם *tribunal judiciale, in quo criminalia tantum aguntur, locus elevatus, ad quem per gradus*[109] *ascenditur, ut fuit tribunal Salomonis.* Hinc legitur apud Tos.: homo aegrotus ad moriendum, i. e. lethaliter, videatur sibi in oculis, כמי שהעלוהו לגרדום לדון similis illi, quem ascendere faciunt ad tribunal, ut condemnetur: quicunque ascendit ad tribunal judicii, ut judicetur, si sint ipsi advocati magni, liberari potest, sin minus, non liberatur. Advocati autem sunt poenitentia et opera bona etc. Sab. 32a, gl.: In loco גרדום non judicant, nisi ad necem et ob delicta gravissima, unde gravissimis quoque advocatis ibi opus. Autor Ar. *gradus* exponit *deferentes ad summum tribunal:* אין בונין עמהם גרדום non aedificant cum iis tribunal judiciale, As. 16a in Misna.

גרדון *idem.* Medr. Kohel. c. 3, 17.

גְּרַדַם *frangere, rumpere:* Ithp. praet. מסיית היך עמר דאתגרדים נשמיה liquescit, ut tinea, cujus ruptum est corpus, Ps. 39, 12 in Venetis. Ap. Tos. דאי איגרדם תכלת quod si ruptum est hyacinthinum: ואי איגרדם לבן si ruptum est album, in Menach. 38a. Perperam in aliis notatur cum Samech in fine.

גְּרְדּוֹם *fragmentum, frustum residuum:* Pl. אשתייר

---

106) Metaphorice pro *legislatoribus,* qui leges sc. (נמס νόμος) texunt

107) Arab. جريد ramus palmae (siccus) foliis nudatus. Vide Willmetii lex. ar. p. 133.

108) Hoc sensu quidem et Arabibus جريدة *omnibus bonis suis spoliatum* denotat.

109) Buxtorfius voce gradus explicandi tantum causa, minime vero, ut nonnulli putant, derivandi causa utitur, quasi dicere vellet, vocem גרדום derivatam s. formatam esse a lat. gradu. Aramaeae enim hoc nomen est originis, cui notio inest *stringendi* et *constringendi,* ipseque vir doctissimus adjutus citato loco talmudico e tract. As. „in quo criminalia tantum aguntur" dicit.

מניהו גרדומין reliqua sunt ex iis frusta, i. e. partes mutilae quantae quantae sint: גירדומי תכלת כשירין frusta hyacinthia recta sunt: גרדומי אזוב כשירין frusta hyssopi legitima sunt in Menach. 39 et 38. גרדומי דדהב vide supra in גרם[110].

גּוֹרְדְיָינִי, גּוֹרְדִיוֹן, גַּרְדִּיוֹן gordianus sc. nummus, a Caesare gordiano sic denominatus. In Vr. s. 7. כעובי דינר גרדיון היה בו crassitudinis denarii gordiani fuit. In Bem. rab. 247. Candelabrum sanctuarii superavit candelabrum Mosis משקל של דינר גורדייני pondere denarii gordijani. Et mox, דיקלטיינוס היה לו משקל דינר גורדייני Diocletianus habuit auri ductilis pondus denarii gordiani. In Jalk. f. 101b scribitur במשקל דינר זהב גורדיקני pondere denarii aurei gordiakani. In TH. Joma 41d. גורדינן. Hebraei putant esse monetam a loco sic dictam: Ego puto a persona, cujus imaginem referebat. Sic alibi, נירונית neroniana, טריינא trajana, הדריינא hadriana etc.

גִּירְדוֹנָא *mulus:* רכיב גירדונא זוטרא insidebat mulo parvo, Ned. 41a. Alia lectio גונדיתא, alia גינדרתא. Vide supra in גרד.

גּוּרְדְנָא *lignum,* קיסטפא דגורדנא frustum ligni, Zohar col. 446.

גַּרְדְּסָן Sic legitur in Venetis Judic. 16, 14 corrupte pro גרדאין.

גַּרְדִּיקֵי Adducit Elias ex TgH. pro hebr. גרר. *Gerar*, quod est nomen urbis, Gen. 26, 1. Sed ibi in nostris exemplaribus non habetur. Legitur autem in Br. s. 64, mox ab initio.

גְּרֵי גרה Pahel[111] *incitare, concitare, commovere aliquem in* vel *adversus alium.* Sic saepe in Tg. respondet verbis הפיח, כלה et שלח cum praep. ב constructis, quo postremo modo mittere, immitere explicatur. Praet. וְגָרֵי יי בעמא יח חיון קלן et concitavit dominus in populum serpentes ignitos, Num. 21, 6. וגרי יח דוד בהון et incitavit Davidem in eos, hebr. ויסת II S. 24, 1. וְגָרֵיתָ טימרי ביה et incitasti verbum meum in eum, Job. 2, 3. פילו באשתא דְגָרֵיתוּן cadite in ignem, quem concitastis, Jes. 50, 11. Part. מְגָרֵי תגרי excitat lites, Prov. 17, 14. Sic. c. 15, 18. מגרי יתך בנא incitat te contra nos, hebr. מסית, Jer. 43, 3. Infin. בְּגָרָיוּתִי יח מחח כפנא cum immisero plagam famis, Ez. 44, 6. Fut. וַאֲגָרֵי בכון יח חיח ברא et concitabo in vos bestiam agri, hebr. והשלחתי et immittam, Lev. 26, 22. Sic ibidem v. 25. מכחשי אֲגָרֵי בהון plagas meas immittam in eos, hebr. אכלה consummabo, i. e. omnes in universum immittam in eos, Deut. 32, 23. אֲגָרֵי מצרָאי במצראי concitabo Aegyptios contra Aegyptios, hebr. סכסכתי commiscebo, committam, Jes. 19, 2. די יגרנון יי בך quos excitavit dominus contra te, Deut. 28, 48. Ithpehal et Ithpahel אִתְגְּרִי ישראל concitavit Israelem, I S. 13, 4. ארי אתגריתא באבוך quod concitatus sis contra patrem tuum, II S. 16, v. 21. אם מן קדם יי אתגריח בי si a domino es incitatus contra me, I S. 26, 19. בעמא דיי אתגריח contra populum domini concitasti te, Jer. 50, 24. ארי אתגריאו בדוד quod concitati sint contra Davidem, II S 10, 6. אתגרינא דין על דין concitamur alter adversus alterum, Jes. 50, 11. Part. ולמא את מִתְגָּרֵי בנפשי et quorsum tu concitatus es contra me ad occidendum me, I S. 28, 9. מלכותא מִתְגַּרְיָא בנכסיהון דבני נשא regnum concitatur in facultates hominum, Ex. 20, 17 in Tg. Jon. Pl. מִתְגַּרְיָן בהון concitant se in eos, Prov. 28, v. 4. Infin. אִתְגְּרָאָה אתגרי concitando concitatus est, I S. 27, 11. Sic legendum Num. 31, 8 in Jon. אִתְגְּרָאָה, pro אִתְגְּרַתָא. Fut. וְתִתְגָּרֵי et concitabis te, Deut. 2, 24. Vide et תגר.

Ap. Tos. שגירה דובים בתינוקות quod incitavit ursos in pueros, Sanh. 107b de Elisaeo. Infin. talmudicus לְאִיגְּרוּיֵי ביה ut concitetur eo, Suc. 38a. דלמא אתי איגרויי ביה שטן fortassis venit, ut concitetur in eum Satan, Erub. 26a.

Secundo est *jaculari, ejaculari, jaculis* vel *sagittis petere aut conficere:* לְגָרָאָה במטרא דלא מום תכיף יגרון לה ejaculando occulte in (eum, in quo) nulla est macula: repente ejaculabuntur in eum, Ps. 64, 5. Sic apud Tos. דלמא גרויי גרי בהו ולא נגע בהו fortasse quod jaculando jaculatus est in eos, non quod percusserit eos in Nazir 4b. Haec significatio a גרד mutuata est.

גֵּרָה *pars animalis, guttur* sive *fistula cum hepate et corde,* Jom. 25 in Misna et in Gem., etsi in Misna legatur גרה per Daleth, corrupte.

גְּרִיוָא גרו *mensurae magnae genus, ad arida metienda, modius: corbis, canistrum:* apud Tos.: טחין חד גריוא קשייתא mole mensuram nucleorum dactyli, Sanh. 96a. לא תבדיחן ויהיבנא לך מ׳ גריוי חיטי ne facias me hilarem et dabo tibi quadraginta modios frumenti: כל גריוא דבעינא שקילנא quamcunque mensuram volo, accipio, Ned. 51a, i. e. כל מדה omnem mensuram: ליכיל לי מר ארבעין גריוי ut mensuret mihi dominus quadraginta mensuras, Ibid. נשלי לי גריוא coque mihi mensuram plenam, Ned. 9 in fine. Vide et supra in גרד, in גרידא.

גְּרִיזְמִתָא, גְּרִזְמִיתָא גרז *lupinum, genus leguminis, quod cum variis aliis speciebus praeparabatur et ad mensam secundam apponebatur.* In Vr. s. 9. הדא גרזמיתא אינה באה אלא באחרונה למה שיש בה מינים הרבה hoc lupinum non venit, nisi in fine (mensae, mensa secunda) eo quod sint in eo species multae. Glossa ex Ar. notat: *est cibus, qui venit postremo, quem vocant* לופינא *lupina.* Legitur in eodem libro et alibi. In TH. in Ber. 10c. Quando adest principale aliquid et cum eo aliquid accidentarium, tum benedicit super principale et relinquit minus principale: הדא גרזמתא hoc est lupinum vel hoc sunt bellaria. Glossa et hic autoris Ar. explicationem adducit, quod significet species ciborum varias, quae post sumptum cibum comeduntur. Guido explicat *pirides, scutellas, quibus dulciaria, confecturae et simi-*

---

110) Cf. et ea, quae scripturi sumus ad vocem גרדמא.

111) Convenit syr. ܓܪܐ, cujus usus in Pa. tantum pro *currere fecit* et *concitavit.* Arab. est جرى.

les deliciae ad mensam secundam apponuntur. In ME. in praef. legitur 51, 3. אמר הק"בה הלואי חשו אותי בני כגריסי הוו שהיא בא באחרונה dixit deus benedictus, utinam fecissent me filii mei aequalem lupino isti, qui venit postremo in mensam, in mensa scil. secunda, pro bellariis. In Midr. Esth. c. 1, v. 9. legitur כרסין per Kaph: לא עשאוני בני ככרסין הזה שבא באחרונה. Et in T. Beza 25, in simili loquutione pro hac voce adhibetur תורמוס lupinus: אפילו כתורמוס הזה ששולקין אותו שבע פעמים דאוכלין אותו בקינוח סעודה : לא עשאוני בני unde videntur esse synonima. In Ar. parvo explicatur vernacule קוציאו, quod non intelligo. In Ar. MS. dicitur esse מין דג *species piscis* [112].

גורזקי *cavea, quibus ferae includuntur, ut de cavea leonis* in Sab. 106b dicitur: Venans leonem in die sabbathi non est reus, nisi עד שיכניסהו לגורזקי שלו donec eum introduxerit in caveam suam. B. Ar. legit גריגזר.

גרוטים ,גרוטאות ,גרוטאות γρυτάρια, *scruta*, παλαιώματα, *veteramenta, detrita, fracta, mutila, ut aeris, ferri, ac aliarum rerum.* [113] In Sab. 123a. זורקה לבין הגרוטאות projecit eam (sc. acum fractam) inter scruta: שוקא דהגרוטאות forum scrutarium, der Grümpelmarkt: הלוקח גרוטאות מן הגוים ומצא בהן ע"ז qui accipit scruta aeris aut argenti a Christiano et invenit inter ea idolum aliquod, As. 71b. מן משברי כלים מן הגרוטים vasa ex fragmentis aliorum vasorum, vel ex scrutis, Kel. c. 13.

גרם גרם [114] *in causa esse, causam et occassionem dare* vel *praebere, ut aliquid sit, fiat, vel eveniat:* Praet. גרם שטותא להון causa fuit stultitiae ipsorum, Ps. 49, 14. את גרמתא לנא ית כל בישתא הדא tu causasti nobis omne malum hoc, Esth. 6, 1 in Ven. ארי אנא גרמית ego in causa fui, 1 S. 22, 22. גרמו דתיתי להון בישתא quia ipsi in causa fuerunt, ut eveneri ipsis malum, Jes. 3, 9. חוביכון גרמו לכון peccata vestra causam praebuerunt vobis, Hos. 3, 3. Sic Jer. 5, 25. אנון גרמו illi in causa fuerunt, Cant. 1, 6. כל דין גרמו ליה חובוהי omnia haec causantur ipsi peccata ejus, Eccl. 6, 2. וגרמו et causam praebuerunt Eccl. 7, 30. אתון גרמתון ית כל בישתא הדא vos causastis omne malum hoc, 1 S. 12, 20. אתון גרמתון דמית עמא דיי vos in causa estis, quod mortuus sit populus domini, Num. 17, 9. Part. למא את גרם מותא לנפשך forte causaris mortem tibi ipsi, Eccl. 7, 18. Infin. למגרם דין גהנם ad causandum judicium Gehennae, Eccl. 5, 5. Futur. דלמא יגרום ליה חובא ne causetur ipsi peccatum quodpiam, ut occidatur in bello, Deut. 20, 5 in Jon. Ap. Ros. הוא גרם לו כל הכבוד הזה ipse occasio fuit ei omnis hujus gloriae: יגרום לעצמו הכשלון causabitur sibi ipsi ruinam, Kabhvenaki Prov. 10, 10. מאי גרמא ליה quid permovit ipsum ad illud? quam causam habuit ejus rei? מצות שהזמן גרמא נשים פטורות מהן praecepta affirmativa sive factiva, quorum causa a tempore dependet, mulieres liberae sunt ab eis, Ber. 20b.

Secundo *conterere, atterere, comminuere: rodere, arrodere:* Infin. לגרמא ית בסרי ad comminuendum carnem meum, Ps. 27, 2. Sic et hebr. sumitur, Num. 24, 8, Ez. 23, 34. In Regiis, לגמרא ad consummandum, consumendum. Ap. Tos. ארמגרמיתו גרמי כי אביי חו כולו בישרא בי רבא dum roditis vos ossa in domo Abhaj, ite comedite carnem in domo Rabba, Bb. 22a, h. e. discitis in domo Abhaj sine fructu et satietate, venite et discite הלכות צהובות ומרווחות doctrinas illustres et utiles in domo Rabba, ut in gl. marginali explicatur. B. Ar. adducit hoc exemplum in גרם, et legit עד דמגרמיתו.

Tertio, *roborari, fortificari:* וברחמתא תגרם חדירא et in amore ejus roborabis te jugiter, Prov. 5, 19. Veneta תגרם, sed inconvenienter. Ex Aphel כד אוגרים ענני מלעיל cum roboraret nubes superiores, Prov. 8. v. 28, hebr. באמצו. Veneta habent Samech in fine, at גרם aliud significant. Interpres latinus, *condensabat.*

Quarto הגרים ap. Ros. et Tos. usurpatur *in ritibus mactationis, de certo quodam et illegitimo actu in mactando, qui rem mactatam facit illegitimam* [115]. V. infra in הגרמה.

גרם, גרמא primo est *os, ossis:* גרמא מגרמי os ex ossibus meis, Gen. 2, 23. גרמא דאנשא os hominis, Ez. 39, 15. מרדנא גרמא impinguat os, Prov. 15, 30. וגרמא לא תתברון ביה et os non frangetis in eo, Ex. 12, 45. או בגרמא דאנשא aut os hominis, Num. 19, v. 16. Cum aff. דבקת גרמי adhaesit os meum, Job. 19, 20. לא אתכסא גרמי non absconditum est os meum, Ps. 139, v. 15. וקריב לגרמיה et tange os ejus, Job. 2, 5. על גרמהון super ossibus ipsorum, Thr. 4, 7. Pl. לאפקא גרמיא ad educendum ossa e domo, Amos 6, 10. גרמיא יבשיא ossa arida, Ez. 37, 4. מליא גרמי אנשא plena ossibus hominis, ibid. v. 1. אסותא לגרמי sanitas ossibus, Prov. 16, 24. Cum aff. גרמי מתפקפקין ossa mea perforantur, Job. 30, v. 17. דאתבהילו גרמי quia perterrefacta sunt ossa mea, Ps. 6, 3. גרמנא ossa nostra, Ez. 37, 11. ודהנא לגרמיך et pinguedo ossibus tuis, Prov. 3, 8. ואבדר ית גרמיכון et dispergam ossa vestra, Ez. 6, v. 5. גרמיהון ossa eorum, Dan. 6, 23.

Secundo usurpatur etiam ut hebr. עצם pro *ipsemet* [116]: לגרמיה pro seipso, et לגרם אתתיה pro ipsamet uxore, Job. 1, 3. דעבדת גרמיך quod fecisti teipsam, Ruth. 3, 10. עבד גרמיה דמוך facit seipsum quasi dormiret, Esth. 6, 1. עבד צליבא לגרמיה fecit patibulum sibi ipsi, Esth. 1, 6 in Ven. et 5, 14. ארום

---

[112]) Γάρον, *garum* et ζῶμος, *liquor adjectis condimentis.* [113]) Item *limatura ferri, auri vel argenti,* Kel. c. 7.

[114]) Quasi *substantia alicujus casus.* Ceterum hoc vocabulum ad illa pertinet, quae rem atque contrarium (hinc significatio secunda) denotant. Vide supra p. 227, notam 65.

[115]) Vide in גרמה. [116]) Scilicet os *ossis, substantia rei.* Hinc metaphorice, ut est in גרם quarto, pro *causa* vel *occassione* sumitur, quasi substantia operis vel actionis.

חפים גרמה cum prophanaverit seipsam, Lev. 21, 9 in Tg. Jon. כד יסנעון גרמיהון cum cohibuerint seipsos, Gen. 27, 40 in TgH. הנון גרמיהון illi ipsemet, Ps. 62, 10. Sic ap. Tos. אספקלריא דלא נהרא לית לה מגרמא speculum, quod lucem non habet a seipso: סיהרא אוערת גרמא קדם שמשא בגין לנהרא לה luna minuebat seipsam coram sole, ut lucem praeberet ipsi. Citatur in praef. libri טעמי מצות ex Sohar: ר׳ תדאי מה עבר לגרמיה הוא דעבד R. Taddaeus quod fecit, pro seipso fecit, h. e. solus יחידי, propterea non deciditur sententia juxta ipsum, Sab. 38b. Sic in Taan. 14b.

Tertio גרם est *corpus, substantia:* גרמים השמימיים corpora coelestia. Occurrit saepe in R. Levi commentariis.

Quarto גרם, גְרַם, גַרְמָא, גֶרֶם *occasio, causa* [116]: דינא דגרמי lis sive actio datae occassionis, in Bk. 100a. Ut: Monetur vicinus de struenda sepe, ne damnum a bestiis in horto vel vinea fiat. Vicinus id negligit. Fit damnum a pecude. Convenit dominum pecudis. Hic defendit se בדינא דגרמי actione datae occasionis, quod sc. vicinus sepem non struens illati sibi damni ipsemet causa sit.

הַגְרָמָה unus ex quinque articulis, quos Judaei inter mactandum observant. Est autem *quando culter inter scindendum aberrat a mactationis vel scissionis linea:* ut cum gallinam mactaturus scissione colli, scissio sursum vel deorsum nimis aberrat, ut etiam propterea gallina vetita ad esum fiat. Illa *aberratio* dicitur הגרמה. V. Maim. par. 2 in הלכות שחיטה cap. 3, T. Chol. c. 1.

גִירוּם *auctarium ponderis, superpondium,* ἐπίμετρον: Pluraliter tantum reperi in Bb. 88. היה לו שוקל עין בעין נותן לו גירומין אחד לעשרה בלח ואחד לעשרים ביבש si ponderet ipsi oculo ad oculum (i. e. aequaliter, justo pondere, ut lanx non deprimatur,) dat ipsi superpondium, unum ad decem in humidis, et unum ad viginti in aridis.

גְרוּמָה In Ar. adducitur per ר [117] in medio, sed in Gem. legitur גדומה, de quo in גדם.

גַרְמִידָא [118] *cubitus, brachium:* גרמידא ארכה cubitus longitudo ejus, hebr. גֹמֶד, Jud. 3, 16. ואושיטת ית גרמידא et extendit brachium, Ex. 2, 5 in Tg. Jon. Ap. Tos.: כי רחמתין הוה עוזא אפותיא דספסירא שכיבן השתא דלא עוזא רחימתין פוריא בר שיתין גרמידי לא סגי לן: cum amor noster (mariti et uxoris) esset fortis, in latitudine ensis cubabamus: nunc cum non est fortis, lectus sex cubitorum latus non sufficit nobis, Sanh. 7a. Sententia proverbialis in concordiam maritalem, quae exiguo contenta, cum discordia ne magnis quidem spaciis contineri possit: לינשוף מדוכתה ארבעה גרמידי resilire debet de loco suo quatuor cubitos vel passus, Sanh. 94a. בני גרמידא filii cubiti, cubitalis mensurae, Bm. 64a.

גַרְמַמְיָא *Garmamia, provinciae aut regni nomen:* מדינת גרמסיא ex provincia Garmamjae, Ez. 27, 14. hebr. מבית תוגרמה. De Togarma vide Gen. 10, 3. In TgH. et Jon. Gen. 10, 2, legitur גַרְמַנְיָא Garmanja: גומר וכל משריתהא מדינת גרמסיא Gomer et omnes exercitus ejus, provincia Garmamjae etc., Ez. 38, 6. Ap. Tos. in Gen. 10, 2. גומר זה גרמסיא Gomer est Garmamja, Jom. 10a. Et alibi גרמסיא של ארום Garmamja Idumeae, Meg. 6b. ubi R. Sal. notat esse nomen regni ex Edom, i. e. regno Romano.

גרמני [119] *candidissimus*, h. e. לבן ביותר, in Neg. cap. 2. Glossator a גרמא *os*, deducit, quod proprie significet albedinem ossis sicci. בכל מקום גרמני מוכר כושי וכאן כושי מוכר גרמני ubique candidus vendit Aethiopem nigrum, hic autem Aethiops vendit candidum. Jalk. 44b.

גְרוּמְנֵי *fabri, fusores aeris ac ferri, qui magnas massas ponderis centenarii simul ponderant*, Bb. 89b. Sic explicatur in glossa. B. Ar. exponit *libras, bilances*, quibus ferrum et vitrum contusum ponderantur.

גַרְמַס [120] *species monetae parvae:* יתנו מחצית השקל דעביד שיתא גרמסים dabunt dimidium siclum, qui facit sex Garmasim, in Jelam. parascha כי תשא.

גַרְמַסְיוֹן Citat Aquinas ex Bam. rab. s. 12. et explicat illud כתיבה ושטר *scriptum instrumentum literarum et contractus.* Sed non reperi loco citato.

גרן גֹרֶן *horreum.* Rabbini כחצי גורן [121] sicut dimidia area. איזהו גרנן למעשרות quando horreatum, i. e. in horrea collectum, debet decimas? Maasr. c. 1.

---

[117]) Autorem B. Ar. Sachs in opusculo suo supra p. 9 commemorato recte intellexit dicens esse gr. γράμμα, *decempeda, qua agrimensores uti solent ad degrumandas vias.* Pergit autem idem et significationem *causare, in causa esse* huc referre, quasi diceres: conditio, quae in aliqua re momentum facit *majusque pondus dat*, h. e. causam et occasionem dat, qua etymologia absurda illam de voce גרומה vix laudatam multipliciter praeponderat. Verisimilius videretur, si huc videlicet ad gr. γράμμα vertere velis voces הגרים et הגרמא, quibus Talm. uti solent pro *mactare in lineam curvatam* seu *angulatam*, quoniam instrumenta metendi, ut est γράμμα, plerumque dirigendi *anguli* recti causa ad formam normali (Winkelbret) constructa sunt.

[118]) Idem quod גמד hebr. d. q. supra. Ita quidem permulta invenis vocabula, quibus liquidum ר inseritur, quod praecipue fieri solet, quum vocabulum ex altera orientali dialecto in alteram transfertur: ut heb. כסא *thronus*, syriace sonat כורסי; hebr. גוב *locusta*, chald. est גרדם; arab. צפרע *rana*, hebr. צפרדע et plura alia, quae vir doctissimus Bochartus in Phal. (p. 632) enumerat.

[119]) *Germanus, e stirpe humana caucasia* (kaukasische Menschenrace) *natus*, cui cutis est alba comparataque cum Aethiope (כושי äthiopische Menschenrace) candidissima, לבן ביותר ut habet interpres. Cf. an. nost. in גמד; nam idem error est, in quem interpretibus non satis intellectis vir illustris Buxtorfius ibi et illic incidit.

[120]) Γραμμάριον, *scrupulus*, qui quartadecima pars est unciae.

[121]) Vocem גרן ad gr. γυρὸν (acc. vocis γυρὸς) vertens autor libelli Hamaschbir חצי גרן per *semicirculum*, in

גָּרוֹן vide in radice גרר.

גַּרְנַק *ulcus corrodens*. Guido ex More par. 1, c. 72. Videtur esse vocabulum hispanicum. Nam ibi dicitur, מורסא vocari in lingua vernacula (interpretis sc. R. Aben Tybbon Hispani) גרנק. Forte est *cancer*.

גרם גְּרַם Primo *frangi*, *comminui*, ut hebraice: גְּרִים *fractum*, *comminutum*, *molitum*. Synecdochice, *faba fracta*, *faba fressa*, ut a Columella vocatur l. 2, c. 11. היה בו בהרת כגרים si in eo fuerit papula instar fabae fressae etc. והלך ממנה כחצי גרים et abscesserit ab ea quasi dimidia faba fressa, Maim. in hilch. טומאת צרעת c. 2. Sic גרים נגעים plaga instar fabae fressae, Kel. c. 17. מי גריסים aqua vel succus fabarum contusarum, Nid. c. 9 in Misna. Integre alias dicitur גרים של פולין *fractio*, *comminutio fabae*, i. e. *faba fracta*, *fressa*. Sic legitur in Br. s. 94, ad allud Gen. 45, 18. „Et dabo vobis את טוב bonum terrae Aegypti": את טוב bonum, זה גרים של פול שהן על עיקת נפש i. e. fabam fressam, quae prodest contra tristitiam vel moerorem animi; forte quia somnum inducit, et hominem ita paululum a curis liberum reddit, ut glossator hoc loco notat. Sic Plinius l. 18, c. 12, scribit; eam hebetare sensus et insomnia quoque facere. Pergit idem: Ob haec Pythagorica sententia damnata: ut alii tradidere, quoniam mortuorum animae sint in ea. Qua de causa parentando utique assumitur. Varro et ob haec (quod sc. hebetet, et insomnia faciat) flaminem ea non vesci tradit. Festus quoque scribit: fabam nec tangere, nec nominare Diali flamini licet. Huic simile est, quod in veterum Hebraeorum monumentis legimus, sacerdoti magno vespera seu parasceve diei expiationum, praeter alios cibos, interdictum quoque fuisse esum fabarum fractarum seu fressarum; idque ideo etiam, quod sumnum inducat. In tractatu talmudico Jom. c. 1 in Misna: ערב יום הכיפורים לא היו מניחים אותו לאכול הרבה שהמאכל מביא את השינה h. e. vespera diei expiationum non sinebant eum (sc. sacerdotem summum) multum comedere: quia cibus somnum inducit. Ad hanc Mischnam legitur in Gemara TH.: Non sinebant eum comedere, neque lac, nec ova, nec vinum conditum, ולא גריסין של פול ושל עדשים neque denique fabas fressas, vel lentes. In Gemara Babylonica Joma 18a, idem reperitur.

גְּרוּסָה, גְּרוּסְיָא *idem*: Pl. גְּרוּסוֹת fabae fractae: ריחיים של גרוסות mola fabarum fressarum, in qua fabae leviter tantum fraguntur, Men. c. 6.

גרוסות qui fabas fressas vendunt vel faciunt, *molitores fabarum*, Mk. c. 2 in Misna.

Secundo גְּרַם *legere*, *discere*, *studere* [122]: גרסינן legimus, discimus. Hinc apud Eliam et in Regiis, וברחמותא תגרס תדירא et in amore ejus occupatus eris, studiose incumbes jugiter, Prov. 5, 19, quod nunc legitur per Mem in fine, ut supra in גרם adductum: לְמִגְרְסָא בהון ut studeant in eis, Deut. 11, 19 in Jon. Nota Prov. 18, v. 10 in Venetis legi נִגְרִים, quod pravum, pro נִתְּרִים.

גִּרְסָא, גֵּירְסָא [123] *lectio*, *doctrina*, *studium*, *explicatio*, Cant. 1, 2. גירסא דינקותא studium pueritiae: ואם לחת לב לגרסא si apponendus animus studiis, R. Sal. Eccl. 12, 12.

גִּירְסְנָא *occupatio*, *labor* i. e. עמל, יגיע: metonymice *opes*, *facultates*, *substantia labore parta*: היא אכלה לגירסנא דאמי ipsa devorabit loborem matris meae, i. e. haeres facultatum erit, in Jebam. 117a.

גְּרִיסָן. Legitur in Regiis Gen. 18, 6, sed prave pro גריצן, ut habent Veneta.

גרע גְּרַע *minuere*, *diminuere*, *detrahere*, *subtrahere*: *radere*, *abradere*: *minuere*, *detrahere sanguinem*, *secare venam*: וּגְרַעַת יַת שְׁבַע גדילת רישיה et abrasit septem cincinnos capitis ejus, Jud. 16, 19. Sic legit autor Ar. וּגְרַע יַת פלגות דקניהון et abrasit dimidium barbae ipsorum, II S. 10, 4. At in nostris exemplaribus legitur גְּרַע. Ap. Tos. גרעיתיה לארמאה ושפיר ליה אחלי ליה נורא בדקניה ולא שבעת חוכא מניה „ h. e. si ustulasti (capillos) Syro, et placuerit ei, injice ipsi ignem in barbam ejus, et non poteris saturari risu ab illo. Ut proverbiale adducitur in Sanh. 96a.

Deinde גרע *grana*, *botros producere*: הגפנים משיגרעו vites ex quo grana produxerint: gl. יעשו גרעינין בתוך הענבים ex quo produxerint grana in uvis, Schev. c. 4.

---

quo Synedrium magnum ad judicia sedebat, reddit. Quam etymologiam, etsi ab externo vocis sensu persuasa sit in sensumque unius loci talmudici aptissime quadrat, attamen pravam esse ex eo intelligendum, quod loco גרן, in Chol. quidem 5a in Midr. Cant. (vide supra p. 25 notam 56) אדר legitur, unde liquet גרן idem esse atque אדר, quod ex usu arabicae linguae confirmatur, quae pro *horreo* أَنْدَر et جُرْن, (אדר igitur et גרן) habet. Vides igitur quantopere cavendum sit, ne in enucleandis vocabulis talmudicis sonum externum sequentes in errorem incidamus. Valet hoc et de Mussafiae sententia, secundum quam אדר Graecorum est ἕδρα.

[122]) Proprie ut significatio primitiva *frangere*, *comminuere*, metaphorice *dissolvere*, *in articulos parvos disponere*, *doctrinam aliquam perscrutari et ad diversas sententias explicare*, nos a gr. ἀναλύω, analysiren. Hinc גירסא pro studio doctrinaque, quibus sc. particuli sententiae scrutantur et enucleantur.

[123]) Arab. جرس *submisse sonuit* vel *locutus fuit*, ut nonnulli volunt. At vero usus ejus nonnisi de scientiis literarum est studiisque praecipue sacrae Scripturae, minime vero de quolibet sermone locutioneque profana, pro quibus לחש vel שיחא habent, unde apparet huic voci magis inesse notionem *dissolvendi* et *exponendi* ut s. r. גרם diximus, quam notionem *sonandi* et *resonandi*. Neque desunt, qui imo etiam gr. esse γηρύσω *loquor*, *dico*, *sono* de voce גירסא putent. Nugae.

גָּרַע *venae sector*, Kidd. 82a. Non fit rex vel sacerdos. Decem de eo dicuntur: 1) מהלך על צידו incedit ad latus suum (sc. inclinando); 2) ורוחו גסה spiritus ejus est elatus; 3) נתלה יושב ואינו יושב dependet sedens, et non sedet, (h. e. inclinat se semper, vel retrorsum ad parietem, vel ad latus in cubitum, quando sedet, idque prae superbia); 4) ועינו צרה oculus ejus arctus est (i. e. parcus, avarus est); 5) ועינו רעה et oculus ejus malus est; 6. 7) אוכל הרבה ומוציא קמעא comedit multum et expendit parvum; 8) וחשוד על העריו׳ suspectus est de scortatione; 9) ועל הגזל et de rapina; 10) ועל שפיכות דמים et de effusione sanguinis, homicidio: ססטר הגרע *scalpellum chirurgi*, ein Laaßeisen, Fliet, Kel. c. 12.

גָּרוּעַ *granum:* גרוע שבפרי granum, quod in fructu.

גַּרְעִינָא *idem:* כוחבת בגרעינתה dactylus cum grano, nucleo, osse suo, Joma 78a.

גֵּירְעוֹן, גִּרְעוֹן *diminutio, subtractio.* Ap. Tos. servus hebraeus redimit seipsum in annis (in fine sexti) in jubilaeo (si is in sex annos incidat) ובגירעון כסף et diminutione pecuniae, ut sc. dominus ejus mercedem sex annorum detrahat de summa, qua servum emit, Kidd. f. 14b.

גֵּירוּעַ, גְּרִיעָה, גְּרִיעוּת, גְּרִיעוּתָא, *idem:* מפשר ליה לגריעותא explicabat illi (somnium) in diminutionem, i. e. in malum, Ber. 56a. מחמת גריעותן propter parvitatem, vilitatem ipsarum.

מִגְרַעַת *idem.*

גרף גְּרַף [124] *verrere, everrere, converrere:* וגרפין חמירא et converrunt fermentum, Esth. 3, 8 in Tg. sec. Ithpehal: היכדין דְמִתְגְּרִיף חמירא מן קדם פטירא sicuti detrahitur, everritur fermentum ab infermentato: היכדין תתגריף מלכותא דרשיעיא מן ביננא sic everretur regnum impiorum a nobis. Ibidem.

Ap. Tos.: עד שיגרוף donec converrerit, sc. carbones, Sab. c. 3 in Misna. גורפין מתחת רגלי הבהמה verrunt sub pedibus bestiae, Pes. c. 4. אין גורפין תנור non everrunt fornacem, Beza c. 4. לגרוף את הגרוגרות ad everrendas ficus, sc. ex dolio, ausscharren, Sab. c. 17. מים גרופין aquae extractae sc. ex flumine pro necessariis usibus, Pes. 42a. Sic Ar. Glossa explicat, aquae expressae quasi ex fundo ollae, putres, faetentes.

גָּרָף *matula, scaphium, trulla, vas domesticum exonerando ventri destinatum:* גרף של ריעי מותר להוציאו לאשפה trullam excrementi licitum est exportare in sterquilinum, nempe, die festo aut sabbatho, Beza 36b. גרף של רעי ועביט של מי רגלים אסור לקרות קרית שמע כנגדן ואע״פי שאין בהם כלום coram scaphio excrementorum, et matula urinae, non licet legere lectionem „Audi", etiamsi nihil sit in illis, Ber. 25b. Vide et Sab. 121b.

מַגְרֵיפָה, מַגְרוּפָה, מַגְרוּפִית [125], מַגְרוּף *everriculum scopae, pala, qua cinis removetur ab altari*, eine Feuerschaufel: Pl. in Tg. ית מַגְרוּפְיָתָ et palas, Ex. 38, v. 3. Sic I R. 7, 45. Cum pronom. מַגְרוּפְיָתֵיהּ scopas ejus, Ex. 27, 3. Ap. Ros. נטלו את המגרפות et acceperunt scopas, Tam. c. 2. מגריפה של טיט pala, qua calcem miscent et colligunt: והוה יהיב ליה מגרופי et dabat ipsi palam, Br. s. 38. מגריפה היתה במקדש pala fuit in sanctuario, Erach. 10b. Quidam tamen hic sumunt pro *instrumento musico*, ut mox.

מגריפה *cochlear, quo agitatur coctura in olla*, Kel. c. 13, juxta quosdam: Alii, *scopae foci et fornacis.*

מגריפה *instrumentum musicum cum decem foraminibus, unde sonus fortissimus exivit, adeo ut in urbe Jericho eam audirent, cum sonaret Hierosolymis.* Jericho distabat inde decem milliaribus, Tam. c. 3. et ibi Bartenora. V. quoque Erach. 10b et ibi glossam marginalem.

אֶגְרוֹף *pugnus*, hebr. בעלי אגרופין *domini pugnorum*, qui pugnis valent, i. e. fortes, pugnaces, qui lites cum pugnis subinde movent, ap. Ros.: אוי לי מאגרופן vae mihi a pugno eorum, Pes. 57a, i. e. a fortitudine et robore eorum: כמלא אגרוף גדול quasi magnum pugnum plenum, Kel. c. 17.

גְּרוּפִית *ramus, termes:* גרופית של זית ramus olivae, Kel. c. 12. Glossator notat, hoc vocabulum proprie dici de ramis olivarum, ut ייחור de ficubus, זמרה de vitibus. Item, חוץ מגרופיות של זית exceptis ramis olivae, Bk. 81a. At in Br. s. 40 et 64, et Jalk. f. 12a. שהיה שאול גרופית של שקמה quia Saul fuit ramus sycomori. Legitur in Midr. Schem. s. 28. Ar. legit היה שאול אוכל גרופית fuit Saul comedens ramos sycomori.

גריפים *scriptor, scriba.* Ex graeco γραφεὺς. In TH. Tan. 57a. א ר׳ לעזר פרא בסיליום או נמוס או גריפים [125a] rex, legislator, aut scriba. B. Ar. in litera א, in אגריפס, adducit hunc locum ex Vr., s. אם בחוקותי: Sed in loco illo non reperi. In adducto autem loco Talmudicis scribitur sine א ab initio, et recte, ut ex etymologia liquet.

גרץ גְּרִיצָא, גְּרִצְתָּא [126] *torta, placenta crassior:* היך גריצתא דלחמא sicut torta panis, Prov. 6, 26. Pl. ועבידי גְּרִיצָן et fac placentas, Gen. 18, 6. Rabbini etiam dicunt גְּרִיצִין. Significatur autem *placentae crassae*, quibus opponuntur רקיקין placentae tenues,

[124]) Syr. ܓܪܦ, arab. جرف *volvit*, volvendo convertit. Affines etiam sunt chald. et syr. radices arabo غرف *hausit* unde sequens:

[125]) Arab. مِغْرَفَة, syr. ܡܓܪܘܦܝܬܐ instrumentum, quo quid *hauritur*. [125a] Cf. an. nost. supra p. 16.

[126]) Nonnullis est gr. γυρίτης, panis e farina (γύρις) confectum. Non videtur; nam vocem aramaeae esse originis ipsa pronuntiatio docet, neque dubitari potest, quin, ut habet Willm., ad rad. جرص syr. ܓܪܨ referenda sit.

quales sint, quas Germani vocant gewählete Küchlein. Inde in Gem. לא היו אופין פתין גריצין אלא רקיקין non coquunt (die feriato) tortas crassas, sed tenues. Beza f. 21b.

גרק גּוּרְקֵי, גֻּרְקֵי *omphaces, fructus immaturi.* Pro *olea omphaca*, sive *oleis parvis immaturis* legitur in Pes. 25b, ubi tamen scribitur גוהרקי. Pro *uva omphaca*, sive *acinis parvis immaturis*, reperitur in Nasir 34b, ubi in gl. adducitur locus ex Pes. et scribitur גורקי. Ergo ה ex vitio videtur irrepsisse.

גרר גְּרַר *trahere, attrahere, distrahere, raptare, retrahere* [127]. Infin. Pahel וית כלביא לְגָרְרָא et canes ad raptandum, ut raptent eos tamquam cadaver, Jer. 15, 3. Fut. אם לא יְגָרְרוּן ויקטלון si non raptaverint et occiderint eos fortes populi, Jer. 49, 20. Ithpahel, Part. מִתְגָּרְרִין בספותהון distracti, distensi labiis suis, Ps. 8. Fut. יִתְגְּרַר וישתדי trahetur et projicietur ultra muros Hierusalem, Jer. 22, 19.

Ap. Ros. מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה praeceptum trahit praeceptum, et transgressio trahit transgressionem. Celebre Hebraeorum praeceptum, quo volunt: Ut virtutes ex virtutibus, ita vitia ex vitiis nasci. Sunt enim utraque concatenata. Niphal עגלה אינה נגררת currus non trahitur, Beza 23b. גרים גרורים proselyti attracti, sc. a seipsis, qui sponte sua judaismum assumpserunt, As. 3b. Aliter: לא יכול ירקא משום הגריר non comedet olus (acetarium) eo quod attrahit, sc. cor, h. e. appetitum excitat, ut multum postea comedat, Sab. 40b. Sic in Ber. 35b. Rabba solebat bibere vinum singulis vesperis paschatis, כי היכי דנגרריה ללביה ut attraheret cor ejus, h. e. ut crastino die tanto majori cum appetitu comederet azymos. Idem legitur in Pes. 107b. Item ibidem חמרא מיגרר גריר vinum attrahendo attrahit, h. e. appetitum excitat. In Ar. haec scribuntur per Daleth in fine. Munsterus scribit גְּגַרַר. In commentariis Rabbinorum etiam esse, *imitari*, veluti *trahi post aliquem, est studio alicujus duci, eum imitari.*

Deinde גְּרַר ap. Tos. est *radere, eradere, abradere, defricare:* אין תקנה לגרור הדיו non est mos eradere atramentum: טיט שעל גבי מנעלו מגררו בגב סכין lutum, quod est super calceo suo, abradit illud dorso cultri, Sab. 141a. Vide et fol. 147b. רבי יהודה סבר הגריר Rabbi Jehuda putat quod eradat, gl. ממחק, Sab. 50b. Sic convenit, vel potius confunditur cum גרד, ob elementorum ר et ד similitudinem. Unde etiam in Ar. pleraque haec per Daleth in fine leguntur.

Tertio גְּרַר est *secare, dissecare, scindere, exscindere, serrare.* Part. גלפיהא גָּרְרִין sculpturas ejus exscindunt, Ps. 74, 6. Ap. Tos. מגירה לגור serra ad dissecandum, Sab. c. 17 in principio. Sic hebraice מגוררות במגרה serrati serra, I R. 7, 9. Sic ex Niphal הַנִּגְרַר במגירה dissectus serra, Bk. c. 10 in fine.

Quarto גרר *trahere*, quod concise etiam dicitur pro *jaculari, ejaculari, sagittis petere.* Infin. לְמִיגַּר בקשתא ad jaculandum arcu, I S. 31, 3 in Venetis. Ithpahel Part. ויהון מִתְגּוֹרְרִין et erunt jaculis confecti, Ps. 58, 8 in Venetis. Vide et supra in גרה.

Quinto גְּרַר *adurere*, sengen. Proverbium antiquum, גרירתיה לארמאה באפיה שפיר ליה אחלי ליה נורא בדקניה ולא שבעת חוכא מניה si adusseris nonnihil Syrum in facie ejus, et ipsi hoc placeat, injice ipsi ignem in barbam ejus, et non poteris satiari risu, Sanh. 96a.

Sexto גְּרַר *fricare strigili:* אין גוררין במגררת בשבת non fricant strigili in sabbatho, Sab. 147b.

Septimo גַּרְגֵּר *grana singula colligere vel auferre:* מגרגר ואוכל grana singula colligit et edit, Maaser. c. 2, nempe, integram uvam decerpere et comedere vetitum est: at grana singula totius uvae comedere licitum est, si scapum non evellat. Sic המניח זיתיו בגג לגרגרם relinquens oleas suas in tecto, ut singulatim colligat eas, nempe, quamque baccam seorsim. Ibidem f. 122, 1. Item: Triplicis baccae olivarum sunt, et in iis trina olea: זית הראשון מגרגרו בראש הזית baccas primas singulatim colligit in summitate olivae etc. ubi scilicet citius calore solis maturescunt, in Menach. 86a. Et contraria significatione *granescere, granosum fieri, grana concipere,* מגרגר ומצלח granescit et proficit, Ps. 1, v. 3.

Octavo גַּרְגֵּר *comessari, epulari:* אכלה בשוק גורגרה בשוק comedit in foro, comessatur in foro, Git. 89a. Item *sorbere, gutture per canalem attrahere,* Parah cap. 9.

גִּירָא, גִּרְרָא *sagitta, jaculum:* מן גררא דמלאך מותא a sagitta angeli mortis, Ps. 91, 5. Pl. גִּרְרִין דגברין שנינין sagittae robustorum acutae sunt, Ps. 120, 4. תלתא גירין בקשת tria jacula in arcu, I S. 20, 20. איתי ית גרריא adducite jacula, Ibid. ver. seq. Cum aff. גִּרְרוֹהִי כגבר מתכל sagittae ejus sicut potens orbans, Jer. 50, v. 9. יחזרון עלי גררוי circumdant me sagittae ejus, Jobi 16, 13.

גִּרְרָא *rumen, cibus ruminis,* sic dictus, quod retrahatur ad ruminationem, hebr. גֵּרָה, ab incidendo quia denuo inciditur: מסקן גררא ascendere facientes rumen, Deut. 14, 6 in TgH. Item *attractio, consequentia,* qua unum trahitur ex alio: *Occasio,* quae trahit hominem ad aliquid agendum: אגב גררא *propter, per occasionem.*

גְּרוֹן, גָּרוֹן *guttur*, ab attrahendo, vel ab intersectionibus sic dictum: אכלי בגרונך clama gutture tuo, Jes. 58, 1.

גְּרוֹנִי *gutturalis:* אות גרונית litera gutturalis. Pl. אותיות גרוניות literae gutturales.

מְגִירָה *serra.* Pl. במגיריא serris, Jes. 7, 20.

מְגַרֶּרֶת *strigilis, pecten:* מגררתא דכספא strigilis argentea, Sab. 147b. Erant pectines fricatorii, ad defricandas sordes corporis.

גרגר מלח גַּרְגִּיר, גַּרְגַּר *granum* [128], *bacca, acinus:*

---

[127]) Inest haec significatio huic radici et in arab. et in syr. lingua.

[128]) De parvitate dictum quasi *sorbitio, deglutitio,* quod una sc. deglutitione glutiri potest.

granum salis: חרין תלתא גרגרין duae tresve baccae, Jes. 17, 6. Const. גַּרְגִּירֵי חטיהון grana tritici ipsorum, Deut. 32, 14 in Jon. Ap. Tos. שני גרגרין פרט duo grana uvarum sunt particulare, Peah c. 6. גרגר יחידי granum (uvae) unicum, singulare, c. 7. Aliquando, ר mutatur in ל, ut in aliis: בפילפל ובגלגל מלח cum pipere aut grano salis, Sab. c. 6 in Misna. In gl. scribitur idem esse quod גרגיר. Item *cumulus, acervus:* גרגיר של צרורות acervus lapillorum, Schev. c. 3. Sic in glos. Barten. et Maim. per גל explicatur.

גַּרְגִּיר, גַּרְגֵּר herbae nomen, quam glossator talmudicus passim appellat אורוגא, vel ארוגא *eruca, herba salax et amara:* בזרא דגרגירא semen erucae, גרגר של אפר eruca juncetorum vel pratorum, Schev. c. 3. Maser. c. 4. Pro eo etiam dicitur גלגילא. Vide supra.

גַּרְגְּרַיִין *putens*[129], hebr. באר: ut, גרגריין דעאן puteus gregis, Esth. 1, 3 in Tg. sec. ex significatione גרגותא, de quo sup. in ordine גרג.

גַּרְגְּרָן *gulosus, vorax, epulo, comessator*[130]: גרגרן בבשרא vorax carnis, Deut. 21, 20 in Tg. Jon. Id hebraice dicitur זולל בשר, Prov. 23, 20. Ap. Ros.: השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגרן וכו׳ ebibens calicem suum vice una, est gulosus: duabus, via terrae est, i. e. civile, politicum: tribus, eorum est, qui crassi sunt spiritus, i. e. rusticum, Pes. c. 7 in fine. Fem. גַּרְגְּרָנִיתָא *epulatrix, voratrix, luxuriosa, gulosa:* ארום הויתי גרגרניתא nam eram luxuriosa, hebr. זוללה, Thr. 1, 11. Pl. גַּרְגְּרָנִיּוֹת gulosae: Una ex quatuor proprietatibus mulierum, juxta illud, „et accepit de fructu ejus et comedit", Gen. 3, 6. Br. s. 45. Vide in עצל.

גַּרְגֶּרֶת *fistula gutturis, guttur, fauces*, Chol. c. 2 in Misna. Pl. גַּרְגְּרוֹת.

גרוּגרות vide supra in גרג.

גרש גָּרַשׁ *expulit, ejecit: repudiavit.* גרושה mulier expulsa, repudiata: מגורשת idem.

גֵּירוּשׁ vel גֵּרוּשׁ *dimissio, ejectio: repudium.* Pl. גרושין repudia.

גּוּרִישָׁא[131] *crista galli:* והיא מנקרא ליה גורישיה et perforat cristam ejus, gl. כרבלתו, Jalk. Jobi f. 154b.

גרת גֵּירוּתָא *nomen avis immundae*, Nid. 50b. Chol. 62, 2. Ibid. f. 109 b. In Ar. scribitur גוריתא.

גַּרְתִּיקוֹן *pulvis argentariorum, quo defricant et dealbant argentum: tartarus, lapis crescens in doliis vini.* Sab. 50a. Quidam *resinam* interpretantur, quae argento illita, idem praestat, ut autor Aruch notat. Vide קרטיקן.

גשם גֶּשֶׁם גּוּשְׁמָא[132] Σῶμα, *corpus quantum et tractabile, suis dimensionibus constans.* Vide Aben Esram Jes. 44, 41. רתח לבי בגושמי ebulit cor meum in corpore meo, Ps. 39, v. 4. עד מה דיגמר בשרך וגושמך donec consumatur caro tua et corpus tuum, Prov. 5, 11. דמוביד גושמיה נכוראה qui perdit corpus suum crudelis est, Prov. 11, 17. בגושמיה לא ישתזיב corpore suo non liberabitur vel evadet, Jobi 20, 20. גושמהון בלא נשמתהון corpus illorum sine anima ipsorum, Job. 38, 14. לגושמהון דסכלי corpori stultorum, hebr. לגו tergo, Prov. 26, 3. Pl. emph. גּוּשְׁמַיָּא דאתמסיאו corpora, quae contabuerunt, Ps. 88, 11. Ap. Ros. גשם חי corpus vivum, sentiens: גשם נזון corpus vegetabile: הגשם החמישי essentia quinta: גשם המדבר corpus rationale: הצומח vegetans: הדומם silens, i. e. insensibile, inanimatum.

נִתְגַּשֵּׁם *incorporari, incarnari:* שנתגשם בבטן העלמה qui incorporatus, incarnatus est in utero virginis, Abarbenel Jes. 52, 13. התגשם האל incarnatio dei.

גַּשְׁמִי *corporalis:* ענשים גשמיים poenae corporales: אורך חיים הגשמיים בעולם הזה longitudo vitae corporalis in mundo hoc.

גַּשְׁמוּת, גַּשְׁמוּת *corporeitas.* Sic Judaei in quadam precatione dicunt de deo, אין לו דמות הגוף non est ei figura aliqua corporis, nempe, להרחיק ממנו הגשמות ad removendum ab illo corporeitatem. Sic dicunt בהסתלק הגשמות יסתלק המקום sublata corporeitate, tollitur locus. ביטול הגשמות abolitio corporeitatis: הרחקת הגשמות remotio, rejectio corporeitatis. Et Elias in rad. שכן: Quando hoc verbum ad deum refertur, transfertur, ut alias communiter, per שָׁרָה, sed adjicitur ipsi nomen שכינתא majestas, praesentia divina, ut Num. 5, 3 et 35, 34, nempe, להרחיק הגשמות ממנו ut removeatur corporeitas ab eo, ne, scilicet, putetur deus habitare in coelo, ut homo corporalis in sua domo.

הַגְשָׁמָה *incorporatio:* כי מאמין הגשמה nam credit incorporationem, More l. 1, c. 76.

גַּשְׁמָה Ap. Tos. etiam sumitur pro *poste januae:* דלת דלית לה גשמה janua quae non habet postem, Erub. 101. Gl. בית קיבול לציר הדלת שהוא כמלבין.

---

[129]) Quasi trahens ad se, post se, vel secum, uti Arabum جرار, quod pro nubibus, quasi molem aquarum *trahentes*, adhibetur, item جرة *aqualis hydria* ferendae aquae proprium, ad quam vocem et autor B. Ar. supra s. v. גרגתני spectare videtur.

[130]) A repetitis et multiplicibus motibus, quibus spiritus huc illuc trahitur atque iteratur, ut Arabum غرغر, Latinorum gargarizo, Germanorumque gurgeln.

[131]) Rectius per ש, גורישא legeres, ut Latinorum sit crista קְרִישְׁתָא mutata litera ק in ג elisaque ת, ut in voce sq. גשטנקא d. q. paulo post.

[132]) Syr. ܓܘܫܡܐ, arab. جسم, cujus origo observante Willmetio in premendo constipandoque, (arab. جسم), ut rem compactam densamque denotet.

גְּשׁוּם *pluviosus*, ex significatione heb. גשם *pluvia*. Hinc שנה שחונה וגשומה annus calidus et pluviosus, Joma 53b.

גשף Hinc adducitur in Ar. אתשפא, sed in Gem. legitur איכשפא. V. ergo כשף.

גוּשְׁפַּנְקָא [133] *annulus, annulus signatorius:* ומתחתם בגושפנקא דמלכא et signatum annulo regis, Esth. 3, 12. ואעדי מלכא ית גושפנקיה et removit rex annulum suum, Esth. 3, 10. Ap. Tos. וליחתמי בשיתין גושפנקי et ad obsignandum sexaginta sigillis, Sab. f. 66b.

גוּשְׁפַּקִי *gausape, gausapina, pallium aut vestimentum pluvioso tempori conveniens.* Sic citatur in Ar. ex Gitt. 70b. Sed ibi in T. legitur גלופקרי, de quo supra.

גשקן גוּשְׁקְרָא [134] *stupa serici*, Sab. c. 2, ab initio: item, *furfur, panis furfuraceus:* חיוורתא ליכא גושקרא איכא albus panis non adest, furfuraceus adest, Gitt. 56a. Jalk. 302c. Gl. הבינוני מן הקמח. Ar. scribit, arabice vocari כושקר.

גשר גְּשַׁר, גִּשְׁרָא [135] *pons:* גשר רעוע pons ruinosus sive fractus: בנו ליך ית כל גשרך exstruxerunt tibi omnes pontes tuos, Ez. 27, 5. גשרי נהרותא pontes fluviorum ipsorum, Nah. 2, 6. Sic Ti. אגישרא דשביסתנא juxta pontem Schevistanae.

גְּשׁוּרָא Sic adducitur hic ab aliis. Sed in Gem. legitur כשורא: Vide כשר.

גשש גְּשַׁשׁ et in Pihel גַּשֵּׁשׁ [136] *palpare, contrectare explorandi causa, explorare:* וגששה et contrectavit ipsum, Gen. 27, v. 22 in Tg. Jon.

Deinde גושש *impingere:* בזמן שהספינה גוששת quando navis impingit; quasi dicas, terram attingit vel contingit, Challa c. 2. Tale videtur esse, וגששת אלפא et incidit, impegit navis in locum bimarem, Actor. 27. Hebr. explicant נגעה בגושי העפר.

גַּשּׁוֹשׁ, גַּשּׁוֹשָׁא *explorator.* Apud Tos. והאידנא דשכיחי גששאי nunc vero, cum inveniuntur exploratores, non potest abscondi argentum in terra, Bm. f. 42, 1. גשוש של ספינה lignum exploratorium navis, quo scilicet explorant nautae profunditatem aquae, an navis transire possit, in Sab. 125b.

גְּשִׁישׁ In Savim c. 3. גשיש של מטה Autor Ar. scribit: Quidam est גשיש? *omnis lectus, qui juncturas habet et divulsus est a se invicem*, habet certa quaedam ligna oblonga, quae continent lectum, horumque lignorum unum *contingit* alterum et vocantur גשישין. Sic etiam, scribit idem, vocantur ligna, quibus utuntur chirurgi, quando quis crus fregit aut brachium, quae fracturae imponunt aut quibus membra fracta includunt et constrigunt.

גְּשָׁתָא *palpatio, palpabile*, Sab. 107b. Videtur sumi illic pro cute crassa, quae facile palpari potest. Vide et Chol. 122b. B. Ar. scribit גשתא הוא משמוש העור אם הוא רך או אשון gischta est *palpatio cutis, num mollis sit an dura.*

גשת גִּשְׁתָּא *siphon, fistula*, qua vinum e dolio, exhausto spiritu ore, extrahitur, quomodo totum vas exhauriri potest, si altera pars fistulae fundum petat, *instrumentum aurigis et victoribus notum.* Nostri homines appellant einen Weindieb. Ap. Tos. ההוא גברא דאסיק חמרא בגישתא בת גשתא אתא אנח ידיה אגישתא אסירא לכוליה חמרא quidam vir ascendere fecit (e dolio) vinum per fistulam filiam fistulae, (h. e. siphonem ejusmodi, duplici fistula constantem, quarum una est in illo vase e quo vinum hauritur, altera in eo, in quod immittitur.) Advenit Christianus et contigit manu sua fistulam: prohibitum redditum est totum vinum (quod sc. in utroque dolio erat) As. 72b. Vide et in praecedenti radice.

גת גַּת *torcular:* Pl. גִּתּוֹת torcularia, בשעת הגתות tempore torcularium, h. e. vindemiae, בעת הבציר, Chag. c. ultimo in Misna.

Deinde גת *strues lignea, quae refert formam torcularis.* Sic in specie ap. Tos. vocatur *locus sive strues illa lignea, in qua olim comburebatur vacca rufa*, de qua Num. 19, quia formam torcularis referebat, juxta Rambam et Bartenoram, Sebach. c. 13, ab initio in Misna B. Ar. explicat: גומא היא בקרקע צורת גת fossa est in terra, formae torcularis, quae destinata erat ad combustionem vaccae.

Tertio גת est *nomen proprium loci.*

גַּתִּיּוֹת *mulieres calcatrices, torculariae:* אף הגתיות מאחורי קורים etiam calcatrices post trabes (torcularium scil.), Br. s. 71, ab initio. Gl. הגתיות כו' נשים הדורכות בגת אחורי הקורות של בית הבד gattijoth *sunt mulieres, quae calcant in torculari, post trabes torcularis.*

גִּית *pecus*, vide suo loco.

גִּיתִי *vis, violentia, superbia.* Sic adducunt hoc loco et certe in Gem. Bk. 114, 1, legitur בגיתי, sed in gl. בְּגֵיוְתָא, quod rectum. Nempe דדייני בגיותא qui judicant cum superbia, i. e. superbe, arroganter, pro libitu, non secundum justitiam, quod est a גאה.

---

[133]) Per metathesin vocis σφράγις ortum, ut nonnulli volunt. Magis autem eorum placet sententia, qui vocem ex Persarum انگشتبانه ortam putant elisa litera ن, ut in arab. voce كُشْتُبان, neglectaque litera ה, ut saepe.

[134]) Persarum est خشكار *choskar*, panis furfuraceus.

[135]) Arab. جِسْر a verbo جَسَرَ vel جَسُرَ *durus, asper fuit*, ut nonnulli putant. Ego ad verbum قسر *ligavit, colligavit* vocem referre malim, ut pontem littora fluminis colligantem denotet.

[136]) Arab. جَسَّ, syr. ܓܫ *tetigit, attigit; tangendo inquisivit, tactu exploravit.*

Abbreviaturae literae ג*.

ג'*: 1) גבורה *potentia, robur*. 2) גדולה *magnitudo, excelentia*. 3) גזירה *edictum persecutionis*. 4) שלשה *tres*. 5) גאולה redemtio. 6) גדול grossus Polonicus.

ג"א*: 1) גור אריה et 2) גנת אגוז *tituli librorum*. 3) גאולה אחרונה *liberatio postrema*. 4) גזירת אלהים *praedestinatio divina*. 5) גבורה אלהים *omnipotentia divina*. 6) ג' אמות *tres ulnae*. 7) ג' אלפים *tres millia*. 8) גלות אדום *captivitas inter Christianos*.

ג"ב*: גלות בבל *captivitas Babylonica*.

גב"ם*: מי גריסין בשר שמן מורייס *aqua fabarum, caro pinguis, salmuria*.

גב"ר*: גומלי חסדים, בישנים, רחמנים *benefactores, verecundi, misericordes*.

ג"ג*: 1) הלה הלה *tres, tres*. 2) גרש גרשים *Geresch, Gereschaim*. 3) גזירה גדולה *decretum calamitosum*. 4) גבורה גדולה *magna potentia*. 3) ג' גדולים *tres Grossi*.

גג"ת*: גדולה, גבורה, תפארת *magnitudo, fortitudo, decus*.

ג"ד*: 1) גבאים דמתא *collectores eleemosynarum urbis*. 2) גזר דינו constituta ejus poena.

גד"ם*: גדולת מרדכי *nomen libri*.

ג"ה*: גיהנם *Gehinnom* i. e. *vallis Hinnom*. 2) גזרה השם *decretum dei*. Cum servilibus בג"ה d. q. supra in בג"ה; item מג"ה decreto, ordinatione dei. 3) גיד הנשה *nervus luxationis*. De eo multiplex disputatio ap. Tos. apud quos etiam peculiare caput est, in quo de isto nervo agitur. Illud abbreviate sic citare solent: ut בפ"גה in capite Gid hanasche. Disputatio orta ex nervo Jacobi lusato in lucta cum angelo. Genes. 32, 32. 4*) גרסת הגאון *explicatio excellentis doctoris*. 5*) גבורת השם *potentia dei*. 6*) גדולת השם *magnificentia dei*.

גה"ם*: 1) גרסת הספרים *explicatio librorum*. 2) גרסת הסופרים *doctrina doctorum* (Rectius vocem גרסי per *lectionem* redderes. Editor).

גה"ת*: גלילת התורה *involutio legum*.

ג"ז*: 1) גם זו *etiam hoc*. 2) ג' זהובים *tres floreni*.

גז"ד*: גזר דין decretum judiciale.

זג"ה*: 1) גזרה השם *decretum dei*. 2) גזירת המלך *decretum regis*. 3) גזרת השמד *decretum excidii*.

גז"ל*: גם זו לטובה. Etiam hoc bona est. (Vide lexicon in גמזו. Editor).

ג"ח: גמילות חסד *retributio beneficentiae, compensatio beneficii, beneficentia, benemeritum:* vel גמילות חסדא quod chaldaice legitur Mich. 6, 9, vel גמילות חסדים. Intelliguntur opera charitatis, quae homo homini pietatis zelo et studio praestat. Illa sunt vel indefinita ex lege, vel definita. Indefinita, ut quae corpore praestat visitando aegrotos, sepeliendo mortuos, aut relinquendo angulum agri pauperibus, et similia. Definita, quae pecunia fiunt, ut est redemptio captivorum, vestitio nudorum, cibatio esurientium et similia. Vide Pea c. 3. 2)* גלגל חמה *orbis solis*. 3)* גזרה חרם *sententia proscriptionis*. 4)* ג' חדשים tres menses. 5)* גדר חכמים *sepes sapientum*. 6)* ג' חטיבות *tres partes*.

ג"ט: Apud chronologos sunt literae numeri. Nempe ג *tertia*, et ט *nona hora* sunt perpetuae ad constituendam Tekupham i. e. aequinoctium autumnale mensis sive Septembris. 2)* ג' טפחים *tres palmi*. 3)* גורל טוב *sors bona*.

ג"י: גלילה ידך *revolutio manus tuae*. Usus ejus frequens est in epistolis familiaribus, quas sic periphrastice appellant, quod literarum figurae, aut scriptio ipsa, revolutis ductibus perficiatur: קבלתי ג"י epistolam tuam accepi. 2)* ג' ימים *tres dies*. 3)* גאון יעקב *nomen libri*.

ג"כ: 1) גם כן *etiam sic, itidem, similiter, pariter*. Ubique apud Rabbinos obvium. 2)* גם כי *etiam si* 3)* גם כאן *etiam hic*. 4)* גט כריתות *litterae divortii*.

גל"ה*: גלגל התחתון *fines inferiores*.

גל"הע*: גלילי העליון *fines superiores*.

ג"ם*: 1) גלות מצרים *captivitas aegyptica*. 2) גזרה מלכות decretum regni.

ג"ן*: 1) גטי נשים *literae divortii*. 2) גלגול נשמות *revolutio animarum*. 3)* גן נעול et 4)* גן נטוע titulae librorum.

ג"נת: גימטריא, נוטריקון, תמורה *gematria, notarikon, temurah*. Tres sunt artis cabalisticae partes, quibus multa arcana comprehenduntur. Est autem gematria vox corrupta ex gr. γεωμετρία, quia vocem ratione numeri, qui ejus literis continetur, considerat. Altera notaricon, ex latinorum *noto, notatio, notarius, notariacum*, et considerat voces per se significativas, ita ut singulae ejus literae aliarum quoque vocum notae et characteres sint. Tertia, temurah, hebraica est, idem quod *permutatio* a מור unde המיר mutavit, permutavit. Has breviter explicabimus et exemplis illustrabimus.

Gematria est pars cabalistica, qua diversae dictiones eundem numerum literis suis exprimunt, sic ut una per alteram secreto modo explicetur. Exemplum primum, כי הנני מביא את עבדי צמח „Nam ecce ego adducturus sum servum meum Tzemach", Zach. 3, 8. Quid aut quis Zzemach? צמח valet 138, totidem valet מנחם Menachem, consolator. Hoc autem nomen Menachem numeratur a Cabalistis et Talmudicis inter nomina Messiae (vide nostrum Lexicon Hebraicum, in Rad. נחם) unde cabalistice per Tzemach intelligitur illic Messias. Hinc paraphrastes Chaldaeus transtulit etiam משיחא Messias. Vide Aben Esram in hunc locum. Secundum, literae vocum יבא שילה Veniet Schilo, Genes. 49, 10, valent 358, totidem valet vocabulum משיח. Unde, donec venerit Schilo, perinde est ac si dixisset, donec venerit Messias, quomodo Chaldaeus paraphrastes transtulit. Notatum in margine Pentateuchi cum triplici Targum. Tertium, apud Prophetam legitur, ברגז רחם תזכור. In ira

misericordiae recordare, Abac. 3, 2. Hic רחם valet 248, totidem אברהם. Perinde ergo est, ac si dixisset: In ira recordare Abrahami et foederis cum ipso initi. Quartum, ותהר רבקה אשתו et concebit Rebecca uxor ejus, Genes. 25, 21. Hic אשתו valet 707 totidem אש וקש ignis et stipula. Per אש autem designatur Jacob, per קש Esau, juxta illud: Erit domus Jacobi אש ignis, et domus Esau לקש in stipulam, Obad. v. 18. Ergo occulte innuitur superiori dicto, Rebeccam tunc concepisse Jacobum et Esavum. Quintum, כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת acerra una decem aureor umplena suffita, Num. 7, v. 14. כף per se volam aut manum significat; ea innuitur תורה lex, quae data de manu dei in manum Mosis plena קטרת suffitu, i. e. תרי"ג מצוה 613, praeceptis. Nam קטרת valet 613, si ק in quaternarum numerum ד per modum Atbasch convertatur. Dividitur autem tota lex Mosis in tot praecepta. Hujus meminit R. Bechai Exod. 24, in Parascha Mischpatim. Sextum, והכסף נתון לך et argentum dabitur tibi, Esth. 3, 11. Hic כסף tantum valet, quantum עץ lignum, nempe 160. Voluit ergo Assuerus occulte significare, futurum, ut paulo post ipsi lignum detur, i. e. de ligno seu patibulo suspendatur. Septimum, כושית Aethiopissa nigra, per Gematriam valet 737, tantundem יפת־מראה pulchra forma. Inde, האשה הכושית mulier pulchra, Num. 12, 1, de uxore Mosis. Vide illic interpretes. En inventum subtile, non crete quale pueorum in faba. Miror quare in Hascuni, Gen. 11, 1, notatum sit, שפה אחת labii unius, per Gematriam esse לשון הקדש linguae sanctae. Nam illud 794 hoc 795.

Notaricon est, quando literae singulae vocis alicujus significativae, singulas alias dictiones connotant: ut, מכבי Macchabaeus, notat quatuor voces frequentes, מי כמוך באלים יהוה quis sicut tu inter deos, o domine? Ex. 15, 11. גן עדן hortus voluptatis, notativum est apud cabalistas harum vocum. גוף, נפש, עצם, דעת, נצח corpus, anima, os, scientia, aeternitas. אדם i. e. אפר, דם, מרה pulvis, sanguis, fel. שופר tuccina, שטן ואין פגע רע Satan neque ullus occursus malus, sc. obveniet nobis, Α"δαμ, i. e. ἀνατολὴ oriens, δύσις occidens, ἄρκτος septentrio, μεσημβρία meridies, cujus et supra meminimus. Haec omnia cabalistice, in egregios sensus extenduntur.

Temurah est permutatio, quando una vel duae dictiones in unam vel plures alias, per literarum transpositionem, aut qualitatis inversionem, transmutantur. Hinc quidam eam vocant הפוך inversionem, quod literae invertantur, et aliter collocentur, aut nomen in verbum vertatur. Hujus generis sunt, יהוה בעזך ישמח מלך o domine in fortitudine tua laetabitur rex, Ps. 21, v. 2. Hic ישמח, per metathesin literarum, est משיח, quasi dicere voluerit: In virtute tua laetabitur rex Messias. Item, ילך מלאכי לפניך ibit angelus meus coram te, Ex. 23, v. 23. מלאכי Angelus meus, nempe transpositis literis, מיכאל Michaël. Item, חרם anathema, per metathesin, est רחם misericordia, et aliter רמח vox symbolica numeralis valens 248, designans numerum membrorum in corpore humano. Nempe, si is, in quem anathema fertur, resipiscat et ferio poenitentiam agat, tum pro חרם anathemate, consequitur רחם misericordiam. Si non resipiscat, tunc חרם anathema invalescit, et intrat in רמ"ח ducenta 48, membra ejus, totumque hominem perdit. Item, בלעם בלק Bilham Balak, per metathesin sunt עמק בלבל, i. e. vallis confusionis. Hinc fiunt anagrammatismi nominum propriorum apud Latinos. Vide porro de his tribus speciebus Reuchlinum libro 3. Cabalae; item Bibliandrum in Comment. de ratione communi omnium linguarum pag. 77.

ג"ע: 1) גן עדן *hortus voluptatis, Paradisus:* opponitur ei 'גה i. e. גי הנם Gehenna. Cum servili, גורש אדם מג"ע expulsus est homo ex Paradiso: item, יש שני גנ"ע עליון והתחון sunt duo Gan Eden, i. e. Paradisi, Superior et Inferior, i. e. גני horti. 2) גלוי עריות revelatio pudendorum. Sic appellant incestum, vagam, portentosam libidinem, ex Lev. 18. Cum servilibus, בג"ע. Per incestum, לג"ע ad. Vide amplius in ש"ד. 3)* ג' עדים tres *testes.* 3)* גליל עליון *fines superiores.*

*ג"ע: 1) ג' על ג' tria super tria (quadratum scil., in quo longitudo aequalis est latitudini. Eodem modo de quove numero dici licet ad indicandam extensionem rei: ut ח'ע'ח quadratus cujus unum latus est *octo.* Editor). 2) גב על גב *dorsum super dorsum.*

*ג"פ: 1) ג' פעמים *tribus vicibus.* 2) ג' פרשיות *tres parschijot.* 3) ג' פסוקים *tres versus.* 4) גט פטורין *libellus dimissionum* s. *repudii.*

*גפ"ת: גמרא, פירוש, תוספות Gemara cum explicatione Tosephoh.

*ג"ין: 1) גבאי צדקה *collectores eleemosynae.* 3) גר צדק *proselita* justus (Vide in גר).

*ג"ק: גרסת קנטרים *lectio quaternionis.*

*ג"ר: 1) ג רביעית *tres quarta.* 2) גזירת רומיים *fatum Romanum.* 3) גזירה רעה *fatum malum.* 4) גאולה ראשונה *liberatio prima.* 5) גרסת רבנים *doctrina Rabbinorum.* 6) גורם רעה לעצמו *sibi ipsi malum contrahens.* (Hoc rectius additio ל, גר"ל seriberes).

ג"רש: גירסת רבינו שמשון *lectio, doctrina Rabbi Simeonis est.*

ג"ש: 1) גירסת שמואל *lectio, doctrina Samuelis:* מג"ש ex lectione Samuelis. Nomen insignis doctoris. 2) גזרה שוה *ratio par, argumentum a pari:* מג"ש a ratione pari. Est unus ex tredecim modis, quibus lex Mosis explicatur. Exempli causa: Deposuit quis in alterius custodiam vestem, furto abripitur a praedonibus. Hic מג"ש ab argumento a pari, neuter tenetur rem commissam folvere. Vide interpretes Exod. 22. 3)* ג' שנים *tres anni.* 4)* ג' שבועות *tres septimanae.* 5)* גלגול שבועה devolutio juramenti in alium (scil. si de una re jusjurandum debitum est ut et de alia re juret. Vide lexicon in גלגל). 6)* גזירת שמים *praedistinatio coelestis.* 7)* גורל שוה *sors* s. *portio aequa.*

*גשל"כה: גדול שמו לטוב כל הימים *nomen ejus ad bonum semper est magnum.*

*ג"ת: גזר תענית *constituit diem poenitentialem.* 2) ג' תרגומין *tres versiones, Chaldaicae* V. T. Onkelos et Jonathan.

*גת"ת: גבאים תלמידי תורה *collectores esse dabent docti*

ד.[1]

דא דא דָא דָה *haec, ista: hoc, istud:* דא לדא hoc ad illud, Dan. 4, 6. דא מן דא haec ab illa, Dan. 7, 3. Respondet in Tg. hebr. זה et זאת, unde et ה ipsi praeponitur: ut, הָדָא זמנא hac vice, Gen. 2, 23. יהי ביתא הדין וקרתא הדא sit domus ista et urbs haec, Jer. 26, 9. כְּהָדָא sic, hebr. כזאת, I R. 7, 37. לדא יתקרי huic vocabitur, Gen. 2, 23, hebr. לזאת: Hinc fit compositum אֵידָא quae? vel הֵידָא הַיְידָא ut, אידא שעה quanam hora? 1 R. 22, 24. Masculinum ejus est דֵּין vel דן, de quo suo loco. Huc pertinet ex dialecto hierosolymitana, לְיֵידָא propter quid? ליידא מילא propter quam rem? quam ob causam? Est pro לְאֵיְדָא vel לְאֵידָא, sicut alibi legitur להידא מילא. Occurrit saepe in TH. et explicatur in gl. לאיזה דבר. Sic וְ ידא et haec, i. e. וזאת. TH. Sab. c. 1. והיידינו et quod nam est? Idem quod ואי זה הוא TH. Pes. 32c.

דאב דְאֵב *moestum esse*, hebr. Pahel Part. מְדָאֲבָן ליה moerore afficiunt illum, Prov. 18, 8.

דְאֵיב vide infra in דוב. In Targ. tamen hieros. legitur וּדְאֵב נפש et moerorem animi, Deut. 28, 65. pro hebr. דאבון.

דְאָבָה *moeror, moestitia*, Jobi 41, 13, hebr.

דְאָבוֹן hebr. דְאֲבוֹנָא et contracte דְבוֹנָא chald. *idem:* חדיץ דאבונא exsultabit moeror, Job. 41, 13. עיקתא ודבונא אשכח angustiam et moerorem inveniam, Ps. 116, 3, hebr. יגון: Regia דְוֹנָא. מדבונא prae moerore, Ps. 119, 29, hebr. מתוגה. V. et דוה.

דאג דְאַג hebr. *solicitus, anxius fuit.* דְאָגָה *solicitudo, anxietas, cura.* Rab. אל תתן דאגה בלבך כי רבים הרגה הדאגה ne dedas cor tuum moerori: multos enim occidit moeror.

דאט דִיאַטְרִיטָא vide infra in דיט.

דאך דָאִיךְ, דָאִין et similia hujus formae, vide in דוך, דון, et ubi media radicalis est Vav.

דאם דאוּמְטִיקוֹס. Sic ponit hoc loco Philippus Aquinas, ex Vr. s. 19 et explicat *laborantem oculis*, gallice morfondu. Locus ita habet: בעצלתים ימך המקרה „propter pigritias infirmatur contignatio", Eccl. 10, 18. על ידי שהאדם הזה מתעצל לכסות את ראשו כראוי ימך המקרה הרי הוא נעשה דאומטיקוס, i. e. quando homo prae pigritia caput suum non tegit prout decet, tum infirmatur contignatio, h. e. fit דאומטיקוס. Glossator explicat ראשו כפוף caput ejus fit incurvatum. Neuter etymologiam vocabuli est assecutus. Est gr. ῥευματικὸς *rheumaticus*. Unde scribendum non per Daleth, sed Resch ראומטיקוס.

דאר דְאַר[2] *arare:* דארו דאריא ararunt aratores, Ps. 129, 3. Pravum videtur, et Regia habent ידו דְרָיָא, quod melius. Nam et Am. 9, 13, legitur ודיא aratores.

דואר *species testudinis vel bufonis*. In Sr. s. 15. ועוע את המדבר והראהו את הדואר gl. מין צב הוא. Vide aliter infra in דור.

דאת דְאַת *herbascere:* Fut. ex Aphel, תַּדְאֵית ארעא דתאה herbascere faciat terra herbam, hoc est proferat, producat, hebr. תדשא, Regia תַּדְאֵי: contractum est. Nomen enim integrum est דתאה, pro hebr. דשא, commutatis ש et ת, aut ת ad finem rejectum euphoniae causa. At דְאִית vel דְאַת quod legitur Prov. 12, 12 pro hebr. חמד desideravit, pravum est pro ראג, a רגג, quod hebr. חמד passim respondet.

דב דְב. Male hic ab aliis ponitur pro *insidiari*. Nam quae ex T. citantur, leguntur per ר, et sunt a רבה. Pro *fluere*, vide in דוב.

דבא דְבָא *apportare, affluere facere*[3]: Legitur in Jalk. f. 312 et Vr. s. 35, ad illud ובימיך דבאך Deut. 33, 25. שכל ארצות דובאות כסף לארץ ישראל quia erant omnes terrae apportantes argentum in terram Israëlis, eo quod benedicta est in fructibus et omnes terrae sustentantur ex ea. Adducitur hoc idem a R. Sal. citato loco.

דבב דְבַב hebr. *loqui*. Part. דוֹבֵב שפתי ישנים loqui facit labia dormientium, Cant. 7, 9. Hinc dicunt Ti. כל תלמיד חכם שאומר דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר discipuli sapientis, qui dictum aliquod insigne et celebre dicit in hoc mundo, ejus labia loquuntur quoque in sepulchro, sicut dicitur, דובב שפתי ישנים, Cant. 7, 9. Talm. Jev. 97a. Bech. 31b. Sanh. 90b. Gl. דובבות לשון[4] נעו דבר שמרחיו ומבצבץ.

---

[1]) ד syr. ܕ quarta est litera alphabeti apud Hebraeos, Chaldaeos atque Syros et inde *quatuor* in numeris. In pronuntiatione respondet Persarum Arabumque د, ponitur vero saepissime et pro ذ, quod per ד et ב *dsal* pronuntiatur. Hinc et Graec. ζ, quasi cum σ compositam dentalem per ד restituere solent. Uti Hebraeorum שֶׁ ex אֲשֶׁר, ita et Chaldaeorum דְ ex pron. relat. דִי ortum frequens in usu est: 1) pro ipso pron. utrius generis ac numeris *qui, quae, quod:* ut מאן דאמר *is, qui dicit*; unde et 2) nota genitivi est כסא דחמר' *poculum vini*. 3) adhibere solet pro Latinorum *acc. c. inf*, *ut* atque *quum*, *ibi* et *postquam*, ut ex permultis exemplis videndum.

[2]) Syr. [illegible], [illegible] quod gr. est ἡ δῆρις a δαίρω *verbero*, ut *pugnatorem*, *adversarium* et *antagonistam* denotet.

[3]) Syr. ܕܳܒ, quod affine esse videtur hebr. זוב araboque ذاب *fluxit*, propr. *liquefactum fluxit*.

[4]) Inest quidem haec notio *movendi* sc. *vibrandi* לשון נוע, ut habet glossator, plerisque in דב sonantibus verbis, praecipue si res *flexibilis vibrando tremuloque motu sonum reddit*. Sic דִבֵּר in Piel efficit, ut sonum reddat aer *vibratus* i. e. *locutus est*, ut, „vox vibrata in auribus" apud Senec. permultaeque aliae sententiae Latinorum, in quibus verbum *vibrare* de sonu edito adhibetur. Unde fit, ut hoc verbum et de tota oratione et de unica voce adhibere soleant Hebraei, item nec nisi de voce elata tantum ac quae audiri potest usurpent.

דְּבָבָא *odium*, *inimicitia:* בעיל דבבא *dominus vel autor inimicitiae* [5], i. e. *inimicus*, *hostis*. Sic vocabulum אויב in Tg. plerumque redditur, nec דבבא hoc sensu absque בעל reperitur:. ונבוזראדן בעיל דבבא et Nebusaradan inimicus, Thr. 4, 12. כבעל דבבא sicut inimicus, Thr. 2, 4. תבעין סעיד מבעל דבבא petes auxilium ab inimico, Nah. 3, 11. Cum aff. עד אן יתרם בְּעֵל דְּבָבִי quousque efferet se inimicus meus contra me? Ps. 13, 3. ית בעל דְּבָבֵיהּ inimicum suum, I S. 24, 20. Pl. לְבַעֲלֵי דְּבָבִין הוֹן לי in inimicos fuerunt mihi, Ps. 139, 22, et מן בעלי דבבא ab inimicis, Ps. 68, 24, et ובעלי דְּבָבַיָּא דיי et inimici domini, Ps. 37, 20. ובעלי דבבי et inimicos meos, Ps. 18, 41. משיזבי מבעלי דבבי liberans me ab inimicis meis, ibid. v. 49. מכל בעלי דבבך ab omnibus inimicis tuis, Deut. 25, 19. יתבדרון בעלי דבבוי dispergantur inimici ejus, Ps. 68, 2. מבעלי דבביכון ab inimicis vestris, Num. 10, 9. מיד בעלי דבבנא e manu inimicorum nostrorum, I S. 4, 3.

דְּבָבוּ, דְּבָבוּת *idem:* ודבבו אשוי בינך et inimicitiam ponam inter te, Gen. 3. 15. בלא דבבו sine inimicitia, Num. 35, 22. דבבות עלם inimicitia saeculi, i. e. perpetua, Ez. 35, 5. בעל דבבו *inimicus*, vel substantive *inimicitia*, Jes. 14, 21. בְּעֵלַת דְּבָבוּת *inimica:* לא תחדין בעלת דבבותי ne laeteris inimica mea, Mich. 7, 8, sic enim cum R. Davide legendum pro לא תחדון בעיל: nam in hebr. est אל תשמחי איבתי. Sic legendum v. 10. ותחזי בעלי דבבותי et videbit inimica mea. Per aphaeresin etiam quandoque reperitur בָּבוּ, quod vide in litera Beth.

דָּבוּב *inimicus*, *hostilis:* שני לגיונות קשין דבובין זה לזה duae legiones fortes inimicae sibi invicem. Citat Ar. ex Pesikta. Legitur in MC. c. 3, v. 11.

דְּבָבָא, דְּבוּבָא *musca* [6], hebr. זבוב: היך דבובא sicut musca, Eccl. 10, 1. Pl. דסגיאין כְּדִבוּבַיָּא quorum multi sunt, ut muscarum, Jes. 7, 18. וכל דבבי et omnes muscas, Deut. 14, 19 in Joh.

דִּבָּה *fama*, sed in malum, ut hebr. *infamia:* ית דבהון בישא famam eorum malam, Gen. 37, 2.

דּוֹב, דּוּבָּא, דִּבָּא *ursus:* כדוב תכל sicut ursus orbatus, II S. 17, 8. דובא מכמן ursus insidians, Thr. 3, 10. ותורתא ודובא vacca et ursa, ubi perperam est ודיבא, Jes. 11, 7. ודובא מצריח et ursus clamans, Prov. 28, 15. Pl. תפקא תרתין דוּבִּין et egressae sunt duae ursae, II R. 2, 24. Ceterum ב legitur fere absque dagesch: praestaret cum dagesch, juxta formam hebraicam.

דבד דִּבְדְּבָנִיּוֹת [7] *cerasa*, i. e. צִיראסי, ut scribit autor Ar.: aut juxta alios, *uvae*, *botri uvarum*, As. 39, 2. Misna 7. Alias cerasa dicuntur גדגדניות, ut suo loco videre est. Quidam arabicum putant.

דבח דְּבַח *sacrificare*. Factum ex hebr. זבח. Praet. דְּדָבַח יצרא בישא qui sacrificat figmentum malum, Ps. 50, 23. Part. ותהי דָּבַח et eris sacrificans, Ex. 20, 24. Pl. די אנון דָּבְחִין quae illi sacrificant, Lev. 17, 5. דבחין לעובד ידי אנשא sacrificant operi manuum hominis, Hoseae 13, 2. Fut. לך אֶדְבַּח דבח tibi sacrificabo sacrificium, Ps. 116, 17. ארבח קדמך sacrificabo coram te; Ps. 54, 8. Pahel דַּבַּח *idem*. Praet. די דַּבַּחוּ quae sacrificarunt idolis Cananaeorum, Ps. 106, 38. לטעון דבחו idolis immolarunt, Hos. 12, 11. Part. על במתא הוא מְדַבַּח in excelsis immolabat, I R. 3, 3. Pl. מְדַבְּחִין sacrificantes, ibid. v. 2. Fem. וּמְדַבְּחָן לטעוותהין et sacrificantes idolis suis, I R. 11, 8. Infin. לְדַבָּחָא לעגליא ad sacrificandum vitulis, I R. 12, 32. לדבחא קדם יי ad sacrificandum coram domino, I S. 15, 15. Cum aff. בְּדַבָּחוּתֵיהּ ית דבחיא cum offerret sacrificia, II S. 15, 12. Fut. וּנְדַבַּח קדם יי et sacrificabimus domino, Ex. 8, 27. נדבח קדם אלהנא sacrificabimus coram deo nostro, Ex. 5, 8. ותדבחון קדם יי et sacrificabitis coram domino, Ex. 8, 27. Ex forma Aphel est מַדְבַּח sacrificans, Hos. 6, 6.

דִּבְחָא *sacrificium:* מן דבחא prae sacrificio, Pr. 21, 4.

minime vero de voce cogitata seu non elata (modo verbi אמר, quod pro cogitare אמר בלבו dixit in corde suo), dici liceat. Item significat hoc verbum *ducere* i. e. efficere, ut aliquis *moveatur*. Ita et plura alia vocabula hujusce etymi invenies, quae ad notionem vibrandi ac movendi referri possunt, uti sunt: דֶּבֶר pestis, morbus quidam, qui per aërem *vibratur*, pestilentia, (ut de eo morbo in Psalmis 91 verbum הלך ire, *se movere* adhibetur); דֹּבְרוֹת *rates*, synecdoch. de gubernaculo, quo aquae maris fluminumque *vibrantur*, (vide Boch. Phal. p. 820); item מדבר desertum de fatis morganis, quae in aere *vibrantur*, dictum et דֹּבֶר denique, quod *pascuum* et *stabulum*, quae sonu pecudum se *moventium* strepitant, denotat, uti haec vox (in Micha 2, 12) cum voce המה *cum strepitu tumultatus est*, *strepuit*, *tremuit*, jungitur. Geminata litera ב, ut pleraque verba geminata, *intensionem* actionis *vibrandi* denotat, ut: דבב vehementius, quam opus est, aërem sonu *vibravit* i. e. *garrivit confabulatus est* neque nisi sonum attulit carentem omni sensu, ut ex nomine דִּבָּה quod stultitiam denotat, videndum. Hinc vox דְּבָבָא pro *inimicitia* in chald. lingua, in cujus verbis videlicet nil veritatis nisi ipse sonus remanet, adhibetur. Porro de utrisque his verbis, de דבר nempe atque דבב, nomen formatum est pro insecto, quod *vibrando* aëre sonum edit, uti est apis דבורה a דבר et *musca* זבוב a דבב Inserto denique adjunctove א statum facile *flectendum movendumque* hoc etymon denotat, uti sunt: דאב *dolor*, *moeror* et דבא *senectus*. Cf. praeterea יריעת שלמה Salamonis Pappenheim in יריעה secunda et Willmetii lex arab. in نَبَّ et نَبْ.

[5]) Unde nomen בעל זבוב de *mala cupiditate* daemoneque malo *Baal-Zebub* (vide notam praecedentem) ortum videtur, quae etymologia nominis Baal-Zebub magis placet, quam ea a nobis ipsis supra data. An et nomen idoli Akronitarum huc referri possit, quaerendum, nisi dicas pristinam dei cogitationem apud homines ex timore ortam esse, i. q. jam supra sub rad. אנש docuimus. Cf. praeterea in דחל. דחלתא.

[6]) Vide in דבב. [7]) Cf. an. nost. supra p. 18 notam 46.

עלתא ודבח holocaustum et sacrificium, II R 5, 17. Pl. דְבָחִין אתר די דבחין locus, in quo sacrificant sacrificia, Dan. 6, 3. Const. לְדִבְחֵי טעותהון sacrificiis idolorum suorum, Num. 25, 2.

מַדְבְּחָא, מַדְבַּח *altare*, quasi *sacrificatorium* dicas: מדבח רב altare magnum, Jos. 22, 10. מדבחא מדבחא altare, altare, I R. 13, 2. ותעבר ית מדבחא דאעי שטין et facies altare lignorum Schittin, Ex. 27, 1. על מדבחא super altari, Gen. 8, 28. מדבח אדמתא altare terrae, terreum, Gen. 20, 24. מדבחא דנחשא altare aeris, aereum, II R. 16, 15. Cum aff. על מַדְבְּחִי super altari meo, Ex. 20, 26. Pl. שבעא מַדְבְּחִין septem altaria, Num. 33, 1. ית מַדְבְּחָךְ altaria tua, I R. 19, 10. Et fem. מַדְבְּחָתָךְ Ps. 84, 4.

דבך נִדְבָּךְ[8] *ordo, strues, series lapidum: paries, maceria:* נדבך על נדבך ordo super ordine, hebr. אבן על אבן, Hag. 2, 15. Pl. נִדְבְּכִין די אבן גלל ordines, strues murorum ex lapidibus magnis, Esr. 6, 4. נִדְבְּכִין עבידין להון parietes facti erant ipsis in circuitu, Ez. 46, 23 שבעה נדבכין septem strues, Zach. 4, 10. Emph. מלרע לְנִדְבְּכַיָּא sub ordinibus lapideis istis, Ez. 46, 23. Ap. Tos. ומצא נדבך אבנים et invenit struem lapidum, Sab. 125b. Haec in Ar. adducuntur in רבג et scribuntur מרבג. V. de hac voce Rambam in Mischnajoth Kel. c. 20, s. 5.

מַדְבָּךְ *idem:* מרבך של אבנים, suc. c. 2 in princ.

דבל דְבִילָא, דְבִילְתָא[9] *palatha, massa ficuum vel caricarum:* ויהבו ליה כילם דבלתא et dederunt ei libram palathae ficuum, I Sam. 30, v. 12. וכנשו חמרא ודבילתא סגי לחדא et collegerunt vinum et palathas ficuum multas valde, Jer. 40, 12, hebr. יין וקיץ vinum et aestivos fructus: יסבו דבלת תינן accipiant palatham ficuum, II R. 20, 7. R. Sal. scribit hoc loco: quando ficus sunt recentes, vocantur תאנים: quando vero comprimuntur in massam rotundam, דבילה. Cum aff. וית דְבִילְתִי שפירתא et ficus meas bonas, hebr. ותנובתי, Jud. 9, 11. Sed וּכְדִבְלָא מתאנה sicut palatha ex ficu, Jes. 34, 4; in Venetis pravum est pro נְבֵלָא deciduum. Nam in hebr. נוֹבֶלֶת. Pl. ומאה מנן דְבִלְתָא et centum libras palatharum, II S. 16, 1, hebr. ומאה קיץ. Sic ומאתן מנן דבלתא I S. 25, 18. Ap. Tos. הריני נזיר מן הגרוגרות ומן הדבילות voveo me velle abstinere a caricis et a palathis, Nas. c. 2. דאכל דבילה קעיליה qui comedit palatham Kehilaeam, Joma 76a.

דְבִלָא, דוּבְלָא *olus*. Vide in נרד, גרירא.

דְבַלָּל[10] *tenue:* unde סוכה מדובללת tugurium tenue, nempe ex paucis ramis factum, ideoque multum aëris et lucis transmittens, Suc. 22a, ubi de tuguriis agitur, quae Judaei mense Septembri incolunt: נמר מדובלל בבשר pardus tenuis carne, macilentus. Bech. 25a.

דְבוֹנָא דבן vide supra in דאב.

דבק דְבַק[11] *haerere, adhaerere, cohaerere, conjungi, conglutinari*, ut hebr. Praet. דְבֵקַת לארעיה גובא מעיננא adhaeret infimae foveae venter noster, Ps. 44, 26. ובבשרי דבקת גרמי et carni meae adhaeret os meum, Job. 19, 20. Part. ואית רחמא דְבַק מן אח et est amicus conjunctior, quam frater, Pr. 18, 24. Pl. דָבְקִין cohaerentes, Dan. 2, 43. Fut. ולא יִדְבַּק בידך et non adhaerebit manui tuae quicquam de anathemate, Deut. 13, 17. וידבק באתתיה et adhaerebit uxori suae, Gen. 2, 24. תדבק בך adhaerebit tibi, II R. 5, 27. תדבק לישני למוריני adhaereat lingua mea palato meo, Ps. 137, 6. תדבקון adhaerebitis, Jos. 23, 8. ותדבקון בשאר עממיא et adhaerebitis reliquis gentibus, v. 12. וידבקון בך et adhaerebunt tibi, Deut. 28, 60. Ithpehal אִדְּבַק *idem:* אִדְּבִיק וְאִדְּבַק למוריני adhaeret palato meo, Ps. 22, 16. בדחלתא דיי et adhaesit timori domini, II R. 18, 6. אדבקת נפשי adhaeret anima mea legi tuae, Ps. 63, 9. ורות אתדבקת בה et Ruth adhaerebat ei, Ruth 1, 14. אדבקת בסהדותך adhaesi testimoniis tuis, Ps. 119, 31. ואתון ושלמא אִדְבְּקוּ et paci adhaerent, Ps. 85, 11. דאדבקתון vos autem, qui adhaesistis, Deut. 4, 4. Jon. et Regia habent דִדְבַקְתּוּן ex Kal. Part. כמא דִמִדְבַק זרזא sicut adhaeret cingulum, Jer. 13, 11. Aphel אַדְבִּיק *assequi, apprehendere, comprehendere, conjungere*. Praet. וְאַדְבִּיק יתיה et attigit eum, Gen. 31, 23. הלא אדביקו אבהתכון nonne assecuta sunt patres vestros, Zach. 1, 6. אדבקוהי assequebantur eum, II S. 1, 6. אדביקו נכסין assecuti sunt facultates, Ps. 73, 12. אדביקו לי כשדאי assecuti sunt me Chaldaei, Cantic. 5, 7. Part. pass. ולישנך מַדְבְּקָא et lingua tua conjuncta est (sc. faucibus) ad loquendum falsitatem, Ps. 50, 19. מדבק עובד כבוש adjunctum erat opus extensum, I R. 7, 29.

דְבַק, דְבוּק *adhaerens, conjunctum*. Apud grammaticos est *nomen cum alio nomine constructum, in regimine alterius nominis positum:* מלין דבוקין vocabula constructa. Hinc י״ג מלין דבוקין בקמץ tredecim dictiones constructae desinunt in Kametz, Ex. 15, 2 in Masora, ad וזמרת.

דְבַק, דִבְקָא *gluten, glutinum: viscus, viscum: ferrumen: junctura, commissura, cohaerentia:* מלקביל על דבקא דבקא e regione cohaerentiae, I R. 7, 20.

[8]) Nonnulli ad rad. נדף, cui, ut volunt, in aethiop. lingua notio inest conjungendi, vocem vertunt. Scribitur autem etiam per מ, מדבך, unde liquet מ et נ serviles literas esse radici דבק=דבך, quae *cohaerere, conjungere* significant, praepositas.

[9]) Syr. ܕܒܠܬܐ et arab. دَبَلَ *in unum coegit*, idque *rotundiore forma*.

[10]) Arab. دَبَلَ *contusus fuit, languit, diminutus, debilitatus fuit* geminata tertia radicali ל ad indicandam dam intensionem.

[11]) Arab. دَبِقَ, syr. ܕܒܩ, quae significationem habent eandem.

ביַן חקין הוא glutino conjungit illud, Jes. 41, 7. Pl. דִבְקֵי שריתא inter juncturas loricae, I R. 22, 34. Pro *visco* vide in T. Chol. 21a.

דִבּוּק *adhaesio, adjectio, conjunctio:* עובד דבוק opere adjectionis vel adhaesionis, I R. 7, 30. בדיבוק חברים in collegio sociorum, condiscipulorum, Rab.

מְדַבֵּק *idem:* ibid. v. 36. Item *axilla, quasi junctura brachii cum corpore:* ut, תחות מדבקי ידך sub axillis manuum tuarum, Jer. 38, 12.

הַדְבָּקָה *idem*, apud Rabbinos.

דְבֵקוּת *idem:* יהיה דבקותנו בשם erit conjunctio nostra cum deo, R. Levi Pr. 3. *Constructio*, apud grammaticos.

דבר דְבַר[12] *ducere, abducere, agere, ductu certo regere, gubernare: capere, abducere, sumere abducendi causa.* Hoc modo respondet hebraeo לקח, quando ad hominem refertur: priori modo verbis נחה et נהג. Praet. ויי דְבַר רוח קדומא et dominus adduxit ventum orientalem, Ex. 10, 3. יתי דבר me duxit, Thr. 3, 2. ודבר יי et assumsit dominus, Gen. 2, 15. ודבר אבימלך ען et accepit Abimelech pecudes, Gen. 20, 14. ודבר ית כל ניתוהי et abduxit omnes pecudes suas, Gen. 31, 18. ודברת אתתא et sumpsit mulier ista, Jos. 2, 4. ודברתא ית בנתי et abduxisti filias meas, Gen. 31, 26. דברתנא sumpsisti nos, Ex. 14, 11. ודברת ית אבוכון et assumsi patrem vestrum, Jos. 24, 3. Imper. דְבַר לך cape tibi, Gen. 14, 21. דבר כען ית ברך sume nunc filium tuum, Gen. 22, 2. דבר ואזיל duc et vade, II R. 4, 24. ודברו ית אבוכון et accipite patrem vestrum, Gen. 45, 18. Infin. לְמִדְבַּר ית דוד ad accipiendum Davidem, I S. 19, 14. ולמדבר ית חמרנא et ad accipiendum asinos nostros, Gen. 43, 18. Fut. וְאֶדְבְּרִנֵּיה et accipiam eum, II R. 6, 13. מן מדבחי תדברנה ab alteri meo sumes eum, Ex. 21, 14. Pahel דַבַּר *idem:* Praet. וְדַבַּר בעושניה et duxit fortitudine sua austrum, Ps. 78, 26. די דברני qui accepit me, Gen. 24, 7. דברני שׁזבנני assumit me, liberat me, Ps. 18, 17. ודבריה לחקל סכותא et duxit eum in agrum speculationis, Num. 23, 14. ודברנון et accepit eos, Gen. 32, 23. ודברת שרי et accepit Sarai, Gen. 16, 3. דַבַּרוּ duxerunt, I S. 30, 20. דברת היך ענא עמך duxisti sicut pecudem populum tuum, Ps. 77, 21. Part. יהי מְדַבַּר להון erit ducens ea, Jes. 11, 6. Infin. cum aff. לְדַבָּרוּתְהוֹן באורחא ad ducendum eos in via, Ex. 13, 21. Imper. דַבַּר ית עמא duc populum, Ex. 32, 34. יי דבר יתי domine duc me, Ps. 5, 9. דַבְּרוּהִי accipite eum, I R. 20, 33. Fut. וַאֲדַבְּרִנָּךְ מתמן et accipiam te inde, Gen. 27, 45. כן ית בניכון ידבר filios vestros accipiet, I S. 8, 13. כן ידבר מלכא דאתור sic ducet rex Assyriae, Jes. 20, 4. וידבר ית אחוכון et adducat fratrem vestrum, Gen. 42, 16. ומתמן יְדַבְּרִנָּךְ et inde assumet te, Deut. 30, 4. יְדַבְּרִנּוּן ducet eos, Jes. 49, 10. ונדבר ית ברתנא et accipiemus filiam nostram, Gen. 34, 17. Aphel part. דִמְדַבַּר היך ענא ארונא דיוסף qui duxit tamquam gregem arcam Josephi, Ps. 80, 2. Pl. מְדַבְּרִין ית עגלתא חדתא ducebant plaustrum novum, II S. 6, 3. Fut. אֲדַבְּרִנָּךְ ducam te, Cant. 8, 2. יְדַבְּרִנָּנָא ביומי טליותנא ducit nos in diebus pueritiae nostrae, Ps. 48, 15. די יְדַבְּרִנָּךְ ad quas ducet te, Deut. 28, 37. וידברנך יי תדירא et ducet te dominus jugiter, Jes. 58, 11. חמרא דיתמי ידברון asinum pupillorum ducent, Job. 24, 3. הנון ידברנני illa deducent me, Ps. 43, 3. ידברנון שנאיהון educent eos hostes ipsorum, Am. 9, 2. וידברנון עממין et accipient eos populi, Jes. 14; 2. Ithpehal הוא בחוביה אִדְּבַר ipse in iniquitate sua captus est, Ez. 33, 6. Ithpahel וְאִדַּבַּרַת אסתר et ducta est Esther, Esth. 2, 8. ואדברת אתתא et ducta fuit mulier, Gen. 12, 15. דאנא מדבר מלותך quod ego assumar de te, II R. 2, 10. עד דלא אדבר מלותך antequam assumar de te, ibid. v. 9.

דְבַר *verbum: res, negotium: aliquid, quicquam,* hebraice et rabbinice: על דבר *propter rem, propter, causa, ratione.* Ap. Tos. דבר אחר *res alia, res peregrina*, ἀλλόκοτον. Sic honestatis causa tecte de variis rebus id usurpant: ut, אוכלי דבר אחר פסולי לעדות comedentes rem aliam, inepti sunt ad testimonium, Sanh. 26b, gl. rem aliam, i. e. *eleemosynam publicam Chistianorum.* Suspecti enim sunt de corruptione. Vide ibi. פגע בדבר אחר קשה לדבר אחר qui incidit in rem aliam, periclitatur de re alia. Primum de *porco*, alterum de *lepra* intelligendum, qua ut sues affectae sunt, ita quoque eos afficiunt, qui ipsis vescuntur, Sab. 129b. V. ibi R. Sal. et infra in rad. חזר, חזיר. De lepra usurpatum etiam legitur in Pes. 112b, et in Git. 70a. עבד ליה לההוא נכרי לדבר אחר ואיתסי fecit illud isti gentili ad rem aliam, et sanatus est, gl. לצרעת ad lepram: דבר אחר חוטראנא porcus maculatus, sive punctis latis respersus, quod hebraice טלוא dicitur, Sab. 110b. אמר רבן גמליאל בשלושה דברים אוהב אני את הפרסיים הן צנועין באכילתן וצנועין בבית הכסא וצנועין בדבר אחר dixit Rabban Gamaliel: propter tres res amo ego Persas, modesti sunt inter edendum: verecundi sunt in loco secreto: verecundi in re alia, Ber. 8b. בית הכסא vocatur locus, in quo venter exoneratur, cui rei natura pudorem adjunxit, ut in loco tecto fiat et secreto, unde et nos *locum secretum* vocamus: in re alia, i. e. בתשמיש in coitu, usu et ministerio lecti conjugalis: Hinc etiam dicunt, חלה ליה קורא לדבר אחר ואיהו דידיה עביד appende tenerum palmae porco, is quod suum est, faciet, ibid. 43b. Sententia proverbialis est, qua dicitur, suum cuique esse pulchrum, suum cuique opificium placere, suam quemque artem delectare, ita ut etiam coriarius in sordido suo opificio voluptatem capiat. Id deus hominibus sic implantavit, ne ullum opus hominum vitae necessarium inter homines desideraretur. Sic suis opificium volupe est, se in luto volutare, aut excrementa comedere. Utut ergo sus lota et mundis rebus ornata sit, aut delicatus cibus ei praebeatur, tamen in luto se volutabit, aut in excrementa incidens ea comedet.

[12]) Pleraque ad hanc rad. pertinentia vocabula vide in רבב.

Sic enim est natura ejus ואומנותו et opificium ejus. In Ar. in קר quarto citatur et explicatur: appende tenerum ramum palmae sui, ut sc. eum comedat, והוא לרידיה אזיל ea tamen ad id, quod ejus proprium, abit et comedit excrementum. Homines vitiis dediti, etiam gravissime moniti, ad vitia sua relabuntur, quia ea pro virtutibus habent et illis delectantur, tanquam pulchro opificio. Rabbini pluraliter forma fem. dicunt, עשרת הַדִּבְּרוֹת decem verba, i. e. *decalogus, decem praecepta.* Biblice דַּבְּרוֹת, Deut. 33, 3, cujus singulare esset דַּבְּרָה, formae בַּקָּשָׁה petitio.

דְּבַר chaldaice, *idem.* Pl. דִּבְרַיָּא דאוריתא verba legis, Ps. 147, 19. דִּבְרָיךְ verba tua, Ps. 119, 9.

דִּבּוּר *verbum, oratio, sermo, articulatus proprie, qui ex ore loquentis diserte prodit,* quomodo a דָּבָר, quod generalius est, et *omnem rem* comprehendit, distinguitur: In Tg. tamen latius usurpatur: מן קדם דבורא a sermocinatione, Ez. 1, 24. 25. קל דבורא הוה שמע vocem sermonis audiebat, Ex. 33, 11 in Tg. Jon. לא אתנשי דבורך non obliviscar sermonis tui, Ps. 119, 16. Gen. 28, 10 in TgH. דהוה דבוריה מתחמדא למללא עמיה quia fuit verbum ejus (dei sc.) desiderans loqui cum eo. In Tg. Jon. est absolute דבורא ὁ λόγος desiderabat loqui cum eo. Lucem accipiunt verba illa ex Br. s. 68, ad verba, כי בא השמש vide illic. Locus Targumi est observatu et consideratu dignus, quare dicat, „verbum cupiebat loqui cum Abrahamo“, id quod in Br. dicitur, deum voluisse loqui cum eo. Ap. Ros.: הדבור שליח השכל sermo est nuncius mentis: הדבור מצוי בנשים loquacitas existit in mulieribus, Br. s. 70. Ap. Ros. cum articulo praepositivo ה, κατ' ἐξοχὴν sumitur pro *verbo dei scriptis comprehenso:* ut, על פי הדבור juxta praescriptum verbi divini: הדבור פירוש ממנו ex verbo dei explicatio est: Item pro *decalogo,* seu *promulgatione legis:* ut, שכן ישנו לפני הדיבור quia sic fuit ante promulgationem legis, Jev. 5b. Pl. דִּבּוּרִים sermones, chaldaice עשרת דִּבּוּרַיָּא decem verba, i. e. praecepta, Ex. 34, 28 in Jon. Cum aff. דִּבּוּרָיךְ verba tua, Ps. 119, 17.

דְּבִיר *idem:* דְּבִירָא קדמאה verbum, i. e. praeceptum primum, Ex. 20, 2. Pl. ית כל דְּבִירַיָּא האלין omnia verba ista, ibid. v. 1.

דַּבְּרָן *loquax, eloquens:* לא גבר דברן אנא non sum vir eloquens ego, Ex. 4, 10 in Jon., hebr. איש דברים. Fem. דַּבְּרָנִית *loquax, dicax, verbosa, garrula, loquacula, locutuleja:* אשה דברנית mulier loquacula. Hinc Ri.: Schelomit filia דברי Dibhri (de qua Lev. 24, 11) sic dicta fuit, quod esset דברנית garrula. Pl. דַּבְּרָנִיּוֹת, Br. 50, 3 et in Deut. rab. s. כי תצא.

דְּבִיר *liber,* in lingua persica. Hebraice liber dicitur, סֵפֶר, unde et urbs olim dicta fuit Hebraeis קרית ספר, Jud. 1, 11. Ap. Tos.: כאן קארו פרסאי לכפרא דביר quomodo vocant Persae librum? *debhir*[13]. Unde id? ex eo quod scriptum est: „et nomen Debhir antea fuit urbs Sepher“, Jud. 1. 11. In As. 24b. Beth Jacob fol. 176. Inde Kimchi id adducit in libro Judicum.

דְּבָרָא *ductus:* ודברא כדברא דיהוא et ductus iste est sicut ductus Jehu, II R. 9, 20. Plur. cum aff. מכבשי דְּבָרֵיהוֹן de semitis ductuum earum, Jud. 5, 20.

דְּבָרָא *ager, desertum:* אין לן פירי בדברא non sunt nobis fructus in deserto, Tan. 4a, i. e. in agris. Nam et hebr. מדבר de loco pascuoso dicitur: כשורא בדברא בזוזא trabs in agro asse, sc. venditur, Bb. 11a. דפיק בדברא fodit in agro: דקאי בדברא quae stat in agro: אית לן בירא בדברא est nobis puteus in agro, Bech. 8b.

דֶּבֶר *pestis:* Rabbini dicunt: בשעת דבר כנוס רגליך ובעת רעב פזר רגליך tempore pestis collige pedes tuos: sed tempore famis disperge pedes tuos. H. e. tempore pestis contine te domi et hominum conversationem, quantum fieri potest, vita, ne forte ab illis inficiaris. Sed tempore famis exi in publicum, et discurre hinc inde, ad comparandum vitae necessaria etc. In hunc sensum legitur in T. Bk. 60b. תנו רבנן דבר בעיר כנס רגליך tradunt Rabbini nostri: si grassetur pestis in civitate, collige pedes tuos, sicut dicitur, „vos vero non egredimini quisque ex ostio domus suae usque mane“, Ex. 12, 22. Item, „vade popule mi, ingredere cubicula tua et claude ostium tuum post te, absconde te paululum ad momentum, donec transeat ira“, Jes. 26, 20 etc. Sic mox: רעב בעיר פזר רגליך si sit fames in civitate, disperge pedes tuos, sicut dicitur: „et fuit fames in terra et descendit Abraham in Aegyptum et peregrinatus est illic“. Gen. 12, 10. Item, „si dixerimus, ingrediamur urbem, fames est in urbe et moriemur ibi“, II R. 7, 4 etc.

---

13) دفتر, *Defter, membrana* quidem, cui aliquid inscribitur, quam vocem, ut Vir amplissimus Relandus suspicatur, punctis diacriticis male collocatis infra vocem, quae supra poni debebant, Talmudici دبير *Debir* legebant librumque a Persis *Debir* appellari dicebant. At vero Talmudici de pers. voce دفتر talmudicam דיפתרא pro *charta Pergamena* adhibent, unde liquet eos nec propriam significationem nec sanam pronuntiationem vocis persicae Defter latuisse: quamobrem altera ab eodem data explicatio magis arridet, quae est, vocem chald. סַפְרָא, i. e. *liber* a Talmudicis prout סַפְרָא, quod *scriptorem* denotat, pronuntiatam esse, unde factum, quod סַפְרָא persice دبير *Debir* quod est *scriba* vel *scriptor* appellari dicant. (Cf. an. paulo infra in דיפתרא). Neque abstinere possum, quin et cetera verba praeclari Viri addam, quoad et in hac voce et in enucleanda voce jam supra (in ארכי) tractata pertinent. Pergit enim scribere: „Chaldaeus interpres reddit קריאת ספר per קריאת ארכי urbem ἀρχείων, uti ego existimo, i. e. *archivorum*, ubi sc. acta publica aut multa vetustatis monumenta descripta asservarentur; quod ipsum de hac urbe Judaei tradunt“. Adducit etiam Cl. Schikardi sententiam vocem ארכי ad Arabum Persarumque تاريخ, i. e. *chronicon, annales* vertentis, quae sententia magis placet quam illa a Buxtorfio s. v. ארכי data.

Mox iterum: דבר בעיר אל יהלך באמצע הדרך מפני שמלאך המות מהלך באמצע הדרכים quando pestis est in urbe, non ibit homo in medio viae, quia angelus mortis ambulat in medio viarum: דכיון דיהיבא ליה רשותא מסגי להדיא quia enim ipsi potestas data est, publice incedit etc.

דְּבָרִי *pestilentialis, pestiferum.*

דִּבְרָא *trabs:* חזי תרנגולי בדברא vidit gallinas in trabe, Sab. 35b. Gl. בקורה.

דִּבְרְתָא *captura, quae abducitur*, hebr. מלקוח, Num. 31, 26. 27.

דַּבַּרְתָּא, דַּבְּרָא et דְּבוֹרְתָא, דְּבוֹרָא *apis:* קנא דדַּבַּרְיָתָא nidus apum, Jud. 14, 8. דתקיפין כדבריתא qui sunt fortes sicut apes, Jes. 7, 18. Sic. Deut. 1, 44 in TgH. est דְּבוֹרְיָתָא [14].

בדובר *retro, retrorsum:* בדובר קיימת קמי מרך retrorsum stetisti coram domino tuo, i. e. tergum vertisti domino tuo, Ber. 6b. Scribitur in T. ut duae voces, et aliter explicatur in glossa. Sic autem legit et explicat B. Ar. ex lingua arabica. Vide supra in litera ב, in ordine ברב.

מְדַבֵּר *loquens: rationalis:* nam locutio ex ratione provenit: האדם הוא חי המדבר homo est animal loquens, h. e. rationale, et id ejus proprium, quo ab aliis animalibus distinguitur, in More lib. 1, c. 51. וכח יתן כח הדברי לכל המדבר et facultas (innata) dat facultatem rationalem omni rationali, More 56b. גשם המדבר corpus rationale: Item *orator:* ראש המדברים בכל מקום princeps oratorum in quovis loco, Sab. 33b. Item *persona prima* apud grammaticos: והיוד סימן המדבר et Jod est signum personae primae, Ab. Esra Ex. 15, 2, ad vocem עזי. Id dicunt alias plenius, מדבר בעדו vel המדבר בעד נפשו loquens pro seipso: הנון סימן המדברים בעד נפשם Nun est signum loquentium pro seipsis, i. e. personae primae pluralis. Praeterea in libro More nevochim est *nomen certae cujusdam sectae Philosophorum aeternitatem mundi asserentium* [15].

דִּבְרִי *idem:* In More כח דברי *facultas rationalis.*

מַדְבְּרָא *desertum:* בתר שפר רעיא דמדברא post optima pascua deserti, Exod. 3, 1. מהלך תלת יומין במדברא viam trium dierum in desertum, Ibid. v. 18. היך מדברא tamquam desertum, Ps. 107, 33. למדברא in desertum, I R. 19, 15. למדברא דסיני in desertum Sinai, Ex. 19, 1. Pl. מן צפונא דמַדְבְּרַיָּא ab aquilone desertorum, Ps. 75, 7. Cum aff. וישוי מַדְבְּרְהָא כעדן et ponet deserta ejus sicut Eden, Jes. 51, 3. Fem. מַדְבְּרָן דמלין חיון deserta quae plena sunt serpentibus, Cant. 2, 14.

מִדְבָּרִי *sylvestris:* Fem. אילנות מִדְבָּרִיּוֹת arbores sylvestres: חיות מדבריות ferae sylvestres: שוחטין את המדבריות mactant sylvestria, Bez. 40a.

מְדַבְּרָא *dux, gubernator, rector*, Prov. 11, 14.

מְדַבְּרָנָא *idem:* מדברנא דאומתיה dux, moderator populi sui; ap. Tos., Ketub. 17a.

מְדַבְּרָנוּתָא *solertiae, sagacitas, gubernatio prudens, qua quis solerter et prudenter omnia gerit, tam in consiliis, quam vitae actionibus*, unde Munsterus *consilium* explicat. Usurpatur pro hebraeo תחבלות: ut, מדברנותא יקנה solertiam comparat, Pr. 1, 5. במדברנותא מתעבד קרבא prudentibus consiliis geritur bellum, Pr. 20, 18 et 24, 6. Mendose legitur in Venetis Pr. 12, 5. מְדַכְּרָנוּתָא, ubi כ pro ב.

דבש דְּבַשׁ דּוּבַשׁ, דּוּבְשָׁא *mel:* חעיר דבש et parum mellis, Gen. 43, 10. והוא דובשא על אפי חקלא et fuit mel in superficie agri, I S. 14, 25. למיכל דובשא סגיא לא שפיר comedere mel multum non est bonum, Pr 25, 27. מה חלי מדבשא quid dulcius est melle? Jud. 14, 18. Ap. Ros. sententia: אכול דבש הרבה סופו מקיאה comedens nimium mellis, tandem evomit illud. Vide Pr. 25, 27. שפיוהא דובשא inungebant ipsam melle, Sanh. 109b. דבש בכוורתו אינו לא אוכל ולא משקה mel in alveario suo neque est cibus, nec liquor, Bb. 80a.

הִדְבִּישׁ contraria significatione est *dulcedinem amittere, corrumpi, fermentari, fermentescere, acescere.* Sed de melle tantum dicitur: דבש והדביש mel et fermentescat, Bm. 38a. In gl. hic annotatur, significare contrarium primae suae significationis, sicut שֵׁרֵשׁ eradicare, a שֹׁרֶשׁ radix, שֻׁרַשׁ radicari: כשהדביש הדביש quando acescit acescit, Sab. 154b, ubi quaeritur, an mel, quod in sabbatho affertur, durante sabbatho a jumento tolli licitum sit? R. Gamaliel id non fecit, sed reliquit in jumento usque ad finem sabbathi, sive interea acesceret, sive non: כל זמן שאין דובשו מדביש quamdiu mel ejus non corrumpebatur, Sanh. 101a.

דּוּבְשָׁן *dulcedo:* אם יצא דובשנו si exiverit, periërit dulcedo ejus: Item, *placenta, crustula mellita, cum melle parata* · Plur. דּוּבְשָׁנִין, in Pes. 119, 2. גלבניתא דובשניתא galbanum mellitum, Gitt. 69a, gl. עיסה שנילושה בדבש massa in melle subacta.

דּוּבְשְׁקִין. Sic citatur hoc loco in Aruch, sed in Gemara scribitur per פ. Vide ergo דפש*.

דגג דּוּגִית *navis*, Amos 4, 2, juxta Veneta. Plur. וּבְדוּגִין על אפי מיא et navibus triremibus per faciem aquarum, Jes. 18, 2. Regia בְּדוּגִין, quae

---

[14]) Itidem דברי pro *ape* in usu est, loco talmudico, qui legitur in TH. Sab. c. 1: תולעתא דסוסיא מתעבדא אירעי והורתא דברי h. o. vermes equorum (qui sc. e cadavere equi nascuntur) fiunt crabrones (heb. צרעה) et illi boum fiunt *apes*, quae sententia talm. illi convenit, quam Nicand. Thr. 741: Ἵπποι γὰρ σφηκῶν γένεσις ταῦροι δὲ μελισσῶν, invenimus.

[15]) Haec secta philosophorum apud Arabes المتكلمون vocatur a. v. كلم, quod in V. forma *locutus* vel *afflatus fuit* significat, secundum quam appellationem Maim. et ex heb. voce דבר, nomen מדברים finxit.

*) דביתהו *uxor, conjunx* ap. Tos. proprie די ביתהו *quae est domus ejus* sc. mariti, more Persarum, qui منزل et pro *uxore* et pro *domo* dicunt. Vide supra in בית.

forma recte deducitur a singulari דגגית B. Aruch וּבִדְגִיין, ex דוּגית, d. q. infra.

דגט דִיגְטָסִים Esth. 2, 8 in Targ. sec. כתב בדיגטסים scripsit edictum. Forte mendosum est pro דיאטגמין *epistolae, edicta, decreta.*

דגל דְגַל [16] *mentiri:* Fut. בדינא לא נִדְגוֹל פומיה in judicio non mentitur os ejus, Pr. 16, 10, ubi נ loco characteristicae י, quod in hujus libri Tg. et Tis. familiare.

דֶגֶל hebr. *signum, vexillum.* Unde talmudice ex Hiphil שני תלמידי חכמים המדגילים זה את זה בהלכה הק"בה אוהבן duo discipuli sapientum vexillum erigentes in studiis alter alteri, Deus Opt. Max. diligit eos, sicut dicitur, „et vexillum ejus super me, amor", Cant. 2, 3. *Vexillum erigentes*, h. e. invitantes se invicem erecto q. vexillo, Sab. 63a. Sic exponitur in gl. talmudica. B. Ar. מדגילים i. e. מקשין ומכחישין objicientes et mendacii sive falsi convincentes [17]; nempe qui opponit et objicit suam sententiam sententiae alterius, falsi eum conatur convincere et facere, ut in sua doctrina quasi mentitus videatur, aut falsum proposuisse.

דִגְלָתָא, דִגְלָא *mendacium, falsitas, vanitas,* Pr. 30, 8.

דִגְלוּתָא [18] *idem:* שקרא ודגלותא falsitas et mendacium, Prov. 17, 4.

דַגָל, דַגָּלָא et דַגְלִי, דַגְלָאָה *mendax:* לחמא דגלא panis mendax, Pr. 20, 17. סהדא דגלא testis mendax, Pr. 14, 5. Et סהדא דגלאה idem, Pr. 19, 28, ubi Veneta prave habent דִיגְלָאָה. T. דגלא ידע בחבריה calumniator novit socium suum. Sic legit Aruch. Sed in T. per ר, רגלא. V. כתב in כתב.

דִגְלָא T. *furca, furcula:* בדיגלא משלם כולה furca (portans et frangatur) persolvit totum, Bm. c. 6 in fine. Videtur potius legendum רגלא, vide רגל.

דִגְלַת *Diglath, nomen fluvii tertii in paradiso, qui hebraice vocatur* חדקל *Hiddekel.*

דגם דוּגְמָא δεῖγμα, *forma, figura, exemplum, exemplar, specimen, similitudo, species alicujus rei:* דוגמא הוא ברבבה שלו exemplar vel specimen est inter myriadas ejus, Chag. 16a. הראה יי' דוגמא לישראל ostendit Deus ejus rei exemplum Israëlitis, MT. Ps. 27. דוגמא לאירא species lanae, particula vel parum lanae tinctae, formae ostendendae causa, ap. Tos., Sab. 79a. המצניע לזרע ולדוגמא ולרפואה והוציאו בשבת חייב qui recondit (sc. ante sabbathum) ad serendum, vel pro specimine, (ut sc. ostendere possit, quo emptores habeat) vel ad medicinam, et produxerit illud in sabbatho, reus est, Sab. c. 10 in Misna. הכא נמי חזיא לדוגמא hoc etiam aptum est pro specimine, Sab. 76b. דוגמא השקוה in speciem potarunt eam, i. e. fecerunt ac si potarent eam aquis amaris, Idaj. c. 2. Alii aliter explicant. דוגמתו simile ejus, simile ipsi est. Pl. דוּגְמוֹת, vel דוּגְמָאוֹת. Unde illud: אין לוקחין מן הצבע לא אותות ולא דוגמות non accipiunt a tinctore signa aut specimina, Bk. in fine. Signa i. e. frustulum panni aut telae tingendae: Specimina i. e. speciem, exemplar panni aut lanae tinctae: אין דוגמתו non est ejus similitudo, i. e. simile ei. Recte Elias observavit gr. esse, et ד efferri per Chirek, id est, δεῖγμα: Quid ergo vidit Guido, quod putaverit esse δόγμα?

דִגְמָטְרִין *idea, species, figura, similitudo.* Corruptum ex praecedente voce. Legitur sic in Jalkut 5 ex Br. Sed in Br. s. 11 legitur pro eo דוגמא נטורין et explicatur in gl. דוגמא שמירתן, ubi נטורין videtur esse pro נטורין.

דגן דָגָן *frumentum,* hebraice. Hinc ap. Tos. verbum in Ithpehal אִדְגַן *frumentari, frumentum fieri.* Nempe quamdiu adhuc grana frumenti in spicis sunt, non habent nomen frumenti: cum vero excussa et ventilata sunt, ac in cumulum conjecta, tum demum dicitur frumentum, et sacerdoti licitum suam partem accipere, nec citius. Quaerunt ergo, quando sacerdoti primitiae frumenti dandae sint? respondent, כאשר אידגן quando frumentatum est, i. e. ventilando in acervum frumenti projectum, Ber. 47b. Pes. 35b.

דִיגוֹן vide infra in דיג.

דגר דְגַר [19] *colligere, congregare:* Jer. 17, 11. Jes. 34, 15 in Hebraeo. Sic in Tg. ועל ארעא תִדְגַר et super terram recolligit ea, Job. 39, 14. Interpres Lat. „fovet ea", quomodo et ap. Ros. sumitur. Nam in Hebraeo est תחמם calefaciet. Sic LXX. θάλψει fovebit. Praet. Pehil sive passiv. דעדק דְגִיר minutum coacervatum, Ex. 16, 14 in Tg. Onk., juxta Veneta magna et Regia. At editio recens cum triplici Tg. habet כְּגִיר quasi tectorium calcis, et sic legit R. Sal. Jarchi in commentariis. Ex Ithpahel מעי אִדַּגָּרוּ viscera mea congregata sunt, i. e. prae moerore et perturbatione convoluta, Thren. 1, 20 et 2, 11.

Deinde ap. Ros. est *fovere:* ut, אווז בר טוענת חדא ביעה ודגרת עליה anas sylvestris portat unum ovum, et fovet illud; anas domestica portat multa ova, ודוגרת על כולן et fovet omnia ista, Aruch in שחלא. Vide et paulo ante in primo signif.

Tertio דְגַר *desilire:* דגר נפל מאיגרא desiliit, decidit de tecto in terram, Gl. קפץ, Chol. 51a.

דְגוֹר, דְגוֹרָא *acervus, cumulus, tumulus:* ועבדו דגורא et fecerunt tumulum, Gen. 31, 46. בדגור מיין סגיאין in acervo aquarum multarum, Hab. 3, 14. דגור אבנין acervus lapidum, Jos. 7, ultim. Pl. דגורין

---

16) Syr. ܕܓܠ solutus, dilapsus est et Pa. ܕܓܠ mentitus, frustatus est; proprie ut arab. دجل levit, illevit, metaphor., fucis et coloribus illevit i. e. texit falsa specie, decepit, mentitus fuit. Cf. et arab. دغل.

17) Vocem quidem ad praecedentem rad. vertit, quod sensui magis quadrat.

18) Syr. ܕܓܠܘܬܐ, quam vocem nonnulli ad gr. δίγλως, τος vertere volunt. Nugae.

19) Proprie *pressit, gravius et premendo convolvit.*

דגורין per acervos acervos, acervatim, Ex. 8, 14. Cant. 5, 11. תרין דגורין duos acervos, II R. 10, 8. עשרא דגורין decem acervos, i. e. homeres חמרים, Num. 11, 32.

דגש דְּגַשׁ *dagesch.* Punctum est, quod ventri literarum apud Hebraeos et Chaldaeos inscribitur, et apud grammaticos notum est. De etymologia ejus nihil certi habetur, ut et de aliis in arte vocabulis. Franciscus Raphelengius in variis lectionibus et emendationibus in Tg. Pr. 12, scribit, דְּגַשׁ verbum apud Syros esse *pungere*, unde ספסרא דְּגָשָׁא gladius pungens, Pr. 12, 18, pro hebr. כמדקרות חרב sicut puncturae gladii. Inde דגש dagesch esset quasi *punctura*, *punctum.* Etymologia esset bona, si in citato loco sic legeretur. At nostra exemplaria, tam Veneta quam Biblia Regia illic habent per Resch ab initio רְגָשָׁא quasi gladius tumultuosus. Porro Hebraei inde dicunt דָּגוּשׁ dagessatum: נִדְגַּשׁ dagessari: ראוי לְהִדָּגֵשׁ debet dagessari: הִדְגִּישׁ dagessare, צריך שידגיש הד' opus est ut dagesset Daleth, cum dagesch pronunciet literam Daleth: et similia.

דְּגִשׁוּת *dagessatio:* דגשות מ"ם להמם לחסרון מ"ם הכפל dagessatio literae Mem in voce להמם, est propter Mem duplicationis, i. e. propter Mem duplicandum, ad radicis constitutionem, Ab. Esra, Esth. 9, 24.

דד דַּד *uber*, *mamma*, hebr. et pluraliter tantum usurpatur. Sic chaldaice על דַּדִּין ספדין de uberibus plangant, Jes. 32, 12, juxta Veneta. Regia תְּדִין, quod respondet hebraeo שדים, ש et ת pro more commutatis. Et sic semper alias תד.

Ap. Tos. דד significat *epistomium labri*, *vel alterius vasis, aquam continentis, quod instar mammae muliebris factum erat, et aquas effundebat:* בן קטין עשה י"ב דד לכיור Ben Katin fecit duocim epistomia labro, Joma 37.

דדב דִּדְבָא, דוּדְבָא, quod scribitur דידבא: nam sic Joth ad indicandum Kibbutz non raro ap. Tos. ponitur, *musca*, quae hebr. זבוב dicitur: עד דהוה שריק ליה דודבא מאפותיה donec decideret musca de fronte ejus, Ber. 44a. דודבתא דביני כיפי musca quae est in manipulis, Gitt. 86b. Munst. et Guido דדיבא, male.

דִּדְבָאוֹת[20] *speculae*, *statuae altae.* Notatur, in iis stetisse virum cum linteo sive vexillo albo in manu, qui quamprimum observaret, hircum emissarium (de quo in lege) pervenisse in desertum, agitabat linteum. Hoc cum custodes templi Hierosolymitani animadverterent, monebant sacerdotem, ut in sacris pergeret, B. Aruch.

דדה דְּדָה *vagari*, *incedere*, *gradi sensim et leniter instar parvulorum*, Jes. 38, 15 et Ps. 42, 5 in hebr. In Pihel ap. Ros. est, *sensim ducere:* אשה מדדה את בנה mulier ducit filium suum, manu scilicet brachia ejus continens, et ad incessum assuefaciens. Hoc in sabbatho licitum est: mulier enim nihil agit, sed continet tantum: puer autem sua sponte movet pedes. At trahere ipsum, non est licitum: perinde enim esset, ac si ferret ipsum. Sic מדדין את עגלין ducunt vitulos, tenendo scilicet colla ipsorum, etiam nonnihil trahendo, aut impellendo: hic enim nulla suspicio, quod portet vitulum aut similem bestiam, quae per se levat pedes et graditur, in Sab. 128b. אין עוקרין אבל דדויי מדדינן non elevamus, sed ducendo ducimus, aut impellendo impellimus, collo vel lateribus apprehendendo, Ibidem.*

דדר דודורין *fiscellae*, i. e. *vasa vinitorum, in quibus racemos ad praelum sive vas calcatorum ferunt*, eine Bütte oder Büchte: שהביא ענבים בגת בסלין או בדודורין qui fert uvas in quasillis vel fiscellis, As. f. 59b.

דה, כְּדָה vide supra in דא.

דהב דְּהַב דַּהֲבָא[21] *aurum*, hebr. זהב: מנין דדהב vasa aurea, Gen. 24, 53. ודחלן דדהב et idola aurea, Ex. 20, 22. ותחפה יתיה דהב דכי et obduces illud auro puro, Ex. 25, 11. ארבע עזקן דדהב quatuor annulos aureos, Ibid. v. 12. ותחפי יתהון דהבא et obduces illos auro, v. 13. כספא ודהבא argentum et aurum, Jos. 6, 24. למעבד בדהבא ad operandum in auro et argento, Ex. 31, 4. וכורא לדהבא et catinus auro, Pr. 17, 3. רחימת פקודיך מדהבא dilexi mandata tua prae auro, Ps. 119, 127. Cum aff. כספי ודַהֲבִי נסבתון argentum meum et aurum meum accepistis, Joël 4, 5. ולדהבי et aurum meum, I R. 20, 7. ויח חקון מתכת דַּהֲבְכוֹן et ornatum fusionis auri vestri removebitis, Jes. 30, 22. וטעות דַּהֲבְהוֹן et idola auri ipsorum, Jes. 31, 7. אף כספהון אף דהבהון etiam argentum eorum, etiam aurum ipsorum, Tzeph. 1, 18. Proverbium ben Syrae, דהבא לקמצאה etc. Vide in rad. קמץ.

דַּהֲבוּנָא *idem*, Esth. 3, 11 in Tg. sec.

דהה דֵּיהָה *obscurum esse*, *obscurari:* אלא של שלג עזה ושל סיד דיהה הימנה sed (plaga) nivis (h. e. quae alba est sicut nix) fortior est in albedine, calcis autem (h. e. quae in albedine cum calce comparatur) obscurior est illa, Neg. c. 1 in Misna. Et in Schevu. 6a. In Ar. magno explicatur per עמם. In Ar. parvo per כיהה. Munst. *dissolvere.* כל ששכבת זרעו דיהה cujus semen est obscurum, instar ovi putridi, Maim. in hilch. Ischut c. 2. In T. Jev. 57a pro eo legitur דוחה. Sed in Ar. quoque citatur דיהה.

הטן דהיטני vide in דהט.

דהך דְּהַךְ *ridere*, *irridere*, *subsannare*, pro hebr. לעג in Job. Ps. et Prov.: וּדְהֵיכְתָּ et rides, Job. 11, 3. יִדְהַךְ להון irridebit eos, Ps. 2, 4. תדהך subsannato, Job. 21, 3. V. et infra דחך.

---

[20]) Erratum est. Nam Ar. per כ, דדכאות legit, quod gr. est διέδειξεν.

*) דדין, Romanorum esse תדן dicit B. Ar. quod est lat. *taeda.* Legitur in TH. Rh. c. 5 pro heb. עצי שמן.

[21]) Syr. ܕܗܒܐ, arab. ذَهَب.

דהן דְּהַן *pinguescere, impinguari, pinguis fieri*[22]: נפשהון דתקיפי תדהן anima strenuorum, impinguabitur, Prov. 13, 4. ודמסבר באלהא נדהון qui considit in deo, impinguabitur, Pr. 28, 25. נפשא דברכתא תדהן anima benedictionum impinguabitur, Pr. 11, 25. ועפרהון מתרבהון ידהן et pulvis eorum adipe impinguabitur, Jes. 34, 8. Pahel דַּהֵן *pinguefacere, impinguare:* לא דַהֵינְתָּא על מדבחי non impinguasti altare meum, Jes. 43, 24, ubi prave est Scheva sub Daleth. Sic דַהֵנְתְּ במשח רבותא impinguasti oleo unctionis, Ps. 23, 5. Part. שומעתא טבא מְדַהֵנָא גרמא fama bona impinguat ossa, Pr. 15, 30. Fut. ועלותך יְדַהֵן et holocausta tua pinguia reddet, Ps. 20, 4. Ithp. praet. אִדַּהֲנַת מתרב impinguatus est adipe, Jes. 34, 6. Ap. Tos. proverbium, קרב לגבי דהינא ואידהן accede ad pinguem et pinguesces, Schevu. 47b. Qui cum bonis versatur, melior fiet: cum doctis, doctior: cum malis, talis. Qui picem tangit, ab ea inquinatur. Inde et aliud ibidem ei adjunctum, עבר מלך כמלך servus regis est ipse quasi rex. Quo quis dignioribus servit, tanto dignius est ejus servitium. Pars aliqua dignitatis est, dignis servire, ut servi omnium serviles sunt, qui aliis servis serviunt. In Gem. dicitur de fluvio Euphrate, qui fluviorum celebrium terrae sanctae minimus, appellatur tamen נהר גדול fluvius magnus, propter communicationem honoris, qua annumeratur aliis terrae sanctae fluviis, qni fluvii magni appellantur. Simili sensu legitur הדבק לשחוור וישתחון לך applica te nobili, et incurvabunt se coram te, de quo vide in שחר.

דְּהִין, דְהֵינָא, דְהֵן, דְהֵן *pinguis.* Pl. דְהֵינִין ורטיבין יהון pingues et virides erunt, Ps. 92, 15. סגידו כל דהיני ארעא incurvate vos omnes pingues terrae, Ps. 22, 30. Fem. וארוי ארעא דְהֵנִיתָא et irrigabo terram pinguem Ez. 32, 6. Ap. Tos. תמרתא דהנוניתא dactylus pinguis, Ketub. 61a. Ar. in תמר et in חן legit דחינוניתא *gratiae* i. e. *gratus.*

דְּהֵן, דִיהֲנָא *pinguedo:* כדהן ברכתא דביתך quasi pinguedine benedictionis domus tuae, Ps. 36, 9. היך תרב ודהן תשבע נפשי quasi adipe et pinguedine satiabitur anima mea, Ps. 63, 6. פתורך מלא דיהנא mensa tua repleta est pinguedine, Job. 36, 16. ותתפנק בדהן נפשכון et oblectabit se in pinguedine anima vestra, Jes. 55, 2. יבסמון דיהנא dulcescent pinguedine, Ps. 65, 12.

דוֹהֶן, דוֹהֲנָא *pinguedo, oleum* (excepto olivo, quod זית vocatur): ודוהנא לגרמיך et pinguedo ossibus tuis, hebr. שקוי Prov. 3, 8. Ap. Ros. דיהן ורד *oleum rosarum.*

דו דוֹ Δύο, *duo.* Quidam per Schurek efferunt. Elias mavult Cholem: דו פרצופין ברא הק"בה באדם הראשון duas facies creavit deus in Adamo primo, ut scriptum est: „retro et ante formasti me“, Ps. 139, 5. Ber. 61a. Sic Judaei stolidi effingunt, Adamum primo bifrontem, sive duplicem hominem creatum fuisse, quem deus postea separaverit, et ex altera forma Evam creaverit.

Deinde דו in lingua Hierosolymitana est idem quod זו vel זה vel דהוא *hic:* ut, דו הוא קרדייקוס שאמרו חכמים hic est cardiacus, de quo dicunt sapientes nostri, TH. c. 1. Pro eo in Gitt. c. 7 est זהו, unde liquet esse synonima. Sic mox, כד דו חלים יתן גט quando est sanus, sanae mentis, dat obligationem. Pro hoc in Gitt. est כד דהוא. Ergo דו videtur contractum esse pro דהוא, vel דַהוּ, elisa gutturali, pro more illius linguae. בגין דו propterea quod ipse, i. e. בשביל שהוא.

דוא דְּוָא *aspicere, respicere, intueri:* Ti. דָאוֵי למורח respiciebat versus orientem, Sab. 35a. דוי להכא ודוי להכא respiciens huc et respiciens illuc, Tam. 26b.

דוב דוּב *fluere, defluere, profluere, rorare:* respondet hebraeo זוב, ac saepius etiam *de seminis virilis, ac sanguinis muliebris fluxu* in Tg. usurpatur. Praet. וּדְאִיבוּ מיא et fluxerunt aquae, Ps. 105, 41, cum א loco mediae radicalis ו, quod in hoc genere verborum frequens. At Ps. 78, 20, simpliciter est וְדִיבוּ et effluxerunt aquae. Part. aut nomen participiale דָאֵב דָיֵיב fluens, fluxum patiens, fluxu laborans, Lev. 15, 2. 33. Pl. קטילי סיפא דָיְבִין occisi gladio diffluebant, Thr. 4, 9. Fem. ארי תהי דָיְבָא si fluerit fluens, profluvio affecta, Ibid. v. 19. Fem. אתתא ארי יְדוּב דוב דמה et mulieris si fluxerit fluxus sanguinis ejus, Levit. 15, 25.

Apud Tos. דלפן עיניה ודייבי נחיריה ואתי ליה רירא מפומיה cujus oculi stillant, et nares muco fluunt, qui denique salivam ex ore emittit, Ketub. 77b. מידב דייב si rorando roret, sc. caro, quae in veru assatur, Pes. 74b.

דוֹב, דוֹבָא *fluxus, profluvium,* ut in loco praecedenti: ידכי דובנא מדוביה mundabitur fluens a fluxu suo, Lev. 15, 13.

דוֹבְנָא *fluens, fluxu laborans, gonorrhaea affectus,* Lev. 15 saepius.

דוֹב, דוּבָא *ursus.* Vide supra in דבב.

דוג דוּג *piscari,* hebraice.

דָּג *piscis,* hebr. Ap. Tos. דגים קטנים מלוחין אין בהן משום בישולי גוים pisciculi parvi saliti non habentur pro coctilibus gentilium, ac proinde non sunt prohibiti, ע"ז 38a.

דוּגִית. *navis, navicula piscatoria, scapha:* בדוגית צידין navi piscatoria, Am. 4, 2. In Gem. מוכר את הספינה מוכר את הדוגית vendens navem majorem, simul vendit scapham, Bb. c. 5 ab initio. Gl. דוגית dicitur על שם שצדים בה דגים eo quod venantur ea pisces, navicula levis, quae celeriter vehitur in superficie aquae. Hanc de jure Hebraeorum dicitur simul vendere, qui vendit navem magnam, ut et remos, scalas, et alia quae ad usum navium pertinent. Elias scribit דוּגְיָא, explicatque *navem magnam, ex multis remis constantem*, sive *triremem*, quam *ga-*

[22]) Pp. *unxit, unxit* caput arab. دَهَنَ (cf. et heb. דשן).

leam vocant. Adducit et loca ex Amos et Jes.: at ea, ut et locus Gem., huic interpretationi repugnant. Pl. דוּגִיּוֹת naviculae piscatoriae. Huc possit referri דְגוּגִית per geminationem tertiae radicalis, quod supra in דגג positum.

בֵּי דוּגֵי *sartago assatorum, quae assaturis supponitur ad recipiendum pinguedinem:* ואי איכא בי דוגי et si supposita sit sartago, Chol. 111b.

דוד דוּד דוּדָא *olla, lebes:* חפי דודא רבא pone ollam magnam, II R. 4, 38. כמא דפלגין אבריא לגו דודא quemadmodum dividuntur membra vel frusta in olla, Mich. 3, 3. או בדודא או בקדירא aut in lebetem, aut in ollam, hebr. בדוד, I S. 2, 14. Pl. ויהון דוּדַיָּא ut sint ollae, Zach. 14, 20. Constr. על דוּדֵי בסרא ad ollas carnis, Ex. 16, 3. In Jon. est ex forma fem. דַּדְוָתָא, vel דוּדְוָתָא: ut, ותעבד דודוותיה et facies lebetes ejus, Ex. 27, 3 in Jon. et Hier. quomodo etiam legendum Lev. 8, 31, pro דוּדְוָתָיָא. Tis quoque in hac significatione est usitatissimum *.

דוה דְוָה [23] *dolere, condolere, lugere, moerere,* quomodo hebr. נוד in Tg. respondet. Imp. דְוּוּ עלוהי dolete super eo, Jer. 48, 17. Fut. ולא תִדְוֵי להון neque condoleas eis, Jer. 16, 5. לא תִדְוּון עלוהי ne doleatis de eo, Jer. 22, 10. ומזבננא לא יִדְוֵי et venditor non dolebit, hebr. יתאבל lugeat, Ez. 7, 12.

דְוֵה *dolens, moerens, miser, miserabilis:* Fem. דְוָה, דְוָתָא *idem.* Pl. דְוָן יימרון moerentes dicent, Jes. 16, 7. 11. Item *fluens,* ex significatione דוב, Eccl. 10, 18. Ti. מי שלבו דוה עליו propter quem cor ejus moestum est, Nid. 23b.

דַוֵי *idem:* נסים ודוי turbatus et moerens, I R. 20, 43, hebr. זעף.

דְוָן *dolor, moeror, moestitia, sollicitudo:* למחזי עמל ודון ad videndum molestiam et moerorem, Jer. 20, 18. בדון יומי in miseria dierum meorum, Jes. 38, 10. מן קדם דונא a moerore, Ibid. v. 13. שציאו בדונא חיי consumpta est in moerore vita mea, Ps. 31, 11.

דְוונָא *idem,* Gen. 42, 38. מן אניק בישתא ודוונא ab oppressione mali et doloris, Ps. 107, v. 39. אגמת נפשי מדוונא anxia fuit anima mea prae dolore, Ps. 119, 28. Veneta habent utrobique מִדְּבוֹנָא, quod vide supra in דאב.

דְוָיָא *idem:* בר דוי filius doloris mei, Gen. 35, 18, de filio in cujus partu Rachel mortua fuit. Jacobus vero vocavit eum Benjamin. Ap. Tos. לא תעיל דויא בליבך ne immittas sollicitudinem in animum tuum, דגברין גיברין קטל דויא quia viros fortes occidit moeror, Sanh. 100b. Citatur ex Ben Syrae libro. Consonum ei illud Salomonis, Pr. 12, 25. דאגה בלב איש ישחנה.

דַוְיָא *idem:* למן דויא cui dolor, moeror? Pr. 23, 29.

דְוּוּתָא, דְוְיוּתָא *idem:* היך דווחא לסעודתי sicut moeror in cibo meo, Job. 6, 7.

דְוָא *fluxus, profluvium,* Lev. 15, 3 in Jon. Idem quod supra דוב.

מַדְוֶה *idem.* Ap. Tos. אין אשה טמאה עד שיצא מדוה דרך ערותה non est mulier immunda, donec fluxus ejus exeat per nuditatem ejus, Nid. 41b.

דוז דוּז. Hinc legitur in Regiis נְדַוֵּז, et in Venetis נְדוּזַן, Pr. 13, 9, rursus in Venetis נְדְוֵזַן, in Regiis נְדַוְזַן, Pr. 23, 16. Hoc postremum rectum: V. ergo רוז.

דוח דוּחַ. Munst. adducit hic pro *violare* ex Kimchio, I S. 21, 6. Erratum est: nam scriptum fuit דוח' את השבת, quod egit praeterita lineola, quae notat resectam literam ה, pro דוחה, quomodo nunc plene in ejus commentariis legitur. Vide דחה. Similiter דוחא perperam ex Lev. 21, 20, pro *pellicula vitiosa oculi* explicavit: ibi enim legitur דוקא, d. q. in דוק.

דוּחַ *depelli.* Aphel הַדִּיחַ *depellere:* et metaphorice *lavare,* quomodo et hebr. sumitur, Jes. 4, 4. Ez. 40, 38. Ap. Ros. אם הדיח את ידו si laverit manus suas, Mikv. c. 8. Hophal הוּדַח *lavari.* בשביל שתודח ut lavetur, Machschirim c. 4.

מְדִיחָה *lotio, ablutio:* בית המדיחה domus, locus ablutionis. Pl. בבית מְדִיחִין in domo ablutionum, Tam. c. 4.

הֲדָחָה *idem:* הדחתן זו היא גמר מלאכתן ablutio eorum, est perfecta praeparatio eorum, sc. piscium salitorum, Sab. c. 22 in Misna.

דוך דוּךְ [24] *tundere, contundere, conterere,* ut hebr. Part. דָאֵיךְ במדוכתא contundebat in mortario, Num. 11, 8. Ap. Ros. דכו במדוכה tundunt in mortario. Pah. דַכֵּיךְ geminatum, *idem:* דכדך לארעא חיתי contrivit ad terram vitam meam, hebr. דכא Ps. 143, 3 ubi Veneta mendose habent דְכַיֵּךְ, per ר in medio. Fut. יְדַכְדֵּךְ וישוח conteret et deprimet se, Ps. 10, 10, ubi rursus Veneta mendosam formam vocalium habent, יְדַכְדַּךְ: nam verba haec ex geminatis binis radicalibus in Pihel sive Pahel usurpari solent. In Nithpehal חבלין נידוכין במדוך cibi contusi pistillo, Bez. 14a.

מָדוֹךְ *pistillum:* מדוך של עץ pistillum ligneum, מדוך של אבן lapideum, Bez. 14, 1. Gl. מדוך idem est quod בוכנא *pistillum* quo tundunt.

מְדוּכָה, מְדוּכְתָא *mortarium,* hebr. מדכה, Num 11, 8 in Onkelo. Jon. habet דוּכִיתָא quod idem. Ap.

---

*) Menachem di Lonsanos et alterum דוד (ql. דוּרִיא) ex Bamid. rab. s. נשוא par 7 citat, quod arabicam vocem esse dicit *vermem* significantem. Spectat igitur ad arab. دُود, cui haec inest significatio. A. n. per ר, דוריא legit, q. v.

23) Syr. ܕܘܐ et ܕܘܝ, arab. دَاءَ et دَوِيَ, quae idem significant.

24) Ar. دَاكَ idem quod دَكَّ, دَكَى vel دَكَو et دَكَاءَ, hebr. דכך, דכה et דכא.

Tos. מרוכה המריח mortarium medium, a Medis et Persis inventum, Kel. c. 23. Metaphorice illic intelligitur *genus sellae vel clitellae, ad similitudinem mortarii factum.*

מְרוּכְנִין *contusa*, Nedarim 58a.

דוּךְ, דוּכָא, דוּכְתָא *locus*, hebr. מקום. Ex graeco δοχεῖον, ut quidam volunt: בדוכתא דרברבי לא תקום in loco principium ne stes, Pr. 25, v. 6. לדוכא דרהטיא in locum cursorum, I R. 14, 28, hebr. אל תא. Cum aff. דמשני דוּכְתֵיה qui mutat locum suum, Pr. 27, 8. Ap. Tos. בדוך פלן in loco N. Ber. 18b, vel בדוכתא פלניא Bm. 93b. Pl. דוּכְתִין loca: כדאמר בכמה דוכתין sicut dicitur in plurimis locis.

Deinde דוך est *dux*, idem quod דוכס, ut: אלעזר בן אהרן דוך דוכנים היה Eleasar filius Aharon dux ducum fuit, TH. Sab. 12c. In gl. dicitur idem esse quod hebr. נשיא נשיאים.

דָכוּן vide infra in דכן.

דול דְוַל *levare, elevare*[25]: *haurire ex profundo, quod fit attollendo:* זמנין דהאי מדויל והאי לא מדויל tempus est quo hic haurit, iste non haurit: Bb. 12b. Ex Ithp. ודילמא לא מידויל forte autem non hauritur, Ibidem 8a, gl. לא ימצאו בו מים non inveniuntur in eo aquae: אי מידויל מידויל ואי לא מדויל מהדריה ליה ניהליהו si hauritur, hauritur: si non hauritur, restituo cum ipsis, Ibidem.

דְוֹל *situla, urna*, Germ. ein Eimer, scribit Elias: כטפה מדול sicut gutta e situla, hebr. מדלי Jes. 40, 15. Elias legit דְוַל. Ex qua forma legitur pl. דַוְלִין דפרזל urnae ferreae, Esth. 1, 3 in Tg. secundo.

דַוְלָא, דוולא *haustus, urna*[26]. Habebant in Babylonia cisternas communes ad irrigandos agros. Illis praefecti erant certi homines, qui aquas cuique pro portione agri sui distribuebant. Hodie haustus huic, cras alii concedebatur, Bb. 12a, Bm. 77a, ubi tamen etiam legi posset per Infin. Pahel לְדַוְולָא ad irrigandum agros, h. e. להשקות השדות, ut gl. marginalis habet. חמרא בדוולא vinum in urna.

דְוִיל *elevatio.* Extat in Gem. in duobus proverbiis, quae eodem loco leguntur: נגרא בסדני יתיב מדויל ידיה משתלם artifex in cippo sedet, qui elevatione manus ejus confectus est, gl. מדויל, i. e. מהרמת elevatione manus, h. e. opere, opera. Inter operandum enim manus subinde attollitur. Alterum est in eundem sensum: גיראה בגיריה מקטיל מדויל ידיה משתלים sagittarius sagitta occiditur, quae elevatione manus ejus perfecta fuit, Pes. 28a. De hoc vide in גיר.

דום דום *silere*, hebr. Inde, דָיֵים, דָיֵם *silens, mutus.*

In Ithp. ex geminatis literis Fut. יִדְּמַרְמוּן כאבניא silebunt, conticescent sicut lapides, hebr. ידמו, Ex. 15, v. 16 in TgH. ubi tamen prave punctatum legitur יִרְמְרְמוּן.

Ap. Tos. etiam est *suspicari, suspectum esse:* דיימא מעלמא suspecta est de virginitate, quasi sc. eam amiserit, דיימא מניה suspecta est propter ipsum, Jeb. c. 7 in fine. B. Ar. מרננים עליה mussitant de ea, quod alius etiam rem cum ipsa habuerit. דיומי דמתא i. e. חשודי העיר suspecti civitatis, Jev. 25a.

דוּמָא *nomen angeli praefecti mortuis, qui mortuorum rationem habet*, a silendo, quasi *praefectus silentii:* Item *suspicio:* לא ישא אדם בת דומה non ducet homo filiam suspectam. Citatur in gl. talmudica Mk. 18b.

דוּמָם *silentium:* עורי לאבן דומם evigila dicit lapidi silentii, i. e. silenti et muto, Hab. 2, 19. Hinc,

דוֹמֵם *silens*, i. e. *insensibile corpus*, ut lapides et metalla: unde, כל הנמצאות שלשה חי צומח ודומם omnia entia triplicia sunt; vivum, i. e. animatum: virescens, i. e. vegetabile: et silens, i. e. insensibile, Jer. 10, 8 in R. Davide.

דון דין דון *judicare, adjudicare, judicium exercere, causam agere, litigare, contendere.* Praet. והוא דָן ית ישראל et ipse judicavit Israëlem, Jud. 16, 31. דן דין מסכן judicat judicium pauperis, Jer. 22, 16. דָנַנִי יי judicavit me deus, Gen. 30, 6. את דִנְתָא דינך tu judicasti causam tuam, I R. 20, 40. דדנו ית ישראל qui judicarunt Israëlem, II R. 23, 22. Part. דָאֵן אנא judico ego, Gen. 15, 4. דָיֵן עם גברא שטיא litigat cum viro stulto, Pr. 29, 9. וְדאֵן ית ישראל et judicabat Israëlem, I S. 7, 16. מִדְּדָאֵן יתי ab eo qui judicat me, Job. 23, 7. Pl. דין דקשוט לא דָיְנִין judicium veritatis non judicant, Jer. 5, 28. Fem. היא דָיְנָא ית ישראל ipsa judicabat Israëlem, Jud. 4, 4. Pl. וְדָיְנָן קדם מלכא et disceptabant coram rege, I R. 3, 22. Infin. לְמֵדַן יתם ad judicandum pupillum, Ps. 10, 18. למדן ית עמך ad judicandum populum tuum, I R. 3, 9. ויתב משה לְמֵדַן et sedebat Moses ad judicandum populum, Ex. 18, 13. מִלְמֵדַן לקבל פתגמך quam ut disceptem contra verbum tuum, Jer. 12, 1. Cum aff. מני לנא מלכא לְמֵדָנָנָא praefice nobis regem ad judicandum nos, I S. 8, 5. 6. Imper. דון ית כל יתבי ארעא judica omnes incolas terrae, Ps. 82, 8. דון דיני judica causam meam, Thr. 3, 59. דונו מסכנא judicate pauperem, Ps. 82, 3. Fut. אנא תריצן אֲדוּן ego rectitudines, i. e. recte, rectissime judicabo, Ps. 75, 3. וְאֵדוּן בין גבר עתיר ובין גבר מסכן et judicabo inter virum divitem, et inter virum pauperem, Ez. 34, 20. כד תְּדִין quando judicabis, Ps. 51, 6. וּתְדִין ית עבדך et judicabis servos tuos, I R. 8, 32. יְדִין יי ביני ובינך judicet dominus inter me et inter te, Gen. 16, 5. וִידוּן דיני et judicabit causam meam, I S. 24, 16. וידין בין מלכותא et judicabit inter reges, Jes. 2, 4. וידין בקושטא מסכנין et judicabit in veritate pauperes, Jes. 11, 4. נְדוּן כחדא disceptemus una, Jes. 43, 26. תדונון שקר judicabitis falsitatem, i. e. false, inique, Ps. 82, 2. תריצותא תדינון rectitudinem judicabitis,

25) Pecul. si ope susculae (Winde oder Haspel) res aliqua elevatur seu aqua ex profundo hauritur, ab ar. دال *conversa fuit*, praec. per *vices et periodus.*

26) Ar. دول. Item ar. *vicissitudinem, fortunae mutationem* denotat, porro et *sagittam* quae a pluribus repetitis vicibus capitur, significat, quae rationes in talm. lingua sequente דויל exprimuntur.

Ps. 58, 2. ידונן בינגא judicabunt inter nos, Gen. 31, 53. פתגם זעיר ידונון אנון negotium parvum judicabunt illi, Ex. 18, 22. וידונון ית עמא et judicabunt populum, Ibidem. Ex Pahel Part. מְמַדְּיְנֵי נפשיה a judicantibus animam ejus, Ps. 109, 31. Ithp. אִדַּיַּן *judicari: litigare, rixari, contendere:* Praet. וְאִידַּיַּין עם לבן et rixabatur, litigabat cum Labano, Gen. 31, 36 in Jon. Huc potest revocari illud, ואדיין עליהון במימריה et disceptavit super eos cum verbo suo, i. e. secum, num sc. recte fecisses, quod creasset homines, Gen. 6, 6 in Jon. Sic legi quoque possit pro עֲדַיַּין in TgH.: וְאִדַּיְנַת עמהון et litigavi, contendi cum eis, Ps. 119, 158. Inf. cum aff. בְּמַדַּיְנֵיה in judicari ipsum, quando judicatur Ps. 37, 33. בְּאִדַּיְנֵיה יפוק חיב quando judicatur, exibit reus, Ps. 109, 7. Ithpe. Praet. היכמה דְּאִתְּדָנוּ sicut judicati sunt, Thr. 1, 1. Part. דְּמִתְּדָן בהמנותא qui litiget in veritate, Jes. 59, 4. Infin. לְאִתְּדָנָא בתירוכין ad judicandum, i. e. ut judicentur exiliis, Thr. 1, 1. Futur. יִתְּדְנוּן עממיא קדמך. judicabuntur populi coram te, Ps. 9, 20. יִתְּדְנוּן כחדא judicabuntur simul, Ps. 49, 11. לא יתדנון non judicabuntur, Gen. 6, 2 in Tg. Jon. et Hier.

Ap. Tos. הדן חברו לכף זכות דנין אותו לכף זכות qui judicat proximum suum secundum lancem justitiae et aequitatis, eum judicant vicissim lance justitiae, Sab. 127b. Sic הוי דן את כל האדם לכף זכות esto judicans quemvis hominem lance innocentiae, Pirke avos c. 3. אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו ne judices proximum tuum, donec eodem, quo ille, constitutus sis loco, ibid. c. 2.

דַּיָּן, דַּיָּנָא *judex.* לגבר רב ודין in virum principem et judicem, Ex. 2, 14. הדין כל ארעא an judex universae terrae, Gen. 18, 25. ויהי יי לדין et erit dominus in judicem, I S. 24, 16. מן יםנני דינא quis constituet me judicem, II S. 15, 4. דינא זכאה judex justus, Ps. 7, 12. ודינא-אמר et judex dicit, Mich. 7, 3. ארי יי דיננא quia dominus est judex noster, Jes. 33, 22. Pl. דַּיָּנִין ופורענין judices et vindices, h. e. executores constitues tibi, Deut. 16, 18. Emphat. קדם כהניא וְדַיָּנַיָּא coram sacerdotibus et judicibus, Deut. 9, 17. ויתבעון דיניא יאות et inquirent judices probe, Ibid. 18. ויתקרבון לדיניא et accedent ad judices, Deut. 25, 1. Constr. לְדַיָּנֵי ישראל ad judices Israëlis. Num. 25, 5. דיני קשטא judices veritates, Jes. 1. 26. דיני שקרא judices falsitatis, Zeph. 3, 15. Cum aff. סבך וְדַיָּנָךְ seniores tui et judices tui, Deut. 21, 2. ודיָּנוהי et judices ejus, Jos. 8, 33. ולדינוהי idem, Jos. 23, 2. דַּיָּנָהָא יחפי זכותא judices ejus tegit innocentia, Job. 9, 24. ופקדת ית דיניכון et praecepi judicibus vestris, Deut. 1, 16. מחיבין ית דיניהון condemnant judices suos, Hos. 7, 7.

Ap. Tos.: כל דיין שדן דין אמת לאמיתו משרה שכינה בישראל omnis judex, qui judicat judicium veritatis secundum veritatem suam, habitare facit majestatem divinam in Israële: et contra: כל דיין שלא דן דין אמת לאמיתו גורם לשכינה שיסתלק מישראל judex, qui non judicat judicium veritatis, facit ut majestas divina auferatur ab Israële, Sanh. 7a. דיין דשאיל שאילתא פסול למדן דינא judex petens commodato, ineptus est ad judicandum, Ketub. 105b. Judex pauper opus habens multa a civibus commodato aut mutuo petere, juri dicendo adhiberi non debet. Facilem enim causam habet, ut munera accipiat et jus pervertat: לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו על צוארו וגהינם פתוחה לו מתחתיו וידע את מי הוא דן ולפני מי הוא דן ומי עתיד להפרע ממנו אם נטה מקום האמת: judex semper imaginetur sibi, ac si gladius cervici ejus impenderet, et gehenna infra ipsum aperta esset: ac sciat, quemnam judicet, et coram quo judicet, et quisnam ab ipso vindictam sit sumpturus, si veritatem perverterit, Rambam in Sanh. c. 23. Legitur idem in T. in Sanh. c. 1 et in Jev. 109b. מאן דאית ליה דינא ליקרב לגבי דיינא is, cui est causa judicialis, convenire solet judicem (non plebejum, idiotam), Sanh. 3b. Proverbii loco citatur.

דִּין, דִּינָא *judicium, causa, contentio, lis forensis.* Respondet hebr. דין, ריב et משפט: בין דין לדין inter judicium et judicium vel inter litem et litem, Deut. 17, 8. דין דקשוט judicium veritatis, Deut. 16, 18. עבד דין יתם faciens judicium pupilli, Deut. 10, 18. ודין דחיבא et judicium impii, Job. 36, 17. ברם בדין verum in judicio, Jer. 10, 24. לאסטאה מדין מסכנין ad declinare faciendum a judicio pauperes, Jes. 10, 2. Emph. ואמרית דיעבדון דִּינָא et dixi ut facerent judicium, Jes. 5, 7. לא ברם יעביד דינא non faceret judicium? Gen. 18, 25. וידעי אוריתא ודינא et scientes legem et judicium, Esth. 1, 13. וצדקתא ודינא et justitiam ac judicium, Pr. 1, 3. פתגמא דדינא verbum judicii, Deut. 17, 9. דינא רבא judicium magnum, i. e. extremum, quo deus totum mundum est judicaturus. Saepe fit ejus mentio in Tg., ut Deut. 32, 34 in TgH. Gen. 4, 7 in TgH. Eccl. 3, 17. II S. 23, 7. Deut. 21, 2 in Jon. Ps. 50, 3. Cum affix. פורענותי וְדִינִי vindictam meam et judicium meum, Ps. 9, 5. ותקיץ לדיני et expergiscere ad judicium meum, Ps. 35, 23. ודינך היך טיהרא et judicium tuum ut meridies, Ps. 37, 6. לדינך אוריכית judicium tuum exspectavi, Ps. 119, 43. לא תרחם בדיניה non misereberis in judicio ejus, Ex. 23, 3. Plur. אנא שאל מן קדמך שאילת דִּינִין quaestionem judiciorum ego quaero ex te, Jer. 12, 1. פתגמי דִּינִין verba judiciorum, Jer. 39, 5. Emph. ואלין דִּינַיָּא et haec sunt judicia, Ex. 21, 1. דיניא דיי הימנותא judicia domini sunt veritas, Ps. 19, 10. קימיא ודיניא statuta et judicia, Lev. 26, 46. Constr. בְּדִינֵי רעותי ידונון judiciis beneplaciti mei judicabunt eos, Ez. 44, 24. Cum aff. וית כל דִּינַי et omnia judicia mea, Lev. 19, 37. ובדיני לא יהלכון et in judiciis meis non ambulent, Ps. 89, 31. היך דיניך אסי יתי sicut judicia tua, sana me, Ps. 119, 156. הלכת דינך consuetudines judiciorum tuorum, Ps. 72. 1 פקודוהי ודינוהי praecepta ejus et judicia ejus', Deut. 8, 11. ית דיניהן judicia earum, Num. 27, 5. Apud Ros. דין הוא judicium est, i. e. justum est, aequum est.

Ap. Tos. quatuor sunt genera judiciorum capitalium, nempe סקילה *lapidatio,* שרפה *ustio,* הרג *occisio,*

quae fit gladio, וחנק et *strangulatio.* De his fuse agitur in Sanh. c. 7. Vide et Maim. in Sanh. c. 14. Hinc in Tg. אית לנא ארבע דיני מותא לחיבא sunt nobis quatuor judicia mortis, quibus plectuntur fontes etc. Ruth. 1, 17.

בֵּית דִּין *domus judicii, consistorium, curia,* Δικαστήριον, et metonymice *judices, senatus, magistratus.* בית דין הגדול domus judicii magni, *senatus magnus.* Hic erat Hierosolymis in sanctuario et constabat ex 71 viris. Vocabatur *synedrium magnum:* אב בית דין *pater domus judicii.* Qui caput erat synedrii magni, vocabatur נשיא: secundus ab ipso, qui ad dexteram ejus sedebat, vocabatur אב בית דין. Vide abbreviaturas in אבד et Maim. in Sanh. c. 1. Hinc etiam in Tg.: ואב בית דינא דדאן דיניך et pater domus judicii, qui judicat judicia tua, Cant. 7, 4.

בַּעַל דִּין *dominus litis, qui litem vel causam habet coram judice discutiendam:* שני בעלי דינין duae personae litigantes.

דִּינֵי מָמוֹנוֹת *judicia pecuniaria:* דיני נפשות *judicia animarum, capitalia, criminalia.* Quaenam inter haec judicia pecuniaria et criminalia fuerit differentia, fuse tradit Maim., in Hilchos Sanh. c. 11. Judicia criminalia cessarunt et ablata sunt Judaeis quadraginta annis ante vastationem domus secundae, uti expressis verbis legitur in TH. Sanh. c. 7 et in T. Babyl. Sanh. 41a. As. 8b et in Sab. 15a. in Juchasin f. 51, 1, apud Maim. in Sanh. c. 14, s. 13. Hinc legitur etiam in Ber. 58a de quodam, qui propter immane scelus debebat morti adjudicari: Quare flagellasti eum? respondit ipsis: quia rem habuit cum jumento. Dixerunt ad ipsum: habesne testes ejus rei? respondit, omnino. Sic venit Elias assimilatus homini, ac testimonium perhibuit. Dixerunt ergo: si ita se res habet, dignus est morte. Dixit ipsis: אנן מיומא דגלינן מארעין לית לן רשותא למקטל nos ab isto tempore, quo migrare coacti fuimus ex terris nostris, non habemus potestatem occidendi aliquem. H. e. illud ipsum, quod Judaei Pilato, Christum ipsis tradere volenti ad condemnandum, responderunt: nobis non licet occidere quemquam, nempe, judicialiter, Joh. 18, 31. Nam, ut dictum, quadraginta annis ante vastationem urbis et templi postremam, haec potestas ipsis adempta fuit; nempe, biennio vel triennio fere ante mortem Christi, quae contigit anno ejus trigesimo quarto. Anno autem Christi septuagesimo primo accidit חורבן, vastatio urbis et templi et Judaeorum superstitum deportatio. Quod autem in TH. l. c. affertur exemplum de quodam R. Eliesare Tzadok, qui fatetur, se cum puer fuisset, vidisse filiam sacerdotis, quae scortata fuerat, comburi fasciculis palmitum: illud exemplum incertum est, et dubium, an iste R. Elieser ante excidium templi vixerit. Immo textus ipse dicit, sic combustam fuisse, שלא היה בית דין של אותה שעה בקי quod domus judicii ejus temporis non fuerit exercitata in viis juris administrandi, quod de ordinario Sanhedrin sive senatu majori dici non potest. Meminit hujus Scaliger in Animadversionibus in Eusebium 182, 1 et Juchasin d. l. et T. Babyl. 52a.

וּמִן הַדִּין הָיָה *et de jure est, aequum est, erat* vel *fuit.* Hoc sensu מן הדין ap. Ros. frequenter usurpatur.

Notentur hic etiam in transitu quaedam Rabbinorum monita et proverbia de judicio.

הֱווּ מְתוּנִין בְּדִין *estote tardi in judicio.* Legitur in Pirke Avoth c. 1 et in Sanh. 7b.

כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות ויש שראוי לדון דיני ממונות ואינו ראוי לדון דיני נפשות: h. e. quicunque idoneus est ad judicandum judicia criminalia, idoneus quoque est ad judicandum judicia pecuniaria: Sunt autem quidam, qui idonei sunt ad judicandum judicia pecuniaria, qui tamen non sunt digni ad judicandum judicia criminalia, Nid. 49b.

בָּת דִּינָא בָּטֵל דִּינָא *pernoctante judicio, cessat judicium,* Sanh. 95a. Exemplo militum Sennacheribh, qui dicebant ipsi: hodie adhuc injiciemus manum in eam (urbem Hierusalem.). Respondebat Sennacheribh, תמהיתו mirabiles estis (mirum est, vos hodie, quando lassi adhuc estis ex itinere, velle aggredi urbem): cras afferat quisque lapidem muri urbis. At ea nocte venit angelus domini et occidit 185000. Sic pernoctante judicio, cessat, impeditur judicium. Ita, ubi magistratus non facit officium in exercenda justitia, tum cessant jura, viget injuria. Cum negligentes sunt doctores, jacent literarum studia inter discentes etc.

Qui omnia statuta de judiciis et judicibus Hebraeorum vult novisse, legat tractatum talmudicum Sanh., Maimonem et alios.

מְדָנָא *contentio, lis forensis, contradictio:* שויתנא למדנא posuisti nos in contentionem, Ps. 80, 7. Regia habent לְמְדָיְנָא, Hebr. מדון, quod alias in Tg. redditur תגרא.

מְדִינָה, מְדִינְתָּא *provincia, regio,* pro hebr. מדינה, quasi dicas, *terra ejusdem juris,* sive *jurisdictionis:* Item *civitas, urbs,* quomodo hebr. עיר respondet: מן הוא דאחד מדינתא prae eo qui capit urbem, Pr. 16, 32 hebr. מלוכד עיר. Constr. בִּמְדִינַת בבל in provincia Babel, Dan. 3, 1. Pl. מְדִינָן, מְדִינָתָא provinciae, Esr. 4, 15. רברבי מדינתא principes provinciarum, I R. 20, 14. ממדינתא de provinciis, Ez. 19, 8.

Ap. Ros., quando מקדש et מדינה sibi opponuntur, tunc per מקדש intelligitur *sanctuarium hierosolymitanum cum tota urbe,* sive ירושלים כולה: et per מדינה intelliguntur שאר העיירות שבכל ארץ ישראל *reliquae urbes, quae sunt in tota terra Israelis* Maim. in Tan. c. 4 in initio: Die feriato novi anni, qui incidit in sabbathum, in sanctuario clangebant buccina, sed non in provincia, id est, extra urbem Hierosolymorum.

מְדִינִי *provincialis, civilis, politicus.* Hinc פילוסופיא המדינית philosophia politica, Pr. 23, 12 in R. Levi.

דוץ דוּץ *exultare, gaudere, exsilire gaudio.* Ponitur in Tg. pro hebr. שוש, עלז, עלץ: Part. על כן חדי וְדָאִיץ idcirco gaudet et exsultat, Hab. 1, 15.

דָּיֵץ וחדי exsultat et laetatur, Pr. 29, 6. Infin. לְמֵדוּץ בפורקנך ad exsultandum in redemptione tua, Ps. 51, 14. Imp. דוצו עמה דיץ gaudete cum ea gaudio, Hab. 3, 18. Fut. אֲדוּץ ואבוע במימרך gaudebo et laetabor in verbo tuo, Ps. 9, 3 in Regiis: וּנְדוּץ בגבורתך et exsultabimus in fortitudine tua, Ps. 21, 14. צדיקיא יחדון וְידוּצוּן justi laetabuntur et gaudebunt, Ps. 68, 4. דלמא יְדוּצָן בני ערליא ne exsultent filiae incircumcisorum, II S. 1, 20. Sic enim legendum pro יְדוּצוּן.

דָּ.יץ *gaudium, laetitia, exsultatio:* בתי דיץ domus exsultationis, Jes. 23, 13.

דִּיצָה *idem.* Vide et infra in דיץ.

אֲדִיצוּתָא *idem,* Ps. 51, 10.

דיץ vide infra suo loco.

דוק דוק *advertere, attendere, considerare, perpendere, expendere: exspectare, speculari, respicere, perspicere, prospicere, inspicere, aspicere cum cura, accurata observatione et diligentia:* item *comminuere, comminui,* quod a דקק mutuatum est: באדין דקו tunc comminuta sunt, Dan. 2, 35. Fut. חזך עלך יְדוּקוּן videntes te ad te respicient, Jes. 14, 16. Aphel praet. אוֹדִיק על בני אדם prospectat super filios hominum, Ps. 14, 2 et 53, 3. ממדור בית מותביה אודיק ex sede habitationis suae prospexit, Ps. 13, 14. אודיקו על פני סדום prospectabant Sodomam versus, Gen. 18, 16 in Jon. אַדִּיקֵת prospexi, Pr. 7, 6. Part. דְמוֹדִיק סטריה qui exspectat mercedem suam, Job. 7, 2. Pl. הא כמא דְמוֹדִיקָן עיני עבדין quemadmodum respiciunt oculi servorum: היכדין מדיקן עיננא sic respiciunt oculi nostri, Ps. 123, 2. דמדיקין באוירא qui speculantur aera, Ps. 19, 2. Imp. אוֹדִיק prospice, Deut. 26, 25. Jon. אַדִּיק in TgH. Ex Pahel part. וּמְדַיְּקָא אמיה et attendebat, speculabatur mater ejus, Jud. 5, 28. Fut. בר נש מפלפל יְדַיֵּיק vir ingeniosus perpendet, Job. 11, 12 in sec. Tg. וִידַיֵּיק et supputabit, rationes inibit, Lev. 15, 25. 50 in Jon.

Ap. Ros. לא דק על לשון המקרא non advertit ad dictionem scripturae: דוק ותמצא attende et invenies. Sic in Pihel sive Pahel idem significat: item *comminuere, minutim excutere,* quod a דקק petitum. לא דַיֵּיק יפה non consideravit pulchre sive bene. Part. paret. ספר מְדוּיָּק liber expensus, i. e. emendatus, correctus, probatus. נוסחא מְדוּיֶּיקֶת exemplar probatum, correctum R. David. II S. 14, 21.

דוּקָא, דוקא vide in radice דקק.

דִּיוּק *observatio, attentio, animadversio, consideratio:* בדיוק cum consideratione, considerate, diligenter, accurate.

דְּיָקוּת *idem.*

דַּיְקָן *observator, perscrutator diligens et curiosus.*

דוֹקַיָּא *trabes,* hebr. קורות. Gr. est δοκίς vel δοκός, ME. c. 1, v. 1.

דַּוְקָא *simpliciter, praecise, solummodo, duntaxat.* דוקא כשהוא כך maxime cum ita se res habeat. Cum negandi particula est, *non tantum, non simpliciter non duntaxat, non praecise vel definite:* אינו דווקא אלא ר״ל רבים non praecise (decem), sed vult dicere multi, R. David Am. 6, 9. אינם דווקא לסך חשבון illa non sunt simpliciter, sed ad summam numeri indicandam, idem Ps. 119 in princ. אלא שהוא חשבון דוקא sed quod est numerus simpliciter, ibid. לא דוקא non est perpetuum.

דַּיְיקָא *praecise, accurate, exquisite.*

דַּוְוקָן *exquisitum, consideratum, probatum:* ספרי דווקני libri correcti, probi, Men. 29b. Fem. משנה מתרתי וְדַוְוקָנִית Mischna correcta et proba.

דור דור[27] *habitare.* Respondet hebr. גור. Praet. דִּי דָּר תמן אברהם ubi habitabat Abraham, Gen. 35, 27. דר בארעא דחם habitavit in terra Cham, Ps. 105, 23. ודר תמן et habitavit ibi, Deut. 26, 5. עם לבן דָּרֵית cum Labane habitavi, Gen. 32, 4. Part. דָּיְרִין בני אנשא habitant filii hominum, Dan. 2, 38. דדירין עמך qui habitant tecum, Lev. 25, 6. Infin. לְמֵדַר באתר דאשכח ad habitandum in loco, quem inventurus esset, Jud. 17, 8. מלמדר בכל תחום ne habitemus in ullo termino, II S. 21, 5. Imp. דוּר בארעא הדא habita in terra ista, Gen. 26, 3. דוּרִי באתר דכשר למדר habita in loco, qui idoneus est ad inhabitandum, II R. 8, 1. Fut. אֲדוּר במשכנך habitabo in tentorio tuo, Ps. 61, 5. תחותוהי תדור sub ea habitabat, Dan. 4, 18. Ap. Tos. כמדייר בי דיירא sicut is, qui divertit in diversorio (quod ipsi placuerit) Rh. 9b. B. Ar. legit כי מדואר דריא et explicat: sicut cursor, qui currit, dicitque מדואר esse ענין ריצה significationis *currendi,* ut mox in דואר. Sic legit idem hoc sensu, ולא דוורוה לגברא דמצפרא et non currunt ad virum, qui jentavit. Vide id in כרך, in signif. quarta.

Secundo in Pahel דַּיַּר, דייר est *stercorare.* Nempe faciebant דירות caulas ovium in agris, ut ex ovium fimo agri stercorarentur. Inde part. ap. Tos. הַמְדַיֵּיר את שדהו caulificans agrum suum. Schevi. c. 3 i. e. ex agro suo caulam ovium faciens, ut stercoretur. Sic ex Nithpahel, שדה שנטייבה וְנִשְׁתַּדַּיְּירָה ager, qui melioratus et stercoratus est, ibidem 38a. Prius de accurata cultura: alterum de dicto stercorationis modo intelligitur: אין מדיירין שדה בחולו של מועד non stercorant agrum in die profesto solennitatis, Mk. 1[illegible]a.

Tertio est *ordinare, digerere, disponere*[28]: אביי דייר גולפי רבא דייר קנה Abhaij disposuit vasa, Rabba digessit calamos, Kidd. 81a.

דָּר, דָּרָא *aetas, generatio*[29], *saeculum,* quasi ter-

---

*) חקינר *decenarius,* a. q. et nomen trahit. Legitur in TH. tract. As.

[27]) Denominat. a דור *habitatio,* d. q. paulo post in דר vel דרא.

[28]) De ea significatione latius agit Willmetius in lex. suo arab. s. v. دار, q. v.

[29]) Quasi *orbis* annorum vitae, *gyrus* temporis, a. v. دار (aff. דוּר, دوّر) *gyravit, gyrum egit.* Hinc et nomen דור, *habitatio,* textorium *orbicularis vicus;* primae enim habitationes *rotundae* sive in *rotundum* constructae erant. Syricum est ܕܪܐ vel ܕܝܪܐ et arab. دارة.

minus temporis, quo homines simul in hac vita et mundo *habitant:* דרא טבא דצדיקיא generatio bona justorum: דרא בישא דרשיעיא generatio mala impiorum, Eccl. 1, 4. בשני דר ודר annos generationis et generationis, Deut. 32, 7. מדר לדר de generatione in generationem, Ps. 10, 6. בדרא דצדיקי in generatione justorum, Ps. 10, 5. בדר תריציא in generatione rectorum, Ps. 112, 2. Pl. לדר דרין in generationem generationum, Jes. 51, 8. Emph. דָּרַיָּא דמלקדמין generationes antiquae, ibid. v. 9. Constr. לְדָרֵי עלמא in generationes saeculi, Gen. 9, 11. Cum aff. וּלְדָרָנָא et generationibus nostris, Jos. 22, 28. שלים היה בדרותי perfectus fuit in generationibus suis, Gen. 6, 9. לדריהון in generationes ipsorum, Gen. 17, 7. לדריכון in generationes vestras, vers. 12. Ap. Tos. ופני דור כפני כלב et facies hominum istius saeculi sicut facies canum erant, Sanh. 97a. אמר לרבי יאשיהו דדריה dixit ad R. Josiam saeculi sui, i. e. qui suo saeculo vivebat. Fuerat enim et alius, Kidd. 36b. Hoc est, quod alii *coaetaneum* hic dixerunt.

דוֹר *ordo, series, classis.* Pl. שני דורין duo ordines, Kel. c. 16.

דָּרָא *idem.* In Gem.: אתא דמא מבי דרי דככי provenit sanguis e media serie dentium, Jom. 84a. תמניסרי אלפי הוה דרא octoginta mille fuerunt ordines justorum coram deo, Suc. 45b. Hebraice sic usurpatur טור, unde ט in ד leniorem literam mutatum videtur.

דוּרָא *onus.* Exemplum vide infra in דלא.

דוֹר *dolor:* גרגר מלח לדורשיני granum salis pro dolore dentium, Sab. 65a. Scribitur ut una vox et explicatur in gl. לחולי השנים. Forte est ex latino corruptum.

דוֹרָא *vermes* [30], *lumbrici:* או שאחיה אותן דורא במעיהן aut vivificabo eas (sc. carnes), ut fiant vermes in visceribus ipsorum, Bem. rab. 7 ad Num. 11, 20. והיה לכם לורא. Alias דִּרְנָא est *vermis*, ut infra videre est: et infra דִּירָה legitur pro *vermiculo frumenti*, in דיר.

דוֹרְיָה, דוֹרָאָה *donum, munus.* Ex gr. δωρεά: ניתן דוריה לעולם datum est donum hominibus, Br. s. 53. Alii legunt דרורייה *libertas:* באו כל המלכים כלן לכבדו והביאו דוראות venerunt omnes reges ad honorem exhibendum ei et attulerunt munera, Sr. s. 5. וזה משלח לזה דורות et hic mittebat illi δῶρα, munera, dona, Br. s. 85 in fine. Cummunius dicunt alias דוֹרוֹן, דוֹרוֹנוֹת, vel דוֹרוֹנִיוֹת.

דָּוֹר, דְּוָּאר [31] *praefectus* vel *magister cursorum*, *ad quem literae omnes deferuntur, quique singulas in suum locum procurat:* הא דקביע בי דואר במתא ubi constitutus est certus praefectus cursorum in urbe, Sab. 19a. Maim. in Hilch. Sab. c. 6, hoc ita explicat: אם יש במדינה אדם קבוע שהוא מקבץ האגרות ושולח אותם לכל מדינה ומדינה עם שלוחיו si sit in urbe homo certus, qui colligat literas easque in singulas provincias et civitates per tabellarios suos mittat: נקיטא לי זימנא לבי דואר constitutum mihi est certum tempus a magistro cursorum, citatus sum ab ipso ad praefinitum tempus, As. 26a. Vide et Bk. 114a. Videtur etiam posse exponi בֵּי דְוָאר, *domus cursus publici.* Huc pertinere quoque videtur מ״י דוראי domine praefecte mei, Pes. 25b. V. et supra in דאר.

דוּרָא *nom. propr. loci, seu vallis in Babylonia, in qua Nebucadnezar erexit imaginem auream*, Dan. 3, 1. In hac valle leguntur resurrexisse mortui (de quibus apud Ezechielem cap. 47) in Tg. Cant. 7, 9. Desumptum id ex Talmud Sanh. 92b, ubi inter cetera: מנהר אשל עד רבת בקעת דורא a fluvio Eschel usque ad Rabbat vocatur vallis Dura.

Deinde est *nomen lapidis pretiosi* [32], *cujus usus in pavimento regio fuit:* דורא דכרכי ימא רבא et lapis dura civitatum maris magni, i. e. qui ex civitatibus maritimis affertur, Esth. 1, 6, ut est in Venetis. Regia דורא דבכרכי ימא רבא. Hebr. vocatur דר. Porro de hoc lapide in Gem. legitur: Raf dixit: דר vocatur, quasi דרי דרי ordines, ordines; quod scilicet multi ordines lapidum pretiosorum in loco isto per circuitum fuerint dispositi. Samuel dixit: lapis pretiosus est in civitatibus maritimis, qui דרא vocatur. Si quis eum medio triclinio inferat, lucem praebet accumbentibus (instar meridiei, ut est in gl.). Qui de schola R. Ismael fuerunt, docuerunt, sic dictum, quod proclamet דרור libertatem [33] omnibus mercatoribus, Meg. 12a. Libertatem, sc. ab omnibus tributis et vectigalibus, glossa.

דַּיָּר, דייר, דְּיוֹר, דִּיָּר *incola, habitator, peregrinus, advena:* דיר ותותב אנא עמכון peregrinus et inquilinus sum apud vos, Gen. 23, 4. Pl. הרי דַּיָּרִין הויתון ecce peregrini fuistis, Ex. 22, 20. דַּיָּרֵי ביתי incolae domus meae, Job. 19, 15. Hebr. גָּרֵי בֵיתִי. Item דַּיָּרָא *eremitae:* דיירא בר דיירתא peregrinus filius peregrinae, Bech. 30a, hebr. גר בן גיורא.

דְּיוֹר, דְּיוֹרֵי, דַיּוֹר *idem:* דיור תותב peregrinus incola, Ex. 12, 45 in Jon. pro hebr. תושב. V. et v. 19, ubi ponitur pro hebr. גר. Sic ap. Tos. אמרו הנך דיורי dicebant isti incolae.

---

[30]) Fortasse per ד, דודא legendum (Resch et Daleth propter similitudinem formae facillime inter se permiscuntur), ut Arabum sit دُودٌ, cui haec inest significatio.

[31]) Ipsa terminatio, ait Relandus, suspicionem injicit vocis persicae. Judaei explicant per *praefectum cursorum* vel *tabellariorum.* Persis داور דאור *praefectus* quivis, gubernator.

[32]) *Lapidis sphaerici* quidem a forma rotunda (vide paulo infra), quae gemmis inest, dictum.

[33]) Ita quidem et Plinius ex Sotaco Lib. 37c: „Per illas, inquit, quae nigrae sunt et *rotundae* urbes expugnari et classes, easque baetulos vocari". Vocem *baetulos* (gr. βαίτυλος) enim recte Boch. (Phal. p. 786) ad vocem nostram דור vertit, ut orta sit ex אבן דור.

דִּיָרָא, דִּירָה, דִּירָא, דִּיר *habitatio, habitaculum, domicilium, hospicium: caula ovium: casa pastorum:* אנא דברתך לדיר רעין in casam pastorum, Jer. 49, 19. מן דירא ego sumpsi te de caula ovium, II S. 7, 8. Pl. mascul. וְדִירִין לְעָנְכוֹן et caulas pro ovibus vestris, Num. 32, 24 in Jon., pro quo in Hier. corrupte est וְרִיכְוָון, pro וְדִירִין. Fem. דִּירָן, unde constructe, דִּירָוַת מדברא habitacula deserti, Joël. 1, 19. Sic c. 2, 22. דירות בית מישרי רעין caulae domus habitaculorum pastorum, Jer. 33, 12. Ap. Tos. כי מטא לההוא דיירא cum pervenisset ad illud hospicium, Sanh. 109a. Ap. Ros. נכנסות לדיר להתעשר ingrediuntur in caulam, ut decimentur, Kimchi Joël 1, 19. Dicunt etiam Rı. דירה נאה אשה נאה ומטה מוצעת לתלמיד חכם domicilium pulchrum, uxor pulchra et lectus commodus conveniunt sapienti. Item ג׳ דברים מאריכין ימיו של אדם אשה נאה כלים נאים דירה נאה tria sunt, quae prolongant dies hominis, uxor pulchra, westimenta pulchra et domicilium pulchrum.

דִּיוֹרִין *mansiunculae, habitacula,* Suc. 10a.

דָּרָא, דָּרְתָא *atrium,* hebr. חצר, cui in Tg. respondet. ועמודי דָרְתָא et columnae atrii, Num. 3, 37. דרתא אחרנתא atrium aliud, I R. 7, 8. עד דרתא רבתא ad atrium magnum, ibid. v. 9. לדרתא in atrium, Jer. 36, 20. Constr. וּלְדָרַת בית מקדשא דיי et atrio domus sanctuarii domini, I R. 7, 12. Cum aff. בְּדָרְתֵיה in atrio suo, II S. 17, 18. Pl. מן דָרָתָא ex atriis, Ex. 8, 13. בדרת מקדשך in atriis sanctuarii tui, Ps. 84, 11. בדרת בית אלהנא in atriis domus dei nostri, Ps. 92, 14. Cum aff. ישרי דָרָתָךְ habitabit in atriis tuis, Ps. 65, 5. ועולו לקדמוי לְדָרְתוֹי et introite ante eum in atria ejus, Ps. 96, 8. Ex alia forma: בכמני דַרְתַיָא in insidiis atriorum, Ps. 10, 8, ac si ת esset radicale. Ap. Tos. חבל על דליח ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד vae, cui non est atrium et portam atrio facit, Sab. 31b et Jom. 72b, atrium, i. e. timor domini: portam facit, h. e. studio legis divinae operam dat. Perperam locatur studium in verbum dei sine reverentia dei. Haec clavis est, quae portam reserat et intromittit in penetralia voluntatis divinae. Sunt qui ad דרת referant, quasi ת sit radicale.

דַּרְיוּתָא *vetula, quae diu in mundo habitavit.* Guido ex Vr. s. 20. Legitur ibi, ווי על ברי דריותא, quod in gl. explicatur: vae filio ebriae, i. e. consternatae et perturbatae hujus mulieris, a רוה. Guido: vae filio vetulae seu anus hujus. Prior expositio fortassis melior.

מְדוֹר *habitatio, habitaculum:* מדור קושטיה habitaculum veritatis ejus, Jer. 31, 23. מדור ירודין habitaculum draconum, Jes. 34, 13. למדור גמלין in habitaculum camelorum, Ez. 25, 5. דמדור בית שכנתך בשמיא cujus majestatis domicilium est in coelis, Ps. 90, 1. ממדור מלאכיא ex habitaculo angelorum, Ps. 78, 25. Cum aff. להוא מְדוֹרָךְ ut sit habitatio tua, Dan. 4, 22. בית מְדוֹרֵיה locum habitationis suae, hebr. משכן, Jes. 22, 16. ולטטית מדוריה et maledixi habitaculo ejus, Job. 5, 3. במדוריהון in habitaculis suis, Jes. 22, 18. די מדרהון quorum habitatio, Dan. 2, 11. Fem. pl. שחין בִּמְדוֹרָתָא incurvant' se in habitaculis, Job. 38, 40, hebr. במעונות.

מְדוּרָא *pyra, rogus,* ut hebr. מדורא דאשתא דלקה בה pyra ignis succensa est in ea, Jes. 30, 33. Emph. מדורתא, Erub. 101a.

דּוּשׁ דוּשׁ[34] *triturare, conculcare,* ut hebr. Part. דָּיְשִׁין ברגליכון conculcatis pedibus vestris, Ez. 34, 18. קטילי עממיא conculcantes occisos populorum, Zach. 10, 5. Fut. אֲדוּשׁ ית בשרכון triturabo carnem vestram, Jud. 8, 7. וּתְדוּשִׁנַּהּ et triturabit eam, Dan. 7, 23. Ithp. infin. וּלְאִתְדָּשָׁא עזרתי et ad conculcandum atria mea, Jes. 1, 12. Fut. וְאִתְדָּשָׁא תִּתְדָּשׁ et triturando triturabitur terra, Jes. 24, 3. וְיִתְדָּשׁוּן מואבאי באתרהון et triturabuntur Moabitae in loco suo, כמא דְמִתְדָּשׁ תבנא בטינא sicut trituratur palea in luto, Jes. 25, 10. Sumitur etiam ap. Tos. pro *silere, tacere:* unde sententia, טוביה דשמע ואדיש חלפוה בישתיה מאה felix ille, qui audit et conculcat, i. e. tacet: transeunt enim mala ejus centum, Sanh. 7a. Sic enim plurima avertit, quae ipsum obruerent, si in contentiones se demitteret, aut divulgaret audita. Sic in TH. Pea. c. 1. f. 15c. סבא סבא אכול ואדיש דכלביא אכלין מדשין mi senex, comede et tace: nam et canes comedunt et tacent. Videtur esse locutio proverbialis. Nam cum olim quidam patrem suum gallis pinguibus et delicatis cibaret, ut ita praeceptum quintum impleret et annexam promissionem consequeretur; tum, patre quaerente, undenam habes ista mi fili? respondit סבא סבא etc. Sed hac ratione pro filio גן עדן haeres factus fuit גיהנם.

דַּיִשׁ, דַּיְשָׁא *tritura, conculcatio,* Lev. 26, 5. ותהון להון לדיש et eritis ipsis in conculcationem, hebr. למרמס, Jes. 28, 18. כעפרא לדיש sicut pulverem ad trituram, concultationem, II R. 13, 7, hebr. לדש. Cum pron. בְּדַיְשֵׁיהּ in trituratione ejus, dum triturat, Deut. 25, 4.

אִתְדָּשָׁא *trituratio, conculcatio,* Jes. 22, 7. Nomen ex infinito.

דָּוָשָׁא (דוושא) *tritura:* דדוושא להכא מעלי להתם eo quod tritura hinc prodest illinc, Bb. 22b.

Secundo est *assuescere:* דשנן בה assuevimus in eo sive ipsi. דָּשׁ *assuetus, assuetum, consuetum, tritum:* כיון דדש דש quia sic assuevit, esto: ואם היה דש בעירו si fuerit consuetum in civitate sua, licitum est, Meg. 24b. Vel, si ipse notus fuerit et cives ejus jam assueverint eum audire etc.'

דְּוּשׁ[35] *consuetudo.* Citatur in Ar. ex Ber. 16. Sed ibi nunc aliter legitur et omnino haec vox abest.

דּוּת דוּת *conceptaculum aquae ex lapide vel ligno:* לחוך בור או לחוך הדות in puteum aut cisternam,

---

[34]) Syr. ܕܫ, arab. داس *pedibus calcavit, conculcavit, obtrivit.*

[35]) De *calcando* dictum, uti talm. הרגל, quod *consuetudinem* denotat, ab hebr. רגל.

Rh. 27a, gl. בור et דות idem sunt: בור constat fossa: דות aedificio super terram, vernacule צישטרנא cisterna: המוכר את הבית ולא את הדות qui vendit domum, sed non cisternam, Bb. 64. Vide et in Kel. c. 5. Ohol. c. 11.

דָאִית Proverb. 12, 12 in Venetis pravum est pro דָאֵג.

דחה דְחָה [36] *impellere, depellere, expellere, propellere,* in Tg. Ap. Ros. latius est *confutare, refutare, rejicere, arguendo alterius opinionem depellere:* item *violare de sabbatho, cum ejus sanctitas operando depellitur et impellitur.* Praet. cum infin. מִדְחֵי דחית יתי impellendo impulisti me, Ps. 118, 13. ואם בדבבו דְחָהִי et si per inimicitiam impulerit eum, Num. 35, 20. Part. דָחֵי impellens, Ps. 35, 5. Infin. לְמִדְחֵי ית כל בעלי דבבך ad expellendum omnes inimicos tuos, Deut. 6, 19 in Jon. Fut. אֶדְחִנָּךְ מסקומך expellam te de loco tuo, Jes. 22, 19. כד יִדְחֵי יי אלהכון יתהון cum expulerit dominus deus vester illos, Deut. 9, 4 in Jon. Pass. Ithpe. infin. ית רגלי מִלְאִדְּחָיָא et pedes meos ab impellendo, ne impellantur, ut cadant, h. e. a lapsu, Ps. 116, 8. Fut. יִדַּחְיָן ולא יוסיפון למקם impellentur et non pergent surgere, Ps. 36, 13. Sic enim legendum pro יִדְחַיָן.

Ap. Ros. זה מדחה קושיא של זה hic repellit, i. e. refutat objectionem istius: דוחה את השבת pellit sabbathum: לא דוחה שבת non pellit sabbathum. Sic sunt quaedam opera in sabbatho licita, quibus sabbathum non impellitur, vide Kimchium I S. 21, 6. דחויה היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצות pulsum est sabbathum juxta periculum vitae, ut reliqua omnia praecepta, Maim. par. 1 in statutis de Sab. c. 2. Veluti aegrotus periculose aegrotans curari potest juxta praeceptum medici vel chirurgi: ספק נפשות דוחה את השבת dubium vitae pellit sabbathum, ibid. אין דוחין נפש מפני נפש non pellunt animam propter animam, Ohol. c. 7 in fine. Non interimitur infans propter matrem, sc. in partu, ut ipsa in vita conservetur: אידחה אבן projectus est lapis, Erch. 30b. Videtur proverbialiter ibi sumi, fere sicut apud Latinos: jacta est alea: כל המדחה מטתו חריו זה משובח quicunque expellit lectum mortui sui, is recte facit, i. e. qui festinat efferre et sepelire mortuum suum. Excipiunt tamen ibi patrem et matrem, Mk. 22a. Maim. in hilch. Abhel c. 4.

דְחִיַּת, דִיחוּי, דְחִיָּה *depulsio, propulsio, impulsio:* דחית האויר propulsio aëris: דחיה המולד depulsio novilunii i. e. translatio ejus in sequentum diem. Sic דחיה apud astronomos est ὑπέρθεσις, ὑπέρβασις, *translatio unius diei in alium,* ut diei festi in sabbathum, ne duo festi dies concurrant etc. יש דיחוי לענין השבת est depulsio in re sabbathi, i. e. licet pellere sabbathum.

דַחֲוָן *cantiones* aut *instrumenta musica:* vel *musici,* Dan. 6, 18 sic dicti, quod tristitiam *depellant,* aut quod *exhilarent* animos, a חדה, per transpositionem literarum, ut R. Saadias notat.

דַחֲוָן *mensa:* Pl. דַחֲוָנוּת *mensae,* ap. Ros.

דחד idem quod חֲדָה *laetari:* מַדְחְדָא תְּדַחְדוּן לֵיהּ exhilarando exhilarabitis eum, Deut. 15, 14 in Jon. juxta scholiasten quendam hebraeum.

דחך דְחַךְ *irridere, subsannare.* Fut. יִדְחַךְ ridebit, Job. 9, 23. ידחך להון subsannabit eos, Job. 22, 19. Idem quod supra דחק.

דוּחֲכָא *irrisio, subsannatio:* דשתי דוחכא היך מיא qui bibunt subsannationem veluti aquam, Job. 34, 7. Elias דהכא.

דחל דְחֵל [37] *timere, metuere, vereri, pavere.* Respondet in Tg. hebraeis ירא, פחד. Praet. ארי דְחִיל למיתב בצער nam timebat habitare in Tzoar, Gen. 19, 30. ארעא דעממי דחילת terra populorum timebat, Ps. 76, 9. ארי דחילת quia timebat, Gen. 18, 15. אינדין לא דחילתא quomodo non timuisti? II S. 1, 14. ארי דחילית quia timui, Gen. 31, 31. ולא דחלו מן קדם אלהא et non timuerunt deum, Ps. 55, 20. כד דחילא cum illae timerent, Ex. 1, 17. ומה דין לא דחלתון et quare non timuistis? Num. 12, 8. לא דחלנא מן קדם יי non timemus dominum, Hos. 10, 3. Part. מן דָחֵל ותע quisquis timens et pavidus est, Jud. 7, 3. גבר דחיל חטאין vir timens peccata, I R. 2, 2. Sic I R. 1, 42. 52 i. e. pius, reverens dei: eum enim quisquis reveretur, is quoque peccare vereretur. V. Kimch. I R. 2, 2. לב דחיל cor timens, pavidum, Deut. 28, 65. ודדחל מפוקדנא et qui timet a praecepto, Prov. 13, 13. Pl. דְדָחֲלִין מנך qui timent te, Ps. 119, 63. דָחֲלַיָא דיי timentes domini, Ps. 135, 20. Constr. דָחֲלֵי חטאה timentes peccatum, Jes. 55, 13. Cum aff. לְדָחֲלוֹי timentibus ipsum, Ps. 111, 5. Fem. אתתא דָחֲלַת חטאין mulier timens peccata, II R. 4, 8, hebr. אשה גדולה. Infin. ואוסיף שאול לְמִדְחַל et perrexit Saul timere, I S. 18, 29. דלא למדחל מן קדם יי ut non timeant dominum, Jos. 22, 25. Imper. דְחַל מן אלהא time deum, Pr. 3, 7. דְחִילוּ מן קדם יי timete dominum, Ps. 34, 10. Fut. לא אֶדְחַל מטצותא דעם non timebo a contentione populi, Ps. 3, 7. לא אדחל מבישתא non timebo a malo, Ps. 23, 4. לא תדחל אברם ne timeto Abram, Gen. 15, 1. לא תִדְחֲלִי idem fem. Gen. 21, 17. לא ידחל non timebit, 112, 7. מן לא ידחל מן קדמך quis non timeat te? Jer. 10, 7. תחזי אשקלון ותדחל videbit Aschkalon et timebit, Zach. 9, 5. מטול היכנא לא נדחל propterea non timebimus, Ps. 46, 3. לא תדחלון ne timeatis, Deut, 20, 3. ידחלון מן קדם יי timebunt a deo, Ps. 33, 8. ידחלון מנך timebunt te, Ps. 72, 5. Pahel דַחֵל *terrere, exterrere, perterrefacere:* וידחלנני et exterruit me, Dan. 4, 2.

דְחִילָא, דְחִיל *terribilis, formidabilis, timendus, reverendus,* hebr. נורא: ut, מה דחיל ומשבח אתרא הדין quam terribilis et laudabilis est locus iste? Gen. 28, 17.

[36]) Arab. دحا (ult. و et ى).

[37]) Hebr. זחל, syr. ܕܚܠ.

in Jon. יי עלאה דחילא dominus excelsus formidabilis est, Ps. 47, 3. אלהא רבא ודחילא deus magnus et formidabilis, Deut. 7, 21. Pl. למעבד דְּחִילָן ad faciendum terribilia, Ps. 45, 5.

דְּחִילָה, דְּחִילָא substantive *timor*, *tremor*, *metus*, *pavor:* ודחילו גבריא דחילא רבא et timuerunt viri isti timore magno, Jon. 1, 10.

דְּחַלְתָּא, דַּחֲלָא *idem:* דחלתא ורתיתא אתין לי timor et tremor veniunt mihi, Ps. 55, 6. אין חפש דחלתא si multiplicasses timorem, Job. 15, 4. פלחו קדם יי בדחלא colite dominum in timore, Ps. 2, 11. לית דחלתא דיי באתרא הדין non est timor domini in loco isto, Gen. 20, 1. Cum aff. דַּחַלְתֵּיהּ דאלהא timor domini, Pr. 10, 27. וית דחלתי אתן בלבהון et timorem meum dabo in cor eorum, Jer. 32, 40. אתרחק מדחלתך elongatum est a timore meo, והוה דחלתהון et est timor eorum, Jes. 29, 13. Pl. דַּחֲלָתָא דמותא terrores mortis, Ps. 55, 5.

דְּחִילוּ *idem:* מה דחילו אתרא הדין quantus terror est (in) loco isto, Gen. 28, 17. Sic exponendum notat R. Sal., etsi in hebr. sit מה נורא quam terribilis.

דַּחֲלָא[38] *idolum, deus falsus*, sic dictus, quod homines illum seu verum deum timeant: דחלא דלית בה צרוך הוא idolum, in quo nullo est utilitas, Hos. 8, 6. At Deut. 32, 15 in TgH. sumitur pro deo vero, וכפרו בדחלא תקיפא דיפרק יתהון et abnegarunt deum fortem, qui redemit eos. In Jon. abest דחלא. Pl. דַּחֲלָן דכסף ודחלן דדהב idola argentea aut idola aurea, Ex. 20, 23 hebr. אלהי כסף deos argenteos: דחלן דמתכא deos conflatiles, Lev. 19, 4.

דְּחִילִין *lecticae, pilenta*, Jes. 66, 20. Sic adducit id hoc loco Elias, sed nostra exemplaria habent ר ab initio.

דַּחֲלוּלִין *terricula, terriculamenta*, quae forma humana in agris vel arboribus ponuntur ad abigendas aves, Bb. c. 2 in fine.

דחן דֹּחַן[39] *milium*, Ez. 4, 9 et Chald.

דוּחֲנָא *idem*, Num. 15, 19 in Jon.

דחם דְּחַם *arctare, premere, comprimere, imprimere, figere, firmiter ponere.* R. Sal. per לחץ exponit in Jevam. 42a et alibi per דחף, ibid. 103. מה הדס וה דחום בעלים quid est myrtus? ipsa est pressa foliis. Sic Jacob patriarcha fuit דחום בבנים pressus filiis, i. e. multos liberos habuit, Vr. s. 30. דכרעא עליה דחים quod pes ipsi firmiter impressus sit, incumbat, Jev. 102a. מאן דחליץ צריך למדחסיה לכרעיה qui est exutus calceo (levir sc., qui non vult ducere uxorem fratris defuncti) cum oportet premere pedem suum in terram, Jev. 103a. Hinc legendum judico, וְיִדְחַם רגליה בארעא et figet pedem suum in terra, Deut. 25, 9 in Jon. pro וְיָחֵם. Scribitur et per ש aliquando. Exemplum vide in TH. Bm. c. 9 mox ab initio.

דְּחָסָה, דִּיחוּם *compressio*, *pressio*, *pressura:* משום דחסה propter pressuram, Jev. fol. 42, 1.

דחף דְּחַף *depellere, deturbare*, ut hebr. ותדחף אידיה et impellat manum suam, Deut. 19, 5 in Jon. Sic citatur in Ar. ex TgH. Deut. 6, 19. לְמִדְחַף ית בעלי דבבך ad depellendum inimicos tuos. Sed in nostris libris legitur לְמִדְרֵי.

דְּחִיפִין *impulsi* i. e. *festinantes*, Esth. 3, 15 et 8, 14 in Tg. sc. hebr. דחופים.

דחק דְּחַק[40] *premere, urgere, festinare: repellere, depellere:* Praet. ולא דְחַק למיעל neque festinavit occumbere, hebr. ולא אץ, Jos. 10, 13. וּדְחַקַת ית ריגל בלעם et pressit pedem Bileami, Num. 22, 25 in Jon. ארי דְּחַקְתֵּיהּ quia premebat eum, Jud. 14, 17. ודחקת מעיקי et pressi inimicos meos, Ps. 7, 5. ודחיקו מלאכיא בלוט et presserunt, urserunt angeli Lothum, Gen. 19, 15. מימר קדישא דישראל דחיקו sermonem sancti Israëlis repulerunt, Jes. 5, 24, heb. נאצו. Hinc alias respondet hebr. רחק: et inde רְחִקוּ in Regiis: דחקו ושעבדו presserunt et subegerunt Israëlitas, Jud. 10, 8, hebr. וירעצו. Part. דמצראי דָּחֲקִין יתהון qua Aegyptii premunt ipsos, Ex. 3, 9. Ithpe. ארי אִדְּחֵיק עמא quod oppressus esset populus, I S. 13, 6. Sic legendum וְאִדְּחֲקַת et compressit se, pro אִדְּחַקַת, Num. 22, 25 in Jon. ארחיק ביומא ההוא pressus fuit eo die, I S. 14, 22.

דְּחִיק *pressum, angustum:* דחיק מלסוברא angustius erat, quam ut sustineret, I R. 8, 64 hebr. קטון minus. Pl. fem. ולשכתא עליתא דְּחִיקָן et conclavia superiora angusta erant, Ez. 42, 5, hebr. קצרות. Ri. לשון דחוק sermo pressus, concisus.

דוֹחַק *angustia, coarctatio.* Est *signum* quoque *virginitatis*, vide Maim. in Hilch. Ischut c. 11 et Schulchan Aruch: בדוחק arcte, stricte.

דְּחִיקוּ, דְּחִיקוּת *pressio, oppressio, pressura, angustia.*

דְּחוּק, דּוּחֲקָא, דְּחוּק *idem*, hebr. לחץ Ex. 3, 9. בדחוק בעיל דבבא in oppressione inimici, Ps. 43, 2. מגו דחוק פולחן דמצראי ex medio pressurae servitutis

---

[38]) Proprie *timor*, *deus*, *qui timetur* juxta illud poëtae: „Primus in orbe deos fecit timor“. (Vide in אנש et רבבא). Ita et Jacobus Labanum allocutus Deum verum in sententiam illius פחד *timorem* vocat (Gen. 31, 42. 48), et in Psalmis (76. 12), ubi de gentilibus Deo dona ferentibus agitur, in illorum sententiam pro Deo nomen מורא adhibetur. Imo ipsum nomen Dei veri יה, quod veterrimum omnium Dei nominum existimo, elisa litera ל, ex hebr. ילה arab. ولہ *tremuit, stupuit, pavore percussus fuit*, ortum, ut *numen tremendum*, ὁ Θεός, denotet, unde fit, ut hoc nomen nonnisi in carminibus solemnibusque orationibus, in ceteris autem scripturis ibi tantum adhibeatur, ubi de exstinguente Dei vi atque potentia delente (Ex. 12) est sermo.

[39]) Ita quidem Kimchius vocem per מי"ל i. e. milium reddit. Rectior autem sententia R. Salomonis videtur, quae vocem per פנ"ץ i. e. *panicum* explicat, ut sit Arabum دخن, quod idem significat.

[40]) Arab. دحق, syr. ܕܚܩ, *pressit, ursit, vexavit* aliquem.

aegyptiacae, Ex. 6, 6. גלי קדמי ית דוחקא manifesta est coram me pressura, Ex. 3, 9. Ri. שעת דחק hora pressionis, afflictionis, calamitatis. T. משום דוחקא דציבורא propter pressionem coetus ecclesiae, Gitt. 45a.

דטג דִיטַגְמָאָה vide infra in ליט.

דטל דְטוֹלְמוֹסִין in Br. s. 40. עלו דטולמוסין למקרב למסאנא דמטרנא ingressi sunt *Detolmosim*, ut tangerent calceum matronae (nempe Sarae). In gl. scribitur, autorem Ar. explicare טולמוס per איש בליעל ורשע *virum nequam et impium*. Sectione 52, ubi eadem verba leguntur circa finem, monet glossator, R. Salomonem in c. 1, Keth. adducere aliam lectionem, nempe, טודמיסין, quod idem sit ac אנשים רקים *homines nauci*. In TH. in Keth. c. 7, circa finem leguntur haec verba sic: עלו דטלמסן למגע לסמה דמטרונא. In Jalk. 26 legitur דְטוֹלְמוֹסָא ex forma syriaca. Quidam explicant *libidinosi*. Videtur esse factum ex gr. τολμήεις vel τολμηρὸς, *audax, temerarius*, ac proinde ד esse servile.

די דִי *qui, quae, quod: utriusque generis et numeri*, respondens heb. אשר. Item *quod conjunctionaliter:* די הן quod si, Dan. 2, 9. Indicat et *genitivum casum:* די דהב auri, ibid. v. 23. די ליה ejus v. 20. עד די usque dum (hebr. עד אשר diceres) v. 9. די לא ut non, v. 18. על די supra vel magisquam. Compositum כְּדִי *quum*, Dan. 3, 7. הא כדי perinde ac, Dan. 2, 43. וכדי et quum Dan. 5, 20. Cum pron. et aliis vocibus initio conjungitur: ברקיעא דשמיא in firmamento coeli, Gen. 1, 15. כל אילנא דבה אבא omnem arborem, in qua est fructus arboris, ibid. v. 29. דִּידִי i. e. אשר לי vel שלי qui mihi, h. e. *meum, mei*. Sic, דִּילִי Ps. 35, 14. דִּידָךְ *tuum*, דִּילֵיהּ *ejus:* טרידיה לדידיה inter se invicem: דִּילָנָא, דִּילָן *nostrum*, דִּלְכוֹן *vestrum*, דִּלְהוֹן vel דִּידְהוֹן, et per apocopam דידהו *illorum* et sic deinceps.

כְּדִי vide in litera Kaph.

די דֵּי *sufficientia, sufficiens, satis:* Cum aff. דיו sufficientia ejus, sua: דַּיָּם sufficientia ipsorum. די למבין intelligenti satis, Ri. יותר מדי plus quam satis, plus aequo, nimium: כְּדַי quantum satis est; דיינו sufficientia nostra: לא דיינו non satis est nobis.

דיב דִּיבָא *lupus:* contractum est hebr. זאב, cui respondet et ex quo ז in ד mutatum est: ידור דיבא עם אמרא habitabit lupus cum agno, Jes. 11, 6, ubi Regia habent דובא, quod ursum significat. Pl. כְּדִיבֵי רמשא sicut lupi vesperarum, Jer. 5, 6. Soph. 3, 3. כדיבי חטפי חטוף sicut lupi rapientes praedam, Ez. 22, 27.

דיג דיגון vel potius דִּיגּוֹן διάγων, *diagon, diagonum, duorum angulorum*, Bb. 164b. Sic טריגון τρίγωνον, טטריגון τετράγωνον, פנטיגון πεντάγωνον quinquangulum. V. et Nas. 8b*.

דיה דַּיְיתָא, דַּיָא, דַּיָה *milvus*, aut juxta quosdam, *vultur*, ut hebr. Deut. 14, 13. Sed et hebr. חסידה *ciconia*, a Jon. transfertur דייתא חורתא milvus albus, Lev. 11, 19. Sic in TgH. Deut. 14, 18. Et ap. Tos. in Ketub. 50a. Chol. 63.

בַּר הַדְיָא itidem *nomen avis*. Citat B. Ar. ex Chol. 63. Sed ibi legitur nunc בר חיריא. In Vr. s. 5. דדין בר הדיא הוא צופה מאכלו מי״ח מיל. Gl. scribit esse *speciem accipitris*.

דִּיהִי idem videtur esse quod דיכי: ut, כיום דיהי sicut die hoc, Gen. 25, 33 in Jon.

דיו דְּיו דְּיוֹתָא[41] *atramentum*, Jer. 36, 18. כתב בדיו si scripserit atramento, Sab. 104b. כדיותא טרפא si pulmo fuerit niger, sicut atramentum, vetitus est, Chol. 47b. In capitulis patrum c. 4. הלומד ילד למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר חדש: והלומד זקן למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר מחוק: qui discit puer, cui similis est? Atramento scripto in charta nova: qui vero discit senex, cui similis est? atramento scripto in charta rasa. Pl. כמה דיואות משתפכות quot atramenta, i. e. quantum atramenti effusum est, MS. s. 27.

דַּיֵּית *atramentare*, id est, *atramento maculare:*. מדיית ליה בדיו atramento maculavit, vel conspersit illud, Bb. 163a, ubi perperam scribitur מטייט, similiter טיוטא per ט ubique, aut sic patitur permutatio harum literarum ד, ט et ת. In Ar. explicatur *atramento interpungere*.

Deinde דיו *milvus, vultur*, idem quod דיה supra, Metzia f. 24b.

Tertio, דיו *duo*, gr. est δύο, unde melius legeretur דִּיו: דיו זוגי duo paria: אותה שבת של דיו זוגי היתה illa requies duorum parium fuit duplex, Sab. 13b. In Ar. citatur tamquam una vox, דיוזגי. דיו פרצוף duplex facies, bifrons, quomodo Judaei fingunt Adamum primo fuisse conditum, Erub. 18a.

דְּיוֹטָא, דְּיוֹטָה *tabulatum, conclave, coenaculum*, T. דיוטה העליונה שלי tabulatum superius meum, Bb. 63a et 148. היו שתיהן בדיוטא אחת si ambae fuerint in tabulato uno, Sab. c. 11 in Misna. ואלה שלא יקיצו הם עתבי יי׳ אשר ירדו לדיוטה התחתונה של גיהנם et illi, qui non expergiscentur sunt derelinquentes dominum, qui descendunt in conclave infimum, gehennae, R. Saadias Dan. 12, 2. Sic in MT. Ps. 9, 18, ad haec verba, ישובו רשעים לשאולה notatur: לדיוטי התחתונה שבשאול in conclave infimum quod est in sepulchro. Adducit haec eadem Kimch. quoque in suis comm. Pro דיוטי in Br. s. 68 est לאמבטה התחתונה, et alibi לבוטי, in Br. s. 86. Pl. שתי דיוטאות זו כנגד זו duo tabulata, unum oppositum alteri, Erub. 88a. ארבע דיוטות זו למעלה מזו quatuor tabulata, unum altius altero, in Jalk. Num. 15.

דיוטגמא vide infra in ליט.

דְּיוֹטְרוֹן *gemina spelunca*, hebr. מכפלה, quomodo

*) דיאביטיס, διαβήτης, *morbus, quem diabeten mellitum vocant*, vel, ut alii volunt, *homo, qui eo morbo laborat*. V. Michlal Jofi s. v. *) דיאו *dies* a. q. etiam nomen trahit. Legitur in TH. As.

[41]) Arab. دَوَاةٌ, ut putat Willmetius s. v. دوى.

vocata, quae Sarae in sepulchrum cessit. Videtur esse gr. ex δύο et ἄντρον, quasi *duplex antrum:* vel ex δεύτερον, q. d. *secunda vel altera*, sc. *spelunca.* וקברו אותה בדיוטרין שלו et sepeliverunt eam in gemina spelunca ejus, Br. s. 62.

דְיוֹמְדִין *duae columnae.* In Gem.: quid est דיומדין? R. Jeremias respondit, דיו עמודין duae columnae, Erub. c. 2 init.: sic ergo vox contracta est ex duabus. V. et in Suc. 4b.

דְיוֹמָן. Sic citatur in Ar. et aliis et explicatur *sufficientia.* Error est. Nam legendum דמיון i. e. *similitudo, simile.* Verba autoris hebraei, ביקש ליתן לישראל דמיון לנחל quaesivit dare Israëlitis similitudinem fluminis, Num. 24, 6, quod citatum in Jalk. ex Tanchuma.

דְיוֹמָס *nomen fluvii* vel *fontis, cujus aquae salsae et utiles ad balnea.* In Gem.: אסור לעמוד בקרקעיתה של דיומס מפני שמעלת ומרפא prohibitum est stare (in sabbatho) in fundo Dejomas: propterea quod calefacit et sanat. Et paulo post: כל ימיה של דיומסת omnes dies fontis Diomasith sunt undecim, i. e. tot diebus in iis balneandum, ut sanitatem producant, Item, חמרא דפרוגייתא ומים דיומסת קיפחו עשרת חשבטים מישראל vinum prugiathinum et aquae (i. e. thermae) Diomasith absciderunt decem tribus ab Israëlitis, Sab. 147b. Hoc est voluptates et deliciae perdiderunt decem tribus. R. D. Kimchi et R. Sal. legunt ad Jes. 28, 1. חמרא דפרוגיתא ומיא דדורמסקית. In Ar. scribitur דומסית, et explicatur, *thermae, aquae calidae e terra prodeuntes.* Sic est idem cum דימוסין, דימוסיאות, de quo infra in דמס. Citatur in Ar. etiam, אלך לדומסית למקום נאה ומים יפים ex Avoth Rabbi Nathan. Sed in nostris libris haec vox non adest.

דיוסטוסו *creditor, foenerator, mutuo dans aliis pecunias pro foenore:* משל לאחד שלווה מן דיוסטוסו simile hoc est ei, qui mutuo accipit a foeneratore, in Sr. s. 31 ab initio. Est ex gr. δανείστης, unde scribendum דניסטוסו. Hoc est, quod Munst. et Guido ponunt: דיוסטרוס *pronus:* impertinenter plane et prave.

דְיוֹסְטַר *bilaterale, bilaterum, duorum laterum.* Compositum ex דיו δύο et סטר latus: היך סיפא דיוסטרא sicut gladius duorum laterum, i. e. anceps, qui utrinque scindit, hebr. חרב פיפיות gladius duorum orum, Ps. 149, 8. Alibi iste dicitur סיפא דתרין פומין gladius duorum orum, δίστομος, Pr. 5, 4. במפסלת דיוסטר ascia ancipiti, Ps. 74, 6. Ap. Tos. הדיוסטר instrumentum bilaterum, Kel. c. 20. Sumitur ibi pro instrumento certo textorum, quale est *panus.* Vide interpretes.

דְיוֹסְקְיָא, vel potius דיוסקיא *bisaccus, duplex, geminus saccus, mantica, pera.* Gallice *besace, bissac*, italice *bisaccia.* Est ex דיו duo, et סק, סקא saccus. Sic autem scribitur in Ar.: in Gem. autem et alibi apud Hebraeos scribitur varie, דסקיא, דייסקי, דיסקיא. Ap. Tos.: qui ossa (mortuorum) defert ex uno loco in alium, לא יתנם בדסקיא non ponet ea in bisaccum etc., Ber. 18a. In gl. exponitur מרצוף saccus coriaceus utrinque dependens, quali pecuniae in equis ferri solent: דייסקי מליאה ספרים mantica plena libris, TH. Ber. c. 3. אשכחו דיסקיא מליאה מיעות invenerunt bisaccum plenum nummis, Sab. 142b. כשהיתה דיסקייא מופקדה ביד אחרים cum sarcina patris ejus (in quo sc. pecunia ipsius erat) deposita fuerit penes alios, Bk. 105a. מחלוקת בשק ודיסקיא dissensio est de sacco et bisacco, Bb. 78a. Hinc patet, differre a simplici sacco. In Tg. מלי ית דיסקיי גובריא עיבורא reple bisaccos virorum istorum frumento, Gen. 44, 1 in Jon. hebr. אמתחות. Sic כד אנון מריקין דיסקייהון cum illi evacuarent bisaccos suos, (hebr. שקיהם saccos suos): והא גבר קטר כספיה בדיסקייה et ecce quisque loculum pecuniae suae reperiebat in bisacco suo, Gen. 42, 35 in Jon. B. Ar. scribit arabice vocari אלכרג. V. aliter infra in דסק.

דיוסקוס vide in דסק.

דְיוֹפִי *uter vinarius, per quem vinum ex uno vase in aliud traducitur:* vel, *instrumentum illud victorum, quo vinum ex orificio vasis educunt, quando aere ore extracto, vinum sponte effluit, quamdiu altera pars vinum contingit.* Compos. ex דיו et פי, quasi שתי פיות *duo habens ora, vas duorum orum*, Erub. 104a. In TH. in fine Erub. legitur pro eo דיובט, quod videtur esse compositum ex דיו et חבית elisa gutturali.

דיופוטא *amphitapa, stragulum utrinque formam unam referens, tapes, tapetum.* Citat sic B. Ar. ex Vr. s. 30, sed pro eo in nostris libris legitur טפיטא.

דיופיטון *pellucidus, translucidus.* In Jalk. 259b. כשאתם נכנסים לארץ אין אתם צריכין כלי זיין לא קובע דיופיטון ומחלק quando ingressuri estis terram, non indigebitis armis, non galea lucida et tersa seu laevigata. In gl. marginali explicatur ב׳ נרות בכל צד duo lumina in unoquoque latere. Est gr. vel ex δύο et φῶς, φωτός: vel ex διαφαίνω, vel διόπτομαι etc.

דְיוֹפוֹלִין *duo principes* vel *praefecti urbis, duumviri.* In T. Tan. 18b. לא זזו משם עד שבאו דיופוליה מן העיר non recesserunt inde, donec venerunt duumviri de civitate et cerebrum ejus baculis colliserunt; gl.: שני שרים. B. Ar. explicat, שני שלוחים duo legati, q. d. דיו duo, פולין legati.

דיופלוסטון *duplex palatium, amphitheatrum.* Sic Ar., juxta quem videtur esse corruptum ex δύο et παλάτιον: מי שלא ראה דיופלוסטון של אלכסנדריאה של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל quicunque non vidit amphitheatrum Alexandriae Aegypti, non vidit gloriam Israëlis, TB. Suc. 51b. Pro eo melius, ut opinor, legitur in TH. Suc. cap. 5. כל שלא ראה דיפלי איסטבא של אלכסנדריאה quicunque non vidit duplicem stoam seu porticum Alexandriae etc. Sic esset compositum ex διπλόος et στόα, q. d. διπλόστοαν. Et haec etymologia melius arridet.

דְיוֹפְרָא, דוּפְרָה, דִיפְרָא *arbor bifera*, quae bis in anno fert fructum, gr. δίφορος, Dem. c. 1. Schevi. c. 9. In Gem.: מאי דיופרא quid est דיופרא? אילן

עושה דיו פירות בשנה arbor ferens duos fructus in anno, Erub. 18a.

דיוקן ,דְּיוּקְנָא ,דְּיוּקְנֵי *effigies*, *imago*. Videtur esse ex δύο et εἰκών, q. *duplex imago*, per se et alterius rei quam refert: בדיוקנא דיי מהלך גבר in imagine dei ambulat homo, Ps. 39. 7. hebr. בצלם. In Jon. נעביד אדם בצלמנא בדיוקננא faciamus hominem in imagine in similitudine nostra, hebr. כדמותנו Gen. 1. 26. et mox v. 27. בדיוקניה in imagine sua. Plur. בְּצִיּוּרִין וּדְיוּקְנִין cum figuris et imaginibus, Levit. 26. 1. in Jon. Ap. Tos. דמות דיוקני נתתי בהן similitudinem imaginis meae indidi eis, Mk. 15b. נסתכלת בדמות דיוקני בדיוקני עצמה לא תסתכל vidisti similitudinem imaginis meae, imaginem meam ipsam non videbis, Bb. 58a. דיוקנו אני רואה imaginem ejus ego video, Jom. 69b. Pl. דְּיוּקְנָאוֹת: unde illa juris constitutio: כתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות אסור לקרותו בשבת דיוקנה עצמה אף בחול אסור להסתכל בה: scriptum procedens sub figura, aut sub imaginibus (personarum, aut rerum gestarum) vetitum est legere illud in sabbatho: imaginem autem ipsam etiam in die profano vetitum intueri, Sab. 148a.

דְּיוּתָא vide supra in דיו.

דְּיוּתְקָא *familia*, *genus*, *cognatio*, Bm. 59b. in proverbio quod in זקף.

דיט דייט ,דייטי. Sic adducitur in Ar. et aliis, sed in Gem. ubique legitur דיוטא, de quo paulo ante in ordine דיו.

דְּיָטַגְמָא ,דְּיָאטַגְמַת ,דְּיָאטַגְמָא ,דְּיוֹטַגְמָא διάταγμα, *exemplar*, *descriptum*, *copia vel dupla alicujus scripti*, *exemplum: edictum*, *mandatum*. Legitur in Tg. Esth. pro voce פתשגן. Forma fem. דיטגמאה דכתבא לאתיהבא exemplum literarum ut detur, Esth. 8. 13. qua forma quandoque uti solent Judaei in inscriptionibus suarum epistolarum. Sic cap. 4. 8. דיטגמא דכתבא למהוא מתיהיבא exemplum epistolae ut detur, cap. 3. 14. Ri. scribunt etiam דְּיוֹטַגְמָא, ut apud R. Salom. דיוטגמא ישנה exemplar antiquatum, Deut. 6. 9, ubi amplius R. Salom. דיוטגמא מצות המלך שבאה במכתב diatagma est mandatum regium oblatum scripto. דיאטגמה כתובה ומחותמת diploma scriptum et obsignatum.

דְּיָאטְרֵיטִין ,דְּיָאטְרֵטָא διάτρητον, *diatretum*. Id, juxta quosdam, Graecis dicitur *calix caelatus et tornatilis*, Latinis *toreuma*, quod similiter a Graecis mutuatum est. Stephanus mavult, *calices pertusi et fracti*. Hebraei exponunt, *vasa vitrea pretiosa*, *pocula crystallina*. In Sr. s. 27. שמרו לי ב׳ כוסות הללו דיאטריטה custodite mihi duo ista pocula diatreta. In Br. s. 25. et 19. משל לזגג שהיה בידו קופה מלאה כוסות ודיטריטין simile est vitriario, coram quo erat cista plena poculis et diatretis. In ME. c. 1. V. 7. אלו כוסות דיוטריטא של כלי זכוכית שרואין על פניהם בהם ישן יקירין ככלי זהב ista pocula diatreta vitrea, in quibus vident umbram faciei suae, sunt aeque elegantia et pretiosa, ac vasa aurea. Sic dicunt Graeci διάτρητοι κύλικες. Apparet ergo Hebraeos per diatreta intelligere *vasa vitrea pretiosa*, *pocula crystallina*. Unde mirum, cur Munst. et Guido posuerint, דיו רושין *mendici*.

* דיך Vide mox in דך.

דיל דִּילָא ,דיילא (δοῦλος) *famulus*, *minister*, *qui ad mensam ministrat*, Pes. 86b. אמר ליה רב יהודה לאדא דיילא dixit R. Jehuda ad Adam famulum, As. 40b. Bk. 119a. Gl. explicat per שמש *minister*, *famulus*. Hujus Adae mentio quoque in Juchasin fol. 31. 2, ubi itidem דיילא dicitur esse idem quod שמש דרבנן. Item *telonarius*, *praefectus telonio vel tributis exigendis*. Hoc sensu legitur in proverbio quodam; אי בר אחתיך הוה דיילא הוי בשוקא קמיה לא תחליף si filius sororis tuae exactor tributorum fuerit, cavene in platea coram ipso transeas, in Jom. 18a. gl. שוטר המלך.

דין דין vide mox in דן. Alia hujus formae vide supra in דון.

דים דְּיְסָא *triticum contritum* vel *contusum*: item *pulmentum triticeum aut simile*: הדין דיסא היכדין מעלי למיכלה istud pulmentum quomodo est comedendum? Ned. 49b. דיסא דחיטי pulmentum ex tritico: דשער ex hordeo. Gl. Rabbenu Nissim, דייסא מאכל של חטים מבושלים, h. e. דייסא est *cibus ex tritico cocto*. In Ber. 36b. explicatur in R. Sal. *triticum contusum in mortario*: דייסא גרידא triticum contusum, siccum, absque mixtione sc. mellis, vel alius liquoris, ibid. איתי ליה דייסא ולא אכל attulit ipsi triticum contusum (vel pulmentum ex tritico contuso), sed non comedit, Bez. 14b. V. et As. 38a.

דְּיִיסְפַּק sic adducitur hic, sed perperam. Nam legendum ריספק, de quo in ordine רסף.

דייסקי vide in ordine דיו.

דיץ דִּיצָא *caprea*, *pygargus*, *capreae silvestris species*, Deut. 14. 5. pro Hebr. דישן. Vide et supra in דוץ: דִּיצְתָא דחסדא caprea gratiae, hebr. יעלת חן, Prov. 5. 19.

Secundo est *scutum*: דיצת הערביים scutum arabicum, Kel. c. 24. In gl. dicitur esse parvum admodum et cor, sive pectus tantum obtegens.

דִּיצְפִּי. Mendose hic adducitur ab aliis. In Gemara est דאצפי, quod vide in דצף.

דיק דִּיקָא δέκα *decem*, Ber. 56b. V. in קפא.

דיקולוגוס *causidicus*, *advocatus*. Est gr. δικολόγος: שני דיקולוגין duo causidici stabant coram Adriano, Jalk. in Legem, f. 221c.

דיוקנא vide supra in דיו.

דייקינתוס *nomen lapidis pretiosi*. Forte *hyacinthus*, Br. s. 79. in fine.

דייקלרא. Legitur in TH. Ber. c. 3. ובלבד דלא יעביד בהדין דיוקלרא modo ne faciat sicut iste דיוקלרא. In glossa explicatur, מכר שלשלאות שתולין בהם הנטיפות ושאר תכשיטין והוא מלשון קולר.

דִּיקוֹמְנִין *imagines*, *figurae sculptae vel pictae*, Jalk. f. 169. Forte est corruptum pro איקונין *icones* ex graeco.

דיר דִּירָה *vermiculus frumenti*, Parah c. 9.

דִּירָא ,דִּיר vide supra in דור.

דִּיר *limbus*, *lorica*, *labium*, Exo. 25. II. 24. in Onk. et Jon., pro hebr. זר, quod vulgo *coronam* ver-

tunt: דיר דדהב limbus aureus. Veneta quoque habent דָּיר et interdum זָיר, minus recte cum Chirek.

דית דָּיַת [42] *sudare, transsudare, exsudare, quomodo vas sorbet humorem et extrinsecus exsudat:* חזינא להו דמדייתי video ea (vasa), quod transsudant, i. e. humorem extrinsecus emittunt, Pes. 30b. Hinc videtur esse, תחותוי דָּיְתִין רשיעיא sub eo sudant improbi, Job. 9, 13. Legendum שָׁיְחִין curvantur, vel שְׁחַיִן. Vide et supra in דיו.

דִּיתְא vide supra in דיה.

דְּיָתִיקִי διαθήκη, *testamentum, tabulae extremae voluntatis de haereditate.* Gl. talmudica explicat: שטר צואה שכיב מרע *literae praeceptionis sive mandati*, sc. ultimi, quibus homo praecipit, quid post mortem suam de bonis relictis fieri velit, ex locutione, צו לביתך „praecipe domui tuae" II R. 20, 1, vide et II S. 17, 23. Ap. Tos. דייתיקי מתנה testamentum donationis, Mk. 18b in Misna, Bm. 13a et 18a. איזהו דייתיקי quare dicitur דייתיקי? quasi דא תהי קיים hoc (quod sc. hic scriptum est) erit ratum et firmum ab hoc tempore et post mortem meam, Bm. 19a. Bb. 135b. משה עשה דייתיקי Moses fecit testamentum: דייתיקי מבטלת דייתיקי testamentum (posterius) irritum reddit testamentum (prius), Bb. 152b et 135b. Pl. אידי ואידי דייתקאות utrumque est testamentum, Bm. f. 19b.

דיותקא vide supra in דיו.

דך דֵּךְ ,דֵּיךְ ,דֵּיכִי ,דִּיכִי *hic, is, iste.* Ponitur in Tg. pro hebr. זה: ut, בית אלהא דך domum dei hanc, Esr. 5, 17 et 6, 7. 8. מרי חלמיא דיכי אתא dominus somniorum iste venit, Gen. 37, 19. לכיפא דיכי in petra ista, Jud. 6, 20. עם עולמא דיכי cum puero isto, Zachar. 2, 4. מן הוא דיכי quis est ille? Zach. 4, 10. והאן דיכי סברי et ubi est ista spes mea, Job. 17, 15. אין לא דיכי מן הוא si non est hic, quis est, Job. 9, 24. דִּכֵּן *idem, et generis communis:* צלמא דכן רב imago ista magna, Dan. 2, 31. קרנא דכן עבדא קרב cornu istud gerebat bellum, Dan. 7, 21. Fem. דָּךְ *haec, ista:* קריתא דך urbs ista, Esr. 4, 13. Assumit א ab initio, ut alia similia: אִידָךְ *ista, illa:* כאידך לשנא sicut ista locutio: תניא אידך traditio ista vel alia: פתח אידך incepit aliud: ואידך פירושה et alterum est explicatio ejus.

דכא דְּכָא ,דְּכָה ,דְּכֵי , *purum, mundum esse, purum, mundum habere* vel *judicari.* Idem quod hebr. זכה, commutatis pro more ז et ד. Respondet et hebr. טהר, quod idem est. Part. cum aff. דְּכֵינָא מנך purior sum te, Jes. 65, 5 pro דְּכֵי אֲנָא. Fut. וְיִדְכֵּי et mundus erit, Lev. 11, 32. אם מן דעבדיה ידכי גבר num prae eo, qui fecit ipsum, mundior est quisquam? Job. 4, 17. ותדכי מסואבת דמהא et mundabitur ab immunditate sanguinis sui, Lev. 12, 7. לא תדכין non eris munda, Jer. 13, 27. קדם יי תדכון coram domino mundi eritis, Lev. 16, 30. וידכון et mundi erunt, Num. 8, 7. Pahel דַּכֵּי *mundare, purificare, purum habere* vel *pronunciare:* חלף דדַכֵּיתִיךְ pro eo quod mundavi te, Ez. 24, 13. Part. infin. et fut. לְדַכָּאָה כגבר דמצרף ומדכי כספא וידכי בני לוי ad mundandum, sicut vir, qui conflat et purificat argentum, purificabit vos, Mal. 3, 3. Alia forma infiniti לְדַכָּיוּתֵהּ ad mundandum eum, Lev. 13, 7. לדכיותהון ad mundandum eos, Num. 8, 7. לדכותיה ad mundum pronunciandum illud, Lev. 13, 59. לדכיותה ad mundandum eam, Ez. 39, 14. Fut. אֲדַכֵּי יתכון mundabo vos, Ez. 36, 25. תדכי יתי mundato me, Ps. 51, 4. במא ידכי טליא ית אורחתיה quonam mundabit puer vias suas? Ps. 119, 9. Ex Aphel fut. וְאַדְכֵּי יתהון et emundabo eos, Ez. 37, 23. Ithpahel וְאִדַּכִּיית מחובתי et purus sum a peccato meo, Prov. 20, 9. דלא אדכינא מניה quod non mundati sumus ab eo, Jos. 22, 17. Part. דְּמִדַּכֵּי quae emundatur, Lev. 14, 28. ארעא לא מדכיא terra non mundata est, Ez. 22, 24. והיא מתדכיא מסובתה et mundata est ab immunditia sua, II S. 11, 4. Imper. fem. הִדַּכֵּי immunis esto, hebr. הנקי, Num. 5, 19 in TgH. Futur. וְאֶדְכֵּי et mundabor, Ps. 51, 9. ותדכון et mundabimini, Ez. 36, 25.

דְּכֵי ,דְּכֵי *purus, mundus,* Lev. 13. דהב דכי auro puro, Ex. 25, 11. כל עופא דכי תיכלון omnem avem mundam comedetis, Deut. 14, 20. Emph. בין מסאבא לְדַכְיָא inter immundum et mundum, Ez. 22, 26. Constr. וּדְכֵי אידיה et purus manibus suis, Job. 17, 9. Fem. בעירא דַּכְיָא bestia munda, Gen. 7, 2. וית מנרתא דמחילה דַּכְיְתָא et candelabrum purum, Ex. 31, 8. ליונתא דַּכְיְתָא quae similis es columbae mundae, Cant. 2, 14. Melius legeretur דַּכִּיתָא attritae, a radice דכך. Pl. תרתין צפרין חיין דַּכְיָן duos passeres vivos mundos, Lev. 14, 4. Emph. דַּכְיָתָא mundas, Gen. 27, 15.

דְּכוּ ,דְּכוּת ,דְּכוּתָא *purgatio, purificatio, mundatio:* תתיב בדם דכו sedebit in sanguine purificationis, Lev. 12, 4. Cum aff. יומי דכותה dies purificationis ejus, ibidem. בדכותיה in emundatione sua, Lev. 14, 32. לדכותיה ad emundationem sui, ibid. v. 23.

מַדְכּוּתָא *idem,* Esth. 3, 8 in Tg. sec.

דִּכְוָן *caulae,* Num. 32, 24 in Jon. est דירין, unde alterum mendosum videtur pro דִּירָן.

דכך דְּכַךְ unde geminatum דכדך *conterere, contundere:* דכדך לארעא חיתי atterit in terram vitam meam, Ps. 143, 3. Fut. יְדַכְדֵּךְ conteret, Ps. 10, 10, hebr. ידכה. Ex Ithp. וּמִדַּכְּכִין et conteruntur, Job. 34, 25.

דְּכִיךְ *contritum, attritum:* Fem. רוחא דְּכִיכְתָא spiritus contritus, Prov. 17, 22, hebr. נכאה attritus.

דכן דוכן [43] *suggestum, suggestus,* ἀκροατήριον, *locus excelsior in templo aut synagoga vel scholis, unde peroratur, legitur, aut publica sacra et solennia peraguntur:* במפרסהון ידיהון על דוּכְנָא cum extendunt manus suas super suggesto, Num. 6, 23 in Jon. קדם דוכן לואי ante suggestum Levitarum, Ez. 42, 12. על דוכן קודשא super suggesto sancto, Ps.

---

[42]) Nonnulli ad gr. διαῤῥέω, *perfluo*, vertunt.

[43]) Persice دکان, quod idem significat.

134, 2. Ex hoc Levitae benedicebant populo, ut ex illo apparet: וקימין על דוכניהון ומברכין לעמא et stant in suggesto suo ac benedicunt populo, Cant. 3, 7. Ap.Tos. כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה omnis sacerdos, qui non conscendit suggestum (quando sc. benedicit populo), transgreditur tria praecepta affirmativa, Sot. 38b. ריש דוכנא caput suggesti, in Bb. 21a. Sic appellatus fuit secundarius praeceptor in scholis, qui diligentius observabat primarii doctoris aut professoris publici doctrinam eamque ab auditoribus reposcebat et secundo inculcabat. Capiebat autem pro eo labore mercedem a singulis, nec eligebatur, nisi auditores essent quadraginta et amplius. In Ar. scribitur esse arabicum: הלויים משוררים על הדוכן Levitae canebant super suggesto, Am. 5, 23 in Raschi.

דכון *locus elevatus in foco et cavus, cui ollae imponuntur subjecto igne:* דכון שיש בו בית קבול קדירות focus, in quo est locus receptionis ollarum, Kel. c. 7. In gl. scribitur sic dici, quod sit elevatus locus instar דוכן suggesti.

דַכַּן vide supra in דך.

דוכוס דכס *dux.* Pl. תמנין דוּכְסִין octoginta duces, Cant. 6, 7. עם דוּכְסֵי מלכא cum ducibus regis, Esth. 5, 11. Ap. Tos. תנו לי דוכוס אחד date mihi ducem quendam, gl. שופט *judicem*, Sanh. 39a. מפיק דוכסין ומעייל דוכסין ejicit duces et introducit duces, h. e. deponit veteres et novos in eorum locum assumit, Br. s. 67 f. 53b et MK. 112a.

דוּכְסוּת *ducatus.*

דְכְסָמֵינֵי *receptaculum, conceptaculum,* sc. *aquarum.* Est gr. δεξαμένη. B. Ar. sic citat ex Jelam.: „accipe baculum", Num. 20, 8, „ad aquas lenes deducit me", Ps. 23. Quia puteus factus erat unicuique tentorio דכסומני in conceptaculum aquarum, ne opus haberet quisquam se fatigare et aliunde aquam petere. Addit B. Ar. explicationis loco: שביל היה עושה המים והיה הולך עד אהלו semitam faciebat aqua et ibat ad tentorium uniuscujusque. Hinc ponunt Munst. et Guido, דכסמן *limes, semita, via.* Sed nec B. Ar. nec illi originem vocis intellexerunt. In meo tamen exemplari verba ista h. l. non reperio.

דוכסן. Hinc citat iterum B. Aruch ex Jelam.; ואברהם זקן „et Abraham erat senex", Gen. 24, 1. וכן שלמה כיון שהוקין חולי דוכסן [44] שנאמר ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו et sic Salomon, cum consenuisset, morbo affectus visus est, sicut dicitur: et fuit tempore senectutis Salomonis, uxores ejus inclinaverunt cor ejus, IR. 11, 4. Nec istud exemplum reperio in meo exemplari. Guido explicat, *petulans, lascivus, effeminatus* *.

דוכסוסטוס *pergamenum, membrana, vel certa membranae species.* Tres enim numerant Hebraei species pergameni, גויל קלף דוכסוסטוס, de quibus sic scribit Rabbi Moses ben Majemon in הלכות תפילין c. 1. שלש עורות הן גויל וקלף ודוכסוסטוס tres sunt pelles, nempe גויל et קלף, et דוכסוסטוס. Quomodo? accipiunt pellem bestiae aut animalis alicujus, et auferunt primo ab ea pilos, deinde saliunt eam sale, postea aptant eam cum farina, galla et similibus rebus pellem contrahentibus et indurantibus. Et haec species vocatur גויל. Deinde accipiunt pellem postquam pilos sustulerunt divíduntque eam secundum crassitudinem ejus in duo, (pro more coriariorum) ita ut fiant ex ea duae pelles, una tenuis, quae videlicet est versus pilos et altera crassior, quae est versus carnem, hasque similiter aptant sale, farina, galla et similibus; vocaturque tum ea pars, quae versus pilos erat קלף, altera vero, quae versus carnem, דוכסוסטוס. Haec Majemon. Idem scribitur plane in Schulchan Aruch p. 1, num. 32, s. 7. Tephillin scribebant super קלף, et Mesusos super דוכסוסטוס. V. autores citatos et T. Sab. 79b. Men. 32a. Vocabulum est peregrinum. Potest deduci a gr. διχάζω *in duo divido,* quasi διχαστὸς, διχαστὸν, *pellis divisa in duo,* secundum definitionem Hebraeorum: vel ex δύο et ξεστὸς vel ξυστὸς, quasi dicas, *bis rasus* vel *utrinque rasus,* ut sic fere idem sit quod παλίνξεστος vel παλίμψηστος.

דכסוסיא [45] *eques urbis, conductitius publicus, qui nomine magistratus huc illuc mittitur, cum necesse est.* In Gemara מאי דכסוסיא פרשא דמתא quid est דכסוסיא? eques urbis: in Meg. 27a.

דכר דְכַר *recordari, meminisse, memorem esse,* idem quod זכר hebr. Praet. ית צדקוי דְכַר justorum suorum recordatus est, Ps. 9, 13. יי דכר יתנא לטב dominus recordatus est nostri in bonum, Ps. 115, 12. Fem. ex forma Pehil ולא דְכִירַת et non recordata est, Thr. 1, 9. דלא דְכַרְתִּנּוּן quorum non recordaris amplius, Ps. 88, 6 in Neb. et Regiis: ואן דְכָרִית et si recorder, Job. 21, 6. Part. cum aff. וְדָכַרְנָא ית קימי et recordor ego foederis mei, Gen. 9, 15. Plur. כד הוינא דָכְרִין ית ציון cum essemus memores Tzijonis Ps. 137, 1. Const. וּלְדָכְרֵי פקודוי et iis, qui recordantur praeceptorum ejus, Ps. 103, 18. Pass. דְכִיר קדמוי memoratur coram eo, ibid. v. 14. הוו דְכִירִין fuerunt memores, Zach. 10, 9. Fem. הות דְכִירָא ירושלם memor fuit Hierusalem, Thr. 1, 7. Infin. מִדְכַּר תדכר recordando recordabitur, Thr. 3, 20. Fut. אֶדְכַּר recordabor, Ps. 77, 4. אדכר עובדי אלהא recordabor operum dei, ibid. v. 12. בדיל דתדכר ut recorderis, Deut. 16, 3. Cum aff. וְתִדְכְּרִנַּנִי et recorderis mei, Job. 14, v. 13. לא הדכרין עוד non recordaberis amplius, Jes. 54, 4. ידכר כען מלכא recordetur nunc

[44]) Gr. διξὸς (jonice pro δισσὸς) *duplex*, ut haec vox in Jelam. Gen. 21, legitur, i. e. duplici morbo Salomo affectus est, senectute videlicet ac petulantia.

*) Item vox דוכסן in TH. Bm. c. 3, pro *honore* atque *gloria* sumitur ad gr. δόξα spectans.

[45]) Vox composita, ut nonnulli volunt, ex דך heb. זה *hic* et סוסיא *equus*, quasi diceres, *equus semper paratus, si eo opus esset.*

rex, II S. 14, 11. בדיל דתדכרון ut recordemini, Num. 15, 40. ידכרון נסוי recordabuntur miraculorum ejus, Ps. 22, 28. Ithpehal praet. וְאִדְּכַר שמשון ית אתתיה et recordatus est Samson uxoris suae, Jud. 15, 1. לא אִדְּכַרְתְּ non es recordata, Jes. 17, 10. אדכרית דינך recordatus sum judiciorum tuorum, Ps. 119, 52. אין אִדְּכַרְתִּיךְ על דרגשי si recordatus sum tui super strato meo, Ps. 63, 7. ולא אדכרו בני ישראל et non recordati sunt filii Israel, Jud. 8, 34. ולא אדכרו ית נסא דידיה non recordati sunt miraculi manus ipsius, Ps. 78, 42. Imper. אִדְּכַר כען memento quaeso, II R. 20, 3. אדכר עני נפשי memento afflictionis animae meae, Thr. 3, 19. אִדְּכַר רחמך recordare misericordiae tuae, Ps. 25, 6. Fut. לא יִדְּכַר עוד non memorabitur amplius, Jer. 11, 19. לא ידכרון עוד non memorabuntur amplius, Jerem. 31, 34. Aphel praet. אַדְכַּר שמי recordatus est nominis mei, Jes. 49, 1. Part. ית סורחני אנא מַדְכַּר peccatum meum ego commemoro, Gen. 41, 9. Et ex forma Pahel, מְדַכַּר חובי אבהת רשיען recordans peccatorum parentum impiorum, Ex. 20, 5 in Jon. Infin. בדיל לְאַדְכָּרָא שמי ut memoret nomen meum, II S. 18, 18.

Apud Tos. רחמנא ידכרינך לשלם deus misericors recordetur tui ad pacem. Sic olim alloquebantur et salutabant aegrotantes, hebr. השם יפקדך לשלום dominus visitet te ad pacem, Sab. 12b. ואתא ר' עקיבא לאדכוריה et venit Rabbi Akivah, ut eam (doctrinam) ipsi in memoriam revocaret, As. 46b.

דְּכַר *mas, masculus:* דכר ונוקבא masculum et feminam, Gen. 1, 27. דילדתא לדכר parientis masculum, Lev. 12, 7. Pl. דִּכְרִין תקדיש קדם יי masculos sanctificabis coram domino, Ex. 13, 12.

Deinde דכר est *aries:* ית בשר דִּכְרָא carnem arietis, Ex. 29, 32. Pl. דִּכְרִין arietes, Esr. 4, 15. עלות דכרין holocausta arietum, Jes. 1, 11. קרבן דכרין sacrificium arietum, Ps. 66, 15. חופאה דמשכי דִּכְרֵי tegumentum ex pellibus arietum, Ex. 39, 34. טוריא טפוו היך דכרין montes salierunt sicut arietes, Psal. 114, 4.

דְּכוּר *masculus:* ית כל דכורה omnem masculum ipsius, Deut. 20, 13. Pl. דְּכוּרַיָּא Lev. 21, 1 in Jon. Cum aff. כל דְּכוּרָךְ omnes masculi tui, Ex. 23, 17. למרמי דכוריכון בנהרא ad projiciendum masculos vestros in fluvium, Jer. 2, 18. Ez. 16, 5. In Zohar, בסטרא דכורא in latere masculi, col. 152 in Gen.

דְּכוּרוּ *ariolus*, Lev. 20, 27, pro hebr. ידעוני in Onkelo. At Jon. habet זכורו. Male Guido pro hebr. אוב positum notaverat. Id enim transferri solet בידין.

דִּכְרָנָא, דּוּכְרָנָא, דּוּכְרָן, דִּכְרָן *memoria, memoriale, monumentum, historia memoriae causa notata:* דוכרנא דצדיקי ברכתא memoria justorum benedictio, Pr. 10, 7. לדוכרן עלם יהי זכי in memoria perpetua erit justus, Ps. 112, 6. לדוכרן קים עלם in memoriam pacti sempiterni, Gen. 9, 17. Cum aff. ויעול דִּכְרָנִי קדמך et veniat memoria mei coram te, I S. 1, 11. יהוה דכרנה dominus memoriale ejus, Hos. 12, 5. הובדת דכרנהון perdidisti memoriam eorum, Ps. 9, 7. Pl. דִּכְרָנַיָּא res memorabiles, Esr. 4, 5. חתים בספר דכרניא מרודי obsignata est in libro memoriarum defectio mea, Job. 4, 17. ארבעה לילן בספר דוכרניא quatuor noctes scriptae sunt in libro historiarum, Gen. 12, 42 in Jon. et TgH. דממנא על דכרניא qui praefectus est monimentis, i. e. qui est a commentariis rerum memorabilium, hebr. המזכיר, graece ὁ ἀναμιμνήσκων, II R. 18, 18.

דִּכְרוֹנָה *memoriale*, Esth. 6, 2.

דּוּכְרָנִיתָא *femina.*

אַדְכָּרוּת *memoria*, Ps. 30, 5.

אַדְכָּרָה *memoriale, suffimentum*, Lev. 2, 2. Masorethae sic vocant nomen divinum יהוה, eo quod *memoriale est divinae essentiae* et quia deus ipsemet Mosi dixit, זה שמי לעלם וזה זכרי לדר ודר hoc est nomen meum in perpetuum et hoc est memoriale mei in quamque generationem, Ex. 3, 15. V. Clavem nostram masorethicam, et infra in זכר.

דכר[46] *vermiculosum:* ענבין דכרין uvae vermiculosae, gl. ענבים שהתליעו Nasir 34b.

דלא דְּלָא, דְּלֵה, דְּלֵי[47] *haurire, exhaurire, extrahere: levare, elevare, efferre, evehere, tollere, sustollere*, ut hebr. Praet. cum infin. מִדְלָא דְלָא לנא hauriendo hausit nobis, Ex. 2, 19. דְּלִיתֵיהּ extuli, extraxi eum, Ex. 2, 10 in TgH. דדלו אבנא ומשקי מיא hauriunt, i. e. hauriendo evehunt lapidem et potat sive elicit aquam, Esth. 1, 3 in Tg. sec. Part. דָּלַיִן עלויי אונקלון דכסף elevatae super uncinis argenteis, Esth. 1, 6. Fut. גברא דמתבין נִדְלֵיהּ vir, qui intelligens est exhauriet illud, Pr. 20, 5.

Ap. Tos.: לא ידלה מן התחתונה וישקה את העליונה non hauriet ex area superiori, ut irriget superiorem, Mk. 4a. מדלין לירקות כדי לאוכלן hauriunt (aquas) pro oleribus, ut comedant ea, ibid. לא הוה לן לדלויי לן רישא מניה non poteramus attolere caput coram ipso, Mk. 25a. Prov. אי דלית דורא דלינא ואי לא לא דלינא si portaveris onus, portabo et ego: si vero non, nec portabo ego, Bk. 92b. Sensus: si socius operae vel negotii fueris, aequas vires jungemus: sin minus, solus periculum aut damnum non subibo vel tua causa laborabo. Aliud: אי לאו דלינא חספא לא משכחת מרגניתא תותיה si non elevassem ego testam, non invenisses tu margaritam sub ea. Hoc in TH. Maser. in fine sic effertur: מן דגלייח לך חספא אשכחת מרגניתא posteaquam tibi revelata vel monstrata est testa, invenisti margaritam. Usurpari potest de eo, qui laborem aliquem sustinet, cujus fructum percipiunt

[46]) Convenit germanico „wurmstichig". Omnino Vir doctissimus Fuerst radicem דכר, heb. זכר arab. ذكر et syr. ܕܟܪ ad originem *pungendi* vertit (vide Concord. ejus), quae sententia ex hac significatione talmudica firmatur. Dummodo primitivam significationem praebentem rectius hanc talmudicam vocem in initio radicis דכר poneres.

[47]) Affine est τῷ דלל, ut arab. دَلَا et دَلَّ.

alii: vel etiam de eo, qui primus glaciem aliqua in re fraugit vel quippiam invenit. Ex Pahel דַּלְיִנְהוּ למניה elevavit eas (vestes) super se, i. e. super humeros, Tan. 23b. המדלה את הגפן על האילן qui elevat vitem super arborem, Kil. c. 6. Imper. דל דפנות tolle tabulas, Suc. in princip. Item דל מנייהו עשרים ותרתין ופשו להון תלתין tolle, aufer ab eis viginti duo: et remanebunt ipsis triginta tres, Sanh. 103a. דל חד קרא לגופיה ופשו להו ג׳ aufer unum versum pro substantia ejus et remanebunt ipsis tria. Ithpehal אִדְּלִי, cujus usus in Adagio talmudico, ארלי יומא ארלי קצירא quum attollitur dies, tollitur morbus Bb. 16b. Sensus: oriente sole miniuntur morbus aut dolor, ubi alterum ארלי sensum habet a דלל, attenuatur, minuitur. Causa ibidem redditur ex R. Simeonis Jochaidis sententia, qui dixerat: lapis pretiosus suspensus fuit in collo Abrahami patriarchae, quem cum aspiceret aegrotus, mox sanabatur. Cum autem ex hoc mundo discederet Abrahamus patriarcha, suspendit deus lapidem istum in sphaera solis. Haec ibi. Inde ergo ortum fuit Adagium istud, quod aegrotus solem aspiciens, vel sanetur, vel leviores dolores experiatur et sole decumbente, morbus et dolores augeantur. Hic autem forte est iste lapis, quem quidam tam anxie quaerunt, alii se habere gloriantur, quo sanari possunt omnes morbi. Aphel הדלה עליה את הגפן si suspenderit super illud vitem, Suc. 9b.

דְּלִי *urna, situla*, hebr. Pro eo in Tg. est דול, ut supra suo loco notatum. Apud astronomos porro est *aquarius, signum coeleste*.

דָּלִית *vitis arbustiva* sive *pergulana*, *in altum suspensa*, ap. Tos. Talis formae in scriptura sunt, שְׁבִית בְּרִית, חֲנִית et similia. Perperam alii notarunt דָּלֶת: nam cum Joth semper in Gem. legitur et est a דלה. Unde et דָּלִיּוֹת *propagines*, hebr. Jer. 11, 16. Ti. בדלית ובדקל מוריד ומחלק לעניים de vite arbustiva et palma paterfamilias decerpit et distribuit pauperibus, loco sc. פאה, Pea c. 4. דלית המודלית על תאינה vitis elevata vel suspensa super ficum, Ker. 15a. אין מביאין מן הדליות non adducunt uvas ex vitibus jugatis, Kil. c. 7.

דַּלָּאִין *haustores, qui aquas hauriunt ad potandum gregem et irrigandos agros:* אריתא דדלאי fossa, rivus haustorum, Bk. 61b, unde sc. aquam hauriebant ad irrigandum agros: דלאי דדלו דולא haustores, qui hauriunt aquas, Jev. 97b.

דְּלוּי *elevatio, sublatio: haustus:* Proverb. אגרא דהספרא דלוי merces planctus est elevatio, sc. vocis, juxta illud decantatum in Scriptura: „et sustulit vocem suam et flevit“, Ber. 6b. Scribitur illic דְּלוּיֵי, quod formam habet infiniti talmudici in hoc verborum genere דְּלוּיֵי. Infinitum autem pro nomine sumi, usitatum: כולי עלמא דלו תלתא דְּלוֹתָא omnes hauriunt tres haustus: quomodo sc. hauritur aqua ad irrigandos agros, ut olim in usu, Gitt. 74b.

מַדְלָא *erectio, elevatio,* Ti. דרגא דמדלא לא ליתחיה איניש אדיקלא scalam erectionis, i. e. longam et gravem, non ponet homo ad arborem, Sab. 155a. Facile enim labascunt tales scalae. In Aruch in litera Aleph legitur דרגא דאמדלא, ex quo Munst. prave interpretatur אמדלא *scalam*.

דלב דּוּלְבָּא, דְּלוֹב *castanea arbor*, juxta Hebraeos recentiores, quos secutus Fagius, Gen. 30, 37, pro hebr. ערמון. Drusius vult *platanum* significare, idque probat ex lingua arabica, in qua D u l b[48] platanum significat. Vide eum in Gen. c. 81. Consentiunt cum ipso LXX. Legitur in T. in Rh. 23a, ubi in gl. explicatur *castanea*, et in Suc. 32b. In Ketub. Hier. 31d, explicatur hebr. ערמונים, per דּוּלְבֵי.

דולבקי vide infra in דלק.

דלג דְּלַג [49] *transsiliit, subsiliit, exsiliit, saltavit.* Rabbini ajunt, esse *saltare, uno pede terrae imposito, altero elevato*, קפץ utroque pede sublato saltare: וְדַלְגֵיהּ et exsilire fecit eum ex carcere, eduxit eum, Gen. 41, 14 in Jon.

דִּלּוּג *transitus, transsilitio, exsilitio, saltatio.* Usum hujus vocis in Masora vide in Clave Masorae c. 5.

דלח דְּלַח *pavere, expavescere, formidare*, idem quod דחל, de quo supra. Usurpatur autem in Tg. pro hebr. פחד. Praet. דלוחא דְּלָחִית pavor, quo expaveram: מה דִּדְלָחִית ייתי לי quod formidaveram obvenit mihi. Job. 3, 25. דְּלַחוּ דלוחא timuerunt timore. Infin. דלית בהון צרך לְמִדְלַח in quibus nulla erat necessitas ad timendum, Ps. 53, 6. Vide etiam infra in זלח. Fut. ממן אֶדְלַח a quo formidabo? Ps. 27, 1. In Pahel סגעי אברי דַּלְּחֵיהּ multitudinem membrorum meorum pavere fecit, Job. 4, 14. Aphel דְּמַדְלַח לביה תדירא qui pavere facit cor suum jugiter, Pr. 28, 14.

דְּלוֹחָא, דְּלוּחְיָא *pavor, formido:* יחדי לדלוחא gaudet ad pavorem, Job. 39, 25. Regia דְּלוֹחָא, et

[48]) Mirum mihi videtur, quod in epitome Buxtorfii adjuvante Fleischer a theologo quodam hebraeo nuper in lucem prolata in hujusce nominę quasi recens sententia legitur, vocem דלב arabicum esse دلب dulb, quum hanc sententiam veterrimam in nomine Drusii ibi legamur. Quo magis de ipso viro modesto mirandum, quod, quum recenseret illum libellum, talem sibi non caveret adulationem. Nihilo minus magis sententia Relandi arridet, talmudicam vocem e Persia, ubi arbor דלב frequentissima, migrasse. Nam ut absit plura a vicina Persia ad Talmudicos migrasse vocabula quam a remota Arabia, etiam hoc superest, quod in syr. lingua talm. דלב ܕܘܠܒܐ, et per ר, ܪܘܠܒܐ, scribitur convenienter susui Persarum, qui pro eo دلب et دلبر habent.

[49]) Vocem cum arab دلج, cui, ut putat, notio insit vibrandi, refert Willmetius. Alii eam eandem habent atque دلق *prosilire cum impetu* (in conj. VII), heb. דלק.

nisi nomen ejus fuisset Dalilah, digna tamen eo fuisset: nam debilitavit robur ejus, (Samsonis) debilitavit cor ejus, debilitavit opera ejus: In Aphel אַדֵּל *attenuare:* vel, *extrahere, evellere,* ut sic conveniat cum דלה supra. Hinc est, חַמֵּדֵל בגפנים qui attenuat in vitibus, vel, qui extrahit vites, Peah. c. 3 et 7. Sic המדל בזיתים qui extrahit oleas, Schevi. cap. 4. Quando nempe vites vel oleae aut aliae arbores nimis stipantur et condensantur, tum solent inter medias vel viliores extrahi, eradicari, vel abscindi, ut ceterae tanto melius et commodius crescere queant. Et qui hoc facit vocatur hic חמדל *attenuator, attenuans:* vel *extractor, extrahens, evellens.* In quibusdam libris scribitur המידל, cum Jod, sed sine ratione. Munst., Guido et alii מ faciunt radicale et ponunt, מרל extraxit, evulsit.

דִּלְדּוּלִין *tori, partes corporis torosae et pendulae:* בעלי הדלדולין פסולין באדם וכשרין בבהמה torosi vel torosae partes in homine deformes sunt, in bestia rectae sive pulchrae, Bech. 45b.

דַּלּוּת *tenuitas, paupertas.* Opponitur ipsi עשירות opulentia.

דַּל *tenuis, attenuatus, exhaustus viribus et facultatibus.* Fem. pl. דַּלּוֹת *tenues, attenuati:* unde apud Ros. דלי דלות tenues tenuium, i. e. summe attenuati, pauperrimi homines, Horaj. 9a. Ker. 10. Sic hebr. legitur, ומדלת הארץ et ex tenuitate terrae, ex tenuibus et pauperrimis de plebe, II R. 25, 12. Sic in Tg. ודלת עמא et tenues populi, i. e. pauperes plebis, Cant. 7, 5. Nam דַּלַּת est plurale femininum constructum, quod perperam ab aliis scribitur דַּלַּת per Pathach in fine.

דְּלִיל *filum tenue, filatum* quale *peniculus* vel *peniculamentum textorum,* quomodo hebr. sumitur דַּלָּה, Jes. 38, 12. In Gem. היה דליל קשור ברגליו si fuerit filum alligatum pedibus ipsorum, Bk. c. 2 initio, i. e. impedimentum filatum pedibus gallinarum adhaerens.

דוּלְלֵי *linum rude, nondum factum:* יתיב בשוקא וסחר דוללי sedebat in platea et frangebat linum, Chol. 60a. R. Sal. exponit gallica voce אשקנייש. B. Ar. scribit arabice *manipulos lini* vocari דְּלִיל.

מַדֵּל vide supra in verbo.

דלם דִּלְמָא[51] *ne, ne forte, ut ne, ut non:* דלמא יושיט ידה ne forte extendat manum suam, Gen. 3, 22, hebr. פן. Item *num, an?* דלמא סים בר נשא num ponet homo (ignem in sinum suum), hebr. היחתה Pr. 6, 27. אי דלמא num forte, num ibit homo super prunas ignis, v. 28, hebr. אם יהלך. Item, *forsan, forte, si forte,* ut, דלמא אתקבלת אגרא דמצוותי בעלמא הדין forsan accepi mercedem praeceptorum meorum in mundo hocce, Gen. 15a in Tg. Jon. et Hier. דלמא

sic etiam alias: כד ייתי דְּלוֹחְיָא עליכון quum venerit pavor super vos, Pr. 1, 26. ודלוחא לידעין לי et formido iis qui cognoscunt me, Ps. 31, 12. Cum aff. כד ייתי בשליא דְּלוֹחְיכוֹן cum venerit derepente formido vestra, Pr. 1, 27. Pl. קל דְּלוֹחַיָּא vox pavorum, Jobi 15, 21.

דְּלִיחַ *pavidus, timidus,* δειλός.

דלט דֵּילָטוֹר delator, *accusator, detractor, proditor.* In Targ. Jobi usurpatur saepe pro hebr. חנף *hypocrita:* חדות דילטור עד שעתא gaudium delatoris ad horam (durat), Job. 20, 5. וסבר מדילטור תהובד et spes a detractore peribit, Job. 8, 13. לא קדמוי דילטור יעול non in conspectum ejus delator veniet, Jobi 13, 16. דכי על דילטור יתגבר innocens contra delatorem praevalebit, Job. 17, 8. אמר חויא דילטור על בריה dixit serpens delator contra creatorem suum, Gen. 3, 4 in Jon., melius esset דילטוריא caluminas, substantive, ut mox in Br. In Gem. וכי דילטור אני לך num proditor tuus ego ero, Sanh. 43b. Pl. דילטורין שהיו בימי שאול detractores, qui fuerunt tempore Saulis, R. Salom. Ps. 4, 3. שלא היו ביניהם דילטורין quia non fuerunt inter eos delatores, Dr. s. שופטים.

דילטוריא *detractio, calumnia:* אומר דילטוריא על בוראו dicebat calumnias contra creatorem suum, Br. s. 19, gl. רכילות.

דלך דִּלְכֵן *sin minus, si non,* quasi דאם לא כן *si non sic,* ex dialecto hierosolymitana; אמר ליה אכול דלכן אנא קטילנא לך dixit ipsi, comede, sin minus, occidam te, TH. Schevi. c. 4, 38a. V. et in Jer. c. 4, 6a. Sab. 16b.

דִּלְכוֹן, דִּילְכוֹן *vester,* idem quod דִּילְכוֹן, i. e. אשר לכם.

דלל דְּלַל[50] *attenuari,* hebr.: Item *minuere, detrahere, subtrahere,* quomodo arithmetici eo verbo utuntur: ut, דל מניהון עשרים ותרתין פשו להו תלתין ותלת subtrahe ab eis (ab annis 55) viginti duos, residui manebunt triginta tres, Sanh. 103a. Hinc formatur verbum in Pihel geminata prima litera radicali, דִּלְדֵּל *attenuare, debilitare, infirmare, imminuere, diminuere.* In Hithpahel, נִתְדַּלְדֵּל vel נִדַּלְדֵּל *attenuari, languidum esse, luxari, dependere ut ea, quae luxata sunt:* Part. Pyhal, מְדוּלְדָּל *languidum, pendulum:* האבר והבשר המדולדלין membrum et caro languentes sive dependentes, Chol. 129. זקן ושערו מדולדל barba et pilus ejus dependens, sc. prae longitudine, quando diu non fuerunt rasi, Bech. 35a. אבר המדולדל בבהמה membrum pendulum sive languidum, aut luxatum in bestia, Kerith. 15a. צפורן מדולדלת unguis pendulus, Mikv. c. 9. In Sota 9b ad Jud. 16, 4: „et nomen ejus erat דלילה Dalila“: אלמלא לא נקרא שמה דלילה ראויה היתה ליקרא דלילה שדילדלה את כוחו דילדלה את לבו דילדלה את מעשיו

[50]) Arab. دَلَّ *tendi,* tendendo attenuari, syr. ܕܠ et Peh. ܕܰܠܶܠ *deminuit,* heb. דלל.

[51]) Vox infima latina delimo, i. e. *valde limino, vel limen aufero* (V. Dufresne), ut quamque rem extra exspectationem et procul verisimilitudine versantem denotet. Alii vocem per apoc. e דלמימר (gr. ὡς ἔπος εἰπεῖν) ortam existimant et Bernstein compositam eam habet ex pron. rel. דְּ et מא, respodentemque lat. quorsum.

יטר לנא דבבו יוסף forte servabit nobis inimicitiam Joseph, Gen. 50, 15, hebr. לו. Sic etiam sumitur ap. Tos. qui scribunt דילמא.

דָּלָם vel דְּלָם *vitium, defectus*. In Gem. שמלאכתם נאה ואין בה דלם quod opus ipsorum esset pulchrum, nec esset in eo vitium, Pes. 57a. Gl. דלם, i. e. דופי *vituperium, probrum*. In Ar. scribitur דלוס per Samech in fine, quod possit esse gr. δόλος, *dolus*. In Aruch MS. notatur, דופי arabice dici דלם. Sic ponit Schindlerus, דלאס deles, *falsitas*. Ergo verior lectio per Samech in fine.

דַּלְמַטְיָא *Dalmatia, regionis nomen*.

דַּלְמַטִיקְיוֹן *Dalmaticum, vestis dalmata, dalmatica:* Kil. c. ult. Hebraei exponunt בתי שוקים *domus*, i. e. *tegumenta crurum*, *caligae*, *femoralia* vel *tibialia lanea*. De dalmatica veste legitur quoque apud latinos scriptores. Vide Lexicon Martini et Caelium Rhodig. Lect. Antiq. lib. 16, c. 10. Epiph. lib. 1, cont. Haeres. c. 15.

דַּלְמְנָא. Guido hic posuerat pro *vestimento*, sed erravit: nam ד et ל sunt literae serviles. V. מאן.

דלן דיליניה *species ornamenti cujusdam:* אובדת מלכתא דילניה דילה, TH. Bm. c. 2.

דלם דלוס vide paulo ante in דלם.

דְּלוּסְקְמָא *saccus, loculus, arca*, idem quod גלוסקמא, de quo in גלם. Ap. Tos. יוצא בדלוסקמא exit cum feretro, Mk. 24b, i e. בארון cum loculo, arca, vel capsa mortui. Item, מאי דלוסקמא אמר רבא בר שמואל טליקא דסבי quid est deluskema? dixit Rabba filia Samuelis: saccus senum, sc. in quo senes supellectilem suam recondunt, ut eo citius reperire possint, cum necesse est, in Bm. 20b. B. Ar. in גלסקם legit טליקא דסקי. Legitur idem in Gitt. 28a. דלוסקמי ספרים sacculi librorum, Meg. 26b.

דלע דְּלַעַת *cucurbita:* דלעת יונית cucurbita graeca, מצרית aegyptiaca, Kil. c. 1. דלעת הרמוצה cucurbita incinerata vel adusta et acerba, Kil. c. 5. Plur. דלועין cucurbitae, in tractatu Schevi. passim: הדלועין שקיימן לזרע cucurbitae ad semen perstantes, Schevi. c. 5.

מִדְלָעוֹת *cucurbitaria*, ut מקשאות *cucumeraria*, Schevi. c. 2. Locus, ubi servantur cucurbitae.

דלף דְּלַף[52] *stillare, destillare, perstillare*. Part. היך דלפא דְּדָלֵף תגרי דאתתא sicut stillicidium, quod stillat, sunt litigia mulieris, Pr. 19, 13, ubi Veneta דְּלָפָא, prave. Ap. Tos. עיניו דומעות דולפות cujus oculi lachrimantur et stillant, Bech. 44a.

דַּלְפָא *stillatio, stillicidium*, ut in praecedenti loco et Pr. 27, 15, ubi Veneta דְּלָפָא. Hinc quidam deducunt δελφύα, δελφύς, *vulva, matrix*, quod ibi sit stillicidium urinae, ut et שפכה Hebraeis dicitur membrum viri, ab effussione urinae et seminis genitalis.

בית דלפה *domus stillicidii:* alii, *domus conjunctionis*, qui deducunt a לפא vel לפף, Midd. c. 4. V. notas Viri Cl. Constantini l'Empereur.

דּוּלְפָן, דַּלְפָן *lippus*, *qui stillantes habet oculos* דאכלה תחלי הוו לה בני דולפני quae comedit dactylos immaturos, ei erunt liberi lippi. Keth. 60b, i. e. quorum oculi perpetuo humore stillant, quasi lachrymantes sint.

דּוּלְפָנִין *delphines*. In Gem. דדולפנין פרין ורבין כבני אדם מה דולפנין אמר רב יהודה בני ימא delphines faetificant et multiplicantur sicut homines. Quid sunt דולפנין delphines? Raf Jehudah dixit, filii maris, Bech. 8a. gl. filii maris sunt pisces, qui media parte habent formam hominis et altera parte formam piscis, vulgo *sirenes*. Sed etymologia docet esse *delphines* potius quam sirenes. Et sic de delphinis scribit Gesnerus in Historia Aquatilium: Coëunt delphini supinis partibus admotis mutuis amplexibus inhaerentes et hominum more. Oppianus lib. 1: ἀλιζωτικῶν: δελφῖνες δ' ἄνδρεσσιν ὁμῶς γάμον ὀντύνονται, h. e. in faciem versi dulces celebrant hymenaeos delphines, similes hominis complexibus haerent. Id quod a me aliquando in mari nostro spectatum est. Haec Gesnerus et Oppianus, quae traditioni illi talmudicae conformia. In ספר שערי שמים (uti in מ״יר ״יז, qui est comentarius in libellum Esther, adducitur f. 21) scribitur: הדגים יש להם חוש השמע והמופת צידת דולפני כי כשיצודו אותם הדייגים יכו על המים במקלות ויעשו רעש גדול במים ובקול הרעש ההוא יתבהלו וישתמטו ונראו כמתעלפים, i. e. pisces habent sensum auditus, quod patet ex captura delphinorum. Nam cum piscatores eos capiunt, baculis percutiunt aquas, et magnum excitant strepitum, quo strepitu territi et attoniti redduntur, ut quasi defecti viribus, ac in deliquio conspiciantur. Desumptum hoc videtur ex Aristotele, qui l. 4, de Histor. Animalium c. 8, de captura delphinorum ita scribit: audire tamen atque olfacere pisces palam est: sonos enim immodicos, ut triremium remigia, fugere visuntur. Itaque fit, ut facile intra stabula sua capiantur. Nam etsi externus strepitus parvus est, iis tamen, qui demersum in humore suum auditum habent, aeque omnibus ingens, molestus, gravisque occurrit. Quod certe vel in delphinorum captura evenit. Cum enim piscatores repente alveis universum circumdederint gregem delphinorum, inde obstrepentes in mare, efficiunt, ut territi erumpant universi in littora, capianturque, tentato, gravatoque capite, prae strepitus inflicti nimietate.

הַלְבְּקִי, דְּלוּפְקִי, דּוּלְפְּקִי, et per ב in medio, *abacus, tabula, mensa delphica, in qua intricliniis pocula, vasa, cibi, et fructus mensuram primum apponuntur*, eine Anrichte: שעל הדולבקי מותר quod est super abaco, licitum est, ע״ז c. 5 in Misca. Aliquoties in hac Misna repetitur et per ב scribitur. Sic quoque in Men. 96b, ubi gl. פלרשטור של עור ואוכלין

[52]) Pp. *serpsit et serpèndo fluxit lenitur* ut arab. دلف et syr ܕܠܦ.

עליו. At in Kel. c. 22. השלחן והדולפקי mensa et abacus. Sic in Chag. 26b, ubi in gl. explicatur, כסא שמתקפל ומכוסה עור solium quod duplicatur, complicatur et pelle tegitur. In Sr. s. 43: Simile hoc est regi, qui ingrediens domum suam, invenit uxorem suam מגפפת לדלפקי [53] amplexantem abacum etc.

דלק דְּלַק [54] *ardere, flagrare, accendi, succendi: fervide, ardenter persequi et insectari*, ut hebr. Praet. וּדְלֵקַת אשתא בסיעתהון et exarsit ignis in caetum ipsorum, Ps. 106, 18. Part. נור דָּלֵק ignis ardens, Dan. 7, 9. דָּלְקָא ממימריה succensa a verbo ejus, II S. 22, 9. דלמא יִדְלַק כאשתא רתגזיה ne forte accendatur sicut ignis, ira ejus, Am. 5, 6. In Aphel אַדְלֵק *incendere, succendere, comburere:* Praeter. אַדְלֵיק בוצינהא accendit lucernas ejus, Num. 8, 3. על טוריא אדליקו יתנא super montes persecuti sunt nos, Thr. 4, 19. אדליקו בנורא בית מקדשא combusserunt igne domum sanctuarii, Ps. 74, 7. Part. חמר אונסא מַדְלִיק להון vinum rapinae incendit eos, Jes. 5, 11. Infin. וּבְאַדְלָקוּת et in accendendo Ex. 30, 9. בְּאַדְלָקוּתָךְ ית בוציניא in accendendo te, cum accenderis lucernas, Num. 8, 2. Ex. 30, 8. לאדלקותיה על חובוהי ad comburendum eum propter peccata sua, Eccl. 9, 14. Fut. תַּדְלִיק היך אשתא חמתך accendes veluti ignem excandescentiam tuam, Psal. 89, 47. תדלקנון ברוגזא persequeris eos in ira, Thren. 3, 66. Ex Ithpe. praet. אִתְדְּלֵקָא ברניתהא incensa sunt palatia ejus, Jer. 51, 30. Ap. Ros. עץ הקטון מדליק את הגדול lignum parvum accendit majus, Tan. 7a: praeceptor a discipulo quoque discit. Minores saepe acuunt majores et doctiores. V. locum citatum.

דֶּלֶק *ardor:* שער הדלק porta ardoris, Mid. c. 1. Porta erat in templo, per quam inferebant ligna ad accendendum ignem super altari.

דְּלֵקְתָא *incendium:* דאדליק ית דליקתא qui incenderit incendium, Ex. 22, 6.

הַדְלֵיקָא *idem*, Esth. 3, 8 in Tg. secundo.

דַּלֶּקְתָּא *febris ardens*, Deut. 28, 22, hebr. דלקת.

הַדְלָקָה *accensio, incensio:* הדלקה הנרות לשבת accensio candelarum ad sabbathum. Ap. Tos.: propter tria peccata mulieres moriuntur tempore partus, על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר 1. quod non sunt satis cautae de impuritate sua menstrua, 2. de placenta farinacea (in coctura vel pistura panis), 3. de incensione lucernae sive luminis Sabbathini, Sab. c. 10 in Misna.

דלר דְּלְרָיָא *morbi genus, delirium* [55]: vel *dolor.* In Aruch parvo explicatur germanice גרעפצן grephzen. Munst. explicat pluraliter, *dolores, infirmitates.* In Gem. est singulare. Nam dicitur; qui sedendo officium lecti exercet, eum corripit dolor אחזתו דלריא, Git. 70a. Vide ibi ulterius: Alibi, שלא יהי אחד מהן גוטה ודולוריא אוחזתו ne quempiam ex illis corriperet גוטה ודולוריא. Pro גוטה alii legunt גוכה, Jalk. in leg. 240. ME. c. 3, 39.

דלת דֶּלֶת *porta, janua*, hebr. Hinc proverb. apud Tos. דלת הננעלת לא במהרה תפתח janua repagulata non cito aperitur, Bk. 80b. דלת אלמנה janua vidua, h. e. quae unicam tantum habet valvum.

דם דְּמָא דַּם [56] *sanguis: reatus sanguinis:* קל דם זרעין vox sanguinis seminum, Gen. 4, 10. דישוד דמא qui effuderit sanguinem, Gen. 6, 9. דמא יתחשב sanguis reputabitur viro illi, Lev. 17, 4. ודם זכי et sanguinem innocentem, Jer. 7, 6. נפש בסרא בדמא היא anima carnis in sanguine est, Lev. 17, 11. לדמא in sanguine, Ex. 7, 20. מדמא דתורא de sanguine juvenci, Lev. 16, 18. Cum aff. לא יתשד דְּמִי ne effundatur sanguis meus, I S. 6, 20. מה ממון בדמי quaenam pecunia est in sanguine meo? Ps. 30, 10. מדמך de sanguine tuo, Ez. 32, 6. ודמה et sanguinem ejus, Ez. 33, 6. וישתפך דמהון et effundetur sanguis eorum, Tzeph. 1. 17. ודמיהון et sanguis ipsorum, Jud. 9, 24. לדמהון כמנין sanguini eorum insidiantur, Pr. 1, 18. מדמהון a sanguine ipsorum, Jes. 34, 3. ית דמכון sanguinem vestrum, Gen. 9, 5. וית דמה et sanguinem ejus, Num. 19, 5. In Jon. in legem, TgH., in Tg. item Psalmorum saepius legitur אֲדַם, אִדַם, vel אִידָם, אִידְמָא, אַדְמָא: ut, ואדמא זכאי et sanguinem innocentem, Ps. 79, 3. ויתהפכון לאדמא et conversae sunt in sanguinem, Ex. 7, 17. פלגות אֲדָם mediam partem sanguinis, Ex. 24, 6. לא תחפין אַדְמִי ne operias sanguinem meum, Job. 16, 18. שדון אִדְמְהוֹן effuderunt sanguinem eorum, Ps. 79, 3. Ap. Tos. כל אשה שדמיה מרובין בניה מרובין cujuscumque mulieris sanguis (menstruus) plurimus est, ejus liberi multi sunt, Nid. c. 9 in fine: שפיכות דמים effussio sanguinis, homicidium: דם תהי אחריתי sanguinis erit finis meus, i. e. הריני מת ecce ego moriar, Rh. 21a.

---

[53]) Menachem di Lonsano's vocem חלפקי per סריס חמה h. e. *eunochus*, *spado natus*, explicans ad hunc, ut videtur, spectat locum, in quem haec significatio magis quadrat. Exstat autem et alius locus, quo vocis חלפקי mentio fit, et quidem in TH. Demai c. 6, ubi legitur. היו לו שני צלמין אחד עשוי כמין חלפקי ואחד שאין עשוי כמין חלפקי וכו, h. e. si cuidam duo sunt simulachra alterum in formam τοῦ חלפקי factum et alterum, quod non est in hanc formam etc. unde apparet חלפקי speciem esse simulachri, nec verisimilitudine caret, ei formam *delphini* fuisse, unde etiam nomen traxisset.

[54]) Syr. ܕܠܩ, arab. دلق *mobilis, irrequieta commotaque fuit* res, unde hebr. דלק *persecutus est* translatumque ad flammam, quae propter aërem commotum rem fugientem persequitur.

[55]) Ita quidem Rabbi Josua ben Levi in hunc morbum דרדרא commodet, unde apparet, esse morbum quondam proprium minime, ut altera explicatio vult, esse Latinorum dolorem quemque morbum denotantem.

[56]) Syr. ܕܡ et ܕܡܐ, arab. دَمٌ (pro دَمْوٌ vel دَمْيٌ).

דְּמִין[57] ***pecuniae, numi, pretium:*** מזבן אזבן מנך בדמין emendo emam a te pro pecuniis, hebr. במחיר pretio, II S. 24, 24. ואליפו בלא בדמין et discite absque pretio, Jes. 55, 1. קיסנא בדמין ייתון ligna nostra pro pecuniis veniebant, Thr. 5, 4. בדמין יקירין pretio magno sive caro, בדמין זולין pretio vili, Deut. 20, 68 in Jon. Constr. והון דְּמֵי דכתונא eratque pretium tunicae, sive indusii, aut interulae, Esth. 8, 15. ואף יח דמי מיתא etiamque pretium mortui, Ex. 21, 35. אתן לך כספא דמוהי מה דשוי dabo tibi pecunias ejus, quantum opus fuerit, I R. 21, 2. Ap. Ros. מי שאין לו דמין אל יעמיד בשוק cui non sunt pecuniae, ne stet in foro, Elias in Thisbi: הוא אינו מוכרו אלא בדמים יקרים ipse non vendit illud, nisi pecuniis pretiosis, i. e. pretio magno et caro.

דְּמָאִין vide in radice sequenti.

דמה דְּמָה דְּמֵי[58] ***similem esse, assimilari:*** Praet. למן דְּמֵית cuinam similis es, Ez. 31, 18. Part. דָּמֵי vel דָּמֵה similis, Dan. 3, 25. לא דמי ליה non est similis ipsi, Ez. 31, 8. Pl. דָּדְמִין לגבר דדמך qui similes sunt viro, qui dormit, Cant. 7, 9. Fem. דָּמְיָא, דָּמְיָה, Dan. 7, 5. Pl. דָּמְיָן לעם עמרה similia sunt populo Amoraeo, Jes. 1, 10. דָּדְמָן עובדיהון quorum opera similia sunt, Soph. 1, 11. Item *cogitare, putare:* ומן דָּמֵי et qui cogitaret, I R. 8, 27. Porro דָּמֵי vel hebr. דומה sumitur ut lat. *apparet, videtur:* כדדמי לן sicut videtur nobis: ומדומה אני et videtur mihi. In Pahel דַּמֵּה *imaginari, cogitare, putare, proponere sibi cogitando:* ex hac significatione est, דלמא תדמין בנפשיך forte cogitabis in animo tuo, Esth. 4, 13 in Tg. sec. מדמן putant, Jes. 25, 6. ואת מדמי למרתה tu cogitas possidere eum, Jud. 11, 23. Item, *assimilare, comparare:* ut, מה אהי מדמי לך quid ero assimilans, i. e. assimilabo tibi, Thr. 2, 13. Futur. למן תְּדַמּוֹן קדמי cui assimilabitis me? Jes. 40, 25. Ithpe. אִדְּמֵית לקקתא דמדברא assimilatus sum pellicano deserti, Ps. 102, 7. בר נש ללמא אדמא filius hominis vanitati similis est, Ps. 144, 4. Imp. אִתְּדְמֵא similis esto, Pr. 6, 6.

Deinde ap. Tos. דמא est idem quod supra דום *suspicari, tacite quid de aliquo cogitare.* Sic דומי explicatur per חשד, in Mk. 18b.

דּוֹמֶה ***similis:*** אופן הדומה circulus similis, i. e. concentricus: אופן היוצא circulus exiens, h. e. eccentricus. והדומים להם et similia ipsis. Ap. Ros. כל עוף למינהו ישכון ובן אדם לדומה לו omnis avis prope speciem suam habitat et homo prope similem sibi. Idem cum vulgato illo „similis simili gaudet." Legitur in T. Bk. 92b. Praecedit ibi proverbium aliud huic simile, מטייל ואזיל דיקלא בישא גבי קינא דשרכי quod vide in קנא, et additur, דבר זה כתיב בתורה res haec scripta est in lege, Gen. 28, 9. שני בנביאים interata in Prophetis, Jud. 11, 3. משולש בכתובים דכתיב כל עוף וכו׳ et tertiata in Hagiographis. Unde ergo sententia ea desumpta? In Tosephos dicitur: שמא בספר בן סירא הוא forte in libro Ben Syrae extat. Sed in Ben Sira Hebraeorum non reperitur. In gr. autem syriacide c. 13, 20, ita de verbo ad verbum expressa habetur, Πᾶν ζῶον ἀγαπᾷ τὸ ὅμοιον αὑτοῦ, καὶ πᾶς ἄνθρωπος τὸν πλησίον αὑτοῦ. An ergo olim liber Ben Sirae quoque inter הכתובים Hagiographa apud Judaeos fuit habitus? Caeterum in eandem sententiam dicunt alias quoque Hebraei. כל מין אוהב את מינו ושונא את הפכו omnis species amat speciem suam, oditque contrarium suum, in Cad hakkemach lit. Gimel, in גאוה.

נִדְמֶה ***assimilatum, exemplar, simile, species similis***, ex Niphal. Sic vocant Rabbini ***animal, quod ex una specie natum, similitudinem refert alterius:*** veluti cum ovis parit speciem caprae: aut cum foetus caprae habet similitudinem ovis, Chol. 38b et 77h.

כִּמְדוּמֶּה ***sicut assimilatum est, sc. mihi***, h. e. ***ut mihi videtur, ut existimo:*** vel simpliciter, ***sicut videtur, siculi apparet.*** Ex participio Pyhal.

מְדַמֶּה ***assimilans, imaginans:*** כח המדמה facultas imaginatrix, sive phantasia, res aestimans et dijudicans, R. Levi, Pr. 2, 16.

דְּמַאי[59] ***res dubia propter decimationem, an de ea decimae datae sint, vel non!*** De his est integer tractatus in jure talmudico, qui vocantur Demaij. Quidam deducunt a דמה *cogitare*, quod cogitare faciat de decimatione. Quidam dictum putant, quasi דין מאי *judicium quod? Quid juris de illo?* Oppositum ejus est ודאי.

דְּמָאִין[60] ***simulchra***, quae hebr. dicuntur תרפים, Jud. 17, 5 et 8, 14.

דּוּמָה[60] ***Duma, nomen angeli praefecti mortuis et moribundis, quos nominatim compellat hora extrema:*** unde in Gem. legitur: דומה קדים ומכריז להו Duma praecedit et publice vocat ipsum: Num veniat N. etc., Ber. 18b. A silentio, quod דומה dicitur, nomen habet, ac penes mortuos perpetuum est, qui et propterea Latinis dicuntur silentes.

דְּמוּ, דְּמוּת, דְּמוּתָא ***similitudo:*** דמות עם סגי similitudo populi multi, Jes. 13, 4. Cum aff. כִּדְמוּתָנָא juxta similitudinem nostram, Gen. 1, 26. דמותהון תבסר similitudinem eorum contemnis, Ps. 73, 20. דְּמוּתֵיה היך אריה similitudo ejus veluti leonis, Ps. 17, 12. Item *suspicio*, ap. Tos.: שמא דמות עירך עלתה בך forte suspicio urbis tuae ascendit super te, Nid. 66a. Sic citat Ar. In nostris libris est דימת. Prior lectio melior.

---

[57]) Pp. *rem emendam* in duabus rationibus, qualitate quidem atque quantitate, *aequans*, unde fit ut hoc nomen chaldaice ac syriace (ܕܡܝܐ) in plur. tantum adhibeatur.

[58]) Hebr. דָּמָה, syr. ܕܡܐ.

[59]) δεμου *plebis* frumentum sc. a plebe emptum, qui decimare negligit. Mussafia.

[60]) δαίμων, *genius* ut putat Mussafia, quod ad ejusdem sententiam et de voce sequente דומה valet.

דְמוּי idem, Ex. 2, 4 in Jon. Melius esset דְמוּי.

דִמְיוֹן idem: *simile, species, quae sensui interiori offertur, phantasia:* הדמיון לפעמים ישגה phantasia saepe fallitur. ההרגשות הפנימיות נקראו דמיון sensus interiores appellantur phantasia: עד שנשארו חקוקים בדמיונו donec maneant impressa in phantasia ejus.

דִמְיוֹנִי *imaginarium:* מפני טעות הכוח הדמיוני propter errorem facultatis imaginatricis, R. Levi Pr. 4, 27. Pl. צורות הַדִמְיוֹנִיּוֹת formae imaginariae, ibid. Pr. 5, 15, תאוות הדמיוניות desideria, concupiscentiae phantasia conceptae.

דמהריא nom. propr. loci, Rh. 21b.

דמח. In hoc ordine literarum Munst. bis erravit: דמחבל habens testiculos attritos, Deut. 23, 2. Hic Daleth est pronomen, quod pro hebr. אשר usurpari solet: reliqua forma est part. praeteritum Pah. a חבל *corrumpere.* In Tg. דפסיק ודמחבל qui privatus et qui corruptus est, sc. testiculis, i. e. qui laesos, ruptos, fractos aut attritos habet testes, aut nullos. Altera vox est, quam et Guido sic descripsit, דוּמַהקָדִים, quae divisim legenda, דומה קדים, ut paulo ante in דומה positum.

דמך דְמַךְ[61] *dormivit, obdormivit*, idem quod hebr. ישן. Praet. וּדְמוֹךְ et dormivit, Gen. 2, 21. דְמְכֵת dormirem, Job. 3, 13. Part. לאימת אנת דָמֵךְ quousque tu dormis, piger? Pr. 6, 9. כגבר דָמְכָא ut vir dormiens, Cant. 5, 2. Inf. קליל תחבק ידך לְמִדְמְכָא paululum complicabis manus ad dormiendum, Pr. 6, 10. Futur. לא נים ולא יִדְמוֹךְ non dormitabit neque dormiet, Ps. 121, 4. Pah. inf. בלחודוהי לְדַמָּכָא solus ut dormiat, Eccl. 5, 11. Ap. Ros. et Tos transfertur etiam ad mortis somnum, *obdormire, mori,* דמכת אחתיה obdormivit soror ejus, i. e. mortua est, obiit, TH. Mk. c. 3. כד דמך ר' סימון cum obdormivisset R. Simeon, Br. s. 91, ubi glossator annotat: דמיך obdormivit, dicitur honorifice de corpore sancto, cujus mors nil aliud est quam somnus.

דָמוּךְ, דְמוֹךְ *somnolentus, somno gravatus, sopitus:* איכדין הויתא דמוך quomodo fuisti sopitus? Obad. 5. מה את דמוך quid tu somnolente? Jon. 1, 6. Item substantive, *dormitio:* מדמוך לבהון a somno cordis eorum, Cant. 5, 2. בבית דמוּכֵיהּ in domo dormitionis ejus, i. e. cubiculo, Esth. 2, 21.

דוּמְכָא, דָמְכָא *sopor, somnus:* אין אתן דומכא לעיני si dedero somnum oculis meis, Ps. 132, 4.

דְמִיכָה *idem:* בסימה דמיכת גברא suavis est somnus viri, Eccl. 5, 11.

דִמְכָא *idem*, Ps. 127, 3. Item *cubile:* ירננו על דִמְכֵיהוֹן cantabunt in cubilibus suis, Ps. 149, 5.

מִדְמְכָא vel מַדְמְכָא *accubitus, lectus:* על בי מדמכא super loco accubitus, i. e. lecto, Jobi 33, 15. מן בי מדמכיה ex loco accubitus patris sui, h. e. ex lecto, vel cubili, Gen. 2, 24 in Tg. Jon. et Hier. בגו קיטוני מדמכיהון in medio cubiculium accubitus ipsorum, Deut. 32, 25 in Jon. Sic Num. 31, 50 in TgH.

דמם דָמַם[62] hebr. *silere, tacere, subsistere, exspectare:* דוֹמֵם, דוּמָם *silens, corpus inanimatum et insensibile, ut lapides et metalla*, apud physicos: המין הראשון מן המורכבים הוא הדומם primum genus compositorum (corporum) est silens, ut argentum, aurum, aes, ferrum, lapides et similia.

דְמוּרִם, דְמוּרִם vide in אדם.

דמדמניות *uvae immaturae, omphaces:* In TH. in Jom tof cap. 3 in Gemara: דמדמניות שבכרם הרי אילו אסורות omphaces, quae sunt in vinea, sunt prohibitae. V. in litera א, in אדמדמני.

דמן דוֹמִין, דוֹמִינוּס *dominus:* והיו בני המדינה מבקשין לומר למלך דומינו et fuerunt homines provinciae volentes dicere regi „domine" Br. s. 8. מעביד דומין פנטון ex quo factus est dominus πάντων omnium, M. Esth. c. 9. Sic citat B. Ar. ex ME. c. 1, v. 5. ביבי דומינו אמפרטור vive domine imperator. Pro eo in nostris libris legitur, וביבא מארי פלטור.

דימוניקי *ignitabulum, vas, quo capiuntur et deferuntur prunae ex uno loco in alium*, Sanh. 75b. Vide Ar. in קווק, qui scribit ab initio per ר, רימונקי. Et sic quoque in Ar. parvo. Sed in T. Bas. et Veneto scribitur per ד. Citat Ar. etiam locum ex Git. 7, sed illic non exstat. In Jalkut Levit. f. 170a scribitur סימונקי cum ס et exponitur, מחתות שנותנין בהם אש.

דמס דִימוֹס *paries, murus, strues, series structurae,* quae aqud Esram c. 6, 4 vocatur נדבך. In Gem. העלה והניח על גבי דימוס של אבנים חייב si elevaverit ac deposuerit super parietem lapideum, reus est, Sab. 102b. ואם הניח אבן על הדימוס et si deposuerit lapidem super structuram, Bm. 118b. שלא תהא בולטת חוץ לדימוס ne sit prominens (lapis) extra murum, i. e. extra superficiem et aequam seriem structurae. Graecum videtur. Nam δεμεῖν, δεμᾶν *aedificare.* Vide et Amos 7, 7 in R. Salomone.

Secundo, דימסין, דימוסין *thermae, lavacra calida:* דימוסין דטבריא thermae Tiberiadis, TH. Schevi. c. 9. על למיסחי בההן דימוסין דטבריה ivit balneatum in thermis Tiberiadis, TH. Kidd. c. 1. f. 61a. Femin. דִימוֹסִיוֹת, דִימוֹסִיאוֹת *idem:* unde in Gem. אין בונין עמהם דימוסיאות ומרחצאות non aedificant cum eis thermas et balneas, As. c. 1 juxta Aruch. Sed in nostris libris legitur cum ב: in MK. c. 2, v. 8. ותענוגות בני אדם בימוסיאות „delicias filiorum hominum", h. e. דימוסיאות ומרחצאות thermas et balneas. Sic in Tg. די תמן דִימוֹסָן ubi erant thermae, Esth. 2, 3. וְדִימְסַיָא ובי בניין et thermas et balneas, Eccl. 2, 8. V. et supra in דיו, in דיומס.

---

[61]) Talmudici de morte illustrorum virorum hac voce plerumque uti solent eam quidem, ut videtur, ad arab. تمك, *extulit* se sol per aetera, referentes. Magis vero affine esse videtur hoc verbum radicibus מך et מכך, quibus notio inest conraria. Syr. est ܕܡܟ.

[62]) Cf. radices חם et דמה.

Tertio, דימוס *plebs, populus*, gr. δῆμος: ובשעה שיהא נכנס הוא בולי ודימוס נכנסה עמו et quando ingredictur, ingredietur cum ipso senatus et populus, Br. s. 6.

Quarto, דימוס est *forma, figura, ritus, consuetudo*[63]: item, *lex, jus, decretum: absolutio, liberatio:* דימוס פסקא decretum rescissum est, TH. Schevi. c. 9. מלך בשר ודם יושב בדין בזמן שהוא נותן דימוס כל העם מקלסין אותו rex caro et sanguis sedens in judicio, eo tempore, quo dat decretum, omnis populus laudant eum, quando vero dat ספיקולא sententiam mortis, omnes murmurant contra ipsum, Vr. s. 24 in principio; gl. פסק דין של הצלה *sententiam liberationis, absolutionis:* בי"ב יצא בדימוס hora duodecima egressus est per sententiam judicis, Vr. sect. 29 in princ. לא לבני המדינה שהן עסוקין בדימוסה של מדינה non filios civitatis, quia ipsi occupati erant in constituendis ritibus, statutis civitatis, Br. sect. 8. Postellus hic exposuit ex praeced. significato *cum populo civitatis*. Iterum in TH. Schevi. c. 9. Rabbi Schimeon ben Jochai latebat in quadam spelunca: die quodam sedens ad ostium speluncae et videns aucupem aves capientem et rete extendentem, audivit filiam vocis, quae cum dicebat דימוס, tum evadebat (avis) gl. הנצלי „eripe te" (eadem leguntur in Jalk. f. 40 ex Talm. Bab. Sab., ubi gl. explicat ברח fuge). Quando vero filia vocis dicebat ספיקולא, tum capiebatur. Unde dicebat oraculum: ציפור מבלעדי שמיא לא יבדא כל שכן בר נשא avicula sine coelo, (i. e. dei voluntate et providentia) non perit, quanto minus homo? Convenit haec sententia cum dicto Christi, Matth. 10, 29. Vide et Br. s. 79. M. Esth. c. 1, v. 9. MK. c. 10, v. 8 et 11, a.

Quinto, דימוס est *timor, pavor: terriculum, idolum, quod homines timent et colunt.* Sic videtur esse a gr. δεῖμος, δεῖμα: ut, דימוס פטור אתה As. 16b. In glossis ita explicatur. Una דימוס היה שם יראתו והיה נשבע בו h. e. Dimos fuit nomen idoli ejus (praefecti romani) et jurabat per illud, q. d. per Dimum, mehercle liber eris. Altera glossa scribit, דימוס esse לשון רחמים, h. e. significare *misericordiam* et sensum esse: per misericordiam dei mei. Adducit ad hoc locum illum ex TH. Schevi. paulo ante adductum. In MK. c. 1, 8, scribit glossator, simpliciter esse לשון שבועה *formulam juramenti*, et ita omnino videtur. Etymologia autem adhuc melius investiganda.

Sexto דימוס, דימוסיא *locus publicus, palatium publicum, curia: aerarium publicum, fiscus* a graeco δῆμος, quod aliquando pro *curia* sumitur, ut notat Henricus Stephanus, δημόσιον, δημοσία: In Vr. s. 1. Similis est haec res edicto, quod scriptum et obsignatum adfertur in civitatem. Nam non puniuntur עד שתתפרש להם בדימוסיא של מדינה ob illud cives, donec explicetur ipsis in palatio civitatis (curia). Sic explicatur in gl. בבית מושל ומנהיג העיר: In MC. 2, 3 simpliciter est במדינה. Sic forte exponi quoque posset in loco supra adducto sig. 4 ex Br. s. 8. In Br. s. 84 in fine: Quinque Midianitae vendiderunt eum לדימוסיא של מדינה in domum publicam civitatis vel in fiscum civitatis: venit Potiphar et accepit eum מדימוס של מדינה ex curia civitatis. In glossa exponitur ממנה ומנהיג a praefecto et gubernatore civitatis. Graec. δημόσιοι aliquando sumitur pro *praefectis carceris vel ministris publicis*.

Septimo דימוסיא *tributum, quod in fiscum pertinet*[64]: In Vr. s. 30. Transivit aliquando quidam legio vel capitaneus, למגבי דמוסיא דההיא מדינתא ad exigendum tributum cujusdam civitatis, gl. מסים קצובים. In Megil. Echa c. 3, v. 7. דכביד עלי ארנוניות ודימוסיאות וגלגלאות aggravavit super me decimas, tributa et capitationes.

דומסית vide supra in ordine דיו, in דיומס.

דִּימוֹסְנָאִי *nom. propr. populi Judaeis infensissimi ac iniquissimi, qui cupiebat partem habere in Judaea et Jerusalem.* Historia legitur in Sanh. 91a.

דמע דְּמַע[65] *lachrimari, flere*, ut hebraice. Infinit. cum futuro, מְדְמַע תִּדְמַע lachrymando lachrymabitur, Jer. 13, 17. ולא תשתק עינך מלמדמע nec tacebit oculus tuus a lachrimando, Thr. 2, 18.

דְּמַע, דִּמְעָא *lachryma:* ואשקיתון חמר דמעא et potasti eos vino lachrymarum, Psal. 80, 6. Plur. זלגי כנחלא דִּמְעִין difflue instar torrentis lachrymis, Thr. 2, 18. ותשגר עיני דמעין et emittet oculus meus lachrymas, Jer. 13, 17. Fem. דִּמְעֲתָא ויטרי יהוא אלהים מעל כל אפיא et absterget dominus deus lachrymam ab omnibus vultibus, Jes. 25, 8. חפת דמעתא operuit lachryma altare domini, Malach. 2, 13. Cum aff. דִּמְעָתִי lachryma mea, Ps. 42, 4. דמעתך lachryma tua, Jes. 38, 5. Pl. ישגרן עיני דִּמְעִין emittent oculi mei lachrymas, Jer. 14, 17. ספקו בִדְמָעִין עיני consumpti sunt lachrymis oculi mei, Thr. 2, 11. Emph. עיני מן דִּמְעֲתָא oculum meum a lachrymis, Ps. 116, 8. דזרעין בה בדמעתא qui seminant in ea cum lachrymis, Ps. 16, 25. לחם טמיש בדמעתא pane intincto in lachrymis, Ps. 80, 6, ubi Veneta prave בִּדְמָעוּתָא quasi בְּדִמְעוּתָא lachrymationis.

דֶּמַע . דמע *lachryma, liquor stillans proprie*[66].

---

[63]) A. n. brevis esse vult et fit obscurus. Duo enim diversa vocabula sunt, ut habet autor Ar., דימוס quidem, quod Latinorum est *demissio* (נמחל ונסלח *condonatum et emissum* est, ut vocem explicat Mussafia) et חמוס (ME. in initio), quod gr. videtur δέμος, *crates funium*.

[64]) Eadem igitur vocabula sunt graeca, δημόσιον et δημοσία, quae in voce praecedente, quasi diceres *res necessarias publicas* seu *vectigalia, quae sumtibus publicis paria sunt*.

[65]) Arab. دمع gr. θλίβειν *premere*, pec. *exprimere humorem*.

[66]) Oppositum est τοῖς בכורים, fructis prunis praecocibusve, qui nonnisi de *aridis* offerri solent. (Vide glossatorem in tract. Thruma 4a). Ita quidem et LXX voces מלאתך ודמעך (Ex. 22, 29) per ἀπάρχας ἅλωνος καὶ λήνου reddunt.

Hinc est *oblatio voluntaria de liquidis et in genere oblatio quaevis, quae post primitias datas, deinceps de aridis et liquidis fructibus aliisque rebus, sacerdotibus offerebatur liberalitate voluntaria* et hebr. dicitur תרומה *levatio, res de alio levata*, sive *separata:* chaldaice אַפְרָשׁוּתָא, rabbinice הַפְרָשָׁה *separatio:* בכורך ודמעך primitias tuas et oblationem voluntariam tuam, Exo. 22, 29, hebr. מלאתך ודמעך plenitudinem tuam et liquorem tuum ne differto, i. e. oblationem de plenis, h. e. maturis frugibus tuis et oblationem de vino et oleo tuo ne differas dare. At Raschi ad hebraeum ודמעך notat, per דמע intelligi oblationem, quae thruma dicitur, etsi nesciat, quid proprie דמע ibi significet. Sed alii Hebrai notarunt, דמע significare *lachrymam*, et metaphorice, *liquorem stillantem instar lachrymarum* ut faciunt uvae et olivae, quando calcantur: דלמא תסתאב דמעת זרעא ne prophanetur oblatio (thruma) seminis, quod seminaveris et proventus vineae, Deut. 22, 9, hebr. המלאה הזרע plenitudo seminis, semen universum. Hic dicitur de aridis, unde patet generale esse nomen de quavis thruma, כדמעא ארמות עללא sicut primitiae oblationis proventuum frugum, i. e. quae separatur de fructibus, hebr. ראשית תבואתה primitiae proventus ejus, Jer. 2, 3. Ap. Tos.: נזיד הדמע pulmentum lachrymae, Tah. c. 2. Chol. 35b. gl. תבשיל שתרומה מעורבת בו pulmentum, in quo therumа commixta est, quae vocatur דמע. Baal Aruch in זר explicat: תבשיל שיש בו שמן של תרומה pulmentum in quo est oleum thrumae. Nam, inquit, thruma commixta cum communi dicitur דמע.

דִּימַּע *thrumare, thrumosum reddere:* מְדוּמָּע, דִּימּוּעַ, נִדְמַע *thrumatum*, h. e. quando oblatio thrumae separatae incidit in fructus a thruma liberatos, veluti modus unus frumenti ex thruma separata pro sacerdote, si incidat et commisceatur cum centum modiis frumenti liberi, quod colonus possidet, tunc inficitur universum illud frumentum et colonus tenetur rursus de universo illo frumento decimam primam et per consequens thrumam sacerdotalem detrahere. Modius iste est מְדַמֵּעַ *thrumans, thruma dignum vel reum efficiens et inficiens:* frumentum, cum quo commiscetur dicitur מְדוּמָּע *infectum, commixtum thruma.* De his disputatur in libro talmudico תרומות de jure thrumarum, de oblatione pro sacerdotibus detrahenda a fructibus, c. 5. Inter caetera ibi talis traditio legitur: סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ונדמעו ונפל המדומע למקום אחר ר' אליעזר אומר מדמעת כתרומה ודאי וחכמים אומרים אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון ואין החמוץ מחמיץ אלא לפי חשבון ואין המים שאובים פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון. Vide illic. R. Maim. in explicatione Mischnajoth in libro Sab. c. 21 in initio scribit: המדומע הוא הדבר.המעורב מחולין ותרומה ודמע שם התרומה i. e. *hammedummah* est res mixta ex prophanis rebus (h. e. liberis ad usus communes) et ex thruma: et vocabulum דמע est nomen thrumae. V. Aruch.

דמוע. In TH. Kil. c. 5 in fine ponitur pro *specie herbae*[67] et *carduis annumeratur.*

דמר[68] *mirari, admirari, obstupescere.* Ithpahel לא לְמִתְדַּמָּרוּ non est mirandum, Prov. 6, 30.

דמש דַּמֶּשֶׂק *Dammesek, Damascus, nomen proprium urbis*, Gen. 14, 15.

דַּמַּשְׂקָאָה Damascenus, Gen. 15, 2.

דן דַּן[69], דֵּין, הָדֵין, הֵידֵין *ille, iste: illud, istud:* הדין אי דין hic an ille, Eccl. 11, 6. אף דן הוא הבלו etiam illud vanitas est, hebr. הוא זה, Eccl. 2, 1. דין עם דין hic cum illo, דין לדין hic ad illum, Jud. 5, 5. אי מִדין עמא את ex quonam es populo? Jonae 1, 8. בעלמא הדין in saeculo hoc. Legitur et absque Nun: ut, מן הידי אומא ex quo populo? hebr. איזה, Esth. 7, 6 in sec. Tg. pro מאידין. Est et aliquando ap. Tos. interrogativum, *quisnam, quinam, qualisnam?* et in plurali היידן, היידין *quaenam?* היידן אינון כינויין quaenam sunt cognomina cognominum? TH. Nas. c. 1.

אֵידֵין *ecquod, qualenam:* אידין מנהון qualenam ex illis, Eccl. 2, 3 et 11, 6. אידין ביתא qualisnam est domus, ואידין אתר et qualisnam est locus, Jes. 66, 1. ולאידין על אידין חובא ob quod peccatum? Cant. 5, 17. ולאידין אתר et in quemnam locum, I S. 6, 20. לאידין אומא ריבא הדא de quonam populo est puella ista? Ruth c. 2, 5.

בְּדֵין *in hoc*, sc. *loco*, *hic*, hebr. פה, Jud. 18, 3, pro אפוא, Jes. 22, 1.

הֵידֵין, הָדֵין *tunc:* הידין תתבין tunc intelliges, Pr. 2, 5. 10. הדין לא אבהית tunc non pudefiam, Psalm. 119, 6. כהדין *idem*, Ps. 89, 20.

כְּדֵין *juxta illud, sic, sicut*, hebr. כה, Gen. 15, 5. כדין תימרון sic dicetis, Gen. 32, 4. Inde הַכְדֵין, הָכְדֵין pro eodem, Job. 5, 27. בִּכְדֵין *idem*, I R. 22, 20. עד כדן dum adhuc, Job. 1, 16. 17. 18. יַתִּיר מִכְּדֵין magis quam sic, II S. 23, 4.

מָדֵין *ad quid, quare?* hebr. מדוע, Jerem. 26, 9. Quandoque legitur מְדֵין, ut Gen. 40, 7 in Jon.

דְּנָה, דְּנָא *illa, ista:* דנה עם דנה hoc cum isto, Dan. 2, 43. אחרי דנה *posthaec, posthac*, v. 29. כדנה

[67]) Et in arab. lingua تماح nomen plantae est, num eadem sit atque haec, de qua in Talm., quaerendum.

[68]) Origo in perturbando et devastando, arab. دمر *perdidit, exitio dedit*, hinc metaphorice ad perturbationem animi translatum est, uti Hebraeorum השתומם admiratione affectus, stupefactus, quod ex verbo שמם *vastus fuit*, ortum. Usus ejus in Ithp. tantum (syr. ܐܬܕܡܪ), ut in hebraeo.

[69]) Ortum mihi videtur hoc pronomen ex verbo דנא (syr. ܕܢܐ), quod in chald. et syr. lingua inusitabile, in arabica autem (دنا) sub significatione *appropinquavit, prope fuit ab aliquo*, servatum est. Ita quidem et Latinorum *hic*, quod adverbialiter sive de loco *propinquo*, germ. hier, sive de occassione data i. e. propinqua germ. da ex eodem fonte ortum videtur, quo pronom. demonstrationum hic, haec, hoc. Cf. chald. הך et הכא.

secundum hoc, sic, hujusmodi, Jer. 10, 11. Dan. 5, v. 7. מן קדמת דנא ab antiquo, sive antiquitate, Eccl. 1, 9.

דְּנָן *idem:* באורחא דנן תהך in via hac incedes, Ps. 32, 8. Et pl. דְּנָן עשרין שנין his viginti annis, Gen. 31, 38. Sic et hebr. זה illic sumitur. Hinc כִּדְנָן sic, q. d. *juxta hoc vel illud:* וכל כדנן et omnia hujusmodi: לְמָא דְנָן *quorsum? ad quid, quare?* Num. 11, 20, hebr. למה זה.

דָּן *Dan, nom. propr. viri et urbis,* Gen. 14, 14. At in Gem. דונו דני, verba ficta sunt et tecta incantantium, quae explicantur החחזקו חביותי roborentur dolia mea, Sab. c. 6 in fine.

דנא דְּנָא *meditari, eloqui.* Reperitur Pr. 8, 7. 15, 28 et 24, 2, pro hebr. הגה, sed, ut videtur, mendose pro רנה, cum ד ab initio, quod Syris idem quod הגה Vide ibi.

דַּנָּא[69a] *vas, vasculum, dolium:* ארבע מאה דני דחמרא quadringenta dolia vini, Ber. 51b in fine capitis: שייע דדנא operculum vasis, Sab. 66b, q. d. litura vasis, linimento obthuratum vas: דנא דחלא vas aceti, Jom. 28b. גוי אדנא וישראל אכובא חמרא אסיר si Christianus ad vas positus sit (ad illud evacuandum) et Judaeus ad cupam (in quam evacuatur) vinum illud Judaeo prohibitum est, As. 60a. משתכח ליה בדני inventus fuit in dolio.

דנב דְּנָבָא, דוּנְבָא, דְּנַבָא *cauda:* factum ex hebraeo זנב[10] mutato ז et ד, etsi idipsum quoque in Tg. usurpetur: וקטר דנבא בריש דנבא et ligavit caudam in capite caudae, Jud. 15, 4. דונביה caudam suam, Job. 40, 12. Pl. בין תרין דְּנְבַיָּא Inter duas caudas, Jud. 15, 4.

דנג דוֹנַג *nom. propr. filiae R. Nachman:* תיתי דונג veniat Donag, sc. filia mea et potet me, Kidd. 70a. In Aruch scribitur דינג. Errarunt hic Munst. Guido et Schindlerus, qui qro בת filia, in Aruch, legerunt דת lex, constitutio.

דנד דנדנה *menta, herbae species,* Nid. 51b. Schevi. c. 7.

דנה vide supra in דן.

דנח דְּנַח *oriri,* hebr. זרח[71]. Praet. וּדְנַח ליה שמשא exoriebatur ipsi sol, Gen. 32, 31. נהור דנח lux oritur, Ps. 97, 11. Infin. כְּמִדְנַח שמשא quum oritur sol, Jud. 9, 33. Futur. וְיִדְנַח שמשא בימטא מן סטר מדינחא et orietur sol in die in latere orientis, Eccl. 1, 5.

מַדְנְחָא *oriens, orientalis pars mundi,* hebr. מזרח ut in praecedenti exemplo: ולמדנחא et ad orientem, Deut. 3, 27.

מַדְנַה *idem.* ממדנח לעין ab oriente Ajin, Num. 34, 11. Item *ortus:* מדנח שמשא ortus solis, Deut. 4, 47.

מַדְנְחָאי *orientalis.* Hinc in fine **magnorum** *bibliorum,* חלוף בין מערבאי ומדנחאי **varietas seu discrepantia** inter occidentales et orientales. **Femin.** תרע מַדְנְחָאָה porta orientalis, Jer. 26, 10.

דנט דוֹנְטִיבָא, דוֹנְטִיבִין **donativa,** ***honororia, dona,*** *quae ab imperatore sive duce dantur militibus:* In Bemid. rab. s. 7. מלך ב"ו מחלק דונטיבא ללגיונותיו והאלהים מחלק דונטיבה rex carnalis distribuit donativa legionibus suis et deus dat donativa, gl. מתנה. Sic in Vr. s. 18. In Sr. s. 15. אפרכוס פרס מבית המלך הדכוס שהיו נוטלין דונטיבה אפרכוס נוטל לפי כבודו והדכוס לפי כבודו eparchus et dux accipientes douativa, quisque accipit pro dignitatis suae gradu. In Br. s. 10. ב"ו בשעה שהוא עושה אסטטיבא אינו נותן דונטיבא rex carnalis cum facit stativa (i. e. cum milites in castris et munitionibus subsistunt) non largitur donativa: et vicissim, cum dat donativa, non facit stativa etc. Est vox latina *donativum,* pl. *donativa.* Suetonius in Domitiano: an duplum donativum militi donaret. Sic אסטטיבא itidem est latinum stativa, pro castris sive munimentis militaribus.

דנם דינמים δύναμις, *potentia,* Midr. Schir c. 4, 8.

דנן vide supra in דן: דנן *nos,* vide in אנא.

דנס דָּנִיסְטֵס, דָּנְסְטֵס δανειστής, *danista, creditor, foenerator, mutuo dans,* hebr. מלוה. Perperam in Ar. scribitur דינסטוס. Magis corrupte scribserat Munst. דנסט. In TH. Sab. c. 2. היושב בבית מרועע עושה מלאך המות דניסטים שלו qui habitat in domo ruinosa, facit angelum mortis creditorem suum. In Bem. rab. s. 9. יש ארב לווה ואינו פורע שאין הדניסטים משבר שניו וגובה אותו est qui mutuo accipit et non solvit, nisi danista dentes ipsi confringat et illud exigat. Alibi למי שלווה משני דניסטין simile hoc est ei qui mutuo accipit a duobus creditoribus.

דנק דְּנַק *gemere, ingemiscere,* juxta Eliam, et sic respondet hebr. אָנַק. Et videtur omnino esse Ithpehal ab אָנַק, ut dicatur אִדְּנַק pro אִתְאֲנַק, unde contractum esset אִתְּנַק, ut sunt plura ejus generis: Part. די בכן ודי מִדַּנְקִין qui flent et qui ingemiscunt, hebr. „Operitis altare domini בכי ואנקה fletu et gemitu", Malach. 2, 13. Vide hic R. Salomonem. Imper. אִידְּנַק שתוק ingemisce, sile, hebr. האנק, Ez. 24, 17. Fut. וְתִדְּנְקוּן et ingemiscetis, hebr. ונקטתם fastidio erit vobis, Ez. 20, 43. Sic c. 36, 31. וְיִדְּנְקוּן et gement, hebr. ונקטו, Ez. 6, 9.

דָּנְקָא[72] *obolus, sextarius, pars sexta* דינר *denarii.* Sic דנקא idem est quod מעה: nam dinar continebat

---

69a.) Latinorum est: *tina,* vas vinarium. T Latinorum persaepe a Tis. per ד, ut in est דיטו, redditur.

10) Arab. per ذ scribitur, quod et hebr. ז et chald. ד respondet. Syrici ܕܘܢܒܐ et ܕܘܢܒܬܐ dicunt more Arabum, qui pro ذَنَب et ذَنَبَة dicere solent.

71) Item in significatione arab. شرق convenit. Syricum est ܕܢܚ, a quo, ut a chald. דנח derivata sunt nomina: ܡܕܢܚܐ, ܡܕܢܚ et ܡܕܢܚܝܐ transpositis י et א ut saepius.

72) Vox pers. دانك quartam dirherni partem notans. Usus vocis in arab., syr. et gr. ligua est: دانق, ܕܢܩܐ et δανάκη.

etiam sex main, Bm. 39b, 59b et 109b. פלגי דדנקא dimidium oboli sextarii, i. e. una duodecima, Sab. 35a. פטרתא בר דנקא agnus macer valens obolum, Bech. 11a.

דנר דִינָר *denarius, numisma antiquum hebraicum valens quartam partem sicli sacri.* Alias dicebatur etiam זוז vel זוזא drachma, unde didrachma siclus erat communis politicus, tetradrachma, siclus sacer. Elias vult de argentea moneta tantum dici: unde, si de aurea accipiatur, nomen auri additur, ut ibi: שיתא אלפין דינרין דדהב sex millia denariorum aureorum, II R. 5, 5. Sic de eodem disputatur in Gem. Bb. 165b. Generalius etiam accipitur pro numismate vel nummo quolibet meliori, post siclum. *Drachma, sus* vel *susa*, aut dinar erat *quarta pars scili sacri semiuncialis*, ein halber Ort eines Reichsthalers. Dimidius siclus erat quarta taleri imperalis: ut Romanis drachma sex obolos pendebat, sic hebr. sex מעין. Maa ergo et obolus idem: דינרא הדריינא denarius, numus Hadriani imperatoris: דינרא טריינא numus Trajani, Bech. 52a. דינרא ערבאי denarius arabicus, Bech. 49b. In gl. scribitur, arabice vocari מגרעות: אחיף דינרי מברתיה mutuo accipiebat pecunias vel זהובים florenos a filia ejus, Bm. 44b. רב דינרי הוי ליה multum pecuniae erat ipsi, ibid. דינר של כסף אחד מעשרים וחמשה בדינר של זהב denarius argenteus erat una vicesima quinta denarii aurei, ibid. R. Sal. in Bk. c. 4 ab initio: דינר זהב denarius aureus valebat viginti quinque denarios argenteos. Videatur Rabbi Moses Bar Nachman in legem, f. 72. In Tg. Jon. דין שיעורא אחחמי למשה בטוורא הי כדינרא דאשא haec aestimatio ostensa est Mosi in monte, quasi denarius igneus, Ex. 30, 13. V. ibi R. Sal.

דסט דסטורן quod hic ponunt, vide infra in דסת. Scribitur enim ap. Tos. per ת.

דסק דִסְקָא ,דִיסְקִי[13] *literae judiciales citatoriae, mandatoriae*, ap. Tos. דיסקא דהזמנותא literae citationis, Kid. 70b. מאן דנקיט דיסקא מן בית דין הגדול qui accipit literas a consistorio majore, Bk. 112b. gl. אגרת. Sic אלא רב בדיסקי הוה חתים sed Raf in literis citationis subsignabat se, sc. ad latus, Git. 88a. Gl. quando quosdam citabat ad judicium et scriba ipsis scribebat אגרת הזמנה literas citationis: Sumitur etiam generalius pro *literis* sive *epistolis familiaribus*. In Git. 36a scribitur, Rabbinos quosdam in libellis divortii non semper nomina sua expresse scripsisse, cum illos subsignabant: sed certa quaedam signa habuisse, quae apponerent; veluti unus appingebat piscem, alius ramum dactyli, alius certam aliquam literam. Quaerunt itaque, quomodo illis Rabbinis, qui haec signa statim cognoscebant, ea primum notificarint? Respondetur בדסקי in literis, seu per literas. Gl. בדסקי, i. e. שטרי שאלות ותשובות ושלומות.

דְיַיסְקֵי ,דִיסְקַיָא ,דְסַקְיָא vide supra in דיו.

דִיסְקוֹס ,דִיסְקִיוֹס δίσκος, *discus, mensa figurata: scutula, scutella:* דיסקוס דדהב mensa aurea: והביא לפנינו דסקיום אחד טעון בי"ו מוטות et attulit coram nobis mensam quandam portatam sedecim vectibus. Sic legitur in Jalk. f. 5 ex Br. s. 11, sed ibi scriptum דיוסקוס. Sic s. 10. והיו בה שני דיוסקוסים נאים et fuerunt in ea duae mensae pulchrae. Et mox לא היתה מלאכת דיוסקוסים נראית ביה non videbatur opus mensarum figuratum in ea. Et Sr. s. 15. Luna incipit lucere prima die Martii et in dies accrescit lumen ejus usque ad diem decimam quintam, ודסקוס שלה מתמלא et tum discus ejus impletur, i. e. abacus, orbis ejus, facies ejus.

אנדיסקין *notarii. scribae caesarei, scribentes literas contractuum aut judiciales, quorum scriptura authentica est et ubique robur habet:* אבל אנדיסקי סיעתא דשמיא היא sed notariorum scriptura auxilium divinum est, i. e. robur firmissimum, Bb. 55a. Gl. אנדיסקי i. e. כותבי שטרות המלך scribae literarum regis: nam דיסקא literae. Altera gl. *exactores tributorum* explicat, quod Munst. secutus est. Sed quae praeterea addit, nihil sunt.

דִיסְקִיפְּלִינָא *disciplina*, a Latinis mutuatum: יודע נימוסי ודסקפלינא שלי novit legem meam et disciplinam meam, in Tanchuma.

דִסְקִרִין *scutula, scutella.* Est a superiori דסקוס. In Jalk. f. 40b ex Br. s. 78. Venit mulier quaedam טעין ליה דיסקרין חד afferens ei scutellam, gl. קערה. In Br. s. 93. תפוחי זהב במשכיות כסף Prov. 25, 11. Aquilas proselytus transfert: חיזורין דדהב בגו דיסקרין דכסף malogranata aurea in scutellis argenteis. In Jalk. Prov. pro eo legitur דיסקוס. Sed perinde est. Nam discus lat. et graece utrumque significat: *mensam et scutellam.* V. et Vr. s. 20.

דִיסְקַרְתָּא[14] *urbs*, ap. Tos. Idem quod קרתא vel קרייה, ut explicatur in gl. talmudica, Git. 40a. V. et Erub. 59a. Meg. 16a, ubi gl. exponit כפר.

דסת דִישְׁתְּנָא et דִיסְתְּנָא *pars, frustum, portio*, Ber. 42a. In Git. 67b, scribitur per ר et explicatur, *ossiculum parvum et tenue, quod est super acetabulo femoris.* Id si quis deglutiat, suffocatur, ut R. Scheschet accidit.

Deinde דיסתנא *languida, menstruosa*, quomodo corruptum videtur ex gr. ἀσθενής vel δύστηνος: דיסתנה היא languida, menstruosa est, Tan. 22a. Glossator scribit persicum esse: אמר רב ספרא כמאן קרו פרסאי לנדה דיסתנא מהכא כי דרך נשים לי dixit Raf Saphra: quomodo vocant persae menstruatam? Distinea[15]. Unde id? inde quod dicitur כי דרך נשים לי

---

[13]) Gr. διασκευή, *ordinatio, dispositio.*

[14]) *Discarta, nomen loci Persiae*, de quo, aeque ac R. Salom., geographici utrum urbs an pagus sit dubitant. Cf. Martinier, dict. geogr. crit. s. v.

[15]) Ita est neque traditione talmudica nisi in scribendo declinandum. Rectius enim per ש, דישתנא, quod Persarum est دستان *mulier menstrosa*, pro דיסתנא per Samech vocem scriberes.

quia consuetudo mulierum mihi est, As. 24b, quod adducitur in Jalk. in Gen. f. 38.

דְּסַתּוּדָר[76] *peplum, velum, linteum, quo velatur caput:* In Gem. חזייה דפרס דסתודר אפומי דכובא vidit quod explicaret velamen capitis super os canthari, Sab. 48a*.

דְּסַתְּקָא[77] *capulus,* Jud. 3, 22, hebr. חִנִּצָּב.

דְּסַתּוּרָא *agrorum vel hortorum conductio colendi causa, ut inde tertiam, quartam, aut quintam partem fructuum habeat: vel cultura hortorum fructuum capiendorum causa,* Kid. 60b in fine. Glossator explicat per אריסות. Pl. דְּסַתּוּרִין Erch. 28a. In Ar. scribitur per ט in medio, sed in Gem. per ת. In Jalk. autem f. 200b scribitur per ט, sed ab initio cum ר.

דעך דְּעַךְ[78] *exstingui,* ut hebr. Praet. דְּעִיכוּ כבוצא exstinguuntur ut linum, Jes. 43, 17. Futur. ושמא דרשיעי נדעך at nomen improborum exstinguetur, Pr. 10, 7, vide et 13, 9. נדעך שרגיה exstinguetur lucerna ejus, Pr. 20, 20 et 24, 20. In Aphel אַדְעֵךְ exstinguere: ונגיד רוחא מַדְעֵךְ חרחא et longanimis exstinguit litem, Pr. 15, 18. וגברא חכימא נדעכניה et vir sapiens restinguit eam, Pr. 16, 14.

דעץ דְּעַץ *infigere:* וּדְעִיץ ית חטריא et infixit virgas illas, Gen. 30, 38 Jon. 'וּנְעַץ quod hoc usu commune. Hinc dicitur contracte דָּץ ap. Tos.: ut, דץ ביה si figat in eo, sc. acu, Chol. 93b. דָּצְיֵיהּ ברישא דרומחא confixit eum cuspide lanceae. Sic citat Ar. ex Bb. 74a, sed ibi nunc legitur ודעציתה. Iterum: לא לידוץ איניש לולבא בהושענא non infiget homo spatulas palmarum in Hoschanna, i. e. fasciculum ex salicibus et myrtis, Suc. 37b. וְדָץ ליה לרומחיה figebat ipsi hastam suam, sc. in terram, Sanh. 95a. דצה ושלפה infigit et rursus extrahit, Sab. 50b.

דעק[79] דְּעַק *comminuere, conterere.* Praet. שליוא הויתי וְדַעֲקַנִּי tranquillus eram et comminuit me, hebr. ויפרפרני Jobi 16, 12.

דַּעְדַק *parvum, minutum, tenue:* דעדק מקלף דעדק דניר minutum decorticatum, minutum coacervatum, hebr. דק, Ex. 16, 14. Jon. דְּקִיק, quod idem: שער סומק דעדק capillus flavus tenuis, hebr. דק Lev. 13, 30. צמוח דעדק germinatio minima, Am. 7, 1. Pl. מקלפין רברבין וְדַעְדְקִין pondera magna et parva, Mich. 6, 11. Sic Jer. 16, 6. דעדקין מני ליומין minores me annis, i. e. juniores, Job. 30, 1. דַּעְדְקַיָּא דבית יעקוב minimos domus Jacob, Num. 23, 10. מרברביא ועד דַּעְדְקַיָּא a magnis usque ad parvos, hebr. כל כלי הקטן omne vas parvum, Jes. 22, 24. Fem. עם דַּעְדְּקָן מניך cum minoribus te, Ez. 16, 61.

דף דַּף[80] *asser, tabula,* hebr. קרש: אורכא דְּדַפָּא longitudo tabulae, Ex. 15, 16. תרין צירין לדפא חד duos cardines tabulae uni, v. 17. Pl. עסרין דַּפִּין viginti tabulas: ותעביד ית דַּפַּיָּא et facies tabulas, v. 18. תמניא דפין octo asseres, Ex. 26, 25. Apud Tos. דף של נחתומין tabula pistorum, in qua reponant massas panis, Kelim c. 15. בי דפי domus asserum, h. e. torculare olivarum, Bm. 74a.

Deinde דף *folium libri,* ap. Ros.: בתוך הדף in medio paginae: חוץ לדף extra paginam, in margine: בכל דף ודף in unoquoque folio: באמצע הדף in medio folii: עד סוף הדף usque ad finem folii: בראש הדף in capite paginae, i. e. in summo: בין דף לדף inter unumquodque folium.

דפי דפה דְּפִיָּא *infamia, probrum,* hebr. דפי, Ps. 50, 20. Regia דְּפִיו.

דופי *depulsio, refutatio:* ראיות שאין בהן דופי argumenta, quae refutari nequeunt.

דפח דְּפִיחַ *nom. propr. loci,* pro hebr. חֲצֵרִים, Deut. 2, 23.

דפט דפטרא vide mox infra in דפת.

דפל. Quae huc pertinere possint, vide in פול. Nam ד est servile.

דיפלי, דיפלון *duplum, duplex.* In Br. s. 59 in illud בא בימים Gen. 24, 1 de Abrahamo; R. Jehuda dicit, בא בדיפלון venit in duplicem, scil. mundum, praesentem et futurum; quia videlicet dicitur בָּא venit, in praeterito perfecto. Ap. Tos. קנסיה בדיפלא mulctavit eum pro duplo, TH. ע"ז c. 1. דיפלי אסטבא duplex stoa vel porticus, TH. Suc. c. 5. דיפלי פוטירין duplex poterium, amphitetum, ein Dupplet, T. Hier. Pes. 37.

---

[76]) Idem quod סדר *sudarium,* d. q. suo loco.

*) ריסתקא. Legitur haec vox in nonnullis editionibus in Tg. secundo Esth. 6, 10 et habetur juxta quosdam idem, quod Syrorum ܪܣܬܩܐ, quod climam significat, ut chald. vox ריסתקא *provinciam* s. *praefecturam minorem* denotet. Menda in typis est commutatis Resch et Daleth simillibus legendumque ריסתקא per Resch, quod est Persarum روستا, Arabumque روستاق, *rus, terra.* A. n. elisa litera ת, ריסקא legit vocemque s. r. רסק tractat.

[77]) In libello supra p. 276, nota 48m commemorata legitur: „דסתקא, syr. ܕܣܬܩܐ, vom pers. دستة דְּסְתָּה Handhabe, von دست Hand. Fleischer." Error petulans est. Eadem enim verba sunt et plane ex archivo biblico orientalico Lorsbachii (Archiv für die biblische und morgenländische Literatur) lib. I. p. 275 articulo 19 sumpta. Corrigendus igitur hic locus scribendumque Lorsbach loco Fleischer.

[78]) Arab. دعك vel دعق hebr. דעך et syr. ܕܥܟ.

[79]) Formatum est a paulo antea commemorato دعق, cui observante Willmetio notio inest *fricandi.*

[80]) Apud quosdam gr. est ἔδαφος neglecta initiali litera ε et signo nominativi ος. Magis vero voci arabico دف assonat, de quo paulo post in דופא. Syr. est ܕܦܐ.

דיפלומטר[81] *arca, arcula, capsula.* In Sr. s. 20. Simile hoc est cuidam, qui ingreditur palatium regis ונטל דיפלומטר שלו באפילה et aufert arcam regis. Gl. ex Ar. explicat, כלי כעין תיבה. In TH. Jom. tobh. c. 1, f. 60. Rabbi Abhu sedebat ac docebat ומפתחא דפלמנטרין בידיה cum clavi arcae in manu sua, in qua habebat piper. Gl. דפלמנטרין est locus שמצניעין בגדים ubi reconduntur vestes, *vestiarium.* Hic Daleth videtur esse servile. B. Ar. citat ex Jelam. דפלימטר מלא מרגליות arcula plena margaritis.

דפם. Hinc mendose in Venetis legitur דְּפוּם pro רְפוּם. Hoc enim verbum solet hebr. רקע respondere. V. רפם.

דפן דוֹפֶן[82] *costa, latus, partes.* Hinc illud, אל החומש ad quintam, sc. costam, II S. 2, 23. R. Jochanan exposuit, בדופן החמישית במקום שמרה וכבד תלויין בו in costam quintam, in locum in quo fel (vesicula bilis) et jecur pendent, Sanh. 49a, sive c. 6 in fine. Gl. כנגד צלע החמישית. Alibi יוצא דופן אין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה si egrediatur ex latere (sc. infans vel embryo excisus e ventre, non autem e matrice, ordinario partus loco, egrediens) non resident super eo dies (ordinarios) immunditiei aut puritatis, Nid. c. 5 in princ. יוצא דופן והבא אחריו primogenitum exiens e latere, e loco costarum, et alius partus subsequens, utrum pro primogenito censendum? Bech. c. 2 in Misna ult. המפלת יום ארבעים ויוצא דופן si abortiat die 40 et egrediatur abortus per latus, Ker. c. 1 in Misna. Pl. דְּפָנוֹת: et in Tg. במטללתא דתרי דוֹפְנַיְהָא in tuguriis ex duobus lateribus suis, Lev. 23, 42 in Tg. Jon.

דְּפַן *percutere:* דפנוהו percusserunt eum, Bm. 107b. משום דדפני propterea quod percutiunt, Gitt. 34a. Idem *abscondere*, ex usu linguae arabicae[83]. החבית דפונה dolium absconditum, i. e. טמונה, Kel. cap. 2.

דַּפְנָא *laurus, daphne*, δάφνη, apud Tos. בהוצא ודפנא palmulis aut lauro, Mk. 7a. שיכרא דדפנא cerevisia ex lauro, sive baccis lauri, Pes. 56a. Gl. דפנא est arbor quae vocatur לור *laurus:* fructus autem ejus בייש baccae.

דַּפְנֵי *Daphne, nom. propr. loci.* Respondet hebr. רבלה in Tg. Jonathanis et hierosolymitano, Num. 34, 11. ויחות תחומא מן אפמיא לדפני et descendet terminus ab Apamia ad Daphnem ab oriente fontis. Meminit Daphnes in hoc loco quoque vetus interpres Latinus: De Sephama descendent termini in Reblata contra fontem Daphnem. De quo interpretamento vel additamento, vide Antonium Nebrissensem in Quinquagena c. 14. Caeterum apud priscos Hebraeos mentio fit etiam דפני של אנטוכיא Daphnes Antiochiae. In TH. Sanh. c. 10 circa finem: לשלש גליות גלו ישראל אחת לפנים מנהר סנבטיון ואחד לדפני של אנטוכיא וכו׳ in triplex exilium missi sunt Israëlitae, (i. e. decem tribus): pars una ultra fluvium Sabbathicum: pars una in Daphnem Antiochiae etc. Et mox; de quibus dicitur Jes. 49, 9. „In viis pascentur et in omnibus locis eminentibus erunt pascua"; sunt illi, שגלו לדפנא של אנטוכיא qui deportati sunt in Daphnem Antiochiae. Haec illic; quae paulo aliter adducuntur in Jalk. Prophetarum f. 52b, ex Pesikta rabbeti, hoc sensu: Triplex exilium subierunt decem tribus: pars una גלתה לסמבטיון deportata est ad Sambationem: pars una לפנים מסמבטיון ultra Sambationem: pars denique una גלתה לרבותה של רבלתה ונבלעה שם deportata est in רבתה Ribhlatae et ibi absorpta est a terra. Ego puto hic ex collatione locorum, pro לרבינה legendum esse לדפני, praesertim quia Ribblatae quoque fit mentio. In Vr. s. 19. Cum ascendisset Nebucadnezar ad vastandum Hierosolymas, venit וישב לו בדפני של אנטוכייא et substitit vel commoratus est in Daphne Antiochiae. Descendit itaque ad ipsum Synedrium magnum etc. Sic in praefatione Echa rab. f. 56, 4. Posteaquam dixisset deus ad Nebucadnezarem: ascende et vastato sanctuarium, quid fecit? בא וישב בדפני של אנטוכייא ivit et substitit ipse in Daphne Antiochiae, misitque Nebusaradan principem satellitum ad vastandum Hierosolymas etc. Raphael Volaterranus Geographiae lib. 11. Daphne urbs amoena prope Antiocheam, religione sacra, ubi fons et lucus, templumque Dianae et Apollini. Et lib. 15. Daphne civitas Syriae maximae amoenitatis. Capitolinus in Veri Caesaris vita: Verus Caesar, posteaquam in Syriam venit, in delitiis apud Antiochiam ad Daphnem vixit. Ammianus: Apud Daphnem amoenum illud et ambitiosum Antiochiae suburbanum. Confer hic iterum Nebrissensem sup. citatum.

מדפם. Inde in Hiphil apud Ros. usurpatur הִדְפִּיס *facere* sive *curare imprimi* aut *excudi, formare, efformare, exprimere, imprimere, typis effingere, excudere:* אמרנו להדפיס constituimus excudere. Ex Hophal, אשר הוּדְפְּסוּ מקדם qui impressi sunt jam antea. Sic in Niphal, נִדְפַּס בתיציאה impressus Venetiis etc.

דּוֹפֵס *imprimens, impressor, typographus*, sed rarius hoc utuntur. Saepius dicunt בעל הדפוס, ut sequentur.

דְּפוּס *typus, forma: pressio, impressio:* לכל טפה וטפה בראתי דפוס בפני עצמה unicuique guttae creavi

[81]) Vox composita ex דיפלי *duplum* et קמטר καμπτέρια s. καμπτρά *capsa.* Litera ק aut corruptione aut elevandae pronuntiationis causa neglecta est.

[82]) Arab. دَفٌّ nunatione arabica in נ resoluta. Neglecta nunatione hoc nomen in voce praecedente דף reperitur.

[83]) دَفَنَ occultavit, recondidit, pecul. sub terra.

formam peculiarem, Bb. 24. דפוס גבינות forma caseorum, vas in quo caseus efformatur, τυροχομεῖον casearia forma, Pes. 37a. והוא מדמי לדפוס ענבין ipse similis est pressione, sive pressioni, sive expresso uvarum, Gen. 49, 11 in TgH. בית הדפוס domus typorum impressionis, typographia: בעל הדפוס dominus impressionis, typographus: Plur. דְפוּסִין הרבה formae plures.

דְפִיסָה *pressio impressio:* הדפיסה היתה בעכוב impressio erat in mora, i. e. impediebatur, tarde procedebat.

דפק דְּפַק [84] *pulsare*, hebr., Gen. 33, 13. Cant. 5, 2. גידים הדופקים venae pulsantes, quas medici palpant.

דֶּפֶק *pulsus:* דפק הגידים pulsus venarum.

דְּפִיקָה *pulsatio, pulsus.*

דוֹפְקִים *arteriae, venae pulsatiles*, idem quod עורקים, Job. 30, 17 in R. Levi: vel *nervi*, juxta Aben Esram ibid.

דוֹפֶק *latus feretri* vel *sepulchri*, *sive sit ex assere, sive ex lapide:* In Tg. Jon., Num. 19, 16. 18. Quicunque tetigerit in agro mortuum etc. או בקבורתא וגוללא וְדוֹפְקָא aut sepulchrum, vel operculum latusve ejus, immundus erit. In hebr. simpliciter est, בקבר sepulchrum. Petita autem est haec additio ex Talmudicis in Chol. 71a, ubi legitur: וכל אשר יגע על פני השדה להוציא עובר במעי אשה דברי ר' ישמעאל ר' עקיבה אומר לרבות גולל ודופק „et quicunque tetigerit in superficie agri etc." Juxta R. Iismaelem dicitur hoc ad excipiendum embryonem in utero mulieris: R. Akiva dicit; ad includendum vel comprehendendum etiam operculum et latus sepulchri. Sic legitur iterum in Chol. 126b. גולל ודופק מטמא במגע ובאהל ואינו מטמא במשא operculum et latus feretri vel sepulchri polluit tam contractu quam (accessu) in conclave, non autem polluit dum fertur. R. David Jes. 14, 19, ad verba אבני בור „lapides foveae", scribit: Sic dicit propter sepulchrum, in quo struere solent lapides circa sepulchrum et illud vocatur in sermone Rabbinorum דופק. In Ohol. c. 2 scribit Rambam in commentariis: דופק sunt latera sepulchrorum, quibus innititur sepulchrum etc. et דופק דופקים sunt ea quibus innituntur illa latera et sunt quasi fundamenta parietis: cum autem referuntur ad operculum, vocantur etiam דופקים etc. Vocantur vero latera sepulchri דופקים, quia דופקים pulsant quasi mortuum, ex significatione, ודפקום יום אחד „et pulsaverint eas diem unum", Gen. 33, 13. Bartenora: דופק sunt duo lapides magni, unus hinc, alter illinc, quibus lapis sepulchralis innititur: דופק דופקים est hoc: Ponunt quandoque juxta lapidem lateralem sepulchri lapidem alium, qui illum contineat, sed lapis operiens non innititur ei et hic vocatur דופק דופקים.

דַּפְקָא *ile, ilia*, juxta quosdam: Alii collum exponunt, in Bm. 23b, ubi disputatur de rebus inventis. Ut si quis frustum carnis inveniat, veluti ilia aut aliud membrum, an proclamare inventor id debeat, an vero sit inventoris?

דפר דּוּפְרָן, דוּפְרִין δὼς, φέρνη, *dos.* In Br. אשה נרשתו ונתנה לו דופרן si uxor expulerit ipsum dederitque ipsi dotem etc. s. 18. Citatur in Jalkut Gen. 2 in fine. Corruptum ex Graecis, δὼς φέρνη. Hebraei exponunt *duplicem dotem*, ex דו δύο et φέρνη.

דפת דִּפְתְּרָא [85] *tabulae manuales mercatorum*, Schreibtafeln. Proprie est *pellis aut tabula lata scriptoria, instar pergameni apparata libellis istis inserviens.* Unde ap. Tos. triplex pellis statuitur, ut legere est in Git. 22a et Sab. 79a in hunc sensum: R. Chija dixit שלשה עורות הן מצה חיפה ודיפתרא tres pelles sunt, mazza, chippa et diphtera: Mazza, i. e. infermentata, h. e. quae neque sale, neque furfure, neque galla macerata est. Chippa, quae salita est, sed furfure et galla caret. Diphtera, quae sale et furfure conspersa est, sed galla caret. Haec ibi. Ex postrema tabulae mercatorum fiunt. In Jalk. f. 54c legitur: הוציא באותה שעה דפתרא של אלהות produxit (Pharao) eadem hora tabulam deorum et legit nomina deorum Edom, Moab, Tzidon, neque invenit nomen istius dei, quem Aharon et Moses praedicabant. Gl. פנקס מגויל πίναξ ex pergameno: על הנייר ועל הדיפתרא in charta et tabula sive pergameno, Meg. c. 2 initio in Misna. Sic semper scribitur cum י et א, unde perperam alii notarunt דפתר. Legitur et cum ט in medio, unde דפטראות ופינקסאות יש לו tabulae et pugillares sunt ipsi, Jalkut in princ. Est gr. διφθέρα, quod significat *pellem*, seu *exuvium, membranam, in qua scribitur.* V. Lexicon Henric. Steph. in indice.

דצה דין vide supra in דעץ.

דצף דַּצִּיפִין *genus turturum* sic vocatum, Chol. 62a. Scribitur inserto א protractivo, vocalis indice, דאציפי. In Ar. דייציפי.

דקא דִּיקָא δέκα, *decem*, Ber. 56b.

דִּיקָא idem quod דוק ap. Tos.

דקה דְּקָה *ostium depressum:* alii, *paries depressus*, Erub. 59b. Gl. פתח קטון. B. Ar. אצטווה.

דִּקְיוֹן *jus, judicium, justitia:* תובעת דקיון של בריות requirit judicium creaturarum, h. e. administrat jus hominibus, Br. s. 9 in fine. תבוע דקיון דידי require judicium meum, examina causam meam, Br. s. 45. הרבה צבאים מנה הק"בה לתבוע דקיון שלו multos exercitus ordinavit deus homini ad requirendum jus ejus i. e. ad causam ipsius agendam, Br. s. 10. Sic citat B. Ar. ex Br. s. 22. בא נחש הקדמוני לתבוע דיקיון של הבל venit serpens antiquus ad requirendum judicium Abelis, i. e. ad vindicandum Abelem. Sed in nostris

---

84) Pp. *plaudere, quatere cum sonitu.* arab. دَفَقَ.

*) רפשקי *stagnum, rivus*, Sab. 21a, pro quo Ar. חבשקי.

85) Cf. an. nost. in דביר.

libris nunc legitur דינו של הבל. Unde apparet דיקיון esse idem quod דין. Est nempe graec. δίκη vel δίκαιον. Unde male in Ar. explicatur עלבון: et a Munstero, Guidone et aliis *injuria*.

דְּקִיתָא vide infra in דקק in דק.

דקט דאיקוטטה. Est vox monstrosa et peregrina. Legitur in Vr. s. 5 in sententia quadam proverbiali: אם הכהן המשיח יחטא א"ר לוי עלובה היא מדינתא דאסיא פודגריס ודאיקוטטא [86] בחדא עינא וסניגוריא מקטרג בדיני נפשות „si sacerdos unctus peccaverit", Lev. 4, 3. R. Levi dixit: Afflicta est civitas, cujus medicus est podagricus et chirurgus monophthalmus, cujus item συνήγορος fit κατήγορος. Glossator scribit, דאיקוטטא אומן החוטט עורין העין שקורין בל"א ש"טאר h. e. איקוטטא est *artifex excindens pelliculas oculi*, quas germanice vocant Staar. In Jalk. 124b. legitur ודאיקוטטא דחדא עינא.

דקל דְּקַל *fervere, ebullire*. Hinc, דִּיקוּלָא ebullitio: דיקולא דמיא ebullitio aquae, Pes. 40a. glosso רתיחה.

דִּיקוּלָא, דְּקַל, דִּקְלָא [87]. *palma, dactylus:* hebr. תמר, Ps. 92, 13. שבעין דִּקְלִין septuaginta palmae, Ex. 15, 27. קרתא דְּדִקְלַיָּא urbs palmarum, Deut. 34, 3. אם חמרי מקמי נהמא כי נרגא לדקולא בתר נהמא כי עברא לדשא si dactyli ante prandium sunt ut securis arbori (i. e. noxiae:) post prandium sunt ut pessulus januae, i. e. utiles et convenientes, Ket. 10b. לא מחוו ליה לאניש לא דקלא דדהבא ולא פילא דעייל בקופא דמחטא non indicant vel ostendunt homini neque palmam vel arborem auream (i. e. rem insolitam et insuetam) neque elephantem, qui intret per foramen acus, Ber. 55b. תהי שביחתינו תותי דיקלא דסביל אחוה sit requies nostra sabbathina sub ista arbore, quae sustinet fratrem suum, h. e. arborem alteram, quae ei innititur: דיקל דפריק מריה מכרגא palma vel arbor, quae liberat dominum suum a tributo; h. e. fertilis, quae multos fructus profert, unde dominus tributum possit persolvere, Erub. 51a. מי דקלים aquae palmarum, h. e. aquae de fonte, qui est inter duas palmas, Sab. 109b. in Misna. Quidam scribunt מי דקרים, ut est in Gem. et in TH. Ber. in fine cap. 6. Vide.

דִּקוּלָא [88] *canistrum, corbis:* ריש תורא בדיקולא סק לאיגרא ושדי דרגא מחותך dum caput bovis in canistro est, ascende in tectum et dejice scalam post te, Pes. 112b. Ber. 33a. Sententia proverbialis est, qua R. Meir voluit, non esse irritandos crabrones, fugiendas omnes occasiones periculorum, cavendum sibi ab hoste etiam dormiente aut comedente. Per *canistrum* intelligitur *corbis pabulatoria, in qua ipsi foenum ad collum appenditur, ut eundo etiam comedat, ut olim fieri solebat*. Vide Columellam Lib. 6. c. 3, 4. Dejice scalam, i. e. omnibus modis cave tibi. Item, היא נימא ודיקולא שפיל ipsa dormiente, corbis decidit, Sanh. 7a. Corbis, quam in capite gerit, in qua linum, verticillum et alia ad operas manuum necessaria habet, decidit, capite sc. per somnum inclinato. Proverbium in pigras mulieres, quae ruina oeconomiae sunt. Convenit cum illo Salom. Eccl. 10, 18. בשפלות ידים ידלוף הבית propter dejectionem manuum perstillat domus. In Ar. דיקולא exponitur *hydria*, ut si aquam petitura ad littus dormiat, tum hydria facile in aquam dejicitur. Item *lebes, ahenum, olla:* כזית חרבא דנפל בדיקולא דבשרא si adeps olivae magnitudinis ceciderit in ollam carnis, Chol. 98a. Gl., קלחת. Et Maim. in הלכות מאכלות אסורות substituit pro eo קדרה *olla*. Pl. דיקולי דחרבא corbes plenae pinguedine, adipe, Bm. 83b.

דִּיקוּלָאֵי *venditores* aut *confectores corbium:* דיקולאי דאייתים דיקלאי corbiarii (liceat sic loqui), qui adferunt corbes, Bb. 22a.

דְּקִילִן *mosa, frumenta contusa*, hebr. הריפות, 2S. 17, 19. Regia דְּקִלִין. Elias putat Daleth esse servile aut mendosum esse et קילן idem quod קליא, quod *leguminis genus*, q. l. קלין.

דוקליטיאנוס *Diocletianus*. Fuit in Tiberiade porcorum costos, antequam rex esset factus, ut est in Br. 63 et TH. 46b, ubi decurtate scribitur דיקלוט.

דקליקוס, דיקולוגוס *advocatus*. Sic scribitur in Ar. ex Vr. s. 29. Sed ibi in nostris libris nunc corrupte legitur ניקולסנס. In Jalk. f. 186. ניקולגוס. Genuina scriptio est דיקולוגוס, ex gr. δικολόγος. Sic saepe scribitur דיקולגין advocati.

דקן דְּקַן דִּקְנָא *barba*, hebr. זקן, mutatis ex more ד et ז: ut, דקן גלוח barba rasa, Jes. 15, 7. בשער רישא ודיקנא pilo capitis et barbae, Gen. 25, 25 in Jon. Cum aff. ית פאתא דְּדִקְנָךְ angulos barbae tuae, Lev. 19, 27. Ap. Tos proverbiale: דאית ליה מברתא בדקניה כולי עלמא לא יכלין ליה cuicunque est divisio in barba ejus, totus mundus non praevalet ei, Sanh. 100b. Dictum in hominem summe astutum et callidum, quem nemo potest calliditate vincere. Tractum inde, quod callidus simul cogitabundus est et quamdiu cogitat, solet barbam tractare, vellere, formare et dividere. Pro מברתא legitur in Beth Jacob editione Ven. מעברתא transitus, trajectus, locus divisus, unde elisa gutturali, מברתא.

עַבְדְקַן [89] זַלְדְקַן *crassam barbam habens:* *raram* et

[86]) Litera ד pron. relat. esse videtur relictaque vox איקטטא suspicionem injicit se ex radice קטט (arab. قطّ hebr. קצץ) *scindere, abscindere* formatam esse, ut chirurgum denotet, qui articula corporis abscindit, *operateur* gallice.* דקיתא. Citat B. Ar. ex TgH., ubi ad verba הזרע והלחיים והקבה (Deut. 18. 3.) legitur אדרעה דימינא ולחייא ארעייא ולחיא דקיתא וקיבתא. Error est. Nam vox רקיעתא idem est atque רקיעתא ab רקע, ut maxillam superiorem denotet opp. ארעייא, quod maxillam inferiorem denotat.

[87]) Arab. دَقَل. [88]) Praec. de ramis *palmae* confectum, unde et nomen trahere videtur.

[89]) Vox composita, ut facile videndum, ex עב *densus, a, um*, et דקן *barba*. Oppositum voci עב est דל seu זל *tenuis*, unde vox composita זלדקן.

tenuem barbam habens. Hinc, ולדקן קורטמן עבדקן סכסן raribarbus callidus est, multibarbus sive densam habens barbam stupidus aut stultus, ibid.

דְּקָנָי *barbatus:* unde illud, אפוטרופא לדיקנני לא מוקמינן curatorem barbato non constituimus Bm. 39a.

דוּקִינָר *dominus, princeps.* In TH. ע"ז c. I. חד דוקינר אוקיר לר' יודן נשיא חד דסקוס מלא דינרין quidam princeps honoravit, id est, remuneravit R. Judam principem arca plena nummis, gl., שלטון. Videtur esse latinum *ducenarius*, quomodo olim vocabatur, qui duas militum centurias, i. e. ducentos homines ducebat, ut est apud Veget. l. 2. c. 8. Deinde certus erat ordo judicum olim, qui ducenarii vocabantur. Hinc ait Suetonius in Augusto c. 32. Ad tres judicum decurias quartam addixit ex inferiore censu, quae ducenariorum vocaretur, judicaretque de levioribus summis.

דְּקַק דקק [90] *attenuari, contundi, comminui, conteri:* דָּקוּ כחדה comminuta sunt pariter, Dan. 2, 35. Aphel, וְאַדְקֵהּ לעפרא comminuit illud in pulverem, 2. Reg. 23, 15. Fut. ותשחיק מניה וְתָדִיק et contundes ex eo comminuesque, Ex. 30, 36. Ex hac forma, sed significatione ex דוק est, אַדְקִית prospexi, Pr. 7, 6. Pahel, דַּקֵּק comminuere: unde part. praet. דִּמְדַקַּק quod comminutum est, Jes. 30, 14. Et ex forma geminata, מְדַקְדֵּק עמי comminuit me, Job. 9, 17. Ithp. fut. יִדְּקַדְּקוּן לארעא comminuentur in terra, Jes. 21, 9. ידקרקון בשלשלן comminuentur catenis, Nah. 3, 10. Sic videtur legendum Mich. 1, 7. וכל צלמנהא ידקדקון et omnia idola ejus comminuentur, pro ידקרון.

Ap. Ros. דקדק usitatissimum est pro *considerate, disquirere, excutere, discutere minutim et subtiliter, accurate disserere, disputare, accurate explicare, observare.*

דַּק *tenue, minutum, parvum, gracile.* Ap. Tos. עוף הדק volatile parvum, volatilia minora, ut sunt passeres, columbae: contrarium ejus, עוף הגס volatile majus, ut anseres, gallinae, Chol. c. 3 in Misna: חול דק arena subtilis. Pl. דַּקִּין tenuia. Synecdochice apud Ros דקין significat *intestina tenuia et gracilia:* ניקבו הדקין si perforata sint intestina tenuia, Chol. c. 3 in Misna: חלב שעל הדקין adeps, qui est super intestinis gracilibus, Chol. 93a. Huc referendum ex Tg. Jon. שומניה כל קבל דַּקִּיתָא יעבר יתיה pinguedinem ejus e regione intestini gracilis auferet, hebr. לעמת העצה e regione spinae dorsi, Lev. 3, 9. Fem. דַּקָּה tenuis, minuta: מדה דקה mensura parva: מדה גסה mensura magna, Demai c. 2.

דַּקָּה *minutum*, apud astronomos.

דוּק, דוּקָא, דוּקָא *minutum, gracile, ut palea, stipula:* מפריש ית עיבורא ומפרח ית דוקא separat frumentum et avolare facit paleam, Jes. 28, 28. הא נגותא כדוקא דפרח ecce insulae sicut palea, quae avolat, hebr. כדק, Jes. 40, 15.

דוּקָא *panniculus* vel *pellicula tenuis oculo adnata.* In Tg. או דק aut panniculus (in oculo sc.) hebr. דק, Lev. 21, 20. Hinc ap. Tos. in Bech. c. 6, ubi oculorum vitia recensentur, quae primogenitum reddunt illegitimum, dicitur quoque הרי בעיניו דק in cujus oculis est panniculus. Bartenora exponit vernacule טילא *tela:* Maim. רושם *macula.* Sic in As. 5b. הדוקין שבעין panniculi, qui sunt in oculo.

דְּקוּת *tenuitas, subtilitas, gracilitas:* בדקות subtiliter.

דַּקִּיק, דְּקִיק *tenue, minutum:* כאבק דקיק sicut pulvis tenuis, Jes. 29, 5. עד דהוה דקיק donec comminutus fuit, Ex. 32, 20. Pl. בוסמין דַּקִּיקִין aromata minuta, Lev. 16, 12. Fem. בקרוי דַּקִּיקָתָא in urbibus parvis, Esth. 9, 19 in secundo Tg. Elias legit דְּקִילוּתָא perperam, ut apparet.

דְּקוּק *comminutio:* בְּדִקּוּקֵיהּ in comminutione ejus, Jes. 30, 14.

דַּקְדַּק *parvus:* מדקדקיהון ועד סביהון a parvulis usque ad senes eorum. Citat Ar. ex TgH. Gen. 19, 11, sed hodie non reperitur.

דִּקְדּוּק *subtilitas, subtilis consideratio, inquisitio, disputatio, dissertatio:* דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים subtilitates legis et subtilitates scribarum, Suc 28a. Hinc דקדוק est *grammatica*, quasi subtilis discussio sermonis et accurata accutaque ejus per legitima praecepta explicatio: aut quod linguam *minutim* [91] per singulas partes ejusque, rudimenta minuta doceat, ut tradit Junius 1 ad Cor. 6, 1. In Tg. מרבין דִּקְדּוּקִין germinant sive proferunt subtilitates, subtiles sensus, Cant. 5, 13.

מְדַקְדֵּק *grammaticus:* Unde Elias Levita postremus Hebraeorum grammaticus, vocatur Elias hammedakdek, quod ejus scripta omnia agant de re grammatica.

דְּקַר דקר [92] *transfigere, transfodere, pungere,* hebr. Hinc in Tg., וכל צלמנהא יִדַּקְרוּן et omnia sculptilia ejus transfigentur, heb. יכתו conterentur, Mich. 1, 7. Melius videtur יִדַּקְדְּקוּן ut editio Pratensis habet.

דְּקַר [92a] *clavus, palus, paxillus, virga aut bacillus acutus, cui aliquid infigitur vel quo transfigitur aliquid:* דקר נעוץ palus infixus: יחפור בדקר fodiat paxillo, Bez., ab initio: Kel. c. 14. Item *ligo, a fodiendo dictus,* Schevi c. 5.

דוּקְרָן. *Idem.* Pl., דוּקְרָנִין *rami, virgae, arbusta luxuriosa ad radices arborum excrescentia,* Suc. 13a. In Ar. et pro *furcula* exponitur, quomodo gr. δίκρανος;

---

[90]) Arab. دَقَّ, syr. ܕܩ. [91]) Videantur quae scripsimus ad vocem גרסא in גרס. * דיקא gr. δέξ (etymon verbi δείκνυμι) *ostendo, demonstro.* Usus ejus ap. Tos (דיקי נמי) saepissime si rem probare s. demonstrare volunt. A. n. ut videtur vocem ad hanc radicem chald. vertit.

[92]) Syr. ܕܩܪ. [92a]) Mussafia vocem gr. habet δικέλλα commutatis liquidis λ et ר.

ipsi convenit. Citat B. Ar. etiam ex Men. 96b. Sed ibi in nostris exemplaribus nunc non exstat. Deinde adducit etiam ex Br. s. 21. דקרנין pro *radii, splendores*, ut idem sit quod קרנין. Sed nec hoc reperio.

דיקוּר *idem*, Kel. c. 14. Hinc, דקוריא של צפרין virgae avium, i. e. certus numerus avium, vimine aut bacillo acuto per caput ipsarum fixo, collectarum, quomodo venum deferri solent Chol. 4a. Sic eodem sensu alibi dicunt, סחרוות של דגים vimina piscium, i. e. pisces certo numero in vimen collecti. Hinc est, quod in his partibus dicunt, ein Spießlin Lerchen h. e. veru alaudarum, sex alaudae, bacillo vel veru infixae. Sic intelligendum, quod Guido *veru* et Munsterus *congregationem avium* interpretatur. In Additionibus ad Gemaram explicatur *corbis*, quasi idem quod דיקולא, ר et ל permutatis, ut in seq.[93].

דְּקוֹרִין[94] *vasa, cadi:* כדקורי דהרפנא sicut cadi Harpaniae, Chol. 127a. Idem in Bm. 84a. et exponitur סלים *corbes*.

מי דקרין vide in דקל.

דְּקִירָה *fossio, perfossio, punctura:* ידקרוהו דקירות רבות perfodient ipsum puncturis multis.

דקירא *nom. propr. loci altissimi ad Euphratem*, Kid. 72a. Bb. 24a. B. Ar. exponit קריאת הנהר *clamorem, h. e. sonitum, strepitum fluminis*[95].

דיקרטוס[96] *directus, erectus.* In Br. s. 19 ad Gen. 3, 1. Pro magnificentia serpentis erat lapsus ejus: ערום מכל ארור מכל callidus prae omnibus, maledictus prae omnibus. R. Oschaja dixit, דיקרטוס היה, erectus fuit, stans instar calami, et pedes fuerunt ipsi. Sic in Aruch. In Jalk. per Samech scribitur: דיקרסוס היה עומד בקומה erectus fuit, stans in statura, etc. gl. ראשו זקוף. Ita communiter exponunt.

שרץ דיקוריון א׳ אחר בן ישראל דיקוריון *decurio:* בסוס quod curreret decurio quidam post Israelitam cum equo, Jalk. in leg. f. 308b. gl. ראש החיילות.

דור, דרא, דורא vide in דר.

דרא דְּרָא, דְּרָה, דְּרֵי[97] *spargere, dispergere, ventilare*, hebr. זרה. Part., כמא דְּדָרָן במדיריא sicut ventilant ventilabris, Jer. 15, 7. ודרי על אנפי מוי et spargit super faciem aquarum, Ex. 32, 20. Onk. וְזָרָא, per ז ex forma hebraica. Part. pass. דְּדָרֵי בְּרִיחתא ובמדירא quod ventilatum est pala et ventilabro, Jes. 30. 24. Prave hoc in Ar. scribitur מרדה in litera מ. Infin. לא לְמִדְרֵי ולא לבדרא non ad ventilandum neque ad dispergendum, Jer. 4, 11. Fut. ויתכון אֶדְרֵי ביני עממיא vos autem dispergam inter populos, Lev. 26, 33 in Jonathane. תִּדְרִנּוּן ventilabis eos, Jes. 41, 16., T. ארוש ואידרי triturabo et ventilabo, Bm. 105a.

Secundo est *ferre, portare*, ap. Tos: ut, אי רגילת דרי במתיך si assuetus es ferre in urbem tuam, ferto Meg. 28a. דָּרְיֵי מידי qui portant aliquid, Sab. 66b. דרו חביתא דחמרא portarunt vas vini, Chol. 105b. Infin. לידריה ad portandum illum, Sab. 66b. דרי ציבי ומרא portans ligna et ligonem, Tan. 23a. וקא דרינא טונא et portabam onus, Meg. 18a. דהוה דרא ליה qui fuit ferens eam, As. 44a.

Tertio דְּרֵי *exsilire, assilire, accurrere:* ההוא אתרוגא דנפל בחביתא אידרי גוי ושקלי pomum citrium incidit in vas (vino plenum) assiliit sive accurrit homo gentilis quidam et accepit illud, sustulit de vino, ע״ז f. 59b. Ar. ponit hoc in אדר, sed in Gem. scribitur ut hic positum est.

בי דרי[98] *horreum*, Tan. 3b. Idem quod אדרא.

מְדִירָא *ventilabrum*, ut paulo ante ad verbum, hebr. מזרה. Plurale vide ibidem.

---

[93]) Exstat et altera opinio: ea nempe Mussafiae, quae hoc vocabulum ad lat. *decem* refert, ut quamvis *decemplicem quantitatem* denotet. Prave.

[94]) Ita quidem R. Salomon legit vocemque, ut videtur, ad radicem praecedentem vertit, ut corbem *perforatum*, (oppos. solido et denso) denotet. At vero B. Ar. vocem non habet, unde Mussafia suspicatur, eum commutatis literis ר et ל דקולי legisse. Error est. Nam B. Ar. transpositis literis רקודי legit vocemque in rad. רקד tertio tractat.

[95]) Autori B. Ar. numquam in mentem venit „sonitum" vel „strepitum" fluminis per קריאת הגבר reddere. Aliud enim est קריאת הגבר, quo Talmudici quidem de *clamore galli gallinacei* uti solent, et aliud קריאת הנ׳; id quod cuique utriusque linguae, talmudicae ac rabbinicae, gnoro patet. Mihi vero ipsi fatendum, verba illa autoris Ar. difficilia esse intellectu, praecipue quum vernacule קריאת הנ dici (לשון לעז) ibi legatur, nisi per כ, כריאת הנהר (a. v. כרא fodere, unde chald. כריא fossa additaque litera ה ad indicandum stat. const.) legam verbaque autoris Ar. ita explicem: Autori Ar. vox quaedam vernacula ante mentem versata est, e. g. german. Flußgraben, quae vulgo *rivum, fossam* (opp. rivo, qui natura ortus est) denotat, vocique talmudicae כריאת הנהר plane respondet. Cf. praeterea quae scripsimus supra p. 39 s. v. איזא.

[96]) Transpositionem literarum esse pro דירקטוס facile intelligendum. Mussafia lectionem talmudicam conservat vocemque ad gr. διχράτης, *bipes, habens duos pedes*, vertit.

[97]) Syr. ܕܪܐ, arab. ذرى.

[98]) Area Arabibus بيدر et أندر vocatur. Vides igitur originem vocis in radice در (fortasse a rad. דור, quae Arabibus et Hebraeis *orbem* significat. Vide supra in דור) sitam esse, neque interesse nisi, quod بيدر cum praefixo ב more Persarum, qui pro eo ب uti solent, vocem أندر vero cum praef. אנ, uti est in chald. אִדְּר — אנדר formaverint, unde vocem דְּרֵי a Talmudicis conservatam quasi primitivam habendam esse facile intelligendum. בי forma apocopata est vocis בית.

דוֹרָא *onus*, ut supra in verbo דלא.

דְּרָא *virens, recens*: אסא דְּרָא myrtus virens, Pes. 56a. gl. לח *humens*, Git. 68b. In Ar. in רד tertio legitur רדא, quod Syris est *fluere*, unde et רדיא *fluenta*, Pr. 5, 15. Sic רָדֵי *fluens*, i. e. *humidum*.

דְּרָאָה[99] *furfur*: פת הדראה panis furfuraceus, Sab. 117b. Oppositum ejus פת נקייה panis purus, triticeus.

דָּרְבָן דרב[100] *stimulus, quorum usus ad boves agendos*. Proprie est *aculeus ferreus stimulo inditus*. Dicitur autem דרבן sic, שמורה בינה לפרה quod doceat intelligentiam vaccam, ut est in Vr. s. 29. Pro hoc in Ar. in מלמד legitur, שמדיר בינו לפרה. Ap. Tos. מלמד שבלע את הדרבן stimulus, qui deglutit aculeum, Kel. c. 9. Maim. et Bartenora notant, מלמד esse proprie *lignum* seu *fustem*, *cui aculeus ferreus infixus est*: דרבן autem *aculeum ferreum*. Metaphorice est, *gubernator, praeses, praefectus, moderator*, *magnas*: מתקוף אדרע דורבניא propter fortitudinem brachii moderatorum, Job. 35, 9 in Venetis: מטול דרבני מת־ברבין propter (me) magnates magnificant se, vel magnifice imperant, Pr. 8, 16 in Regiis, ubi Veneta valde corrupta: ופרע על דורבני דעבדין גיותנותא et retribuit magnatibus, qui operantur superbiam, Ps. 31, 24. Interpres latinus, *elatis*: ויעדון דוּרְבָנֵי et recedent praefecti, magnates, hebr. אביר Job. 34, 20.

דרבון vide infra in דרכון in דרך.

דַּרְבְּנָאִין *custodes, observatores januarum et atriorum*[101]. אשכח דרבנאי מגואי ודרבנאי מבראי invenit custodes intrinsecus et custodes extrinsecus: hi, si paterentur aliquem introire, occidebantur, illi autem, si quem emitterent. Ut fidelitas aut fraus melius cognosceretur, spargebant furfures, farinam aut pulverem ante januas, quo vestigia euntium apparerent. Quidam astutus accedens eundem pedem posuit introrsum atque extrorsum ac postea se abscondit, unde factum, ut omnes custodes fuerint occisi, Bech. 8b.

דרג דְּרַג דַּרְגָּא[102] *gradus, scala*: על דרג שעיא ad gradus horarum, 2R. 9, 13. על דרגא קדמיתא super gradu primo, Esth. 1, 2 in Tg. sec. Pl. לא תסק בְּדַרְגִּין non ascendes per gradus, Exo. 20, 26. ובחביותי דַרְגְּתָא in absconditis gradibus, Cant. 2, 14. Ti. נחית דרגא נסיב איתתא סק דרגא בחר שושבינא descende per scalam, uxorem ducturus, ascende per scalam, electurus amicum bonum, Jeb. **63a**. Proverbium, cujus sensus: noli uxorem ducere, quae sit te praestantior. Talis enim tibi dominabitur. Amicum autem selecturus, delige virum honoratum, praestantem et insignem. Ex ejus enim conversatione et tibi splendor aliquis accedet.

מדריגה *idem*.

דַּרְגִּין, דַּרְתּוֹן, דּוּרְתּוֹן[102a] *familia, cognatio*: vel *famulitium, satellitium, comitatus: stipatores, apparitores*, בדרגין per gradus vel gradatim quasi *principem comitantes et insequentes vel praecedentes*. In TH. Hor. c. 3 ab initio: quando Deus misericors venit ad liberandum Israelem ex Aegypto, non misit legatum vel angelum, sed Deus benedictus ipsemet venit, sicut scriptum est: „et transibo per terram Aegypti nocte ista," Exo. 12, 12. ולא עוד אלא הוא וכל דורתון דידיה neque hoc duntaxat, sed ipse et tota familia ejus: nam non scriptum est, אשר הלך אלהים propter quam ivit deus, ut redimeret sibi in populum: sed, אשר הלכו אלהים propter quam iverunt dii, 2S. 7, 23. Gl. talmudica, דורתן, i. e. *familia* (angelorum sc.). In Sr. s. 1 dicitur de Mose: היה מניח דרגנו שלו והולך ומישב להם סבלותיהם ועושה כאילו מסייע לפרעה et relinquebat familiam suam (vel comitatum suum, famulitium suum, ministros suos) et ibat ac ordinabat ipsis (Israelitis) onera ipsorum faciebatque ac si juvaret Pharaonem. Gl. explicat ex Ar., טכסים של מלכות i. e. τάξιν, nobilitatem regni. In Bem. rab. s. 4. צ׳ אלף זקנים מינה דוד ביום אחד ולא מנה את אחיתופל עמהם וקרשן שיהיו עשוין דרגין לפניו nonaginta mille seniores constituit (i. e. principes, nobiles fecit) David die uno et non nobilitavit cum eis Achitophelem; destinavitque eos, ut essent satellitium in conspectu ipsius (h. e. satellites, stipatores ejus, ipsum praecedentes et comitantes.) Haec loca mihi occurrerunt. B. Ar. adducit seq. duo loca, ex Jelammedenu, quae ego hactenus non inveni. Quid est, quod dicitur Ps. 91. „Et cadent a latere tuo mille?" Hoc, quod Deus O. M. conciliat unicuique Israëlitae mille angelos, qui custodiant eum. Atque hi עושין לו דורגין faciunt ipsi satellitium (i. e. sunt satellites, stipatores ejus) et unus illorum fit praeco, qui proclamat coram ipso: date gloriam imagini dei benedicti: quia totus mundus plenus est malis daemonibus. Alter locus est: angeli, quos tradit deus homini, ambulant ante ipsum כדרגין sicut stipatores, כשם שטכסים המלכות

---

[99]) Pars vilior *ventilando* (דרא) ex frumento separata. Probabilior vero eorum videtur sententia, qui literam ה in voce הדראה radicalem habent, quam ideo et ego secuturus sum sententiam vocemque s. l. tractaturus.

*) Item דרא Talmudicis est gr. δόρα, *cutis*. MT. Psalm 79. Videatur an. nostra in המם.

[100]) Vocabulum ex ar. ذرب i. e. *acutum esse* formatum, ut vult Bochartus.

[101]) „Nihil certius, quam vocem hanc esse ipsissimam persicam دربان, דרבאן, quae eandem significationem habet." Relandus.

[102]) Syr. ܕܪܓܐ *gradus* arad. ܕܪܓ arab. درج *gradatim et spisso gradu incessit*. Refertur cum ad ea, ex quibus *scalae* constant (chald. דרגא), tum ad dignitatem familiae, chald. דרגן.

[102a].) Vide notam praecedentem. At vero Muss. ad Latinorum *draconarius* vocem vertit.

מהלכת לפניר quemadmodum nobilitas regni regem solet praecedere et comitari etc. Vide hunc eundem locum in אקי.

דַּרְגָּשׁ , דַּרְגְּשָׁא lectus, stratum: וכניש רגלוי לגו דרגשא et collegit pedes suos in lectum, Gen. 49, 33 in Jon. At in TgH. על ריש דרגושה ad caput lecti, Gen. 48, 2. על דַּרְגַּשׁ מצעי super lectum stratorum meorum, Ps. 132, 3; hebr. ערש. Cum affix. על דַּרְגְּשִׁי super strato meo, hebr. על יצועי. Ps. 63, 7. דַּרְגָּשִׁי אטמש lectum meum mergo, Ps. 6, 7. תנחמנני דרגשי consolabitur me lectus meus, Jobi 7, 13. Ap. Tos. in Ned. 56b. מאי דרגש אמר עולא ערסא דגדא quid est dargasch? dixit Ula: lectus fortunae. Gl.: solebant sternere lectum למזל, hoc est לגדא fortunae domus. Vide supra in גד. Rambam et Bartenora ad Mischnam illius loci notant: dargasch est lectus parvus, quem ponunt ante lectum majorem et ex eo veluti per *scalam*[103] ascendunt in lectum majorem. Differentiam inter מטה et דרגש vide in TH. Ber. c. 3 mox ab initio in Gemara. Pl. על דַּרְגְּשִׁין דדהב טב super lectos auri boni, Esth. 1, 6.

דרד דְּרַד. Hinc legitur infinitivus, לְמִידְּרָדָא יתיה ad *decinerandum* illud, pro hebr. לדשנו Exo. 27, 3 in Jon. et TgH. Sic, וִידָּרְדוּן ית מדבחא et decinerabunt altare, Num. 4. v. 13 apud eosdem.

דורדא[104] *faex:* דּוּרְדְּיָא דחמרא faeces vini, Tan. 22a. דמערבי ביה דורדא דיין נסך quia miscent cum eo faeces vini idololatrici, As. 32a. In Ar. notatur, faeces arabice dici דורדי. In Tg. דּוּרְדְּיָיהָא faeces ejus, Ps. 75, 9.

דַּרְדֵּיג *fudit, effudit:*[105] ודרדיג משחא ארישא דרבנן et effudit oleum super caput doctorum, Ket. 17b.

דרדניא *Bardania, nom. propr.*

דַּרְדּוּגָא *fusio, effusio,* ibidem.

דרדסין[106] *tibialia:* הוא לבוש דרדסין דעמר באחת רגלייא ודרדסין דכיתן בחדא רגלייא erat indutus tibiali laneo in pede uno et tibiali lineo in pede altero, TH. Kil. in fine. ואלבשוני דרדסאי et induite mihi tibialia mea, Br. s. 100 Gl.. בתי שוקיים.

דַּרְדּוּק[107] *puer, parvus.* Complectitur utrumque sexum, ut latinum *liberi:* יעקוב דאתקרי דרדק Jacobus, qui vocatus fuit puer, sive parvus, Job. 3, 19. Pl. מגחכין עלי דַּרְדְּקִין rident super me parvi, i. e., צעירים, Job. 30, 1. ולא על דרדקיהון neque super pueros ipsorum, Esth. 4, 1 in Tg. secundo.

דַּרְדַּר vide infra in דרר.

דּוּרְדְּרַיָּא[108] *faeces:* דורדריא דחמרא faeces vini, i. e. שמרים As. 34a. Pro hoc paulo ante fuit דּוּרְדַּיָּא quod genuinum. Unde hic דורדריא videtur esse pro דורדייא.

דַּרְדּוּר *tina, cupa, vas vinarium, orca.* Sumitur tamen etiam pro *tina* vel *vasculo minore:* דרדור עגלה cupa rotunda, Kel. cap. 15. גוי שהביא ענבים בסלים ובדרדורים Christianus, qui attulit uvas in canistris et tinis, As. 61a. חמורים נושאים דרדורים asini ferentes vascula vini: דרדורין של יין[109] של גוים cupae gentilium, gl., לגינין קטנים lagenae parvae, As. 32a.

דרך דְּרַךְ[110] *calcare conculcare, proculcare, ingredi, incedere,* ut hebraice. Praet. ית ארעא דִּדְרַךְ בה terram, quam calcavit, quam transivit, Deut. 1, 36. Part. כל דָּרֵךְ בהון omnis, qui incedit per eas, Jes. 59, 8. Fut., די תִּדְרוֹךְ פרסת רגלכון quem calcaverit calcaneus pedum vestrorum, Deut. 11, 24. Aphel אַדְרֵךְ *idem.* Item, *incedere facere, deducere.* Part. מַדְרֵךְ ענותני incedere faciens mansuetos, Ps. 25, 9. Fut. אַדְרְכִנּוּן incedere faciam eos, Jes. 42, 16. תדרכנני deducas me, Ps. 119, 35. Infin. cum aff. עדן אַדְרִיכוּתַיהּ tempus triturationis ejus, Jer. 51, v. 33. Niphal, נִדְרַךְ in via vel viam duci: הנדרכים בדרך qui ducuntur in viam, R. Sal. Jes. 9, 16.

דֶּרֶךְ *via, iter:* metaphorice, *mos, ratio, modus, consuetudo, institutum, quodquis, ceu viam, terit:* הוי זהיר מן היועצך לפי דרכו cave tibi ab eo, qui con-

---

[103]) Vocem ad praecedentem radicem דרג vertit. Syriace haec vox ܕܪܓܫܬܐ sonat, ubi *praesepem, lecticam vel cunabulam* significat.

[104]) Vox persica درد חרד. [105]) Affine esse videtur arab. غَدَقَ *largus et exundans fuit* fons. Vide paulo post in דרדק. Nomen de eo verbo formatum דַּרְדּוּגָא sonat.

[106]) Mussafia vocem eandem habet, atque ברדסין, d. q. supra.

[107]) Legitur et per ע, דעדקין (Sanh. 11a.), unde liquet literas ע et ר ortas esse ex arab. litera غ neque verisimilitudine caret, vocem derivatam esse ex arab. غدق, cui teste Willmetio notio inest *rumpendi* et *prorumpendi*, ut parvulos denotet, ex quibus *vires* seu *anni vitae* prorumpunt. Litera ד servilis est pro q. q. q. Ita enim haec vox plerumque in statu const. cum מקרי i. e. *praeceptor, magister,* legitur et מקרי דרדקי magistrum *puerorum* pp. magistrum eorum, qui parvi s. teneri sunt, significat, uti מרי דעדקי (Sanh. l. c.) quod per „agni, qui parvi sunt" reddere debes.

חריה, *dactyli sicci,* quasi *duri*, unde et nomen trahere videtur. Oppositum est hoc vocabulum voci כותבות, quae dactylos recentes denotat: hinc in Ber. rab. sect. 85 legitur זה משלח לזה כותבות וזה משלח לזה חריה. Fortasse et illud quod, in Ber. rab. sect. 53 legitur (נתן חריה לעולם), quod a plerisque lexicographis gr. habetur δορεα s. δῶρον, huc referri potest ut *firmitatem* seu *stabilitatem* denotet quasi diceres: rempublicam firmam seu *duram* fecit.

[108]) Idem atque חורדא (d. q. supra) inserto ר, ut saepius fieri solet.

[109]) Nonnullis gr. *est* δόρος, ut utrem e *corio* confectum denotet.

[110]) Hebr. דָּרַךְ, ar. درك (= درج d. q. supra in דרג) et syr. ܕܪܟ?

silium tibi dat secundum viam suam, h. e. להנאתו ad suum commodum, Sanh. 76b. Ar. בשביל תקנתו: Aliter, ירמיה אחי העביר עלי את הדרך Jeremias frater meus transire fecit a me viam (terrae) h. e. castravit me, privavit me usu דרך החשמיש facultatis coeundi, quae vocatur דרך *via*, juxta illud Prov. 30, 19 דרך גבר בעלמה via viri virgine: שדרכו לימנות cujus consuetudo est, ut numeretur sigillatim, quando scil. venditur. Ita dicunt de rebus, quae non summatim secundam mensuram, vel acervatim venduntur, sed numerantur. Vide Bez. 3b. Orla c. ult. דרך כבוד לשון הקודש mos est linguae sanctae: דרך כבוד ratione vel causa honoris: דרך נבואה per modum prophetiae: דרך ארץ via terrae, i. e. consuetudo terrae sive regionis, ritus, mores; ut, בא הכתוב ללמדך דרך ארץ venit Scriptura ad docendum te viam terrae (i. e. consuetudinem inter homines observatam) a Mose, R. Sal. Exo. 19, 8. Hinc etiam refertur ad *opificia et commercia, artes et scientias politicas, quae tam victui comparando, quam hominum societati honeste et utiliter conservandae inserviunt:* unde est illud sapientum: יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ pulchrum est studium legis cum via terrae, i. e., commercio aliquo honesto, Pirke abhos c. 2. Gl. Bartenorae, מלאכה וסחורה negotiatio et mercatura. כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא quicunque versatur (occupatus est) in Bibliis (in verbi divini studio) et in doctrina talmudica et in consuetudine terrae (commercio honesto) is non cito peccat, juxta illud: filum triplicatum non facile rumpitur, Eccl. 4, 8. Gl., משא ומתן commercium. Rambam, דרך ארץ i. e. חבורה טובה בנחת ובמוסר societas bona, tranquilla et civilis. Sic etiam de morte, quam homines, non ex consuetudine, sed necessitate et lege naturae, omnes obire coguntur, in sacris locutus est rex David: אנכי הולך בדרך כל הארץ ego eo viam universae terrae, i. e., morior, morti proximus sum, 1R. 2, 2. Et de concubitu filiae Loth: לבוא עלינו כדרך כל הארץ qui congrediatur nobiscum secundum consuetudinem universae terrae, Gen. 19. 31. Huc faciunt ea, quae Elias in suo Thisbi notavit. In More nevochim videtur sumi pro *magnitudine continua*, p. 1. c. 73, aliquoties in explic. princ. 3.

דְּרָכָא *tritura*, sic dicta, quod calcatione boum fieret: ויערע לכון דרכא לקטפא et attinget vobis tritura vindemiam, Lev. 26, 5 in Jon. Hebr. דיש, quod idem. Cum aff. בשעת דְּרָכֵיהּ in tempore triturae ejus, hebr. בדישו, Deut. 25, 4. in Jon. et TgH., ubi tamen est דּוֹרְכֵיהּ cum Cholem, quod non est de chaldaismo.

דְּרִיכָה *calcatio, itio, ambulatio*, ap. Ros.

דְּרָכִיּוֹת, דִּירְכָּאוֹת *statuae, speculae viarum*. Gl. in Mischnajoth: lapides magni, in quibus stabant observatores et sudario signum edebant de longinquo, Jom. c. 6 in fine. Sic in Jalk. f. 67 ad illud Exo. 14, 5 „et nunciatum fuit regi Aegypti, quod fugisset populus", יש אומרים דירכאות היו לו quidam dicunt, speculas fuisse ipsi, unde sc. illud videre potuit; gl. marginalis explicat מרגלים *exploratores*[111].

דְּרוֹכוֹת *calcatores uvarum*, i. e. דורכי ענבים, ut in Ar. et glossa talmudica exponitur in tractatu Thrum. 50a. Mirum esse activum, cum habeat formam passivam. Sed sic part. passiva, quando nominascunt, alias etiam active sumuntur; ut, יקוש auceps, רכוב equitator, פרוש explicator, enarrator. Sic, חוץ מן הדרוכות exceptis calcatoribus.

אֲדַרְכוֹן, דַּרְכְּמוֹן, דַּרְכּוֹן *numi antiqui aurei species fuit tempore Davidis*, i. e. *ante exsilium babylonicum usitati*. Durasse vero etiam postea, probant posteriores scriptores talmudici, apud quos exstat. In nuperis Mischnajot scribitur fuisse *monetam persicam*.[112] Pl. דַּרְכְּמֹנִים Esrae 2, 65 et Neh. 7, 70. דַּרְכּוֹנוֹת Bb. 65a. Alibi per ב legitur: מצרפין שקלין לדרבונות מפני משוי הדרך i. e. conflabant siclos in darbonoth propter onus viae, Schek. 3a., ubi gl.: ד־בון היה בו שני סלעים ואמר שמצטרפין אותן השקלין שהם הכסף בדינרי זהב כדי שיקל משאם, i. e. darbon continebat duos selahim, dicitque quod conflati fuerint (commutati) isti sicli, qui fuerunt ex argento, in numos aureos, ut levius fieret onus ipsorum. Inde citatur etiam per ב, in Bechor. 51a. In Ar. per כ constanter omnia haec loca adducuntur, quod rectum videtur. Consentiunt omnes, fuisse *monetam aureum, ut et de auro ubique in Bibliis usurpatur*. R. Sal. valorem דרכנות explicat voce gallica קינצש, quam non intelligo. At in tractatu Schek. dicit gl. darbonoth continuisse duos selahim. Sela autem (hebr. סלע) valebat siclum sacrum, i. e., duplicem provincialem sive communem: siclus communis quadrantem thaleri, sacer dimidium imperialem. Quod si ergo darbon et darchon, juxta Ar. idem

[111]) B. Ar. per דירכאות,ר legit, d. q. supra.

[112]) Hinc Mussafia monetam fuisse dicit, cui vultus Darii incussus erat. Firmatur haec sententia ex pronunciatione syriaca, quae ܕܪܝܟܘܢ (vide Michaelis lex. syr. p. 212) sonat, quasi composita ex دارای, quod nomen Darii est in lingua persica, et گون (d.q. supra in גונא) vel چونه i. e. figura, quasi *Darii* (nam ' nota genetivi est) figura seu vultus. Et altera lectio per ב, דרבונות originem trahere videdur de nomine Darii, qui teste Lorsbachio (p. 277) in infima lingua persica داراب *darab* per ב sonat. Huc Syrorum ܕܪܝܟܘܢ spectare videtur minimeque opus est, ut vult Michaelis (Castell. p. 216), emendare et loco ܕܪܝܟܘܢ per Beth per Coph ܕܪܝܟܘܢ scribere.

sunt, tum hinc patet ejus aestimatio. Nostri interpretes putant, דִּרְכְּמוֹן esse quasi דַּרְכְּמוֹן ex graeco δράχμη et ex drachma ejus valorem quoque aestimant. Vide Caspari Waseri librum de numis antiquis. In Jon. דַּרְכְּמוֹנָא מַתְקְלֵיהּ drachma erat pondus ejus, Gen. 24, 22, hebr. בֶּקַע. Sic דַּרְכְּמוֹנָא לְגֻלְגַּלְתָּא drachma pro capite, Exo. 38, 26.

Deinde דרכונא idem quod דרקון *draco, serpens*, Jalk. proph. f. 50. col. 3.

Tertio דרכן est *species herbae vel plantae*. Forte *dracontium* vel *dracontia*, *dracunculus* TH. Kil. c. 1.

אַדְרַכְתָּא , שטר אדרכתא *literae prosecutoriales judicis, quibus actori datur jus bona rei occupandi et, si nunc solvendo non sit, etiam persequendi eum et bona ejus post nonaginta dies invadendi, ubicunque et quocunque tempore ea repererit*. Gl. talmudica; vocabulum hoc est לשון רודף ומשיג i. e., significat *persequi et assequi*, a rad. דרך, unde in Aphel אדרך et hebr. הדריך, Bm. 16b et 35b et Bk. 112b. שטר אדרכתא שיהא שליט ודורך על נכסיו של זה לגבות חובו מהן *schetar adrachta* est, ut quis habeat potestatem calcandi, h. e. invadendi bona istius, exigendo ex illis debitum suum, R. Sal. in Bb. 169a. Tres species sententiarum judicialium literis comprehensarum enumerantur in Chosen hammischpat, Num. 98 s. 10. V. ibi et s. 9.

דרל דַּרְלוּמוֹסְיָא idem videtur quod אנדרולומסיא *excidium, pestis*: Br. s. 32. Similis est haec res regi, שקבע דרולמוסיא במדינה שלו qui constituit vel determinavit excidium in provincia.

דרם דָּרוֹם, דָּרוֹמָא *meridies, auster, plaga australis*. Hebraei dicunt ita dictam, quod sol illic דר רום habitet alte, aut דרך רום incedat altissime: ודרומא ירת et meridiem possidebit, Deut. 33, 23.

דָּרוֹמִי *australis*. Fem., רוח דְּרוֹמִית ventus australis. Pl. צורות הדרומיות signa australia. Hinc verbum, אִדְרִים versus austrum respicere aut convertere se, ut jubentur precaturi, nempe, ut respiciant versus templum sanctum hierosolymitanum, juxta illud: „et orabunt te via terrae suae", 1R. 8 v. 48. Ap. Tos., הרוצה שיחכים ידרים ושיעשר יצפין qui cupit sapientiam consequi, austrum petat: qui ditescere expetit, septentrionem versus se convertat, Bb. 25b, ubi ad marginem notatur, esse secretum Cabalistarum. Adducitur in libro Caphtor f. 9, ubi adi comment.

דּוֹרְמִיטָא *dormitatio*. Sic citat Guido ex Vr. s. 17. Sed illic nunc legitur מרטיטה, quod vide s. l.

דְּרוּמְלִים, דורמילוס *silva, nemus*. Videtur esse ex δρυμός, vel δρυμώδης nemorosum, arboribus consitum et confertum. Ex δ factum ל: nam in Jalkut f. 23, exponitur per סנה *rubus, dumus*. In Ar. corruptius legitur דורמלים et explicatur ex lingua gr. *platea lata*. At ubi hoc invenias in lingua graeca? tamen id Munsterus et Guido retinuerunt. Forte respexerunt ad δρόμος, *curriculum*. In Br. s. 48 est: פילתו של אברהם אבינו היה ספולש כהדה דרורמילום i. e. papilio (tentorium) Abrahami patris nostri latepatens erat, sicut istud nemus. Papilio pro tentorio legitur apud Plinium: gallice *pavillon*, italice *paviglione*. Gl. explicat רחבה גדולה, ex seq. vocis significatione.

דּוֹרְמוּס[113] *forum, macellum latum et magnum, vendendis victualibus destinatum*, Bm. 72b, ubi in gl. exponitur איטליז רב וגדול. Quid sit איטליז, vide suo loco. Adducitur et alius locus in Ar. ex Kid., sed ibi legitur דימוס, non דורמוס.

דורמוסיא. Aruch vult idem esse quod אנדרולומסיא *pestis*. In Jelam. ab initio sectionis בא legitur: לא חזרו הביא עליהם דורמוסיות si non recipiscant, adducit contra eos pestem. Aliud videtur proprie significare: nam sermo ibi de rege ב"ו carnali: sed in sequentibus de peste explicatur.

דַּרְמֶשֶׂק[114] *Damascus*, nom. propr. loci, hebr. דמשק, Gen. 14, 15 in Jonathane.

דּוֹרְמַסְקִין *pruna damascena*, Ber. 39a. Vide etiam supra in ordine דיו, in דיוסם.

דּוֹרְמַסְקְנִין *idem:* quidam *herbam* exponunt, *quam nominant* אדרופיש, *cujus decoctum aegrotis datur:* Bk. 116b.

דרן דַּרְנָא[115] *vermis: termes*, vel *termus, vermis, qui carnibus ingeneratur:* יריעה שנפלה בה דרנא cortina, in quam ceciderit vermis, lacerant eam et rursus consuunt eam, Sab. 75a. Pl., דרני דבשרא אסירין vermes carnium prohibiti, piscium liciti, Chol. 67b. ויפלו דרני ראשה et cadunt vermes capitis ejus, Sab. 54b.

דּוֹרוֹן, דּוֹרוֹנָא δῶρον, *munus, donum:* היך דורון נכסא ודורונא בסים sicut munus suave, Ps. 141, 2. ואחיתו לגברא דורונא victimam et munus, Ps. 40, 7. et afferte viro illi munus, Gen. 43, 10 in Jon. לא תסתכל לדורון דידהון ne respicias dona ipsorum, Num. 16, 15 in Jon. et TgH. ותקבל דורוני accipias quaeso munus meum, Gen. 33, 10 in Jon. Pl. מסקי דורונין offerentes munera, Gen. 19, 15 in Tg. Jon. ודורונין יהב לאחוהא et munera dedit fratri ejus, Gen. 24 v. 23 in Jon. Et fem., ידכר כולהון דוֹרוֹנְיָתָךְ recordetur omnium munerum tuorum, Ps. 20, 4. Veneta habent דוּכְרוֹנִיתָךְ suffitus tuos. Ap. Ros. דורונות וסבלונות dona et paraphernia. Dicunt etiam דורונאות et דורוניות.

דרניקוס. Hinc in Gemara. הרואה את הננס ואת הדרניקוס אומר ברוך המשנה את הבריות videns pumilionem et hadronicum dicat: benedictus sit, qui va-

[113]) B. Ar. hanc vocem eandem habet atque דרומליה, d. q. antea.

[114]) Cf. Bocharti Phal. p. 787.

[115]) Aperte B. Ar. vocem arabicam esse dicit, quod sententiam nostram supra (p. 248) dictam confirmat.

riat creaturas, Ber. 58b. R. Sal. Gallus lingua vernacula exponit ורוראש. Juxta alium interpretem idem est quod פיו עקום *os curvum* et *retortum*. Aliis est *oblongus, procerus:* alii legunt הברדקנוס. Videtur esse gr. q. d. ἀνδρόνικος.

דרם דְּרַם *calcare, conculcare, premere, comprimere, dilacerare*, ut aves ferae et rapaces calcando facere solent. Distinguitur a טְרַף, ut B. Ar. tradit, hoc pacto, quod טְרַף significat discerpendo interimere et occidere: דרס *conculcare, dilacerare, sed non ut animal moriatur.* In Tg. ולא תשקצון ית נפשתיכון בבעירא דְּרִיסַת חייתא ובעופא דרים et non abominabiles reddetis animas vestras jumento, quod conculcat feras aut ave conculcante, Lev. 20, 25 in Jon. Ap. Tos., ארי ספק דורם ואוכל ספק אינו דורם ואוכל leo forte conculcabit et comedet, forte non conculcabit et comedet, Sanh. 90b. Sic, ארי ברשות הרבים דרם ואכל פטור טרף ואכל חייב si leo publice conculcat et comedat liber est: si vero discerpat et comedat reus est, Bk. 16b. דרוסות ומפורדות conculcata et dispersa: דרוסות תאנים ficus calcatae, id est compressae. Aliter, דרוסת איש mulier compressa a viro, Ket. c. 1 in Misna. Glossa, בעולת איש.

Deinde דרם est quoque ex verbis *saginandi.* Unde, אין אובסין את הגמל ולא דורסין non saginant camelum neque opplent, Sab. 155b. in Misna. De אובסין vide in אבס. Opplent דורסין, pabulum sc. ipsi in guttur calcando et figendo.

Tertio in ritibus mactationis apud Talmudicos specialiter significat hoc verbum, *unico ictu collum animali praecidere,* Chol. 20b et 30b. Vide in mox seq. derivato.

דְּרִיסָה *calcatio, conculcatio:* בית הדריסה locus conculcationis: דריסת הרגל conculcatio pedis, Meg. 8a. Ubi de avibus immundis agitur, per דריסה intelligitur *rapacitas, qua raptam praedam conculcant et lacerant.*

דּוֹרְסָן *idem.* Beza cap. 1.

דְּרָסָה. In ritibus mactationis est una ex quinque illis speciebus, quae mactationem reddunt illegitimam. Est autem, *quando uno ictu, veluti cum gladio, collum abscinditur, non vero* בהולכה והובאה *cum ductu et reductu cultri.* V. Maim. par. 2 in הלכות שחיטה c. 3.

מִדְרָס *conculatio: calceus* vel *calceamentum hominis fluxu immundo laborantis.* Ap. Tos. est אב הטומאה pater sive genus unum pollutionis in genere hominem et vestimenta ejus polluens. Complectitur sub se quinque species, ut tradit Maimon. in Kel. c. 18. יושב sedere, עמד stare, שכב jacere, נתלה suspensum esse, נשען incumbere, inniti super re aliqua. Inde טמא מדרס pollutus calcatione et טומאת מדרס pollutio calcationis, ad unamquamque harum specierum refertur. Haec autem quinque dicebantur de זב fluxu seminis laborante, qui istis quinque modis rem contactu suo polluebat et qui istam rem contingebat, fiebat quoque pollutus. Vide amplius in Kel. c. 18 et 24. Savim c. 2 in fine. B. Ar. non procul a fine radicis דרם. Hinc legitur etiam, בגדי עם הארץ מדרס לפרושים vestimenta plebis terrae sunt calcatio Pharisaeis, i. e. sunt apud eos contempta et immunda כמנעל זב veluti calceus hominis fluxu immundo laborantis, vel quasi res summe immunda et polluta, ut res, super quam fluens ibat, Chag. 18b. נושא את המדרס portans calceum immundum, gl. מנעל של זב, ibid. f. 20.

דרע דְּרַע[116] *brachium, armus,* hebr. זרוע, mutatis ד et ו, pro more linguae; בדרע מרמם brachio extento, Exo. 6, 6. בדרע תוקפי brachio roboris mei, Jes. 63, 5. ית דְּרָעָא בשילא armum coctum, Num. 6, 19. Cum aff. דעל דְּרָעֵיה quae est super brachium ejus, 2. S. 1, 10. וְדִרָעָךְ תתקיף et brachium tuum roborabis, Ez. 4, 7. Pl. דִּרעֵי דרשיעיא brachia impiorum, Ps. 37, 17. Melius esset in forma absoluta דְּרָעָן propter sequens ד. Cum affix. עַל דְּרָעוֹהִי super brachia ejus, Gen. 49, 24. ואתקיף על דְּרָעֵיהוֹן et corroboro brachia eorum, Hos. 7, 15.

אֶדְרָע *idem:* ואדרע שכינת קודשיה et brachium majestatis sanctitatis ejus, Ps. 98, 1. בתקוף אדרע עושנך robore brachii fortitudinis tuae, Ps. 89 v. 11. די לך אדרעא tuum est brachium, ibid. v. 14.

דְּרַע *semen:* לא אתר כשר לבית דְּרַע non locus idoneus ad domum seminis, i. e. pro semente, Cant. 1, 14. וְדַרְעֵיהּ לִבִרְכתא et semen ejus ad benedictionem, Ps. 37, 26.

דרף דרופתקא[117] *theca, vagina.* Compositum, ut videtur, a gr. θήκη, unde et נרתק pro eodem dicunt. In Ar. scribitur absque ו in medio, sed in Gemara aliter: לכולהו גופי דרופתקי נינהו טוביה לדזכי דהוי דרופתקי דאוריתא omnia corpora (hominum) vaginae sunt: beatum illud corpus, quod meretur, ut sit vagina legis, h. e. verbi divini, in Sanh. 39b. Sic vult Ar. synonima esse, נדן, נשתק, נרתק, דרופתקא.

דרץ דַּרְצִינָא *cinnamomum,* Sab. 65a. In Ar. notatur, דארצין arabice idem esse quod קִנָמוֹן. Schindlerus id adducit in דור ut duas voces; דאר אלצ׳ני[118] *dar alsim* et דארצין.

דרק דְּרַק *spargere* heb. זרק. Praet., דְּרָקוּ עפרא על רישיהון et sparserunt pulverem super faciem suam, Job. 2, 12. דְּרַק על מדבחא sparsit super altare, Exo. 24, 6 in Jon. Fut. וְתִדְרוֹק ית מותר אדמא et sparges reliquum sanguinis, Exo. 29, 20 in Jon.

---

[116]) Syr. ܕܪܥܐ, heb. זרוע. Ar. per ذ est ذراع, quod et heb. ז et chald. ד respondet.

[117]) Gr. δρύφακτος *tabulatum, sepes cancelli.*

[118]) Ita est. Nam دار omne quod *oblongum et ligneum* est notat et صين nihil aliud innuit, quam *Sinam* regionem. Persae دارصين quasi unicam vocem, ut Talmudici, vel distinctis vocibus دار صين ajunt.

דרוקא[119] Sic adducitur hic in Ar. et in Guidone דרקא *exercitus*. Citatur ex Gem. Ket. 62b. Sed hodie legitur פריסתקא דמלכא legatus regis, pro דרוקא דמלכא, ut in Ar. citatur.

דרקון , דרקונא *draco*, Δράκων, *serpens*: et latius, *vermis*, ap. Tos., Ber. 62b, Bb. 16. Ego praeparo ei דרקונא serpentem vel vermem, qui mordeat eam et sanatur. צורות דרקון figurae serpentis fuerunt in calceis ipsorum, Vr. sec. 16 ad vocem תעכסנה ex Jes. 3, 16. Hinc R. Sal. nomen, עכס exponit ארס של נחש venenum serpentis: et verbum hoc, accendere animos juvenum libidine instar veneni serpentis. In TH. ע״ז c. 3. אי זהו דרקון quinam est draco? כל שציצין יוצאין בצוארו.

מודרקא *caro mortua*: כמאסי אליל ומודרקא דפלטיה סכינא sicut medici rei nihili et carnis mortuae, quam abscidit culter, Jobi 13, 4 in Venetis. Vide אלל. Ti. pro מודרקא dicunt et מרטקא, quod vide in מרט.

דורקטי. Vox composita, pro דור קטיע *aetas, generatio excisa*. Sic appellata fuit familia quaedam, quae ob feminarum sterilitatem exscindebatur. Inde nomen traductum ad quasvis *steriles*, *quae idcirco neque sanguinem virginitatis*, *neque menstruum producunt*: ממשפחת דורקטי אני שאין להן לא דם נדה ולא דם בתולים ex familia Dorketi sum ego, quae non habent sanguinem virginitatis, Ket. 10b. כל גפן יש בה יין ושאין בה יין הרי זה דורקטי[120] id est, omnis vitis producit vinum: in qua autem non est vinum, ecce ea est dorketa, sterilis, Nid. c. 9 in fine. Dicitur id ibi metaphorice de mulieribus. Nam praecedit: mulieres cum sanguine virginitatis similes sunt viti. Est vitis cujus vinum rubrum est: est alia, cujus vinum atrum: alia, cujus vinum multum: alia, cujus vinum paucum. Sic quaelibet femina habet sanguinem: quae autem non habet sanguinem, ea est sterilis. Inde R. Juda dixit: omnis vitis etc. In Med. Schemuel. s. 2 legitur hoc idem cum ט ab initio, טורקטי, ubi Postellus reddit *torquata* et *noblissima*. Sic in TH. Keth. c. 1 טרוקטי.

דרור דרר *hirundo*, Ps. 84, 4. Heb. De ea ap. Tos.: למה נקרא שמה צפור דרור שדרה בבית כבשדה i. e., quare vocatur nomen ejus avis דרור? quia דרה habitat in domo tamquam in agro, Bez. f. 24a. Videtur hic nomen a דור habitando deduci. Sed non est ita. Nam דרור proprie libertas est, juxta illud: אין דרור אלא לשון חירות i. e., non significat דרור aliud, quam libertatem. Item, מאי לשון דרור כמדייר בי דיירא quid significat vocabulum דרור? est sicus (viator), qui divertit quocunque vult, Rh. 9b. Sic hirundo dicitur דרור, quod hospitium sibi libere apud homines eligit, ubicunque placet.

דרוריה *libertas*, Jalkut in Gen. f. 27 col. 1.

דררא *fundamentum, praecipuum, principale, capitale*, quod alias עיקר, quasi *radicem alicujus rei vocant*: וית דררא דממון et principalem summam pecuniae, Esth. 4, 7 in Venetis. In Regiis abest. Ap. Tos., דררא דטומאה fundamentum pollutionis, capitalis pollutio lege expressa: דררא דממונא summa capitalis pecuniae. Sic Elias et Aruch. Glos. talmudica paulo aliter videtur explicare. Vide Bm. 26. Chag. 21b.

דרדר *carduus* vel *tribulus*, ut hebr. Pl. וכובין ודרדרין et spinas et carduos, Gen. 3, 18 in TgH. Vide quae de hac voce scripsit Nicol. Fullerus in Miscell. lib. 6 c. 1.

Ap. Tos. דרדרא est *herba quaedam, qua curatur morbus, qui vocatur* דלריא, Git. 70a. Dicitur esse *croci species*, מוריקא דחוחי *crocus spinarum*, i. e., *sylvestris*.

דרדר *dispergi, dissipari*: vel *decidere*: מה אגוז זה את נוטל אחד מהכר וכולן מדרדרין quae est ratio nucum? si unam sumas de acervo, omnes dissipantur decidunt, MC. c. 6, 10. Glossa explicat, quod sit לשון מדרון כלומר יורדין. Ego putarim derivari posse a דרא.

דרריא idem quod דלריא *dolores*, ex Latino vox corrupta. Vide supra דלר.

דרש דרש[121] *quaerere, inquirere, perquirere: consulere, sciscitari, percunctari*, heb. Ap. Ros. praeterea est *concionari, concionem ad populum habere*, quod id fiat inquirendo in sensum scripturae, exponere scite et argute, allegorice, mystice, varie de re aliqua discurrere. Infin. לא פסקו מן מדרש באוריתא non cessarunt ab exponenda lege, Jud. 5, 9. דרשו רבותינו concionantur, exponunt Rabbini nostri: דורשי רשומות concionatores biblici, qui versus biblicos explicant. Quidam Masorethas intelligunt, qui scripturae vocum ac literarum tantum insistunt, Sanh. cap. ult.

דרישה *inquisitio*: אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה eadem est ratio tam in judiciis pecuniariis, quam in judiciis capitalibus, inquisitionis et perscrutationis (testium sc.) Sanh. c. 4 ab initio.

דרש ; דרוש *expositio allegorica, inquisitio et explicatio mystica, discursus de re varius*. Est et דרש *nomen libri, quo homiliae sive conciones allegoricae continentur*.

דרשה *homilia, concio ad populum*. Judaei Germani dicunt ein draſche et per diminutivum ein draſchle conciuncula, et verbaliter darſchen id est, concionari.

דרשן *concionator, orator ad populum*: unde quidam dictus משה הדרשן Moses Concionator. Fem.

---

119) Δροῦγγος, *globus militum, drungus*, quae gr. vox inserto nasali γ ex aramaea voce formata est. Videantur, quae ad vocem גדוד scripsimus.

120) *Duracinus, qui durum acinum habet.* Apad Latinos praesertim de uvis (ut in Talm. l. c.) usurpatur, tum etiam de aliis arborum fructibus metophoriceque a Talmudicis ad genus humanum translatum est.

121) Affine est τῷ דרס, ar. درس, cujus origo in *conterendo* et *obterendo*. Cf. radicem גרס.

דַּרְשָׁנִית *doctrinae amantes, doctae, peritae.* Sic vocantur ab Hebraeis filiae Tzelophchad, de quarum sapientia et prudentia legitur Numer. 28. Inde etiam vocantur חכמניות sapientes, et צדקניות justae.

מִדְרָשׁ, מֶדְרָשׁ, מֶדְרְשָׁא *inquisitio, studium, expositio;* et in genere *sermo,* unde illud: לא מדרש הוא עיקר אלא המעשה non sermo est fundamentum, sed opus. Dictum R. Simeonis fil. Gamalielis in Avoth c. 2. Simile vide in נאה. Item *commentarius, explicatio allegorica,* et *in varios sensus deducta:* מדרש תהלים commentarius allegoricus Psalmorum: Sic מדרש איכה in Threnos, מדרש קהלת In Ecclesiasten, et sic deinceps. De differentia Medraschim scribit Aben Esra Threnor. 1 in principio: Verum Medraschim (h. e. Expositiones allegoriae) ipsorum (Rabbinorum) in vias multas sunt divisae: quaedam ex illis sunt aenigmata, arcana, et parabolae sublimes usque ad aethera. Aliae inserviunt ad refocillanda corda defatigata in capitibus profundis. Aliae sunt ad corroborandum eos qui impingunt, et implendum vacuos. Propterea sensus scripturarum similes sunt corporibus: allegoriae autem sunt veluti vestimenta corpori adhaerentia. Aliae sunt subtiles instar serici, aliae crassae veluti saccus, etc. R. Asarias in Meor Enajim parte tertia, f. 75b scribit: Scito, quod Medraschim sive allegoriae sint triplices: Quaedam illarum sunt גוזמא h. e. hyperbolae, sicut Rabbini nostri dicunt in capite (quod incipit) גיד הנשה: Loquuntur sapientes per hyperbolas: ut, „urbes munitae in coelum“: vel sunt Hyperbolae tales, quae hominibus consuetae et usitatae esse solent, ut verba Rabbae bar bar Channae in capite המוכר. Quaedam ex illis sunt historiae miraculosae (מעשה נסים) ut narrationes R. Bannaae, in capite חזקת הבתים. Quaedam denique allegoriae sunt, quarum intentio est explicare scripturam omnibus modis quibuscunque explicari potest. Atque hujus rei fundamentum petunt ex eo quod dicitur; אחת דבר אלהים unum locutus est Deus, etc. Ps. 60, 12. Item, „annon sic sunt verba mea ut ignis“, Jer. 23, 29. Ex his dictis etenim docent, quod una Scriptura in varios sensus possit dividi, sicut declaratur in capite אחד דיני. Et juxta hunc modum exponunt Scripturam quovis modo, quo eam explicare possunt, et dicunt; non exit Scriptura e sensu literali suo, qui est principalis. Porro autem allegoriarum quaedam prope accedunt ad sensum literalem: in quibusdam vero est levis tantum quaedam nota etc. Vide etiam quae de allegoriis Rabbinorum scribit Rambam in More Nevochim p. 3 c. 43.

בֵּית הַמִּדְרָשׁ *domus studii, schola, gymnasium, collegium, ubi discitur et in doctrinam inquiritur:* אעילו יתי לבית מדרשא introducite me in scholam. Can. 2: 5. לבית מתיבת מדרשא Ibid. v. 4, ubi duo synonyma conjunguntur. Nam מתיבה academia, a consessu docentium et discentium dicta, et alias ישיבה forma hebraica. Nomen בית omissum: אזלין צדיקיא מן בית מקדשא לבית מדרשא eunt justi ex domo sanctuarii in domum scholae, hebr. מחיל אל חיל, Ps. 84, 8. קביען על תרעי מדרשא constituti in portis gymnasii, Cant. 7, 13. Sic Ps. 43, 3. Pl. בָּתֵּי מֶדְרְשָׁיָא vel בָּתֵּי מֶדְרְשׁוֹת ut Ps. 80, 11 scholae. Rj.; ד׳ מדות בהולכי לבית המדרש quatuor sunt proprietates eorum, qui scholam vel templum frequentant; est qui ingreditur, et non facit. Hic mercedem tantum pro accessu habet. Est qui facit et non ingreditur. Is pro opere praemium habet. Qui ingreditur et facit, is pius est. Qui vero nec ingreditur nec facit, impius est, Avoth c. 5.

דרת דרתא vide supra in דור.

דַּרְתָּנָא *susurro, murmurator,* Pr. 16, 28 in Ven. et Reg. hebr. נרגן. Videtur corruptum esse pro חרחנא.

דשא דַּשָּׁא[122] *janua, ostium, porta.* Respondet hebraee דלת: ut, ודשא אחד בתרוהי et januam clausit post se, Gen. 19, 6. Pl. דילהון דַּשִּׁין ועברין quibus erant portae et vectes, Deut. 3, 5. ויהבית עברין ודשין vectes et ostia, Job. 38, 10. Constr. ופתח דַּשֵּׁי דשי ביתא et aperuit januas domus, Jud. 16, 3. ודשי שמיא פתח et januas coeli apuerit, Ps. 78, 34. דשי כריסי ostia ventris mei, Jobi 3, 10.

דִּתְאָה *herba tenera,* Gen. 1, 11. Pl. ap. Ros., במדבר דשאו מקומות הדשאים Kimchi, Joel. 1.

דשן דַּשֵּׁן *cinerem removere,* ut hebraice.

דִּשּׁוּן *cinis, cineratio:* דישון מזבח פנימי cinis altaris interioris, Meila f. 11b. in Misna. Idem quod דשן hebr.

דַּשְׁנוּת *pinguedo:* מרוב הדשמן והדשנות propter multitudinem adipis et pinguedinis, R. Levi Jobi 21, 24.

דִּשְׁנָא[123] *munus, donum.* Sic in Ar.: at in T. scribitur רשנא, per Resch, Sanh. 94b.

דשר דִּשְׁרָא *secale, frugis vilis genus,* de quo vide Plin. l. 18 c. 16. Gall. *seigle,* quod a latino deductum. Sic explicatur a R. Salomone in Pes. 35a. In Ar. *spelta* exponitur.

דַּשְׁרִין Esth. 1, 6 pro וכשרין.

דשש דַּשֵּׁשׁ *conculcare, conterere, comminuere.* Aff. verbo דוש, unde etiam alii referunt illud ad ejus Pahel. Praet. ex forma Pohel, quae ad Pihel perti-

122) *Valva* a *pulsando* ad postem dicta.

123) Ar. دَشَن vel دَشِين syr. [illegible]: Vocem persicam esse دَاشَن vel دَاشَان a verbo دَادَن *donare* testantur Isa et Firuzabadi. Forma intensiva chald. הודשנא, *donum honorarium,* sonat, nam הו, pers. هو, nota intensionis est.

*) דִּשְׁנָא *locustae species* in Onkelos (Lev. 11, 22) pro hebraeo סלעם. In Jonathane per ר, רשנא legitur, de quo suo loco.

net: חמן דוּשֵׁשׁת נפשי illic conculcavit anima mea, Jud. 5, 21. דוּשֵׁשִׁית מואבאי, conculcavi Moabitas, Ps. 108, 10. ודוּשַׁשְׁתִּנּוּן היך גרגישתא et comminui eos veluti glebam, hebr. ואשחקם Ps. 18, 43. דוּשִׁישׁוּ ית אחסנתי conculcarunt hereditatem meam, Jer. 12, 10. דושישו מקדשך conculcarunt sanctuarium tuum, Jes. 63, 18. Fut. אדוּשֵׁשִׁנּוּן בתימתי et conteram eos in furore meo, Jes. 63, 6. והוא ידוּשֵׁשׁ מעיקנא et ipse conculcabit oppressores nostros, Ps. 108, 14. וחית ברא תדוּשֵׁשִׁנָּהּ bestia sylvestris conculcabit eam, Job. 39, 15. Ex forma regulari Praet. ועזרתנא דַּשִׁישׁוּ בעלי דבבנא et atria nostra conculcarunt inimici nostri, Esth 6, 1.

דַּשֵּׁשׁ *idem:* Part. praeter. sive pass. Pahel, כפגר מְדַשְׁדַּשׁ sicut cadaver conculcatum, Jesa. 14, 19. Ex Itpah. ומִתְדַּשְׁדַּשׁ בחוביה et conculcatur in medio eujs, Jes. 19, 14. Lectio suspecta: nam pronomen est sine antecedente nomine. Regia בחוֹבֵיהּ, in peccato suo. Priorem adducit et R. David. Autor Ar. in בח citat בְּחוּבֵיהּ, quae lectio propius accedit ad fontem. Hebraice est בקיאו in vomitu suo. Hoc nomen etiam legitur Prov. 16, 11. ככלב שב על קאו Tg., היך כלבא דהפך על תִּיוּבֵיהּ sicut canis redit ad vomitum suum. Sic ergo et hic leges בְּתִיוּבֵיהּ in vomitum suo. Id contracta pronunciatione in Ar. dicitur בְּתוּבֵיהּ. Possis et legere בְּתִיּוּבֵיהּ, ut sit ex Pahel, q. d. ad redditionem suam. Nam vomitus est cibi et potus redditio et ejectio.

דשושות *molitores, susores, qui contundunt triticum, et ita contusum vendunt, ad pulmenta conficienda,* germ. Stämpfer Mk. cap. 2 vel *molitrice.* Nam forte femininum est, quod mulieres olim molere solerent in molis et moletrinis, ut apparet ex Matth. 24, 41. Talia sunt גרוסות de quo in גרס, item, דרוכות in דרך. Sic נחתד, quamvis id sit ex alia forma, in נח.

דשת דִּישְׁתָּנָא *menstruata mulier,* Sab. 110a. et in Jalk. 38b. Persicum vocab. est, ut ap. Tos videre est. Legitur in As. c. 2 et Beth Jacob f. 176a. כמאן קרו פרסאי לנדה דישתנא מהכא כי דרך נשים לי quomodo vocant Persae menstruatam? *distana.* Unde? (ex eo quod Rachel dixit) quia consuetudo mulierum mihi est, Gen. 31, 35. Legitur et per דישתנאס, Tan. 22a. deinde י notat Chirek in principio, unde perperam ab aliis notatum דְּשְׁתָּנָא.

דת דָּת דְּתָא [124] *edictum, jus, decretum, sententia:* להשניה זמנין ודת mutare tempora et jus, Dan. 7, 25. כדת מדי secundum statuum Medorum, Dan. 6, 8. ודתא נפקת et sententia egrediebatur, Dan. 2, 13. הדא היא דָתְכוֹן una est sententia vestra, Ibid. v. 9. Pl. דָּתֵי אלהך leges Dei tui, Esr. 7, 25. Ap. Ros, דת הנוצרים lex, i. e., religio Christianorum: דת הישמעאלים religio Ismaëlitarum, Turcarum.

דתא דִּתְאָה *herba, herbula, tenera primum progerminans:* ואפקת ארעא דתאה et protulit terra herbam teneram, Gen. 1, 12. ואתחזי דיתאה et apparuit herba, Jes. 15, 11. Et cum duplici Aleph, בְּדִתְאָא די ברא in tenera herba agri, Dan. 4, 12, 20. Pl. בחנית דִּתְאִין in amoenitate herbarum Ps. 23, 2. והנפקת ארעא דתאין et produxit terra herbas, Gen. 1, 12 in Jon. דתאין דעסבא herbae graminis, Jer. 14, 5. Hinc verbum in Aphel, *herbascere, germinare:* Fut. תַּדְתֵּאי ארעא דתאה herbascat terra herbulas, Gen. 1, 11, hebr. תדשא. Veneta תַּדְאִית. Si lectio hec genuina, tum facta est metathesis literarum euphoniae causa ob concursum ד et ת. Regia תַּדְאֵי, unde ת post ד exclusum. Analogia postulat תַּדְתָּא, ad formam תַּדְשֵׁא, permutatis ש et ת, aut תַּדְתֵּאי assumpto י quiescentibus terrtia ת,

דתב דתבריא [125] *legisperiti, jurisconsulti,* Dan. 3, 2. R. Saadias notat, sic dictos, quasi דתיהם בריא lex ipsorm pura, שהן יועצי המלך ודתם ועצתם ברורה fuerunt enim consiliarii regii, et lex consiliumque ipsorum erat illustre ac purum.

דתן דְּתַן *pinguedo,* hebr. דשן, mutatis pro more ש ת, Ps. 36, 9 in Regiis, sed prave. Veneta דְּהַן, quod probum. Vide illic.

---

124) Syr. ܕܬܐ. Et hanc vocem persicam esse داد a verbo supra laudato دادن derivatam vult Lorsbachius.

125) Pers. دانباران vel دانواران.

Abbreviaturae literae ד.

ד. Cum servilis est haec litera, adito proximam. Quasdam tamen hic etiam adducemus.

ד' דף *pagina, folium libri*. Sequi solet litera numerum folii exprimens. Alias vix monosyllaba sic scribi solent.

ד"א דבר אחר *sermo alius, expositio alia, res alia*. Frequens est, ubi plures expositiones alicujus loci afferuntur. לצורך ד"א ad necessitatem rei alterius.

2) דרך אחר *via, ratio alia, modus alius*.

3) דא איהו *hoc est illud*: in Zohar et similis idiomatis libris.

דבע"פ vide in litera ש, quae communius ponitur loco ד.

דאל"כ דאם לא כן *quod si non ita est*. Daleth servile est, sed absque eo vix haec abbreviatura reperitur.

ד"ה דברי הימים *verba res gestae dierum*. Sic vocantur libri Chronicorum seu Paralipomenon. Cum servili, דד"ה, ubi ד prius genitivum notat, et frequenter apud Masorethas occurrit, quando locum ex illis libris adducunt. בד"ה, in Chronicis, quod etiam de Chronicis prophanis usurpant.

2) דברי הכל *verba omnium, sc. rerum dictarum, summa totius rei vel doctrinae: verba omnium, sc. sunt, omnes dicunt, omnium sententia est*. Talm.

3) דבור המתחיל *sermo incipientis* vel *autoris istius, sermo incipiens*. In libris criticis ejus usus est. Vel דבור, aut דברי המחבר verba authoris, vel חכותב scriptoris.

דה"א דהא אמרינן *nam ecce dicimus*, Talmud.

דה"עה דוד המלך עליו השלום *David rex qui in pace quiescat*.

ד"הפ דהכי פירש *nam sic explicat*, vel, *hic explicat*. Vel, דהכי פירושו *quia sic est explicatio ejus*. Talm.

ד"ז דבר זה *verbum hoc, res haec*.

דח דברי חכמים *verba sapientum*.

ד"כ דרך כלל *via generalitis, generaliter*, universaliter, in genere.

ד"ל די למבין *satis intelligenti*. וד"ל *et intelligenti satis*. Utuntur quando coram intelligente sententiam abrumpunt. Nam חכימא ברמיזא sapiens nutu, sc. rem percipit.

דלמ"אע דע לפני מי אתה עומד *considera, coram quo stes*. Solent parietibus inscribere, in locis publicis vel privatis conclavibus, ut moneantur homines, se ubique esse in conspectu Dei.

ד"לתה דלא תימא הכי *ut non ita dicas, ne ita dixeris*. Talm.

ד"מ דרך משל *per modum parabolae*, vel *similitudinis, exempli causa, figurate, parabolice*.

2) Apud Chronologos ד est nota numeri quaternarii, מ est dimidium. Nempe hora quarta et dimidia post meridiem est tempus perpetuum solstititii hyberni in mense Tebhet sive decembri.

ד"נ דם נדה *sanguis menstruus* vel *menstruatae mulieris*.

ד"ס דברי סופרים *verba scribarum*: מד"ס *ex verbis scribarum aut legisperitorum*. Saepe in Majemone.

ד"פ ד' פרצופין *duae personae*. In Zohar et Cabalicis. Est autem פרצוף ex graeco πρόσωπον.

דצ"ך עד"ש באח"ב דם, צפרדע, כנים, ערוב, דבר, שחין, ברד, ארבה, חשך, בכור *sanguis, rana, pediculi, colluvies insectorum, pestis, ulcera, grando, locusta, tenebrae, primogenus*. Nomina decem plagarum Aegyptiacarum sic indicare solent.

ד"ר דברי רבותינו *verba doctorum nostrorum*. Fere praecedunt literae serviles, כד"ר in etc. Sequi solet ז"ל, quod jam aliquoties explicatum. Vel simpliciter דברי רבי verba Rabbi et tunc subsequi solet nomen ejus, cujus verba adducuntur: ut, ד"ר אליעזר verba Rabbi Eliezer: ד"ר מאיר verba Rabbi Meir.

2) דברים רבא *Deuteronomium magnum, glossa magna in Deuter*. Vide supra in ב"ר.

ד"רג דרבנו גרשום *Rabbini nostri Gersom*. ד Genitivi nota. Vide בח"ת.

דר"ע דברי רבי עקיבה verba Rabbi Akkiba. Talm.

ד"ש דורש שלומך *quaerens pacem tuam, studens commodo tuo*. In epistolis ejus usus frequens: vide epistolas nostras hebraicas.

ד"ת דברי תורה *verba legis, verbum divinum*: בד"ת. In verbis legis, מד"ת a verbis legis.

דת"קע דברי הימים תהליס, קהלת, עזרא *Chronica, Psalmi. Ecclesiastes, Esra*. Sic sumitur Exod. 15, 11 in Masora, et alibi. Praecedit aliquando אמ"ת, de quo suo loco.

Addenda sunt ד: דא *hic, istud*, דפוס *typus, typographia*, דרך *ratio, modus, mos, religio*, דין *judicium, poena, condemnatio*, — ד"א: דרך אמת *via veritatis, s. veritas ipsa*, ד' ארצות *quatuor terrae*, ד' אמות *quatuor cubiti*. דרך ארץ *via terrae, mos hominum* דפוס אמשטערדם *typographi Amstelodamenses* דף א' *pagina prima*. — דא"א: דאי אפשר *quod fieri non potest*, דין ארבע ארצות *judicium quatuor regionum* דברי איש האלהים *verba viri divini*. — דין אומות העולם *judicium gentium profanorum*. — דא"ח: דברי אלהים חיים. *verba dei vivi*, — דאכ: דאם כן *quod si ita est*, דאמר כתוב *quod dicit Scriptura*, — דא"ל: דאין לומר *quod dici non potest*, דאיכא למימר *possibile est dicere* דאין לפרש *quod non explorandum* — דאל"ה: דאי לא הכי *quod non ita est*. דאע"ג *vide* א"עג. דא"ק *vide* א"ק, *ita et plura alia, quae cum* ד *(quod) composita sunt*. — ד"ב: די בזו *sufficit hoc*, דף ב' *pagina, s. folium II*. דפוס ברלין *typus Berolin*. — דב"אז: דפוס באזיליא *typus Basileensis* — דב"ל די בזו למבין *sapienti sat*. — דב"ש דבית שמאי *qui sunt ex schola Schammai s. verba eorum, qui sunt ex schola Schammai*. דברי שלמה *verba Salomonis* —

דר"ם: דינא דבר מצרא *jus protemiseos* — ד"ה: דוד המלך *Davides rex*, דרכי השם *viae Dei*, דם חנידה *caput in tract. Niddah* דרכי התלמוד *nomen libri* דין הוא *judicium est* — דה"א: דהוה אמינא *nam dicerem*, דברי הימים א *primus liber Chronicum.* — דה"ב: דברי הימים ב *secundus liber Chron.* — דה"כ: דברי הכותב *verba scribentis.* דה"מ: דברי המתחיל *verba incipientis.* דה"פ: דברי הפסוק *verba textus* — דו"ד: דינים ודברים *contentio atquae rixa* — ד"ח: דברים חצונים *verba profanorum* — ד"י: דרך ישר *via, recta.* דין ירושים *jus haereditarium.* דכ"א: דם כפירה אשת איש *sanguis i. e. caedes, abnegatio sc fidei, adulterium.* דל"ד; דף לדף *folium unum post alterum.* דל"נ: דעת למבין נקל *sententia intelligentibus facilis est* ד"מ: דיני ממנות *judicium pecuniarium*, דרך משפט *via judicii* דבר מאוס *res abominabilis* דפוס מאנטובא *typus Mantua.* דמ"ב: דיני ממנות בשלושה *caput III in tract. Sanhedrin.* דמה"ט: דמהאי טעמא *ea causa.* דמע"לד: דמעבר לדף *pagina praeccdente.* דמ"שק: דע מי שהוא קונך *cognosce eum, qui est creator tuus.* ד"נ: דברי נביאים *verba prophetarum* דיני נפשות *judicia animarum, capitalia, criminalia.* ד"ע: דעת עצמו *sententia ejus. sc. propria*, דברי עזרא *verba Esdrae prophetae*, דרך עולם *via aeternitatis.* דע"ה: דרך עץ החיים *via ad arborem vitae*, ד"פ: ד' פרשיות *quatuor paraschae*, דיני פסח *observanda in paschate*, דפוס פראג *typographia Pragensis*, דפ"פ: דפוס פראנקפורט *typographia Francofurtana.* דצח"מ: דומם צומח חי מדבר: *inanimatum, vegitabile, vivens et rationale.* ד"ק: דיני קדיש *jura tribulandi*, דרך קדושים *via sanctorum*; דפוס קראקא *typographia Cracoviensis.* דרג"מה: דברי רבינו גרשון מאור הגולה *verba Rabbi nostri Gerschon, lux captivitatis.* דר"ה: דיני ראש השנה *observanda in die novi anni*, דברי רביט הקדוש *verba santi nostri Rabbi (i e.* רבי κατ' ἐξοχήν, *qui conscripsit Mischnam)* דר"ש: דיני שבת *observanda in Sabbatho*, דיני שחיטה *observanda in mactatione.* דש"א: דיוקנא של אבות *imago patriarcharnm, est terminus Cabbalisticus.* דשל"בל: דבר שלא בא לעולם *res, quae adhuc non occurrit in mundo:* Usus ejus in judicialibus est, si quis rem, quae adhuc non est in mondo vendiderit, an emtio in potestate valet nec ne. דשל"מ: דבר שיש לו מתירין *res, cui est alipuid, quod eam licitam facit* דש"ת: דורש שלומך תמיד *qui pacem tuam perpetuo qnaerit.* דתכ"לבא: דברה תורה כלשון בני אדם *loquitur Thora secundom linguam filiorum Adami.*

ה[1]

הא הָא הֵא הֵי *en, ecce*, hebr. הִן, הנה, pro quibus in Targ. usurpatur: הא אדם הוה יחידי ecce homo erat solitarius, Gen. 3, 22. הא יהבית לכון ecce dedi vobis, Gen. 1, 29. והא et ecce, דְּהָא quod ecce: הֵא כְּדִי ecce sicut, perinde ac, Dan. 2, 43. Repetitum, valet *sive, tam, quam:* הי באמצע תיבה הי בסוף תיבה num in principio dictionis, an vero in fine dictionis.

Secundo, הָאי, הָא *hic, ille, iste, hoc, istud*, heb. זה: ut, הא לחמא עניא iste est panis pauperis: האי גברא iste vir: מאי האי quid illud est? הא בהא תליא hoc ab illo pendet: בהא שעתא in ipsa hora, isto momento vel puncto temporis; כהא גונא secundum hunc modum, Ruth. 4, 6. Utroque usu conjungitur aliis vocibus ab initio: ut, הָדָא hoc ipsum, hebr. ההוא, הזה, ex דא et הא: הָאנָא ecce me, Gen. 22, 11, pro הנני in Tg. Jon. Compositum ex הא et אנא, ut distincte habet Onk.: וַאֲנָא הָאנָא nam ego ecce ego, Gen. 6, 17. הָאן ubi, ubinam? Compositum videtur ex אן et הא, sive הן idem quod אן. Vide paulo post.

Tertio ap. Tos. est *ergo, igitur, age ergo*, particula quodammodo hortantis aut animum recolligentis: הא כיצד הוא עושא ergo quomodo ipse facit?

* הָאל Vide infra in הל.

האן הָאן הָן *ubi, ubinam?* Idem quod hebr. אן: ut, והאן אמרא sed ubi est pecus? Gen. 22, 7 in Jon. והאן תריצון et ubi sunt recti? Job. 4, 7. האן בית ארכונא ubi est domus principis? Job. 21, 28 in Venetis: מן האן ייתי סעדי unde venit auxilium meum, Ps. 121, 1 ubi Regia מֵהָאן contracte. וְהָאן דיכי סברי et ubi est ista spes mea? Job. 14, 15. וחוכמתא מן האן תיתי et sapientia unde venit? Job. 28, 20. האן הוית ubi fuisti? Hebr. איפא, Job. 15, 23. Sic. c. 20, 7. Compositum ex הא et אן, sicut dicitur מִנָּן, pro מִן אָן, ut ést in אן. Alibi legitur הָן sine א, Jobi 24, 25 in Ven., Regia, הָאן T. והן אשכחנן דר' מאיר פליג על רבנין et ubi invenimus, quod R. Meir dissentiat a Rabbinis?

האך Hinc in Venetis ligitur הֵאִיךְ corrupte pro הָאִךְ effodit, ab חָקַק cujus formae verba sic alipuando pro geminata liter suscipiunt א, ex forma quiescentium secunda. Sane et in hebraismo reperitur בזאו pro בזוו.

האת הֶאִתָא *butyrum*, Pr. 30. 33. In hebr. est חמאה unde suspicio legendum חֶמְאֲתָא,

---

[1]) ה Hebraeis et Caldaeis, ܗ Syris et ه Arabibus quinta litera alphabati est in pronunctiatione Latinorum H respondeus. In vocabulis vero e gr. lingua sumptis non modo spiritu aspero, sed etiam spiritu leni incipientia restituit. E. g. gr. ἰδιῶτες, ἰδίᾳ talm. sonant per ה. הדיוט, בהדיא. In aramaeis vocabulis persaepe cum ceteris gutturalibus permutatur, uti ex vocibus היך et איך, דהך et דחך et, pluribus aliis videndum. Item literam ו restituit, uti sunt: בוש et בהת, רוץ et רהט, נור et נהר. Emphasin additur pronominibus quibusdam tertiae personae: ut ההיא, ההוא; האינון, הנון etc. Antiquis in numeris valet *quinque*.

הבא **הֲבָאי** *hyperbole, superlatio sermonis:* דברה תורה לשון הבאי loquitur lex lingua superlationis i. e. hyperbolice, ut in illo: „Civitates magnae et munitae in coelum usque", Deut. I. 28. Sic Prophetae locuti sunt hyperpolice, ut: Et findebatur terra prae voce ipsorum, I. Reg. I. 40. etc. Chol. f. 90b. Tam. c. 2. Scribitur et הֲוַאי, sed saepius הֲבַאי. Gl. talmudica: לשון הואי est לשון הדיוט sermo idiotae, qui non attendit ad verba sua, et profert ex ore suo ea quae non sunt, non ut velit mentiri, sed quia non animadvertit ad verba. Haec ibi. נדרי הבאי vota hyperbolica; veluti; si non vidi camelum volantem in aëre: si non vidi serpentem instar praeli torcularis, Nedar. 24b. Elias putat הבאי esse quasi ab חוֹבַאי, quod *spinam* significat, ut hyperbole sit quasi spinosus sermo. Altera forma הואי possit esse ab הַוָּה vel הַוָּה *pravitas, perversitas*, quasi *pravus*, aut *perversus sermo, a vero se vertens.*

הוֹבָאי *spina:* דחובאי ובור חסיק quae spinas et sentes profert, Jes. 32. 13. כמא דמשיצי אשתא הובאי ובור sicuti consumit ignis spinas et sentes, Jes. 27. 4. Vide et Jes. 7. 24. 25. ubi hebr. קוץ respondet: דתלשין הובאי חלף עסבי מיכלא qui evellunt urticas pro herbis cibariis, Jobi 30. 4. Notatur frutex aut herba quaedam spinosa et silvestris, quae comedi possit tempore famis. In hebraeo est מלוח salsilaginosa herba: אתר הובאי ובור locus spinosus et incultus, Num. 33. 41. in Jon. ubi male כור.

הבהב **הִבְהֵב** *assare, torrere, ustulare:* מהו שֶׁיְהַבְהֵב באור quid est quod terret (spicas) ad ignem? ut sc. commodae reddantur ad esum, Bm. 89a. פתילת הבגד שקיפלה ולא הבהבה peniculamentum vestis, quod duplicatum est, sed non ustulatum, i. e. ad ignem vel flammam exsiccatum et quodammodo ustulatum, ut, pro ellychnio adhibitum, tanto melius et citius accendatur, Sab. 28b. Alibi: Primo renuit (transire): secundo מהבהב ustulatur: tertio expandit pedes suos et transit, Berach. 34a. Hoc in Ar. exponitur *movere*[2] *agitare caput.* Perperam. Locutio ibi de igne est, ac iis, qui ignem transire aut percurrere debent. Primo horrent, renuunt, submovent se, aut agitant caput in signum aversionis (hoc סרב illic significat, et eo explicatio Ar. pertinet). Secundo, ubi vident necessitatem, seque retrocedere non posse, objiciunt se igni ustulandos, ac tertio celeriter transeunt. Sic faciet transiturus arcam sacram in synagoga etc. In Aruch, Elia, et editione Pentateuchi, quae triplex Targ. habet, adducitur in contraria significatione pro *crudum, non satis coctum*, halb Gekochtes, oder halb Gebratenes. Sic Ex. 12. 9. in TgH. מְהַבְהַב ponitur pro נָא, quod crudum et incoctum significat, et in alio Tg. vocatur חי vivum. Guido multa cura putavit, non ad נָא, sed ad צְלִי, quod assatum significat, referendum. Plausibile id est, juxta ejus significatum ap. Tos. Sed reperi ego alium locum in Jonathane obstantem. Legitur in hebr., אביב קלוי באש aristas-recentes tostas igne, Lev. 2. 14. Id in Jon. redditur מהבהב קלי בנורא recens tostum igne. Hic מהבהב pro אביב ponitur, quod virentes et recentes aristas significat, nisi quis dicere velit, eam vocem a Jonathane esse omissam, et קלי et מהבהב esse synonima, quod non videtur. Denique מְהַבְהְבָן date. Prov. 30. 15. ex significatione verbi יָהַב.

הַבְטָח. Id hic ponant, sed vide illud in בטח.

הַבְּכֵן, vide in כן.

הבל[3] *vaporare, incalescere, calefieri ad vaporem usque:* Ap. Tos., אין נותנין אונין של פשתן אלא כדי שיבהילו non ponunt fasciculos lini in foenum, nisi ut calefiant, h. e. יתחממו, Sabb. 17b. Fumum et vaporem includit, quem calor excitat, vaporare, Dämpfen. Item, מְהַבְלָא pulverem excitat, ut sc. fieri solet, quando pavimentum sine aquae aspersione verritur, Sab. 95a.

הבל **הַבְלָא, הֲבַל, הֶבֶל** *fumus, vapor, exhalatio, halidus calidus:* In Tg. היך הבל פומא בסתוא sicut vapor oris in hyeme, Ps. 90. 9. Ad. Tos., הבל פיהם של תינוקת halitus oris puerorum, Sabbath 119b. אין בשרו מעלה הבל et non emittit caro ejus vaporem, Jeb. 80b. הבלא דאגמה קטלה ליה vapor stagni interfecit eum, Bm. 30b. מהירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם metuo, ne occidant me halitu oris sui, Sab. 88b. sc. angeli. Verba sunt Mosis, cum juberetur a Deo, angelis suam conditionem hominum statui praeferentibus, respondere. Simile est illi Apostolico, ὃν ὁ κυρίος ἀναλώσει τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ.

הֲבָלוּת *calefactio.*

Secundo, **הָבִיל, הָבַל** *velociter, statim, cito:* נריז הביל חברך exsuscita velociter amicum tuum Pr. 6. 3. In Ar. etiam ex Gem. adducitur, ex Pes. 20b. sed nunc in ea legitur חבל, ubi glossator dicit, esse significationis חבילה q. d. יחד simul, conjunctim, universim, una vice, non guttatim. Pro eodem legitur in Bk. 116a. הבל, i. e., כולה ביחד universa simul.

Tertiò, **הָבַל** *vanescere, vanum fieri* vel *effici:* ולמא הבלא תהבלון et quare igitur vanitate vanescitis? Job. 27. 12. Ithpabel, לָא תִתְהַבְּלוּן מָמוֹנָא ne vanifiatis divitiis, Psal. 62. 11.

---

[2]) Vocem, ut videtur, ad arab. هبّ, cui ratio inest *commovendi* et *concitandi* (significat enim in I conj. *flavit* ventus, in II *concitatus fuit* hiems et in IV. *ventos flare fecit*) vertit, indeque et de *motu* et de flamma *commota*, qua aliquid assatur, dici potest.

[3]) Heb. הָבַל *evanuit*, propr. instar corporis instabilis nec solidi quid habentis, ar. in IV. conj. أهبل *cito abiit, properavit*, unde nomen הֶבֶל, heb. הֶבֶל syr. ܗܒܠܐ *cito evanescens*, ut fumus et vapor s. vanitas vel res vana et inania.

הֲבַל הֲבָלָא, הֲבֵל *vanitas:* הֲבֵל הֲבָלַיָא vanitas vanitatum, Eccl. I. 2. וּבַהֲבָלִין דְּעָבְדִין בְּנֵי אֱנָשָׁא et vanitates quas faciunt homines, Eccl. 12. 8.

הַבְלוּתָא, הַבְלוּ *idem:* ארום בהבלו אתא quia in vanitate venit, Eccl. 6. 4. על הבלותא די עבד propter vanitatem quam fecit, cap. 11. 8. בהבלו דעלמא vanitatem mundi, cap. 12. 8.

הוּבְלִילָא *intestinorum pars postrema, intestinum magnum rectum.* Hodie vocant eam partem בי כסי, vel בית כסי, בית הכוסות, quod referat capacitatem poculi, vulgo panza, Suc. 34a. Sab. 36a.

הבר הֲבָרָה [4] *sonus, tonus, echo, vox resultans et se reflectens.* An fortè הֲבָרָה q. הַעֲבָרָה? Adjunctum habet קול: ut, אם קול הברה שומע si vocem sonoram vel publicam audiat, Rh. 27b. ubi de clangore tubae agitur. R. Sal. scribit, se a quibusdam edoctum, sic accipiendum esse illud, קול דממה vox silentii, 1 R. 19. 12. i. e., e loco silenti resultans, gallice *retentissement*, h. e. *resultatio soni.* Hoc ab Elia quoque annotatum, sed gallicam vocem prave descripsit טאציטנט *taciment.* Sed et prave in commentario R. Salomonis legitur ד ab initio loco ר. Hinc est *rumor, sermo vulgi incertus:* ששמעו קול הברה quod audiverunt vocem repercussionis, Git. 89a i. e., rumorem incertum ab uno ad alterum resultantem: בטרם יצא קול הברה בעיר antequam exiret vox rumoris in urbe, II R. 20 4. in R. Sal. מיד נפלה הברה בעיר protinus cecidit, i. e., dispersus, divulgatus est rumor per urbem, Br. s. 10. Tertio ap. Grammaticos est *syllaba, sonus, vocalium.* Sic scribit R. Salom. ad vocem יַהֵל, quae sic est pro יַאֲהֵל, Jes. 13. 20. בהרבה מקומות יש שהברת קול האות במקום אות in multis locis ita est, ut sonus vel vocalis literae ponatur loco literae ipsius: sic dicitur מַלְּפֵנוּ pro מְאַלְּפֵנוּ.

הֲבִיר, הַבְרָא, הֲבֵירָא *caligo, tenebrae, obscuritas.* Adducuntur hic in Elia et Aruch, sed in Tg. legitur ח, et sic deinceps. At Prov. 7. 9. in Venitiis scribitur ובהבירה et in caligine. Apud Tos. איתי חמרי לובאי דפרשי בהברא adduci curato asinos lybios, qui norunt incedere in tenebris, Tam. 32a. Alibi, ביתא דלית ביה שונרא לא ניעול ביה איניש בהברא domus in qua non est felis, ne ingrediatur in ea homo in tenebris, Pesach. 112b. In Ar. hoc exemplum scribitur per ב in medio. Scriptio confusa. Vide. et חבר.

הגב הוגבין *anchora,* in Br. s. 83. pro הוגנין.

הגה [5] *meditari: eloqui, enunciare, pronunciare.* *Praet.* הֲגֵי עֲלֵיהוֹן בְּמִלָּא meditatus est contra eos sermonem, Jes. 27. 8. *Part.* וּתְהֵי הָגֵי בֵיהּ et sis meditans in eo, Jos. 1. 8. Ap. Tos., ההוגה את השם באותיותיו qui pronunciat nomen (Jehovah) per literas suas, Sanh. c. II. in initio. Ap. Ros. dilatatur significatio, pro *studere, discere.*

הֶגָא *medidatio, sermo, loquela,* hebr. הגה, Job. 37. 2.

הֲגִיָּה *meditatio:* Sic in Concordantiis hebraicis scribitur, verbum אמר quandoque esse הגיה meditationem, i. e. significare *meditari.*

הֶגְיוֹן *idem:* והגיונהון עלי et medidatio ipsorum contra me est, Thr. 3. 62. Apd. Tos., מנעו בניכם מן ההגיון cohibite filios vestros a lectione vel meditatione, Ber. 28b, gl. לא תרגילום במקרא יותר מדאי משום דמשכא ne exercete eos nimium in Scriptura, in lectione biblica, quia attrahit. Hoc sensu praeceptum est impium. Alius explicat משיחת ילדים a confabulatione, garritu puerorum. Baal Ar., מפתרך פסוק כצורתו.

הִגָּיוֹן *logica, dialectica,* sic dicta, quod circa meditationem et usum rationis versetur. Talem conscripsit R. Simeon, quam Seb. Munsterus latine convertit, et edidit Basileae apud Frobenios: מלאכת ההגיון תיישר השכל אל ההשתדלות והעיון ars logica dirigit ingenium ad sagacitatem et speculationem, R. Levi Pr. 8. 5. De usu logicae scribitur in libro Chason lemoed fol. 36b, quod sit ככלי ביד האומן לעשות מלאכתו veluti instrumentum in manu artificis ad faciendum opificium suum, quod sine ejus ope impossibile sit apprehendere veritatem in ulla disciplina. Vide illic.

הֶגְיוֹנִי *logicus, dialecticus.*

הִגְנָא, הִיגֵי, הִיגְתָּא [6] *spina, sentis, vepres, rubus,* forte quod e locis *fertilibus removeantur,* aut quod *curam* aut *meditationem homini injiciant, ne iis laedatur,* ab הגה, quod utrumque Hebraeis significat: תחות הִיגֵי מתחברין sub sentibus congregabantur, Job. 30. 7. מהו נעצוץ הִיגְתָּא היא חלוף הִיגְתָּא יסק ברותא quid est נעצוץ? vepres: pro vepre exsurget abies: sic pro Haman improbo surrexit Mardochaeus, Esth. 2. 7. in secundo Tg., ubi locus Jes. 55. 13. explicatur: הרנגא דהיגתא harnuga (herba) spinarum, quae juxta vepres crescit, Sab. 110b. כי מטא להיגי והיגי cùm perveniret ad rubos et sentes, Tan. 23b. Sic haec duo frequenter conjunguntur. האטדין וההיגין מין אילן הן rhamni et rubi sunt species arboris, Erub. 34b. תלת היגי רומייתא tres rubos altas, Bb. 83b.

הֲגָרָה vide in נגר.

הֲגָהָה vide in נגה.

הגם הֶגְמוֹנָא, הֶגְמוֹן *dux, gubernator, praefectus, praeses:* graec. est ἡγεμών: רישא והגמון principem et praefectum, Jes. 9. 14. *Plur.,* אעביר מנהון

---

[4] Proprie: pars vocis in frusta *secatae* (a. v. فرى *secuit*) i. e. *syllaba* vel *sonus.*

[5] Ar. هجا *vocem syllabatim attulit* (unde syr. ܗܓܝܐ syllaba) i. e. unamquamque syllabam enucleavit sententiamque in voce sitam accurate intellexit. Ita quidem plerisque verbis discendi et cogitandi notio inest enucleandi, findendi et dividendi, ut videndum ex rad. דרש, בין, גרס et pluribus aliis.

[6] Syr. haec vox commutatis ה et ח ܚܓܐ sonat.

הֶגְמוֹנִין faciam ex illis duces, Esth. cap. 8. 7. in Tg. sec. Rabbini etiam sic vocant *episcopos*. Hinc scribit Elias in Tisbi: nos vocamus hegmonim summos sacerdotes, quibus nulli sunt majores, nisi cardinales et papa, germ. ein Bischof. ההגמון הגדול pontifex maximus.

הֶגְמוֹנְיָא ἡγεμονία, *praefectura*, *episcopatus*: מהגמוניא להגמוניא ex uno episcopatu in alterum, in principio Git.: לאחר שנטל הגמוניא מן המלך posteaquam ablatus est episcopatus a rege, Ber. rab. s. 50. Pl. הֶגְמוֹנִיּוֹת.[7]

הגן הָגוּן, מְהוּגָן[8] *rectum*, *decens*, *conveniens*, *decorum*, *aptum*, *honestum*, *idoneum*: הגון הוא למלך conveniens est hoc regi: יום הגון dies aptus, idoneus. Pl. תלמודים הֲגוּנִים discipuli idonei, honesti: דברים בלתי הגונים verba non decentia, inhonesta. Fem. אשה הֲגוּנָה mulier honeste agens, Gen. 24. 12. per part. Pahel, etsi verbum ap. Ros. non legerim: sic, וּמִלָּא לָא מְהוּגְנָא לְקָבְלִי et res non erat conveniens coram me, i. e., mihi displicuit, Num. 22. 32. in Tg. Jon. בני אדם מהוגנין homines honesti, Br. sect. 48. שאינן מהוגנין inhonesti. Ap. Tos., כל הנושא אשה לשום ממון הוין לו בנים שאינן מהוגנים qui ducit uxorem propter divitias, erunt ipsi liberi non honesti, Kid. 70a. כל הלומד לתלמיד שאינו הגון נופל בגהינם שנאמר כל חושך טמון לצפוניו h. e., quicunque docet discipulum, qui non est idoneus, ille incidet in gehennam, sicut dicitur, „omnes tenebrae reconditae sunt cum repositis ei, consumit eum ignis non accensum flatu," etc. Job. 20. 26. R. Sira dicit, כזורק אבן למרקולים perinde facit, ac si projiceret lapidem Mercurio, Chol. 133a. עצה ההגונה לו consilium honestum et conveniens ipsi, Jeb. 106b. Hinc etiam in hebr. legitur, בִּפְנֵי הַגְּדֶרֶת הֲגִינָה ante maceriam rectam, Ez. 42. 12.

הוֹגֶן *decentia*, *decus*, *honestas*: לא עשה כהוגן non fecit secundum decentiam, sive, ut decuit: שלא עשה כהוגן fecit quod non decet, indecorum commisit.

הוֹגֶן *camelus-juvenis*, *dromas*, *dromedarius*, ut interpres latinus in Tg. reddit. Pl. הוֹגְנֵי מִדְיָן dromades Midianis. Jes. 60. 6. hebr. בכרי, gl. R. Salom. הם גמלים בחורים illi sunt cameli juvenes. At Jer. 2. 23. בכרה synecdochice in Targ. redditur ינקא sugens, lactens: דמיא לינקא קלילא similis es dromadi-lactenti veloci, i. e. גמלא נערה ויונקת, ut R. Sal. in glossa talmudica interpretatur: מרכיבין אותן על שני הוגנין vehunt ea super duobus camelis junioribus, Br. s. 65. Ap. Tos. proverbium est, נפישי גמלי סבי דטעיני משכי דהוגני, i. e., multi cameli senes sunt, qui portant pelles camelorum juvenum, Sanh. 52a. Portant, sc. ad forum, ut vendantur. Aeque cito et facile juvenes moriuntur, quam senes, etsi per naturam senex debet mori, juvenis potest, ut vulgo dicitur. Poëta latinus de morte:

> Illa rapit juvenes prima florente juventa,
> Non oblita rapit, sed tamen illa senes.

Deinde הוגן quandoque ap. Tos. sumitur pro אונן *manubrium*, *ansa*. Sed raro per ה reperias. Ego non legi. In Kel. 19b. scribitur in textu מאזני כלים ab ansis vasorum: in gl. הוגן. Rectum est א.

Praeterea הוֹגֶן est *anchora*: ut, עושים לה תורן ממקום אחד והוגנין ממקום אחר faciunt ei (navi) malum ab una parte, et anchoras ab alia parte, Br. s 83. ab initio: ואחר הוא מביא הוגנים et postea adducit anchoras, s. 12.

הוּגְנִים[9] *clarus*, *illustris*, *nobilis*. Idem quod אונים, de quo in און. In Jalk. Gen. fol. 23. 2. שהם בני אדם הוגנסין quod sint viri nobiles, praestantes. In Br. sect. 48. pro eo est מהוגנין honesti.

הגר הָגָר *Hagar*, *nom. propr. ancillae Abrahami*, *quam postea in uxorem concubinam duxit*, *et ex ea Ismaëlem suscepit*.

הַגְרִי *Hagarenus*: הַגְרִיאִים et הַגְרִים *Hagareni*, 1. Par. 5. 10. Ps. 83. 7. Hic intelliguntur *Ismaëlitae*, *ab Hagar matre nati*. Judaei hodie Ungaros sic vocant, quasi Hagrios vel Hagarios. Turcas autem Ismaëlitas vocant. Hinc Psal. 83. pro הגרים in Tg. est הוּנְגְרָאֵי Ungari.

Munsterus notaverat, הַגְרִים etiam verbaliter esse *stringere*. Guido putans ex Aruch se corrigere Munsterum, posuit הַגְרְנִי *stringere*. Nihil uterque dixit. In Ar. quidem scribitur הגרני, sed quae vox composita ex pronomine, pro הוגר אֲנִי quod et ipsum nullius rei est. Scito in Gem. legi והוֹגְרַנִי i. e. והוגר אֲנִי Ned. 49b. Locus talmudicus ita habet: אי טעימנא אלא קידושא ואבדלתא וארבעה כסי דפסחא והוגרני צדעי מן הפסח עד העצרת non gusto nisi poculum consecrationis, separationis, et quatuor pocula paschatis, et tamen cingo tempora a Paschate usque ad Pentecosten; sc. propter dolorem capitis, ex potu vini. Ita enim solent ii, quibus caput dolet, sudariis et linteis illud constringere, scribit B. Aruch.

הַגְרוֹנְיָא[10] *Hagronia*, nomen loci: אקרא דהגרוניא, Bb. 73b. סבי דהגרוניא seniores Hagroniae, Sab. 11a. ר' אליעזר מהגרוניא Rabb. Elieser hagronius, Juchasin 81b.

הדא כַּהֲדָא vide supta in דָא.

בַּהֲדָא vide in הדי.

הדב הֲדִיב[11] *nom. propr. loci*, respondens hebr. אשכנז in Tg. Jer. 51. 27. Ap. Tos. legitur cum duplici Jod: זוּגָא דְמִן הֲדָיְיב par sapientum ex Hadjab, מ"ק f. 28a. יעקוב הדייבא Bb. 26b.

---

[7]) At vero נעשו כלם הגמוניא, quod in Midr. Cant. 1. 6., mendose est pro הומניא de quo suo loco.

[8]) Ar. هجان *spectabilis*, *honore cultus et egregius* vir; item de camelis ac equis in usu est, ut in voce sequente. [9]) Gr. εὐγενής. [10]) هجر Arabiae urbs ad sinum persicum sita. *) חגשיש vide in גשש.

[11]) Hadiava urbs, de qua apud Josephum, Antiq. lib. 20. c. 2.

הדדה[12] בַּהֲדָדֵי ׳ הֲדָדֵי אַהֲדָדֵי *simul, una, pariter:* לַהֲדָדֵי sibi invicem, ad invicem: מהדדי ab invicem. דהדדי invicem: תנינן אבירכי דהדדי innitebamur invicem in genua, i. e., quisque alteri in genua ipsius innitebatur, Pes. 108a. דבריו סותרים כבשינהו אהדדי verba ejus adversantur sibi invicem: אהדדי liga eos una, binde sie zusammen, Git. 68a. עבדי סעודה בהדי אהדדי faciebant, vel sumebant prandium simul, miteinander: מהדדי ab invicem דלא לשתלפי מהדדי ne separentur ab invicem.

הדי. Hinc, בַּהֲדֵי בְּהָדֵי *dum, cum, donec.* Item *apud, juxta, prope, per: una, simul, pariter: propter, cum:* בהדי סהידוון cum testimoniis (virginitatis) puellae, Deuter. 22. 15. Jon. גירי שדי בהדי sagittae omnipotentis in me sunt, Job. 6. 4. heb. עמדי. Sic לָא הָכָא אֲנָא בַּהֲדִי non sic ego sum apud me, heb. עמדי, Job. 9. 35. בַּהֲדָנָא apud nos, nobiscum, heb. בנו Job. 15. 10. כַּד אִית לְהוֹן תִּגְרָא בַּהֲדִי quando ipsis erat lis mecum, Job. 31. 13. בַּהֲדָךְ apud te: מאי איכא בהדך quid est tecum, quid habes apud te? בַּהֲדַיְיהוֹן cum eis: apud eos: בהדי מאן per quem? Talm. i. e., ביד מי per manum cujus? אל תהוי לך דינא בהדי תלתא ne sit tibi lis forensis cum tribus: unus enim potest esse adversarius, alii duo testes, Pes. 112b. תרי שבתי בהדי duo sabbatha conjuncta, id est duo dies festi. Cum א in fine, בהדא טיבריא *prope, juxta* Tiberiada, Br. s. 39. בהדא פמיים prope Pamias, Ibid. לַהֲדֵי, לְהָדֵי *circum juxta:* ערף דלהדי פנים cervix circa vel post faciem: Item *versus, ex adverso:* להדי יומא versus diem, i. e. כנגד השמש Sab. 134a.

בְּהֶדְיָא *clare, perspicue, aperte, palam, manifeste.* ב servile est, estque gr. ἰδίᾳ, etsi ejus significationem ap. Ros. non habeat.

הדייב vide supra in הדב.

הֶדְיוֹט ἰδιώτης, addita aspiratione, *idiota, plebejus, vulgaris, simplex, abjectus, vilis, imperitus,* ut de plebe et vulgo esse solent, qui propterea imperiti titulo insigniuntur: et saepius adjective *vulgare, commune:* ut, לית דין אתר הדיוט non est hic locus vulgaris, Gen. 28. 17 in Jon. i. e. חול vulgaris communis: sic saepe apud Ros., ut infra patebit. וַאֲנָא גְּבַר מִסְכֵּן וְהֶדְיוֹט ego vero sum vir pauper et idiota, 1S. 18. 23. hebr. נקלה vilis, despectus: בתר הדיוט חד post plebejum unum, hebr, פרעש pulicem, 1S. 24. 15. על גבר הדיוט דכותי ad virum plebejum, qualis ego sum, hebr. אל הכלב המת ad canem mortuum: אימת הדיוט terror vulgaris, Jes. 53. 2. Pl. בְּנֵי הֶדְיוֹטִין filii, i. e., homines plebeji; Job. 30. 8. ולא להדיוטין et non idiotas, Deut. 28. 13. in Jon. Ap. Tos., ההדיוט קופץ בראש idiota prosilit in principio, primus ubique vult esse, Meg. 116b. Dicitur ibi, Memuchan, (de quo Esth. 1. 14.) fuisse Hamanem. Commemoratur autem inter sapientes ultimus et postremus et tamen audacia sua ante reliquos prosiliit, et primo loco regi respondit, v. 16. vide hoc loco Medr. Megilla: שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא tres sunt reges et quatuor idiotae, quibus nulla est pars in saeculo venturo: tres reges sunt, Jaroboam, Achab et Manasses: quatuor idiotae sunt, Bileam, Doeg, Achitophel et Gechasi, Sanh. 90a. דין הדיוט Judex vulgaris et communis, qui non est de Sanhedrin, i. e., de summo senatu, Jeb. c. 12. in princ. Sic, כהן הדיוט sacerdos vulgaris, qui non est sacerdos summus. מנהג הדיוט consuetudo communis, R. Sal. Ex. 19. 19. משל הדיוט הוא proverbium vulgare est apud Rabbinos, quando adagium aliquod tritum adducunt, ut Exod. 16. 28. in R. Salomone. Talmudici et Rabbini pluraliter forma foeminina utuntur: הדיוטות היו idiotae fuerunt, שמות הדיוטות nomina vulgaria, communia, plebeja, quae opponuntur sanctis et Divinis: דיינין הדיוטות judices vulgares.

הדיובין. In Br. s. 10. הרבה להם בריצה הרבה להם בהדיובין multiplicavit ipsis gaudium, multiplicavit ipsis *bona,* h. e. טובות, ut B. Ar. explicat: Postellus: cumulavit ipsos laetitia et compendio. In Jalkut pro eo legitur בדיוקן. Munsterus et Guido ponunt הֶדְיוֹן *bonum, beneficium.* Mihi videtur esse corruptum ex gr. ἡδονή, ἡδονην, et legendum הדיונין, quomodo non absona est Munsteri lectio.

הדם הֲדַם[13] *membratim conscindere, discindere, in frusta secare* et *dividere:* Praet. וְהַדֵּים יָת תּוֹרָא et divisit membratim juvencum, 1. Reg. 18. 33. hebraice וינתח. Cum affix., וְהַדְמֵיהּ כְּמָא דִמְהַדְּמִין גַּדְיָא et discidit illum, sicut qui discindunt hoedum, Jud. 14, 6. hebr. כשסע, quod idem, וְהַדֵּימְתַּהּ et discidi eam, Jud. 20. 6. Ex Aphel, אהדמו לי הדמי דחיותא discindite mihi frusta animalis, animal mactate, et in partes divisum proponite mihi, Git. 67b. אהדמו. i. e. הנתיחו.

הַדָּם[14] הַדָּמִין תִּתְעַבְדוּן *membrum, frustum:* membra efficiemini, i. e. in membra aut frusta dilaniabimini, Dan. 2. 5.

חדם הֲדַם *salire, subsilire, saltitare.* In Gemara: או שהיה מהדס ומשבר את הכלים aut si fuerit saltitans et confringens vasa, Bab. kama, cap. 2. in initio, gl. מרקד. Sermo est de gallinis, si alterius vasa fregerint, quomodo ea solvenda sint. Pl., תרנגולין שהיו מהדסין gallinae, quae sunt salientes super fructus, ibid. in Gemara. In Ar. citatur in litera ח, חדם.

[12]) Commutatis gutturalibus ה et ח idem est atque חדה (quod affine est τῷ חדד) *adfixus est, adhaesit* arab. حلى.

[13]) Syr. ܗܕܡ denom. de nomine sequente, q. v.

[14]) Vox persica هندام *handam* vel اندام *andam.*

הִידוּס *saltitatio, insultus:* הידוס אינו מועד saltitatio non est solennitas, i. e. solennis incessus gallinarum[15].

הֲדַס[16] *myrtus.* Plural. שטין וַהֲדַסִּין cedros et myrtos, Jes. 41. 19. Emphat. בֵּין אִילָנַיָּא דַהֲדַסַּיָּא inter arbores myrtorum, Zach. 1. 8. Ap. Tos., הדס שוטה myrtus fatua, i. e. illegitima, vitiosa, spuria. Rabbini sic dicunt בוכרא סכלא primogenitus fatuus, i. e. illegitimus, qui matris duntaxat est, non etiam patris, ac talis non capit duas partes hereditatis, ut traditur in jure Hebraeorum, Bb. 126b.

הֲדַסָּא *Hadassa, cognomen Estherae reginae a quibusdam Edessa, ab aliis Atossa dicta,* Esth. 2. 7. In Medr. Megilla, Esth. 2. v. 5. מאי הדסה ריחו מתוק וטעמו מר quid est hadassa myrtus?[17] odor ejus dulcis est, et gustus ejus amarus. Sic Esther dulcis fuit Mardochaeo et amara Hamani. In Tg. secundo Esth. 2. 7. „Et fuit nutriens, יַת הֲדַסָּא Hadassam, quae est Esther„ et Hadassa fuit nomen ejus, quod esset quasi אסא myrtus. Nam ut suavis est odor ejus, nempe דהדס myrti in hoc mundo, sic etiam Esther fecit opera bona in hoc mundo. Vocatur nomen ejus הדסה in lingua hebraea quare autem vocatur Hadassa? propter justos, qui assimilantur myrto, ut prophetavit Jes. 55. 7. etc.

הֲדַס[18] *nomen propr. loci,* Gen. 10. 10. pro hebr. ארך in Jon.

הדוסטא *calceus clavatus,* TH. Sab. 6.

הדף הֲדַף[19] *depellere, impellere, deturbare,* ut hebr. Praet. הֲדָפֵיהּ impulerit eum, Num. 35, 22. in Jon. וְאִין בִּסְנָא הֲדוֹף et si ex odio impulerit, ibid. v. 20. Fut. יֶהְדְּפוּנֵיהּ מִנְּהוֹרָא לַחֲשׁוֹכָא depellunt eum ex luce in tenebras, Job. 18. 18.

הדק הֲדַק[20] *constringere, compingere, comprimere: obthurare, oppilare:* לא ליהדוק איניש אודרא בפומא דאשישא non imprimet homo lanam in os vasis, Sab. 141a. כיון דהדקה quia constringit, ibid. fol. 125b. הדוקי הוה מיהדק constringendo constrictus erat, Pes. 109b. מיהדק הקשר כל כך constrictus est nodus tantopere, ut etc. quod est ex Hithpahel, eliso ת pro more Talmudistarum: ולהדקיה מניה et deprimet eum ab eo.

הִדּוּק *obthuratio, constrictio, compactio.* Scribitur et חִדּוּק in Kelim c. 3.

הדר הֲדַר *redire, reverti,* quod alias etiam חֲזַר Chaldaeis et Rabbinis dicitur: Praet. הֲדָרַת לְמֶהֱוֵי מְסִכְנָא reversa est fieri humilis, h. e., iterum facta est humilis, Thr. 1. 1. הֲדַרוּ בִתְיוּבְתָּא reversi sunt in poenitentia, Cant. 2. 16. והדרו לבית כנישתהון et reversae sunt in locum congregationis suae, Job. 14. 11. דְּלָא הֲדַרְנָא לְוָתָךְ quia non reversi sumus ad te, Thr. 3. 42. Infin. לְמֶהֱדַר לְוָתֵיהּ ad revertendum ad ipsum, Cant. 5. 3. למהדר בתיובתא ad revertendum cum poenitentia, Eccl. 7. 21. לְמֶהֱדַר לְגוּבָּא ad redeundum ad foveam, Gen. 37. 29. in Jon. Imper. הֲדָרֵי בִתְיוּבְתָּא revertere cum poenitentia, Cant. 5. 2. 17. Futur. עַד דְּתֶיהֱדַר לְעַפְרָא donec revertaris in pulverem, Gen. 3. 19. in Jon. וְהֵכְדֵּין אֶהֱדַר sic revertar, Cant. 5. 3. Ap. Rs., הֲדַר בָּךְ converte te, resipisce: הדר מינה diverte ab ea, i. e. חזור מעליה. Aphel אַהֲדַר *redire facere, reddere, restituere: repetere: convertere:* item, *respondere:* Praet. וְאַהֲדַר יָתְהוֹן לְמָרֵי עָלְמָא et redire fecit eos ad dominum mundi, Cant. 7. 4. וּמִיַּד אַהַדְרָה אַפָּאָה et e vestigio convertit faciem suam, Esth. 1. 3. in Tg. sec. Part. אֲנָא מְהַדַּר לֵיהּ כְּפִיל לְעָלְמָא דְאָתֵי ego reddo ei duplum in saeculo venturo, Cant. 8. 7. Infin. לְאַהֲדָרוּתָךְ בְּתְיוּבְתָּא ut reverti facerent te in poenitentia, Thr. 2. 14. Sic Thr. 4. 6. Ap. Tos., איתו מי אהדרו בהו הכי אהדרית ליה sic respondi ipsi: illi autem, ubi convertunt se, quod ego דאנא אהדר בי me nunc convertere debeam, Sanh. 102b. ולא הוה קא מהדר ליה et non erat ei respondens, non poterat ei respondere, Sanh. 65b. שבקיה דאנא מהדרנא ליה dimitte eum (tace tu): nam ego respondebo ei, Sab. 39a. Sic in Sanhed. 91a. Infin. מיחייב לאהדורי ליה tenetur restituere ipsi, Bm. 93b. Pahel הַדַּר *idem.* Hinc plerique putant esse illud singulis capitibus Talmudicis subjectum, הדרן עלך, in quo se torquent interpretes. Elias legendum putat, הַדְּרָן עָלָךְ, et explicat, *redire facias ista ad te,* i. e. *repete caput illud apud te.* Ne existimes semel legisse sufficere: repetendum et iterandum est studium. Sed quare ן in fine adjectum, scribit se ignorare. Hoc sensu

---

[15]) Si ter videlicet saltando damnum attulit gallina, fingi non licet, ei consuetudinem (seu, ut habet A. n. sollennitatem) inesse *damnandi* eo modo sc. saltitando, quia saltatio „solennis incessus gallinarum" est ac proinde ad *voluntatem damnandi* concludi non potest. Ea sunt, quae explicandi causa verbis Autoris nostri addenda nobis videbantur, ne ignorantiae nonnullorum virorum occasio vituperandi Virumque clarissimum Buxtorfium in ludibrio habendi sit data.

[16]) A *celeri* et *alacri* incremento a. v. praecedente הדס *salire* dicta. Vide Celsii hierob. q. 17. Arab. est هدس hadassun vel, ut incolae Arabiae felicis pro eo habent, أس *assun,* ad quam vocem et Syrorum ܐܣܐ spectare videtur.

[17]) Sensus est: Uti myrtus, cujus odor etc. *sic* Esther etc. At vero A. n. verborum quidque exprimens vocem מאי (ubi deberet esse מה) per *quid* reddit, unde factum est, quod libidini omnia vituperandi occasio data est Buxtorfium ignorantiae accusandi. Accusatio falsa est; pergit enim Vir amplissimus scribere „sic Esther dulcis fuit Mondochaeo" etc., unde videre potes sanam illius loci mentem ei non latuisse.

[18]) *Edessa* urbs, ut nonnulli volunt.

[19]) Heb. הָדַף, ar. هدف. *) הדוסטא abbreviatura est, quam vide in fine vocis.

[20]) Affine esse videtur heb. חזק, cui eadem inest significatio.

potest esse affixum tertiae personae ex forma Hebraeorum. Vir Clariss. D. Constantinus l'Empereur alium sensum elicit in fine tractatus Middoth. Mihi aliter videtur. Veram explicationem petendam puto ex pleniore quadam clausula, quae legitur in fine tractatuum quorundam, ut Masseches Schabbas, Kidduschin, Cholin, Sevachim et Menachos, in quibus sequentia subjiciuntur: קדישא דרבנן אחר השלמת המסכתא יאמר זה ויועיל לשכחה בעזרת השם בשם יתברך: הדרן עלך מסכת שבת והדרך עלן מסכת שבת דעתן עלך מסכת שבת ודעתך עלן לא נתנשי מינך מסכת שבת ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי יאמר כן שלשה פעמים ואחר כן יאמר וכו׳, quae sic interpretor: sanctus discipulus Rabbinorum, absoluto tractatu hoc, dicet sequentia, quae Deo Opt. Max. adjuvante, remedium erunt contra oblivionem: Gloria nostra super te, o tractatus Schabbas: et gloria tua super nos, tractatus Schabbas: mens nostra super te, tractatus Schabbas: et mens tua super nos: Ne oblivioni tradamur a te, tractatus Schabbas: et non tradaris oblivioni a nobis, neque in hoc saeculo, neque in saeculo futuro. Haec dicet tribus vicibus, postea subjunget etc. Vel si mavis, prima sic reddi quoque possunt: Reditus noster sit ad te, (h. e. fac, ut possimus ad ea, quae legimus apud te, redire, eorum semper recordari) et reditus tuus erit ad nos, (et sic memoria tui quoque vigebit apud nos:) scientia vel notitia nostra sit apud te (vigeat semper scientia earum rerum, quas ex te cognovimus) et scientia tui erit apud nos etc. Sic verba illa erunt initium hujus superstitiosae precatiunculae et indicium, eam, ad finem perducta uniuscujusque tractatus lectione, esse recitandam una cum seqq.

Secundo est *honorare, honorem habere* vel *exhibere, glorificare*[21]: Praet. ולחי עלמא שבחת וְהַדְּרֵת et viventem in aeternum laudavi et glorificavi, Dan. 4, 31. Part. וּמְהַדַּר לְמלך שמיא et honorem exhibeo regi coelorum, ibid. v. 34. Futur. לא תְהַדַּר אפי רבא non honorabis faciem magnatis, scil. in judicio, Lev. 19, 15. ותהדר אפי סבא et honorabis faciem senum, Lev. 19, 32. Ap. Tos. מהדרין honorantes sc. praecepta: ut, ומהדרין נר לכל אחד ואחד et honorantes (praecepta) lucernam accendunt unicuique: והמהדרין מן המהדרין et ex his ipsis honorantibus unus prae alio, superat alterum, Sab. 21b. Sic, הידור מצוה honor praeceptorum, vel erga praecepta, Bk. 9b.

הָדוּר *honoratus, honorabilis:* מאן גברא הדור ויאי quis vir ille honorabilis et pulcher, Gen. 24, 25. in Jon.

Deinde הָדוּר *rotundum, quasi in se reflexum et rediens, tortuosum.* Sic citatur in Ar. ex Chol. 59b. sed ibi pluraliter legitur חדורות per ח, quod minus probum videtur. Nam הדורים in hebraismo *tortuosa, in se reflexa et varie redeuntia*, Jes. 45, 2. Sic in Bb. 12a. בהדורי in locis tortuosis, inaequalibus. Huc videtur revocandum illud in Tg. Jon. למדבר לצוק דהוא בית הֲדוּרֵי ad eundum in desertum Tzuk, quod est locus tortuosus, Lev. 16, 10. 21, 22. Scholiastes quidam hebraeus explicat: למדברא דהוא הצוק משופע ומקום מדרון in desertum, quod est angustum et declive, quasi בית הדורי idem esset ac בית מדרון. In tractatu talmudico Jom. c. 7. in hac eadem materia legitur בית חרודו. Confer.

הַדְרָא *honor, gloria, decus, majestas:* ויקרא והדרא et decus et gloria, Dan. 5, 18. עושנא והדרא robur et decor, Pr. 31, 25. דַּהֲדְרַת איקרא quod decus gloriae ejus, Deut. 33, 16 in Jon. Cum aff. הַדְרִי חיוי decor meus et splendor meus, Dan. 4, 33. הַדְרֵיהּ דמלכא majestas regis, Pr. 14, 28.

הִידּוּר *honoratio, honor*, ut paulo ante.

Deinde הַדְרָא est *reversio* vel *restitutio:* הדרת הראש restitutio capitalis summae.

הֶדֵּר *reditus, reversio, remeatus:* הדר התלמוד reditus disciplinae, orbicularis disciplina, *encyclopaedia*, Guido.

Deinde הֲדַר adverbialiter, *rursus, iterum, denuo, post, postea:* והדר משלחי מניהו et rursus vestes abjecerunt a se, exuerunt se, Sab. 33b. והדר עייל איהו והדר עיילי רבנן et postea ingrediebatur ipse, postea Rabbini, Tan. 23b. הדר קא דריש rursus concionabatur: כי הדר אתא cum rursus veniret, cum rediret.

הֲדְרָא בְּנְתָא *intestina minora convoluta, ileon, volvulus*, germ. das Kröß, Chol. 113a. Maim. in hilch. schichita c. 6. scribit, ויש מהן מלופפין ומוקפין זו לפנים מזו בעיגול כמו נחש שנכרך ואלו הן הנקראין הדרה דכנתה h. e., sunt quaedam ex illis (sc. intestinis tenuioribus) convoluta et orbiculariter circumvoluta, instar serpentis convoluti, ea videlicet, quae vocantur הדרה דכנתה.

הִידּוֹר ὕδωρ, *aqua;* in Suc. 35a. ad locum Lev. 23, 40. פרי עץ הדר scribunt, אל תקרי הדר אלא הידור ne legas *hadar* decoris, sed *hydor*, aquae; arborem, sc. quae juxta omnes aquas crescit, h. e. citrum. In TH. Suc. c. 3. scribitur, Aquilam, vocem הדר hic transtulisse הידור ὕδωρ.

מַהֲדוּרָא *repetitio:* מהדורא קמא repetitio prior: מהדורא בתרא repititio posterior. Raf Asse bis edocuit et in quaque repetitione sive explicatione consumpsit triginta annos. Inde saepe in Gem.: מהדורא קמא דרב אשי אמר לן הכי ומהדורא בתרא דרב אשי אמר לן הכי repetitione prima τοῦ Raf Asse dixit nobis sic, repetitione secunda Raf Asse dixit nobis sic, i. e. aliter. Sic interdum, quae in juventute docuerunt Rabbini, in senectute vel iterata explicatione correxerunt vel relicta prima explicatione aliam arripuerunt. Pl. מהדורות repetitiones.

Deinde מַהֲדוּרִין, מַהֲדוּרֵי *peregrinantes, viatores, huc illuc euntes et redeuntes:* vel *circuitores, circulatores, circumforanei.* Sic usurpatur in proverbiali sententia: ממהדורי מילי מסמרטוטי קלמי a peregrinantibus verba, a veteramentis pediculi proveniunt, Ber. c. 7. in fine. Qui peregrinantur longe lateque, varia

21) Commutatis gutturalibus א et ה idem est atque אדר.

observant, et varia narrant, quae aliis observatu digna: mendici laceris induti pediculos alunt et pediculos post se relinquunt. Cum illis qui conversantur, doctrinam hauriunt; ab his sordes et noxia attrahuntur. Vel: a circulatoribus nil nisi verba multa et vana exspectandum: a laceris etc. Ita competit in eos, qui prolixi et verbosi admodum sunt, ut ille Ula, de quo in Gemara sermo.

הַדְרְיָינוּס *Hadrianus, imperatoris nomen.* Ab eo moneta fuit, quae vocatur דינרא דהריינא numus hadrianus, Bech. 50a. Sic ibidem טריינא, vel potius טְרָיְינָא numus Trajanus. Idem in As. 52b.

הִדְרַוּלוֹס *hydraula*, ὕδραυλος. V. amplius in הרד.

הַדְרִיכָל *architectus*, quomodo et cum א ab initio usurpatur, Bm. 118b. Hinc forte est, quod Munst. et Guido notarunt, הדרכולין esse nomen dignitatis.

הדרתיקוס *gigas*, praealtae et monstrosae staturae homo. Vide supra in דרן.

הַדְרֵם *nomen monetae parvae, quae tres obolos valebat:* שלשה הדריסין למיעה tres hadresin conficiunt obolum, Kid. 12a., ubi multa de monetis. Munst. *Herodianam* nominavit, nescio quo fundamento.[22]

הַדְרוֹקָן, הִדְרַיקוֹן *hydrops, morbus quo inflatur venter et totum corpus:* Juxta alios, *icterus*, idem quod ירקון, Ber. 25a. et 62b. Vide hunc locum in סילון. Alibi, שלשה מתין כשהן מספרין חולי מעיין וחיה והדריקון i. e., tres moriuntur interea dum adhuc loquuntur; aegrotantes morbo intestinorum, (i. e. cholica) puerpera et hydrope affectus, Erub. c. 4. initio. Glossator tamen exponit illic *morbum oris*, qui Judaeis vocatur der Greo oder Kreo, vermis sub lingua, qui hominem occidit, quasi sit a דרקון, de quo vide suo loco: סימן לעבירה הדרוקן signum transgressionis est hydrops, i. e., indicium est singularis alicujus et insignis transgressionis nempe intemperantiae, Sab. 33a. Item, תנו רבנן שלשה מיני הדרוקן הן של עבירה עבה ושל רעב תפוח ושל כשפים דק, i. e., docent Rabbini nostri: tres species hydropis sunt: transgressionis (quae ob certam transgressionem, veluti intemperantiam aut aliud peccatum accidit) crassa est: famis, inflata: incantationis, tenuis, Sab. 33a. Describuntur tres species, quas medici nostri in suis scholis proponunt: ascites, ob quam venter instar utris distentus est, ob aquosi humoris copiam inter peritonaeum et intestina collectum: tympanites, quando flatu instar tympani, distenditur: anasarca, quando ob humoris copiam, per totum corporis molem exteriorem dissipatam, cutis et caro instar spongiae aut papyri attenuatur et laxatur. An autem hae tres species ex praecedentibus tribus causis oriantur, judicent alii: צואה רבה הדרוקן רבה excrementum plurimum, hydrops magna. Obstipatio alvi et retentio nimia excrementorum causa est hydropis, quod dicunt על שהיית נקבים בא הדרוקן.

הה הָה *vermiculus mali punici*, הה דרמוני, Sab. 90a.

הוא הֲוָא, הֲוָה, הֲוֵי *esse.* Praet. וַהֲוָא נהורא et erat lux, Gen. 1, 3. וַהֲוָת היך אלפת תגרא et fuit sicut navis mercatoris, Prov. 31, 14. ובתריך לא הות et post te non fuit, Ez. 16, 34. וַהֲוֵית לשנו et fuisti in contrarium, ibid הֲוַיְתָ fuisti, Dan. 2, 31. הֲוֵית eram, Dan. 4, 1. הֲוֵיתִי מתבהל fui perterritus, Ps. 30, 8. הוו רברבי יהודה fuerunt principes Jehudah, Hos. 5, 10. הֲוֵיתוּן מסרבין rebelles fuistis, Deut. 9, 7. וכן הֲוֵינָא בעיניהון et sic fuimus in oculis ipsorum, Num. 13, 34. דהוינא עמהון quo fuimus cum ipsis, 1 Sam. 25, 16. Infin. sine מ ab initio in Daniele, לֶהֱוֵא ad essendum: לך לֶהֱוְיָן tibi ad existendum illa; i. e., tua sunto, Dan. 5, 17. Cum מ, מֶהֱוֵי יהוי essendo erit, Gen. 18, 18. דלא למהוי מתנסבן ut non ducamini, Ruth. 1, 13. מלמהוי פטים ne sit pinguis, Ps. 109, 24. Cum aff. ובדיל לְמֶהֱוֵיכוֹן ללוטא et ut sitis in maledictionem, Jer. 44, 8. בְּמֶהֱוֵיהוֹן בהקלא dum essent ipsi in agro, Gen. 4, 8. Imper. הֱוֵי את לעמא esto tu populo, Ex. 18, 19. והוי שלים et esto integer, Gen. 17, 1. הֱוו זמינין לקדם יי׳ estote praeparati coram domino, Num. 16, 16. והוו לגברין גברין et estote viri fortes, 2 Sam. 2, 7. את הֲוִיא לאלפין tu esto in millia, Gen. 24, 60. Fut. וְאֶהֱוֵי להון לאלהא et ero ipsis in deum, Gen. 17, 8. Et per apocopam, אֶהֵי ero: sic תֶּהֵי, יְהֵי frequentissime. Exempla passim sunt obvia. In dialecto hierosolymitana saepe eliditur ה in Futuro: ut כמה את בעי למיתן ולא ייאבך אהן צערא quantum vis dare, et non erit in te dolor iste? Bk. Hier. c. 8. f. 6b. Sic, מאן דבעי דייא טב qui vult, ut sit vel fiat bonum, sc. vinum etc. Beza Hier. 60d. ייא בך i. e. יהא בך. Sic alibi saepe in TH. תיוין pro תהוין eritis. Porro ap. Tos., וַהֲוֵינָן בה et nos adfuimus ibi, et nos interfuimus. Sic dicere solent, cum aliquid praesentiae suae testimonio confirmare volunt. In Halichoth olam c. 1. scribitur, verbum הוי הוה esse סוגית גמרא proprium Gemarae, ut נשא ונתן Mischnae. סוף מאי הוי עלה quid tandem statuendum est de hac re?

Ap. Ros. philosophos etiam est *fieri, generari.* Hinc, הֹוֶה *ens, existens*[23]: generabile, apud physicos: הווה ונפסד *generabile et corruptibile*, הוים ונפסדים *generantur et corrumpuntur:* Apud grammaticos est *participium praesens, et ipsum tempus praesens;* ut cum dicunt, הוא לשון הווה est temporis praesentis; זמן הווה tempus praesens. Usurpatur etiam ap. Ros. in Ithpahel, pro *fieri, effici:* unde R. Levi scribit, Prov. 8, 29. Terrae superficies extra aquas apparens, est fundamentum ejus שיתהוה בה quod fit sive existit

---

[22]) „In TH. c. 1. legitur sine ה, דרוסה et pl. דרוסין, unde dubitari posset, num ה sit radicale." A. n. in spicilegio.

[23]) Item conjuncto ב Rabbini voce uti solent pro *re in praesentia existente i. e. usitatissima*, solennis: אלא שדבר הכתוב בהוה i. e. (valet hoc et de ceteris) necillius tantum rei Scriptura commemorat, quia est *in praesentia* i. e. usa est eadem re exempli gratia. Porro igitur satis mirari non possum de Viro amplissimo Bocharto, qui in indice ad primum lib. Hieros. sub litera ב ita habet: „בהוה *exempli gratia*, vox in Maimonide frequens, quam in lexicis non reperio.

in ea ex virentibus et animantibus: קודם שיהיה ממנו הממר antequam fiat vel generetur ex illa pluvia, R. Levi Job. 37, 11.

הֲוָיָה ,הֲוָיוֹת *essentia, existentia, ens: ortus, generatio:* ההויה והפסד generatio et corruptio: שמות ההויה nomina essentiae: האדם הוא סוף כל ההויות homo est finis omnium existentiarum. Ap. Tos. כל הויה דאביי ורבא omnem essentia[24] Abhai et Rabha norant, i. e., omnia quaesita et disputata istorum doctorum, Suc. 28a.

הֲוָאי Vide in הבא.

הֲוָנָא ,הֲוָיְנָא Vide in הון.

הוּא *ipse, ille: illud, ipsum,* apud Chaldaeos et Hebraeos. Dicunt etiam Chaldaei et Talmudici איהו et אִינְהוּ, quae vide in litera א. Dicitur etiam per apocopam הֻ ex forma syra, quod in Venetis quandoque occurrit per duplex וו scriptum, ad indicandam ו consonam, quod deinde prave punctatum est הֲוּ. Vide Castigationes nostras, Prov. 12. et 16. et 28. et 24. Pl. הִנּוּן ,אִנּוּן, talmudice נִנְהוּ quae sine punctis cum י scribuntur נינהו, אינון. Talmudicum est הָנֵי quod vide in הני. Apud Ros. מֵהֶם ex ipsis: Quando geminatur, partitive sumitur, pro, *partim, quaedam, quidam.* Fem. אִיהִי ,הִיא ipsa, talmudice נִיהִי ,נִיהָא ,אִיהָא ,אִנָּא Pl. הִנִּין ,אִנִּין. Talmudice נִנְהִי, אִנְהִי.

Porro הוא apud Kabalistas est *unum ex nominibus Dei.*

הוֹאִיל vide in יאל.

הוֹבַאי הוב vide supra in הבא.

הוך הָךְ *ire, ambulare, proficisci, vadere.* Saepius pro iis temporibus, quae sunt a ילך, in Tg. usurpatur, rarius pro הלך [25], cui אזל fere respondet. Inf. לְמֵהָךְ ולמפלח ad vadendum et serviendum, Deut. 29, 18. Futur. וְאֵהָךְ לות רבוני et eam ad dominum meum, Gen. 24, 56. עַד יְהָךְ donec veniret, Esr. 5, 5. וְתְהָכִין et ito, 2 Reg. 4, 4.

הול. Hinc מהולתא, de quo in מהל.

הון [26] *quies, commoditas quieta itineris:* Hinc citat B. Ar. ex. Tg. Jon.: להוני pro commoditate mea, heb. לְאִטִּי, Gen. 33, 14; sed illud Tg. hodie in libris editis non exstat. Exstat autem Br. s. 78. Sic להונך להונך, *lente, sensim,* ME. c. 1. v. 13.

הֲוָנָא ,הֲוָיְנָא ,הֲווֹנָא *mens, ratio, intellectus*[27]: הוונא אלף rationem discit, Prov. 5, 19. שליטא חסיר הוינא dominator carens mente, Pr. 28, 16. וחטעי הונך et errare facias mentem tuam, Pr. 31, 5. Forma syra est ab הון *sapere, intelligere.*

הוץ הוּצָא[28] *folium: ramus,* Ti. בהדי הוצא לקיא כרבא vide infra in כרב. Metonymice, *paries ex ramis vel spinis factus:* פרטיה נואף להוצא perrupit adulter parietem, Ned. in fine. Plur. נפיק בדהוצי egreditur cum foliis palmarum, i. e., בסנדל של הוצין calceis ex foliis palmarum colligatis, factis, sive foliis pedibus loco calceorum alligatis: nam calceos die propitiationis gestare non licet, Jom. 78b.

הוה הויה Pl. הויות *somnia, deliramenta.* Occurrit in More nevochim in praefat. et lib. 1. c. 36. Deducunt ab הוים *stertentes,* Jes. 56, 10. Commentator scribit, convenire cum arabico הדיאן, quod significat *mentis abalienationem,* permutatis inter se ז et ד.

הוּם הוּם[29] *sentis, spina, vepris:* וחלף סערתא הוּזְמֵי et pro hordeo spinae, Job. 31, 40. In Ven. est הוּזְמֵי cum Schurek. כי מטא לְהוּזְמֵי והיגי cum perveniret ad rubos et vepres, Tan. 23b. הִיזְמֵי והיגי מסככין בהו sentibus etiam et vepribus obtegunt illud, sc. tugurium vel tabernaculum, Suc. 13a. Sic alibi: quando dixerunt sapientes, colligenda esse עצים ligna ex agris, non dixerunt אלא בהיזמי והיגי nisi de sentibus et vepribus, non autem de aliis arbustis vel arboribus, Bk. 81a. In Ar. et gl. Talm. explicatur מין סנה *species rubi,* et היגי *species* קוץ *spinae.*

הוּמַת *manipulus.* Adducitur hinc locus in Ar. ex Gem. Sanh. 26b. Sed hodie in nostris libris alia est lectio.

הטם הִט. Adducitur hic in Ar. מוהטין, quasi ab הוט, sed in Gem. legitur מוחטין, de quo in מחט.

הטב הִטְבָּא *villus.* Citatur in Ar., sed non explicatur. Guido הטב *pedilium* vertit ex Br. An ita significet, ego nescio. Citat ex Br. s. 36. et 88.

---

[24]) *Syllogismi,* institutiones sc., quae nec in s. S. nec in Mischna, prout Mosi a deo in monte Sinai traditae (הלמ"ם) continebantur, sed syllogistice ductae quasi *natae* atque *ortae* sunt.

[25]) In idiomate aramaeo literas liquidas ל et ר persaepe supervacuas in voce aut elisas ex quadam altera voce invenis. Habes igitur כסא et כרסי, גמר et גרמיד, שבט et שרביט et plura alia, quae enumerat Bochartus(Phal. p. 760); item סלק et סק, ה demonstrativum Hebraeorum, quod elisa litera ל ex הל *illi, ipsi,* (vide paula post) ortum est et ipsum denique nomen dei יה, quod, ut supra in הלל diximus, a verbo ילה formatum.

[26]) هون *hauun, mansuetudo, lenitas; pietas benignitas; honorificentia.* (Vide Cast. heptag. p. 828). Affine etiam est hebr. הון et און, quae ad ar. هون vel اون referenda.

[27]) Ad eandem vocem hebr., quae *divitias* significat atque *opes* spectantes Rabbini in Jalkut ad illud: „honora deum divitiis tuis" (Prov. 3, 10) dicunt עביד בהונך שלא העביד שלא בהונך operare divitiis tuis, ne opereris absque ratione i. e. ratione (הונא) utere opibus. Item *nomen proprium* est, hinc quispiam interrogatus, (Pers. 86) cur se ipsum הונא i. e. *sapientem, doctum* appellet? בעל השם אני respondet h. e. ego dominus, possessor hujusce nominis sum, i. e. nomen הונא mihi proprium est.

[28]) Ut ex usu frequentissimo in Talm. videndum, rectius vocem per *fragmentum s. segmentum* quodvis; item *ramentum s. assula* redderes, quam significationem ad arab. فاص *fregit ante consolidatum* vertere possumus.

[29]) Syr. ܗܘܣܡܐ *spinae genus, cui nulla folia,* gr. αὔζωμον.

Sed illic non reperitur. In Gem. aliter reperi: נקטה ועבדה גלימא דהוטבי [30] i. e., accepit lanam, et fecit pallium villorum, Ned. 49b. Interpres reddit סרבל טוב *chlamydem bonam* sive *pretiosam:* alter, גלימא חשובה *pallium aestimatum*, germ. ein Filzmantel, quale genus vestimenti habebatur in pretio.

הטל הַטְלִים [31] *solus, solitarius, caelebs:* ואתה יושב לך הטלים et tu manebis solus, caelebs, Br. s. 19. gl. בטל ופנוי. Ibid. s. 87. חטלים חייך אני מגרה בך את הדוב solitarie, quam vere vivis, concitabo in te ursum, gl. ארם יחידי ובטל בלי דאגה.

Deinde הטלים *officina, macellum*, quomodo idem est quod אטליז unde, מעמיד הטליסין ומוכר בזול posuit officinas et vendidit viliter, Br. s. 79. quod idem in sequentibus scribitur אטליסין. gl חנויות *officinas.* [32]

הטן הִטְנָא [33] *junci, scirpi quaedam species:* In Gem. רב יהודה נפיק בדהיטני Rabh Jehuda egressus fuit (calceis) ex scirpo, Jom. 78b. gl. מין היטני est שעם species *schaam*, species גומא junci, scirpi, carecti. His pedes involvebantur, tamquam calceamentis, die propitiationis, quando prohibitum est calceis incedere. Sic ibidem mentio calceamentorum ex foliis dactyli, ex herbis peculiaribus et aliis. Hinc patet, quare alii *pedilium* explicarint.

הטר הִטְרִיּוֹת [34] *cucurbitae:* ואסור בהיטריות רכות prohibitum est (vesci) cucurbitis mollibus, Ned. 49a. Quidam explicant per קטנות parvis.

הי הִי particula est, ut hebraice אי, et variis vocibus praeponitur, ut הידין *tunc*, quod respondet hebr. אז, Ps. 119, 92. et 126, 2. הִילְכָךְ *propterea.*

Deinde הי *pronomen* est, ut האי ap. Tos.: לא ידעי להי מהיינו non sciebant, cuinam ex illis deberetur hereditas, Bb. 58a.

הייא הַיָּיא *heya, εἶα, eja, age.* Interjectio est sive, hortantis et urgentis vox, ut aliquid alacriter et velociter fiat, *cito, velociter:* אשור הייא אשור הייא prosperare eja, prosperare eja, i. e., prospere et cito succedat negotium, Sab. 119a. איכא דסליק בשריה הייא est, cujus caro ascendit, (i. e. sanatur) velociter, cito, Bk. 84a. V. et אשר.

Deinde הייא in lingua hieros. significat, *hoc est*, ut הייא סבא דאהן וכו' hoc est, (i. e. hoc fit) quia ille senex fecit ramum illum myrteum, TH. ע"ז cap. 3. fol. 42c.

אהייא *ubi*, i. e. בהיכא ובאיזו מן הברכות ad quam precationem? Ber. 34b.

הֵיאַךְ *quomodo?* Rabbini.

היד הֵיְדָא [35] הֵידָא *quaenam, qualis:* הידא מיתא תתעביד ליה quaenam mors fiet ei, quali morte efficietur? Esth. 5, 14.

הֵידוֹאָה vide infra in הנד.

הֵיְדֵי *en, ecce.* Idem quod האי vel הנה ultima syllaba adjectitia: הידי ליה אתי ומעין חלמיה ecce eum, venit, et affert somnium suum, Br. s. 84. de Josepho adveniente ad fratres: הידי ליה, i. e. הנו ecce eum.

הֵידֵין *tunc.* Sic in א"מת, i. e. Jobo, Proverbiis et Psalmis usurpatur pro hebraeo אז. Sed Elias in Meturgeman notavit, dicendum potius hoc sensu הֵידֵין, ut in Regiis notatur et idem sit quod אֱדַיִן (cujus frequens usus in Daniele), commutatis א et ה, quod saepe alias fit: הֵידֵין ימלל להון tunc loquetur ad eos, Ps. 2, 5. הידין אהי בלא מום tunc ero absque macula, Ps. 19, 14. Aliam significationem vide supra in דן.*

הֵידֵי vide supra in דן.

היו הִיוּלִי ὕλη, *materia, materia prima*, ap. philosophos et physicos: R. Bechai scribit in principio Gen.: החומר הזה נקרא בלשון התורה תהו ובלשון הפילוסופים היולי materia haec vocatur in sermone biblico *tohu*, in sermone philosophorum ὕλη.

הִיוּלָאנִי *materialis:* השכל ההיולאני intellectus materialis primus, vis animae quae imagines ac formas rerum comprehendit, ut putat Bibliander in De Opt. gen. Gram. p. 14. Opponitur ei השכל הפועל intellectus operativus, practicus, in R. Levi 1 Reg. 2. f. 387a. In eodem Prov. 28. כמו שההיולי ערום מצד עצמו מהצורות ולו כוח על קבולם כולם עד שייחס ההיולי אל הצורות הוא יחס השכל ההיולני אל המושכלות sicut materia prima nuda est in seipsa a formis, habet autem potentiam ad receptionem omnium istarum, donec conjungatur materia formis: ita est conjunctio intellectus materialis cum intelligibilibus, sive rebus intellectui objectis. Est ergo *intellectus materialis, intellectus abstractus a re intelligibili*, sive, est *potentia intelligendi.* Vide et Maimon. in More p. 1. c. 68. item R. Levi Ben Gerson in מלחמות השם f. 10. et seqq. השם ית' אין לו כח ההיולאני deus benedictus non habet potentiam materialem, sed infinitam, ad omnia efficacem et activam, R. Levi, Job. 11. בלתי היולאני *immaterialis.* Pl. המשיגים ההיולניים apprehensiones materiales. Fem. נפש ההיולאנית anima materialis, i. e. terrestris, corpori alligata, cum corpore

---

[30]) Conflatum ex דהוא *qui est* et טב *pretiosus*, ut vult R. Salomon. Dubito.

[31]) Gr. ἀϑηλής s. ἀϑαλής (a. v. ϑάλλω) *non florens.* Vide Henri Stephani lex. s. v. Apud quosdam gr. est ἀτελής, *immunis.*

[32]) Videantur quae scripsimus supra p. 37 ad hanc vocem neque addendum, nisi eam a nonnullis ad gr. εὐτελῶς referri.

[33]) ἰτέϊνος (η, ον) a planta ἰτέα materiale nomen *salignus, qui e salice est.*

[34]) Gr. ἀϑάρη s. ἀϑήρα *ather, pultis* s. *polentae quoddam genus.* Mussafia, qui per קמח של חטים מבושל במים או ביין או בחלב vocem explicat, ad verba Hesychii spectare videtur, quae sunt: ἀϑήρα βρῶμα καὶ πυρῶν καὶ γάλακτος ἡψημένον παρ Αἰγυπτιοις.

[35]) Quasi הי et דא.

*) הילך idem quod הא לך sit hoc tibi i. e. *accipe.*

intereiens, ut in brutis: hominis est coelestis: התחלה התיולאניח principium materiale.

היך היך *sicut, veluti, quasi, ceu, quemadmodum: juxta, secundum*, et sic frequenter in Jobo Ps. et Prov. usurpatur pro כ similitudinis, ut חוס עלי יי׳ היך טיבותך gratiam fac mihi domine secundum bonitatem tuam, hebr. כחסדך et היך סגיעות רחמיך secundum multitudinem miserationum tuarum, Ps. 51, 3. Sic usurpatur in utroque membro similitudinis: היך אילא sicut cervus desiderans cursus aquarum: היך נפשי sic anima mea desiderat ad te, Ps. 42, 2, ubi tamen pleraque exemplaria legunt היכנא. Sequi solet interdum כ pleonastice: ut היך כאריא sicut leo, Ps. 22, 14. היך כמיא sicut aqua, Ps. 22, 15. היך כשמך יי׳ sicut nomen tuum domine, Ps. 48, 11. Varie componitur: ut:

הֵיךְ דִּין *idem:* היך דין כמרודיא quemadmodum onagri, Job. 24, 5; vide et Ps. 73, 19. Scribitur hoc varie, הֵי כְּדִין, et הֵכְדֵין, et הִכְדֵין, ut Ps. 73, 11. הכדין ידע אלהא quomodo novit deus: הכדין תושבחתך sic est laus tua, Ps. 48, 11. היכדין עתיד למהך quomodo futurum est, ut eat, Eccl 6, 8.

הֵיכְמָה *idem*. Post se habet דְ, vel די: ut, היכמה דליתך ידע אכדין יהלך רוח quemadmodum tu non cognoscis, quomodo eat spiritus, Eccl. 11, 5. היכמא דמסחרן sicut circumeunt, Thr. 1, 6. היך מה די שמענא sicuti audivimus, Ps. 48, 9.

הֵיכְנָא *sic, ita: sicut:* היך סנית מרדותא quomodo odi disciplinam? Pr. 5, 12. עביד היכנא בני fac sic fili mi, Prov. 6, 3. מטול היכנא propter sic, i. e. *propterea*, Pr. 7, 15. pro על כן. Sic, מטול היכנא לא נדחל propterea non timebimus, Ps. 46, 3. חלופי היכנא propter sic, proptor ista, propterea, Ps. 19, 12. Pro היכנא quandoque legitur הָכְנָא in Venetis. היכנא חמינא sic vidimus, Ps. 48, 9.

הֵיכָא ,הֵיכִי *ubi: hic, illic:* אלין היכא הוו isti autem ubi erant, Jes. 49, 21. חזו היכא הוא videte ubinam sit, 2 Reg. 6, 13. להיכא אזל *quo?* quo abiit? ואתון היכי הוייתון vos autem ubi fuistis? מהיכא *unde? a* vel *ex quonam loco?* Quandoque sine interrogatione, *unde, a quo loco:* quandoque in responsione, *inde.* כל היכא ubicunque, in quocunque loco. כל היכא דאמרינן ubicunque dicimus: כל היכא דאיכא ubicunque est. כי היכי ut, eo ut, vel propterea quod: כי היכי דלא לידעו דיהודאה הוא ne me agnoscant Judaeum esse.

הֵיכִי – *sic, sicut, ut.*

הֵיכָן *ubi? ubinam? quomodo?* מהיכן *unde?* עד היכן *quousque.*

הֵילְכָּךְ הֵיל *propterea, idcirco.* Scribitur et הלכך. Frequens in Talm.

מְהֵימָן ,הֵימָן ,הֵימָנוּ הים, vide in אמן.

הֵימֶנּוּ ,הֵימֶנָּה ,הֵימֶנּוּ *ab eo, ab ea*, talmudicum, idem quod heb. ממנו. Sic הֵימְּךָ abs te, pro ממך: unde לא היכך לומר non ex te est dicere, non ex animo tuo ista decet decernere, Bem. rab. 4.

הִינָא הִין הין *hin, mensura duodecim ovorum*, Ex. 30, 24. Ap. Tos., חין תריסר לוגי הויין hin duodecim logi sunt. Log autem est sextarius, Men. 89a.

הִינָא videtur idem esse quod נא, *crudum, non satis coctum:* מצה הינא placenta cruda, non satis cocta, Pes. 37a.

הִין *sic, ita*, responsionis vocula. In Br. s. 27. in fine: estne tibi natus filius masculus diebus tuis? אמר לו הין dixit ipsi, ita. Hoc idem dicitur alias חן, et per spiritum lenem אין, in quibus locis. V. ulterius.

הַיְינוּ *est illud, id est.* Vox composita ex היה et affixo נו, ut hebraice eodem sensu dicitur ישנו. Addunt aliam particulam, היינו הך hoc ipsum est, ecce id ipsum est: היינו האי ille ipse est: היינו כך id ita est.

הֶיקֵשׁ היק vide in קשש.

הַךְ הך *hic, haec, hoc:* הך כתובתא haec scriptura, הך מלתא hoc vocabulum: הך איתתא עשרה בני איח לה isti mulieri decem erant liberi, Bb. 58a.

הָכָא הכא *hic, huc:* עוד מאן לך הכא ampliusne aliquis tibi hic est? Gen. 19, 12. יתובון הכא revertentur huc, עד הכא usque adhuc, Gen. 15, 16. אוריכו לכון הכא exspectate vobis hic, Gen. 22, 5. קיים לי במימרא דיי הכא jura mihi per verbum domini hic, Gen. 21, 23. עד מיתחי הכא donec venerit huc, 1 S. 16, 11. Compositum ex ה et כא, quod idem quod פה: Cum praefixo, מהכא *inde*, מאי דשקלי מהכא quod accepi inde. Repetitum, valet *hic, illic.* Interdum interponitur ל: ut, הָלְכָא, quod in Venetis plerumque scribitur הָלְכָא v. infra in כא.

הֵיכְדֵין ,הָכְדֵין חכד *quomodo.* V. paullo ante in היך.

הָכִי הכי *sic, ita*, heb. כן: ut, ועבד הכי et fecit sic: אפילו הכי etiamsi ita est: מטול הכי propterea, Ps. 49, 15. לא תימא הכי ne dicas sic: הכי קאמר ליה sic dixit ipsi: אדהכי והכי interea, i. e. בתוך זמן *interea temporis, cum tempus ita transiret* vel *transivisset:* אדהכי והכי ליגמע חלא interea sorbebit, i. e bibet parum aceti, As. 11b. דאמר הכין qui dixit sic. השתא דאתית להכי nunc vero posteaquam devenisti huc, Sanh. 104a. Hic videtur idem esse quod להכא. Apud Ros. etiam est, *tantundem:* כל הכי *tantopere*, ap. Tos.: כל הכי נטרד ההוא גברא tantopereas affligetur vir iste? Sanh. 107a. Ri. vulgares id dicunt כל כך.

הֵיכְלָא ,הֵיכַל הכל *templum, palatium:* קדם היכלא ante templum, Ez. 41, 4. על אפי היכלא דביתא ante templum domus, 1 R. 6, 3. לְהֵכְלָא templo v. 5. קלא מֵהֵיכְלָא vox e templo, Jes. 66, 6. להיכלא דקודשך ad templum sanctitatis tuae, Ps. 5, 8. Cum. aff. ולבקרא בְּהֵיכְלֵיהּ et ad inquirendum in templo ejus, Ps. 27, 4. מן היכליה et templo suo, Ps. 18, 7. במציעות הֵיכְלָךְ in medio templi tui, Ps. 48, 10. Pl. ובנא הֵיכְלִין et aedificavit palatia, Hos. 8, 14. Emph. מן הֵיכְלַיָּא דמכבשין בשן e palatiis obductis ebore, Ps. 45, 9.

---

*) ואגלא (Thrum. in cap. ultimo) *genus fructuum arboreum*, ut nonnulli volunt. Scribitur et per א, אכלסין (As. 14) unde suspicari licet esse gr. ὤχρος, *leguminis genus.*

Rabbini ex terna illa repetitione היכל יי׳, Jer. 7, 4. colligunt, tria fore templa: unde tertium adhuc exspectant. Hinc scribitur in Nas. 3 a. תרי חרוב ושליש יעמוד לעולם duo sunt vastata, tertium autem stabit in saeculum. Jurabant etiam olim hac forma, היכל *per templum*. Exemplum legitur in T. Kid. 71a., ubi Rabbi Jochanan dicit: היכלא בידינו היא per templum, in manibus nostris est haec res, in facultate nostra, sed quid faciam? gl. שבועה בהיכלו של מקום juramentum est per temqlum dei. Exemplum hoc est temerarii illius juramenti, quod in Pharisaeis reprehendit Christus Matth. 23, 16. Οὐαὶ υμῖν, ὁδηγοὶ τυφλοί, οἱ λέγοντες, ὃς ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ ναῷ, οὐδέν ἐστιν etc. Vae vobis duces caeci, quisquis juraverit per templum nihil est etc.

הכן הָכֵן *sic, ita.* Praecedit איך vel היך: ut, דאיך תרעא רמא הכן הוא רם quemadmodum porta est alta: sic ipse est elatus in anima sua, Prov. 23, 7. Quandopue in fine scribitur cum Pathach, sed inconvenienter.

הָכַן talmudicum vide in כן.

הכר הֶכְרָא *tenebrae*: לא ניעול בה איניש בהכרא non ingredietur eam (domum) aliquis homo in tenebris, Pes. 112b., gl. בחשך. Pro eo alias dicitur חכירא.[36]

הלין הָלֵין[37] *illi, ipsi*: פתח פומך להלין דלא מסטו דין aperi os tuum iis, qui non pervertunt judicium, Pr. 31, 8. אף הלין לחכימי אמרנא etiam illa sapientibus dico ego, Pr. 24, 23. Apud Masorethas saepe occurrit: ut, הלין חסרין ista vel haec sunt defectiva: הלין זוגין sunt paria vocum.

הלא לְהָלְאָ, לְהָלָן *ultra, ulterius, longe, procul.* Est *loci et temporis*, ut hebr. הלאה cui respondet. Non legi absque ל ab initio: קריב לְהָלְאָה recede ulterius, Gen. 19, 9. cum ה in fine, ad formam hebraicam. Sic Gen. 35, 21. ירחיק לְהָלְאָ removebit illuc, Num. 17, 2. ubi Jon. להאל pro להלא ut videtur: attamen et Gen. 32, 24. in Jon. legitur מן האל לנחלה ultra fluvium: מכבן ולהלא ab hinc et ulterius, Jes. 18, 2. מיומא תמינאה ולהלא a die octavo et ultra, Lev. 22, 27. TgH. וּלְהָלָן quomodo Rabbinis et Talmudicis frequens: ומה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש quod illic lingua sancta dicitur, etiam hic in lingua sancta est: מה להלן ממון אף כאן ממון uti ibi mamon significat, etiam hic mamon est, et sic frequenter.

הלא הֲלָא *laborare.* Ab hebr. לאה, per transpositionem literarum. Fut. לא יְהֲלוּן לריקן non laborabunt in vanum, Jes. 65, 23. Sic Jer. 51, 58. In Pah. הַלִּי *defatigare*: דאחון מְהַלָּן ית נביאיא ארי חהלון אף ית פתגמי אלהי quod defatigatis Prophetas, quia defatigatis etiam verba Dei, i. e. Deum. Jes. 7, 13. Haec in Venetis mendose scribuntur per ח, ac si essent a חלא.

הלב הֲלַבְּשׁוּשׁ[38] *cicatrix, vibex, plaga, vulnus: vomica*: הלבשוש תחת הלבשוש plaga pro plaga, Ex. 21, 25. in Jon. Pl. אחוי כל הֲלַבְּשׁוּשֵׁי אברי dinumerabo omnes cicatrices membrorum meorum, Ps. 22, 18. In Venetis ab initio legitur הל. Quibusdam est ה articulus more hebraico: sed chaldaica lingua istius literae usu ab initio vocum caret. Nec simpliciter est *crusta*, vel *obductio vulneris*, ejus quasi *indumentum* a לבש, sed *vibex, plaga, vomica*: אחסםיו הלבשושי tabuerunt plagae meae, Ps. 38, 6. Sic Jobi 9, 17.

הֶלְבּוֹן legitur in Ar. in הלם, sed legendum חלבון. Vide חלב.

הלד הוֹלַד *Holad, nom. propr. urbis inter Midjanitas ubi bonorum camelorum fuit copia*, Jes. 60, 6. hebr. עיפה.

הלה הלה[39] *illic*: אלא עומד מבחוץ והלה מוציא לו משכון sed stat extra, et illic educit pignus: והלה נכנס מוציא לו משכנו et illic ingreditur et educit ei pignus suum, Bm. 113b.

הלו הֲלְוַאי *utinam*: הלואי ישמעאל יחקים utinam Ismael firmus persistat, hebr. לו, Gen. 17, 18. הלואי דעמי ישמע לי utinam populus meus obtemperasset mihi, Ps. 81, 14. Idem cum לוי.

הלן הילוּז *vas dactylorum, in quo dactyli seu fructus palmae colligi solent.* Sic pro uvis, olivis, alisque fructibus colligendis, peculiaria vasa sunt. In Gem. חמרי בהילחך לבי סודנא רהוט dactyli quam primum fuerint in vasa tuo, ad domum Sodnae currito, Pes. 113a. Sic citatur in Ar.: sed in Gem. legitur בלחוך, et in gl. marginali בחלוך[40]. Est autem proverbialis sententia, qua monebant, etiam minima

---

[36]) Item vox הכר in Men. 33a et Erub. 26 pro *stria* et *depressione* legitur, *in qua cardo movetur*. Vocem ad heb. כרה, *fodere*, vertere potes.

[37]) Vocabulum priscum orientale, ex quo articulum arab. ال neglecto spirito aspero ortum videtur. Omnino enim ego certantibus de vetustate vel significatione vocis primitiva chaldaica, syriaca ac hebraica cum arabica lingua illis quasi minus cultis indeque in statu naturali conservatis jus primae geniturae concederem. Quae absurditas ex eo orta sit, quod hebraicis chaldaicisque nullam apponere velint lexicographi recentiores significationem aliam, quam a Kamuso de eadem voce arabica adhibitam*) permultis locis (cf. annot. nost. ad גרמא et זכר) imprimis in appendice ad epitomen Buxtorfii supra (p. 276) commemorato videre potes.

[38]) Mussafia per כ, הלכשוש, legit, quod gr. est ἕλκωσις, *exulceratio*.

[39]) Gr. est ἄλλος, ut nonnulli volunt.

[40]) Sola haec lectio sana videtur. Graecorum enim est χηλός, in quo *argentea etiam aureaque vasa et pocula pretiosa ponebantur.*

*) הלטאה. Citat Mussafia ex Onkelo Lev. 11, 30., ubi pro heb. לטאה ponitur vocemque graecam habet. Error est, nam ה ibi nota demonst. est voci לטאה chald. לטתא praeposita.

quaeque ad lucrum oeconomicum esse trahenda. Dactyli, poma, pira et similes fructus, ubi collecti fuerint, vendendi sunt, ut pretium aliquod inde colligatur ad usus magis necessarios in re oeconomica. Sodna rei familiaris et oeconomiae fuit et studiosissimus et peritissimus, sic dictus, quod penes ipsum semper fuerit סוד נאה *Sod naeh*, consilium pulchrum et utile ad res distrahendas et oeconomiam recte instituendam.

חלי היליסטון ,הליסטיון *solare, sole siccatum vel adustum*, ut Hebraei exponunt. Deducunt a gr. ἥλιος, q. ἥλιοστον vel ἡλιοκαυστὸν. Ap. Tos. in Men. c. 6, ubi recensetur, quaenam vina ad sacrificia sint apta et convenientia et quae non, dicitur inter cetera: אין מביאין הליסטיון non adferunt (sc. ad sacrificium) הליסטיון vinum solare, i. e. vinum, quod ex uvis soli expositis et siccatis confectum est. Sic exponunt Hebraei. In Bb. 97b. legitur eodem sensu יין היליסטון. Si expositio bona est, tale genus vini erit, quale describit Plinius l. 14. c. 8. Ap. Graecos, inquit, jure clarissimum nomen accepit, quod appellaverunt Bion, ad plurimos valetudinum usus excogitatum, ut docebimus in parte medecinae. Fit autem hoc modo, uvae paulum ante maturitatem decerptae, siccantur acri sole, ter diaeversatae per triduum: quarto exprimuntur, dein cadis sole inveterantur, cui marinam aquam largiorem miscent etc. Idem ibid. c. 19. scribit, nefas esse vina graeca diis libare, quoniam aquam habeant. In Mischnajoth Bartenorae scribitur אליוסטן. Ita quoque B. Ar. scribit per Aleph ab initio אלייסטון et explicat יין שחור שיש בו טעם שמש vinum nigrum, in quo est sapor solis, q. d. *vinum insolatum*, ut Columella dicit de uvis: Uvae commodius insolatae percoquuntur. Quid si הילסטון esse a gr. ἕλλας, q. d. ἕλληστον vel ἑλλάστιον *vinum graecum*.

הלך הֲלַךְ *ire, ambulare, proficisci*. Infin. cum fut. מְהָלְכָא יְהָלוֹךְ eundo ibit, Ps. 126, 6. ולמהלכא בגלותא et ire in captivitatem, Cant. 1, 7. Pahel הַלֵּךְ *idem*: דלא הלך qui non ambulat, Ps. 1, 1. די הלך חמן דוד ad quae ivit David, IS. 30, 31. והלך חנוך ברחלתא דיי et ambulavit Enoch in timore domini, Gen. 5, 22. ואנא הַלֵּכִית קדמיכון et ego ambulavi coram vobis IS. 12, 2. חכיר הלכית atratus incedo, Ps. 38, 7. והלכת בקושטך et ambulavi in veritate tua, Ps. 26, 3. הַלֵּכְתָּא ambulasti, Job. 38, 16. בכל אורחא די הַלֵּכְתּוּן in omni via, qua ivistis, Deut. 1, 31. די הַלֵּכְנָא עמהון quibus ivimus cum ipsis, IS. 25, 15. Part. וּמְהַלֵּךְ חריצאית et ingreditur recte, Pr. 23, 31. וּמְהַלְּכָא תיבותא et ambulabat arca, Gen. 7, 18. שכנתיה מהלכא majestas ejus ambulat, Deut. 23, 13. דמהלך בתמימותיה quia ambulat in integritate sua justus, Pr. 20, 7. רשיעיא מְהַלְּכִין impii obambulant, Ps. 12, 9. Infinit. לְהַלָּכָא בהון ad ambulandum in eis, Lev. 18, 4. להלכא בארעא ad obambulandum in terra, Zach. 1, 10. Imp. הַלֵּיךְ בארעא ambula in terra, Gen. 13, 18. וְהַלִּיכוּ בארעא et ambulate in terra, Zach. 6, 7. et Jos. 18, 8. Fut. צדקא קדמוי יְהַלֵּךְ justitia ante eum incedet, Ps. 85, 14. Ex Ithp. fut. אֶתְהַלֵּךְ בשלימות לבבי ambulabo in perfectione cordis mei, Ps. 101, 2. אתהלך קדם יי׳ ambulabo coram domino, Ps. 116, 9. Deinde in Pah. aliquando est *ducere, deducere*: ut, וְהַלֵּיכִית יתכון ארבעין שנין et duxi vos quadraginta annis in deserto, Deut. 29, 4. Heb. ואולך. Apud Ros., מהלכי שתים ambulantia duobus, sc. pedibus, bipeda.

הִלּוּךְ *itio, incessus, ambulatio*: הלוכך תהא בנחת incessus tuus sit lentus, מתון tardus, נחוץ incitatus, velox. Vulgo in quotidiano sermone Judaei hac voce *pestem, pestilentiam vocant in diris et imprecationibus*: daß dich der Hilluch ankomme etc.

הֲלִיכָה *idem*: Pl. הֲלִיכוֹת שכנתך incessum majestatis tuae, Ps. 68. 25. V. in ישב, in ישיבה.

לֶכֶת *idem*: Infinitivus loco nominis, etsi ea forma sit a ילך. Inde כוכבי לכת stellae ambulationis, i. e. *erraticae*.

הֲלָךְ *vectigal, tributum transeuntium*, Esr. 4, 13.

הִלְכָא vide in בא.

הִלְכְתָא, הֲלָכָא, הִלְכָא *via, iter: ambulatio, gressus: ingressus*: metaphorice *consuetudo, ratio, mos, ritus, judicium*: ut, דברני בהלכתא תריצא deduc me in via recta, hebr. בארח, Ps. 27, 11. דין והלכתא jus et judicium, hebr. דין ומשפט, Job. 36, 17. אין תתל הלכתא לחגירא si dederis ambulationem claudo, heb. שקים, Pr. 26, 7. יסובר מלוי כהלכתא prudenter moderatur verba sua secundum judicium, hebr. במשפט Ps. 112, 5. כהלכתא קדמאה secundum consuetudinem priorem, Gen. 40, 13. Sic חוס עלי כהלכתא miserere mei secundum judicium vel consuetudinem (tuam) Ps. 119, 142. דכתיב וחתים כהלכתא quod scriptum et obsignatum erat secundum consuetudinem, Jer. 32, 11. מלכא קאם על אסטונא כהלכתא rex stabat in porticu secundum consuetudinem, ut mos erat, 2 R. 11, 14. Constr. רבא כהלכת רבונתיה וזעירא כְּהִלְכַת זעירותיה major (sedebat) secundum rationem majorennitatis suae, et minor secundum rationem minorennitatis suae, Gen. 43, 33. in Jon. Cum. affix. ואלהא מתקן הִלְכְתֵיהּ et deus dirigit ingressum ejus, hebr. צעדו, Pr. 16, 9. גבר כהלכתיה quisque secundum judicium suum, heb. כמשפטו, I R. 4, 28. כְּהִלְכַתְהוֹן secundum rationem vel consuetudinem ipsorum, Lev. 23, 42. in Jon. Pl. ועניך בְּהִלְכַת דינא et pauperes tuos (judicabit) in viis vel rationibus judicii, heb. במשפט, Ps. 72, 2. אעדי הלכת דיני abstulit rationes judicii mei, hebr. משפטי judicium meum, Jobi 27, 2.

Deinde הֲלָכָה et הִלְכְתָא ap. Ros. et Tos. est *constitutio juris, sententia, decisio, traditio decisa, et usu ac consuetudine recepta et approbata, secundum quam incedendum et vivendum*. Gerson reddit germanice ein Endurtheil. Hinc saepe reperitur ap. Tos., הלכה כמותו decisio est secundum ipsum; vel chald., הלכתא כריש לקיש decisio, constitutio est secundum Resch Lakisch: הלכתא כרבינא לקולא decisio est secundum Rabbenam. Hinc dicunt etiam, כל השונה הלכות מובטח לו שהוא בן העולם הבא quicunque discit halachos, is promissionem habet, quod sit filius

saeculi venturi, Meg. 28b. Item, כל המונע הלכה מפי תלמיד אפילו עוברין שבמעי אמו מקללין אותו quicunque denegat aliquam sententiam juris discipulo, ei etiam embryones in visceribus matris ipsius maledicunt: Sic dicit R. Chasida: sed Raf Jehuda dixit: כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו quicunque subtrahit sententiam vel lectionem juris a discipulo, perinde facit ac si privaret eum hereditate majorum suorum, Sanh. 92 b. הלכה למשה מסיני sententia vel consuetudo Mosis de monte Sinai. Sic loquuntur de traditione certa, quam constat per oralem acceptionem inde a Mose usque ad posteros permanasse. Pl. בר הֲלָכוֹת vel chald. בר הִלְכָן filius constitutionum talmudicarum, qui novit multas sententias et constitutiones juris: הלכות פסוקות sententiae decisae et pronunciatae. הלכות מדינה consuetudines civitatis, Bm. c. 7. in Misna. B. Ar. scribit; פירוש הלכתא דבר שהולך ובא מקודם ועד סוף או שישראל מתהלכין בו כאשר תאמר בלשון ישמעאל אל סורה[40a] i. e., hilcheta est res, quae it et venit ab initio usque ad finem: vel in qua Israëlitae incedunt et ambulant, quemadmodum in lingua ismaëlitica dicitur אל סורה. Ex hac significatione est in Trg. Eccl. 12, 12, ורבני סנהדרין מָרֵי הִלְכָתִין ומדרשין et doctores Synedrii, qui sunt domini consuetudinum sive constitutionum juridicarum et allegoriarum.

מַהֲלָךְ *itio, ambulatio, iter: ambulacrum, deambulatorium:* מהלך יומא חד iter diei unius, Jon. 3, 4. מהלך עשר אמין ambulacrum decem cubitorum, Ez. 42, 4. Ap. Ros. astronomos est *motus planetarum,* i. e., *itio ipsorum*: מהלך הַנּוֹזר motus irregularis, נחוץ velox, מתון tardus: שני מהלכים duo motus.

הלל הִלֵּל[41] *laudare, collaudare,* heb. Ri. etiam per synecdochen accipiunt pro *laude vel carmine nuptiali celebrari.* Sic accipiunt illud, ובתולותיו לא הוּלָּלוּ et virgines ejus non fuerunt laudatae, Ps. 78, 63. sc. epithalamio, h. e. לא ראו חופות non viderunt nuptias, ut Aben Esra explicat, vel לא נכללו לאפריון וחופה non fuerunt relatae in lectum et thalamum nuptialem, ut R. Sal. reddit. Nulli enim juveni nubere poterant, quod omnes essent mortui. Sic manserunt innuptae et epithalamiis non celebrabantur, ut fieri laetitiae et honoris causa solebat.

הַלֵּל *laudatio: hymnus:* Ita κατ᾽ ἐξοχὴν appellant Judaei *hymnum quendam, qui complectitur Psalmum* 113. 114. 115. 116. 117. et 118. uti videre est in libris precum et ritualibus ipsorum. Dicunt autem hymnum istum in ראש חדש principio mensis, בחנוכה in festo dedicationis, et בשלש רגלים in tribus festis majoribus, nempe שבועות septimanarum, סוכות tabernaculorum, ופסח et Paschatis, sicut iterum annotatur in libris precum, in vestibulo hujus hymni. Hymni hujus duas constituunt partes; prima continet Ps. 113. et Ps. 114. usque ad למעינו מים, quae sunt verba ultima illius Psalmi; altera continet Psalmos reliquos. Primam partem in festo Paschatis recitare solent antequam accumbant et cibum sumant: alteram post sumptum cibum, quando quartum et ultimum poculum biberunt addita alia benedictione, quam ברכת שיר benedictionem cantici vocant, et incipit יהללוך יי׳ כל מעשיך וכו׳, solenni item illa benedictionis formula, ברוך בורא פרי הגפן benedictus sit, qui creat fructum vitis etc. Et sic coenam paschalem claudunt. Consuetudinem hanc esse antiquam inde patet, quod ejus mentio fiat in Talmud in Pes. f. 117a. et seqq., ubi varia de eo disputantur: quis nempe ejus autor fuerit? de quo variae sunt doctorum sententiae. Concludunt tamen, a Prophetis hoc Israëlitis praescriptum esse. Cur et quas ob causas hunc hymnum potius quam alios recitent? etc. Videri potest quoque de his Abarbenel in libro זבח פסח folio 51. etc. Hymnum hunc quoque vocant הלל מצרי hymnum aegyptium, propterea quod dicatur propter egressum ex Aegypto, Abarbenel dicto loco. Paulus Episcopus Burgensis vult hunc hymnum ex consuetudine Judaeorum recitasse Apostolos post coenam Paschalem, et de eo intelligendum, quod Matth. 26, 30 ait: Καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. Quod omnino est probabile. Nam cum in caeteris constet Christum cum Apostolis Judaeorum ritum in comedendo Paschate observasse, probabile est, illum et hic eos secutum fuisse. Et quia poculum illud, cujus v. 27. fit mentio, procul dubio fuit quartum et ultimum, forte etiam, ut supra dictum, de altera duntaxat parte accipiendum erit. Verba Pauli ad Psal. 113. sunt haec: Iste Psalmus cum quinque sequentibus, usque ad Psalmum *beati immaculati* exclusive, vocatur ab Hebraeis hallelujah magnum, i. e., hymnus magnus, de quo singularem faciunt solennitatem. Nam in tribus praecipuis festis et in neomeniis stantes istum hymnum cum majore cantant solennitate, quam caeteros Psalmos totius Psalterii. Insuper in nocte Paschae, quum agnus paschalis comedebatur, post ejus comestionem recumbentes ad mensam istum hymnum solenniter dicebant. Unde de hoc hymno, ex istis sex Psalmis composito, intelligi debet illud, quod in imminente Passione Matth. 26. capite legitur, hymno dicto etc. eo quod Christus post agni paschalis comestionem, hujusmodi ritum consuetum servans, hymnum praedictum cum Apostolis recitavit: quia etiam Hebraei hodie, agno paschali carentes, in illa nocte, scil. Paschae istum hymnum cum azymis solenniter, prout possunt, cantant. Hactenus ille. De re ipsa nil dico. Certum est, ut ostensum, Judaeos hoc hymno in festo paschatis uti. Verisimile omnino, Christum ipsorum consuetudinem observasse; sed quod dicit, illos hymnum istum, qui dictos Psalmos continet, vocare hallelujah magnum, illud apud Hebraeos non reperio. Sed ubique tam in ipso Tal-

---

[40a]) السورة Surata, i. e. pars vel sectio Corani.

[41]) Ar. هل *illuxit, splenduit,* syr. ܗܠ, cujus usus in Pa. tantum ܗܠܠ.

mud, quam in ritualibus et libris precum הלל absolute vocatur. Mentio tamen quoque fit הלל הגדול **hallel** sive hymni magni. Sed aliter ab Hebraeis de**finitur.** Nam in T. Pes. 118a. ab initio ita legitur: חנו רבנן רביעי גומר עליו את ההלל ואומר הלל הגדול דברי ר׳ טרפון ויש אומרים רועי לא אחסר h. e., tradiderunt **Rabbini** nostri, ad quartum (sc. poculum) absolvit **τὸ** halel, et dicit hallel sive hymnum magnum, juxta **verba** Tarphonis. Quidam dicunt; „pastor meus, non **egebo.**" In R. Alphes scribitur; ad quintum pocu**lum** dici hymnum magnum. Et sic in Maim. in hil**chos** חמץ ומצה c. 8. s. 10. et eundem hymnum, ut **sequitur,** definit. Quintum autem poculum dicit esse **arbitrarium,** non חובה debitum. Sequitur in Talm.: מהיכן הלל הגדול ר׳ יהודה אומר מהודו עד על נהרות בבל ורבי יוחנן אומר משיר המעלות עד נהרות בבל רב אחא בר יעקוב אמר מכיח יעקוב בחר לו יה עד נהרות בבל h. e., **unde** autem incipit hallel haggadol, h. e., hymnus **magnus?** R. Jehuda dixit, a „laudate" (Ps. 118, 1.) **usque** ad: ad flumina Babelis (Ps, 137.) R. Jochanan **dicit:** a canticum graduum (Ps. 120.) usque ad: flu**mina** Babel. Iterum: ולמה נקרא שמו הלל הגדול אמר ר׳ יוחנן מפני שהק״בה יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה: h. e. quare autem vocatur nomen ejus **haggadol:** hymnus magnus? Dixit R. Jochanan, pro**pterea** quod deus benedictus sedet in altitudine, h. **e.** altissimo loco mundi et distribuit alimenta om**nibus** et singulis creaturis; והיינו דבר גדול et hoc est **res** magna, ut in gl. additur. Sic legitur in Orach Chajim num. 480. In poculo quarto incipit; „non nobis domine" (Ps. 115.) etc. et absolvit in eo (sc. poculo) τὸ hallel, et non dicit יהללוך, sed posteaquam absolvit hallel, dicit hallel haggadol, hymnum magnum, qui est a „laudate" Ps. 118. usque „ad flumina Babel" etc. Mentio hallel haggadol hymni magni quoque fit in tract. talmudico Taanijoth c. 3. in fine Misnae: Accidit aliquando, ut indixerint jejunium (pro pluvia sc.) in Lud sive Lydda, et descenderunt ipsis pluviae ante meridiem: Dixit ipsis R. Tarfon, ite, edite, bibite et facite diem bonum. Exierunt itaque et ederunt et biberunt et fecerunt diem bonum et venerunt inter duas vesperas et legerunt hallel haggadol, hymnum magnum. Hic Maim. aliter definit, in suis Comment. hymnum magnum, quam supra. Scribit enim: hallel haggadol est ab הודו ליי (Ps. 118.) usque ad שיר המעלות (Ps. 120). Quod autem injunxit eis, ne legerent hymnum magnum, donec comedissent et bibissent, ideo fecit, quia immotum h. e. ap. nos principium: non dicendum esse hymnum magnum, אלא בנפש שבעה וכרס מלאה nisi anima satura et ventre pleno. Idem scribit Batenora. In TH. in verbis Misnae additur; איזהו הלל הגדול quodnam est hallel haggadol? הודו לאלהי האלהים כי לעולם חסדו והודו לאדני האדונים וגומר laudate deum deorum, quia in saeculum benignitas ejus: et laudate dominum dominorum etc. Causa diversitatis hujus forte consistit in diversitate festorum: ita ut pro illorum aut beneficiorum diversitate, diversi quoque sint hymni, qui magni vocantur. In hoc tamen ulterius adhuc est inquirendum. Ex allegatis testimoniis hoc videtur liquere, in festo Paschatis hymnum magnum non vocari ab Hebraeis eum, quem voluit Burgensis, cum Talmudici aperte distinguant: sed hallel simpliciter. Josephus Scaliger in de Emend. Temporum f. 537. citat quoque ex Canone Talmudico quodam: אסור לאכול כלום אחר כוס הלל vetitum est quodquam comedere post poculum hymni. Ego כוס הלל nullibi reperio: sensus tamen hic est Talmudicorum: Nam Rambam in Hilchos Chametz umazzah scribit in descriptione mixtionis et benedictionis poculi parti: אינו טועם אחר כך כלום non gustat postea quicquam amplius. Porro in transitu dua alia, quae mihi, dum haec inquirerem, inciderunt, monebo. Quod Christus illic de poculo dicit: „bibite ex eo omnes," videtur et in eo respexisse ad consuetudinem Judaeorum. Expressa enim lex est apud ipsos, ut ex illis quatuor poculis omnes praesentes in coena paschali bibant, sive sint viri, sive mulieres, sive adulti sive parvuli, praesertim de poculo quarto et ultimo. Vide Aberbenelem in זבח פסח f. 60a. et Orach Chajim sub num. 472. Deinde, quod tradito discipulis poculo, dixit „non bibam ab hoc tempore ex fructu vitis," etc. ejus quoque occasionem sumpsisse videtur ex Judaeorum consuetudine, qua vititum erat, exhausto poculo, plus vini ea nocte gustare: Ita enim expresse traditur in Orach Chajim num. 481. אחר ארבעה כוסות אינו רשאי לשתות יין אלא מים post quatuor pocula non licet bibere vinum, sed aquam. Dicit ergo Christus, se et in hoc nil contra ipsorum traditionis facturum; sed ita, ut non solum non ea nocte nullum amplius vinum sit gustaturus, sed toto eo tempore, quo adhuc in mundo sit futurus etc. Haec occasione vocis הלל.

הִלּוּלָא, הִלּוּל *laus, laudatio:* synecdochice *epithalamium, carmen nuptiale* et inde *nuptiae,* quod הלולים sive epithalamia in illis canerentur: לטפוא דהלולא ad ducendum choreas cum laetitia, Eccl. 3, 4. גנתא דהלולא thalamus nuptialis, Exo. 2, 1. in Jon. בית הלולא domus nuptialis, vel laudum nuptialium. Notatum id a Kimchio, ad Ps. 78, 63. Ap. Tos. הטוף ואכול חטוף ואישתי דעלמא דאזלינן מניה כהילולא דמי celeriter cape et ede, celeriter cape et bibe; nam mundus hic, ex quo imus nuptiali festo similis est, Erub. 54a. Hoc est, si habes opes, unde possis tibi benefacere, noli id in crastinum differre: quia mundus hic festo nuptiali similis est, quod hodie durat, crastino die non. Sic tu hodie vivis, cras forte morieris. In eum sensum sequitur ibi אם יש לך היטב לך שאין בשאול תענוג mi fili, si sit tibi, benefac tibi: nam in sepulchro nulla voluptas, ואין למות התמהמה neque ullam largitur mors dilationem. Sic Eccl, c. 14. v. 11. iisdem fere verbis dicitur; fili pro eo quod habes, benefac tibi ipsi: et v. 12. memento mortem moram non facere.

תְּהִלָּה *laus, laudatio:* Pl. תְּהִלִּים et תְּהִלּוֹת. Hinc ספר תהלים liber laudum, Psalmorum Davidis. Id

etiam contracte dicunt תִּלִּים: ut, ואיתו חלים et attulerunt Psalmos, As. 19a. המתפרש בתלים quae explicatur in Tillim, R. Sal. Lev. 1, 1. כדאיתא בתלים sicut est in Psalmis.

הִילֵּל *Hillel*, olim *Hellel*, ut Emmanuel et Immanuel, de qua scriptione vide Drus. Observ. l. 9. c. 1. Princeps fuit Pharisaeorum suo tempore, certae sectae, familiae sive scholae caput, quae ab illo nomen ducebat et appelabatur בית הילל Hillel babylonius, ut legitur in T. Pes. 66a. אדם אחד יש שעלה מבבל והילל בבלי שמו homo quidam est, qui venit ex Babylonia; unde Hillel babylonius vocatur. Habebat adversarium Schammai, qui et ipse sectae caput fuit, quae vocata fuit בית שמאי domus Schammai. Inter Hillelistas et Schammaistas perpetuum fuit dissidium in doctrina, ut ex toto Talmud videre est. Vixerunt tempore Caesaris Augusti et Herodis, annis quadraginta circiter ante natum Christum, juxta Chronicon Hebraeum Tzemach David. Attigit aetatem centum viginti annorum, unde appellatus fuit הלל הזקן Hillel senex. Princeps fuit et principatus in ejus familia mansit per decem generationes, i. e., quadringentos fere annos, usque ad alium Hillelem, qui vocatus fuit Hillel hannasi, i. e. princeps. Principium principatus ejus fuit annis centum ante vastationem templi secundi, ut scribitur in Talmud, lib. de Sabbatho c. 1. et meminit Elias in praefatione libri Methurgeman. De ejus discipulis in Gemara legitur: Octoginta discipuli fuerunt Hilleli seni: triginta ex illis digni fuerunt divinae majestatis praesentia, uti Moses Propheta. Triginta alii digni fuerunt, quorum causa consisteret sol, ut propter Jehosuam filium Nun. Viginti medii sive mediocres fuere, quorum maximus fuit Jonathan Uzielis filius; minimus, Rabbi Jochanan Zachaei filius. De hoc traditum est, quod nihil magnum aut parvum, in lege, in Talmud, traditionibus, ritibus, subtilitatibus scribarum et omnis generis doctrinae ipsum fugerit. Quod si minimus talis fuit, quanto major scientia in maximis? De Jonathane quoque tradiderunt, quod quo tempore operam legi daret, omnes aves supervolantes ipsum, momento exustae sint. Legitur in Suc. 28a. et Bb. 134a. Vide quoque, quae de Hillele scribit Epiphanius l. 1 contra Haereses.

הלם הֲלַם *contundere, obtundere*, Heb. Ap. Ros. est *retundere, refellere, refutare:* והדעה הזה קשה עלי מאד להולמו sententia haec difficilis admodum est mihi ad refutandum, vel convellendum.

הוֹלְמוּת *refutatio, discussio:* סתירה הצריכה להולמות repugnantia, quae opus habet refutatione vel discussione, Meor enajim 69a.

Deinde הֲלַם *congruere, convenire, quadrare:* הוֹלֶמֶת *congruum, aptum, conveniens*. In. T. As. 44a. disputant in Gem., quomodo intelligendum sit, quod 2 S. 12, 30. legitur; „tulit autem (David) coronam regis eorum (Ammonitarum) de capite ejus, cujus pondus talentum auri et lapis pretiosus et fuit super caput Davidis;“ quaerunt itaque, quomodo David eam gestarit, cum tanti ponderis fuerit, et quomodo capiti Davidis convenerit et congruerit? Ibi inter caetera, quae hic non necesse est commemorare, dicitur,[42] דוה מניחה במקום תפילין והולמתו posuit eam in locum tephillin et apte congruit ei: et mox: עֵדוּת הוא זה לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו וכל שאינו ראוי למלכות אין הולמתו testimonium hoc est domui Davidis, ut omni, qui regno dignus est, congruat (sc. corona) et omni ad regnum inepto non coveniat. Gl., הולמת, יושבת לראשו יפה ומכוונת למידת ראשו i. e., הולמת idem est quod יושבת insidet pulchre capiti ejus, et quadrat mensurae capitis ipsius. Sic in gl. altera מיושבת ומכוונת לראשו. Ita dicitur ibidem de Adonijah: אדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך א״ר יהודה אמר רב שביקש להולמו ולא הולמתו „et Adonijah filius Haggith efferebat sese dicendo: ego regnabo,“ 1 R. 1, 5. Rabbi Jehuda dixit, Raf dixit, illum voluisse eam sibi adaptare, sed non congruisse ipsi. Idem legitur in Sanh. 21b. B. Ar. sic exponit; quaesivit ut concavitatem coronae caput suum impleret, et cavitas coronae firmiter resideret super capite suo, sed non quadravit ei etc. Hinc patet, Munsterum et Guidonem minime assecutos esse mentem Aruch, qui hic posuerunt הֲלַמְתָּא *ineptum: incongruum*. In Aruch in radice חלם, idem hic locus adducitur per Cheth, ad explicationem vocis חלים, quae lectio forte melior.

הַלְמָא, הִלְמֵי, הֲלָמֵי *salsugo, sasilago, aqua salita ad pisces vel carnes conservandas, muria*. Hanc sabbato facere prohibitum: unde אין עושין הילמי בשבת, Sab 108b. Legitur et in Erub. 14b. Guido putavit esse compositum ex gr. ἅλς sal, et hebr. מי aqua. Sed est mere graecum ἅλμη, gallice *saulmure*, quod R. Sal. scribit שלמויירא.[43]

הַלְמוֹן. Adducitur hic in Ar., sed in Tag., et ap. Tos. legitur חלמון. Vide ibid.

הלן לְהַלָּן, הֲלֵין vide supra in הל.

הֵילֵינִי *Helena, regina* לויר *Lydiae*, Suc. 2b.

הלניא vide in מלן.

הלק הֵילֵק *nom. propr.*, Sanh. 98b. In Chol. 19b. scribitur חילק, et sic in Ar.

הִלְקוּט, הִלְקְטִי, הִלֵּקֵט vide in לקט.

הם הֵם *ipsi*. Chald. הִמּוֹ, cum נ paragogico הִמּוֹן: ut, ונשא המון רוחא et abstulit eos ventus, Dan. 2. 34. Alio usu ab הם est הֵימֶנּוּ ab ipso, pro ממנו unde mirum quomodo מ in ה transierit. הֵימָךְ a te, idem quod המך.

המה הָמָה *tumultari, strepere, perstrepere, sonare, resonare*, ut in hebr.: Part.[1] הָמֵי לי לבי perstrepit mihi cor meum, Jer. 4, 19. ככנרא הָמָן sicut

[42]) Commutatis liquidis ל et ρ gr. est ἁρμάζω, ut nonnulli volunt.

[43]) Item in TH. Kilaim c. 5 pro *genere fruticis* sumitur, ubi vero per ה in fine, הילמה, scribitur, quod gr. videtur ἅλιμος.

[1]) הַמְּדוּר. Citat Cast. vocemque per *ducem* explicat.

cithara sonabunt, Jes. 16, 11. המן מסגי אנשא tumultuantes prae multitudine hominum, Mich. 2, 12. והמן גלודי et perstrepunt fluctus ejus, Jer. 5, 22. Ex Aphel Partic. כמהמי ימא המן sicut sonitum edunt maria, resonabunt, Jes. 17, 12.

המון, המונא *strepitus, tumultus: multitudo, copia*, ut hebr.: המון משרית פלשתאי turba castrorum Philistaeorum, 1S. 14, 16. קל המון בטוריא vox multitudinis in montibus, Jes. 13, 4. מקל המון a voce multitudinis, Jes. 33, 3. ככל המונא דישראל quasi tota multitudo Israelis, IIR. 7, 13. והמונא דבמשריתא et multitudo quae in castris, IIR. 7, 13.

מהומתא *idem:* דמחמני על מהומתא qui praefectus est tumultibus, Esth. 1, 10.

המיא, המיה *idem:* שמעו המיה של מדינה audiverunt tumultum urbis.

המין, המינה[44] *balteus, cingulum*, hebr. אבנט, Ex. 28, 8. et 39, 29. Pl. חריז יתהון המינין et cinxit eos balteis, Lev. 8, 13. Usurpatur pro hebr. אבנט et חשב. Ap. Tos. כוהן מוציאו בהמיינו sacerdos educit illud balteo suo, Erub. 104b.

המי המיונוס ἡμίονος, *mulus, mula*, In TH. Ber. 12b. מהו ימים quid sunt ימים? R. Jehudah bar Simon dixit המיונים ἡμίονοι muli. Graec. est. Sic in Br. s. 82.

הומלון *fruticis odoratae species.* In Gem. vocatur כשות, Ket. 60b. Erub. 28a, Git. 69a. Videtur *lupulus* esse, quia cerevisae inserviebat, etsi etiam comedi solita.

הימלטא vide in מלט.

המלתא[45] *electuarium, barbare* ליטווריינה ליטואריו secundum R. Sal. האי הימלתא דאתי מבי הנדואי istud electuarium quod venit ex India, Ber. 36b. Scribitur ab initio inserto Joth הימלתא Jom. 81b. unde ה per Pathach efferri non debet, ut Guido notaverat. quidam *cingiber* explicant. Forte est *cingiber conditum.*

המם *turmatim coire et congregari, tumultarie concurrere;* saepius, *incidere se*[46] *caesuras sibi induceie.* Usus ejus est in Hitph. et respondet hebr. התגודד. Praet. ואתהממו בסיפין et incidebant se gladiis, IR, 18, 28. Part. על כל סיען מתהממין in omnibus turbis concurrebant, Jer. 48, 37. vel, incidebant se: ומתהממין et turmatim concurrentes; interpres latinus, *scissa* (facic) i. e., inciderant sibi faciem, Jer. 41, 5. Imper. ואתהממו בסיען et incidite vos in turbis, Jer. 49, 3. Fut. אימתי תתהממון quousque incidetis vos? Jer. 47, 2.

Secundo est *verrere, everrere:* In Pah., ואהממנה כמא דמהממין במבינא et everram eam sicut everrunt scopis, Jes. 14, 23.

מהומהם *inveteratum, consumptum, detritum.* Vide in מהה.

המם, הממא *purgamentum, quisquiliae, excretum, res quae everri meretur:* והממת עיבורא נזבן et quisquilias frumenti vendamus, Am. 8, 6. heb. מפל

הימום. Hinc, הימום היא צריכה רפואה in Br. s. 45. gl. medicina opus habet, Ar. in litera ם legit et citat סיימם, et eodem modo explicat. Forte est ex gr. ἴαμα.

המן הימין, המין. Contracte sic dicitur pro האמין. Vide אמן.

המון, הימנו vide paulo ante in הם.

הומניא *nomen urbis*, Kidd. 72a.

אומוניאה, הומוניה *concordia, unanimitas*, gr. ὁμόνοια: נעשו כולם הומוניה אחת facti sunt omnes ὁμόνοοι, unanimes, concordes, ME. in praef. f. 53b. et 56c. Huc refert B. Ar.: Cum fuistis in terra vestra, facti estis הומניות המניות לע"ז concordes ad idololatriam exercendam, vel turbae, turbae, h. e. turmatim concurristis ad idola, sicut dicitur, וקול המון שלו בה Ez. 24, 42. in Vr. s. 33. In Medr. Esth. 1, 9. cum א ab initio: עשו ישראל אומוניאה fecerunt Israëlitae similiter (ut illi) et coluerunt ea (sc. idola.)

המנון[*] Ὕμνος *hymnus:* ובאו הבריות לומר לו הימנון venerunt homines, ut dicerent ei hymnum, in Medr. Tanch. והיו בני המדינה מבקשין לומר לו הימנון et voluerunt incolae urbis ei dicere hymnum, Br. s. 16. MK. f. 103d.

המינון ἡμίνα *hemina, cotyla, dimidia pars sextarii:* כסא רבא דהוה לכיר ארבעא חמשא המינון poculum magnum, quod continebat quatuor aut quinque heminas, Esth. 1, 8. in secundo Targum.

המנק[*] *furcula mensalis:* אבל נסדק ועביר כהמנק פסול sed fissum et factum ut furcula, illegitimum est. Autor Ar. scribit, apud Persas in usu esse, ut furcinula ferrea cibum capiant et ori admoveant, honestatis et puritatis causa. Legitur ap. Tos. et scribitur inserto י ab initio, ut in Suc. 32a. In Bm. 25b. scribitur המניק, unde apparet, in fine legendum

---

[44]) Vox pers. هميان *hamjan cingulum, zona.*

[*]) המנון. Citat Cast. ex Talm. Sab. 54 vocemque graecam habet ἄμαθος *arena, sabulum.*

[45]) Videtur esse lat. *mellitus* praefixo ה, ut in vocabulo praecedente המלטא, quod gr. est μάλαθρον.

[46]) Nonnulli ad gr. αἱματόω *cruento, cruore s. sanguine inficio, sanguinolentum reddo*, vocem vertunt.

[*]) המניכא (Dan. 5, 7) syr. ܗܡܢܝܟܐ *torques, spira, muraenula* gr. μανιάκης.

[*]) חמיסו ἥμισυ, *dimidius* Ms. c. I. Men. c. 10. Huc spectare videtur locus ille in s. Br. 82, ubi vocem הימים (Gen. 36, 24), quae mulos significat, per חצי חמור חצי סוס h. e. *dimidius asinus et dimidius equus* (i. e. mulus, ut Graeci ἡμίονος dimidius asinus pro eo uti solent) explicant. Item ad locum illum כקדוח אש המסים „sicut exustio ignis tabescunt aquae, (Jes. 58, 1) in Br. s, 4 dicunt אימתי חצה *quando dividit?* etc., quem locum alio modo explicare nequis, nisi vocem המסים a Talmudicis ad gr. ἡμίζω, cui significatio illa dividendi inest, versam esse, dicas. Omnino enim Talmudici vocabulis hebr. graecas significationes apposuerunt. Ita quidem voces הן *sic, ita est* et אבל *attamen* a Talmudicis multis locis per graeca ἕν et ἄφες (a. v. ἀφίημι) restitutae sunt. Item vox

per Tzere, propter י ibi additum. In Talmud videtur etiam esse *scalprum scribarum*.

המם הַמְסֵם, המסימא vide מסם.

המסין המסיין[47] *nomen lapidis pretiosi*, forte *haematites*, Schemoth rabba sect. 38.

המין הימצא. Sic adducitur in Ar., sed in Gem. legitur חימצא. Vide ergo illic. Sic in Ar. המיצחא, quod etiam in Gem. scriptum legitur per ח. V. ibid.

המר הומר. Sic adducuntur hic, sed in Gem. scribuntur per ח ab initio. B. Ar. tamen praefert lectionem per ה, et scribit, in Aramaea lingua אהמרא[48] idem esse quod מעשה: Unde cum duo sibi invicem fiunt obvii, solere dicere אמי אהמרך hoc est; quaenam sunt actiones tuae, quid agis? omniane tibi ex voto succedunt?

מַהֲמֹרִין[49] hebr. *scrobes, foveae*: בניצין דמהמורין in foveas scrobium, juxta Regia, Ps. 140, 11. Veneta, דמחמרין, quasi a חמר lutum, bitumen.

המת הַמְתִּין *musculus*, Schaare dura f. 83b. Sic in gl. R. Sal. in Chol. 93a. תחת הראש המתן[50] sub capite musculi שקורין לונביל quem vocant Lummel. Forte ה est servile.

הֵן *si*, idem quod אם: הן איתיכון עתידין si estis vos parati, Dan. 3, 15. Vel interrogative, *num, an, estis vos? estisne vos?* ut in hebr. הן היתה כזאת num fuit sicut hoc? Jer. 2, 10. Inde demum inseparabile ה quod interrogandi est: די הֵן *quod si*, Esr. 4, 13. הֵן לָא *si non, nisi*: וְהֵן *etsi, tametsi*: Item *ecce*, ut in hebraeo. Repetitum in continua sententia, est *sive*, ut, הן איתי הן לא sive futurum est, sive non, Dan. 3, 17. 18: הן למות הן לשרשי הן לענש נכסין sive ad eradicationem, sive ad mulctam facultatum, Esr. 7, 26. הן רב הן מעט sive multum sive parum ap. Ros.

Secundo est *affirmantis, sic, ita, etiam*, idem quod כן, ναί, idque autoritate loci Gen. 30, 34. ויאמר לבן הן dixitque Laban הן ita, etiam. R. Sal. לשון הן קבלה דברים i. e., vocabulum הן significat *acceptionem verborum, affirmationem*. Hinc, לא רצו לומר לו לא הן ולא לאו לפי שהיו מסופקים בדבר noluerunt ei dicere, neque ita, neque non, eo quod dubii fuerint, IR. 18, 21. in Kimchi. Sic legitur Ex. 20, 1. ad vocem לאמר in R. Sal. מלמד שהיו עונין על הן הן ועל לאו לאו i. e., docet, quod responderint ad ita, ita: et ad non, non, vel, ad est, est: nam eo in affirmando Latini sic utuntur, ut in illo; sit sermo vester est, est, non, non. Et apud Ausonium:

— — quum multa loquaces
Ambiguis sererent verbis, contra omnia solum
Est respondebat vel non.

Ap. Tos.: יש הן שהוא כלאו ויש לאו שהוא כהן i. e., est ita, quod est sicut non, et est non, quod est sicut ita, Bk. c. 8. in fine, nempe, per ironiam: הצדיקים הן שלהם הן ולאו שלהם לאו justorum ita est ita, et non ipsorum est non: In Tanch., in Parascha האזינו in fine: אתה המלאך שבאת לבקש נפש אישי אמר לה הן i. e., tune es angulus qui vinisti ad quaerendam animam viri mei? respondit ipsi, ita: ר׳ רצונך שנקבל פני פילוסופוס חבירנו אמר לו לאו rabbi, estne voluntas tua, ut excipiamus philosophum collegam nostrum? respondit ipsi, non. Mane rursus dixit ipsi: Rabbi, placetne tibi, ut excipiamus philosophum collegam nostrum? אמר לו הן respondit ipsi, ita, in tractu talmudico דרך ארץ c. 4. Scribitur et cum inserto Joth, הִין: ut, הוא דאמר הין הין והוא דאמר לאו לאו estque is qui dicit, ita ita, et est is qui dicit, non non, i. e., responsum geminat, Meg. c. 4. in fine. Hinc, commutata litera aspirata in lenem, natum est אִין pro eodem, ut suo loco videre est: אם אמר על לאו לאו ועל

שה (Gen. 22, 7), quae *agnum* significat, in Br. s. 29 juxta sonum per gr. σέ redditur. Porro vox אלון Gen. 35.) quae *arborem* innuit, Talmudicis est (in Br. s. 81) gr. ἄλλον, *aliud*. Quod si duas hebraicas voces in unam contraxerunt vel unicam in duas disposuerunt et tum demum quasi graeca vocabula tractavere. Habes enim voces אי נקי (Job. 30, 22), quas in Br. s. 29 per unam gr. vocem οὐχγία explicant et rursus vocem מאחיך (Exod. 22, 24) quam quasi μὴ אחיך legunt. Quod praeterea notandum a verbo ἡμίζω neglecta litera ἡ (heb. ה) a Talmudicis formatum est verbum מס pro *crepere, dissilire* vel *rumpi*, ut dicerent הרמונים משימא malogranati de eo tempore, quo crepunt, rumpuntur, quasi *dividuntur*. Vide Mathnath kehuna ad sect. IV. in Br. Item ex eo verbo graeco nomen מס pro *specie*, qua uti solent homines ad *concrescendum coagulandumve* lac, i. e. ad separandum s. *dividendum* butyrum de sero lactis.

[47]) Gr. αἱματίτης. *haematites*.

[48]) Vocem, ni fallor, ad radicem מור *mutavit, commutavit* refert, quasi nomen sit ex forma Hiphil formatum significans *eventum labori convenientem operique pretium praebentem*. Itaque latius quam solitus est autor Ar. locutionem per מאי אגרך מאי טובך מאוי מעשך explicat, quasi ea salutatione dicere velit salutans: num praemium tuum (אגרך) et salus tua (טובך) labori atque operi (מעשך) respondent, i. e. estne *compensatio* laboris tibi bona, convenitne effectus operi, ut sorte tua contentus esse possis. Hinc illi Talmudicorum, qui poenam *compensationem* peccati indeque ei *convenientem* habent, חרש המורה, vocantur. De illorum sententia multa leguntur in tract. Chol. 114b. Sota 15a. Kid. 22b. Pesach. 54a q. v. At vero verbum המר *pignore contendere*, quod in tract. Sab. 31a invenitur, gr. est ὁμηρεύειν s. ὁμηρεῦν *pignori esse*, uti syr. ܗܡܪܐ, quod gr. ὅμηρον *pignus, obses*.

[*]) חמרד. Citat B. Ar. ex Br. sect. 54 vocemque non explicat. Pro המרד Muss. הבחר legit, quod per הנבחר i. e. electus explicat. At ego neque hoc ne illud l. c. reperio.

[49]) Propr. *effusio*, ut nonnulli volunt, ab ar. همرة *effusio pluviae* a fluxu exundante et effuso dictae.

[50]) Commutatis gutturalibus ح et ה ac dentalibus ڽ et ה idem esse videtur atque pers. vox حمدان quod *membrum virile* significat. Vide Cast. lex. pers. p. 225.

הן הן si dicat de non, non; et de ita, ita, Git. c. 7. in princ. רצונך לשתות כיום יין והוא אומר הן estne voluntas tua bibere poculum vini? Et ipse dicit, ita, in Talm. Hier.

Tertio הֵן *unum*, ἓν: Unde ad אחהן eas, Lev. 20, 14. ומהו אחהן את אחת מהן ובלשון יוני הוא הן אחת quid est אחהן? unam ex eis: nam in lingua graeca הן est unum, in R. Sal. Sic הינא ἓνα *unus*, in Bb. 164b.

Quarto הֵן, הָהֵן, ארהן, *is ille*, singulariter: ההן מדליקין בההן איכומא: דמקבל כתבייא is qui accipit literas: accedunt cum (naphta) illa nigra: בההן חיורא cum illa alba, TH. Sab. c. 2. חמינן ההן סבא vidimus illum senem.

Quinto הִנּוּן idem quod אנון *pronomen plurale masculinum, ipsi, isti, illi:* הנון ליתיהון עמי illi non sunt mecum, Ps. 38, 11. הנון יהובדון illi peribunt, Ps. 102, 25. הנון מחשבין illi cogitant, Jobi 6, 7. Fem. אִינִּין, הִנִּין *istae, illae:* ארום לקישן הינין quia serotinae ipsae, Ex. 9, 32. in Targ. Jon. Est et ubi הָהֵן pro eodem legas. Ti. dicunt הָנֵי *isti, ista:* הני מלי ista verba, istae res: הני הך ista ipsa, ista sunt: הני הוא illud est, *nempe, scilicet,* quod Rabbini communiter dicunt הַיְינוּ הך היינו, de quo supra in הין. In Tg. להני שבעא רבנייא istos septem magnetas, Esth. 1, 10.

הֵן vide supra in האן.[51]

הֲנָא, הֲנָה, הֲנֵי[52] *commodum, utilitatem afferre, proficere, prodesse, utile esse, commodum, utilitatem, voluptatem percipere ex aliqua re: lucrari, quaestum facere.* Praet. ושנתי הֲנָתְנִי et somnus meus profuit mihi, hebr. ערבה לי suavis, jucundus fuit mihi, Jer. 31, 26. Infin. מאים תכלין לְהַנְאָה si forte possis proficere, heb. להועיל, Jes, 47, 12. בדיל דלא להנאה ut non prosit, Jes. 44, 10. Fut. מה יְהֲנֵי לך quid proderit tibi? Hebr. יסכן, Job. 35, 3. דלא יְהֲנוּן להון quae non proderunt ipsis, hebr. יועילו, Jes. 44, 9. Ithpeh. מה ממון נִתְהֲנֵי לנא quid divitiarum lucrabimur nobis? Gen. 37, 26. Alii habent אתהני in Praet. דְאִתְהֲנִיאוּ מן סעודתיה quod fructum cepissent ex prandio ejus, Esth. 4, 1. Part. דְמִתְהֲנְיָא באגרא quae utilitatem vel voluptatem capit ex mercede, Ez. 16, 31. Infin. לְמִתְהֲנְיָא מנה ad voluptatem capiendam ab ea, Lev. 20, 16. Jon. et 18, 23. Futur. וְיִתְהֲנֵי מן קודשיא et utilitatem ceperit ex rebus sanctis, Lev. 5, 15 in Jon. דלא יתהנון מנהון ut non capiant utilitatem ex illis homines, Eccl. 11, 3. Et contraria significatione, *exitiale esse, perditionem afferre:* Fut. דילמא יִתְהֲנֵי למלכא ne forte perditio afferatur regi, ne regi pereundum sit, IIS. 17, 16. Kimchi scribit, se nescire, quid Jonathan sibi velit. Sic autem exponendum esse hebraeus textus indicat. Aphel, מה אַהֲנֵי צלמא quid prodest sculptile? Hab. 2, 18. ואת אהנית ית אגריך et tu in quaestum dedisti mercedem tuam omnibus amicis tuis, Ez. 16, 33. ואהנית רחימך באונסא et facis ut quaestum habeant amici tui ex rapinis, bonis direptis, Ez. 22, 12. vel quaestum praebuisti, profuisti. Part. לא מַהֲנֵי non prodest, Pr. 11, 5.

Ap. Ros.: כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאלו גזל להקבה quicunque utilitatem percipit ex hoc mundo absque benedictione, perinde facit, ac si depraedaretur deum, Ber. 35b. Sanh. 102a. Voluut hoc dicto, nulla dona et beneficia dei sine praecedenti consecratione et gratiarum actione sumenda esse: sed deum omnibus laudandum, unde et Rabbini quibuslibet rebus certas precum et gratiarum actionis formas instituerunt. Sic Paulus Apost. 1. ad Tim. 4, 3. ait; Deus condidit cibos ad participandum cum gratiarum actione etc. שמא מינות בא לידך והנאך forte haeresin audivisti, et volupe fuit tibi, placuit tibi, As. 17a. Et mox, והנאני הדבר et placuit mihi illud, מאי אהנו לן רבנן quid prosunt nobis Rabbini?

הֲנָיָה, הֲנָאָה, *utilitas, commodum, lucrum, commoditas, amoenitas:* מה הנאה אית לגבר quid utilitatis inde est viro? Eccl. 2, 2. ומה הנאה אית למרהא et quae est utilitas domino ejus? Eccl. 5, 10. לית בהון הנאה non est in eis utilitas, Jer. 16, 19. Eccl. 9, 6.

Ri. הנמשכים אחר הנאות עולם qui trahuntur post commoditates mundanas, i. e. qui sequuntur voluptates mundi.

הַנְיָה, *idem:* בְהַנְיַת דתאין in commoditatibus herbarum, i. e., in locis commodis et amoenis, herbidis, Ps. 23, 2. בהנית נפש cum commoditate animae, sive vitae, Eccl. 4, 6. Interpres latinus: in quiete animae. Alii legunt, מן הַנְיַת מוי: בְּהַנְיוֹת ab amoenitate aquarum, Jubi 14, 9. מן הנית בני ab usu balneorum. Lev. 23, 27. in Jon. quomodo etiam legendum c. 16, 29. pro חוית.

הנג הוּנְגָרִי *Ungaria:* הוּנְגָרִי *ungarus.* Plur. הוּנְגְרָאֵי *ungari,* hebr. הגרים hagrim, hagareni, Ps. 83, 7. De hagarenis istis 1. Paral. 5. Rabbini Ungariae nomen inde deducunt, quasi et ipsi ab Hagar descenderint. Sed Ismaëlitae sive Turcae ab Hagar originem ducunt.

הנד הִינְדָא *vicia, leguminis genus.* Bech. 37b. Scribitur cum inserto Jod, unde non per Pathach ab initio legendum, ut alii scripserunt. Peregrinum vocabulum est.

---

[51]) Sexto הן, in TH. saepissime pro אן *unde* legitur. Item sumitur in Tg. pro gr. ἀνιάω *molestia afficio, moerore afficio, contristo.* דלמא איתהני למלכא fortasse moerore afficit regem, hebr. פן יבולע למלך 2S. 17, 16. Huc autor Ar. spectare videtur citans illum locum ex Tg. Samuelis in הן secundo; etiamsi ad illius verba Kimchius scribat, se eorum sensum non satis intelligere (ולא ידעתי דעתו) videlicet quae significatio insit voci איתהני et quomodo eam ad radicem הן vertat. Vocabula graeca a Talmudicis atque Paraphrastibus prout hebraica et chaldaica tractata indeque in forma heb. et chald. adhibita esse satis notum.

[52]) Arab. هنا, syr. ܗܢܐ *voluptatem, utilitatem cepit* alquis ex alqua re, *laetatus, delectatus est* alqua re.

הַנְדִיָא *India:* מן הנדיא רבא ועד כוש ab India magna usque ad Aethiopiam, quae est, מן מדנחא דהנדיא ab oriente Indiae, Esth. 1, 1.

הִנְדִי, הִנְדְוָאָה, הִנְדָאָה *indus, indianus,* Jer. 13, 23. Pro eo in Venetis est הִידְוָאָה. Hinc, Rabbi Jehuda הנדואה indus: פרזלא הנדואה ferrum indianum.

הִנְדְוִיין *indianae vestes, ex byssino sive lino indico confectae,* Jom. 34b. Aruch scribit, in lingua graeca sic vocari מלבוש vestimentum.

הִינְדִיבִי Σέρις, *seris, intybum, intubus* vel *intubum,* gall. et germ. Endivi. Pes. 38a. Bartenora scribit esse arabicum, et idem quod עולשין.[53]

הִינְדְזָא *accidens, eventus, casus fortuitus, sors, fortuna:* ואשקי בהנדזה et irrigat per casum fortuitum, Git. 60b. S. Sal. gallice exponit אונטורא *adventure, eventus.* Agitur de hauriendis aquis ad irrigandos agros, quae certa mensura singulis dabantur. At in defectu, hauriebat quisque quantum fons ad tractum suppeditabat, quod dicit בהינדזה. Autor Ar. accipit pro הנדס quod sequitur.

הַנְדַס *metiri, mensurare.* Hinc nomen Participiale מְהַנְדֵס *geometra, mensurarum et ponderum peritus, ut aequabilitas in eis semper observetur.* Pl. מְהַנְדְסִין, in Bb. 89b. Glossa, mehandesin sunt ממונים של מלך לבדוק את המדות constituti regis ad scrutandas mensuras. Hinc in Ar. praecedens vocabulum exponitur בשוה *aequabiliter, aqua mensura,* ז et ס permutatis[54] ut in עלז et עלס exultare.

הַנְדָסָה *mensuratio:* חכמת ההנדסה ars mensurationis, *geometria.* Hac R. Elieser, in littore maris obambulans, usus fuisse dicitur, qua scire poterat, quot essent guttae in mari, Caphtor f. 90.

הַנְדָסִי *geometricus, cum:* במופתים הנדסיים per demonstrationes geometricas, R. Levi IR. 6, 1. Fem. חשובה מספריית והנדסיית responsio arithmetica et geometrica.

הִנְדְיוֹסִין[55] *aequales,* Medrasch Tehill. f. 14b.

הִנְדְקָא *nomen regionis,* pro hebraeo חוילה. Occurrit Eccl. 2, 5. Gen. 10, 17. et 25, 18. et 1, 11. in Jon. נהמא דהנדקא panis indianus, Ber. f. 35b. Similis pani Hispanico, ut vocatur.

הִנְדְקוּקִי[56] gl. talm. exponit per גורגדניות *cerasa.* Judaei communiter *persica poma* sic vocant, Erub. 28a. Legitur et in TH. Peah. c. ult. Erub. c. 3. ubi in gl. exponitur *coriandrum.*

הנה הַנְהוּ *illi, ipsi, idem* quod אנון vel הנך, de quibus supra. אמרו ליה הנהו dicunt ipsi illi.

הני הָנֵי *illi, isti:* הני רבנן isti Rabbini: הני מילי ista verba.

הָנָךְ *isti:* הנך רבנן דאמרו לו istos Rabbinos rogavit, qui illud ipsi dixerant.

הנם הִינוּמָא[57] *peplum sponsae, quo obvelatur caput ejus,* sic dictum על שם תנומה a somno, quia interdum dormit in eo, et quod oculi ejus sint tecti, ac si dormiret. Judaei germani vocant Flugerlein, i. e., *velum tenue, quod levi aeris motu volat.* Posset ergo referri ad נום. In Gem.; מאי הינומא רבי יוחנן אמר קריחא דמנמנה בה כלתא quid est hinnuma? dixit R. Jochanan, velum, in quo dormit sponsa, Ketb. 17b. Alius dixit, esse corollam ex myrtho, in signum, quod debeat sponsa perpetua felicitate vivere. Autor Ar. respicit etiam originem graecam, quasi ab ὁ νόμος, *lex, consnetudo:* unde, שיצאת בהינומא quod egressa est cum ritu nuptiali: in Misna praecedentis lóci. Hinc intelliges Munst. et Guidonem.

הנף הַנְפַּק *ratificatio, ratihabitio, confirmatio:* שכתוב בו הנפק in quo subscripta confirmatio, Bm. 7a. Contractum literis inscribebatur a judicibus ad earum confirmationem: שטרא דנן נפק קדמנא ואסהידו פלוני ופלוני על חתימת ידייהו ואשרנוהו וקיימנוהו כדחזי i. e, contractus hic prodiit in conspectum nostrum, testificantibus N. et N. de subsignatione manuum suarum: unde confirmamus et stabilimus eum. Est ergo quasi dicas; in quo scriptum est נפק קד, ut innuat initium ejus solennis ratificationis, quae fiebat per judices et ita pertinet ad נפק.

הנץ הִנְיָין, הִנְיוֹן *monetae parvae species, quae continebat tres* פרוטות vel שמינין *tria lepta,* ut est in Ar. in הדרס. Pl. הניצין, Kidd. 12a.[58]

הנק הִנָּקִי. Sic notarunt hic, quasi vocem absolutam, pro *mundus, innocens.* Sed est verbum הִנָּקִי munda esto, Num. 5, 19. et explicatur in Gem. Kid. 62a.

הנת הִנְתוּכִין[59] *cantherii, trabes, tigna,* IR. 6, 9. heb. גבים, trabes leviter incurvae et fornicatae.

הסט הֶיסֵיט vide in סוט.

[53]) B. Ar. vernacule i. e. italice appellari scribit סינציני, arabice הינדיבא. Ita est. Persae et Arabes هندب, הנדב pronuntiant, nos quoque *endivie.* Vox igitur etiam inde formata est. Relandus.

[54]) Lectio per ז quoad origini magis propinquans praeferenda. Persis enim *dimensio* s. *mensura* اندازه sonat, unde ar. هندسة (הנדסה) vel مهندس (מהנדס), *geometria,* mutata litera ز in س (ס) formatum. Rabbini more Arabum, qui pro eo اهل الهندسة habent, *geometram* בעל ההנדסה (ubi ה primum articulum ar. ال restituit. Plerumque vero in pl. בעלי ההנדסה dicunt) vocant.

[55]) Ἐν δηΐοισιν, ut vult de Lara in libro עיר דוד.

[56]) *Trifolium aegyptiacum,* ut vult Mussafia. Vocem arabicam esse ex iis, quae apud Salmasium (hyl. f. 217) videndum: Loton aegyptium, inquit, quia cognominis est loto trifolio, quod arabice *Hendococca* vocatur, eodem etiam isto nomine nuncupavit (Avicenna). *) הנכיה gr. ἐνοχή *noxa, detrimentum* TH. Ber. c. 9.

[57]) gr. ἔννομος, *legitimus.*

[58]) „Et hoc nomen in TH, Kidd. c. 1 legitur ניצים, unde et hic de ה dubitari possit.“ Buxt. in spicilegio. (Cf. verba ejusdem in הדרס).

[59]) Gr. volunt esse ἐνθήκη, *entheca.*

*) הִפּג vide in פוג.

הסם. Sic adducit hic autor Ar., sed in Gem. ubique scribitur per ח ab initio. Vide חסם. Alii corruperunt id magis in הסס.

הסת. Huc referunt הֵיסֵת, ut in illa locutione: משביעין אותו שבועת היסת מדרבנן faciunt jurare ipsum juramentum impositionis Rabbinorum nostrorum, Bm. 5a. Scheb. 40b. gl. היסת, i. e., ששמו חכמים עליו quod imposuerunt sapientes ipsi. Opponitur ei שבועת אורייתא juramentum legis. Videtur esse a שות ponere, unde סות, et inde Hiphil הסית imponere, et inde הֵיסֵת impositio[60]: כופר הכל ונשבע היסת negat omnia, et jurat juramentum impositionis: השבע לי היסת jura mihi juramentum impositionis. Juramentum triplex Rabbini statuunt, שבועה דאורייתא juramentum legis, sive lege Mosis praeceptum: שבועת הדיינים juramentum judicum, a judicibus delatum: שבועת סופרים juramentum scribarum sive legisperitorum. Idem vocant שבועה מדברי סופרים vel שבועה דרבנן. Praeter haec aliud adhuc est, ordinatum posteribus temporibus a sapientibus Talmudicis, quod etiamsi a judicibus delatum sit, non tamen vocatur שבועת הדיינים juramentum judicum, sed שבועת היסת juramentum impositionis. Est autem juramentum doctum, et supra commune aggravatum, certis verbis conceptum, et personae a judice impositum, ad extorquendum veritatem. Vide B. Ar. hoc loco.

הפא. Hinc adducitur הפיא pro *scopis:* sed in Gem. legitur per ח ab initio, unde pertinet ad חפה et חפף: item pro *spuma:* id scribitur per א ab initio: vide אפי.

הפי הפייטרוס *hippiatros, medicus equorum*, Bemidb. rab. sect. 9.

הֲפַךְ *vertere, evertere, subvertere, convertere; convertere se, redire, reverti:* Praet. די הֲפַךְ יי׳ quas subvertit dominus, Deut. 29, 23. הפך ימא דסוף ליבשתא convertit mare algosum in aridam, Ps. 66, 6. הפך לאדמא מימיהון vertit in sanguinem aquas ipsorum, Ps. 105, 29. Cum aff. וְהַפְכֵיהּ et subvertit illud, Jud. 7, 13. הַפְכִנּוּן ברוגזיה subvertit eos in ira sua, Jobi 9, 5. Fem. והיא הַפְכַת et ipsa convertit, mutavit, Lev. 13, 10. ארי הֲפַכְתּוּן quia convertistis, Am. 6, 12. Part. דְהָפֵךְ טינרא qui mutat petras, Ps. 114, 8. Pl. דְהָפְכִין לגידא דינא qui mutant in absynthium jus, Am. 5, 7. Infin. בדיל דלא לְמֶהְפַּךְ ad non subvertendum, Gen. 19, 21. הלמהפך עובדיכון an ad mutandum opera vestra, Jes. 29, 16. Fut. וְאֶהְפּוֹךְ אבלהון לביע et mutabo luctum ipsorum in laetitiam, Jer. 31. 13. Ithpeh. et Ithpah. אִתְהֲפֵיךְ למחור conversus est in album, Lev. 13, 3. אִתְהֲפַךְ לבהון mutatum est cor ipsorum, Ps. 105, 25. דעד לא אִתְהַפְּכַת quae antequam versa est, Hos. 7, 8. דאתהפכת כשעתא quae subversa est quasi hora, Thr. 4, 6. אתהפיכו היך קשתא converterunt se sicut arcus, Ps. 78, 57. ואתהפכו כל מיא et conversae sunt omnes aquae, Ex. 7, 20. Part. וּמִתְהֲפֵיךְ בהון et convertit se in illis, Ex, 20, 2. in Jon. מתהפיך במשרית מדינאי vertebat se in castris Midianitarum, Jud. 7, 13. Pl. מִתְהַפְּכִין בארעא convertuntur in terram, Jobi 12, 15. Fem. וּמִתְהַפְּכָא על אפהא et subvertitur super faciem suam, IIR. 21, 13. Fut. תִּתְהֲפַךְ לאכזראה לי convertis te in crudelem mihi, Job. 30, 21. שמשא יתהפך לקבלא sol convertetur in caliginem, Joël 2, 31. ויתהפכון לדמא et convertentur in sanguinem, Ex. 7, 17. Et ad formam Syriacam cum נ loco י: נִתְהַפְּכוּן רשיעי evertuntur impii, Pr. 12, 7. Pahel, הַפֵּךְ *vertere, convertere, avertere*, מהפכא חמתא avertit iram, Prov. 15, 1. Item *respondere:* Hinc, דמהפכין מלי תריצתא qui respondent verba recta, Prov. 24, 25. Aphel, אַהֲפֵךְ *idem.* Item *reddere:* hinc, ואהפך ליה היך עובדוי et reddam ipsi secundum opera ejus Pr. 24, 29.

Ap. Tos.: רב גידל הוה מהפך להויא ארעא Raf Giddel convertebat se ad istam terram, sive agrum, ut sc. eum emeret, gl. מחזיר redibat, Kid. 59a. אשה זונה מתהפכת כדי שלא תתעבר meretrix convertit se, ne concipiat, hoc est, post coitum subita se vertit, ut semen ex utero effluat, Jev. 35.

Ap. Ros. משפטים מתהפכים *propositiones contrariae:* תחת מתהפכים *subcontrariae*, apud logicos.

הֵפֶךְ *diversum, oppositum, contrarium:* להפך e contrario, in contrarium.

הִיפּוּךְ *inversio, conversio, transpositio, metathesis:* וו ההיפוך vau conversionis, quod praeteritum in futurum et contra, convertit: היפוך האותיות transpositio literarum.

הֲפָכִים *contraria.*

הַפֵּכְתָּא, הֲפֵכְתָּא, הֲפֵכָה *perversitas, subversio:* מגו הפכתא e medio subversionis, Gen. 19, 29. כהפכתא secundum subversionem, Jes. 13, 19. Pl. חשב הַפְכָתָא cogitat perversitates, perversa, Prov. 16, 30.

הוּפְכָא *idem:* ודיצין בהופכא דבישתא et exsultant in perversitate mali, Pr. 2, 14.

הַפְכָן *perversus:* Pl. דר דהפכנין הנון generatio perversorum, h. e. perversa ipsi sunt, Deut. 32, 20. in Jon. hebr. דור תהפכת.

מַהְפְּכָנָא *idem:* גברא מהפכנא vir perversus, Pr. 16, 28.

מַהְפֵּכְתָּא *subversio*, Deut. 29, 23.

תַּהְפְּכָנוּתָא *idem*, ibid. in Jonathane.

תַּהְפּוּכְתָּא *idem:* Pl. תהפוכתא Pr. 23, 32.

הַפַּכְפַּךְ, הַפְכְּפַכָן *perversus, inconstans, mutabilis*, Meg. 15b. מלך הפכפכן rex vertibilis, qui facile verba et decreta sua mutat.

נַהֲפְכָנוּתָא *aversio, perversio*, Prov. 1, 32.

הפץ. Hic ponunt הפצי, sed in Gem. legitur per ח. Vide illic.

הפק. Hinc mendose in Venetis legitur הוּפְקָנָה pro סוּפְקָנָךְ. Vide ספק.

הפר הַפַּרְכוֹס, הַפַּרְכָא *hyparchus*, Ὕπαρχος, *praefectus, praeses:* הוה הפרכוס שלך et hic praefectus tuus, Sr. s. 18. Pl. וְהַפַּרְכֵי ימא et praefectos

[60]) Alii vocem gr. habent ἴσως.

*) הקיק *cuculus*; *corcyx*. Cast.

*) הקרא, הקרה. Citat Cast. ex Talm. Erech vocemque gr. habet ἄκρα *arx*, *propugnaculum*.

maris, Esth. 10, 1. וְלוֹת הַפַּרְכִין et ad praefectos, Esth. 3, 12. והפרכין et praefecti, c. 8, 9.

הִיפַּרְכִיָא ὑπαρχία, *praefectura*, *provincia*: מהיפרכיא להיפרכיא de provincia in provinciam, Bb. fol. 91a.

הפת הַפְּתַק vide in פתק.

הצא הָצָא, הוּצָא vide supra in הוץ.

הצן הוּצְנֵי *fasciculi*, הוצני פשתן fasciculi lini viridis, Suc. 12b.

הקז *sanguinem emittere, venam secare.* Vide קז.

הֶקֶשׁ. Vide infra in קשש.

הר הֲרֵי *en, ecce*, Rab.[61].

הרג הֲרַג *occidit, interfecit*, hebr. Hinc in Tg., Praet. fem. הֲרָגַת כפנא occidit fames, Thr. 1, 20.

הָרְגִין *interfectores, homicidae*, Bk. 113a.

הָרוּג *occisus, interfectus*. Ap. Tos. כגון שבא הרוג ברגליו sicut cum venit interfectus pedibus suis, Ker. 24a. הרוג occisus, i. e., qui occisus dicitur. Is aperti mendacii testes, qui id dicunt, redarguit. Philippus Aquinas dicit esse locutionem proverbialem: הרוגי מלכות occisi vel interfecti regni. Sic vocantur illi, qui propter salutem publicam et gloriam dei sponte se morti objiciunt, ut sua morte מלכות regnum, h. e. respublica vel ecclesia conservetur. De his dicunt, quod tanta illorum sit excellentia, ut nullus juxta illos possit consistere. Vide Pes. 50a. et Maim. in הלכות יסודי תורה c. 5.

הֲרִיגָה *occisio*. In specie etiam sic vocatur *occisio cum gladio*, quae erat una species poenae criminalis ex quatuor generibus mortis, quibus olim Judaei sontes suos affecerunt. Vide Sanh. 52b.

הרגינין.[62] Sic scribunt: in Gemara legitur per ח ab initio. Vide illic.

הרד הוּרְדָא[63] *tigillum*, eine Latte, Bb. 6a.

הרדוולה, הרדוולים *hydraula, hydraulis, musicum instrumentum, quod Vitruvius, teste Valla, etiam organum* vocat, unde et *organum hydraulicum* apud Ammianum Marcellinum. Derivatur sine dubio ex gr. ὕδραυλις, unde melius scriberetur literis transpositis הדרולוס. Ap. Tos. הרדוולים לא היה במקדש מאי הרדוולה אמר אביי טבלא גורגדנא מפני שקולו ערב ומערבב את הנעימה h. e., non fuit hydraulis in sanctuario: (quid est hydraula? Abhai dixit tabula organica vel instrumentum organicum) quia sonus ejus est confusus et confudit suavitatem seu harmoniam, Erch. 10b. Pro גורגדנא in Ar. est גורגנא, quod citra dubium est *organa, organon*. Deinde הרדוולים scribitur cum Mem in Gem., pro הרדוולים, ut recte in gl. monetur. Scribitur etiam quandoque cum א a initio. In TH. Suc. c. ultim. רשב"ל אמר עוגב זה ארדבלס תני רבן שמעון בן גמליאל לא היה ארדבלים בירושלים מפני שהוא סורח את הנעימה R. Schimeon ben Levi dicit, עוגב (quod interpretes exponunt organum) est hydraulis. Tradidit Rabban Schimeon: non fuit hydraulis Hierosolymis, quia corrumpit suavitatem. In gl. marginali dicitur esse מין כלי זמר שקולו עב ומערבב את הנעימה instrumentum musicum, quod fortem admodum reddat sonum, ac proinde omnem suavitatem et harmoniam confundat. Quod vero dicitur, ארדוולים idem esse quod עוגב, eo facit etiam quod in Br. s. 23. legitur ad Gen. 4, 21: „Ipse fuit pater omnium contrectantium כנור ועוגב citharam et organum; i. e., ארדיבלי ובורבלין hydraulas et בירבלין. Pro בורבלין legitur iterum in Br. s. 50. כרבלין per Kaph ab initio, quod possit esse κρέμβαλα, crepitacula vel κύμβαλα cymbala. Amplius in Tg. שבחו יתיה בהדרובלין ובאבובין laudate eum cum hydraulis et fistulis, Ps. 150, 4. in Psaltrio Nebiensis. Regia, בַּהַרְדִיבְלִין hebr. במנים ועגב.

הורודוס, הורדוס *Herodes*: מלכות הורודוס regnum Herodis: מעשה הורודוס factum Herodis. Sic citat B. Ar. ex Sanh. 66b, ubi nunc pro eo legitur כמעשה הדודים. Intelligitur actus obscoenus rei venereae, quem glossa sic describit, כדרך ומקשה אברו בבשרה מבחוץ דהיא אינה נהנית. B. Ar. scribit de Herode, שבא על נערה לאחר מיתה. Conf. Bb. 3b.

הירדסי, הרדסי. Inde יוני הרדסיות vel הרדסיאות *columbae domesticae sive cellares, quae domi educantur*. Juxta Hebraeos, *columbae herodianae*. Videamus loca. In Chol. in capite, quod incipit שלוח הקן (h. e., dimissio nidi, quia in eo agitur de praecepto illo mosaico, Deut. 22, 6. „Quum occurrerit קן צפור nidus avis coram te in via, in quavis arbore aut super terram, in quo sunt pulli vel ova, et mater cubet super pullos, aut super ova. non accipies matrem cum filiis: שלח תשלח dimittendo dimittes matrem et pulles capies tibi“; mox ab initio scribitur in Misna: שלוח הקן אינו נוהג אלא בעוף ואינו נוהג אלא בשאינו מזומן איזהו שאינו מזומן כגון אווזין ותרנגולין שקיננו בפרדס אבל אם קננו בבית וכן יוני הרדסיות פטור משילוח h. e., et dimissio nidi, (h. e., lex illa de dimittendo nido) non valet nisi de avibus, et quidem nonnisi de avibus non praeparatis (i. e., quae non habent nidum in aedibus et domibus ab ipsismet, vel ab hominibus pro illis praeparatum, quaeque adeo sunt in hominis potestate) quaenam sunt illae aves non paratae? E. G. anseres et gallinae, quae nidificant in hortis. Sed si nidificent in domo, ut et circa columbas domesticas, liber est (homo) a dimissione (h. e. non obligatur ad dimittendam matrem.) Hactenus Misna. Gl. R. Salomonis, יוני הרדסיות i. e. שדרכן ליגדל עם בני אדם quae solent educari cum hominibus, domesticae. Rambam, מיוחסים אל הורודוס המלך שהוא התחיל לגדל יונים בבתים denominantur ab Herode rege: quia ipse incepit educare columbas in aedibus. Bartenora: על שם הורודוס a nomine Herodis, qui solebat eas educare, vocantur הרדסיאות herodianae. Rambam in Hilchos Sche-

[61]) Exstat et aliud הרי in Bk. 2a, quod gr. est ἀρὰ, *noxa*, *damnum*.

[62]) gr. ὀρείγανον *origanum*. *) הרגז gr. ὄρχις, *testiculus*, *testes* Bech. 8. A. n. עכוז legit, quod vide.

[63]) Fortasse gr. χόρτος, commutata gutturali, ut saepius.

chitha c. 13. verba haec Misnae suis verbis exprimens, pro יוני הרדסיות substituit, ויונים שקננו בבית. Gemara super praecedentem Misna; R. Chija et R. Simeon dissentiebant de hac voce, חד תני הרדסיאות וחד תני הרדסיאות unus dicebat herodianae, alter dorsianae. Qui dicit הרדסיאות, denominat eas sic ab Herode: qui vero dicit הרדסיאות, denominat eas a nomine loci ipsarum. Deinde memoratur ibi, quod edoctae fuerint acclamare Herodi קירי קירי, hoc est κύριε, κύριε, domine, domine. Cum autem aliquando una esset, quae clamantibus caeteris קירי קירי, taceret, monitam ab altera, ut idem quod illae faceret, exclamasse קירי כירי h. e., dominus servus, q. d. ille, quem vos pro domino habetis est servus, et hac de causa jugulatam fuisse etc. Iterum in T. Sab c. 24. in Misna: אין נותנין מים לפני דבורים ולפני יוני שבשובך אבל נותנין לפני אווזין ותרנגוליא ולפני יוני הרדסיאות non ponunt aquam coram apibus et coram columbis, quae sunt in columbario, (i. e. columbis silvestribus, quae palumbes vocantur; quia hae, ut et apes sibi ipsis de potu prospiciunt) sed ponunt coram anseribus, gallinis et coram columbis domesticis. Glossatores eodem modo exponunt hic, ut in praecedenti loco. B. Ar. in יון primo locum priorem ex Chol. adducens, hoc פירוש sive hanc expositionem subjicit; המלך הורודוס הביא יונים מן המרבר וגדל אותם בישוב ונעשו חרבות ונקראו על שמו הורדוסיות ומאן דתני דורסיאות על שם המקום שהביאם משם i. e., rex Herodes adduxit columbas ex deserto et educavit eas in terra habitata factaeque sunt educatio, (h. e., cicures, edoctae, mansuetae vel factae sunt soboles vel propago scil. peculiaris:) vocataeque fuerunt secundum nomen ejus herodianae. Hactenus B. Aruch. Hinc liquet, hallucinatum esse in horum verborum expositione virum clarissimum et alias perspicacissimum D. Joh. Drusium, dum ex columbis istis cellaribus sive herodianis fecit herodianos illos, quorum mentio Matth. 22, 16. *Nam in praeteritis ad dictum Matthaei locum scribit:* In Lexico Juris Ebraici vocantur הורדוסיות herodiani, de nomine Herodis et דורסיות dorsiani a loco, unde abducti fuerunt. Erant autem natione graeci. Autor lexici, qui B. Ar. Ebraeis: Herodes rex adduxit Graecos e deserto et educavit eos in terra habitabili, feceruntque חרבות. Videtur hoc velle, instituerunt certum ritum. Quis ille ritus? Herodis, qui eos aluerat, natalem celebrabant, quo die etiam lucernas accensas et violis coronatas in fenestris ponebant. Hoc primum: deinde credebant eum Messiam esse. Et in commentario posteriori ad voces N. T. c. 23. Quinam fuerint Herodiani, quaesitum a doctis: variae sententiae; ego, quam reperi apud autores hebraeos, eam ponam. In Lexico Juris lego, Herodianos Graecos fuisse, dictos autem ab Herode, qui primus eos traduxit ex deserto ad locum habitatum educavitque. Ponam verba hebraica, deinde reddam, ut sonant ad verbum, הורודוס המלך וכו' i. e., Herodes rex adduxit secum Graecos ex deserto et educavit eos in terra habitata et fecerunt sectam: vocatique sunt de nomine ejus Herodiani. Haec Drusius, quam ipsius observationem adducunt Isaacus Casaub. Exercit. I. contra Bar. Num. V. Beza in majoribus annotationibus et alii. Sed deceptus fuit D. Drusius. Nihil enim tale vel per somnium Talmudicis, vel Autori Aruch, in mentem unquam venit; יוני illic non est legendum יְוָנֵי Graeci; sed יוֹנֵי columbae. Nam quid negotii Herodianis vel Graecis cum anseribus, gallinis, palumbibus et apibus, cum quibus illic conjunguntur יוני הרדוסיות? Quo sensu illi excipientur a lege illa mosaica de dimittendo nido avium? Deinde חרבות ibi non significat ritum, religionem vel sectam: sed educationem. Fons erroris est, quod D. Drusius Aruch tantum, non ipsum Talmud inspexerit, ubi ex circumstantiis omnibus evidentissime liquet, non agi illic de hominibus, sed de avibus. Haec occasione hujus vocis הרדסיות.

הַרְדָּפָה vide in רדף.

הירדופנין *species herbae amarae, cujus usus etiam fuit in esu Paschatis,* ut videre est in Talm. Pes. 39a. Gl. hic notat, quosdam id explicare אלוישנא. Herba haec fuit bestiis venenata et lethifera: דאכלה הרדופני bestia, quae comedit herbam hirdophnem, Chol. c. 3. in Misna. Rambam hic notat; הירדופני est herba, quae bestias, si eam comedant, interficit, nihil vero nocet hominibus. Sic et Bartenora. Hinc in Gem. quoque scribitur, סם המות דבהמה היינו הרדופני venenum lethiferum bestiis est הירדופני. Sic etiam vocant Hebraei lignum illud, sive arborem illam, qua Moses dulcavit aquas amaras, Exod. 15, 25. Volunt autem lignum fuisse amarum, adeo ut miraculum in miraculo, ut loquuntur, factum fuerit, dum ligno amaro, aquae amarae dulces redditae fuerunt. Hinc legitur in Jalk. f. 73b. ויורהו יי' עץ „et docuit eum dominus lignum"; Rabbi Jehosua dixit: hoc fuit lignum salicis. R. Elieser dixit, fuit lignum oleae, quod nullum lignum sit eo amarius. R. Jehosua filius Calvi dixit, זה עץ של הרדופני fuit lignum hirdophne. Gl. hic est; הרדופני est arbor, quae crescit juxta aquas, et flores profert similes liliis, quae amarae admodum sunt, et bestiis lethiferae. Desumpta est haec explicatio ex Ar., qui scribit vernacule a quibusdam vocari סנגינו. In Sr. s. 50. legitur הרדפוני, literis transpositis. In Jonathane, Ex. 15, 25. scribitur per א ab initio: Et oravit Moses coram domino, et ostendit ei dominus arborem amaram דְאַרְדִיפְנֵי, cui inscripsit nomen illud magnum et gloriosum, qua projecta in aquam, dulces factae sunt. Iterum in Targ. Jon. Gen. 30, 37. respondet hebr. וערמון platanus vel castanea. Sic enim ibi legendum וְאַרְדִפְנֵי pro וארדפוי. Mentio hujus arboris quoque fit in Gemara Suc. 32b, ubi scribitur הִירְדוּף. Videtur esse ex gr. δάφνη, *laurus.*[64]

[64]) De eo inter alia quoque dicitur illic, quod sit bestiis venenata et lethifera. Videre itaque ex vocum aliqua

הרח הרהון *matula urinaria.* In Br. s. 39. circa finem: חמן קריין לפועלא טבא עמידה ולהרהון של מימי רגלים עמילה illic vocant opus bonum עמידה et matulam urinarum עמילה. Varia hic est lectio. In Ar. contrario modo citatur, לפעלא טבא עמילה ולהרהון של מימי רגלים עמידה. Rabbi Moses bar Nachman in legem f. 146a. pro עמידה legit עמירה. Vide eum illic fuse. In TH. Sab., ubi idem locus exstat, pro ולהרהון legitur ולרחוץ של מימי רגלים עמידה: et in As. 43a. לרחון של מימי רגלים, sine He ab initio. Est vox corrupta.[65]

הִרְהֵן vide in רהן.

הִרְהֵר *cogitare, scrutari, speculare.* Plerumque sumitur in malum. Praet. ברעיניה הִרְהֵר במלין verum in cogitatione sua cogitavit verba, heb. חטא איוב בשפתיו peccavit Job labiis suis, Job. 2, 10. וְהִרְהֲרוּ עמא בלבביהון et cogitarunt populus in c ordibus suis Num. 21, 6. in Jon. hebr. וידבר העם באלהים. Part. גבר מְהַרְהֵר חטאין vir cogitans peccata, Deut. 29, 18. hebr. שרש פרה ראש. Pl. ולבב מְהַרְהֲרִין et cor speculantium, hebr. נמהרים inconsideratorum, praecipitum, stultorum, Jes. 32, 4. ודי אתון מהרהרין et quod vos cogitatis, Ez. 11, 5. et 20, 32.

Ap. Ros. et Tos.: אין להרהר אחרי מעשי השם non est cogitandum post opera Dei, h. e. non sunt scrutanda opera Dei, sc. curiosus et ea quae latere nos voluit: כל המהרהר אחר רבו כאלו מהרהר אחר השכינה quicunque sinistre cogitat contra praeceptorem suum, perinde est ac si cogitaret contra deum, Sanh. 110a.

הִרְהוּר *cogitatio:* בהרהור לבי אנא אזיל in cogitatione cordis mei ego ambulabo, heb. בשררות לבי, Deut. 29, 19. בהרהור לבהון in cogitatione cordis ipsorum, Jerm. 7, 24. מקריות הירהור ליליא ab accidenti cogitationis nocturnae, Deut. 23, 11. in Jonath. דסליקו הירהרו יצרא qui abstulerunt cogitationem concupiscentiae, Jes. 62, 10. בתר הרהור לבהון post cogitationem cordis ipsorum, Jes. 57, 17. יסקון הִרְהוּרִין על לבך ascendent cogitationes in cor tuum, Ez. 38, 10. למכפרא על הרהורי לבא ad expiandum pro cogitationibus cordis, Lev. 6, 2. in Jon. 'V. et Ps. 64, 7. Cum affix. וידע הִרְהוּרַי et cognosce cogitationes meas, Ps. 139, 23. Et ab alia forma, הַרְהֹרִין Dan. 4, 2.

Rabbini: משתקיץ משנתך אל יפנה לבך בהרהורים רעים quando expergisceris a somno tuo, non convertet se cor tuum ad cogitationes malas: nam ההרהור מביא לידי מעשה cogitatio impellit ad ipsum opus, in Orchoth chajim: Item הרהורי עבירה קשו מעבירה cogitationes peccati graviores sunt ipso peccato, Joma 29a. quo innunt, concupiscentiam peccati aut sceleris alicujus vincere et superare, difficilius esse, quam corpus ab ipso facto continere, sicut odorari carnem assatam gravius est, quam propositam carnem videre: facilius ab esu abstinet homo, quam desiderium ex odore supprimat.

הרז הַרְזִיפֵי *seminis vel herbae genus, exitialis bestiis*, scribit glossator talmudicus, in Pes. 39a. Autor Ar. exponit vernacule *philtro*, *philtrum* et vult idem esse quod ארופתא, de quo in ארת. In parvo Ar. exponitur germ. Meerrettig. Munst., Guido et caeteri explicarunt *incoctilia, vas aeneum.*

הִרְזֵק *claudere, includere ut lateat, occultare, abscondere:* דהוה מהרזק בביתא qui absconditus erat in domo, qui latebat in aedibus, Ned. in fine: דהרזפיה באדרונא quem occluserat in cubiculo, Bk. 85a. ubi vitiose legitur דהדקיה.[66] Nam Scholiastes in fine Nedarim citat eum recte ad praecedentis exempli confirmationem.

הַרְזִיקָא *porta:* In Gem. בי הרזיקי חייב בשני מזוזות locus harsike obstrictus est ad duas מזוזות schedas: מאי בי הרזיקי בית שער הפתוח לחצר quid est locus Harsike? locus portae apartae versus atrium, Men. 33b. בי pro בית apocopa frequens, locus portae, i. e. porta magna atrii, quae in ingressu primo est.

הרי הֲרֵי *ecce, en:* הֲרֵינִי en me, ecce ego. Exponitur et interrogative, *nonne, nunquid?*

הַרְיָת *nom. propr. urbis,* quae hebraice vocatur כלח Gen. 10, 10. 11. in TH.

הֲרַךְ vide in הרך.

הרם הוּרְמִיז[67] *Hormis, nomen daemonis,* Sanh. 39a. In Bb. 73a. legitur per Nun, הורמין בר לילתא

---

affinitate possit esse *rhododaphnen*, de qua similiter Plin. lib. 16 c. 20: Quamvis herba dicatur sabina rhododendron, ut ex nomine apparet, a Graecis venit. Alii nerion vocarunt, alii rhododaphnen sempiternum fronde, rosae similitudine caulibus fructicosum. Jumentis caprisque et ovibus venenum est. Idem homini contra serpentium venena remedium. Buxt. in spicilegio.

[65]) Gr. est οὐρερόν.

[66]) Litera Daleth, ut saepius, confusa videtur. Legendum itaque דהרקיה (ubi Daleth servile est) vocemque הרקי referre potes ad gr. ἐρύκω, cui notio inest *inhibendi* et *claudendi* ad locum illum talmudicum aptissime quadrans.

[67]) Lectio confusa sensusque inde ambiguus atque turbatus partim ex similitudine figurae Saïn et Nun finalis, partim ex eo orta, quod commentatores et lexicographi omnia הורמיז sonantia vocabula ad unum etymon cogere et quasi unam vocem tractare voluerunt. At ego juxta sensum explicans sequentem obtineo lectionem sequentiaque distinguo vocabula: Primo הורמיז de quo in Sanh. 39. *Persarum est* هرمز *genius bonus, principium bonorum.* Haec illic אמר ליה ההוא אמגושי לאמימר מפלגך לעילא דהורמיז מפלגך לתתעה דאהורמיז h. e. dixit magus quidam (qui, ut ex compluribus ejusdem sententiis eodem loco commemoratis elucet, bona ab alio ab alioque deo mala creata putat) Talmudico Amemar (qui et bona et mala ab uno eodemque deo creata affirmat) partem tui superiorem הורמיז inferiorem אהורמיז creavit. Dubitari nequit, quin ibi de Hormasde, qui bona, partes igitur corporis praestantiores, uti sunt caput et cor, ac de Ahrimano, qui genitalia ceterasque viliores corporis partes creaverit, sermo sit. Corrigendus igitur ille locus et primum nomen per Saïn (הורמיז), alterum per Nun

Hormin filius Noctis, daemonis feminae, sed gl. notat legendum per Sajin. Alibi est *nom. propr. viri*, **Git. 11a**, ubi additio notat, nomen daemonis legendum per Nun, nomen viri per Sajin.

הַרְמָנָא, הַרְמָן[68] *licentia, facultas, potestas: mandatum, decretum*, ונפק סטנא בהרמנא מן קדם יי׳ et egressus est Satan cum potestate a conspectu domini Jobi 1, 12. et 2, 7. Ap. Tos., קבל עליה הרמנא דמלכא suscepit in se potestatem regiam, gl. שלטנות, Git. 57b. הרמנא דמלכא הוו נקיטי licentiam regis acceperunt, Chol. 57b. הרמנא דמלכא הוא mandatum regis est, Bm. 83b. דשכיחי גבי הרמנא מדברי אהדדי qui inveniebantur juxta potestatem colloquentes simul, i. e. praefectum, Erub. 59a.

הוּרְמָנוּתָא *idem*: in Zohar frequens et exponitur רשות ורצון המלך potestas et voluntas regis.

הַרְמִינִי *Armenia*, Am. 4, 3. in Regiis. V. in הרם.

הַרְנִי הרן. Sic in Ar. hic adducitur: in Gem. legitur ארני, vide ארן.

הַרְנוּגָא[69] *herbae genus, quae vepribus adnascitur*, Sab. 110b. Item *avis species*, Chol. 62b.

הָרַם *irrumpere, ingerere, intrudere se in rem aliquam citra necessitatem et praeter propositum.* Petita significatio ex illo, פן יהרסו אל יהוה ne perrumpant ad dominum, Ex. 19, 21. Hinc in More par. 1. cap. 5. צריך לאדם שלא יהרס לזה העניון העצום necesse est homini, ut non irrumpat in rem hanc difficillimam et gravissimam.

הֲרִיסָה *irruptio.*

הַרְסְנָא [70] *pisces frixi, cum farina, muria et pinguedine ipsorum*, ut Hebraei explicant. Vide As. 38a. Bez. 16a, Ketb. 60b, Jom. 84a.

הֶרֶף *ictus oculi, momentum:* כהרף עין quasi ictus oculi, quasi momento, hebr. כרגע in momento.

(אהורמין) legendum est. Secundo *idolum graecum* Ἑρμῆν denotat. Bb. 73a. Errant Castellus (heptag. P. I. col. 3959 et post eum Lorsbachius (arch. bibl. II. p. 259), qui ex eo, quod בר לילית i. e. filius Lilith ibi nuncupatur, Ahrimanum esse putant, qui creator tenebrarum habetur: nam, ut absit, quod paulo ante diximus, ex quo videndum Ahrimanum in Talmude אהורמין vocari, Talmudici idola Graecorum omnia malos habebant genios ac daemones indeque a matre Lilith natos. Superest, quod illa, quae l. c. de eo genio narrantur ad graecum quidem Ἑρμῆν, minime vero ad malum principium Persarum Ahrimanum quadrant. Fabulantur enim ibi de celeritate ejusdem genii de prudentia atque peritia in nectendis nubibus miscendisque earum aquis, imo etiam de missione ejus a superis ad inferos, quae omnia magis iis, quae apud Graecos de Ἑρμῇ, quam iis quae de Ahrimano apud Persas fabulantur, conveniunt. Nihilo minus suspicari licet, Talmudicos non ex iis, quae de Ἑρμῇ apud Graecos fabulantur, sed una cum Graecis ex ipso fonte indico hausisse adjuvarique potest sententia illustris Viri Max Mülleri, qui nomen Ἑρμῆς ex *Sârамêya*, quod nomen est genii apud Indos, ortum porroque facinora graeco ingenio apposita secundum fabulam indicam, quae de *Sârамêya* ficta esset, affirmat †. Cf. annot. nostr. ad מרקולים. Tertio est *nomen proprium* (Git. 11a.), minime vero, „*viri unius de justitia celebrati*", ut vult autor Ar., sed monentibus R. Salomone nepoteque ejus Tam nomen, quod ethnici, non vero Judaei sibi apponere solebant, ita ut ex ipso nomine cognosci posset, utrum ille, cui hoc nomen est, ethnicus an Judaeus esset. Id vero ex eo loco talmudico non satis liquet num hoc nomen per Saïn an per Nun scribendum. Quarto est *nomen proprium urbis in Persia* observante R. Salomone in Sanh. 76 et Mk. 12. De ea urbe mater Saporis regis אפרא הורמיז i. e. *ornatus, pulchritudo, majestas, magnificentia* (pers. افرند a. v. افرندیدن *ornare, exornarè*, de quo et illud in fine Bm. אפריין נמטין gratias agimus, magnificentias praebemus) *urbis* הורמיז. Vide R. Salomonem in Sanh. l. c., ubi sententia ejus probabilior, quam illa de ea voce in tract. Nid. 20a. Nomine Ahrimano (אהורמין) in Talmude invento supervacuum non videbitur, si etymologiam vocis a Lorsbachio datam addemus. Putat vir illustris vocabulum conflatum esse ex اهار *ahar* quod pers. *contaminationem* seu *pollutionem* innuit, et منش, quod in eadem lingua *naturam* significat, ut *pollutionem naturae* i. e. *originem tenebrarum principiumque malorum* denotet. Pro corollario addere liceat vocem אחר, qua Talmudici Chagig. 13 et in TH. pro apostata Elischa, item in Pes. pro sue uti solent, verti potest ad vocem pers. commemoratam اهار, ut eos quasi contaminationem naturae et pollutionem denotent. † Lectures of the science of Language second series p. 472 ff.

*) הרמך. *nomen urbis*, Vide in שניא.

68) Vox persica فرمود *mandatum, jussum*. Litera Nun ex more aramaeo affixa, nisi vocem הרמן a Talmudicis non secundum nomen pers. פרמוד, sed ab ipso verbo pers. فرمودن *jubere* eliso ד formatam esse dicas, quae etymologia ideo probabilior, quod הרמנה (per א in fine quiescente) dicunt, unde apparet literam Nun, quasi radicalem a Talmudicis tractatam esse. De mutatis literis פ et ה cf. ar. فرفر et هرهر Latinorumque *hariolus*, quod ut docet Voss. ex antiquo *fariolus*, a. v. fari, ortum est.

69) Gr. ἠρύγγη vel ἠρύγγιον *eryngе*, herba ex aculeatorum genere, d. q. apud Plin. 22. 7. 8. In edit. nostris per ח, חרנוקא legitur, quae lectio probabilior, nam Graecorum η non aspiratum a Tis. per ח reddi solet.

*) הרניפותא *squama piscium*. Cast. in Heptag.

70) Ar. هريس *harisun* resoluta nunatione *un* in נ. Origo vocis in rad. הרם ar. هرس *contundit* quasi *contusum* diceres, neque interest, nisi quod Arabes contusa carne, Judaei vero contusis piscibus ad conficiendum pulmentum usi sunt.

Elias deducit a רפה[71] remitti, remissum esse, laxari, quasi dicas, *laxatio oculi.*

הוּרְפִּילָא *nutus: appetitus,* Guido ex Zohar. Dubito.

הַרְפַּנְיָא Nom. propr. loci, שכיבי דהרפניא mortui istius loci, Sanh. 48b.

הַרְפַּתְקֵי[72] *termini, solennitates, vices statae, decisa et definita tempora: accidentia, eventus, infortunia:* In Jobo, מכון להרפתקי זמנא paratus ad solennitates temporis, solenne et statutum tempus, heb. למועדי רגל, Jobi 12, 5. עד אימתי חשוון הרפתקי למלין quousque statuetis terminos verbis? Hebr. קנצין fines, Job. 18, 2. Apud Tos., כל הני הרפתקי דעדו עלה omnia haec accidentia, quae transiverunt super eam, Rh. 16a. quae antea vocavit פרקים partes temporis. Gl. מקרות *accidentia, eventus, infortunia.* Sic ap. Ros., כמה הרפתקי שעברו עלי tot infortunia, quae transiverunt super me.

הרק בהריקאי. Sic ponitur hic in Ar.: at in Gem. legitur חרק: vide illic.

הרקיה. Scribitur et hoc in Gemara per ח: vide ergo in חרק.

הרר. Hinc Aphel אַהֵר Syris est *molestum esse, molestare, molestiam exhibere.* Huc referendum: מַהֲרָא לביה דגברא molestia afficit cor viri, Pr. 25, 20. in Venetis.

הַרְהֵר, הִרְהוּר vide supra in הרה.

הר, הָרָר *mons:* הר הבית mons domus, id est templi, in quo templum erat aedificatum. Vide Mid. c. 2. הר המשחה mons unctionis, i. e. olearum, ibid. Pl. הָרִין הַרְרִין montes: היינו כהררין התלויין בשערה sicut montes pendentes a pilo, Chag. 10b. Argumentum ab imparibus: וכמה עקרים גדולים והררים רמים תלויים בה et fundamenta magna et montes excelsi pendent in ea.

הַרְרִי *montanus,* femin. הַרְרִית *montana.*

הרת *matrix,* juxta Ar., ab הרה concipere, in Ber. 44b. ע"ן fol. 29a.

השן הושנא *fasciculus:* הושני פשתן fasciculi lini, macerati quidem et fracti, sed nondum pectinati, Suc. 12a. Tria vocabula de lino; הוצני de lino virente: הושני de arefacto et fracto: אניצי de culto et pectinato.

ישע הוֹשַׁעְנָא vide in ישע.

השת הִשְׁתָּא vide שעה.

התך הַתּוּךְ *diminutio:* הצמיחה וההתוך accretio et diminutio, More nev. p. 2. in prolegom. התך arabice est *attritio, contritio.*

התל *ludificare, deludere, illudere,* hebraice. Hinc Ch. fut. Pahel, יְהַתֵּל בחכימא illudit sapienti, heb. יהולל, Eccl. 7, 8.

הִתּוּל *ludificatio, derisio:* דברו דברי התולים loquebantur verba ludificationum, R. David IR. 18, 29.

התם הָתָם *illuc, illic.* Hebraeum שם chaldaice effertur תַּם, cui litera ה ab initio servit. Vide תם.

התר הֶתֵּר *licitum, permissum.* Vide נתר.

הַתְרָאָה *praemonitio.* Vide חרה.

Abbreviaturae literae ה.

ה': השם τὸ ὄνομα, *nomen,* quomodo κατ' ἐξοχὴν vocatur nomen tetragrammaton יהוה.

ה"א: הוה אמינא *essem vel fuissem dicens, dicerem, dixissem.* Talm.

הא"הל: המלה אשר הונחה להורות *dictio, quae posita est ad significandum.* In libro אהל מועד, qui continet synonyma hebraica, ejus frequens usus.

הא"ע: החכם אבן עזרא *sapiens Aben Esra.* Vox החכם plerumque integre scribi solet. Vide א"ע.

הב"בת: vide בב"ת.

הב"ה: vide הק"בה.

הב"ע: הכא במאי עסקינן *hic de quo agimus? nostine, intelligisne, de quo hic agamus?*

הב"על: הבא עלינו לטובה *qui,* vel *quod veniat nobis ad bonum nostrum.* Sic loquuntur de die festo, tempore quolibet futuro, ut בירה הבעל in nundinis, quae veniant nobis bono nostro, quae nobis sint felices, mittam tibi etc. Omittitur interdum ב, remanente הע"ל.

ה"ג: הכי גרסינן *sic legimus, sic discimus:* Talm.

הג"ה: הגהת המדבר: *animadversio, admonitio, censura autoris.* Usurpari solet, quando autor aliquis ad alterius autoris textum notas, scholia, aut cestigationes adjicit. Ultimum ה potest etiam denotare הכותב *scriptoris.* Scribitur et integre הגהה cum virgulis, ut tanto magis observatio ista sit in conspectu.

---

[71]) Ubi Graecus ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ (Epist. ad Cor. I. 15. 52.) Syrus habet ܐܝܟ ܪܦܦ ܥܝܢܐ quae variatio vocabulorum איך et ἐν alio modo oriri non poterat, nisi ex ambiguitate literarum figura simillimarum Beth et Caph Hebraeorum (ב et כ); ita quidem ut Syrus literam servilem pro Caph haberet eamque vel ut Caph comparationis per איך *sicut* redderet, Graecus vero per Beth legeret ac, proinde quasi Beth temporis per gr. ἐν *in* eam restitueret. Suspicari igitur licet in ea epistola originaliter scriptum fuisse בהרף עין, unde et ad etymologiam vocis הרף concludi potest, eam inter peregrinam vocem ῥιπή, ut habet Graecus, indigenamque aramaeam radicem רפף, ut legit Syrus, versari, minime vero ad rad. רפה referendam esse, ut vult Kimchius.

[72]) Graecum videtur esse ῥιπτασμός, *jactatio, conflictio,* proprie de *jactatione corporis* aegrotorum.

ה"ד: היכי דמי *quomodo videtur, ut apparet, quomodo est, vel habet se?*

הוא דרך *est via, mos, consuetudo.*

הוא דאמרי *illud est, quod dicunt,* scil. אנשים homines, החכמים sapientes, aut aliud simile, quod sequi solet.

היינו דכתיב *illud est, quod ecriptum reperitur.* Pro היינו legi etiam potest הוא vel ההוא.

הכי דרשינן *sic explicamus.*

הד"א: 1. היינו דאמרי אנשי *illud est quod dicunt homines.* Utuntur Talmudici, quando adagium, dicterium aut proverbialem sententiam adducunt.

2. הכל דבור אחד *omnia sermo unus sunt, idem sunt vel valent.* Usurpant, quando idem diversis verbis dicunt. Cum vav copula, והד"א.

ה"ה: 1. הוא הדין *ipsum est ejus, idem judicium, par ratio.* Cum servili, וה"ה: ut תני הני וה"ה הנך docet ista et idem judicium et alterius et alteram sententiam non excludit.

2. היינו הך vel היינו האי *illud ipsum est,* vel הני הך *ista sunt,* vel הוא הדבר *illud est,* Tal.

3. האיש הגדול *vir magnificus,* vel החכם הגדול *sapiens maximus,* vel הנשר הגדול *aquila maxima,* vel denique האשל הגדול *arbor maxima.* In titulis virorum laudatissimorum sic sumi solet.

4. הלא הוא *nonne est?* In exordiis literarum, quando nominant eum, cui salutem adscribunt: ut, ה"ה כמ"ר משה יצ"ו nonne est ille R. Mosche? Latinis interrogatio non habet locum. Saepe accurrit in libello חפץ הזמן. Cum servili וה"ה

הה"ד: היינו הך דאיתמר *illud ipsum est qnod dicitur,* vel דאמר *quod dicit,* vel דאמרי *quod dicunt.* Vel הדא הוא דכתיב *illud est quod scriptum legitur.* In Zohar frequens, quando scripturae locus citatur. In Talmud Jeruschalmi scribitur היא.

ההמ"כ: האיש הגדול מנוחתו כבוד *vir eximius, cujus requies sit gloriosa.* Sic de viris excellentibus e vivis exemptis loqui solent.

הה"ר: החכם הגדול רבי *sapiens ille magnus Rabbi N.* nomen sequi solet: vel הקדוש הרב רבנו *sanctus ille,* etc.

ה"ז: היינו זה *ecce illud est:* vel הרי זה *ecce ille* vel *illud.* Frequens in Rambam et Rabbi Salomonis Commentariis.

הח"ר: החכם רבי *sapiens ille Rabbi N.* nomen sequi solet.

ה"י: השם יתברך *Dominus, qui benedictus sit.* Interponitur saepius ש. Vide הש"י.

הכד"א: היכמא דאמר *sicut dicit vel dicitur,* Talm.

ה"ל: הוה ליה *erat ipsi.* Sequi solet Infinitivus, למימר *dicendum,* למכתב *scribendum,* aut simile.

הל"ל. הי"לל: היה לו לומר *erat ei dicendum, debuisset dicere,* id est Talmudice, הוה ליה למימר. Quandoque interponitur י, ut היל"ל et cum servile, שהיל"ל quod etc.

הל"מ: הלכה למשה מסיני *traditio Mosis a monte Sinai.* Sic dicunt quando traditiones suas autoritate Mosis, qui eas in monte Sinai a Deo accipit, comprobare nituntur.

ה"מ: הני מלי *haec ista verba, istae res:* בה"מ *istis verbis:* וה"מ *et haec verba, hae res.* Talm.

2. הכי מאי. Sic ante et post se aliquid requirit: ut אי ה"ם למימר *si sic est, quorsum dicendum?* Talm.

המד"א: היכמה vel היך מה דאמר *quomodo est, quod dicit,* scil. הפסוק *versus biblicus, scriptura sacra: juxta id quod dicitur:* vel היינו מה דאמר *illud est quod dicit,* scil. *Scriptura.* Usurpant, quando locum ex Scriptura adducunt ad sententiae suae confirmationem.

ה"נ: *sic etiam, hoc quoque.* Talm.

הנ"ל: הנזכר למעלה *qund commemoratum est supra,* vel *qui etc.* et cum servili alia, כנ"ל *sicut etc.*

הנ"ר: הנעלה רבי *excellens Rabbi N.* nomen enim sequi debet vel הנכבד *honoratus,* aut, הנגיד *princeps,* הנדיב *munificus,* aut simile.

הס"ד. הסה"ד: הוא סוף דבור vel הדבור *iste est finis sermonis vel textus hujus.* Interdum praeponitur ו copula, והסה"ד.

הע"ב. הער"ז: vide in litera ע,

ה"פ: הכי פירש *sic interpretatur:* וה"פ *et sic interpretatur.* Vel הכי פירושו *sic est interpretatio ejus.*

ה"ק: הא קשה *ecce difficile est: ecce objici potest;* וה"ק et ecce objicitur, difficilis objectio est.

2. הכי קאמר *sic dicit:* דה"ק quia sic dicit.

3. האי קרא *hic versus biblicus, hic locus Scripturae, hoc dictum.* Talm.

4. הכי קתני *sic docet, sic vult, sic tradit.* Talm. Cum servili וה"ק.

הקב"ה: הקדוש ברוך הוא *sanctus benedictus ille.* Nomen Dei periphrasticum: Chaldaice קודשא בריך הוא. Abbreviate in Venetis legitur Jes. 50, 11. Saepe omittitur ק, tantum הב"ה, aut prima vox integre scribitur הקדוש ב"ה.

הק"ל: הקודם לבוא *anticipans venire.* In Epistolis ejus usus, ut cum dicunt, mitte mihi responsum ע"י הק"ל per manus primum venientis, primi tabellarii.

הקמ"ל: vide infra in קמ"ל.

הק"ר: הקדוש רבי *sanctissimus Rabbi N.* nomen sequi solet.

ה"ר: הושענא רבא *Hoschana rabba*: ut אין מקיזין דם בה"ר non emittunt sanguinem in Hoschana rabba, non secant venam. Sic vocant festum tabernaculorum, quod ex institutione divina, Lev. 2, 3. incipit die decimoquinto mensis תשרי Tisri, i. e., Septembris et durat per integram septimanam. Septimus ejus dies dicitur הושענא רבה Hoschana rabba, Hosanna magnum, q. d. festum auxiliare vel salutare magnum et celebratur vigesimo primo die Septembris. Vocatur הושענא *serva, salva, salutem, opem confer nunc,* quia orant pro salute et remissione peccatorum totius populi, tum etiam pro prosperitate inchoati novi anni, cujus festum praecessit, celebratum calendis Septembris. Hinc omnes preces hujus festi, salvandi et salutis vocabula inclusa habent et pleraeque ab his incipiunt, veluti: למענך אלהינו הושענא propter te, o Deus noster, serva nunc, אל למושעות deus omnis salutis: כהושעת אלים בלוד עמך sicut salvasti Israelitas in Aegypto tecum, sic serva nunc. כהושעת אב המון sicut salvasti Abrahamum, כן הושענא sic serva nunc. למען אמתך הושענא propter veritatem tuam opem confer nunc: אדון המושיע o Deus salvator; et sic omnes preces

huc directae sunt. Hinc metonymice preces ipsae hujus festi vocantur הושענות: ut אומרים הושענות dicunt hosannoth, סדר הושענות ordo hoschanoth, i. e., precum festi Hoschana. Haec in libris precum obvia. Deinde vocant fasciculum salicum (de quo Lev. 23, 40) הושענא, quia, in ejus circumgestatione et commotione subinde acclamant הושענא opem fer nunc. Hinc legitur, מקנפין את המגדל עם הלולב והושענות ז"פ i. e., circumeunt suggestum cum spatula palmae et salicibus septem vicibus, nempe in memoriam Jericho, quam etiam circumiverunt septem vicibus: מנענעין את הושענות commovent salices. Haec in Minhagim, i. e., libris ritualibus ipsorum. In Talmud, אמר רבי זירא לא ליקני איניש הושענא לינוקא ביומא טבא Rabbi Sira dixit: Non comparabit quisquam fasciculum salicis pro puero, in die festo: Suc 46b. Item, אסא מצראה כשר להושענה myrthus aegyptiaca recta est ad Hoschana, ut sc. cum fasciculo salicis colligetur: Suc. 33a. Item, מגדלי הושענא colligantes fasciculum; gl. אוגדי הלולבין conjungentes ramos palmarum: ibid. 37a. Ergo non tantum de fasciculo salicum usurpatur, sed pro toto fasciculo in isto festo gestari solito. Et mox ibidem: לא לינקוט איניש הושענא בסודרא non prehendet quisqnam fasciculum Hoschana cum linteo, ut scil. manum linteo vel sudario involvat et sic fasciculum gestet. Notavit hunc usum vocis jam antea Drusius, in comment. suo ad voces Hebraicas Novi Testamenti: sed hinc vides, usum esse communem et tritum apud Judaeos, ubi de hujus festi ceremoniis tractant.

הרא"ם: החכם רבי אליהו מזרחי *sapiens R. Elias orientalis.* Scripsit ביאור declarationem in Commentaria R. Salomonis.

הרא"ש: הרב רבנו אשר *dominus doctor noster Ascher.* Insignis doctor talmudicus fuit, ac saepe in Talmudicicommentariis sic citatur. Mortuus est Anna Christi 1248.

הר"ר: הרב רבי *amplissimus Rabbi N.* nomen sequi solet, veluti Aharon, Ruben. Infinita doctorum hebraeorum nomina sic cum ה ab initio citantur, quorum communiora aliquot vide in lit. ר.

הש"י: השם יתברך *Dominus qui benedictus sit.* Cum servilibus, והש"י, מהש"י, *שהש,י*, כשהש"י, quando Deus etc.

---

*) ה': הלכות *constitutiones.* ה"א: האשה *caput XVI. in Jebamoth.* הא"א: הוא אדני אדנינו *hic est dominus, dominus noster.* הוא ארון אחדותו *ipse est dominus unitatis suae.* הלכות אסורי אכילה *institutiones de illis, quae prohibita sunt edere* (apud Maimonidem). האו"ה: האסור והיתר הארוך *nomen libri de vetitis et licitis* (maxime in ciborum differentiis) *agentis.* Autor ejus R. Isaac Durensis (ר' יצחק מדורא), qui fleruit anno 1334. הא"מ: האיש מקדש *caput II. in Kidduschin.* הא"נ: האשה נקנית *caput I. ibidem.* Antecedere solet פרק vel בפרק i. e. caput v. in capite. הב"י: הבעל בית יוסף *autor Ben Joseph* i. e. R. Joseph Karro Hispanus, qui auno Christi 1575 fioruit. Conscripsit librum magnum comploctentem ritus, consuetudines, jura et judicia communis politiae judiciae. ה"ג: הלכות גדולות *Hilchoth gedoloth, nomen libri,* cujus autor R. Schimeon Kajara anno Christi 740. (Quidam in aliud tampus rejiciunt.) הג"מ: הגהות מיימוני *correctiones, sive meditationes in Maimonidem.* Autor R. Mair Rotenburgensis (ר' מאיר רוטנבורג) anno 1286. ה"ד: הדא דכתיב *hoc est, quod scriptum est.* הד"ה: הלא דין הוא *nonne argumentatio a minore ad majus est.* הדס"טב: הבאה, *וידוי,* אסור טומאה ביעור ea sunt, quae in decimam secundam observari debent, nempe *adportatio, productio.* (Cum decimae secundae nonnisi Hierosolymis consumi licitum erat ac proinde huc adportari debebant), *Confessio formularis,* quae in Deut. 26. perscripta est, *interdictum* sc. ne a luctantibus ederetur, *immundicia, pollutio, deportatio,* d. q. vide in מעשר. הה"נ: הוא הדין נמי *hoc judicinm valet etiam* sc. de aliis rebus. הה"ע: הוא האלהינו עליון *ipse est Deus supremus.* הז"י: הדר בזהר ישיבתו *majestas splendoris est habitatio ejus.* השומר זרע ישראל *qui cus todit semen israeliticum.* הח"ש: האל חנון שמו *deus cujus nomen est misericordia.* הי"נ: השם יודע נסתרות *Deus scit obscondita.* הכ"מ: הרי כפרתו משכבו (או מיתתו) *ecce cubile* i. e. morbus, (seu *mors*) *ipsius fit ejus expiatio.* המא"ה: המאור הגדול *lumen magnum.* המל"תעב: המגיע ליד הבוא עליו ברכה *qui tradit* (epistolam) *in manus illius* (accipientis) *super eum viniat benedictio.* הנמע"ל: הנזכר מעבר לדף *quod memoratum est pagina antecedente.* הנע"ל: היה נא עוזר לנו *sis, quaesos nobis adjutor.* הס"רהפ: הסכמת רוב הפוסקים *consensus plurimum judicum.* הק"ל: הא קיימא לן *hoc nobis certum est.* הקמ"ל: הא קא משמע לן *haec nobis proponit.* השו"ק: הכל שריר וקיים *omne sit firmum et stabile.*

ו[1]

ואל וְאֱלֵי vide infra in ולא.

ואן וְאָנֵי sic adducitur in Ar. ex Gem. Kid. 71a. sed illic nunc scribitur 'וְאָנִי, estque *nomen fluvii in Babylonia.* Citat etiam locum ex Br. s. 16, sed et ibi nunc aliter legitur, אעברת נהרא בנה i. e. quamprimum transiveris flumen, aedifica. In gl. tamen notatur, lectionem Ar. exstare in libro Juchasin. At in TH. Jev. 3. c. 3. inveni: עד נהר ואניי.

ודא וְדוּי וְדָאי vide in ידה.

וָהּ *vah, particula gaudentis,* ME. c. 1, 5. In gl. וה לשון שמחה וי לשון צער.

וָו *uncinus,* ut hebraice. Pl. וָוִין *uncini,* Ex. 38, 28. Constr. וָוֵי עמודיא uncini columnarum, Ex. 27, 10.

וטב וְטִיב. Sic adducitur hic in Ar., quasi significet *membrum viri.* Perperam. In Gemara legitur וטוביה i. e. et id bonum ejus est, id bono ipsi cedit, id ei utile est ac salutare, Scheb. 18a.

וטרי *Vitri. Nomen sapientis cujusdam est, qui scripsit librum, qui vocatur* מחזור ויטרי Machsor Vitri. A loco sic appellatus putatur, quasi ex Vitrey oppido Galliae oriundus.

וַי[2] *vae, heu, hei: heus.* Scribi solet per duplex Vau: וַוי לכון מואב vae vobis Moabitae, ווי לנא vae nobis etc. וי על דאתקריאו עם קדיש vae super eos, qui vocantur populus sanctus, Jes. 1, 4. וי דמקפין ביתא על ביתא vae iis, qui adjungunt domum ad domum, Jes. 5, 8. וי דמקדמין בצפרא למשתי vae iis, qui surgunt mane ad bibendum, v. 11. למן וי cui vae? Pr. 23, 29. וַי ברי וַוי בר כרסי וַוי בר נדרי vae fili mi et vae fili ventris mei et vae fili votorum meorum: vel *heus,* Prov. 31, 2. Sic enim usurpatur alibi, pro hebraeo הוי; ut, וי כל דצבי למילף heus quisquis vult discere, Jes. 55, 1. Ben Syra, וי למי שהולך אחר עיניו ויודע כי בני זנונים המה vae ei, qui vadit post oculos suos, quos novit esse filios scortationum.

Deinde in dialecto hierosolymitana וַיי idem est quod וְהָאי *et ille,* eliso ה, in medio: ut ויי דמר et is qui dicit.

וַיָארָן *aucupes equestres,* Sab. 94a. Corruptum: melius in Aruch ויידין, quasi צײדין, ז et צ inter se permutatis. V. Ar. in ויידן.

וכח וִיכּוּחַ vide suo loco proprio in יכח.

ולא וָלֵי quod Rabbini olim scripserunt ואלי, interjecto א ad indicandum A[3], unde לא וָאלֵי non *est aequum, par, conveniens,* quod alias dicunt, לא הגון et in Esra, לא אריך לנא non est integrum nobis, non decet nos, Esr. 4, 24. Hinc Munst. negationem praecedentem negligens, וְאֱלֵי explicavit *inconveniens, incompetens.* Perperam etiam punctavit וַאֲלִי. Nam א protractionis tantum litera est. Porro in Ar. adducitur autoritas ex Ned. 8, ubi hodie sic non legitur, sed לא שרי: olim tamen ab autore Ar. sic lectum ibi fuisse, indicare videtur gl. additionum, in qua prave est יאלי.

וָלַד vide hoc suo loco in ילד.

ולן וִילוֹן[4] *velum, velamen, aulaeum, cortina, tapetes.* Frequens ap. Tos.: מאי ויקין ר׳ יהושע אמר וילון הוא דמקרע דמתגלגל ומחוי נהורא דרקיעא quid est ויקין? R. Jehosua dicit, velum est, quo rupto et devoluto conspicitur lux expansi, Ber. 58a. In Tg. alia forma: היך וִילְתָא sicut velum, Ps. 105, 39. וִילָוון לדרתא tapetes atrii, Ex. 27, 9. in Tg. Jon. et Hier. Pro eo c. 38, 9. in Jon. est ex forma masculina ווילָוֵי. Et mox ווילָוון חמשין vela quinquaginta, cubitorum sc. v. 12. Const. ווִילְוַת דרתא vela atrii, Ex. 35, 17. in Jon. Talmudici pluraliter dicunt וִילָאוֹת Bb. 67b.

ווֹם. Sic ponunt hic. Vide חום.

ווסט vide infra in ושט.

וֶסֶת[5] *consuetudo*: synecdochice *consuetudo mulieris menstrua, fluxus menstruus.* Unde in Tg. Jon. סמיך לְוִסְתְהוֹן prope tempus menstruum ipsarum Lev. 15, 31. Ap. Tos. כל האשה שיש לה וסת omnis mulier, cui est consuetudo sua, i. e. fluxus menstruus, Nidda ab initio: כך היא וסתו של פלוני לגרש נשיו sic est consuetudo N. expellere uxores suas, Ned. 66a. שינוי וסת תחילת חולי מעיים mutatio consuetudinis, (i. e. diaetae in cibo et potu) est principium morbi intestinorum, Sanh. 101a. et Bb. 146a. Nam consuetudo est altera natura, unde non sine periculo mutari potest, etiam in melius. In Scheb. 18b. dicunt Rabbini ex loco Lev. 15, 31.: „sic curabitis ut se separent filii Israël ab immunditiis suis," doctrinam

---

[1]) Hebraeis et Chaldaeis, ܘ Syris et و Ar. sexta litera alphabeti (hebraei) et inde *sex* in numeris. Particula inseparabilis est, in omnibus fere ו Hebraeorum aequans, nisi quod praet. et fut. hic non convertit. In peregrinis vocabulis e gr. et lat. lingua sumptis, literas Φ et V restituit.

[2]) Proprie *malum, calamitas,* arab. الويل hebr. אוי. [3]) Fortasse conferendum est c lat. verb. *valeo*

[4]) Syr. neglecto n. ܘܠܐ s. ܘܠܐ sonat.

[5]) Vox frequentissima in usu ac me sciente a nullo adhuc lexicographo perscrutata. Ego ad gr. φάσις (εως, ἡ) vocem verterem. Est autem φάσις *comparentia,* ut nonnulli ficto vocabulo vocem explicant, quae ut dicunt fieri solet, quum ex multarum stellarum coitu et concursu nova *appareat* species. Hinc a Talmudicis, *apparitiones apud hominem ejusque naturam* sive in animo, ut est *mens hilaris aut tristis,* sive in corpere appareat, ut est *menstruatio mulieris* translatum est.

hanc colligi pro Israelitis, שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן ut separent se ab uxoribus appropinquante consuetudine ipsarum: et כל שאינו פורש מאשתו סמוך לווסתה אפילו הויין לו בנים כבני אהרן מתים quicunque non separat se ab uxore sua tempore consuetudinis ejus, quamvis ei sint liberi sicuti filii Aharonis, tamen morientur. Et contra, כל הפורש מאשתו סמוך לווסתה הויין לו בנים זכרים quicunque separat se ab uxore suo tempore consuetudinis ejus, illi erunt filii masculi: Alii dicunt, הויין לו בנים ראויים להוראה erant ipsi filii idonei ad docendum. Quomodo haec singula probent, vide loco citato: קובעת לה וסת fixa est ei consuetudo, id est stato et certo tempore fluxum patitur, Jebham. f. 65a. Pl. וְסָתוֹת *menstrua*, in Nid. c. 9. in Misna.

וְעַד vide infra in יעד.

וְעוּדָה *mensurae additamentum fuit*, Erub. 83a.

וקת וְקָתָא. Sic legitur in Venetis Prov. 14, 3, sed in Regiis וְקָתָא, Elias וְקָתָא, quod *stimulum, baculum* significat. Vide illic.

ורד וְרַד וַרְדָא *rosa:* ועובדי יאין כוורדא et opera mea sunt pulchra sicut rosa, Cant. 2, 1. אנא מתילא לוורדא ego similis sum rosae, Cant. 2, 2. Plur. וְרְדִין וכגבר דמגבב דמתילין et sicut vir qui colligit rosas, Cant. 6, 1. לוורדין qui similes sunt rosis, Cant. 7, 2. Ap. Ros. et Tos., וורדא חורא rosa alba, Git. 68b. וורדא סומקא rosa rubra, Bm. 84. וורד חדש rosa recens: גנת ורדים hortus rosarum, Maaser. cap. 2. מי ורדין aqua rosarum, rosacea: שמן ורד oleum rosarum, Sab. c. 14. in Misna. Item *color rosaceus, ruber.* Hinc scribit R. Ar. in בחול secundo, גון האדום קורין אותו ורד colorem rubrum vocant *varad* et in lingua aramaea vocant *lanam rubram* ורד varad. Hinc Ar. adducit וטווה בשוק וורד כנגד פניה, quod explicat: „et nevit in platea lanam rubram e regione faciei suae," ut nempe color ejus rosaceus in facie resplendesceret atque ita tanto formosior appareret. כיתונא דוורדא דמנחא ביה ריאה tunica rosacea sive rubra, in qua residet pulmo, Chol. 46a. Hinc etiam est illud tritum, in quo Judaei gloriantur, יפה עניותא לישראל כוורדא סומקא לסוסיא חיורא decora est afflictio Israëlitis, sicut rosa rubra equo albo. Item, ינקותא כלילא דוורדא סבותא כלילא דחילפי pueritia (vel adolescentia et juventus) est quasi sertum rosae: senectus est similis serto urticarum, Sab. 152a.

וְרִידִין *venae, venulae tenuissimae colli*, sic dictae a roseo sanguine, qui in illis continetur: עד שישחוט את הורידין donec mactet venas, i. e. mactando abscindat, Chol. c. 3. in principio. הזהרו בורידין moniti vel cauti estote de venis colli, Sanh. 96a.

וְוֶרְדִינֵי *rubus, dumetum:* ביני וורדיני inter dumeta, Bk. 80a.

וַרְדִינָא aut וַרְדוּנָא *Verdona, nom. propr. urbis, cujus incolae fuerunt* ציקנין *avari admodum*, Sot. 10a. Erub. 49a.

ורש וַרְשְׁכָא *vitta* aut *frontale*, juxta R. Gersom: ההיא אתתא דהות קא מזבנא וורשכי ista mulier, quae vendebat vittas, Kidd. 13a. ההוא גברא דנקיט ורשכי לזבוני vir ille, qui vendebat vittas, Bm. 51a. In gl. exponitur vernacule בינדליש.

וֶשֶׁט, וַשְׁטְ *oesophagus, gula:* שישחט את הוושט si abscindat gulam, Chol. c. 2. in Misna: ושט מכניס ומוציא כל מיני מאכל gula assumit et ejicit omnis generis cibos, Ber. 61a. ושטו נקוב si gula ejus perforata sit: עד שיצא מאכלה מפומא לוושטא מוושטא לאסטומכא וכו׳ donec abeat cibus ejus ex ore in gulam, ex gula in stomachum, Vr. 168b. ושט דבלע מיכלא gula, quae deglutit cibum, Zohar. In T. Chol. c. 3. ab initio scribitur per ס, unde videtur colligi, ש legendum esse cum puncto sinistro. Item *foramen angustum instar gulae:* יציאת נשמה מן הגוף כפיטורי בפי הוושט exitus animae e corpore est velut rudentum per foramen angustum, Mk. 29a.

ותא וְתָא *avis immundae nomen*, Deut. 14, 13. in TgH. pro hebr. הראה *cornix*. Alibi וְתָא et juxta Regia וְתִיָא. Ps. 104, 17. respondet hebraeo חסידה *ciconia*.

ותן וְתָן *nervus*. Pl.: וְתָנַיָא דפחדוי nervi testiculorum ejus, Job. 40, 12. pro hebr. גידי ponitur. וותן in libris medicinalibus frequens. Unde ׳ in Venetis post ו videtur redundare. Vau autem duplicatur ad indicandum esse consonam mobilem Ar. וְוֹתָן. V. et in שעבז.

וְתָם. In Ar. וחש, ex Nid. 14a; sed ibi legitur אותיום, quod vide in אות.

ותק וָתִיק *justus, pius, sanctus, probus:* vel juxta Munst. *doctus, peritus:* R. Sal. in Ber. 9b. exponit אנשים ענוים מחבבין המצוה viros humiles, diligentes praecepta Dei observare: ותיק וחסיד pius et sanctus. תלמיד וסיק discipulus sanctus, MK. c. 5, 8. Pl., ותיקין היו משלימין אותה pii perficiebant, complebant eam, Rh. 32b. ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה probi absolvebant eam precationem cum ortu solis, Ber. 25b. מנהג ותיקין consuetudo piorum, sanctorum. In Ar. manuscripto adducitur hoc loco מְוָתֵק טוריא pro hebr. מפרק הרים, 1R. 19, 11. Sed non sic extat hodie in nostris libris.

---

[5]) Vertenda est haec vox ad heb. עוד, *insuper, amplius.*

[6]) Ar. وَرْد *vardun* gr. ῥόδον = Fρόδον. [7]) وريد *varidun, vena hominum et bestiarum.*

[8]) Vocem ad pers. ورس i. e. *elegans, ornatus* vertere potes literamque כ pers. ل terminationem deminutivam habere, d. q. vide Vulleri institut. ling. pers. §. 256. p. 170. Muss. gr. esse dicit רמוני זהב i. e. malogranata aurea

[9]) وتين in ar. lingua, ubi tamen nonnisi de ea *vena* usurpatur, *qua cor suspensum manet.*

[10]) Nonnulli ad ἐθικός, alii ad gr. εὔδοξος vocem referunt. Nugae. Arabum est وثيق *vathicum* i. e. *firmus, solidus, constans* sc. in fide a. v. وثق *confisus et fretus fuit* aliquo.

ויתיקין *debiles, languidi, infirmi:* ut, הקיז דם ושמש הוויין לו בנים ויתיקין qui emittit sanguinem (venam **secans**) et administrat lectum suum (coiens) ei erunt **liberi** debiles, Ketub. c. 7. in fine. Git. 70a. בא מן הדרך ושמש מיטתו הוויין לו בנים ויתיקין qui ex itinere **venit** et coït, erunt ei liberi debiles, Git. ibidem.

ויתק *debilitas, languor:* מאן דשתי טליא חיורא אחותו ויתק qui bibit vinum austerum album, comprehendet eum debilitas; nempe ventris, id est dolor colicus, Git. 70a.

ותיקא *pulmentum, cibus ex farina,* Pes. 39b. Gl. מאכל קמח cibus farinaceus.

ותר, ותק, ותרנות etc. vide in יתר.

ותש vide in וחם.

Abbreviaturae literae ו.

Quia litera ו ab initio hic semper servilis est ideo multas alias abbreviaturas vide in litera, quae proxime eam in abbreviatura sequitur.

וא"ש: ואלה שמות *Exodus,* nomen libri secundi Mosis.

ואש"ר: ואלה שמות רבא *glossa in Exodum magna.*

ובכ"א: ובכל אחד *et in unoquoque.*

ודהר"ע: דברי הימים דניאל עזרא *libri Chronicorum, Daniel, Esra.* Usus ejus in Masora magna. Sic explicatur ibi in ordine בם, ad Masoram ויאמר להם.

והא"ר: והא אמר רבי *et ecce dicit Rabbi N.* nomen continuo sequi solet ejus, qui dicit. Talm.

והמ"ב: והוא מובן בנקל *et hoc intelligitur perfacile, facile intellectu est.* In Com. in More saepe.

ויק"ר: ויקרא רבא *Vajikra rabba, glossa magna in Leviticum:* vide ב"ר.

וי"ת: ויונתן תרגם *et Jonathan transfert.* Interpres chaldaicus Prophetarum, de quo supra.

וכת"י: וכן תרגם יונתן *et sic transfert Jonathan:* in commentariis.

ולמ"ד: ולמן דאמר *et ei qui dicit.* Talm.

ולמ"ל: ולא מצי למימר *nec potest dici:* Talm.

ופג"ין: ופורץ גדר ישכנו נחש *diruens sepem, mordebit eum serpens,* Eccl. 10, 8. Vide nostram institutionem epistolarem hebraicam c. 6.

Quia haec litra semper servilis est, ideo videatur litera eam proxime sequens.

וצ"ע: וצריך עיון *et opus habet consideratione:* in commentariis.

---

[11]) Gr. φθισιμός qui laborat morbo, qui *phthisis* dicitur.

*) ואא"ז: ואדני אבי זקני *dominus avus meus.* ואא"ג item ואא"ה vide in א"ג et אה, nam ו servile est. ואכמ"ל ואין כאן מקומו להאריך *sed non est hic locus pluribus id verbis persequi.* וא"ל vide in א"ל. ובג"כ: ובגין כן *et propterea.* ובכ"מ: ובכמה מקומות *et in multis locis.* ובכל מקום *et in omni loco.* ובנא"ה: ובזה נבוא אל הביאור *et hac ratione veniamus ad explicationem.* וה"ד: ויכוח הדת *disputatio evincens legum.* והברי"ה: והפותח בלי רשות יקדנו חרב *qui aperit* (epistolam ad portandum commissam) *sine permissione perfodiatur gladio.* Judaei in parte exteriori epistolarum quasi anathema sbribere solebant. וחל"ב: וחרם לזרים בנדוי *et axsecratio fit alienis in exsecratione anathematis.* ויט"ל: ויש טעם לדבר *et est ratio verbi ejus,* ויל"ד: ויש לדקדק *et potest literaliter explicari.* וי"ת: ויונתן תרגם *et Jonatham* (paraphrastes) *vertit.* וכב"ב: וכל בני ביתו *et omnes ad domum ejus pertinentes* i. e. *universa familia.* וכי"ר: וכן יהי רצון *et sic fiet beneplacitum.* וכצ"ל: וכן צריך לומר *et sic necessa dicendum.* וכן צריך להיות *et sic necesse est esse.* ולז"א: ולזה אמרו *et ideirco dixerunt.* ול"נ: ולכן נאמר *et ideo dictum est* ולע"רן: ולפי עניות דעתי נראה *et pro tenuitate sententiae meae videtur.* ולפ"ע: ולפי ערכי *et pro sententia mea.* וע"א: ועוד אמרו *et amplius dicunt.* וע"ד: ועל דא *et propter id.* ועל דרך *et ad formam s. modum.* ועל דבר *et propter id, et quod attinet id.* ועז"א: ועל זה אמרו *et ideo dicunt.* ועח"מ: ועדים החתומים מטה *et testes infra signati.* ועב"ז: ועל כל זה *et super haec omnia.* ועכ"פ: ועל כל פנים *et super omnes facies* i. e. *per omnes modos* vel *formas.* ועד כמה פעמים *et sic saepius.* וע"ע: ועל ענין *et ad rem, significationem.* ועד עולם *et usque seculum.* ועפ"א: ועל פיהם אמרו *et sua confessione dixerunt.* ועד פרוטה אחרונה *usque ad ultimum nummum.* ופג"ין: ופורץ גדר ישכנו נחש *diruens sepem, mordebit eum serpens* (Eccl. X.). וש"ר: ושלום רב *et multa pax.*

ז[1]

זְאֵב *lupus.* Hinc זְאֵבִי *lupinus:* עֲנוּת זְאֵבִית humilitas lupina. Vide עֲנוּת in ענה.

זָאזָא זאז vide infra in זוז.

זאטוטי זאט vide in זעט.

זְאַר vide infra in זור.

זבג זְבוּגָא *testudo reptile,* χελώνη, הני זבגי דמחוזא testudines urbis, urbanae, Nid. 56a. In Ar. citatur per Sajin in medio, זְבוּגֵי sed in Gem. legitur per Vau, heb. צב.

זְבַד *donare, dotare,* ut hebr.: זְבוּד *donum, dos:* זבד יתי יי׳ זְבוּדִין טבין dotavit me dominus dote bona, Gen. 30, 20. in Jon.

זבן זְבוּנָא[2] *lamentatio, luctus,* hebr. קינה Mk. 28a, ubi legitur, אחנא תגרי בזבניה מיבדקי fratres nostri mercatores in luctu suo invisuntur. Aliter Ar. aliter alii, sed praeter rationem et mentem Gemarae. V. et paulo ante in זבג.

זְבַח[3] *sacrificavit.* מַדְבַּח *altare.* Ap. Ros.: כמזבח כן כהניו quale altare talis sacerdos. Legitur in Br. s. 80.

זְבַל[4] *stercorare agrum, fimo pinguefacere:* מְזַבְּלִין באילן fimum spargunt circa arborem, Mk. 3a. גנתא דאזדבל hortus, qui stercoratus est, As. 49a. עד שיזדבל שדהו donec stercoretur ager ejus.

זְבַל, זֶבֶל *stercus, fimus:* קבא דזבל kabus stercoris, IIR. 6, 25. ותהי נבלתא דאיזבל כזבל מבדר על אפי חקלא eritque cadaver Izebelis sicut fimus dispersus in superficie agri, IIR. 9, 38. Hinc Izebelis nomen a stercore. Sic Jer. 9, 22. Ap. Tos. לא בזבל ולא במלח non cum fimo neque cum sale vel arena, Sab. c. 4. in Misna. בית הזבלים locus vel ager, qui opus habet stercoratione, Men. c. 8.

זִיבּוּל *stercoratio:* יום ניבול וזיבול היה dies foeditatis et stercorationis fuit.

זְבִיל[5] *sacculus, involucrum coriaceum, cui aliquid involvitur et in quo, ceu in habitacalo suo, reponitur,* ex significatione hebr. יזבלני habitabit mecum, Gen. 30, 20. et זְבֻל *habitaculum:* זבילי דחומשי sacculi libri legis, cui quinque libri legis in unum volumen scripti involvuntur et reconduntur, Meg. fol. 26b.

זִיבּוּלָא, זְבִילָא *pala, furca stercoraria,* Bm. 103. אפילו עד זיבולא בתרייתא etiam usque ad palam postremam, Ber. 8a, quod proverbialiter usurpatur, pro „ad extremum vitae halitum, ad sepulchrum usque“, quando pala sepulchrum oppletur.

מְזַבְּלֵי *storeae, pulvinaria juncea,* Succa fol. 20a. Eadem vocantur ibidem מרזובלי.

זבלגן[6] *lippus, fluentes et lachrymantes oculos habens:* זבלגן לא ישא את כפיו lippus non elevabit manus suas, Meg. 24b. Lippus sacerdos non debet manibus sublatis benedicere populo. V. et in Bech. 43b.

זְבַן *emere,* heb. קנה. Praet. די זְבַן אברהם מן בני חתאה quem emerat Abraham a filiis Chettaeis, Gen. 25, 10. Cum aff. לִדְזַבְנֵיהּ מניה ad eum a quo emit illum, Lev. 27, 24. לא זְבַנְתְּ קדמי non emisti pro me Jes. 43, 24. Cum aff. ביום זְבָנְתָּךְ in die, quo emisti agrum, Ruth. 4, 5. וּזְבַנִית ית זרזא et emi cingulum, Jer. 13, 2. Part. Part. זבנא לא יחדי וּמְזַבְּנָנָא לא יִתְאַבַּל emptor ne laetetur, venditor ne doleat, Ez. 7, 12. זבנא כְּמְזַבְּנָא emptor sicut venditor, Jes. 24, 2. Part. passiv. Peh. זְבִין כספא emptus argento, Gen. 17, 12. Infin. מִזְבַּן אזבון מנך בדמין emendo emam a te pro pretio, IIS. 24, 24. vide et v. 21. Imper. זְבַן לך ית חקלי

---

[1]) Hebraeis et Chaldaeis, ז Syris septima litera alphabeti est indeque *septem* in numeris. In pronuntiatione graeco ζ araboque ز et ذ respondet sonui quidem e conflatu dentalis cum sibilanti orto, quare aut cum alia sibilante aut cum litera dentali ד permutatur.

[2]) *taberna, horreum mercium,* מקום סחורה i. e. locus *negotiationis,* ut habet B. Aruch. Ita enim ille ad illum locum talmudicum paulo post citatum: פירוש אחינו הסוחרים שעל קיניהן נבדקין כלומר במקום סחורתם נבדקין הנאמנין הן אם לא כמו שאמרו בשלשה דברים אדם ניכר בכוסו בכיסו בכעסו explicatio est fratres nostri mercatores, qui super eorum קיניהן probantur, an fides iis habenda sit nec ne; juxta illud proverbium vulgare: tribus rebus cognosci potest homo: poculo, marsupio et vino. Dubitari nequit, quin menda in typis sit et loco קיניהם legendum קניניהם. Carent enim omni sensu haec verba autoris Ar. si קינה i. e. *luctus, lamentatio* legimus. Sana vero nascitur mens, si קניניהם legimus, quasi dicere velit: uti quisque mortalium tribus illis rebus, poculo videlicet, marsupio i. e. tractandis pecuniis et ira, sic mercator in negotiando cognoscitur. Quod ad etymologiam attinet vox conflata esse videtur ex persico جا s. جاى i. e. *locus,* מקום ut habet B. Ar. et voce זבו, quae, ut nonnulli recte suspicantur, mendose ex זבן *emere* orta est, ita ut זבונא *locum, ubi emere solent homines* i. e. *tabernam* denotet.

[3]) Neglecta sibilante טבח et syr. ܕܒܚ sonat. Ar. est ذبح.

[4]) Syris ܙܒܠ vel ܙܒܠܐ ar. زبل v. زبيل.

[5]) Vox pers. زنبيل *zanbil* et commutatis liquidis زنبر *zunbur saccus coriaceus* vel *panni strativ pars lignis fulcita, qua lutum portatur.* Vide Cast. lex. pers. s. v.

[6]) Conflatum videtur hoc vocabulum ex זב *fluit* et pers. لغ *facies, genae* apposito ן ex more aramaeo.

eme tibi agrum meum, Jer. 32, 7. Fut. ארי תִזְבַּן חקלין בכספא עבדא quum emeris servum, Ex. 12, 2. יִזְבְּנוּן agros pro argento ement, Jer. 32, 44. Ithp. אִזְדְּבַן *emi: vendi, venundari.* Praet. לעבדא אִזְדְּבַן יוסף in servum venditus est Joseph, Ps. 105, 17. בחוביכון אִזְדַּבַּנְתּוּן propter peccata vestra venditi estis, Jes. 50, 1. לעבדין ולאמהן אִזְדַּבַּנְנָא in servos et ancillas venditi sumus, Esth. 7, 4. Fut. לא יִזְדְּבַן non vendetur, Lev. 25, 34. וארעא לא תזדבן et terra non vendetur, Lev. 25, 23. לא יִזְדַּבְּנוּן זיבון עבדין non vendentur venditione servorum, Lev. 25, 42. ויזדבנון חקלין בארעא הדא et vendentur agri in terra ista, hebr. תקנה et emetur, Jer. 32, 43. Sic respondet v. 15. ibid. hebraeo יקנו comparabuntur. Pah. זַבֵּן *vendere*, hebr. מכר. Praet. די זַבֵּן ליה qui vendidit ipsi, Lev. 25, 27. Cum aff. ארי זַבְּנַנָא quia vendidit nos, Gen. 31, 15. זַבֵּנְתְּ עמך vendidisti populum tuum, Ps. 44, 13. דְזַבֵּנִית יתכון ליה qui vendidi vos ipsi, Jes. 50, 1. זַבִּינוּ יתיה vendiderunt ipsum, Genes. 37, 36. דְזַבֵּנְתּוּן יתי quem vendidistis, Gen. 45, 4. Part. הוא מְזַבֵּן לך ipse vendit tibi, Lev. 25, 16. Vide et supra in Pehal. Infin. וְזַבָּנָא לא תזבננה vendendo non vendes eam, Deut. 21, 14. Cum aff. לית ליה רשו לְזַבָּנָהּ non est ei facultas vendendi eam, Exo. 21, 8. Imper. זַבִּינִי יח זַבֵּין כיום דילהן vende hoc die, Gen. 25, 31. זבני משחא vende oleum, IIR. 4, 7. Fut. ולא תְזַבֵּן חכמתא et ne vendas sapientiam, Prov. 23, 23. וארי יְזַבֵּן גבר יח ברתיה et cum vendiderit quis filiam suam, Exod. 21, 7. וּנְזַבְּנִנֵּהּ et vendemus eum, Gen. 37, 27. ולא יזבנון מניה et non vendent de eo, Ez. 48, 14. Nota, in bibliis Venetis punctationem hujus verbi in conjugatione Pahel et Pehal esse confusam. In Pehal est *emere*: in Pahel *vendere.*

Ap. Tos. proverbium, זבן ולא תיחול vende potius quam pauper fias, Jeb. 63a. Supellex vendenda et pecunia negotiandum, priusquam paupertatem patiaris: B. Ar. in דל sexto, pro תיחול legit תדויל attenueris, attenuatus fias. Aliud: זבנת קנית זבן אוביד emisti, ditior factus es: vende, perde, Bm. 51a. Sensus; magis utile esse emere, quam vendere. Nam qui emit, pro expensa sua pecunia mercem habet, quam retinet: qui vero vendit, pecuniam accipit, quae non retinetur, sed iterum expenditur. Aliud: זָבֵן וְזַבֵּן תגרא איקרי emens et vendens mercator vocatur, Bm. 40b. et Bb. 90a. et alibi saepe. Proverbium vulgare in eos, qui emunt et cum damno vendunt.

זְבִינְתָא, זְבִינָא *emptio, emptum: venditio, venditum, merx, quae venditur:* שטרא דזביני literae emptionis, Jer. 32, 12. כסף זבינוהי pecunia venditionis suae, Lev. 25, 50. Pl. זְבִינִין merces, Lev. 25, 14. Hinc proverbium talmudicum, ארחלא אכרעיך זבינך זבן dum adhuc est arena in pedibus tuis, emptum tuum, i. e. mercem tuam vende, Pes. 113a. Cito vendendum, ut lucrum in alias merces impensum tanto citius crescat.

זִבּוּן *venditio*, Lev. 25, 42.

זַבְנָא *emptor*, Jes. 24, 2. זבנא *idem*, Esth. 3, 11. Targ. sec.

מְזַבְּנָא, מְזוֹבְנָנָא *venditor*, Ez. 7, 12. Jes. 24, 2.

Porro quod זְבַן pro *fluere* hic adduxerunt, perperam factum: at de זוּבָן vide in זוב.

זבר זִבּוּרָא[7], emphat.: זִבּוּרְתָא *apis: vespa; crabro:* דובשא דזיבורא mel apis, Lev. 11, 20 in Jon. Pl. אקיפון יתי היך זִבּוּרְיָתָא circumdederunt me sicut apes, heb. כדבורים Ps. 118, 12. Locutio proverbialis, monente Kimchio Jes. 7, 18, cum quis subito a magna multitudine circumdatur. Regia habent דִבּוּרְיָתָא servato ד ex forma hebraica. Et ex forma masculina, זִיבּוּרֵי חני et species apum, Lev. 11, 20. in Jon. Sic Deut. 14, 19. in Jon. Ap. Tos., ad locum Deut. 31, 17. ומצאן אותו רעות רבות וצרות obvenient ei mala multa et adversa; quaeritur, quidnam sunt רעות רבות וצרות? respondetur, רעות שנעשות צרות זו לזו כגון זיבורא ועקרבא h. e., mala, quae fiunt sibi invicem adversa, uti sunt apis vel vespa et scorpio, Chag. 5a. Nam remedia morsus vel aculei ipsorum sunt contraria: חמימי לעקרבא calida prosunt contra morsum scorpionis: וקרירי לזיבורא et frigida contra morsum apis vel crabronis, ע"ז 28b. Ergo proverbialiter quasi adducitur hoc, tamquam exemplum duarum rerum contrariarum, quibus difficulter simul remedium afferri potest, sicut difficile est remedium adhibere, si quis simul a vespa et scorpione punctus vel laesus fuerit.

זִיבּוּרִית[8] *ager pessimus*, ap. Tos.: mediae bonitatis vocatur בינונית intermedius, mediocris: optimus עידית quasi voluptuosus. De his Ti. in Git. c. 5. in initio et Bk. c. 1. ונתן לו מן הזבורית שבה et dederit ipsi de agro pessimo, qui est in eo campo.

Secundo *ansa, manubrium*[9], in Mikv. c. 10. Misna prima, ubi agitur de emundatione של ידות הכלים manubriorum, ansarum et similium partium externarum in vasis domesticis, quomodo recte defricentur et in aquam demersae sufficienter expurgentur,

---

[7]) Persice haec vox per ز, زنبور sonat.

[8]) Latinorum est *sabulosus* (a, um) *terra sabulosa* seu *sabulo abundans.* Nam sabulum tenue est et infecundum. Litera L commutata est in ר, ut in ipsa voce latina sabura, de qua in nota sequente.

[9]) Nugae! Voci זבורית nunquam haec inerat significatio omni etymologia carens et a prima significatione tantopere diversa. Imo potius ad eandem vocem latinam sabulum, quo prima et altera spectat significatio ipsissimumque vocabulum latinum est sabura s. saburra *sabulum et quidquid in sentinam navis certa mensura congestum, ne instabilis sit et ventorum vi evertatur.* Hinc a Talmudicis ad *omnem partem gravitatis, qua res stabilis fit,* uti sunt *fundus solidus vasis aut aliae fundo stabilitatis ceu gravitatis causa impositae res* translatum est. Error apud autorem B. Ar., R. Salomonem, Maimonidem atque Buxtorfium (quod pace tantorum virorum dixerim) ex loco Mischnae non satis intellecto ortus est. Videatur nota sequens.

quam curiosam et superstitiosam mundationem Christus reprehendit Matth. 23, 25. Verba Mischnae sunt: כלי שהטבילו דרך פיו כאלו לא טבל הטבילו כדרכו עד שיטנו על צדו[10] בלא זבוריח vas quod emundavit via oris ejus (i. e. ore primum in aquam immerso) perinde est, ac si non lavisset illud (quia ob fugam vacui aqua nequit intrare); si laverit illud secundum consuetudinem ejus sine ansa (subint: necdum recte lotum est) donec inclinarit illud in latus etc. Bartenoras hic ad בלא זיבוריח scribit; שלא הטביל בית ידו ut non laverit locum manus ejus, (hoc est ansam) aut aliam quampiam rem addititiam, quae est in vase in alterutra extremitatum ejus. Et sic vocant זבוריח id, quod non est de ipso vase et quo aquae non possunt pertingere. Sic etiam exponit Rambam תוספת מה additamentum quoddam vasis. R. Salomoni videntur esse figurae quaedam, in quarum sculpturas vel foramina aquae non possunt pertingere. In novis Mischnajoth Venetiis excusis in 8°. explicatur per בית יד.

זג. זַגָּא[11] *tintinnabulum.* In Tg. usurpatur pro hebr. פעמן; ut, זגא דדהבא tintinnabulum aureum, Ex. 28, 34. Sic Esth. 6, 10. in Tg. sec. Vide de hoc loco Scalig. contra Serar. p. 68. Pl. ועבדו זגין דדהב דכי וידבו ית זַגַּיָּא et fecerunt tintinnabula ex auro puro, posueruntque tintinnabula ista, Ex. 39, 25. Alii scribunt זָגָא et referunt ad זוג.

Secundo זָג vel זַג est *vinaceus* vel *vinaceum, grana acinorum.* Pl. זַגִּין. Hinc, עד זַגִּין גַּזְאִין ועִנְבָא ad vinaceos vel grana interiora uvae, Num. 6, 4. in Jon. Ti. ולא בזגין neque in vinaceis, Sab. cap. 4. ab initio in Misna. ולא זגיו neque vinaceos suos, Maaser. in fine. Vide et in Nas. c. 6. in Misna.

זגא זגה[12] *jacere, niti, inniti, incumbere rei alicui:* דְּזָגָא עליה cui innitebatur, cui incumbebat, Sanh. 85b. דדילמא בעי למזגא חגא עלידון quod fortassis cu-

---

[10]) Sensus est: Vas quod emundavit via oris perinde est ac si non lavisset illud. Si laverit illud secundum consuetudinem ejus (ut sc. stare solet vas i. e. via fundi oppos. דרך פיו) sine *sabura* donec inclinavit illud ad latus. Vas enim per fundum i. e. ut stare solet in aquam prolatum alioquin submergi non potest, nisi punctum gravitatis in fundo habeat, ut infima pars vasis gravior sit superiori, aut in latus inclinetur, ut intratis aquis gravitatis illud punctum nascatur. Plane latinam sine ullo additamento literarum י et ח vocem saburam (syr. ܨܦܘܪܐ) in N. T. invenis, ubi tamen non modo de *puncto* gravitatis in fundo vasis jacente sed etiam de ipso *fundo* metonymimice adhibetur. Ita enim capite tertio et vicesimo Matthaei v. 25. syriace וי לכון ספרא ופרישא נסבא באפא דמרכין אנתון לבריה דכסא וזבורא (ܨܦܘܪܐ sabura). לגו דין מלין חטופיא ועולא „Vae vobis Scribae et Pharisaei hypocritae, qui mundantes estis extrinsecus (ܠܒܪ talmudice לבר) [ea,] quae ad poculum saburamque (pertinent), dum intra (ܠܓܘ talmudice מגבא) pleni (sunt) rapinae atque injustitiae," quae verba Christi a Matthaeo conservata plenius sonant iis a Luca (11. 39) conservatis. Castigans enim Pharisaeos ipsa ab iis in Misna, ubi de mundatione vasorum agitur adhibita voce זבוריח usus est, quasi dicere velit: vos hypocritae tantam adhibetis observationem in emundandis vasibus, ut imo *fundum* poculi exteriorem accuratissime purgetis, dum mundationem animi intimam *plane* negligitis. At vero paraphrastes graecus verba Christi per Matthaeum eadem habens atque illa per Lucam tradita vocem ܦܝܢܟܐ apud Lucam (talmudice פינך), quae graecum est πίναξ *scutella, patina* restitutam opinatur apud Matthaeum per ܨܦܘܪܐ, unde factum est, quod carens omni etymologia eam per παροψίδα, quae synonyma est cum voce πίναξ reddit, etiamsi voci ܨܦܘܪܐ nunquam haec inerat significatio. Omnino enim ego ut obtinere non audeam attamen reticere non possum suspicionem N. T. originaliter in hebraica et quidem, ut sub voce הרך argui, in lingua talmudica scriptum fuisse. Ita quidem in duobus hic commemoratis capitibus Matthaei atque Lucae minime leges a Mose in s. S. jussae, sed ea vituperantur castiganturque institutiones, quae a Rabbinis in Mischna praescriptae sunt. Vocantur autem illae institutiones Rabbinorum מדברי סופרים i. e. res, quae prohibitae sunt secundum verba Scribarum, qui usus linguae talmudicae ab Apostolis conservatus est, ut loco Rabbini seu בעלי משנה i. e. autores τοῦ Mischna, ספרים gr. γραμματεῖς dicerent.

[11]) „Num forte Pers. زنگ?" Haec Bernstein, cui intimo ex pectore gratulor, quod haec sententia ei subrepta est. Ita quidem Lagarde, qui occasioni peccandi datae obstare non potest, ad syr. vocem ܙܓܐ persicam esse scribit *ż a n g* sententiamque a Viro illo doctissimo non nisi timide suspicatam et quasi in medio relictam conversis literis pers. زنگ, quae apud autorem Bernstein, in latinis żang conversis pro suis vendit. Falso. Sana enim etymologia jam prius ab ipsis Talmudicis data, qui ita זג כזג של בהמה החיצון זג והפנימי ענבל h. e. זג (quod de uvis in usu) idem est atque זג tintinnabulum pecudis (quod pecudi sc. appendere solent), cujus interior pars (gluma) nomine זג designatur, interior vero ענבל plectrum innuitur (Nasir 65a). Translatum igitur est nomen זג ab uvis, ubi pelliculum s. vinaceum denotat ad exteriorem tintinnabuli partem plectrum tenentem uti vox Hülse, qua Germani et de gluma frumenti et de quaque re glumae instar aliam rem involvente utuntur. Negari nequit occasionem peccandi ab ipso Buxtorfio datam. Ille enim duo enumerat vocabula זגא quod sub. rad. זג et זוג. quod in זג quarto tractat, unde suspicari licet vocem זגא ad aliam et quidem, propter dagissatum ג, ad radicem secundae ו uti vox pers. زنگ vertendam esse. Recte autem Aruch ex fonte talmudico ipso hauriens et זגא et זג sub radice זג tractat, unde liquet ambobus illis vocabulis idem etymon subjici, id quod ex Talm. l. c. firmatur. [12]) Convenit cum ar. صنا heb. צנח *inclinatus fuit.* Vide in זג sexto.

peret sedere et insedit ipsis, Mehila c. 3 in fine. לא הוה מוגנא רישי אבי סדיא non reclino caput meum in pulvinari, donec etc. Sab. 119a. Sic legit Aruch. In T. מיגנא, quod formam habet a זוג. Deinde in Tag. Jon. Deut. 10, 22. est idem quod סגא per ס: למזגי quoad multitudinem.

זַגְּתָא ,זַגָּא *gallina:* זגתא אוכמתא gallina nigra,[13] Brn. 86b. הי דזגתא אוכמתי והי דזגתא חוורתי illud (ovum) est gallinae nigrae et illud gallinae albae, Bech. 8 b. Hinc in Tg., זַגְתָּא על אפרוחהא et gallina et Germani die Gluckin vocant. In hebr. est עיש super pullos suos, Job. 38, 32. i. e., *plejades*, quas arcturus, quod in Regiis servatum.

זַגָּג ὑαλουργός, *vitriarius, qui vitrum conficit aut vendit:* מביאין כוס מבית הזגג adferunt poculum vitreum ex domo sive officina vitriarii, Mk. 13b. שהיה עובר לפני חנותו של זגג qui transibat ante officinam vitriarii, Br. s. 19. Pl. הקדרין והזגגין ollarii et vitriarii, ollarum et vitrorum venditores Bk. 31a. מטות של זגגין lecti, sedilia vitriariorum impura sunt, Kel. c. 24.

זְגוּגִיתָא *vitrum*, ap. Tos. et in Tg. Jobi 28, 18. Idem quod זכוכית, commutatis ג et כ: אייתי קבא דזגגיתא תבר קמיידו attulit cabum vitrorum et confregit ea coram ipsis. Citat hoc Ar. ex ע״ז 23. Sed non exstat illic.

זגיתא ,זְגִיתָא *idem*, quod contracte sic dicitur pro זגגיתא: Hinc, דמלכא בבית זגיתא יתיב quia rex in domo vitrea sedebat, Esth. 1, 3. in Tg. sec. Sic apud Tos., חפיוה לקיניה זוגיתא חיורתי operuit nidum vitro albo, i. e. pellucido, Git. 68b. Alibi: qui vult dissipare opes a parentibus sibi relictas, is vestiat se vestibus lineis et utatur בכלי זכוכית vasis vitreis, nempe בזגיתא חיורתא ex vitro albo, pellucido, crystallo, Chol. 84b.

זָגָא ,זוּגִין vide supra in זג.

זגר זַגְּרוּם *par impar et dissimile*, veluti dissimiles oculi, quorum unus albus et alter niger, Bech. c. 7. in Misna, ubi vide interpretes. In Gem. כל זוגא דלא שוי להדדי זגרום קרי ליה omne par quod non est aequale sibi, illud vocant זגרום, 44a. In Ar. scribitur per Samech in fine. Derivant ex nomine זוג, *par* et gr. δύο, *duo*.

אֲזַגַּר vide in litera א.

זגז זַגְזַגְאֵל *angeli nomen, praeceptoris Mosis, qui etiam una cum Michaële et Gabriele adfuit sepulturae Mosis*, Dr. s. ultima.

זגן זַגְנִין *libationes*, Jes. 65, 11. in Regiis. V. אגן.

זגת זַגְתָּא vide sup. in זגא.

זה *hic, iste:* אֵיזֶה *quis, quisnam?* Talmudice etiam feminine dicitur איזוהי quaenam?

זָהָב *aurum*. hebr. In TH. Jom. c. 5. et Br. fol. 247b. שבעה מיני זהבים הן, זהב טוב, זהב טהור, זהב שחוט, זהב מופז, זהב מוקק, זהב פרויים. Hinc Ri. dicunt ex Hiphil הִזְהִיב *inaurare, deaurare*. Item *fulgere, splendere instar auri:* מאימתי התורים כשרים משיזהיבו quando sunt turtures recti? cum incipiunt fulgere, Chol. 22b. Sic idem est quod הִצְהִיב. Hophal הוּזְהַב *inaurari:* כוס מוזהב poculum inauratum.

זְהוּב *aureus numus, florenus aureus et vulgaris*, quem Germani vocant ein Gulden, vulgo quindecim bazionum.

זַהֲבִי *aurifex, aurifaber:* Pl. זַהֲבִין בפני עצמן aurifices seorsim, Suc. 51b.

זָהָה[14] *efferri, superbire:* In Gem. משרבו זחוחי הלב רבו מחלוקות בישראל ex quo multiplicati sunt elati animo, multiplicatae sunt dissensiones inter Israëlitas, Sota 47b. Sic adducitur in Ar. et legitur in Gemara. At in gl. est זחוחי, quomodo scribitur in Chol. 7a. Legitur per ה quoque nonnunquam in Tg., ut Ps. 62, 9, in Regiis et, juxta B. Ar., Job. 36, 13. Sic in Tg. Jon. והדר לבהון זְהוֹהִין et conversum est cor ipsorum in elationes, elatum factum est cor ipsorum, Ex. 32, 1. In Ar. citatur etiam ex Ber. 60. ויהיה pro splendore. Sed in Gem. legitur nunc זיוה.

זְהוּיָא *laetabundi, exsultabundi, qui perpetuo laeti sunt.* Hi contra adducunt אללי לעולם vae in mundum. Hos David Ps. 73. vocat הוללים, Jalk. in hunc Psal. B. Ar. scribit זְהִיָּא, ex Vr. s. 20. Sed in nostris libris illic legitur אללייא.

זָהַם[15] *sordere, inquinatum esse:* היך כסו זהים sicut vestimentum sordidum, Job. 38, 14. Ex Ithp. part. כדמות תור דאוכל עשבא ומִזְדַּהֵם ad similitudinem bovis, qui comedit herbam et sese inquinat, Ps. 106, 20. Mirum quare illud *mugire* alii reddiderint. In Pih. זָהֵם *polluere, inquinare:* אין מזהמין את הוולד non polluunt puerum, i. e. pollutum pronunciant, Bech. 47a. vel ex Hi. מַזְהִימִין: מזהימין את הנטיעות inquinant arbores novellas, Schebi. c. 2. Av. 50b. Solebant fimo et foetidis eas inungere ad abigendum vermes: tam etiam laesas et vulneratas fimo obligare, ut cortex residuus succrescens vulnus tegeret.

מוזהם *sordidus, foetidus, hircosus:* הזקן החולה המוזהם senex, aeger et hircosus, Ket. 75a. המוזהם בזיעתו qui foetet ob sudorem suum.

זוהמא ,זֻהֲמָא *inquinamentum, sordities, foeditas: foetor:* אין מעבירין הזוהמא non tollunt sordes, Chol. 105a. Sic in Jev. c. 12. בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא hora, qua rem habuit serpens cum Eva, injecit in eam inquinamentum, Jom. 28b. Hoc si Judaei credunt; ergo (scribit quidam) serpens fuit vitricus ipsorum: זוהמא[16] דשמשא קשי משמשא sorditios solis gravior est ipso sole, Jom. 28b, i. e. obscuritas solis

---

[13]) زاغ Persis et Arabibus est *avis nigra rostro rubro*, item *genus columbae nigrae non expeditae*.

*) זדזה״ו. Abbreviatura est, quam vide sub fine literae.

[14]) Vocem ad rab. ar. زها vertit Willmetius, cui, ut putat, notio inest *vibrandi* indeque *nitendi*, quae, ut videtur, ad superbiam translata est. Vide in צהר.

[15]) Ar. زهم *pinguis, pinguedine illata fuit* manus, item *foetuit*.

[16]) Ego sine ס, זמא, scribere malim, ut Syrorum sit ܙܘܡܐ *sonus resonans* a. v. זמ resonavit, strepuit. Hinc

diei nubilosi et pluviosi gravior est, gravius afficit, quam plenus solis splendor. B. Ar. legit ויהרא. Simile ipsi, שברירי דשמשא קשין משמשא, de quo vide in שבר. Ut stilla tecti homini gravior, quam si totum se in aquam demittat: sic radii per nubes fracti etc.

זִיהוּמָא ,זִיהוּמְתָא *idem.* כדודא דזיהומתיה ביה sicut olla, cui sordes suae adhaerent, Ez. 24, 6. hebr. חלאתה, i. e. spuma: זיהום הזיעה, sordities, foetor sudoris.

זהן זְהוֹנְיָא vide paulo ante in זהה.

זְהַר[17] *lucere, splendere:* Partic. זָהֲרִין כנורא splendent sicut ignis, Cant. 5, 10. Futur. יִזְהֲרוּן כשושנא splendebunt sicut lilium, Hos. 14, 6. Aphel אַזְהִיר, ut hebr. הזהיר *splendere, fulgere: monere, admonere, commonefacere.* Praet. נהורא אַזְהַר עליהון lux splendebit ipsis, Jes. 9, 2. Part. כנהורא דְמַזְהַר sicut lux splendens, Prov. 4, 18. כשמשא דמזהר sicut sol, qui splendet, IIS. 23, 4. Fut. ועל אורחתך יַזְהַר נהורא et super vias tuas splendebit lux, Jobi 22, 28. Ex altero significato, ארי אזהרת לצדיקא quum admonueris justum, Ez. 3, 21. דאזהרתנון בשליחות נביי quia admonui eos per missionem Prophetarum meorum, Hos. 6, 5. Inf. לְאַזְהָרָא רשיעא ad monendum impium, Ez. 33, 8. Fut. וְתַזְהַר יתהון et monebis eos, ne peccent coram me, Ibid. 7. ויזהר ית עמא et monebit populum, v. 3. Pah. זַהַר *idem:* ויהון מְזַהֲרִין כדמא דמזהר על כתלא דמדבחא eruntque splendentes sicut sanguis qui splendet in pariete altaris, Zach. 9, 15. לחון מְזַהֲרָא admonebat eos, Cant. 5, 2. Ithp. אִזְדְהַר *moneri, admoneri, monere seipsum, cavere sibi, cautum esse.* Praet. ולא אזדהר et non monuerit se, Ez. 33, 4, 5, 6. Part. וּדְמִזְדְהַר במכסנתא et qui admonetur, cautus fit per correptionem, Pr. 13, 18; 15, 5. Infin. לְאִזְדְהָרָא עוד ut moneretur amplius, Eccl. 4, 13. T. לאזדהורי מעינא בישא ad cavendum sibi ab oculo malo. Imper. אִיזְדְהַר לך cave tibi, Ex. 10, 28. in Jon. בני אזדהר fili mi monitus esto, Eccl. 12, 12.

זְהִיר *monitus, cautus:* Plur. וּזְהִירִין הוו et cauti estote, Esr. 4, 22. באדמא הוו זהירין de sanguine estote moniti, Deut. 12, 16. Jon. Ap. Ros., הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה esto aeque cautus in servando levi aliquo praecepto atque gravi, Avoth cap. 2. הוו זהירן ברשות שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך וכו׳ cavete ab iis, qui constituti sunt in potestate: non enim adjungunt sibi hominem, nisi cogat aliqua necessitas etc. Ibid, הוי זהיר בקריית שמע ובתפלה וכו׳ esto cautus in kerijath schemah et oratione etc. Vide ibidem.

זִיהוֹר ,זִהוֹר ,זִיהְרָא *lux, splendor,* וְזִהוֹר יקריה et splendor gloriae ejus, Deut. 33, 2. Sic Ps. 18, 13. שוי זיהרא בהון posuit splendorem in ipsis, Ps. 19, 5. Pl. זְהֲרַיָא בשמיא luminaria in coelis, Ez. 32, 8.

זוֹהַר ,זָהֳרָא *idem:* כחיזו זהרא sicut aspectus splendoris, Ez. 8, 2. Item *claritas, serenitas:* זוהר השמים claritas, serenitas coeli, Aben Esra Jobi 36, 22.

זְהוּרָא *monitio, custodia, cautio:* מכל זהורא נטר לבך prae omni custodia conserva cor tuum, Prov. 4, 23.

זִיהֲרָא *luna*, Deut. 4, 19. in Jon. Heb. ירח. Ponitur autem ז pro ס: nam alias luna in Targ. dicitur סיהרא, ut suo loco dicetur. Secundo ap. Tos. generale nomen est *fundorum, ut agri sunt et horti*, ut dicitur in Bb. 61b, ubi gl. כל הקרקעות קריין ויהרא omnes fundi[18] vocantur ויהרא. Unde, qui dicit מזביננא לך כל ארעתא דאית לי vendo tibi omnem terram, quae est mihi, intelligitur tantum vendere agros sativos, exceptis hortis. Si vero dicat ויהרא omnem fundum meum etc., vendit etiam hortos, sed non servos et domum, quae appellantur נכסים facultates.

זְהָרְתָא ,זַהֲרָתָא *monitiones cum verberibus:* זהרתא לגשמיהון monitiones corporibus ipsorum, i. e. castigationes, plagae, Pr. 19, 29.

זִיהְרָא[19] *toxicum, venenum*, ap. Tos.: איםליא זיהרא repletum erat veneno, Git 45b, ubi in gl. scribitur זיהורא, unde apparet, per Cholem in medio legendum. Exponitur ארם, quod in Targ. eo sensu usurpatur; זיהריה קליש venenum ejus est debile, As. 30b.

זְהוֹרִי ,זְהָרִי ,זְהוֹרִית ,זְהוֹרִיתָא *coccinum, coccineum.* In Tg. pro hebr. שָׁנִי usurpatur: צבע זְהוֹרִי color coccineus, Ex. 25, 4. דדמין לחוט זְהָרִיתָא quae similia sunt filo coccineo, Cant. 4, 3. לבישן הוו זהוריתא vestiti erant coccineis, Pr. 31, 21. Erat et זהורית *ornamentum coccineum, quod fronti equi apponebatur* et cum eo equum sabbato prodire vetitum fuit, Sab. 53a, ubi in textu scribitur זהרורית. Sic et particula coccini, in formam linguae lata, apponebatur ad frontem hirci emissi et ad ostium templi, quod si sua sponte tum albesceret, signum erat, peccata populi remissa esse, juxta illud, Jes. 1, 18: si peccata tua etc. Hinc והיה לשון של זהורית מלבין eratque lingua coccini albescens, Jom. c. 4. in initio, Rh. 31b.

---

a Talmudicis ad lucem solis translatum est, ut *reprecussum* quasi *resonantiam lucis* denotet. Huc signum illud a Talmudicis datum seu comparatio illa cum tina vini aceti (וסימנך דניא דחלא). Uti enim tina vini aceti graviorem spergit odorem quum vacuefacta est, quam dum ipso vino aceto completa est, ita et reprecussus lucis gravior est oculo, quam ipsa lux.

[17]) Syr. ܙܗܪ heb. צהר ar. زهر, صهر et طهر. His affine est verbum טהר arab. طهر *purus, nitidè mundus fuit* uti chald. דכא *mundus fuit*, quod ad rad. זכך perlucidum, *purum fuit* vertendum. Omnino enim radicibus זה, זח, טה et צה notio inest *splendendi, nitendi* et *perlucendi.* Cf. praeter haec enumerata et radices אה־ב, זה־ב, אה־ל, זה־ה et ipsam rad. זה־ם, quae in Piel, uti usus hujusce formae postulat, contrarium illius significationis denotat.

[18]) „Omnes fundi" (כל הקרקעות) imo etiam *desertum* vel *campus, ubi nil provenit* vocantur זיהרא. Spectant igitur Talmudici ad arab. صحاری, cui haec significatio inest. Persis haec vox صحرا sonat unde vocabulum talmudicum זהורי d. q. paulo post, originem trahit.

[19]) Vox pers. زهر.

זְהִירוּת *admonitio:* unde illud rabbinicum tritum, זהירות מביא לידי זריזות admonitio adducit ad alacritatem, parit promptitudinem in rebus agendis, As. 20b. Cf. et TH. Sab. c. 1. Misna quinta. Item *splendor*, in Zohar.

זְהוֹרָא זהרורי *splendor*, Bm. 84a. Pes. 13a. Sab. fol. 13a.

זְהוֹרִי [20] *exactor tributorum.* Hic a tenuioribus agros et praedia vili pretio emebat, facili magistratus aut regum consensu, ut tributa, quae pauperiores exsolvere non poterant, recte quotannis numerarentur. Unde in Gem. הני זהרורי דזבין ארעא זבינהו זביני istius exactoris, qui emit agrum tributi nomine, emptio ejus emptio est, h. e. firma et rata, Bb. 55a. Dicitur autem זהרורי a זידרא, quod commune nomen est fundorum (ut ante explicatum). quasi dicas *fundorum possessor.* Autor Ar. vult esse pers. vocabulum.

אַזְהָרָה *monitio, commonefactio, praemonitio, increpatio,* apud Rabbinos tritissimum.

מַזְהֲרָנָא *monitor, speculator,* Ez. 33, 6. hebr צפה.

זוא זו *forfex:* ואייתי זווא מביתיה et attulit forficem e domo sua, Meg. 16a. Item *par*: משום דקיימא ליה מאדים בזווי propterea quod Mars bis ascendit illo die: i. e. בזווי שני פעמים[21], Sab. 129b. B. Ar. plura exempla adducit: sed leguntur illa in Gem. per ג, זוגי, זוגא, quae vide mox infra in זוג.

Deinde זווא *nom. propr. viri,* ap. Talm.

זוב *fluere, profluere,* hebr. זָב *fluens, seminifluus:* זָבָה *seminiflua.*

זוֹב, זִיבוּת *fluxus seminis,* morbus, quando כח המחזיק vis retentrix vasorum spermaticorum debilitata est, ut inconcoctum sine usu effluat. Inconcocti signum, quod עינו נוטה לאדמימות color ejus inclinat ad rubedinem, instar purulenti sanguinis.

זוֹבָן *penis, mentula,* juxta Ar., in quo notatur et arabice sic vocari. At in Gem. a pene distinguitur, unde glossator exponit *thecam penis, saccum, scrotum.* Verba Misnae: נפגם הזובן, Gemara נפגם ולא ניטל כיס ולא זכרות ruptum (scrotum) sed non ablatum, scrotum, neque virilitas ipsa, hoc est membrum virilitatis, quo mas indicatur, Bech. 39b.

זָוַג ζευγνύω, ζυγόω, *combinare, copulare, conjugare, conjungere: conjugio, matrimonio jungere.* Part. מְזַוֵּג זווגין copulans conjugia, Ps. 68, 7. Pl. שית עגלן מְזַוְּגָן sex plaustra copulata, Num. 7, 3. in TgH. i. e. quadrigae cameratae, ex bigis quasi copulatae. Ithpah. ודי לא אִזְדַּוַּג ליה et si non fuerit conjunctus ipsi, Ex. 21, 13. in Jon. Inf. לְמִזְדַּוָּגָא עמהון ut copuleris cum eis, Ps. 37, 1. Ap. Tos., מזווג בכלאים copulans, conjugans heterogenea animalia (ut bovem et asinum) Bm. 83.

זִוּוּג *copulatio, conjugium:* In Br. 58. in princ. Rabbi Pinchas dixit in nomine Rabbi Abhu, invenimus in lege, in prophetis et in hagiographis, שאין זווגו של איש אלא מן הקב"ה quod conjugium hominis a Deo tantum sit etc. Et mox, יש שהוא הולך אצל זווגו ויש שזווגו בא אצלו est qui ambulat ad conjugium suum, qui conjugium quaerit et est alius, ad quem conjugium venit etc. Et paulo post, quaesivit mulier quaedam ex R. Jose, quidnam faciat Deus post absolutam creationem mundi? respondit יושב ומזווג זווגים sedet et conjungit conjugia, paria, filiam N. τῷ N. uxorem τοῦ N. τῷ N. bona τοῦ N. τῷ N. etc.

זוּג, זוּגָא, זוּג Ζεῦγος, *jugum, par, copula duorum:* זוג פרשים par equitum, Jes. 21, 7. כד הוינא רכיבין זוגא חד cum essemus equitantes uno pari, vel, ut unum par, pariter, IIR. 9, 25. זוג חמרין et par asinorum, Jud. 19, 3. זוג כודנין par mulorum, IIR. 5, 17. זוג לבושין par vestimentorum: דכר וְזוּגֵיהּ ברא יתהון masculum et compar ejus creavit eos, Gen. 1, 27. in TgH. זוג ונפרד par et impar: מספר בלתי זוגות *numerus impar,* More p. 1. c. 37. בר זוג *compar, consors:* לויתן ובר זוגיה Levijathan et compar ejus, Gen. 1, 21. in Jon. מזווג זוגים יחידאין לבר זוגא כחדא copulat paria solitaria (i. e. solitarios) ad compar simul, h. e. solitario consortem sive comparem adjungit, ut sint conjunctim unum par, solitarios conjugio jungit. Plur. שתא זוגין sex passus, IIS. 6, 13. heb. ששה צעדים. R. David pro eo legit דְּרָגִין. Et sic Regia. Apud Masorethas invenitur זוּגִין et זוּגוֹת utrumque masculine. Sic Ti. שמונים זוגות אחים כהנים octoginta paria fratrum sacerdotum, Ber. 44a. Latius et ea forma Rabbini utuntur pro *omni numero aequali, qui in duas partes aequas dividi potest,* teste Elia in Masoreth. Ap. Tos. etiam זוג vocatur *par sapientum:* ut זוג בא מרקת par (sapientum) venit ex Rakkath, Sanh. 10. ליה הלכה כאותו הזוג non est sententia juxta illud par (sapientum), Ned. 76b. Vide et Ktb. 71a. et Ber. 23. In specie sic vocantur *sapientes illi, qui bini a binis traditionem acceperunt* et recensentur in Avoth c. 1. Hinc in Peah c. 2. שקבל מן הזוגות qui accepit a paribus (sapientum) et hi a Prophetis. V. quoque de his Tzemach David par. 1. f. 29b. Juchasin f. 16a.

Secundo זוג *lucere, splendere, lucidum, nitidum, clarum esse:* והוה זָיֵג הי כאיספקלריא et erat splendens vel lucens instar speculi, Exo. 19, 17. in Tg. Jon. Ap. Tos. דזיג כזוזא חורא quod splenderet sicut numus candidus, Pes. 74b. והיכא דזיג et ubi lucet vel pellucet, Sab. 134a. כיון דזיגי quum clara vel lucida sunt, Chol. 76b. לא הוה זיג כולי האי non foret tam limpidum, clarum, Nid. 25a. Forte hinc est זוגיתא, זגוגיתא *vitrum,* a luce et claritate.

Tertio ap. Tos. זוג est *forfex,* sic dicta, quod constet bifido ferro vel cultro scindente: ut, זוג של ספרים forfex tonsorum, Bez. 35b. זוגא דסרבלא forfex ve-

[20]) Vide paula antea in זהר, neque nisi de suffixo רי delibrandum est. Id a Relando pers. habetur زور *war possesor*: at ego notam dativi habere malim, quo ille designatur, qui alicui rei praeest.

[21]) Propterea quod illo die sc. Martis Mars *bis* (שני פעמים) *in paribus* qu. *aequis* (qui in duas partes aequas dividi possunt. בִּשְׁוֵוי a. v. שוה aequare) *horis* stat. (Vide in Ps. 110a.) At vero die Mercurii nec nisi *semel* in paribus stat.

stiaria, lanaria, qua lana pannorum abscinditur, Bm. 116a. et 52a. כדי שיהו ניטלות בזוג ut possint tolli forfice, Nid. c. 6. in Misna. Sic, כדי לקרוץ בזוג ut possint abscindi forfice, Neg. c. 4. In As. 75b. scribitur זווא, sed vitiose. Ar. haec et praecedentia legit cum duplici Vau, זווא vel זוי.

Quarto זוג est *tintinnabulum, nola:* אין המור יוצא בזוג asinus non egreditur cum tintinnabulo etiamsi obturatum sit, Sab. 54a. הבנים יוצאין בקשרים ובני מלכים בזוגין filii vel liberi egrediuntur sabbatho cum ligamentis sive redimiculis et liberi regum cum tintinnabulis, ornamenti sc. causa vestimentis annexis, vel appensis, Sab. c. 6. in Misna. Rambam in Hilchos Sab. cap. 19. illud explicat, בזוגין הארוגין בבגדים cum tintinnabulis intextis vestimentis. In TH. disputant, an hoc intelligendum sit de nolis seu tintinabulis collo vel vestimentis appensis? B. Ar. scribit זוג esse *partem exteriorem tintinabuli*, interiorem עינבול.[22]

Quinto זוגא, זִיגָא *toga, tunica.* In T. Erub. 100b. זבינא ליך זיגא דמטו ליך עד כרעים emam tibi tunicam, quae tibi pertingat usque ad talos, gl. מלבוש שקורין קוטא est vestimentum, quod vocatur *cotte.* Hinc etiam est in Br. s. 92. חד פונדקי הוה קאים ולביש זוגו בליליא hospes quidam surgebat noctu et induebat togam suam etc. Et mox, קם ולביש זיגוי, gl. מלבוש.

Sextο, זוּגָא *sedile, lectus:* וכל זוגא ומרכבא דירכוב דובנא עלוי יהי מסאב et omnis lectus vel stratum, cui insederit fluxu laborans, immundum erit, Lev. 15, 9. in Tg. Jon. Hoc videtur esse a זְגָא quod *jacere, niti, inniti* significat ap. Tos.

בְּזוּג *idem quod* זוג supra: מְבַזֵּג בין גבר לאיתא connubium facit inter virum et mulierem, Deut. 32, 4. in Jon. In TgH. pro eo est, מְזַוֵּג גבר לאיתא: Sic אליף יתן לְמִבְזְגָא חתנין וכלן docuit nos copulare sponsos et sponsas, Deut. 34, 6. in Jon. In utroque autem loco est Kaph pro Beth. Vox composita ex בר et זוג.

זוד. In Hiphil הֵזִיד *superbire, superbe, fastuose, arroganter agere: includit studium:* opponitur ignorantiae et errori. Inf. לַהֲזָדָה ad superbe agendum, Dan. 5, 20. Alias in Tg. per הרשיע improbe agere redditur.

זֵידָן et זֵדוֹן, זָדוֹן *superbus: superbia:* זֵידָנָא שמיה superbus nomen ejus, Pr. 21, 24. חטאין או זדון peccata aut superbiam, Deut. 29, 18. Pl. זֵדוֹנִין קמו עלי superbi insurgunt contra me, Ps. 54, 5. נפחא זֵידָנִין increpasti superbos, Deut. 12, 14. Emph. מִן זֵידָנַיָּא a superbis, Ps. 19, 14. Ri. pl. fem. utuntur: ut שגגות נעשות לדב כזדונות errores imprudentes fiunt illis sicut peccata superba, id est studio comissa. Vide in Chag. 5a. Opponuntur זדון et שגגה error imprudens et factum prudens, i. e. ex proposito et studio commissum peccatum.

זֵידוֹנְתָא, זְדוֹנָא *superbia,* Prov. 11, 2.

זְדוֹנוּתָא, זֵידוֹנוּתָא *idem:* לאוספא ליה חטאי שלותא על זדנותא ad addendum peccata erroris ad superbiam, Deut. 29, 19. בזדנותא אתיא מצותא per superbiam venit lis, Pr. 13, 10. Cum aff. בְּזֵידוֹנוּתֵיה per superbiam suam, Pr. 21, 24.

זֵידוּ, זֵדוּ *idem:* בזידו per superbiam, arrogantiam, Ez. 24, 7.

מֵזִיד *arrogantia, praesumptio, propositum. industria, studium,* ap. Ros.: במזיד et בשוגג, ut הזדון et השגגה opponuntur sibi, ut quod ex propositio, studio et industria fit et quod per errorem et casum, imprudenter: בשוגג יאכלו במזיד לא יאכלו per ignorantiam comedent (fructus extraneos) per industriam aut superbiam non comedent, Erub. c. 4. in initio: בשוגג הורצה במזיד לא הורצה per errorem (si spargatur sanguis impurus) acceptatur: per industriam aut studio, non acceptatur, Men. 25a.

זוד[23] et in Ithpehal, אִזְדַּוַּד *viaticari, viaticum sumere, viatico se instruere:* אִזְדַּוַּדְנָא יתיה in viaticum sumpsimus illum, Jos. 9, 12. Verbum e nomine deductum, ut et in ling. hebraea, in qua הצטידנו a צידה viaticum. Hinc mutatur צ in ז et in medio י quiescens in ו consonam. Legitur et eodem capite v. 4. אִזְדַּוַּדוּ viaticum sumpserunt, ubi in hebraeo וַיִּצְטַיָּרוּ legatos finxerunt se, a ציר legatus. Videtur ergo hic paraphrastes legisse ד pro ר, quasi a praecedenti צד aut צדה viaticum. Ex Pahel, מְזַוָּדָא תְזַוְּדוּן ליה omnino viatico providebunt ipsi, viaticando viaticabuntur ipsi, Deut. 15, 14. in TgH.

זְוָדָא, זְוָדָה *viaticum, esca, commeatus,* ἐφόδιον: זוָדה מברכא אברך viatico ejus benedicendo benedicam, Ps. 132, 15. למתן להון זְוָדִין לארחא ad dandum eis cibaria in viam, Gen. 42, 25. וזודין לא עבדו להון viatica non paraverunt sibi, Ex. 12, 39. ואזלו בלא זודין et iverunt absque viatico, Jer. 2, 2. זודין שלח להון viatica, commeatum misit ipsis, Ps. 78, 25. למסבי זודין ad accipiendum commeatum, Jud. 20, 10. ונסיבו ית זודי עמא et acceperunt viatica populus, Jud. 7, 8. וכל לחם זְוָדֵיהוֹן יבש et omnis panis viatici ipsorum erat aridus, Jos. 9, 5. In Gem. זודי קלילי ואורחא רחיקתא viatica exigua sunt et via est longinqua, Ketb. 67b. Proverbialiter Rabbini usurpant, quando defectum rerum necessariarum ad res magnas peragendas iudicare volunt: דשלימו זודיה cujus viatica sunt absumpta, Mk. 28b. Ti. vocant etiam זודתא *viaticum, involucra, lintea et vestes mortuorum, quibus vestiri ad sepulchrum solent,* ut, למשמשי בהו זוודתא ut subministrentur illis viatica gl. תכריכין, Erb. c. 4. in initio. Sic, צביתו ליה זוודתא praeparate ipsi viaticum, Rh. 17a. gl. הכינו לו צידה לדרך praeparate ipsi viaticum ad iter; מה היא צידה המתן תכריכין quodnam autem est viaticum mortuorum? involucra. Iterum: צבית זוודתא לאידך מית praeparatum jam est viaticum alii mortuo; et mox, תימיש זוודתא לנפשך para viaticum tibi ipsi, Mk. 27b.

זוורא *fasciculus:* ההוא גברא אקדיש בזוורא דאידרי vir ille desponsavit sibi quandam fasciculo lanae,

[22]) Vide supra in זגג.

[23]) Ar. زَادَ, cui in II. conj. haec inest significatio.

Kid. 12a. Vel *sacco, sacculo lanae*, ex seq. significato, secundum B. Aruch.

מְזוֹדָה *pera, saccus, quo viaticum circumfertur*, Kel. c. 20. Sic arabice מזוד.

זוה זָוְי[24] *angulus:* זוי לקביל זוי et angulus e regione anguli, IR. 7, 4. Ez. 42, 3. ubi זָוְי punctatur. Fem. זָוִיָה, emphat. זָוִיתָא: ut, על תרע זָוִיתָא usque ad portam anguli, hebr. הפנה, Jer. 31, 38. Constr. בְּזָוִית דרתא in angulo atrii, Ez. 47, 21. Plur. לארבע זָוְיָן ad quatuor angulos, IR. 7, 34. לתרתין זוין pro duobus angulis, Ex. 36, 29. Emph. על ארבע זָוְיָתָא super quatuor angulos istos, Exo. 25, 26. Cum aff. וארבע זָוְיָתֵיה et quatuor angulis ejus, IR. 7, 30. Ap. Ros. זויה ניצבה angulus rectus, זויה חדה angulus acutus. Ap. Tos. קם איהו בחדא זויתא stabat ipse in quodam angulo.

זוז *moveri, movere se, recedere, discedere ex aliquo loco*: לא זז משם non movit se inde: לא היו זזין משם כל היום non recedebant inde toto die.

זָאזָא, זָז *ramus, ramusculus*, sic dictus quod subinde a vento *moveatur:* ויעביד זאזא et faciet ramum, Job. 14, 9. hebr. קָצִיר. Cum aff. יתמולל זָאזֵהּ abscindetur ramus ejus, Job. 18, 16. in secundo ejus versus Tg. Pl. מביני זָאזַיָא e medio ramorum edent vocem cantus, Ps. 104, 12. Cum aff. ואילניא לא טלטילו זָאזֵיהוֹן et arbores non movebant ramos suos, Deut. 28, 15. in Jon.

מְזוּזָא, מְזוּזְתָא *postis*, per antiphrasin, quasi *minime mobilis:* אחורי דשא ומזוזתא post ostium et postem, Jes. 57, 8. דלות מזוזתא quod est ad postem, Exo. 21, 6. Pl. על מְזוּזַיָן super postes, Deut. 6, 9. in Jon. Cum aff. מְזוּזְתָהָא postes ejus, Thr. 2, 9. Ri. מזוזה etiam vocant *schedas, quas in postibus januarum abscondunt.* Hinc in Targ. קביעא מזוזתא בסטר ימינא דדש׳ infixa est scheda *mesusah* in latere dextero januae meae, Cant. 8, 3. Sic Ps. 121, 5. in Venetis. Prolixa de hac scheda disputatio est in tractatu talmudico Men. 33b., ubi versus ille Ps. 121, adducitur. Praeceptum autem de ista scheda faciunt ex Deut. 6, 9. Vide Synag. nostram Jud. et Maim. in hilchos tephillin c. 1. et 5. et 6.

Secundo זוּזָא, זוּז[25] *zusa, moneta antiqua judaica, valens quartam partem*, i. e. *drachmam sicli sacri, dimidiam quartam partem taleri imperialis.* Hinc ubi in hebraeo est, הנה נמצא בידי רבע שקל כסף ecce reperitur in manu mea quadrans sicli argentei, IS. 9, 8. ibi Targ. habet, זוזא חדא דכספא susa unus argenteus. Kimchi ibidem, השקל ארבעה זוזים siclus continebat quatuor susos. Vide Waseri librum de numis c. 20. Graeci δραχμήν, drachmam vocant, Luc. 15, 8. 9. Syrus זוּזָא. Siclus politicus duas drachmas: sacer sive ecclesiasticus quatuor valebat: ille didrachma, hic tetradrachma vocabatur. Alias etiam dicebatur a posteritate דינר denarius. Vide ibi: Synecdochice est *pecunia, moneta*, sic dicta, שזז מזה וניתן לזה quia recedit ab hoc et datur illi, ut ajunt Hebraei: proverbium vulgare, זוזא לעללא לא שכיחא לתליתא שכיח denarius ad frumentum comparandum non reperitur, ad perditionem reperitur, Chag. 5a. Multis ad usus necessarios saepe numi desunt, quibus ad luxum, vanitatem et superbiam raro desiderantur: זוזא חיורא numus albus, i. e. novus, recenter conflatus vel fusus, Sab. 66b.

Tertio זוּזָא *lapidis pretiosi nomen*, pro heb. לשם, Exo. 28, 19. in TgH.

זוח[26] *tolli, auferri, removeri:* Item *extolli, efferri:* Fut. די תְזוּחַ כסלו cujus spes auferetur, Job. 8, 14. Convenit cum זחח. Ap. Tos. קא זיחא דעתיה sic ut efferet se mens ejus, Sanh. 96b. כדי שתזוח דעתו עליו eo ut efferatur animus ejus per illud, h. e. יגבה לבו, Ktb. 67b. מזיח גזירות tollens, removens decreta mala, persecutiones, Ktb. 10b.

Secundo est *moveri, commoveri*, idem quod זוע: ut, לא יָזוּחַ לבכון ne commoveatur cor vestrum, Deut. 20, 3. in Jon. Onk. habet יָזוּעַ. Ex Aphel. דהוה מְזִיחַ לכל ארעא qui commovebat totam terram, Jer. 50, 23.

זוט זוּטָא *parvum, minus:* סדר עולם זוטא ordo mundi parvus, i. e. chronologia parva. Libri nomen est, seriem annorum mundi tractantis. Opponitur ipsi רבא magnum: איכה זוטא glossa parva in Threnos Jeremiae: איכא רבתא glossa magna in eundem librum: ו׳ זוטא Vau parvum, Num. 25, 12. in mas. parva. Vide infra זטר.

II. זוט *imum, fundum alicujus rei:* ut, החרס טמא מפני זוטו rete pollutum est propter fundum, sive imam partem ejus, Kel. c. 23. et 29. מן זוטו של ים e fundo maris, As. 43a. gl. a recessu vel inundatione maris. Sic, בזוטו של ים ובשלוליתו של נהר in fluctu maris et exundatione fluminis, Bm. 21b. Hoc sensu legitur in Bibliis Regiis, Ps. 69, 3. et 16. In praefatione ME. f. 50c. ad locum Eccl. 12, 8. ונרוץ הגלגל אל הבור „et dirumpitur rota ad cisternam;" scribitur: זו בבל שהיא זוטא של עולם haec (cisterna) est Babel, quae est infima (regio) mundi, h. e. תחתיתו, ut glossa illic habet, vel עומקו ושפלה מכל הארצות, ut explicatur in gl. talmudica Mgl. 9a, lin. ultima.

Munsterus, Guido, Schindlerus ponunt etiam זוט זִט pro, *vive, deus juvet* et sic dici solere sternutanti. Sed non sic dicunt, verum אסותא. Ar. autoritatem citat ex TH. At ibi hodie non sic legitur, sed יים, quod vide in אסא in אסותא.

זוך מְזוֹכְתָא *mortarium*, idem quod מדוכתא, Num. 11. 8. in TgH.

זול זָל *vile, vilis pretii esse:* Ap. Tos. proverbium זָלָה סחורה קבוץ קנה מינה si merces viles, collige eas, eme ex illis, Ber. 63a. Nam paulo post cariores fient.

---

[24]) زاوية *zaviatun* a. v. زوى, cujus origo teste Willmetio in *flectendo* et *inclinando*.

[25]) Ζεύς *Jupiter*, cujus vultus, ut habet Mussafia, monatae incussi erant, unde factum est, quod Rabbi Menachem illam monetam adspicere noluerit, ut in Talm. As. 58 legitur.

[26]) Commutatis gutturalibus idem est atque זוע d. q. supra.

זול, זולא *vilitas, vilitas annonae.* תמן זול תמן שובעא ibi (sc. in Tyro et Caesarea) est vilitas, ibi est satitas et abundantia omnium rerum TH. Kil. cap. ultimo.

בְּזוֹל *in vili, viliter*, germ. wolfeil, cui opponitur ביוקר in pretio, pretiose, care. Unde dicunt, המעות בזול והפירות ביוקר pecuniae viles sunt, fructus cari, Bb. 91b. Vide etiam infra זלל.

זִילוּתָא *vilitas*, Thr. 1, 8. Sic legit Elias Jobi 28, 18. in secundo ejus versus Tg., quod nunc legitur בקלותא. Melior Eliae lectio. Nam opponitur ei ibidem ביוקרא care.

זולשפט *nomen loci, ubi multi vini copia.* Bm. 73b.

זוּלַת, זוּלָתִי *praeter, absque, sine:* בזולת *idem:* בזולת עמל absque labore זולתי אחרית praeter pauca. Aliquando Joth est affixum pronomen et tum significat, *praeter me:* זוּלָתוֹ *praeter id, praeter eum:* וזוּלָתָם *et praeter ipsa, et alia similia ipsis, et alia ejus generis, et alia, et alii plures.*

זום[27] *sonare, resonare*, apud Syros, 1 Cor. 13, 1.

זְמוּזָם *cymbalum:* in Ar., *fistula, tibia:* קלא דזמוזמי vox tibiarum vel cymbalorum, Erb. 104a.

זון *pascere, alere, cibare, sustentare*, hebr. כלכל. Praet. וְזָן יוסף ית אבוהי et sustentavit Joseph patrem suum, Gen. 47, 12. דזן יתי qui pavit me, hebr. הרועה, Gen. 48, 15. וְזָנְנוּן בלחמא et alebat eos pane, Gen. 47, 17. כד זְנַתְּנוּן cum cibavi eos, Hos. 13, 6. Imper. זוּנִי לחמא מסתי ale me pane sufficienti mihi, Pr. 30, 28. Fut. אנא אֱזוּן יתכון ego sustento vos, Gen. 50, 21. ואזון יתך et sustentabo te, Gen. 45, 11. והוא יזון יתך et ipse sustentabit te, Ps. 55, 23. Itph. Fut. יִתְּזָן כל עמי aletur universus populus meus, Gen. 41, 17. ומנה יתזין כל בשרא et ex ea aletur omnis caro, Dan. 4, 10. לא יתזונון non cibabuntur, alentur, Hos. 9, 2.

Ap. Tos. לזון את עיניו ad pascendum oculos suos Ohol. c. 13. כח הזן facultas altrix, apud philosophos. In Niph. dicunt נזון et נִיזוֹן. Ex Hiph. מזין כל העולם substentans universum mundum. Ex Ithp, לאתזנא מניהו שמיים ut gubernentur inde coeli, in Zohar Gen. col. 5.

זִיוּנָא, זִיוּן *nutrimentum, alimentum:* זִיוּנָהּ nutrimentum ejus, Exo. 21, 10. hebr. שארה. דלא טעים זיונא quod nullum cibum gustasset. Hinc latius est *sumptus, expensae:* עיסקא זוטא דזוטר זיונא negotiatio exigua, exiguos postulat sumptus, Ktb. 66b. Aliam expositionem vide in זין.

מְזוֹן, מְזוֹנָא *alimentum, cibus, esca*, ut hebraice: ומזון לכלא ביה et cibus erat pro universis in ea, Dan. 4, 9. דיהב מְזוֹנֵיהּ לכל בסרא qui dat cibum suum universae carni, Ps. 136, 25.

מְזוֹנַיי *alibile, nutribile.*

זון זוני ζώνη, *zona, cinctura, cingulum:* הזון והברכייר טמאין zona et corium ventrale polluta sunt. Kel. c. 26. התיר זוני שלו solvebat cingulum suum: שתי צורי זונות duas formas zonarum, Sanh. 39b. Legitur et זונם pro eodem.

זונין vide infra in זנה.

זוסטא זום *instrumentum quoddam, instar cribri*, TH. Mgl. 71b.

זוע *moveri, commoveri, commovere se; trepidare, tremere, contremiscere.* Praet. וְזָע פתי ירכא et commotum est acetabulum femoris ejus hebr. ותקע et luxatum fuit et pendebat, Gen. 32, 25. וזע כל עמא et trepidabat totus populus, hebr. ויחרד Exo. 19, 16. וזע לביה et commotum est cor ejus, hebr. וינע Jes. 7, 2. וזע כל טורא et contremuit totus mons, Exod. 19, 18. זעת לך commovit se tibi id est propter te, hebr. רגזה, Jes. 14, 9. וחזא עמא וְזָעוּ viditque populus et tremuerunt, Exo. 20, 17. וזעו אילות ספי היכלא et commoti sunt postes liminum templi, Jes. 6, 4. Part. זָאעִין ודחלין trementes et timentes, Dan. 5, 19. Inf. cum Fut. מִזָע תְזוּעַ ארעא commovendo commota est terra, heb. רעה התרעעה Jes. 24, 19. Imp. זָעוּ מניה contremiscite ab eo, heb. רגזו commovemini, Ps. 4, 5. Fut. לא אֱזוּעַ non commovebor, hebr. בל אמוט Ps. 10, 6. לא יְזוּעַ לבכון ne commoveatur cor vestrum, Deut. 20, 3. צדיק לעלם לא נָזוּעַ justus in aeternum non commovebitur, Pr. 10, 30. ביומא די יְזוּעוּן ארכובתך in die, quo commovebuntur genua tua, Eccl. 12, 3. וִיזוּעוּן et commovebuntur, Jes. 19, 16. Ithpeh. אִתְזִיעַ *moveri, commoveri.* Pah. ex geminatis literis: זַעְזַעְתָּהּ יתה commovisti eam, Ps. 60, 4. Part. plur. ויתגלון מְזַעְזְעָךְ et revelabuntur commoventes te, Hab. 2, 7. Futur. וחרציהון תדירא תְזַעְזַע et lumbos eorum jugiter commoveas, Ps. 69, 24. דתְזַעְזְעִנֵּהּ quod commoveat ipsum, Gen. 49, 9. Num. 24, 9. Ithpah. וְאִזְדַעְזַע יצחק זיעוע סגי et contremuit Isaac tremore magno, Gen. 27, 33. in Tg. Jon. וְאִזְדַעְזְעַת מלכתא לחדא et contremuit regina valde, Esth. 4, 4. Part. מִזְדַעְזְעִין commoventur, Job. 26, 11. Fut. דלא תִזְדַעְזַע ut non commoveatur, Ps. 93, 1. לא אזדעזע non commovebor, Ps. 26. 1. Aphel Praet. וכל משריתא אָזִיעַ et tota castra perterrefecit, Jud. 8, 12. וַאֲזַעְתָּא עממיא et commovisti gentes, Ez. 32, 2. למה אֲזַעְתַּנִי ad quid commovisti me? IS. 28, 15. Part. וּמְזִיעִן עלהא et commovebant mundum, Ez. 1, 7. Fut. ולא תְזִיעוּנוּן et non commovebunt eas, Ez. 32, 13. Ap. Tos. אבנים שזעזעתן המחרישה lapides, quos commovit sarculum, gl. הסיעתן, Schev. c. 3. Sic in Orla c. 1. Ex. Nithp. מה נזדעזעת quare expavisti? Bb. 74b.

זוועה *commotio, motus terrae,* רעש, רעד, ap. Tos. Pl. על הזוועות de terraemotibus, Ber. c. 9. in Misna in initio. מאי זועות quid sunt זועות? dixit Raf Katina, גוהא, terrae motus, Ber. 39. in Gemara.

זִיעַ, זִיעָא et זְיָעָא, זְיַע *pavor, tremor, commotio, terraemotus:* למלול זיע sermonem tremoris, Jes. 64, 3. ונפל זיעא et cecidit tremor, IS. 11, 7. קדם מיתי זיעא antequam venisset terraemotus, Am. 1, 1. ותהוי לְזִיעַ et eris in commotionem, Deut. 28, 25. Jer. 15, 4.

[27]) Arab. زمزم *zamzama sonuit*, unde et nomen sequens זמזום.

זִיעַ *commotio*, Nah. 2, 10.

זַעֲוָע *commotio, tremor*, Gen. 27, 33. in Jon.

זַעֲוָא זְעָיָא *idem*, זעיא אחדתנון tremor apprehendit eos, Ps. 48, 7. כן ייתי זעוה sic veniet terror, Jer. 25, 30. אתמליאו חרציהון זִיעֲיָא repleti sunt lumbi ipsorum terrore, Jes. 21. 3.

אִזְדַּעְזְעָא *motio, commotio, nutatio*. Pl. לאזדעזעת רגלא ad nutationes pedis, Jobi 12, 5. heb. למועדי.

מְזִיעִין *terriculamenta, spectra*, Num. 6, 23. in Jon. Respondet hebraeo שעירים.

Deinde זוע, הֵזִיעַ in Hiphil est *sudare:* במקום שמזיעין in loco, ubi sudant vel sudare solent, Seb. 19a. זיתין מקבלין טומאה משיזיעו זיעת המעטן olivae recipiunt immunditiam, ex quo sudant sudorem in fovea, ubi defossae sunt, Tah. c. 9.

זִיעָא *sudor*, hebr. זיעה, cujus radicem faciunt יזע. In Tg. בזיעתא דאפך in sudore vultus tui, Gen. 3, 19. Ap. Tos. זיעת בתים בורות שיחין ומערות טהורה sudor aedium, cisternarum, fovearum et speluncarum mundus est etc. Machschirim c. 2. כל זיעא דנפקא מבר נשא סם המות הוא חוץ מזיעת הפנים omnis sudor egrediens ex homine venenatus est, excepto sudore faciei, TH. ע"ז 41a. זיעא בעלמא הוא מי תותים ורמונים sudor vulgaris est succus murorum et malogranatorum, Pes. 24b.

זוּף *mutuari, mutuo accipere*. Fut. ואת לא תְזוּף tu

[28]) Item Talmudiciis est: ἀναθυμίασις *exhalatio*, *evaporatio*, vapor *ille fervidus*, *quo* auctore Heraclito philosopho *mundus creatus est* i. e. *principium omnium rerum*. אדריינוס שחיק טמיא שאל את רבי יהושע בן חנניה א"ל אתם אומרים אין כת של מעלה מקלסת ושונה אלא בכל יום ויום הקב"ה בורא כת של מלאכים חדשים והן אומרים שירה לפניו והולכין להן. א"ל הן אמר ליה ולאן אינון אזלין אמר מן הן דאתברייו א"ל ומן אן הן אתבריין א"ל מן נהר דינור א"ל ומה עסקי דנהר דינור א"ל כהדין ירדנא דלא פסיק לא ביממא ולא בלילה א"ל ומן אן הוא אתי א"ל מן זיעתהון דחייתא דאינון מזיעין מן טעין כורסייא דהקב"ה. Hoc est: „Hadrianus, cujus ossa contusa sint, interrogavit Rabbi Josuam, filium R. Chanaja his verbis: vos obtinetis ne unam quidem catervam superorum (i. e. angelorum) in laudando deo perseverare, sed unoquoque die a deo O. M. aliam catervam angelorum creari, quae laudatione apud eum dicta abeat? Respondet ille: ita est. Pergit (Hadrianus) quaerere: Quonam illae (angelorum catervae) abeunt? Unde creatae sunt, respondet ille. Sed Hadrianus: Unde autem creatae sunt? Tum ille: E flumine, inquit, igneo. Quae autem ratio est hujusce fluminis? Cui quaerenti respondet R. Josua: est sicut Jordanus flumen, quod neque interdiu neque noctu fluere desinit. Et unde oritur? Ad hanc quaestionem respondet R. Josua: ex sudore τῶν Chajoth eorum, qui hunc sudorem exsudant." Extat hic locus in Br. s. 78, quo intelligere licet, quomodo Talmudici disciplinas philosophorum Graecorum cum disciplina ipsorum unum tantum numen colentium conjunxerint. Nam imaginibus, quibus uti solent Talmudici, detectis facile intelligemus, hoc loco expressa esse praecipua philosophiae Heracliteae principia, quae quantum ex reliquiis illius philosophi judicari potest, haec fere sunt:

I. Ut omnes ante eum philosophi ionici principium omnium rerum quaesiverunt, ita etiam Heraclitus atque in igne reperisse illud sibi visus est. Ignis enim summa vis coelestis divina, quae et subtilissima est et semper in motu, omnia penetrans et per omnia vigens, denique summa causa omnis vitae, omnis motus atque omnis intellectus. Quo igne dicit omnia commutari igneque omnium rerum pretium esse, quemadmodum cujusque rei pretium aurum sit omnesque res tanto valere, quanto valeant auro. Πυρός τ' ἀνταμείβεσθαι πάντα φησὶν ὁ Ἡράκλειτος καὶ πῦρ ἁπάντων, ὥσπερ χρυσοῦ χρήματα καὶ χρημάτων χρυσός. Plut. de El ap. Delph. 3.

II. Illum ignem dicit sempiternum esse, in statu perseverantem, nulli subjectum vicissitudini neque temporis neque motus. Vicissitudines enim ac motus nobis apparentes minime ignis ipsius proprias esse existimat sed earum tantum rerum, quae ex hoc igne sint ortae. Huc quidem pertinent illa Heracliti verba quibus ait, omnia fieri et fluere certoque nihil esse, unum solum subsistere et perseverare, ex quo cetera omnia immutentur. Οἱ δὲ τὰ μὲν ἄλλα πάντα γίγνεσθαί τέ φασι καὶ ῥεῖν, εἶναι δε παγίως οὐδέν, ἕν τι μόνον ὑπομένειν, ἐξ οὗ ταῦτα πάντα μετασχηματίζεσθαι πέφυκεν, ὅπερ ἐοίκασι βούλεσθαι λέγειν τε πολλοὶ καὶ Ἡράκλειτος. Arist. de Coelo III. c. 1, Cf. Plat. Soph. p. 242 et Plut. de El ap. Delph. p. 239.

Hinc apparet:

III. Nullam rem stabilem esse ac permanentem. Rerum enim omnium essentia cum in eo posita sit, ut ex illo igne oriantur et rursus in eundem evanescant vel recedant, fieri non potest, ut ea relatio ad illum ignem per aliquod tempus vel temporis spatium eadem sit. Quam sententiam exemplo de homine in flumen descendentis sumpto tali modo explicat: Uti fieri non potest, ut aliquis bis in *idem* flumen descendat, cum aquae, in quas primum descendit, jam defluxerint et eae, in quas iterum descendit, aliae sint, ita et res naturales omnes omniaque naturae portenta relationem ad illum ignem, qui origo est ipsorum, permutant ipsaque continuo permutantur. Ποταμῷ γὰρ οὐκ ἔστιν ἐμβῆναι δὶς τῷ αὐτῷ, καθ' Ἡράκλ.-σκίδνησι καὶ πάλιν συνάγει, συνίσταται καὶ ἀπολείπει καὶ πρόσεισι ἄπεισι. Plut. de El ap. Delph. 18. Cf. Schleierm. fr. 20 et 21. Monendum autem visum est Heraclito:

IV. illum ignem ab ipso principium rerum omnium nuncupatum minime cum flamma igneque sensibus apparente confundi licere, sed vaporem quendam esse fervidum, utpote qui humida parte causa crescendi atque augendi sit, ignea autem movendi atque disturbandi impulsus. Hoc igitur principium omnium rerum, quod ipse Heraclitus ἀναθυμίασιν, *evaporationem*, *exhalationem* vocat (Arist. de Anima 1, 2) Talmudici nomine זיעה *sudorem*, *vaporem fervidum* nuncupant, quem, ut ipse auctor disciplinae Heraclitus, cum flumine igneo (נהר

vero nihil mutuaberis, hebr. תלוה, Deut. 28, 12. Sic c. 15, 6. respondet hebr. תעבוט dato pignore mutuabris. In Aphel sive Ophil אוזיף *mutuare, mutuo dare, commodare:* quandoque *mutuo accipere.*

Part. מוֹזִיף רשיעא ולא פרע mutuo accipit improbus et non solvit, Ps. 37, 21. De justo autem ibidem dicitur, כל יומא חיס ומוזיף omni tempore miseretur et mutuat v. 26. Sic Ps. 112, 5. גברא דאנת מוזיף

דינור) comparant portenta naturae omnia in laudem dei procreante. (Talmudici enim, ut supra s. v. אופן demonstravimus, portenta naturae omnia viresque universas in natura occultatas, quatenus dei voluntatem perficiunt et magnitudinem ejus praedicant, angelos vocant.) In his quatuor rebus etiamsi Talmudici cum disciplina Heracliti plane consentiant, in illis tamen, quae ex iis sequuntur, ab illius disciplina, quippe religione ac fide in deum prohibiti, maxime dissentiunt. Ita quidem Heraclitus explicatis naturae portentis singulis ad explicandam naturam universam seriemque rerum omnium accedens

V. duos discernit modos, inter quos res naturales omnes in mundo versentur: unum modum nascendi, ubi ex igne illo aeterno mare, terra omnesque res sensibus apparentes nascuntur, quem τὴν ὁδὸν κάτω viam deorsum vocat, alterum modum evanascendi, ubi nempe terra in mare dissolvitur et vapor fervidus facta ad ignem illum sempiternum revertitur, quem modum τὴν ὁδὸν ἄνω viam sursum vocat. Maxim. Tyr. Diss. XLI. 4 Arist. de Anima 1. 2. Causam vero illius conversionis Heraclitus

VI. contrarietatem designat principalem in elementis sitam. Huc illa pertinent, quibus ait bellum patrem omnium esse omniaque discordia nasci. (πόλεμος πατὴρ πάντων. Procl. in Tim. p. 54; item καὶ πάντα κατ᾽ ἔριν γίγνεσθαι. Arist. eth. Nic. VIII. 2.) Illud vero bellum necessarium putat elementis ipsis et secundum indolem eorum proprium ita, ut conversio illa in natura vigens omniaque viribus penetrans necessario fiat nulla extrinsecus efficaci vi. Elementa enim secundum indolem suam initio ante creatum mundum ab iis, quae heterogenea sunt naturae elementis, se separaverunt similia quaerentia elementa, unde ille motus, qui causa omnium rerum est, extitit, Cum his denique de necessitate motus ex eoque natis creaturis illa conveniunt, quae

VII. apud Heraclitum de deo, de anima atque de virtute inveniuntur. „Mundum nec deorum nec hominum quisquam creavit, sed omni tempore et fuit et est et erit vivens ignis secundum leges praepositas se inflammans et rursus exstinguens“ (κόσμον τὸν αὐτὸν ἁπάντων οὔτε τις θεῶν οὔτε ἀνθρώπων ἐποίησεν. ἀλλ᾽ ἦν ἀεὶ καὶ ἔστι, καὶ ἔσται, πῦρ ἀεὶ ζῶον ἁπτόμενον μέτρῳ καὶ ἀποσβεννύμενον μέτρῳ. Plut. de Iside et Osiride IX. p. 204.) Lex enim suprema est tanquam anima mundi in illo igne aeterno vigens, secundum quam omnia nascuntur et evanescunt; et ipse ignis fons, unde manat omnis motus, omnis vita atque etiam omnis intellectus. Pariter et mentem humanam ab causa quadam externa, quae lex sit summa in igne illo divino, fixam ideoque extra hominem esse putat. (οἱ μὲν διάνοιαν εἶναι ἔλεξαν ἐκτὸς τοῦ σώματος Sext. Emp. adv. Mathem. VII. §. 126.) Porro ad utrumque spectans, ad hominem quidem, cui, ut ex dictis elucet, nullum est arbitrium liberum electivum, ad deumque, qui secundum Heraclitum nihil aliud nisi anima est *intra* naturam vigens, „homines, inquit, dii sunt mortales, dii immortales homines; vivens ille mortuus, moriens ille vivus.“ ἄνθρωποι θεοὶ θνητοί, θεοί τ᾽ ἄνθρωποι ἀθάνατοι, ζῶντες τὸν ἐκείνων θάνατον, θνήσκοντες ἐκείνων ζωήν. (Clem. Al. paedag. III. 1. p. 215. Schleierm. fr. 51).

Tali modo permultas apud Heraclitum invenies sententias disciplinis theologicis, inprimis talmudicis universo sensibili prominens ac per se existens numen intelligentibus repugnantes; et ea sunt, quae Hadrianus (ut ad locum illum talmudicum, quo egressi sumus, revertamur) colloquio illo cum R. Josua dialectice argumentare vult. Itaque ab ea incipit apud Judaeos valente sententia, secundum quam nulla constet angelorum caterva i. e. *omnia fluant* (τὰ πάντα ῥεῖν). Concedit hoc R. Josua. Etiam illam Heracliti sententiam *omnia ex igne nasci relationemque omnium ad illum ignum eandem esse atque illam descendentis in flumen ad flumen ipsum* concedit duasque illas sententias imagine una complectitur cum dicat, omnia ex flumine igneo nasci. Pergente autem Hadriano quaerere unde illud flumen veniat exspectans R. Josuam, si haec de origine atque conversione rerum sensibilium concesserit, etiam illa Heracliti ut consequentias eorum concessurum esse ad deum resque spirituales pertinentia. Continentur vero illae sententiae maxime theologiae obnoxiae praesertim eo, quod viam sursum, modum videlicet evanescendi, τὴν ὁδὸν ἄνω, eundem habet modum nascendi, viam sc. deorsum s. τὴν ὁδὸν κάτω, id est res sensibiles dissolutae directione contraria gradatim ad ipsum primitivum spiritualem statum rursus perveniunt unde egressae seu ex quo ortae sunt ita, ut conversio illa, quae secundum hoc principium essentia est omnium rerum, non tantum res sensibiles, sed etiam spirituales complectatur spiritusque humanus nihil aliud sit, nisi effectus illius conversionis, deus vero nihil nisi intelligentia illa conversione se praedicans, quam sententiam Hadriani R. Josua eo refutat, quod conversionem illam sensibiles tantum res, minime vero spirituales conplectentem describit. Hinc flumine Jordano tantum exceptis ceteris fluminibus omnibus solisque illis utitur exemplo angelis, qui nomine τῶν Chajoth noti sunt, quasi dicere velit: etiamsi omnia a deo nata sint i. e. viam deorsum, τὴν ὁδὸν κάτω, hebr. ירד (unde flumen Jordanus ירדן nomen trahit) eant, tamen via sursum, τὴν ὁδὸν ἄνω (ut sc. res naturae omnes plane ad eundem locum, unde venerunt, ad deum quidem revertantur, deusque nihil aliud sit nisi intelligentia intra hanc conversionem vigens ex eaque existentiam trahens) non recedunt. Ipsius enim fluminis דינור origo in τοῖς Chajoth, h. e. in vi quadam vitali (cf

ולגברא די et vir, cui tu mutuo das, Deut. 24, 11. in Jon. Fut. ותחיף עמין סגיעין et mutuabis gentibus multis, Deut. 15, 6. ועבדא יזיף servus erit, qui mutuum accipit, ejus scil., qui mutuum dederit, Prov. 22, 7. הוא יוֹזְפִינָךְ ואת לא תוֹזְפִּנֵיה ipse mutuabit tibi, tu vero non mutuabis ei, Deut. 28, 44. ארי תוֹזְפוּן בחבריכון cum mutuo dabitis sociis vestris, Deut. 24, 10. in Jon. Ap. Tos. proverbium antiquum, דמחיף בריביתיה מאבד דיליה ודלא דיליה qui mutuo dat pro usuris, perdit quod suum est et quod non suum est; suas nempe proprias facultates et eas quas mutuo accepit ab alio, Vr. s. 3. in princ. מאן דיוזיף שבתא פרעיה שבתא quicunque mutuat sabbatho, sabbathum solvit ipsi, Sab. 119a.

מוֹזְפָא *mutuum accipiens*, cui opponitur יָזְפָא *mutuum dans*, Jes. 24, 2. Item *mutuum dans, foenerator:* יגבב מוזפא colligat foenerator omnia, quae ejus sunt, Ps. 109, 11.

מוֹזְפָנָא *idem*, Prov. 22, 7.

מְזוֹפְתָא *mutuum, creditum:* מרי מזופתא dominus crediti, creditor, Deut. 15, 2.

מוֹזְפִי *idem*, Deut. 24, 10. in Jon.

מְזוֹפִיתָא מְזוֹפִית *foenus:* מרי מזופיתא dominos foenoris, foeneratores, Ps. 66, 12. Item, *increpatio, objurgatio*, quae significatio est a נזף, vide illic. Et ex hac significatione exponitur quoque haec vox in loco Psalmi allegato, in Psaltrio Nebiensis.

זִיפָא, זְיָף vide infra in זיף.

זוּק *plenum, inflatum, tumidum esse instar utris*, qui זיק vocatur. Hinc וזיקו לה כחלי plena, inflata relinquite ubera, nolite discindere, vel dilacerare ea, Chol. 109b. Sic explicat B. Ar. In gl.: שפורו inveru-infigite (sc. inflata, non scissa).

זְוִיקִין *inflatus:* הני ארמאי זויקאני isti Aramaei inflati, hebr. נפוחים inflati, tumidi, ע"ז 31b.

זוּר *divertere, accedere, transire, recedere*. Pro hebr. סור in Tg. saepe ponitur. Praet. והא גברא זָר et ecce vir accedebat, I R. 20, 39. לא זָר פלינ non recessit divisum, Ps. 44, 19. Part. לא זָאַר עלוי ליתא non transivit per eam leo, heb. עדה Jobi 28, 8. וזרו לותיה et diverterunt ad ipsum, Gen. 19, 3. Infin. לְמֵיזַע מבתרוהי divertere ab illo, II S. 2, 21. Imper. זור לותי diverte ad me, Jud. 4, 18. זורו כאן divertite huc, Gen. 19, 2. Fut. לא נְזוּר מבתר דחלתך non recedemus a timore tuo, hebr. לא נסוג Ps. 80, 19. ויזורון לאחורא ut recedant retrorsum, Ps. 129, 5. et 40. 15. et 70, 3.

זָר Ri. *anomalum, irregulare, recedens a communi forma vel usu:* מלה זרה dictio anomala.

זָרוּת *anomalia, recessio a communi forma*, Ri.

זְיָרָה *recessio, apostasia:* זירחה מתיחה לקבליה apostasia, malitia ejus erat expansa contra eum, Jalk. 32b. gl. ומתו.

II. זור *premere, supprimere, retinere, detinere, retardare*, ap. Tos.: ut, אפשיטי דספרא זָיֵיר ליה propter mercedem scribae detinet illum, sc. contractum, Bm. 16b., gl. מעכב. Alibi, מעצרא זיירא torcular exprimens, in quo uvas non calcant, sed trabibus premunt, ע"ז 60a.

זְיָרָא, זְיַיר *prelum, instrumentum pressorium textorum vel pannariorum, quo pannos vel telas premunt*, ut explicatur in TH. Sab. c. 17. cum dicitur בזירא די עצר ביה. Legitur et in Tal. Babyl. Sab. c. 17. ab initio in Gemara.

זָוִיר *suppressos et subsidentes oculos habens*, quod in primogenito vitiosum habetur, Bech. 44a. B. Ar. מנומרין עיניו cujus oculi sunt variegati, maculis respersi.

מְזוֹרֵי *lignum, tabula lavantium*, Sab 123a. In TH. Sab. c. 7. dicitur esse *instrumentum* די חביט ביה *quo fullo percutit telam, ut alba fiat.*

מוּזָר *alienum factum, putridum:* ביצה מוזרת ovum alienum, i. e. putridum, ביצים מזרות ova putrida Chol. 140b.

זְחַח[28] *efferri, attolli, elevari, extolli*, hebr. גבה Chol. 7a. metaphorice *superbire*.

זְחוּחַ *elatus, superbus:* זחוחי לבא elati animo, Jobi 36, 13.

זְחוּחָא *elatio, superbia:* ולאאעדי זחוחא מלביה et non removit superbiam de corde suo, Thr. 3, 33. 19. Plur. פלינ זְחוּחִין divisum elationibus, Ps. 44, 19. שדו קומוי זחוחי לבכון effundite coram eo elationes cordis vestri, Ps. 62, 9.

זְחַל *repere, reptare, serpere*. Part. דְזָחֲלִין בעפרא qui repunt in terra, Deut. 32, 24. כחון זחלין sicut serpentes repunt, Jer. 46, 22. כזוחלי עפרא ut reptilia terrae, Mich. 7, 17. Metaphorice ap. Tos., זוחלין *aquae fluentes*, (q. d. repentes) *scaturientes, flumina, quibus opponuntur stagna, aquae collectae et similes:* Edaj. c. 7. Mikv. c. 5. etc.

Deinde זָהַל *fulgere, splendere;* ut, זחלין אפוי fulgebant facies ejus, serenae et hilares erant, צהבו פניו, MK. cap. 8, 1. Pro זחלין in TH. Pes. c. ult. est נהירין, in eadem historia.

זְחִיל *reptile*, in genere, unde synecdochice de *variis speciebus usurpatur*, De *tinea*, דנמיריה זחיל quam consumpsit tinea, hebr. עש Jobi 13, 28. ומסיח היך זחיל et liquefactum est sicut tinea corpus ejus, hebr. כעש, Ps. 39, 12. in Regiis. *Vermis:* ואנא זחיל חלש at ego reptile debile, vermis infirmus, hebr. תולעת, Ps. 22, 6. *Limax:* היך זחיל חבללא sicut reptile limax, Ps. 58, 9. hebr. כמו שבלול.

זְחָלָא *idem:* ידככנון קדם זחלא conteret eos ante tineam, Jobi 4, 19. hebr. עש: זמין מימרא דיי זחלא praeparavit dominus vermem, Num. 21, 36. in Jon. Synecdochice, *locusta, bruchus, eruca:* ארוב זמריגיה

ann. nostr. in כ"ס) sita est, quae vis, unde omnis vita manat, nihil nisi solium, i. e. signum externum sensibus humanis solum expositum majestatis illius divinae, quae rebus naturae omnibus excellit omniaque sua intelligentia gubernat, quin ipsi deo O. M. illis rebus ad eum revertentibus ad existentiam suam opus sit.

[29]) Vide in זהה.

וזחלא quia consumet illud locusta, hebr. ארבה, Deut. 28, 38. in Jon. כמא דכנשין ית זחלא sicut congregant bruchum, hebr. חסיל, Jes. 33, 4. מוחר זחלא residuum erucae, heb. הגזם, Joël. 1, 4. כזחלא sicut bruchus, hebr. כילק, quod quidam *melolontham* exponunt, Jer. 51, 14. Sic ap. Tos. in Chol. 65a.

מַזְחִילָה *tabula declivis stillicidii instar, canalis:* קולט אדם מן המזחילה colligens quis aquas ex canali, Erb. 99b. Bb. 22b. ubi in gl. scribitur, esse צינור גדול aqualiculum seu canalem magnum, qui ad parietem ponitur secundum ejus longitudinem, ita ut aquae tecti per illum defluant etc.

זיטא זֵיטָא ζῆτα In Br. s. 14. ab initio: Quaesiverunt quidam Graeci ex R. Abhu, unde sciret, quod partus septimestris sit vitalis, octimestris autem nequaquam? Dixit ipsis, ex vestramet lingua respondebo vobis, זיטא איפטא חיטא אוכטי i. e. ζῆτα ἔπτα ϑῆτα ὀκτὼ[30], q. d.: In vestra lingua litera numerum septenarium denotans, significat *vitalem:* litera autem octonarium denotans, significat *mortalem,* Philo Judaeus: Γίνεται γὰρ τὰ ἑπτάμηνα γόνιμα: τῶν ὀκταμηνιαίων ὡς ἐκπίπτειν ζωογενεῖσϑαι μὴ δυναμένων.

זטוט זְטוּט [31] *magnus.* Pl. זְטוּטִין *magnates.* Sic LXX. senes regi Ptolomaeo pro ואל אצילי scripserunt ואל זטוטי et ad magnates, R. Sal. in Bm. 21b. וישלח את זטוטי בני ישראל et misit magnates filiorum Israëlis, Mgl. 9a.

זיטוטום. In Br. הסיר קנעתו ממנו עשה אותו זיטוטום וכמי שהוא מת abstulit uxorem ejus ab ipso et fecit ipsum (quasi) feram, (liberam sc. et communem) et tamquam mortuum; vel juxta alios: et fecit eum tamquam sublatum e vita. Br. s. 32. et 38. Munsterus interpretatus est *sterilis.* In Jalk. Psalmorum scribitur זיאטטוס. Est vox corrupta. Putarim esse ex graeco ζῆν, *vivere,* vel ζωή, *vita* et ϑνητός, vel ϑάνατος, ut prius ו sit pro ן, זיטניטום, q. d. *vivens-mortuus.*[32]

זיטם זִיטְמָא *falsitas.* In Bemid. rab. s. 4. Simile est לטרפסיטים שנמצא אחריו דבר של זיטמא mensario sive numulario, apud quem inventum est aliquid falsi, i. e. falsae monetae. Ego puto esse graecum ζήτημα.

זטר זוּטַר *parvus, minor, minimus, junior:* זוטר אנא ובסיר junior ego sum et contemptus, hebr. צעיר Ps. 119, 141. זוטר אנא ליומיא minor sum aetate, Jobi 32, 6. חבת זוטר די בֵינָךְ amore parvuli qui est inter vel apud te, Cant. 4, 9. Posset legi די בְנָךְ minimi filiorum tuorum. Pl. fem. חיותא זוּטְרָתָא עם רברבתא animalia parva cum magnis, Ps. 104. 25. Hinc per apocopam זוּטָא, de quo supra pro זוטרא, sicut dicunt אימא pro איּמר vel אומר.

אִתְזוּטַר *minui, imminui, diminui,* apud Tos. עד דמִתְזוּטְרָא donec imminueretur, i. e. מתמעט, ut glossator habet, Ned. 50b. Et aliter, איזוטר בעיניה *nictabat, innuebat* oculis suis. Sanh. 95a.

זיג vide in זוג.

זין זִיוָא *splendor, fulgor:* וזיו יקרא דיי et splendor gloriae domini, Cant. 5, 10. זיוא ושבהורא תלבש splendore et decore induitor, Job. 40, 5. מזיו יקריה a fulgore gloriae ejus, IIS. 22, 13. Cum aff. הדרי וזִיוִי decor meus et splendor meus, Dan. 4, 33. Pl. וזִיוֹהִי שנין et splendores (vultus) ejus mutati sunt, Dan. 5. 10. Ap. Tos.: משמת ר"בו בטל זיו החכמה ex quo mortuus est R. Jochanan ben Saccai, cessavit splendor sapientiae, Sot. in fine.

Deinde זִיו hebraice dicitur *mensis secundus,* i. e. *Aprilis,* quod tunc terrae nascentia florem et splendorem suum proferant, 1 Reg. 6, 1. ubi Chaldaeus בירח זיו נצניא in mense Siv, i. e. splendoris florentium sive florum. In Gem. נקרא זיו דאית ביה זיוא לאילני appellatur *Siv,* propterea quod est in eo splendor arboribus, Rh. 11a.

זִיוְתָן *splendidus:* והויתא זיותן qui fuisti splendidus, Jes. 14, 12. וסיהרא זיותן מהלך et lunam splendidam ambulantem, Jobi 31, 26. דזיותן בקרבא qui splendidus est in bello, Zach. 10, 3. Pl. כמה זִוְתְנִין עובדי עמא הדא quam splendida sunt opera populi hujus? Cant. 6, 9. בנתנא זותנין filiae nostrae splendidae sunt, Ps. 144, 12. Emph. וית זִיוְתָנַיָא et splendidissimos, qui inter ipsos, Gen. 14, 5. in TgH. Respondet hebr. ואת הזוזים. Ap. Tos. דאכלה כרפסא הוו לה בני זיותני quae comedit multum apii, habebit liberos splendidos, formosos, Ktb. 61a.

זין זִיזָא *substructio prominens*[33], *prominentia, tignum, tigillum, trabs parva:* זיזא סחור סחור substructionem circumquaque, I R. 6, 5. Pl. על זִיזַיָא super substructiones istas, v. 6. hebr. יציע. Ap. Tos. אין מוציאין זיזין וגזוזטראות לרשות הרבים non educunt tigna aut trabes magnas in publicum, Bb. 6a. in Misna. Gl. una; זיזין i. e. רהיטים קטנים *tigna parva, tigilla.* Vide in Ohol. c. 14.

Deinde est *tabula, prominentia ante fenestram, cui aliquid imponitur.* In Misna: זיז שלפני החלון נותנין עליו ונוטלין ממנו בשבת tabula, quae ante fenestram, imponunt ipsi aliquid et auferunt ab ea die sabbatho, Erb. 98b. nempe pocula, scyphos, scutellas et similia.

---

30) Sequitur illam numerandi rationem, quae in usu erat apud Graecos antequam ad restituendum Vav Hebraeorum in numeris sex denotans litera Stigma usi sunt. In TH. cap. Hacholez lectio est: ה' אפטא ט' אקטא.

31) Nonnulli gr. putant esse ϑαῦον. Vide in עזט.

32) Mussafia, qui per דל חמר vocem explicat, ad gr. ζητευτής spectare videtur. Sachs זיטמוס legit et tum demum vocabulum sibi fingit graecum ζήμιωτός, cui ut putat (a. v. ζημιοῦν *bona publicare* formato) notio inest ad sensum illius loci talmudici quadrans. Alii זטרטוס legunt, ut gr. sit σαϑροτής vel σαϑρος *puter, vitiosus.* Conjecturae!

33) Quasi *prodiens* a. v. זוז moveri. Germani ein Vorsprung.

Tertio זִיז est *nomen avis maximae*[34]: unde in Vr. s. 22. ad illud זיז שדי עמדי Ps. 50, 11. notatur, זיז *sis* est avis maxima, quae cum expandit alas suas efficit eclipsin solis. Ea dicitur in Gem. tam magna esse, ut caput ejus pertingat in coelum et pedes sint in terra. Bb. 73b. Vide castigationes nostras in Tg., ad locum Ps. 50.

Quarto זיז est *vermis species*[35] *fabas et lentes laedens, midas*. In Targ. Jon. וכל דיבבי חיבורי וְזִיזֵי דטלופחי ופולי דפרשין מן אוכלא ופרחין הי כעופא מסאבין אנון omnes muscae, vespae et vermes lentium et fabarum, qui separantur a cibo et avolant instar avis, immundi sunt, Deut. 14, 19. In Gem. להוציא את הזיזין שבעדשים ad excipiendos vermes in lentibus, Chol. 67b. R. Sal. explicat vernacule כוצונש *cossons*.

Quinto זִיז *ramus*[36]: זיזין דארזא i. e. ענפים לחין של ארז rami virentes cedri, Sab. 155a. Sic habet editio Basileensis. Ar. et liber Mischnajoth in octavo legunt זירין, de quo infra.

Sexto est *gramen, herba frumenti primum virescentis*, Tan. 5a. Pro eo legitur חזיז in Ketb. 60b.

זיטא זיט vide supra in זטא.

זין זְיָן[37] *arma*: ומני זַיְנָא et instrumenta armorum, IR. 22, 38. et 10, 22. למיחד זין ad apprehendendum arma, Gen. 41, 44. עלוי חשדי זינא contra ipsum projicit arma, hebr. אשפה, Job. 39, 26. נטלו זין tulerunt arma hebr. אשפה pharetram, Jes. 22, 6. תקון זַיְנֵיה aptationem armorum suorum, Ex. 33, 4. עדיו ornamentum suum. Pl. כל מיני זַיְנִין omnia genera armorum. Cant. 4, 4. אתקן זיני מותא aptavit arma mortis, Ps. 7, 14. Cum aff. זַיְנָךְ arma tua, Gen. 27, 3. על זַיְנָךְ cum armis tuis, Deut. 23, 13.

Ap. Tos. אם זיינך עלך ספרך כאן si arma tua sunt apud te, (instar regis geras): attamen liber tuus (h. e. prosapia, genealogia tua) hic est apud nos, Bb. 41. Dicitur illic de Herode, qui servili conditione natus, dignitate regia efferebatur. Ita dici potest de omnibus iis, qui ex humili conditione ad dignitates evecti, pristini status obliviscuntur.

זַיֵּן *armare*: Part. Praet. בְּמֵיזְלִי מְזַיַּן quando incedo armatus, Ps. 18, 44. לסטים מְזוּיָּין latro armatus, ap. Tos. Pl. משריח מְזַיְּנִין copiae armatae, Gen. 49, 19. מזינין בתרסין armati clypeis, Jer. 26, 8. Ithp. Part. מִזְדַּיְּנִין על שורא armati sunt super muros, Joël. 2, 9. Imper. אִזְדַּיְּנוּ מן לוותכון armate vel armentur ex vobis, Num. 31, 3. in TgH.

זַיִן[38], זיון *apex, virgula super literam notata, quasi ejus armatura aut galerus*. Pl. זיונין et זַיְנִין. Septem literae sunt, quae in lege Judaeorum manuscripta, tribus apicibus superne notantur, quasi coronulis. De illis in Men. 29b. legitur, שבעה אותיות צריכות שלשה זיונין ואלו הן שע"טנז ג"ץ i. e., septem literae sunt, quae opus habent tribus apicibus et sunt septem istae, שע"טנז גץ. Alias vocantur תָּגִין *coronae, coronamenta literarum*: יש עליה זיין אחת est super eam apex unus, יש עליה שלש זיינין sunt super eam tres apices: הא דבעי זיוני הא דלא בעי זיוני hae opus habent apicibus, hae non opus habent apicibus Schab. f. 105a. Hinc etiam זַיֵּין dicunt pro, *apicibus* sive *coronulis ejusmodi ornare*. Vide Maim. in Tephillin c. 2. et seqq.

זְיוֹנָא, זְיָינָא *damnum, perditio*, cui opponitur רווחא lucrum: עסקא רבא דנפיש רווחא ועסקא רבא דנפיש זיונא est negotiatio, cujus magnum est lucrum: et est negotiatio, cujus magnum quoque est damnum. Sic עסקא זוטא דזוטר זיונא negotiationis parvae parvum damnum, Ktb. 66b. Alibi: דלא למטייה זינא ut non perveniat ad ipsum damnum, רווחה lucrum, Men. 77a. In Ar. scribitur זיינא: in Gem. legitur דְיָאנָא per Daleth. Idem locus in Bb. 90b. citatur et pro דיאנא sive זיינא, legitur פסידא, quod *damnum* significat, Verlust und Schaden. Quod autem in Ar. etiam legitur בבא דבי זיינא, id legendum דבזיונא ad portam carceris. Hinc factum, ut זיינא *carcerem* interpretati sint. Vide in בזה.

זין idem quod זוז *zuz, denarius*, TH. Trum. c. 10. in Gemara. Vide in לטר.

זַיְנְקִי *nom. propr. loci, ubi moneta erat optima*. Inde שבעה אלפי דינרי זיינקי septem millia denariorum Sejankorum, Ktb. 67b. Sic citat Ar., sed in nostra Gem. legitur סיאנקי[39].

זיע vide supra in זוע.

זיף[40] זִיפָא *stylus, caelum, sculpendi instrumentum*: וצר יתיה בזיפא et formavit illud stylo, Ex. 32, 4.

זָיֵף, זַיֵּף[41] *adulterare, corrumpere, falsare*: Infin. לְמִזַיְּפָא ad adulterandum, adulterinum scriptum con-

---

[34]) Avis fabulosa. De ea multa narrantur in Tg. secundo Esth. 1, 3. apud Chald. Job. 39, 16. et Ps. 80, 14. Conveniunt multa, quae de ea ave fabulantur cum iis, quae de ave בר יוכני in Talmude, Targumim et Midraschim. Praeterea notandum: uti plura alia ex Talmude, ita et has de זיז et בר יוכני fabulas sumpserunt Arabes gallumque illum album, cujus caput, ut scire volunt, sub throno gloriae et pedes inferis in sibi finxerunt. Vide בר יוכני.

[35]) A *motu dicta*, hebr. זוז *movere*, ut vult Mussafia.

[36]) Cf. vocem זואזא d. q. supra.

[37]) Syr. ܙܝܢܐ arab. زين *zainum, ornatus, ornamentum* a. v. زان (med. ي) ornavit.

[38]) Conferri potest cum nomine ציון vel ציונא, signum, signatura.

[39]) Nonnulli זרינקי legendum esse putant vocemque ad pers. زر *zar, aurum*, vertunt ut *monetam auream* denotet. Judicent alii.

[40]) Commutatis sibilantibus ז et ס idem esse videtur, quod talm. סיף vel סיפא *gladium, ensis*, ut hebr. חרב *gladius*, quod in Exod. 20, 25. pro *securi* ac *sculpendi instrumento* ponitur.

[41]) Arab. زيّف *zajjafa*, syr. ܙܝܦ *adulteravit, corrupit, subdidit*.

ficiendum, Jer. 8,8. Ap. Tos. זַיְּפֵי נמצלי דינא falsantes et inclinantes judicium, Sanh. 109b. Pihal הַמְזַיֵּף מטבע adulterans monetam. Pyhal שטרות מְזוּיָּפִין instrumenta falsa, contractus falsi, R. Sal. Jes. 10a. טענות מזוייפות argumenta falsa, sophistica, apud philosophos. Ithpah. כתב שאינו יכול להזדייף scriptura quae non potest falsari, Git. 19b.

זַיְּפָן, זַיְּפָנָא *falsarius, falsificus, mendax*: אחוה דמרנא זייפן frater domini nostri est mendax, impostor, ע״ז 11b.

זִיּוּף *falsum, adulterinum: falsitas, falsatio*: זיוף המדות falsatio mensurarum: אין נאה להשיבו ולעשות כתב המלך בזיוף non est conveniens revocare et facere mandatum regis falsum, R. Sal. Esth. 8, 8.

זִיפִּין *palpebrae oculorum*. Hinc חופין שחטו זיפיה tumjan vocatur, cujus palpebrae minores sunt et defectuosae aut plane consumptae, דלית ליה ריסי עינים, ut explicat Ar. in חמי: contra לופין dicitur, cujus palpebrae majores sunt, דנפישי זיפיה, ut Gem. explicat in Bech. 44a. Haec vitiosa sunt in primogenito.

Deinde juxta quosdam est *nom. propr. loci*: ut, כל הנצוק טהור חוץ מדבש הזיפים[42] והצפחת omnis effusio pura est, excepto melle Siphim et Tzappachath, Machschir. c. 5. Alii dicunt esse דבש שמזיפין בו mel, quod adulterant, miscent cum alio, ob summam scil. bonitatem.

זִיק זִיקָא *uter, utris*: היך זיקא sicut uter, Ps. 78, 13. et 33, 7. Cum aff. שוי דמעתי בְזִיקָךְ pone lachrymam meam in utre tuo, Ps. 56, 9. Ap. Tos. זיקא מליא uter plenus, חסירה vacuus, ע״ז 60a. Vide infra in זקק. Pl. זִיקִין דחמר utres vini, Jos. 9, 4.

Secundo *spiritus, ventus: turbo, tempestas*: זיקא על אפי יעבר et turbo ignitus ante faciem meam transibat, hebr. רוח, Job. 4, 15. תטלטליה זיקא transferet eum tempestas, hebr. סופה, Job. 27, 20. האית סוף למלי זיקא num erit finis verbis ventosis, Job. 16, 3. Ap. Ros. et Tos. כוי דבי זיקא fenestrae ventorum, ventis et aëri expositae: תמרי דזיקא dactyli tempestatis, i. e. a vento decussi. זיקא נפישא ventus vehemens, fortis, Ned. 28b. Vide etiam in זקק.

Tertio זִיקִין *cometae*, Ber. c. 9. in Misna. Gl. in Mischnajoth parvis, כוכב שיש לו זנב *stella, quae habet caudam*. In eundem sensum explicatur in Gemara.

מְזִיקְתָא *fossa, aquaeductus*, IR. 18, 35. 38. et IIR. 18, 17. hebr. תעלה.

זיר זירין *fasciculi straminis colligati*. Sic explicatur in libro Mischnajoth Sab. c. 24. Talm. Basileense habet זירין, de quo supra. Item *culmi*, Maaser. c. 4. Bk. 81a. Male Munsterus קשין vertit *indurati*, cum significet *stramen, stipulas*, קשין.

זייר vide infra in זרה.

זַיְרָא *acini uvarum*. Sic exponunt. Est ubi scribitur, idem esse quod מעצרתא *torcular, praelum*, a significato verbi זרה *premere, exprimere*. Vide supra in זור.

זית זֵיתָא *olea, olivetum: oliva*: טרף זיתא folium olivae, Gen. 8, 11. משח זיתא oleum olivae purum, Ex. 27, 20. כאילן זיתא sicut arbor olivae, olea, Jer. 11, 16. Sic Ps. 52, 10. Cum aff. לכרמך ולְזֵיתָךְ vineae tuae et oliveto tuo, Ex. 23, 11. Pl. ותרתין זֵיתִין et duae oleae, Zach. 4, 3. Emph. היך שתילא דְזֵיתַיָא sicut plantulae olivarum, Ps. 128, 3. Cum aff. זֵיתֵיכוֹן טביא יסב oliveta vestra optima auferet, IS. 8, 14.

Deinde ponit Ar. זיתא pro בורית id est; *sapone*, ex Nid. 62. sed sciendum, hodie non ita legi in nostra Gemara.

זיתום vide infra in זתם.

זְכָה[43] *mundum, purum esse, mundari, mundum habere* vel *pronunciare*, ut hebr.: *Justum esse, justificari*, quomodo respondet hebr. צדק. Item *impunem, innocentem esse*, pro hebr. נקה: Item *vincere*, ex usu syriaco. In Venetis forma Kal et Pahel confunditur. Praet. לא זְכֵיתָא non es justus, Jobi 33, 12. אין זכית si justus es, Job. 35, 7. זַכָּאִית justus sum, Jobi 34, 5. דאין זכית quod si justus sum, Jobi 9, 15. וזכיתי et justus sim, Jobi 10, 15. ארי זכיתי quia innocens sum, hebr. נקיתי Jer. 2, 35. Part. pl. וְזַכְיָין מנך et justiores sunt te, Ez. 16, 52. Infin. cum Fut. דְמִזְכָּא תִזְכּוּן quod omnino justi futuri sitis, vel impunes, hebr. הנקה תנקו Jer. 25, 29. Fut. ארום תִזְכֵּי cum justus es, Jobi 22, 3. מן בגלל דתזכי ut justus sis, Jobi 40, 3. ארום יזכי ut justificetur, ut mundus sit, Jobi 15, 14. ומה יזכי בר נש et quid justus esset homo, Jobi 25, 4. אפשר דבר נש מאלהא יזכי fierine potest, ut homo justior sit quam Deus? Jobi 4, 17. לא נזכה non erit innocens, Pr. 6, 29. cum נ loco י ex dialecto syra. במימרא דיי יזכון in verbo domini justificabuntur, Jes. 45, 25. ויזכון ut justificentur, Jes. 43, 9. היזכון במוזן דרשע an puri erunt cum lancibus improbitatis? Hebr. האזכה an mundum, i. e. justum haberem? Mich. 6, 11. Pahel זַכִּי *justificare, insontem habere*, vel *pronunciare: mundare, purificare*: וְזַכֵּית ית אחתיך et justificasti sorores tuas, Ez. 16, 51. זַכִּיאוּ נפשיהון justificarunt animam suam, Jer. 13, 11. זכיאו כחדא justa sunt pariter, Ps. 19, 10. Part. ארום לא מְזַכֵּי quia non justificabit, Ex. 20, 7. in Jon. דמזכיה לרשיעא qui justificat impium, Pr. 17, 15. Pl. מְזַכַּן ליה לחיבא justificantes impium, Jes. 5, 23. Infin. וּלְזַכָּאָה זכאה et justificando justum, IR. 8, 32. Cum aff. מטול זַכָּאוּתֵהּ נפשה eo quod justificasset animam suam, Job. Job. 32, 2. Et ex alia forma, וּמְזַכָּיָא לא מזכי et mundando non mundabit, nequaquam innocentem habebit, Ex. 34, 7. Imper. ומטמירתא זַכֵּי יתי et ab occultis munda me, Ps. 19, 13. Fut. לא אֲזַכֵּי חיבא non justificabo, tamquam justum absolvam impium, Ex. 23, 7. לא תְזַכְּנֵיה ne innocentem dimittas eum, impunem, IR. 2, 9. ארום לא תזכי יתי quod non innocentem habiturus sis me, Jobi 9, 29. דתזכי יתי ut justifices me, Ps. 51, 6. לא יזכי קדמך non justum erit coram te, Ps. 143, 2.

---

42) Contractio, ut puto, ex pers. زيزفون ζίζυφον, *ziziphus, fructus* species.

43) Vide in זכך.

hoc melius legeretur 'יְזַכֵּ ex Kal: יְזַכֵּי זכאין justificabit justos, Jes. 53, 11. וִיזַכּוּן ית זכאה et justificabunt justum, Deut. 25, 1. Ithp. part. לא מִזְדַּכֵּה non habetur innocens, Pr. 11, 21. Fut. אין אֶזְדַּכֵּי si justificatus fuero, Jobi 9, 20. Fut. ארום יזכי וארום יִזְדַּכֵּי ut mundus sit et ut justus habeatur, Jobi 15, 14. סהדא דשקרא לא נזדכי testis falsus non erit innocens, Prov. 19, 5, 9. ומה נִזְדַּכֵּי et quo justificabimus nos? Gen. 44, 16, in Jon.

Ap. Ros. זכה est etiam, *mereri*[43] *dignum esse, haberi* vel *censeri*: ut, ההפקר כל המחזיק בו זכה publicum quicunque primum possidet, meretur, id est dignus et legitimus fit ejus possessor. Sic deserta flumina, maria, torrentes, quicquid in illis est, הפקר publicum est, כל הקודם בהן זכה quicunque prior ea acceperit, dignus habetur possessor, Maim. in Jad hachasaka, tractatu Kinjan f. 96. כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה quicunque operam dat Legi propter eam, dignus est rebus multis etc. Av. c. 6. Pih. זַכָּה *dignari: mereri facere ut commodum habeat*: ברא מזכי אבא אבא לא מזכי ברא filius potest facere ut commodum ab ipso habeat pater, sed pater non facit, ut commodum habeat filius, Sanh. 104a: Item *justificare, ad justitiam hortari, incitare*: כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו quicunque justificat multos, peccatum non venit in manum ejus, Avoth c. 5. vide. Item *dignum habere eleemosyna, eleemosynam largiri*: זכון בי dignum habete me (vestra eleemosyna) date mihi eleemosynam; verba sunt mendici petentis stipem, Vr. s. 34. כי נפקין אנן זכיין בך cum rediverimus, dabimus tibi eleemosynam: Sic alibi זכון עמי: Sic זכי בי miserere mei ἐλεησόν μου, MK. c. 11, 1. Item *purgare, expurgare*; דזכי זיכייא qui expurgat purgamenta, nempe lapides, ligna, quisquilias ex agris, Mk. 10b. Bb. 54a. Hinc alii *verrere, scopare*, huic verbo ascripserunt. Insuper etiam est *vincere*, in quo significato Syris est familiare: בהא זכנהו רבי חנינא per hoc vicit eos Rabbi Chanina, Nid. 52b. Sic et LXX. Graeci explicarunt תזכה בשפטך Νικήσεις ἐν τῷ κρίνεσθαί σε vincas cum judicaris tu Ps. 51, 6. כל דזכי מלכא שדו ליה לקטוניא חלילה quicunque vincit regem (dictis scil. sermone et conversatione) projiciunt eum in foveam vacuam, vel juxta alios, in fornacem igneam, As. 10b. gl. נוצח את המלך.

זַכָּאָה, זַכָּאי, זַכַּי *justus, purus, innocens, insons, impunis*: גבר זכאי vir justus, hebr. צדיק, Gen. 6, 9. תהי זכאי eris insons, hebr. נקה, Gen. 24, 41. דם זכי sanguis innocens, Deut. 19, 10. זכאי אנא purus ego sum, hebr. זך אני, Jobi 33, 9. פריש יהוה זכאה ליה separavit dominus justum sibi, heb. חסיד Ps. 4, 4. לי אנת זכאה tu mihi purus es, Ps. 2, 7. Pl. ומלו ית אתרא הדין דם זַכָּאִין et impleverunt locum hunc sanguine innocentum, hebr. נקיים Jer. 19, 4. Fem. הוי זַכָּאָה esto immunis ab aquis amaris, Num. 5, 19.

זַכָּאוּת, זָכוּ, זְכוּ, זְכוּת, זְכוּתָא, זָכוּתָא *justitia, puritas, innocentia*: item *meritum*, ap. Ros.: וחשבה ליה לזכו et reputavit illud ipsi in justitiam, Gen. 15, 6. בגין זכותא דאברהם יצחק ויעקב propter justitiam Abrahami, Isaaci et Jacobi, Cant. 1, 9. וזכותא תהי לנא et justitia erit nobis, Deut. 6, 25. ובזכאות ידי et in puritate manuum mearum, Gen. 20, 5. Cum aff. קריבא זְכוּתִי prope est justitia mea, Jes. 50, 8. דיעל זְכוּתֵיהּ per cujus justitiam, vel propter cujus meritum, Ruth. 4, 21. in Ven. מן בגלל זכותיה דיצחק propter meritum Isaaci, Ps. 60, 6. ותסהד בי זכותי et testabitur pro me justitia mea, Gen. 30, 33. Et cum Vav mobili, בִּזְכְוָתִי תקיפית justitiam meam apprehendam, Jobi 27, 6. קריבא זַכְוָתִי prope est justitia mea, Jes. 46, 13. Pl. זַכְוָן עבר justitias fecit, Deut. 33, 21. Const. זַכְוָת אבהתנא חמי merita patrum nostrorum respice Deus, Ps. 84, 10. Emph. למדע זַכְוָתָא דיהוה ad sciendum justitias Domini, Mich. 6, 5. Cum aff. כל זַכְוָתָנָא omnes justitiae nostrae, Jes. 64, 6.

זְכַךְ[44] hebr. *mundus, purus fuit.* Hinc in Tg. Jon. משח זיתא זַכִּיךְ oleum olivae purum, Lev. 24, 2. alii libri habent בריר. In Ithp. אִזְדְּכַךְ *mundari, purificari*: ומפני שיזדכך שכלם quia purificabitur intellectus ipsorum, Kimchi Joel. 2, 28.

זַךְ *purus, mundus, nitidus, serenus.*

זְכוּכִית *vitrum*, ap. Ros. Legitur etiam Jobi 28, 17. in Venetis, in textu et in Tg. Sed ibi *gemmam nitidissimam* explicant: כלי זכוכית vasa vitrea, Sab. 15a. אומני זכוכית artifices vitri, vitriarii.

זְכַר[45] *recordari, meminisse, memorem esse, in memoriam sibi revocare.* Solent Rabbini nomini viri pii et justi, quoties ejus recordantur, benedicere et nomini improbi maledicere. De eo habent antiquam Canonem ex Br. s. 3. his verbis: כל המזכיר את הצדיק ואינו מברכו עובר בעשה מאי טעמא זכר צדיק לברכה i. e., quicunque commemorat justum, neque benedicit ipsi, transgreditur praeceptum affirmativum, sive mandativum. Quae ejus ratio? propterea quod scriptum est, memoria justi sit ad benedictionem, Pr. 10, 7. Sic, כל המזכיר את הרשע ואינו מקללו עובר בעשה quicunque commemorat improbum, neque maledicit ipsi, transgreditur praeceptum mandativum. Ob quam rationem? quia scriptum ibidem, שם רשעים ירקב nomen improborum putrescat: זכור לתורתו ואל תזכור למעשיו memineris doctrinae ejus et non memineris operum ejus, Chag. 15b. In doctorem cujus

[43]) Proprie: *purum* i. e. *justum esse in possesione alicujus rei.*

[44]) Proprie *clarum, perlucidum esse*, διαφαίνειν, ut observante Fuerstio haec vox a LXX. (Exod. 30, 34.) redditur.

[45]) Consentiunt plerique recentiores lexicographi originem vocis in notione *pungendi* sitam esse et lis non parva inter eos orta est, quis auctor sit sententiae (cf. Appendicem lexici supra p. 276 commemorati). Nihilo minus ego aliam sequor sententiam, quam vide s. v. זקר.

vita doctrinae non respondet. Convenit cum dicto Christi Matth. 23, 3.

זִכְרוֹן ,זֶכֶר *recordatio, memoria:* זכרתו לברכה memoria ejus sit in benedictione: זכר צדיק לחיי עולם הבא vide Abbrev. in זצ"לעה. זְכִירָה *idem.*

זָכָר *mas, masculus:* Ap. Ros.: כיון שזכר בא בעולם בא שלום בעולם quando masculus venit in mundum, venit salus in mundum. Et בא זכר בעולם בא ככרו בידו cum mas in mundum venit, venit talentum ipsius in manu ejus, Nid. 31b. Vide. אשרי מי שבניו זכרים אוי לו שבניו נקבות felix ille cujus liberi sunt masculi, vae illi cujus liberi sunt faemellae, Kid. 82b. Sanh. 100b. Id in Ben Sira sic exprimitur: חביבן לכל אדם הזכרים ואוי לאבי הנקבות. Apud Grammaticos, לשון זכר genus masculinum.

Deinde זְכַר aries. Plur. זְכָרִים *arietes.*

זְכוּרוּת ,זַכְרִית *virilitas, membrum a quo vir vel mas denominatur:* כל שזכרותו מבחוץ מוליד מבפנים מטיל ביצים i. e., omne cujus virilitas extrinsecus est, generat: intrinsecus, ponit ova, Bech. 8a.

זכורו *ariolus, divinus.* Respondet hebr. ידעוני, qui sic dicitur a ידע, quasi sciolus, quod ignota illicito modo sciscitaretur et scire cuperet. At זכורו a *virilitate* sive *membro viri, quo magica exercebat,* ut de Bilhamo scribunt Ti. in Sanh. 105a. In eodem libro f. 65b. בעל אוב אחד המעלה בזכורו ואחד המעלה בגלגולת מה בין זה לזה python, qui ascendere facit (mortuum) per virilitatem et qui ascendere facit per cranium, quaenam est inter hunc et illum differentia? ubi R. Sal. scribit, מעלה ומושיב את המת על זכרותו educit ex sepulchro et collocat mortuum super membrum virile suum. Hoc modo magiam exercebant et per mortuum divinabant. In Tg. אל תתפנון בתר בידין וזכורו ne respiciatis post pythones et ariolos, Lev. 19, 31. Jon. ומסיקי זכורו, quod idem cum praecedenti locutione talmudica. Sic c. 20, 6. ושאל בבידין ובזכורו qui sciscitantur pythones et virilitatem, i. e. ariolos, membro isto divinationes suas exercentes, Deut. 18, 11. פלי ית בידין וזכורו removit pythones et ariolos, IS. 28, 3. et sic semper pro ידעוני. Legitur et דכורו motato ז in ד. Vide porro Ar. Vr. s. 26.

זְכַרְיָה *Zacharias:* occisus a Judaeis in die propitiationis, Thrn. 2, 20.

אַזְכָּרָה Μνημόσυνον, *recordatio, memoriale.* Sic vocant Rabbini *nomen Dei tetragrammaton,* eo quod est memoriale Dei essentiae et naturae aeternae. Frequens ejus usus in Masora, cujus exempla Ez. 44, 2. Jes. 38, 20. IS. 26, 3. Deut. 31, 3. de quibus consule Clavem nostram Masorethicam. Pl. אזכרין et אזכרות. Hinc, אחאב מלך ישראל מחק את האזכרות וכתב תחתיהן שם הבעל Achab rex Israelitarum delevit nomina divina et scripsit pro eis nomen Baalis. Item, ספר תורה ותפלין שכתבן מין שורפין אותם עם אזכרותיהן i. e. liber legis et tephillin, quos scripsit haereticus, comburunt eos cum nominibus divinis ipsorum. או שכתב את האזכרות בזהב aut si scripserit nomina divina cum auro, Sab. 103b. היה קודר אזכרות וכותב ע"א fuit delens divina nomina et scripsit nomina idolorum, Sanh. 102b. Masorethae dialecto aramaea dicunt etiam אדכרות, de quo in דכר.

זְלַג *stillare, fluere.* De *oculo* saepe in Tg. dicitur: עיני זָלְגַת דמעין oculus meus stillavit lachrymas Ps. 88, 9. Sic Jobi 16, 20. ודמעהא זָלִיג על ליסתהא lachrymae ejus defluunt super maxillas ejus, Thr. 1, 2. Pl. תרין עיני זָלְגִין דמעתא ambo oculi mei stillant lachrymis, Thr. 1, 16. יהון זלגין דמען erunt stillantes lachrymas, Eccl, 12, 3. Sic ap. Ros. זלגו עיניו דמעות stillant oculi ejus lachrymas, Pes. 118.

מַזְלֵג *fuscina, tridens,* heb.

זלדקן[46] זַלְדְקָן *raribarbus,* ἀραιοπώγων, *rarus barba, raram habens barbam,* quasi pili multi effluxerint. Composita vox juxta quosdam ex זל: *fluxit* et דקן *barba.* Usus ejus est in proverbiali sententia, quam vide in דקן.

זְלַח *fluere, effluere, diffluere, diffundi, diffundere se: stillare.* Part. זָלְחִין מיא effluunt aquae, Ps. 147, 18. ולחין טעמין fluunt sententiis, Cant. 5, 13. Infin. ולְמִזְלַח מיין et ad hauriendum aquam, Jes. 30, 14. in Venetis. Alii legunt למדלה per Daleth. Ex Aphel, וּמַזְלַח חיות חורשא et facit ut confluant bestiae sylvae, Ps. 29, 9. Ithp. די מִזְדְלַח מרזביא qui diffunditur, diffluit in canales, Jobi 28, 4. In Pih. ap. Tos. est *stillare, spargere aquam, conspergere aqua* ſpritzen, ut fit ad verrendum solum: אין מזלחין את הבית בכל מיני זלחין non aspergunt domum omnis generis stillis sive aspersionibus.

זִלְחָא ,מַזְלְחֵי *stilla, decursus, fluxio, fluentum:* וזיו נהריא de stillis flumina accingit, Jobi 28, 11. in Regiis et Elia. לקל זִלְחֵי מרזביך de sonitu defluxionum canalium tuorum, Ps 42, 8. Ap. Tos.: אמימר שרא זילחא במחוזא amemar permisit aspersionem pavimenti in urbe, scil. in sabbatho, Sab. 95a.

זַלְחָאֵי *aspersores, stillatores.* Sic dicuntur in Gem., qui pavimentum aqua conspergunt antequam verrant, pulveris supprimendi causa, Chol. 60a.

זלט זוּלְטָא *canistrum, vas in quo lutum et sordes exportantur:* זולטא דטינא canistrum luti, Jeb. 46a. In Ar. scribitur per ת.

זְלַל *vilescere, vilipendi, despici, levis, vilis, despectus haberi,* ut hebr. קלה et קלל,[47] quibus quandoque respondet: ut, וְזָלַּת איקר רבונתהא בעינהא et levis habitus est honor herae suae in oculis ejus, Gen. 16, 4. in Jon. TgH. וְזָלַת quod melius esset וְקָלַת ,וזלת, ex forma defectivorum secunda: Onkelos וְקָלַת melius, ut postea v. 5. habet וְקָלִית et vilis habita sum, ex hebr. וחקל ,ואקל. Peh. וידיעהא זְלִילָא et scientia vilis habetur, Pr. 14, 6. Legendem potius קְלִילָא, hoc sensu: Et scientia intelligenti facilis est,

[46]) Vide supra p. 289 notam 89.

[47]) Juxta sensum quidem; at vero juxta etymologiam dubitari nequit, quin cum heb. דלל *exhaustus est, minutus extenuatus fuit* conferanda sit haec vox.

i. e. facile reperitur, cum contra, qui a stulto eam quaerit, eam non inveniat. Fut. לא נָזְלָן בעינך ne vile sit in oculis tuis, Prov. 3, 21. Sic, לא נָזְלָן בעינך ne vilia sint in oculis tuis, Prov. 4, 20. Pih. זַלְזֵל *vilipendere, despicere ceu vile, leve. vile abjectum habere*, apud Rabbinos: Particip. דִּמְזַלְזֵל איקרא דאבוי ודאמיה qui vilipendit honorem patris sui et matris suae, Deut. 27, 16. in Jon. אי איפשר לזלזולי non est possibile ut contemnatur, vel ut vile reputetur. Ex Pyh. מְזוּלְזָל *despicatus, despectus, vilis.* Ithpah. אִזְדַּלְזַל *vilipendi, nihilipendi, floccipendi, despici.* Praet. הא אִזְדַּלְזְלֵת ecce vilis habeor, heb. קלותי Jobi 39, 37. et 34. Part. וחוכמת צדיקא ועניא מִזְדַּלְזְלָא sapientia justi et pauperis vilipenditur, Eccl. 9, 16. Possent haec etiam referri ad זול.

זְלִיל *vilis:* quandoque in bonum apud Salomonem sumitur, pro *humili, submisso, qui se vilem et abjectum agnoscit et habet, prae eo qui se fastuose extollit:* טב הוא זלילא melior est vilis, Pr. 12, 9. hebr. נקלה.

זְלוּתָא *vilitas, despectus*, Thren. 1, 8. Ap. Tos. לזילותא דבי דינא in despectum consistorii judicialis, Ketb. 26b. זלות קבוץ קנה מנה vilitatem collige, eme ex ea, Ber. 63a. Vide sup. in זול.

זַלְזוּל *idem.*

זְלָל *commessator, epulo:* זליל בסר וסבי חמר commessator carnis et potator vini, Deut. 21, 20. heb. זולל.

זְלְזִילָא *idem:* דמתחבר לזלזילי qui socius est commessatorum, Pr. 28, 7.

זַלְזְלָן *idem.* Ap. Tos.: מניקה דאכלה חרדלא הוו לה בני זלולני lactans si comederit sinapi, habitura est liberos voraces, Ketb. 60b. gl. רעבתנין *famelicos, vorandi cupidos, qui semper comedere appetunt.*

זלע זִלּוּעַ[48] *lagena:* זלוע דדבש lagena mellis, I R. 14, 3. זלוע דחסף lagenam testaceam, Jer. 19, 1. 10. Resp. heb. בקבוק.

זְלַף et in Pah, זַלֵּף *stillare: stillare facere, fundere, infundere, effundere, evacuare, emittere.* Oritur ex hebr. דלף per commutationem ז et ד. Praeter. וְזַלֵּף ביחמא et infundit, exstillare facit cum calore, Hab. 2, 15. Alii legunt ex Kal. וְזָלֵף ut stillet, ut fluat stillatim cum calore: Fut. וטינר יְזַלֵּף עמי טיפי משח et petra effundebat apud me rivos olei, Jobi 29, 6. יְזַלְּפוּן מטרא effundent pluviam, hebr. יזקו, Jobi 36, 27. Ithp. משחה וחמרה מִזְדַּלְּפִין oleum ejus et vinum ejus effundentur, hebr. נגרות defluent, Jobi 20, 28. Ap. Tos. חואי דקא מזלפי ליה יין ישן vide quod infundant ipsi vinum vetus, Ketb. 67b. מולפין מלוג בשתים effundunt ex logo qui valet duos siclos, Pes. 20b. זולף וגומר וגף כדרכו effundit (sc. olivas in torcular) et perficit (sc. expressionem illarum sub torculari) et occludit (sc. orificium dolii) Mk. c. 2. in Misna. המוציא הזולף את הבור evacuans lacum, i. e. educens, expromens mustum vel oleum ex lacu torcularis, Talm. Tahr. in fine.

זֶלֶף *stilla, gutta:* לזולף *guttatim.*

זִלּוּף *stillatio, fusio, effusio, infusio,* Pes. 20b.

זלק זְלִיקָא Pl. זְלִיקִין *fulgor, scintilla.* יהבא זליקין dat scintillas, Pr. 16, 27. Elias putat oriri ex hebr. דלק *ardere*, per commutationem ז et ד, ut antea זלף et דלף. Oritur ex syro זְלַג *fulgere*, per commutationem ק et ג.

זלוקפא *vesicula gutturis in avibus*, Lev. 1, 16. in Jon. quod aliter citatur in Gemara in rad. לקט. Mendum pro זפקיה.

זלת זוּלְתָא vide supra in זלט.

זמב זמבלינא. Sic citat hic B. Aruch. Sed in nostra Gem. legitur זו מבליגה. Vide in בלג.

זמה זְמֵי *mulctare, punire, mulctam, tributum imponere:* קנס להון וזמי להון mulctat eos, tributum imponit eis, MR. cap. 1, 1. In Tg. וְיִזְמוּן יתיה מאה סלעין דכסף et mulctabunt eum centum siclis argenteis, hebr. וענשו, Deut. 22, 19. in Jon. Sic citat B. Ar. ex Vr. s. 34. דבני אחתיה מזמיין ת"ש דינרין quod filii sororis ejus mulctarentur 700 denariis. Sed pro eo nunc legitur מתבעיין. Videtur esse ex Graeco ζημιόω.

זימיות, זימין *tributa, mulctae.* In TH. Peah c. 1. f. 9b. Deus custodiet te מן הפיסין a laesionibus, ומן הזימיות et a damnis vel tributis, מן הגלגליות a capitationibus ומן ארנוניות et a vectigalibus. Sic in TH. Git. c. 5. in fine. Br. s. 1. Vide et Vr. s. 33. Est Graecum ζημία.

זימין[49] *nares piscium majorum*, vel *fistulae, quibus aquam ore collectam efflant et ejiciunt.* In Gemara, זימנא הדא הוה קא אזלינן בספינתא וחזינן ההוא כוורא דאפקיה לרישיה מימא ודמיין עייניה כתרי סיהרי ונפוץ מיא מתרתי זימיה כתרי מברי דסורא vehebamur aliquando in navi et vidimus piscem qui proferebat caput suum e mari. Oculi ejus erant sicut duae lunae et effundebat aquas e duabus naribus suis, sicut duo flumina Sorae, Bb. 74a. Gl. explicat per נחירים. He in fine est affixum.

זמט מְזוּמוּט *canticum nuptiale, epithalamium.* In T. explicatur, esse *genus ludorum, qui fiunt coram sponso et sponsa, eos laetificandi causa:* באו לראות במזמוטי חתן וכלה venerunt spectatum ludos sponsi et sponsae, Chag 14b. gl. מיני שחוק שמשחקין לפניהן. Legitur in Tg. Veneto; consument dies suos in bono ושניהון בְּמִזְמוּטִין et annos suos in deliciis jucundis, Jobi 36, 11. pro hebr. בנעימים. Et Rabbi Salom. ad לשחוק עושים לחם ad lusum faciunt convivium, Eccl.

---

[48]) Conferri potest haec vox cum voce דלעת *cucurbita* (pl. דלועין), ut *vas venterosum cucurbitae instar*, aut *cucurbitam ipsam excavatam*, qua veteres pro lagena usi sunt, denotet. Ita quidem vox Plutzer, in quibusdam Germaniae regionibus et pro *cucurbita* et pro vase quoque cucurbitae instar ventroso adhibetur. Conferatur Gallorum *bouteille*, quod monente Meursio (in gloss. graec.) ad gr. βούτινον (βούζη, βουζίον ap. Meurs.) vertendum; et hoc observantibus doctis chald. est בוצינא i. e. *cucurbita.* Conferatur praeterea nota 59. supra p. 176.

[49]) Gr. σίμος,

10, 19. i. e. לחדוות מומטי חתנים ad gaudium ludorum sponsalium.

זמל זַמְלִינָא זַמְבְלִינָא. Utrumque pravum. In Gem. legitur מבליגא, d. q. vide in בלג.

זוהמא ליסטרון,זומא ליסטרא,[49a]זוהמא ליסטרון *spatha, rudicula*, i. e. *cochlear quo despumantur carnes*, Kelim c. 13. et 25. Bm. 33a. In Sab. 123b. scribitur זוהמא ניסטרון, sed in gl. per ל. Horaj. 13b. Ex terminatione videtur esse graecum. Forte a λίστρον. Sane id refert Pollux lib. 6. c. 13. et lib. 10. c. 24. sub censum vasorum culinariorum.

זְמַם *cogitare, excogitare, studio, data opera aliquid praesumere et animo moliri, sive sit bonum sive malum:* saepius autem *in malum* sumitur, heb. In Tg. ex Ithp. אִתְזַמִּימוּ cogitationibus vos instruite, cogitabundi estote, Jes. 29, 9. in Venetis. Contra linguae morem ז neque transpositum, neque mutatum in ד, unde an haec vox in textu proba, merito dubitatur. Abest ex Regiis. Ap. Tos., עד זומם *testis falso excogitans, fingens, mendaciterque asserens scelus in aliquem.* Veluti si quis dicat: testor quod Ruben Schimeonem eo die Venetiis interfecerit. Ruben se defendens, inquit: at ego probabo, te eo die mihi[50] adfuisse Romae, quomodo ergo Simeonem eo die Venetiis interfecerim? unde apparet, te in me mentiri et falsum scelus excogitare. Si hujusmodi עד זומם testis mendax de mendacio convincatur, antequam plectatur is contra quem mendax testimonium excogitavit, tum ea poena afficitur, qua pars adversa affici debuisset, juxta illud: „facietis ei כאשר זמם sicut cogitavit facere fratri suo“, Deut. 19, 19. כיצד העדים נעשים זוממים quomodo testes fiunt mendaces, quomodo de testimonio ficto et excogitato convincuntur? Mac. ab initio: עד הוזם testis factus mendaciter excogitare aut testari, i. e. de testimonio ficto et excogitato convictus.

Secundò est *capistrare, fraenare, refraenare.* Hinc, והוו זָמְמִין בעיריהון et fuerunt capistrantes jumenta sua, Gen. 13, 7. in Tg. Jon. et Hier. Ex Pah. לא תְזַמְמוּן פום תורא non capistrabitis os bovi in tritura ejus, hebr. לא תחסום, Deut. 25, 4. in TgH. ubi prave תְזַמְנוּן in Jon. Ap. Tos., לא זומם את הבהמה non capistrat bestiam, sc. inter triturandum: vetitum enim bovi trituranti os obthurare, Teruma c. 9.

הֲזָמָה *excogitatio falsa*, vel הֲזָמָּה, Bm. 3b. et 4a.

זְמוּמִים *cogitationes, molimina.* Lutherus in Gen. c. 11. scribit, זמומים significare *obstinatos, obfirmatos ad aliquid faciendum:* In Br. s. 26. est unum ex septem nominibus Gigantum. Vide ea in אים.

Deinde זמוומי[51] ponitur pro *instrumentis musicis*, Erub. 104a. Ar. explicat חלילין. Gl. talmudica *cymbala.*

זְמָם. זְמָמָא *fraenum, capistrum:* איטור לפומי הממא זממא custodiam os meum fraeno, Ps. 39, 2. וזממא מן קדמי פטרו et fraenum a conspectu meo dimiserunt, Jobi 30, 11. וזמם דטעו בליסת עממיא et fraenum erroris in maxillis populorum, Jes. 30, 28. וזמם בספותך et fraenum inter labia tua, Jes. 37, 29. Pl. ויכפתניה בִזְמָמִין et ligabit eum cum fraenis, Eccl. 10, 9. כזממין בליסתהון sicut fraena in maxillis ipsorum, Cant. 1, 10. Interpres latinus reddit *inauris*, non bene, ut puto: ושרי זְמָמֵי גמליא et solvit fraena camelorum, Gen. 24, 32. Ap. Tos. זממא נפלא בפומא דסני לי fraenum injectum est ori inimici mei, Sanh. f. 107.

זִמָּה *scelus, flagitium; impudicitia, libido, scortatio:* שונא זימה הוא odit libidinem. Ap. Tos. in Ned. 51a. et Jeb. 37b. luditur in hujus vocis etymologia, quod זמה ita dicatur q. זו מה היא haec quae est? Quia illi, qui vagas sequuntur libidines et scortationes, nesciunt qualis ea sit quam ducunt, an licita ipsis sit nec ne? Fieri sc. potest, ut hac ratione pater saepe suam ducat filiam, frater sororem etc.

זְמִיוֹן *cogitatio, machinatio:* וזִמְיוֹנִין דעלי תחשלון et machinationes quas contra me cogitatis, Jobi 21, 28. אובדו זְמִיוֹנוֹי peribunt machinationes ejus, heb. עשתונותיו, Ps. 146, 4. Possit et legi זְמִיוֹן formae גִלְיוֹן.

זְמְתָנֵי. Respondet hebr. זמזמים Deut. 2. 20. in Jonath.

זְמַן *tempus*, proprie *statutum, condictum et determinatum.* עת generale est, hoc *speciale* et differunt, ut Germanis Zeit, i. e. tempus, et Ziel, i. e. *terminus temporis.* Hinc et in Tg. usurpatur pro מועד, quod *solennitatem, tempus solenne et condictum significat:* item pro פעם, quod *vices, articulum, terminum temporis denotat.* Deinde עת in Tg. redditur non per זמן, sed per עדן, quod etiam generale temporis nomen apud Chaldaeos est. Non tamen perpetuum est hoc discrimen. Quater reperitur in textu hebraeo, ter in Estheris historia, semel in Nehemia, qui libri habent et alia quaedam vocabula a Chaldaeis mutuata: עד זמן ועדן usque ad constitutum tempus et tempus, Ziel und Zeit, Zeit und Stund, Dan. 7, 12. לזמן אחוב לוחך ad hanc tempestatem re-

[49a]) Conflatum, ut vult Mussafia, ex gr. ζωμός, *juscukum*, (vide in זומא) et λίστρον *ligua*, *cochlear.*

[50]) Fugit virum Cl. Buxtorfium jus illud rabbinicum, secundum quod הכחשה בגוף העדות הזמה בגוף העדים (Maim. hilchoth Eduth. 12.) i. e. vox הכחשה de falso testimonio adhibetur si, sublato testiminio sublatum est crimen, cujus quis accusatur; הזמה vero tum demum pro eo in usu, si sublato testiminio vim retinere potest accusatio. At vero si, ut in exemplo habet A. n., Ruben ipse, qui accusatus est, dicit, „eo die mihi adfuisti Romae etc.“ tum falso testimonio accusatio criminis sublata est et non ad rationem τῶν הזמה, sed ad הכחשה hoc falsum testimonium referendum est. Exemplum igitur si postulatur hoc fere est: Si quis dicat: testor quod Ruben Schimeonem eo die Venetiis interfecerit et damnato Ruben Levi venit et testatur, quod testes eo die ei Romae adfuisse etc.

[51]) Rectius vocem ad rad. זמם *sonare, resonare*, d. q. supra, verteres.

vertar ad te, Gen. 18, 14. לִזְמָנָא הדין juxta tempus hoc, hebr. למועד הזה, Gen. 17, 21. בכל זמן omni tempore, Pr. 5, 19. הדא זמנא hoc tempore, heb. זאת הפעם hac vice, Gen. 2, 23. כִּזְמַן בִּזְמַן sicut tempore in tempore, hebr. כפעם בפעם sicut vice in vice, i. e. sicut quavis vice alias, sicut tempore praecedenti, Num. 24, 1. Pl. תרין זִמְנִין duobus temporibus, h. e. duabus vicibus, Num. 20, 11. Alibi תרתין זמנין Gen. 27, 36. ויהון לאתין ולזמנין eruntque in signa et tempestates, hebr. למועדים Gen. 1, 14. Repetitum in continuatione sententiae, idem est quod *interdum, quandoque*, ut Germani zu Zeiten, bisweilen: זימנין טוב זימנין רע quandoque bonus, quandoque malus: זימנין מחמת כחישותא זימנין מחמת בריאותא quandoque propter maciem, quandoque propter pinguedinem, Nid. 47b.

Deinde sumitur et pro *loco, in quo certo tempore convenitur*, ut et מועד sumitur: ut, במשכן זמנא in tentorio conventus, vel concilii, hebr. באהל מועד, Num. 1, 1. מערעי זמן vocati concilii, qui ad conventus et concilia, ceu primores, vocari solent. ibid. v. 16. קרית זִמְנָנָא civitas solennitatis nostrae, Jes. 33, 20. heb. מועדנו.

Praeterea usurpatur etiam pro *tempore grammatico:* זמן הוה tempus praesens, עבר praeteritum, עתיד futurum.

זְמָנִי *temporalis:* השם ית' אינו זמני ומתנועע Deus benedictus non est temporalis et mobilis, aut motu variabilis: דברים פרטיים וזמניים res particulares et temporales: מיניים לא זמניים specifica, non temporalia. Fem. קדימה זמניית prioritas temporalis.

זַמֵּן *parare, praeparare, destinare: citare, invitare, convocare, congregare ex condicto,* et *ad certum tempus vel locum.* Praet. דיי זמן quos dominus invitat, Joel 2, 32. וזמין ית עמא et praeparavit populum, hebr. ויקדש, Ex. 19, 14. עמא זמנת לשירותא populum invitavi ad convivium, IS. 9, 24. ועד לא אתיתא לעלמא זמנתך quum nondum prodiisses in mundum, praeparavi te, Jer. 1, 5. וית אלעזר בריה זַמִּינוּ למטר ית ארונא דיי et Eleasarum filium ejus destinarunt ad observandum arcam domini, IS. 7, 1. ואנחנא לא זַמֶּנְנָהּ et nos non invitavimus eum, IS. 20, 26. Part. מְזַמְּנִין עלוהי קרבא parant contra eum bellum, indicunt ei bellum, Mich. 3, 5. Part. Praet. מְזַמַּן לכל דחי praeparatus est pro omnibus viventibus, Jobi 30, 23. אף בית קבורתא לא הות מְזַמְּנָא ליה etiam domus sepulchri non est praeparata ei, Eccl. 6, 3. Plur. cum aff. אנא פקרית לִמְזַמְּנַי ego praecepi praeparatis meis, Jes. 13, 3. ערע מְזַמְּנוֹהִי vocat invitatos suos, Soph. 1, 7. Fem. דִּמְזַמְּנָן לכל ישראל quae praeparatae, destinatae sunt toti Israeli, Jes. 20. v. ult. Imper. זַמִּינוּ עלה עבדי קרבא praeparate, instruite contra eam facientes bellum, i. e. bellatores, milites, Jerem. 6, 4. זַמִּינוּ קהלא parate, indicite conventum, convocate caetum, Joël. 2, 16. Fut. וְאֱזַמֵּן מימרי לך תמן et praeparabo verbum meum tibi illic, Ex. 25, 22. et 30, 6. תְּזַמְּנִנּוּן יומא דין ומחר praeparabis eos hodie et cras, Ex. 19, 10. Part. passiv. Peh. והוה זְמִין לצפרא et esto paratus in crastinum, hebr. היה נכון, Ex. 34, 2. Pl. הוו זמינין estote parati, heb. נכונים, Ex. 19, 15. Et ex altera significatione, אכלין זְמִינַיָּא comedent invitati, I S. 9, 13. ברישׁ זמיניא in capite invitatorum, ibid. v. 22. Ex Pyh. Part. אנא מְזוּמַּן לותה למסעוד עם מלכא ego sum invitatus ad eam ad prandendum cum rege, Esth. 5, 12. אתר מזומן לכפרא על עמיה locus paratus ad expiandum pro populo suo, Thr. 2, 6. מן אתר מזומן להון בגהנם a loco praeparato pro eis in gehenna, Jobi 2, 11. Ithp. וְאִזְדַּמַּנוּ כל מלכיא האילין et convenerunt omnes reges illi, Jos. 11, 5. אלהן אם אזדמנו nisi inter se convenerint, Am. 3, 3. מִזְדַּמַּן מלאכא חדא praeparatus est angelus quidam, Jobi 33, 19. Pl. דְּמִזְדַּמְּנִין qui praeparant, sanctificant se, Jes. 66, 17. Imper אִזְדַּמַּנוּ למחר praeparate vos in crastinum, Num. 11, 18. et Jos. 3, 5. Infin. וגבר לית בארעא לְמִזְדַּמָּנָא לוחן et vir nullus est in terra, qui conveniat, congrediatur nobiscum, Gen. 19, 31. in TgH. Ap. Ros. et Tos., נזדמן לו אדם אחד obveniebat ipsi homo quidam: אלא אם כן נזדמן לו בפיו ברוח הקדש nisi quod sic obvenerit ipsi in os per spiritum sanctum, Kimchi Ps. 25. in principio: שלשה מלאכי חבלה נזדמנו לו לדואג tres angeli perditionis convenerunt Doegum, Sanh. 106b. Ex Aphel, הוא יַזְמֵין מלאכיה לקדמך ipse praeparabit angelum suum ante te, Gen. 24, 7. in Jon. hebr. ישלח mittet: וְתַזְמִין לישי בשירותא et vocabis, invitabis Isai ad convivium, IS. 16, 3. In hac conjugatione Rabbinis est usitatissimum: אזמיניה לדינא citavit illum in judicium, Ned. 50b. Sic מזמינן ליה לדינא citant eum ad judicium, Mk. 16a.

זְמָנָא *invitatio ad convivium*, Jes. 25, 6.

זִמּוּן, מְזֻמָּן. Sic vocantur *tres et plures ad mensam prandendi causa sedentes, inter quos unus, veluti pater familias, aut dignior aliquis Rabbi hospes, si adsit, consecrationem et preces mensae clara voce recitare cogitur.* Si duo tantum sint, quisque submisse per se orat. In sacris plenitudo conventus vocatur מנין; et constat decem personis et pluribus non autem paucioribus. Sic ad ברכת המזון consecrationem cibi dicendam requiritur זימון, i. e. *praeparatio trium ad sumendum cibum.*

זוּמָן, זוֹמֵן *tinctura, aqua cum furfure cocta, qua tinctores utuntur.* Hac in festo Paschatis uti prohibitum, quia aliquid farinae immixtum, quae omnis fermentata eo festo prohibita, Pes. 42b. In gl. R. Mosis scribitur זומא. Sic referendum esset ad זום et ן esset servile. Et in TH. scribitur זימי, quasi esset ζύμη.

הַזְמָנָה *citatio ad judicium:* פתקא דהזמנא libellus citationis, Kid. 70a. Item *praeparatio*, in Kimchio Joël. 3, 18.

זַמַּר *psallere, psallendo laudare et praedicare, canere:* Infin. לְזַמָּרָא ad psallendum, Eccl. 2, 8. Fut. וּלשמך אֲזַמֵּיר et nomini tuo psallam, Ps. 18, 50. Elias observavit, verbum hebraeum זמר in Tg. semper reddi per שַׁבַּח *laudare*, exceptis aliquot locis ex Psalmis, ubi retinetur.

זַמָּר *cantor, musicus, psaltes.* Pl. זַמָּרַיָּא cantores, Esr. 7, 24. זַמָּרַיָּא וְזַמָּרָתָא cantores et cantatrices, psaltriae, Eccl. 2, 8.

זְמַר, זְמָרָא *psalmodia, musica, cantus, cantio:* זיני זמרא מני זמרא instrumenta musica, Am. 6, 6. *idem,* Eccl. 2, 8. כזמר אבובים sicut cantio organorum, Ez. 33, 32. Pl. cum aff. מן בית זְמָרֵיהוֹן e domo cantionum ipsorum, Thr. 5, 14. Ap. Tos., זמרא בביתא חורבא בסיפא musica in domo, vastatio in fine: vel potius, in limine, Sota 48a. Ibid.: זמרי גברי ועני נשי פריצותא: זמרי נשי ועני גברי כאש בנעורת si canant viri et respondeant mulieres, est impudicum: si canant mulieres et respondeant viri, est velut ignis in stipula: זמרא דמנא musica instrumentalis: זמרא דפומא musica vocalis, Git. 7a.

מְזַמְּרַיָּא *psalteria,* IR. 7, 50. Jer. 52, 18.

בעלי זמורה i. e. *dominatores,*[52] שוטרים, vel *illusores, irrisores,* ליצנים, juxta B. Ar., Sab. 145b.

זְמֹרָה *crepitus ventris; foetor, odor malus ventris, sive flatus emissi ex ventre.* Sic explicant illud Ez. 8, 17. per ריח רע, item עטוש מלמטה sternutationem infernam. Crepitus vocatur זמורה sonus musicus, ignominiae causa, quasi dicat, מזמרים musicam exercent, psallunt mihi flatu sive spiritu exeunte מפי טבעת ex podice, R. Sal. et R. David hoc loco. Sic amplius, מחמלא בטנו רוח ומשלח זמורה repletur venter ejus flatu et emittit crepitum, Ar in חרז.

Deinde זְמַר est *putare, amputare vites:* זִמּוּר *putatio:* זְמוֹרָה *surculus, palmes,* Sab. 155.

זְמַרְגַד *smaragdus, lapis pretiosus:* ומאני זמרגד et vasa smaragdina, Prov. 25, 12. in Regiis. Scribitur et cum א ab initio אִזְמַרְגַד; unde אִזְמַרְגְדִין smaragdi, Ex. 28, 18. In Tg. Jon. scribitur אִזְמוֹרד. Sic Num. 2, 10. et Cant. 5, 14. At Jobi 1, 15. est *nomen proprium regionis, quae hebraice dicitur* שבא *Sabaea,* sic Jobi 6, 19.

זמה זוּמִית *jus, jus esculentum,* Ned. 55b. R. Sal. ibi exponit gallice שלמ״ורא Saulmure, i. e. muria, salsamenti genus. Sic Ber. 36a. Est a gr. ζωμός.

זַן *species,* In Tg. pro hebr. מין usurpatur: עבד פירין לִזְנֵיהּ producens fructum juxta speciem suam, hebr. למינו Gen. 1, 11. Sic לזנוהי hebr. למינהו, v. 12. Pl. כל זְנֵי זמרא omnes species musicae, omnis generis instrumenta musica, Dan. 3, 5. Pl. absolutum legitur hebr. זְנִים species aromaticae, 2 Par. 16, 14. Elias thema facit זנה. Ap. Tos. in trito adagio usurpatum legitur, מלא כריסיה זני בישי plenus venter, omnis generis mala, Ber. 32a. Abundantia auri apud Israëlitas procreavit ipsis vetulum aureum. Sic cibi et potus copia proterviam generat. Luxuries et crapula scortationis et multorum peccatorum causa est. Vitulus saginatus adversus proprium dominum recalcitrat.

זנב זָנָב *cauda,* hebr. Unde in Regiis legitur זַנְבֵיהּ caudam suam, Jobi 40, 12. Metaphorice, *extremitas cujusque rei:* זנב האשכול cauda, i. e. extremitas botri, gl. סופו, Okezim, c. 1. זנב המחנה cauda agminis vel exercitus. Sic explicat Kimchi זנבות האודים Jes. 7, 4. Item *res aliqua superflua* et *dependens instar caudae.* Hinc illud, בא גבריאל עשה לה זנב venit Gabriel et fecit ei (Vasthi reginae) caudam, Caphtor uphaerach f. 75a. Gl. dicit; est *species morbi, accrescens quandoque ad magnitudinem spithamae.*

זַנֵּב *decaudare,* i. e. *caudam amputare: cauda* autem pro quavis *extremitate caudae simili sumitur.* Ap. Tos. הַמְזַנֵּב בגפנים qui decaudat in vitibus, i. e. extremitates palmitum amputat, ut paulo ante vindemiam fieri solet, Schev. c. 4. Sic hebr. ויזנב et decaudavit, i. e. extremam partem agminis caecidit, Deut. 25, 18. Vide et Jos. 10, 19. בקשתי לזנבן cupivi amputare, i. e. interficere eos, להרגן, ut glossa habet, Br. s. 74. circa finem.

זַנְבִּילָא vide in seq. voce.

זנג זַנְגְּבִילָא *nomen arboris sive ligni pretiosi, quo Salomon usus in exstructione templi.* Unde in Tg. היכל קודשא בנא ליה שלמה מלכא מן אילני זנגבילא templum sanctum exstruxit sibi Salomon rex ex arboribus sangebhila, Cant. 3, 9. *Cedri speciem* putant quidam fuisse. Elias scribit, esse quod vulgo dicitur צנוברי, quod videtur esse κιννάβαρις. Intelligit *ligni rubri genus.* Ap. Tos. est *zingiber gingiber,* σιγγίβερις: זנגבילא רטיבא zingiber recens Pes. 42b. Vide et Jom. 81b. Sab. 65a. Scribunt et sine Gimel, זנבילא יבש zingiber aridum, Ammude golah f. 108. Sic etiam vocant Arabes, Persae et Turcae gingiber.

זנד זַנְדּוּקְנָא[53] *custos, praefectus carceris sive captivorum,* Tan. 22a. In Ar. scribitur זנדוקא.

זנה זְנָא *scortari, fornicari.* Part. וְזָנְיַית et scortata fuerit, Lev. 21, 9. in Jon. Pah. זַנִּיאַת חמר כלתך fornicata est Thamar nurus tua, Gen. 38, 24. Part. מְזַנְּיָן בנתכון fornicantur filiae vestrae, Ose. 4, 13. 14. מנאפין וּמְזַנְּן fornicantur et scortantur, Jes. 57, 3. Inf. לְזַנָּאָה בית אבוהא ad scortandum in domo patris sui, Deut. 22, 21.

זַנָּאִי *scortator, fornicator,* ap. Ros. Pl. in Targ. ארי כולהון זַנָּאִין quia omnes isti sunt scortatores, Jer. 9, 1.

מְזַנְּיָא *scortum.* Pl. מְזַנְּיָתָא Ez. 23, 44.

זַנְיָא, זַנְיְתָא, זַנְּיְתָא *scortum, meretrix:* אגר זַנִּיתָא mercedem meretricis, Deut. 23, 18. Alibi אגר זַנִּיתָא Mich. 1, 7. Joel. 4, 3. גומצא עמיקא זניתא fovea profunda est meretrix, Pr. 23, 27. מלחא דזניתא verbum, sermo meretricis, Prov. 6, 26. Pl. עם זַנְיָתָא מסתיען cum scortis congregantur, Hos. 4, 14.

זְנוּ, זְנוּת, זְנוּתָא *scortatio:* זנותא וחמרא scortatio et vinum, Hos. 4, 11. אתתא מטעיא בְזְנוּ mulier er-

---

[52]) *Centuriones,* a *vite* (זמורה) quae gestamen centurionum proprium. Juven. VIII. 247. „Nodosam post haec frangebat cervice vitem"; et sat. XIV. 193 „aut vitem posce libello" metonymice pro posce tibi munus centurionis.

[53]) Nullus nubito, scribit Relandus, quin sit detorta ex persico زندان זנדן *carcer* et adjectione aliqua بان vel simili, quae praefecturam notat.

rans per scortationem, Lev. 21, 9. in Jon. הִיך מָרִי זְנוּ tamquam dominorum scortationis, Job. 36, 14. hebr. בקדשים cum meritoriis: ארום היא זנו nam illud scortatio est, hebr. זמה flagitium, Jobi 31, 11. קריבו רדפי זְנוּ appropinquant persequentes scortationem, hebr. זמה Ps. 119, 150.

זוּנִין *zizania, species tritici degeneris*, sic dicti, quod scortando cum bono tritico, in pejorem naturam degenerat: החטין והזונין אינן כלאים triticum et zizania non sunt heterogenea, diversa genera; Kil. cap. 1. Gl. in Mischnajoth parvis; זונין est *species tritici mali*, ex significatione זנות scortandi: nam quando scortata est terra tempore diluvii, seminaverunt triticum et produxit (terra) hanc speciem. Bartenora, זונין vocatur arabice זיואן: et non sunt heterogenea: nam cum corrupissent homines diluvii viam suam, terra quoque adulteravit fructus suos. Fuerunt serentes triticum et terra produxit zizania. Rambam, זונין est *species tritici, quae in terra mutatur in natura sua*, unde vocatur זונין, eo quod recedit a via recta, sicut: לבם זונה „cor ipsorum adulterinum“, Ez. 7, 9. In TH. in Gemara: זונין est *species tritici*, sic dicta, quod fructus adulterini fiant, degenerent. Legitur et in Teruma c. 2. ubi Bartenora in lingua vernacula explicat *vicia* ו"יצא et dicit, non comedi ab hominibus, sed reservari pro columbis. In Jalkut Num. 203a. Similis haec res est regi carnali, qui horrea multa habebat et omnia erant coinquinata et plena זונן zizaniis et non curabat eorum numerum etc. Gl. זרעונים שחורים בין החטים *semina nigra, quae reperiuntur in specie vel frumento tritici*. Desumptum est ex Tanchuma. B. Ar. scribit, *esse semina parva nigra, tritico permixta.*[54] In Br. s. 28. אף הארץ זנתה היו זורעין לה חטין ומסקא זונין etiam terra scortata fuit. Serebant in eam triticum et produxit zizania: אילין זוניא מדריה דמבולא אינון ista zizania inde a saeculo diluvii fuerunt, ibidem. An haec eadem sit vel vox vel species cum ζιζάνια apud Evangelistam, Matth. 13. quaerant alii.

זנז. Hithp. Part. התלמידים מזדנזין בדבר i. e. מגמגמין balbutiebant, irridebant, Chol. 48a.

זנם. זינימון.[55] Citat Ar. ex Vr. s. 20. למלך שהיה משיא בתו אירע בשושבינות דבר של זינימון: et explicat פשע של מיתה *delictum, crimen capitale*. Idem monet, alia exemplaria habere זיטימא. In mea editione est, דבר של שמצא.

זנם זוֹנָם vide supra in זון.

זְנַק *effluere, exstillare, effundere*[56] במזנקת de ea quae effundit, sc. sanguinem, Nid, 59b. דיה אם זנקה sufficit, si effluere faciat sanguinem; fortiter sc. respirando, ut faciunt bestiae inter mactandum, quando ipsis guttur abscissum est et si per vim ejiciunt sanguinem, Chol. 37a.

זִנּוּק *fluxus, effluxio*, idem quod קילוח: T. חבית שמונחת תחת הזינוק מים dolium, quod positum est sub effluxione, eruptione aquarum, Sevach. 25b.

בור זינקא *cisterna arida, cujus aquae sunt exsiccatae*, q. d. בור זה נקי cisterna haec est vacua, Sab. f. 77b.

אוזניקא *sumptus, impensae*, Talm. שקול אחינקא accipe impensas et fac totum illud, Basra fol. 6b. Munsterus scribit אונקא prave; propter literas quiescentes insertas; et explicatio in Ar. הוצאת הבניין prave quoque explicatur prominentia (quasi exitus) aedificii. Valet id, *impensae, sumptus*.

אוּזְנִיקָא *damnum*, Esth. 7, 4. in Ven. Pravum pro אַנְזִיקָא.

זנר זוּנָרָא[57] *zona, cingulum, cinctura*, περίζωμα, heb. חגר, Prov. 31, 14. Ti. dicunt סינר, per commutationem ז et ס: vide illic. Pl. זוּנְרִין zonae: et forma fem. זוניראות חגרן cingula accingebant MT. f. 44a.

זעה. Hinc mendose זְעֵיְתָא Pr. 7, 6. in Venetis, pro quo recte in Regiis זְעַרְתָּא. Similiter Pr. 12, 21. mendose זְעֲאתָא.

זעט זַעֲטוּטִין[58] *magnates*: ושאר זַעֲטוּטַיִךְ ועמא דארעא et reliqui magnates tui et plebs terrae, Cant. 6, 4. Citat et Elias ex TgH. Ex. 24, 11. pro hebr. אצילי, quod ibi *magnates, optimates* significat. Illud Tg. in editione Veneta hodie non est. In tractatu Talm. Sopherim scribitur per א: sed communior scriptura per ע. Sic in Meg. 9a. ubi citantur loca ex Ex. 24, 5. 11. et dicitur, quod LXX. posuerint זאטוטי pro נערי et pro אצילי similiter זאטוטי. Quid si vertas *minores, plebejos*, ex significatione זוט de quo supra?

זְעַף *indignari, irasci, perturbari*, hebr. Hinc in Tg. תִּזְעוֹף עלעולא לחדה turbulenter agit procella valde, hebr. נשערה Ps. 50, 3. Ri. ומראית פניו זעופה et aspectus vultus ejus indignabundus est, R. Sal. Lev. 26, 16.

זְעַף *ira, indignatio*: זַעֲפֵיהּ דמלכא indignatio regis, Pr. 19, 12.

זוּעֲפָא *idem*: זוּעֲפָךְ indignationem tui, hebr. פחדך

[54]) זרעונים שחורים נמצאים בין החטים, quae, ut antea scribit, sermone Ismaelitico זואן vocatur. Ad vocem igitur زوان spectat, quae Persis *herba* est, *quae inter triticum nascitur et grana nigra habet.*

[55]) Arab. زنيم *zanimun spurius, ex scortatione natus;* tanquam *vilis* vel *pravus omnibus notus*, uti haec vox arab. in aliis editionibus vocabulis hebraicis דבר של שמצא restituitur. At vero פשע של מות, quo B. Ar. vocem explicat, minime, ut vult A. n., ad lectionem זינימון, sed ad illam per זיטימא ζήτημα spectat.

[56]) Hebraice haec vox legitur Deut. 33, 22. יזנק מן הבשן. Arabice per ר, زرنوق i. e. *fluxus aquarum*, sonat.

[57]) Ζωνάριον ar. زنار *zunar.*

[58]) Ζητητής *Magistratus* Athenis, *quaestor criminum* apud Graecos. Apud Paraphrastas vero latius sumitur pro quoque *indagatore*, qui τὰ λανθάνοντα ἀνεζήτει, sive sunt res humanae sive *divinae*.

*) זוסטא, quam vocem B. Ar. ex Bm. rab. s. 4. citat, graecum esse dicit *cingulum* vel *balteum* denotans. Spectare igitur videtur ad gr. ζωστήρ ῆρος ὁ.

pavorem tui, Deuter. 2, 25. Alii legunt זִיעְתָּךְ vel זוֹעֲתָךְ, quod rectius videtur. Nam זעף nunquam alias respondet hebr. פחד.

זַעְפָּא *tempestas, spiritus* sive *ventus tempestuosus, turbo,* quasi *irata tempestas.* In Jobo, Psalmis et Prov. pro hebr. רוח frequens: זעפא רבתא ventus magnus Jobi 1, 19. מן זעפא דנחיריה a vento narium ejus, Jobi 4, 9. היך קשא קדם זעפא sicut stipulam coram vento, Ps. 83, 14. בזעפך תבהלנון in turbine tuo conturba eos, Ps. 83, 16. hebr. בסופתך. Elias hic observavit, nunquam alias pro סופה usurpatum in Targum legi. In Gem. מאי הרוחות quid sunt hic venti? זעפא turbo, venti tempestuosi, Ber. 59a.

זַעְפְּרָנָא [59] *crocus, crocum,* Saffran, Lev. 15, 19. in Jon.

זְעֵק [60] *clamare, inclamare, exclamare:* בקל עציב זְעֵק voce tristi inclamavit, Dan. 6, 20. וּזְעִיקוּ et clamarunt, Ex. 2, 23. et 14, 10.

זְעֵר [61] *minui, diminui, imminui, parum, parvum, exiguum esse aut fieri: abbreviari, decurtari.* Sic in Tg. pro hebr. מעט, קטן, קצת usurpatum legitur. Praet. וּזְעֵירַת עוד דא et exiguum adhuc erat illud, IIS. 7, 19. זְעִרוּ imminuti sunt. Sic legend. Ps. 107. 39. pro אַזְעִרוּ. Nam in Aphel est activum. Fut. ואם יִזְעַר ביתא et si parva fuerit domus, Ex. 12, 4. יִזְעַר imminuitur, Pr. 13, 11. ולא תִזְעֲרוּן et non diminuemini, Jer. 29, 6. יִזְעֲרוּן diminuentur, Jes. 21, 17. Ex forma syriaca, ושני דרשיעי נִזְעֲרָן et anni impiorum abbreviabuntur, Pr. 10, 27. hebr. תקצרנה. Et active in Regiis et juxta Aruch, ארי זְעַר יואב ית עמא nam imminuit Joab populum, ubi in hebr. חשך et in Tg. Veneto מנע cohibuit, IIS. 18, 16. Aphel אַזְעֵר *minuere, diminuere, active.* Praet. דְאַזְעַר qui minuit i. e. minus collegit, Num. 11, 32. Inf. לַאַזְעָרָא מכילתא ad minuendum mensuram, Am. 8, 5. Et ex forma talmudica, לאזעוריה imminuere eum Num. 22, 6. in Jon. Fut. וְאַזְעִירִנּוּן et minuam eos, Ez. 29, 15. תזעיר זבינוהי minues pretium emptionis ejus, Lev. 25, 16. יזער גסות רוחהון imminuet elationem spiritus ipsorum, Ps. 76, 13. hebraice יבצור.

זְעֵיר *parvus, parvulus, minor, minimus, exiguus: paucum, parum, modicum, paululum:* ובר סיבתין זעיר et filius senectutis parvus, Gen. 44, 20. ברא זְעֵירָא filius parvus, IIS. 9, 12. עוד זְעֵיר פון adhuc modicum est, Ex. 17, 4. ubi פון ex abundanti quasi syllabica adjectio est, ut et alias. Sic כזער פון pro hebraeo כמעט Jobi 32, 22. אמתינו לי הכא קליל זעיר exspectate hic admodum parum, hebr. מעט מזער perparum, Jes. 16, 14. Vide et Ez. 11, 16. Hos. 8, 10. Jes. 10, 25. זער מיא parum aquae, Jud. 4, 19. זעיר paulisper, paulatim, Deut. 7, 22. הזעיר לכון an parum est vobis? Num. 16, 9. Cum aff. מִזְּעֵירְהוֹן a parvo eorum, Jer. 6, 13. Plur. ואין זְעֵירִין אנשי ביתא ממניין עשרא et si pauciores fuerint viri domus, domestici, numero denario, Ex. 12, 4. in Jon. Emph. זְעֵירַיָּא עם רברביא parvos cum magnis, Ps. 115, 13. Fem. זְעֵירָא, זְעֵרְתָּא parva etc. שאלא חדא זערא petitionem unam exiguam, IR. 2, 2. אמתין לי שעא זעירא exspectato me horam exiguam, Gen. 19, 18. in Jon. שום זערתא nomen minoris, Gen. 29, 16. Plur. זְעֵירָן זכותי minora sunt merita mea, Gen. 32, 10. Emph. חיותא זְעֵירָתָא animalia parva, Ps. 104, 25. Ap. Ros. מלה זעירה dictio parva, i. e. monosyllaba.

זְעֵירוּת *paucitas, minorennitas:* לפום זעירות שניא juxta paucitatem annorum, Lev. 25, 16. בזערות יומיא et in paucitate dierum, intra paucos dies, Cant. 2, 17. טב קדם יי׳ זערות צדיקיא melior est coram domino paucitas justorum, i. e. parum, modicum, quod justus possidet, Ps. 37, 16.

זְעוּרָא et saepius in plurali זְעוּרִין, ut hebr, נעורים *minorennitas, pueritia:* מזעורך עד כען a pueritia tua usque nunc, IIS. 19, 7. מזעורנא a pueritia nostra, Jer. 3, 25. מזעורי a pueritia mea, 1 Sam. 12, 2. דא אורחתך מזעוריך haec est via tua a pueritia tua, Jer. 22, 21. מזעוריהון a pueritia ipsorum, Jer. 32, 30. et 48, 11.

זִפָּא *pix:* לזפא in picem, Jes. 34, 9. V. etiam infra זפת.

זפל זִפְלָא [62] *monetae antiquae genus:* זפלן זוזין Esth. 1, 8. in secundo Targum.

זפף. Hinc, קנקנים מזופפים vel נזפפין canthari picati, idem quod מזופתין, ut videtur, As. 33a.

זפק זְפָקָא *ingluvies, vesica gutturis in avibus,* germ. Kropf: ויעדי ית זפקיה et auferet ingluviem ejus, hebr. מראתו, Lev. 1, 16. Ri. dicunt זֶפֶק [63]. Sic scribit R. D. IIR. 6, 25. ad vocem דביונים: parens meus p. m. dicit esse מה שבזפק היונים id quod est in vesica gutturis columbarum.

זפר זִפִּירָא [64] *uter, utris, pellis qua vinum aut oleum defertur:* אפיק חד זפירא מלי מיין produxit utrem quendam repletum vino, Zohar in Num. col. 299. Arabice ספירא, i. e. נאד.

זפת זֶפֶת, זִיפְתָּא, זִפְתָּא *pix,* hebr. זפת Ex. 2, 3. Ap. Tos. לא בזפת ולא בשעוה non accendunt lumen Sabbati, neque pice, neque cera, Sab. c. 2, in Misna.

זַפֵּת *pice obducere:* זופתים הספינות picant naves: חבית זפותה vas picatum.

זַפָּת *picator, picarius, pice obducens vasa,* vel *picem faciens:* מטפחת של זפתין succinctum picariorum, Mikv. c. 9.

---

[59]) Ar. زَعْفَرَان nunatione in Kamez cum א resoluta.

[60]) Heb. צעק ar. زعق et صعق

[61]) Heb. צער. ar. صغر et زعر.

[62]) أُفْكَا collect.. indecl. *quidam, quaedam, aliquot, nonnulli, ae, a, complures. a.*

[63]) Num forte heb. סֶפֶק vel שֶׁפֶק sufficientia.

[64]) Ar. زُفْر et زِفْر.

*) זִקִיתָא. Citat Cast. ex Zohar parascha יתרו vocemque *nomen herbae* habet. Menachem di Lonsano's vero eam per רוע המזל i. e. *infelicitas, malus genius* explicat. Hinc etiam verbum הזקיטא (MK. in vers. qui incipit ומצא אני) vertit. A. n. per ט זקיטא legit.

זְקִיטָא זקט *herbae nomen*, Guido ex Zohar.

זְקֵן *senescere, consenescere:* et nominaliter *senex*. Ap. Tos. סנדל של זקן העשוי לכבודו sandalium senis factum ad honorem ejus, i. e. ad involucra mortualia, ut eo induatur in sepulchrum, Jeb. 104a. Sic in Men. טליח שעשאה הזקן לכבודו tallis quod fecit senex ad honorem suum, i. e. ad mortem suam, fol. 41a. Late Rabbinis sumitur, inprimis *avus:* זְקֵנִי avus meus: זְקֵנָה avus, avia: זְקֶנְתִּי avia mea. Nithp. נִזְדַּקֵּן הדין consenuit judicium in Gem. אומרי' בדיני ממונות נזדקן הדין ואין אומרים בדיני נפשות נזדקן הדין dicunt in judiciis pecuniariis, consenuit judicium, sed non dicunt in judiciis capitalibus, consenuit judicium: מאי נזדקן הדין quid est, consenuit judicium? אי לימא קשא דינא an debeo dicere, senuit judicium? (hoc est difficile, profundum; vel infirmum, debile est judicium, ac proinde cunctandum in eo.) Alius dixit idem esse quod חכם דינא sapiens est judicium (h. e. satis superque id jam a nobis est ultro citroque examinatum et excussum, neque licet alteri id evertere vel imminuere) Sanh. 42a. Vide ibi ulterius et apud Maim. in Sanh. c. 9. s. 2. ubi Joseph Karo in Keseph Mischna scribit, צ"ע haec ulteriori adhuc consideratione opus habere. Vide etiam Constant. L'emper. in מהלך שבילי הדעת f. 132. אם נזדקנה אומתך si consenuerit populus tuus TH. Ber. in fine, gl. אם נחלשה si debilitata fuerit synagoga Israëlis in praeceptis, כזקנה חלושה sicut avus debilis. In Hiphil שלושה כל זמן שמזקינין מוסיפין גבורה ואלו הן דג נחש וחזיר tria quando senescunt, fiunt fortiora; nempe piscis, serpens et porcus, Sab. 77b.

זְקְנְתָא *senectus:* עד זקנתא וסיבותא usque ad senectutem et canitiem, Ps. 71, 18.

זְקַן *barba:* זקן העליון barba superior, oris. זקן התחתון barba inferior, nempe של אותו מקום, vide in Nid. c. 6. in Misna. מגדל זקן alens barbam: משחית הזקן corrumpens, i. e. radens, detondens barbam.

זְקַף *levare, elevare, attollere, erigere*, quomodo et hebr. sumitur, Ps. 145, 14. et 146, 8. In Tg. usitatius est et pro hebr. נשא usurpatur. Item *crucifigere, in crucem agere, attollere: suspendere*, ex illo Esrae, וזקיף יתמחא עלוהי et in erecto (ligno) deleatur, i. e. suspendatur, Esr. 6, 11. Hinc וזקיפו ית המן et suspenderunt Hamanem, Esth. 7, 11. in secundo Tg. Praet. וְזַקְפָה קמא et erexit eum in statuam, Gen. 31, 44. וזקפתא היך רימנא תוקפי et erexisti instar monocerotis cornu meum, Ps. 92, 11. ארום זקפתני quia erexisti me, Ps. 30, 2. in Regiis. Veneta habent ex Aphel אַזְקַפְתַּנִי. Sed inusitatum est hoc verbum in Aphel, unde praeferenda prior lectio. ארום זקיפו quia excelsi sunt, Jobi 22, 32. hebr. רמו. Part. זָקֵף ארעא עלוי מיא suspendens terram super aquas, Jobi 26, 7. Pehil זְקִיפִין נהרותא attolunt flumina, Ps. 93, 3. melius legeretur זְקַפוּן, ex praeterito. Imper. זְקוֹפִי עינך attolle oculos tuos, Jer. 3, 2. Fut. יִזְקְפוּן על צליבא suspendantur in patibulo, hebr. יתלו, Esth. 9, 13. Ithp. Praet. ואף אִזְדְּקִיפַת etiam erigebatur, Gen. 37, 7. Sic legitur אִזְדַּקְפַּת exaltata est, Ps. 139, 6. in Regiis. ואנחנא אזדקפנא nos autem erecti fuimus, Ps. 20, 9. Inf. בְּאִזְדַּקְפוּתֵיהּ cum attollit se super solio judicii, cum illud conscendit, Jobi 13, 11. Imper. אִזְדַּקַּף יי' בעשנך exaltare domine in virtute tua, Ps. 21, 14. Formam Aphel vide supra.

Ap. Tos. proverbium antiquum: דאית ליה זקיפא בדיוקתיה לא נימא לחבריה זקיף ביניתא cui est suspensus in familia sua, ne dicat alteri, suspende mihi piscem hunc, Bm. 59b. Nam suspendii vox semper ipsi ignominiosa est. Si ignominiosa vocabula non commemoranda, multo minus vitia et crimina in aliis reprehendenda, quae sibi vel suis adhaerent.

In materia juridica de mutuo, alium quoque usum hoc verbum apud Talmudicos obtinet: ut si Israëlita a Christiano pecunias mutuo acceperit pro usura, וזקפן עליו במלוה et suspenderit (Christianus) illam (usuram) ei in mutuum, h. e. elapso termino, rationibus initis, usuram cum sorte capitali in unam summam et obligationem contraxerit etc. Bm. 72a. Item: quando dimittit septimus annus debitum instrumenti dotalis? Raf dixit, משתפגום ותזקוף quando ruptum est et summa illa dotis cum mutuo in unam summam est contracta, Git. 18a. Sic in Maim. in הלכות שמטה c. 9. Mulctae ejus qui per vim, aut per blanditias stuprum puellae intulit; item ejus qui diffamavit virginem, non dimittuntur anno septimo, ואם זקפן במלוה נשמטים quod si vero retulerint eas in mutuum, dimittuntur.

זְקִיף *erectus, procerus, fortis, robustus:* ובעקיבו של עם מעמידין זקיפין et in fine populi (in extrema acie) constituebant homines erectos, grandes, robustos (qui scil. custodiebant, ne quis fugam arriperet) Sot. c. 8. in Misna.

זְקִיפָא *erectio:* וּזְקִיפַתְהוֹן et erectionem ipsorum intuere, Thr. 3, 63. Item *crux, patibulum:* על זקיפא די אתקין לנפשיה in patibulum quod erexit sibi ipsi, Esth. 7, 10. in Tg. sec. Ap. Tos. קם תותי זקיפא וקא בכי stabat sub patibulo et flebat, Bm. 83b.

זְקִיפָה *elatio, illatio, impositio:* זקיפת מלוות impositio mutui sive debiti, R. Sal. Am. 5, 11. Vide supra in verbo, in usu talmudico

זְקוֹף, זְקְפָא *erectio, elatio, altitudo:* נטר על זקוף ספותי custodi super elevatione labiorum meorum, Ps. 141, 3. יסק לצית שמיא זוקפיה si ascendat usque in coelum erectio, altitudo ejus, Jobi 20, 6.

זְקִפוּת *elatio:* זקפות ידי elatio manuum mearum, Ps. 141, 2.

זְקִיפוּת *suspensio, crucifixio.*

זְקְפָא *pollex:* זיקפא דימיניה pollex manus dexterae, Pes. 110a.

מִזְקַפְתָּא *strigilis*, Bm. c. 4. in fine.

זְקַק[65] *mundare, purgare, expurgare*, ut et hebraice: זְקִיק שבעתי זמנין expurgatum septem vicibus heb. מזקק, Ps. 12, 7. Pl. זְקִיקִין expurgata, Cant. 1, 11.

[65]) Pertinere videtur hoc vocabulum ad ea, quae rem atque contrarium ejusdem rei innuunt. Ita quidem

Fem. דְּזִיקִיקָא מִן סִימָא quae purior est argento Ps. 68, 31. Pahel Fut. וִיזַקֵּק יָתְהוֹן כְּדַהֲבָא et expurgabit eos veluti aurum, Malach. 3, 3. Part. Pyhal, מִן כַּסְפָּא דִּמְזוּקַּק שְׁבַע זִמְנִין quam argentum, quod purgatum est septem vicibus, Cant. 1, 11.

Secundo *ligare, colligare, vincire una: copulare, conjungere se, conjungi, adhaerere, adjungi,* quod de copula maritali usurpatum *coire* significat: *obligare.* Pehil sive Pahul, וּמַלְכֵיהוֹן זְקִיקִין et reges ipsorum vincti fuerunt, Jes. 60, 11. Kimchi exponit, אסורים בזיקים vincti compedibus. Sic ap. Ros. העושין פירות יהו זקוקין לשאינן עושין פירות qui ferunt fructus, erunt colligati sive conjuncti illis, qui non ferunt fructus Men. f. 27a. שהיו היה זקוק לי adjunctus erat mihi: אי אתם זקוקים וזקוקין למלכות ut essent adjuncti regno: להן non vos copulati estis istis, non opus est vos istis adhaere et niti. *In materia matrimoniali* de jure leviratus: זה זוקק את אשתו לייבום hic obligat uxorem ejus (fratris defuncti) ad levirationem, jus habet eam cogendi, ut sibi nubat, Maim. hilch. ייבום c. 1. אשה זקוקה לייבם mulier obligata leviro quae tenetur ei nubere, vocatur אשה ראויה לייבום, ibidem. Vide et infra in זיקא. Niph. אינו נזקק לי בדבר non conjungitur mihi ulla in re: לא נזקקו אלא לבן זוגם non fuerunt copulata nisi cum suo compari: כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו quicunque petit necessitates suas lingua aramica, angeli ministerii non adjungunt se illi, ut sc. preces ejus in conspectum dei deferant, Sab. 12b. מי מטיל כסותו בין לביא ללביאה בשעה שנזקקין זה עם זה quis projiciet vestem suam inter leonem et leaenam, quo tempore coeunt invicem? Sanh. 106a. Vae illi qui se interponet vel opponet inter deum et populum suum, quando deus eum liberaturus est. בהמה וחיה נזקקין לשאינן מינן jumenta et bestiae conjunguntur sive coeunt cum illis, quae non sunt sui generis, Hithp. החזקק להם conjunge te illis, aggredere illos bello, Sanh. 95b. ולא אזקיק לך עוד et non copulabo me tecum amplius, R. Sal. Nah. 1, 12.

Tertio *opus habere, necesse esse vel habere, vel oportere:* ואנא זקיק לפרנסא אינשי ביתי ego autem necesse habeo sustentare domesticos meos, Gen. 30, 30. in Tg. Jon. Ap. Ros. זקוק אתה לתרץ necesse habes, cogeris explicare sic: In Hiphil הַזְקִיק *cogere:* הכריחוהו הזקיקוהו לבוא כאן **coegerunt et impulerunt** eum venire hic. Hophal החקק לומר כך וכך **necesse** est dicere sic vel sic, quod communiter **dicitur** הצ־ך. צריך: Sic הוזקקנו לדעת עומקם opus **habemus cognoscere** profunditatem ipsorum: לפיכך החקקו לטהרתו צפרים idcirco necessariae sunt ad **mundationem** eju (leprosi) aves, R. Sal. Lev. 14, 4.

זיקא *ligatio, obligatio, necessitas:* כל שיש בו זיקת תרומה omnis res in qua est obligatio vel necessitas oblationis, de qua oportet dare oblationem, Bech. c. 4. in Misna. Bartenora explicat חיוב, Rambam שייכות. In *materia leviratus,* in specie vocatur זיקא apud Talmudicos רשות היבם jus leviri, quod nempe habet erga fratris defuncti uxorem, q. d. *vinculum,* quo ipsa leviro suo est obligata, Jeb. 17b. Maim. in הלכות יבום c. 1. Vide etiam supra in זיק.

זִקִּין *compedes, vincula, ligamenta:* וזקין דנחש אתקרבא at compedes aereas accesserunt, HS. 3, 34.

זַקָּקִין *utrarii, portantes utres vini, aquae vel olei.* Oritur ex זיק uter, de quo supra. Mikv. c. 9. Hinc forte rectius diceretur זַקָּא uter, זַקִּין.

זִקוּקִין *scintillae:* וזקוקין מטרכבת יקריה נפקין et scintillae e curru gloriae ejus egrediebantur, Hab. 3, 4. כאשא בערא וזקוקי אשא veluti ignis ardens et scintillae ignis, Ex. 24, 17. in Tg. Jon. Ap. Ros. ונפקין זיקוקין די נור מפומיה דרב et egrediebantur scintillae ignis ex ore Raf in os Rabbi et vicissim ex ore Rabbi in os Raf, Chol. 137b., gl. דשאין ונותנין בתורה. Sic fere de doctrina seu ministerio duorum testium Apocalyps. 11, 5. dicitur, πῦρ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν.

זְקַר *salire*[66], *subsilire, resilire, resultare:* כהדין תרנגולא מאתר לאתר מזדקר sicut gallus de loco in locum saltitat, subsilit. Sic citatur in Ar. ex Vr. s. 5. sed in nostris libris non ita legitur. עד שהיו אחיו הכהנים נוקרים בבת ראש לאחוריהם usque adeo ut fratres ejus sacerdotes resultarent occipite suo retrorsum, Jom. 38b. ut sc. fieri solet in subita consternatione, aut metu, vel vi ictus, sonitus et similis rei. Ex Ithpehal ואזל איזדקיר et ivit subsiliens, sc. laetitiae causa, Git. 57, 1. שלא יזדקר הגדי ne subsilire possit hoedus, Erub. 16a. Sic כדי שיזדקר בה גדי בבת ראש ut resilire possit in eo hoedus occipite suo, i. e. libere,[67] Suc. 14b. אזדקרה[68] si supina jacuerit vel

origo vocis in *ligando* et *conjungendo,* quam significationem secundam ponit A. n. Quatenus autem res se inter se conjungentes ab aliis se disjungunt verbo, זקק etiam notio inest *disjungendi* et *dissipandi,* e qua notione ducta est significatio *mundandi* et *purgandi* quum, dum partes ignobiliores, uti sunt partes terrenae lapideaeque metallo admixtae, inter se *conjunguntur,* nobiliores ejusdem rei partes *ligatae purae atque mundae* remaneant.

[66]) Haec in Talmude nobis conservata notio *saliendi* in verbo זקר primitiva etiam significatio mihi videtur radicis זכר chald. דכר. Hinc דְּכַר *aries* quasi *saliens,* uti: „equus matrem saliret" apud Varr.; item „verres incipit salire" de coitu masculorum apud eundem. germ. bespringen, quae notio ex vita nomadum sumpta ad spiritualem notionem *recordandi* traducta est, ut de re a mente jam remota et rursum in eam veniente זְכַר chald. דְּכַר dicerent, quasi in mentem *salire* diceres i. e. recordari, in mentem incidere, germ. einfallen opp. ידע, cujus usus de re tantum a mente numquam remota. [67]) Videantur, quae de ea voce scripsimus supra p. 169.

[68]) Ad explicandam sententiam talmudicam castigandamque explicationem a Crusio datam A. n. in spicilegio hujusce operis haec habet: Locus ille, inquit, in Aruch in זקר his verbis citatur; ובנדה בפרק כל היד בגמרא משל משלו אימר איזדקרה ומעלייה אתאי hoc est; et in (tractu talmudico) Nidda in capite, (quod sc. incipit) כל היד *omnis*

ceciderit, Nid. 17b. In praecedentibus exemplis בת ראש videtur esse *occiput*.

זְקַרְתָּ, זִקְתָּא, זְקָתָא[69] *stimulus, aculeus, baculus, virga* pro hebr. דָּרְבָן, IS. 13, 21. וקתא דצערא, baculus, virga afflictionis, Pr. 14, 3. hebr. חטר, pro quo perperam in Venetis est וקתא. Regia וצערא. Plur. מחילין לְזִקְתִּין assimilantur stimulis, Eccl. 12, 11.

וקיתא *nomen bestiae quae fuit in arca Noae*, Sanh. f. 108b.

זֵרָא *semen*. Sic reperias ap. Tos. loco זֶרַע, gutturalibus permutatis, aut זְרָא pro זַרְעָא, ut alibi dicitur צְלָא pro צַלְעָא.

זרב *fluere, effluere, diffluere*, hebr. ut Jobi 6, 17. בעת יזרבו tempore quo diffluunt. In Ithpehal **אִזְדְּרַב** *effundi, diffluere*: דמזדרב זעירא ut effundatur parum, Jom. 78a. Infin. לְאִזְדַּרְבוּיֵי ad effundendum. Id in Ar. adducitur in litera Aleph et a Munstero prave explicatur.

זַרְבָא *affluentia, copia*: מן סימתא דְזַרְבָתָא prae thesauris affluentiae h. e., affluentissimis, copiosissimis, hebr. מאוצר רב Pr. 15, 16. Scribitur דזרבאתא. Videtur mendosum esse, pro דְּבַרְבְתָא.

זַרְבּוּב *fusorium*: בכוסות שיש להן זרבוביות cantharis quibus sunt fusoria, i. e. rostra, fistulae, per quas in pocula infunditur, in Vr. s. 5.

זרב זַרְגוּן *propago vitis*, idem quod hebr. שׂרִיג, TH. Kil. c. 1. Est arabicum, ut notat B. Ar. in שוף. Legitur et in TH. Suc. 53c. ubi dicitur esse מין אילן *species arboris*.

זרד[70] *amputare, resecare, incidere ramos arborum superfluos*, i. e. *collucare arbores*, Schev. c. 2. Sab. c. 12. in Misna etc. Verbum arborum proprium, ut זמר vitium.

זִירוּד, זִירוּדָה *collucatio*. Ibidem.

זֶרֶד, זְרַד *luxuries arborum virescens, sarmentum, quisquiliae*: לולבי זרדים germina, folia sarmentorum; חבילי זרדין fasciculi ramusculorum exsectorum: המזרד זרדים amputans sarmenta, Sab. 103a. In Tg. Jon. Num. 21, 13. pro hebr. ויחנו בנחל זרד „et castrametati sunt in valle Sered" legitur: et castrametati sunt in valle, quae multas producit salices et mandragoras: Item *corium*: מנעל של זרד calceamenti vel solearum genus, Kil. c. ultim. Alii legunt זרב, calceus calefactionis, qui intus obductus est aliqua re molli, ut pedes calefaciat tanto melius, ex significatione verbi זרב, quod legitur Jobi 6, 17. Est qui exponit *calceamentum ex corio pertingens usque ad* הירך *femur*. Id videtur esse *ocrea*.

זריד. Sic citatur in Aruch: In Gemara legitur זרין. Vide mox infra.

זַרְדָא *lorica*. In Gem. ponitur pro hebr. שריון Sab. 62a.

זִרְדָא *cannabis, cannabina vestis*: למדיק זירדי ad comminuendum cannabinum, linteum ex cannabe, ut filum appareat tenue, Bm. 60b. זרדא בר זוזא cannabinum unius assis, i. e. vile Ketb. 8b. Id alibi scribitur צרדא, ut est in צרד.

זרדתא *sorbus, arbor frondosa et umbrosa*: טולא דזרדתא umbra sorbi, Pes. 111b. Kid. 73b. Italice שרבוליר *sorbolero*.

זרה *ventilare, spargere, dispergere*. In Tg. saepe redditur per דְּרָא, commutatis pro more ז et ד. Attamen Ex. 32, 20. legitur in Onkelo, וּזְרָא על אפי מיא et dispersit super faciem aquarum, in Tg. triplici in octavo. Ap. Tos. הזורה והבורר ventilans et purificans frumentum, Sab. c. 7. in Misna.

זֵיר *limbus, corona* a cingendo dicta, quomodo verbum hebr. exponitur Ps. 133, 3. et II S. 22, 40. In Tg. redditur דיר, ut suo loco dictum. Jonathan quandoque זיר retinet. Rabbini triplici corona sibi data gloriantur: altaris, mensae et arcae. Altaris, i. e. sacerdotii, quam obtinuit Aharon: mensae, i. e. regni, quam consecutus est David. Reges autem in mensa solent divitias et majestatem suam ostentare. Arcae, i. e. legis divinae, quae reposita fuit in arca, ut peterent eam omnes. Ex legis autem cognitione oritur sapientia et corona sapientiae major

---

manus in Gemara (Mischna sc., quae incipit) משל משלו *parabola usi sunt* (legitur, subintellige, aliud hujus verbi זקר exemplum his verbis); dico si supina ceciderit vel jacuerit (sc. mulier) et e coenaculo (i. e. ex utero) venerit (sc. sanguis). Horum verborum quis sit sensus, Talmud ipsum inspicienti non est obscurum. Agitur enim illic de sanguine menstruo mulierum ex variis uteri locis egrediente, quae loca Talmudici honestatis causa tectis et parabolicis verbis designarunt, quo Mischna illius loci tendit, quae ita habet: משל משלו חכמים באשה החדר הפרוזדור והעלייה hoc est parabola usi sunt, parabolice locuti sunt sapientes de muliere (h. e. de utero muliebri, honestatis sc. causa vocando illud) conclave, vestibulum et coenaculum etc. (De singulis his tribus vide suo loco in lexico.) Haec ideo monenda censui, quia D. Drusius in Adagiis hebraicis fol. 106. sub finem Decuriae XI. Adagium voluit exstruere ex verbis istis אימר אזדקרא ומעלייה אתאי, quae sic interpretatus est: „Ovis cecidit supina et exiit sanguis e coenaculo." Putavit autem proverbialem locutionem indigetari his verbis משל משלו. Sed erravit non animadvertens, in Aruch verba ista משל משלו non referenda esse ad sequentia; sed indicari iis, ad quam Mischnam verba illa allegata ex Gemara leguntur. Ita enim solet B. Ar adducere libros Talmudicos, capita et verba Mischnae, ubi quid ex Gemara citat, ut tanto facilius reperiri queant. Deinde אימר hic non est legendum אִימַר *ovis*, sed אֵימָר *dicam*, unde in Talmud ipso legitur אֵימָא per apocopam Talmudicis usitatissimam. Nullus ibi sermo de *ove*, sed de *muliere*. Tanti nempe refert loca ipsa inspicere et fontes adire.

[69]) Ar. esse dicit Menachem di Lonsanos זאקיט [illegible]

[70]) Arab. زرد i. q. سرد propr. *constrinxit, conseruit*, hinc زرد pers. زره aram. זַרְדָא *lorica ex annulis ferreis contexta* et cetera ex notione *constringendi* ac *conserendi* ducta nomina sequentia.

corona regni. Nam de ea scriptum: Per me (sapientiam) reges regnant. Pr. 8, 15. Verba hebraea sunt: אמר ר׳ יוחנן שלשה זירין הן של מזבח ושל ארון ושל שלחן של מזבח זכה אהרון ונטלו של שולחן זכה דוד ונטלו של ארון עדיין מונח הוא כל הרוצה ליקח יבוא ויקח שמא תאמר פחות הוא ת״ל בי מלכים ימלוכו ר׳ יוחנן רמי כתיב זר וקרינן זיר זכה נעשית לו זיר לא זכה זרה הימנו id est, R. Jochanan dixit: Tres coronae sunt, altaris, arcae, mensae. Arcae coronam meruit Aharon et accepit eam: mensae meruit David et accepit eam: arcae adhuc reposita est, ut quisquis voluerit accipere, veniat et accipiat eam. Ne forte dicas, vilis ea est: scias de ea dici: „per me reges regnant", Pr. 8, 15. Porro docuit R. Jochanan, scriptum est זר (deficiente י) et legimus זיר (plene scriptum cum י). Quod si dignus quis fuerit, fiet ipsi זיר corona: quod si non mereatur, זרה recedet ab eo, Joma f. 72b.

מי זוריון Pes. 107a. Gl. מי מְשרת הפשתן *aquae macerationis lini,*

מְזָרֶה *ventilabrum*, hebr.

מְזָרִים *dispergentes*, sc. *venti*, i. e. *acres, fortes*, ut est *Boreas*. Quidam pro מזלות accipiunt: alii pro *arcturo:* ומכות מזרים קורא et ex cataractis arcturi frigus, Jobi 37, 9.

זרז *accingere, expedire, munire, armare: sternere, insternere*, i. e. *accingere equum* vel *asinum, admonere, excitare, incitare, urgere, solicitare:* et intransitive, *accinctum esse, accingere, expedire se, festinare*, quomodo hebr. חוש respondet interdum. Praet. וּזְרִיזַת על נכילות רגלי et festinavit per fraudem pes meus, Jobi 31, 5. חרזת דרעהא et accinxit vel armavit brachia sua, Pr. 31, 17. חרזתני חדוא et accinxisti me laetitia, Ps. 30, 11. Imper. זְרַז כדון היך גברא חרציך accinge nunc tamquam potens lumbos tuos, Jobi 38, 3. Sic Jobi 40, 2. לסיועי זריז ad auxilium meum festina, hebr. חושה, Ps. 40, 14. Sic Ps. 38, 23. Pah. וְזָרֵיז ית עלמוהי et armavit pueros suos, hebr. וירק, et fecit ut evaginarent gladios, Gen. 14, 14. וזריז ית חמריה et instravit asinum suum, Gen. 22, 3. Sic Num 22, 21. הריז חרציה et accinxit lumbos suos, IR. 18, 46. זָרֵיזִית ולא אתעכבית accinxi me, festinavi et non distuli, hebr. חשתי, Ps. 119, 60. חריזתא לי חילא et accinxisti me fortitudine, Ps. 18, 40. Part. מְזָרֵז קמור בגבורתא accingens se cingulo fortitudinis, Ps. 65, 7. דמזרז לי קמור בחילא qui accingit me cingulo cum virtute, Ps. 18, 33. חרב מזרזא gladius accinctus, IIS. 20, 8. Pl. מְזָרְזֵי חילא expediti ad militiam, Num. 31, 5. Sic Jos. 6, 7. לסטר ותזריז יתהון מזרזיא ad latus armatorum, Jud. 7, 11. et accinges eos baltheis, Ex. 29, 9. אגב כתוני המינין juxta tunicam meam cingit me, Jobi 30, 18. יזרזנני ויזרז ית ארעא et muniat terram, hebr. וחמש et quintet, Gen. 41, 34. Ithpehal Praet. וְאִזְדְּרַז et accinxit se, Ps. 93, 1. Part. דְמִזְדָּרֵז בינת תרנגולן qui accinctus est inter gallinas, Pr. 30, 31. Imperat. אִזְדָּרַז ואתקן לך accinctus esto et praepara te, Jer. 46, 14. Sic Ez. 38, 7. Fut. Ithpahel ואנחנא נִזְדָּרֵיז nos autem armabimur, Num. 32, 17. Ap. Ros. etiam est *monere, admonere:* מזרזין את האדם קודם מעשה monent hominem ante opus; et מְזָרְזִין admonent eum in ipso opere, Raschi Ex. 19, 24. מ״ה למצוה כעושה המצוה monens (alium) ad praeceptum, est quasi ipse praestans praeceptum; vel: accinctus ad praeceptum, est quasi faciens praeceptum. Studium bonorum operum perinde deo gratum, ut opera ipsa: אין מזרזין אלא למזורז non monent nisi monendum, Macc. 23a.

זָרִיז, זְרִיז, זְרִיז *accinctus, expeditus, solicitus, promptus, strenuus, alacris, festinus*. Pl.: ריהטתין נפקו זְרִיזִין cursores exiverunt festini, Esth. 3, 15. Fem. זְרִיזָן וחכימן expeditae et prudentes, Ex. 1, 19. in Targ. Jon.

זְרִיז *cingulum*, Jes. 5, 27.

זְרִיז *triticum contusum, granum unum in quatuor partes*, Pes. 37a. In Ar. citatur per Daleth in fine זריד. Et sic legitur in TH. Ned. c. 6. mox ab init.

זירוז, זְרִיזוּת *excitatio, incitatio, exhortatio, monitio, solicitudo, alacritas, strenuitas, promptitudo:* כל מקום שנאמר צו אינו אלא זירוז מיד ולדורות i. e. ubicunque (in scriptura) dicitur צו „praecipe", id nihil aliud est, quam monitio in praesens et in generationes, vel eo nihil aliud indicatur, quam alacritas subita et quae duret in generationes: vide Deut. 3, 28. Num. 15, 23. Kid. 29a. R. David scribit alicubi de voce הבה, quod sit מלת הזירוז particula exhortandi: בִּזְרִיזוּתָא cum festinatione, festinanter, Lev. 9, 8. in Jon.

זירזא *cingulum, vinculum*, Talm.

זְרָז, זְרָזָא, זִירְזָא *cingulum, cingula, cinctus:* זר׳ דכתן cingulum lineum, Jer. 13, 1. זבנת ית זרזא emi cingulum illud, Jer. 13, 2. חרזא דמשכא et cingulum coriaceum, IIR. 1, 8. Pl. ועבדו להון זְרָזִין et fecerunt sibi cingula, i. e. subligacula, perizomata, ex foliis ficuum, Gen. 3, 7. אסירין זרזין בחרציהון accincti cingulis in lumbis suis, Ez. 23, 15. ונסיב ית זרזיהון et abstulit cinctoria ipsorum, Jud. 14, 19.

Apud Talmudicos העלה זרזי תאנים על בשרו adduxit cingula ficuum super carnem suam centum triginta annis, Erb. 18b. nempe Adam primus: זר׳ האשקולני cingula (asini) Askalonitica, Kel. c. 23.

זירזא. Talm *fasciculus:* זירזא דקני fasciculus calamorum sive baculorum, Sab. 8b. Jebam. 101b. gl. חבילה.

זרזיפין *guttae, aspersiones:* זרזיפי דמיא aspersiones aquae, guttae, Joma 87a. i. e. טיפים, R. Sal. Ps. 72, 6.

זַרְזִיר *lelaps, canis leporarius*, juxta Rabbinos, Pr. 30, 31. in hebraeo. Ap. Tos. *sturnus*, ein Staar, avis nigra, unde dictum proverbiale, לא לחנם הולך זרזיר אצל העורב אלא מפני שהוא מינו non frusta ambulat sturnus juxta corvum, ideo scil. quia est de specie ejus, Bk. 92b. Nempe similes similibus gaudent. Ut aves concolores amant consortia, sic homines similium studiorum et morum. Legitur et in Br. s. 65. B. Aruch citat quoque plurale זרזירין ex Chol. 63a. sed in nostris libris nunc legitur pro eo עורב העמקי. Aliter: in TH. Tan. 57a. בנוהג שבעולם

זה מבקש לנצח זרוירו וזה מבקש לנצח זרזירו consuetudo mundi est haec: iste cupit vincere luctatorem suum (adversarium suum in lucta) et iste cupit vicere luctatorem suum: sed non ita comparatus est Deus, non contendit ut vincat etc. Gl. זרוירו i. e. המתאבק עמו qui luctatur cum ipso.

זָרַח *oriri, exoriri, splendere, lucere*, hebr. Ap. Ros. in Hiphil, הפנים משיזריחו grossi quando oriuntur, Schev. c. 4. i. e., quando incipiunt excrescere et maturescere: gloss. יבהיקו וישוב גופן חלק quando splendent et corpus ipsorum laeve fit. Alibi, quid est quod scriptum est: „tunc separavit Moses tres urbes trans Jordanem מזרחה שמש?“ Deut 4, 41. Dixit nempe Deus ad Mosen, הזרח השמש לרוצחין oriri fac solem occisoribus, Mac. 10a. h. e. עשה להם תקנה fac ipsis praeparationem, commoditatem, ut vivant et liberentur e manu vindicis sanguinis. Alii dixerunt הזרחת השמש oriri fecisti solem homicidis, i. e. התקנת להם praeparasti ipsis (locum) ut vivere possint et liberari e manu vindicis sanguinis, ut B. Ar. exponit. Hinc alii scripserunt, זרח esse *parare, praeparare*.

זְרִיחָה *ortus, exortus*,

מִזְרָחִי *orientalis*. Fem. מִזְרָחִית.

זרם [11] זְרָמִית, זַרְמִית *inundatio, diluvies*: לאגנא מזרמית ומטטר ad protegendum ab inundatione et pluvia, Jes. 4, 6. דמטמרין מן קדם זרמית qui custodiuntur ab inundatione, Jes. 32, 2. Hebraice זרם. Sic et Jes. 25, 4.

זרן זַרְנִיךְ [12] *auripigmentum*, Chol. 82b. R. Sal. Exod. 16, 14.

זרנא *species ulceris maligni*; Vr. 185b.

מְזָרֶן vide in מזר.

זַרְנוּקָא *uter coriaceus*: היך זרנוקא דתלי בקטרא sicut uter qui pendet in fumo, Ps. 119, 83. In Ar. citatur plur. זַרְנוּקִין ex Jobi 32, 19. sed ibi legitur nunc לגינין lagenae. Ap. Tos. praeterea est *urna, situla coriacea ad hauriendum aquas*, Bb. 167a. et 58b.

זְרַע *seminare, serere*: minus usitatum in Tg.: כד זרע ישראל quando seminavit Israël, Jud. 6, 3. לְדְזָרְעִי לדרוח זְרַע ei qui ventum seminat, Pr. 8, 7. זְרַע חטין iis qui seminant triticum, Jer. 12, 13. Futur. אֶזְרַע ואחרן ייכול seminabo et alius comedet, Jobi 31, 8. Ithpehal Fut. כל בר זרע זרוע די יִזְדְּרַע super omnem sementem seminatam quae seminatur, Lev. 11, 37. Ap. Rabbinos הזריע *semen ejicere*, de semine humano: איש מזריע תחלה יולדת נקבה אשה מזרעת תחלה יולדת זכר si vir primo semen ejiciat, nascitur femella: si femina primo semen ejiciat, nascitur masculus, Ber. 60a.

זְרַע זַרְעָא *semen, sementis*. זְרִיעָה *satio*.

זַרְעִית, זַרְעִיתָא *semen, posteritas, familia, cognatio, stirps* et sic hebr. משפחה in Targ. respondet: מזרעית דן ex stirpe Dan, Jud. 13, 2. זרעיתי זעירא familia mea est parva, minima, Jud. 6, 15. ותרין מזרעיתא et duo ex familia, Jer. 3, 14. Pl. יתקרב לְזַרְעֲיָן appropinquet per familias, Jos. 7, 14. תרתין זרעיתא duae familiae, Jer. 33, 24. Const. זַרְעֲיַת כנענאי familiae Cananaeorum, Gen. 10, 18. Cum aff. לְזַרְעֲיָתְהוֹן juxta familias suas, Gen. 10.

זַרְעוֹנִין *semina*: זרעונין sunt triplicia: primo, תבואה proventus, ut tritici, hordei, speltae etc.: secundo, קטנית leguminum, ut sunt fabae, lentes etc. 3. זרעוני גינה semina hortensia, vide Maim. in הלכות כלאים c. 1. Ex seminibus hortensibus quaedam sunt, quibus integri agri conseruntur; et haec vocantur מיני זרעים: quaedam areolatim seruntur et haec vocantur מיני ירקות.

זְרוֹעַ *brachium*; בֵּית זְרוֹעַ *domus brachii, manica*, Rab.

זְרַף *scindere, incidere, scissuras facere*: ברזלא דְזָרִיף ferrum quod incidit. Kimchi in rad. זרף: מִזְרַף זָרֵיף scindendo scindit et vulnus facit, Jeb. 77. Vide et As. 28b. Citat Ar. etiam ex ע"ץ f. 18b. sed ibi nunc aliter legitur.

זַרְפָא *tumor*, ex contusione aut percussione ortus: דעבדי ליה לזירפא quem faciunt ipsi contra tumorem, Sab. 67a.

זְרַק *spargere, aspergere, conspergere*, in Targ. ut hebraice: Praet. זְרַק על מדבחא sparsit super altare, Exo. 24, 6. וזרק משה ית דמא et sparsit Mose sanguinem, Lev. 8, 19. Cum aff. וּזְרָקֵיהּ על מדבחא et sparsit eum super altare, Lev. 9, 12. Part. דְזָרֵיק ית דם qui spargit sanguinem, Lev. 7, 4. Inf. וּלְמִזְרַק עלוהי דם et ad spargendum super illud sanguinem, Ez. 43, 18. Imper. וּזְרוֹק על קרתא et sparge super civitatem, Ez. 10, 2. Fut. וְתִזְרוֹק על מדבחא et sparget super altare, Exo. 29, 16. ויזרקניה משה לצית שמיא et sparget illum Mose versus coelum, Exo. 9, 8. ויזרקון ית דמא et spargent sanguinem, Lev. 1, 5. Ithpeh. לא אִזְדְּרִיקוּ עלוהי non fuerunt sparsae super eum, Num. 19, 13.

Apud Tos. etiam est *projicere*: למקטליה בדבר הנזרק ad occidendum eum re, quae projicitur, veluti lapide aut sagitta, Jom. 84, 1. זרוק מרה בתלמידים projice timorem, reverentiam in discipulos, i. e. fac ut te timeant et revereantur, Ketb. 103b.

זְרִיקָה *aspersio, dispersio, projectio*.

מִזְרְקָא, מִזְרָק *crater, phiala, pelvis, vas unde aspersiones fiebant*: מזרקא חד דכסף crater unus argenteus, Num. 7, 13. Pl. מִזְרְקַיָּא pelves, Exo. 38, 3. in Jon. כמזרקיא sicut pelves, Zach. 14, 20. Cum aff. וּמִזְרְקוֹהִי et pelves ejus, Ex. 27, 3.

מִזְרְקִין *nervi, vibrae*, aut *venae*, T. Chol. 93b. Pes. 74b.

זִירְקְתָא *lorica*: כמא דאזין בזירקתא sicut qui armati sunt lorica, Jes. 33, 4. Regia כמא דאזיין בזריקתא.

זְרַר *sternutare*, hebr. Inde nomen זריר *sternutatio*, pro hebraeo עטוש: aff. זְרִירוֹי תנהר נהורא sternutatio ejus lucet splendore, Jobi 41, 9. in Venetis. Ab hebraeo ויזורר et sternutavit, IIR. 4, 35.

---

[11]) Affine est τῷ זוב commutatis labialibus ב et ם isertoque ר.

[12]) Vox persica زرنيخ.

זֶרֶת, זַרְתָּא ,זִרְתָא *spithama*, Ex. 28, 15. Item *digitus minimus*, apud Rabbinos. Sic contractum putatur, quasi sit זרת pro זְעֶרֶת a זעיר, quod in Targum usurpatur pro קטון parvus, ut supra dictum: Item *pugnus*, i. e. אגרוף: unde זַרְתֵּיהּ מתיחא לקבליה pugnus ejus protractus, i. e. extensus erat contra ipsum, Br. s. 53. i. e. אגרופו ut explicat Aruch.

זתם זִיתוּם vel זִיטוּם ζύθος, *zythus, zythum*. Genus fuit potus aegyptiaci ex farina hordeacea: unde, sicut omnis res ex farina fermentata, ejus usus in Paschatis festo Judaeis prohibitus. Hinc legitur in Pes. c. 3. in Misna: אלו עוברין בפסח כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי וכו' ista sunt prohibita in Paschate, kuttach babylonicum, sicera medica, acetum edomaeum et zythus aegyptiacus. In Gem. מה זיתום המצרי תני רב יוסף תלתא שערי תלתא קורטמי ותלתא מלחא quid est zythus aegyptiacus? Docuit Raf Joseph: Tertia pars est hordeum, tertia pars crocus sylvestris, tertia pars sal. In Sab. 156a. שבוחשין את השתיה בשבת ושותים זיתום המצרי qui miscent potum Sabbatho et bibunt zythum aegyptiacum. Sic in Ber. 38a. Plin. l. 22. c. ult. in fine: ex iisdem (frugibus) fiunt et potus, zythum in Aegypto, caelia et caria in Hispania, cervisia et plura genera in Gallia aliisque provinciis. Dioscorides l. 2. c. 109. Ex hordeo potus fit, cui zytho nomen est. Theophrastus de causis plantar. l. 6. c. 13. ὡς οἱ τοὺς οἴνους ποιοῦντες ἐκ τῶν κριθῶν καὶ τῶν πυρῶν, καὶ τὸ ἐν Αἰγύπτῳ καλούμενον ζύθος qui vina conficiunt ex hordeo et tritico; illud quod in Aegypto fit, vocatur zythus. Septuaginta Graeci Jes. 19, 10. Καὶ πάντες οἱ ποιοῦντες τὸν ζύθον, λυπηθήσονται et omnes facientes zythum contristabuntur, hebr. שֶׂכֶר, quod illi legerunt שֵׁכָר. D. Hieronymus ad hunc locum: notandum, quod pro lacunis LXX. ζύθον transtulerunt, quod genus est potionis ex frugibus aquaque confectum: et vulgo in Dalmatiae Pannoniaeque provinciis gentili barbaroque sermone appellatur Sabajum. Hoc maxime utuntur Aegyptii.

Abbreviaturae literae ז.

ז"א. Frequenter est cum praefixa ו copula pro וזה אמרו *hic est sermo ejus, haec sunt verba ejus*, ab אמר. Vel est infinitivus, *dicere ejus*. In commentariis, ubi verba textus autoris adducunt.

זא"ב ולב"יא: זכור את בוראך והצנע לכת בית יהוה אלהיך *recordare creatoris tui et humiliter ingredere domum DOMINI Dei tui*. Parietibus synagogarum inscribere solent.

ז"ב: זמן במה *tempus quo, quo tempore*.

זג"ב: זה גם כן *hoc etiam sic est*.

ז"ה. זה"ד: זה הדבור *iste, hic sermo;* vel זה הדבר *ista res*.

זה"ל צ"יב: זה השער ליהוה צדיקים יבואו בו *haec est porta DOMINI, justi intrabunt eam*, Ps. 118, 20. In superliminari, synagogarum suarum scribere solent, quandoque etiam in fronte Bibliorum.

ז"י: זרע ישראל *semen Israelis*.

ז"ל: זכרונו לברכה *memoria ejus sit in benedictione*. De pluribus, זכרונם *memoria ipsorum*. Nomini virorum piorum defunctorum subjici solet: aut in genere sapientum vel Rabbinorum commemorationi. Id etiam quandoque omittitur; ut וא"זל et dicunt beatae memoriae, scil. חכמים vel רבותינו Rabbini nostri.

2. זכור לטוב *recordatus ad bonum, faustae memoriae*. Quem honoris causa nomino.

3. זה לשונו *hic est sermo ejus, haec sunt verba ejus*, vel לשונם *verba eorum*. Usurpant, quando alterius autoris verba in suis scriptis adducunt. Fere praecedit ו, וז"ל,

זלה"ה: זכרונו לחיי העולם הבא *memoria ejus sit ad vitam futuri saeculi*, i. e. *aeternam*. In titulis et praefationibus librorum usitatissima. Multi, etiam Judaei, errant in hac abbreviatura, sed veritas explicationis patet ex libro חסידים Chasidim, in quo legitur num. 8. Multorum, etiam piorum, quorum innumera exstant opera bona, memoria perit in hoc mundo, ואין מזכיר להם רק זכרונם לחיי העולם הבא nemine ipsorum amplius recordante, tantummodo memoria ipsorum est ad vitam futuri saeculi.

ז"מ: זרע מלוכה *semen regium*. Apud Historicos.

Apud Chronologos ז est *septem*, 'מ est מחצית nempe hora septima et dimidia est tempus Tekuphae sive solstitii aestivi in mense Tammus sive Junio.

זצ"ל. זצ"וקל: זכר צדיק לברכה *memoria justi sit ad benedictionem*, Prov. 10, 7. Quandoque legitur, זצלהה, ubi postremae literae sunt, ut antea in זלה"ה. Quandoque זצ"וקל ubi וק valent, ut puto, וקדוש: in fine praefationis More et in libro Cosri et alibi. Vel זצ"וזל, i. e. זכר צדיק וזרעו לברכה *memoria justi et seminis ejus sit in benedictione*.

ז"ק: זרע קיים *semen stabile*. Usurpant, quando posteritatem alicujus vel optant, vel commendant.

זש"ה: זהו שאמר הכתוב *illud est quod dicit Scriptura* vel שנאמר *quod dictum est aut dicitur*. Usurpant, quando aliquid Scripturae dicto confirmare volunt.

*) His adde: **ז"א**: זעיר אנפין *minutae facies, nomen angelorum*. **ז"א"ז**: זה את זה *alter alterum*. זה אחר זה *alter*

post alterum. זמרו אלהים זמרו *canite dominum canite.* זאו"נ: זעיר אנפין ונוקבא *est terminus cabbalisticus, quo spiritus putantur.* זרד"יהז: signum est longitudinem, latitudinem angulorumque magnitudinem שתי לחם et לחם הפנים indicans. Erat nempe longitudo שתי לחם: ז' טפחים *septem palmos*, latitudo ד' טפחים *quatuor palmos*, angulique eorum ד' אצבעות *quatuor digitos;* item לחם הפנים longitudo erat י' טפחים *decem palmos*, latitudo ה' טפחים *quinque palmos* angulique ejus ז' אצבעות *septem digitos.* Legitur haec abbr. in tract Menach 96., cui puto praeter hoc numeri signum, ut plerisque a Talmudicis ad designandam rem adhibitis vocabulis, propriam inesse significationem ad notionem hujusce rei aptam lexicographis vero atque explicatoribus talmudicis adhuc latentem, ut deo juvante in abbr. ער"ש scripturi sumus. ז"ה: זה הוא *hic ille est*, זה האות *hoc est signum*, זה האיש *vir ille.* זה' אל"י: זה השלחן אשר לפני יהוה *haec est mensa, quae est coram Jehova.* זה"ד: זה הדין *hoc est jus*, זה הדרך *haec est via.* זה"ש: זהו שאמר *illud, quod dicit.* זו"ג: זה וזה גורם *unum et alterum in causa est.* זו"נ: זכר ונקבה *masculinum et femininum.* ז"ח: זר חדש *nomen libri.* ז"ח: זהר חדש i. e. *Sohar novus*, liber quidem ea continens, quae in impressis exemplaribus Sohar desunt; uti sunt מדרש הנעלם, תקונים, מדרש שיר השירים et מדרש איכה. ז"ל: זכר לחרבן *memoria excidii.* זל"צ: זרעו לכם צדקה *seminate vobis justitiam.* זמה"ע: זמן העבר *tempus praeteritum.* ז"ס: ז' ספירות *septem sephiroth*, seu *enumerationes.* זהו סוד *hoc arcanum est.* ז"ע: זה עד *hoc est testimonium.* זע"ז: זה על זה *hoc ad illud.* ז"פ: זמן פרעון *tempus solutionis.* ז' פעמים *septem vicibus.* זק"נ: זרע קיים נצח *posteritas sempiterna.* ז"ש: זהו שנאמר *illud est, quod dicitur* vel שכתוב *quod scriptum est.* זש"ה: זהו שאמר הכתוב *illud est, quod dicit scriptura.* ז"ת: זכרון תרועה *memoria clangoris tubae.*

ח[1]

חֲבָא *latere, abscondi, occultari.* Ithpahel כד היא מִתְחַבְּאָה cum lateret illa, vel absconderet se, Thr. 1, 3. Hebraeis satis usitatum.

חובה *latibulum:* עלי גפנים שגבבן לחובה folia vitium, quae collegit in latibulum, vel tugurium, Bk. 101b. Suc. 40a.

חֳבָא. חוּבָא, חוּבָא *sinus*, quasi *reconditorium* dictus et quod in eo positum, lateat: אעיל ידך בחובך adduc manum tuam in sinum tuum, Exo. 4, 6. 7. in Jon. et TgH. סבול יתהון בחובך porta eos in sinu tuo, Num. 11, 12. in TgH. Jon. saepe habet עוּבָא. Sic hebraice בחבי, Tg. בעטפי in sinu meo, Jobi 31, 33. Vide et in seq. radice.

מַחֲבָא, מַחְבוּא *absconsio.* Ap. Tos. משחלך המחבא ex quo abiverit absconsio, hoc est quando fructus, hinc inde sub foliis latentes, sunt decussi, Pea c. 7.

חֶבְיוֹנִין *latibula, abdita*, Cant. 2, 14. Eccl. 10. v. ult. Vide et in חבה.

חֲבַב[2] *diligere:* Praet. cum aff. חַבְּבִנּוּן לשבטיא dilexit tribus istas, Deut. 33, 3. חבבתנון dilexi eos, Jes. 1, 2. Fut. אֲחַבֵּב דחלי diligam timentes me, Jes. 13, 12. אחבבנך diligam te, Ps. 18, 2. Ithpahel ונפשא דיהונתן אִתְחַבְּבַת בנפשא דדוד et anima Jonathanis amore conjuncta fuit animae Davidis, 1 Sam. 18, 1.

חֲבִיב, חָבִיב *amatus, dilectus, carus:* לעם חביב in populum dilectum, hebr. לעם סגלה, Deut. 7, 6. חבריך דחביב עלך socius tuus, qui carus tibi est, Deut. 13, 6. in Tg. Jon. Pl. בנין חֲבִיבִין filii dilecti, Jes. 1, 4. ותהון קדמי חביבין et eritis mihi dilecti, Ex. 19, 5. לעם חֲבִיבַיָּא היך סגולא in populos dilectos velut peculium, Deut. 26, 17. in TgH. In Venetis est fere sine dagesch, חֲבִיב vel חָבִיב. Fem. חֲבִיבָא ונפשיה חֲבִיבָא ליה כנפשיה et anima ejus cara est ipsi, sicut anima sua, Gen. 44, 30. בפורינא חבבתא in lecto nostro dilecto, Cant. 1, 16. Cum aff. חֲבִיבָתִי dilecta mea, Cant. 6, 3. Ap. Ros.: חביבין לכל אדם הזכרים ואוי לאבי הנקבות cari sunt cuivis homini mares: vae autem patri femellarum, Ben Sira. חביבין ישראל שלא הצריכן הכתוב לשליח cari sunt Israëlitae, qui non opus habent legato, scil. ad Deum; sed ipsimet preces suas pro se faciunt, Joma 52a.

חִבּוּב *amor, dilectio, dilectum:* חבוב מעי dilectionem viscerum meorum, Mich. 6, 7. וחבוב נפשכון et dilectissimum animarum vestrarum, Ez. 24, 21. Cum aff. ישראל לְחִבּוּבֵיה Israelem in dilectissimum suum, hebr. לסגלתו, Ps. 135, 4.

חֲבִיבָא *patruus:* חביבא דאהרון patruus Aharonis, hebr. דוד, Lev. 10, 4. in Jon. Ap. Tos. קמיה דחביבי coram patruo meo, Bb. 41b. לא הוה בדיחנא בחביבי

[1]) ח syr. ܚ ar. ح vel خ octava apud Heb., Chald. atque Syros alphabeti litera est et inde octonarius in numeris. Quippe litera gutturalis cum ceteris gutturalibus permutatur, omittitur vero saepe propter gravitatem pronuntiationis (cf. vocem מסותא), id quod in dialecto hierosolymitana persaepe occurrit, more Graecorum, qui in plerisque ex aramaeo sumptis vocabulis Cheth initiale omittunt. (Vide Boch. Hierz. II. p. 449.) In gr. vocibus gutturales γ, κ et χ, uti in persicis, ubi literas گ et ڠ restituit. Propter figurae similitudinem mendose occurrit in multis vocibus pro ה.

[2]) Proprie studio *flagravit*, amore *exarsit* אָהַב arab. حَبَّ.

non insultavi contra patruum meum, cum ex eo hoc quaerebam, Chol. 32a.

חֲבִיבָא, חֲבִיבְתָּא *socrus*: דמשמש עם חֲבִיבְתֵיהּ qui concumbit cum socru sua, Deut. 27, 23. in TgH. Melius esset חֲבִיבְתֵּהּ: Nam Kametz sub ב pluralem numerum indicat. Ar. adducit et חֲבִיבָאָה pro hebr. דודה amita, ex Ex. 20, 20. sed in Targum illud non exstat.

חֻבָּא *amor, dilectio*: מרעת חֻבְּתָא אנא aegra amore sum, Cant. 2, 5. Constr. חֻבַּת זוטר די בנך amor minimi filiorum tuorum, Cant. 4, 9. Pl. cum aff. טבן עלי חֻבָּתִיךְ meliores sunt mihi amores tui, Ibid. v. 10.

חֲבִיבוּתָא Talmud. *Idem*: אגב חביבותא יתירא propter amorem abundantem, Erach. 16b.

חובא Ti. מן חובו של אילן. V. in rad. אבב in אבא.

חבה חוּבָה, חוּבָא *avis nomen*, Chol. 62b.

חָבִית *dolium*: *vas*: פי חבית orificium dolii, Mikv. c. 2. חבית מלא יין dolium plenum vino: מאן דעבד חביתא is qui conficit dolium, Sab. 74b. Gl. hic explicat de vasculo testaceo: אל תנח חבית של אפרסמון באשפה אלא חטלטל אותו ממקומו כדי שריחו נודף ויהנו ממנו בני אדם: vasculum balsami ne relinquas in fimo, sed move illud de loco suo, ut odor fragret et utilitatem inde accipiant filii hominum. Citat Joh. Isaac in praefatione in Meturgeman. Simile fere dictum Christi: non ponunt lucernam subter modium etc. Pluraliter חָבִיּוֹת dolia. Ex ea forma probat Elias, ה non esse radicale, quod si esset, maneret in plur.

חֲבִיוֹנוֹת *doliola, dolia parva*, i. e. חביות קטנות, Kel. c. 2.

חבר. Sic quidam hic adduxerunt, sed in Targum legitur חכר. Vide illic.

חֲבַט [3] *percutere, decutere, excutere, dejicere*: Part. מטרא חָבֵט חטין excutiens triticum, Jud. 6, 11. חביטא pluvia percutiens, imber, hebr. סחף, Pr. 28, 3. ארי בחוטרא חבטין קצחא quia virga excutiunt melanthium, Jes. 28, 27. Regia ex Pihel מְחַבְּטִין. Fut. ארי תַּחְבּוֹט זיתך cum decusseris oleam tuam, Deut. 24, 20. Pahel Praet. וְחַבְּטַת יתיה כולי ליליא et percussit eam tota nocte, scil. spiritus, Esth. 6, 1. in Venetis. Ap. Ros. חריות של דקל הוו מלקטין וחובטין על גבי המזבח ramos dactylorum colligebant et excutiebant super altari, Sab. c. 4. in Misna. חובטו במקלו percutiebat illum baculo suo, Mid. c. 1. סיד חבוט calx percussa, id est macerata, Sab. 80b.

Deinde חֲבַט est *pronus decumbere, prosternere se in terram*. Pihel חַבֵּט *prostrare, dejicere, prosternere*: חבטן לקרקע prostravit eos in terram, Sr. s. 1. Ex Ithp. כמה נתחבט יהושע לפני הק"בה quemadmodum prostravit se Josua coram Deo, MT. Ps. 18. Sic in MT. Ps. 9. Tempore futuro venient gentes mundi, ומתחבטין לפני אלהיהן et prosternent se coram diis suis, sed non poterunt juvare ipsas. Huc refert B. Ar. אסבוהו כופרי מברכתא חביטא ליה percutite eum virgis palmorum, in piscinam prostravit se, Ketub. 10. Sic vult B. Ar. מברכתא idem esse quod נברכת piscina, locus in quo lavatur; et metaphorice intelligi *uterum* vel *vulvam* muliebrem quasi dicat: caedite eum, quia prodit se, quod jam antea cognoverit mulieres et consuetudinem cum ipsis habuerit. Gl. talmudica vult, מברכתא esse nomen proprium loci, in quo multa scorta et prostibula fuerint.

חֶבֶט *percussio, plaga, vulnus*, Bk. 50b. Chol. 8a.

חובטא *venter*: unde ex ME. citatur in Ar. נסב חובטא ומעיא יהב קדם לאחתיה accepit ventrem et intestina et posuit ea coram uxore ejus.

חֶבֶט *corrigia*, vel *laqueolus calcei*: חבט של סנדל corrigia calcei, Mikv. cap. ult.

חִבּוּט *percussio, excussio*. Ap. Tos.: ramos palmarum afferebant et excutiebant eos in terra, ad latera altaris et ille dies vocabatur יום חבוט חריות dies excussionis ramorum, Suc. c. 4. in Misna. חיבוט הקבר percussio quae fit in sepulchro. De hac mirum Rabbinorum somnium, de quo Elias in suo Thisbi, cujus verba latine adducam: Scriptum est in Medrasch Rabbi Isaac filii Parnach, interrogaverunt discipuli ipsum Rabbi Elieser, quomodo se habet ritus חבוט הקבר? respondit eis: postquam separatus est homo ab hoc saeculo, venit angelus mortis et sedet super sepulchrum ejus, statim intrat anima ejus in corpus ejus et facit illum stare super pedes suos etc. Donec dixit R. Jehosua filius Levi: et in manu ejus est (inquit) catena, cujus media pars est ferrea et altera ignea, qua verberat ipsum (hominem). Et prima vice dissolvuntur membra ejus: altera vice ejus ossa dissipantur, tum veniunt angeli et colligunt ea. Quod si tertia vice ipsum percusserit, redigitur in pulverem et cinerem et redit in sepulchrum suum etc. Donec dixit R. Meir: gravius itaque est judicium Chibbut hakkever judicio gehennae, quoniam etiam qui plane justi sunt et filii principum et abortivi eo judicantur, excepto eo, qui moritur in vespera Sabbathi et qui moritur in terra Israël etc. In precationibus quas appellant ברכות Benschen, in quadam quae incipit יהי רצון legitur: ותצילנו מגזירות רעות ומדלות ומעניות ומכל מיני פורעניות ומדינה של גהנם ומחבוט של קבר h. e. et libera nos a decretis malis et a paupertate et abjectione, vel contemptu et ab omnibus speciebus poenarum et a judicio gehennae et a percussione sepulchri. Vide Synag. nostram Jud. cap. 35.

מַחְבּוֹטָא *baculus excussorius*, Jes. 28, 27.

חֲבַל *pignerari, pignori, in pignus, pro pignore accipere*, heb.

Secundo חבל *ligare, colligare, constringere*. Hinc

[3]) Syr. ܚܒܛ ar. خبط aff. τοῖς חבט, חבץ, חבש, ܚܒܫ et خبص, quorum omnium origo in *ligando, premendo, torquendo* qualibetque actione, ubi duae res vi quadam vehementi tali modo appropinquantur, ut aut pressione dilabantur (חבט), aut inseparabiliter conjunctae sint. Probatur haec significatio ex omnibus fere sequentibus radicibus cum חב incipientibus, quas conferri licet.

מטה מיטמאה חבילה lectus polluitur si sit colligatus i. e. מחוברת, Kelim c. 18.

Tertio in Pahel חַבֵּל *corrumpere, perdere, destruere, vastare, laedere.* Praet. חַבְּלוּנִי laeserunt me, Dan. 6, 22. וְחַבִּילוּ אוֹרְחָתְהוֹן et corruperunt vias suas, Jes. 1, 4. Part. לָא יְדַכֵּי דְפָסִיק וְדִמְחַבַּל non dignus erit excisus et laesus, Deut. 23, 1. hebr. כרות שפכה excisus virilibus, castratus. בְּיַד מְחַבְּלָךְ in manu perdentis te, Ez. 28, 9. Infin. לְחַבָּלָא כָּל רַשִׁיעֵי אַרְעָא ad perdendum omnes improbos terrae, Jes. 13, 5. Cum aff. לְחַבָּלוּתַהּ ad perdendum illam, Gen. 19, 13. Imper. חַבְּלוּהִי perdite eam, Dan. 4, 20. Fut. וִיחַבְּלוּן זִיו אֵימְתָךְ et perdent splendorem terroris tui, Ez. 28, 7. וּבִבְשַׂרְהוֹן לָא יְחַבְּלוּן חִבּוּל et in carne sua non laedent laesionem, h. e. non inferent laesionem, hebr. לא ישרטון שרטת non incident caesuram, Lev. 21, 5. Ithpahel praet. וְאִתְחַבְּלַת אַרְעָא et corrupta erat terra, Gen. 6, 1. אִתְחַבַּלְתְּ בְּחוּכְמָתָךְ perditus es in sapientia tua, Ez. 28, 17. Part. נַפְשִׁי מִתְחַבְּלָא anima mea corrupta est, Jobi 17, 1. hebr. חבלה ex Pyhal et sic in Regiis. Infin. לְאִתְחַבָּלָא ut dispergerentur, Cant. 2, 15. Fut. יִתְחַבַּל מִנַּהּ perdetur ab ea, Pr. 13, 13.

Ap. Tos. etiam specialiter sumitur חבל de *quavis laesione, qua quis proximum suum laedit in corpore suo, ut qui percutit, vulnerat, membro aliquo mutilat, urit* etc. Hinc החובל בחבירו חייב בו משום חמשה דברים qui laedit socium suum, tenetur ei satisfacere pro quinque rebus, pro damno, dolore, neglectione, cessatione et ignominia, Bk. c. 8. quod totum agit de hujusmodi laesionibus. Sic שנים שחבלו כאחד si duo simul laeserint unum, habentur tamquam unus: הנחבל *laesus.* Vide de his damnis vel laesionibus etiam Rambam p. 4. in הלכות חובל ומזיק Sumitur autem sic tantum de *laesione corporis,* ut dictum. Sic כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר omnes perdentes vel destruentes (sc. in sabbatho) immunes sunt, excepto eo qui laedit vel vulnerat proximum suum et qui comburit aliquid, Sab. 106a. Bk. 34b.

חֲבָל, חַבָּלָא. חִבְּלָא *corruptio, perditio, exitium, ruina, laesio:* וחבל לא איתי בהון et corruptio nulla est in eis, Dan. 3, 25. לחבלא יחתונך ad perditionem deducent te, Ez. 28, 8. לאסקא מחבלא חיי ad educendum ex corruptione vitam meam, Jon. 2, 7. Apud Tos.: החובל בחבירו חבלה qui laesionem infert socio suo.

חֲבַל. חֲבוּל ἄβαλ, ἀβάλε, *vae,* quasi dicas *exitium,* ex praecedenti significato: חבל עלי vae mihi, Regia חבול, Jobi 10, 15. heb. אללי לי: חבול על בנינן vae super filios nostros, Deut. 28, 15. in Jon. Ap. Tos. ejus usus frequens, חבל עלך בן עזאי vae tibi Ben Assai, Ned. 74b. חבל על דאבדין ולא משתכחין vae super eos qui pereunt et non inveniuntur, Sanh. 111a. Vae hominibus, cum e medio illorum tolluntur viri rari et eximii, quorum similes non amplius inveniuntur.

חַבְּלָא. Sic adducitur in Aruch, sed in Gemara legitur דבלא *exhalatio calida, calor aestuans,* Bb. 81a.

חֲבוּלְיָא, חֲבוּלְיָא *foenus, usura,* sic dicta, quia *perditio et exitium est dantis:* לא תשוון עלוהי חבוליא non imponetis ipsi usuram, Ex. 22, 25. Sic pro hebr. נשך usurpatur: בחבוליא לא יהב foenori nihil exponit, Ez. 18, 8. לא תסב מניה חבוליא non accipies ab eo usuram, Lev. 25, 36.

חֲבוּלָא, חֲבוּלָא, חֲבוּל *corruptio, perditio, damnum, laesio:* ותהוי סנין מחבולא et eris purus a corruptione, Jobi 11, 15. וחבול על מית et laesionem propter mortuum non indetis carni vestrae, hebr. שרט *caesuram,* Lev. 19, 28. גבר שלים וזכי בלא חבולא virum perfectum et justum sine corruptione, Ez. 7, 29. מן חבוליה בידיה instrumentum perditionis in manu sua, Ez. 9, 1. אתחד במצד חבוליהון דמצראי captus fuit in reti perditionum Aegyptiorum, Thr. 4, 20.

חֲבַל *restis, funis, funiculus.* Pl. ומשח תרין חַבְלִין et mensus est duos funes, II S. 8, 2. ובחבלי דחטוי נתפכך et funibus peccatorum suorum continetur, Pr. 5, 22.

חֲבֵל, חֶבְלָא *dolor, gravissimus* proprie, qui quasi fune constringit, ut *tormina* et *parturientium dolores:* gr. ὠδίν. Pl. כְּחֶבְלִין לילדתא sicut dolores parturientis, Jer. 22, 23. Mich. 4, 9. Jes. 21, 3. Veneta כחיבלין. Sic עקא וחבלין angustia et dolores, hebr. חבלים et sic Veneta in Tg. חֲבָלִין, Jes. 13, 8. LXX. ὠδῖνες. Apud Talmud. crebra mentio חבלי המשיח *dolorum* seu ὠδίνων *Messiae.* In tractatu talm. Sab. 118a. כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות מחבלי של משיח ומדינה של גהנם וממלחמת גוג ומגוג. מחבלי של משיח כתיב הכא יום וכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום וגו׳ quicunque observat tria prandia in sabbatho, liberatur a tribus poenis; a doloribus Messiae, a judicio gehennae et a bello Gog et Magog; a doloribus Messiae, quia scriptum est hic, dies et scriptum est illic, ecce ego mitto vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies domini etc. In Sanh. 98b. מה יעשה אדם וינצל מחבלי של משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים וכו׳ quid faciet homo, ut liberetur a doloribus Messiae? Operam dabit legi et beneficentiae etc. Sic alibi. Intelliguntur autem per dolores Messiae afflictiones, calamitates et persecutiones futurae tempore Messiae, ut Abarbenel exponit in Danielem f. 68b. dum ait: audiverunt etiam (sc. Christiani a Judaeis) quod gravissimae sint futurae calamitates tempore Messiae, quae vocantur חבלי המשיח ὠδῖνες Messiae, adeo ut beatum praedicarint eum, qui illas non visurus est, nec illis temporibus victurus. Ad has traditiones aliquo modo oculum conjecisse videtur Christus, dum afflictiones et calamitates, tam primi, quam secundi sui adventus, vocat ὠδίνους, Matth. 24, 8. Πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων, haec autem omnia sunt principia dolorum. Syrus רישא אנין דחבלא.

חַבְּלָא *vastator, corruptor:* ופסק מלאך חבלא מניה et cessavit angelus vastator ab eo, Ex. 4, 26. 27. in Jon.

מְחַבְּלָא ,מְחַבֵּל *idem:* ונפק מחבלא et egressus est vastator, IS. 13, 17. ומִמחבלא שיזבתנון et a vastatore liberabo eos, Hos. 13, 14. ולא יהב רשות למלאך מחבל למחבלא בן et non dedit potestatem angelo vastatori perdendi vel laedendi nos, Cant. 2, 9. ליליא חדין נטיר מטלאכא מחבלא nox haec custodita est ab angelo perdente, Gen. 12, 42. in Jon. Fem. מְחַבְּלָא mulier parturiens, *puerpera*, a חבלין doloribus partus sic dicta, Br. s. 60, MK. c. 2, 2. vide.

מְחַבְּלָנָא *idem*, Prov. 28, 24. et 18, 19.

חַבְּלָנִית *perdens, corrumpens:* סנהדרין חבלנית Sanhedrin perditorium, quod spatio 70. annorum unum interficit, Mac. c. 1. in fine. אשה חבלנית mulier perdens, corruptrix. Sic Judaei appellant mulierem, quae tres maritos supervixit. Eam quarto ducere prohibitum, quia praesumitur etiam illum concubitu suo perditura: eine Mannsverderberin. Quomodo ergo vocarent illam, quae viginti tres sepelivit, cujus meminit D. Hieron. in Epistola ad Gerontiam? Sic fuit olim hic Basileae, quae undecim sepelivit maritos, de qua legitur hoc epitaphium:

Quae jacet hoc mulier parvi sub fragmine montis,
 Non certe fausto sydere nata fuit.
Quae sit causa rogas? nam tres et octo maritos
 Legitimi socios caepit habere thori.
Quos ea (qua culpa nescitur) perdidit omnes,
 Et fuit in quovis nubere mense malum,
Di meliora mihi, cum quondam tempore justo
 In thalamos ibit sponsa petita meos.
Huic totidem versus fuerat quot nupta maritis,
 Fecimus: undecimus sed bene talis erit:

APTA VIRO NULLI FEMINA
DIGNA MORI.

חֲבִילָה *fasciculus, massa colligata,* ut *balla mercatorum, sarcina iter facientium* et *similia:* Ap. Tos. המוליך חבילה ממקום למקום qui abducit fasciculos (mercium scil.) ex uno loco in alium, Bm. 72b. כשבאת חבילה לידו quando venerit vel fuerit fasciculus (mercium, vestium vel similium rerum) in manu ipsius, Ibid. f. 78a. אין עושין מצות חבילות חבילות non servant praecepta fasciculatim i. e. multa simul. Quia qui omnia simul vult agere, nihil recte agit, Pes. f. 102b. Ber. 49a. מרבה בחבילות multiplicans fasciculos; nempe, ut in Ar. explicatur, חבילי עיצים fasciculos lignorum, ad fovendum ignem, Wällen, Bk. 10a. חבילי זמורות fasciculi ramorum, sive palmitum: שנים שבאו ממדינת הים ואשה עמהם וחבילה עמהם si duo veniant ex urbe maritima et secum habeant mulierem et fasciculum (mercimoniorum vel supellectilis) Kid. 65b. Item *funiculi, ligamina, ligamenta.*

חבן חֲבִינּוּתָא *pigritia:* ולחמא חבינותא לא אכלה et panem pigritiae non comedit, Prov. 31, 27. hebr. עצלות. Vide etiam חכן.

חבס חָבַס *conterere, contundere, confringere nimio pondere, opprimere,* Niphal הגלגולת שנחבסה cranium quod contusum est, Chol. 52a.

חבסא *confractio, contritio:* vel *oppressio ex nimio onere,* Metzia f. 116b.

חבץ חָבַץ *premere, comprimere, exprimere:* synecdochice *premere lac ad eliciendum butyrum:* Pahel החולב המחבץ והמגבן mulgens, butyrum faciens et caseum faciens, Bm. 89a. Sab. 95a.

חוּבְצָא *butyrum:* vel *caseus:* זבין לי ביעין וחובצין eme mihi ova et butyrum: חובצא דעיזא caseus caprinus, Echa rab. f. 60c.

חֲבִיצָה, חֲבִיץ *coctionis, cibi,* vel *pulmenti genus fuit, cui panis interebatur.* Quaerunt Ti. quomodo super eo benedicendum sive orandum sit, antequam panis intritus sit, aut si mica tantum, instar olivae, in illud inciderit, Men. 75b. Ber. 37b. Br. s. 48. Tibbul jom c. 2. Alibi dicitur, *farinam subactam cum oleo sive pinguedine aut butyro et melle,* dici חביץ sive חיבץ.

חֲבִיצָא ,חִיבּוּצָא vel חיבצא *collectio, congeries, massa collecta, cumulus:* חיבצא דתמרי cumulus dactylorum compressorum vel contusorum, Ktb. 80a. In Bm. 99b. dicitur חביצא. Idem quod קיבוץ.

חבק חֲבַק *amplecti, amplexari, complecti,* ut hebr. Pah. חַבֵּק *idem.* Partic. חוי מְחַבְּקָא ברא eris amplexans filium, IIR. 4, 16. אל תחבק עובא דאחריתא ne amplectaris sinum alienae, Prov. 5, 20. Imper. חַבְּקִיָּה amplexare eam, Pr. 4, 8.

חִבּוּק *amplexus, amplexatio, complexus,* Pr. 6, 10. in hebraeo.

חֶבֶק *idem:* עד מקום החבק usque ad locum complexus, i. e. femoris, unde nervi exeunt, femur et crura complectentes, Nid. 58a.

חֶבֶק *cingula equi, ventrem cingens,* Roßgurt: כדי לעשותו חבק לחמור ut fiat ex eo cingulum asini, Kel. 31a. Quidam *tegumentum, operimentum* exponunt, quod post sublatum ephippium equo vel asino imponitur, ne citius, quam par est, refrigescat: aut quod ori supersternitur, ne a pluvia madescat: על הקילקלי ואת החבק antilenam et cingulam, Sab. 64a. Videtur et *muliebris ornamenti genus fuisse, collo, instar cinguli, circumligatum: collare:* הבנות יוצאות בחוטין שבאזניהם אבל לא בחבקין שבצואריהם filiae egrediuntur (in sabbatho) cum filis, quae sunt in auribus ipsarum, sed non cum collaribus, quae sunt in collis ipsarum, Sab. 57a.

חבר חֲבַר *conjungere, sociare, associare, consociare, componere, concinnare:* Praet. חַבְּרוּ עלי שקרא concinnarunt adversus me falsa, Ps. 119, 69. Inf. cum aff. אתבינת לְחַבְּרוּתִי intellexisti, attendisti ad associandum me in congregationem tuam Ps. 139, 2. Part. מְחַבְּרִין ואסרין חיוין consociant et ligant serpentes, ne sc. laedant, Deut. 18, 11. in Jon. hebr. וחבר חבר. Ithpahel אִתְחַבְּרוּ לטעותא consociarunt se idolis, Hos. 4, 17. אתחברו אנון וכהניהון consociarunt se ipsi et sacerdotes eorum, Hos. 6, 9. Fut. האפשר דְיִתְחַבַּר עמך an possibile est, ut associetur tibi? Ps. 94, 20. Apud Ros. ex Pyhal, תלושין אסורין מחוברין מותרין evulsae arbores sive succisae, licitae sunt, conjunctae (sc. terrae), quae adhuc in terra stant, prohibitae.

Rabbini etiam frequenter usurpant de *conscri-*

ptione et compositione librorum: הוא חיבר הרבה ספרים ipse composuit libros plurimos. מְחַבֵּר *autor, compositor:* אמר המחבר dicit autor: חִבּוּר *compositio, opus, scriptum.*

חֲבַר, חַבְרָא, ab hebr. חָבֵר *socius, sodalis, collega:* חברא הוא לגברא מחבלנא socius est viri perdentis, Pr. 28, 24. חדא יקים ית חבריה unus erigit socium suum, Eccl. 4, 10. Pl. תלתין חַבְרִין triginta socios, hebr. מרעים Jud. 14, 11. in Venetis. Ap. Tos. ut commune proverbium citatur: אי חברא כחברי דאיוב או מיתותא aut amici ut amici Jobi, aut mors, h. e. ut in gl. explicatur; si non sint homini amici, satius est ei ut moriatur, Bb. 16b. אחד מניף לכל חברין unus agitat (sc. oblationem) pro omnibus collegis, sociis, Men. 93b. Sic בעלי חוברין *idem,* Temura 2a. Deinde doctoribus Hebraeorum priscis dicebatur חָבֵר *magister,* sive *Rabbi recens creatus, titulo quidem et dignitate magisterii auctus, sed nondum ad publicum docendi officium vel aptus, aut ordinarie vocatus.* Non tamen simpliciter dictus fuit חבר, sed relative semper חבר illius, a quo promotus erat: ut ר׳ שמעון בן ננס חבירו של רבי ישמעאל Rab. Schimeon filius Nanas, collega R. Ismaëlis. Collega quoad rabbinatus sive magisterii dignitatem consecutam, non quoad dignitatis cum officio conjunctae amplitudinem, qua promotor promotum tota vita superavit. Altiorem enim locum semper promotor occupavit; promotus sive חבר in inferioribus subselliis cum aliis discipulis sedebat, praesente sc. promotore. Vide Scalig. Elench. Trihaeres. cap. 10. et infra in radice סמך. Generaliter etiam חבר est תלמיד חכם *sapiens:* Plur. חֲבֵרִים sapientes, magistri: מה אהרן חבר אף בניו חברים quid fuit Aharon? doctor sive sapiens et filii ejus sapientes fuerunt, Sanh. 90b. Hinc in libro Cosri sapiens ille, qui regi Persarum Cosroi interroganti respondet, vocatur חבר; ubi glossator in principio addit; החכם הישראלי חבר יקרא בלשון רז״ל sapiens Israëlita vocatur חבר in sermone magistrorum nostrorum. Tertio in T. saepe vocantur *sacerdotes Persarum* חֲבָרִים, et in singulari חָבָר, vel *Persae* in genere: ut in Jev. 63b. ad locum Ps. 14. אמר נבל בלבו „dicit stultus vel flagitiosus in corde suo" R. Jochanan dixit, אלו חברים isti sunt Chaverim. Gl. חברים i. e. Persae impii, qui non agnoscunt gloriam Israëlitarum. Ibid. חברים אתו לבבל Chaverim venerunt in Babyloniam, i. e. Persae, sc. temporibus Cyri, ut est in Tosephos, in Schabbas. In Sab. 11a. אל תחת חבר ne (sc. habites) sub חבר. Gl. אומה מבני פרסיים populus est ex filiis Persarum. Vide hic Tosephos prolixe. In Kid. 72a. Dixit R. Immi ad R. Levi, ostende mihi Persas; dixit, similes sunt exercitibus domus Davidis; הראני חברין ostende mihi חברין; dixit, similes sunt angelis vastatoribus; ostende mihi Ismaëlitas; dixit, similes sunt hircis etc. Gl. „Chaverim sunt populus vicinus Persis, sed longe crudeliores et rapaciores quam Persae." אתא ההוא חברא ושקלה לשרגא מקמיהו venit quidam Chabhra et auferebat lucernam coram ipsis, Git. 17a. gl. חברא i. e. פרסאי Persa; nam Persae habent peculiarem quempiam diem festum, quo nullum lumen accendunt, praeterquam in templis suis. Vide hic rursum Tosephos et Sab. 45a. ubi gl. iterum dicit, fuisse populum quendam ex Persia.[32] B. Ar. scribit, Persae vocabant כומרים i. e. sacrificulos, vel sacerdotes חברים et fuerunt isti חברים pessimi, graviterque affligentes Israelem. Fem. חֲבַרְתָּא *socia, proxima:* אתתא מן חברתה mulier quaeque a socia sive proxima sua, Exod. 11, 2. ארום לית מלכותא מקרבא אחברתה quia non appropinquat regnum a socium suum, i. e. ad alterum regnum: nunquam duo regna, duo reges conjunguntur, conjunctim regnant in una terra. Ps. 110, 1. in Venet. Pl. היא וְחַבְרָתְהָא ipsa et sociae ejus אנא וְחַבְרָתַי ego et sociae meae, Jud. 11, 37.

חֲבַר *societas, sodalitium, collegium:* חבר עיר societas, congregatio civitatis, Rh. 34b. Opponitur ei יחיד unicus, singularis, Ber. c. 4. in Misna.

חִבּוּר *compositio:* חבור הספר compositio libri, liber conscriptus vel editus, quomodo et מְחַבֵּר *compositor, autor libri* dicitur, ut et ante positum in Pahel.

חַבּוּרָה *plaga, vibex, tumor livens.* Plur. חבורין *vulnera, incisiones, caesurae,* Deut. 14, 1. in TgH. Hebraice חבורה Ex. 21, 25.

חַבְרוּתָא *societas:* Ap. Ros. או חברותא או מיתותא aut societas aut mors, Tan. 23a. sub finem paginae. Solem e mundo tollunt, qui amicitiam, dixit Cicero. Sic Hebraei dicunt, mortis causam eos esse, qui societatem amicorum tollunt. Simile vide supra in חבר.

חַבּוּרָא *idem:* וחבורי חבורא בישן sociantes societates malas, Deut. 18, 11. in TgH. hebr. חֹבֵר חָבֶר associans societatem, quod periphrasis est incantatoris, qui sic dicitur a societate malorum spirituum, quos sibi incantando associat. Vide lexic. hebr.

חבורה *sodalitium aliquot personarum ad epulum aliquod, contubernium:* ut, האוכל מן הפסח אינו אוכל אלא בחבורה אחת quicunque comedit Pesach, non comedat illud nisi in sodalitio aliquo, contubernio, ubi plures fuerint congregati, Maim. in Korban Pes. c. 9. Josephus l. 3. Orig. Judaic. c. 10. vocat φρατρίας. A Marco Evangelista c. 6. vocantur συμπόσια et πρασιαί. חבורת מצוה contubernium praecepti, Pes. 113b. Gl. כגון משתה של בריה מילה בת כהן לכהן quale est convivium circumcisionis et cum filia sacerdotis secerdoti despondetur.

מַחְבֶּרֶת *compositio:* מחברת אחת compositio una, Aben Esra Pr. 25, 1. Item *additio, species arithmetica,* cui opponitur מגרעת subtractio.

הִתְחַבְּרוּת *consociatio, societas,* Dan. 11, 23. Pro ה etiam א ex forma chaldaica usurpatur.

חֲבַרְבּוּרוֹת *maculae liventes,* Jer. 13, 23. hebraice.

חֲבַרְבַּר *maculatum:* ברם חשך מחברבר עלי verum tenebrae, vel obtenebratio maculosa fit super me; alii: obscurat me, Ps. 139, 11.

[32]) Pers. گبر gebr, quod notat hominem antiquae Persarum religioni et doctrinae Zoroastri addictum, pyrolatram.

חֲבַרְבַּר *caecitas*. Pl. חֲבַרְבְּרִין caecitates Gen. 19. 11. in TgH. In Jon. scribitur per ו.

חֲבַרְבָּר, חֲבַרְבְּרָא *species serpentina heterogenea, ex serpente et bufone procreata*[4]. מן חכינא וחרדון In Br. s. 82. הביא חכינא חיוג לה חרדון ויצאת מהם חברבר accepit (Deus) serpentem et copulavit cum eo bufonem, vel lacertum et prodiit ex illis חברבר, bestia noxia. Nam nunquam auditum est, quempiam a cane rabioso, ab hac bestia חברבר et a mula alba morsum sanatum fuisse. Idem legitur in Jalk. f. 42b. et in TH. Ber. 12b. paululum tamen aliis verbis; מימיו לא יאמר לך אדם שעקצו חברבר וחיה נשכו כלב שוטה וחיה שבעטתו פרדה וחיה nunquam dicet tibi homo, quod eum חברבר pupugerit, canis rabiosus momorderit, mula denique calcibus petierit et convaluerit. Amplius in TH. Ber. cap. 5. fol. 9a. ר׳ הנינה[5] היה עומד ומתפלל ובא חברבר והכישו ולא הפסיק את תפלתו והלכו ומצאו אותו חברבר מת מוטל על פי חורו. אמרו אי לו לאדם שנכשו חברבר ואי לו לחברבר שנכש את ר׳ הנינא בן דוסא: מה עסקיה דהדין חברבריא כד הוות נכית לבר נשא אין בר נשא קדים למיא חברברא מיית ואין חברברא קדים למיא בר נשא מיית R. Chanina bar Dusa stabat et orabat. Venit Chavarvar et momordit eum, nec tamen cessavit ab oratione sua. Cum irent et viderent, invenerunt illum chavarvar mortuum ad ostium specus suae. Dixerunt, vae illi homini, quem momorderit chavarvar: sed vae illi chavarvar, qui momordit R. Chaninam. Quaenam est ratio seu conditia hujus chavarvar? Quando mordet hominem et homo prior venit ad aquam, chavarvar moritur: si vero chavarvar primo ad aquam venerit, moritur homo. Eadem historia, sed brevius, legitur in T. Babylonico Ber. 33a. ubi חברבר est ערוד[6]: unde videntur esse synonima. Nam quod de aqua hic scribitur, utili contra morsum hujus serpentis, idem legitur de ערוד in Sr. s. 1.

חָבַשׁ *ligare, alligare, obligare*, heb.

חֲבוּשָׁא *carcer:* בבית חבושא in domo carceris, ligationis, Gen. 40, 20. in TgH. Aruch, חֲבוּשְׁיָא.

חַבּוּשָׁא *malum cotoneum*, Ketb. 60b. Pl. באפרכקון וחבושין persicis et cotoneis, Bezà 26a. Sab. 45.

תַּחְבּוֹשֶׁת *emplastrum*, ab obligando. Proprie *quod ex pinguibus, oleo, balsamo, butyro, pinguedine sive adipe fit:* alias idem dicitur אספלנית. Quod ex farina conficitur, vocatur מלתמא μάλαγμα.

חבת חֲבִית *sartago*. Unde pl. חֲבִתִּים, 1 Par. 9, 31. Ap. Tos. הכולת והחביתים והיין simila et sartagines et vinum, Joma 25a. in Misna. Hic per החביתים intelligitur *decima Ephae*, quam sacerdotes quotidie offerre jubentur Lev. 6, 13. quia de illa ib. v. 14. scribitur, על מחבת in sartagine cum oleo parator etc. Sic usurpatur etiam in Men. c. 11. in Misna.

חגא vide in חגג.

חגב חֲגָבָא *locusta*, aut *locustae species, cicada* juxta quosdam, aut *bruchus*, Lev. 11, 12. Pl. חֲגָבִין locustae.

חֲגַג *feriari, festum celebrare* vel *agere: tripudiare, quod hoc diebus festis agere solerent*. Partic. חָגְגִין tripudiantes, IS. 30, 16. Infin. לְמֵחַג לירושלם ad festum celebrandum in Hierusalem, Ps. 42, 5.

---

[4]) In hanc a glossatoribus talmudicis sumptam sententiam Bochartus (Hierz. I. p. 1058) verbis Poetae „Iugentur jam gryphes equis?“ illudit dicens: „bufoni aut testudini nihil est commune cum serpentibus; nec copulari possunt tam diversa animalia; nec si miscerentur, posset ex iis tertium aliquid nasci.“ Hinc aliam sequitur sententiam, quae, prout paucis verbis reddi potest, haec fere est. חבינא (ita enim legendum per Beth ei visum est pro חכינא per Caph) lacerti genus est Arabibus حبين i. e. *chamelaeon*. Ad idem genus (lacerti sc.) etiam חרדון pertinere ex iis elucet, quod heb. צב, quae species est lacerti (Chol. 127a, ubi ad ejus speciem salamandra enumeratur) a Chaldaeo ubique per חרדון redditur. Est vero חרדון nihil aliud nisi حردون Arabum, quod, ut ex multis exemplis arguit, *crocodilum terrestrem*, ad genus lacertorum pertinentem denotat. Ex eorum igitur coitu pergit, chamelaeonis videlicet atque crocodili terrestris, tertia nascitur species lacertorum חברבר dicta, quae vox, ut suspicatur, *salamandram* denotat. Adjutus itaque et rebus iis, quae hic de ortu τοῦ חברבר narrantur, et nominis etymologia, quae, ut scribit, ad hebr, חברברות (Jer. 13, 23.) *maculas* pardorum vertenda, ut *colorem* salamandrae *maculosum* describat, ad comparandas pergit narrationes, quae de חברבר apud Talmudicos et illas, quae de salamandra apud Plinium, Aelianum, Gesnerum permultosque alios autores veteres leguntur similitudinemque haud exiguam ostendit inter τὸν חברבר et salamandram versantem, ut de veritate sententiae dubitari vix possit. Cf. Hierz. Lib. IV. c. I. et ubi de talmudico סלמנדר agit, Lib. VI. c. 5. partis secundae.

[5]) חברבר in ultionem criminis τοῦ שעטנז a deo creatum esse ajunt Talmudici. Ita quidem Ana (Gen. 36, 24.) traditur inventor fuisse mulorum (ימים) asina equo aut onagro admota. Quae copulatio diversarum specierum, cum ex lege Mosis sit illicita, deus, ut ajunt, et ipse diversas miscuit species animalium, unde id nasceretur, quod homini esset obnoxium. Itaque τὸν חרדון cum חבינא copulavit, unde nata est tertia species utraque pejor, nempe חברבר. In qua lege de copulatione diversarum specierum praemonitionem in esse suspicantur Talmudici in insatietatem hominum, qui contenti non sunt iis, quae a deo ipsis praebita sunt, sed plura concupiscentes vim in naturam adhibent, ut nova procreet. Itaque *insatietati* Anae, qui incontentus rebus in mundo inventis naturam ad procreandam novam speciem equorum coegit, in hac narratione sufficientia R. Chaninae, filii Dosae opponitur, cui, ut in Talmude narratur, mensura parva siliquae ab uno sufficiebat Sabbato usque ad alterum Sabbatum (חנינא בני די לו בקב של חרובין מע"ש לע"ש) ad indicandum, sufficientiam incolumem manere a veneno illo τοῦ חברבר, qui eventus est insatietatis.

[6]) Bochartus (Hierz. I. p. 1054) עסוד legit ut ar. sit عضفوط *odphut, lacerti genus albumis arenis degens*.

Imper. חוֹגִי יהודה חגך celebra Jehudah festivitatem tuam, Nah. 1, 15. Fut. וְתְחַגּוּן יתיה חגא et celebrabitis eum festivum, Ex. 12, 14.

חַג, חַגָּא *festum, festivitas,* ut paulo ante. Quod addiderunt, etiam significare *agnum assatum*, id prave factum. Nam verba Tg. sunt, דאכלין ית נכסת חגא טוי נורא qui comedebant victimam festi, assatam igni, Cant. 2, 9. Pl. וּבְחַגַּיָא ובמועדיא et in festivitatibus et in solennitatibus, Ez. 46, 11. At Judaei pro innata sua contra Christianos malitia, non sic festa ipsorum vocant, sed חָגָּא, quod hebr. *pavorem, trepidationem* significat Jes. 19, 17. aut juxta R. Sal. שבר *contritionem, rupturam*, quo et affine nomen חגוה fissura, ruptura, reducit. Inde Elias in suo Tisbi scribit: Festa et solennitates idololatrarum (עובדי עבודה זרה Christianos vocant) nos vocamus חָגָּא, quod idem est quod שבר contritio. Eodem sensu diem festivum ipsorum vocamus איד perditionem, interitum. Vide איד. Ap. Tos. etiam legitur חגתא דטייעי festum mercatorum Arabum, quo annuatim conveniebant omnes mercatores et in certi cujusdam idoli honorem epula celebrabant; R. Sal. vocat gallice קונפרריא, quod puto esse *confrairie,* ע"ז f. 11b.

חֲגִיגָה *idem,* apud Rabbinos. Hoc nomine peculiaris tractatus inscriptus est ap. Tos., in quo de triplici comparitione ac itione Hierosolymas agitur, nempe in festo Paschatis, Pentecostes, et Tabernaculorum, ut praecipitur Ex. 23, 17.

חָגַג pro *piscina* (ut hic adducunt) ego nullibi in Aruch, neque alibi, reperi.

חגוה חֲגְוִין *fissurae,* ut hebraice. Plur. const. בְּחַגְוֵי טנרא in fissuris petrae, Cant. 2, 14.

חֲגַס *cuniculus.* Plur. חֲגָסֵי דעמהון לא תקיף cuniculi quorum populus non est fortis, Prov. 30, 20. hebr. שפנים. At singulare שפן, in Onkelo redditur טַפְזָא, et in Jon. טְוֹזָא, de quo suo loco. B. Ar. in גס ultimo citat hunc locum הגסי, quasi ה sit servile. Sed He istius in Tg. nullus est usus. Et Ps. 104, 18. hebr. לשפנים transfertur a Syro interprete לחגסא quod Sionita reddit *leporibus,* Erpen. *cuniculis.* Unde apparet, hanc lectionem esse probam.

חֲגַר hebr. *cingere, accingere, accingi:* חָגוּר *cinctus, accinctus:* חגור *cingulum, zona.*

חֲגוֹרָה *cinctura.* Ap. Ros. etiam est *cinctura agri ex ramis, sepes, sepimentum:* חגורה גבוהה י' טפחים sepimentum altum decem palmos, Erub. 22b.

Secundo חֲגַר *claudicare:* וחגר et claudicavit, IIS. 4, 4. Ap. Tos. בזמן שהן מחגירין quando claudicant, h. e. vacillant, non firmiter stant, Sav. c. 3.

Tertio ap. Tos. חֲגַר *tardare, morari:* כדי שתחגור בו הצפורן ut moretur in eo unguis, Chol. c. 1. Vide R. Sal. Ps. 76, 11. ad vocem תחגר, ubi inter alia scribit, חגור לשון עכבה בלשון משנה h. e. תחגר est significationis *tardandi* in sermone Misnae.

חֲגִיר, חֲגַר, חֲגִירָא *claudus,* hebr. פסח, Lev. 21, 18. ארי חגיר עבדך quia claudus est servus tuus, IIS. 19, 26. Pl. חֲגִירִין Jes. 33, 23. Ap. Tos. רעיא חגירא ועזי רהיטין cum pastor claudus est, facile capri diffugiunt. Proverbiale ap. Ros., in libro T. de Sabbatho f. 32a. Magistratu non faciente officium, subditi impunes in delicta ruunt. Sic concionatores, doctores etc.

חֲגַר *idem:* ארום חגר פום וחגר ממלל אנא nam claudus ore et claudus sermone sum, Ex. 4, 10. in Jon. In TgH. est חֲגִיר, hebr. כבד *gravis.*

חֲגִירָה *claudicatio,* Rab.

חַגְרָא *Chagra,* nom. propr. loci, hebr. שור, Gen. 16, 7. et alibi. Sic et pro hebr. ברד ibidem v. 14.

מַחְגַר *cingulum, quod sub collo bovis est,* Kelim cap. 14.

חַד *unus: primus,* quod per aphaeresin venit ab hebr. אחד, etsi et hebraice semel legatur, ודבר חַד את אֶחָד et loquitur unus cum altero, Ez. 33, 30. Sic chald. צלם חַד imago una, Dan. 2, 31. יום חַד dies unus: Fem. חֲדָה una: בשנת חדה in anno uno, i. e. primo, Esr. 5, 13. ונסיב חדא מעלעוהי et accepit unam ex costis ejus, Gen. 2, 21.

חַדְסַר, חֲדְסַרֵי *undecim.* Vox composita ex חד et עסר, quod in monadico numero cum denario Talmudicis et in TgH. frequens: בחדסר ירח in undecimo mense, Deut. 1, 3. לחדסרי יריען undecim aulaeis, Ex. 26, 8. in Jon. pro hebr. עשתי עשרה. Reliquis locis in Mose haec locutio hebraea in Jon. redditur חריסר, quod valet duodecim. Mendum videtur.

כַּחַד, כַּחֲדָה, כַּחֲדָא *una, simul, pariter,* Dan. 2, 35. Ps. 139, 16. in Ven. יתחברון כחדא consociarunt se simul, Ps. 2, 2. ἐπὶ τὸ αὐτό.

לַחֲדָא *valde, vehementer, admodum,* heb. מאד. Vide in litera ל.

מַחַד, אִתְּחַד *capiendi* significatione vide in אחד.

חֲדָא חֲדִי, חֲדָה *gaudere, laetari,* proprie Chaldaeorum verbum, inde etiam Hebraeis usurpatum. In Targ. saepissime ponitur pro hebr. שוש et שמח. Praet. כמא דַּחֲדִי יי׳ sicut laetatus est dominus, Deut. 28, 63. בגין כן חֲדָא לבי propterea laetatum est cor meum, Ps. 16, 9. וְדַחֲדַתְּ לבני יהודה et quod laetatus es de filiis Jehuda, Obad. 1, 11. חדיתי laetor, laetatus sum, Ps 122, 1. חדיאו קדמך laetati sunt coram te. Jes. 9, 3. דחדיאו למעבד רעותך qui gaudent facere voluntatem tuam, Jes. 64, 4. Part. חָדֵי אנא על מימרך laetor ego propter verbum tuum, Ps. 119, 162. וצדיקא דיץ וחדי et justus exsultat et laetatur, Pr. 29, 6. Fem. היך אמא די על בניא חָדְיָא sicut mater quae super filiis gaudet, Ps. 113, 9. Plur. הוינא חדין fuimus laeti, Ps. 126, 3. וסליקו מתמן כד חָדָן et ascenderunt inde laeti, I R. 1, 45. דְּחָדַיִן על בישתי qui laetantur super malo meo, Ps. 35, 26. Inf. מֶחְדָא אֶחְדֵי gaudendo gaudebo in domino, Jes. 61, 10. למחדי בחדות אוריתא ad gaudendum vel laetandum in laetitia legis, Eccl. 3, 12. Imp. חֲדֵי עלמא ביומי עולמותך laetare juvenis in diebus juventutis tuae,

*) תגלה nomen proprium uxoris R. Jose Haglili. Citat Ar. ex Br. sect. 18.

Eccl. 11, 9. וְחַדִּי מן אתת טליותך et laetare ab uxore juventutis tuae, Pr. 5, 18. Fem. חֲדִיאִי ובדיחי ברתא דאדום laetare et exsulta filia Edom, Thr. 4, 21. חֲדוּ במימרא דיי laetamini in verbo domini. Fut. אנא אֶחְדֵי במימרא דיי ego laetabor in verbo domini, Ps. 104, 34. לא תחדי ne laeteris, Pr. 24, 17. ארום במימריה ישמח לבנא quia in verbo ejus laetatur cor nostrum, Ps. 33, 21. תֶּחֱדֵין כנישתא דישראל laetabitur synagoga Israëlis, Jer. 31, 13. וְנֶחְדֵי בפורקניה et laetabimur in redemptione ejus, Jes. 25, 9. ארי תֶחֶדוּן quia laetabimini, Jer. 50, 11. יחדון חילי דשמיא laetabuntur exercitus coelorum, Ps. 96, 11. דלמא יֶחְדְיָן ne forte laetentur filiae Philistaeorum, IIS. 1, 20. Aphel אַחְדִּי *exhilarare, laetificare:* Praeterit. ולא אַחְדֵיתָא neque laetificasti inimicos meos, Ps. 30, 2. ארום אחדיתני יי' quia laetificasti me domine, Ps. 92, 5. Part. וחמרא דְמַחְדֵי לבא דבר נשא et vinum, quod laetificat cor hominis, Ps. 104, 15. מחדין לבא exhilarantia cor, Psalm. 19, 9. ומחדין קרתא דיי et laetificant urbem domini, Ps. 46, 5. Imper. אַחְדֵי נפשא דעבדך exhilara animam servi tui, Ps. 86, 4. Futur. וְאַחְדֵינוּן בבית צלותי et exhilarabo eos in domo precationis meae, Jes. 56, 7. בר חכימא נחדי אבוי filius sapiens laetificat patrem, Pr. 10, 1. cum formativo נ ex dialecto syra. Ex Pahel Imper. וְחַדִּי לבי et exhilara cor meum, Pr. 27, 11.

חֶדְוָה, חֶדְוָא, חֶדְוְתָא *gaudium, laetitia:* יהבתא חדותא בלבי dedisti laetitiam in cor meum, Ps. 4, 8. חדוא רבא gaudio magno, Jon. 4, 6. בחדוה cum gaudio, Esr. 6, 16. מדונא לחדוא ex dolore in laetitiam, Esth. 9, 22. ושבחית אנא חדות אוריתא et laudo ego laetitiam legis, Eccl. 8, 15. כחדות נצחי קרב juxta laetitiam vincentium in bello, Jos. 9, 3. Cum aff. נצבא דְחֶדְוָתִי planta laetitiae meae, Jes. 60, 21. וביום חדותכון et in die laetitiae vestrae, Num. 10, 10. ובחדותיה לא יתערב נוכראה et in laetitiam ejus non miscebit se alienus, Pr. 14, 10. Pl. סובעא דְחֶדְוָתָא saturitas laetitiarum, Ps. 16, 11. וחדותהא et gaudia ejus, Hos. 2, 11. Usurpatur et quasi *exclamandi particula*, pro hebr. repetito האח *euge, euge*, Ps. 25, 21. Ap. Tos. חזא חדוותא דהוו קמחדדי vidit laetitiam, laetantes homines in nuptiis, qui fuerunt admodum laeti, Git. 68b.

חֲדִי, חַדְיָא *pectus*, idem quod hebr. חזה, permutatis pro more ז et ד: ut חֲדוֹהִי pectus ejus, Dan. 2, 32. ותסב ית חדיא et accipies pectus, Ex. 29, 26. Pl. על חַדְוָתָא super pectora, Lev. 9, 20. Ti. מנשק להו לאחתי אבי חדייהו osculans sorores meas super pectus ipsarum, Sab. in princ.

חדיב חֲדִיב *nomen proprium loci*, Ez. 27, 23. hebr. עדן, Kid. 72a.

חדד *acuere: acui, acutum esse*, hebr. Pahel, שני תלמידי חכמים המחדדים זה את זה יי' מצליח להם duo discipuli sapientum, qui acuunt se invicem in studiis, Deus benedicit ipsis, ap. Tos., Sab. 63a. Aliquando etiam apud eosdem idem est quod חדה *laetari*, cujus exemplum vide supra in חדא, in חדוה.

מְחוּדָּד *acuminatum:* חֲדוּדִי *idem:* צורה חדודית figura acuta: מחודד מעוגל acuminatum rotundum, conus, figura inferius rotunda et lata, aequaliter fastigiata ad verticem.

חִדּוּד *acuminatio: acies, acumen, cuspis:* חדודו של סכין acies cultri: חדוד הבינה acumen intelligentiae.

חודא *idem:* חודא דכובעא acumen vel cuspis uvulae, Chol. 15b.

חִדּוּדִין *rugae, partes cutis elevatae et acutae:* נעשה בשרו חידודין חידודין facta est caro ejus merae rugae, i. e. קמטים, Sanh. 94a. R. Sal. Ex. 18, 9.

חֲדוּדִין vide in חרר.

חַד, חָדָד *acutus:* פרירין דחדדין כחספא lapilli acuti sicut testa, Job. 41. 21.

בית חדודו *nomen loci, initium vel caput deserti*, Joma c. 6. in fine. Sic etiam videtur legendum in Tg. Jon. Lev. 16, 10. 20. 21. pro בֵּית חֲדוּרֵי:

חדל *cessare, desistere, abstinere:* הֶחְדֵּל *cessatio, abstinentia*, Rab. Sic שעה in secundo significato in Concordantiis, explicatur per ההחדל et המניעה cessationem et abstinentiam.

חדם *premere:* וְיַחְדֵּם רגליה בארעא et figet, id est premet pedem suum in terram, Deut. 25. in Jon. Sic idem est, quod דחם, nisi forte legendum וְיִדְחַם. Vide etiam supra in חדם.

חֲדַס vide supra in חד.

חדק חַדְקָא, חִדְקָא *spina*, Mich. 7, 4. Ap. Tos., חדקין שבפרצה spinae, fasciculi spinarum ad obstruendum rupturas, Erub. 101a.

חִדּוּק *fissura, segmentum, frustum:* חדוק של קרויה fissura, i. e. frustrum cucurbitae siccae, Chol. 57b. Vasculum inde erat hauriendi aquam. Vide etiam in הדק.

חִידְקֵי *caesurae, scissurae:* דאית ביה חידקי in qua sunt scissurae, i. e. חתוכין, Sab. 46a. In Ar. scribitur per ר in medio, ut et quaedam alia exempla, quae hic adducit.

חדק idem quod הדק.

חדר חֶדֶר *cubiculum, conclave, penetrale*. Ap. Ros. metaphorice sic vocatur *in mulieribus locus, unde sanguis menstruus et profluvii egreditur*, Maim. in הלכות אסורי ביאה c. 5. Nid. c. 2. in Misna.

חַרְדוּנָא *testudo*, vel *bufo*, pro hebr. צב, Lev. 11, 29. Sic in Ar.: at in Jonathane legitur חַרְדּוֹנָא.[1]

חֲדְרָךְ *nom. propr. loci*, Zach. 9, 1. Hinc citat Ar. ex Pesikta: מהו חדרך quid est Hadrach. זהו מלך המשיח שהוא חד לאומות ורך לישראל hic est rex Messias, qui est *had* acutus gentibus et *rach* mollis Israëli. Idem exstat in Jalkut in Zachariam.

חדש חִדֵּשׁ *innovare, renovare, restaurare.* Usurpant hoc verbum de *creatione mundi*, quando disputant, utrum mundus sit ab aeterno, vel an sit innovatus, i. e. creatus a deo? de qua re vide librum More nev.: מְחַדֵּשׁ *innovator, creator.*

חִדּוּשׁ *novitas, novum, res nova:* מה חדושין quid

---

[1]) Hanc lectionem probandam esse ex iis, quae supra ad חרבר scripimus, videre potes.

novitatum, rerum novarum, quid novi? Item *innovatio, renovatio:* חדוש העולם innovatio mundi. De hac vide Rambam in More, Ikarim orat. 1, 23.

חָדָשׁ *novum, recens:* העולם חדש mundus novus est, hoc est creatus, non aeternus.

הִתְחַדְּשׁוּת *innovatio.*

חֲדָשִׁי *nomen proprium loci*, 2 Sam. 24, 6.

חֹדֶשׁ. *mensis, novilunium; item luna.* Hinc est איזהו חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ר״ה quoduam est festum illud in quo luna tegitur, ut non videatur? dic, est festum novi anni, ר״ה f. 16a. ubi explicatur locus Ps. 81, 4.

חֲדַת idem quod hebr. חִדֵּשׁ *renovare, restaurare,* mutatis pro more ש et ת. Imper. חַדַּת בגוי innova in me, Ps. 51, 12. Fut. תְּחַדַּת יומנא לטב innoves dies nostros in bonum, Thr. 5, 21. ותחדת אפי ארעא et renovabis faciem terrae, Ps. 104, 30. ונחדת תמן מלכותא et renovabimus illic regnum, IS. 11, 14. וִיחַדְּתוּן קרוין et restaurabunt urbes, Jes. 61, 4. Ex Ithp. דהוא עתיד לְאִתְחַדָּתָא qui innovandus est, Deut. 32, 12. Ap. Tos. dicitur אִיחַדַּת pro אִתְחַדַּת.

חֲדַת, חַדְתָּא, *novus, a, um, recens,* hebr. חדש: כלום פתגם חדת ulla res nova, Eccl. 1, 9. וקם מלכא חדתא et surrixit rex novus, Ex. 1, 8. שבח חדת אשבח canticum novum canam, Ps. 144, 9. Pl. שמיא חַדְתִּין coelos novos, Jes. 65, 17. דהוא מחדת שמועין חדתין qui innovat rumores novos, Cant. 5, 10. Fem. ארעא חַדְתָּא terra nova, Jes. 65, 10. אתתא חדתא uxorem novam, Deut. 24, 5. Pl. בסרתך חַדְתָּן nunciavi tibi nova, Jes. 48, 6. גדילן חדתן funes novos, Jud. 16, 11. Ap. Tos. תקלין חדתין ועתיקין sicli novi, (i. e. anni praesentis) et antiqui (i. e. anni praeteriti) Schek. c. 6. Jema 55b.

חַדְתָּן *idem.* Pl. חַדְתָּנִין, Deut. 32, 17. in TgH.

חַדְתּוּתָא *novitas:* או בחדרותיה aut in novitate sua, Lev. 13, 55.

חֲדוּת *idem:* מה חידות הוה לכון בבי מדרשא יומא דין quid novi habuistis hodie in schola? TH. Bk. cap. 9.

חדות[7a] *puteus in domo exstructus,* Ohol. cap. 2. alias dicitur דות. Differt a בור cisterna effossa extra domum.

חֲוָא חֲוִי, חֲוָה *indicare, ostendere, nunciare, annunciare.* Proprie chald. est, sed heb. etiam usitatum: Praet. מן חֲוִי לך quis indicavit tibi? Gen 3, 21. ולאבוהי לא חוי et patri suo non indicavit, IS. 14, 1. למא לא חויתא לי quare non indicasti mihi? Gen. 12, 18. ולאמא לא חויתי et matri non indicavi, Jud. 14, 16. ולכל עמא חויאו et toti populo indicarunt, IIS. 19, 9. לדחויאו חודיתא iis qui indicarunt aenigma, Jud. 14, 19. וחוינא ליה et indicavimus ei, Gen. 44, 24. Part. ולית דִמְחַוֵּי לי et nemo est qui indicet mihi, Gen. 41, 24. ומחוי מנדעא et indicat scientiam, Ps. 19, 2. Pl. מְחַוַּיִן דמדיקין באוירא indicant ea, quae vident in aëre, Ps. 19, 2. Fem. ולא הות אסתר מְחַוְּיָא ילדותה et non fuit Esther indicans nativitatem suam, Esth. 2, 20. Infin. אם חַוָּאָה תחוון יתה לי si indicando indicaveritis illud mihi, Jud. 14, 12. לחואה לכון ad indicandum vobis, Deut. 5, 5. Imper. חַוֵּי כען לעבדך indica quaeso servo tuo, IS. 23, 11. חוי כען שמך indica nunc nomen tuum, Gen. 32, 29. חַוָּא כען לי indica nunc mihi, Gen. 24, 23. חוו ביהודה indicate, annunciate in Jehuda, Jer. 4, 5. Fut. וכל די בלבך אֲחַוֵּי לך et omne quod est in corde tuo indicabo tibi, IS. 9, 19. ואחוי לך רברבן et indicabo tibi magna, Jer. 33, 3. אחוניה indicabo illi, Job. 31, 17. תחוי לצדוק indicabis Tzadoko, IIS. 15, 35. ואם תחוין ית פתגמא הדין quod si autem indicaveris rem hanc, Jos. 2, 20. והוא יחוי לך et ipse indicabit tibi, quid factura sis, Ruth. 3, 4. היחוון היםנותך num annunciabunt fidem tuam, Ps. 30, 10. נחוי למלכא ית כל פתגמיא האלין indicabimus regi omnia verba ista, Jer. 36, 16. אם לא תחוון ית פתגמנא דין si non indicaveritis sermonem nostrum hunc, Jos. 2, 14. על מימר פתגמא די יחוון לך juxta verbum hoc, quod indicabunt tibi, Deut. 17, 10. Ithp. Praet. וְאִתְחַוָּא לרבקה et nunciabatur Rebeccae, Gen. 27, 42. הלא אתחוא לרבוני nonne nunciatum fuit domino meo, IR. 18, 13. Infin. אִתְחַוָּאָה אתחוא לעבדך nunciando nunciatum est servis tuis, Jos. 9, 24. Fut. האפשר די יִתְחַוֵּי num possibile est ut annuncietur in sepulchro bonitas tua, Ps. 88, 12. Aphel יוכל לְהַחְוָיָה possit indicare, Dan. 2, 10. Imp. ופשרה הַחֲוֹנִי et interpretationem ejus indicate mihi, v. 6. Fut. תְּהַחְוֹן indicaveritis, ibid. נהחוה indicabimus, v. 37. די פשרה תהחונני quod interpretationem possitis indicare mihi, v. 9. Ti. דאחוי אחווי qui ostendit ostendendo, Bk. 116b. אחוי ליה בידיה indicabat, i. e. annuebat ipsi manu sua, Sanh. 107b.

אַחֲוָיָה *indicatio, annunciato, promulgatio, nuncium:* וְאַחֲוָיַת אחידן et indicatio aenigmatum, Dan. 5, 12. שמעו אַחְוָיְתָא דא audite nuncium hoc, Ps. 49, 2. דא אחוית גזירת אורייתא haec est annunciatio, promulgatio decreti legis, Num. 31, 21. in Jon. heb. ואת חקת. Sic, עבדך עסק באחוית גזרתך servus tuus occupatur in annunciatione decretorum tuorum, Ps. 119, 23. hebr. בחקיך.

חַוְיָא respondet hebraeo תודה *confessio, celebratio, laus,* Lev. 7, 2. in Targ. Hier.

מְחוֹנִית *denunciatio, annunciatio:* בר מְחוֹנְיָתָא filius denunciationum, i. e. custos et servus agrorum, agris visitandis praefectus, non tantum amovendi damni causa, sed et observandi limites, ut sciat denunciare discrimina agrorum et ad quos pertineant, Bb. 68a.

חוב[8] *peccare, delinquere, inique, impie, improbe agere, reum, culpabilem, debitorem esse vel fieri.* In Tg. est admodum frequens, pro hebr. אשם חטא. Praet. חָב עמא הדין חובא רבא peccavit populus hic peccatum magnum, Ex. 13, 2. לא חָבַת non peccavit, Ez. 16, 51. אין חבתא si peccasti, Jobi 35, 6.

[7a]) Gr. ἄδυτον ut nonnulli volunt. [8]) Ut omnibus cum ח et ב sonantibus (cf. rad. חבב) et huic notio inest *stringendi, nectendi* et *obligandi,* ut eum denotet, qui nexus est aliquo facinore et inde *obligatus* se ab eo resolvere.

חָבִית peccavi, Num. 22, 34. אבהתנא חבו patres nostri peccarunt, Thr. 5, 7. אתם חבתון vos peccastis, Ex. 32, 30. חבנא קדם יי peccavimus coram domino, Deut. 1, 41. Infin. לְמֵיחַב בהן peccando in eis, Lev. 5, 22. למיחב בה ut reatum obeat in ea, hebr. לאשמה, v. 25. Fut. ארי יחטי וְיָחוּב cum peccabit et reum se faciet, hebr. ואשם, Lev. 5, 23. אנש ארי יחוב בשלו vir cum peccaverit per errorem, Lev. 4, 2. ולא תחובון קדם יי et ne peccetis coram domino, 1 Sam. 14, 34. דיחובון קדמך quod peccaverint coram te, I R. 8, 33. Ithp. אִתְחַיַּב *debitorem, reum, obnoxium esse, culpa teneri, condemnari.* In Jonathane frequens pro חוב, quo Onkelos fere utitur: כל דְאִתְחַיַּב לקרבן אשמא quisquis debet, reus est, aut tenetur offerre sacrificium reatus, Lev. 5, 19. דאתחיב קטול בסיפך qui reus est occisionis, ut occidatur gladio tuo, Ps. 17, 13. Infin. לְאִתְחַיָּבָא בהון ut reus fiat in eis, Lev. 6, 3. ויתחייב et reus fiat, Lev. 6, 4. Rabbini pro eo quandoque dicunt נִתְחַיֵּב: נתחייבתי מיתה ut mortis reus fui, Ps. 3, 1. in Kimchi. Pah. חַיֵּב *reum, debitorem efficere, condemnare, improbum pronunciare.* Part. וּמְחַיֵּב לצדיקא et condemnans justum, Pr. 17, 15. Infin. לְחַיָּבָא חיבא condemnando sontem, reum, improbum, IR. 8, 32. Futur. ומַן יְחַיֵּב et quis condemnabit? Jobi 34, 29. וִיחַיְּבוּן ית חיבא et condemnabunt improbum, Deut. 25, 1. Sic respondet hebr. הרשיע: לא תְחַיְּבִנַּנִי ne condemnes me, Jobi 10, 2. ואדמא זכי יחיבון et sanguinem justum condemnant, Ps. 94, 21. Item *peccare facere, ad peccandum inducere.* Praet. וְחַיְּבִנּוּן חובא רבא et peccare fecit eos peccatum magnum, 2 Reg. 17, 21. ודי חיבו et qui peccare fecerunt, IR. 16, 13. Part. מְחַיְּבִין בני אנשא peccare facientes filios hominum, Jes. 29, 21. Fut. תְּחַיֵּב peccare facies, Deut. 24, 4. דלמא יחיבון יתך ne forte peccare faciant te, Ex. 33, 23. Part. Pyhal מְחוּיַּב *debere factus, obligatus, convictus.*

Apud Rabbinos הִתְחַיֵּב *consequitur, necessario sequitur:* היה מתחיב consequeretur quod etc. לא יתחיב בהם non infertur, concluditur, consequitur ex illis: מתחייב מזה בהכרח consequitur hinc necessario יתחייב מהם משפט אחר infertur ex illis propositio alia. Sic in Pyhal מְחוּיָּב, יְחוּיַּב sequitur. In Pihel חַיֵּב *concludere, inferre:* איך הוא בלתי מחויב מה שחייבו מהטענות quomodo non sequatur id quod inferunt (consequi faciunt) ex rationibus istis: יחייבו inferunt, concludunt.

חַיָּב, חַיָּבָא *reus, debitor, peccator, improbus.* Pro hebr. אשם, חוטא, רשע in Tg. usurpatur: זכאי עם חיב justum cum improbo, Gen. 18, 23. juxta Jonathanem: Onk. זכאה עם חיבא. Pl. חַיָּבִין ובארח et in via peccatorum, Ps. 1, 11. עמא חיבין קדם יי populus hic peccatores sunt coram domino, IS. 14, 33. Emph. תלמידי גבריא חַיָּבַיָּא discipuli hominum peccatorum, Num. 32, 14. Constr. כל חַיָּבֵי עמי omnes peccatores populi mei, Am. 9, 8. 9. 10. Fem. מלכותא חַיַּבְתָּא regnum peccans, Am. 9, 8. בגין עיטיתא דושתי חיבתא popter consilium reginae Vasthi improbae, Esth. 1, 1. in Ven.

חוֹב, חוֹבָא, חוֹבְתָא *reatus, culpa, noxa, peccatum, iniquitas, debitum:* ואיתיתא עלנא חובא et adduxisses super nos delictum, Gen. 26, 10. חובא רבא peccatum magnum, Gen. 20, 9. וצלותיה תהי לחובתא et oratio ejus erit in peccatum, Ps. 109, 7. חוֹבַת דין לקטול reatus judicii ad occidendum, i. e. delictum criminale, Deuter. 22, 26. Cum affix. מה חוֹבִי quodnam est peccatum meum? Gen. 31, 36. תדכייה מחובתי et mundus ero a peccato meo. Prov. 20, 9. ומה חובנא et quodnam est peccatum nostrum? Jer. 16, 10. יי אעבר חובך dominus transire fecit peccatum tuum, IIS. 12, 13. למרי חובתיך domino debiti tui, IIR. 4, 7. ודעו חובתכון et agnoscite peccatum vestrum, Num. 32, 23. ויקרב על חובתיה דחב et obtulerit pro delicto quod deliquerit, Lev. 4, 3. ולא תב מחוביה et non reversus fuerit a peccato suo, Ez. 33, 19. הוא בחוביה ימות ipse in iniquitate sua morietur, ibid. אם תשבק לחוביהון si condonaveris iniquitatibus ipsorum, Ex. 32, 32. Pl. עוין וְחוֹבִין iniquitates et peccata, Jobi 13, 23. חובין רברבין peccata magna, Eccl. 10, 4. Cum aff. תשבוק לכולהון חוֹבַי et ignosce omnibus peccatis meis, Ps. 25, 18. וכפר על חובנא et expia iniquitates nostras, Ps. 78, 9. אתפרסם קדם יי על חובתיך manifestum factum est coram domino propter peccata tua, Thr. 4, 22. ותקיפן חובתיכון et fortia peccata vestra, Am. 5, 12. חוביהון יקבלון peccata sua recipient, Lev. 20, 20. כל חובהי דחב omnium peccatorum ejus quae peccavit, Ez. 33, 16.

Ap. Ros. חוב *debitum, creditum:* בעל חוב dominus debiti vel crediti, *debitor, creditor,* sicut et בעל דין *accusator et reus,* pro ratione sententiae: משכן דחובתא *pignus debiti.* Item *obligatio, debitum, officium debitum:* תפלת ערבית רשות או חובה preces vespertinae suntne libertas vel debitum? i. e. tenetur-ne quis eas facere, aut non? Sab. 27b. יצא ידי חובתו egreditur manus officii sui, liber est ab officio, satisfecit officio suo: יצא ידי חובת התפלה אבל לא יצא ידי חובת תפלה בזמנה exivit, evasit manus reatus precationis, sed non evasit manus reatus precationis in tempore suo, h. e. non tenetur quidem reatu precationis, sed reatu temporis debiti non observati, Maim. par 1. in Hilch. Tephillah f. 62b. זו היא חובתי hoc est debitum meum, officium meum. Vide praeterea supra in חבא et חבב.

חִיּוּב, חִיּוּבָא *idem:* חיובך iniquitas tua est, Jobi 35, 8. Apud Ros. חיוב *debitum, consequentia, consecutio, quae quasi debitum ex praecedenti probatione consequitur: affirmatio, concessio,* apud philosophos Hebraeorum: בחיוב *affirmanter, consequenter:* חיוב ולא שלילה affirmatio est et non negatio. Sic חסד definitur, esse דבר שאינו חיוב res quae non est vel fit ex debito: Aben Esra Gen. 24, 49.

חִיּוּבִי *affirmativum:* הקדמה חיובית propositio affirmativa, שוללת negativa.

מְחַיֵּב *debitorem, reum efficiens.* Hinc apud philosophos, משפט מחיב propositio affirmativa, quae affirmando convincit et obligat alterum, ut concedere teneatur et se quasi debitorem agnoscat.

הִתְחַיְּבוּת *obligatio: consecutio, sequela, consequentia*, ut paulo ante חיוב.

חוג[9] *circinare*, ut hebr.: Praet. וכד חָג חוגתא et cum circinavit circulum, Prov. 8, 27.

חוּגְתָא *circulus, ambitus*, in exemplo praecedenti: Ap. Ros. חוג עגלי circulus plaustralis, i. e. arcticus: חוג הפך עגלי circulus antarcticus.

מְחוּג *circinus, quo aliquid designatur, nutus, designatio per gesticulationem digitorum, quae visibilis quaedam loquela est.* פרסאי דמחוי ליה[10] במחוג Persae qui indicant ipsi nutu, Ber. 46b. במחוג יחוי ליה per indicia ostendit ipsi, Chag. 5b.

חוד[11] *aenigmatice loqui, aenigma proponere.* Graeci uno verbo etiam dicunt αἰνιγματίζομαι. Praet. חודיתא חֲדָת לבני עמי aenigma proposuisti filiis populi mei, Jud. 14, 16. Imper. חוד חידתא propone aenigma, Ez. 17, 2. Fut. אֲחוּד כען לכן חודיתא proponam nunc vobis aenigma, Jud. 14, 12.

הוּדִיתָא *aenigma*, ut in exemplis praecedentibus.

הוּדְתָא, חִידָא *idem:* לא אשכחתון הודתי non invenissetis aenigma meum, Jud 14, 18. Vide etiam supra in חדד.

חִידְתָא, חִידָה *idem:* חוד חידתך propone aenigma tuum, Jud. 14, 13:

אוּחֲדְתָא *idem:* אוחדתי aenigma meum, Ps. 49, 5. Plur. cum aff. וְאוּחֲדָתְהוֹן et aenigmata ipsorum, Pr. 1, 6.

חֲדָן *aenigmata*, Ps. 78, 2. melius חודן vel חוּדְנִן.

חִידְנִן *idem*, Num. 12, 8.

אֲחִידָן *idem*, Dan. 5, 12.

חַוָּה *indicare, nunciare.* Vide supra in חוא.

חִוְיָא, חִוְיָא *serpens, coluber.* Respondet in Tg. hebraeo נחש: ut וחויא הוא ערים et serpens erat astutus, hebr. והנחש, Gen. 3, 1. והוא לחויא et erat in serpentem, Ex. 4, 3. דאתהפיך לחויא qui conversus erat in serpentem, Ex. 7, 15. Pl. חִוְיָן קלן serpentes urentes, Num. 21, 7. כחיון חורמנין sicut serpentes reguli, Jer. 8, 17. חִוְיָן בישין serpentum pessimorum, Hos. 10, 4. Ap. Tos. טועמים את הארץ כחויא comedebant terram sicut serpens, Sab. 85a.

חוז מחוז, מְחוֹזָא *terminus, provincia, urbs, vicus, platea*, ut hebr. למחוז רעיתהון ad terminum voluntatis, desiderii ipsorum, Ps. 107, 30. Pl. בריש כל מְחוֹזִין in capite omnium platearum, Thr. 2, 19. Sic cap. 4, 14. Constr. ואשוי בְּמחוֹזֵי ימא שולטניה et ponam in terminis maris dominationem ejus, Ps. 89, 26. על אפי מחוזי עממיא in superficiem platearum populorum, Jobi 5, 10. Cum aff. נִיסוֹי וּמְחוֹזוֹי insulae ejus et provinciae ejus, Num. 34, 6. in Jon. In TgH. pro eo est וּמְחֲוֹזוֹי pro זוי. Ap. Tos. כתב אבבא דמחוזא inscripsit portae urbis, Tam. 32b.

Deinde est מחוזא *nom. propr. urbis, cujus cives erant praepingues et corpulenti.* Hinc בר מחוזא Machoseus vel Machositanus sumitur pro homine pingue, succulento et corpulento, in Chol. 58b. אבולי דמחוזא portae Mechosae, Joma 11a. In gl. hic notatur, esse *nomen urbis, cujus incolae majori ex parte fuerint Israëlitae.*

מְחוֹזָנָאֵי *urbani.*

חוח חוּחָא *spina* vel *carduus*, IIR. 14, 9. Pl. קרסולין וְחוּחִין tribuli et spinae, Jes. 34, 13.

חוט[12] Pahel חַיֵּט *suere, assuere, consuere, conjungere, componere, compingere.* Praet. סקא חַיֵּטִית saccum consui, hebr. תפרתי Job. 16, 15. Infin. פקיד לְחַיָּטָא ספרי אוריתא praecepit consuere libros legis, Thr. 5, 5. Fut. וִיחַיֵּט et assuet dominus ejus aurem dexteram ejus במחטא acu, Ex. 21, 6. Jon. Ex Aphel Fut. יְחִיטוּ et fundamenta component, Esr. 4, 12. Pro eodem sumitur חטט, quod vide infra. Talm. דחייטי בחבלי דצורי quae consuunt funibus vimineis, As. 75a. דחייטיה לגלימיה qui (duplicatum) assuit pallium suum, Men. 37b.

חוּטָא, חוּט *filum, funiculus:* מחוטא ועד ערקת מסנא a filo usque ad corrigiam calcei, Gen. 14, 23. חוטא דזהוריתא filum coccineum, Jos. 2, 18. חוטא דתכלתא filum hyacinthium, Ex. 28, 37. חוטא דכתנא filum stupae, Jud. 16, 9. Plur. וקצצו חוּטִין et absciderunt filamenta, Ex. 39, 3. וחוטייך et fila tua, heb. ופתילך et linteum tuum, Gen. 38, 18. Sic וְחוּטַיָּא et fila, Ibid. v. 25. Ap. Tos. חוט המשקולת filum perpendiculi, a quo plumbum dependet: חוט מאזנים filum librae, quo libra in manu tenetur, Kel. c. 29. חוט של ביצים filum testiculorum, i. e. perinaeum, Nid. 25b. מלא החוט vel כמלא חוטא quantum filum, ein Fadenbreit, in Gem. Bb. 73a. Chol. 18a. quod communius dicitur כמלא נימא. Est autem proverbiale pro minimum: חוט אמצעי של עולם filum medium mundi, i. e. diameter. Ri. חוטי שער fila capillorum, quibus puellae capillos ligant. Cum his egredi licet in Sabbatho, Sab. 64b.

Deinde est *fibra.* Pl. חוטין fila, fibrae, Chol 93a.

Tertio, *medulla spinae dorsi, instar albi fili per longitudinem ejus descendens:* נשבר׳ השדרה ונשברה החוט שלה si fracta sit spina dorsi et rescissum sit filum ejus, Chol. c. 3. in princip.

Quarto, חוטין *gingivae*, juxta glossatorem talmudicum. חוטין החיצונות gingivae exteriores, הפנימיות

---

9) Aff. est τῷ חגג ar. حاج et حج *gyravit, huc illuc* vel *in gyrum commotus est.*

10) Nulla, ut mihi videtur, affinitas inter hanc talm. vocem versatur vocemque heb. מחוגה, quae *circinum* denotat. Imo potius vertendum videtur hoc vocabulum ad pers. هيجا, cui teste Castello (Lex. pers. p. 554.) (conjuncto c. כרדן) significatio est: *connectere literas earumve syllabas; item satyram componere*, quae significatio in locum illum talm. melius quadrat.

11) Pp. *flectere, deflectere, intorquere*, per ambages ducere arab. حاد 12) Vide in חטט.

interiores, Graecis οὖλα, καὶ ἔνουλα dicuntur, Bech. 35a. Autor Ar. *dentes* interpretatur. Alibi scribitur חטין sine Vau et חיטין, ut in Jalk. f. 183c. ubi similiter per שניים explicatur. Videtur pertinere ad חטט et scribendum הַטִּין.

חָט *sutura*, vel juxta alios, *linea:* בי חָטֵי inter suturas, i. e. בין החפורות: vel inter lineas, בין שיטיא Ketb. 69a. Sic et arabice *lineam* significat. In Tg. כחט טמיר pro hebr. כנצר נתעב sicut virgultum, Jes. 14, 19. In Regiis scribitur כִּי חָט, ubi כי est loco simplicis כ similitudinis, quomodo Talmudicis saepissime usurpatur. At חט hoc sensu nuspiam invenitur. Elias notat, in quibusdam libris scriptum כיחט unica voce. B. Ar. citat כיחט in יחט. Forte fuit cum apice in fine, quo solet resecta litera indicari pro כחוטר sicut virga, virgultum; aut כיחור, quod apud Tos. idem quod נצר, ut est in Ar., in יחור. Schindlerus in radice נצר citat, כְּחַיָּט „sicut *abortivum.*" Sed ubi חיט significat abortivum? יחטא id significat in N. T. syro 1. ad Cor. 15, 8.

חַיָּט, חייטא *sartor:* החייט ששייר את החוט כדי לתפור sartor si reliquum fecerit filum ad consuendum, Bk. 119a.

חייטא *saccus.*

מַחַט, מַחֲטָא *acus*, vide in חטט.

חוך *ridere, ludere, illudere, irridere:* והוה יצחק חָאִיךְ et fuit Isaac ludens, Gen. 26, 8. in Jon. ורגז וחאך sive commoveatur, sive rideat, Prov. 29, 9. Pahel, למן דנה חַיֵּכַת שרה ut quid ergo risit Sara? Gen. 18, 13. חיכו על טבהא riserunt super bona ejus, Thr. 1, 7. Part. ועל שלטוניא מְחַיֵּךְ et dominatores irridet, Hab. 1, 10. והוה כמחיך eratque tamquam ludens, i. e. jocabundus, Gen. 19, 14. Pl. קל דִּמְחַיְּכִין vocem ludentium, Ex. 32, 18. Infin. וקמו לְחַיָּכָא et surrexerunt ad ludendum, Ex. 32, 6. Fut. וִיחַיֵּךְ לנא et ludet nobis, Jud. 16, 25. ויחיכון קדמנא et ludent coram nobis, II S. 2, 15. Ti. אַחְיָכוּ קָא מְחַיְּכַתְּ בי illudendo illudis mihi, Sanh. 107b. ubi terminatio Vau est ex forma syra: אחוכי קא מחייכי בי יהודאי illudendo illudunt mihi Judaei, Sanh. 109a.

חוֹךְ, חוּכָא *risus, lusus, ludificatio, contemptus:* ומן יכול לסוברא חוך דין ורגיז et quis posset ferre ludificationem istam et iram? Esth. 1, 18. heb. בזיון: הויתי חוכא fui risus, Thr. 3, 14. תהין לחוך eris in risum, Ez. 23, 32. Ap. Tos. דלא להוי מילי דרבנן כחוכא ואטלולא ne sint verba Rabbinorum nostrorum quasi risus et jocus, Erub. 68b.

מָהוּךְ vide in מחך.

חול *cadere, incidere residendi causa: manere, permanere, residere*, ut hebraice. Praet. וְחָל רוגזי et cecidit furor meus, Jer. 44, 6. Sic c. 7, 20. et Hos. 2, 3. Ez. 5, 13. ubi verbum אניח quiescere faciam, ipsi adjungitur: רוגזי וחמתי חל באתרא הדין ira mea et furor meus permanet in loco isto, Jer. 7, 20. hebr. נתכת effusus est. Fut. וְתחול חרבא et residebit gladius, Hos. 11, 6. ubi Kimchi vocem hebraeam וחלה interpretatur חפול ותנוח cadet et quiescet: דִּיחוּל רוגזי ut resideret ira mea, Ez. 20, 21. ויחול רוגזך בהון et residebit ira tua in ipsis, IR. 8, 46. על ריש רשיעין יחול super caput improborum residebit, Jer. 23, 19. Hinc ap. Ros. de *die festo aliquo dicunt*, חל להיות בשבת cadit ut sit in sabbatho, i. e. incidit in sabbathum: כשיחול י"ד בניסן בערב שבת quando incidit decimusquartus dies mensis Nisan sive Martii in vesperam sabbathi. Ex Pihel, כדי שתתחולל דעתו ut resideat mens ejus, i. e. pacatus, tranquillus fiat animus ejus Ber. 30b.

Secundo, *saltare, tripudiare*, hebraice: לחול ad saltandum, Jud. 21, 21. Sic Part. בתופיא הוו חָיְלִין cum tympanis fuerunt saltantes, Ex. 15, 20. in Tg. Jon. et Hier.

Tertio, *dulce esse:* Part. דְּחָיְלָא על חכך quoniam dulcis est gutturi tuo, Prov. 24, 13. Vide amplius in חלי. Nam hic, ut hebraice, diversae formae confunduntur, veluti חול, חלה, חלל, יחל. Talm. דליחול אדמיה ut dulcis fiat sanguis ejus, Git. 47a.

Quarto, חול hebr. *dolere.* Hinc est, *infirmum, viribus destitutum, debilem esse*, quae significatio ab hebr. חלה descendit.

Quinto, חול idem quod חלל *profanum, commune fieri:* עד שיחולו donec communes fiunt, Schevi. c. 1. Haec significatio spectat ad חלל.

חוֹל, חוּלָא *profanum, commune*, vide in חלל.

חול *phoenix, avis.* Hebraei sic exponunt in hoc loco, בקני אגוע וכחול ארבה ימים in nido meo exspirabo et sicut phoenix multiplicabo dies, Jobi 29, 18. Hinc in Jalkut in hunc locum: Posteaquam Eva comedisset de fructu arboris, comedendum quoque dedit jumentis, bestiis et avibus, quae omnes obediverunt ipsi, excepta una ave, cujus nomen est חול (gl. הוא הנקרא פניצי בלעז ipsa vocatur phoenix vulgo) sicut scriptum est; וכחול ארבה ימים et sicut phoenix multiplicabo dies. Rabbi Janna dixit: אלף שנים חי ולסוף אלף שנים יצאת אש מקנו ושורפתו ומשתייר בו כביצה וחוזר ומגדל איברים וחיה mille annos ipsa vivit et in fine mille annorum egreditur ignis ex nido ejus et comburit ipsam, relinquiturque in eo quasi ovum et redit et rursus accipit membra et reviviscit. Haec ibi. Idem legitur in Mid. Samuel. s. 12.[13] Ap. Tos. vocatur אורשינא, Sanh. 108b. ubi scribitur; Noachum, cum reperisset hanc avem sedentem in tabulato arcae, dixisse ipsi: quare non petis alimentum tuum? respondit avis: videbam te occupatum, neque volui tibi molesta esse: tum Noa: utinam,

[13]) Exstat hic locus etiam in Br. s. 19. ubi praeter haec de ea ave חול narratur: ר' יודן אומר אלף שנים חי ולבסוף אלף שנים גופו כלה וכנפיו מתמרטים ומישתייר בו כביצה וחוזר ומגדל אברים וחי, i. e. Rabbi Judan Simeonis filius dixit; mille annos vivit (avis חול) et postquam mille annos vixit deficit corpus ejus et alae ejus deplumes fiunt et reliquum est velut ovum, unde nova membra rursus crescunt. Vide Bochart. Hierz. pars II. lib. VI. c. 5. et Delitzsch Jobi p. 350.

inquit, perpetuo vivas. Inde scriptum est, „in nido meo expirabo“ etc.

חול, חַל, חָלָא *arena.* Ab hebr. חול *dolere,* quia dolorem et molestiam ambulantibus in ea procreat: לא יתכיל חלא דימא neque mensurari potest arena maris, Jer. 33, 25. ונטול חלא et pondus arenae, Pr. 27, 3. כחלא דימא sicut arena maris, Gen. 32, 12. Aliam significationem vide in חלא. Proverbium talmudicum vide supra in זבן. Ap. Tos. חול דק arena subtilis, חול גס arena crassa. Pl. שדרין בין החולות qui habitant in arenis, i. e. arenosis locis, Sab. 31a.

חוּלְיָה *arena, pulvis, terra:* עוקר חוליה ומעלהו aufert vel removet arenam et educit eum, scil. infantem, qui in foveam decidit, Joma 84. Sic כגון שעיקרו שניהן חוליה cum ambo terram ejecerunt una, Bk. 51a. חולית הבור terra putei seu foveae, quae ex fovea effossa est et circa eam accumulata, Erub. 83b. אין הקומץ משביע את הארי ואין הבור מתמלא מחולייתו pugillus non exsatiat leonem et non completur fovea de terra effossa sua, Sanh. 16a. Vide ibi glossatores.

Deinde חוליא est *articulus, membrum, vertebra, pars separabilis aut quae solvi potest, tam in corpore artificiali quam naturali:* או שיש עליו בשר בין חוליא לחוליא aut si sit in eo caro inter singulos articulos, Bech. c. 6. in Misna: י"ח חוליות בשדרה octodecim vertebrae sunt in spina dorsi, Ohol. c. 1. Ber. 30. מנורה של חוליות candelabrum articulorum, h. e. ex multis partibus seu membris compositum, Bez. 22a. Sab. 46a. Hinc et in R. Salomone ad מקשה תיעשה Ex. 25, 31. שלא יעשנה חוליות non faciet illud (candelabrum) ex membris et partibus multis, sed opere continuo. Hae vocantur alias פרקים. Iterum חוליות הקטלה partes, i. e. annuli catenae, Kil. c. 11. Huc pertinet in Tg. וספסירא מדאה חלי בחרציה מחית בְּחוּלַת חוּלִית דדהבא et gladius Medus pendebat in lumbis ejus, dependens ex meris partibus aureis, i. e. catenis vel annulis aureis, Esth. 8, 15. Tale quoque est, אלו חוליות והייקנתא שדרכן להנתן בנזמים hae sunt particulae aureae et hyacinthi quae solent indi monilibus, Br. s. 79. in fine. Glossa explicat, *frustula auri,* vel *lapides pretiosi.* Sic in Jalk. 40d. Ita vocantur in *peniculamentis vestimentorum* (quae ציצית vocant) *tria fila contorta* חוליה, in Men. 38b. Bb. 74a. Maim. in hilch. Tzitzis c. 1. ubi explicat quid sit חוליה in ציצית.

חולי dulcedo, vide חלי.

חולני *indignabundus:* ראה פניו חולניות vidit vultum ejus indignabundum, Br. s. 63. Posset etiam referri ad חלה.

חוס *parcere, misereri, propitium, clementem esse:* Praet. וְחָס יי עליהון et propitius fuit dominus eis, IIR. 13, 23. את חַסְתָּ tu pepercisti, Jonae 4, 10. Part. ולא יהי חָאֵס et non sit qui misereatur, Jer. 21, 12. hebr. מכבה exstinguens, unde alii ponunt חָיֵס exstinguere. Sic Jer. 4, 4. Jes. 1, 31. Jer. 7, 20. Et aliter ועל עולם לא חָיֵס et puero non parcit, Deut. 28, 50. Infin. לְמֵחַס misereri, Jes. 30, 19. Imper. חוס יי על עמך propitius esto domine super populum tuum, Jon. 2, 17. Fut. עינכון לא תְחוּס oculus vester non parcat, Gen. 45, 20. לא אמחול ולא אחוס non condonabo, neque parcam, Jer. 13, 14. ויחוס יי על תרעא et parcet dominus portae illi, Exod. 12, 23. hebr. ופסח. Pahel Part. וצדיקא מְחַיֵּס justus autem miseretur et donat, Ps. 37, 21. Infin. לְחַיָּסָא עלוהי ut clemens sis erga eum, Eccl. 7, 17. Imper. חַיֵּס לִי propitius esto mihi, Ps. 119, 9.

חַס וְשָׁלוֹם *formula deprecandi et aversandi,* pro *absit,* quod Hebraei voce חלילה exprimunt, Esth. 6, 1. Sic חס לנא propitius est nobis (dominus) vel propitius esto nobis (o domine) absit a nobis, Jos. 22, 29. et 24, 16. חס לעבדך propitius fuit (deus) servis tuis, ne faciant, vel, ut non fecerint rem hanc, Gen. 44, 7. חס לי Ibid. v. 17. Sic ponitur absolute, חס absit, IS. 14, 47. et 20, 2. חס לך IS. 20, 9. חס לאלהא absit a deo, Jobi 34, 10. Geminatum חס חס לי procul absit a me, IIS. 20, 20. Vide quae de hac loquendi formula scripserunt viri doctiss. Nicol. Fuller. in Miscellan. lib. 2. c. 2. et Ludovicus de Dieu in Comment. in quatuor Evangelia p. 72.

חַיָּס, חִיסָא *misericordia, clementia:* דמדקק לא בחיס quod comminuitur absque misericordia, Jes. 30, 14. Hab. 1, 17. ולא יהי חיס neque erit misericordia, Jer. 7, 20. מטול דְחִיָּסָא מן קדם יי לכון הוא quia gratia, misericordia a deo vobis est, Ex. 12, 11. in Jon. heb. פסח. Sic דבח חיס sacrificium misericordia, Ibid. v. 27. in Onk. ומן חיסא דרשיעי et a gratia, misericordia impiorum, Pr. 3, 25. hebr. ומשאת et a vastatione. Vide infra in חים.

מַחְסָא Jes. 63, 9.

חַסָּא *lactuca, cujus usus est Judaeis in coena Paschatis.* Bartenora in Pes. c. 2. notat esse arabicum. Rabbinis dicitur חזרת. Juxta Gemaram referendum est ad praesentem radicem חוס misereri, quod ejus usus est in vespera Paschatis, in coena quae instituitur in memoriam agni paschalis, qui fuit symbolum misericordiae dei: מאי חזרת חסא מאי חסא דחס רחמנא עילוון quid est *chasereth?* idem quod chasa. Quare dicitur *chasa?* דחס quia misertus est Deus nostri, Pes. 39a.

חוף vide חפף.

חוץ חוּצָה *foris, foras, extra: praeter, praeterquam: platea, vicus,* q. *locus exterior respectu domus,* hebr. Ap. Ros. חוץ מכבודו salvo honore ejus: חוץ ממעלת כבוד תורתם salvo honore eruditionis ipsorum. Cum aliquo dissentiunt a Rabbinis.

חִיצוֹן *exterior, exterius.* Rabbini dicunt etiam חיצוני. Unde ספרים חִיצוֹנִיִּים libri externi, extranei, profani, non sacri aut hebraici, libri gentiles, ut Christianorum et aliorum populorum. Tales libros legere Judaeis prohibitum, ut videre est in Sanh. c. ult. ab initio. Quomodo hoc intelligendum, quatenus item prohibita aut concessa sit illorum lectio, vide apud R. Asariam in Meor Enajim par. c. 2. זה דרך היצונים haec est via extraneorum, Meg. 24b. Gl. hi sunt homines qui pro suo placito et lubitu vivunt, non secundum praescriptum sapientum.

חִיצוֹנִיּוּת *externum, exterioritas:* חיצוניותם חיה לכבוד exterioritas ipsarum (vestium) est ad honorem.

חַיִץ hebr. *paries, murus, sepimentum, maceria, substructio, tabulatum, exteriorem locum ab interiore distinguens*, Ez. 13, 10. Ris. et Talmudicis satis usitatum: אבל הוא עושה חייץ sed facit maceriam lapideam, Schevi. c. 3.

מְחִיצָא, מְחִיצָה *idem*, Ez. 41. saepius. At Ez. 13, 10. in Regiis legitur מְחָצָא. Emph. מְחִיצְתָא דלברא tabulatum exterius, Ez. 41, 9. Constr. למתב בִּמְחִיצַת צדיקי ut sedeant in tabulato justorum meorum, Ps. 101, 6. Pl. מְחִיצָיָא Ez. 41, 9. et IR. 6, 6. Constr. בִּמְחִיצַת בצלעות ברושים בירון tabulatis cedrinis, IR. 6, 15. In More sumitur pro *membrana oculi:* מחיצה הענבית membrana uvea, par. 3. c. 25. מחיצה בהירות קרנים membrana cornicularis, Ibid.

חוץ *parietem, maceriam exstruere*, T. מפני שיכול לחוץ propterea ut possit maceriam constituere. Gl. לעשות מחיצה facere parietem, Erub. c. 3. ab initio. Vide חצץ.

חָוֹק *gradus scalae*, in Gemara. Pl. סולם המצרי כל שאין לו ארבעה חווקין scala parva est, cuicunque non sunt quatuor gradus, Bb. 59a. Erub. 72b. In Ar. citatur etiam ex Vr. s. 29. שרה של בבל עולה ע׳ חווקים ושל מדי עולה נ״ב חווקים princeps (i. e. angelus) Babyloniae ascendebat 70. gradus, Mediae 52. gradus (in scala sc. quam vidit Jacob.) Sed in meo exemplari est עווקים. In Maim. in הלכות שכנים c. 8. scribitur חחקין. Guido ponit etiam הָווֹק *fundamentum*, ex More lib. 1. c. 21. et 73. sed illic in nostris libris est חווק,

חור [14] primo *videre, intueri*, apud Syros. Hinc וְיֶחֱוְרוּן עינך בנכריתא et aspicient oculi tui alienam, Prov. 23, 33.

Secundo חֲוַר *albescere, album fieri:* Praet. חֲוַרוּ שבשהא כתלגא albuerunt palmites ejus, Joël. 1, 7. יְחֱוְרוּן sicut nix albescent, Jes. 1, 18. Pahel חַוַּר *lavare, abluere lavando, candidare, dealbare, album seu candidum reddere.* Praet. לבשוהי לא חַוַּר vestimenta sua non candidaverat, 2 Sam. 19, 24. בתר דחורו יתיה posteaquam abluerunt eum; Lev. 13, 56. Sic v. 55. Part. כבוריתא דִּמְחַוְּרִין ביה sicut sapo quo dealbant, Mal. 3, 2. Fut. סוגעא תְּחַוְּרִנַּנִי multum dealbato, abluito me, Ps. 51, 4. Ithp. מתלגא אִתְחַוַּר prae nive albescam, Ps. 51, 9. Imper. אִתְחַוַּרִי lavato me, Jer. 4, 14. Resp. hebr. כבס. Fut. די יִתְחַוַּר quod album factum fuerit, Lev. 14, 58.

Ap. Ros. חַוַּר est etiam, *declarare, explanare, perspicuum, dilucidum reddere:* מחוור להם דברי תורה explanant ipsis verba legis: לא חווריתו non estis periti, exercitati, perspicui instructi, scil. in statutis כלאים, Kid. 39a. Ex Pyhal הלשון אינו מְחֻוָּר oratio haec non est dilucida, plana, perspicua: הוא יותר מחוור illud est magis clarum, quam etc. במחוורת לו טומאה ידועה in (immunditia) nota, perspecta ipsi, gl. Nas. 63a. אינם מחוורים לכם ista non sunt perspicua vobis. Ex Nithpahel לא נתחוורו דבריהם nun sunt clara verba ipsorum.

חִיוָּר, חִיוָּרָא *album, candidum:* חמר חִיוָּר vinum album, Cant. 5, 1. כל די חור ביה in quocunque album fuerit, Gen. 30, 35. Pl. סוסון חִוָּרִין equi albi, Zach. 6, 3. יהוין כסותך חורין sint vestimenta tua alba, Eccl. 9, 8. Fem. והא ידיה חִוָּרָא כתלגא et ecce manus ejus erat alba sicut nix, hebr. מצרעת leprosa, Ex. 4, 6. בהרא חורא pabula alba, Lev. 13, 4. Pl. בהרן חִוָּרָן pabulae albae, Ibid. v. 38. Metonymice etiam sumitur pro *leproso* apud Talmudicos: חיוורא דבי רבי leprosus de domo Rabbi[15], quod ibi nomen Messiae est, Sanh. 98b. וטעמי ביה טעמא דחוורא et gu-

---

[14]) Num forte conferri potest cum pers. هُور vel خور *sol?*

[15]) Ita quidem R. Salom. locum illum talm. pers. מצורע של בית רבי explicat. At vero Ar. vocem רבי eandem habet atque רב i. e. *magnus, a, um*, ut *afflictum morbis magnis* (נגוע חלאים גדולים) denotet verbaque ejus sunt: חיורא דבי רבי פירוש נגוע חלאים. נגע תרגום מצורעת כשלג חיורא כתלגא. רב כלומר גדול. „Incidit igitur in Scyllam, dum vult vitare Charybdim.“ Explicatio enim vocum דבי רבי per גדולים non minus usui linguae repugnat, quam illa a R. Salomone per בית רבי data sensu est carens. At mihi ipsa suspicata significatio vocis חיורא, quae auctore Ar. secundum locum illum in Targ. (Lev. 12. 10.) a pluribus lexicographis et glossatoribus pro *leproso* habetur. Hoc enim notandum: Voces מצורע, צרעת et omnia ad hanc notionem radicemve pertinentia vocabula, *ubicunque* in s. S. leguntur, a Paraphrasta chaldaeo ad radicem סגר *claudere, occludere, includere* (synon. τῷ עצר) vertuntur et per סגירו, סגירות vel סגירותא redduntur; exceptis duobus locis, illo in Lev. et altero in Exod. 4, 6., ubi pro iis habet חיורא. Et recte sane ita reddit. Nam plagae, quae notioni τοῦ צרעת submissae sunt, tam variae sunt *colore* tantopereque inter se diversae sunt magnitudine ceterisque rebus, ut nil nisi hoc iis commune sit, quod perniciosae sunt indeque homo iis affectus ab aliis *separari* debet hominibus et *excludi*. Atque hoc est, quod Chaldaeus voces מצורע vel צרעת ubique ad notionem *retinendi, excludendi* et *separandi* τοῦ סגר et עצר vertit, quoad haec sola notio est omnium illarum plagarum propria solumque iis omnibus commune signum. Utroque vero illo loco (Lev. 12, 10. et Exod. 4, 6.) voci מצורעת apposita est vox כשלג, (i. e. lepra nivis instar), quae est leprae quaedam species certa a ceteris lepris eo distincta, quod est alba: *vitiligo* igitur *alba*, quam Graeci τὴν λεύκην vocant, (Herod. I. 138. de Persis: ὃς ἂν ἔχῃ λέπραν ἢ λεύκην, οὗτος ἐς πόλιν οὐ κατέρχεται) plane chaldaeo חיורא respondens, quod albedinem τὴν λευκότητα denotat. Quae res quum ita se habeant ex voce נגוע (Jes. 53, 4.), quae ut volunt, de Messia dicta, deducere quidem Messiam lepra (נגע) affectum fore, minime vero speciem hujusce leprae definire eamque certo nomine חיורא nuncupare possunt.

Qua de re meo jure me facere puto aliam quaerentem significationem vocis talm. חיורא, quae, ut suspicor,

stavi in eo gustum carnis leprosae, Gl. בשר בעלת שחין, Git. 68a.

חור, חוּרָא, חוּרִין vide in חרר.

חוּרִי *alius.* Vide in אחר.

חִירוּתָא, חֵירוּת, חֵירוּ vide in חרר.

חֲוַּרְתָּא *farina alba* et *munda*, *sed minus munda quam* סמידא aut סלת *semila*, Pes. 84b. Git. 66a. In Ar. exponitur *farina crassa, ex qua similia excreta est:* מיא דחיורי vide in חור.

חִיוּרְתָּא *albedo, canicies:* ליח לך חיוורתא non est tibi canicies, nondum canus es. Ber. 28a. חיוורתא דחותי מתני sic adducit Ar. ex Chol. 93a. et explicat, *albedo quae est in renibus.* Sed pro eo in nostris libris legitur תרבא adeps.

מְחַוָּר *album:* ואתהפיך מכתשא למחור et convertatur plaga illa in albedinem, Lev. 13, 3.

חיור[16] *centum*, lingua persica: אית לך בר חיור גווני est ne tibi (equus) centum coloribus praeditus, Sanh. 98a. Vide glossam.

חֲוַרְוָר *albugo, macula alba in oculo;* aut potius *suffusio*, quae Hebrais dicitur חבלול, ὑπόχυμα, ὑπόχυσις, *vitium oculorum, quo humores affusi inter corneam tunicam* et *crystallinum humorem concrescunt*, et *visum ita impediunt, ut discretas rerum species comprehendere non possit.* Ap. Tos. חוורור והמים הקבועים si suffusio et aquae fuerint fixae, gl. טיפין לבנות בעין maculae albae in oculo, Bech. 38b. et 44a. ubi de oculorum in primogenito vitiis agitur, איזהו חוורור קבוע quaenam est suffusio fixa? quae durat octoginta dies, Ibid. Hinc in Tg. Jon. מהו בַּחֲוַרְוְרַיָּא percusserunt suffusionibus; quod puto esse per transpositas literas pro בַּחֲוַרְוְרַיָּא, i. e. ingenti et subitanea suffusione, scotomate, caecitate, hebr. בסנורים Gen. 19, 11. TgH. בְּהַרְבָּרַיָּה; mallem בַּחֲבַרְבָּרִים, ut ו et ב mutuas vices subeant. In Ar scribitur, vulgo dici *cataractam*[17]: et sic vocant medici nostri.

חֲוָּרִיתָא, חִוָּרִיתָא *ciconia, milvus albus*, hebr חסידה Lev. 11, 19. Jer. 8, 7.

חֲוורוּלִין *herbae species*[18]: Aruch. In Gem. nunc legitur[19] חורת יולין pro eodem, Pes. 39a.

הוורנס *species pisciculorum parvorum salitorum*, Talm. Hieros. ע"ז c. 2. f. 42a.

חוש *festinare.* Aphel Imper. חִישׁ לי festina ad me, Ps, 141, 1. ubi deficit characteristicum א, sicut ה saepe in hebraeo. Regia הַשְׁהֵשׁ geminatis literis. Partic. דִּמְחִישׁ לקניה quae festinat ad nidum suum, Deut. 32, 11. Huc revocari posset אַרְהִישׁ pro אַחִישָׁה Ps. 55, 9. Nam רחש pro חוש nunquam poni solet.

חַשׁ *dolere*, vide חשש.

Secundo חוּשׁ *sentire, sensibus percipere*, empfinden. Part. Hophal מוּחָשׁ *sensatum, sensile, in sensum cadens:* מכחיש המוחש negat sensibile, hoc est

---

lexicographos non efugisset, si ab errore recepto capti non fuissent. Est enim: nomen verbale, cui notio inest *explanendi, intelligendi,* et *cognoscendi* a verbo praecedente חֲוַר *declarere, explanare, perspicuum reddere*, uti ar. nomen حَوَارِى *sincero animo agnoscens colensque veritatem*, quod eodem verbo حار (mediae ו, chald. חור) derivatum. חיורא דבי רבי nihil igitur aliud innuit, nisi *intelligentiam in domo Rabbi* i. e. *sapientum comparatam.* Quae etymologice non spernenda sola prae ceteris sana apparet explicatio comparantibus nobis integrum illum locum talmudicum, quem citare licet: מה שמו דבי ר' שילא אמרי שילא שמו שנאמר עד כי יבוא שילה דבי ר' ינאי אמרי ינון שמו שנאמר יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו דבי ר' חנינא אמרי חנינא שמו שנאמר אשר לא אתן לכם חנינה ויש אומרים מנחם בן חזקיה שמו שנאמר כי רחק ממני מנחם משיב נפשי ורבנן אמרי חיורא דבי רבי שמו שנאמר אכן חליינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלהים ומעונה h. e. Quod est ejus (sc. Messiae) nomen? Qui fuere de schola Schelae dixerunt: Schela est nomen ejus, nam ita scriptum est Gen. 49. Qui fuere de schola Janai dixerunt; Janai est ejus nomen ita enim scriptum est Psalm. 72. Qui fuere de schola Chaninae dixerunt: Chanina est nomen ejus secundum illud quod scriptum est Jer. 16. At vero Sapientes dixerunt; חיורא est nomen, ejus nam ita scriptum est (Jes. 53, 4.) „nostrum sane sustulit (sc. Messias) morbum nostrumque dolorem in se cepit; et nos afflictum a deo eum putavimus ab eoque cruciatum.“ Exstat ille locus in Sanh. 98b, cujus sensus comparatus cum illis, quae supra (sub voce אליהו, ubi docuimus Messiae aetatem nihil aliud esse Talmudicis, nisi tempus absolutionis et perfectae virtutis) diximus, hic fere est: Quaerebatur quod nomen ejus sit, i. e. quinam nunc viventium tam sanctus virtuteque praeditus, ut typus Messiae et exemplar virtutis perfectae dignus sit, qui habeatur? Imitantur autem plerumque discipuli magistrum et, quisque mortalium quum a se virtutem adpeti putet, illi, qui Schela magistro usi sunt, Schelam dixerunt illud exemplar perfectae virtutis esse, indeque dignus, quem omnes suae aetatis homines imitentur. Tali modo et illi, qui de schola Chanina fuere, Chaninam illum typum Messiae esse dixerunt. At vero Sapientes negant omnino exstare usquam virtutem perfectam eumque dicunt proxime accedere ad virtutem qui *sincero animo agnoscit*, ubi erravit *veritatemque* eo *colit*, quod se errasse confitetur, quemadmodum scriptum est (de aetate Messiae): et nos habuimus eum etc.; nunc autem quantopere antea erravimus agnoscimus et nos errasse fatemur. Alia legitur sententia de eo loco talm. in libro בכורי העתים anni תנק"ץ p. 64. quam videre lubet,

[16]) Vide supra in בארג.

[17]) Gr. λεύκωμα a. v. λεύκω, uti חוורור a. voce חור *albus, a, um.*

[18]) Idem quod חורת et חסא *lactuca* a suco lacteo *albo* dicta, uti *lactuca* Latinorum, quae e voce *lac* (lact-is) formata.

[19]) Menda in typis videtur scribendumque גלין secundum lectionem a Buxtorfio ipso s. v. חורת conservatam.

negat principia, ut nostri loquuntur, id scil., quod contra communem sensum est. מוחשות sensibilia, sensitiva.

חוּשׁ *sensus*. Hi quinque sunt, חוש הטעם sensus gustus: חוש הריח sensus olfactus: חוש השמע sensus auditus: חוש הראות sensus visus: חוש המשוש sensus tactus: חוש המשותף sensus communis: נראה לחוש videtur ad sensum, ad oculum, sensibiliter. בספר החוש והמוחש in libro de sensu et sensitivo, R. Levi Prov. 27. חושים פנימיים sensus interiores: חיצוניים exteriores.

חוּשִׁי *sensilis, sensibilis:* השגות החושיות apprehensiones sensibiles: השגות השכליות apprehensiones intellectuales, More lib. 1. cap. 32.

חִישׁוּת *sensus, sensatio, sensibilitas:* דחישותי בי quia sensus meus in me est, Job. 20, 2. in Regiis. Veneta דרחישתי, quod idem.

Tertio ap. Tos. legitur ad Gen. 46, 23. חשים שהיו מרובין כחושים של קנה ibi dictos fuisse ita, quod fuerint multiplicati instar fibrarum, vel filorum calami, Bb. 143b. Gl. explicat עלי קנים vel נדילים vel folia calamorum, vel קשרי הקנים. In Sr. s. 1. ותמלא הארץ אותם „et repleta est terra illis", Ex. 1, 7. nempe; כחושים של קנים instar filorum calamorum. Glossator exponit, sicut silva calamorum i. e. arundinetum. Huc refert B. Ar. ההוא ארבא דחיטי דטבעא בחישתא navis tritici quae submersa est in arundineto, vel mactra tritici, Pes. 40b. B. Ar. explicat מקום קנים. In gl. dicitur esse שם נהר nomen proprium fluvii. Ar, etiam huc reducit לחישת חורשא, quod vide infra in חיש.

חֲזָא חֲזֵי *videre, praevidere, providere, intueri, contemplari, aspicere:* Praet. והוא כד חֲזָא יעקב et fuit, cum vidisset Jacob, Gen. 29. 10. חזת ארי מית ברה vidit quod mortuus esset filius ejus, IIR. 11, 1. וחזני et vidit me, IIS. 1, 7. וחזהי אבוהא et vidit eum pater ejus, Jud. 19. 3. וחזאה יהודה et vidit eam Jehudah, Gen. 38, 15. וחזנון et vidit eos, IIR. 2, 24. החזיתא גברא si vidisti virum, Pr. 22, 29. החזיתא ית כל המונא an vidisti totam multitudinem istam, IR. 20, 13. ארי יתך חזיתי זכאי quia te vidi justum, Gen. 7, 1. לא חזו גבר' et non vidi eum, Gen. 44, 28. ולא חזיתיה non vidit quisquam fratrem suum, Ex. 10, 23. ית אחוהי viderunt gloriam tuam, Hab. 3, 9. חזוהא מעיקיא viderunt eam oppressores. Thr. 1, 7. אתון חזיתון vos vidistis omne malum, Jer. 44, 2. החזיתון די אתרעי ביה יי an vidistis eum in quo delectatur dominus, IS. 10, 25. חזינא עקת נפשיה vidimus angustiam animae ejus, Gen. 42, 21. Part. חָזֵי את qua tu vides, Gen. 13, 15. חָזֵיְתָא את vides tu: IIS. 15, 27. כל דחזי omnis videns, Jud. 19, 30. Plur. וכל עמא חָזָן et omnis populus videbant tonitrua, Exod. 20, 18. עיניכון חָזְיָן oculi vestri vident, Gen. 45, 12. Cum aff. כל חָזְאֵיהוֹן omnes videntes eos, Jes. 61, 9. בעיני כל חזוהא in oculis omnium videntium ipsam, Esth. 2, 15. חזך עלך ידוקון videntes te ad te respicient, Jes. 14, 16. Infin. מֶחֱזָא חזינא videndo vidimus, Gen. 26, 28. וחזו מחזא et vident videndo, Jes. 6, 9. לא תוסף למחזי אפי ne pergas videre faciem meam, Ex. 10, 28. למחזי אם קלו מיא ad videndum, an leviores factae sint aquae, Gen. 8, 8. וכהיא עינוהי מלמחזי et caligarunt oculi ejus a videndo, Genes. 27, 1. Cum aff. וייתי אבוך לְמֶחֱזָךְ et veniet pater tuus ad visitandum te, IIS. 13, 5. למחזיה ad videndum eum, v. 6. לא תוספון למחזיהון non pergetis videre eos, Exo. 14, 13. Imper. חֲזֵי ריחא דברי ecce odor filii mei, Gen. 27, 27. זקוף כען עינך וחזי erige nunc oculos tuos et vide. Gen. 31, 12. חזו ית ארעא videte terram, Jos. 2, 1. פוקו וחזו exite et videte, Cant. 3, 11. Fut. אֶחֱזֵי אפי מלכא videbo faciem regis, IIS. 14, 32. אחזנך videbo te, IIR. 3, 14. איזל ואחזיניה ibo et videbo eum, Gen. 45, 28. אחזנון ביום תבריהון videbo eos in die contritionis ipsorum, Jer. 18, 17. כען תחזי nunc videbis, quid facturus sim Pharaoni, Ex. 6, 1. בכן תחזון tunc videbis, Jes. 60, 5. ואם יחזי כהנא et si videat sacerdos, Lev. 13, 53. לא יחזנני אנשא non videbit me homo, Exo. 33, 20. ואם יחזנה כהנא et si inspiciat eam sacerdos, Lev. 13. 21. ובכפנא לא נחזי et famem non videbimus, Jer. 5. 12. לא תחזון אפי non videbitis faciem meam, Gen. 43, 3. ארי יחזון יתיך מצראי cum videbunt te Agyptii Gen. 12, 12. לא יחזונה non videbunt eam, Num. 14, 23. ולא יֶחֶזְיָן עינך et non videbunt oculi tui, IIR. 22, 20. Ithpah. אִתְחֲזֵי *videri, apparere:* אתחזי לי גברא apparuit mihi vir ille, Jud. 12, 10. ולא אתחזיאת et non fuit visum, Jud. 19, 30. אתחזיאו רישי טוריא conspecti sunt vertices montium, Gen. 8, 5. Part. דלא מִתְחֲזֵי ut non videretur, Jes. 6, 2. Fem. לית אבנא מִתְחַזְיָא non lapis visus fuit, 1 Reg. 6, 18. Infin. לְאִתְחֲזָאָה למנוח apparere Manoae, Jud. 13, 21. Imper. אִתְחֲזֵי לאחאב ostende te Achabo, IR. 18, 1. Fut. יומא דין אִתְחֲזֵי ליה die hoc ostendam me ei, IR. 18, 15. ולא יתחזי לך חמיע neque conspicietur apud te fermentum, Ex. 13, 7. למא תתחזון quare aspicitis vos invicem? Gen. 42, 1. ולא יתחזון קדמי ריקנין et non conspicientur coram me vacui, Ex. 23, 15. Aphel אַחֲזֵי *videre fecit, ostendit:* אחזי לפרעה videre fecit Pharaonem, i. e. ostendit, Gen. 41, 28. דאחזיני quae ostendit mihi, Ez. 11, 25. ולא אחזננא ית כל אלין neque videre fecisset nos haec omnia, Jud. 13, 23. אחזיך ostendit tibi, Deut. 4, 36. דלא אחזנון quod non ostendit ipsis, IIR. 20, 13. בכן אחזיתני עובדיהון tunc ostendisti mihi opera ipsorum, Jer. 11, 18. אחזיתך בעינך videre feci te oculis tuis, Deut. 34, 4. די לא אחזיתנון quod non ostendi eis, IIR. 20, 15. Part. ככל די אנא מַחֲזֵי יתך secundum omnia quae ego ostendo tibi, Ex. 25, 9. Infin. לְאַחֲזָאָה ית עבדך videre facere servum tuum, Deut. 3, 24. 1, 33. Imper. אַחֲזֵינִי כען יקרך ostende mihi nunc gloriam tuam, Ex. 33, 18. אחזינא ostende nobis, Judic. 1, 24. Futur. וְאַחֲזֵי עממיא בהתתיך et ostendam gentibus turpitudinem tuam, Nah. 3, 5. די אחזנך quam ostendam tibi, Gen. 12, 1. ואחזנך ית גברא et ostendam tibi virum illum Jud. 4, 22. ופתגמא דיחזנני et verbum quod ostendet mihi, Num. 23, 3.

חֲזֵי *visum*. Est ex forma passivi Pehil et sic per

Chirek semper punctandum: inde ulterius sumitur pro *dignum, decens, aequum, conveniens*, quod videtur et judicatur sic esse aut fieri debere, aut non: ut דלא חֲזֵי לְהוֹן quibus non est visum, quos non decebat, quibus non conveniebat, Jer. 49, 12. דחזי למשתי quod dignum erat ut biberetur, Esth. 1, 7. כדחזי ut decet, dignum, aequum, justum, conveniens est, hebr. כמשפט Lev. 5, 10. Num. 29. saepe: חמן הוה חזי לכון ibi fuit vel fuisset conveniens vobis, Jes. 17, 11. ארי לך חֲזֵיָא quia te decet, Jer. 32, 7. 8. דחזי ליה למפרקיך cui conveniens est, quem decet redimere te, Ruth. 3, 13. Cum ה in Daniele, על די חזה למזיה quam conveniebat accendi, Dan. 3, 19. Fem. ודא חֲזֵיָא לבני אנשא et hoc est conveniens filiis hominum, IIS. 7, 19. Pl. כולהן צדיקתא וַחֲזְיָין omnes justae et dignae, Esth. 2, 9. hebr. ראיות visae, scil. dignae, et sic chaldaicae vocis usus.

חֲזֵי *vide, en ecce:* Imperativus proprie, inde adverbiascit.

חָזֵי, חָזְיָא *videns, propheta*, qui et hebr. olim dictus fuit רואה: eo quod prophetias per visiones cognosceret, IS. 9, 9. חזיא את esne tu videns? IIS. 15, 27.

חֶזְוָא *visio, visum, aspectus:* וחזוא כחיזו דחזיתי et visio erat sicut visio quam vidi, Ez. 43, 3. בחזוי ליליה in visionibus noctis, Dan. 7, 7. לחלמי חֶזְוָיָא somniantibus visiones, Esth. 6, 1. Item *planities*[20]: בחזוי ממרא in planitie Mamre, Gen. 18, 1. in Jon. Sic Gen. 13, 18.

חֶזְיָא *aspectus, facies:* חזיתה מערבה facies ejus erat occidentem versus, ap. Tos. Tam. c. 2. Parah cap. 3.

חֶזְוָנָא, חֶזְוֹן *idem:* ואחזי ית חזונא רבא הדין ut videam visionem istam magnam, Exod. 3, 3. וחפא ית חזונא דכל ארעא et operuit aspectum terrae universae, Ex. 10, 15. in Tg. Jon. i. e. superficiem, in heb. עין i. e. oculum: בחזון אנא מתגלי ליה per visionem ego appareo ipsi, Num. 12, 6. Pl. וּבְחֶזְוָנִין רברבין et visionibus magnis, Deut. 4, 34.

חֶזְיוֹן *idem:* Pl. constr. בְּחֶזְיוֹנֵי עניך in visionibus oculorum tuorum, Eccl. 11, 9. Deinde חזיון *prehensio, apprehensio*, ab אחז. Hinc כל שנחבאת בחזיונה quicquid latet in apprehensione ipsius; h. e. quicquid manu sua prehendit vel tenet, ut in manu lateat et occultetur, Bm. 105b.

חֵיזוּ, חֵיזוּת, חֵזוּת *idem:* היך חזותא דליליא sicut visio noctis, Jobi 20, 8. שפירן בחיזו pulchra aspectu, Esth. 2, 2. כחיזו אבן טבא sicut aspectus lapidis pretiosi, Ez. 1, 26. כחיזו אנשא sicut visio hominis, Ibid. In Daniele cum Cholem legitur, וְחֱזוֹתֵיהּ et aspectus, species ejus, Dan. 8, 4.

חֶזְוָתָא *colores*. Repetitum חזותא חזותא colores colores, i. e. *diversicolores, variorum colorum*, Chol. fol. 47a.

חֲזִיְינָא[21] *clava ferrea, ferrum rotundum instar granati baculo infixum: armorum quoddam genus fuit in Aegypto notum:* Kel. c. 14. Scribitur per duplex Jod, quo consona indicatur, unde prave notant חֲזִינָא.

מֶחֱזֵי *aspectus:* כמחזי אדם secundum aspectum hominis, Ez. 1, 26. in Regiis.

מַחֲזְיָא *speculum*, ab *ostendendo* sic dictum, ex forma conjugationis Aphel ductum. Plur. מַחֲזְיָתָא specula, Jes. 3, 23. Constr. בְּמַחְזְיָת נשיא e speculis mulierum, Ex. 38, 8.

חָזַז חֲזָוִית[22] *impetigo, scabiei species.* Pl. דמלי חֲזָזִין qui plenus est impeteginibus, Lev. 21, 20. in TgH. Sic Lev. 22, 22. In Targ. Jon. est חֲזָזִיתָא hebraice ילפת. Quidam *saniosam scabiem* interpretantur. Ap. Tos. בעלי חזית impetiginosi, Bech. 41a. Ibidem in Gemara: ילפת זו חזית המצרית jallephet est scabies aegyptiaca: לחזיתא ליתי שב חיטי ארזנייתא וניקלינהו contra scabiem sumat septem grana tritici crassi et comminuat ea, Git. 70a.

חֲזָזָן *impetiginosus*, Lev. 21, 20. Onkelos.

חֲזִיזָא *nubes:* רכב על חזיזא קלילא equitavit super nubem velocem, Cant. 2, 9. ומהלך לחזיזי et iter nubibus, Jobi 28, 26. In Br. s. 13.: Quinque nominibus nubes appellatur, עב, חזיז, נשיא, ענן, אד, Et in codice talmudico Tan. 9.: quid sunt חזיזים? Rabbi Juda dixit, nubes cursitantes. Dicuntur sic, quia faciunt חזיונות visiones sive aspectus varios, ut virides, flavos, aut rubentes, in firmamento, scribitur dicto loco in Br.

חֲזִיז *germen, gramen, seges primum crescens, quae depasci saepe solet, aut resecari in pabulum jumenti, ut, luxurie amputata, felicius recrescat:* ורעי חזיז מן תלמא et depascit herbam a sulco, Ps. 126, 6. in Venetis. Abest ex Regiis. Elias in חלם legit חזין. In Ar. in חזין adducitur locus ex Talmud, unde hoc membrum hujus Targum desumptum est. Est enim additamentum rabbinicum, petitum ex Gemara, ubi in hujus versus explicatione legitur: מה הלוך ילך ובכה וגו' אמר רב יהודה שור כשהוא חורש הולך ובוכה ובחזירתו אוכל חזיז מן החלם quid est, „ambulans it et flet, portans tractum seminis etc.?“ Dixit Raf Jehudah: bos quando arat, it et flet et in reditu suo comedit herbam e sulco, in Tan. 5a. Nempe, quod arat eundo, mox a tergo miraculose producit herbam, quam bos, se convertens ab altera parte agri, illico comedit, ne lassetur: אכלה חזיז si comedat sementim, Bk. 58b. כשות וחזיז lupulus et seges, Ktb. 60b. Erub. 28a. Ar. ubique legit חזין per Nun.[23]

חֲזוּזָא *nom. propr. vallis*, quae hebr. vocatur

[20]) Ubi longe *videre* possumus. [21]) Idem quod חצינא, ut vult Mussaffia, quod gr. est ἀξίνη.

[22]) Arab. حَزَاز *furfures capitis, porrigo, furfuratio capillorum.*

[23]) [illegible] ut videtur arabicam habet الجزازى, quod *penidii* s. *succi arundinei genus* denotat. Vide Cast. Hept. p. 1185.

מורה, Gen. 12, 6. in TgH. Sic אל עמק שוה ad vallem Schave, TgH. למישר דחווא ad vallem Chasosa, Gen 14, 18. Scholiastes in hoc Targum scribit, הוא לשון פנוי.

חָזַם *averruncare, evellere herbas malas:* הרוצה לחזום עלי ירק qui vult evellere folia oleris sive herbarum להקל ממשאו ut levius reddat onus, Dem. c. 3. Ar. notat, quosdam explicare, *colligare in manipulum,*[24] ex significatione arabica, qua lingua אלחזם *manipulus.* Sed id loco talmudico non convenit. In Targ. Jon. וחזמין רישיה avellebant caput ejus, Gen. 31, 19. in Jon. Fut. וְיַחְזוֹם יח רישיה et auferet, avellet caput ejus, Lev. 1, 15. in Jon. heb. ומלק: sic cap. 5, 8.

חזן חַזָּן *speculator,*[25] *inspector, custos, qui provisionem et curam alicujus rei habet: minister* et stricte, *inspector, minister synagogae,* ut est *aedituus, diaconus, qui alias dicitur* שליח צבור, vel שמש, *nuncius ecclesiae, qui destinatus est synagogae necessariis operis praestandis.* Hic maxime oratione sive precibus et cantu ecclesiae praeibat, praeerat lectioni legali, docens, quod et quomodo legendum et similibus quae ad sacra pertinebant. Unde quandoque pro *cantore, praecentore* sumitur. Ex prima significatione: יעקב אבינו חזן מתא הוה דאמר ליה ללבן נטרי לך נטירותא יתירתא כחוני מתא i. e. Jacob pater noster speculator sive custos urbis fuit, quod dixerit Labano: costodivi te custodia amplissima, ut custodes urbis solent: Bm. 93b. Respicit ad translationem chaldaicam Onkeli, in quo pro hebreo גנבתי יום גנבתי לילה furto ablatum mihi interdiu, furto ablatum mihi noctu reposcebas, Gen. 31, 39. legitur; נטרית בימםא ונטרית בליליא custodivi in die, custodivi in nocte. Pro ministro in genere, de filiis Samuelis, patri dissimilibus et ad judicandum ineptis, ut legitur IS. 8, 3. Non sic (scribitur in Gemara) fuerunt filii ejus: אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהן ולסופריהן sed sedebant in urbibus suis, ut multiplicarent mercedem ministris suis et scribis suis, Sab. 56a. Gl. „ministris", quibus mercedem dabant, ut irent ultro citroque citatum partes litigantes ad judicium. „Scribis;" sc. contractuum, ob credita et debita. Pro *ministro sacrorum* passim usitatissimum: ut מסרום לחזנים tradunt ea ministris, nempe, membra agni ad sacrificium juge mactati, ut deferant ea ad altare, Tam. f. 32. נתנו שיעור לחזן הכנסת constituerunt mensuram ministro synagogae, ad reportandam tubam in domum suam, Sab. 35b. מיום שחרב ב"ה שרו חכימיא למהוי כספריא וספריא כחזנא וחזנא כעמא דארעא ex quo tempore vastata est domus secunda, coeperunt sapientes esse sicut scribae et scribae sicut minister synagogae et minister synagogae sicut populus terrae etc. Sota 49a. Referendum est proprie ad חזא.

חֲזִין vide in חזח.

חֲזְיֵינָא vide in חזא.

חֲזַק[26] *tenere, retinere, prehendere, apprehendere, comprehendere,* ut hebr. החזיק. In Targ. raro occurrit: לאלין דְמַחֲזְקִין בה illis qui apprehendunt eam, Pr. 3, 18. תִּתְחֲזַק במרדותא apprehende castigationem, Pr. 4, 13. In Hiphil apud Rabbinos in materia de emptione et venditione est *tenere, occupare, jus possessionis adire:* ut si quis vendat agrum proximo suo et is in eum ingrediatur, eum conserat, aret, fructus arborum colligat, vel tale quid fecerit, ecce hic vere emit: שהרי החזיקה quia apprehendit eum, jus possessionis adivit, nec ulli parti licet contractum retractare etc. Aliter מחזיק טובה לעצמו tribuens bonum sibi ipsi. In hominem arrogantem dicitur, qui sibi omnia vendicat et stulte de seipso sentit. In Pirke avos c. 2.: Si didicisti legem multam, אל תחזיק טובה לעצמך ne attribuas quicquam boni tibi ipsi (i. e. ne eo gloriator, aut arrogans esto) ad id enim creatus es. Christus Lucae 17, 10. Cum feceritis omnia quae praecepta sunt vobis, dicite, servi inutiles sumus, quod enim debuimus facere, fecimus: Sic אני מחזיק טובה לנפשי egone hoc beneficium vel hanc laudem mihi adscriberem? Sab. 89a. לא נחזיק טיבותא לנפשין non attribuemus hanc virtutem nobis, Tan. 23b. שאין מחזיקין במחלוקת quod non apprehendunt dissensiones, i. e. non persistunt in dissidiis: כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו quicunque firmus est in dissidiis, transgreditur prohibitivum praeceptum, Sanh. 110a. Probatur id ex eo; quod dicitur, „non erit sicut Korah et coetus ejus", Num. 16, 40. In Pihel חִזֵּק *roborare, corroborare, confirmare, fortificare:* Hinc ap. Ros. frequens, לחזק הענין ad corroborandum sensum, ad emphasin. Vide etiam infra in חזקה, in 3. signif.

חִזּוּק *confirmatio, corroboratio, robur:* החכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה sapientes fecerunt robur verbis suis magis quam verbis legis. Erubin f. 85b. Ketub. 83b. sed. f. 84a. כשל תורה sicut verbis legis.

• חֶזְקָה, חֲזָקָה *possessio, jus possessionis, occupatio, apprehensio rei emptae, aut donatae,* ut supra in verbo. Ap. Ros. במה יקנה המקח הקרקעות באחד משלשה דברים בכסף או בשטר או בחזקה quomodo acquiritur emptio rei alicujus? Fundi acquiruntur vel argento, vel literis contractus, vel apprehensione: כיצד בחזקה quomodo apprehensione seu occupatione? Si quis vendiderit aut dono dederit alicui domum aut agrum et hic eam clauserit, obsepiverit, vel sepem ejus fregerit, vel minimam utilitatem opera

---

24) حزم vicin. τοῖς حزن et خزن, quorum origo in *colligando* et *constringendo.*

25) A verbo חזה chald. חזא vidit, adspexit, *speculatus fuit.*

26) Proprie *constrinxit, compressit, obthuravit,* chald. הדק; hinc *cinxit, accinxit, succinxit* syr. ܚܙܩ arab. حزق et حزك notioneque ducta heb. חָזַק *compactus,* obfirmatus, validus fuit.

sua ei attulerit, hic vere emit; בר"א כשהחזיק בפני המוכר או הנותן quando nimirum eum occupavit, vel possessionem ejus adivit si occupavit in praesentia venditoris aut donantis etc. Maim. in hilchoth מכירה c. 1. חזקת הבתים occupatio, possessio aedium, Bb. c. 3. In Tg. ועבד בה חזקתא et fac in ea possessionem, Gen. 13, 17.

Deinde est *mos, consuetudo inveterata et quasi diu possessa:* Hinc dicunt, מעמידין את האדם על חזקתו constituunt hominem super possessionem suam i. e. mores inveteratos, Elias in Thisbi. Videtur esse ex sequenti usu.

Tertio חזקה est *praesumptio de aliquo, cum quis pro tali vel tali tenetur et habetur:* ut האשה אינה בחזקת זונה עד וכו׳ mulier non habetur pro meretrice donec etc. שחזקתה שהיא בתולה quia praesumptio de ea est quod sit virgo, habetur pro virgine: חזקה היא שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה והופך שמחתו לאבל praesumptio est, quod homo non laboret in instruendo convivio et ipse postea illud destruat et in luctum convertat, Maim. in הלכות אישות cap. 1. חזקה שאין אדם שותה בכוס א"אכ בודקו יפה וחזקתו שידע ורצה praesumptio est, quod homo non bibat ex poculo, nisi probe illud explorarit et praesumptio est, quod sciverit et ita voluerit, Ibid. c. 25. הבן בחזקת כשרות filius habetur pro legitimo: הרי זה בחזקת ממזר ecce hic tenetur pro spurio: חזקת החולי ממנה praesumptio morbi est ab ea, i. e. illa praesumitur morbo aliquo laborare. Iterum Maim. ibid. c. 15. Sic שאינה מחזקת עצמה בעקרות non facit seipsam sterilem mulier, i. e. non praesumitur mulier seipsam pro sterili venditare: Sic אינה מחזקת עצמה כמפלת ibid. Hoc usu frequentissime occurrit apud Rabbinos.

חָזַר *redire, reverti, circuire, circumire, converti, convertere se: convolvere, circumvolvere.* In Hagiographis saepissime pro hebr. סבב usurpatur. Praet. יורדנא הֲזַר לאחור Jordan conversus est retrorsum, Ps. 114, 3. חזרו יתי circumierunt me, Ps. 118, 11. Imper. וְהַזַרוּ עלה et circuite eam, Ps, 48, 13. Fut. וְתַהֲזוֹר תנחמני et reversus consolaberis me, Ps. 71, 21. Ex Pahel, Part. כמא דִמְהַזְרִין בערבלא sicut circumagunt, agitant cribro (triticum sc.) Am. 9, 9. Fut. יְהַזַר קדלהון דאגוריהון circumagat cervicem altarium ipsorum, Hos. 10, 2. Aphel אַהְזַר *idem:* Item *convertere, evertere perv. subv. invertere, convolvere:* Item *reddidit, restituit, reduxit, circumduxit:* Item *respondit:* Praet. וְאַהְזַר et convolvit, hebr. ויגלום IIR. 2, 8. ואחזר יי ית עמא et circumduxit dominus populum, Ex. 13, 18. in Jon. איכדין אחזרו קדלהון quomodo verterunt cervicem suam, Jer. 48, 39. אחזרו עלי עממיא circumdederunt me populi, Ps. 22, 13. Part. וּמַהֲזַר לסטר צפונא et redit ad latus aquilonis, Eccl. 1, 6. Infin. לְאַהְזָרָא ית ארעא ad circumeundum terram, Num. 21, 5. in Jon. Futur. וְאַהְזַר מלתא et redire faciam, i. e. respondebo verbum, Pr. 27, 11. Ithp. ואנש ישראל אִתְהֲזַר et homo Israel reversus est, Jud. 21, 41. אתחזר על רדפא rediit contra persecutorem, Jos. 8, 20. Ithpahel Part. גפיהון לא מִתְהַזְרִין alae ipsorum non vertebant se, Ez. 1, 9. Fem. לא מִתְהַזְרָן v. 12.

Rabbini: חזרתי על כל המקרא circuivi per totam scripturam, revolvi tota biblia: חזור בך redi ad te, repetas iterum: R. Jose dixit: מימי . לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי a diebus meis (h. e. per totam vitam meam) non dixi verbum et recessi retrorsum (h. e. quod revocarim, cujus me poenituerit:) מי שאינו חוזר על תלמודו is qui non redit ad studia sua (non repetit quae didicit) de eo scriptura dicit: Maceria lapidum ejus destruetur, Pr. 24, 31. חזור בך converte te, resipisce: חזור להן תשובה redde ipsis responsum: ולא היה אדם מחזירה דבר nullus autem respondebat ei quicquam.

Deinde חזר apud Rabbinos etiam significat, *circuire ad colligendam stipem, mendicare:* יחזרו על הפתחים circumeunt ad januas, i. e. mendicant ostiatim. Pro יחזרו dicunt etiam שואלין petunt, mendicant: עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים pauper qui sustentatur eleemosynis et mendicat ostiatim. Sic apud Syros usurpatur חדר Luc. 16, 3. Marc. 10, 46. etc.

הֲזוֹר *circum, circa, circuitus,* hebr. סביב: Geminatur saepissime et fere semper: חזור חזור למשריתא circa castra, Ex. 16, 13. in Jon. Sic geminatum ubique respondet hebr. סביב in Jonathane: חזור חזור למשכנא דסהדותא circumcirca tabernaculum testimonii, Num. 1, 53. מן חזור חזור circumquaque, hebr. מסביב Num. 16, 24. Sic in Hagiographis: דְהֲזוֹר הֲזוֹר אתכנשו עלי qui circumcirca congregati sunt contra me, Ps. 3, 7. שרי מלאכא דיי חזור חזור לדחלין מניה castrametatur angelus domini circa timentes eum, Ps. 34, 7. ומעיקין חזור חזור et obsidebant circumquaque, Cant. 5, 7. etc. In reliquis Targumim legis et Prophetarum pro eo est סחור סחור.

הֲזוֹר *idem,* Ps. 50, 3. Sed malim pro eo legere הֲזוֹר.

הֲזְרָן, הֲזְרָנוּת *ambitus, circuitus:* et adverbialiter *circum, circa.* Respondet in posterioribus Targumim hebr. סביבות et סביבים: ut חזרנות נהרא in circuitu fluminis, circa flumen, Exod. 7, 24. in Jon. חזרנות משריתא circa castra, Num. 11, 31. חזרנות ככוי ירושלם in circuitu Hierusalem, Ps. 79, 3. ambitum dentium ipsius, Job. 41, 5. Cum aff. וגוחכא לְהַזְרָנוּתָנָא et risus circuitui nostro, i. e. iis, qui in circuitu nostro degunt, Ps. 79, 4. Sic Ps. 44, 14. דִבְהַזְרָנֵיכוֹן qui sunt in circuitu vestro, Deut. 6, 14. in Jon. Aliter דִבְחוֹזְרָנוּתְכוֹן Deut. 13, 8. in Jon. דבחזרנהא qui in circuitibus ejus, circa eam, Gen. 41, 49. in Jon. חִזְרָנֵיהוֹם circa eos, Gen. 35, 5. in Jon.

הֲיזוּר, הֲזוּר *sphaerula, pomum, pomellus, malum, malus et simile, quod figuram habet rotundam, in se redeuntem:* חזור ושושן sphaerula, sive pomum et lilium, Ex. 25, 33. דקלין וחזור palmae et malus, Joël. 1, 12. Pl. constr. הֲזוּרֵי דדהבא forma aurea, Pr. 25. 11. Apud Ros. גיפא בחזורין ומחלקא לבישא scortatur pro pomis et dividit ea aegrotis, Vr. s. 3. in princ. Adagium in eleemosynas injustas. Vide sup. in גוף.

חזרר vel חוזרר *species arboris quae similis est malo; vel fructus malo seu pomo similis.* Hinc legitur in T. Kil. c. 1, התפוח והחזרר אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה h. e. malus vel malum et חזרר licet simile sit unum alteri, tamen heterogenea sunt. Rambam scribit, arabice vocari אל עזרן. Bartenora dicit, esse תפוח יערי *pomum silvestre, agreste.* Sic dicit B. Ar., esse מין תפוח. Alibi בצים קטנים כחזרדין ova parva instar pomorum agrestium, TH. Sab. c. 3. Pro eo in Talmud Babyl. est עוזרדין.

חֲזוֹרָא [27] *tintinnabulum,* i. e. פעמן, Ex. 39, 24. 25. 26. in Jon.

חִזְרָא, חִזְרֵי *genus spinae,*[28] vel *urticae.* Usus ejus est in locutione proverbiali; שקילא טיבותך ושדיא אחיזרי ablata est benignitas tua et projecta in spinas, Sab. 63b. Bk. 83a. Gl. אחיזרי i. e. על הקוצים. Sic Bm. 63a. Beza 29b. Ketb. 53b. ubi gl. explicat על החרולים in urticas. Usus ejus est quando quis frustra laborem vel operam aliqua in re insumit. Operam et oleum perdere. Accommodari etiam potest ad beneficium perditum et male collocatum. Similitudo desumpta a semine, quod in spinas cadit, qua et Christus utitur Matth. 13, 7. de homine qui exivit ad seminandum; aliud vero cecidit in spinas et ascenderunt spinae et suffocarunt illud. Alibi: אישתא אי לאו פרונקא דמלאכא דמותא מעלי כחיזרא לדיקלי febris, quae non est nuncius angeli mortis (i. e. quae non est lethalis) prodest corpori ut spinae palmae, Ned. 41b. Spinae protegunt palmam et fructus ejus, ne a bestiis laedi possint: sic febres mitiores protegunt corpus a gravioribus morbis. Gl. explicat per אטדין et הוצין, de quibus vide suo loco: קני דחיזרא pali spinarum, i. e. pali qui in terram figuntur, ut iis implicentur vepres ad faciendam sepem, Bm. 103b. Item *virga, baculus tener, quo equus regitur;* quia est instar spinae: רב ששת כי כרע כרע כחיזרא Raf Schescheth quando incurvavit se, incurvavit se ut spina; i. e. ut virga, vel bacillus qui deorsum percutitur, Ber. 12b. Ita sumitur quoque pro *virga tenera acuta, instar spinae quae assandis carnibus inservire potest,* Bez. 33a.

Deinde חזרא[29] *furfures:* מיא דחיזרא aquae furfuris, Bm. 60b. Pes. 42b. ubi per Vav[30] scribitur דחיזורי. Gl. מי סובין.

חֲזֶרֶת, חֲזִירִין *lactuca.* De ejus usu in vespera Paschatis vide in Pes. 39a. חזרת מהפך אוכל lactuca invertit cibum, As. 11a. לא פסקו מעל שולחנם לא חזרת ולא קישות non deerant in mensa ipsorum vel lactuca, vel cucumeres, Ibid. למה נמשלו מצריים בחזרת ובמרור לומר לך מה חזרת, זו שתחילתו רך וסופו קשה אף מצריים תחילתן רכה וסופן קשה i. e. quare comparati sunt Aegyptii lactucae et herbis amaris? dicendum tibi est, quid est lactuca? principium ipsarum est molle, sed finis illarum (sc. caulis) est durus. Similiter Aegyptii ab initio fuerunt lenes (Israëlitis) sed finis illorum fuit durus, Pes. 39a. חזרת וחזרת גלין lactuca, scil. hortensis et lactuca agrestis, Kil. c. 1. Pl. האוכל שרשי חזרין comedens radices lactucae, Okezim c. 1 Gl. חזרין idem est quod חזרת.

חֲזִירָא, חֲזִיר *sus, porcus,* a *redeundo,* quia ejus proprium redire ad volutabrum luti.[31] ית חזירא et porcum, Lev. 11, 7. חזירא מן חורשא porcus de silva, Ps. 80, 14. Fem. חֲזִירָה et emphat. בנחירי דחֲזִירְתָּא in naribus porcae, Pr. 11, 23. Miratur Elias, quare hic forma feminina usurpetur. Ap. Tos. עשרה קבים נגעים ירדו לעולם תשעה נטלו חזירים decem cabi leprarum descenderunt in mundum; novem acceperunt porci, Kid. 49b. רעי חֲזִירִין custos porcorum. Carnibus suillis vesci cur Judaeis prohibitum, vide in More lib. 3. c. 48. R. Bechaj. in Pentateuch. f. 132c. scribit; in quibusdam libris medicinalibus reperi; infantem, si lac suillum (חלב החזיר) sugat, fieri leprosum.

מַחֲזוֹר *circulus, cyclus:* מחזור גדול מחזור קטון cyclus magnus et cyclus parvus. Ille solis, et singulis 28. annis perficitur: hic lunae et 19. annis absolvitur. Vide Astronomos. Est etiam *nomen libri precum, quae fere rhytmicae sunt et in fine sabbathorum et dierum festorum, ac maxime in tribus regalibus festis dicuntur:* Pl. ומולד סיהרא ומַחֲזוֹרִין et nativitatem lunae et cyclos, Gen. 1, 14. in T. Jon.

חט vide supra in חוט.

חָטָא, חֲטִי *peccare,*[32] ut hebr. Praet. חֲטָא ישראל peccavit Israel, Jos. 7, 11. ועל נפשך חֲטִיתָא in animam tuam peccasti, Hab. 2, 10. Infin. ואוסיף לְמֶחֱטֵי et perrexit peccare, Ex. 9, 34. מלמחטי קדם יי a peccando coram domino, I S. 12, 23. Futur. לא יֶחֱטֵי מלכא בעבדיה בדוד כי לא חטי לך ne peccet rex in servum suum Davidem, quia is non peccavit in te, I S. 19, 4. Pihel חַטֵּא *mundavit, purgavit.* Sic ap. Tos. in Chol. 27a. Aphel אַחְטִי *peccare fecit, ad peccandum induxit:* ולא אחטי לחורנין neque ad peccandum induxit alios, Num. 27, 3. in Tg. Jon. Part. מַחְטֵא

[27]) Alia forma est vocis חזור vel חזור d. q. paulo antea.

[28]) Quae ut habet R. Sadia (Ber. 12.) in Babylonia provenit ar. אלוחס dicta.

[29]) Arab. خَازُ. Conf. Cast. Hept. p. 1190.

[30]) Spectare videtur illa lectio ad gr. ἀχύρον.

[31]) Bochartus (Hier. pars. I. p. 696) et aliam citat sententiam, secundum quam suem חזיר appellari affirmat, quia cum sanguinatur totus est teres atque *rotundus.* Ipse autem Vir cl. vocem ad ar. vertit خزر *oculos habere angustos.*

[32]) Proprie *imbecillum, infirmum esse, adlectationibus restituere non posse,* ut haec significatio in lingua talmudica nobis conservata est. (Cf. et זקר.) Levissimus igitur gradus est peccandi, id quod ex usu linguae hebr. ubique firmatur.

בִישא דִמְחַטֵי יתנא concupiscentia nostra mala, quae nos peccare facit, Ps. 103, 14.

Apud Ros.: שילא חטא ויוחנא משלם Schela peccat et Jochanan persolvit, Br. s. 64. Et aliter טוביא חטא וזיגוד מתנגיד Tobias peccavit et Sigod vapulat, Mac. 11a. Vide Drusii Adagia Cent. 5, 2.

חֲט *peccatum*, Deut. 19, 15. Additur et א, ut heb. Unde apud Rabbinos, ירא חטא metuit peccatum. Vide mox in חטאין. Cum aff. חֶטְאָךְ נטיר peccatum tuum custoditur, Gen. 4, 7.

חֶטְאָה, חֲטָאה *idem:* דחלי חטאה timentes peccatum, I S. 10, 25. Apud Tos. לחטאה ירבעם super idola Jeroboam, super vitulos ejus, Sanh. 107 b. Vocantur etiam יראה timor, metus.

חִטְחִי *idem*, Prov, 14, 34.

חֲטוּתָא *idem*, Prov. 10, 16. Pl. למיכל חֲטְוָת עמי ad comedendum peccata populi mei, Hos. 4, 8.

חֶטְאִין *peccata:* ותהי לגבר דחל חטאין et esto in virum timentem peccata, IR. 2, 2. IIS. 23, 20. ויפתי לביך בדחלת חטאין et dilatabitur cor tuum in timore peccatorum, Jes. 60, 5. אתתא דחלת חטאין mulier timens peccata, i. e. deum, IIR. 4, 8. *timens peccatum*, est vir pius qui peccare metuit, qui deum timet et a peccatis abstinet: *timor peccati*, i. e. *timor dei*. Constr. et cum affix. ויתיהבון חובי עצת חֶטְאֵיכוֹן עליכון וְחֶטְאֵי et dabuntur delicta consilii peccatorum vestrorum super vos et peccata etc. Ez. 43, 49. וַחֲטָיָךְ et peccata tua, Dan. 4, 24.

חַטָּאתָא, חֲטָאָה *peccatum: hostia, sacrificium pro peccato:* ותורא דחטאתא et juvencum pro peccato, Ex. 29, 36. Absque Dagesch לַחֲטָאָה in sacrificium pro peccato, Esr. 6. 17.

חָטְיָא *peccator* : חטיא שאט לחבריה peccator contemnit socium suum. Pr. 14, 21.

חַטָּאָה *idem*: Pl. Emphat. ישתצון חַטָּאַיָא consumentur peccatores, Ps. 104. v. ult. Constr. ברי אין נשדלו לך חַטָּאֵי fili mi si seduxerint te peccatores, Pr. 1, 10. Item synecdochice *Satan*, sic dictus, quod sit peccator et alios peccare faciat: וחטאה קאים על ימיניה et peccator stabat ad dexteram ejus, Zach. 3, 1. heb. והשטן et Satan.

יַחֲטָא *idem*, Zach. 3, 2.

חִיטוּי Talm. *expiatio:* שני חטויין duae expiationes, Joma 61a.

Secundo חֲטָא *tenerum, molle, delicatum, esse: oblectare se, delicias agere*. In Gemara: אתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שהוא מתחטא על אביו ועושה לו רצונו tu delicias agis, sive oblectas te coram deo et facit tibi voluntatem tuam, sicut filius qui oblectat se coram patre suo et facit ipsi voluntatem ejus, Tan 19a. Ber. 19a. Gl. per מתנענע explicat, quod idem. Inde et in Aruch parvo notatur, significare ענוג *voluptatem, oblectationem*. In Ber. 57b. et Men. 66b. explicatur, *placide descendere, sensim se demittere*. Vide ibid. R. Salomon. in Ber. retinet propriam significationem; tu peccas, delinquis coram deo et tamen prae amore, quo te completcitur, facit quae cupis, sicut filius qui peccat etc. Atqui Targ. priorem significationem probat, ubi in hebraeo legitur, האיש הרך בך והענג vir mollis in te et delicatus, Deut. 28, 53. Targ. Jon. habet גברא דִמְחַטֵא בכון ודמפרנק vir qui oblectat se in vobis, tenere vivit et delicate agit. Sic et TgH. Et fem. דִמְחַטְיָיתָא quae tenera est, hebr. הרכה v. 56. in Jon. et TgH. דמחטיא.
Hinc et sequentia:

חֲטִיתָא *teneritudo, molli ties voluptuosa:* מן פרניקה ומן חֲטִיתָא prae voluptate et teneritudine, hebr. מהתענג ומרך ibid. in TgH. Sed Jon. ומן חִיטוּיָיא.

חֲטְיָא *tener, delicatulus:* ארום טליא חֲטְיָין quod pueri delicatuli sunt, heb. רכים Gen. 33, 13. in Jon. et Hier. Femin. plur. וחמיין בנתיהון יאתא חֲטְיָתָא מפרנקתא et vidimus filias ipsorum pulchras, teneras, delicatas, Num. 31, 50. in Tg. Jon.

חִטָּה *triticum*, vide infra in חנט.

חֲטַב[36] *decerpere, decidere, separare, seligere*, quasi cum חטף conveniens: vel *exaltare, efferre laudibus, magnificare*. Respondet hebr. האמיר, quod postrema hac significatione communiter exponunt: ית יי׳ חֲטַבְתְּ יומא דין dominum extulisti (vel decidisti, selegisti) hodie, ut sit tibi in deum: ויי חַטְבָךְ יומא דין et dominus extulit te hodie, ut sis ipsi in populum peculiarem, Deut. 26, 17. 18. R. Sal. in gl. talmudica Chag. 3a. האמרת exponit per שבחת *laudasti, laudibus extulisti*. In Commentariis in Deut. הבדלת *separasti, selegisti*, quamquam priorem hic praeferre videtur. Primam communiter interpretes sequuntur in verbo hebr. האמיר, cui dictum in Targum חטב hoc loco respondere. Mirum, quare Munsterus *diligere, amare*, exposuerit. B. Ar. in אמר tertio exponit per צייר *effigiare, figurare, figuris aliquid exornare, siculi fimbriae vestimentorum filis sericis, variis figuris et coloribus exornari solent.* Hinc חטובות אטון מצרים Prov. 7, 16. exponit quoque מצויירין בחוטי מצרים.

חֲטִיבָה *laus, exaltatio*. In Gem. dicto loco: vos constituistis me חטיבה אחת laudem unicam in mundo (dicendo: „quis sicut tu inter deos, o domine“, Ex. 15, 11.) et ego constituam vos laudem unicam in mundo (dicens „quis sicut populus tuus, sicut Israël, gens una in terra?“ II S. 7, 23.) Gl. superiorum verbum, שבח מיוחד *laudem singularem*.

חוּטְבָא *decisio, cogitatio decisa, decisum, decretum* : עברו חוּטְבֵיהוֹן חפורת לבא transierunt decisae cogitationes ipsorum fossam cordis, Ps. 73, 7. i. e. animi decreta et studia vana multiplicia cor ipsorum penitus compleverunt et operuerunt. Sic in Venetis. In hebr. עברו משכיות לבב transeunt, sive superant cogitationes animi. Regia habent עברו רוּטְבֵיהוֹן חפו על לוחי לבהון transeuntes rugae ipsorum operuerunt tabulas cordis ipsorum. Unde videtur in Venetis mendose esse חפורת, pro חפו ית.

חֲטַט *suere, assuere, consuere*, idem quod חוט, de

[36]) Arab. خطب *concionem* (chotbatan חטיבה) *habuit e suggesto*. Cf. Cast. Hept. p. 1196.

quo supra et חפר hebraice. Praet. וְחַטִּיטוּ לְהוֹן טַרְפֵי תְאֵינִין et consuerunt sibi folia ficus, Gen. 3, 8. Part. וַי עֲלֵיהוֹם עַל דִּמְחַטְּטָן רִקְעֵי חֲשׁוֹךְ vae illis qui consuunt pulvillos inopis, obscuri, Ez. 13, 18.

Secundo חטט Talmudicis *fodere, effodere, sculpere, exsculpere,* idem quod hebr. חקק: ut, החוטט בצינור qui effodit canalem, Mikv. c. 4. Defecte usurpatur in adagio veteri, כפא דחט נגרא בגוה נשרוף חרדלא cochleari, quod exsculpsit artifex, eodem aduret ipse (os suum) sinapi, Pes. 28a. Opifici saepe proprium opus damnosum est. Partic. החוטט בגדיש לעשות לו סוכה qui fodit in acervo (straminis, foeni, ramorum, aut similium rerum, excavando eas) ut faciat sibi tugurium, Suc. 15a. ההוא אמגושא דהוה חייט שכיבי iste magus qui erat effodiens mortuos, Bb. 58a. nempe ad detrahendum ipsis vestes. Ex Niphal נחטטה עיניה effossus est oculus ejus, Kid. 24b. Ex Pihel גיד הנשה מחטט אחריו post nervum luxationis fodit, h. e. fodiendo scrutatur et inquirit, Chol. 92b. קא מחטטי שכיבי effodiebant mortuos, Jeb. 63b. Item pro *emungere*: unde שמחטטין בו הפתילות quo emungunt ellychnia, Men. 107a. Item *scrabere, unguibus laniare, dilacerare, instar felium:* חטטה אותו כמניה dilaceravit eum sicut felis: תרנגולין שהיו מחטטין בחבל הדלי ונפסק ונשבר הדלי משלמין נזק שלם galli perfodientes funem situlae, ita ut rumpatur et situla frangatur, rependunt integrum damnum, Bk. 17b. Gl. מחטטין i. e. מנקרין בחרוטמיהן perfodientes rostris suis.

חטיטה *sculptura, fossio, scrutatio, expurgatio,* quae fit fodiendo, *excavatio.* Differt tamen a חפירה, quod est effossio, ut fit in terra: חטיטא אין חפירה לא expurgatio convenit, sive licita esto: effossio minime, Mk. 5a. Gl. explicat per נקייה: כלי מחוסר חטיטה vas quod destitutum est excavatione, quod non est excavatum, Chol. 25a.

חֲטָטִין *ulcera, fossulae, a scabie maligna erosae, scabies maligna capitis, porrigo:* אע"פי שיש לו חטטים בראשו etiamsi habuerit scabiem malignam in capite suo, Sab. 109b. אם היה חולה או שהיו לו חטטין בראשו סך כדרכו si aegrotaverit aut habuerit scabiem in capite suo, unget se pro more suo, Joma 77b. Sic in Tg.: אִין בַּחֲטָטֵי יְשׁוּי עֲלֵיהוֹן אִסְפְּלֵינְתָא si in scabie sive scabiosus disposuerit super eam emplastrum, Jobi, 30, 24. Amplius in Ber. 88. et Jalk. 45a. לא היו אומות העולם ראויים שיהיה בהם מעלה חטטים non sunt populi hujus mundi digni, ut in ipsis sit dignitas ulcerum malignorum, vel scabiei. Quare autem nonnunquam laborant ea? ne scil. opprimant Israëlem. Glossa שחין. Et s. 89. בשעה שהשנים רעות גופן של בריות מעלה חטטין quando anni mali sunt corpora hominum producunt scabiem, fiunt scabiosa.

חֲטִיטוֹם *clypeus,*[27] *scutum,* hebr. מגן. Ap. Tos. המוכר סוס וסייף וחטיטום במלחמה vendens equum, gladium et clypeum in bello, Bm. 58b. Legitur per Mem in fine, etsi alii per Samech notarint.

חיטין *dentes:* חיטין החיצונות dentes exteriores, Glossa השיניים, Jalkut Lev. 183a.

מַחַט *acus sartoria:* ut וירחיט רבתיה אודניה בְּמַחְטָא et assuet dominus ejus aurem dexteram ejus cum acu, Ex. 21, 6. in Jon. Deut. 15, 17. in Jon. Apud Tos.: מחט שניטל חידודה acus cujus cuspis ablatus est: מחט של סקיין acus saccorum, magna scil. eine Packnadel. Rabbini קשה רמה למת כמחט בבשר חי durus vel molestus est vermis mortuo, sicut acus in carne viva, Bech. 18b. קופא דמחטא foramen acus, Ber 55b. lin ult. vide hoc infra in קוף.

חטל חטלים *nom. propr. loci, ubi boni vini fuit copia.* In Aruch scribitur חטולים. Apud Tos. עטולים. In Mischnajoth nuperis הטולים, ubi sine dubio est ה loco ח. Verba textus sunt מאין היו מביאים ליין קרוחים ועטולין אלפא unde apportabant vinum? Karuchim et Hatulim, sunt primaria loca vini, Men. f. 86b.

חטם חוֹטֶם *nasus, nares, vultus,* heb. אף. Inde et *ira,* quod ejus indicium nares aut vultus sint. In Tg. או דלקי בְּחוֹטְמֵיהּ aut qui percussus est naribus suis, Lev. 21, 18 in Jon. hebr. או חרם. Apud Tos. נפסק עקבו ניטל חוטמו si ruptus fuerit calcaneus ejus (sc. calcei) et ablatus fuerit nasus ejus, Kil. c. 26. עקבו calx ejus, i. e. ea pars quae calcem tegit, vel ei adhaeret: חוטמו nasus ejus, i. e. ea pars calcei, quae est supra pedium versus tibiam.

חָטָם *annulus, circulus, qui dromatis naribus perforatis inditur, ut frenum ori equi.* In Mischna יוצא הגמל באפסר ונאקה בחטם egreditur camelus (in sabbatho sine ejus violatione) cum capistro et dromas femina cum annulo: Sab. c. 5. initio; nempe perforant nares ejus et imponunt illis annullum ferreum, cui alligatur funis, ut eo ducatur et gubenetur. Alii per Nun, חוטמן, sed apud Hebraeos non reperi.

חטף *diripere, praedari, rapere, auferre:* Praeter. וְחַטְפוּהָא מִנֵּיהּ et rapuerunt illud ab ipso, I R. 20, 33. חַטְפִין בְּאוֹרָיְתִי rapiunt legem meam, hebr. חמסו violenter diripiunt, Ez. 22, 26. Fut. תַּחְטְפוּן לְכוֹן rapietis vobis, Jud. 11, 21. hebr. וחטפתם. Ti. חוטפין מצות בלילי פסחים auferunt panes infermentatos in nocte paschatis propter infantes, ne dormiant, Pes. 109a. Vide glossatores.

חֲטוּפָה *raptum, subitaneum, momentaneum:* שמא ימות מיתה חטופה ne moriatur morte subitanea, Ri.

חֲטוּפָא, חֲטוֹף *injuria, vis, violentia, rapina:* למיתי חטוף ut veniat, h. e. redeat injuria, Jud. 9, 24. hebr. חמס, pro quo saepius usurpatur. Nomen est ex Infinitivo factum. Pl. ואתמליאת ארעא חֲטוּפִין et repleta fuit terra violentiis, Gen. 6, 11. על חטופין propter rapinas violentas, Abac. 1, 2. בזוזין וחטופין praedae et rapinae, ibid. v. 3. וחמרא דְחַטּוּפַיָּא שתין et vinum rapinarum bibunt, Pr. 4, 17. מגבר חטופין תנטור יתי a viro rapinarum custodias me, Psalm 140, 2.

[27]) De forma excavata quasi *effossa* dictus.

חֲטָפָא *idem:* Jes. 60, 18.

חָטוֹפָא *raptor:* Pl. ואם חָטוֹפִין כקטופין אתו עלך num raptores tamquam vindemiatores venerunt ad te? Obad. 5.

חָטֵף *rapiens:* חָטוּף *raptum.* Hinc apud Grammaticos nomina vocalium חטף פתח rapiens Pathach, i. e. Scheva celeriter in pronunciatione rapiens vocalem Pathach, h. e. eam corripiens et ex brevi brevissimam faciens. Sic Chatephsaegol, Chatephkametz quae חטפים rapientes sive raptae, i. e. correptae et brevissimae in universum vocantur. קמץ חטוף Kametz raptum i. e. correptum, nempe Kametz longum in breve conversum, dicitur vocalis O brevis.

חָטְפָנִין *raptores, praedones,* ap. Ros., R. Sal. Gen. 49, 27.

חֲטִיפָא *rasio, abrasio, rasura:* כלי מתכות המחוסר חטיפה vas fusile deficiens rasura, quod adhuc rude est, a quo asperitas nondum abrasa. Id censetur immundum. Primae hujus rasurae perfectio dicitur לטישא *expolitio:* Kel. c. 14. initio. Hinc est, quod alii perperam חטפא explicarunt, *eradere, limare, polire.*

חַטְפִיתָא[38] *noctua,* hebr. תחמס, Lev. 11, 16. Nomen est avis rapacis, *harpyja,* in Targ. Jon. At in TgH. חֲטִיפִיתָא.

מַחְטְפִין *strigiles: pectines:* מחטפין דדהבא pectines aurei, Esth. 6, 11. in Tg. sec.

חֲטַר[39] *sepire, circumsepire, sepem* vel *sepe obducere.* Praet. אסרטי חֲטַר stratam sive semitam meam obsepsit, hebr. גדר, Job. 19, 8.

חֲטַר, חוּטָ־ *sepes, septum, sepimentum ovium, ovile, caula.* Hebr. גדר. Pl. וְחוּטְרִין דעאן et caulae ovium, Sophon. 2, 6. Sic חֲטְרִין דעאן, Jer. 33, 12. et Num. 32, 16. וחטרין לענכון et caulas ovibus vestris, Num. 32, 24. Usus ejus est ap. Tos. in eleganti adagio, quod vide in בב.

Secundo חוטר, חוטרא *virga, baculus, fustis* סב מנהון חטרא חטרא accipe ab eis virgas singulas, Num. 17, 12. תכתוב על חֲטְרֵיהּ scribes supra virgam ejus, ibid. Pl. חרי עשׂ־ חֻטְרִין duodecim virgas, ibid. ואפק ית כל חֻטְרַיָּא et protulit omnes virgas, ibid. v. 9. heb. מטה. Cum aff. בְּחֻטְרֵיהוֹן virgis suis, Num. 21, 19. Usus ejus est in proverbio antiquo, זרוק חוטרא לאוירא אעיקריה קאים projice virgam in aerem super radicem suam consistet, in Ber. s. 86. Legitur etiam apud R. Sal. Gen. 21, 21. In Br. legitur נפיק pro קאים: sed puto mendose pro נפיל. Virga in aerem projecta, recidit in radicem suam, i. e. partem graviorem, unde excrevit. Quod enim gravius, naturaliter deorsum fertur. Sic homo semper fertur eo, quo natura ducit. Quae a natura alicui impressa, non facile mutantur, multo minus exuuntur. Horatius in id dixit: Naturam expellas furca, tamen usque recurret. Germani Art lässet von Art nicht. Invita ea quae fiunt, raro prospera sunt. Seneca ait in lib. de Tranq. c. 7.: eo inclinandum, quo te vis ingenii defert. Et mox: male respondent coacta ingenia. Reluctante natura irritus labor est. Inde et illud: ne quid invita Minerva: כחוטרא דסמיותא sicut baculus caecorum, quae palpare vel viam explorare solent, Bk. 31b.

חוּטְרָא רָעְיָא *virga pastoris, herba.* Sic autem vocatur *dipsacus.* In Misna appellatur אבוב רועה: in Gem. explicatur הוטריא, i. e. חוטרא יחידאה *virga solitaria,* quae ramulis destituta est, Sab. f. 109b. Arab. אלראעי.

חֲטַר, חֲטַר *baculare, baculo percutere:* בלועא דחמרא חטרתיה maxilla asini percussi ipsum quasi dicas, baculavi, Sab. 67a. Aliter: חזינא להו לספרי דווקני דבי רב דחטרי להו לגגיה דחית ותלו ליה לכרעיה דהי vidi in correctissimis libris domus Raf, quod gibbosum faciant tectum literae Cheth et suspendant pedem literae He, Men. 29b. „Gibbosum faciant", i e. in medio tecti seu lineae transversae literae Cheth altididudinem instar tuberculi vel gibbi camelorum faciant. „Suspendunt pedem literae He", sinistrum scil., qui in aere q. pendet neque tectum contingit, ut in Cheth. Alii aliter explicant; חטרי erigunt instar baculi, i. e. pedem sinistrum erigunt, ut tectum ejus contingat.

חוּטְרָנָא *maculosus, maculis respersus instar pardi:* דבר אחר חוטרנא porcus maculosus, Sab. 110b. Gl. חוטראנא, i. e. חזיר טלוא. Quidam exponunt *porcum gibbosum,* ex sensu qui mox sequitur.

חֲטֶרֶת, חֲטָרָת *gibbus, quasi tumor* aut *elatio,* ex significatione syr.: עור חטרת של גמל pellis gibbi cameli, Chol. 122a. in Misna.: בעלי חטרות gibbosi, Bech. 43a. הקשור בזנבו או בחוטרתו alligatum ad caudam ejus et gibbum ejus, Sab. 54a. Hinc apparet Tos. per Cholem aut Chatephkametz aut Kibbutz ab initio efferre. In Tg. על חֲטוּרִית גמלין super gibbum camelorum, Jes. 30, 6. hebr. דבשת. Veneta legunt חֲטוּרִיאַת quod esset *gibbositas.* Porro in Mischnajoth novis legitur per geminatum ט, חטוטרת et forma masculina חטוטרי; apud Eliam et חטוטרות. Sic etiam legitur Jes. 30, 6. in R. Dav. et R. Sal.

חֲיָא חָיָה *vivere, reviviscere, revalescere.* Praeter. וַחֲיָא אדם et vixit homo, Gen. 5, 3. וחיו et vixerunt, Ez. 37, 10. Infin. מֵחָא תחי vivendo vivat, 2 Reg. 8, 10. Cum Kametz מִחָא Ez. 33, 15. 16. Imp. נטר פקודי וַחְיָה observa praecepta mea et vive, Pr. 4, 4. Pl. וְחִיוּ et vivite, Pr. 9, 6. Fut. אם אֶחֵי מטרעי דין an revicturus sum ex mea infirmitate hac? IIR. 1, 2. הַאֶחֵי an reviviscam? IIB. 8, 8. טב דאמות מדאחי melius est, ut moriar, quam ut vivam, Jon. 4, 8. ותיחי et vives, Gen. 20, 7. בדיל דתחי ut vivas, Deut. 16, 20. ודסני מוהביתא דמגן יחי et qui odio habet dona, vivet. Pr. 15, 27. ונחי et vivemus, IIR. 7, 4. ונחי ולא נמות et vivemus et non moriemur, Gen. 42, 2. בדיל דתחון ut vivatis, Deut. 4, 1. דברביא יְחוֹן

[38]) Arab. خطاف chottaph *hirundo* a volatus rapiditate sic dicta.

[39]) Arab. حظر *prohibuit, seclusit, cohibuit caulis* greges. Cf. hebr. verb. עצר et nom. חצר.

principes vivent, Jos. 9, 21. וְיֵחוּן et vivant, Ez. 37, 9. היחון גרמיא האלין an vivent ossa ista? Ez. 37, 13. Ex. Pah. Fut. נפש רשיעא לא יְחַיֵּי et animam impii non vivificabit, Ps. 22, 30. אם יְחַיְּנָנָא si vivere sinant nos, IIR. 7, 4. Aphel: אַחֵי *in vita conservare, vivificare, ad vitam resuscitare.* Praet. דְאַחֵי ית ברה cujus vivificarat filium, IIR. 8, 1. אחייתא רוחי vivificasti spiritum meum, Jes. 38, 16. ואחיתני et vivificasti me, ibid. Part. הוה מַחֵא erat vivificans, pro מַחְיֵא, Dan. 5, 19. Inf. ואמר לְאַחָאָה et dixit ad vivificandum, IS. 1, 6. על כל מיתיא אמרתא לְאַחְיָאָה ad omnes mortuos dixisti ad vivificandum, h. e. te vivificaturum, Jes. 38, 16. ומלי חבלא לאחאה et plenum funem ad conservandum in vita, IIS. 8, 1. Fut. ובאחיות מיתיא אַחֵינָךְ et in resuscitatione mortuorum vivificabo te, Zach. 3, 7. Ap. Tos. עד שתחיה המכה donec curetur, sanetur plaga, Nid. 64.

חַי, חַיָּא *vivens, vivum, integrum, incolume:* ית כל ריחשא כל דחי omne, quod vivens est, Gen. 8, 21. דהוא חי omne reptile, quod vivens est, Gen. 9, 3. ולחי עלמא et viventem in saecula laudavi, Dan. 4, 31. דין ברי חיא hic est filius meus vivens, IR. 3, 23. בסרא חיא caro viva, Lev. 3, 3. Item *vivum,* i. e. *crudum:* כד חי quando crudum est, Ex. 12, 9. IS. 2, 15. Ap. Tos. קדירא חייתא olla crudarum (carnium sc.), Sab. 18b. תבשיל חי coctile crudum, יין חי vinum vivum, i. e. purum, sine aqua, non dilutum. Pl. חַיֵּי חַיִּין viventes, viva, ut hebr.: טיפי מין חיין stillae aquarum viventium, Ps. 36, 10. ויחתון כד חיין לשאול et descendent vivi in sepulchrum, Numer. 16, 30. Emph. מן כל חַיַּיָּא prae omnibus viventibus, Dan. 2, 30. בין מתיא ובין חייא inter vivos et inter mortuos, Num. 17, 13. Fem. נפשא חַיְתָא anima vivens, Gen. 1. Pl. ארום חיין אנון quia vivaces sunt, Ex. 1, 19. in TgH.

חַיִּין, חַיִּים *vita,* substantive. Const. נשמתא דְחַיֵּי animam vitae, Gen. 2, 7. רוחא דחיי spiritus vitae, Gen. 6, 17. אורחא דחיי viam vitae, Ps. 16, 11. מותא וחיי mors et vita, Pr. 18, 21. ותתרעי בחיי et eliges vitam, Deut. 30, 19. ויחי בהון בחיי עלמא et vivet per ea in vita aeterna, Ez. 20, 11. Lev. 18, 5. דחלתיה דיי לחיי timor domini est ad vitam, Pr. 19, 23. מן חיי prae vita, Ps. 63, 4. Cum aff. מן אנא ומן חַיַּי quis ego et quae vita mea? IS. 18, 18. כמא יומי שני חיי quot sunt dies annorum vitae meae? IIS. 19, 35. כל יומי חינא omnibus diebus vitae nostrae, Jes. 38, 20. כל יומי חייך omnibus diebus vitae tuae, Gen. 3, 14. חייכי vitam tuam, Ps. 103, 4. ארי הוא חייכן quia est vita vestra, Deut. 32, 47. שני חיוהי anni vitae ejus, Gen. 47, 28. ואמררו ית חייהון et amaram reddiderunt vitam ipsorum, Ex. 1, 14.

Ri. חיי העולם הזה vita mundi hujus: חיי העולם הבא vita mundi futuri, quae in Tg. simpliciter dicitur חיי עלמא, Lev. 18, 5. ut syr. חיי דלעלם, Matth. 19, 16. ג׳ חייהם אינם חיים המצפה לשלחן חברו ומי שאשתו מושלת עליו ומי שיסורין מושלין בגופו tres sunt, quorum vita non est vita: ejus, qui speculatur ad mensam socii sui, in quem dominium obtinet uxor et in cujus corpus dominantur castigationes. חַיֶּיךָ per vitam tuam, ut vivis, quam certo vivis. בחיי עצמיכם per vitam vestram. בחיי per vitam meam: asseverandi et jurandi formae: בחייך ובחיי ראשך per vitam tuam et per vitam capitis tui: כי מיפטרי רבנן מהדדי בפומבדיתא אמרי הכי מחייה חיים יתן לך חיים ארוכין וטובים ומתוקנין quando discedebant doctores Pombeditani a se invicem, valedicebant sibi sic: vivificans vivos det tibi vitam longam, bonam et bene dispositam, Jom. 71a. לחיים טובים ad vitam bonam. Sic respondere solent propinanti, h. e. sit saluti, proficiat, prosit. Propinans fere simpliciter dicere solet לחייב salus, salutem. בעלי חיים habentia vitam, animantia, animalia vita praedita: בעלי חיים המדברים animantia rationalia, בלתי המדברים irrationalia: הקורא לחבירו עבד יהי בנדוי ממזר סופגין את הארבעים qui vocaverit fratrem suum servum, is erit in excommunicatione; si spurium, vapulabit 40. plagis. רשע יורדין עמו לחייו, si improbum, descendunt cum eo in vitam ejus, Kid. 28a. Sententiam similis ei, quae legitur Matth. 5, 22. Phrasin autem hanc „descendere cum aliquo in vitam ejus" exponunt, למעט פרנסתו ולירד לאומנותו diminuere sustentationem ejus et descendere in opificium ejus, h. e. idem opificium, eandem negociationem instituere et exercere, atque ita detrimentum in victu acquirendo ipsi inferre. Vide et Bm. 71a. Ktb. 50a. Joma 75a. Sic sumitur pro *alimentis* sive *mediis* et *artibus, quibus vita sustentatur.*

· חַיְתָא, חַיָּא *fera, bestia.* חיתא בישתא fera mala, Gen. 37, 20. דיצוד צידא חיתא qui venatus fuerit venationem ferae, Aev. 17, 13. Constr. ית חֵיַת ארעא bestiam terrae, Gen. 1, 25. Item *coetus,* unde plur. ולחיתא דפלכיא et coetibus provinciarum, Esth. 9, 27. Ri. dicunt pluraliter חַיוֹת: unde חיות מזיקות, animalia laedentia. h. e. fera: שאינן מזיקות quae non laedunt, mansueta: כל מיני חיות יפים לחלום חוץ מן הפיל omnes species animalium pulchrae sunt in somno, excepto elephante.

חֵיוָא, חֵיוְתָא *bestia.* דנהם ותבר גרמי חיותא qui rugit et confringit ossa bestiae alicujus, Jes. 38, 13. Constr. כל חֵיוַת חורשא omnis bestia silvae, Ps. 50, 10. וחיות ארעא et bestiam terrae, Gen. 1, 24. Plur. חֵיוָן רברבן bestiae magnae, Dan. 7, 3. Emph. מן כל חֵיוָתָא ab omnibus bestiis, Dan. 7, 7. Constr. וכל חֵיוַת ברא et omnes bestiae agri, Job. 40, 15. Joël. 1, 20.

חֵיוְתָא *idem.* דתליש מן חיותא חיא quae avulsa est a bestia vivente, Gen. 9, 4. in Jon.

חַיְתָא, חַיָּה, חַיָּא *obstetrix;* dicta, quod vivere facit, dum infantem ex utero in vitam hanc temporalem educit: *puerpera.* ואמרת לה חיתא et dixit ipsi obstetrix, Gen. 35, 17. Pl. לְחַיָּתָא יהודיתא ad obstetrices judaias, Ex. 1, 15. V. aliam significationem infra in חית. Pro puerpera v. in Joma c. 8. in Misna, ubi in Gl. Barten. exponitur יולדת. V. et MK. c. 2, 2.

חַיוּת, חֲיוּת *animalitas, animalis ratio, vivacitas, vita.* Ri. בלב תלוי חיות האדם in corde sita est viva-

citas hominis. מחיותיה דשה a vivacitate vel vita pecudis. Gl. בעודו בחיים dum adhuc vivit, Pes. 89a.

חַיּוּנִי *animalis, vitalis.* כוח חיוני facultas vitalis. כחות חיוניות vires, facultates animales: גוף הנעדר רוח חיוני corpus destitutum spiritu vitali, i. e. cadaver.

אֲחָיוּת *vivificatio, resuscitatio a morte in vitam.* ביום אחיות מיתיא in die resuscitationis mortuorum, Hos. 6, 2. Zach. 3, 2.

תְּחִיוּתָא *idem,* מטרין דתחיותא pluvias vivificationis, Ps. 68, 10.

תְּחִיָּה ἀναβίωσις, *revivificatio, resuscitatio ad vitam, quae fiet in judicio illo.* תחיית המתים resuscitatio, resurrectio mortuorum. Vide librum עיקרים Orat. 4. c. 35. Afkas rochel lib. 2, c. 4. Hanc qui negat, nullam habet partem in saeculo venturo. Sanh. perek chelek. Quidam distinguunt inter תחיה et תקומה resurrectio, quasi revivificatio sit piorum ad vitam aeternam: resurrectio, improborum, ad judicium gehennae. Sed non est firma neque perpetua ista distinctio. In TgH. וכפר בתחית מיתיא et negavit resurrectionem mortuorum, de Esavo, Gen. 25, 34. עד זמן דתיתי תחייה דיחון מתיא usque ad tempus resurrectionis, quo reviviscent mortui, Gen. 19, 26. in TgH. de uxore Lothi in statuam salis conversa.

חָיֵב, חָיָב vide in חוב.

חִידָא חיר *galea, cassis.* Esth. 8, 15. Persicum.

חָיַט vide חוט.

חֵיךְ vide חוך.

חָיֵל *roborare, confortare, confirmare; item militare, militiam, s. ministerium obire.* Praet. דְּחַיֵּלְתְּ לָךְ quem confirmasti tibi, Ps. 80, 16. 18. Inf. לְחַיָּלָא חילא ad militandum militiam, i. e. obeundum ministerium suum, Num. 4, 23. hebr. לצבא צבא. Futur. אֲחַיֵּלְנְכוֹן במו פומי confortabo vos ore meo, Job. 16, 5. תְּחַיֵּל confortabas, Job. 4, 4. אדרעי תְּחַיְּלִנֵּיהּ brachium meum confortabit eum, Ps. 89, 22. Ithpah. אִתְחַיַּל *militare, militiam instruere, turmatim concurrere; item roborari, invalescere.* ואתחילו על מדין et militiam instruxerunt contra Midian, Num. 31, 7. ארום אתחילו מני quia robustiores sunt prae me, Ps. 142, 7. כמא אתחילו רבניהון quam robusti sunt principes ipsorum, Ps. 139, 17. וְאִתְחַיַּלְנָא et corroboramus, valide consistimus. hebr. ונתעודד Ps. 20, 9. Part. מִתְחַיְלִן בניהון confortantur, fortes, robusti sunt filii ipsorum, Job. 39, 4. מתחילין גבי militant apud me, Jobi 10, 17. Infin. יוסף לְאִתְחַיָּלָא perget roborare se, Jobi 17, 19. in Regiis. Imper. אתוקף וְאִתְחַיַּל fortis esto et confirmare, Deut. 31, 23. in Jon. Fut. עליהון יִתְחַיַּל תלגא super eos roborabit se, invalescet nix, Job. 6, 16. אֶתְחַיַּל roborabo me in castris justorum, Ps. 42, 5.

חֵיל, חֵילָא *vis, virtus, robur, fortitudo; militia, exercitus.* מזרזי חילא accincti ad militiam, Num. 31, 5. גבריין דחילא viri strenui, Gen. 47, 6. Ex. 18, 21. וכל גברי חילא et omnes potentes robore, Jos. 10, 7. וזרזת לי חילא et accinxisti me robore, Ps. 18, 40. Constr. חֵיל עובדוי potentiam operum suorum, Ps. 111, 6. Cum aff. חֵילִי ותקוף ידי potentia mea et fortitudo manus meae, Deut. 8, 17. ויעדי מני חילי et recedet a me vis mea, כוחי hebr. Jud. 16, 17. בחילי רבא virtute mea magna, Jer. 27, 5. כחילי דבכן וכן חילי דכען sicut vires meae tunc, sic vires meae nunc, Jos. 14, 11. דלא נשבעון נוכראי חילך ne saturentur alieni virtute tua, i. e. facultatibus virtute tua, robore tuo partis, Pr. 5, 10. לא תתן לנשי חילך ne des mulieribus robur tuum, Pr. 31, 3. יהי שלם בחילך sit pax in munitione tua vel exercitu tuo, Ps. 122, 7. במה חיליה סני in quo robur ejus tantum consistat, Jud. 16, 5. בסגעי חיליה multitudine roboris sui, כח hebr. Ps. 33, 16. Plur. masc. כל חֵילֵי שמיא omnes virtutes, potestates coelorum, IR. 22, 19. וכל חיליהון et omnes exercitus ipsorum, Gen. 2, 1. Ps. 68, 10. Fem. יי מרי חֲלָוָתָא Jehova dominus exercituum, IR. 15, 20. לתרין רבני חילותא duobus ducibus exercitus, IIR. 2, 5. Cum aff. פרעה וְחֵלְוָתוֹהִי Pharao et exercitus ejus, Cant. 1, 9. בסגעי חֵילְוָתֵיהּ multitudine exercitus sui, Ps. 33, 16. Vide quoque infra in חל.

Deinde חֵיל *antemurale* vel *intermurale.* בשבתות ובימים טובים יושבין בחיל diebus Sabbati et festis sedent (senatores) in intermurali, Sanh. 88b. שנייה בחיל secunda turma stat in antemurali, Pes. 64b. החיל מקודש ממנו שאין גוים וטמאים נכנסין לשם antemurale sanctificatum est, quia gentes et immundi non ingrediuntur illud, Kel. c. 1. B. Ar. scribit esse *locum muro cinctum inter montem domus et atrium mulierum.*

חֵילוּת *exercitus:* לחילות רבא דישראל exercitui magno Israelis, Ps. 68, 12. Ab hac forma possit esse praecedens forma fem. numeri pl. in וָן.

חַיָּלוּת *militia, exercitus, turma,* ap. Ros.

אִתְחַיָּלוּתָא *robur, fortitudo.* יוסיף אתחילותא addet fortitudinem, Job. 17, 9.

מחיילא *copia, onus, fasciculus.* חרא מחיילא דמיטקסין fasciculum serici, gl. משא, *onus,* Br. s. 77. Ego dubito, an recte.

חִילָא *acetum.* Vide infra in חלא.

חִילָא, חֵילְתָא *vallis.* וחילתא בינוהי et vallis est inter eam et inter Haj, Jos. 8, 11. וקבר יתיה בחילתא et sepelivit eum in valle, Deut. 14, 16. חילא שמינא vallis pinguis, Jes. 28, 1. Pl. וּלְחֵילַיָּא et vallibus, Ez. 6, 3. ובחילוהי et in valles ejus, Ez. 35, 7.

חִין חִינָא ch. *sinus:* usurpatur pro heb. חיק. Ut: בְּחִינָךְ in sinum tuum, hebr. בחיקך, II S. 12, 8.; ibid. v. 3. hebr. vox in Tg. usurpatur, quod Elias putat vitiose fieri. Interpres latinus in Tg. perperam reddit: *concubinas tuas.* ובחיניה מסובר רכיכין et in sinu suo portat infirmos, Jes. 40, 11. ונסביה מחינה et accepit eum de sinu ejus, I R. 17, 19.

חִין *consonantia, melodia.* Munsterus.

חים Vide supra in חום, in חים.

חִיסָא *exstinctio.* ומן חיסא דרשיעי et ab exstinctione impiorum, hebr. ומשאת, Pr. 3, 25. Ita exponit Pagninus in Thesauro, in rad. שאה. Expositio-

nem hanc firmat David de Pomis, qui in Lex. suo ponit חים[40] *exstinguere*, et autoritatis loco adducit duo loca ex Tg. sc. Jer. 4, 4. et 21, 4. ubi verbum חָיֵם vel חָיֵם respondet hebr. מְכַבֶּה *exstinguens*. Sic et Jes. 1, 31. Jer. 7, 20. sed in his locis metaphorice usurpatur de ira divina, unde חים propriam significationem suam in illis locis obtinere videtur, *misereri, propitium, clementem esse, parcere*, ac proinde nihil faciunt haec loca ad confirmandum, quod חים significet *exstinguere*. Quando enim כבה in propria sua significatione usurpatur, tum semper per טפי a Paraphrastis redditur. Vox videtur esse prava et corrupta in Tg. in loco Pr. 3, aut si proba est, tum Paraphrastes pro וּמַשְׂאֵת legit וּמְשָׂאת et a condonatione, clementia, misericordia etc. Guido monet, in Complutensibus legi וחיפא, quam vocem vide infra in חפף.

חֵיפָא חיף vide in חפף.

חֵיץ חָיִץ, מְחִיצָה, הֵיצָאִית vide in חוץ.

חֵיק *sinus*, ut hebr. Aff. וּבְחֵיקֵיהּ שכבא et in sinu ejus recumbebat, II S. 12, 3. Ap. Tos. היום יושב בחיקו של אברהם hodie sedet in sinu Abrahae, Kid. 72b., quod quidam explicant, מת *mortuus est*. Similis phrasis Luc. 16, 23. Affinem v. in גנא.

חייש *perdere, urere*. Guido ex Zohar.

חִישְׁתָא ,חִישָׁא inde et mons domus sanctuarii erit לְחִישַׁת חורשא Jer. 26, 18. et Mich. 3, 12. Mercerus deducit a rad. חשא et exponit: In *silentia* silvae, quod editioribus silvarum locis altum soleat esse silentium. Sic etiam exponit Tremellius: in *silentem* silvam. V. etiam in חרש supra.

חַיִת *nom. pr. urbis*, quae hebr. vocatur עָר, Num. 21, 15.

חַיְתָא .T. *saccus*,[41] *sacculus*. דאייתי חייתא דתפילי לקמיה דאביי quae attulit sacculum, in quo Tephillin erant coram Abhaj, Git. 45b. Gl. שק קטון. Alibi. חייתא דקטורי saccus ligatus, clausus, Ktb. 93a. חייתא דמתנח ביה מוחא sacculus, in quo repositum est cerebrum, Chol. 45a. B. Ar. exponit נוד, *uter*.

חֲכֵי ,חכה vide in seq. rad. in חכה.

חָכַךְ primo *figere, infigere*. Hinc:

חַכָּה *hamus*, a figendo: רמן בנהרא חַכְּתָא projicientes in flumen hamum, Jes. 19, 8. בחכתא hamo, Job. 40, 20. דאחיד נונא בחכתא qui capit piscem hamo, Habac. 1. 15. Ap. Tos., in Sanh. 81b. Sicut pisces, qui capiuntur במצודה רעה Eccl. 9, 12. Quid est מצודה רעה? חכה hamus. Hinc etiam formatur ap. Tos. verbum:

חָכֵי *hamis piscari*, angeln. Unde ומחכין בימה של טבריה et hamis piscantur, hamos projiciunt in mare Tiberiadis, sc. piscandi causa, Bk. 81a.

חַךְ *palatum*, ut hebr., quia hamus ei infigitur: שעיע מן משחא חִכָּהּ lenius est oleo palatum ejus, Pr. 5, 3. דחליא על חכך quia dulcis est palato tuo, Pr. 34, 13.

מְחַכְּיָא *fibulae, quibus vestes aliaque ornamenta affiguntur, ne delabantur;* a figendo, Jes. 3, 22. Hebr. חריטים. Si huc referendum, melius punctaretur מְחַכְּיָא.

Secundo חכך T. *exspectare, praestolari*, idem quod hebr. חכה, קוה. Hinc, היה חוכך בזה exspectabat cum hoc, Ned. in pr. Gl. מקוה exspectans. Part. Ithpah. מתחכך exspectans.

Tertio, *scabere*,[42] *fricare, scalpere*, kratzen, schaben. ואם יצטרך לחכך יחכך מעל חלוקו si opus habet se scalpere, scabat super indusio suo: שחין שמחכך אותו ulcus, pustula, quam scabit. Ex Hithpahel שמתחכך עליה super quo se scabit: שור שהיה מתחכך בכותל bos, qui scabit se in pariete et paries cadat Bk. 44a. כשיתחכך משיר השיער quando scabit se, facit, ut effluant capilli. Sic hebr. להתגרד ad scalpendum se, Job. 2, 8. Aben Esra explicat per להתחכך.

חִיכּוּךְ *scabies, pruritus, pustulae prurientes:* יתחדשו חלאים כגרב והחיכוך והיבלות generantur morbi veluti psora, scabies, verrucae, in More lib. 1. c. 72. Legitur et ap. Tos. in Bk. 80b. Tan. 14a. Et in Tg. Jon. וּבְחִיכּוּכָא et cum prurigine, Deut. 28, 27. in Jon. hebr. בחרס, quod idem. Sic legendum in TgH. חכוך, pro חכור.

— חככים[43] *idem*, Br. s. 19. ab initio.

Quarto, *illudere, irridere*, idem quod חוך, ut saepe haec promiscue usurpantur. מחכו עלה במערבא irridebant eos, qui habitabant in occidente, i. e. in terra Israël, Sanh. 17b.

חֲכַם *scire, cognoscere, callere, peritum esse, sapere, sapientem, peritum, cautum, astutum esse*, Praet. וַחֲכַם מכל אנשא et sapientior fuit omni homine, IR. 4, 31. וחכם יתה et agnovit eam, Gen. 37, 33. in TgH. Fut. אֶחְכּוֹם sapiens ero, Eccl. 7, 23. דיחכום מן עוקתה ut agnoscat ex annulo, Gen. 38, 25. in TgH. Pah. חַכֵּם, חַכִּים *idem*. Item *sapientem reddere*. Praet. וְחַכֵּם יהודה et agnovit Jehuda, hebr. ויכר, Gen. 38, 27. in TgH. melius punctaretur ex Kal וַחֲכַם, ut supra: וְחַכְּמַנִי דנן תרתין זמנין sapienter, astute circumvenit me nunc duabus vicibus, hebr. ויעקבני, Gen. 27, 35. הַכְּמַתְּ לנפשך הכמת si sapis, tibi ipsi sapis, Pr. 9, 12. אלו חַכִּימוּ si saperent, intelligerent hoc, Deut. 32, 29. חכימו מיא sapienter egerunt aquae, Ex. 15, 8. quod Santes prave accepit pro *coacervari*. Part. מְחַכְּמָה יתי פקודך sapientem reddit me praeceptum tuum, Ps. 119, 98. מחכמא

---

[40]) Vocem et videtur ad arabicam vertit radicem حاس *disgregavit, dissipavit; pervasit domum praedam quaerens*.

[41]) Persicum est كيسه, cui haec inest significatio. Vide P. Angeli gazophylacium p. 363 et conf. rad. כיס d. q. infra.

[42]) Convenit arabo حَكَّ *scabit*.

[43]) Referenda est haec vox ad gr. ἐκκαίω *exardesco*, ut supra s. v. אכביה arguimus.

שברא sapientem reddens simplicem, Ps. 19, 8. Inf. לא אוסיף תוב לְמֶיְהכּם יתה non perrexit amplius cognoscere eam, hebr. לדעתה Gen. 39, 26. in TgH. Fut. ומעופא רשמיא יְהַכְּמִנָּנָא et prae volatili coeli sapientes nos reddit, Job. 35, 11. Ex Aphel וְאַחְכִּימַנִי מה דכתיב במגלתא הדא et scire fecit me, quidnam scriptum fuerit in libro isto, Ez. 3, 2. Ithpah. Praet. ומן סבוי אִתְחַכַּם et sapientior factus fuit senioribus ejus, Ps. 105, 21. Imper. אִתְחַכַּם ברי sape fili mi, Pr. 27, 11. et 6, 6. אתחכמו estote sapientes, Pr. 8, 33. Fut. וְיִתְחַכַּם תוב et sapiet, sapiens fiet magis, Pr. 9, 9. דמהלך עם חכימי נִתְחַכַּם qui ambulat cum sapientibus, sapiet, Pr. 13, 20. מטול דתתחכם בסופך ut sapiens reddaris in fine tuo, Prov. 19, 20. הבו נתחכם להון age prudentes, callidi simus illis, sapienter agamus adversus illos, Ex. 1, 10.

Ap. Ros.: ברוך חכם הרזים benedictus sit, qui novit secreta, Ber. 60. R. Jehosua quaesitus, num mortui in saeculo futuro opus habituri sint aspersione aquae? ut mundentur, sc. quia mortui immundi et polluti fuerunt; respondit, לכשיחיו נחכם להן quando vivent, cognoscemus eos, qualis nempe ipsorum conditio sit futura, Nid. 70a. ר׳ יהודה חכם לכשירצה R. Jehuda sapiebat quando volebat, Git. 67a.

In TH. sumitur etiam, ut hebr. ידע de *cognitione carnali*, i. e. *concubitu:* לאימיה הוא חכם matrem suam cognovit, gl. חכם, i. e. בועל, TH. Maaser scheni c. 4.

חַכִּים, חַכִּימָא *sapiens prudens, peritus, sciens.* עם חכים וסוכלתן populus sapiens et intelligens, Deut. 4, 7. גבר חכים לחדא vir prudens valde, IIS. 13, 3. לב חכים cor sapiens, IR. 3, 12. בר חכימא נחדי אבוי filius sapiens exhilarat patrem suum, Prov. 10, 1. ומן ידע דחכים לביה cujus sapit animus, Prov. 1, 8. החכים יהי et quis novit, an sapiens futurus sit, Eccl. 2, 19. חכמתא חסיע לחכימא sapientia auxilio est sapienti, Eccl. 7, 20. ומלך מֵחַכִּים et consilium a sapiente, Jer. 18, 18. Pl. גברין חַכִּימִין viri sapientes, Deut. 1, 13. דחכימין יחוון quod sapientes annunciarunt, Job. 15, 18. וְחַכִּימֵי מהפכין רוגזא et sapientes avertunt iram, Pr. 29, 8. חכימי נטשון ידיעתא sapientes recondunt scientiam, Pr. 10, 14. עם כל חכימי לבא cum omnibus sapientibus corde, Ex. 28, 3. Cum aff. אן אנון חַכִּימָךְ ubi sunt sapientes tui, Jes. 19, 12. חַכִּימַיִךְ idem, fem. Ez. 27, 8. מֵחַכִּימֵיהוֹן a sapientibus ipsorum, Jes. 29, 14. ויח כל חַכִּימָהָא et omnes sapientes ejus, Gen. 41. 8. Fem. אתתא חַכִּימְתָּא mulier sapiens IIS. 2, 16. חכימתא דנשיא sapiens inter mulieres, Pr. 14, 1. Constr. וכל אתתא חַכִּימַת לבא et omnis mulier sapiens corde, Ex. 35, 25. Plur. לְחַכִּימָתָא שלחו ad sapientes mulieres mittite, Jer. 9, 17. Ben Syra: לחכימא ברמיזא ולשטיא בכרסיא sapientem nutu mone et stultum fuste. אוירא דארץ ישראל מחכים aer terrae Israelis sapientem reddit, Kimchi Ps. 87. המתעסק באכילה ושתייה לא יחכם לעולם indulgens comessationibus et potationibus, nunquam erit sapiens, Aben Esra Eccl. 7.

חָכָם hebr. *idem*. Pl. חֲכָמִים. Ap. Ros. איזהו חכם הלומד מכל אדם quisnam est sapiens? qui discit a quovis homine. Dictum ben Somae in Avoth c. 4. אדם חכם בעודנו מבקש החכמה וכאשר יחשוב שמגיע עד תכליתה הוא סכל homo sapiens est quamdiu quaerit sapientiam, cum autem putat, se ad finem ejus pervenisse stultus est, in Mibchar happeninim: שאלת החכמים חצי החכמה interrogare sapientes dimidia sapientia est, ibid. חכמים כל עוד שהם מזקינים חכמה נתוספת בהם ועמי הארץ כל עוד שהם מזקינים טפשות נתוספת בהם: sapientes quo magis senescunt, eo magis ipsorum sapientia augetur: populi terrae, h. e. plebs, quo magis senescunt, tanto magis stultitia augetur in ipsis, Sab. 152a. חכמי האמת sapientes veritatis, h. e. *theologi*, penes quos est veritas ex verbo dei: חכמי המחקר sapientes inquisitionis, i. e. *physici*, rerum naturalium causas perscrutantes. חכמי שקול הדעת *logici*, Aben Esra Eccl. הכמי הראיות *physici*, ut videtur, Eccl. 7, 5.

חָכְמְתָא, חָכְמָא, חוּכְמָה *sapientia, scientia:* רוח חוכמתא spiritum sapientiae, scientiae, Ex. 28, 3. בקשישיא חכמתא in decrepitis est sapientia, Job. 12, 12. דאשכח חכמתא quia invenit sapientiam, Pr. 3, 13. על אחוך בחוכמא ingressus est frater tuus per sapientiam, hebr. במרמה per fraudem, dolum, Gen. 27, 35. Sic Gen. 34, 13. חכמתא דעריםא sapientia callidi, Pr. 14, 8. Constr. כְּחָכְמַת מלאכא secundum sapientiam angeli, IIS. 14, 20. וסגיאת חוכמת שלמה et multiplicata erat sapientia Salomonis מחכמת כל בני מדנחא prae sapientia omnium filiorum orientis, IR. 4, 30. Cum aff. חָכְמְתִי sapientia mea, Eccl. 2, 9. ובחוכמתי et per sapientiam meam, Jes. 10, 13. לְחָכְמְתִי ציח sapientiae meae ausculta, Pr. 5, 1. ועל חוכמתך et de sapientia tua, IR. 10, 6. כחוכמתך secundum sapientiam tuam, IR. 2, 6. ארי היא חוכמתכון quia haec est sapientia vestra, Deut. 4, 6. דשמעין יח חוכמתיה qui audiunt sapientiam ejus, 1 Reg. 4, 34. פומי חוכמתהון sapientia ipsorum, Ps. 107, 27. Pl. פומי ימלל חָכְמָתָא os meum eloquetur sapientias, Ps. 49, 4. Ap. Ros. sumitur in genere quoque pro *scientia, doctrina, eruditione*. Sic dicunt, כל החכמה שלא ידובר בה כמטמון שאין מוציאין ממנו omnis sapientia, de qua nihil dicitur, est sicut thesaurus, ex quo nihil depromitur, in libro Mifchar happeninim. נפש החכמה anima sapientiae, vel sapiens, i. e. rationalis. חכמת האלהות vel חכמה האלהית scientia divinitatis, i. e. *theologia, metaphysica:* חכמה הטבעית sapientia naturalis, *physica:* חכמת התכונה sapientia dispositionis astrorum, *astronomia*, quam etiam alias חכמת הכוכבים vocant: חכמת הנגון scientia modulationis, *musica:* חכמת השיעור scientia mensurae, *geometria, geodaesia*, vel חכמת המדידה scientia mensurationis: חכמה מדינית *scientia politica:* חכמת החשבורת scientia fractionis, *algebra:* in More p. I. c. 34. sumitur pro *geometria*. חכמת המנין vel המספר scientia numeri, *arithmetica:* חכמת המזלות scientia signorum coelestium *theoretica planetarum*. Pl. חכמות למודיות *scientiae, disciplinae mathematicae:* חכמות עיוניות *scientiae theoreticae;* מעשיות *practicae*.

חַכִּימוּתָא, חַכִּימוּת *idem*: דמהלך בחכימותא qui ambulat cum sapientia, Pr. 28, 26. חכימות לבא sapientiam cordis, Ex. 35, 35. Cum aff. מאחר חכימי פרעה בְחַכִּימוּתְהוֹן comprehendens sapientes Pharaonis in sapientia vel astutia ipsorum, Job. 5, 13.

הִתְחַכְּמוּת *astutia, calliditas, sapientia nimia:* על פי סברתם והתחכמותם per opinionem et calliditatem suam: החתחכמות והסברה בתורה איננו מביא אל רצון האלהים calliditas et opinio in lege non adducit ad voluntatem dei.

חכן *pigrum esse,* cui gr. ὀκνέω est affine.

חַכִּינָנָא *piger, segnis:* מלוי דחכיננא verba pigri, Pr. 18, 8. in Venetis; hebr. הנרגן.

חַכִּינָנוּתָא *pigritia, socordia:* אמר עטלא בְחַכִּנָנוּתֵיהּ dicit piger pro pigritia sua, Pr. 22, 13. לחמא חַכִּינָנוּת panem socordiae, Pr. 31, 27. Sic in nostris exemplaribus et in Ar. per Caph legitur. Syris per ב est usitatissimum, unde forsan et in Tg. melius per ב scriberetur. Guido Fabricius hic adjicit, pigrum ar. dici אלטם. Erravit et errorem hausit ex Ar. In eo ad significationem sequentis vocis חכנה, quae serpentem significat et interpretamentum est alterius vocis, adducitur ex Pesikta אריסא של חכנאי venenum serpentis: ital. ויניגו, ar. אלסם i. e., סם, cum articulo אל, quomodo in illo, סם המות venenum mortis. In lingua hebr. סמים aromata significat et in bonum sumitur, sed ap. Ros. etiam in malum, pro pulvere venenato, veneno accipitur. Sic interpretatio est vocis אריסא, quae venenum significat, ut suo loco videre est.

חַכְנָה, חכנאי *serpentis species.* Ap. Tos. תנור[44] חכנאי fornax serpentis, in qua serpens aut aliud reptile est, Bm. 59b. An cibi in tali fornace mundi maneant, disputatio est in Kel. c. 8. חסד שאומות העולם עושין הוא להן כאריסה של חכנאי benignitas, quam populi mundi faciunt, est ipsis sicut venenum serpentis, ex Pesikta. הביא חכינה ויוג לחרדון ויצא מהן חברבר adduxit serpentem et commiscuit cum charadon, unde prodiit chabarbar, serpens sc. mixti generis, ut est mulus in quadrupedibus, Br. in hist. de Ana, inventore muli, par 83. אשכח חכינא כריכא עליו invenit serpentem involutum super eo, TH. Tan. 69a. Hoc in Jalk. Ex. 110a. scribitur חבנא.[45]

חָכַר *caliginosum, tenebrosum esse.*

חַכִּיר *obscurus, caliginosus, pullatus, atratus.* חכיר שחיח obscurus humiliabar, Ps. 35, 14. חכיר הלכת pullatus incessi, Ps. 38, 7. Fem. ארחא דרשיעי חַכִּירָא via impiorum tenebrosa est, Pr. 4, 19.

חַכִּירָה *tenebrae, obscuritas, caligo:* בחשוכא דליליא ובחכירה in obscuritate noctis et caligine, Pr. 7, 9. in Reg. Veneta habent בחבירה. In Ar. manuscripto vidi הבירא[46]: חשוכא וחכירא *tenebrae et caligo,* Ps. 35, 6.

חֲכוּר V. supra in חכך in חכוך.

Secundo חָכַר[47] *conducere hortum vel agrum pro certo numero aut mensura fructuum.* החוכר שדה מן הנכריי conducens agrum ab alieno, Demaj c. 6. f. 17. In Hiphil: הֶחְכִּיר *locare fecit, locavit;* מחכיר *locator;* ap. Tos. Bm. 104a. מוחכר ומושכר locatum et conductum, Bb. 123b. 124a. אם היו מושכרים או מוחכרים quod si fuerint mercede conducti, Mk. 11b., dicitur hic de personis.

חוֹכֵר, חכיר *conductor.* Conducens rem pro pecunia certa dicitur שוכר: agrum, vineam, olivetum et similia, pro certa summa fructuum dicitur חוכר: Maim. 154b. השוכר בפירות חוכר conducens pro fructibus vocatur חוכר. Conductor vocatur etiam alias מקבל vel קבלן, ut: חכירים והקבלנים conductores, Mk. 11b. Sic in Schulchan Aruch, parte Chosen hammischpat f. 116a. V. R. Sal. in Mk. scribit; חכירים sunt qui conducunt agrum ad custodiendum et colendum eum pro tali aut tali summa mensurarum, quam

---

[44]) *Ollae genus echinum vocatum,* quod B. Ar his verbis describit: חתכו לתנור ונתן חול בין חוליא לחוליא כדי שלא תדבק חוליא עם חברתה וכו׳, quam descriptionem hujus generis ollae cum iis si conferamus, quae antea de significatu et etymologia vocis חכנאי scripsit, (כעכנא שהיא מין נחש המקפת ראשה לזנבה) ad vas quoddam spectare videtur, quod in articulos dissolvi potest, ita ut partes extremae, uti sunt supremae et infimae partes vasis, serpentis instar caudam usque ad caput torquentis, se invicem attingant. Convenit igitur haec ab auctore Ar. data explicatio cum opinione Turnebi (apud Voss. p. 190.), qui sic id vasis s. ollae genus dici censet, a rotunditate *echini* (animalis videlicet, quod lat. erinaceum gr. ἐχῖνον χερσαῖον nominant) se in pilam colligentis. Vide עכנא s. r. עכן.

[45]) Bochartus (Hierz. Pars I. p. 1058) in omnibus hic citatis locis per Beth, חבינא, legit, ut sit Arabum حبين chabina, quod, ut putat, chamelaeontem denotat. Animal chabina autem non esse venenosum ex omnibus fere auctoribus Arabum ab ipso Bocharto citatis videri potest, minimeque de eo אריסא של חכנאי i. e. venenum τοῦ chabina dici potest. Probabilior igitur Mussafiae videtur sententia, qui vocem חכנאי, quod in Jalkut de animali quodam venenoso legitur, ad gr. vertit ἔχιδνα i. e. *viperae femina.* Probanda autem est lectio Bocharti in illo loco Br. הביא חבינא (vide supra in חברבר) ut id in Jalk. l. c. factum est. Tria igitur vocabula diversa sunt (תנור עכנאי quidem, quod ad rad. עכן *intorquere, involvere convolvere in gyrum,* [unde fortasse et gr. ἐχῖνος?] אריסא של חכנאי quod ad gr. ἔχιδνα et הביא חכנא, quod mendose pra חבינא) quae A. n. ad unam vocem cogit, error, cui non raro apud lexicographos (vide supra in הורמי) occuris.

[46]) Ut in plerisque lectionibus dubiis ita et in hac auctori Ar. fides habenda. Est enim ar. حبير *nubes,* quae diutius commoratur, (Vide Cast. Hept. p. 1113) ut *diem nubilum* et *caliginosum* omninoque *tenebras* denotet.

[47]) Referri potest hoc verbum ad ar. حكر *frumentum, commeatumve colligit reconditque in angustioris annonae tempus.*

inde sint daturi: קבלנים sunt, qui conducunt agrum ad certum tempus pro tali et tali summa.

חכור, חכיר *conductum, merces, fructus pro conducto vel locato promissus.* האיל ואני נותן לך חכירך posteaquam ego do tibi conductum tuum, Bm. 105a.

חַכְרָנוּת, חֲכִירוּת *conductio pro certo numero aut mensura fructuum*, Bm. 104. et 105.

חכש חַכְשַׁרַת. Vox est symbolica ap. Tos. duarum aliarum, ex duobus locis scripturae: חשכת מים nubes caliginosa aquarum, Ps. 18, 12. et חשרת מים colligatio aquarum, 2 Sam. 22, 12. Hinc inquiunt, sume Caph ex voce חשכה et junge cum ב ex voce חשרה et fiet חכשרת, quod erit quasi dicas, *aquarum in nubibus colligatio.* Guidoni est *aptatio*, quasi הכשרת a כשר.[48]

חל verbaliter sumptum v. supra in חול.

חַל, חֲלָא *acetum*[49]. חל דחמר חדת וחל דחמר עתיק acetum vini novi et acetum vini veteris, Num. 6, 3. דאתבשל בחלא quod coctum est in aceto, Ruth. 2, 14. אשקיאו יתי חלא bibendum dederunt mihi acetum Ps, 69, 2.

חֵילָא *idem*, Pr. 25, 20.

Ap. Tos.: חלא מחמהא acetum obstupefactum, h. e. debile, quod q. subsistit nec perfectam acedinem assumpsit, Pes. 74b. B. Ar. scribit: כל מידי דבטיל וקאים קרי ליה ארמית מתמהא quicquid cessat et subsistit, vocatur מתמהא aram.: חלא בר חמרא, quod Ri. hebr. efferunt חומץ בן יין *acetum filius vini*, i. e. ex vino generatum. Proverbialiter id usurpant in filium degenerem, qui moribus suis acescit, Bm. 83b. אנא להא מלחא חלא בר חמרא לגבי אבא ego in hac re sum acetum filius vini juxta patrem meum, i. e. minor patre meo, Chol. 105a. הדר חלא והוא חמרא redit et acetum quandoque in vinum, Ber. 5f. Vinum, quod incipit acescere, saepe reducitur ad integritatem suam; sic degeneres quandoque iterum frugi redduntur.

חֲלָא *arena.* V. supra in חול.

הַלָּאִים V. in חלה.

חלב et in Pihel חַלֵּב *mulgere, lac extrahere ex mammis.* החולב והמחבץ mulgens et butyrificans, butyrum faciens, Sab. 95a. החולב את הבהמה mulgens bestiam.

חֲלַב, חַלְבָא, חֲלָבָא *lac.* ארע עבדא חלב ודבש terra producens lac et mel, Ex. 3, 8. דמיצא חלבא qui premit lac, Pr. 30, 33. נודא דחלבא utrem lactis, Jud. 4, 19. היך חלבא סננתא יתי sicut lac percolasti me, Job. 10, 10. שעעו יתיר מן חלבא molliores fuerunt butyro, Thren. 4, 7. חֲלָבָא דעזי lac caprarum, caprinum, Pr. 27, 27. חלב ביצים i. e. lac, albumen ovorum, TH. Trum. c. 10. שולחן החלבים mensa lacteorum, i. e. cui membra agni jugis, juxta gradus altaris imponebantur, Tamid c. 7. V. notas Bart. et Maim.

Deinde חֵלֶב hebr. *adeps, pinguedo.* Inde Rabbinis etiam est *sebum.*

חַלְבִי *lacteus.* העגול החלבי circulus lacteus, in coelo sc. R. Levi, Job. 26, 13.

חֶלְבּוֹן *albumen ovi.* בחלבון ביעתא in albumine ovi, Job. 6, 6. ורמת חלבונא דביעתא בדרגשא et projecit albumen ovi in lectum, Gen. 39, 14. in Jon. Apud Tos.: חלבון מבחוץ albumen exterius, וחלמון מבפנים et vitellus interius est, Chol. 64a. Male ergo in Ar. per ה ab initio, ut videre in חלב.

חֶלְבְּנָה, חֶלְבְּנְתָּא *galbanum*, aromatis species s. potius resina odoris tetri, ut est in Kerithoth 6b. quae odoramentis suavibus immiscebatur ad indicium, malos esse inter bonos tolerandos, Ex. 30, 34. Judaei germani reddunt Teufelsdreck in libro precum germ. חלבניתא דובשניתא galbanum mellitum dulce, Git. 69a.

חֲלַבְּצִין *herbae species, cujus radix bulbis constat ova repraesentantibus.* Pl. חֲלַבְּצִין bulbi, Schev. c. 7. Est qui putat significare ביצי נץ החלב ova sive bulbos floris lactis, qui est flos albus. Forte est *ornithogalum.* Compositum videtur ex חלב *lac* et בצה *ovum*, quia flores lacteos, i. e. albos habet et radices rotundas, quae ova referunt.

חלג חֲלַגְלוֹגָא, חֲלוּגְלְגָא *portulaca.* Plur. חלוגלוגות Jom. 18b. Schevi c. 9. Bart. scribit, ar. vocari רגלה, i. e. *portulaca.* Raschi etiam vernacule פורפייר *pourpier*, quod idem. Id in Joma prave scribitur פילפור. Nec melius in Suc. 39. פולפיר. In Massecheth Rh. 26b. et Meg. 18a. legitur: nesciebant Rabbini, quid essent חלוגלוגות, donec venisset ancilla R. Jehudae ad quendam virum arabem, qui dispergebat פרפחיני, ad quem illa dixit: „quousque tu dispergis חלוגלוגך?" Hinc didicerunt, חלוגלוג idem esse, quod ar. פרפחינין. In gl. R. Sal. hic explicatur פורקלי, quod corruptum esse puto ex *pourcelaine.* Idem hoc exstat in TH. Schevi. c. 9. In Ar. manuscripto explicatur germ. Beifuß, i. e. *artemisia.* In Ar. parvo explicatur germ. Erdbeere, Himbeere i. e. *fraga* vel *mora rubi idaei.* Sic videtur sumi in TH., ubi conjunguntur גדגדניות וחלגלוגות cerasa et fraga, c. ult.

חליגינות *dolia.* Sic citant hic ex Ar. Ego id non invenio.

חלד Primo *rubiginosum esse vel fieri, rubiginem contrahere.* חָלוּד rubiginosum. Unde R. Sal. Ps. 49, 2. חלד היא הארץ מפני שהיא נושנת וחלודה i. e. חֶלֶד vocatur terra, quia senescit et fiet rubiginosa. Hiphil הֶחֱלִיד *idem.* מעות שהחלידו pecuniae, quae rubiginem contraxerunt. Pro hoc legitur הֶחֱלִיאוּ, in Maaser scheni c. 4. מפני שמחלידין את הקרקע ומעלין עפר תיחוח quia rubiginosum faciunt fundum (scil. vites) et producunt terram mollem sive fragilem, Bb. 19b. In Ar. exponitur: exsugunt virtutem soli

---

[48]) Ita quidem ipse B. Ar. vocem per נכשרין ומתמתקין i. e. *aptae* et dulces fiunt, explicat. Exstat ille locus in tract. Tan 16a.

[49]) Contraria significatio est vocis חלי *dulce*, ut הדביש *dulcedinem amittere, corrumpi*, quod a voce דבש formatum.

instar mustelae. Putarim ex seq. significato melius exponi: quia occulte per cuniculos quasi subeunt et suffodiunt terram vel perforant terram, ex sign. tertia.

חֲלוּדָה *rubigo:* מחט שהעלתה חלודה acus, quae contraxit rubiginem, Kel. c. 13. Sic מחט שנמצאת מליאה חלודה acus, quae plena est rubigine, Tah. c. 3. Huc revocat B. Ar. ex Br. 79. עד שהעלה גופן חלודה donec corpus eorum rubiginosum fieret. In ME. c. 1, 9. legitur pro eo עד שהעלה בשרן חלודאות.

חֲלְדוּתָא *idem* Num. 31, 22. in Jon.

Secundo חָלַד, הֶחֱלִיד ap. Tos. in materia de ritibus mactandi est *abscondere, recondere, occultare, abdere,* quando videlicet culter mactatorius nimis profunde ingreditur et penetrat, atque ita absconditur et occultatur. שהחליד הסכין בין סימן לסימן qui (inter mactandum) occultat cultrum inter signum unum et alterum, sub pelle aut lana etc. Id reddit mactationem illegitimam. Sic: אם יהיה הסכין חלוד si fuerit culter occultatus, Chol. c. 2. in Misna, ubi gl. in parvis Mischnajoth explicat per כסה והטמין. Bart.: abditus est instar mustelae, quae latere solet in fundamentis aedium. Hinc חֲלָדָה vocatur mactatio ejusmodi illegitima. V. Maim. in הלכות שחיטה c. 3. et libellum שחיטות. Item Chol. 20b. His confirmantur et ulterius illustrantur ea, quae erudite de verbi hujus חלד significatione disserit Nicol. Fullerus in Miscellan. Sacris lib. 3. c. 14.

חֶלֶד *terra.* V. Lex. hebr.

חוּלְדָא *mustela,* hebr. חֹלֶד Lev. 11, 29. Aliis *martes,* mustelae species. Ap. Tos.: חולדת הסנאים mustela ruborum, i. e. *silvestris, viverra,* Kil. c. 8. et in Bk. legitur 80a. מגדלין כלבים כופרים וחתולין וקופין וחולדות סנאים מפני שעשויים לנקר את הבית. מאי חולדות סנאים אמר רב יהודה שרצא חרצא ואיכא דאמרי חרזא דקטיני שקי ורעיא ביני וורדיני nutrire licet canes cyprios, feles, simias et mustelas silvestres, quia factae sunt ad perfodiendas aedes. Quid sunt mustelae silvestres? Raf Jehuda dixit, שרצא חרצא reptile exscindens, alii dixerunt,[50] שרצא חרזא reptile perfodiens, quod tenuia seu gracilia habet crura et pascit inter rubos, in Chol. 127a. כל שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה מאי קרא האזינו כל יושבי חלד quicquid est in terra, est quoque in mari, excepta mustela, sicut dicitur: „audite omnes habitatores חלד" Ps. 49, 2. Causa alibi redditur Ris. fabulosa. Comitia fuerunt principum mundi de administratione recta. Princeps maris conquestus fuit, se non habere subditos sufficientes. Permissum ipsi proinde fuit, ut ex terra plures peteret, modo de alimento provideret. Conjecit omnia animalia terrestria in mare, cum mandato, ut illic quoque suam speciem propagarent. Factum est: unde dicitur, omnia animalia terrestria esse quoque in mari, nisi quod quaedam in monstrosam formam conversa sint. Ad mustelam cum pervenisset, ea in littore stans, dixit principi maris: „quorsum me denuo in mare projicis? numquid vides me jam in mari esse?" Id autem dixit, effigiem suam in mari ostendens. Princeps contentus, mustelam dimisit. Hinc dicunt Ti., omnia terrestria in mari esse, praeter mustelam, quae astutia sua evasit. Hinc terra dicitur ipsis חֶלֶד, quod ea propria remanserit mustelae, quae vocatur חולדה. In TH. Sab. c. 14. f. 14. scriptum est: audite hoc omnes populi, auribus percipite omnes habitatores חֶלֶד, Ps. 49, 2. Dixerunt: „quare assimilat David omnes habitatores terrae כחולדה mustelae?" Ideo, quod cum omnia, quae sunt in terra, sint quoque in mari, plurimae autem species sint in mari, quae non sunt in terra, tamen החולדה mustela non sit in mari. Alius dixit ideo, quod, sicut mustela multa attrahit et relinquit, nesciens cui ea relinquat, ita quoque homines multa attrahant et coacervent, nescientes cui ea sint relicturi.

Tertio חֲלַד[51] idem quod חלל, *perforare, suffodere.* Hinc מחליד הק"בה לפניהן את הארץ perforat deus benedictus coram ipsis terram, TH. Kil. c. ult.

חָלָה hebr. חֲלִי, חֲלָא T. *infirmum, aegrotum esse, aegrotare.* לא חלי ולא מרגיש גברא דמריא סייעיה nulla aegritudine afficitur, nec quicquam curat is, quem dominus adjuvat, Jom. 22b. Sensus: nihil mali vel adversi metuit is, qui deum habet propitium et opitulatorem, sed animose et confidenter omnia aggreditur. Quae in Tg. hinc sunt, v. in הלא. Sed מעות שהחליאו. v. in חלד, in sec. significato.

חוֹלִי *morbus.* Pl. חֳלָאִים morbi, infirmitates, Ri. חלי קשה רפואה morbus difficilis curatu. In Sab. 11a. in מסורת הש"ס scribitur: חולי est morbus longus et inveteratus, qui accrescit et corpus debilitat, ut febris etc. כאב est dolor, qui abit et redit, ut dolor dentium. מיחוש passio vulgaris, momentanea et levis.

חוֹלֶה *aegrotus, aegrotans.* Ap. Tos.: decem res reducunt את החולה aegrotantem לחליו ad morbum suum et reddunt morbum graviorem, nempe: esus carnis bubulae, caro pinguis, caro assata, caro avicularum, ovum assatum, rasura vel tonsio capillorum, ושיחליים, lac, caseus, balneum, Ber. 57b. שיחליים videntur esse ficus immaturi, qui alias dicuntur חיחלים. Alibi: sex res sunt, quae sanant aegrum a morbo suo et quorum medicina est vera medicina etc. As. 29a. Item: sex res sunt, quae sunt סימן טוב לחולה signum bonum pro aegroto, sternutatio, sudor, diarrhoea, somnus, somnia, genorrhoea, Jalk. in Leg. 10a.

---

[50]) Voces חרצא et חרזא rectius ad gr. χερσαῖος vel χερζαῖος (αία. αῖον) verteres, ut animal terrestre, ἐν τῇ χερσῳ διάγον denotet.

[51]) Transpositis literis hebr. זחל chald. חזל *repsit, serpsit, subserpsit* in locum, quam primitivam significationem conservatam reperimus in syr. verbo ܣܚܠ. Nomen ex eo verbo formatum ܣܚܘܠܐ sonat (2 Tim. 2, 17.) pro morbo *gangraena,* qui caries est latius *serpens.*

חוליות, חליות V. supra in חול.

Secundo חֲלֵי[52] *dulcescere*. Ithpeh. chald. וְאִתְחֲלוּן מיא et dulcuerunt aquae, Ex. 15, 25. in Jon. TgH. habet ex dialecto hieros. אִתְחֲלִיָּין. Ap. Tos. מחליא ליה שמנוניתא dulcem reddit eum (piscem) pinguedo, ע"ז 39a.

חֲלֵי *dulce:* כדבש חלי sicut mel dulce, Ez. 3, 3. Pl. מיא גנוביא חֲלַיִן aquae furtivae dulces sunt, Pr. 9, 17. דמלהא חלין cujus verba dulcia sunt, Pr. 2, 16. Fem. וכבריתא חֲלִיאֲתָא favus dulcis, Ps. 19, 11. quod Pr. 24, 13. dicitur וכבריתא דְחָיְלָא, pro דְחַלְיָא, quomodo in complutensibus legitur. Ex alia forma בחמר חֲילַת in vino dulci, Ez. 27, 18. Talm. אתרוגא חליתא malum citrium dulce, Sab. 109b.

חֲל *idem*, Deut. 8, 8. in Jon.

חלתא *alveus apum*, Sanh. 107a.

הוּלְיָא *dulcedo*. מתקיפא נפק חוליא ex forti exiit dulcedo, Jud. 14, 14. Cum aff. האשבוק ית חוּלְיִי num deseram dulcedinem meam? Jud. 9, 11. T. אנא שדרי ליה חוליא איהו שדר לי חורפא ego misi ei aliquid dulce, ipse misit mihi rem acrem, Meg. 7b. חוליי לא תבעי לך dulces ne petas, As. 38b.

חֲלִיוּתָא *idem*. חליותא דנפשא dulcedo animae, Pr. 16, 21.

Tertio, ap. Tos., חלי דיחמורתא *ova bubali*, Bech. 7b. Referunt: cervum, dum fervore coitus persequitur cervam et ab ea ob angustiam matricis non admittitur, persequi bubalum, quia cervam refert: bubalum semen cervi, quod jam coaluit et obduruit, rursus forma ovorum seu testiculorum animalium, inter excrementum ejicere. Id repertum quaerunt, an comedere licitum? quia ovum tantum ab ave est etc. V. locum. Sunt qui pro דְיַחְמוּרְתָא legunt די חֲמוּרְתָא *asinae*.

---

52) Syr. ܚܠܐ ar. حَلِيَ *dulcis fuit*, vel *factus est*.

53) Verba in Talmude sunt: חלי דיחמורתא סבור רבנן למימר ביעי נינהו ואסורין אמר ר' ספרא זרעה דאילה הוא דאזיל בתר איילתא ואיידי דרחם הלא מדקקא ואזיל בתר יחמורתא ונתר צר. Quorum sensum antequam enucleamus nonnulla, quae de animante moschifero ipsiusque ortu moschi veteres censuerunt, hic citare nobis visum est.

In descriptione modo peregrini istius animantis variant descriptores. Conveniunt tamen, eum ex genere caprarum sive gazellarum esse, animal scilicet bisulcum et bicorne, quod capreolum moschi, capreolum moschiferum, gazellam indicam, gazellam moschiferam, dorcadem moschi orientalemve nuncupare eis visum est. Prima quidem descriptio apud Serapionem et Avicennam est, (nam apud Arist., Aelianum et Plinium nihil de ea fera legitur, recentiores vero auctores graeci et latini, quamquam meminerint, ex Arabum tamen libris quicquid habent, descripserunt) quorum ille: capreae peregrinae, inquit, figura, colore, cornibus ab aliis non dissident, sed dentibus tamen caninis discrepant, quos binos et verreo more exsertos palmi longitudine gerunt; hic vero ait: duos dentes albos habent intro reflexos tamquam duo cornua. Cardanus animal ipsum mortuum vidisse se tradit Mediolani, magnitudine, forma ac pilo capreolo simile. Item Brasavolus: dorcas peregrina, inquit, colore cervo similis est, dorcade aut capreolo paulo maior et nonnunquam aequalis, figura quoque similis et unguibus itidem multifidis (bifidis dicere voluit). Addit, se Venetiis mercatores vidisse, qui Alfonso duci Ferariae gazellam vendere cupiebant moschum in ventriculo habentem. Scaliger (Exercit. CCXI. 3.) docet, gazellam, ex qua moschus extrahitur, totam esse capreoli facie, nec aliud quam capreolum; Rhodium equitem sibi Messanae unam ostendisse, quae strigosior erat tota, quam capreoli nostrates, cruribus exilioribus, erectioribus, ipsa magis sima. Tali modo exceptis duobus, Amato Lusitano ac Laurentio Catelano, qui diversam ab illis sequuntur opinionem, omnes fere physici auctoresque veteres feram moschi ad genus gazellarum sive caprarum pertinere statuunt. (Vide Aldrovandi histor. de quadrupedibus bisulcis Lib. I. c. 19, 20. et Chioc. Musaeum p. 662.) Suspicio igitur haud imbecilla est, animantem *Jachmur*, qui, ut ex Talm. loco citato videndum, inter capream et cervum medium tenet, dorcadem esse moschiferam, quae, ut docuimus, nonnulla cum cervo aliaque cum caprea habet communia.

Quo magis haec nobis incidit suspicio, si comparare non gravamur ea, quae de חלי τοῦ Jachmur apud Talmudicos, cum iis, quae de ipsius moschi ortu apud veteres. Brasavolus de fera moschifera loquens sic scribit: Nec aliud cogitare possum, quam tumorem illum praeter naturam toties repetitum, materiam esse, qua naturaliter in eo animante per illam viam per modum crisis expellatur, sicut in multis aliis menstrua sunt, nec illud animal diu vivere posse, nisi ita expurgetur. Haec ille, in cujus sententiam L. Catelanus: „non minor, inquit, (quam sententia Scaligeri, qui moschum apostema esse scribit) foret absurditas, si quis moschum cum menstruis mulierum aequiparare contenderet: concludendum enim esset moschum in femellis solum inveniri, quod a veritate alienum, cum utrique sexui aeque competat." Jam vero et iis non caret, qui moschum testiculos aut semen quidque simile arbitrantur, unde contrarie concludendum esset, moschum in masculis solum inveniri, quod experientiae non minus oppugnat, quam si moschum cum menstruis mulierum aequipararares. Aeque ac inter hos auctores de moscho variae versantur sententiae inter Talmudicos de חלי τοῦ Jachmur. Ita quidem *sapientes dicere voluerunt* τὰ חלי *testiculos esse*, (סבור רבנן למימר ביעי נינהו) quibus R. Saphra *semen concubitus esse dicit e ventriculo femellae rejectum.* Uterque igitur, ut vides, ad explanandam veritatem, quae τὸν חלי non solum in masculis, sed etiam in femellis inveniri docet, conatur. Ita nempe sapientes testiculos esse dicunt, qui in femellae quoque ventriculo inveniri possunt „avulsi videlicet ex masculo" שנעקרו מן הזכר ברחם, ut haec verba Talmudis

חולידה V. in חול.

חלז. Hinc legitur, וְחַלִּיזַת חִילוּזָה דתעבר, quod heb. quidam commentator explicat והגביהה et *elevabat*[54] vestes suas, ut pertransiret, sc. aquam: fascinata enim putabat se versari in aquis, Esth. 1, 3. in Tg. sec., ubi mentio de regina Sabae. Iterum de Hamane וּמְחַלְּזִין חִילְזוֹי, Esth. 6, 11. in Targ. sc., quod hebr. ille interpres exponit, וכהו עיניו et *caligabant* oculi ejus, ex seq. nimirum vocis significato. Sed non quadrare videtur. Potest reddi: et *caligabant* oculi ejus, ne sc. eum in eundo impedirent, dum ornamenta regia ad Mardocheum deferebat. Forte melius exponeretur per *extrahere*, ut sit idem quod חלץ, per commutationem ז et צ. Sic חִילוּז idem esset quod חליצה *exuviae* vel מחלצות *vestes*.

חִילִיז, חִלָּזוֹן[55] *albugo, macula alba, qua oculus vitiosus fit*, Lev. 21, 20. in Tg. Onk. Respondet hebr. תבלל *suffusio, confusio*. Jon. habet חִלָּזוֹן· In TgH. יַחְלְזוֹוה, quod vitiosum pro וְחִלְזוֹנָא. Hoc sensu legitur ap. Tos. in Bech. c. 6. in Misna, ubi de vitiis oculorum in primogenito agitur; דרי בעיניו דק תבלול וחלזון נחש ועינב. R. Sal. scribit esse morbum, qui vocatur לימון, quod videtur esse gr. λήμων. *lippus, gramiosus;* λήμη, *lippitudo, oculi lippientes*. Maim. et Bart. dicunt esse *morbum, qui apud arabes medicos vocatur* טפרה, *unguis, quod oculum tegat sicut unguis tegit carnem digiti*, In Mischnajoth parvis notatur esse *carnem, quae crescit super oculum et majorem partem oculi obducit*. In Ar. parva exponitur germ. Sprickleckt, *maculosum instar serpentis*.

Deinde citat B. Ar. ex Tg. Jon. ישיצי חַלְזוֹנָא pro hebr. צלצל, quod alii *siderationem*, alii *locustae speciem* interpretantur, Deut. 28, 42. At ibi in nupra editione Veneta legitur חַלְנוֹנָא. Videtur esse ex seq. significato: consumet limax. Notum enim est, limaces multa terrae nascentia corrodere et corrumpere.

Tertio חִלָּזוֹן vel חַלָּזוֹן[56] *limax, cochlea*. Hinc legitur in T.: עלה להר שהיום אין בו אלא חלזון אחת

(סבר רבנן למימר ביעי נינהו) recte intellexit R. Salomon. Rabbi Saphra vero semen concubitus esse censet, quod coagulatum non minus in femellis quam in ipsis masculis reperiri possit.

Porro ad causam etiam hujusce coagulationis pergamus, quae, ut in Talmude docetur, oestrus est veneris ac furoris vehementia masculi, si a femella non admittitur. De qua sententia talmudica de ortu τοῦ חלי parum illa abest opinio Simeonis Sethi de ortu moschi. Ille enim, ut plerique, quos laudavimus auctores, moschum omnem fundi asserit ab umbilico peregrinae dorcadis, quam nos capram moschi nominavimus. Hujus enim, cum ruit in venerem quasi furiis stimulata, intumescere umbilicum, confluente in eum crassarum partium sanguine: Quo tempore animal ipsum, inquit, pabulo et potu abstinet humique volutatur, qua versatione umbilicum feculento sanguine turgentem exprimit, qui certo quodam tempore coagulatur bonumque odorem obtinet. Hucusque ille. Quo magis sententiae talmudicae appropinquat alia opinio, quae apud Cronemburgium (in Gall. mosch.) legitur: scribit: Nonnulli praeterea moschum dorcadis, damae aut gazellae semen esse dixerunt. Hujus enim animantis, ubi veneris oestro ac furoris vehementia percellitur, umbilici regio semine tunc intumescit, anni praesertim constitutione siccissima, ubi ferum illud animal humi sese crebro volvens ac confricans vomicam disrumpit.",

Ex his nova nobis apparet etymologia vocis יחמור. Spectare quidem videtur ad verbum חמר, arab. حمر, *aestuavit, ferbuit*, (ab aestu videlicet quodam intestino Thr. 4. 5.), ut veneris oestrum illum furorisque vehementiam denotet, quibus hoc animal tempore quodam percellitur. Haec sunt, quae de voce יחמור nobis videntur.

At vero et alteri lectioni חלי די חומרתא ratio est habenda, quam lectionem nisi absurdam velis appellare („asinas enim non iniit cervus, quum asina cum cervo nihil habeat simile; nec asina Talmudicis חמרתא dicitur, sed אתנא, itaque חמורתא vox est nihili" Boch. Hier. P. I. p. 915) transposito ו quiescente חומרתא legere debes pro חמורתא. Est vero חומרתא *globulus aromaticus, quo aromata, olea herbae aut alia odorifera ponuntur*, qua voce Talmudici usi sunt ad designandum illum *folliculum*, in quo veluti in globulo aromatico involutum reperitur *moschus*.

Lector obiter monendus est, vocem ipsissimam moschum, מושק pl. מושקין, quod, ut vult Ar. ar. est אלמסך, in Talmude (Kethub. 75 et Ber. 43) legi, quod vero sententiae nostrae nullum importat detrimentum, ut sub voce משק docturi sumus. Et hoc notandum Ascher ben Jechiël pro חלי, ואלי legit. Utraque lectio obscura etymologiaque est carens.

[54]) Ut ex חלזון quinto videndum haec vox etiam pro instrumento tortuoso sumitur ad similitudinem cochleae formato, hamo videlicet vel unco, quibus uti solent homines ad elavandas res. Hinc verbo ab nomine חלזון formato notio inest *elevandi* praecipue de muliere, quae unco vel hamo vestes succingit; item ad omnem *cursum tortuosum, viam* sc. *cochleatam* translatum est, *quam quis ingreditur, ne cuipiam obviam veniret aut eum in eundo impediret*, unde illud ומחלזין חלזוי.

[55]) Gr. χάλαζα, vel χαλάζιον rotunda quaedam tubercula in interiori parte palpebrae impressa, grandini similia.

[56]) Arab. حلزون chalazon, quod *limacem* seu *cochleam* in genere significat et speciatim *purpurariam*. Etymologia vocis, ut suspicor, ad rad. חל (vide paulo antea in חלד) vertenda, dumtaxat limacibus atque cochleis motus est omnium fere animalium tardissimus notionique *serpendi* maxime appropinquans. Aliis vox conflata est ex חול *arena*, in qua limaces ac cochleae degi solent, et זון ζώνη, quo, ut putant, conchea designatur.

למחר ירדו גשמים ונתמלא כולו חלזונות ascende in montem, in quo hodie non est nisi limax una; cras, si descenderint pluviae, totus erit plenus limacibus, Sanh. 91a. Ita in genero hic accipio pro limacibus, quae tempore pluviae sulent copiosius generari, quamvis R. Sal. ex seq. significato exponat.

Quarto חלזון specialiter sumitur pro *limacè, conchylio, murice, purpura* vel *simili aliqua turbinatorum specie, ex cujus sanguine vel succo fit color hyacynthius*, תכלת. In Targ. Jon.: populi multi in monte domus sanctuarii adorabunt; ibi offerent oblationes veras. Nam ad littus maris magni habitabunt et oblectabunt se ex pisce tarisa, וְחַלְזוֹנָא יאחדון ויצבעון מאדמיה תיכלא et chalsonam capient atque ex ejus sanguine tingent hyacinthium pro filis stolarum suarum etc. Deut. 33, 19. In hebr. textu est עמים הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק כי שפע ימים יינקו ושפני טמוני חול. Ap. Tos idem legitur in Meg. 6a. Conqueritur ibi Zebulon, quod deus fratribus suis agros et vineas, sibi autem montes duntaxat et colles; illis terras, sibi autem maria tantum et flumina in sortem assignarit. Respondet ei deus: כולן צריכין לך על ידי חלזון שנא׳ ושפוני טמוני חול תני רב יוסף שפוני זה חלזון טמוני זו טרית חול זו זכוכית לבנה omnes opus habebunt te propter chalson, sicut dicitur Deut. 33, 19. ושפוני טמוני חול. Nam Raf Joseph docuit, per שפוני intelligi חלזון; per טמוני intelligi טרית; per חול autem, vitrum album. Gl.: chalson ascendit ex mari in montes et tingunt colore ejus hyacinthinum, venditurque caro pretio. Ceterum quo fundamento haec versus illius expositio nitatur, v. in R. Sal. Amplius ap. Tos. חלזון זה גופו [57] דומה לים ובריתו דומה לדג ועולה אחד לשבעים שנה ובדמו צובעין תכלת לפיכך דמיו יקרים chalson hujus corpus (i. e. color corporis ejus) simile est mari et structura[58] corporis ejus similis est pisci semel autem duntaxat ascendit singulis 70 annis, et ex sanguine ejus coloratur hyacinthinum, unde in gravissimo est pretio.[59] R. Moses ben Maim. scribit in הלכות ציצית c. 2. ubi de תכלת, i. e. hyacinthino peniculamentorum agit; ואחר כך מביאין דם חלזון והוא דג שדומה עינו כעין התכלת ודמו שחור כדיו ובים המלח הוא מצוי h. e. postea sumunt de sanguine chalson. Est autem חלזון piscis, cujus color similis est hyacinthino et sanguis ejus niger instar atramenti ac reperitur in mari salso. In Sab. 26a. ad 2 Reg. 25, 2. dicitur per כרמים illic intelligi מלקטי אפרסמון colligentes balsamum ab Engeddi usque ad Ramata et per יוגבים intelligi צידי חלזון מסולמות של צור ועד חיפה capientes chalsou a scalis (i. e. montibus vel angustis montium viis) Tyri usque ad Chippam. Volunt יוגבים quasi יוקבים *torculatores*, quia piscem חלזון solent premere ad sanguinem ejus eliciendum. Ibid. 75a. הצד חלזון והפוצעו qui capit chalson et exprimit eum[60]. In Ber. s. 91. in fine ad קחו מזמרת הארץ „accipite de rebus laudatissimis terrae, Gen. 43, 11. R. Jehosuah exponit: de rebus, quae celebratae sunt in mundo quales sunt, חלזון חמר וכו׳ chalson, vinum etc. In Midr. Schir c. 4, 11. חלזון כל זמן שהוא גדל נרתיקו גדל עמו chalson quamdiu crescit, crescit simul cum ipsa theca vel testa seu concha ejus.[61] Ex his videtur, intelligi hac voce eam proprie *turbinatorum speciem, quae purpura vocatur.* Conradus Gesnerus in Hist. Aquatilium inter multa alia scribit de purpura: ceterum pretiosus ille purpurarum succus non in omnibus purpuris ejusdem coloris erat. Vitruvius ostri varietatem sic distinxit: quod legitur in Ponto et Gallia, quod hae regiones sint proximae ad septentrionem, est atrum. Progredientibus inter septentrionem et occidentem, invenitur lividum. Quod autem legitur ad aequinoctialem, orientem et occidentem, invenitur violaceo colore. Quod vero meridianis regionibus excipitur, rubra procreatur potestate et ideo hoc rubrum etc. Sed hic animadvertendum purpuram nigram sumi pro violacea exsaturata. Sic enim saepe a veteribus nigrum sumi, alibi demonstravimus. Unde liquet non sine ratione Hebraeos dicere, ex sanguine חלזון fieri colorem hyacinthinum. Quod vero etiam ex

---

57) Mendose, ut suspicor, pro עינו *color ejus.*

58) Rectius vocem בריתו per *creaturam* seu *creationem* redderes, quia חלזון, ut pisces, in aquis provenit. At vero Maim., qui חלזון speciem piscium (מין דג) esse dicit, ad *sepiam* vel loligonem spectare videtur, quae a nonnullis physicorum genus piscium habetur. In eo vero Vir ille praestantissimus maxime peccavit, quod scribit hunc piscem in mari salso (ים המלח) reperiri. Nam in mari salso i. e. lacu Asphaltite nullum animal vivit; et si quis e Jordane piscis in illum influat, statim moritur.

59) Extat ille locus talm. in tract. Menach. 44a.

60) Quippe ad conficiendam purpuram pertinentia supervacuum non videbitur, si plura ex eo loco talmudico hic citamus. Agitur ibi an qui capit חלזון et contundit, violati Sabbathi sit bis reus aut semel tantum. Statuunt plerique non nisi semel esse reum. Quia, cum vivae purpurae sanguis mortuae sanguine praestet, qui purpuram piscatus est, si non statim sanguinem exprimeret, de ea in vivis servanda semper esset sollicitus, quae cura illum torqueret et magis distraheret a Sabbathi observatione, quam si perimat eo ipso momento, quo capta est. Quae sententia talmudica iis convenit, quae apud Aristotelem de conficienda purpura, Historiae nat. libri quinti cap. XV.: σπουδάζουσι δὲ ζώσας κόπτειν, ἐὰν γάρ, πρὶν κόπτειν πρότερον ἀποθάνῃ, συνεξεμεῖ τὸ ἄνθος.

61) Aristoteles loco paulo ante laudato: Ζῆ γὰρ ἡ πορφύρα περὶ ἔτη ἕξ, καὶ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν φανηρά ἐστιν ἡ αὔξησις, τοῖς διαστήμασι τοῖς ἐν τῷ ὀστράκῳ τῆς ἕλικος. *Annos enim circiter sex purpurae vivunt: et singulis annis eorum incrementem patet per orbes, quibus totidem quot annos habent, testa intorta cuniculatim in crepidinem desinit.*

Tis. adductum fuit, chalson capi in Tyro, id confirmant etiam nostri scriptores, qui purpuram tyriam prae ceteris commendant. Strabo: Πολὺ γὰρ ἐξήτασται πασῶν Τυρία καλλίστη πορφύρᾳ: longe omnium praestantissima habetur tyria purpura.

Quinto חלזון sumitur pro *instrumento ferreo, ad similitudinem cochleae facto*, Kel. c. 12.

חָלַט[62] *miscere, commiscere* et specialiter *miscere massam farinae ad collyras*, κολλυρίζειν, *placentas, collyras pinsere* s. *coquere*. Praet. וְחָלְטַת לעינוהי et placentas fecit in conspectu ejus, IIS. 13, 8. Fut. וְתַהְלוּט לעיני תרתין חליטתא et coquat in oculis meis duas placentas, IIS. 13, 6. Hebr. ותלבב לעיני שתי לבבות, quod idem. Vulgata latina: et faciat in oculis meis duas sorbitiunculas. Putavit esse *jusculum*, quod videtur colligi ex v. 9., ubi legitur: et accepit sartaginem et effudit; sed ex v. 8. liquet, fuisse collyridas ex farinacea massa depsititia. Ex Ithpeh. Part. סכלא מִתְהַלַט בסכלותא stultus immiscet se in stultitiam, Pr. 14, 16. Hebr. מתעבר *furit, furenter ruit in stultitiam*. Inde interpres latinus in Tg. reddit *fervet*. Sed Chaldaeus videtur omnino legisse מתערב, pro quo in sequentibus locis usurpavit. Fut. ולמן דמשרגג בשפותיה לא תִתְהַלַט et ei, qui seducit labiis suis, ne commiscearis, hebr. תתערב, Pr. 20, 19. עם שטיי לא תתחלט cum stultis ne commiscearis, Pr. 24, 21.

Ap. Ros.: חולטין ברותחין miscent eam cum aqua fervente, sc. massam farinaceam. חולטין אותו בחומץ miscent, perfundunt illud aceto, Pes. 74. Id chald. alibi dicitur חלטי ליה בחלא, Chol. 111a.

הָלוּט, הֲלוּטָה, הֲלִיטָה *placentatum, collyrizatum, placenta, mattya, spira, striblita* vel *streblita* et panis usum habet et ex farina factum est. חלוט בעלי בתין panis frixus vel elixus patrum familias. Judaei vocant Gebrütbrot, i. e. panis in aqua fervente coctus. In Ar. parvo Brezel. Item coctio placentarum in sartagine, frixum vel elixum in frixorio. In TH. Challa c. 1. איזהי המעיסה ואיזהי החליטה המעיסה הנותן חמין לתוך קמח חליטה קמח לתוך חמין i. e. quaenam est מעיסה et quaenam est חליטה? מעיסה est cum inditur aqua calida in farinam; חליטה quando inditur farina in aquam calidam. In Tg. ובשלת ית חֲלִיטָתָא et coxit placentas, IIS. 13, 8. Sic v. 6.

Deinde חֲלִיטָן,[63] הֲלִיטָתָא sunt *monilia, ornamenta aurea*, Jes. 3, 20. Hebr. הלחשים. Sic Hos. 2, 13. pro hebr. וחליתה.

Secundo חָלַט et in Niphal נֶחֱלַט, est *proprium, singulare, absolutum*; *simplex esse* vel *fieri, simpliciter et absolute declarari, pronunciari* Hiphil החליט *simpliciter, absolute declarare, pronunciare*. Ap. Ros. et Tos. frequenter in hoc sensu usurpatur, quando agitur de lepra et tum החליט significat *simpliciter et absolute pro immundo et leproso declarare, pronunciare*. Tria verba de inspectione leprosorum habent: פטר dimittere i. e. liberum et immunem pronunciare a lepra: הֶחֱלִיט absolute et simpliciter ad primam inspectionem pro leproso declarare et pronunciare; הסגיר includere, per septem sc. dies, ut videatur interea, an plaga accrescat et quid de ea sit statuendum; cum videlicet res est dubia, in Neg. c. 1. ab initio. V. et Maim. in tract. טומאת מצורע. Proinde quod Munsterus, Guido et ceteri hic addunt, חלוט significare *mansionem, locum, in quo per septem dies leprosus recludi solebat*, id falsum est; nam חלט non usurpatur de illa inclusione per septem dies, sed verbum סגר. Porro hoc sensu legitur etiam in Tg. Jon. ויסאיבניה ויחלטניה et impurum pronunciabit eum absoluteque pro leproso declarabit, Lev. 13, 11. Sic צורעא מחלטא lepra absolute impura, lepra simpliciter, ibid. v. 51. Sic ap. Ros. מצורע מוחלט leprosus simpliciter.

הֲלָטָא *proprietas, appropriatio*. שטרי חלטאתא literae proprietatis, Bm. 16b. Sic vocantur ibi literae, quibus judices bonum aliquod malae fidei debitoris creditori in judicio ob non solutum debitum adjudicatum attestantur, quod ex sententia judicii creditori cesserit et obtigerit, tamquam proprietarium.

הָלוּט, מוּחְלָט *absolutum, simplex; absolute, simpliciter*. במוחלט *idem*.

לַחֲלוּטִין, בַּחֲלוּטִין *absolute, simpliciter, prorsus, praecise*. Ut וארעא לא תודבן לחלוטין et terra non vendetur prorsus et absolute, hebr. לצמיתת ad excisionem, nempe ut a venditore perpetuo abscissa sit et emptoris propria fiat in ejusque potestate semper maneat neque venditor recuperationis jus unquam habeat. Sic ibid. v. 30. In Br. s. 41. כמא דאתא בחליטין כן הוא אזיל בחליטין quemadmodum venit simpliciter (sc. nudus in mundum), sic abit simpliciter.

הַלְטִי *absolutus*. סילוק החלטי recessus absolutus vel ablatio perpetua.

חוּלְטָנִית *absolutio*. וריבתם לחולטניה היתה combustio earum absolutissime erat, i. e. penitus prorsus, funditus combustae, Br. s. 28. Gl. לחולטניה, i. e. לצמיתות. Idem exstat in TH. Sanh. 29b.

חַלְטָתָא *lacerta*, hebr. הלטאה, Lev. 11, 30. V. infra in לטא.

חֲלִיטַר *tabernarius, institor*, TH. Bk. c. 2. Sic סלקיה לחנותיה דחליטרא projecit illud in tabernam institoris cujusdam, gl. בעל חנות, TH. Sab. 8a. ר' ילא מפקד לאילין חלטריא R. Jala praecepit istis tabernariis vel institoribus, Schevi. c. 7. in Gem. TH.

חָלַל *profanari, e sancto profanum et commune fieri*. Praet. וְחָלַת רעותי ביניהון et profanatur voluntas mea inter eos, Ez. 22, 26. Pah. חַלֵּל *profanare, profanum, commune facere*. Fut. וְאַחַלַּל שמיה דאלהא

[62]) Syr. ܚܠܛ ar. خلط.

[63]) Gr. χλιδών (ωνος ὁ) *brachiale, armilla, monile*.

*) חליטין, quod in Br. sec. 9. vide in אליטין. Item חליטין, quod in MK. legitur gr. est χλιδανος (ὁ ὀν) *delicatus, nimia indulgentia corruptus*.

et profanem nomen dei, Prov. 30, 9. ית קודשיא לא תחללון sancta non profanabitis, Num. 18, 32. Part. ואתון מְחַלְּלִין יתיה vos autem profanatis illud, Mal. 1, 12. Fem. וּמְחַלְּלָא et profanatam, Lev. 21, 7. **Aphel** אַחֵל *profanum, commune facere, violare.* **Praet.** אַחֵיל ית קודשא דיי sanctitatem domini profanavit, Lev. 19, 8. ולא אחליה et non profanavit eam, Deut. 20, 6. אַחֵלְתָּא לשווי profanasti stratum meum, Gen. 49, 4. וית יומי שביא דילי אחלת et dies Sabbatorum meorum profanasti, Ez. 22, 8. אחילו profanarunt, Ez. 20, 16. 21. על דאחילו ית ארע בית שכנתי propterea quod profanarunt terram domus majestatis meae, Jer. 16, 18. Ez. 7, 22. על דאחילו ית שמא דקודשי quia profanarunt nomen sanctitatis meae, Ez. 36, 20. דאחילוהי quod profanarunt, Ez. 36, 21. דאַחֵלְתּון quod profanastis, v. 22. ואחילתון ית שמי et profanastis nomen meum, Jer. 34, 16. ואחלתון רעותי et violastis voluntatem meam, Ez. 13, 19. Infin. בדיל לְאַחָלָא ad profanandum, Am. 2, 7. ולאחלא משריה ישראל et ad profanandum castra Israëlis Cant. 6, 12. לאחלותיה ad profanandum illud, Ez. 23, 39. מאחלותיה a profanando illud, Jes. 56, 2. Futur. ולא יְחֵיל ית מקדשא et non profanabit sanctuarium dei sui, Lev. 21, 12. דִּיְחַלְּנַהּ qui profanaverit illud, Ex. 31, 14. ולא תחיל ית שמא דאלהך et non profanabis nomen dei tui, Lev. 18, 21. ולא תחלניה et non profanabis eam, Deut. 28, 30. ותחלנה profanabis eam, Ex. 20, 25. דיחלנה אתקטלא יתקטל qui profanarit illam, occidendo occidetur, Ex. 31, 14. ולא יְחַלּוּן ית שמא דקודשי neque profanent nomen sanctum meum, Lev. 22, 2. ארי יחלונה quia profanarint illam, Lev. 22, 9. ויחלונה et profanarint eam, Ez. 7, 22. לא תְּחַלּוּן עוד ne profanetis amplius, Ez. 20, 39. Ithpeh. דְּאִתְּחַל ביני עממיא quod profanatum est inter populos, Ez. 36, 23. Partic. femin. היא מִתְחַלָּא ipsa violata est, Lev. 21, 9. Fut. בדיל דלא יִתְחַל eo ut non profanaretur, Ez. 20, 9. ארי תִּתְּחַל quod violata fuerit, Lev. 21, 9. ויתחלון מקדשיהון et profanabuntur sanctuaria ipsorum, Ez. 7, 24.

חוֹל, חוּלָא *profanum, commune.* בין קודשא ובין חולא inter sanctum et inter profanum, Lev. 10, 10. באורח חולא in via profana, IS. 21, 5. ביומא דחולא in die profano, profesto, hebr. ביום המעשה, IS. 20, 19. Werktag, qui opponitur diei Sabbati. לא חיזו חוּלָא חזויה non est aspectus communis aspectus ejus, Jes. 53, 2. Pl. חוּלִין profana, communia. לחם חוּלִין panis profanorum, i. e. communis, cui ibi opponitur panis facierum, i. e. sanctus, IS. 21, 4. חולין הוא לך profanum tibi est, Gen. 18, 25. Hebr. חלילה לך absit a te. Sic ap. Tos. חולין הוא לך מעשות כדבר הזה absit a te agere juxta rem hanc, Ber. 32a. Constr. חוּלֵי profana, Lev. 6, 21. in Jon. Fem. חוּלְתָּא profana, Esth. 2, 9. Ap. Ros. חול המועד dies profestus solennitatis. Maim. scribit in Hilchos jom tof c. 6, f. 22.: dies, qui sunt inter primum et septimum festi Paschatis, inter primum item et octavum festi Tabernaculorum, qui sunt quatuor in festo Paschatis et quinque in festo Tabernaculorum, hi, inquam, vocantur חולו של מועד. V. eundem c. 7., ubi differentiam explicat inter hos dies et reliquos dies profestos communes. V. etiam Schulchan Ar. parte 1, 88b. et seqq., ubi prolixe agitur de operibus licitis aut interdictis his diebus.

חֲלִיל *profanus, profanatus.* Fem. וַחֲלִילָא מטעיא et profanam meretricem, Lev. 21, 14.

חֲלָל V. mox in signif. 2.

חִלּוּל *prophanatio, violatio.* חלול השבת profanatio sabbati. חלול השם profanatio nominis dei.

חָלִילָה *profanum, absit.* Vox tamquam profanum aliquid abominantis. Accentus est in paenultima, quomodo a sequenti distinguitur. Constr. cum dativo. חלילה לעבדיך profanum sit servis tuis, absit a servis tuis, Gen. 44, 6. in hebr. Jon. transfert חולין הוא לך. V. paulo ante in חול.

חִילוֹנִי, חִילוֹנָאָה *alienus, alienigena, extraneus, profanus, laicus.* וחלוני לא ייכול et extraneus non comedet, Ex. 29, 33. וחילוני לא יקרב לותכון et extraneus non accedet ad vos, Num. 18, 4. חילונאה ככהנא eritque laicus ut sacerdos, Num. 18, 4. Pl. עממיא חוּלוֹנָאֵי populi profani, Deut. 23, 2. in Jon. Fem. אתתא חִילוֹנִיתָא mulier extranea, Pr. 2, 16. על ארעא חילוניתא in terra alinea, Ps. 37, 4.

Secundo חֲלַל *perforavit, excavavit, vacuum, cavum, concavum fecit.* Part. pass. מחוללין excavata, Sab. 52b.

חֲלִיל *vacuitas, concavitas; vacuum concavum,* quasi *perforatum et perfossum:* חליל לוחין vacuum tabularum, Ex. 27, 8. בדקא חלילא scrutatio perforata, i. e. paries cancellatus, cancellis distinctus, cancelli, per quos clam rimamur, Bb. 61a. חיכי חלילתא catenae concavae vel perforatae, Sab. 57a.

חָלָל, חלול, חֲלָלָה *idem.* חללה הוא דנברא קודם שנברא העולם cavitas est, quae creata fuit antequam crearetur mundus, scilic. cavitas inferni, Pes. 54a. ולצייריה בחללא דבי צוואר et alliget illud in concavitate colli, i. e. circa collum sub gutture, Sab. 66b. בתי הבדים שפתחיהן לחוץ וחלליהן לפנים domus torcularium, quarum portae sunt extra murum et concavitas seu area interius, Maaser scheni cap. 3. הדם שבחללו sanguis, qui est in cavitate ejus, sc. cordis, ap. Ros. לכתוב חללה של רשות ut scribere possint cogitationes potestatis, h. e. regum, i. e. profunditatem sive profundas cogitationes cordis regum, juxta illud Salomonis: cor regum inscrutabile, Sab. 11a. Sic explicatur per מחשבות, in Vr. s. 20. in gl. V. locum: דאי הוו יהבי ליה כל חללא דעלמא לא הוה קא משני בדבוריה quod si dedissent ipsi totam concavitatem mundi, (i. e. universum globum hujus mundi, cum omnibus contentis in eo) nunquam mutasset verba vel sententiam suam, Bm. 48a. Sanh. 97a. Vide etiam in More in simili usu par. 1. c. 2. In Tg. ברם לא אסתכלת בפגרך דאתעבד חללין ונקבין דאינון צורכך דלא אפשר, לך דתתקים דלא בהון מומא דאתבריתא עמך מתקנין quia non respexisti ad corpus tuum, quod factum est (plenum) concavitatibus et foraminibus,

quae sunt necessitas tua et sine quibus fieri non potest ut subsistas; inde a die quo creatus es, ipsa tecum sunt ordinata, Ez. 28, 13. Super hunc locum fundata est precatio quaedam Judaeorum quotidiana, quam apponam: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם אי אפשר להתקיים ולעמוד לפניך אפילו שעה אחת: i. e. benedictus sis domine deus noster; rex hujus mundi, quod formasti hominem in sapientia et creasti in ipso foramina et concavitates multas; manifestum et notum est coram throno gloriae tuae, quod si aperiatur unum ex his aut occludatur, impossibile est eum vivere posse aut coram te consistere, etiam hora una. Hic per *foramina* intelligunt aures, nares, os et duo inferiora naturae per *concavitates, membra concava, cor, ventrem, intestina, ossa.*

חָלִיל *tibia,* sic dicta, quod *excavata sit et perforata.* Judaei germ. reddunt eine Schalmeye, h. e. tibia longa. Usus tibiarum ap. Hebraeos duplex erat: in hilaritate et gaudio et in luctu. De duplici hoc usu legitur ap. Tos. in Bm. c. 6. ab initio in Misna: השוכר את החמור ואת הקרר להביא פרייפרין וחלילין לכלה או למת qui conducit asinum et aurigam ad adducendum vel advehendum ligna praestantia et tibias ad (exhilarandam) sponsam aut ad (plangendum) mortuum. Gl. לכלה h. e. לשמח חתן וכלה ad exhilarandum sponsum et sponsam למת h. e. לקונן ad lamentandum ob mortuum. Haec verba citans R. Sal. Ez. 25, 6. scribit: יש דברים שעושין אותם לאבל ולשמחה אבל אין עניינם שוה וכן חלילין לכלה ולמת sunt quaedam res, quibus utuntur ad luctum et ad gaudium; sed non est par earum ratio. Sic tibiae adhibentur in nuptiis et in funeribus. De duplici hoc usu loquitur locus, Matth. 11, 17. ηὐλήσαμεν ὑμῖν, tibio cecinimus vobis et non saltatis; ἐθρηνήσαμεν, lamentati sumus (scil. tibiis, sicut verbum קונן sumitur in ante adducta gl. talm.) et non planxistis. Posterioris usus exemplum est Matth. 9, 23., ubi tibicines leguntur fuisse adhibiti ad plangendam filiam defunctam principis synagogae. Sic legitur in T. Ktb. 4. in Misna. אפילו עני שבישראל לא יפחות משני חלילים ומקוננת etiam pauper inter Israelitas non adhibebit pauciores quam duas tibias (αὐλούς abstracte, pro quo apud Evangelistam est αὐλητὰς concrete) et unam feminam lamentatricem (in funere sc. uxoris suae in captivitate mortuae). In Sab. c. 23. ע״א שהביא חלילין בשבת לא יספוד בהן ישראל idololatra, gentilis, Christianus si adferat (Israelitae) tibias in sabbato, non planget illis Israelita. Usus tibiarum ad laetitiam erat quoque in templo, ut festo Tabernaculorum, d. q. v. T. Suc. c. 5., quod החליל incipit, החליל של בית השואבה tibia domus Schoabhah non pellit neque sabbatum neque diem bonum. Hinc Deut. 16, 14.: ושמחת בחגך et laetaberis in festo tuo (sc. Tabernaculorum, d. q. in verb. praec.) Jon. reddit, ותחדון בחדות חגיכון בשאובתא וחלילא. Sic usus earum erat in oblationibus, unde in T. Erchin c. 2. אין פוחתין משני חלילין ולא מוסיפין על שנים עשר non utuntur paucioribus, quam duabus tibiis (in sanctuario) et non pluribus, quam duodecim. ובשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח et in die duodecimo anni tibia pulsatur coram altari. Haec vocatur חליל הקרבן tibia oblationis, ut Maim. notat. In Gem.: אמאי קרו ליה חליל דחליה קליה quare vocarunt illam chalil? quia chali, dulcis erat sonus ejus. Plur. ב׳ שוקיו ב׳ חלילין duo crura ejus sunt duae tibiae, Kinnim cap. ult. בחלילין tibiis, Ps. 150, 4.

חֲלִילָה *revolutio reciproca, reciprocatio, versio, conversio,* στροφή, ἀντιστροφή. חזרי חלילה redeunt per circuitum in orbem, Suc. 55b. Desumpta locutio a tripudiandi significato, quod hoc verbum in hebr. habet; quod saltantes et tripudiantes soleant in orbem se convertere et reciproce redire.

חַלָּה, חַלְּתָא *placenta, collyra.* Mulieres judaeae cocturae panem, decerpunt a massa particulam instar ovi aut plus minusve, pro quantite massae farinaceae, unde panem facturae sunt. Eam particulam vocant *challa* et projiciunt in furnum ac comburunt igne. Quandoque reservant et tempore oborti incendii inscribunt ei certas literas, vocabula angelorum et notas superstitiosas. Ea in ignem projecta, credunt exstingui incendium. De hac integer tractatus est in T., qui vocatur חלה; in Tg. ולא תהי בכון עללא כמסת דיעבדון מניה חלתא neque sit in vobis tantum fructus, ut faciant ex illo placentam, IIS. 1, 21. Hebr. ושדי תרומות neque agri oblationum i. e. de quibus oblationes desumi possint, adeo steriles erunt. Mirum, quod interpres latinus in Targ. hujus libri locum hunc non intellexerit, nam omnino prave reddidit, ut et Graeci et quidam Latinorum. Elias scribit חלתא non amplius in Tg. reperiri et חלה hebr. semper in Tg. reddi גריצא. Unus locus Eliam effugit, Num. 15, 20. ubi חלה in Tg. Onk. et Jon. transfertur חלתא. Alias significationes vide infra in חלת.

מְחִלָּה *fossa, foramen, caverna.* Pl. ובמחלת עפר et in cavernas pulveris sive terrae, Jes. 2, 19. Ap. Ros. מחילות נעשות להם בקרקע cavernae factae sunt illis in ima terra, Ktb. 111a. Loquitur ibi Gem. de cavernis subterraneis, per quas devolvuntur corpora mortuorum piorum, donec deveniant in terram Israël, ubi reviviscent et resurgent, de quo vide in גלל in גלגול. Et aliter האדם עשוי מחילים מחילים ונקבים נקבים homo factus est plenus cavitatibus et cavernis, Br. in princ. V. supra.

חַלּוֹן *fenestra.* חלון מצריח fenestra angusta, h. e. parva, fenestella, per quam caput hominis transmitti nequit, Bb. c. 3. in Misna.

חַלּוֹנוֹת *arcae, capsae.* In Tamid c. 5. וחלונות היו שם וכתוב עליהם תשמישי הכלים arcae erant illic, super quibus scriptum erat: „usus vestium." Quaelibet custodia sacerdotum habebat quatuor arcas etc. Vide illic.

מָחוֹל *circuitus.* מחול הכרם circuitus vineae i.

e. locus vacuus inter sepem et vites circa vineam, de quo quaeritur, an et quando liceat illic seminare alia semina, Erub. 3b. Kilajim c. 5,

Tertio חָלַל *caedere, scindere,* hebr. חצב. Praet. cum part. האפשר דישתבח חוּלִילָא על דְחָלִיל ביה הא אנא חֲלִילַת nunquid gloriabitur securis contra eum, qui scindit ea dicens: „Ecce ego scidi," Jes. 10, 15. חוּלִילָא *securis, ut in praec. loco.* Plur. ארזבין וְחוּלִילִין mallei et secures, IR. 6, 7.

Quarto חֲלִיל *lavit, abluit.* Usurpatur in Tg. pro hebr. רחץ, quando de sacrificiis dicitur. Praet. וית כרעיא חֲלִיל במיא et crura ejus lavabit aqua, Lev. 1, 9. ותחלל נויה et lavabis intestinum ejus, Ex. 29, 17. Sic ותחלילי במיא et lavabis te in aquis, Ruth. 3, 3. Ap. Tos. דחליל ביה טבחא in quo lavit mactator, Chol. 113. מחליל רישא במיא abluit caput in aqua, Chol. 95.

Quinto a חָלַל hebr. fit in Hiphil הֵחֵל: *incepit* et nomen תְּחִלָּה *initium, principium.* Ab isto nomine Ri. formant verbum in Hiphil, litera formativa ת in radicalem conversa, הִתְחִיל pro הֵחֵל incepit, exorsus est. התחלת incepisti, מתחיל incipiens, אתחיל *incipiam* et nomen התחלה *principium, initium.* Idem in aliis quibusdam faciunt, ut s. l. videbitur. לכתחלה *ab initio, penitus, omnino,* Talmudice.

Sexto חֲלְחֵל *commovere, agitare, excavare.* אידי דמחלחל postquam excavatum est, sc. lignum et magnam medullam habet, veluti salix, ficus, nux et similia, Pes. 74a. אם פקק את הצנור או חלחל לתוך si obthuraverit canalem aut agitaverit in eis, sc. לתוך הזיתים in medio olivarum, Machschirim c. 3. Agitur illic de oleis in tecto (olim plano) positis, in quo, obthurato canali, colliguntur aquae, in quibus olivas agitabant et commovebant, ut mundae fierent. Glossator explicat חלחל per ינענע *commoverit, circumagitaverit.* Minus commode autor Ar. exponit פירשם *expanderit eas.* ענני חלחולי מחלחלי nubes agitando agitant, Ber. 59a. Et ex altera significatione חלחולי מחלחל perforando perforat, Chol. 119b. מְחוּלְחָל *commotum, dissolutum, remissum,* quod facile movetur et nutat. מגופה החבית המחולחלת operculum dolii commotum, laxatum, mobile, vagum, solutum, quod non firmiter impactum est, Kel. c. 10. f. 18. Item *excavatum, perforatum.* עץ מחולחל lignum excavatum, quod amplam habet medullam, Pes. c. 7. initio. קולית של מים המחולחלת spuma aquae vacua, cava, inanis, Tibbul jom. c. 1. בזמן שהיא כלי מחולחלת quando vas est perforatum, Ohol. cap. 9. Ithpah. praet. וְאִתְחַלְחָלַת ארעא et commota est terra, Ps. 97. 4. Hebr. ותחל et formidavit, formidine contremuit. Sic heb. de Esthera regina, ותתחלחל מאד et commota est valde, Esth. 4, 4. Apud Tos. צרורות מחחלחלין lapilli mobiles, qui una cum aqua in canali moventur et fluxum aquae impediunt, illi eximendi sunt, Mikv. c. 4. Est etiam התחלחל, נתחלחל *liquescere, putrescere, putrefieri.*

חַלְחוּל *commotio, motus,* ap. Ros. Item *diarrhaea, dysenteria.* In Jelam. החלחל נכנס בהן והיו מתרפין לפני ישראל commotio, h. e. diarrhaea, dysenteria invasit ipsos et fuerunt remissi facti coram Israele, in Par. משפטים circa finem.

וחולחלא הולחולתא, הולחלתא, חלחולת *idem.* דמלכותא et motus regni, Eccl. 17. et 2, 12. et 7, 26. וחלחולתא בלבבהון et commotio est in corde ipsorum, Eccl. 9, 3. חלחלא בישא commotio mala, Eccl. 10, 13. Hebr. הוללות *insania.* Pl. שלבם מלא חלחליות רעות quorum cor plenum est motibus, i. e. cogitationibus malis, ut in gl. explicatur, Vr. s. 20. mox ab initio. Sic supra in חללה explicatum fuit.

חַלְחוֹלֶת *intestinum, quod ad sedem usque porrectum est.* חלחולות שנקבה intestinum rectum, quod perforatum est, Chol. 50a. Hinc R. Sal. Jes. 36, 12. כרכשא exponit per חלחולת, et contra in Chol. חלחולת per כרכשא.

חֲלַם[64] Primo *somniare.* ופרעה חלם et Pharao somniavit, Gen. 41, 1. מה חלמא הדין דְחֲלַמְתָּא quod est somnium illud, quod somniasti? Gen. 37, 10. חֶלְמִית חלמא somniavi somnium, ibid. v. 9. חֲלַמְנָא somniavimus, Gen. 40, 8. וחלמו חלמא et somniarunt somnium, v. 5. Part. או חָלֵם חלמא aut somnians somnium, Deut. 31, 1. Inf. כְמִחְלַם הרהור לילי sicut somnium cogitationis nocturnae, Jes. 29, 7. Fut. כמא די יַחְלוּם כפנא sicuti somniat esuriens, v. 8. סביכון חלמין יַחְלְמוּן seniores vestri somnia somniabunt, Joel. 2, 28. Ex Aphel part. דאתון מַחְלְמִין quae vos facitis vel curatis somniari, Jer. 29, 9.

חֶלֶם, חֶלְמָא et ex dialecto hieros. חוּלְמָא *somnium.* בחלמא חלם הוית somnium vidi, Dan. 4, 2. דלילי׳א in somnio noctis, Gen. 20, 3. היך חלמא יטוס sicut somnium avolat, Job. 20, 8. Cum aff. בְחֶלְמִי in somnio meo, Gen. 40, 9. ית חֶלְמֵיה somnium suum, ibid. Pl. בסגיאות חֶלְמִין דנביאי שקרא in multitudine somniorum prophetarum falsorum, Eccl. 5, 6. מרי חֶלְמַיָא דיכי dominus somniorum iste venit, Gen. 37, 19. ותברתני בחלמיא et terruisti me somniis, Job. 7, 14. ופשר לנא ית חלמנא et exposuit nobis somnia nostra, Gen. 41, 12. ואל חלמי חלמיכון et ad somniantes somnia vestra, Jer. 27, 9. על חלמוהי propter somnia ejus, Gen. 37, 8. בחלמיהון per somnia sua, Jer. 23, 37. Tria sunt genera somniorum: חחלום הנבואיי somnium propheticum: החלום הפשוט somnium simplex: החלום הקסמי somnium divinatorium prophetarum falsorum. Ti. כמו שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי איפשר לחלום בלא דברים בטלים quemadmodum frumentum non est sine palea, sic non est somnium sine verbis otiosus, quia non possunt accurate quoad omnia particularia explicari, Ber. 55a.

Secundo חֲלַם *solidum, integrum esse.* Hinc heb.

[64]) Proprie: convolutus atque in se conglobatus, *coagulatus* (ar. حلم, quam significationem A. n. sub voce חלמון tertiam ponit). Hinc de mente in se quasi convoluta, *somniavit;* item a notione firmi compactique: solidum, integrum esse.

valere, covalescere, validum, sanum, robustum esse, ut Job. 39, 4. al. 7. Item Jes. 38, 16. Pihel חִלֵּם *consolidare, compingere, consuere arcte et solide.*

חָלִים, חָלוּם *integrum, solidum, compactum:* item *sanus, validus, valens,* qui alias dicitur בריא aut שלם *integer.* Ejus oppositum חולה aegrotus, morbidus. Transfertur et ad *sanam mentem:* unde dicunt: עתים חלום עתים שוטה quibusdam temporibus, i. e. aliquando sanus est, quandoque insanus, Rh. 28a. עור חלים pellis integra, i. e. solide compacta et consuta Chol. 123. וימנא דחלים שפותיה quandoque compactum est utrumque labium ejus, quasi dicat, ita firmiter coarctata labia ejus sunt, ut os solidum et integrum, non disjunctum labiis appareat, Kid. 25a. Sic in As. 69b. Glossator חלים דבר שהוא מדביק ביפה שו"לדו בלעז, i. e. chalim significat rem, quae optime cohaeret, italice *solido,* h. e. solidum. והאיכא מקום חלמה דאי בעי מפקע ליה est locus integer (in loculo) quem, si vult, disrumpit, Sab. 91b. Gl. dicit esse *locum suturae in fundo loculi.* טיט חלים lutum solidum: חלום בשעת שחיטה וחולה בשעת זריקה sanus est tempore mactationis, aegrotus tempore dispersionis, sc. sanguinis agni paschalis, Pes. 78b. Sic quidam valent tempore vindemiae, at tempore sarritionis aegrotant. Frui quisque cupit, sed laborare non item.

חֶלְמָה, חֲלָמָה *soliditas, integritas.* מקום חלמה locus soliditatis, ubi quid consutum, compactum ac integrum est, Sab. 91b. Item *lutum argillaceum, quod tenaciter cohaeret,* λῦμα (quod affine), *limus, illuvies tenax,* veluti חלמון aut albumen ovi. Sic usurpatur in Kil. c. 11.

חֶלְמוֹן, חֶלְמוֹנָא *vitellus ovi,* hebr. חלמות, Job. 6, 6. Sic dictus, quod coagulatus est et tenaciter cohaeret.

חַלְמִית[65] *malva,* herbae species, Kil. c. 1. In Ar. per ו in ultima syllaba scribitur. In Gem. TH. Kil. in fine c. 4. חלמה.

חוֹלָם *Cholem, nomen vocalis O longae,* ap. Grammaticos hebraeos, sic dictum, quod integro et composito ore pronunciandum.

חלן חִלּוֹן, חִילוֹנִי V. supra in חלל.

חלם חוּלְסִית[66] *campus, ager area, locus sterilis, incultus, lapidosus, arenosus,* (quasi a חול *sationi ineptus, ad nil utilis, nisi ut in eo aliquid aedificetur,* Erech. 32a. Glossator חולסית מקום שאינו ראוי לזריעה: disputant in Gem., an qui vendit alicui חולסית locum incultum et lapidosum, simul vendat ipsi מצולה fossam, puteum, cisternam, piscinam, aut similem locum profundum in area ista contentum? Bb. 67. et 68. Pl. ibid.: vendens atrium simul vendit aedificia exteriora et interiora, ובית החולסאות et locum sive aream incultam et lapidosam atrio contentam.

תַּחְלוּסַיָּיא V. in lit. Thau.

חֲלַף[67] *mutare, permutare, commutare, mutari, innovari, transire, praeterire.* Item *transire ex hac vita, commutare vitam cum morte.* Praet. חֲלַף אזל transiit et abiit, Cant. 2, 11. לא חֲלֵיפִית מניה neque permutavi ex ea pro re immunda, Deut. 26, 14. Part. חָלְפִין עם אלפיא transeunt cum navibus. Job. 9, 26. Fut. אין יַחְלוֹף si transierit, Job. 11, 10. Ex Pah. part. וּמְחַלְּפָן חד מן חבריה commutantes unus ab altero, Ruth. 4, 7. Ex Aphel היך אצטלי תַחְלִיפִנּוּן sicut stolam immutabis eos, Ps. 102, 27. ואם חלפא יחליף quod si permutando permutaverit, Lev. 27, 10. ubi inf. est ex forma Pahel לא יְחַלְּפִנֵּהּ non permutabit eum, Lev. 27, 10. יחלפון עלוהי praeteribunt eum, Dan. 4, 13. Ithpah. praet. וְאִתְחַלְּפַת לנכראין et permutata est cum alienis, translata ad alienos, Jes. 1, 7. Part מִתְחַלְּפָן כל אורחתיה mutantur omnes viae ejus, Eccl. 81. מתחלפן מחותא mutantur plagae, Job. 10, 17. Fut. היך עסבא דמתפרכא יִתְחַלְּפוּן sicut herba, quae abscinditur, transibunt, Ps. 90, 5. ויחלפון et muntabuntur, Ps. 10, 27. Ap. Tos. כי חלפי רבנן אז איקום מקמייהו אקבל אגרא quando transeunt Rabbini, surgo coram ipsis et accipio mercedem, Ber. 28a.

חֲלָף, חֵלֶף *pro, loco, vice, pro eo quod.* Respondet hebr. חֵלֶף, יען אשר, עקב, תחת. In Tg. Jon. fere semper pro eo est חלוף et חוּלָף, ex dialecto hieros. עינא חלף עינא oculum pro oculo, Ex. 21, 24. חלף די עבדתא eo quod fecisti, Gen. 22, 16. חלף דקבילתא למימרי propterea quod accepisti verbum meum, v. 18. חלף דאתרברבא propterea quod magnificant se filiae Tzijon, hebr. יען כי, Jes. 3, 16. חלף פולחנהון pro cultu ipsorum, Num. 18, 21. חלף דהוה רוח אוחרי עמיה propterea quod fuit spiritus alius cum eo, Num. 14, 24. חלף דעבד propterea quod fecit rem hanc, IIS. 12, 6. חלף הבל pro Abele, Gen. 4, 25. חלף בריה pro filio suo, Gen. 22, 13.

חִלּוּף *permutatio, immutatio, res permutata, commutatum* et praepositionaliter *pro, loco, vice* אידו יהי עדב חִלּוּפָךְ ipse erit sors pro te, tuo loco, Esth. 3. 7. in Tg. sec. תהי כען לך חִלּוּפָהּ sit ea nunc tibi commutatio ejus, Jud. 15, 2. Hebr. תחתיה pro ea. Sic חִלּוּפַיהּ pro ea, sc. vinea, IR. 21, 2. Hebr. תחתיו. Sic חלופהא pro ea, Job. 28, 15. וחלופה יהי קודשא et permutatio ejus erit sancta, h. e. permutatum pro ea, hebr. ותמורתו, Lev. 27, 10. Plur. חִלּוּפִין et in forma constr. חִלּוּפֵי *idem.* חלופי פולחנכון pro cultu, ministerio vestro, Num. 18, 31. in Jon. עד דייתי חלופי חיי donec veniat immutatio vitae meae, Job. 14, 14. hebr. חליפתי: חלופי היכנא propterea, Ps. 19, 12. Cum. aff. חִלּוּפוֹהִי pro eo, תחתיו, IR. 2, 35.

Ap. Ros., חִלּוּף *mutatio, permutatio, varietas, diversitas, disparitas.* חלוף האותיות permutatio literarum.

[65]) Transpositis literis gr. μαλάχη, ut vult Mussafia.

[66]) Gr. χάλις, χάλιξ, χάλικες, *lapides minuti, quibus ad structuram aedium utuntur.*

[67]) Syr. ܚܠܦ, arab. خلف, *successit,* item *substituit* rem pro re, *resarsit, restituit* aliquid.

Deinde ap. Tos. חָלוּף *vicarius, successor, substitutus.* נושאי המטה וחלופיהן portantes feretrum et vicarii ipsorum, i. e. qui alii aliis in ferendo succedunt: plures enim id officium subeunt, cupientes bene mereri ob illud, Ber. c. 3. in principio.

הַחֲלָפָה, הִתְחַלְּפוּת *mutatio, permutatio.*

חִלְפָּן *idem,* חִלְפַּן כַּלְבָּא permutationem canis, id quod pro cane datum et commutatum est, i. e. *pretium canis,* ut hebr. מחיר כלב Deut. 23, 18. Apud Ros. est *collybista,* ein Wechsler, qui pecuniarum sortes commutat, *trapezita, argentarius.*

חֲלִיפָה *idem.* Cum aff. חֲלִיפָךְ commutationem tuam, Jes. 43, 3.

מִתְחַלְּפִין Rab. *mutata, commutata, permutata, varia, diversa.* אותיות מתחלפות literae permutabiles.

חַלּוּפוֹת *cultri mactatorii,* ab hebr. מחלף, cujus pl. legitur Esr. 1, 9. Sic autem dicuntur juxta Kimchium ab incidendo, ut verbum sumitur Jes. 2, 18. Pr. 31, 8. Peculiare conclave erat olim in latere templi, in quo cultri et instrumenta mactatoria asservabantur. Id vocabant בית החילופות domus cultrorum mactatoriorum, Mid. 37a. Jom. 36a. Glossator ibi notat, ar. cultrum vocari חילוף.

חֲלִיפִין *permutata, permutabilia, permutatio:* בחליפין per permutationem, durch Eintausch. *Species emptionis in jure Hebraeorum,* Kid. 22b. קנה ממנו בחליפין comparavit ab illo pro permutatis, per permutationem, Bm. 11b.

Deinde חליפין, חלפין *rami, folia radices.* אילן שנגמם והוציא חליפין arbor, quae succisa est et producit novas ramos, Schevi. 34a. Alia forma חִלְפֵי תרדין folia betae, Jev. 81b. et forma fem. חֲלָפוֹת, Oktz. c. 1., quod alibi scribitur חולפות, ubi prius Vav Kibbutz denotat, Orla c. ult.

חֵלֶף *juncus* aut *species junci, storeis conficiendis apta,* Kal. c. 17. in fine. In Sota in fine scribitur חילת et in gl. חילית pro eodem. Item חילת גדולה juncus major, Suc 20a.; sed Ar. et in his locis legit חילף.

חִילְפָא *salix.* משום דדיירא בחלפי propterea quia habitat inter salices, Sab. 77b. Glossator explicat per ערבה. Item חילפא גילא כשרה להושענה salix gilla recta est ad fasciculum festi Hosanna, Suc. 34a. Populus alba, weiße Pappelweiden. In Tg. ומפשחין חִלְפָנָנָא et discindunt salices nostras, Esth. 3, 8. in Tg. sec. בנחלא דמרבי חִילְפֵי in valle, quae multas producit salices, Num. 21, 13. in Jon. Item *urtica,* ut in illo proverbio, אסא דקאי ביני חילפי אסא שמיה ואסא קרו ליה myrtus stans inter urticas, myrtus est nomen ejus et myrtum vocant eum, Sanh. 44a. Israelitae etiamsi peccaverint, tamen vocati sunt a deo Israelitae et id mansit nomen ipsorum. Pii, viri boni, docti, etiamsi calumnias improborum sustineant, tamen manent docti, pii et vocantur tales etc. ינקותא קרחו ביה חלפי crescunt in eo urticae, Bm. 23b. כלילא דוורדא סבותא כלילא דחילפי puellae convenit sertum rosarum, vetulae corona urticarum, Sab. 152a. V. etiam paulo ante in חליפין.

חִלְפֵי דִּימָא *spica nardi, nardus,* Berach. 43b. Glossator הוא שקורין אשפ"יג est herba, quam vocant italice *espiga,* והוא שבולת נרד estque *spica nardi.* In Git. 68b. idem glossator explicat gallice גירופלא *giroffle,* i. e. *caryophyllon.* Quidam *libanotidem,* sive *rosmarinum* esse volunt.

חֲלַץ *exuere, extrahere, spoliare; eruere, liberare.* Part. כמא דְחָלִיץ sicut quis exuit se hominum vanorum, IIS. 6, 20. Pah. וְחַלִּיצוּ ית זיניה et exuerunt arma ejus, IS. 31, 9. Inf. לְחַלָּצָא קטיליא ad exuendum, s. exspoliandum occisos, ibid. v. 8. heb. לפשט. Ap. Tos., הסרים לא חולץ ולא מיבם eunuchus non discalceat neque ducit fratris viduam, Nid. 47b. Non enim potest excitare semen fratri, ut lex requirit. יצאו לפניו שלשים וששה אלף חלוצי כתף praecesserunt ante ipsum 36000 exuti humero, i. e. nudis humeris, qui vestimenta sc. sua luctus causa ita dilacerarunt, ut nudi humeri conspicerentur, Bk. 17a. גיד הנשה של עולה חולצו לתפוח nervum femoris extrahit (et projicit) in cumulum cinerum, Chol. 90b.

חֲלִיצָה *extractio.* Sic in specie etiam appellatur *extractio illa calcei, quam facit vidua mariti defuncti fratri, quando is eam ducere renuit.* Fit autem ista extractio singularibus ceremoniis, ut in synagoga Judaica nostra explicatum. גט חליצה libellus extractionis, qui dabatur tali viduae, quam levir ejus ducere renuit. Ejus forma exstat in libro Pesikta editionis Venetae 82c. V. T. Jev. c. 12. Maim. in הלכות ייבום.

חֲלוּצָה *nom. pr. loci,* pro hebr. שור, Gen. 16, 7. in TgH.

חֲלָצִים *vires,* ap. Ros. Munsterus.

מַחֲלֵץ *trulla cementarii.* אבל לא מחלצים sed non trullis, sc. complanant, Mk. 11a. אשתעו צלמנייא והוו למחלצייא laeves, glabrae (h. e. planae, depressis omnibus elevationibus) factae fuerunt sicut trullae cementariorum, Mk. 25b. Alias dicitur מחצל, ut est in חצל.

חָלַק חֲלַק *partiri, impertiri, dispertiri, distribuere, dividere, separare,* ut hebr. Hinc אם ראה מים חלוקים si viderit aquas divisas, i. e. divisim, guttatim exstillantes, T. Mikv. c. 8. Hinc etiam ap. Ros. est: *divisum, distractum esse in biversam partem et sententiam, dissentire, disceptare, controvertere.* Hinc כל החולק על רבו כאילו חולק על השכינה quicunque disceptat contra magistrum suum, perinde est ac si contenderet cum deo, Sanh. 110a. החולק על ישיבתו של רבו qui disceptat contra scholam magistri sui, efficit, ut recedat majestas divina ab Israele, Ber. 27b. כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להשיכו נחש quicunque est contra regnum domum Davidis, dignus est, ut mordeat eum serpens, sicut dicitur, IR. 1, 9. et Deut. 32, 24. חולקים dissentientes, disputantes in contrarium, vocabulum scholasticum. Sic in Niphal נחלקו רבותינו dissentiunt Ri. nostri. Praeterea est *laeve, lene, molle, glabrum esse* et inde *blandum esse, blandiri,* ut Ps. 55, 22. Ex Pyh. קנים המחולקים calami laevigati, i. e. decorticati, Bb. 69a.

Intelliguntur perticae laevigatae, quas supponunt viti pendulae. Unde est quod alii notarunt חילק esse *pedamentum vitis*. Hiphil הֶחֱלִיק *emollire, laevigare* et metaph. *blandiri*. אמריה מחליקה verbis suis blanditur, Pr. 2, 16. hebr. Ap. Tos. העגול משיחליקנו massa orbiculata ficuum (tenetur sc. de decimis), ex quo laevigarit eam, h. e. certis liquoribus inunxerit atque ita laevem reddiderit, Maaser. cap. 1. Deinde החליק ap. Tos. est *separare, extrahere, eradicare*, ut המחליק בצלים לחים לשוק ומקיים יבשים לגורן qui extrahit cepas virentes ad forum et relinquit aridas pro areo, ut sc. illas asservet, Peah. cap. 3. Sic המחליק בזיתים qui extrahit vel eradicat oleas, Schevi. c. 4. Gl. ישרש. Tertio החליק sumitur pro *labi in molli sc. et lubrico vacillare et nutare*, germ. schlüpfen. ut בחקין מלח על הכבש בשביל שלא יחליקו spargunt salem super gradus, ne labantur, ne vacillent, sc. pedes sacerdotum, quando ascendunt gradus ex pluvia lubricos, Erub. 104a. in Misna. Sic עשה לה סנדל בשביל שלא תחליק si fecerit ei calceamentum, ut non labatur, T. Para c. 2.

חוּלְקָא, חוּלָק, חוּלַק *pars, portio*. חולק ואחסנא pars et hereditas, Deut. 18, 1. לית לכון חולק במימרא דיי non est vobis portio in verbo domini, Jos. 22, 24. לית ליה חולק ואחסנא עמך non est ei pars neque hereditas tecum, Deut. 14, 27. לית לן חולק בדוד non est nobis pars in Davide neque hereditas nobis est in filio Isaj IIS. 20, 1., i. e. nulla communio, societas et conjunctio. Nihil rei est nobis cum Davide, nihil commune habemus cum ipso. Ita Christus ad Petrum: non erit tibi pars mecum, Joh. 13, 8. et Paulus: quae pars fideli cum infideli? II ad Cor. 6, 15. וְחֻלַק גבריא et portio virorum illorum, Gen. 14, 24. Cum aff. חוּלָקִי אלהא לעלמא portio mea deus in saeculum, Ps. 73, 26. אנון חוּלָקָךְ ista erunt pars tua, Num. 18, 20. למהוי חולקיה ut sit pars ejus, Eccl. 2, 21. אנון יקבלון חֻלָקְהוֹן illi accipient portionem suam, Gen. 14, 24. Pl. לשבעה חוּלְקִין in septem partes, Jos. 18, 5. Hinc est etiam *ager*. וּבְחֶלְקָא דיתמי et in agrum pupillorum, hebr. ובשדי, Prov. 23, 10. חַלְקָתְהוֹן מפלגין agros ipsorum dividunt, Mich. 2, 4. Hebr. שדינו.

חֲלָק ch. *idem*. חלקה pars ejus, Dan. 4, 12.

חֵלֶק *idem*. בחלק ראשון של ספר in parte prima libri, Ri. חלק שאינו מתחלק particula indivisibilis, ἄτομος, More par. 1, c. 73. Item *scrupulum astronomicum*. הגביל שעות חלקים רגעים דקים determinavit horas, scrupula, momenta, minuta. Item *pars propositionis logicae*: שלשה חלקים tres termini s. partes propositionis.

חֶלְקִי *partialis*. תנועות האיברים החלקיות motus membrorum partialium.

חִלּוּק *discrimen, differentia, controversia, dissensio, divisio arithmetica*. חילוק גדול יש ביניהם differentia magna est inter eos. Item *laevitas, glabrities*.

חֲלוּקָה *divisio, partitio, distributio*. חלוקה יש הכרחית divisio necessaria. חלוקות עצמיות ומקריות partes essentiales et accidentales.

מַחֲלוֹקֶת *dissensio, contentio, disceptatio*. מחלוקת יש ביניהם dissensio est inter ipsos מחלוקת המראה *diversitas, differentia aspectus, parallaxis*, apud Astronomos.

חָלוּק, חָלִיק, חָלָק *laeve, glabrum, planum, molle*; glatt. Ap. Tos. חֲלִיקֵי אגוזים laeves nucum, i. e. pertica laevis et recta, nodis non interstincta, ex corylo, Peah c. 4. Hinc alii scripserunt חילק significare *arborem nucis*; fem. החלקה טהורה מכולם et plana (sc. tabula) purior est omnibus, Kil. c. 24.

חִילְקָא *triticum, grana tritici contusa*. חילקא חדא לתרת uno grano in duas partes fracto, Ber. 37a. V. ואמאי קרו ליה חילקא דשקיל חלקיהו quare vocant illud חלקא? quia ablata est חלקיהו glabrities ejus i. e. cortex sive gluma, palea ejus, Mk. c. 2. in fine.

חָלוּק *indussum, tunica interior, interula, camisia*. יחכך על חלוקו scabat se super indusio suo, in Gem. Sab. 120a. חלוק i. e. קמי"שא על בשרו *camisia*, h. e. indusium super carne sua. Refertur inter octodecim vestium species, quas licet sabbato ex incendio secum deportare, de quibus illic disputatur: חלוק של יוצאת חוץ העשוי כסבכה camisia seu indusium meretricis factum ad instar retis, Kel. c. 28. h. e. indusium cancellatum, reticulatum, ut corpus per illud conspiciatur. מבית לבית חלוק מאחר לאחר נפש de domo in domum (migrans sc.) indusum: de loco (uno) in locum (alterum) animam (sc. perdit). Ut proverbium adducitur in Br. s. 39. q. d. per molestiam et incommoda migrationis et viae consumitur pecunia et infirmatur corpus ejusque commoda minuuntur, quinimo vita ipsa periclitatur. In Tg. Jon. היא חלוק תחביה דנפלא למושכיה est indusium habitationis (i. e. operimenti) ejus, quod accidit seu adhaeret cuti ejus, hebr. היא שמלתו לערו, Ex. 22, 26. Pl. חלוקין *indusia*. In Sab. c. 19. in Misna sumitur pro *linteo perforato, quo post circumcisionem membrum infantis involvitur et obligatur*.[67a]

חילק[68] *species pisciculorum mundorum, qui neque pinnas neque squamas habent*, As. 35b. in Misna: f. 39a. scribitur in Gem. מאי חילק quid est chillak? Dixit Raf Chanan bar Rabba, dixit Raf, est סולתנות *sultanuth*.

חִילֵק *proprium nomen*, cui conjungitur בילק, et proverbialiter usurpantur. ut in illo: חילק ובילק אכלי לה an Hillek et Billek devorabunt ipsum? Sanh. 98b. wirds der Butz fressen? Videntur esse nomina ficta. Hic tamen scribitur הילק per ה, sed in Chol. per ח, f. 19a. לא חילק ולא בילק ידענא neque Chillekum neque Billekum novi, q. d. autores illos, quos tu adducis, non magis novi, quam Chillek vel Billek, qui nunquam in rerum natura fuerunt. Adducitur hic locus a Kimchio, Jes. 24, 1.

[67a]) Vox mere arabica.

[68]) Vocem ad gr. χαλκίς *halec* vel *alec* vertit Mussafia.

חליקוסתא sic scribitur in Aruch. In T. legitur per ס ab initio.Vide סלק.

חליקופרי *nomen propr. viri:* חליקופרי איש טבעון Machschirin c. 1.

חָלַשׁ primo *debilem, infirmum esse, debilitari, infirmari.* Fut. וְיֶחֱלַשׁ תקוף גברין et debilitabitur fortitudo virorum, Jes. 2, 11. 17. Aphel אַחֲלֵישׁ *debilitare.* Part. תקוף מלכיא מַחֲלֵשׁ fortitudinem regum debilitat, Job. 12, 21. Item *exuere, excoriare, pellem detrahere* pro hebr. הפשיט: ut, ותחליש ית אהרן et exues Aharonem vestibus suis, Num. 20, 26. in TgH. ויחליש ית עלתא et pelle nudabit holocaustum, Lev. 1, 6. Onk. et Jon. habent שְׁלַח. Transpositae ergo tantum sunt literae. Ithpeh. אִתְחֲלִישׁ בסריה infirmatur caro ejus, Regia אתקליש attenuatur, Job. 33, 25.

חָלֵשׁ, חֲלִישׁ *debilis, infirmus, remissus.* דחליש יימר quia infirmus dicet: potens sum, Joel. 3, 10. Pl. ואף לא קל חַלָּשִׁין neque vox debilium, Ex. 32, 18. In Jon. est absque Dagesch חֲלָשִׁין. Fem. חרעיתי חֲלָשָׁא et familia mea debilissima est, 1 Sam. 9, 21. מרחקא וַחֲלִישָׁא elongata et infirma, Thr. 1, 13. Ap. Tos. סכינא דחליש פומיה culter, cujus os i. e. acies, acuta est, Chol. 48a. Gl. חדוד ודק.

חוּלְשָׁא *idem.* לחולשא in dibilitatem, Jes. 40, 23. מתחלפין בחוזק ובחולשה differunt robore et debilitate, More 1. c. 56.

חֲלִישׁוּתָא *idem.*חלישותא מטתנון infirmitas assecuta est eos, Hos. 7, 9.

חֲלִישׁוּת *idem.* Item *negligentia, remissio, ignavia:* בחלשות עסק אוריתא in debilitate studii legis divinae, dum negligenter et remisse opera datur verbo divino, Eccl. 10, 17. 18.

חִילַשׁ *pellis pergamenum:* בחילש כתבא in pergameno scriptorio: alii, in *archivo scriptuarum:* alii in *exiguo scripto,* Zach. 11, 13.

Secundo Ris. etiam est *sortiri, projicere sortem,* de quo vide Kimchium, Jes. 14, 12. Talm. חולש מעותיו ללשכה projiciens pecunias suas in cubiculum, Git. 74, 2. Gl. זורה.

חֲלַשׁ *sors.* מטילין חלשין על הקדשים projiciebant sortes super res sanctas, ut sc. dividerent eas aequaliter inter sacerdotes, Sab. f. 148b. in Misna. Et f. 49b. חלשים לישנא דפורא הוא i. e. cholaschim significationem *sortis* habet, juxta illud חולש על גוים sortem projiciens eras super gentes, Jes. 14, 12.

Tertio adducuntur in Ar. quoque duo exempla חלש pro *exuere,* ut idem sit quod חלץ. Sed in priori ex Br. s. 22 legitur nunc חלוץ; in altero ex Br. s. 75. legitur שלח.

חַלְשְׁתָא sic adducitur in Aruch. In Gem. legitur חשילתא, quomodo et in Ar. scribitur et explicatur in voce טריטא. V. infra חשל.

חלת חַלְתָּא [99] *alveus apum, alvearium, capsa apum, in qua mellificant:* חלתא בת תרי כורי alvearium duorum cororum, Sab. 35a. et 74b. דעבד חלתא qui facit alvearium. Gl. explicat per כוורת, de quo s. l. בת שבע הוה קא חיפה רישה חותי חלתא Batschaba pectebat caput suum sub alveo apum, Sanh. 107a. Sumitur et pro *corbe, per quem colatur mustum,* in As. 75a.

חֵילְתָא [70] *vallis.* Vide infra in חיל.

חַלְתָא Vide supra in חלל, in חלה.

חִלְּת, חילית vide in חלף *juncus.*

חוּלַת *provincia arenosa et sterilis, inepta ad ferendos fructus.* Sic in Aruch parvo; in Gem. legitur בחולת המחוז in loco communi provinciae, Erach. f. 14a. Munst. deduxit a חול *arena.* Videtur potius esse a חול *profanum, commune,* ut intelligatur *locus omnibus communis, qui hominum bestiarum calcationi prostat.* Alii, בחולת i. e. בסביבות in circuitu urbis, ut et supra מחול הכרם notat circuitum vineae, locum circa vineam.

חִלְתִּית *laserpitium, herba, cujus succus vocatur laser medicum s. syriacum,* In officinis vulgo vocatur *assa foetida,* ut et Ar. explicat; arab. חלטיש. In Misna אין שורין החילתית בפושרין non macerant laserpitium in aquis calidis, Sab. 140. sc. in sabbato, quod alias licitum et inde potus medicinalis optimus fuit in Syria, ubi haec herba laudatissima, maxime in provincia Cyrenaica. Hinc Catullus ad Lesbiam *laserpitiferas* vocat Cyrenas. Laseris in conditurìs meminit Apicius. Est et Graecis affinis vox χάλθη, *caltha, herba floris crocei.* Hinc חלת חירע *crocus sylvestris,* Nid, 51b. Oketzin c. 3. וקורט של חלתית et granum laseris, As. 35b.

חֲמָא חֲמָה, חֲמִי *contemplari, respicere, aspicere, videre, intueri,* idem quod hebr. חזה et ראה, pro quibus frequenter in Tg. ponitur, maxime in libro Jobi et Ps. et in Jon. in Legem. Praeter. ארום חֲמָא פורענותא cum videt vindictam, Ps. 58, 11. חֲמָת ודין דַּחֲמֵית vidit te, Jobi 42, 5. יתך id quod vidi, Jobi 15, 17. חֲמִיתָךְ vidi te, Ps. 63, 3. כל בר נש חֲמוֹן בה omnes homines intuentur eum, Jobi 36, 25. חמון שכנחך viderunt me, Jobi 29, 8. יחי videnmt majestatem tuam, Ps. 77, 12. הא אתון כולכון חֲמִיתוּן ecce vos omnes videtis, Jobi 27, 12. Part. עינוי חָמְיָן oculi ejus vident, Ps. 11, 4. כל דחמין לי omnes, qui vident me, Ps. 22, 8. Inf. לְמֶחֱמֵי בבסימותא דיי ut videam dulcedinem domini, Ps. 27, 4. Imper. וַחֲמִי חֲמִי סגופי aspice afflictionem meam, Ps. 9, 14. פרישת עובדוי et aspice mirabilia operum meorum. Ps. 45, 11, חמון עובדיא דיי videte opera domini, Ps. 46, 9. Futur. ולא אֶחֱמֵי et non videbo, Job. 9, 11. מטול דְאֶחֱמֵי שמיך quia videbo coelos tuos. Ps. 8, 4. באשתציות רשיעיא תחמי cum exscindentur impii, videbis, Ps. 37, 34. ואמרו לא יחמי יה et dicunt, non videt Jah, Ps. 94, 7. בזיו יקרך נחמי נהורא in splendore gloriae tuae videbimus lumen, Ps. 36, 10. יֶחֱמוּן סגיאין וידחלון videbunt multi et timebunt, Ps. 40, 4. Ithpeh. praet. אִתְחֲמִי לי בביתא visa est mihi in domo Lev. 14, 35. in Jon. אִתְחֲמִיאוּ רישי טוריא videnda

[99]) Vide supra in חלה secundo.

[70]) Gr. κοῖλος ut nonnulli volunt.

se exhibuerunt, apparuerunt cacumina montium, Gen. 8, 5. Jon. Infin. לְאִתְחֲמָאָה קדם יי אלקכון ad comparendum coram domino deo vestro, Deut. 31, 11. Jon. Fut. ולא יִתְחֲמֵי לך חמיע neque conspicietur apud te fermentatum, Ex. 13, 7. in Jon. אנש לא יתחמי בכל טורא vir non conspiciatur in toto monte Ex. 34, 3. ולא יִתְחֲמוּן קדמי ריקנין et non comparebunt coram me vacui, Ex. 23, 15. Aphel אַחֲמֵי *videre fecit, ostendit.* אחמי ית פרעה ostendit Pharaoni, Ex. 41, 28. אַחֲמֵתַנִי עקן סגיאן videre fecisti me angustias magnas, Ps. 71, 20. Part דאנא מַחְמֵי יתך quod ego ostendo tibi, Ex. 25, 9. Imper. אַחֲמֵי כדון יתי ostende nunc mihi, Ex. 33, 18. Jon. Sic et in Futur. אַחֲמֵי לה ostendam ei, Ps. 50, 23. מן יְחַמְנָנָא טבא quis ostendet nobis bonum? Ps. 4, 7.

חֲמֵי *spectatus, dignus, idoneus, conveniens*, idem quod hebr. ראוי et chald. alias חזי: ut מן חמי למדר quis dignus est, ut habitet in tabernaculo tuo? Ps. 15, 1. Fem. אין לא חֲמְיָא ליה si non sit conveniens ipsi, si non placeat ei, Exod. 22, 16. in Jon.

חֲמִיָּאה *visio, aspectus*, Ri.

Secundo חֲמֵי *abscondi*, quasi per antiphrasin, a *visu averti*. In Aphel דְמַחֲמֵי עיניה מן מסכנא qui abscondit oculum suum a paupere, hebr. מעלים Pr. 28, 27. Ithpeh. אִתְחֲמִיו מן אתריהון absconditi sunt de locis suis, Job. 6, 17. in Regiis, quod interpres latinus male reddit *incaluerunt*. נִתְחֲמֵי מן ביש abscondetur a malo, i. e. protegetur, hebr. ימלט eripietur, evadet, Pr. 28, 26.

Tortio in Ar. adducitur exemplum ex Gem., pro *suave, dulce esse:* sed prava est explicatio. V. infra in חמם.

חֶמְאָה, חֶמְאֲתָא *pinguedo*, sive *flos lactis, unde fit butyrum*, et inde metonymice *butyrum.* נפקא חמאתא exit butyrum, Pr. 30, 33. V. R. Sal. Gen. 18, 8.

חֲמָא *raphanus.* קפא דחסא חמא virulentam qualitatem lactucae (curat) raphanus, Pes. 116a. V. in קפא. Cum ה in fine: חֲמָה לחמה וסילקא לצינא raphanus conducit calori, (i. e. febribus ardentibus) et beta vel blitum frigori (morbis frigidis), ע"ז f. 28b.

חֲמַד *desiderare, concupiscere, appetere.* Praeter. דַחֲמַדְתּוּן quas desiderastis, Jes. 1, 29. Part. וְחָמְדִין חקליא et desiderant agros, Mich. 2, 2. Fut. ולא יַחְמֵיד אינש neque concupiscet quisquam, Ex. 34, 24. Ex Pahel Praet. וְחַמֵּידַת נפשא דדוד et desideravit anima Davidis, IIS. 13, 39. Part. דִמְחַמְּדִין לאלפן qui expetunt, desiderant doctrinam, Jes. 32, 6. Ex Aphel, כלהון מַחְמְדִין למנף omnes desiderant adulterare, Hos. 7, 4. Ex Ithpah. Partic. דהויתון מִתְחַמְּדִין למחמי יתיה quem desiderastis videre, Gen. 28, 12. in Jon. V. et Esth. 1, 2. in Tg. sec. Quae B. Ar. hic adducit ex T., per ר illic leguntur. Vide in חמר

חֲמוּד *desiderium, concupiscentia, appetitus.* Ri

חֲמִידְתָא *idem.* על חקלי חמידתא super agros desiderii, Jes. 32, 12. juxta Ven. Regia activa ־מדתא *desiderabiles.*

חֶמְדְתָא, חֶמְדָא *idem*, Zach. 7. v. ult.

חֲמוּדָא *idem.* ומני חמודא vasa desiderabilia, Jud. 5, 30.

חֲמֵידָא *idem.* חֲמֵידַת נפשנא desiderium animae nostrae, Jes. 26, 8.

תַּחְמוּדָא *idem.* Pl. תַּחְמוּדִין, תַּחְמוּדַיָא, Deut. 9, 22. in T. Jon. et Hieros.

תַּחְמַדְתָא *idem.* גברא דתחמדתא vir desiderii, heb. איש חמודות, Esth. 1. in secundo Targ.

Ap. Tos. דורשי חמודות [71] qui scrutantur desiderata, i. e. מקראות סתומים arcanas scripturas, Pes. 54a.

מְחַמֵּד *Muchammed, pseudopropheta turcicus*, qui sic a desiderio dicitur, quasi suis *desideratus*, vel a concupiscentia nimia, qua conjugum multitudinem permisit, vel quasi laudatus, celebris. Nam id arab. verbum אחמד significare, periti tradunt.

חמה unde חָם [71a] *socer*, ut אב *pater*, ab אבה. Chaldaice semper cum aff. pron. חֲמוּךְ socer tuus Gen. 38, 13. לות חֲמוּהָא ad socerum suum, v. 25.

חֲמוֹת *socrus.* חֲמוֹתָהּ socrus ejus, Ruth. 2, 19. כלתא מקילא בַחֲמָתַהּ nurus contemnit socrum suam, Mich. 7, 6.

חֲמַט [72] *incurvare, flectere, inflectere se, procumbere.* Pro hebr. כרע in Tg. usurpatur: חמיט בל procubuit Bel, Jes. 46, 1. Part. וארכוביא דְחָמְטָן et genua, quae flectunt se, Job. 4, 4. Fut. ועלה יַחְמְטוּן et super eam incurvabunt se, Job. 31, 10. נַחְמוּט קדם יי incurvemus nos coram domino, Ps. 95, 6. In Pahel חַמֵּט *inclinare, deprimere, prosternere:* חַמֵּטְתְּנוּן תחותי inclinasti eos sub me, Ps. 18, 40. in Regiis. מטול דְחַמֵּיטְתּוּן לפתגם עבידתא propterea quod incurvastis vos rei factae, Deut. 28, 35. in Jon. In Aphel ועולמי ישראל אַחְמֵיט et juvenes Israelis prostravit, Ps. 78, 31. In Gem. אין הזכרים יוצאין בעגלה כי היכי דלא לחמטן [73] אלייתיה non egrediuntur arietes (sc. in sabbato) cum plaustro (quod caudae illorum subligatur, ut in Misna est) ne inflectant vel demittant caudam suam, Sab. 54b. Rambam scribit hoc loco: oves in Aegypto habent caudas magnas et graves; proinde faciunt illis plustra parva, quibus sustinentur, ne in terra atterantur et exulcerentur. Traditionem hanc talmudicam egregie illustrat locus apud Herodotum lib. 3. ubi ita inquit: Suntque in ea (Arabia) duo ovium genera admiratione digna,

[71]) Vide notam 48. supra p. 318. [71a]) Vox mere arab. حم, quod idem.

[72]) Affine est verbo קמט *contrahi, rugas contrahere; corrugari astringi, constringi.* Hinc genus illud reptilium, quod *corrugando* i. e. *contrahendo* et expandendo corpore tali modo se promovet, ut inter movendum corpus *corruge* fiat plerumque videatur rugis atque plicis, חומטא hebr. חומט vocatur.

[73]) Rectius hoc verbum ad nomen sequens חומטא gr. ἄμαθος verteres, sensus hujusce loci talm. ut sit: ***non egrediunter*** (arietes) ***cum plaustro***, (quod adhiberi solet) ***ne inficiant caudam suam*** (arietes) ***arena.***

quae nusquam alibi visuntur, quorum unum caudas habet tam longas, ut non sint tribus breviores cubitis. Si quis trahi sinat, ulcera, contracturae, dum per terram atteruntur. Nunc unusquisque pastorum hactenus est doctus arte fabrili, ut plostella faciant, quae singularum ovium caudis subligent, superque plostella caudas ipsas alligent. De his ergo plostellis loquitur ibi Gem. B. Ar. scribit haec plostella fieri שלא יעלה כעין עיפוש באליה ne quid putidum vel sordidum caudae adhaereat. Hinc alii scripserunt חמט significare etiam *putrescere*.

חֲמִיטָה *incurvatio*, Ri.

חמוטים. In Jalk. Proph. 50a.: rex carnalis aedificans navem primo adducit trabes, deinde cedros, exinde anchoras, denique etiam חמוטים. Gl. marginalis explicat מנהיגים *gubernatores*. Hinc est, quod Schindlerus posuit, חמוטים *gubernatores*. Sed mendum est, et pro חמוטים עליונים legendum מביא עליו נַוְוטִים adducit in eam nautas, quomodo exstat in Ber. ɛ. 12.

חֲמִיטָה *placenta tenuis* [74], i. e. עוגה דקה s. רקיקה: ut המקפה והחמיטה plumentum et placenta ex frugibus profanis, nondum licitis, Tibbul jom c. 2. האופה חמיטה coquens placentam, ibid. c. 1. Sunt etiam qui pro *scutella*, *paropside* accipiant, in Maaser. cap. 1. Scribitur et absque Jod in medio, unde apparet, efferri per Chirek breve et Dagesch.

חוּמְטָא [75] *crepusculum*, *tenebrae*, hebr. ועלטה, Gen. 15, 17. in Jon. Item חומטא [76] *lacerta*, ex heb. חומט, Lev. 11, 30.

חוּמְטוֹן *terra arenosa et salsuginosa, quae nullos fructus profert.* Sic in Sab. 31a. in gl. explicatur *terra salsuginosa, quae fructus conservat, ne vermes producant vel generent.* Sic interpretantur Hebraei ארץ כבול (ut Kimchi docet IR. 9, 10.) ארץ חמטוך h. e. terram arenosam. V. Fullerum in Misc. l. 5. c. 16. Interpretatio autem illa Hebraeorum exstat in Sab. 54a. Videtur vox derivata esse a gr. ἄμαθος.

חומטריא [77] *herbae nomen*, quae constat חוטרא יחידאה virga solitaria, ramis destituta. Sab. 109a.

חֲמֵיסַר חמי *quindecim*, Lev. 12, 5. in Jon. Vox composita ex חמש quinque et עשר decem, unde ש cum ס commutatur. Sic ארביסר quatuordecim, ibid.

חֲמַל *parcere, clementem esse, clementia uti.* Hebr. מַחְמַל *clementia*, *indulgentia*, hebr. חמלה החמלה על הרשעים היא אכוריות clementia erga impios est crudelitas, sc. erga pios, Ri.

חֲמִילָה *cilicium*, *genus vilis vestimenti exterioris*, Ned. 55b.

חֲמַם חַם *calescere*, *incalescere*, *calidum esse* vel *fieri*. Praet. כד חַם עלוהי שמשא cum incaluisset super eo sol, Ex. 16, 21. Infin. עד מֵיחַם יומא donec incalesceret dies, IS. 11, 11. כמיחם שמשא cum incaluerit sol, v. 9. כמיחם יומא IIS. 4, 5. Fut. ארי יֵחַם לביה quum incaluerit cor ejus, Deut. 19, 6. Ex Pahel part. מְחַמְּמִין כתנורא incalescunt sicut furnus, Hos. 7, 7. Ithpah. מִתְחַמֵּם calefaciens se, Gen. 18, 17. in TgH.

Ap. Tos., דְחָיִים פומיה ut incalescat os ejus: Ex Ithpahel Part. ap. Tos. דְמִיתְחַמֵּי ליה quod si incaluerint ipsi, sc. רחמי viscera misericordiae, Sab. 153. in fine cap. ubi glossa, שיתחממו ויכמרו רחמי quod si incalescant et conturbentur viscera, h. e., quod si commiserationis et doloris affectu moveatur ad fletum. Hoc illud est, quod in Aruch scribitur significare *suavitatem vocis et dulcedinem*. Perperam. Magis prave alii ad חמא reduxerunt, pro *suave*, *dulce esse*. מחמם בנשימתו את ידיו calefacit flatu manus suas.

חַם *calidus*. Pl. חַמִּין, חַמִּים *aquae calidae, thermae:* חמי דְטבריא thermae Tiberiadis. Oppositum ejus צנין, צנין frigida.

חַמִּים *idem:* לחם חמים panis calidus, IS. 21, 6. Jos. 9, 12. Ita absolute חמים ap. Tos. sumitur pro *pane calido*, Joma 84a. et alibi. Pl. חמימין calida. צער כמיא חמימי על רישיה דקרחה dolor qualis est aquarum calidarum super capite calvi, Ketb. 39b. שייפא דחמימתא Git. 69b. ubi medicinalia tractantr. In glossa explicantur *stercus columbarum*. Arabice חמימא [77a] est columba, ut ponit Schindlerus.

חום, חוּמָא, חוּמְתָא *calor*, *aestus:* קורא וחומא frigus et aestus, Gen. 8, 22. צחותא וחומא siccitas et calor, Jobi 24, 19. מחומתא דשימשא a calore solis, Ex. 12, 39. in Jon. Cum aff. כלא חוּמְתֵיהּ omnem aestum irae suae effundit impius, Pr. 29, 11. In Br. s. 87. אפשר יוסף בן י"ז שנה היה עומד בכל חומאו והיה עושה הדבר fierine potest, ut Joseph fuerit septendecim annorum, in pleno calore et vigore suo, et rem hanc fecerit? (ut scil. se ita continere potuerit.)

חִמּוּם *calor, fervor, aestus:* בשעת חחמום tempore fervoris, caloris, h. e. ferventissimi, calidissimi vehementissimi luctus, MK. 24a. Gl. בשעת התחלת הצער.

חֲמִימוּת *idem*, apud Rabbinos.

חֵימָה *excandescentia*, vide in יחם.

---

[74]) quae inter coquendum se *inflectit*.

[75]) Conferri potest haec vox cum arab. حندس, quod *caliginosam noctem*, *item tenebras* denotat.

[76]) Videantur, quae scripsimus ad rad. חמט.

[77]) Vox conflata videtur ex arab. حمط *decorticavit* et ריא (transpositio heb. ראי) *visio*, *adspectus*, vel *res, quae spectatur*, ut *virgam decorticatam* denotet, ubi videlicet ipsum lignum absque *cortice videri* potest i. e. חוטרא יחידאה *virga solitaria*, ut haec vox in Talmude explicatur. Conservanda igitur lectio per א (אבוב רואה spectatur enim ad rad. ראה *vidit, perspicuum fuit*) etiamsi lexicographi, loco illo Talmudico non satis intellecto, per ע, אבוב ריעו legunt. [77a]) حمام Cf. an. nost. supra p. 93.

חַמָּא *febris*, a calore praeternaturali sic dicta. Munsterus, Guido.

חַמָּה *calor*, *sol*, hebr. a calefaciendo. Hinc ap. Ros., *lux* vel *calor solaris:* סוכה שחמתה מרבה מצילתה פסולה scena, cujus lux amplior est umbra vel obscuritate ejus, illegitima est, Suc. c. 1. in principio Mischnae. Lux potest etiam esse *fenestra* sive *locus vacuus et non septus, per quem lux solaris intrat:* umbra, locus ramis septus et tectus, qui obscuritatem facit.

חומתי[78] φίλτρον, *philtrum*, *caryota*, *pastinaca agrestis*, σταφυλῖνος, *herba accendens venerem*: עיקרא דחומתי radix herbae Chomte, Git. 69a. ubi medicinalia proponuntur. Glossator, שורש החימום פילטרו radix herbae chimmum, i. e. philtri. Vide Lex. Steph. in hac voce.

חָמַם *rapere, abripere, auferre, vim inferre, violentia uti, violentiam facere.* Ex Ithpah. וְאִתְחַמַּס כל בשרא et abrepta est, sc. aquis diluvii, omnis caro, Gen. 7, 21. in Jon. hebr. ויגוע et exspiravit.

Deinde ap. Ros. חִיַּמֵּם est *lacerare, dilacerare unguibus instar felis*. Hinc legitur in Br. s. 45. ad illud חמסי עליך Gen. 16, 5. R. Abun dicit, חימסא laceravit vultum ejus, ut sc. mulieres pugnantes solent. Sic citat B. Ar. ex Jelammedenu: et dixit Sarai ad Abraham חמסי עליך, quid est חמסי hoc loco? שחיטטה אותו וחימסה פניו כנמיה quod unguibus faciem ejus dilaceravit instar martis.

חֲמַם *vis*, *violentia*, *unjuria: raptum*, *rapina*, hebr. In TgH. אתמליאת ארעא חוּמְסִין ונחלין repleta est terra raptoribus et praedatoribus, Gen. 6, 11. aut, si scribas חוּמְסִין rapinis.

חמס aut חימוס *aromatis genus:* alii *zinziber*, alii *cinnamomum* explicant, juxta Ar. et glossam talmudicam, Okezim c. 3. Nid. 51b.

חומס *nomen vestis muliebris tenuissimae*, Git. 59a. Ar. in סכן scribit esse לשון חצי[79] i. e. significare *dimidium*. Reddi ergo posset forte *semicinctium*, quod etiam sumitur pro *velamento capitis*.

חַמְסָן *raptor, violenter rapiens*, veluti is, qui alterum violenter cogit et adigit, ut sibi vendat aliquid: In Gem.: מאי בין גזלן לחמסן א"ל חמסן יהיב דמי גזלן לא יהיב דמי i. e., quid differentiae est inter *chamsan* et *gaslan?* Respondit ipsi: chamsan dat pecunias, (sc. pro rapina, sed non sufficientes:) gaslan non dat pecuniam, Bk. 62a. Pl. הגזלנין והחמסנין, Sanh. 25b.

חֲמִיסִין *violenti, injuriosi, vim inferentes*, Sanh. 14a. Idem quod חמסנין. Ar. aliter explicat, nempe חמיטין.

חֲמִיסַר vide supra in חמי.

חֲמַע *fermentari*, idem quod hebr. חמץ, literis צ et ע permutatis, ut saepe. Praet. ארי לא חֲמַע quum nondum fermentata esset, Ex. 12, 39. Sic Hos. 7, 4. quod Munsterus prave pro *fermento* explicavit, i. e. pro nomine: et Ex. 12, 34, ubi in Jonathane legitur ex Aphel אַחְמַע.

חֲמִיעַ *fermentatum*, Ex. 12, 35. etc. hebr. חמץ. מַחְמְעָא *idem*, Ibid. v. 20. in Jon. legitur בַּר־חמע.

חֲמַע *acetum*, Num. 6, 3. in TgH. idem quod hebr. חֹמֶץ.

חָמֵץ *fermentare:* כל המחמץ המתבל omne quod fermentat, aut condit, Orla c. 1. Deinde metaphorice *exacerbare, exasperare, acerbitatem, dolorem, tristitiam afferre.* Part. מַחְמִיץ לאמיה tristitiam affert matri suae, Pr. 10, 1. ubi opponitur verbo laetificandi. Ex Aphel מַחְמִיץ אבוי exasperat patrem suum, Pr. 28, 7. Futur. כד יַחְמִיץ יתך חברך quando exasperaverit te frater tuus, Pr. 25, 8. Ap. Ros. המחיץ in Hiphil etiam est *acescere, fermentare, defervere*, ut vinum et fructus: החמיץ את הבצק fermentavit massam farinaceam: שאין יינו מחמיץ quod vinum ejus non acesceret vel defervesceret: פירות אינן מחמיצין fructus non acescunt, defervescunt: Item *improbum fieri, degenerare:* כאן קודם שהחמיץ, כאן לאחר שהחמיץ hic intelligitur antequam degenerasset, illic, postquam degenerasset, Rh. 3b.

חִימּוּץ *defervescentia, fermentatio:* ואתיא לידי החימוץ venit in fermentationem: Item *tristitia, acerbitas, acerbus dolor*, Pr. 17, 21.

Secundo *rapere, violenter diripere, opprimere*, idem quod חמס. In Gem. תאשרו חמץ ואל תאשרו חומץ beatum praedicate oppressum vel tristem, sed ne praedicate beatum oppressorem, tristitiam afficientem, Jom. 39b. Hinc hebr. חָמֵץ oppressor, violentus, Ps. 71, 4.

Tertio, *tingere, intingere, immergere:* מחמיצים אותם במים intingunt eas in aquam, abluendi causa. Hinc hebr. חמוץ בגדים tinctus vestibus, Jes. 63, 1.

חֲמִיץ *acerbus, acidus:* ענבים חמוצים uvae acerbae.

חֲמִיץ, חַמְצָא *acetum*, ab acore sic dictum: היך חמצא לשני sicut acetum dentibus, Pr. 10, 22. Ap. Ros. החומץ שביהודה acetum Judaeae. Id non fiebat ex vino, sed ex dactylis, Dem. c. 1. B. Ar. explicat *uvas parvas acerbas:* חמץ בן יין acetum filius vini. Dicterium vulgatum, quod de filio degenere usurpant, Bm. 83b.

חַמְצָנִין *acetosa, acida.*

חַמְצָן[80] *raptor, violentus, praefractus.* Legitur de quodam, qui in aequali partium distributione rapuit suam et socii partem, quem idcirco usque ad diem mortis suae vocarunt בן חמצן filium raptoris, raptorem, Jom. 39b.

חַמְצָה[81] *cicer, leguminis parvi species:* עבידי לי טלופחי עבדה ליה חמצי quum Raf uxori dicebat, para mihi lentes, tum parabat ei cicera, Jeb. 63a. חימצי אין בו משום ריסוק אברים cicer, non est in eo metus rupturae membrorum, Chol. 52a.

---

78) Num forte ar. حماط?

78a) Mussafia per ס, חומס legit vocemque gr. habet ἄμωμον *amomum*.

79) Vocem ad gr. ἥμισυ *dimidium* vertit. Videantur quae scripsimus supra p. 317.

80) Commutatis sibilantibus צ et ס idem quod חמסן.

81) Ar. حمص vel حمّص *ciceres*.

חִימְצָא *pars est abdominis, pinguedo ventris, abdomen*, Chol. 49b.

חִימוּצְתָא [82] *indusium:* נפיק בחימוצתא egrediebatur in indusio, Mk. 23a.

חַמְצָאֵי *Chomzaei, gentium nomen*, Gen. 10, 18. in Targ. Jon. et Hieros.

חָמַק *subducere, avertere, abdere se, discedere*, heb. חַמּוּק *subductio, ambitus, circumductus*, Cant. 7, 1. hebr.

חֲמַר *turbari, conturbari, turbidum fieri*, ut lutum et aqua coenosa: item *disturbari, vastari*. Praet. מעי הֲמַ־ר viscera mea turbata sunt, hebr רתחו, Job. 30, 27. Ex Pahel, ותהי לכרך מְחַמְּרָא et erit in urbem disturbatam, vastatam, hebr. מעי מפלה Jes. 17, 1. Regia מְחַמְרָא. B. Ar. in חמר octavo. לכרך דחמרא. Sic שויוהא לִדְמְחַמְּרָא redegerunt eam in eam, quae vastata est, Jes. 23, 13. et 25, 2. hebr. למפלה in ruinam. Ex Ithpah. וכל שור רם לארעא יִתְחַמַּר et omnis murus altus ad terram vastabitur, Ez. 38, 20. Regia יִתְמַגַּר, hebr. לארץ תפול in terram corruet: ככרכא דחריב ואתחמר sicut civitas quae vastata est et disturbata, heb. כעזובת החרש והאמיר, Jes. 17, 9. Sic c. 30, 13. pro hebr. כפרץ נופל. Interpres latinus reddidit; in *acervos* redacta est. Inf. cum Fut. אִתְחַמָּרָא יִתְחַמְּרוּן disturbando disturbabuntur Jer. 51, 58. hebr. ערער תתערער.

חֵימָרָא, חִימְרָא *bitumen*, hebr. חֵמָר Exod. 2, 3. Gen. 11, 3.

חֹמֶר *lutum, caementum, intritum*, hebr. Gen. 11, 3. Ap. Tos. סיחם שטפלו בחומר calefactoriolum quod illiniverunt luto, Kel. c. 3.

מְחַמַּר *lutosum:* בגיצין דמחמרין in foveas lutosas vel bituminosas, Ps. 140, 11. in Venetis: Regia דְמַחֲמוֹרִין, quod hebraeo conveniens est.

Secundo חֲמַר ap. Tos. est. *adurere, comburere, ustulare, ex adustione contrahi:* וחומרת את בני מעיו et adurit intestina ejus, Sanh. cap. 7. in Misna, gl. שרפת comburit: נפלה לאור ונחמרו בני מעיה si ceciderit in ignem et combusta fuerint intestina ejus, Chol. 56a. gl. כוצו. B. Ar. hunc et praecedentem locum adducit per Daleth in חמד. Sed per ר leguntur in T., et in R. Salomone, Thr. 1, 20. ubi posteriorem locum adducit ad explicationem vocis חמרמרו, quam etiam exponit כוצו adusta sunt. Sic Job. 16, 16. ad vocem חמרמרו notat, in lingua turcica idem esse, quod התאדמו מרוב החום rubescunt vel nigrescunt ex nimio ardore, ut facies illorum, qui nimio solis aestu aduruntur. Videtur esse proprie in his locis, *ex adustione contrahi, convolvi*, significatione deducta a nomine חוֹמֶר.

Tertio חוֹמֶר, חוּמְרָא *acervus, cumulus*, Esth. 3, 3. in Tg. sec. Item *Homer, nomen mensurae quae alias corus vocatur, et decem ephas continet.* Vide lexicon hebraicum. Hinc verbum:

חַמַּר *in acervum colligare, coacervare:* הבצלים שחמרו cepae quae coacervatae sunt, Oketzim c. 2. id est, quarum plures simul crescunt instar nucum.

Tertio חֲמַר, חַמְרָא *vinum, merum*, sic dictum, juxta quosdam, quod caput et cerebrum turbet: המר ומשח vinum et oleum, Esr. 6, 9. חמרא שתה vinum bibebat, Dan. 5, 1. נסך חמר סומק וחמר חיור libamen vini rubri et vini albi, Cant. 5, 1. שתן חמר נסכיהון bibentes vinum libaminis ipsorum, Deut. 32, 38. חמר חל וחריף vinum dulce et acutum, h. e. generosum, forte, Deut. 8, 8. in Jon. בחמר חילת מבשל cum vino dulci cocto, hebr. בְּיין חלבון, Ez. 27, 18. In Ar. in חמר sexto, pro חילת scribitur חדת novum: ולא הוה חמרא גביה ואזדמן ליה מלאכא ואייתי מן חמרא דאצטנע בענבויי מן יומי שרוי עלמיא et non erat praesto ipsi vinum, et obveniebat ei angelus, qui attulit de vino quod reservatur in uvis suis inde a diebus initii saeculorum, Gen. 27, 25. Hujus vini quoque mentio Eccl. 9, 7. ubi dicitur reservari in horto Edenis: ישפר לבא דאמנון בחמרא quando laetum erit cor Amnonis in vino, IIS. 13, 28. היך חמר חדת ut vinum novum, Jobi 32, 19. Cum aff. ואתער נח מן חַמְרֵיהּ et expergefactus est Noah ex vino suo, Gen. 9, 24. חלף חַמְרָךְ דמזגת לעניא pro vino tuo quod infudisti pauperi, Eccl. 9, 7. ולא תשתון ית חַמְרְהוֹן et non bibetis vinum ipsorum, Am. 5, 11. Ap. Ros. חמרא מרקא vinum dilutum: חמרא חייא vinum vivum i. e. purum, non dilutum, sed quale natum ex vite, Git. c. 7. in initio: חמרא למריה וטיבותיה לשקיה vinum domini sui est, sed bonitas ejus pincernae, Bk. 92b. Dictum proverbiale: חמרא וחייא לפום דרבנן vinum et vita ori magistrórum nostrorum, sc. adsit, Sab. c. 6. in fine. Sic benedictionis causa loquuntur Judaei, quando Rabbino alicui infusum praebetur poculum, aut alicui propinatur. Respondetur, חיי וחמרא לפום דרבנן ולפום דתלמידיהון vita et vinum adsit ori magistrorum et ori discipulorum ipsorum.

Quarto חֲמוֹר, חֲמַר, חֲמָרָא *asinus:* תורא או חמרא bos aut asinus, Ex. 21, 33. רכב על חמר equitans super asinum, Jes. 21, 7. ופגלבא לחמרא et froenum asino, Pr. 26, 3. Cum aff. חֲמָרָךְ asinus tuus, Deut. 28, 31. וזריז ית חֲמָרֵיהּ et instruxit asinum suum, Gen. 22, 3. Pl. תורין וַחֲמָרִין boves et asini, Gen. 32, 5. בַּחֲמָרֵי in asinis, Exod. 9, 3. וית חמריכון ידבר et asinos vestros accipiet, IS. 8, 17. כסתא איח לחמרנא pabulum est pro asinis nostris, Judic. 19, 19. וית חמריהון et asinos ipsorum, Gen. 34, 28. Femin. חֲמוֹרָה asina.

Ap. Tos. multa genera *lignorum* sunt, quae appellantur חמור asinus, quod onus impositum ferant instar asini: חמור המטה asinus lecti hoc est *lignum cui imponitur lectus*, vel *quod sustentat lectum*, Kel. c. 18. חמור של נפחים asinus fabrorum ferrariorum, h. e. *lignum, cui follis ipsorum innititur:* vel, ut alii, *scamnum super quo sedet faber:* חמור של תיבה asinus arcae, *lignum, cui arca innititur:* חמור של ריחים של יד asinus molae trusatilis, *lignum, cui molae ma-*

[82]) Arab. قميص, gallice, chemise, *tunica* (proprie indumentum omne interius et demissius, interula).

nuariae sunt infixae, Sav. c. 4. חמרא דאכפא vide in אנקטמין. Huc refer etiam, חמור של חרשים asinus fabrorum lignariorum, i. e. ut Hebraei explicant, *scamnum crassum* et *impolitum*, *super quo fabri lignarii sedere et asseres serra dissecare solent*. Intelligitur autem eo genus tormenti, ab asini forte figura, ut equuleus apud Latinos, ab equi forma, ut nonnulli volunt. In Br. s. 65. נתנוהו בחמור של חרשים והיו מנסרים אותו והיה צוח ווי ווי דארנוית לבוראי imposuerunt ipsum asino fabrorum et ferra-dissecuerunt ipsum, et clamavit, vae vae, quod offendi creatorem meum. Et s. 70. אפילו אתה נותן את הרשע בחמור של חרשים אין אתה מועיל ממנו כלום etsi impium imposueris asino fabrorum (et in frusta eum dissecueris), tamen nullam ab ipso utilitatem elicies. Dicitur ibi de Labane. Dictum proverbiale, quo indicatur, licet extrema omnia tentes cum reprobis, tamen nihil quicquam profici. Simile ei illund Salom. Pr. 27, 22. „Si contuderis stultum in mortario, in medio triticorum contusorum pistillo, non recedet ab eo stultitia ejus." Porro notandae hic et aliae quaedam locutiones proverbiales: אם יעלה חמור בסולם חמצא דעת בנשים si ascenderit asinus per scalas, invenietur scientia in mulieribus. Proverbialis phrasis, qua etiam in exordiis epistolarum uti solent: אין הוון קדמאי בני מלכים אנן בני נש ואין הוון בני נש אנן בני חמרין si fuerunt prisci filii regum, nos sumus filii hominum: si ipsi fuerunt filii hominum, nos sumus filii asinorum, TH. Dem. c. 1. Est commendatio sapientiae priscorum. Vide et Br. f. 67a. Sab. 9b. et 112b. Meor enajim f. 72b. חזית חמר אוכם לא אוכם ולא חור vidisti asinum nigrum? neque nigrum neque album, Ben Syra. Vide Drusium. חמרא אפילו בתקופת תמוז קרירה ליה asinus etiam in solstitio Junii frigus sentit, Sab. 53a. In hominem infelicem, cui semper male cum aliis bene. מוקיר מבסרוהי דמי לחמרא qui honorat contemnentes se, similis est asino, Ben Sira. Asinus enim honore et officiis prosequitur eum, a quo vapulat et contemptim habetur. Aliud proverbium vide in אכף.

חַמָּר *asinarius, agaso*, Bm. 118b. הרי זה חמר גמל en hic est asinario-camelarius, Erub. 35b. B. Ar. explicat: qui asinum et camelum simul ducit, fit intermedius, ut nec progredi possit, nec regredi. Nam mos cameli est, ut non eat nisi trahatur (h. e. nisi ductor praecedat:) et mos asini est ut agatur (h. e. ut ductor sequatur.) Hic non procedit si ductor eum trahat; ille, si ductor eum agat. Ita homo qui in medio est, subsistere cogitur. Idcirco fecerunt hinc proverbium, ut de eo qui alicubi haeret, nec progredi potest, dicant חמר גמל est asinario-camelarius. Haec Aruch. Ita dici potest de eo, cui res est cum duobus contrariam voluntatem habentibus. Nam dum uni studet placere, offendit alterum: si unus annuit, alter renuit. Item de eo, qui uno eodemque tempore duo negotia vult expedire, quae simul peragi nequeunt. Vide et in Erub. 52b.

חמרת *turba agasonum*, Sanh. c. 10. in Misna, Bb. 8.

חָמַר *agere asinum* vel *aliam bestiam onus portantem*: המחמר אחר בהמתו בשבת בשוגג חייב חטאת qui agit bestiam suam in sabbatho, si ex errore id faciat, reus fit peccati, Sab. 153b. Ar. explicat מנהיג בהמתו ועליה משאוי ducens bestiam suam cum imposito onere. Sic gl. talmudica in Pes. 66b. מחמר non dicitur nisi de bestia, quae fert onus, et is qui ducit eam, dicitur מחמיר. Videntur respicere ad sequentem significationem.

Quinto חָמַר *grave difficile esse*: Hiphil הֶחֱמִיר *aggravare, grave, difficile facere*: מחמיר ומקיל difficile et leve faciens: opposita sunt: כל המחמיר על עצמו מאריכין לו את ימיו qui aggravat super se, praelongant ipsi dies ejus, i. e. qui rem aliquam difficilem et quasi vetitam habet, et ab ea abstinet ne peccet.

חוֹמֶר et forma chald. חוּמְרָא, *difficile, grave*: קל וחומר leve et grave, facile et difficile. Utuntur eo, quando significare volunt *argumentum a minori ad majus, aut contra*: veluti: peccavit peccatum leve et deus propterea punivit ipsum, קל וחומר quanto magis puniet eum ob peccata gravia? Ita frequentissimum est apud Rabbinos, pro *quanto magis*, vel *quanto minus*. In libris precum; סלח על קל וחומר propitius esto super leve et grave, i. e. peccata levia et gravia. Talmudici dicunt etiam חומרא.

חָמוּר *idem*: דורשי חמורות היו אומרים scrutatores rerum difficilium dixerunt, i. e. מקראות סתומים abstrusorum et difficilium scripturae locorum, Chol. 134b. Pro eo in Pes. 54a legitur חמורות.

חָמִיר *idem*, chald.: חמיר באורייא gravis in lege, iustar asini fert omnia onera legis, Gen. 49, 14. in Jon. hebr. חמר גרם.

Sexto חֹמֶר *materia, corpus materiatum*: חומר הראשון materia prima. Hebraei sic explicant, חומר שם מושאל למה שהגוף יעשה ממנו בבא הצורה עליו i. e. *chomer* est nomen quod accommodatur ad id, ex quo fit corpus, accedente forma. In More lib. 1. c. 17. אפלטון ומי שקדם לו היה קורא החומר הנקבה והצורה הזכר Plato et qui ante ipsum fuerunt, vocarunt materiam feminam et formam marem. Et mox התחלות הנמצאות שלש חומר והצורה וההעדר principia entium tria sunt, materia, forma et privatio.[83]

חָמְרִי *materialis*: הדברים vel הענינים החמריים res materiales; saepe in R. Levi Commentariis: כחות החמריות facultates corporales: נפש החומרית anima materialis, i. e. bruta: הסבה חומרית causa materialis.

Septimo חוּמְרָא *basis, stylobates*. Respondet in Jon. hebraeo אדן. Vide Ex. 38, 31. et 39, 40. et 35, 11. et 26, 19. 21. in TgH. Pl. חוּמְרִין, חוּמְרַיָא, חוּמְרֵי Ex. 36, 38. etc.

[83]) εἶδος, ὕλη, στέρεσις apud Aristotelem. Philosophi hebraei vocem חמר pleonastice conjungere solent cum היולא.

Octavo הוֹמֶר et הוֹמַרְתָּא est *ligamen, nodus, internodium.* Huc referendum illud in Git. 69a. ubi medicinalia continentur, לברוקתי ליתי עקרבא רשב חומרי ונייבשיה בטולא וכו׳ contra suffusionem oculorum sumatur scorpio septem internodiorum, et exsiccetur in umbra; gl. explicat מנומר בשבע גוונין variegatus septem coloribus propter senectutem. Sed frustra. Nihil enim prodiderunt autores de ejusmodi variegatis scorpionibus: verum distinguuntur scorpiones a veteribus a caudae internodiorum numero. Nam cum plerumque sex habeant, scribit tamen Aelianus, esse quoddam eorum genus, quod septem habeat internodia. Et Plinus l. 11. c. 25. de scorpionibus: Constat et septem caudae internodia saeviora esse. Pluribus enim sena sunt. De his internodiis videtur loqui Gem. quod et B. Ar. videtur observasse, qui חומרי explicat per חליות *nodos, juncturas, vertebras* etc. Deinde usurpatur pro *ligamentis variis, quae de collo suspenduntur,* vel *ornatus,* vel *medicinae* et *saninitatis,* vel *suavitatis causa;* qualia sunt *fila margaritarum, coralliorum* vel *similium, collo circumligata:* Item *globuli aromatici, in quibus aromata, olea, herbae aut alia odorifera ponuntur: amuleta, pittacia:* חומרי פתכיתא globuli stannei, vel vitrei, juxta alios, filo scil. inserti, eine Schnur Korallen, Kid. 9a. Hinc scribit R. Sal. in Kid. 22b. חומר צרור המרגלית וצרור הבושם בצואר לתכשיט i. e. *chomer* est fasciculus margaritarum vel odoriferorum de collo suspensus ornatus gratia: רמי חומרי חלי פיתקא ותלי קמיעא si ipsi appenderit ligamenta, pittacia aut amuleta, Kid. 73b. Gl. חומרי sunt קשרים ligamenta medicinae causa facta et infanti appensa: חומרתא דפילון ligamen vel globus odoratus ex phyllo sive folio, i. e. unguento foliato, Sab. 126b. Vide hoc in פיל. Sic חומרתא דכשותא globulus odoratus ex costo, Git. 69a. חומרתא דקטפיתא globus contra excisionem vel incantationem, Sab. 57b. Vel globus balsami, quod קטף vel קטפא vocatur. Tertio חומרתא est *annulus*: נפק בחומרתא דמדושא egreditur cum annulo signatorio, Mk. 12b. Gl. טבעת היא של מתכת וחותמה של אלמוג est annulus ex metallo cum sigillo ex corallio: חומרתא דמנעל annulus calcei Schuhrinken, Jeb. 102a. Sab. 112a. Quarto חומרתא *spira, cochlea,* eine Schrauben- oder Trottspindel, *per quam claviculatim striatam, praelum spiratim attollitur et demittitur in torculari.* Id in Mischna vocatur גלגל, quasi rotam dicas: in Gem. חומרתא, Bb. 67b. Quinto חומרתא *rota,* Lev. 21b. Sexto חומרתא *lapis certus:* מעברא ליה הומרתא aufert ipsi lapis, sc. maculam sanguinis, Ketubh. 10b. Baal Aruch in נהץ primo scribit ad hunc locum: חומרתא est lapis quo laevigantur vestes et linteamia, et vocatur vernacule לישא. Sic יחמר pro *lapide pretioso* ponitur in targum Cant. 5, 14. Septimo denique חומרתא sumitur etiam pro *lapide* sive *calculo vesicae:* נעיין בחומרתא שנפקא מניה attendet ad calculum qui egreditur ex eo, Git. 69b. ubi de medicinalibus agitur, quae pars vocatur רפואות.

Nono חֲמִיר, חֲמִירָא *fermentum,* Exod. 12, 15. חמירא דעסא fermentum massae, in Zohar.

Decimo יַחֲמוּרָא[84] dama, aut juxta alios, *bubalus,* hebr. יחמור, Deut. 14, 5. Pl. יַחְמוּרִין.

חֲמֵשׁ חָמֵשׁ femininum; et masculinum חַמְשָׁא *quinque*: חמשא גוברין quinque viri, Gen. 47, 2. חמש שנין quinque anni, Gen. 5, 6. מחמש מאה ex quingentis, Num. 31, 28. Pl. חַמְשִׁין *quinquaginta,* i. e. decies quinque: חמשין גברא quinquaginta viros, IR. 18, 4. עם רב המשין cum principe quiquaginta, IIR. 1, 10.

חוּמְשָׁא, הוּמַשׁ, הוֹמֶשׁ *quinta pars:* חומשא מן עללתא quintam frumenti, Gen. 47, 26. Tg. Jon. וית הוּמְשֵׁיה et quintam partem ejus, Lev. 5, 16. in Tg. Onkel. Hinc Rabbini *libros legis Mosis* vocant חומש *chummasch:* titulus autem librorum istorum est חמשה חומשי תורה quinque quintae legis, i. e. quinque partes, sive, libri legis Mosaicae.

חֲמִישָׁאִי *quintus*: יום חמישאי dies quitus, Gen. 1, 23. Absque Aleph כפן חֲמִישַׁי fames quinta, Ruth. 1, 1. Femin. ירחא חֲמִישָׁאָה mensis quintus, Zach. 7, 3. ובשתא חֲמִישָׁתָא et in anno quinto, Lev. 19, 25.

הוּמְשִׁית *quinta pars.* Pl. הוּמְשְׁיָתָא quintae partes.

מְחוּמָּשׁ *quintatum, in quinque partes divisum, ex quinque partibus constans.* Sic voce שעטנז dicunt, quod sit מלה מחומשת dictio quintata, i. e. ex quinque literis constans.

חֲמַת *excandescere, incandescere, ira, furore, exardescere.* Ex Aphel Part. ומן דִמַהֲמֵית ליה et qui excandescere facit ipsum, Pr. 20, 2. Ex hebr.

[84]) Talmudicis est: *capreolus moschiferus, gezella indica, doreas moschi* ut supra (p. 391 ad voces חלי דיחמורתא arguimus. Quibus jam conceptis primaque descriptione eorum typis facta adtenti facti sumus ad sententiam Pomarii, medici hebraei, qui in lexico ad voces חלי דיחמורתא haec habet: *Dicono essere nelle parti Orientali un animale simile ad un gran cervio, è che quando il maschio va par montar la femina, quella per la gran strettezza della bocca della natura, non puo (spessissime fiate) sofferire quel atto. Il maschio poi riscaldato e diventato furioso, se conjunge con un altro animale che tiene somiglianza, di quel che noi chiamano bufalo, e per esser di diversa specie, il seme se congela, e si assoda in forma di ovo, il quale, con qualche intervallo di tempo esce col sterco, e lo chiamano in quelle parti l'ovo di bufalo, la onde è disputa se è licito mangiar lo orno.* Haec ille, cujus sententia paulum discrepat ab illa autoris Ar.

Occasione data omittere non possumus, quin mendam typographicam corrigamus in notam illam lapsam. In citato nempe illo loco talmudico, ubi de τοῦ חלי יחמורתא agitur, vox צר, quae in fine est, ante לא ponenda legendumque est: ואידי דרחמה צר לא מזרקא ואזל בתר יחמורתא ונהר.

יָחַם deductum est, unde חֵמָה aestus irae, excandescentia, constructe חֲמַת. Hinc ה transit in radicalem.

חֲמָת *Chamath, nomen urbis,* Zach. 9, 2. Mercerus putat esse Antiochiam.

חֵמֶת, חֵמַת *uter lagena, saccus,* Hos. 7, 5. in hebr. Hinc ap. Tos., חמת חלילין saccus, uter fistularum, eine Sackpfeife, Kel. c. 20. החמת שהבצים שלה מקבלת עמה uter (i. e. pellis detracta ab ove vel ariete) cujus testiculi (i. e. saccus testiculorum, scrotum) una cum ipsa sunt sumpta; si rupti sunt, mundus est, Kel. c. 19. Pl. שלשה חמתות tres utres, sacci pellicei, Kel. 36a.

חַמְתִי *incoctile,* Sic vulgo. R. David de Pomis scribit esse *vasa stanno intrinsecus obducta, ut coctura non recipiat odorem malum,* verzinnte Geschirre. Ego dubito. Vide supra in חמם.

חומתי vide supra in חמם.

מֵחֲמַת *propter:* מחמת החולי propter morbum: מחמת עצמו propter seipsum. Vox est composita cum מ, sine qua nunquam reperitur, ut est בעבור hebraice semper cum ב. In Targum מחמת דמני נסבין חמר דנסוכין propterea quod ex me sumunt vinum libationum, Esth. 7, 10. in Tg. secundo.

חַן, הִינָא vide supra in חין, et infra in חנן.

חנג חִנְגָּא, חִנְגִּיתָא *tibia, fistula, cithara, chorus:* בחופין ובחנגין cum tympanis et cum fistulis, heb. ובמחלות, Jud 11, 34. וְחִנְגִּין בידיהון דרשיעיא et fistulas in manibus impiorum, Ex. 32, 19. in Jon. heb. ומחלת. Onk. habet simpliciter, וּבְחִנְגִּין. Sic Ex. 15, 20. לטיתג בְּחִנְגַּיָּא ad tripudiandum cum fistulis, vel in choris, Jud. 21, 21. לדין משבחין בחנגיא hunc celebrant in choris, IS. 21, 12. Et Gen. 31, 27. respondet hebr. כנור quod *citharam* significat. Ps. 51. ponitur pro hebr. אל הנחילות. Ps. 4, 1. חִנְגִּיתָא pro בנגינות Hebraico: אפכתא אליי לחנגין convertisti luctum meum in choros, Ps. 30, 12.

Deinde ap. Tos. etiam est *forum, mercatus, nundinae,* quod in iis *fistulis* et *tripudiis* utantur, aut quod ibi quasi in *choris* homines discurrant et circumeant: כמאן דאזיל לחנגא sicut is qui proficiscitur ad nundinas, gl. לשוק ad forum, mercatum, Sab. 54b. Betz. 33a.

חֲנַג[85] *tripudiare.* Part. מְחַנְגִין ומנחנין קדמוי tripudiantium, vel fistulantium et procidentium coram eo, Ex. 32, 19. in Jon. ובחנגיא מחנגין et cum fistulis fistulabant, sive tripudiabant; nam fistulae tripudium excitant, Ex. 15, 19. in Jon.

חנה חֲנָה hebr. *castrametari, castra ponere, facere,* vel *habere:* item *diversari, hospitari.* Hinc הכרכין פציחי חֲנָיִין an in civitatibus pagorum castrametentur, Num. 13, 20. in Jon.

חֲנָיָה *mansio, castrametatio, residentia,* **Rabbini,** Joël. 2, 3. in Kimch.

חֲנוּת *taberna, officina, tam mercatorum et institorum,* quam *numulariorum:* איתיו ליה חמרא מחנותא attulerunt ipsi vinum ex taberna Bm. 60a. Pl. ולגיו מן חֲנֻתָא et in medium tabernarum, Jer. 37, 16. heb. החניות, Gewölbe, Laden, quales sunt mercatorum: יהבו בְּחֲנֻוָתִיךְ dederunt in officinis tuis, Ez. 27, 17. vide et v. 27.

חָנוּת *idem:* item *hospitium, diversorium, apotheca,* Ri. חנות של נחתומים officina pistorum. Plur. hebr. חֲנֻיוֹת *cellulae, mansiones,* Jer. 37, 16. *hospitia diversoria:* החנות פתוחה והחנתי מקיף officina mercatoria aperta est et mercator credit, borget. Pirke avoth c. 3. Elias in Methurgeman scribit: Nos solemus locum apertum versus plateam, in quo merces vendunt, vocare חנות, ital. *potheca,* germ. Laden. Deinde חָנוּת, חֲנֻיוֹת fuit in specie *locus quidam sic dictus in monte templi, in quo Synedrium congregabatur, posteaquam migravit e conclavi lapidis caesi,* As. 8a. Rh. 31a. in fine, ubi in En Mischpat scribitur; tabernas faciebant sibi in monte domus, in quibus habitabant, Sab. 15a.

חֶנְוָנִי *nummularius, tabernarius, qui nummos accipit et commutat, mercator:* Vide in voce praecedente. בית החנוני taberna nummulariorum, *aerarium.* Fem. המושיב את אשתו חנונית collocans uxorem officinariam, ut officinae praesit in emendo et vendendo, Ketub. c. 9. in Misna.

חֶנְוָנִי, חֶנְוָאָה *hospes, qui excipit hospitio peregrinos:* אינסבא לחנואה nupsit hospiti cuidam, Pes. 110b.

חָנַט[86] hebr. *aromatibus condire, balsamere,* sive *balsamo conservare corpora mortuorum, ne faeteant:* כן ימלאו ימי החנטים sic impleri solent dies aromatibus conditorum, chald. יומי חֲנִיטַיָּא, Gen. 50, 3. Quadraginta diebus manebant sic inhumati: ויחנטו הרופאים et aromatibus condiverunt, chald. וְחַנְטוּ אסוותא ver. praeced. Inf. לְמֶחְנַט ad condiendum, Ibid.

חונטתא *conditura, condimentum, mistura aromatica,* Joh. 19, 39.

Deinde hebr. *edidit, protrusit, protulit.* Unde חֲנִיטָה *protrusio, productio;* חניטת הגפנים protrusio vitium, quando sc. oculos, vel gemmas protrudunt.

חונטון *arena.* Sic adducunt hic. Vide supra חמט.

חוניו *nom. propr, filii Simeonis Justi, qui zelo concitatus, aedificavit Alexandriae altare et sacellum, ad similitudinem altaris et templi Hierosolymitani,*

---

[85]) Hebr. חגג inserto נ ex more aramaeo. Vide supra עגדא in נגד.

[86]) Affine esse videtur radici חטט, cujus primitiva significatio *fodere, effodere, sculpere, exsculpere* (hebr. חצץ) in Talmude nobis conservata est. Hinc חנט *balsamavit, aromatibus condivit* synecdochice pro *exsculpsit,* scil. intestina e cadavere. Item de erumpendis floribus gemmisque ex arbore quasi *exculpta* pro *florere* vel gemmescere sumitur. Porro a *fissura,* quae prae ceteris frumenti generibus ei est, triticum חטה appellatur.

Plane ut hebr. verbo חנט, cui, ut diximus, notio inest *fodiendi,* conservato נ arab. occurrimus voci خنط quod *sagittam* (quae jacitur) denotat, quasi *fodientem* dicas.

ibique *sacrificia obtulit:* בית חוניו templum Chonaf, **ap.** Tos.

חִטָּה *triticum.* Pl. חִנְטִין tritica, Esr. 6, 9. חלף חִנְטְיָא יפקון **סלוי** pro triticis prodeant spinae, Job. **31,** 40. שמן חנטיא pinguedine triticorum, Ps. 147, **14.** Et defecte, ארע חִטִּין terra tritici, Deut. 8, 8. לחם **חטין** panis triticeus, Ps. 81, 17. ביומי חצר חטין **in** diebus messis tritici, Gen. 30, 14. In Tg. tantum **plurale** est. Ap. Tos. הכל צריכין למרי חיטיא omnes **indigent** domino tritici, frumentario, Bb. 145b. et **Horaj.** in fine: מרי חיטיא vocatur hoc loco *vir sapiens, pura et solida rerum divinarum cognitione instructus.* Hic apud omnes, semper et ubique utiliter **adhiberi** potest. Ut frumenti usus semper et omnibus est necessarius: ita quoque ejusmodi virorum **copia** etc. Proverbiale est, ut monet Aquinas. Doctis viris ubique utimur et opus habemus. Metaphorice sic etiam vocatur *glandulae carnis:* פגע בחיטי perveniens ad glandulas, Chol. 18b. De magnitudine tritici in terra Israelis, vide Ktb. 111b.

חֲנַךְ[87] primum, *imbuere, instruere puerum aut juventutem in aliqua disciplina, docere prima artis vel scientiae fundamenta, initiare scientiae alicujus primis praeceptis, assuefacere ad prima rudimenta.* Vide 1. ad Cor. 14, 19. ad Gal. 6, 6. חֲנוֹךְ לנער imbue puerum, Pr. 22, 6. Sic de puero Samuele, ad sacerdotem Eli adducto, IS. 1, 25. Kimchi scribit id factum כ־יות יושב ולומד לפניו ושיחנוך אותו לכל תורה ומצוה ut sederet et disceret coram ipso, assuefaceretque ipsum ad omnem legem et praecepta, i. e. primum imbueret, ut catechumeni institui solent Hoc sensu usurpatum quoque legitur in Tg. Jon. et Hieros. Deut. 32, 33.

Secundo est *initiare, dedicare,* einweihen: Praet. ולא חֲנָכֵיה et non initiavit eam, Deut. 20, 5. וחניכו et dedicarunt domum domini, IR. 8, 63. Fut. וגבר אוחרן יַחְנְכִנֵּיה et vir alius initiaverit eam, Deuter. 20, 5.

Tertio est *cognominare, cognomine ignominioso aliquem vocare aut appellare:* unde nomen

חֲנִיכָה *cognomen, cognomentum:* לא קראתי לחברי בחניכתו non appellavi sodalem meum cognomine suo, quod sc. ignominiae causa לגנאי alii ipsi dederant, übernommen, Meg. 28a. Tan. 20b. Sic in Git. c. ult. in Mischna, חניכתו וחניכתה.

חִנּוּךְ *institutio, eruditio, instructio prima: catechismus,* κατήχησις.

חֲנוּכָּה *initiatio, dedicatio:* חֲנֻכַּת המזבח dedicatio altaris, chald. חֲנוּכַּת מדבחא Num. 8, 10. לחנכת צלמא ad dedicationem statuae, Dan. 3, 2.

חִינְכִין *dentes, gingivae dentium:* כיבין ליה חינכיה dolebant ipsi dentes sui, Gl. שניו Bk. 38a. Alibi tamen distinguitur a dentibus, et scribitur הִינְכַיִים forma duali, gingivae, pars oris superioris circa gingivas, *palatum,* idem quod חך, Git. 103b. Vide Ps. 23, 16. Kimchium et R. Salomonem.

חֲנַן חַן[88] *gratiam praestare, gratificari, gratiose largiri, misereri.* Praet. דְּחַן יי ית עבדך quos gratiose largitus est dominus servo tuo, Gen. 33, 5. חֲנִינוּנוּן miserti sumus illorum, Jud. 21, 22. Mendosum est. Legendum חֲנוּנָא gratificamini nobis eos, gratiose donate nobis eos, sc. raptores. Infinit. בְּמִחַן עניין gratiam exhibendo afflictis, Dan. 2, 24. Fut. וְאֶחוֹן לְמַאן דְּאָחוֹן et miserebor quorum miserebor, vel et gratiosus ero etc. Exod. 33. 19. Ithpahel אִתְחַנַּן *deprecari, precari, gratiam implorare, supplex fieri, supplicare.* Praet. וְאִתְחַנָּנִית לבר מעי et supplex factus sum filio viscerum meorum, Jobi 19, 17. Part. וּמִתְחַנַּן et deprecantem, Dan. 6, 11. כד הוה מתחנן לנא quum fieret nobis supplex, Gen. 42, 21. Fut. לא תִתְחַנַּן עליהון ne depreceris pro eis, Jer. 7, 16. Talmudice איחננה ליה gratiosa, comis, blanda fuit erga eum, Git. 68b.

חַנָּנָא, חַנָּנָא *gratiosus, clemens, misericors,* heb. חנון: ut, ארי חננא אנא quia gratiosus ego sum, Ex. 22, 26. חננא ורחמנא יי gratiosus et misericors est dominus, Ps. 111, 4. Sic Ps. 103, 8.

חינן Talm. *idem:* Unde illud, דאכלה כוורי הוו לה בני חינני mulier gravida comedens pisces, ea habebit liberos gratiosos, Ketub. 61a.

חַן, חִנָּא, חִינָא *gratia:* שפירת חן elegans gratia, gratia et comitate praedita, Nah. 3, 4. אשכח חינא קדם יי invenit gratiam coram domino, Gen. 6, 8. in Jon. דשקרא הוא חנא quia fallax est gratia, Pr. 31, 30. Ap. Ros. משום חינא gratiae, favoris causa, Ketub. 97b. חן מקום ליושביו gratia est locus incolis ipsius, i. e. gratus, Sota 47a. Dulcis cuique patria. „Nescio qua natale solum dulcedine cunctos rapit, et immemores non sinit esse sui.“ Adducitur a R. Salomone IIR. 2, 19. Sic חן אישה לבעלה gratia (h. e. gratiosissima) est mulier marito suo, ib. Convenit illud Plautinum: „suus cuique rex reginae placet, sua cuique sponsa sponso.“ Aliud חן מקח על לוקחו grata est merx emptori ejus, Ibid. Quod quis emit, id bonum et pulchrum ipsi videtur. Sua cuique merx pulcherrima.

חֲנוּת, חֲנִינוּת, חֲנִינָה *idem:* עוותיך חפרה בחנינות עניים iniquitates tuas redimes misericordia erga pauperes, Dan. 4, 27. in R. Saadia.

דחן vide in תמרתא דחנותא.

אִתְחַנָּנוּתָא *deprecatio, supplicatio:* בְּאִתְחַנָּנוּתִי לוחך in deprecatione mea ad te, cum deprecor te, Ps. 31, 23. Nomen ex Infinitivo.

תַּחֲנוּנִין *deprecationes, preces.* Constr. תַּחֲנוּנֵי deprecationes...

[87]) Ut in praecedente חנט ita et in hac rad. litera נ supplendae literae geminatae secundae inservit. Origo itaque vocis in *fingendo* et *infingendo* hebr. חכך. Ad quam primitivam significationem talmudicum alludit verbum חנך *cognominavit, cognomine ignominioso* aliquem *vocavit;* item nomen חניכה, quod pro *insectatione orationeque mordaci,* germ. sticheln, Stichelei, Stichelreden, sumitur.

[88]) Syr. ܚܢ arab. حَنَّ *clementem, indulgentem, misericordem se praebuit* alicui, *miseratus est* alicujus.

precationes, Pr. 18, 23. Cum aff. תַּחֲנוּנַי deprecationes meae, Ps. 86, 6. et 143, 1.

Deinde חנון vel יחנון *lignum* vel *herba* est, *quam ovibus in nares ingerunt, ut sternutent, et vermes, quos in cerebro habent, ejiciant.* Hinc in Sab. 54b. in Misna, אין הרחלים יוצאות בחנונה non egrediuntur oves cum ista herba in naribus. Sic explicatur in Gemara. In TH. scribitur esse *radicem, quae appellatur* יחנונה. Forte est *helleborum, veratrum.* vel *simile quid.*

חנם חֲנִסְנְסַיָּא[89] *pepla muliebria, faciei obducta, ne a sole colorentur,* Jes. 3, 19. Kimchi vult esse compositum pro חֲנִים נְשַׁיָּא *peplum mulierum.* Secundo *statuae solares, soli dicatae,* pro hebr. חמנים ut Jes. 17, 8. et 27, 9. ואקצץ חֲנִסְנְסֵיכוֹן et succidam statuas solares vestras, hebr. חמניכם, Lev. 26, 30. ויתברון חנסנסיכון et confringentur statuae solares vestrae, Ez. 6, 4. ויתקטפון חנסנסיכון et succidentur statuae solares vestrae, Ez. 6, 6. Vide et 2. Par. 14. 4. et 34, 4. 7.

חֲנַף *adulari, assentiri, blandiri hypocritice, hypocrisi uti, hypocritam agere,*

חֲנַפָּא, חֲנַף *adulator, hypocrita:* בכנשא חנפא ad caetum hypocriticum mittam eum, Jes. 10, 6. Pl. ארי כלהון חֲנַפִּין quia omnes sunt hypocritae, Jes. 9, 17.

חֲנִפְתָּא *adulatio, hypocrisis:* נפקת חנפתא egressa est adulatio, Jer. 23, 15. heb. חנפה.

חֲנִיפוּת Ri. *Idem.*

חֲנַק. Hebr. *strangulavit,* Nah. 2, 12. Ithpah. Praet. וְאִתְחֲנַק ומית et strangulavit seipsum et mortuus est, IIS. 17, 23. Ap. Tos. אין אשה חונקת את עצמה non strangulat mulier seipsum (in sabbatho) Sab. 57a. Solebant nempe mulieres at filiae collari, ex filiis vel ligaminibus confecto, collum constringere, ut sic tanto carnosiores et pinguiores in facie apparerent. Hoc vero Sabbatho facere non licebat. אם בקשת לִיחָנֵק היתלה באילן גדול si vis strangulari, suspende te in arbore magna, Pes. 112a. Locutio metaphorica, cujus sensus: si cupis aliquid dicere vel edere in publicum, quod acceptetur ab homininibus, fac illud nomine viri alicujus magni.

חֶנֶק *strangulatio; una ex quatuor speciebus mortis apud Hebraeos veteres.* Vide Sanh. c. 7, 52b. Maim. in Sanh. c. 15. Drus. in Pentateuch, f. 311. Ritus erat hic strangulandorum: immergebant reum in fimum usque ad genua et linteum durum, tenuiori et molliori insertum, collo ejus circum ligabant, quod testes ab utraque extremitate ipsius ad se tamdiu trahebant, donec animam exhalaret. Jon. in Legem hoc genus supplicii inde vocat שְׁנוּק סוּדָרָא אֲקוּשָׁא בְּגוֹ רְכִיכָא suffocationem lintei duri in medio mollis, Lev. 20, 10. שנק enim et חנק sunt synonima.[90]

חֲנָקָא *vinculum, laqueus.* Pl. עביד לך חֲנָקִין fac tibi vincula, Jer. 27, 2. אתפסקו חֲנָקֵי צוריכון succisa sunt vincula colli vestri, Jes. 52, 2. פסקית חֲנָקֵיכוֹן succidi vincula vestra, Jerem. 2, 20. Alii legunt חֲנִיקֵיכוֹן.

חוּנְקִין *gradus scalae.* Kimchi scribit IR. 7, 28. כמין חתקי הסולם שלבים sicut. Corruptum est pro חווקי.

מַחֲנַק *strangulatio, suffocatio; angina:* מחנק הרחם suffocatio uteri.

חֲסָא vide in חוס.

חֲסַיִין *tenues, extenuatae, defectae:* וחסיין בבשרהון et extenuatae carne sua, hebr. דקות בשר tenues carne, Gen. 41, 3. 19. in Jonathane. Onk. habet חסירן בסר defectae carne. Est ergo per apocopam חסי pro חסיר.

חַסַּד *probro, opprobrio afficere, probro exponere, exprobare.* Respondet in Tg. hebr. חרף: Praet. ארי חַסַּד סדרי עמא דיי quia probris affecit exercitus populi Dei, IS. 17, 36. וְחַסִּיד ית ישראל et probro affecit Israelem, IIS. 21, 21. ית מן חַסַּדְתָּא quem probro affecisti? IIR. 19, 22. אנא חַסַּדִית ego probo affeci, 1 Sam. 17, 10. quod habet formam ex Pehal. דְּחַסִּידוּ ית עמי qui probris affecerunt populum meum Sophon. 2, 8. חַסִּידוּ קדמי probro affecerunt me, Jes. 65, 7. די חַסְּדוּ יתך qui probro affecerunt te, Ps. 79, 12. דְּחַסַּדְתּוּן יתי qui probro affecistis me, Jud. 8, 15. Partic. מקל מְחַסַּד a voce exprobrantis, Ps. 44, 17. Cum aff. מְחַסְּדִי probro afficienti me, Ps. 119, 42. Plur. לאלין דִּמְחַסְּדִין לי iis qui exprobrant mihi Prov. 27, 11. Infin. לְחַסָּדָא ית ישראל סליק ad probro afficiendum Israëlem ascendit, IS. 17, 25. Vide et IIR. 19, 4. Fut. עד אימתי יְחַסֵּד usquequo probris afficiet? Ps. 74, 10. דלמא נְחַסְדָּךְ ne probris afficiat te, Pr. 25, 10. Ithpah. Praet. אִתְחַסַּדוּ תבעי בישותי probro affecti sunt quaerentes malum meum, Ps. 71, 24. Fut. יבהתון וְיִתְחַסְּדוּן erubescant et ignominia afficiantur, Ps. 40, 15. Part. מִתְחַסַּד עטלא probro afficit piger, non tacet, Pr. 20, 4. hebr. מֵחֹרֶף propter hyemem piger non arat: Legit nempe מְחָרֵף. Secundo in Hitp., *benignum, gratiosum, beneficum se exhibere:* עם חסיד תתחסד. Cum benigno benignum te exhibebis, Ps. 18, 26.[91]

חֲסַד, חִסְדָּא *probrum, opprobrium, exprobatio.*

---

[89]) Vertenda videtur haec vox ad ar. خنس *sidus*, item *planetae* ac peculiariter *duo solis comites Mercurius* et *Venus cum tribus superioribus.* Ad eandem vocem ar. fortasse et nomen urbis חנם (Jes. 19, 4.) referri potest, ut idem sit atque עיר החרס (Jer. 19, 18.) *urbs solis* sive Heliopolis.

[90]) Conferenda sunt cum his chald. vocibus חנק et שנק vocabula هند et سند India Arabibus, Syrorum ܗܢܕܘ quod hebr. est חרס simus, ܗܢܕ vel ܣܢܕ quod graecum est ὅσιος *sanctus*, ܗܘܣܓܝܢܘܣ, gr. ὑσγῖνος *hysginus;* item lat. *sex, septem, semi sal* et graeca ἕξ, ἑπτά, ἡμι, ἅλς etc.

[91]) Vox hebraica est, quam vide in lexicis hebraicis.

Respondet hebr. חרפה: ut, ארי חסדא היא לנא quia **opprobrium** est nobis, Gen. 34, 14. כנש יי ית חִסְדָאִי **collegit** dominus opprobria mea, Gen. 30, 23. Pos**sit etiam** legi חִסְדִי ex singulari, juxta hebraeum. **Secundo** est *benignitas, benificentia, beneficium, gratia, misericordia:* ומן דהבא שפיר חִסְדָא et auro prae**stan**tior est gratia, Pr. 22, 1. יאותא דחסדא pulchri**tudo** gratiae, i. e. gratiosa, Pr. 1, 9. hebr. חן: ותשכח **חסדא** et inveniens gratiam, Pr. 3, 4. Sic respondet **saepius** in Tg. Pr. hebr. חן: חינא וחסדא gratia et **misericordia**, Esth. 2, 17. in Tg. secundo. Cum aff. מטול חִסְדֵהּ propter misericordiam ejus, Ps. 107, **8.** Pl. מכל חִסְדִין prae omnibus beneficiis, gratiis, **Gen.** 32, 10. Sic respondet passim hebr. חסד: חִסְדַיָא דיי benignitates domini, Ps. 107, 43.

חִסּוּדָא *idem*: הויתי חסודא factus sum opprobrium **Ps.** 32, 12. ואשתה חסודא על כל ישראל et ponam hoc **in** opprobrium super totum Israëlem, 1 Sam. 11, 2. בצערא ובחסודא cum dolore et cum opprobrio, Pr. **18**, 3. Cum aff. ית דין חִסּוּדִי causam opprobrii mei, **IS.** 25, 39. אעבר חסודי averte opprobrium meum, Ps. **1** 19, 40. כנוש חִסּוּדָנָא collige opprobrium nostrum, **Jes.** 4, 11. וְחִסּוּדֵיהּ לא מטעי et opprobrium ejus **non** datur oblivioni, Pr. 6, 33. וחסודן et opprobrium **ipsorum**, Ps. 79, 12. Pl. לא תתן אחסנתך לְחִסּוּדִין non **dabis** haereditatem tuam in opprobria, Joel 2, 17. יום עקא וחסודין dies angustiae et opprobrii, Jes. 37, 3. Constr. וְחִסּוּדֵי רשיעיא et probra impiorum quibus afficiunt te, Ps. 69, 10. ועל חִסּוּדֵיהוֹן et propter opprobria ipsorum, Ez. 21, 28. Secundo est *pietas, sanctitas, probitas:* והות חִסּוּדְתִי לקלנא לי et fuit pietas mea probro mihi, Ps. 69, 11. juxta Veneta.

חֲסִידָא ,חֲסִיד .חָסִיד *benignus, beneficus, gratiosus, misericors.* Dicitur de deo et hominibus. His quando tribuitur, significantur non tantum benigni et gratiosi, sed et *qui pie omnino et sancte erga deum vivunt,* unde et *pius, sanctus* gr. ὅσιος redditur: מעם לא חסיד a populo non benigno, Ps. 43, 1. Gr. ἐξ ἔθνους οὐχ ὁσίου a gente non sancta: ארום חסידא אנא nam benignus sum, Ps. 86, 2. עם אברהם דאשתכח חסיד קדמך cum Abrahamo qui repertus est pius coram te, Ps. 18, 26. Pl. יבועון חֲסִידֵי exultent pii, Ps. 149, 5. בקהלא דחסידי in caetu piorum, Ps. 149, 1. Cum aff. כנושו לותי חֲסִידַי congregate apud me sanctos meos, Ps. 50, 5. ארי טב קבל חסידיך quia bonum est coram beneficis tuis, Ps. 52, 11. שבחו יי חֲסִידוֹי cantate coram domino sancti ejus, Ps. 30, 5. וַחֲסִידָהָא משבחא ישבחון et sancti ejus cantando cantabunt, Ps. 132, 16.

חֲסִידָה ,חֲסִידְתָא *benefica, gratiosa:* אתתא חסידתא mulier gratiosa, Pr. 11, 16. hebr. אשת חן. Ti. dicunt חֲסוּדָה: ut, כלה נאה וחסודה sponsa pulchra et gratiosa, Ketb. 17a. Id saltans aliquis ante sponsam canebat. Vide etiam in חסר infra. חסיד שוטה sanctus fatuus, superstitiosus: ut, חסיד שוטה ורשע ערום ואשה פרושה ומכות פרושין הרי אלו מבלי עולם sanctus fatuus, improbus astutus. mulier religiosa, et plagae Pharisaeorum senectutem inducunt mundo: vel, consumunt mundum, Sota c. 3. in Mischna. In Gem. היכי דמי חסיד שוטה quisnam hic vocatur חסיד שוטה? is qui ex. gr. videt mulierem submergentem in flumine et dicit; non licet mihi aspicere mulierem et liberare eam. In Gem. Hier.: is qui videt puerum pereuntem in flumine et dicit, cum exuero phylacteria mea, educam eum. Dum ille exuit phylacteria, alter exuit animam.

חֲסִידִים *Chasedaei*, de his vide Joseph. Scaliger. in Elencho Trihaeres. cap. 19. et 22.

חֲסִידוּת *pietas, sanctitas,* ὁσιότης: בַּחֲסִידוּתֵיהּ דיעקב per pietatem Jacobi, Cant. 3, 6. Ap. Tos. החסידה למה נקרא שמה חסידה שעושה חסידות עם חברותיה ciconia quare appellatur hebraice chasidah? eo quod exercet חסידות benignitatem erga socios suos, nempe alimentum eis communicando, Cholin. 63a. מרוב חסידותו עשה כן propter magnam pietatem suam fecit sic.

חִסְדוּתָא *benignitas, misericordia,* Cant. 7, 6.

חסה חָסִית[92] *cepae genus.* Pl. המכנש בחסיות expurgans cepas, gäten, Trum. c. 9. Ned. 58b. Generale est, comprehendens שום porrum, בצלים cepas et לוף.

חסח חִסְחוּם vide infra in חסס.

חַסְחַף *contegere, contegendo fovere, ut gallinae vel aves pullos:* ועל גחלוי הוא מְחַסְחַף et pullos suos contegit, Deut. 32, 11. in TgH. Corruptum videtur pro מחפחף. Nam Jonath. habet מְחוֹפֵף, Onkelos מִתְחוֹפֵף contegit. Hinc חַפְחַף pro eodem, geminata prima et secunda radicali, quod in hoc genere verborum usitatum.

חֲסַךְ *subtrahere, detrahere, diminuere,* hebr. חשך, ut in illo; ולא חשך ממני מאומה et non subtraxit a me quicquam, Gen. 39, 9, item יחשך subtrahitur, Jobi 21, 30. chald. חסוך subtrahe, Prov. 24, 11, חֲסַכְנָא subtracti sumus, Jes. 26, 12.

חֲסִיךְ *minutum, attenuatum, exile, extenuatum, macilentum, macrum:* חורן חֲסִיכָן ובישן vaccae extenuatae et malae, Gen. 41, 19. Jon. חֲשִׁיכָן heb. דלות Et mox v. 20. ואכלא חורתא: חֲסִיכָתָא et comederunt vaccae istae extenuatae, hebr. הפרות הרקות. Sic v. 27. Ti. חטי חסיכתא triticum gracile, tenue, Pes. 48.

חֲסוֹךְ *idem:* חסוך הוה חוביך exiguum esset peccatum tuum, Ez. 16, 47. Leg. חֲסִיךְ. Ap. Tos. חסוכי בנים minuti liberis, qui paucos liberos habent: contrarium מרובי בנים aucti liberis, Erub. 28a. V. et חשך.

חוסכא *detractio. subtractio, diminutio,* Bm. 70a.

חֲסַל *complere, absolvere, finire, ad finem et complementum perducere, finem imponere, absumere, consumere penitus, finem habere, finiri, cessare, deficere:* Praet. וַחֲסִיל כספא et consumpta fuit pecunia ex terra Aegypti, Gen. 47, 15. in TgH. עד זמן דַחֲסַלוּ usque ad tempus quo completae fuerunt, Deut. 31, 24. in Jon. חֲסַלַת בישא cessat malum,

[92]) Arab. حمص d. q. vide Castelli heptag. p. 1347.

finitum est malum, Gen. 50, 19. in TgH. Aphel Partic. תרין אלפין בחין ברטיבא מַחֲסִיל כיורא חד duo millia bathorum in liquido absolvit lebes unus, i. e. absolute continet, hebr. יכיל IR. 7, 26. 38. Futur. יַחְסְלִנֵּיה גובא cessare faciet, i. e. consumet illud locusta, Deut. 28, 38. יַחְסְלִנָּךְ כגובא absumet te ut locusta, Nah. 3, 16. Hinc scribunt Rabbini in fine librorum suorum, חסל ספר absolutus est liber: חסלת בראשית abseluta est Bereschith, sc. פרשה sectio. כיון דחסל מן מצלי postquam desineret a precando, Vr. s. 28.

Secundo *ablactare, educare:* metaph. *maturare*, quasi dicas, *finire tempus lactationis, aut accretionis in fructibus.* Praet. וַחֲסִיל לחין maturat nuces, ad maturitatem producit, Num. 17, 8. al. 23. in TgH. כד חֲסַלְתֵּיה quando ablactaverat eum, IS. 1, 24. Praet. Pehil, חֲסִילָא ablactatus, hebr. גמול, Jes. 11, 8. היך חסילא על חדיי אמיה sicut ablactatus super mammas matris suae, Ps. 131, 2. Ithpeh. ורבא רביא וְאִתְחֲסִיל et crevit puer et ablactus est, Gen. 21, 8. Jonathan. עד דְיִתְחֲסִיל רביא donec ablactaretur puer, IS. 1, 22.

חִסּוּלִין[93] *retributiones, beneficia:* ולא תתנשי ית כל חִסּוּלוי neque obliviscaris omnium retributionum vel beneficiorum ejus, hebr. גמוליו Ps. 103, 2.

חֲסַם *claudere, obturare, occludere.* Ad ora animantium relatum, est *capistrare, capistro obfirmare et claudere*, hebr. לא תחסום שור non capistrabis bovem, ne obturato ejus os, Deut. 25, 4. Apud Tos. חסלין של עץ משיחסום canistra lignea ex quo quis clauserit, i. e. extremum labium obduxerit, h. e. plane absolverit, Kel. 25b. Sic ibidem de aliis rebus usurpatur, quae limbo, labio, fimbria, aut simili confectura perficiuntur et absolvuntur: צריך לחסמן opus est obthurare eas, sc. tegulas, nempe, foramina, aut hiatus tegularum, Beza 34a. Aliter: חוייה דהוה מחסם vidit eum quod occluderet os, Ketb. 20b. Gl. explicat מגמגם halbutiret, haesitaret: sic in Bm. 23b. Chol. 50a. et Sab. 147b. B. Ar. haec legit cum He ab initio et explicat, מדקדק על עצמו accurate se observans, continens se. Ithpah. Praet. וְאִתְחֲסַם et obturatum est, Ps. 107, 42. Infinit. לְאִתְחֲסָמָא ut obturentur, capistrentur, Ps. 32, 9. Ti. עד שיתחסמו donec claudantur, i. e. absolvantur extremo obducto labio. Locutio de canistris, quae asinorum ori inter eundum appenduntur, Kel. c. 20.

Secundo ex usu syro est *zelari, zelo duci:* לא תתחסם בבישיא ne zelo ducaris erga malos, Pr. 24, 19.

רַסִּים *durum, forte*, idem, ut videtur, quod חסין, Deut. 8, 9. et 33, 25. in Tg. Jon. et Hieros.

חִסּוּם, מַחְסוֹם *capistrum, pastonus, instrumentum quod equorum naribus adhibetur, ad cohibendam ipsorum pertinaciam.* Ti. ולא פרה בחסום שבפיה neque vacca cum capistro in ore ejus, scil. in Sabbato egrediatur, Sab. 53a. Obturare solent ora ipsarum, ne fruges in agris depascant.

חֲסִימָה, חֲסָמָה, חִסּוּם *obturatio, obstructio, clausura, occlusio,* i. e. *absolutio alicujus operae:* יטל חיסומן si ablata fuerit obturatio ipsorum, sc. cultrorum, i. e. acies chalybea, chalybe obturata et obfirmata, Kil. 22a.

הוּסְמָנַיָא. Respondet hebr. חשמנים *magnates, optimates,* Ps. 68, 32. Variant hic exemplaria. Vide nostras Castigationes.

חֲסַן *confortari, roborari, robustum fieri* vel *evadere.* Fut. עלי יַחְסְנוּן super me confortatae sunt, Jes. 63, 15. Pah. חַסֵּן *roborare, confortare.* Imp. רכובין דרעלן חַסִּנוּ genua, quae tremunt, roborate, Jes. 35, 3. Aphel דתקיף לא יַחְסִין חיליה qui fortis est, non roborabit vires suas, Am. 2, 14. Itpahel. Praeter. וְאִתְחַסַּנִית et confirmavit se, Gen. 43, 30. וְאִתְחַסַּן et confirmavi me, IS. 13, 12. Partic. צדיקא בארעא מִתְחַסַּן justus in terra roboratur, Pr. 11, 31. Plur. מדין מִתְחַסְּנִין ut quid obfirmant se ad revertendum? Jer. 8, 5. Sic Fem. עד אימתי את מִתְחַסְּנָא למתב quousque tu obfirmas te ad revertendum, Jer. 31, 22. Infin. לא יכיל יוסף לְאִתְחַסָּנָא non potuit Joseph roborare, confirmare se, hebr. להתאפק continere se, Gen. 45, 1. ut sc. non fleret, ut Jon. explet. Futur. אם יִתְחַסְּנָן ידיך an confirmabuntur manus tuae? Ez. 22, 14.

Secundo *possidere:* אבטחתני לְמַחְסַן עלמא דאתי promisisti mihi me possessurum saeculum futurum, Ruth. 2, 13. למחסן ארעא ad possidendam terram, Ps. 37, 34. Fut. צדיקיא יַחְסְנוּן ארעא justi haereditabunt terram, Ps. 37, 29. Aphel אַחְסֵין *haereditare, possidere, haereditatem adire* vel *accipere: haereditare facere, haeredem instituere, possidendum tradere.* Praet. וְאַחְסֵין מלכותא et possidebit regnum, Gen. 49, 24. מא דין אחסין מלכהון quare possedit rex eorum, Jer. 49, 1. ונם אַחְסֵינְתָּא etiamque haereditario jure possedisti, IR. 21, 19. Partic. דהוו מַחְסְנִין להון qui haereditabant eos, Jer. 49, 2. מחסנין איתי עליכון haeredes super vos adducam, Mich. 1, 15. Inf. לְאַחְסָנָא קרוין דלא דיליה ad possidendum urbes non suas, Hab. 1, 6. בְּאַחְסָנָא עלאה עממיא dum possidere faceret excelsus gentes, Deut. 32, 8. in Onkelo. Jonath. habet בְּאַחְסָנוּת. Imper, אַחְסֵין ית כרמא דנבות posside vineam Nebothi, IR. 21, 15. וְאַחְסִינוּ ית ארעא et possidete terram, Deut. 1, 8. Fut. יתיה תַּחְסֵין eum possidebis, Jud. 11, 24. את תחסין tu possidere facies possidendum trades, Jos. 1, 6. יַחְסֵין ארעא possidebit terram, Jes. 57, 13. וְיַחְסְנוּן ארעא et possideant terram, Jes. 14, 21. ויחסנון יתבי דרומא et possidebunt habitatores meridiei, Obad. 1, 19. ויחסנוך et possideant te, Ez. 36, 12. וְיַחְסְנוּנַהּ קתין et possidebunt eam pelecani, Jes. 34, 11. ויחסנונה בחירי et possidebunt eam electi mei, Jes. 65, 10.

חֲסִין, חֲסִין, חֲסִינָא *potens, robustus, validus, durus:* תקיפא וחסין fortem et robustum, Ps. 37, 35. חסינא יי potens est dominus, Ps. 89, 9. והוא חסין כבלוטין et robustus est quasi quercus, Amos 2, 9.

[93]) Quasi eventus, exitus, *finis* alicujus rei s. actionis.

Pl. קרית עממין חֲסִינִין urbs populorum potentium, **Jes.** 25, 3. חסינין כשלהוביתא fortes ut flamma, Obad. **18.** דחסינין כנמרא qui sunt fortes sicut pardus, Jer. **5, 6.** Femin. רברבן וַחֲסִינָן magna et potentia, IIS. **7, 23.**

חֲסַן, חִסְנָא, חִסְנָא *robur, potentia:* חסנא ותקפא **robur** et firmitatem, Dan. 2, 37. Cum aff. בחקף חִסְנִי robore potentiae meae, Dan. 4, 27. תקוף הוּסְנֵיהּ fortitudo roboris sui, Cant. 5, 16.

אַחְסָנָא *possessio. haereditas:* ויהבה לאחסנא et **dedit** eam in possessionem, Jos. 11, 23. ותהי להון לאחסנא et eris eis in possessionem, Ez. 36, 12. מטול דלא לעלם הוא אחסנא quia non in perpetuum est **haereditas** vel possessio, Pr. 27, 24. Constr. לְאַחְסָנַת עלם in haereditatem aeternam, Gen. 17, 8. Cum aff. גבר לְאַחְסַנְתֵּיהּ quisque ad possessionem suam, Lev. **25,** 10. Rabbini usurpant ה lobo א.

חֲסָנָיא, חַסְנָיא[94] *horrea, repositoria frugum,* ex **significatione** hebraica, ולא יחסן neque recondetur, **Jes** 23, 18. Hinc אחפגרו חסניא diruta sunt horrea, **Joël** 1, 17. Regia אוֹסְנַיָּא, quod si probum est, tunc **permutantur** gutturales, quod alioqui frequens est. Sed per ח legendum docent Aruch, Rambam et Raschi apud Talmudicos in sequentis nominis explicatione.

חֲסִינָה *cupa, vas magnum, in quo olim frumentum trituratum et excussum reponebant:* חסינה טהורה cupa munda: Kel. c. 16.

חוֹסֶן *stupa, linum non excussum;* sic dictum, quod sit durum et forte, quasi חסן, ex illo, והיה החסון לנערת Jes. 1, 31. Ap. Tos. אין מדליקין בחוסן non incendunt (lucernas) cum stupa, Sab. cap. 2. initio.

חסם חֲסִיסֵי[95] *furfures, farina hordei immutari,* sive *furfuracea, cujus usus in defricandis ollis:* unde למטחה קדירה בחסיסי ad defricandum ollam furfuribus, Pes. 40b. Item *in cibis ad pulmentum:* אכליה בחסיסי comedit illud cum farina furfuracea, Ned. 49b. i. e. intinctum panem in pulmentum farinae talis comedit.

חַסְחוּם *cartilago:* חסחוס דאודן cartilago, durum, extremum auris, Am. 3, 12. hebr. בדל particula: ותתן על חסחוס אודנא et compones cartilagini auris, heb. על תנך Exod. 29, 20. in Jon. Ti נפגמה אזנו מן החסחוס lacerata auris ejus a tenero vel cartilagine, Bech. c. 7. in princ. Misnae. Alibi etiam scribunt סחוס. Vide סחס.

חסף חֲסַף, חַסְפָּא[96] *testă argillacea, argillă, lutum figuli, vas fictile:* די פ־זלא וחספא ex ferro et luto, Dan. 2, 33. דקרים על חספא quod opertum est super testam, i. e. vas fictile, Pr. 26, 23. כתבור מָאן דחסף secundum fractionem vasis testacei, IIS. 5, 20. heb. כלי יוצר: item *prurigo, scabies sicca, instar testae,* Deut. 28, 27. in TgH. hebr. חרס. Sic חַסְפַּנִיתָא ap. Tos. מאן דמשי אפיה ולא נגיב טובא נקטרו ליה חספניתא מאי תקנתה לימשי טובא במיא דסילקא qui faciem suam lavat, neque probe desiccat, producit scabiem. Quaenam autem est ejus curatio? si decocto betae bene lavetur, Sab. 133b. et 134a. Glossator, נקטרו ליה חספניתא i. e. פניו מתבקעות facies ejus finditur. Mavult tamen esse *genus ulceris,* quod vernacule vocat אינייר"א. Alibi iterum, קרירי לחוספניתא frigida adhibenda sunt crustis faciei, gl. סדקין שבפני האדם fissuris faciei, As. 29a.

חֲסַף vide infra in חשף.

אִתְחַסַּף[97] *pudore, rubore affectus fuit, confusus fuit,* Esth. 6, 12. in Targ. sec.

חסר חֲסַר *deesse, deficere, destitui, carere, egere, indigere.* Praet. דאועד לא חֲסַר qui minus-colligebat, non indigebat, Ex. 16, 18. לא חֲסַרְתְּ מדעם non eguisti ulla re, Deut. 2, 7. וַחֲסַרוּ מיא et defecerunt aquae, Gen. 8, 3. חסרנא כלא indiguimus omnibus, Jer. 44, 18. Part. הוו אולין וְחָסְרִין recedebant et deficiebant, Gen. 8, 5. לא חסרין כלא non deerat ipsis quicquam, Ps. 23, 1. Fut. לא תֶחְסַר כל מדעם בה non egebis ulla re in ea, Deut. 8, 9. וטיבותך אל יחסר et bonitas tua non deficiat, Eccl. 9, 8. לא יחסרון מזוניהון non deficient alimenta ipsorum, Jes. 51, 14. מאים יחסרון חמשין forte deficient de quinquaginta, Gen. 18, 28. In Pahel חַסַּר *facere* vel *permittere ut deficiat quid, diminuere, destituere, defraudare.* Praet. וְחַסַּרְתֵּיהּ קליל et minuisti eum parumper, Ps. 8, 6. Part. וּמְחַסַּר נפשי מטיבותא et defraudo animam meam bonis, Eccl. 4, 8. סגירות מְחַסְּרָא lepra minuens, i. e. corrodens carnem, Lev. 13. 51. Ex Aphel Futur. דִיַחְסִיר ליה qua indigebit, Deut. 15, 8.

חֲסַר, חַסִּיר, חַסִּירָא *carens, deficiens, destitutus, egens, indigens:* מה את חסר עמי quonam indiges apud me? IR. 11, 22. Constr. חֲסַר שטיא אנא num deficiens stultorum ego, num stultis careo? IS. 21, 15. חַסִּיר רעיונא deficiens intellectu, Pr, 7, 7, Fem. וְחַסִּירָא נפשיה et egens est anima ejus, Jes. 29, 8. Pl. חַסִּירָן בשר deficientes carne, i. e. macrae, Gen. 41, 3. Masorethae usurpant de vocibus, quae sine

---

[94]) Arab. حصن i. e. *locus munitus, castellum, arx* ut vult Bernstein. Usus vocis vero nonnisi de loco, in quo frumentum reponi solet (id quod etiam ex seq. חסינה testatur), quadere probabilior eorum videtur sententia, qui vocem ad arab. خزن *recondidit in horreo* vertunt.

[95]) קמחא דאבשנא *farina* i. e. *pulvis tenuis farinae* instar *fermentati, quod jam computruit,* (אבשנא commutatis gutturalibus idem quod עבשנא a. v. עבש Joël. 1, 17. *computruit*) ut habent autor A. et R. Salomon. Neutrum enim, nec si contusum mixtumque cum aliis rebus sit, nec si jam computruerit sufficit, ut haberi possit fermentatum die paschatis. At vero si jam computruit simulque contusum est tum licitum est, quippe fermentati ilud genus, quod Talmudici חמץ נקשה ע"י תערובות nuncupant. Origo igitur vocis חסים in *comminuendo* et *confrangendo* ar. خمس.

[96]) *Terra tenuis et minuta* (ar. خسف diminutus, minutus fuit), *aqua mixta sive macerata*

[97]) Proprie *se diminitum, contusum sensuit* (a. v. praec. חסף arab. خسف), germ. sich zermalmt fühlen.

literis quiescentibus scriptäe sunt, cum quibus aliäs scribi solent: חסר דחסר omnio defectivum, in quo duae aut tres quiescentes omissae. V. Clavem nostram Masor.

הסורה *incisio scalpri chirurgici*, Sab. 108b. Baal Aruch legit per ד, חסודה.

חֶסְרָן, חֶסְרָנָא, חוּסְרָנָא *defectus, egestas, penuria, indigentia:* דחסרנא אתי עלוי quod egestas eventura sit ipsi, Pr. 28, 22. חסרן כל מדעם penuria omnium, Jud. 18, 10.

חִיסּוּר *idem.* Item *subtractio*, apud arithmeticos.

חֶסְרָנָא, חֶסְרוֹן *idem*, Deut. 15, 8. Esth. 1, 7. Ti. המקום ימלא חסרונך deus impleat defectum tuum. Ita consolantur eum, cui vel jumentum periit, vel servus aut ancilla mortui sunt, in Ber. c. 2. Ap. Ros. *defectus, imperfectio*, cujus oppositum est שלמות. Sic usurpatur passim in More nevochim.

חֲסִירוּת *idem:* וחסירות מזון et defectum cibi, Am. 4, 6. ובחסירות כלא et in defectu omnium, Deut. 28, 48. בחסירות רעינא in defectu mentis moriuntur, Pr. 10, 21.

מְחַסּוּר *idem*, Num. 11, 23. in Jon.

מְחוּסָּר *egens, carens, deficiens*: מחוסר בגדים destitutus vestibus: מחוסר זמן deficiens tempore, minorennis, qui justam aetatem non complevit, Ri.

חֲפָה חֲפֵי *tegere, operire, obtegere, obducere*, ut heb. Praet. חֲפָא דהבא obduxit auro, Ex. 36, 34. וחפא ית עין שמשא operuitque oculum, i. e. radios solis, Ex. 10, 15. Cum aff. חֲפָהִי עננא operuit illud nubes, Num. 17, 7. חֲפָת סגירותא operuit lepra, Lev. 13, 13. ובהתת אפי חֲפָתְנִי et pudor faciei meae obtegit me, Ps. 44, 16. וַחֲפִיתָא עלנא et operuisti nos umbra mortis, 20. כד בלבושא חֲפִיתָהּ quasi vestimento texisti eam, Ps. 104, 6. ועויתי לא חֲפִית et iniquitatem meam non texi, Ps. 32, 5. וחפו רישיהון et operuerunt capita sua, Jer. 14, 3. Partic. דְּחָפֵי ית גוא qui operit intestina, Ex. 29, 13. וחפי גוא et operiens intestina, Lev. 9, 19. Pl. כמיא דלימא חָפַן sicut aquae quae mare operiunt, Jes. 11, 9. Part. Praet. דַּחֲפֵי נסרין quod tectum sive contabulatum est tabulis, sive asseribus obductum, heb. שחיף Ez. 41, 16. Pahel part. מְחַפֵּי ליה operit illud, Jes. 40, 19. quae verba Munsterus et Pagninus conjuctim legentes, putarunt radicem esse חפל pro extendere. Fut. אֲחַפֵּי ארעא operiam terram, Jer. 46, 8. Ap. Tos. et Ros. frequens: חפייה בדיקולא obtexit eum corbe, vel fiscella, ע"ז fol. 39a. מחפין את קציעות בקש operiunt ficus expansas (prostratas in agro exsiccandi causa) stramine, Mk. c. 2. in fine. המחפה בכלאים qui tegit (terra sc.) heterogenea, vapulat, Macc. 21. Aphel Fut. וְתַחְפֵּי יתיה דהב et obduces eam auro puro, Ex. 25, 11. יחפי זכותא obtegit justitia, Job. 9, 24. וְתַחְפִּנָּךְ עקא et operiet te angustia, Ezech. 32, 7. תַּחְפִּנָּךְ בהתא operiet te pudor, Obad. 10. Ithpahel ושמיא אִתְחֲפִיאוּ עננא et caeli operti sunt nubibus, IR. 18, 45. ואפוי דהמן אתחפיאו et facies Hamanis erant opertae, Esth. 7, 9.

חוּפָאָה *operimentum, operculum:* ותעביד חופאה et facies operculum, Ex. 26, 14, חופאה דמשך ססגונא operimentum ex pellibus melium, Num. 4, 14.

חופין vide in חפף.

חֲפִיָא *idem*, Num. 17, 3. 4. in Jon.

חִפּוּי *obductio, tectorium, operimentum, tegumentum:* חפוי צלמי כספיכון tectorium imaginum argenti vestri, Jes. 30, 22. Ex. 38, 17. 19. Frequens est apud Talmudicos, חפויי לכלים operimenta, *thecae*, involucra armorum, instrumentorum etc. Vide et in חפף.

חפט חֲפַאטִיקוֹן[98]. Citat B. Ar. ex Jelammedenu. Sed loco citato non reperio. Munsterus explicat, *gladiator, armiger*.

חפן חָפְנָא, חָפְנָא *pugillus, manipulus.* Pl. מן תרין חָפְנִין prae duobus pugillis, Eccl. 4, 6. טב מלי חָפְנֵי מיכלא melior est plenus pugillus cibi cum requie animi, Ibidem. Cum affix. מלי חָפְנֵיכוֹן plenum pugillum vestrum, Exod. 9, 8. בחפנוי pugillis suis, Pr. 30, 4. Rabbini etiam forma fem. usurpant, לא כל חפניות שוות non omnes pugilli aequales sunt.

חֲפַן *pugillo capere:* וחפן מלא חפניו et accipiat plenum pugillum suum, Joma cap. 5. ab initio in Misna. Sic in Maaser scheni c. 2.

חֲפִינָה *manipulatio, impletio pugilli*: מדת חפינה אינה שוה mensura pugillationis non est aequalis, Ri.

חֲפַס *fodere, scrutari, perscrutari, pervestigare*, hebr. חפש. Praet. וַחֲפַס ביר אוחרין et scrutabatur, vel fodiebat puteum alium, Gen. 26, 22. וחפסו et foderunt, v. 21. דחפסו quos foderunt, v. 32. Part. חָפְסִין רשיעי עמא scurtabuntur impii in populo, hebr. שטו, Num. 11, 8. וחפסין ליה et scrutantur eam, hebr. ויחפרהו, Jobi 3, 21. Fut. ארום יַחְפֵּס אנש גוב cum foderit quis foveam, Exod. 21, 33. in Jon. Infin. לְמֶחְפַּס עניא ad perscrutandum pauperem, heb. לחטוף, Ps. 10, 9.

חֲפִיסָה[99] Talm. *sacculus, pera, marsupium: utris:* מצאו בחפיסה, Git. 27a. et 28. exponitur החמת saccus ex corio. חוץ מן העשוי כחפיסה excepto quod factum est instar parvi utris, TH. Sab. c. 8. in fine, gl. חימת et נוד קטון.

חֲפַף *tegere, contegere, obtegere, operire, incubare*, idem quod חפה: Imper. וְחָפוּ et operite capita vestra cinere, Jer. 6, 26. et וְחָפוּ c. 25, 34. ac si esset a חוף. Malim חֲפוּ, vel חפו formae סבו, vel חֲפוּ a חֲפָא. Part. רישיהון בקטמא יהון חֲפִיפִין capita eorum cinere erunt operta, Ez. 27, 30. Ithpah. על בנוי מִתְחוֹפֵף pullos suos obtegit, incubando sc. illis, Deut. 32, 11. Jon. ex Pahel מְחוֹפֵף Tg. Hier. מחסחך, quod supra diximus prave esse pro מחפחף.

Secundo חפף *pectere, stringere, radere*[100], *fricare, scabere, lavare*, zwagen: הילל חופף את ראשו Hillel scabebat caput suum, Sab. 31a. item, הוה חייף

[98]) Graecum esse dicit Mussafia ὑπατικόν.

[99]) Num forte lat. *capsa, capsula?*

[100]) Ex significat. arab. verbi حَفّ *rasit, fricuit.*

את רישיה quod idem Sanh. 95a. Nam חייף pro חפף quae forma Talmudicis familiaris, sc. ex quiescentibus secunda petita: חייפא רישה חותי חלתא pectebat caput suum sub favo mellis, Sanh. 107a. לא חייפא שפיר non pectit se eleganter: ושתהא אשה חופפת ut mulier pectat se in lavacro legis, i. e. lege praecepto et mandato, Bk. 82a. Id dicitur ibi Esdras instituisse: אינה צריכה לחוף ולטבול ea non habet opus pectere et lavare, Nid. 66b. נזיר לא יחוף ראשו באדמה naziraeus non fricabit caput suum gleba terrae, ne sc. pilos evellat, Beza c. 5. in principio: מטא לדיקלא חף ביה pervenit ad arborem dactylum et fricabat se ad eam, Git. 68a.

חִפּוּף, חֲפִיפָה *tectio, obtectio:* כיתנא חזי לחפיפה linum utile est ad obtectionem, i. e. ut eo aliquid possit tegi, veluti ficus, dactyli etc. Mk. 12b. Item *pectinatio capillorum: fricatio:* משום חיפופי propter fricationem; ne animalia praetereuntia sed ad latus parietis defricent, et parietem labefactent, ideo clavos ipsi infigunt, Sab. 6a. De necessitate et modo חפיפה circa lotionem, vide Schulchan Aruch p. 2. num. 199. חוץ מחפיפתה excepta fricatione, Maaser scheni c. 2.

חֲפָפִית *genus scabiei, quod perpetua fricatione indiget.* Ejus remedium est oleum serpentinum, in quo serpens coctus est. Inde dicitur in Gem. נחש לחפפית, Sab. 77b.

חפיפותא *idem:* Inde משחא דחפיפותא oleum scabiei vel pruriginis, Ketb. 17b. Sic explicatur in Jalkut Num. 256a. מין ממיני השחין. Autor Ar. exponit, *oleum odoriferum nuptiale, quo inungebantur sponsus et sponsa, quasi diceretur* משחא דחופה. Est autem חופה thalamus nuptialis, nuptiae. Aut חפיפות est *pectinatio:* nam dum pecterent sponsam, adhibebant etiam odorifera, ut etiamnum hodie faciunt.

חף *dens, dentes clavis ligneae vel ferreae, aut claustri*[101]*:* כדי לעשות חף ad faciendum dentem claustri, Sab. cap. 8. in Misna. חפין של עץ dentes lignei.

חִפּוּי *idem,* Kelim c. 22. in Mischna.

חֲפָה, חַף *pecten, rasorium instrumentum,* Sab. 96. Item *pellis, membrana,* a *radendo* sic dicta. Vide דפתרא. Huc forte referri potest, וחופיהון et radii earum, hebr. וחשריהם, IR. 7, 33. Radii enim in rota, sunt veluti dentes vel radii in pectine.

חֲפָא, חִיפָא *inundatio, diluvium,* ab *operienda terra:* metaphor. *exitium tempestuosum,* Pr. 27, 4. hebr. שטף. Ita huic eidem voci hebraeae respondet חאפא Ps. 32, 6. in paraphraste Syro.

חוּפְיָא *scopae, everricula,* sic dicta, quod *radunt terram:* ועבדינהו חופיא et fecit ex illis scopas, Bk. 96a. כי חופיא instar scoparum, Suc. 32a.

חֻפָּה, חוּפָּה *thalamus nuptialis, caelum* aut *velamen illud nuptiale, quod quatuor perticis quatuor Judaei ferunt, sub quo sponsus et sponsa consecrantur,* unde illud; sicut sponsus egreditur מחפתו ex thalamo suo, Ps. 19, 6. Et sponsa מחפתה ex thalamo suo, Joël. 2, 16. Ornatissime scilicet: tunc enim omnem ornatum suum induunt. Vide Sota in fine fol. 49b. Metonymice *nuptiae:* קרוא לחופה invitatus ad nuptias, apud Ros.

Tertio quod חפף pro *dolere, tristari*[102], Exponunt, id oritur ex loco Deut. 33, 12. ubi legitur de Binjamine, חופף עליו כל היום quod Rab. Salom. in T. Meg. 26a. exponit; „et erat se scabens propterea toto die“; nempe qui cura, dolore, aut angore aliquo tangitur, solet caput aut brachium aut aliam partem corporis vestetenus scabere, in signum doloris. Scribunt autem Ti., Binjaminem, postquam per spiritum sanctum cognovisset, fore, ut pars tantum templi in ejus partem cederet, alia autem pars tribui Jehudae, cujus pars interjecto fune a Binjamini parte dinstingui deberet, היה חופף i. e. מצטער doluit propterea, et cruciavit se toto die, cupiens funem istum absorbere etc. Fabula et fabulosa vocis explicatio.

חָפֵץ *velle, optare, desiderare, delectari,* hebraice.

חֵפֶץ *desiderium, voluntas, res desiderabilis,* et in genere, *res, negotium, propositum,* unde illud: et est tempus לכל חפץ omni negotio, Eccl. 3, 1. Aben Esra scribit hoc loco: Omnes res, sive omnia negotia vocantur חפץ in lingua talmudica sive rabbinica. Sic quamvis *rem pretiosam, elegantem* vocant חפץ: ein schön chephez i. e. ein schönes Kleinod: היה מוכר חפץ si quis vendiderit κειμήλιον pretiosum et desiderabile, Ned. c. 2. in Mischna.

חִמְצֵי *ciceres*[103], *legumen,* apud Tos. Chol. 52a. B. Aruch id adducit in litera He, המצי.

חֲפַר ch. *fodere, effodere:* metaphorice, *pervestigare, perscrutari.* Praet. שוח חֲפַר foveam fodit, Ps. 7, 16. חפר בישתא effodit malum, Pr. 16, 27. ארי חֲפָרִת ית בירא הדא nam effodi puteum hunc, Gen.

[101]) Quasi *radens* vel *fricans* a significatione secunda.

[102]) Proprie *tegere, obtegere,* ut prima significatio vocis est, unde metonymice sumitur pro *dolere* vel *tristari,* quia tristantes obtegere solent caput vel vultus.

[103]) Ita quidem R. Salomon *speciem ciceris* (מין קטנית) esse dicit. At vero Ar. commutatis gutturalibus vocem eandem habet atque עפצא ar. عفص i. e. *galla, nux,* quae minime ad genus cicerum pertinent. Quem glossatores sequuntur (Cholin l. c.) dicentes esse quodvis genus fructuum rotundum atque durum. Nihil igitur interest utrum per ה, ut habet B. Ar. המצי, an per ח, ut A. n„ חמצי legas; ita enim Arabibus عفص ut diximus, gallam vel *nucem,* item mutata ע in ח, حفص *nucleum* denotat, et Syri neque per ע neque per ח sed per א pro eo أعفص (item chald. אפצא et עפצא) dicunt.

21, 30. וַחֲפַרִית et fodi, Jer. 13, 7. די חפרו עבדי אבוהי quos foderunt servi patris ejus, Gen. 26, 15. דחפרוהא רברביא quem foderunt principes, Num. 21, 19. Part. מתמן חָפַר מיכלא inde effodit, i. e. pervestigat cibum Job. 39, 32. דחפר כומצא qui fodit foveam, Eccl. 10, 8. דחפר גומצא ביה נפול qui fodit foveam, in eam incidit, Pr. 26, 27. Aphel Partic. מַחְפְּרִין בגליםא fodiunt in valle, Jobi 39, 24.

Secundo חֲפַר *erubescere*, sed rarius: ורשיעא נכהת וְנֶחְפַּר improbus confundetur et erubescet, Pr. 13, 5.

מַחְפְּרָנָא *pudore afficiens, pudendus*, Pr. 19, 26. hebr. מחפיר.

חֲפִירָה *fossa, fovea*: חפירה של דגים fovea piscium, piscina: למלאות החפירות אשר סביב חומת העיר ad implendum fossas, quae sunt circa murum urbis, R. David Hab. 1, 10.

חֲפוּרָא *idem*, Ps. 73, 7. Discrepant autem exemplaria. Vide nostram Babyloniam.

חֲפוּרָה[104] *seges dum adhuc in herba est, herba sementis*: חפורה והוו שובלי seges erat, et fuerunt spicae: quae antea seges herbida erat, paulo post in culmum et spicam excrevit, Bech. 52b. Item מאה זוזי בעיסקא כל יומא בשרא וחמרא מאה זוזי בארעא מילחא וחפורה i. e. si centum asses posueris in opificium aliquod, quotidie frueris carne et vino: quod si vero totidem insumseris in terram (agriculturam terrae) vesceris sale et herbis, Jeb. 63a. Volunt opificium aut commercium aliquod mercaturae, agricultura longe esse utilius et fructuosius. Unde praecedit אין לך אומנות פחותה מן הקרקע nullum est opificium vilius quam terrae, i. e. agricultura terrae. Plurale in Pesikta אם נתת לי מן החפוריות ומן הקטניות Si dederis mihi de herbis agri et leguminibus.

מַחְפּוֹרֶת *fodina*: מחפורת של צריף fodina aluminis, Ketub. 79b. In Tg. לְמַחְפּוֹרִין דמלח יהון in fodinas salis erunt, Ez. 47, 11. hebr. למלח in salem. Sic Soph. 2, 9. ubi in hebraeo, מכרא מלח fodina salis.

חפש חָפְשִׁי *liber*: כשמת אדם נעשה חפשי מן המצות cum moritur homo, liber fit a praeceptis, Nid. 76.

חַפּוּשָׁא *piscis immundi nomen*[105], As. 39a.

חִיפּוּשִׁית *scarabaeus*, Chol. c. 3. in fine. R. Sal. gallice exponit אישקרבוט *escarbot*, qua voce Galli *scarabaeum* appellant. Sic B. Ar. explicat, חולעת שחורה vermem nigrum et in linguae vernacula סקרוויו i. e. *scarabaeo*; in lingua Ismaëlitica כנפיסא[106]. Id Schindlerus exprimit חנפוסא. Unde fortassis ש cum puncto sinistro legendum. In As. 28b. הרבא דחיפושתא גמלניתא adeps scarabaei magni.

רְפְשׁוּשִׁית *spuma ollae ferventis, sordities ollae.*

חפת חֵפֶת *fimbria, ora, labium extremum vestis duplicatum*: vel *sinus vestis*, juxta autorem Aruch manuscripti[107], qui explicat חיק חלוק, quo sensu etiam Latini plicaturas vestimentorum, *sinus* appellant. In Ar. magno exponitur בית יד של חלוק i. e. *manica*, vel *fimbria manicae lata et duplicata*. In T. Joma 77b. שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו ut non educat manum suam de sub fimbria tunicae suae. Gl. חפת i. e. שפת. In Br. s. 75. לבן דהוא רבהון דרמאי יהיבתיה בחפתי להווא גברא על אחת כמה וכמה Labanem, qui princeps est impostorum, recondidi in manicam meam; quanto magis ergo virum illum? Gl. explicat per נצחתיו כפי רצוני vici eum pro lubitu meo, et scribit esse locutionem proverbialem de eo qui vincit alterum, ut dicatur: in manicam vel chirothecam meam eum recondidi. Similem vide mox in verbo.

חָפַת[108] *fimbriatum*, vel *manicatum esse*. Hinc אין התורם נכנס לא בפרגוד חָפוּת ולא במנעל וכו׳ qui siclos separat et singulos in suam arcam reponit, non egredietur (scil. in illud conclave) cum paragauda manicata vel duplicata, neque cum calceamentis etc. Schek. c. 3. Jev. 102b. Ratio, ne suspectus fiat, ac si in manicis vel fimbriis illis duplicatis pecunias sacras absconderet et furtim auferret. In Br. s. 100. רבי יאשיה הוה ספקד ואמר אלבשוני מאנין חיורין חפיתין Rabbi Josias praecipiebat ac dicebat; quando mortuus ero, induite me vestimentis albis fimbriatis; gl. vestimentis, in quibus orae industi super brachiis retrorsum sint duplicata, secundum morem iter facientium. Idem extat in TH. Kil. c. ult. Deinde est חפת *in manicam* vel *chirothecam recondere, includere*: Hinc est illud כברון למחפת ואתחפתון existimarunt se in manicam reconditurus alios et ipsimet in manicam fuerunt reconditi, Br. s. 80. Locutio proverbialis, cujus sensus: ipsi putarunt se alios in ordinem coacturos et illorum dominos futuros, ac pro lubitu cum ipsis acturos, perinde ac si in manica vel chirotheca inclusos eos haberent. Sed quod aliis moliebantur, ipsimet accidit. Similis locutio fuit paulo ante in Nomine.

חצא חֲצָא[109] *effodere, exscindere, eruere*: נחצוניה עורבי

---

104) *Planta habens radicem* (in terra obsconditam hebr. חפר) *vescendo aptam, fructus solani tuberosi*, aut *quidquid* simile, germ. Knollengewächse.

105) *Cantharus*, ut vult Boch. (Hierz. Pars I. p. 42) a *scrutando* (hebr. חפש) stercore dictus, qui stercore vescitur et versatur in luto, unde fit, ut immundus a Judaeis habeatur, quamvis spinas habeat et squamas.

106) خُنْفُس et per epenthesin خُنْفُسَا *scarabaeus* (gr. κώνωψ ?)

107) Addit B. Ar. ובלשון ישמעאל קורין ג״ב i. e. in sermone Ismaelitico vocant ג״ב. Spectat igitur ad arab. جَيْبٌ pl. جُيُوبٌ *sinus indusii, vestisque* s. *collare ad jugulum patens*. Mutatio igitur est gutturalium ג et ח labialiumque ב et פ adjecto ת signo feminini.

108) Ar. جاب *secuit formandi sinus ergo indusium, vestemve*. Vide notam praecedentem.

109) حصا (hebr. חצה) *fidit; excidit eruit* (arab. خصى castravit).

דנחלא effodient eum corvi torrentis, Pr. 30, 17. Usitatim est hac significatione apud Syros.

מְחַצָא vide in חוץ.

חֲצַב hebr. *caedere, incedere, concidere, exscindere,* cui in Targum respondet פסל. Ithpahel כחציבא מטנרא אִתְחֲצַבְתּוּן sicut excisum petrae excisi estis, Jes. 51, 1.

חֲצִיב, חֲצִיבָא *caesum, incisum, excisum,* ut ante. Pl. לא תבני יתהון חֲצִיבִין non extrues illos (lapides) caesos, sc. in altare, i. e. altare ex caesis ac politis lapidibus non extrues, Ex. 20, 25. in Jon. et TgH.

חַצָּב *lapicida, qui lapides ex monte aut lapicidina caedit:* החצב שמסר לסתת lapicida, qui tradit (lapidem) latomo, i. e. ei qui quadrat, caedit, laevigat lapides, Bm. 118a.

מַחְצַב *lapicidina:* לא יפתח אדם מחצב בתחלה לתוך שדהו non aperit homo lapicidinam in principio, in medio agri sui, Schevi. 37. Pl. in Tg. מַחְצְבַיָּא lapicidinae, hebr. פסילים, Jud. 3, 19. 26. Interpres latinus in Tg. reddit *sculptilia.* מחצבים venae minerales, mineralia, More p. I. c. 72.

חֲצוּבָה[110] *tripus, olla tripes,* germ. Dreifuß. Hinc in Gemara: כשיר juxta catenam auream, i. e. in circulum, ad formam retundam: כשורה juxta lineam, id est lineatim, recta, uno juxta alterum posito: כחצובה juxta ollam tripedem, i. e. כשלשה רגלי קנקן juxta tres pedes ollae, triangulariter: כסולם juxta scalam, i. e. gradatim, instar graduum scalae oblique erectae, Bm. 25a. Sic דקיימי כשורה לא דקיימי כחצובה quae stant ad lineam, non quae stant juxta tripodem, Erub. 85b. i. e. triangulariter.

Secundo חֲצַב, חַצְבָא, חֲצוּב, חֲצוּבָא *hedera:* ut. מטלטלין את החצב מפני שהוא מאכל הצביים circumferunt hederam (sc. die Sabbato) quia est cibus caprarum, Sab. 128a. ומשתכחי בטולי דחצבא et reperiebantur in umbra hederae, Pes. 111b. gl. חצוב עשב שתיחם בו יהושע את הארץ לישראל *chatzubh* herba est, qua determinavit Josua terram Israëlitis, vulgo אדרא i. e. *hedera.* חצובא מקטע רגליהון דרשיעיא hedera amputat pedes improborum, Beza 25b. Nempe, hedera radices suas recta mittit deorsum, in neutram partem se dilatans. Inde Josua ea usus in constituendis terminis terrae cujusque tribus, ut si qui terminum movisse suspecti essent vel accusati, tunc fodiebant, donec radicem hederae invenissent. Inventa ea, puniebantur improbi terminorum motores. Sic hedera causa fuit, ut improborum raptorum pedes inciderentur. Vide et Bb. 55a. In Br. s. 31. de Noacho: accipe tibi de omnis generis arboribus quae esui aptae sunt, palmites vitium pro elephantis חצובה לצבאים hederam pro capreis etc.

Tertio חַצְבָא *urceus, hydria fictilis, qua petitur aqua ad potum vel usum domesticum.* In Gem. חצבא ושחיל בר מסטללתא hydria et obba extra tuguria sunto, Suc. 29a. gl. חצבא של חרס ששואבין בו המים *chitzba ex fictili est, quo hauriunt aquas:* שחיל est ex ligno. Hinc generalius est *vas, cupa,* unde et quaedam, quae in Ar. ponuntur חצבא, in Gem. leguntur חביתא, quod significat *dolium.* Alibi, רב נחמן תקן חצבא בת תשעה קבין Raf Nachman constituit vas novem caborum aquae, Ber. 22a. sc. ad mundationem eorum, qui noctu passi sunt seminis fluxum: דהוה קא מספקא ריפתא לעניא בחצבא apportabat panem pauperi in hydria, Sanh. 109b. vel vase quo petebat aquam: חצבא דאבשונא olla frumento illita, Pes. 40a. אצטמיד חצביה דרב נחמן conjunctum et consolidatum fuit vas R. Nachmanis, Ber. 22b. Plur. חצבים גדולים vasa majora, Kel. c. 2. gl. כדים.[111]

Denique חצב juxta quosdam est *calamus, unde saccarum fit*[112], קנה שעושין ממנה הסו"כר ut loquitur Aruch, in As. c. 1. in Misna. Sed alii ad significationem superiorem *hederae* referunt, quod melius videtur, si loca conferantur, vel potius *palmae species* est: quia aliis palmae fructibus ibi conjungitur. Alia lectio est in TH. חצרא vel חצדא. Vide.

חֲצַד[113] *metere, demetere.* Part. לא מלי אידיה חָצֵד non implevit manum suam metens, sive messor Ps. 129, 7. Pl. חָצְדִין חצד חטין metentes messem tritici, 1 Sam. 6, 13. Infin. לְמֶחְצַד metendo: item במחצדכון ית חצדא cum missueritis messem, Lev. 19, 9. ולמחצד חצדיה et ad metendum messem ejus, IS. 8, 12. Imper. זרועו וְחַצוּדוּ serite et metite, IIR. 19, 29. Fut. תזרע ולא תֶחְצוֹד seres sed non metes, Mich. 6, 15. נחצד עאתא metet molestiam, Pr. 22. 8. תזרעון ולא תֶחֶצְדוּן seretis et non metetis, Lev. 25, 11. בשבחתא יחצדון cum cantu metent, Ps. 126. 5. דיחצדון חמן ubi metent, Ruth. 2, 9.

Ap. Tos. עתירה בבל דחצדא בלא מטרא dives est Babylonia, quod metit absque pluvia, Tan. 10a.

חָצוֹדָא *messor:* ויערע רדיא בחצודא et occurret arator messori, Amos 9, 13. Et alia forma מבתר חָצְדָא post messorem, Jer. 9, 22. Pl. דאתמנא רב על חָצוֹדַיָּא qui constitutus est magister super messores Ruth. 2, 6.

חֲצַד, חַצְדָא *messis:* ביומי חצדא in diebus messis: et בשריות חצד סעורין in principio messis hordeorum,

---

[110]) Proprie, vas in plures partes *fissum.*

[111]) Mussafia: קצב בלשון יוני מין כלי וכוס ובפרט של אנשים כפריים ובנקודה אחרת בלשון יוני גביע h. e. vox קצב in lingua graeca genus vasis vel poculi denotat peculiariter id, quo uti solent rustici; aliis vocalibus graece poculum innuit. Spectare videtur ad gr. κότταβος et κοτταβίς

[112]) Melius, ait Relandus, scripsisset R. Natan paucis mutatis', *palmam esse, unde faciunt siceram, quae dulcis est.* Nam خصبة chizba pl. خصاب chazab notat *palmam proventu onustam,* quae est haec ipsissima vox חצב. Pergit idem ex multis argumentare auctoribus, ex palmam siceram fieri, q. v. apud ipsum Diss. IX. p. 300.

[113]) Arabes حصد syr. ܚܨܕ et heb. קצר.

53

IIS. 21, 9. זרועא וחצדא sementis et messis, Gen. 8, 22. חגא דְחַצָּדָא festum messis, Ex. 23, 16. וכנשא בְחַצְּדָא מיכלה et colligit in messe cibum suum, Pr. 6, 8. Constr. חֲצַד חטין messis tritici, Gen. 30, 14. Cum aff. לקטא דְחַצְדָךְ collectionem messis tuae non colliges, Lev. 19, 9. ריש חצדכון primitias messis vestrae, Lev. 23, 10.

חַצְדָד *nom. propr. loci, ubi erat vadum fluminis:* אמברא דחצדד ad vadum sive trajectum Chatzdad, Joma 77b. מברא contracte dicitur pro מעברא.

חֲצָה *dimidiare, discriminare, distribuere, dividere, partiri,* hebr. Sic frequentissime apud Rabbinos et Talmudicos.

חֲצִי *medium.* Pl. אי נזירות לחצאין nazireatus non per medium, sc. dividitur, i. e. non potest homo vovere quod ex parte tantum futurus sit nazireus, sed vel secundum omnia talis erit, aut nullus, Ned. 83a.

חצל חֲצָלָא, מַחְצֶלֶת [114] *storea, matta, teges:* חוצלות של גמי storeae ex junco: מחצלת קנים matta ex calamis, Suc. c. 1. in fine. Vide et in Erub. 101a. Pl. מַחְצָלוֹת.

מַחְצֵל [115] *trulla caementarii:* השונא לעולם אינו גולה עד שנשמט מחצלו מידו osor nunquam in exilium relegatur, nisi dum excidat trulla ejus e manu ejus, Mac. 9b. ubi agitur de fortuitis homicidiis.

חצם חַצְמָן *extractor,* Munsterus. Non est in Aruch.

חצן חֲצִינָא [116] *ascia, securis, ad caedenda ligna:* מברזלא חצינא עבד ex ferro securim facit, Jes. 44, 12. בחצינא cum ascia, Jer. 10, 3. hebr. במעצד. Sic ap. Tos. חצינא דנגרי securis fabrorum, Sab. 123. מרא וחצינא ligo et securis, Erub. 77b.

הוּצְנַיָא *insidiae, insidiatores,* siquidem idem haec vox significat quod hebr. ארבים, cui in Tg. respondet: אתקינו חוצניא praeparate insidias, Jer. 51, 12.

חִיצוֹנִים vide in חוץ.

חצף חֲצַף [117] *durum, obfirmatum esse:* Aphel אַחְצַף *obfirmare.* De facie dicitur et nomen אפין vel אף ipsi adjungitur. Obfirmare faciem, est firma et imperterrita fronte quidvis audere et tentare, impudenter aliquid agere. Praet. וְאַחְצִיפַת אפהא et obfirmat faciem suam, Prov. 7, 13. Part. מַחְצִיף אפוי גברא רשיעא obfirmat vultum suum vir improbus, Pr. 21, 29. Secundo est *urgere, accelerare.* Part. דתא מַחְחַצְפָא lex vel sententia urgens, Dan. 2, 15. Sic 3, 22. דנפקא מהחצפא quod egreditur celeriter, Eccl. 10, 5.

Rabbinice, החציף פניו obfirmavit vultum suum, impudenter egit.

חֲצוּף, חֲצִיף *obfirmatus, protervus, pervicax, impudens:* נטרית ארחות חציפא observavi vias impudentis, protervi, Ps. 17, 4. וחציף אפין et obfirmatus vultu, impudens, Eccl. 8, 1. Pl. חֲצִיפֵי אפין obfirmati vultu, hebr. חזקי מצח obfirmata fronte, Ez. 3, 7. Sic חציפי אפיא pro hebr. קשי פנים, Ibid. c. 2, 4. Ap. Ros. חציפא נצח לבישא impudens vincit malum; nempe impudentia sua saepe impetrat, quo alioquin cum magno suo malo carendum ipsi esset. Wer sich nicht schämt, der lebt desto besser. Sic adducitur in Ar. ex Pesikta. Ego in TH. Massech. Tan. c. 2. f. 65b. legi: חציפא נצח לכשירא כל שכן טובתו של עולם impudens vincit hominem verecundum et modestum (sc. impudentia sua et importunis suis precibus ut tandem ipsum exaudiat) quanto magis bonitatem ipsam mundi, i. e. quanto magis vincet homo assiduis et importunis suis precibus deum, qui ipsa est bonitas? Melior et convenientior videtur esse lectio Aruch לבישא pro לכשירא. Sic enim locum illum lego quoque in Jalkut, Jonae 3, 8. „Et clamaverunt ad Deum בחזקה cum firmitate, vel obfirmatione." Quid est בחזקה? Dixit R. Simeon ben Chilpheta, חציפא נצח לבישא כל שכן לטובו של עולם impudens et importunus vincit hominem malum, quanto magis Deum, qui bonitas mundi ipsa est? Elegans sententia, quae plane convenit cum parabola Christi, de judice iniquo et vidua, Luc. 18, 1. et sqq. Simile illi, quod mox sequitur, חוצפא אפילו כלפי שמיא מהניא.

חוּצְפָּא, חֻצְפָּא, חוּצְפָּ *obfirmatio, firmitas, impudentia:* וחוצפא כאחחא נפקת ברא et impudentia quasi mulieris circumforaneae, i. e. meretricis, Jer. 3, 3.

---

[114]) Commutatis liquidis ortum mihi videtur ex pers. حصير quod idem est atque بوريا talm. בוריא *storea, matta,* uti מחצלת et בוריא, quae in Talmude invicem sese restituere solent. Vide supra in בוריא.

[115]) Arabibus مقصل *secans* (a. v. قصل secuit خصل secuit de carne) id est *ipsum ferrum, quo secari solet,* heb. ברזל (Deut. 19, 5.) opp. עֵץ (ibid.) talm. בת vel יד manubrio ligno videlicet, quod non nisi ad adhibendum ferrum illud secans servit. Itaque sensus illius loci talmudici ab A. n. citati hic est: osor nunquam in exilium relegatur, nisi dum decidat *ferrum ex manubrio,* secundum illud s. Scripturae ונשל הברזל מן העץ et decidit ferrum ex ligneo (i. e. manubrio. Deut. 19, 5.) Huc etiam illud in Talmude (Mk. 25b.) pertinet: defuncto R. Menachem filio R. Simai איטהקו צלמניא והוו למחצלייא deleta sunt numismata et remanebant polita, runcinata ferro *secante.* Peritissimus enim fuit R. Menachem ad explicanda numismata eorumque rationem, quo mortuo oblita est illa ratio ac proinde quasi sine ulla nota i. e. runcinata atque polita fuissent remanebant. Pariter atque illud, quod paulo post: defuncto R. Tanchum (qui guarus erat historiae indeque peritus explicandi rationem cujusvis statuae) איתקצצו כל אנדרטיא strata sunt τὰ ἀνδρίατα, statiunculae humanae.

[116]) Ar. خصين, syr. ܚܨܝܢܐ *securis parva,* unde gr. ἀξίνη *ascia.*

[117]) Proprie; *ursit, festinavit* (ar. حصف IV. *cucurrit, velociter ivit;* قصف *trusit, impulit, ursit),* cui primitivae significationi ap. Tos. occurrimus in dictione illa שלשה חצופים הם חציף בחיה כלב בעוף תרנגול באומות ישראל: Tres sunt valde urgentes, in quadrupedibus canis, in avibus gallus, in gentibus Israel. Schem. rab. sect. 42.

hebr. מצח frons. וקמו בחוצפא et surrexerunt cum **impudentia**, Num. 16, 2. Sic Jobi 30, 12. בעקבות משיחא חוצפא יסגא in calcaneis (i. e. fine temporum, quibus venturus est Messias) Messiae impudentia multa erit, Sota c. ultimo in fine. Proverbium talmudicum in Sanh. 105a. חוצפא אפילו כלפי שמיא מהניא impudentia etiam contra Deum fructuosa est; deus victus sc. pertinacibus, concedit quod pertinaci et obfirmata fronte petiit. Item ibidem חוצפא מלכותא בלא תאגא impudentia regnum est absque corona, q. d. multum potest, magnum ejus dominium, sed laude destitutum: שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראו בית דין חצוף duo qui judicant, jus ipsorum est jus, sed vocatur judicium pervicax, judices protervi, Sanh. 3a. Nam minimum sunt tres judices.

חֲצִיפוּת *idem*, apud Rabbinos.

חָצָץ hebr. *scrupus, lapillus, calculus.*[118] Sic chald. נתמלא פומיה חצצא replebitur os ejus scrupis, Pr. 20, 17. desideratur in Venetis.

חֲצַץ *ejaculari,* מחצצי גיריא ejaculantes sagittas, sagittarii, Jud. 5, 8.

חֵץ *sagitta:* יורה כחץ ejaculatur instar sagittae, sc. semen. Hoc est signum, unde dignoscitur in sterili matrimonio, num defectus sit in viro, an in uxore. Si vir sit יורה כחץ, culpa censetur esse in uxore: secus, adscribitur ipsi. Vide Maim. in הלכות אישות c. 15.

Secundo חָצַץ Talm. *obthurari, operiri:* vel active, *obthurare, operire:* מוריד את הגלגלים או כלי הבקר בשעת הקדים למים בשביל שיחוצו demittens rotas aut instrumenta boum tempore venti orientalis, (i. e. aestus) in aquam, ut obthurentur, Machschirim c. 3. Gl. יחוצו i. e. יסתמו obstruantur, firmentur. Nempe, vasa et instrumenta lignea tempore aestivo laxantur et solvuntur, ut aquam non contineant: in aquam aliquandiu demissa, fissurae sive commissurae ipsorum laxae confirmantur, conjunguntur, et obthurantur, ut aquam postea contineant. In Ar. aliter exponitur, sed non ad rem.

Tertio est *dimidiare, discriminare, dividere per medium, partiri in duo,* idem quod חצה hebr. Hinc de judicibus arbitrariis, sive arbitris, res dubias amice dijudicantibus, dicitur, חוצצין מחצה לזה ומחצה לזה partiuntur dimidium huic et dimidium alteri, Bb. 133b. in glossa.

חוֹצֵץ *medians, discriminans, discernens, secernens, distinguens:* sc. *medio suo interventu discrimen et separationem inter rem et rem constituens: differentia, discretio, discrimen:* ein Unterschied: חוצצי טבילה discrimina ablutionis, res quae partem aliquam corporis tegunt, quominus aqua eo penetret et ita partem eam ab aquae inundatione discriminans: שפחתו של רבי טבלה ועלתה ונמצא לה עצם חוצץ בין שניה צריכה טבילה אחרת h. e. ancilla Rabbi (Jehudae) lavabat se, egressa (ex aqua) inventum fuit os discrimen faciens inter dentes ejus. Opus ergo habuit alia lotione, Nid. 66a. Vide ibidem fol. seq. אלו חוצצין באדם haec discrimen faciunt in homine, fila, ligamenta in capillis mulierum, annuli et plurima alia: אלו שאין חוצצין haec non discriminant, ac proinde ablutionem non impediunt: אלו חוצצין בכלים haec discriminant in vasis et supellectile. Gl. מבדילין etc. de quibus agitur in Mikv. c. 9.

חָצִין *discrimen, res intermedia, quae rem unam ab altera discernit:* בית שחצצו בנסרים או ביריעות מן הצדדין domus aut conclave cujus discrimen est ex asseribus aut aulaeis a lateribus: i. e. cujus parietes asseribus aut cortinis distincti sunt ab interiore parte: חצצו בארצו discrimen ejus a terra, i. e. solo pavimento, si illud sit asseribus aut linteis stragulisve tectum etc. Ohol. c. 15.

חֲצִיצָה *idem,* Menach. f. 10a.

חֲצַצְתָּא *dimidiatio:* דייני דחצצתא judices dimidiationis, i. e. judices amicae compositionis, *arbitri, commissarii,* qui solent lites componere dividendo et attribuendo dimidium huic, demidium alteri. Sic R. Sal. in Bb. 133b.

חֲצִיצָא *securis:* חציצא דבר נגרא securis fabri lignarii, Bb. 73b.[119]

חֲצוֹצַרְתָּא *tuba:* אצוחו כד בחצוצרתא proclamate veluti tuba, Hos. 5, 7. Pl. תרתין חֲצוֹצְרָן duas tubas, Num. 10, 2. ותקעין בַּחֲצוֹצְרָתָא et clangebant tubis, IIR. 11, 14. Ap. Tos. תלת מילי אשתני שמייהו מכי חרב בית המקדש חצוצרתא שופרא ושופרא חצוצרתא trium rerum nomina permutata sunt, ex quo vastata est domus sanctuarii, חצוצרתא tubam vocant שופרא (buccinam) et שופרא vocant חצוצרתא etc. Sab. 36a. Suc. 34a. B. Ar. exponens hunc locum scribit: עכשיו חצוצרת כשרה אותו שקורין שיפורא פסול hoc est; nunc temporis חצוצרת recta est (i. e. ad usum festi novi anni licita et permissa) et ea quam vocant שיפורא vel שופרא vitiosa sive prohibita, adeoque ea uti non licitum. Hactenus Aruch. D. Drusius in Observ. lib. 15. c. 19. longe alium his verbis sensum affinxit, ac si nimirum differentia inter haec duo genera indicaretur; quod הצוצרתא sive tuba sit recta et שיפורא sive buccina curva. Sed non recte accepit verba Aruch. Interim differentiam istam constituit glossator talmudicus in Succa, dum ait, שיפורא כפוף hoc est, buccina curva est, חצוצרתא פשוט tuba extensa, sive recta.

חָצֵר חֲצֵרָה[120] hebr. *atrium: villa absque muro:* חצר הקנויה atrium vel conclave proprium: המושכ״ת conductum: שאולה commodato datum. Ap. Tos. חצר הכירה atrium foci, i. e. *praefoculus,* locus in fronte ignis in foco incensi, h. e. in pariete excavatus,

[118]) Proprie: *avulsum* (ex signif. III.), *assula lapidis de toto sejuncta,* observante Fuerstio.

[119]) B. Ar. hanc vocem non habet ac sine dubio pro ea חצינא legit, q. v.

[120]) Origo in *stringendo* et *constringendo* arab. حصر vel خصر, quibus aff. est verbum עצר κρατεῖν specialiter *clausum tenuit, conclusit*; itidem verba אזר אצר et אסר q. v.

sicut os furni dicitur *praefurnium*, Kel. c. 7. חצר מות atrium mortis, i. e. sepulchrum.

חַצְרָנִי *cubicularius:* אריסטיאה חצרני של תלמי פילאדילפו Aristeas cubicularius Ptolemaei Philadelphi, in Praef. libri מאור עינים.

חֲצַר *reticulum:* וית חצר כבדא et reticulum jecoris, Ex. 29, 22. Lev. 3, 15. Ap. Tos. מי שנשכו כלב שוטה מאכילין אותו מחצר כבד שלו quem momordit canis furiosus, ei comedendum dant de reticulo jecoris ejus, Joma 84a.

חֲצִיר hebr. *gramen, foenum:* item *porrum*, Num. 11, 5. כחציר אגריא sicut gramen tectorum, Ps. 129, 6. Ap. Tos. pl. חצירי גבע porri Gebhae, loci istius, Kel. c. 17.

חָקָה hebr. *imprimere, exprimere, exsculpere, describere*, idem quod חקק. Ex Pyhal, מְחַקָּה על הקיר exsculptum, descriptum in pariete, Ez. 8, 10. Ap. Tos. שלא יחקה את המינים ne exprimat haereticos, i. e. exprimendo imitetur statuta et decreta haereticorum, Chol. 41b. המינים legitur in Aruch, sed in Talmud Basileensi pro eo positum הצדוקים Zaducaeos. In libro Mischnajoth: האפיקורוסין Epicuraeos. Intelliguntur gentiles.

חִקּוּי *impressio, conceptus, imaginatio:* חקויי נפש impressiones, conceptus animi. Frequens in More nevochim.

חֲקַל חַקְלָא [121] *ager:* גבר נפיק חקלא vir exiens in agrum, Gen. 25, 27. וכל אילני חקלא et omnes arbores agri, וכל עסבא דחקלא et omnem herbam agri, Gen. 2, 5. לא נעבר בחקל ne transeamus per agrum, בריך את בחקלא benedictus eris in agro, Deut. 28, 3. Constr. חקל אונסא בְחַקְלְתְהוֹן agrum iniquitatis, rapinae, agro suo, Jes. 5, 8. מֵחֲקַל אחסנתיה de agro haereditatis suae, Lev. 27, 17. Cum aff. זבון לך ית חַקְלִי eme tibi agrum meum, Jer. 32, 7. פאתא דחקלך angulum agri tui, Lev. 19, 9. בחקלך in agro tuo, Deut. 11, 15. יקדיש חקליה sanctificabit agrum suum, Lev, 27, 18. שפר חקליה optimum agri sui, Ex. 22, 4. ועל חקלה et pro agro suo, IIR. 8, 3. Pl. ויזדבנון חַקְלִין et ementur agri, Jer. 32, 43. Et forma fem. על תחומי חַקְלָן super terminos agrorum, Hos. 10, 4. חמדין חַקְלָתָא concupiscunt agros, Mich. 2, 2. Constr. masc. על חַקְלֵי חמידתא super agros desiderabiles, Jes. 32, 12. Cum aff. וית חַקְלֵיכוֹן יסב et agros vestros accipiet, 1 Sam. 8, 14. חַקְלָתְהוֹן לירותין agros ipsorum possessoribus, Jer. 8, 10. Ti. בני חקליתא homines agrorum, agrestes, quibus opponuntur בני מחווא urbani, Sab. 12a.

חַקְלָאָה *rusticus, agrestis, vir agros colens*, בן כפר *villicus:* חקלאה מלכא להוי si rusticus fiat rex, Megilla 7b. רידתא דחקלאי pulmentum villicorum Ber. 37b.

חֻקָּן *clyster, medicamentum purgans, quod alvo injicitur.* Elias in Tisbi, scribitque esse vocem arabicam[122]. Schindlerus in lexico ponit, מחקנה, חקנה ,חקון mahcana.

חֲקַק *exsculpere, exprimere, exarare, incidere, insculpere, describere, decernere, statuere: fodere, perfodere.* Part. חָאק בחשוכא בתיא perfodit in tenebris domos, hebr. חתר Jobi 24, 16. ex forma syra. Pehil דַּחֲקִיק ביה in quibus sculptum erat, Cant. 2, 17. גליף חקיק exsculptum excisum, Ex. 28, 11. in Jon. וכתב חקיק et scripturam exsculptam, Lev. 19, 28. Ithpahel מִתְחַקַּק על לוחי קיימא exsculptum in tabulis foederis, Ex. 20, 2. in Jon.

Ti. הוו חייקי ליה דוכתיה decernebant, concedebant, relinquebant ipsi locum suum, Mk. 16b.

מְחוֹקֵק *exsculptor: typographus exprimens scripturam*, apud Rabbinos.

חַקּוֹקָא *sculptor:* יוחנן חקוקה Pes. ab initio. Aruch explicat סופר *scriba.*

חק *statutum, demensum, pars statuta.* Sic ap. Tos. אניח לבני ולבנותי חוק relinquam filiis et filiabus meis demensum, alimenta necessaria, Erub. 54a. In More nev. saepe sumitur pro *qualitate, conditone, natura alicujus rei.*

חִיקּוּק *scriptura sculpta, sculptura, effossio*, Ri.

חֲקַר hebr. *scrutari, perscrutari, investigare, pervestigare:* In Tg. Part. חָקַר לִבָּא perscrutans cor, Jer. 17, 10. Infin. לְמִתְחַקַּר ית קרתא ad perscrutandum urbem, IIS. 10, 3. Imper. חֲקַרְנִי perscrutare me, Ps. 139, 23.

חַקְרָא *arx, munitio.* Utitur semper hac voce Paraphrastes chaldaeus in libro secundo Samuelis pro Hebraeo מצודה: at in libro primo et alias vocem hebraeam forma chaldaica transfert מצדיא et מצדתא: ut. חקרא דציון arx Tzijonis, IIS. 2, 7. קרוין חקרא civitates munitionis, i. e. munitae, Deut. 3, 5. in Jon. ויתיב דויד בחקרא et habitavit David in arce, IIS. 7, 9. Sic IIS. 23, 24. בקרוי חקרא in civitatibus munitis, Num. 32, 17. in Tg. Jon. Plur. אין בְּחַקְרִין an in arcibus, munitionibus, Num. 13, 20. in Jon. Hinc ἄκρα in libro primo Machabaeorum, καὶ ἐγένετο αὐτοῖς εἰς ἄκραν et fuit eis pro arce, c. 1, 35. Ruffinus lib. 7. c. 16. „Seditiosorum autem alii, qui civitatem desperaverant, muris relictis in acram recedebant.“ Hinc corrigendum mendum in Josepho de bello Judaico lib. 1. c. 1. Milites de superiori civitate, quae pars *sacra* dicitur, ad inferiorem compellit. Lege *acra.*

חִקּוּר, חֲקִירָה *investigatio, scrutatio, examen:* חיקור דינים investigatio judiciorum. Sic in titulo tractatuum talmudicorum vocantur Concordantiae marginales talmudicae, quae generalem in quaque pagina titulum habent נר מצוה: et vicissim Concordantiae Bibliae, i. e. annotatio locorum biblicorum vocatur תורה אור. Utraque appellatio desumpta est

---

121) Syr. ܚܩܠܐ ,ܚܩܠ ar. حَقْل. Heb. literis transpositis חלק vel חלקה sonat.

122) Ita est. Nam حُقْنَة pl. حُقَن arabice *clystrem* s. *enema* denotat.

ex Pr. 6, 23. חקירת מוסדי ארץ scrutatio fundamentorum terrae.

מֶחְקָר hebr. *scrutatio.* Pl. מֶחְקְרֵי ארץ perscrutationes terrae, Ps. 95, 4. Ap. Ros. חכמי המחקר sapientes scrutationis, i. e. physici, qui arcana naturae perscrutantur: Apostolo Paulo συζητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου scrutator saeculi hujus, I. ad Cor. 1, 20. Vide illic Drusium et in Observ. lib. 4. c. 6. Hieronymus locum illum sic transfert in praefat. lib. 3. Commentariorum in Epistolam ad Galatas: Ubi sapiens, ubi Grammaticus, ubi causarum naturalium scrutatores? Kimchi in radice בהה scribit; ואמרו חכמי המחקר et ajunt sapientes scrutatores, i. e. physici etc. Vide eundem Ps. 104, 30. et ibidem Aben Esram: הזכירו בספרי המחקר meminerunt in libris scrutationis, i. e. physicis, Bechaj f. 102. col. 4. חכמי המחקר נחלקו בעניין הנפש physici dissentiunt in tractatione animae.

חֲרָא vide infra in חרה.

חֲרֵב *siccari, exsiccari: vastari, devastari,* quia loca sicca facile fiunt vasta: Praet. חֲרוּבַת vastata est, Ez. 26, 2. חֲרוּבוּ חוקפך vastata sunt robora tua, Jer. 49, 4. חֲרוּבָא קרוי פצחיא vastatae sunt civitates villarum, Jud. 5, 7. Infin. דעתידא לְמֶחֱרַב quae devastabitur, Jer. 2, 12. Fut. וְיֶחֱרַב ולא יצמח et vastabitur et non germinabit, Jes. 19, 7. ויחרב בית גנזוהי et vastabitur domus thesaurorum ejus, Hos. 13, 15. יֶחֶרְבוּן נהריהון siccabuntur flumina ipsorum, Jes. 19, 6. יֶחֶרְבָן vastabuntur, Ez. 12, 20. Aphel אַחְרִיב *exsiccare, vastare, desolare.* Praet. וקרויהון אַחְרִיב et civitates ipsarum devastavit, Ez. 19, 7. אַחְרֵבִית ימא exsiccavi mare, Jes. 51, 10. אַחְרִיבוּ מלכי אתור vastarunt reges Assyriae, IIR. 19, 17. Partic. וית מַחְרִיב ארענא et vastantem terram nostram, Jud. 16, 24. Fut. אַחְרִיב טורין desolabo montes, Jes. 42, 15. אחריב ימא exsiccabo mare Jes. 50, 2. et Jer. 51, 36. Ap. Ros. כל בית שיש בו מחלוקת סופו ליחרב omnis domus, in qua est dissensio, tandem destruetur, vastabitur. Talm. Derecheretz cap. 5. Simile dictum Christi Matth. 12, 25. Luc. 11, 17. Omne regnum partitum adversus se, vastatur: et omnis urbs aut domus partita adversus seipsam, non stabit.

חָרֵב, חֲרוּב *vastatus, desolatus:* חרוב הוא מבלי אנש vasta est absque homine, Jerem. 33, 10. ובית מקדשא הדין חרוב et domus sanctuarii hujus vastata est, Hag. 1, 4. Fem. אתן יתיך קריה חֲרֵבָא dabo te civitatem desolatam, Ez. 26, 19. לקרתא חרובא דצור in civitatem desolatam Tzor, Ps. 60, 11. Pl. קרוין חָרְבָן civitates vastae, Ez. 29, 11. דהואה חָרְבָן quae fuerunt desolatae, Ez. 36, 38. Emph. חָרִבָתָא v. 35.

חֳרָב, חָרְבָּא, חוּרְבָּא *vastitas, desolatio:* לאשחממו ולחורבא in desolationem et vastitatem, Ez. 29, 9. לחורב צדו in vastitatem desolationis, v. 10. למא תהי קרתא דדא חורבא ut quid erit civitas haec desolatio, Jer. 27, 16. די בחרבא בחרבא יפלון qui sunt in vastitate, gladio cadent, Ez. 33, 27. והות ארעכון לחורבא et fuit civitas vestra in desolationem, Jer. 44, 22. Item *aestus, siccitas:* ומתיבש מן חורבא et exarescit prae aestu vel siccitate, Ps. 90, 6. Pl. emphat על חָרְבָתָא דאתיתבא contra vastitates quae inhabitantur, Ez. 38, 2. ונבני חרבתא et aedificabimus desolationes, vastitates, Mal. 1, 4. כתעלין בחרבתא sicut vulpes in locis vastis, Ez. 13, 4. Constr. ויבנון חָרְבַת עלם et aedificabuntur vastitates saeculi, Jes. 61, 4. Cum aff. חָרְבָתִיךְ vastitates tuae, Jes. 49, 29. לנחמא כל חָרְבָתְהָא ad consolandum omnes vastitates ejus, Jes. 51, 3.

חֻרְבָּן, חוּרְבָּן *idem:* על חורבן בית מקדשא propter vastationem domus sanctuarii, Thr. 1, 2. חוט חורבנא filum vastationis, Jes. 34, 11. למבני חורבנא ad aedificandam vastationem, Eccl. 3, 3.

חורבתא Talm. *idem:* מקום היה בתחום עזה והיו קורין אותו חרבתא סגירתא locus fuit in termino Assae, quem vocarunt vastatio domus leprosorum, Sanh. fol. 71a.

חֶרֶב, חַרְבָּא *ensis, gladius, culter,* quasi *vastatorius* dictus: sumitur late ut hebraice et Latinis *ferrum:* למתן חרבא בידיהון dando gladium in manus ipsorum, Exod. 5, 21. קטלו לפתגם דחרב occiderunt ore gladii, Gen. 34, 26. שנן חרבא acies gladii, Gen. 3, 24. קטלתא בחרבא occidisti gladio, IIS. 12, 9. כחרב חריפא sicut gladius acutus, Jes. 49, 2. ואמסר יתהון לחרבא et tradam eos gladio, Jes. 65, 12. מחרבא בישא דגלית a gladio malo Goliathi, Ps. 144, 10. Cum aff. אשלוף חַרְבִּי stringam gladium meum, Jud. 9, 54. דלמא תרים חרבך עלה ne eleves gladium tuum super eo, i. e. ferrum, quo lapicidae lapides poliunt, Ex. 30, 25. לא בחרבך non gladio tuo, Jos. 24, 12. קטלת חרבכון נבייכון occidit gladius vester prophetas vestros, Jer. 2, 30. שוו גבר חרביה על ירכיה ponite quisque gladium suum ad femur suum, Ex. 32, 27. וחרביה שליפא et gladius ejus districtus erat, Num. 22, 23. יסער יי בחרביה visitabit dominus gladio suo, Jes. 27, 1. Pl. בְּחַרְבֵי גבריא gladiis fortium, Ez. 32, 12. Ap. Tos. קוצה אותם בחרבא abscindit eas cum cultro, Schevi. c. 8. Legitur etiam pro *stiva,* h. e. *ligno quod arator inter arandum manu sua tenet et gladio simile est,* ut Hebraei explicant, in Kil. c. 21. s. 2. Et sic videtur quoque exponendum in N. T. syro: nemo mittit manum suam אידיה על חרבא דפדנא ad stivam vomeris (h. e. aratri, per synecdochen partis pro toto). Luc. 9, 62. quod communiter exponunt; ad aratrum paris bonum: B. Ar. in פדן citat locum ex Megil. Echa, sed versum vel paginam non indicat: כבש ידיה על פדנא, qui si integer posset ispici, forte aliquid lucis afferet syro interpreti. חרבא דאושכפא culter sutorius, Sab. 123a.

חַרְבוּנָא *siccitas:* Citat Ar. etiam ex Deut. 28, 27. ex TgH. pro hebr. גרב *psora, scabies maligna.* Sed in nostris exemplaribus legitur גרבא. Plur. חַרְבוּנִים siccitates, Ps. 32, 4.

חָרוּב, חֲרוּבָא *siliqua arbor,* ap. Tos. et *siliqua*

fructus[123]. Judaei vocant germ. St. Johannsbrodt et Bockshorn. In Sab. 33b. legitur de quibusdam, quibus, cum in schola metu persecutionis se abscondissent et occultassent, miraculum hoc factum sit, דאיברי להו חרובא ועינא דמיא quod creata ipsis fuerit siliqua arbor (cujus fructibus sc. vescerentur, ut glossator scribit) et fons aquarum. In Bb. 68b. חרוב המורכב arbor siliqua insita. In Maser. cap. 1. החרובין משינקדו siliquae ex quo punctatae fuerint, plene sc. maturae sunt. In Bemid. rab. s. 9. אבשלום כחרובים גדולה היה Absalon fuit sicut siliqua magna; quae videlicet crassa valde est, alta et spissa ramis, ut glossator scribit. Et mox: dixit R. Chanina, cum ascenderem (sc. ex Babylonia) huc (sc. Hierosolymam) accepi cingulum meum, cingulum filii mei et agasonis mei, iisque colligatis cinxi קורתא דחרוביתא דארעא דישראל trabem, i. e. stirpem vel truncum arboris siliquae terrae Israëlis, nec tamen suffecerunt: ibidem קצתי חד חרוב ונגד מלא ידי דבש succidi vel incidi quamdam arborem siliquam et perfusa fuit tota manus mea melle. Videtur ea esse siliqua, quam Plinius *ceruaniam* vocat lib. 13. c. 8.

חַרְבוֹנָה[124] *Charbonah*, nom. propr. viri: חרבונה זכור לטוב Charbona faustae memoriae, Sr. ab initio. Quidam volunt Mardochaeum sic fuisse appellatum.

חַרְבָּרִין *caecitates, scotomata*, Gen 19, 11. in Tg. Hieros. Vide חוורור in חור.

חָרַג[125] hebr. *horrere, trepidare, contremiscere*, ויחרגו et trepident, i. e. cum horrore et trepidatione excurrant ex claustris suis, Ps. 18, 46.

חַרְגָא *horror, trepidatio:* חַרְגַּת מותא horror mortis, Deut. 32, 25. ומלגיו חרגת כפנא et intus est horror famis, Thr. 1, 20. Regia habent הרגת occidit.

חוֹרֵג *privignus*, ein Stiefsohn. Semper cum affixo pronomine usurpatur: בני הוֹרְגִי filius privignus meus, i. e. filius uxoris meae ex alio conjugio natus. Ita deinceps traducitur ad *fratres, sorores, patrem, matrem diversi conjugii:* אחי חורגי meine Stiefbrüder: אחותי חורגתי meine Stiefschwester: בתי חוֹרגתי meine Stieftochter: אמי חורגתי noverca mea: אבי חרגי vitricus meus.[126]

חַרְגָא T. *atomus*[127], *pulvisculus individuus, qui in radiis solis videtur:* חירגא דיומא לא שמיה pulvisculi diei לא *nihilum* nomen ejus est, Joma 20b. חירגא דיומא מסי atomus solis sanat ea, Ned. 8b. Vocatur autem לא i. e. אין nihilum, ex illo Danielis, „et omnes habitatores כלא quasi nihilum reputantur“, Dan. 4, 32. ubi gl. R. Saadiae לא i. e. פירורין דקין כעפר corpuscula minutissima instar pulveris, quae videntur in ortu solis per fenestras intrantis, quae cum sole veniunt et cum eo evanescunt et in nihilum abeunt.

חַרְגוֹלָא *cantharus, locustae species*[128], Lev. 11, 22. Judaei Heuschrecken interpretantur. Talm. יוצאין בביצת החרגול משום רפואה egrediuntur (mulieres in Sabbatho) cum ovo locustae medicinae causa, Sab. 67a. Appendebant mulieres haec ova ad aures suas לשיחלא propter dolorem aurium, si sc. sanie diffluerent, aut alio vitio dolorifico laborarent.

חַרְגִינִין[129] oleris species, cujus olim usus in festo Paschatis, Pes. 39a.[130]

חָרַד hebr. *tremere, contremiscere, trepidare, perterreri:* Item *solicitum, anxium esse* alicujus causa: חָרֵד *tripidus, solicitus:* חרדה *trepidatio, solicitudo, anxietas.*

חַרְדָא *gutta:* חרדא דדמא gutta sanguinis, Vr. s. 24. Gl. monet, melius legi חִרְדָא.

חַרְדַּל[131] *sinapi* vel *sinapis, herba et grana ejus:*

[123]) Plinius l. 15. c. 28.: „In seliquis vero quod manditur, quid nisi lignum est?“ Ita et Arabibus خروب charub vel خرنوب charnub et *seliquam* et *fructum* denotat.

[124]) Vocem Fuerstius ad pers. vertit خربونه, quod *asinarium* denotat.

[125]) Ar. حرج *angustus fuit*, vic. τῷ خرج, de quo paulo post in חרגא.

[126]) Legitur haec vox in Talm. tract. Sanh. 27b.

[127]) Oritur vero atomus, ut in Talmude loco dicto docetur, ex *rotatione solis firmamentum radente opificis lignearii instar çedros serrantis.* גלגל חמה שמנסר ברקיע כחרש המנסר בארזים. Item in Schem. rab. s. 5.: ידי כוכב שהוא שף ברקיע אינו אלא כמסמר הזה שהוא נתון בעץ illud sidus, quod in firmamento serrat, nihil aliud est, nisi clavus in ligno dato h. e. cum nulla re comparari licet, nisi cum clavo, qui tanta vi in lignum adigitur, ut ramenta de eo ligno cadant. Convenit igitur חרגא Talmudicorum juxta sensum quidem atomis Democriti, apud Aristotelem (de anima 1) ξύσματα i. e. ramenta, quae radendo detracta sunt, vocatis. At vero etymologice voce חרגא magis notionis *volutandi, vibrandi* atque *tremendi* ratio habita est, quam notionis radendi atque serrandi. Nomen enim formatum est ex ar. خرج *tremule incessit*, ut atomos in sole *volitantes* quasi *tremule vibrantes* denotet, aeque atque illud apud Aristotelem (in Probl. s. 11.): διὰ τὸ κινεῖσθαι τὰ ἐν τῷ ἀέρι, καλεῖται δὲ ξύσματα, φανερὰ δὲ ἔσται ἐν ταῖς ἀκτῖσι ταῖς διὰ τῶν θυρίδων, ταῦτα δὲ κινεῖται κἂν νηνεμίᾳ.

[128]) A *trepidante* incessu dicta. Plane ut hebr. arab. nomen hujusce speciei sonat.

[129]) Gr. ὀρείγανον vel ὀρίγανον origanum germ. Wohlgemuth, Dosten.

[130]) Mirum quod B. Ar., qui omnia illo loco talmudico enumerata vocabula species oleris significantia habet, hoc solum vocabulum neglexit. Aliquando suspicatus sum dicere, auctorem B. Ar. חרגינין aut idem habere atque גנגידין, aut pro eo revera גנגידין legisse, quam vocem ille s. l. tractat. Est autem גנגידין, gr. γιγγίδιον (herba, de qua vide Dioscor. l. II. c. 167. Plin. l. XX. c. 5.), ut ex TH. Pes. c. 2. videndum, idem atque חרגינין; quum in Pes. l. c, תמכא et חרגינין quasi diversae species oleris enumerentur.

[131]) Vox mere persica خردل chardel, quod idem.

חרדל מצרי sinapis Aegyptica, Kil. c. 1. כפא דחט נגרא בגוויה נשרוף חרדלא cochlear, quod sculpsit artifex, eo urit sinapi, scil. os artificis, Pes. 28a. Sic opus noxium redit in caput artificis. Simile vide in סדן. Amplius חרדל et גרגיר החרדל *granum sinapis* apud Hebraeos proverbialiter usurpatur pro *re minima*. Hinc ubi de cibis vetitis agunt Talmudici, dicunt; quicunque comedit seorsim animalculum aliquod immundum totum, is vapulat ואפילו היתה פחותה מן החרדל licet minus fuerit, quam granum sinapis, Maim. in Jad, in הלכות מאכלות אסורות c. 2. Sic in הלכות אסורי ביאה c. 5. אפילו ראתה דם טיפה כחרדל si viderit duntaxat guttulam sanguinis instar grani sinapis. Sic in More par. 1. c. 56. opponit inter se Maim. גלגל הכוכבים sphaeram stellarum, quae est בתכלית הגודל extremae magnitudinis et גרגיר החרדל granum sinapis, quod est בתכלית הקטנות extremae parvitatis. Communem hanc loquendi consuetudinem imitatus est Christus in Evangelio Marc. 4, 31. ubi regnum coelorum comparat κόκκῳ σινάπεως. Sic Luc. 17, 6. εἰ ἔχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως. Quod vero Matth. 13, 31. et Marc. 4. porro dicit Christus de grano sinapis, ὅταν σπαρῇ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερος πάντων τῶν σπερμάτων ἐστὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ὅταν σπαρῇ, ἀναβαίνει, καὶ γίνεται πάντων τῶν λαχάνων μείζων, καὶ ποιεῖ κλάδους μεγάλους ὥστε δύνασθε ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνοῦν; ad illud illustrandum facit, quod in TH. Pea. c. 7. (non 2. ut prave citatum est in notis Tremellii ad Matth. 13, 31.) legimus: מעשה בשיחין בקלח אחד של חרדל שהיו בו שלשה בדין ונפשח אחד מהן וסככו סוכת היוצרים ומצאו בו שלשה קבין של חרדל fuit olim in Sichin caulis sinapis, qui tres habuit ramos. Avulsus fuit unus ex illis et tegebant ex eo tugurium vel umbraculum figulorum (sub quo nempe aestate laborabant) inventique sunt in eo tres cabi seminis sinapis. Eadem haec historia legitur in T. Babylonico tract. Ketub. 111b. hoc pacto: מעשה בשיחין באחד שהניח לו אביו שלשה בדי חרדל ונפשח אחד מהן ונמצאו בו תשעה קבין חרדל ועציו סככו בו סוכת יוצרין ubi dicuntur novem cabi seminis sinapis ex eo collecti esse. Iterum in TH. dicto loco, dicit R. Simeon ben Chalaphta, קלח אחד של חרדל היה לי בתוך שלי והייתי עולה בו כעולה בראש התאינה caulem sinapis habui in horto meo, in quem ascendi, sicut ascendere quis solet in summitatem ficus. Haec adducere visum est ex occasione vocis חרדל, ad illustrandum locum Evangelistae, quamvis fidem historiarum autoribus suis relinquamus. Plura autem ibi habentur in adductis locis utriusque Talmudicis de fertilitate terrae Israëlis, de mira pinguedine et magnitudine ejus fructuum. Inter alia refertur ibi etiam historia de quodam, qui sevit satum unum, quod fecit sive protulit sata trecenta. Cum ei diceretur, deus tibi ubertim benedixit, respondit; nisi decidisset ros malus (i. e. pruina) super illud, duplo plus protulisset etc. Conf. Matth. 13, 8.

חַרְדְּלִית[132] *fossa, lacuna aquae pluvialis ex alto defluentis:* מטבילין בחרדלית lavant in aquis pluviis, Mikv. c. 5. לטיבל בחרדלית של גשמים ad lavandum in lacunis pluviarum, Chig. 19a. Volunt ח esse loco ה, pro הרדלית. Vide Rambam in Edajoth c. 5.

חַרְדוֹן, חַרְדּוֹנָא[133] *testudo*, eine Schildkröte, Lev. 11, 29. in Tg. Jon. pro hebr. צב. Munstero est *bufo*. Vide Jalkut f. 42b.

חָרָה hebr. *ardere, exardere, accendi*: *accendi, exardescere ira*. Hinc chald. גושמי חֲרְיָא כד במצע שלהובין corpus meum ardet tanquam in medio flammarum, Ps. 57, 5. Sic legit Elias Methurgeman. Regia חֲרְיָא acuitur: Veneta חִיְירָא. Utrumque male. חָרַר Ps. 70, 6. Vide in אחר. In Pahel *accendere*. Part. מְחָרֵה כהותא accendit litem, Pr. 26, 21. Ex Aphel מַחֲרָה לביה accendit, irritat cor ejus, Pr. 25, 20. Melius per He, מַהֲרָה molestat, ex usu verbo syro, ut habent Veneta.

Secundo Tal. *verrere, everrere, expurgare sordes removere:* ומחריא תנורא et everrebat fornacem, Chag. 5a. Rabbinice מכבדת.

חֲרִינָא *aestus irae, excandescentia:* עבד חרינא faciens excandescentiam, Pr. 21, 24. ומן חרינא דאפיה et de ardore vultus ejus, Pr. 30, 33. Cum aff. ושבטא דחֲרִינֵיה et virga aestus irae ejus, Pr. 22, 8.

חַרְתָּא, חֲרָא *lis, contentio, rixa:* מדעיך חרתא extinguit litem, hebr. ריב Pr. 15, 18. ממטי ליה לחרתא adducit eum in contentionem, Pr. 18, 6.

תַּחֲרוּתָא, תַּחֲרוּת, תַּחֲרוּ *idem:* לתחרו ולמצו צימין ad litem et contentionem jejunatis, Jes. 58, 4. דבתחרותא מתגברין eo quod contentionibus invalescunt, Hab. 1, 3.

חַרְתָּן, חַרְתָּנָא *litigiosus, rixosus*, Pr. 16, 28. V. et Pr. 28, 8. pro נרגן.

מְתַחֲרָא *titio, torris, lignum adustum:* הוות נקיטא מתחרא erat illa accipiens, i. e. accipiebat titionem, Chag. 4b. Legitur tamen ibi מתארא per א in medio, sed in compendio talmudico בית יעקב legitur per ח et exponitur per אוד, quod hebr. est *titio*,

חֲרְיָא, חֲרִיא, חֹרִי Talm. *excrementum, egestum, fimus*: חריא דעיזי excrementum caprarum, Tan. 9b. קורטמי דחרי crocus fimi, i. e. crocus in agro stercore ovino stercorato crescens, ut R. Sal. explicat, Git. 70a. חרי חמימי בדיקולי בזייא לפומייכו excrementa calida in canistro fracto super nares vestras, Pes. 110a. Hoc dicterio utebantur, qui mulieribus veneficis occurrebant, ne eos laederent. Caeterum vocabulum hoc olim pronunciatu fuit obscaenum, ut Germanis Dreck: unde quod in Bibliis legitur לאכול את חריהם ad comedendum stercora sua, IIR. 18, 27. quod debebat legi חֲרֵיהֶם, pro eo legendum substituerunt צֹאָתָם, quod vocabulum honestius erat,

[132]) Gr. χαράδρα *torrens.*

[133]) Vide ann. nost. ad חברבר.

ut Germanis Roth, Mist, cujus vocales propterea priori voci adjecerunt, hoc modo הֳרִיָהֶם, scribentes pro ea in margine צֹאָתָם. Sic Jes. 63, 12. Unde regula כל המקראות הכתובן בתורה לגנאי קורין אותן לשבח quaecunque voces scriptae sunt in lege turpiter (pronunciatu) legunt eas laudabiliter, i. e. honeste, Meg. c. 4. in fine.

בר חיריא *nomen avis* ap. Tos, quae et שורינקא appellatur, Chol. 63a. B. Ar. legit בר הדיא.

הֲרִיוֹת *rami:* חריות של דקל rami palmae, Sab. 125b. הצית את האש בחריות incendit ignem ramis teneris, Para c. 2. Vide etiam infra in חרת.

חֲרַז[134] *pungere, figere, perfigere, perforare:* Item, *perforando in ordinem colligere et componere, ut certo numero et ordine cohaereant:* גברא סליק לדקלא וחרזיה סילוא בביצים vir quidam ascendebat in palmam et spina perforabat ei testes, Jeb. 57b. Citatur in Ar. aliud exemplum, מחריז נפשיה בסלואתא pungit seipsum spinis, ex Git. 84a. sed ibi legitur מברית, quod hac significatione usitatius est. Vide illic. Ex altera significatione: וחורזין הרבה מֵהן כחוט אחד עושין אותו כמין ענק ונושאין בצואריהם colligunt multos ex illis in filum unum et faciunt quasi torquem et portant in collo suo. In Vr. s. 16. אני מחריז דברי תורה לנביאים ego conjungo, compono verba legis Mosis cum Prophetis, gl. מחבר. In praefatione libri Akeda idem adducitur et praeterea: אית דידע למחרז ולא ידע למקדח est qui novit colligere, disponere, filo indere margaritas, sed non novit perforare eas: אנא הוינא חרזא ואנא הוינא קדוחא ego fui colligens et etiam fui perforans, germ. anfassen.

חֶרֶז et fem. חֲרוּזָה *ordo, series certarum rerum, ordine et numero collectarum:* חרוז מרגליות series margaritarum in filo collectarum eine Perlschnur. Pl. צוארך בַּחֲרוּזִים collum tuum monilibus, scil. ornamento ex margaritis et lapidibus pretiosis ordine collectis et dispositis, ornamentum est, Cant. 1, 10. Hebr. Apud Grammaticos חרוז, חרוזה est *rhythmus, oratio rhythmica.* Plur. חרוזים *rhythmi,* Reimen, *versus, carmina, cantica certo numero et ordine composita et pari numero in fine sibi respondentia.*

חָרְזָן *versificator, poëta rhythmicus.*

מַחֲרוֹזָה *ordo, series:* מחרוזות של דגים ordines, vincula piscium, Bm. 23b. Solebant piscatores captos pisces in vincula aut vimina certo numero colligere et in urbem deferre vaenum.

חרח חֲרְחָבִינִין *herbae amarae species, cujus olim usus fuit in festo Paschatis,* Pes. 39a. Arabice vocatur אלקרצינא[135], ut Maim. et Bartenora observant.

חֲרְחָלִין *idem,* Ibid.

חֲרְחוּר *ligo, instrumentum rusticum ad fodiendum, acutum, ut amputet radices, ne agriculturam impediant.* B. Ar. scribit esse idem quod מעדר in Bibliis: חרחור שנפגם ligo ruptus, rupturas habens, dentatus der Scharten hat, Kel. c. 13. et 29. Proprie ferrum scindens est, ligoni aut stimulo boum in extremitate ligni inditum. Vide amplius infra in חרר.

חֲרַט[136] *paenitere, paenitentiam agere, paenitentia duci, resipiscere.* Infin. לא צבן לְמִחְרַט ולמתב לותיה non voluerunt agere poenitentiam et se ad eum convertere, Cant. 5, 4. Falsus ergo Elias scribens in Tisbi, in Tg. non reperiri, sed apud Rabbinos tantum. Rabbinis in usu frequenti est in Hithpahel הִתְחָרֵט vel נִתְחָרֵט forma composita.

חֲרָטָה *paenitentia, resipiscentia.*

חֶרֶט heb. *stylus,* Exod. 32, 4. Item *penicillus,* Rabb.

חֲרְטוֹם *rostrum:* חרטום והצפרנים rostrum et ungues Chol. 121a. Ar. notat, non tantum de avibus dici, sed ad alia animalia transferri. Primum exemplum quod ex Tam. adducit, hodie pro חרטומו illic legitur חוטמו nares ejus. Quaerenda ergo erunt alia In Bk. 17b. exponit R. Sal. vocem מחטטין per מנקרין בחרטומיהן. Latinos de variis animalibus usurpare rostrum, notissimum est. Arabice כרטום. Adducit etiam B. Ar. ex ME. חרטומא דסנדלא rostrum calcei. Hoc sensu supra in חטם fuit חוטמו של סנדל.

Secundo חֲרְטוֹם *magus, genethliacus,* in Daniele et Esra. Et hebr. Gen. 41, 8. Dan. 1, 10. Kimchi scribit, esse חכמי התולדות sapientes nativitatum.

---

[134]) Vox in hebr. arab. et syr. aequa litera sonans.

[135]) قرصنة kirsenna gr. ἠρυγγη s. ἠρύγγιον *eryngio,* herba e spinosarum genere, cujus folia primum nascentia sale condita olerum modo comeduntur. Conjectura haud parvi existimanda est, cui apud Bochartum (Hieroz. pars I. p. 607) occurrimus. Scribit nempe Vir Cl., legendum esse חרחכין charchachim per Caph loco חרחבין *charchabim* per Bet, ut *urticam* denotet, a verbo כרך *urere* planeque ut sit Arabum حريق chorraik, quod ex verbo حرق *urere,* formatum, urticam innuit, veluti *urtica* Latinorum, quae ab *urendo* dicta, eo quod tactus ejus corpus adurat. Pergit autem Vir doctissimus sententiam eo confirmare, quod חרחבין idem esse dicunt (Talmudici) atque חרחלין, quod (a heb. חרול) urticam innuit. Sic ille, et hoc est, in quo erravit. Enumerantur enim in Talm. חרחבין,חמכא, simulque vero etiam חרחלין, unde facile intelligendum, חרחבין amaram herbam, sed specie diversam esse a חרחלין.

[136]) Origo in *pungendo, incedendo et sculpendo.* Cf. verba חרה *incidere, insculpere* חרש ܚܪܫ, ar. حرث *aravit, terram aratro proscidit* (quasi pungit), חרץ خرص *cuspidiavit linguam,* et intrans. *acuit se, acutus fuit* et metaphorice *acer, solers, promptus fuit* (ut gr. ὀξύς *acutus* est etiam *sedulus, expeditus),* חרז *pungere, figere perfigere;* item nomina: חרט *stylus,* quo *pungitur,* חרטום *rostrum, nasus,* et *quidquid in conum desinens* et plura alia, tam hebr. quam chald. et arabica verba ac nomina. Plane igitur verbum חרט, quod paenitere significat, Latinorum respondet verbo *pungere, scrupulo pungi.*

Quidam a חר *foramen* deducunt, quod per foramina mussitarent et incantationes suas efferrent. Plur. חַרְטֻמִּין.

חֲרַךְ[137] *aduri, amburi, comburi, inuri, ustulari:* Praet. וגרמי חרך מן נגבא et os meum combustum est prae siccitate, Jobi 30, 30: חֲרוֹבַת ארעא adusta est terra, Jes. 9, 18. hebr. נעתם. Pehil דְּחָרִיךְ בגו נורא quod adustum est in igne, Jer. 6, 29. Sic hebr. לא תחרוך non aduret Prov. 12, 27. Ithpehal Praet. ושער ראשהון לא הִתְחָרַךְ et capillus capitis ipsorum non fuit adustus, Dan. 3, 27. Futur. ולא יִתְחָרְכוּן בשרבי שמשא et non adurantur ardoribus solis, Ex. 12, 37. in Jon. Ti. גוי דחריך רישא Christianus qui adustus est capite, As. 38. חרכו קודם זמנו combusserunt ante tempus suum, Pes. 21b. חריך שקיה adustus crura, Bm. 85a.

חרוכא *adustio, combustio,* Joma f. 68b.

חֲרַךְ, חֲרַכָּא, *foramen, fenestra, cancelli, clathri:* תקב מן חרכא ex fenestra, hebr. מן החלון Jos. 2, 15. חרכא ברשה et perforavit foramen in janua ejus, IIR. 12, 9. Pl. אסתכל מן חֲרַכַּיָּא prospiciebat per cancellos, Cant. 2, 9. ומן חֲרַכִּין דדירא et ex cancillis habitaculi, Pr. 7, 6. pro quo in libris est חורקין. Constr. דמסתכלין בַּחֲרַכֵּי רישך qui vident per cancellos capitis tui, Eccl. 12, 3. Apud Tos. תגרי חרכא שבירושלים mercatores clathrorum, Pes. 16a. h. e. tabernarii, qui ad clathros vel fenestras tabernarum sedebant et vendebant. B. Ar. adducit in litera He et legit הרך.

חרל חרול *urtica,* Job. 30, 7. Plur. חֲרָלִים, chald. חֲרָלֵי Prov. 24, 31.

חרם[138] in Hiphil heb. הֶחֱרִים chald. אַחְרִים *anathematizare, anathemati, internecioni* vel *excidio* aut *perditioni devovere: consecrare, devotum* vel *sacrum facere.* Fut. כל חרמא דְיַחְרִים omnis res devota, quam quis devoverit domino, Lev. 27, 28. דלמא תַחְרְמוּן ne anathematizemini et tollatis de anathemate, Jos. 6, 18. i. e. ne fiatis anathema, ne vos ipsos devoveatis et anathema efficiatis, tollendo de anathemate, sive re devota. Kimchi scribit, unum alterum explicare et esse activum, *rapere anathema.* Ex Ithpahel כל חרמא דְיִתְחָרַם omnis res devota, quae devovebitur, Lev. 27, 28. Ap. Tos. unde habemus דמחרימינן quod anathemate devovemus? ex eo quod scriptum est, ארו ארור Jud. 5, 23. Mk. 16a. מוּחְרָם anathemati devotus; non discit, neque docent eum, non conducitur, neque conducit, Mk. 15a. Rabbini usurpant etiam in Kal, ut: שתפו למקום עמהם וחרמו in consortium sumpserunt secum deum et anathema fecerunt, Pirke R. Elieser. c. 38.

חֶרְמָא *anathema, res devota,* ut in locis praecedentibus. Et כל חרמא קדש קדשין הוא קדם יי omne anathema sanctitas sanctitatum, i. e. res sanctissima est coram domino, Lev. 27, 28. De rebus devotis Deo et usibus sacris, vide Maim. in parte tertia in הלכות ערכין וחרמין c. 6. חרם est duplex חרם כהנים res devota sacerdotum et חרם שמים res devota Dei. Has licebat redimere argento, quod tamen in usum templi impendendum erat: illas non etc. Vide et T. Ned. 2. Erchin c. 8.

חֵרֶם *excommunicatio, exclusio a caetu sacro, ejectio ex synagoga cum maledictionibus ac diris* ex Deut. 28. et aliunde excerptis, apud Rabbinos. Habent autem tres excommunicationis species: prima נדוי *nidduj,* qua in נדה: altera חרם: tertia שמתא de qua in שמת. Cherem excommunicatio gravior est quam Nidduj; unde si quis in Nidduj fuerit et intra 30 dies non det operam ut solvatur, excommunicatur per Cherem, tamquam graviorem speciem. Muchram non docet neque discit cum aliis, solus autem potest studere, ne doctrinae suae obliviscatur: non conducit, neque conducitur: nullum commercium nulla consuitudo cum ipso habenda: duntaxat emere potest victualia, Maim. in libro Madda c. 7. Cum tali excommunicato non licet edere nec bibere, Jore dea num. 334 par. 5. Quo forte respicit Apostolus 1. ad Cor. 5, 11. τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν. Nam admonitionem illam generalem facit et occasione incestuosi, quem excommunicare jubet. Cherem non potest fieri nisi in caetu et a caetu decem virorum, Pirke R. Elieser c. 38. ubi exempli causa impia fabula subjungitur de novem fratribus Josephi (Rubene absente) Deum in consortium impii sui Cherem assumentibus. Multa ibidem quoque habentur de vi et efficacia hujus anathematis. Eadem quoque leguntur in Tanchuma fol. 15. col. 4. Cherem potest solvi a tribus etiam vulgaribus, vel etiam ab uno gravi et probato viro, Maim. in loco antea citato. Deinde חרם etiam aliquando sumitur pro *juramento:* unde dicunt, חרם היא שבועה cherem est juramentum, votum, sub poena scil. anathematis factum: ita sumitur graec. καταναθεματίζειν Matth. 26, 47. Se devovere, omnia dira sibi imprecari, quae scil. in formula anathematis continentur. Syr. לְמַחְרָמוּ. In gratiam antiquitatis studiosorum placet hoc loco proponere formulam anathematis judaici, quam ex antiquo libro Manuscripto hebraeo descripsi: על דעת אדוני האדונים · יהיה בחרם פב"פ בשני בתי דינים · בעליונים ובתחתונים · ובחרם קדישי עליונים · ובחרם שרפים ואופנים. ובחרם כל הקהל גדולים וקטנים · ויהיו עליו מכות גדולות ונאמנים · וחלאים רבים ומשונים · ויהיה ביתו מעון תנים. ויאפל מזלו במעונים · ויהיה לקצף אף וחרונים · ותהיה נבלתו לחיות ופתנים · וישמחו עליו קמים ושוטנים · כספו וזהבו לאחרים נתונים · וכל בניו אל פתחי אויביו יהיו מוטנים. ועל יומו נשמו אחרונים. ויהיה מקולל מפי אדירירון ואכתריאל · ומפי סנדלפון והדרניאל · ומפי אנסיסיאל ופתחיאל · ומפי שרפיאל וזגנזאל · וכפי מיכאל וגבריאל · ומפי רפאל ומשרתיאל · ויהיה מוחרם מפי צבצביב · ומפי הבהביב הוא יי' הגדול · ומפי שבעים שמותיו של מלך הגדול. ומן צד צורט"ק הותם הגדול · ויבלע כקרח וכעדתו · בבהלה ובחפזון תצא נשמתו · גערת יי' תמית אותו. ויחנק כאחיתופל בעצתו · וכצרעת גחזי תהיה צרעתו · ולא יהיה תקומה

[137]) Ar. per ק, حرق scribitur.

[138]) Proprie: *prohibuit* aliquid, ar. حرم.

למפלתו ובקבורת ישראל לא תהיה קבורתו ולאחרים תנתן אשתו ועליה יכרעון אחרים במותו. בזה החרם יהיה פ"בפ וזה יהיה נחלתו. ועלי ועל כל ישראל יפרוש השם שלומו וברכתו [ואם ירצה להוסיף יאמר אלו הפסוקים והיה כשמעו וכו׳ לא יאבה וכו׳ והבדילו יי לרעה וכו׳] השם ישמור ענייני עמו מכל רע׳

Ex sententia Domini Dominorum, sit in anathemate Ploni filius Ploni, in utraque domo judicii, superorum scil. et Inferorum, in anathemate item Sanctorum excelsorum, in anathemate Seraphim et Ophannim, in anathemate denique totius ecclesiae maximorum et minimorum. Sint super ipsum plagae magnae et fideles, morbi magni et horribiles. Domus ejus sit habitaculum draconum: caliginosum fiat sydus ejus in nubibus: sit in indignationem, iram et excandescentiam: cadaver ejus objiciatur feris et serpentibus: laetentur super ipso hostes et adversarii: argentum et aurum ipsius dentur aliis: et omnes filii ejus ad ostium inimicorum ipsius sint expositi: super die ejus obstupescant posteri. Sit maledictus ex ore Addiriron et Achtariel, ex ore Sandalphon et Hadraniel, ex ore Ansisiel et Patchiel ex ore Seraphiel et Sagansael, ex ore Michael et Gabriel, ex ore Raphael et Mescharetiel. Sit anathematizatus ex ore Zafzavif et ex ore Hafhavif, qui est Deus ille magnus et ex ore septuaginta nominum Regis ter maximi, ex ore denique Tzortak, cancellarii magni. Absorbeatur sicut Korah et caetus ejus: cum terrore et tremore egrediatur anima ejus increpatio Domini occidat eum: stranguletur ut Achitophel in consilio suo: sicut lepra Gechasi sit lepra ipsius: neque ulla sit resurrectio ruinae ejus: in sepultura Israelis non sit sepultura ejus: Alienis detur uxor ipsius, et super eam prostranto se alii in morte ejus. In hoc Anathemate sit Ploni filius Ploni et haec sit haereditas ipsius. Super me autem et super totum Israëlem expandat Deus pacem et benedictionem suam, Amen. Adduntur etiam versus 18. 19. 20. capitis 29. Deut.

Secundo חֵרֶם est *rete, sagena:* כנש ליה בְחֶרְמֵיה colligit eum in sagenam suam. Hab. 1, 15. Ap. Tos. נדר נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים vovens per anathema (quod חרם dicitur) et postea dicat, non vovi nisi per rete (quod etiam חרם dicitur) maris, Ned. 20a. in Misna. Quod in Ar. etiam pro *fossa* explicatur, id nihil est. Exemplum adducit ex Erub. 47. ubi non fossam, sed *sagenam* significat.

הֵירוּם *internecio, bellum,* sic dictum, quod omnia internecioni *devoveat:* בשעת חירום tempore belli, internecionis, cui opponitur בשעת שלום tempore pacis, Bb. 38a. Ketub. 17b.

הָרֵם *raptor, praedo:* נודרין להרגין ולחרמין qui vovent se futuros occisores et praedatores, Ned. 27b. in Misna.

חֲרִים, חָרוּם *simus, qui nasum habet depressum:* juxta Hebraeos: alii *curtus membris,* veluti *loripes, qui unum pedem altero breviorem habet,* Lev. 21, 18. Jon. דלקי בְחוֹטְמֵיה qui percussus est naribus suis, qui quasi ex percussione depressas habet nares. Vide et Bech. c. 7.

חָרְמָה *Chorma, Horma, nom. propr. loci* ab excidio sive internecione sic dicti, quod ibi hostes Israëlitarum fuerint caesi, Num. 21, 3. et 14, 45. Graeci Ἑρμᾶ. Hinc Drusius in Notis ad Apocalypsin c. 16, 16. vult esse nomen compositum ἁρμαγεδὼν, a חרמה excidium et גר turma, exercitus, unde chald. forma גְּרְדוֹן et contracte ex dialecto hierosolymitana גַּדוֹן, quasi dicas, excidium exercitus ipsorum. Aliter vide Tremellium hic.

חוּרְמָן [139] *serpens.* Usurpatur in Targum pro *omnibus vocibus hebraeis, quae serpentem denotat,* ut נחש, פתן, צפע, אפעה, חנין, regulus, aspis, haemorrhous, basiliscus: כחיוי חורמן sicut serpens, basiliscus, hebr. נחש, Gen. 49, 17. היך חוּרְמָנָא חרשא sicut aspis mutus, hebr. פתן: Ps. 58, 5. הרמוס אריא וחורמנא conculcabis leonem et serpentem, heb. תנין draconem, Ps. 91, 13. Pl. ארסא דְחוּרְמָנִין venenum serpentum, hebr. פתנים, Jobi 20, 14. כחיון חורמנין sicut serpentes reguli, hebr. צפעונים Jer. 8, 17. רישי חוּרְמָנַיָא capita draconum; Jobi 20, 16. R. Salom. scribit Gen. 49, 17. חורמן est *species serpentis, ad cujus morsum nulla est medicina,* estque צפעוני (regulus, basiliscus) vocatur autem חורמן, propterea quod omnia faciat חרם h. e. *excidium, perditionem, quod omnia quae morsu suo laedit, perdat et excindat.*

חוּרְמִינֵי, הַרְמִינֵי *Armenia:* משרית חורמיני exercitus Armeniae, Jer. 51, 27. מן חורמיני רבתא ab Armenia magna, Mich. 7, 12. מן טורי הַרְמִינֵי de montibus Armeniae, Am. 4, 3. Ar. haec adducit per He.

חרן הוֹרָן vide in אחר.

הַרְנוּגָא *herbae species, quae juxta spinas crescit,* Sab. 110b. scribitur in gl., sed in textu הרנתא[140].

חֶרֶס חַרְסָה hebr *sol,* Jud. 8, 13. et 14, 18. Hinc Persis sol dicitur κῦρος, teste Plutarcho in vita Artaxerxis. In Pentateucho persico Tavasii invenio כּוּרְשֵׁר.

עִיר החרס *civitas solis, Heliopolis, civitas Aegypti, non procul ab Alexandria,* hodie dicitur *Alcair,* Men. 110. V. Jes. 19, 18. Est et *nom. propr. montis,* Jud. 1, 35.

Secundo חֶרֶס *testa, vas testaceum et figulinum,* hebr. חרש. Tis. per ס frequens, שיעור כלי חרס mensura vasis testacei. חרס הדרייני testa, vas testaceum

---

[139]) Syr. ܚܘܪܡܢ ar. حرمان quae vox *regulum,* vel *serpentem regulo simillimum* denotat. De etymologia vocis R. Salom. in Gen. 49, 17. haec habet: חורמן שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו והוא צפעוני וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרם „Hurman vocatur serpentis species, cujus morsus est insanabilis, id est (Hebraeis) צפעון, et vocatur hurman, quia omnia facit vastationem" i. e. omnia perdit et ad internecionem destruit.

[140]) Vide ibi ann. nost.

Hadriani, As. c. 2. in Misna: Maim. scribit: Hadrianus Caesar faciebat certum quodpiam lutum, quod miscebat cum vino per dies aliquot, ac postea faciebat ex eo vas testaceum, sed non coquebat illud (sc. in igne vel fornace). Hoc ferebat secum (in bellum) et quotiescunque habebat opus vino, injiciebat particulam ex eo in aquam, quae liquefiebat, lutum autem submergebatur et aqua cum vino permixta remanebat, quam bibebat. Hoc artificium in usu erat eo tempore, quo componebatur Misna. In eundem sensum scribit et Bartenora. Pl. חרסין testae, vasa testacea, Kel. c. 9.

Tertio חֲרָם *prurigo, scabies sicca instar testae,* Deut. 28, 27. Pl. חַרְסִין Lev. 21, 20. in Jon.

חֲרָסִית *pulvis, lutum tenue, species calcis:* מכסין בסיד ובחרסית ובלבנה tegunt calce, aut luto, aut latere, Chol. 85a. in Mischna.

חֲרוֹסֶת *pulmentum,* vel *intritum certum, cujus* usus in festo Paschatis. Scaliger vocat *embamma,* de Emendat. Temp. p. 536. R. Salom. vulgato nomine vocat איינרום in Pes. 40b. in Misna. Vide et Pes. 116a. Maimon. in hilchos חמץ ומצה c. 7, 11. ubi scribit: Charoseth est praeceptum ex verbis Scribarum, et est memoriale caementi, quo serviebant in Aegypto. Quomodo autem faciebant illud? Sumebant dactylos aut ficus arefactas, vel uvas passulas et similia et conculcabant ea acetoque perfundebant, et condimentis condiebant vel permiscebant instar caementi et sic vespera Paschatis mensae apponebant.

חירום Jes. 3, 5. in R. Salom. legitur tamquam synonimum cum חינור *contentio, concertatio.* Legendum per ם, חירום, quod significat *bellum,* ut supra visum.

חַרְסְפִיתִין *squamae piscium:* דלית ליה ציצין וחרספיתין cui non sunt pinnae et squamae, hebr. קשקשים Lev. 11, 9. Sic v. 10. 12. in Jon. Vide et Deut. 14, 10.

חרע חֲרִיעַ *crocus sylvestris.* Praecedit eam vox חלות, quae vicina est gr. χάλθη, *caltha, herba floris crocei.* Conjunctum, חלות חריע caltha crocata vel lutea, Nid. 51b. Okezim c. 3.

חֲרַף hebr. *exprobrare, probris afficere, probro exponere.* Hinc in Tg. וִיחָרֵף שום כנוי אלקיה et probris affecerit cognomen Dei sui, Lev. 24, 15. in Jon. Ex Pahel Part. בזמן דִמְחָרְפִין יתי מעיקי tempore quo probro afficiunt me oppressores mei, Ps. 42, 11.

Secundo chald. *acuere.* Infin. Pahel לְחָרָפָא ית פרשיה ad acuendum stimulum suum, IS. 13, 20. Sic et v. 21. Part. די גררוהי מְחָרְפִין cujus sagittae acutae sunt, Jes. 5, 28.

Tertio Talm. *anticipare, antevertere, praevertere:* אחריפו ועלו anticipate et offerte, dum adhuc dies est: אחריפו ופוקו anticipate et egredimini, Sanh. 70b.

חֲרִיף, חֲרִיפָא, חֲרִיף *acutus, acuta:* היך אזמל חריף sicut novacula acuta, Ps. 52, 4. et Jobi 16, 9. Fem. דמתקטיל בחרבא חֲרִיפָא sicut qui occiditur gladio acuto, Jes. 7, 20. V. et Jes. 49, 2. היך סיפא חריפא sicut gladius acutus, Ps. 57, 5. Plur. אזמלין חֲרִיפִין cultri acuti, Jos. 5, 2. וחריפין מדיבי רמשא et acuti sunt prae lupis vespertinis, Hab. 1, 8. וְחָרִיפִי אנון ניבוי et acuti sunt molares ejus, Pr. 30, 14. Ap. Tos. etiam est *acutus, acris, acuti et excellentis ingenii homo, ingeniosus, perspicax;* רב זירא חריף ומקשה Rab Sira acute disputans et objiciens sive opponens, Hor. in fine: חריפי דפומבדיתא acuti doctores et disputatores Pombeditani, Sanh. 17b. Sic in Tg. Jon. שלח לך גוברין חריפין mitte tibi viros acutos, ingeniosos, solertes, Num. 13, 3.

חוּרְפָא *acies cultri vel gladii:* Plur. cum aff. הי כחרבא דקטיל מן תרין חוּרְפוי sicut gladius qui occidit a duabus aciebus suis, est scil. lingua mala, Lev. 19, 14. Ap. Tos. *acies, acumen ingenii,* לפום חורפא שבשתא propter acumen ingenii stupendum, Bm. 96b.

Secundo חוּרְפָא *agnus, agna, agnellus, pecus tenella, quae mature provenit, et alias anticipat:* חורפא חדא agnum unum, Jobi 42, 11. Plur. במאה חוּרְפִין centum agnis, Gen. 33, 19. hebr. קְשִׂיטָה, quod R. Sal. cum Talmudicis *numum* interpretatur; ית שבע חורפן septem agnas, Gen. 21, 29,

חֲרִיפוּת *acies, acumen:* חריפות הסכין acies cultri, החרב gladii: כשחריפות נהפך quado acies retunditur: חריפה השכל acumen ingenii: item *adolescentia, juventus:* ביומי חֲרִיפוּתִי in diebus juventutis vel adolescentiae meae, Jobi 29, 4.

חֲרִיפְתָא *acrimonia: velocitas:* חריפתא דנהרא velocitas fluminis, acris et rapidus cursus fluminis, qui est in medio, ubi naves eunt, Kid. 73b.

חָרְפִין *praecocia, praemutura, primi fructus:* אי חרפי נצחן אי אפילי an praecocia praevalitura sint, an vero serotina, Eccl. 11, 2. in Venetis. Sic apud Tos. חרפי primores fruges, ut triticum, אפילי serotinae, ut hordeum, Bm. 106b. Vide אפל.

חֲרוּפָה *desponsata.* Ap. Tos. האומר חרופתי מקודשת qui dicit, ecce tu es חרופתי desponsata mea, ea vere est desponsata: nam sic vocant in Judaea לארוסה desponsatam (voce sc. communi hebraea) חרופה, Kid. 6a. Sic etiam quidam interpretantur, שפחה נחרפת ancillam desponsatam, Lev. 19, 20. in hebr. Onk. אחידא לגבר accepta, ducta in viro aliquo. Jon. מתארסא desponsata.

חֲרַפְתָא *vespertilio.* Ponitur in TgH. pro hebr. עטלף, Deut. 14, 18.

חרפופיתא. Sic adducunt hic pro *confusione.* In Gemara legitur ערבוביתא. Vide ערב.

חֲרַץ hebr. *concidere, decidere, excidere, praecidere, decernere, statuere.* Guido scribit, significare etiam *roborare* etc. perperam. Petitum autem est ex eo, quod in hebraeo legitur, אז תחרץ tunc movebis te, sc. ad bellum ineundum; id Tg. reddit, בכן תתקף tunc fortificabis te, fortiter instrues te ad bellum, IIS. 5, 24.

חֲרִיץ, חָרוּץ[141] hebr. *tribula,* sic dicta, quia *excutit* et *excindit* frumentum ex arista.

[141]) De aculeis *acuminatis* (vide in חרט), quibus uti solent ad concidendas spicas, dicta.

חֲרַץ, חַרְצָא *lumbus:* חבר חרצא דסנאוהי confregit lumbum inimicorum suorum, Deut. 33, 11. Pl. מֵחַרְצִין ועד ירכן a lumbis usque ad femora, Ex. 28, 42. Aff. חרזא אסיר בְּחַרְצֵיהּ et cinctorium alligatum lumbis ejus, IIR. 1, 4. חיליה בחרצוי virtus ejus in lumbis ejus, Jobi 40, 11.

חֲרִיץ, חֲרִיצָא[142] *fossa*, ut חרוץ hebr. Dan. 9, 25. In Tg. respondet semel voci תעלה *aquaeductus:* ut ועד חֲרִיצֵי מיא fossae aquarum, Jobi 38, 25. Sic חריצי מיא et usque ad cisternas aquarum, Jos. 11, 8. hebr. משרפות quasi dicas, combustiones, id est aquas calidas, thermas. Alii, ad salinas; nam aquae salsae a sole adustae sunt. חריץ עמוק fossa profunda. Plur. חֲרִיצִין. De nominibus fossarum scribunt: בור esse fossam rotundam: שיח longam et angustam: חריץ latam infra et angustam supra: נעיץ angustam infra et latam supra ac spaciosam: מערה esse quadratam et obtectam, in Bk. c. 5. Scribunt alii, significare etiam *seriem* seu *lineam, quae est extra oculum, et tegit oculum*, etc. Nugae. Quod Ar. in hanc sententiam ex Gem. citat, חריץ של עין pro eo hodie legitur חרים, de quo vide in רים.

חֲרִיצוּתָא *timor, metus:* חריצותא דרשיעא היא אתיא ליה timor improbi eveniet ei, heb. מגורת, Pr. 10, 24.

חַרְצוּבוֹת *vincula, nexus, ligationes*, Ps. 73, 4. Hebr.

חַרְצָן[143] *nucleus acinorum*, Num. 6, 4.

חָרַק heb. *frendere, stridere dentibus.*[144] Unde חֵירוּק *stridor, frendor.*

Deinde, *scindere, incidere, intersecare*, Unde:

חֲרוּקוֹת *incisa, secta, intersecta pluribus caesuris:* וחרוקות כקרני עז et si sint cornua ejus incisa sicut cornua caprae, Maim. in הלכות מאכלות אסורות c. 1. Vide et in Chol. 59b. ubi R. Sal. explicat gallice *crenes*.

חִירְקָא. חֶרֶק *caesura, intersectio*, חירקיהון caesurae ipsarum, Chol. 59b.

חריקא *locus:* הבו לי גברא דדלי לי בחריקאי date mihi virum, qui hauriat mihi aquam in loco meo, i. e. qui irriget agros meos meo loco, Gl. במקומי, Ketub. 105a. עיילת לך איתתא בחריקאי introduxi tibi uxorem in locum meum, Ketub. 61a. Gl. iterum במקומי. Videtur proprie esse *fissura, rima*, ut בחריקאי sit, in fissuram, rimam meam, i. e. locum meum vacuum. B. Aruch haec adducit per ה ab initio.

חִירֶק *Chirek, punctum vocale* apud Grammaticos, valens I, sic dictum, quod ejus sonus similis est stridori januae, vel frendori dentium.

חירפין, חירקי. Sic adducitur in Aruch. V. חרק.

חָרַר[145] חַר *ardere, exardere, aduri, exuri, ustulari, arescere, exarescere, exsiccari prae ardore.* Praet. וגויה חַר et medium ejus exaruit, Ez. 15, 4. דאשתא אכלתיה וחר cum ignis consumpserit illud et exaruerit, ibid. v. 5. Part. היך חפיא חָרְרָן sicut chytropodes adusti, Ps. 102, 4. נפשי חָיְרָא anima mea ardet, Ps. 57, 5. Fut. דְּיִחוֹר כזעיר תקפיה cum exarserit paululum ira ejus, Ps. 2, 12. In Pahel *accendere* et geminatur prima radicalis. Infin. לְחַרְחַר ריב ad accendendum litem, Pr. 26, 21. Apud Tos. משיחרחר ex quo ignem accenderit, ad fumum scil. excitandum et abigendas apes. Alii ex quo calefecerit (eas), ad mel sc. auferendum. Okzim cap. 3. Ithpah. אִתְחַרְחַר ענקי exsiccatum est guttur meum, Ps. 69, 4.

חֲרֵרִים heb. *siccitates, sicca loca*, Jer. 17, 6.

חַרְחוּרָא, חַרְחֻר *adustio, inflammatio*, Deut. 28, 22. de affectu morbi, veluti febris ardentis. Item *adusium, pars adusta:* והחרחור et adustum in pane, pars adusta in torta panis, Tibbul jom. c. 1. Item *rixa, jurgium, contentio*, sic dicta, quia venit ex *fervore sanguinis:* בחירחורי לשון תחבא in contentionibus linguae absconderis, Git. 67b. pro eo quod in Jobo c. 5. est בשוט לשון in flagello lingae.

חרור. Hinc in Aruch. בית חרורו, sed apud Talmudicos legitur חדודו. Vide חדד.

חֲרוּרִין *praestigiatores*, חרורי עיינין pro heb. מעֹנן *praestigiator, hariolus*, Deut. 18, 10. 14. in Jon. et TgH. Elias putat corruptum esse et legendum אחודי *tenentes, praestringentes oculos*. Certe Lev. 19, 26. legitur ולא אחורי סנהדרין עיינין et v. 10. ante citato loco legitur חרודי per ד, quod ad Eliam accedit. B. Ar. item expresse in חר secundo citat חָדוּדֵי עיינין. Lectio per Daleth אחודי recta est. Sic enim alibi apud Tos. eodem sensu legitur אחחת עינים, Sanh. 67b. אחז autem et אחד sunt synonima.

Secundo חרר *perforare, excavare*. Talm. חור שחררוהו המים foramen quod excavarunt aquae, sc. in littore, Suc. c. 2. in initio.

חוֹר, חוּרָא, חוֹרְתָא, חֲרִתָא *foramen, cavitas:* על חור חוי פתן super foramen serpentis aspidis, Jes. 11, 8. ונקב חורא et perforavit foramen, IIR. 12, 10. Pl. נפקין מן חוֹרַיָּא egrediuntur e foraminibus, cavernis, IS. 14, 11. Ti. חד חורתא לבניינה perforans foramen ad aedificium, Sab. 103a. על לחרתא ingressa est foramen, Ned. 50b. Proverbium: לא עכברא גנב אלא חורא גנב non mus, sed foramen furatur, sive fur est, nempe recipiendo furtum muris, juxta illud Germanorum wäre kein Hehler, so wäre auch kein Stehler. E contrario, אי לא עכברא חורא מנא ליה si non esset mus, foramini unde furtum esset? Erch. 30a. חורי

---

142) Ar. خرص *fissura, rima.* Cf. et gr. χρισω.

143) Hinc Latinorum acinus extrito ר.

144) Convenit arab. خرق cui haec inest significatio. Syriace est ܣܪܩ *scidit, amputavit* et in Pah. *frenduit, fremuit.*

145) Ar. حرّ, cui in omnibus fere significationibus *(arduit, coquit*, id est calefaciendo paravit,) respondet, praeter secundam significationem, quae est ad חור vertenda.

*) חרזא seu חרצא (Bk. 80a.) vide supra in חולדא

הנמלים foramina formicarum, in quibus sc. colligunt **frumentum**, Pea. c. 4.

חֲרִיר *idem:* מחט שניטל חרירה או עוקצה acus cujus ablatum est foramen, aut acumen, sive acies, Kel. c. 13. פתחו לי פתח אחד של חשובה כחרירה של מחט aperite mihi ostiolum unum poenitentiae instar foraminis acus, Midr. Cant. 5.

Tertio חָרַר *placentare, placentas parare* vel *coquere,* proprie super prunas *torrendo.* Fut. תְּחָרְרִנָּה לעיניהון coques placentam illam in oculis ipsorum, Ez. 4, 12.

חָרָרָא, חָרָר *placenta tosta super prunas.* B. Ar. scribit: faciunt חור foramen vel cavitatem in terra, et calefaciunt eam igni, coquuntque in ea panem, qui vocatur חררה a חור seu cavitate illa, in qua coctus est. Constr. חֲרַר דלחם שעורין placenta panis hordeaci, hebr. צליל tostum, Jud. 7, 13. Sic legitur Ez. 4, 12. pro hebr. עֻגַת שעֹרים. Et חררא זעירא placenta parva, heb. עֻגָה IR. 17, 13. חררא מעפפא placenta prunis-cocta, IR. 19, 6. Ti. אופין פתין גריצין וחררין coquunt tortas crassas et placentas, Beza 21b. ubi gl. חררין שאופין על הגחלים Charerim sunt placentae, quas coquunt super prunas. Idem textus est in Edajot c. 3. sed ibi defecte scribitur חרי pro חררי. Hinc quidam explicant illud, שלשה סלי חרי tres corbes placentarum, Gen. 40, 16. Fem. חררות גדולות placentae magnae. In Tg. Jon. חֲרִירָן פטירן placentae fermentatae, Exod. 12, 39. Ti.: si bestia pariat חררת דם placentam sanguinis, i. e. frustum condensatum sanguinis, Bech. 21b. חררת ברזל placenta ferri, i. e. massa lamina lata ferri, Kel. c. 11. Sententia proverbialis; עני מהפך בחררה בא אחר ונטלה הימנו pauper vertit placentam, venit alius et aufert eam ab ipso, Kid. 59a. Sic divites pauperiorum laboribus et sudoribus saepe gratis fruuntur. Vide locum.

Quarto חָרַר, חַר *liberare, liberum efficere, libertate donare, in libertatem asserere:* וְחַרְרְתַּהּ et libertate donavit eam, Gen. 16, 3. in Jon. חֲרָרִית אמתי libertate donavi ancillam meam, v. 4. Fut. וְאֲחָרְרִנָּהּ et liberam eam faciam, v. 3. Ithpeh. ארי לא אִתְחָרְרַת non enim libertate donata, libera demissa est, Lev. 19, 20. Jon. defecte אִתְּחָרַת.

חָרֵי *liber,* fem. חָרְתָא: ut אמתא וחרתא מתארסא לגבר חרי ancilla, sed libertate donata et desponsata viro libero, Lev. 19, 20. in Jon.

חוֹרִין *liberi, ingenui, nobiles:* בני חורין אנחנא homines libri sumus, Jes. 34, 12. בר חורין filius liberorum, i. e. חפשי liber, hebr. Ex. 21, 5. דנפק בר חורין מכיפתא qui egressus est liber a ligatione, Jobi 3, 19. בני חורין Ps. 88, 6. Ap. Ros.: אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה nullus liber sive nobilis dicendus est, nisi is qui se exercet in Lege, Avoth c. 6. בת חורין, sic appellatur spiritus impurus, qui insidet manibus hominis ante lotionem illarum, Sab. 109b.

חֲרוּרִין *liberi, emancipati, manumissi, qui alias* etiam vocantur משוחררין, Kid. c. 4. in principio.

חֵירוּת, חירו *libertas:* חֵירוּתָא לא אתיהיבת לה libertas non est data ei, Lev. 19, 20. לא קרו חירותא non proclamarunt libertatem, Thren. 1, 3. תהי קרי חירותא eris proclamans libertatem populo tuo, Thr. 2, 22. למקרי חירו ad proclamandum libertatem, Jes. 61, 1. ותקרון חירותא et proclamabunt libertatem, Lev. 25, 10. heb. דרור. At illud, סלין דחירו canistra libertatis, Gen. 40, 16. i. e. mundissima, in quibus liberis et illustribus hominibus, regibus et principibus ministratur cibus: alii *canistra candoris,* i. e. candida, ex decorticatis viminibus facta, a חור candidum:

מחורר. Sic legitur in Br. s. 14. in fine mendose pro מכורן, ut patet ex MK. c. 2, 17. et Echa rab. c. 1, 15.

חֲרַשׁ ch. *fascinare, incantare.* Part. בהון אנן מְחָרְשִׁן יח נפשן per haec nos incantamus animas, heb. מצדות venamur, Ez. 13, 20.

חַרְשָׁא, חָרָשׁ *incantator, magus, praestigiator, maleficus:* מנחש וחרש conjector et praestigiator, heb. מכשף Deut. 18, 10. Pl. חָרָשִׁין praestigiatores, Eccl. 11, 4. Emph. וְלַחֲרָשַׁיָּא et praestigiatores, Ex. 7, 11. Cum aff. מן חֲרָשֵׁיכוֹן a praestigiatoribus vestris, Jer. 27, 9. Fem. חַרָשָׁא לא תחי praestigiatricem ne sinito vivere, Ex. 22, 18. Ti. כסא דחרשין poculum maleficorum, incantatorium, Bm. 29b. Secundo, *incantatio maleficium:* ידעא חרשין perita incantationum: בַּחֲרָשְׁתָהּ veneficiis suis, Nah. 3, 5. מלי חֲרָשַׁיָּא verba incantationum, Ps. 53, 6. אסגיאות חרשך propter multitudinem incantationum tuarum, Jes. 47, 9. חַרְשַׁיִךְ v. 12. וחרשתא סגיאין et maleficia ejus plurima sunt, IIR. 9, 22.

חַרְשׁוּתָא, חַרְשׁוּתָא *idem,* Ex. 22, 17. in Jonathane.

Secundo חָרַשׁ heb. *surdum agere, obsurdescere, silere, tacere:* נִתְחָרַשׁ surdus factus est, scil. vitio aliquo.

חֵרֵשׁ, חַרְשָׁא, חַרְשָׁא *surdus, mutus;* nam qui natura surdus est, simul est mutus, ideo חרש utrumque significat, Ex. 4, 11. היך חרשא sicut surdus, Ps. 38, 14. Pl. כלבין חַרְשִׁין canes muti, Jes. 56, 11. וכחרשין ואדנין להון et sicut surdi, qui tamen aures habebant, Jes. 43, 8.

חֵרְשׁוּת *surditas:* unde Ri. סבת האלמות היא חרשות causa infantiae sive *ἀλαλίας* est surditas.

חֲרִישִׁית *silens:* רוח קדים חרישית ventum orientalem silentem, Jonae 4, 8. Vide T. Git. 31b.

Tertio חָרַשׁ hebr. *arare:* metaphorice *fabricare, machinari.* Ap. Tos. יש חורש תלם אחד וחייב עליו est qui arat sulcum unum et reus fit, Mac. c. 3.

חֲרִישָׁה *aratio:* חרישת השדה aratio agri.

חָרָשׁ *artifex, faber.* Pl. חָרָשִׁים Constr. חָרָשֵׁי משחית fabri corrupti, perditi, perniciosi, Ez. 21, 31. Heb.

חֲרֹשֶׁת *artificium, fabrefactura,* Ex. 31, 5.

Quarto חָרַשׁ *implicari, intricari, condensari more sylvae, sylvescere.* Part. שרשוהי חָרְשִׁין radices ejus sylvescunt, i. e. in modum sylvae condensantur et implicantur, ut hebr. יסבכו, Jobi 8, 17.

חוּרְשָׁא *sylva, saltus:* אזל לחורשא abiit ad sylvam, IS. 23, 16. חֲזִיר דמן חֻרְשָׁא porcus ex sylva, Ps. 80, 14. Plur. לְמֵערק בְּחֻרְשַׁיָּא ad fugiendum in sylvas, Jer. 4, 29. Ap. Tos. בחורשא קא אכיל ליה in sylva hic comedit hactenus? per admirationem vel interrogationem, Schebu. 6b. Locutio proverbialis, quasi dicas; hic homo videtur in sylvis et apud feras hactenus educatus, quod nesciat hoc etc. שיהו מרעין בחורשין ut pascerent in sylvis, Bk. 81a.

חֳרִישָׁה *idem,* ap. Ros. חרישה של קנים saltus calamorum, Br. s. 12. ותרתי לחרישה קנים et respexi ad sylvam calamorum, Medr, Kohel. c. 2, 12.

חֳרִישׁוּתָא *densitas, perplexitas ramorum* vel *sylvae:* אחיד בחרישותא דאילנא detentus in perplexitate arboris, Gen. 22, 13. hebr. בסבך. Sic legendum Tg. Jonathanis.

מַחֲרֵישָׁה *pecten, strigilis,* Bm. 113a.

חרת[146] hebr. *sculpere, exsculpere, exarare, incidere.* Part. חָרוּת Ez. 32, 16. חֲרִיתִין על לוח לבהון exsculpta super tabulas cordis ipsorum, Jer. 17, 1. ורשמין חריתין et stigmata incisa, Lev. 19, 28. Jon. sing. רשם חֲרִית.

חֶרֶת, חֶרְתָּא [147] Talmudice *atramentum:* חרתא דאושכפי atramentum sutorium, Sab. 104b. שחור כחרת nigrum instar atramenti, Nid. 19a.

חָרוּת, חֲרוּתָא *ramus palmae,* sic dictus, quia *succidi et amputari* solet, Suc. 32a. חריות של דקל rami palmarum, Sab. 125b. קני וחריואתא calami et rami palmarum, Pes. 82a.

חָרוּת *arefactum et induratum, scirrosum:* חרותה בידי שמים si induratum, arefactum, aut imminutum pulmonem habeat divinitus, recta et licita bestia est, Chol. 54a. in Mischna. et fol. 56b. in Gemara, ubi dicitur איזהו חרותה שצמקה הריאה שלה quae bestia dicitur חרותה? cujus exaruit pulmo. Gl. *exaruit,* ac proinde durus factus, ut ramus palmae qui dicitur חרות. Divinitus, veluti si bestia fulgure vel tonitru perterrefacta sit, unde pulmo vitium contraxerit, sic ut induruerit et exaruerit. Hinc natum est Guidonis interpretamentum, pro *speculatione fulgurum.* Similiter Munst. hic erravit, חֲרוּתָא scribens pro חֵירוּתָא quod supra positum pro *libertate.* Vide et Kimchium IS. 22, 5. ad ויבא יער חרת et venit in sylvam Cheret.

חשא *silere, tacere,* heb. Verbum chaldaicum non legi.

חֲשַׁי, חֲשָׁאי *silentium, vox silenter et tacite prolata, tacitum, secretum: susurratio,* idem quod לחש ſägen, *consecratio magica:* חֲשַׁי אשמע susurrationem audivi, vel silenter, silentio, secreto, tacite, pro בַּחֲשַׁי, ut alias dicitur, Job. 4, 16. קל דמשבחין בחשאי vox laudantium in silentio, IR. 19, 12. Hinc adverbiascit, pro *clam, tacite, secreto.* Ap. Tos.: duae cellae erant in sanctuario, una לשכת חשאים cella secretorum: altera לשכת הכלים cella supellectilis. Illa erat, in quam pii, timentes Dei בחשאי clam projiciebant pecunias ad sustentationem pauperum. Haec, in quam varia vasa dono ponebantur, ad curandam labem templi. Utilia ad usum templi servabantur, reliqua vendebantur et pecunia in restaurandam et conservandam domum impendebatur. Singulis mensibus hae cellae aperiebantur a certis praefectis, Schek. c. 5. מעשה חשאי factum occultum clandesticum, Joma 44a.

חִישָׁה vide supra in חיש.

חֲשָׁאי *storea, matta ad cubandum.* Sic adducitur in Ar. ex Sab. 128a. et explicatur vernacule סטו״רייא i. e. *storea.* Unde jucundus error natus in Munstero, Guidone et Schindlero, quod sit *historia*[148] At aliter nunc legitur in Gemara. Vide Trihaeres. Scalig. c. 26.

חָשַׁב *cogitare, excogitare, putare, computare, imputare, reputare, supputare, existimare aestimare.* Praet. די חֲשִׁיב על יהודאין quas cogitavit contra Judaeos, Esth. 8, 3. וחשיב עליכון מחשבא et cogitavit super vos cogitationem, Jer. 49, 30. ולמא חֲשַׁבְתָּא כהדא et quare cogitasti talia, IIS. 14, 13. חֲשִׁיבִית לאוטבא אורחי cogitavi bonas reddere vias meas, Ps. 119, 59. חשיבו עלה בישא cogitarunt contra eam malum, Jer. 48, 2. אתון חשבתון vos cogitastis contra me malum, Gen. 50, 20. Partic. דאנא חָשֵׁיב quod ego cogito, Jer. 26, 3. וחשב הפכתא et cogitat perversa, Pr. 16, 30. Plur. מא אתון חָשְׁבִין quid vos cogitatis, Nah. 1, 9. Pehil בסירין ולא חֲשִׁיבִין contempti, et nihil reputati, Jes. 53, 3. ואנחנא חשיבין כתושין et nos reputati sumus contusi, v. 4. Infinit. לְמֶחְשַׁב ברעיוניהון ad cogitandum in cogitationibus suis, Ex. 31, 4. in Jonathane. Fut. וְתַחְשְׁבִנַּנִי לבעל דבבא et reputas me pro inimico, Jobi 13, 24. לא יַחְשׁוֹב עלי ne imputet mihi 2 Sam. 19, 20. ויחשבנני לבעל דבבא לה et reputavit me inimicum sibi, Jobi 33, 10. וְנַחְשַׁב על ירמיה מחשבן et cogitabimus contra Jeremiam cogitationes, Jer. 18, 18. לא תַחְשְׁבוּן לחלתי בלבכון ne cogitetis in corde vestro, Zach. 7, 10. יַחְשְׁבוּנַנִי pro extraneo reputant me, Jobi 19, 15. Pahel חַשֵּׁב *idem.* Praet. דְחַשְּׁבִית למעבד ליה quod cogitavi facere ei, Jer. 18, 8. Part. מחשבתא דאנא מְחַשֵּׁב cogitationes quas ego cogito contra vos, Jer. 29, 11. vide et Jer. 18, 11. Plur. דִמְחַשְּׁבִין לטינס qui cogitant violentiam, Ez. 11, 2. Infinit. לְחַשָּׁבָא מנין ad supputandum numerum interfectorum, Jes. 33, 18. Fut. תְּחַשֵּׁב בלבבך cogitas in corde tuo, Ps.

---

[146]) Vide supra in חרט. [147]) Gr. χρως *pigmentum.*

[148]) Quo jucundior est error, qui Buxtorfio illos in ludibrio habenti natus est. Spectat enim autor Ar. voce סטו' רייא neque ad *historiam* neque ad *stoream,* sed ad lat. vocem *satureja* vel *saturejum,* quod nomen est plantae arab. حاشا dictae. Sic Aruch. At vero Mussafia eo, quod loco dicto חשא idem esse atque קורנית i. e. *coronis* docetur, pastinacam esse dicit talm. אסטפנינין, (σταφυλῖνος) dictam. Vide Maimonidem in Schevi cap. 8. mischna 1 et cf. ann. nost. ad vocem צתרי.

52, 4. לבך יחשב רברבן cor tuum cogitabit magnalia, Jes. 38, 18. וְיִחַשֵּׁב עִם זבנה et supputabit cum emptore suo, Lev. 25, 50. Ithpah. לא אִתְחֲשִׁיב non aestimabatur, IR. 10, 21. אִתְחֲשֶׁבֶת לטבא reputatum est pro bono, Gen. 50, 20. אִתְחֲשֶׁבֶת reputatus sum, Ps. 88, 5. et 73, 22. אתחשיבו ליה אבני קלעא reputantur ei lapides fundae, Jobi 41, 19. Partic. לך מִתְחַשְׁבָא tibi reputatur, Ps. 65, 2. מִתְחַשְׁבִין קדמך היך יומא reputati sunt coram te sicut dies unus, Ps. 90, 4. Futur. יִתְחֲשֵׁב לגברא ההוא imputabitur viro isti, Lev. 17, 4. וְיִתְחֲשֵׁב קדם יי et reputabitur coram domino, Ps. 50, 14. לוטתא תתחשב לה maledictio reputabitur ipsi, Pr. 27, 17.

חָשֵׁב *cogitator, aestimator, supputator.* Pl. איכא חָשְׁבַיָּא ubi supputatores? Jes. 33, 18.

חָשׁוּב *reputatus, aestimatus, existimationis magnae vir, honoratus,* apud Rabbinos.

חֲשִׁיבוּתָא, חֲשִׁיבוּת *aestimatio, existimatio, dignitas, reputatio:* איניש איניש בחשיבותיה quisque pro existimatione aut dignitate sua, Bb. 145b. אלא חשיבות הוא sed dignitas est.

חוּשְׁבְּנָא, חוּשְׁבַּן *cogitatio: ratio, computus, supputatio, summa rationis subductae, calculus:* חושבן כל עלמיא supputationem omnium saeculorum, Ps. 87, 6. חוּשְׁבַּן אגר supputatio mercedis, Eccl. 7, 27. ארי חקבל ית חושבן בני ישראל cum susceperis supputationem filiorum Israëlis, Ex. 30, 12. סכום חושבן numerus summa supputationis, Num. 26, 2. in Jon. עובדא וחושבנא opus aut cogitatio, Eccl. 9, 11. בכתבי חוּשְׁבָּנֵיהּ in libris rationum suarum, Gen. 39, 11. Proverbium talm. vide in בב. Plur. חוּשְׁבָּנֵי עבורין supputationes embolismorum, Cant. 7, 5.

חֶשְׁבּוֹן *idem.* hebr. עשה חשבון עמי ini rationes mecum. Pl. חֶשְׁבּוֹנוֹת *rationes: computi, epilogismi astronomici.* In Tg. vide Eccl. 7, 28. 30. Nota hic, quod Judaei scribunt, non licitum quidem esse Christianum defraudare, sed si in computando בחשבון errorem committat, non indicandum ipsi esse a Judaeo, Chasidim p. 48. num. 395. Vide et Maim. in הלכות גולה ואבדה c. 11. חשבונות שעברו ושעתידין להיות rationes praeteritae et futurae: חושבין חשבונות שאינן צריכין supputant rationes, quae non sunt necessariae (sc. in Sabbatho) non autem rationes necessarias, Sab. 150a. et b.

חִישּׁוּב *supputatio:* חישוב תקופות supputatio tekupharum.

חֶשְׁבָּנִין, חֶשְׁבָּנֵי *Chasbanaei,* hebr. זמזמים, Deut. 2, 20. Sic vocarunt *Ammonitae gigantes istius temporis.* Hebraeum notat *sceleratarum cogitationum et machinationum homines.* Chaldaeum itidem a *cogitando,* quasi dicas *reputatos, aestimatos, celebres,* חשובים. Jon. זִמְתָּנֵי, quod Hebraeo respondet a זמם.

מַחְשְׁבִי *cogitativum, cogitabile, quod cogitatione tantum concipitur:* עניינים מחשביים res cogitatione conceptae, conceptus animi, More l. 1. c. 74.

מַחְשַׁבְתָּא *cogitatio.* Vide sup. in princip. radicis. וּמַחְשַׁבְתֵּיהּ et cogitationem ejus, Jerem. 49, 20. et 50, 45. Pl. מַחשְׁבַן רעו cogitationes malae, Ez. 38, 10. Vide et supra in verbo. Cum aff. לא מַחְשַׁבְתִּי מַחְשַׁבְתְּכוֹן non sunt cogitationes meae cogitationis vestrae, Jes. 55, 8. עמיקין מחשבתך profundae sunt cogitationes tuae, Ps. 92, 6. כל מחשבתהון לביש omnes cogitationes ipsorum ad malum, Ps. 56, 6. Ap. Ros. ראשית המחשבה סוף המעשה primum in cogitatione ultimum est in opere. Ap. Tos.: מחשבה טובה מצרפה למעשה cogitationem bonam componit (sc. Deus) cum ipso opere: et מחשבה רעה אין ק"בה מצרפה למעשה cogitationem malam non reputat Deus pro opere, Kid. 40a. Idem legitur in TH. Pea c. 1. ubi additur, hoc valere tantum de Israëlitis, בגוים חילופיה cum Christianis secus esse. Prior sententia convenit cum illo: voluntas pro facto habenda. In hunc sensum adducit Kimchi Ps. 30. in fine ex Midrasch; מי שחשב לעשות טובה הק"בה כותבה כאילו עשאה qui cogitavit facere bonum, Deus Opt. Max. adscribit ei ac si fecisset.

חֲשַׁד *suspicari, insimulare, suspectum habere de facto aut delicto aliquo commisso,* Germ. Einem etwas zeihen. In Tg. Jon. הוו זהירין דלא לְמֶחְשַׁד חד בחבריה estote admoniti, ne quis amicum suum suspectum habeat de delicto aliquo, ne vapulet: mementote, quid fecerit dominus Mariae, דְחַשְׁדַת quae suspectum habebat Mosen facti cujusdam, quod non erat in ipso, Deuter. 24, 9. in Jon. Part. Ithpahel מִתְחַשְׁדָא suspecta, Deut. 21, 3. in Jon. Rabbinis et Talmudicis verbum usitatissimum: הוא חושד אותו ille suspectum habet ipsum: שחשדוהו מאשת איש quod insimularunt eum adulterii, Sanh. 110a. אין אדם נחשד בדבר אלא אם כן עשאו non est homo unquam suspectus de re quapiam, quinfeceret eam: et si non fecit totam, fecit ex parte: si non ex parte, cogitavit in corde suo se eam facturum: si non cogitavit, vidit alios eam facientes et gavisus est, Mk. 18b. Et mox: dixit R. Jose, יהא חלקי עם מי שחושדין אותו בדבר ואין בו sit portio mea cum eo, quem suspectum habent de crimine aliquo, quod non est in ipso.

חוֹשֵׁד *suspicax:* חָשׁוּד, נֶחְשָׁד *suspectus.* Talmudici scribunt in tractatu de Idololatria c. 2. p. 22. 24. 26. Judaei non debent constituere bestiam in hospitiis Idololatrarum (i. e. Christianorum) מפני שחשודין על הרביעה propterea quia suspecti sunt, quod ineant eas. Neque debet relinqui mulier Judaea sola cum ipsis, מפני שחשורים על העריות quia suspecti sunt de scortatione: nec vir aut ullus cum ipsis solus manebit, מפני שחשודין על שפיכות דמים quia suspecti sunt de effusione sanguinis, i. e. de homicidio. En quam ingenue gens improba de nobis sentiat. Vide et lib. Jore deah num. 153. Ammude golah p. 37. num. 100. Bes Jacob p. 176.

חֲשַׁד, חֲשָׁדָה, חֲשִׁידָא *suspicio,*

חֲשַׁח *opus, necesse habere, indigere, necessarium, esse.* Part. לא חָשְׁחִין אנחנא non est necesse nobis, Dan. 3, 16. Gl. לא צריכין. Quidam לא חוששין non sumus soliciti. Femin. ומה חַשְׁחָן et quae opus sunt, Esr. 6, 9.

חשחות *utilitas,* Esr. 7, 20.

חֲשַׁךְ *obscurum esse, obscurari, tenebrosum esse vel fieri, tenebrescere, obtenebrari:* Praet. נהור חֲשַׁךְ lux obtenebrescit, Jobi 18, 6. וַחֲשׁוֹכַת ארעא et obscurata est terra, Ex. 10, 15. וחשוכו עלוהי אפי מלכיא et obscuratae sunt facies regum, Ez. 31, 15. Fut. יַחְשׁוֹךְ לרשיעיא tenebrosum erit impiis, Jes. 5, 20. Pehil חוו חֲשִׁיכָן עיננא fuerunt obtenebrati oculi nostri, Thr. 5, 17. Ex Pahel וַחֲשִׁכנוּן et obtenebrarunt eos, Ps. 105, 28. Ex Aphel Part. מקדים וּמַחְשִׁיךְ anticipans et obtenebrescens, i. e. mane et vespere accessit, IS. 17, 16. כמחשיך מלכא quasi obtenebrans consilium, Jobi 38, 2. Fut. חשוכא לא יַחְשִׁיךְ tenebrae non obtenebrant a verbo tuo, Ps. 139, 2. Ex Ithp. Fut. יִתְחַשְׁכוּן כוכבי נשפא obtenebrantur stellae crepusculi, Jobi 3, 9. יִתְחַשְׁכָן עיניהון obtenebrantur oculi ipsorum, Ps. 69, 24.

Deinde est etiam *contabescere, sensim perire et obscurari*, pro hebr. עשש: ut חשכת מן רוגזא עיני caligavit, vel contabuit prae indignatione oculus meus, Ps. 6, 8. ואברי חשכו et membra mea contabuerunt, Ps. 31, 11. Ap. Ros.: מתלא אמרה עד דשמינא חשיך חשיכה מיית proverbium dicit: antequam pinguis contabescit, attenuatus vel tabidus moritur. Sic citat Ar. ex Echa rab. c. 3, 20. Sed ibi aliter nunc legitur: עד דשמינא עביד קטין נפשיה דקטינא נפקת. Citat Aruch aliam etiam lectionem עד דשמנא בחיש כחישנא מיית Sensus ubique idem.

חֲשׁוֹךְ, חֲשׁוֹכָא *obscuritas, tenebrae:* חשוך קבל obscuritas caliginis, Ex. 10, 22. וחשוכא פריש et obscuritas diffusa erat, Gen. 1, 2. ידע מה בחשוכא novit quod in tenebris est, Dan. 2, 22. ולחשוכא et tenebras vocavit noctem, Gen. 1, 5. אפקנון מחשוכא eduxit eos de tenebris, Ps. 107, 14. Plur. emphat. בַּחֲשׁוֹכַיָּא in tenebris, Ps. 88, 7.

חֶשְׁכָא *idem*, Ps. 18, 29. חֲשַׁךְ *idem*, Ps. 88, 13.

חֲשְׁכוּת *idem:* וחשכות עינין et obtenebrationem oculorum, heb. וכליון עינים et consumptionem oculorum, Deut. 28, 65.

חֲשׁוֹךְ, חֲשׁוֹכָא, חֲשִׁיכָא per metaphoram *pauper, tenuis, egenus*, q. d. *obscurus, macilentus, tabidus:* מרים חשיכא exaltans egenum; Ps. 113, 7. לא לעלמין מתנשי חשוכא non in perpetuum oblivioni traditur pauper, Ps. 9, 19. רקיעי חשוך pulvilli inopis, Ez. 13, 18. מא דין את כדין חשוך quare tu sic es attenuatus? hebr. דל, IIS. 13, 14. מסכנא וחשוכא pauperem et egenum, Ps. 82, 4. Pl. דהוו חֲשִׁיכִין ומסכנין qui fuerunt pauperes et egeni, IS. 2, 5. מצוחת חֲשִׁיכַי propter clamorem egenorum, Ps. 12, 6. ומתנן לַחֲשׁוֹכַי et dona ad egenos, Esth. 9, 22. אלהן חשיכי עמא דארעא nisi pauperes populi terrae, 2 Sam. 24, 14. Melius punctaretur semper per Chirek in medio: nam hebr. חשוך chaldaice dicitur חֲשִׁיךְ. Femin. חֲשִׁיכְתָא pauperoula, Jes. 54, 11. Plur. חֲשִׁיכָתָא, חֲשִׁיכָן. In Jonathane, חשיכן ובשין. Vide supra in חסך. Ap. Tos. חשיך תקין נפשך קדים תקין נפשך כי היכי דלא תתרחק assuefacte ut vesperi sero te praepares et assuefac te ut mane te praepares, ne opus habeas te elongare (ab hominum conspectu) Tamid. Praeceptum morale, de cujus sensu vide Ar. in hac radice. מראו חשוכין facies ejus obscura est, i. e. nigra, Bech. c. 1. in Misna.

בַּחֲשׁכְתָא *noctu, vespere, cum jam vespera o venit*, Talmud. Opponitur ipsi בקדמותא ante aurora vel dies illucescat, q. d. In priori Bm. 30b.

חֲשַׂךְ *cohibere, subtrahere, detrahere.* Effertur chaldaice per ס quoque. Pra… שבטיה סני בריה qui cohibet virgam suam, odit … suum, Pr. 13, 24. דחשך מלוי qui cohibet verba … Pr. 17, 27.

חֲשׂוֹךְ *minutum, attenuatum, tenue:* בדין חשוך judicio minuto, exiguo, modico, tolerabili, modice non rigide. R. Salom. legit בדין חֲסִיךְ, Jer. 10, 24. Extat etiam haec locutio c. 30, 11. et 46, 28.

חֲשַׁל *debilitare, infirmare: quassare, conterere, comprimere, contundere, contundendo, extendere, diducere et dilatare*, ut plumbum cuprum etc. Part. מהדק וְחָשֵׁל comminuens et debilitans, Dan. 2, 40. vel potius, quassans. Ri. מחשלין ומרדדין נחשת debilitant et extetenuant chalybem, weich, lind machen, cui opponitur מחזקין fortificant, härten. Elias dünnen, dünn machen, quetschen. Vide in Ketub. 77a. Hinc nomen חֶשְׁלְתָא significationem suam haurit, 1 Petr. 3, 3.

Secundo *cogitare, excogitare, moliri, machinari*, quomodo hebraeo חרש et חשב saepe in Tg. respondet, et in malum plerumque sumitur. Praet. רשעא חֲשִׁיל impietatem cogitat, Ps. 36, 5. דחשילו עלך בישתא quoniam machinati sunt contra te malum, Ps. 21, 12. Part. לבא דְחָשֵׁל מחשבתא רעתא cor excogitans cogitationes malas, Pr. 6, 18. Pl. דחָשְׁלִין בישתא qui cogitant malum, Pr. 14, 22. Ps. 41, 8 דחשלין טבי qui cogitant bona, Ibid. חָשְׁלֵי בישתי cogitantes malum meum, Ps. 35, 4. Fut. וזמיתין דעלי תַּחְשְׁלוּן et machinationes quae contra me comminiscimini, Job. 21, 27. hebr. תחמסו inique rapitis: ותחשלון על חבריכון et sinistre cogitatis contra socios vestros,, Jobi 6, 27.

חֲשִׁיל Talm. *compressum contritum:* ביעי חשילתא testes compressi, Chol. 93a.

חוּשְׁלָא *debilitas, infirmitas.*

חוּשְׁלָא *hordeum decorticatum:* Hinc citat B. Ar. ex Joma 79a. שעורה לחה שיבולת קרו לה בקליפתה חושלא קרו לה hordeum virens vocant שיבולת: quod vero non amplius est in cortice suo vocant חושלא. In nostris tamen libris haec ultima verba non extant. קמאי דידי גנב קבא דחושלא in conspectu meo furatus est cabum hordei, Sanh. 27a. gl. שעורין קלופין hordeum decorticatum: עיזי דאכלי חושלא caprae quae comedunt hordeum decorticatum, Bm. 116a. Bb. 36a. רב הונא אפקר חושלי Raf Huna liberum fecit hordeum decorticatum, Bk. 30b. Vide et in ערם in עדסן.

נַחְשׁוֹלָא *turbo, tempestas.* Vide in נחש.

חשם חַשְׁמַל חַשְׁמְלָא *ignis scintillans*, ut hebr. Ez. 1, 4. Variae sunt Hebraeorum de hac voce

opiniones. Vide lexica hebraica, et Maim. in More, p. 3. c. 3.

חַשְׁמָן *cardinalis:* Pl. חַשְׁמַנִּים magnates, hebr. Ps. 68, 32.

חַשְׁמוֹנָאֵי *Chasmonaei:* מלכות בית חשמונאי regnum domus Chasmonaeorum, Cant. 6, 6. Vid Scaliger. de Emendat. Tempor. p. 410. Constanti l'Emper. in Mid. 26.

חשן חוּשְׁנָא *pectorale, ornamentum sacrum summi pontificis, in quo varii lapides pretiosi erant cum Urim et Thummim,* Exo. 28. hebr. חשן.

חֲשַׂף hebr. *nudare, denudare: haurire, exhaurire, depromere.* Ap. Tos. cum ס etiam scribitur: זבן חד חלקה וחספחה ואשכחיו בה סימא דדינרין emit agrum quendam et denudavit eum, h. e. fodit in eo, fodiendo denudavit eum, et invenit thesaurum denariorum in eo, TH. Bm. c. 2.

חֲשַׁק *ligare, alligare, colligare, conjungere: sternere, insternere equum vel asinum, quod fit vinculis et ligando.* Respondet hebr. חבש. Part. על אתנן דַחֲשִׁיקָן super asinas stratas, Jud. 5, 10. Fut. אֶחֱשׁוֹק לִי חמרא sternam mihi asinum, IIS. 19, 27. Talm. חשוק שפתותיך comprime labia tua, tace neque praecipitanter loquere, As. 35a.

חֲשׁוּקִים *orbes, fasciae, cincturae,* hebr. Apud Ros. חשוקי חבית orbes vasis, germanice Reifen.

חֲשַׁר *cribrare:* וחשרין אותן כמין כברה et (nubes) cribrant (i. e. guttatim stillant) eas tanquam cribrum, Br. 16b.

חֲשַׁשׁ חשׁ *dolere: anxium, solicitum, curiosum esse, curare, curam habere.* Praet. וַחֲשׁ דוד בלביה et doluit David in corde suo, IS. 24, 6. IIS. 24, 10. Part. סגי חָיֵשׁ בשריה דסכלא multum dolet caro stulti. Pr. 26, 10. At perfectum est, דְחָשַׁשׁ בדמא דנפשא qui solicitus est de sanguine animae, Pr. 28, 17. i. e. qui cogitat de caedibus committendis, aut angitur de commissis. Fut. ארום יְחוּשׁ לבי etenim dolore compungetur cor meum, Ps. 73, 21. hebraice כי יתחמץ. Pahel ex forma geminata חַשְׁחֲשִׁית fovi cum cura et dolore eum in visceribus meis, Numer. 11, 12. in Jonath.

Talm. אינו חוֹשֵׁשׁ ille non curat, non habet rationem: לא חָיְישִׁינָן non curamus, non sumus soliciti: Hinc חש בראשו יעסוק בתורה qui dolet ex capite, studeat in lege: חושש בשניו dolet ex dentibus: חושש בגרונו dolet in gutture: חושש בפיו dolet ex ore. פעם אחת חשתי בעיני vice quadam dolebam ex oculis, Suc. 26a. וחשי מבינה דראשי ועד טופרא דכרעים dolorem sensi inde a pilis capitis mei usque ad ungues pedum, Sab. 40a.

חַשְׁשָׁא *cura, solicitudo,* Eccl. 2, 25.

מֵיחוּשׁ *dolor:* כל מיחוש ולא מיחוש ראש omnis dolor, sed non dolor capitis, Schab. 11a.

חֲתָה heb. *accipere, capere,* proprie, *ignem e foco,* etsi deinde latius usurpetur. Chald. Part. גמרי דנורא חָתֵי אנת prunas ignis capis tu, Prov. 25, 22. Inf. לְמֶחְתֵּי נור ad capiendum ignem, Jes. 30, 14. Talm. לחתות בו את האור ad capiendum eo ignem, Sab. 82a.

ta abbreviatura indicant et superiori apponunt. ...istolas nostras hebraicas et supra in ופ"נין.

חל: חלק לעולם הבא *pars seculi futuri* ... חתום מטי *subscriptus infra:* ... וּמְחַתִּי ... et thu... ...nfra confiteor. In chiro... Cum affix. וגבר ...jus usus. Praeponi... suum, Ez. 8, 11. מעידים אנחנו ח" co...: חחיית אור acceptio חתומיכ.

...anum f... *...cindere, concidere, decidere:* unde ex Niphal נֶחְתַּךְ dec... *..., determinatum,* Dan. 9, 24. Ithpah. א... די על מימר פומיה מִתְחַתְּכִין פת quia juxta eo... ris ejus decisa essent negotia regni, Esth. 4, 5. קו חותך linea intersecans: מופת חותך demonstratio certa, evidens.

חֲתָךְ, חִתּוּךְ, חֲתִיכָה *caesura, incisio, excisio, intersectio, segmentum, pars secta et abscissa, portio:* חִיתּוּכִין *partes, portiones:* קול חיתוך vox intercisa.

חתל חַתּוּל *felis, catus.* Plur. חַתּוּלִין *feles,* Jes. 13, 22. et 34, 14. Ose. 9, 6. Ri. etiam *catos marinos,* Meerkatzen, hoc nomine appellant. Judaei vulgo pronunciant חַתּוּל, teste Elia, sed praestat cum Kametz efferri, ut ostendit forma pluralis. In Bes Jacob f. 181b. legitur: Quamobrem canis agnoscit possessorem suum, וחתול catus autem non agnoscit possessorum suum? dixit R. Elieser ipsis: qui comedit de eo quod mus comedit, obliviscitur doctrinae suae, qui ergo comedit murem, annon multo magis?

חותל *canistrum, vas factum ex ramis sive spatulis palmarum,* Kel. c. 16. Pl. חותלות Schab. 20a. Vide et 146a. Deinde in Okez. c. 2. aliter usurpatur. Bartenora explicat קרום *crustam* vel *putamen.* Rambam legendum censet חותם et explicat *petiolum,* a quo acinus uvae vel dactylus dependet, quod ille foramen baccae veluti obsignet et claudat. Vide eos ulterius dicto loco. B. Ar. quoque legit חותם.

חֲתַם *obsignare, subsignare, subscribere:* item *claudere, concludere, complere, absolvere, finire,* quia obsignatio ultimum literarum opus. חֲתִים בספר דכרניא signatum in libro rerum memoralium, Jobi 14, 17. Pl. חֲתִימִין obsignata, Deut 32, 34. in Jon. Fut. וְיַחְתְּמוּן et obsignabunt, Jer. 32, 44. Hiphil. hebr. הַחְתִּים בשרו concluserit, obthuraverit carnem ejus, Lev. 15, 3. Ithpah. Praeter. אתכתיב וְאִתְחֲתִים scriptum et obsignatum, Esth. 4, 1. או דאתחתם בשריה מדויה aut quod conclusa, obthurata sit caro ejus a fluxu ejus, Lev. 15, 3. in Jonath. Part. וּמִתְחַתַּם בגושפנקא דמלכא et obsignatum sigillo regis, Esth. 3, 12. ביממא מתחתמין להון interdiu obsignatae, occlusae erant ipsis. Job. 24, 16.

חוֹתָם, חוּתְמָא *sigillum: annulus signatorius:* כחותם צאיר annulo arcto, Jobi 41, 6. Ap. Tos. significat etiam *tessaram nummariam,* in Schekalim c. 5. Vide etiam supra in חתל, in חותל.

חִתּוּם *subsignatio, subscriptio, obsignatio:* חתום שטרות obsignatio contractuum, Bb. cap. ult in Misna.

חוֹתָם, חֲתִימָה *obsignatio, finis, conclusio, clau-*

sula: obthuratio. חותמו ראה וטעה subscriptionem ejus vidit et erravit. חתימת פי האמה obthuratio oris membri, virilis sc. Nid. 22. חתימה מילה obsignationem circumcisionis, Cant. 3, 8. חותם הברכות clausula benedictionum, vel precationum, Ber 63. Sub templo primo concludebant omnes benedictiones his verbis עד עולם. Sed quia hinc haeretici occasionem sumpserunt inferendi, ac si unus tantum esset mundus, correxerunt et ordinarunt, ut diceretur עד עולם ועולם.

חתן unde in Hithpah. הִתְחַתֵּן *affinitatem inire* vel *contrahere, affinitate se jungere* vel *jungi.* Inf. לְאִתְחַתְּנָא במלכא affinitate jungi cum rege, IS. 18, 23. Fut. וְתִתְחַתְּנוּן בְּהוֹן et affinitate jungetis vos cum illis, Jos. 23, 12. Sic et Deut. 7, 3. in Jon.

חַתְנָא *gener, ratione soceri et socrus: sponsus,* respectu sponsae: חתנא למלכא gener regis, IS. 18, 18. היך חתנא sicut sponsus, Ps. 19, 6. ואמר לְחַתְנֵיהּ et dixit genero suo, Jud. 19, 5. Pl. קל חַתְנִין וקל כלן vocem sponsorum et vocem sponsarum, Jer. 7, 34. Ap. Tos.: Quando dicunt benedictionem propter pluvias? משיצא חתן לקראת כלה ex quo egreditur sponsus in occursum sponsae, h. e. quando pluviae incipiunt destillare. Pluvia enim vocatur sponsus terrae, Tan. 6. Ber. 59.

חַתְנוּת, חַתְנוּתָא *desponsatio, sponsalia, nuptiae:* בנא ליה בית חתנותא exstruxit ipsi domum nuptialem, Deut. 32, 50. in Jon. Ap. Tos. הבונה לבנו בית חתנות qui aedificat filio suo domum nuptialem, Tan. 14b.

חִתּוּן Rab. *idem:* Item *affinitas,* Gen. 34, 9. Jon.

חִיתוּן *conclave,* idem quod קיטון, Deut. 6, 7. in Jonath.

מְחַתְּן *affinitate junctus, affinis.* Sic etiam se appellant *soceri ab utraque parte, pater sponsi,* et *pater sponsae.* Pl. מְחַתְּנִים affines.

חתף hebr. *rapere:* הא יחתוף si rapuerit, Jobi 9, 12.

חֶתֶף *praeda, rapina,* Pr. 23, 28. hebr.

חתר hebr. *fodere, effodere, perfodere, perforare, foramen facere:* metaphorice *sulcare,* Jonae 1, 3. Chald. חֲתַר לך בכותלא perfode, foramen fac tibi in pariete, Ez. 12, 5. Ithpah. אִתְחַתְרִית לי בכתלא fodi mihi in pariete, Ez. 12, 7.

מַחְתֶּרֶת, מַחְתַּרְתָּא *fossio, effossio, perfossio,* Ex. 22, 2. Jer. 2, 34. Aliis placet, esse *fodiendi instrumentum, ligo, furcula, malleus, quo perforantur muri, aut simile.* Ap. Tos. foramen שעשה לו כמין מחתרת quod fecit ipsi quasi foramen, Sanh. 103a. אחתרין ההיא ליליא תלת מאה מחתרתא fodiebantur ista nocte trecenta foramina Sanh. 109a.

חֲתִירָה Rab. *idem:* חֲתִירְתָא *foramen.*

חתת hebr. *frangi, atteri, conteri, contundi:* metaphorice ad animum translatum, *terreri, consternari.* In Pihel et Hiphil *conterere, consternare, terrere, terrefacere.*

חַת, חִתָּה, חֲתַת, חִתִּית, מְחִתָּה *terror, consternatio.*

חַתְחַתִּים *contritiones,* hebr.

חֵת *uter.* Vide supra in חית.

מְחַתָּא *contritio.* Prov. 10, 20. Praestaret cum Dagesch מְחַתָּא, ut hebraice מְחִתָּה.

Abbreviaturae literae ח.

ח: חלק *pars,* libri scil. ח"א id est חלק ראשון pars *prima,* ח' ב' *pars secunda,* בח' א' *in parte prima.* Sic liber More distinctus est in tres partes.

ח"א: חכמים אומרים *sapientes dicunt.* Cum servili communiter וח"א, *et.* Interponitur saepe כ: ut, וח"כא et sapientes dicunt.

ח"ב: חרבן בית *vastatio, destructio domus,* i. e. *templi Hierosolymitani,* quod fuit primum et secundum.

ח"בית: *symbolum vocum,* חלב, בשר, יין, תכלה, apud Talmudicos.

ח"גבי: חלב, גבינה, ביצה, יין *lac, caseus, ova, vinum,* fluxu laborantes his non cibant, Talm. Joma f. 18a.

ח"גבש: חלב, גבינה, בצלים, שיחליים, *lac, caseus, cepae, ficus immaturae.* Post venae sectionem haec comedere prohibitum, ע"ז f. 29a. המקיז דם לא יאכל חג"בש.

ח"ד כה"ד: חושבנא דדין כחושבנא דדין *ratio sententiae hujus, sicut ratio sententiae illius.* Apud interpretes, quando paria loca inter se conferunt et unum per alterum explicant.

ח"ה: חלול חשם *prophanatio nominis divini, contra praeceptum tertium.* Cum servilibus, בח"ה cum etc. שח"ה quia etc.

2. חלוץ הנעל *extractus est calceus.* In materia affinitatis usurpant, ubi tractant de uxore fratris defuncti ducenda vel repupianda. Ibi enim vidua ab affini repudiata ipsi calceum extrahit ac simul in faciem ejus exspuit, exclamantibus astantibus etc. Vide Synagogam nostram Judaicam.

3. חדוש העולם *renovatio mundi.*

4. חול המועד *profanum tempus solennitatis.* Sic intermedios dies profanos appellant festorum solennium, veluti Paschatis et Tabernaculorum, in quibus primus et septimus dies sacri et fereati sunt, ab omni opere servili exempti: reliqui intermedii ex parte tantum sacri, in quibus quidem sacra peragunt, sed opus praeterea servile non prohibitum, adhibitis tamen certis differentiis. Cum servilibus, בח"ה, דח"ה, ubi ד nota genitivi.

ח"ו. ח"וש: חס ושלום *parce et pax sit.* Forma loquendi Rabbinica est, qua malum et infaustum quid

deprecantur et avertunt, ut cum Latini dicunt, quod absit, quod Deus clementer avertat. Hebraice id didicitur חלילה, pro qua voce chaldaice est חס, parce, propitius esto, a חוס: ut, חלילה לעבדיך profanum sit servis tuis, absit a servis tuis, Targum חס לעבדך, Gen. 44, 7. חלילה לנו absit a nobis, Targum חס לנא, Jos. 22, 29. Hinc deinceps Rabbini suum Chas veschalom desumpserunt, ut cum dicunt, ח"ו ישראל חוטאים לפניך, si, quod absit, Israelitae peccaverint coram te. In Jonathane aliter haec locutio etiam exprimitur: ut: חולין הוא לך profana sint ista tibi, absit a te, Genes. 18, 25. quae forma apud Talmudicos quoque frequens; ut, חולין הוא לך מעשות כדבר הזה absit a te agere juxta rem hanc, Berachoth f. 32a. Rabbini quandoque duplicant locutionem ח' וב"ם. De ב"ם suo loco vide.

ח"זל: חכמים זכרונם לברכה *sapientes piae memoriae.*

ח"י: חתימת ידי *subscriptio, subsignatio manus meae, chirographum meum.* In materia contractuum et instrumentorum, chirographorum et similium libellorum ejus usus est.

ח"כא: vide paulo ante in ח"א.

ח"ל: חוצה לארץ *extra terram,* sc. *israeliticam.* Cum servilibus בח"ל, in peregrina terra, לח"ל, מח"ל: ut, היה עומד בח"ל יכוין את לבו כנגד א"י si stet (orans) extra terram, dirigat cor suum versus terram Israelis. Et aliter, ut in sequenti.

ח"ל בנח"ש ד"רג מ"ה: חרם לזרים בנדוי חרם שמתא דרבנו גרשום מאור הגולה *anathemati, poena sit alienis per separationem, anathema et proscriptionem Rabbini nostri Gerschom, luminis captivitatis.* Vide nostram Institutionem Epistolarem hebraicam c. 6. Et בנחש non est vox per se, ut quidam putarunt, scribentes eam בנחש. per serpentem, sed vox symbolica trium anathematis specierum.

ח"לב; חרם לזרים בנדוי ut in praecedenti forma. Alii ב explicarunt per בנחש *per serpentem.* Falsi sunt. Judaei per בנדוי legunt, primam anathematis speciem. Aut si maxime per בנחש explicetur, tum id symbolice accipiendum, ut ante positum, Neque dici debet, quod voce בנחש respexerint ad locum Eccl. 10, 8. ופורץ גדר ישכנו נחש diruens sepem, mordebit eum serpens. Nam hoc dictum separata abbreviatura indicant et superiori apponunt. Vide Epistolas nostras hebraicas et supra in ופ"נין.

חל"עהב: חלק לעולם הבא *pars seculi futuri.*

ח"מ: חתום מטה *subscriptus infra*: אני ח"מ מודה ego subscriptus infra confiteor. In chirographis et contractuum literis ejus usus. Praeponitur et articulus הח"ם. Et pluraliter, מעידים אנחנו ח"ם confitemur nos infra subscripti, i. e. חתומים מטה.

2. חול מועד *profanum festi.* Sed id saepius indicatur per ח"ה, de quo antea.

חמ"פג: Symbolum est vocum, חלתית, מורייס, פת, נבינה, apud Talmudicos, ע"ז fol. 39.

חמ"שת: Apud Masorethas vox symbolica est harum quatuor vocum, חקה, מדה, שנה, תורה. Nota Masorethica est אחת ו' פת' בזקפא וכל חמ"שת דכו' במ"א i. e. אחת sexies habet Pathach cum Sakephcaton et omne חמ"שת ipsi simile, excepto uno, Ex. 16, 33. IIS. 6, 19. Sensus: vox אחת sex locis (quae chaldaicis vocalibus ibidem significantur) habet Pathach cum Sakeph caton, cum quo alias solet scribi cum Kametz. Similiter quoque cum Pathach est, quotiescunque conjungitur cum aliqua quatuor istarum vocum, חקה, מדה, שנה, תורה, quarum symbolum est, חמ"שת, unico tantum loco excepto, in quo scribitur שנה אחת anno uno, Deut. 24, 5. cum Sakephcaton cum Kametz.

חנ"כל ש"צם: חמה. נגה, כוכב, לבנה, שבתאי, צדק, מאדים i. e. *Sol, Venus, Mercurius, Luna, Saturnus, Jupiter, Mars.* Septem Planetarum nomina apud Astronomos et, ubi Astronomica tractant, sic saepe indicantur. Vide Talm. Schab. f. 156a.

ח"ק: חטף קמץ *Chatephkametz.* In Eliae Levitae Grammatica.

חש"ו: חרש שוטה וקטן *surdus, stultus et puer sive minorennis.* De his in juridicis libris scribitur דלא בני דיעה הם quod non sunt filii scientiae, i. e. scientes, intelligentes inter bonum et malum, honestum et inhonestum, ideoque ad res peragendas sive contractus faciendos, inepti. In tractatu Talmudico מעילה fol. 26a. חשולח הבערה ביד חש"ו inmittens incendium per manus surdi, stulti et minorennis.

*) His addenda sunt: ח': חלון *fenestra* metaph. *paragraphus.* ח"א: 1) חד אמר *unus ait.* Usus ejus in Talmude si duo sententiam proferunt, quorum unus hanc et alter altram sequitur opinionem. 2) חדושי אגדות *novellae in Aggadoth* i. e. in narrationes talmudicas et rabbinicas. His oppositae sunt חדושי הלכות novellae in constitutiones sive juris, sive ritus lege praecepti. חאה"ע: חכם אומות העולם vel חסיד אומות העולם et pluraliter חסידי vel חכמי א"ה *sapiens* vel *sapientes*, item *pius* vel *pii populorum mundi* i. e. *pii* vel *sapientes gentilium.* Hoc nomine Talmudici illos nuncupare solent, qui deum esse credunt timentque peccare, quos aeternae vitae participes fore tradunt. חב"ה: חרבן בית המקדש *excidium domus sanctae.* חב"ו: חפץ בתורה ובמעשים (qui) *delectatur operibus* (pulchris) *atque lege.* חב"ר: חרבן בית ראשון *excidium domus primae* anno quingentesimo octogesimo quarto a. Ch. n. חב"ש: חרבן בית שני *excidium domus secundae* anno septuagesimo p. Ch. n. חג"בב: חתימת גמרא בבלית *conclusio* seu *sanctio Talmudis Babylonici* anno 499 p. Ch. (Cf. an. nost. supra p. 71). חג"י: חתימת גמרא ירושלמית *sanctio Talm. Hierosolymitani* paulo post sanctionem Talm. Babyl. חג"ת: חסד גבורה תפארה *benignitas, potentia, decus.* Epitheta Dei gloriae sunt, quorum usus apud Cabbalisticos. ח"ד: חלוקה דרבנן *indusium Rabbini.* Est terminus cabbalisticus, ut scribit Wolfius; ego non inveni. ח"ה: 1) חקות הבתים *statuta domus.* 2) חוקות התורה *statuta legis.* 3) חובות הלבבות *officium cordium*, nomen libri, cujus auctor רבינו בחיי, Rabbenu Bachja hadajin, judex, Hispanus, qui eum conscripsit lingua arabica. Ex lingua arabica autem translatus est. a. R. Jehuda Aben Tybbon. חה"מ: 1) חושן המשפט *pectorale judicii,* codex juridicus conscriptus a. R. Josepho Karo, Hispano

anno Christi 1575. Vide abbreviaturam א״ח. Item 2) *nomen libri cabbalistici*, cujus auctor R. Baruch. חה״א: חכמי האומות *sapientes gentium*. חח״ב: חכמי הבבל *sapientes Babylonici*. חה״ג: חוקת הגוים *statuta gentium*, peculiariter ad colendum Deum pertinentia aque inde Judaeis prohibita. חח״ו: חקוק היוצר והאב *insculptus est* (animis) *creator ac parens*. Citatur haec abbr. a Godofredo Selig; ego non inveni. חה״מ: 1) חלול המקום *profanatio Dei*. 2) חתימת המשנה *sanctio Mischnae*. 3) חכמת המזלות *sapientia sideralis, astronomia*. חה״נ: חכמי הנוצרים *sapientes Nazaraeorum*. חח״ע: 1) חכמי העולם *sapientes mundi*. 2) חתימת העדים *sigillatio testium*. חח״פ: חכמת הפרצוף *scientia faciei* i. e. *physiognomica*. Legitur de ea in libro נוה שלום fol. 66, ubi etiam de chiromantia agitur, quam חכמת שרטוטי הידים *scientiam linearum manuum* nuncupant. חח״ק: 1) חכמי הקבלה *sapientes cabbalistici*. 2) חבוט הקבר *passio, percussio*, quae fit in sepulchro. Vide lex. in חבט הקבר. חח״ת: חתימת התורה *conclusio legis, sacr. Scripturae*. ח״ו: חכם ונבון *sapiens et eruditus*. חו״ב: חכמה ובינה *sapientia et intelligentia*.* חו״ג: 1) חסד וגדולה *gratia et magnificentia*. 2) חכמה וגבורה *sapientia et fortitudo*. חו״ה: חלה ונדה והדלקה *placenta farinacea* (quae mulieres panem cocturae a massa decerpunt), *impuritas menstrua, incensio* (lucernae sc. seu luminis Sabbathi). Tria sunt, quibus mulieres Judaeae maxime incumbere debent, ne tempore partus mori periculentur. Pro נדה scribere solent נדה unde abbreviatura חנ״ה, חלה נדה הדלקה. חו״ש: חיים ושלום *vita et pax*. ח״ח: חרם חכמים *anathema sapientium*. חח״ג: חסד חכמה גבורה *gratia, sapientia* (et) *fortitudo*. Formula cabbalistica est uti illa: חח״נ: חסד חכמה נצח *gratia, sapientia* (et) *aeternitas*. חח״ת: חמשה חומשי תורה *quinque libri legis s. S.* ח״ט: חתימה טובה *subsignatio bona*. Formula gratulationis est, qua uti solent Judaei diebus decem, quae sunt inter diem novi anni (ר״ה) et diem expiationis. ח״י: 1) חתימת יד *subsignatio manus*, et cum aff. ידי *manus meae* etc. 2) חכמי יון *sapientes Graeciae* vel יונים *graeci*. Usus ejus in recentioribus tantum libris rabbinicis, in Talmude vero pro Graecia, philosophia videlicet graeca scientiisque Graecorum, synecdochice urbs Athenae (אתינא) pro tota Graecia legitur. Latius vero voce יון Talmudici utuntur ad indicandas omnes Asiae provincias imperio Romanorum subditas. Hinc illos Judaeorum, qui Romanis indulgebant, בר יון *filium Graeciae*, i. e. *indulgentem Romanorum imperio*, et pluraliter una voce בַּרְיוֹנִים nuncupant. Exstat vero et alia lectio vocis בַּרְיוֹנִים, cujus etymologiam vide in ann. nostr. ad vocem. ח״כ: 1) חלוף כתב *permutatio, commutatio epistolarum, contractuum, cambium* ut fixo vocabulo G. Selig reddit. 2) חסרון כיס *defectus argenti, noxia, damnum*. 3) חביבי כנפשי *dilectus ut anima mea*. ח״ל: 1) חלילה לי *absit a me*. 2) חס לנו *absit a nobis*. חל״ך: חוץ לדרכנו *praeter mores nostros*. חל״ה: חלק לעולם הבא *pars seculi futuri*. חל״מ: חתום למטה *infra signatus* vel חתומים *signati*. ח״מ: 1) חכמי משנה vel חכמי המשנה *sapientes Mischnae*, alias בעלי משנה vel תנאים. 2) חצי משי *subsericum* Halbseide. Vide praeterea in חה״מ. ח״נ: 1) חיי נפשי *anima mea*. Formula jurisjurandi, cui praefigere solent ב, בחיי נפשי per vitam animae meae. 2) חצי נזק *dimidium damni*. חנ״ה: vide in חל״ה. חע״כ: חתימת עדים כשרים *signatio testium fide dignorum*. חע״מ: חפץ ערבות מושבו (*Deus, qui*) *orbes coelestes domicilio sibi elegit*. ח״פ: חטף פתח *chataph Patach*. 2) חונה פה *castra metans hic*. Sequi solet nomen loci, ubi scriptor habitat, praefixo ק״ק (קהלה קדושה *synagoga sancta*). ח״ק: 1) חברה קדישא *coetus sanctus*. 2) חצי קדיש *dimidia pars precationis Kadisch*. חקב״טבע: חסין קדוש ברוב *טובך נהל עדתך *o valide et sancte! multitudine benignitatis tuae duc coetum tuum*. Usus est in precatione. ח״ש: חכמת שלמה et latius חכמתא רבתא דשלמה *sapientia magna Salomonis*. Est liber Salomonis, qui inter libros Biblicos Apocryphos exstat. Rabbi Moses bar Nachman, in praefatione commentarii sui in Legem testatur se eum vidisse in linguam chald. sive syriacam translatam, et adducit illic aliquot versus ex eo, qui exstant in libro gr. sapientiae c. 7, v. 5—8. et v. 17—20. de sapientia Salomonis. Dialectus autem in illis pure est syriaca, unde observante Buxtorfio recentior videtur esse illa translatio.

* 2) חריף ובקי *acri judicio* (vir) *et subacto ingenio*.

ט [1]

טאב *bonum esse*, idem quod hebr. טוב: nam sic א et י saepe hic permutantur. Praeter. סני טָאב עלוהי valde bonus fuit super eo, Dan. 6, 23. h. e., ingenti laetitia inde affectus fuit. V. amplius in טוב.

טאטא | **טאטא** hebraice *everrere, scopis purgare*: וְטֵאטֵאתִיהָ et everram eam scopis perditionis, Jes. 14, 23. Talm. שקולי טאטיתא וטאטי ביתא accipe scopas et everre domum, Rh. 26b. Ri. dicunt etiam

[1] ט Hebraecis atque Chaldaeis et ܛ Syris nona alphabeti litera est et inde novem in numeris (quam valorem etiam in arab. atque pers. lingua retinebat, quamquam ط in alphabeto Arabum sexta decima in Persarum vero imo decima nona sit. Vide supra p. 218). Pronuntione dentalis est maxime graeco Ꞇ respondens praeter dentales, cum quibus propter affinitatem originis saepissime, haud raro etiam cum צ hebr., ظ ar. permutari solet. Mutatio cum ם aut ט mendosa est ex figurae similitudine orta.

טְיאַט. Hinc Jes. 9, 1. hebr. הכביד Kimchi exponit טיאט את הכל כמכבר את הבית everret omnia sicut qui everrit domum.

טְאטִיתָא Talm. מְטְאַטְא *scopae* ut ante.

טִ'יאוּט *everritio, expurgatio*. Legitur ap. R. Salom. Jes. 28, 17.

טֵאטְרוֹן *theatrum*, ϑέατρον, ϑεατρεῖον. Plur. טְאַטְרָאוֹת theatra. Saepius scribitur per ת ab initio. Vide תאט.

טְאָנִים טאן vide טנם.

טבא טְבְאַג[2] *genus lapidis pretiosi*, Cant. 5, 14.

טבב טְבָא, טִיבָא *rumor, fama, diffamatio, infamia, detractio:* מפק טבא proferens infamiam, Pr. 10, 18. Vide infra amplius in טוב.

טבה טַבְיָא *caprea, capreolus*, hebr. צבי per commutationem ט et צ Deut. 14, 5. בסר טביא caro capreae, Deuter. 12, 22. Notandum illud: תהי דמי לטביא די בעידן דדמיך עינא חדא קמיץ ועינא חדא יהי פתיח eris similis capreae, quae in tempore quo dormit, unum oculum habet clausum, alterum apertum, Cant. 8, 14. Desumptum id est ex Midrach, ubi vide. Pl. אילין וְטַבְיָן cervi et capreae, Deut. 14, 5. in Jon. בר מאילין וטבין praeter cervos et capreas, IR. 4, 23. Emph. כחדא מן טַבְיָא sicut una caprearum, IIS. 2, 18. Fem. תיומי טַבְיָא gemelli capreae, Cant. 4, 5. et 7, 3. Emphat. טַבְיְתָא, syre טביתא, graece Ταβιϑὰ caprea, *mulieris nomen*, Act. 9, 35. 40. Gaudebant olim mulieres nominibus ab amabilibus et placidis animalibus petita. Vide amplius infra in טוב.

טַבְהַקִי[3] *frusta carnis:* vel ut B. Ar., *caro assata*: פרסאי אכלי טבהקי בלא נהמא Persae comedunt frusta carnis assatae absque pane, Erub. 29b. Forte est persicum vocabulum.

טָבַח hebr. *mactare, jugulare.*

טִבְחָא *mactatio, jugulatio:* היך תורא דאזיל לות טבחא sicut bos qui abit ad mactationem, Pr. 7, 22.

טַבָּח, טַבָּחָא *coquus, mactator, lanius*, IS. 9, 23. ויכוס טבחא et mactabit lanius, Lev. 1, 5. in Jon. Pl. טַבָּחַיָּא, טַבָּחִין coqui: Item *satellites:* Dan. 2, 14. Fem. וּלְטַבָּחָן et in coquas, IS. 8, 13.

מְטַבַּח *lanius*. Pl. בית מטבחיא domus lanionum, i. e., *macellum*, Lev. 1, 5. in Jon. Sic in Talm. בית המטבחים Chol. 51b.

טְבִיחָה *mactatio:* בית הטביחה domus mactationis, Betza c. 3. in Mischna.

טבוח *nomen venti*[4], Sab. c. 18. circa finem.

טָבַל *tingere, intingere, demergere, immergere; intingi, immergi:* Praet. וּטְבַל אצבעיה בדמא et intinxit digitum suum in sanguinem, Lev. 9, 9. וטבלו ית כתונא et intinxerunt tunicam, Gen. 37, 31. Part. Pehil ורגלי כהניא טְבִילָא et pedes sacerdotum (portantium arcam) immersi fuerunt in extremitate aquarum, Jos. 3, 15. Fut. וְיִטְבּוֹל כהנא et intinget sacerdos, Lev. 4, 6. וְתִטְבְּלוּן בדמא et intingetis in sanguine, Ex. 12, 22.

Rabbinis usurpatur pro *lavare se, abluere aliquid in aqua.* Ablutio autem est vel vasorum, vel hominum. Hominum ablutio fiebat immersione corporis totius in aquas: vasorum ablutio quoque suas habet certas leges. Et hic accurati sunt valde Rabbini ac minima quaeque notant אשר חוצצין quae separationem faciunt in lotione, ita ut res abluenda ob aliquid ei adhaerens non tota abluatur et ab aqua contingatur. De his agitur in Seder Taharoth. מטבילין את הכל מלפני השבת abluunt omnia ante Sabbathum, Beza 17b. in Misna: לאטבולי ad lavandum: מטבילין את הכלי immersione abluunt vas, Ibid. fol. sequ. Ex Pahel מטבל הוא כדרכו intingit (panem) juxta consuetudinem suam, sc. in acetum aut intybum, Sab. c. 14. in Misna. Perperam alii pro *comedere* exponunt. Natum id inde, quod in Gem. קודם טבול gl. talmudica exponit per קודם אכילה; nempe concise lingua talmudica dicit ante intinctionem, i. e. antequam panem intingat et comedat. Intingit enim ut mox comedat. Sic אחר טיבול post intinctum i. e. postquam intinxerit et comederit. Hoc sensu sumitur in Suc. 36b. ר' חנינה מטביל בה ונפיק בה R. Chanina intingit et comedit eam et sic satisfecit officio suo. In Pes. c. 10. מטבל בחזרת intingit et comedit de lactuca. Bartenora hic scribit מְטַבֵּל idem est quod אוכל comedit. Quia enim omnis illorum comestio erat cum intinctione, idcirco האכילה comestio vocatur טבול.

טְבִילוּת, טְבִילָה, הַטְבָּלָה, טְבוּלָא, טְבוּל *mersio, immersio: intinctum, lotio, lavacrum, baptismus:* טבילה בזמנה lotio tempestiva: טיבול יום lotio diurna, quae die adhuc lucente fit: בר טבילה filius lotionis, qui propter pollutionem tenetur se in aqua lavare: sic בת טבילה mulier quae tenetur lavacro uti: בית טבילה domus lavacri, vel lotionis locus: חייבי טבילה qui tenentur de lotione. In Tg. בטבולא חדא immersione una, Num. 19, 4. קדם טְבוּלֵיה ante ablutionem suam, v. 7. in Jon. De baptissimo proselytorum vide in גור in גר.

*) טארגא in Midr. Thil. 4., ubi idem esse dicitur atque hebr. מגן, *clypeus.* B. Ar. vocem turcicam esse dicit. Spectare igitur videtur ad vocem huzv. طارگان *dux, princeps belli*, quae significatio verisimile de ea in Midr. inventa synecdochice formata. Aliis vox טארגא gr. est ϑώραξ, quae opinio ex eo jam refellitur, quod in Midr. l. c. טארגא simulque vero et תריס, quod gr. est ϑώραξ, enumeratur.

[2]) Vocem ar. esse affirmat E. Castellus.

[3]) Hanc vocem ad pers. تباهه vertendam esse in Talmude ipso loco paulo post citato suadetur. Est vero Persarum תבאהה nihil aliud, quam Arabum تباهجه *caro elixa mollis et tenera*, quae ad hebr. טבח, ar. طبخ referenda.

[4]) *Fervidi* quidem et *torridi* ar. طَبَاخ ita quidem illic *fulgor* esse dicitur, cujus nomen כבוח. (ויקא ושמיה טבוח).

טָבָל *fructus de quo decima nondum data, sed tantum primitiae.* Isti fructus erant spicae in areis, uvae in vineis et olivae in oleis, et dicebantur טבל, Cum essent elaborati in fruges purificatas, in mustum et oleum, tum dicebantur פירות הנגמרים fructus perfecti et necesse erat de illis dare primo Thruma תרומה, deinde מעשר decimas: האוכל פירותיו טבלי כאילו אוכל נבלות וטרפות qui comedit fructus suos non decimatos, est ac si comederet morticina et discerpta, Jalkut in Leg. f. 279a.

טַבְלָא *tabula, mensa:* טבלא מרובעת tabula quadrata, Erub. c. 5. Misna. Pl. טַבְלָאות של זהב tabulae aureae, Ber. 9. Et aliter טבליות של עץ tabulae ligneae, Ohol. c. 15. In Men. 35a. תפילין כל זמן שפני טבלא קיימת כשירות tephillin, quamdiu facies, i. e. superficies tabulae ipsarum est integra et illaesa, sunt legitima; gl. עור הבתים pellis cellularum, quae est instar tabulae quadratae. Secundo [5] *tintinabulum,* aut *crotalum, crepitaculum, organi musici nomen,* in Tg. et ap. Tos.: במיני זמר וקל טבלא cum variis organis musicis et sono tabulae, Cant. 1, 1. ubi interpres latinus reddit, *tubam corneam:* Item למשמע קל טבלא דשטין ad audiendum sonum tabulae stultorum, Eccl. 7, 6. hebr. שיר cantum. Est qui interpretatus est illud, *vocem mensae.* Male. Regia habent נובלא nablium. Talmudicis saepius usurpapatur, ut illo adagia: בת שיתין כבת שית לקל טבלא רהטא filia sexaginta, ut filia sex annorum, aeque ad sonum tabulae currit, Mk. 9b. Dictum in anum, quae aeque ut juvencula choreis ac aliis lasciviis juvenilibus delactatur. Quaeritur ibi, an anus sponsa aeque ac puella se ornare ad nuptias debeat? Respondetur quod sic, juxta illud כארמרי אינשי quod vulgo dicunt homines, anus sexa genaria etc. Gl. talmudica לקל טבלא פי קשקוש הזוג ad vocem tabulae i. e. ad crepitum tintinabuli. Alias idem hoc instrumentum dictum fuit ipsis אירוס, cujus usus fuit in conviviis et nuptiis. Unde super illud Mischnae: בפולמוס של אספסיינוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס in bello Vespasiani inhibuerunt (Rabbini) corollas sponsorum et tabulas, Sota 49. in fine capitis ultimi et in Gem. Nid. 61b. scribit gl.; *Eros* idem quod טבלא דחד פומא tabula unius oris, nempe זוג המקשקש tintinabulum sonans, vel sonitum edens. Glossa nupera ad Mischnajoth, quae Venetiis editae: אירוס בערבי אל טבל eros arabice dicitur Al tabal, id est *tympanum.* In Gemara ad eundem locum: מאי אירוס א"ר אלעזר טבלא דחד פומא quid eros? respondit R. Elieser: tabala unius oris. Glossa: tintinabulum unius plectri, quo personabant ad cantica in domibus conviviorum. Alibi שמע קל טבלא איבעי ליה למיתי audivit sonum tabulae et voluit venire, Bb. 145b. Iterum: Cum mortuus esset Raf sancivit Rabbi Isaac, ne inferrent ramos myrti et palmarum in domum nuptialem בטבלא cum tabula, Sab. 110a. i. e. cum instrumentis musicis. מאי הידרולים אמר אביי טבלא גורגדנא quid est hydraulus? respondit Abbaj, tabula Gorgedana, Erech. 10b. Glossa: tintinabulum, quod vocant vulgo אישקליטא, ein Schelle. In Sanh. ubi de magis et incantatoribus agitur: חזי לי ההוא טייעא דשקליה לספסירא וגיידיה לגמלא וטרף ליה בטבלא וקם vidi Arabem quendam, qui accepto ense discidit camelum: at mox ubi personuisset ipsi tabula, exstitit in pedes suos 67b. Glossa קשקש לו בזוג אשקילא בלעז sonuit ipsi tintinabulo, quod vulgo *schellam* dicunt. Sic glossator talmudicus ubique per זוג exponit, cui consentit Ar. parvum, in quo פעמון *tintinabulum,* et קנפנא *campana* explicatur. Aliis *organum:* aliis *tympanum:* aliis *sambuca* est ein Hackbrett, quod minus convenit.

טַבְלָרָא tabellarius, *cujus proprium cito ambulare.* Inde: indigentia tua veniet כגברא טבלרא ut vir tabellarius, i. e. citissime, Pr. 24, 34. in Venetis. R. Sal. במרוצה cursim.

טבם טבוסה *monile,* vel *tegumentum ornatus capitis,* quod alias כבול in Misna dicitur. TH. Sab. c. 6.

טְבַע *figi, infigi, imprimi, immergi, demergi, submergi.* Praet. וְטָבַע אבנא במצחיה et infixit, impegit lapidem in frontem ejus, Gen. 4, 8. in Jon. טְבַעוּ עממיא demersae sunt gentes, Ps. 9, 16. טְבַע ירמיה בטינא et immersus fuit Jeremias in luto, Jer. 38, 6. וּטְבַעַת אבנא בבית עינוהי et infixus est lapis in loco oculorum ejus, i. e. in fronte, IS. 17, 49. Infin. לְמִטְבַּע בימא ut submergerentur in mari, Jobi 7, 12. Ithpa. אִטַּבְעוּ בימא דסוף submersae sunt in mari Suph, Ex. 15, 4. Ex Niph. עד לא נִטְבְּעוּ טורי antequam montes defixi essent, Pr. 8, 25.

Ti. טבעה ארביה submergatur navis ejus, Bb. 153a. Formula maledictionis. Ar. legit טבאי.

Secundo *petere, repetere,* et sic ט est loco ת pro תבע: ut וחהוון תָּבְעִין מילכא et eritis petentes consilium, Deut. 28, 29. in Jon. Sic infra inter nomina.

Ap. Ros. et Tos.: אדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד homo premit multas impressuras signaculo uno, Sanh. 37a. Uno ferro multae monetae cuduntur: אל ישנה אדם ממטבע שטבעו חכמים ne mutet homo quicquam de moneta quam cuderunt Sapientes, vide Ber. TH. 10b. „De moneta", i. e. praecibus, ritibus, statutis, ordinatibus utilibus. Hophal הוּטְבַּע *a natura inesse, naturaliter inditum, impressum esse:* לאדם מוטבע בחטא homini naturaliter impressum est peccatum, Kimchi Jes. 43, 27. Vult peccatum originale homini inesse, quod alias Judaei negant. אשר אנחנו מוטבעים בהם quae nobis naturaliter sunt impressa, Bechaj 8c. שכל מוטבע intelligentia naturalis, qua consummatur natura rerum materialium sub sphaera lunae ad perfectionem suam, Reuch. lib. 3. Cab.

טֶבַע *natura,* sic dicta, quod omnibus sit *impressa,* et quod res naturales corpori animato im-

[5]) Ar. طَبْل pers. طَبل et syr. ܛܒܠܐ *genus tympani parvi.* Mussafia gr. esse dicit ad vocem τάβαλα, d. q. Hesych. et Plut. in Crasso. Addit vero ipsius gr. vocis originem esse in arabico.

primat et infigat: Item *indoles, constitutio, temperamentum, complexio corporis:* Item *fama*, quomodo טִבְעָא, idem est quod טִיבָא, de quo infra: חכמת הטבע sapientia naturalis, physica: בעלי הטבע vel חכמי periti naturae, physici: כמו שהתבאר בחכמת הטבע sicut explicatum est in physicis. Physicam hebraeam scripsit R. Abben Tybbon, quam latine convertit Johannes Isaacus et excusa est Coloniae A. 1555. Extat etiam compendium octo librorum physicorum Aristotelis, confectum ab Aben resched, quod impressum est Rivae, A. 320. זה חוץ מן הטבע id praeter naturam est, supernaturale: מה שאחר הטבע *metaphysica*, R. Levi Pr. 1, 8. אודיע טבעך בעולם divulgabo naturam tuam in mundo, i. e. famam tuam, Gen. 12, 1. in R. Sal. שטבעה יוצא בהעולם cujus fama egressa est per totum mundum, As. c. 1. בטבע per naturam, naturaliter. Pl. טבעי החיות naturae animalium.

טִבְעִי *naturalis:* מקום טבעי locus naturalis: גשם הטבעי corpus naturale: Fem. נפש טבעית anima rationalis: מיתה טבעית mors naturalis, Jes. 25, 8. in Kimchi. Pl. טִבְעִיּוֹת naturalia.

טְבִיעָה *submersio:* אנשים הנדונים לטביעה homines adjudicati ad submersionem.

טוּבְעָנָא *diluvium, universalis omnium rerum submersio:* דרא דטובענא seculum diluvii, Job. 4, 8. Gen. 6, 17. in Jon.

טובעני *locus depressus et humidus*, Taan. 10a.

טְבַע, טִבְעָא *moneta:* בסילעא דטיבעא דקודשא in siclo monetae sacrae, Ex. 30, 3. in Jon. Est etiam *monetae certa species, valens dimidium siclum*, unde pl. טבעין, Schek. c. 2.

טָבוּעַ *signatum argentum vel aurum:* דינרי זהב טבועים numi aurei signati.

טְבִיעוּת *infixio, impressio:* משום טביעות עינא propter impressionem oculi, qua oculum infixi in scriptum, Git. 27b.

טִיבוּעִין *repetitiones, exactiones per jus, cum quis de jure repetit, quod sibi debetur:* לטיבועין ניתנו repetendi jure datae sunt: Bb. 145a. Veluti si quis centum florenos mulieri vel puellae det in fidem conjugii. Illa moritur antequam ipse sibi eam copulaverit per nuptias: tunc ipse repetere potest arrhabonem. Est a חבע per commutationem ט et ח. Adducitur in Ar. sed neglectum ab aliis.

טַבַּעַת *annulus, orbis, circulus*, sic dictus, quod ipsi aliquid *infigatur*. Pl. טַבָּעוֹת. Ap. Tos. legitur, ad latus altaris aquilonare, ubi sancta sanctorum mactabantur, olim fuisse טבעות annulos in pavimento, quibus immittebantur colla animalium et concludebantur, ut tanto facilius mactari possent, vide Joma 62b. Middoth c. 3. et Ar. in בלנה et hoc loco: טבעת הבהמה annulus bestiarum, quibus nempe veluti compedibus constringuntur: טבעות הכלים annuli vasorum: טבעת קדושין annulus sponsalorium, quo sponsus sponsam sibi in conjugii fidem obligat. Deinde ap. Tos. et Ros. ulterius per metaphoram טבעת est *podex, foramen ani*, sic dictum, quod sit rotundum instar annuli: יד לפי טבעת תיקצץ manus (imposita) ori podicis, abscindi digna, Sab. 108b. „Manus", scil. antequam mane aqua frigida probe abluta fuerit. Sic ibidem scribunt, si manus illota oculos taugat, causam esse coecitatis; si aures, surditatis etc. Idque eo scripserunt, ut necessitatem lavandi manus populo persuaderent, unde et ritus lotionis manuum in tantam superstitionem devenit, ut Christus non immerito Judaeos propterea reprehenderit. מזמרים ברוח היוצא מפי טבעת psallunt mihi spiritu, sive flatu, qui egreditur ex podice, R. Sal. Ez. 8, 17. ubi זמרה *crepitum ventris* exponunt. Dicunt etiam pluraliter טַבְעִין.

מַטְבֵּעַ, מַטְבְּעָא *moneta*, sic dicta, quod figuram *impressam* habeat: על ידי דעבדי מטבעא per manus cudentium monetam, durch die Münzmeister, Esth. 3, 9. in Tg. sec. In rabbinica sententia fuit ante in verbo. Metaphorice *fama*, ut supra טבע: Hinc וּמַטְבַּעְיֵהּ נפק בכל פילכיא et fama ejus egrediebatur per omnes provincias, i. e. מַשְׁמַעְיֵהּ, ut habent Regia, Esth. 9, 4.

טבר טַבּוּר hebr. טִיבּוּר Talm. rabb. *umbilicus*. Metaphorice *medium, medius, locus, eminens pars, ut umbilicus in ventre.* Pro loco eminente accipitur Jud. 9, 37. Pro medio, Ez. 38, 12. in hebraeo, ubi Kimchi scribit: Terra Israëlis vocatur טבור הארץ umbilicus, i. e. medium terrae, quia est in medio mundi, sicut umbilicus in medio ventris. Talmudici: Quare Sanhedrin appellatur שררך „umbilicus tuus", Cant. 7, 2. שהיא יושבת בטיבורו של עולם quia situm est in umbilico mundi, Sanh. 37a. Sic Cic. Verr. 6.: Qui locus, quod est in media insula situs, Umbilicus Siciliae nominatur. Livius Dec. 4. lib. 7.: Aetolos qui umbilicum Graeciae incolerent. Inde Cic. in Pisonem, Aetoliam scribit medio fere Graeciae gremio contineri. Talm. המכנים ידו לטטה מטיבורו תיקצץ admovens manum infra umbilicum suum, digna quae amputetur, Nid. 13b. Ibidem legitur aliud, quod vide in אמם in אמה. Sic voluerunt praecavere libidinis causam, ne contactus impudicus libidinosi quid generet.

טְבֵירְיָא, טְבִירְיָא, טְבָרְיָא *Tiberias.* Elias scribit, *portum maris esse in terra Israëlis, qui vocatur* טבריא *Tiberia.* Inde in Evangelio: Posthac profectus est Jesus trans mare Galileae דטבריום quod est Tiberiadis, Joh. 6, 1. Item ימא דטבריום mare Tiberiadis, Joh, 21, 1. Hoc Syrum nomen videtur esse Tiberii, in cujus gratiam quidam scribunt eam ab Herode conditam et Tiberiam vel Tiberiada appellatam. Unde est quod in Br. s. 23. ab initio legitur: קראו בשמותם עלי אדמות. טיבריה על שם טיבריאוס. אלכסנדריאה על שם אלכסנדרוס. אנטיוכיא על שם אנטיוכוס „vocarunt nominibus suis terras", Gen. 49, 12. sic Tiberias vocatur a nomine Tiberii: Alexandria a nomine Alexandri: Antiochia a nomine Antiochi. Talmudici aliam dant Etymologiam, scribentes: Quare vocatur nomen ejus טבריא? quia sita est בטיבורה של ארץ in umbilico, i. e. medio terrae. Item:

Quare vocatum nomen ejus טבריא Tiberias? שטובה ראיתה quod elegans essent aspectus ejus, nempe propter גנות ופרדסים hortos et promaria, quae illic fuerunt. Hier. in Ezech. 48. Sexta, Nephthalim in Galilaea usque ad Jordanem, ubi Tiberias, quae olim appellabatur כנרת Chinnereth. Et in Quaestionibus in Genesin circa finem, ad locum Gen. 4, 9. Nephtali etc. In hebraeo ita scriptum est: Nephtali ager irriguus, dans eloquia pulchritudinis: signans, quod aquae calidae in ipsa nascantur tribu: sive quod super lacum Genesareth et fluento Jordanis irrigua sit. Hebraei autem volunt propter Tiberiadem, quae Legis videbatur habere noticiam, agrum irriguum, et eloquia pulchritudinis prophetari. Mentio ejus quoque in Targum Jon. Num. 34, 8. מעלך לְטִבֵרְיָא. Et Deut. 3, 17. וקרתא טְבֶרְיָה דסמיכא לימא דמלחא et urbem Tiberiada quae est ad mare salis; et Deut. 33, 23. וימא דטבריא יירת et mare Tiberiadis haereditabit. In Ar. scribitur, aquas maris sive lacus Tiberiadis laxare alvum; id notat ad explicationem hujus loci Talmudici: השותה מי טבריה אע"פי שיוצאים נקיים bibens aquas Tiberiadis, etiamsi egrediantur purae, Machsch. c. 6. Codice Tah. 14a. Plura qui vult, adeat nostram Teberiadem et Drusium in Praet. Joh. 6.

טִיבֶרְנִי *Tiberiensis:* femin. שמינת טיברנית ישנה mensura Tiberiensis vetus, TH. Pes. cap. ult.

טיבראין *Tiberienses.*

טַבְרִירֵי[6] *venatores:* תהא מטברירי ולא מקנגיא esto ex venatoribus et non ex venatione, sive venatu, Aruch ex Pesikta.

טֵבֵת *Tebbet, nomen mensis decimi: incipiens a novilunio Decembris nostri,* Esth. 3, 7. in Tg sec.

טג.[7] Aruch ex Midrasch citat hinc טגיות, quod Aquinas scribit esse *speciem vestimenti superioris instar chlamydis vel pallii:* טגיות אינן חייבין בציציות.

טגן[8] *frigere, torrere in sartagine vel patella:* שלקו וטיגנו elixant et frigunt, Erub. 28b. אופה ואחר כך מטגנה illa coquit, deinde frigit, Men. 50b. בצק שמטגנין אותו בדבש massa farinacea quam frigunt in melle, R. Sal. Ex. 14, 31.

מְטֻגְּנָא מְטוּגָּן *frixum,* cui opponitur שלוק exilium: העיל יתה frixum afferes illud, Lev. 6, 14. in Jon. pro hebr. מרבכת bullatum: וקמחא מטגנא et simila frixa, Lev. 7, 2. in Jon. Pl. דגים מטוגנים piscis frixi, gebackener Fisch.

טִיגָּן[9] *frixio, frictum:* עשה לי מן חמשה מיני טיגן appara mihi de quinque speciebus frixorum, Men. 104b. Gl. non fuit מטגן mincha similae cocta in furno: sed mincha sartaginis aut aheni, et vocat טִיגֶן illud in quo est oleum: כמן ימא לטיגני quantum est a mari ad frigendum piscem Kid. 44a. Sic volunt proverbiale esse, pro *quamprimum, statim, e vestigio,* prout nempe homo piscem e mari educens non diu moratur ad eum torrendum. Alii sumunt pro duobus nominibus propriis, quantum distat Jama a Tigane, h. e. ad distantiam exiguam, prout haec duo loca vicina erant.

טִיגְּנָא *ruta, herba:* טגנא בדובשא ruta contusa in melle, As. 28a. In Ar. citatur פיגן.

טגר טְגְרִים *tigris.* In Gem. legitur: טגרים אריא דבי עילאי tigris est leo, (sylvae) Elaj, Chol. 59b. De leone isto fabulosa illic est historia. עילאי Elai vel Ulai (ut י referat Kibbutz, ut et alias) sylvae nomen est, דבי עילאי, pro דבעילאי qui in Elai, scil. sylva. Sic Praepositionem ב separatim cum י usurpari, suo loco dictum est. Munsterus scribit, significare *leonem sylvestrem, qui alioquin* עילאי *major vocetur.* Guido: qui עאלי *superior* vocatur. Uterque erravit, nescientes עילאי esse sylvae celebris nomen in Talmud.

טדי *Tadde, nomen portae aquilonaris in monte templi, quarum quinque fuerunt:* duae versus meridiem, quae vocabantur חולדה Cholda: una קיפנוס versus occidentem: Tadde ad septentrionem: ad orientem שער המזרחי porta orientalis appellabatur. Mid. c. 1. In Mischnajoth nuperis in octavo legitur per טרי, ר.

טהר[10] hebr. *mundum, purum esse.* In Pihel טִהֵר *mundare, purificare.* In Hithpa. הִטַּהֵר *mundare se.* Ap. Tos. חייב אדם לטהר עצמו ברגל tenetur homo seipsum mundare in die festo, Rh. 17. בא לִיטהר מסייעין אותו qui venit ut mundetur, adjuvant eum: בא ליטמא פותחין לו qui venit ut polluat se, aperiunt ei, exemplo dicti, Ez. 14, 9. in Joma 38b. lin. ult. vide Adag. Drus. Decuria IV.

טָהוֹר *mundus, purus:* טֹהַר *mundities, purgatio, nitor.*

טְהַר *medium:* הזה על טהרו של מזבח spargebat (sanguinem) super medium altaris, Joma 58b. in Misna et 59a. Gemara ait: quid est טהרו? פלגיה דמזבח medium altaris. Vide et f. 15a. וּמִטְּהַר יומך et a medio dierum tuorum, Jobi 11, 17. על טהרו של שלחן in medio mensae, Men. 97a.

טִיהֲרָא, טִיהַר *meridies, medium diei.* Derivatum ex hebraeo צהר et צהרים commutatis ט et צ, ut fieri solet: שירותא דטיהרא convivium meridiei, prandium, Gen. 43, 16. in Jon. ותהי ממשש בטיהרא et palpabis in meridie, Deut. 28, 29. Hinc et illud accipiendum הוו ערקין מזיקי וטלני צפרירי וְטִיהֲרֵי מבינידהון fuerunt fugientes spiritus noxii et nocturni, matutini et meridiani, Cant. 4, 6. Sic כרוח טִיהֲרִין sicut ventus meridianus, Jer. 4, 11. Vide et Num. 6, 24. et Deut. 32, 24. in Jon. ubi scribitur וְטִיהֲרֵי. Ap. Ros. טהר שרגא מטיהרא דיומא luce meridiana clarius est: Et בטיהרא מה מהניא lucerna in meridie quid prodest? Vide in שרג.

---

6) Θεωρος *spectator* hebr. תאה ut in ipso loco citato explicatur, ω graecum et O lat. a Talmudicis saepe per labialem ב vel ו exprimi satis notum. Cf. talmud. לובדקי quod nihil aliud nisi *Laodiceam* urbem denotat, et plura alia.

7) Lat. *toga.* 8) Gr. τηγανίζω. 9) Gr. τήγανον *scutella.* 10) Vide supra in זהר.

טְהִירוּ, טְהִירוּת *splendor lucis*: בטהירו עִלָּאָה in splendore supremo; in Zohar.

מטהרת *aqualiculus in balneo, in quo servantur aquae frigidae, ut iis corpus abluatur, posteaquam aquis calidis lotum est*, ut glossa exponit, in Mikv. c. 6.

טוב *bonum esse*: metaphorice, *hilarem, laetum esse*, טָבִית bene-dixisti, ap. Tos. *bene, recte ais*. Pihel טַיֵּב *benefacere*. Unde Inf. לְמֵטַיָּבָא ad benefaciendum, Ex. 23, 2. in Jon. Ithp. אִטַּיַּב vel נִטַּיַּב *bonum, meliorem fieri*: unde שדה שֶׁנִּטַּיְּבָה ager melior redditus, gebessert, sc. stercoratione, Schevi. c. 4. alii שנחרשה היטב qui bene aratus est. In Hiphil הוֹטִיב et הֵטִיב hebr. *benefacere, meliorem* vel *melius reddere*: item *aptare, apparare, praeparare, ex priori statu in meliorem disponere et dirigere*: ut בהיטיבו את הנרות dum aptaverit ipse lucernas, Ex. 30, 7. in hebr.: in Tg. ביום דיוטיב לך יי in die quo benefaciet tibi dominus, Eccl. 7, 14.

טָב, טָבָא *bonus*: hebr. טוב: metaphorice *elegans, praestans: hilaris, jucundus, laetus*: Item substantive *bonum, bonitas, beneficium*: et adverbialiter *bene, egregie, valde*: טב רמו ליה egregie percusserunt eum, ut in glossa explicatur, Git. 14b. בין טב ובין ביש inter bonum et inter malum, Lev. 27, 12. ארי טב quod bona esset, Gen. 1, 4. וטב למיכל et bona ad cibum, Gen. 2, 9. הטב טב את an melior es, Jud. 11, 25. טורא טבא הדין montem optimum hunc, Deut. 3, 25. או ביש בטב aut malum in bonum, Lev. 27, 10. טבא דבהון optimus inter ipsos, Mich. 7, 4. Pl. תרין גדיי עזין טָבִין duos haedos lactentes bonos, Gen. 27, 4. טבין תרין צדיקיא meliores sunt duo justi, Eccl. 4, 9. יומין קדמאין הוו טבין dies priores fuerunt boni, Eccl. 7, 11. אוטיב יי לטבין benefacit dominus bonis, Ps. 125, 4. Emph. אתון טָבַיָּא vos estis boni, Jes. 5, 20. Fem. טָבָא ארעך bona est terra tua, Num. 24, 5. אתחשבא לטבא reputatum est in bonum, Gen. 50, 24. על כל טבתא pro omni bono IR. 8, 66. טבתא חוכמתא דאוריתא bona est sapientia legis, Eccl. 7, 12. הטבא היא אם בישא num bona sit an mala, Num. 13, 19. Pl. פטימן וְטָבָן pingues et bonae, Gen. 41, 5. שבליא טָבָתָא spicae bonae, Gen. 41, 24. In sententiis Ben Syrae: הוי טב וידך מן טבתא לא תמנע esto bonus et manum tuam a bono nunquam abstrahe: כל דעבד רחמנא לטב quicquid agit Deus, in bonum agit, vel cedit, Ber. 60b. טב לביש לא תעביד ובישא לא מטי לך bonum malo ne facias et malum non eveniet tibi, v. ביש: מטוב אדוני לא טוב לי ומרעתו רע לי a bono domini mei non est mihi bene et a malo ejus male mihi est. Adducitur ut commune proverbium. in ME. 55d. Aliud: טבא תרי מתלת meliores sunt duo quam tres; Sab. 152a. h. e., meliores sunt duo pedes juventutis, quam tres pedes senectutis, quando nempe baculo incedere cogimur.

טוּב, טוּבָא, טוּבָה *bonum, bonitas, praestantia: beatitudo, felicitas*: טובא דארעא תיכלון bonum terrae comedetis, Jes. 1, 19. ית טוב ארעא דמצרים bonitatem terrae Aegypti, Gen. 45, 18. ויתפנקון בטובא דיהב להון et oblectabunt se in bonitate, quam dedit eis dominus, Jer. 31, 12. בטובא דיי bonitatem domini, Ps. 27, 13. Cum affix. כל טוּבִי omnem bonitatem meam, Ex. 33, 19. כמה סגי טוּבָךְ quam multa est bonitas tua, Ps. 31, 20. טוּבֵיה bonitas ejus, Jobi 20, 21. Plur. טוּבֵי, טוּבִין beati, beatitudines: טובי רבוני beatus dominus meus, heb. אחלי IIR. 5, 3. טובי צדיקיא bonitates justorum, beati justi, hebr. אשרי, Jes. 30, 18. טוּבָךְ beatum te: טוּבוֹהִי beatus ille, Ps. 1, 1. טוביכון beati vos, טוביהון beati illi. De summo hominis bono et malo vide fuse disserentem Majemonem Commentar. in Sanh. c. 10. ab initio.

טוב ap. Tos., praesertim in dialecto hieros., est idem quod רב *multus, copiosus*: Pl. בעי פריטין טובן vult nummos plures habere, Pea c. 1. in TH.

טוּבָא, טוּבֵי *multa, plurima: multum, plurimum*, אמנם קהינא ביה טובא certe laboravimus in eo plurimum, Ps. 18, 48. in Masora. הני טובא הויין horum utique plura sunt, Sanh. 94, 12. וכן טובא אין מספר et sic innumera. ודכוותיה טובא et similia plurima.

טִיבוּ, טֵיבוּת, טִיבוּתָא *bonitas, bonum, hilaritas*: Eccl. 5, 10. אף אנת בטיבותא etiam tu esto in bonitate, hilaritate, Eccl. 7, 14. ומחסר ית נפשי מטיבותא et destituo animam meam bonitate, hilaritate, Eccl. 4, 8. טיבו וקשוט bonitas et veritas: item נפשיה בטיבותא תבית anima ejus in bono requiescet, Ps. 25, 13. Ti. לא נחזיק טיבותא לנפשין non attribuemus hanc bonitatem (virtutem) nobis ipsis, Tan. 23b.

טָבָאוּת *bonitas: bene*, Deut. 9, 21. Jon. Hebr. היטב: Sic ותתבעון ית סהדיא טָבָאוּת et exquiretis testes bene, diligenter, Deut. 17, 4. et 13, 14. et 19. 18. Onk. pro eo habet יָאוּת pulchre.

טָבוּת *bonitas, bonum*. Pl. למעבד טָבְוָן ad exercendum bona, benignitates, Ex. 34, 6. מכל טבון prae omnibus beneficiis, Gen. 32, 10. אדכר טָבְוָתָךְ recordare beneficiorum tuorum Ps 25, 6. דכרן טָבְוָתְהוֹן memoria bonorum (id est) benefactorum ipsorum, Hos. 14, 8.

טִיב, טִיבָא *bonum*: ולא לטיבא et non in bonum, Am. 9, 4. ומה טִיבְכוֹן et quod est bonum vestrum, quid boni, quid lucri inde habetis? Cant. 7, 1. Item *status, conditio, proprietas, affectio, natura*: וית טיביהון תיתי et statum eorum referes, quam bono rerum statu fruantur, quam bene se habeant, IS. 17, 18. Sic ap. Ros. et Tos.: טיב משא ומתן conditio accepti et dati: מה טיבו quae conditio ejus? quae natura ejus? מה טיבם של שבעת הימים quae est conditio vel proprietas ipsorum septem dierum, Sanh. 108b. הייסורים הזמניים הם נר דלוק ביד אדם לדעת מה טיבו עם בוראו castigationes temporales sunt quasi fax accensa in manu hominis, ut cognoscatur status ejus cum creatore suo, in Baal akeda: מה טיבן של שמות הללו quae est conditio nominum istorum? R. Sal. Gen. 43, 30. quis status, quis sensus, quomodo se habent haec? Sic IIS. 24, 9. et alibi saepe: Item *fama, rumor, infamia*, hebr. דבה: ואפיקו טיב ביש ut et divulgarunt famam malam, Num. 13, 33. in Jon. שמעית טיב ביש audivi famam malam, Ps. 31, 14. ויפקן עלה טיב ביש et proferant contra eam infamiam,

Deut. 24, 17. וטיבך לא הפיך et famam tuam non pervertat, Pr. 25, 10. Vide et supra in טבב.

טִיּוּב *melioratio, aptatio, accomodatio cultura in melius:* טיוב של שדה melioratio, stercoratio agri.

טוּבְיָנָא vel טוּבִינָא Talm. *felix, beatus:* ר׳אלעזר טובינא דחכימי R. Elieser felicissimus sapientum, Git. 26b. in gl. מאושר שבחכמים. Idem in Ketub. 40a. Nam אשרי in Tg. redditur טובאי. Vide Scaligeri, Trihaeresion c. 3.

מוּטָב *bonum, melius, optimum:* להחזירן למוטב qui converterent eos in bonum, reducerent ad probitatem: לא העלהו למוטב non effecit eum ascendere in melius, non potuit eum ad frugem reducere, non reddidit eum meliorem sive probiorem. מוטב דאקום ואיזיל melius est, ut surgam et abeam: אם ישראל מקבלין את התורה מוטב si Israëlitae suscipiunt Legem, bene est; sin minus etc.

טָבִי, טוֹבִי *Bonus, Agathius.* Fuit olim *nomen proprium familiare*, et inde fem. טָבִיתָא *Bona, Agatha*. Inde in Vr. s. 19. טביתא אמהא דרבן גמליאל Tavitha, ancilla Rabban Gamalielis. Gl. טביתא nomen ancillae fuit לשון טובה. Sic et nomen servi sui fuit טָבִי a טוב et sic in virtute bonitatis eum vocavit. Vide etiam supra in טבה.

טוֹבִיָּה *Tobias, propr. nomen.* Hic proverbio locum dedit: טוביה חטא וזיגוד מנגיד Tobias peccavit et Zigod mulctatus est. Zigod Tobiam apud Judicem de delicto commisso detulerat, cujus solius testimonium cum sufficiens non esset, ad flagra tamquam calumniator damnatus est. Cum plagas susciperet, regessit judici, Tobias peccavit etc. Legitur ie Pes. 113b. et in Babylonia id dictum factum. Simile proverbium in terra Israëlis fuit, שכם נסיב ומגבאי גזיר Sichem (uxorem) duxit, propterea Migbaeus fuit circumcisus. Quod peccaverat Sichem in ducenda filia Jacobi in uxorem, ejus poenas Migbaeus et reliqui cives Sichemitani dederunt. Ob regum delicta saepe plectuntur subditi. Leguntur in Tract. talmudico Macc. c. 3, 11a. Vide שכם.

הֲטָבָה *benefactio:* הטבה נפלאה benefactio, beneficium maximum: Item *aptatio*, הטבת הנרות aptatio lucernam. Ad eam pertinebat mundatio acerrarum, mutatio ellychnii, remotio olei veteris, infusio olei novi, impositio ellychnii novi, Joma 33a. Liber Mamadoth f. 32. eum intelligo, qui cum commentariolo nuper prodiit. Sic Verbum pro *aptare* sumitur hebr. Ex. 30, 7.

טְוָה טְוָא *assare:* Praet. טְוִית בשרא assavi carnem, Jes. 44, 16. טְוָה טְוִי assavit assaturam, Jes. 44, 16. Inf. הב בשרא לְמִטְוֵי da carnem ad assandum. IS. 2, 15. Ti. נטוייה לאטווינהו ad assandum ea etc. נטוייה בנורא בי נפחא asset illud ad ingnem in domo fabri, Git. 69b.

טְוֵי *assatum, assatura,* ut ante in Jesaja. Constr. טְוֵי נור assatum igne, Ex. 12, 8. hebr. צְלִי.

II. טוה hebr. *nere filia ducere*, Ex. 30, 25. 26.

טְוָיָה *filatio, netio, nendi actus*, Rab.

מַטְוֶה, טְווּי heb. *netum*, Ex. 35, 25. Sic ap. Ros. טווי היריעות netum cortinarum.

טְוָאָה *filatio, netio,* פשתן שטוואתו נדה, Pes. 79b.

מַטְוַיְתָא *aranea*, a *nendo* sic dicta: בי מטוייתא domus araneae, Jobi 8, 14.

טַוָּז טְוָזָא *cuniculus*, Lev. 11, 5. V. et טפז.

טָוָז *pavo.* Pl. טְוָזִים. Vide infra in טוס.

טְוָזִיג *convivium, compotatio, collatio*, As. 14a. Ar. exponit *convivium vulgare, non solenne, ubi quisque suum confert symbolum.*

טוּחַ hebr. *linere, illinere, oblinere, inungere, incrustare, inducere parietem calce vel caemento.* Talm. ונטחייה בתנורא et illinat eum fornaci (ut scil. exsiccetur) i. e. agglutinet fornaci, Git. 69b. הוא צריך להטיח את גגו ipse opus habet incrustare tectum suum, Beza 9a. טחין פניהן בשמן illinunt faciem suam oleo: פניו טוחות facies ejus illitae, injunctae sunt, Nid. 24a.

טִיחַ *tectorium, illinimentum, incrustatio, parietis.*

טִיחָיָא, טְחָיֵי *illinimenta:* תנורא דטחו ביה טיחיא fornax quam illeverunt illinimentis, Pes. 30a. קריב ליה תלת סאוי טחיי exhibuit ipsi tria sata illinimentorum, Sab. 119a.

טוחות heb. *renes.*

Secundo הֵטִיחַ Talmudicis: *jaculari, ejaculari, ejicere, projicere,* ex significatione istius affinis verbi כמטחוי קשת quasi jaculantium arcu, Genes. 21, 16. De quo vide ibi R. Salomonem: לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה in aeternum non ejaculetur homo verba sursum versus (sc. contra Deum:) nam aliquando vir quidam magnus ejecit verba sursum versus, ואיטלע et claudus effectus est, Suc. f. 53a. Tan. 25a. gl. יטיח, i. e. יזרוק: Item כמה שיטיח כנגדך מהדברים לחסרון דעתו juxta verba quae contra te ejaculatur, R. Levi Pr. 26, 4. Hinc in Tg. Jon. דלא אֲטַח לקמיה במלין quod non jaculatus est contra eum verbis, i. e. oblocutus est ei, Gen. 15, 6.

Tertio *incutere, impingere, sicut caementum injicitur et impingitur parieti.* Hinc illud היה חורש והטיח מחרישה בסלע si araverit et incusserit vel impegerit vomerem in petram, Ohol. c. 17. Gl. הטיח i. e. *incusserit, impegerit:* מטיח ראשו לכותל illisit, incussit caput ad parietem, Br. s. 20. Aliter: אדם אחד שהטיח את אשתו תחת התאנה homo quidam fuit qui jaculatus fuit in uxorem suam sub ficu, scil. semen, Sanh. 46a. Gl. הטיח i. e. בא עליה iniit eam, rem habuit cum ea publice, propter quod lapidatus fuit. Meminit hujus loci R. Sal. Gen. 21, 16.

מַטְחָא *ejaculatio,* Hinc legit Ar. ולא סדר מלי מַטְחָא et non reposuit verba ejaculationis, Jobi 1, 22. quod Regia reddunt, *verba blasphemiae*, quibus quasi sagittis laeditur Deus. Pro eo in nostris legitur מְהַטֵי.

טוּט[12] *sonitus cornu; metonymice cornu, cujus usus olim fuit apud Judaeos in coetu sacro, etiamnum hodie in quibusdam ipsorum festis.* Hinc tötschen

[11]) Gr. θυιάς *bacchanalia.*

[12]) Onomatop. sonitum tabae immitans.

dicunt Judaei Germaniae, pro *cornu inflare, sonitum cornu edere.* Inflabant etiam olim cornu, cum quis excommunicaretur et quando excommunicatio solvebatur, reo reconciliato. Inde in Gem. טוט אסר וטוט שרי cornu ligat et cornu solvit, Mk. 16a.

טַיָט vide infra.

טול[13] unde hebr. in Hiphil, הטיל *jacere, ejicere, dejicere, injicere, projicere.* Pahel טַיֵיל *abire, spaciari, vagari, ambulare, deambulare, incedere.* Praet. כד טַיֵילְתָּא במדברא quando perambulasti desertum, Ps. 68, 8. לא טַיִילוּ בה non ambulaverunt per eam, Jobi 28, 8. Part. מְטַיֵיל בגנתא ambulantis in horto, Gen. 3, 8. in TgH. et Jon. דְמטַיֵיל בחקלא לקדמותנא qui spaciatur in agro obviam nobis, Gen. 24, 65. Jon. וּמְטַיְילִין ברגליהון et ibant pedibus suis, non vero equitabant, Ex. 12, 37. Jon. Imper. טַיֵיל בארעא deambula in terra, Gen. 13, 17. in Jon. Pl. וְטַיְילוּ et abite, discedite, Gen. 42, 33. Jon. Futur. רומא דשמיא יְטַיֵיל altitudinem caeli perambulat, Job. 22, 14. Item *dimittere, ejicere:* יטיל לה מביתיה ejiciet eam e domo sua, Deut. 24, 3. in Jon. Hebr. ושלחה. Ex forma geminata, טַלְטֵל *ejicere, projicere, evellere, tollere: ferre, transferre, portare, transportare; deportare: movere, commovere, agitare.* Elias numerat quindecim verba hebraica, quibus hoc subinde in Targum respondet, ac praeterea plura alia esse scribit. Praet. ואילניא לא טַלְטִילוּ ואיהון et arbores non projecerunt folia sua, Deut. 28, 15. in Jon. vel moverunt, commoverunt וְטַלְטְלִנּוּן יי et ejecit eos dominus, Deut. 29, 28. vide et Num. 32, 13. in Jon. טלטילו ית בנימין ejecerunt Binjaminem, Jud. 20, 43. quod Munst. prave exposuit, *cinxerunt,* juxta hebr. כתרו. Sed Chaldaea non semper in eodem significato respondet Hebraeis. Part. praet. sive Pahul aut passivum: מְטַלְטַל וגלי erro, vagus et exulans, deportatus et migrans, Gen. 4, 12. Sic recte in Venetis: Regia per Tzere in fine, quae est forma Participii praesentis activi. At passiva hic requiritur, quae in Pathach desinit. Pl. ויהון מְטַלְטְלִין eruntque vagantes inter populos, Hos. 9, 17. מְטַלְטְלֵי עילם ejecti ex Elam, hebr. נדחי expulsi, Jer. 49, 36. מְטַלְטַלְתָּא ejecta, expulsa, Jerem. 30, 17. Jes. 51, 21. Infinitiv. לְטַלְטָלָא cransferre, 2 Reg. 21, 8. Imper. טַלְטֵל יתהון מן בתיהון exagita, ejice eos e domibus ipsorum, Ps. 59, 12. Fut. וַאֲטַלְטֵל עליכון et moverem contra vos caput meum, Jobi 16, 4. אֲטַלְטְלִנָּךְ tollam te, IIS. 15, 20. Veneta hic fere habent Tzere sub literis formativis Futuri, quod pravum est: אֲטַלְטְלִנּוּן vagari faciam, expellam eos, Hos. 7, 12. הנון יְטַלְטְלוּן ipsi vagabuntur, Ps. 59, 16. יטלטלון רישיהון movent capita sua, Ps. 109, 25. Sic Ps. 22, 8. Ithpa. אִטַּלְטַל *transferri, tolli, vagari,* ut faciunt, qui aliunde ejecti sunt, *migrare, emigrare.* Praet. אִטַּלְטַלוּ כחדא translati sunt pariter, hebr. נדדו vagantur, Jes. 22, 3. אטלטלו מן פלטריהון ejecti sunt, migrarunt e palatiis suis, Ps. 68, 13. vide et Jobi 28, 4. אטלטלו עורין במחוין vacillant, vagantur ebrii in plateis, Thr. 4, 14. Part. מִטַּלְטְלִין שבילהא moventur semitae ejus, Pr. 5, 6. Infin. cum Futuro, וְאִטַּלְטָלָא יִטַּלְטְלוּן בנוי et vagando vagantur filii ejus, Ps. 109, 10. Imper. אִטַּלְטַלִי vagator, Ps. 11, 1.

Secundo טול *hinnire,* ex hebr. צהל, cui respondet, צ mutato in ט, ut saepe. Fut. תְּטוּלוּן כגבריא hinnitis quasi potentes, Jer. 50, 13. Regia תצולון.

Ap. Ros. מטייל על שפת הים ambulat ad littus maris, Tan. c. 3. ab initio: אני ואתה נטייל בגן עדן ego et tu ambulabimus in horto Edenis, Sanh. 61. מֵטִיל מים ejicit aquas, urinam reddit: Ex Hophal, מוּטָל *projectus:* מי שמתו מוטל לפניו is in cujus conspectu projectus est mortuus ejus (amicus sc.) i. e. coram quo adhuc jacet insepultus, Ber. c. 3. ab initio. Simili locutione dicitur Matth. 8, 14. εἶδε τὴν πενθερὰν αὐτοῦ βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν vidit socrum ejus projectam, i. e. jacentem, et febricitantem. Sic הריני מוטל כאבן בקבר ecce me projectum, i. e. jacentem instar lapidis in sepulchro, Sanh. 91a.

טוֹל, טוּלָא vide infra in טלל.

טִיוּל *vagatio, ambulatio, incessus, deambulatio,* Job. 29, 15. מהעסק בטיול ובשחוק vacat deambulationibus et lusui; deambulatio fit oblectationis causa saepissime, unde verbum pro *oblectari, deliciari, oblectare se* exponunt, et טִיוּל *oblectationem.* Sed a propria significatione non est recedendum.

טַיָיל *ambulator,* Job. 29, 15. in ח"א: Item *otiosus, spaciator* ein Müssiggänger, *qui nullum exercet opificium vel negotiationem:* טיילין בכל יום otiosi singulis diebus, reddent sc. uxori debitum lecti, Ketub. 61b. in Misna. fol. sequenti in Gem. disputant Talmudici, quid sit טייל, sed more suo.

טַלְטוּל, טַלְטוּלָא *migratio, translatio, deportatio, vagatio, motus, commotio:* טלטול דגברא deportatione viri, Jes. 22, 17. וטלטול ספותי אחמנע et commotio labiorum meorum inhibita est Jobi 16, 5. טלטול רישא commotionem capitis Ps. 44, 15. Cum aff. ביום טַלְטוּלִי in die migrationis meae, 2 Sam. 22, 19. וּבְטַלְטוּלָן et in vagatione nostra, Num. 12, 12. Jon. Deinde טלטול *vagus:* Pl. טַלְטוּלִין שויתנא vagos posuisti nos. Thr. 3, 45. Ap. Ros. טלטול הנר בשבת portatio luminis in Sabbatho: טלטולי דגברא קשין מדאיתתא ejectiones viri graviores sunt, quam mulieris, sicut dicitur, „ejicit te ejectione viri", Jes. 22, 17. Ketub. 28a.

טַלְטוּלְיָא *gemmae,* sic dictae, quod longae lateque transportentur, Jes. 3, 21. Autor Ar. legit טְלוּלְיָא quasi dicas, *umbracula, umbellae,* a טלל: Regia טַלְטֵילְיָא.

מִטַּלְטְלִים *bona mobilia, supellectilia;* apud Ros. frequentissimum: oppositum ejus, מקרקעים bona immobilia, domus, fundi et similia.

מטולטלת vide in מטל.

טום[14] *obthurare, obstruere, claudere, occludere.*

---

13) Ar. طال *longus, extensus fuit,* et in II. *in longum extendit.*

14) Cf. hebr. אטם et סתם.

Praeter. וְטַמּוּנוּן פלשתאי et obstruxerunt eos Philistaei, Gen. 26, 18. ubi Jon. טַמּוֹנִינוּן geminato Nun, more syro. Fut. תְטוּמוּן באבניא obstruetis lapidibus, IIR. 3, 19. Ti. טום ולא תשפיץ obthura et non fortifica, שפיץ ולא תבנה fortifica et non aedifica; etenim כל העוסק בבנין מתמסכן quicunque occupatus est aedificando, pauper fit, Jeb. 63a. Nempe principiis obstandum, antequam malum ingravescat. Parvum foramen parietis statim reficiendum, antequam majus factum, majorem fortificationem postulet. Et sic fortificare deinceps praestat, quam totum de novo aedificare. Nam

Aedificare domos et pascere corpora multa
Ad paupertatem proximus est aditus.

In Pihel טַמְטֵם, טַמְטֵם idem. Praet. וְטַמְטֵם שמנא et obturavit pinguedo, Jud. 3, 22. וְטַמְטַמְתּוּן אדניכן et obturastis aures vestras, Deut. 29, 3. Partic. מְטַמְטֵם אדניה obturat aures suas, Jes. 3, 15. et 33, 15. Ps. 58, 5. Part. passivum מְטַמְטְמָן מלמחזי עיניהון obturati sunt a videndo oculi ipsorum, Jes. 44, 18. Infin. ואדנין לְטַמְטָמָא אלהן לציתא et non aures ad obturandum, sed ad audiendum, Deut. 29, 3. in Jon. Ap. Ros. עברה מטמטמת לבו של אדם transgressio obstruit cor hominis, ne sc. ingrediatur in illud cognitio Dei, Jom. c. 3 in fine. Ithp. Praet. אִטַּמְטַם היך תריב obturatus est quasi adipe, Ps. 119, 70. in Regiis. Fut. ולא יִטַּמְטְמָן עיני צדיקיא neque occludentur oculi justorum, Jes. 32, 3.

טוּמְטוּם *obturatus, occlusus.* Sic appellatur a Rabbinis, cujus membrum genitale in ventre occlusum et obturatum est, sine indicio an mas vel femina sit. Rambam p. 2. f. 3b. מי שאין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום הוא הנקרא טומטום quicunque neque habet virilitatem neque femineitatem, sed occlusus est, hic est qui vocatur טומטום. De hoc ap. Tos. peculiaria sunt jura et conjungitur ipsi plerumque אנדרוגינוס androgynus, qui utriusque sexus membra habet.

טַמְטָמָה *obturatio, obstructio.*

טוּנָא טון vide infra in טען.

טוּס[15] *volare, avolare,* hebr. טוש quod legitur hoc sensu Jobi 9, 26. Part. כעופא דְטָאֵים sicut avis quae volat, Jes. 30, 5. כל עופא דְטָיִים בגדפין omne volatile quod volat aliis suis, Gen. 1, 21. in Jon. בתרומא טָיְסָא in altum volat, Job. 39, 18. al. 21. וְטָיְסִין לצפרא et avolant mane, Ps. 90, 10. Alio sensu ושונרין טיסין et feles vociferabantur, Esth. 1, 2. in secundo Tg. Sunt ibi plura verba, quae avium et animalium vocem propriam exprimunt, unde et de felibus hic similiter explicandum. Nam in proprio suo significato volandi felibus tribui nequit. Fut. אֶטוּס ואשרי avolarem et habitarem alibi, Ps. 55, 7. כחלמא יטוס sicut somnium avolabit, Jobi 20, 8.

טַיְסָא *avis, volatile:* ונחת טיסא et cum descenderet volatile, Gen. 15, 11. in Tg. hebr. עיט.

טַוְסָא, טָוֹס *pavo:* est a gr. ταῶς: טווסא דדהבא pavo aureus, Esth. 1, 2. in sec. Tg. Pl. קופין וְטַוְסִין simiis et pavonibus, IR. 10, 22. Ez. 27, 15. Talm. קריבו ליה רישא דטווסא בחלבא לא אכיל apposuerunt ei caput pavonis in lacte, sed non comedit, Sab. 130a. Chol. 116a. פסיוני וטווס כלאים זה בזה phaseanus et pavo sunt heterogenea inter se Bk. 55. In Br. s. 29.: omnia corruperunt viam suam in generatione diluvii, canis cum lupo, תרנגול עם הטווס gallus cum pavone etc. Et sect 7. ad כל עוף כנף למינהו scribitur, זה טווס hic est pavo.[16]

טוּף[17] *exundare, inundare, fluere, effluere, natare, supernatare.* Est ex hebr. צוף formatum prima litera צ in ט mutata. Praet. וְטָפוּ על קִצָא et natarunt ad finem, i. e. tandem submersi sunt, ut est in versione latina Schrekenfuchsii, Cant. 2, 8. Elias legit טפו, quem nos in nostra editione secuti sumus. Vide Commentar. nostrum Chaldaicum. דְטָפַת בירא quod fluebat, manabat fons et ascenderunt aquae in faciem ejus, והות טַיְפָא et fluebat omnibus diebus istis, Gen. 28, 10. in Jon. et TgH. Part. מן טַיִף quis fluere fecit, vel inundavit inundationi abyssi cisternas aquarum, hebr. פלג divisit, Jobi 38, 25. in Venetis. Regia hebraeum retinuerunt: דלמא חייי טָיְפָא ולא טָפַת si forte flueret (fons) sed non fluebat, Gen. 31, 22. in Jon. ולא טָאִיף על אנפי מיא et non natans super aquam, Deut. 21, 1. in Jon. Fut. ויטופון נעויא et effluxerunt, exundarunt torcularia, Joel. 2, 24. Aphel די אַטִיף מי ימא דסוף qui fecit ut inundarent aquae maris Suph, heb. הציף, Deut 11, 4. Ti. על דְאַטֵפְתְּ אַטְפוּךְ וסוף מְטִיפַיִךְ יְטוּפוּן eo quod fecisti natare, (alios) fecerunt et te natare, et tandem qui fecerunt te natare, natabunt et ipsi, Succa 53a. Pirke avoth c. 2. Hillelis hoc dictum est, qui cum videret cranium hominis interfecti in aqua natare dixit: quia tu fecisti natare aliorum crania, i. e. quod et tu alios antea occidisti et in aquam projecisti, ideo et tibi similiter contigit et qui te occiderunt et occidentur ipsi et in aquam prajicientur, ut sicut tu natent. דאכלה מונ׳ני הוו לה בני מטיפי עינא quae comedit pisciculos, ei erunt liberi stillantes oculos habentes, si sc. tum coeat et concipiat, Ketub. 60b. Sic citat Aruch. In nostris libris legitur מציצי. Pihel geminatum טַפְטֵף *fluere, stillare:* יין מטפטף ושוקע vinum exstillat et absorbetur in terram, Sanh. 104b. כיון שהכה משה את הסלע טפטפה דם cum percuteret Moses petram, stillabat sanguinem. Midr. Ps. 78. ומן השמן המטפטף בשעה שהנר דולק ad suppeditandum oleum quod stillat tempore lucernae ardentis, Sab. 44a. Haec omnia affinitatem habent cum vicino verbo נטף stillare.

---

15) Syr. ܛܣ. Cf. gr. ταζω et θοάζω.

16) Verbum de hoc nomine derivatum טוס et part. act. pl. מטוסין in Br. s. 15. legitur pro *superbire, pulcritudine gloriari.*

17) Syr. ܛܦ et ܛܘܦ, ar. طفا et طفّ.

Secundo טָף *spectavit, prospexit, circumspexit:* Hinc טף לסטרא דא לעילא טף לימינא respexit ad latus hoc sursum, spectavit ad dextram, Zohar 3d. אזיל בר אווא ועיני מטייפי vide in אח. Hinc forte legendum דמטיפא כל קבל בית ישימון quae spectat versus Jeschimon, Num, 21, 21. in TgH. quod legitur דמצטיפא.

טְוֹף, טְיֹף *rivus:* טְיָפֵי מיא rivi aquarum, Ps. 119. 136. item 36, 10. et per ו in medio, טְוֹפֵי דמיא Pr. 5, 16. et 21, 1. et Ps. 1, 3. טופי משח rivi olei, Jobi 29, 6.

טיף Talm. *stilla, gutta:* טיף טיף *guttatim,* Pes. 111b. Vide et As. 30b.

טִיפִּין *oculi muscarum:* ושתי עיניו כשתי טיפי של זבוב et duo oculi ejus, sicut duo oculi muscae, Nid. 25a. Gl. טיפין של זבוב עיני זבוב tiphin sunt oculi muscae. Vide etiam in טפף.

טוּפְנָא, טוֹפָנָא[18] *diluvium, inundatio, cataclysmus,* Gen. 7. in Onkelo. Jon. fere semper habet טובענא, de quo suo loco dictum: יי בדר טופנא יתיב dominus in generatione diluvii sedit, permansit, Ps. 29, 10. Ap. Tos. אשכח דפא מתיבותא דנח אמר היינו אלהא רבא דשיזבין לנח מטופנא invenit asserem de arca Noah et dixit, hic est deus magnus, qui liberavit Noachum ex diluvio Sanh. 96a.

טוּפִיתָא vide id in טרף.

טִפְטוּף *stillatio.*

טוּר[19], טוּרָא, טוּרָא, טוּר *mons.* טור רם mons altus. Jes. 30, 25. מעל כל טור ex omnibus montibus, Jer. 16, 16. בשפולי טורא in radicibus montis, Ex. 19, 17. לריש טורא in verticem montis, v. 20. וטורא בער באשתא et mons ardebat igne, Deut. 5, 11. ונחיתו מן טורא et descenderunt de monte, Jos. 2, 23. ויתיב בטורא et habitavit in monte, Gen. 19, 30. לטורא ערקו in montem fugerunt, Gen. 14, 10. מטורא דחורב de monte Horeb, Ex. 33, 6. טוּר חלגא mons nivis, Num. 34, 11. Jon. Plur. ארע טוּרִין terra montium, montana, Deut. 11, 11. עד סיפי טוּרַיָא usque ad fines montium, Deut. 32, 22. דשליט על טוריא qui dominatur super montes, 1 Reg. 20, 23. ביני טוריא inter montes, Ex. 32, 12. אתר טוריא locus montium, Ps. 75, 7. בטוריא in montibus, Jer. 46, 18. Constr. טוּרֵי קרדו montes Kardu, Gen. 8, 4. Cum aff. ירית טוּרַי haereditantem montes meos, Jes. 65, 8. טוּרוֹהִי montes ejus, Ez. 35, 8. Ap. Tos. טור חלג סחרנוהי גלידין כלבוהי לא נבחין טחנוהי לא טוחנין mons (factus est) nix, (i. e. caput meum prae senio album, canum est instar nivis:) circuitus ejus (i. e. mystax et barba mea) sunt velut pruina: canes ejus non latrant, (h. e. vox mea ita submissa est, ut non amplius audiatur) et molae (dentes) ejus non amplius molunt, Sab. 152a. Ita senex quidam Rabbi respondit Caesari interroganti, cur non venisset in domum ubi Bajtosaei et Sadducaei disputarunt.

טְוּרוֹס *Taurus mons.* In Jon. legitur pro hebr. nomine הור, in quo monte Aharon mortuus est. Legitur autem cum epitheto, טוורוס אומנוס Taurus Umanus. Is fuit in finibus Idumaeae. Hinc apud Plinium legitur: portae Amani montis: Taurus mons prima sui parte Imaus dictus etc. Vide eum l. 5. c. 27. Vide et Jon. Num. 34, 7. 8. 12. In TgH. est מנום.

טוּרָא *oleris species,* Pes. 39a.

טוּשׁ[20] *incrustare, inducere parietem caemento:* metaphorice *inungere, illinere.* Futur. ומשח לא תְטוּשׁוּן sed oleo non inungetis vos, Deut. 28, 40. in Jon. Sic legit Elias: corrupte חשוטון in Veneto: וִיטְשׁוּן ית ביתא et inducent domum istam, Lev. 14, 42. in TgH. Ithp. בתר דְאִיתְּטַשׁ posteaquam incrustata est, Lev. 14, 43. in Jon. וְיִתְּטַשׁ ית ביתא et inducetur domus ista, Lev. 14, 42. Respondet hebr. טום de quo ante. Ti. אין טשין את התנור non inungunt furnum, vel incrustant, Pes. 30b. *Abscondendi* significatum vide in טשה.

טְשְׁטֵשׁ *foedare, maculare: turbare,* sive *turbidum, turbulentum, lutulentum reddere.* Ithpa. אפי מְטַשְׁטְשִׁין facies meae faedatae, maculatae, maculosae factae sunt prae fletu, Job. 16, 16. heb. חמרמרו. Sic מטשטשין מוהי turbatae sunt aquae ejus, Ps. 46, 4. hebr. יחמרו. Rabb. מטשטשו בדיו maculat illud atramento: נמחק או ניטשטש si deletus aut maculatus sit (libellus scil.) Bb. 168b.

טְשְׁטוּשׁ *macula, maculatio, faedatio, turbatio, turbidum, lutum, caenum:* מסאן טשטושא ex luto faedo, turbido, hebr. מטיט היון ex luto caeni, Ps. 40, 3.

מְטוּשְׁטָשׁ *maculosum, maculatum, inquinatum:* אותיות מטושטשות characteres maculati, attriti et vetusti, qui maculosam literam exprimunt, ap. Ros. de characteribus typographicis: היו בגדיו מטושטשין si fuerint vestes ejus maculatae, sordidae, Pes. c. 5. in fine.

טְוָת *jejunus, incaenatus,* Dan. 6, 19. Hunc usum etiam in lingua arabica habere, Aben Esra autor est. Sic Talm. ולא טוות et non jejunus, Ber. fol. 55b.

טָחָב[21] *frigidum:* vel *humidum:* אל חשתה צונן ולא חשכב בטחב ne bibas frigidam, neque dormias in humido loco. Ar. explicat *frigidum.* Vide R. Sal. Lev. 16. in principio et Jalkut in principio hujus sectionis ex Torath kohanim, juxta Aruch.

טַחֲבוּת. In Regiis legitur et explicatur ab interprete latino, *humiditas:* בטחבות מטרח עיבא humiditate fatigat nubem, Jobi 37, 11. pro quo in Venetis בברירותא in serenitate.

טְחַל, טַחֲלָא, טָחוֹל[22] *lien, splen.* Pl. דאתנטלו טְחוֹלֵיהוֹן quibus ablati erant splenes, Esth. 8, 10. Ti. כולם נטולי טחול תבשילא דטחלא coctura splenis:

---

18) Syr. ܛܘܦܢܐ ar. طُوفَان.

19) Hebr. צור, cujus origo in secando (ar. طور) ut *acutam praeruptamque rupem* denotet.

20) Aff. est hebraeo טוח. Videatur ann. nost. in חנק. 21) Idem est atque טפח q. v. 22) Ar. طِحَال.

omnes erant privati splene, ut sc. tanto expeditius possent currere, Sanh. 21b et As. c. 3. V. infra in קרד in signif. 3.

טִיהֲלָא *globus, congeries conglobata*, Guido ex Zohar.

טְחַן[23] *molere, commolere*. Partic. והוה טָחֵין et erat molens, Jud. 16, 21. Pl. וְטָחֲנִין בריחיא et commolebant molis, Num. 11, 8. Ap. Tos. ר׳ שמעון טוחן הרבה ומוציא קימעא R. Schimeon molit multum et producit parum, Git. 67a. Proverbiale in eos, qui multum laborant et parum usui sunt aliis. משחא טחינא oleum molitum i. e. cui costum molitum immixtum est boni odoris causa, Bech. 43a.

טְחִינָה *molitio, actus molendi.*

טוֹחֵן *molitor*. Pl. טוֹחֲנִין.

טחף. Hinc citat Ar., טחופות ולבנות *nigrae* et albae, quasi טחוף idem sit quod שחור. Nunc legitur in Gem., unde locum citat, שחופות, de quo vide in שחף. Extat autem locus in Cholin 136b.

טְחַר *contrahere, constringere, comprimere, occludere leviter*. Ar. hic citat, לא ליטחר ex Sab. 82a. Hodie illic legitur לטרח. Vide טרח.

טְחוֹרִים *posteriores corporis partes*, qui *constringi* solent et constrictas natura esse voluit, ne invita ea excrementa elabantur. Inde pro marbo pessimo istarum partium, *mariscae, haemorrhoides*, IS. 6, 17. Ps. 78, 66. Deut. 28, 27. in Tg. Jon. et Hier.

טָט. Hic tradunt lexica, טט idem est quod שתי גדפים *alae duae*. Tu sic a me cape: In Sanh. 4b. Men. 34b. legitur: טט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים tat in Kasphe significat *duo*[24]: Pat in Aphrica significat *duo*. Kasphe nomen proprium loci, (Drus. vult Aegyptum intelligi. De 3. sectis lib, 2.) ubi quando *duo* volunt significare, dicunt tat: in Aphrica autem Pat. Ex his duabus vocibus volunt quidam illic, compositam esse vocem טטפת, q. d. *duo, duo*, i. e. *bina, bina*. Nam Totaphot sive Tephillin quatuor habent cellas, quibus totidem loca scripturae in pergameno subtili scripta infarciunt. Vide R. Davidem in praef, libri radicum et R. Sal. Ex. 13, 16. Hinc fortasse פחכומריכון binorum sacrificulorum vestrorum, Am. 5, 25. quod interpres latinus reddit, „et portastis bini tabernaculum sacerdotum vestrorum."

טִיטוּרָא, טִיטְיוֹן, טִיטְוָיא vide infra in טטר in טטור.

טטל. Hinc nomen טוּטְלָא[25] *racemus*. Pl. טוּטְלָוָתְהוֹן ופרט כרמיכון לא תלקוטון racemos et particularitatem vinearum vestrarum non recolligetis; nempe postquam semel vindemiaveritis, Lev. 19, 10. Deut. 24. 21. in Tg. Jon. et Hier.

מְטוּטֶלֶת *ferrum quod amussi perpendiculari annexum, quo rectificantur muri*: כאילו מטוטלת תלויה בו ac si ferrum perpendiculi penderet in eo, Kil. c. 6. Item לא יצא גמל במטוטלת הקשור לו בזנבו non egredietur camelus cum ferro ligato ipsi in cauda ejus Sab. 54a. ubi editio Basileensis prave habet מטולטלת, inserto ל. Alii explicant, *frustum panni, linteum*, caudae cameli signi loco alligatum, ac si scil. idem esset quod מטלית.

טטלפוש *nomen proprium*, Chol. 110a.

טטף טוּטְפָא, טוטְפְתָא *armilla: tiara, ornamentum manuum et capitis*: וטוטפתא דעל דרעיה et armillam quae erat in brachio ejus, IIS. 1, 10. hebr. אצעדה. Pl. ולעילא מן כלילא טוּטְפָן et supra coronam erant tiarae, Esth. 8, 15. Cum aff. טוּטְפָתָךְ יהון עלך tiarae tuae erunt super te, Ezech. 24, 17. טוטפתכון ברישיכון et tiarae vestrae erunt in capitibus vestris, Ez. 24, 23. hinc.

טוֹטָפוֹת heb. *monimenta frontis et manuum ex schedis scriptis, quae alligantur fronti et manui sinistrae, ut iis moneantur Judaei ad observationem legis*, unde in N. T. appellantur *phylacteria*. De Etymologia hujus vocis vide Drus. in lib. de tribus sectis lib. 2. et Nic. Fuller. in Miscel. lib. 5. cap. 7. Vide etiam supra in טט: In Talm. לא בטוטפת non cum Totaphoth, egredietur sc. mulier in Sabbatho, Sab. c. 6. in Misna ab initio. Gl. in Mischnajoth parvis: ציץ שקושרין על המצח מאזן לאזן Totaphoth est lamina quam alligant fronti ab una aure ad aliam. In Gem. מאי טוטפת quid est טוטפת? dixit R. Joseph חומרתא דקטפיתא alligamentum abscissionis, h. e. membrana sacra collo appensa, ad abscindendum periculum ab hoste, vel invido. In Men. 34b. in Tosephos scribitur: videtur טוטפת significare capitis partem juxta frontem, sicut dicitur in capite במה אשה (in loco nempe praecedenti:) טוטפת וסרביטין, ubi significatur *corona quae circumdat totam frontem*: vel etiam vocantur טטפת, propterea quod sunt in capite inter oculos ex significatione *respiciendi*: nam טוף significat *respicere, prospicere*.

טוטפראות *arces, palatia*, Bb. 57b. glossa קטנים מבירניות. Sic in Midr. Ps. 48. כמה טטפראות עתידין להיות בירושלם quot palatia erunt Hierosolymis? Vide et in Jalkut Prophet. f. 88a et f. 106a. Est vox peregrina.[26]

טטר טיטיריה *hospitium*: אנא אזילנא אטיטיריה דבר יוחי ego ibam ad domum sive hospitium R. Jochaj, Zohar col. 313. i. e. לחנות. Interpres citat etiam sic legi in c. 2. Bb. טיטירא ex significato חנות. Possit esse vel ex טירה, vel ex טאטרון.

---

23) Syr. ܛܚܢ ar. طحن.   21) Convenit cum chald. תרתא extrita ר.

25) Hinc gr. ϑύσϑλα (Iliad. Lib. 6, 8.), observante Bocharto.

26) Haec vox in libro Ar. confuse tractatur. Ex multis mendis, quae ibi leguntur, hoc tantum intellexi, vocem ab auctore Ar. compositam haberi ex טט *duo*, d. q. paulo ante, et پر, quod pers. *alam* innuit, ut domum *duabus aliis* denotet. Citatur vero ibi et alia lectio טטראפילות, quae ad gr. τετραπολις spectare videtur. Nec eorum caret, qui טטרפלירות legant, quod gr. est τέτρα *quatuor* et πλευρά *latus* (praecipue latus *quadrati*) ut *palatium quadratum* denotet.

טִיטוּרָא vide in טשא.

טַטְרֵג *percutere, occidere:* טטרוגי מטטרגי להו occidendo occiderunt eos, Erub. 61a.

טַטְרָגוֹן, טַטְרִיגוֹן τετράγωνος, *tetragonum*, Nasir c. 1. in fine, Midr. Ps. 78.

טִיטַרְטוֹן *quartarium, quadrantal, nomen mensurae*, gr. τέταρτον TH. Sab. c. 8.

טיטראמולין[21] *quadriga, currus quadrijugis cum quatuor mulis, vehiculum mulare*, q. d. *tetramulis, sicut* dicitur τέτριππον. In Sr. s. 43. in fine: s. 3. et s. 42.: quando venturus sum in montem Sinaj ad dandum ipsis legem meam, אני יורד בטטראמולין שלי descensurus sum in quadriga mulari mea et illi abripient unum (sc. mulum) ex illis et irritabunt me etc. Vide Rabbi Mosen bar Nachman in Legem sectio כי חשא ubi totum hoc Medrasch explicat.

טיטרפליות[28] *tecta quadrata.* טיטרפליות של כרמים אסור לטלטל תחתיהן tecta quadrata in vineis, prohibitum est spatiari sub eis, TH. Pea c. 4. Glossator explicat עלין חוץ לקורה et deducit a טַרְפָּא, טְרַף *folium.* Sed forma notat originem graecam.

טיטרום *vas hortense, infra latum et multis foraminibus perforatum, supra angustum et unicum tantum foramen habens, quo irrigantur horti sive areae hortorum, irrigatorium hortense*, Kel. c. 2.

טטש unde רמטטשין, quod vide in טשה.

טיב טַיֵּב, טִיב. Quae hujus formae sunt vde in טוב.

טין[29] טְיָיִן *verecundus, humilis, mansuetus:* גרדנא דלא טייון textor impudens, inverecundus, Gl. עניו As. 26b. Vide supra in גרדנא.

טייט et in Aphel אַטְיֵיט[30] *maculavit, commaculavit, maculis respersit.* Illud est quod Munst. scribit, *facere puncta, ne quid scribi valeat:* מטייט ליה בדיו aspergit illud maculis atramenti, maculavit atramento, idem sc. quod מְרַיֵּט, ut alii legunt.

טִיוּט, טִיוּטָא, אַטְיוּטָא *maculatio, commaculatio*, Bb. 163a. Veluti charta maculas atramenti aspersas habens: מחק הטיוט erasit maculas atramenti.

טִיט *caenum, lutum.* טיט היון lutum caeni, Ps. 40, 3. In Mikv. cap. 9. איזהו טיט היון זה טיט בורות quodnam est טוט היון? est lutum fovearum.

טַיִל vide supra in טול.

טילא vel טיליא vide infra in טלה.

טים טימי *honor, reverentia: pretium, aestimatio, utilitas, lucrum.* Gr. est τιμή, quod graecis utramque significationem habet: ולמלכא לית ליה טִימֵי מנהון regi nulla est utilitas ab eis, Esth. 3, 8. ליתיה טימי לותי id non est utilitati mihi, non prodest mihi Esth. 5, 13. והוו בעין למתן ליה טימי et voluerunt ipsi dare pretium, Gen. 21, 33. TgH. טִימִין ורווחא pretium aut lucrum, Esth. 7, 4. טִימְהָא pretium ejus, Pr. 31, 10. דטימין דידה cujus pretium est etc. Gen. 23, 15. in Jon. Ap. Ros. באוני אחת ובטימי אחת contractu emptionis uno et pretio eodem, Br. 2. מרגליתא בלא טימי margarita sine pretio, inaestimabilis.

טין[31] טִינָא *caenum, lutum, inquinamentum:* בחסף טינא cum luto caeni, i. e. caenoso, Dan. 2, 41. ועבדין בטינא ובלבני in luto et lateribus, Ex. 1, 14. מוהי סין וטין et faciunt aquae ejus caenum et lutum Jes. 57, 20. כטין שוקין sicut lutum platearum, Zach. 10, 5. דעריך ית טינא qui disponit lutum, Jes. 41, 25. אלהן טינא וטבע ירמיה בטינא sed tantum lutum et immersus fuit Jeremias in luto, Jerem. 38, 6. ושעבידי בטינא et servito in luto, Nah. 3, 14. Ap. Ros. טינא בר טינא lutum filius luti i. e. lutum vetus parietis, ex luto novo productum, Joma 116. Vide etiam infra in טנן.

כולבא טינא *species reptilis nares piscum ingredientis*, Bb. 73b. In gl. scribitur אכלא טינא.

טיינון[32] *coloris certi species*, מין צבע *tincturae species*, ait glossa, TH. Sab. c. 2. in Gem. 4d. In Midr. Esth. 1, 6. videtur respondere hebr. חור. In MK. c. 1, 9. legitur pro eo אלטינון[33]. Vide locum.

טִינְתָא vide in טנן.

טיע טייעא[34] *Arabs, mercator vel negotiator arabicus:* Jeb. 102a. Sab. 112a. Fem. ההיא טייעתא דאייתי חייתא ista Arabs femina, quae attulit sacculum, Git. 45b.

טַיְיעוּת *arabismus, mos arabicus*, Pes. c. 5. in fine.

טַיִף vide supra in טוף.

טִיר *augurari, conjectare, experiri.* Jon. eo utitur pro hebr. נחש, itidem et TgH. ארום מְטַיָּרָא יְטַיֵּר nam experiendo experietur, explorando explorabit, experimento cognoscet, Gen. 44, 15. in Jon. Sic ibid. v. 5. Ex Aphel אַטְיָרִית קוסמין expertus sum conjectationibus sive divinationibus, Gen. 30, 27. TgH. et Jon. Volunt, proprie esse *augurium capere ex avibus, in qua re olim erant periti.* Inde et *avis* arabice dicitur טַיִּיר[35] teste Aruch. Et sic quoque syriace Ps. 148, 10. in versione syra legitur pro hebr. צפור. In Gem. legitur de quodam qui intellexit vocem avium et interpretari potuit, Git. 45a. Idem de rege Salomone scribit R. Sal. IR. 3, 15. „Et expergefactus est Salomon et ecce erat somnium;

---

[27]) Nomen compositum ex τέτρα et mulus.

[28]) Vide paulo ante in טוטפראות.

[29]) Conferri potest cum part. צָיֵית verbi צות q. v.

[30]) *Luto* (טיט) *obducere.*

[31]) Syr. ܛܝܢ ar. طين.

[32]) Mussafia vocem corruptam putat pro ייקנטין, gr. ὑακίνθινος, *hyacintinus.* Rectius vero יינטנון corrigas, ut sit gr. ἰάνθινον = ἴανθον, ἴανθες, *quod violae colorem refert, ianthinae vestes.* Litera י enim conjuncta cum נ (ינ) facile a scriptoribus pro ט habita et ante ט omissa est. In Pesikta s. 33 pro do מאינן legitur.

[33]) Gr. ἀληθινα *purpureus.*

[34]) Arab. اَلطَّيِّى *Tayensis* seu *Arabs a tribu Tai*, ac deinde *Arabs* generatim. Syr. per א, ܛܝܝܐ, scribitur.

[35]) طَيْر, طَائِر a rad. طار *volavit.*

ecce intellexit quod somnium suum sit verum. Audiebat avem pipientem et intellexit linguam ejus, canem latrantem et intellexit linguam ejus. Haec R. Salom. Vide et mox in טְיָר.

מְטַיְּרָא, מְטַיֵּר *augur, aruspex.*

טְיָר *augurium, auspicium, divinatio ex cantu et volatu avium.* In MK. c. 7, 24. „et amplior fuit sapientia Salomonis מחכמת כל בני קדם sapientia omnium Orientalium", IR. 4, 30. Quaenam fuit sapientia Orientalium? שהיו ידעין במזל וקוסמין בעופות ובקיאין בטייר quod periti fuerunt syderum coelestium et divinabant ex avibus et exercitati fuerunt in auguriis. Idem legitur in Bem. rab. s. 19. Nempe ex voce, motu alarum, subsilitionibus avium novant futura praedicere. R. D. Kimchi IR. 4, 30. Midr. hoc adducens, explicat בטייר, per בלשון עופות in lingua avium. B. Ar. ista ex Pesikta adducens addit hanc explicationem; מאי בטייר quid est בטייר? i. e. אסטרולוגין היו *astrologi* fuerunt. Hinc oscitanter Munst., Guido et alii scripserunt, significare etiam *horologium.* Iterum in MK. cap. 10, 20. „Quia avis coeli deferet vocem": R. Jeremias ben Eleasar dixit, זה העורב וחכמת טייראן haec (avis) est corvus et sapientia vel scientia augurandi. Idem legitur in Vr. s. 32. ubi glossator exponit חכמת שיחת העופות scientiam sermonis avium.

טִירָה hebr. *palatium, castellum, arx:* טִירַת כסף palatium argenteum, Cant. 8, 9. טירת כוסף palatium desiderii, i. e. desiderabile, Hierus. et templum. Pl. טִירִין et טִירוֹת *urbeculae.* Unde ap. Tos.: ערים הללו אין עושין אותן לא טירין קטני' ולא כרכים גדולים אלא עירות בינוניות urbes istas non faciunt neque urbeculas parvas, neque civitates magnas, sed urbes mediocres, Macc. 10a. et Jalk. 193, „Urbes nempe refugii": טירה גבוה palatium altum: היו מעמידין טירות לע"ז erigebant palatia idolis, Br. s. 83:

טך טַכְטָךְ *sedes, sedile.* Sic citatur et adducitur hic in Aruch. At in Gem. scribitur per ח ab initio, unde vide in חכט.

טכן טַכְנִי *astutia, calliditas, techna:* נכנסו עליו בטכני invaserunt ipsum per calliditatem. Graecum est τέχνη. Citat Aruch ex Jelammedenu.

טכס[36] *ordinare, instruere, accingere.* Imper. וְטַכִּיסוּ ית בעיריכון et instruetis jumenta vestra, Deut. 34, 8. in Jon. וְתִטַכֵּס יתהון בקמורין et accinges eos baltheis, Ex. 29, 9. in Jon. Ex Pahel וְטַכִּיסוּ et ordinarunt, hebr. וירכסו et sustulerunt, Ex. 39, 21. in Jon. וִיטַכְּסוּן et ordinabunt, hebr. וירכסו et attollent, Ex. 28, 28. in Jon. Ex Ithpahel מִטַּכְּסִין זיינין accincti, instructi armis, Gen. 49, 19. in TgH. Ap. Ros. והיכן היה רואה מקום מטוכס et ubicunque videbat locum elevatum, ibi constituit montem parvum, Midr. Tehil. fol. 40a. opponitur ei עמוק מקום locus profundus. Ergo טכס idem quoque erit quod *tollere, attollere, sustollere.*

טִכּוּס, טַכְסִים, טַכְסָא *ordo, series.* Graecum est τάξις: שיתה ירחין בְּטַכְסַת אנפיקינון sex mensibus cum inunctione olei, Esth. 2, 12. Item *mundities, ornatus, ornamentum, apparatus:* Item *comitatus regius, satellitium regium,* ut graece τάξις: והמין טִיכּוּסֵיה et cingulum ornatus ejus, Ex. 39, 5. in Jon. Ti. פליג ארבע טכסייא לארבע דוכסייא distribuit quatuor ordines (i. e. quatuor partes urbis Hierosolymae, gl. צדדין *latera,* Ar. כותלים) quatuor ducibus, ME. c. 1, 5. B. Ar. legit per ק, quod idem: כלום מעמידין מלך אלא מי שיודע טכסיסי מלכות nunquid constituunt regem, nisi eum qui novit ordinem regni? Sab. 31. לך לְמוֹד טכסיסי מלכות ito, discito ordinem regni Ibid. i. e. modum, ritum, constitutionem status regii: בטכסים מלכים בא עליהם cum apparatu regio invasit eos: תורה אותך טכסיסי מלחמה docebit te rationem, modum belli, sc. gerendi, Raschi Ps. 45, 5. בטכסים הזה הבא עליו את המכות hoc ordine adduc super ipsum plagas, Sr. s. 8.

טכסטסים *idem.* Sic citatur in Ar. ex Vr. s. 12. Sed non reperio. Legerem טכססטים ex geminatione duarum literarum.

מְטַכְּסָא, מְטַכְּסִין vide in מטך.

טְלָא, טַל vide paulo infra in טלל.

טלא[37] טְלָה Ti. *assuere, resuere, resarcire:* ראוי ליטלוי necesse est ut resarciatur, Suc. 17b. Id in Ar. legitur ליטלאי. Alibi או שטלא עליהן עור aut si assuerit super eos (i. e. libros) corium animalis immundi, Git. 45b. ומטלית שטלייה על השפה et frustum quod assuit orae vestimenti, Kel. cap. 27. או שטלה עליה מלבן aut quod assuit, appingit, apponit super eo laterem, Men. 33b.

טוליא, טולא *assumentum, panniculus, frustulum panni.*

טְלָאֵי *frusta, frustula panni, quae vestibus assui solent.*

מַטְלִית *frustum panni, ut paulo ante:* מטלית המהוהא frustum detritum, i. e. בלויה et הנרקבת vetus et putidum, sordidum, Nid. 56a. Pro eo ibid. 4a. est המהומהם. Sic etiam vocant *pannum* vel *linteum quodvis, quo sordes deterguntur.* Sic scribit Maim. in materia conjugali, in הלכות אסורי ביאה c. 4. מקנח האיש עצמו במטלית נכונה לו ומקנחת האשה עצמה במטלית נכונה לה. Alibi מטלית של טרסיים linteum fabrorum, i. e. praecinctorium, ventrale, quo praecingunt se, Schurzfell, Chol. 57b. Plur. מַטְלִיּוֹת *frusta, particulae:* מטליו' מטליו' היו גולין fuerunt deportati in exilium paulatim, successive, non omnes simul. Citatur a B. Ar. ex Midr. Echa.

---

[36]) Arab. طَقَسَ unde nomen sequens טכסא, ar. طَقْس. Cf. gr. τάσσω et τάξις.

*) טכסא pl. טכסייא (Br. s. 63. ME. 1. v. 5.) τεῖχος *murus.* Pro eo Menachem de Lonsano מיכסא legit, quod gr. esse dicit *medius,* μέσος.

[37]) Vertenda videntur hoc et sequentia nomina ad vocem טלי d q. paulo post.

[38]) Syr. ܛܠܐ, ܛܠܝܐ *aetate parvus puer,* item *servus.*

טלי vide in seq. radice.

טלה טלא, טלי *agnus, agnellus.* Plur. יקבץ טלאים congregabit agnos, Jes. 40, 11. Hoc nomine etiam Rabbinis vocatur *aries, signum coeleste arietis.*

טליא, טלי, טלי, טלה *infans, adolescens, puer,* heb. ילד, נער, עולל. Graecis affine est η θήλεια *femina:* θῆλυ *femineum:* item τάλις *puella, juvencula nubilis aut desponsata.* Inseritur quandoque Aleph, טאלי ad indicandum Kametz: טלי הוית puer fui, Ps. 37, 25. גבר טלי vir juvenis, Lev. 15, 2. in Jon. והוא טלה et ipse erat puer, Gen. 37, 2. in Jon. de Josepho adolescente septendecim annorum. טליא עברי puer hebraeus servus spiculatoris, Gen. 41, 12. וטליא בכי et puer flebat, Exod. 2, 6. in Jon. מן טליא a puero, Ps. 88, 16. heb. מנער a pueritia. Pl. טליין וטליין pueri et puellae, in Tg. Esth. Emphat. טליא תבעו לחמא pueri petunt panem, Thren. 4, 4. ולטלאי ידיעתא et pueris scientiam, Pr. 1, 4. ואסתכלית ית בטלאי et consideravi pueros, Pr. 7, 7. Cum aff. תרין טלייוי duos pueros suos, Genes. 22, 3. in Jon. Fem. ושפירת טלייתא בעינוי et pulchra visa fuit puella in oculis ejus, Esth. 2, 9. in Tg. secundo ויפקון ית טליתא et educent puellam istam, Deut. 22, 21. in TgH. Et aliter טלותא, in eodem Targum: טלותא חדא יאיא בריוא puella quaeda pulcherrima aspectu, Ibid. v. 7. 8. Quandoque etiam טליותא ut in ME. c. 1, 16. Pl. ופולחנא לטליתהא et opus (distribuit) puellis suis, Pr. 31, 15. In T. Bb. 142b. in glossa scribitur, significari hac voce *puerum 17 annorum.*

טליות, טליותא *pueritia:* תמות בטליות נפשהון morietur in pueritia anima ipsorum, Jobi 36, 14. Cum aff. ביומי טליותנא in diebus pueritiae nostrae, Ps. 48, 15. עוית טליותנא iniquitatem, perversitatem pueritiae nostrae, Ps. 90, 8. מטליותיה a pueritia sua, Gen. 8, 21. Pr. 29, 20. ליומי טליותיה ad dies pueritiae suae, Jobi 33, 25.

טלית vide mox in טלל.

טיליא *vini austeri et pessimi genus:* מאן דשתי טיליא חיורא אחותיה ויתק qui bibit vinum album austerum, corripit eum debilitas, h. e. dolor colicus, Git. 70a. Ibidem notatur: Sexaginta sunt genera vinorum: optimum ipsorum est סומקא ריחתנא rubrum odoriferum: גרידא דכולהו טיליא חיורא minimum sive vilissimum omnium est Tilaeum album. In As. 30a. טילא חריפא דמצרי זיקי vinum Tilaeum austerum, quod rumpit utres, sc. austeritate et aciditate sua: Et f. 28a. כרפסא בטיליא apium in vino Tilaeo.

טלי [39] T. *mappa mensalis:* במה אחה סועד בטלי כסף או בטלי זהב quomodo tu prandere soles? in mappa argentea, an in mappa aurea? Ketubh. 68a. Bm. 78a. i. e. linteo candido instar argenti, aut mappa serica coccinea, rubra instar auri. Videtur esse a טלא supra.

טלח מטלח vide infra in טלע.

טלל *tegere, obtegere, contegere, operire, obumbrare, opacare.* Ex hebr. צלל factum est, mutato צ in ט. Respondet etiam pleranque verbo סכך in Tg., ut in sequentibus: טלילתא אמטולתיה obtexisti circa eum, Jobi 1, 10. Sic Jobi 3, 22. וטלליה et obtexit eam, Exo. 40, 21. טלילתא שמיא obtegis coelos, Thr. 3. 44. Part. ומטלל בכיורי ארזיא et obtegit trabibus cedrinis, Jer. 22, 14. Pl. מטללין בגדפיהון obtegentes alis suis, Exod. 25, 20. in Jon. Partic. passiv. מטללא בענני יקרא obtecta nubibus gloriae, Ps. 68, 14. Fut. בטלל שכינתיה יטלל עלך umbra majestatis suae obumbrabit te, Ps. 91, 4. Sic Ps. 121, 5. Aphel ואטיל על ארונא et obtexit arcam, Exo. 40, 21. Part. הוה מטל על משכנא obtegebat tabernaculum, Exod. 40. v. ult. in TgH. יהי מטל עלוהי erit protegens eum, Jes. 4, 5. מטלין בגדפיהון obtegunt alis suis, Exd. 25, 20. in Onkelo. Infin. לאטללא עלה ad protegendum eam, Jes. 4, 6. Fut. ותטיל על ארונא et obtegat arcam, Exo. 40, 3. in Onkelo. Jonath. perfecte תטליל obumbrat bestias agri, Dan. 4, 9. יטללוניה טלליא obtegunt eum umbrae, Jobi 40, 17.

Ti. דמיטללא quae ludit, spielet, Ketub. 61b. gl. משחקת.

איטלולא *irrisio, ludificatio,* Erub. 68b. gl. ליצנות. B. Ar. in הך secundo legit טלולא[40]. Aleph ab initio potest esse praefixum talmudicum pro ל.

טלטל vide supra in טול:

טלל, טללא et טול, טולא *umbra:* in Tg. hebr. צל et צלל, per commutationem צ et ט, respondent: עלו בטלל שרותי ingredimini in umbram tabulati mei i. e. domus meae, Gen. 19, 8. טולא דטוריא umbram montium tu vides, Jud. 9, 36. דשאף טולא qui haurit umbram, Jobi 7, 3. טול בית מקדשא umbram domus sanctuarii, Ps. 80, 11. בטולא דשכינתך תטמור יתי in umbra majestatis tuae abscondas me, Ps. 17, 8. בטלל חוכמתא in umbra sapientiae, בטלל כספא in umbra argenti, Eccl. 7, 12. יתבון בטלל משיחהון sedebunt in umbra Messiae sui, Hos. 14, 8. בטלל זכותיה in umbrae justitiae ejus, Thr. 4, 20. ויתיב תחותה בטולא et sedit sub eo in umbra, Jon. 4, 5. היך טולא דיצלי sicut umbra quae inclinat, Ps. 102, 12. vide et Ps. 144, 4. Cum aff. שרו בטולי habitate in umbra mea, Jud. 9, 15. טולך umbram tuam, Jes. 16, 3. ארי מעפי טוליה quia frondosa est umbra ejus, Hos. 4, 13. Pl. טלליא Jobi 40, 17. ארי נגדו טולי רמשא nam inclinant umbrae vespertinae, Jer. 6, 4. טולימותא *umbra mortis,* Jes. 9, 2. טולו דמותא *idem.* Ps. 107, 10. Ap. Tos. חמשה טולי קשי הוו quinque umbrae sunt malae: umbra palmae solitariae, umbra capparis, umbra sorbi, umbra navis et umbra salicum etc. Pes. 111b.

טללא [41] *tugurium, tectum:* תפל קניא מטללא et cecidit trabs e tecto et rupit ipsi cerebrum, Ber. 19a. רכפת ענני טלליה multitudo nubium tectum, umbraculum ejus, Job. 36, 28. בטלליה in tugurio suo, Ps. 27, 5.

---

39) Gr. τύλη *lodix, culcitra.*

40) Vox arab. طلول *laetitia.*

41) Alia forma est vocis מטלתא *umbraculum* d. q. paulo post.

טְלָנָא, טְלָן *umbra: spectrum.* Plur. טְלָנֵי, טְלָנִין *lemures, larvae, spectra nocturna:* וטלני דאזלין בליליא et spectris quae ambulant in nocte, Cant. 3, 8. ערקין מזיקי וטלני וצפרירי וטיהרי fugiebant maligni spiritus, tenebriones sive nocturni, matutini et meridiani, Cant. 4, 6. דאיתיו לותי טלני ומזיקי מן הנדקא quas adduxerunt ad me spectra et spiritus noxii ex India, Eccl. 2, 5. Sic videntur omnino dici a טלל *umbra, quod sint spiritus umbratiles, tenebriones nocturni.* Unde punctari posset טַלָּנִין.

טְלָנִיתָא *umbra:* וטלניתא דעדן מה היא et umbram h. e. recreationem Hedenis, qualisnam illa sit, Gen. 49, 1. in Jon. TgH. pro eo habet וּשְׁלֵיוּתֵיהּ et quietem, tranquilitatem ejus. Alii reddunt, *deambulationem, conversationem,* a טַיֵּל de quo supra.

מְטַלַּלְתָּא, מְטַלְלָא, מְטַל, מְטַלָּא, מְטַלְּתָא *umbraculum, tabernaculum, tugurium:* ועבד ליה מטלתא et fecit sibi umbraculum, Jon. 4, 5. יתבון במטללתא habitant tuguriis, Jobi 38, 40. כמטללתא בכרמא sicut tugurium in vinea, Jes. 1, 8. מַטְלַת ענני umbraculum nubium, Jes. 4, 6. בְּמַטְלַת עננין in tabernaculo nubium, Lev. 23, 43. Pl. ולבעיריה עביד מְטַלָּן et jumentis suis fecit tuguria, Genes. 33, 17. Et mascul. חגא דִמְטַלַּיָּא festum tabernaculorum, Lev. 23, 34. יתבון במטליא habitabunt in tuguriis, Lev. 23, 42. Ap. Tos. הוות מטלתיה זעירא si tabernaculum ejus nimis parvum vel angustum fuerit, TH. Mk. c. 3:

מְטַלְנָא *profectio.* vide in נטל.

טַל, טַלָּא *ros,* sic dictus, juxta Kimchium, quod *terram et herbas operiat:* אם טלא יהא si ros fuerit super vellus, Jud. 6, 37. לא יחות עליכון טלא non descendet super vos ros, IIS. 1, 21. היך כטלא דחרמון sicut ros Hermonis, Ps. 133, 3. יתקבל כטלא מימרי accipietur sicut ros verbum meum, Deuter. 32, 2. מטלא דשמיא de rore coeli, Gen. 27, 28. Cum aff. טַלָּךְ ros tuus, Jes. 26, 19. ישמשנונן בְּטַלְהוֹן ministrabunt ipsis rore suo, Zach. 8, 12. Plural. טַלִּין טלין דתחיותא rores vivificationis, Ps. 68, 10. טלין דברכתא rores benedictionis, Deut. 33, 28. in Jon.

טַלִּית, טַלֵּית[42] *pallium, vestis longa et lata externa, ab operiendo dicta.* Vocant etiam sic *velum certum ex tenui lana sive pilis factum, quod Judaei circa caput et collum circumvolvunt tempore precum et aliorum sacrorum,* Tallis communiter ipsi vocant: היא טלית דמתכסי ביה est pallium quo operit se, hebr. כסותו Exo. 22, 26. in Jon. טלית שאולה היתה לי pallium accommodatum, commodo datum erat mihi: Pl. טליתות et טליות, ut in Sab. 93b: et Sabhim. cap. 4.

מְטַלִּית vide supra in טלא.

טְלַם[43] *opprimere, vi aut fraude surripere, vim inferre, diripere, vi aut violenter detinere et supprimere.* Respondet hebr. עשק in posterioribus Paraphrastis: Infin. לא שבק אנש לְטַלוֹמְהוֹן non permisit cuiquam vim inferre illis, Ps. 105, 14. Fut. לא תְטְלוֹם ית חברך non opprimes amicum tuum, Lev. 19, 13. in Jon. או דיטלום ית חבריה aut qui oppresserit fratrem suum, Lev. 6, 2. in Jon. al. 5, 21. לא תְטְלוֹמוּן חבריכון non opprimetis socios vestros, Deut. 24, 14. in Jon. לא יטלמון יתי ne opprimant me superbi, Ps. 119, 122. In Vr. s. 12. טלמין יתיה ולא ידע vim inferunt ei (percutiunt eum) et non novit. Glossator scribit, esse לשון הכאה ודחייה ודחיפה.

טְלוֹמָא *opressor:* וישוף גברא טלומא et conteret virum oppressorem, Ps. 72, 4. מגבר נכיל וְטְלוֹמָא a viro doloso et oppressore, Ps. 43, 1. Pl. דינין לכל טְלוֹמִין et jura omnibus oppressoribus, Ps. 103, 6. מסוגעי טלומין propter multitudinem oppressorum, Jobi 35, 9. Item *nequam,* qui hebraice dicitur בליעל: ut בר נש טלומא vir nequam, Pr. 6, 12. Quidam, *caluminator:* non bene. Non abludit graecum τόλμηρος *audax, temerarius:* וסיעת טלומיא et turba hominum nequam terret me, Ps. 18, 5.

טְלוֹמְיָא, טְלוֹמָא, טְלִימָא *oppressio. perversitas, iniquitas:* בטלימא ובאונסא in oppressione et violentia, Ps. 62, 11. עבדי טְלוֹמָא operantes perversitatem, hebr. עולה, Ps. 37, 1. טְלוֹמְיָא דבר נשא perversitas hominis, Pr. 29, 25.

טוּלְמָא *idem.* Pl. רשני טֻלְמַיָּא qui odit oppressiones, Pr. 28, 16. Putarim esse pro טְלוּמַיָּא.

טוּלְמָא[44] *orbiculatus panis, frustum, buccella:* דאדבן טולמא דלחמי frustum panis mei, Jobi 31, 17. ליה בְּטוּלְמַת לחם qui venditus fuit ipsi pro frusto panis, Esth 3, 4. vide et v. 2. Pl. עשרה טֻלְמִין דלחם decem tortas panis, 1R. 14, 3. Ap. Ros. כל המחיף טולמון לעני יתעלה qui mutuo dat frustum panis pauperi, exaltabitur. Aruch.

טולמוס, טולמוסין, דטולמוסין vide in רטל.

טַלְמַשְׁקָא, טַלְמוּסָא *larva, persona ficta faciei ad terrendum infantes,* juxta illud Plauti: larva umbratilis, tu me minis territas? Utitur R. Salomon in explicatione vocis talmudicae פרמי *forma, larva,* Sab. 66b.

טוּלְמַיוּם *Ptolomaeus astrologus:* טולמיום הווני Ptolemeus graecus, R. Livi Pr. 30, 4.

טלן vide in טלל.

טלם טלסם *imago, figura secundum certas constellationes et syderum positus facta.* Pl. טלסמאות. De his imaginibus vel figuris scribit R. Moses ben Maim. in Commentariis suis super Mischnajoth, in

---

42) Arab. طَيْلَسَان, pers. تَالَسَان *epomis, amiculum, fere ex pilis caprinis contextum, puod humero injectum dependet de dorso,* quale philosophi et religiosi Persarum usurpare velut pro insigni sulent.

43) Vox mera semitica ظَلَمَ syr. ܛܠܡ, de quo, uti in chald., multa inveniuntur nomina derivata in arab. ac syr. lingua, minimeque opus est, vocem ut vult Mussafia, ad gr. vertere τιλμός ὁ (= ἡ τίλσις) *evulsio pilorum.*

44) *Placenta in cineribus cocta,* a verbo طَلَمَ *formavit panem sub cineribus coquendam.*

As. c. 3. ab initio: „Existimant artificies hujus operis, si sole existente in gradu aliquo, imago conficiatur, secundum figuram eam quae gradui illi adscribitur, quod in illa imagine deinde conspiciantur virtutes et effectus, qui illi figurae attribuuntur. Unde hujusmodi imagini adolent, eam adorant et magnificant, ea hora, qua sol in illo gradu existit. Has imagines arabice vocant טלאסם[45]." Et paullo post: „authores harum imaginum, quae טלאסם vocantur, non utuntur figuris solis et lunae, sed attribuunt planetis figuras alias, veluti Saturno, figuram senis horridi, Veneri, puellam formosam cum armillis aureis; soli figuram regis coronam gestantis et globo insidentis, sic aliis alias etc." In Pes. sub finem c. 4. inter tria opera, propter quae Chiskias laudatur, refertur, quod absconderit ספר הרופאות librum medicinarum, ad quae verba idem R. Moses scribit: Liber hic medicinalis fuit liber, qui docebat mederi per artes et media in lege prohibita, qualia erant illa, quae excogitarunt domini, i. e. autores imaginum et figuram. Sunt enim homines sapientes, periti astrologiae, qui juxta praecepta illius effingunt figuram aliquam certo tempore, quae figura in lingua gr. vocatur טלסם. Et dicunt porro quod imago secundum hoc artificium facta, conducat ad hunc vel illum morbum curandum et alia similia figmenta. Vide eundem autorem in More p. 1. cap. 63. ubi טלסמאות exponitur צורות המדברות *figurae loquentes* vel *rationales, ratione, intellectu praeditae:* Item par. 3. c. 29. ubi etiam ספר הטלסמאות mentionem facit. Don Isaac Abarbenel in Danielem c. 3. mihi fol. 43b. scribit de imagine quam erexit Nebucadnezar: או שיהיה ענין טלסם נעשה בחכמה להחמיד מלכותו i. e. aut forte fuit haec imago de earum genere, quae טלסם vocantur, facta ad conservandum regnum ejus in semine illius, unde se incurvabant coram ea etc. Ejusmodi imaginem petiisse Israëlitas volunt quidam, cum tardante Mose in monte dixerunt; surge fac nobis deum, qui nos praecedat, Exo. 32, 1. Videndus iterum ad hunc locum Abarbenel in Leg. 210a. Plerique scribunt, esse vocem arabicam, excepto R. Mose in loco supra adducto ex Pes., ubi vocem graecam esse dicit. Ita deducta videtur a τέλεσμα, ἀποτέλεσμα, quod peculiari significatine *effectus stellarum* significat apud Manilium. Vide Thes. Henr. Steph. R. Jehuda Muscato in Commentario libri Cosri f. 39b. scribit, se vidisse, qui derivent hanc vocem ex טלה (quod arietem significat) et שמש sol; quod videlicet imagines tales conficiantur sole existente in signo arietis, quod primum est signum Zodiaci. Tales imagines sunt, quas discribit Cornelius Agrippa de occulta Philos. l. 2. c. 22. et c. 35. 36. 37. et sqq. quae omnia et plura ego habeo in fragmento vetusti cujusdam Manuscripti hebraici, unde Agrippa omnia sua desumpsit. Videatur et Joseph. Scalig. in Epist. l. 2. Epist. 119. de talisman Arabum et Leunclavius in Pandect. Turcic. c. 130.

טְלַס־ *Talsar.* Elias sic adducit ex Gen. 10, 12. pro hebr. רסן, quod urbis maximae nomen est. At nunc in Jon. legitur per ח et in TgH. חַלְאָסַר.

טלע *extrahere, evaginare, exalceare.* Praet. וּטְלַע בועז ית נרתיק יד ימיניה et extraxit Boas thecam manus dexterae suae, hebr. שלף, Ruth. 4, 8. Extractione calcei sive chirothecae et ejus datione alteri, tradebatur jus acquisitionis et possessionis. Sic v. 7. טלע גבר extraxit quisque, quae verba in Venetis mendose omissa sunt. Part. טָלְעָן חדידן extrahebant mammas suas Thr. 4, 3. hebr. חלצו. Ithpehal וסנדליכון לא אִיטְלַעוּ et calcei vestri non sunt extracti de pedibus vestris, Deut. 24, 9. in Jon. Talm. ואיטלע לה רינלא דימינא et extrahatur ipsi pes dexter i. e. calceus pedis dexteri, Jeb. 39b.

II. *claudicare*, ex hebr. צולע *claudus, claudicans*, per commutationem צ in ט. Partic. ex Aphel והוא מַטְלַע על ירכיה et ipse claudicabat super femur suum, Gen. 32, 31. In Jon. legitur מַטְלַה quod vitiosum videtur.

טַלַף *findere, scindere, aut fissas producere ungulas.* Partic. וּמְטַלְּפָא טלפין et findens fissuras ungularum, ut sc. infra et supra sint bissidatae, Lev. 11, 3. et v. 23. Regia מְטִילְפָא et sic v. 26. prave pro מַטְלִיפָא ex Aphel, ut alibi legitur מַטְלְפֵי מַטְלְפָא eodem c. et Deut. 14.

טִלְפָא *ungulae fissura*, ut ante in verbo. Plur. cum aff. וְטִלְפוֹהִי et ungularum scissionibus, Ps. 69. 32. Ti. כל שיש לו קרנים יש לו טלפין quodcunque habet cornua, idem habet et ungulas scissas: est quod habet ungulas scissas et non habet cornua, Nid. 51b. in Misna. פרה שקרניה וטלפיה שחורים vacca cujus cornua et ungulae sunt nigrae, Parah c. 2. Rabbinice dicitur טְלָפִים a טלף.

טְלוֹפְחִין *lentes*[48]: תבשיל דטלופחין edulium lentium, Gen. 25, 34. חקלא מליא דטלופחין ager plenus lentibus, IIS. 13, 11. חיוי דְטְלוֹפְחֵי et vermes lentium, Deut. 14, 19. in Jon. vide et Ez. 4, 9. Ponitur pro hebr. עדשים.

טִלְפְּחָא *vas cavum torcularis et rotundum instar lentis, quod alias in Misna vocatur* ים *mare:* unde apud Tos.: המוכר בית הבד מכר את הים vendens domum torcularis simul vendit mare, Bb. 67b. in Misna: Gem. explicat ים i. e. טלפחא. Glossator, טלפחא היא עריבה שקורין מייט telophcha est mactra, quam vocant מייט i. e. gallice une mais, estque ro-

[45]) Est Pl. طَلَاسِم. Sing. طِلَسْم sonat, ut idem auctor vocem citat in loco paulo post citato.
[46]) Cf. praeterea: Ab. Phar. H. Dyn. 33, Cl. Seld. D. Syr. 117. Hott. Hist. Or. 188.
[47]) Arab. طَلَعَ *sustulit, fecit ut ascenderet.*
[48]) De forma *plana* s. *tenui* dictae a. v. طَلْفَعَ *tenue reddidit,*

tundum, instar lentis, quae chaldaice vocatur טלופחא. *Vas quodam toncularis est.* Interpretatio Aruch non probatur.

לטלפירא legitur in TH. Schekal. c. ult. in Gem. גאנא סמיך לטלפירא. Legendum פלטירא, ut prius.

טלק[49] *projicere, dejicere, injicere, conjicere.* In Tg. respondet hebr. השליך: Praet. או טְלַק עלוי כלותסן aut projecit contra eum vectes, Num. 35, 20. in Jon. טלק משמיא לארעא projecit de coelo in terram, Thr. 2, 1. וְטַלְקַת ית טליא et abjecit puerum, Gen. 21, 15. וְטַלְקְתָּא פתגמי בתרך et projecisti verba mea post te, Ps. 50, 17. טלקית מסני jeci calceum meum, Ps. 60, 10. וּטְלַקְתֵּיהּ בנורא et injeci illud in ignem, Exo. 32, 24. in Jon. Imper. טְלוֹק על יי סברך projice in dominum spem tuam, Ps. 55, 23. Et in Pathach טְלַק Exod. 4, 3. in TgH. טְלוֹקוּ יתיה לגובא projicite eum in foveam, Gen. 37, 22. Futur. וְיִטְלוֹק עלוי et projiciet super eum, Jobi 27, 22. ויטלוק היך זיתא לבלביה et abjiciet sicut olea flores suos, Jobi 15, 33. וְתִטְלוֹקִנֵיהּ מלכתיה et dijiciet eum consilium suum, Jobi 18, 7. וְיִטְּלַק לערס מרע et ceciderit in lectum aegrotus, hebr. ונפל Exo. 21, 18. in TgH. heb. ונפל. Malem legere, וְיִטַּלַק vel וְיִטְּלַק passive: לא תטלוק יתי לעדן סיבו ne abjicias me tempore senectutis, Ps. 71, 9. et 51, 13. ונטלוק מננא et abjiciamus a nobis, Ps. 2, 3. Ex Aphel Part. מַטְלַק קרחיה projicit glaciem suam, Ps. 147, 17. Pass. Ithpah. אִטְּלַק vel אִטְלַק *projici:* אִטַּלְקִית projectus sum, Ps. 22, 11. hebr. השלכתי. Ex Pahel וִיטַלְקוּן ית עפרא et abjicient pulverem, Lev. 14, 41. Jon.

טְלִיקָא[50] T. *crumena:* טליקא דסבי crumena senum: Git. 28a. Gl. טסקא, Italice *tascha*, German. Taschen. Hinc Guido scribit, in Zohar sumi pro *avaritia, cujus crumena reconditorium est.*

טלר טַלְרִיתָא *calceamentum, sandalium,* Talaria, quod pluraliter tantum Latini usurpant, gr. πέδιλον, πέδιλα: ודש בטלריתא די ברגלוהי et conculcavit talariis, quae erant in pedibus ejus, 1R. 2, 5. hebr. בנעלו, Graeci ἐν τῷ ὑποδήματι αὐτοῦ. Apud Latinos proverbiale est; „talaria induere", pro „fugam adornare."

טולר *thular, monetae species,* thalerus. Jalk. Proph. 7. gl. דינר. Videtur esse pro פולר, quod vide suo loco.

טלש טוֹלְשָׁא *sorbum, mälum sorbum: fructus arboris sorbi,* ut volunt. Pl. טולשי sorba, Ber. 40b. Glossator vulgo קולמשי lingua gallica. Galli vocant sorbum *cormier.*

טְמָא[51] hebr. *impurum, immundum, pollutum esse.* Niphal נִטְמָא *immundum fieri, polluere se.* Pihel טַמֵּא *impurare, polluere, immundum reddere.* In Tg. raro occurrit. Ex Pehal וּטְמִיאוּ et polluerunt se, Ps. 106, 38. Ex Pahel בדיל טַמְּיוּתָהּ propter polluere eam, Mich. 2, 10. Ithpah. אִתְטַמָּא, apud Rabbinos.

טָמֵא *immundus, pollutus:* טְמֵאָה *polluta: scortum.* טְמְאָה, טוּמְאָה *immundicia, pollutio:* אתתא טומאה mulier immundiciei, Ez. 22, 10: i. e. immundicia menstrua laborans. Sic טוּמְאָתָא Jes. 30, 22. Ap. Rab. טומאת מת immundicia mortui, id est propter mortuum, ob contactum mortui: טומאת צרעת pollutio leprae: אבות טומאות patres pollutionum, i. e. generales pollutiones, quae polluunt hominem, vestimenta et vasa, quae tanguntur: ולד הטומאה proles pollutionis, specialis pollutio, quae per accidens polluit. De his omnibus et aliis vide Maim. p. 3. שם טומאה nomen immundiciei, i. e. immundum. Dicitur de nomine spiritus impuri, i. e. diaboli, per quod nomen fit incantatio aut magia. Oppositum ejus שם קדש nomen sanctum, de spiritu, vel angelo bono. R. Sal. in Sanh. 91a. שם טומאה כשוף ומעשה שדים nomen immundum denotat magiam et opus diabolorum.

מַלְטְמַיָא, טַמְיָא *polluti, immundi:* per synecdochen, *cadavera, ossa cadaverum;* sic dicta, quod semper *polluta* sunt et *polluunt hominem contingentem vel vicinum;* אובא טמיא pytho ossium cadaverum, qui nempe magiam cum illis exercet, et futura ex iis praedicit. B. Ar. scribit, fuisse nomen idoli vel daemonis alicujus. Hinc אובא טמיא היכי אסקיה לשמואל בנגידה pytho ossium cadaverum quomodo produxit per magiam Samuelem? Sab. 152b. Gl. טמיא i. e. עצמות ossa: כד מטא אפתחא דבי אובא טמיא cum pervenisset ad domum pythonis ossium mortuorum, Ber. 59a. ab initio. Gl. בעל אוב של עצמות שעושה כשוף בעצמות מת pytho ossium, qui exercet magiam cum ossibus mortuorum: בי טמיא *locus immundus,* Sanh. 113a. Item *domus luctus:* hinc אמרא דבי טמיא שתיקותא optimum in domo luctus est silentium. Adducit B. Ar. et scribit טמא idem esse quod אבל *luctus,* per אט"בח et אלב"ם, de quibus consule nostras Abbreviaturas. דהוריש מלטימיא arans ossiplenum agrum i. e. in quo invenitur עצמות חפירה מלאה fossa plena ossibus mortuorum, ut post praelia mortui in magnis fossis sepeliri solent, Ohol. c. 17. Gl. מלטימיא vox composita est pro מלא טימיא et טמיא est idem quod עצמות המת.

שחיק טמיא *contusus ossibus,* i. e. *ossa ejus sint contrita, perdita et aeternum corrupta; maledictus sit et nunquam reviviscat.* Formula maledictionis fuit in mortuos, ut dicitur in Vr. s. 25. In TH. lib. מגלה c. 3. in fine; R. Jochanan quando pervenisset ad istum versiculum; „quos captivos deportavit Nebuchadnezar", Jer. 29, 1. dicebat; נבוכדנצר שחיק טמיא Nebucadnezar sit contusus ossibus, i. e. ossa ejus contrita, perdita, maledicta sint: Sic in Midr. Megil. sive Esth. 2, 6. נבוכדנצר שחוק עצמות Nebucadnezar contusa sint ossa ejus, glossa ימחו וישחקו עצמותיו, estque דרך קללה. Idem legitur in Br. s. 49. a principio et Midr. Sam. ab initio, ubi Postellus

---

[49]) Arab. طلق syr. ܛܠܩ.

[50]) Gr. θύλαξ, θύλακος *culeus, capsa.*

[51]) Affine est verbis טום et טמם q. v.

transfert, *concutiebat ossa ridendo;* ridicule. Et s. 78. in Br. אדריינוס שחיק טמיא Adrianus (contusa sint ossa ejus) interrogavit R. Josuam, q. d. ימח שמו וזכרו deleatur nomen et memoria ejus. Sic in Echa rab. c. 3, 22. et c. 1, 16. אדריינוס שחיק עצמות: ergo טמיא et עצמות idem sunt. Vide et Vr. s. 18. et 25. In Midr. Esth. 1, 4. legitur pro eo simpliciter נבוכדנצר שחיק טחיק. Meminit etiam R. Sal. Num. 5, 2. ubi in Tg. legitur, וכל דמסאב לטמי נפשא et omnem qui se polluit ex ossibus animae, i. e. mortui cadaveris. Vide et Num. 9, 6. 7.

טומיות idem quod טורמיות turmae, in TH. Sota c. 8. ab initio.

טמי טמיון, טמיון *thesaurus, aerarium, fiscus,* hebr. מטמון *thesaurus,* Gen. 43, 23. Hoc vero rabbinicum, graecorum ταμεῖον est, etsi quidam ad טמן revocent. Ap. Ros. נכנס לטמיון ingredi in aerarium, vel יצא לטמיון egredi in aerarium i. e. confiscari: et active הכניס לטמיון intulit in aerarium, i. e. confiscavit, בשביל ארבעה דברים נכסי ב"ב יוצאין לטמיון propter quatuor res facultates patrum familias egrediuntur in aerarium: (i. e. dominis suis auferuntur) primo, quia detinent mercedem mercenarii, 2. quia volenter eandem supprimunt et rapiunt, 3. quod excutiunt jugum cervicis suae et imponunt aliis, 4. propter elationem et superbiam, Sue. c. 2. in fine; היה הורג את בעליהם ומענה את נשיהם ומכניס ממונם לטמיון occidebat (Nebucadnezar) maritos ipsorum et vim inferebat uxoribus, facultatesque illorum intulit in aerarium, i. e. confiscavit, Vr. s. 19. כל הממון שלו נכנס לטמיון omnes ejus facultates inferuntur fisco publico, qui scil. absque legitimis haeredibus moriuntur. ישבו וחשבו ולא הגיעו לק' עד שנמצאה ארץ מצרים לטימיון consederunt et rationes supputarunt: sed non pervenerunt ad 100. annum, cum terra Aegypti jam inventa fuisset esse in aerario, i. e. tota ipsis obstricta, tota in illorum aere, Br. 61. על אחד גזר שיהא ניזון מטמיון ועל אחד גזר שיהי יגע ואוכל de uno decrevit, ut aleretur ex thesauro vel fisco publico, de altero decrevit, ut laboraret et comederet, i. e. labore acquireret cibum, Ber. rab. sec. 2. Sic: תשרף אחת משלה ואחת תשרף מטמיון comburatur una ex facultatibus suis propriis: altera ex aerario publico, Br. s. 51. גבאי טמיון *praefecti aerario, exactores publici, qui tributa colligunt et aerario inferunt,* Vr. s. 11.

טִימִי vide supra in טים.

טַמְטֵם טַם idem apud Rabbinos significat, *quod* טום, de quo supra, *obthurare, obstruere:* טם טפח qui obthurat palmam, h. e. fossam cujus profunditas palmaris est, Bk. 51 b. יהי רעוא דחטום בשיראי utinam obthureris vestimentis sericis i. e. totus vestibus sericis operiaris, Megil. 27b. נהרא מטימא flumen obstructum: מעין טמום fons obturatus.

טַמְטֵם vide in טום.

טְמַן hebr. *abdere, recondere, abscondere.* Hinc in Tg. נִטְמוֹן יתיה abscondemus eum, Esth. 5, 14. Niphal נִטְמַן *abscondi, abscondere se.* Ap. Ros. במה טומנין quo obtegunt sc. ollam? Vespera Sabbathi auferunt ollas ciborum ab igne et obducunt materia quadam, ut calorem olla tanto diutius per Sabbathum conservet. Disputant, qua materia id licitum vel prohibitum? c. 4. de Sabbatho: שלא יטמין משקלותיו במלח ne quis abscondat vel recondat pondera sua in sale, Bm. 29b. quia sal illa leviora reddit; vi sei sua corrosiva. Modus fuit falsandi pondera. Vide et Bb. 89b. et Maim. in הלכות גניבה c. 8.

חַטְמָנָה *absconsio.*

טמיון vide paulo ante in טמה.

טמס טומוס τόμος, *tomus,* ut latine *tomus libri, pars, segmentum, sectio:* נטל טומוס של ברכות accepit librum benedictionum, i. e. librum, tractatum partem operis, in qua de benedictionibus agitur, Sab. 115b. glossa טומוס, i. e. קבוצות קונטריסי *collectionem quinternionum istius tomi., aliquot quinterniones:* כתבנו בריש טומוס scripsimus in principio tomi. Est etiam *membrana, philyra: charta, papyrus, segmentum scil. arbusculi papyri, in quo primitus scripserunt.* In Ber. rab. sec. 25. אינו נכתב בתוך טימוסין של צדיקים אלא בתוך טומוסין של רשעים non est scriptum in papyro justorum, sed in papyro improborum. Gl. מין קלף שעושין מקליפת עץ species corticis, quam faciunt ex cortice ligni. Sic אף שמותיהם פרחו מתוך טמסותיהם etiam nomina ipsorum avolarunt ex papyris suis (ubi scil. scripta fuerant) TH. Sanh. 28a. Sic et Suidas τόμος est χάρτης, quo referunt et illud Martialis lib. 1. Scriptura quanti constet et vilis tomus.

Deinde reperitur etiam טומוס pro *vola manus.* In TH. Bk. 6b בטומוס שבידו si vulneraverit eum in vola manus ejus, gl. תוך של היד נקרא כן.

טְמַע *demergi, immergi: infigi, defigi.* Sic respondet hebr. טָבַע. Praet. טְמַעַת כד בבוצא demersus sum quasi in coeno, Ps. 69, 3. וּטְמַעוּ בארעא תרעהא defixae sunt in terram portae ejus, Thr. 2, 9. Fut. ולא אֶטְמוֹע et non submergar, Ps. 69, 15. In Jon. active legitur, וּטְמַע יתהון בימא דסוף et submersit eos in mari Suph, Exod. 15, 4. Pehil על מה סמכיהא טְמִיעָן super quo sustentacula ejus fixa sunt? Jobi 38, 6.

Secundo *abscondi* et sic hebr. טמן quandoque respondet, *occultari, occumbere, occidere, de sole usurpatum:* ארום טְמַע שמשא nam occubuerat sol, Gen. 28, 11. in Jon. טְמַעְנָא במחמיכון absconditi sumus conspectu vestro, Jobi 16, 3. Partic. שמשא טָמְעָא et fuit sol occumbens, Gen. 15, 17. in Jon. TgH. אולא לְמִטְמְעָא abiens ad occasum, sive v. 12. Pehil היך נפלא דְטְמִיעַ sicut abortivum quod absconditum est, hebr. טמן, Jobi 3, 16. et 18, 10. et 20, 26. Infin. כְּמִטְמוֹעַ שמשא cum occumberet sol, Deut. 23, 12. קריבא לטמוע propinquus ad occidendum, prope occasum, Gen. 15, 15. in Jon. לְמִטְמַע בעטפי ad abscondendum in sinum meum, Jobi 31, 33. Imper. טְמַעְנּוּן בעפר absconde eos in pulvere, Job. 40, 8. Fut. יִטְמוֹעַ שמשא et occumbet sol, Lev. 22, 7. in

Jon. Ithpa. וכד מטמעא שמשא et cum occumbit vel submergitur sol, Gen. 49, 27. in TgH.

טמועא *absconsio, submersio, occasus:* שמשא ידע עדן טמועיה sol novit tempus absconsionis suae, Ps. 104, 19. Elias legit טומעיה.

מטמוע *idem*, apud Rabbinos, chald. מטמעא. Hinc אחורי אורח מטמעא דשמשא juxta viam occasus solis, Deut 11, 30. in Jon. Pl. כדון לית לה אלא ארבע עשרה מטמועין hactenus ei non fuerunt nisi octodecim absconsiones vel occasus, Br. s. 6. עם מטמעי שמשא cum occasu solis.

טומעא *absconditum, thesaurus:* כבוש בטומעא subige in abscondito, Jobi 40, 8. Plur. חפסין ליה מטומעיא scrutantur eam magis quam thesauros, hebr. מטמנים, Jobi 3, 21.

טמק טומיקון vel טימיקון *inclytum, honorabile*, secundum Baal Aruch. In Bem. rab. s. 12. ad Num. 7, 3. „Et obtulerunt oblationem suam coram Domino sex plaustra camerata": שש עגלות כנגד ו׳ רקיעים ולא ו׳ הם. א״ר אבין הן דמלכא שרי טומיקון sex plaustra respectu sex expansorum. Nonne autem sunt septem? R. Abhin dixit, illud ubi rex (Deus) habitat, est inclytum, (ac proinde non numeratur cum reliquis). B. Ar. deduxit a טימו, q. d. τιμικόν. Alii exponunt כסא של מלך *thronus regius;* alii בית מלכות *domus regia*. Idem exstat in MK. c. 6, 3. In Medr. Esth. 1, 2. alia est lectio: nam ibi pro טימיקן legitur טיטיק et explicatur מסותרה *absconditum, occultum*. R. Bechai in lib. Num. Midrasch hoc adducens, vocem istam plane omittit.

טמיקא. Legitur in Midr. Esth. 1, 1. Glossator etiam exponit per מכוכבים. Sunt voces peregrinae et corruptae.

טמר[52] *abscondere, occultare*. Praet. וטמרתיה בפרת et abscondi eum in Euphrate, Jes. 13, 5. Infin. למטמריה תמן ad abscondendum illud ibi, Jer. 13, 6. Imper. וטמרהי תמן et absconde illud ibi, Ibid. v. 4. Pahel Praet. וטמר יתהון יעקוב et abscondit eos Jacob, Gen. 35, 4. דטמרת quos absconditi, Jer. 43, 10. Fut. ותטמרנון et abscondes eos, v. 9. יטמרנני בטמור משכניה abscondet me in occulto habitaculi sui, Ps. 27, 5. Ithp. Praet. ארי אטמר quia absconderat se, Jud. 9, 5. למא אטמרת למיזל quare occultasti te ad abeundum? Gen. 31, 27. ואטמרו במערתא et absconderunt se in spelunca, Jos. 10, 16. 27. אטמרו מסכני ארעא absconderunt se pauperes terrae, Job. 24, 4. vide et 29, 8. 10. Part. מטמר שית שנין occultatus sex annos, IIR. 11, 3. Ex forma Ithpehal דמטמר מן רתחיה qui occultari queat a colore ejus, Ps. 19, 7. vide et Gen. 3, 10. in Jon. Pl. דמטמרן qui abscondunt se, Jes. 32. 2. Fem. דמטמרין בחלא qui absconditi sunt in arena, Deut. 33, 19. Infin. דאם יבעי לאטמרא si quaesiverit occultare se, Jer. 49, 10. Fut. ותטמר et abscondas te, IS. 19, 2. ותטמרון תמן et abscondemini illic, Jos. 2, 16. Aphel ואטמר מנכון et abscondit a vobis, Jes. 29, 10. ואטמרנון et abscondit eos, IR. 18, 4. ואטמרת ית בנה et abscondit filium suum, IIR. 6, 29. ואטמרתנון et abscondit eos, Jos. 2, 6. 4. ואטמרית מנביאיא דיי et absconditi ex Prophetis domini, IR. 18, 13. Infin. ולא יכילת עוד לאטמרותיה et non poterat illa amplius abscondere eum, Exod. 2, 3.

טמיר, טמיר *absconditum, occultum, latens, secretum:* לאתר כסי וטמיר in locum tectum et secretum, IS. 21, 2. טמיר במניא absconditus est, latitat inter vasa, IS. 10, 22. Pl. טמירין במערתא absconditi in spelunca, Jos. 10, 17. et 7, 21. Constr. הוא חכים טמירי לבא ipse novit occulta cordis, Ps. 44, 22. Femin. טמירתא גליין קדם יי occulta sunt manifesta coram domino, Deut. 29, 28. in Jon.

טמור *absconsio, abditum, absconditum, latetebra*, Ps. 27, 5. et 51, 8. Hinc legendum ולהמא דטמורא et panis absconsionis, Pr. 9, 18. Veneta דטיטורא, et Regia דטיטויא, prout etiam legit B. Aruch. Idem citat ex Vr. s. 25. מי שת בטוחות חכמה בטיטויא quis posuit בטוחות sapientiam? Jobi 38, 36. i. e. בטיטויא in occulto. Sed in nostris exemplaribus legitur hodie בטויא. Id in glossa exponitur מין עוף *species avis*[53]. In Midr. Esth. 1, 2. legitur טיטיון, quod similiter *abscondendi* significato exponit glossator: הן דמלכא שארי טיטיון firmamentum, in quo rex (Deus) habitat, est absconditum, occultissimum. Pro טיטיון in Bemid. rab. s. 12. legitur טומיקון.

טמרא, טומרא *idem:* אתעבדת בטמרא factus sum in occulto, Ps. 139, 15. Sic Jobi 13, 10. תטמרנון בטומרא abscondes eos in abdito, Ps. 31, 21. Plur. יכמון בטומריא insidiatur in latibulis, Ps. 10, 9. vide et Ps. 164, 5.

טמורתא *idem:* מלין דמתעבדין בטמורתא et indicat verba, quae fiunt in occulto, Eccl. 10, 20.

מטמורא, מטמרא *idem:* בית מטמורנא locus latebrae nostrae, refugii nostri, Jes. 32, 14. גליתי ית מטמרוהי revelavi latebras ejus, Jer. 49, 10. Item *thesauri:* אית לנא מטמורין sunt nobis thesauri, Jer. 41, 8. אתגלין מטמורוהי retecti sunt thesauri ejus, Obad. 6.

מטמורית *idem:* תלי ית מטמורית בית יהודה et retexit latibulum domus Jehuda, Jes. 22, 8. hebr. מסך *tegumentum*. Pl. מטמוריתא latibula, Jud. 6, 2. hebr. המנהרות *specus:* מכל מטמוריתא ex omnibus latibulis, IS. 22, 23. hebr. המחבאים.

טמש *mergere, immergere, intingere*. Hebr. טבל. Part. Pehil לחם טמיש בדמעתא pane intincto in lachrymis, Ps. 80, 6. Imper. וטמישי סעדך et intinge panem tuum, Ruth. 2, 14. Fut. דרגשי אטמש lectum meum immergo, hebr. אשחה natare facio, vel madefacio, Ps. 6, 7. ויטמוש יתיה בארמא et intiget illum in sanguinem, Lev. 14, 51. ותטמשון בדמא et intingetis in sanguine, Exod. 12, 22. Jon. יטמשון רגליהון immergent pedes suos in sanguine occisorum, Ps. 68, 24. Ex. Pahel, Fut. ויטמש כהנא et intinget sacerdos, Lev. 4, 6. et 14, 6. 16, Ithpa. אטמשו רגלי

---

[52]) Syr. ܛܡܪ ar. طمر item طمر conj. IV.

[53]) Spectare videtur ad gr. τιτας i. e. *gallina glociens*.

intincti sunt pedes mei, Ps. 60, 10. Part. מְטַמְּשִׁין intinguntur, Jobi 24, 8. hebr. ירטבו madent. Talm. ליטמיש בחלא intinget in aceto, Git. 69a. איטמישא ליה כתונתא במיא immersa fuit ipsi in aquis tunica, Suc. 10b.

טמשא *tecte, abscondite:* עכשיו טמשא סלקין וטמשא נחתין nunc autem abscondite ascendunt et abscondite descendunt, i. e. *quiete, silenter*, Echa rab. c. 1, 17. Gl. טמון ומכוסה.

טְנָא hebr. *corbis, canistrum*, Deut. 26, 4. et 28, 5.

טַנְדוּ טנד *ambo, conjunctim, duo, bini:* טַנְדוּ לבי קבורתא תחתן duo simul in locum sepulchri descendunt, Job. 17, 16. Regia טַנְדֵּי. Ap. Tos. dictum celebre: טב למיחב טנדו מלמיחב ארמלו melius est habitare binos simul, quam habitare viduatim i. e. praestat vivere in conjugio, quam in viduitate, binos quam viduatos sive privatos aut solitarios, Jeb. c. 15. in fine, Bk. 111a. Kid. 7a. et 41a. Rabbini plerumque divisim scribunt טן דו et exponunt, טן[54] *corpus*, דו *duo* i. e. גוף שנים *corpora duo.* Quid ergo טנדו? Graecum est σύνδυο. Nam quod Talmudici in praecedenti sententia dixerunt, למיחב טנדו, id apud Athaeneum lib. 8. dicitur Graeco, οἰκεῖν σύνδυο: ut καὶ τοὺς Θεοὺς φάσκουσιν οἰκεῖν σύνδυο. Ergo טנדו σύνδυο *ambo:* nam דו apud Rabbinos esse δύο, suo loco patet, et σ graecum corruptum est in ט.

טַנְדִּם *tentorium.* Gallicum est: nam in ea lingua tentorium dicitur *tente*, et pl. *tentes.* In capitulis R. Eliesaris c. 41. כטנדס שהיא פרושה ובני אדם יושבין בתוכה ורגליהם עומדות בארץ וכלם בתוך האהל כך היה משה רגליו עומדות בהר וכלו בשמים צופה ומביט כל מה שבשמים quemadmodum in tentorio expanso hominibus sedentibus, pedes ipsorum stant in terra reliquum vero corpus totum est in tentorio: sic pedes Mosis stabant in terra, ipse vero totus erat in coelo, speculans et contemplans quicquid in eo est. In Tg. הי כְּטַנְדְּסִין דפריסן sicut tentoria expansa, Lev. 25, 31. in Jon.

טַנְדְּרִיאֵל *Tandariel*, nomen est angeli de quo in Zohar, col. 268.

טְנִי טני *vasis nomen, continentis* חצי סאה *dimidiam seam*, vel *duos cabos cum dimidio.* Fuit communiter ferreum aut aereum et ejus usus in culinis et apud chirurgos pro unguentis. Habuit et operculum, de cujus puritate aut pollutione disputant Talmudici in Kel. c. 12. In Tamid c. 3. sic describitur הטני דומה לתרקב גדול של זהב מחזיק קביין וחצי. In gl. notatur, esse *vas simile canistro, oris lati.* Inde in Ar. scribitur, esse ab hebr. טנא *corbis, canistrum:* הטני ביד אחד Tam. cap. ult. Quinque sacerdotes comitabantur sacerdotem summum, quando ingrediebatur sanctuarium adorandi causa: singuli habebant in manu vas ministerii: primus habebat teni, cujus usus in decineratione altaris interioris etc. Vide ibi. כסוי טני של מתכות operculum vasis aerei, Edaj. c. 3.

טְנַן[55] *invidere, aemulari, zelotypum esse, zelo affici.* Respondet hebr. קנא. Affine est gr. φθονέω. Praet. ארום טְנֵית במחלעביא quoniam invidebam derisoribus. Ps. 73, 3. וְטַנּוּ למשה et invidebant Mosi Ps. 106, 16. Futur. defective, לא תְטַן בגברא חטופא ne invideto viro violento, Pr. 3, 31. Sic c. 24, 1. לא תטן ברשיעיא ne invideas improbis, v. 19. לא נטן לבך בחטאי ne aemuletur cor tuum peccatores, Pr. 23, 17. Ex Aphel לא תְטַנַּן בעבדי שלומא ne invideas facientibus iniquitatem, Ps. 37, 1.

טְנָנָא ,טְנָנָא *invidia, zelus, aemulatio:* טְנָנָא דבית מקדשך zelus domus sanctuarii tui, Ps. 69, 10. דְּטְנָנָא חמתא דגברא דבריתא zelus fatuitatis, Jobi 5, 2. מנרת zelus est iracundia viri, Pr. 6, 34. Cum aff. יחי טְנָנְתִי dissolvit me zelus meus, Ps. 119, 139.

טִינָא Talm. *idem:* טינה היתה בלבם zelus, invidia erat in animo ipsorum, Chag. 15b. מפני טינת המינים propter invidiam haereticorum. Ri. אדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא homo quidam conjecit oculos suos in mulierem et occupavit, invasit cor ejus zelus, Sanh. 75a. h. e. immoderato ac vehementissimo statim amore accensus fuit, ita ut cor ejus quasi contabesceret et in aegritudinem incideret. Sic gl. נימוק מרוב אהבה contabuit prae nimio amore. Confer Maim. in הלכות יסודי תורה c. 5.

טְנָנוּתָא *idem:* תבער היך אשא טְנָנוּתָךְ ardebit sicut ignis zelus tuus, Ps. 79, 5.

Secundo טנן Ti. *humectari humidum fieri*[56]: המרבץ את ביתו ונתן בו חטים וטננו aqua-conspergens domum suam, (i. e. areae pavimentum) et indiderit ei tritica et humida fiant, Machsch. c. 3. Ex Pihel המטנן בחול humectans in arena, Ibidem. Pyhal Part. שדה מטונח ager humidus, Mk. 6b. Kimchi Jud. 15, 15. Ex Aphel היו מטינין בחול erat humactantes in arena, Machsch. c. 3.

טִינְתָא *humor:* אשכח לועא דחמרא בטינתא invenit maxillam asini in humiditate, in humore suo, i. e. recentem, adhuc humidam, hebr. טריה, Jud. 15, 15. R. D. בלחותה in humiditate sua. Inde apud Prophetam exponunt, מכה טריה plaga humida, i. e. purulenta, Jes. 1, 6.

Tertio טְנַן *polluere, inquinare*, idem quod טנף, de quo mox. Fut. יְטַנְּנוּן יתיה חשוכא polluant eum tenebrae, Job. 3, 5. heb. יגאלוהו quod Aben Esra et R. Levi eodem modo ibi interpretantur. Regia habent יְטַנְּפוּן, quod verbum etiam pro גאל significato hoc ponitur Thr. 4, 14. Elias non adducit.

טין טינא vide supra.

---

[54]) Vocem quidem ad pers. تن, i. e. *corpus*, vertunt.

[55]) Syr. ܛܢ, ܛܢܝ

[56]) Affine est verbo צנן *frigescere.*

*) טנבורא (Sota 49b.) ar. طُنْبُور gall. *tanbour*, angl. *Tabour*, *tympanum.*

טַנֵּם טָאנֵים *Tanis, urbs Aegypti antiquissima, Mosis miraculis et captivitate Israëlitarum celebris, quae hebr. dicitur* צען *Tzoan*, unde ejecta gutturali et צ mutato pro more in ט, fit טן et inde טָנֵם Tanes: לפני קדם. טנם דמצרים צען מצרים ante Zoan Aegypti, Tg. Num. 13, 23. בחקל טנם in agro Tanes, Ps. 78, 12. 43. In Jon. etiam legitur pro און usurpatum, cujus urbis praefectus fuit Potiphaera, Gen. 41, 50. Item pro פתם *Pithom* Ex. 1, 11. At haec urbs recentior fuit, ut ibidem videre est.

טוּנָּס[57] *piscis marini nomen*. Convenit *thynnus*, vel *tunnus*: אפתס אטונס אקונס Chol. 66b. R. Sal. scribit, haec esse piscium nomina Persica. Hujus cute solebant ligna extrinsecus obduci, ut laeviora essent, unde להטיח בטונס ad inungendum aut illinendum (cute piscis) tunes, Chol. 25a. Inde et alibi dicitur, משישופם עור הדג quando illiniverit ea pelle piscis, ut sc. laevia reddat, Ned. 56b. Item *juncus*, Graece σχοῖνος: ונסיבת ליה תיבותא רטונס et accepit sibi arcam thunes, hebr. גמא junceam, Exod. 2, 3. in Jon.

טַנֵּף[58] *inquinare, coinquinare, commaculare, foedare, polluere*. Fut. איככה אֲטַנְּפֵם quomodo inquinarem illos, הכדיך אֲטַנְּפִנּוּן quomodo coinquinabo eos, Cant. 5, 3. לא תְטַנְּפוּן ית ארעא non polluetis terram hebr. לא תחניפון Num. 35, 33. in Jon. יטנפון יתיה polluant eum, Jobi 3, 5. juxta Regia. Ithpa. אִטַּנַּפוּ ברם קטילין polluti sunt in sanguine occisorum, Thr. 4, 14. וְאִטַּנְּפַת ארעא בחובין et maculata est terra peccatis, Ps. 106, 38.

טִנּוּף *maculatio, immundicies, spurcities, impuritas, sordes*. Vide in Bechor. c. 3.

טְנוּפֶת *idem*: טנופת התבואה sordes frumenti: המוכר פירות לחבירו הרי זה מקבל עליו רובע טנופת לסאה vendens fructus (scil. תבואה proventus, frumenti) socio suo; ecce is (scil. הלוקח) recipit in se quadrantal impuritatis vel sordium in unaquaque seah, Bb. 93b. שמא נגעו במקום הטינופת ne forte contrectarint locum immundum: קאי במקום הטנופת stat in loco immundiciei, i. e. immundo.

טנר טִינָר, טִינָרָא[59] *saxum, petra, rupes, lapis*: על כרך טינר super munitione petrae, Jobi 39, 21. על טינרא super rupe, Exo. 17, 6. וטינר יולף et petra stillabit, Jobi 29, 6. מטינרא תקיפא ex petra forti, dura, Deut. 8, 15. heb. מצור החלמיש e rupe silicis. Pl. יבוע טִנָּרִין rupit petras, Ps. 78, 15. in Neb. et Reg. במערת טִנָּרַיָּא in speluncas petrarum, Jes. 2, 19. בנקריא דְטִינָרַיָּא in foraminibus petrarum, Num. 24, 21. Jon. וטינריא אתפרקן et petrae ruptae sunt coram ipso, Nah. 1, 6. Ap. Tos. כרה ליה בירא ומליה מיא ומכסיא בטינרא fodit sibi puteum et replevit eum aqua et lapide eum obtexit et sigillo suo obsignavit Git. 68a. Deinde significat etiam *aciem, cultrum acutum*, ut hebr. צר, Exo. 4, 22. Tertio sumitur ap. Tos. pro *certo quodam genere ulcerum malignorum*, vel *pustularum in pulmonibus*, שהוקשו כסלע quae durae sunt instar petrae, Chol. 48b.

טַס טָס[60] *lamina, bractea*: היך נקצא דטסא sicut fragmentum laminae, Pr. 26, 8. Plur. טַסִּין רדידין laminae tenues, Num. 16, 38. et 17, 3. טַסֵּי דדהבא bracteae aureae, Exo. 39, 3. טַסָּךְ מצלהבין laminae tuae flammicant, Nah. 3, 17. Sic quoque frequenter occurrit ap. Tos.: טס של זהב lamina aurea: טס של כסף lamina argentea.

טסב Plur. טְסַבְרִין, טְסַבְּרִין *thesauri*. Corruptum ex gr. θησαυρὸς, quod alias apud Ros. scribitur תיסוורוס, ut in litera ת videre est: טְסַבְּרֵי מלכין thesauri regum, Eccl. 2, 8. ית כל טְסַבְּרוֹי ית כל עתריה omnes thesauros suos, et omnes divitias suas, Esth. 8, 2. וְטְסַבְּרַיָּהָא et thesauri repleti auro puro, Ps. 68, 14. Hoc in Ar. citatur תְּסַוּוּרָהָא. Vide Ar. in תסור. Haec scriptura gr. originem aperte indicat.

טסן טִיסָנִי *frumentum, crasse confractum, unograno in quatuor partes*, Mk. c. 2. in fine. Videtur esse gr. πτισάνη *ptisana, hordeum contusum*.

טסק טַסְקָא *saccus, sacculus, pera*: Italice *tascha*: מלא טסקא דקשבא sacculus plenus dactylis: מלא טסקא דזנגבילא sacculus plenus gingibere, Meg. 7b. טסקא דאכלא ביה תמרי pera ex qua comedit dactylos, Git. 78. B. Ar. exponit קלתא *calathum, quasillum*.

Secundo *tributum agrorum*[61]: טס הקרקע Bodenzins: ארעא לטסקא משעבדא terra tributo subjecta: מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא qui dat tributum, occupabit agrum, Bm. 73b. לא הוו יהבי טסקא למלכא non dederunt tributum regi, Bb. 54a. Ibidem opponitur ei כרגא tributum personale in capita singula.

טַסְקִינָא *nomen spiritus impuri*: Guido ex Zohar.

טסר טסורא idem quod סנטור *custos urbis*, TH. Ketub. 34b. Sic in glossa. Forte thesaurarius, *thesauri custos*: אזלת ונסיבת לטסורא דקרתא abiit et nupsit thesaurario urbis.

טְעָה *errare, aberrare*, hebr. טעה: Praet. טְעָא לִבְּהוֹן erravit cor eorum, Jes. 21, 41. מפקודך לא טעיתי a praeceptis tuis non aberro, Ps. 119, 110. טעו במדברא oberrarunt in deserto, Ps. 107, 4. טעו דינהא errarunt judices ejus, Jes. 28, 7. טעו מבתר פולחני errarunt Israelitae a cultu meo, diverterunt, Hos. 8, 5. Part. והא טָעֵי בחקלא et ecce errabat in agro, Gen. 33, 15. כמא דטעי רויא sicut errat ebrius, Jes. 19, 14. Infin. בְּמִטְעֵי בני ישראל in errando, cum errarent filii Israel, Ez. 44, 15. Et aliter בְּמִטְעוֹת, Ez.

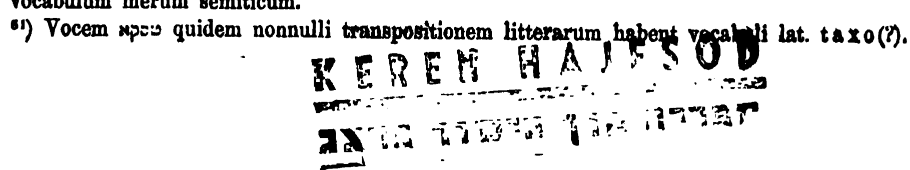
[57]) Cf. ann. nost. 91m et 92m supra p. 38.

[58]) Syr. ܛܢܦ *iniquinatus, pollutus est*.

[59]) Idem quod chald. טור, hebr. צור inserto נ.

[60]) Syr. ܛܣܐ pers. تشت ar. طست vel طس. germ. Tasse. Mussafia. vocem gr. habet τασις. Prave. Est vocabulum merum semiticum.

[61]) Vocem טסקא quidem nonnulli transpositionem litterarum habent vocabuli lat. taxo(?).

48, 11. Fut. ולא תִטְעֵי מנימוסא דאמך neque erres a lege matris tuae, Pr. 1, 8. et 6, 20. ולא חטעי בשבילהא neque erres in semitis ejus, Pr. 7, 25. ארי יטעי cum erraverit, Ez. 14, 9. לא יטעון non errabunt, Jes. 35, 8. Aphel אַטְעֵה *errare fecit, seduxit, in errorem abduxit, vel induxit.* Praet. cum aff. וְאַטְעְיָתֵיה בסגיא דמלהא et seduxit eum multitudine verborum suorum, Pr. 7, 21. ורוח דטעו אַטְעִיָתִנּוּן et spiritus fornicationis seduxit eos, Hos. 4, 12. אנא יי אַטְעֵיתִי ego dominus seduxi Prophetam illum, Ez. 14, 9. וְאַטְעִיוּ ית מצראי et seduxerunt Aegyptios, Jes. 19, 13. אַטְעִיוּךְ seducunt te, Jes. 3. 12. וְאַטְעִיאוּנוּן et seduxerunt eos, Amos 2, 4. וְאַטְעִיאָה נשוהי et inclinarunt, seduxerunt uxores ejus cor ejus, IR. 11, 3. 4. אטעיתון seduxistis, Jer 42, 20. Part. וּמַטְעֵי ית לבהון et in errorem compellit corda ipsorum, Hos. 4, 11. Plur. מַטְעַן seducentes, Jes. 9, 16. Sic Mich. 3, 5. Infin. כד בעו לְאַטְעָאָה cum quaererent seducere me, Gen. 20, 13. in Jon. Cum aff. אתא לְאַטְעֵיוּתָךְ ad seducendum te venit, IIS. 3, 25. Fut. מן יַטְעֵי ית אחאב quis seducet Achabum? IR. 22, 20. אנא אַטְעֲנֵיה ego seducam eum, v. 21. ואמר תַּטְעֵי et dixit, seducito, v. 22. לא יטעי בעל דבבא ביה non seducet inimicus eum, Ps. 89, 23. ליט דיטעי עוירא maledictus qui seducit caecum, Deut. 27, 18. דלמא יטעון ית לבכון ne seducant cor vestrum, hebr. יטו, IR. 11, 2. Ex Ithpehal וחסודיה לא מִטְעֵי et opprobrium ejus non abducitur, non recedit, hebr. לא תמחה Pr. 6, 33. vel est ex tertio significato, *non datur ablivioni.*

Secundo טְעָה *scortari, fornicari* et sic hebr. זנה quandoque respondet, *tam ad corporalem, quam ad spiritualem scortationem cum idolis,* denotandam. Praet. טְעַת כנשתהון fornicata est synagoga ipsorum, Hos. 2, 5. טְעֵיתוּן מבתר פולחנא fornicati estis vel errastis post cultum Dei vestri, heb. זנית, Hos. 9, 1. ואת טעית et tu scortata es, Jer. 3, 1. וטעית בתר בני אתור et fornicata es post filios Assur, וטעית בהון et scortata es cum illis, Ez. 16. 28. וטעו בתר בעליא et scortati sunt post Baalim, Jud. 8, 33. דטעא בתר טעוותהון qui scortantur post idola ipsorum, heb. הזנות, Ez. 6, 9. וטעאה במצרים et scortatae sunt in Aegypto, Ez. 23, 3. Part. כל דְטָעֵה מן בתר דחלתך quicunque fornicatur a sequendo cultum tuum, Ps. 73, 27. heb. זונה. Hae tamen et similes phrases possunt referri ad primam significationem: Sic דאנון טָעַן בתריהון post quos fornicantur, hebr. זונים Lev. 17, 7. Infin. מִטְעָא יטען דירי ארעא fornicando fornicantur habitatores terrae, Hos. 1, 2. ושרי עמא לְמִטְעֵי et caepit populus scortari apud filias Moab, Num. 25, 1. Fut. דלא תִטְעֵי ארעא ut non scortetur terra, Lev. 19, 29. וְיִטְעֵן בנתהון et scortabuntur filiae ipsorum, Exo. 34, 16. Aphel Infin. לְאַטְעָיוּתָהּ ad scortari faciendum illam, Lev. 19, 29. Prostituendo eam: Fut. וְיַטְעֵן ית בנך et scortari faciant filios tuos, Exo. 34, 16.

Tertio טעה *oblivisci, oblitum esse, latere,* Praet. וקימא דאלהא טְעַת et faederis Dei oblita est, Pr. 2, 17. heb. שכחה. Fut. וְתִטְעֵי הונך et obliviscaris rationis tuae, Pr. 31, 5. וְנִטְעוֹן מסכנותהון et obliviscentur paupertatis suae, heb. וישכח, Ibid. v. 7. וחסודיה לא מִטְעֵי et opprobrium ejus oblivioni non dabitur, Pr. 6, 33. Porro, qui obliviscitur alicujus rei, etiam eam deserit, unde et pro heb. נטש *deserere,* ponitur: ולא חטעי נימוסא דאמך et non deseras legem matris tuae, Pr. 1, 8. et 6, 20. Ex Aphel אַטְעֵי דינא desere litem, Prov. 17, 14. heb. נטוש.

טָעוּת, טָעוּ *error, erratum: idolum:* respondet etiam hebr. זנונים: ut, רוח דטעו spiritus erroris, fornicationis, idololatriae, Hos. 5, 4. Sic 4, 12. אין אורח דְטָעוּ בי sic via erroris est in me, Ps. 139, 24. juxta Regia: Veneta, דְטָעַן בי qui onustus sit mihi, onerosus, molestus: prave pro דְטָעַן. Heb. עצב. Ri. טעות הספר erratum libri, error typographicus: טעות סופר error scribae. Pl. לוח הטעיות index, catalogus erratorum. Porro usurpant hoc vocabulum etiam malitiose de Christo: לטעותם idolo suo, sc. Christo: לא בא אותו טעות non venit istud idolum nisi post 300. annos, R. Sal. Jes. 9, 6. in edit. Veneta, quae in Bas. mutata.

טוּעֵי *error, erratum, aberratio:* טועי דסכלי error stultorum, pro hebr. שַׁלְוַת tranquillitas, quae stultos errare facit. Pr. 1, 32. vel legit Paraphrastes שלות.

טעיי *erroneum, falsum:* טענה הטעייה argumentatio erronea.

טְעִיתָא *meretrix, scortum:* למהוי בטעיתא ut essent sicut scortum, Jes. 1. 21.

מַטְעֲיָא *idem:* אתתא מטעיא mulierem meretricem, Lev. 21, 7.

מַטְעִיתָא *idem:* האן מטעיתא ubi est meretrix illa? Gen. 38, 21. in Jon. לא הוא הכא מטעיתא non fuit hic scortum. Ibid. למחמי ית ערית מַטְעִיָתָא דארעא אתיתון ad conspiciendum nuditatem scortorum hujus terrae venistis, Gen. 42, 9. in Jon. Sic v. 12. מַטְעֲיַית ארעא.

טַעֲוָא *error: idolum,* sic dictum quod erronei cultus causa sit et in errorem inducat cultores suos. Pl. טַעֲוָן אתמליית ארעהון repleta est terra ipsorum idolis, Jes. 1, 8. עמא דְטַעֲוָתָא בלבהון הנון populus sunt, in quorum cordibus sunt errores, hebr. העי לבב Ps. 95, 10. לְמסגד לטעותא ut incurvarent se idolis. וית טעותהא מטעות אחתה et errores suos prae erroribus sororis suae, hebr. ואת תזנותיה et fornicationes suas, Ez. 23, 11. Sic vers. 8. 14. etc. פלחן טַעֲוָתְהָא cultum idolorum suorum, Hos. 2, 2. טַעֲוַת כספהון idola argentea sua, Jes. 2, 20. וחפלהון טעות עממיא et coletis idola gentium, Jos. 24, 20. פלחי טעוחא נוכראה colentes idola alienigenarum, לטעות הילוני idolis peregrinis, extraneis, Ps. 81, 10. Haec possint etiam esse a singulari forma טְעוּת quae format pluralem in ן.

מוּטְעֶה *errare factum:* ספר מוטעה liber erratis scatens, plenus erratis, Rab.

מַטְעָיָן *seductor, impostor.*

מַטְעִין *errare facientia, seducentia.* Masorethae usurpant de vocibus, quae seducere possint lectorem, ut putet eas aliter esse legendas, quod alibi

vel aliter reperiantur, vel quod sensus aliter postulare videatur. Vide Clavem nostram Masorethicam.

מַטְעָאָה *sophistica.*

מַטְעָיוּת *fallacia, deceptio, captio, elenchus*, ap. Logicos.

הַטְעָאָה *idem.* ספר ההטעאה liber de sophisticis elenchis.

טְעַם *gustare, degustare*, proprie *palato aut lingua, edere, comedere.* Praet. טַעֲמִית זעיר דבשא gustavi parum mellis, IS. 14, 29. ולא טְעִים לחמא et non gustavit (totus populus) panem, IS. 14, 24. Part. דלחמוהי בלחודוהי טָעֵם quia cibos suos solus comedit, Eccl. 5, 6. Infin. מִטְעַם טעמית gustando gustavi, IS. 24, 43. Fut. דִיטַעֲמוּן בדכותא מיכלהון ut comedant in munditie cibum suum, Lev. 11, 1. in Jon. ומורינא מיכל יטעם לה et palatum cibum gustat sibi, Jobi 12, 11. לא יטעמו מדעם non gustent quicquam, Jon. 3, 7. Pahel לך יְטַעֲמוּן tibi gustandum dabunt, Dan. 4, 22. יטעמונה gustandum dederunt ei, Dan. 5, 1. Aphel אַטְעֲמִנִי gustandum dato mihi, Gen. 24, 17. pro hebraeo הגמיאיני sorbendum dato mihi. Ap. Ros. כל הטועם ואינו מברך נקרא גזלן quicunque comedit sine gratiarum actione, vocatur praedator: spoliat deum bonis suis, juxta illud: „domini est terra et plenitudo ejus“, Ps. 24, 1. ראוי היה אדם הראשון שלא יטעום טעם מיתה dignus fuerat Adam primus, ut non gustaret mortem, Br. s. 9. Sic idem paulo post dicitur de piis. Sic locutus est Christus Matth. 16, 28. Marc. 9, 1. Luc. 9, 17. Apostolus ad Hebr. 2. 9.

טַעַם, טַעֲמָא, טְעֵם *gustus, sapor:* metaphorice *ratio, sensus, consilium, judicium, sententia, causa:* מן טעם אלה de ratione, sententia Dei, Esr. 6, 4. בעל טעם magister, praeses consilii, ibid. 4, 8. עד טעמא לדריוש יהך dum causa ad Darium perveniret, ibid. 5, 5. והוה טעמיה כטעים דליש במשחא et erat sapor ejus quasi sapor massae mixtae cum oleo, Num. 11, 8. וּטְעֵם סביא יסלק et rationem, judicium senum aufert, hebr. טַעַם Jobi 12, 20. שפיר טעם congruam rationem doce me, Ps. 119, 66. וסרי טעמא deflectens a ratione, carens ratione, mente, judicio, Prov. 11, 22. Pl. דבהון דגורין דגורין טַעֲמִין in quibus cumulate sunt rationes, Cant. 5, 11. מרבין דקדוקין וטעמין proferunt subtilitates, i. e. subtiles sensus et rationes, זלחן טעמון בכל סטר stillant rationes ex omni latere, Cant. 5, 13. Ap. Ros. מאן דאכיל קדירא ידע מה טעמה דתבשילין qui comedit ollam, (i. e. qui cibum ex olla degustat, ut coqui) novit quis sit gustus eduliorum, Jalkut 265a. Proverbialiter dictum de certitudine experientiae. מה טעם, Talm. מאי טעמא quae est ratio, qui sensus, quod judicium? טעם בלא טעם ratio absque sapore, insipida, infulsa. טעמי תורה rationes Legis. טעם דלי במי כסף טעם דלי במי פגם Git. 69a. Verba sunt magica, quae medicinae loco vel mussitantur, vel amuleto inscribuntur.

Deinde, טַעַם *accentus*, apud Grammaticos, sic dictus, quasi *sapor* et *gustus suavis*, tum dictionis, cujus legitimam pronunciationem denotat, cum sententiae, quam membris distinguit. Pl. טְעָמִים non טַעֲמִים, ut multi perperam inter Judaeos loquuntur.

מַטְעֲמָא *deliciae, cibus gustu suavis*, Hab. 1, 16.

טְעַן *onerare, onus imponere*, et intransitive *onustum esse, portare, bajulare, ferre, gestare:* Praeter. טְעַנוּ פרהון ferunt fructus suos, Joël. 2, 22. וטענו גבר על חמריה et onerarunt quisque super asinum suum, Gen. 44, 13. וטענו יתהון על צוריהון et gestarunt eos in collis suis, Thr. 5, 5. Part. טָעֵן יתנא onerans nos, Ps. 68, 20. אין אורח דְטָעִין בי an via onerosa sit mihi, hebr. עצב *doloris, molestiae*, Ps. 139, 24. Part. Praet. sive Pehil טְעִין בלחמא oneratum asinum cum pane, IS. 16, 20. Pl. חמרין טְעִינִין asinos onustos. portantes, Gen. 45, 23. תמליהון טעינין et cameli ipsorum onerati erant, Gen. 47, 25. Fem. והוה אסתר טְעִינַת טיבו et fuit Esther onusta gratia, hebr. נשאה חן reportans gratiam, Esth. 2, 15. Pl. אתנן טְעִינָן asinas onustas, portantes, Gen. 45, 23. Inf. ולמטען פרין et ferre fructus, Ez. 17, 8. Imper. טְעֻנוּ ית בעירכון onerate jumenta vestra, heb. טַעֲנוּ. Fut. בלחודך תִטְעַן solus portabis, Pr. 9, 12. ויטענון עמך בטורחא דעמך ולא תטעון אנת בלחודך et portabunt tecum onus populi tui et non portabis tu solus, Num. 11, 17. Jon. Ithpehal Praet. וְאִטְעַן et gravatus, onere pressus fuit, IIS. 12, 15. hebr. ויאנש et infirmatus, debilitatus fuit, אִטְעֲנְנָא onerati fuimus, Thr. 5, 5. Ex Aphel אַטְעֲנַת רחמין וטיבו reportavit misericordiam et gratiam, Esth. 2, 17. et 5, 2. Ti. צידא כוורי תחלי וחלבא לטעון גופא ולא ליטעון פוריא, qui venatus est (et comedit) pisces, item nasturtium et lac, debet onerare (i. e. deambulando exercere et q. fatigare) corpus: non autem onorare lectum (h. e. non statim cubitum se conferre) Mk. 11a.

טְעִין *onustus, oneratus.* Vide supra in verbo.

טְעוֹן *onus, sarcina, fasciculus:* טעון חמרא onus asini cum pane, i. e. tantum onus panis, quantum asinus ferre poterat, IS. 16, 20. טעון זוג כודנון onus paris mulorum, IIR. 5, 17. Pl. בִּטְעוֹנֵי כתנא in fasciculis, sarcinis lini, Jos. 2, 16.

טוֹעֲנָא et elisa gutturali טוֹנָא, טוֹן, qua forma Jon. utitur, *idem:* item *saccus*, ab *onere* sic dictus: רביע תחות טוענה cubantem sub onere suo, Jon. טוֹנֵיה, hebr. תחת משאו, Exo. 23, 5. בפום טוֹעֲנָא in ore sarcinae vel sacci, manticae, Jon. טוֹנָא hebr. אמתחת Gen. 44, 2. et sic deinceps in tota illa historia: Cum aff. וְטוֹנִי עליך לא ייקר et onus meum non sit tibi grave, Jobi 33, 20. בפום טוֹנֵיה in ore sacci ipsius, Gen. 44, 1. Pl. מלי ית טוֹעֲנֵי גובריא imple saccos virorum istorum. Ibid. בפום טוֹעֲנָנָא in ore saccorum nostrorum, v. 8. Jon. טוֹנָנָא. Ti. דדרי טונא דשבתא qui portant onus Sabbathi, Ber. 61. Bm. 78.

טְעוּן Ri. *oneratus:* metaphorice, *obligatus, obstrictus, qui tenetur ad aliquid, qui necesse habet:* דמן טעון הזיה sanguis illarum tenetur aspersione, debet spargi: כל הכלים טעונין טבילה omnia vasa tenentur ablutione, i. e. ut laventur: טעונין רחיצת ידים ורגלים tenentur lavare manus et pedes.

טַעֲנוּתָא *oneratio, onus:* טענותא דספינתא oneratio navis.

Secundo טָעַן *pungere, figere, transfigere, confodere, perfodere, perforare,* qua significatione Arabice[62] maxime usitatum est, ut Aben Esra et R. Sal. ad sequentem locum Jesaiae tradunt: מטעני חרבא confossorum gladio, Jes. 14, 19. גברין מטענין viri transfixi, vulnerati, heb. מדקרים, Jer. 37, 10. ומטענין בשוקהא et confossi in vicis ejus, Jer. 51, 4. מטעני חרבא בקרבא confossi gladio in praelio, hebr. מכי percussi, Jer. 18, 21. ממת מטעני חרבא morte transfixorum gladio, hebr. ממותי occisorum, Ez. 28, 8. ונפלו מטענין et ceciderunt confossi, IS. 14, 13. Huc revocant etiam autur Aruch et Kimchi illud, וְאִטְעַן et vulneratus, punctus fuit dolore, IIS. 12, 15. quod et ante in Ithpahel positum.

Tertio טְעַן *objicere, arguere, argumentari, ratiocinari, rationibus* et *argumentis contra aliquem disceptare, accusare.* Hoc qui facit, alterum *gravat*[63] et *onerat,* et nisi rationes repellat et refutet, earum onus ferre tenetur: et qui refutat rejicit onus in alterum: אולי יטעון טוען fortasse objecerit objiciens aliquis, Aben Esra Ps. 90, 10. Niphal נִטְעַן *accusari:* הַנִּטְעַן qui accusatur, suspectus est de culpa aliqua, Jeb. 24b. Gl. חשוד suspectus.

טוֹעֵן *argumentator, disputator, disceptans, arguens, objiciens, accusans, accusator:* ואין הפרש בין טענת הטוען non est discrimen inter argumentationem arguentis, More l. 1. c. 75. טועני האמת defensores veritatis, disputando veritatem defendentes, Kimchi Am. 2, 6.

טַעֲנָה *argumentatio, argumentum, ratio, objectio:* אין טענה מדברי שלמה non est objectio (quod quis objiciat) ex verbis Salomonis, Aben Esra Ps. 19, 3. Pl. טענות צודקות rationes justae, legitimae: אמתיות verae: כחבות falsae: טענות בריאות וחוקות argumenta pinguia et valida: טענות עצומות rationes firmae: הוא בנוי על טענות חלושות extructum est super rationes infirmas: טענות חוכחיות rationes disputabiles.

Deinde טַעֲנָה *lis.* Apud Tos.: qui cibum sumit cum socero suo in Judaea sine testibus, אינו יכול לטעון טענת בתולים ipse non potest movere litem virginitatis, quia solus cum ea versatur, Ketub. 12. in Misna. Sponsus cum sponsa apud soccrum suum saepe conversans non potest litem postea movere, quasi eam virginem non invenerit. Maim. in הלכות אישות c. 11. ומה היא טענת בתולים quaenäm est lis virginitatis? Si quis ducat aliquam, quae pro virgine se venditat et ipse postea dicat: non inveni eam virginem. Vide eum ulterius.

טְפָא טְפָה, טְפֵי *exstingui, exstinguere.* Respondet hebr. כבה. Affine est gr. τύψω, τύψομαι, *fumo, fumigo,* τύψος *fumus* λῖνον τυψόμενον *lignum fumigans,* Matth. 12, 20. Praet. עד לא טְפָא nondum erat ext:ncta, IS. 3, 3. טְפֵי מנרתא extinguetur candelabrum, Am. 9, 1. כבוצין טְפוֹ sicut linum extincti sunt, Jes. 43, 17. Part. טב לי יקד באשא טְפְיָא melius est mihi ardere in igne extinguibili, Gen. 38, 26. in TgH. Infin. לא יכלין לְמִטְפֵי non possunt extinguere amorem ejus, Cant. 8, 7. Fut. לא תְטְפֵי ית מלכותא דישראל non extingues regnum Israelis, IIS. 21, 17. לא תטפי non extinguetur, Lev. 6, 5. Et active לא יְטַפֵּי non extinguet, Jes. 42, 3, נהור רשיעי יטפי lumen impiorum extinguetur, Jobi 18, 5. vide et v. 6. et 21, 17. Ithpehal וְאִטְּפֵי לותך חכמתא et extincta est apud te sapientia, Jobi 15, 8. Partic. דְמִטַּפְיָא בגלותא quae extincta est in captivitate, Ps. 18, 29.

Secundo טְפֵי *natare*[64]*:* והוה טפי על אכפי מיא et fuit natans in superficie aquarum, Exo. 26, 28. in Jon.

Tertio טְפָא Talm. *auxit, adauxit*[65]*:* לא צריכא דטפא להו אאגריידהו non est necesse ut augeat, adjiciat ipsis ad mercedem eorum: Item האי דטפאי לכו אאגרייכו nam ecce auxi vobis mercedem vestram, ut a mane ad vesperam laboraretis mihi: Item האי דטפת לן ecce auxisti nobis etc. Bm. c. 7. in principio. Infin. לטפויי חדא ad augendum unum, Seb. 37, 2. כל חנא בתרא לטפויי מלתא קא אתי omnis doctor posterior ad augendam rem venit; ut sc. priori sententiae aliquid aliud adjiciat, Bb. 93b.

טְפֵי *gutturnium, aut quodvis vasculum oris angusti, ex quo nonnisi* טיף טיף *guttatim aliquid defluit,* Neg. c. 12. Kel. c. 2. et 3. Para c. 6. Huc revocari posset illud in Tg. תנורין וְטַפְיָן יתרעון clibani et lecythi confringentur, Lev. 11, 13. In Tg. Jon. est תַּפְיָן per ת, quod vide in אפה.

טְפֵי *multum, plurimum, valde, vehementer, magis:* Ti. אידין מנכון חכים טפי quis vestrum sapit magis? Sic citatur in Jalk. in princ. col. 4. sed pro טפי in T. legitur יתיר, quod idem, Tam. c. 4. לא בציר משיתא ולא טפי מתריסר non minus quam sex et non magis vel plus quam duodecim, Sanh. 108b. אתחזי ליה שפיר טפי videtur ipsi pulchrum admodum. Oppositum ejus בציר vel פחות, Bm. 48b.

טִפָּא *gutta,* vide in טפף.

טַפְתָּא *agger, aggesta terra circa agrum,* Rab. vide in טפח.

טִפְטֵף vide supra in טוף.

טְפַז[66] *saltare, exsultare, salire, exsilire, subsilire.* Respondet hebr. דלג, רצד, רקד, quae idem significant. Praet. וְטָפַז עשרתי אמין et prosiliit decem cubitos, Num. 21, 36. in Jon. וּטְפַז על קצא et exsiliit ad finem, h. e. antevertit, anteoccupavit finem, citius liberavit eos, Cant. 2, 8. Variant libri in hoc loco. Adi Castigationes nostras. טוריא טְפַזוּ montes

---

62) Ar. طعن.

63) Ego ad nomen טעם, *sensus, ratio* vocem vertere malim, quasi *rationem, sensum quaerere* diceres.

64) Affine est verbo צוף *fluere.*

65) Cf. verba יסף et ספא.

66) Arab. طفز *gestivit, salivit.*

subsilierunt, hebr. רקדו, Ps. 114, 4. Part. למה אתון תְּפַזִּין quare vos exsilitis, o montes? Ps. 68, 17. ובמיא רתיחין טפזין et in aquis ferventibus exsiliunt, Jobi 24, 24. in Regiis, ubi latinus interpres reddit, *praefocantur*. Vide iterum Castigationes nostras. Fut. וְיִטַפֵּז מן אתריה et exsiliit de loco suo, Jobi 37, 1. Pahel Part. הוה מְטַפֵּז erat exsiliens, Deut. 32, 19. in Jon. Pl. מְטַפְּזִין exsultates, Ps. 114, 5. in Regiis. Infin. לְטַפָּזָא בהלולא ad saltandum in nuptiis, Eccl. 3, 4. Fut. ורביהון יְטַפְּזוּן et pueri eorum saliunt hebr. ירקדון, Jobi 21, 11. Citat et Elias ex Ps. 107, 42. sed ibi hodie in nostris editionibus non habetur. Aliter טַפִּזַת פומה occludit os suum, Jobi 5, 16. Forte melius legeretur קַפְצַת.

טַפְזָא *cuniculus*, a *subsiliendo* sic dictus, hebr. שָׁפָן, Lev. 11, 5. ubi in Jon. scribitur טַוְוזָא. Pl. כיפי רוחצן לְטַפְזַיָּא petrae refugium sunt cuniculis, Ps. 104, 18.

טְפַח *plaudere*[67], *complodere*, *percutere*, *ferire*. Respondet hebr. הכה et ספק. Praet. וּטְפַח בכף ידוי et plausit vola manuum suarum, Num. 24, 10. in Targum Jon. et Hier. וּטְפַחַת שמשא et percussit sol, hebr. וחך Jon. 4, 8. דטפחתא בידך quoniam plausisti manu tua, Ez. 25, 6. וּטְפַחִית בפרסת רגלי עמא דעמי et percutio plantis pedum populi mei, Jes. 37, 25. hebr. ואחריב et exsicco: טפחו ידיהון comploserunt manus suas, Nah. 3, 19. וטפחו יד et comploserunt manibus, IIR. 11, 12. טפחנא על ירכנא percussimus super femur nostrum, Jer. 31, 19. Imp. וּטְפַח יד על יד et percute manum ad manum, complode manibus, Ez. 12, 14. Ex Pahel Partic. דִמְטַפַּח בקורנסא qui percutit malleo, Jes. 41, 17. Futur. יְטַפְּחִנַּנִי צדיקא percutiat me justus, Ps. 141, 5. hebr. יהלמני. Apud Tos. וטפחה על פניו et percusserit ipsum in faciem ejus; טפח ליה בסנדליה percussit eum calceo suo, Bk. 32b. דלא טפח באפיה quia non percussit ipsum (sc. canem) super nares, Bk. 23. וטפחו לו על פניו et percutiebant ipsum in faciem ejus, Sanh. 92b. i. e. obvenerunt ei in conspectum.

Secundo טְפַח Talm. *humidum, udum esse*: טופח *humidum*: משקה טופח liquor humidus, Kel. cap. 8. טופח ומטפיח humidum et humectans. Pihel טַפַּח, et in Hiphil, הִטְפִּיחַ *humectare*: טינא המטפחת argilla humectans: אסור לישב בטופח על מנת להטפיח vetitum est sedere (die festo propitiationis) super humido, eo fine, ut se humectet, Joma 78a. מי רגלים כל זמן שמטפיחין אסורין aquae pedum (urina) quandocunque adhuc humectant, prohibitae sunt: exsiccatae, licitae, Ber. 25a. i. e. prohibitum est preces dicere in loco ubi urina reddita est, quae adhuc sit conspicua, quae locum et astantem possit humectare: at si exsiccatae et a terra absorptae sint, licitum illic orare.

Tertio טְפַח, טַפַּח *palmo aliquid colligere*, vel *abstergere*, a seq. nomine טְפַח. Hinc: vasculum olei si fractum aut effusum sit, non tenetur לדוות יושב ומטפח considere et palmis illud accurate colligere et abstergere, vel ex praeced. significato, *et humectare se*, h. e. illud colligendo, palmum seu digitos humectare, Terum. c. ultimo: Aliter אף בצק שבידי אשה טפח etiam massa farinae, quae erat in manibus mulieris, corrupta fuit. Gl. נתקלקל, Bm. 59b. In Aruch scribitur חפח intumuit,

טְפִיחַ *humidum*: cui opponitur נגיר siccum.

טְפַח, טֶפַח *palmus, mensura quatuor digitorum conjunctorum*: טפח שוחק palmus ridens, i. e. major et extensus, qualis fit digitis non conjunctis, palmus justus cum exiguo additamento, Rab. Plural. טְפָחוֹת, טְפָחִים.

טִפּוּחַ *idem*: item *complosio manuum voluntaria*. Ap. Tos. טיפוח ביד קילוס ברגל h. e. טיפוח est complosio manus: קילוס percussio pedis in terram, Mk. 27b. Pl. כתרתין טִפּוּחִין quasi duos palmos, Gen. 27, 30. in Jon.

טפוחאי *percussores*. Sic vocantur, qui *palmo* sive digitis parietem percutiendo cognoscunt, num ibi argentum sit absconditum, Bm. 42a.

טוֹפַח[68] *leguminis albi, duri et rotundi genus, quod medici vocant* קרטומן, scribit Main. Bartenora et B. Ar. vocant Arabice גילבאן, Kil. in princ., Pea. c. 6. גרים של פול ושל טופח contusum fabarum et pisorum aut lentium, Machsch. c. ultim. in Tosephos. Convenit cum טלופחא.

טְפִיחַ[69] *lenticula, olla, urceus, vasculum, quo aqua ex fonte petitur, et ex quo fundunt aquas super manus, ad lavandum eas*, ein Wasserkrug, Sab. 125b. Glossator exponit פך, quod IS. 10. significat *lenticulam olei*, ein Oelkrug: alibi, מחזיר הטפיח על האורחים restituit hydriam hospitibus, sc. a quibus eam acceperat ad lavandas manus, Joma 30a. Hinc et transfertur ad *ollas, in quibus nidificant aves ad parietes et muros aedium*, T. Schevi. c. 9. צפרים שקננו בטפיחין aves quae nidificant in ollis, Beza 24a. Metonymice *nigror ollae, niger ut olla ex igne*. Hinc שחור לא ישא שחורה שמא יצא מהן טפיח vir-niger non ducat nigram, ne proveniat ex illis nigerrimus, Bech. 45b.

מִטְפַּחַת *linteum, peplum, ventrale, sudarium*.

---

67) *Palma* videlicet, *expansa manu*. De radice טפח tam varia usu haec notare licet: Origo vocis, ut mihi videtur, in *expandendo, extendendo* et *explicando*, cui primae significationi in Proph. Jes. (48, 13.) occurrimus; item Thr. (2, 22.), ubi verbum טפח quasi synonymum verbo רבה *auxit*, *amplificavit* de educatione liberorum (טִפֻּחִים quasi *expansos, auctos*, parvulos eductos i. e. *liberos* diceres) hac signif. legimus. Hinc notione ducta טֶפַח *expansa* manus i. e. *palma* formatum. Item de aquis in superficie rei *expansis* (opp. רטב de liquore coarctato in ipsa re) v. טְפַח *humidum, udum esse* significat, convenienter arabico طفح *plenum ad abundantiam* fuit, i. e. liquor summam vasis superficiem attingens *expanditur*. Denique ad omne *expansum*, qui sunt *vela* vel vestes *expansae*. מטפחת translatum est.

68) Gr. τίφη.

69) Extrito ל idem est atque טלפיח d. q. supra.

linteum quodvis, quo ad abstergendum humorem utimur: ut מטפחה הידים linteum manuum, mantile: מטפחת הספג linteum abstersionis, balneare ein Bademantel: מטפחת הספרים linteum tonsorum, quo caput abstergunt et defricant: Plur. הוו קא מתקני מטפחות ordinabant lintea, sc. ad involvendos libros Legis, Sanh. 100a. מטפחות ספרים lintea librorum, librum Legis solent pretioso linteo involvere et tegere, Kil. c. 9. In libro Ruth c. 3 *ventrale* exponunt, Chaldaeus סודרא *sudarium.*

טפטא טְפִיטָא *clitellae ligneae, ephippia, quibus onera fuerunt asini,* Saumsattel: Item tapetum: טפיטן של סוס טמא clitellae equorum pollutae sunt ad concessum, Kel. c. 23. מיכסיין בטפיטין tecta tapetis: הציע טפיטיות stravit tapetas, Ri. עמודי של שיש מכוסים בטופיטיא׃ה columnas marmoreas tectas tapetibus, Vr. s. 27.

טְפֵי vide supra in טפה.

טפך טוּפְכָא *rapina,* גזל. Aquinas ex Zohar.

טָפַל hebr. *concinnare, consuere, assuere, connectere, compingere, consociare.* Ap. Ros. *adjunctum, conjunctum esse, adjungere, adhaerere:* et *adhaerere facere, allinere, illinere, oblinere, adjungere, oblini, circumlini;* ut חבית שנתרועעה וטפלה בגללים vas quod fractum est et oblitum luto, Kel. c. 3. הטופל כלי חרס הבריא qui oblinit vas fictile integrum, Ibidem: מיחם שטפלו חומר vas-calefactorium quod obleverint argilla, Ibidem: טופל טיט סביביו allinit lutum circumcirca: בנות מלכים טופלות אותן בשמן המור filias regum illinunt eas oleo myrrhino, Sab. 80b. שטופלין בה את הפטסין, gl. מושחות inungunt: טופלות qua oblinunt dolia majora, Kil. c. 3. s. 6. Item טופלין בהמה לבהמה adjungunt, consociant bestiam unam alteri, Chag. 8a. ישראל שנטפל לו גוי בדרך טופלו לימינו בסייף טופלו לימינו במקל טופלו לשמאלו היו עולים במעלה או יורדים בירידה לא יהי ישראל למטה וגוי למעלה אלא ישראל למעלה וגוי למטה ואל ישוח לפניו שמא ירוץ את גלגלתו id est Israelitae vel Judaeo, si associatus fuerit Christianus in via, junget eum ad dexteram suam; cum gladio. junget eum dexterae suae; cum baculo, junget eum sinistrae suae; si ascendant per gradus, aut descendant per locum declivem, non erit Judaeus infra, neque incurvabit se coram eo, ne forte contundat Christianus cranium ejus. Si quaesierit Christianus, quo vadis? longius ipsi iter indicabit etc. As. 25b. Vide et Chol. 91a. ubi in Talm. Bas. pro גוי legitur נכרי. En quantum Judaei Christianis credant, tantum sc. quantum latroni credendum: שבט בנימין טפל לשבט יהודה tribus Binjamin adjuncta fuit tribui Judae etc. In Targum וּמְפַלְּתוּן עלוי מלי שקרא et assuistis ei res falsas, Deut, 1, 1. Jon. Ithp. דְמִיטַּפְּלָא במשכא quae adhaeret cuti, Lev. 13, 6. in Jon. מִיטַּפְּלָא הוא adhaeret tenaciter ipsa, v. 7. heb. מספחת abscessus, vide et v. 8.

טָפֵל, טְפֵילָה *adhaerens, adjunctum, assutum, accessorium:* oppositum ejus est עיקר fundamentum, *praecipuum, principale:* unde dicunt עשו העיקר טפל והטפל עיקר fecerunt id quod principale est, accessorium et ex accessorio principale: החותם טפילה לתכשיט annulus signatorius adjunctum est ornatus, TH. Sab. c. 6. Eatenus licet gestare in Sabbatho: sed obsignandi causa, non. הסוס טפילה לרוכב ואין הרוכב טפל לסוס equus adjunctum est equitantis, non autem equitans est adjunctum equi, More lib. 1. c. 70. R. Sal. Ps. 6, 10. scribit: dicit ipsis (scil. impiis gentilibus) Deus: si initio me invocassetis, exaudissem vos, nunc vero fecistis deos alienos עיקר principale; me autem טפילה accidentale, idcirco non exaudio vos, sicut dicitur; ישועו ואין מושיע clamabunt, sed non erit exaudiens; זו עבודה זרה hic est deus alienus: postea, אל יי ולא ענם „ad Dominum, sed non exaudit eos", Ps. 18, 42. Videtur hic malitiose Christianos traducere et Jesum intelligere per עבודה זרה deum alienum, quasi scilicet ad nomen ejus alluderetur verbis istis ישועו ואין מושיע. Jes. 23. 4. ad vocem צידון notat idem; שטפילה לצור quae adhaerebat urbi Tyro et Tyrus sita in visceribus maris, erat עיקר ראש המלכות principale caput regni. Deinde טְפֵילָה, טְפֵיל est *illinementum. tectorium, crusta parietis,* sic dicta, quasi ejus *accessorium, caementum, intritum, argilla ad obducendos muros:* Chald. חטמרנון בִטְפֵיל בנינא et abscondes eos in tectorio structurae, Jer. 43, 9. Ri. תנור נסדק עושין לו טפילה fornax si fuerit fissa, faciunt ei crustam, Kel. c. 5. גורר את הטפילה abradit crustam parietis, Ibid.

טִפּוּל *idem:* Ti. הנוגע בטפולו של תנור טמא quod attingit tectorium fornacis, id immundum est, Kel. c. 3. In Pes. 42b. sumitur pro *certo quodam illinimento, quo mulieres olim se inungebat, ut pilos evellerent et carnem delicatam redderent.* Id quia ditiores ex simila solebant conficere, in Paschate reservare erat prohibitum.

Secundo טָפַל *laborare, fatigare se, operam dare et impendere, curam sustinere alicujus rei,* sicut is facit, qui certae rei, certo operi aut labori *adhaeret:* השם בהמה לחבירו עד מתי חייב לטפל בה qui ponit socio suo jumentum (sc. educandum, ut certo elapso tempore fructum cum ipso dividat) quamdiu debet laborare pro ea, ejus curam sustinere, illud educare? Bm. 69a.

טִיפּוּל, טִפּוּלָא *cura, labor, opera, molestia:* אינו דומה טיפולה של שנה זו לטיפולה של שנה אחרת non videtur similis esse molestia anni hujus molestiae anni sequentis, Bm. 69a. מפני שטיפולה מרובה eo quod molestia ejus magna est: כל דבר שטיפולו מרובה משכרו omnis res cujus cura major est, quam merces ejus, מטפל בו ejus labore fruitur per triduum, deinceps imponit ei mercedem, Bava kama f. 28b.

Guido etiam ponit, significare *subjici, in potestate esse,* ex More l. 1. c. 70. At ibi non verbum, sed nomen טפילה et טפל usurpantur, eo sensu, ut ante positum. *Allidendi* significatio, quam etiam ponunt, similiter aliena est.

Tertio טַפְלָא[70] *parvulus, infans,* idem quod heb. טַף, cui in Tg. respondet: ובתולתא וטפלא et virginem et infantem, hebr. וטף, Ez. 9, 6. ונשיא וטפלא et mulieres et parvulos, Jer. 41, 16. לפום טפלא pro ore parvulorum, Gen. 47, 12. כל דכורא בטפלא omnem masculum inter infantes, Num. 31, 17. וכל טפלא בנשיא et omnem parvulum inter mulieres v. 18. בר מטפלא praeter parvulos, Exo. 12, 37. Cum aff. אף טַפְלָנָא etiam parvuli nostri, Gen. 43, 8. וית טַפְלְכון et parvulos nostros, Gen. 50, 21. וית כל טַפְלְהון et omnes parvulos ipsorum, Gen. 34, 29. Pl. טַפְלַיָא ונשיא parvulos et mulieres, Esth. 3, 13. Ri. et Ti. טפלים in plur.: משום טפליב דהוו נפישי להו propter parvulos qui multi erant ipsis, Bb. 118a.

טְפַס[71] *abquiescere, consentire, convenire,* cum aliquo, *conformare* se ad aliquem. Respondet heb. יאת et אבה. Fut. לא תִטְפַס ne acquiescas, hebr. אל תבא, Pr. 1, 10. in Ven. בדא נִטְפַס לכון in hoc acquiescemus vobis, hebr. נאות, Gen. 34, 15. בדא יטפסון לנא in hoc acquiescent nobis, v. 22. Ithp. Praeter. וְאִטְפַסוּ כהניא et acquieverunt sacerdotes, IIR. 12, 8. Part. די בכספא לא מִטְפַסִין qui pecunia non contentantur, placantur, Jes. 13, 17. in Regiis. Pahel טַפֵּס *quietum, securum reddere,* quittieren, Ri.

טַפְסָא[72] *lacerum, scissum, detritum.* Plur. בלאי טַפְסִין veteramenta lacera, Veneta, טַפְסַן Jer. 38, 11. Adducit Elias et Ar. בְּטַפְסָא pro hebr. בחרט stylo ex Tg. Jon., sive Jeruschalmi, Exo. 32, 4. et explicatur in Ar., *forma, modulus, typus.* Sed in Tg. Veneto nunc legitur בְּטוּפְרָא, quod melius. Vide mox infra illud significatum.

טִפְסָא *quies, securitas.*

Secundo טַפַס *capere, prehendere,* App. Compr. idem quod hebr. תָפַשׂ Prov. 30, 24.

אִתְטַפּוּסִין *fascinati, detenti oculis*, idem quod תפושין *capti.* unde haec per commutationem literarum derivata.

טפסי *detentiones, fascinationes oculorum.*

טפסא Ti. *arca, scrinium:* מוהרקיידו דהני בטפסא דמלכא מונח obsignatio, sigillum istorum est in arca regis depositum, Jeb. 46a. Bm. 73b. Vide ספט.

טיפסא דשקלא *lingula librae,* Zohar in Beresch.

Tertio טַפַס *salire, subsilire,* h. e. קפץ vel נתר, ut in Ar. explicatur, quomodo idem erit quod supra טפז: vel *repere, reptare,* Erub. 21a. ubi in gl. explicatur אוחז בידיו ורגליו בכתלים ונכנס ויוצא קר"פיר בל"עז tenet manibus et pedibus suis parietes et sic ingreditur, *croupir* in lingua vernacula. Vide et f. 100a. ubi vernacule exponit ר"נפייר hoc est *ramper:* et in Bb. 11b. In Aruch parvo exponitur germ. fläbern.

Quarto טְפַס idem quod דְפַס *exprimere, imprimere, figurare, formare, typis excudere, typum alicujus referre vel edere,* gr. τυπόω.

טַפִּים tapes. Pl. טְפִיסִין tapetes: חמא תמן עמודים מכוסין בטפיסין vidit illic columnas opertas tapetibus, Br. s. 33. In Vr. s. 27. legitur expressius בטופיטיות.

טופס, טוּפְסָא, טִפּוּס, טִיפּוּס τύπος *typus, figura, exemplum, exemplar, descriptum, copia,* (ut vocant) *forma, formula, modulus:* אפילו מטפוסין הרבה etiam ex formis multis, Dem. c. 5, מכל טפוס וטפוס ex unaquaque forma, ibidem. נחתום עושה טפס אחד pistor facit formam quandam: Item *apocha, literae quietantiae,* Quittung, Quittanz, ap. Tos. et Ros.: דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי quod non est sicut probatio-principalis, neque sicut exemplar literarum contractus, Bb. 44b. דאפילו טופס נמי לא לכתוב quod etiam ne exemplar quidem sit scribendum. Item in Misna: הכותב טופסי גטין scribens exemplaria libellorum-repudii, necesse est ut relinquat locum pro viro et locum pro uxore et locum temporis, Git. 26a. In Tg. Jon. ולמפער גרמיהון לְטוּפְסָא דפעור et denudare seipsos figurae Pehoris et scortari cum filialibus Moabitarum, quae proferebant טִיפְסֵיה דפעור figuram Pehoris de sub cinctoriis suis, Num. 25, 1. Sic כל מי שהיה רוצה ומבקש טיפוסים של פעור היה הולך ומוצאה בירושלים quicunque cupiebat habere typos Pehoris, ibat Hierosolymam et inveniebat eos, Mc. c. 6, 3.

טוּפְסַק *inclinatio, pronitas,* Guido ex Zohar. Ego legi טופסקא דמלכא *mulcta* vel *dammum regis,* h. e. היזק או עונש.

טַפְסְרָא[73], טַפְסַר, טְפְסָר *princeps, dux, praefectus* hebr. Jer. 51, 27. Nah. 3, 17. ubi et in Targ. servatur. Dicitur sic quasi טופס של שר *typus* vel טופס *tenens, locum-tenens principis, vice-princeps, praefectus, gubernator, loco principis in aliquo loco constitutus:* Item *angelus, genius, instinctus,* Guido ex Zohar. Huc referendum videtur quod in Tg. Jon. legitur. Quatuor claves sunt in manibus domini hujus mundi, quas non dedit בידא דִטַפְסְרָא in manum ullius angeli. Deut. 28, 12. Nam pro eo Gen. 30, 22. ponitur לא למלאך ולא לשרף neque angelo, neque Seraphino ulli.

טְפַף[74] T. *aequare, complanare.* Unde טָפוּף *aequale, aequum, rectum:* מדה טפופה mensura aequa, plana, quae non est גדושה accumulata altius, neque מחוקה rasa radio, sed recta et plena juxta aequitatis

---

[70]) Proprie *tener, mollis* puer, puella, ar. طفل.

[71]) Quasi Niphal verbi chald. חפס, hebr. חפש.

[72]) Ex sign. ar. طفس *sordibus maculata et immunda fuit* vestis.

[73]) Vox pers. esse videtur, quae transpositis litteris gr. σατράπης sonat.

[74]) Origo in *comprimendo* et *conglomerando* (opp. τῷ טפח q. v.) arab. طَفَّ IV. *conglomerare optavit.* Hinc chald. טפיפיה *rugae* comprimendo ortae (ut lat. ruga, quod de gr. ῥύω derivatum) et contraria significatio verbi טפף (in I. conj.) apud Arabes *ad oram implevit* et *non prorsus implevit;* nam si res, quae implentur, parvae sunt, mensura proba est si comprimuntur, at vero si magnae sunt, propter multas rugas spatium magnum oritur et inde mensura prava est.

regulam. Veluti in liquidis, cum effluere incipit et in aridis, cum sufficienter plena et referta est mensura, sine abrasione. Inde in Gemara: plenitudo pugillorum (de qua Lev. 16, 12.) intelligiturne de mensuris rasis an accumulatis? Respondit Rabh Asse לא מחוקות ולא גדושות אלא טפופות non de mensuris rasis, neque de accumulatis, sed de aequis, i. e. sufficienter plenis, Joma 48a. עתיד הק"בה להוסיף על ירושלם אלף טפף גינאות adjiciet dominus Hierosolymae mille hortos aequales, Bb. 75. Hinc et quidam explicant illud ibidem apud Jesaiam c. 3. הלוך וטפוף תלכנה eundo et aequalibus passibus utendo incedunt. In Ar. manuscripto hoc germ. redditur ſchleichen.

טִפִּיּוֹת *rugae, orbiculi.* In Gem. משיראו טפיפיות donec videantur orbiculi, sc. matricis, Bechor. 22a, Gem.: quid sunt טפיפיות? dixit Raf Jehudah, כך היו מפרשין בירושלים כפרדה שהיתה כורעת להטיל מימיה ותראית פיקה מתוך פיקה sic explicabant illud in Hierusalem; est sicut mula inclinans in genua ad emittendum urinam et videtur orbiculus ex medio orbiculi, scil. ex nimia apertura vulvae. Orbiculus i. e. rugae orbiculares. Mula autem magis inclinat se ad urinandum, quam ulla alia bestia, unde amplior fit matricis apertio.

טִיפָּה, טִפָּא *gutta, stilla:* הא עממיא כטפא מדול ecce gentes sunt sicut gutta e situla, Jes. 40, 15. Ap. Ros. et Tos. טפה סרוחה gutta foetida. Sic vocare solent semen humanum, quando de generatione hominis loquuntur: ut „tria haec diligenter considera et nunquam incides in transgressiones; unde sc. veneris? quo tendas? coram quo tibi sit ratio reddenda? מאין באת unde venisti? מטפה סרוחה ex gutta foetida, h. e. foetido spermate. Quo tendis? ad terram, tineas et vermes. Cui reddes rationem? regi regum" etc. Avoth. c. 3. Plur. המטיל טפין עבות מתוך האמה טמא qui emittit guttas crassas e membro suo, immundus est, Mikv. cap. 8. Maim. explicat נקודות עבות: B. Ar. המשתין טפות גדולות qui mingit guttas crassas, qui stranguria laborat, urinae stillicidio: Item *oculi muscarum:* ושתי עיניו כשתי טיפין של זבוב et cujus oculi sunt sicut duae guttae muscae, Nid. 25a. i. e. oculi muscae. Vide supra in טוף.

טפטף vide supra in טפא.

טפק טַפְקָא[75] *later, tegula:* מעשה טפקא opus tegulae, i. e. coctura, cibus in tegulis conjunctis coctus, non in foco ordinario, Sab. 125a. Veluti cum calefactis illis imponitur placenta tenuis, qui per se sine aliorum labore coquitur. Talem comedere Sabbatho licitum.

טפר טוּפְרָא[76] *unguus, ungula:* metaphorice *stylus*, hebr. חרט. quod sit acutus, ut ungues avium. Factum ab hebr. צפרן per commutationem usitatam צ et ט: בְּטֻפַּר שמיר stylo adamantino; Jer. 17, 1. ורמא יתיה בטופרא et figuravit ea stylo, Exo. 32, 4. Jon. Pl. טוּפְרֵי סוסותהון ungues equorum ipsorum, Jud. 5, 22. Cum aff. וחרבי ית טופרהא et augebit, i. e. crescere permittet ungues suos, Deuter. 21, 12. וטפרוהי כצפרין et ungues ejus erant instar avium, Dan. 4, 30. Ti. מביני דראשי ועד טופרא דכרעים a pilis capitis usque ad ungulam pedis, Sab. 140a.

Secundo *onyx, aromatis species in suffitu:* נטופא וטופרא stacte et onyx, hebr. שחלת Ex. 30, 34. In apothecis vulgo *blatta bizantia* dicitur.

טפש *impinguari, incrassari:* metaphorice, *stupidum, bardum, fatuum, stultum esse, stulte agere:* nam pingues et obesi tales fere sunt, et taliter agunt, vel, ut Hebraei, שמנונית הלב גורם הטפשות pinguedo cordis causa est stultitiae, juxta illud, impingua cor populi hujus, Jes. 6, 10. Praet. טְפַשְׁתָּא stulte egisti, IS. 13, 13. Pahel טַפֵּישׁ לביה impingua cor ejus, hebr. השמן obesa, pingue fac, Jes. 6, 10. Ithpa. Praet. אִטַּפַּשׁ היך חרב obesata est quasi adipe concupiscentia cordis ipsorum, hebr. טפש, quod Kimchi exponit שמן *pingue, obesatum,* Ps. 119, 70. ואִטַּפְּשִׁית סגי et stulte egi valde, IS. 6, 21. אִטַּפַּשׁוּ כל עממיא insipientes facti sunt omnes populi, hebr. נבערו obbrutuerunt, bruti et bardi facti sunt, Jer. 10, 21. על דאטפשו eo quod insipientes facti sunt, Jer 10, 8. vide et 51, 17. Partic. גבר דמשתלי וּמִטַּפַּשׁ vir aberrans et insipiens, Jer. 29, 26. vide et Ez. 45, 20.

טַפְּשָׁא, טַפְּשָׁא, טַפֵּשׁ *obturatus, obesatus, incrassatus, obductus:* metaphorice *insipiens, fatuus, stultus, crassus.* Oppositum ejus פקח *apertus:* לבהון טפשא cor eorum crassum, stultum, hebr. הערל incircumcisum, Lev. 26, 41. בעמא טפשא populo stulto hebr. נבל Deut. 32, 21. החכים יהא או טפש an sapiens erit an stultus, hebr. סכל, Eccl. 2, 19. Plur. בנין טַפְּשִׁין filii insipientes, Jerem. 4, 22. ולא תהא בְטַפְּשַׁיָּא ne esto sicut stulti, hebr. כסילים Eccl. 4, 17. Fem. מלכותא טַפְּשְׁתָּא regnum insipiens, Jer. 49, 4. Ti. etiam dicunt טפשאי.

טַפְּשׁוּתָא, טַפְּשׁוּתָא, טַפְּשׁוּת *stultitia, fatuitas insipientia:* בְטפשותא וסמיותא amentia et caecitate, Deut. 28, 28. ית טפשות לבך stultitiam cordis tui, Deut. 30, 6. Cum aff. מן קדם טַפְּשׁוּתִי propter stultitiam meam, Ps. 38, 6. טַפְּשׁוּתִיך ושטותיך insipientia tua et stultitia tua, Jer. 13, 27. דטפשותיה זעיר וקליל cujus stoliditas est parva et exigua, Eccl. 10, 1. In sententia quadam talmudica vide in rad. חכם.

טפת טַפְּתָא[77] *antiquitus in circuitu agrorum faciebant fossam et terra primum ejecta sive agger elevatus vocabatur* בוכרא, quasi *agger primogenitus.* Is quando depressus fiebat, secundo aggerabant et dicebatur טַפְּתָא quasi *auctus,* a טפי juxta

75) *In calce viva ferventive re coctum,* a pers. تفتة *fervens, calx viva.* (Vide Cast. lex. pers. p. 182.) הה finale in ק mutatum est, ut in voce בהתרקי multisque aliis vocabulis pers. in linguam talm. translatis.

76) Arab. ظفر

77) Probabilior sententia glossatoris videtur, qui טפסא cum ס legens vocem per חריץ i. e. *fossa,* reddit. Spectare enim videtur ad chald. טפז vel טפס *salire,* ut *fossam, quae transsaliri potest,* denotet.

R. Salomonem: et hoc depresso, tertio elevabant et tunc dicebatur ארכבתא, quasi agger compositus, qui super alio vehitur, qui alii insidet, a רכב. Legitur in Bm. 103b. Hinc alii *circuitum, clausuram* vertunt. Potest referri ad טפי.

טצר טַצְדְקָא[78] ***astutia, calliditas, solertia:*** חבקש טצדקי למיפטר נפשך quaeres rationes callidas, quibus liberes teipsum a filamentis Tzitzis, Men. f. 41a. כל טצדקא דאית לה למעבד עבדא quascunque callidas rationes habebat faciendi, faciebat, Bk. 56a. gl. תחבולות ערמה.

טצה טַצְהַר ***biennium.*** Lingua Persica idem valet quod שתי שנים *duo anni*, scribit R. Sal. in Git. 86a. In Ar. notatur, significare *triennium.* צהר pers. significat *quatuor.*[79]

טקל טַקְלָא[80] ***urna, aquarium, clepsydra,*** Guido ex Zohar.

טַקֵּס[81] ***ordinare, disponere, instruere, parare.*** Derivatum est ex gr. τάξις. Praeter. וְטַקֵּס יח רתיכיה et paravit, instruxit currum suum, hebr. ויאסר et ligavit, junxit, Exod. 14, 6. Partic. pass. וספוהי מְטַקְּסִין et postes ejus ordinati erant, 1 Reg. 6, 31. Imp. טקס טַקֵּס סמכותא instrue auxilia, Ez. 24, 10. טקס יח משריתך ordina exercitum tuum, Jud. 9, 29. Pl. טַקִּיסוּ סוסותא instruite equos, hebr. אסרו ligate, jungite, Jer. 46, 4. Fut. מן יְטַקֵּס קרבא quis instruet, ordinabit praelium? IR. 20, 14. ויטקים יח כספא et ordinet pecuniam, 2 Reg. 22, 4. Ithpe. Partic. כספא דְמִטַּקַּס argentum quod ordinatum erat in manus operariorum, IIR. 12, 12. דמטקס בדהבא טבא quae instructa, ornata erat auro bono, Esth. 5, 1. in Tg. sec. Pl. Part. יח מדי די בכספא לא מִטַּקְּסִין Medos qui pecunia non ordinantur, non patiuntur se in ordinem cogi per oblatas pecunias, Jes. 13, 17. Regia לא מִטַּפְּסִין non placantur.

Secundo טַקֵּס ***erigere vexillum:*** ובשום אלהנא נְטַקֵּס et in nomine Dei nostri vexillum erigemus, hebr. נדגל eodem sensu, Ps. 20, 6.

טַקְסָא ,טֶקֶס τάξις. ***ordo, dispositio,*** proprie: metonymice ***vexillum, quod ordinatae aciei signum est.*** Sic hebr. דגל respondet: ut טֶקֶס משרית יהודה vexillum castrorum Jehudae, Num. 2, 3. Cum. aff. גבר עַל טקסיה quisque sub vexillo suo, Ibid. v. 2. וְטַקְסֵיהּ על רבוא רבון מלאכין et vexillum ejus est supra myriadem myriadum angelorum, Cant. 5, 10. Pl. נַטְלִין לְטַקְסֵיהוֹן proficiscebantur juxta vexilla sua, Num. 2, 31. ארבע טקסיך quatuor vexilla tua, Cant. 6, 3.

טִקּוּס ***ordinatio, ordo, dispositio, ratio, fabrica, structura ordinata et disposita:*** item *vexillum:* ויח טקוס שבתא et dispositionem, structuram Sabbathi, pro die Sabbatho, IIR. 16, 18. i. e. Cathedrae Sabbathorum, ut habent LXX. Graeci Interpp. טִקּוּס דין טקוס חד יהי לכון ratio una erit vobis, Ez. 45, 11. טִקּוּס מדבחא et haec est fabrica altaris, Ez. 43, 13. וְטִקּוּס משריתיה et vexillum exercitus ejus, Jer. 1, 3. וימשחון יח טקוסיה et metiantur dispositionem, fabricam ejus, Ez. 43, 10.

מִטְקָס *idem:* אבנין שלמן מטקס lapidibus perfectis ordinationis, IR. 6, 7.

טרא ***agitare, concutere, movere, commovere:*** חזייה ההוא גברא דטרייה לרישיה vidit quendam hominem, qui motitabat caput suum, uti minando sc. facere solemus, Chol. 45b. Hinc R. Sal. exponit gallice מינצייר h. e, *menacer*, dreuen. B. Ar. aliter exponit, „cecidit in balneum et allisit caput suum ad parietem ad terram, ut cerebrum ejus concuteretur." Prior expositio videtur melior. Convenit gr. τρέω.

טִרְיָא ***motio, commotio, concussio,*** נדנוד: ut טירייא קשה לכותל commotio, concussio gravis est parieti, Bb. 18a. R. Sal. gall. איטוניר *estonner.* Sic ibid. 20b. משום טיריא propter commotionem, agitationem, concussionem.

טְרִיְתָא ***movens, mobile, animal quod se movet.*** Pl. ויח כל טְרְיָיְתָא דהוון עִמְהוֹן et omnia moventia se, quae cum illis erant, h. e. omnia animalia, quae hic a *motu* appellantur, sicuti hebr. יקום a potentia et facultate standi, Deut. 11, 6. in Tg. Jon. Affine est etiam gr. ...., ...ον..

טְרִיְתָא vide infra in טרח.

Secundo טְרָא Talm. **dare**: שקל מהנהו מיא טרא באפיה accepit ex istis aquis, dedit eas in faciem suam, ut sc. se iis lavaret, Tam. 32b. שקיל וטרי accipere et dare, i. e. ***negotiari, commercium exercere,*** quod Rabbini dicunt נשא ונתן: ut שקיל וטרי דלא בהדיה qui non accipiat et det cum eo, Bm. 64a. לא הוי ידע למשקל ומיטרי בהדי רבנן non noverat accipere et dare cum Rabbinis, M[illegible] 11b. Sota 72. i. e. negotiari, commercium exercere: Sic חד שקיל וטרי בהדיה רביה unus commercium habet cum magistro suo: והנך תרי שקלי וטרו בהדי הדדי at isti duo inter se tractabant, Chag. 11b. עיין מה דשקלינן וטרינן על לשון בעל המסורה vide quae accipimus et damus, i. e. agimus, tractamus super verba autoris Masorae, R. Jacob in Mas. mag. in ordin. טח. Ex his lucem habent illa duo: בזמן דשקלן וטרן in tempore quo accipiunt et dant, quo redimunt et permutant quisque a socio suo i. e. quando mutua vigent commercia, Ruth. 4, 3. שקלן וטארן בהון accipiunt et dant, i. e. negotiantur cum eis, sc. verbis legis, i. e. acriter legi dant operam, in ea se exercent, Cant. 3, 8. In priori loco male in Regiis legitur וְטַלָן: neque interpres latinus hanc locutionem intellexit.

---

78) Rectius vocem ad rad. צדק verteres est enim ar. تَصَادُق *certitudo, veritas.*

79) چهار, tsjehar. Talmudice *triennium quartum annum attingens* denotat.

80) Vocab. turcicum corruptnm tukerluc, *rota.* In Zohar nec corruptis nec vocabulis ex omnibus linguis conflatis carere satis notum.

81) Vide supra in טכס. *) טקסיטי (TH. Erub. c. 3.) τοξευτής *sagittarius.*

*) טר lat. **turris** (Macc. 10a.); item legitur in Tg. (Gen. 37, 11.) per aphaeresin pro hebr. נטר.

טָרוֹן[82] *negotiator, mercator:* Echā rab. in praef. gl. נושא ונותן.

וְטַרְיָא שַׁקְלָא[83] *negotiatio, commercium,* rabbinice משא ומתן. Hinc in libro מאור עינים f. 101a. legitur, אבל דרך שקלא וטריא sed exercitii, vel exercitationis gratia.

טַרְיָא *species fructus, cum cujus aquis scribebant:* כותבין במי טריא scribunt aquis taria, Sab. 104b. gl. י"א מין פרי וי"א מי גשמים quidam dicunt esse speciem fructus; alii, esse aquas pluviales, Git. 19a.

טיריות vide in טיר.

טְרִים vel טָרִים *balnea, lavacra:* thermae, unde vox videtur derivata, si modo genuina est interpretatio Ar.: ר' אחא בר יצחק עאל מסחי עם אבא בר מטל בטרים R. Acha F. Isaac ibat balneatum cum R. Abba bar Mammal in Thermis, TH. Sab. c. 3. in Gemara.

טרב טְרִיב, טְרִיבָא *adustio, inflammatio,* Exo. 2, 5. in Jon. Alii legunt שריבא, a שרב uri, comburi.

טַרְבָּל, טוּרְבִּיל tribula, *tribulum.* Ap. Tos. מאי מורינים? מורינים quid sunt אמר עולה מיטה של טורביל dixit Ula; est lectus sive tabula tribuli, Men. 22a. Sebachim 116b. As. 24b. Vide in Para c. ultimo. Videtur esse ipsamet vox latina, vel illa hinc deducta. B. Ar. legit טרבן per Nun in fine et sic scribitur in Jalkut Proph. 17b.

טרג טַרְגִים *frumentum contritum uno grano in tres partes,* secundum Hebraeos, Ber. 37a. Ned. c. 6. in TH. Videtur potius esse *frumenti certa species,* et ortum ex gr. τράγος, quod etiam inter fruges numeratur et a quibusdam idem esse putatur cum eo, quod *frumentum turcicum* hodie appellant.

טַרְגִּימָא *mensae secundae, fructus, bellaria.* Gr. est τραγήματα. Scribitur saepius cum ח ab initio. Vide חרג.

טְרִיגוֹן τρίγωνος *triangulus, trigonus.* Pl. ארבע טְרִיגוֹנִין quatuor trigonos, Exo. 28, 17. in Jon. et 39, 10. et Deut. 20, 20.

טרגינוס *Tarquinius.* Talm. Hieros. Succa cap. 5. Alias scribitur טרכינוס.

טְרַד[84] primo *expellere, ejicere, extrudere, depellere.* Jon. hoc verbo pro hebr. גרש frequenter utitur, rarius Onkelos. Praet. הא טְרַדְתְּ יתי en expulisti me, Gen. 4, 14. וְטַרְדוּנוּן et depulerunt eos, hebr. ויכתום et contriverunt eos, Num. 14, 45. Sic Exo. 2, 17. Part. ולך טָרְדִין te autem expulsuri sunt, Dan. 4, 22. Infin. מִטְרַד יטרוד יתכון מכא ejiciendo expellet vos hodie, Ex. 11, 1. Imper. טְרוֹד ית אמתא הדא ejice ancillam hanc, Gen. 21, 10. Praet. Pehil טְרִיד *expulsus, ejectus,* Dan. 4, 30. כימא דטריד sicut mare, quod expulsum est, h. e. vehementer commotum, Jes. 57, 20. מטרא טְרִידָא pluvia expulsa, impetuosa, Cant. 2, 11. כברקין דטרידין sicut fulgura expulsa, i. e. discurrentia, commota, Nah. 2, 4. Nithpehal נִתְטְרִיד רשיעא ejiciatur improbus, Pr. 25, 5. אִטְּרַדוּן ejecti sunt, Gen. 28, 12. in Jon.

Apud Tos. *evacuare:* טורד אדם חבית של יין evacuans homo vas vini, Sab. 139b. gl. מערה.

Secundo *claudere:* מטרוד טרד claudedo clausit, hebr. עצור עצר Gen. 20, 18. in TgH. Citat et Elias ex Gen. 19, 6. Sed ibi nunc in nostris exemplaribus non legitur: טרד עליהון conclusit eos, Exod. 14, 3. hebr. סגר.

Tertio Rab. *assiduum, detentum, occupatum esse, jugitur in re vel labore aliquo, occupari, defatigari, affligi labore, molestia affici, molestari: molestare, affligere, urgere, premere, angustare, cogere aliquem;* הוו טָרְדֵי ליה fuerunt urgentes, prementes, molestantes eum, gl. מפצירים Bb. 168b. Item דומעות lachrymantes, i. e. parum humoris emittentes oculi, דולפות stillantes, largiorem humorem emittentes, טורדות perfluentes, copiose fluentes, Bechor. f. 44a. כברקים הללו הטורדים את הבריות sicut fulgura haec, quae affligunt, argunt creaturas, R. Sal. Nah. 2, 4. Ex Hiphil Part. היא מטרדת אותו ומכאבת לבו ipsa (mulier litigiosa) affligit, molestia continua afficit eum (virum suum) et dolore implet cor ejus, R. Levi Pr. 27, 15. שהצרה היתה מטרידה אותו מלהתעסק בתורה et anxietas averteret eum quominus operam daret studio Legis, R. David Ps. 119. in initio. Item אתי לאטרודי venit ad erandum, לטעות: et mox בתחלת צלותא לא מטריד in principio precum non errat, non confundit aut miscet verba precum, Ber. 29a. דילמא מטרידנא ne forte ego errem, i. e. אטעה, Ber. 29b. In Erach. 16b. לאיטרודי exponitur in gl. להתקוטט ut molestia afficiatur.

טָרוּד, טְרִיד *occupatus, qui labore assiduo detinetur et defatigatur:* הכא טריד והכא לא טריד hic curiosus est, illic non est. שהוא טרוד בעסקיו qui est occupatus in negotiis suis.

טִרְדָה, טְרָדָה *occupatio, molestia, defatigatio, labor, afflictio ob laborem, cura studium:* התם טרדא דרשות הכא טרדא דמצוה illic cura libra est, hic cura praecepti.

מַטְרֵדָה *idem:* ברת מטרד הוא גברא דהוה לעי במטרדא filia Matredi, qui fuit vir laborans cum assidua defatigatione, Gen. 36, 39. in Tg. Jon. et Hierosol. i. e. Matred dictus fuit ab assiduo labore.

טִירוּד *expulsio, exsilium:* ועל אחת גזר טירודין et super unam decrevit expulsiones, ut expelleretur ex palatio, Br. s. 2.

מוטרדי *festum quodam Persarum,* ע"ז f. 11b.

טרז טְרוּזָא *cucurbita,* quae ad semen ferendum relinquitur. Sab. 109a.

טירוז[85] citatur in Ar., sed in Gem. legitur nunc טוּרִין montes, Sab. 98b. et in Jalk. 101d.

---

[82]) Quasi *dans* a. v. טרא dare, hebr. נותן.

*) טריבוס (Pesikta s. 10.) tributio.

[83]) Proprie *accipere et dare* i. e. *negotiare.*

*) טרגיא (Midr. Tanch.) trajicio.

[84]) Syr. ܛܪܕ, arab. طرد.

[85]) Vocem persicam esse טירוז scribit B. Ar. *genus vestimenti* indicantem. Spectare igitur videtur ad pers

טוּרְזִינָא **thesaurarius**, *armamentarius:* אתיוה לריש טורזינא adduxerunt ipsum ad caput thesaurariorum, ad praefectum thesauris, Ber. 56a. gl. שומר אוצר המלך *custos thesaurorum regis*. Alibi ההיא טורזינא ille thesaurarius, Erub. 80a. ubi in gl. explicatur, *praefectus armis, armamentarius*, quasi נטר זינא *custodiens arma*. Sic in Bb. 8a.

טְרַח[86] *laborare, fatigare se labore defatigari:* Praet. ובטרחא די טְרַחַת et in labore quo laboravi, Eccl. 2, 10. טוֹרְחוּתָא די אנת טרחת recordare laboris, quem laborasti, Eccl. 9, 9. Part. טָרְחָן עלי laborabant contra me cogitationes ipsorum in malum, hebr. יעצבו Ps. 56, 6. In Hiphil hebr. *fatigare, onerare, molestiam exhibere, facessere:* Futur. hebr. יַטְרִיחַ עב fatigat nubem, Jobi 37, 11. agitando sc. eam, donec sereniore luce dispergatur. Et sic chald. ibidem מַטְרַח per part. ejusdem conjugationis. Est autem apud Ros. frequentissimum: בחנם טרחתי בוא frustra laboravi venire: טריחא לי מילתא onerosa, molesta est mihi res: הטריחו זה לבוא molestarunt fatigarunt hunc ut veniret: הייתי מטריח עצמי fui fatigans meipsum, anxie laboravi, operam dedi: הטריחה עליו molestiam exhibuit ei.

טָרְחָן *laboriosus, molestus:* שסרבנים וטרחנים הם quod rebelles et molesti sunt: כל גופי טרחנין נינהו omnia corpora laboriosa sunt.

טֻרְחָא, טוֹרְחָא *labor, fatigatio, onus:* מן טוֹרַח אורח ex molestia viae, Ps. 102, 24. Cum aff. טוֹרְחֲכוֹן molestiam vestram, Deut. 1, 12. די טוֹרְחֵיה בחוכמתא cujus labor est sapientia, Eccl. 2, 21.

טֻרְחוּת, טוֹרְחוּת, טוֹרְחוּתָא *idem:* טרחות שטיא labor stulti, Eccl. 10, 15. Cum aff. וּבְטוֹרְחוּתָךְ et in labore tuo, Eccl. 9, 9.

טִרְחָא, טֵרְחָא Rabb. et Talm. *idem:* מילתא דלא טירחא נקט res quae nullum laborem capit, rem nullius laboris aut molestiae capit, Ned. 25a.

טרט טְרוּט[86a] **teres**, *longum et rotundum, tenerum:* מפני מה עיניהן טרוטות quare oculi ipsorum sunt teretes, gl. רכות *teneri*, Sab. 31a. שמא עיניה נאות טרוטות fortassis sunt oculi ejus pulchri, teretes sunt, Ned. 66b. Autor Ar. *conniventes*, exponit. Scribitur hic cum ח ab initio in Gem. sed in gl. per ט. Vide et in litera ח: מעלות לא טרוטות gradus non erant teretes, Mid. c. 2. gl. ארוכות longi et rotundi, sed semicirculares.

טַרְטִיוּמִין *saxa, jacula*, Guido ex Sr. s. 36. Sed legitur illic טרטיוטין, hoc sensu: gentes mundi veniunt et conjiciunt Israëlitas ex uno loco in alium, ומקיפין אותן collaribus eos ligant et constringunt, בטרטיוטין et circumdant eos jaculis vel saxis, ac tum demum faciunt poenitentiam. Ego puto טרטיוטין hic esse pro סטרטיוטין *stratiotis, militibus*.

טַרְטְסִיאוֹת, טַרְטִיּוֹת, טַרְטְרָאוֹת **theatra:** Ap. R. Sal. Zach. 9, 7. אלו טרטיאות וקרקסיאות שלהם ista sunt theatra et tribunalia ipsorum. Gl. ista R. Salomonis petita ex T. Meg. 6a. ubi scribitur טראטריות. Vide T.: בתי טרטיאות domus theatricae, in quibus ludi habentur, Br. s. 80. נכנסו לבתי טרטיאות ולבתי קרקס ingrediuntur domos theatrorum et domus tribunalium: In Br. f. 75b. legitur טרטסיאות. Sic et in Midr. Ps. 16b. Voces sunt corruptae.

טַרְטִימַר[87] *semilibra* חצי מנה, uti in Gem. explicatur, Sanh. 70a. In T. scribitur ab initio per ת, sed in Mischnajoth novis per duplex ט.

טַרְטִין[88] *tegumenti capitis genus*, Kel. c. 29.

טַרְטֵן **trutinare**; metaphorice *participium*, הא דמטרטין והא דלא מטרטין sive pansis pedibus equitet (ut sc. vir equo insidet) sive non pansis pedibus (ut mulier, quae equo, ut scamno, insidet conjunctis pedibus) Nid. 14a. Ut bilances utrinque dependent, sic viri pedes in equo.

טורטני *libra, bilanx, statera*, gr. τρυτάνη **trutina**, Sab. 81a. טורטני לפניהם si trutina fuerit ante ipsos, qua sc. fructus certo pondere metiantur et vendant, Bk. 119a. טורטני הצורף trutina aurifabrorum.

טַרְטְקַל *pruna, carbo*, Pr. 26, 20. hebr. פחם.

טַרְטִישָׁא *petra:* ושראו לון בטרטישא et quiescebant in petra, vel rupe, Zohar in Gen. 116d. Idem quod infra טרשא.

טרי טִירְיָינָא *corbis, canistrum:* קריבו ליה טריינא דתמרי obtulerunt ipsi canistrum dactylorum, gl. סל, Pes. 88a. Pro hac voce in Tan. 9a. scribitur צנא דתמרי, ubi צַנָּא ein Zeinen, *corbis, canistrum vimineum*. B. Ar. explicat etiam per צנא et כלכלה[89], tamquam duo synonyma: vocabulum autem צנא corrupte in Ar. scribitur cum He צנה: unde Guido

---

*) طراز *acu pictum ornamentum, quale ad humeros et orificia* s. *fimbrias manicarum vestibus appingi solet et intexi in Persia.* (Lectio טורין verisimile menda est ex vocabulo pers. non satis intellecto orta). Praeterea pers. טירז *omne ornamentum* (hebr. תרצה *elegantior) vestemque regiam* innuit, unde nomen:

*) טרזיא *custos vestium, regalium* videlicet, שומר המעילים, ut habet autor Aruch, diverse a טר זין i. e. נטר זין custos armorum.

86) Arab. طرح *tetendit, protendit.* Cf. gr. τρύχω, τρυχόω. *) טריטא (Beza 29a) τρίτη, τρίτος *tertia pars.*

86a) Ar. طرط **terita**, *paucis levibusque oculi pilis in ciliis superciliisque praeditus fuit.*

87) Gr. τριτημόριον, *triens, tertia pars assis*, hoc est *unciae tres.*

88) Lat. videtur **tertus** ut *vestem ad tergendum aptam* denotet. Item in Sifri (Num. 11, 4.) pro *facie populi, triviali* sumitur. Lat. est *tritus.*

89) „Lingua persica non sinit nos dubitare de interpretationis hujus veritate: nam تریان **tirjan** est persice *corbis e viminibus contextus.*" Relandus in Diss. p. 303. Alii ad gr. τρία vocem vertunt ut *corbem tres modos continentem* denotet. Prave.

et alii scripserunt, טירייגא esse etiam idem quod צנה *scutum*.

טוריינא *Trajana*, scil. *moneta*. Sic חדריינא Hadriana moneta, ביקשו ליגנה דינרא חדרייאנא וטוריינא cupiverunt occultare numos Hadrianos et Trajanos, As. 52b.

טְרַף[90] *insectari, persequi.* Part. דְטָרֵף במלוי qui insectatur verbis, hebr. מרדף persequens, Pr. 19, 17.

טַרְכוֹנָא *basilica, palatium regium:* R. Sal. scribit IIR. 15, 25. כל טרכונין בלשון ארמי פלטין החשובין למלכות omnia Tarchonim sunt in lingua aramaea *palatia regia*[91]. Hinc אעיל יתה בגו טרכונא introduxit eam in palatium, Esth. 1, 3. in Tg. sec. Deinde est *nom. propr. loci, Trachonitis, regio Syriae Palaestinae inter montem Libani et lacum Tiberiadis.* Sic respondet hebr. ארגוב Deut. 3. 4. 14. 1 Reg. 4, 13. Num. 34, 15. in TgH.

טירכי[92] in Medr. Esth. 1, 2. dicitur de solio Salomonis, היה עשוי כטירכי מרכבתו של מי שאמר והיה העולם. In gl. scribitur, videri significare idem quod כְּדמותו *ad similitudinem.*

טריכונוס[93] *princeps:* עשה אותו טריכונוס fecit, constituit eum principem, Medr. Esth. 3, 1.

טַרְכוֹנָא *apparatus.* Guido ex Zohar.

טַרְכוֹנְתָא vide in תרך. Scribitur enim in nostris exemplaribus per ת ab initio.

טַרְכִינִים *Tarquinius, nom. propr.* Midr. Esth. 1, 1. et alibi. Ibidem scribitur טרקווינוס, quod convenientius.

טַרְכְּסִיד[94] *calx optima et tenacissima, quae pura plus consolidat, quam si mixta sit,* Sab. 80b. Bb. 60b.

טְרַקְסְמוֹן, טְרַכְּסְמוֹן in Gem. legitur: Seculis prioribus importabant fructus דרך טרכסמון via publica (per portam) ut reos facerent decimarum: posteriora secula דרך גגות per tecta, hortos et alios anfractus, i. e. per vias privatas et clandestinas, ne cogerentur decimas dare, Git. 81a. Ber. 35b. Glossa דרך שערי החצר והבית per portas atrii et domus. Putant Hebraei esse vocabulum graecum. Aliter explicat Aruch.

טַרְכְּסִימָא *oleris species:* אגודה של טרכסימה fasciculus oleris. Vide infra in טרק.

טרכסין vide infra in טרק, in טרקסין.

טרם טריטא *decoctum ex rebus crasse contusis,* secundum R. Salomonem, Ber. 38a. B. Ar. explicat *crocum decoctum in aqua.* Affine est gr. τρίμμα, quod significat *potionem ex aromatis tritis,* seu *cui aromata sunt intrita.*

טַרְמְיוֹת turmae: טורמיות של מלאכי השרת turmae angelorum ministerialium, Jalk. 68. שעשו כולן טורמיות טורמיות quod diviserunt eas turmatim, f. 67.

טרמיטא, טורמיטא *ovum elixum, molle, sorbile:* ומותר בביצה טורמיטא et licitum est ipsi edere ovum sorbile, Ned. c. 6. in Misna. In hunc sensum explicant Bartenora et Rambam, ביצה מבושלת במים חמים ovum coctum in aquis calidis, circa quod accuratissime observant, ne condensetur et durum fiat. Quae in Gemara Babylonica hic adferuntur, nihil faciunt ad explicationem vocis. In TH. diserte טרומיטא explicatur per graecum רופיטון i. e. ῥοφητὸν *sorbile.* Frustra proinde Guido et alii exponunt *coctum ad solem.*

טַרְמִילָא *pera pastoralis,* IS. 17, 40. in Regiis. Veneta habet cum ת ab initio.

טוּרְמְנְטִין tormenta, *machinae bellicae,* TH. Sota c. 8. ab initio.

טורמסין, טרמס. Legitur haec vox in Sanh. 14a. Glossator dicit, se explicationem ejus ignorare. Ar. explicat locum illum in חמס secundo, ubi scribit; *placentam ex massa farinae, instar orbis conglobatam, neque aequatam et recte formatam vocari* טורמוס. Unde טרמיסין explicat *homines impolitos, inciviles, qui in verbis suis nullum decorem et honestatem observant, crassos et rudes instar massae informis.* Occurrit etiam in Ketub. 17a. Quidam putant idem esse quod טולמוסין, vel דטולמוסין, de quo supra. Vide glossam in Br. s. 52. ad vocem דטולמיסין.

טרמוסיא *vis, potentia, potestas.* In Midr. Tehil., Ps. 13.: dixit Deus benedictus ad Davidem: David באי זה טרמוסיא אתה אומר דברים הללו quanam potestate profers tu verba ista? In Br. s. 88. זו מלכות הד׳ שהיא מכחבת טרימוסיאה מכל אומות העולם hoc est regnum quartum, quod praescribit potestatem, tyrannidem prae omnibus populis mundi. In Jalk. 45c. pro hac voce legitur טירני tyrannis.

טְרִימִיסָא *species monetae,* tremissis. In Echa rab. c. 1. סב לך טרימיסא הדין cape tibi hunc tre-

[90]) Verbum a nomine gr. τάραχος *tumultus, turbatio,* formatum ut volunt Mussafia et de Lara.

[91]) Confirmat haec R. Salomonis verba Cl. Relandus scribens: טרכא ترگاه pers. *aula regia,* טרכון ترکون, *locus eminentior* ad *sedendum.*" Alii ad gr. τραχών vocem vertunt, ut regionem *lapidosam*, convenienter hebraeo רגב, denotet.

[92]) Gr. τροχός *rota.* Menachem di Lonsano כטיכני i. e. κατὰ τέχνην, legit.

[93]) Quasi *locum tenens, castra metens* ἐν τῷ טרכון, Cohen de Lara per ב, טריבונוס legit vocemque latinam habet *tribunus.*

[94]) *Mortarium, calx arenata* vel, ut vox talmudica sonat, *mixtura* (ex טרק tertio q. v.) *calcis* (סיד) et alius rei.

[95]) „Nota quod sit ipsamet vox graeca τρομητὸς, τρομητὸν *tremulum.* Sic enim appellant Graeci ova ad medicorem usque consistentiam cocta τρομητὰ *tremula,* quae alii confundunt cum ῥοφητοῖς. Hinc non male in TH. טורמיטא explicatur per רופיטון ῥοφητόν." Buxtorfius in spicilegio. Item vox טורמיטא in TH. (Rh. c. 7.) legitur significatione *tremor, tremulus* gr. τρομητός.

missem, gl. הוא טין מטבע est *species monetae.* Apparet, esse ipsam vocem latinam.

טרן טורן, טורנא, טוּרָנָא *tyrannus, princeps.* Plur. טוּרָנִין tyranni, τυράννοι, *satrapae, principes, potentes:* שלטונין וְטוּרָנִין duces et principes, Ez. 23, 12. עמין גיותנין וְטירוּנִין populos superbos et tyrannicos, Deut. 20, 1. in Jon. Emph. לחמשא טוּרָנַיָא ad quinque satrapas, IS. 6, 18. Constr. טרני פלשתאי satrapae Philistaeorum Jud. 3, 3. C. aff. בתי טִירוּנֵיהוֹן domos potentum ipsorum, Numer. 31, 10. in Jon. Vide R. Sal. ולטורניכן et satrapis vestris, IS. 6, 4. Ap. Tos. אליהו טירונין לנביאים היה Elias princeps Prophetarum fuit, TH. Erub. c. 5. gl. גדול הנביאים.

טרוניא, טירוניא *tyrannis, dominium tyrannicum,* Br. s. 41. et 70. Pro eo legitur s. 88. טריטוסיא. Aruch explicat מס *tributum.* Male. In Jalk. in Legem f. 264a.: „Redemisti בזרוע cum brachio populum tuum“, Ps. 77, 16. בטרוניא, gl. בעלילה. Alibi אין הק"בה בא בטרוניא עם בריותיו Deus non venit cum tyrannide ad creaturas suas, As. 3a. אולי הן באין בטרוניא לפני הק"בה fortassis ipsi veniunt per vim ante Deum.

Deinde טירון Tyro vel Tiro. In Sr. s. 3. ab initio: בשעה שנגלה הק"בה למשה טירון היה משה לנבואה quando Deus apparuit Mosi, tum tiro fuit Moses ad prophetiam, vel in prophetia. Est ipsa vox latina. Sic explicavit Schem tobh per חינוך.

טרון vide in טרא. טירינא vide supra in טרי.

טורנוס רופוס *Turnus, Turannius, Turannus,* sive *Tyrannus Rufus, aut Rophus.* Miles Romanus et tyrannus insignis fuit ac in Hebraeorum scriptis valde celebris, unde communiter vocatur ipsis טורנוס רופוס הרשע turnus rufus improbus. Opponebat se Legi Mosis et ei obloquebatur indesinenter. Saepe cum R. Akibha (qui vixit tempore desolationis Templi secundi et diutius adhuc) disputabat, qui ipsum semper convicit et cum rubore dimisit. Id uxori suae conquerens ait illa, se vicissim ipsum ignominia affecturam et in crimen adducturam. Ea, ut erat praestanti forma, eleganti habitu se ornans, R. Akivam adit, blande salutat, amica verba miscet, pedes ad crura usque paulatim denudat et ad amorem incastum allicit. Ille hoc animadvertens primum in terram spuit, deinde flet; demum ridet. Quid ita egerit, ipsa rogat. Duo, inquit ipse, tibi indicabo, tertium non licet. Spui, quia scio te ex gutta seminis polluta procreatam: flevi, quod tanta tua pulchritudo in terra perire debeat. Ipsa tertium scire avide urgebat. Tandem, inquit, Judaea fies, meae religionis et mei thori conjux. Illa subridens abiit. Rophus maritus ejus paulo post mortuus est. Et ipsa ad Judaismum conversa R. Akivae uxor facta est et ingentibus opibus ipsum ditavit. Legitur in Ned. 50b. et in As. 20a. Meminit et Tzemach David par. 1. Extat etiam colloquium ejus cum eodem Rabbi Akiva de observatione Sabbathi, in Tanchuma 41. ex Sanh. 65b. Br. 11. Aratrum induxit urbi Hierosolymae, in Jotzeroth cum Com. f. 35a. Vastavit templum, Tan. 29a. Vide et Maim. in Hilch. Tanios c. 5. Bucholzerus anno Christi 133. in gestis Adriani scribit; Tynium Rufum praesidem Judaeae eo tempore fuisse, eique ab imperatore ingentem exercitum missum ad opprimendos Judaeos rebelles. Scaliger putat hunc esse ipsum Vespasianum imperatorem. Sed non est probabile. Nam cum de Vespasiano scribunt, aperte nominis ejus faciunt mentionem.

טְרַם *quaerere, inquirere*[96]: טרסו בשוקא ולא אשכחו quaesiverunt in foro, neque invenerunt. Sic citat Ar. ex Vr. s. 37. Sed in nostris exemp. pro eo legitur משפשין. Item *laevigare:* דמחייה בקרנסא וטרסיה qui percutit illam (monetam) malleo et laevigat illam, Bk. 98a. gl. facit illam כאבן חלוקה sicut lapidem laevem. Ar. scribit per ש exponit, *delet*[97] *scripturam extremae partis.*

טרסין *lapides acuti et duri,* Jalkut Lev. 199b. Sic usurpatur etiam in Sab. 54b. in gl. marginali. Alias scribitur טרשין.

טוּרְסִיִּים, טַרְסִיִּים *fabri, aerarii*[98]: *metallici, fossores metalli, qui aes aliaque metalla e venis suis educunt, effodiunt et conflant.* Hi solebant ex una urbe in alteram proficisci opificii exercendi causa et lectum suum, in partes resolutum, secum ferre. Inde המחזר מטה של טרסיים בשבת חייב חטאת restituens lectum fabrorum die Sabbathi reus est peccati, Sab. 47a. בית הכנסת טורסיים ecclesia fabrorum, Meg. 26a. gl. צרפי נחושת conflantes aes. Habebant hi ecclesiam suam separatim, quia sordidi utplurimum solent esse, ut coriarii quoque et alii quidam, ut scribit B. Aruch: מטלית של טרסיים velum, cinctorium fabrorum aerariorum, quod praecingunt ad tuenda vestimenta sua, Chol. 57b. טרסיים בפני עצמן fabri aerarii seorsim, Suc. 51b. Item *textores:* רבן של טרסיים אני princeps textorum ego sum, gl. גרדיים, As 17b. Scribitur hic per ח, ut et in glossis promiscue per ט et ח.

טַרְסִים Tarsis, Tarsus, hebr. תרשיש: ut אלפיא דטרסים naves Tarsis, Ps. 48, 8. מלכיא דטרסים reges Tarsis, Ps. 72, 10. בימא דטורסים in mare Tarsis, Jobi 3, 5.

טַרְסָאי *Tarsus, ex Tarso oriundus:* בגתן ותרש טרסאי Bigthan et Theres Tarsi, Esth. 2, 21. Sic Talmudici בגתן ותרש שני טרשיים הוו Bigthan et Theres duo Tharsi fuerunt, Meg. 7a.

טְרֵימִית *monetae parvae species,* tremissis Bm. 46a. et Schebu. 40a.

---

[96]) Convenit graeco θηρεύσω. [97]) Ita est. Convenit enim arabico طرس delevit.

[98]) Vertendum est hoc vocabulum ad ar. طُرْس scutum, clypeus, inde טרסי faber clypeorum. At ... significatio secunda textor ad arab. طرز, cui notio inest acu pingendi, vertenda.

טוריטקי[99] *festum quoddam Persarum,* ע"ז f. 11b.

טוּרְסְקָא *tabulatum:* טרסקין tabulata, Bb. 3, 1. 7.

טְרַסְקַל *canistrum vimineum,* sive *tabula lata ex salicibus decorticatis, super qua comedebant,* Kel. c. 22. Item *canistrum ori equi aut asini appensum, unde comedit,* Sab. 53a. ותולה לה בטרסקלין שבפיה et appendit ipsi ad os in çanistro, Bm. 90a. In Vr. s. 19. legitur טרקסל, sed in Glossa טרסקל. Alibi eodem sensu legitur קרסטל. Omnia puto corrupta esse pro קרטל.

Deinde טרסקל *mensa tribus pedibus innixa.* Hoc videtur esse ex gr. τρισκελής *tria crura habens,* τρισκελής τράπεζα. In Bem. rab. s. 12.: Cui rei fuit mundus similis (ante extructum tabernaculum?) לטרסקל על שתי רגלים τρισκελῆ sc. mensae super duobus pedibus, quae firma stare nequit, sed necessario tremit et vacillat: posteaquam autem tertius ei pes additur, tunc firma stat et immota. Alibi מטה וכסא טרסקל lectus et sedile trium crurum, τρισκελής, Sab. 138a. Maim. in Hilchos Sab. c. 22. Non suspendunt thalamum (in Sabbatho) quia sub eo hac ratione fieret tentorium accidentale. Sed permissum est ponere, i. e. extendere מטה וכסא וטרסקל lectum et solium vel sedile et mensam trium crurum. Videtur fuisse *genus mensae, quae complicari,* vel *parieti adjungi potuit.*

טְרַף heb. *rapere, deripere, praedari, discerpere, dilacerare:* et amplius chald. *percutere, quatere, tundere, contundere, conquassare, collidere, allidere cum contusione, frangere, confringere: raptari, percuti.* Pahel Part. מְטָרְפָן על לבבהון tundentes super pectus suum, hebr. מתופפות pulsantes, Nah. 2, 7. Fut. ירטש ינקיהון תְּטָרֵף infantes illorum allides, hebr. quassabis allidendo, IIR. 8, 12. Ithpa. אִטְּרֵף *discerpi, rapi, abripi: allidi, percuti: misceri, turbari, conturbari, consternari, percelli:* Praet. אִטְּרְפֵת ולא אמלל conturbatus sum ut non possim loqui, Ps. 77, 5. כמא דְאִטְּרְפוּ גבריא בגלי ימא sicut abrepti sunt potentes per fluctus maris, Zach. 10, 11. Partic. מִטְּרֵף בדמא raptabatur in sanguine, IIS. 20, 12. Pl. וּמִטָּרְפִין ולא יכלין conturbantur (aquae fluctus maris) sed nihil possunt, Jer. 5, 22. דְּמִטָּרְפִין מוהי cujus aquae turbatae sunt, Jer. 46, 7. 8. Femin. וּמִטָּרְפָא רוחיה at conturbatus est spiritus ejus, Gen. 41, 8. Fut. ועלמיהון יִטָּרְפוּן et infantes ipsorum allidentur, Jes. 13, 7. Hos. 14, 1. וְיִטָּרְפוּן et abripientur, mente scil. In furorem agentur, Jer. 25, 16. hebr. והתהוללו.

Ap. Ros. et Tos. late et varie usurpatur: שטרפן זה בזה quae collidunt se invicem, Kil. c. 9. טרפה בכותל allidit ad parietem, Chol. c. 3. in Misna. וטרף ליה בטבלא et percutiebat ipsi tintinabulum, i. e. personabat, sonum edebat tintinabulo, Sanh. 67b. וטרפן זה בזה כמו שטורפים ביצים בקערה et percutiebat illa invicem, sicut percutiunt ova in patina, i. e. percutiendo miscent, Chag. 12a. טרף יין ושמן percussit, i. e. miscuit vinum et oleum, Sab. c. 19. in Misna. טרפא אדשא pulsabat ostium, Sanh. 97a. קמח טרוף במים farina mixta aquis: ביצה טרופה ונתנה באלפס ovum fractum sive percussum et inditum scutellae, Kil. c. 5. כדטריפא מיטרף sicut qui percutit percutiendo, qui malleo ferrum diducit, Ber. 59a. בשר טרוף caro discerpta: כל מי שנטרפה דעתו omnis, cujus mens rapta aut turbata est, verfallen, verwirrt: שדעתו של אבא נטרפה quod mens patris disturbata est, sc. ob vicinam mortem, Sanh. 68a. דלא מיטרפא לנא שעתא ne eripiatur ipsis tempus, Ber. 29b. ספינה המיטרפת בים navis quae fracta est in mari, Tan. 19a. הטורף את גגו percutiens tectum suum, i. e. calce vel caemento obducit et aequat, Machschir. cap. 2. Sic et in quibusdam locis Germaniae dicunt, einen Mann beschlagen, bestechen. מתחזיא כד טריפא מיטרף apparet sicut id quod percutiendo percussum est, i. e. percussione dilatatum et aequatum, Ber. 59. Est et *pro discerpto declarare, pronunciare:* לא מיטרפא non pronunciabitur pro discerpto et vetito: טריפנא vetitum pronuncio: הוא טריף והוא מכשר ipse vetitum pronunciat et ipse rectum ac licitum declarat, ap. Tos. frequens: Sumitur etiam pro, *retrahere bona illigitime vendita:* Ut cum Rubon mutuo dat Simeoni certam summam pecuniae, obligat ei Simeon sua bona, sive mobilia sive immobilia ad praecavendum damnum. Quod si ex illis ipsi obligatis bonis quaedam vendat aut distrahat et Ruben tempore solutionis ex reliquis non possit solvi, tum jus habet retrahendi bona illa vendita, aut alienata; et talis vocatur טורף *retrahens,* bona sc. illegitime vendita, scribit Maim. in Hilchos Malve veloveh c. 18. Vide et Chosen hammischpat num. 112. et sqq.

טְרִיף *percussus, contusus:* והא סיסרא טריף et ecce Sisera percussus fuit, clavo sc. per tempora ejus transfixo, Jud. 4, 22. Sic Jud. 3, 25.

טוֹרֵף vide paulo ante.

טָרְפָן *raptor, praedo.*

טֵירוּף *direptio, discerptio: raptus turbatio mentis, error:* טירוף הדעת *idem:* כשהייתם בטירוף quando fuistis in pertubatione, R. Sal. Deut. 23, 5. העובר לפני התיבה לא יענה אחר הכהנים אמן מפני הטירוף praecentor ante arcam sacram constitutus, non respondet ad benedictionem sacerdotum amen, propter confusionem, h. e. erroris et confusionis vitandae causa, gl. מפני הבלבול, Ber. c. 5. in Misna.

טוֹרְפָא, טִירְפָא *literae sententiae judicialis retractus, quibus datur jus creditori, ut bona ex obligatione a debitore alienata possit retrahere usque ad totalem exsolutionem.* Vide אדרכתא in radice דרך.

---

[99]) Ego existimo, ait Relandus, quandoquidem celeberrimmum et antiquissimum Persarum festum est نوروز neuruz i. e. *primus anni dies,* legisse Judaeos uno puncto addito توروز touruz, unde טורים et טוריטקי factum est. Si cui tamen, pergit, hoc durius videatur, liberariis hanc corruptelam imputet. Cf. dicenda ad vocem מוהרקני.

מְטוֹרָף, טָרוּף *discerptum, raptum:* Item *percussum, percussione diductum et dilatatum, ut lamina.* Item *punctatum, respersum maculis,* vel *latum, quasi malleo deductum: maculae sunt quasi plagae incussae, aut ex percussione inductae,* Ned. 25a. Item *mortuus, morte abreptus,* ex illo טרוף טורף יוסף abripiendo abreptus est Joseph, Gen. 37. יודע אני שהוא מטורף novi ego hunc esse ereptum, h. e. moriturum, sublatum iri, Ber. c. 5. in Misna.

טְרֵיפָה hebr. *raptum, discerptum, laceratum,* Gen. 31, 39. *caro sc. a feris bestiis discerpta,* vel *plane occisa bestia* (ut טרפה in TgH. explicatur קטילא Gen. 31, 39.) quae proinde in Lege vetita fuit. Inde generaliter a Talmudicis et Rabbinis de *quovis cibo ob morbum vel corruptionem aliquam illicito et vetito* dici consuevit et non nisi de cibis dici debet. Hodie tamen faex Judaica etiam ad alia accommodat. Audivi mulieres Judaeas ad pueros suos dicentes, siehe was sind das für Terepha Schuhe: inepte plane. Septuaginta vitia sunt propter quae animal mactatum fit terepha, ideoque vetitum et prohibitum. Haec recensentur a Majemone in Statutis de mactatione c. 10. et mactatorem ea omnia accurate scire oportet. Tradunt etiam Talmudici, octodecim species terephoth a deo esse traditas, Chol. c. 3. in principio Gemarae. Hinc est quod in Tg. Jon. legitur דיזהרון מסואבות חמניסרי טְרֵיפָן ut caveant sibi a pollutione octodecim terephot, Lev. 11, 1. in Jon. Sic Num. 19, 3. De his quae carnem faciunt terepha, vide Maim. in Statut. de cibis illicitis c. 4.

טְרוֹפָאֵי *doctores ciborum vetitorum, qui docent, quid sit terepha, quid non:* Chol. 55b.

טַרְפִיתָא *vultur,* a *rapacitate* dictus, hebr. איה. quidam *milvum* explicant, alii *picam,* Lev. 11, 14. Jobi 28, 7.

טְרַף, טַרְפָא *folium arboris:* טרף זיתא folium olivae, Gen. 8, 11. כמתר טרף מגפן sicut decidit folium ex vite, Jes. 34, 4. vide et Jes. 64, 6. Pl. טַרְפֵי תינין folia ficuum, Gen. 3, 7. Cum affix. טַרְפוֹהִי folia ejus, Jer. 17, 8. לא יתרון טרפוהי non decident folia ejus, Ez. 47, 12. Ap. Tos. טרפא דאסא folium myrti, Sab. 146.

אַטְרְפָא *idem:* ואטרפוי לא נתרין et folia ejus non decidunt, Ps. 1, 3. Aleph ab initio formativum est, ut יד et איד manus, דמא et אדמא sanguis et similia.

טְרַפִּין, טְרַפִּיזָא τράπεζα, *mensa.* Plural. הושיבו טְרַפִּיזִין collocarunt mensas, Br. s. 64. קוסי טרפיזין manducatores mensarum, i. e. *commensales,* Medr. Echa c. 2, 22. ut citat Ar. in קס. Sed aliter nunc legitur. Vide קוס.

טְרַפִּיזִיטִים τραπεζίτης, *mensarius, numularius, argentarius, quomodo olim dicti fuerunt triumviri mensarii, qui numulariis et monetae cusoribus prae, erant:* טרפיזיטים של מדינה mensarius urbis, Num. rabba s. 4.

טַרְפַּחַת *matrix:* vel זפק *vesica gutturis in avibus,* Chol. 55b. et 56b.

טְרִיפוֹלָאֵי *Tripolitani,* Gen. 10, 17. in TgH. a regione quae vocatur טריפולא τρίπολις Tripolis.

טריפולין *Tripolis.* Legitur in Medr. Echa c. 1, 5. Sed corrupte pro מטרופולין.

מיטרפסא. Vide in litera Mem.

טַרְפְעִיק. Vocabulum barbarum, idem quod אסתירא *stater moneta,* Jom. 35b. Pl. מאי טרפעיקין אסתירא quid est tarpeikin? stater, Git. 45b. et Ket. 64a. Stater erat פלגא דוזא dimidia didrachma, i. e. octava sicli sacri, qui habebat quatuor drachmas.

טַרְפַשׁ *reticulum, membrana tenuissima:* טרפשא דליבא reticulum cordis, gl. שומן הלב *pinguedo cordis, membrana pinguis, quae est instar galeri, in quo cor repositum est,* Chol. 49b, טרפשיה דכבדא reticulum hepatis, Ibid. 46a. מעורה בטרפשין conjuncta reticulo jecoris, Pagnin. in radice ערה. Gr. est τράπεζα *mensa,* quomodo *pars ea hepatis* vocatur, *quae latior est, instar mensulae.* Vide Nicol. Full. in Misc. sac. lib. 5. c. 14. Sic in Concord. hebr. יתרת explicatur per טרפשא. Et R. Sal. scribit ad ואת היותרת Exo. 29. 13. היא טרפשא דכבדא est reticulum jecoris, quod vocant טיב"ריש.

טַרְפִירָא *vespertilio,* siquidem idem significat, quod עטלף pro quo ponitur Lev. 11, 19. in Jon. Deut. 14, 18. in Jon. legitur וַעֲרְפְרָא Tg.H. הַרְפַּתָא.

טְרַק[100] *mordere, pungere, rodere, arrodere: serpentum,* vel *scorpionum mordentium* sive *pungentium proprium verbum:* דמתיל לחויא טָרִיק qui assimilatur serpenti mordenti, Job. 26, 13. אורעיתא טָרְקַיָא crabrones mordentes, Deut. 7, 20. in Jon. Inf. Pahel לְטָרָקָה ולנזקא ad mordendum et nocendum, Eccl. 10, 11. T. מאן דטרקיה חויא ליתי עוברא דחמרא חיורתי וליקרעיה ולותביה עליה quem momordit vel pupugit serpens, is sumat factum asinae albae, eumque dilaceret et morsui imponat, Sab. 109b. ubi vide plura: דלמא חויא דרבנן טרקיה forte serpens Rabbinorum momordit eum, Ibid. 110a. i. e. *excommunicatio,* quae sic vocatur, quia litterae initiales trium specierum excommunicationis, נדוי, חרם et שמתא conficiunt vocem נחש serpens. טרקיה חויא ומית momordit eum serpens et mortuus est: sic דטרק ליה עקרבא quem momordit scorpio, זיבוריתא apis Ketub. 50.

II. טְרַק *claudere, includere:* Imperat. וּטְרוֹק לאורעות רדפי et claude in occursum persecutorum meorum, Ps. 35, 3. וביתא טְרָקָא et domus clausa, in domo clausa, Pr. 21, 9. et 25, 4. Ap. Tos.: טרק גלא באפיה clausit januam ante faciem ejus Bk. 112a. טרוקו גלי claudite januam: דטרקיה לגליה qui clausit januam suam, Sanh. 113a.

III. טְרַק *miscere, commiscere,* לטרוקנהו בהדי הדדי misceat ea inter se, Sab. 10a. לא שנו אלא בשלא טרקו אבל טרקו אסור non tradiderunt hoc, nisi de eo (scil. veneno) quod non commiscuit (sc. homo): at

100) Cf. gr. τρωγώ.

si commiscuerit prohibitum est, Bk. 115b. Gl. hoc explicat, שלא עירבו אדם. Id per errorem in Ar. scribitur עברו literis transpositis, pro ערבו. Hinc Santes, Munstr, et Guido scripserunt, hoc verbum etiam idem esse quod עבר *pertransiit.*

IV. adducitur et in Ar. pro *percutere.* Sed locus talm., qui citatur, aliter nunc habet. Nam pro טרק, ut Ar. habet, legitur מחיין percutiunt, Tan. 25a.

טְרִיקָה *morsus, punctura serpentis.*

טְרִיקָא *clausura, claustrum:* דלא אפוק מן טריקא ne exeam ex clausura, Thren. 3, 7.

מַטְרְקָא[101] *lorum, scutica, flagellum:* מטרקא דטייעי flagella, scuticae Ismaëlitarum, quibus ad equos utuntur, Jom. 23a.

טַרְקִי *nom. propr. gentis,* Gen. 10, 2. in TgH. Nostra exemplaria nunc habent תרקי.

טַרְקְיָא[102] κύανος, turcicus, *lapis pretiosus,* Exo. 28, 19. hebr. שבו quem *achatem* transferunt multi. Pl. טַרְקִין Exo. 39, 12. in Jon. Num. 2, 18.

טורקטי vide in דרק.

טרקטא[103] *spica tosta,* TH. Pes. c. 3. Gl. שיבולת שחורכין על האש.

טַרְקְלִין, טַרְקְלוֹנָא, טַרְקְלִינָא τρικλίνιον, *triclinium, discubitorium, conclave, aula:* למכבש ית מלכתא עמי בְטַרְקְלוֹנָא אתבעיתא concumbere cum regina mecum in conclavi cupis, Esth. 7, 9. in sec. Targ. Melius esset בְּטַרְקְלִינָא, ex qua forma alibi legitur, והוינן עילין לְטַרְקְלִינֵיהוֹן et fuimus ingressi in triclinia sive conclavia ipsorum, Num. 31, 50. Jon. Ap. Tos. שישבו בטרקלין qui sedebant in triclinio. In Pirke c. 4. התקן עצמך לפרוזדור כדי שתיכנס לטרקלין praepara te in vestibulo, ut ingredi possis in triclinium. In vestibulo, i. e. in mundo hoc, in triclinium, sc. vitae aeternae in saeculo altero.

טַרְקְלִילִין *tibialia, ocreae aereae:* טרקלילין דנחש tibialia ferrea, IS. 27, 6. hebr. מצחה frontale ferreum, laminae aereae pedi adhibitae.

טרקלרין[104] B. Ar. citat ex Jelamm. טרקלרין אם יהיה ביד אדם et scribit esse כלי *vas* vel *instrumentum quoddam.*

טְרוֹקְנִין *panes cinericei, massa non in furno, sed in fossula terrea cocta,* Bes. 37b.

טרקסין[105] *paries mediastinus inter templum et sanctum sanctorum,* Midd. c. 4. Joma 52a. ubi glossa, טרקסין לשון פנים וחוץ הוא בלשון יון tarkesin significat *intus et exterius, mediastinum* sc. In Jalkut f. 100a. scribitur טרכסין. Sic in TH. כלאים 31c.

טורקסא *thronus, locus excelsus:* דאיהו יתיב בטורקסא עילאה qui consid[illegible] in gradu supremo. Zohar Vajikra f. 1d.

טרקסמון vide supra in טרך, in [illegible]

טְרוֹקְסִימוֹן, טְרוֹקְסִימָא, et [illegible] *herbae species.* Est gr. τρώξιμος, τρώξιμον, [illegible] *mum,* quod in genere primo significat esculentum, deinde in specie est *intybum* sive *seriss hortensis, quam endiviam vulgo nominant.* Hinc in TH. [illegible] עולשין explicatur per טרוקסימון. In Midr. [illegible] 1, 4 „Quid comedemus hodie? א"ל בטרוקסימון [illegible] τρώξιμον." Gl. הוא פרי או עשב דרמסקין est fructus aut herba Damascena. Sic in Pes. TH. c. 4. in fine; מה נוכול לך יומא דין ואמרת ליה טרוכסימון quid comedemus tibi hodie? respondit ei, τρώξιμον. Gl. est herba, quae vocatur עולשין. In Vr. s. 3.: trahebant aliquando bovem ad sacrificium et nolebat sequi. Venit forte pauper quidam in manu sua habens אגודה של טרוקסימא fasciculum troximi, quem porrexit ei. Bos comodens incepit sternutare et concuti et ejiciebat acum; sicque sequebatur ad sacrificium etc.

טרקאירין[106]. In Sr. s. 25. בשר ודם עושה לו טרקאירין caro et sanguis faciens sibi tarkairin, unumquemque liquorem seorsim indit, sed non potest omnes ex uno eodemque loco desumere etc. Gl. טריאקה *theriacam,* Guido ponit; טרקאירין *instrumentum in quo ponuntur diversa vasa, ut cyathi et id genus.* Sed haec expositio non quadrat loco citato.

טְרַשׁ *roborare, indurare:* דמטרשין quae indurant, Chol. 46b. Gl. מקשין indurant instar lapidis.

טְרָשִׁין *lapides duri et acuti,* ex usu linguae arabicae, juxta B. Ar.: אין לך טרשין בכל ארץ ישראל יותר מחברון non sunt in tota terra Israëlis lapides duriores, quam in Chebron, Ket. 112a. unde elegerunt eam pro sepulturis mortuorum. R. Sal. Num. 13, 22. et Deut, 6, 11. ad illud וברת חצובים et cisternas excisas, scribit idem: לפי שהיו מקום טרשים וסלעים quia fuerunt locus lapidum durorum et petrarum. Vide et Erch. 14b. In Vr. s. 36. אין נוטעין הגפן במקום טרשים גדולים non plantant vineam in loco magnorum lapidum vel saxorum. Scribitur et cum ס in fine, unde videtur. ש cum puncto sinistro esse proferendum.

טרשא[107]. In Bm. 65a. טרשא שרי: et mox טרשא דידי שרי. B. Ar. explicat: *qui dat alicui fructus in Octobri, ea conditione ut solvat illos ipsi eo pretio, quo vaeneunt in Aprili, quando sc. sunt cariores.* Ergo טרשא *est species venditionis usurariae, quando sc. vendimus alicui fructus eo tempore, quo vili*

---

[101]) Quasi *mordens* ex signif. I.

[102]) Gr. θρακίας, gemma, quae observantibus doctis ex *dentibus* in lapidem conversis orta est, unde et nomen trahere videtur; nam טרקי chald. *dentem* denotat.

[103]) Gr. τρωκτά, *bellaria, quae cruda comedi solent et secundis mensis apponi.*

[104]) Τρίχειλον. *trichilum,* vasis genus tria habens labra, e quibus liquor effluere possit. [105]) Gr. θριγκός.

[106]) Vocabulum compositum ex τρία et κοῖλος, ut eo vas denotetur *tres* habens *cellas,* quarum unaquaeque peculiarem liquorem continet.

[107]) Origo in *amputando* et *secundo,* pers. تراشيدن (synon. chald. קצב), ut pretium *confectum* quasi *amputatum* et *definitum* denotet, quadere haec species usurariae, quae magis venditio appellanda, licita est.

pretio venduntur, sed ut illos nobis solvat alio tempore, quo scil. speramus pretium illorum carius futurum esse. Et hoc scribunt esse licitum.

Deinde ponit etiam Ar. טרש pro *obsurdescere*, ex Jelam. et scribit, sic etiam in lingua arabica significare[108]. In Br. s. 81. מהולחך חרשה si cribrum tuum sit silens: in gl. scribitur, omnes alios libros habere טרשא.

טרת טְרִית[109] *piscis magni et mundi nomen, qui per partes vendebatur: thynnus,* vel *thunnus;* ut quidam volunt: טרית טרופה piscis taris discissus, Ned. 51b. As. c. 2. in Misna; Rambam scribit hic, solitos fuisse eum contundere donec fieret instar massae farinaceae et tum prohibitum fuisse, eo quod non sciri potuerit, annon piscis aliquis immundus cum eo fuerit contusus. In Br. 44a. urbs quaedam fuit, ex qua singulis septimanis afferebant ששים רבוא ספלי טרית sexaginta myriades simpulorum piscis taris pro operariis. R. Sal. hic explicat טונינא thunnum. Legitur et Deut. 33, 19. in Tg. Jon. ויתפרנקון מן טריתא et oblectabunt se de pisce taris. Ergo in deliciis fuit.

טְרִיתָא *pastae* vel *placentae genus*, Ber. 39. Describitur ibi latius. Vide et in TH. Beza 60d. Affine est lat. torta.

טְשָׁה *abscondi; lateri, delitescere, abscondere, recondere, asservare.* Usurpatur in Jobo et Prov. pro hebr. צפן et confundit quandoque formam cum טוש ex formam quiescentium secunda et in Regiis cum Defectivis secunda, quasi a טשש. Fut. אלהא יַטְשֵׁי Deus abscondit, reponit, asservat, Jobi 21, 19. אן תַּטְשֵׁי si reconderis, Pr. 2, 1. עינוי יַטְשׁוּן oculi ejus delitescunt Ps. 10, 8. Ex Aphel דְאַטְשִׁיתָא לדחלין מנך quod abscondisti timentibus a te, Ps. 31, 20. אטישתא בלבך abscondisti in corde tuo, Jobi 13, 10. אַטְשֵׁית מימרי פומוי abscondi verba oris ejus, Jobi 23, 12. אַטְשֵׁית מימרך in corde meo abscondi verbum tuum, Ps. 119, 11. ex quiesc. sec. Part. דמטשי מלתא qui celat verbum, Pr. 25, 2. עטלא מַטְשֵׁי ידיה piger abscondit manum suam, Pr. 19, 24. Ithpe. Praeter. אִתְטְשׁוּ reconditi sunt, Jobi 15, 20. et 24, 1. Part. מִתְטְשֵׁי בר נשא absconditur homo, Pr. 28, 28. ולישנא מְטַשְׁיָא sic lingua abscondita, i. e. simulans, Pr. 25, 23. Pl. דְמִתְטַשְׁיָן באוצריך qui reconditi sunt in thesauris tuis, Ps. 83, 4. ומְטַשְׁיָן לנפשהון et abscondunt se animis ipsorum, Pr. 1, 18. ad insidiandum sc. vitae ipsorum. Fem. רחמותא דְמִטַּשְׁיָא amor qui absconditus est, Pr. 27, 5.

טִישָׁא *absconditum, absconsio, occultum:* מוהבא בטישא donum in abdito, Pr. 21, 14.

טְשִׁיוּתָא *reconditum, asservatum:* וטְשִׁיוּתָךְ טיבא et reconditis bonis tuis, Ps. 17, 14. טמיע לְטְשִׁיוּתֵיה absconditum est in reconditis ejus Jobi 20, 26.

טשט[110] טְשְׁטָק *sedile, sella, scamnum*, Nid. f. 68a. Perperam alii, *lebes, chaldarium*, i. e. קדירה. Nam id non est hujus vocis, sed alterius דודי interpretamentum.

טשש. Hinc possit esse טשטש, quod vide in טוש.

Abbreviaturae litterae ט.

ט"א; טעם אחר *ratio alia.*

טעות אחת *error unus, mendum aliquod.* עוד מצאתי ט"א amplius inveni errorem aliquem, vel אחרת alium.

טא"ח: טור אורח חיים *liber celebris est, cui nomen* ארבעה טורים quatuor ordines sive partes: istarum una vocatur טור אורח חיים pars Orach Chajim, quae abbreviate scribitur א"ח et cum servili litera בטא"ח in etc. Autor ejus R. Joseph Karro, Reliquae partes etiam abbreviate citantur טא"ע, ט"יד, טח"מ, quae plene nominatae supra in א"ח. Vide illic.

ט"מ: טעמי מצות *libri, nomen est,* cujus autor R. Menachem Rakanati, qui sic aliquando abbreviate citatur.

ט"ס: טעות ספר *error libri.* Cum servili, נ"ל שט"ס הוא videtur mihi, quod error libri est, vel סופר scribae.*

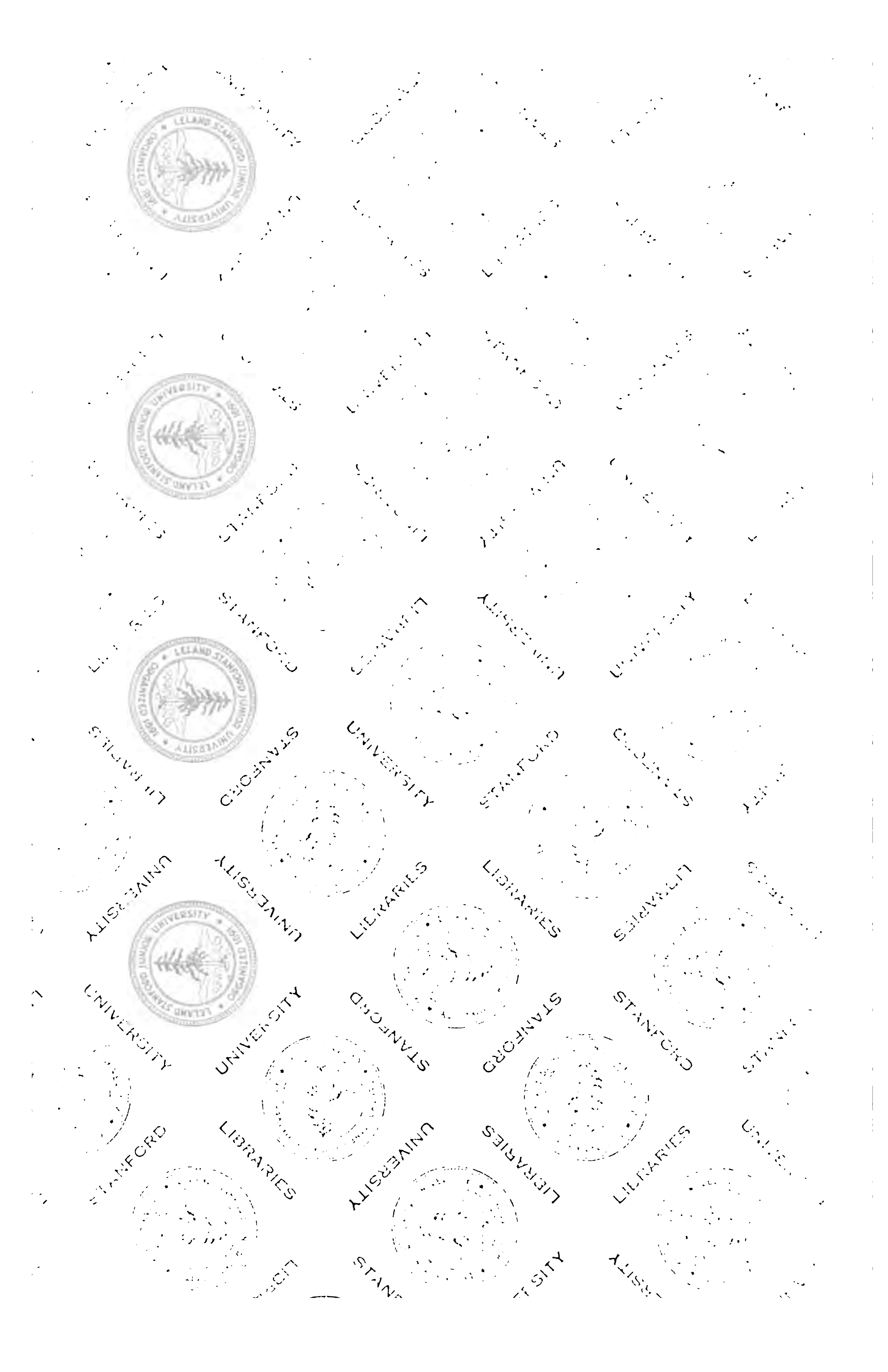
108) طوش verbum, quod observante Willmetio a Persis ad Arabes migravit.

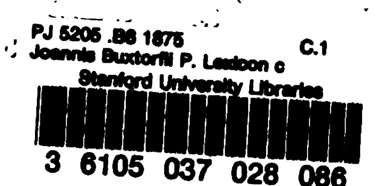
109) Gr. τρίσσα.

110) Lat. *testaceus*,

*) His adde: **ט"א**: טובה אחת *bonitas una*, ט' אדומים *novem ducati.* **ט"ב**: תשעה באב *dies nonus mensis Abh.* **ט"ג**: טלית גדול *tallith magnum*, טובה גדולה *bonitas magna.* **ט"ה**: טעם המקרא *nomen libri.* **ט"ות**: טענה ותביעות *incusatio et causae cognitio* i. e. *lis.* **ט"ט** טוב טעם *nomen libri*, cujus auctor Elias Levita. **ט"מ**: טומאת מת *immundatio mortis*, טפחא מונח *Tipcha Munach.* Usus ejus in libris grammaticis de accentu agentibus, טעמי מקרא *sensus texuales.* **ט"נ**: טמאת נפש *impuritas animi* טומאה נדה *impuritas menstruatae.* **טנ"תא**: טעמים, נקודות תגין, אותיות *accentus, puncta, apices, litterae.* Usus ejus apud Massorethas. **ט"ע**: טביעות עין *infixio oculi,* **ט"צ**: טומאת צרעת *impuritas leprae.* **ט"ק**: טלית קטן *tallith parvus.* טבעת קדושין *annulus pronubus.* **ט"ר**: טפחא רביעי *Tipcha Rabii*, accentus hebraei.

DATE DUE		

